ANNALES
ECCLESIASTICI
AUCTORE
CÆSARE BARONIO
SORANO
E CONGREGATIONE ORATORII
S. R. E. PRESBYTERO
CARDINALI
TIT. SS. NEREI ET ACHILLEI
ET SEDIS APOSTOLICÆ BIBLIOTHECARIO
UNA CUM CRITICA HISTORICO-CHRONOLOGICA
P. ANTONII PAGII
DOCTORIS THEOLOGI
Ordinis Minorum Convent. S. Francisci.

In qua rerum narratio defenditur, illustratur, suppletur, ordo temporum corrigitur, & Periodo Græco-Romana munitur.

Additur præterea Dissertatio Hypatica ejusdem Pagii; *& Epistola consularis Henrici* Card. Norisii.

In hac vero editione Fasti Consulares ab A. U. C. 709. ad annum Christi 567. illustrantur, supplentur, & castigantur.

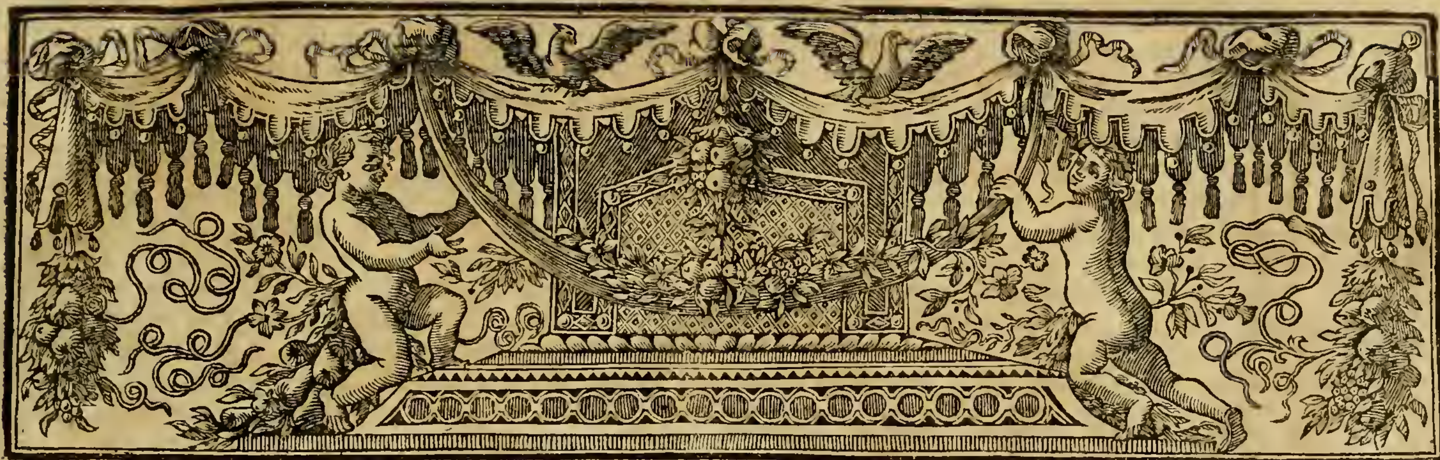
Accedunt animadversiones in Pagium, & præcipue circa Chronologiam inferioris ævi ab eo digestam.

Tomus Primus.

LUCÆ
Typis Leonardi Venturini MDCCXXXVIII.
De Superiorum Licentia.

ANNALES
ECCLESIASTICI.

I. (a) Genes. I. Prælocutio.

CUm rerum omnium conditor & moderator Deus cælum (*a*) creasset & terram; nec ulla utrisque gratia vel pulchritudo inesse posset sine luce; omniaque essent tenebris obvoluta, ipsaque terra inanis & vacua: opportune consuluit, ut primum omnium ipsis rerum principiis lucem crearet, cujus fulgore tam quæ facta essent, quam etiam quæ essent facienda, velut quodam claritatis & gloriæ indumento circumamicta, naturali suo splendore nitescerent. Hæc autem cum in Orbis institutione sint facta: rursum cum tempus advenit, in ejusdem restitutione sunt felicius adimpleta. Cum enim universo humano generi, peccati culpa, sempiternæ noctis esset offusa caligo, cunctaque undique densis tenebris obscurata, & squallens horrensque esset omnium rerum facies: immensa suæ bonitatis largitate prospexit Deus, ut nova luce cuncta perfunderet, mitteretque ex se genitum, suæque substantiæ Filium, ipsum cæleste jubar, candorem (*b*) lucis æternæ, lumen de lumine, lucem (*c*) veram, justitiæ (*d*) Solem; novumque institueret diem, illum scilicet, de quo olim est prophetice dictum: *Hæc (e) dies, quam fecit Dominus*. Cujus cum jam crepusculum & auroram præfati simus; quod reliquum est, ipsum Solem orientem spectemus, eumdemque apposite levi nube contectum, quo minus aciem oculorum perstringeret, & dispensationem implere posset, quam consummandam acceperat. Age nunc, Verbum ipsum carne velatum, Deum hominem factum, e Virgine sanctissima natum spectemus; atque de ipso, quæ in primis Evangelista nos docuit, enarremus.

(b) Sap. cap. 7. & Symb. Nicœn.
(c) Joan. I.
(d) Apoc. I.
(e) Psalm. 117.

II. Nativitas Domini.

Cum igitur (quod ante diximus) edicto cogente, e Nazareth Galilææ in Bethlehem Judæ Joseph atque beatissima Virgo Maria, ut profiterentur, ascendissent: *Factum est*, inquit (*f*) Lucas, *cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret: & peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diversorio*. Hæc Evangelista. Quod in primis ad locum ipsum, ubi Christus est natus, pertinet: spelunca fuit in suburbiis Bethlehemiticis posita, de qua (*g*) Origenes contra Celsum scribens, hæc ait: [1] *Quod autem in Bethlehem sit genitus Jesus, si velit aliquis post Michææ vaticinium & post Evangelii per Jesu discipulos conscriptam historiam fieri alias certior, intelliget ut subsequenter in Evangelio, cum ejus nativitas enarratur, & in Bethlehem speluncam osten-*

(f) Luc. 2.
(g) Orig. lib. I.
De spelunca Bethlehemitica.

[1] Q*Uod autem in Bethlehem sit genitus Jesus* &c. Vide Henricum Spondanum in Epitome Annalium ad hunc locum. Vide etiam Petri Danielis Huetii Demonstrationem Evangelicam Propositione IX. Cap. IX. pag. 389. primæ editionis. Adi etiam, si lubet, Exercitationem II. Francisci Mariæ Florentinii in Martyrologio Hieronymiano pag. 195. *De Natalis Dominici celebritate, ejusque origine ac pervigilio.*

ostendi, ubi ille sit natus: quod utique & in illis locis percelebre est; vel apud eos quidem qui a fide sunt alieni, fama & nomine circumfertur, eadem & in spelunca Jesum quemdam, quem Christiani adorent & demirentur, genitum esse. Hæc Origenes. Porro eamdem speluncam foris in agro suburbano positam fuisse, Eusebius (*a*) Pamphili monstrat his verbis: *Hodie quoque, qui illum locum incolunt, tamquam a patribus eorum accepta memoria, his qui visendi gratia Bethlehem petere consueverunt, testimonium suum afferunt, veritatem fidei facientes, agrumque demonstrantes, ubi Virgo enixa infantem posuit.* Hæc ille. Ejusdem speluncæ meminit Justinus martyr in dialogo cum Tryphone, & Epiphanius (*b*): sed cæteris omnibus S. Hieronymus, qui illic ætatem transegit, locupletius scribit, dum sic litteris suis Marcellam (*c*) alloquitur: *Quo*, inquit, *sermone, qua voce speluncam Salvatoris exponam? & illud præsepe, in quo infantulus vagiit, silentio magis, quam infimo sermone honorandum est.* & paulo post: *Bethlehem ecce in hoc parvo terræ foramine cælorum conditor natus est, hic involutus pannis, hic visus a pastoribus, hic demonstratus a stella, hic adoratus a Magis. Sanctior locus est rupe Tarpeia, quæ de cælo sæpius fulminata, ostendit, quod Deo displiceat.* Hæc ad Marcellam.

(*a*) Eusebius de demonst. Evang. l. 7. cap. 5.
(*b*) Epiphan. lib. 1. in fin.
(*c*) Hier. Epist. 18.

Erat Bethlehem supra collem in longum porrectum sita; in cujus extremitate, Orientem versus, sub rupe quadam existente tunc temporis juxta muros civitatis, erat (*d*) stabulum ac præsepe Domini excisum in rupe, ubi natus est Christus. At vero qui loca illa ignorarunt, nihil de spelunca dixerunt, quod putarint in alicujus rusticæ domunculæ stabulo Christum natum. Hinc apud Cyprianum (*e*) hæc leguntur: *Nullum arcta domus diversorium occultabat, nec secreti recessus erant illius casulæ; incrustaturam tectum & soli parietes per circuitum vestiebant.* Hæc ibi. Porro de spelunca non dicti tantum auctores, sed & alii (*f*) testimonium ferunt.

(*d*) Burchar. in descript. Terræ sanctæ part. 1. c. 7. §. 59.
(*e*) Cyprian. de operib. Card. in nativ. Christi.
(*f*) Athan. serm. de nativ. Christi apud Lip. tom. 8. Joan. Dam. in carm. de nat. Christi.

III. Bos & asinus in præsepe Domini.

Ad hæc (quod tacet Evangelista) non illic tantum fuisse præsepe, sed bovem & asinum ad illud alligatos (quod olim Propheta (*g*) cecinerat) cum Hieronymus, tum etiam complures antiquorum Patrum testantur. Ille ad Eustochium (*h*) de Paula scribens, hæc ait: „Inde Bethlehem ingressa, in specum Salvatoris introiens, postquam vidit sacrum Virginis diversorium, & stabulum in quo agnovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: ut illud impleret, quod in eodem Propheta scriptum est: *Beatus qui seminat super aquas, ubi bos & asinus calcant: me audiente, jurabat, cernere se oculis fidei infantem pannis involutum, vagientem in præsepe Dominum, Magos adorantes, stellam fulgentem desuper, matrem Virginem, nutritium sedulum, pastores nocte venientes, ut viderent Verbum, quod factum erat,* &c. Eadem de bove & asino Gregorius (*i*) Nazianzenus, itemque Nyssenus (*k*) Paulinus (*l*), Cyrillus (*m*), Prudentius (*n*), & alii (*o*).

(*g*) Habacuc. cap. 3. secundum 72. interpr.
(*h*) Hieronym. epist. 27.
(*i*) Gregor. Nazianz. oration. de Christi nativit.

IV. Aqua fluxit e petra.

Nec tacendum, quod tunc etiam in eodem puerperio accidisse fertur miraculum; nimirum, quod in eadem spelunca, ad ea quæ usus quotidianus exposcebat, e petra fluxit aqua, quæ numquam potuit exhauriri, sed mansit diutius divinæ virtutis egregium monumentum: siquidem adhuc Bedæ temporibus vigebat cunctis perspicuum tantæ rei prodigium: quod ipse, a teste qui hæc viderat sanctissimo Episcopo acceptum, his verbis scriptis mandavit (*p*): *Hæc spelunca tota interius specioso marmore tecta, supra ipsum locum, ubi Dominus natus specialiter traditur, sanctæ Mariæ grandem gestat Ecclesiam. Petra juxta murum cavata, primum Dominici corporis lavacrum de muro missum suscipiens, hactenus servat: quæ si qua forte occasione vel industria fuerit exhausta, nihilominus continuo dum respicit, sicut ante fuerat, plena redundat.* Hæc ille.

(*k*) Gregor. Nyssen. de Christi generat.
(*l*) Paulin. ad Sever. epist. 11
(*m*) Cyril. catech. 12.
(*n*) Prud. in cath. die 8. kal. Jan.
(*o*) Joan. Damas. in carm. de nativit. Christi.
(*p*) Beda de locis sanct. cap. 8.

V. Cultus Bethlehem.

Vix credi potest, in quanta veneratione & cultu Christiani semper habuerint locum illum: ut quantumlibet Hadrianus Imp. ad abolendam tantæ rei memoriam (quod scribit Paulinus (*q*) & alii) Veneris & Adonidis templum desuper erexisset, nihilominus (ut nuper ex Origene vidimus) percelebris etiam apud Gentiles esset tanti loci memoria. Sed reddita pace Ecclesiæ spelunca illa mirifico est opere exornata, ipsumque præsepe honoris causa tectum argento: de quo hæc apud Chrysostomum (*r*): *O si mihi videre liceret illud præsepe, in quo Dominus iacuit! Nunc nos Christiani quasi pro honore tulimus lateritium, & posuimus argenteum: sed mihi pretiosius est illud quod ablatum est: argentum autem & aurum meretur Gentilitas: Christiana fides meretur illud luteum. Non tamen condemno eos, qui honoris causa fecerunt; neque illos condemno, qui in templo fecerunt vasa aurea: sed admiror Dominum, qui creator est mundi, non inter aurum & argentum, sed in luto nascitur.* Hæc ille, putans fortasse vas illud argento tectum, fuisse luteum, quod tamen constat fuisse ligneum: vel eumdem auctorem non de vase ipso esse locutum, sed de exigua lateritia illa structura, quæ ipsum præsepe, Christi cunabula continebat, existimandum. Porro Christi natalis nobilissimum monumentum ex ligno confectum, nullaque argenti vel auri cælatura contectum, post multa tempora inde translatum, Roma possidet, eoque multo felicius illustratur, quam tugurio Romuli, quod intextum ex stipula, eorum (*s*) majores ad multa sæcula de industria conservarunt.

(*q*) Paulin. ad Sever. epist. 11.
(*r*) Chrysost. in Luc. cap. 2.
(*s*) Dionys. Hal. histor. Rom. lib. 1.

Sed jam ad ipsum sacrosanctum Virginis

nis

VI. Mariæ virginitatis integritas.

nis puerperium redeamus. Cum naturæ Dominus gignitur, naturæ legibus non tenetur: quæ conceperat sine viro, parit sine dolore; & quæ virgo semper fuerat ante partum, æque permansit in partu, ac proinde eadem perseveravit post partum: unde ipsa in ecclesia Dei a perpetua virginitate consecuta est cognomentum. Nam quantumvis Dei mater esset, quo excellentior nullus est titulus: tamen numquam nominari a majoribus consuevit sine superaddito cognomine Virginis. In quam sententiam hæc Epiphanius (*a*): *Quis umquam, aut quo sæculo ausus est proferre nomen S. Mariæ, & interrogatus, non statim intulit Virginis vocem? Ex ipsis enim nominibus epithetis, etiam virtutis signa elucent: dignitatis enim appellationem acceperunt justi, unusquisque decenter, ut congruum fuit. Et Abraham quidem impositum est epitheton, Amicus Dei, & non dissolvetur: Jacob vero, ut Israel vocetur, & non alternabitur: Apostolis, Boanerges, hoc est, filii tonitrui, & non relinquetur: & S. Mariæ vox, Virgo, & non mutabitur; impolluta enim permansit & sancta*. Hæc Epiphanius. Quæ ergo & in partu & post partum virgo divina virtute permansit, æque sine dolore parturiit, nec aliquo indiguit obstetricantis obsequio; *sed ipsa genitrix* (*b*) *& obstetrix devotam dilectæ soboli exhibet clientelam, attrectat, amplectitur, jungit oscula, porrigit mammam, totum negotium plenum gaudio, nullus dolor, nulla naturæ contumelia in puerperio*. Hæc apud Cyprianum. Nihil sane commune cum cæteris mulieribus in hoc habuit, ut, sicut illæ, peccati pœna id exposcente, cum dolore pareret, vel quæ partum sequuntur, experiretur molestias lassitudinis. Unde & S. Zeno (*c*) Episcopus Veronensis de his agens, hæc ait: *Non mater ejus tanti partus pondere exhausta, totis pallens jacuit resoluta visceribus: non filius matris aut suis est ullis sordibus delibutus: neque enim re vera aliquid circa se habere posset immundum, qui humani generis peccata, sordes & maculas venerat mundaturus. Denique purgationes, quæ sunt tarditate periculosæ, nullo puerum maternorum viscerum secutæ sunt damno; nulla adhibita rudis fœtæ sueto more fomenta: neque enim, fratres, his poterat indigere, quæ accipere in uterum meruerat animarum omnium Salvatorem*. Hæc ille.

(*a*) Epiphan. hæres. 78.

Expers partus molestiarum Maria.

(*b*) Apud Cyprian. de oper. card. in nat. Chr.

(*c*) S. Zeno Ep. ser. 6. de nat.

VII. Apocrypha de obstetrice.

Quæ autem mox subdit de pœna incredulæ obstetricis, & sospitate eidem restituta, haud dubium ex apocryphis est mutuatus; sic enim ait: *Maria incorrupta concepit, post conceptum virgo peperit, & post partum virgo permansit. Obstetricis incredulæ periclitantis, enixa in testimonium reperta ejusdem esse virginitatis, incenditur manus; qua tacto infante, statim edax illa flamma sopitur: sicque illa medica feliciter curiosa, dum admirata mulierem virginem, admirata infantem Deum, ingenti gaudio exultat, quæ curatum venerat, curata recessit*. Hactenus Zeno; sed non aliunde, ut diximus, quam ab apocryphis accepta. Refelluntur istæc de obstetricis obsequio, ex his, quæ Athanasius (*d*) scribit his verbis: *Quæ sine dolore aliquo mater fuit, eadem & obstetricis munere functa est, cum a nulla muliere didicisset: non enim permisit quemquam impuris manibus attrectare partum ab omni labe purum: illa per se eum, qui ab ipsa & pro ipsa genitus est, suscepit, pannis involvit, & in præsepio reclinavit*. Hæc ille.

(*d*) Athanas. ser. de nat. Chr. apud Lip. tom. 8.

VIII. Sacræ fasciæ.

Porro quod ad ipsos pannos pertinet, quibus dicit Evangelista (*e*) Christum a matre fuisse involutum, admirabili quadam divina dispensatione factum est, ut sacratissimæ illæ fasciæ ad tantæ rei memoriam futuris temporibus servarentur, in quarum honorem nobilissima erigeretur basilica, & anniversaria festa dies a Christiano populo ageretur, prout significant Patrum (*f*) encomia, ea die in Ecclesia dici solita. Sed jam reliqua prosequamur, quæ tunc temporis contigisse dicuntur.

(*e*) Luc. 2.

(*f*) German. & Euthy. in orat. de fasciis Dom. apud Lip. tom. 6. die 31. Aug.

IX.

Cum multa, quæ Augusti Imperatoris tempore generi humano commoda & utilia contigerunt, ex antiquioribus historicis scribat (*g*) Orosius, rerum omnium auctori illa tribuens, qui eo tempore quo venturus esset in mundum, multis bonis locupletaverat Orbem: de pace post tot civilia atque externa bella populo restituta, cujus causa templum Jani dicit ab eodem ter clausum, agit; atque æquissimi Principis modestiam commendat, quod ne Dominus diceretur, edicto vetuit: cumque alia multa prodigia referat (*h*), ut de fonte olei ex Transtiberina taberna meritoria fluente, de arcu cælesti Solem ambiente, & si quæ alia id genus recenset: complures sunt, qui inconsulte nimis ea ipsa omnia, eadem qua Dominus natus est die, contigisse scripserunt: certe hoc non dicit Orosius. Nam quod ad prodigia pertinet: quibus Augusti Imperii annis longe ante Christum natum acciderint, ex Dione ac cæteris antiquis historicis, superius, cum de signis quæ adventum Domini præcesserunt, pertractavimus, satis egimus. Quod vero spectat ad Jani fores ab eodem Imperatore (*i*) ter clausas: quam longe id ante Christi natalem diem acciderit, ex Dione, qui res Romanorum per singulos annos descripsit, facile intelligemus. Primo (*k*) enim post Actiacum bellum, Augusto quintum & Sexto Apulejo Coss. idem Imperator Jani portas clausit; quæ iterum reseratæ bello Cantabrico, rursum eo feliciter confecto sunt occlusæ (*l*), eodem Augusto nonum & M. Silano Coss. Sed iisdem Cantabris sæpius rebellantibus, ac Germaniæ populis tumultuantibus, apertæ denuo, Ælio Tuberone & Fabio Max.

(*g*) Oros. lib. 6. cap. 21.

(*h*) Idem lib. 6. cap. 20.

Quæ tribuantur nascenti Christo.

(*i*) Suet. in Aug. cap. 22.

(*k*) Dio hist. Rom. l. 51.

(*l*) Dio hist. Rom. lib. 53.

(a) Dio hiſt. Rom. lib. 54. in fin.

(b) Dio hiſt. Rom. lib. 55.

Max. Coſs. ab eodem (a) juſſæ ſunt claudi: verum ne id fieret, Daci Iſtrum tranſgreſſi, fuerunt impedimento. Hæc ex Dione; cujus auctoritate conſtat, primo ante annos vigintiſeptem, ac iterum ante annos viginti tres, quam Dominus naſceretur, Jani fores occluſas eſſe; demum ante annos decem de iiſdem claudendis fuiſſe decretum. Ad hæc quod Domini nomen oblatum Auguſtus recuſaverit, id accidiſſe ſub Conſ. Ælii Cati & Sentii Saturnini, ex eodem (b) Dione colligi poteſt; eſt is annus ſextus a Chriſto nato.

X. Salus, concordia, & pax.

(c) Act. 17.

(d) Dio hiſt. Rom. lib. 54.

(e) Cic. de divinat. lib. 2.

(f) Iſaiæ 9.

(g) Iſaiæ 11.

Porro hæc omnia & alia, divina quadam diſpenſatione eſſe facta, omniaque cæleſtis Regis adventui inſerviſſe, nemo ſapiens umquam negare poterit. Quod ſi, ut Athenis fecit Apoſtolus (c), ea ipſa quæ Ethnici alia occaſione peragere conſueverunt, in noſtrarum rerum argumentum trahere velimus: certe nec illud prætermittendum eſt, quod his temporibus, eodemque ipſo anno quo Jani portæ ſunt iterum clauſæ, accidit; cum idem Auguſtus collata ſibi pecunia a Senatu populoque Romano ad imagines faciendas: nullam, inquit (d) Dio, ſibi; ſed tantum Saluti publicæ, Concordiæque & Paci poſuit. Sane quidem non me præterit, ipſorum (e) Gentilium auctoritate conſtare, ex carminibus Sibyllinis eſſe prædictum, affore Regem, a quo tantum ſperanda ſalus eſſet: hunc quidem fuiſſe Chriſtum, ex ipſo nomine Salvatoris, non eſt qui neſciat. Ipſum etiam prophetico (f) ſermone Principem pacis eſſe dictum, quis adeo rerum omnium ignarus aut ignorat, aut negat? De cujus concordia inæſtimabili quid dicam? quam nullis majoribus, evidentioribuſque ſignis demonſtrare, vel melius exprimere ipſo divino vate, quiſquam poteſt: ait enim (g) ille: *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit: vitulus & leo & ovis ſimul morabuntur, & puer parvulus minabit eos.*

XI. De pacis templo.

(h) Legitur apud Lip. tom. 8. & Sur. tom. 6.

At ſicut veris innitimur, & veriſimilibus non contradicimus; ita quæ ſunt a veritate prorſus aliena, procul (ut inſtituimus) abjicimus atque refellimus; cujuſmodi ſunt ea quæ de templo Pacis Romæ collapſo ea nocte qua natus eſt Chriſtus, a multis ut vera certaque ſcribuntur. Invenimus hæc primum narrata in homilia quadam incerti auctoris, titulo tamen Petri (h) Damiani prænotata: ſed cum ille diem obierit annis circiter quinquaginta, antequam S. Bernardus, quem citat, ea conſcriberet, facile tantus Pater falſi tituli calumnia liberatur. Sed quod magis diſplicet, complures rerum Eccleſiaſticarum ſcriptores non ignobiles, falſo decepti titulo, eadem tamquam vera affirmaſſe, ſcriptis mandaſſe, vel pro concione narraſſe reperiuntur: taceo de induſtria illorum nomina, ne videar in homines potius invehi, quam adverſus mendacia agere pro veritate. Sed antequam iſtæc refellamus, operæ pretium ducimus, ea quæ in dicta homilia incerto auctore narrantur, hic velut ex ſcripto recitare: ſunt hujuſmodi: *Templum Romæ, quod vocabatur Æternum, corruit, omnibus impenſis & Urbis & Orbis conſummatum. Cum enim Romani in victorioſæ antiquitatis memoriam templum ſingulari ſchemate facere decreviſſent, ab omni illa deorum, immo dæmoniorum multitudine quæſierunt, uſquequo durare poſſet tam excellentis operis operoſa conſtructio. Reſponſum eſt: Donec virgo pareret. Illi ad impoſſibilitatem oraculum retorquentes, Templum Æternum, ſolemnem illam machinam vocarunt. Nocte autem iſta, cum de virginali thalamo virgineus flos Mariæ egreſſus eſt, ita cecidit & confractum eſt illud murale & columnarum opus, ut vix apparerent veſtigia ruinarum.* Hæc ibi. Porro omnes qui eamdem rem deſcribunt, illud quod dicitur templum Æternum, idem fuiſſe cum templo Pacis, æque conſentiunt.

XII. Refellitur commentum de Templo pacis.

(i) Suet. in Veſpaſ. c. 9.

(k) Joſeph. de bell. Jud. lib. 7. c. 24.

(l) Plin. lib. 36. cap. 25.

(m) Clem. Alex. Strom. lib. 5.

Sed quomodo hæc non facillime erroris redarguuntur, cum oſtenditur templum Pacis nondum Chriſti tempore Romæ eſſe erectum; quod teſtimonio omnium antiquorum hiſtoricorum conſtat, domitis Judæis per Titum, a Veſpaſiano Imp. fuiſſe conſtructum? Id quidem in primis Suetonius (i), Joſephus (k) Judæus, Plinius (l), & alii complures, qui ſcripſerunt Vitas Imperatorum, teſtantur: fuiſſe autem ante Veſpaſiani tempora Romæ tantæ molis aliquod templum Pacis, nullus umquam monſtrare poterit. Nec eſt quod quis adhibendam fidem putet Clementi Alexandrino (m), dicenti a Numa erectum eſſe templum Fidei & Pacis; nam antiquorum nullus rerum Romanarum tractator de templo Pacis a Numa erecto quid affirmare invenitur, & Tertullianus expreſſe in Apologetico profitetur nullum Romæ templum fuiſſe erectum ſub Numa: quod & alii confirmant ſcriptores per ſcholiaſten Pamelium ibi citati: adverſus quos nec audiendus incertus auctor, qui de templo Pacis Romæ a temporibus Romuli erecto teſtatur. Quod enim a recentiore auctore de rebus adeo antiquis ſine alicujus vetuſtioris auctoritate profertur, contemnitur. Sed eſto verum ſit aliquod fanum a Numa erectum, putas ne tantæ molis fuiſſe opus, ut templum dici deberet? Habes in ſecundo Annalium tomo, teſtimonio Varronis, illa a Romanis ſolita dici templa, quæ ſumptuoſiſſime eſſent extructa; adeo ut perpauca invenirentur in Urbe templa, cum tamen plurimæ eſſent diis dicatæ ædes. Quin nec quod Veſtalium erat in Urbe fanum, templum dici meruiſſe, ejuſdem auctoris fide monſtratum eſt. Ubi ergo erat Romæ tempore Romuli, vel Numæ, templum Pacis, cujus nulla penitus quovis ſæculo a Gentilibus ſcriptoribus facta mentio reperitur? At certe templum Pacis, de quo ea prænunciata eſſe teſtantur, im-

immensæ fuisse molis opus, iidem ipsi confirmant: nam de templo Pacis quod collapsum sciunt, cujus & ruinæ spectantur, eos intellexisse, quis dubitat?

XIII. Quid quod dicunt de inscriptione Templi Æterni, fortasse ad illam alludunt, quæ hactenus in illustri antiquitatis monumento marmori insculpto, Romæ legitur his verbis (*a*).

(*a*) *Extat in ædibus Farnesianis. descripsit Aldus.*

PACI ÆTERNÆ
DOMUS
IMP. VESPASIANI
CÆSARIS AUG.
LIBERORUMQ. EJUS
SACRUM
TRIB. SUC. JUNIOR
DEDIC. XV. K. DEC.
L. ANNIO BASSO
C. CÆCINA PÆTO COS

Inscriptæ in eodem marmore leguntur singulæ Tribus, quæ in ædificationem templi, ut jussum fuerat, pecuniam contulerunt. Porro (ut Herodianus (*b*) est auctor) sub Commodo Imp. idem templum incendio conflagravit: verum non penitus fuisse flammis absumptum credimus: nam (quod ait Ammianus (*c*) Marcellinus Constantinus Imp. Romam veniens, inter cætera admiranda Urbis ædificia, ipsum templum Pacis spectans, in admiratione habuit. [1]

(*b*) *Herodian. in Commodo Imp.*

(*c*) *Ammian. Marc. lib. 16.*

Sed de his satis. Eadem ratione habenda putamus alia nonnulla id genus, quæ nullo vel incerto auctore feruntur. Jam cætera quæ sunt historiæ Evangelicæ prosequamur.

XIV. Pastores ad præsepe. *Pastores*, inquit (*d*) Evangelista, *erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Et ecce Angelus Domini stetit juxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: Nolite timere: Ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David. Et hoc vobis signum: invenietis infantem pannis involutum, & positum in præsepio. Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et factum est, ut discesserunt ab eis Angeli in cælum, pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usque ad Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est, quod fecit Dominus, & ostendit nobis. Et venerunt festinantes, & invenerunt Mariam, & Joseph, & infantem positum in præsepio. Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc. Et omnes, qui audierunt, mirati sunt, & de his quæ dicta erant a pastoribus ad ipsos. Maria autem conservabat omnia verba hæc conferens in corde suo. Et reversi sunt pastores glorificantes & laudantes Deum in omnibus, quæ audierant, & viderant sicut dictum est ad illos.* Hactenus S. Lucas. *Erat locus ipse*, inquit (*e*) Hieronymus, *turris Ader, id est, gregis, juxta quam Jacob pavit greges suos, & pastores nocte vigilantes audire meruerunt: Gloria in excelsis Deo, & super terram pax hominibus bonæ voluntatis; dumque servant oves, invenerunt Agnum Dei puro & mundissimo vellere, quod in ariditate totius terræ cælesti rore compluttum est, & cujus sanguis tulit peccata mundi, & exterminatorem Ægypti litus in postibus fugavit.* Hæc Hieronymus. Est hæc turris gregis, de qua olim Michæas (*f*), dum loqueretur de admirabili adventu Dei, hæc ait: *Et tu turris gregis nebulosa filia Sion usque ad te veniet, & veniet potestas prima, regnum filiæ Hierusalem.* De eadem egregiis illustrata monumentis hæc Beda (*g*): *Porro ad Orientem in turre Ader, id est, gregis, mille passus a civitate Bethlehem segregata est ecclesia, trium pastorum divinæ nativitatis consciorum monumenta continens.* Hæc ille: quibus significari videtur, tres tantum pastores præsepe Domini adiisse.

(*d*) *Luc. 2.*

(*e*) *Hieron epist. 27.* De Pastoribus.

(*f*) *Mich. 4.*

(*g*) *Beda de locis sanct. cap. 8.*

XV. Christi natalis ex libris sibyllinis notus. Præterea sicut Christi Domini nostri natali lætati sunt Angeli, & sacrum hymnum, cum hæc essent annuntiata pastoribus, cecinerunt: ita & mali dæmones perterriti atque turbati de nato puero Hebreo, qui suas ipsorum vires enervaret atque contereret, licet inviti, responsa dedere: quæ cum innotuissent Augusto, qui & ex Sibyllinis versibus de eodem complura perceperat, ea quæ præfati sumus, dum egimus de Adventu Domini, debitæ religionis persolvit obsequia. Sane quidem admiratione digna est in tanto homine contraria de eadem re sententia, ac repentina mutatio: quippe qui antea Judæorum cultui adeo erat infensus, ut (quod testatur (*h*) Suetonius) Cajum nepotem laudaverit, quod Judæam prætervehens, apud Hierosolymam non supplicasset. Contigit autem Caii in eam regionem adventus (ut ex Dione (*i*) auctore colligimus) sub Consulatu C. Antistii Veteris & Lælii Balbi, anno ab Urbe condita septingentesimo quadragesimo octavo; est is annus ante natum Dominum tertius.

(*h*) *Suet. in Oct. c. 93.*

(*i*) *Dio hist. Rom. lib. 55.*

XVI. Porro quantum posthac Judæorum religionem

[1] Sub *Commodo Imperatore* &c. De incendio templi Pacis sub *Commodo* C. A. D. 191. præter Herodianum lib. I. pag. 482. Vide Galenum, qui in proximis templo ædibus habitabat, de vinis in antidotis ponendis Cap. XIII. Dionem lib. LXXII. pag. 829. & Eusebii Chronicon pag. 226. Adi etiam, si lubet, inter recentiores Josephum Castalionem in Diatriba de templo Pacis, Alexandrum Donatum de Urbe Roma lib. III. cap. IV. & Famiani Nardini Romam veterem lib. III. cap. XII.

gionem in pretio habuerit, Judæisque tum Romæ, tum etiam ubique terrarum commorantibus faverit; Philonem (a) hæc ipsa apud Cajum Augustum referentem audire, pergratum erit: *Ipsum*, inquit, *Augustum numquam inflatum talibus obsequiis, hinc certo colligitur, quod numquam sustinuit se appellari Deum vel Dominum, aversatus hanc adulationem, nec dissimulans probari sibi Judæos, qui abominarentur talia. Alioquin non passus fuisset Transtiberim bonam Urbis partem teneri a Judæis, quorum plerique erant libertini; quippe qui belli jure in potestatem redacti, ab heris suis manumissi, fuerant permissi jure majorum vivere. Hos sciebat habere suas proseuchas, id est, synagogas, in quibus cœtus facerent, præsertim sabbatis juxta religionem patriam. Sciebat eos collectas primitiarum mittere Hierosolymam, & certos homines, qui pro ipsis offerrent victimas. Eos tamen nec Urbe jussit excedere, nec mulctavit jure civium: quandoquidem ne in Palæstina quidem extinctam volebat eorum religionem & Rempublicam; nec circa proseuchas quidquam novavit; nec cœtus in quibus leges discerentur, fieri vetuit: nec solemnem modum primitiarum offerendarum ullo edicto sustulit; sed tam sancte nostra sacra habuit, ut pene omnium ejus domesticorum dona extent in templo nostro, in quo mandavit quotidianas mactari victimas suis sumptibus Deo votas altissimo: quæ sacra in hodiernum peraguntur, durabuntque perpetuo, monumentum virtutum Imperatoris. Domi quoque quoties menstruas pecunias frumentive distributiones populus acciperet, Judæorum rationem haberi voluit: quæ liberalitas si in sabbatum incideret, quando nostris nec dare licet, nec accipere, nec operis quidquam facere, præsertim quæstus gratia; jubebantur diribitores Judæis in posterum reponere publicum beneficium: qua propter omnes ubique gentes suopte ingenio Judæis parum propitiæ, verebantur tamen violare jura Judaica.* Hæc Philo, qui habet postmodum permulta alia, quæ cumulate reperiuntur in supplici illo Agrippæ ad Cajum misso libello, quem ipse Philo recenset in sua quam scripsit legatione ad Cajum, quem nos quoque, cum tempus postularit, inferius his nostris scriptis inseremus: quæ quidem omnia eo magis sunt admiratione digna; quod idem Augustus (ut Suetonius (b) tradit) non tantum, quod diximus, abominaretur olim religionem Judæorum, sed & superstitiones peregrinas, quamvis Gentilium, contemneret, ut Atticam, & Ægyptiam, quam etiam in Urbem se inferentem (ut auctor est (c) Dio) edicto repressit, vetuitque ne quis Ægyptia sacra nec in suburbano intra quingentos passus ageret.

(a) Philo de leg. ad Cajum.

Augustus favet Judæis.

(b) Suet. in Oct. cap. 93.

(c) Dio hist. Rom. lib. 54.

XVII. Hæc itaque satis de natali Domini. Restat ut de ejus infantia quælibet exacte prosequamur; primumque ipsius annum (cum nonnisi hujus, quo natus est, supersint sex dies) ab ipsis Kalendis Januariis numerare, more majorum, feliciter auspicemur, quibus Consulatum Augustus decimumtertium & Plautius Silvanus inierunt.

Annus primus Christi.

JESU CHRISTI ANNUS 1. — AUGUSTI IMP. ANNUS 42.

XVIII. Redemptor humani generis Christus Dominus postquam in Bethlehem natus est, quoniam, ut ait Apostolus (d), *missus est a Patre in similitudinem carnis peccati* octavo die, ipsis Kal. Januarii, Augusto decimumtertium & Plautio Silvano Consulatum gerentibus, eodem in quo natus est loco circumciditur; nomenque JESUS, quod ab Angelo fuerat præmonstratum eidem est inditum. Cujus gestæ rei historiam Evangelista paucis enarrat, cum ait (e): *Postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer: vocatum est nomen ejus JESUS, quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur.* Hæc Lucas. In spelunca circumcisum esse Dominum, (f) Epiphanius testatur: neque enim aliqua adstringebantur lege Judæi, ut circumcidendum infantem deferrent in templum. Cum itaque in circumcisione nomen accepisset, censu Cæsaris (quod superius fusius dictum est, dum egimus de descriptione ac censu Quirini) (g) descriptus est. Quique in hunc mundum (quod ait Joannes (h)) ad hoc venit, ut dissolvat opera diaboli, ipsas Kal. Januarias præ cæteris anni diebus Gentilium superstitionibus pollutas, fuso sanguine consecravit; sibique ipsas primitias temporis, diaboli tyrannide occupatas, primitiis sui sanguinis vendicavit: quod mysterium symbolicis quibusdam verbis olim involverat Isaias, cum diceret (i): *Delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis.* Quibus autem ritibus Ecclesiasticis dictam diem Christi sanguine adeo illustratam Christiani consueverint solemniter celebrare, alibi (k) pluribus diximus. Cætera vero quæ spectant ad sanctissimum ac divinitus inditum nomen JESU super omne nomen admirabile, cui omne genu (l) cælestium, terrestrium, ac infernorum, divino cogente imperio, flecti debeat; relinquimus interpretibus, qui hæc copiosius pertractarunt: nos interim, quod est nostri instituti, Evangelicæ historiæ seriem percurramus.

(d) Rom. 8.

Circumcisio Domini.

(e) Luc. 2.

(f) Epiph. in Pan. lib. 1. tit. 1. circa finem.

(g) Oros. lib. 7. c. 3.

(h) Joan. 3.

(i) Isaia 11.

(k) in Notat. in Martyrol. Rom. die 1. Jan.

(l) Ad Philip. c. 2.

XIX. Matthæus Evangelista (m) describens Magorum adventum ad Christum infantulum adorandum, hæc ait: *Cum natus esset Jesus in Bethlehem Juda in diebus Herodis*

Magorum adventus.

(m) Matt. 2.

rodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam, dicentes: Ubi est qui natus est Rex Judæorum? vidimus enim stellam ejus in Oriente, & venimus adorare eum. Audiens autem Herodes Rex, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Et congregans omnes Principes sacerdotum & Scribas populi, sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei: in Bethlehem Juda: sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel. Tunc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis: & mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero; & cum inveneritis, renuntiate mihi, ut & ego veniens adorem eum. Qui cum audissent Regem, abierunt: & ecce stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, usque dum veniens staret supra, ubi erat puer. Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde: & intrantes domum, invenerunt puerum cum Maria matre ejus, & procidentes adoraverunt eum: & apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham. Et responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam. Hactenus de Magorum adventu Matthæus.

XX. Quoniam vero non ipsam tantum rerum historiam narrandam suscepimus; sed quæ in ea sunt difficultates & nodi, dissolvere & enodare pro nostris viribus polliciti sumus: complures quæ in Matthæi de Magis historia oboriuntur quæstiones, explicandas nobis proposuimus: quas aggressurus Joannes Chrysostomus (*a*) in hunc modum præfatus est: *Multa*, inquit, *nobis opus est vigilantia, multis precibus, ut præsentis loci difficultatem possimus absolvere, & discere, quinam sint Magi, & unde venerint, & quonam modo, quove suadente: quænam etiam, illa stella fuerit, quæ Magos usque ad Christum perduxerit.* Hæc ille. Quod in primis ad gestæ rei narrationem spectat: cum Matthæus, qui primus omnium Evangelium scripsit, eam adeo diligenter ac copiose fuerit prosecutus; inde accidit, ut cæteri, qui post eum Evangelicam historiam scriptis mandarunt, Evangelistæ referre eamdem prætermiserint: quam etsi Josephus Judæus silentio præterierit, sicut & alia quamplurima; certe si ab externis testimonium quis quærat, habet Macrobium (*b*), hominem alioqui rebus Christianorum infensissimum, sed dum loquitur de Herodis infanticidio, ejusdem veritatis æquum adstipulatorem. Hæc diximus contra recentiores Anabaptistas, qui eo insaniæ pervenerunt, ut eidem historiæ adversantes, impietate superarint Manichæos omnium hæreticorum sceleštissimos; cum illi adversus Matthæi (*c*) Evangelium mira contradicendi libidine insanientes, nullam tamen de Magorum historia controversiam movere sunt ausi; sicut neque cæteri impietatis alumni, qui (quod dicitur) omnem volvere lapidem, si quo modo notam potuissent inurere Evangelicæ veritati, ut Celsi, Porphyrii, & Juliani. Sed missis his, de ipsis Magis, quinam fuerint, primum omnium instituamus orationem.

(*a*) Chrys. hom. 6. in Matth. 2.

Constans fides historiæ Magorum.

(*b*) Macrob. l. 2. Saturn.

(*c*) August. contra Faust. lib. 17. 18. 19. & 23.

XXI. Cum de ea re diversæ reperiantur scriptæ sententiæ, ab antiquioribus sumemus exordium. Justinus (*d*) Philosophus & Martyr de Magis his scribit, quod malis artibus, magicisque excantationibus atque præstigiis sibi dæmones conciliaverant: quibus cum addicti penitus essent, cognita per Christi adventum, indicante stella veritate, ab illis, ad rerum Dominum venientes, defecerint. Dixerat eadem ante ipsum Ignatius ad Ephesios scribens in hæc verba, dum agit de Magis: *Hinc evanuit mundi sapientia, præstigiæ factæ sunt nugæ, magia risus, omnes ritus malitiæ aboliti, ignorantiæ caligo fugata, & tyrannicus principatus destructus, cum Deus ut homo apparuit, & homo ut Deus operabatur.* Hæc ille. His haud discrepantia Origenes (*e*) contra Celsum agens, scribit: quam rem gestam putavit, his verbis enarrat: *Si scrutanda fuerint quæ nato Domino de Magis & stella scribuntur, secus equidem Græcos ac Judæos affabor. Nam Græcis id dixerim; Magos hosce, quia dæmonibus assuevissent, ut quos pro eorum consuetudine, & pro arbitrio invocarent, idcirco id agere & dæmones colere, quia nihil divinius his aut fortius, vel carminibus, quibus hos provocarent, potentius ducerent & faterentur. Quod si majoris ac veræ divinitatis vis quædam appareat, tollentur mox dæmonum operationes, quippe qui nequeant objectam divinitatis lucem spectare. Jure ergo secundum hanc Jesu nativitatem cum cælestis exercitus multitudo (ut Lucas scripsit, & ipse teneo) Deum collaudando, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, decantarent: dæmones ipsi attriti sunt, & infirmiores sunt redditi, ubi eorum deprehensæ sunt & convictæ præstigiæ, & actiones omnes non modo per Angelos prorsus deletæ, qui ob Jesu nativitatem ad terram hanc cælitus commigrarunt, sed per Jesu animam ipsam & divinitatem omnino sublatæ.*

(*d*) Just. Martyr. in dial. cum Tryph.

Magi qui fuerint.

(*e*) Origen. contra Cels. lib. 1.

XXII. *Magi itaque, qui Jesum postea adoratum venerunt, cum vellent, quæ soliti fuerant, magicis quibusdam carminibus factitare, apparentis stellæ causam conquerentes, & non mediocrem esse hanc con-*

De Magis sententia Origenis.

contemplati; cum in cælo signum spectarent, quod divina, non humana præferret; cepit cupido animum, quid illud portenderet, pervidere. Et ut nobis apparet, cum haberent & hi ex Balaam prophetias, quas Moyses ipse, ut erat ingenio acer, conscripserat, & in his de stella quod traditur comperiissent: intellexerunt hominem demigrasse ad vitam, & natum esse quem Prophetæ cum stellæ indicio jampridem venturum denuntiassent. Et cum hunc, ut potiorem, dæmonibus prætulissent, qui soliti essent vanis rerum imaginibus ludificari, in Judæam eumdem adoraturi se contulerunt; certiores jam redditi, esse Regem aliquem natum, ignari tamen quale hic esset Imperium habiturus, & ubinam gentium nasceretur, &c. Hæc Origenes in Celsum; & alibi (*a*) de iisdem rursus in hunc modum: *Si*, inquit, *a Moyse prophetiæ Balaam sacris insertæ sunt voluminibus, quanto magis descriptæ sunt ab his qui habitabant tunc Mesopotamiam, apud quam magnificus habebatur Balaam, quosque artis ejus constat fuisse discipulos? Ex illo denique fertur Magorum genus & institutio in partibus Orientis vigere: qui descripta habentes apud se omnia quæ prophetaverat Balaam, etiam hoc habuerunt scriptum, quod orietur stella ex Jacob, & exurget homo ex Israel. Hæc scripta habebant Magi apud semetipsos; & ideo quando natus est Jesus, agnoverunt stellam, & intellexerunt adimpleri prophetiam magis ipsi, quam populus Israel, qui sanctorum Prophetarum audire verba contempsit. Illi ergo ex his tantum quæ Balaam scripta reliquerat, agnoscentes adesse tempus, venerunt, & requirentes eum, statim adoraverunt.* Hactenus ille.

(*a*) Orig. hom. 13. in Numer.

XXIII. Magi Chaldæi. Porro his quæ diximus de excantationibus dæmonum ab iisdem fieri solitis, assentitur Basilius (*b*), atque adstipulatur Hieronymus (*c*) & alii, qui eos fuisse Chaldæos, eosdemque ab Erythræa Sibylla de Christo venturo edoctos esse testantur. Inter alios qui hos Magos Chaldæos fuisse dixerunt, Chalcidius Platonicus fuit, qui hæc habet in suis commentariis in Timæum Platonis: *Est*, inquit, *alia sanctior & venerabilior historia, quæ perhibet de ortu stellæ cujusdam, non morbos mortesque denuntiantis, sed descensum Dei venerabilis ad humanæ conversationis rerumque mortalium gratiam: quam stellam cum nocturno itinere suspexissent Chaldæorum profecto sapientes viri, & consideratione rerum cælestium satis exercitati, quæsisse dicuntur recentem Dei ortum, repertaque illa majestate puerili, venerati esse, & vota Deo tanto convenientia nuncupasse.* Hæc ille.

(*b*) Basil. orat. de hum. Christi generat. (*c*) Hieron. in Isa. 19. & 47.

XXIV. Magi Persæ. Fuit autem ab his diversa complurium Patrum ea sententia, eosdem Magos fuisse sapientes Persarum, quorum sententia ejus gentis Principes cuncta facere consuevissent, ut veteres tradunt historici, ac etiam testatur S. Hieronymus (*d*). Hæc senserunt Clemens (*e*) Alexandrinus, Joannes Chrysostomus (*f*), Cyrillus Alexandrinus (*g*), Theodoretus (*h*), S. Leo (*i*) Papa, & alii; quorum aliquos, qui dixerunt eosdem Magos fuisse Reges Persarum, errasse certum est; quandoquidem longe ante Christi adventum Magi regnarunt in Perside: nam post mortem Cambysis, duos Magos fratres tantum mensibus septem regnasse in Perside, Herodotus (*k*) & alii tradiderunt. Errat tamen Ammianus (*l*) qui Magos septem post Cambysem regnasse testatur. Erant enim Magi in Media populi, ut idem Herodotus tradit. Verum Persas a popularibus suis appellatos esse Magog & Magusæos testatur Suidas in verbo μαγὼγ & in verbo πέρσαι: unde iidem Persæ Magi æque dici potuerunt. Porro Magos ab Hiestaspe famosissimo Rege sapientiam didicisse, Ammianus testatur; hisque adeo studuisse Persas constat, ut tradat Cicero de divinatione, Regem Persarum esse non potuisse, qui non ante Magorum disciplinam atque scientiam percepisset.

(*d*) Hier. in Dan. c. 2. (*e*) Clem. Alex. lib. 1. strom. (*f*) Jo. Chrys. in Matth. homil. 6. (*g*) Cyril. in Isa. c. 49. orat. 4. lib. 4. (*h*) Theodor. lib. 5. hist. c. 39. (*i*) S. Leo serm. 1. in Epiph. (*k*) Herod. lib. 3. Euseb. in chron. (*l*) Ammian. lib. 24.

XXV. Magi Arabes. Cæterum non e terra Chaldæorum, nec e Perside, sed ex Arabia Magos venisse, alii complures affirmant, ut Justinus Martyr (*m*), Tertullianus (*n*), Cyprianus (*o*) vel qui alius ille fuerit auctor, qui scripsit de Operibus cardinalibus, Epiphanius (*p*) & alii, secundum id quod in Psalmo scriptum est (*q*): *Reges Arabum & Saba dona adducent*. Quæ de Messia esse intelligenda, tam nostri interpretes, quam etiam Rabbini complures æque assentiuntur; sicut & illa quæ scribuntur ab Isaia (*r*). *Surge illuminare Hierusalem:* & inferius: *Inundatio camelorum operiet te, dromedarii Madian & Epha: omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annuntiantes. Madian*, inquit Hieronymus (*s*), *& Epha, regiones sunt trans Arabiam, omnisque provincia appellatur Saba*. Huic sententiæ, quod Magi venerint ex Arabia, cum nos, ut veriori libentius adhæreamus: perapte, quo & ipsa certior firmiorque reddatur, harum gentium sunt repetenda principia, & unde ita sint denominatæ, causa & ratio perquirenda. Atque hoc quidem factu haud multum difficile: constat enim ex divina Scriptura (*t*), Abraham ex Cætura multos genuisse filios, & inter alios Jexan & Madian: ex Jexan vero ortus est Saba, & ex Madian Epha, & alii; quos omnes Arabiam incoluisse constat, atque ex ipsorum nominibus loca ipsa esse sortita nomina, ac populos denominatos Sabæos & Madianitas, quorum (ut diximus) meminit Isaias. Rursus etiam

(*m*) Justin. dialog. cum Tryphone. (*n*) Tertul. lib. advers. Judæos, & lib. 3. contr. Marcion. (*o*) Cypr. de oper. card. de Stella & Magis. (*p*) Epiph. in comp. doct. (*q*) Psal. 71. (*r*) Isai. 60. (*s*) Hieron. in Isa. c. 60. (*t*) Genes. 25.

De Stella vaticinium.

Balaam, qui de stella prædixerat vaticinium hoc (a): *Orietur stella ex Jacob:* licet ipse Mesopotamenus esset, Haran incolens, ut ipse profitetur dicens (b): *De Haran adduxit me Balac Rex Moabitarum.* Tamen in Arabia constat ea de oritura stella esse vaticinatum. Nam Moab, cujus Rex erat Balac, qui eum mercede conduxit, erat (ut tradit Hieronymus (c) civitas atque provincia ejus nominis in Arabia. Sicque sive scripturam, sive traditionem de stella & Rege futuro penes Arabes, quibus prænunciata fuerat, perpetua memoria viguisse, par est credere: quibus admoniti, & novæ stellæ visu excitati simulque directi, quæsitum Regem Judæorum in Judæam venerunt.

(a) Num. 24. (b) Num. 23. (c) Hier. de locis Hebraic. & in Isai. 15.

XXVI. Ex filiis Abrahæ ex Cætura Magi.

[1] Quod insuper observatione dignum est: Abraham cum ex Cætura & Agar filios genuisset, nequaquam illos cum Isaac heredes instituit; sed separans eos ab illo, plagam Orientalem illis tribuens, ac sic dimittens, largitus est illis munera; hæc ex Scripturæ (d) sacræ auctoritate didicimus. Quænam autem fuerint munera quæ Cæturæ filii acceperint, Epiphanius (e) ex Hebraicis traditionum fontibus hisce declarat: *Filiis Cæturæ dona erant, pecuniæ præsentes, aurum, argentum, ac vestitus: & in mysterio conclusit Abraham in peris thus, & myrrham, & aurum Regum Sodomorum & Gomorrhæ, quando (f) Codorlahomor & Bersa ac reliqui a Sodomis & Gomorrhis ac reliquis acceperunt, & equos deprædati sunt, & hominum multitudinem captivam adduxerunt, & ab unoquoque opulentiam pecuniarum & aliarum rerum multitudinem diripuerunt: quam reduxit Abraham tunc a cæde Regum: & neque avertere ea quæ jam Deo destinata erant, ausus fuit; sed dedit ipsa cum aliis donis filiis suis ex Cætura, veluti in traditionibus Hebræorum reperimus. At vero in Christi adventu, cum iidem filii Abraham & discessissent & habitassent in partibus Arabicis Magodiæ regionis; Magi, qui ex successione seminum illorum descenderunt, eadem dona in participatione ejusdem spei Christo in Bethlehem obtulerunt, quando stellam conspicati venerunt. Quorum donorum manifestam certitudinem (g) Propheta declarat, dicens: Antequam sciat puer vocare patrem suum & matrem suam, capiet vim Damasci, & spolia Samariæ contra Regem Assyriorum. Hæc enim a Damasco in temporibus Abraham (velut antea dixi) a Regibus qui venerant, accepta sunt. Quando ergo accepit ipsa? priusquam nosset vocare patrem aut matrem, quando venerunt Magi, & aperuerunt peras suas, sive thesauros, veluti aliqua exemplaria habent, & obtulerunt myrrham, thus, & aurum.* Hactenus Epiphanius. In eumdem ferme sensum interpretatus est Justinus (h) Martyr dictum Isaiæ textum, dum agens cum Tryphone Judæo de veritate fidei Christianæ, Magos ex Arabia venisse, eosdemque Arabes fuisse dicit, itemque Damascum olim in Arabia civitatem positam. Hæc ipsa etiam Tertullianus (i) ingenue fatetur: ipsa quippe Syria Damasci, Arabia nominata (k) reperitur. Idem Tertullianus per Regem Assyriorum usitato scripturæ loquendi modo, Herodem esse intelligendum, prout & idem Justinus & Petrus Alexandrinus, affirmat.

(d) Genes. 25. (e) Epiph. in comp. doctrin. (f) Genes. 14. (g) Isaiæ 8. (h) Just. Martyr. in dialog. cum Trypho. (i) Tert. li. 3. contra Marc. c. 13. Justin. ubi sup. & Petrus Alex. c. 13. (k) Burchard. in descript. Terræ Sanctæ par. 1. c. 1.

XXVII. Arabia orientalis

Ex omnibus his tam ex divinæ Scripturæ auctoritate ac antiquorum interpretatione, quam etiam ex Hebræorum traditionibus enarratis, satis elucidatum videtur quod dicti auctores dixerunt, Magos ex illa regione Arabiæ venisse, quæ vergit ad Orientem (inde enim eos venisse, Evangelista (l) testatur) præsertim ex dicto illo divinæ Scripturæ loco (m) quo dicitur, Cæturæ filios in Oriente ab Abraham esse locatos. Qui insuper Judææ situm descripsere, eam ex Orientali parte spectare dixerunt Arabiam: inter quos Tacitus (n) de his agens, hæc ait: *Terra finesque qua ad Orientem vergunt, Arabia terminantur: a Meridie Ægyptus obiacet, ab Occasu Phœnices & mare, Septentrionem a latere Syriæ longe prospectat.* Hæc ille: quod eo verius est, si hiemalis solstitii ratio habeatur: secundum quod creditur locutus Evangelista, cum Christus sit natus media hieme. Cæterum quod spectat ad Persidem, unde complures, venisse Magos affirmant: Joannes (o) Chrysostomus eam Septemtrionem versus positam affirmare videtur: quod & testatur S. Hieronymus (p) hæc scribens in eamdem sententiam: *Operatus est salutem in medio terræ: a partibus Orientis cingitur plaga quæ appellatur Asia, a partibus Occidentis ea quæ appellatur Europa, a Meridie & Austro Libya & Africa, a Septemtrione Scythis, Armenia, & Perside, & cunctis Ponti nationibus.* Hæc Hieronymus. At vero (q) Cyrillus Alexandrinus, qui eosdem Magos a Perside venisse contendit, eam provinciam ex Oriente Judæam spectare testatur: quod & qui Ptolemæi tabulas perlegerit, exploratum & evidens esse cognoscet. Verum si consideretur Magorum adventus temporis spatium, nempe dierum tredecim (ut pluribus paulo inferius demonstrabimus) eos certe non e Perside, vel e Chaldæa, sed ex Arabia Orientali venisse perfacile quisque percipere poterit. Sed

(l) Math. 2. (m) Genes. 25. (n) Tacit. histor. lib. 5. (o) Chrysost. hom. 6. in Mat. (p) Hier. in Ezech. c. 5. (q) Cyril. in Isai. c. 19. lib. 4. orat. 4.

[1] Quod insuper observatione dignum est &c. Vide Spondani notam in Epitome ad oram hujus loci.

XXVIII. De Regina Saba.

Sed & consideratione dignum est, quod Regina Saba, ex iisdem & ipsa Ceturæ filiis originem ducens, illam incolens regionem quæ a parte Austri est confinis Arabiæ, venit Regem Israel explorare; cui & eadem, quæ Magi, munera attulit, nempe aurum & aromata, licet & gemmas superaddiderit, prout his verbis docet divina Scriptura (a): *Regina Saba, audita fama Salomonis in nomine Domini, venit tentare eum in ænigmatibus. Et ingressa Hierusalem multo cum comitatu & divitiis, camelis portantibus aromata, & aurum infinitum nimis & gemmas pretiosas venit ad Regem Salomonem.* Quæ, obsecro, tanta cupido tum illius, tum Magorum, qui ex iisdem (ut dictum est) progenitoribus descendebant, incessit animum de Rege, qui in Israel regnaret, pervestigando; nisi quod in illis regionibus de re tanta Balaam (b) oraculo erant admoniti? At quod illa credidit esse impletum in Salomone, qui & ipse Christi venturi typum gerebat; isti, duce stella, adhuc perquirendum putarunt Regem Israel, quem & feliciter invenerunt.

(a) 3. Reg. 10.

(b) Num. 24.

XXIX. Magi an reges fuerint.

Cur vero iidem Magi sint nominati, superest investigare; simulque an iidem ipsi Reges fuerint, perquirere. Penes antiquos triplicis generis Magos fuisse, tradit (c) Eusebius: quorum primi erant doctissimi atque abstinentissimi, ut excepta farina & olere, nihil aliud in cibum haberent: alii erant sacerdotes, ut videmus perseverasse in Perside, quorum sacerdotes constat Magos esse appellatos: tertii vero generis illi fuere, qui invocationibus malorum dæmonum intendentes, vel ad commovendos animorum affectus in contraria studia, vel ad futura prænoscenda, & occulta divinanda, maleficia exercerent: cujus magiæ genus maxime proprio vocabulo malas artes dici, testatur Philo (d), qui tamen veram magiam, ut scientiam libero homine dignam, summopere laudat. *Porro tertii generis Magi Romanorum legibus*, inquit Tertullianus (e), *cum damnati sint atque proscripti: cumque magia punitur, cujus species est*, ait, *astrologia*, judiciaria scilicet; *utique & species in genere damnatur.* Hæc ille, qui ejus generis hos fuisse Magos est opinatus, sic dicens: *Magi & Astrologi ab Oriente venerunt: scimus magiæ & astrologiæ inter se societatem. Primi igitur stellarum interpretes natum Christum annunciarunt, primi munerarunt.* Hæc Tertullianus (f), qui & eosdem Reges fuisse assentiri videtur, dum sic ait (g): *Reges Arabum & Saba dona afferent illi; nam & Magos Reges fere habuit Oriens.* Hæc ille, alludens nimirum ad Plinium (h), qui ait magiam in Oriente Regum Regibus imperasse: vel ad id quod ante Philo dixerat hoc modo: *Non solum eam plebei sectantur, sed etiam Reges Regum maximi, præsertim Persici, tam curiosi harum artium, ut regnare non liceat, nisi cum Magis versato familiariter.* Hactenus (i) ille.

(c) Apud Hier. tom. 9. de reg. monach.

(d) Philo lib. de special. legibus.

(e) Tertul. li. de Idololatr.

(f) Tertul. li. adversus Judæos.

(g) Tertull. ib. Pamel. not. ad. Tertul. lib. de Idololatr. num. 52.

(h) Plin. nat. hist. lib. 30. cap. 1.

XXX. Magi reges.

[1] At quod Magi fuerint Reges, etiam Theophylactus (k) asserit, idemque Fidelium pia traditio tenet: eosdemque tres numero fuisse, secundum tria munerum genera, æque confirmat; quod & S. Leo (l) in suis sermonibus sæpe testatur. Hos igitur fuisse Reges dixer mus, usitato more divinæ Scripturæ, quæ cujusque oppidi dominum Regem appellare consuevit; ut patet de quinque Regibus, quos Abraham (m) armatis suis vernaculis debellavit. Nec quidem propinquioris Judææ Arabiæ eos fuisse Reges putamus; nam illi præerat Sylleus, cujus Josephus frequenter meminit: sed potius interioris partis provinciæ illius, quæ longe lateque ad Orientem & Meridiem sese diffundit. Quod vero eosdem Matthæus Magos appellet; in eam sententiam sumus procliviores, ut existimemus, illius magiæ studiosos, quæ ex rerum naturalium cognitione percipitur, extitisse; cui quidem nostræ sententiæ adstipulatus videtur Chalcidius Platonicus, dum suis in Timæum Platonis commentariis hæc ait: *Est quoque alia sanctior & venerabilior historia* (alludit enim ad Matthæi Evangelium) *quæ perhibet ortu stellæ cujusdam non morbos mortesque denunciatas, sed descensum Dei venerabilis ad humanæ conversationis rerumque mortalium gratiam. Chaldæorum profecto sapientes viri, & consideratione rerum cælestium satis exercitati, quæsisse dicuntur recentem ortum Dei; repertaque illa majestate puerili, venerati esse & vota Deo tanto convenientia nuncupasse.* Hucusque ille, ratus tamen hos fuisse Chaldæos. Cum autem Epiphanius (n) dicat, dictos Ceturæ filios, Magorum progenitores, habitasse in partibus Arabicis Magodiæ regionis: haud inepte quis dixerit, Magos, non a magica facultate, sed ab eadem Magodia regione esse denominatos.

(i) Phil. lib. de special. legibus.

(k) Theophylact. in Matth. 2.

(l) Serm. de Epiphan. 1. 3. 5. 6.

(m) Genes. 14.

(n) Epiph. in comp. doct.

[2] De tempore autem quo Magi Bethlehem

---

[1] *At quod Magi fuerint Reges* &c. Vide ea de re Dissertationem Augustini Calmet in Magos qui Jesum adoraturi venerunt, tom. II. Prolegom. pag. 62. Latinæ editionis Lucensis.

[2] *De tempore autem quo Magi* &c. Vide Dionysii Petavii Animadversiones in S. Epiphanium tom. II. pag. 89. & eumdem de Doctrina temporum lib. XII. cap. VIII. & Franciscum Mariam Florentinium Exercitat. III. De Magorum ad Christum venientium Historia, itinerisque tempore, in Martyrologio Hieronymiano ab eo illustrato pag. 229.

CHRISTI 1. — AUGUSTI IMP. 42.

XXXI. Magi quando venerunt.

hem venerint, inter se dissentiunt antiqui scriptores: quorum aliqui, ut Eusebius Pamphili (a), Epiphanius (b), ac cæteri hos secuti in ea fuerunt sententia, ut post biennium a Christo nato Magos in Bethlehem ad Christum venisse dicerent; ea nimirum ratione adducti quod Herodes (ut testatur Evangelista c) omnes pueros occidi jussit a bimatu & infra secundum tempus quod exquisierat a Magis. Sicque anno Augusti Imperatoris quadragesimo-quarto Magos Bethlehem pervenisse asseruerunt. Alii vero dixerunt, decimotertio a nativitate Domini die Magos Bethlehem advenisse, verum biennio ante Christum natum illis stellam apparuisse: cujus sententiæ Augustinus (d) fuisse reperitur, & alii, nec alia ex causa, quam quod a bimatu & infra Herodes pueros omnes necandos curavit. Sed ut ab his omnibus dissentiamus, multa persuadent. Dicant, rogo, qui post biennium a Christo nato eos advenisse tradunt, an id acciderit, quia non statim ut viderunt stellam, se itineri commiserunt? At non ea est causa: quandoquidem eos confestim ut stellam inspexerunt, esse profectos, Evangelista non obscure insinuare videtur: alioquin ea mora ipsos reddidisset suspectos posteris nomine ignaviæ, si tam insolito signo admoniti, adhuc annum & multos menses oscitanter nimis iter capessere detrectassent. Si vero statim ut in cælo visa est stella, iter arripuerunt; quidnam fuit causæ ut biennii tempus insumpserint in itinere? cum, non dico si e Perside vel Babylone, sed etsi ab extremis Indiis Orientalibus profecti fuissent, illud licet longissimum itineris spatium sex mensibus eos conficere potuisse, quilibet æquus rerum æstimator dijudicare possit. Insuper si, ut dicunt, post biennium Magi advenerunt: quo modo (quod refert sanctus (e) Matthæus) eum in Bethlehem invenerunt, quem (ut testatur sanctus Lucas (f) Evangelista) post quadraginta dies, secundum Moysi legis mandatum, tulerunt Hierusalem, ut sisterent eum Domino, hisque impletis officiis Joseph & Maria Virgo sanctissima una cum infantulo sunt reversi in Galilæam, atque Nazareth habitarunt? Aliqui vero ex his qui hanc sententiam firmare conati sunt, non valentes his respondere, commentum excogitarunt, dicentes, iterum parentes cum puero, occasione cujusdam festi, esse reversos Bethlehem. Sed quod festum fuerit illud, dicant obtestor. Nam si aliquod fuit ex legalibus; Hierosolymam, & non Bethlehem eundum fuisset. Si vero aliquod spectaculum Bethlehem ederetur, absit ut ejus causa vel pedem extra domus limen integerrima Virgo produxisse credatur. Atque hæc satis sint ad hanc sententiam refellendam.

(a) Eusebius in chron.
(b) Epiph. in Panar. lib. 1. tom. 1. prope fin. & tom. 2. hæres. 30. quæ Ebion.
(c) Matt. 2.
(d) Aug. ser. 7. de Epiph. de temp. 35. & in addit. ser. de Epiph. edit. Lovan. pag. 431.
(e) Matt. 2.
(f) Luc. 2.

XXXII. Arguitur error de mora biennii.

Quod autem ad illos pertinet, qui stellam ante biennium apparuisse putarunt: etsi satis esse possent quæ paulo ante de tam longo temporis spatio in itinere insumpto dicta sunt: tamen quia & iidem una cum illis ea nituntur ratione, quod dicat Evangelista, Herodem occidi jussisse infantes omnes a bimatu & infra secundum tempus quod exquisierat a Magis: ad hæc primum inferimus id quod Johannes (g) Chrysostomus iisdem respondens ait: *Quod Herodes a biennio & infra pueros interfici jussit, non mireris: siquidem conveniunt in eum tyrannum pavor & furor: pro abundantia cautionis majus tempus inclusit, ne quis vel proximæ ætatis effugeret.* Hæc ille, & prudenter sane. Quis enim insanientis tyranni, & metu perdendi regni, in proprios filios immaniter debacchantis, furorem intra terminum rationis vel temporis metam putaverit continendum? Tyrannorum est cuncta pavere, nec quantavis adhibita cautela atque custodia posse reddi securum. Didicit ille a Magis tempus stellæ; & licet ex ortu stellæ potuisset simul intelligere tempus nascentis infantis; tamen veritus ne fortassis antea natus esset quam illi stellam vidissent, ea sibi arte consulendum putavit, ne ulterius quod in ea re suspicaretur, reliquum esset: sicut cum nulla subesset ratio, ut qui extra Bethlehem nati essent, occiderentur; eo quod ex divina Scriptura per Principes sacerdotum & scribas certior factus esset, quod Christus in Bethlehem nasceretur; tamen omnes, qui in omnibus finibus ejus essent, necari præcepit.

(g) Chrys. homil. 7. in Matth.

Cur a bimatu cædes jussa.

XXXIII. Sed cum illud biennii spatium Evangelista referat ad ea quæ a Magis dicta essent Herodi, cum ait: *A bimatu & infra secundum tempus quod exquisierat a Magis;* dici posse videtur, quod etsi Herodes omnes pueros a bimatu & infra occidi mandavit; tamen quod dicitur: *Et infra secundum tempus quod exquisierat a Magis;* illud, *Secundum tempus*, non esse referendum ad id quod dixerat, *A bimatu*; sed ad illud potius, quod subdit, *Et infra*: sicque Evangelistam significare voluisse, eo cædis edicto non includendos eos qui geniti essent post Christum natum, & stellam visam a Magis, quorum nulla posset esse suspicio; atque ita voluisse cædendorum puerorum terminum esse secundum tempus quod exquisierat a Magis. Sicque ex his, ni fallor, sublata illa videtur de biennio & tempore a Magis perquisito difficultas. Eumdem locum sic declaratum vidi postea a Cornelio Jansenio Episcopo Gandavensi, viro quidem Theologicis facultatibus nobiliter exculto; quo non mediocriter delectatus sum, ne ego novi sensus Evangelicæ interpretationis, quantumlibet veri

atque germani, diceret primus auctor.

XXXIV. Adventus Magorum. Itaque ea magis nobis probatur sententia, quæ Catholicæ Ecclesiæ consuetudine magis recepta videtur: nempe, Magos tunc, cum natus est Christus, statim vidisse stellam; eosdemque mox Judæam versus iter suscepisse, ad Judæorum metropolim Hierosolymam accessisse, atque interrogasse de nato puero; totumque itineris spatium termino dierum tredecim confecisse, atque Bethlehem pervenisse eodem die quo S. Dei ecclesia tantam solemnitatem anniversaria memoria celebrare consuevit. Quod quidem haud mirum videri debet, si ex Arabia Judææ adjacente (quod superius demonstravimus) eosdem advenisse dixerimus, & (ut prædixerat, (a) Propheta) ad celeritatem itineris dromedariis usos fuisse, quos velociores esse ad cursum equis Nysseis (b), Aristoteles tradit. Constans insuper est de his sanctorum Patrum sententia, Magos Bethlehem advenientes, in præsepe, ubi natus est, Christum Dominum reperisse, id Chrysostomo (c), Augustino (d), Hieronymo (e) sæpius, & aliis fere omnibus attestantibus. Unde summo jure redarguuntur qui aliter senserunt, ea levi ratione permoti, quod Matthæus nullam de præsepe fecerit mentionem, sed dixerit (f) eos intrasse domum, & invenisse puerum cum Maria matre ejus: quasi vero non sit divinæ Scripturæ satis frequens phrasis, locum quemlibet, ad habitandum tamen accommodatum, quantumlibet exiguum, domum, appellare: cum & nidum avium, domum quoque nominet, ut videre est in Psalmo: *Herodii domus:* unde Euthymius (g) sic optime: *Hic*, inquit, *tugurium domum appellat*.

(a) Isai. 6.
(b) Arist. hist. anim. lib. 9. & ult.
(c) Chrysost. in Matth. 2. hom. 6. & 7.
(d) Aug. ser. 2. de Epiph.
(e) Hier. ep. 14. 17. 18. & 27. Fulgentius, & alii recentiores.
(f) Matt. 2.
(g) Euthym. in Matth. 2.

XXXV. De Stella. Quod ad stellam pertinet, quæ iisdem Magis apparuit: cujus generis astrorum fuerit, jam penes omnes antiquos Patres in confesso est, nequaquam ex illis fuisse, quibus cælos videmus ornatos, nec etiam ex illis, quæ ex vaporibus coagmentatis accensæ in aere, cometæ sunt dictæ, quod Origenes (h), Basilius, (i), Chrysostomus (k) & alii optime intellexere. Cum autem divino miraculo cælitus apparuerit, naturæ superans facultatem, cujus substantiæ fuerit, non est facile definire: unde in eo consentiunt omnes, divinam quamdam fuisse virtutem, quæ non aspicientium tantum oculos sui fulgoris radiis illustraret, sed quæ & mentes illorum divina luce perfunderet, atque ad Christum natum perquirendum excitaret; idque præ cæteris affirmat S. (l) Leo his verbis: *Agente sine dubio in eorum cordibus divina inspiratione, ut eos tantæ visionis mysterium non lateret; & quorum oculis ostendebatur insolitum, animis non esset obscurum.* Id ipsum Chrysostomus (m), Fulgentius (n), & alii. Gregorius (o) Nyssenus existimavit esse Angelum, qui ea figura stellæ apparuerit. Quicquid sit, illud exploratissimum est, ipsum Deum omnipotentem, qui visibilibus illis signis, columna ignis per noctem, & nubis columna in die populum tot annis per desertam regionem deduxit, eumdem ipsum stellæ signo Magos ad præsepe perduxisse. Certe non ejus fulgoris, quo cæteras nitere videmus stellas, fuisse, sed longe fulgentioris, S. Ignatius (p) proximus illis temporibus declarat his verbis, ad Ephesios scribens: *Stella fulsit splendore exuperans omnes quotquot ante fuerant: lux enim illius inenarrabilis erat, & stuporem incussit omnibus aspicientibus eam rei novitas. Omnia autem reliqua astra una cum Sole & Luna chorus fuere stellæ illius, ipsa vero claritate exuperabat omnes.* Hæc ille. Hinc Prudentius cecinit de ipsa dicens:

Stella quæ Solis rotam
Vincit decore ac lumine, &c.

Ex quibusdam autem apocryphis Seth nomine scriptis libris, multa de Magis feruntur, deque stella quæ illis apparuit, quod formam pueri crucem gestantis exprimeret: sed quia hæc commenta ab hæreticis (q) Sethianis excogitata videntur, ut inania prætermittimus.

(h) Orig. lib. 1. contra Cels.
(i) Basil. de hum. Christ. generat.
(k) Chrysost. in Mat. 2. hom. 6.
(l) S. Leo ser. 4. in Epiph.
(m) Chrysost. ubi supra.
(n) Fulgent. serm. de Epiph.
(o) Nyss. dialog. de anima.
(p) Ignat. ad Ephes. epis. 14.
(q) Epiph. hæres. 26. & 39.

XXXVI. Cætera autem quæ hujus historiæ sunt mysteria, ipsaque a Magis oblata mystica munera, qui hæc cupit, interpretes consulat; nos vero nostri instituti limites non excedimus. [1] Illud tantummodo non prætereundum putamus, ejusmodi Magorum ad Christum adventum, quod ex eo vocatio Gentium ad Christum expressa fuerit, per celebri anniversario cultu Ecclesiam consuevisse celebrare, ac magnificentissime colere, ut sanctorum Patrum fere innumeræ de ea re descriptæ homiliæ declarant: adeo ut extorris prorsus a Christiana religione videretur, qui tantæ ejus diei celebritati non interfuisset. Unde de Juliano Apostata Ammianus (r) scribit, quod licet clam dæmonibus immolaret, tamen ne detegeretur quod erat idolorum cultor, voluit suam præsentiam exhibere his feriis, quas, inquit, Christiani celebrantes mense Januario, epiphaniæ nomine nuncupant. Eadem de Valente Imperatore testatur Gregorius (s) Nazianzenus. At jam de his satis.

Festum Epiphaniæ.
(r) Ammian. Marcel. lib. 21.
(s) Greg. Nazian. orat. in funere Basilii.

Postquam autem Magi, ut decebat, Chri- XXXVII.

---

[1] *Ejusmodi Magorum ad Christi adventum* &c. Vide Spondani Epitomen in notis ad hunc locum, Ludovicum Thomassinum de Festis lib. II. cap. VII. & Edmundum Martenium de antiqua Ecclesiæ disciplina in Divinis celebrandis officiis, cap. XIV. ut alios recentiores prætercam.

CHRISTI 1.

Magorum reditus.

Christo infanti debitum exhibuere religionis obsequium, in somnis admoniti, per aliam viam reversi sunt in regionem suam: qui tantum abest, ut Jerosolymam ad Herodem redierint, ut nec in his quæ esse solent in via, publicis hospitarentur hospitiis, sed in montibus & in speluncis agerent, cum post labores itineris, quiescendi tempus advenisset. Atque hæc quidem ex his quæ Cyrillus (*a*) fidelis historicus scribit in rebus gestis S. Theodosii cœnobiarchæ, facile possunt intelligi; qui dum agit de monte & spelunca, quam sibi ad habitandum sanctissimus vir ille delegit, hæc ait: *Quædam enim fama ab alto a parentibus tradita ad nos usque pervenit, quæ dicit, fideles illos Magos, qui Bethlehem venerunt ab Oriente, cum Deo, qui ex superna specula in Occidentem hujus mundi venerat, aurum, thus, & myrrham pie admodum obtulissent; deinde ab Angelo responsum accepissent, ne eamdem viam rursus inirent, sed per aliam prorsus redirent in suam regionem: hos, inquam, dicit Magos in hac spelunca in reditu fuisse diversatos; cumque hic noctu dormissent, mane ingressos esse viam quæ ducebat in patriam. Tale quidem esse id quod dicitur, nulla labefactat improbabilitas. Nam primum quidem cum statuissent non ingredi iter per Hierosolymam, non est admodum facile, ut ii alia via ex Bethlehem domum reverterentur: sicut etiam nunc videmus, eos qui a Bethlehem, vel ab ea quæ est circumcirca regione transeunt, per hanc proficisci.* Hæc ille. Pergit vero Evangelista.

(*a*) *Extat Cyrilli hist. de vita Theodosii apud Metaph. die 11. Jan.*

XXXVIII.

(*b*) *Luc. 2.*

Jesus offertur in templo.

Post quam (*b*) *impleti sunt dies purgationis Mariæ, secundum legem Moysi, tulerunt illum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur, & ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini par turturum, aut duos pullos columbarum. Et ecce homo erat in Hierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste justus & timoratus, expectans consolationem Israel, & Spiritus sanctus erat in eo. Et responsum acceperat a Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. Et venit in spiritu in templum: & cum inducerent puerum Jesum parentes ejus, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo: & ipse accepit eum in ulnas suas, & benedixit Deum, & dixit: Nunc dimittis servum tuum Domine, &c. Et erat pater & mater ejus mirantes super his quæ dicebantur de illo: & benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem ejus: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum, cui contradicetur; & tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.* Hæc Lucas. Porro hæc omnia, ut legi obsequerentur, legalia exhibuerunt officia; quod & Lucas, dum ipsas citat leges, insinuat, cum alioqui nullatenus astringeretur Virgo sanctissima: quippe quæ sicut cum concepit filium, nulla est ex parte fœdata, sed mirifice illustrata; ita cum peperit, nullam virginalis claustri jacturam sentiens, remansit in omnibus illibata, atque prorsus impolluta, magis magisque donis cælestibus aucta.

AUGUSTI IMP. 42.

XXXIX. Virginitas illibata.

Non est igitur quod quis requirat in natura modum, dum qui supra naturam habet imperium, hæc miracula operatur, & superexcellenti quadam divinæ operatione naturæ: qui enim e mortuis exurgendo signaculum sepulturæ non solvit, quomodo nascendo virginale claustrum violavit? nisi quis impie dixerit, qui pepercit lapidi, non pepercisse matri. Si quid autem contra hæc loqui visi sunt Tertullianus (*c*), Origenes (*d*), & Ambrosius (*e*), ita accipiendæ sunt eorum sententiæ, ut sic Christus per sacra virginei uteri claustra transierit, ut eadem clausa remanserint, secundum illud quod de porta Orientali (*f*) prophetice dictum est. *Porta hæc clausa erit: non aperietur, & vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam: eritque clausa Principi.* Quod ad specialem Salvatoris nativitatem esse referendum, ait (*g*) Hieronymus, ut sic dicatur Christus aperuisse claustra ipsius virginalis pudoris, ut tamen eadem jugiter clausa permanserint. Augustinus (*h*) novo miraculo in re minima edito, vetus in re omnium maxima factum demonstrat, cum agit de annulo ad zonam ligato, atque sine ipsius annuli vel zonæ fractura foras in terram elapso. Sicut ergo ea ratione lege soluta erat sanctissima Virgo: ita etiam (quod non sicut cæteræ feminæ, viri semine conceperit, nec ut aliæ, cum dolore pepererit) omnium quæ ex peccati culpa proveniunt, infirmitatis atque languoris expers omnino fuit: hinc sibi tempus purgationis expectandum non erat; & nihilominus hæc omnia libens volensque, ut sacræ legi obsequeretur, sibi implenda proposuit.

(*c*) *Tertul. lib. de carne Christi. in fine.*
(*d*) *Orig. in Luc. homil. 14.*
(*e*) *Ambrof. in Luc. com. lib. 2.*
(*f*) *Ezech. 44.*
(*g*) *Contra Pelag. lib. 2.*
(*h*) *De Civit. Dei lib. 22. c. 8.*

XL.

Sed ad ipsum Simeonem veniamus, de quo hæc scriptis mandasse reperitur Timotheus (*i*) presbyter Hierosolymitanus: *Cum*, inquit, *Simeon esset in templo, vidit quidem multas matres cum suis filiis templum ingredientes ad peragendum sacrificium purificationis; in quarum medio erat quæ portabat venerandum fœtum, & nullis sordibus contaminatum. Justus autem Simeon huc & illuc oculos circumferens postquam vidit multas matres in pri-*

(*i*) *Timoth. presb. serm. de proph. Simeone.*

Jesus a Simeone suscipitur.

privato habitu humanitatis, solam autem Virginem infinito, & divino lumine circumdatam, separavit reliquas matres, clamans, & dicens coram omnibus: Date mihi locum, ut teneam eum, qui desideratur: vidi eum, qui me prævidit; unde & meus germinavit spiritus. Cur quæ estis ancillæ, cum libera & domina concertatis? cur infantes vestros aræ offertis? huc convertimini, & eos offerte huic puero, qui est antiquior Abraham, &c. Hæc ille; sed, ut putamus, pia potius meditatione, quam historica assertione. Idem Simeon, de quo agimus, inter Prophetas annumeratur: de cujus vita & obitu (a) Epiphanius agens, hæc habet in fine: *Vita functus est Simeon iste quidem pluribus annis obsitus, bene confectus: nec tamen a sacerdotibus postremum honorem consecutus, humatus est.* Hæc ille. Cur autem id acciderit, nullam affert causam; sed ea putatur, quod palam Christi adventum annuncians, in se Sacerdotum cæterorum invidiam & odium concitarit. Porro commentum illud de Simeone, quod cæcus fuerit, sed cum Jesum accepit in ulnas, visum receperit, nec dignum quidem putavimus, quod Annalibus intexeretur: nam divinæ Scripturæ adversari constat. Levitici enim capite vigesimo primo sententia Domini declaratum scimus, ne cæcus in templo Domini fungeretur munere sacerdotis: functionem autem illam sacerdotalem fuisse, cum Lucas insinuat, tum Patres ferme omnes agnoscunt, & Ecclesiam in sacris imaginibus profiteri, certum est. Auctor autem ejus historiæ est qui præfationem habet versionis dialogi Jasonis cum Papisco, quæ extat in calce operum Cypriani editionis Pamelii, ex quo alii accepisse videntur. Sed cum nullus antiquorum Patrum Simeonis cæcitatis reperiatur assertor: equidem eam historiam ut apocrypham esse rejectam, argumento est.

(a) *Epiph. de Prophet. vit. & interit. c.24.*

XLI. De Simeone.

Verum enim vero non tantum cum accepisset puerum in ulnas suas Simeon, illud de adventu Christi palam canticum occinuit, & prophetice, quæ de illo essent ventura, prædixit: sed, *Et erat*, inquit Lucas (b) *Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua. Et hæc vidua erat usque ad annos octogintaquatuor: quæ non discedebat de templo jejuniis & obsecrationibus serviens nocte, ac die. Et hæc, ipsa hora superveniens, confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel.* Hæc de ipsa Lucas Evangelista. Quomodo autem Anna numquam e templo discessisse dicatur, ut merito eamdem S. Cyrillus (c) Hierosolymitanus religiosissimam monialem appellet,

(b) *Luc. 2.*

Anna vidua.

(c) *Cyril. catech. 10.*

consule quæ superius dicta sunt de præsentatione Dei genitricis in templo. At quomodo Præsentationis Christi solemnitas quam & Purificationem, sive Occursum majores nuncupavere, ad abolenda Lupercalia, Romæ cœpta sit anniversaria festa die celebrari, suo loco dicturi sumus inferius.

XLII.

Cum vero hæc Hierosolymis non in angulo, sed in templo agerentur, & tam ex Simeonis cantico & prophetia, quam etiam (ut dictum est) ex Annæ attestatione, jam spargerentur in vulgus, & in Herodis aures illaberentur: qui nuper de nato Rege Judæorum ex relatione Magorum magnum timorem conceperat; his denuo de adventu Christi nunciis exacerbatus, in furorem actus, ut se eo metu liberaret, necem meditatur infantis. Sed tanto facinori, per Angelum Joseph monens occurrit Deus: tunc enim accidit, quod post Magorum discessum contigisse Matthæus (d) Evangelista scribit his verbis: *Cum recessissent, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Joseph, dicens: Surge accipe puerum, & matrem ejus, & fuge in Ægyptum, & esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Qui consurgens, accepit puerum, & matrem ejus nocte, & secessit in Ægyptum, & erat ibi usque ad obitum Herodis: ut adimpleretur quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem: Ex Ægypto vocavi filium meum.* Hæc Matthæus. Quæ autem Domino nostro Jesu Christo Ægyptum adeunti contigerint, ex Sozomeno (e) hæc scribente describimus.

(d) *Matt. 2.*

Jesus ducitur in Ægyptum.

(e) *Sozom. hist. li. 5. c. 21. & Niceph. ex ipso li. 10. c. 31.*

XLIII.

Memorant, inquit, *arborem esse, quæ Persis dicitur, Hermopoli, quod est oppidum Thebaidis; cujus fructus aut folium aut particula aliqua corticis ægrotis admota, morbos a compluribus depulerit. Nam traditum est, Joseph cum propter Herodem, assumptis secum Christo & Maria sancta Deipara, fugisset, atque venisset Hermopolim, simul ut portæ appropinquavit, statim arborem, licet plane maximam, adventu Christi curvatam esse, atque ad solum usque se inflexisse, & Christum adorasse. Atque hæc quidem de hac arbore, sicut a multis audivi, a me commemorata sunt. Quæ quidem, si quid ego judico, vel significabant jam Christum in urbe adesse; vel, ut est verisimile, non modo arborem, quam incolæ propter magnitudinem & pulchritudinem lege gentilitia venerabantur, dæmone jam qui ibi colebatur ob Christum talium rerum eversorem, qui in eo loco comparebat, perhorrescente, sua sponte commotam esse: verum etiam omnes Ægyptiorum statuas, adventante tum Christo, juxta prophetiam Isaiæ, concussas. Itaque dæmone inde abacto, arbor, quo rei gestæ testimonio esset,*

Jesu in Ægyptum perducto miracula.

set, remansit ibi, fidelesque morbis liberavit. Atque ut Ægyptii & Palæstini istarum rerum, sic alii singuli aliarum, quæ apud ipsos gestæ sunt, testes locupletes existunt. Hactenus Sozomenus. At vero Isidi consecratam fuisse Perseam arborem, Plutarchus (*a*) ait; ea de causa, quod ejus fructus cordis, folium linguæ speciem referat.

(*a*) *Plutarch. in Iside.*

XLIV. Quod pertinet ad Ægypti simulacra: de illis olim hæc prædixerat Isaias (*b*): *Ecce Dominus ascendet super nubem levem, & ingredietur Ægyptum, & commovebuntur simulacra Ægypti a facie ejus, & cor Ægypti tabescet in medio ejus.* Eusebius (*c*) Pamphili de his agens, hæc ait: *Hi qui prius incolebant Ægyptum pravi vitiosique dæmones per multa sæcula in simulacris latitantes, animasque Ægyptiorum omnis superstitionis errore addicentes ac subjicientes, cum sensißent novam quamdam divinamque virtutem ad se accessiße, illico commoti sunt, & fluctuationem ac perturbationem in semetipsis pertulerunt; corque eorum & vis intelligendi intrinsecus ab ipsis convicta sunt; ceßeruntque & fugati sunt ab eadem virtute, quæ vi effugere eos compellebat, & ignis instar ineffabili quadam ratione adducebat: & tunc quidem invisibiliter dæmones talia passi sunt, cum Salvator noster in Ægyptum cum visibili corpore pervenit.* Hæc Eusebius. Sed & S. Athanasius (*d*) Alexandrinus Episcopus, non tantum commota esse, sed corruisse simulacra Ægypti testatur his verbis: *Quis justorum aut Regum in Ægyptum descendit, & ejus descensu idola in Ægypto ceciderunt? Abraham descendit, nihilominus tamen idololatria ubique viguit: natus est ubi Moyses, æque illic hæsit religionis error;* & inferius: *Ægyptiorum superstitio non quievißet, nisi Dominus omnium in corpore, quasi in nube vectus, eo descendisset, & idolorum errores compescuisset.* Hæc ille.

(*b*) *Isai. 19.*

(*c*) *Euseb. de demonst. li. 6. c. 20.*

Simulacra collapsa.

(*d*) *Athanas. li. de incar. Verbi.*

XLV. Origenes (*e*) & ipse Ægyptius in hunc modum: *Fuge in Ægyptum, propterea ut destruantur manufacta eorum, & confringantur & pereant idola ipsorum; propterea ut dæmones turbentur, & Regum fabricæ in idolis destruantur, ut fiat in adventu Domini fugitivorum servorum & malorum interitus.* Hæc ille, & alia multa id genus: eadem alii complures sanctorum Patrum: quæ quidem omnia sic accipienda esse putamus, non ut cuncta quæ tunc erant in Ægypto corruerint simulacra, sed de his aliqua; non tam in signum quod ille advenisset, quam quod idololatriam esset penitus eversurus. Demum in Vitis Patrum, quod opus Evagrii esse putatur, hæc scripta leguntur: *Vidimus & alium sanctum virum, nomine Apollonium, apud Thebaidem in finibus Hermopolis; ad quam civitatem Salvatorem cum Maria & Joseph de Judææ finibus venisse tradunt, secundum prophetiam Isaiæ: vidimus ergo ibi & templum ipsum, in quod ingreßo Salvatore, corruisse omnia idola in terram, & comminuta esse, memorabantur.* Hæc ibi. Sane quidem illinc fluxisse in Græcos fontem idololatriæ, qui Herodotum legerit in Euterpe, plane intelliget.

(*e*) *Orig. homil. 3. diversf.*

XLVI. ☞ Quod autem (ut hoc non prætereat) citantes nos librum inscriptum Vitas Patrum, hic & alibi Evagrium ejus nominamus auctorem, & alii putent Ruffino potius tribuendum: Molanum non inviti sumus secuti, locum Hieronymi amphibologicum in epistola ad Ctesiphontem ita interpretantem, ducti ea potissimum conjectura, quod si adeo immane scelus Ruffinus perpetrasset, ut hæreticos pro catholicis atque sanctis universæ Ecclesiæ legendos tribuisset; quoties istud in tribus libris illis in Ruffinum conscriptis ipse pro more suo exaggerans sanctus Hieronymus exprobrasset, cum e contra nec leviter ejus meminisse reperitur? His accedit quod Gennadius exacte relegens omnia Ruffini scripta, nequaquam ejus operis verbum facit, licet nec Evagrio tribuat, sed Petronio. Sed cœptam jam prosequamur historiam. ☜

XLVII. Porro non modo Ægyptum Domini præsentia illustratam, sed & ipsam solitudinem, per quam transivit, esse nobilitatam tradunt: quæ tunc quodammodo semen benedictionis suscipiens, postea suo tempore (quod idem ait (*f*) Propheta: *Exultabit solitudo, & florebit quasi lilium: germinans germinabit*) tot sanctorum monachorum, illic quaquaversum incolentium, produxit sacra germina. At non prætermittendum putamus nobile monumentum habitationis Christi in Ægypto; quod traditione piorum cognitum, posteris, ab his qui religionis ergo ad illa peregrinati sunt loca, & inter alios ab eo qui cæteris habetur (*g*) fidelior, sic describitur: *Inter Heliopolim & Babyloniam, medio ferme loco, est balsami hortus:* & post multa: *Rigatur,* inquit, *hortus; ille ex parvulo fonte, sed ubere; in quo fama est beatam Virginem Jesum parvulum pluries lavisse, panniculosque ejusdem mundaße, cum esset in Ægypto propter metum Herodis: est & ibidem lapis, super quem dicitur eosdem exiccasse: hæc omnia venerantur a Christianis & Sarracenis. Verum quia fons Jesu parvulus est, non sufficiens irrigationi totius horti, Sarraceni alium profundum foderunt puteum juxta illum, ex quo quatuor boves per rotam aquam extrahunt, sperantes ex vicinitate fontis Jesu aquam alterius fontis fore virtuosam. At se deceptos animadvertentes, construxerunt cana-*

(*f*) *Isaia. 35.*

(*g*) *Burchar. in descript. Terræ S. par. 2. c. 4.*

Memoria Christi in Ægypto.

canalem, per quem transmittunt aquam illam in fontem Jesu, ut sic ex eis mixtis fœcundaretur hortus. Nec eos fefellit opinio: nunc enim sufficienter & virtuose fœcundatur ex aquis sic mixtis. Hæc & alia admiranda, quæ auctor oculis contemplatus est, refert; cui, ut diximus, cæteri qui ejusdem argumenti libros scripserunt, adstipulantur: qui & addunt (*a*) locum illum in quo habitasse ferebatur sancta Deipara, ab ipsis etiam Sarracenis magna veneratione haberi, adeo ut ibi lampadem perpetuo ardentem in memoriam Jesu illic olim habitantis conservent: locumque illum ab incolis Ægyptiis Matuream nominari tradunt. Sunt & alia multa de his quæ tum in itinere, tum etiam cum manerent in Ægypto, contigisse dicuntur: quæ quoniam firma carent auctoritate, libentius silentio præterimus: accepta enim putamus ab apocrypho illo de Infantia Salvatoris inscripto libello, qui legibus (*b*) Ecclesiasticis est interdictus. Sed his omissis, Evangelicam jam prosequamur historiam.

(*a*) *Vide Cornel. Jans. concord. Evang. cap. 11.*

(*b*) *Gelas. in can. de lib. apocryph.*

XLVIII. Herodes in infantes sævit.

(*c*) *Math. 2.*

Cum vero Christus ex Judæa recessisset: *Tunc*, inquit Matthæus Evangelista (*c*) *videns Herodes quoniam illusus esset a Magis, iratus est valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus ejus, a bimatu & infra secundum tempus quod exquisierat a Magis. Tunc adimpletum est quod dictum est per Hieremiam Prophetam, dicentem. Vox in Rama audita est ploratus, & ululatus multus: Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt.* Hactenus de his Matthæus. Non sensit ante dictum tempus dierum quadraginta Herodes se illusum a Magis: siquidem cum illi magno silentio recessissent, spe sua frustratos atque delusos esse putavit, vitasseque in itinere Jerosolymam, ne populi totius derisioni paterent. Hæc ratus ille, quæ Magi dixerant de Christo nato, humanum existimavit esse figmentum. Cum primum autem de eodem ex his quæ accidissent in templo (ut diximus) certior factus esset; tunc se a Magis, qui se redituros Jerosolymam ad ipsum spopondissent, illusum fuisse cognovit: magnoque furore percitus, quoslibet mox infantes, qui Bethlehem essent, ac in finibus ejus, necandos esse mandavit; eos videlicet qui essent bimuli ac inferioris ætatis, usque ad illud tempus quo stella Magis apparuisset, & de Christo nato certam fidem fecisset. Cur autem a bimatu & infra Herodes pueros occidi jusserit, satis superius dictum est, cum de tempore apparentis stellæ sermonem habuimus.

XLIX. Arguitur error de mora Herodis.

Hic tantum refellendum est illorum commentum, qui dixerunt idcirco bimulos ab Herode esse jussos occidi, quod tunc temporis ipse Romam abierit accusatus a filiis, neque usque ad biennium in Palæstinam redierit. Hæc licet conficta omnino videantur, tamen esse falsa, Josephi testimonio convincuntur. Constat quippe ejusdem (*d*) auctoritate, Herodem tempore regni sui Romam bis concessisse: primo quidem non accusatus a filiis, sed potius ipse accusaturus filios, illuc se contulit; indeque in Palæstinam est reversus ante annum vigesimumoctavum regni ipsius; quo anno, Olympiade centesima nonagesimasecunda, Cæsaream in honorem Cæsaris dedicavit. Quod certe tempus neque secundum annos regni Herodis ab eodem Josepho supputatos, neque secundum initam superius a nobis rationem ejusdem regni, tempori natalis Domini aptari potest, & multo minus posterior ejusdem Romam adventus, cujus idem (*e*) meminit, ut recte intuenti veritas se ante oculos offert. Itaque illa tum Eusebii (*f*), tum etiam aliorum asserentium infanticidium perpetratum post biennium a Christo nato, sententia prorsus irrita redditur.

(*d*) *Joseph. antiq. lib. 16. c. 7. 8. 9.*

(*e*) *Idem eod. lib. c. 13.*

(*f*) *Eusebius in Chron.*

L.

[1] Necantur miserando modo interea infantes: luxit tunc Bethlehem infantulos suos: & quod prædixerat Hieremias (*g*) Propheta, vox in Rama audita fuit: nimirum, sive (quod habet Hebraica lectio) immensum de tam miserabili infantium strage lamentum auditum est in excelso, sive in Rama civitate in sorte Beniamin contra Hierusalem, cujus est frequens mentio in divinis (*h*) Scripturis; sive in Rama, quæ erat in Arabia (ut Justinus (*i*) Martyr, differens cum Tryphone, putat intelligendum) longe lateque fama percrebuit: eademque non tantum Ramam, sed Romam perlata est, & pervenit ad aures Imperatoris; quod Ethnicus auctor testatur. Macrobius (*k*) enim ejusdem infanticidii his verbis meminit, dum agit de Augusto: *Cum*, inquit, *audisset, inter eos quos in Syria Herodes Rex Judæorum inter bimatum jussit interfici, filium quoque ejus occisum, ait: Melius est Herodis porcum esse, quam filium.* ☞ Quod scilicet, qui filios occideret, abstineret a nece porcorum, utpote Judæus. Judæi enim a nominatione etiam ipsa porcorum abstinere solebant, qui eos, uti testatur (*l*) Josephus, nefanda animalia appellare consueverunt. Eo insaniæ, atque furoris pro-

(*g*) *Hierem. 31.*

(*h*) *Josue 18. Judic. 19. 3. Reg. 15.*

(*i*) *Just. mar. dial. de verit. Christ. relig.*

(*k*) *Macrob. lib. Satur. 2. c. 4.*

(*l*) *Joseph. de bello Judaic. lib. 5. cap. 1.*

---

[1] NEcantur miserando modo interea infantes &c. De hac infantium cæde Vide Petri Danielis Huetii Demonstrationem Evangelicam Propositione IX. cap. XV.

processit cæca dominandi cupido, ut cum omnes homines sic regnare cupiant, ut possint regnum ipsum in filios propagare: ipsamet modo armet parentes in filios, veluti adversus immanissimos hostes, ne regnent: ita factum vidimus ab Herode, non unius sed plurium filiorum sævissimo interfectore. Non enim unum tantum quem Macrobius tradit, occidit Herodes filium, sed plures. Verum quis iste fuerit apud Josephum non invenies, nec nomen quidem ipsius sciri potest: facile enim accidit ut nulla ratio habeatur infantis, qui e vestigio de utero transferatur ad tumulum, & pene sit mortuus, antequam viveret; ne tu putes ex Josepho Macrobium erroris esse redarguendum, cum & ipse multa quidem memoria digna præteriisse noscatur. Nolim tu ergo existimes, quæ apud alium aliquem dignum probatumque auctorem reperiri contingat, fide minui ex eo, quod Josephus ea silentio obvoluta reliquerit, cum nec ipsa quidem sacra Evangeliorum historia non ab uno dumtaxat, sed a quatuor scripta Evangelistis id sibi vendicet, ut cuncta quæ a Redemptore nostro Domino Jesu Christo sunt facta, a quatuor illis fuerint scriptis prodita, testante id quidem atque ingenue veritatem profitente uno ex illis, qui ultimo loco scripsit, S. Joanne Evangelista, dum verbis istis suæ scriptioni finem imposuit, dicens: (*a*) *Sunt autem & alia multa, quæ fecit Jesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.* Hæc sint dicta in defensionem Macrobii, cujus fidem scimus in suspicionem adduci, eo quod novum quemdam Herodis filium infantem inducat a Josepho penitus prætermissum, eumdemque causa Christi peremptum. In quo quidem patrato scelere eo apparuit Herodes iniquior, quo qui occisus est innocentior: Reliquos enim sic jussit occidi filios, ne occideretur ab illis, qui dicebantur necem parasse patri: at in filio infante quid timuit? ne ipse esset, quem Magi prædixissent natum Regem Judæorum? Sed ex hoc ipsi magis gratulandum fuisset, quod sciret certum habiturum Regni filium successorem. At quid rationem quæris in homine truculento omnis rationis & humanitatis experte? Invidet Tyrannus Numini, minuique ab eo putat facultate regnandi, si non ipse, sed Deus de successore decernat. Sic quidem innatum est superbo, contra propria commoda bellum gerere adversus Deum. Interfecit Herodes & tres alios filios, sed aliis temporibus, aliisque de causis: videlicet Antipatrum, qui venenum patri paraverat: sed id factum est (ut narrat Josephus *b*) quinto die ante ejusdem Herodis obitum. Jussi sunt item ab eo occidi alii duo, sed longe ante hæc tempora: fuerunt hi Aristobulus & Alexander; qui non cito furore Herodis de medio sublati sunt, verum ipso Augusto permittente, & concilio centum quinquaginta virorum Beryti ad hoc coram Syriæ præsidibus convocato, decernente. ☞

(*a*) Joan. ult.

(*b*) Joseph. Antiq. lib. 17. c. 9.

Quod pertinet ad necatos infantes: quod pro Christo occisi sint, immo & in singulis Christus videatur occisus, merito magno honore eos semper Ecclesia affecit, & ut martyres coluit, atque anniversaria memoria celebrare consuevit; unde Origenes (*c*): *Bene*, inquit, *& secundum voluntatem Dei eorum memoriam sancti Patres mandaverunt sempiternam in ecclesiis celebrari, veluti pro Domino morientium, veluti pro Judæis & Gentibus credituris, vel etiam ipsis parentibus; quorum parentes, ut diximus, præ nimio dolore percutiebantur, ut eis intercessio filiorum ad Deum plurimum profuisset.* Hæc Origenes: & S. Augustinus ex Latinis de cultu sanctorum Innocentium ab Ecclesia recepto testatur agens contra Pelagianos, & in sermonibus de iisdem habitis. Addunt nonnulli (quod modo diximus) iisdem temporibus Herodem complures Pharisæorum occidi mandasse, eo quod non sicut alii Judæi, Cæsari & ipsi jurassent. Timore enim nuper nati Regis tyrannus exagitatus, ne regni dispendium pateretur; quo sibi illud magis magisque firmaret, populum ad juramentum adegit: sed hæc fusius anno sequenti, quo sunt facta, dicentur. Narrat Eusebius (*d*) Herodem post necem infantium perpetratam in multas calamitates incidisse, morboque protinus vexatum esse, sicque ad extremum usque spiritum perseverasse. Verum quod ad morbum pertinet, illæ ærumnæ alio tempore acciderunt: deceptus est enim ipse, quod infanticidium (ut vidimus) post biennium a Christo nato esse perpetratum putarit.

LI. Infantes martyres.

(*c*) Orig. hom. 3. diverſ.

(*d*) Euseb. hist. lib. 1. c. 8.

Ad hæc etiam spectare videtur quod scribit S. Petrus (*e*) Episcopus Alexandrinus & martyr in suis regulis Ecclesiasticis, quas recepit atque probavit sexta Synodus (*f*); occasione hujus infanticidii, Zachariam sacerdotem Joannis patrem, quod ad necem quæsitum filium subtraxisset, ab eodem Herode inter templum & altare occidi jussum: scribit hæc istis verbis: *Cum quibus Herodes & alium prius natum infantem cum interfecturus quæsivisset, & non invenisset; patrem ejus Zachariam interfecit inter templum & altare, cum effugisset filius cum matre Elizabeth.* Hæc Petrus: non quod edicto Herodis includeretur Joannes, qui nec in Bethlehem, nec in finibus ejus, sed in domo paterna in montanis Judææ (ut

LII. Zachariæ finis.

(*e*) Petrus Alex. can. 3.

(*f*) Sex. Syn. c. 1. apud Theod. Balsam.

(ut superius dictum est) alebatur; sed quod Herodes ea suspicione nati Regis Judæorum vehementer exagitatus esset: cum enim ad aures ejus pervenissent admiranda illa, quæ in conceptione & nativitate Joannis contigissent, eum Christum esse ratus (sicut & Judæi postea eodem errore lapsi sunt) ipsum speciali mandato necari jussit, ut se ea suspicione liberaret. Magna certe fuerant signa illa, atque in ore omnium pervulgata, nam, quod ait Evangelista (*a*): *Factus est timor super omnes vicinos eorum; & super omnia montana Judeæ divulgabantur omnia verba hæc: & posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes: Quis, putas, puer iste erit?* Equidem sicut cum tantus sacerdos, pater ejus Zacharias, offerens incensum in templo mutus est redditus; quod visionem vidisset, cognovit populus: sic etiam reddita illi loquela, ac ministrante ipso in templo, tantæ rei causa neminem latuit. At quod sciebant omnes, Herodem unum præteriisse ac ignorasse, stultitia est dicere; sicut & obtusæ mentis, existimare Herodem hæc tanta dissimulasse, & patientia tolerasse.

(*a*) *Luc.* 1.

LIII. De Zachariæ nece testes.

Hæc dixerimus, quo magis nobis probetur Zachariæ necis causa a Petro allata, licet ex apocryphis accepta noscatur; quam his quoque verbis recenset Cyrillus (*b*) Alexandrinus: *Hic Zacharias prophetico spiritu ad occultorum cognitionem deductus, cum mysterium Virginis de eximio partu probe intelligeret, non arcuit incontaminatam purissimamque matrem ab eo templi loco, qui virginibus ex lege designatus erat: docens nimirum Judæos, quod creator totius universi & omnis creaturæ Rex humanam naturam, ut reliqua etiam omnia, subjectam habet, pro suo arbitratu eam ad quodcumque velit ducens, non autem ipse creaturæ addictus: adeo ut in ipsius potestate sit situm, novam creaturam creare, quæ matrem effectam virginitate non privet, idcirco non arcuit eam a loco templi virginibus dicato: erat enim locus hic inter altare & templum intermedius. Quando igitur audierunt Regem totius creationis ad humanam nativitatem divino consilio procedere, veriti ne in ejus Regis potestatem & imperium venirent, eum qui hæc de partu testificatus erat, interficiunt, sacerdotem sacrificantes.* Hæc S. Cyrillus: Narrant eadem Origenes (*c*), Gregorius Nyssenus (*d*), Basilius (*e*), & alii post eos. Haud tamen dubium est de his intellexisse Hieronymum, dum ait (*f*): *Alii Zachariam patrem Joannis intelligi volunt: ex quibusdam apocryphorum somniis approbantes, quod propterea occisus sit, quia Salvatoris prædicaverit adventum: hoc quia de scripturis non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur,* *qua probatur.* Hæc ille, in eam sententiam magis inclinans, ut Zacharias ille, quem Dominus, exprobrans Judæis, interfectum dicit (*g*) inter templum & altare, non fuerit pater Joannis de quo agimus, sed ille potius qui a Joas Rege inter templum & altare in Regum historia (*h*) occisus dicitur: quem tamen Joiadæ fuisse filium, eadem divina Scriptura testatur: quamvis, quod citat, in Evangelio Nazarenorum pro filio Barachiæ filium Joiadæ scriptum esse dicat; ex quo etiam Epiphanius (*i*) eumdem Joannis patrem Joiada genitum esse tradit, qui & Zachariam Prophetam Barachia natum scribit (*k*). Certe si fides præstanda est Hippolyto martyri, auctori gravissimo, (*l*) ejus testimonio exploratum habetur, Zachariam Joannis parentem filium fuisse Barachiæ sacerdotis.

(*b*) Cyrillus adver. Antropomorphitas.

(*c*) Orig. in Matth. tra. 10.

(*d*) Gregor. Nyssen. de Christi nat.

(*e*) Basilius homil. de humana Christi gen.

(*f*) Hier. in Matt. c. 23. lib. 4.

(*g*) Matt. 23.

(*h*) Paralip. 2. c. 24.

(*i*) Epiph. de vit. & inter. Proph. c. 23.

(*k*) Idem eod. lib. c. 21.

(*l*) apud Niceph. hist. lib. 2. c. 3.

LIV. Firmatur sententia de nece Zachariæ.

De patre Joannis Christum Dominum esse locutum, illa etiam ratio persuadet, quod dicens (*m*): *Ut veniat super eos omnis sanguis justus, qui effusus est super terram, a sanguine Abel justi usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiæ,* voluerit primum & novissimum justum occisum significare, omnesque simul his duobus extremis includere. Nam si de Zacharia filio Joiadæ, qui a Joas Rege occisus est, intelligere voluisset; quæ subest ratio diversitatis, ut sanguis justus, qui post illum usque ad Christi tempora effusus est, non esset (quod minatur) super illos venturus? Nec satisfacit his illa responsio, qua dicitur, quod Scriptura tantum explicat petitionem vindictæ in Abel & Zacharia. In Abel, cum dicitur: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra;* & in Zacharia, cum narrat eum morientem dixisse: *Videat dominus, & requirat.* Quasi etsi reliqui justi ultionem non expetierint, non sint confertæ divinæ Scripturæ testimoniis & exemplis, quod Dominus vindicat sanguinem servorum suorum, & vindictam tribuit in hostes eorum. Certe sicut sanguis Abel, ita & omnium justorum sanguinem a Deo vindictam exposcere, ostenditur in Apocalypsi (*n*). An non & Machabæi fratres, cum ab Antiocho cruciarentur, futuram in illum Dei ultionem sunt comminati? cum dixerint (*o*): *Dominus Deus aspiciet veritatem,* &c. Cæterum quod ad veritatem historiæ pertinet: non dicti tantum auctores Petrus, Origenes, Basilius, Gregorius, & Cyrillus Zachariam Joannis patrem occisum tradunt inter templum & altare, licet de causa necis non æque conveniant: sed id ipsum testatur Epiphanius (*p*) sic dicens: *Hunc Herodes ille tyrannus juxta aram domumque Dei occidit, effususque est sanguis ejus in vestibulo templi.*

Sed quod ad effusum sanguinem spectat:

(*m*) Matt. 23.

(*n*) Apoc. 6.

(*o*) Mac. 2. c. 7.

(*p*) Epiph. de vit. & interitu Prophet. c. 25.

LV. De sanguine Zachariæ. ctat: Hieronymus simplicitati credentium potius tribuens, quam historiæ veritati, æque rejicit quod dicebatur de saxis templi indelebili nota conspersis sanguine Zachariæ, hæc habens (a): *Simpliciores fratres inter ruinas templi & altaris, sive in portarum exitibus qui Siloam ducunt, rubra saxa monstrantes, Zachariæ sanguine putant esse polluta. Non condemnamus errorem, qui de odio Judæorum, & fidei pietate descendit.* Hæc ille. Sed certe non erat de ea re vulgi recens rumor: quandoquidem Tertullianus (b) qui tot sæculis præcessit Hieronymum, in Scorpiaco hæc testata reliquit his verbis: *Zacharias intra altare & ædem trucidatur, perennes cruoris sui maculas silicibus adsignans.* Hæc Tertullianus. Memini me aliquando incidisse in antiquum codicem scriptum Bibliothecæ Vaticanæ, de Peregrinatione ad loca sancta, in quo eadem de Zachariæ sanguine lapidibus templi indelebili nota inhærente certa fide consignata erant. Sed missis his, de Zachariæ Joannis parentis nece illata Christi tempore, ac de ultione in interfectores secuta, Valentinianus (c) Imp. etiam in epistola quam scripsit ad episcopos Asiæ, his verbis breviter meminisse videtur: *Ne in ea, quæ testamenti Christi sunt, damna incurratis, id quod in Zachariæ sanguine eveniebat: nam funesti illi, perinde ac pestifer dæmon, qui cædis illius socius erat, mortis supplicio traditi, adveniente cælitus Rege nostro Jesu Christo, disrupti perierunt.* Hæc ibi: quæ quidem ad priorem Zachariam, de quo diximus, nullo modo aptari posse videntur.

(a) Hieron. in Matth. 23.

(b) Tertull. in Scorp. c. 8.

(c) Extat apud Theod. hist. lib. 4. c. 7.

LVI. Joannes a nece subductus. Quin insuper Gnostici etiam hæretici temporibus Apostolorum propiores, de Zacharia Joannis patre, quod occisus fuerit in templo, pro constanti affirmarunt; verum causam necis ejus ridiculam prætexerunt, quam recitat ac refellit S. Epiphanius (d) dum contra illos scribit in Panario. Quod vero superius auctore Petro Alexandrino diximus causam necis Zachariæ fuisse, quod filium suum Joannem, qui quærebatur ut occideretur, prodere noluisset, illumque una cum matre Elizabeth fuga lapsum celasset. Quod ad Joannem pertinet, Nicephorus (e) cum agit de Herodis infanticidio, tradit his verbis: *Salvator quidem, ita ut dictum est, in Ægypto exulabat: filius autem Zachariæ Joannes, in cujus nativitate patris vox soluta est, cum primum ab illo Joannis nomen in tabula fuisset exaratum, alterum cum dimidio annum agebat, & una cum matre Elizabeth in spelunca quadam ad regionem montanam salvus conservabatur, fortasse Herodis sanguinariam effugiens manum: atque inde in solitariis locis libenter versari solitus, Angeloque duce usus, in remotiores silvarum recessus secessit, &c.* Hactenus de his ille: eadem Cedrenus (f), qui addit, Elizabeth post dies quadraginta in eadem spelunca diem obiisse, Joannis vero curam ab Angelo esse susceptam. Sed licet hæc tam antiqua ab eo sine certo auctore ferantur; tamen quod ait de suscepta cura ab Angelo, haud adeo impossibile videri debet, si quis mente recolat, Ismaeli a matre projecto Angelum (g) adstitisse. Hæc satis de Zachariæ nece, & Joannis latebris. Sed non prætermittamus, adhuc de alio Zacharia Josephum (h) agere, qui ipsum & in medio templo a factione Zelotum temporibus Vespasiani Augusti interemptum affirmat, hominem cum primis illustrem, probum, ac divitem, quem Baruch filium fuisse testatur. Jam reliqua prosequamur.

(d) Epiph. in Pan. hæresi 26.

(e) Niceph. hist. lib. 1. c. 14.

(f) Cedrenus in compend. hist.

(g) Genes. 21.

(h) Joseph. de bel. Jud. lib. 5. c. 1.

LVII. Hoc ipso anno, quo Christus est natus atque descriptus censu Quirini, ejusdem descriptionis occasione Judas Galilæus, indignum ratus & contra leges patrias, Judæos alienigenis tributum pendere, populum ad defectionem solicitavit. [1] Causam autem erroris in Josepho (i), qui hæc post annum nonum, nimirum post Archelaum e regno exactum recenset, jam superius diximus, dum de annis Herodis Regis exactam pervestigationem instituimus; ut non sit opus eadem secundo repetere. Meminit ejus defectionis Gamaliel in eo Judæorum conventu, in quo causam dicere jussi sunt Apostoli; aitque post alia: (k) *Ante hos dies extitit Theodas, dicens se esse aliquem; cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum, qui occisus est; & omnes, qui credebant ei, dissipati sunt, & redacti ad nihilum. Post hunc extitit Judas Galilæus in diebus professionis, & avertit populum post se: & ipse periit; & omnes quotquot consenserunt ei, dispersi sunt.* Hæc Gamaliel apud Lucam: quæ hoc ipso anno contigisse, ea quæ superius diximus, dum de annis regni Herodis fusius disseruimus, facile monstrant. Verum si in his quæ ad tempus spectant, Josephum (l) consulas; non tantum (quod diximus) Quirini censum, & Judæ defectionem novem post annos a Christo nato contigisse affirmare invenies; sed quod magis mireris, contra Gamalielis assertionem, primum extitisse Judam, inde post longum tempus Theodam seduxisse populum, testari. Sed quod

(i) Joseph. antiq. lib. 18. c. 1. & de bello Jud. lib. 2. c. 7.

(k) Act. 5. Galilæorum secta.

(l) Joseph. antiq. lib. 20. c. 2. in fin.

[1] *Populum ad defectionem sollicitavit.* Vide Spondani Epitomen ad hunc locum & Norisii Cenotaphia Pisana Differt. II. cap. XVI. §. X. pag. 309. 310. editionis primæ.

quod omnia excedit ac pro monstro habendum est, longe post dictum concilium Judæorum, ubi Gamaliel ea dixit, Theodam vixisse, eaque molitum esse tradit, nimirum sub Cuspio Fado Judææ Procuratore, qui a Claudio Imper. una cum Longino Syriæ Præside eidem provinciæ legatus est; cum alioqui præfatum Concilium sub Tiberio Imp. fuisse coactum, certum sit, prout suo loco facile inferius demonstrabimus. Quonam igitur pacto potuit Gamaliel in Senatu retulisse, quæ non facta essent?

LVIII. De Theoda. (a) Joseph. ibid.

Sed antequam de Juda Galilæo agamus, quæ de Theoda, qui Judam præcessit, idem Josephus (a) scribat, in medium afferamus: *Fado, inquit, Procuratore apud Judæam, præstigiator quidam nomine Theodas persuasit magnæ vulgi multitudini, ut assumptis suis facultatibus sequerentur se ad Jordanem fluvium: Prophetam enim se jactabat, promittens se verbo scissurum fluvium, & facilem præbiturum transitum; talique promissione permultos seduxit. At Fadus effecit, ut nihil lucri facerent ex sua insipientia, immissis in eos turmis equitum; qui ex improviso irruentes, ex his multos interemerunt, multos vivos ceperunt, & in his ipsum Theodam, cujus caput abscissum reportarunt Hierosolymam.* Hactenus Josephus. Post Theodam vero, Judam Galilæum, de quo est sermo, populum ad defectionem permovisse, Gamalielis attestatione cognovimus.

LIX.

De hoc acturi, in primis videamus, quomodo hic sibi ex divina lege compararit auctoritatem, Judæos non debere pendere tributum alienigenis; an ea nimirum ex causa, quod scriptum esset in Deuteronomio (b): *Non erit vectigal pendens ex filiis Israel;* quæ in Vulgata editione desiderantur, sed apud Septuaginta interpretes eadem verba leguntur: ex quibus Tertullianus (c) citat dictum locum, necnon ex eodem auctore Hieronymus (d) scribens ad Damasum. *Vel motus ille, quod scriptum esset (e): dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies;* ea ratione Deum tantum, Dominum, & non Herodem, vel Cæsarem, esse dicendum, Judas Galilæus in populo prædicaret; avertere eum studens, ne censu Cæsaris describeretur, quo se illi esse subditos declararent. Cujus denique rei tunc gestæ seriem describit Josephus (f) his verbis: *Extitit quidam Judas Gaulanites, ortus ex oppido Gamala, qui adjuncto sibi Pharisæo Sadoch, solicitavit ad defectionem populos: censum nihil aliud esse quam manifestam servitutis professionem dictitans, & universam gentem ad tuendam libertatem adhortans. Fore enim, ut re bene gesta, fortunis suis fruantur feliciter, & confirmati in earum possessione, laudem quoque sibi parent fortitudinis; nec sperandum auxilium cælestis numinis, nisi quoque ipsi suis rebus consulant. Accipiuntur hæc pronis vulgi auribus, ita ut accenderentur ad audendum aliquid: atque ita dici vix potest, quantum hi viri totam gentem conturbaverint, dum omnia miscent cædibus & latrociniis, promiscuisque nullo vel amicorum vel inimicorum respectu prædationibus, & insignium virorum cædibus, prætextu quidem propugnandæ libertatis publicæ, re vera privatorum lucrorum studio. Itaque conficientibus se mutuo civibus, & furiosissima contentione certantibus, ne externus quidem hostis cessabat interim: ac ne extrema quidem fames forte superveniens potuit eos compescere, quo minus sævirent expugnandis oppidis: donec eo malum progressum est, ut hostilis flamma Dei templum invaderet.* Sed hæc postea. Idem inferius (g): *Hi cætera cum Pharisæis consentiunt, nisi quod constantissimo libertatis amore flagrant, credentes solum Deum Dominum habendum ac Principem, facilius vel exquisitissima pœnarum genera laturi una cum cognatis suis ac carissimis, quam mortalem aliquem appellaturi Dominum: quod quia multis sæpe spectatum scio, plura de hoc non libet dicere.* Hactenus Josephus de origine Galilæorum ex Juda Galilæo: quem esse diversum a Simone, de quo alibi idem (h) agit, suo loco dicemus.

LX.

Cæterum etsi Gamaliel (ut vidimus) testetur & hæresis auctorem periisse, & omnes quotquot consenserunt ei; tamen eadem hæresis dimanavit ad posteros: siquidem Judæ filii (i), Jacobus & Simeon, sub Claudio crucis supplicium subiere, eadem, ut putatur, ex causa. Invaluisse eamdem sectam in Ægypto apud Judæos qui eam regionem incolebant, idem (k) auctor testatur: qui & de his quæ post cladem Hierosolymitanam illis acciderint, instituens narrationem, hæc inter alia de Galilæis: *Omni enim genere tormentorum & vexatione corporum in eos excogitata, ob hoc solummodo, ut Cæsarem Dominum faterentur, nemo cessit, neque dicere velle visus est: sed omnes illa necessitate validiorem sententiam conservavere: tamquam brutis corporibus, non animis etiam cruciatus ignemque susciperent. Maxime vero puerorum ætas miraculo spectantium fuit; nec enim vel eorum quisquam commotus est, ut Dominum Cæsarem nominaret: usque adeo corporum infirmitatem vis audaciæ superabat.* Hactenus de his ille.

LXI.

Hac igitur ratione credimus permotum Herodem, ut compulerit Judæos sibi ac suis posteris regnum jurare. Sed quia hæc facta sunt trigesimoprimo anno regni

(b) Deut. 23.
(c) Tertul. lib. de pudicitia.
(d) Hieron. epist. 146. & consule schol. Mariani Victorii in eamdem epist.
Judæ Galilæi seditio.
(e) Deut. c. 6. & 10. Luc. 4.
(f) Joseph. antiq. lib. 18. c. 1.
(g) Joseph. eod. lib. c. 2. in fine.
(h) Joseph. de bello Jud. lib. 2. c. 7.
(i) Joseph. antiq. lib. 30. c. 3.
(k) Joseph. de bello Jud. lib. 7. c. 29.

CHRISTI
I.

regni ejus, fuſius dicenda loco ſuo, in præſentia relinquimus. Hujus vero ſectæ homines fuiſſe illos quorum Lucas (*a*) meminit, quod Pilatus miſcuit eorum ſanguinem cum ſacrificiis eorum, tradunt Græci auctores Oecumenius (*b*), & Anaſtaſius Nicænus (*c*), qui addit etiam hos ſtatuiſſe, non eſſe pro Romano Imperatore vel aliis Ethnicis offerendum Deo ſacrificium. Hujus vero hæreſis occaſione, quod vigeret temporibus Chriſti Domini noſtri, ac etiam Apoſtolorum; accidit, ut quoniam tam ipſe Chriſtus, quam Apoſtoli Galilæi eſſent, in ſuſpicionem adducti ſint, ne eadem ſentirent cum Galilæis: eo enim nomine ſectatores ejus hæreſis dicebantur. Quamobrem (ut obſervat Hieronymus *d*) Phariſæi volentes experiri (quod ait Matthæus *e*) acceſſerunt ad Jeſum, tentantes eum, rogantesque num liceret cenſum dari Cæſari, necne? Quibus Dominus prudenter cauteque reſpondens, ait: *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari: & quæ ſunt Dei Deo.* Sicut diverſa licet ratione (*f*) alias, ne ſcandalum inferret, jubet Petrum piſcari, & ex ſtatere in piſcis ore invento, mandat eidem pro utroque pendere tributum. Eadem denique conſideratione & Paulus (ut idem teſtatur Hieronymus *g*) ſæpe adverſus Galilæorum dogma jaculatur ſententias: ut cum dicit (*h*): *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.* Et ſcribens (*i*) ad Titum: *Admone*, inquit, *illos Principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe;* vel cum item Romanos inſtituit, dicens (*k*): *Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal;* & his ſimilia.

AUGUSTI IMP.
42.

(*a*) Luc. 13.
(*b*) Oecum. in Act. Apoſt. c. 6.
(*c*) Anaſt. Nicæn. lib. quæſt. q. 67.
(*d*) Hier. in epiſt. ad Tit c. 3.
(*e*) Matt. 22.
(*f*) Matt. 17.
(*g*) Hier. in epiſtol. ad Tit. 3.
(*h*) Rom. 13.
(*i*) Tit. 3.
(*k*) Rom. 13.

JESU CHRISTI ANNUS 2. — AUGUSTI IMP. ANNUS 43.

I. SEcundum agente annum Redemptore noſtro Domino Jeſu Chriſto, Coſſ. Cornelio Lentulo & L. Calpurnio Piſone Coſſ. cum Herodes (*l*) in regno ageret annum trigeſimumprimum, Judæos juramento adegit, ſibi ac poſteris ſubditos ac fideles fore: quando (ut habetur apud Philonem *m*): *Hebræi tandem feſſi, ultro ipſi ac ejus poſteris regnum obtulerunt, jurantes in fide ipſius ac poſterorum ſeſe permanſuros.* Hæc auctor; qui mox ſubdit: *Regnavit hic primus Herodes tyrannico principatu annis trigintauno uſque ad præſens tempus, legitimo vero ſex.* Qua autem ratione Judæi diſtinguerent principatum Herodis legitimum ab illegitimo (detrahunt his enim qui res Judaicas minus callent) dictum eſt ſuperius, cum de infanticidio actum eſt. His autem apud Philonem conſcriptis Joſephus (*n*) adſtipulatur, dum agens de Herode, quomodo in Phariſæos jurare renuentes ultus ſit, hæc ait: *Hi Phariſæi vocantur, genus hominum aſtutum & arrogans, & interdum Regibus quoque infeſtum, ut eos jam aperte impugnare non vereantur. Nam cum tota gens Judæorum fidem ſuam jurejurando obligaſſet Herodi Regi, & Cæſari; hi ſoli non juraverunt, excedentes ſex millium numerum: quibus hoc nomine a Rege mulctatis, Pheroræ Herodis Regis fratris uxor pro eis mulctam perſolvit: cui reponentes gratiam, quoniam credebantur futura præſcire ex Dei colloquiis, prædicebant decretum eſſe Deo, regnum ablatum ab Herode & ejus progenie, transferre in ipſam & maritum Pheroram, ac communes liberos. Sed hoc quoque Regi per Salomen innotuit, & quod aulicorum quoſdam ſollicitarent atque corrumperent: qua in culpa Phariſæorum aliquot deprehenſos interfecit, &c.* Hæc de nece Phariſæorum jurare denegantium ſcribit Joſephus.

II. Quod vero pertinet ad Salomen Herodis ſororem, cujus non hic tantum meminit Joſephus, ſed & eam ſuperſtitem poſt fratris obitum dicit: aperte his contradicit Euſebius (*o*), & dictus auctor, qui Philo (*p*) de Temporibus inſcribitur, qui eam anno trigeſimo ſui regni una cum viro de tribu Juda neci traditam eſſe teſtatur. Verum Joſephus ſibi ipſi inconſtans eſſe reperitur, dum quam ſororem Herodis dicit, eamdem, cum agit de ejus obitu (niſi ſcribenti vel typographo vitio & errori tribuatur) uxorem (*q*) ejus appellat.

(*l*) Dio lib. 55. hiſt. Rom.
(*m*) Philo lib. 1. de tem.
Judæi jurant Herodi.
(*n*) Joſeph. ant. lib. 17. c. 3.
De Salome Herodis ſorore.
(*o*) Euſebius in Chronic.
(*p*) Philo lib. 1. de tem.
(*q*) Joſeph. lib. 18. ant. c. 13.

JESU CHRISTI ANNUS 3. 4. — AUGUSTI IMP. ANNUS 44. 45.

ANno Chriſti tertio C. Cæſar & L. Æmilius Paulus conſulatum geſſerunt. Ita Faſti Conſulares Onuphrii, quos nos ſequentes, ſero licet, erraſſe cum ipſo ſenſimus ex Dione; qui hoc anno non Caium conſulem, ſed Auguſtum decimum quartum ponit una cum eodem Paulo Æmilio collega; idemque Dio teſtatur, petitum quidem fuiſſe a Caio conſulatum, ſed ab Auguſto negatum, quod ei non liceret per ætatem, nec mores ſuffragarentur. Hæc itaque cum adeo conſtent ex

ex accuratissimo historico Dione, evanescit objectio illa ex dicto consulatu Caii male asserto adversus ea quæ dicta a nobis sunt in Apparatu, Cyrinum sive Quirinum Syriæ præfectura successisse Caio, quasi errantes dixerimus, Caio defuncto Quirinum ante natum Christum in præfectura Syriæ successisse, quem constaret adhuc Christi anno tertio fuisse superstitem, & consulatum cum P. Æmilio collega gessisse. Cæterum qui hæc objecit haud de Quirini præfecturæ tempore meum assecutus est institutum. Quod illud fuit, ut multiplici ratione, atque auctoritate ex Josepho Judæo petita, eumdem ipsum adeo delirantem de tempore ejusdem præfecturæ Quirini, quam non ante annum a Christo nato decimum-sextum ponit, exacto jam a regno Archelao, sub Tiberio imperatore, contra ipsam Evangelicam veritatem, erroris multipliciter redarguerem, demonstrans testificatione Taciti, Quirini præfecturam in Syria tempore Herodis senioris non semel tantum, sed iterum contigisse: ex quo, ut dixi, idem Josephus manifesti redargueretur erroris, dum videlicet ostendi priorem ejus in Syria præfecturam post ejusdem Quirini consulatum, posteriorem vero tunc contigisse, cum Caio in Syriam proficiscenti datus est ab Augusto rector, cui & successit post mortem; adeo ut tum Caio vivente & post ejus obitum eamdem provinciam Syriæ Quirinus administrasse reperiatur. Sicque contra Josephi deliria certò appareret, sub Augusto imperatore, vivente Herode seniore reperiri duplicem, immo triplicem Quirini in Syria præfecturam, primam post consulatum ipsius, quæ exemplo aliorum potuerit esse prolixior, secundam cum Cajo, ipsi inhærente Rectore, & tertiam post ejus mortem, cum eam solus administravit. Hæc autem, cum ex eodem auctore ad Josephum arguendum monstravimus, nequaquam diximus descriptionem illam famosam sub Quirino factam, contigisse post obitum Caji, ut sic potuissem jure coargui ex falso asserto dicto ejus consulato hoc tertio Christi anno, quo nec Caius, (ut dictum est) ponendus est Consul, sed Augustus decimum quartum.

II. Sequenti anno Vinucius Nepos & Alfinius Varus Consulatum gesserunt: quibus, sicut & cæteris inferius positis, licet nihil dignum reperiatur quod Ecclesiasticis inferatur Annalibus: tamen ut in serie temporis cujusque anni ratio habeatur; necessario prout in Fastis adscripti habentur, suis locis per singulos annos describendos eos esse putavimus.

P. ANTONII PAGI
CRITICA
HISTORICO-CHRONOLOGICA IN UNIVERSOS ANNALES EMINENTISSIMI ET REVERENDISSIMI CÆSARIS CARDINALIS BARONII.

Anno Periodi Greco-Romanæ 5404. ☉ 19. B. ☽ 2. Indict. 4.
Jesu Christi I. *secundum Baronium* 3.
Periodi Alexandrinæ 5504. Incarnationis *secundum Alexandrinos* 4.
Periodi Antiochenæ 5404. Incarnationis *secundum Antiochenos* 2.
Olymp. Periodi Constantinopolitanæ 5510. Incarnationis *secundum Constantinopolitanos* 2.
195. an. 1. Periodi Julianæ 4714.
Juliano 46.
Urbis Conditæ 754.
Augusti Imp. 45.
Olympiadis 195. Anno I.

SÆC. I. An. Ch. 1. I. Consules. [1] AD. num. I. Coss. *Caius Cæsar, & L. Æmilius Paulus*. An Caius Cæsar Augusti filius, vel ipse Augustus XIV. Consul hoc anno processerit, ad nostra usque tempora in controversiam vocatum. Baronius in Additionibus in calce tomi X. & in posterioribus editionibus ad annum Christi III. reprehendit Onuphrium, qui præfatos Consules proposuit: *Ita*, inquit, *Fasti Consulares Onuphrii, quem nos sequentes, sero licet, errasse cum ipso sensimus ex Dione, qui hoc anno non Caium Consulem, sed Augustum XIV. ponit, cum Paulo Æmilio Collega*. Subjungit Baronius, *petitum quidem fuisse a Caio Consulatum, sed ab Augusto negatum*. At ab Onuphrio hac in re non peccatum; cum Caium Cæsarem hoc anno Consulem processisse, & decimum-quartum Augusti Consulatum commentitium esse, tam certum, quam quod in Fastis certissimum. Quare Baronius SÆC. I. An. Ch. 1.

---

[1] Consules, *Caius Cæsar & L. Æmilius Paulus. Caium Cæsarem*, ab Augusto in filium adoptatum, collegam in consulatu habuisse *L. Æmilium Paulum*, nos docet inter cetera tabulæ marmoreæ fragmentum, quæ quondam Romæ visebatur in ædibus Alfonsi de Aragonia,

nius quod recte scripserat, perperam retractavit, a quo ideo Spondanus hac in re merito discessit. Emin. enim Cardinalis Norisius in Differt.II. de Cenotaphiis Pisanis cap.13. Augustum tredecim tantùm Consulatus gessisse, invictis argumentis demonstrat. Difficultas itaque solum esse potest de Dionis mente, quem alii *Caium Cæsarem*, alii *Augustum* Consulem profiteri volunt. Norisius laudatus ait: *In Indice Consulari Dionis, qui lib.55. præfigitur, legimus:* Γ. Καῖσαρ Αὔγουστος Τὸ ιδ. *C. Cæsar Augustus XIV. Muretus in Notis ad lib.1. Taciti ait, in Codice Dionis scriptum fuisse*, Γ. Αὐγούστου υἱὸς, *Caius Augusti filius. Et Xylandrum Dionis Interpretem, corrupto textu Auctoris pro Caio Augustum Consulem XIV. perperam posuisse. At falso id vitio Interpreti datur; nam in vetustissimo Codice Mediceo ad D. Laurentii in Pluteo LXX. legitur;* Γ. Καῖσαρ Αὔγουστος Τὸ ιδ. quam Mureti conjecturam in Dissertatione Hypatica etiam amplexus sum. Cum Dionem in eum errorem lapsum esse mihi persuadere non possem, petii a Cangio V. C. quo nullus plura MSS. Græca tractavit, an aliqua hujus Scriptoris MSS. extarent; qui cum me docuisset, haberi unum integrum in Bibliotheca Regia præter duo ejusdem Auctoris fragmenta etiam MSS. ad eamdem statim me confero, invenioque, Librum 55. in cujus indice hic Consulatus memoratur in duobus illis fragmentis desiderari; in illo vero qui ad librum sexagesimum inclusive perducitur, corrupte a Librario exaratum fuisse, ita tamen ut ex loco, licet corrupto, mens Dionis certo erui posset. Aquas Sextias Parisiis redux hujus difficultatis solvendæ rursus cupido incessit, eamque ob rem Nicolaum Toinardum virum in Lingua Græca exercitatissimum, mihique amicissimum, rogavi, ut ea verba transcribere, & omnes Dionis Codices impressos, quos reperire posset, percurrere vellet, ut mihi constare posset, an Dionis Editores manuscripta a Regio diversa secuti essent, in iisque diversas lectiones invenissent. Respondit is, Parisiis alia hujus Auctoris non inveniri, misitque præfatum locum mox a me recitandum, & quæ ex editionibus tam Roberti Stephani, quam Henrici Stephani filii descripsit, subdens se alias Dionis editiones videre non potuisse. Hoc subsidio adjutus mihi manifeste innotuit, Dionem quidem hujus anni Consules exacte proposuisse, sed amanuensem MS. Regii locum ejus depravasse, ac dein illius Interpretes, dum ejus errorem corrigere tentarunt, auxisse. In MS. Regio legitur: γ. Καῖσαρ αὔγουστος του υἱ. Quæ verba descripsit Robertus Stephanus in editione Græca Dionis, quam juxta Regii hujus MS. exemplar anno millesimo quingentesimo quadragesimo octavo Divione in lucem emisit, nisi quod post vocabulum του, punctum apposuit, quod in MS. non habetur, quodque omnino tollendum, & loco, αὔγουστος, legendum, αὐγούστου: ita ut sensus sit, *Caius Cæsar Augusti filius*, uti recte scripserat Dio. Observandum enim, in MS. vocabulum του nullo accentu notari, quod cum præcedenti conjungi debere manifeste indicat. In Notis Robertus Stephanus ait: *Paulo ante legitur:* αὔγουστος τὸ ιβ. & τὸ ιγ. ὕπατος *hic igitur legendum puto*, τὸ ιδ. *loco harum literarum*, του υ. Hinc apparet, quanta fide Robertus Stephanus MS. Regium secutus fuerit; sed ex altera parte quam infeliciter locum illum correxerit; quem cum hactenus alii Dionis Editores imitati fuerint, nulla Dionis editio Græco-Latina prodiit, in qua eadem textûs ejus corruptio non habeatur. Nam Guilelmus Xylander, cum hujus Scriptoris versionem suscepisset, in textum Latinum pravam correctionem Roberti Stephani inseruit. Mihi eam quidem videre non licuit, sed id colligere est ex editione Græco-Latina, quæ anno millesimo quingentesimo nonagesimo secundo ab Henrico Stephano curata, in qua nullæ Notæ habentur, sed pag.627. legitur, Γ. Καῖσαρ Αὔγουστος τὸ ιδ. id est, *C. Cæsar Augustus XIV.* ubi ex του υἱ fecit τὸ ιδ. cum corrigendum veniret Αὔγουστος του, legendumque, Αὐγούστου, suæ emendationis seu verius corruptionis Lectore non monito; qua in re Roberti patris optimam & spectatissimam fidem haud imitatus est.

II. *A Dione recte editi.* Guilelmo Xylandro anno millesimo quingentesimo septuagesimo sexto demortuo, ut testatur Thuanus Libro LXII. Joannes Leunclavius anno millesimo quingentesimo nonagesimo secundo editionem Xylandri revisit, & corruptum Dionis textum in eamdem etiam inseruit; tandemque anno millesimo sexcentesimo sexto Hannoviæ in lucem data amplior editio Dionis cum Notis omnium Scriptorum ad ejus Opera, & pag.964. inter Xylandri Notas hæc recitatur: Γ. Καῖσαρ Αὔγουστος τοῦ υ. *Legendum utique [Roberto etiam annuente]* τὸ ιδ. *id est, XIV. Nec me fugit, Suetonium Augusti tredecim tantum Consulatus numerare, totidemque etiam Tacitum, qui Augustum numero suorum Consulatuum Valerium Corvinum, & C. Marium simul æquasse, Libro primum scripsit. Verumtamen quia tredecim Augusti Consulatus diserte sunt ab Auctore nostro jam ante recitati, quatuordecim utique legendum est; idque etiam apud Cassiodorum. Cur eum Tacitus & Suetonius omiserunt, facilius puto intelligeremus, si Dionis*

---

quam edidit Stephanus Vinandus Pighius in Annalibus Romanorum ad annum Urbis 750. ubi legitur. CÆSARE ET L. PAULLO COS. Item apud eumdem Pighium ad A. V. 753. & apud Gruterum pag. MLXXV. 2. in marmoreæ tabulæ titulo Neapoli habetur. C. CÆSARE. AUG. FIL. ET L. PAULLO. COS. Fragmentum Gruterianæ inscriptionis pag. CCXXVIII. 5. de *Caio Cæsare* habet: QUEM COS. POPULUS CREAVIT. ANN. NAT. XIV. Tabulæ Ancyranæ, ibidem pag. CCXXXI. HONORIS MEI CAUSA SENATUS. POPULUSQUE ROMANUS. ANNUM. QUINTUM ET DECIMUM AGENTIS CONSULIS DESIGNAVIT. UT EUM. MAGISTRATUM INIRENT POST QUINQUENNIUM ET EX. EO DIE QUO DEDUCTI. IN FORO. Nempe, ut recte monet Norisius in Cenotaphiis Pisanis Differt. II. cap. II. pag.103. edit. primæ, *Caius* annos natus *quatuordecim*, ac *decimumquintum* agens anno Urbis 748. *consul* designatus est, ut post quinquennium consulatum iniret: scilicet quinquennii initium erat a *Kalendis Januariis* A. V. 749. & finis *Prid. Kal. Jan.* A. V. 753. ac postea die novi anni, nimirum Urbis 754. consulatum suscepit. Ita vero in Ancyranis tabulis legedum esse, secus ac Jacobus Gronovius putaverat, aperte docet Ezechiel Spanhemius de Præstantia & usu Numismatum antiquorum Differt. XII. Cap.II. n.2. pag.361. Nummos ex Museo Theupolo, in quibus pars aversa capita *Caji* & *Lucii* Cæsarum consulum, designatorum exhibet, allato loco profert Norisius. Cæterum de consulatu *Caji* Cæsaris extat alius lapis Arimini in Fastis ad A. V. 754. ab Onufrio Panvinio allatus, deinde a Grutero pag. CXLIX. 2. postmodum ab ipsomet Norisio in Cenotaphiis Differt. II. cap. XIII. ubi legitur. C. CÆSAR AUGUST. F. COS. VIAS. OMNES. ARIMINI. STERN... Numisma *Caji Cæsaris* a Norisio procusum, ubi in postica *Caji* Caput inscriptis in orbem hisce litteris CAIUS CÆSAR PONT. COS. *L. Æmilius Paullus*, *Caji* collega, *Juliam* Caii sororem, uxorem habuit. Pater illi *L. Æmilius Paullus* consul A. V. 704. Frater *M. Æmilius Lepidus*, postea triumvir.

Dionis ea de re verba haberemus: nunc id conjicere tamen possumus, non gestum fortassis eum ab Augusto, sed omnino eum aut repudiatum, aut statim alii traditum, sicut & alias fecerat. Illud magis mirum cur alii hunc totum annum omiserint, eum cum Cassiodorus habeat, eumdemque quem Dio Collegam Augusto XIV. Consuli assignet L. Paulum. Nobis is annus prætereundus nullo modo visus est. Idque tanto minus quod infra, Lib. sexagesimo, quem annum Dio octingentesimum Urbis conditæ habet, is apud alios DCCCIX. *dicitur. Unde patet, uno anno nostram alias præcedere rationem, ut ibi quoque dicemus.* Sed præter id quod scribit Xylander, præsentem scilicet annum, qui Urbis conditæ est DCCLIV. prætermittendum non fuisse, ceteræ ejus conjecturæ vanæ futilesque. Ex illis enim quæ in medium adduximus, liquet Dionem *Caium Cæsarem*, non verò *Cæsarem Augustum* Consulem edidisse: exscriptorem manuscripti Regii, quo usi sunt omnes Dionis Editores (Florentinum quippe hac in parte etiam corruptum ab illis non visum) male Consulatum illum descripsisse: Robertum Stephanum in Notis manuscripti Regii depravationem auxisse: tandemque ceteros Operum Dionis curatores pravam ejus emendationem contra Criticæ regulas pro Dionis textu obtrusisse. Auctor Chronici Alexandrini pag 463. Consulatus quatuordecim Augusto assignat, & postea pag.483. Publium Cæsarem, & Paulum hujus anni Consules exhibet. Muretus in Notis ad Tacitum lib.1. cap.9. ait, Xylandrum, cùm in textu legisset, Γ. Αὐγούστου υἱὸς, id est, *Caius Augusti filius*, nisi quod Librarius leviter erraverat, & pro Αὐγούστου scripserat, Αὐγουστός *Cæsarem Augustum* vertisse, & de suo addidisse XIV. Sed tam hæc conjectura, quam Chronici Alexandrini error ex dictis corruunt. Quæ omnia Toinardi V. C. diligentiæ magis quam meæ attribuas velim. Certe non minor adhibenda fuit, ne nobilissima Era, qualis est Christiana, a Consulatu depravato exordium sumeret. His scriptis Romam ad amicum scripsi, ut videret an in Bibliotheca Vaticana extaret aliquod MS. Historiæ Dionis, & quibus verbis hujus anni Consulatus exprimeretur; qui rescripsit in Codice MS. Dionis n.993. illum ita descriptum esse: Καῖσαρ αὔγουστος τοῦ υι. λ' Αἰμίλιος λ' υι. παῦλος qui locus ut in aliis Dionis MSS. depravatus. Sed vox υι. seu υἱὸς id est *filius*, librarii errorem manifeste indicat, ostenditque legendum esse αὐγούστου υἱός, idest filius Augusti, non vero αὔγουστος τοῦ; cum voces hæ minime inter se cohæreant. Prætermisit etiam librarius litteram γ. idest *Caius*.

III. *Era Christiana ab hoc Consulatu inchoanda.*

Porro Eram Christianam a præsenti Consulatu auspicandam esse, jam in Apparatu diximus, & certissimis argumentis sparsim in hoc Opere exhibendis monstrabitur. Id vel solus usus Cyclorum Solis, Lunæ, & Indictionis extra dubium ponit. Si enim v. g. annus Christi millesimus sexcentesimus octogesimus sextus, in quo versamur, indictione nona notetur, quod nullus inficias ibit, primum illorum annorum Indictione quarta insignitum fuisse necesse est; cum si primus Christi annus Indictione quarta non signaretur, nona hoc anno in cursu esse non posset. Præterea idem Christi annus 1686. Cyclo Lunæ XV. Solis item XV. præditus est, ut inter omnes convenit. Quare primus illorum annorum Cyclo Lunæ II. Solis X. munitus fuisset, si Cyclorum doctrina tunc innotuisset. Scaliger, qui primus Cyclorum usum Chronologos docuit, primus etiam fuit, qui animadvertit, Baronium Eram Christianam biennio antevertisse, eoque pacto eamdem usque ad Diocletiani tempora depravatam repræsentasse. Non defuere, qui Cardinalem doctissimum, de universa Ecclesia optime meritum, scriptis defenderent, eumque Annalium Ecclesiasticorum initium recte consignasse ostendere conati fuerint. Sed eos oleum & operam perdidisse, Eramque Christianam a Consulatu Caji Cæsaris, & L. Æmilii Pauli inchoandam esse, unus omnium eruditorum Chronologorum sine ulla varietate nunc sensus est, quorum sententiæ ipsemet Baronius subscriberet, si adhuc in vivis esset; cum ea certissimis demonstrationibus innitatur, & puerilia sint quæcumque adversus illam objecta. Excusatione tamen dignus Baronius, cujus ætate Cyclorum usus ignotus erat, quique frequentatus non fuit, nisi postquam potiorem nobilissimi sui Operis partem absolvit.

IV. *Expeditio Caji Cæsaris adversus Parthos.*

Dionysius Exiguus, qui sexto Ecclesiæ sæculo Eram Christianam, quæ in Oriente jam ab aliquot sæculis usurpabatur, publicavit, Christum sub hujus anni Consulibus & conceptum & natum tradidit, Eramque Incarnationis, non vero a Nativitate adhibuit. Post aliquot sæcula Era Christiana a Christi Natali incœpta, quod tunc placuit in præcedentem Consulatum rejicere. Ex quo factum, ut ea varia sortita sit initia, ut suo loco diximus. Christi autem Nativitatem in hunc annum incidisse, quod voluit Dionysius, prorsus incredibile. Nam præterquam quod Herodes jam mortuus erat, Christus in mundum venit, dum altissima pax in eo vigeret; & tamen per hæc tempora bellum in variis Imperii Romani partibus gestum. Velleius lib.2. scribit, Tiberium *V. Kal. Julias Ælio Cato & Sentio Saturnino Consulibus*, anno nempe Christi IV. ab Augusto adoptatum, quem, inquit, *protinus in Germaniam misit; ubi ante triennium sub Marco Vinicio, avo tuo, clarissimo viro, immensum exarserat bellum*. Hoc itaque anno immensum in Germania bellum erupit, quod cum per triennium protractum fuisset, Tiberius ad illud profligandum anno Christi quarto legatus fuit. Quod si quis velit, triennium illud ab anno tantum Christi sequenti putandum esse, non inde tamen sequetur, Imperium hoc anno tranquillum fuisse; certum enim est Caium Cæsarem Consulatum in Syria iniisse, eamque dignitatem inter arma gessisse, ut nos docet ejus Cenotaphium, quod Pisis extat, quodque Card. Norisius insigni opere explicat, in quo legitur: POST. CONSULATUM. QUEM. ULTRA. FINIS. EXTREMAS. POPULI. ROMANI. BELLUM. GERENS. FELICITER. PEREGERAT. Hoc itaque anno *Caius* bellum in hostili gessit, & adversus Parthos pugnavit. Eum Roma hoc anno absuisse docet fragmentum Epistolæ Augusti ad Caium, quod Gellius lib. 15. cap.7. recitat: *Ave, mi Cai, meus ocellus jucundissimus, quem semper medius fidius desidero, cum a me abes, sed præcipue diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium, quem, ubicumque hoc die fuisti, spero lætum & valentem celebrasse quartum ac sexagesimum natalem meum. Nam, ut vides,* Κλιμακτῆρα *communem seniorum omnium tertium & sexagesimum evasimus.* Natus est Augustus IX. Kal. Octobris, Antonio & Cicerone Coss. anno Urbis 691. ex Suetonio cap.5. Quare anno Urbis 754. currenti, nempe die XXIII. Septembris, exacto anno 63. climacterico, sexagesimum quartum auspicatus eas ad Caium filium literas dedit, cum hic procul in Oriente bello Parthico distineretur.

V. *Expeditio Caji Cæsaris adversus Arabes.*

Expeditionem Parthicam Arabica præcessit, ut observavit eruditissimus Card. Norisius in Cenotaphiis Pisanis Dissert.11. cap.12. Plinius pluribus in locis expeditionis Caji Cæsaris in Arabiam mentionem facit, quam tamen omisit Baronius, aliique, qui de Caji in Orientem navigatione sermonem instituerunt. Plinius itaque lib.6. cap.27. ait, Dionysium Geographum ab Augusto in Orientem præmissum, *quem*, inquit, *ad commentanda omnia in Orientem præmisit Divus Augustus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicasque res majore filio*, nempe Caio Cæsare. Hunc, vel certe eos, qui erant in ejus comitatu,

JESU CHRISTI
ANNUS
5.

AUGUSTI IMP.
ANNUS
46.

QUinto autem Christi anno creati sunt Consules Ælius Lamia & M. Servilius Geminus.

tu, profectos ad Arabicum sinum Plinius indicat lib.2. cap.67. ubi de eodem sinu loquens, inquit: *In quo, res gerente C. Cæsare Augusti filio, signa navium ex Hispaniensibus naufragiis feruntur agnita.* Eo usque per totius Africæ gyrum disjectarum navium fragmenta Oceani furor ejecerat. Ex Arabia in Ægyptum Caium rediisse auctor est Orosius lib.7. cap.3. *Caium nepotem suum Cæsar Augustus ad ordinandas Ægypti Syriæque Provincias misit, qui præteriens ab Ægypto fines Palæstinæ apud Hierosolymam in templo Dei tunc sancto & celebri adorare contemsit, sicut Suetonius Tranquillus refert.* Caium vero per Palæstinam in Syriam iter fecisse testatur Suetonius in Augusto cap.93. *Caium nepotem, quod Judæam prætervehens, apud Hierosolymam non supplicasset, collaudavit.* Augustus enim peregrinas cæremonias contemtui habuit. Orosius dicit, Augustum, quod Caium Hierosolymitani templi cultum omittentem laudasset, anno Imperii quadragesimo octavo a Deo punitum, Roma tam dira fame vexata, ut Augustus lanistarum familias, omnesque peregrinos, servorumque maximas copias Urbe pelli jusserit. Hæc tamen fames, quam describit Dio lib.55. contigit anno Urbis DCCLIX. post sexennium ab adventu Caji Cæsaris in Judæam, ipso, ejusque fratre Lucio extinctis. Plura Card. Norisius de utraque Caii expeditione loco laudato, ubi & plurium Scriptorum anachronismos de expeditione Caji in Orientem refellit.

Olymp. 195. an.2. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5495.
Anno U. C. 755. ☉ 11. A. ☽ 3. Indict. 5.
SÆC. I. JESU CHRISTI 2. *secundum Baronium* 4.
An. Ch.2. I. AUGUSTI IMP. 46.
Consules.

[1] AD num.I. Coss. *P. Vinicius, & P. Alfenus.* Baronius Vinucium nepotem, & Alfinium Varum Consules proponit, minus observans Onuphrii characterem seu methodum in Fastis describendis, & vocem *nepos*, quæ originem Consulum ab avis indicat, pro eorumdem Consulum cognominibus accipiens, ut notat Card. Norisius in epistola Consulari, ubi varia *nepotum* cognomina addita in Fastis, Consulibus ipsis fictitia esse demonstrat, & tantum ostendere cujus avi, puta *Caji, Cnei, Quinti*, iidem nepotes fuerint.

II. *Lucii Cæsaris obitus, & Tiberii Romam reditus.*

[2] Lucius Cæsar Caii Cæsaris frater *Hispanias petens Massiliæ decessit,* ait Velleius lib.2. cap.102. Quæ mors hoc anno contigit: Suetonius enim in Augusto cap.65. inquit: *Caium & Lucium in duodeviginti mensium spatio amisit ambos.* Quare cum Caius die vigesima prima Februarii anni Eræ Christianæ quarti e vivis excesserit, ut infra videbimus, Lucius currenti anno ante mensem Octobrem obiit; præsertim cum in ejus Cenotaphio a Card. Norisio doctissimis Dissertationibus illustrato dicatur, *die decima nona Septembris*, cum Augustus diceretur TRIBUNICIÆ POTESTATIS XXV. currenti anno cœptæ, annuas inferias Lucio Cæsari decretas fuisse. Tiberius Lucium privignum anno ætatis vicesimo sublatum Lyrico carmine deflevit, teste Suetonio in Tiberio cap.20. sed fictis lacrymis, cum æmulo Imperii, cui inhiabat, extincto, altero tantum gradu a supremo rei Romanæ fastigio distaret. Ante Lucii & Caji Cæsarum mortem Tiberius hoc anno Rhodo Romam redierat, ut tradit Velleius cap.103. *Ante utriusque horum obitum, patre tuo Publio Vinicio Consule, Tiberius Nero reversus Rhodo incredibili lætitia patriam repleverat.* Vinicius autem currenti anno Consulatum suscepit. Idem habet Tacitus, qui in fine lib.6. de Tiberio scribit: *Dein Rhodo egressus, vacuos Principis penates duodecim annis: mox rei Romanæ arbitrium tribus ferme ac viginti obtinuit.* Tiberius die XIV. Augusti anni Christi XIV. imperare cœpit; a quo anno si per annos duodecim retrocedamus, quibus Romæ Rhodo reversus vixit, perveniemus ad currentem Christi annum. Postquam Romam advenit, data virili toga filio Druso, *e Pompeiana domo in hortos Mæcenatianos transmigravit, ac omnium negotiorum publicorum expers, totum se ad quietem contulit,* inquit Suetonius in Tiberio cap. 15. qui jam cap.13. scripserat: *Permittente ergo Caio revocatus est; verum sub conditione ne quam partem curamve Reipublicæ attingeret. Rediit octavo post secessum anno.* Velleius cap.99. ait: eum *septem annos Rhodi moratum*, quia ejus secessum anno uno tardius, quam Dio & Suetonius, consignavit, ut suo loco dixi.

[1] *COss. P. Vinicius & P. Alfenus.* Immerito Pagius Baronium hoc loco emendat. Hujus enim Anni Consules fuere *P. Vinucius*, & *P. Alfinius Varus*, uti habentur in tabula Anagnina apud Pighium, ubi post *C. Cæsarem*, & *L. Paulum* Consules, sequitur P. VINUCIO ET P. VARO COS. Typographi errore, *Vicinium* pro *Vinicio* in prima Pagii editione Antuerpiensi, seu malis Genevensi, exaratum est. De hoc *P. Vinicio*, patre M. Vinicii, Velleius lib.II. Cap. CIII. *quippe* inquit, *ante utriusque horum* (Lucii & Caji Cæsarum) *obitum, patre tuo P. Vinicio cos. Tiberius Nero* &c. Fasti Idatiani: *Vindicio* (pro *Vinicio*) *& Varo*. In Fastis quoque Vindebonensibus: *Vinicio & Varo*, postremis utriusque nominibus.

[2] AD num.II. Norisii conjectura in Cenotaphiis Pisanis Dissert. II. cap.XV. pag.265. primæ editionis, *Lucii Cæsaris* obitum in *mensem Augustum* A. V.755. Varroniani conferentis, mire confirmatur ex Kalendario Antiatino, de quo nos supra ad A. V. 706. ubi ad XIII. KAL. SEPT. habetur INFER. L. CÆSARIS. Norisius acute quidem lituras Pisani Cenotaphii suppleverat, dum legi ibi censebat: A. D. XII. K. SEPT. Unius numeri tantum defectu erravit; nam Lucius non XII. sed XIII. Kal. Septembris obiit.

JESU CHRISTI Annus 6. | AUGUSTI IMP. Annus 47.

SEquenti postmodum anno, Sex. Ælio Cato & C. Sentio Saturnino Consulibus, Christus sextum ætatis suæ agebat annum: quo (ut auctor est Velleius) Tiberius Nero ab Augusto adoptatur, cui in Imperio successit.

Olymp. 195. an.3. Anno U.C.756. SÆC. I. An. Ch.3.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5496.

☉ 12. G. ☽ 4. Indict.6.

JESU CHRISTI 3. *secundum Baronium* 5.

AUGUSTI IMP. 47.

I. *Consules.* [1] AD num. I. Coss. *L. Ælius Lamia*, & *M. Servilius*. Ita recte Baronius ex Dionis Indice. In priori hujus Tomi editione, innixus Numismate mihi a Clarissimo Toinardo communicato, scripseram *Cneium Sentium Saturninum* hoc tempore Syriæ præfuisse, sed postea Numisma illud confictum esse, idem Vir Doctissimus mihi asseruit.

Olymp. 195. an.4. Anno U.C.757. SÆC. I. An. Ch.4.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5497.

☉ 13. FE. ☽ 5. Indict.7.

JESU CHRISTI 4. *secundum Baronium* 6.

AUGUSTI IMP. 48.

I. *Consules.* [2] AD num.I. Coss. *Sex. Ælius Catus*, & *C. Sentius Saturninus*. De utroque accurate agit Card. Norisius in Cenotaphiis Pisanis Dissert.III. cap.9. ubi ostendit, Henschenium in Diatriba præliminari ad mensem Aprilem perperam edidisse Caium Sentium Saturninum cum nota numerali, & Baronium memoriæ lapsu scripsisse, Quinctilium Varum amplissima Consulatus dignitate *secundo auctum*, *primum cum Collega Vespillo*, *secundo cum Ælio Cato*, ubi Quinctilii Vari nomen calamo decidit, cum Sentium Saturninum scribere vellet. (Baronius in Apparatu numero LXXXIX.) Nam Sentius Saturninus Consul fuit anno Urbis DCCXXXV. Collega Vespillone, ut ex Fastis liquet. Sed is Saturninus diversus ab eo qui præsenti anno nomen dedit; prior enim *Cneius* Sentius Saturninus vocatus; qui vero hoc anno Consul fuit, *Caius* Sentius Saturninus appellatus est.

II. *Obitus Caji Cæsaris.* Cajus Cæsar Augusti filius Armeniam cum exercitu ingressus, dum *Artageram* obsidet, a Præfecto per insidias vulneratur, & in Italiam revertens in Lycia moritur, *cum ante annum ferme Lucius Cæsar frater ejus Massiliæ decessisset*, inquit Velleius cap.103. Contigit ille obitus A. D. VIIII. K. Mart. ut legitur in Caji Cenotaphio, quod Pisis extat, a Norisio Card. eruditis Dissertationibus explicato, SEX. ÆLIO. CATO. C. SENTIO. SATURNINO. COS. ut ibidem legitur. Mortuus itaque Caius Cæsar sub currentis anni Consulibus, dieque nona Kalendas Martias, quod Baronium aliosque Viros eruditissimos, qui Cenotaphium illud non viderant, fugit. Ex Caji Cæsaris obitu recte consignato liquet quantum deceptus fuerit Baronius, dum mortem Herodis cum anno Christi octavo, ut ipse numerat, conjunxit. Certum enim Herodem aliquot annos ante Caium Cæsarem periisse. (Baron. in Apparatu n.LXXXVI. Caji obitum posuit ante exitum anni U. 751.)

III. *Adoptio Tiberii.* Caio Cæsare mortuo, Augustus *V. Kalendas Julias* ut scribit Velleius cap.103. Tiberium adoptavit, eique Tribunitiam Potestatem ad annos decem dedit. Quod & Dio lib.53. quoad Tribunitiam Potestatem testatur. Suetonius tamen in Tiberio cap.16. ait, Tiberio datam rursus Potestatem Tribunitiam *in quinquennium*. Quare Dio & Velleius quod diversis annis contigit, uno tenore recitant. *Adoptatus eodem die etiam Marcus* Agrippa, inquit Velleius cap.104. *coactus prius ipse* (nempe Tiberius) *Germanicum fratris sui filium adoptare*, inquit Suetonius in Tiberio cap. 15. Ubi observabis Tribunitiam Potestatem Augustum Tiberio concessisse, eodem, quo ipse obtinuerat, die, V. nempe Kalendas Julias. *Protinus in Germaniam misit* Tiberium Augustus, *ubi ante triennium immensum exarserat bellum*, ut ait Velleius cap.104. Numeravit itaque hoc anno Tiberius sextum Tribunitiæ Potestatis annum, percussusque hic Nummus aureus a Mediobarbo in Numismatis Impp. relatus: TI. CÆSAR AUGUSTI F. COS. II. TR. P. VI. in postica, AUGUR. PONT. IMP. III. Antea enim per annos quinque eamdem Tribunitiam Potestatem gesserat, & *Imperator iterum* vocatus fuerat, ut Numismata demonstrant.

Septi-

[1] COss. *L. Ælius Lamia*, & *M. Servilius*. In nullo adhuc veteri lapide horum Consulum nomina detecta fuere. In Fastis Vindebonensibus habetur: *Lamia & Servilio*, demptis de more prænominibus. Item Fasti Idatiani: *Lamia & Servilio N. mano*; mendose. Integra fere habentur apud Valerium Maximum lib.I. Cap.VIII. nempe *M. Servilius* & *L. Lamia* ab eo nominantur. Philippus Labbeus in Concordia Chronologica ad A. D. 3. *Servilio* cognomen *Gemini* addit. De *M. Servilio consulari*, cujus filiam sanasse dicitur Servilius Democrates, Plinius lib.XXIV. Cap.VII.

[2] COss. *Sex. Ælius Catus*, & *C. Sentius Saturninus*. Lapis Pisanus apud Henricum Cardinalem Norisium in Cenotaphiis Pisanis, loco a Pagio citato, habet: AD IIII. NONAS APRILES. QUÆ. ÆLIO. CATO. C. SENTIO. SATURNINO. COSS. FUERUNT FACTA. Fabretius pag.38. in tessera: KAL. APRIL. C. SENTIO. Velleius lib.2. Cap. CIII. his Consulibus, *Ælio Cato*, & *Sentio*, *V. Kalend. Julias*, Tiberium ab Augusto adoptatum scribit. C. *Sentius* est filius *Sentii Saturnini*, qui legatus Syriam administravit sub Augusto. In Fastis Vindebonensibus legitur: *Catulo* (*pro Cato*) & *Saturnino*. Fasti Idatiani Consules hoc anno omittunt.

JESU CHRISTI Annus 7. — AUGUSTI IMP. Annus 48.

In Herodem ultio divina. Septimo vero anno Lucius Valerius Messala & Cornelius Cinna Consules creati sunt. Sedenim quoniam qui brevi summa enumerati sunt anni usque ad Herodis obitum, nulla re memorabili, quæ ad rerum Ecclesiasticarum statum pertineat (ut dictum est) sunt insignes: incipiemus hoc anno, quo contigit, de Herodis insanabali morbo agere; ac sequenti de ejusdem interitu miserando. In eas enim calamitates virum alioqui felicissimum divina ultione ob persecutionem in Christum excitatam, & immanem ejus sævitiam, quam in infantes Bethlehemiticos exercuit, incidisse, omnium Ecclesiasticorum est sententia, id in primis Eusebio (a) testante, qui sic ait: *Verum deinceps post necatos infantes, quæ merces crudele Herodis facinus contra Christum & pueros ejus æquales admissum subsecuta sit; & quo pacto statim post, nulla ne minima quidem dilatione interposita, divina ultio illum, dum adhuc in vita manebat, exagitaverit, & quasi præmia rerum ei post discessum e vita obventurarum evidenter ostenderit, operæ pretium est intelligere. Qua autem ratione prosperum & florentem regni sui statum, quo se tum frui putabat, domesticis calamitatibus, quarum aliæ ex aliis ortæ sunt, ipse obscurarit, dum (*) uxorem, & liberos, dumque reliquos quibuscum propter propinquitatem generis & amoris conjunctionem maxima ei intercessit necessitudo, nefaria cæde afficeret: in præsentia commode explicare non possumus; præsertim cum istarum rerum argumentum omnem illam crudelitatem, quæ a poetis in tragœdiis describi solet, longe superet. Quod quidem si quis scire desiderat legat Josephi historiam, qui idem uberrime plenissimeque persequitur.* Hæc Eusebius; qui ejusdem Herodis interitum ex eodem Josepho mutuatus, compendio describit. Sed nos gratius fore existimamus, si ex verbis ejusdem auctoris eadem describamus, sed anno sequenti, quo facta sunt.

(a) *Euseb. hist. Eccl. lib. I. c. 8.*

(*) al sororem.

JESU CHRISTI Annus 8. — AUGUSTI IMP. Annus 49.

I. Herodis ætas. ANno igitur Domini octavo, M. Æmilio Lepido & L. Arruntio Nepote Consulibus, Herodes moritur regni sui trigesimoseptimo inchoato, prope tempus Paschale, cum annum ætatis ageret sexagesimumseptimum, ut ex Josepho (b) colligitur, dum ait, ipsum jam egisse annum ætatis quintumdecimum, cum pater ejus Antipater a C. Julio Cæsare Judææ Procurator est institutus, Fusio Caleno & Vatinio Consulibus. Unde ne sibi ipsi auctor contrarius penitus esse videatur; quod indefinite dicit ipsum ad annum septuagesimum suæ ætatis appropinquasse, ad ea quæ de ætate ejus superius dixerat, est accommodandum. At quoniam alii, iidemque diversi, in alia atque diversa tempora Herodis obitum referunt: ne nos temere contra aliorum sententias hoc ipso anno Herodem ab huma-

(b) *Joseph. Ant. lib. 14. c. 15. in fine & & 16. & 17.*

Anno Urbis 758. Olymp. 196. an. 1. SÆC. I. An. Ch. 5.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5498.

☉ 14. D. ☽ 6. Indict. 8.

JESU CHRISTI 5. *secundum Baronium* 7.

AUGUSTI IMP. 49.

I. *Consules.* [1] AD num. I. Coss. *L. Valerius Messalla Volusus, & Cn. Cornelius Cinna Magnus,* Tiberius, qui anno præcedenti ad bellum Germanicum conficiendum missus fuerat, & ob victorias *Imp. III.* dictus fuerat, æstiva usque in Decembrem perduxit; ait enim Velleius cap. 105. *Anni ejus æstiva usque in Decembrem mensem perducta immanis emolumentum fecere victoriæ;* additque, eum in Urbem rediisse. Hoc vero anno *Veris initio* rediit in Germaniam, inquit, Velleius. *Perlustrata armis tota Germania est. Victæ gentes pene nominibus incognitæ;* tum Tiberius *eadem, qua priore anno, festinatione Urbem* petiit, inquit Velleius cap. 107.

II. *Victoria Germanica Tiberii.*

[1] COss. *L. Valerius Messala Volusus, & Cn. Cornelius Cinna Magnus.* Lapis apud Fabrettum pag. 703. num. 240. L. VALERIO VOLESO. CN. CINNA MAGNO COS. KAL. MART. APSOLUTUM EST. Gruterus pag. MLXXXIII. 8. habet: VOLSEO. mendose. In Fastis Vindebonensibus corrupte *Voluso*, pro *Voleso* legitur. Dio lib. LV. pag. 557. narrat, *Cn. Cornelium Cinnam Magnum*, filia Pompeii Magni natum, in Galliis una cum multis aliis adversum Augustum conjurasse A. V. 757. inde pag. 563. habet: *Augustum*, Liviæ suasu, reos verbis castigatos, indemnes dimisisse, *Cornelio* etiam *Consule designato*. Mox apud Dionem legitur. *Cn. Cornelio Cinna Magno, ac Valerio Messala coss.* Fasti Idatiani; *Magno Pompeio, & Valerio;* corrupte adjectum: *Pompeio*.

manis desiisse affirmare videamur, consule quæ de annis ejus regni exactissima diligentia pervestigata sunt superius, cum de tempore nati Christi Domini egimus, quibus & demonstratum est, anno ejusdem Regis vigesimonono Jesum Redemptorem natum, ac postinde Herodem octo annis supervixisse, atque usque ad Consulatum præsentis anni fuisse superstitem.

II. *Herodis morbus.* Sed age modo quæ de portentoso illius morbo, qui obitum præcessit, Josephus suis scriptis memoriæ mandavit, ejusdem verbis hic enarremus; simulque de his in quibus vacillet fides auctoris, admoneamus: *Interea*, inquit, (a) *Legati instructi mandatis ac litteris Romam properant, nimirum ut innotescat Augusto Antipatri filii detecta proditio in patrem, quem veneno comparato necare paraverat, cujus causa ille convictus asservaretur in carcere. Interea morbo Rex correptus, testamentum condidit, successionem regni relinquens natorum minimo, exasperatus in Archelaum & Philippum calumniis Antipatri: Cæsarique legavit mille talenta, & uxori Juliæ liberisque ejus, amicis, atque libertis talenta quingenta. Suis quoque filiis distribuit pecunias, & agros, ac redditus, similiter etiam nepotibus. Salomes etiam ratio est habita, quam propter perpetuam & inconcussam benevolentiam ditavit egregie: Desperata deinde salute, quod jam ad septuagesimum ætatis annum accederet, mirum in modum efferatus est, iræ impatiens, & amarulentus in rebus omnibus: in causa erat opinio contemptus, quodque existimaret gentem lætari suis infortuniis: quam opinionem confirmavit quorumdam apud populum gratiosorum seditio mota ex causa tali.*

(a) *Joseph. antiq. lib. 17. cap. 8.*

III. *Judas Sariphæi filius, & Matthias Margalothi, doctissimi erant Judæorum, & interpretes patriæ legis præstantissimi, ob idque cari populo, quod juventutem disciplinis instituerent: totis enim diebus eis dabant operam quotquot cupiebant in virtute proficere. Hi post quam cognoverunt morbum Regis esse incurabilem, concitaverunt juventutem, ut sublatis operibus quæ Rex præter patriam consuetudinem fecerat; propugnatores pietatis se ostenderent, debitum inde expectantes præmium. Nam hanc esse Regi causam cum calamitatum domesticarum, tum postremo præsentis morbi; videlicet quod contemptis legibus, multa novare ausus sit: nam hac parte multis in rebus pietatem Regis hi doctores desiderabant. Inter cætera supra majorem portam templi dedicaverat donum pretiosum, aquilam auream magni ponderis: cum lex nostros homines vetet imagines statuere, aut consecrare animantium effigies. Quamobrem hi doctores auctores erant discipulis, ut aquilam illam detraherent. Etsi enim res videatur non carere periculo, tamen etiam jucundæ vitæ præponendum esse honestum obitum, si contemnatur propter tuendas leges patrias: quandoquidem sempiterna fama nullo sæculo passura sit gloriam eorum intermori: & alioquin ignavos juxta ac fortes eumdem manere interitum: proinde recte facturos virtutis cultores, si ex communi necessitate honorem sibi decerperent, & cum hoc solatio de præsenti vita recederent: magnum enim levamen esse honestis conatibus immori, & periculi non contemnendum præmium laudem transmissam ad nepotes ac posteros, cujus in partem tota cognatio tam viri quam feminæ veniant: quo quid esse possit optabilius?*

Aquila aurea excisa.

IV. *Hac exhortatione accensis juvenibus, rumor supervenit extinctum Regem nuntians, & propensos jam ad facinus perpulit. Itaque claro meridie ascendentes, detractam aquilam conciderunt securibus, inspectante congregata in templum multitudine. Quod ut renuntiatum cognovit dux regius, majorem aliquam conspirationem metuens, occurrit eo cum valida suorum manu, cohibiturus demolitores aquilæ: & irruens in vulgus rude & imparatum ac conglobatum temere, facile reliquis disjectis & cedentibus, circiter quadraginta juvenes resistere ausos comprehendit, cumque his auctores facinoris Judam & Matthiam, turpe putantes cedere; omnesque ad Regem perduxit. Quo rogante, quo freti ausi sint sacratam imaginem demere; ajunt, & deliberasse id multo antea, & deliberatum executos, ut fortes viros decuit. Nam & honori divino, inquiunt, succurrimus, & legem, cujus discipuli sumus, vindicavimus. Nec est quod mireris, si tuis decretis leges præponimus, quas nobis Moyses auctore & doctore Deo pertulit: nec recusamus mortem ac supplicium quodcumque nobis intuleris, conscii nos non maleficii, sed pietatis causa hæc perpeti. Hæc illi, non minore animo quam verbis præferentes fortitudinem, æque tum ad constanter patiendum alacres, atque antea ad fortiter agendum fuerant.*

Capti juvenes fortiter agunt.

V. *Eos Rex vinctos misit Hiericunthem: moxque accitis Judæorum primoribus, in concionem eorum lectica ob imbecillitatem delatus, cœpit commemorare labores suos exhaustos pro Republica, tum instauratum templum impendiis ingentibus, quale opus per ducentos viginti quinque annos nemo Assamonæorum Regum ad honorem Dei valuisset perficere: nec extructum id tantum a se, verum etiam ornatum votivis muneribus ac donariis templo dignissimis: & ob hæc facta sperasse se vel post obitum sempiternam & memoriam & gloriam. Nunc, proh nefas, vivo etiam ac*

Quid Herodes ad Judæos.

ac superstiti, pro beneficiis reponi injuriam, & medio die, inspectante multitudine, sua dona sacrata violari ac detrahi: quæ injuria licet in ipsum intentata, re tamen vera ad Deum magis pertineat, cujus sacra compilata sunt. Tum honoratiores quique, veriti crudelitatem ejus, ne forte efferatus in se quoque gravius animadverteret, negaverunt hæc facta ex ipsorum sententia; viderique sibi admissam rem dignam supplicio. Ille in cæteros mitior, Matthiæ Pontifici adimit sacerdotium, quasi non alieno ab hoc consilio; eique successorem dedit fratrem uxoris suæ Joazarum. Hujus Matthiæ Pontificatu accidit etiam alium Pontificem ad unam diem substitui, qua Judæi populariter jejunium celebrant: nam Matthias ea nocte quæ præcedebat diem jejunii, visus est sibi per somnum cum uxore congredi; & cum ob eam causam rem divinam facere non esset idoneus, Josephus Ellemi filius adjutor vicarius propter cognationem ei datus est. Cæterum Herodes post mulctatum Matthiam sacerdotio, alterum Matthiam seditionis auctorem, ejusque socios vivos exussit, in quam noctem etiam defectus Lunæ incidit.

VI. Hæc de horum supplicio Josephus, cujus causa est opinatus Herodem crudeli morbo esse vexatum, omnia illius adscribens crudelitati, quod hos viros ob insigne factum tam crudeli morte mulctasset. Sed dicat auctor, quonam pacto morbus Herodis huic culpæ tribui possit, qui jam ante, quam hæc accidissent, ut ipse ait, eum vexare inceperat? Verius illud, quod & ceteri existimarunt, Herodis plagas divinitus inflictas, non in alterius criminis quam infanticidii culpam rejiciendas. Rursum, quantum, adhuc conjectura assequi licet, facile adducimur, ut opinemur hos populi doctores, quod scientia omnes facile antecellerent, ex illorum numero fuisse, quorum Herodes rogavit sententiam (ut habet (*a*) Evangelista) ubi Christus nasceretur: & quantumvis verba certa ex scripturis sanctis deprompta respondissent; ipsi nihilominus, licet ex his aliisque permultis de adventu Messiæ certiores redditi essent, illum requirere, & ut par erat, venerari prætermiserunt; non sine suspicione adhuc juxta illud Evangelicum dictum (*b*) *Qui non est mecum, contra me est; & qui non colligit mecum, dispergit*) in obscurando adventu Christi eumdem cum Herode funem traxisse, atque eam ob causam meritas pœnas dedisse. Certe Angeli loquentis ad Joseph testimonio constat, non unum tantum Herodem, sed & alios (forte hos ipsos) Christi interitum procurasse, cum ait: *defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri*. Sed jam de morbo Herodis: ex Josepho cætera prosequamur.

Causa cædis justior.

(*a*) Matt. 2.

(*b*) Luc. 11.

VII. Cruciatus Herodis.

Regi vero, inquit (*c*), *morbus factus est gravior, pœnam impietatis exigente Numine. Lento enim calore torrebatur, qui non tam externo tactu deprehenderetur, quam intus popularetur viscera: aderat & vehemens voracitas, cui necesse esset continuo cibos suggerere: simulque vexabatur intestinorum exulceratione & colicis passionibus: pedes tumebant phlegmate humido & pellicido, similiterque inguina: ipsa quoque verenda putrefacta scatebant vermiculis, accedente fœda nec minus molesta tentigine, non sine fœtore gravissimo: super hæc omnia nervorum contractione laborabat, & difficultate anhelitus. Quamobrem constans erat inter viros divinos & fatidicos opinio, Regem tot modis læsæ pietatis Deo pœnas expendere. Qui tametsi gravius affligeretur, quam ut videretur posse morbo perferendo sufficere, tamen evasurum se sperabat, accersendis medicis intentus, & medicamentis conquirendis undique. Profectus etiam ultra Jordanem fluvium, calidis aquis se fovebat apud Callirrhoen, quæ præter vim medicam potu quoque jucundæ sunt. Hæ aquæ in lacum bituminis feracem effluunt: ibi de medicorum consilio immissus fovendus in refertum oleo solium, visus est illis jam agere animam. Quare exorta comploratione familiarium excitatus, & ad se reversus, nullamque amplius salutis spem superesse intelligens, donativum militibus quinquagenas drachmas jussit distribui: magna denique liberalitate usus in duces atque amicos, rursus Hiericunthem reversus est: ubi atra bile prægravante, eo immanitatis prolapsus est, ut facinus animo conciperet longe atrocissimum.*

(*c*) Joseph. ant. lib. 17. cap. 8.

VIII. Atrox mandatum Herodis.

Nam cum e tota ditione nobiliores Judæorum ad eum convenissent, evocati minaci edicto, pœnam capitis intentante non parentibus, infensus ex æquo sive sontibus sive innoxiis, universos conclusit in circo: accita deinde Salome sorore, maritoque ejus Alexa, ait instare sibi terminum vitæ succumbenti tantis doloribus: quod quidem ferendum esse, quando juxta communem mortalium sortem accidat. Illud permolestum esse, si carendum sit extremo honore luctus, qui debeatur Regibus: non enim ignotam sibi Judæorum mentem esse, quod optatam suam mortem lætis accepturi sint animis, quandoquidem vel a viventis non abstinuissent contumelia: sed illorum esse officii, levamen aliquod præsentis hujus doloris decernere: nam si assensum consilio suo præbeant, fore funus longe quam aliorum Regum honoratius, & manibus suis gratius, omnibus per totam ditionem non ficte lugentibus. Ergo quamprimum viderint se exhalasse animam, debere eos clausam circo

co

co nobilium multitudinem cingere militibus, ignorantibus etiam tum suum obitum, non prius vulgandum, quam mandatum executi sint; jubere deinde, ut circumactos una omnes jaculis configerent. Quibus hoc modo cæsis, duplicem se eis habiturum gratiam, vel quod mandatorum fuerint memores, vel quod obitum suum publico luctu honoraverint. Hæc ille cum lacrymis lamentabundus cognatos per mutuam fidem & benevolentiam perque omnia sacra obtestabatur, ne se extremo hoc honore fraudatum vellent: eis contra pollicentibus daturos se operam, ut cuncta juxta ejus mandatum fierent; & paulo post:

IX. *Dum hæc mandata cognatis dat, supervenerunt a Roma litteræ a Legatis missis ad Cæsarem, quarum summa erat: Acmen ab irato Cæsare occisam esse* (paraverat hæc venenum propinandum Herodi) *propter locatam Antipatro operam: ipsumque Antipatrum relinqui arbitrio & Regis & patris, sive in exilium vellet eum pellere, sive capite plectere. His auditis, Herodes paululum recreatus est, voluptate nuntii pœnæ Acmes, & permissæ sibi potestatis libere statuendi de filio. Mox repetitus gravi dolore, cibi tamen avidus, malum simul & cultellum poposcit: solebat enim & antea per se paulatim incidendo comedere: tunc vero circumspiciebat, ferire se ipsum cupiens: perpetrasſetque facinus, ni Achiabus nepos ictum præveniens, clamore sublato, cohibuisset ejus dexteram: moxque denuo luctus cum trepidatione ac tumultu occupavit palatium, quasi Rege jam agente animam. Quem strepitum ubi persensit Antipater, ratus patrem vere vitam finisse, spem concepit fore, ut solutus vinculis sine difficultate regnum acciperet: cœpitque cum custode carceris de missione agere, multa & in præsens & in futurum post acquisitam potestatem pollicens. Ille vero adeo non paruit, ut mox conatus ejus Regi renuntiaret, utque solicitatus ab eo sit ostentato præmio.*

Herodes inferendi sibi necem cupidus.

X. Obitus Herodis. *Tum Herodes, qui jam ante male affectus erat erga filium, postquam audivit custodem carceris, exclamans præ indignatione, & caput sibimet verberans, quamvis morti proximus, erexit se in cubitum, jussitque unum e satellitio sine mora eum occidere, & corpus obscuro funere condi in castello Hyrcanio. Deinde (a) mutata voluntate, mutavit etiam testamentum: Antipam enim, quem prioribus tabulis regni successorem destinaverat, Galilææ simul ac Peraæ Tetrarcham constituit: regnum vero Archelao largitus; Trachoniticam, Gaulaniticam, Bataneam, & Paneada regiones tetrarchiæ nomine assignavit Philippo filio, germano fratri Archelai: Jamniam autem, Azotum, & Phasaelida Salomæ sorori suæ tribuit, & argenti signati quingenta millia. Habita est cæterorum cognatorum ratio, abundeque prospectum singulis leganda pecunia, & redditibus annuis. Cæsari quoque legavit argenti signati centies centena millia, præterque sua vasa tam aurea quam argentea, magnumque vestis pretiosæ numerum: Juliæ autem Cæsaris uxori & quibusdam amicis quinquagies centena millia. His ita ordinatis, quinta die postquam Antipatrum filium occidit, vita functus est.* Hactenus Josephus de Herodis obitu: prosequitur cætera de missione nobilium in circo inclusorum, deque funere ejus sumptuosissime per Archelaum regni heredem curato: quæ qui scire cupit, eumdem auctorem consulat. Contigit vero Herodis obitus hoc anno prope tempus paschale, ut ex his quæ de Archelao idem qui proxime auctor inferius tradit, facile percipi potest.

(a) *Joseph. antiq. lib. 17. cap. 10.*

XI. Mores Herodis. Verum quod ad cæteros Herodis mores spectat: præter incomparabilem hominis immanis sævitiam, constat, hæc testantibus ac perorantibus Judæis in Senatu Romano (b) eumdem fuisse moribus turpissimum, ut qui ex libidine effrenata virgines constupraret, & thoros alieni conjugii sæpius vi adhibita violaret ac fœdaret. Nullum denique tam magnum scelus & immane facinus reperiri potuit, ad quod ille vel illecebris voluptatis vel impetu furoris ac crudelitatis non impelleretur. Cujus rei cum pleni sint omnes libri, plena antiquorum monumenta, plena denique omnia; alio nos, ut res ipsa postulat, transeamus.

(b) *Joseph. antiq. lib. 17. cap. 12.*

XII. Archelai Regnum. Archelaus autem, curato funere patris, etsi ex ejus testamento regni heres fuisset institutus, tamen a Regis nomine abstinuit (c); quod non tam a patris, quam ab Augusti Imperatoris arbitrio id penderet: cæterum cuncta quæ patris erant, in ipsius potestate fuerunt, illique parebat exercitus; a quo quantumvis sæpe Rex acclamaretur, Regem se dici non tulit, donec constaret de Imperatoris animo. Interim (d) compluribus seditiosorum exposcentibus de nece doctorum ac juvenum occasione dejectæ atque concisæ aquilæ interemptorum in quosdam Herodis amicos vindictam Archelao detrectante, & blandis verbis eos placare studente; illi majori ira perciti, templum adeuntes, ibi cæteram multitudinem ad rebellionem solicitarunt (erat prope infinitus numerus, cunctis ad sacrum celebrandum Pascha Hierosolymam undique confluentibus.) Saxis insuper ferientes, complures occiderunt cohortalium militum, qui ad eos compescendos missi erant ab Archelao; a quo immisso in eos equitatu, ad tria millia virorum cæsa sunt ipsis diebus Paschalibus. Post hæc Archelaus

(c) *Joseph. eod. cap. 10.*

(d) *Joseph. antiq. lib. 17. cap. 11.*

us pro ſtabilimento regni & firmandis patris tabulis teſtamenti, Romam ad Auguſtum adnavigavit. Profectus & Herodes Antipas Tetrarcha Galilææ, ut contra Archelaum ageret, & ſibi ex prioribus tabulis debitum regnum, quod poſteriores eſſe invalidas diceret, ab Auguſto impetraret. Verum re in Senatu pertractata, placuit Auguſto ex ultimis tabulis, quas firmas rataſque eſſe voluit, Archelaum Regem inſtitutum regnare. Sicque hoc anno exordium regni auſpicatus, tenuit annis novem. Hæc omnia pluribus Joſephus deſcribit, quæ nos ſummatim contraximus.

XIII. Jeſus reducitur in Palæſtinam.

Inter hæc: *Defuncto Herode*, inquit Evangeliſta, (*a*) *ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Joſeph in Ægypto, dicens: Surge & accipe puerum & matrem ejus, & vade in terram Iſrael: defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri. Qui conſurgens, accepit puerum, & matrem ejus, & venit in terram Iſrael. Audiens autem quod Archelaus regnaret in Judæa pro Herode patre ſuo, timuit illo ire: & admonitus in ſomnis, ſeceſſit in partes Galilææ. Et veniens habitavit in civitate, quæ vocatur Nazareth: ut adimpleretur quod dictum eſt per Prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.* Hactenus Evangeliſta. Scimus de reditu Domini ex Ægypto diverſas eſſe ſententias: ut enim variarunt ſcriptores in ſupputatione annorum regni Herodis, ita etiam de tempore Chriſti reditus diverſa inter ſe ſentire coacti ſunt: quandoquidem ſtatim poſt Herodis obitum ab Angelo de reverſione Joſeph fuiſſe admonitum, Evangelii auctoritate omnes æque conſentiunt. Quid de acceſſu & receſſu ab Ægypto ſenſerit Epiphanius (*b*) ipſe his verbis declarat: *Deſcendit*, inquit, *in Ægyptum trigeſimoquinto anno Herodis: rediit autem ab Ægypto poſt mortem Herodis: quapropter trigeſimoſeptimo anno principatus ipſius Herodis, puer erat quatuor annorum, quando Herodes impletis annis trigintaſeptem, vitam finivit. Archelaus vero novem annos regnat; in cujus regni principio egreſſus Joſephus de Ægypto una cum Maria & puero, cum audiſſet Archelaum regnare, ſeceſſit in partes Galilææ, & habitavit tunc in Nazareth.* Hæc Epiphanius, qui iterum Chriſtum in Ægypto biennio tantum manſiſſe teſtatur (*c*), Nicephorus (*d*) vero triennio, quinquennio alii (*e*) vel ſexennio, nonnulli vix (*f*) anno uno: quos omnes decipi certum eſt: nam uſque ad octavum Chriſti annum Herodem ſupervixiſſe, cujus regni anno viceſimonono inchoato natus eſt, jam ſatis ſuperius demonſtravimus. Euſebius ſexto Chriſti ætatis anno Herodis obitum recenſet, ſeptimo autem Archelai inſtitutionem. Porro uno eodemque anno & Herodem defunctum, & Archelaum ab Auguſto in regno confirmatum eſſe, jam ſuperius vidimus. Cæterum etſi hoc anno Herodes obiit, & Archelaus regnum accepit, & Angelus de reditu Joſeph admonuit: tamen quoniam tum Martyrologium (*g*) Romanum, tum (*h*) cætera teſtantur contigiſſe Chriſti reditum ex Ægypto ſeptima Januarii: reliquum eſt dicamus, id nequaquam factum hoc anno, ſed ſequentis initio: quandoquidem prope Paſchatis celebritatem hoc anno Herodem efflaſſe animam, ac ſubinde Archelaum auctoritate Auguſti cœpiſſe regnare, cognovimus.

XIV. Judæi tumultuantes comprimuntur.

Dum ergo adhuc Romæ ageret Archelaus, a Varo Syriæ Præſide, inquit Joſephus (*i*), venerunt litteræ, defectionem Judæorum ſignificantes. Hi enim poſt diſceſſum Archelai cum tumultuarentur, ad eos compeſcendos cum Hieroſolymam adveniſſet Varus, ſupplicio affecit auctores: reverſuſque Antiochiam, ubi Præſides agere conſueverant, Hieroſolymis legionem unam reliquit, ut Judæis novandarum rerum facultatem præriperet: præerat illi Sabinus Judææ Procurator, qui militum inſolentia in Judæos abutens, maximæ omnium diſſenſionis in populo præbuit occaſionem. Cum enim adveniſſet ſacra dies Pentecoſtes apud eos celeberrima & more patrio undecumque Judæi religionis ergo Hieroſolymam convenirent: excitati illi omnes acerbiſſimo odio in Sabinum, partiti trifariam, incluſos undique Romanos oppugnare etiam parabant. Inſuper dum hæc Hieroſolymis aguntur, quod provincia ſine Rege eſſet, quam plurimorum ſtudia regnum affectantium increbuere, ut Judæ Ezechiæ filii ductoris latronum, Simonis ſervi Herodis, & Atrongis paſtoris obſcuriſſimi, qui ſibi regni diadema & regium nomen uſurparunt; quorum omnium conatus, & damna, quæ tum ipſis Judæis, tum externis intulerunt, idem Joſephus (*k*) pluribus tractat. Interim Sabinus Procurator Judææ, his perterritus, exemplo Vari Præſidis, quo periclitantem legionem ab interitu eriperet, poſtulavit auxilium, pugnantibus interea adverſus Judæos Romanis militibus, qui & ſacræ pecuniæ conditorio potiti ſunt, Judæorum compluribus deſideratis. Inde vero acceſſione militum Archelai, & adventu Vari cum duabus aliis legionibus, & finitimorum Regum ac Tetrarcharum copiis, omnibus quæ in itinere ſunt inventa ab illis igni ferroque abſumptis, & inter alia oppida Emmaus igne cremato, fugæ ſe commiſerunt Judæi, qui obſidebant legionem. Varus vero, perveſtigatis ſeditionis auctoribus, egit in crucem ea de cauſa circiter duo millia Judæorum: inſuper decem millia illorum qui in unum confluxerant, invadens, non auſis

(*a*) Matt. 2.
(*b*) Epiph. lib. 1. Panar. cap. 21.
(*c*) Idem hær. 58.
(*d*) Niceph. hiſt. lib. 1. cap. 14.
(*e*) Cornel. Janſ. conc. cap. 11. & alii.
(*f*) Panvin. in Faſtis.
(*g*) Martyr. Rom. 7. Januar.
(*h*) Bed. Uſuard. Ado, & alii eadem die.
(*i*) Joſeph. antiq. lib. 17. cap. 12.
(*k*) Joſeph. eod. lib. 17. cap. 12.

ausis illis manus conserere, sed deditionem facientibus, dimissis cæteris, in aliquos necessarios Herodis Regis animadvertit; sicque rebus Judæorum compositis, Antiochiam rediit, quando ejusdem Vari permissu quinquaginta Legati a Judæis missi ad Augustum Imperatorem Romam venere, quibus etiam præsto fuere qui Romæ agebant Judæi, ut numerat Josephus (*a*), plusquam octo millia. Erat omnium illa petitio, ut eis liceret suis legibus vivere, nec amplius esse sub Regibus; sed tantum Romanis subditi aggregarentur provinciæ Syriæ. Auditi sunt ab Augusto in æde Apollinis, quam magnificentissime in Palatino monte construxerat: aderat Archelaus necnon & Philippus Tetrarcha Herodis filius. Orantes primo loco in Senatu Judæorum Legati, quæ fuerant sub sævissimo ac impurissimo Rege Herode passi, pro concione dixere, multaque in Archelaum jactavere; sed Nicolaus Damascenus orator adversus eos pro Herode & Archelao respondens, quæ ab illis essent dicta, confutavit.

(*a*) *Joseph. ibid.*

XV. *Dimisso his auditis Senatu, Augustus* (*b*) *paucos post dies Archelaum non Regem declarat, sed dimidia parte ditionis, quæ Herodis fuerat, ei concessa, Tetrarcham constituit, regnum quoque pollicitus, cum primum se tali honore dignum redderet: alterum dimidium partitus est inter alios duos filios Herodis, Philippum, & Antipam. Huic Transamnana regio cessit cum Galilæa, & ducenta talenta annua: Bathanæa vero cum Trachonitide & Auranitis, cum parte quadam Zenodori, ut vocant, domus, obtigit Philippo, & centum talenta annui redditus: Archelao vero Judæa, & Idumæa, præterque has Samaria, cui ex auctoritate Cæsaris tributorum quarta pars remissa est, eo quod cæteris tumultuantibus soli quiete manserant in officio. In Archelai ditione comprehendebantur urbes Stratonis turris, Sebaste, Joppe, & Hierosolyma; nam Gazam, Gadaram, & Hippon, Græcanici instituti urbes Cæsar ob id separatas a regni terminis, Syriæ contribuit. Sexcenta autem talenta quotannis redibant ad Archelaum.* Hæc Josephus de partitione Judæorum regni ab Augusto facta tunc temporis, cum Romæ Herodis heredum causa acta est in Senatu.

(*b*) *Joseph. antiq. lib. 17. c. 13.* Palæstinæ in Tetrarchias divisio.

Rebus itaque in hunc modum firmatis ac stabilitis, Archelaus, Philippus, & Antipas, cæterique Judæorum Legati in Judæam reversi sunt. Horum meminit brevi compendio Tacitus (*c*) sic dicens: *Post mortem Herodis, nihil expectato Cæsare, Simon quidam regium nomen invaserat: is a Quintilio Varo obtinente Syriam punitus; & gentem coërcitam liberi Herodis tripartito rexere.* Hæc ille. Post hæc autem quidam vultu simillimus Alexandro Herodis filio, qui una cum Aristobulo fratre ex sententia Præsidum & Herodis patris fuerat morte mulctatus, se a nece clam subtractum simulans, paternum regnum ab Augusto petere non dubitavit; sed impostura detecta, pseudo-Alexander ille sententia ejusdem Imperatoris in ordinem remigum est redactus. Hæc omnia cum describat Josephus (*d*) admirari libet, quot ludibria, quæ damna coactus sit subire populus Judæorum, postquam verum legitimumque a Deo promissum ac datum Regem, Christum ipsum recipere ac venerari contempsit: quo semel spreto, & in fugam adacto, non unum tantum Herodem, sed complures compulsus est pati tyrannos; nec fuit ipsi amplius a vexatione quies aliqua, donec a Romanis funditus deletus est. Reversus autem in Judæam Archelaus, Joazarum summum sacerdotem, quem Herodes abrogato Matthiæ suffecerat, in ordinem redegit, ejusque fratrem Eleazarum nomine in eam dignitatem provexit: qui nec ea diu potitus est; sed & ipso sublato, Jesum Siæ filium in ejus locum substituit. Hæc omnia de successione Pontificum Judæorum Josephus cum scribat: quantum tamen temporis ea quisque administratione sit functus, non explicat.

XVI.

(*c*) *Hist. l. 5.*

Sumptum de impostore supplicium.

(*d*) *Joseph. antiq. li. 17. cap. 14.*

An-

Anno Urbis 759. Olymp. 196. an. 2. S Æ C. I. An. Ch. 6. I. *Consules.*

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5499.

☉ 15. C. ☽ 7. Indict. 9.

JESU CHRISTI 6. *secundum Baronium* 8.

AUGUSTI IMP. 50.

[1] ANum. I. ad XII. Coss. *M. Æmilius Lepidus, & L. Arruntius*, ex Dionis Indice. Baronius L. Arruntium *Nepotem* vocat. Sed ut anno Christi II. cum Card. Norisio observavimus, vox illa *Nepos*, quæ in Fastis Onuphrii originem Consulum ab avis indicat, per supinam hallucinationem in fictitium cognomen *Nepotis* transiit. Quare ubi Baronius eam vocem pro Consulum cognomine accipit, prætermittere oportet.

II. *Herodis obitus.* Herodis Judæorum Regis interitus longe ante præsentem annum contigit, ut videre est in Apparatu Chronologico, ubi de eo pluribus egimus.

---

[1] COss. *M. Æmilius Lepidus, & L. Arruntius.* In tessera apud Gruterum pag. CCCXXXIV. 7. & Fabrettum pag. 38. KAL. APR. M. LEP. L. ARR. COS. Lapis recens effossus Romæ ad portam Exquilinam, adhuc ineditus, nunc item Romæ in ædibus Marchionis Alexandri Gregorii Capponii.

JESU CHRISTI ANNUS 9. | AUGUSTI IMP. ANNUS 50.

I. Jesus Nazareth dicitur.

ANno Christi nono, A. Licinio Nerva Siliano & Q. Cæcilio Metello Silano Coss. idem Jesus Christus Redemptor noster, cum superiori anno (ut diximus) monitus ab Angelo Joseph ex Ægypto recessisset, septima Januarii in Palæstinam (*a*) reductus, ac in Galilæam perductus, Nazareth habitavit. Memorabilis fuit antiquitus in Ecclesia ea dies, quæ cum in Martyrologio (*b*) Romano, tum in cæteris (*c*) anniversaria commemoratione recolitur. *Est Nazareth, ubi Christus egit*, inquit Hieronymus (*d*), *viculus in Galilæa juxta montem Thabor; unde & Dominus noster Jesus Christus Nazarenus vocatus est: habetque ecclesiam in loco quo Angelus ad beatam Mariam evangelizaturus intravit; sed & aliam ubi Dominus est nutritus*. De iisdem duabus domibus & Beda (*e*) meminit, cum agit de locis sanctis. Porro domus illa, in qua de Verbi incarnatione sanctissima Virgo cæleste accepit nuntium, adhuc magno miraculo non tantum integra perseverat, sed Angelorum ministerio ab infidelium manibus vindicata, in Dalmatiam primum, inde in Italiam translata est in agrum Lauretanum Piceni provinciæ: quod perinsigne ac nobilissimum vetustatis monumentum totus Christianus Catholicus Orbis veneratur ac colit. Nec est quod quis de re gesta dubitet, qui memoria repetat illic dictum esse ab Angelo, non esse impossibile apud Deum omne verbum. Fidei Christianæ esse, prædixit Christus, ut & montes Christianorum imperio e loco in locum transferrentur: præstiterunt hoc complures sancti, & inter alios Gregorius ille Magnus (*f*), cognomento Thaumaturgus, complura enim id generis certa auctorum fide reperiuntur miracula edita: sed in his modo non immorandum. Qui Nazareth inviserunt, ejusdem domus situm eadem omnino mensura signatum inspexerunt; accolis, quod factum est, fideliter attestantibus. Sed hæc obiter: neque enim est in animo rei gestæ historiam egregie testatam hic enarrare; agemus de ea suo tempore, quo facta scribitur. Interim his fruere Lector, quæ venerandus Pater Petrus Canisius (*g*), cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias, non minus pie, quam ornate atque erudite, suo more, conscripsit. Sed relicta repetamus.

(*a*) Matt. 2.
(*b*) Martyr. Rom. 7. Januar.
(*c*) Beda, Usuard. Ado ead. die.
(*d*) Hieron. de loc. Hebraicis
(*e*) Beda de locis sanct. cap. 16.
(*f*) Greg. Nyss. in Vita ipsius.
(*g*) Canis. de sancta Maria Deipara lib. 5. c. 25.

Ex eo autem quod Dominus noster fuit incola Nazareth, juxta sermonem propheticum, Nazarenus est appellatus; quæ etiam — II. Jesus Nazarenus.

III. *Archelai Principatus.* Ad num. XII. & seqq. Archelai Herodis Magni filii Principatus longe etiam ante præsentem annum inchoatus, ut in eodem Apparatu ostendimus. Sed Baronius a Josephi Historia recedens in plures anachronismos non potuit non labi.

IV. *Bellum Germanicum.* Velleius, narratis iis, quæ anno antecedenti Tiberius in Germania gessit, ait: *Prima æstate belli Messallini opus mandandum est memoriæ*, cui suffragatur Dio lib. 55. qui sub currentis anni Consulibus recitat prælia Valerii Messallini cum Batone Pannoniorum Duce. Ait autem Dio lib. 7. licet nihil magnopere memorandum in Germania actum sit, tamen *de Germanis Imperatoris nomen non* Augustum *modo, sed* Tiberium *etiam* invenisse, quod tam Augusti, quam Tiberii Numismata demonstrant. Augustus enim, qui huc usque in Nummis dicebatur tantum IMP. XIV. hoc anno quo Tribunitiam potestatem XXIX. iniit, in Nummis dicitur Imp. XV. Tiberius vero qui erat tantum Imp. III. dicitur in Nummo apud Mediobarbum TI. CÆSAR AUGUSTI F. IMPERATOR IV. PONTIFEX TRIBUNICIA POTESTATE VIII. S. C. Tribunitiam enim Potestatem VIII. Tiberium hoc anno inchoasse, ex dictis patet. Vincentibus Ducibus Augustos Imperatoris nomen multiplicasse, idque, Octaviani Augusti exemplo sæpe indicabimus.

V. *Christi in Palæstinam reditus.* Cum Christus, defuncto Herode, a Josepho in Palæstinam reductus fuerit, reditus ille longe ante currentem annum accidit. Incertum tamen quanto tempore Christus in Ægypto manserit.

CLANGE
HILARIONIS. V. A. XX.
PERIT. IN. MONTE ALBANO
XIIII. K. IVL.
L. ARRVNTIO. M. LEPIDO. COS.

Præponitur hic *Arruntius*. Dio lib. LV. pag. 565. *M. Æmilio Lepido. L. Arruntio, Coss.* Ex Kal. Julii Consules suffectos fuisse *C. Ateium Capitonem* & *C. Vibium Postumum* scribunt Onuphrius, & Marlianus, quod in fragmento lapidis Romæ in æde Sanctæ Cæciliæ trans Tiberim legatur. C. ATEIO. CAPITONE. C. VIBIO. C. F. POSTUMO. COS. Habes & hanc epigraphem apud Gruterum pag. MLXXXII. 2. In Donianis Inscriptionibus nuper ab Antonio Francisco Gorio Florentiæ vulgatis, pag. 556. num. 17. habentur tantummodo hæc ex allato lapide apud S. Cæciliam C. ATEIO. CAPITONE C. VIBIO POSTUMO COS. Insuper in titulo ejusdem lapidis exaratam fuisse *Tribunitiam potestatem Augusti* XXVIII. quam in hunc annum incidisse putabant, iidem tradunt. At Pighius ad A. V. 758. ejusmodi titulum, ibi se non reperisse, aperte fatetur: quare non est omnino certum, an hoc anno ex *K. Juliis C. Ateius Capito & C. Vibius Postumus* suffecti fuerint. In Fastis Vindebonensibus: *Lepido & Arruntio.* In Fastis Idatianis: *Lepido & Aruntio.*

HErodis *Judæorum Regis* &c. Vide quæ nos supra de Herodum imperio. Vide item Spondani notam ad oram in hunc locum, Petavium de Doctrina temporum lib. XI. cap. I. II. III. IV. & V. Norisii Cenotaphia Pisana Dissert. II. cap. VI. pag. 146. & 147.

(a) Marc. 16. (b) Act. 2. 3. 4. & 26. (c) Act. 24. (d) Epiph. in Panar. hæres. 29.

etiam vox ignominiæ causa inscripta est titulo Crucis. Porro & Angelus apud Marcum (a), & Apostoli honoris causa Jesum Nazarenum dicere consueverunt (b). Quinetiam ipso principio nascentis Ecclesiæ, a Jesu Nazareno omnes item Christiani, Nazaræi dicebantur; & ipsa Christiana religio, secta Nazarenorum. Nam qui accusabant Paulum Judæi, ut habent Acta Apostolorum (c): *Invenimus*, dicebant, *hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Judæis in universo Orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazarenorum*, &c. Perseveravit vero ejusmodi nomenclatura, ut Christiani dicerentur Nazaræi, quousque omnes æque cœperunt dici Christiani: tunc etenim Nazaræorum nomen remansit hæreticis: quorum duplex erat differentia: alii namque fuerunt ante Christum, nec Christum noverunt: alii vero, qui sic in Christum credebant, ut tamen in observatione legalium Judæi esse non desinerent, de quibus pluribus Epiphanius (d).

III. Ad hæc insuper, eo quod Dominus in provincia Galilæa habitasset, ab impiis nominatus est Galilæus, & ab eo Christiani etiam Galilæi sunt appellati: eo quippe nomine insignes impietate viri Porphyrius & Julianus Apostata, & alii his similes nuncupare Christianos consueverunt. Sunt autem (e) duæ Galilææ in Palæstina; quarum altera confinis est Judææ, altera vero contermina Phœnicibus (sic eas describit Cyrillus (f), quas Josephus (g) superiorem & inferiorem nominat) Prior posita in tribu Nephtalim, Galilæa Gentium dicta est, posterior autem in tribu Zabulon circa Tiberiadem, & stagnum Genezareth (ut tradit Hieronymus (h) sita est: in harum posteriori est Nazareth, ubi Christus Dominus habitavit. Sed & de Galilæorum natura hæc breviter Josephus (i): *Sunt*, inquit, *pugnaces ab infantia Galilæi, & omni tempore plurimi; neque aut formido unquam viros, aut penuria regiones illas occupavit, quoniam totæ optimæ & fertiles sunt, &c.* Atque hæc satis.

(e) Greg. Naz. in Jul. orat. 1. Galileæ duæ. (f) Cyrill. Alex. in Jul. 2. (g) Joseph. de bello Jud. lib. 3. c 2. (h) Hieron. de locis Hebraicis. (i) Joseph. ubi supra lib. 3. cap. 2.

JESU CHRISTI ANNUS 10. | AUGUSTI IMP. ANNUS 51.

(k) Dio hist. Rom. lib. 55.

QUi sequitur annus habuit Consules (k) Furium Camillum & Sextum Nonium Quintilianum, quando Dominus Jesus Christus agebat suæ ætatis annum decimum. Un-

---

Anno Urbis 760. Olymp. 196. an. 3. SÆC. I. An. Ch. 7.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5500.

☉ 16. B. ☽ 8. Indict. 10.

JESU CHRISTI 7. *secund. Baronium* 9.

AUGUST. IMP. 51.

I. *Consules*. [1] AD num. I. Coss. *A. Licinius Nerva Silianus*, & *Q. Cæcilius Metellus Creticus Silanus*.

II. *Archelai exilium*. Hoc anno Archelaus Herodis Magni filius exilio mulctatus, ejusque bona fisco adjudicata, ut anno Christi XIV. Baronii ordinem sequentes explicamus. Hinc sequitur Quirinium hoc tantum anno in Syriam missum esse, ut ibidem dicemus.

III. *Germanicus in Pannoniam missus*. Cum Augustus suspicaretur Tiberium bellum consulto in Pannonia trahere, *Germanicum eo misit, Quæsturam tunc gerentem*, qui Dalmatas aliquot damnis affecit, inquit Dio lib. 55. sub hujus anni Consulibus.

Anno Urbis 761. Olymp. 196. an. 4. SÆC. I. An. Ch. 8.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5501.

☉ 17. AG. ☽ 9. Indict. 11.

JESU CHRISTI 8. *secundum Baronium* 10.

AUGUSTI IMP. 52.

I. *Consules*. [2] AD num. I. Coss. *Furius Camillus*, & *Sex. Nonius Quinctilianus*.

II. *Gesta in Pannonia*. Præsenti anno Dalmatia partim bello, partim pacificatione ad Romanos rediit, ut narrat Dio sub hujus anni consulibus, qui addit Pannonios etiam in deditionem venisse, cui suffragatur Velleius cap. 114.

---

[1] COss. *A. Licinius Nerva Silianus & Q. Cæcilius Metellus Creticus Silanus*. Hi Consules in litteratis lapidibus editis, nondum conspecti sunt. At de his meminit Dio lib. LV. pag. 569. *Q. Cæcilio Metello Cretico, A. Licinio Nerva Silano*. Fasti Vindebonenses & Idatiani: *Cretico, & Nerva*. Norisius in Epochis Syro-Maced. Dissert. III. Cap. VII. pag. 216. primæ editionis, recte, *Nervæ* Collegam, *Q. Cæcilium Metellum Creticum Silanum*, appellari monet. In veteri inscriptione ab Onufrio edita, deinde a Pighio ad A. V. C. 759. & a Grutero pag. CLXXXVII. 12. ubi habetur *Augusti Tribunitia Potestas* XXX. Consules leguntur: P. LENTULUS CN. F. SCIPIO. & T. QUINCTIUS CRISPINUS. VALERIANUS; quos hoc anno *ex Kal. Juliis* suffectos fuisse censuit idem Onuphrius, addens præterea vetustum lapidem, qui exstat in Monumentis Brixiensibus Octavii Rubei pag. 250. & 324. & apud Gruterum pag. CCCXCVI. S. P. CORNELIO. LEN....... SCIPIONI. COS. PR. ..... AERARI. LEGATO.. TI. CAESARIS. AUG. LEG. LEG. VIIII. HISPAN. PONTIFICI. FETIALI. D. D.

De-

JESU CHRISTI ANNUS II. | AUGUSTI IMP. ANNUS 52.

I. (a) Dio hist. Rom. lib.56. UNdecimus autem consignatus est Consulibus (a) Q. Sulpitio Camerino & C. Poppæo Sabino: quo anno (ut omittamus cætera quæ ab instituti nostri ratione abhorrent) illud consideratione dignum ducemus, quod cum Augustus Imperator recensito equitum Romanorum numero, invenisset superiorem esse numerum illorum qui cælibes essent, quam eorum qui haberent uxorem; gravissima oratione conjugium cum primis laudans, cælibatum deinde vehementer exagitavit: quod scilicet Urbe ob bella civilia civibus Romanis exhausta, eamdem, sobolis fœcunditate suscepta, ut olim florentissimam numero civium cupiebat: itaque sicut conjugium præmiis ac privilegiis honorari, ita & cælibatum pœnis voluit notari. Porro cum talia tantaque statuisset; non a pœnis tantum cælibum immunes esse voluit quæ perpetuam virginitatem servassent; sed inquit Dio (b), eisdem eadem quæ matribus præmia largitus est. Oderat enim ille in primis fictum cælibatum: unde pro concione in illos invectus qui simulate illum colerent, exemplo Vestalium virginum, æque illos esse puniendos, iisdemque suppliciis subjiciendos, si pudicitiam non servassent, est comminatus. Ut ex his videas æque apud omnes virginalis vitæ maxime omnium esse habitam rationem: quandoquidem (quod pluribus docet Hieronymus (c) scribens contra Jovinianum) apud Græcos & barbaros pariter, apud omnes tam poeticis quam historicis litterarum monumentis semper ante omnia reperitur virginitas commendata: jam vero Christi Dei & hominis admirabili conceptione ac partu nobilitata, atque insigniter exaltata, ad quantum fastigium celsitudinis sit provecta, non est humanæ facultatis explicare.

Augusti leges contra cælibatum.

(b) Dio hist. Rom. lib.56.

Virginitas laudata.

(c) Hieron. contr. Jovin. lib.1.

II. Eodem anno (quod auctore Dione (d) etiam superius dictum est) *Quintilius Varus Syriæ Præses, cujus paulo ante facta est mentio, e Syria avocatus, eodem præfecturæ munere ornatus ad administrandam Germaniam provinciam amandatur: qui dum aspere nimis ac dure barbaram gentem illam tractaret, ad defectionem impulit; atque adeo cum adversus eosdem bello decerneret, profligatis ac cæsis Romanorum copiis, ipse desperatione actus, sibi ipsi mortem conscivit.* Hæc Dio, sed de morte inferius. Cæterum quod ad rationem temporis spectat, hallucinatum reperies Josephum, qui Varum perseverasse in provincia Syriæ usque ad successorem Quirinum, quem vult illi successisse post expulsum e regno Archelaum, affirmat. Habita enim ratione annorum regni Herodis, quos numerat trigintaseptem a Consulatu Domitii & Pollionis, necnon successoris ejus Archelai; ex ejus sententia quadriennio ante præsentem annum Varum e Syria recessisse, & Quirinum subrogatum esse, dicere opus esset. Sed de his, aliisque Syriæ Præsidibus ea consulas, quæ superius a nobis dicta sunt, cum egimus de Quirino.

(d) Dio hist. Rom. lib.56.

Varus revocatur e Palæstina.

Anno Urbis 762. Olymp. 197. an.1. SÆC. I. An.Ch.9.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5502.

☉ 18. F. ☽ 10. Indict.12.

JESU CHRISTI 9. secundum Baronium 11.

AUGUSTI IMP. 53.

I. Consules. [1] AD Num. I. Coss. *Q. Sulpicius Camerinus, & C. Poppæus Sabinus.*

II. Clades Variana. Clades Variana, quam Baronius in annum sequentem differt, ad præsentem spectat, ut tunc explicabimus.

III. Bellum Pannonicum finitur. Tiberius & Germanicus bellum Pannonicum adversus Batonem hoc anno profligarunt: *Victoriæ nuntium attulit Germanicus ejusque ergo Augusto & Tiberio nomen Imperatorium auctum ac triumphus decretus; Germanico insignia triumphalia: His recens decretis adversus ex Germania allatus nuntius triumphos eorum impediit*, inquit Dio lib.56. sub hujus anni Coss. qui postea cladem Varianam refert. Ex quibus sequi-

---

De *Cornelio Scipione* legato Tiberii Cæsaris in Africa sub an. Domini 21. meminit Tacitus Annal. lib.III. Cap.LXXIV. Igitur P. P. *Cornelius Lentulus Scipio* inter consules suffectos referendus est. Triumvirum monetalem sub Augusto fuisse, nummosque percussisse, ut pater ejus *Cn. Cornelius Lentulus*, docet Johannes Vaillantius in nummis antiquis Familiarum Romanarum tom.1. pag.328. Plebiscitum, sive lex de pœnis eorum, qui fistulas, rivos, castella violaverint, apud Frontinum de Aquæ ductibus, & ex eo Thomas Reinesius Inscript. pag.473. T. QUINTIUS CRISPINUS COS. POPULUM. JURE ROGAVIT. &c.

[1] COss. *Furius Camillus, & Sex. Nonius Quinctilianus.* In fragmentis Fastorum Capitolinis apud Gruterum pag.CCXCV. ubi *Augusti Potestas Tribunitia* XXX. & *Tiberii Cæsaris* IX. legitur, hi præferuntur consules: M. FURIUS. P. F. P. N. CAMILLUS & SEX. NONIUS L. F. L. N. QUINCTILIAN. Deinde subjicitur. EX. K. IUL. L. APRONIUS C. F. C. N. & A. VIBIUS C. F. C. N. HABITUS. Apud Dionem lib.IV. pag.570. *Marco Furio Camillo & Sexto Nonio Quinctiliano Coss.* Fasti Vindebonenses *Camillo & Quinctiliano.* Idatiani eadem habent. Suffecti consules hoc anno *ex Kal. Juliis* perhibentur *L. Apronius, & A. Vibius Habitus.* De *L. Apronio Consulari viro* meminit Plinius lib.XI. cap.XXXVII. his verbis: *Quin & L. Apronii consularis viri filio detractos adipes, levatumque corpus immobili onere.* De *L. Apronio* item meminere Tacitus, & Velleius.

JESU CHRISTI ANNUS 12. | AUGUSTI IMP. ANNUS 53.

I. Jesus Hierosolymam ducitur.

Cum Jesus Christus Dominus noster ageret suæ ætatis annum duodecimum, Coss. P. Cornelio Dolabella & C. Junio Silano; & a parentibus duceretur ex more Hierosolymam ad diem festum Paschatis; nescientibus illis, remansit Hierosolymis; ac triduo quæsitus ab eis est inventus in templo. Rem gestam his verbis S. Lucas (a) describit: *Puer autem crescebat, & confortabatur plenus sapientia: & gratia Dei erat in illo. Et ibant parentes ejus per omnes annos in Hierusalem in die solemni Paschæ. Et cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Hierosolymam secundum consuetudinem diei festi, consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer Jesus in Hierusalem, & non cognoverunt parentes ejus. Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos & notos. Et non invenientes, regressi sunt in Hierusalem, requirentes eum. Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia & responsis ejus. Et videntes admirati sunt. Et dixit mater ejus ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos: Quid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in his, quæ patris mei sunt oportet me esse? Et ipsi non intellexerunt verbum quod locutus est ad eos.*

(a) *Luc.* 2.

II. Hæc ut intelligamus; sciendum, Judæorum morem fuisse, ut non in synagogis tantum legem explicarent, & de lege differerent, sed etiam in templo. Unde Paulus (b) Apostolus, cum suam coram Felice Præside dixit defensionem, hæc ait: *Neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque in synagogis, &c.* In ejusmodi autem publico conventu is ab illis ordo servari consuevit, qui apud Ambrosium (c) descriptus habetur: nimirum, ut sedentes disputarent, seniores dignitate sederent in cathedris, quæ ordine erant dispositæ (erant hæ illæ cathedræ, de quibus Dominus in Pharisæos (d) ait: *Amant primas cathedras in synagogis*) ceteri minoris ordinis in subselliis; novissimi omnium in pavimento super mattas, quibus & dabatur dicendi locus, cum eis quid revelatum esset; quæ omnia majores dijudicabant. Hunc quidem morem, ut rem valde laudabilem Paulus conatus est inferre in Christi Ecclesiam, ut ea epistola quam scripsit ad Corinthios (e) ipse affirmat. Sed de his inferius suo loco pluribus. In ejusmodi vero congressum volens incidit Dominus Jesus, apud quem etiam inventus est a parentibus.

(b) *Act.* 24.

(c) *Ambr. in epist. ad Cor. c.* 14.

(d) *Matt.* 23. *Marc.* 12. *Luc.* 11. 20.

(e) 1. *Cor.* 14.

III. Sed quænam fuit causa, ut sanctissimorum parentum oculis, qui in alendo puero vigilantissimum semper studium adhibuerint, tam inopinate sese Jesus subduxerit? Reducendum in primis est in mentem, quod de templo Hierosolymorum & Judæorum consuetudine Josephus (d) tradit. Ipse quidem dum templum ab Herode restitutum describit; hæc inter alia: *Necessario*, inquit, *proprius locus qui religionis causa mulieribus destinatus muro discernebatur, altera quoque porta opus habere videbatur. Contra primam vero secreta erat ex aliis regionibus una porta meridiana, & una septentrionalis, quibus ad mulieres introibatur: per alias enim transire ad mulieres non licebat. Sed nec suam portam interjecto muro transgredi licebat: patebat enim ille locus pariter indigenis & hospitibus feminis religionis causa venientibus;* & inferius: *Aliarum quidem portarum magnitudo par fuit; quæ vero super Corinthiam posita, quo mulieres con-*

(f) *Joseph. de bell. Jud. lib.* 6. *c.* 6.

Discreti viri a mulieribus in templo.

tur, Augustum, qui usque ad Tribunitiam potestatem XXXII. quam hoc anno suscepit, dictus fuerat Imp. XV. vocatum fuisse Imp. XVI. eadem Tribunitia Potestate XXXII. currente, ut ostendit Inscriptio apud Onuphrium, licet Mediobarbus anno Christi X. hunc titulum datum Augusto perperam scribat. Tiberium vero qui hoc anno Tribunitiam potestatem X. absolvit, quique antea dicebatur Imp. IV. vocatum esse Imp. V. patet ex hoc Tiberii Nummo, quem ad annum præcedentem male refert Mediobarbus: TI. CÆSAR. AUG. F. IMPERAT. V. PONTIFEX TRIBUNICIA POTESTATE X.

[2] Coss. *Q. Sulpicius Camerinus & C. Poppæus Sabinus.* In fragmentis Capitolinis apud Gruterum pag. CCXCV. *Augusti Tribunitiam Potestatem* XXXI. *Tiberii Cæsaris* X. exhibentur Consules: C. POPPAEUS Q. F. Q. N. SABINUS & Q. SULPICIUS Q. F. Q. N. CAMERINUS. & EX K. IUL. M. PAPIUS M. F. M. N. MUTILUS. & Q. POPPAEUS Q. F. Q. N. SECUNDUS. Dio initio lib. LVI. pag. 572. *Cæterum Tiberius Romam venit secundum eam hyemem, qua Q. Sulpicius Camerinus & C. Poppæus Sabinus Consules fuere.* Suetonius in Vespasiano cap. II. natum Vespasianum tradit XV. *Kal. Decembris vesperi, Q. Sulpicio Camerino, C. Poppæo Sabino Coss. quinquennio antequam Augustus excederet.* Fasti Vindobonenses & Idatiani: *Camerino & Sabino.* Plinius lib. VII. cap. XLVIII. *C. Poppæo, Q. Sulpicio Coss. ludis pro salute Divi Augusti votivis.*

convenientebant, ab Oriente aperiebatur, *porta templi sine dubio major erat: quinquaginta enim cubitis surgens, quadraginta cubitorum fores habebat, ornatumque magnificentiorem; quoniam crassiori argento atque auro vestiebatur, quod quidem novem portis infuderat Tiberii pater Alexander. Gradus autem quindecim a muro, qui mulieres segregabat, ad majorem portam ducebant: namque illis qui in alias portas iter dirigerent, quinque gradibus erant breviores.* Hactenus de his auctor: ex quibus quidem probe intelligi potest, tam in ingressu templi, quam etiam intra templum, & portis diversis & parietibus interpositis, mulieres a viris fuisse distinctas. Porro puerulos innocentes de quibus nulla posset esse peccati suspicio, matres sequi, si vellent, non erat vetitum; quibus etiam liberum esset, si voluissent, magis patribus inhærere. Cæterum non portis tantum ac muris separati erant a mulieribus viri, sed & diversis porticibus, prout idem auctor (*a*) contra Apionem scribens tradit his verbis: *Templum quatuor porticus habuit in circuitu & harum singulæ secundum legem habuere custodiam. In exteriorem itaque ingredi licentia fuit omnibus, etiam alienigenis; mulieres tantummodo menstruatæ transire prohibebantur. In secundam vero porticum cuncti Judæi ingrediebantur, eorumque conjuges, cum essent ab omni pollutione mundæ. In tertiam masculi Judæorum mundi existentes ac purificati. In quartam autem sacerdotes, &c.* Hucusque Josephus.

(*a*) *Joseph. contra Apion. lib.2.*

IV. De causa deperditi Jesu opiniones.

Ex his igitur de loco distinctis in hunc modum viris a mulieribus, quod apud alterutrum quisque parentum existimaret esse puerum Jesum, ea occasione perditum esse fuit opinio; sed quæ minus probetur, ut dicetur inferius. Beda (*b*) aliam ab hac paulo diversam affert causam; dicens fuisse apud Judæos consuetudinem, ut ad festa venientes, vel redeuntes in patriam, seorsum viri a mulieribus choros ducentes, incederent; exemplo petito (ut opinor) quod olim mari rubro transmisso, Judæorum viri ac mulieres seorsum ab invicem procedentes, laudes Deo cecinerint. Verum id tantum ab iis templum adeuntibus, non autem redeuntibus domum, fieri solitum arbitramur. Sed & repugnat Bedæ quod ait Lucas (*c*), parentes existimasse puerum esse in comitatu inter cognatos & notos, non autem apud alterutrum ipsorum; quod æquius fuisset opinari, si seorsum ab invicem processissent. Refellitur insuper quod dictum est superius, id in templo contingere potuisse, non autem foris: nam licet vera sint quæ recitata sunt ex Josepho; tamen cum Lucas pariter dicat, consumptis diebus, ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτούς in ipso actu redeundi remansisse Hierosolymis puerum Jesum; plane significat, expletis octo illis Paschæ diebus, cum discederent Hierosolymis, contigisse.

(*b*) *Beda in Luc. c. 2.*

(*c*) *Luc. 2.*

V. De subductione Jesu.

Alia igitur in parentibus non sentientibus Jesu subductionem est causa quærenda: quam inter multas quæ accidere potuissent, illam veriorem esse putamus, nimirum quod illi Hierosolymis recessuri una cum cognatis & notis ac reliquo comitatu, ceteris præcedentibus, improvisa aliqua, sed Dei providentia oborta (ut accidere solet) occasione detenti, mox velociter consecuturi præmiserint cum cognatis & notis puerum Jesum: qui paululum cum illis progressus, non autem civitate egressus, veluti parentum cupidus (ut pueri esse solent) vel loco steterit, illos expectaturus; vel ad illos rediturus, hospitium versus tendens, iter alio flexerit; eoque modo, parentibus & cognatis ac notis insciis, divino consilio se subduxerit; nec id illis sentientibus, nisi emenso ejus diei itinere. Sed nec tunc eo invento, sequenti die iidem ejus parentes Hierosolymam sunt reversi: *& cum ad tertium usque diem quæsissent, tandem post triduum* (inquit Lucas) *invenerunt eum sedentem in medio doctorum.* Reliqua autem quæ post hæc acciderunt, idem exacte prosequitur.

VI. Jesu exercitia.

Inventus a parentibus Jesus (inquit Evangelista *d*) *descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis.* His tantum verbis totam Christi adolescentiam ac juventutem perstrinxit; ut nihil præterea de eo scripserit vel ipse, vel ex quatuor aliquis alius; sed hoc solum, quod erat subditus illis. Cetera enim quæ ex libro de infantia Salvatoris, vel ex aliquo alio apocrypho sunt accepta, non probat, quinimmo repudiat ac rejicit Dei Ecclesia. Valentiniani enim hæretici quædam ridicula commenti sunt de infantia Salvatoris; de quibus Irenæus (*e*): *Assumunt*, inquit, *in hoc & illam falsationem, quasi Dominus cum puer esset & diceret litteras, cum dixisset magister ejus, quemadmodum in consuetudine est, Dic A, respondit A. Rursum cum magister jussisset dicere eum B, respondisse Dominum: Tu prior dic mihi quid est A, tunc ego dicam tibi quid est B.* Sed facessant deliria hæc.

(*d*) *Luc. 2.*

(*e*) *Iren. advers. hæres. lib. 1. c. 17.*

VII. Jesus faber.

Quod ad miracula spectat, hæc egregie Joannes (*f*) Chrysostomus: *Si antea cum junior esset, miracula fecisset; non indiguisset Israel, qui ipsum manifestaret. Vir enim factus, miraculorum multitudine non Judæis modo, sed & Syris, & longinquiora colentibus cognitus est tribus annis dumtaxat. Qui igitur tam brevi miraculis claruit, longe magis a prima in-*

(*f*) *Chrys. in Joan. homil. 20.*

infantia, si ea fecisset, claruisset: fuisset enim majori admirationi, utpote puer quam vir; neque tamdiu in obscuro latuisset. Sed nihil a pueris operatus est. Hæc & alia plura Chrysostomus in eamdem sententiam. Sed quid interim Jesus? Inservisse ipsum adultum nutritio Joseph, eidemque fabro in fabrili exercitatione, testimonio Judæorum testatum habetur apud Marcum (*a*) Evangelistam; quorum assertione non tantum filius fabri, sed & ipse faber dicebatur, aientibus illis, non externis solum, sed ejusdem patriæ viris: *Nonne hic est faber, filius Mariæ, frater Jacobi, & Joseph, & Judæ, & Simonis? nonne & sorores ejus hic nobiscum sunt?* His optime consentiunt quæ Justinus (*b*) martyr in dialogo cum Tryphone Judæo his verbis ait: *Cum fabri tignarii filius haberetur, informis videlicet, quemadmodum Scripturæ annuntiaverant, apparens, faber atque adeo & ipse putaretur esse; fabrilia namque, cum in hominibus esset, faciebat opera, aratra & juga conficiens.* Hæc Justinus. Inde fortasse (quod tractant fabrilia fabri) sub jugi & aratri symbolicis verbis Evangelium proposuit, cum dixit (*c*): *Tollite jugum meum super vos.* Item de aratro: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.*

(*a*) Marc. 6.
(*b*) Just. lib. de verit. relig. Christ.
(*c*) Matth. 11. Luc. 9.

VIII. De Joseph & ætate ejus.

Sane quidem quod ad Josephum spectat: si tam grandævæ ætatis erat, nempe (ut ait Epiphanius *d*) agens annum fortassis octogesimum & ultra, cum sanctissima Virgo Maria illi est desponsata: jam in Christi adolescentia decrepitæ ætatis, ad subeundos artis fabrilis labores minus fuisse idoneus existimari posse videtur: adeo ut lignariæ officinæ labores omnes refunderentur in Jesum, atque eo magis, si eidem auctori acquiescimus (*e*) dicenti, Joseph post repertum Jesum puerum in templo haud multo post ex hac vita migrasse, & propterea in Evangelica scriptura nullam amplius de eo haberi mentionem. Sunt & hæc Epiphanii verba: *Sed neque post reditum ab Ægypto idem Joseph multis annis vixit.* Et paulo post: *Duodecimo anno, ascendentibus illis ad Hierosolymam, quæsitus est Jesus, quando non reperiebatur in itinere, velut habet Evangelium secundum Lucam. Post hos annos moritur Joseph, & educatus est non amplius a Joseph, sed in domo Joseph. Unde non amplius dicit Evangelium quod venit pater ipsius; sed: Ecce, inquit, mater tua & fratres tui foris stant, quærentes te.* Neque enim nuptiis in Cana Galilææ celebratis, quibus tum sanctissimam Virginem, tum Jesum præsto fuisse constat, interfuisse legitur, neque Christo morienti adfuisse reperitur: nam si tunc Joseph superstes fuisset, haud dubium non Joanni a filio commendata fuisset, cui superesset fidissimus ac probatissimus custos virginitatis.

(*d*) Epiph. hæres. 78.
(*e*) Epiph. hæres. 78.

IX. Hæc de ætate ac tempore obitus quamvis ab Epiphanio & aliis ipsum secutis affirmentur, scimus tamen non esse omnium eamdem sententiam: sunt enim qui velint eum fuisse juniorem ad subeundos peregrinationis labores: quasi non potuerit esse senex robustarum virium & infracti roboris, nec valuerit promereri a Deo benedictionem illam, quæ Aser est impartita, cum dixit illi (*f*) Moyses: *Sicut dies juventutis tuæ, ita & senectus tua.* Hæc quidem non ea ratione dixerimus, ut affirmemus Joseph fuisse octogenarium, cum desponsata est illi beatissima Virgo; quod nec ipse Epiphanius certe affirmat, cum dubie id afferat, dum ejus fortasse ætatis fuisse dicit: sed quod libentius illorum inhæreamus sententiæ, qui traditione quadam, quæ per singulas ætates ad posteros dimanavit, illum maturioris fuisse ætatis, cum sanctissimam Virginem etsi in conjugem, tamen in custodiam fidissimam suscepit, dicunt. Sicut & illis magis assentimur, qui una cum Epiphanio, eum dicto tempore diem obiisse dixerunt, quam cæteris qui post resurrectionem Domini adhuc fuisse superstitem tradiderunt: cujus opinionis assertor reperitur auctor, cujus apud Cyprianum (*g*) habetur editus commentarius de Operibus cardinalibus: sed & Augustinus (*h*) ejusdem sectator fuisse videtur.

(*f*) Deut. 33.

Josephi obitus.

(*g*) Apud Cypr. de operibus card. de pas. Domini.
(*h*) Aug. de temp. ser. 81.

X. Iisdem Consulibus, contigit memorabilis illa Variana clades in Germania, cum Romanus exercitus sub Varo est penitus profligatus; qua accepta, idem Varus sibi ipsi intulit manus, dans meritas pœnas de expilata a se Syria; de eo enim Velleius tradit, quod Syriam divitem pauper ingressus, dives egrediens pauperem reliquit. Prosequuti sunt hæc pluribus idem Velleius (*i*), Suetonius (*k*), ac Dio (*l*). Ex his videas, quam insigniter Orosius (*m*) errore labatur, dum cladem Varianam ante Christum natum accidisse commemorat.

(*i*) Vell. Patercul. hist. Rom.
(*k*) Suet. in Oct. c. 33.
(*l*) Dio lib. 56.
(*m*) Oros. lib. 6. c. 21.

An-

Anno Urbis 763. Olymp. 197. an. 2. SÆC. I. An. C. 10. I. Consules.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5503.
☉ 19. E. ☽ 11. Indict. 13.
JESU CHRISTI 10. secund. Baronium 12.
AUGUSTI IMP. 54.

[1] AD num. I. Coss. *P. Cornelius Dolabella, & C. Junius Silanus.*

II. Clades Variana.

Ad num. X. Anno præcedenti, cum bellum Pannonicum jam finitum esset, ac triumphus Tiberio decretus, adversæ fortunæ nuntius affertur ex Germania, Quinctilium nempe Varum sibi manus intulisse in Germania, postquam ejus exercitus inclusus silvis, ad internecionem trucidatus fuisset. Calvisius, in Opere Chronolo-

JESU CHRISTI ANNUS 13. | AUGUSTI IMP. ANNUS 54.

Annus Christi decimustertius Consulibus M. Æmilio (*i*) Lepido & T. Statilio Tauro in Fastis signatur. (*i*) *Dio hist. Rom. lib.* 56.

gico ait vestigia ejus cladis esse in Westphalia ad oppidum Hornam, ubi campus *Binfeld* ad saltum *Teuteberg*, per quem a Visurgi fluvio ad Rhenum itur. Sed mirum, eum hanc cladem præsenti anno cum Baronio consignare. Dio enim, qui eam pluribus narrat, ea recitata, ait: *Anno sequenti Tiberius ædem Concordiæ sacravit*, quod currenti anno factum; ideoque clades illa Sulpicio Camerino & Poppæo Sabino Consulibus acta. Præterea Suetonius, Vari interitu narrato, inquit: *Proximo anno repetita Germania, cum animadverteret, Varianam cladem temeritate & negligentia Ducis accidisse*, &c. Ita Suetonius in Tiberio cap.18. Tiberius autem currenti anno in Germaniam missus. Denique Velleius cap.115. de rebus anno Christi præcedenti gestis loquens, indicat eam cladem Populo Romano illatam eo anno, quo Lepidus in Pannoniam ad Tiberium venit. Lepidus autem sub Tiberio bellum gessit sub præcedentis anni Consulibus, ut apud Dionem laudatum videre est. Quare clades Variana, quæ Populo Romano luctuosa fuit, ad annum præcedentem certo pertinet. Observat autem Card. Norisius in Cenotaphiis Pisanis Differt. 11. cap.10. Paulum Orosium lib.1. cap.1. & Casaubonum ipsum secutum in Notis ad cap.22. Suetonii graviter errasse, quando scripsere, Christo nato Jani portas tertio ab Augusto clausas fuisse usque ad cladem Varianam, & per duodecim fere annos remansisse obseratas, quo falsius nihil dici potuit, ut ex iis, quæ jam diximus, manifeste liquet. Bella quidem nascente Christo toto orbe cessarunt, ideoque Christus ante annum Urbis DCCLI. in mundum venit; nam post illum annum varia bella Romanos gessisse, ex dictis intelligitur;

Anno Urbis 764. Olymp. 197. an.3.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5504.

☉ 20. D. ☽ 12. Indict. 14.

JESU CHRISTI 11. *secundum Baronium* 13.

SÆC. I. An. C.11.

AUGUSTI IMP. 55.

I. *Consules.*

[1] AD num.I. Coss. *M. Æmilius Lepidus* & *T. Statilius Taurus* ex Dione lib.56. Prior Mannius Æmilius Lepidus vocabatur, ut ostendit Card. Norisius in Cenotaphiis Pisanis, pag. 257. ex Inscriptione Gruteriana, non vero Marcus Æmilius Lepidus, ut perperam existimavit Onuphrius.

II. *Tiberius Imperii Collega dictus.*

Anno præcedenti Tiberius Concordiæ ædem dedicavit, ut testatur Dio lib.56. ubi narratis iis, quæ Sulpicio Camerino & Poppæo Sabino Coss. gesta sunt, ait: *Anno sequenti Tiberius ædem Concordiæ sacravit, inscripto suo & fratris Drusi vita pridem functi nominibus*. Facta ea dedicatio die *XVII. Kalend. Februarias*, teste Ovidio lib.1. Fastorum. Tum missus Tiberius in Germaniam, ut discimus ex Suetonio in Tiberio cap. 18. *Proximo anno repetita Germania* &c. post nempe cladem Varianam. Ubi dum adversus hostes pugnat, Romæ ab Augusto *V. Kalend. Septemb.* Imperii Collega renuntiatur, ut scri-

---

[1] COss. *P. Cornelius Dolabella* & *C. Junius Silanus*. In fragmentis Fastorum apud Gruterum pag. CCXCV. ad *Augusti Tribunitiam potestatem* XXXII. *Tiberii* XI. Consules describuntur: P. CORNELIUS P.F. P.N. DOLABELLA & C. IUNIUS C.F. M. N. SILANUS FLAMEN MART. & suffectus Consul EX. K. IUL. SER. CORNELIUS CN. F. CN. N. LENTULUS MALUGIN. FLAM. DIAL.
Tesseræ hospitalitatis apud Octavium Rubeum in monumentis Brixianis pag.177. novæ editionis, & apud Jacobum Philippum Tomasinum de Tesseris hospitalitatis Cap.II. L. SILLANO FLAM. MART. C. VELLEO TUTORE COSS. PRID. NON. DECEMBRIS. Lapis apud Reinesium pag.887. XIIX. K. SEXT. P. DOL. COS.

Inscriptio Epidauri in Illyrico inter Donianas, Cl.V. num.174. P. CORNELIO DOLABELLAE COS. &c. Lapis ex schedis Ligorianis in veteri Latio tom.V. pag.231. KAL. AUG. D. D. P. CORNELIO DOLABELLA. C. IULIO VERO SULLANO COSS.

Inepte a Ligorio exscriptum esse vides; & Kalendis Augusti *Dolabellæ* collega non erat *C. Junius Silanus*, *sed Cornelius Lentulus Maluginensis*, ut habent fragmenta Capitolina. Tacitus lib.III. Cap. LVIII. & lib.IV. Cap.XVI. meminit *Servii Maluginensis Flaminis Dialis*, qui in parte anni Consul suffectus fuit. De P. *Cornelio P. F. Dolabella* & *C. Junio C. F. Silano Flamine Martiali Coss.* lapis in arcu aquæductus Cælii montis, apud Gruterum pag.CLXXVI. 2. Fasti Vindebonenses: *Dolabella* & *Silano*. Fasti Idatiani pro *Silano*, habent corrupte *Sabino* in quibusdam exemplaribus.

[2] COss. *M. Æmilius Lepidus* & *T. Statilius Taurus*: Narbonense fragmentum apud Gruterum pag. CCXXIX. ad *Augusti Tribunitiam Potestatem* XXXIIII. nonnullis interjectis: PRIDIE. K. JUNIAS. QUOD. EA. DIE. T. STATILIO TAURO NV. AEMILIO LEPIDO. COS. Lapis jamdudum repertus ad Castrum Gandulphi, diœcesis Albanensis, & editus a Marco Antonio Boldetto in Observationibus ad Cæmeteria Sacra lib.I. cap.XXXIX. pag.210. nunc in ædibus Capitolinis. NV. AEMILIO. LEPIDO T. STATILIO TAURO. COS. In fragmentis Capitolinis apud Gruterum pag.CCXCV. nomen *Æmilii Lepidi* detritis litteris agnoscitur, deinde sequitur EX. K. JUL. L. CASSIUS. L. F. ... N. LONGINUS Consul suffectus. Abdicasse *Lepidum* Pridie K. Julias, & in ejus locum suffectum fuisse *L. Cassium Longinum*, ex eodem fragmento Narbonensi liquet. Tessera eburnea apud Gruterum pag. CCCXXXIV. 9. SP. N. FEBR. MU. (pro NV. LEP. T. STAT. COS.

Manii prænomen *Lepido* fuisse ostendit Norisius in Cenotaphiis Pisanis Differt.II. cap.XIV. in fine, ac ita in marmore Capitolino mox allato Dio lib.LVI. pag.586. *M. Æmilio Lepido, Statilio Tauro Coss.* Fasti Vindebonenses, & Idatiani: *Lepido*, & *Tauro*. Itaque horum consulum prænomina erunt: *Manius Æmilius Lepidus*, & *Titus Statilius Taurus*.

scribit Tacitus lib. I. Annal. qui Caji Cæsaris morte recitata, de Tiberio inquit: *Illuc cuncta vergere, filius, Collega Imperii, consors Tribuniciæ Potestatis adsumitur.* Collegæ Imperii dicti, qui Tribunitia potestate & Imperio Proconsulari præditi erant, quique ideo extra Urbem idem jus in exercitus ac Imperatores & Augusti habebant. Tiberium Imperii Collegam fuisse, & ab ea dignitate annos ejus numeratos pro certo posuerunt antiqui Ecclesiæ Patres, ut de Baptismo Christi loquentes ostendemus. Ubi tamen hoc seculo Joannes Georgius Hervartus in sua Chronologia cap. 248. hanc opinionem renovavit, passim rejectus fuit; eaque mihimetipsi prima fronte ambigua incertaque visa. Quare in mentem venit examinare, an aliqui ex Augusti successoribus, qui hunc sibi tanquam exemplar proponere soliti erant, aliquem in Imperii consortium vocassent, antequam illud a pluribus Augustis eodem tempore regnantibus regeretur: quod primum sub Marco Aurelio contigisse nullus negaverit. Comperi autem Titum a Vespasiano, Trajanum a Nerva, Antoninum ab Adriano, & Marcum Aurelium ab eodem Antonino in societatem Imperii adscitos fuisse, & Imperatoris prænomen non minus quam ipsos Augustos tulisse. Quare conclusi id Augusti exemplo factum fuisse, minimeque dubitandum quin Tiberius vere Collega Imperii fuerit, annique ejus ab ea epocha aliquando deducti; eo magis, quo Suetonius in Tiberio cap. 21. & Velleius lib. II. cap. 21. quorum verba infra referemus Tacito suffragentur.

III. *Tiberium Imperii Collegam fuisse multis probatur.*

Profecto Auctor incertus Panegyrici Maximiano & Constantino dicti Augustum, saltem ex parte, ante mortem Imperium deposuisse, in ejusque consortium Tiberium vocasse, tanquam rem suo tempore omnibus notam supponit. Nam sub urbis Romæ nomine Imperii depositionem Maximiano Herculio dissuadens, cap. II. ait: *Quousque hoc, Maximiane, patiar me quati, te quiescere, mihi libertatem adimi, te usurpare tibi illicitam missionem? An quod Divo Augusto post septuaginta ætatis, quinquaginta imperii, non licuit annos, tam cito licuit tibi?* Affert hunc locum Herwartus, ex quo Tiberium participem Imperii factum certo colligi ex iis, quæ dicemus anno Christi XCVII. quo Trajanus a Nerva eodem honore decoratus manifeste constabit. His adde, Tiberium Censorem renuntiatum, Urbis curam L. Pisoni commisisse, *quod biduo, duabusque noctibus perpotationem continuasset apud ipsum jam Principem*, ut in postremo libri 14. capitulo prodit Plinius, & Suetonius in Tiberio cap. 42. his verbis confirmat: *Postea Princeps in ipsa publicorum morum correctione cum Pomponio Flacco & Lucio Pisone noctem continuumque viduum epulando potandoque consumsit: quorum alteri Syriam Provinciam, alteri Præfecturam Urbis confestim detulit.* Porro auctor est Tacitus Annal. lib. VI. cap. II. Pisonem in urbis præfectura, *viginti per annos pariter probatum Ænobarbo & Vitellio Coss.* id est, anno Eræ Christianæ XXXII. mortuum esse. Si ab eo anno viginti numerando retrocedas, pervenies ad annum Christi XII. quo Piso Urbi præfectus est, quo Censura a Tiberio acta, quove Augustus adhuc in vivis erat. Neque hanc narrationem unus ab altero accepit; cum Plinius duabus noctibus, Suetonius nocte una perpotationem illam continuatam fuisse scribant. Hic Taciti locus adeo Lipsium in Notis torsit, ut cum non haberet quo se verteret, X. pro XX. legendum esse scripserit: *Sit ergo*, inquit, *hic error ex notis geminatis.* Sed frustra, cum nullus Codex vel impressus vel manuscriptus ejus conjecturæ faveat. Præterea Plinius & Suetonius eodem *Principis* nomine Tiberium indigitant. Collegæ enim Imperii Principes vocabantur: quod colligo ex Spartiano, qui vitam Ælii Veri his verbis incipit: *In animo mihi est, Diocletiane Auguste, tot Principum maxime, non solum eos qui principem locum in hac statione, quam temperas, retentarunt; sed illos etiam, qui vel Cæsarum nomine appellati sunt, nec Principes aut Augusti fuerunt, vel quolibet alio genere, aut in famam aut in spem principatus venerunt, cognitioni numinis tui sternere.* Quæ verba lucem accipiunt ex iis, quibus in ejusdem Vitæ calce Auctor ille utitur: *Mihi propositum fuit, omnes qui post Cæsarem Dictatorem, vel Cæsares, vel Augusti, vel Principes appellati sunt, quique in adoptionem venerunt, vel Imperatorum filii aut parentes Cæsarum nomine consecrati sunt, singulis libris exponere.* Ubi Spartianus tria personarum genera distinguit, Cæsarum nempe, Principum, & Augustorum.

IV. *Piso per annos XX. Urbis præfectus.*

Hoc argumentum conatur evertere Card. Norisius V. C. in Dissert. II. de Cenotaphiis Pisanis Caji & Lucii Cæsarum, cap. 16. paragrapho 12. & 13. ubi ait, Tiberium ante Augusti mortem intra Urbem habuisse solum jus intercedendi ob Tribunitiam Potestatem, ex quo concludit cum Lipsio, apud Tacitum pro *viginti annis* legendum esse *decem*. At licet verum sit, Collegarum Imperium extra Urbem præcipue fuisse; in Urbe tamen Tribunitiæ Potestatis vi, aliqua auctoritate pollebant. Unde Eusebius in Chronico seu Hieronymus, ut significet, Tiberium Druso filio Tribunitiam Potestatem concessisse, sic scribit: *Tiberius Drusum consortem regni facit*; quod anno Christi XXII. contigit. Virtute itaque Tribunitiæ Potestatis varia poterant Cæsares ac Collegæ Imperii, non quidem Præfecturam Urbis committere, sed saltem viros idoneos Augustis proponere, quod hic a Tiberio factum insinuat Plinius lib. XIV. cap. ult. ubi de ebrietate loquens, indicat Præfecturam Urbis initio Principatus a Tiberio collatam Pisoni, non vero anno Imperii ejus Augustei octavo aut nono, ut Lipsius & Card. Norisius volunt: *Gloriam hac virtute* (nempe ebrietate inquit Plinius) *Parthi quærunt, famam apud Ægyptios Alcibiades meruit, apud nos cognomen etiam novellus Torquatus Mediolanensis ad Proconsulatum usque e Prætura honoribus gestis, tribusque congiis epotis uno impetu, spectante, miraculi gratia Tiberio principe, in senecta jam severo atque etiam sævo alias, sed ipsa juventa ad merum pronior fuerat, eaque commendatione credidere L. Pisonem urbis Romæ curæ ab eo delectum, quod biduo, duabusque noctibus perpotationem continuasset apud ipsum jam Principem.* Ubi vides Pisonem a Tiberio quidem delectum, sed non creatum Urbis præfectum, idque initio Imperii Tiberiani. Plinius enim Tiberii senectam & juventam inter se confert, & quid in utraque egerit narrat. Observandum interim, nec Plinium, nec Senecam Epist. LXXXIII. ubi etiam de hac Pisonis ebrietate loquitur, ob eamque Urbis curam illi commissam asserit, aliquam de *Pomponio Flacco* mentionem facere, quod is Syriacæ Præfecturæ ob ebrietatem sibi delatæ possessionem non inierit, ut mox dicam.

V. *Pomponius Flaccus Syriæ a Tiberio destinatus.*

Dicit præterea Card. Norisius, Pomponium Flaccum anno Christi XVII. Consulatum ordinarium gessisse, & ex Tacito lib. 2. Annal. Julio Silano & Norbano Flacco Coss. anno nempe Christi XX. Mœsiam venisse, tandemque anno Urbis DCCLXXXVI. Christi scilicet XXXIII. Syriæ Proprætorem defunctum esse, teste Tacito lib. 6. Annal. Respondeo verum quidem esse, Pomponium Flaccum Præfectum Urbis mortuum fuisse, sed inde tantum colligi, eum, quando Syriæ regendæ a Tiberio Imperii Collega destinatus fuit, propter rationes nobis ignotas, hujus dignitatis possessionem non iniisse; quod non raro contigit. Tacitus lib. 6. Annal. anno Urbis DCCLXXXVI. Christi scilicet XXXIII. ait eo anno Ælium Lamiam obiisse, *qui admi-*

ni-

nistrandæ Suriæ imagine tandem exolutus Urbi præfuerat, quique anno antecedenti Lucio Pisoni in Urbis Præfecturam successerat. Quibus verbis Tacitus significat, Ælium Lamiam Proprætorem quidem Syriæ designatum fuisse, sed hujus muneris possessionem non adiisse. Quod Dio lib. 58. anno Urbis DCCLXXXV. manifeste insinuat, dum scribit: *Lucium ei quæstorem suffecit* (id est, Tiberius Lucio Pisoni Urbis Præfecto demortuo substituit Lamiam. Nam, ut, recte Lipsius in notis ad Taciti, lib. 6. Annal. in Græco loco Λεύκιον idest, *Lucium*, legendum, Λαμίαν id est, *Lamiam*) *quem dudum exercitui destinatum Romæ detinuerat, idemque cum multis aliis egerat, nihil quidem iis opus habens, tantum ut honores eis tribuere videretur*. Si itaque Lamia Proprætor Syriæ a Tiberio nominatus eam Provinciam non obtinuit, cur negabimus, Pomponio Flacco idem quod Lamiæ, multisque aliis contigisse; cum de Pomponii ad eam Provinciam destinatione, Augusto imperante, non vero de ejus in eam profectione constet? An Tiberius Imperii Collega alius a Tiberio Augusto? Insuper Tacitus lib. 13. Annal. de iis, quæ Nerone & L. Antistio Coss. anno nempe Christi LV. gesta sunt a Nerone Imp. loquens ait, *Syria P. Anteio destinata, & variis mox artibus elusus, ad postremum in Urbe retentus est*: quod etiam de Pomponio Flacco existimandum; cum certum sit, eum anno Christi XII. quo Tiberius Censuram egit, quove L. Piso Urbis Præfectus creatus est, in Syriam profectum non esse, ut infra magis patebit. Memoratus itaque Taciti locus, in quo dicitur Pisonem per *annos viginti* Præfecturam Urbis administrasse, purus est; cum a currenti Christi anno ad XXXII. quo L. Piso obiit, nullius alterius Urbis Præfecti mentio in Scriptoribus Historiæ Augustæ extet. Vide quæ infra dicimus de tempore Censuræ Tiberio collatæ.

VI. *Tiberius a Dionysio Alex. Imperii Collega agnitus.* Denique Imperii Proconsularis Tiberii egregium exemplum habemus in Libro Carminum Geographico, cui titulus, *descriptio Orbis*. Nam Dionysius Alexandrinus ejus auctor indicat se vixisse, dum plures Imperatores simul dominarentur. Quare recte Eusthatius ejus Scholiastes ait, eum vixisse οὐκ ἐπὶ τῶν ὑπάτων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀνάκτων, id est, *non sub Consulibus, sed sub Imperatoribus*. In cujus rei argumentum adducit hunc locum.

Ἐκ Διὸς Αὐσονίεις αἰεὶ μέγα κοιρανέοντες.

Id est, *e Jove Ausonii semper strenue dominantes*; & inprimis versus istos.

Ρώμην τιμήεσσαν, ἐμῶν μέγαν οἶκον ἀνάκτων,
Μητέρα πασάων πολίων, ἀφνειὸν ἔδεθλον

Loquitur de Tiberio, aitque: *qui amabilem secat in duas partes Romam, Romam honorabilem, meorum magnam domum Principum*, vel *Dominorum*. Sed qui sint plures illi Principes, qui Romæ imperabant, quando Dionysius Opus suum elucubravit, huc usque ignotum. Solum Eustathius recte monuit, cum Dionysius dicit, ἐμῶν ἀνάκτων, id est, *meorum Principum*, satis ostendere non sub Consulibus se ista scribere, sed sub Imperatoribus. At sub quo Imperatore? hic opus, hic labor est. Antoninorum temporibus Dionysium vixisse, atque eos per ἄνακτας intelligendos censet Barthius lib. 58. Adversariorum cap. 5. Scaliger in notis Eusebianis num. 2215. Severum ac Caracallam & Getam filios ibidem significare arbitratur; idque adeo confidenter, ut Eustathium Interpretem somniasse putet, cum indicat, Dionysium Augusto imperante scripsisse. Vossius lib. 2. de Historicis Græcis cap. 5. ait: *Quid prohibet, ut Divos fratres M. Aurelium & L. Verum intelligamus?* Addit tamen ex Plinii verbis proxime recitandis videri Dionysium sub Augusto floruisse. Card. Norisius cap. 9. Dissert. II. de Cenotaphiis Pisanis Caji & Lucii Cæsarum, arbitratur Dionysium loco laudato Caium & Lucium Cæsares designare. Nam, inquit, *filii Regis* ἄνακτες *a Græcis dicuntur, & ab Ammiano lib. 16. cap. 12. Regales appellantur, dum ait: Hos sequebantur potestate proximi Reges numero quinque, Regalesque decem, & Optimatum series magna. In Codice veterum Grammaticorum pag. 2205. incertus Auctor de Differentiis vocum ait: Inter Regem & Regalem hoc interest, quod Regis puer, Regalis est, Rex, qui regit regnum*. Ita Card. Norisius. Sed Reges illi ac Domini, de quibus Dionysius loquitur, alii non sunt, quam Augustus Imperator, & Tiberius Imperii Collega. Certum enim, ut optime Card. Norisius observavit, Dionysium, imperante Augusto vixisse, qui eum in Orientem præmisit, ut Caio Cæsari in Syriam advenienti omnium regionum urbium, ac montium situs descriptos exhiberet; quod docet Plinius lib. 6. cap. 27. *Hoc in loco genitum esse Dionysium* (in Arabia nempe) *terrarum Orbis recentissimum Auctorem constat, quem ad commentanda omnia in Orientem præmisit Divus Augustus, ituro in Armeniam, ad Parthicas Arabicasque res, majore filio*, Caio sc. Cæsare.

VII. *Augustus & Tiberius Duces Ausonii appellati.* Itaque Dionysius Ausoniorum semper strenue dominantium nomine, Augustum & Tiberium indicat. Card. Norisius loco laudato ait, Dionysium de Parthis sub num. 1040. loquentem, Augustum intelligere, dum ait:

Ἀλλ' ἔμπης κατὰ δῆριν ἀμαιμακέτυς περίοντας
Αὐσονίυ βασιλῆος ἐπεπρήυνεν ἀκωκή

id est, juxta Henrici Stephani versionem: *Veruntamen prælio indomiti (insuperabiles) quamvis essent, Ausonii Regis mansuefecit cuspis (hasta.)* Dionysius Augustum intelligit, inquit Norisius, qui cum Asiam perlustrans, Tiberium cum legionibus anno Urbis DCCXXXIV. in Armeniam misisset, tot armorum strepitu, tantum Phraati Parthorum Regi terrorem incussit, ut feritate ac odio in Romanos posito, raptas Crasso Aquilas ac signa ad Augustum remiserit, ac diuturniorem cum eodem pacem servaverit. Quæ etiam sententia est Vossii laudati, ubi ad explicandos hos versus Dionysii, locum Suetonii in Augusto cap. 21. adducit, qui ostendit, eos optime Augusto convenire. At Ausonii Regis nomine Tiberium etiam alibi significari docet Ovidius lib. 2. Tristium, qui ad Augustum scribens ait:

Sic assueta tuis semper victoria castris,
Nunc quoque se præstet: notaque signa petat.
Ausoniumque ducem solitis circumvolitet alis:
Ponat & in nitida aurea serta coma:
Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas:
Auspicium cui das grande: Deosque tuos.

Loquitur Ovidius de bellis a Tiberio post annum Christi quartum usque ad Augusti mortem gestis, & Tiberium *Ausonium ducem* appellat, teste ipsomet Card. Norisio, loco laudato, cap. 6. Quare per Ausonios *semper strenue dominantes* Dionysius Alexandrinus alios intelligere non potest, quam Augustum & Tiberium; cum constet, utrumque Ausonios vocatos; nec Caius & Lucius Cæsares eo nomine unquam appellati, quos etiam Dionysius ἄνακτας non vocasset. Certe in priori Imperii Romani forma, quæ ab Augusto ad Marcum Aurelium & Lucium Verum duravit, Cæsares ac Imperatorum filios ab Antiquis Reges dictos me legisse non memini. Auctoritates a Card. Norisio allatæ, pluresque hujusmodi, quæ leguntur in Glossario mediæ & infimæ Latinitatis, verbo, *Regales* intelligendæ de usu, qui invaluerat in Regnis Romano Imperio minime subditis, ac de Regnis, quæ Reges ab Imperatoribus accipiebant; non vero de usu, qui in ipso Imperio ab Augusto ad Marcum Aurelium viguit. Ex Dionysio itaque, qui Tiberii tempore vixit, habemus, hunc cum Augusto corregnasse.

VIII. *Tiberius Censor dictus.* Cum Imperio Proconsulari Censuram Tiberius accepit; quod elicio ex Suetonio in Tiberio cap. 21. ubi ait: *Ac non multo post, lege*

per Consules lata, ut Provincias cum Augusto communiter administraret, simulque censum ageret, condito lustro in Illyricum profectus est. Docet Suetonius in Octavio Augusto cap.27. recepisse Augustum *& morum legumque regimen æque perpetuum*, quam Censuram in Tiberium contulisse, quando eum Imperii Collegam dixit, ex verbis ejusdem Suetonii supra laudatis intelligitur. Reprehendit Card. Norisius in Dissert. II. de Cenotaphiis Pisanis Caji & Lucii Cæsarum cap.16. Usserium, qui in Annalibus veteris Testamenti, ex eo quod Suetonius cap.42. de Tiberio scribat, *in ipsa publicorum morum correctione*, Præfecturam Urbis Pisoni detulisse, quod noctem continuumque biduum epulatus esset, colligat Usserius id contigisse, cum Tiberius *Censor est factus*. Nam Censor fuit, inquit Card. Norisius, cum Augusto anno Christi XIV. Quare anno superiori Censor designatus fuerat, non vero anno Christi XII. Sed Suetonius, si Censorem Tiberium significaret, annum Christi XIV. designasset, quo *ipsa publicorum morum correctio* a Censoribus peracta fuit. Itaque designat tempus, quo Tiberius publicis edictis urbano luxui modum ponebat anno Christi XXII. Ita Card. Norisius, qui illud probare conatur ex Tacito & Suetonio paragrapho 13. ejusdem capitis. Sed non dubito, quin Card. doctissimus hallucinetur, & quin Censura Tiberio cum imperio Proconsulari concessa fuerit; non quidem, ut eam tunc exerceret, cum ea a præsentibus Romæ Censoribus semper acta fuerit: sed, ut eidem suo tempore incumberet. Cui Tiberium anno Christi XII. quo Romam rediit, operam dedisse, suo loco videbimus. Eodem itaque anno Tiberius & Collega Imperii, & Censor, appellatus.

IX. *Quo die & anno Tiberius Imperii Collega dictus.*

[1] Major difficultas est de anno, quo ii tituli Tiberio concessi. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum scribit, Tiberium regnasse *annis viginti sex, mensibus sex, diebus novemdecim*. Quibus ex verbis sequeretur Tiberium *V. Kalend. Septembris* præcedentis anni, die nempe vicesimo octavo mensis Augusti, Collegam Imperii dictum esse. Obiit enim Tiberius, ut suo loco videbimus, XVII. Kalendas Apriles anni Christi XXXVII. ideoque a die quinto Kalendas Septembris anni Christi X. ad quintum Kalendas Septembris anni Christi XXXVI. anni sunt viginti sex absoluti: ab eo die ad quintum Kalend. Martias anni Christi XXXVII., tres illi menses interjiciuntur tandemque a quinto Kalendas Martias ejusdem Christi anni XXXVII. ad XVII. Kalendas Apriles, quo die Tiberius obiit, ultimo termino excluso, dies sunt XIX. Sic enim menses & dies a Clemente memorati, more scilicet Romano, non vero nostro, numerandi, ut in Dissertatione Hypatica, parte prima cap.3. num. II. demonstravi. Hac numerandi ratione ab Antiquis, dum menses ac dies numerant, sæpe usurpata, a Recentibus Scriptoribus non observata, loca clarissima non raro ab his intellecta non fuere. Dies quintus Kalendas Septembris ab Augusto electus, quia, ut ibidem num. VII. ostendi, dies quintus Kalendas in quamdam religionem venerat ab anno Urbis DCCXXV. quo Augustus, victis superiori anno Antonio & Cleopatra, aram Victoriæ dedicavit, ut ostenderet *Imperium se ex victoria esse adeptum*, ut inquit Dio lib.51. Ad quam dedicationem electus quinto Kalendas Septembris, ut discimus ex antiquo Kalendario marmoreo apud Gruterum pag. 133. in quo ad eamdem diem habetur annotatum: ARA VICTORIÆ IN CURIA DEDICATA EST. Sic Augustus anno Urbis DCCXXXI. non alio die quam *quinto Kalendas Julias* Imperium Proconsulare accepit, eodemque postea Tiberium Cæsarem nuncupavit. Quare Clemens Alexandrinus rei gestæ diem nobis conservavit, sed numeri annorum corrupti, quod in eo Auctore non infrequens.

X. *Velleius & Suetonius de anno, quo Tiberius Imperii Collega dictus, dissentiunt.*

Velleius lib.2. cap.120. de rebus a Tiberio anno superiori gestis agens ait: *Mittitur ad Germaniam, Gallias confirmat, disponit exercitus, præsidia munit*, &c. *maximaque cum gloria, in columi omnium, quos transduxerat, numero, in hiberna revertitur*. Hæc præcedenti anno acta. Tum cap.121. ait Velleius: *Eadem & virtus & fortuna subsequenti tempore ingressa animam Imperatoris Tiberii fuit, quæ initio fuerat; qui concussis hostium viribus, classicis peditumque expeditionibus, cum res Galliarum maximæ molis, accensasque plebis Viennensium dissensiones, coercitione magis quam pœna, mollisset; & Senatus Populusque Romanus, postulante patre ejus, ut æquum ei jus in omnibus Provinciis exercitibusque esset, quam erat ipsi, decreto complexus esset: (etenim absurdum erat non esse sub illo, quæ ab illo vindicabantur; & qui ad opem ferendam primus erat, ad vindicandum honorem non judicari parem) in Urbem reversus, jampridem debitum, sed continuatione bellorum dilatum, ex Pannoniis Dalmatisque egit triumphum*. Per hæc verba, *subsequenti tempore*, intelligit Velleius annum Christi XI. & XII. aitque primo, Tiberium res Viennenses composuisse, & Imperium Proconsulare accepisse; anno vero insequenti eum Romam venisse, ibique triumphasse. Quæ opinio superiori

---

[1] Tiberium collegam *Augusti* factum, & Proconsulare imperium accepisse hoc anno V. *Kal. Septembris*, a qua die *Tiberii* ejusdem anni imperii enumerandi sunt, pluribus contendit hoc loco Pagius; eamdemque tenuit sententiam M. Antonius Cappelli in Dissertatione de Christi Domini cœna suprema. At Petavius de doctrina temporum lib.XI. cap.VII. Cappelli sententiam evertit, ostenditque, Proconsularem dignitatem citra imperium dari consuevisse; ac proinde *Tiberii Principatum ab Augusti morte* incœpisse, & annis viginti tribus, minus aliquot mensibus circumscriptum fuisse: Norisius vero in Cenotaphiis Pisanis Dissert.II. cap.XVI §.XII. pag.323. Velleii auctoritate permotus censet, A. V.765. Christi XII. *Tiberium*, antequam triumpharet, ex plebiscito æquum cum Augusto per provincias imperium accepisse; non vero in Urbe, in qua nullum jus habebat, nisi intercedendi ob Tribuniciam potestatem. Proinde A. V.779. 780. quibus labebatur hujus imperii a Tiberio una cum Augusto accepti *annus decimus quintus*, qui erat æræ vulgaris 27. Christus baptisma suscepit; ac annus ille *decimus quintus*, idem ille est de quo S. Lucas in Evangelio loquitur, ex eorum opinione qui Christum passum *duobus Geminis Coss.* statuunt. Cæterum Norisius in Dissertatione Chronologica de votis decennalibus cap. II. pag. 81. docet, *annos imperii* Tiberii incipere a consulatu *utriusque Sexti*, quo Augustus obiit, & est A. D.14. idque confirmare Velleium, nummos & lapides, in quibus *Tiberii Tribunicia potestas* cum *Tribunicia potestate Augusti* conjungitur. Ægidius Bucherius in Belgio Romano lib.III. cap.III. pag.103. & sequentibus decernit, *Tiberium* statim post Dalmaticum, Pannoniumque triumphum, Augusti in imperio collegam saltem in provinciis factum, indeque imperii ejus annos a Luca, aliisque deduci. Consule Sebastianum Tillemontium in notis ad Tiberii vitam pag.594. & sequentibus, ubi Pagii sententiam expendit. Quid autem discriminis fuerit inter *Tribuniciam potestatem Imperatorum*, & jus *Tribunorum plebis*, de quibus inter se dissentiunt Norisius & Pagius, disquirit Ezechiel Spanhemius de præstantia & usu numismatum antiquorum Dissert. XII. §. VI. n.3. pag.427. & sequentibus, ac in Pagii sententiam propendet.

ri præferenda, ut ait Card. Norisius in literis ad me nuper scriptis, quod Velleius rerum a Tiberio gestarum testis fuerit, & hæc verba, *in hiberna revertitur*, gesta a Tiberio præcedenti anno claudere videantur. Refragatur tamen Velleio Suetonius in Tiberio cap. 20. & 21. ubi legem illam in Tiberii gratiam anno tantum Christi duodecimo latam scribit, aitque: *A Germania in Urbem post biennium regressus, triumphum, quem distulerat, egit .... Dedicavit & Concordiæ ædem item Pollucis & Castoris, suo fratrisque nomine de manubiis. Ac non multo post lege per Consules lata, ut Provincias cum Augusto communiter administraret, simulque censum ageret, condito lustro in Illyricum profectus est.* Ubi vides, Suetonium prius memorare triumphum anno Christi XII. certissime actum, quam legem illam, qua Imperium Proconsulare Tiberio concessum. Nec hic solum Suetonius Velleio contrarius est in rebus gestis Tiberii describendis; sed etiam alibi, quando loquitur de anno, quo Tiberius Rhodum secessit, ut supra ostendimus. In iisdem literis ait Card. Norisius, jam anno Urbis DCCLIX. Christi nempe sexto, ædem Pollucis & Castoris Tiberium dedicasse, teste Dione lib. 55. ædem vero Concordiæ anno Urbis DCCLXIII. antecedente nempe Christi anno ex eodem Dione ibidem, ideoque Suetonium intelligere *manubias*, hoc est, spolia in triumpho lata, postea in utroque templo Tiberium dedicasse. Vox enim illa *manubiæ* id temporis triumphum, cujus illæ pompam auxerant, jam peractum indicant, ita ut manubiæ hostiles in pompa triumphi spectandæ delatæ fuerint, & ex his utrumque templum sacratum. Sed quidquid sit, certum est, Suetonium velle triumphum præcessisse legem illam in Tiberii favorem emissam, adeoque a Velleio in anno rei gestæ dissidere. Uter erravit, incertum; eoque magis, quod Clemens Alexandrinus ab utroque discrepat, ut mox vidimus. Quia tamen Tiberius anno Christi XXI. rursusque anno Christi XXXI. Consul processit, existimandum, utrumque Consulatum ob Decennalia & Vicennalia Imperii Proconsularis a Tiberio gestum; ideoque & illum anno Christi XI. Imperio Proconsulari donatum: quamquam uterque Consulatus anno Christi XII. quo rem actam narrat Suetonius, respondere etiam possit, etiamsi Quinquennalia legitimo tempore celebrata fuerint.

XI. *Primum argumentum Petavii adversus nostram sententiam.*

Petavius lib. 11. de Doctrina Temporum cap. 7. Proconsularem Tiberii dignitatem pluribus examinavit, eamque citra Principatum eidem datam conclusit. Primum ejus argumentum deductum a Liviæ post Augusti mortem solicitudine, quæ Tiberio absente *acribus custodiis domum & vias sepsit, donec Tiberius advenisset; ac tum simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama tulit*, ut inquit Tacitus. Mox: *Primum facinus novi Principatus fuit, posthumi Agrippæ cædes*. Nondum igitur Imperator, Princepsve creatus erat Tiberius, alioqui neque metuendi causam haberet Livia; neque novum Principatus exordium caperetur; neque novus denique Principatus appellaretur. Quod & ostendit Tiberii cunctatio, & imperii per speciem in Senatu detrectatio, de qua idem Tacitus & Suetonius in Tiberio cap. 24. Ita Petavius. Sed Tacitus & Suetonius ex eorum verbis explicandi; ille Tiberii tergiversationis causæ & finis ab eo intenti rationem reddit, quia nempe Germanicus legiones, immensa sociorum auxilia, & favorem populi in manu habebat; adeo ut fuerint qui promptos se ostentavere, *si Germanicus vellet imperium*, inquit Tacitus Annal. lib. 1. quod & Velleius lib. 2. & Suetonius in Tiberio cap. 25. confirmant; immo Suetonius ait: *Simulavit & valetudinem*, (nempe Tiberius) *quo æquiore animo Germanicus celerem successionem vel certe societatem Principatus operiretur*. Qui locus notatu dignissimus; si enim nullus antea in societatem Imperii assumtus, vana hæc ridiculaque Tiberii simulatio fuisset. Denique novus Principatus, Monarchicus nempe novumque Principatus exordium minime officiunt priori Tiberii Principatui; cum sæpe contigerit, ut filii a patribus Augusti dicti fuerint, & post eorum mortem a novo Principatu nova epocha inchoata fuerit, ut omnibus notum.

XII. *Alia argumenta Petavii adversus eamdem.*

Affert præterea Petavius locum Spartiani in Hadriano, ubi de M. Aurelio & L. Vero loquens: *Hi sunt*, inquit, *qui postea duo pariter Augusti primi Rempublicam gubernavere*; quod & in Ælio Vero & in Antonino Philosopho rursus repetit. Unde infert Petavius, Augusto demum mortuo Principatum & absolutum Imperium obtinuisse Tiberium, & quod par Augusto in Provincias & exercitus nactus fuerit Imperium, non ex eo Principem & Imperatorem, Augustumve consalutatum esse. Sed vana hæc objectio; nullus enim unquam dixit, Tiberium vivente Augusto, Augusteam dignitatem adeptum esse, cum Romanum Imperium ante M. Aurelium duos Augustos non viderit. Tiberius itaque Collega quidem Imperii fuit, sed non Augustus; Princeps etiam & Imperator appellatus est, sed inde non sequitur, eum Augustum fuisse, quia nullam in Urbe potestatem aut imperium habebat, sed tantum Tribunitiam Potestatem & Proconsulare Imperium, ratione cujus idem quod Augustus in Provinciis & exercitibus poterat. At, inquit Petavius pleraque quidem summi Imperii & Potestatis, hoc est, Græci dicunt, τῆς βασιλείας ornamenta jampridem in Tiberium collata fuerant, sed hujusmodi fere, quæ citra amplissimum fastigium aliis concessa sunt, quos nemo ideo Romanos Imperatores appellet. Sunt hæc Tribunitia Potestas & Proconsulare in Provincias atque exercitus Imperium. De Tribunitia Potestate dubium non est, quin permulti compotes ejus fuerint, qui Imperatores nullo modo censentur: ut Agrippa, qui ante Tiberium eo honore exornatus fuerat. Multi etiam Proconsularem dignitatem citra Imperium adepti sunt. Germanicus Drusi filius adoptatus a Tiberio nunquam Imperator fuit, neque Romanos inter Imperatores refertur. Et huic ipsi tamen Proconsulare Imperium, Tiberio postulante, Senatus detulit. Tacitus lib. 1. qui & lib. II. refert anno ab Urbe condita DCCLXX. Christi nempe XVII. eidem Provincias a Senatu permissas, *quæ mari dividuntur, majusque Imperium, quoquo adisset, quam his, qui sorte aut missu Principis obtinerent*. Sed & aliis nonnullis, ut ad spem Imperii successionisque certissimam, priusquam Imperatores & Augusti forent, idem honor est habitus. Ita Petavius, qui non animadvertit, eos Imperii Collegas dictos fuisse, non qui Tribunitia tantum Potestate, aut qui Imperio tantum Proconsulari, sed qui utroque titulo absoluti Imperii partibus atque ab Imperatoribus cum Imperio pariter assumtis, decorati essent. Quare exempla, quæ in medium adducit, ad rem non faciunt. Proconsulare enim Imperium, quod inter titulos Principatus, nullis extra Urbem limitibus coarctabatur, & tamen quod concessum est Germanico, ad Provincias tantum, quæ mari dividuntur, extendebatur. Unde & fallitur Lipsius, dum in Notis ad lib. 1. Annal. Taciti scribit, petitum fuisse Germanico Proconsulare Imperium perpetuum, quæ pars supremæ Potestatis est. Qua de re legenda, quæ scripsi in prima parte Dissert. Hypat. cap. 3. num. IV. Denique non audiendus Petavius, quando negat eos Imperatores dictos fuisse, qui Tribunitia Potestate & Imperio Proconsulari præditi erant. Nam tot exemplis contrarium inferius constabit, ut mirum sit, Virum doctissimum in ea sententia fuisse; cum etiam a Ge-

tæ Cæsaris Quinquennalibus Cæsares omnes; licet neque Tribunitia Potestate, neque Imperio Proconsulari exornati essent, Imperatores nuncupati fuerint, ut infra ostendam. Velleius lib. 2. cap. 21. postquam locutus est de rebus a Tiberio anno Christi X. gestis, ait: *Eadem & virtus & fortuna subsequenti tempore ingressa animam Imperatoris Tiberii fuit, quæ initio fuerat*, &c. supra recitata. Loquitur de rebus anno Christi XI. quo Tiberius Proconsulare Imperium accepit, gestis: & Tiberium, quem antea Cæsarem tantum appellarat, *Imperatorem* vocat. Verum est, Tiberium Imperatoris prænomen etiam post mortem Augusti recusasse, ut ait Suetonius in Tiberio cap. 26. *Prænomen quoque Imperatoris, cognomenque Patris patriæ, & civicam in vestibulo coronam recusavit: ac ne Augusti quidem nomen, quamquam hæreditarium ullis, nisi ad Reges ac Dynastas epistolis addidit.* Sed ex illis verbis male infert Petavius, Tiberium ante Augusti mortem Imperatorem dictum non esse, cum Velleius eum eo nomine appellet; certumque sit, alios Imperii Collegas Imperatores nuncupatos fuisse, idque ratione Imperii Proconsularis: ut suo loco demonstrabo.

XIII. *Tiberius & Germanicus in Germania bellum gerunt.*

Dio lib. 56. loquens de rebus hoc anno gestis ait: *Tiberius & Germanicus, cui Proconsulare erat Imperium, impressionem in Germaniam fecerunt*, &c. *prope Rhenum usque ad autumnum morati, ludis in honorem natalium Augusti actis, in Italiam reversi sunt.* Zonaras in Vita Augusti de Tiberio loquens ait: *Post hæc ipse & Germanicus in Celticam impressione facta, quasdam ejus partes incursarunt*, &c. Quæ supra ex Dione retulimus. Ubi vides Zonaram vocem *Proconsulis* omittere, quam in priori parte Dissert. Hypat. cap. 3. num. IV & V. ad Tiberium, non vero ad Germanicum referendam censui, quod tunc existimarem, Tiberium anno præcedenti Proconsulari Imperio donatum, hancque Inscriptionem ab Hervvarto cap. 248. suæ Chronologiæ recitatam, quam Viennæ in Gallia legi dicit, ad Tiberium referri.

I. O. M.
TI. CLAVD.
CENSOR.
P. PROCON.
V. S. L. M.

Id est, *Jovi Optimo Maximo, Tiberius Claudius Censor, P. Proconsul, votum solvit lubens merito.* Tiberium vero hoc anno Viennam venisse diserte docet Velleius loco anno præcedenti citato; & insinuat Dio laudatus, quando ait, εἰς τὴν Κελτικὴν εἰσέβαλον id est, *in Celticam impressionem fecerunt.* Celticæ enim nomine non tantum Germania, sed & Gallia intelligitur, ut testis est Cluverius lib. 1. de veteri Germania. Unde & Dionis locus male ab Interprete versus. Sed præterquam quod Inscriptio illa nunc Viennæ non extat, ut Vir Clarissimus Juvenis in Historia Delphinatus universæque Galliæ versatissimus ad me scripsit, monuit me per literas Card. Norisius, Gruterum pag. 14. has duas Inscriptiones in medium adducere.

4.	5
I. O. M.	I. O. M.
TI. CLAVD	TI. CLAVD
CENSOR	CENSOR
.·.·. PROQ.	P . . . . . PROC
V. S. L. M	V. S. L. M

XIV. *Tiberius Africæ Proconsul diversus a Tiberio Augusti filio.*

Ex quibus discimus, inquit Card. Norisius, Tiberium Claudium cognomine *Censor*, hoc est, Censorinum, (desunt enim syllabæ finales) ibidem designari non *PROCON* sulem, sed *Provinciæ*, vel *Privatarum*, seu privatæ rei *PRO* Curatorem: additque Josephum Scaligerum compilatorem Indicis Gruteriani *cap.* 23. CENSOREM pro cognomine legere, qua de re, inquit Card. Norisius, se non litigare; sed haberi in priori lapide Claudium *PRO* Quæstorem, in alio *PRO* Curatorem, virum alium sane a Tiberio postea Augusto. Ita Card. doctissimus. Præfata itaque Inscriptio ab Herwarto recitata ad Tiberium Imperii Collegam non spectat, sed ad Tiberium Censorinum in Gruterianis Inscriptionibus memoratum, cujus etiam Tertullianus in Apologetico cap. 9. ut opinor, meminit, quando ait: *Infantes penes Africam Saturno immolabantur palam usque ad Proconsulatum Tiberii*. Scaliger in Epistola ad Casaubonum, quæ post ejus Opuscula legitur pag. 485. dicit, hæc verba non posse intelligi nisi de Imperatore: *Alii enim omnes, inquit, cum nomine ipso citantur, Tiberius Julianus, Tiberius Cornelius, & quidem compendio TI. solus Imperator suo prænomine tantum designatur.* Sed Tiberium Africæ Proconsulem, Porphyrii & Lactantii auctoritate, Hadriano imperante floruisse ostendit Valesius in Notis ad Orationem Eusebii habitam in Tricennalibus Constantini. Prior lib. 2. de Abstinentia ait: *Pallas vero, qui de sacris Mithriacis optime omnium scripsit, humanas victimas fere ubique abolitas esse prodit, Principatu Hadriani*; quod confirmat Lactantius in lib. 1. Divinarum Institutionum cap. 21. *Apud Cyprios humanam hostiam Jovi Teucer immolavit; idque sacrificium posteris tradidit: quod est nuper Hadriano imperante sublatum.* Quare ad idem tempus respexit Tertullianus, quando scripsit infantes in Africa Saturno palam immolatos fuisse usque ad Proconsulatum Tiberii, qui Sacerdotes Saturni ob eam causam cruci suffixit. Cujus rei testem Tertullianus addit, esse militiam *patriæ suæ*, vel ut quidam Codices scriptum habent, *patris sui*, quæ idipsum munus Tiberio Proconsuli functa est. Ex quo apparet, adhuc recentem fuisse hujus rei memoriam. Cur enim teste citaret milites seu apparitores Proconsularis officii, nisi adhuc quidam superfuissent, aut superesse potuissent ex iis qui Tiberio Proconsuli apparuerant, tunc cum Sacerdotes illos in crucem egit? Quare Proconsulatus ille Tiberii commode refertur in tempora Imperatoris Hadriani, inquit Valesius, cui subscribo. Ex his manifestum fit eumdem Tiberium cognomine *Censorem*, fuisse diversis temporibus Proquæstorem, rerum privatarum Procuratorem, & Africæ Proconsulem.

XV. *An tam Tiberius quam Germanicus fuerint Proconsules.*

Sed, ut redeam ad Tiberium, qui postea imperavit, videtur ille Proconsul fuisse in expeditione Celtica, hoc anno suscepta, ideoque in hoc Dionis loco, *Tiberius & Germanicus cui Proconsulare erat Imperium*, vox *Germanicus* transposita, vel ultima verba ad Tiberium referenda, cujus durioris loquendi modi non desunt exempla. Et ratio est, quia Germanicus missus est ab Augusto in Germaniam anno Christi septimo, ibique usque ad annum Christi nonum bellum gessit, sed Tiberii Legati nomine, non vero tamquam Proconsul: quod ex eo constat, quod anno Christi IX. Augusto & Tiberio triumphus decretus, Germanico insignia triumphalia, ut suo loco ex Dione ostendimus. Quod si Proconsul bellum gessisset, ovatione cohonestatus fuisset. Ovidius lib. 2. de Ponto eleg. 1. ad Germanicum, describens triumphum a Tiberio sequenti Christi anno gestum, ait:

Pertulit hoc idem nobis, Germanice, rumor,
Oppida sub titulo nominis esse tui.

Nempe in triumphali pompa argenteas figuras Oppidorum, quæ Germanicus cœperat, sub nomine Germanici, id est a Germanico capta, in titulis indicata. Nihil de ovatione Germanici, quia ei decreta non fuerat, sed ornamenta tantum triumphalia, quæ aliis etiam Legatis data Dio testatur anno Urbis DCCLXII. Cum itaque ante cladem Varianam Germanicus Tiberii Legatus tantum fuerit, non videtur post eam cladem, quando rursus in Germaniam cum Tibe-

JESU CHRISTI
ANNUS
14. & 15.

AUGUSTI IMP.
ANNUS
55. & 56.

(a) *Idem ibid.* DEcimusquartus, annus T. Julio (*a*) Germanico & Fonteio Capitone Coff. adfcribitur: quo, ut in præcedente, nihil geftum reperitur quod ad noftrum inftitutum fpectare videatur: ficut nec in fequenti, quo inierunt Confulatum C. Silius Nepos & L. Munatius Plancus.

berio miffus eft, alio titulo exornatum fuiffe; præfertim cum poft inftitutum Imperium vix videamus duos Proconfules in eodem exercitu fuiffe. Norifius tamen Card. in literis ad me fcriptis, ubi præfatos Ovidii verfus defcribit, arbitratur, cum ob cladem Varianam majoribus copiis bellum gerendum effet, Auguftum, non Tiberium folum, fed etiam Germanicum Proconfulari Imperio fultum, anno Chrifti antecedenti in Germaniam mififfe; uti olim bello periculofo per duos Confules idem bellum ftante Republica, adminiftrabatur, quod minus mihi probatur. Recte tamen in iifdem literis Card. Norifius monet, perperam me adduxiffe fequentem locum Suetonii Caligulæ vitæ initio ad oftendendum in præfato Dionis loco, vocem *Proconful* non ad Tiberium, fed ad Germanicum, & epitheta non femper ad proximiora fubftantiva referri: *Germanicus Caji Cæfaris pater, a Tiberio patruo adoptatus, Quæfturam quinquennio antequam per leges liceret, & poft eum Confulatum ftatim geffit*, inquit Suetonius, cujus verba in Differt. Hypat. parte prima cap.3. numer. VI. fic explicanda dixi cum Cafaubono, ut virgula ante adverbium *ftatim* apponenda effet, & fignificaret Suetonius, Germanicum, ftatim ut adoptatus, Quæfturam geffiffe; ficque adverbium *ftatim* proxime referretur ad Quæfturam, non vero ad Confulatum, qui immediate ante illud legitur. At hæc Cafauboni explicatio, quam ibi fecutus fum, rejicienda; cum vox *ftatim* non fit exclufiva medii temporis, fed Magiftratus intermedii, nempe Præturæ, quæ femper medius erat Magiftratus inter Quæfturam & Confulatum. Scribit enim Dio anno Urbis DCCLXV. Chrifti XII.: *Poftea Confulatum Germanicus, nondum gefta Prætura accepit*. Quod indicat, inquit Card. Norifius, vox illa *ftatim* apud Suetonium; cum Dio anno Urbis DCCLX. Chrifti VII. Germanicum Quæfturam geffiffe fcribat. Illud fupereft obfervandum Zonaram hujus anni initio citatum, cum hæreret, an vox *Proconfulis* apud Dionem tranfpofita fuiffet, illam prætermififfe, folumque fcripfiffe: *Poft hæc ipfe* (nempe Tiberius) *& Germanicus in Celticam impreffione facta, quafdam ejus partes incurfarunt*. &c.

Anno Urbis 765. Olymp. 197. an.4.

SÆC. I. An. C.12.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5505.

☉ 21. C B. ☽ 13. Indict. 15.

JESU CHRISTI 12. *fecundum Baronium* 14.

AUGUSTI IMP. 56.

I. *Confules*. [1] AD num. I. Coff. *Germanicus Cæfar, & C. Fonteius Capito*.

II. *Tiberius & Germanicus Romam reverfi*. Tiberius & Germanicus currenti tantum anno e Germania in Urbem redierunt, ut elicio ex Velleio lib.2. cap.104. ubi poftquam Tiberium, protinus ab adoptione, quæ V. Kalendas Julias anni Chrifti IV. contigit, in Germaniam miffum fcripfit, addit: *Miffus cum eo Præfectus equitum in Germaniam fucceffor officii patris mei, cæleftiffimorum ejus operum, per annos continuos novem Præfectus, aut Legatus, fpectator, & pro captu mediocritatis meæ adjutor fui*. Quod fi anno præcedenti Tiberius & Germanicus Romam veniffent, non annos *novem*, fed *octo* tantum Velleius Tiberii Legatus fuiffet. Quare, quando Suetonius in Tiberio cap.20. de Tiberio ait: *A Germania in Urbem poft biennium regreffus*; biennium illud ufque ad præfentem annum prorogat. Quando vero Dio & Zonaras præcedentis anni initio citati fcribunt, Tiberium & Germanicum *autumno*, præcedentis nempe Chrifti anni, Romam reverfos effe, adverfus Velleium teftem oculatum audiendi non funt. De triumpho Tiberii hoc anno gefto, eique jam ab anno Chrifti IX. decreto, legendi Dio, Velleius & Suetonius.

Natus hoc anno Caius Caligula, qui poftea impe- III.

[1] COff. *Germanicus Cæfar, & Caius Fonteius Capito*. In fragmentis Capitolinis apud Gruterum pag.CCXCV. GERMANICUS CA . . . . TI. F. AUG. & C. FONTEIUS C. F. C. N. CAPITO. Item pag.DCXXIII. 3. PRID. IDUS APRIL. GERMANICO. CAESARE ET C. FONTEIO CAPITONE COS. Apud Panvinium in Faftis, & Gruter. pag.LXXIX.-5. GERMANICO. CAESARE C. FONTEIO CAPITONE. COS. KAL. JAN. Infcriptio item apud Gruterum pag.CCXXXVI. 3. *Germanici Cæfaris* TI. F. DIVI. AUG. NEP. DIVI. JUL. PRON. COS. nomen præfert. Suffectus *Capitoni* fuit *C. Vifellius Varro*. Lapis apud Fabrettum pag. 477. num. 144. GERMANICO CAESARE C. VISELLIO COS. XIII. K. OCTOBRIS. Lapis Ligorianus veteris Latii, tom. V. pag. 215. ubi habetur ARA. DED. PRID. KAL. DECEMB. GERM. ET CAPITONE. COS. Fuerat autem dudum Germanicus *defignatus conful*, ut præfert vetus lapis apud Sponium in Mifcellaneis pag.166. GERMANICO CAESARI. TI. F. AUG. NEP. Q. AUGURI COS. DESIGNAT. Dio lib.LVI. pag.587. *Poft hæc confulatum Germanicus, nondum prætura functus, occepit; ac toto anno geffit, non dignitatis caufa, fed quia idem etiamnum ab aliis quibufdam fiebat: nulla re memorabili peracta, nifi quod potiores tulit partes: quum ipfius collega Caius Capito obiter tantum numeraretur*. Suetonius in Caligula Cap.I. *Germanicus Caji Cæfaris pater, Drufi minoris Antoniæ filius, a Tiberio patruo adoptatus, quæfturam quinquennio antequam per leges liceret, & poft eam confulatum ftatim geffit*. Fafti Vindebonenfes: *Cæfare & Capitone*. Fafti Idatiani: *Germanico Cæfare, & Capitone*. Suetonius in Caligula Cap.VIII. *Caius Cæfar natus eft pridie Kal. feptembris, patre fuo* (Germanico) *& C. Fonteio Capitone Coff.* Dies natalis *Caji* etiam in veteri Kalendario apud Gruterum pag.CXXXIV. ponitur *pridie Kal. Septemb.* hoc pacto PR. . . . . XXI. NAT. C. CAESARIS. GERMANICI. Lampridius in Commodo cap.X. Suetonii librum feris objectum a quodam ait, *quia Commodus eumdem diem natalem habuerat, quem Caligula*.

Caligula alio in loco genitus, in alio natus. imperavit, de cujus nativitatis loco hactenus controversia mota. Suetonius in ejus Vita cap. 8. ait: *Caius Cæsar natus est pridie Kalendas Septembris, patre suo & C. Fonteio Capitone Coss. Ubi natus sit, incertum diversitas tradentium facit. Cnæus Lentulus Gætulicus Tiburi genitum scribit: Plinius Secundus in Treveris, vico Ambiatino supra Confluentes; addit etiam pro argumento, aras ibi ostendi inscriptas, OB AGRIPPINÆ PUERPERIUM Versiculi, imperante mox eo, divulgati, apud hibernas legiones procreatum indicant.*

In castris natus, patriis nutritus in armis,
Jam designati Principis omen erat.

Ego in Actis Antii invenio editum. Respondetque postea ad Plinii rationes. Lipsius vero in Notis ad lib. I. Annal. Taciti, ubi is de Caio Caligula scribit: *Jam infans in castris genitus, in contubernio legionum eductus*; pluribus refellit Suetonium, Pliniumque tuetur, dicens nihil obstare, Agrippinam relictam a Germanico marito in Germania, ibi hoc anno peperisse, eodemque in Urbem rediisse. Sed tam Plinius, quam Suetonius & Lipsius, aliique alterutrum secuti, meo judicio hallucinantur. Caius enim alio in loco genitus, alio in loco natus. Incidit ejus natale in diem ultimum mensis Augusti currentis Christi anni, ideoque mense circiter Octobris anni antecedentis, quo Germanicus adhuc in Germania erat, procreatus est; sicque accurate Tacitus ait, hunc in castris genitum, & in contubernio legionum eductum, seu educatum. Ex quibus tamen verbis perperam infert Lipsius, existimasse Tacitum in Germania Caium natum esse. Versiculi vero laudati neque ei, neque Plinio favent: *in castris* enim *natus*, idem est quod, *in castris genitus*, quomodo eos divulgatos existimo, quibusve verbis eos ipsemet Lipsius exhibet. Denique recte dicit Suetonius, cum Agrippina bis in Germania filias enixa fuerit, Inscriptionem a Plinio allatam ad rem non facere. Caius itaque in Germania genitus, Antiique in Italia natus.

IV. *Census inchoatur.* Eusebius in Chronico anno Abrahami 2028. secundum editionem Pontaci ait: *Augustus cum Tiberio filio suo censum Romæ agitans, invenit hominum nonagies trecentena & septuaginta millia.* Incipit hic annus Abrahami Kalendis Octobris præcedentis Christi anni. Quare census, qui annos aliquot, antequam lustrum conderetur, fieri solitus erat, hoc anno inchoatus. Ille enim nonnisi Censoribus Romæ præsentibus editus. Ad alium itaque annum lustrum, ad alium census pertinet. Præterea Censura cum Imperio Proconsulari Tiberio communicata, isque Censor declaratus, sed ea Potestas ante ejus in Urbem reditum ad actum non reducta. Quæ duo hactenus non satis observata. Toto anno sequenti census continuatus, cum lustrum ad annum Christi XIV. pertineat.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5506. — Anno Urbis 766. Olymp. 198. an. 1.

☉ 22. A. ☽ 14. Indict. 1.

JESU CHRISTI 13. *secundum Baronium* 15. — SÆC. I. An. C. 13.

AUGUSTI IMP. 57.

[1] AD num. I. Coss. C. *Silius*, & L. *Munacius Plancus*, ex Dione. Baronius priorem vocat C. Silium Nepotem: sed cognomen illud *Nepos* fictitium, ut jam alibi cum Card. Norisio dixi. — I. *Consules.*

Augustus *quintum in decennium gubernationem Reipublicæ, invitus scilicet accepit: Tiberio Tribunitiam Potestatem prorogavit: Druso Tiberii filio potestat m Consulatus tertio anno, etiam non gesta Prætura, petendi*, inquit Dio sub hujus anni Coss. Mediobarbus hunc Nummum Tiberii producit, TI. CÆSAR AUGUSTI F. TR. POT. XV. Repræsentantur Quadrigæ triumphales. In postica, CÆSAR AUGUSTUS DIVI F. PATER PATRIÆ. Visitur caput Augusti. Producit & Nummum Augusti, CÆSAR AUGUSTUS DIVI F. PATER PATRIÆ. Caput Augusti. In postica, TI. CÆSAR AUGUSTI. F. TR. POT. XV. Quadrigæ triumphales. Tiberius currenti anno *V. Kalend. Julias* Tribunitiam Potestatem XV. suscepit. Quare præfati Nummi similesve a Mediobarbo in Numismatibus Imperatorum Romanorum descripti, hoc anno cusi sunt. Ait Mediobarbus V. C. ad triumphum Tiberii de Pannonibus, Dalmatis, & Germanis, quem anno superiori duxit, hos Nummos spectare. At referendi illi ad victorias ultimo decennio reportatas, non vero ad Tiberii triumphum. Hinc factum, ut annis Decennalibus Imperatorum dicatis Quadrigæ triumphales ob victorias præcedenti decennio relatas decretæ fuerint, ut infra sæpius visuri sumus. Imperatorum enim Decennalia a prorogatione Imperii Augusto concessi in decennium nata: ideoque in illis de more acta, quæ singulis decenniis in honorem Octaviani Augusti factitata fuerant. Ob eamdem rationem Augustus, qui hactenus *Imperator* tantum XX. in Nummis dicebatur, appellatus est Imp. XXI., ut liquet ex hoc Nummo a Mediobarbo recitato, IMP. CÆSAR DIVI F. AUGUSTUS IMP. XXI. in postica, PONTIF. MAXIM. TRIBUN. POTEST. XXXVII. S.C. quod exemplum successores in Decennalibus quandoque imitati sunt. — II. *Imperium Augusto in decennium concessum.*

Anno

[1] COss. C. *Silius* & L. *Munacius Plancus.* In fragmentis Capitolinis, apud Gruter. pag. CCXCV. ad *Augusti Tribunitiam Potestatem* XXXV. *Tiberii* XIIII. recensentur C. SILIUS P. F. P. N. & L. MUNATIUS L. F. L. N. PLANCUS. Tessera eburnea Florentiæ in Museo Mediceo, edita a Bernardo Montefauconio, Diar. Italici cap. XXIV. pag. 357. deinde inter Inscriptiones antiquas urbium Etruriæ pag. 74. P. I. num. CCIX. C. SIL. L. MUN. COS. ATHAMANS MAECENATIS SP. K. JAN. Dio lib. LVI. pag. 588. *L. Munatio, C. Silio Consulibus.* Suetonius in Augusto cap. CI. *Testamentum* (Augusti) *L. Planco, C. Silio Coss. III. Nonas Aprilis, ante annum & quatuor menses quam decederet, factum &c.*

De *Munatio Planco*, consulatu functo, Tacit. Annal. lib. I. cap. XXXIX. Fasti Idatiani; *Flacco & Silano.* Vindebonenses: *Planco & Silano.*

JESU CHRISTI
ANNUS
16.

AUGUSTI IMP.
ANNUS
57.

I. ANno Christi decimosexto, duobus Sextis, iisdemque Nepotibus, Pompeio & Appuleio Coss. Archelaus Ethnarcha Romæ a Legatis Samaritanorum ac Judæorum judicio postulatus, nono principatus sui anno (ut Josephus testatur (a)) damnatus Viennam Galliæ civitatem in exilium mittitur, pecunia ejus fisco adjudicata, & ditione sua contributa Syriæ. Hæc pluribus Josephus: qui tamen sibi parum constans, alibi dicit (b) id accidisse anno regni ejus decimo. Porro quod spectat ad tempus damnationis Archelai: Dio (c) Josephum secutus (cum enim post multos annos, nempe Severi Imperatoris temporibus, scripserit; res Judæorum a Judæo historico mutuatus creditur) damnatum dicit Herodem Palæstinum (sic enim Archelaum nominat) & trans Alpes relegatum, ac partem ejus ditionis in publicum esse redactam sub Consulatu M. Æmilii Lepidi & L. Arruntii, anno ab Urbe condita septingentesimo quinquagesimonono, quo ipso anno a Josepho exactus ponitur, prout ex numero annorum regni Herodis patris ejus ab eodem auctore descripto perfacile quis intelliget. Sed quam manifeste erret, satis superius demonstravimus, cum de tempore nati Christi egimus. Assentitur & nostræ huic chronologiæ Eusebius (d) dum anno Augusti Imperatoris ultimo contigisse ait exilium Archelai in Galliam.

(a) Joseph. de bell. Jud. lib. 2. c. 6.

Archelaus damnatus exilio.

(b) Joseph. antiq. lib. 17. cap. 15.

(c) Dio hist. Rom. lib. 56.

(d) Eusebius in Chronic.

☞ Adversus autem ista hæc nobis objectio facta est ex Josepho Judæo. Si post tot Christi annos vixisse ponatur Herodes: non potuit (ut a Josepho asseritur) ejici ab Augusto in exilium Archelaus. Cui primo responderim, si Josephum quis sibi sequendum proponat, deserat necesse est Evangelicam veritatem, utpote qui Judæus auctor (ut ostendimus) ante Christum natum ponat Herodis senioris obitum. Sed redarguimus ejusdem auctoris levitatem & inconstantiam ex ipsiusmet scriptis superius recitatis. Porro si quis eidem ita secum pugnanti, & Evangelicæ veritati penitus repugnanti fidem adhibendam putaverit: hac ex parte Celsum, Porphyrium & Julianum impietate se superare cognoscat, cum iidem licet Christianæ religionis hostes infensissimi, & contradictores acerbissimi, numquam tamen ausi reperiantur proponere Josephum Evangelistis. At cum non solum (quod satis erat) evangelica veritate redarguerimus Judæum historicum, sed ex suis ipsius scriptis sæpenumero, aperta luce eum mendacissimum ostenderimus, & in hoc ipso de annis Herodis adeo diversa & plane contraria loquutum viderimus, quomodo non magis sequendus nobis fuit Eusebius, quem scimus ea quæ hujus sunt temporis esse mutuatum a Phlegonte Chronographo omnium antiquissimo ac famosissimo. Qui quidem Eusebius ponit ultimo Augusti anno II.

Anno Urbis 767. Olymp. 198. an. 2. SÆC. I. An. C. 14.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5507.

☉ 13. G. ☽ 11. Indict. 2.

JESU CHRISTI 14. *secundum Baronium* 16.

TIBERII IMP. I.

I. Consules. [1] A Num. I. ad V. Coss. *Sex. Pompeius*, & *Sex. Appuleius* ex Dione. Baronius utrique *Nepotis* cognomen affingit errore jam supra confutato.

II. Archelaus Viennam relegatus. Archelaus Herodis Ascalonitæ filius anno Christi VII. Viennam Galliæ in exilium ab Augusto missus, patrimonio ejus & thesauris fisco adjudicatis. Et ratio est, quia anno Juliano quadragesimo tertio patri successit, decimumque Regni annum attigit, quo anno Josepho Sacerdoti natus est filius Matthias, *βασιλεύοντος Ἀρχελάου τὸ δέκατον*, id est, *decimo regni Archelai anno*, ut ex publicis Tabulis in libri de vita sua initio retulit Matthiæ hujus filius Flavius Josephus *Historicus*. Is ob hanc rationem, quod in libris Belli Judaici de novem *Archelai* annis prius scripserat, in libris Antiquitatum omnino mutandum esse censuit: decem & annos in Regno & aristas in somno *Archelai* substituens. Qui quidem anni decem utrinque incompleti fuere. Dio quidem lib. 55. anno Urbis DCCLIX. Christi scilicet VI. scribit: *Herodes Palæstinus a fratribus accusatus, trans Alpes est relegatus, ac pars ejus ditionis in publicum redacta*. Sed non mirum, eum exilium ejus anno uno antevertisse; cum posterius *Herodis* patris regnum anno uno tardius consignarit; sicque mortem ejus anno etiam uno differre coactus fuerit. In eo autem quod Archelaum Herodem Dio appellat; non hallucinatur, ut communiter recentes Historici scribunt; sed *Arche-*

[1] COss. *Sex. Pompeius & Sex. Appuleius*. De his Velleius lib. II. cap. CXXIII. *Pompeio Appuleioque Cos. septuagesimo sexto anno, animam* (Augustus) *cælestem cælo reddidit*. Suetonius in Augusto Cap. C. ubi de ejus morte, quæ contigit: *duobus Sextis, Pompeio & Apuleio Coss.* XIV. *Kal. Septembris*. Tacit. Annal. lib. I. cap. VII. *Sext. Pompeius, & Sex. Appuleius Consules, primi in verba Tiberii Cæsaris juravere*.

Gruterus pag. XLVIII. II. DED. V. ID. AVG. SEX. POMPEIO ET SEX. APPULEIO. COS.

Dio lib. LVI. pag. 509. *Etenim Pompeius Consul, quum Augusti corpus apportantibus obviam, ex Urbe contenderet: offenso crure, cum eo in Urbem gestatus fuit*. Fasti Vindebonenses hos consules per prænomina referunt, ita: *Duobus Sextis*. Fasti Idatiani: *Duobus Sextis Pompeio Magno & Apuleio*.

anno exilium Archelai, ubi novem regnaſſet annos, ultimo autem tantummodo inchoato. Euſebium ſecutus eſt Beda de ſex ætatibus, & alii nobiliores Chronographi. At vero qui ea objecit ſeverus exactor, ut excludat tempus Auguſti ab exilio Archelai, novem ipſius regni annos ex Joſephi ſententia vult numerari pleniſſimos, non inchoatos tantum, ut diximus, ita magis favens uni Judæo, quam pluribus Chriſtianis, & Joſepho ſibi ipſi contradicenti, quam Euſebio ex Phlegonte vera prodenti, & inhæreat Judaicæ hiſtoriæ magis quam Evangelicæ veritati; ſed oſtendat ipſe primum Joſephum multipliciter mendacii redargutum non adeo enormiter & frequenter erraſſe: ut ſui prærogativa ſit cæteris præponendus. Sed ad ejuſdem Archelai proſſcriptionem redeamus.

III. *(a) Joſeph. antiq. lib. 17. c. 15.* Objecta in Archelaum.

Quænam autem objecta ſint illi crimina, ut ſic damnatus fuerit, Joſephus (*a*) his verbis rem geſtam enarrat: *Primates tam Judæorum quam Samaritarum, non ferentes ejus tyrannidem, detulerunt eum ad Cæſarem; maxime cum ſcirent, eum contra ipſius mandatum feciſſe: a quo juſſus fuerat ex æquo ac bono præeſſe ſubditis. Hoc audito Cæſar commotus accerſit procuratorem ejus Romæ agentem, & ipſum Archelaum nomine: nec dignatus quicquam ſcribere, Vade, inquit & quamprimum illum ad nos adducito. Qui accelerata navigatione in Judæam delatus, reperit eum cum amicis in convivio; indicataque voluntate Cæſaris, ad profectionem hortatus eſt. Mox ubi venit, Cæſar auditis ejus accuſationibus & ipſius defenſione, miſit eum Viennam in exilium, quæ eſt urbs Galliæ, mulctatum prius omni pecunia.* Hæc ille.

IV. Cur Joſeph timuit Archelaum.

Ex his itaque certior cauſa redditur, cur Joſeph monitu Angeli reverſus ab Ægypto idcirco noluit in Judæam venire, quod audiſſet illic regnare Archelaum Herodis filium loco patris ſui: nam & in Galilæa, quo ſeceſſit, itidem filius Herodis regnabat: unde patet illum non extimuiſſe ſucceſſores Herodis ſed Archelai tyrannidem jam omnibus notam. *His peractis, ac finibus Archelai principatus in provinciam redactis*, inquit Joſephus, (*b*) *Procurator Coponius quidam eques Romanus in Judæam miſſus eſt, ea ſibi a Cæſare poteſtate mandata. Hoc diſceptante, Galilæus quidam, Simon nomine, defectionis arguebatur: quia indigenas increparet, ſi tributum Romanis pendere paterentur, dominoſque poſt Deum ferre mortales.* Hæc Joſephus: quem, dum (*c*) alibi id factum ait per Quirinum Conſularem tunc a Ceſare in Syriam miſſum, & cum eo Coponium, jam ſuperius cum de annuis Regis Herodis egimus, confutavimus, ipſumque errore temporis lapſum oſtendimus. Vi-

(b) Joſeph. de bel. Jud. lib. 2. c. 7.

(c) Joſeph. antiq. lib. 17. c. ult. & lib. 18. c. 1.

laum duplex nomen tuliſſe nos edocet; ſicut & *Archelaus* junior, qui Herodes Archelaus dictus eſt, ut inferius viſuri ſumus. Joſephus in fine lib. 17. de Antiquit. ſcribit; Archelao Romæ damnato, atque Viennam Galliæ in exilium deportato, *mittitur a Cæſare Quirinius vir Conſularis, qui cenſum agat in Syria*, qui cenſus nunquam antea in Judæa actus fuerat, ut in Apparatu Chronologico dixi. Idem Joſephus lib. 18. cap. 3. annum cenſus primitus peracti ita deſignat, *tricesimo ac ſeptimo anno poſt cladem Antonio apud Actium a Cæſare illatam*. Annus Actiacus XXXVII. cœptus eſt die XXX. menſis Auguſti anni Chriſti ſexti. Quare anno inſequenti facultates Archelai in publicum fiſcum relatæ, & cenſus in Judæa actus.

III. *Hiſtoria Judæorum accurate a Joſepho ſcripta.*

Baronius exiſtimat cum Euſebio in Chronico, Archelaum Viennam præſenti anno relegatum fuiſſe, ac Dioni Joſephum impoſuiſſe, a quo *rex Judæorum creditur mutuatus*. Quod certe admitti non poteſt, cum Joſephus accurate Herodis Hiſtoriam ex Romanis Auguſteæ ætatis Scriptoribus, qui injuria temporum intercidere, excripſerit; Hiſtoria vero Herodis ac filiorum ejus ab Euſebio elucubrata intolerabilibus erroribus ſcateat. Petavius lib. 11. de Doct. Temp. cap. 1. eoſdem errores Euſebio tanquam primario auctori tribuit, ait enim: *Horum omnium παρευρημάτων & παραχυσμάτων, atque illius Hiſtoriæ calamitatis, ſi quis fundum eſſe dicat Euſebium, ~~is a~~ veritate, me quidem judice, non abhorreat. Etenim tam ille in Herodis temporibus digerendis hallucinatus eſt, ut reliquis, qui eum univerſi ferme ſecuti ſunt, largiſſime peccandi ſegetem occaſionemque præbuerit.* At longe diu ante Euſebium hujuſmodi perturbationes in Herodis Hiſtoriam inductæ; Julius enim Africanus, Clemens Alexandrinus, aliique multi, qui Euſebium præceſſere, & Natale Chriſti in annum Julianum XLIII. contulere, Herodem adhuc in vivis fuiſſe, ac ad inſequentes annos vitam produxiſſe ſine dubio ſuppoſuere; cum tamen certum videatur, eumdem ultra illum annum Julianum Imperium & vitam non propagaſſe. Quare errores illi vetuſti, ab Euſebio, qui in eorum patrocinium Joſephum trahere nititur, magis quidem aucti, non tamen primum diſſeminati.

IV. *Silanus Quirinio ſuccedit in Præfectura Syriæ.*

Quoad *Quirinium*, de quo plura adverſus Baronium in Apparatu Chronologico diximus, Syriam adminiſtrandam ſuſcepit anno Chriſti ſeptimo, ut mox diximus ex Joſepho, eamque rexit uſque ad annum Chriſti duodecimum, quo *Q. Cæcilius Silanus Creticus* eam provinciam obtinuit. Scripſit ad me Card. Noriſius V C. extare in Muſeo Illuſtriſſimi Marchionis Riccardi & in Mediceo, Nummos duos æreos, in quorum antica viſitur caput Jovis, & in poſtica legitur: ΕΠΙ ΣΙΛΑΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. Repræſentatur Aries retro ſydus aſpicens, & in medio ΓΜ. Eſt annus Antiochenus XLIII. ab anno Urbis DCCXXIII. ſeu victoria Actiaca deductus: extare & duos alios etiam æreos in Gaza Medicea ejuſdem Silani omnino ſimiles cum his verbis, ΕΠΙ ΣΙΛΑΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ & in medio ΔΜ. Eſt annus Antiochenus XLIV. Prior Antiochenus annus inchoatur anno Chriſti XII. poſterior currenti Chriſti anno. Quare jam anno præcedenti *Silanus* Syriam adminiſtrabat. Quod ex eo certum redditur, quod Card. Noriſius in iiſdem litteris moneat, aſſervari in Gaza Medicea Nummum *Silani*, in cujus antica viſitur caput Tiberii cum inſcriptione: ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡ quia Tiberius cognomen Auguſti initio non

CHRISTI
16.

V. De Judæa in Provinciam redacta. Videas eumdem auctorem, confusis semel temporibus & res gestas simul confundere; ut cum scribit (a) tempore census Quirini, Judam Gaulanitem una cum Sadocho Pharisæo novam hæresim de non pendendo tributo Romanis pervulgasse, idque post Archeali obitum contigisse: alibi tamen (b) (ut vidimus) id ipsum factum scribit a Simone quodam homine Galilæo: sed verius existimamus, cum diversa sint nomina, diversas etiam fuisse personas, ac tempora; Judamque auctorem sectæ, Simonem vero affectatorem; & illa de Juda temporibus nascentis Christi sub Præside Syriæ Quirino, ista vero de Simone post exactum Archelaum, cum Judæa est juncta Syriæ; illa occasione census, ista vero contigisse ea ex causa, quod Judæa sit in provinciam redacta, facta haud dubium deterioris conditionis. Quantumvis enim Archelaus tyrannus esset, circumcisus tamen proselytus ex patre itidem circumciso proselyto natus erat, ac proinde eorum gentilis videretur: sed redacta semel Judæa in provinciam, regnum Judæorum jam penitus videretur abscissum: qua novitate, compressa semel secta Galilæorum, in Simone revixit. Sæpius enim, post excisas etiam Hierosolymas, Galilæos eadem solitos prædicare, turbasque ciere ac movere, ob idque libenti animo mortem oppetere; jam superius, cum de Galilæorum origine egimus, satis manifestavimus. Nec est quod quis dicere possit, eumdem fuisse Judam atque Simonem, eamdemque personam nominatam duobus nominibus: nam etsi

(a) Joseph. antiq. lib. 18. c. 1.
(b) Joseph. de bell. Jud. lib. 2. c. 7.

AUGUSTI IMP.
57.

in Scriptura divina id frequens est, ab eodem tamen Josepho haud facile usurpatum invenitur.

VI. Augusti obitus. Eodem anno, decimoquarto Kal. Septembris, qua die quondam primum Consulatum inierat, Octavianus Augustus e vita excessit, cum annos septuagintaquinque, menses decem, & dies vigintisex vixisset: siquidem natus est nono Kal. Octobris. Solus summum imperium gessit a victoria Actiaca annos quadragintaquatuor, demptis diebus tredecim. Hæc Dio (c) post Tacitum. Qui autem numerant annos ejus Imperii a Triumviratu inchoato, regnasse colligunt annos quinquagintasex, & menses sex; ut Epiphanius (d) & alii, quos superius recensuimus. Qui vero supputant annos a nece Cæsaris, quo anno eidem armato in Antonium (ut diximus) collata est a Senatu summa Imperii potestas, quinquaginta septem annos, menses sex, ac dies duos annumerant, ut Josephus (e) & alii: ea ratione auctor libri de Oratoribus, longe alius haud dubie quam Tacitus (f) eum regnasse ait annos quinquaginta & octo, quod scilicet ejus ultimi anni dimidium & amplius regnasset. At de annis Augusti fusius superius actum est.

VII. Lex de Græco Sermone. Sed antequam ad Tiberium Octaviani Augusti successorem convertamus stylum; ea quæ de eodem Augusto scribit Suetonius, attendamus; dum ait, ipsum haud diu ante obitum togas distribuisse ac pallia, vestimenta nimirum Romanorum atque Græcorum, lege proposita (si tamen res serio facta est) ut Romani Græco, Græ-

(c) Dio hist. Rom. lib. 55.
(d) Epiph. in Ancorato.
(e) Joseph. antiq. lib. 18. c. 3. & de bello Jud. lib. 2. c. 8.
(f) Tacit. lib. de Orat.

admisit, ut testatur Suetonius in Tiberio. Hæc ejus postica.

Nota Superior Α primum Tiberii annum; notæ inferiores ΕΜ annum XLV. ab imperio Augusti in Syria notant. Incipit is Augusti annus anno Urbis conditæ DCCLXVII. Christi nempe XIV. quo die decima nona Augusti Octaviano Tiberius successit. Præterea Toinardus Vir doctissimus scripsit ad me, vidisse se Silani Nummos anno Antiocheno ΖΜ. notatos cum nota Γ supra Silani nomen, quæ non tantum tertium Imperii Tiberiani annum designant; sed etiam notam Α Nummo Mediceo adscriptam primum Tiberii annum significare certo demonstrant. Quadragesimus autem septimus annus Antiochenus incipit anno Urbis DCCLXIX. anno; scilicet Christi XVI. quo Tiberius tertium Imperi annum iniit. Ex ultimis Silani Nummis Eram Antiochenam in Numismatis Præsidum Syriæ expressam, ab anno Urbis DCCXXXIII. quo pugna Actiaca habita, deductam fuisse manifeste liquet, ac Card. Norisium in Cenotaphiis Pisanis Dissert. II. cap. 16. paragrapho 13. non bene eam ab anno insequenti, Urbis nempe DCCXXIV. desumsisse, ut ipsemet ad me scripsit. Sic enim fieri non posset, ut annus Antiochenus XLV. cum primo Tiberii, & annus XLVII. cum tertio ejusdem Imperatoris concurreret, ut examinanti patet. Videnda quæ diximus, cum de Era Actiaca locuti sumus. Silanus itaque Syriæ Legatus fuit usque ad annum Christi decimum septimum, ut eo anno videbimus.

V. *Augustus lustrum condit, & moritur.* Baron. n. v. Ad num. V. & seqq. Augustus die decima nona mensis Augusti e vivis excessit, ut recte in Epitome, cui Tiberius jam Imperii Collega successit. Ante mortem lustrum condidit *in campo Martio*, inquit Suetonius in Augusto cap. 97. & quidem *centum dies* antequam moreretur, ut testatur ibidem Suetonius. Ex quibus elicio, lustrum *IV. Idus Maii* fuisse conditum: ad eum enim diem in veteri Kalendario, quod apud Goltzium extat, legitur, *Lud. Mart. in circ.* & a die IV. Idus Maii ad diem XIV. Kalend. Septembris dies centum interjiciuntur. Addit ibidem Suetonius de Augusto loquens: *Vota quæ in proximum lustrum suscipi mos est, Collegam suum nuncupare jussit; nam se, quamquam conscriptis paratisque jam tabulis, negavit suscepturum, quæ non esset soluturus*. Mortem enim suam præsagiebat. In lustris itaque Vota solvi, & nova in quinquennium suscipi mos fuit, indeque origo Votorum, quæ in Quinquennalibus & id genus

Græci Romano habitu & sermone uterentur. Hæc cum Suetonius (*a*) de illo scribat, tamen antea irrepserat in Italiam usus pallii; de quo sic Tertullianus (*b*): *Pallium etsi Græcum magis, sed lingua jam penes Latium est: cum voce vestis intravit*. Porro pallii usus haudquaquam visus est a Romanis fuisse receptus: nam Plinius (*c*) meminit, quod qui aqua & igne interdicebantur, togis exuebantur, & palliis amiciebantur, quasi peregrino induendi modo. Reus item constituebatur (*d*) peregrinitatis, si quis advena toga indutus videri vellet esse Romanus: non tamen Romanis uti pallio vetitum esse videtur; ut de Scipione, cum esset in gymnasio, & de Catone minore, cum jus diceret, quos pallio usos esse traditur, videre licet: constat etiam, quod de Tiberio scribit Suetonius (*e*) ipsum abiecta toga ferme biennio permansisse in pallio.

(*a*) *Suet. in Oct. c.* 98.
(*b*) *Tertul. lib. de pallio, c.*3.
(*c*) *Plin. lib.*4. *epist.* 11.
(*d*) *Suet. in Claud. cap.*15.
(*e*) *Suet. in Tib. c.*13.

VIII. Græcæ linguæ usus.

Græco etiam uti sermone, haudquaquam usu in Urbe receptum fuisse intelligitur: unde de eodem Tiberio, qui successit Augusto, hæc idem (*f*) auctor scribit: *Sermone Græco, quamquam alias promptus & facilis, non tamen usquequaque usus est: abstinuitque maxime in Senatu; adeo quidem ut monopolium nominaturus, veniam postularit, quod sibi verbo peregrino utendum esset; atque in quodam decreto Patrum, cum* ἔμβλημα *recitaretur, commutandam censuerit vocem, & pro peregrina nostratem requirendam, aut si non reperiretur, vel pluribus & per ambitum verborum rem enuntiandam. Militem quoque Græce testimonium interrogatum, nisi Latine respondere vetuit*. Hæc Suetonius: eadem fere de ipso testatur Dio (*g*). Atque de Claudio (*h*) traditur quod splendidum virum, Græciæque provinciæ principem, verum Latini sermonis ignarum, non modo albo Judicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit. Ad hæc spectant, quæ narrat Cicero (*i*) de Lucullo, quod dicere solebat, se libenter Græcis barbara admiscuisse, ut se Romanum probaret. Commendat Valerius (*k*) de eadem re Romanorum magistratuum pristinum usum, cum ait: *Magistratus vero prisci quantopere suam populique Romani majestatem retinentes se gesserint, hinc cognosci potest, quod inter cætera obtinendæ gravitatis indicia, illud quoque magna cum perseverantia custodiebant, ne Græcis umquam nisi Latine responsa darent: quinetiam ipsa linguæ volubilitate, qua plurimum valent, excussa, per interpretem loqui cogebant, non in Urbe tantum nostra, sed etiam in Græcia & Asia; quo scilicet Latinæ vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur; nec illis deerant studia doctrinæ, sed ulla non in re pallium togæ subjici debere arbitrabantur; indignum esse existimantes, illecebris & suavitate litterarum, Imperii pondus & auctoritatem domari*. Hæc ille.

(*f*) *Suet. in Tib. c.*71.
(*g*) *Dio hist. Rom. li.* 57.
(*h*) *Suet. in Claud. c.*16.
(*i*) *Cicer. ad Att. lib.* 1. *epist.*16.
(*k*) *Valer. Max. lib.* 2. *c.*2.

Unde

festis postea suscepta, repetenda. Augustus tria lustra fecit ex Marmore Ancyrano, & Suetonio cap.27. Primum anno Urbis DCCXXVI. in sexto suo Consulatu, Collega M. Agrippa ex Dione cap.53. Secundum anno Urbis DCCXLVI. in eodem enim Marmore Ancyrano Augustus ait: *Nuper lustrum solus feci, legi*, Censorino & *Asinio Coss.* &c. Tertium denique lustrum ab Augusto actum ad hunc annum pertinet. De his Augusti lustris legenda, quæ scribit Card. Norisius in Cenotaphiis Pisanis Differt. II. cap.1. Tiberius *condito lustro in Illyricum profectus est: & statim ex itinere revocatus spirantem adhuc Augustum reperit*. Profectus itaque in Illyricum non est, nisi post diem duodecimum Maji, quo lustrum peractum demonstravimus, quove illud de more factum existimamus. Livius lib.1. loquens de Servio Tullio Romanorum Rege, qui lustrum instituit, ait: *In campo Martio instructum exercitum omnem, sue, ove, taurilibus lustravit, idque conditum lustrum appellatum, quia in censendo finis factus est*. Idem postea a Censoribus in aliis lustris factitatum. Card. Norisius in Differt. de Votis Decennalibus cap.1. arbitratur hujusmodi sacrificia in Quinquennalibus & id genus festis etiam facta. Sed quæ ad id probandum Card. eruditissimus in medium adducit, ostendunt quidem illa sacrificia ob alias etiam quam ob lustrum caussas a Romanis, sed non in Quinquennalibus, peracta. Cum tamen Vota Quinquennaliorum & Decennaliorum ab his quæ in lustro condendo nuncupabantur, originem etiam duxisse videantur, ejus conjectura verisimilitudine non caret.

VI. *Augusti mors male ab Eusebio consignata.*

[1] Eusebius in Chronico Augusti mortem anno præcedenti perperam consignat. Eam enim cum anno Abrahami 2029. connectit; qui Abrahami annus Kalendis Octobris anni Christi duodecimi inchoatur. Quare cum Augustus die decima-nona mensis Augusti vita functus fuerit, mors ea secundum Eusebii sententiam ad annum præcedentem pertinet: quæ cum sit falsissima, trium sequentium Imperatorum Chronologia in Chronico Eusebiano depravata. Ex ea tamen opinione deduco primum, Eusebium annos Augustei Imperii aliter in universum quam in particulari numerare. Quando enim de toto, quo Augustus regnavit tempore, in Chronico loquitur, ejus Imperii initium a morte Julii Cæsaris, seu ab Idibus Martiis anni Abrahami millesimi nongentesimi septuagesimi tertii, qui anno Periodi Græco-Romanæ 5449. mense Septembri exorditur, desumit, quod ex eo probatur, quod Augusti mortem collocet anno Abrahami bis millesimo vicesimo nono, qui majori sui parte cum anno Christi decimo tertio concurrit. Quo

---

[1] Accedat his, quæ a Baronio & Pagio de die mortis Augusti proferuntur, Kalendarii Antiatini auctoritas, in quo, ad XIV. *Kal. Septemb.* adnotatur AUG. EXCESSIT.

IX. Latinæ linguæ majestas.

(a) Luc. 23. Joan. 19.

Unde inferri poteſt, in titulo Crucis Domini, quem ſcripſit Pilatus Hebraice, Græce, & Latine, non eo ordine quo recenſentur ab Evangeliſtis (*a*), inſcriptiones eſſe poſitas: nam diverſi cum inter ſe reperiantur, non ordinem ipſos ſecutos eſſe, ſed tantum quod factum eſſet, inſinuaſſe: ſed Latinam inſcriptionem primo loco poſitam eſſe. Nam & Nicolaus (*b*) Papa in Michaelem impium Imperatorem furore quodam percitum in Latinam linguam inſultantem ait: *Hæc cum Hebræa & Græca in titulo Domini a reliquis diſcreta, inſignem principatum tenens, omnibus nationibus prædicat Jeſum Nazarenum Regem Judæorum.* Sed de tituli Crucis inſcriptione plura inferius. Porro eadem Latina lingua Chriſti fidei Sacramentis in Romana Eccleſia magis magiſque nobilitata, ſicut illa totius Catholicæ fidei ſemper tenuit principatum, eodem modo & ipſa eſt præ ceteris exaltata. Unde Marcianus Imperator in Chalcedonenſi ſacroſancto Concilio coram ampliſſimo Patrum conventu concionaturus, licet homo Græcus, & inter Græcos, & in ditione ac regione Græcorum, eamdem orationem Latine prius, poſtmodum Græce dixit, ut ex ipſius Synodi (*c*) Actis conſtat. Legati etiam Apoſtolicæ ſedis Eccleſiæ Romanæ, litteras Romanorum Pontificum ad Synodos Græcorum Epiſcoporum conſcriptas nonniſi Latine legi, ac coram omnibus ex ſcripto recitari jubere conſueverunt; & niſi efflagitantibus omnibus ejus conſeſſus Epiſcopis Græce reddere. Fidem facit horum omnium unus ex Legatis ejuſdem ſedis Philippus preſbyter in SS. Concilio Oecumenico Epheſino; ubi recitatis Cæleſtini Papæ litteris Latine ſcriptis, univerſi Epiſcopi petierunt, ut eadem epiſtola Græce tranſlata, denuo recitaretur. Tunc his verbis ſic interlocutus Philippus Legatus: *Vetus*, inquit, *conſuetudo habet, ut Apoſtolicæ ſedis diplomata Latine proponantur, & hoc ſat eſſe ſolet. Nunc vero quoniam beatitudo veſtra efflagitat, ut litteræ allatæ Græce itidem relegantur, neceſſe fuit veſtræ beatitudinis deſiderio ſatisfacere, &c.* Hæc habent ipſa Acta SS. Synodi (*d*) Epheſinæ. In ſacris etiam Miſſarum ſolemniis penes Græcos ea ſemper viguit conſuetudo, ut tam lectiones Evangelicæ, quam Apoſtolicæ, primum Latine, inde Græce eadem in eccleſia publice recitarentur, ut idem qui ſupra Nicolaus (*e*) Papa ad eumdem Imperatorem ſcribens teſta-

(b) In epiſt. ad Mich. Imp. to.3. Con. nova edit.

(c) Synod. Chalced. act.6.

(d) Act. Synod. Epheſ. edit. Pelt. tom. 2. c.23.

(e) Nicol. epiſt. ad Mich. Imp.

pacto recte ſcribit Euſebius regnaſſe Auguſtum annos quinquaginta ſex, menſes ſex. At quando Auguſti annos in particulari numerat, primum conjungit cum anno Abrahami milleſimo nongenteſimo ſeptuageſimo quarto ab Octobri menſe inchoato, licet menſe Martio anni Abrahami antecedentis Julius Cæſar occiſus fuerit. Et ratio eſt, quia certum haberi debet, Euſebium exiſtimaſſe, Chriſtum natum eſſe anno Abrahami bis milleſimo decimo quinto, quod verum eſſe non poteſt, niſi primum Auguſti annum ab anno Abrahami milleſimo nongenteſimo ſeptuageſimo quarto inchoarit. Quod eo magis dicendum, quod ſequentium Imperatorum annus primus a menſe Octobri morti deceſſoris proximiori incipere ſoleat. Deduco ſecundo, Euſebium annum Abrahami bis milleſimum decimum quintum, quo Chriſtum natum aſſerit, & quadrageſimum ſecundum Auguſti annum anno Juliano XLIII. illigare. Ex quo & ſequitur, erraſſe Scaligerum in editione Chronici Euſebiani, in quo primum Chriſti annum cum anno Auguſti quadrageſimo tertio componit. Nam, ut advertit Valeſius in notis ad Euſebium lib.1. cap.5. in vetuſtiſſimis Codicibus Euſebiani Chronici primus Chriſti annus concurrit cum anno XLII. Imperii Auguſti. Quod in Euſebii ſententia neceſſario dicendum; cum annos ab Incarnatione Chriſti numeraverit, idque ſecundum Eram Incarnationis Alexandrinorum, quæ anno quadrageſimo tertio inchoatur. Ex eo Scaligeri errore alius conſequitur, quod nempe annum Incarnationis XIV. cum anno Abrahami 2029. copulavit; quamvis in Euſebii opinione Auguſtus mortuus ſit anno Incarnationis ſecundum Alexandrinos XV. qui cum eodem anno Abrahami 2029. menſe Octobri ſeu Eræ Chriſtianæ XII. inchoatur. Denique Valeſius citatus hallucinatur, quando ait, annum primum Auguſti ſecundum Euſebii ſupputationem, eum eſſe quo Hirtius & Panſa Conſules fuerunt. Nam ſi ab eo anno primum Auguſti annum inchoaſſet, non dixiſſet, Auguſtum regnaſſe annos LVI. menſes VI. In eumdem errorem incidit Petavius, quod non obſervaſſet, Euſebium Auguſti mortem cum anno Eræ noſtræ XIII. conjungere. Ex quo & in alium delapſus eſt, Chriſtum nempe ſecundum Euſebium natum eſſe anno Juliano XLIV. quem perperam exiſtimat concurrere cum anno XLII. Auguſti ab Euſebio memorato, ut videre eſt in Animadverſionibus Epiphanianis ad hæreſim 51. pag.130. [1]

[1] T*iberius* ad *diem VI. Idus Martias Pontifex maximus* creatus eſt: QUEM DIEM QUO FREQUENTIOR QUOD ANNIS SIT. SERVABIMUS VI. IDUS MARTIAS QUA DIE TI. CÆSAR PONTIF. MAXIMUS. FELICISSIME EST CREATUS. Ita loquitur Colonia Florentina in tabula marmorea apud Gruterum pag. CCXXVIII. VIII. Dies ſummi Pontificatus Imperatoribus delati ubique gentium in Orbe Romano eximio cultu celebrabatur, quod Noriſius Diſſert. III. cap.VII. pag.221. de Epochis Syro-Maced. colligit ex allata Gruteriana inſcriptione, ex nummo ab Antiochenis A. V. 741. in honorem *Auguſti* cuſo, quo anno *Auguſtus Pontifex Maximus* creatus eſt, & ex alio ab iiſdem in honorem *Tiberii* ſculpto, anno primo imperii, in quo *Tiberius Pontifex Maximus* appellatur. Cæterum Gruteriana inſcriptio, quæ de *Pontificatu Tiberii*, quotannis celebrando loquitur, non ad Cenetenſem, ut ſcribit Noriſius, ſed ad Florentinam coloniam pertinet, ut patet ex antiquis Inſcriptionibus Etruriæ P.1. pag.316. nuper vulgatis.

testatur. Sed quando occasione edicti Augusti Imp. pene non sentientes longius digressi sumus, nunc ad propositum revertamur.

X. Tiberius. (a) Ex Tacito, Sueton. Joseph. Dione, & aliis.

Post obitum Augusti Imperatoris, ipsa die XIV. Kal. Septembris, (a) Tiberius Nero, Juliæ Augustæ filius, capessit Imperium, tenuitque annis vigintiduobus, mensibus sex, diebus vigintisex: erat ipse tunc annum agens quinquagesimumquintum. Mittitur vero tunc ab eo mox ad procurandam Judæam Valerius Gratus, mansitque in eo magistratu annis undecim, ut testatur Josephus. (b) *Tunc Herodes Tetrarcha, qui & Antipas, receptus in amicitiam Tiberii, de ipsius nomine urbem a se conditam vocavit Tiberiada, electo ad hoc optimo agro ad ora lacus Genezareth, unde non longe ab Emmaus sunt aquæ calidæ: hæc partim a convenis, partim a Galilæis habitata est, quorum nonnulli eo commigrare coacti sunt, quidam etiam e nobilitate sedes illic sibi optaverunt: at quo major esset frequentia, recepti sunt ad incolendum etiam tenuissimi quique undecumque confluentes.* Hæc & alia de Tiberiade narrat idem Josephus (c). Porro & lacus ipse ab eadem civitate cognominatus est Tiberiadis: hujus est frequens mentio apud sanctos Evangelistas; in ea enim regione frequenter versabatur Dominus noster.

(b) Joseph. antiq. lib. 18. c. 3.

Studia Herodis in Tiberium.

(c) Joseph. ant. lib. 18. cap. 3.

XI. Hic non omittendum, ipsum Herodem olim, Augusti tempore, Sephori civitatem cinxisse mœnibus, & totius Galilææ caput constituisse, & in honorem Juliæ Augustæ Juliada nomen imposuisse: quo etiam tempore Philippus (d) Tetrarcha pari æmulatione in gratiam ejusdem Cæsaris Paneada sitam ad Jordanis fontes, auctam ædificiis, Cæsaream dici voluit; & vicum situm in ripa lacus Genezareth, Bethsaida dictum, in speciem urbis nobilitatum, nomine Cæsaris filiæ, Juliam nuncupavit. Fuit vero Bethsaida patria Petri Andreæ, atque Philippi Apostolorum (e). Hæc præstiterunt hi paterno exemplo ducti, qui ex turri Stratonis Cæsaream maritimam amplissimam civitatem in honorem Augusti construxerat (f). Horum non piguit meminisse, quod in Evangelio & Actibus Apostolorum sæpe eorumdem locorum mentio habeatur. Verum enimvero in eo Herodem parentem Antipas & Philippus imitari minime potuerunt, ut sicut ille, qui in honorem Augusti templa erexerat, unum Cæsareæ, cujus meminit Philo (g) alterum in Panio, de quo Josephus (h), ita & isti eadem in Tiberii gratiam præstarent. Nam is primis annis sui Imperii, adeo optimi Principis & ab omni fastu alienissimi specimen dedit; ut non tantum (quod ait Suetonius i) se Dominum dici vetuerit; sed (quod scripsit Dio k) neque ullum templum sibi proprium extrui, neque se in ullo alio coli passus fuerit; edicto etiam palam, ne quis privatus, neque urbs ullam statuam ipsi poneret injussu suo addideritque se numquam id concessurum. Hæc & alia id genus digna optimo Principe de Tiberio memoriæ commendavit Dio Cassius; additque Tacitus (l), ingestum a populo sæpius nomen Patris patriæ ipsum repudiasse, vetuisseque in acta sua jurare, etiam si Senatus id censuisset: ac dictitare solitum, cuncta mortalium incerta; quantoque plus aliquis adeptus foret, tanto magis esse expositum ludibrio; eadem & Suetonius (m) pluribus.

Civitates & templa Augusto. (d) Joseph. ibid. & de bel. Jud. lib. 2. c. ...

(e) Joan. 1.

(f) Joseph. antiq. lib. 16. c. 9.

(g) Phil. de leg. ad Caium.

(h) Joseph. antiq. lib. 15. c. 13.

(i) Suet. in vita ipsius c. 27.

(k) Dio hist. Rom. lib. 57.

Tiberius laudatus.

(l) Tacit. lib. 1. Annal.

(m) Suet. in vita Tib. c. 26. & 27.

Se-

VII. Tiberius Decennalia induxit.

Dio lib. 57. de Tiberio ait: *Decem annis Imperii ejus exactis, ad resumendum id, nihil decreto opus habuit: neque enim in decennia intercisum, quod Augustus fecerat, id gerere statuerat.* Tiberius itaque primus ex Imperatoribus fuit, qui Quinquennalia, Decennalia, & id genus festa in morem induxit. Introducta & ab eodem secunda Consulatuum Cæsareorum Regula, ut nempe Imperatores annis hujusmodi festivitatibus addictis Consulatum sumerent; prima enim Augusto attribuenda, qui anno post Julii Cæsaris mortem Consulatum suffectum iniit. Quia vero Chronologia Fastique summam ab hujusmodi festis tam a Gentilibus, quam a Christianis Imperatoribus, magna pompa celebratis, lucem accipiunt, ea modo ex conjecturis, modo certis argumentis, annis suis consignabo. Post familiam Juliam in Nerone extinctam, Cæsares omnes Vota Quinquennalia nuncupasse certum: antea, cum nomen illud potius familiæ quam imperii esset, Cæsares Quinquennalia non exhibuere, nisi vel Tribunitia Potestate, aut Imperio Proconsulari, aut utroque exornati essent.

JESU CHRISTI
ANNUS
17.

TIBERII IMP.
ANNUS
1.

I. Præsidum summum jus. *S*Equenti anno, *Druso Cæsare & C. Norbano Flacco Coss. Valerius Gratus Judææ Præses adempto summo sacerdotio Annano Pontifici, in locum ejus Ismaelem Fabi filium subrogavit: quo etiam paulo post in ordinem redacto in Eleazarum Annani Pontificis filium honorem transtulit*. Hæc Josephus (*a*). Redacta semel, quod diximus, post Archelaum exactum Judæa in provinciam, qui illuc Præsides mittebantur ab Imperatore, veluti rerum domini sibi etiam in sacra jus vendicabant, atque ex animi libidine summum sacerdotium tribuebant itidem & auferebant. Stolam siquidem pontificiam, quasi regni hereditariam, in suam potestatem redegerant: quomodo autem acciderit, id totum Josephus (*b*) his verbis describit: *Hyrcanus Pontifex ejus nominis primus, extructa prope templum turri, degebat in ea majorem temporis partem: & quoniam hanc stolam habebat in sua custodia, qua nemo præter illum utebatur, recepturus privatum habitum, eo loci illam deponebat: idem mos fuit etiam successoribus posteris. Herodes autem regnum adeptus, turrim hanc opportuno loco sitam, magno sumptu exædificatam, denominavit ab amico Antonio; & stolam ita ut ibi reperta est, detinuit, ratus eo magis obnoxium se habiturum populum. Idem fecit Archelaus filius ejus & successor: cujus regno in provinciam mutato, Romani simul & pontificiæ stolæ possessionem nacti sunt, in cella ad hoc ipsum structa repositæ & obsignatæ sigillo Pontificum atque custodum sacri ærarii, Præfecto castelli accendente ibi lucernam quotidie. Hanc septimo ante festum die Præfectus exhibebat Pontifici: qua purificata indutus sacrorum tempore, sequenti die rursum eam reponebat in cellam, ubi antea condita fuerat. Id fiebat singulis annis ter, jejunii tempore*. Hæc ille.

(*a*) *Joseph. antiq. lib.* 18. *c*. 3.

(*b*) *Joseph. antiq. lib.* 18. *c*. 6.

De stola Pontificia.

II. Vestes sacerdotales. Porro adjuncta erant stolæ duo alia indumenta, quorum alterum superhumerale, alterum vero pectorale dicebatur, amboque pretiosis lapidibus erant insignia. De his hæc alibi idem auctor (*c*) memoria digna testatus: *Ex lapillis*, inquit, *quos Pontifex in humeris gestabat* (*sardonyches erant, quorum naturam nulli non notam narrare supervacuum puto*) *micabat alter, quoties litatum esset, is qui dextrum humerum occupabat: tantumque fulgorem emittebat, ut procul etiam intuentibus conspiceretur, idque præter naturam suam & consuetudinem: quod certe admirationem meretur apud omnes, nisi si qui ex contemptu religionis sapientiæ opinionem aucupantur. Sed mirabilius est quod nunc dicturus sum. Per duodecim gemmas, quas in pectore Pontifex insutas rationali gestat, in bello victoriam Deus prænuntiare solebat: nam priusquam exercitus se moveret, tantus fulgor ex eis emicabat, ut toti populo perfacile innotesceret adesse Deum, opemque & auxilium suum invocantibus esse allaturum. Quapropter Græci, quotquot a nostra religione non abhorrent, cum hoc miraculum pro compertissimo habeant, ita ut negari non possit, rationale vocant* λόγιον *hoc est, oraculum. Desiit tam rationale quam sardonyx fulgorem emittere annis ducentis antequam hæc commentaremur, irato Deo propter legum suarum prævaricationem*. Hactenus de his Josephus. Porro Philo (*d*) gemmas illas, quas Josephus appellat sardonycas dicit smaragdos, agensque tam de his quam de rationali, eleganter eorum mysterium declarat.

(*c*) *Joseph. antiq. l.* 3. *c*. 9.

Rationale.

(*d*) *Phil. lib. de Monarchia.*

Anno Urbis 768. Olymp. 198. an. 3. SÆC. I. An. C. 15.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5508.

☉ 24. F. ☽ 16. Indict. 3.

JESU CHRISTI 15. *secundum Baronium* 17.

TIBERII IMP. 2.

I. *Consules*. [1] AD Num. I. Coss. *Drusus Cæsar*, & C. *Norbanus Flaccus*. Erat Drusus Tiberii Augusti filius, qui anno Christi XI. Quæsturam gesserat, ut docet Dio lib. 56. cuique Augustus anno Urbis DCCLXVI. Christi scilicet XIII. *potestatem Consulatus tertio anno, etiam non gesta Prætura, petendi concessit*, inquit Dio ibidem.

II. *Cæsar, nomen familiæ, non dignitatis, ante Neronis interitum*. Cum Drusus filius Tiberii Cæsaris esset, Cæsar ratione familiæ vocatus est. Zonaras quidem in Tiberio scribit, Germanicum tres filios reliquisse, *quos*, inquit, *Augustus in testamento suo Cæsares appellavit*. Quod si verum esset, sequeretur, Drusum non minus ob dignitatem, quam ob familiam, Cæsaris nomen tulisse. Sed Zonaram ea in re errare, existimat Card. Norisius, ut me per litteras monuit, ideoque ante Neronis interitum, Cæsaris nomen familiam, non vero dignitatem designabat, in quantum conjicere possumus; hac enim in re mihi aquam hærere fateor.

[1] COss. *Drusus Cæsar & C. Norbanus Flaccus*. Dio lib. LVII. pag. 611. *Druso Tiberii F. C. Norbano consulibus*. Tacitus lib. I. Cap. LV. *Druso Cæsare, C. Norbano Coss. decernitur Germanico* triumphus. Suetonius in Vitellio Cap. III. *Natus est* (Vitellius) VIII. *Kalend. Octobris, vel, ut quidam* VII. *Idus Septembris Druso Cæsare, Norbano Flacco Coss.* Fasti Vindebonenses: *Druso Cæsare & Flacco*. Fasti Idatiani: *Bruto* (pro *Druso*) *& Flacco*. In nummis legitur: DRUSUS CÆSAR TIB. AUG. F.

JESU CHRISTI Annus 18. — TIBERII IMP. Annus 2.

I. (a) Dio l. 57. & Tacit. l. 2.

ANno Christi Domini nostri decimooctavo Statilius (a) Taurus & L. Libo consules creati sunt: quo tempore Valerius Gratus Præses in Judæa, quem nuper tribuerat Pontificatum Eleazaro Annani Pontificis filio, abrogavit; eamque dignitatem Simoni Camithi filio contulit, qui in Pontificatum annum tantummodo exegit. Hæc Josephus (b) in Judæa tradit evenisse. Romæ autem, ut auctor est Dio (c), Tiberius Imperator inter alia laudatissima edicta quæ promulgavit, ut de veste serica non utenda, neque vasis aureis, nisi in sacris, aliud addidit adversus magos, & quoslibet divinationes exercentes, quos omnes severissimo edicto exagitavit. Causam autem ejus ferendæ legis idem auctor narrat his verbis: *Porro Tiberius, etsi Thrasillo assidue utebatur, ac singulis diebus vaticinia accipiebat, tamen re accurate considerata, cum aliquando per somnum jussus esset cuidam argentum dare, hominem interemit, quod intelligebat per magicam artem dæmonem immissum fuisse: reliquos omnes astrologos magos, aut quicumque aliquopiam modo divinationes exercerent, exteros necavit; cives, qui (etiamnum neglecto priore edicto, quo prohibitum fuerat usu harum artium omnibus qui in Urbe essent) tractare ejusmodi res deferentur, extorres egit: qui vero destitissent, impunitatem consequebantur.* Hæc Dio.

(b) Joseph. antiq. lib. 18. cap. 3. (c) Dio hist. Rom. lib. 57. sub dictis Coss.

Tib. Imp. Magos exagitat.

II. Addit ad hæc Tacitus (d) sub idem tempus, iisdem Coss. Libonem Drusum Urbanum prætorem, quod invocationibus dæmonum inservisset, multis accusationibus judicio postulatum, testibusque convictum, domi mortem voluntariam oppetiisse, se ipsum necando: item ejusdem criminis reum L. Pituanium e saxo Tarpeio dejectum; & in P. Marcium extra portam Exquilinam, præcinente classico, more prisco, Consules advertisse. Sicque magiæ crimen, quod per multos annos, ut ait (e) Romanam Urbem exedit, hoc anno primum repressum est, atque severe punitum. Meminit ejusdem adversus magos Tiberii sanctionis etiam (f) Plinius: ut plane consideratione fit dignum adveniente Christo in mundum, Magos ex Oriente venientes, ipsum Dominum cognovisse & adorasse; dæmones in Ægypto perterrefactos; Roma vero, itemque ab Italia magos expulsos, & in eosdem severissime lege actum esse. Venerat quippe in Orbem ille qui adversus dæmones bellum indiceret, eorumque vires infringeret, & sub eodem Imperatore crucem perferendo, sibi cuncta subjiceret.

(d) Tacit. Annal. lib. 2. sub iisdem Coss. (e) Tacit. lib. 1. hist. (f) Plin. nat. hist. lib. 30. c. 1.

JESU CHRISTI Annus 19. — TIBERII IMP. Annus 3.

I. (g) Dio lib. 57. Tacit. lib. 2. & alii. (h) Joseph. antiq. lib. 18. c. 3.

POst hæc, anno qui sequitur, Redemptoris nostri decimonono, C. Cœlio (g) Rufo & L. Pomponio Flacco Coss. Simon (h) Camithi filius summus sacerdos, anno tantum eo honore perfunctus, a Valerio Grato Judææ Præside in ordinem redactus est, suffectusque ab eodem in locum ipsius Josephus qui cognominabatur Caiphas: hujus sacerdotium diuturnius fuit, de quo plura suo loco inferius dicturi sumus.

Caiphæ Sacerdotium.

II. Iisdem Coss. cum oracula vana quædam,

Anno Urbis 769. Olymp. 198. an. 4. — ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5509.

☉ 25. ED. ☽ 17. Indict. 4.

SÆC. I. An. C. 16. — JESU CHRISTI 16. *secundum Baronium* 18.

TIBERII IMP. 3.

I. Consules. — [1] AD n. I. Coss. *T. Statilius Sisenna Taurus, & L. Scribonius Libo*, ex Dione.

II. Quinquennalia Tiberii. — Incidunt in hunc annum Quinquennalia Imperii Proconsularis Tiberii ab anno Christi XI. deducta. Ad ea revocanda, quæ Tacitus lib. 2. Annal. sub hujus anni Consulibus scribit: *Fine anni arcus propter ædem Saturni ob recepta signa cum Varo amissa, ductu Germanici, auspiciis Tiberii: & ædes Fortis Fortunæ Tiberium juxta :: . sacrarium genti Juliæ, effigiesque Divo Augusto apud Bovillas, dicantur*. Annis enim hujusmodi festis addictis arcus erigi & templa dicari mos erat.

---

[1] COss. *T. Statilius Sisenna Taurus & L. Scribonius Libo*. Dio lib. LVII. pag. 612. *Sisenna Statilio Tauro L. Libone Consulibus*. Fragmentum veteris lapidis apud Fabretium pag. 701. n. 224. GELOS. DIVI. AUGUSTI. L. EX. DEC... POST. MORTEM. FILII. SUI. NO.... IIII. NONAS. MAIAS. T. STATILIO TAURO. P. POMPO............ Hoc anno Julium *Pomponium Græcinum Consulem suffectum* fuisse tradunt; de quo Ovidius de Ponto Eleg. IX. Fasti Vindebonenses & Idatiani: *Tauro & Libone*. Tacitus initio libri II. Annal. *Sisenna Statilio Tauro, L. Libone Coss.*

CHRISTI 19. | TIBERII IMP. 3.

dam, tamquam Sibyllina, de Urbis interitu anno nongentesimo ab ejus origine obventuro ferrentur; Tiberius tamquam falsa redarguit, eaque occasione adjecit animum, ut omnes fatidicos libros inspiceret, eorumque alios probaret quos legitimos sciret, spurios vero rejiceret. Hæc ex Dione (a) referimus, quo manifestius reddatur, Christianis, qui (ut superius dictum est) in prædicando Gentilibus adventum Christi veri Dei, & idolorum falsitatem, ex Sybillinis carminibus interdum, quod illi divinæ Scripturæ non crederent, peterent testimonia, nonnisi ab expurgatis toties per ipsos libris id facere licuisse, ut nulla de impostura jure objici posset calumnia: ab Augusto id etiam factitatum, jam præfati sumus.

(a) Dio hist. Rom. lib.57. sub bis Coss.

III. Sub idem tempus, Judæi (b) fessi oneribus tributorum, pro relevatione apud Tiberium Imperatorem suppliciter egerunt, simulque Syria de eadem re conquesta: cum his aliisque casibus Oriente exagitato, ab eodem Tiberio Germanicus, quem ex Druso Germanico fratre suo, Liviæ filio genitum, in filium adoptaverat, ad res provinciarum componendas in Syriam mittitur. Tiberius enim æque atque Augustus Judæis favit; eisdemque Romæ degentibus, in cives distributiones fieri solitas, sicut & ille fecerat, impertiri voluit, ut Philo (c) testatur: quæ autem iidem Romæ agentes passi sint dolo Seiani, suo loco narrabimus.

(b) Tacit. lib.2.

(c) Philo lib. de legat. ad Caium.

JESU CHRISTI ANNUS 20. | TIBERII IMP. ANNUS. 4.

I. CHristi annus vigesimus habuit Consules Tiberium Aug. tertio, & Germanicum secundo, ut Annales Taciti (d) demonstrant. Se-

(d) Tacit. Annal. lib. 2. sub iisdem Coss.

Anno Urbis 770. Olymp. 199. an.1. SÆC. I. An. C.17.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5510.

☉ 26. C. ☽ 18. Indict. 5.

JESU CHRISTI 17. *secundum Baronium* 19.

TIBERII IMP. 4.

I. *Consules.* [1] AD num.I. Coss. *C. Cælius Rufus*, & *L. Pomponius Flaccus*, ex Tacito lib.2. Annal.

II. *Sybillina Oracula.* Ad num.II. quæ narrantur in Annalibus de Sybillinis oraculis, pertinent ad annum Christi XIX. cum ea Dio lib.57. recitet sub Consulatu Silani & Norbani, qui illo anno Fastis nomen dedere.

III. *Piso fit Syriæ Præses.* Ad num.III. Hoc anno, decreto Senatus *permissæ Germanico Provinciæ, quæ mari dividuntur*, ut motum Orientem componeret, ut ait Tacitus lib.2. Annal. Et quia Syriæ Præses *Creticus Silanus* per affinitatem Germanico erat connexus, *Cn. Pisonem* successorem illi constituit Tiberius, ad spes Germanici coercendas. Ita Tacitus loco citato.

Anno Urbis 771. Olymp. 199. an.2. SÆC. I. An. C.18.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5511.

☉ 27. B. ☽ 19. Indict. 6.

JESU CHRISTI 18. *secundum Baronium* 20.

TIBERII IMP. 5.

I. *Consules.* [2] AD num.I. Coss. *Tiberius Aug. III.* & *Germanicus II.*

II. *Quindecennalia Imperii Cæsarei Tiberii.* Sumtus is a Tiberio Consulatus juxta II. regulam Consulatuum Cæsaræorum, propter nempe Cæsaræi ejus Imperii Quindecennalia, ab anno Christi XIII. quo ei Tribunitia Potestas prorogata, deducta. Ad ea solennia pertinent, quæ Tacitus lib.2. Annal. sub hujus anni Consulibus scribit: *Cappadoces in formam Provinciæ redacti, Q. Veranium Legatum accepere, & quædam ex regiis tributis diminuta, quo mitius Romanum Imperium speraretur. Comagenis Q. Servæus præponitur, tum primum ad jus Prætoris translatis.* Hæc horum solennium indicia: annis enim his festis, Regna in Provinciam redacta, populi tributis levati, & novitates inductæ. Quare licet Cappadocia anno præcedenti Archelaum Regem amisisset, ut testatur Tacitus laudatus, ante tamen præsentem annum in jus Provinciæ non redacta.

[1] COss. *C. Cœlius Rufus & L. Pomponius Flaccus*. Dio lib. LVII. pag.613. *Sequenti anno (* nempe post consulatum *Tauri & Libonis) C. Cæcilius Rufus, L. Pomponius Flaccus consulum nomen gesserunt*. Tacitus Annalium lib.II. cap. XLI. *C. Cælio, L. Pomponio Coss. Germanicus Cæsar A. D. VII. Kal. Junias triumphavit de Cheruscis &c. De Pomponio Græcino* consule designato, ituroque honorem *Kal. Januar.*, Ovid. lib. IV. de Ponto, Eleg. IX. ubi duo Pomponii fratres laudantur, scilicet *Pomponius Græcinus, & Pomponius Flaccus; hic Pomponio Græcino* fratri, semestri consuli suffecto, successor datus est, inquit Norisius Differt.III. de Epochis Syro-Maced. cap.IV. pag. 142. & Syriæ Præses factus est A. V. 775. Christi 22. Obiit in Syria adhuc Præses ante exitum autumni A.D. 33. Fasti Idatiani: *Crasso (pro Flacco) & Rufo*. Fasti Vindebonenses: *Flacco & Rufo*.

[2] COss. *Tiber. Aug.III. & Germanicus II.* Lapis Florentiæ in ædibus Rodulphiorum, editus a Bernardo Monte-fauconio in Diario Italico, pag.382. deinde ab Antonio Francisco Gorio in antiquis Inscriptionibus Etruriæ P.I.pag.316. TI. CAESARE. TERT. GERMANICO CAESARE ITER. COS.

Idem

JESU CHRISTI ANNUS 21. | TIBERII IMP. ANNUS 5.

I. SEquenti anno Junio Silano & Norbano Flacco Coss. jubente Tiberio, gravissimis Senatus decretis feminarum libido, quæ etiam in Senatorias grassabatur, est coercita; cautumque ne quæstum corpore faceret, cui avus, aut pater, aut maritus eques Romanus fuisset. Hæc pluribus Tacitus (a) qui Vestiliæ, quæ causam dedit edicto, narrat impudicitiam: quibus autem pœnis convictæ Romanæ feminæ essent addicendæ, Suetonius (b) tradit; & mox subdit: (c) *Externas cærimonias, Ægyptios Judaicosque ritus compescuit: coactis qui ea superstitione tenebantur, religiosas vestes cum instrumento omni comburere. Judæorum juventutem per speciem sacramenti in provincias gravioris cæli distribuit,*

(a) *Tacit. Annal. lib. 2. sub iisdem Coss.*

(b) *Suet. in Tib. cap. 35.*

(c) *Suet. in Tib. cap. 36.*

Judæi Romæ vexati.

Idem titulus legitur apud Gruterum pag. CLXXXVII. 14. Fabrettus pag. 395. num. 275. GERMANICO CAESARI. TI. AUGUSTI F. DIVI AUGUSTI. N. AUGURI. FLAMINI. AUGUSTALI. COS. ITERUM. IMP. ITERUM. Monumenta Brixiensia Octavii Rubei pag. 123. editionis secundæ: GERMANICO CÆSARI. TI. F. AUG. N. PONTI. Q. COS. II. D. D. Lapis apud Sponium in Miscellan. pag. 181. & 266. cum *Tiberii* TRIB. POT. XX. COS. III. DESIG. IIII. Tiberius abdicavit, & in ejus locum suffectus est *L. Seius Tubero*, ut apparet ex marmorea tabula apud Pighium ad annum Urbis 770. & apud Gruterum pag. XXVI. 9. quam eidem Pighio communicavit Marcellus Cervinus paulo antequam in Summum Pontificem eligeretur. Legitur autem in ea. GERMANICO CAESARE. II. L. SEIO. TUBERONE COSS. DIES SACRIFICI. XIII. K. MAI. De *Secundo* item Germanici *consulatu*, ibidem apud Pighium lapis adfertur, qui Brixiæ extabat, & alius Romæ repertus in via lata cum aliis Claudiæ familiæ imaginum titulis, litterarumque figuris quibusdam a Claudio inventis. Lapis apud Gruterum pag. CCXXXV. 7. cum TR. POT. XIIII. IMP. II. COS. III. Suetonius in Caio cap. I. *Consul deinde* (Germanicus) *iterum creatus, ac prius quam honorem iniret ad componendum Orientis statum expulsus*. Tacitus lib. II. Annal. Cap. LIII. *Sequens annus Tiberium tertio, Germanicum iterum Consules habuit*. Fasti Vindebonenses: *Tib. Cæsare* III. *Germanico* II. Idatiani. *Tiberio Cæsare* II. (omissa una numerali nota) *& Druso Germanico II.*

Alter ex suffectis hoc anno est *C. Rubellius Blandus* C. F. qui Tacito teste Annal. lib. VI. Cap. XXVII. *Juliam Drusi filiam*, quondam Neronis uxorem accepit, cujus Rubellii avum Tiburtem, equitem Romanum plerique meminerant. Quum biennio ante primus *Juliæ* maritus *Nero* in insula Pontia fame periisset, ut habet Suetonius in vita Tiberii Cap. LIV. Julia Rubellio nupsit. Nuptiæ celebratæ sunt A. D. 33. Hinc ab eodem Tacito lib. VI. cap. XLV. Tiberii Rubellius Blandus, *progener* dicitur, delectusque est C. A. D. 36. ad templum Augusti, & Pompeji theatrum dedicandum. In historia Tiburtina Francisci Martii lib. VI. pag. 186. extat vetus lapis Tibure repertus in ecclesia S. Georgii, ubi de *Rubellii Blandi* consulatu mentio est; en lapis:

DIVAE DRUSILLAE
SACRUM
RUBELLIUS C. F.
BLANDUS DIVI
AUG.
TR. PL. PR. COS.
PONTIF.

Alius item lapis Tibure erutus paucis ab hinc annis ex Ecclesia S. Silvestri, & editus A. D. 1734. ab Antonio Maria Lupo Societatis Jesu presbytero in Dissertatione ad S. Severæ martyris Epitaphium, eadem ferme habet. Est autem nunc in ædibus Capitolinis, in quo ita legitur.

DIVAE DRUSILLAE
..... SACRUM
..... RUBELLIUS C. F. BLANDUS
LEG. DIVI. AUG. TR. PL. PR. COS.
..... PROCOS. PONTIF.

Munia omnia, quæ diversis temporibus *C. Rubellius Blandus* gesserat, in his inscriptionibus recensentur: Jam *Rubellius Blandus* ex Tacito lib. III. cap. LI. A. D. 21. e viris *Consularibus* erat, *Caji* prænomen habetur in lapide Gruteriano pag. XXIV. II. qui Tibure prostabat: JUNONI ARGEIAE. C. BLANDUS POCOS.

Drusilla Caji soror L. Cassio Longino, deinde M. Lepido nupta obiit A. D. 38. Divinos honores ei detulit Caius, de quibus Dio lib. LIX. pag. 648. Rubellius Blandus A. D. 20. sententiam in Senatu dixit adversus *Lepidam*, ut *aqua & igni interdiceretur*, in quam ab omnibus itum est. *Rubellius Blandus* ejus filius, de quo Tacitus Annal. lib. XIII. cap. XIX. *per maternam originem pari ac Nero gradu a Divo Augusto* erat. Paterna origo e Tiburtibus. Ibid. Annal. lib. XIV. cap. XXII. Demum jussu Neronis interfectus est. In excusis Taciti libris *Rubellius Plautus & P* [illegible]*cus* dicitur, quum ex vetustis lapidibus, *Blandus*, saltem ejus pater dicatur. Hinc, miror cur Justus Lipsius in Taciti exemplaribus, *Plautum*, non *Blandum*, legendum esse contendat. In nonnullis quoque excusis Juvenalis libris, Satyra VIII. vers. 37. ubi ait.

...... *tecum est mihi sermo Rubelli*
Plaute [pro Blande] *tumes alto Drusorum stemmate, tamquam*
Feceris ipse aliquid, propter quod nobilis esses;
Ut te conciperet, quæ sanguine fulget Juli.

In pervetusto Juvenalis codice, quem vidi, *Blande*, legitur, & quidem recte;

buit: reliquos gentis ejusdem, vel similia sectantes, Urbe submovit, sub pœna perpetuæ servitutis: nisi obtemperassent. Hæc Suetonius. Id enim dictis Coss. Silano atque Norbano actum, testatur Tacitus (*a*) qui ait, quatuor millia Judæorum libertini generis in insulam Sardiniam amandatos sub specie coercendorum latrociniorum, re ipsa tamen ut ob aeris gravitatem interirent.

(*a*) *Tacit. Ann. lib. 2. sub iisdem Coss.*

II. Quænam autem hujus decreti adversus Judæos causa præcesserit, Josephus (*b*) in hunc modum describit: *Erat quidam Judæus, qui ne legibus pœnas daret, metu solum verterat, vir modis omnibus pessimus. Is Romæ agens gerebat se pro Mosaicæ legis interprete, adscitis in societatem tribus aliis per omnia sui similibus. His cum se in disciplinam dedisset Fulvia mulier nobilis amplexa legem Mosaicam, persuaserunt ei, ut purpuram & aurum in Hierosolymitanum templum mitteret: quæ accepta in proprios usus verterunt, quod ante destinaverant. Id postquam Tiberius ex amico suo Saturnino, ipsius Fulviæ marito, de injuria conjugi facta questo cognovit; jussit universos Judæos ex Urbe pelli: ex quibus Consules delectu habito, quatuor millia militum miserunt in Sardiniam: plurimos etiam, qui ob patriam religionem detrectabant militiam, affecerunt pœnis gravissimis. Ita propter quatuor sceleratos, omnes Judæi coacti sunt Urbe cedere.* Hæc de his Josephus (*c*): qui & de immani scelere perpetrato ab Ægyptiis sacerdotibus adversus Paulinam clarissimam feminam, quo ex facinore iidem Ægyptii sacerdotes sunt in crucem acti, deque diruto Isidis templo, ejusdemque statua in Tiberim mersa texit historiam: at cum vera narret; tamen cum post Christi Domini nostri crucis supplicium contigisse hæc asserat, more suo plurimum a veritate temporis discrepat: id enim annis ante tredecim esse factum, Taciti testimonio, qui per annos singulos res tunc Romæ gestas digessit comprobatur.

(*b*) *Joseph. antiq. lib. 18. c. 5.*

(*c*) *Joseph. antiq. lib. 18. c. 4.*

III. Manserunt ita exules extra Urbem pulsi Judæi usque ad necem Seiani, cujus calumniis (ut scribit Philo *d*) tam dire a Tiberio exagitati sunt: qui demum (ut ait) comperta Judæorum innocentia, res illorum in feliciorem statum restituit, atque multa in eosdem contulit, beneficia; hoc enim idem Philo his verbis testatur: *Itidem jura Judæorum sub Tiberio conservata sunt, licet Seiano res novas moliente in Italia. Cognovit enim ille mox post necem insidiatoris, meras calumnias fuisse, delata de Judæis Urbem incolentibus crimina conficta a Seiano, ut gentem e medio tolleret, quam norat vel solam vel præcipuæ repugnaturam conatibus impiis, & conspirationi caput Imperatoris petenti. Proinde mandavit omnibus provinciarum Præsidibus, ut oppidatim huic genti parcerent, exceptis consciis paucis admodum; cæterum de ritibus eorum nihil novarent, sed commendatos haberent tum viros ipsos, ut pacis amantissimos, tum mores eorum, legesque ut conferentes ad tranquillitatem publicam.* Hæc Philo. Quæ vero pro Judæis, conquerente de illis Pilato Judææ Præside, Imperator rescripserit, suo loco opportunius ex eodem auctore narrabimus. Si enim temporis ratio habeatur, haud dubium hæc pro Judæis Tiberius rescripsisse anno Domini nostri trigesimotertio invenietur.

(*d*) *Philo de legat. ad Cajum. Judæi restituti.*

Anno Urbis 772. Olymp. 199. an. 3. SÆC. I. An. C. 19.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5512.

⊙ 28. A. ☽ 1. Indict. 7.

JESU CHRISTI 19. *secundum Baronium* 21.

TIBERII IMP. 6.

I. *Consules.* [1] ADnum. I. Coss. *M. Julius Silanus, & C. Norbanus Balbus.* Sic enim appellandus, non vero *Flaccus*, ut observat Card. Norisius ex Pighii Inscriptione ad annum Urbis 771. Gruteriana altera pag. 1041. Plinio lib. 2. cap. 57. & Idacii Fastis: ita Card. eruditissimus in literis ad me scriptis.

II. *Quinquennalia Imperii Augustei Tiberii.* Quinquennalia Imperii Augustei Tiberii in hunc annum incidunt, ut ex ejus Decennalibus liquet. In Gaza regia asservatur Nummus inscriptus, TI. CÆSAR. DIVI AUG. F. AUG. P. M. TR. P. XXI. S. C. in aversa parte, CIVITATIBUS ASIÆ RESTITUTIS. Visitur effigies Asiæ muliebri specie sedens. Anno Chisti XVII. duodecim celebres Asiæ Urbes terræ motu collapsæ ut scribit Tacitus lib. 2. Annal. quas cum Tiberius restituisset, ei colossus erectus juxta ædem Veneris, in Romano foro; & in unaquaque restauratarum urbium statuæ illi positæ, ut ex Apollonio Grammatico refert Phlegon Trallianus

---

[1] COss. *M. Julius Silanus, & C. Norbanus Balbus.* Typographi mendum est *Julius*, pro *Junius*. Cæterum lapis Romæ effossus, dum ibi Pighius morabatur, & ab eo editus ad annum Urbis 771. habet. M. JUNIO. M. F. NORBANO BALBO. COSS. Alius apud Gruterum pag. LXXIIII. 4. D. D. XIIII. KAL. FEBR. M. JUNIO. SILANO. ET. L. NORBANO. COS. Item pag. MXLI. 14. VI. NONAS MAI. M. JUNIO SULLANO. ET. L. NORBANO. BALBO. COS. Donianæ inscriptiones Cl. IX. n. 35. DEDIC. K. MART M. SIL. L. NORB. COS. Tessera gladiatoria apud Fabrettum pag. 39. SP. K. FEB. M. SIL. L. NORB. COS. Eadem a Montefauconio recusa tom. III. Antiquit. P. II. pag. 334. Dio lib. LVII. pag. 615. *Marco Junio Silano, Lucio Norbano Consulibus.* Tacitus Annal. lib. II. Cap. LIX. *M. Silano, L. Norbano Coss.* Ex his fit, *Norbano* prænomen *Lucii*, non *Caji*, fuisse. Fasti Vindebonenses, & Idatiani; *Silano & Balbo.* Plinius lib. II. cap. LXXXVII. *M. Junio Silano, L. Balbo Coss. ad* VIII. *Idus Julias*

CHRISTI 21. TIBERII IMP. 5.

IV. Eodem anno, Germanico Cæsare Orientis Præfecto, arte Pisonis tunc in Syria Præsidis, morte sublato: *Tiberius* (inquit (a) Dio) *cum antehac plurima egregie fecisset, tum in contraria omnia mutatus imperavit crudeliter, & ad omnia impulsorem habuit & administrum Ælium Seianum, Seji Strabonis filium.* Porro Suetonius (b), Tacitus (c), Dio (d), & alii portentosa Tiberii facinora prolixe describunt, ad quos ea nosse optantes remittimus.

(a) Dio hist. Rom. lib. 57. (b) Suet. in Tib. (c) Tacit. lib. 2. & 3. (d) Dio lib. 57. & 58.

JESU CHRISTI ANNUS 22. & 23. TIBERII IMP. ANNUS 6. & 7.

I. Anno sequenti, Valerius (e) Messala & Aurelius Cotta Consules creati sunt. Hos secuti (f) sunt Tiberius quartum & Drusus secundum ineuntes Consulatum. ☞ Tunc temporis idem Tiberius, Christiano quidem nedum philosopho principe dignum, de histrionibus urbe pellendis promulgavit edictum, iisdemque ea arte interdixit, ut Dio (g) testatur: Tacitus autem id post biennium factum sub consulatu Asinii, & Antistii, tradit. Præterea hoc anno, scribit Dio (h) iisdem Coss. ex senatus consulto statuisse Tiberium, ne sententia mortis damnatus intra decimum diem duceretur: quod quidem edictum latioribus spatiis Theodosius (i) Augustus Christianus Imp. ampliavit, nimirum, ut triginta etiam diebus executio capitalis sententiæ differretur. Ex his corrigendus est Sidonius (k) Apollinaris, qui ejusmodi dilationem triginta dierum tribuit Senatus consulto Tiberiano: nam decem tantum dies ab illo sunt dati, cæteri autem viginti a Theodosio imperatore sunt additi. ☜

Tib. Imp. Leges.

(e) Tacit. lib. 3. sub iisdem Coss. (f) Idem ibidem sub iisdem Coss. (g) Dio Hist. lib. 57. sub iisdem Coss. (h) Dio ibidem & Sueton. in vit. Tib. c. 75. (i) l. si vindicari C. de pœnis. Ruffin. lib. 2. c. 18. & Soz. lib. 3. c. 24. (k) Sidon. lib. 1. ep. 8. in fin.

Sub

in lib. de Mirabilibus. Quæ hoc anno facta occasione Quinquennalium Tiberii, ostendit hujus Tribunitia Potestas XXI. V. Kalendas Julii capessita. Porro annis Quinquennalibus & id genus festis dicatis, urbes aut constructas aut de novo reædificatas multis exemplis liquet.

III. *Saturninus Syriæ præficitur.* [1] Ad num. IV. Germanico Cæsare arte Pisonis Syriæ Præsidis extincto, *Cneius Sentius Saturninus* Prolegatus Syriam obtinuit, ut testatur Tacitus lib. 2. Annal. anno Urbis DCCLXXII. Hunc Saturninum diversum esse ab eo, qui jam ante *Quirinium* Syriam administraverat, non dubito. Videtur filius fuisse C. Sentii Saturnini, qui ante Quintilium Varum Syriam rexerat. Josephus enim lib. 16. Antiquit. cap. 17. ait, illum C. Sentium Saturninum tres filios habuisse, eosque ejus Legatos fuisse.

Anno Urbis 773. Olymp. 199. an. 4. SÆC. I. An. C. 20.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5513.

☉ 1. G. F. ☽ 2. Indict. 8.

JESU CHRISTI 20. *secundum Baronium* 22.

TIBERII IMP. 7.

I. *Consules.* [2] Ad num I. Coss. *M. Aurelius Messala, & M. Aurelius Cotta.*

Anno Urbis 774. Olymp. 200. an. 1. SÆC. I. An. C. 21.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5514.

☉ 2. E. ☽ 3. Indict. 9.

JESU CHRISTI 21. *secundum Baronium* 23.

TIBERII IMP. 8.

I. *Consules.* [1] Ad num. I. Coss. *Tiberius Aug. IV. & Drusus Cæsar II.*

II. *Proconsularis imperii Tiberii Decennalia.* Tiberii Consulatus juxta II. Consulatuum Cæsareorum regulam, Drusi juxta III. non solum quia Cæsar erat, sed etiam propter ejus Consulatum geminatum. Fastos enim Consulares diligenter evolvens deprehendi, iterato Consulatu cohonestatos, aut Imperatorum Collegas in Consulatu fuisse, vel insignioribus annis Consules processisse, præsertimque annis Decennalium & id genus festorum. In hunc autem annum Imperii Proconsularis Tiberii Decennalia incidunt. Ad ea referenda Inscriptio, quæ extat in territorio S. Canati, oppidulum est Gallo-Provinciæ, quam nuper clarissimus Dominus Luodivicus Thomassinus *de Mazaugues* Parlamenti Aquensis Senator detexit ac mecum communicavit.

TI. CÆSAR.
DIVI. AUGUST. I. F.
AUGUSTUS
PONTIFEX
MAXIMUS

[1] Dies obitus Germanici adsignari potest circiter III. *Idus Octobres*, ad quam diem in Kalendario Antiatino, licet numerorum, & Iduum litteris detritis, legitur. INFER. GERMANIC. Viri docti hactenus ex conjectura ante mensem Decembrem obiisse putarunt, quod Suetonius scribat in Caio Cæsare cap. VI. postquam palam factum est, Germanicum fato functum fuisse, inhiberi non potuisse edictis luctum publicum *per festos Decembris mensis dies.*

[2] Coss. *M. Aurelius Messala & M. Aurelius Cotta.* Tacitus lib. III. cap. III. *Consules M. Valerius, & M. Aurelius.* Ibid. cap. XVII. *Rogatus Aurelius Cotta consul* &c. Mox cap. XVIII. *Atque idem cum Valerius Messalinus* &c. Consules igitur erunt *M. Valerius Messalla, & M. Aurelius Cotta.* Fasti Vindebonenses: *Messala & Cotta.* Idatiani: *Messala & Grato* (pro *Cotta*). *Messallam*, gemino l. scribendum esse, docet Christophorus Cellarius in Orthographia latina, & ante eum Claudius Dausquius in Orthographicis.

CHRISTI 22. & 23. | TIBERII IMP. 6. & 7.

II. Quirini obitus. Sub hoc tempus P. Sulpitius Quirinus, qui olim præfuerat Syriæ, ac censum egerat, sub quo descriptus est Dominus noster Jesus Christus, ex hac vita migravit; cujus funus jussu Tiberii publicis exequiis frequentatum est a Senatu: de rebus ab eo gestis hæc summatim Tacitus (*a*): *Nihil ad veterem & patriciam Sulpitiorum familiam Quirinus pertinuit, ortus apud municipium Lanuvium: sed impiger militiæ, & acribus ministeriis Consulatum sub Divo Augusto, mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis, insignia triumphi adeptus, datusque rector Caio Cæsari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat: quod tunc patefecit in Senatu, laudatis in se officiis, & incusato M. Lollio, quem auctorem Caji Cæsaris pravitatis & discordiarum arguebat: Sed cæteris haud læta memoria erat Quirini, ob intentata (ut memoravi) Lepidæ uxori repudiatæ pericula, sordidamque & præpotentem senectam.* Hæc de Quirino Tacitus.

(*a*) Tacit. lib. 3. sub iisdem Coss.

III. Acta Pilati falsa. Sub hoc ipso Consulatu quarto Tiberii Imperatoris, consignata erant falsa illa adversus Redemptorem nostrum conficta a Maximino Imp. & aliis Acta (*b*) Pilati: quæ falsitatis certa ratione arguit Eusebius; quod tanti mendacii assertores, rerum nostrarum ignari, sub hoc Consulatu & sub Pilato contigisse scripserint, quando necdum Pilatus in Judæam missus fuerat Præses; quod anno duodecimo ejusdem Imp. factum esse, Josephus (*c*) testatur. Hæc repetens Eusebius (*d*) sic ait: *Idem scriptor in decimooctavo antiquitatis libro, anno regni Tiberii duodecimo, Pontium Pilatum Judææ regimen obtinuisse, atque eumdem decem annos continuos ad Tiberii fere occasum ibidem commoratum enarrat. Quocirca commentum eorum, qui heri prope & nudiustertius commentarios contra Salvatorem nostrum ediderunt, perspicue refutatur: in quibus primo omnium temporis ipsius ratione falso ab illis observata, mendacium eorum qui talia commenti sunt, evidenter & aperte coarguit. Nam ad quartum Consulatum Tiberii Cæsaris, qui fuit anno regni eius septimo, facinora a Judæis in salutari Salvatoris nostri passione admissa fuisse, commentarii isti complectuntur: quo quidem tempore satis liquet Pilatum nondum ad Judææ præfecturam gerendam adventasse.* Hæc ille. Porro de Actis Pilati suo loco paulo post plenius atque exactius agemus.

(*b*) Euseb. hist. lib. 1. c. 0.

(*c*) Joseph. antiq. lib 18. c. 5.

(*d*) Euseb. hist. lib. 1. c. 9.

TRIBUNICIA POTESTATE XXII. REFECIT. ET RESTITUIT.

Tiberius Tribunitiam Potestatem XXII. usque ad V. Kalendas Julias, quo XXIII. iniit, gessit, & Imperii Proconsularis Decennalium occasione vel aquæductum, vel templum aliquod, vel aliud ædificium in Provincia reficiendum curavit.

JESU CHRISTI ANNUS 24. & 25. | TIBERII IMP. ANNUS 8. & 9.

Post prædictos C. Sulpitius (*e*) & D. Haterius gesserunt Consulatum. Hos secuti sunt anno sequenti C. Asinius (*f*) & C. Antistius.

(*e*) Tacit. lib. 3.

(*f*) Idem lib 4.

Anno Urbis 775. Olymp. 200. SÆC. I. An. C. 22. I. Consules. II.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5515.

☉ 3. D. ☽ 4. Indict. 10.

JESU CHRISTI 22. *secundum Baronium* 24.

TIBERII IMP. 9.

[1] AD num. I. Coss. *C. Sulpicius Galba*, & *D. Haterius Agrippa*.

Vicennalia Imperii Cæsarei Tiberii in hunc annum conferenda; quorum varia extant indicia. Nam Tiberius Druso Cæsari filio Tribunitiam Potestatem concessit, quod liquet ex eo quod anno sequenti; *Sejani* insidiis sublatus fuerit, cum Tribunitiam Potestatem II. gereret, ut ex Nummis apparet. Legendus Tacitus lib. 3. Annal. Annis autem Decennalibus & id genus festis addictis Imperatores, filios aut Cæsares nuncupasse, aut Tribunitia Potestate exornasse, sæpius infra visuri sumus. Præterea Mediobar-

Vicennalia imperii Cæsarei Tiberii.

[1] COss. *Tiberius Aug.* IV. & *Drusus Cæsar.* II. Nummi apud Mediobarbum cum Tiberii TR. POT. XXII. XXIII. COS. IV. Item nummi Drusi TI. AUG. F. COS. II. TR. POT. Fabrettus pag. 395. num. 276. DRUSO. CAESARI. TI. AUG. F. DIVI AUG. N. DIVI JULII. PRONEPOT. PONTIFICI. AUGURI. SODAL. AUGUSTAL. COS. ITERUM. TRIBUNIC. POTEST. ITER.

Hanc eamdem exhibet Sponius in Miscellan. pag. 266. Item aliam ibidem, quæ talis est: DRUSO. CAESAR. TIB. AUG. F. DIVI. AUG. NEPOTI. DIVI. JULI. PRONEPOTI. TRIB. POT. II. COS. II. Gruterus pag. MXLII. 17. D. D. KAL. SEPT. TI CLAUDIO. NERONE. CAES: COS. IV. TI. CLAUDIO. DRUSO. CÆS. II. COS. Dio Lib. LVII. pag. 616. *Quum Tiberius in quarto suo consulatu Drusum II. consulem collegam haberet, statim ex hoc ipso homines Druso perniciem vaticinati sunt. Drusus* anno superiori jam consul designatus erat. Tacit. Annal. lib. III. Cap. XXII. Ibidem cap. LI. *Sequitur Tiberii quartus, Drusi secundus Consulatus, patris atque filii collegio insignis; nam biennio ante, Germanici cum Tiberio idem honor, neque patruo lætus, neque natura tam connexus fuerat. Ejus anni principio Tiberius, quasi firmandæ valetudini, in Campaniam secessit: longam & continuam absentiam paulatim meditans, sive, ut amoto patre, Drusus munia consulatus solus impleret.* Tribus tantum mensibus, ut ait Suetonius in vita cap. XXVI. Consulatum Tiberius hoc anno gessit, deinde in Campaniam secessit. Fasti Vindebonenses: *Tib. Cæsare* IV. & *Druso Cæs.* II. *Idatiani Tiberio Cæsare* III. & *Druso Germanico* II.

JESU CHRISTI
ANNUS
26. & 27.

TIBERII IMP.
ANNUS
10. & 11.

(a) Idem lib.4. INde vero anno Domini nostri vigesimo sexto Consulatum inierunt Cornelius (a) Cethegus & Visellius Varro: post quos Cossus Cornelius & Asinius Agrippa (b) eo functi sunt magistratu: quibus omnibus annis nihil memoria dignum, quod ad res nostras pertineat, gestum est. (b) Ibidem lib.4.

AN-

---

bus in Numismatis Imperatorum, unum Tiberii producit inscriptum: TI. CÆSAR DIVI AUG. F. AUGUST. P. M. TR. POT. XXIV. S. C. in postica: CIVITATIBUS ASIÆ RESTITUTIS. Cernitur figura sedens, dextra pateram, sinistra hastam tenens. Tiberius V. Kalend. Julias currentis Christi anni Tribunitiam potestatem XXIV. iniit; Asiæ autem urbes, quæ terræ motu corruerant, jamdiu ab eo restitutæ. Sed ferebat usus, ut annis Decennalibus destinatis præcedentium annorum victoriæ, magnificæ in populum largitiones, aliaque id genus rursus Nummis insculperentur; eorumque memoria renovaretur. Quod viros eruditos non raro in fraudem induxisse video. Autumarunt enim victorias v. g. eo anno, quo in Nummis memorantur, relatas fuisse; cum tamen occasione Decennaliorum post aliquot annos ii percussi fuerint.

III. *Pomponius Flaccus Syriæ Legatus.* Hoc circiter anno *Cn. Sentius Saturninus* a Syria, remotus, & in ejus locum *L. Pomponius Flaccus* substitutus. Josephus lib. 18. Antiquit. cap. 8. de Agrippa Rege loquens ait: *Ad Flaccum virum Consularem & tum Syriæ Præsidem se contulit.* Quare nonnisi post annum Christi XVII. quo is Consulatum gessit, Syriæ præfuit.

Anno Urbis 776. Olymp. 200. an.3. SÆC. I. An. C.23.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5516.

☉ 4. C. ☽ 5. Indict. 11.

JESU CHRISTI 23. *secundum Baronium* 25.

TIBERII IMP. 10.

I. *Consules.* [1] AD num. I. Coss. C. *Asinius Pollio*, & C. *Antistius Vetus.*

Anno Urbis 777. Olymp. 200. an.4. SÆC. I. An. C.24.

ANNO PERIODI GRECO-ROMANÆ 5517.

☉ 5. BA. ☽ 6. Indict. 12.

JESU CHRISTI 24. *secundum Baronium* 26.

TIBERII IMP. 11.

I. *Consules.* [2] AD num. I. Coss. *Cornelius Cethegus*, & *L. Visellius Varro*, sub quibus, ut inquit Dio lib. 57. *Ludi decennales facti*, ob Imperium nempe Augusteum Tiberii.

II. *Imperii Augustei Tiberii Decennalia.* Tacitus lib. 4. Annal. ait *Cornelio Cethego, & Visellio Varrone Coss. Pontifices eorumque exemplo ceteri Sacerdotes, cum pro incolumitate Principis vota susciperent, Neronem quoque & Drusum iisdem Diis commendavere*, filios nempe Germanici. Quæ verba Lipsius in Notis ad lib. 16. Annal. Taciti recte refert ad Vota, quæ ipso anni initio nuncupari solitum erat. Sed huc revocanda quæ habet Eusebius in Chronico juxta editionem Pontaci anno Abrahami 2041. qui kalend. Octobris currentis Christi anni inchoatur: *Philippus Tetrarcha Paneadem, in qua plurimas ædes construxerat, Cæsaream. Philippi vocavit, & Juliadem aliam civitatem.* Annis enim qui Decennalibus dicabantur, novæ urbes constructæ, aut antiquæ novis nominibus do-

---

[1] COss. C. *Sulpicius Galba* & *D. Hatterius Agrippa.* Lapis Gruterianus pag. CI. I. D. HATERIO AGRIPPA. C. SULPICIO GALBA. COS. apud Panvinium, in Fastis A. V. 775. habetur post *Sulpicium.* SER. F. quod in Gruteriano deest. His suffecti fuere *M. Cocceius Nerva*, & *C. Vibius Rufinus.* Lapis ab Onuphrio vulgatus, deinde a Grutero pag. CLXXXVII. 13. C. VIBIO RUFINO M. COCCEIO NERVA. COS. Alius item lapis pag. DCII. 4. DECESSIT. NONIS. AUGUSTIS. M. COCCEIO NERVA. C. VIBIO RUFINO. COS. Eadem verba leguntur Romæ in fronte ædis S. Petri in carcere, & edita sunt apud Gruterum pag. CLXXXVII. 5. Hi consules in parte anni suffecti, in hunc annum ab Onufrio conferuntur, quod *Tribunitia Potestas* Tiberii XXIV. in lapide Gruteriano, ibidem n.13. habeatur. Conjicit Pighius, hunc *Caium Galbam*, fratrem Imperatoris Galbæ fuisse, qui ob denegatam ei a Tiberio provinciam, semet interfecit anno Urbis 788. Tacitus Annal. lib. III. cap. LII. *C. Sulpicius, D. Haterius consules sequuntur.* Fasti Vindebonenses: *Agrippa & Gallo;* mendose, pro *Galba.* Idatiani: *Agrippa* & *Galba.*

[1] COss. C. *Asinius Pollio*, & C. *Antistius Vetus.* In Gruteriano thesauro pag. MXLI. 15. V. IDUS DECEMBRIS. C. ASINIO POLLIONE. ET. C. ANTISTIO. VETERE. COS. Fabrettus pag.627. n.234. KAL. MAI. ASINIO. POLLIO. ET. C. ANTISTIO. VET. COS. Plinius lib. XXXIII. Cap.II. *Tiberii demum Principatus nono anno in unitatem venit Equester ordo: anulorumque auctoritati forma constituta est, C. Asinio Pollione, C. Antistio vetere coss. anno Urbis conditæ* DCCLXXV. In antiquis Frontini editionibus perperam *L. Marcius*, C. *Antistii* Collega statuitur; in vetustis enim codicibus lacuna est ante nomina C. *Antistii*: quare ex ingenio & perperam, primi editores Frontini, *L. Marcium* posuere. Tacitus Annal. lib. IV. cap. I. C. *Asinio*, C. *Antistio Coss. nonus Tiberio annus erat.* Fasti Vindebonenses & Idatiani: *Pollione & Vetere.*

[2] COss. *Cornelius Cethegus & L. Visellius Varro.* Frontinus de aquæductibus: *Servio Cornelio Cethego, L. Visellio Varrone Coss.* Tacit. Annal. lib. IV. cap. XVII. *Cornelio Cethego, Visellio Varrone Coss.* Romæ vetus cippus. L. VISELLIUS. C. F. VARRO. Fasti Vindobonenses & Idatiani: *Cethego & Varro.* De his Consulibus, ne verbum quidem apud Dionem; qui de ludis decennalibus lib. LVII. pag.619. scribit Tiberium decem imperii annis exactis, ludos decennales fecisse, sed quibus Consulibus, silet.

JESU CHRISTI Annus. 28. | TIBERII IMP. Annus 12.

I. Pontius Pilatus præses.

A*Nno Christi vigesimooctavo Cn. Lentulo Getulico & C. Calvisio Sabino Coss. cum Valerius Gratus Judææ Præses annum in magistratu egisset undecimum, successorem habuit Pontium Pilatum, qui in eadem functione annis decem permansit.* Hæc Josephus (*a*) & alii (*b*). Quid autem idem Præses, cum primum in Judæam venit, adversus Judæos egerit, idem auctor recenset his verbis (*c*): *Pilatus cum curandam accepisset regionem, nocte intempesta opertas Hierosolymam intulit imagines Cæsaris: quæ res post triduum ingentem inter Judæos suscitavit tumultum. Nam qui aderant, stupore permoti sunt, quasi jam profanatas leges suas viderent: nullum enim fas esse collocari in urbe simulacrum. Ad querelam autem eorum qui in civitate erant, subito etiam ex agris multitudo confluxit. Euntes autem illico Cæsaream ad Pilatum, intentissime deprecabantur, ut ab Hierosolymis auferrentur imagines, & eis jura patria servarentur. Pilato autem supplicantibus abnuente, circa domum ejus proni corruerunt, & immobiles quinque diebus noctibusque continuis mansere. Post autem Pilatus tribunal ascendens, studio magno convocat multitudinem Judæorum, quasi qui velit eis dare responsum. Cum subito milites accepto signo (sic enim jam fuerat præparatum) armati circumsteterunt Judæos; circumdataque triplici acie, Judæi quidem stuporis erant pleni, videntes insperatam rerum faciem. Tunc Pilatus denuntians trucidaturum se omnes, nisi imagines Cæsaris susciperent, annuit militibus ut educerent gladios. Judæi autem quasi uno consilio omnes subito corruerunt, & cervices nudatas excipiendis ictibus pararunt: vociferantes, universos se interfici magis velle, quam legem profanari. Tunc Pilatus circa religionem studium populi demiratus, confestim de Hierosolymis statuas jussit auferri.* Hæc Josephus de Bello Judaico, eadem & in libris de Antiquitatibus (*d*) narrans.

(*a*) *Joseph. antiq. lib. 18. c. 3. & 4. in fine, & de bello Jud. lib. 2. c. 8.*
(*b*) *Euseb. hist. lib. c. 9.*
(*c*) *Joseph. de bello Jud. lib. 2. c. 8.*

Judæi a Pilato vexati.

(*d*) *Joseph. antiq. lib. 18. cap. 3.*

II. Quæ Pilatus ex Philone.

Porro Philo Judæus, qui his ipsis vivebat temporibus, rem a Pilato adversus Judæos gestam longe aliter contigisse scribit (*e*), sic dicens: *Quid alter avus tuus* (alloquitur Caium Augustum) *Tiberius Cæsar? nonne manifeste voluntatem eamdem habuit? Certe per vigintitres annos, quibus imperavit, antiquissimam religionem templi conservavit incolumem, immotamque modis omnibus: & possum quiddam in laudem ejus proferre, quamvis mille sub ipso jactatus casibus. Sed amica est & tibi quoque grata veritas. Pilatus erat Procurator Judææ: hic non tam in gratiam Tiberii, quam in odium populi auratos clypeos dedicavit intra sanctam urbem in Herodis regia, nulla insignes imagine, nec habentes quicquam vetitum: tantum titulus continebat nomen dedicantis, & ejus cui dedicabantur. Id ubi divulgatum est in populum, advocatis usi quatuor regiis filiis fortuna dignitateque regia præditis, reliquisque hujus familiæ, atque optimatibus cæteris, orabant, ut tolleretur illa clypeorum novitas, nec violarentur ritus patrii conservati a superioribus Regibus & Imperatoribus. Cumque ille adversaretur rigide, ut erat pertinaci duroque ingenio; conclamatum est: Desine seditio-*

(*e*) *Philo de legat. ad Caium.*

natæ. Verum est, Josephum lib. 18. Antiq. cap. 3. hæc ad tempora Augusti referre. Sed eo capite Josephus ordinem temporis non servat, contentus narrare, quomodo Herodes & Philippus res suæ quisque Tetrarchiæ post Archelai relegationem ordinarint.

Anno Urbis 778. | Anno Periodi Græco-Romanæ 5518.

☉ 6. G. ☽ 7. Indict. 13.

Olymp. 201. an. 1. | Jesu Christi 25. *secundum Baronium* 27.

ÆC. I. An. C. 25. | Tiberii Imp. 12.

I. *Consules.*

[1] AD num. I. Coss. *M. Asinius Agrippa*, & *Cossus Cornelius Lentulus*.

II. *Imperii Proconsularis Tiberii Quindecennalia.*

Imperii Proconsularis Tiberii Quindecennalia, quorum multa indicia apud Tacitum lib 4. Annal. ubi narrat missos ab Hispania ulteriori Legatos, ut Senatus Tiberio matrique ejus delubrum extrueret, aliosque a Lacedemoniis & Messenis de jure templi Dianæ Limenetidis, & a Segestenis de æde Veneris restauranda. Quæ legationes pro religione annis Decennalibus destinatis fieri solitæ.

III. *Baptisma Christi.*

Incipit hoc anno V. Kal. Septembris annus decimus quintus Imperii Proconsularis Tiberii, de quo si intelligatur Divus Lucas cap. 3. quando ait, anno XV. *Tiberii factum esse verbum Domini ad Joannem*, Christus anno sequenti die VI. Januarii baptizatus fuerit, vel saltem initio anni Eræ Christianæ XXVII. ut infra explicabimus.

[1] COss. *M. Asinius Agrippa*, & *Cossus Cornelius Lentulus*. Cære in Tuscia suburbicaria, in Ecclesia maiori, lapis exscriptus a Carolo Bartholomæo Piazza, & editus in Hierarchia Cardinalitia pag. 86. Masinio Agrippa Cosso Cornelio Lentulo. Cos.
Tacitus Annal. lib. IV. Cap. XXXIV. *Cornelio Cosso, Asinio Agrippa* Coss. Fasti Vindebonenses: *Agrippa & Lentulo.* Idatiani: *Agrippa II. & Lentulo Galva.*

tiones bellaque ciere; desine pacem profligare: non honoratur Imperator per legum contumeliam: noli hunc injuriæ prætextum quærere: Tiberius nihil vult temerari de ritibus nostris: aut ostende illius edictum, vel epistolam, aliudve simile: vel da, ut te omisso, per Legatos oremus Dominum. Id vero magis eum exasperavit, veritum ne, si mitteretur legatio, cætera quoque detegerent ejus crimina, venditatas sententias, rapinas, injurias, clades, tormenta, crebras cædes indemnatorum, crudelitatem sævissimam. Iratus igitur homo iracundus, anceps erat animi, quod neque demere semel dedicatas res auderet, nec subditis gratificari vellet, non ignorans Tiberii talibus in rebus constantiam. Quod ubi viderunt optimates, & animadverterunt eum pœnitere cœpti, quantumvis dissimularet; scripserunt Tiberio litteras humili deprecatione plenissimas. Qui cognito quid dixerit Pilatus, quid minatus sit, non est opus ut dicam, quantum excanduerit; quamvis non commoveretur temere: ipsa res iram ejus indicat. Confestim, nihil procrastinans, scribit litteras, valde objurgando ejus audaciam, jubendo ut sine mora clypeos illos tolleret: & translati sunt Cæsaream maritimam, ab Augusto proavo tuo denominatam, quo in ejus sacrato templo dedicarentur; sicut factum est. Ita consultum fuit & Imperatoris honori & civitatis antiquis moribus; hæc sunt decreta Tiberii. Hæc Philo; cui potius, quam Josepho, fidem adhibendam, nemo non dixerit: ut ex his plane intelligas, quantum in auctore vacillet fides historica, qui non tantum a nostris scriptoribus, sed a suis gentilibus mendacii arguatur.

III. Addit post hæc idem Pilatus adversus Judæos ejusmodi scelus: *Est*, inquit Josephus (*a*), *apud Judæos sacer thesaurus, quem Corban dicunt: hunc Pilatus ad inductionem aquarum jussit expendere: erat autem inducenda aqua ab stadiis trecentis: ob hoc itaque vulgi oriebantur querelæ; ita ut etiam Pilati, qui Hierosolymam venerat, cum clamore circumdarent tribunal. Ille autem prævideral tumultum eorum: siquidem populo permiscuit armatos milites, qui tunc essent privatorum vestibus induti; præcepitque ut gladiis quidem non uterentur, fustibus autem acclamantes ferirent. Sicque compositis rebus, dat ex tribunali signum, confestimque cædebantur Judæi: quorum multi quidem plagis, multi vero se invicem conculcantes in fuga, misera protritione perierunt. Tunc ad calamitatem interfectorum stupens multitudo conticuit: atque ob hoc accusator Herodis Tetrarchæ Agrippa, qui fuit filius Aristobuli, quem pater Herodes interfecit, ad Tiberium venit. Illo vero non suscipiente accusationem, residens Romæ, reliquorum quidem potentium notitias ambiebat, maximis autem colebat officiis Germanici filium Caium, cum adhuc esset privatus.* Hæc Josephus. Quænam vero post hæc eidem Agrippæ Romæ obvenerint, quove modo sit, jubente Tiberio, detrusus in carcerem, & inde exaltatus in regnum, suo loco dicemus. Hæc itaque ipso Pilati ingressus initio recitata sunt, non quod eodem primo sui magistratus anno facta esse contendamus: sed cum incertum plane sit tempus, quo eadem sunt perpetrata, hic maluimus recensere; ut quale fuerit ingenium hominis, & quibus moribus comparatum, ex his facilius innotescat. Duxit una secum Pilatus in provinciam uxorem suam, ut ex Evangelista exploratum habetur nuper enim sub quarto (*b*) Consulatu Tiberii, Severo Cæcinna gravissima oratione censente ne uxores maritos in provinciam proficiscentes comitarentur, intercedente Valerio Messala, ac per omnia commodius esse, si illæ maritos affectarentur, ostendente, legis rogatio elusa est.

(a) Joseph. de bello Jud. li. 2. c. 8. & antiq. lib. 18. c. 4.

Quæ rursum Pilatus in Judæos.

(b) Tacit. Annal. li. 3.

An-

Anno Urbis 779. Olymp. 201. an.2. S Æ C. I. An. C.26.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5519.

☉ 7. F. ☽ 8. Indict. 14.

JESU CHRISTI 26. *secundum Baronium* 28.

TIBERII IMP. 13.

I. *Consules.* [1] AD num. I. Coss. *Lentulus Getulicus*, & C. *Calvisius*, ex Tacito lib. 4. Annal. ubi refert certamen undecim Asiæ urbium de honore statuendi Tiberio Templum decertantium, additque hunc in Campaniam digressum esse *specie dicandi templi apud Capuam Jovi, apud Nolam Augusto.*

II. *Quintæ Quinquennalia Imperii Cæsarei Tiberii.* Hæc indicia quintorum Quinquennalium Imperii Cæsarei Tiberii, ad quæ etiam referendum quod scribit Eusebius in Chronico tam secundum editionem Pontaci, quam Scaligeri, anno Abrahami 2043. qui Kalendis Octobris præsentis Christi anni inchoatur: *Herodes*, inquit Eusebius, *Tiberiadem condidit & Liviadem*, in honorem nempe Tiberii & Liviæ Augustæ.

[1] COss. *Lentulus Getulicus*, & C. *Calvisius*. A Pighio ita afferuntur: C. *Calvisius Sabinus*, & *Cn. Cornelius Lentulus Getulicus*. Lapis municipii Veientis apud Fabrettum pag. 170. n. 324. nunc in ædibus Capitolinis: GAETULICO. ET. CALVISIO SABINO. COS. Gruterus pag. MXLII. 16. NON. FEB. CN. LENTULO. GETULICO. ET. C. CALVISIO. SABINO COS. Suffecti his fuere in parte anni Q. MARCIUS BAREA, & T. RUSTIUS NUMMIUS GALLUS. Ita apud Gruterum pag. CVII. 8. Item ibidem pag. CCXXXV. 10. ubi in titulo legitur *Tiberii Augusti Tribunitia Potestas* XXIIX. COS. IV. Tacitus Annal. lib. IV. cap. XLVI. *Lentulo Getulico C. Calvisio Coss.* In Fastis Vindebonensibus & Idatianis postremis, ut moris est nominibus designantur: *Getulico & Sabino*. Itaque vera horum consulum prænomina, ac nomina erunt: *Cn. Lentulus Getulicus*, & *C. Calvisius Sabinus*.

JESU CHRISTI
Annus
29.

TIBERII IMP.
Annus
13.

ANnus Christi vigesimus nonus habuit Consules M. Licinium & L. Calphurnium, fuitque Romanis ingentibus cladibus memorabilis: nam collapso apud Fidenas amphiteatro, quinquaginta millia hominum obtrita sunt, Romæque totus mons Cælius conflagravit: sed hæc omnia pluribus Tacitus (b).

(d) Idem. li. 4.

JESU CHRISTI
Annus.
30.

TIBERII IMP.
Annus
14.

SEquenti anno inierunt Consulatum Junius Silanus & Silius Nerva. Nihil tamen his, quod pro Annalibus nostris Ecclesiasticis faciat, aut iis dignum sit, reperimus; licet a nonnullis, hoc ipso anno suæ ætatis trigesimo Christum esse baptizatum, affirmetur: sed id accidisse anno sequenti, aperte demonstrant quæ a nobis dicta sunt superius, dum de anno quo natus est Christus, in Apparatu fusius disputavimus.

Anno Urbis 780. Olymp. 201. an. 3. SÆC. I. An. C. 27.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5520.

☉ 8. E. ☽ 9. Indict. 15.

JESU CHRISTI 27. *secundum Baronium* 29.

TIBERII IMP. 14.

I. *Consules.* [1] AD num. I. Coss. *M. Licinius Crassus*, & *L. Calpurnius Piso*, ex Tacito lib. 4. Annal. & Tabula ænea apud Sponium in Miscellaneis eruditæ Antiquit. pag. 278.

Anno Urbis 781. Olymp. 201. an. 4. SÆC. I. An. C. 28.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5521.

☉ 9. DC. ☽ 10. Indict. 1.

JESU CHRISTI 28. *secundum Baronium* 30.

TIBERII IMP. 15.

I. *Consules.* [2] AD num. I. Coss. *Ap. Junius Silanus*, & *P. Silius Nerva*, ex Dione.

II. *Initium Periodi Victorianæ.* Ab hoc anno, non vero a sequenti, ut perperam quibusdam visum, Victorius Aquitanus Periodum suam quingentorum & triginta duorum annorum inchoavit: ait enim in Prologo: *Diebus Kalendarum Januariarum, a duobus Geminis Rufo scilicet & Rubellio, usque ad Consulatum Constantini & Rufi*, colligi quadringentos & triginta annos. Consulatus Constantini & Rufi in annum Christi CCCCLVII. convenit. Quare a currenti Christi anno Periodum suam orsus est Victorius, qui unitatem superfluam addidit. Legendus Bucherius cap. 12. de Doct. Temp. qui eam Periodum pluribus illustrat. Ea annos Christi exhibebit, dummodo annos viginti septem addas. Ostendit & Chronologiam Baronii ante Diocletiani Imperium depravatam esse: Baronius enim duorum Geminorum Consulatum cum anno Christi XXXI. componit, ideoque annos illos triginta & quadringentos, usque ad Rufi & Constantini Consulatum, colligere non potest. Denique ea Periodus in Gallia, licet non in omni, communius atque diutius admissa fuit, ut liquet ex primo Canone Synodi IV. Aurelianensis.

[1] COss. *M. Licinius Crassus & L. Calpurnius Piso*. Tabula ænea, quæ est tessera hospitalitatis familiæ Desoncorum & Tridiavorum ex opido Zoelarum apud Jacobum Sponium in Miscellaneis eruditæ antiquitatis pag. 278. & apud Jo. Mabillonium Musei Italici tom. I. P. I. pag. 155. M. LICINIO CRASSO. L. CALPURNIO PISONE. IV. K. MAIAS. In duabus item tabulis æneis, seu tesseris hospitalitatis apud Octavium Rubeum in Monumentis Brixianis pag. 176. editionis secundæ, & apud Jacobum Philippum Tomasinum de tesseris hospitalitatis cap. II. ac apud Reinerium Cl. VII. num. XVII. XVIII. M. CRASSO FRUGI. L. CALPURNIO PISON. COS. III. NON. FEB. & M. CRASSO FRUGI. L. PISONE. COSS. Tacitus Annalium lib. IV. Cap. VII. *L. Calpurnius Piso, Cnei* patris prænomen ante habuerat, sed patre ob Germanici mortem in capitis discrimen adducto, ac etiam judicio M. Cottæ damnato, sibique manus inferente, ut ait Dio lib. LVII. pag. 615., prænomen mutare coactus est; Tacit. Annal. lib. III. Cap. LXII. *M. Licinio Crasso & Calpurnio Pisone Coss.* Fasti Vindebonenses: *Grasso & Pisone*. Idatiani: *Crasso & Pisone*.

[2] COss. *Ap. Junius Silanus & P. Silius Nerva*. Tacitus Annal. lib. IV. cap. LXVIII. *Junio Silano & Silio Nerva Coss.* Plinius lib. VIII. cap. XL. *Appio Junio, & P. Silio Coss.* Fasti Vindebonenses, & Idatiani, *Silano & Nerva*. In Dione nihil de his consulibus extat nisi in indiculis consulum, libro LVIII. præmissis, qui ab aliis concinnati fuere.

JESU CHRISTI ANNUS 31. | TIBERII IMP. ANNUS 15.

I. (a) Luc. 3. (b) Tacit. li. 5. (c) Isai. 61. (d) Luc. 4. secundum. 72. interpr.

PRoximus sequitur annus decimus quintus Imperii Tiberii Cæsaris, Evangelica (a) attestatione celeberrimus, quo gesserunt Consulatum Rubellius atque Fusius, ambo Gemini (b). Annus quippe idem qui ab Isaia (c) *placabilis* per antonomasiam dictus est, & *acceptabilis* (d): quo nimirum orbi terrarum profundis tenebris obvoluto, Redemptor humani generis Christus Deus noster, lux vera, lumine prædicationis cœpit affulgere.

II. Evangelicæ Historiæ dignitas.

Hujus quidem rei præclarissime gestæ historia, non a quibuscumque, sed a Deo tantum præordinatis testibus, ab ipsis inquam sanctissimis quatuor Evangelistis, monumentis meruit divinitus consignari; quorum admirabilem excellentiam atque præstantiam Ezechiel (e) Propheta sub quatuor animalium symbolicis speciebus in divina illa cælitus ostensa visione gloriæ Domini præcognovit. *Si enim*, quod ait Apostolus (f), *ministratio mortis* (ipsa inquam legis scriptio) *litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur: quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria?* Fuerunt hi ministri novi testamenti, non littera tantum, sed spiritu: ut non solum ipsorum scriptis res gestæ narrentur, sed quod superat humanum captum, vim quamdam spiritus ipsis Deus indiderit, ac perinde divinam illam Ezechieli ostensam præseferant imaginem, ut appareat aspectus eorum velut carbonum ignis ardentium, & quasi aspectus lampadarum, splendor ignis, sed & de igne fulgur egrediens ad destructionem (g) munitionum, consilia destruens, & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, in captivitatem redigens omnem intellectum in obsequium Christi. Porro etsi diversis in locis, variisque temporibus & occasionibus in eodem argumenti genere singuli versati sint; tamen admirabili quodam

(e) Ezech. 1.

(f) 2. Cor. 3.

(g) 2. Cor. 10.

Anno Urbis 782. Olymp. 202. an. 1.

SÆC. I. An. C. 29.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5522.

☉ 10. E. ☽ 11. Indict. 2.

JESU CHRISTI 29. *secundum Baronium* 31.

TIBERII IMP. 16.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coss. C. *Fufius Geminus*, & L. *Rubellius Geminus*, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari, ubi refellit Baronium, aliosque, qui priorem Consulem *Fusium* vocant, non advertentes *Fusiam* familiam a *Fufia* diversam fuisse. Affert ibidem Card. Norisius Inscriptionem, ex qua liquet, Rubellium, *Lucium* vocatum esse.

II. Quindecennalia Imperii Augustei Tiberii.

Quindecennalia Imperii Augustei Tiberii in hunc annum incidunt.

---

[1] COss. C. *Fufius Geminus*, & L. *Rubellius Geminus*. Lacera inscriptio Mediolani in Collectaneis Comitis Octavii Archinti apud Norisium Epistola Consulari pag. 9. NATUS. EST. A. HIRTIO...... VIBIO PANSA. COS. Diem Obit C. FUFIO GEMINO L. RUBELLIO GEMINO. COS. Sed horum consulum nomina ac prænomina elegantibus characteribus præfert vetustus lapis erutus Romæ A. D. 1722. prope Ecclesiam S. Sixti ad Appiam viam, deinde in Museum Philippi Cardinalis Gualtherii invectus, mox in Museum Alexandri Cardinalis Albani, postremo in Capitolinas ædes A. D. 1734. ex dono ejusdem Alexandri Cardinalis, & Clementis XII. Pont. Max. munificentia illatus. Eum edidit V. C. Franciscus Blanchinus in notis ad Anastasium Bibliothecarium tom. II pag. 2. Ibi legitur: C. FUFIO. GEMINO. L. RUBELLIO. GEMINO. COS. IIII. IDUS MAI. OSSA. IN LATA LURIAE APPILIS.

Ex hoc lapide mirum in modum confirmantur conjecturæ Norisii de horum consulum prænominibus ac nominibus. Aliæ inscriptiones brevitatis gratia postremum atque homonymum utriusque Consulis nomen exhibent, ut apud Gruterum pag. CXXXV. 2. *Q. Catronius Passer*, miles veteranus. honesta missione DUOBUS GEMINIS COS. missus dicitur. Apud Fabrettum quoque de Columna Traiani pag. 196. & Inscriptionum antiq. pag. 136. num. 117 *Q. Masurius Leuter missus est* DUOBUS GEM. Hic autem Lapis prodiit nuper in lucem, indicato loco, ubi erectus fuit, inter Donianas inscriptiones Classe VI. num. 121. Tacitus in principio libri V. Annalium: *Rubellio & Fufio Coss. quorum utrique Geminus cognomentum erat*. Cæteri vero fere omnes hos Consules postremis tantum nominibus efferunt. Fasti Vindebonenses: *Gemino & Gemino*; deinde ibi sequitur litteris quadratis HOC CONSULE (pro *his consulibus*) CHRISTUS PASSUS EST. Fasti Idatiani: *Rufo & Rufellione*, mendose. Tironis Prosperi Aquitani Chronicon ex editione Philippi Labbei, ubi consules referre incipit *a manifestatione Domini*, idest, inquit, a RUFINO GEMINO (pro FUFIO) & RUBELLIO GEMINO *Consulibus*. Passum itaque Christum ait: RUFINO (mendose ut innuimus) GEMINO ET FUBELIIO GEMINO COS. Suffectis his dicuntur a Pighio *ex K. Julii Q. Pomponius secundus*, *M. Sanquinius Maximus*. At Norisius in epistola Consulari pag. 10. 11. Consules suffectos hoc anno fuisse docet, *L. Nonium Asprenatem & A. Plautium*, quod in Nolano lapide apud Gruterum pag. MLXXXVII. 1. hoc anno suffecti dicantur A. PLAUTIUS L. NONIUS; & in tessera gladiatoria apud Fabrettum pag. 38. ad Idus Julii sit L. ASPR. A. PLAUT. quas siglas Norisius interpretatur: *L. Nonio Asprenate*, & *A. Plautio Coss.*

dam modo, ac nonnisi divino consilio factum est, ut consensione quadam harmonica, quod simul omnes, hoc singuli quique in scribendo præstitisse videantur: ut merito, juxta propheticum illud ænigma, sic propia a cæteris distincta esset facies singulorum, ut tamen eædem quatuor facies singulis conjunctæ essent.

III. Concordia Evangelica.

Fuit antiquorum scriptorum studium, ut quatuor sancta Evangelia in unum conjungentes, ex iisdem quatuor unum intexerent. Id conatum esse scimus primum omnium Theophilum Antiochenæ Ecclesiæ Episcopum, ut Hieronymus (*a*) ad Algasiam scribens testatur his verbis: *Theophilus Ecclesiæ Antiochenæ septimus post Petrum Apostolum Episcopus, qui quatuor Evangelistarum in unum opus dicta compingens, ingenii sui nobis monumenta reliquit*. Id ipsum præstitit Tatianus: id item tertio loco Ammonius, quem (inquit idem Heronymus (*b*)) secutus est Eusebius Episcopus Cæsariensis. Hi quidem de convenientia ipsorum Evangelistarum canones quosdam scripserunt, quos idem Hieronymus Latinitate donavit. Meminit horum Victor Episcopus Capuanus in præfatione (*c*) quam Tatiani Evangeliorum quatuor Harmoniæ præfixit: hæc de antiquioribus. Cæterum complurium recentiorum in eadem re enituit studium, quorum præcipuum sibi locum vendicare videtur eruditus æque ac pius Cornelius Jansenius Episcopus Gandavensis; cujus sic nobis proponimus sequenda vestigia, ut tamen liberi interdum esse velimus, per aliam viam, quæ rectior videatur, incedere.

(*a*) *Hier. epist. 152. quæst. 5.*
(*b*) *Hieron. præfat. in quatuor Evang. ad Damascen. epist. 123.*
(*c*) *Habes eam tom. 2. bibl. S. Mar.*

IV.

Age, ipsam Evangelicam historiam prosequamur, quam Lucas Evangelista egregia certitudine temporum, more majorum, testatam sic exorditur: *Anno quintodecimo Imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judæam, Tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus Tetrarcha Ituræa & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilinæ Tetrarcha, sub Principibus sacerdotum Anna & Caipha: factum est verbum Domini super Joannem Zachariæ filium in deserto. Et venit in omnem regionem Jordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ*, &c.

V.

Etsi aliam interpretis, aliam vero historici sciamus in scribendo esse rationem: tamen nos debere difficultates ac nodos ad historiam elucidandam dissolvere, neminem negaturum esse putamus. Quamobrem in iis quæ tum hic tum alibi occurrant, enodandis de rebus gestis difficultatibus (quod præfando polliciti sumus) studium nostrum non deerit. Quod vero in primis pertinet ad Tetrarchias, quarum meminit Evangelista: jam superius dictum est, tam ex testamento Herodis (*d*), quam ex divisione ab Augusto (*e*) facta, Josephum scripsisse consentientia Evangelistæ; nimirum Herodi Antipæ Galilæam cum Transamnana regione esse tributam, Philippo autem Trachonitidem regionem, una cum Auranitide, & parte quadam, quæ fuerat Zenodori, olim Herodi tradita (*f*), quas S. Lucas & post eum Dio (*g*) Ituræam appellat. Fuisse & his temporibus tetrarchiam Lysaniæ, idem auctor consentire videtur, dum eamdem primum a Caio (*h*) Tiberii successore, inde a Claudio Agrippæ (*i*) donatam affirmat.

(*d*) *Joseph. antiq. li. 17. c. 10.*
(*e*) *Joseph. antiq. li. 17. c. 13.*
(*f*) *Joseph. antiq. li. 15. c. 13.*
(*g*) *Dio hist. Rom. lib. 49.*
(*h*) *Joseph. antiq. lib. 18. c. 8. in fin.*

Tetrarchiarum distinctio.

(*i*) *Joseph. antiq. li. 19. c. 4. & de bello Jud. lib. 2. c. 11.*

VI. De Lysania.

Quisnam fuerit iste Lysanias: sicut errare certum est illos qui dixerunt (*k*) Herodis fuisse filium, ac Herodis Antipæ & Philippi fratrem; ita etiam errore labi eos (*l*) constat, qui hos corrigentes, & ipsi correctione sunt digni, dum Lysaniam hunc, de cujus tetrarchia hic mentio habetur, illum putant esse filium Ptolemæi Mennæi, cujus Josephus (*m*) meminit: nam ejusdem auctoris testimonio (*n*) expressum habetur, eumdem Lysaniam Cleopatræ arte fuisse necatum, ut ejus potiretur ditione, quæ erat apud Libanum posita: idque, Dione (*o*) auctore, contigisse constat sub Consulatu Publicolæ & Nervæ, anno ab Urbe condita septingentesimo decimooctavo.

(*k*) *Eusebius in Chronic. anno Domini 7.*
(*l*) *Corn. Jans. in concord. Evang. & alii eum secuti.*
(*m*) *Joseph. antiq. lib. 14. c. 23. in fin.*
(*n*) *Joseph. antiq. li. 15. c. 4.*

VII. Lysanias Junior.

Cleopatra vero simul cum Antonio sublata de medio, rebus in integrum restitutis, Actisque Antonii irritis; Lysaniæ alteri, ejusdem cum priore nominis, ea tetrarchia fuisse videtur ab Augusto restituta: nam cum idem Josephus (*p*) longe post obitum dicti Lysaniæ senioris meminit Zenodori, quod conduxisset ditionem Lysaniæ, certe non de priore Lysania Tetrarcha, sed de posteriori necesse est intellexisse. Erat Abila, ex qua dicta est tetrarchia Abilina, civitas una (ut ait Plinius *q*) in provincia Decapoleos; cujus Lysanias (ut Lucas tradit) Tetrarcha erat. Quod insuper ad vocem ipsam Tetrarchiæ pertinet; in ea potius usus loquendi, quam vocabuli proprietas attendi debet; cum auctore Plinio (*r*) certum sit, non quartam regni vel provinciæ partem esse eo nomine intelligendam, sed potius Principis cujusque dominium, etiamsi unius tantummodo fuerit civitatis: quippe qui dicat, provinciam in Palæstina Decapoleos dictam, cujus est mentio in Evangelio (*s*), cum decem habuerit civitates, earumdem fuisse tetrarchias singulas, regnorum instar, & in regna solere contribui.

(*o*) *Dio hist. Rom. lib. 49.*
(*p*) *Joseph. antiq. lib. 15. c. 13.*
(*q*) *Plin. hist. nat. l. 5. c. 18.*
(*r*) *Plin. ibid.*
(*s*) *Matt. 4. Mar. 5. & 7.*

VIII. Functio Sacerdotalis.

Quod præterea S. Lucas Evangelista non Tetrarcharum dictorum tantummodo, sed Principum sacerdotum Annæ & Caiphæ temporibus prædicationem Joannis inchoatam tradat: res haud mediocri difficul-

ficultate obvoluta videtur: tum cum unum tantummodo, non duos simul, & ante & post hæc tempora summum sacerdotem penes Judæos fuisse, certum exploratumque habeatur: tum etiam, si Josepho credimus, quod non Anna (ut vidimus) sed Caiphas hoc tempore summi sacerdotii munere fungeretur. Scimus & vicariam ejusdem sacerdotii præfecturam nemini solere concedi, nisi aliqua necessitate urgente, & ad modicum temporis spatium: cum & idem Josephus testetur (a), Matthiæ summo sacerdoti, quod inter dormiendum pollutus esset, rem divinam facere lege vetito, ad unius tantum diei spatium vicarium adjutorem esse datum Josephum Ellemi filium. Nec insuper constare posse videtur quod dicunt, summos sacerdotes fuisse Annam & Caipham, ita tamen ut alternis annis sacerdotalem functionem obtinerent. Nam nonnisi alterius horum tempore potuit Joannes prædicationem exordiri: cum, quo tempore alter esset summus sacerdos, alterum cessasse, dicere necesse sit. Nec demum esse verum quod scribit Eusebius (b), delectos a Præsidibus Romanis summos sacerdotes; & unumquemque illorum uno tantum anno eo ministerio perfunctum esse, nemo non videt: nam etsi (quod scribit Josephus c) primis annis Valerii Grati Præsidis, qui a Tiberio illuc primo sui Imperii anno missus est, per annos illos tres primos totidem mutati sunt summi sacerdotes; tamen qui ultimo loco creatus est Caiphas anno tertio Tiberii Imperatoris, absque alio successore non ad præsentem tantum annum, sed (quod constat ex Evangelistis) usque ad Redemptoris nostri crucem, immo & post resurrectionem (ut testantur Acta Apostolorum (d) eumdem Caipham in eadem functione perseverasse, ac sic per annos saltem decem & septem ipsum eodem munere functum fuisse apparet: cui veritati & Josephus (e) adstipulatur, dum creationem Caiphæ sub tertio anno Valerii Grati constituens, nullum alium ei datum successorem usque ad Vitellii Præsidis, qui Pilato successit, tempora, testatur: tunc vero ipsum redactum in ordinem, & Jonatham Anani filium subrogatum tradit.

(a) Joseph. antiq. li. 17. c. 8.
(b) Euseb. hist. lib. 1. c. 10.
(c) Joseph. antiq. lib. 18. c. 3.
(d) Act. 4.
(e) Joseph. antiq. lib. 18. c. 6.

IX. Quod ergo ab Evangelista eodem tempore Anna, perinde ac Caiphas, Princeps sacerdotum dicatur, alia est pervestiganda ratio. Ac primum illud dicimus, quod etsi unus idemque summus Pontifex apud Judæos esset; tamen complures alios sacerdotalis ordinis dictos esse Principes sacerdotum, quorum frequens est mentio in divinis Scripturis, certum est: hos fuisse vigintiquatuor numero, sicut & totidem erant vices sacerdotales, ex his quæ leguntur in libris Paralipomenon (f), facile intelligitur: qui enim cujusque vicis princeps & caput erat, ille ipse Princeps sacerdotum dicebatur. At non dicimus Annam hac tantum ratione esse dictum Principem sacerdotum, sed & alia prorsusque diversa, quam sub inferimus.

(f) Paralip. 1. c. 24.

X. Concilium LXXII. Erat quidem apud Judæos ex senioribus atque magistris conflatum collegium, quod ab illis Synedrin (*) dicebatur, constabatque ex septuagintaduobus viris. Hujus originem a Deo per Moysen institutam habes in libro Numeri (g), quando Deus Moysi præcepit ut septuaginta viros deligeret, quos senes & magistros populi esse nosset. Hoc seniorum collegium, junctis duobus aliis qui Heldad & Medad personas agerent (qui licet remansissent in castris, eodem tamen afflati

(*) al. Sanedrin.
(g) Num. 11.

III. Quo ætatis anno Christus baptizatus.

[1] A num. VIII. ad XX. Commovetur Baronius in eos, qui baptismum Christi in annum ejus tricesimum secundum inchoatum distulere, qui sine dubio magis iis succensuisset, qui Christum anno ætatis tricesimo quarto baptizatum volunt. Licet enim ex Lucæ loco cap. 3. nihil certi erui possit de ætate Christi cum baptizatus est, an nempe anno tricesimo ineunte vel exeunte id factum sit, aut vicesimo nono finiente, & tricesimo primo incipiente; verba tamen ejusdem Evangelistæ tantam latitudinem non videntur pati: saltem nullus ex Antiquis Christum anno ætatis tricesimo secundo aut tricesimo tertio ad baptismum accessisse tradidit. Verum est, conatos fuisse quosdam, Tertulliani exemplo, huic licentiæ auctoritatem afferre, quod is cum Christum per tres annos Evangelium prædicasse cerneret, in lib. 1. contra Marcionem scripserit, Christum *anno* Tiberii *duodecimo clarificatum*, seu baptizatum fuisse, quod idem est; ideoque, inquiunt, anno ætatis vicesimo octavo aut circiter juxta Tertullianum, qui docet, eum annos tantum triginta vixisse. Sed illi, meo judicio, hallucinantur: Tertullianus enim videns eam, quam libro adversus Judæos scripserat, opinionem, Christum scilicet passum esse, natum

[1] Anno æræ vulgaris XXXI. Christi baptismum Baronius assignavit; qua in re propugnatorem habet Petavium lib. XII. cap. XVIII. de Doctrina temporum, qui contigisse baptismum Christi anno quintodecimo Tiberii Cæsaris, C. *Fusio Gemino*, C. *Rubellio Gemino coss.* docet. Hi autem consules in annum Christi 31. a Baronio inferuntur. Petrus Possinus in epistola præposita Propylæo ad Acta Sanctorum mensis Maji pag. 16. Christum ætatis *anno tricesimo*, ac item *anno tricesimo æræ vulgaris*, baptizatum putat, proinde Natalem Alexandrum, Christum baptizatum anno ætatis XXXIV. docentem, impugnat; cui tamen Possini epistolæ respondens Daniel Papebrochius, multa objicit, quæ, si lubet, consule, ibidem pag. 25. ut & Exercitationem VII. Florentinii de initio prædicationis Dominicæ, ejusque præcipuo tempore ac celebri die.

afflati Spiritu prophetarunt) numero feptuagintaduorum femper perfeveravit in pofteris. Erat horum fumma auctoritas, ut qui de lege cognofcerent, & de Propheta, ac fimul de Regibus judicarent. Horum namque judicio Herodes Rex poftulatus eft; in quos poftea crudeliter fæviit ut teftatur Jofephus (*a*). At de horum munere pluribus acturi fumus inferius: modo autem (quod ad rem propofitam pertinet) qui feptuagintaduorum feniorum primus haberetur, idem Princeps facerdotum dicebatur; cum alioqui fummus facerdos primum omnium locum teneret, cunctifque præeffet Principibus facerdotum: feque habebat amborum perfunctio inftar præfecturæ Moyfis & Aaron, quorum quamdam fimilitudinem exprimebant. Sicque Anna cum effet ejufmodi collegii princeps, merito, ficut & Caiphas, Princeps facerdotum dicebatur, licet utriufque functio effet omnino diftincta. In eo libro qui Philonis nomine de Temporibus infcriptus habetur, non prorfus contemnendo fi purgatis mendis integer redderetur, hæc, quæ id ipfum monftrant, habentur: *Herodes anno trigefimo principatus fui tyrannici, Synedrin ex domo David delevit; & Annanelum quemdam* (quod nomen idem eft quod Anna) *atque Synedrin ex profelytis fuffecit, qui nimirum in lege videbantur eruditi*, Hæc ibi. Videas infuper in Evangelio (*b*), cum Chrifti caufa ageretur, ac fubinde de vero Propheta quæftio effet, An ille ipfe Chriftus effet: eumdem primo ad Annam, tamquam ad Principem facerdotum illius collegii, effe perductum, cujus muneris erat de Propheta judicare: ac demum ad Caipham, fine cujus affenfu fententia ferenda non erat. Videas etiam apud Acta Apoftolorum, cum de lege effet judicium, nimirum de fide Chrifti, quam prædicabant Apoftoli in eo confeffu primo loco nominatum Annam, inde Caipham, poftea vero juxta confeffus ordidinem, Joannem, Alexandrum, ac ceteros. Hæc funt quæ de Annæ & Caiphæ principatu facerdotum inter fe diftincto habuimus dicere: jam cetera profequamur.

(*a*) Jofeph. antiq. lib. 14. c. 17.

(*b*) Joan. 18.

XI. Johannis prædicatio.

Eodem itaque anno, dictorumque Principum facerdotum tempore, Joannes Zachariæ filius, qui ea occafione quam fuperius recenfuimus, fecefferat adhuc infantulus in defertum, afflatus divino Spiritu venit in omnem regionem Jordanis, prædicans baptifmum pœnitentiæ. Defcribitur tanti Prophetæ locus, habitus, atque victus: ut qui nimirum habitaffet in (*c*) deferto loco, indutus veftimento ex pilis (*d*) camelorum confecto, ac zona cingeretur pellicea: efca (*e*) vero locuftæ effent, & mel filveftre. At primum, quod ad habitationis locum fpectare videtur; quomodo idem ipfe poft multa tempora Fidelibus innotuerit, fincera atteftatione Sophronii (*f*) qui ejufmodi fcribit hiftoriam, enarremus: *Erat*, inquit, *fenex quidam habitans in monafterio Abbatis Euftorgii, Joannes nomine: quem S. Elias Epifcopus Hierofolymorum voluit ducem monafterii conftituere. Ille vero non acquiefcebat, dicens: In montem Sina orationis caufa pergere volo. Archiepifcopus autem cogebat eum, ut prius abbas fieret, & poftea*

(*c*) Luc. 3.
(*d*) Matth. 3.
(*e*) Marc. 1.
(*f*) Sophron. Prat. fpir. c. 1.

tum annos circiter triginta, maximas pati difficultates, tres vitæ ejus anno in lib. 1. contra Marcionem addidit. Unde non Baptifmum in annum vitæ ejus XXVIII. fed Natale in annum Julianum quadragefimum primum retraxit.

IV. Sententia Antiquorum de Baptifmo Chrifti.

Obfervandum, Antiquos de ætate Chrifti loquentes, menfes novem, quibus in utero Virginis fuit, in fummam contuliffe, primumque ejus annum numeraffe eum, in quo incarnatus eft; quod pluribus eorum auctoritatibus demonftrari poffet. Hoc recentes Auctores, qui de baptifmo Chrifti loquuntur, non animadvertentes, loca afferunt, quæ de annis Chrifti ab ejus Incarnatione deductis explicanda funt, quæque ideo ad rem non faciunt Patres itaque qui Chriftum anno ætatis trigefimo aut circiter mortuum fuiffe fenfere, idque *duobus Geminis Confulibus*, currenti nempe anno, arbitrati funt, cum anno Incarnationis tricefimo expleto baptizatum fuiffe, anno fcilicet integro, aut circiter ante Paffionem. Deduco id ex Clemente Alexandrino lib. 1. Stromatum, ubi ait: *Erat autem Jefus cum ad baptifmum venit, quafi annorum triginta. Quod autem uno dumtaxat anno prædicaturus effet, hoc & propheta dicit* & *Evangelium. Quinto decimo itaque anno Tiberii, & quinto decimo Augufti hoc modo triginta complentur anni donec paffus eft.* Idem habet Origenes lib. 4. de Principiis cap. 1. ubi fcribit, Chriftum *uno anno* & *aliquot menfibus* docuiffe. Nec alio modo intelligendi alii. Supponunt enim, eum conceptum anno Periodi Græco-Romanæ 5491. anno nempe Juliano XLIII. licet quoad Nativitatem inter fe differant; eamque alii in ejufdem anni finem, alii in anni fequentis initium conferant. Ab anno autem Periodi Græco-Romanæ 5491. ad annum ejufdem Periodi 5521. qui cum anno Eræ noftræ XXVIII. concurrit, anni funt completi triginta. Eo igitur anno Chriftum baptizatum, & peractis duobus Pafchatis anno ejufdem Eræ XXIX. mortuum volunt. Nifi enim hoc modo eos explices, ut multi ex iis fefe diferte explicant, dicendum erit, eos crediffe Chriftum anno Eræ Chriftianæ XXIX. duorum Geminorum Confulatu notato, & baptizatum & crucifixum fuiffe: quod tam ab Evangelio, quam ab eorum mente alienum. Petavius lib. 12. de Doct. temp. cap. 17. inquit: Sæ„pe mirari foleo, Chriftiano ulli, qui quidem „in Evangeliftarum lectione paululum operæ „pofuerit, tam abhorrentem, & iis ipfis Evange„liis contrariam opinionem probari potuiffe, „ut fecundum baptifmum, uno anno atque „Pafchate prædicationem Chrifti circumfcri„bendam putaret: atqui neque paucorum neque

ea pergeret quo vellet. Cum vero senex non acquiesceret, dimisit eum, spondentem, se postquam reversus esset, suscepturum regiminis curam. Et ita salutato Archiepiscopo, iter arripuit, ut ad Sina montem proficisceretur, assumpto secum & discipulo suo: transvadatoque Jordane fluvio; cum vix uno lapide processissent, cœpit senior rigore detineri, ac post paululum invasit eum febris. Cum vero in tantum excresceret ardor febris, ut ambulare non posset, invenerunt speluncam parvulam, in quam ingressi sunt, ut requiescerent. Cum vero febris ita invaluisset, ut se vix movere posset, in ipsa spelunca tres dies commorati sunt. Tunc senex in somnis aspexit quemdam adstantem sibi, & dicentem: Dic senex, Quo ire vis? Respondit: In montem Sina. Dicit ei: Ne, quæso, recedas hinc. Cum vero seni id persuadere non posset, abscessit: febris vero seni acrius infesta erat. Rursus nocte sequenti idem seni adstitit eodem habitu, & ait: Quid, senior, affligi vis? audi me, & nusquam hinc proficiscaris. Ait illi senex: Tu quisnam es? Respondit is qui apparuerat: Ego sum Joannes Baptista, & ideo tibi jubeo ut nusquam recedas: nam spelunca ista brevis, major est monte Sina, quippe in hanc sæpius Dominus noster Jesus, cum me visitaret, ingressus est. Pollicere mihi, quod hic habitabis; & ego mox tibi sanitatem restituo. Quod senex audiens, libenter spopondit, se in eadem spelunca permansurum: & continuo sanus effectus, perseveravit ibidem toto vitæ suæ tempore: speluncam vero illam fecit ecclesiam, congregavitque fratres. Appellatur locus ille Sapsas. Fuit in eodem loco Sapsas commorans in spelæo senex alius tantæ virtutis, ut leones secum in eadem spelunca susciperet, atque cibum in sinu suo ipsis præberet. Hactenus Sophronius. Ejusdem monasterii meminisse videtur Beda (*a*), cum agit de locis sanctis. Porro quod locus hic tam proximus fuerit Jordanis ripæ, existimamus speluncam istam fuisse potius Joannis habitationem, cum e deserto veniens baptizaret in Jordane, quam ubi antehac in deserto commorans ageret.

[Margin: Johannis habitatio.]

[Margin: (*a*) *Bed. de loc. sanct. c. 13.*]

XII. [Margin: Joannis vestitus.]

Quod autem ad ejusdem integerrimi nostri Præcursoris vestimentum pertinet: qualenam esse soleret illud ex pilis camelorum intextum indumentum, perfacile est demonstrare. Sed prætermittimus innumeras pene de Joannis vestis asperitate sanctorum Patrum scriptas sententias: satis namque sit ex verbis Evangelistæ, materiam ipsam ex qua esset confecta, describentis, qualis esset, certo experimento cognoscere. Ex pilis camelorum nonnisi rude atque asperum intexi solere indumentum, quod cilicium appellatur, certum est: id enim S. Paulinus (*b*) Nolanus Episcopus, dum de Melania Romana clarissima femina agit, asserit in hunc modum: *De palliis, quæ ex camelorum pilis texta, asperitate setarum compungebant homines, & in mentem revocabant Joannem, quem pili camelorum hirto tegmine vestiebant.* Alius item Paulinus Consularis de eodem amictu in carmine de Joanne Baptista sic ait (*c*):

[Margin: (*b*) *Paulinus ad Sever. epist. 10.*]

[Margin: (*c*) *Extat in collect. poet. Christian.*]

Vestis erat curvi setis conserta cameli;
Contra luxuriem molles duraret ut artus;
Arceretque graves, compuncto corpore, somnos.

Jam

„ que plebeiorum Scriptorum fuit hæc sententia, sed doctrina & auctoritate præstantium, & sane vetustissimorum: e quibus occurrunt modo Tertullianus lib. contra Judæos cap. 8. Clemens Alex. lib. 1. & 6. Strom. Africanus apud Hieronymum in Danielem cap. 9. Lactantius lib. 4. cap. 10. Gaudentius Brixianus Serm. 3. de Paschate, cujus hæc verba sunt: *Anniculus est, quia post illud baptismum, quod pro nobis in Jordane susceperat, usque ad Passionem unius anni tempus impletur.* Ita Petavius, qui verius scripsisset, Antiquos duo Paschata tantum Christo attribuisse. Arbitrabantur itaque alio anno verbum Domini ad Joannem factum, alio Christum a Johanne baptizatum, quæ Lucas cap. 3. uno tenore recitat. Neque ullo modo ex Lucæ verbis inferri potest, annum illum decimum quintum Tiberii ab eodem Evangelista expressum, referri necessario ad baptismum. Certe ministerium Joannis Baptistæ ante Christi prædicationem non parvum spatium durasse, Pauli verba Act. 13. v. 25. indicare videntur: *Cum impleret Johannes cursum suum, dicebat: Quem me arbitramini esse, non is ego sum, sed ecce venit post me*, &c. Quin & ipsamet narratio Evangelistæ inter vocationem Joannis & baptismum Christi multa intercessisse insinuat, immo nec Christum prius ad eum accessisse, quam *omnis populus* esset baptizatus, Lucas cap. 3. v. 21. satis aperte declarat. Hæc igitur Veterum Patrum sententia fuit. Existimarunt illi anno Christi XXVI. ministerium Johannis inchoatum esse, currente nempe anno decimo quinto Imperii Proconsularis Tiberii, annoque Eræ Christianæ vicesimo octavo Christum baptizatum esse: ita ut ministerium Joannis uno vel altero anno durarit. Ex his manifestissimum redditur, Antiquos non solum Imperium Proconsulare Tiberii agnovisse, sed etiam ab eo Tiberii annos numerasse: alioquin quomodo scribere potuissent, Christum anno decimo quinto Tiberii duobus Geminis consulibus crucifixum fuisse, & anno uno cum aliquot mensibus ante Passionem prædicasse, cum eo Tiberii anno Lucas Christum baptizatum dicat?

V. [Margin: *Annus XV. Tiberii a qua epocha deductus.*]

Quod si quis quærat, an verosimile sit Lucam Evangelistam Tiberii annos ab ejus Imperio Proconsulari deduxisse, respondebo, improbabile non esse, Lucam sacrum Scriptorem secutum esse morem Scripturæ. Nabopolassarus Babyloniæ Rex Nabuchanesarem filium, Nabuchodonosorem seniorem vulgo vocatum, anno Periodi Græco-

XIII. Jam autem quod ad zonam attinet: cum in Palæstina Judæi zonis uterentur laneis, Joannes ex zona etiam comparans sibi corporis afflictionem, pellicea cingebatur: unde Hieronymus: *Stupebat*, inquit (a), *ad conversationem Eliæ & Joannis Baptistæ, quorum uterque zona pellicea adstrinxit ac mortificavit lumbos suos*. Hæc Hieronymus. Nunc denique quod ad cibum spectat: exacte, qualis fuerit, recenset Evangelista: nimirum locustis & melle silvestri Joannem consuevisse famem pellere: pane enim & vino caruisse, Salvatore id testante (b), didicimus. Porro nec baccis, seminibus, vel oleribus usum esse, Clemens (c) Alexandrinus certo credidit, dum ait: *Matthæus Apostolus seminibus, baccis, oleribusque absque carnibus utebatur: Joannes continentiam ulterius extendens, locustas & mel silvestre comedebat*. Quod enim non adeo communibus uteretur cibis, ea de causa de ipso Salvator noster testatus est dicens (d): *Venit Joannes neque manducans, neque bibens*. Quæ cum ita sint, ut profecto sunt: proculdubio Joannes, qui longe ab hominum consuetudine agebat, non communibus cæteris usus est cibis, sed eo qui præ manibus haberetur, nec ullo labore longe quæsitus, vel arte paratus esset. Locustas in Palæstina, genus fuisse animalium ad cibi usum, divina Scriptura (e) plane demonstrat, dum locustam inter comestibilia, quæ munda essent, recenset. Sane quidem auctor est Strabo (f), genus quoddam Æthiopum locustas in cibum habere, quibus sale permixto in massas confectis vescantur: de Parthis eadem tradit Plinius (g): de Orientalibus & Libycis eadem scribit Hieronymus (h): iisdem usum in cibum fuisse Joannem, tradit Augustinus (i) & Beda (k), qui & a sancto Episcopo Arculpho, qui ad ea loca peregrinatus erat, hæc quæ didicit, suis scriptis testata reliquit: nimirum notissimas esse locustas in Palæstina, quæ corpusculis in modum digiti manus exiguis & brevibus in herbis facile captæ, coctæque oleo, pauperem victum parent: easdem solitas exsiccari fumo, & sic comedi, habereque malum odorem, & gravem gustum, Euthymius scribit. De silvestri melle, quidnam fuerit, cum multi multa eaque diversa scribant, hæc Beda a dicto Episcopo fide dignissimo accepta conscripsit: *In eodem deserto sunt arbores folia lata habentes & rotunda, lactei coloris, & melliti saporis, quæ natura fragilia manibus confricantur & eduntur, hocque esse mel silvestre dicitur*. Hæc ille.

(a) Hieron. ad Demet. epist. 8. — Joannis victus.
(b) Luc. 7.
(c) Clem. Alex. Pædag. lib. 2. c. 1.
(d) Matt. 11.
(e) Levit. 11.
(f) Strabo lib. 16.
(g) Plin nat. hist. lib. 11. c. 29.
(h) Hier. adverſ. Jovin. lib. 2. & in Joan. c. 4.
(i) August. Confess. lib. 10. c. 31.
(k) Beda de locis sanct. c. 14.

XIV. Verum his omnibus adversatur Isidorus Pelusiota, qui & ipse monasticam vitam cum diutius excoluerit, ea quæ scribit, potuit a Palestinæ monachis didicisse: sic enim ait ad Timotheum lectorem scribens (l): *Locustæ, quibus Joannes alebatur, non animantia sunt (ut quidam imperite putant) scarabæis similia (absit) verum herbarum ac plantarum summitates. Eodemque modo rursum non herba quædam est mel silvestre, verum mel montanum, quod ab agrestibus apibus conficitur, summeque amarum est, & gustatui omni infestum atque inimicum. Quibus ex rebus singularem quamdam ac pene incredibilem corporis afflictationem Joannes præsefserebat: ut qui non inedia dumtaxat, verum etiam victus asperitate omnem corporis appetitionem amaram redderet*. Hucusque Isidorus ad Timotheum. Ad Nilum item scribens (m), eadem quoque habet, additque: *Quocirca sic cibos & vestitum monasticæ vitæ juxta Deum perfectæ omnibusque numeris absolutæ in Joanne Baptista didicimus*. Hæc cum scribat Isidorus,

(l) Epist. 132. lib. 1. — Locustæ & mel Silvestre.
(m) Lib. 1. epist. 5.

co-Romanæ 4881. in societatem regni assumsit. Berosus in 3. Chaldaicæ suæ Historiæ libro, Josephus lib. 10. Antiq. cap. 11. & Ptolomæus in Regum Babyloniorum Canonem quadraginta tantum quatuor annos *Nebuchadnesari* tribuunt, licet is imperarit annos XLIV. menses VII, & dies circiter X. ut ostendit Usserius in Chronologia Sacra cap. 6. Ratio hujus est, quia Auctores laudati Principis annos a patris morte dinumerant; at in Jeremia ac in sacra Regum Historia ab expeditione ejus in Syriam & Judæam vivente patre suscepta, ejus Principatus epocha ducitur, ut apud Usserium videre est. Quare incertum, an Lucas hujusmodi exemplum secutus fuerit, & an annum XV. Tiberii ab ejus Monarchia, vel ab ejus Imperio Proconsulari desumserit.

VI. *Locus Ignatio attributus.* Baronius num. XVIII. Restat, ut moneam locum istum S. Ignatii in Epistola ad Trallianos, in quo dicitur: *Et expletis tribus annorum decadibus baptizatus est a Joanne*, insititium esse, nec reperiri in germana Ignatii ad Trallianos Epistola. Sed Baronius, qui nonnisi ejusdem Sancti Epistolas interpolatas legerat, vim facit in illis verbis, ut ostendat Christum anno tricesimo ætatis completo baptizatum fuisse.

VII. *Baptismus Christi ab Orientalibus renovari solitus.* Juvabit etiam observare, Orientales Ecclesias quasdam singulis annis, Epiphaniorum die baptismum Christi renovare, aquamque, in quam statua Christi pueri trina immersione immittitur incorruptam conservari. Docet hoc Leo Allatius dicens fuisse Romæ, qui eam de industria servatam, post annos triginta incorruptam repererit. Josephus Giorgerinus Archiepiscopus Samos in insula Archipelagi, cum anno 1676. eadem Epiphaniorum die in hac Aquensi civitate versaretur, in nostra Ecclesia aquam consecravit, & in ea Ecclesiæ Græcæ ritu, pueri Jesu statuam ter immersit, Baptismi Christi cæremoniam solenniter renovando, cujus aquæ phiala plena conservata per multos annos incorrupta permansit, ac forte diutius conservata fuisset, si phialam illam frangi non contigisset. Scaliger lib. 7. de Emendat. Temp. Æthiopicum computum explicans testatur, Christianos Coptos quotannis die Epiphaniæ sacra omnes in Piscinam se se immergere, memoriam baptismi Christi eo facto se instaurare dicentes.

rus, & nonnisi majorum auctoritate; quid de his sentiendum sit, definiendum nobis non est, sed totum relinquimus lectoris arbitrio. Nam constat, Græcam dictionem ἀκρίδες, & locustam insecti genus infirmas habens alas ad volandum, & summitates herbarum significare.

XV. Joannes auctor vitæ monasticæ. Porro ejusmodi vitæ genere Joannem jecisse vitæ monasticæ fundamenta, non tantum qui supra Isidorus, sed & Catholici omnes fatentur: eaque de causa Chrysostomus eumdem Joannem monachorum principem nominat, cum ait (a): *Sicut sacerdotum principes sunt Apostoli, ita & monachorum princeps Joannes Baptista.* Et iterum (b): *Considerate, monachi, dignitatem vestram: Joannes princeps vestri est dogmatis; ipse monachus, statim ut natus, in eremo vivit, in eremo nutritur.* Et ad Eustochium Hieronymus (c) in hunc modum: *Hujus vitæ auctor Paulus, illustrator Antonius, & ut ad superiora conscendam, princeps Joannes Baptista.* Hæc ille. His cum invideant Novatores, eo devenerunt stultitiæ, vel potius iniquitatis, ut malint corrumpere verbum Dei, & Joannem vitæ otiosæ & deliciosæ infamare, quam monasticam ab eo dimanasse vitam, in Ecclesia altissimis defixam radicibus, Evangelica nempe attestatione, ut subripi aut evelli nequeat, adstipulari, vel profiteri. Sed in his non immoramur diutius: quandoquidem, omnium sententia, sibilis potius & risu, quam ampliore confutatione digni sunt: licet ad illos imperitiæ, dementiæ, ac (ut uno verbo dicam) perfidiæ summo jure redarguendos, non defuerit vigilans studium eruditissimi ac maxime pii viri Petri Canisii, ad quem, qui talia cupit, amandamus; nos interim textum ipsum historiæ Evangelicæ prosequemur.

(a) Chrysost. in Marc. homil. 1.
(b) Idem homil. de Joan. Bapt.
(c) Hieron epist. 22.

XVI. Christus baptizatur. Cum plurimos ad se venientes Joannes (d) exciperet, ad pietatem institueret, eosdemque baptizaret, ac etiam de Christo, quod venisset, illis annuntiaret: venit & Jesus, & ab ipso est baptizatus. Rem gestam Matthæus (e) his verbis enarrat: *Tunc venit Jesus a Galilæa in Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo. Joannes autem prohibebat eum, dicens: Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondens autem Jesus dixit ei: Sine modo: sic enim decet nos implere omnem justitiam. Tunc (f) dimisit eum; & baptizatus est a Joanne in Jordane. Baptizatus (g) autem Jesus, confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cæli: & vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se. Et ecce vox de cælis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Et (h) ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur filius Joseph.*

(d) Matth. 3. Mar. 1. Luc. 3. Joann. 1.
(e) Matth. 3.
(f) Mar. 1.
(g) Matt. 3.
(h) Luc. 3.

XVII. De Christi ætate tempore baptismi. De tempore baptismatis Christi diversæ admodum sunt antiquorum sententiæ. Sunt enim qui baptizatum esse dicunt, cum inciperet annum trigesimum agere, ipso mense Januarii: id quidem Origenes (i), id Hieronymus (k), & alii. Discrepat ab his Epiphanius (l), qui hæc ait: *In trigesimo Consulatu a nativitate sua circa decimum mensem venit ad Joannem, & baptizatus est in Jordane fluvio, trigesimo anno nativitatis in carne, hoc est, secundum Ægyptios, Athyr mensis duodecima, ante sextum Iduum Novembrium.* Et infra: *Trigesimo anno baptizatus implevit annos vigintinovem, & menses decem (velut dixi) duodecima mensis Athyr, ante sextum Idus Novembris.* Hæc ille, intelligens nimirum Evangelistam illis verbis significare voluisse, Jesum prope esse cœpisse, hoc est, prope implesse trigesimum annum, ut sic diceretur esse triginta annorum: sicut & Irenæus (m) intellexisse videtur, dum ait: *Ad baptismum venit, qui nondum triginta annos suppleverat, sed qui inciperet esse tamquam triginta annorum.*

(i) Orig. homil. 1. in Ezech.
(k) Hieron. in Ezech. c. 1.
(l) Epiph. in Panar. hæres. 51.
(m) Iren. lib. 2. c. 39.

XVIII. Discrepat vero Ignatius ab his omnibus: qui secundum germanam ex Græco factam translationem, ad Trallianos scribens, hæc dicit: *Expletis tribus annorum decadibus, vere baptizatus est a Joanne, & triennium prædicavit Evangelium.* Quam sententiam sequi Chrysostomum, & alios complures nobiles Græcorum & Latinorum auctores, immo & S. R. Ecclesiam istud ipsum profiteri, superius, cum de anno quo natus est Christus, plenissime disseruimus, exacte demonstravimus in Apparatu; eamque veriorem, ac merito ceteris præferendam fusius diximus: ea consulat lector, qui hæc avidius cupit, quamvis enim hic opportunior videretur locus quo istæc explicanda fuisset; tamen, quoniam ad pervestigandum, quo Christus natus est, annum, in hujus loci Evangelistæ interpretatione tota vis erat, illic potissimum de tempore & anno, quo baptizatus est Dominus, fuit agendum. Quod vero ad mensem & diem, quibus baptizatus est Christus, spectat; id factum esse sexta Januarii, ex communi & antiqua traditione Eusebius (n) Pamphili ad Marinum scribens testatur: confirmat hoc ipsum Hieronymus (o), ac denique omnes scriptores Ecclesiastici, uno dumtaxat excepto Epiphanio, ut vidimus: qui sicut audiendus non est, dum ait Christum natum sexta Januarii, ita nec cum dicit baptizatum esse sexto Idus Novembris, cum & eidem contradicant Ægyptii; licet de die natali Domini æque ipsi consentiant. — De die baptismi Christi.

(n) Eusebius ad Marinum. Habentur illius fragmenta in editione Chrysostophori post histor. Evagrii.
(o) Hieron. in Ezech. c. 1.

XIX. Baptismi locus. Locus ipse fluminis, quo Dominus voluit baptizari, remansit posteris perpetua me-

memoria celebris, & virtute miraculorum conspicuus: de eo enim hæc scribit Gregorius Turonensis (a): *In Jordane habetur locus in quo Dominus baptizatus est. In uno etenim reflexu aqua ipsa revolvitur, in qua nunc leprosi mundantur. Cum enim advenerint, sæpius lavantur in flumine, douec ab infirmitate purgentur: de publico tamen, dum ibi commorati fuerint, victum accipiunt, sanati autem ad propria discedunt. Ipse quoque Jordanis ab eo loco in quinto milliario mari commixtus mortuo, nomen amittit.* Hæc Gregorius qui & alia multa de locis sanctis dicit a suo diacono, qui (ut ipse ait b) illuc peregrinatus est. De eodem hæc etiam Beda (c): *In loco*, inquit, *in quo Dominus baptizatus est, Crux lignea stat usque ad collum alta, quæ aliquoties aqua transcendente absconditur: a quo loco ripa ulterior, id est, Orientalis in jactu fundæ est. Superior vero ripa in supercilio monticuli grande monasterium gestat, beati Joannis Baptistæ Ecclesia clarum, de quo per pontem arcubus suffultum solent ascendere ad illam Crucem, & orare. In extrema fluminis parte quadrata ecclesia quatuor lapideis cancris superposita est, coctili creta desuper tecta; ubi vestimenta Domini, cum baptizaretur, servata esse dicuntur. Hanc non homines intrare, sed undique cingere ac penetrare solent.* Hæc Beda. His scilicet perpetuæ memoriæ monumentis locus ille nobilitatus est, quem Christus baptismate consecravit, quo nobis iter ad cælum aperuit.

(a) Greg. de gloria martyrum c. 17.

(b) Greg. de glor. Mart. cap. 1.

(c) Beda de locis sanct. c. 13.

XX. Postquam autem Christus Dominus noster baptizatus est a Joanne: *Tunc*, inquit, Matthæus (d), *Jesus ductus est in desertum a spiritu, ut tentaretur a diabolo*, &c. texit enim totius rei gestæ seriem. Quod vero ad veritatem historicam pertinet, rejicitur sententia auctoris illius, quisquis fuerit, qui scripsit de Operibus cardinalibus (quod quidem opus Cypriani (e) nomine est insignitum) dum ait: *Etsi re vera Christus est ductus a spiritu in desertum, atque tentatus: tamen quod dicit Evangelista assumpsisse eum diabolum in sanctam civitatem, atque statuisse super pinnaculum templi, id non esse factum locali motu, sicut contigit Habacuc, qui de Judæa in Babylonem delatus est; vel Philippo, cum occurrit Eunucho: sed quo modo, inquit, Ezechiel, cum super fluvium Cobar sederet, Hierosolymam raptus in spiritu civitatem ædificat & metitur, & muros & templum instaurat, hoc modo super culmen templi Christum in spiritu esse delatum.* Hæc cum dicat ille; nos libentius cæteris tam antiquis quam recentioribus assentimur auctoribus, qui loco Christum motum affirmant.

(d) Matth. 4.

(e) Apud Cypr. lib. de Operib. card. c. de jejunio.

Jam vero cum tot tantaque de Joanne in Jordane baptizante audirentur; Judæi qui erant Hierosolymis, sacerdotes & (f) Levitas ad eum miserunt, ut interrogarent an ipse esset Christus: qui ingenue confessus est, se non esse Christum, neque Eliam, neque Prophetam, illum scilicet a Deo per Moysen olim promissum. Existimamus hanc ipsam fuisse publicam legationem missam a Concilio seniorum, quod Synedrin appellabant, de quo ante mentionem fecimus: nam illorum muneris erat in primis de Propheta cognoscere. Post hæc vero, idem subdit Evangelista: *Altera die vidit Joannes Jesum venientem ad se, & ait: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic est de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat: & ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Et testimonium perhibuit Joannes, dicens: Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam de cælo, & mansit super eum. Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Et ego vidi, & testimonium perhibui quia hic est filius Dei.* Hæc Joannes. XXI.

(f) Joan. 1. Legatio Judæorum.

XXII. Ecce quam gloriosa coram legatis Joannis de Christo confessio; quam illi Hierosolymam redeuntes, iis a quibus missi fuerant, retulerunt: sed ab illis spretam esse, ea quæ postea contigerunt, facile demonstrant. Sed quid post hæc? Non satis habuit Joannes dicta attestatione facta de Christo omnes admonuisse Judæos; sed data sibi iterum occasione, eumdem esse Messiam, discipulis suis aperuit: qui eo audito, Jesum sequi cœperunt. Rem peractam sic describit Evangelista (g): *Altera die iterum stabat Joannes, & ex discipulis ejus duo. Et respiciens Jesum ambulantem, dicit, Ecce Agnus Dei. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt Jesum. Conversus autem Jesus, & videns eos sequentes se, dicit eis: Quid quæritis? Qui dixerunt ei: Rabbi (quod dicitur interpretatum Magister) ubi habitas? Dicit eis: Venite, & videte. Venerunt, & viderunt ubi maneret, & apud eum manserunt die illo: hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus, qui audierant a Joanne, & secuti fuerant eum. Invenit hic primum fratrem suum Simonem, & dicit ei: Invenimus Messiam, quod est interpretatum Christus. Et adduxit eum ad Jesum. Intuitus autem eum Jesum, dixit: Tu es Simon filius Joanna: tu vocaberis Cephas;* quod

(g) Joan. 1.

Andreas & Petrus ad Jesum.

quod interpretatur Petrus. Hæc Joannes Evangelista de primordiis Christi Ecclesiæ jam coalescere incipientis.

XXIII. De his agens Epiphanius (*a*), hæc ait: *Neque vero de hoc quisquam ambigens curiosius perscrutetur, cum videat, quod Andreas primus obviam venit Jesu, deinde Petrus, & per ipsum vocatus est: neque hoc ægre ferre incipiat. Occursus enim Andreæ primus contigit, cum minor esset Petrus tempore ætatis: postea enim rursus, quando perfecta renuntiatio facta est, ipse fratrem suum præcessit. Insuper autem & in hoc Deus est qui novit vocationes cordium, & scit quis dignus sit primo loco locari; & elegit Petrum, ut dux esset suorum discipulorum, velut omnino clare indicatum est.* Hæc Epiphanius: qui de ætate Andreæ magis audiendus, quam alii, qui postea dixerunt Petrum majorem natu Andrea. Prælatus vero Andreæ Simon Petrus a Christo merito confessionis: etenim non in renuntiatione tantum, sed & in summæ fidei professione Simonem tum Andreæ, tum etiam cæteris Apostolis præstitisse constat; ut merito ille eligeretur, qui cæteris præesse deberet: tuncque implendum, quod nunc tantummodo pollicetur, nempe ut Cephas, hoc est, Petrus, appellaretur: quod magis veritati consentaneum videtur, quam (quod nonnulli sunt arbitrati) ex hoc tempore, habito respectu ad ea quæ de Petro Christus futura præviderat, Petrum esse nominatum. De iisdem Andrea & Simone hæc Sophronius (*b*) Hierosolymitanus: *Andreas cælibem vitam ducens, Præcursoris Domini factus est discipulus. Petrus negotiis intendebat; qui uxori, & familiæ, & patris senio providebat.*

(*a*) Epiph. hæres. 51.

Petri nomen.

(*b*) Sophr. homil. de cert. SS. Petri & Pauli.

XXIV. Petrus prælatus cæteris.

Ex his apparet, quam turpiter errent qui primatum putant Petro collatum, quod senior cæteris esset. Nam quod ad hoc spectat, etsi non alii, certe Andreas major ætate, prior in vocatione, & in perfectioris vitæ electione Petro præstabat, sed si divini consilii rationem humanæ menti concessum est aliquando perscrutari; illa in Petro quam diximus, causa præcessisse videtur, ut princeps omnium constitueretur Apostolorum, quod in professione fidei ceteris antecelluit. Sed quod insuper consideratione dignum existimamus: hoc ipso initio Ecclesiæ erigendæ (quæ ædificatio (*c*) Dei est) Christus Dominus tantæ molis excitandæ sapientissimus architectus, de primario lapide in fundamento locando statim cogitans, Simoni mox dixit. *Tu vocaberis Cephas.* Vox Syriaca (*d*) Latine interpretata, idem quod Petra, significat: ex Græca autem lingua dicitur Petrus: nam apud illos ὁ πέτρος idem est quod ἡ πέτρα: sicque apud nos idem sit Petrus quod Petra: nec a Petra Petrus, sed ipse Petra, quo nomine a Christo appellatus cognoscitur; quod nunc pollicetur, cum ait: *Tu vocaberis Cephas:* ac si diceret: *Tu vocaberis Petra.* Ex his quidem solida firmaque veritate constantibus redarguuntur qui minus caute sciteque dixere, non dictum esse Petro, Tu es Petra: sed, Tu es Petrus: quod scilicet petra esset Christus, quem confessus Simon, dictus sit Petrus. Quod quamvis Augustinus (*e*) aliquando dixisset; tamen in retractationibus, an Petrus ipse sit petra, vel a petra Petrus sit dictus, nihil definiens (*f*): *Quæ*, inquit, *duarum harum sententiarum sit probabilior, eligat lector.* Sed idcirco, quod Syriacam vocem haud fuerit ipse Africanus assecutus, quæ proprie petram ipsam significat; quam Latinus interpres Græco πέτρος, quod est petra, Petrum transtulit.

(*c*) Paul. 1. ad. Corinth. 3. & ad Ephes. 2.

(*d*) Hier. in Epist. ad Galat. c. 2. & alii.

(*e*) August. tract. 7. in Joann. & ult. Item de verbis Domini sermone 13.

(*f*) Aug. retract. lib. 1. c. 21.

XXV. Petrus Petra.

Sed idem S. Augustinus in sermone de Cathedra Petri, ipsum Petrum Petram dictum esse, manifeste profitetur his verbis: *Denique pro soliditate devotionis Ecclesiarum, Petra dicitur, sicut ait Dominus: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Petra enim dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamenta posuerit, & tamquam saxum immobile totius operis Christiani compagem molemque contineat. Petra ergo pro devotione Petrus dicitur, & petra pro virtute Dominus nuncupatur, sicut ait Apostolus: Bibebant de spirituali, consequente eos petra: petra autem erat Christus. Recte consortium meretur nominis, qui consortium meretur & operis. Petrus fundamentum ponit, Petrus plantat: Dominus incrementum dat, Dominus irriguum subministrat.* Hæc Augustinus (*g*). Ac iterum de Petro in eadem verba: *Tu es Petrus, & super hanc petram*, &c. *dignus certe*, inquit, *qui ædificandis in domo Dei populis Petrus esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clavis ad regnum* (*h*). Sed ut ad proposita redeamus: nemo equidem sibi constans affirmaverit, Christum locutum esse Latine, ut dixerit, Petrus; sed, quod habet Evangelista Syriace, Cephas, quod est Petra: at, Petrus, dixit interpres, mutans nomen femininum in masculinum, quod viro magis conveniens esset. Certe adhuc, si Petrus derivative diceretur a petra, non Petrus, sed Petreus potius fuisset Latine dicendus. Sed in re adeo perspicua non amplius immorandum.

(*g*) August. sermon. de sanct. 16.

(*h*) August. sermon. de sanct. 29.

XXVI. Simon cur Petrus dictus.

Cæterum Cephas cum Syriace petram significet; non tamen quamlibet petram, sed quæ sit omnium durissima (*i*), nempe cautem. Sed cur potius Dominus eum appellavit petram, quam aliam quampiam materiam solidissimam, nempe æs, fer-

(*i*) Canisius in loc. novi test.

ferrum, vel quid simile? id quidem non ob aliam causam factum esse apparet, nisi quia & ipse Christus petra (a) dictus est; ut quem sui gregis relinqueret vicarium successorem, eumdem suo nomine insigniret. Unde Tertullianus in hanc sententiam (b): *Sed cur*, inquit, *de Simone Petrum? Si ob vigorem fidei, multæ materiæ solidæ nomen de suo accommodarent. An quia & petra & lapis Christus? siquidem & legimus eum positum in lapidem offendiculi, & petram scandali: omitto cætera. Itaque affectavit carissimo discipulorum de figuris suis peculiariter nomen communicare, puto, proprius quam de non suis.* Hæc Tertullianus: eadem fere Basilius (c), atque Hieronymus (d) & S. Leo (e) ex persona Christi: *Cum ego sim inviolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio utraque unum, ego fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere: tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, ut quæ mihi potestate sunt propria, tua sint mecum participatione communia, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: super hanc*, inquit, *fortitudinem æternum extruam templum*, &c. Hæc Leo. Cum itaque Petrus petra, ut & Christus petra, dicatur; hac ratione dici potest nomen Petri derivatum a Christo, non tamen derivativum nominis Christi. Sicque accipe illud Hieronymi (f): *Nomen*, inquit, *novum accipiet, quod ei Dominus imposuerit, dicens ad Apostolum Petrum: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam; quod vocabulum a nomine Domini derivavit, ut dicatur Dominicum.*

(a) 1. Cor. 10.
(b) Tertull. contr. Mar. lib. 4. c. 13.
(c) Basil. lib. 20. de pœn.
(d) Hier. in Isa. c. 62.
(e) S. Leo serm. 3. in Anniversf. assumpt. suæ.
(f) Hieron. in Isa. c. 62.

XXVII. Petrus Cephas.

Noverunt & hoc ipsum antiquiores Theologi, quorum nobilissimus Hippolytus martyr hæc ait: *Princeps Petrus fidei petra, quem beatum judicavit Christus Deus noster: ille doctor Ecclesiæ, ille primus discipulorum, ille qui regni claves habet, docuit nos dicens*, &c. His nominibus exornat Petrum Hippolytus (g). Porro sunt ex nostris scriptoribus complures, & primus omnium Optatus (h) Milevitanus, qui nomen Cephas, non a Syra lingua, sed a Græca ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, caput interpretantur; nec quidem reprehendendi: ejusmodi enim interpretandi modum ab aliis nonnullis, quorum in Ecclesia Dei est memoria celebris, usurpatum scimus, dum Hebraicam vocem in Græcam significationem transire fecerunt. Gregorius enim Nazianzenus (i) Hebraicum nomen Phase cum sciret in Pascha mutatum, aliam ex eo mysterio congruam reddidit interpretationem: ut quod in Hebræo significat transitum, apud Græcos πάσχειν interpretetur. Id ipsum cum plures alii præstiterint, hoc etiam & de nomine Christi Justinum (k) martyrem fecisse constat; quod & ante hos omnes sæpius factitatum a Septuaginta interpretibus, Origenes dum agit de prino & schino arboribus, scribens ad Africanum, testatur. Alia sunt de his exempla in divina Scriptura; ut cum nomina siderum non secundum voces Hebraicas, sed secundum Græcam (l) nomenclaturam sunt posita, idque ob notiorem significationem: observat hoc ipsum ex Photio in quæstionibus ad Amphilochium Episcopum Cyzici Turrianus (m). Unde apposite, quod apud Syros petram solidam sonat nomen Cephæ, apud Græcos caput significat: ac sic divina quadam dispensatione factum videtur, ut una eademque voce, duobus linguis, Petri principatus exprimeretur. Hæc jam de nomine Cephæ satis, nec quidem præter institutum: quandoquidem de obscuris vocibus interdum agere, in præfatione polliciti sumus.

(g) Hippol. de consum. mundi.
(h) Optat. lib. 2. contr. Parmen & alii.
(i) Gregor. Naz. orat. de Pascha te 2.
(k) Just. orat. ad Gentes.
(l) Job 9. Amos 5.
(m) Turr. advers. Magdeb. c. 3.

XXVIII.

Post hæc de vocatione Petri ab Evangelista (n) narratur, de Philippo a Christo vocato subinfertur historia: ad hunc vero Dominum hæc ipsa verba dixisse: *Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos*, tamquam rem minime dubiam, testatur Clemens Alexandrinus (o). Idem vero Philippus Nathanaelem de Christo, quod venisset, admonuit, & ad Christum perduxit, qui & in ipsum credidit: negotium peractum pluribus Joannes (p) describit. Putarunt vero aliqui (q) Nathanaelem eumdem esse cum Bartholomæo, levibus quibusdam conjecturis permoti: quibus minime assentimur, sed Augustino (r) tutius inhæremus, dum ait, idcirco Nathanaelem non fuisse a Domino electum inter Apostolos, quod esset legis doctor. Post de Nathanaele recensitam historiam, quid subinde die tertia actum sit, idem Evangelista (s) ejusmodi instituit narrationem:

(n) Joan. 1.
(o) Clem. Alexandrin. Strom. lib. 3.
(p) Joan. 1.
(q) Rupert. Abb. & Jansen.
(r) Aug. in tract. super Joan. tr. 17. c. 1.
(s) Joann. 2.

XXIX. Jesus cum matre ad nuptias.

Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ; & erat mater Jesu ibi. Vocatus est autem & Jesus, & discipuli ejus ad nuptias. Et deficiente vino, dicit mater Jesu ad eum: Vinum non habent. Et dicit ei Jesus: Quid mihi, & tibi est mulier? nondum venit hora mea. Dicit mater ejus ministris: Quodcunque dixerit vobis, facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificationem Judæorum, capientes singulæ metretas binas, vel ternas. Dicit eis Jesus: Implete hydrias aqua. Et impleverunt eas usque ad summum. Et dicit eis Jesus: Haurite nunc, & ferte architriclino. Et tulerunt. Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factum, & non sciebat unde esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam: vocat sponsum architriclinus, & dicit ei: Omnis homo primum bonum

num vinum ponit; & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius eſt; tu autem ſervaſti bonum vinum uſque adhuc. Hactenus de nuptiis: de quibus aliquaquæ ad hiſtoriæ veritatem pertinent, elucidanda proponimus. Ac primum illud occurrit: Cum ejuſmodi nuptiæ, eo quod inter edendum defecerit vinum, pauperis alicujus hominis fuiſſe credantur: quidnam eſt, quod non ſecus ac ſi ditiſſimi cujuſpiam eſſent, miniſtris abundaverint, nec quicquam defuerit quod deſideraretur in lautis conviviis, ut copia miniſtrorum, & qui tricliniis præeſſet architriclinus? Verum ad hæc intelligenda, quænam eſſet conſuetudo Hebræorum in parandis nuptiis, dicere opus eſt. S. Gaudentius (*a*) Brixianus Epiſcopus, æqualis Ambroſio, de his agens, hæc ait: *Nuptiæ apud Judæos cum fierent, unus (quantum ex traditione comperimus) dabatur de ſacerdotali ordine, qui morem diſciplinæ legitimæ gubernaret, curamque pudoris ageret conjugalis, ſimul & conviviorum apparatum, miniſtros, atque ordinem diſpenſaret, & hoc pro officio architriclinus, hoc eſt, triclinii præpoſitus diceretur.* Hæc Gaudentius, ut non mireris, ſi rebus adeo bene diſpoſitis, cum cenſor morum adeſſet, non Jeſus tantum, qui etiam cum publicanis & peccatoribus aliquando diſcumberet, ſed & ipſa ſanctiſſima Virgo Dei genitrix intereſſet. Porro veroſimili conjectura creditum eſt, ejuſmodi nuptias fuiſſe alicujus qui Chriſto eſſet aliqua cognatione conjunctus.

(*a*) *Gaudentius tr.* 9.

XXX. Proditum eſt a nonnullis, has fuiſſe nuptias Joannis Evangeliſtæ, qui cum duxiſſet uxorem, & nuptias celebraſſet, tamen viſo miraculo de aqua in vinum per Chriſtum mutata, conjugem dimiſerit, ac Chriſtum ſecutus fuerit. Sunt hæc omnia commentitia, ac nuper excogitata, cum penes antiquos Patres nulla prorſus mentio de his habeatur. Si hæc ſciſſent veteres, quantum (*b*) putas negotii feciſſet Hieronymo Jovinianus hæreſiarcha, qui tam pertinaci animo Joannem Apoſtolum & Evangeliſtam virginem fuiſſe negabat? Si hic, inquam, quoquo modo, vel per conjecturam ſaltem dicere potuiſſet, nuptias factas in Cana Galilææ fuiſſe Joannis: qui thalami ſecreta ſcrutatus, Joannem adhuc poſt nuptias virginem permanſiſſe, confirmare valuiſſet? Quomodo (*c*) & Manichæi, qui & apocrypha quæcumque adverſus nuptias congerere ſoliti ſunt, tam optata non ſunt uſi occaſione, ut ex dirempto Joannis conjugio, Chriſtum odiſſe nuptias affirmarent; non veriti & Paulum in exemplum adducere, quod ſua prædicatione Theclam, ſponſo oppigneratam, e nuptiis terrenis divulſerit? Certe tantum abeſt ut hæc de Joannis nuptiis illi vel ſaltem meditarentur, vel a Patribus qualibet alia occaſione eadem dicerentur; ut potius ex iiſdem nuptiis, quibus Salvator ſui auguſtiſſimam præſentiam exhibuit, contrarium prorſus adſtruerent atque firmarent: nimirum Chriſtum probaſſe nuptiarum ſacramentum, ac ſuamet præſentia conſecraſſe.

(*b*) *Hieron. lib.* 10. *cont. Jovin.*

(*c*) *Auguſt. con. Fauſt. lib.* 30. *c.* 4.

XXIX. Ceterum de cælibatu Joannis, quod numquam contraxerit nuptias, non Hieronymus (*d*) tantum adverſus Jovinianum agens, ſed & Ignatius (*e*), non mediocris auctoritatis vir, graviſſimus aſſertor eſt. Id ipſum vero non de Joanne tantum, ſed & de Jacobo quoque Epiphanius (*f*) teſtatur: quibus Auguſtinum (*g*) conſentire, nemo ſanæ mentis non viderit, dum ait, ea de cauſa Joannem a Chriſto plus ceteris amatum, quod neque uxorem duxerit, & ab ineunte pueritia caſtiſſimus vixerit. Quod ſi apocryphis interdum uti licet: apud Abdiam habetur, eumdem Joannem Chriſti perſuaſione numquam conjugium appetiiſſe. Verum enim vero ne leviter res graves attingere videamur, dicamus unde commentum illud de Joannis nuptiis ſit deductum, ut & intelligatur quam parum judicio valeant, qui talia fingunt. Auguſtinus in præfatione in Joannem Evangeliſtam hæc habet: *Iſte ſiquidem eſt Joannes, quem Dominus de fluctivaga nuptiarum tempeſtate vocavit, & cui matrem Virginem virgini commendavit.* Hæc igitur Auguſtini verba in eum ſenſum accipiunt iſti & adducunt, quaſi Joannes obligatus nuptiis, a Chriſto vocatus fuerit: non animadvertentes, ſic Auguſtinum dixiſſe vocatum a nuptiis, non quod cum uxorem duxiſſet, eam reliquerit, ſed quod eam prorſus non acceperit, prout idem ipſe Auguſtinus in fine ejuſdem operis aperte teſtatur, cum his utitur verbis: *Plus amatum, quod neque uxorem duxerit, & ab ineunte pueritia caſtiſſimus vixerit.* Nam (quod omnes ſciunt) non eſt uxorem ducere, eam a domo parentum ad propria traducere, ſed ſe conjugio obligare, juxta illud (*h*) Comici: *Pamphilus uxorem duxit.* Nec aliud ab his de Joanne Auguſtinum ſenſiſſe, exploratiſſimum eſt: nam dictum Evangelium de nuptiis explicans (quod in primis dicendum fuiſſet) nullam prorſus mentionem de Joanne habuit. Sed hæc ſatis ad refellendam ridiculam de nuptiis Joannis ſententiam. Qua in re potius Nicephoro (*i*) aſſentiendum eſſet, affirmanti fuiſſe ejuſmodi nuptias Simonis Cananæi, qui unus ex duodenario Apoſtolorum numero, Zelotes eſt dictus. Cæterum & Nathanael erat e Cana Galilææ, oppido (ut tradit Hieronymus) (*k*) poſito in Galilæa Gentium.

(*d*) *Hieron. contra Jovin. lib.* 1.
Joannes cælebs.
(*e*) *Ignat. ep. ad Philadel.*
(*f*) *Epiph. hæreſ.* 58.
(*g*) *Aug. in Joan. tract. ult. prope finem.*
(*h*) *Terentius in Andr.*
Cujus fuerint nuptiæ.
(*i*) *Niceph. hiſt. lib.* 8. *cap.* 30.
(*k*) *Hier. in lib. de locis Hebraic.*

XXXII. In his nuptiis primum omnium ac perinſi-

Primum Christi miraculum. insigne miraculum Christus Dominus operatus est, cum aquam mutavit in vinum: quod ob sui excellentiam, longe antequam fieret, Isaiæ Prophetæ fuit divinitus demonstratum. Unde ille Christi prædicationem, & aquam in vinum mutandam prophetico spiritu noscens, in hæc verba erupit (*a*): *Hoc primum bibe, velociter fac regio Zabulon, terra Nephtalim, & reliqui qui juxta mare estis trans Jordanem, &c.* Epiphanius (*b*) id factum scribit undecima mensis Tybi, quæ est apud nos sexta dies Januarii, qua die etiam Catholica Ecclesia recolit anniversaria solemnitate tantæ rei celebritatem: quam annuis miraculis in pluribus Orbis locis illustrari consuevisse, idem auctor testatur, dum ait: *Post annos triginta factum est primum miraculum in Cana Galilææ, quando aqua facta est vinum. Quapropter etiam in multis locis usque in hunc diem hoc fit quod tunc factum est divinum signum, in testimonium incredulis: velut testantur in multis locis fontes ac fluvii in vinum conversi. Cibyres quidem urbis Cariæ fons, qua hora hauserunt ministri, & ipse dixit: Date architriclino. Testatur & in Gerasa Arabiæ fons similiter. Nos bibimus de Cibyres fonte, fratres vero nostri de eo qui est in Gerasa in martyrum templo. Sed & multi in Ægypto de Nilo hoc testantur. Quare in undecima Tybi apud Ægyptios, omnes hauriunt aquam & reponunt, tum in ipsa Ægypto, tum in multis regionibus &c.* Hæc Epiphanius.

Aqua in vinum mutatur pluribus in locis.

(*a*) Isaia 9. secundum 72. interpr. & Hieron. ibid.

(*b*) Epiph. hær. 51.

XXXIII. Enim vero & Plinius (*c*) similis rei alibi quoque fieri solitæ egregius videtur assertor, licet unius tantum diei spatio discrepet, dum sic ait: *In Andro insula, templo Liberi patris, fontem Nonis Januarii vini sapore fluere, Mutianus ter Consul tradit: Diotecnosia vocatur.* Hæc ille. Sed accolæ, causam quam diximus, ignorantes, Baccho hoc tribuerunt, ædificato ei templo. Apud Naxum quoque insulam fontem fuisse, ex quo nonnumquam vinum, & illud quidem suavissimum fluere consuevisset, auctor est Ctesias in suis Indicis. Unde accidisse credimus insulam illam Dionysiada esse nominatam, sive, ut vult Plinius, a fertilitate vinearum. Sed hæc longe ante Christi tempora contigerunt, nempe quæ dicta sunt de Naxo ex Ctesia auctore; si tamen eum fide dignum putaverimus: nam Lucianus (*d*) & alii complures auctores veteres commentarium ejus de rebus Indicis, ubi ea de Naxi fonte memoriæ tradidit, fabulosum existimant; multaque scripsisse aiunt, quæ nec ipse audierat, neque ab alio, qui vera narraret, acceperat. Quæ autem a Plinio ex Mutiano Consulari accepta, scripta sunt, satis firmiter testata videntur:

(*c*) Plin. nat. hist. lib. 2. c. 103. & lib. 4. c. 12.

(*d*) Lucian. in lib. quomodo hist. scrib. sit.

claruit enim Mutianus temporibus Vespasiani, cui ad Imperium capessendum, cum esset Præses in Syria, maxime studuit: citat eum Plutarchus, sed frequenter ipse Plinius illi æqualis. Meminit insuper Tertullianus (*e*) de Lyncestis quoque in Macedonia vena vinosa, sed diversa ab aliis nuper dictis, quippe quæ aceti potius quam vini saporem redderet: de qua Plinius (*f*): *Lyncestis aqua, quæ vocatur acidula, & vini modo temulentos facit.* De eadem item Seneca (*g*). Cæterum de dictis fontibus, diversis locis positis, vinum scaturientibus, nullum antiquorum, qui ante Christum vixerit, auctorem mentionem fecisse, memini me legisse: ut plane inelligas, ea omnia virtute hujuscemodi Chisti miraculi facta esse. Videas ex his admirabilem quamdam capitis cum cæteris corporis membris consensionem, nempe Christi cum Ecclesia: cum diem, quam in tantæ rei gestæ memoriam solemniter ipsa celebrat, ille his miraculis voluerit annis singulis illustrare. His similia erant illa olim fieri quolibet anno consueta miracula, dum plerisque in locis orbis Occidentalis (ut suo loco dicemus inferius) Paschali tempore, quo solemne baptisma in Ecclesia peragi consuevit, e siccoaridoque fonte lapideo copiosæ ad baptismi usum aquæ exundare consueverunt: non quidem ad ipsam insinuandam diem qua baptizatus est Christus; sed quod tunc temporis solemne baptisma in Ecclesia peragi consuevit.

(*e*) Tertull. lib. de anima c. 50.

(*f*) Plin. nat. hist. lib. 2. c. 103.

(*g*) Senec. natur. quæ lib. 3. c. 20.

XXXIV. De tempore miraculi. At minime assentimur illis, qui dictum miraculum sequenti anno, ea ipsa die qua baptizatus est Dominus, factum esse dixerunt: quod etiam quasi auctoritate Ecclesiæ, quæ una cum Magorum adventu, & Christi baptismo, idem quoque miraculum de aqua in vinum mutata recolit, firmare nituntur. Sane cum eadem hæc tria ad ostensionem Christi virtutis facta dicantur, non una eademque die singulis quibusque annis sunt peracta; sed ipsorum tantum memoriam eadem die ab Ecclesia recenseri solitam, testantur antiqui Patres, ac in primis S. Augustinus (*h*) his verbis: *Licet de solemnitate hujus diei veterum sit diversa traditio, una tamen sanctæ devotionis est fides. Nam quamvis nonnulli Dominum nostrum stella duce a Magis existiment adoratum; alii asserant aquam in vinum mutasse; quidam vero baptizatum esse a Joanne confirment: in omnibus tamen Dei filius creditur, in omnibus festivitas est vera.* Hæc Augustinus & S. Maximus (*i*) in hunc modum: *In hac, dilectissimi, celebritate, sicut relatu paternæ traditionis instruimur, multiplici est festivitate lætandum: ferunt enim, Christum hodie vel stella duce a Gentibus adoratum, vel invitatum ad nuptias aquam vertisse in vi-*

(*h*) S. Aug. serm. 27. de temp.

(*i*) S. Max. serm. de Epiph.

vinum, vel suscepto a Joanne baptismate, Jordanis fluenta consecrasse: sed quid potissimum praesenti hoc factum sit die, noverit ipse qui fecit. Hactenus Maximus. Sed & haec ipsa prius S. Paulinus (*a*) cecinit his versibus, agens de eadem solemnitate diei Epiphaniae:

(*a*) Paulin. in natal. 9. S. Felic.

Quo puerum stella duce mistica dona ferentes
Suppliciter videre Magi: seu qua magis illum
Jordanis trepidans lavit, tingente Joanne,
Sacrantem cunctas recreandis gentibus undas.
Sive dies eadem magis illo sit sacra signo,
Quo primum Deus egit opus, cum flumine verso
Permutavit aquas praedulcis nectare vini.

Auctor item ille, qui falso nomine Eusebii Emisseni circumfertur, re vera autem Eucherius Lugdunensis, haec in eamdem sententiam habet: *Hodie per documenta certissima Deus in homine declaratus, aquas ad salutem humani generis suo baptismate consecravit: sive haec eadem illius mirandi dies sit, qua primum in Cana Galilaeae in nuptiali convivio aquas in vinum convertit, &c.* Isidorus (*b*) etiam de Officiis ecclesiasticis sic ait: *Tribus ergo ex causis haec dies vocabulum sumpsit; sive quia baptismate Christus populis ostensus fuerit; sive quod eo die sideris ortu Magis est proditus; sive quod primo signo per aquam in vinum versam, multis est manifestatus.* Haec ille. Sicque videas praedictos omnes antiquos auctores, quaenam potissimum ex tribus his recensitis rebus insignibus acciderit, fuisse ambiguos. Quod si certam habuissent de iisdem Ecclesiae auctoritatem, equidem rei veritatem certa assertione firmassent. Quod vero Dei Ecclesia in ea celebritate canit: *Hodie vinum ex aqua factum est ad nuptias*: Idem est, ac si diceret usitato more quodam: *Hodie eius rei memoria agitur*; reperies enim Ecclesiae phrasim eam esse, atque usitatam dicendi consuetudinem.

(*b*) Isidor. de Offic. Eccl. cap. 26.

XXXV. Insuper irrefragabili plane id monstramus ratione firmatum ex his quae S. Augustinus scribit in sermone tertio feriae sextae Paschatis, qui est centesimus quinquagesimus quartus de Tempore: ubi haec signa sic facta esse uno die testatur, non ut anniversaria recurrente die miraculum de aqua facta vinum acciderit; sed quod uno eodemque die, nempe Dominico, a Domino editum fuerit: sic enim ait, dum admiranda Dei opera die Dominico perpetrata describit: *Venerabilis est hic dies, qui Dominicus dies, & dies primus atque perfectus est, & dies clarus; in quo visa est prima lux; in quo transgressi sunt filii Israel mare rubrum siccis pedibus; & in quo pluit manna filiis in deserto; & quo Dominus baptizatus est in Jordane; quo vinum de aqua factum est in Cana Galilaeae; quo benedixit Dominus quinque panes, & satiavit quinque millia hominum; in quo resurrexit Dominus a morte; quo intravit Dominus in domos clausas, ubi erant discipuli congregati propter metum Judaeorum; in quo Spiritus sanctus descendit in Apostolos; & in quo speramus Dominum Jesum Christum ad judicium venturum, &c.* Haec Augustinus.

XXXVI. Eodem anno baptismus & miraculum. Si igitur tam Christi baptismus, quam ex aqua vinum factum miraculum, die Dominico contigit; manifeste probatur, ac in apertam deducitur consequentiam, nequaquam illud eadem die post annum interlapsum accidisse, sed prorsus diversa: nam si praesenti anno in diem Dominicum incidat festum Epiphaniae, sequenti anno in alteram incurrat diem necesse est. Non igitur diverso anno, sed uno eodemque Christi baptismus, & dictum miraculum est celebratum: quod & alia multa demonstrant. Cum enim constet Dominum hoc anno post baptismum allegere coepisse discipulos, Evangeliique praedicationem auspicatum esse; nulla patitur ratio, ut per anni spatium nullum miraculum ediderit: nam primum illud constat coram discipulis factum esse signum, cum aquam mutavit in vinum. Rursus ex contextu Joannis apparet, ea cuncta facta esse primo anno ab aliis Evangelistis praetermisso, quae ipse magna adhibita diligentia, & quid diebus singulis usque ad nuptias celebratas sit actum, ordinate digessit. Absurdum insuper sequeretur, ut novum esset addendum Pascha: sicque Evangelii praedicationem, contra omnium antiquorum sententiam, ultra quadriennium perdurasse, dicere oporteret. Certe Ignatii testimonio, qui eo vixit saeculo, constat Dominum in praedicatione Evangelii triennium tantum explesse. Sunt & multa quae in hanc sententiam dicenda essent; sed quia haec satis esse putamus, praetermittimus. Quod autem ad rei gestae historiam spectat: non tacendum existimamus, locum illum Canae Galilaeae, qui tam celebri est illustratus miraculo, S. Helenam Constantini Imp. matrem nobili Ecclesia ibi erecta nobilitasse, ut Nicephorus (*c*) auctor est: sed ea jam collapsa, excrescente aggere, locum illum sic subtus remansisse, ut opus esset per scalam deorsum ad locum ferri, recentiores (*d*), qui de locis sanctis scripsere, memoriae prodiderunt.

(*c*) Niceph. hist. lib. 8. cap. 30.

(*d*) Burchard. par. 1. c. 6. §. 1.

XXXVII. Post nuptias celebratas, *descendit Jesus* (inquit Joannes *e*) *Capharnaum ipse*

(*e*) Joan. 2.

se, & mater ejus, & fratres ejus, & discipuli ejus: & ibi manserunt non multis diebus. Post hæc autem sanctissimam Deiparam rediisse Nazareth ad propria, & illic habitasse, certum est. Nam Nazareorum apud Matthæum (*a*) hic est sermo: *Nonne hic est fabri filius? Nonne mater ejus dicitur Maria: & fratres ejus, Jacobus, & Joseph, & Simon, & Judas: & sorores ejus, nonne omnes apud nos sunt?*

(*a*) Matth. 13.

XXXVIII. Interim vero, appropinquante Pascha, ascendit Jesus Hierosolymam, & facto quasi flagello de funiculis, ejecit ementes & vendentes in templo. Cumque multa operaretur miracula, multi ea videntes crediderunt. Hæc sunt ex Joanne summatim collecta, qui rei gestæ seriem fusius est prosecutus. At cum hæc vidissent, atque dixissent Judæi: *Quod signum ostendis nobis quia hæc facis?* respondit Jesus: *Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Tunc illi: *Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?* Pari consensione omnes interpretes in eam abierunt sententiam, ut de templo quod sub Zerobabel est ædificatum, Judæi intellexerint: quod licet aliquo interposito spatio, tamen tot annorum numero & paulo majori constat ædificatum (*b*). Sed his mirum in modum contradicere videntur quæ Josephus (*c*) testatur, Herodem vetus illud templum sub Zerobabel erectum, fuisse demolitum a fundamentis, & novum desuper ab eo ædificatum, idemque octo annis esse absolutum: sunt hæc ejus verba: *Sublatis deinde veteribus fundamentis & novis repositis, desuper templum extruebat, &c.* Ostendit pluribus tam exteriores, quam interiores templi porticus, & tam quod foris in atrio, quam quod erat intrinsecus, ipsa penetralia, ac tandem (ut uno dicam verbo) integrum ipsum templum a fundamentis per Herodem esse excitatum. Quæ ergo causa ut Judæi ab ædificatione sub Zerobabel facta deducere argumentum voluerint, cum illud amplius non extaret? Vel quonam modo de templo quod tunc extabat, dicere potuerunt: *Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc?* quod scilicet præ oculis erat: cum illud ipsum (ut idem Josephus (*d*) testatur) annis octo & nonnihil supra extruxisset Herodes?

(*b*) Eusebius in Chronic.
(*c*) Joseph. antiq. lib. 11. cap. 4.
(*c*) Joseph. antiq. l. 15. cap. 14.
(*d*) Joseph. ibid.

XXXIX. Certe adeo res in angusto posita esse videtur, ut dicere alterum de duobus sit opus: vel Josephum mentitum esse, vel Judæos esse hallucinatos: quos quidem, cum de rebus omnibus notis agerent, & eo argumento Christi verba redarguere vellent, nulla potest esse suspicio, tam nota atque patentia esse locutos mendacia, adeo ut non a Christo tantum, vel a discipulis ejus, sed a quovis e vulgo homine redargui erroris potuissent. In Josepho ergo vacillat fides historica; atque eo magis, quod sua ipsius sententia redarguitur: quippe qui (*e*) prius dixerit, cum de templo ab Herode extructo ageret, vetus templum integrum esse demolitum, & aliud noviter constructum (*f*): alibi autem, cum agit de rebus Judæorum sub Nerone gestis, porticum Orientalem, Salomonis maximum opus, adhuc integram parmansisse testetur: & certo quidem: habetur enim ejusdem mentio in Evangelio (*g*), & in Actis (*h*) Apostolorum. Sed non patitur ratio ut illi de templo Salomonis voluerint intelligere, quod longe minori annorum numero est ædificatum, scilicet annis septem, ut testatur Divina Scriptura (*i*). Nos autem verius existimamus, Judæos de templo ab Herode restituto esse locutos; fuisseque veram eorum sententiam hoc sensu acceptam, ut cum dixerunt: *Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc;* tempus respexerint a quo ab Herode cœptum est ædificari, ac inde usque ad præsentem annum numeraverint annos quadragintasex. Nam quantumlibet Josephus (*k*) affirmet ipsum templum octo annis fuisse ab Herode absolutum: tamen ejusdem (*l*) assertione certissimum est, perseverasse ipsam templi structuram usque ad tempus Neronis, operantibus in eo circiter octodecim millibus opificum. Sicque illos dicere voluisse, concludendum est: Hoc opus, quod oculis cernitur, quadraginta & sex annis absolutum est, & tu in tribus diebus excitabis illud? Sed etsi hæc dicere voluerimus, nihilominus Josephus in eo corrigendus est, quod ait, Herodem anno decimooctavo sui regni auspicatum esse ædificationem templi: nam secundum dictum numerum quadragintasex annorum, dicere opus esset, templum cœptum esse ædificari anno decimoquinto ejusdem Regis, numerando scilicet ab Actiaca pugna, ex quo tempore annos ejusdem Herodis esse numerandos, superius diximus. Sed hæc hactenus.

Josephus sibi inconstans.
(*e*) Idem ibidem.
(*f*) Joseph. antiq. l. 20. cap. 8.
(*g*) Joann. 10.
(*h*) Act. 3. 5.
(*i*) 3. Reg. 6.
(*k*) Joseph. antiq. l. 15. cap. 14.
(*l*) Joseph. antiq. l. 20. cap. 8.

XL. Cum hæc Hierosolymis acta essent, Nicodemus (*m*) Judæorum nobilissimus & inter illos facile princeps (nam eum Joannes principem Judæorum appellat) nocte venit ad Jesum, & habito cum eo sermone, ab eodem docetur mysteria fidei. *Post hæc* (inquit Joannes *n*) *venit Jesus, & discipuli ejus in terram Judæam: & illic demorabatur cum eis, & baptizabat.* Quinam autem fuerint a Christo baptizati, ex his quæ scribit Evodius (*o*) Episcopus Antiochenus, facillime dignoscitur; ait enim: *Christus manibus suis Petrum tantummodo baptizavit; Petrus*

(*m*) Joan. 3.
(*n*) Joan. 3.
(*o*) Apud Niceph. hist. lib. 2. c. 3.

Baptizati a Christo. *trus porro Andream & filios Zebedæi; ii denique reliquos Apostolos: septuaginta autem illos Petrus, & Joannes Theologus dictus, baptizarunt.* Hæc ille. Eadem de Petro a Christo baptizato testatur Clemens (*a*) Stromatæus, qui in quinto Hypotyposeon, Apostolicum illud exponens dictum: *Gratias ago, quia neminem vestrum baptizavi; Christus*, inquit, *dicitur Petrum solum baptizasse; Petrus Andream, Jacobum, & Joannem: illi autem reliquos.* Hæc Clemens. De baptismate Apostolorum pluribus agit Tertullianus (*b*), necnon Augustinus (*c*) adversus eos qui negabant illos fuisse baptizatos, sed ipsos baptizasse alios tunc temporis, cum Christus baptizasse dicitur. Nam baptizandi opus a se inchoatum per suos eum perfecisse, omnes æque affirmant, ex Joannis (*d*) sententia, qui ait, quod Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus.

(*a*) Apud Soph. in Prato spirit. cap. 76.
(*b*) Tertull. lib. de baptism.
(*c*) Aug. Ep. 108.
(*d*) Joan. 4.

XLI. Pergit post hæc Evangelista (*e*): *Erat autem & Joannes baptizans in Ænnon juxta Salim: quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptizabantur.* Additurque expostulatio discipulorum Joannis de eo quod omnes properarent ad baptismum Christi: qua occasione idem Joannes egregiam iterum de Jesu, quod ipse vere esset Christus, confessionem instituit, deque illius exaltatione, sui vero humiliatione prædixit, multaque alia in ejus commendationem est locutus. Hæc autem cum in Ænnon juxta Salim facta esse dicat Evangelista; de ipso loco disquirere ex instituto, operæpretium ducimus. Sanctus Hieronymus (*f*) ad Evagrium scribens, ac de his agens, idem esse ait Salim, quod Salem, eo quod Hebræi vocalibus in medio perraro utantur; putatque Ænnon esse prope Salem juxta Sichen, ubi olim regnabat Melchisedec: cui sententiæ & alii interpretes inhæsisse videntur.

(*e*) Joan. 3.
(*f*) Hieron. epist. 126.

XLII. At vero quod me maxime ab hac sententia distrahit, illud in primis est, quod Ænnon juxta Salim ab Evangelista poni videtur in Judæa: *quo*, inquit, *Christus venit cum discipuli suis, & baptizabat; quod videntes discipuli Joannis, conquesti sunt, dicentes: Ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.* Sicque Christum baptizasse haud longe ab Ænnon, ubi baptizabat Joannes, aperte constare videtur; locumque illum fuisse in Judæa quo venerat Jesus, Evangelista satis expressit. Porro Ænnon illud juxta Sichen fuisse in Tribu Ephraim, qui scripserunt de locis sanctis, testantur (*g*). Certe fuisse in terra Samariæ locum illum, ex eodem Hieronymo (*h*), qui dicit Salem fuisse juxta Sichen, satis manifestum est. Demum Samariam a Judæa esse distinctam, & appellatione Judææ duas tantum includi tribus quæ quondam Judæ vocabantur, ad distinctionem Galilææ & Samariæ, aliarumque in terra repromissionis regionum, idem Auctor (*i*) testatur. Rursus in Sichen, aliisque locis qui ei adjacent, nulla erant aquarum fluenta, quæ baptismo (nam his tradit Evangelista Ænnon abundasse) inservire potuissent: puteis enim utebantur homines regionis illius; eratque & ibi puteus, qui & fons Jacob dictus est, ubi sedens Christus sermonem habuit cum muliere Samaritana. Unde existimamus Ænnon idem esse quod Ænan (utrumque enim nomen fontem interpretatur Hieronymus (*k*) qui erat locus inter Æliam & Diospolim, ut idem Hieronymus asserit (*l*), qui & ait: *Est & fons in supradicto Ænan loco: unde & Ænan, id est, fontis nomen accepit.* Hæc ille. Quod vero ad Salim sive Salem pertinet: non tantum idem (*m*) ait fuisse Salem in Sichen, vel secundum Josephum, Salem dictam olim fuisse Jerusalem: *sed ejus nominis*, inquit, *alia villa ostenditur usque in præsentem diem juxta Æliam, contra Occidentalem plagam.* In eadem quoque plaga esse Diospolim ad Ægyptum vergentem, cujus nuper facta est mentio, eodem auctore liquet. Eo igitur in Judææ loco, quod (ut ait Evangelista *n*) aquæ multæ ibi essent, Christum atque Joannem proxime baptizasse putamus: veniens enim Jesus in Judæam, longe aberat a Jordane.

(*g*) Burchard. par. 1. c. 7. §. 25.
(*h*) Hieron. Epist. 126. & de locis Hebr.
(*i*) Hieron. de loc. Hebr. in Act. Apost.
(*k*) Hieron. de loc. Hebr. & de nominib. Hebr.
(*l*) Idem eodem.
(*m*) Idem eodem.
(*n*) Joan. 3.

XLIII. Si quis quærat quantum temporis manserit Jesus in Judæa, cum dicat Joannes quod illic morabatur cum discipulis suis, & baptizabat: dicendum videtur, haud continuo recessisse: longiores enim illic traxisse moras, ea ratione necessario concludendum, quod inde recedens, ac per Samariam transiens, allocutus suos discipulos, dixit (*o*): *Vos dicitis quod adhuc quatuor menses sunt & messis venit.* Si ergo quatuor mensibus ante messem ex Judæa recessit Dominus: manifestum est illic permansisse saltem usque ad Novembris mensem: nam certum est ex Divinæ Scripturæ auctoritate, quod mense primo, altera die Paschæ (*p*) manipulum spicarum offerebat sacerdos. Ut autem inde recederet, & in Galilæam rediret, duæ ab Evangelistis causæ redduntur: quarum prior est, quod audierat, Joannem, qui redierat in Galilæam, ab Herode esse detrusum in carcerem: altera autem est, ut cederet invidiæ Pharisæorum, qui cum magis Joannem observarent quam Christum, iniquo ferebant animo, quod plures accederent ad Christi baptismum, quam Joannis. Sed antequam de his quæ ad priorem causam spectant, agamus, monemus lectorem, nos sic res gestas Domini ab Evangelistis narratas ordine pro-

Mora Christi in Judæa.

(*o*) Joan. 4.
(*p*) Levit. 23.

fe-

sequi: non quod hoc anno Domini trigesimoprimo cuncta quæ hic ponimus, facta esse affirmemus, quorum multa haud dubie in sequentem annum essent referenda. Sed hanc licet invitos nos rationem iniisse oportuit, quod nullo alio charactere, quam Paschatis festivitate, annus ab anno distingui possit. Sic igitur quemque annum prædicationis Christi usque ad ejus passionem a Paschate auspicari, & in sequens Pascha producere, consultius visum est, quam a Kalend. Januarii inchoantes, quid certo suo quoque anno sit factum, divinare. Sed ad propositam narrationem redeamus.

XLIV. *Postquam autem traditus est Joannes* (inquit Marcus *a*) *venit Jesus in Galilæam, prædicans Evangelium regni Dei, & dicens: Quoniam impletum est tempus & appropinquavit regnum Dei: pœnitemini, & credite Evangelio.* Hæc Marcus. sed de adventu Jesu in Galilæam agemus inferius: nunc autem agendum de Joanne; ac in primis quænam causa præcesserit, ut Joannes ab Herode in vincula conjiceretur: quæ sic describitur ab Evangelistis (*b*): *Herodes autem Tetrarcha cum corriperetur ab illo de Herodiade uxore fratris sui, & de omnibus malis quæ fecit Herodes, adjecit & hoc super omnia: ipse enim misit, ac tenuit Joannem, & alligavit eum, & posuit in carcerem propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam. Dicebat enim Joannes Herodi: Non licet tibi habere uxorem fratris tui. Herodias autem insidiabatur illi, & volebat occidere eum, nec poterat. Herodes enim metuebat Joannem, sciens eum virum justum & sanctum: & custodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat. Et volens illum occidere, timuit populum: quia sicut Prophetam eum habebant.*

(*a*) Marc. 1.

(*b*) Matt. 14. Marc. 6. Luc. 3. Concord. Evangel. Jansen. cap. 22.

XLV. De Joannis carcere & Herodiade. De amoribus autem Herodis cum Herodiade agens Josephus (*c*), in hunc modum rem gestam describit: *Herodes*, inquit, *Tetrarcha uxorem habebat Aretæ filiam, cum qua jam multo tempore convixerat. Romam deinde iter faciens, divertit ad Herodem fratrem, sed genitrice natum alia, Simonis Pontificis filia. Hujus uxoris Herodiadis amore captus, quæ erat Aristoboli communis fratris filia, & Agrippæ majoris soror, ausus est de impetrando ejus conjugio mentionem facere. Qua assentiente, convenit inter eos, ut quamprimum ipse Roma reverteretur in patriam, mulier migraret in ejus domicilium. Intercessit autem & hoc pactum, ut Aretæ filiam ejiciat. Post hæc Romam navigat. Ubi postquam expedivit negotia propter quæ venerat, domum reversum uxor, comperto quid pactus sit cum Herodiade, dissimulanter rogat ut se mittat Macheruntem, castrum situm in confiniis regionis Aretæ subditæ, quantum poterat celans suum propositum. Morem gessit Herodes mulieri, putans eam nihil sensisse. Illa quæ jam ante curaverat apud Macheruntem patri suo tunc obnoxiam ad iter omnia parari, a Præfecto ejus excepta, deducentibus Arabibus, magna celeritate pervenit ad ædes patris, eique indicavit Herodis animum, &c.* Pergit agere de bello ea causa inter Herodem & Aretam conflato, deque strage exercitus Herodis ab Areta illata; moxque de carcere & nece Joannis Baptistæ hæc subdit:

(*c*) Joseph. antiq. l. 18. cap. 7.

Apud Judæos autem fuit opinio, justa ultione numinis deletum Herodis exercitum, propter Joannem, qui Baptista cognominatus est. Hunc enim Tetrarcha necavit, virum optimum, Judæos excitantem ad virtutum studia, & in primis pietatis ac justitiæ simulque ad baptismi lavacrum; quod ita demum Deo gratum aiebat fore, si non ab uno tantum alterove peccato abstineant, sed animis prius per justitiam mundatis, addant & puritatem corporis. Cumque magni ad eum concursus essent, plebe talis doctrinæ avida: Herodes veritus ne tanta hominis auctoritas defectionem aliquam pareret, quod viderentur nihil non facturi ex ejus consilio; judicavit satius esse, priusquam aliquid novi oriretur, illum tollere, quam rebus turbatis seram pœnitentiam agere; itaque vinctum missum in Macheruntem supradictam, illic occidi imperat: quod factum secuta est Judæorum existimatio, ab irato Deo perditum esse Herodis exercitum. Hactenus de carceris & necis Joannis causa Josephus; quæ quidem non tantum quod diversa sit ab ea quam refert Evangelista, sed alia etiam ratione nobis non probatur. Nam si frequens populi ad Joannem concursus invidiam Herodis in eum concitavit: quanto magis ille sollicitus fuisset post hæc, ut Christum ipsum in carcerem truderet, ad quem longe frequentior, & à remotioribus quoque provinciis erat accessus? Sed negligebat hæc ille, quod sciebat hos longe esse diversos, immo contrarios sectæ illi Galilæorum, de qua superius egimus, quæ prohibebat tributa Romanis solvi. XLVI. De nece Joannis.

Dum vero idem Josephus dicit cladem illam ab Areta illatam contigisse sub Vitellio Præside; necesse est affirmare, eam post sex saltem annos a nece Joannis accidisse, & non confestim. Nam cum L. Vitellius Consulatum gesserit una cum Paulo Persico anno Domini trigesimosexto, ac idcirco Proconsulatum Syriæ nonnisi sequenti anno Domini trigesimoseptimo obtinuisse more majorum potuerit, anno videlicet Tiberii vigesimoprimo; necesse est affirmare, quinquennium fal- XLVII.

saltem intercessisse a Joannis obitu usque ad illatam ab Areta cladem sub Vitellio Syriæ Præside. Sed de Proconsulatu Vitellii suo loco agemus.

XLVIII. De Herodis filiis. (a) Joseph. antiq. l. 18. cap. 7. De Herodiade. Quod insuper idem Josephus (a) subdit inferius de Herodiade, Herode atque Philippo, non mediocri indiget animadversione. Nam dum stemma Herodis recenset, ait Herodiadem filiam Aristobuli Herodis majoris filii nupsisse Herodi filio dicti Herodis majoris ex Marianne filia Simonis summi sacerdotis, ex quo genuerit Salomen, quæ primo nupta sit Philippo Tetrarchæ, ac deinde post ejus mortem Herodi filio Aristobuli, Herodis majoris filio, ex quo tres susceperit liberos, Herodem, Agrippam, & Aristobulum: ipsam vero Herodiadem, spreto primo viro, nempe Herode filio majoris Herodis ex Marianne, ex quo genuerat Salomen, nupsisse Herodi Antipæ Galilææ Tetrarchæ. Videas hominem more suo (ut alias sæpe vidimus ac diximus) hallucinatum haudquaquam sibi ipsi constantia loqui: quippe qui, quod ad Herodiadem spectat, dicat (b) eam nuptui traditam, non Philippo Tetrarchæ, (ut habet Evangelista) sed Herodi filio majoris Herodis ex alia Marianne filia Simonis Pontificis. Mirum quidem videtur, unde novus iste Herodes emerserit: nam cum idem Josephus (c) agit de testamento Herodis iterum instituto, additque de regno Herodis majoris inter filios ipsius ex Senatusconsulto ab Augusto (d) diviso, nulla hujus Herodis facta est ab eo unquam mentio, nec de eo habita aliqua ratio. Rursus cum dicit, filiam Herodiadis ex eodem incognito Herode genitam, nuptui traditam Philippo Tetrarchæ, insigniter errat: nulla siquidem alia legitur Herodiadis filia, nisi puella saltatrix.

(b) Idem Joseph. antiq. lib. 18. c. 7.

(c) Joseph. antiq. l. 17. cap. 8. & 10.

(d) Joseph. antiq. l. 17. cap. 13.

XLIX. Equidem Josepho cæteri omnes historici contradicunt (e); sed in primis trium Evangelistarum scribentium res gestas suorum temporum testimonio manifesti erroris accusatur. Errare etiam videtur qui (f) dictam Herodiadem filiam fuisse Aretæ Regis Petreæ Arabiæ testatur non Evangelistis tantum Josepho contradicentibus, sed cæteris adversantibus, asserentibusque eam (quod diximus) filiam fuisse Aristobuli Herodis majoris filii. Quod vero pertinet ad Philippum virum Herodiadis, cujus Evangelistæ meminerunt; summopere ab eodem Josepho (g) laudatur his verbis: *Vir* inquit, *perpetuo modestus, & amator quietis & otii. Degebat enim semper in sua ditione: quoties domo progrederetur, iter faciebat cum paucis selectis comitibus, subsequente sella, in qua sedens, solitus est jura reddere: & si quis ex occursu opem ejus invocaret, sine dilatione mox ibi sella posita residens, causam cognoscebat, aut sontem damnaturus, aut absoluturus innoxium.* Hæc Josephus: qui & testatur eumdem sine liberis ex hac vita excessisse anno vigesimo Tiberii Imperatoris. Non prætermittimus dicere, locum istum Evangelistarum de Herode, quod duxisset fratris sui uxorem, a Montanistis fuisse depravatum: qui ad struendam hæresim de monogamia, non licere viduæ ulterius virum ducere, ut ex Evangelio id ipsum probare possent, adjecerunt, ut perperam legerent, Herodem duxisse fratris sui defuncti uxorem, prout & Tertullianus (h) qui eamdem cum illis defendebat sententiam, legebat. Sed hæc ille, dum agit contra Marcionem Evangelium contemnentem: cæterum cum agit adversus Catholicos, quos Psychicos nominat, in libro de Monogamia, a falsa ejusmodi citatione abstinet.

(e) Hegesip. de excid. Hierosol. lib. 2. c. 4.

(f) Hier. in Mat. c. 14. Euseb. lib. 1. cap. 13. vitiosa translatione Ruffini restituta a Christosor. lib. 1. cap. 11.

Philippus laudatur.

(g) Joseph. antiq. lib. 18. cap. 6.

(h) Tert. advers. Marcionem lib. 4. cap. 34.

L. Samaritanorum & Judæorum concertationes. Recedens autem Jesus a Judæa, venturus in Galilæam, transiens per Samariam, pervenit ad fontem Jacob, ibique cum Samaritana muliere sermonem habuit: quam prius aversantem ipsius tamquam hominis Judæi consuetudinem, paulatim instillans in aures ejus verba salutis, ad veritatis cognitionem pedetentim, ac denique ad meliorem frugem perduxit: rem gestam fusius describit S. Joannes (i) Evangelista. Cur autem tam infensi hostes inter se essent Judæi ac Samaritani, causam breviter recensebimus, quam tum Regum Judæ sacræ historiæ, tum etiam Josephus perpetuis monumentis testatam reliquerunt. Anno igitur (k) sexto Ezechiæ Regis, Salmanazar Res Assyriorum expugnavit Samariam, transtulitque filios Israel in Assyrios; numerant hunc annum ab origine mundi, secundum Hebraicam veritatem, ter millesimum ducentesimum vigesimum septimum, ab Urbe condita annum duodecimum. Porro regionem illam Assyriorum colonis tradidit habitandam. Accidit autem prodigium, ut iidem paulatim a leonibus absumerentur: & quando nullum ad eam cladem avertendam poterat inveniri remedium; ratus Rex id mali illis accidere, quod alterius legis essent ab illis qui inde captivi ducti sunt; misit illic unum ex sacerdotibus Judæorum, qui captivi in Assyria detinebantur ut illos Dei legem edoceret, optimisque institueret disciplinis. Coloni tamen sic leges Judaicas didicerunt, ut nequaquam Gentiles ritus desererent, dedíscerentque superstitiones quibus hactenus uti consueverant. Post hæc vero (l) Sanaballath a Dario Rege missus Samariam, in monte Garizim templum ædificavit, quod factum est ab origine mundi anno ter millesimo sexcentesimo trigesimo tertio, ab Urbe condita quadringentesimo decimo septimo, Olympiadis centesimæ undecimæ anno

(i) Joan. 4. Concord. Evang. c. 23.

(k) 4. Reg. 17. 18. Joseph. antiq. lib. 9. in fine.

(l) Joseph. antiq. l. 11. cap. 7. 8. Euseb. in Chron.

Dissidia Judæorum cum Samaritis.

no secundo, qui & fuit Alexandri Magni annus secundus. Etenim occasione schismatis inter Judæos oborti, quod hactenus intentatum fuerat, persuasione schismaticorum Judæorum templum illud fuit noviter excitatum. Nam Manasses frater Jaddi summi Pontificis, cum filiam Sanaballath, feminam alienigenam (quod Judæis non licebat) uxorem duxisset, cogereturque lege patria dimittere eam, defecit a Judæis, adhærens Samaritis; augustissimumque illud templum socero ædificandum persuasit, seque ipsum in schismate summum Pontificem appellavit: qua occasione semper inter Samaritas & Judæos agitata est de religione controversia: adeo ut non tantum in Palæstina, ubi utrique populi agerent, mutuo ea de causa digladiarentur quotidie; sed quibusvis in locis iidem reperirentur, easdem inter se lites assidue exercerent. Quid autem inter Judæos & Samaritas gestum sit, cum ejus rei altercatio Alexandriæ penes Judices ex partium consensu ad hoc delectos haberetur; ut rem memoria dignam a Josepho (*a*) conscriptam, propriis ejus verbis referre, æquum duximus; ait enim:

(*a*) *Joseph. antiq. lib. 13. cap. 6.*

LI. *Apud Alexandriam inter Judæos & Samaritas, qui sub Alexandro Magno Garizitani templi religionem induxerunt, seditio est orta de sacris ipsorum, ita ut res ad Regis cognitionem perveniret: dum Judæi contendunt juxta Moysi præscripta Hierosolymorum templum esse legitimum, Samaritæ vero Garizitanum: provocatumque est ad Regem & amicorum ejus consessum, ut ab eis causa audiretur; & utrius partis causidici succumberent, morte mulctarentur. Patrocinabatur Samaritis Sabbæus cum Theodosio, Hierosolymitanis Judæis Andronicus Messalami filius: juraveruntque per Deum & Regem, quod ex lege probationes allaturi essent: & rogaverunt Regem, ut necaret eum qui jusjurandum non servasse deprehenderetur. Itaque, rex, multis amicis in consilium adhibitis, consedit causam auditurus. Judæi vero, qui Alexandriam habitabant, valde erant soliciti pro defensione jurium Hierosolymitani templi, ægre ferentes antiquissimi & nobilissimi templi auctoritatem in discrimen vocari. Sed cum Sabbæus & Theodosius concessissent Andronico, ut prior diceret: orsus ex lege approbare ejus sanctitatem & religionem, ostendens per continuam Pontificum successionem sacerdotii usque ad sua tempora propagationem, & ab omnibus Asiæ Regibus majestatem ejus loci honoratam donariis; Garizitani vero, ac si omnino nullum esset, numquam ab eis habitam rationem: his & talibus rationibus persuasit Regi, ut decerneret Hierosolymitanum esse ex sententia Moysis conditum, Sabbæum vero &*

Altercatio de Templo.

Theodosium addiceret supplicio. Atque hæc sunt quæ Alexandrinis Judæis acciderunt tempore Ptolemæi Philometoris. Hæc Josephus.

Porro tantum abfuit, ut Samaritæ sapientissimi Regis sententiæ acquiescerent ac primas templo Hierosolymorum deferrent, ut ea de causa majori in Judæos odio succensi fuerint, neque ullam occasionem prætermiserint Judæorum templi violandi, Judæosque lædendi: quippe qui illis temporibus, quibus præfecturam Judææ totiusque Syriæ Quirinus, sub quo Christus Dominus noster natus est, ageret, Hierosolymorum templum in hunc modum profanarint: *In festo etenim Azymorum* (inquit Josephus *b*) *quod Pascha vocamus, mos est sacerdotibus per mediam noctem aperire templi januas. Tunc igitur quamprimum apertæ sunt, Samaritæ quidam clam ingressi Hierosolymam, sparserunt ossa humana per porticus, & per totum templum: quo factum est ut posthac sacerdotes solito diligentiores custodias agerent.* Hæc ille. Justa itaque ratione, cum Christus, Judæus homo, a Samaritana femina aquam ad bibendum postulasset, excipiens illa de inimicitiis inter Judæos & Samaritas conflatis, dixit (*c*): *Quo modo tu Judæus cum sis, bibere a me poscis, quæ sum mulier Samaritana? non enim coutuntur Judæi Samaritanis.* Sed de his hactenus. Quæ quidem referre non piguit, tum ad historiam Evangelicam elucidandam, tum etiam ut sapientissimi Regis ac optimatum de re tanta solummodo ex legitima Pontificum successione tunc data sententia, atque ex ea ratione Judæis causa adjudicata; adversus schismaticos & hæreticos in exemplum perpetuo permaneret: cum ex cujusvis hominis, qui compos sit rationis, sententia, certum exploratumque habeatur, illic esse legitimum templum, ipsam inquam Catholicam Ecclesiam, apud quam successio Pontificum ab ejus exordio est legitime conservata ac custodita. LII.

(*b*) *Joseph. antiq. lib. 19. cap. 3.*

Pertinacia Samaritanorum.

(*c*) *Joan. 4.*

Vis magna successionis.

Quod autem spectat ad ipsum puteum Jacob, qui & fons dictus est, præsentia Domini ejusque sessione mirifice illustratum, egregiisque a Christianis postea monumentis nobilitatum; hæc scribit Beda (*d*): *Prope civitatem*, inquit, *Sichem, quæ nunc Neapolis dicitur, Ecclesia quadrifida est, hoc est in modum crucis facta: in cujus medio fons Jacob habetur quadraginta cubitos altus, de quo Dominus aquas a Samaritana muliere petere dignatus est.* Hæc ille. Meminit ejusdem Ecclesiæ ante Bedam Hieronymus (*e*), cum agit de locis Hebraicis, aitque ad latus montis Garizim positam esse. LIII.

(*d*) *Beda de locis sanctis cap. 15.*

De puteo Jacob.

(*e*) *Hier. de locis Hebr. in Act. Apost.*

LIV. Cum igitur Jesus (*f*) apud Samaritanos

(*f*) *Johan. 4.*

nos ipſum benigne habentes, duos peregiſſet dies, & complures ex eis credidiſſent in eum; inde recedens, abiit in Galilæam, divertenſque a Nazareth, teſtimonium perhibuit quod Propheta in ſua patria honorem non habeat. A cæteris vero Galilæis humaniſſime exceptus eſt: quippe qui viderant quæ feciſſet Hieroſolymis, cum & ipſi ad diem feſtum ſe illuc contuliſſent. *Venit ergo* (inquit Jo-
(a) Joan.4. annes a) *iterum in Cana Galilææ, ubi fecit aquam vinum. Et erat quidam Regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum. Hic cum audiſſet quia Jeſus adveniret a Judæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum ut deſcenderet, & ſanaret filium ejus: incipiebat enim mori. Dixit ergo Jeſus ad eum: Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eum Regulus: Domine deſcende priuſquam moriatur filius meus. Dicit ei Jeſus: Vade, filius tuus vivit. Credidit homo ſermoni, quem dixit ei Jeſus, & ibat. Jam autem eo deſcendente, ſervi occurrerunt ei, & nunciaverunt dicentes, quia filius ejus viveret. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. Et dixerunt ei: Quia heri hora ſeptima reliquit eum febris. Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Jeſus: Filius tuus vivit. Et credidit ipſe, & domus ejus tota. Hoc iterum ſecundum ſignum fecit Jeſus, cum veniſſet a Judæa in Galilæam.* Hactenus Joannes.

LV. Quod ad præfatæ hiſtoriæ elucidationem pertinet: non arbitror eſſe deceptum interpretem (quod aliqui putant) ut
De Regulo. βασιλικὸν Regulum reddiderit potius quam Regium, ſed legiſſe βασιλίσκον cum & ſic legiſſe noſcantur antiqui Patres, qui itidem Regulum dixerunt: nec adeo antiquam lectionem convellendam eſſe exiſtimo; quantumvis ſanctum Hieronymus
(b) Hier. in Iſai. cap.65. in princ. (b) legens βασιλικὸν Palatinum pro Regulo interpretandum putarit. Magis itaque placet, ut hic fuerit loci alicujus dominus, & ob eam cauſam ſit Regulus appellatus. Erat enim in eadem Galilæa
(c) Burchar. de loc. ſanctis part.1. cap.6. §.6. poſita provincia, Decapoleos dicta, quod in ea decem eſſent civitates, inter quas una annumerabatur (c) Capharnaum. De
(d) Plin. nat. hiſtor. lib.5. cap. 18. illis agens Plinius (d), teſtatur in ſingulis decem illis civitatibus fuiſſe ſingulas Tetrarchias, regnorum inſtar, & in regna ſolere conferri. Hæc cum ille dicat, in eam ſententiam magis adducor, ut iſte ſic Regulus dicatur, quod ejus loci Dominus eſſet; ſic tamen ut Tetrarchæ Galilææ Herodi Antipæ ſubeſſet, vel ſaltem Romano Præſidi, cui & cæteri Tetrarchæ parebant, qua ratione & βασιλικὶς recte dici potuiſſet, nempe quod alteri ſubeſſet Principi: quem puto Evangeliſtam Regulum potius, quam juxta Plinium, Tetrarcham nominaſſe, ne dictum exiſtimaretur de Herode totius Galilææ Tetrarcha; nec etiam ſecundum eumdem dixiſſe Regem, quod nullus eo titulo amplius in Palæſtina regnaret.

LVI. Cum vero adventus Jeſu in Galilæam, eam cauſam fuiſſe ſcribant Evangeliſtæ, quod Johannes Baptiſta ab Herode detruſus eſſet in carcerem: ut ubi cœperat prædicatio Evangelicæ veritatis, ibi etiam magis ac magis coaleſceret: idem Jeſus quod ceſſaſſet Joannes, ubi ille deſierat, inde ſibi exordiendum putavit: nimirum pœnitentiam prædicare, idque ſecundum propheticum vaticinium Iſaiæ, prout Evangeliſtæ de eadem re in hæc verba texunt hiſtoriam: *Relicta (e) civitate Nazareth, venit, & habitavit in civitate Capharnaum maritima, in finibus Zabulon & Nephtalim: ut adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam (f) Prophetam: Terra Zabulon, & terra Nephtalim, via maris trans Jordanem Galilææ Gentium: populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: & ſedentibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis. Exinde cœpit Jeſus prædicare Evangelium regni Dei, & dicere: Quoniam impletum eſt tempus, & appropinquavit regnum Dei: pœnitemini, & credite Evangelio.* Quod ad incolatum Chriſti Capharnaum ſpectat: conſtat quidem ibidem adeo frequenter verſatum eſſe, ut Matthæus appellet Capharnaum civitatem ipſius. Quod autem illic potius quam in aliis Galilææ civitatibus Dominus diutius egerit, ea ratio afferri ſolet, quod frequentior illuc eſſet acceſſus hominum, cum tam hi qui Tranſamnanam habitarent regionem, quam cæteri e longinquo mercaturæ cauſa eo confluerent.

(e) Matt. 4. Marc.1. Luc. 4. Concor. Evang. c. 25.
(f) Iſai.9.

LVII. Quid vero poſt hæc ſecutum ſit, in hunc modum narrant Evangeliſtæ (g): *Ambulans autem Jeſus juxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem qui vocatur Petrus, & Andream fratrem ejus, mittentes rete in mare (erant enim piſcatores) & ait illis: Venite poſt me: & faciam vos fieri piſcatores hominum. At illi continuo relictis retibus ſecuti ſunt eum.* Noverat eum Andreas ante apud Joannem & per ipſum idem Jeſus innotuerat (ut vidimus) Petro. Sed poſt hæc idem pergit Evangeliſta: *Et procedens inde puſillum, vidit alios duos fratres, Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem ejus in navi cum Zebedæo patre eorum reficientes retia ſua: & ſtatim vocavit eos. Illi autem relictis retibus, & patre ſuo Zebedæo in navi cum mercenariis, ſecuti ſunt eum (h) Et circuibat Jeſus totam Galilæam, docens in ſynagogis eorum: & prædicans Evangelium regni, & ſanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. Et abiit opinio ejus in totam Syriam*

(g) Matt.4. Marc. 1. Luc. 5. Concor. Evang. c. 16.
Joannes & Jacobus ſequuntur Jeſum.
(h) Matt. 4.

Syriam, & obtulerunt ei omnes male habentes variis languoribus & tormentis comprehensos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos & paralyticos. Cum igitur Matthæus Evangelista dicat, in omnem Syriam famam de his quæ facta essent a Jesu, fuisse vulgatam: inde accidit, ut ea superioris Syriæ fines attingeret, & ad Edessæ Syriæ civitatis Regem Abagarum penetraret: his ille permotus, ad Jesum fertur scripsisse epistolam, quam Eusebius (e) Pamphili e Syriaca lingua in Græcam transtulit, simul cum ea quam ad eumdem dominus Jesus Christus eidem tabellario dedit. Eas ipsas Latino idiomate donatas nos hic describemus, ac subinde de earumdem fide agemus; sic vero se habent:

(e) *Euseb. hist. l.1.c. 13.*

LVIII. Abagari epistola ad Jesum.

„ Abagarus (*) Princeps Edessæ, Salvatori propitio, qui in confiniis Hierusalem in carne apparuit, S.

(*) Augarus, vel Agabarus.

„ Insignes illas virtutes & curationes, quæ abs te sine medicamentis, & sine herbis factæ sunt, auditione accepi. Cæcos enim (ut fama est) videre efficis, claudos ambulare, & leprosos mundas; spiritus iracundos & dæmones ejicis: eos etiam, qui diutius morbis pressi sunt, sanas: mortuos denique ad vitam revocas. Quæ quidem cum de te audivissem, de duobus hisce alterum verum esse cogitabam: te aut Deum esse, & e cæli fastigio delapsum: aut Dei filium saltem, qui ista tam stupenda edas miracula. Quapropter hæc ad te scripsi, magnopere precatus ut laborem ad me accedendi suscipere, huncque quo crucior morbum curare non graveris. Etenim audio Judæos tibi obstrepere malevole, & velle libenter aliquo magno malo afficere. Est mihi civitas perexigua quidem, sed ornata sane & illustris; quæ utrique nostrum rerum necessariarum suppeditabit satis. Hactenus epistola. Sequitur Eusebius: *Ista, divino splendore ei tum paululum elucente, ad Jesum hoc modo perscripsit. Operæpretium est porro, epistolam, licet brevem, plenam tamen virtutis & efficacitatis, audire; quæ per eumdem tabellarium a Jesu ad illum missa fuit, cujus quidem hæc erat sententia.*

Rescripta Jesu ad Abagarum Principem, per Ananiam cursorem missa.

LIX. Epist. Jesu ad Abagarum.

„ Abagare, beatus es, qui cum non videris me, in me tamen credidisti. De me enim scriptis proditum est; eos qui me viderunt, in me non credere: ut hi qui me non viderunt, credant, & vitam consequantur. Quod scribis ad me, te velle ut ad te veniam: eas res, quarum gratia sum missus, debeo hic necessario obire: quas cum plene perfecero, ad eum recipi qui me misit. Quo simul ac assumptus fuero, aliquem ex discipulis meis mittam ad te, qui morbo quo tantopere torqueris, faciat medicinam, & vitam tibi tuisque impertiat. Hactenus Jesu litteræ, de quarum fide hæc idem auctor paulo superius: *Harum rerum insigne & locuples testimonium ex tabulario Edessæ civitatis, id temporis a Rege gubernatæ, depromptum habes. Nam in tabulis publicis, quæ nedum veteres, sed recentes etiam res nuper ab Abagaro gestas continebant, hæc eadem in hanc nostram ætatem reservata reperiuntur. Quare nihil commodius esse putavi, quam ipsas epistolas a veteribus illis annalibus petitas, atque adeo ad verbum ex lin-*

VIII. *Conversio Agbari Edessenorum Regis.* Baronius an.43. n. XVIII.

A num. LVII. ad LXI. *Thaddæus* ex septuaginta duobus Christi Discipulis unus, *Edessam* hoc anno ab Apostolis missus dicitur, qui sanat *Agbarum* Edessenorum Regem, & populum ejus convertit; quod in Annalibus & in epitome perperam differtur in annum Eræ Christianæ XLI. ubi de Agbaro Rege & epocha Edessenorum agemus.

IX. *Obitus Liviæ Augustæ.*

Obiit hoc anno *Livia* Augusti Imp. uxor, quæ in Nummo apud Mediobarbum dicitur, AUGUSTA MATER PATRIÆ. Tacitus lib.5. Annal. sub hujus anni Consulibus mortem ejus recitat, quæ post mensem Junium contigit, si *Livia* anno primo Olympiadis 202. ut dicitur in Sylloge Hist. apud Scaligerum pag.339. e vivis excesserit. Suetonius in Tiberio cap.51. ait: *Toto quidem triennio, quo vivente matre abfuit, semel omnino eam, nec amplius quam uno die, ac paucissimis vidit horis.* Lipsius in Notis ad lib.4. Annal. Taciti, ubi locum illum refert, ait: *Et malim*, toto biennio. *Egressus enim Tiberius fine anni Urbis* DCCLXXIX. (Christi nempe XXVI.) *obiit illa principio anni* DCCLXXXII. *ut ex Tacito clarum. Non ergo fuerunt inter toti tres anni.* Sed inde intelligere poterat Vir eruditissimus, Suetonium tres annos utrinque incompletos totum triennium appellare. Sæpius enim videbimus, Antiquos, annos inchoatos quandoque exactos appellasse, quo non animadverso Chronologia non raro labefactata, ab illis etiam, qui eidem restituendæ magnam operam navarunt. Suetonius in Augusto cap.65. ait: *Caium & Lucium in duodeviginti spatio amisit ambos:* qui tamen in Tiberio cap.15. scribit: *Caio & Lucio intra triennium defunctis.* Lipsius in Notis ad lib.1. Annal. Taciti duo hæc loca in medium adducens inquit: Non ambigas quin scribendum sit, *intra biennium.* Ubi ad eumdem lapidem offendit. Lucius Cæsar circa mensem Septembrem anni Eræ Christianæ secundi; Caius Cæsar mense Februario anni quarti ejusdem Eræ e vivis excessit. Quare Suetonius utrumque extremum annum incompletum pro integro numerat, licet ultimus duobus mensibus integris non constet. Hæ loquendi formulæ hic a nobis explicandæ fuere, ut correctio variorum errorum inferius detegendorum magis Lectori probetur.

lingua Syriaca hoc loco citare; quæ ita ut sunt positæ, se habent. Hæc Eusebius: cætera autem quæ ipse de eodem scribit, suo loco inferius dicemus: nos vero nunc hæc recitavimus ea occasione, quod dicatur ab Evangelista, in omnem Syriam Christi famam fuisse pervulgatam; non tamen ut dicamus hoc anno epistolam scriptam: nam dictus Princeps multa in ea recenset a Christo & in Christum facta, quæ post præsentem annum contigisse certum est.

LX. Quod pertinet ad dictarum epistolarum fidem: eo quod non reperiantur ab Evangelistis conscriptæ, idcirco Gelasius (a) Papa recenset illas inter apocrypha; quasi non hagiographa; non tamen ut eas ab Ecclesia omnino proscribat, sicut nec complures alios libros quos proxime recensuit. Eas vero absque aliqua dubitatione ab antiquioribus fuisse receptas, evidenter testatur epistola Darii Comitis ad S. Augustinum scripta, in qua earumdem argumentum recenset, & ex eis ad persuadendum Augustino (b) ut sua scripta ad se mittat, exemplum adducit. Sed & ante Augustini tempora ipse S. Ephræm diaconus ejusdem civitatis Edessæ, in eo opusculo quod novissimum omnium scripsit, cujus est titulus, Testamentum Ephræm, de iisdem epistolis egregiam habuit mentionem. De his etiam agit Theodorus Studita in epistola (c) ad Paschalem Papam in fine. Extitisse integram epistolam Jesu ad Abagarum missam, adhuc temporibus Michaelis Paphlagonis Imp. qui Imperium auspicatus est anno Domini millesimo trigesimo quinto, & in honore habitam, Cedrenus tradit in suo historiarum compendio. Hæc vero non sic a nobis sunt recitata, ut apocrypha in hagiographa transferri velimus; sed tum ne quid lectorem prætereat; tum etiam, ne ea quis omnino contemnenda existimet, quæ majores complures venerati esse noscuntur.

(a) Gelasius in Concil. Rom. in decreto de lib. apocr. script.
De fide harum epistolarum.
(b) Aug. epist. 163. edit. Lovan.
(c) Ext. in script. in Cod. Vat. post epist. Hormisdæ Papæ.

LXI. Quin & ab ipso CHRISTO sui imaginem, non arte hominis elaboratam, sed ab ipsomet summo rerum architecto & opifice Domino nostro, ad Abagarum missam, post datam epistolam, a compluribus gravissimis auctoribus scriptum reperimus. Evagrius Scholasticus id testatur (d) at non fuit ipse ejus rei primus auctor: sed quoniam miracula inde prodita recenset, occasione ejus rei meminit: quæ vero ab ipso scripta recitata sunt in Concilio Niceno (e) secundo, a Patribus, ut egregie testata, fideque digna, comprobata habentur. Quomodo autem ea imago non manufacta dicatur, Joannes (f) Damascenus sic scribit: *Historiæ quoque proditum est: cum Abagarus Edessæ Rex eo nomine pictorem misisset, ut Domini imaginem exprimeret; neque id pictor ob splendorem ex ipsius vultu manantem consequi potuisset; Dominum ipsum divinæ suæ ac vivificæ faciei pallium admovisse, imaginemque suam ei impressisse: sicque illud ad Abagarum, ut ipsius cupiditati satisfaceret, misisse.* Hæc Damascenus; nec diversa Nicephorus (g). De eadem præterea luculenta oratio (h) Constantini Porphyrogeniti extat, & cumulata mentio habetur in (i) Actis sanctorum Samonis & Guriæ: Græci insuper de eadem celebrant anniversariam solemnitatem decimoseptimo Kalendas Septembris, ut constat ex eorum Menologio. At quod ad Latinos pertinet: testimonio Hadriani Papæ (k) scribentis ad Carolum Magnum testatum habetur, eamdem de imagine ad Abagarum missa historiam cognitam, & receptam esse a Stephano Papa in Concilio Romano, cujus fidei adstipulator est gravissimus. Crebra certe & insignia miracula ex eadem imagine prodita ejus rei veritatem abunde declarant & demonstrant, quæ & recenset Evagrius (l) de temporibus Chosroes, & (m) alii. Theophanes (n) etiam auctor est, ingentes Persarum copias præsidio hujus sine manu factæ imaginis, quam secum in acie duxisset Philippicus dux sub Mauritio Imp. esse penitus profligatas. Sed de his opportunius suis locis agemus. Nunc ad institutam de Christi rebus gestis Evangelicam historiam revertamur, a qua, occasione famæ de operibus Christi per omnem Syriam pervulgatis, paululum digressi sumus.

(d) Evagr. hist. li. 4. c. 26.
(e) Nicæn. Conc. 2.
(f) Jo. Damasc. de fide Orthod. li. 4. c. 17.
(g) Niceph. hist. li. 2. c. 7.
(h) Apud Metaph. die 10. Augusti.
(i) Apud eund. 15. Novemb. & in vita S. Alexii.
(k) Hadr. ad Carol. Magn. epist. extat tom. 3. Conc. nova edit.
(l) Evag. hist. lib. 4. c. 26.
(m) In Actis prædict. sanct. apud Metaph.
(n) Apud histor. Miscell. lib. 17.

LXII. Cum ergo Dominus noster Jesus Christus (ut vidimus) prædicationem auspicans, eamdemque signis ac miraculis pluribus illustrans, Galilæam peragraret, fama rerum ubique pervulgata: *Secutæ sunt eum* (inquit Matthæus o) *turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Hierosolymis, & de Judæa, & de trans Jordanem. Tunc* (p) *factum est, cum turbæ multæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genesareth. Et vidit duas naves stantes secus stagnum: piscatores autem descenderant, & lavabant retia. Ascendens autem in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum e terra reducere pusillum. Et sedens docebat de navicula turbas. Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. Et respondens Simon dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete. Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam: rumpebatur autem rete eorum. Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, & adjuvarent eos. Et venerunt, & impleverunt ambas naviculas, ita ut pene mergerentur. Quod cum videret*

(o) Matt. 4. Marc. 3.
(p) Luc. 5. Concord. Evang. Jansen. c. 26.
De piscatione Petri.

deret

deret Simon Petrus, procidit ad genua Jesu, dicens: Exi a me Domine, quia homo peccator sum. Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo erant, in captura piscium, quam ceperant. Similiter autem Jacobum & Joannem filios Zebedæi, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem Jesus: Noli timere: ex hoc jam homines eris capiens. Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum.

LXIII. Consideratione quidem dignum esse videtur, quod divina Sapientia, quæ in terra apparuit, & cum hominibus in carne versata est, quæ & in sui dispositione non fallitur, singulari quadam providentia erga Petrum esse propensior visa est: quippe quæ ipso primo intuitu eumdem admirabili nomine illo, ut Cephas, hoc est, petra, diceretur, insignivit. Post inde concionaturus ipse Jesus ad populum, non in alteram, cum duæ essent naves in littore, sed in eam quæ ipsius Simonis erat, ascendit, quam pro pulpito habuit ad docendas turbas: eamdemque mox in altum jubet duci, & ingenti piscium multitudine onerari voluit: his scilicet tamquam quibusdam lineamentis adumbrans quæ postmodum in Ecclesia futura erant: nimirum stabiliendam primum fore Ecclesiam super petram, quæ Christo primario lapidi firmiter inhærens, nulla posset umquam concussione convelli. Sed alio signo eadem Ecclesia rursus navi comparatur, quod turbinibus mundi hujus esset exposita, ex qua Christus universum populum docturus esset. Petro insuper, nec alii imperatum ut ducat in altum, & laxet retia in capturam; eique tantummodo datum, ut tantam multitudinem piscium rete concluderet; quod futurum esset, ut Catholicæ Ecclesiæ, quasi navis, Petrus uti princeps clavum teneret, necnon calcaret altas hujus sæculi undas, & verbi Dei prædicatione omnes gentes per se, vel alios, in Ecclesiam adduceret: hæc enim symbolice facta esse, Dominus declaravit, cum dixit: *Ex hoc jam homines eris capiens*.

LXIV. De lacu Genesareth. At quoniam de Genesareth lacu frequens incidit mentio in Evangelio: operæ pretium duximus, illum ex Josepho descriptum ob oculos ponere; sic enim ille ait (*a*): *Lacus Genesar a terra continente appellatur: quadraginta vero stadiis in latitudine patens, centumque in longitudine, aquæ dulcis est, atque potabilis. Palustri enim crassitudine tenuiores habet latices; & undique in littora & arenas desinens, purus est, ac præter hoc temperatus ad hauriendum: & fluvio quidem sive fonte lenior est; semper autem frigidior, quam lacus diffusio patitur, manet: æstivisque noctibus ejus aquæ sub divo perflatæ nequaquam æstibus cedunt: id enim facere indigenis moris est. Varia autem sunt in eo piscium genera, ab alterius loci piscibus tam sapore, quam specie discreta: mediusque fluvio Jordane secatur.* Hæc Josephus de lacu. Quod autem spectat ad regionis ubertatem & pulchritudinem, hæc addit (*b*): *Ad Genesar vero lacum, ejusdem nominis terra prætenditur, natura simul & pulchritudine admirabilis: nullum enim ipsa pro ubertate sua negat arbustum, totamque plantis consevere cultores. Cæli vero temperies etiam diversis aptissima est: nuces enim quæ arborum maxime frigoribus gaudent, infinitæ florescunt: ubi etiam palmæ, quas nutrit calor æstivus: has juxta ficus & oleæ, quibus aura mollior destinata est: ut naturæ magnificentiam hanc esse quis dixerit, vim adhibentis, ut in unum conveniant inter se repugnantia, annique temporum contentionem bonam, velut singula peculiari studio terræ faverent: non enim solum nutrit præter opinionem poma varia, sed etiam servat, egregia quidem, & quodammodo regnantia. Uvas sane & caricas sine intermissione decem mensibus suggerit, cæteros vero fructus anni spatio senescentes. Nam præter aeris lenitatem, fonte quoque irrigatur uberrimo, qui Capernaum ab indigenis appellatur: eum nonnulli venam esse Nili fluminis opinantur, quod similes coracino Alexandrino generat pisces. Longitudo autem regionis secundum littora cognominis lacus, triginta stadiis extenditur, & latitudo viginti.* Hactenus de ea regione Josephus.

Porro non fons tantum, sed & ab eo denominatum erat oppidum Capharnaum; eique proxima ad secundum lapidem erat Corozain, ut tradit Hieronymus (*c*). Erat & in ejus lacus ripa Tiberias, sic dicta (ut superius meminimus) a Tiberio, in cujus honorem ab Herode Tetrarcha est ædificata; ubi primo fuisse vicum nomine Chephira, idem testatur (*d*). Denique ab eodem oppido Tiberiadis, factum est, ut & ipse lacus appellatus sit Tiberiadis. Erat ibidem ad ripam ipsius Bethsaida oppidum, quod Herodes nomine Juliæ, Cæsaris filiæ, Juliam nuncupavit. Sed de his supra. LXV.

Sub idem tempus ingressus Jesus Capharnaum (*e*), diebus sabbati in synagoga docebat populum, ibique dæmoniacum curavit, inde socrum (*f*) Simonis Petri, & multos alios ægrotos ac dæmoniacos: exibantque dæmonia a multis, clamantia, & dicentia: Quia tu es filius Dei; sed ipse increpans, non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum. Inde exeuntem comitatus est Simon, & alii, qui cum eo erant. At requirens eum turba cum invenisset, non sinebat inde recedere. Sed ille aliis se oportere regnum Dei prædicare testatus, Galilæam peragrans. LXVI.

Res gestæ in Galilæa.

(*a*) Joseph. de bello Jud. lib. 3. c. 18.

(*b*) Idem ibidem.

(*c*) Hieron. de locis Hebraicis.

(*d*) Idem de locis sanctis.

(*e*) Marc. 1. Luc. 4. Jansen. Concor. Evang. c. 27.

(*f*) Marc. 1. Luc. 4.

grans docebat in synagogis, & ejiciebat dæmonia. Unique (a) ex Scribis, cum se sub ejus disciplina professurum jactaret, dixit: *Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos*: filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Alteri autem, ut se sequeretur imperavit, nec sepultura patris voluit retardari. Alteri insuper nec domum reverti permisit. Ascendens (b) inde in naviculam una cum discipulis suis, cum sero esset, somno se dedit: magna vero tempestate agitante naviculam, excitatus ab illis, imperavit vento & mari, factaque est tranquillitas magna. Appulit inde ad regionem Gerasenorum, liberavitque duos dæmoniacos de monumentis exeuntes, sævos nimis: dæmones vero permissu ipsius in porcos se immittentes, dederunt eos in mare præcipites: quam ob causam timore perculsæ gentes regionis illius, ipsum rogaverunt ut inde recederet: qui rursus mare transfretavit, & rediit in Galilæam.

(a) *Matt. 8. Luc. 9.*
(b) *Matt. 8. Marc. 4. Luc. 8.*

LXVII. *Dæmones in porcos.* Quæ a Matthæo dicta sunt de dæmonibus atque porcis facta esse in terra Gerasenorum, apud Marcum & Lucam leguntur contigisse in terra Gadarenorum; licet apud Matthæi Græce redditum Evangelium γεργεσηνῶν, id est, Gergesinorum, sit scriptum. Neque vero ut putant multi una civitas tribus his nominibus dicta erat; sed Gergesæi dicti, sicut Evæi, Cethæi, & Jebusæi, erant populi trans lacum Genesareth positi, quorum civitates ab Hebræis sunt excisæ, ut Josephus (c) testatur; harumque nomen tantum remansit: licet S. Hieronymus de locis Hebraicis agens, dicat superesse viculum super montem, juxta stagnum Tiberiadis qui Gergesa dictus sit, ibique factum miraculum de porcis. Porro in ea Gergesæorum regione inter alias duæ erant civitates trans lacum Genesareth positæ; quarum altera Gadera dicta erat, a tribu Gad, cui ea in sortem venit: quæ cum a Judæis destructa esset, Pompejus (d) in gratiam liberti sui Demetrii Gadarensis eam restauravit: Altera diversa prorsus ab ea erat Gerasa dicta, seu Gerasis, ut ex Josepho (e) colligitur: nam a Gadara Gadarenses (f), & a Gerasa Geraseni dicti sunt populi.

(c) *Joseph. antiq. lib. 1. cap. 6.*
(d) *Joseph. de bello Jud. lib. 1. c. 5.*
(e) *Joseph. de bello Jud. lib. 3. c. 2.*
(f) *Joseph. de bello Jud. lib. 5. c. 3.*

LXVIII. *De Gadara.* At quod pertinet ad dæmoniacos qui dicuntur exiisse de monumentis, sic accipe. S. Epiphanius (g) cum agit contra Ebionæos, de Gadara civitate, dicit fuisse prope ipsam tumbas, sepulcra scilicet, in speluncis quæ erant in petris excisæ, ac desuper structæ: illicque præstigiatores dæmonum invocationes exercuisse tradit. Idem auctor agit de balneis, aquis calidis scilicet, quæ erant in Gadareno agro, ad quas erat frequens accessus. Ad eas potius quam ad lacum Genesareth porcos esse mersos, conjici potest, eo quod locus ille impudicitiis & illusionibus dæmonum esset expositus: sic enim idem Epiphanius ait: *Proficiscuntur ad Gadara, ad aquas calidas, quo loco singulis annis conventus celebratur. Accedunt enim undequaque qui lavare volunt ad dies aliquot: morborum videlicet deponendorum gratia: id quod diabolicum est stratagema. Ubi enim miracula a Deo facta sunt, ibi adversarius perniciosa sua retia ponere anticipavit: nam viri & feminæ illinc lavantur*, &c. Subdit de muliere Christiana perpulchrum exemplum, quod signi Crucis virtute liberata sit a lascivo juvene sibi arte dæmonum illudente. Meminit & Strabo (h) de aquis Gadarenis in hunc modum: *In agro etiam Gadareno est aqua quædam pessima ex lacu: qua degustata, pecora pilos, ungues & cornua amittunt.*

(g) *Epiph. cont. Ebion. hæres. 30.*
(h) *Strabo. lib. 16.*

LXIX. Fuisse autem dictas aquas calidas ad radicem montis, super quem erat Gadara civitas ædificata trans Jordanem, contra Scythopolim & Tiberiadem ad Orientalem plagam, tradit S. Hieronymus: licet (i) ipse dicat porcos in stagnum Genesareth esse præcipitatos. Quod si prior sententia magis placeat, nulli faciat dubium quod dicat Evangelista eos esse in mare præcipitatos: quandoquidem penes Hebræos, quantumlibet parva aquarum congregatio, mare dici consuevit; unde & in divina Scriptura habes mare æneum, vas in templo ad sacerdotum usum aquam continens. Nunc vero quod ad suariam artem pertinet: cum populi illi essent Judæi, illicite illam exercuisse putantur: adeo enim sues apud Judæos in abominatione erant, ut nec eos suo nomine Judæi nuncupare dignarentur: Josephus (k) enim cum nefanda dicit animalia, porcos intelligit. Porro ad suppeditandam annonam Romanis militibus certum est, sicut & in aliis provinciis, in Palæstina sues ali consuevisse: ea de causa & multa suariis concessa privilegia (l) leguntur.

(i) *Hier. de locis Hebraicis.*
(k) *Joseph. de bello Jud. lib. 5. c. 1.*
(l) *Cod. Theod. de suar.*

LXX. Rediens Jesus in Galilæam inferiorem, Galilæam inquam minorem dictam (nam alia Gentium nominata est Superior (m) seu Major, & regio Transamnana (n)) iterum venit Capharnaum: Quo cum venissent Pharisæi & legis doctores, ex Galilæa, Judæa, & e civitate Hierusalem, essentque in domo sedentes, & turba foris undique circumfusa, desuper per tegulas paralyticum demittunt ante illum: qui eum sanavit, reprehensis prius Pharisæis de his quæ in ipsum corde meditabantur. Humilem plane fuisse domum illam, in quam ascendentes vectores paralytici aperto tecto, per tegulas eum deorsum intulerunt, satis est etiam argumento, quod Judæorum sublimiores domus non essent imbricibus tegulisque contectæ,

(m) *Joseph. de bello Jud. lib. 3. c. 2.*
(n) *Matt. 9. Marc. 2. Concord. Evang. cap. 39.*
Domus Judæorum quales.

tectæ, sed solaria haberent desuper pavimento constrata; in quibus manere ac deambulare liberum esset, cum haberent circumcirca repagula ex legis præscripto hæc jubentis (*a*): *Cum ædificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labente illo, & in præceps ruente.* Sic & David, refert divina Scriptura (*b*) deambulasse in solario domus suæ, & Bethsabeam lavasse itidem se in suæ domus solario. Ex his etiam facile rem accipias, quid sit quod Dominus dixit (*c*): *Qui fuerit in tecto, ne descendat.* Quod autem per tegulas paralyticus demitteretur, fidei ardore factum commendatur, cum alioqui maximo vitio verteretur in domum alienam submitti per tegulas: quod Antonio objecit Cicero in secunda Philippica. Sed prosequamur cætera.

(*a*) Deut. 22. (*b*) 2. Reg. 11. (*c*) Luc. 17.

LXXI. Post hæc autem idem Dominus Matthæum Publicanum sedentem ad telonium vocans, se sequi jussit: qui & sumptuosum illi convivium, in quo discubuit ipse Jesus cum discipulis suis, simulque multi Publicani & peccatores, paravit. Cumque Pharisæi redarguerent Dominum, ac discipulos ejus, quod manducaverit cum Publicanis & peccatoribus: brevi responsione ipse Jesus instituit apologiam, dicens non esse opus sanis ac bene valentibus medico, sed his qui male se habent. Sane quidem tam ex his quæ hic habentur, quam etiam ex plerisque aliis locis Evangelii constat, penes Judæos, Publicanos fuisse malæ existimationis homines. Unde & cum alias a Zacchæo (*d*) Publicanorum principe exceptus esset Dominus, de eo murmurabant Pharisæi, quod apud hominem peccatorem divertisset: & ipse Jesus, de incorrigibili peccatore dum loquitur, ait: *Sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Rursumque parabolam dicens (*e*) de Pharisæo & Publicano in templo orantibus, illum in his quæ foris sunt, justum hominem, hunc autem peccatorem repræsentare demonstrat. Tertullianus (*f*) existimavit Publicanos omnes fuisse Gentiles: quem S. Hieronymus (*g*) redarguens, ait: *Vehementer admiror Tertullianum in eo libro quem de Pudicitia adversus pœnitentiam scripsit, & sententiam veterem nova opinione dissolvit, hoc voluisse sentire, quod Publicani & peccatores, qui cum Domino vescebantur, Ethnici fuerint, dicente Scriptura: Non erit vectigal pendens ex filiis Israel: quasi vero & Matthæus non ex circumcisione fuerit Publicanus; & ille, qui cum Pharisæo in templo orans oculos ad cælum non audebat erigere, non ex Israel fuerit Publicanus, &c.* Hæc Hieronymus.

De publicanis. (*d*) Luc. 19. (*e*) Luc. 18. (*f*) Tertul. lib. de pudicitia. (*g*) Hieron. epist. 146.

LXXII. Sed quinam fuerint Publicani, e loco unde sumpserunt originem, interpretatio sumenda est. Jurisconsulti, qui Romanorum leges sunt interpretati, illos dixere esse Publicanos, qui vectigalia a fisco conducunt: id Ulpianus (*h*) & Caius (*i*) affirmaverunt; addit Marcianus (*k*), non tantum horum fuisse munus, vectigalia a subditis, verum etiam professionem ab illis exigere: Hujus quidem muneris functio apud Romanos honestissima erat, ut quæ nonnisi equestris ordinis nobilibus Romanis conferri soleret: quod ex his accipies. *Scribit Cicero* (*l*) *ad M. Brutum de Terentio Varrone, quod se in Publicanorum societatem contulerit: quod, inquit, homo versatus in utrisque subselliis existimavit honorem honestissimum.* Idem in oratione pro Plancio, cum agit de Publicanorum ordine, hæc ait: *Qui ordo quanto adjumento sit in honore, quis nescit? Flos enim equitum Romanorum, ornamentum civitatis, firmamentum Reipublicæ, Publicanorum ordine continetur, &c.* Rursus etiam idem scribens ad Q. fratrem de regimine præfecturæ Asianæ, plura habet de dignitate Publicanorum, & quantum prosint Romanæ Reipublicæ pluribus disserit, additque nomen Publicanorum non tantum Judæis, sed & Græcis fuisse infensissimum ac plane invidiosum.

(*h*) l. 1. ff. de Publican. (*i*) l. 16. ff. de verb. sign. (*k*) l. ult. ff. de Publican. (*l*) Cic. epist. famil. lib. 13. Qui fuerint publicani.

LXXIII. Mittebantur hi in provincias ad vectigalia exigenda, qui ex iisdem provinciis homines, quos eidem muneri adscriberent, sibi eligebant (*m*), qui item Publicani dicebantur; cujus ordinis Matthæus erat, & Zacchæus dictus princeps Publicanorum, qui dicebatur Hebraice Gabbe, cæteri vero Publicani (*n*) Gabbain, unde fortasse deductum nomen Gabella. Verum in Hebraico textu Evangelii S. Matthæi, quod pervetustum habetur, Publicanos Parisim invenimus appellatos, quod est proprium nomen illorum latronum, qui maceriam vel sepes dissipant, ut ad furandum atque prædandum pateat aditus. Eo etiam nomine utitur Jeremias (*o*), dum ait: *Numquid ergo spelunca latronum facta est domus ista?* quod Hebraice, loco Latronum, habet Parisim. Latronum ergo nomine Publicanos Judæi appellabant, quod libertatis asylum viderentur effringere, atque ad servitutem aditum aperire. Hac ergo de causa ab illis iidem habebantur infames, atque una cum cæteris turpibus personis a magistratibus publicis arcebantur: nam apud Thalmudistas (*p*), ubi agitur de Judicum rejectione, inter alios infames, quos ab ea functione excludebant, Publicani nominati erant. Cur autem eo nomine notati essent, nulla alia subest causa, nisi quod Judæi, genus Abraham ex libera, liberos se esse profiterentur, nec quicquam aliis debere, nisi decimas Deo; le-

(*m*) l. 1. §. Qui. ff. de Public. (*n*) Canin. de locis nov. Test. Publicani Provinciales. (*o*) Jerem. 7. (*p*) Canin. de locis novi Testam.

legeque statutum esse, ne esset vectigal pendens ex filiis Israel. Unde quantumlibet inviti ad vectigal & tributum pendendum adigerentur, nefas tamen execrandumque existimabant, Judæos a contribulibus suis ad id Romanis præstandum compelli, cum illud nomine Imperatoris ab illis exigerent. His accedit, quod (ut Suidas scribit ex Jamblico) ob duras acerbasque exactiones, nomen Publicanorum erat invisum; additque: *Vita Publicanorum aperta est violentia, impunita rapina, negotiatio nulla ratione constans, inverecunda mercatura.* Hæc de Publicanis apud Suidam.

LXXIV. Sed jam ad Evangelicam historiam redeamus. Post hæc vero (a) rogatus Jesus ab Archisynagogo ut filiæ suæ in extremis laboranti succurreret, abiens obviam habuit mulierem, quæ annis duodecim sanguinis fluxum passa, tactu fimbriarum vestimenti ejus curata est; quæ quod fecerat, & quod a Christo acceperat, palam confessa est: hæc pluribus Evangelistæ; nos historiam cunctis notam summatim collegimus. Ambrosius hanc mulierem fuisse Martham Mariæ sororem, in libro quem de Salomone scripsit, sentire videtur, cum hæc ait (b): *Dum largum sanguinis fluxum siccat in Martha, dum dæmones pellit ex Maria, dum corpus redivivi spiritus calore constringit; & quod mors sibi vindicaverat ad pœnam, lux denuo recepit ad vitam, &c.* At vero quæcumque illa fuerit mulier nobilissima æque ac ditissima, tanti non immemor beneficii, ne illud aliquando memoria hominum excideret, egregio monumento testatum posteris omnibus cupiens, æneis simulacris tam Jesu quam sui effigiem referentibus, rei gestæ memoriam futuris sæculis in perpetuum commendandam voluit. Quamobrem non est quod dici possit, eam fuisse Martham Mariæ & Lazari sororem Judæam feminam: cum non liceret ullo pacto Judæis simulacrum cujusvis quavis occasione formare.

(a) Matt. 9. Marc. 5. Luc. 8. Concord. Evang. c. 34.

(b) Amb. in lib. de Salom. c. 5.

De muliere curata a fluxu sanguinis.

LXXV. Quod vero spectat ad statuas ab hac fieri jussas; rem credo nemini ignotam; sic breviter describit Eusebius (c), dum de Cæsarea Philippi, quam Phœnices Paneada vocabant, agit his verbis: *Sed quoniam in hujus civitatis mentionem incido, operæpretium arbitror historiam hoc loco citare, quæ digna plane videtur, quam memoriæ ad posteritatem commendemus. Mulierem illam sanguinis profluvio afflictatam, quam sanctorum Evangeliorum testimonio a Salvatore nostro morbi remedium invenisse cognovimus, ex ea civitate oriundam, illiusque domum ibi ostendi, & admirabilia quædam Salvatoris in eam beneficii monumenta & quasi trophæa ad hoc tempus durare memorant. Pro foribus enim domus illius æneam mulieris effigiem genibus flexis, & manibus instar supplicantis in anteriorem partem extensis, super editum lapidem collocatam: huic e regione, viri erectam imaginem ex eadem materia conflatam, vestitu ad talos demisso decenter ornatam, & manum mulieri porrigentem: ad cujus pedes in ipsa basi peregrinam quamdam & inusitatam herbæ speciem enasci: quam quidem, ubi ad ænei vestitus fimbriam excreverit, morbi cujusque generis medicandi vim & facultatem habere. Hanc statuam effigiem Jesu exprimere dicunt: quam ad nostram usque ætatem manentem, ipsi ad eam civitatem profecti, oculis cernebamus. Nec plane mirum: eos qui ex Gentilibus prognati, a Salvatore, dum inter homines vivebat, beneficiis affecti fuissent, ita fecisse: cum & nos Petri & Pauli Apostolorum, & Christi etiam ipsius imagines in picturis colorum varietate expressas conservatasque aspexerimus; idque propterea, sicut verisimile est, quod majores nostri ad Gentilis consuetudinis similitudinem quam proxime accedentes, eos qui tamquam Salvatores illis fuissent, id est, qui illis aliquid salutis & subsidii attulissent, apud se honore ad hunc modum afficere consueverant.* Hactenus de his Eusebius. Porro recenset Joannes Damascenus (d) ex Chronico Joannis Antiochiæ Episcopi cognomento Malalæ, supplicem libellum oblatum Philippo Tetrarchæ Trachonitidis regionis, ut de beneficio quod acceperat, liceret in perpetuum ejus rei monumentum erigere statuas. Sed cum in multis ejus scripti fides vacillet, & compluribus scatere mendaciis cognoscatur; indignum putavimus his nostris chartis intexere. Qui locum cupit, habet numerum citatum in margine, qui facile indicet.

(c) Euseb. hist. lib. 7. c. 14.

De statua Ænea Christo erecta.

(d) Joan. Damasc. de imagin. orat. 3.

Itaque jam Evangelicam narrationem pro instituto prosequamur. Curata a sanguinis fluxu muliere, mox de morte filiæ Archisynagogi nuncii venerunt, (e): at nihilominus Christus in domum ejus se contulit: ubi ingentem de puellæ morte luctum excitatum, ipsosque tibicines ad hoc vocatos, ut lugubre canerent, reperit. Morem quidem fuisse Judæorum ad luctum tibicines adhibere, ex Josepho (f) etiam facile cognosci potest, dum ait: *Luctus ducis publicus erat: & hi quidem hospites, alii propinquos, amicos alii, nonnulli etiam fratres flebant, Josephum autem universi, adeo ut per dies triginta numquam lamenta in civitate cessarent, magnaque mercede conducerentur tibicines næniarum.* Hæc Josephus. Verum id equidem non ex divinæ legis præscripto, sed potius more Gentilium, tam Latinorum, quam Græcorum: nam in funere nobilium æneatores & tibicines adhibe- LXXVI.

(e) Matt. 9. Marc. 5.

(f) Jos. de bello Jud. lib. 3. cap. 15.

Tibicines ex Judæorum more.

hiberi ſolitos docet Seneca in Ludo Claudii, Plutarchus de conſolatione ad uxorem, & alii complures. Erat eorum Romæ frequentior uſus, ubi (ut docet Valerius *a*) tibicines tecto capite, nempe perſonati, ſonare conſueverant; nam & perſonam a perſonando Gellius (*b*) dictam tradit. Hinc eſt, puto, quod in compluribus antiquis ſepulcris marmoreis perſonæ patentibus buccis habentur inſculptæ. Niſi potius dignius eſt exiſtimare, ejuſmodi imagines ſic ab illis in ſepulcris effigiari ſolitas, quod eſſent hieroglyphicum animarum, quæ abſque lumine apud inferos detinentur: ſic enim defunctorum animas ejuſmodi facie, inſtar perſonæ, effingi ſolitas, auctor eſt Orus Apollo antiquiſſimus ſcriptor in Hieroglyphicis. Cæterum non tantum funebre carmen, quod dicebatur nænia (ut auctor eſt Feſtus) canebatur ad tibiam: ſed (ut docet Lucianus *c*) ipſa in luctu iterari ſolitæ pectoris tunſiones attemperabantur ad modos tibiæ.

(a) Valer. lib.2. cap. 5. num. 4.
(b) Gel. lib. 5. c.7.
(c) Lucian. lib. de luct.

LXXVII. Quod igitur in Judæa etiam frequens eſſet ejus rei uſus, inde erat quod proverbium vertebatur illud apud Lucam (*d*): *Cantavimus vobis tibiis: & non ſaltaſtis: lamentavimus* (iiſdem nempe tibiis) *& non ploraſtis*. Porro cum Paulus moneat ne contriſtemur de dormientibus, ſicut ceteri qui ſpem non habent, tibicines nequaquam adhiberi ſoliti ſunt in funeribus Chriſtianorum: unde Tertullianus (*e*): *Mortuus etiam tuba inquietabitur æneatoris, qui excitari a tuba Angeli expectat?* Sed hiſtoriam proſequamur. Ingreſſus igitur Jeſus una cum patre & matre ubi puella mortua jacebat, apprehenſa manu ejus, imperanſque puellæ juſſit ſurgere: quæ ſurgens continuo ambulavit; cibumque jubente Domino, ei dederunt. Cum vero Jeſus, ne cui hæc dicerent, monuiſſet eos; fama tamen rei geſtæ in univerſam regionem illam effuſa eſt: Sed hæc pluribus Evangeliſtæ (*f*).

(d) Luc.7.
(e) Tertull. de coron. milit cap.11.
Puella reſuſcitata.
(f) Matt.9. Marc.5. Luc.8.

LXXVIII. Subdit Matthæus (*g*) de duobus cæcis & dæmoniaco muto curatis a Domino perbrevem hiſtoriam: quando cœperunt Phariſæi ipſum calumniari, quod malis artibus dæmones ejiceret, nimirum non virtute Dei, ſed principis dæmoniorum. Hic incipiunt calumniæ Phariſæorum adverſus Chriſtum: hicque merito finem imponimus præſenti anno primo prædicationis Chriſti, neque illum Conſulibus (ut diximus) modo metimur; quippe qui certo ſciamus, majorem partem rerum geſtarum in Galilæa, quas narravimus, contigiſſe ipſo initio anni ſequentis trigeſimi-ſecundi Chriſti Domini: nam (quod diximus) uſque ad menſem Novembris ſaltem manſit Dominus hoc anno in Judæa. Sed cum non ſit certum quid quo die vel menſe factum ſit; eam inimus rationem in annis Chriſti prædicationis recenſendis, ut primum annum, quem propterea acceptabilem prædixit Iſaias, quod prædicatio tempore illo facta, ab omnibus acciperetur, his Chriſti rebus geſtis concludamus more majorum termino Paſchatis, & pacifico ſtatu Evangelicæ prædicationis. De eodem enim anno ſcribit hæc Epiphanius (*h*): *A baptiſmo Joannis Jeſus prædicabat annum acceptabilem, ita ut nemo ipſi contradiceret, neque Judæi neque Græci, neque Samaritæ, neque quiſquam alius: deinde vero contradictionem ſuſtinens, prædicavit annum ſecundum, & facti ſunt anni decem & novem ejuſdem Herodis, Salvatoris vero trigeſimus-ſecundus*. Hæc ille. Sane quidem etſi aliqua levis interceſſit contentio Phariſæorum cum Chriſto hoc primo anno prædicationis ejus, non fuit tamen ejus generis, ut inimicitiæ graves oborirentur, & quærerent eum perdere, quod ſequenti anno fecerunt: cujus jam aggredimur ex Evangeliſtis acceptam atque in breve compendium perſtrictam narrationem, incipientes a Paſchate ſequentis anni: nulla enim alia aliqua ratione quis primus, quiſve ſecundus, vel tertius ſit annus prædicationis Chriſti, niſi diſtinctione diverſorum Paſchatum, poſſe diſcriminari, certum eſt.

(g) Matt.9.
Annus acceptabilis qui.
(h) Epiph. in Panar. lib.1. tit.1. prope fin. & hæreſ. 51.

JESU CHRISTI ANNUS 32. — TIBERII IMP. ANNUS 16.

I. ANno igitur Domini trigeſimoſecundo, Longino & Quartino Conſulibus (*i*), cum adeſſet dies (*k*) feſtus Judæorum, Paſcha ſcilicet; venit Jeſus Hieroſolymam, & languentem hominem annis trigintaocto excubantem in probatica piſcina, Bethſaida (*) dicta, ſanavit: quod quidem quomodo peractum ſit, enarrat Joannes; qui idcirco acta ſuperioris anni majori ex parte prætermiſiſſe viſus eſt, quod cum noviſſimus omnium ſcriberet Evangelium, quæ ab aliis tribus Evangeliſtis eſſent abunde narrata, repetere non curavit; quæ vero prætermiſſa vidiſſet, ipſe ſupplevit; eo enim conſilio in ſcribendo Evangelio uſum fuiſſe, teſtatur S. Hieronymus (*l*): Sed jam quod multi (*m*) dictum diem feſtum fuiſſe Pentecoſten ſunt interpretati; nulla ſane ratione id poſſe dici cognoſcet, qui exactam temporis rationem habuerit. Si enim ad ſuperioris anni Paſcha Dominus ve-

(i) Sueton. in Tib. cap.65.
(k) Joan.5.
(*) Bethſaida.
Secundum paſcha.
(l) Hieron. de ſcript. Eccl. cap.9.
(m) Joan. Chryſ. & Cyril. Alex. & alii eos ſecuti.

veniens, Hierosolymis non ante mensem Decembris comperitur recessisse (id enim patens est ex verbis Domini inde recedentis, & per Samariam transeuntis, dicentisque: *Vos dicitis: Adhuc quatuor menses sunt, & messis venit;* quæ Paschali tempore, quo offerebatur spicarum manipulus adesse consueverat) certe cum Hierosolymam ad diem festum iterum rediisset, plane perspicuum est, id minime contingere potuisse nec Pentecoste, nec etiam festo Tabernaculorum illius anni, quæ jam elapsa essent. Porro de festo Paschatis Joannem intellexisse, Irenæus (*a*) egregie testatur his verbis: *Post hæc*, inquit, *iterum secunda vice ascendit in diem festum Paschæ in Hierusalem, quando paralyticum, qui juxta Natatoriam jacebat trigintaocto annos curavit, jubens ut surgeret, & tolleret grabatum suum.* Hæc ille.

(*a*) Iren. lib. 2. cap. 10.

II. Curato ægroto, excitantur turbæ in Jesum a Pharisæis, ea nimirum ex causa (dicit Evangelista *b*) quod sabbato, quo illum curasset, grabatum tollere jussisset, & patrem suum Deum dixisset: quamobrem de eo interficiendo cogitare cœperunt, quantumvis Jesus apud ipsos de rebus a se bene gestis insignem apologiam instituisset. Quod quidem odium nova ex causa iterum refricatur, magisque ac magis exasperatur: nimirum quod sabbato (*c*) secundo primo, Jesu transeunte per sata, esurientes ejus discipuli spi-

(*b*) Joan. 5.
(*c*) Mat. 12. Marc. 2. Luc. 6. Concor. c. 3.

Anno Urbis 783. Olymp. 202. an. 2. SÆC. I. An. C. 30.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5523.

☉ 11. A. ☽ 12. Indict. 3.

JESU CHRISTI 30. *secundum Baronium* 32.

TIBERII IMP. 17.

I. Consules.

[1] AD num. 1. Coss. *L. Cassius Longinus*, & *M. Vinicius*, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consul. ubi docet eradendum fictitium *Quartini* cognomen, quod M. Vinicio in Fastis Baronii & recentiorum Scriptorum tribuitur.

Tacitus lib. 6. Annal. anno Urbis 786. Christi sc. XXXIII. ait, Tiberium Aug. eo anno L. Cassio Drusillam, M. Vinicio Juliam Germanico genitas conjunxisse, quos diversos esse a L. Cassio & M. Vinicio hoc anno Coss. perperam putavit Petavius in Animadvers. Epiph. ad Hæresim LI. Pomponius *D. De regulis Juris* laudans C. Cassium Longinum, inquit: *Hic Consul fuit cum Quartino*. Ex quo Onuphrius hos Consules formavit, M. Vinicium Quartinum, & C. Cassium Longinum, Jurisconsultum. At apud Pomponium loco *Quartino* legendum *Surdino*, ut Card. Norisius demonstrat ex Inscriptione Gruteriana pag. 1087. in qua Consules ordinarii proponuntur *L. Cassius Longinus* & *M. Vinicius*; suffecti vero *C. Cassius Longinus* & *L. Nevius Surdinus*.

II. Imperii Cæsarei Tiberii Tricennalia.

[2] Tiberius Imperii Cæsarei Tricennalia dedit, ad quæ referendum est marmor, quod Puteolis (Urbs est Campaniæ in ora littorali Terræ Laboris) anno MDCXCIII. inventum est cum hac inscriptione, currenti anno, quo Tiberius Tribunitiam Potestatem XXXII. inchoavit, posita:

TI. CÆSARI DIVI.
AUGUSTI F. DIVI
JULI N. AUGUSTO.
PONTIF. MAXIMO. COS. IIII.
IMP. VIII. TRIB. POTESTAT. XXXII.
AUGUSTALES
RESPUBLICA
RESTITUIT

Circa eam inscriptionem sunt quindecim statuæ quas Bulifonus in libro quem de illo marmore publicavit, existimat repræsentare Asiæ Urbes, quæ anno Christi XVII. terræ motu corruerunt, quasque *deinde Tiberius suo sumptu restauravit, propter quod beneficium Asiani ei colossum fecerunt, ac posuerunt in foro Romano prope Fanum Veneris, & singularum deinceps urbium statuas subjunxerunt*, ut narrat Apollonius Grammaticus apud Phlegontem Trallianum in lib. de Mirabilibus. Hanc conjecturam certam existimo, licet enim Asiæ Urbes, jamdiu a Tiberio restitutæ essent, usus tamen ferebat, ut annis, decennalibus & id genus festis destinatis, præcedentium annorum victoriæ, magnifice in populum largitiones, aliaque id genus, rursus, Nummis & Inscriptionibus insculperentur, ut sæpius a nobis dictum.

[1] COss. *L. Cassius Longinus & M. Vinicius*. Lapis Nolanus apud Gruterum pag. MLXXXVII. I. L. CASSIUS LONGINUS. M. VINICIUS COS. SUF. C. CASSIUS LONGINUS L. NAEVIUS. SURDINUS. Sponius in Miscellan. pag. 34. L. CASSIO LONGINO. M. VINICIO COS. DEDIC. KAL. AUG. Paterculus Historiam suam *M. Vinicio consuli* inscripsit. Suetonius in vita Caji Cap. XXIV. meminit *L. Cassii Longini*, qui Drusillam in uxorem acceperat, *M. Vinicius* Agrippinam. In veterrimo catalogo Romanorum Pontificum, quem ex Trevirensi Bibliotheca habuit Pighius, in gestis S. Petri dicitur, Beatus Petrus sedisse a *Consulatu Vinucii & Longini, usque Nerone & Vetere*. Fasti Vindebonenses ac Prosperi Chronicon: *Vinicio & Longino*. Fasti Idatiani: *Vinicio & Longino Cassio*. Vide Norisium in Epistola consulari pag. 12. & in Epochis Syro-Maced. Dissert. III. cap. IV. pag. 153. editionis Florentinæ.

[2] HÆc imperii Tiberiani *Tricennalia*, quemadmodum *Quinquennalia*, *Decennalia*, & *Vicennalia*, ad examen revocata sunt a Josepho Maria Stampa Clerico regulari Congregationis Somaschæ in Continuatione Fastorum post Caroli Sigonii Fastos. Ibi diligenti calculo idem Stampa laterculum contexuit, ex quo conficit, Tiberium nulla celebrasse *Quinquennalia*, & *Decennalia* ante *Augusti* mortem. Post Augusti obitum Tiberius celebrare cœpit *Quinquennalia* sui Proconsularis imperii; quinquennium incidebat in annum XVI. æræ vulgaris. Anno Christi XXI. aliud quinquennium complebatur, ideo *Decennalia* Tiberius celebravit; atque ita anno XXVI. & XXXI. *Quinquennalia* porro Augusti imperii Tiberius celebravit A. D. XIX. Pagius alia a Tiberio *Quinquennalia* celebrata memorat A. D. XXIV. quum hoc anno *secundum quinquennale* Augustei imperii decurreret. Vide ejusdem Stampæ laterculum.

De sabbato violato querela Pharisæorum. spicas vellentes, ac manibus confricantes, triticum ex illis purgatum comederent: quamobrem indignati sunt Pharisæi, quod id illi facerent in sabbatis. Cum enim tunc segetes fuisse maturas insinuet Evangelista, fuisse etiam tempus Paschæ interpretes omnes affirmant; immo id contigisse septima Paschatis, quæ & sabbatum dicebatur, multi (a) existimarunt: verum cum in his diebus parare quæ ad cibum pertinent, lex (b) divina minime prohiberet; non potuit ea de causa negotium factum esse discipulis, quod spicas vellentes, inde sibi cibum captassent. Ut igitur Pharisæi aliquo prætextu justitiæ, eo nomine illos reprehendere potuissent: vel oportuit eos id fecisse, antequam manipulus spicarum offerretur in templo, lege (c) prohibente ex segete aliquid edi ante oblationem manipuli (fiebat idem altera die sabbati, nempe secunda azymorum) vel ipsos id egisse die sabbati, nimirum septima hebdomadis die qua nec quæ spectarent ad victum, parare (d) liceret. Quamobrem cum eam diem sabbatum appellet ex sabbato, vel sabbatum δευτερόπρωτον, secundo primum, seu sabbatum sabbatorum: magis placet quod Isidorus Pelusiota (e) de hac re consultus scribit ad Isidorum diaconum: nimirum illam fuisse diem, quæ post primam azymorum mox sequitur, sicque dictum sabbatum secundo primum, seu sabbatum ex sabbato: adhuc insuper, quod eadem dies incidisset in sabbatum hebdomadarium, duorum festorum conjunctione dictum esse sabbatum sabbatorum. Huic igitur Isidori sententiæ, ex his quæ a nobis nuper sunt dicta, libentius subscripserimus, quam cæterorum varias ac diversas causas afferentium, cum id ipsum sensisse videatur Epiphanius, dicens (f): *Post factam azymorum diem, & finitam sabbati diem, in sabbato ex natura, quod post azymorum diem in sabbatum computatum fuit, inventi sunt transeuntes per sata,* &

Sabbatum ex sabbato.

(a) Epiph. hæres. 51. & alii.
(b) Exod. 35.
(c) Levit. 24.
(d) Exod. 12.
(e) Isid. lib. 3. Epist. 110.
(f) Epiph. hæres. 30.

III. *Quid sit Sabbatum secundo-primum.* Ad num. II. Quid sit Σάββατον δευτερόπρωτον, id est, *altero-primum*, vel *secundo-primum*, vetus quæstio est, de qua SS. Patrum variæ sunt ac discrepantes sententiæ. Vera autem proculdubio illa est, quam Scaliger lib. 6. de Emendat. Temp. & in Isagoge Canonum pag. 281. docuit, & post eum Petavius in Notis Epiphanianis ad Hæresim XXX. scilicet, Sabbatum altero-primum, primum esse Sabbatum, quod ἀπὸ τῆς δευτέρας τῶν ἀζύμων. Nam secunda die Azymorum novarum frugum manipulum Judæi offerebant; a quo die deinceps VII. hebdomadas computare jussi sunt: quarum Sabbata ἀπὸ τῆς δευτέρας τῶν Ἀζύμων id est, ab Omer, cognominata sunt. Veluti primum Sabbatum, quod proxime τὴν δευτέραν τῶν ἀζύμων sequitur, vocatur δευτερόπρωτον. Secundum δευτεροδεύτερον Tertium δευτερότριτον, atque ita deinceps, ut uberius Scaliger citatus explicat. Veterum Patrum opiniones utcumque consentaneæ, a recentioribus parum fideliter expressæ sunt. De Isidoro tantum loquar, cujus in Annalibus hæc refertur, approbaturque sententia: Σάββατον δευτερόπρωτον *illam fuisse diem, quæ post primam Azymorum mox sequitur; sicque dictum Sabbatum secundo-primum, seu Sabbatum ex Sabbato; adhuc insuper quod eadem dies incidisset in Sabbatum hebdomadarium, duorum festorum conjunctione dictum esse Sabbatum Sabbatorum.* Quibus in verbis, ut observat Petavius laudatus, duo sunt ex Isidoro contra Isidori mentem & orationem allata. Alterum, Sabbatum secundo-primum diem illam appellari, quæ post primam Azymorum mox sequitur. Isidorus enim perspicue primam ipsam Azymorum diem Sabbatum ait esse δευτερόπρωτον; quod Sabbatum ideo vocatur, quia Judæi festa omnia Sabbati nomine complecti solent. Δευτερόπρωτον verò propterea dicitur, quod secunda sit a Paschate, & Azymorum prima. Isidori verba sunt: Δευτερόπρωτον εἴρηται ἐπειδὴ δεύτερον μὲν ἦν τοῦ πάσχα, πρῶτον δὲ τῶν Ἀζύμων, ἑσπέρας γὰρ θύοντες τὸ Πάσχα, τῇ ἑξῆς τὴν τῶν Ἀζύμων ἐπανηγύριζον ἑορτὴν, ἣν καὶ δευτερόπρωτον ἐκάλουν διὰ τὸ, ὡς ἔφην, δευτέραν μὲν εἶναι τοῦ Πάσχα, πρώτην δὲ τῶν Ἀζύμων. Id est, *Deuteroproton dictum est, quia posterius quidem die Pascha, primum autem Azymorum. Vespere enim Pascha immolantes, postridie Azymorum festum celebrabant, quod quidem etiam Deuteroproton appellabant, propterea quod, ut dixi, dies ille Pascha posterior esset, Azymorum autem primus.* Ubi Isidorus in libro 3. Epistola 1010. a Baronio citata, manifeste primam ipsam Azymorum diem δευτερόπρωτον; nominat, eam videlicet, sub cujus priorem vesperam immolatum est Pascha, non ab illa secundam ac proximam. Isidori verba suo more Suidas a Baronio citatus exscripsit. Alterum, quod ab Isidori sententia abhorret, illud est, quod in eandem diem Sabbatum legitimum & hebdomadarium incidisset, ob id Sabbatum Sabbatorum appellatum fuisse. Sed hujusmodi nihil ab Isidoro dicitur. Hoc unum ut rationem redderet, cur Sabbatum prima illa dies Azymorum nuncupetur, subjunxit: Sabbatum a Judæis festum omnem diem vocari, indeque loquendi genus illud manasse, Σάββατα Σαββάτων, id est, Sabbata Sabbatorum; quoniam accidebat interdum, ut alicujus festi principium, aut finis in hebdomadarium Sabbatum incideret: quemadmodum apud Christianos Natalis Christi, vel Epiphania in Dominicum incurrit. Οὕτω καὶ παρ' αὐτοῖς ἡ καὶ ἡ πανήγυρις· τῷ Σαββάτῳ συνέπιπτε, σάββατα σαββάτων ἐκαλεῖτο. Corrigendum εἰ καὶ ἡ παν. Quare non eo anno, quem Lucas commemorat, concursum illum incidisse scribit Isidorus; sed alias potuisse, cum Sabbata Sabbatorum vocarentur. Isidori locus necessario adscribendus est: Εἰ δὲ Σαββάτῳ εἴρηται, μὴ θαυμάσῃς. Σάββατον γὰρ πᾶσαν ἑορτὴν καλοῦσι. καὶ διὰ τοῦτ' εἴρηται Σάββατα Σαββάτων, ἐπειδὴ ἔσθ' ὅτε, ἢ ἡ ἀρχὴ τῆς πανηγύρεως, ἢ τὸ τέλος συνέπιπτε τῷ τῆς ἑβδομάδος Σαββάτῳ, &c. Id est, *Quod si Sabbato, dictum est, ne tibi id mirum videatur. Sabbatum enim festum omne nuncupant. Ac propterea dictum est, Sabbata Sabbatorum: quoniam interdum festi principium, aut finis in hebdomada Sabbatum incidebat, quemadmodum etiam apud nos plerumque contingit. Nam cum Epiphania, aut carnalis Salvatoris Nativitas Dominico die occurrit, duplicem solennitatem efficit ac veluti festum in festo. Eodem quoque modo apud illos, si festum in Sabbatum diem incidisset, Sabbata Sabbatorum vocabatur.* Ita Isidorus loco laudato. Explicat etiam ibidem Petavius Chrysostomi & Epiphanii in Annalibus citatorum sententias, ad quem ideo Lectorem remittimus.

& evellentes spicas, *&c.* Hæcque ipsa aliqua saltem ex parte affirmasse visus sit Joannes Chrysostomus (*a*), qui tradit sabbatum ex sabbato festum fuisse duplex, nimirum quod una cum sabbato hebdomadario aliqua alia festivitas juncta esset; hacque de causa reprehensos a Pharisæis, quod id egissent (ut Evangelistæ dicunt) in sabbatis. Consentit his & Suidas (*b*), dum ait fuisse eam diem secundam Paschatis, quam tamen nominat primam azymorum. At hæc de his satis. Vetus hæc est quæstio, de qua obiter Hieronymus (*c*) rogans Gregorium Nazianzenum, lepida ab eo tergiversatione elusus est.

(*a*) Chrys. in Mat. ho. 40.
(*b*) Suid. verb. σάββατον.
(*c*) Hier. epist. ad Nepotian.

III. Quod igitur facta hæc esse Paschali tempore, quo segetes in Judæa maturescere incipiunt ad messem, certum habeatur: putarunt aliqui (*d*) hac auctoritate, quasi novo Paschate adinvento, quinque esse Paschata numeranda ab illo primo post nuptias celebrato: eaque ratione affirmare sunt ausi, Christum crucifixum esse anno trigesimoquinto per tres menses inchoato. Sed hæc repugnare multis, suo loco, cum agemus de passionis Christi tempore, pluribus demonstrabimus: interea cætera prosequamur.

(*d*) Epiph. in Panar. hær. 30. contra Ebion. & hæres. 51. Chrysost. ho. 40. in Mat.

IV. Reversus (*e*) post hæc Jesus e Hierusalem in Galilæam, alia die sabbati est ingressus in synagogam: cumque Scribæ & Pharisæi junctis animis observarent an in sabbato curaret, ipse inventum ibi hominem habentem manum aridam reddidit sanitati. Hujus rei gestæ historia paulo fusius recitatur in Evangelio Nazarenorum, quod S. Hieronymus de Hebræo sermone in Græcum transtulit: ubi homo iste aridam habens manum cæmentarius fuisse scribitur, atque istiusmodi vocibus auxilium precatus: *Cæmentarius eram, manibus victum quæritans: precor te Jesu, ut mihi restituas sanitatem, ne turpiter mendicem cibos.* Hæc ex eo Hieronymus (*f*). Domino vero, quod sabbatum esset, facta est calumnia ab iisdem, quod ea die, qua operari non liceret, hominem curasset: idcirco exeuntes statim cum Herodianis inierunt adversus eum consilium, quomodo eum perderent. Quinam fuerint Herodiani, qui adversus Christum Dominum una cum Pharisæis sæpe conspirasse inveniuntur, jam supra, cum de sectis Judæorum locuti sumus, cumulate disseruimus, ut non sit opus de iisdem hic agere. Cum vero in dies frequentior esset ad Christum concursus venientium non a Galilæa tantum atque Judæa, sed ab Idumæa Transamnana regione, & illorum etiam qui apud Tyrum & Sidonem habitarent (Hierosolymis enim in Galilæam redierat) ne comprimeretur a turba, naviculam parari jussit: omnes etenim vel saltem tangere eum optabant, quo ab ægritudinibus, quibus affligebantur, sanarentur: cumque arreptitii prociderent ad pedes ejus, ac palam confiterentur quod Christus filius Dei esset, habitantes in eis dæmones atque clamantes ab eo arguebantur.

(*e*) Mar. 3. Mat. 12. Luc. 6. Concord. Evang. c. 38.
De cæmentario.
(*f*) Hieron. in Matt. c. 12.

V. Ascendens (*g*) deinde in montem ut oraret, elegit mox duodecim ex discipulis, ut mitteret eos ad prædicandum: quibus & dedit potestatem curandi morbos & ejiciendi dæmonia; eosque Apostolos nominavit. Usitatum nomen fuit apud Hebræos, ut Apostolos illos nominarent, qui assidue versarentur cum summo sacerdote consulendi gratia, qui & ad ipsum referrent ea quæ sunt in lege; quos etiam ipse sibi legare consuevisset ad componendos optimos mores sacerdotum, ipsas synagogas inspiciendas, pravos mores corrigendos, atque ipsos denique ministros, qui non secundum legem vixissent, in ordinem redigendos; ut ex his colligitur quæ Epiphanius (*h*) de Josepho apud Judæos Apostolo agens contra Ebionæos, conscribit. Perseveravit eadem functio ordinis apud eosdem etiam ad tempora Arcadii & Honorii Impp. in quorum rescripto (*i*) de iisdem habetur mentio, quod mitterentur ab eorum Patriarcha certo tempore ad exigendum aurum & argentum a singulis synagogis, exactamque summam ad eumdem reportarent. Jam vero quod ad Christi Apostolos spectat, ea de causa illos elegit Christus, ut verbi prædicatione Orbi caligine offuso lumen veritatis impartirent. Quinam vero hi fuerint, ab Evangelistis hoc ordine recensentur.

Apostoli eliguntur.
(*g*) Mat. 5. Marc. 3. Luc. 6. Concor. Evang. c. 38. 39.
(*h*) Epiph. in Panar. hæres. 30.
(*i*) l. 14. de Judæis. C. Theo.

VI. *Elegit* (*k*) *Simonem, quem cognominavit Petrum, & Andream fratrem ejus, Jacobum, & Joannem, & imposuit eis nomina Boanerges, quod est Filii tonitrui: Philippum, & Bartholomæum, Matthæum, & Thomam, Jacobum Alphæi, & Simonem, qui vocatur Zelotes, Judam Jacobi, & Judam Iscariothem, qui fuit proditor.* Ordinem fuisse inter Apostolos, ut scilicet ex his aliquis tamquam caput inter eos præstaret, apud omnes antiquos Patres & cæteros in confesso fuit; illumque ipsum fuisse Petrum, pro comperto semper ab omnibus est habitum: unde Gregorius Nazianzenus hæc ait (*l*): *Vis aliud quoque ordinis ac disciplinæ exemplum in medium proferam, idque præclarum ac laudabile, atque præsenti commemoratione atque admonitione in primis dignum? Vides quemadmodum ex Christi discipulis, magnis utique omnibus & excelsis & electione dignis, hic Petra vocetur, atque Ecclesiæ fundamenta fidei suæ credita habeat?* &c. Hæc ille: quibus haud discrepantia (ne singulos commemorando, tædium afferam) quotquot ab exordio nascentis Ecclesiæ Orthodoxi fuere scriptores, absque aliqua sunt ambigui-

(*k*) Luc. 6. Marc. 3.
(*l*) Greg. Naz. in orat. de moder. servanda.
Petrus princeps Apostolorum.

biguitate professi. Si enim ex ordine temporis, quo quisque a Domino vocatus est, recensendus fuisset numerus Apostolorum; Andreas certe primo loco nominandus fuisset. Si etiam ætatis ea in re ratio fuisset habenda, eidem primæ fuissent deferendæ; quandoquidem (ut dictum est) Epiphanius testatur (a) Andream Petro ætate præstasse. Si denique ille primo loco ponendus fuisset, quem Jesus præ cunctis amasset: Joannes in hoc cæteros antecellens, fuisset primus omnium numerandus. Cur itaque Petro, & non Joanni inter Apostolos primatus delatus est? S. Hieronymus (b) agens adversus Jovinianum, hæc ait: *Propterea inter duodecim Apostolos unus eligitur, ut capite constituto, schismatis tollatur occasio. Sed cur non Joannes electus est virgo? ætati delatum, quia Petrus senior erat, ne adhuc adolescens & pene puer progressæ ætatis hominibus præferretur.* Hæc ille. Sed de causa plenius alibi.

(a) Epiph. hæres. 51.

(b) Hier. contra Jovin. lib. 1.

VII. Apostolorum genus.

Quod autem ad genus Apostolorum omnium spectat: omnes fuisse Galilæos, Angelorum hominumque testimonia suffragantur: illos enim simul Angeli allocuti sic dixerunt (c). *Viri Galilæi quid statis aspicientes in cælum?* &c. eadem de ipsis etiam Judæi palam testati sunt, cum dixerunt (d): *Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilæi sunt?* Cæterum Galilæis insitam a natura, Josephus (e) testatur, animositatem quamdam, qua intrepidi semper ingentem animi vim roburque corporis in omnibus præseferrent: *Nam*, inquit, *& pugnaces sunt ab infantia Galilæi, & omni tempore plurimi, neque aut formido umquam viros, aut eorum regiones penuria occupavit*, &c. Hinc videas Petrum ingentes sumentem spiritus, solum adversus cohortem militum intrepide gladium evaginasse, servum Principis sacerdotum vulnerasse, longeque his audaciora experturum, nisi verbis Domini cohibitus esset. Quod vero ad stirpem pertinet: ipsorum aliqui ex tribu Juda, cæteri autem ex tribubus Zabulon & Nephtalim fuisse putantur, secundum quod prædictum habetur in Psalmo (f): *Principes Juda, duces eorum: Principes Zabulon, principes Nephtalim.* Putantur enim, qui dicti sunt fratres Domini, ex tribu Juda fuisse, unde & ipse Dominus secundum carnem ducebat originem; cæteri vero, quod in terra Zabulon & Nephtalim habitarent, ex iisdem tribubus fuisse prognati: id S. Hieronymus (g), Theodoretus (h), atque alii complures affirmant.

(c) Act. c. 1.

(d) Act. c. 2.

(e) Jos. de bello Jud. li. 3. c. 2.

(f) Psal. 67.

(g) Hieronym. in Isa. c. 9.

(h) Theodor. in Psalm. 67.

VIII.

Nec quis objiciat de duabus dictis tribubus, quod ante (i) alias octo fuerint ductæ captivæ (k), nec amplius postliminio sint reversæ. Nam quantumlibet Israeliticus populus totus abactus fuerit captivus e Palæstina; nihilominus major fortasse numerus illorum erat, qui tunc extra eam regionem in diversis mundi partibus agerent; quos liberos remansisse, nec captivos adductos esse, certissimum est. Philo (l) & ipse Judæus in sua legatione ad Caium Augustum de populo Judæo longe lateque per Orbem sparso hæc ait: *Hierosolymam esse metropolim non unius regionis Judææ, sed & multarum, propter colonias inde olim deductas, vel propius in finitimam Ægyptum, Phœnicem, Syriam tum citeriorem, tum eam quæ Cœle cognominatur, vel longius in Pamphiliam, Ciliciam, plerasque Asiæ partes usque Bithyniam & Ponti sinus intimos: pari modo Europæ Thessaliam, Bœtiam, Macedoniam, Ætoliam, Atticam, Argos, Corinthumque Peloponnesi partes præcipuas: nec tantum continentes provinciæ plenæ sunt coloniis Judaicis, sed & insularum celeberrimæ, Eubœa, Cyprus, Creta, ne quid dicam de trans-Euphratensibus: excepta enim parva parte Babylonis & aliarum præfecturarum, omnes urbes quæ bonum agrum habent, a Judæis incoluntur. Itaque si exorat mea patria tuam clementiam, præter ipsam alias civitates demereberis plurimas, sitas in diversis Orbis tractibus, Asia, Europa, Africa, insulares, maritimas, mediterraneas.* Hæc Philo. Sic itaque de unaquaque tribu aliquos remansisse, nullus jure poterit dubitare.

(i) Hieron. in Isai. c. 9.

(k) 4. Reg. 17.

(l) Phil. de leg. ad Caium. Judæi per orbem sparsi.

IX.

Cum dictum sit, Apostolos omnes ex tribu Juda, Zabulon, & Nephtalim fuisse: existimavit tamen aliquando S. Hieronymus (m), Judam Iscariothem fuisse ex tribu Ephraim, esseque Iscarioth vicum ejusdem tribus: aliquando vero putavit fuisse sic dictum a tribu Issachar, quod interpretatur merces; sed tunc legendum esse Issacharioth, idem testatur (n). Verum magis placet, dictum (o) fuisse Judam Iscariothem ex duobus verbis, Is, quod interpretatur, vir, & Carioth, quod est oppidum in tribu Juda, de quo est mentio in divinis (p) Scripturis: sicque Judas Iscarioth, idem sit quod vir Cariothensis: a patria enim complures reperiri denominatos viros, qui sacris litteris vel mediocriter imbutus est, non ignorat. Quod vero & aliqui ex Apostolis dicantur fuisse ex tribu Juda, ut fratres Domini; non impedit quin iidem nominari potuissent Galilæi: nam & Dominus noster, licet esset ex tribu Juda, & natus in terra Juda, nihilominus quod habitavit Nazareth, Nazarenus, idemque Galilæus appellatus est.

(m) Hieron. in Isai. c. 28. & in Mat. 10.

Iudas Iscarioth.

(n) Idem de nominibus Hebraicis.

(o) Aug. Can. de locis novi Testamenti.

(p) Josue 15. Jer. 48. Amos. 2.

X.

Descendens (q) post hæc Dominus cum illis de monte, stetit in loco campestri: ubi coram discipulis ac turba copiosa eorum qui convenerant ex Judæa, Hierusalem, ac locis maritimis Tyri & Sido-

(q) Matth. 5. Marc. 3. Luc. 6. Concord. c. 39.

Prædicat Jesus & curat infirmos.

donis, ut audirent eum, & sanarentur a languoribus suis, qui & simul ac tetigerunt eum, sanati sunt; docens discipulos suos, habuit sermonem de beatitudine; & ubinam illa esset sita, pluribus demonstravit; in quibus item infelicitas versaretur, edocuit. Suos etiam discipulos dixit esse salem terræ, & lucem mundi; his nimirum symbolicis verbis, quales esse deberent, insinuans: longioremque adhuc producens sermonem, hæc admonuit, dicens: *Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Audistis quia dictum est antiquis: Non occides: qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri suo, racha, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis.*

XI. Hæc quidem constat Dominum esse locutum more Hebræorum, secundum institutam ipsorum Rempublicam, alludentem nimirum ad diversa judiciorum tribunalia, quæ ibi essent constituta. Duo enim judiciorum genera erant apud illos; nimirum alterum pecuniarum, quod Hebraice dicebatur Mammonoth (nam & Mammona, quicquid ad pecuniam pertinet, dictum est) alterum Nephasoth, id est, animarum judicium, nominabatur: quæ quidem judicia eadem erant apud eos, quæ apud nos dicuntur pecuniarum, & capitalium quæstionum. Porro horum judicum tribunalia tria erant apud Hebræos: primum, quod dicebatur domus judicii trium virorum, qui minores judicabant causas: secundum, domus judicii vigintitrium virorum, vel συνέδριον parvum, in quo majores causæ, nempe capitales, cognoscebantur: tertium vero erat septuaginta duorum virorum, quod συνέδριον magnum dicebatur, in quo gravissimæ agebantur causæ, illæ nimirum quæ ad summam Reipublicæ pertinerent, ut de tribu, lege, Rege, Propheta, ac summo denique Sacerdote: hæc quidem curia tantummodo erat Hierosolymis, ceteræ autem sparsæ in singulis tribubus. Magnum vero concilium septuaginta duorum, illud erat quod Deus olim Moysi instituendum mandarat, de quo & superius sermonem habuimus, dum de Herode egimus: qui quod horum judicio postulatus esset aliquando, excepto uno (*a*) Samæa, omnes neci tradidit; sublatisque de medio quotquot erant ex tribu Juda, proselytos suffecit.

Judicia Hebræorum.

(*a*) Jos. antiq. lib. 14. c. 17. & lib. 15. c. 1.

XII. Ad hos itaque tres judiciorum ordines respectum Dominus habuisse videtur, dum ait: *Audistis quia dictum est antiquis: Non occides: qui autem occiderit, reus erit judicio;* illo scilicet quod dicebatur parvum συνέδριον vigintitrium virorum, a quibus capitales causæ judicabantur. At Dominus longe sublimiorem esse suæ legis professionem significans, ait: *Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio;* scilicet vigintitrium virorum: adeoque esse grave facinus fratri suo succensere, ut ejusmodi reus ad tribunal causarum capitalium protrudi deberet, ostendit. Quod si quid adhuc spirans contumeliosum, dixerit fratri suo, racha; hujusmodi hominis esse adeo grave delictum ut sit reus concilii: videlicet a magno septuaginta-duorum virorum concilio judicandus. Quod si quis adhuc addiderit scelus, ut dixerit fratri suo, fatue; tale esse delictum, quod cujusvis tribunalis sententia non possit digne puniri; sed pœnis gehennæ æternis delinquentem fore mancipandum denotat. Hæc de tribus judiciorum ordinibus apud Hebræos existentibus ex Thalmudicis a Caninio (*b*) sunt deprompta.

(*b*) Ang. Can. de locis novi Testamenti.

XIII. Triplex legis interpretatio.

Ex eodem etiam fonte & illud addit, fuisse apud Hebræos triplicem legis interpretationem; quarum prima diceretur auditio, secunda extensio, tertia vero parabolica. Prima utebantur Rabbini, cum tantummodo populo explicarent historiam; cui alludens Dominus, ait ad suos: *Audistis quia dictum est antiquis, &c.* Secunda quando ipsa historia mystice soleret interpretari vel extendi, ut & hic Dominus fecisse visus est: tertia vero, cum quæ essent dicenda, parabolis involverentur, quod genus non tantum Dominum attigisse, sed eo sæpe sæpius usum esse constat. Non prætermittimus de racha, quod ex iisdem ille prodit; esse nimirum genus contumeliæ familiaris, cum superior quispiam inferiorem corrigere verbis solet: ut quod ibidem in exemplum ducitur de Rabbino; qui cum hominem minus devote & attente orare conspiceret, eumdem increpando dixit, Richa; ita enim Hebraice dicitur pro racha, quod Syriace prolatum est: Syros enim uti solere, a, pro, i, ut Mariam, pro Miriam, Magdal pro Migdal, idem tradit. At vero richa, seu racha, idem esse quod contemptus causa alicui pauperem dicere, ex Hebraica voce egregie deducit Cornelius (*c*) Jansenius. In Thalmud autem parte illa quæ dicitur Camma, de lege civili sexto capite hæc leguntur dicta a Rabbino quodam: *Racha, quare locum tuum alteri cædis?* Ac si dixisset, Vir stulte, seu ignave, vel iners, aut quid hujusmodi. Sed missis his quæ magis interpretum esse solent, reliqua prosequamur.

(*c*) Corn. Jans. Conc. Evang. cap. 40.

XIV. Multa cum inculcasset (*d*) Dominus de absolutissima Christianæ legis perfectione, quod suos quam maxime a fastu Pharisæorum cuperet esse alienos, ne quid facerent quo videantur ab hominibus,

(*d*) Matt. 5. Luc. 6.

bus, admonuit (*a*): neve Ethnicis assimilarentur, qui in multiloquio se exaudiri putarent, compendiosam eosdem precum formulam docuit. Non tamen ex eo inferendum vel existimandum quod reprehenderit Dominus prolixum psalmorum cantum: nam & in templo frequens multiplexque erat usus psalmorum, sed dum ait: *Quod Ethnici faciunt*. Ad superstitiosam illorum observationem alludit; unde textus Evangelistæ non habet πολυλογίαν, sed βαττολογίαν, quod non simpliciter multiloquium, sed inanem sermonem demonstrat. Quam vocem interpretans Gregorius Nyssenus (*b*): *Est*, inquit, βαττολογία, *quasi linguæ volubilitas*, & *varius sermo*, *ut aliquis Græce melius explicans dixerit* τοῦ νοῦ φλυαρία, *quasi dicas*, *mentis effervescentia*, *atque effutitio*, λῆρος καὶ φλύαρος, *hoc est*, *deliramenta & nugæ*, *&c*. Hæc Nyssenus. Putamus insuper Dominum alludere voluisse ad eam, quæ in Syria erat, idololatriam, cum videlicet deam Syriam circumferentes, quasi divino quodam perciti spiritu essent, phanatice multa jactabant; cujus ritus meminit Apulejus (*c*). Cæterum quam pie, quamque salubriter traditione Apostolorum instituta sit in Ecclesia psalmodia, opportunius suo loco dicemus inferius.

(*a*) Mat. 6. Luc. 6. Jesus suos docet orare.

(*b*) Greg. Nyss. lib. de oratione.

(*c*) Apul. lib. 8. de asin. aur. prope fin. & Lucret. rer. natur. lib. 2.

XV. Longiorem deinceps protrahens Dominus orationem, ab avaritia eosdem liberos esse, nec nimia solicitudine rerum temporalium detineri cupiens, multa in eam sententiam coram eis disseruit; itemque (*d*) ne quemquam temere judicarent, multas alias salutares monitiones illis impartiens, admonuit: quæ singula Matthæus recenset. Inde (*e*) descendens, leprosum curavit, eumdemque ad sacerdotem abire jussit, ut quod deberet ex lege, pro incolumitate munus offerret. Rediens (*f*) rursus Capharnaum, Centurionis servum paralysi laborantem restituit sanitati. Quod ad Centurionem spectat: cum complures legiones a Romanis in diversis provinciis alerentur; legio sexta, quæ Ferrea cognomine dicta erat, in Judæa degere consuevit, ut auctor est Dio (*g*): cujus legionis unum ex Centurionibus eum fuisse existimamus, qui post hæc pro servo suo solicitus Dominum interpellavit, cujus fides adeo insigni Domini elogio commendatur. Postmodum vero progrediens Jesus in civitatem Naim, filium viduæ defunctum, qui ad sepulcrum efferebatur, e mortuis revocatum, vitæ restituit.

(*d*) Matth. 7.

(*e*) Mat. 8. Luc. 5.

(*f*) Mat. 8. Luc. 7.

(*g*) Dio hist. Rom. lib. 55.

XVI. Interim Joannes (*h*), qui detinebatur in vinculis, cum tam insignia ac tam præclara audisset opera Christi, duos ex discipulis suis legavit ad Jesum, ut ab eo percunctarentur & interrogarent, an ipse Christus esset: qui nullam aliam dedit responsionem, nisi ut de signis, quæ audierant ac viderant a se facta, Joannem redderent certiorem. De frequenti miraculorum Christi operatione hæc Arnobius (*i*) adversus Gentes: *Unus*, *inquam*, *fuit e nobis*, *qui debilitatibus variis morbisque vexatos centum*, *aut hoc amplius*, *semel una intercessione sanabat*. Illis vero ad Joannem redeuntibus, Jesus de eo ad populum qui aderat, magna ac mirifica, tantoque viro dignissima prædicavit: multaque in Pharisæos locutus, quod sprevissent Joannis baptismum; simulque adversus Capharnaum & Corozaim civitates, apud quas egregia esset operatus miracula, immensa mala ventura prædixit. Hæc autem omnia hic compendio descripta, pluribus narrant Evangelistæ; additque Matthæus, post hæc Jesum laudasse Deum Patrem, quod ea mysteria abscondisset sapientibus & prudentibus, & revelasset parvulis.

(*h*) Mat. 11. Luc. 7. Concord. c. 47.

Joannes mittit ad Christum.

(*i*) Arnob. contra Gent. lib. 1.

XVII. Subdit Lucas (*k*) post hæc de Simone qui Dominum Jesum convivio excepit, sic dicens: *Rogabat autem illum quidam de Pharisæis ut manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisæi discubuit. Et ecce mulier*, *quæ erat in civitate peccatrix*, *ut cognovit quod Jesus accubuisset in domo Pharisæi*, *attulit alabastrum unguenti*: *& stans retro secus pedes ejus*, *lacrymis cœpit rigare pedes ejus*, *& capillis capitis sui tergebat*, *& osculabatur pedes ejus*, *& unguento ungebat*. Haud facile quis ex integro rem tunc gestam assequi poterit, nisi complura quæ ad historiam pertinent, exactiori diligentia expendantur. Ex quo enim semel polliciti sumus non Ecclesiasticam tantum historiam Annalibus nostris intexere, sed & omnes quæ in eis reperiuntur difficultates pro viribus enodare, ex instituto cogimur de antiqua quæstione disserere: num una vel plures fuerint Magdalenæ: immo, an una eademque sit mulier, quæ hic peccatrix dicta unxit pedes Jesu, cum illa quæ soror Lazari, Magdalena ab Evangelistis nuncupata, ejusdem Domini alias unxit pedes & caput. Quæstionem satis prolixam, multisque inter differendum perplexitatibus auctam aggredimur: in qua brevitati studentes, quid veritati consentaneum sit, multipliciterque testatum summatim tractabimus. Scimus quidem in his pervestigandis tam antiquorum quam etiam recentiorum scriptorum magnum studium magnumque laborem collocatum: ut jam non mediocris laboris sit, singula ab iis scripta pensare, & quid certius ac quid verius dictum sit, dijudicare. At nos non tanti sumus, nec nobis tantum sumimus, ut de his supremam ferre sententiam præsumamus, vel proponamus: sed potius nostrum esse munus existimamus, ut Catholicæ sectantes Eccle-

(*k*) Luc. 7. Conc. Evang. cap. 48. Magdalena adit Christum.

clesiæ vestigia, quod ipsa de ea re sensisse videatur, id ipsum vere probatum firmiterque stabilitum relinquere studeamus. Qua in re certe non esset nobis laborandum, si quæ post tot ea de re antiquitus agitatas controversias, ipsa Ecclesia usu probasse videtur, Sexti & Pyrrhones (sic dixerimus eos qui de omni re dubitandi & semper contradicendi libidine quadam exagitantur) iterum in dubium revocantes, eadem convellere editis commentariis non statuissent; hi scilicet (*a*) qui de tribus Magdalenis sententiam firmare conati sunt. Si enim (quod pluribus monstrat Tertullianus *b*) tanta est Ecclesiæ auctoritas, ut quod longioris temporis spatio dixisse vel fecisse videtur, id ipsum ut divinitus institutum haberi debeat, satisque sit ad convincendos omnes hæreticos: quanto magis hæc immunitas a Catholicis probanda est, & inviolabiliter custodienda? Sed esto adversus veritatem mendacium numquam præscribit. Equidem hac in re veritatem ipsam traditam non levis una vel alia conjectura, sed manifestissima ostendit demonstratio. Cæterum cum hæc deest, & levibus quibusdam argumentis res agitur; aliter sentire, quam quod probasse videtur Ecclesia, temerarium esse censemus. Sed age, rem ipsam aggrediamur.

Receptæ ab ecclesia opinioni inhærendum.

(*a*) *Clictoveus & Faber de trib. Magdalenis.*

(*b*) *Tert. de præscript. adversus hæret.*

XVIII. Dubitatio vetus illa fuit, An mulier, cujus hic Lucas meminit, illa ipsa sit quæ soror Lazari & Marthæ fuit, de qua scribit Joannes (*c*), quod in Bethania unxit pedes Jesu. Rursumque an una eademque sit cum illa, quæ in domo Simonis leprosi fracto alabastro effudit unguentum super caput ipsius; cujus rei gestæ historiam Matthæus (*d*) & Marcus (*e*) conscripserunt: Insuper num & ipsa sit, quæ Maria Magdalene dicta, Christi passioni præsens fuit, & una cum cæteris ad Domini sepulcrum unguentum attulit, cujus omnes Evangelistæ (*f*) meminerunt. In primis igitur, quid de his veteres scriptores senserint, opus est diligenter pervestigare, necnon quæ a recentioribus sunt apposita, examinare. Clementis Romani nomine, in libro qui inscribitur (*g*) Constitutiones Apostolorum, hæc verba scripta habentur: *Erant nobiscum mater Domini, & sorores ejus, præterea Maria Magdalene, & Maria Jacobi, & Martha, & Maria soror Lazari, & Salome, & quædam aliæ.* Hæc ibi: quibus distinguitur Maria Magdalene a Maria sorore Lazari & Marthæ; ut secundum hanc sententiam dicendum esset, duas fuisse Marias inter se diversas, quæ unxerunt Dominum. Sed uno verbo his liberari possemus, si apocryphum esse librum, exciperemus. Sane quidem si hæc dicta sunt a Clemente, quomodo ea latere potuerunt tot antiquos Patres, qui de ea re scripserunt? cum præsertim tanti auctoris præcipua fuerit auctoritas in Ecclesia: adeo ut licet ejus epistola ad Corinthios scripta penitus exciderit; tamen quod sæpius citata reperiatur, pene reviviscat integra in fragmentis. Certe cuilibet adjudicata causa fuisset, qui auctoritate Clementis id demonstrare potuisset.

(*c*) *Joan. 12.*

Una an plures Magdalenæ.

(*d*) *Mat. 26.*

(*e*) *Marc. 14.*

(*f*) *Matt. 27. 28. Marc. 15. 16. Luc. 24. Joann. 19. 20.*

(*g*) *Const. Apo. lib. 3. c. 6.*

XIX. Sed prætermisso hoc quantumvis honesto de apocryphi exceptione confugio; in primis dicimus attestatione Joannis (*h*) Evangelistæ, immo Christi, apertissime constare, unam eamdemque personam fuisse Mariam Lazari & Marthæ sororem cum Maria Magdalena. Nam cum in Bethania eadem soror Lazari unxisset pedes Jesu, ac Judas ob eam causam ei esset infensus: ipse Jesus furentis discipuli audaciam reprimens, dixit: *Sinite illam ut in diem sepulturæ meæ servet illud.* Cæterum eamdem ipsam, quæ ad ungendum corpus Jesu paratum unguentum ad sepulcrum attulit, Marcus (*i*) Evangelista fuisse Mariam Magdalenam affirmat, quæ cum Maria Jacobi & Salome id officii exhibuerit: cumque nec aliqua apud eum vel alios Evangelistas habeatur mentio de Maria sorore Lazari ad illud munus præstandum a Domino præmonstrata; cognosci perfacile potest, unam eamdemque fuisse Mariam, quæ utramque obierit functionem. Quod vero spectat ad refellendam Clementis nomine suppositam auctoritatem; dicimus ab aliquo alio ea verba esse addita longe post Clementis tempora: idque evidenti conjectura. Origenes (*k*) enim testatur, complures, qui ante se vixerunt, scriptores Ecclesiasticos, unam tantum, eamdemque fuisse mulierem, quæ sæpius Jesum unxerit, esse professos: nec aliquem dicit extitisse, qui de pluribus sententiam adstruere ausus sit: novit quippe ipse non tantum authentica scripta Clementis, sed etiam apocrypha; nam eodem ipso tractatu, alia tamen occasione, ex ejusdem Clementis Itinerario citat quamdam Petri sententiam.

Non duæ, sed una Maria.

(*h*) *Joan. 12.*

(*i*) *Marc. 16.*

(*k*) *Orig. in Matt. tract. 35.*

XX. Primus autem auctor, qui plures, scilicet tres vel quatuor inter se distinctas feminas quæ Jesum unxerint, ponat, fuit aliquando idem ipse Origenes, quem ex Græcis secuti sunt Theophylactus (*l*) atque Euthymius (*m*). Verum idem Origenes sanioris judicii effectus, longe diversam firmat sententiam: nimirum unam eamdemque fuisse mulierem, quæ in domo Simonis unxit pedes Jesu, cum Maria sorore Marthæ, ac Magdalena, quæ ad sepulcrum cum unguento accessit. Id quippe ipse profitetur in insigni illa ac tam celebri homilia de Magdalena, in qua totius Atticæ eloquentiæ vela pandit. Reddam ipsius verba, quo hæc certius cognoscantur; sic enim ait in apostrophe ad Magdalenam: *Fortasse nescis an diligat*

Origenis posterior sententia.

(*l*) *Theophyl. in Marc. 14.*

(*m*) *Euthym. in Matt. 26.*

gat te. Olim te diligebat; a Pharisæo te defendebat; a sorore tua diligenter excusabat: olim laudabat te, quando unguento pedes ejus ungebas, lacrymis rigabas, capillis tergebas: dolorem tuum mulcebat, peccata dimittebat, &c. Rursum in fine hæc habet: *Ploret unusquisque ad Jesum, quærat fideliter Jesum, quia non celavit quærenti se peccatrici. Disce peccator homo a peccatrice muliere, cui tamen dimissa sunt peccata sua*, &c. Ex his plane perspicue intelligitur, eumdem Origenem profiteri unam eamdemque esse Magdalenam, quæ unxit olim pedes in domo Simonis, cum sorore Marthæ, atque illa quæ dicta Maria Magdalene ad sepulchrum cum unguento accessit.

XXI. Patrum sententiæ. Post Origenem Eusebius (*a*) Pamphili de duabus Magdalenis ponit opinionem; cum ipse tamen nihil prohibere dicat, quin una eademque dicatur. Joannes (*b*) Chrysostomus de his differens, duas inter se diversas dicit fuisse mulieres quæ Christum unxerunt; alteram innominatam, cujus tum Lucas (*c*), tum alii meminerunt; alteram vero Mariam sororem Lazari atque Marthæ confirmans & hæc ipsa alibi distinguit (*d*) peccatricem a sorore Lazari, sicque unam eamdemque fuisse testari videtur, quæ unxit pedes in domo Simonis, & quæ postea unguentum super caput Jesu recumbentis effudit. Hieronymus (*e*) & ipse duas fuisse affirmare videtur, sed non eo modo quo Chrysostomus: nam cum unam eamdemque putat, quæ unxit pedes, ac inde caput in Bethania; ab ea tamen esse diversam dicit, quæ apud Lucam ponitur in civitate peccatrix. At dum hæc subdit verba: *Nec enim poterat statim capite digna fieri meretrix*. Plane insinuat, se nec negare, quin & illa quæ effudit unguentum super caput, ipsa peccatrix fuerit. Idem (*f*) vero ad Marcellam scribens, Mariam Magdalenam & mulierem illam peccatricem unam eamdemque fuisse, affirmat his verbis: *Maria Magdalene ipsa est a qua septem dæmonia expulerat, ut ubi abundaverat peccatum, superabundaret gratia*. Hæc ille: qui & alibi dum numerat Marias, nec recenset inter eas Mariam sororem Lazari, plane eamdem & unam esse cum Maria Magdalene quam quartam ponit, aperte significat. Ambrosius (*g*) autem non dubitat, quin eadem sit, quæ unxit pedes & caput in Bethania: an vero eadem fuerit illa peccatrix affirmare non audet, sed sic ait: *Potest autem non eadem esse, ne sibi contrarium Evangelistæ dixisse videantur: potest autem quæstio metiri, & ex temporis diversitate dissolvi, ut adhuc illa peccatrix, ista perfectior: etsi non personam mutat Ecclesia, tamen mutat profectum*. Hæc Ambrosius: qui in sua præfatione dici

(*a*) Euseb. Pamphil. ad Marin.
(*b*) Chrysost. in Matthæum homil. 81.
(*c*) Luc. 7.
(*d*) Chrysost. in Joan. homil. 61.
(*e*) Hieron. in Matth. 26.
(*f*) Hieron. ep. 148.
(*g*) Ambros. in Luc. 7.

solita in Ecclesia celebritatis die S. Mariæ Magdalenæ, eamdem ipsam unamque cum peccatrice fuisse confirmat: quod etiam demonstrat dum recenset (*h*) miracula in tribus illis Martha, Maria, & Lazaro facta, dicens: *Dum largum sanguinis fluxum siccat in Martha: dum dæmones pellit ex Maria: dum corpus redivivi spiritus calore constringit*. Augustinus (*i*) aliquando de ea re anceps, quid certi affirmare non audet, dum sic ait: *Ecce ipsa soror Lazari (si tamen ipsa est quæ pedes Domini unxit unguento, & tersit capillis suis, quos lavaverat lacrymis) melius suscitata est, quam frater ejus*. Idem (*k*) tamen dum hæc accuratius expendit, ac subtilius disputat, veram confirmat esse sententiam, unam eamdemque fuisse sororem Lazari cum peccatrice. Gregorius (*l*) istud ipsum sæpius profitetur Beda (*m*) etiam, & ceteri.

XXII. Sententia Anonymi refellitur. At quoniam incidimus in scriptum quoddam nostri temporis hominis, cujus idcirco nomen subticemus, quod illud nondum edidit, nec ab eo edendum putamus qui distinguit Mariam Magdalenam ab ea quæ erat in civitate peccatrix; eas quibus ille nititur rationes in medium afferre ac confutare operæ pretium ducimus. Ad stabiliendam enim suam sententiam illud in primis conatur ostendere; peccatricem illam, cujus Lucas meminit, non fuisse Judæam, sed Gentilem feminam: cum e contra de Magdalena exploratum habeatur fuisse Judæam: *Lex*, inquit, (*n*) *divina præcipit, ut non sit meretrix ex filiabus Israel. Porro Pharisæi legis divinæ observantissimi cum essent, haud passi fuissent filiam Israel esse quæstuariam*. Studet & id ipsum ex verbis Evangelistæ extorquere, quod apud illum Simon dicat: *Hic si esset Propheta, sciret utique quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum*. Quasi illud, quæ patriam significet, & quod esset Gentilis insinuet. Sed inania prorsus hæc sunt. Quid enim? licet lex divina prohiberet esse meretricem in Israel; nonne eadem lex omnia peccata vetuit, & tamen nedum vulgares homines, sed nec ipsi legis custodes Pharisæi eam observabant; exprobrante illis Domino, ac dicente: *Nemo ex vobis facit legem*. Cæterum cum nulla pœna statuta a lege adversus Israelitas meretrices, sicut contra adulteras, reperiatur; non esse id generis crimen, quod per judices puniretur, sed quod haberet tantummodo Deum ultorem, satis apparet, nisi dixerimus ea tantum pœna meretrices affectas videri, quod earum oblatio non reciperetur a sacerdotibus, prohibente hoc divina Scriptura: quæ & mox ut prohibuit, ne sit meretrix ex filiabus Israel, subdit: *Non offeres mercedem prosti-*

(*h*) Idem in lib. de Salom. c. 5.
(*i*) Aug. in Joan. tract. 49.
(*k*) Aug. de consensu Evang. lib. 2. c. 79.
(*l*) Greg. hom. 25. 33. & in regist. epist. 186.
(*m*) Beda in Luc. 5.
(*n*) Deut. 23.

stibuli. Sed an non meretrices Israelitæ illæ erant, quarum causam adeo sapienter Salomon (a) judicavit, nec ullum illis, quod meretrices essent, negotium fecit? Certe quod ad legem divinam spectat, facilius Judæi passuri essent esse meretrices Israelitas, quam alienigenas atque Gentiles: cum ad alienigenam accedentem hominem Judæum ab omnibus occidi posse, licitum esse videretur: nam ea de causa tantopere laudatus est Phinees, quod Israelitam (b) cum Madianitide in lupanari cubantem aggressus ambos confodit gladio. Rursum si non essent permissæ Israelitæ meretrices in Judea, inanis ea esset legis divinæ præceptio, qua (c) prohibebatur ne sacerdos duceret uxorem meretricem, haud dubie ex feminis Israelitis: nam alienigenam ne virginem quidem fas erat habere conjugem. Ex his itaque satis constare videtur, peccatricem illam quæ unxit pedes Jesu in domo Simonis, fuisse Judæam mulierem; nec quicquam esse impedimento, quo minus una sit cum Magdalena. Equidem liquido constat, quod si gentilis fuisset femina, Evangelistæ, quemadmodum de Chananæa, vel Syrophœnissa, ut de re inusitata loquentes, nequaquam silentio prætermisissent.

(a) 3. Reg. 3.

Mulier peccatrix eadem Judea.

(b) Num. 25.

(c) Levit. 21.

XXIII. Adhuc objicit, quod & alii eamdem sectantes sententiam objecerunt: peccatricem hanc feminam, cujus meminit Lucas habitasse in Galilæa, & quod a multis creditur, in civitate Naim; illam autem sororem Lazari atque Marthæ in Bethania prope Hierosolymam egisse cum suis, constare (d). At quid volunt meretricem feminam uno loco consistere, nec in aliam regionem commigrasse; cum de his loquens divina Scriptura (e), meretricem dicat garrulam, vagam, & quietis impatientem, nec valentem domi consistere? certe ejusmodi feminas suam patriam aversari, & alienas quærere civitates, quo liberius pudoris laxent habenas, nec a cognatis vel optimis amicis commoneantur, plus satis docet experimentum. Sic ut de hac, cujus maxime meminit Lucas, jure dicere possimus, a suis secessisse, atque in Galilæam commigrasse, inde vero meliorem factam ad propria rediisse: licet alia honestior causa afferri posset, vel quod ibi nupsisset, vel quod quippiam aliud actura in Galilæam profecta esset. Verum non indigenam, sed natam esse in Galilæa testantur; eo quod in Galilæa sit oppidum in tribu Nephtalim (f), Magdalel dictum, unde Magdalenam volunt esse cognominatam. Dicere ad hæc possemus, Magdalenam dictam a Magdal (g) oppido in tribu Juda posito, vel a Magdalo apud Ægyptum (h). Sed concedamus ita esse denominatam a Magdalel Galilææ civitate: numquid eam ob causam fateri cogimur illic esse natam? cum certum sit, morem fuisse Hebræorum, a loco ubi quis habitat nomen accipere; ut Evangelista de Domino ait, quod Nazarenus sit appellatus, quia Nazareth habitavit.

(d) Joan. 11. 12.

(e) Proverb. 7. Meretrices Vagæ.

(f) Josue 19.

(g) Josue 15.

(h) Exod. 14. Hier. 44. Num. 33. & Hieron. de locis Hebraicis;

XXIV. Porro cum peccatrix mulier, quæ in Galilæa pedes Christi unxit, eadem Magdalena fuisse dicatur (quod tradant Evangelistæ (i) Magdalenam unam ex illis mulieribus esse, quæ e Galilæa secutæ sunt Dominum, ministrantes ei) cumque superius ostenderimus ex ipsius Domini verbis unam eamdemque esse sororem Marthæ & Lazari cum Magdalena quæ ad sepulcrum unguentum attulit: jam satis constare videtur, peccatricem feminam Mariam Magdalenam, atque sororem Marthæ, unam eamdemque esse personam, sicque jam peroratam esse causam, nisi adhuc levibus quibusdam objectionibus satisfaciendum esset: ut cum dicitur: Si Magdalena, a qua Dominum septem dæmonia ejecisse testantur Evangelistæ (k), ipsa una eademque est cum illa peccatrice: tunc aut septem illa ab ea dæmonia ejecit ante unctionem pedum, vel postea. Si antea; quomodo non tunc, sicut libera a dæmoniis, ita etiam desierit esse meretrix? quod si desiisset, cur apud Lucam peccatrix dicitur, & mox ea de causa, quod magno animi amantis ardore pium illud officium exhibuerit, fuisse illi peccata dimissa, quod Christi testimonio comprobatur dicentis: *Remittuntur ei peccata multa?* Si vero postea a septem illis dæmoniis est liberata; cur post dimissa illi peccata, a dæmoniis est obsessa? Hoc dilemmate nitebatur scriptor ille, de quo antea, dum Magdalenam a peccatrice muliere esse diversam statuere & affirmare conaretur. Sed quæ necessitas urget, ut ante vel post unctionem curata fuerit peccatrix illa; cum eodem ipso tempore quo illa pietatis præstabat officia, septem illi dæmones ab ea exire potuissent? quod si nihil ejusmodi scribat Lucas Evangelista: nec idem (l) cum paulo post de Maria Magdalena habet mentionem, dicens ab ea exiisse septem dæmonia, quando id factum sit narrat; adeo ut multa de ea ab ipso esse prætermissa, necesse sit affirmare. Ad hæc quid impedit quo minus hæc ante unctionem contingere potuissent: nimirum ut liberata a septem illis eam obsidentibus immundis spiritibus, mox in se reversa, delictorum pœnitens, illud grati animi obsequium præstiterit? Nec est etiam quod aliquod sequatur absurdum, si postea eam obsessam ab illis nequam spiritibus dixerimus: cum magna Dei providentia, etiam pios ac justos viros eis aliquando cruciari sit permissum, ut pluribus monstrat Joannes (m) Chry-

(i) Matth. 27. Marc. 15. Luc. 8. & 23.

(k) Luc. 8. Marc. 6.

Dilemma solvitur.

(l) Luc. 8.

(m) Joannes Chrys. libr. de provid. Dei.

(a) Hieron. Epist. 25. Chryſoſtomus, & Hieronymus ad Paulam (a) ſic ſcribens: *Quæ cauſa eſt*, inquit, *ut ſæpe bimuli, trimulique & ubera materna lactentes, a dæmonio corripiantur? Inſcrutabilia hæc inſcrutabili altiſſimi Dei judicio ſunt referenda*. Certe quidem ejuſmodi facinoroſas mulieres, quantumvis pœnitentes ac Deo per omnia placentes aſſecutæ fuerint ſuorum indulgentiam delictorum, nihilominus acerbioribus ſolere infeſtationibus dæmonum exagitari, qui res geſtas Pelagiæ pœnitentis, & Mariæ Ægyptiacæ, & aliarum legerit, plane intelliget.

XXV. Ex Evangeliſta certa veritas. Hæc cum ita ſe habeant, non tamen ſic dicimus, ut affirmemus illam poſt unctionem pedum id paſſam eſſe: cum enim non ſcribat Evangeliſta quando id acciderit, nec nos præſumimus definire. Bene quidem demonſtraſſe voluimus quolibet id tempore accidere potuiſſe, nihilque omnino veritati repugnare, ſi unam eamdemque & peccatricem illam dictam mulierem, & Magdalenam exiſtimandam eſſe affirmemus. At vero cum tam inſigniter teſtetur Joannes Evangeliſta (b), Mariam ſororem Lazari & Marthæ eamdem eſſe cum illa, quæ unxit Dominum (b) Joan. 11. unguento, & pedes capillis exterſit: nulla videtur relicta dubitatio, quin una eademque ſit, quæ in primis peccatrix, inde Maria ſoror Lazari & Marthæ, & Magdalena demum eſt appellata: cum præſertim ſuperius oſtenderimus ex miniſterio exhibito ſepulturæ, eamdem Lazari ſororem eſſe cum Magdalena: licet verba illa Joannis, quibus loquens de Maria ſorore Lazari & Marthæ, in hunc modum: *Maria erat, quæ unxit Dominum unguento, & exterſit pedes ejus capillis ſuis: cujus frater Lazarus*, &c. dicta eſſet velint ab Evangeliſta per recapitulationem, alludente non ad illam pedum unctionem factam in Galilæa, ſed eam potius, quæ facta eſt in Bethania, cujus idem Joannes meminit ſequenti capitulo; ſicque diſtorquent cavillanturque germanum ſenſum Evangeliſtæ; cum aperte conſtet ex eo miniſterio, quænam eſſet illa Maria Marthæ ſoror, voluiſſe noſtrum Evangeliſtam monſtrare ac patefacere: qui quidem ſi non de illa quæ unxit in Galilæa intellexiſſet, non tantum eo ſigno quænam eſſet, non ſignificaſſet, ſed potius obſcuraſſet, ac confudiſſet; nimirum quia illa prima, quæ unxerat in Galilæa, videretur eſſe deſcripta. At quoniam de illa loquebatur, non alio ad eam demonſtrandam opus erat ſigno; quod quidem non ſuffeciſſet, ſed aliud neceſſario addendum fuiſſet, ut hanc ab illa diſtingueret, ſi de alia ab ea diverſa intelligere voluiſſet.

XXVI. His in hunc modum ſolutis objectionibus, & de una Magdalena ſtabilita ſententia de iterato ab eadem ſæpius unctionis officio paucis adhuc agendum putamus. Poſt primam unctionem factam in Galilæa in domo Simonis a Luca (c) deſcriptam, (c) Luc. 7. ſecundo (d) in Bethania ante ſex dies (d) Joann. 12. Paſchæ eadem quoqe unxit pedes Jeſu, & capillis terſit, ut prius egerat. Res De unctione tertium iterata. plane erat inuſitata ut pedes unguento ungerentur, præſertim nardi piſtici, hoc eſt, non adulterati, cujus excellentiæ meminit Plinius (e): non enim niſi Athe- (e) Plin. Nat. hiſt. lib. 13. cap. 1. nis apud aliquos qui deliciis dediti eſſent, fuiſſe in uſu pedes unguento perungi, & a virginibus, reperitur apud Athenæum (f): ſed de Judæis nullum (f) Apud Athen. in Dipnoſoph. lib. 12. c. 30. exemplum extat; immo nec Romæ quidem, ubi omne genus deliciarum affluere potiſſimum illis temporibus conſueverat, nec de Imperatoribus ipſis, pedes eorum unguento ungi ſolitos legimus. Nam quaſi pro miraculo recitat Plinius (g) de (g) Plin. Nat. hiſt. lib. 13. c. 3. Othone, qui hoc primum Neronem docuit, dum ait: *Vidimus etiam veſtigia pedum tingi*, unguentis ſcilicet: *quod Marcum Othonem monſtraſſe Neroni Principi ferebant. Quæſo, ut qualiter ſentiretur juvaretque ab ea parte corporis?* Hæc ille. Quin & Xenophon in Sympoſio plane demonſtrat, fuiſſe mulierum, & non virorum, unguento ungi: ut ex his etiam conjicere poſſis, inuſitatum opus non fuiſſe niſi ab una tentatum ac iteratum muliere: quæ & tertio unxit, quando biduo ante Paſcha, ut tradit Marcus (h) (h) Marc. 14. Matth. 26. itidem Bethaniæ in domo Simonis leproſi fracto alabaſtro, effudit id genus unguenti ſuper caput Jeſu recumbentis. Hæc autem cum Evangelica veritate liquido conſtent: nihilominus qui de pluribus Magdalenis ſententiam ſtabilire conati ſunt, non veriti germanum ſenſum cavillationibus obſcurare, dixerunt unam eamdemque eſſe cœnam factam in Bethania ante ſex dies Paſchæ, cum ea quam dicit Marcus factam biduo ante Paſcha: quaſi illud biduum non ad convivium, ſed concilium ſit referendum, nec poſſit dici eo tempore convivium factum eſſe, quod ſcilicet eo ipſo die ſit factum concilium Hieroſolymis ſacerdotum, ad quos Judas proditurus Jeſum acceſſit; quaſi minime eſſe potuerit in Bethania in convivio, cui interfuiſſe perhibetur, qui Hieroſolymis ageret, proditionem contra Dominum moliturus: atque ex his inferunt, unum idemque convivium a Joanne, Marco, & Matthæo deſcriptum; diverſaſque inter ſe mulieres dicunt, quæ ab iiſdem Evangeliſtis recenſentur, quarum altera pedes, altera vero caput unxiſſet.

XXVII. Duo convivia. Sed plane contrarium, duoque diſtincta fuiſſe convivia, unam eamdemque mulierem, & in priori pedes, in poſteriori caput unxiſſe, facile demonſtrabimus. Si enim unum idemque fuit convivium cum

cum alio, illudque ante sex dies Paschæ peractum; cum constet Matthæi testimonio, tunc abiisse Judam ad Principes sacerdotum, & de proditione Christi convenisse; necesse esset nos dicere, ante sex dies Paschæ ejusmodi de prodendo Christo pactum esse conventum: quod nemo sane jure dicere poterit, cum Marcus expresse testetur, id factum biduo ante Pascha. Sed ad ea quæ dicunt, non potuisse Judam interesse concilio Hierosolymis, qui aderat Bethaniæ in convivio: nullus certe Evangelistarum (a) de Juda scribit, quod concilio interfuerit: sed convenisse quidem dicunt Principes sacerdotum eo tempore, quo nimirum Judas in Bethania e mensa recedens, Hierosolymam petiit, ad perficiendum quod animo conceperat facinus. Nam si erat Bethania sita in latere montis Oliveti (ut tradit Hieronymus b) nec amplius quam duobus milliaribus ab Hierosolymis distans; immo cum dicat Evangelista (c) *Erat Bethania juxta Hierosolymam quasi stadiis quindecim*, stadio uno minus duobus milliaribus aberat: potest a quocumque intelligi, nihil esse impedimento, quo minus eadem die Judas e convivio recedens, adiverit Principes sacerdotum: potissimum vero ex hoc quod excesserit, nulla interposita mora, post defensionem ab Jesu factam de unguenti effusione, ut aperte sic docet Matthæus (d): *Abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariothes, ad Principes sacerdotum, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?* &c.

(a) Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22.
(b) Hieron. de loc. Hebraic.
(c) Joan. 11.
(d) Matt. 26.

XXVIII. Ex his itaque jam satis liquido declaratum videtur, duo diversa diversisque diebus exhibita fuisse Jesu convivia: quorum primum factum dicitur in domo Lazari (e) a mortuis excitati, in quo & Lazarus ipse unus ex discumbentibus fuit, Martha ministravit, Maria ejus soror pedes unxit, & Judas ei detraxit (f): alterum vero apud Simonem cognomento Leprosum, quo accedens mulier habens alabastrum (vas scilicet ex alabastro factum) effudit super caput recumbentis; quando non unus Judas, sed & cæteri discipuli indignati sunt, ac tunc Dominus secundam pro illa habuit defensionem a prima diversam, & addidit dicens (g): *Amen dico vobis, ubicumque prædicatum fuerit Evangelium istud in universo mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam ejus*. Certe quidem etsi nulla alia subesset ratio, qua hæc ipsa mulier, & peccatrix, eademque Maria soror Lazari, Magdalena cognominata, dici posset; tamen ut justificetur Jesus in sermonibus suis, ne falsi vaticinii (quod nefas est dictu) arguatur, affirmare necesse est, unam eamdemque esse Magdalenam, nec diversas seu plures, dum unam tantum longe lateque per Orbem diffusa Ecclesia prædicat Magdalenam. Hæc hactenus. Accepimus eodem argumento a Roffensi perillustri nostrorum temporum martyre adversus Novatores egregium esse editum commentarium, a quo abundantius forte hæc haurire possis: nos tamen nondum in eum incidimus, sed citatum ab aliis tantum auctoribus novimus.

(e) Joan. 12.
(f) Matt. 26.
(g) Marc. 14. Matt. 26.
Conclusio de una Magdalena.

XXIX. De alabastro unguenti.

Quod vero ad alabastrum unguenti pertinet, ne quid de hoc dicere prætermittamus: magni pretii munus fuisse alabastrum unguenti, ex eo facile possumus intelligere, dum scribit Herodotus in Thalia, Cambysem Regem Persarum omnium potentissimum dono misisse ad Regem Æthiopum inter alia munera alabastrum unguenti. At cur alabastrum? Docet Plinius (h) alabastritem lapidem ad vasa unguentaria excavari solere, quod quæ intus ponuntur incorrupta conservari soleant. Licet Epiphanius in libro de mensuris, de alabastro unguenti aliam afferat rationem, dicens: *Alabastrum unguenti vasculum est vitreum, capiens libram olei, mensura vero est sextarii dimidii: Alabastrum autem appellatum est propter fragilitatem*. Sed magis in his Plinio assentimur. De diversis unguentorum generibus, quæ in deliciis essent cum agit Clemens (i) Alexandrinus, illud quod dicitur Nardus, maximi fuisse pretii testatur. Ex quibus omnibus facile intelligere quisque possit, dictam mulierem opulentissimam fuisse, quæ sæpe tanti pretii ad unctionem Domini unguentum pie liberaliterque profuderit. At nec illud præteriisse volumus, testari Suidam (k) urceum unguenti, quo Christus inunctus fuit, depositum fuisse una cum multis aliis sacris reliquiis a Constantino Magno in foro Constantinopolitano, sed a Theodosio Magno inde sublatum, & honestiori loco esse reconditum.

(h) Plin. l.36. cap. 8.
(i) Clem. Alexandrin. in Pædag. l.2. cap.8.
(k) Suid. ver. φόρος.

Nunc autem Evangelicam, a qua digressi sumus, historiam prosequamur, & compendiose, quantum fas est, repetamus. Convenit (l) Christum turba multa, adeoque importune detinebat eum, ut nec aliquantulum quiescere, vel cibum sumere discipulos permitteret: cumque sibi oblatum dæmoniacum cæcum & mutum curasset, rursum Pharisæi calumniati sunt eum, quod in Beelzebub principe dæmoniorum ejiceret dæmonia: adversus quos egregiam suo more divinamque instituit defensionem, peccataque ipsorum redarguit, ac denique acrius in eos invehitur, quod signum peterent, qui facta miracula contempsissent. Ea (m) vero dum loqueretur, extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi: *Beatus venter, qui te portavit, & ubera, quæ suxisti. At ille dixit: Quin immo beati*

(l) Matt. 12. Marc. 3. Luc. 11. Concord. c.49.
(m) Matt. 11. Marc. 3. Luc. 1. & 8. Concord. c.50.

qui

Quæ a suis Christus patitur. *qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud*. Accurrerunt inde sui, ut tenerent eum, falsa quadam fama decepti, quod in furorem versus esset: & adhuc eo loquente, qui aderant, interpellabant eum de matre sua, & fratribus qui foris starent quærentes illum alloqui. Tunc ille: *Quæ est*, inquit, *mater mea, & qui sunt fratres mei? Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est; ipse frater meus, & soror mea & mater est*. Aderat mater sanctissima cum cæteris, sed non eo affectu quo alii, ut existimaret filium in furorem esse conversum, ac teneret eum: sed maternis visceribus filio hæc patienti compatiens præsto erat, sicut & passionis tempore novimus accurrisse, & quemadmodum tunc cum operaretur salutem in medio terræ, eam non proprio nomine, sed communi, mulierem appellavit: sic & in præsentiarum verbo prædicationis intentus, quasi nullo moveretur carnis affectu, in eum modum voluit respondisse.

XXX. (a) Matt. 13. Marc. Luc. 8. Concord. c. 51. (b) Matt. 13. Marc. 4. Luc. 8. Concord. c. 52. (c) Matt. 13. Marc. 4. Concor. c. 52. (d) Matt. 13. Marc. 6. Luc. 4. Concord. Evang. c. 54. (e) Isai. 61.

Exiens (*a*) inde domo, accedensque ad Tiberiadis mare, cum undique frequens turba conflueret: conscendens naviculam, ex ea concionabatur ad populum: sermonemque parabolis texens, de seminante similitudinem primo loco recensuit, addiditque alias (*b*) nempe de superseminatis zizaniis, de grano sinapis, & de fermento, de thesauro (*c*) margarita, & sagena (*d*). His absolutis, inde recedens, venit Nazareth, & ingressus synagogam, ex Isaia (*e*) Propheta ea legit verba: *Spiritus Domini super me*, &c. ostenditque eo tempore prophetiam illam esse impletam. Qui aderant, audientes doctrinam ejus non vulgarem, sed quæ magnam præseferret scientiam & sapientiam, mirum in modum mirabantur, quod putarent filium esse fabri, ipsumque olim fabrum, cujus noverant matrem, fratres & sorores, quorum causa eum contempserant, nec, ut par erat, in honore habuerant. Unde cum apte illos Dominus admonuisset, Prophetas ubique gentium præterquam in patria in existimatione esse; illi indignati, ejicientes eum extra civitatem, & usque ad montis supercilium perducentes, inde ipsum præcipitare parabant: sed Jesus transiens illæsus, per medium illorum abiens recessit, cum nonnisi paucos illic infirmos curasset propter incredulitatem ipsorum. Addunt (*f*) alii, auctore Beda, ejusmodi historiam: Dominum manus prædictorum violentas evadere volentem, cum ad radicem montis descenderet, sub rupe latuisse, saxumque tunc eidem cessisse, ac latebris locum præbuisse, in quo corporis Domini remanserint impressa signa, pedumque vestigia: sed nihil hujusmodi apud Bedam.

Ex Prophetia se Christum esse docet.

(f) Nicol. Lyr. & Dionys. Carth.

XXXI. (g) Matt. 9. & 10. Marc. 6. Luc. 8. Concord. cap. 55.

Inde recedens Dominus (Matthæus (*g*) ait) circuibat omnes civitates ac castella Galilææ, prædicans Evangelium, & curans omnem languorem; erantque cum eo duodecim Apostoli, & mulieres aliquæ, quæ curatæ erant a spiritibus malignis & infirmitatibus, Maria quæ vocatur Magdalena, de qua septem dæmonia exierant, & Joanna uxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ, quæ ministrabant ei de facultatibus suis. Videns autem tunc turbas tamquam oves sine pastore, misertus earum, statuit mittere Apostolos ad prædicandum Evangelium: quibus ad se advocatis, dedit illis potestatem super dæmones, ut ejicerent eos, & curarent omnem ægritudinem, misitque illos binos: quorum nomina, eo ordine, quo sunt missi recenset (*h*) Evangelista sic dicens: *Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc. Primus: Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater ejus, Jacobus Zebedæi, & Joannes frater ejus, Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus publicanus, Jacobus Alphæi, & Thaddæus, Simon Chananæus, & Judas Iscariothes*. Sic mittens ipsos nulla rerum temporalium voluit solicitudine prægravari, multaque admonuit, quæ servare deberent; atque nonnulla quæ ipsis essent obventura, prædixit; & ut insignis belli dux, ad fortitudinem excitavit. Ea omnia quidem non secus magnanimi ac generosi illi abeuntes præstiterunt, ac Evangelium prædicarunt, sed & dæmonia ejecerunt; ungentesque oleo multos ægrotos maxima cum omnium admiratione curarunt. Quod autem spectat ad ejusmodi ægrotantium unctionem, inferius opportuniori loco agemus. His de secundo anno prædicationis Christi ex Evangelica historia recitatis: quoniam quæ sequuntur, sequenti anno prope Paschale tempus facta esse noscuntur; præsenti anno finem imponimus. Cum enim (quod alias diximus) annos prædicationis Christi nonnisi a Paschali tempore metiri possimus: secundum cujusque anni Pascha, annum Domini consignare necesse est.

Christus mittit Apostolos.

(h) Matt. 10.

JESU CHRISTI ANNUS 33. — TIBERII IMP. ANNUS 17.

I. ANno Domini trigesimotertio (*a*), Augusto quintum & Ælio Sejano Coss. prope Paschalem (*b*) celebritatem S. Joannes Baptista ab Herode Antipa Tetrarcha Galilææ jussus est capite truncari: id autem quomodo se habuerit, rem gestam in hunc modum recensent Evangelistæ (*c*), *Cum dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui cœnam fecit principibus, & tribunis, & primis Galilææ, Cumque introisset filia ipsius Herodiadis, saltavit in medio, & placuit Herodi. Unde cum juramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo. Et cum saltasset, & placuisset Herodi, simulque recumbentibus: Rex ait puellæ: Pete a me quod vis & dabo tibi: & juravit illi: Quia quicquid petieris, dabo tibi, licet dimidium regni mei. Quæ cum exisset, dixit matri suæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Joannis Baptistæ. At illa præmonita a matre sua, cum introisset statim cum festinatione ad Regem, petivit dicens: Volo ut protinus des mihi in disco caput Joannis Baptistæ. Et contristatus est Rex: propter jusjurandum autem, & propter simul discumbentes noluit eam contristare: & misso spiculatore præcepit afferri & dari caput ejus in disco. Misitque & decollavit Joannem in carcere, & attulit caput ejus in disco, & dedit illud puellæ, & puella dedit matri suæ. Quo audito, discipuli ejus venerunt, & tulerunt corpus ejus, & posuerunt illud in monumento: & venientes nuntiaverunt Jesu.* Hactenus Evangelistæ de nece Joannis.

(*a*) Tacit. lib. 5. Dio lib. 58. (*b*) Bed. in Marc. c. 6. (*c*) Matt. 14. Marc. 6. Concord. Evang. c. 56.

De nece Joannis.

II. De festo die natalis Herodis Regis a Judæis Romæ solemniter celebrari solito putamus Persium esse locutum, cum ait:

At cum Herodis venere dies, unctaque fenestra
Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ,
Portantes violas.

Non tamen de Herodis Regis, de quo est sermo, natali die hæc sunt intelligenda, sed potius Herodis Agrippæ ultimi Judæorum Regis, quo tempore Persius claruit, natus (ut ait Eusebius in Chronico) anno vigesimoprimo Tiberii, mortuus vero nono anno Neronis. In regiis vero conviviis ejusmodi saltatrices adhiberi consuevisse, Josephus alio demonstrat exemplo, dum de Josepho Tobiæ filio hæc ait (*d*): *Cum aliquando venisset Alexandriam cum patre ducente secum filiam nubilem, ut eam alicui nobili Judæo nuptui traderet: cœnans cum Rege, ingressam in convivium formosam saltatriculam adamavit.* Idque a Græcis etiam in convivis factitari solitum declarat Xenophon in Symposio. Ceterum nihil esse tam vehemens ad animum quamvis durissimum inflectendum emolliendumque perinde ac ipsa ad modos musicos accommodata saltatio. Lucianus (*e*) scripto de hac re commentario, complurium antiquorum philosophorum docet sententiis, ac multis probat exemplis, & eorum quæ sub Nerone suo tempore acciderunt experimentis. Unde illa jure facta est admonitio in Ecclesiastico (*f*): *Cum saltatrice ne assiduus sis: nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius.* Hoc igitur omnium potissimo telo usus est diabolus, ut Herodis animum ad tam immane facinus perpetrandum, ad inferendam scilicet Joanni necem, induceret.

(*d*) Joseph. antiq. l. 12. cap. 4.

(*e*) Lucian. de saltat.

(*f*) Eccl. 9.

III. Non tamen aliquod apud Judæos, vel Gentes quantumvis Deum ignorantes reperitur exemplum, ut in convivium ejusmodi apophoretum, præcisum nempe caput hominis præsentaretur in disco: nisi (quod pro monstro atque portento apud Romanos habitum fuit) cum (*g*) Q. Flaminius, Placentiæ dum esset cum fascibus proconsularibus, ut discumbenti secum meretriculæ talis spectaculi avidæ morem gereret, non quempiam justum hominem, sed unum ex damnatis ante triclinium capite cædi præcepit: quod facinus adeo Romani sunt detestati, ut in eumdem reum majestatis ea de causa factum omnes rhetores nobiles declamarint. Sed & rabies belli civilis eo furoris adegit Marium, ut exectum caput Antonii Consularis inter epulas summa animi insolentia lætis manibus attrectaret (*h*).

Crudelitas Herodis.

(*g*) Senec. controv. lib. 5. Livius lib. 39. & Hieron. in Mat. c. 14.

(*h*) Plutarch. in Mario. Val. Maxim. lib. 9. c. 2. Luc. Flor. lib. 3. c. 21.

IV. Agit & Josephus (*i*) de nece Joannis, quem mirifice laudat, ejusque facinoris causa Herodem pœnas dedisse ait, ut exercitus ejus funditus profligaretur a Parthis: cumque idem auctor aliam causam afferat carceris ac necis Joannis, refellimus eam superius, cum de eodem Joanne in carcerem detruso egimus. Insultasse Herodiadem præciso capiti, atque acu discriminali sanctissimam illam linguam perforasse, Hieronymus (*k*) in Ruffinum agens tradit, sic dicens: *Nec magnopere glorieris, si facias quod faciunt scorpiones, atque cantharides. Fecerunt hoc & Fulvia in Ciceronem, & Herodias in Joannem: quia veritatem non poterant audire, linguam veriloquam discriminali acu confoderunt.* Hæc ille. Idem ait (*l*) corpus Joannis sublatum, a discipulis ejus sepultum fuisse Sebaste, quæ est Samaria, longe a Macherunte, ubi (*m*) in carcerem actus atque necatus fuit: caput vero nequaquam cum corpore concessum ad sepeliendum fuisse, id prohibente Herodiade, de qua hæc Nicephorus (*n*)

(*i*) Joseph. antiq. lib. 18. c. 7.

Herodiadis immane facinus.

(*k*) Hier. in Ruffin. Apol.

(*l*) Hier. ep. 27.

(*m*) Jos. antiq. lib. 18. cap. 7.

(*n*) Niceph. hist. lib. 1. cap. 9.

V. *At ipsa Joannis reprehensionem verita, conjungere id rursus reliquo corpori timens,*

Sepultura Joannis. *mens, apud se remotis arbitris, in abstrusiore regiæ loco sepeliendum duxit: truncum autem abjicere quopiam jussit: eum porro solum discipuli ejus furtim sublatum cum solemni veneratione in celebri quodam sepeliere loco.* Hæc Nicephorus. Quod vero Joannis corpus Samariam usque discipuli detulerint, ea ratio afferri posse videtur, quod ea provincia non esset sub Herodis Antipæ ditione: sed quoniam conjuncta Judææ concessa fuerat ab Augusta (*a*) Archelao Regi, illo semel in ordinem redacto, tam Samaria, quam Judæa & Idumæa, quæ erant Archelao subjectæ, redactæ (*b*) sunt per Tiberium in provinciam, quæ & per Romanos Præsides administrari solebant: sicque ne Herodias rursus de trunco negotium exhiberet, illum Samariam detulerunt: sed eo potius, quam alio extra ditionem Herodis, quod Samaritæ hostes essent (ut prius cumulate diximus) Judæorum, ac pro patriis rebus pugnacissimi. Quis autem exitus tandem saltatricis feminæ scelestissimæ fuerit, & quod supplicium acceperit feralis impietas, Nicephorus rem gestam his verbis conscribit (*c*):

(*a*) *Joseph. antiq. l.* 17. *cap.* 13.
(*b*) *Joseph. antiq. l.* 17. *cap.* 15.
(*c*) *Niceph. hist. lib.* 1. *cap.* 20.

VI. Obitus Herodiadis & filiæ. *Furibunda sed enim & adultera incestaque adeo illa, quæ quidem Herodis habebatur, re vera autem Philippi erat conjux, vita longius acta, cum prius filiam saltatricem acerbo fato sublatam vidisset, deinde ipsa quoque decessit futuri sæculi judicio & supplicio reservata, meras ibi quamcitissime divinæ iræ feces, intolerabilisque indignationis Domini calicem haustura. Filiæ autem ejus (dignus est enim qui memoriæ commendetur) talis fuit obitus. Eundum ei quodam brumali tempore erat, & fluvius trajiciendus: qui cum glacie constrictus coagmentatusque esset, pedes eum transibat: glacie autem rupta, idque non sine Dei numine demergitur illa statim capite tenus, & inferioribus corporis partibus lasciviens, molliusque se movens saltat, non in terra, sed in undis: caput vero scelestum, frigore & glacie concretum, deinde etiam convulneratum, & a reliquo corpore non ferro, sed glaciei crustis resectum, in glacies ipsa saltationem lethalem exhibet; spectaculoque ejus omnibus præbito, in memoriam ea quæ fecerat, spectantibus revocat.* Hæc Nicephorus. At quoniam hujusmodi historiæ haud constans habetur veritas, esto fides apud auctorem.

VII. Porro quantumvis necatus esset Joannes Baptista, tamen tantæ erat existimationis, ut putaretur a quibusdam resurrexisse, & ipse Christus esse Joannes: existimabat hoc inter alios Herodes, de quo hæc Marcus (*d*): *Et audivit Rex Herodes, opera scilicet quæ faciebat Christus: & dicebat: Quia Joannes Baptista resurrexit a mortuis, & propterea virtutes operantur in illo. Alii autem dicebant: Quia Elias est. Alii vero dicebant Quia Propheta est, quasi unus ex Prophetis. Quo audito Herodes ait: Quem ego decollavi Joannem, hic a mortuis* (*e*) *resurrexit.* Hæc Marcus: eadem fere Matthæus & Lucas. Itaque patet, aliqua miracula mox post obitum Joannis facta esse a Christo, quæ non videntur esse ab Evangelistis recensita: multa enim ab illis esse prætermissa, Joannes (*f*) quoque testatur. His permotus Herodes existimavit Joannem resurrexisset a mortuis. Videas hominem stimulis conscientiæ exagitatum, timere Joannem, licet occisum: & quantumlibet alii aliter sentirent de Christo, ipse tamen in ea erat sententia, terrore quodam affectus, ipsum esse Joannem qui surrexisse a mortuis. Res quidem magna, planeque admiratione digna, quomodo hæc Herodes de Christo existimare potuisset, qui jam biennio, ubi ipse regnabat, prædicasset in Galilæa, famaque miraculorum ejus non Galilæam tantum, Judæam, atque alia propinquiora loca, sed (quod diximus) omnem Syriam pervasisset. Quod igitur omnes scirent, unum latuisse Herodem quasi prodigium videtur: cum præsertim Jesus sæpius circuisset Galilæam, & frequens undique populus in dies ad eum confluxisset.

(*d*) *Marc.* 6.
Opinio Herodis de Christo.
(*e*) *Matth.* 14. *Luc.* 9.
(*f*) *Joan. ult.*

VIII. Putamus nihilominus fuisse in causa quo minus Herodes ea sciverit, quod dictis temporibus absens esset in expeditione Arabica bellum agens adversus Aretam Regem; quod multis annis durasse oportuit, nimirum usque ad Vitellium Præsidem, successorem Pilati, ut Josephus (*g*) testatur. Ceterum ante detrusum Joannem in carcerem, Herodem Romam venisse, idem auctor affirmat: post reditum autem mox abductam fuisse Herodiadem, & inchoatum fuisse adversus Aretam bellum Arabicum, idem Josephus enarrat. Ut ex his videas, Herode absente, & bellicis negotiis occupato, non adeo mirum videri debere, vel impossibile, si hæc de Christo ipsum præteriere. His adde & incredibilem fuisse in homine de Christo cognoscendo socordiam atque desidiam: nam cum dicat hic Marcus, quod Herodes ex hoc tempore quærebat Christum videre; tamen neglexit, nec per annum integrum, quo Christus egit in Galilæa, umquam vidit, sed Hierosolymis tantummodo tempore passionis, quando ad ipsum missus est a Pilato, & gavisus est valde, quod (ut ait Lucas (*h*)) ex multo tempore erat cupiens eum videre, eo quod audierat multa de eo. Sed hæc quasi nihil amplius ad rem nostram facientia deseramus, atque cetera prosequamur.

(*g*) *Joseph. antiq. l.* 18. *c.* 7.
Cur Herodes Christum nescierit.
(*h*) *Luc.* 23.

IX. Post necem Joannis, Apostoli, qui missi

Acta Jeſu a nece Joannis. ſi fuerant ad prædicandum Evangelium, redierunt, & quæ feciſſent narrarunt. Interim Jeſus, quod nuntium accepiſſet de nece Joannis, inde ſeceſſit; ac conſcendens naviculam, ſeſe recepit in locum deſertum. Cumque turba nihilominus ſequeretur eum; ipſe Dominus eos omnes (a) primum prædicationis verbo, deinde vero quinque panibus ordeaceis & duobus piſcibus admirando quodam modo multiplicatis, abunde pavit, adeo ut quinque millibus virorum, exceptis mulieribus & parvulis, ſaturatis, ſuperfuerint duodecim cophini fragmentorum. Hæc autem facta ſunt (ut auctor eſt Joannes Evangeliſta) cum proximum eſſet Paſcha, dies feſtus Judæorum: quod & tertium numeratur a tempore quo Redemptor noſter Evangelii prædicationem eſt auſpicatus.

(a) Matt. 14. Marc. 6. Luc. 9. Joan. 6. Concord. c. 57.

X. Ordo in conviviis Judaicis. Quod autem numerus diſcumbentium quinque millium hominum fuiſſe dicatur, exceptis feminis atque parvulis; plane innuit Evangeliſta ſervaſſe Dominum antiquam Judæorum conſuetudinem, qui tam in templo, quam in Synagoga, aliiſque conventibus publicis, ſeorſum viros, ſeorſum vero collocare feminas (quod & ſuperius nos dixiſſe meminimus, & poſtmodum dicturi ſumus) conſueverunt: parvuloſque infantes apud matres eſſe, grandioris autem ætatis intra pubertatem ubi magis vellent. Unde quod Marcus ait: *Præcepit illis, ut accumbere facerent omnes ſecundum contubernia*, non ſic accipiendum, ut omnes per familias ſingulas promiſcue recumberent: nam proprius explicat Græca dictio συμπόσια συμπόσια, hoc eſt convivia, convivia: nam idem mox ſubdit Evangeliſta: *Et diſcubuerunt in partes per centenos, & quinquagenos.* Hæc illa erant convivia, ſeu contubernia, quæ magis proprie dicimus menſas. In conviviis ſeorſum viros dextrum latus tenentes, ſeorſum feminas ſiniſtrum occupantes accumbere conſueviſſe, & non ſine lectiſternio, vel ſtramento aliquo, Philo de Eſſenis (b) teſtatur: qua de cauſa & in hoc convivio Domini, loco ſtrati, fuit fœnum.

(b) Philo de vita contempl.

XI. Fugit Jeſus, ne rex fieret. Magna itaque (c) crevit ex his opinio apud Judæos, quod Jeſus vere ille eſſet Propheta magnus, qui prædictus erat in mundum venturus; adeo ut cogitarent facere eum Regem. Quare cum Jeſus cognoviſſet, quod venturi eſſent ut raperent eum ac Regem crearent, compulit diſcipulos ſuos aſcendere in naviculam, & præcedere trans fretum Bethſaidam, donec ipſe dimitteret turbas: interim vero aſcendit ſolus in montem orare. Porro diſcipuli, qui veſpere conſcenderant navim, orta ſubinde tempeſtate, cum ea magis magiſque urgerentur, & uſque ad quartam noctis vigiliam jactarentur fluctibus, reſque in ultimo diſcrimine verſaretur: adfuit continuo Jeſus ambulans ſupra mare, quem videntes diſcipuli, putantes eſſe phantaſma, amplius conterriti atque turbati ſunt; donec ſe aperiens dixit illis. *Habete fiduciam: ego ſum, nolite timere. Tunc Petrus ad illum: Domine, ſi tu es, jube me ad te venire ſuper aquas. At ipſe ait: Veni, & deſcendens Petrus de navicula, ambulabat ſuper aquam, ut veniret ad Jeſum. Videns vero ventum validum, timuit: & cum cœpiſſet mergi, clamavit dicens: Domine, ſalvum me fac. Et continuo Jeſus extendens manum, apprehendit eum, & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitaſti? Poſt hæc acceperunt eum in navim, & adoraverunt eum: & cum appuliſſent in terram Geneſareth, omnes qui in illa erant regione, ut cognoverunt de adventu ejus obtulerunt infirmos, & male ſe habentes, cupientes vel ſaltem tangere fimbriam veſtimenti: quotquot vero tetigerunt eum, ſanati ſunt.* Hæc pluribus Evangeliſtæ.

(c) Mat. 14. Marc. 6. Joan. 6. Concord. cap. 58.

Altera (d) die cum turba quæreret Jeſum, nec invenirent, conſcendentes naviculas, navigarunt Capharnaum: ubi Dominus eos docturus, in primis illorum impetum retundens, & ad celſiora eos perducere cupiens, ſic eſt eos affatus: *Amen amen dico vobis: quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis. Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam* &c. Hac itaque occaſione, longiori ſermone multa de manducando pane cæleſti diſſerit; carnemque ſuam vere eſſe cibum, quem ſumpturi eſſent, qui vellent vitam habere æternam, dicit. Cumque hæc audientes Judæi, minime caperent, neque aſſequerentur quid ſibi vellet, invicem diſſerebant: offenſionemque ex iiſdem verbis paſſi ſunt etiam complures diſcipulorum, ut jam ab illo recederent, nec ulterius ſequerentur. Quod videns Jeſus, converſus ad duodecim Apoſtolos dixit: *Numquid & vos vultis abire? Tunc Petrus ex perſona omnium (quod eſſet ipſorum caput) profitetur dicens: Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, & nos credimus, & cognovimus quia tu es Chriſtus filius Dei.* XII.

(d) Joan. 6. Concor. c. 19. Jeſus de Euchariſtia diſſerit.

Hujus equidem ſingularis, ac quæ aureis ſcribi & commendari debeat in perpetuum litteris, opportunæ veræque Petri confeſſionis ſenſum altiorem, quo cumulatiſſime referta eſt, perſcrutatus Cyprianus (e), hæc ait: *Loquitur illic Petrus, ſuper quem ædificata fuerat Eccleſia, Eccleſiæ nomine, docens & oſtendens quia etſi contumax & ſuperba obaudire nolentium multitudo diſcedat, Eccleſia tamen a Chriſto non recedit: & illi ſunt Eccleſia, plebs ſacerdoti adunata, & paſto-* XIII. Petri confeſſio.

(e) Cypri. ad Flor. epiſt. 69. edit. Pamel.

paftori fuo grex adhærens. Unde fcire debes Epifcopum in Ecclefia effe, & Ecclefiam in Epifcopo. Hæc Cyprianus. Non prætermittimus dicere, unum ex his, qui a Chrifto Domino recefferunt, tradi fuiffe Marcum, qui poftea Evangelium fcripfit, fed per Petrum ad Dominum revocatum: id enim Epiphanius (a) his verbis teftatur: *Hic*: Marcus fcilicet, *unus erat de feptuagintaduobus difperfis ob verbum quod dixerat Dominus: Nifi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus fanguinem, non habebitis vitam in vobis; velut Evangelii verba legentibus clare indicant; tamen per Petrum revocatus, dignus efficitur repleri Spiritu fancto, & Evangelium fcribere.* Hucufque Epiphanius. Monuit interim Jefus duodecim Apoftolos, quantumlibet ipfe eos elegiffet, nihilominus unum ex ipfis effe diabolum, intelligens nimirum Judam Ifcariothen, qui eum traditurus erat.

(a) Epiph. her. 51.

Marci lapfus.

XIV. Sub idem tempus peragrabat (b) Jefus Galilæam, a Judæa declinans, quod jam Judæi quærerent illum interficere. Accedentes autem ad eum Pharifæi, de difcipulis Domino, quod non lavarent manus cum manducarent, negotium faciunt; fed redarguit eos Jefus, quod quæ funt foris tantum, emundent; quæ autem funt intrinfecus, cordis nempe immunditias, negligant, & quod maximum omnium eft, Dei mandata peffumdent, & fuas fervandas conftituant traditiones, nimirum baptifmata urceorum & calicum, & his fimilia; quod addit Evangelifta: *Pharifæi, & omnes Judæi, nifi crebro laverint manus, non manducant, tenentes traditionem feniorum & a foro venientes, nifi baptizentur, non comedunt: & alia multa funt, quæ tradita funt illis fervare.* Addit Epiphanius (c), fuiffe quoddam genus Scribarum & Pharifæorum, qui fingulis anni diebus baptizarentur, eaque de caufa appellatos effe Hemerobaptiftas, ftatuentes hominem non poffe vivere, nifi fingulis diebus in aquam mergeretur, ac ita ablueretur, & fanctificaretur ab omni culpa: At de his jam fupra nonnihil attigimus. Exprobrabat infuper Dominus, quod & in eo illi irritum facerent mandatum Dei propter traditionem hominum, dum contra legem Dei parentes negligerent, quodque illis debebatur, tribuerent facerdotibus. Demum docet quæ fint quæ hominem poffint inquinare, nimirum non quæ intrant in os hominum, fed quæ progrediuntur ex ore; & quæ illa fint, numerat.

(b) Mat. 15. Marc. 7. Concord. c. 60.

(c) Epiph. in Panar. hær. 17.

XV. Receffit (d) poft hæc Dominus in partes Tyri & Sidonis: quando Gentilis femina Syrophœniffa, ex ftirpe Chanaan, indeque Chananæa nominata, habitans in Phœnicia maritima regione Syriæ, egreffa e finibus fuis, conveniens Dominum pro filia fua, quod male a dæmonio torqueretur, plurimum interpellat: quam cum aliquandiu quafi adverfatus fuiffet, quod Gentilis effet femina; tandem illa inftantius & importunius magnis precibus contendens, ab eo poftulatum accepit. Inde vero recedens, reverfus eft ad mare Galilææ per medios fines Decapoleos: cujus provinciæ civitas erat omnium maxima (ut auctor eft Jofephus) (e) Scythopolis, Tiberiadi vicina, at eam provinciam Plinius (f) & recentiores auctores (g) defcribunt. Cum autem eo acceffiffet Dominus, adducunt ad eum furdum & mutum; cujus liniens linguam fputo, mirifice curavit (h). Afcendentem deinde in montem, turbæ multæ fecutæ funt eum, offerentes mutos, cæcos, claudos, ac debiles; quos omnes curavit. Cumque jam turba triduo apud Jefum perfeveraffet, nec haberet quid manducaret; feptem panes & paucos pifciculos quos habebant difcipuli, benedicens, juffit illis apponi: quibus cibo expletis, fuperfuerunt adhuc feptem fportæ fragmentorum, cum hi qui comediffent, ad quatuor millia fuiffent, exceptis mulieribus atque parvulis. Poft hæc vero afcendens naviculam, venit in fines Mageddon & Dalmanutha, loca (ut tradit Hieronymus (i)) trans mare Galilææ circa Gerazan. Accefferunt (k) interim ad eum Pharifæi & Sadducæi, quærentes ab eo fignum de cælo: fed rejecit eos Dominus, quod pravo animo id exquirerent; eofque reprehenfos dimittens confcendens navim transfretavit: inde difcipulos de pane folicitos redarguit, monuitque cavere fermentum Pharifæorum, Sadducæorum, necnon Herodis; ipforum hærefes fignans, quarum antea meminimus. Pervenerunt fimul Bethfaidam ubi Chriftus cæcum curavit, fputo ejus oculos tangens.

(d) Mat. 15. Marc. 7.

Chananææ filia fanatur.

(e) Jof. de bello Jud. l. 3. c. 16.

(f) Plin. lib. 5. cap. 18.

(g) Burchard. de loc. fanct. part. 1. c. 4.

(h) Mat. 15. Marc. 8. Concord. cap. 64.

(i) Hier. de loc. Hebraic.

(k) Mat. 16. Marc. 8. Concord. cap. 64.

XVI. Venit poft hæc in partes (l) Cæfareæ Philippi: & cum folus effet orans, cum difcipulis fuis, interrogabat eos, dicens: *Quem dicunt homines effe filium hominis? At illi dixerunt: Alii Joannem Baptiftam, alii autem Eliam, alii Hieremiam, alii vero quafi unum de Prophetis, & quia unus Propheta de prioribus furrexit. Tunc dicit illis Jefus: Vos autem quem me effe dicitis? Refpondens Simon Petrus, dixit ei: Tu es Chriftus, filius Dei vivi. Refpondens autem Jefus, dixit ei: Beatus es Simon Bariona: quia caro & fanguis non revelavit tibi, fed Pater meus, qui in cælis eft. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & fuper hanc petram ædificabo Ecclefiam meam: & portæ inferi non prævalebunt adverfus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum. Et quodcumque ligaveris fuper terram, erit ligatum*

(l) Mat. 16. Marc. 8. Luc. 8. Concord. cap. 66.

Petri confeffio.

gatum & in cælis: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis. Hæc cum dixisset, comminatus est eis, ne cui dicerent quia ipse esset Christus; adjiciens eundum sibi Hierosolymam in qua multa pateretur, novissime vero dirum mortis supplicium, tertiaque die gloriose virtute sua resurgeret. Verum, quod monuisset cavendum a fermento Herodis, quem aliquando vulpem nominavit; ab ejus tetrarchia cum jam recessisset, ad Philippi Tetrarchæ ditionem commigrare voluit, profectus (*a*) Cæsaream Philippi, sic dictam ex Panneade, ac postea Neroniam ab Agrippa in Neronis (*b*) gratiam nuncupatam, de qua & antea verba fecimus. Admirandum est quam maxime in Galilæa fuerit illa Pharisæorum hæresis propagata, qua (quod diximus superius, dum de sectis Judæorum egimus) defunctorum animas in alia corpora pro meritis cujusquæ personæ commigrare dicebant; dum post tot signa a Domino in Galilæa edita, ea de Christo invaluisset opinio, ipsum esse Joannem Baptistam, vel Hieremiam, aut quempiam alium ex prioribus Prophetis illis: quos quidem omnes cum constet fuisse defunctos; sic intellexisse certum est, quod anima alicujus ex his in Christum migrasset.

(*a*) *Joseph. antiq. lib. 18. c. 3.*

(*b*) *Joseph. antiq. lib. 20. c. 16.*

XVII. Concilii celebrandi typus.

Hic pedem sistat, atque paulum attendat diligens lector rem animadversione dignissimam. Ejusmodi namque tanti ponderis & auctoritatis actio Christi, typum quemdam exprimit celebrandi Concilii: Cum missis ceteris, solus cum discipulis, post preces Deo oblatas, de summa rerum quæstionem proponit: & admirabili quodam ordine, ut prius destruantur errores, ac subinde solida firmitate veritas stabilita locetur; In primis interrogat, quæ sit illorum qui foris sunt, opinio de filio hominis: sed cum deliramenta potius & insana ab illis dicta ferrentur, quid demum ipsi de ea re sentirent, rogat sententias omnium. Petrus primus omnium, licet non ætate ut sæpius diximus, sed dignitate, talem fert sententiam, ut causam ipse definiat, & quid ab omnibus sentiendum esset, erudiat atque decernat, ac fidei canonem perpetuo permansurum constituat: ut nihil ferme jam esset opus consulere ceteros tunc Apostolos, ac rogare quænam essent aliorum de ea re sententiæ ac opiniones. Idcirco etiam satis fuit Christo, Petrum fuisse locutum, ac quid de fide sentiendum esset, clavum fixisse. Quin & laudavit sententiam ejus; eamque non esse habendam ut communem vel vulgarem, aut ex sensibus humanis depromptam, sed divinitus a Deo Patre illi per Spiritum sanctum infusam, ceteris audientibus, patefecit.

XVIII. De summo Sacerdotio.

Hinc etiam, quoniam divina illa Sapientia prævidebat fore, ut in Ecclesia sæpius ejusmodi quæ ad fidem pertinent, orirentur controversiæ ac disceptationes, jure consuluit, ut a quo quid quolibet tempore decernendum foret, in comperto esset; & ne ex cujusque animi sententia fide in diversa distracta, divina in Ecclesia collata sacramenta vilescerent, unum idemque visibile omnibus caput statuendum putavit, cui ceteri subessent ac parerent. Quod quidem jure divino humanoque semper ubique gentium factitatum esse, compertissimum est. Apud Hebræos enim summum Pontificem, qui ceteris præesset sacerdotibus, a Deo institutum esse, non est qui nesciat: de quo præter illa quæ leguntur in divinis Scripturis, hæc Josephus (*c*) adversus Apionem agens habet his verbis: *Quæ poterit lex esse melior, aut justior, quam ea quæ Deum Principem omnium esse confirmat, sacerdotibus in communi quidem res præcipuas dispensare permittit, summo vero Pontifici aliorum sacerdotum principatum competente injungit?* Hæc Josephus. Sed & quænam apud Gentes optimis legibus reperitur instituta Respublica in qua non unus esset summus sacerdos, qui jure & auctoritate ceteros antecelleret sacerdotes? Non morabimur hæc in singulis demonstrare: satis ad exemplum ipsa in primis Romana Respub. in qua Pontifex maximus maximum omnium tum in ceteros sacerdotes, tum in alios magistratus sibi vindicabat imperium. In Atheniensium quoque Republica summus etiam sacerdos erat, qui in Areopago rogabat singulorum Sententias, ac colligebat: est de his exemplum in decreto, quod Josephus (*d*) recitat facto sub Principe Agathocle.

(*c*) *Joseph. contra Apion. lib. 2.*

(*d*) *Joseph. antiq. lib. 14. c. 16.*

XIX. Petri principatus.

Quod igitur divino humanoque jure, ac optima rationique in omnibus consentanea institutione, sancte pieque ab omnibus, nonnisi numine impellente, vel naturæ jure id exigente, mutua velut quadam consensione factum esse reperiretur: Jesus, qui non legem scriptam venisset abrogare, jusve naturale a Deo menti cujusque insitum labefactare, sed numeris omnibus omnia absolutissima reddere, instituto jam in Ecclesia collegio Apostolorum, ex illis unum omnium maximum ac principem, qui ceteris præesset, elegit. Fuit hic Simon Joannis, sive dixerimus Jonæ (est idem Joannes quod Jonas abbreviate apud Hebræos) hic inquam, qui (ut vidimus) tam prompto & alacri animo, quæ divinitus acceperat de Christi divinitate, palam confessus fuit; & ab eo gratiam rependente, sponsionem illam omnium maximam, quod Cephas vocandus esset, acceperat; in præsentiarum est, id feliciter consecutus, di-

dicente ei Domino: *Tu es Cephas* (sic enim vocem hanc, ut a Domino Syriace est prolata, describimus) *& super hanc Cephan*(quod significat durissimam petram) *aedificabo Ecclesiam meam*: Latine sic dicenda sententia: *Tu es Petra & super hanc Petram, &c.* Sed usitatius loco Petrae, Petrus, quod magis conveniat viro vox masculina, dici consuevit. At de nomine Petri, quod idem sit ac Petra, & non derivativum ab ea, satis superius ostensum est, cum de Cephae nomine disseruimus; eosque insigniter decipi ignorantia vocis Syriacae demonstravimus, qui Petrum non esse petram, sed a petra deductum esse, existimarunt.

XX. Quoniam vero hoc sacro Apostolorum conventu Dominus noster Jesus Christus Ecclesiae suae sanctae jacturus fundamentum, primarium lapidem ponit, dicens: *Tu es Petrus, &c.* Quod instituti ratio postulat, de ipso Ecclesiae fundamento paulo fusius agamus. Nemo quid abjectum vel humile cogitet, dum audit super Petrum a Christo esse superaedificatam Ecclesiam, quasi tanta structura super hominem quempiam innitatur: nam sic eam dicimus supra Petrum esse a Christo fundatam, ut idem ipse Christus basis quaedam sit, ac potius structurae fundamentum, de quo Paulus (*a*) ait: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est, quod est Christus Jesus.* Et quoniam sicut caput est Ecclesiae Christus, ita & caput Christi (ut idem ait Apostolus *b*) Deus est: merito affirmandum sit, tantam molem aedificii potissimum supra Deum inniti, in quo omnis (*c*) aedificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino. Verum quamtumlibet Deus omnipotens totum hoc quod oculis cernitur, admirabili quadam sapientia ac providentia moderetur; nihilominus tam in caelo quam in terra statuit principatus: quibus qui sunt subditi pareant, quamobrem licet ipse sit auctor Ecclesiae, protector ac moderator; tamen principatum quemdam in ea esse voluit, ac monarchiam, quam Petro contulit, ac in ejus successores propagavit. Sicut ergo (quod certum est) nemo potest aliud ponere fundamentum, praeter id quod positum est, quod est Christus; ita etiam nec aliud quispiam ponet, quam quod posuit Christus, neque convellet, quod ipse firmavit, dicens: *Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.*

(*a*) 1. Cor. 3. (*b*) 1. Cor. 11. (*c*) Ephes. 2.

Ecclesiae fundamenta.

XXI. Super Petrum quomodo Ecclesia sit. Hanc nihilominus sententiam, quantumvis apertam ac perspicuam, Novatores destruere volentes cavillationibus, eo amentiae provecti sunt, ut dicere non erubescentes eam non esse intelligendam de Petro, sed de Christo, in alienum prorsus sensum & longe a vero diversum distrahere haec verba non veriti sint; adeo ut non magis Petri, quam aliorum Christianorum hominum, de quibus Apostolus dicit: *Et vos coaedificamini in habitaculum Dei in Spiritu sancto*: Velint habitam esse rationem. Verum quam germane, quam pie ac sancte ea Christi verba sancti Patres semper acceperint; instar omnium unus satis idoneus posset esse testis Cyprianus, qui temporis antiquitate, doctrinae praestantia, martyrii denique dignitate & amplitudine ceteros facile antecellere videatur: quem, quid in eam sententiam dixerit, audiamus: in primis enim ad Cornelium scribens haec ait (*d*): *Petrus tamen, super quem aedificata a Domino fuerat Ecclesia, unus pro omnibus loquens, & Ecclesiae respondens voce, ait: Domine, ad quem ibimus? verba vitae aeternae habes, &c.* Haec eadem scribens ad (*e*) Florentium Pupianum, cujus verba superius recitavimus. Idem de habitu virginum sic: *Petrus etiam, cui oves suas Dominus pascendas tuendasque commendat, super quem posuit & fundavit Ecclesiam, aurum quidem sibi esse & argentum negat.* Idem de unitate Ecclesiae: *Super illum unum* (Petrum scilicet) *aedificat Ecclesiam suam.* Et infra haec etiam verba, post multa de primatu Petri: *Hoc erant utique & ceteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio praediti honoris & potestatis: sed exordium ab unitate proficiscitur. Primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia, & cathedra una monstretur: & pastores sunt omnes sed grex unus ostenditur.* Alia id genus multa ibi habet, quae brevitatis causa praetermittimus. Rursum de bono patientiae: *Item*, inquit, *Petrus, super quem Ecclesia Domini dignatione fundata est, &c.* Haec Cyprianus, qui de Petro saepe eadem inculcat. Antiquior ipso quidem Tertullianus (*f*), licet alioqui in Romanam parum aequus, haec de Petro nihilominus: *Latuit aliquid Petrum aedificandae Ecclesiae petram dictum?* Idem in libro de monogamia: *Petrum solum invenio, maritum per socrum: monogamum praesumo per Ecclesiam, quae super illum aedificata, omnem gradum ordinis sui de monogamis erat collocatura.* Et in libro de pudicitia: *Qualis es*, inquit, *evertens atque commutans manifestam Domini intentionem, personaliter hoc Petro conferentem: Super te, inquit, aedificabo Ecclesiam meam.*

(*d*) Cypr. epist. 55. (*e*) Cypr. epist. 59. (*f*) Tertull. lib. de praescript. c. 21.

XXII. Patrum omnium una sententia. Origenes (*g*) item in hunc modum: *Petro summa rerum de pascendis ovibus cum traderetur, & super ipsum velut super petram fundaretur Ecclesia, nullius confessio virtutis alterius ab eo nisi charitas exigitur.* Idem (*h*) ipse alibi: *Petrus, super quem Christus fundavit Ecclesiam, duas tantummodo epistolas scripsit.*

(*g*) Orig. in epist. ad Rom. c. 6. lib. 5. (*h*) Orig. in Matth. de can. novi testamenti.

(a) Epiph. in Ancorat.

Epiphanius (*a*) vero non minus eleganter profitetur eadem; cujus idcirco verba audiamus: *Ipse Dominus*, inquit, *constituit eum primum Apostolorum, petram firmam, super quam Ecclesia Dei ædificata est & portæ inferorum non valebunt adversus illam: portæ enim inferorum sunt hæreses & hæresiarchæ*, &c. At quid Hilarius (*b*) de Petro? O *in nuncupatione novi nominis felix Ecclesiæ fundamentum, dignaque ædificatione illius petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolveret: O beatus cæli janitor, cujus arbitrio claves æterni aditus traduntur, cujus terrestre judicium præjudicata auctoritas sit in celo!* Hæc ille. Hieronymus (*c*) insuper scribens ad Damasum, egregius ceterorum veritati adstipulantium socius invenitur, sic dicens: *Beatitudini tuæ id est, cathedræ Petri communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio: Quicumque extra domum hanc agnum comederit, profanus est.* Idem alibi (*d*): *Sicut ille princeps philosophorum, ita hic Apostolorum fuit, super quem Ecclesia Domini stabili mole fundata est, quæ nec impetu fluminis, nec ulla tempestate concutitur.* Ac iterum (*e*): *Super unum montium Christus fundat Ecclesiam, & loquitur ad eum: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Atque hæc eadem alibi sæpius (*f*).

(b) Hilar. in Matt. c.16.

(c) Hier. epist. 17.

(d) Hier. advers. Pelagian.

(e) Hier. in Isai. c. 2.

(f) Hier. in Matth. c.16. contra Jovinian. lib. 1. ad Marcell. epist. 54.

XXIII. Ambrosius etiam id ipsum multoties testatum reliquit, ut cum ait: (*g*) *Vos autem quem me esse dicitis? Petrus statim, loci non immemor sui primatum egit, primatum confessionis utique, non honoris, primatum fidei, non ordinis.* Hæc de Petro Ambrosius, cum nondum caput Ecclesiæ fuerat a Domino constitutus. Sed quid subdit? *Hic est ergo Petrus, qui respondit pro ceteris Apostolis, immo pro ceteris, & ideo fundamentum dicitur*: & post pauca: *Fides ergo est Ecclesiæ fundamentum: non de carne Petri, sed de fide dictum est: quia portæ inferi non prævalebunt, sed confessio fidei vicit infernum;* hanc idcirco Ambrosius de carne Petri & fide Petri habet distinctionem, ne videretur cum Petro etiam interiisse Ecclesia: ceterum nonnisi ex fidei confessione eam Petrus prærogativam promeruit, unde idem Ambrosius (*h*) hæc alibi: *Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: petra enim dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamenta posuerit, & tamquam saxum immobile totius operis Christiani compagem molemque contineat*, &c. Certe ipsum Ambrosium non aliud quam hoc ipsum sensisse, quod Petrus sit petra, super quam Ecclesia sit fundata, Augustinus testatur (*i*).

(g) Ambros. de incar. c.4. in fin. & c.5.

Ambrosii distinctio.

(h) Ambros. serm. de fide Petri.

(i) Aug. Retract. lib.1 c.21.

XXIV. Sic etiam eodem sensu super fidem Petri & aliqui alii dixerunt fundatam esse Ecclesiam; non quod illam separarent a persona Petri, sed ne uno extincto Petro, etiam fides Christi, ipsaque Ecclesia corruisse videretur; cum & Dominus sit Petro pollicitus fidem ipsius nullo umquam tempore desituram. Nam & Cyrillus (*k*) qui istud ipsum dixerat in libris de Trinitate, quid alibi (*l*) profiteatur, attendamus: *Non Simon*, inquit, *fore jam nomen sibi, sed Petrus, prædicit: vocabulo ipso commode significans, quod in eo tamquam in petra lapideque firmissimo suam esset ædificaturus Ecclesiam.* In eodem sensu Basilius (*m*) etiam hæc de Petro: *Quoniam fide præstabat, Ecclesiæ in se ædificationem suscepit;* & alibi (*n*): *Etsi*, inquit, *Petrus petra est, non ut Christus petra est, sed ut Petrus petra est. Christus enim re vera petra est immobilis & inconcussa; Petrus vero propter hanc petram: largitur enim Deus suas dignitates, non evacuans se, sed habens dat. Lux est: Vos estis*, inquit, *lux mundi. Sacerdos est: sacerdotem facit. Petra est: petram facit* &c. Rursus etiam Gregorius (*o*) Nazianzenus hæc habet verba, dum agit de Petro: *Vides quemadmodum ex Christi discipulis, magnis utique omnibus, & excelsis, atque electione dignis, hic petra vocetur, atque Ecclesiæ fundamenta fidei suæ credita habeat?* hæc Gregorius. Chrysostomus item, qui in eamdem sententiam locutus videbatur, hæc, locum illum Matthæi explicans (*p*), ait: *Pater ad Hieremiam dicebat* (*q*): *Sicut columnam ferream, & sicut murum æneum posui te, sed ipsum quidem genti uni Pater, hunc autem universo terrarum orbi Christus præposuit:* & paulo post sic: *Ego tibi dico*, inquit, *tu es Petrus, & ego super te ædificabo Ecclesiam meam:* & alibi: *Princeps Apostolorum Petrus, super quem Christus fundavit Ecclesiam, vere immobilis petra, & firma confessio, nonne pauper erat?* &c.

(k) Cyril. de Trinit. lib.4.

(l) Cyril. in Joan. c. 12. lib. 5.

(m) Basil. advers. Eunom. lib.1.

(n) Basil. hom. 29. de pœnit.

(o) Greg. Nazian. orat. de mod.

(p) Chrys. in Matt. hom.55.

(q) Hier. 1.

Non prætereamus Augustinum, qui & istæc de Petro in Ecclesia adversus Donatistas cani voluit his versibus (*r*): XXV.

Numerate sacerdotes vel ab ipsa Petri sede,
Et in ordine illo Patrum quis cui successit, videte.
Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.

(r) Aug. in Psal. contra partem Donat. Habetur tom.7. in princ.

Hæc cum dicat, atque occini in Africana Ecclesia ipse velit: cur Novatores de eodem Patre quæstionem movent, quasi hæc verba, *Et super hanc Petram* intelligenda dixisset de Christo? Sed ad hæc & alia quæ superius ex eodem auctore citavimus, dum de Cephæ nomine egimus, provoco illos. Quod si idem ipse in Retractationibus suis legentium arbitrio relinquat, quam velint ex duabus sen-

Augustini sententia.

ten-

tentiis alteram sequi; hæc idcirco tunc ipse (quod alias diximus) quod vim vocis Syriacæ minus fuerit assecutus, dum putavit (quod ait) nomen Petri non esse idem quod petra, sed derivatum ab ea. At ne eadem sæpe repetere cogamur, consule quæ superius dicta sunt de nomine Cephæ. Porro nullum est dubium, quin idem Pater sit fidissimus assertor primatus Petri, ut cum ait (*a*): *Quis enim nesciat Apostolorum principem beatissimum esse Petrum?* &c.

(*a*) Aug. in Joan. tract. 56.

XXVI. In hanc sententiam hæc S. Leo (*b*): *De toto mundo unus sanctus Petrus eligitur qui & universarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiæ Patribus præponatur: ut quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint multique pastores, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit & Christus*, &c. Hæc ille, qui plura habet id genus. Isthæc ipsa omnia etiam in sacrosancto Concilio Oecumenico Ephesino (*c*) coram Patribus Apostolicæ sedis Legatus Philippus his professus est verbis: *Non ignara est vestra beatitudo, totius fidei, ceterorumque omnium Apostolorum caput beatum Apostolum Petrum extitisse*: idemque inferius hæc verba (*d*): *Nulli dubium, immo sæculis omnibus notum est, sanctum beatissimumque Petrum Apostolorum principem, & caput, fideique columnam, Ecclesiæ Catholicæ fundamentum, a Domino nostro Jesu Christo, Salvatore nostro, humanique generis Redemptore, cælestis regni claves accepisse: solvendi atque ligandi potestate, quam acceperat, usum fuisse; necnon per successores suos hucusque semper vivere, causas decernere, semperque victurum esse*. Hæc ille in frequenti ac plena Synodo.

(*b*) Leo serm. 3. in Anniversf. die suæ assum.

(*c*) Act. Ephes. Conc. tom. 1. cap. 5. edit. Peltanæ.

(*d*) Act. Ephes. Concil. tom. 1. cap. 16. edit. Peltanæ.

XXVII. Fundamentum immobile. Denique ne ulterius longiori digressione vagemur, sed uno verbo dicamus, quotquot post recitatos fuerunt scriptores Ecclesiastici Orthodoxi, quotquot etiam fuerunt Synodi in Spiritusancto legitime congregatæ, id ipsum omnes æque constanter ingenueque professi sunt, Petrum scilicet a Christo Domino fundamentum Ecclesiæ esse constitutum: atque adeo, ut sicut (quod diximus) nemo potest fundamentum aliud ponere, præter id quod positum est, quod est Christus; ita nemo revellere aut dissolvere umquam valeat Ecclesiæ fundamentum, quod posuit Christus, compaginatum Christo, ac stabilitum verbo Christi. Hæc itaque adeo solida atque constantia, verbo Domini ac totius Catholicæ Ecclesiæ confessione recepta atque probata, velle iterum in dubium revocare, nonnisi emotæ mentis, perfrictæ frontis, infrænis linguæ, ac denique vecordis hominis esse potest. Sed insaniant licet: firmata tamen semel verbo Domini supra firmam petram Ecclesiæ portæ inferi non prævalebunt, sicut nec prævaluerunt, adversus eam. Verum stabit & in hoc verax sententia Domini, qua dicit (*e*): *Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem vero ceciderit, conteret eum*. Ceterum quod pertinet ad primatum Petri jam verbis Domini stabilitum: quomodo alias in futurum frequentius fuerit demonstratus, & certis quibusdam signis evidentissime declaratus, ac subinde in posteros propagatus, suis locis opportunius dicemus; nec suo etiam loco tacebimus, quomodo Dominus pollicitus sit se daturum claves Petro, & quando id impleverit. Nunc vero ad ipsam Evangelicam historiam redeamus.

(*e*) Matt. 21.

XXVIII. Christus prædicit de sua passione. In hunc modum stabilito Ecclesiæ Catholicæ fundamento; Dominus comminatus (*f*) ne cui dicerent quod ipse Christus esset docens eos quid passurus Hierosolymis, & quomodo postea tertia die resurrecturus esset, palam prædixit. Tunc Petrus apprehendens eum, cœpit increpare illum, dicens: *Absit a te Domine, non erit tibi hoc. Ad quem conversus Jesus, redarguens eum dixit: Vade post me satana, scandalum es mihi: quia non sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum. Hinc certe videmus* (inquit Joannes Chrysostomus *g*) *non a se ipso, sed ex revelatione priora illa dixisse: quia in his quæ revelata non sunt, turbatur, & percellitur, & centies audiendo non sentit quod dicitur. Didicerat quæ professus fuerat rudimenta fidei, quod Christus esset filius Dei: sed nondum didicerat mysterium Crucis: non enim adhuc, sicut illud, fuerat ei revelatum a Patre: ut merito dicatur sapere quæ sunt hominum, & non quæ sunt Dei, appareatque humano spiritu ea dixisse; & quia immenso quodam* (*h*) *amore illius tenebatur nonnisi quæ pacifica ac jucunda essent, cupiebat illi: ut cum in monte Thabor dixit: Faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, &c.* Sicque quantumlibet appellet eum satanam, non tamen (*i*) afflatum dicit spiritu satanæ, sed humano potius, quippe quod sapiat quæ sunt hominum. Porro sic appellat eum satanam, non quod sit spiritus ille nequam (quomodo enim vel esse, vel agi poterat diabolico spiritu, cum Dominus illum, quod quæ sunt hominum & non Dei sapiat, tantum accuset?) sed satanam appellat, hoc est, adversarium (id enim proprie hæc vox σατανᾶς, significat) ut qui Cruci ipsius adversaretur: sic & eumdem sibi esse scandalo dicit, quasi impedimento sive offendiculo in via, dum obsistit Domino, ne pateretur. Eo vero velut terræmotu etsi concussus est Petrus, non tamen convulsa est ipsa petra, verbis Domini compagi-

(*f*) Matth. 6. Marc. 8. Luc. 9. Concord. c. 66.

(*g*) Joan. Chrysost. in Matt. hom. 55.

(*h*) Hier. in Matth. c. 6.

(*i*) Chrys. in Matt. hom. 55.

paginata & stabilita, quam immobilem fore permansuram promisit.

XXIX. Transfiguratio Domini.

(a) Matt. 16. Marc. 8. Luc. 9. Concord. Evang. c. 66.

Post hæc (a) convocata turba, de tollendo ab unoquoque crucem suam, & ut sequerentur se tradidit disciplinam; & quæ foret pœna non confitentis, sed erubescentis, admonuit, prædixitque de suo adventu cum gloria. Inde (b) post dies ferme octo assumens secum Petrum, Jacobum, & Joannem, ducit eos in montem excelsum seorsum; & dum oraret, transfiguratus est ante eos, adeo ut sicut Sol facies ejus resplenderet. Visi sunt Moyses & Elias loquentes cum eo de excessu quem Hierosolymis impleturus erat: quid tunc Petrus dixerit, ac cætera quæ sunt secuta, Evangelistæ fusius prosequuntur. Montem illum excelsum, fuisse Tabor in Scripturis divinis celeberrimum, apud omnes est in confesso. Hunc Josephus (c) Itabyrion nominans, situm scribit inter Scythopolim & Campum magnum protensum in altitudinem triginta stadiis, ex Septentrionali parte esse inaccessum, in vertice habentem planitiem viginti stadiorum. De eo item Hieronymus (d) hæc habet: *Thabor terminus Zabulon: est autem mons in medio Galilææ campo, mira rotunditate sublimis, distans a Diocæsarea decem millibus contra Orientalem plagam: qui confinium quoque inter tribum Issachar & Nephtalim fuit.* Hæc ille. Idemque superius, distare ait ab eo Naim duobus milliariis contra meridiem. Nazareth vero contra Legionem in quintodecimo ejus milliario ad orientalem plagam juxta montem Thabor. Ita Hieronymus. Distare autem Nazareth a monte Thabor sex dumtaxat milliaribus ad occidentem, prodidere, qui scripsere de locis sanctis. Auctor est Beda (e), in memoriam tam gloriosi mysterii, tres illic in montis vertice esse ædificatas ecclesias secundum quod dixerat Petrus: *Faciamus hic tria tabernacula;* grande insuper apud eas monasterium esse constructum. Fuisse totam planitiem montis verticis muro cinctam, atque munitam adversus Romanos, idem qui supra Josephus testatur. Christianos illo accedere consuevisse religionis causa, affirmat S. Hieronymus (f), qui de Paula hæc scribit: *Scandebat montem Thabor, in quo transfiguratus est Dominus: aspiciebat procul montes Hermon & Hermonium, & campos latissimos Galilææ, in quibus Sisara & omnis exercitus ejus, Barach vincente, prostratus est: Torrens Cisson, qui mediam planitiem dividebat; & oppidum juxta Naim, in quo viduæ suscitatus est filius, monstrabatur.* Hæc ille. Sed jam cæteras res a Domino gestas prosequamur cœpto ordine.

(b) Matt. 17. Marc. 9. Luc. 9. Concord. c. 67.

(c) Joseph. de bel. Jud. lib. 4. c. 2.

(d) Hier. de locis Hebraic.

(e) Beda de locis sanct. c. 17.

(f) Hieron. ep. 27.

XXX.

(g) Matt. 17. Marc. 9. Luc. 9. Concord. c. 68.

Sequenti (g) vero die cum jam descendisset de monte, dæmoniacum curat, quem discipuli ejus curare non potuerant, quos incredulitatis redarguit, & quanta tribuenda essent habenti fidem, adjunxit. Post hæc Galilæam (h) peragrans, rursus de futura sua passione sermonem ingessit: quo contristati sunt discipuli ejus, ac timentes non ausi sunt quicquam eum rogare. Cum vero advenisset Capharnaum, exactor tributi de didrachmate persolvendo a Domino, Petrum interpellat. Jesus quamvis se ab eo tributo esse liberum demonstraret, tamen ne offenderentur homines, jussit Petrum piscari, & de statere invento in ore piscis persolvi tributum. Quod cum didrachma sit dictum, non aliud esse videtur, quam illud (i) quod a Domino est imperatum filiis Israel: nimirum ut viri omnes a vigesimo anno & supra pro redemptione & propitiatione sua darent in usum tabernaculi dimidium sicli, quod est didrachma: duo autem didrachmata unum faciunt staterem; duo autem stateres unam unciam, prout Epiphanius (k) docet his verbis: *Libra habet duodecim uncias: uncia habet stateres duos: stater quidem est dimidium unciæ, habet autem duo didrachmata. Siclus, qui & quadrans dicitur, quarta pars est unciæ, dimidium stateris, habens duas drachmas: unciæ enim erant octo drachmæ.* Hæc Epiphanius, quibus consentientia scribit Hieronymus (l), & alii.

(h) Concord. cap. 69.

De persolvendo didrachmate.

(i) Exod. 30.

(k) Epiphan. lib. de mens. & pond.

(l) Hieron. in Ezech. c. 4. & Joseph. antiq. lib. 3. cap. 9.

XXXI.

Usque autem ad Vespasiani tempora perseverasse ejusmodi tributi solutionem, ut singuli duas drachmas offerrent in templo, Josephus (m) auctor est: qui addit, templo destructo, ac subactis Judæis illud ipsum didrachma ab omnibus Judæis ubique gentium habitantibus in Capitolium ferri jussum. Sunt hæc verba ipsius. *Stipendium vero, ubicumque degerent, Judæis indixit, binasque drachmas singulis annis deferre in Capitolium jussit, ita ut ante hac Hierosolymorum templo pendebant.* Sic namque ubicumque gentium agere solerent Judæi, singulos eorum ejusmodi didrachma pendere solitos, idem (n) auctor affirmat. Putarunt nonnulli, eo quod dixerit Dominus, interrogans Petrum: *Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel censum? a filiis suis, an ab alienis?* dictum didrachma, tributum esse, quod tunc Judæi Romanis persolverent. Sed hæc minime nobis probantur: quandoquidem id quod in exemplum deducitur, non est id ipsum de quo agitur. Porro ea de Regibus gentium exempli causa a Domino fuisse inducta, nulli dubium est: nam quo modo cum veritate consistere potest, & ad Christum inferri quod dicitur de Regibus gentium, qui non exigunt tributum a filiis? num ex Regibus gentium erat progenitus Christus, ut immunis esset a pensione tributi? Sed optime illud in-

(m) Joseph. de bello Jud. lib. 7. c. 26. in fin.

(n) Idem antiq. lib. 1. cap. 12.

Judæi Romani didrachma solverunt.

infertur: sicut Reges gentium a filiis tributum non exigunt, eadem ratione Dei filium esse immunem a tributo, quod Deo penditur ad usum templi. Verum enimvero diversi generis fuisse tributum, quod Judæi persolvebant Romanis, opportunius suo loco agemus, cum de numismate census, quod ostensum est Christo, fusius differemus. Qui ergo venit in omnibus legem implere, didrachma etiam, ne quisquam ex Judæis offenderetur, persolvere non recusavit.

XXXII. A tributo qui sint liberi.

Sed quod præ cæteris Petrus interpellatur pro Domini tributo, eidemque de eo solvendo præ cæteris mandatur cura, ac ad piscandum mittitur; & invento statere, pro Domino ac pro se exactori solvere jubetur: quid aliud nisi Petri primatum insinuat? Verum cum Reges non a filiis tributum exigere solere, Dominus monstrasset: inde nec se nec suos tributi lege teneri, perspicue inferre voluit; ut & hinc videas quam perperam ex his Novatores novam inferant sententiam, sacerdotes ac clericos non esse immunes a principum vectigalibus. Quid de his dicam, cum Reges gentium tantum detulerint sacerdotibus suis, ut absque tributo eos liberos agere voluerint, hisque majora præstiterit Pharao (a) Rex Ægyptiorum sacerdotibus suis? Apud Romanos tantum abfuit, ut ipsi tributa persolverent, ut potius sumptus acciperent ex ærario, ut Dionysius (b) Halicarnassensis testatur. Ceterum non subest amplius aliqua ratio vitandi scandali, qua pro se & Petro voluit Jesus staterem pendi; nam tunc venerat implere legem, & necdum a Patre acceperat gentes hæreditatem suam. At cum ille Rex Regum mundo innotuit, & Regale instituit sacerdotium: quænam subest ratio vitandi scandali, si tributum a suis sacerdotibus non solvatur? Unde & Hieronymus (c) optime hoc in loco: *Nos*, inquit, *pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filii Regis a vectigalibus immunes sumus*. Quod scilicet immunes essent sacerdotes, ac omnis ecclesiasticus ordo a pensione tributi, Christi causa, cujus respectu Principes Christiani nullum illis de ea re negotium exhiberent. Atque hæc obiter, sed alias locupletius. Et ut redeamus unde digressi sumus: hæc declaravit Christus de primatu Petri: nam quantumlibet antea id sæpius demonstrasset, tamen quod (d) suborta fuisset in itinere contentio inter Apostolos, quis eorum videretur esse major, Jesus factis potius, quam verbis, voluit eos admonuisse. Cæterum non prætermisit admonere eos: nam cum essent domi, ac de his quæ tractassent in via, rogaret eos; ea occasione de humilitate sectanda egregiam instituit orationem: & ne invidiæ stimulis exagitarentur, aperte monstravit, eo majores fore homines in regno cælorum, quo hic humiliores animo extiterint, nec nisi humiles illuc ingressuros.

Petri primatus iterum declaratus.

(a) Genes. 47.

(b) Dionysius histor. Rom. lib. 2.

(c) Hieron. in Matth. cap. 17.

(d) Matt. 19. Marc 9. Luc. 9. Concord. cap. 70.

XXXIII.

Inter hæc Joannes Jesum interpellat de homine; qui in ejus nomine dæmonia ejiceret. At ille nullum ea de causa negotium ei faciendum dixit, quod non esset adversarius, qui suo nomine adversus dæmones uteretur. Rursus institutam semel persequens orationem; sicut præmium illi qui parvulum quempiam nomine suo reciperet, vel quid minimum eidem impartiretur eodem nomine, fore prædixit; ita (e) etiam gravissimis pœnis esse subjiciendum præmonet, si quis aliquem ex pusillis qui in ipsum crederent, quoquo modo offenderet; habereque illos Angelos defensores ac testes, qui semper videant faciem Dei Patris: omniaque insuper hic a nobis sufferenda, quantumlibet gravia, quam pati extorres esse a regno cælorum, admonuit: seque venisse in hunc mundum salvatorem, perinde ac pastor solet, relictis cæteris, ovem perditam quærere in deserto. Postmodum peccantes (f) admonendos esse docuit, & quo ordine id faciendum esset, commonuit Apostolos: in eorumque esse arbitrio eosdem solvere atque ligare: & quod ipsi statuissent in terris, haberi ratum in cælo. Roganti tum Petro, quoties peccanti homini deberet ignoscere, num septies. respondit: Non tantum septies, se etiam septuagies septies. Post hæc vero exemplo duorum conservorum debitorum, eosdem ad remittenda aliorum errata eleganter instituit: quorum alterum a domino suo debiti remissionem consecutum, quod conservi sibi pauca debentis non misertus fuisset, dominus iratus tradidisset cruciandum tortoribus, quoad usque redderet universum debitum.

(e) Matt. 18. Marc. 9. Concord. c. 71.

(f) Matt. 18. Concord. c. 72.

XXXIV. Debitorum antiquæ pœnæ.

Tortoribus quidem jure antiquo Romanorum tradi olim debitores, nulla est dubitatio: habes apud Livium (g) id sæpe testatum, nimirum debitores, qui solvendo non essent, dari in servitium creditoribus, ab illis in ergastulum trudi, ac verberibus flagellari. Dionysius (h) quoque idem testatur, additque non debitores tantum, sed & eorum filios creditoribus tradi solitos. Certe longe his immitior erat ac inhumanior lex duodecim tabularum, quæ his verbis conscripta recitatur a Gellio (i): *Æris confessi, rebusque jure judicatis, triginta dies justi sunto: post deinde manus injectio esto, in jus ducito: ni judicatum facit, aut quis endo eo in jure vindicit, secum ducito, vincito, aut nervo, aut compedibus quindecim pondo, non minore, aut si volet majore vincito: si volet, suo vivito; ni suo vivit; qui eum vinctum habebit, libram farris endo dies dato. Si volet, plus dato.* Erat, subdit auctor, jus

(g) Liv. decad. 1. lib. 2. & 6.

(h) Dionys. Halic. hist. Rom. lib. 6.

(i) Gell. lib. 20. c. 1.

jus interea paciscendi: ac nisi pacti forent, habebantur in vinculis dies sexaginta. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad Prætorem in comitium producebantur, quantæque pecuniæ judicati essent prædicabatur: tertiis autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tiberim peregre venum ibant: sed eam capitis pœnam, sanciendæ, sicuti dixi, fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu, novisque terroribus metuendam reddiderunt. Nam si plures forent, quibus reus esset judicatus, secare si vellent, atque partiri corpus addicti sibi hominis, permiserunt. Et quidem verba ipsa legis dicam, ne existimes me invidiam istam forte formidare: *Tertiis*, inquit, *nundinis partes secanto; si plus minusve secuerunt, sine fraude esto*. Hæc apud Gellium lex duodecim tabularum. Porro quantumlibet mitiores Romani redditi, a nece debitorum & sectione abstinuisse visi sint: tamen usque ad Constantini tempora, debitores, eorum legibus, plumbatis cædi consuevisse constat: siquidem idem Imperator (*a*) Christiana mansuetudine imbutus, a plumbatarum ictibus primus exemit debitores. Apud Judæos legibus Romanorum adstrictos, iisdem pœnis affici debitores consuevisse, a Domino recitata parabola non obscure indicat.

(*a*) *l.4. & 7. de exact. C. Theod.*

XXXV. Christi miracula. Post hæc autem (*b*) ea oratione absoluta, Dominus noster inde recessit, atque e Galilæa migravit: cumque Hierosolymam ad festum diem, qui Scenopegia dicebatur, iturus, a Samaritanis prohiberetur hospitio, discipulos paratos ulcisci, redarguit. In itinere (*c*) adhuc posito, apud quoddam castellum, occurrunt decem viri leprosi a longe stantes, ac clamantes implorabant ejus opem: quos Dominus abire jussit ad sacerdotes: cumque illi obtemperantes irent, mundati sunt: at ex illis unus tantum rediens, gratias illi egit. Perveniens (*d*) inde Hierusalem, ipso die festo ascendit in templum, ac docuit populum, laudantibus aliis, aliis mirantibus, & aliis adversantibus ac apprehendere conantibus, quos Dominus sermone repressit. Perrexit (*e*) inde ad montem Oliveti, qui adjacet Hierosolymis a plaga Orientali: unde in templum rediens, sedens docebat populum: tunc oblatam sibi mulierem deprehensam in adulterio, deficientibus accusatoribus, absolvit, perseverans docere populum: at contradicentibus Pharisæis, & lapidare eum quærentibus, se ab illorum subduxit aspectu, & exivit de templo. Præteriens (*f*) autem, videns hominem cæcum a nativitate, faciensque lutum ex sputo, linivit ex eo oculos ejus, præcepitque abire ad Natatoriam Siloæ, illicque oculos lavare; quod ut ille fecit, visum recepit.

(*b*) *Matt. 19. Marc. 10. Luc. 9. Joan. 7. Concord. c.73.*
(*c*) *Luc. 17. Concord. c. 74.*
(*d*) *Joan. 7. Concord. c.75.*
(*e*) *Joan. c. 8. & 9. Concord. c.76. & 77.*
(*f*) *Joan. 9. Concord. c.78.*

XXXVI. De Fonte Siloe. Quod spectat ad aquas Siloæ, hæc de iis tradit Hieronymus (*g*): *Siloam autem fontem esse ad radices montis Sion, qui non jugibus aquis, sed in certis horis diei ebulliat, & per terrarum concava ad antra saxi durissimi cum magno sonitu veniat, dubitare non possumus, nos præsertim, qui in hac habitamus provincia*. Hæc Hieronymus. Quomodo vero fons ille primum eruperit precibus Isaiæ, & unde nomen acceperit, Epiphanius (*h*) his verbis ejusmodi recenset historiam: *Fontem quippe Deus Siloam causa Prophetæ effecit: quoniam priusquam moreretur, pusillum precatus est, uti undas illinc emittere dignaretur: & confestim dimisit illi cælitus aquam viventem, unde sortitus est locus ille appellationem Siloam, quod si quis interpretetur, sonat demissum. Sub Ezechia quoque Rege, antequam stagnum piscinasque fabricasset, precibus Isaiæ effectum ut exigua lympha scaturiret, quod populus in obsidione hostium teneretur; ne ipsa periret undis destituta civitas. Milites igitur perscrutabantur undique ubinam sedare sitim daretur, ignorabant enim. Urbe quippe potiti, obsidebant Siloam. Quandocumque itaque indigentes Judæi aquatum venerant, scaturiebat eis unda, & aquabant: exterarum vero nationum homines reperire nesciebant; latex namque aufugiebat. Eoque usque ad hodiernum diem eructatur clanculum, quo significetur mysterium. Ceterum quandoquidem Isaiæ Prophetæ istud acceptum referunt, in perennem ejus rei memoriam, populus accurate Prophetam isti solo cum gloria & honore reddidit: ut per ejus intercessionem, in consummationem usque sæculi, aquæ hujusmodi fructus impetretur, cui scilicet usum referebant acceptum*. Hæc Epiphanius, cum agit de sepulcro Isaiæ apud Siloam posito. Hujus quoque fontis meminit & Josephus.

(*g*) *Hier. in Isai. c. 8.*
(*h*) *Epiph. de vita & interitu Proph. c.7.*

XXXVII. De Sabbatico flumine. At huic fonti Siloæ haud valde dissimilis videtur fons ille seu fluvius item in Palæstina, Sabbaticus dictus, quod die tantum sabbati flueret, cæteris diebus alveo sicco, non apparens, de quo his verbis mentionem facit Josephus (*i*), dum agit de Vespasiano Imperatore, qui illum vidit: *Conspicit in itinere fluvium cognitione dignissimum: is fluit medius inter Arcas & Raphaneas Agrippæ regni civitates: habet autem quoddam peculiare miraculum: nam cum sit, quando fluit, plurimus, neque meatu segnis; tamen interpositis sex diebus, a fontibus deficiens, siccum exhibet locum: deinde quasi nulla mutatione facta, septimo die similis exoritur: atque hunc ordinem eum semper servare, pro certo compertum est: unde etiam Sabbaticus appellatus est, a sacro Judæorum septimo die sic denominatus*.

(*i*) *Joseph. de bello Jud. lib.7. c.24.*

Hæc

Hæc Josephus: ex quo erroris arguitur Plinius (a), qui de eodem amne agens semper fluere, sed sabbatis omnibus siccari testatur. Sed de his hactenus. Post reprehensos qui miraculum de cæco illuminato obscurare conabantur, idem Dominus (b) de bono pastore subintulit orationem; qua etiam, mercenarius quis sit, egregie demonstravit. Quibus traditis, calumniabantur alii ipsum esse arreptum a dæmone, alii contra excusabant atque laudabant.

(a) Plin. hist. nat. lib. 31. c. 2.

(b) Joan. 10. Concord. c. 79.

XXXVIII. De LXXII. Discipulis.

Post (c) inde vero designavit Dominus & alios septuagintaduos, & misit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem & locum quo erat ipse venturus: quos etiam de his quæ agere deberent, admonuit. Quod vero de numero discipulorum textus Evangelii reperiantur diversi, dum alii codices habent, septuagintaduos, alii vero septuaginta tantummodo: inde in ore omnium versatur disputatio, Num septuaginta tantum, vel septuagintaduo rei veritate discipuli fuerint. Si auctoritate antiquorum res agitur, septuagintaduo reperiuntur. Tatianus enim in sua Evangelica harmonia legit septuagintaduos, Ammonius (d) itidem, Epiphanius (e), Hieronymus (f), Augustinus (g), Beda, & alii recentiores quamplurimi: nec prætermittimus testimonium ex constitutionibus Clementis (h), apud quem septuagintaduo discipuli leguntur. Sed objicitur Hieronymum septuaginta discipulos numerare: cum enim (i) agit de quadragintaduabus mansionibus ad Fabiolam, sic ait: *Nec dubium quin de duodecim Apostolis sermo sit, de quorum fontibus derivatæ aquæ totius mundi siccitatem rigant. Juxta has aquas septuaginta creverunt palmæ, quos & ipsos secundi ordinis intelligimus præceptores, Luca Evangelista testante duodecim fuisse Apostolos, & septuaginta discipulos minoris gradus.* Verum cum idem ipse perpurgatum omnique labe emaculatum ejusdem Lucæ Evangelium una cum aliis tribus ad Damasum mittit, ex emendatioribus codicibus restituit (k) numerum septuagintaduorum. Porro de egregia a se navata opera in emendandis codicibus depravatis quatuor Evangeliorum, idem ad Damasum scribens hæc ait (l): *Igitur præsens præfatiuncula pollicetur quatuor tantum Evangelia, quorum ordo hic est, Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes, codicum Græcorum emendata collatione, sed veterum; quæ ne multum a lectionis Latinæ consuetudine discreparent, ita calamo temperavimus, ut iis tantum quæ sensum videbantur mutare correctis, reliqua manere pateremur, ut fuerant.* Hæc ille, ac plura id genus de labore a se suscepto in tanto negotio obeundo.

(c) Luc. 10. Concord. c. 8.

(d) Ammon. in Concord. Evang.

(e) Epiph. in Panar. lib. 1. c. ult.

(f) Hieron. in can. Luc. Evang. c. 10.

(g) Aug. quæst. Evang. lib. 2. c. 14. & aliis locis.

(h) Clem. const. lib. 2. c. 59.

(i) Hieron. epist. 127. mans. 6.

(k) Hier. in can. Evang. Luc. c. 10.

(l) Hier. in præfat. in 4. Evang. ad Damas.

XXXIX. Ceterum haud mirandum, si penes aliquos septuaginta tantum nominatos discipulos quis inveniat: id enim perinde accidit, ac cum citati reperiuntur Septuaginta interpretes, quos absque ulla dubitatione constat fuisse septuagintaduos, sex e singulis tribubus; tamen brevitatis causa apud nonnullos usu receptum esse videtur, ut cum illos allegant, Septuaginta tantum dicant interpretes. Sicut & olim apud Romanos collegium Centumvirum dicebatur, cum tamen re vera constaret fuisse centum & quinque Judices, qui lites judicarent: nam tres eligebantur ex singulis tribubus, quæ erant trigintaquinque. Porro si dicere voluerimus, eo numero alludere voluisse Dominum ad illos seniores, quos Deus præcepit (m) Moysi ut eligeret, qui in administranda tanti populi cura essent illi adjumento: plane constat eos fuisse septuagintaduos, additis nimirum Eldad & Medad, qui in castris remanserant: nam & ipsi (inquit divina Scriptura) descripti fuerant, quo exemplo perseveravit apud Judæos concilium seniorum septuagintaduorum, quod Synedrin (*) appellabant, totidemque fuerunt interpretes magna cura ab Eleazaro Pontifice ad Ptolemæum Regem missi, qui sacros codices in Græcam linguam verterent.

De usu abbreviandi numerum.

(m) Num. 11.

(*) Sanedrin.

XL. De nominibus Discipulorum.

Nomina autem discipulorum, qui a Domino fuerunt electi, dum singula exprimere conati sunt aliqui: omnes fere, quorum invenerunt in epistolis Pauli fieri mentionem, quos ejusdem Apostoli constat fuisse discipulos, simul confarcinantes, nulla prorsus habita ratione veritatis, inter discipulos Domini adnumerarunt: & quod deterius est, eos admiscuerunt, qui nec Apostolorum discipuli fuisse noscuntur. Primus post Hippolytum (quod invenerimus) ejus rei auctor fuit Dorotheus, qui falso cognomine, Tyri Episcopus inscribitur, immo & ab aliquibus martyris titulus eidem adjicitur: sed quam diversus sit ab illo Dorotheo Tyrio, qui multa passus est temporibus Juliani Apostatæ, dicemus suo loco: tu consule quæ notavimus in Martyrologio Romano, dum de Dorotheo Tyrio egimus. Hic inquam Dorotheus Cæsarem quemdam unum fuisse dicit ex discipulis Domini: *Et hujus*, inquit, *meminit Paulus (n) cum scribens ad Philippenses dicat: Salutant vos omnes sancti, maxime autem qui de domo Cæsaris sunt.* Perinde ac si de privato aliquo homine, & non de Imperatore Paulus loquatur. Sed hæc potius risu sunt digna, quam confutatione, cum nullum illis temporibus Cæsarem dici potuisse certum sit, nisi qui Imperator futurus eligeretur.

(n) Paul. ad Philip. c. 4.

XLI. Antiqui Discipuli.

At vero magna certe cautela adhibita, Lucas in Actis (o), dum de Jasone Domini discipulo mentionem facit, quo a re-

(o) Act. 21.

recentioribus Apostolorum discipulis distinguat, antiquum discipulum nominat. Ex illis aliquot recenset Epiphanius (a) dum ait: *Misit & alios septuagintaduos ad prædicandum, ex quorum numero fuerunt septem viduis præfecti, Stephanus, Philippus, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas, & Nicolaus; & Matthiam ante ipsos, Marcum, Lucam, Justum, Barnabam, Apellem, Rufum, Nigrum, & reliquos septuagintaduos.* Hæc Epiphanius. Sed quod de Luca ait, res est accuratius inferius examinanda. At Eusebius (b) qui in his perquirendis haud parum laboris videtur insumpsisse, aperte fatetur, nuspiam inveniri catalogum ejusmodi septuagintaduorum discipulorum: recenset tamen aliquos, quos ipse hinc inde expiscatus est, videlicet Barnabam, Sosthenem, Cepham, diversum a Petro, Matthiam, & Thaddæum, putarem & Ananiam intet eos adnumerandum. Papias (c) antiquus Theologus, auditor Joannis Evangelistæ, recenset inter eosdem Domini discipulos Aristionem, & Joannem alium, ab Evangelista quoque diversum. Hactenus de nominibus discipulorum Domini (d): qui a prædicatione reversi, gloriantes quod dæmones etiam suo subjicerentur imperio, a Domino repressi sunt.

(a) Epiph. in Panar. lib. 1. tom. 1. in fin.
(b) Euseb. hist. lib. 1. c. 12.
(c) Apud Eus. lib. 3. c. 33.
(d) Luc. 10.

XLII.

Interim (e) interpellatus Jesus a quodam legis perito de salute consequenda, cum docuisset quid agere deberet, parabolam de homine qui incidit in latrones, & de Samaritano subjunxit. Inde (f) Hierosolymis discedens, Bethaniam veniens, apud Martham divertit; ubi Maria soror ejus, ad pedes Domini sedens audiebat verba illius. Alio post hæc in loco constitutus, multa de orando Deum discipulos suos admonuit. Deinde (g) invitatus a Pharisæo, adversus justitiam Pharisaicam multa disseruit; suosque discipulos, ne illis essent similes, rursumque ne corporis mortem timerent, & alia id genus plura ad virtutes capessendas instituit. Rogatus postea ab altero duorum fratrum, ut communem inter eos divideret hæreditatem, facere recusavit; deque abjicienda divitiarum solicitudine & cura, ut alias sæpius, multa disseruit: paratosque esse debere ad diem novissimum; atque ad pœnitentiam de admissis iniquitatibus agendam, recenti exemplo vehementius inculcavit. His ita (h) intento Domino, de Galilæis occisis a Pilato, cum seorsum sacrificarent, nuncium est delatum, deque turri illa in Siloe collapsa, cujus ruina decem & octo homines oppressi fuerunt. Constat quidem hos proculdubio fuisse, qui non sacrificarent cum ceteris, sed seorsum, quippe qui sectæ Galilæorum gregales erant, quorum superius meminimus. Hi quod negarent tributum pendendum Romanis, vel pro eis victimas cædendas, cum hæc omnia Judæi facerent, templo abstinebant, seorsumque conventus agebant, ac sacrificia offerebant: quos cum sacrificantes nactus esset Pilatus, immissis in eos militibus, immaniter trucidavit. Sed magnopere considerandum est, quales essent ceteri Judæorum, si comparatione horum, quos constat fuisse hæreticos, nihilo meliores istis fuisse testetur Dominus.

(e) Luc. 10. Concor. c. 81.
(f) Luc. 10. Concor. c. 82.
Alia Christi opera.
(g) Luc. 11. & 12. Concor. c. 84. & 85.
(h) Luc. 13. Concor. c. 88.
De Galilæis a Pilato occisis.

XLIII.

Interim (i) vero cum sabbati die doceret in synagoga, oblatamque sibi contractam mulierem sanasset: mox ab Archisynagogo de die sabbati, quo curasset, mota est controversia: quem Dominus multis redarguit, adeo ut adversantes jam erubescerent: cumque multa in eam dixisset sententiam, regnum cælorum grano sinapis, ac fermento, accommodatis ad eam rem collationibus, comparavit. Peragrans (k) postmodum Galilææ civitates ac castella, docebat omnes: tumque de multitudine pereuntium, & paucitate eorum qui salvandi essent, admonuit; ob eamque causam contendendum sedulo ac studendum, non secus ac si per angustissimam portam intrandum esset, persuasit. Hæc cum diceret, de Herode, quod quæreret eum occidere, Pharisæi ipsum monuerunt, illincque recedere suaserunt: quibus ipse respondit, sibi non alibi præterquam Hierosolymis fore moriendum: insuper mala, quibus illi perdendi essent, prædixit. Invitatus (l) post hæc die sabbati apud Pharisæum quemdam discubuit, ubi sanavit hydropicum, nihilque ea opera præjudicii allatum esse festo diei, pluribus docuit, eosdemque accommodatis exemplis ad meliorem vitam peragendam instituit. Inde vero turbis astantibus, de abnegatione rerum temporalium multa disseruit. Hyeme (m) vero adveniente, Hierosolymam contendit ad festum diem Encæniorum, qui agebatur vigesimaquinta die mensis Casleu (n hic est nonus mensis) usque ad diem octavam: & ad templum veniens, deambulat in porticu Salomonis (eam enim integram remansisse post tot templi ruinas, Josepho auctore inferius dicemus) ubi cum doceret populum, rursus obortæ sunt contentiones, & quærebant eum Judæi lapidare. Inde vero recedens, abiit trans Jordanem, ubi turbam sequentem multa docuit (o), ac de ove & drachma perditis, filio prodigo, ac de villico iniquo subintulit parabolas, elegantes quidem, & ad persuadendum magnam vim habentes. Inde (p) autem Pharisæis rogantibus, de matrimonii conjunctione servanda multa locutus est.

(i) Luc. 13. Concor. c. 89.
(k) Luc. 13. Concor. c. 90.
(l) Luc. 14. Concor. c. 101.
(m) Joan 10. Concor. c. 93.
Jesus ad Encænia.
(n) 1. Marc. 4.
(o) Luc. 15. 16. Concor. c. 94. & 95.
(p) Mat. 19. Marc. 10. Luc. 16. Concor. c. 96. & 97.

XLIV.
De Lazaro Historia.

Postea vero de divite epulone, & mendico Lazaro narrationem intexuit. Quæ quidem parabola ne esset, an rei gestæ vera

vera hiſtoria plurium fuit dubitatio. Nos vero illis potius adſtipulamur, qui putarunt eam eſſe hiſtoriam; eam certe antiquiores tamquam veram hiſtoriam de pœnis damnatorum apud inferos, citare conſueverunt; unde Tertullianus (*a*): *Animas torqueri foverique penes inferos, licet nudas, licet adhuc exules carnis, probavit Lazari exemplum*. Hæc ille. Euthymius (*b*) ex traditione quadam Hebræorum, rem vere geſtam fuiſſe tradit, divitemque illum Nynenſem nominatum eſſe affirmat: Quæ quidem ſententia jam rata firmaque haberi debet, quod multis in locis in memoriam ejuſdem Lazari eccleſiæ erectæ habeantur, deque eo in eiſdem anniverſaria celebritas peragi conſueverit. Nec quemquam movere debet, quod in eadem recenſita per Lucam hiſtoria, quædam dicantur, quæ re vera conſiſtere non poſſunt, ut de lingua, de digito, de ſinu Abrahæ; cum animæ ſolutæ corporibus, his membris careant, neceſſe ſit. Nam uſitatum eſt in divinis Scripturis, ad faciliorem intelligentiam, ut corporea membra, quibus carent, non tantum animabus & Angelis, ſed etiam ipſi Deo optimo maximo adſcribantur.

(*a*) Tertull. de reſurr. carnis c. 17.

(*b*) Euthym. in Luc. c. 16.

XLV. Hæc locutus (*c*) Dominus, de non inferendo ſcandalo, & alia plura ſuos admonuit. De Phariſæo inſuper & Publicano exemplum propoſuit. Inde vero parvulis ad ſe perductis manus impoſuit: adoleſcentem (*d*) denique ad perfectiora ſectanda inſtituit: quibus tamen auditis cum ille triſtis abiret, quam difficile eſſet divitem intrare in regnum Dei exemplo cameli per foramen acus deducendi Dominus monſtravit. De hac quidem ſimilitudine placet quod Caninius (*e*) de Hebraicis deducens fontibus ſcribit: fuiſſe nimirum inter cætera Judæorum adagia, illis adeo peculiaria ad deſignandam rem quamlibet factu impoſſibilem, apud eos illud frequenti uſu, quo dicerent: Elephantem per foramen acus. Sed pro elephante camelum dixiſſe Dominum, quod magis notum eſſet animal audientibus. Idemque auctor tam de rudente, quem volunt κάμηλον dictum eſſe a Græcis, quam & de acus foramine, quo nomine quod dictum aliqui velint portam Hieroſolymarum parvam, commentum ſcite refellit. Cum autem hæc adeo admiranda diſcipuli ejus audiſſent: Et quis, dixerunt, poteſt ſalvus fieri? Dominus vero, poſſibilia eſſe apud Deum, quæ hominibus impoſſibilia viderentur, edocuit.

(*c*) Luc. 17. Concor. c. 98.

(*d*) Mat. 19. Marc. 10. Luc. 18. Concor. c. 100.

(*e*) Can. de locis novi Teſtamenti. De Camelo & Acu.

XLVI. Tunc Petrus, ut caput omnium, exque perſona omnium ſubdit: *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te: quid ergo erit nobis? Jeſus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos, qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, judicantes duodecim tribus Iſrael. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit*. Ac ſubdit: *Amen dico vobis, nemo eſt qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter regnum Dei & Evangelium, qui non accipiat centies tantum nunc, & in ſæculo futuro vitam æternam*. Ex his ſane verbis S. Hieronymus (*f*) cum ad Julianum ſcribit, & cum agit adverſus Jovinianum, optime infert: Apoſtolos, ex quo a Domino electi ipſum ſecuti ſunt, uxoribus relictis, qui conjugati erant, a carnali copula abſtinuiſſe: ſicque reliquiſſe uxores, ut quod pertinet ad illum actum, deſierint eſſe viri. Cum demum Dominus ſententiam illam protuliſſet, quod videretur paradoxum, qua dixit: *Multi autem erunt primi noviſſimi, & noviſſimi primi*: quo ejus rei facilior ſenſus eſſet, mox de operariis in vineam conductis parabolam (*g*) propoſuit. Quæ vero poſt hæc ſecuta ſunt, quoniam ad ſequentem annum pertinere certum eſt, ordine temporum ex inſtituto de iis ſuo loco agemus. Non enim ſecundum tempus ineuntis anni ab ipſis Kalen. Januariis, quod nulla ejus ratio certa haberi poſſit, ſed ex Paſchalibus feſtis, quæ habentur expreſſa in Evangelio, nos annos Domini diſtinguere ac numerare oportere, alias ſæpius diximus.

Apoſtoli cælibatum amplexi.

(*f*) Hieron. epiſt. 34. & adverſ. Jovin. lib. 1.

(*g*) Matth. 20. Concor. c. 101.

XLVII. Quod pertinet ad res Romanas: hoc eodem anno periit Sejanus, qui cum Tiberio iniit Conſulatum: fuit hic ille toto Orbe celeberrimus, qui non ſolum, ut cæteri ampliſſimas occupavit & aſſecutus eſt dignitates & adminiſtrationes, ſed diutius abſente Tiberio, & apud Capream inſulam multo tempore otiante, ſe ipſum pro Imperatore, Tiberium vero pro inſulæ rectore habuit; eoque exiſtimationis provectus eſt, ut ipſi tamquam deorum alicui res ſacra fieri ſoleret, eſſetque hoc anno delatus Conſulatus cum prorogatione quinquennii: inſuper & in litteris publicis a Senatu, ſicut Tiberii, ita & Sejani nomen inſcriberetur, & ſicut Imperator, aureo curru in theatrum adveheretur, jurarentque omnes per fortunam ejus: Hic, inquam (audi rerum humanarum inconſtantiæ admirandum exemplum) convocato Senatu, ut recitarentur litteræ Imperatoris, quibus collata ſibi poteſtas Tribunitia credebatur: mox inverſa alea, quas ipſe ſibi lætas atque jucundas ſperabat, contrarias omnino, ac ipſimet perniciofas, omnibus audientibus, contra opinionem & expectationem perce-

Sejani caſus.

cepit. Unde statim infelix ipse depositus jussu Reguli Consulis suffecti, consentiente Senatu, in vincula ducitur, atque ibidem capite mulctatus, deinceps in Gemonias unco trahitur: sicque demum per triduum a populo maximo ludibrio habitus, in Tiberim tandem immittitur. Liberi quoque ex S. C. necati sunt, ante vero filia, quam pater pactus fuerat Claudii filio, prius (o inauditam rem) a carnifice constuprata. Hæc pluribus Dio Cassius (*a*), quæ nobis exemplo sane egregio rerum humanarum inconstantiæ & mobilitatis esse debent, ne quis sibi arridenti & blandienti felicitati admodum credat, sed in rebus prosperis modeste, & non superbe sese gerat. Sed ad rem redeamus.

(*a*) *Dio hist. Rom. lib. 58.*

XLVIII. Hæc cum hoc anno facta esse asserat idem auctor, ac etiam Tacitus (*b*): vides errasse Eusebium in Chronico, dum post annos tres Sejanum adhuc vixisse vult; itemque Paulum Orosium (*c*), dum ait rogatum esse a Tiberio Senatum, ut Christus, quem constaret tot insignia miracula edidisse, ac e mortuis resurrexisse, Deus haberetur: verum quo minus id fieret, Sejanum intercessisse, atque pertinaciter contradixisse: nam jam ante Christi mortem, ex dictis satis liquet, Sejanum vitam cum morte commutasse. Sed decepti sunt ipsi, quod Josephus (*d*) de Sejani interitu agat ultimo tempore Tiberii Imp. putantes nimirum tunc eum esse necatum: verum quod ibi Josephus de Sejani agat occubitu, non temporis ratio, sed quod complures res gestas Tiberii, diversis temporibus factas, una eademque narratione perstrinxit, fuit in causa. Constat tamen, auctore Philone (*e*) Sejanum fuisse animo infensissimo in Judæos, quippe qui ut illam gentem e medio tolleret, confinxerit quædam crimina adversus eos, qui tunc Romæ agerent, Judæos, cognoscens quidem eam solam præcipue gentem repugnaturam conatibus suis: sed per mortem ejus detectas fuisse calumnias dicit. Putamus causam odii Sejani adversus Judæos ea occasione conflatam esse, quod non sicut ceteri, ipsi statuas (prohibentibus hoc eorum legibus) erexissent, nec erectas venerati essent: nam & ad id spectare videtur, quod ait Suetonius, solas Syriacas legiones nullam Sejani imaginem inter signa coluisse: Hebræi enim ægre ferebant, Romanos militaria insignia imaginibus picta per eorumdem ditionem circumferre, ut Josephus (*f*) testatur, cum de Vitellio agit.

(*b*) *Tacit. Annal. lib. 5.*

(*c*) *Oros. lib. 7. c. 4.*

(*d*) *Joseph. antiq. lib. 18. c. 8.*

(*e*) *Philo in leg. ad Caium.*

Seianus infensus Judæis.

(*f*) *Joseph. antiq. lib. 18. c. 7.*

Abso-

Anno Urbis 784.
Olymp. 202. an. 3.
S. Æ C. I.
An. C. 31.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5524.

☉ 12. G. ☽ 13. Indict. 4.

JESU CHRISTI 31. *secundum Baronium* 33.

TIBERII IMP. 18.

II. *Consules.*

II. *Imperii Proconsularis Tiberii Vicennalia.*

[1] AD num. I. Coss. *Tiberius Aug. V. & L. Ælius Sejanus.*

Tiberii Consulatus juxta II. Consulatuum Cæsareorum regulam, ob Vicennalia nempe ejus Imperii Proconsularis, ad quæ referendus Nummus Tiberii Tribunitia Potestate XXXIII. hoc anno inchoata notatus, in cujus postica extant Quadrigæ triumphales absque inscriptione, ut videre est apud Mediobarbum in Numismatis Imperatorum: cum enim præsenti anno nulla expeditio suscepta fuerit, Quadrigæ illæ ad renovandam in Vicennalibus memoriam præcedentium victoriarum, ut moris erat, decretæ. Suetonius in Tiberio cap. 26. ait de hoc Tiberii Consulatu, absens illum *usque in Idus Maias* gessit. Card. Norisius in Epist. Consul. pag. 13. existimat Suetonium errare, quod in Lapide Nolano legatur, Tiberium VII. Idus ejusdem mensis Consulatum abdicasse, & in ejus locum Faustum Syllam suffectum.

TI. CÆSAR AUG. V.
SUF. VII. ID. MAI. FAUSTUS. CORNELIUS. SULLA.
SEXTEIDIUS. CATULL. COS.
SUF. K. JUL. L. FULCINIUS. TRIO. COS
SUF. K. OCT. P. MEMMIUS. REGULUS. COS.

Hæc Fastorum tabula post Sejanum damnatum, sculpta est; quare ejusdem nomen omittitur. Ex eadem apparet, inquit Card. Norisius, error Suetonii, qui ad Idus Maias Tiberio Consulatum prorogavit; cum VII. Idus ejusdem mensis illo se abdicaverit cum Sejano Collega, suffecto cum *Fausto Sylla*, Sextidio Catulino. Nec eodem mense *L. Fulcinius*, ac *Publius Memmius*

---

[1] COss. *Tiberius Aug. V. & L. Ælius Sejanus.* Lapis Nolanus jam memoratus: TI. CÆSAR AVG. V. COS. SVF. VII. ID. MAI. FAUSTUS CORNELIVS SVLLA. SEXTEIDIUS CATULL. COS. SUF. K. IUL. L. FULCINIUS. TRIO COS. SUF. K. OCT. P. MEMMIUS REGULUS COS. Gruterus pag. CCXXXV. 8. TI. CAISARI &c. COS. V. IMP. VIII. TRIBUN. POTEST. XVIII. Forte legendum XXIII. Nummus apud Vaillantium in Familiis Romanis in gente Ælia, N. XII. in parte aversa TI. CAESARE. V. L. AELIO. SEIANO. COS. AUGUSTA. BILBILIS. Vide de Seiani consulatu Dionem lib. LVIII. pag. 624. Idem præterea pag. 637. *Fulcinium Trionem* amicum Seiani, mortem sibi conscivisse narrat. *C. Gallo, M. Servilio Tiberio* Coss. nempe A. D. 35. Vide & Suetonium in Tiberio cap. LXV. Qui, suffectos consules, aliis mensibus, diversis ab his qui in lapide Nolano memorantur, substituunt, erroris redarguuntur a Norisio. Fasti Vindebonenses: *Tiberio Cæsare V. solo.* Idatiani: *Tiberio Cæsare IV. solo.*

JESU CHRISTI
Annus
34.

TIBERII IMP.
Annus
18.

I. Annus Christi Passionis. Absoluto trigesimo tertio anno Domini, & trigesimo quarto inchoato, Cn. Domitio Ænobarbo, & Vitellio Nepote, vel (ut a Cornelio Tacito ponitur) Camillo Scriboniano Consulibus, Paschatis ipsa die, idem Dominus noster Jesus Christus humani generis Redemptor, pro salute omnium, volens libensque crucis supplicium subiit. Quæ autem hæc præcesserint, eo ordine quo sunt gesta, summatim recensentes, exactam subinde temporis rationem (quod sumus polliciti) afferemus.

II. (a) Joan. 11. Concor. c. 101. Jam proxime adventante Paschali tempore: cum Jesus (a) Dominus noster in Galilæa ageret, Marthæ & Mariæ sororum nuntio accersitur, ut Lazaro fratri Bethaniæ morbo languenti opem ferret: sed consulto moras nectens, cum eo tandem accessisset, jam quatriduo illum esse defunctum invenit; quem a mortuis excitavit. Auctor est Hieronymus (b) ob tam insigne miraculum, quo non tantum rei gestæ Joannis Evangelio testatæ, sed & loci illius in quo erat Lazari sepulcrum, perpetuum esset posteris monumentum, erectam fuisse nobilem ecclesiam Bethaniæ super ipsam Lazari tumbam. Quod castellum quindecim stadiis Hierosolymis distans, non sic dicitur (ut multi decipiuntur) Marthæ & Mariæ sororum, quasi dominæ loci illius essent, sed usu

(b) Hieron. de locis Hebraicis. Lazari resuscitatio.

mius Regulus Magistratum inierunt, sed ille semestrem, hic trimestrem Consulatum gessit. Etenim Tiberius, cum Seiano necem inferre destinasset, *Fulcinio Trioni*, quem Seiani studiosum sciebat, *P. Memmium* Collegam addidit, qui kal. Octobris Magistratum auspicatus, die XVIII. ejusdem mensis literis Tiberii contra Seianum recitatis, eumdem in carcerem traxit, ac decreto Senatus eadem quoque die mulctavit. Ita Card. doctissimus, qui non advertit, Suetonium, quando ait, Tiberium hunc Consulatum *usque in idus Maias* gessisse, Iduum nomen absolute usurpare, nec in particulari definire usque ad quem Iduum Maii diem in ea dignitate permanserit. Idus enim & Kalendæ eo modo ab Antiquis aliquando acceptæ. In Regula S. Benedicti cap. 48. præcipitur jejunium *a Pascha usque ad Kalendas Octobres*, id est, usque ad festum Exaltationis S. Crucis, quod cum decimo octavo Kalendas Octobris concurrit. *S. Fructuosus* idem quod S. Benedictus, statuens cap. 28. suæ Regulæ edicit *a Pentecoste usque ad* XVIII. *Kalend. Octob. interdiana jejunia*. Vides, S. Benedictum Kalendarum eo modo quo Suetonius Iduum, nomen adhibere, nec alium diem, quam *S. Fructuosum*, proponere.

III. Sejani interitus. Ad num. XLVII. Possinus V. C. apud Papebrochium in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum Romanorum Pontificum cap. 24. autumat, Seiani catastrophen anno tantum Christi XXXIII. contigisse, quod Dio lib. 58. dicat, Seianum jam Exconsulem adhuc incolumem, & specie præcipui favoris apud Tiberium solita cum maxime florentem *pœnituisse; quod non in Consulatu aliquid tentasset*, hoc est, non conatum expromsisset invadendi Imperii, quod jamdudum machinabatur. Verba Dionis sunt: *μετεγίγνωσκεν ἔτι μηδὲν ἐν τῇ ὑπατείᾳ ἐνεώχμωσεν*. Paulo post ait Dio, Nævium Sertorium Macronem Prætorianis cohortibus Præfectum a Tiberio clam missum ad perdendum Seianum arcana *mandata communicasse cum Memmio Regulo tunc Consule: nam Collega ejus Seiano favebat*. Ex quibus infert Possinus Seianum anno quo interfectus est, Consulem non fuisse. Sed vana hæc illatio: nam Consules ordinarii, qui de more Kalendis Martiis abdicabant, & suffectis locum dabant, post depositam dignitatem ab Historicis sæpe Exconsules vocantur, cum narrant res post Kalendas Martias gestas; cum jam Consules suffecti munus gererent. Seianum itaque hoc anno, ut recte Baronius, periisse, certissimum. Dio enim rem sub hujus anni Consulibus recitat, & tam ipse quam Suetonius in Tiberio cap. 69. indicant, dum aiunt, Tiberium, ut Seianum astu & dolo subverteret, hunc Collegam sibi in quinto Consulatu assumsisse, subjungitque Suetonius: *Deinde specie affinitatis ac Tribunitiæ Potestatis deceptum, inopinantem criminatus est*, &c. Tacitus etiam lib. 5. qui imperfectus est, sub hujus anni Consulibus tradit, Seiani filiam a carnifice constuprari jussam, quod nonnisi post Seianum occisum Scriptores alii factum testantur. Publicum vero Memmium præsenti anno, non vero anno Christi XXXIII. ut sibi persuasit Possinus, Consulatum suffectum gessisse, Inscriptio præcedenti numero recitata indubitatum reddit. Ex his sequitur primo, Consules ordinarios post Kalendas Martias aliquando ab Historicis Consules non vocari; quos tamen etiam Consules, ab iisdem aliquando appellatos inferius visuri sumus. Unde erravit Possinus, qui arbitratus est, Seianum hoc anno Consulem non fuisse, quod Dio scribat Memmium tunc Consulem fuisse. Sequitur secundo, Tiberium currenti anno Imperii Proconsularis Vicennalia edidisse; cum Tribunitia Potestas annis hujusmodi solemniis addictis conferri soleret. Nec refert, quod Suetonius dicat, Tiberium ad decipiendum Seianum hoc anno Consulatum iniisse. Nam Consulatus, qui ex propria institutione ad hæc solemnia referebatur, potuit ex peculiari Imperatoris fine ad alium scopum dirigi; quemadmodum in artibus finis *operantis* diversus aliquando est a fine *operis*.

IV. Indicium Vicennalium Tiberii. Prætermiseram observare, ad Tiberii Vicennalia spectare Inscriptionem repertam *Ampuriis*, vicus est diœcesis Forojuliensis in Provincia, & mecum a Josepho Antelmio Viro eruditissimo communicatam.

TI. CÆSAR
DIVI. AUG. F. AUG.
PONT. MAXUM.
TRIB. POTEST.
XXXIII. ET
RESTITUIT ET
REFECIT.

Tiberius hoc anno V. Kalend. Julias Tribunitiam Potestatem XXXIII. suscepit, & opera aliqua publica in Provincia restituit; ex quo intelligimus, illum hoc anno Vicennalia celebrasse, & aliquibus monumentis memoriam suam immortalitati consecrare voluisse, quod in more positum fuisse sæpius visuri sumus.

usu loquendi: sicut & alibi Evangelista Matthæus de Capharnaum & de Domino illuc accedente cum meminit, suam (a) ipsius dixit civitatem: sicut & Nazareth Domini civitatem Lucas appellat, nimirum quod Dominus in illis habitaret: quo modo & Joannes (b) Bethsaidam dicit civitatem Andreæ & Petri. Nam redacta semel ea parte Judææ in provinciam non tantum nulli ex Judæis quantumlibet illustribus, sed nec ipsi Tetrarchæ, Herodes & Philippus, castellum sibi aliquod vendicasse putantur.

(a) Matth. 6. Luc. 2.
(b) Joan. 1.

III. Pervulgato tam admirando de Lazari resurrectione miraculo: tanta re Judæi perculsi, coegerunt (c) concilium ut quid de Jesu statuendum esset, consultarent. Erat illud magnum Sanedrin dictum, septuagintaduorum seniorum, de cujus institutione superius actum est: horum erat officium graviores judicare causas, utpote cum de Propheta ageretur, de lege sacra vel Rege. Huic præsidens summus sacerdos Caiphas, Christum morti addicendum esse, sententiam tulit in hæc verba: *Vos nescitis quicquam, nec cogitatis quia expedit nobis ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autem* (inquit Evangelista) *a semetipso non dixit: sed cum esset Pontifex anni illius, prophetavit*. Porro quod dicit, anni illius fuisse Pontificem, idem est ac si diceret, eo anno, eo scilicet tempore ille Pontificatum gerebat, & non (ut quidam putant) ipsum una cum Anna anniversariis vicibus summi sacerdotii functionem administrasse, prout superius anno Christi trigesimo-primo pluribus demonstravimus. Lata itaque de occidendo Christo sententia, ipse se subtraxit, indeque recedens abiit Ephren civitatem juxta desertum positam in tribu (d) Juda; illic tantisper moratus donec tempus Paschatis propius esset. Tunc assumens secum (e) duodecim Apostolos, iter aggressus Hierosolymam versus, omnia quæ obventura essent de sua passione ac resurrectione, prædixit. Tunc mater filiorum Zebedæi interpellans eum, pro filiis rogavit, ut sederet alter ad dexteram sedem, ad sinistram alter in regno suo. Cum vero in itinere constitutus, appropinquaret (f) Hiericho, quæ haud longe distabat ab Ephren, cæcum secus viam mendicantem illuminat. Ingressus Hiericho, apud Zacchæum Publicanorum principem divertit: ubi eos qui aderant docens, apposite de patrefamilias, qui servis pecuniam ad negotiandum tribuisset parabolam dixit. Hiericho egrediens (g) duos item cæcos in via repertos curavit.

(c) Joan. 11. Concor. c. 103.
De Concilio adversus Christum coacto.
(d) Hieron. de locis Hebraicis.
(e) Matth. 20. Marc. 10. Luc. 19. Concor. c. 104.
(f) Luc. 18. 19. Concord. c. 105. 106. 107.
(g) Matth. 20. Marc. 10. Concor. c. 108.

IV. Ante sex (h) dies Paschæ pervenit Jesus Bethaniam, ubi dum cœnaret, Lazarus fuit unus ex discumbentibus, Martha ministravit, & Maria soror ejus unguento nardi pistici (de quo superius) unxit pedes Jesu. Divertisse apud Lazarum, & apud ipsum cœnasse, etsi Evangelista id taceat, par est credere; nam & alias illac transeuntem apud eosdem mansisse, & Martham id ipsum ministerium exhibuisse, auctor est Lucas (i) Evangelista: haud enim assentimur iis qui hanc cœnam confundunt cum ea, quæ ibidem Bethaniæ facta est in domo Simonis Leprosi: diversas enim, diversisque diebus factas esse has cœnas, superius etiam demonstravimus, cum de tribus Magdalenis errorem confutavimus, unamque tantummodo fuisse disseruimus. Ne autem hic eadem, quæ dicta sunt superius, repetamus, eo amandamus lectorem; nos interim rerum gestarum seriem prosequemur. De eo ministerio effusionis unguenti tunc oblatrante Juda, Jesus pro Maria defensionem habuit. Cum vero frequens populus Bethaniam confluxeret, non tantum Jesu causa, sed ut Lazarum a mortuis redivivum videret: eo furoris acti sunt Principes sacerdotum, ut Lazarum cogitarent interficere, quod ejus causa multi Judeorum in Christum crederent. Sed quid? mira res: voluit Dominus Lazarum, quem suscitavit, diutius vivere, ut tantæ rei miraculum cunctis innotesceret, totique perspicuum fieret Orbi: Epiphanius enim agens contra Manichæos, testatur Lazarum post resurrectionem annos vixisse triginta: nam ait: *Sed & in traditionibus invenimus quod triginta annorum tunc erat Lazarus, quando est suscitatus: postquam vero suscitatus est, annos triginta vixit*.

(h) Joan. 12.
De Cœna in Bethania facta.
(i) Luc. 10. 8.

V. Quid autem actum sit sequenti die, qui numeratur quintus ante diem festum Paschæ, his verbis idem Joannes (k) Evangelista recenset: *In crastinum autem turba multa, quæ venerat ad diem festum, cum audissent quia venit Jesus Hierosolymam; acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam ei, & clamantes: Hosanna benedictus, qui venit in nomine Domini*. Narrantur hæc fusius a cæteris tribus Evangelistis (l). Scimus de voce Hosanna complures esse veterum sententias, quas prætermittimus recensere: Conveniunt (m) plures ut sit idem, quod Latine dicimus: Salva quæso. Vox usitata in festo Tabernaculorum, quando Deum deprecantibus sacerdotibus populus respondere consueverat (ut nos in Litaniis facimus) Hosanh Na: Libera, seu Salva quæso. Certe quidem neque in divinis Scripturis, neque apud profanos auctores, qui res Judæorum sunt prosecuti (quantum legere potuimus) ullum plane huic simile exemplum invenimus, ut ingredientibus Regibus Hierosolymam, quis occurrerit cum ramis arborum. Unde divinum quodpiam ac plane insolitum Christo Domino exhibitum fuisse ministerium,

(k) Joan. 12.
(l) Matt. 21. Marc. 11. Luc. 19. Concord. c. 110.
(m) Cornel. Jans. Concor. Evang. c. 110.
Vox Hosanna.

rium, nulla eſt dubitatio. ☞ Quod igitur ea, quæ in Dei cultum exhiberi tantummodo conſueverunt, viderent exhibita Chriſto redemptori noſtro; hinc illa Judæorum moleſta in ipſum facta compellatio. *Audis quid iſti dicunt?* Arguentes nimirum, quod qui Dei ſolius eſset collatum a plebe honorem ſibi ſumpſiſſet ☜.

VI. Hoſanna rami arborum.

His inſuper ut acquieſcamus, magnopere perſuadet, quod in Paraphraſi Chaldaiça in Heſter hæc leguntur:

בחמשה עשר ביה מטללין מטליז
אגיר ביתיהון לכום תננא ושמטין
לולבנא וקטפין אתרוגננא ומפשתין
הילפננא ועברין להון הושענא
וקרין
בספריהון ומצלין והדיין ותדדין
בהושענא ושרורין ומרקרין הין
גדיין:

Quod idem eſt, ac ſi diceret: *Die decimo-quinto ejuſdem* (nempe menſis Tiſcri) *inumbrabant opaca tectorum domorum ſuarum in hortis, & præcidebant ramos dactylorum, & ſumebant cedros, & incidebant chilfana* (quam alii, dicunt eſse ſalicem, roſmarinum alii, alii vero carices) *& faciebant ſibi ipſis Hoſciahnna, & legebant in libris ſuis, & orabant, & gaudentes gaudebant cum Hoſciahnna, & cantabant, & exultabant ſicut hædi.* Ex quibus plane apparet, ramos arborum, quos in ea ſolemnitate geſtabant, dicere conſuevisse Hoſciahnna. Et obtinuit quidem uſus uſque hodie ex ejuſmodi veterrima conſuetudine, ut ſi quis ſalicis ramum Judæo oſtendat, ejuſque nomen ab eo requirat: mox dicat, Hoſciahnna vocari. Sed unde accidit, ut arborum rami in ea ſolemnitate adhiberi ſoliti, Hoſciahnna dicti ſint? non aliunde puto, niſi quod ſic illi circumeuntes altare, & exultantes canerent illud pſalmi centeſimi decimiſeptimi: *O domine ſalvum me fac: O Domine bene proſperare;* ut aperte teſtantur libri Rituales Hebræorum, qui erant: inter quæ verba, Hoſciahnna, vox הושענא expreſſa habetur, quæ repetitur in ſingulis verſibus ſeptem hymnorum, qui ſeptimo die canuntur: quam quoties illi concinerent, ramum illum extollebant, dicentes, Hoſciahnna: unde illi nomen eſt inditum, ut & ipſe diceretur Hoſciahnna.

VII. Obſequium tantum Deo exhibitum.

Porro non tantum in Scenopegia in honorem Dei præcidebantur ac circumferebantur rami arborum, ſed etiam id factum reperies alias, cum Simon, recuperata Hieruſalem, ac potitus arce, expurgata ea ab immunditiis, ingreſſus eſt in eam, laudans Deum cum ramis palmarum & canticis: cujus rei cauſa inſtituta eſt annua celebritas, ut vigeſima menſis ſecundi diem feſtum omnes agerent. Eſt & ejuſdem rei aliud exemplum; ut cum Judas Machabæus, expurgato templo, diem ſolemnem (a) conſtituit: ut ſatis appareat ea Judæos facere ſolitos tantummodo in honorem Dei. Ceterum morem fuiſſe Græcorum, ut in triumphis milites ferrent ramos palmarum, eamdemque conſuetudinem poſtea ad Romanos dilapſam, auctor eſt Livius (b). Haud injucundum erit modo, quoniam hujuſmodi divinum honorem Deo exhibitum conſtat, ſcire palmam illam, ex qua Judæi ramos acceperunt, ut obviarent Jeſu, quaſi egregium Chriſti triumphi monumentum, quantumlibet arbores omnes tempore obſidionis ſub Tito exciſæ fuiſſent, divina quadam providentia intactam ad multa ſæcula perduraſſe: adducit eam in teſtimonium poſt Crucem Cyrillus (c) Hieroſolymitanus, ſic dicens: *Palma quæ eſt in Pharinge teſtatur, ramos exhibens his qui tunc benedicebant.* Sed cetera proſequamur.

(a) 2. Machab. 10.

(b) Liv. decad. 1. lib. 10. in fin.

(c) Cyril. catech. 10.

VIII. De monte Oliveti.

Cum e monte Oliveti Jeſus Hieroſolymam ſpectaret, flens ſuper illam: quæ illi obventura eſſent, prædixit. Eſt res obſervatione certe ac ſtupore digna, in eodem monte Oliveti, ubi Chriſtus aſpiciens Hieroſolymam, fudit lacrymas, Romanos cum eſſent obſeſſuri eamdem civitatem, ac funditus vaſtaturi & everſuri, primum caſtra poſuiſſe; quod his verbis teſtatur Joſephus (d): *His*, inquit, *præceptum erat ſexto ab Hieroſolymis ſtadio caſtra ponere, qua in parte mons, qui appellatur* ἐλαιῶν, *id eſt olivarum, contra civitatem ab Oriente ſitus eſt, altaque interjacente valle diſcernitur, cui nomen eſt Cedron.* Hæc ille. Ingreſſus igitur civitatem Dominus cum eſſet, novo ſpectaculo univerſus commotus eſt populus: cumque omnes abirent poſt eum, diſcruciabantur Phariſæi, dicentes intra ſemetipſos: *Videtis quia nihil proficimus? ecce mundus totus poſt eum abiit.* Venit deinde (e) in templum, ubi cæci & claudi qui ad eum venerant, ab eo curati ſunt. Dumque Hieroſolymis moraretur, Gentiles homines, qui ad diem feſtum convenerant ut orarent, apud Philippum agunt ut viderent Jeſum. Hæc cum ab Andrea illi renuntiata eſſent, de fructu paſſionis ſuæ multa locutus eſt, & rogans Patrem ut clarificaret Filium ſuum, facta eſt vox de cælo dicens: *Et clarificavi, & iterum clarificabo.* Cumque alia de paſſione ſua Jeſus prædixiſſet; inde recedens, reverſus eſt in Bethaniam, ubi uſque ad diem ſequentem manſit.

(d) Joſeph. de bello Jud. lib. 6. c. 3.

(e) Matth. 24. Joan. 12. Concord. c. 111.

IX. De ficu arefacta.

Mane (f) *autem facto* (hic eſt dies quartus ante feſtum Paſchæ) *dum reverteretur Hieroſolymam, arborem fici in via poſitam, quod fructus non inveniſſet in ea, arefecit.* Non prætermittimus hic dicere, ut inde magis poſſis rei geſtæ myſterium aſſequi: majorum traditione perlatum, ficum fuiſſe illam arborem, ex quo primi parentes poſt peccatum legentes

(f) Matth. 21. Joan. 12. Concord. c. 111.

tes folia, pudenda texerunt. Inter alios enim qui hæc testantur, Isidorus (*a*) Pelusiota, scribens ad Theopompum Tribunum, hæc ait: *Exaruit igitur arbor, ut hominibus terrorem injiciat: quin in hac quoque re arcanus quidam sermo adnexus est a senibus sapientibus ad nos grassatus, nempe hanc transgressionis arborem esse, cujus etiam foliis ad corpus tegendum, hi qui mandatum violarunt, usi sunt.* Hucusque Isidorus, sed prosequamur cetera. Regrediens in civitatem, est ingressus templum, ubi quotidie docebat. Tum circumstantes Principes sacerdotum, ac seniores, in qua potestate id faceret, eum rogant: cumque multa adversus eos dicta essent ab illo, parabolis de patrefamilias qui plantavit vineam, atque de Rege qui fecit nuptias filio suo, eosdem magis magisque perstrinxit.

(*a*) *Isidor. ad Theopompum, lib.* 1. *epist.* 51.

X. Ex tributi pensione parant Judæi Christo insidias.

His in hunc modum oratione Domini debellatis, ac profligatis, novam artem excogitant Pharisæi conjuncti cum Herodianis; cum ut eum caperent sermone suo, rogant, an liceret tributum dari Cæsari, nec ne? id nimirum conantes, ut vel si negaret, hostem Cæsari, reumque majestatis accusarent; vel si affirmaret, populi offensam incurreret. At ille comperta illorum fraude, ostendi sibi præcepit numisma census, in quo erat Cæsaris imago ac superscriptio: responditque reddenda esse Cæsari quæ sunt Cæsaris, & Deo quæ essent Dei; qua illi responsione illusi, abierunt. Apposite sane Dominus noster, inspecto ejusmodi numismate census, atque cognita imagine ac superscriptione ipsius, reddenda ait quæ sunt Cæsaris Cæsari: ut quæ essent a Cæsare profecta numismata, ad ipsum redirent. Moris enim fuit apud Romanos, ut numismata pro ratione tributi vel census ab Imperatoribus cuderentur, nec uno semper modo eadem permanerent; sed numismata tributorum a ceteris usualis pecuniæ nummis in eo differrent, quod istorum pretium semper idem esset; numismata vero census vel tributi, cum mutaretur tributi qualitas, eadem ad rationem tributi recens formarentur. Est ejus rei locuples testis Ælius Lampridius in Alexandro Imp. dum ait: *Vectigalia publica ita contraxit, ut qui decem aureos sub Heliogabalo præstiterant, tertiam partem aurei præstarent, hoc est, tricesimam partem: tuncque primum semisses aureorum formati sunt: tunc etiam cum ad tertiam partem aurei vectigal decidisset; tremisses, dicente Alexandro etiam quartarios futuros, quod minus non posset: quos etiam formatos in moneta detinuit, expectans, ut si vectigal contrahere potuisset, eosdem ederet. Sed cum non potuisset propter publicas necessitates, conflari eos jussit, & tremisses tantum, solidosque formari, &c.* Hæc Lampridius: ex quibus colligere possis, quale esse soleret numisma tributi, quod subditi Cæsari penderent. Quanti eset pretii dictum numisma, dicere allud non possumus, nisi quod Marcus & Lucas pro numismate dixerunt denarium, modestum plane tributum. Sane quidem cum nonnisi post debellatos Judæos a Tito, ipsos didrachma Imperatori solvere cœpisse, superius sit demonstratum: æquum est existimare hoc tempore nonnisi denarium ratione tributi solvisse. Laudat Dio (*b*) Cassius Augustum, quod pro restituendo Palatio, quod incendio conflagrarat, a privatis denarium a singulis vero conventibus aureum tantummodo accepisset, quod constabat ex denariis viginti quinque.

(*b*) *Dio hist. Rom. lib.* 55.

XI. Quæstio de Resurrectione.

Jam vero Principibus sacerdotum primum, inde Pharisæis Domini sermone superatis; Sadducæi (*c*) novum certamen ineunt, & de resurrectione mortuorum, quam impugnabant, quæstionem proponunt. Sed & his etiam devictis, Pharisæi iterum pugnam repetunt, ac rogant quod esset magnum mandatum legis, quibus cum Dominus satisfecisset, ipse illos de Christo, cujus filius esset, interrogat: & cum ea occasione de divinitate Filii Dei disseruisset, ad populum conversus, multa adversus hypocrisim Pharisæorum locutus est: quæ cum peroraffet, & contra (*d*) Gazophylacium sedens, offerentes pecuniam inspiceret, laudavit præ ceteris pauperem viduam, quæ duo æra minuta obtulisset. Hæc Dominum esse locutum in templo, cum omnes Evangelistæ confirment; non existimet quis, in parte interiori templi, ubi Judæi Deum precari consuevissent, sed vel in porticu, ut alias fecisse legitur, vel in atrio populum docuisse; sicut olim Hieremiæ (*e*) Dominus præceperat dicens: *Sta in atrio domus Domini, & loqueris ad omnes civitates Juda, de quibus veniunt ut adorent in domo Domini.* Egressus est (*f*) post hæc Dominus de templo, & in nobilem ædificii structuram discipulis oculos convertentibus, unus ex illis ad Jesum ait: *Magister aspice quales lapides, & quales structuræ.* Qua occasione ille permotus, ejusdem templi ruinam prædixit.

(*c*) *Matt.* 21. 23. *Marc.* 12. 13. *Luc.* 20. *Concord. c.*117.118. 119.

(*d*) *Marc.* 12. *Luc.* 21. *Concord. c.*121.

(*e*) *Hier.* 26.

(*f*) *Mat.* 24. *Marc.* 15. *Luc.* 21. *Concor. c.*122.

XII.

Erat plane templi structura ab Herode recens excitata ejusmodi, ut merito omnium oculos in se converteret, & intuentium animos admiratione afficeret: nam quod ad lapides ibi positos spectat, ad quos aspiciendos ille discipulus Dominum invitavit, dicens: *Aspice quales lapides;* Josephus (*g*) de his agens, hæc scribit: *Constabat autem structura e lapidibus candidis firmissimis, magnitudine viginti cubitorum in longum, octo in altum, latitudine vero cubitorum duodecim.* Et paulo post: *Saxorum enim magnitudo a fron-*

(*g*) *Joseph. antiq. lib.* 15. *c.*14. De structura Templi.

a fronte est conspicua: interiora ferro vincta, juncturas continent contra omnium temporum injurias firmissimas. Hæc ille de lapidibus templi. Idem de magnitudine columnarum, quæ porticus suffulciebant, hæc habet: *In ejus porticibus stabant paribus intervallis quatuor columnarum ordines, quorum quartus intextum habebat lapideum parietem: crassitudo autem cujusque columnæ, quantum possent tres homines consertis inter se complecti brachiis, longitudo viginti-septem pedum: numerus universarum fuit centum sexagintaduo, capitellis sculptis opere Corinthio, pulchris usque ad miraculum.* Hæc ipse. Cætera admiranda de ejusdem templi ædificio recensere prætermittimus, cum idem auctor cuncta accurate sit prosecutus, quæ præ manibus cunctis esse solent. Hierosolymis vero egressus Dominus, cum pervenisset ad montem Oliveti, ibique e regione templi sederet: interrogantibus eum secreto Petro, Jacobo, Joanne, & Andrea de iis quæ de templo prædixerat, deque adventu (*a*) ipsius, & consummatione sæculi, multa signa futura significavit, & quid ipsi agere deberent admonuit, adjecit in eam sententiam parabolam de decem virginibus: aliam insuper addidit de distributis talentis: modum (*b*) denique aperuit futuri judicii.

(*a*) Matt. 24. Marc. 13. Luc. 17. 18. & 21. Concor. c. 121.

(*b*) Matt. 25. Concord. c. 127.

XIII. De Cœna facta in Domo Simonis.

Hos (*c*) cum consummasset Jesus sermones, dixit discipulis suis: *Scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur ut crucifigatur. Hæc cum dixisset, e monte Oliveti venit Bethaniam, ubi cum esset in domo Simonis Leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. Videntes autem discipuli, indignati sunt dicentes: Ut quid perditio hæc? potuit enim istud venundari multo, & dari pauperibus.* Hæc Evangelistæ. Unam eamdemque fuisse mulierem, eamque Mariam sororem Lazari, quæ ante sex dies Paschæ item Bethaniæ unxit pedes Jesu, cum hac quæ biduo ante Pascha in domo Simonis unguentum super caput effudit, jam superius demonstravimus, dum adversus eos qui plures Magdalenas inducunt, pluribus disseruimus. Cur autem quæ prius semel atque iterum unxerat pedes, jam tertio unctura Dominum, caput illius unguento aspergat, mihi certe (ut interim de mysterio agere prætermittamus) nulla magis probatur ratio, quam illa, quod Judam indignantem & oblatrantem audierat: rata enim inde offensum esse Judam, quod pedes unxisset (quod a nullo umquam hactenus factum esse, nec Romæ quidem usque ad Neronis tempora, superius ex Plinio satis demonstravimus) ne ulterius offensionis eamdem occasionem præberet;

(*c*) Matt. 26. Marc. 34.

quod & cæteri frequentius in conviviis factitare consuevissent, ipsa sibi absque aliquo scandalo caput Domini unguento ungere concessum putavit. At nihilominus non unus Judas, sed omnes qui aderant discipuli indignati sunt: quos Dominus compescuit, nec tantum mulieris opus laudavit, verum in posterum in universo mundo opus ipsum celebrandum fore prædixit.

XIV. Judas proditionem parat.

Tunc (inquit Matthæus *d*) *abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariothes, ad Principes sacerdotum: & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde quærebat opportunitatem ut eum traderet.* Eadem (*e*) etenim die congregati erant Principes sacerdotum, & seniores populi in atrium Principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas: & consilium fecerunt ut Jesum dolo tenerent, & occiderent. Non interfuit tum Judas; nullus enim Evangelistarum illum concilio interfuisse scribit, sed tantum convenisse Principes sacerdotum & de prodendo Christo cum illis convenisse. Neque repugnat, quo minus Judas, qui reperitur in Bethania in domo Simonis cum cæteris accubuisse Apostolis, idem ipse eadem die Hierosolymis esse potuerit, & de Christi proditione cum Principibus sacerdotum pactum iniisse: nam cum (ut ante docuimus ex Evangelista *f*) Bethania distaret Hierosolymis duobus milliaribus, stadio uno minus; furenti animo & diabolico spiritu agitato perbreve iter illud videri poterat: quippe qui etiamsi de concilio ea die agendo ignorasset, tamen puto sciebat jam ante fuisse aliud concilium (*g*) celebratum, & de perdendo Christo sententiam Caiphæ esse prolatam, atque ex ea die Jesum interficere statutum esse; quando Dominus inde se subducens, migravit in Ephren. Hæc itaque de unctione capitis, & concilio seniorum atque proditione Judæ facta cum constet biduo ante Pascha; feria quarta hebdomadis habita esse, certum est.

(*d*) Matt. 26. Marc. 14.

(*e*) Matt. 26.

(*f*) Joan. 11.

(*g*) Joan. 11.

XV. De Argenteis datis Judæ.

Sed antequam cætera, quæ post hæc sunt subsecuta, narremus; prætermisisse penitus nolumus de pecunia dicere, quam Judas cum Principibus sacerdotum pactus est sibi dari, ut Christum proderet. Cum ipse (quod diximus) ait ad illos: *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos.* Lucas eamdem texens historiam, ait de iisdem Principibus sacerdotum (*h*): *Gavisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare.* Ut appareat non fuisse datam tunc pecuniam, sed tantummodo stipulatam. Quanti autem fuerit pretii

(*h*) Luc. 22.

tii istiusmodi summa argenteorum triginta, quam illi Judæ se daturos polliciti sunt, diversæ quidem reperiuntur sententiæ: nempe illorum qui putarunt quemlibet argenteum fuisse pretii decem denariorum, ac proinde triginta argentei implerent summam trecentorum denariorum, quorum doluisset in unguenti effusione factam esse jacturam. Recitat hanc, aliasque diversas opiniones, easque diserte Cornelius Jansenius (*a*) confutat, illi tamen ipse innitens, ut idem fuerit argenteus ille nummus, qui & siclus in divina Scriptura nominatus sæpius reperitur; quod & sicli nummi argentei essent: colligitque summam illorum triginta argenteorum fuisse florenorum argenteorum quindecim: hæcque ipse multis. Cæterum (quod addit) si triginta argentei illi ejus generis fuerunt, cujus nunc sunt qui visuntur argentei nummi tum Romæ, tum Parisiis asservati, qui ex illis ipsis esse dicuntur, impressique hominis facie, a tergo habentes flosculum; dicta summa argenteorum triginta dimidio minor erit, nempe septem & semis florenorum argenteorum, quod singuli eorum didrachmi ponderis esse videantur, quod in divina Scriptura itidem argenteus nominatus invenitur didrachmum; hæc ille pluribus.

(*a*) *Jansen. com. in Concor. Evang. cap. 128.*

XVI. De summa argenteorum.

At nos sic affirmamus, nummos illos argenteos eo modo signatos, qui Romæ atque Parisiis, vel alio loco habentur, ex illis esse qui a Principibus sacerdotum numerati sunt Judæ; ut tamen non triginta tantum ex illis fuerint numerati; sed quod illius monetæ argenti signati certam summam, quam dicemus, Judas acceperit. In reliquis vero, ut diversam ab his de appensi argenti quantitate ineamus rationem, multa sunt quæ nobis non tantum persuadent, sed propemodum cogunt: ac in primis illa consideratio, quod tradit Matthæus (*b*), cum Judas retulisset triginta argenteos Principibus sacerdotum, eos consilio inito, emisse ex eis agrum figuli in sepulturam peregrinorum, ex quo & ager nomen acceperit, ut sit dictus Acheldema, hoc est, Ager sanguinis. Sed & Lucas in (*c*) Actis plane insinuat, nonnisi ex ea pecunia illum esse emptum agrum, dum ait: *Possedit agrum de mercede iniquitatis*; plane significans, nullam aliam pecuniam ad agri pretium esse additam.

(*b*) *Matt. 27.*

(*c*) *Act. 1.*

XVII.

His hic se habentibus, considerandus est ipse ager, cujus pretii esse potuerit, ut ex eo triginta argenteorum summam, qua emptus est, æstimare possimus. Erat hic ager non tantum in suburbiis (quæ, auctore (*d*) Josepho, speciosissima ac pretiosissima erant) sed & cæteris suburbanis propinquior Hierosolymis, ut qui inhæreret monti Sion: nam hæc de eo leguntur apud Hieronymum (*e*): *Acheldema, qui hodie quoque demonstratur in Ælia ad Australem plagam montis Sion: & hactenus juxta Judæorum consilium mortuos ignobiles alios terra tegit, alios sub divo putrefacit.* His accedit, quod ille dictus habetur Ager figuli, nempe nominatus ager, ac proinde non ignobilis; quem si velimus dictum esse Agrum figuli, quod ibi figlina esset, indeque suppeditaretur argilla ad vasa fingenda, majoris fuisse pretii certum est. Rursum etiam in agrorum emptionibus apud Hebræos fieri solitis illud est observandum, omnes possessiones vendi solitas usque ad annum Jubilæi, sic statuente divina lege (*f*), ut anno Jubilæi omnes possessiones redirent ad dominos suos: quanto autem plures anni remanerent post Jubilæum, tanto (inquit divina lex) cresceret & pretium. Hac igitur habita ratione, quod venditus sit ager figuli non usque ad annum Jubilæi, vel ultra, sed penitus & in perpetuum fuerit ejus directum translatum dominium, numquam amplius ad venditorem reversurum; quippe qui usui sepulturæ peregrinorum semel adscriptus, sic semper esset permansurus: cariori eum venditum esse pretio, quemque prudentem facile existimare debere, certum est. Quæ cum ita sint; quis, rogo, mente concipere poterit, ut ager suburbanus, Hierosolymis propinquior, nominatus figuli, perpetua dominii translatione venderetur (ut ipse tradit) septem vel quindecim florenis argenteis, vel trecentis (ut alii dixerunt) denariis? cum præsertim latiorem illum campum fuisse, existimare liceat, ubi omnium peregrinorum cadavera infoderentur: nam eam civitatem peregrinis fuisse refertam, ut metropolim omnium Judæorum toto Orbe agentium, Josephus sæpe testatur.

(*d*) *Joseph. de bello Judaico lib. 7. cap. 1.*

(*e*) *Hieron. de locis Hebraicis in Act. Apostolorum.*

Ager figuli qualis.

(*f*) *Levit. 25.*

XVIII. Auctoris sententia de argenteis.

Aliam ergo putamus habendam esse rationem illorum triginta argenteorum: illam nempe, quam Elias Levita Judæus in libro cujus est titulus, Tisebi, ex majorum diligenti observatione describit: nimirum hanc vocem, argenteus, si posita reperiatur in Pentateucho, selagh, hoc est, siclum unum significare: si vero reperiatur in Prophetis, litrin, nempe libram intelligi debere: si autem in Hagiographis, eadem voce exprimi canterim, quod dicimus talentum, aliter cantarum. Eamdem distinctionem ex Rabbinis aliis recitat ac probat Arias Montanus in dictionario Syrochaldaico in verbo Chesesph. Cum ergo Matthæus Evangelista de triginta argenteis agens, propheticam de ea re prædictionem afferat, dicens (*g*): *Tunc impletum est, quod dictum est per Hieremiam Prophetam, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiaverunt a filiis Israel:*

(*g*) *Matt. 27.*

frael: & dederunt eos in agrum figuli; plane necessario dicendum est, Matthæum ejus pretii triginta argenteos expressisse, quod a Prophetis accipi consuevit, nimirum pro triginta libris argenti: quarum aviditate Judas illectus, proditionem sit pollicitus, atque molitus: quibus ab eo redditis, ut de summa non exigua Principes sacerdotum coegerunt concilium; & quid de ea agerent, rogaverunt singulorum sententiam: decretumque fuit, pecuniam illam debere converti in pretium agri figuli emendi ad sepulturam peregrinorum.

XIX. Argenteus libra argenti. At non Elias tantum nuper citatus, alii que Rabbini, per argenteum, libram interdum intelligi tradiderunt; sed & Epiphanius in libro de Mensuris atque ponderibus, prope finem, dum ait argenteorum nummorum diversam esse rationem; addit tamen, hoc nomen, argenteum, idem significare quod apud Romanos Miliaresium, quod est donativum militare; & cum inferius agit de Phole: *Pholes*, inquit, *quod & talentum vocatur, duplex est, ex duobus argenteis compositum, & sunt ducenti & octo denarii*. Qua ratione quemlibet argenteum centum & quatuor docet denarios continere. Sic igitur (ut dictum est) accepit Judas in proditionis præmium triginta libras: quas cum facti pœnitens projecisset in templum, suburbanus ager figuli emptus est in sepulturam peregrinorum; cujus quidem rei gestæ typum jam Dominus expresserat in Zacharia, cum ait (*a*): *Appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me: Projice illud ad statuarium decorum pretium, quo appretiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos, & projeci illos in domum Domini ad statuarium.* His velut lineamentis quibusdam exprimitur Judæ facinus, & Judæorum: nempe quod hi putarunt esse decorum pretium, nempe magnum, datum Judæ proditionem spondenti: quod ille, facti pœnitens (ut ait Evangelista) projecit in templum, & a Judæis est collatum ad statuarium, nempe, quod Hieronymus interpretatur, ad figulum in pretium agri. Quod vero non Zacharias, sed Hieremias citatus habeatur apud Matthæum: cum de antiqua quæstione diversæ diversorum habeantur opiniones; illa tamen nobis sententia magis placet, ut nomen Hieremiæ aliunde in textum illapsum sit: tum quod temporibus Augustini, ut ipse testatur, Hieremiæ nomen non haberent codices omnes, nec omnino Syriacum: tum etiam, quod Matthæus (*b*) sæpe alias Prophetam citans, quem intelligat, numquam exprimere consuevit.

(*a*) Zacch. 31.

(*b*) Matth. 12. 13. 21. 27. Jansen. Concord. c. 141.

XX. His de agri figuli pretio elucidatis: non tam qui dixerunt agrum figuli emptum triginta siclis, erroris arguuntur; quam qui etiam agentes de agro vendito Hieremiæ (*c* ut habet Vulgata) stateris septem & decem argenteis, dixerunt emptum tantummodo siclis decem & septem: nam in primis paraphrasis Chaldaica, quod habetur Hebraice, Sciechalim, minas intelligit, nempe minas septem argenti; id ipsum Rabbi David Chimchi. Sic igitur, cum constet Josephi (*d*) auctoritate, Judaicam minam continere libras duas & semis; septem minæ erunt decem & septem libræ cum dimidia: quibus si addas decem Cheseph, hoc est, decem argenteos, nempe secundum citatam superius Rabbinorum auctoritatem, totidem argenti libras; fiet Hieremiæ agri pretium, vigintiseptem & semis libræ argenti: nec certe putandum minoris fuisse pretii agrum illum hereditarium, qui semel in divisione regionis in sortem acceptus, nonnisi in ejusdem familiæ propinquiores distrahi consuevit. Agros namque Judæorum provinciæ magni fuisse pretii, ex eo quis facile conjicere potest, si immensam populi multitudinem in angusta Syriæ parte habitasse consideret; nam totius Palæstinæ fines a Plinio (*e*) ponuntur centum octoginta millia passuum a confinio Arabiæ usque ad Phœnicem: adeo ut nulla in orbe terrarum reperiatur esse regio, quæ tantam caperet hominum multitudinem. Quamobrem nulla ratio persuadet, ut ille figuli ager suburbanus, triginta tantum siclis, nempe dimidia unius minæ parte, & Hieremiæ campus tertia parte minæ unius, minus siclis tribus, fuerit emptus. Sic igitur de triginta argenteis a Pontificibus Judæ traditis, & in agri pretium collatis sententiam antiquorum Rabbinorum auctoritate probatam, aliisque rationibus stabilitam, veriorem certioremque putamus. At de his satis: jam reliqua historiæ Evangelicæ prosequamur.

(*c*) Hier. 32. De pretio agri Hieremiæ.

(*d*) Joseph. antiq. lib. 14. c. 12.

(*e*) Plin. lib. 5. c. 13.

XXI. Illuxit in crastinum prima dies Azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha, quando misit Jesus Petrum (*f*) & Joannem dicens: *Euntes parate nobis Pascha ut manducemus*. Totam rei gestæ seriem fusius explicant Evangelistæ. Hæc facta sunt feria quinta hebdomadis (ut ait (*g*) Johannes) ante diem Paschæ. Quod ad domum spectat, ubi Jesus pascha sibi parari mandavit: Nicephorus, (*h*) & alii tradiderunt fuisse domum Joannis Evangelistæ: sic enim ille ait: *Hæc cœna paratur in domo, ut ajunt, Joannis Evangelistæ: quam ille possessione sua (non exigua autem ea fuit) in Galilæa, Caiphæ ejus temporis Judææ Pontifici vendita (cujus gratia etiam illi notus extitit, sicuti ipse alicubi sacro suo testimonio astruit) in locis circum Sion montem sitis comparaverat*. Hæc ille: eadem & Cedrenus

(*f*) Luc. 22. Matth. 26. Marc. 14. Concord. c. 128.

(*g*) Joan. 12.

(*h*) Niceph. hist. lib. 1. cap. 28.

nus (a) & alii. Hieronymus item (b) de Joanne testatur, ipsum propter nobilitatem generis notum fuisse Pontifici. Quicquid sit, Evangelistæ (c) testimonio ipsum fuisse piscatorem, & retia consarcinasse constat; ditiorem tamen cæteris Apostolis piscatoribus fuisse, ea est conjectura, quod mercenarios ad piscationem conductos habebat: nam Marcus (d) de ipso, & Jacobo fratre ipsius ait, quod relicto patre suo Zebedæo in navi cum mercenariis, secuti sunt Jesum: habuisseque Hierosolymis domum, in quam post Christi passionem, Dei genitricem recepit, æque assentimur.

(a) Cedren. in Annal. (b) Hier. epist. 16. (c) Matt. 4. (d) Marc. 1.

XXII. An vero apud ipsum Dominus noster hoc anno celebraverit Pascha, dubium valde redditur, quod Lucas scribat ipsum Johannem cum Petro missum ad perquirendum ubi Pascha parandum foret; nec ut in domo sua pararet, Dominum præcepisse, nec illos id compertum habuisse; sed rogantes apud quem parandum esset, jussos esse sequi hominem lagenam aquæ portantem. Quapropter Alexander Monachus (e), qui res gestas sancti Barnabæ prosecutus est, affirmat celebratum esse sacrum Pascha a Domino in domo alterius Joannis, illius scilicet filii Mariæ, qui cognominatus est Marcus, cujus meminit Lucas (f), & Paulus (g); nam ejus domum Hierosolymis fuisse, atque Apostolis patuisse, ejusdem Lucæ (h) testimonio satis perspicuum exploratumque habetur. De utraque domo, tam Joannis filii Zebedæi, quam illius qui cognominatus Marcus, Mariæ filius fuit, mentio habetur in Tragœdia de Christo patiente apud Gregorium Nazianzenum (quamvis credatur fuisse potius Apollinaris opus illud) his versibus:

(e) Habes eum apud Metaphr. die 11. Junii. Locus ubi Pascha peractum est. (f) Act. 12. (g) Coloss. 4. (h) Act. 12.

Eamus hinc citis silentes gressibus,
Ædes petendo, feminæ in quibus manent
Ut hospites cum matre Marci Maria.
Quo & convolabit, ut reor, sacer chorus:
Ibique dulcem præstolabimur diem.
Potiusve eamus in novi gnati domum,
Quem filius mihi arrogavit unicus.

Hactenus ille ex persona Deiparæ, satisque de domo ubi Dominus noster una cum suis exoptatum Pascha peregit.

XXIII. De tempore Paschatis. At quoniam in historia Ecclesiastica enarranda, & iis quæ spectant ad exactam temporum rationem, pervestigandis, omne nostrum studium polliciti sumus: antequam ad cæteras res gestas recensendas ulterius progrediatur oratio, de ipso die quo Dominus noster Pascha celebravit, primum omnium ex instituto nobis agendum proponimus. Ac inprimis quid de ea re testatum reliquerint Evangelistæ, ipso narrationis exordio adducamus in medium. Statuto igitur a (i) lege die ipsa decimaquarta luna primi mensis ad vesperum, Dominum nostrum commune Judæis omnibus Pascha cum suis celebrasse ipsa feria quinta ad vesperam, Matthæus, Marcus, ac Lucas absque ulla controversia affirmare videntur: Matthæus (k) enim ait: *Prima die Azymorum accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere Pascha? At Jesus dixit. Ite in civitatem ad quemdam, & dicite ei: Magister dicit: tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Jesus, & paraverunt Pascha. Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis &c.* Marcus (l) id ipsum his verbis: *Primo die Azymorum, quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli: Quo vis eamus & paremus tibi ut manduces Pascha;* &c. Lucas (m) etiam in hanc eamdem sententiam: *Appropinquabat dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha.* Et paulo inferius: *Venit dies Azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha. Et misit Petrum, & Joannem dicens: Euntes parate nobis Pascha ut manducemus.* &c. Nisi enim commune cum cæteris Judæis Dominus Pascha egisset, non utique ex improviso hospitem adeo paratum offendisset: nec enim erat ejusmodi ministerium quod continuo exhiberi potuisset: lege enim cautum erat, ut qui immolandus esset agnus decima quarta luna ad vesperam, luna (n) decima domum introduceretur.

(i) Exod. 12. Levit. 23. n. 28. (k) Matt. 26. (l) Mar. 14. (m) Luc. 22. (n) Exod. 12.

XXIV. Cum itaque horum auctoritate satis perspecta res habeatur, Dominum nostrum celebrasse Pascha decimaquarta luna ad vesperam, quando & Judæi cæteri illud ipsum agebant: de Joanne Evangelista, quod a ceteris discrepare videatur, suboritur controversia. Ille enim in primis agens de lotione pedum, quam peractam constat in cœna Domini, sic ait (o): *Ante diem festum Paschæ sciens Jesus*, &c. Rursus idem de Judæis agens: *Erat*, inquit (p), *mane: & ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha.* Hæc ille, quasi dicere vellet, Judæos non egisse Pascha præterito vespere diei quintæ, sed quod sequenti diei sextæ vespere Pascha commesturi essent. Idemque inferius appellat eam diem parasceve Paschæ, quasi in crastinum Pascha fuisset celebrandum. Rursum cum absoluta cœna, dixisset Jesus Judæ: *Quod facis, fac citius*, subdit idem Joannes (q), existimasse aliquos discipulorum, dictum illi ut emeret quæ opus erant ad diem festum. Idemque (r) dum illud sabbatum, magnum appellat, Pascha in illud fuisse translatum videtur annuere.

(o) Joan. 13. (p) Joan. 18. (q) Joan. 13. (r) Idem 19.

Hæc

XXV. Hæc autem omnia tanti momenti existimarunt nonnulli, ut cum minime assecuti fuerint Evangelistæ verborum sensum, novas diversasque sententias excogitarint. Et inter alios eo dementiæ progressi sunt novantes quidam Græculi, ut non erubuerint affirmare, Joannem Evangelistam, qui ultimus omnium Evangelium scripsit, cæteros Evangelistas temporis errore lapsos voluisse corrigere. At facessant hæc, ut hæretica, ab auribus ac mente cujusque Fidelis. Fuit aliorum Græcorum, sed plane antiquorum, ea opinio, ut Dominus in celebrando Paschate, non sicut Judæi cæteri, decimaquarta luna ad vesperam, sed diem anticipando, luna decimatertia illud egerit; sicque apposite Joannem volunt dixisse: *Ante diem Paschæ*, &c. Fuit ejus sententiæ Epiphanius (*a*), Euthymius (*b*), & alii hos secuti. Rursus vero quorumdam Latinorum ea fuit assertio, Dominum non anticipasse Pascha, sed legitimum celebrasse, nimirum luna decimaquarta ad vesperam, Judæos vero mutasse illud, ac distulisse in diem sabbati: cujus quidem dilationis quidam ipsorum eam afferunt causam, ut quamcitissime Christum crucifigere possent, nec expectare cogerentur donec præteriissent omnes illi dies septem Azymorum; quos Herodem Agrippam his religiosiorem expectasse constat (*c*) ut Petrum, quem vinxerat, neci traderet. Alii (*d*) vero illam ex lacunis recentiorum Hæbreorum de dilato in sabbatum Paschate causam adducunt; quod dicant, post restitutionem templi, divina quadam prævia revelatione, ex decreto magni ipsorum concilii comprobata, statutum esse, ne sexta die Pascha ullo tempore celebrari deberet; ea scilicet ratione, ne duo simul festa conjungerentur, quod perdifficile esset in biduum parare cibum. Dixerunt (*e*) adhuc alii, ea ex parte tantum, quæ ad feriationem spectat, Pascha fuisse dilatum: cæterum quod ad esum agni pertinet, legitime celebratum. Hæc sunt, quæ occasione Joannis Evangelistæ, quod visus sit cæteris adversari, sunt a diversis excogitata. Verum non patitur ratio, Evangelicam veritatem per tot diversos ac varios anfractus circumduci. Dicimus itaque, ea quæ scripta sunt a Joanne, esse in omnibus consentientia iis quæ a tribus cæteris Evangelistis sunt tradita; ac proinde unum idemque Pascha uno eodemque die a Domino nostro atque Judæis esse celebratum.

(*a*) Epiph. hær. 51. (*b*) Euthym. in Matth. c. 26. Diversæ sententiæ. (*c*) Act. 12. (*d*) Paul. Bur. Lucid. & alii eum secuti. (*e*) Ruper. Abb. in Levit. lib. 2. c. 36. & alii ipsum secuti.

XXVI. Ante autem quam hæc demonstremus; de antiquo usu Judæorum in die Paschatis celebrando, tam ex divinis Scripturis, quam etiam ex antiquis auctoribus, quo cuncta planiora fiant, narrationem perbrevem instituendam putamus. Ac primum illud monendum ex divinæ legis institutione solemnitatem Paschalem esse diversam ab ea quæ dicitur Azymorum, sicut in Levitico (*f*) his verbis notatum habetur: *Mense primo, quartadecima die mensis ad vesperum Phase Domini est: & quintadecima die mensis hujus solemnitas Azymorum Domini est. Septem diebus Azyma comedetis, dies primus erit vobis celeberrimus, &c.* Habentur eadem in Exodo, & in libro Numeri; quæ quidem duplex solemnitas ex diversis rebus gestis, ac duplici beneficio a Deo accepto, originem duxit: nimirum quia Dominus transiliens domos filiorum Israel, Ægypti primogenita interfecit: & quod populus Israel ex Ægypto liber egressus, comedit Azyma. Verum celebrabantur Pascha & Azyma non diversis diebus, sed una eademque die: Nam licet dicat divina Scriptura: *Decima quarta die primi mensis ad vesperum Phase Domini est, & quintadecima die solemnitas Azymorum;* tamen vespere decimæquartæ diei reputatur initium diei sequentis: ante vesperum enim auspicari consuevisse dies festos Judæos, suo loco dicemus; quod ex ea re manifestius redditur, dum eo vespere Azyma comedebant, nimirum quod esset initium quintædecimæ lunæ: ex qua die, non autem ex præcedenti, septem dies Azymorum numerare necesse erat, cum terminus septem dierum sit dies vigesima prima (*g*) ad vesperam. Rursum vero quod ad feriandos eos dies pertinet, hæc erat institutio legis divinæ: *Nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinent.*

(*f*) Levit. 23. Exod. 12. n. 28. (*g*) Exod. 12.

XXVII. Ritus celebrandi Paschatis. His ex divinis Scripturis depromptis, reliquum est, ut quæ Judæi in celebrando Paschali festo circa hæc Christi tempora observare solerent, ex antiquis auctoribus proponamus. Anatolius (*h*) Episcopus Laodicenus ex Philone, Josepho, & aliis antiquioribus Judæis, monstrat tempore celebrandi Paschatis ab illis observatum fuisse æquinoctium, videlicet ut Pascha & Azyma post æquinoctium agerentur. Philo (*i*) qui his Tiberii temporibus vivebat, hæc de ritu servari solito in Paschate celebrando: *Ejus mensis*, inquit, *die quartadecima, sub ipsum tempus quo Luna suum orbem solet implere lumine, celebratur migrationis publica festivitas, quam Chaldaice Pascha nominant: quo tempore non, ut alias, plebeii homines victimas adducunt ad altare mactandas a sacerdotibus: sed jubente lege, tota gens sacrificat, dum pro se quisque mactat hostiam suis manibus: tunc universo populo celebrante lætas epulas, quisque se gerit pro sacerdote, &c.* Idem alibi, hæc ipsa una eadem die ab omnibus fieri solita, testatur (*k*). De tempore autem quo cædi victi-

(*h*) Apud Euseb. hist. lib. 7. c. 26. (*i*) Philo in vita Moys. (*k*) Philo in Decal.

(a) Joseph. de bel. Judaic. lib. 7. c. 12. ctimæ inciperent, Josephus (*a*) hæc ait: *Cum dies festus adesset, qui Pascha vocatur, quando, a nona hora quidem usque ad undecimam hostias cædunt, per singulas vero hostias contubernia non pauciorum quam decem fiunt; solum enim epulari non licet; multi autem etiam vicini conveniunt: hostiarum quidem ducenta & quinquaginta sex millia & quingentas numeravere. Fiunt autem (ut denos epulatores per singulas imputemus vices) centena & septingenta millia, sancti omnes, & puri.* Hæc ille. Idemque de usu indicendi tempus, quo auspicandus esset dies festus, hæc ait (*b*): *Quarta turris supra verticem Pastophoriorum condita erat, ubi moris est, unum de sacerdotibus astantem post meridiem, quod septimus quisque dies inciperet, tuba significare: rursumque vesperi, quod desineret: nunc ferias populo, nunc ut opus faciat, denuntiantem.* Hæc Josephus. Probatur (*c*) istud ipsum ex rescripto Augusti Imperatoris pro Judæis ad provinciæ præsides, in quo hæc post alia scripta habentur: *Neque Judæos cogi ad præstanda vadimonia sabbatis, aut pridie sabbatorum post horam nonam in parasceve.* Hæc ibi. Ex his itaque duobus locis citatis, de tempore quo Paschatis festum, quove diem sabbati auspicari illi solerent, plus certo testatum habetur.

(b) Joseph. de bel. Jud. lib. 5. c. 9.

(c) Apud Joseph. antiq. lib. 16. c. 10.

XXVIII. Solvuntur objecta. His visis, jam reliquum est, ut his quæ ex Evangelio Joannis de translato in sabbatum Paschali festo objicunt, respondeamus: ac primum, cum ipse pedum lotionem factam in cœna Domini, dicat ante diem festum Paschæ contigisse; haud repugnat cæteris Evangelistis, qui cœnam Dominicam factam dicunt ipsa Paschatis & Azymorum die: constat enim communi loquendi usu Joannem esse locutum: nam crastinum diem cum dicimus, non de legali accipimus, qui a vespere diei præcedentis incipit numerari, sed cum nocte transacta Sol oriens novum adducit diem. Nec vero est ista vulgaris tantum loquendi consuetudo, sed quæ reperitur etiam in divinis Scripturis sæpius usurpata, atque etiam ab ipsis Evangelistis. Lucas (*d*) enim sic ait: *Dies erat parasceves, & sabbatum illucescebat, &c.* cum tamen ex legali institutione parasceve desiisset præcedenti die hora nona, & tunc dies sabbati incepisset. Eodem modo & Matthæus (*e*), cum dicit: *Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati;* cum tamen vespera præcedentis diei non esset re vera sabbati, sed primæ sabbati, quam ipse ab illucescente die denominat. Marcus (*f*) etiam in hunc modum: *Et cum jam sero esset factum (quia erat parasceve, quod est ante sabbatum) venit Joseph,* &c. Certe proprie loquendo, illud *sero* non erat parasceve, sed principium sabbati. Sic itaque eodem modo Joannes vespere illud decimæquartæ lunæ, quando facta est cœna, nominat ante diem festum Paschæ, cum tamen esset principium Paschæ.

(d) Luc. 23.

(e) Matth. 28.

(f) Marc. 15.

XXIX. Quid manducare Pascha. Rursus vero ad illud Joannis (*g*) quo ait: *Erat autem mane: & ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha;* non sic accipiendum est, ut ad vesperam ejus diei, qua sabbatum auspicabantur, comesturi essent Judæi Paschalem agnum; sicque in ipsum sabbatum, quod dicunt, Pascha translatum esset: sed quod tradit ex divinæ Scripturæ testimoniis Abulensis (*h*), manducare Pascha, non tantum de agno Paschali dici solitum, sed etiam de quocumque sacrificio, quod illis septem diebus festis (*i*) offerri soleret, quibus agni, vituli, arietes, hirci, boves, & tauri immolarentur diebus singulis, eorumque pars una consumebatur in holocaustum, alia vero cedebat sacerdotibus, tertia demum a populo comedebatur: quæ quidem sacrificia & ipsa, sicut & agni, Pascha dicebantur. Sunt de his complures divinæ Scripturæ auctoritates, ut cum ait Dominus in Deuteronomio (*k*): *Observa mensem novarum frugum, & verni primum temporis, ut facias Phase Domino Deo tuo: quoniam in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Ægypto nocte. Immolabisque Phase Domino Deo tuo de ovibus, & de bobus, &c.* Eadem in Paralipomenon (*l*), ubi habetur, quod septem diebus agebatur Phase, & comedebatur Phase (quod idem est quod Pascha) quo cum nonnisi qui sanctificati essent ac mundi, vesci solerent; merito Pharisæi noluerunt mane ingredi prætorium, ne contaminarentur, ut possent manducare Pascha, quod eo ipso die ac sequentibus soleret offerri.

(g) Joan. 18.

(h) Abul. 2. part. def. c. 8.

(i) Num. 28. Paralip. 30. & 38.

(k) Deut. 16.

(l) Paralip. 30. & 35.

XXX. De parasceve. Quod insuper Idem Joannes (*m*) ipsam sextam diem, qua crucifixus est Dominus appellet parasceven Paschæ: *Erat autem,* inquit, *parasceve Paschæ, hora quasi sexta, &c.* Haud dubium de sabbati parasceve est intelligendum; nam & singuli illi septem dies Pascha dicebantur. Sic etiam habes apud Lucam (*n*), dum ait de Herode, quod post Pascha, expletis scilicet diebus Azymorum, Petrum occisurus esset: Paschatis enim festi nullum legitur in divinis Scripturis parasceve fuisse, quod non essent Judæi divina lege prohibiti eo die ac cæteris sequentibus parare ea quæ ad cibum pertinent, cujus rei causa parasceve tantum sabbati legitur institutum, quod ea die nec quæ ad cibum spectarent, curare liceret, secus vero in Paschatis diebus, sic dicente divina Scriptura (*o*): *Dies prima erit sancta atque solemnis, & dies septima eadem festivitate venerabilis: nihil ope-*

(m) Joan. 19.

(n) Act. 12.

(o) Exod. 12.

operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinent. Sic nihil impedit, immo maxime congruit, ut una eademque dies & Pascha sit dicta, & parasceve Paschæ, quod erat sabbatum. Porro etsi superius dixerat, parasceve Paschæ, inferius perspicue significat fuisse sabbati (a) Joan. 19. parasceven, dum ait (a): *Judæi ergo (quoniam parasceve erat) ut non remanerent in cruce corpora sabbato, &c.* Eadem quoque ratione satisfactum constat iis, quæ ex eodem Joanne adducunt, existimasse aliquos Apostolos, Dominum in cœna dicere voluisse Judæ ut emeret quæ opus essent ad diem festum, quasi illa die non fuerit Pascha, sed sequenti. Nam (ut dictum est) ipso die Paschatis emere licebat, immo necesse erat, ea quæ spectarent ad cibum, non tantum diei illius, sed sequentis sabbati, quod eadem dies & Pascha esset, & parasceve sabbati.

XXXI. Ad postremum vero, quod ex eodem ipso Evangelista objiciunt in sabbatum translatum fuisse Pascha, ea videlicet ratione, (b) Joan. 19. quod ipse dicat (b) de eodem sabbato: *Erat enim magnus dies ille sabbati;* quod ea de causa dictum putant, quasi in eam diem Pascha translatum esset. Respondeant velim, qua ratione idem Evangelista ultimum diem Scenophegiæ æque (c) Joan. 7. magnum appellet, dicens (c): *In novissimo autem die magno festivitatis stabat Jesus, & clamabat dicens: Si quis sitit*, &c. Nihil est quod dicant: nisi forte, (d) Levit. 23. quod sicut prima dies, ita & novissima a lege æque sanctificari juberetur (d). Qua ratione & nos etiam dicere possumus, dictum esse magnum diem sabbati, quod non tantum sabbatum esset, sed etiam secunda Paschæ diceretur; sicque unam eamdemque diem duplici auctam celebritate, magnam esse merito nuncupatam. Reperies ejusmodi nomenclaturam apud (e) Isaiæ 1. Isaiam (e), secundum Septuaginta interpretes, sicut citavit Tertullianus his verbis (f): *Neomenias vestras, & sabbata,* (f) Tert. advers. Marcion. lib. 5. c. 4. *& diem magnum non sustinebo*. Idemque Tertullianus in illa verba Pauli ad Galatas: *Dies observatis, & menses, & tempora, & annos, & sabbata, ut opinor, & cœnas puras, & jejunia, & dies magnos.* Hæc satis de his quæ ex Joanne Evangelista erant objecta: quibus exploratum habetur, ipsum nihil a cæteris dissentire, immo illis esse in omnibus consentientem, (g) Joan. 18. quippe qui expresse testetur (g) eadem ipsa sexta die fuisse Pascha, dum verba Pilati reddens, hæc ait: *Est autem consuetudo vobis ut unum dimittam vobis in Pascha*.

XXXII. Hæc cum expresse quatuor Evangelistæ testentur; alia rursus objiciunt, qui dicunt Pascha in sabbatum esse translatum; (h) Matt. 26. nimirum quod in concilio seniorum (h) fuerit illa omnium sententia, ne in die festo Jesus esset tenendus & occidendus, scilicet ne tumultus fieret in populo: quod illi non religionis causa, sed ut commodius fieret, istud ipsum visi sunt consultasse. Verum postquam Judas (ut dictum est) accessit ad principes sacerdotum, & suum officium pollicitus est: nihil melius nec opportunius rati, quam quod Judas spopondisset, ab ea sententia discesserunt. Ille vero (i) quærebat (i) Ibid. opportunitatem, quomodo eum traderet: & quo minus tumultus fieret in populo, noctu & extra civitatem id faciendum putavit, ut sic Judæis omnibus satisfaceret, nimirum ut sine tumultu populi, Dominus Jesus teneretur ac duceretur. Instant rursum, non licuisse Judæis Paschatis festo Christum crucifigere. Sed satis redarguuntur ex ipsa Judæorum consultatione, qui meditantes necem Christi, nullam habuisse rationem diei festi visi sunt, cum dicerent abstinendum esse ne id fieret in die festo, non pietatis ergo, sed ne tumultus fieret in populo. Cæterum Pilati ministerio id eos fecisse constat: nam a Pilati militibus tentus, & perductus, ab iisdem flagellatus, ac denique cruci affixus est. Nec etiam id alicujus momenti est, quod objiciunt ex Matthæo, quod dicat. *Consilio autem inito emerunt ex illis agrum figuli.* Quasi id minime licuisset, si festa dies fuisset. Verum Evangelista nequaquam id eo die factum dicit, sed quod postea factum fuit insinuat. Porro quod ad concilium spectat, non videtur fuisse lege vetitum, quo minus festo die simul coirent, & comitia agerent, nam ipso sabbato, quo duplex erat solemnitas, simul convenisse, ac Pilatum adiisse; atque apud eum de custodiendo sepulchro egisse, Matthæus (k) testatur. (k) Matt. 27.

Aliæ solvuntur objectiones.

XXXIII. Urgent adhuc ea ratione: Quomodo, inquiunt, si festum Paschatis fuisset, licuisset ad sepulturam Domini sindonem emere. (l) Mar. 15. (l), & myrrhæ & aloes quasi libras centum parare (m)? (m) Joan. 19. Sed cum dicant Evangelistæ (n) hæc facta esse a Joseph ab Arimathia, (n) Matt. 27. Marc. 15. cum sero jam factum esset; nihil est quod pertineat ad diem Paschæ, qui jam (ut diximus) Judæorum more ab ipsa hora nona elapsus esset, & jam sabbatum incepisset. Et quamvis Marcus sero illud, non sabbatum, sed parasceve, quæ erat ante sabbatum, nominet; tamen id factum constat solito more: nam quantumlibet festa dies inciperet ab hora nona, tamen reliqua pars ejus diei usque ad occasum Solis non denominabatur a die sequenti, sed præcedenti: sicut videmus toties esse repetitum in divinis Scripturis; agnum occidendum esse decimaquarta luna ad vesperam; cum tamen illa vespera non ad quartamdecimam lunam spectaret, sed ad diem sequentem, quam (ut dictum est) post horam no-

De emptione objectio.

nam

nam auspicari Judæi horum temporum consueverunt. At cum dicant Evangelistæ sindonis emptionem & aromatum mixturam vespere factam esse, ac sic sabbati die: non tamen putamus hominem maxime pium Moysi legem transgressum esse: nam ministerium sepulturæ non videtur fuisse lege prohibitum festo die, cum Tobiam (a) constet id ipsum fecisse. Nec aliquem puto dicere jure posse, opera legis festo die esse vetita: ut cum lex mandat infantulum circumcidendum esse octava die; nam si in sabbatum ea dies incidisset, nihil erat impedimento quo minus infans circumcideretur. Lege (b) etenim etiam sancitum erat, ut qui in patibulo appensus esset, eadem die sepeliretur: de qua lege agens Philo (c), id consuevisse fieri ante Solis occasum testatur. Si licebat igitur die festo sepeliri defunctum; utique & cætera concessa erant quæ ad illud opus conducere videbantur: porro testatur Evangelista (d), eo modo quo sepultus est Dominus, consuevisse Judæos suos mortuos sepelire, sicque nihil in sepultura Domini factum esse constat contra legem & morem.

(a) Tob.1.
(b) Deut. 21.
(c) Philo de Spec. leg.
(d) Joan. 19.

XXXIV. His ergo in hunc modum de effictо commento translati Paschatis ex Judaicis fabulis confutatis: jam videamus quam firmiter atque constanter mandaverit Deus (e) servari, ne alia die quam quartadecima luna ad vesperam sacrum Pascha celebraretur. Usque adeo id ratum atque inviolabile esse voluit: ut si qui, eo quod essent immundi, ea illud celebrare non possent, non in sequentem, tertium quartumve diem id illis facere permiserit, sed expectare eos eamdem quartamdecimam lunam mensis secundi præceperit. Sic videmus tempore (f) Ezechiæ Regis, cum legitima ex causa, ob raritatem scilicet sacerdotum, Pascha in aliam diem transferendum esset, nonnisi ex legis instituto in decimamquartam lunam secundi mensis esse dilatum. Facessant igitur qui ex revelationibus quibusdam inanibus, & commentitiis scriptis nomine Gamalielis vel aliorum, ac denique ex simulato Judæorum concilio, de translato Paschate novam in Ecclesiam Dei invexerunt opinionem: quam quidem permultis ac gravibus disertisque rationibus & Patrum testimoniis confutat ac rejicit noster Marcellus, litteris Ecclesiasticis excultissimus, in commentario quem diserte admodum scripsit de Horis canonicis, ubi hanc pertractantem quæstionem eodem tempore quo nos istæc scriberemus, in omnibus nobis consentientem invenisse, gavisi sumus, atque grato accepimus animo. Quod si quis hæc uberius tractata cupit, ipsum consulat: nostri enim instituti ratio non patitur his diutius immorari.

(e) Num. 9.
(f) 2. Paral. 30.

XXXV. Sententia de paschate. His igitur firmiter stabilitis, sileant & ii qui Pascha intercisum fuisse tradunt, dicuntque alia die agni comestionem, alia vero festum ipsum esse celebratum: taceantque qui dixerunt non commune cum cæteris Dominum Pascha celebrasse, sed privatum, illudque anticipatum egisse. Stet vero firma sententia, quatuor Evangelistarum & totius divinæ Scripturæ attestatione suffulta: Dominum nostrum Jesum Christum luna decimaquarta ad vesperam commune Judæis omnibus egisse Pascha, illud ipsum etiam Judæis cæteris celebrantibus; illamque causam vel ipsius anticipandi, vel intercidendi, aut denique transferendi intercessisse. Congruit & historiæ veritas sacro mysterio; ut ille ipse agnus, qui venit peccata omnium & culpas, licet integerrimus & innocentissimus, sibi assumere, ipso Paschatis die pro salute omnium immolaretur in cruce. Sed hæc quantumlibet longiora, majori qua licuit brevitate contraximus. Nunc jam cætera, quæ ad historiam pertinent, enarremus.

XXXVI. De lotione pedum. Vespere (g) autem facto, Pascha celebraturus Dominus, domum venit, discubuit cum duodecim, agnum comedit, lavitque pedes illorum, & de humilitate servanda eosdem admonuit, ac denique sacramentum augustissimum Eucharistiæ instituit: hæc pluribus Evangelistæ. Factam esse ablutionem pedum ante sacræ Eucharistiæ institutionem, sed post esum agni, facile persuademur ex multis, quæ inferius explicabimus. Scimus tamen aliquos existimasse, Dominum nostrum, primum omnium, antequam etiam comederit agnum, lavisse pedes Apostolorum: quod etiam probari posse videtur ex multis, & ex eo in primis, quod apud Lucam (h) olim exprobrans Dominus Simoni dixit: *Intravi domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti*. Hoc idcirco, quod statim post ingressum convivarum, pedes lavari esset in usu: hospitibus enim ingredientibus ejusmodi officium exhiberi solitum esse, de Abraham & Lot testatur divina (i) Scriptura: inde vero sic lotis mensa apponebatur: unde & illud libri Judicum: (k) *Postquam laverunt pedes suos, recepit eos in convivium*. De Romanis nulli est dubium, lotos prius in balneo accumbere consuevisse; quod si loti non essent, pedes saltem lavabant: unde illud Plauti (l): *Locus hic tuus est, hic accumbe: ferte aquam pedibus, præbe tu puer*.

(g) Matt. 26. Mar. 14. Luc. 22. Joan. 13. Concor. c. 129. & 130.
(h) Luc. 7.
(i) Gen. 18. 19. & 43.
(k) Judic. 18.
(l) Plaut. in Persa.

XXXVII. De accubitu in mensa. Sane quidem ex quo Judæi a Romanis subjugati sunt, more Romano cœnare didicisse, eruditus vir meique amantissimus Petrus Ciacconus dignæ memoriæ, in brevi illa, sed non brevis eruditionis tractatione, quam scripsit de modo convivandi apud priscos Romanos, pluri-

bus docet: nimirum, quod ficut illi, Judæi quoque in conviviis lavarentur, ungerentur, vefte cœnatoria uterentur, itemque accumberent, & non federent, & alia id genus. Verum quod hæc illi a Romanis acceperint, affirmare non auderent: nam eumdem fere epulandi ufum apud Indos fervatum effe, apud quos numquam Romani fuo Imperio pervenerunt, Philoftratus (*a*) auctor eft. Teftimonio infuper divinæ Scripturæ (*b*) defcribentis convivium Affueri Regis, exploratum habetur, convivas illos fuper lectulos accubuiffe, qui erant aurei & argentei, fuper pavimentum fmaragdino & pario lapide ftratum difpofiti. Vetus effe triclinii nomen & ufum apud Hebræos, de Samuele eadem agens divina Scriptura teftatur, dum ait (*c*): *Affumens itaque Samuel Saulem, & puerum ejus, introduxit eos in triclinium, & dedit eis locum in capite.* Accumbentes item confueviffe convivari Judæos, multa funt exempla, ut cum dicitur de Tobia (*d*) quod cum feciffet convivium contribulibus fuis, cum accubuiffet, & de Judæo quod occifus in platea jaceret, nuntium accepiffet: ftatim exiliens de accubitu fuo, relinquens prandium, jejunus pervenit ad corpus, & infra iterum de difcubitu.

(*a*) *Philoft. in vita Apol. lib.* 3.
(*b*) *Efther.* 1.
(*c*) 1. *Reg.* 9.
(*d*) *Tob.* 2.

XXXVIII. Lotio pedum quando facta.

Cæterum quod fpectat ad ipfam pedum lotionem, de qua agimus, factam tunc effe poft cœnam agni exiftimamus, multis iifdemque efficacibus rationibus perfuafi: atque in primis, quod Joannes expreffe dicat, id contigiffe cæna facta, ac rurfum Dominum e cæna furrexiffe, accepiffe linteum, & laviffe pedes Apoftolorum: quamtumlibet illud, cæna facta, hoc eft, cœna parata, aliqui fint interpretati. Quod vero dictum eft, ipfo ingreffu domus, folitos effe convivarum pedes lavari: id quidem verum effe dicimus, cum qui accubituri erant, non effent loti, ut idem qui fupra auctor exacte demonftrat: verum cum convivæ loti effent, abfque alia mora recumbere confueviffe, idem docet. Lotos vero fuiffe difcipulos Domini, fatis expreffiffe videtur Jefus, cum dixit Petro (*e*): *Qui lotus eft, non indiget nifi ut pedes lavet, & eft mundus totus.* Sane quidem folitos fuiffe Judæos iu Pafchali convivio iterum lavare pedes ac manus, ex libro Rituali Hebræorum conftat; cujus rei illa habetur expreffa ratio, quod ejus convivii duplex effet cœna conjuncta, vel, fi dicere velimus, unius cœnæ duplex menfa; in cujus priori efus agni, in pofteriori vero cærimonia agebatur Azymorum. Porro non tantum in Pafchate, fed & in aliis maximis Judæorum folemnibus diebus, ut Pentecofte, & Scenopegia, ejufmodi duplices cœnas exhiberi confueviffe, ex canone Ritualis eorumdem apparet. Sed ea erat inter eas differentia, quod in aliis femel tantum pedes lavarent, in Pafchatis cœna iterum, primum fcilicet ante efum agni, poftea vero ante fecundam menfam & cærimoniam Azymorum. His igitur in hunc modum fe habentibus, cum ritus Pafchalis, qui tunc penes illos in ufu erat, bis lavari pedes expofceret: primam pedum lotionem ante efum agni factam effe, dicere opus eft; fecundam vero a Domino ante fecundam menfam. Verum ex verbis Domini, qui dixit Petro: *Qui lotus eft, non indiget nifi ut pedes lavet;* in omnibus lotos accubuiffe in prima menfa difcipulos (ut dictum eft) nifi ea verba ad baptifmi myfterium referamus, opus eft affirmare. Primam igitur illam agni cœnam jam fuiffe confumptam, cum inde confurgens Dominus lavit pedes difcipulorum, illud etiam certo perfuadet, quod idem Joannes (*f*) fcribit his verbis: *Surgit a cœna, & ponit veftimenta fua: & cum accepiffet linteum, præcinxit fe, &c.*

(*e*) *Joan.* 13.
(*f*) *Ibidem.*

XXXIX. De Cœnatoria vefte.

Quod vero dicatur Dominus pofuiffe non veftimentum, fed veftimenta fua, cum pedes difcipulorum lavit; par eft credere, eum in vefte cœnatoria remanfiffe; abfque ejufmodi enim vefte Judæos accumbere, religio erat: quod plane idem Dominus (*g*) demonftrat in parabola illa de nuptiis filii Regis, in qua male mulctatus legitur ille, qui fine vefte cœnatoria, quam ob nuptias nuptialem appellat, difcumbere præfumpfiffet. Sed non cœnatoria tantum indutum vefte, fed majoris decoris gratia propriis fuper indutum veftimentis Dominum cœnaffe, putandum: nam & palliatos atque togatos convivas interdum accumbere folitos, diferto viro Fulvio Urfino, quibus id monftret, non defunt exempla (*h*). Apoftolos etiam eadem indutos vefte in cœna accubuiffe credendum. Sindon enim effe folebat, eademque prolixa, ut merito fugam arripiens, abjecerit eam adolefcens ille exiftimatus (*i*) Johannes Evangelifta, qui quod (ut creditur) mœrore oppreffus, non recepiffet veftimenta fua, ut erat in menfa, remanfit amictus findone fuper nudo. Ejufdem plane generis fuiffe veftes illas cœnatorias non tantum pluribus antiquorum auctoritatibus, fed ex ipfis tricliniaribus menfis marmoribufque fculptis idem auctor facile monftrat. Sic igitur cum dicat Evangelifta, poft ablutionem pedum Jefum recepiffe veftimenta fua: fatis fignificat abfoluta jam cœna, lotifque pedibus difcipulorum, cœnatoriam veftem exuiffe, ac propriam induiffe. Aliud enim longeque a priori diverfum cum ipfe fuis effet exhibiturus convivium, diverfo etiam a folito cœnandi habitu decen-

(*g*) *Matt.* 22.
(*h*) *Ful. Urf. in Append. ad opus de Triclin. Petr. Ciacc.*
(*i*) *Ambrof. in Pfal.* 36. *Greg. in Moral. & alii.*

decentiori cultu (ut tantum mysterium expoſcere videbatur) illud ſibi inſtituendum putavit. Novum ergo Dominus paraturus convivium (quod convivatoris videbatur eſſe munus) primum omnium convivarum voluit lavare pedes, ac ſubinde divinum illud ferculum propinare. Sed antequam de hac ſecunda agamus menſa; de prima quæ imago quædam videbatur eſſe ſecundæ, ac de ipſo in cœna accubitu, quid idem auctor ſcripſerit, referamus.

XL. (a) Joan. 13. Conſtat Joannis (a) Evangeliſtæ aſſertione, ipſum dilectum præ cæteris a Christo diſcipulum, in ſinu Domini in eadem cœna recubuiſſe. Quid autem ſit in menſa in ſinu recumbere, cum idem qui ſupra auctor pluribus demonſtraſſet, ac prius oſtendiſſet Judæos in menſa more Romano accumbere conſueviſſe, hæc ait: *Romani liberos ſuos, aut quos caros habebant, in conviviis infra ſe, hoc eſt, in ſinu ſuo, collocabant: nam id eſſe in ſinu recumbere, ſuperius oſtendi. Et Joannes Chriſto maxime carus, in ipſius ſinu recubuit, & in ejus pectore ſe quam familiariter compoſuit, dum ex eo quærit quis illum eſſet traditurus. Ambroſius (b)* (b) Ambroſ. in c. 15. Lucæ. *ad illud: Cecidit in collum ejus: Nonne, inquit, tibi videtur Chriſtum cecidiſſe in collum Joannis, quando erat Joannes in ſinu Jeſu cervice recumbens reflexa? & ideo Verbum apud Deum vidit, qui erectus eſt ad ſuperna.* Diſcubitus in menſa. Addit ille: Regem ſacrorum, qui apud Romanos maximæ dignationis erat inter Pontifices, ſummum locum in pontificalibus cœnis occupare ſolitum, neminemque ſupra eum accubare diximus. Et in his pontificalibus cœnis, Chriſtus vere Rex & ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, eumdem locum occupat, nec quiſquam ſuper eum accubat: alioquin non potuiſſet olim Maria Magdalena in domo Simonis alabaſtrum unguenti effundere ſuper caput ipſius recumbentis, ſi in medio loco accubuiſſet; aut ipſe Joannem in ſinu habere, ſi in imo. Romani non raro quini in lectis diſcumbebant, quod idem auctor pluribus monſtrat. Et Chriſti diſcipuli (ut veriſimile eſt) quini in ſingulis lectis diſcubuere, in reliquo autem tres tantum, ipſe nempe, & Joannes (c) & Petrus: (c) Joan. 13. is enim veluti proximus Joanni innuit, ut ex Domino auctorem tanti facinoris quæreret. In commune illi veſcebantur, ut ex Plutarcho retuli; & hi in commune veſcuntur, omneſque in eamdem patinam manus porrigunt: *Qui intingit*, inquit Dominus (d), (d) Matt. 26. *mecum manum in paropſide, hic me tradet;* & poſt multa: *Denique ut omnia, quemadmodum dixi, ſemel oſtendam ex Romanorum moribus tracta, qui convivis abeuntibus grata & pretioſa ſolebant apophoreta conferre: liberaliſſimus ac ſui nimium profuſus Dominus, ex hoc mundo ipſe diſcedens, pretioſiſſimum corpus ſuum & ſanguinem conviviis in apophoretis dedit, ut ſibi haberent, & ſecum domum deducerent, & iter ingredientibus etiam pro viatico foret.* Hæc de his ille. Sed qui uberius hæc ſcire cupit, libellum de ea re ab ipſo accurate conſcriptum petat.

XLI. Vetus uſus intermiſſus. Verum quod ad hanc agni cœnam ſpectat: his admodum adverſari ea videntur quæ lege ſtatuta eſſent, cum agnum ipſum paſchalem aſtantibus, non vero recumbentibus eſſe comedendum jubetur. Sed qui antiquum illum commentarium Hebræorum legerint, quem Ritualem librum ſeu Cærimonialem appellant, plane intelligent, fuiſſe uſum illum intermiſſum & antiquatum a tempore exilii Babylonici. Et ne recedamus a ſuperius dictis; ratione accubitus Joannis, qui in ea cœna primum locum poſt Chriſtum obtinuit, ſuborta eſſe videtur in eadem cœna illa inter Apoſtolos contentionis occaſio, quis eorum (e) videretur eſſe major; (e) Luc. 22. dum viderent cæteri, in cœnæ illius accubitu omnibus prælatum eſſe Joannem.

XLII. Contentio de primatu quando. Eſt obſervatione dignum: nunquam Apoſtolos de primatu quæſtionem moviſſe, nec indigne tuliſſe Petrum præpoſitum ceteris eſſe: verum haud æquanimiter tolerare potuiſſe, Joannem vel Jacobum fratres apud Chriſtum primos haberi. Hinc videas eoſdem Apoſtolos eadem indignatione percitos, cum mater ipſorum pro duobus filiis ſuis dextram & ſiniſtram in regno petiit; de quibus hæc Marcus: (f) *Et audientes decem indignati ſunt de Jacobo & Joanne.* (f) Marc. 10. Rurſus etiam, cum iidem ſelecti a cæteris ducti eſſent a Domino una cum Petro in montem Tabor: *Intravit*, inquit Lucas (g), *cogitatio in eos, quis eorum major eſſet.* (g) Luc. 9. Immo, ut ait Marcus (h), & in via inter ſe diſputaverunt, quis eorum major eſſet. (h) Marc. 9. Cæterum quantumlibet vidiſſent Petrum omnibus a Domino prælatum, ac prærogativis quamplurimis auctum; numquam tamen id infenſo animo tuliſſe ſunt viſi. Porro quantumlibet Joannes primum locum poſt Chriſtum accepiſſet in menſa, tamen in pedum ablutione cæteris Petrum eſſe præpoſitum, primumque omnium Jeſum pedes Petri laviſſe, S. Auguſtinus (i) teſtatur; (i) Auguſt. in Joan. c. 13. quod & multis etiam rationibus demonſtratur (k). (k) Janſ. Conc. c. 130. Sed de his hactenus.

XLIII. Ritus inſtit. Euchariſtiæ. Cæterum, ut quæ ſcripta ſunt ab Evangeliſtis de ſacratiſſimæ Euchariſtiæ inſtitutione, facilius intelligantur; operæpretium exiſtimavi hic intexere quæ in antiquo Hebræorum libro Rituali habentur. In canone enim eorum hæc continentur: In Paſchali convivio, poſterior

quæ

quæ esset mensa, non ut in aliis dierum festorum secundis cœnarum mensis bellaria apponebantur, sed tantum a lege statutus cibus, nimirum primo loco embamma ex intybis & lactucis agrestibus factum, aliisque rebus conditum: inque eum primum paterfamilias intingebat offam azymam, mox cæteri, sicque consumebatur. Deinde idem paterfamilias tortam azymam (seu, ut alii textus habent, dimidiam) sub mappa hactenus servatam, in frusta frangebat; in tot particulas illam dividens, quot essent in cœna discumbentes, sicque divisam singulis porrigebat: quo facto, ipse poculum degustatum tradebat proximo, ille secundo, donec poculum per totum convivium circumferretur. Insuper quoniam secundæ illæ mensæ Judæorum erant ob accepta beneficia ad gratias Deo agendas potissimum comparatæ: cum in ceteris secundis mensis esset usitata quædam communis benedictionis formula, in Paschali secunda mensa post illam benedictam, cum distribueretur torta azyma, hæc verba idem paterfamilias dicebat: *Iste est panis ærumnæ, quem comederunt patres nostri in terra Ægypti: quisquis esurit, accedat & peragat Pascha*. Post hæc idem accepto poculo benedicebat his verbis: *Benedictus es Domine, qui fructum vitis creasti*, &c.) sicque delibatum (ut dictum est) poculum tradebat proximo, ille secundo, & sic deinceps: hæc ex libro Rituali Hebræorum. Ceterum (quod est notatu dignissimum) non tantum apud Judæos vetus illa erat consuetudo, ut in secundis mensis sic libantes, gratias Deo agerent, sed & Gentiles ipsi in iisdem secundis mensis merum libarent diis, & alia sacra facerent, ut Athenæus (a) tradit, & alii: sed in his non immoramur. Hæc igitur ex Rituali veteri Hebræorum libro accepta, quantum conferant ad ipsam Evangelicam historiam de cœna Domini intelligendam, facile perspici potest. Dominus enim, servato eo ipso antiquo Judæorum ritu, illud effecit, ut novis benedictionibus additis, novum institueret sacramentum; & quæ in memoriam veterum beneficiorum fuerant instituta, in commemorationem omnium præstantissimi noviter accepti beneficii mutarentur.

XLIV. Solutio objectorum.

Quod vero (ne longius digredi videamur, quam res postulet) nonnulli dicunt, post ablutos discipulorum pedes, iterum recumbentem Jesum cum suis, quod reliquum erat cœnæ agni absumpsisse, (volunt enim Dominum inter cœnandum a mensa recessisse) ex superius dictis arguuntur satis; atque ex eo etiam, quod lege divina statutum erat, agnum Paschalem comedendum esse festinanter: (b) qua ex parte certe Dominus legem minus implesset, si agno ex parte comesto, e mensa recessisset, pedesque discipulorum lavisset, ac post longam moram (c) ad esum agni iterum rediisset. Unde quod dicit Matthæus: (d) *Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem, & benedixit*; & quod Marcus (e) ait: *Et manducantibus illis, accepit Jesus panem, & benedicens fregit*; idem est ac si dixisset, Recumbentibus illis: hæc etenim in hunc modum esse intelligenda, Lucas aperit, dum testatur Eucharistiam esse institutam post cœnam, dicens: (f) *Similiter, & calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic est calix*, &c. quod & ipse testatur Paulus (g) scribens ad Corinthios. Quod

(a) Athenæus lib. 11 c. 9.
(b) Exod. 12.
(c) Jansf. Conc. c. 130. 131.
(d) Matt. 26.
(e) Marc. 14.
(f) Luc. 22.
(g) 1. Cor. 11.

Anno Urbis 785. Olymp. 202. an. 4. SÆC. I. An. C. 32.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5525.

☉ 13. F E. ☽ 14. Indict. 5.

JESU CHRISTI 32. *secundum Baronium* 34.

TIBERII IMP. 19.

I. *Consules*. [1] AD num. I. Coss. *Cn. Domitius Ahenobarbus & M. Furius Camillus Scribonianus*.

In hujus postremi locum Kal. Juliis *A. Vitellius*, suffectus, ut ostendit ex Tabula Nolana Card. Norisius in Epist. Consulari. Baronius ab Onuphrio deceptus Consules proponit Domitium Ahenobarbum & Vitellium Nepotem; cum tamen *Vitellius* Consul tantum suffectus fuerit, & *Nepotis* cognomen fictitium sit, ut ostendit Card. Norisius laudatus, & ex dictis intelligitur.

[1] Coss. *Cn. Domitius Ahenobarbus, & M. Furius Camillus Scribonianus*. Tabula Nolana: CN. DOMITIVS. AENOBARBVS. COS. SVF. KAL. IVL. A. VITELLIUS. COS. Tacitus Annal. lib. VI. Cap. I. *Cn. Domitius & Camillus Scribonianus consulatum inierant*. SUETONIUS IN VITELLIO *Cap*. II. *Aulus* (Vitellius) *in consulatu obiit, quem cum Domitio Neronis Cæsaris patre inierat*. Dio *lib*. LVIII. pag. 631. ubi de nece Seiani locutus est, qui periit A. D. 31. *sequenti anno Cn. Domitio & Camillo Scriboniano Coss*. Idem pag. 633. *Ex Consulibus*, inquit, (alter) *Domitius toto anno gessit magistratum: habebat enim in matrimonio Agrippinam Germanici filiam. In locum alterius alii aliis suffecti pro arbitrio Tiberii, aliis longius, aliis brevius tempus eius honoris constituentis: idque ipsum aliis contrahentis, aliis prorogantis: nam etiam si quem ad totum annum Consulem creasset, mox eo deposito, alium iterumque alium subinde subrogabat: eo modo consulatus fere toto imperii ejus tempore habitus*. Fasti Vindebonenses: *Aruntio & Ænobarbo*. Idatiani: *Aruntio & Ahenobarbo*. Vide Norisii Epistolam consularem A. D. 32.

XLV. Quod vero ablutione pedum facta (ut tradit Joannes *a*) immo (ut testatur Lucas *b*) post institutam Eucharistiam de discipulo proditore Dominus sermonem habuisse dicatur, Matthæus (*c*) vero & Marcus (*d*) ante mysticam illam mensam id contigisse tradant: nihil prorsus est absurdi, de ea re bis in priori, ac inde posteriori mensa (hoc discrimine cœnam ab esu Eucharistiæ placet distinguere) Dominum esse locutum, cum præsertim de perditione illius adeo solicitus esset; dicente de se Apostolo: (*e*) *Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium. Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem.* Constat ex his itaque, cœnam Domini (sic enim Patres (*f*) appellare consuevere institutionem sacratissimæ Eucharistiæ; idemque esse manducare cœnam Dominicam, quod Eucharistiam sumere, Augustinus (*g*) demonstrat: licet ea voce, ut aliis, abuti soleant Novatores) fuisse distinctam a cœna agni Paschalis, ac post illam fuisse administratam. In qua primum illud sacramentum ineffabile est institutum, quo transubstantiatio fit panis & vini in carnem & sanguinem Christi, in ipsum Christi corpus sub utraque specie integrum. Tunc & Apostoli, cum ipsis Dominus præcepit id ipsum facere in sui memoriam, sacerdotes sunt facti, atque ipsum sacrificium quod offerrent, est ordinatum. Id Apostoli ipsi, id Patres omnes, id traditio Ecclesiastica, atque ipsa Catholica fides ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ prædicavit, & hactenus profiteri non desinit.

(*a*) *Joan.* 13. (*b*) *Luc.* 22. (*c*) *Mat.* 26. (*d*) *Mar.* 14. (*e*) *Philip.* 3. (*f*) *Omnes qui interpretati sunt locum 1. Corin.* 11. (*g*) *August. de ser. Dom. in mont. lib.* 2. *c.*7.

S. Eucharistiæ institutio.

XLVI. S. Eucharistia in Azymis.

XLVI. Atque ut de his singulis (quod instituti ratio postulat) breviter interea agamus: in hujus sacramenti institutione in primis considerandum est ipsum tempus. Cum enim ipsa prima die Azymorum, decimaquarta luna ad vesperam, cum Pascha secundum legis Moysi ritum ageretur, post esum agni sacra Eucharistia fuerit instituta; nulla est dubitatio, esse confectum in azymis, & non in fermentato: quem etiam ritum servatum esse ab Apostolis, ac eorum successoribus, Epiphanius, (*h*) quantumlibet (ut dictum est superius) ipse dicat legitimum Pascha esse a Domino anticipatum, agens contra Ebionæos hæreticos, qui primi fuerunt Apostolorum temporibus (Ebion enim primus post Simonem magum ab Ignatio (*i*) recensetur hæresiarcha) testatur, sic dicens: *Mysteria autem faciunt ad imitationem sanctorum in Ecclesia, ab anno in annum, per azymos, hoc est non fermentatos panes.* Hæc ille. Si igitur illi ad imitationem sanctorum in Ecclesia in azymis Mysteria conficiebant (hoc enim nomine antiqui Eucharistiam nominabant) nulla est dubitatio, majores omnes eumdem servasse ritum, ut in azymis eadem Mysteria sacrosancta confecerint. At unde hoc illi, nisi a suis ipsorum Patribus, Apostolis Domini, & illi a Christo id facere didicissent? Sed in his non immoramur.

(*h*) *Epiph. hær.*30. (*i*) *Ignat. in epist. ad Philadelph.*

XLVII. Nomina Eucharistiæ.

XLVII. Agendum, antequam de re ipsa agamus: quibus nominibus majores nostri consueverint sacram Eucharistiam nuncupare, quo ex ipsis nominibus tanta res facilius cognoscatur, adducamus in medium. In primis, habito respectu ad Fideles, qui eam accipientes Christo per omnia maxime uniuntur, eodem nomine quo nos in præsentiarum utimur, Communionem seu Communicationem ab Apostolis illam esse dictam, fidem facit Paulus Apostolus, dum ad Corinthios scribens, hæc ait (*k*): *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne*

(*k*) 1.*Cor.* 10.

II. *Transsubstantiatio & præsentia realis ex disciplina arcani occultata.*

A num. XLV. ad LXII. Magnum quid contra Catholicos afferre putant Protestantes, quod nullam apud Patres Latinos de verbo *transsubstantiationis*, nullam apud Græcos de nomine *μετουσιώσεως* memoriam extare reperiant, cujus tamen silentii ratio ex disciplina arcani a Schelstratio in Differt. de Disciplina Arcani cap.7. art.7. recte deducta. Nulla hæresis ante Berengarii tempora contra Eucharistiam ex professo orta fuit, neque SS. Patres ante illa tempora de Eucharistiæ veritate comprobanda tractatus ex professo ediderunt; sed cum disciplina arcani sex prioribus Ecclesiæ sæculis viguerit, doctrinam de hujus Sacramenti veritate & ritibus potius occultare studuere. Itaque cum ex una parte disciplina arcani vigeret, ex alia vero nulla hæresis exorta esset, quæ Ecclesiæ defensores hujus mysterii veritatem funditus inquirere cogeret; hinc factum, ut apud Patres non reperiantur tractatus ex professo editi, in quibus disputetur, quomodo in Sacramento Eucharistiæ panis & vinum per consecrationem transsubstantientur, an accidentia maneant sine subjecto, & similia, quæ post hæresim Berengarianam frequenter tractata. Observandum etiam, quosdam Patres cautius egisse in epistolis ad ipsos Catholicos transmissis, ut liquet ex epistola Innocentii I. ad Decentium Eugubinum, cui nequidem *de forma consecrationis* scribere voluit, ne mysterium arcani revelaret; alios in operibus, quæ ad non initiatorum manus perventura timebant, obscurius de mysteriis Catholicæ Religionis egisse: omnes demum Primitivæ Ecclesiæ Patres in sermonibus coram Catechumenis, Judæis, vel Gentilibus, qui iis interesse solebant, mysteria occultasse. Hinc sicut complura Patrum testimonia obscure mentionem facientia nihil probant contra realem Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistia præsentiam, quia veritatem illam ex disciplina arcani occultare debebant; ita complura Patrum testimonia de pane, frumento, vino & vite agentia nihil faciunt contra Transsubstantiationem, quam tamquam dogma magis arcanum ex Primitivæ Ecclesiæ disciplina celare oportebat. Quare neque frequens panis mentio Transsubstantiationi officit; neque crebra figuræ appellatio præsentiæ reali; cum sicut unum, ita & aliud a Patribus usurpatum sæpius fuerit ad occultandum Eucharistiæ mysterium. Plura Schelstratius citatus.

nonne communicatio sanguinis Christi est? Lucas (a) item in actis: *Erant*, inquit, *perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis*. Insuper ob admirabilem ac ineffabilem rerum divinarum secretam quamdam conjunctionem, a Græcis μυςήριον, a Latinis vero Sacramentum invenies nominatam. Tertullianus (b) plane Eucharistiæ Sacramentum appellat, & alii (c) post eum. Nomen vero Eucharistiæ a gratiarum actione deductum, commune esse reperitur ex æquo Græcis pariter ac Latinis. Rursus etiam quoniam Dominus (d) dixit: *Pater meus dat vobis panem de cælo verum: Panis enim verus est, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo;* ea ratione Ignatius (e) Apostolorum discipulus ipsam Eucharistiam, Panem Dei, Panem cælestem frequenter appellat; & ad Romanos scribens hæc ait: *Non gaudeo corruptibili nutrimento, nec voluptatibus hujus vitæ: Panem Dei volo, Panem cælestem, quæ est caro Christi filii Dei.*

(a) Act. 2.
(b) Tertull. de corona milit.
(c) Ambr. in lib. de Sacr. Aug. l. de pec. merit. cont. Pelag. l. 1. c. 24. & alibi sæpius.
(d) Joan. 6.
(e) Ignat. epist. 15.

XLVIII. Corpus Christi. Eadem igitur ratione, quatenus continet ipsum Christi corpus, majores idem Sacramentum appellare consueverunt Corpus Christi. Ejusmodi nuncupationem sæpius a Tertulliano usurpatam invenies, ut cum ait (f) in libro de Oratione: *Quod oratio solvenda sit, Corpore Domini accepto;* & paulo post: *Accepto Corpore Domini & reservato*, & (g) in libro de Idololatria: *Eas manus admovere Corpori Domini;* & alibi (h): *Caro Corpore & sanguine Christi vescitur, ut anima Deo saginetur;* & de (i) Pudicitia sic: *Opimitate Domini Corporis vescitur.* Sunt de his alia innumera aliorum testimonia, Cypriani, Hieronymi, Ambrosii, Augustini, & aliorum, quæ præterimus. Istud ipsum Sacramentum, quod non esset cibus omnibus communis, sed Caro Christi oblata pro sæculi vita, ea ratione Africani Fideles vitam proprio nomine dicere consueverunt: unde Augustinus (k): *Optime*, inquit, *Punici Christiani baptismum ipsum, nihil aliud quam salutem; & sacramentum Corporis Christi nihil aliud quam vitam vocant.* Demum habito respectu, quod pro peccatis hostia offertur, Oblatio, Sacrificium, Liturgia ac Missa dicta antiquitus reperitur. Sed de his suo loco paulo inferius.

(f) Tertull. de orat. c. ult.
(g) Tertull. de Idol. c. 7.
(h) Idem de resur. carn. c. 8.
(i) Idem de pud.
(k) Aug. de pecc. merit. contra Pelag. lib. 1. cap. 24.

XLIX. Vere Corpus Christi. Quod autem rei veritate, non per figuram, vel similitudinem, allusionemve, vel quovis alio modo fictitio, ipsa Eucharistia sit illud ipsum vivificum corpus Christi, quod natum de sanctissima Virgine, in ara Crucis oblatum, est & ineffabili quodam modo manentibus specierum panis & vini accidentibus in ipsum transubstantiatum, quod semper Catholica veritas est professa, ex innumeris sanctorum Patrum locis, aliisque firmissimis rationibus esset facile demonstrare. Cæterum cum sciamus complures dissertissimos ac integerrimos, atque de fide Catholica optime meritos viros, eo argumento commentarios fere innumeros omni prudentia, doctrina, ac fide sincera cumulate refertos, facilitate illustratos, ac denique (ut multa paucis complectar) plane divinos, suggerente id iis Spiritu Sancto, conscripsisse: supervacaneum existimamus, ac lectori onerosum, eadem hic repetere, vel aliqua iis velle addere: illos igitur consulant omnes quicumque earum rerum cupidi sunt, eo se conferant, ac tamquam ad sacram quamdam anchoram confugiant, adversus pravorum dogmatum in nostram fidem adeo certam atque firmiter stabilitam vibrata venenosa tela.

L. Nos interim ne lectorem frustremur, cum præfando polliciti simus in nostris Annalibus, more majorum, Christianæ religionis institutorum originem ac firmitatem repetere & intexere, hæc libando potius, atque summis labris (ut dicitur) degustando, quam fusius tractando (ne jejunum penitus lectorem abire sinamus) illud unum modo dicemus de Eucharistia, quatenus est sacrificium a Domino institutum, ac sacerdotibus novæ legis traditum offerendum. Tam ampli sacerdotii ac sacrificii symbola cum mille fere modis fuerint olim per veterem legem divinitus præmonstrata atque prædicta, satis sit in præsentiarum illa paucis commemorasse, quæ in Rege & sacerdote Melchisedech, sunt quibusdam non obscuris certe figuris expressa, atque oraculo prophetico consignata; dicente de Christo David, & quid dico David? immo ipso Deo Patre: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Unde in hanc sententiam Cyprianus (l): *Item*, inquit, *in sacerdote Melchisedech sacrificii Dominici sacramentum præfiguratum videmus, secundum quod divina Scriptura testatur, & dicit (m): Et Melchisedech Rex Salem, protulit panem & vinum. Fuit autem sacerdos altissimi, & benedixit Abraham. Quod autem Melchisedech typum Christi portaret, declarat Spiritus sanctus in Psalmis, ex persona Patris ad Filium dicentis (n): Ante Luciferum genui te: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Qui ordo utique hic est de sacrificio illo veniens, & inde descendens, quod Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quod panem & vinum obtulit, quod Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quam Dominus noster Jesus Christus, qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet corpus, & sanguinem?* Hæc Cyprianus. Cum

(l) Cypr. ad Cæcil. ep. 63. edit. Pamel.
(m) Genes. 14.
(n) Psal. 109.

LI. Cum vero idem Dominus istud ipsum Apostolis suis faciendum præcepit: satis expressit, suum sacerdotium & cum eo sacrificium voluisse ad posteros propagari. Unde idem Cyprianus (*a*) de iisdem agens, hæc subdit: *Si Jesus Christus Dominus & Deus noster ipse est summus sacerdos Dei Patris, & sacrificium Patri se ipsum primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, utique ille sacerdos vice Christi vere fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur; & sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo Patri, si incipiat offerre secundum quod ipsum Christum videat obtulisse;* & inferius: *Et quia passionis ejus mentionem in sacrificiis omnibus facimus (passio enim Domini sacrificium est quod offerimus) nihil aliud quam quod ille fecit, facere debemus.*

(*a*) Cypr. ad Cæcil. ep. 63.

Sacerdotium cum Sacrificio propagatum.

LII. Id ipsum fecisse Apostolos, & universam Ecclesiam ab illis edoctam in universo mundo facere perseverasse, Irenæus (*b*) Polycarpi Joannis Apostoli discipuli auditor testatur sic dicens: *Suis discipulis Dominus dans consilium primitias Deo offerre ex suis creaturis non quasi indigenti, sed ut ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum; & calicem similiter, qui est ex ea creatura quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est; & novi testamenti novam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in universo mundo offert Deo;* & inferius: (*c*) *Igitur Ecclesiæ oblatio, quam Dominus docuit offerri in universo mundo, purum sacrificium reputatum est apud Deum, & acceptum est ei;* & post multa, dum in hæreticos invehitur: *Quomodo,* inquit, *constabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis ejus, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, Verbum ejus? Quomodo autem rursus dicunt carnem in corruptionem devenire, & non percipere vitam, quæ a corpore Domini & sanguine alitur? Ergo aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus ei, quæ sunt ejus, congruenter communicationem & unitatem prædicantes carnis & spiritus. Quemadmodum enim qui est e terra panis, percipiens invocationem Dei, jam non communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans, terrena & cælesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, jam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Offerimus autem ei, non quasi indigenti, sed gratias agentes donationis ejus, & sanctificantes creaturam.* Item que alibi hæc in eamdem sententiam, agens adversus eosdem hæreticos carnis resurrectionem negantes: *Quando ergo,* inquit (*d*), *& mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostræ substantia: quomodo carnem negant capacem esse donationis Dei, qui est vita æterna, quæ sanguine & corpore Christi nutritur, & membrum ejus?* Hæc Irenæus (*e*) martyr, Apostolorum temporibus proximus, & discipuli Apostolorum auditor.

(*b*) Iren. lib. 4. cap. 32.

Apostoli sacrificarunt.

(*c*) Idem eod. lib. c. 34.

(*d*) Idem lib. 5. cap. 1.

(*e*) Iren. de Scrip. Eccles.

LIII. Ignatius (*f*) ipso antiquior, Apostolorum discipulus, sacerdotes novæ legis consuevisse sacrificium offere, sæpe testatur, & de ipsa Eucharistia ad Philadelphios in hunc modum scribit: *Obsecro vos, ut una fide, una prædicatione, una Eucharistia utamini: una est enim caro Domini nostri Jesu Christi, & unus illius sanguis, qui pro nobis effusus est; & unus calix, qui pro omnibus nobis distributus est; unus panis, qui omnibus fractus est; unum altare omni Ecclesiæ, & unus Episcopus cum presbyterorum collegio & diaconis conservis meis;* & ad Smyrnenses (*g*): *Rata Eucharistia habeatur, quæ sub Episcopo fuerit, vel cui ipse concesserit. Non liceat sine Episcopo baptizare, neque offerre, neque sacrificium immolare;* hoc ipsum aliud non esse, quam sacram Eucharistiam conficere, eamdemque panem esse cælestem, ac ipsam denique carnem & sanguinem Christi, ad diversos scribens inculcat. Quin etiam locum ejusdem Ignatii in dicta epistola ad Smyrnenses Theodoretus in Impatibili, tertio dialogo, ex verbis ipsius sic recitat: *Eucharistias & oblationes non admittunt; quod non confiteantur Eucharistiam esse carnem Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quam Pater sua benignitate suscitavit.* Hæc Ignatius apud Theodoretum; quæ miramur, sive librariorum, sive interpretum vitio excidisse. Rursus idem ad Ephesios ait (*h*): *Date itaque operam ut sæpius congregemini ad Eucharistiam;* & in fine: *Obedientes Episcopo & presbytero, frangentes panem unum, quod pharmacum immortalitatis est, mortis antidotum, vitam quoque Deo concilians per Jesum Christum, medicamentum purgans vitia, & omnia pellens mala.* Quid ergo is panis sit, planius ad Romanos his verbis explicat (*i*): *Panem Dei volo, panem cælestem, quæ est caro Filii Dei.*

(*f*) Ignat. ep. 9.

(*g*) Ignat. ep. 10.

De sacrificio Eucharistiæ ex Ignatio.

(*h*) Ignat. ep. 14.

(*i*) Idem ep. 15.

LIV. Justinus Martyr (*k*), & ipse etiam Apostolorum temporibus vicinus, de ejusmodi Eucharistiæ sacrificio satis explicite in ea oratione, quam ad Antoninum Pium Augustum scripsit, loquitur in hæc verba: *Precibus finitis, mutuis nos invicem osculis salutamus. Deinde ei qui fratribus*

Just. mart. or. ad Anton. prope finem.

Et Justino Martyre.

tribus præest, offertur panis & poculum aquæ & vini: quibus ille acceptis, laudem & gloriam rerum universarum Patri, per nomen Filii & Spiritus sancti offert, & Eucharistiam sive gratiarum actionem, pro eo quod nos donis hisce dignatus sit, prolixe exequitur. Atque ubi ille preces & gratiarum actionem absolvit, populus qui adest omnis fausta approbatione acclamat dicens, Amen. Amen autem voce Hebræa, Fiat, significat. Præsidens vero postquam gratiarum actionem perfecit & populus universus approbatione læta eam comprobavit; qui apud nos vocantur diaconi atque ministri, distribuunt unicuique præsentium, ut participent eum, in quo gratiæ actæ sunt, Eucharistiam, panem, vinum, & aquam, & ad absentes perferunt. Porro alimentum hoc apud nos appellatur Eucharistia: quod nulli alii participare licitum est, quam veram esse nostram doctrinam credenti, lavacro propter remissionem peccatorum, & regenerationem abluto, & ita ut Christus tradidit, viventi. Non enim ut communem panem, neque communem potum, ista sumimus: sed quemadmodum per verbum Dei caro factus Jesus Christus Salvator noster, & carnem & sanguinem salutis nostræ causa habuit: ad eumdem modum etiam eam alimoniam, in qua per preces verbi ejus ab ipso profecti gratiæ sunt actæ, unde sanguis & caro nostra per mutationem aluntur, incarnati illius Jesu carnem & sanguinem esse, docti sumus. Nam Apostoli in commentariis a se scriptis, quæ Evangelia vocantur, ita tradiderunt præcepisse sibi Jesum: Eum enim, pane accepto, cum gratias egisset, dixisse: Hoc facite in meam commemorationem: Hoc est corpus meum. Et poculo similiter accepto, & gratiis actis, dixisse: Hic est sanguis meus: ac solis ipsis ea tradidisse. Hæc Justinus, de cujus excellenti doctrina & rerum Ecclesiasticarum peritia, integritate, sanctitate, & fide suo loco uberius dicturi sumus.

LV. Plura hic essent intexenda ex Tertulliano & Cypriano loca, nisi nos nimia prolixitas ab hac re avocaret. Sane quidem sive Cypriani sit, sive alterius, certe tamen ejusdem ferme ætatis auctoris & probatæ fidei est commentarius ille de Operibus cardinalibus: ubi cum agitur de cœna Domini, de vero & vivifico sacrificio Eucharistiæ, deque vera certaque panis & vini in corpus Christi verum transubstantiatione est verax atque fidelis assertio. Sed non est præsentis negotii, singulos Orthodoxos scriptores commemorare, qui a temporibus Apostolorum usque in præsens in Ecclesia floruere: satis sit prædictorum antiquorum Patrum testimoniis recensitis, pauca addere, quæ postea celebriores in Ecclesia doctores in eamdem sententiam sunt locuti; ac potissimum doctrina & pietate celeberrimus Hieronymus, sic dicens: (a) *Recurre ad Genesim, & Melchisedech Regem Salem hujus principem invenies civitatis, qui jam tunc in typo Christi panem & vinum obtulit, & mysterium Christianum in Salvatoris sanguine & corpore dedicavit;* & rursum de ipsis Christianis sacerdotibus: (b) *Absit*, inquit, *ut de ipsis quicquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, & per quos nos Christiani sumus; qui claves regni cælorum habentes, quodammodo ante Judicii diem judicant; qui sponsam Domini sobria castitate conservant.* Idemque rursus alibi in hæc verba: (c) *Ad episcoporum & presbyterorum preces, Christi corpus sanguisque conficitur.* Idem ad Damasum de filio prodigo: *Christus*, inquit, *quotidie Fidelibus immolatur*; & alibi: (d) *Nec Moyses dedit nobis panem verum, sed Dominus Jesus; ipse conviva, & convivium; ipse comedens, & qui comeditur: illius bibimus sanguinem, & sine ipso potare non possumus: & quotidie de sacrificiis ejus, de genimine vitis ejus veræ & vineæ Sorec, quæ interpretatur electa, rubentia musta calcamus.*

(a) Hier. ep. 87. Ex Hieronymo.

(b) Hier. ep. 1.

(c) Hier. ep. 85. ad Ev.

(d) Hier. ep. ad Hedib. 150. q. 2.

LVI. Non possum tacere Ambrosium, (e) cum de eodem sacrificio his usus est verbis: *Ego Domine, memor venerandæ passionis tuæ, accedo ad altare tuum, licet peccator, ut offeram tibi sacrificium, quod tu instituisti, & offerri præcepisti in commemorationem tui pro salute nostra.* Id quomodo conficiatur, alibi sic explicat: (f) *Tu forte dicis: Meus panis est usitatus. Sed panis iste, panis est ante verba sacramentorum: ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur astruamus. Quomodo potest, qui panis est, corpus esse Christi? Consecratione. Consecratio igitur quibus verbis est, & cujus sermonibus? Domini Jesu. Nam reliqua omnia quæ dicuntur, laudem Deo deferunt: oratio præmittitur pro populo, pro Regibus, pro cæteris. Ubi venitur ut conficiatur venerabile sacramentum, jam non suis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum. Quis sermo Christi? nempe is quo facta sunt omnia.* Et paulo post: *Ego tibi ut respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem; dico tibi quod jam corpus est Christi: Ipse dixit, & factum est: ipse mandavit, & creatum est.*

Ex Ambrosio. (e) Ambros. orat. præp. ad Miss. 1.

(f) Ambr. de Sacram. l. 4. cap. 4.

LVII. Augustinus itidem de eodem ipso sacrificio hæc ait: (g) *Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificiis veteris testamenti, quæ immolabantur in umbra futuri: propter quod etiam vocem illam in*

Ex Augustino. (g) Aug. de Civ. Dei lib. 17. c. 20.

in Psalmo decimonono ejusdem mediatoris per prophetiam loquentis agnoscimus: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi: quia pro illis omnibus sacrificiis & oblationibus corpus ejus offertur, & participantibus ministratur; & alibi (a) de oblato eodem sacrificio ad pellendos dæmones hæc ait: *Rogavit nostros, me absente, presbyteros, ut aliquis eorum illo pergeret, cujus orationibus cederent. Perrexit unus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, rogans quantum potuit, ut cessaret illa vexatio: Deo protinus miserante, cessavit.* Itemque alibi (b): *Jam Christiani peracti ejusdem sacrificii memoriam celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis, & sanguinis Christi.* Sed quomodo id fiat, alibi sic declarat (c), agens contra Faustum Manichæum: *Noster autem panis & calix, non quilibet (quasi propter Christum in spicis & in sarmentis ligatum; sicut illi desipiunt) sed certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde quod non ita fit, quamvis sit panis & calix, alimentum est refectionis, non sacramentum religionis, &c.* Nonne eadem & Græci?

(a) Aug. de Civit. Dei lib. 22. c. 8.
(b) Aug. contra Faust. lib. 20. c. 18.
(c) Aug. contra Faust. l. 20. c. 13.

LVIII. Ex Cyrillo.

Cyrillus Hierosolymitanus de eodem sacrificio Catechesim mystagogicam (d) conscripsit, idemque de ejusdem veritate ac certitudine hæc ait (e): *Non ergo consideres tanquam panem nudum, & vinum nudum: corpus enim est & sanguis Christi, secundum ipsius Domini verba; quamvis enim sensus tibi hoc non suggerit, tamen fides te confirmet, quin potius habeas ex fide pro certissimo, ita ut nulla subeat dubitatio.* Et paulo post: *Hoc sciens, proque certissimo habens, panem hunc, qui videtur a nobis, non esse panem, etiam si gustus panem esse sentiat; sed esse corpus Christi.* Hæc ille, & Chrysostomus in eamdem sententiam (f): *Non enim homo est, qui proposita de consecratione mensæ Domini, corpus Christi facit & sanguinem; sed ille, qui crucifixus est pro nobis Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur & gratia: Hoc est, ait, corpus meum: hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox, quæ dicit; Crescite & multiplicamini, & replete terram; semel quidem dicta est, sed omni tempore sensit effectum, ad generationem operante natura: ita vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ usque ad hodiernum diem, & usque ad ejus adventum præstat sacrificio firmitatem.*

(d) Cyrillus Catech. mystag. 5.
(e) Cyrill. Catech. myst. 4.
(f) Chrysost. hom. de prod. Jud.

LIX.

Multa his essent addenda, sed hæc nos cursim ad alia festinantes. Neque tamen prætermittendum, quod cum multa sint hujus sacrificii nomina, illud est antiquissimum, & apud Latinos usitatius atque frequentius, Missa: quod quidem (sicut & Christiana fides profitetur) ex Hebraica vel Chaldaica nomenclatura acceptum esse videtur. Quod enim in nostra Vulgata legitur, Spontanea (g) oblatio, Hebraice, & Chaldaice dicitur, Missah, quam offerebant Domino in gratiarum actionem de fructibus terræ, qua & vescebantur in templo cum recordatione præteritæ servitutis, & ab eadem liberationis. Quæ quidem omnia cum optime conveniant prædicto a Christo instituto sacrificio; eo potius majores nostri usi sunt nomine, quam cujuspiam alterius sacrificii: nam & ea potissimum ratione ab illis id factum esse videtur, quod spontanea recolatur prima illa sui ipsius a Domino nostro Jesu Christo facta oblatio, de qua Isaias (h): *Oblatus est quia ipse voluit.* Et Dominus de se ipso (i): *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.* Et quod scriptum est in Psalmo (k): *Holocaustum & pro peccato non postulasti: tunc dixi: Ecce venio.* Sane quidem creditur ejusmodi nomen ab ipsis Apostolis Petro & Paulo, ex Hebraicis fontibus, traditum esse Romanis: quod & Jacobus Hierosolymorum Episcopus, idemque Apostolus & frater Domini tradidit suis; nam eadem usus est voce in sua, quam posteris reliquit, Missa, de cujus certa fide ac veritate suo loco pluribus agemus.

(g) Deut. 16.
Missæ nomen.
(h) Isaia 35.
(i) Joan. 10.
(k) Psal. 39.

LX. Usus vocis ejus in Rom. Ecclesia.

Ea voce usa videtur suo ipsius exordio Romana Ecclesia: nam Pius Papa proximus Apostolorum temporibus, scribens ad Justum Episcopum Viennensem, idem sacrificium Missam vocans, sic dicit (l): *Soror nostra Euprepia, sicut bene recordaris, titulum domus suæ pauperibus assignavit: ubi nunc cum pauperibus nostris commorantes, Missas agimus.* Hæc ille. Item Cornelius Papa epistola ad Lupicinum Viennensem Episcopum his utitur verbis: *Publice, neque cryptis notioribus Missas agere Christianis licet.* Eodem usi sunt nomine cæteri Romani Pontifices quos longum esset singulatim recensere. In Concilio Romano (m) sub Silvestro, in Concilio Carthaginensi (n) secundo, in Concilio Agathensi (o), & aliis, Patres qui interfuerunt, eodem quoque Missæ nomine ipsum incruentum sacrificium nominarunt, sicut & Ambrosius (p), Augustinus (q), Victor Uticensis (r), ac denique cæteri, & post ipsos recentiores omnes. Cæterum quod ad ipsum sacrificii ritum spectat, opportuniori loco agemus.

(l) Habetur to. 1. bibliothec. sanctorum Patrum.
(m) Conc. Rom. sub Silvestro in fine.
(n) Concil. Carthag. 2. can. 3.
(o) Conc. Agath. c. 47.
(p) Ambros. ad Marc. ep. 33.
(q) Aug. serm. de temp. 251.
(r) Vict. de persec. Vvan. lib. 2.

LXI. Usus Cœnæ Dominicæ.

Ut autem ad ipsam Dominicam cœnam redeamus, quam cœptam esse a Domino ejus diei hora vespertina constat: remansit ea consuetudo apud nonnullas Ecclesias, ut etiam vespere, sed a jejunis,

niis, idem sacrificium offerretur. Viguisse eundem usum in Ecclesia Africana olim, auctor est Cyprianus (*a*). Id ipsum, sed post sumptum cibum, de Ecclesia Alexandrina testatur Sozomenus (*b*). Augustinus (*c*) autem ad Januarium scribens, id semel in anno in Cœna Domini, & nonnisi a jejuniis fieri solitum asserit, dum ait: *Quæris enim his verbis, quid per quintam feriam ultimæ hebdomadis Quadragesimæ fieri debeat: an offerendum sit mane, & rursus post cœnam, propter illud quod dictum sit: Similiter postquam cœnatum est: An jejunandum & post cœnam tantummodo offerendum: an etiam jejunandum, & post oblationem, sicut facere solemus, cœnandum? &c.* Vespertinarum etiam Missarum mentio habetur in Concilio (*d*) Agathensi.

(*a*) Cyprian. ep. ad Cæcil. 63.
(*b*) Sozom. hist. lib. 7. c. 10.
(*c*) August. ad Jan. ep. 118.
(*d*) Concil. Agath. apud Gratian. de consecr. dist. 5. c. convenit.

LXII. Jejuni communicant.

Cæterum quoniam diversa erat aliquarum Ecclesiarum consuetudo, passimque post cœnam sacrificium offerebatur, eam sustulit in Africa Concilium Carthaginense (*e*) tertium statuens ut a jejunis semper, excepta ipsa die anniversaria Cœnæ Domini, offerretur. Sed hæc etiam fuerunt contrariis legibus abrogata (*f*) ac penitus antiquata, ob eam potissimum causam quod universalis Ecclesiæ vetus consuetudo contraria esset, cum ut nonnisi a jejunis sacra Eucharistia sumeretur, antiquitus observatum esse videretur: id affirmat Tertullianus (*g*): dum ad uxorem scribens ait: *Non sciet maritus quid secreto ante omnem cibum gustes.* Cyprianus (*h*) (ut vidimus) id ipsum confirmat, & quod in melius mutatum sit, rationem reddit. Itemque Augustinus de his agens, ait: *Liquido apparet, quando primum acceperunt discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accepisse jejunos. Numquid tamen propterea calumniandum est universæ Ecclesiæ, quod a jejuniis semper accipitur? Et hoc placuit Spiritui sancto, ut in honorem tanti sacramenti, in os Christiani prius Dominicum corpus intret, quam cæteri cibi. Nam ideo per universum Orbem mos iste servatur. Neque enim quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi vel cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum convenire debent, aut sicut faciebant quos Apostolus arguit & emendat, mensis suis ista miscere.* Hæc & alia de his Augustinus, reddens rationem qua de causa id dominus voluerit vespere instituisse. Græcos etiam conficere ac sumere consuevisse semper jejunos ante cœnam, testatur Gregorius Nazianzenus (*i*); qui & multis disputat, Ecclesiam Dei non omnia quæ a Christo facta sunt eodem tempore quo ille, facienda, majorum traditione suscepisse: idemque adversus illos invehitur, qui eo prætextu differebant sanctum baptisma in annum

(*e*) Conc. Carth. 3. can. 29.
(*f*) Concil. Laod. can. 5. & Sext. Synod. cap. 29.
(*g*) Tertull. ad uxor. l. 2. c. 5.
(*h*) Cyprian. ep. 63.
(*i*) Greg. Naz. orat. in sanct. baptis.

suæ ætatis trigesimum, quod eumdem annum agens Christus voluerit baptizari.

LXII. Confecta igitur a Domino Jesu Christo sacratissima Eucharistia, distribuit ipsam Apostolis. An autem eamdem Judæ impartierit, cum tradidit eidem buccellam (*k*) intinctam, & post buccellam introivit in eum satanas, atque ad accelerandam proditionem inde recessit? Scimus S. Augustinum (*l*) ejus fuisse sententiæ, ac firmiter affirmasse, Judam nequaquam tunc sacram Eucharistiam cum cæteris participasse; sicque dicit: *Non, ut putant quidam negligenter legentes, tunc Judas Christi corpus accepit: intelligendum est enim quod jam his omnibus distribuerat Dominus sacramentum corporis & sanguinis sui, ubi & Judas erat, sicut S. Lucas evidentissime narrat: & deinde ad hoc ventum est, ut secundum narrationem Joannis apertissime Dominus per buccellam intinctam atque porrectam, suum exprimat traditorem: fortasse per panis tinctionem, illius significans fictionem.* Hæc ille, qui tamen sicut ibi, ita & aliis in locis, Eucharistiam eum accepisse tradit dum ait (*m*): *Christus quid nobis fecit, qui traditorem suum tanta patientia pertulit, ut ei primam Eucharistiam, confectam manibus suis, & ore suo commendatam, sicut cæteris Apostolis tradiderit;* & alibi (*n*): *Traditorem enim suum, qui jam pretium ejus acceperat, usque ad ultimum pacis osculum inter innocentes secum esse perpessus est: quibus non tacuit, esse inter illos tanti sceleris hominem: & tamen primum sacramentum corporis & sanguinis sui, nondum illo excluso, communiter omnibus dedit.* Hæc Augustinus. Affirmat hoc ipsum S. Joannes Chrysostomus (*o*) dum ait: *Adfuit Judas, & illius sacrificii communicationem meruit;* & paulo post: *In illum post communicationem diabolus intravit, non quia contempserat Dominicum corpus: sed quia impudentia Judæ, & malignitas mentis, ut adversarius in eo habitaret, effecit: ut discas quod indigna & fucata mente mysteriorum secreta celebrantibus a diabolo præparantur insidiæ.* Hæc eadem Cyrillus (*p*), & alii complures, quos omittimus numerare.

(*k*) Joan. 13.
(*l*) August. in Joan. 13. tract. 62.
An Judas acceperit Eucharistiam.
(*m*) Aug. in Ps. 10.
(*n*) Aug. ep. 163.
(*o*) Chrysost. hom. de prod. Judæ.
(*p*) Cyrill. in Joann. c. 13. Cyrill. Jerosol. catech. 13.

LXIII. Cæterum & nos his assentientes, sic dicimus Judam una cum cæteris sacratissimam Eucharistiam participasse, ut tamen nequaquam illis assentiamur qui putarunt buccellam illam intinctam fuisse Eucharistiam; sed potius existimamus panem illum, quem (ut dictum est) initio secundæ mensæ intingebant in pultem, seu embamma ex lactucis agrestibus confectum, ut ex Rituali libro antiquo Judæorum superius est demonstratum: sicque intinctio illa, ex more, Eucharistiam præcesse-

Judas quando discessit.

ceſſerit. Secundum igitur dictum Judæorum ritum dicere opus eſt, rem geſtam eo eſſe ordine, quo a Joanne recenſetur; nimirum poſt pedum ablutionem de ſua proditione Jeſum ſermonem habuiſſe, tunc & Joanni de proditore roganti ſignum illud per intinctam buccellam dediſſe. Sed quod dicit, accepta buccella, continuo exiſſe; id quidem non ita accipiendum putamus, ut tunc temporis ſtatim, & nulla interpoſita mora, abierit: ſed quod velut furore quodam percitus non expectaverit prolixam illam mirificam poſt cœnam habitam a Domino orationem: nam S. Lucas aperte teſtatur, Judam cum cæteris permanſiſſe uſque ad finem communicationis Euchariſtiæ, poſtquam nihil jam videbatur eſſe reliquum in menſa (ſecundum prædictum Judæorum ritum) quo potuerit panis intingi, ſicque nec dici poſſe videtur illum panem intinctum fuiſſe Euchariſtiam: nam Evangeliſtarum teſtimonio conſtat, non ſimul utrumque, ſed ſeorſum, primoque panem, inde vero vinum ſuis verbis ſacraſſe, ac propinaſſe. Sed hæc ſatis. Non præterimus tamen dicere, quod calix ille, in quo Redemptor noſter Jeſus Chriſtus ſacratiſſimam Euchariſtiam conſecravit, ut egregium tantæ rei monumentum, a communi uſu ſelectus, ac ſumma induſtria aſſervatus, adhuc Bedæ temporibus Hieroſolymis viſebatur, de quo hæc ipſe (a): *In platea, quæ Martyrium & Golgotha continuat, exedra eſt, in qua calix Domini ſcriniolo reconditus, per operculi foramen tangi ſolet, & oſculari: qui argenteus calix, hinc inde duas habens anſulas, ſextarii Gallici menſuram capit, in quo illa eſt ſpongia Domini potus miniſtra.* Hactenus Beda.

(a) *Beda de locis ſanctis c.* 2.

LXIV. Nox (b) advenerat, cum Judas, peracta cœna, e menſa exiit, & ad perficiendum quod in animo habebat, feſtinavit. Cum ſic ille receſſiſſet, obortam interim contentionem inter diſcipulos de primatu Dominus ſedavit: & eos conſolatus, quod eos cito relicturus eſſet, admonuit. Petrus, tacentibus reliquis, ut princeps omnium, quonam iturus eſſet, rogavit; ſecuturumque non ſegniter promittit; & ſi opus ſit, pro ejus vita atque dignitate tuenda, vitam ipſam profundere, ardenter pollicetur: denique cum Dominus ei perfidiam futuram ac ſui ipſius negationem prædiceret, obnititur, ſeque id numquam eſſe facturum multoties conteſtatur. Hæc Evangeliſtæ (c) pluribus verbis proſequuntur. His abſolutis, noviſſimum illum admirabilem ſermonem habuit, quem Joannes (d) diligentiori cura conſcripſit. Eo (e) poſtmodum dicto, ſimul & hymno abſoluto, inde egreſſus cum ſuis, ſecundum conſuetudinem abiit in montem Olivarum.

(b) *Joan.* 13.
Petri animoſa promiſſio.
(c) *Matt.* 26. *Marc.* 14. *Luc.* 22. *Joan.* 13. *Conc. c.* 133.
(d) *Joan.* 13. 14. 15. 16. 17. *Concord. c.* 134.
(e) *Matt.* 26. *Marc.* 14. *Luc.* 22. *Joan.* 18. *Conc. c.* 137.

LXV. De Hymno in Cœna dicto. Quiſnam vero fuerit hymnus ille, quem Dominus poſt cœnam dixit, haud certo compertum habetur. Scimus auctore Auguſtino (f) ad Ceretium Epiſcopum ſcribente, olim circumferri ſolitum Hymnum quemdam hac inſcriptione notatum: Hymnus Domini, quem dixit ſecrete ſanctis Apoſtolis diſcipulis ſuis: quia ſcriptum eſt in Evangelio: *Hymno dicto, aſcendit in montem:* ſed in ſcripturis apocryphis illum reperiri, quibus Priſcillianiſtæ hæretici potiſſimum uterentur, idem teſtatur: qui & ex eo nonnulla verba recitans, illorum impoſturam detegit. Verum quiſnam hymnus ille fuerit, quem Judæi poſt eſum Paſchæ dicere conſueverint, ex antiquo eorum Rituali libro, ubi ipſorum cærimoniæ habentur deſcriptæ, proditur: nimirum moris fuiſſe in aliorum ſolemnium cœnis alios ac diverſos dicere pſalmos ad myſterium ejus diei accommodatos, in Paſchali autem cæna recitari ſolitum pſalmum centeſimum decimum tertium, qui incipit: *In exitu Iſrael de Ægypto*, & alios perbreves. Cæterum haud ignorandum eſt, exemplo Domini laudabilem illam conſuetudinem in Eccleſia coaluiſse, ut in menſa gratiarum actiones ab omnibus dicerentur; quales illæ eſsent, quibus Orientales uti conſueverint, Joannes Chryſoſtomus (g) docet: cæteras vero antiqui Eccleſiæ Rituales libri exhibent.

(f) *Aug. epiſt.* 253.
(g) *Chryſ. ad pop. Antioch. hom.* 57.

LXVI. De loco ubi Chriſtus oravit. Cum acceſſiſset Jeſus in montem Oliveti, ingreſsus (h) in villam quæ dicitur Gethſemani, ubi erat hortus, ſuos orare admonens: aſsumptis ſecum Petro, Joanne, & Jacobo ſeorſum a cæteris, pavore ac mærore affectus (eas enim communes cæteris animi paſſiones prudens volenſque ſuſcepit) avulſus ab illis jactu lapidis, Patrem rogans, ut, ſi poſſibile eſset, a ſe calicem paſſionis transferret: eumdem ſermonem non ſemel, ſed iterum ac tertio repetiit, cum interdum dormientes diſcipulos excitaret. Ei vero ſic oranti apparuit Angelus confortans eum: ſed cum prolixius oraret, in agonia poſitus eſt, factuſque ſudor ejus ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Locus ille ubi hæc contigerunt, ad radices montis Oliveti poſitus, tantæ rei nobilitatus inſignibus, quaſi trophæis victoriæ Chriſti, præclara poſtmodum deſuper erecta eccleſia (ut auctor eſt Hieronymus (i)) eſt mirifice illuſtratus. Addit Beda (k) petram ipſam, ſuper quam Dominus orans flexis genibus innixus eſt, quaſi mollem ceram ceſſiſse, in ſeque genuum ejus veſtigia recepiſse; ipſumque lapidem, ut inſigne tanti miraculi monumentum, intra eccleſiam tranſlatum, & parieti affixum, cunctiſque factum perſpicuum. Accepimus ab his qui hæc viderunt, etiam in imo vallis, quam torrens Cedron præterfluit, in lapidibus ipſis ejuſdem Chriſti Do-

(h) *Matt.* 26. *Marc.* 14. *Luc.* 22. *Joan.* 18. *Conc. c.* 137.
(i) *Hier. de locis Hebraicis.*
(k) *Beda de locis ſanct. c.* 6. *in fine.*

Domini nostri vestigia pedum impressa remansisse, hactenusque servata esse.

LXVII. Quid Christus cum invaditur. At historiam Evangelicam persequamur. Venit interim (*a*) Judas cum militum cohorte, quibus signum dederat (ne noctis tenebris decepti, in alium quempiam manus injicerent) ut, quem ipse osculatus esset, tenerent ac ducerent. Cumque osculatus eum esset, ipse Dominus se ultro obtulit illis, rogans quem quærerent: seque illum esse manifestans, retrorsum abeuntibus illis, atque in terram cadentibus, iterum eosdem eodem modo interrogans, tandem se ab illis teneri permisit. Sed quid tunc magno animo Petrus, amans cupidusque Christi salutis, generoso accensus amoris ardore; quid inquam fortiter gesserit; quomodo ensem exerens, Malchum servum Principis sacerdotum invaserit, & auriculam dexteram eidem amputaverit, omnes sciunt. At Jesus ejusmodi tumultum compescens, & Malcho amputatam aurem restituit, & Petrum cohibuit; ac perquam modeste conversus ad Principes sacerdotum, & alios Judæorum qui venerant cum militibus, redarguit.

(*a*) *Matt.* 26. *Marc.* 14. *Luc.* 22. *Joan.* 18. *Conc.* c. 137.

LXVIII. Joannes in Sindone. Discipuli dehinc omnes relicto eo fugerunt & qui sequebatur eum adolescens amictus sindone super nudo, cum teneretur, ea relicta, nudus aufugit. Creditur hic fuisse Joannes (*b*), veste adhuc cœnatoria indutus, ut superius est dictum, cum de cœna Domini actum est. Par est existimare (si in rebus dubiis agere conjectura licet) amantissimum Jesu discipulum, cum Judæ proditionem cæteris manifestius cognovisset, vehementi quodam mærore affectum, Dominique tantum memorem, profunda sui ipsius oblivione sepultum, nihil de sumendis suis vestibus cogitasse; & cum nox esset, quando e cænaculo recesserunt, perfacile id ipsum & alios præteriisse potuit. Fuisse hunc Joannem Evangelistam, Ambrosius in primis testatur, itemque Gregorius (*c*) Beda (*d*), & alii complures. Si quis autem ex recentioribus ab hac opinione dissentit, inde potissimum accidit, quod causam cur Joannes super nudo sindone amictus esset, ignoravit.

(*b*) *Ambros. in Psal.* 36.

(*c*) *Greg. l.* 14. *Moral. c.* 13.

(*d*) *Beda in Marc. c.* 14.

LXIX. Non Jacobus in sindone. Sicut igitur in hanc de Joanne opinionem procliviores sumus: ita ab illis penitus dissentimus, qui opinati sunt hunc adolescentem amictum sindone fuisse Jacobum fratrem Domini, cognomento Justum; ea potissimum adducti ratione, quod Hegesippus de eo scripserit (ut dicemus suo loco) atque alii testati sint, ipsum amictum sindone incedere solitum esse. Nam tantum abest, ut Jacobus his temporibus adolescens ætate fuerit, quin potius jam senex dicendus esset: etenim de eo testatur Epiphanius (*e*), ipsum fuisse ætatis annorum nonagintasex, cum martyrium consummavit; quod contigit (ut auctore Josepho, Eusebio, atque Hieronymo inferius dicemus) anno septimo Neronis Imperatoris, qui est Domini sexagesimus tertius: qua ratione dicendum est, Jacobum annis trigintatribus Domino ætate fuisse majorem. Certe quidem, quod his temporibus tantæ fuerit æstimationis apud omnes, ut ob virtutum excellentiam, cognomento Justus ab omnibus diceretur, (quem titulum nonnisi post diuturnum experimentum absolutissimæ vitæ consecutum fuisse, est æquum existimare) eum nonnisi provectiorem ætate fuisse, dicendum esse videtur. Quamobrem cum hæc de adolescente dicta, potius Joanni quam alteri cuipiam aptari possint; nihil est quod a Domino tutus est redditus, quod dixisset: *Si ergo me quæritis, sinite hos abire;* nam & illud implendum erat, quod idem Dominus nuper prædixerat: (*f*) *Venit hora, & jam venit, ut dispergamini unusquisque ad propria, & me solum relinquatis;* & illud: *Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis.* Sed licet fuerit casu concussus; tamen vis amoris, ut ad Dominum in domum Pontificis reverteretur, effecit. Sed de his infra. At scimus de hac re diversam diversorum esse sententiam. Quicquid autem sit, non amplius immorandum in his, sed cætera magis necessaria scitu ex instituto nobis persequenda sunt.

(*e*) *Epiph. hæres.* 78.

(*f*) *Joan.* 16. *Marc.* 14.

LXX. Cur Jesus primo ad Annam. In hunc (*g*) modum Jesus Dominus noster a militibus prensus, primo ad Annam ducitur, non quod ipse esset summus sacerdos, eo quippe Caiphas munere fungebatur; sed (quod diximus superius anno quintodecimo Tiberii Imperatoris, ac fusius de eadem re disputavimus) quoniam tunc ipse Anna præfectus erat magno Concilio septuagintaduorum seniorum, quod Sanedrin appellabant, cujus officium erat de Propheta atque doctrina cognoscere & judicare. Unde Anna Pontifex jure ex officio Christum interrogabat (*h*) de discipulis ejus atque doctrina. Cum autem responderet Jesus se nihil usquam in occulto esse locutum, sed palam docuisse populum: hac dicendi libertate in deteriorem partem accepta, unus ex ministris inflixit illi alapam. At quoniam non erat liberum Annæ, absque magno illo Concilio causam judicare, ac ferre sententiam, misit Jesum ligatum ad Caipham summum sacerdotem, apud quem comitia haberentur.

(*g*) *Matt.* 26. *Marc.* 14. *Luc.* 22. *Joann.* 8. *Concord. c.* 138.

(*h*) *Joann.* 18.

LXXI. Petri negatio. Interim (*i*) Petrus, qui Jesum sequebatur a longe, introducitur ab alio discipulo, qui Joannes putatur, in atrium summi sacerdotis: ubi tertio requisitus ab ancilla ostiaria an Christi discipulus esset, tertio negavit. Cantante interim gallo, recordatus Petrus quod dixerat ei Jesus; Priusquam gallus cantet bis, ter me

(*i*) *Joan.* 18. *Marc.* 15. *Mat.* 26. *Luc.* 22.

me negabis: egressus foras, facti pœnitens, cœpit flere. Sed hæc longe pluribus Evangelistæ, quæ brevi quadam summa contraximus: qui quidem nec sibi invicem adversantur, dum alii a Domino dictum Petro tradunt: *Antequam gallus cantet, ter me negabis.* Marcus vero dicat: *Prius quam gallus cantet, bis;* nam (a) duplex fertur gallicinium, primum post sextam horam noctis, secundum post horam decimam in quarta vigilia. Hæc omnia (b) Petro contigisse in atrio Caiphæ summi sacerdotis, libentius assentimur. Nam & si ex verbis Joannis in domo Annæ primum facta esse videantur: tamen verba illa de Petro prius narrata ea occasione videntur, quod cum de eo semel dicere cœpisset ipsum & alterum discipulum secutos esse Jesum, cetæra quæ Petro contigerunt postea, eidem orationi simul junxit.

(a) Corn. Jans. Concord. cap. 138. Marcell. de horis can. c. 47.
(b) Cor. Jans. Concord. cap. 138.

LXXII. Ludibria quæ expertus est Jesus.

Cum igitur ad Caipham summum Pontificem Christus perductus esset, quo magnum illud septuaginta duorum seniorum summo (c) mane cogendum Concilium erat, atque hoc expectaretur: viri (d) qui tenebant Jesum, illudebant ei. Et quoniam quæstio de eo habenda erat, an esset Propheta: id prius illi experturi, velantes eum, percutiebant faciem ejus, & interrogabant eum, dicentes: *Prophetiza, quis est, qui te percussit? & alia multa blasphemantes dicebant in eum.* Hæc ergo cum ante coactum Concilium Lucas accidisse conscribat, Matthæus (e) vero atque Marcus post sententiam mortis in eum latam facta dicant: easdem contumelias a perfidissimis, atrocissimisque ac procacibus illis ministris iterum repetitas esse adversus Dominum Jesum, facile possumus intelligere. *Mane (f) ergo coacto Concilio, Principes sacerdotum (g), & omne Concilium quærebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent: & non invenerunt, cum multi falsi testes accessissent: Novissime autem veniunt duo falsi testes, & dixerunt: Hic dixit: Possum destruere templum Dei, & post triduum reædificare illud.* Cumque hæc & alia ab aliis aliter dicerentur, nec convenientia essent eorum testimonia, nec Christus ad ea responderet: summus sacerdos Caiphas cupidus mortis Jesu, ut qui antea in alio eorumdem conventu, Christum occidendum esse, sententiam tulerat; moræ impatiens, paucis causam absoluturus, sic captiose demum Jesum alloquitur: *Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis si tu es Christus filius Dei. Dicit illi Jesus: Tu dixisti; veruntamen dico vobis, amodo videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli. Tunc Princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemavit, quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam, quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: Reus est mortis.* Hæc Matthæus & Marcus.

(c) Matt. 27. Marc. 15. Luc. 22.
(d) Luc. 22.
(e) Matt. 27. Marc. 14.
(f) Mat. 26. Marc. 15. Luc. 22.
(g) Matt. 26. Marc. 14.

LXXIII. Caiphas scidit vestes suas.

Quod autem dicunt, scidisse Caipham vestimenta sua, ac de dicta blasphemia calumniatum esse Jesum: scire debemus, moris fuisse apud Hebræos, cum quid contra divinum honorem factum dictumve esset; qui hæc audirent, sua vestimenta scindere consuevisse. Unde apud Hieremiam (h) datum est crimini Regi & servis ejus, quod cum propheticus liber igni traditus esset, ipsi videntes, non scidissent vestimenta sua; sicut (i) fecisse constat Ezechiam Regem, cum Rabsacis blasphemias audisset. Quamobrem & severissime (k) ultus est Deus in Herodem Agrippam, qui cum divinos honores faustis acclamationibus populi sibi impartitos non repulisset, nec, ut par erat, vestem regiam conscidisset, continuo percussus interiit. Hac autem consuetudine cæteri, haud tamen sacerdotes tenebantur: nam divina lege (l) sacerdotibus vetitum erat, ne sua scinderent vestimenta: sed Caiphas illa contempta, quo cæterorum astantium animos in Christi perditionem magis ac magis concitaret, furore quodam percitus, primus summorum omnium Pontificum (quorum sit memoria) sic sua vestimenta conscidit.

(h) Hier. 36.
(i) Isaia 37. & 4. Reg. 19.
(k) Act. 12.
(l) Levit. 10. & 21.

LXXIV.

Dixi, sic, nempe causa blasphemiæ, scidisse vestem sacerdotalem, præter morem summorum Pontificum, & contra legis præceptum. Nam si Jonathas summus sacerdos in libro (m) primo Machabæorum dicatur scidisse vestimenta sua, id non causa blasphemiæ fecit, neque vestem sacerdotalem conscidit, de qua in (n) Levitico: *Quod vestitus sit summus sacerdos sanctis vestibus, vestimenta sua non scindet,* sed vestem militarem. Erat enim non in procinctu tantum, sed in conflictu ipso, atque ob turpem suorum militum fugam, militarem, ut dixi, vestem conscidit, imitatus dux ducem (o) Josue, qui & ipse ob cladem bello acceptam scidit vestimenta sua, ipse inquam, non autem Eleazarus summus sacerdos, qui veste sacerdotali indutus extra prælium esset. Cæterum non solum luctus causa, sed neque blasphemiæ (quod majus) reperitur aliquando summus sacerdos scidisse sibi vestem, aliis ea de causa suam scindentibus. Afferemus hic duo exempla potissima. Cum murmuravit contra Deum, atque (ut divina Scriptura dicit) detraxit Deo (p) populus Israel in deserto: sciderunt principes populi vestimenta sua, Moyses autem & Aaron nequaquam, quod scirent id Dei lege vetitum, sed tantummodo ad orandum prostraverunt se in terram. Sic etiam tempore (q) Ezechiæ Regis, cum urgeret

(m) 1. Mach. 11.
(n) Levit. 21.
(o) Jos. 7.
(p) Num. 14.
(q) 4. Reg. 38. 39. & Isa. 36. 37.

ret dies ille blasphemiæ (ita a divina Scriptura nominatus) tam Rex ipse quam Principes ejus sciderunt sibi vestimenta: Azarias autem qui tunc erat summus sacerdos, ut in posteriori libro (a) Paralipomenon legitur, nequaquam vestimenta conscidisse invenitur; nimirum quod sciret lege divina prohibitum. Muniuntur hæc nostra præterea auctoritate S. Leonis (b) Papæ Caipham pluribus detestantis, quod contra legis præceptum sua sciderit vestimenta. Hæc novæ objectionis occasione oportuit addidisse, atque fusius declarasse; jam cœpta prosequamur.

(a) 2. Par. 13.
(b) Leo de pass. Dom. serm. 6.

LXXV. Igitur cum sententia (c) summi Pontificis Caiphæ, ac totius Concilii, morte damnatus esset Dominus Jesus, eumdem vinctum tradiderunt Pontio Pilato Præsidi. Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quod damnatus esset, pœnitentia ductus retulit triginta argenteos Principibus sacerdotum, detestans quod patrarat grande scelus. Illi inito consilio emerunt agrum in sepulturam peregrinorum: qui quod ex pretio sanguinis emptus esset, appellatus est Acheldema, hoc est, ager sanguinis. Judas vero in desperationem tanto crimine actus, abiens laqueo se suspendit, sicque suspensus (d) crepuit medius, & diffusa sunt omnia viscera ejus. Atque hæc cumulatius Evangelistæ. De miserando Judæ interitu S. Augustinus (e) agens, ~~cum~~ non statim ac retulit triginta denarios, sibi manus intulisse, sed post mortem Salvatoris, testatur. Græci auctores (f) ex Papia, ut ajunt, ejusmodi de interitu Judæ narrant historiam: *Judas suspendio e vita non discessit, sed supervixit: suspensus enim dejectus est, priusquam suffocaretur: hoc autem planius scripsit Papias Joannis Apostoli discipulus, dicens: Ad magnum impietatis exemplum in hoc mundo permansit Judas; in tantum enim corpore inflatus, ut progredi non posset, cum currus levi cursu pertransiret, curru compressus est, ita ut effunderentur ejus intestina. Vel alio modo sic: (duplex enim est lectio) corpore enim adeo inflatus est, ut neque posset progredi, qua currus levi cursu pertransibat. Immo nec solus capitis tumor: siquidem & palpebras oculorum ejus adeo intumuisse ferunt, ut lumen omnino videre non posset; oculi vero ejus neque medici instrumenti adminiculo aperiri possent, tanta profunditate ab exteriori aspectu erant separati: porro sanies ac vermes contumeliose confluentes ex toto ipsius corpore ferebantur, egredientes per sola loca secretiora. Post vero multa tormenta & justas ultiones, cum in suo prædio, ut ajunt, mortuus esset; præ fœtore illud desertum permansit, & inhabitatum usque ad hodiernum diem: sed neque ad hoc usque tempus locum illum quisquam præterire potest, nisi obturatis manu naribus.* Hæc illi, ut dicunt, ex Papia, interpretantes Evangelistam Lucam dicentem in Actis: *Suspensus crepuit medius, & diffusa sunt omnia viscera ejus;* ut quæ facta sint, non quod simul statimque alterum post alterum fuerit subsecutum, dixisse voluerit. Sed an prædictæ historiæ vere Papias ille auctor, ut vera certaque habenda sit, relinquimus prudentis lectoris arbitrio: nam ne contradicant divinæ Scripturæ in his quæ Evangelistæ scripserunt de Juda, aliqua, ut vera esse probentur, indigent declaratione, sive censura; cum præsertim magis vera plurium testificatione Patrum probetur illa sententia, Judam ante Christi obitum laqueo sibi impacto vivendi finem imposuisse: quo enim impetu stimulo gravis culpæ adactus est reddere nummos, eodem pariter videri potest ad necem impulsus.

(c) Matt. 27. Marc. 15. Luc. 22. & 23. Concord. c. 140.
De Judæ interitu.
(d) Act. 1.
(e) S. Aug. in quæst. super Testamentum novum quæst. 94.
(f) Oecumen. in Act. Apost. cap. 1. Euthym. in Matt. c. 26. Cedren. in compend.

LXXVI. At nec illud prætermittimus dicere, majorum traditione acceptum esse, arborem illam, in qua Judas laqueo se suspendit, fuisse ficum. Juvencus (g) enim poeta de his agens, hæc cecinit:

Exorsusque suas laqueo sibi sumere pœnas,
Informem rapuit ficus de vertice mortem.

Beda (h) de locis sanctis scribens, hæc habet in eamdem sententiam: *Portam David egredientibus fons occurrit in Austrum per vallem directus, ad cujus medietatem ab Occasu Judas se suspendisse narratur: nam & ficus magna ibi & vetustissima stat, juxta quod Juvencus ait, &c.* Haud mirum videri debet, adhuc Bedæ temporibus illam ficum fuisse superstitem: nam de ficu Romulea, Nerone tertium & Messala Consulibus, in trunco ac ramis arescente, hæc scribit Tacitus (i): *Eodem anno Ruminalem arborem in Comitio, quæ per octingentos & quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus, & arescente trunco diminutam, prodigii loco habitum est, donec in novos fœtus revivisceret.* Hæc Tacitus. De loco autem illo qui in sepulturam peregrinorum emptus est pretio sanguinis, hæc scribit Hieronymus (k): *Acheldema ager sanguinis hodie quoque demonstratur in Ælia ad Australem plagam montis Sion: & hactenus juxta Judæorum concilium, mortuos ignobiles, alios terra tegit, alios sub dio putrefacit.*

(g) Juvenc. hist. Evang. lib. 4.
Arbor suspensionis Judæ.
(h) Beda de locis sanctis c. 4.
(i) Tacit. Annal. lib. 3. in fine.
(k) Hieron. de locis Hebraicis Act. Apost.

LXXVII. Cum ergo Principes (l) sacerdotum introducturi Jesum essent ad Pilatum, foras manserunt, nolentes ingredi Prætorium, ut non contaminarentur. Pilatus ad eos foras exiens, rogans causam cur eum

(l) Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Jo. 18. Concord. c. 141.

eum adduxissent, cum nullam idoneam inveniret, in eos refundere judicium cupiens, dixit: *Accipite eum vos, & secundum legem vestram judicate eum.* At illi: *Nobis*, inquiunt, *non licet interficere quemquam.* Quibus sane verbis haud putandum illos intelligere voluisse de ferenda sententia capitis, quippe qui jam ante (ut ait Marcus *a*) condemnaverant eum esse reum mortis: sed de executione ipsius sibi interdicta per septem dies illos Azymorum: quibus item diebus & Petrus ab (*b*) Herode Agrippa est detentus in carcere, nec ad supplicium ductus; volente illo, transactis diebus Azymorum, producere eum populo, ac in eum lege agere; hæc enim in hanc sententiam esse accipienda, Augustinus (*c*), Cyrillus (*d*), & alii (*e*) persuadent, sic enim ait Cyrillus: *Vetari ajunt ab impia cæde Pascha celebraturi: nam aliter ministerium Pilati non quæsissent. Velox enim semper animus Judæorum ad omne malum est. Petunt ergo a Pilato, ut judaicam crudelitatem imitatus, suæ in præsentia insaniæ serviat.* Hæc ille. Porro horum successores quam egregie patrum suorum in eo potissimum genere sectati sint mores, Ambrosius (*f*) fidem facit, dum ait: *Hi enim arte insinuant se hominibus, domos penetrant, ingrediuntur Prætoria, aures Judicum & publica inquietant, & ideo magis prævalent, quo magis sunt impudentes. Hoc enim non recens in ipsis, sed inveteratum & originarium malum est: nam olim jam & Dominum Salvatorem intra Prætorium persecuti sunt, & præsidis eum judicio condemnarunt. In Prætorio ergo a Judæis innocentia opprimitur, secretum proditur, religio condemnatur: cum enim Christus occiditur, omnis in eo veritas & justitia condemnatur; quoniam ipse est veritas, justitia, religio, sanctitas, atque mysterium.* Hucusque Ambrosius.

(*a*) Marc. 14.
(*b*) Act. 12.
(*c*) Aug. in Joan. tract. 114.
(*d*) Cyr. in Joan. l. 12. cap. 6.
(*e*) Chrysost. hom. 82. in Joan.
(*f*) Ambros. ser. de Kal. Jan.
Studia Judæorum contra Christum.

LXXVIII. Pontifices a cæde immunes.

Cæterum quod ad humanitatem & mansuetudinem spectat Pontificum, etiam apud Ethnicos Pontifices maximi a cæde hominum temperabant; unde (quod consideratione dignum est) Titus qui Judæos debellavit, ea de causa fieri Pontifex maximus optavit, ut servans manus puras, a cæde etiam noxiorum abstineret; cum e contra Judæorum Pontifices innoxium quoque sanguinem condemnarint. Suetonius enim hæc de Tito habet (*g*): *Pontificatum maximum ideo se professus accipere, ut puras servaret manus, fidem præstitit, nec auctor post hæc cujusquam cædis, nec conscius, quamvis interdum ulciscendi causa non deesset; sed periturum se potius, quam puniturum adjurans.* Porro hæc omnia facta esse, inquit Evangelista, ut sermo Jesu impleretur, quem dixit, significans qua morte esset moriturus. Jam enim prædixerat suis se Hierosolymis crucis supplicium subiturum, quod nonnisi ex Præsidis sententia fieri potuit: nam cum in Judæorum Concilio calumniante Caipha, Jesus quod dixisset blasphemiam, sententia mortis damnatus esset, plane secundum legem (*h*) Moysi lapidandus erat.

(*g*) Suet. in Tito c. 9.
(*h*) Levit. c. 24.

LXXIX. Nova in Christum calumnia.

Cum igitur Judæi viderent Pilatum Jesu supplicium detrectare, novas (*i*) ingerunt accusationes: majestatis reum Jesum faciunt, calumniantes quod subvertisset Judæos, prohibuissetque tributum dari Cæsari, seque ipsum Christum Regem esse dixisset: mira quadam calliditate Præsidem in Jesum concitantes, quem viderant nuper in homines illos Galilæorum sectæ addictos, quod negarent tributa alienigenis Regibus esse pendenda, vel pro eis victimas esse offerendas, adeo sævisse, ut immittens in eos milites, miscuisset (ut tradit Evangelista) ipsorum sanguinem cum sacrificiis, dum seorsum a cæteris victimas immolarent. His vero commotus Pilatus, ingressus Prætorium vocato ad se Jesu, a graviori delicto exorditur quæstionem, interrogans an ipse Rex esset Judæorum; sed cognito quod regnum ejus non esset de hoc mundo, iterum exiens extra Prætorium ad principes Sacerdotum, qui erant foris expectantes, nullam testatus est se mortis causam in eo invenire. Secum duxerat & Jesum: quem multi Judæi cum accusarent, nec ad ea quicquam responderet, quamvis causam suam agere a Præside esset impulsus; admiratus vehementer Pilatus, anceps quid esset acturus: cum a Judæis eum accusantibus, quod Jesus Galilæus esset, audisset; ad Herodem Galilææ Tetrarcham, qui opportune Hierosolymis aderat, Jesum amandavit: qui vehementer gavisus est, quod multa de eo audisset, & jamdiu eum videre optasset: & cum multa rogaret, nec quicquam Christus responderet; quasi fatuum quemdam ac morionem illudens, veste alba indutum ad Pilatum remisit; his officiis se invicem provocantes Pilatus & Herodes, scissam olim amicitiam redintegrarunt.

(*i*) Matt. 27. Marc. 15. Luc 23. Joan. 18. Concord. c. 141.

LXXX. De veste alba.

Cæterum quod ad vestem albam pertinet: cujusnam generis ejusmodi vestimentum esset, operæ pretium ducimus accuratius pervestigare. Observat, & recte quidem mea sententia, Cornelius (*k*) Jansenius Græcam dictionem non proprie, quam dicimus albam, significare, sed potius splendidam, quam magis proprie candidam dicere consuevimus. *Non enim* inquit, λευκὴν sed λαμπρὰν *apud Evangelistam legitur;* quæ quidem vox reperitur etiam a Jacobo (*l*) Apostolo usurpata, cum ait: *Si introierit in conventum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida &c.* Quibus cum nobilissimum quempiam virum describat: inde idem auctor deducit

(*k*) Jansen. Concord. c. 141. in fin.
(*l*) Jacob. 2.

cit vestem illam, qua ab Herode Salvator indutus est, fuisse regium indumentum, & proinde eo modo Dominum illusum esse quasi fatuum insignibus regiis. Verum in his eidem auctori minime assentior, dum existimat vestem candidam fuisse regium indumentum: quod Josepho (a) Auctore constat fuisse purpuram, qui alicubi ait: *Herodes cædis reus, & tam gravi obnoxius crimini, adstat hic purpuratus &c.*

(a) Joseph. antiq. l. 14. c.17.

LXXXI. Locus Jacobi elucidatus. Hæc igitur ut explorata habeantur, non minimum conferre existimamus, si nuper citatus Jacobi textus dilucidius explicetur. Errasse siquidem videntur omnes, qui putarunt a Jacobo nobilissimum descriptum hominem, qui annulum aureum, ut egregium nobilitatis insigne gestaret in digito, & candido indumento esset decoratus; nam quod ad annulum spectat, non ornabatur illo manus, sed vestis: & ita annulus in veste candida idem erat quod aurea fibula, qua vestis perstringeretur: pro annulo enim fibulam intelligi, satis modo declarat ille locus Exodi (b) quo dicitur: *Stringatur rationale annulis suis, &c.* Sed hæc omnia expressius a Josepho declarata habentur, dum tradit in more fuisse apud Hebræos, fibulam auream, sive dicamus annulum, gestare Regis affines in veste, eumque cui magna ex gratia Rex hoc concessisset: sunt enim hæc verba ipsius (c): *Misit ei, virtutis ergo, fibulam auream, quod gestamen solis cognatis Regis concedebatur;* quod habetur expressum sæpius in primo Machabæorum (d). Erat autem ejus fere generis ornamentum, quale apud Romanos nobilissimos latus clavus. Sic igitur quod dicit Jacobus: *Si introierit in vestrum conventum vir annulum aureum habens in veste;* quempiam regium virum designat, cui hujusmodi ornamentum gestare liceret in veste candida.

(b) Exod. 28.

(c) Joseph. antiq. l. 13. c. 18.

(d) 1. Mach. 10. 11. & 14.

LXXXII. Vestis qua delusus est Jesus. Ejusmodi igitur fuisse vestem illam qua Herodes ludibrii causa induit Redemptorem, nulla debet esse dubitatio. At magnum profecto & admirandum plane divinum consilium, quo & certius intelligatur, cor Regis, quantumlibet scelestissimi, in manu Dei esse (e). Cum enim apud Judæos etiam ea vigeret consuetudo, ut alicujus criminis reus, judicio postulatus, atratum se sisteret, quod Josephus (f) non semel testatur, ut cum ait: *Quisquis hactenus apud hunc consessum (nempe Judæorum Concilium) judicandum se præbuit, humilis venit, & habitu timentis periculum, ac captantis misericordiam, atratus & promisso capillitio;* & alibi (g): *His auditis, confestim mutata veste, atratus eum adiit:* ac se de ipso (h): *Mutataque veste, atratus prodit; suspensum a cervice gestans gladium:* Jesus vero contra: nam non tamquam criminis reus, atratus; sed ut innocentissimus candidatus jubetur incedere, & Pilati iterum judicio sisti. Sic igitur innocentiæ causa candidatus ad Pilatum ab Herode cum missus esset, ipse Pilatus convocatis Principibus sacerdotum & magistratibus & Plebe, palam professus est, neque se, neque Herodem causam ullam mortis dignam in eo invenisse.

(e) Proverb. 21.

(f) Joseph. antiq. lib. 14. c.17.

(g) Idem antiq. lib. 16. c.14.

(h) Joseph. in vita sua.

LXXXIII. Dimittitur Barabbas. Quoniam vero ea solemnitate vinctus unus reus mortis erat ex consuetudine dimittendus: quo ea occasione sibi liberum esset Christum dimittere, Pilatus Barabbam latronem seditiosum & homicidam, ac Jesum innocentem, in quo nullam se mortis causam invenisse sæpe testatus erat, in optionem populo dat, cui optandi jus competebat, ut utrum vellet ex his duobus eligeret: sed suadentibus Principibus sacerdotum, conclamantes simul omnes, Barabbam liberari, Christum vero crucifigi petierunt. Interea Pilato sedente pro tribunali, misit ad eum uxor, dicens: *Nihil tibi, & justo illi; multa enim passa sum hodie per visum propter eum:* ad hæc Ignatius scribens ad Policarpum: *Cum, inquit, paranda esset crux, diabolus tumultuabatur, & pœnitentiam immisit proditori, & laqueum illi monstravit, & suspendium, quo strangularetur, edocuit; & mulierculam, turbans eamdem insomniis, ut a crucifigendo cessarent, inducere moliebatur, qui prius omnem lapidem moverat ut eadem crux pararetur: non quod pœnitudine duceretur ob tantum malum; hac enim parte minus fuisset sceleratus; sed sentiebat suam ipsius perniciem.*

LXXXIV. Post hæc vero contestans Pilatus jam tertio nullam in Jesu reperiri causam satis dignam morte, aliam rationem ipsum dimittendi tentat, nimirum, ut quo Judæis aliqua saltem ex parte satisfaceret, Jesum flagellis subjiceret, ac sic flagellatum dimitteret. Apud Romanos duplex erat flagellorum usus, quorum alter ultimum supplicium præcedere consueverat, nimirum ut cum quis capite plectendus esset, prius virgis cæderetur: alter vero, qui ad alicujus levioris delicti emendationem inferretur, non tamen usque ad mortem: licet ministrorum immanitate multi etiam sub ejusmodi flagellis interiisse reperti sint; ut Ulpianus (i) Jurisconsultus testatur. Sed observatione quidem dignum est, etiam in hoc ipso apparere Christum Dominum Redemptorem nostrum (quod ait (k) Paulus) servilem formam induisse: siquidem non virgis ac fustibus, sed permisit se cædi flagellis. Liberos quidem homines virgis ac fustibus, servos vero flagellis affici solitos, Paulus (l) Marcellus (m) Ulpianus (n) atque Callistratus (o) tradiderunt. Ce-

(i) l.8. ff. de pœnis.

(k) Philip. 2.

(l) l.4. ff. de incend. ruin. & naufr.

(m) l. in servorum ff. de pœnis.

(n) l. levia ff. de accus.

(o) l. Capitulum §. Non omnes ff. de pœnis.

LXXXV. Cæterum Præsides provinciarum ad coercendos delinquentes citra mortem vel exilium, ejusmodi pœnas, tradit Callistratus (*a*) exhibere consuevisse, videlicet fustium admotionem, flagellorum castigationem, vel virgarum verberationem. Ministros vero, qui ad has inferendas pœnas Præsidibus ministrabant, fuisse Brutios, tradit Festus (*b*) Pompejus, & A. Gellius (*c*), qui hos, in pœnam quod a Romanis ad Annibalem defecissent, hac ignominia notatos tradit, ut magistratibus in provincias euntibus apparerent, & ad infligenda supplicia delinquentibus suam operam exhiberent: Picentes vero populos, quod ad eumdem descivissent, Romana civitate privatos, loco militiæ, cursores ac tabellarios esse, eoque munere Reipublicæ inservire damnatos, auctor est Strabo (*d*). An vero a dictis fuerit Christus flagellatus, asserere non auderem. Nam alicubi, ut in Ægypto, diversorum ministrorum id erat munus; siquidem honoris causa, qui erant Alexandrini, non a Præsidum lictoribus, sed tantum ab Alexandrinis, virgis cædebantur; cæteri vero Ægyptii a communibus Præsidum apparitoribus hisce pœnis afficiebantur, ut Philo (*e*) testatur. Sed ut Brutios hac calumnia omnino reddamus liberos; dicimus, quod etsi olim Brutii ejusmodi fuerint adscripti muneribus, tamen postea id cæteris cujusque regionis militibus constat cessisse officium, ut ex lege, jussu judicum, sontes punirent. Certe quidem non de Brutiis tantum, sed de omnibus militibus loquitur Tertullianus (*f*), dum suadens homini Christiano ne militet, hæc ait: *Et vincula, & carcerem, & tormenta, & supplicia administrabit, nec suarum ultor injuriarum?* Sic igitur cum hæc factitari solita indistincte a cujusque nationis militibus ille demonstret: nihil est quod magis Brutiis, quam cæteris, Christo illatæ pœnæ atque crucifixio adscribantur. Hæc autem noluimus præteriisse, quod audierimus sæpe hæc in Brutios ludibrii causa imperite jactari. Sed jam reliqua passionis ejus persequamur acta.

(*a*) l. 6. in fin. & l. 2. ff. de pœnis.

(*b*) Fest. Pomp. in verbo Brutiani.

(*c*) A. Gel. l. 10. cap. 3.

(*d*) Strab. lib. 5. in fine.

Executores ultimi supplicii.

(*e*) Philo in Flac.

(*f*) Tertull. de coron. milit. c. 11.

LXXXVI. De Columna. Cum Dominus noster flagellandus esset, eum ad columnam fuisse ligatum, auctor est S. Hieronymus, (*g*) dum ad Eustochium de Paula matre scribens, hæc ait: *Ostendebatur illi columna ecclesiæ porticum sustinens, infecta cruore Domini, ad quam vinctus dicitur & flagellatus.* Hæc ille. Tempore Bedæ in medio ecclesiæ eam fuisse sitam, ipse testatur (*h*). De eadem hæc etiam Gregorius (*i*) Turonensis: *Ad hanc*, inquit, *columnam multi fide pleni accedentes, corrigias textiles faciunt, eamque circumdant: quas rursus pro benedictione recipiunt, diversis infirmitatibus profuturas.* Sic igitur flagellatus Dominus (*k*) Jesus Christus, a militibus in atrium Prætorii ducitur, exuitur, ac chlamyde coccinea superinduitur; & ut omni ex parte, quasi in scena, Regem ex ludibrio repræsentarent, coronam spineam in capite & sceptrum arundineum in manu ejus dextera milites posuerunt.

(*g*) Hier. epist. 27.

(*h*) Beda de locis sanctis c. 3.

(*i*) Greg. Turon. de gloria Martyrum c. 2.

(*k*) Matth. 27. Marc. 15. Luc. 13. Jo. 18. 19. Concor. c. 142.

LXXXVII. De Spinea Corona. Huic plane similem actum jocum ab Alexandrinis, cum irriderent Judæorum Regem Agrippam Alexandriam appulsum, describit Philo (*l*): sed de eo opportunius agemus inferius. Auctor est Clemens Alexandrinus, (*m*) Christianos ob reverentiam spineæ coronæ Domini nostri, coronis intextis floribus tempora ornare, Gentilium more, exhorruisse. Sed & Tertullianus (*n*) eadem pluribus, vulgatamque ait fuisse disciplinam Christianorum, ut coronis abstinerent. De iisdem Domini nostri coronæ spinis hæc Gregorius Turonensis: *Ferunt ipsas coronæ sentes quasi virides apparere, quæ tametsi videantur aruisse foliis, quotidie tamen revirescere virtute divina.* Hæc Gregorius. At nullatenus audiendos puto, qui ex junco marino Domino coronam contextam fuisse dixere: cum certum sit, Lucæ & Joannis Evangelistarum assertione, ex spinis esse compactam; ambobus ita dicentibus: *Plectentes coronam de spinis.* Longe enim diversa est junci ac spinarum ratio: nam junco marino nullæ nec in fuste vel ramis inhærent spinæ, sed ejus tantum acumina in spinas desinunt. Sed & unde, rogo, præ manibus agentibus Hierosolymis militibus marinus juncus, cum ea civitas longe distet a littore maris? Ex spinis igitur, quæ circa urbem illam nasci solerent, paratam ab illis coronam Domino, ratio persuadet, & docet experimentum, cum quæ hactenus asservatæ reperiuntur ex eadem corona spinæ, vere ex sentibus esse decerptæ noscantur, proculque abesse ut aliqua ex parte cum junco marino communicent.

(*l*) Philo lib. in Flac.

(*m*) Clem. Alex. in Pædag. lib. 2.

(*n*) Tertull. de corona milit. c. 1.

De Junco Marino.

LXXXVIII. Sed accipe perelegantem Isidori Pelusiotæ (*o*) de corona spinea Domini analogiam, sic scribentis ad Eutonium diaconum: *Quandoquidem execrationis illius, qua terra post mandatum a nobis violatum mulctata est, seges spinea erat; Dominus autem, ut omnem in se ipso morbum curaret, advenerat: idcirco spinea corona ut victor redimitus est; quemadmodum scilicet clari & celebres victores faciunt, qui hoc ipsum telum, cujus ope victoriam consecuti sunt, in triumphum gestant.* Eadem Ruffinus in expositione Symboli.

(*o*) Isidorus lib. 1. epist. 95.

LXXXIX. De Chlamyde. Quod vero ad chlamydem coccineam spectat: fuisse chlamydem vestem militarem, omnes norunt; quam rubri coloris esse consuevisse, distichon illud admonet: (*p*)

(*p*) Martial. epigram. lib. 14.

Roma

Roma magis fuscis vestitur, Gallia rufis:
Et placet hic pueris militibusque color.

Purpuram, quæ nobilior esset, rubri fuisse coloris instar sanguinis concreti, auctor est Plinius (*a*). Ad hujusmodi colorem alludit Tertullianus, (*b*) cùm agens de milite Christiano, ait: *Et nunc russatus sangine suo.* Et post multa: *Illic purpuræ tuæ, sanguis Domini, &c.* Cur autem milites uterentur ejusmodi vestimentis, rationem affert Plutarchus in Laconicis institutis, dum id ipsum Spartanos facere consuevisse tradit. Veste igitur purpurea militari in hunc modum Creator ac Redemptor humani generis, velut scenica larva Regem fictitium ac ridiculum agens, ab iisdem militibus illuditur: qui speciem adorationis genuflexi præseferentes, loco tributi sputa alapasque pendebant, & arundine caput ejus percutiebant. Sic male affectus, a Pilato foras educitur, cunctisque aspiciendus proponitur: sed conclamantibus Pontificibus ac ministris, ut crucifigeretur; Pilatus cum iterum contestaretur nullam se in eo mortis causam reperire, cupiebat adhuc eum dimittere. Tandem tamen, suggerentibus illis &. inculcantibus, si illum dimitteret, fore inimicum Cæsaris, sedit pro tribunali: nullamque putans relictam esse facultatem eum liberandi, cum illi importunius acclamarent, ac major tumultus fieret: contestans se rem aggredi iniquissimam, accepta aqua coram populo lavit manus dicens: *Innocens ego sum a sanguine justi hujus: vos videritis.* Cui respondit populus: *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros.* Tunc Pilatus, dimisso Barabba, tradidit Jesum eis crucifigendum.

(*a*) Plin. Natur. histor. lib. 9. c. 38.
(*b*) Tertull. de coron. milit. c. 1. & 13.
Pilatus invitus damnat Christum.

XC. De excusatione Pilati.

Sed ut in his quæ a Pilato sunt gesta, paululum immoremur: quod laverit manus suamque eo facto innocentiam sit professus, haud ex Romana consuetudine aliove Gentilium ritu, sed potius ex cærimoniis Judæorum videtur mutuatus exemplum. Lege enim (*c*) Moysi jussum erat, ut quo se quis innocentem esse a nece hominis demonstraret, manus suas lavaret super cæsam vitulam, ac diceret: *Manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt; propitius esto populo tuo Israel, quem redemisti Domine.* Subdit legislator: *Et auferetur ab eis reatus sanguinis: tu autem alienus eris ab innocentis cruore, qui fusus est, cum feceris quod præcepit Dominus.* Hæc ibi. Ad quæ etiam allusisse Propheta videtur, dum ait: (*d*) *Lætabitur justus cum viderit vindictam: manus suas lavabit in sanguine peccatoris.* Nimirum ut sic lavando manus, suam contestaretur innocentiam, ut Hilarius (*e*) & Theodoretus (*f*) interpretantur, & alii.

(*c*) Deut. 21.
(*d*) Psal. 57.
(*e*) Hilarius in Psal. 57.
(*f*) Theod. in Psal. 57.

XCI. Ritus ferendæ Sententiæ.

Scimus tamen alios provinciarum Judices aliis ritibus consuevisse sententiam ferre, & se immunes a cæde viri quem legibus judicarent, solitos declarare. Hæc etenim apud Clementem (*g*) scripta leguntur: *Aspicite mundana judicia, quorum potestati videmus tradi homicidas, adulteros, veneficos, sepulcrorum perfossores, latrones: De quibus cum quæsiverunt præfecti judicio ab iis qui illos in judicium adduxerunt, demum interrogant reos an illa ita se habeant? Quibus affirmantibus, non continuo eos ad supplicium mittunt, sed per plures dies quæstiones exercent, cum multo consilio, & velo interjecto: Tandem vero is qui sententiam mortis in reum pronuntiaturus est, sublatis manibus adversus Solem, se innocentem ab illius sanguine contestatur. Quod illi faciunt, quamquam Ethnici, & divini numinis ignari, ultionisque a Deo propositæ propter innocentium damnationem.* Hæc ille; & in eamdem sententiam Basilius (*h*) itidem hæc verba habet: *Qui enim rerum in hoc mundo potiuntur, quando facinorosum aliquem morti sunt adjudicaturi, cortinas obducunt, & expertissimos quosque ad causæ tractationem advocant, multumque temporis insumunt, nunc legis rigorem contuentes, nunc naturæ communionem suspicientes; multumque ingemiscentes, ac judicandi necessitatem deplorantes, nemini non manifestum faciunt, quod non ex propria libidine, sed ex necessario legis ministerio condemnationis inferunt sententiam.* Hactenus Basilius.

(*g*) Clem. const. lib. 2. c. 56.
(*h*) Basil. ep. 79.

XCII.

Cæterum, ut ad Pilatum redeamus; ipsum in leges Romanas etiam graviter deliquisse tradendo Christum crucifigendum, nec ablutione manuum facinus expiasse, facile demonstrari potest. Quantumlibet enim Judæi in suo ipsorum concilio de nece Christi æquam tulissent sententiam, quam fuisse iniquissimam certum est: nihilominus ejus sententiæ executio ad decem saltem dies propaganda fuisset: recens quippe erat Senatusconsultum Tiberianum, sic dictum, quod Tiberio Imperatore, a quo ipse Præses in Judæam est missus, factum erat ante annos duodecim, ipso Tiberio quartum & Druso Coss. quo cautum fuerat, ut supplicia damnatorum in decimum usque diem differrentur, ut Suetonius (*i*), Dio (*k*), & alii testantur. Certe quidem ad omnem Judæorum coercendum impetum, & comprimendum furorem, ejusdem Cæsaris (cujus voluntatem de nece Christi illi prætexuerant ad impellendum Pilatum) plus satis sufficere poterat dictum Senatusconsultum. Nec est quod quis existimet posse excusari aliqua ex parte Pilatum ea ratione, qua

(*i*) Suet. in Tib. c. 75.
(*k*) Dio hist. Rom. lib. 75. sub iisdem Cons. & Tacit. annal. lib. 3 sub iisdem Cons. in fin. l. 2 S. §. famosos ff. de pæn.

(a) Ulpian. lib. 13. L. 6. §. Quid autem ff. de in just. rupt. & irrit. testam. qua permotus Ulpianus (a) ad Sabinum scripsit, licite præter legum præscripta posse Judicem supplicium accelerare damnato, si aliqua popularis timeatur seditio, ut juste Pilatus timere posse videbatur, jam populari concitato tumultu. Nam Judææ Procuratores Romanorum militum legionibus vallabantur, ut nihil esset quod Pilatus metuere debuisset, cum nonnisi magno damno suo Judæi semper fuerint tumultuati.

XCIII. De supplicio Crucis. Sed his omissis: quænam causa fuit, ut Pilatus Christum a Judæis ut blasphemum damnatum in crucem adigendum statueret? Nam si eorum lege agenda res erat (ut nuper diximus) lapidationi erat subjiciendus: si jure Romanorum; famosis latronibus ejusmodi supplicium debebatur. T, enim littera, quod crucis figuram exprimat, notari consuevisse fures, apud Lucianum (b) testatum habetur. (b) Lucian. dial. Jud. vocal. Erat & apud Judæos crux in usu, sed ea pœna afficiebantur homicidæ, ut Philo (c) tradit. (c) Phil. lib. de special. legib. Ex his itaque videas, supplicium crucis, quod Barabbæ duplici ex causa debebatur, tum ut latroni, tum quia homicidium fecerat in seditione, injuste prorsus irrogatum esse Domino nostro Jesu Christo. Videas insuper Judæos numquam antea adversus Christum, ut crucifigeretur, conclamasse, quam cum optionem dedit illis Pilatus, ut alterum de duobus quem vellent, Jesum, vel Barabbam peterent: ut intelligas, non satis illis fuisse latronem & homicidam liberasse, nisi etiam supplicium crucis duplici ex causa illi debitum in ipsum Christum convertissent. Sed hæc divina quadam dispensatione agebantur, ut Dei Filius pro redemptione humani generis crucis supplicium pateretur: cujus mysterium a sanctis Patribus toties decantatum, hic prætermittimus enarrare. Satis sit in præsentiarnm scire, tam apud Judæos, quam etiam apud Gentiles, crucis figuram fuisse salutis insigne. Signandos esse signo Thau, qui liberandi essent ab ira Dei, Ezechieli Prophetæ (d) fuit divinitus demonstratum. (d) Ezech. 9. Apud Ægyptios istud ipsum crucis signum in ipsorum litteris sacris significasse vitam, Ruffinus, (e) Socrates, (f) Sozomenus, (g) & alii complures testantur. (e) Ruffin. hist. lib. 2. c. 29. (f) Socr. hist. lib. 5. c. 17. (g) Soz. Niceph. & Suid.

XCIV. Sed cum diversa genera crucium essent ut in Notis ad Martyrologium diximus: cujus formæ esset parata crux Domino, audi Iræneum (h) hæc dicentem: *Ipse habitus crucis fines & summitates*, hoc est, extremitates, *habet quinque, duos in longitudinem, duos in latitudinem, & unum in medio, ubi requiescit qui clavis configitur*. (h) Iren. lib. 2. c. 42. Hæc ipse. Sed & cum Tertullianus (i) dicat stipites trophæorum fuisse cruces, & ipsa signa militaria recta hasta & transversa hastula formam crucis (i) Tertull. Apolog. c. 16. repræsentasse; qualis esset figura crucis, plus certo descripsit. Verum cum eadem ab aliis Patribus, ut ab Ambrosio describatur, (k) & ab universa Ecclesia antiquis imaginibus sculpta vel picta reddatur; de his ambigere, insaniæ potius quam inscitiæ adscribendum esse putamus. (k) Amb. serm. 56. Sed & vide quam graphice ipsa crux describatur ab Augustino, (l) cum ait: *Lata est quippe in transverso ligno, quo extenduntur pendentis manus; & significat bona opera in latitudinem charitatis. Longa est a transverso ligno usque ad terram, ubi dorsum pedesque figuntur: & significat perseverantiam in longitudine temporis usque ad finem. Alta est in cacumine, quod transversum lignum sursum versus excedit; & significat supernum finem, quo cuncta opera referuntur*. (l) Aug. in Joan. serm. 118. Hæc Augustinus, quibus plane intelligas eam fuisse crucis formam, quam in hunc modum diversis in locis videmus expressam. ☨ Ausonius vero cum singulorum Græcorum elementorum figuras exprimit, & unamquamque alicui comparat formæ; hac ex causa, quod (ut dictum est ex Augustino) super transversum crucis lignum stipes promineret, crucis signo ipse assimilat Φ, a Palamede inventam litteram, ubi ait:

Hæc crucis effigies Palametica porrigitur Φ.

Nisi dicere velimus Ausonium per elementi illius formam significare voluisse crucem cum homine crucifixo, dum appensis brachiis hinc inde, inhærente stipiti reliqua parte corporis, eamdem ferme reddit quam elementum illud imaginem, cum aperta hinc inde duo illa foramina ampla relinquat.

Sed ad institutam ab Evangelistis de Christi Domini nostri crucis supplicio narrationem redeamus: quam summatim perstringemus, ut rem omnibus notam, ac multis sanctorum doctorum scriptis illustratam. XCV. Ducendus (m) Redemptor noster exuitur chlamyde, & propriis induitur vestimentis: Crux, cui affigendus erat, super humeros ejus imponitur: cogitur & Simon Cyrenæus altera ex parte eamdem post Jesum portare: (m) Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Joan. 19. Conc. c. 143. comitabatur eum frequens populus, mulieresque miseratione commotæ lugebant: ad quas Jesus conversus, quæ eventura illis essent mala prædicens, se ipsas potius ac filios suos flere admonuit. Perductus inde est in Golgotha montem: & antequam cruci affigeretur, propinatum illi fuisse vinum myrrhatum, tradit Marcus (n) Evangelista: (n) Marc. 15. vinum vero felle admixtum eidem tributum, scribit Matthæus: sed noluisse myrrhatum accipere, Marcus ait; licet vinum felle dilutum gustasse saltem, Matthæus narret: diversa vero admodum hæc inter se fuisse monstrabimus. Constat

ſtat inſuper, auctore Joanne, vas etiam aceto plenum illuc fuiſſe allatum, ut etiam crucifixorum uſui inſerviret. Sed unde hæc omnia deducta ſint, eſt exactius perquirendum.

XCVI. Vigebat apud Hebræos ea conſuetudo ut damnatis ſolatium aliquot impenderent (ut videmus hodie quoque inter nos fieri) vinum illis propinare perquam optimum, ſecundum illud Proverbiorum (a): *Date ſiceram mærentibus, & vinum his qui amaro ſunt animo: ut bibant, & obliviſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris ſui non recordentur amplius.* Eſt & alibi (b) mentio de vino damnatorum. Unde cum Chriſtus Dominus noſter cruci damnatus eſſet: pro affectu animorum ſive commiſerationis ergo, allatum eſt vinum myrrhatum: ſive ex odio, quo in eum Judæi flagrabant, conditum eſt vinum felle: acetum vero ad alium uſum fuiſſe paratum, ſuo loco dicemus.

(a) Prov. ult.

(b) Amos 2.

De vino myrrhato.

☞ Non uno eodemque animo affectos fuiſſe Judæos omnes adverſus Chriſtum Paſſionis tempore, ſatis declarat Lucas Evangeliſta, dum ait (c): *Sequebatur autem illum turba populi & mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum.* Quid ergo mirum ſi quæ uberes lacrymas dabant, commiſerationis vero cauſa conditum illi vinum ex conſuetudine darent? Ut his non poſſit aptari illud Davidicum (d): *Et ſuſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit, & qui conſolaretur & non inveni*: fuerunt ſiquidem qui ſimul contriſtarentur, nec caruit etiam illa ſaltem conſolatione, cum crucis eſt onere alleviatus, conducto licet invito Simone Cyrenæo, qui portaret eam; alius ergo verborum illorum requirendus eſt ſenſus, cum tamen non dubitem ea cuncta ad Chriſti paſſionem pertinere ☜. Cæterum myrrhatum vinum nequaquam (ut multi explicant) amarum erat & inſuave, ſed perquam jucundum & gratum: ſic enim dictum, quod in vaſis myrrhinis ad ſaporem odoremque quærendum calidum poneretur: ea enim vaſa apud antiquos in magno erant pretio; quod cum vinum calidum in ea infunderetur, odorem ac ſaporem quemdam mirificum ex illis contraheret, ex quo præ cæteris gratiſſimum ſuaviſſimumque ad potum redderetur. De hujuſmodi enim vino in hunc modum condito habet Martialis (e) diſtichon:

(c) Luc. 23.

(d) Pſal. 68.

(e) Mart. lib. 14. Epigr.

> *Si calidum potas ardenti myrrha Falerno,*
> *Convenit, & melior fit ſapor inde mero.*

XCVII. Eadem vina, a myrrha, myrrhina etiam ab antiquis ſæpe dicta reperiuntur, de quibus agens Plinius (f), hæc ait: *Lautiſſima apud priſcos vina erant myrrhæ odore condita, ut apparet in Plauti fabula quæ Perſa inſcribitur, quamquam in ea & calamum addi jubet. Ideo quidam aromatite delectatos maxime credunt: ſed Fabius Doſſennus his verbis decernit:*

(f) Plin. nat. hiſt. lib. 14. c. 13.

> *Mittebat vinum pulchrum, myrrhinam.*

Et in Achariſtione:

> *Panem, & Polentam, vinum, myrrhinam.*

Scævolam quoque, & Lælium, & Atteium Capitonem in eadem ſententia fuiſſe video: quoniam in Pſeudolo ſic:

> *Quod ſi opus eſt ut dulce promat*
> *Indidem, ecquod habet? rogas?*
> *Myrrhinam, paſſum, defrutum, mella.*

Quibus apparet, non inter vina modo myrrhinam, ſed inter dulcia quoque nominatam. Hucuſque Plinius.

Ex his manifeſti erroris arguuntur, qui dixerunt vinum myrrhatum fuiſſe amariſſimum: nam dulcedinem etſi non ex myrrha, ex aliis tamen admixtis ſpeciebus contrahebat. Erant pariter, qui tradiderunt vinum myrrhatum fuiſſe potionem ſoporiferam, quæ hauſta a mente alienet; ſolitamque eſſe ultimum ſupplicium paſſuris propinari, quo mortem imminentem minus attenderent. Verum tantum abeſt ut myrrhatum vinum ſoporem afferret ex temulentia quadam per vapores ſurſum in caput aſcendentes, ut potius ab ebrietate bibentes præſervaret, ſurgenteſque vapores digereret. Eſt de his inſignis locus Athenæi ex Ariſtotele acceptus, quo etiam declaratur quibus aromatibus ejuſmodi vinum myrrhatum condi conſueverat, ſic dicentis (g): *Ariſtoteles in libro de ebrietate; Ollulæ, inquit, etiam quæ Rhodiacæ dicuntur, tum ob voluptatem inferuntur in convivia, tum quia cum vinum calefaciant, minus ebrietatem inferri patiuntur. Nam ſi myrrha, maſtiche, reſque hujuſmodi in aquam injecta coquantur, ac mox vino miſceantur, minus, qui bibunt, fiunt ebrii.* Et alibi hic idem: *Fiunt ollulæ Rhodiacæ myrrha, lentiſcique floribus, croco, balſamo, amomo, ac cinnamomo ſimul coctis; ex quibus quæ vino mixta fuerit aqua, ita ſiſtit ebrietatem, ut vel venerem ſedet, ſurgenteſque etiam ſpiritus digerat.* Hæc Athenæus. Quod ad uſum præterea myrrhæ attinet, adeo veteribus probatus fuit, ut Parthi, Carmani, & alii Orientales populi, qui myrrhæ proventum habent, ex ea etiam vaſa conficere conſueverint, quæ myrrhina dicuntur.

XCVIII. Natura myrrhati vini.

(g) Athen. lib. 11. cap. 30.

Ad hæc inſuper ob quæſtionem nuper obor- XCIX.

De vino myrrhato mota quæstio. obortam nonnulla addere in hac editione compellimur. Vir enim cum primis eruditus Nicolaus Faber Parisiensis clarissimus J.C. omni genere litterarum egregie excultus, familiaribus agens litteris, in eam sententiam cum pluribus nos potius abiisse, se optasse, de vino myrrhato declarat, ut soporiferam, quæ mentem abalienaret a sensu, eam potionem Domino propinatam extitisse posessi essemus, quam fuisse vinum myrrhinum, quod myrrha conditum in magnis consuevisset esse deliciis: Cum, ut ait, apud Hebræos antiquus mos ille vigeret, ut omnes licet vilissimi cruciarii ante supplicium potarent propinatum myrrhatum vinum, quo penitus dementati ac stupore quodam in omnibus corporis membris consopiti, efficerentur doloris expertes. Id quidem apud Hebræos fuisse usu receptum, Galatinum adducit in medium: sensisse hoc ipsum quoque Patres, & haud dubium inter alios tradit esse sententiam sancti Hieronymi (*a*) in Matthæum his verbis: Usque hodie Judæi, & omnes increduli Dominicæ resurrectionis aceto & felle potant Jesum, & dant ei vinum myrrhatum, ut eum consopiant, & mala eorum non videat. Rursum vero myrrhæ esse, soporem inferre, ex Dioscoride (*b*) sibi vendicat. Sed & apud Gentiles eum fuisse usum myrrhæ, probare conatur, ut ex ipsa condita potio illis daretur, qui graves essent subituri dolores, ne eos sentirent, consopitis ex ea sensibus: idque ex duobus Apuleii locis, quorum prior se habet his verbis (*c*): *Indidem sese multimodis commulcat ictibus, mire præsumptione munitus*; & alibi (*d*): *Obfirmatus mira præsumptione, nullis verberibus, ac ne ipsi quidem succubuit igni*. Sed ipse quidem hos sic restituendos textus esse putavit, ut ad germanam lectionem sit, myrrhæ, pro mire, seu mira, utrobique reddendum: sed absque exemplo aliorum antiquorum scriptorum, vel alicujus codicis, haud facile admittendum.

(*a*) Hier. in Matt. c.27.

(*b*) Diosc. lib.1. c.38.

(*c*) Apul. lib.8.

(*d*) Idem lib.10.

C. At ubinam, rogo, ad obstupefacienda ad sectionem membra reperiri potest medicos usos myrrha? Vel ubi in reorum judiciariis quæstionibus mentio facta est de reo aliquo eludente myrrha severum judicem? Aut quo alio exemplo Isiacus aliquis ad futuros ictus præmunisse se myrrha legitur? Vel quo probari potest exemplo, vocem illam, præsumptionem, ab ipso Apulejo pro manducatione acceptam? cum pro audacia, vel temeritate, sicut ab aliis plurimis, usurpata ab ipso reperiatur, ut cum ait (*e*): *Contra vesanam eorum præsumptionem modestiam meam approbarem*. Et rursum: *Sacrilega præsumptione Dei, quem prædicabat unicum &c.* Quamobrem haud facile lectionem antiquam convellendam existimo, quam retinent omnes codices, & interpretes secuti sunt.

(*e*) Idem lib.9.

CI. At quod spectat ad antiquum illum Judæorum morem propinandi vinum myrrhatum iis qui essent ultimum supplicium subituri: non imus inficias, quod in Thalmudicis scriptis id sit facile reperiri: Sed an ob eam causam, ut myrrhatum vinum bibentes, mentis alienationem passi, carerent sensu doloris, hoc pervestigandum est. Id ne sit myrrhæ præstare, haud adeo facile concedendum esse videtur ex iis quæ superius sunt recitata ex Aristotele & Athenæo: quorum illa sententia est, myrrhæ esse præservare potius ab ebrietate, quam deliquium mentis adducere. Quibus consentientia sunt quæ tradit Plutarchus item ex Aristotele in libro de Iside ex Ægyptiorum sententia; iis namque ob loci propinquitatem & frequentiorem rei usum notior myrrha erat: ait enim: *Myrrham Ægyptii Bal nominant; quæ vox (si interpreteris) delirii significat amolitionem*. Hæc ipse. Non tamen negamus, quod ait Galenus (*f*), myrrham, si largius bibatur, aut dementare, aut mortem afferre: cum hoc & vinum ipsum absque myrrha abundantius sumptum præstare soleat.

Myrrhæ natura.

(*f*) Gal. simpl. medic. lib.15. cap.19. prope fin.

CII. Sed & ex effectu rem quoque pensemus, & cognoscamus exemplo. Si enim ex antiqua Judæorum traditione propinatum vinum myrrhatum Domino volumus, illud pariter & latronibus item cum ipso æquale supplicium subituris oblatum fuisse dicendum est: solemne (*g*) namque eis erat, ut omnibus ad supplicii locum perductis delinquentibus, peccatumque ibi suum, cujus causa damnati essent, publice confessis, myrrhata potio propinaretur, sicque potatos affigerent illos cruci. At cum constet ex Evangelistis, latrones in cruce positos mentis fuisse compotes, eaque locutos quæ sibi constantes eos fuisse significarent, plane declaratur haud extitisse eam naturam myrrhati vini, ut bibentes illud homines dementaret: sed quod exhilararet potius, dareturque damnatis, secundum sententiam illam superius recitatam (*h*): *Date siceram mœrentibus, & vinum his qui sunt amaro animo: ut bibant, & obliviscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur amplius*. Cur igitur non in eam cum multis de myrrhato vino sententiam iverimus, cum ex his quæ superius dicta sunt, tum etiam iis quæ hic addidisse voluimus, satis potest cuique fieri manifestum. Cæterum lectori liberum esto, quam velit sententiam sequi. Quod enim myrrhæ sit obfirmare mentem potius, quam amentem reddere hominem; quodque latrones, ex usu myrrha poti, permanserint sensibus integri; in hanc nos jure traxere sententiam.

(*g*) Thalm. tit. Avel. Kabbati. cap.2.

(*h*) Prov. ult.

CIII. Sed posterioribus litteris quæ noster Faber

Faber addiderit, hic describamus: post multa enim officii plena hæc ait: *Addi etiam posset, quod habetur cap. ult. Proverb. Date siceram mærentibus; Hebraice legi, Date quod inebriet, morientibus. Hebraicum enim vocabulum, sichar, vel ut expolierunt Græci* σίκερα, *significat, inquit sanctus Basilius Magnus,* πᾶν τὸ δυνάμενον μέθην ἐμποιῆσαι, *& Rabbi Moses Ægyptius morientes, interpretatur reos, damnatos. Id etiam quod habetur Psalmo* LIX. *Potasti nos vino compunctionis; B. Hieronymus vertit, Potasti nos vino consopiente; & Chaldaicus Paraphrastes, Calice maledictionis: nempe quia cruciariis maledictis a lege dabatur; ejusmodique phrasi summam crucem designari, adnotant interpretes Hebraici: inter cæteros vero Rabbi Sclomoh vinum illud esse ait cor obvolvens, & cerebrum feriens, sternutareque faciens: quod quid aliud est dicere, quam vinum istud sensus deturbare & adimere? a qua sententia nec Septuaginta longe recesserunt, qui* οἶνον κατανύξεως *translulerunt. Nam Alexandrino idiomate, quo modo sacrorum librorum idioma grammatici Græci nuncupant,* κατάνυξις *altum soporem & veternum significat, ita B. Paulus ad Rom.* XI. *Isajæ locum* XXIX. *cap. explicans, spiritum soporis,* πνεύματος κατανύξεως *voculis exprimit: cujus etiam effectus ex ejusdem Prophetæ sexto cap. subjicit,* ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ ὦτα τοῦ μὴ ἀκούειν, *a compunctione toto cælo alienos; quod agnovit Syriacus, qui, spiritum stupiditatis, transtulit. Ex eo more etiam phrases illæ deductæ censeri possunt, quibus Dominus per Prophetas impiis exitium denuncians, se potui daturum eis vinum sive calicem soporis, vertiginis, torporis, stuporis, ac ebrietatis interminatur.* Hæc ipse, ad postremum id addens: *Hæc tamen apud me minime tanti sunt ponderis, ut non in tuam sententiam concedam, cujus auctoritatem mihi pro summa lege & ratione præscripsi.* Hactenus de his Faber, qui Christiana modestia, magna animi demissione, amico victoriam cedit, qua jam prope potiturus videri possit. Sed nihil inferat præjudicii veritati adeo liberalis ab amico facta spontanea juris cessio. Integrum (iterum dico) liberumque esto lectori, quam veriorem putat sententiam, sequi. Inter nos autem ita sciat esse transactum, ut vincente veritate, cujus professores atque cultores sumus, victoriam assecutus uterque dicatur.

CIV. Adjicimus ad hæc omnia corollarium, de usu vini conditi sanctis martyribus etiam propinati egregium exemplum ex Actis sanctorum martyrum Fructuosi Episcopi Tarraconensis & sociorum, quæ (ut suo loco dictum est) noverunt atque probarunt S. Augustinus atque Prudentius. Hæc enim ibi leguntur: *Cum ad locum ubi essent subituri supplicium ducerentur, cumque multi ex fraterna charitate ei offerrent condimentum uti permixtum poculum sumeret, ait: Nondum est hora solvendi jejunium. Agebatur enim hora diei quarta, &c.* & de usu & natura myrrhæ in potu quæ habet Fulgentius tertio Mythologiarum ex antiquis deprompta scriptoribus, ubi post multa de myrrhæ natura, hæc de condito ex ea confecto: *Petronius Arbiter ad libidinis concitamentum myrrhinum se poculum bibisse refert;* citat & Subrium veterem comicum istud ipsum per Glyceram afferentem: ut plane appareat, non soporis inducendi causa, sed ad remissas vires revocandas roborandasque in usu fuisse ex myrrha conditum apud antiquos.

CV. *Objectio facti quod myrrhinum non sit vinum.*

Hæc quidem longius pertractare, præter sententiam nobis accidit, cogente tamen necessitate ob emergentes post primam editionem ea de re quæstiones. Qua item ratione & illi pariter de myrrhato vino objectioni satisfacere æque tenemur, quæ ex Gellio, & qui eum citat, recentiore auctore, mota est: Myrrhina inter vina nequaquam recensenda esse, eo quod illis uti liceret Romanis mulieribus, quæ vini usu interdictæ penitus essent: sunt enim hæc Gellii verba: (*a*) *Bibere autem solitas ferunt loream, passum, myrrhinam, & quæ id genus optant potu dulcia.* Sic ipse. Errat mea sententia, qui ex hoc sugillat Plinium, (*b*) a quo mutuati sumus auctoritatem, quod inter lautissima vina myrrhinam recensuerit, quæ potius inter dulcia tantum erat adnumeranda, quibus Romanæ fæminæ patria lege abstemiæ licite uti possent: errat, inquam, qui discreta putat esse specie a vino dulcia: nam appellatione dulcium, contineri quoque dulcia vina, Paulus (*c*) J.C. expresse testatur, dum ait: *Dulcibus legatis, sapa, defrutum, mulsum, dulce quoque vinum, &c. legata videbuntur.* Quin & passum, quod inter dulcia a Gellio recensetur, non solum Plinii testificatione, vini nomine continetur, sed & Ulpiani J. C. (*d*) cum ait: *Si quis vinum legaverit; Oenomeli plane, id est, dulcissimum vinum continebitur, & passum.* Hæc ipse. Nihil igitur prohibet, quin vini nomine significentur hæc Dulcia: nec impedit, quo minus ex sententia Plinii myrrhina inter lautissima vina atque etiam Dulcia recenseatur. Nec quod myrrhinam Romanæ feminæ licite biberent, negarim ob eam causam esse vinum: sicut nec inficiari quisquam potest passum esse vinum, quod sententia Gellii atque Varronis illud Romanæ mulieres lege abstemiæ compotarent.

(*a*) *Gel. lib. 10. c. 23.*

(*b*) *Plin. lib. 14. c. 13.*

(*c*) *Paul. lib. 3. sent. tit. 7. §. 73.*

(*d*) *l. 9. ff. de trit. vin. & ol. leg.*

CVI. Etenim hæc licet vina dicta essent; tamen eam ob causam quod inebriare minime solerent, mulieres eis uti, haud vetitum

titum erat: nam quod essent sui natura dulcia, nequaquam vim habebant inebriandi, sed ebrietati potius resistendi, quod Plutarchus (*a*) atque Macrobius (*b*) inter alios attestantur. Passum quidem, vinum perdulce, quod non inebriaret, Romanas feminas citra delictum bibere potuisse, testatur Varro, ac proinde multo magis myrrhinam, quæ non tantum ob dulcedinem, sed & ob sui naturam (ut dictum est) absque ebrietate mentem liberam conservaret. Ex quibus omnibus illud infertur, vina cuncta mulieribus Romanis vetita esse, illa vero tantum permissa, quæ aliqua arte confecta, effectaque dulcia, essent inducendæ ebrietatis expertia, juxta illam Plutarchi sententiam: *Dulcia admixta vino, reprimunt ebrietatem*. Cæterum & illud scimus; sicut ex vinaceis pressis, iisdemque aqua lotis loram confici, ita & passo vino peracto, ex aqua addita, teste Plinio (*c*) effici secundarium passum: sicque potuisse accidere de myrrhina, ut priori vino educto, aqua injecta super residua, myrrhina alia conficeretur instar loræ, hisque Romanæ feminæ uti legitime possent: atque ita si cui magis libet, Gellius interpretandus sit, ut non ipsum primarium vinum, sed quod ex aqua injuncta vinaceis postea redderetur, jure Romanæ feminæ biberent, dum ipse Gellius non loram ait, sed loream, sive lorea, ut omnia scilicet, quæ spectarent ad loram, atque instar loræ confici solerent, nempe (quod Columella (*d*) testatur) ut dulcis aqua conjiciatur super vinacea vino pressa, eis potare liceret. At hæc satis, immo superflua ad significandum myrrhinam recte ex Plinii sententia inter vina lautissima recensitam; cum alioqui non desint innumeri plane testes, qui myrrhinam vinum appellent. His de myrrhato vino absolutis controversiis, ut unde digressa est revocemus orationem; magna consideratione dignum est, quod scribit Evangelista (*e*), Dominum myrrhatum vinum non accepisse: quippe qui prudens volensque omnes ærumnas sponte susceperat, quamlibet quavis occasione oblatam consolationem admittere recusavit; cum e contra vinum felle mixtum saltem gustasse (*f*), & oblatum calamo acetum accepisse, tradant, Evangelistæ (*g*). Sed reliqua prosequamur.

(*a*) Plutar. sym. 3. q. 1.
(*b*) Macrob. Saturnal. lib. 7. q. 7.
Feminis cur myrrhina concessa.
(*c*) Plin. lib. 14. c. 14.
(*d*) Colum. lib. 12. c. 40.
(*e*) Marc. 15.
(*f*) Matt. 27.
(*g*) Joan. 19.

CVII. De Golgotha.

Quod in primis ad Golgotha spectat, locum illum quo ad supplicium crucis ductus est Jesus; hæc Hieronymus (*h*): *Locus*, inquit, *est Calvariæ & usque hodie ostenditur in Ælia ad Septentrionalem plagam montis Sion*. Hunc eumdem esse montem, in quo Abraham jussus est immolare filium suum Isaac, ex majorum traditione per generationes singulas ad posteros dilapsa, complures antiquorum Patrum testantur, inter quos hæc Augustinus (*i*): *Hieronymus presbyter scripsit, ab antiquis & senioribus Judæis se certissime cognovisse, quod ibi immolatus sit Isaac, ubi postea Christus crucifixus est. Denique ab eo loco, unde B. Abraham jussus est proficisci, tertio die ad locum, ubi Christus crucifixus est, pervenitur*. Hæc de Golgotha Augustinus. Cæterum ubi hæc dixerit Hieronymus, non invenimus, nisi tantum in commentariis in Marcum (*k*), qui illi falso attribuuntur. Beda (*l*) hæc in eamdem sententiam: *In loco autem illo, quo Abraham altare ad immolandum filium construxit, mensa est lignea non parva, in quam pauperum eleemosynæ solent a populo deferri*.

(*h*) Hier. de loc. Hebraicis.
(*i*) Aug. de temp. serm. 71.
(*k*) Hier. in Mar. c. 15.
(*l*) Beda de locis sanctis c. 2.

CVIII.

Cur vero idem mons Golgotha dictus sit Calvariæ locus: majores omnes antiquorum etiam firma acceperunt traditione, sic esse nominatum montem illum, quod ibi primus homo sepultus sit. Id in primis Tertullianus (*m*), in carmine quod scripsit adversus Marcionem, testatur his versibus.

(*m*) lib. 2. contra Marcion.

Adam in Golgotha sepultus.

Golgotha (*) locus est capitis, Calvaria quondam:
Lingua paterna prior sic illum nomine dixit.
Hic medium terræ est: hic est victoria signum.
Os magnum hic veteres nostri docuere repertum:
Hic hominem primum suscepimus esse sepultum, &c.

Hæc Tertullianus. Origenes (*n*) etiam hæc in eamdem sententiam: *Locus Calvariæ dicitur non qualemcumque dispensationem habere, ut illic qui pro hominibus fuerat moriturus, moreretur. Venit ad me traditio quædam talis, quod corpus Adæ primi hominis ibi sepultum est, ubi crucifixus est Christus: ut sicut in Adam omnes moriuntur, sic in Christo omnes vivificentur: ut in loco illo qui dicitur Calvariæ locus, id est, locus capitis, caput humani generis resurrectionem inveniat cum populo universo, per resurrectionem Salvatoris, qui ibi passus est, & resurrexit*. Hæc Origenes. Item & Basilius (*o*): *Obtinuit*, inquit, *fama quædam in Ecclesia memoriam conservans, non quidem scripto proditam, quæ talis est: Quod prima utique Judæa hominem habebat accolam: nimirum Adam, simul atque excidit deliciis Paradisi, in hac terra collocatum, ad mitigandam jacturam bonorum, quibus fuerat exutus. Prima igitur etiam mortuum hominem excepit qui & illic eam cui addictus erat, sententiam condemnationis plene est exsecutus. Itaque insolens esse ac novum videbatur illius ætatis hominibus spectaculum,* os

(*n*) Orig. tract. 35. in Matth.
(*o*) Basil. in Levit. c. 5.

os capitis defluente carne nudum: at illi recondentes cranium, locq illi indiderunt nomen Cranion, id est, Calvarium. Probari ratione potuit, Noe non ignorasse sepulcrum principis hujus, & mortalium omnium primigenii: siquidem de hac re fama a diluvio mox per Orbem propagata est ab ipso & dimanavit: eoque Dominus, excussa origine humanæ mortis, in Calvariæ loco est passus. Hucusque Basilius. Et ne singulorum sententias velut ex scripto recitando prolixiores videamur, nomina tantum auctorum, qui eadem pene scripserunt, hic referamus, nimirum Athanasium (*a*), Epiphanium (*b*), Joannem Chrysostomum (*c*) & alios recentiores Græcorum: ex Latinis vero, post Tertullianum, auctorem illum, sive Cyprianum, sive illi ferme æqualem qui scripsit de Operibus cardinalibus, Ambrosium (*d*), Augustinum (*e*), & apud Hieronymum (*f*) ad Paulam & Eustochium & Marcellam in hæc verba: *In hac urbe, immo in hoc tunc loco, & habitasse dicitur, & mortuus esse Adam; unde & locus, in quo crucifixus est Dominus noster, Calvaria appellatur, scilicet quod ibi sit antiqui hominis calvaria condita: ut secundi Adam, id est, Christi sanguis de cruce stillans, primi Adam & jacentis protoplasti peccata dilueret, & tunc sermo ille Apostoli compleretur: Excitare qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus:* Hæc ille.

(*a*) *Athanas. de pass. & cruce.*
(*b*) *Epiph. hær. 46.*
(*c*) *Chrysost. in Jo. homil. 84.*
(*d*) *Ambros. lib. 5. epist. 9.*
(*e*) *Aug. de temp. ser. 71. & q. in Genes. 161.*
(*f*) *Hier. ep. 17.*

CIX. De Hieronymi sententia.

Ipse autem Hieronymus (*g*) hæc ipsa recitans, haud libenter his adstipulari videtur, immo & contradicit, cum ait: (*h*) *Audivi quemdam exposuisse Calvariæ locum, in quo sepultus est Adam, & ideo sic appellatum esse, quia ibi antiqui hominis sit conditum caput, & hoc quod Apostolus dicat: Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus. Favorabilis interpretatio, mulcens aurem populi, nec tamen vera. Extra urbem enim, & foras portam loca sunt, in quibus truncantur capita damnatorum, & Calvariæ, id est, decollatorum, sumpsere nomen. Propterea autem ibi crucifixus est Dominus, ut ubi prius erat area damnatorum, ibi erigerentur vexilla martyrii: & quo modo pro nobis maledictum crucis factus est, & flagellatus est, & crucifixus, sic pro omnium salute quasi noxius inter noxios crucifigeretur. Sin autem quispiam contendere voluerit, ideo ibi Dominum crucifixum, ut sanguis ejus super Adæ tumulum distillaret: interrogamus eum, quare & alii latrones in eodem loco crucifixi sunt? Ex quo apparet, Calvariam non sepulcrum primi hominis sed locum significare decollatorum: ut ubi abundavit peccatum, superabundet gratia. Adam vero sepultum juxta Hebron & Arbee, in Jesu (i) filii Nave volumine legimus.* Hæc Hieronymus.

(*g*) *Hier. in epist. ad Ephes. c. 5.*
(*h*) *Hier. in Mat. c. 27.*
(*i*) *Josue 14.*

CX

At (tanti Patris in primis rogata venia) his nequaquam adduci possumus, ut quod non ab uno vel alio, sed ab omnibus fere antiquis Patribus, nec ut quidpiam recens excogitatum, sed a majoribus traditum & scriptum est, tam facile convellamus: cum præsertim ea quæ ad hæc impugnanda inducit, non videantur esse hujusmodi, quæ nos ab illis penitus dissentire compellant. Quid enim repugnat, ut locus ille, ubi primus homo sepultus dicitur, postmodum electus fuerit (quod in edito loco situs sit & Hierosolymis proximus) ad supplicia damnatorum? Nec illud probatur, a capitibus decollatorum, quod illic truncarentur capita damnatorum, locum illum appellatum esse Calvariam: ejusmodi enim supplicium apud Hebræos nec lege esse sancitum, nec consuetudine invenimus approbatum: apud Romanos enim erat in usu, quos haud multo ante hæc tempora Judæis dominari cœpisse certum est. Rursum vero quod ad illum Adam pertinet, qui divinæ Scripturæ testimonio dicitur sepultus in Hebron: haud putamus locum adeo patentem præterisse tot disertissimos viros; ut adeo inconsulte, ne dicam temere ea de primi parentis sepultura conscripserint, si existimassent tanto testimonio mendacii posse redargui, & accusari: nisi & ipsi sensissent, de altero potius Adam, quam de primo omnium patre, divinam Scripturam esse locutam.

CXI.

Hæc vero ut certiora habeantur, ipsa ejusdem civitatis origo ex eodem Scripturæ loco petenda est, quæ sic se habet (*k*): *Nomen Hebron ante vocabatur Cariatharbe: Adam maximus ibi inter Enacim situs est.* Hæc ibi. Porro Cariatharbe idem est, quod civitas Arbe. Fuit Arbe pater Enac, ut paulo inferius sequenti capitulo dicitur (*l*). Enac vero fuisse gigantem, & parentem gigantum, habet liber Numeri his verbis (*m*): *Ibi*, in Hebron scilicet, *vidimus monstra quædam filiorum Enac de genere giganteo, quibus comparati, quasi locustæ videbamur.* Ab Enac stirpem Enacim ipsos gigantes eadem divina Scriptura (*n*) nominare consuevit. Quod igitur Adam maximus inter filios Enacim sepultus dicatur, non de alio quam de uno ex gigantum numero, qui cæterorum maximus haberetur, quique Adam sit appellatus, dictum existimamus. Testatur Josephus (*o*) adhuc temporibus suis monstrari solita ossa gigantum, qui in Hebron sepulti erant, adeo magna, qualia, inquit, vix credant, qui non viderunt ipsi. Persuadet id ipsum illud maxime, quod inusitata sit ea in divina Scriptura nomenclatura, ut primus omnium

(*k*) *Josue 14.*
(*l*) *Josue 15.*
(*m*) *Num. 13.*
(*n*) *Deut. 1. 2. Josue 11.*
(*o*) *Joseph. art. l. 5. c. 2.*

omnium parens Adam sit maximus appellatus. Sed hæc de his satis.

CXII. Hierusalem in medio terræ. Quod vero idem locus in medio terræ situs dicatur, ac secundum propheticum sermonem, Deus operatus sit salutem in medio terræ: Hieronymus (*a*) in illa Ezechielis verba: *Hæc dicit Dominus Deus: Ista est Hierusalem, in medio gentium posui eam, & in circuitu ejus terras;* ait: *Hierusalem in medio mundi sitam, hic idem Propheta testatur, Umbilicum terræ esse demonstrans;* & inferius: *Operatus est salutem in medio terræ: a parte enim Orientis cingitur plaga quæ appellatur Asia; a partibus Occidentis, ejus quæ appellatur Europa; a Meridie & Austro, Libya & Africa; Septentrione Scythia, Armenia, atque Perside, & cunctis Ponti nationibus. In medio igitur gentium posita est, ut quia notus erat in Judæa Deus.* Hæc Hieronymus. Josephus (*b*) aliam iniit rationem, dum Judæam describens, hæc ait: *Media vero ejus est Hierosolyma: unde quidam non sine ratione umbilicum ejus terræ eam vocaverunt.* Victorinus Pictaviensis de eodem loco his agit versibus:

Est locus ex omni medium quem credimus Orbe;
Golgotha Judæi patrio cognomine dicunt.

Beda (*c*) qui eadem Victorini recitat carmina, hæc ait: *Columna celsa stat, quæ æstivo solstitio umbram non facit: unde putant ibi mediam esse terram, & historice dictum: Deus autem ante sæcula operatus est salutem in medio terræ.* Hæc ille. Sed profecto fieri non potest quod asserit Beda: nam si id ita esset, necesse omnino foret Hierosolymam ponere intra zonam torridam, & tropico saltem cancri subjicere: at ab illo longius abesse omnes qui terras describunt, apertissime tradunt, & certissimis experimentis etiam nunc cognosci potest. Sed illud non male, vel Hierosolymam sitam in medio terræ habitabilis, vel in medio Palæstinæ. Animadvertit atque correxit eumdem Bedæ errorem noster Thomas Bozius vir cum primis eruditus.

(*a*) *Hieronym. in Ezech. c.5.*
(*b*) *Joseph. de bell. Judaic. lib.3. c.2.*
(*c*) *Beda de locis sanctis c.2.*

CXIII. His igitur quæ ad Golgotha spectant, in hunc modum enarratis; quæ reliqua sunt passionis Christi, brevi quodam compendio perstringam. Exuerunt (*d*) suis vestibus milites Jesum, easque in quatuor diviserunt partes, & quisque militum partem suam accepit: super tunicam vero inconsutilem miserunt sortem. Errare illos existimo, qui putarunt Christi vestem inconsutilem fuisse pretiosam: nam haud credendum est ejus generis vestibus Dominum usum esse, qui Joannis prædicans sanctitatem, dixerat: *Qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt.* Unde considerandum, quod Isidorus Pelusiota ad Cratonem (*e*) scribens, hæc ait: *Erat autem tunica ejus desuper contexta per totum. Quis autem vestis illius vilitatem ignorat? ut qua Galilæorum pauperes utantur: apud eos enim maxime hujusmodi vestis genus fieri solet, arte quadam, ut pectoralia, retractim consutum.* Hæc Isidorus. *Erat illa* (ait Joannes) *inconsutilis: quod sane genus vestis haud facile scissuram patitur, quin tota pariter retexatur. Contextam illam fuisse a sanctissima Virgine, par est credere: nam in Oriente hominum vestes a feminis confici solitas, liber qui dicitur Esdræ testatur, cum ait* (*f*): *Ipsæ faciunt stolas omnium hominum.* Eadem etiam in Proverbiis (*g*) de optima muliere dicuntur: *Confidit in ea cor viri sui, & spoliis non indigebit.* & postea: *Domestici ejus vestiti sunt duplicibus.*

(*d*) *Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Joan. 19. Concord. c.143.*
De veste inconsutili.
(*e*) *Isidorus lib.1. ep.74.*
(*f*) *3. Esd. 4.*
(*g*) *Proverb.31.*

CXIV. Sic spoliatum Redemptorem mundi cruci affixerunt tribus, vel (ut tradit Gregorius (*h*) Turonensis) quatuor clavis: id quidem secundum antiquum crucifigendi ritum: nam Plautus (*i*): *Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excucurrerit: Sed ea lege, ut affigantur bis pedes, bis brachia.* Cæterum interdum martyres pluribus etiam clavis in cruce confixos, dicemus tertio Annalium tomo. At de Christo Domino nostro antiquiores imagines, quatuor ipsum affixum clavis repræsentant, nempe seorsum singulis pedibus singulis confixis clavis. Sed aliam sententiam de tribus clavis recentior probavit usus.

(*h*) *Greg. Turon. de glor. mart. c.6.*
De titulo Crucis.
(*i*) *Plaut. in Mustell.*

CXV. Post hæc autem scriptus est a Pilato causæ titulus, qui super crucem affigitur eo ordine quo ponitur a Joanne, nempe Hebraice, Græce, & Latine, ut apparet in parte tituli, quæ Romæ extat: ita tamen, ut secundum ea quæ a nobis superius dicta sunt (*k*), & quæ I. C. habet (*l*), in ipsius ordine nobilior locus, ac proinde prior ille sit visus, qui Christo vicinior esset: sicque Latina prior, novissima vero Hebraica, ut quæ Græca inferior & barbara a Romanis haberetur, posita esset inscriptio. Siquidem apud eos in theatro locus infimus Senatorum, summus vero plebis (*m*), & in triumpho postremus Imperatoris, sed & in triclinio novissimus Consulis erat (*n*); sicque sedendo, procedendo, & recumbendo, locus ultimus primus esset. Crucifixi sunt cum eo pariter duo latrones, unus a dextris, alter vero a sinistris. Tunc pro persecutoribus exoravit, dicens: *Pater dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt.* Ad hæc, Principes sacerdotum, & qui cum eis erant, irridebant eum & blasphemabant: illudebant eidem & milites. Insuper cum & unus ex latronibus, qui cum

(*k*) *Supra an.16.*
(*l*) *l. decreta ff. de re Jud.*
(*m*) *Sigon. de Jur. antiq. Rom. lib.2.*
(*n*) *Plutarch. in Sympos. lib.2. q.3.*

cum eo affixi cruci erant, convitiaretur ei: mox alter illum blasphemantem redarguens, Christum confessus, se eidem commendavit; qui & ab eo meruit audire: *Hodie mecum eris in Paradiso*. Stabat interim juxta crucem Jesu Maria mater ejus, & soror matris ejus Maria Cleophe, & Maria Magdalene; aderat & Joannes. Cum vidisset ergo Jesus matrem, & discipulum stantem quem diligebat, dixit matri suæ: *Mulier ecce filius tuus*. deinde discipulo: *Ecce mater tua, & ex illa hora accepit eam discipulus in sua*.

CXVI. Dum hæc agerentur, hora sexta (*a*) factæ sunt tenebræ super universam terram, usque ad horam nonam. Cumque his addat Lucas Evangelista & Solem esse obscuratum; satis perspicue declaratur, non ipsam Judæam tantum (ut aliquando Origenes (*b*) dixit) sed universum plane terrarum orbem offusum fuisse tenebris. Porro ille ipse Origenes auctor hujus sententiæ, cum agit (*c*) adversus Celsum philosophum Epicureum, Christianorum hostem infensissimum, de admiranda tunc facta Solis eclipsi, non ex Evangelistarum testimonio, quibus Ethnicus homo non crederet, sed ex Phlegonte Hadriani Imperatoris liberto, insigni chronographo, de quo plura scribit Suidas, testimonium citat his verbis: *De Sole autem Tiberii Cæsaris tempore obscurato, quo imperante Jesus creditur cruci fuisse affixus, & de magnis terræ tunc motibus factis, scripsit Phlegon in tertio decimo vel decimoquarto (ut arbitror) de temporibus libro*; & inferius: *Putat autem prodigii loco ducendum, quod moriente Jesu contremuerit terra, & cuncta sint tenebris obvoluta: de quibus tamen, ut licuit, supra respondimus; cum & Phlegonta ipsum produximus, Salvatoris temporibus patientis, historiam fuisse complexum*, &c. Porro ipsius Phlegontis verba Eusebius (*d*) recitat, sic dicens: *Scripsit vero super his & Phlegon, qui Olympiadum egregius supputator est, in libro decimoquarto ita dicens: Quarto autem anno ducentesimæ secundæ Olympiadis, magna & excellens inter omnes quæ ante eam acciderant, defectio Solis facta est: dies hora sexta ita in tenebrosam noctem versus, ut stellæ cæli visæ sint: terræque motus in Bithynia Nicænæ urbis multas ædes subvertit*. Hæc Phlegon. Tertullianus (*e*) item adversus Gentiles agens, non ex Evangelio testimonium, sed ex ipsorum scriptis adducit, cum ait: *Eodem quidem momento dies, medium orbem signante Sole, subducta est: deliquium utique putaverunt, qui id quoque super Christum prædicatum nescierunt. Et tamen eum mundi casum relatum in archivis vestris habetis*. Hæc Tertullianus. Lucianus (*f*) itidem adversus Gentes agens: *Perquirite*, inquit, *in Annalibus vestris, & invenietis temporibus Pilati, fugato Sole, interruptum tenebris diem*.

(*a*) Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23.
(*b*) Orig. in Matt. tract. 35.
(*c*) Orig. contra Cels. lib. 2. De Solis defectu.
(*d*) Euseb. in Chronic. an. 33. Christi.
(*e*) Tertull. in Apolog.
(*f*) Lucianus in Actis sui mar.

CXVII. Quid Dionysius. Quomodo autem ejusmodi Solis defectio facta sit, Dionysius Areopagita scribens ad Polycarpum, cum invehitur in Apollophanem philosophum, narrat his verbis: *Quid de illo, qui tempore crucis Dominicæ factus est, Solis defectu dicturus es? Eramus tunc ambo apud Heliopolim, amboque simul incidentem mirabiliter Soli Lunæ globum notabamus (non enim ejusce conjunctionis tunc aderat tempus) ipsamque rursus ab hora nona ad vesperum, ad Solis diametrum supra naturæ vires restitutam. In memoriam autem illius revoca etiam aliud quoddam: nempe enim (ut ipse non ignorat) eam Lunæ incidentiam ab Oriente cœpisse, & usque ad solaris corporis finem pervenisse, ac tum demum resiliisse notavimus: neque vero eadem ex parte, ut assolet, & incidentia illa & repurgatio facta est, sed ex adverso diametri; hæc sunt quæ tunc temporis contigere, naturam profecto superantia, ac soli Christo possibilia, qui auctor est omnium, facitque magna ac stupenda, quorum non est numerus: ista illi, si licuerit, dicito; hæc Dionysius ad Polycarpum*.

CXVIII. Idemque de eadem re scribens ad ipsum Apollophanem, agit his verbis: *Heliopoli tu quidem pene mihi coævus, & ego quinque & viginti fere annorum tempus exolvens, una morantes constiteramus, cum feria quadam sexta, & hora etiam pene sexta, Sol horribilibus subito est obsitus tenebris, Luna ipsum intercurrente: quia non Deus, sed creatura Dei in ipsius veræ lucis occubitu lucere non potuit. Quærebam enim tunc apud te, qui mihi sane sapientissimus videbaris, quid ipse inde sentires; tu vero mirabili prudentia subintulisti: quod usque adeo penetralibus mentis meæ alte inhæsit, ut nulla oblivione deleri, nulla umquam valeat mortis imagine deterreri. Offusi enim tenebris ipsi eramus, orbem Solis undequaque & ex æquo occupante caligine; & postquam repurgatio & restitutio facta est, Luna ad Solis diametrum conversa aufugit. Et tunc quoque regulam Philippi Aridæi assumpsimus: Cumque reperissemus, quod & erat notissimum, eo tempore Solem eclipsis molestias laboresque minime perpeti debuisse, ac nihilominus Lunam ab Oriente solarem splendorem pullis nigrantibusque velis obduxisse, cum soleat ex occidua parte Solem ingredi: tunc autem opifices lucis thesauros caliginibus, quas ipsa genuerat, ad occiduos usque Solis fines pervagata (ut ipsi putavimus) occultavit: cum tamen & Lunæ id tempus deesset, nec coitus vicinum tempus esse cognosceretur*:

Ajo ad te (neque enim adhuc mysterii tantæ rei conscius eram) O ingentis prudentiæ promptuarium: quid inquam, o doctrinæ speculum Apollophanes, his secretis adscribis? Ad hæc, nescio quo pacto, divino quodam afflatu, & non humani sensus sermonem subintulisti: Hæ, o bone Dionysi, divinarum vicissitudines sunt rerum. Denique vero adnotatum diligenter feriæ diem, & annum, annuntiatione quam sacer Paulus nostris attentis auribus infudit, consentientibus signis conspirare & concordare expertus, manus veritati submisi, & ex falsitatis nexibus sum absolutus: quam quidem veritatem mirifice effero, quam & tibi communico. Hactenus de his Dionysius.

CXIX. (a) Hieronym. in Joel. c.2. (b) Aug. lib. quæst. nov. test. q.105 (c) Aug. epist.80.

De eodem quoque Solis defectu admirando Hieronymus (a) agit, Augustinus (b) etiam pluribus, qui & fuisse præter omnem naturæ ordinem, scribens (c) ad Hesychium, his demonstrat: *Non erat,* inquit, *talis ille Solis defectus, quando Christus crucifixus est, & ideo vere mirabilis erat & prodigiosus. Pascha enim fuerat Judæorum, quod nonnisi in plenitudine Lunæ celebratur. Secundum autem Astrologorum numeros, certum est, Solem, quando Luna plena est, non posse deficere, sed quando finis est Lunæ; non quidem semper, sed aliter numquam, cum secundum illos numeros deficit. Quis ergo tale umquam meminit apparuisse de cælo, ex quo Dominus illa prædixit, quale apparuit, quando passus est?* Hæc Augustinus.

CXX. (d) Mat. 27. Marc. 15. Luc. 23. Joan. 19. Concord. c. 143. De spongia aceto plena.

Cum hæc igitur agerentur, circa (d) horam nonam exclamavit Jesu voce magna dicens: *Eli Eli lamma sabacthani?* quod est interpretatum, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Postea dixit: *Sitio*; oblatumque tunc acetum accepit. Hæc pluribus Evangelistæ. Quod ad propinationem aceti spectat, nulla inter sanctos Evangelistas est discrepantia, quamtumlibet Joannes dicat spongiam aceto plenam hyssopo circumpositam Christi ori admotam, Matthæus vero & Marcus eam arundini seu calamo tradant impositam; ut ex his quæ dicturi sumus, facile apparebit. Sed in primis illud pervestigandum est: Quorsum hæc omnia parata ex industria erant, nimirum vas aceto plenum, spongia, hyssopus, & arundo? certe hæc non casu in monte extra urbem posito sunt inventa. Sed si consideremus attentius, quis esset horum singulorum usus ac virtus; rem integram proculdubio intelligemus: simulque esse commentum certo sciemus, quod aliqui dixerunt, ad accelerandam reorum mortem consuevisse Judæos cruci affixis propinare acetum. Ut igitur de hoc primum agamus; virtutem a natura insitam esse aceto sistendi sanguinem, eamdemque hyssopo simul & spongiæ inhærere, pluribus in locis testatur Plinius (e): cujus est in primis locus egregius & ad rem de qua agimus valde accommodatus, cum ait acetum fasciculo hyssopi conditum sistendi sanguinis vim quamdam & efficaciam habere, sive spongiæ superponatur, sive ad potandum detur: tribuit & Dioscorides (f) eamdem aceto virtutem, cum ait: *Acetum erumpentem undecumque sanguinem potu sistit.* Si vero acetum junctum sit hyssopo; majorem inde haurire efficaciam ad sistendum sanguinem ex clavorum vulneribus manantem, cum pendenti in cruce spongia super arundinem affixa admovetur, jure dici posse videtur; hæc quod ad potum pertinet.

(e) Plin. nat. hist. lib.23.c.1. in fin.

(f) Dioscor. lib.5. c.14.

Verum non potu tantum, sed earumdem rerum applicatione, & facta vulneribus admotione, eadem hæc ipsa præstari solebant. De spongia quidem cum loquitur Plinius (g), hæc ait: *Veteres spongiæ conglutinant vulnera.* Et paulo post: *Spongiis vulnera utilissime foventur.* Ac rursum: *Ipsæ inflammationibus vulnerum ponuntur, nunc siccæ, nunc aceto conspersæ.* Ac denique: *Sanguinis profluvium sistunt ex aceto, vel frigida.* His autem quæ scribit Plinius, antiquus rei usus consentit: siquidem mos erat ut gladiatori vulnerato, ad siccandum fluentem sanguinem spongia continuo ministraretur. Unde Tertullianus (h) in libro de Spectaculis, de his mentionem habens, sic ait: *Poterit & de misericordia moveri defixus in morsus ursorum, & spongias retiariorum.* Id ipsum & in marmoribus nobiliter sculptis vidimus, nimirum Adonidi ab apro recenter vulnerato, continuo a ministro quopiam admotam spongiam, ac vulneri superpositam, ut fluentem cruorem sisteret. Habentur hæc in antiquo sarcophago ea historia egregie admodum effigiato, quod Romæ asservatur in ædibus Tiberii Cevoli, Via Triumphali.

CXXI. (g) Plin. nat. hist. lib.31. c. 11. Usus spongiæ.

(h) Tert. de spect. c.25.

Sic igitur (ut ad rem, cujus causa hujusmodi est suscepta digressio, redeamus) ex industria omnia potiora medicamenta quæ sanguinem sisterent a Judæis parari solita, cum quis cruci affigeretur, satis superque demonstratum esse videtur, elucidatumque quod ait Joannes (i): *Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus.* In quo & magis veritati consentaneum esse videtur, quod ex Græco textu colligitur, & ex Theophylacto, qui hunc locum est interpretatus, acetum illud hyssopo fuisse permixtum, atque conditum, sicque ex aceto & hyssopo spongiam fuisse imbutam atque arundini affixam, ad potum Domino propinandum. Cæterum medicamentum illud sic compositum, non potus causa fuisse præcipue institutum putamus

CXXII. (i) Joan. 19.

tamus, ſed magis ut eo ſic infuſa ſpongia recentibus admota vulneribus, fluentem largiter ſanguinem continuo ſiſteret. Eſt & ejus rei conjectura non levis: quia (ut accepi ab his qui eam viderunt) ſpongia qua potatus eſt Dominus Jeſus Chriſtus, quæ uſque hodie ſummo honore aſſervatur Romæ in baſilica Lateranenſi, quaſi aliquando ſanguine tincta fuiſſet, ruborem quendam adhuc retinet, quem ſemel imbibiſſet: ſicque putamus madidam prius ſanguine ſpongiam, atque preſſam, aceto poſtea & hyſſopo ſuperinfuſam (proh ſcelus) ſacratiſſimo ori Domini propinatam. Verum quod, cum accepiſſet dixerit: *Conſummatum eſt*: & inclinato capite tradidit ſpiritum: id non idcirco evenit, quod ejuſmodi potus ſui natura (quod nonnulli perperam dixerunt) mortem accelerandi vim haberet; ſed potius Deo ſic diſpenſante, ne longiore vita reſervaretur ad crurifragium, quod de eo prophetice ſcriptum eſſet: *Os non comminuetis ex eo*. Quamobrem, quod maxima omnium pœna crurifragium eſſe ſoleret: haud putamus, humanitatis intuitu, his ad ſiſtendum ſanguinem eos conſueviſse uti remediis, ſed potius ferali ſævitia, ut ſic diutius pœnis atque ærumnis cruci affixi diſtinerentur, ac demum crudeliſſima fractura oſſium ante Solis occaſum (ut mos erat) ad veſperum necarentur.

Poſt Crucem crurifragium.

CXXIII. Cum igitur (ut dictum eſt) acetum Dominus accepiſſet, dixiſſetque (*a*): *Conſummatum eſt: clamans ſubinde voce magna, ac dicens: (b) Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum: inclinato capite, tradidit ſpiritum. Tunc vero velum templi ſciſſum eſt in duas partes, a ſummo uſque deorſum*. Quale autem ejuſmodi genus veli eſſe ſoleret; præter illa quæ in divina Scriptura de eo ſcripta leguntur, Joſephus (*c*), qui vidit, ſic una cum loco in quo appenſum erat, deſcribit: *Interior porta inaurata erat, & circum ipſam auratus paries deſuper habebat auratos pampinos, unde racemi ſtatura hominis pendebant, & fores habebat auratas, quinquaginta & quinque cubitis altas, ſexdecim vero latas. Ad hæc aulæum longitudine pari, hoc eſt, velum Babylonium, hyacintho, & byſſo, & cocco, & purpura variatum, admirabili opere factum, neque contemplationis expers colorum permixtione; cocco enim videbatur ignem imitari, byſſo terram, & hyacintho aerem, & mare purpura, partim quidem coloribus, byſſo autem & purpura origine; quoniam byſſum quidem terra, mare autem purpuram gignit: eratque in eo perſcripta omnis cæli ratio, præter ſigna*. Hactenus Joſephus de velo exterius poſito ante primum tabernaculum, ubi candelabrum erat, menſa, atque thuribulum: additque alterum fuiſſe velum quo intima pars templi, quæ dicebatur Sancta Sanctorum, operiebatur. Ex his quidem erroris arguuntur, qui exiſtimarunt unum tantum fuiſſe velum in templo. Porro hoc tempore conſciſſum fuiſſe velum exterius poſitum, quod erat cunctis perſpicuum, & populum ſegregabat a ſacerdotibus, Hieronymus (*d*) jure affirmat. Quid vero portenderit tantum prodigium, relinquimus interpretibus hæc fuſius explicanda. Addit ad hæc S. Ephræm Syrus (*e*), cujus ſummam in ſcribendo fuiſſe auctoritatem, Hieronymus tradit (*f*); tunc cum velum templi ſciſſum eſt, columbam etiam e templo egredi viſam eſſe.

(*a*) Joan. 19.
(*b*) Luc. 23.
(*c*) Joſeph. de bell. Jud. lib. 6. c. 6.

Velum Templi quale.

(*d*) Hieron. epiſt. 150. q. 8.
(*e*) Ephr. ſerm. de paſſ. Dom.
(*f*) Hier. de ſcrip. Eccleſ.

CXXIV. Tunc etiam & magnus factus eſt terræmotus, adeo ut ea concuſſione ſciſſæ ſint petræ: de quo teſtimonium ex Phlegonte ab Origene & Euſebio recitatum ſuperius deſcripſimus. Meminit Plinius (*g*) ſub Tiberio ingenti terræmotu dirutas eſſe duodecim civitates in Aſia; ad quas ſublevandas factam ab eodem Imperatore tributorum remiſſionem, Suetonius tradit (*h*); eadem & Dio (*i*). Quæ cum ad hæc tempora paſſionis Domini referre conetur Oroſius, plane a Tacito ac Dione arguitur, qui ambo ſub Conſulatu Cœlii Rufi atque Pomponii Flacci ea ponunt, anno Domini ſcilicet decimonono; Euſebius vero in Chronico anno vigeſimo. Cæterum quis neget terræmotus hoc anno iterum repetitos, id ipſum præſertim poſt Evangeliſtas teſtante Phlegonte, etſi non Aſiam tunc concuſſiſſe, certe in aliis Orbis regionibus ſui magnitudine prodigioſos fuiſſe? De lapidibus eo terræmotu conſciſſis, hæc Cyrillus (*k*) Hieroſolymorum Epiſcopus: *Hactenus Golgotha monſtrat, ubi propter Chriſtum petræ ſciſſæ ſunt*. Porro non Hieroſolymis tantum, ſed & in pleriſque aliis orbis terrarum partibus ſciſſos montes eodem terræmotu, incolæ firma traditione teſtantur, nempe in Hetruria montem Alverniæ dictum, & prope litus Campanum Cajetæ promontorium. Ad hæc inſuper addidimus, tradere S. Hieronymum (*l*) ex Evangelio Nazaræorum, quod in Latinum tranſtulit, eodem quoque terræmotu templi ſuperliminare collapſum eſſe: tum & Angelos præſides templi auditos eſſe, dicentes: *Tranſeamus ex his ſedibus;* id & Euſebius quoque tempore Chriſti paſſionis accidiſſe teſtatur; licet Joſephus ad Pentecoſtes referat tempus. Sed quam facile homo ille, ſive inconſiderantia, ſive dolo malo in his quæ ſunt temporis errore lapſus inveniatur, ſuperius ſæpe demonſtravimus. Eodem inſuper terræmotu & monumenta ſepulcrorum aperta eſſe, & multa corpora ſanctorum a mortuis ſurrexiſſe, Hieroſoly-

Terræmotus tempore paſſionis.

(*g*) Plin. nat. hiſt. lib. 2. c. 84.
(*h*) Suet. in Tib. c. 48.
(*i*) Dio lib. 57.
(*k*) Cyril. Catech. 13.
(*l*) Hieron. epiſt. 150. q. 8.

namque venisse (nam sepulcra foris erant posita) & apparuisse multis, Evangelica (a) docet historia.

(a) Mat. 27.

CXXV. At quoniam de prodigiis agimus, non prætermittimus dicere quæ scribit Plutarchus his Tiberii temporibus accidisse quæ & Eusebius (b) recitat (qualiacumque sint, fides esto penes auctorem) in hæc ipsa verba: *De morte vero dæmonum, audivi ego ab Æmiliano, viro prudente simul atque modesto, quem credo multos vestrum cognovisse: Cum in Italiam pater suus navigaret circa insulas, quas Echinades appellant, flatu ventorum deficiente, noctu prope Paxas devenisse: cumque omnes pene qui simul navigabant, attentiores vigilarent, repente a Paxis insula vocem magnam auditam fuisse, qua (*) Thramnus quidam vocabatur; quæ vox novitate rei omnes magno perculit miraculo. Thramnus enim ille qui vocabatur, homo erat Ægyptius, ejus ipsius navis gubernator, qui bis vocatus nihil respondit: tertio vero vocatus, morem gessit vocanti, atque respondit. Illum vero multo majore voce sic exclamasse: Quando juxta paludem fueris, annuntia tunc, Pana magnum mortuum esse. Qua re audita, magno dicebat Epitherses (sic enim Æmiliani pater vocabatur) omnes terrore perculsos fuisse. Cumque dubitarent, utrum obtemperandum esset voci illi, an non: hoc Thramni consilium ab omnibus approbatum esse: si secundi quidem spirarent venti, nihil esse dicendum; sin vero tranquillitas maris esset, & ventorum flatus, cum in eo loco essent, omnino deficerent, non esse retinenda quæ audivere. Cum igitur juxta paludem essent, quia nullus esset flatus ventorum, tunc Thramnum in mare pronum respicientem magna voce dixisse quæ audivit: Magnus Pan mortuus est. Qua re nuntiata, magnus multorum gemitus, immo vero innumerabilium, miraculo quodam commixtus subito auditus fuerat.*

(b) Euseb. de præp. lib. 5. cap. 9. ex Plutarch. lib. de defect. oracul.

De alio prodigio.

(*) Thamus.

CXXVI. *Et quoniam multi fuerant qui ea in navi navigabant, cito ac facile cum Romam venissent, hujusmodi rei rumores universam Urbem replevere; & a Tiberio Cæsare, qui tunc gubernacula Reipublicæ gerebat, Thramnum accersitum fuisse. Cui rei tantam fidem Tiberius præbuit, ut philosophis, qui tunc Romæ reperti erant, accitis, diligenter quisnam esset ille Pan, ac curiose scrutaretur. Omnes autem illos quibusdam in idem convenisse conjecturis, ac dixisse, de illo sibi videri nuntiatum fuisse, qui a Mercurio & Penelope natus fuit. Cum hæc de morte Pan Philippus dixisset: nonnulli eorum qui aderant, eadem ipsa ab Æmiliano sene audisse se testabantur.* Hactenus de Pane Eusebius ex Plutarcho. Hæc quidem ab aliquibus in eum sensum sunt accepta, ut Pan Christus Dominus universorum intelligeretur, ejusque mortem ut suam ipsorum cladem luxisse dæmones, qui ppe qui adhuc ipso vivente sæpius fuissent lamentati se ab ipso torqueri. Sane quidem, si rei gestæ fidem adhibendam esse putamus, nequaquam de illo Pane quem Gentiles colebant, ea possunt intelligi. Nam si Panem, ut illi dicebant hominem fuisse dixerimus; longe ante hæc sæcula ipsum obiisse humanum diem, certum est: si vero aliquem dæmonum fuisse affirmaverimus; intellectuales ipsas creaturas morti non subjacere, exploratissimum est. Sed ad Evangelicam historiam redeamus.

De interitu panis.

CXXVII. Cum igitur tot tantaque divina operatione prodigia facta essent: Centurio (c) hæc videns, ac præcipue admiratus quod Jesu voce magna clamans expirasset, glorificavit Deum, & publica confessione testatus: *Vere*, inquit, *filius Dei erat iste.* Omnes insuper his visis revertebantur præ dolore admissi facinoris pectora sua percutientes. Porro Centurionem hunc, Longinum nomine appellatum fuisse, Christique fidem secutum, abdicasse se a militia, ac denique ad martyrii palmam advolasse, qui ejus res gestas scripserunt (d), testantur. Ex quibus redarguuntur, qui ex apocryphis quibusdam scriptis tradiderunt, Longinum nomine, eumdemque cæcum fuisse militem illum, qui lancea latus Domini aperuit.

(c) Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23.

De Centurione.

(d) Extant apud Metaphrast. die 16. Octob.

CXXVIII. Cum (e) vero appropinquasset initium diei sabbati, quem post horam nonam Judæos publico signo auspicari consuevisse, Josephi auctoritate superius demonstravimus; ne remanerent in cruce corpora sabbato, cum alioqui a lege divina statutum esset, ut appensi in patibulo (f) eadem die, & (ut addit Philo g) ante occasum Solis, sepelirentur: Judæi adierunt Pilatum, ut jam viventes adhuc in cruce, ex more, crurifragio necarentur, eorumque corpora tollerentur. Advenientes ad hoc milites, utriusque latronis fregerunt crura, idem cum Jesu acturi: sed cum mortuum vidissent, abstinuerunt: unus tamen militum lancea latus ejus aperuit, ac continuo fluxit sanguis & aqua. Porro Dei genitricem, quæ cum cæteris prius enarratis feminis aderat, magna cum reverentia collegisse, quantum licuit, sanguinem & aquam quæ e Domini latere fluxerat, ex antiquioribus monumentis recitat Metaphrastes (h) qui & hæc insuper addit: *Dicunt hi qui de his rebus tractarunt, eam ab initio usque ad finem se fortiter atque constanter gessisse, honeste quidem, & non indecore utentem motu animi, factis etiam ostendens se esse matrem, sed matrem omnino illius, qui motum animi certis finibus continuit: mortuumque videns filium, eo motu animi usa est, ut oportuit:* quin

(e) Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Joan. 19. Concord. c. 144.

(f) Deut. 21.

(g) Philo de special. legib.

(h) Metaphr. 15. Augusti.

De S. Dei Genitrice Maria.

quin etiam in eo de cruce deponendo maternis manibus inservivit, & clavos qui extrahebantur, in sinu suo accepit; & membra illius amplexa est, partim quidem ulnis astringens, partim quidem suis lacrymis plagas emundans. Deinde tota toti corpori circumfusa: Ecce tibi ab omni sæculo præfinitum mysterium ad finem usque venit, o Domine, placida voce dicit: & Josepho in manus tradens sudarium, ait: Tibi autem deinceps curæ erit, ut sepulturæ tradens, hoc eum honeste componas, myrrha condias, & ei justa facias. Hæc ille; additque Josephum adhuc occultum discipulum propter metum Judæorum, & timentem illos, hortatu tamen Deiparæ, grande opus ac plane arduum aggressum esse, & omni excussa formidine audacter introisse (ut ait Evangelista *a*) ad Pilatum, ac petiisse corpus Jesu.

(*a*) *Marc.* 15.

CXXIX. Meditationes piæ & revelationes.

Scimus alios animi affectus in sanctissima Deipara expressos inveniri in tragœdia illa inscripta, Christus patiens, quæ ab eruditis Apollinaris Laodiceni potius, quam Gregorii Nazianzeni esse opus, merito existimatur. Scimus præterea complura a Sancto Anselmo & aliis nonnullis piis viris de Christi passione ferri, quæ ex devota meditatione ac contemplatione potius, quam ex historica antiqua veraque narratione fluxisse noscuntur. Si quid autem alicui sancto viro divinitus revelatum fuerit, non rejicimus, sed his non ea miscemus, quod non Apocalypsim, sed historiam conscribere, instituti ratio exigat. Sed jam reliqua prosequamur.

CXXX. Cur in novum Sepulcrum Jesus.

Josephus (*b*) igitur, accepto Jesu corpore, sepulturam ejus diligenter curavit: nam (sicut mos est Judæis defunctorum corpora sepelire) mixtura myrrhæ & aloes librarum quasi centum conditum corpus Jesu & linteis involutum sepelivit illud in monumento suo novo, quod exciderat in petra. Ponendi autem in novo sepulcro Christi corporis quænam ratio fuerit, colligitur ex compendio Thalmud, quod dicitur Alphesi, & Rabbinis Jacob Turin, & Moyse Ægyptio: qui ajunt, cadavera damnatorum vetita esse inferri in sepulcra cæteris communia, sed in privata seorsum ab aliis esse ponenda: rursumque separatim esse pariter sepelienda instrumenta illa, quibus mors illata fuisset, nempe cruces, clavos, enses, lapides, pro mortis genere, quo quis affectus esset: eaque ratione vetitum pariter fuisse tradunt, aliquem suffigi arbori, sed ex ligno exciso juberi componi crucem, eamdemque seorsum sepulturæ mandandam cum reliquis ad mortem inferendam adhibitis instrumentis. In petra autem excidi solitas sepulturas apud Judæos, jam superius dictum est: eamdemque consuetudinem ad Christianos esse dilapsam, cœmeteria quæ tum Romæ, tum alibi in cryptis arenariis sunt antiquitus instituta, fidem faciunt: in his enim, non in terra deorsum, sed desuper in lateribus cryptarum fornices sustinentibus, in excavatis ibi loculis reponi cadavera, moris fuit.

(*b*) *Matt.* 27. *Marc.* 15. *Luc.* 23. *Joan.* 19.

Quænam vero in reliquis esset Judæorum in mortuis sepeliendis consuetudo, quam in Christi sepultura esse servatam Joannes affirmat (*c*): eam ex parte in defuncto Lazaro idem insinuat, dum ait (*d*): *Ligatus pedes & manus institis, facies illius sudario erat ligata*. Addimus ad hæc insuper quæ Rabbi (*e*) Jacob memoriæ prodidit ex Rabbi Moyse Ægyptio: nimirum viros virorum, & feminas feminarum curare consuevisse cadavera, in hunc scilicet modum: oculos in primis & ora claudere defuncto, ac stringere fascia, tondere capillos, corpus lavare, unguentis ungere, hisque delibutum cadaver obvolvere linteis, sicque curatum ponere in sepulcro. Quod vero pertinet ad capillorum tonsuram, extat ejus rei egregium monumentum apud Sozomenum (*f*) de corpore Zachariæ Prophetæ sub Honorio Imperatore divinitus invento atque refosso; ubi hæc inter alia habentur: *Propheta vero tametsi sæculis jam plurimis sub terra jacuisset, vivus tamen adhuc apparebat, capite raso, naso oblongo, barba modice prominenti*, &c. Ponuntur item hæc ibi de puero regio apud eumdem invento, qui creditus est Joadis Regis filius, regali pompa tumulato: *Jacebat*, inquit, *puer regali apparatu sepultus: habebat enim in capite coronam auream, & aurea in pedibus calceamenta, & vestem pretiosam*.

(*c*) *Joan.* 19.
(*d*) *Joan.* 11.
(*e*) *Rab. Jacob. in Turim Jore Degha. c.* 352.
Mos Judæorum in sepeliendo.
(*f*) *Sozom. lib.* 9. *c. ult.*

CXXXI. Cæterum quod spectat ad sepulturam damnatorum: quod maledictioni legis obnoxii essent, abstinebant pollinctores a capillorum incisione: iidemque ea quæ damnatorum corporibus inhæsissent, una cum eis sepeliebant: qua ratione ducimur, ut existimemus, clavos spineamque coronam eodem cum Domino esse sepulcro inclusam; crucem vero, quam locus sepulturæ non caperet, in propinquiori aliquo specu esse reconditam. Nec prætermittimus dicere, tantum olim excrevisse apud Hebræos impensam funerum, ut ejus magnitudine cognati perterriti, relicto cadavere, se aliquando subducerent. Sed qui hæc idem Rabbi Jacob testatur, addit ea moderata fuisse a Gamaliele seniore, cujus tam in sacerdotibus quam populo potissima auctoritas erat: ejusque sententia factum est, ut nonnisi lineis linteaminibus, eisdemque haud magni pretii, corpora defunctorum obvolverentur: nec in his ullam esse rationem habendam cujusvis ordinis & dignitatis, etiam

Funera Judæorum.

etiam si regali effulgeret amplitudine, voluit, eoque modo seipsum sepeliri mandavit: quod a posteris inviolate idem tradit fuisse servatum. Sed prosequamur cætera.

CXXXII. De custodia & munitione Sepulcri. Interea die sabbati inchoato, Principes sacerdotum & Pharisæi adierunt Pilatum, rogaruntque muniri sepulcrum, & adhiberi custodiam, ne discipuli Jesu corpus auferrent, & resurrexisse falso jactitarent. Ille vero ad ejusmodi officium, ut perquam diligenter curaretur, datis ad custodiam militibus, illis obtemperavit: qui abeuntes, munierunt sepulcrum, signantesque lapidem, milites ad custodiam reliquerunt. Qualis fuerit ejusmodi sepulcri munitio, a Nicephoro sic describitur (a): *Primum*, inquit, *sigillum sepulcro est impressum, quod & intactum permansit, & custodia militaris, illa & genere alienigena, quæ in propinquo sigillum observabat. Præterea ingens ille lapis ad os sepulcri appositus.* Et paulo post: *Traditum est nobis ab antiquis, Judæos lapidem illum, qui in salutiferum sepulcrum illud pro operculo positus fuerat, ad summum monumenti labrum, petramque inferne se illi conjungentem, ferramentis quibusdam fabrili lapicidarum arte perforasse, ferrumque ingens a fabro ex propinquo acceptum per utrumque foramen immisisse, & in circuli sive annuli formam circumegisse, atque ita firmiter capitibus commissis, omni ex parte quasi vinculum circumduxisse, ut lapis qualicumque modo loco suo revelli, aut saltem ratione aliqua removeri (nisi arte quadam & vi adhibita, necessario aut ferrum confringeretur, aut petra rumperetur) non potuerit: atque in hunc modum cum magna cura, atque etiam signo impresso, cum sepulcrum firmissime communissent, custodia insuper competenti adhibita, eos abiisse.* Hæc Nicephorus. His consentientia testatur Beda (b), dum ait, etiam suis temporibus illum superpositum lapidem monstrasse vestigia ferreorum vinculorum.

(a) Niceph. hist. lib. 1. c. 32.

(b) Beda de locis sanctis c. 2.

CXXXIII. Instrumenta Passionis. Remanserunt omnia illa passionis Christi atque sepulcri instrumenta, ipsaque loca ubi hæc facta sunt, tantæ rei digna memoria consecrata, velut quædam trophæa victoriæ, eademque facta toto Orbi conspicua, atque proficua, ex quibus velut e perennibus quibusdam fontibus fluenta gratiarum atque miraculorum eruperint. Ipsas spinas coronæ Jesu, columnam ad quam alligatus est cum flagellis cæderetur, arundinem, atque spongiam, qua fuit aceto potatus, magna fuisse diligentia asservata, tradit Gregorius (c) Turonensis, simul & Beda (d). Tunicam etiam illam inconsutilem, a militibus forte datam, a Christianis redemptam & conservatam, auctor est idem Gregorius Turonensis (e), qui suis temporibus in Galatia fuisse repositam tradit. Ipsum sudarium insuper, quo caput Domini est involutum in sepulcro, quod divina virtute ab incendio remanserat illæsum, esse translatum ad posteros, Beda (f) testatur. Ab hoc diversum sudarium illud existimatur, quod a Berenice faciei Domini sanguine & sudore aspersæ admotum, ejusdem Dominici vultus effigiem in se retinuit, ut habet Christiana traditio, & libellus manuscriptus de translatione ejus Romam facta, qui asservatur in Vaticana bibliotheca, testatur. De eadem Berenice, quæ & Veronica dicta habetur, deque eadem Christi imagine velo excepta, Methodius Episcopus antiquus chronographus meminit (g). Permansit integra, divina operante virtute, illæsaque hactenus sanctissima sindon illa, quæ corporis Domini nostri Jesu Christi delibuta unguento, in sepulcro posita fuit veluti operimentum & stratum, quæ & in se imaginem in sepulchro Domini jacentis expressit, asservaturque summo honore in ecclesia Taurinensi.

(c) Greg. Turon. de glor. martyr. c. 7.

(d) Beda de locis sanct. c. 20.

(e) Greg. Turon. de glor. martyr. c. 8.

(f) Beda de locis sanct. c. 5.

(g) Apud Marian. Scot. in Chron. anno Dom. 39.

CXXXIV. Sed quid de ipsa sanctissima Cruce Domini dicam, quæ quantumvis sive Judæorum invidia, sive alia causa diutius occultata subtus terram permanserit, tandem sic divina providentia disponente, in lucem prodita, fulgoris sui radiis universum Orbem illustrat, adeo ut vix sit reperiri personam & locum, in quo non sit aliqua ejusdem sacratissimi ligni particula? Nam & S. Paulinus (h) hæc de ipsa testatur, sic dicens: *Quæ quidem Crux in materia insensata vim vivam tenens, ita ex illo tempore innumeris pene quotidie hominum votis lignum suum commodat, ut detrimenta non sentiat, & quasi intacta permaneat, quotidie dividua sumentibus, & semper tota venerantibus: sed istam imputribilem virtutem & indetribilem soliditatem de illius profecto carnis sanguine bibit, quæ passa mortem, non vidit corruptionem.* Hæc Paulinus. At Cyrillus: (i) *Lignum Crucis*, inquit, *testatur ad hodiernum diem apud nos apparens, & apud eos, qui secundum fidem ex illo capientes, hinc universum Orbem fere jam repleverunt.*

De Cruce & Terra Sepulcri.

(h) Paul. ad Sever. ep. 11.

(i) Cyril. catech. 10.

CXXXV. Terra ipsa insuper, quæ Domini adjacet sepulcro, divinam quamdam ex Dominico corpore proxime posito virtutem hausit; ut merito Fideles illuc peregrinantes avide solerent accipere, qua tum ad morbos curandos, tum etiam ad dæmones perfugandos uti consueverint. Est ejus rei locuples testis S. Augustinus (k), dum hæc ait de Hesperio viro Tribunitio: *Acceperat autem ab amico suo terram sanctam de Hierosolymis allatam, ubi sepultus Christus die tertio resurrexit; eamque suspenderat in cubiculo suo, ne quid mali etiam ipse pa-*

De Terra Sepulcri.

(k) S. Augus. de Civit. Dei lib. 22. c. 8.

teretur. At ubi domus ejus ab illa infestatione purgata est, quid de illa terra fieret, cogitabat, quam diutius in cubiculo suo reverentiæ causa habere nolebat. Forte accidit, ut ego & collega meus Episcopus Sinicensis Ecclesiæ Maximinus in proximo essemus: ut veniremus rogavit, & venimus: cumque nobis omnia retulisset, etiam hoc petivit, ut infoderetur alicubi, atque ibi orationum locus fieret, ubi etiam possent Christiani ad celebranda quæ Dei sunt, congregari. Hæc Augustinus: ex quibus videas antiquam Christianorum pietatem, qui non modo loca illa sancta, in quibus Dominus est conversatus & passus, ædificiorum molibus illustrarint, sed tenuem ex sepulcri loco sumptum pulvisculum eodem honore habendum existimarint, adeo ut ejusdem condendi causa etiam ecclesiam excitarint. Ex eadem terra, aqua admixta, formari consuevisse tortulas quasdam, easdemque per diversas mundi partes transmitti solitas ad morbos curandos, aliasque divinas gratias impartiendas, testatur Gregorius (a) Turonensis. Atque de his satis.

(a) *Greg. Turon. de glor. mar. c.7.*

CXXXVI. De anno Christi Passionis.

Quod reliquum est, antequam de resurrectione Domini historiam aggrediamur, operæ pretium existimamus de ipso tem-

III. *Sententia Antiquorum de anno Passionis Christi.*

[1] A num. CXLI. ad CLIII. Christi Domini nostri Passionem Baronius hoc anno consignavit: quam tamen veteres Patres, Augustinus, Hieronymus, aliique cum Consulatu duorum Geminorum anno Eræ Christianæ XXIX. gesto illigarunt. Eusebius inter primos fuit, qui mortem Dominicam ab eo anno removerit, cui Epiphanius hæresi 51. aliique postea adhæsere: qua porta semel aperta, alii Passionem in annum Eræ Christianæ XXXI. alii in annum XXXII. contulere. Eusebii Epiphaniique sententiam, quæ Christum anno XXXI. crucifixum docet, Petavius

[1] Plerique veterum, ut notat Pagius, Christum passum esse *duobus Geminis* consulibus, scripsere. Hi sunt, quos fere omnes affert Baronius A. D. 34. n. CXLIII. Tertullianus adversus Judæos. Lactantius Institut. lib. IV. cap. X. idemque in libro de mortibus Persecutorum superiori sæculo vulgatus. Ibi enim cap. II. habet: *Extremis temporibus Tiberii Cæsaris, ut scriptum legimus, Dominus noster Jesus Christus a Judæis cruciatus est post diem decimum Kalendarum Aprilis, duobus Geminis consulibus.* His accedunt Sulpicius Severus Historiæ Ecclesiasticæ lib. II. S. Augustinus de civitate Dei lib. XVIII. cap. LIV. & Prosper Aquitanus in Chronico, quibus adde Fastos Idatianos & Vindebonenses, & catalogum Romanorum Pontificum, editum a Bucherio in Canonem Paschalem Victorii Aquitani pag. 269. Scribit porro Pagius, Eusebium inter primos fuisse, qui mortem Dominicam ab eo anno removerit, cui postea alii adhæsere. Itaque Eusebius in Chronico scripsit, Christum passum esse anno XVIII. imperii Tiberii Cæsaris, Cn. *Domitio Ænobarbo & M. Furio Camillo Scriboniano* coss. His quoque consulibus Christi mortem alligavit Baronius. Julii Africani de eclipsi in Christi morte conspecta loca tria affert Pagius n. XI. & XIII. quorum primus est: *eam eclipsin, anno IV. Olympiadis* CCII. alter *anno II. Olympiadis* CCII. tertius *anno II. Olympiadis* CCII. contigisse. In primo mendum esse patet, legendumque anno IV. *Olympiadis* CCI. quod communem Olympiadum dispositionem Africanus secutus sit; in secundo vero & tertio nullus error est, ex Pagii sententia, quod Africanus Olympiades & annos Olympiadis biennio citius exordiatur. At quum olim Epiphanius, & superiori sæculo Keplerus, & Petavius, Christum passum esse *Tiberio Augusto* V. L. *Ælio Sciano* coss. anno æræ vulgaris 31. senserint, & *annum secundum Olympiadis* CCII. huic æræ Christianæ anno accommodaverint, ut est apud Petavium in Animadversionibus ad Epiphanium pag. 176. & de Doctrina temporum lib. XII. cap. XII. (Vide eumdem ibidem cap. XIV.) opinionem quorundam, A. D. 34. *duobus Geminis consulibus*, Tiberii anno XVII. vel. XVIII. Christum passum esse, falsitatis coargui contendunt. Hæc enim fuit, sententia M. Antonii Cappelli in Dissertatione de Christi cœna suprema, quam refellit Petavius. De Cappelli sententia, & aliorum, aliqua refert Spondanus in Epitome ad hunc annum num. XLV. & hæc profert: *sic exercentur hominum ingenia, dum dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam, sæpeque plurimi ultra sobrietatem sapere gestiunt.* In hanc eamdem tamen sententiam de anno mortis Christi, *duobus Geminis consulibus*, anno XXIX. æræ Dionysianæ ivit Godefridus Henschenius Exercitat. I. in catalogos veteres antiquorum Pontificum præmissos tomo I. Aprilis Bollandiani pag. V. hujusmodi catalogis, ut & Bucheriano indiculo Romanorum Pontificum maxime fretus, cui tamen Bucherius tantam non præstitit fidem; huic adstipulari videtur Norisius in Cenotaphiis Pisanis Dissert. cap. XVI. §. XII. pag. 325. sed monet, secundum hanc sententiam tria tantum *Paschata* Christo post baptismum prædicante, admitti posse. Verum Baronii sententia de anno, quo mortuus est Christus, nisi alia monumenta emergant, suos habet auctores, eosque non contemnendæ auctoritatis, & ea, qua Christi mors *duobus Geminis* affigitur, non minimas patitur difficultates. Vide quæ scripsit Præsul clarissimus Franciscus Blanchinus in Prolegomenis ad vitas Romanorum Pontificum Opusculo IV. tom. II. pag. X. & sequentibus, ubi demonstrare conatur Christum passum esse *duobus Geminis*, sed horum consulatum in annum æræ vulgaris XXVIII. conferendum esse, quum hactenus celebriores chronologi illum anno XXIX. alligarint. Ipse Ægidius Bucherius, qui Victorii Canonem Paschalem, & catalogum Romanorum Pontificum vetustissimum ibidem edidit, ipsius Victorii, ipsiusque catalogi auctoritatem de Christi Domini passione rejicit cap. 12. pag. 215. cap. 13. pag. 223. eamque confert in annum Julianum 76. æræ christianæ 31. ex ipsius Victoriani cycli regulis. Eadem habet in Belgio Romano Ecclesiastico & civili lib. 4. cap. 6. pag. 134. Confer Petrum Possinum Societatis Jesu presbyterum in epistola data A. D. 1683. & recusa in Apparatu Godefridi Henschenii ad Chronologiam Pontificiam pag. 13. ubi contendit Christi mortem alteri anno quam æræ vulgaris XXXIII. *Galba & Sulla* Coss. aptari non posse.

vius lib.11. de Doct. Temp. pluribus propugnavit, & cap.12. ejusdem libri, postquam dixit, antiquos Patres sensisse, Christum mortuum esse anno Tiberii XV. ætatis XXX. hæc habet: *Posteriores anno fere Tiberii* XVIII. *Eusebium & Epiphanium secuti. Sed in horum explicanda sententia minus attentos plerosque video, qui Imperatoris illius annos, more Romano, ab eo die, quo Imperium iniit, computandos existimant, quod non ita est. Etenim a populari civitatum suarum exordio Patres illi annos inchoabant, nimirum ab autumno antecedente æstatem illam, qua Augustus excessit. Anno ab Urbe condita DCCLXXXIV. Juliano LXXVI. Augusti XIX. cepit annus XVIII. Tiberii, anno tertio Olympiadis* 202. *Cyclo Lunæ* 13. *Græci patres, ut Eusebius & Epiphanius, annum Tiberii decimum-octavum putare incipiunt ab autumno anno Juliani LXXV. De Eusebio supra id ostensum est aliquot exemplis, & res ipsa persuadet non aliud exordium anni ab eo sumtum quam Antiochenum, & Syro-Macedonicum ab Octobri. Fuit enim Cæsareæ, quæ Palæstinæ in Syria Metropolis erat, Episcopus. Qui annos Christi ad Eusebiani Chronicon adnotarunt, ad XVIII. Tiberii, & Olympiadis* 202. *tertium, quo passus ibidem Christus ponitur, annum Christi XXXII. adscripserunt. Quare cum uno ante communem Natalem anno ortum Christi collocavit Eusebius tertio anno Olympiadis* 194. *annus ille XXXII. Eræ vulgaris est XXXI. Periodi Julianæ* 4744. *quod a Kalendis Januariis ad solstitium in cursu fuit annus secundus Olympiadis* 202. *a solstitio vero tertius annus, Consulibus Tiberio V. & Seiano. Hic est annus ille quo mortuum esse Christum pluribus docet ac probat Epiphanius hæresi* 51. *quem cum Tiberii dicat esse decimum-octavum, appareret ipsum ab autumno antecedente, itidem ut Eusebium, annorum Tiberianorum initia capere; ac revera ex amborum sententia passum esse Christum anno XVII. currente Tiberii, Olympiadis* 202. *anno secundo. Eadem & cæterorum Patrum opinio fuit, qui Eusebio auctore decimo octavo Tiberii anno mortuum affirmarunt esse Dominum. Nam* προληπτικῶς *octavum decimum Tiberii annum appellarunt, qui Romanis decimus septimus putabatur.*

IV. *Sententia Eusebii a Petavio non bene explicata.*

Sed ratiocinium omne Petavii ex eo corruit, quod non adverterit, in sententia seu verius errore Eusebii in Chronico, Augustum anno Eræ nostræ XIII. poni demortuum, quod ipsemet lib.11. De Doct. Temp. cap.6. observarat, & a nobis jam supra demonstratum est. Secundo in eo peccat Petavius, quod annos Imperatorum ab anno Abrahami, qui sequitur prædecessoris obitum incœpisse Eusebium neget: qui tamen lib.11. de Doct. Temp. cap.41. id Eusebio ac S. Hieronymo familiare fuisse recte scripserat: nosque ostendimus, Eusebium in Chronico initium Imperii Augusti deduxisse, non ab anno Abrahami 1973. quo, ex ejus sententia, Julio Cæsari successit, sed ab anno Abrahami sequenti scilicet 1974. mense Octobri post Julii Cæsaris mortem inchoato. Certe cum secundum Eusebium, Tiberius anno Abrahami 2052. quem cum anno XXIII. Tiberii conjungit, mortuus fuerit, si Imperii ejus initium anno Abrahami 2020. quo Augusti mors ab Eusebio consignatur, cœptum fuisset ex ejusdem Eusebii sententia, non annos viginti tres Tiberio, sed annos viginti quatuor necessario attribueret. Quare Eusebius in Chronico existimavit, Christum anno Tiberii XVIII. Eræ vero Christianæ XXXI. passum esse; licet is Tiberii annus secundum veram de initio Imperii Tiberiani sententiam, decimus tantum septimus ejus esset, ut ipsemet Eusebius in Historia sua tandem agnovit. Ibi enim Augusto annos quinquaginta septem tribuit, eumque anno Eræ Dionysianæ XIV. mortuum supponit. Aliter itaque in Chronico, aliter in Historia Eusebius de anno Christi emortuali loquitur; ideoque priorem sententiam, quæ Augustum anno Eræ Christianæ XIII. demortuum censebat, tanquam falsam rejecit. Petavius in Animadversionibus Epiphanianis hæresi XXVIII. aliam annos numerandi rationem Eusebio aliisque tribuerat, scripseratque plerosque Christianorum Scriptorum solere annorum initia a verno Paschalique mense, quod ecclesiastici anni caput est, arcessere: ideoque Eusebium ac reliquos annorum Imperatorum initium a mense verno eorum creationem præcedente κατὰ πρόληψιν usurpare. Sed licet verum sit ex Antiquis aliquos, Imperatorum annos ab autumno eorum inagurationem antecedente, aliosque a mense verno eamdem præcedente desumsisse, certum est tamen, Eusebium Imperatorum annum primum a mense Octobri eorum mortem subsequente auspicatum esse, ut passim videbimus. A quo mense Epiphanius Imperatorum annos inchoarit, imo quo anno Christum passum crediderit, nullus, quod viderim, hactenus divinare potuit. Tertio non advertit Petavius errorem, qui cubat in anno Incarnationis XXXII. in editione Scaligeriana adnotato, annumque Abrahami 2047. cum quo Passionem Christi Eusebius connectit, concurrere cum anno incarnationis XXXIII. ab Octobri pariter cœpto. Si enim primus Incarnationis annus est Eusebio 2015. profecto 2047. ei annus est Incarnationis XXXIII. & hoc fine controversia. Quinto Eusebius annos non numerat a Nativitate Christi, sed ab ejus incarnatione, quæ secundum eum, seu secundum Alexandrinos incipit, anno Juliano XLIII. ab Octobri secundum Eusebium, a Martio vero secundum aliquos. Quare Era Incarnationis Alexandrina triennio Dionysianam antevertit. Denique Patres, qui Christum anno Tiberii XVIII. crucifixum scripsere, nullo modo proleptice annum XVIII. Tiberii eum appellarunt, qui secundum Romanos decimus tantum septimus erat. Sed aliqui Eusebii in Chronico errorem secuti Passionem Christi anno Eræ nostræ XXXI. illigarunt; alii rectam Chronologiam amplexantes, annum decimum octavum Tiberii cum anno Eræ Christianæ XXXII. copulavere, eoque Christum passum scripsere. Quam sententiam ipsemet Eusebius in Historia lib. 1. cap.10. & lib.10. de Demonstratione amplexus est; cum iis locis scripserit, prædicationis Dominicæ tempus tres annos cum dimidio complexum esse. Unde cum anno XV. Tiberii Christum baptizatum Eusebius scribat, anno nempe Eræ vulgaris XXIX. manifestum est, quatuor eum Paschata in hac secunda opinione Christo attribuisse; licet in priori tria illi tantum assignasset. In morte itaque Christi consignanda Eusebius varius & inconstans fuit.

V. *Opinio S. Irenæi de anno baptismi & mortis Christi.*

Opinio Divi Irenæi de ætate Christi, quæ num. CXLII. tangitur, admonet, ut quo anno baptismum Christi collocarit, investigemus. Irenæus lib.3. cap.25. ait: *Natus est Dominus noster circa primum & quadragesimum annum Augusti Imperii*, quum si a morte Caji Julii, quod in dubium revocari non debet, deducat, liquet eum Christi Natale anno Juliano XLI. consignasse; cumque lib.2. capite 39. scribat, Christum ad baptismum venisse, cum inciperet esse *tanquam triginta annorum*, (hoc est, anno ætatis tricesimo ineunte, ut ex ejus verbis evidenter deducitur) addatque, tria Christum Paschata peregisse, necessario sequitur, eum annum XV. Tiberii a Luca memoratum, de XV. Imperii ejus Proconsularis interpretatum fuisse, alioquin tam Evangelio, quam sibi ipsi contradiceret. Existimavit itaque sanctissimus Doctor anno Eræ Christianæ XXV. factum esse *Verbum Domini* ad Joannem Baptistam anno XV. Imperii Proconsularis Tiberii in finem vergente, Joannem usque ad initium Eræ Christianæ XXVII. vel circiter ministerium suum exercuisse, & Christum annum tricesimum ætatis inchoantem baptizasse, triaque Christi Paschata celebrata fuisse annis Baron. n. CXLII.

Eræ

tempore passionis Christi, quo potissimum anno ætatis suæ sit passus, narratione brevi quædam examinantes, perquirere; cum præsertim (ut sæpius diximus) ex certa ratione temporum historiæ veritas soleat maximopere confirmari. De anno itaque, quo passus est Christus, quidam agentes, exorbitarunt absurde nimis, cum putarent eum cruci affixum natum annum quadragesimumsextum: idque nulla habita ratione temporis quando sit natus vel passus; sed tantum quod eo annorum numero ædificatum fuerit templum, quod ipsius Christi typum gerebat. Horum errores Augustinus refellens, hæc ait (a): *Per Olympiadas & Consulum nomina, multa sæpe quæruntur a nobis; & ignorantia Consulatus quo natus est Dominus, & quo passus est, multos coegit errare, ut putarent quadraginta sex annorum ætate passum esse Dominum, quia per tot ædificatum esse templum, dictum est a Judæis, quod imaginem Dominici corporis habebat. Et annorum triginta fere baptizatum esse, retinemus auctoritate Evangelica: sed postea quot annos in vita egerit, quamquam textu ipso actionum ejus animadverti possit; tamen ne aliunde caligo dubitationis oriatur, de historia gentium collata cum Evangelio liquidius certiusque colligitur. Tunc enim videbitur non frustra dictum esse, quod quadraginta & sex annis templum ædificatum fit: ut cum referri iste numerus ad ætatem Domini non potuerit, ad secretiorem instructionem humani corporis referatur, quo indui propter nos dignatus est unicus Dei Filius, per quem facta sunt omnia.* Hucusque Augustinus.

(a) Aug. de doctr. Chr. lib. 2. c. 28.

CXXXVII. Rursus vero & inde irrepsit error, ut cum Judæi ad Dominum dixerint (b): *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?* Quasi huic ætati proximus accessisset: scriptum inveniatur apud Irenæum (c) passum Dominum post annum suæ ætatis quinquagesimum. Hæc licet apud ipsum legantur, quod ab ipso sint scripta, negamus omnino: nam eodem capitulo superius his contraria profitetur, cum baptizatum Dominum dicit existentem annorum triginta, ac subinde tria numerat Paschata, quorum tertio ipsum Jesum esse passum affirmat; quibus temporibus Dominum prædicasse Evangelium, testantibus id ipsum quatuor Evangelistis. Augetur insuper de impostura suspicio, dum auctor in fine confirmare ac stabilire nititur tam patens mendacium majorum auctoritate, discipulorum nempe Joannis, qui id ipsum ab eo acceperint, & ab aliis Apostolis; cogens in primis in hunc modum Evangelium per Joannis discipulos, ac ipsum denique Joannem, cæterosque Apostolos manifestissimo errori adstipulari ac consentire.

(b) Joan. 8.
(c) Iren. lib. 2. cap. 39.
De Christi ætate sententiæ.

CXXXVIII. Tertulliani sententia. Fuit ea præterea Tertulliani de anno passionis Christi sententia, ipsum subiisse crucis supplicium anno suæ ætatis trigesimo: idque profitetur scribens adversus Judæos, sic dicens (d): *Hujus* (Tiberii videlicet) *quinto decimo anno Imperii passus est Christus, annos habens quasi triginta cum pateretur.* Nec est quod dici possit textum esse depravatum, ac legendum esse loco passus, baptizatus: nam cum (e) ipse agens contra Marcionem affirmet ipsum revelatum esse, hoc est, auspicatum prædicationem Evangelicam anno duodecimo Tiberii Imperatoris, plane significat triennio prædicationis pervenisse ad annum decimumquintum ejusdem Imperatoris. Sed & dum illud ipsum tempus Consulibus signat, quid in ea re senserit, manifestissime declaratur; sic enim ait (f): *Passio hujus exterminii intra tempora septuaginta hebdomadarum perfecta est sub Tiberio Cæsare, Coss. Rubellio Gemino & Fusio Gemino, mense Martio, temporibus Paschæ, die octavo Kal. Aprilium.* Hæc ille. Porro hi Consules reperiuntur iniisse Consulatum ipso anno (g) decimoquinto Tiberii Imperatoris:

(d) Tert. adversf. Judæos c. 8.
(e) Tert. cont. Marc. lib. 1. c. 15. & notat Pamel.
(f) Tert. adverf. Jud. c. 8.
(g) Tacitus, Dio, & alii.

Eræ Christianæ XXVII. XXVIII. & XXIX. quo ultimo anno, dieque XXV. Martii Christum crucifixum credidit. Neque enim putandum eum, quoad annum & diem Passionis, a cæteris Scriptoribus dissensisse, aut ignorasse Tiberii annos ab ejus Imperio Proconsulari numeratos fuisse; cum Marco Aurelio, qui Imperii Collega fuerat, rem Romanam administrante, in Provinciam Lugdunensem ad prædicandum Evangelium missus fuerit. Ex iis in sententia Irenæi recte stabilitis deducitur, sequentia verba, quæ eodem capite 29. & 30. leguntur, in quibus dicitur, Christum a quadragesimo ad quinquagesimum annum Evangelium prædicasse, corrupta esse, non tantum quia Natale Christi, ejus baptismo, tribusque Paschatis antea ab eo constitutis adversantur; sed etiam quia ex iis sequitur, Christum in Irenæi sententia passum esse ad minus anno XXXVII. Eræ Christianæ, idque post mortem Tiberii & discessum Pontii Pilati a Judæa, quod illum existimasse, mihi nunquam persuasero. In eo itaque Irenæi ratiocinium consistit, errare eos qui post Baptismum, Christum unum tantum annum prædicasse, & complexum tricesimum annum, cum nondum provectiorem haberet ætatem, passum esse. Ad quem errorem confutandum scribit tria ab eo Paschata post baptismum peracta, ut jam ætate provectus provectiores etiam ætate doceret, & Magistri ætate, quæ secundum eum annus tricesimus est, magisterium impleret, & ab anno trigesimo ad quinquagesimum Evangelium prædicaret, quæ sunt Irænei verba, nempe tribus circiter annis post annum ætatis tricesimum. Verba itaque, quæ in iis duobus capitibus contrarium sonant, corrupta sunt & insititia, quidquid dicat Petavius in Animadversionibus Epiphanianis, constatque Irenæum annum XV. Tiberii a Luca expressum, de anno XV. ejus Principatus intellexisse.

ris, qui numeratur a nobis Christi trigesimus primus, quo inchoato est baptizatus. Cæterum hujus sententiæ non Tertullianus, sed primus assertor videtur fuisse Valentinus hæresiarcha, de quo hæc Epiphanius (*a*): *Primus Valentinus, qui triginta nobis sæcula confinxit, ab eo quod triginta annos educationis vitæ ac virilis ipsius ætatis fuisse putavit, ignorans quod non solum triginta annos complevit*, &c. Complures antiquorum legentes apud Tertullianum his Consulibus consignatum esse annum passionis Christi, nec advertentes ipsum errore lapsum, aperta in hunc modum semel erroris via, & ipsi in eumdem lapidem offenderunt, affirmantes Christum Dominum iisdem Consulibus passum esse. Fuerunt hi scriptores non ignobiles, sed spectatissimi in Ecclesia Dei, nimirum Julius Africanus (*b*) in eo libro quem scripsit de Temporibus, Lactantius (*c*), Hieronymus (*d*) item: sed & Augustinus (*e*) etiam sub iisdem Coss. a Tertulliano appositis Christum passum esse confirmavit; qui & ad Hesychium scribens (*f*) hæc ait: *A nativitate Domini computantur anni ferme quadringenti viginti, a resurrectione autem vel ascensione ejus, anni plus minus trecenti nonaginta*. Ex quibus plane videas, ætatem Christi circa annum trigesimum ea ratione terminasse; sic & Severus (*g*): ex Græcis antiquior Clemens (*h*) Alexandrinus, trigesimo impleto anno, eumdem crucis supplicium subiisse tradit.

CXXXIX De tempore prædicationis Christi. Fuit & opinio Gnosticorum (*i*), qua affirmabant, Dominum nostrum anno tantum Evangelium prædicasse. Apollinaris Laodicenus (*k*) diversæ fuit sententiæ, Christum dicens biennio post baptismum prædicasse: quem secutus videtur Cassiodorus (*l*). Id ipsum visus est sensisse Cyrillus (*m*) Alexandrinus dum tradit, Christum duobus annis docendo peragrasse Judæam. Philastrius (*n*) vero Christum vixisse uno & triginta annis tradit, quod Severus probat, totidem annos Christo tribuens, ut videre est, si ad calculum reducas annos Christi ex numero annorum Regum Judæorum ab ipso computatos. Sed & S. Gaudentius Episcopus Brixianus in tractatu tertio de prima Dominica Paschæ hæc expressius: *Anniculus est* (Christus nempe) *quia post illud baptismum, quod pro nobis in Jordane susceperat, usque ad passionis suæ diem unius anni tempus implevit, & illa tantum scripta sunt in Evangeliis, quæ in illo anno vel docuit vel fecit*, &c. His proximus accedit Orosius (*o*) dum anno decimo septimo Tiberii Imperatoris Christum Dominum passum affirmat. Fuerunt & hujus sententiæ nonnulli ex recentioribus, quos recensere prætermittimus.

(*a*) Epiph. hæres. 51.
(*b*) Afric. lib. 5. apud Hier. in Daniel. c. 9.
(*c*) Lact. lib. 4. cap. 10.
(*d*) Hier. in Dan. c. 9. & epist. 22. prope finem.
(*e*) Aug. de Civ. Dei lib. 18. cap. ult.
(*f*) Aug. ep. 80.
(*g*) Severus hist. lib. 2.
(*h*) Clem. Alex. lib. 1. Strom.
(*i*) Iren. advers. hæres. lib. 2. cap. 28.
(*k*) Apud Hier. in Dan. c. 9.
(*l*) Cassiodorus in Chron.
(*m*) Cyril. in Isa. cap. 29.
(*n*) Philast. de hæres. c. 107.
(*o*) Oros. lib. 7. cap. 4.

CXL. Epiphanii Sententia. S. Epiphanius (*p*) per Consulares Fastos Christi annos enumerans, Redemptorem nostrum passum esse tradit anno suæ ætatis trigesimotertio, dum ait: *Comperitur trigesimo tertio anno adventus incarnationis suæ Unigenitus passus esse*: & post multa: *Trigesimotertio suæ dispensationis in carne, postquam transgressus est duos Consulatus quos diximus, duorum Geminorum, & Fusii ac Rubellii, deinceps, in tertio Consulatu, in tertio ipsius mense post Januarium & & Februarium, in mense Martio perfecit mysterium passionis*. Sed plane constat ipsum in mendaces Fastos incidisse, cum anno trigesimo Domini alios diversos ponat Consules, distinguatque Consulatum duorum Geminorum a Consulatu Rubellii & Fusii; sic etiam superius dicens: *Post illum Consulatum, qui trigesimo ipsius anno indicatus est, Silvani scilicet & Nervæ, alius Consulatus fuit duorum Geminorum appellatus; deinde alius Fusii & Rubellii: & sic in medio Consulatu eo, qui post Rubellii Consulatum successit, Vinucii & Longini Cassii appellatus, patitur Salvator ante diem decimumtertium Kal. Aprilis*. Hæc ipse: cum tamen liqueat omnium antiquorum assertione & tabulis Consularibus, duorum Geminorum Consulatum fuisse Rubellii & Fusii Geminorum.

(*p*) Epiph. hæres. 51.

CXLI. Sunt plerique alii, qui dixerunt Dominum nostrum passum anno trigesimotertio suæ ætatis per tres menses inchoato: sed cum eo potissimum innitantur fundamento, quod Dominus fuerit baptizatus ipso trigesimi anni exordio: cum in hoc errent, in ceteris quoque deducendis annis errare, non mirum est. Sane quidem ipsum Dominum nonnisi expleto anno suæ ætatis trigesimo, & trigesimoprimo inchoato, esse baptizatum, superius ex Olympiadum supputatione, Consulum positione, Patrum auctoritate, & Romanæ Ecclesiæ testimonio satis demonstratum est, cum de anno Christi primo disseruimus; ad quæ, qui ista uberius scire cupit, remittimus: fixa enim semel chronologia, quoto Christus natus est anno, cæteri qui inde sequuntur anni facile dinumerantur. Attamen quia cupidi facilitatis sumus, & in hoc totis viribus elaboramus, ut unusquisque veritatem manu attingere, & quasi attrectare possit; eadem aliqua saltem ex parte repetere, potissimum quæ adeo vera ac necessaria sunt, non vitamus: nam etsi certe quæ sunt dicta satis esse possent ad tempus ipsum passionis colligendum; tamen ne etiam suo loco hæc prætermisisse videremur, aliqua repetere, & alia quoque addere instituimus. Res est in confesso apud omnes recentiores, qui exactiori diligentia Paschata ab Evangelistis recensita numerarunt, post bapti-

ſimum Chriſti quatuor per annos ſingulos eſſe Paſchata revoluta, de quibus ſingulis per ſingulos annos, ut res poſtulabat, egimus. Hæc cum ita ſe habeant, exacteque probatum ſit primum Paſcha a Joanne recenſitum incidiſſe in annum Domini trigeſimumprimum: concludendum neceſſario erit, ultimum, quo paſſus eſt in annum ejus ætatis trigeſimumquartum incurriſſe.

CXLII. Quod ab his recentiores aliqui diſſentiant, non ea ex cauſa factum eſt, quod negent quatuor Paſchata in Evangelio eſſe deſcripta, ſed quod putarint (ut dictum eſt) ab anno trigeſimo primum eſſe Paſcha numerandum, Ignatii textus vitioſa tranſlatione decepti: cum tamen verba in epiſtola ad Trallianos in hunc modum conſcripta habeantur, ut jam explicavimus alias, cum de his egimus. καὶ τρεῖς ἐτῶν δεκάδας ἐπολιτευσάμενος, ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου: *Et expletis tribus annorum decadibus, baptizatus eſt a Joanne.* Poſt hæc vero idem Ignatius hæc ſubdit: *Et ubi triennium prædicavit Evangelium, ſigna & prodigia patravit, a falſis Judæis & Præſide Pilato judicatus eſt, &c.* Quibus plane ſignificatur, Chriſtum paſſum eſſe annos natum trigintaquatuor. Itaque Ignatius proximus ætati Chriſti, immo qui eadem vixit ætate, qui & Chriſtum poſt reſurrectionem ſe vidiſſe in carne teſtatur, ſcribens ad Polycarpum (qui locus a Hieronymo citatur *a*) noſtræ ſententiæ non tantum aſſertor, ſed auctor habetur, qua dicitur Chriſtus affectus ſupplicio crucis anno trigeſimotertio ac menſe tertio ſuæ ætatis: nam expleto anno trigeſimo eſſe baptizatum, & triennio prædicationis evoluto eſſe crucifixum, ex ejus ſententia affirmare neceſſe eſt; eumdemque Redemptorem noſtrum in humanis fuiſſe annis trigintatribus, & quod ſupereſt a natalis tempore uſque ad ipſum menſem Martium: quam ſententiam in hiſce noſtris Annalibus profitemur. Sed quo iſtæc certiora reddantur; quibus nos adhuc perſuaſi, hanc potius quam aliam ſectati fuerimus ſententiam, dicere proſequamur. Non immorabimur autem in refellendis de ea re multorum ſententiis, qui vel trigeſimo, vel trigeſimoprimo, ſive ſecundo, vel tertio ſuæ ætatis Chriſtum crucifixum eſſe dixerunt: nam noſtris rebus firmiter ſtabilitis, ſua ſponte contraria quæque corruant neceſſe eſt.

Ignatii firmi Sententia.

(*a*) Hieronym. de Script. Eccleſ. c.16.

CXLIII. Hujus ſententiæ, qua Chriſtus aſſeritur cruci affixus anno ſuæ ætatis trigeſimotertio, & menſe tertio, nequaquam quidem (prout multi exiſtimant) fuit Beda primus aſſertor, cujus Ignatium fuiſſe auctorem diximus, qui potius ſectator acceſſit, ut ejuſdem auctoris aſſertione probatur: nam ejus ſententiæ ipſam Sanctam Romanam Eccleſiam aſſertricem & obſervatricem fuiſſe (quod cæteris omnibus præſtare debet auctoribus) idem (*b*) ipſe teſtatur his verbis: *Habet, ni fallor, Eccleſiæ fides, Dominum in carne paulo plus quam triginta tres annos, uſque ad ſua tempora paſſionis, vixiſſe.* Et inferius: *Sancta ſiquidem Romana & Apoſtolica Eccleſia hanc ſe fidem tenere & ipſis teſtatur indiculis, quæ ſuis in cereis annuatim ſcribere ſolet; ubi tempus Dominicæ paſſionis in memoriam populis revocans, numerum triginta annorum ſemper & tribus annis minorem quam ab ejus incarnatione Dionyſius ponat, adnotat. Denique anno ab ejus nativitate, juxta Dionyſium, ſeptingenteſimoſecundo* (non (*c*) primo, ut habent depravata exemplaria) *indictione quartadecima, fratres noſtri, qui tunc Romæ fuere, hoc modo ſe in natali Domini in cereis Sanctæ Mariæ ſcriptum vidiſſe, & inde deſcripſiſſe referebant: A paſſione Domini noſtri Jeſu Chriſti anni ſunt ſexcenti ſexagintaocto. Quoniam igitur* (*ut ſupra memoravimus*) *quingentis triginta duobus annis circulus Paſchalis circumagitur; his adde trigintatres, vel potius trigintaquatuor, ut illum ipſum quo paſſus eſt Dominus, attingere poſſis annum, fiunt quingenti ſexagintaſex: ipſe eſt ergo annus Dominicæ paſſionis & reſurrectionis a mortuis.* Hactenus Beda, ex quibus concludit Dominum noſtrum paſſum eſſe poſt trigeſimumtertium annum, & menſes tres. Nec ab his diſcrepat (quod multi putant) quod alibi dicat Chriſtum natum quadrageſimoſecundo (*d*) Auguſti anno, & decimooctavo Tiberii paſſum: nam numerando annos Auguſti a nece Cæſaris, & inchoando annorum Chriſti numerum a dictis Conſulibus Lentulo & Meſſalino, æque inter ſe conſentiunt Chriſtum paſſum anno ſuæ ætatis trigeſimotertio expleto, & amplius tribus menſibus, idque accidiſſe anno decimo octavo Tiberii Imperatoris.

Eccleſiæ Romanæ ſententia.

(*b*) Beda de rat. temp. c.45.

(*c*) Ut etiam reſtituit Scalig. lib. de emend. temp.

(*d*) Beda de ſex ætatibus.

CXLIV. Denique (ut paucis dicam) quotquot dixerunt Chriſtum natum quadrageſimoſecundo Auguſti anno, ac paſſum decimooctavo Tiberii (quorum eſt ingens numerus) huic noſtræ ſententiæ æque conſentiunt; ſed in numero annorum Chriſti illi a nobis diſcrepant, qui parum attente conſiderantes quando natus & baptizatus eſt Chriſtus, trigintaduos annos & tres menſes tribuunt ejus ætati: quod quantum a majorum aſſertione, uſu Eccleſiæ, & germana Evangelii interpretatione abhorreat, eſt dictum ſuperius. Non tantum igitur (ut diximus) his noſtris favet Eccleſia Romana, adſtipulatur & Beda, ſed & Marianus (*e*) Scotus, qui ante quingentos vixit annos, nobilis chronographus aſſentitur, qui & ſub dictis Coſs. Chriſtum natum, annoque Tiberii deci-

(*e*) Marian. Scot. in Chron.

decimooctavo passum, annum suæ ætatis agentem trigesimumquartum per tres menses inchoatum, testatur. Id ipsum etiam Victorinus, qui a baptismo Dominico usque ad ultima Justiniani Imperatoris tempora per Coss. Paschales Cyclos perducens, in anno trigesimoquarto Domini, ex adverso laterculi annum passionis Domini adnotavit. Græcos itidem in eamdem ire sententiam certum est; Chrysostomum in sermone de Joanne Baptista, Nicetam, Cedrenum, & alios. Videas & perbelle his respondere a Hieronymo (a) assertam chronographiam, quam Romanæ Ecclesiæ potius quam Hieronymi esse dixerimus (b); quippe qui passum dixerit Dominum (ut dictum est) anno trigesimo. Sed cum ait a passione Domini usque ad secundum Neronis annum, quo Paulus Romam mittitur, annos excurrisse vigintiquinque, rursumque numerat ab eadem passione Dominica usque ad ejusdem Neronis Imperatoris annum decimum quartum annos triginta septem: omnia ad amussim (ut ajunt) dictæ a nobis assertæ respondent Romanæ Ecclesiæ chronographiæ, illi traditæ haud dubium ab Apostolorum Principibus, qui eamdem suo sanguine consecrarunt: appellat enim eam S. Irenæus locuplex Petri & Pauli depositorium, in quod illi omnia quæ sunt doctrinæ & traditionum intulerunt; ut nulli sit dubium, eosdem tempus ætatis quo passus est Christus, iis qui tunc Romæ erant, Christianis notum fecisse.

Confirmata usu asserta Chronographia.

(a) Hieron. de script. Eccles. c. 5. in Paulo.
(b) Panuin. in Fastis.

CXLV. Ex his igitur tam ex antiquo Romanæ Ecclesiæ usu, majorum traditione, Ignatiique in primis, qui sæculo Christi vixit, assertione, & complurium tum Latinorum tum Græcorum auctorum adstipulatione, satis superque firmatum ac stabilitum habemus, passum Dominum nostrum anno suæ ætatis trigesimotertio & mense tertio, agente Tiberio in Imperio annum decimumoctavum. Qui vero consentiunt passum Christum dicto suæ ætatis anno, sed Tiberii decimonono, inde illis erroris causa accidit, quod tempus quo natus est Christus, parum exploratum habuere, vitiosaque Ignatii textus translatione decepti, natum dixerunt eum sub Augusto & Silvano Coss. Id ipsum etiam illis errandi tribuit occasionem, qui æque nobiscum sentiunt passum Dominum anno Tiberii decimooctavo, sed tamen suæ ipsius ætatis trigesimotertio per tres menses inchoato, quod natum putant Dominum sub dictis Consulibus.

CXLVI. Ex Phlegonte objectio. Unum est tamen quod his obstare videtur, nempe Phlegontis auctoritas, dum ait anno quarto Olympiadis ducentesimæ secundæ factum esse illud præter naturæ ordinem Solis deliquium: cumque Olympiaci anni numerari incipiant a solstitio æstivo circa finem mensis Junii; quartus annus dictæ Olympiadis inchoatus dicto anno decimooctavo Tiberii Imperatoris in decimumnonum ejusdem producitur, adeo ut ea defectio Solis non sit facta hoc anno decimooctavo, sed sequenti decimononono. Haud enim putamus hæc præteriisse Eusebium (c), qui ad verbum testimonium Phlegontis recitat, exacteque Olympiadas supputat, ut tamen secundum ejusdem sententiam passum ponit Dominum anno decimooctavo ejusdem Imperatoris Tiberii, eumdemque baptizatum tradit ejusdem anno decimoquinto, quarto anno Olympiadis ducentesimæ primæ; ut videas ipsum interpretatum esse Phlegontem, ut quod dicit accidisse illam Solis eclipsim anno quarto Olympiadis ducentesimæsecundæ, accipiendum sit de anno Romano, quo dictus annus quartus, ipso Tiberii anno decimooctavo, inchoatur. Reddam ejusdem Eusebii verba, testimonio Joannis Evangelistæ dictam interpretionem firmantis associata: postquam enim Phlegontis verba recitavit, hæc mox addidit: *Argumentum autem hujus rei, quod Salvator isto anno passus sit, Evangelium præbet Joannis, in quo scribitur post annum decimumquintum Tiberii Cæsaris, annis tribus Dominum prædicasse*. Hæc ille, non (ut puto) ex verbis Joannis, nisi aliud a communi ipse nactus sit exemplar ejus Evangelii, sed tot Paschatibus a Joanne commemoratis.

(c) Euseb. in Chron.

Opinati etiam sumus aliquando, cum ab Eusebio ponatur Christi passio Olympiadis illius anno tertio, rursumque se id ex sententia Phlegontis facere profiteatur; omnino in notam numeri errorem irrepsisse: nam cum ille tradat, anno quarto ejus Olympiadis illam eclipsim accidisse, & ipse nihilominus ponat anno tertio, manifestus error apparet: sicque quod dicit anno quarto illud contigisse deliquium, restituendum sit, anno tertio, prout ab eodem Eusebio sub eadem nota numeri ponitur, atque scriptis confirmatur: longe enim verisimilius est in numeri notam errorem irrepsisse, quam tam egregium, & quem unicum habemus Olympiadum supputatorem, quasi imperitissimum una eademque sententia (quod vix nisi amens quispiam, vel certe infans, qui adhuc numerare nesciat, facere posset) contraria prorsus scripsisse, dum profitetur se sequi Phlegontem, & anni spatio ab illo mox discrepat. Sed hæc legentium linquantur arbitrio. At magis placet quod superius dictum est, Phlegontem, cum non scribat quoto anni mense illa eclipsis acciderit, sic dixisse anno quarto ejus Olympiadis contigisse, quod sub dictis Consulibus, eo anno decimooctavo Tiberii, dictus annus quartus incipiat. Sic enim consuevisse majores ab anni exordio ipsum

CXLVII. Probatur mendum in codice.

ſum integrum denominare, multis exemplis eſſet facile demonſtrare. Sed de his hactenus.

CXLVIII Quo menſe & die Chriſtus ſit paſſus. Quod vero ad ejus anni Dominicæ paſſionis menſem pertinet: fere omnium fuit ſententia, Dominum noſtrum paſſum eſſe menſe Martii; pauciſſimorum, menſe Aprilis. Sed quota potiſſimum die menſis Martii? Quamvis antiquorum nonnullorum opinio ea fuerit, ipſum Redemptorem noſtrum cruci affixum vigeſimaquinta: tamen cum tabulæ aſtronomicæ non his æque conſentiant, eædemque adeo inter ſe diverſæ tradantur, nec quid in his ſtatuiſſe videantur quod conſtans ſolidumque permaneat, ſed contrariis objectionibus vacillet: viri harum facultatum conſultiſſimi, deſperatione penitus ſuperati, certum quid affirmare impoſſibile rati, rem inabſolutam aliis relinquere. Si conſulatur antiquitas quid de his fuerit opinata, reperimus in Concilio Cæſarienſi ſub Theophilo (*a*) ejus civitatis Epiſcopo tempore Victoris Romani Pontificis, dictum Theophilum ſic eſſe locutum: *Paſſus namque Dominus ab undecimo Kalendarum Aprilium, qua nocte a Judæis traditus eſt, & ſeptimo Kalend. reſurrexit*. Hæc ille, cui & cæteri conſenſerunt: qua ratione dicendum eſſet, Chriſtum paſſum eſſe nono Kalendas Aprilis. Quod ad diem paſſionis pertinet, exploratum eſt omnibus, & Evangelii auctoritate firmatum, paſſum eſſe Dominum hebdomadis ſexta die, quam Judæi ſextam ſabbati, Gentiles diem Veneris, Chriſtiani Græci paraſceven, Latini ſextam feriam dicere conſuevere.

(*a*) Extat apud Bed. in fin. lib. de æquinoctio vernali.

CXLIX. De cœna pura. Cæterum quod ad paraſceven ſpectat: licet Græca vox ſit, ea tamen Judæos uti conſueviſſe, Auguſtinus (*b*) teſtatur his verbis: *Iſto verbo Græco libenter utuntur Judæi in hujuſmodi obſervationibus, etiam qui magis Latine quam Græce loquuntur*. Verum quod alii putarunt ab iiſdem appellari ſolitam ſextam feriam Cœnam puram; res ſe longe aliter habet: minime enim aſſecuti videntur ſenſum verborum S. Auguſtini (*c*) quem citant: ſunt hujuſmodi: *Acceleratam vult intelligi ſepulturam, ne adveſperaſceret, quando jam propter paraſceven, quam Cœnam puram Judæi Latine uſitatius apud nos vocant, facere tale quid non licebat*. Extat de Cœnis puris etiam locus Tertulliani (*d*) dum ait: *Dies obſervatis, & tempora, & annos, & ſabbata, ut opinor, & Cœnas puras, & dies magnos*. Sed ut hæc facilius aſſequamur; in primis quænam a ſenioribus dicta ſit Cœna pura, ac ſubinde quam etiam Judæi intelligerent Cœnam puram, res eſt exactius perquirenda; cum neminem præſertim invenerimus, qui rem ipſam nobis videatur penitus aſſecutus.

(*b*) Aug. in Joan. tract. 117.

(*c*) Aug. in Joan. tract. 76.

(*d*) Tertull. adverſ. Marcion. lib. 5. c. 4.

Quæ apud Feſtum (*e*) Cœna pura dicitur, cum in ea appoſita dicatur offa porcina, nihil eſt quod ad Judæos pertineat. Apud Philonem Judæum, in libro quem ſcripſit de Vita contemplativa, hæc leguntur: *Menſa pura eſt a cruentis dapibus: pro cibo panis apponitur, ſal pro opſonio, pro condimento hyſſopus*. Tertullianus (*f*) hæc in eamdem ferme ſententiam: *Paſtum & potum pura noſſe, non ventris ſcilicet, ſed animæ cauſa*. Hancque fuiſſe Cœnam puram, quam alibi (*g*) Xerophagiam nominat, nimirum aridorum ciborum uſum. His aſſentiuntur, quæ ab Apulejo (*h*) in hæc verba dicuntur: *Hoc optantes, convertimus ad puram & ſine animalibus cœnam*. Teſtatur id ipſum Plutarchus in libro de Eſu carnium, nempe cœnam puram illam eſſe, quæ abſque animatis paratur. Sic igitur quantum ex his colligere licet, non quodlibet jejunium cœnam puram majores dixere, ſed in quo abſtinentius victitarent: cum alioqui auſtera & tetrica fuiſſe Judæorum jejunia, Philo teſtetur in vita Moyſi; eoſque nonniſi ſub Stellæ ortu cœnare conſueviſſe, Hieronymus (*i*) tradat.

(*e*) Feſt. in verbo panem.

(*f*) Tertull. lib. de pœnit. c. 9.

(*g*) Idem adverſ. Pſych. c. 1. & 9.

(*h*) Apul. in Æſclep. in fin.

(*i*) Hieron. lib. 1. cont. Jovin.

CL. Judæorum Jejunia auſtera. Erant quidem abſtinentiſſima Judæorum jejunia, atque adeo ut apud Gentiles eadem eſſent in proverbio. Suetonius (*k*) enim hæc recitat ex litteris Auguſti ad Tiberium ſcriptis: *Dum lectica ex regia domo redeo, panis unciam cum paucis acinis uvæ duracinæ comedi*. Ac rurſum: *Ne Judæus quidem, mi Tiberi, tam libenter ſabbati jejunium ſervat, quam ego hodie ſervavi: qui in balneo demum poſt horam primam noctis duas bucceas manducavi, priuſquam ungi inciperem*. Hæc Auguſtus apud Suetonium. Trogus Pompejus (*l*) ait ſabbata Judæorum a Moyſe in omne ævum jejunio eſſe dicata, ex quo Juſtinus (*m*) id ipſum: ſed & Martialis (*n*) ait.

Quod jejunia Sabbatariorum

appellat enim Sabbatarios Judæos. Quin apud Perſium (*o*) etiam hæc de jejuniis Judæorum:

Recutitaque ſabbata palles

perinde ac ſi diceret, Judaica ſabbata. A circumciſione enim Judæos dictos eſſe Recutitos, alio loco opportunius demonſtrabimus. Strabo etiam meminit de jejunio ſabbati, dum ait, Pompejum Magnum Hieroſolymam cepiſſe, obſervato jejunii die, dum videlicet Judæi ab omni opere ceſſarent.

(*k*) Suet. in Oct. cap. 76.

(*l*) Trog. Pom. lib. 37.

(*m*) Juſtin. lib. 36.

(*n*) Martial. lib. 4. epigram. ad Baſſam.

(*o*) Perſius Satyra 5.

CLI. Jejunium ſabbati Judæorum. Sed cur ab his omnibus jejunium ſabbatis nominatur, cum nefas eſſet Judæis ſabbati jejunare? Nam Rabbi (*p*) Moyſes

(*p*) Moyſ. Ægypt. de cæremon. lib. 3. de temp. c. de ſabbat. &c. de jejunio.

ses Ægyptius expresse testatur, vetitum fuisse Judæis sabbato jejunare: nec in aliqua afflictione fuisse licitum indicere jejunium sabbato tradit, nisi uno casu tantum modo, cum videlicet ab hostibus civitas esset obsessa: pœnamque ait fuisse statutam, ut qui sabbato jejunaret, sequenti etiam die jejunare deberet; idemque cum agit de jejunio Purim, cum illud incidisset in sabbatum, anticipandum esse, & quinta sabbati persolvendum tradit. Est expressum de Judith (a), quod omnibus diebus vitæ suæ jejunabat, præter sabbata & Neomenias & festa domus Israel. Quid ad hæc certi respondeamus, haud facile est invenire. Suppetunt tamen ejus nominis nonnullæ causæ, ut illa in primis quæ a Josepho in Vita sua ponitur, consuevisse nimirum Judæos jejunii tempore pene feriatos esse, sinagogam adire, & cum aliis preces fundere; qua fortasse ex causa eadem jejunia ab illis sabbataria, seu sabbati dicerentur. Alia insuper ratio occurrit ejus nomenclaturæ, quod scilicet cum Judæi dies omnes, adjectione tamen numeri, sabbata nominarent, videlicet primam sabbati, secundam sabbati, & sic de cæteris: quacumque die jejunasent, sabbato jejunare putarentur: usitatus enim apud eos sermo fuit, ut quod in hebdomade diebus singulis facerent, in sabbato se illud agere dicerent: unde apud Lucam Pharisæus: *Jejuno*, inquit, *bis in sabbato*, duobus videlicet diebus hebdomadis, nempe (ut superius diximus ex Epiphanio) secunda & quinta die.

(a) Judith 8.

At

VI. *Dies & mensis Passionis Christi.*

A num. CLIII. ad CLXIX. Quoad mensem ac diem, quo Christus crucifixus est, per tria priora Ecclesiæ secula Christianorum traditio fuit Christum passum esse die XXV. Martii, ut constat ex pluribus Martyrologiis ab Henschenio & Papebrochio eadem die in Actis Sanctorum relatis. Cœpit ea traditio turbari quoad diem, ob Decretum Patrum Synodi Cæsariensis a Beda memoratum, & tempore Theophili Cæsareæ Episcopi emanatum, quo edicitur, Christum passum esse die XXIII. Martii. Hunc diem Baronius elegit; sed methodus Cyclica ejus opinioni adversatur; litera enim Dominicalis E, quæ post bissextum hoc anno in cursu fuit, jungitur in Kalendario cum eodem die XXIII. Martii, ideoque cum feria prima, cum tamen Christum feria sexta passum dubitari non possit. Perseveravit traditio de morte Christi mense Martio usque ad seculum XIII. quo *Rogerus Bachonus* Anglus, Ordinis S. Francisci, S. Bonaventuræ æqualis, rerum mathematicarum peritissimus, novam rationem iniit, Christumque Aprilis die tertio passum affirmavit, a quo tempore vetus traditio exolevit.

VII. *Historiæ profanæ cognitio ad annum Passionis detegendum necessaria.*

Quod si quis scire aveat, unde factum sit, ut traditio illa de Morte Christi die XXV. Martii, annoque Eræ Christianæ XXIX. Consulatu duorum Geminorum notato, rejecta tandem fuerit, respondebo id provenisse, & ex nimia Historiæ gentium incuria, & ex nimia Astrologiæ fiducia. Primum docere videtur Augustinus lib.2. de Doctrina Christiana cap.28. ubi ait: *Nam & per Olympiadas & per Consulum nomina, multa sæpe quæruntur a nobis, & ignoratio Consulatus quo natus est Dominus, & quo passus est, nonnullos coegit errare:* & paulo post ait: quot annos in hac vita Christus egerit, *de Historia gentium collata cum Evangelio liquidius certiusque* colligi. In duobus igitur peccatum videtur, quæ causæ fuere, cur Passio ab anno Eræ vulgaris XXIX. remota fuerit: primo in anno Olympiadis a Phlegonte memoratæ explicando; qua de re infra. Secundo Imperii Proconsularis Tiberii ignoratio, quæ sensim irrepsit, quæque adeo animos occupavit, ut hoc etiam erudito seculo in dubium revocatum fuerit. Cum enim ex Luca constaret, Christum anno XV. Tiberii baptizatum esse, progressu temporis, annus ille XV. Tiberii de Imperio ejus Augusteo explicatus fuit. Ita Prosper in Chronico a Philippo Labbeo in sua nova Bibliotheca publicato: *Quidam putant Dominum nostrum Jesum Christum XV. anno regni Tiberii Cæsaris, id est duobus Geminis Coss. crucifixum; quo anno secundum indubitatam Lucæ Evangelistæ auctoritatem baptizatum eum esse manifestum est, & Evangelium regni cœlorum prædicare cœpisse.* At Lucam de anno XV. Imperii Proconsularis Tiberii, non vero de anno XV. Imperii ejus Augustei intelligendum Antiqui docuerant, quibus facile fides deneganda non erat.

VIII. *Annus Passionis potius ex traditione quam ex perfecta Astronomia innotescit.*

Secunda ratio petitur a nimia Astrologiæ fiducia. Licet enim Passionis annus non ex Astronomia, sed ex Antiquitatis testimonio investigandus videretur; quidam tamen Viri docti ex sua perfecta Astronomia plenilunia ad tempora Christi, ex pleniluniis festa Judæorum, ex his & concursu feriæ annum Passionis alium determinarunt, quam Veteres ætati Christi proximi tradidere: qua in re opinione sua falsi sunt, sicut inquit Keplerus egregius Mathematicus Epist. XVI. si hodie, quis omisso computo Ecclesiastico aberrante, ex Astronomia perfecta, accommodatis decretis Nicænis, computaret Paschata, quæ Kalendarium Gregorianum præcessere, hic creberrime ab usuali Paschate aberrare cogeretur. Prisci itaque Judæi usque ad Christi fere tempora in usu Kalendarii nihil ultra vulgi captum sapuere, inquit Keplerus, parumque de cœlo fuere soliciti, perpetuis bellis exerciti, tandemque a Romanis sub jugum missi. Quare hodiernus Judæorum computus ad rationes cursus Lunæ astronomicas limatissimus advocari non debuit, cum eo Judæi veteres usi non sint. Nihilominus seculo Ecclesiæ XIII. *Rogerus Bachonus*, uti jam diximus, ex perfecta Astronomia diem ac mensem Passionis Christi investigare cœpit, ac die tertia Aprilis anni Eræ vulgaris XXXIII. eum mortuum scripsit. Sed cum antiqua Ecclesiæ traditio quæ Christum mense Martio crucifixum ferebat, in Fidelium mentibus tenacius hæreret, non tantum ab omnibus rejectus est, sed & de errore suspectus habitus: qua de re videndus Vvadingus tam in libro de Scriptoribus Minorum, quam in secundo tomo Annalium. Altero post Rogerum seculo *Paulus Burgensis*, qui anno 1435. obiisse dicitur, eamdem docuit opinionem, facta, ut ipsemet cap. 26. in Matthæum affirmat, Lunæ calculatione cum Hebræorum peritis. Post aliquot annos idem negotium *Tostatus* resumsit, & inter capita thesium quæ Senis in Hetruria, ubi Eugenii quarti Curiæ

riæ

ria tunc erat, disputavit, hoc unum fuit, *Christum vigesima quinta die Martii non esse mortuum, sed tertia Aprilis, idque anno ætatis suæ trigesimo tertio, non completo, sed ineunte*. Qua in re multorum animos commovit, a quibus de Religione vehementer cœpit agitari, qui, ut purgaret se, *Defensorium* scripsit, seu Apologiam, in qua cap. 10. narrat, diebus suis & prius in Curiis duorum Summorum Pontificum quæstionem hanc agitatam fuisse, introductosque Astronomos, necnon Judæos, qui affirmavere fieri non potuisse, ut die vigesima quinta Martii Christus moreretur, tum quod Astrologiæ repugnaret de illa in iis annis Lunam dari XV. tum quod Judaicarum solemnitatum terminis non minus adversaretur.

IX. *Rogerus Burgensis & Tostatus novam opinionem inducunt.*

Non mirum vero, hanc postea opinionem prævaluisse; cum qui post Burgensem & Tostatum de anno & die Passionis Dominicæ locuti sunt, eosdem fere exscripserint. Testatur hoc Petavius lib. 12. de Doct. Temp. cap. 15. ubi ait: *Ex amborum scriptis velut fontibus, omnium, qui deinceps in ea controversia versati sunt, disputationes & commentarii profluxerunt. Nihil est post illos duos fere ab cæteris allatum, quod non inde promptum ac derivatum fuerit, ut qui illos legerit, istorum industriam non magnopere desideret*. Fallitur autem Petavius citatus cap. 13. dum sibi persuadet, Antiquos Solis Lunæque ratiocinia minus comperta habuisse; ideoque Feriarum potius quam Lunarum rationes ineuntes, contulisse Passionem in annum Julianum LXXIV. seu Eræ vulgaris XXIX. quod in eo tantum feriam sextam & diem Martii XXV. concurrere comperissent. Tot enim de Paschate controversiæ, tanti Nationum inter se conflictus, tam gravia Orientis Occidentisque dissidia, tot super ea quæstione celebrati toto Orbe Conventus Præsulum, sanctissimæ illud Nicænæ Synodi decretum, cæterarum deinde suffragio comprobatum, nnumeri denique Paschales Cycli ad Lunæ Solisque vicissitudines moderandas adhibiti satis evincunt, sufficientem per priora Ecclesiæ secula fuisse in ea rerum astronomicarum scientiam: quam aliunde ab Alexandrinis Præsules discere potuissent, nisi persuasum habuissent, quæstionem hanc non ex astronomicis demonstrationibus ac Lunæ rationibus, sed traditione per manus acceptа & Veterum testimonio decidendam esse. Hæc mea in re obscurissima sententia, seu verius suspicio, quam hic proponere placuit, ut magis examinetur.

X. *Sententia Vossii de anno baptismi & mortis Christi rejecta.*

Postquam hæc scripseram, in manus meas venit Dissertatio Gerardi Joannis Vossii, *de Annis, quibus natus, baptizatus, ac mortuus Christus*, in qua docet Christum anno Juliano XLIII. natum, & anno Eræ Christianæ XXIX. die XXV. Martii, anno Tiberii XV. postquam duo Paschata juxta veterum Doctorum sententiam celebrasset, crucifixum. Quod ita explicat, ut secundum Hebræos, qui annum incipiunt a mense *Tisri*, seu Septembri, & quod eum mensem antecedit, præcedenti anno accensent, ac pro anno numerant, Christus baptizatus fuerit anno Tiberii XV. anno nempe Eræ vulgaris XXVIII. passus vero secundum eorumdem Hebræorum loquendi modum anno XVI. Tiberii. At more Romano loquentes, dicendum baptizatum esse Christum anno XIV. passum anno XV. Lucamque, quando Christum anno XV. Tiberii baptizatum dicit, priorem loquendi modum usurpasse. Ita Vossius. Sed licet illud rectissime, quod veteres Patres duo Paschata Christo tribuerint; falsum tamen, eos Lucam de anno XIV. Imperii Augustei Tiberii intellexisse: pro fundamento enim suæ sententiæ Imperium Proconsulare Tiberii supposuere, ac de eo Lucam interpretandum judicarunt, ut ex iis, quæ jam dixi, liquet. Immo Tertullianus lib. 1. contra Marcionem cap. 15. Christum dicit, baptizatum *anno duodecimo* Tiberii, ac paulo post *anno decimo quinto*, ut secundum utramque Tiberii epocham annum baptismi Christi magis manifestaret. Præterea, si divus Lucas, ut vult Vossius, annum XIV. Augustei Imperii Tiberii, Hebræorum vel Antiochenorum more vocat decimum quintum, eoque Christum baptizatum docet; cur omnes Patres Latini, qui Christum duobus Geminis Coss. passum scribunt, unanimi consensu a modo loquendi Lucæ discedunt, eumque anno XV. Tiberii mortuum affirmant, cum, ut se Lucæ conformarent, anno decimo sexto scribere debuissent? Nec alio modo Græci loquuntur, si paucissimos excipias, præsertim Julium Africanum, qui apud Syncellum pag. 308. passum dicit Christum modo anno XV. modo anno XVI. Tiberii, ut scilicet secundum Orientalium & Occidentalium loquendi modum annum mortis Christi magis exprimeret; non vero quod eo usum fuisse Lucam existimaret. Patres itaque, qui duo tantum Paschata Christo assignarunt, Lucam interpretati sunt de anno decimo quinto Imperii Proconsularis Tiberii, mortemque Christi cum anno Imperii Augustei Tiberii decimo quinto copularunt. Sed Christum tria saltem Paschata peregisse, extra controversiam esse debet.

XI. *Explicatur eclipsis Christo patiente visa.*

Restat hic explicanda eclipsis, de qua in Annalibus num. CXX. Tertullianus, Julius Africanus, Augustinus, & Hieronymus, quos certum est Christum duobus Geminis Coss. passum existimasse, eam eclipsim Phlegontis auctoritate suadent, argumento manifesto eos Passionem eo anno consignasse, quo Phlegon illud Solis deliquium. Si enim Passionem altero, quam Phlegon eclipsim collocassent anno, non mortem Christi miraculosam, quod intendebant, Gentilibus persuasissent, sed seipsos ludibrio exposuissent. Præterea Julius Africanus seculo post Phlegontem vixit, hujusque Opus de Olympiadibus libris 16. ut docet Suidas, comprehensum videre potuit. Cum enim Phlegon Hadriano imperante, & Africanus Heliogabali tempore floruerit, vix mihi persuadere possum, nobilissimum illud Opus jam Africani ætate periisse. Ex quo & sequitur majorem huic quam reliquis, qui neque Opus illud viderunt, neque ita proximi Phlegonti vixerunt, fidem adhibendam esse. Africanus autem in Fragmento a Syncello pag.323. relato ait, eclipsim a Phlegonte memoratam accidisse anno II. olympiadis CCII. quod etiam habet lib.5. τῶν Χρονογραφῶν apud Eusebium lib.8. de Demonstratione, & apud Hieronymum in cap.9. Danielis. Annus secundus Olympiadis CCII. anno Eræ Christianæ XXX. exorditur. Unde Keplerus & Petavius, qui mortem Christi in annum XXXI. conferunt, Africanum sibi cecinisse credunt; ille epistola XIV. & XVI. hic lib.12. de Doct. Temp. cap.21. Sed uterque opinione falsus est: nam Africanus communes Olympiades integro biennio antevertit, primamque exorditur anno Periodi Græco-Romanæ 4716. licet Olympias communis anno ejusdem Periodi 4718. auspicetur. Inde Syncellus, qui eam putandi Olympiades rationem sequitur, primam Olympiadem collocat anno Periodi Alexandrinæ 4726. quia Periodus Alexandrina annos decem plusquam Græco-Romana enumerat. Unde si huic decem annos addas, habebis annum Periodi Alexandrinæ, qui eodem anno incipit. Eamdem ob rem Syncellus ex Africano pag.308. dicit, *capta Alexandria* inchoatam fuisse CLXXXVIII. Olympiadem, licet anno Periodi Græco-Romanæ 5464. quo, exeunte Augusto, ea civitas capta, curreret tantum annus tertius Olympiadis CLXXXVII. si secundum communem opinionem supputatio fiat. Quare Olympias Africana, sic enim in posterum id Olympiadis genus vocandum, biennio communem antevertit; ideoque annus secundus Olympiadis CCII. quo eclipsis a Phlegonte memorata, ab Africano contigisse di-

Baron. n. CXX. & seqq.

CLII. At ſi neutrum horum placet: illud ingeram: Quis requirat apud Gentiles ſcriptores de rebus externis agentes magis proprium loquendi modum, cum in his quæ ſpectant ad res Judaicas, complures eorum, licet conſultiſſimos, æque eſſe hallucinatos, nulli ſit dubium? Et ne aliunde petamus exempla: quod ad ſabbatum ſpectat ex hac voce tantum Plutarchus (a) Judæos Bacchum colere exiſtimavit, credens nimirum ſabbatum a Græco deductum σαβαζειν, quod ſignificat debacchari, nam Bacchus Σαβάζιος a Græcis dictus reperitur; idque rerum Judaicarum ignorantia. Porro non ipſe tantum, ſed & alii Ethnici ſcriptores in eumdem lapidem impegerunt: nam & Tacitus (b) calumniatus etiam Judæos Bacchum colere, aliis id quoque additis rationibus affirmabat: ſunt enim hæc ejus verba: *Sed quia ſacerdotes eorum tibia tympaniſque concinebant, hedera vinciebantur, vitiſque aurea in templo reperta, Liberum patrem coli dominatorem Orientis, quidam arbitrati ſunt, nequaquam congruentibus inſtitutis: quippe Liber feſtos lætoſque ritus poſuit, Judæorum mos abſurdus ſordiduſque.* Hæc Tacitus qui omnino fallitur; nam Judæos hedera redimitos ſacra peragere ſolitos, quis umquam poterit reperire? Non enim habenda ratio eſt quod aliquando coacti ab Antiocho, id videantur egiſſe, ut habet ſecundus Machabæorum (c) his verbis: *Ducebantur autem cum amara neceſſitate in die natalis Regis ad ſacrificia: & cum Liberi ſacra celebrarentur, cogebantur hedera coronati Libero circuire.* Nam longe aliud eſt id quod ajunt, ex præſcripto legis ipſorum facere eos ſemper conſueviſſe; aliud, ad id invitos eſſe aliquando coactos ab hoſte.

(a) *Plutarch. ſympoſ. lib. 4. quæſt. 5.*

Gentiles de rebus Judæorum multa falſa.

(b) *Tacit. lib. 5. hiſtor.*

(c) *Macch. 6.*

Et

dicitur, non cum anno Chriſti XXXI. ut Keplerus & Petavius putarunt; ſed cum anno ejuſdem Eræ XXIX. conjungendus, quamcumque ſupputationem Phlegon ſecutus fuerit: Africanum enim Olympiadem ab eo expreſſam modo ſibi ſolito numeraſſe non dubitandum.

XII. Eodem, quo Africanus modo, Auctor anonymus, qui Chronicon edidit ab orbe condito ad annum XIII. Alexandri Severi, quod extat tomo II. Antiq. Lect. Caniſii, in putandis Olympiadibus utitur. Ait enim: *Sunt omnium Olympiades uſque ad annum XIII. Alexandri Cæſaris Olympiades CCLIII. quæ ſunt anni mille duodecim.* Annus XIII. Alexandri Severi incipit menſe Martio anni Eræ Chriſtianæ CCXXXIV. Periodi vero Græco-Romanæ 5727. quo Chriſti & Periodi Græco-Romanæ anno inchoatur annus ſecundus Olympiadis CCLIII. juxta communem ſupputationem, annus vero Olympiadicus milleſimus decimus. Quare Anonymus ille non Olympiadem communem, ſed Africanam uſurpat. Quod ex eo certum redditur, quod ſi præfatos annos Olympiadicos mille duodecim addas anno Periodi Græco-Romanæ 4715. qui Olympiadem Africanam immediate præceſſit, pervenies ad annum ejuſdem Periodi 5727. Includit itaque ultimum terminum Auctor ille anonymus, nempe annum Alexandri Severi XIII. & annum tertium Olympiadis CCLIII. quod & ex anno Incarnationis conſtat: addit enim, eum annum eſſe CCVI. *a Paſſione*. Anno Eræ noſtræ XXIX. quo Chriſtum paſſum credidit, adde CCVI. perveniesque ad annum Chriſti CCXXXIV. ſed ea additio anno XXVIII. fieri debet, ne annus XXIX. qui numerari debet, excludatur: qua in re Viros doctos aliquando errare deprehendo. Keplerus itaque in Eclogis Chronicis pag. 124. perperam præfato loco utitur ad probandum, Auctorem anonymum exiſtimaſſe Chriſtum anno Eræ noſtræ XXXI. paſſum. Perperam etiam Marcus Antonius Capellus libello de Cœna Domini contendit, Cenſorinum lib. de Die natali cap. 21. docere, ſe Opus abſolviſſe anno Chriſti CCXXXVII. annumque II. Olympiadis CCXCIV. cum anno Juliano XL. in quo annus tantum tertius Olympiadis communis CCXCIII. inchoatur, connectere; idque auctoritate memorati Chronici, cujus Olympiades ſupputandi rationem ignorabat. Eodem nodo irretitus Petavius fuit lib. 12. de Doctrina Temp. cap. 6. ut enim Capellum, præfatum locum Anonymi afferentem, confutet, aliud non reſpondet, quam ab Auctore Chronici certiſſime erratum eſſe, non advertens, hunc Olympiadem Africanam, non vero communem adhibere. Petavius lib. 12 de Doct. Temp. cap. 21. de illo Solis defectu loquens ait: *Nunc illud reſpondeant velim, qui Phlegontis teſtimonio nos oppugnant, ecquid Africanum, Euſebium, Hieronymum, Phlegontis libros legiſſe putent. Quod quia de Africano ſaltem negare non poſſunt, dicant porro quid in illis judicii fuiſſe cenſeant, ſi cum apud Phlegontem obſervaſſent horribilem Solis eclipſim anno IV. Olympiadis CCII. contigiſſe, & eam eſſe vellent, quæ moriente Chriſto contra naturæ ordinem apparuiſſet, atque idipſum Ethnici illius auctoritate ſuaderent; ſi hanc, inquam, non anno illi, quo iſte ſcripſerat, ſed alteri tribuiſſent, ſat inſanos illos arbitrentur. Quamobrem ne tantum ſtuporis antiquis illis Patribus affingatur, propemodum fateri neceſſe eſt, Africani verba a Librariis fuiſſe corrupta.* At cum Africani verba facilem habeant explicationem, Librarii hoc in loco non culpandi.

Modus peculiaris Olympiadas putandi hactenus non animadverſus.

XIII. Sed gravis adhuc circa Olympiadis Phlegonteæ annum difficultas reſtat. Africanus enim apud Syncellum pag. 308. modo dicit, eclipſim accidiſſe anno II. Olympiadis CCII. modo anno IV. ejuſdem Olympiadis. In Chronico etiam Euſebii ad annum Abrahami 2047. legitur: *Phlegon Olympiadum egregius ſupputator in 13. libro dicit: Quarto autem anno CCII. Olympiadis magna & excellens inter omnes, quæ ante eum acciderant, defectio Solis facta*, &c. Immo ipſe Euſebius in eo Chronico eam non anno II. aut IV. ejuſdem Olympiadis, ſed III. illigavit, ſicuti & Chriſti Paſſionem. Ad hanc difficultatem Keplerus & Petavius laudati reſpondent, locum illum Chronici Euſebiani (Fragmentum enim Africani apud Syncellum non legerant, aut ad difficultatem animum non adverterant) corruptum eſſe, & loco τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς σβ' Ὀλυμπιάδος, uti ſcripſerat Euſebius, Anagnoſten Hieronymi legiſſe, τῷ δ', hoc eſt, *anno IV.* licet ſcriptum eſſet, *anno II.* Verum mendum non in anno, ſed in Olympiade cubat. Africanus enim, ut in re graviſſima ab omnibus intelligeretur, utramque Olympiades ſupputandi rationem uſurpavit; cumque annus tunc quartus ducenteſimæ primæ Olym-

Olympiades mendoſe expreſſæ in Euſebio & in Africano.

CHRISTI 34. — TIBERII IMP. 18.

CLIII. De vite aurea.

Et quod ad vitem auream in templo repertam spectat: ut hac etiam calumnia eosdem liberemus: ex multis Tacitus hanc potuit de Judæis concepisse opinionem, & in primis, quod (ut Josephus (*a*) est auctor) Pompejus Magnus donatam sibi vitem auream ab Aristobulo Rege Judæorum, ut rem magni pretii posuit in templo Jovis Capitolini, inscriptione ejus qui donaverat consignatam, quam se legisse, cum Romæ esset, testatur Strabo Cappadox, ex quo Josephus accepit: donum plane quod a Bacchi cultoribus solet offerri. Insuper quod dicit vitem auream in templo repertam: idem Josephus (*b*) addit alibi, in superliminari portæ templi, cui primum velum erat appensum, vitem itidem fuisse auratam, mira arte fabrefactam, tantæ magnitudinis, ut botri ejus hominis æquarent staturam. Nec prætermittimus dicere de mensa illa aurea, egregio Ptolemæi Philadelphi dono, in qua etiam ex auro & gemmis vitis & hedera & ornamentum ejus composita erant, quæ ab eodem Rege in templum missa, fuit Deo dicata, ut Josephus (*c*) & Aristeas (*d*) testantur. His igitur decepti Gentiles, de Judæis, quod colerent Bacchum, falso opinati sunt. Quin etiam ob tam exactum cultum & diligens studium diei sabbati, quod ab Ethnicis Saturno dicatus esset, perperam quidam existimarunt Judæos eumdem Deum colere, quod & Tacitus (*e*) asseverat: omittimus dicere de Varrone (*f*), qui existimavit Judæos Jovem colere: sunt & alia multa a Gentilibus excogitata, quæ quidem Josephus singulatim in Apionem agens refellit: de quibus & nos alias oportunius.

(*a*) *Joseph. antiq. lib.* 14. *c.* 5.
(*b*) *Joseph. antiq. lib.* 15. *c.* 14. *& de bel. Jud. lib.* 6. *c.* 6.
(*c*) *Joseph. antiq. lib.* 12. *cap.* 2.
(*d*) *Arist. de* 72. *interpr.*
(*e*) *Tacit. Annal. lib.* 22.
(*f*) *Aug. de cons. Evang. lib.* 1. *cap.* 22. *& de Civit. Dei lib.* 6. *c.* 6. *& lib.* 7. *cap.* 5.

CLIV. Augustini verborum sensus.

Sed ut tandem ad Cœnam puram, cujus gratia est suscepta narratio, redeamus: sicut Judæis nefas sabbato jejunare, ita etiam jejunare solitos qualibet sexta die, nusquam reperitur. Quamobrem omnis cessare videtur ratio, quod jejunii causa, sexta sabbati appellata sit Cœna pura. Alius ergo verborum Augustini requirendus est sensus; quem illum esse verum atque germanum non dubitamus asserere, qui ex aliis ejusdem auctoris scriptis accipitur. Dicimus igitur Augustinum eo loco voces illas Parasceven, & Cœnam puram, nequaquam ea significatione sumpsisse, ut sextam diem cujuslibet hebdomadis significare voluerit, sed parasceven Paschæ: nempe diem qui Pascha præcedit, secundum eam sententiam, qua aliqui dicerent, Judæos eo anno Pascha sabbato celebrasse, ac proinde sextam

lympiadis communis curreret, eam etiam numerationem amplexus est, scripsitque σα Ὀλυμπιάδος, non vero σβ Ὀλυμπιάδος, id est, *anno quarto* Olympiadis ducentesimæ *p-imæ*, non vero Olympiadis ducentesimæ *secundæ*. Quod ex eo patet, quod in Fragmento apud Syncellum pag. 324. idem Africanus habet: *Anni ab Adam condito ad Christi adventum & ejus Resurrectionem* 5531. *colliguntur. A qua temporis epocha ad Olympiadem* CCL. *anni* CXCII. *intercurrunt*. Is annus mundi 5531. secundum Alexandrinos, quos sequitur Africanus, absolvitur mense Martio anni Eræ vulgaris XXIX. quo & Passionem Christi Africanus consignat. Olympias ducentesima quinquagesima incipit anno Eræ Dionysianæ CCXXI. qui annus est Olympiadicus DCCCCXCVII. annus vero quartus Olympiadis CCI. est annus Olympiadicus DCCCIV. Unde si DCCCIII. addas annos illos CXCII. pervenies ad Olympiadem CCL. Numerat itaque ibidem Africanus Olympiades modo communi & ordinario; aliter non anni CXCII. sed CXCIV. a Passione Christi ad Olympiadem CCL. fluxissent. Et quod ita intelligendus sit Africanus, liquet ex iis, quæ habet Syncellus pag. 212. ubi ait, ducentesimam quinquagesimam Olympiadem incidere in Consulatum *Grati Severiani, & Seleuci Consulum creatorum, ad vulgarem annum mundi* 5723. *ut auctor est Africanus, qui Antonini Augusti fuit tertius*. Ubi vides Africanum initium Olympiadis CCL. anno Christi Dionysiano CCXXI. Grati & Seleuci Consulatu notato consignare, sicuti opinio communis solet. Quod si Africanus modo sibi proprio de ea Olympiade loqueretur, eamdem biennio antea exordiri scriberet. Sic Africanus modo dicit Christum passum anno Tiberii XV. modo anno XVI. ejusdem Imperatoris, ut annum mortis ejus magis manifestaret, ut jam dixi.

XIV. Patet itaque, Africanum, dum de eclipsi Phlegontea loquitur, scribere eam anno II. Olympiadis CCII. accidisse, utque rem magis explicaret, scripsisse postea eam contigisse anno IV. Olympiadis CCI. quæ juxta communem supputationem cum anno Christi XXIX. concurrit, progressuque temporis erratum esse a Librariis, & loco Olympiadis CCI. scriptum fuisse CCII. ac errorem illum vel ab Eusebio, vel ab Hieronymo derivatum fuisse in Chronicon Eusebianum, indeque in alios Auctores. Non absimilis error in Eusebio lib. 10. de Præparat. Ibi enim prodit, annum decimum quintum Tiberii incidere in annum quartum Olympiadis CCIII. licet annus XV. Tiberii, seu Dionysianus XXIX. concurrat cum anno primo Olympiadis CCII. juxta putationem Eusebio familiarem, qui Olympiadem communem anno uno antevertit. Quod si ibidem supputationem communem Eusebius secutus est, quod valde verosimile, dicere debuit, annum XV. Tiberii incidisse in annum quartum Olympiadis CCI. non vero CCIII. Quoad Joannem Philoponum, qui lib. 2. de Mundi creatione ait: *Harum tenebrarum meminit & Phlegon in Olympiadibus: ait enim anno secundo ducentesimæ Olympiadis contigisse eclipsim Solis, cujusmodi nulla cognita est*; nihil certi ex eo deduci potest, non solum, quia is Auctor non antiquus, cum Justino Juniore imperante floruerit, sed etiam quod pagina sequenti dicat, *anno quarto*. Porro *Olympicorum & Chronicorum Collectio* edita a Phlegonte Tralliano adhuc extabat, nono Ecclesiæ seculo, quo Photius in sua Bibliotheca cod. XCVII. se quinque illius libros legisse asserit, ex qua & aliqua decerpsit. Incertum tamen an XVI. libri, quibus ea Collectio constabat, Philoponi ætate adhuc omnes superessent. Ex eclipsi itaque, quæ Christo patiente visa, annus Passionis determinari non potest alius, quam annus Eræ Christianæ XXIX.

Annus, quo eclipsis miraculosa accidit in Auctoribus corruptus.

tam diem vere fuisse parasceven Paschæ: id quidem ipsum sensisse, ea quæ nuper dixerat in eodem commentario in Joannem tractatu centesimo decimoseptimo, facile monstrant: sed multo apertius quæ ante disseruerat, tractans eamdem quæstionem locupletius in libro tertio (a) de Consensu Evangelistarum, ad quæ ipse lectorem rejicit, hæc ipsa declarant. Siquidem narrat, una eademque die fuisse duplicis Paschæ parasceven, sed diverso tempore auspicatam; nimirum hora nona noctis Christi Paschæ cœpisse parasceven, Judæorum autem serius, eosdemque vespere ejus diei sextæ cœpisse comedere azyma: quam quidem sententiam ab aliis assertam tantum abest ut rejiceret, quin potius confirmasse videretur, cum diceret: *Quis fidelis non huic faveat solutioni quæstionis?* &c. Ex his igitur, quæ ab eo dicta superius recitavimus de parasceve & Cœna pura, non esse intelligenda de parasceve sabbati, sed Paschæ, plus certo monstratur. Sic & intelligas illud (b) Irenæi: *Parasceve, quæ dicitur Cœna pura, id est sexta feria, quam & Dominus ostendit, passus in ea.*

(a) Aug. de cons. Evang. lib. 3. cap. 13.

(b) Iren. lib. 5. cap. 23.

CLV. At licet hæc de parasceve Paschæ dicta, ex his quæ suo loco superius sunt disputata remaneant confutata; tamen non ad eam probandam sententiam sunt hæc a nobis adducta, sed ut ex verbis ejus, quid per parasceven & Cœnam puram intellexerit, appareat declaratum: nimirum Judæos appellare solitos Cœnam puram, vesperum ante Pascha, quo ipsi inciperent azyma manducare. Refellitur etiam eadem opinio de sexta die & Cœna pura, ex his quæ Tertullianus (c) scribit adversus Marcionem, ubi agens de loco illo epistolæ Pauli (d) ad Galatas: *Dies observatis, & menses, & tempora, & annos;* addit: *Et sabbata, ut opinor & Cœnas puras, & jejunia, & dies magnos.* Citat & superius (e) Judaicos Fastos, quibus ejusmodi Judaicæ observationes descriptæ essent. Si enim Cœna pura, ut ajunt, sextam quamlibet diem hebdomadis monstrat; quæ ratio erat, ut Cœnæ puræ inter dies celebres Fastis adscriberentur, cum neque jejunium, neque aliqua alia esset ea die celebritas? Eodem quoque Tertulliani loco quæ superius diximus, validius confirmantur, nimirum per Cœnam puram non esse intelligendum jejunium: quandoquidem dum post Cœnas puras addit jejunia, plane demonstrat ea ab invicem esse distincta.

(c) Tertull. adversus Marc. lib. 5. c. 4.

(d) Galat. 4.

(e) Tertull. advers. Marc. lib. 4. c. 3.

CLVI. Cum igitur ex his dictis satis appareat declaratum, per Cœnas puras nec jejunia, nec sextam diem significari: reliquum est ut cum Augustino dicamus, Judæos per Cœnam puram intelligere consuevisse Paschæ parasceven, quando ad vesperam primo azyma comedebant, dignam ob celebrem solemnitatem, quæ scriptis consignaretur in Fastis. Sed quod spectat ad nomen: sic Cœnam puram esse nominatam discimus, quod puro pane iidem ipsi puri vesci soliti essent: per fermentum enim quicquid esset impurum significari, satis admonet Paulus (f) dum ad Corinthios scribens, hæc ait: *Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi.* Significans nimirum idem esse azymos, quod puros: idque amplius declarans, mox subdit: *Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & veritatis.* Ut merito ab his Cœna pura dici soleret, quæ gereret typum absolutissimæ puritatis. Sed de Cœna pura esto jam finis.

(f) 1. Cor. 5.

CLVII. His igitur de anno, mense, & die dictis, quibus Christus Dominus summus omnium rerum opifex crucifixus est: non putamus aut lectori injucundum, aut ab instituto alienum, nonnihil & de hora diei illius salutiferi attigisse. Evangelistarum (g) testimonio exploratum habetur, cruci affixum fuisse Dominum ante horam sextam: nam postquam crucifixus est, ab hora sexta usque ad horam nonam factæ sunt tenebræ. Marcus item hora sexta tenebras factas esse super universam terram affirmat, qui & ait crucifixum Christum hora tertia: cui cum adversari videatur Joannes Evangelista, quod dicat fuisse horam quasi sextam, cum in eum Pilatus esset laturus sententiam; complures tam antiquorum quam recentiorum scriptorum ad has solvendas ambages desudasse cognovimus: quorum omnium singulas hic de ea re recitare sententias prætermittimus: illam tamen, quam veriorem putamus, referemus. Sicut igitur apud Judæos nox in quatuor vigilias, ita dies in quatuor horas seu stationes dividebatur, sed diversimode quoque id effici (h) quidam volunt, dividentes in hunc modum, dicentesque a diluculo usque ad horam diei tertiam exclusive, ut ajunt, horam esse Primam: Secunda a tertia usque ad horam diei sextam dicebatur ab iis hora Tertia, eo quod a tertia initium sumpsisset. Tertiam vero partem eam, quæ ab hora sexta usque ad nonam progrederetur, Sextam nuncupabant, quod similiter ab hora sexta inchoaretur: Quartam denique incipientem a nona, & usque ad solis occasum perdurantem, Nonam itidem seu Vesperam dixere.

(g) Matth. 27. Marc. 15. Luc. 23. Joan. 19.

De hora Passionis.

(h) Cor. Jans. Concord. cap. 142. & alii.

CLVIII. Alii vero & melius, ut nobis videtur, hanc inierunt rationem numerandi quatuor illas diei partes, quas volunt esse æquales, ut singulæ trium horarum spatio constituantur, eædemque non a principio, sed a fine nomen accipiant; sicque

Divisio diei secundum Judæos.

que prima pars diei illa, a mane usque ad tertiam horam producta, Tertia diceretur: Secunda, quæ ad sextam horam diei perveniens, Sexta nominaretur: Tertia vero pars diei, usque ad nonam horam deducta, Nona appellaretur: Quarta, quæ usque ad noctem durans, Vespera nuncuparetur. Quam quidem sententiam ut veriorem amplectimur, quam & Petri (a) Apostoli auctoritate firmamus: sic enim in Actis loquitur: *Non enim, sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia.* Sane quidem si (ut illi volunt) hora Tertia producebatur usque ad Sextam; quid adeo mirum & inusitatum significasset Petrus, illos non esse ebrios, eo quod esset hora diei Tertia, cum jam pransos esse ea hora quæ terminaretur ad Sextam, potuisse, non sit dubium? Unde cum ad defensionem illorum, quod ebrii non essent, Petrus, eo quod tunc esset hora diei Tertia, in argumentum deducat; manifestissime significat, horam diei Tertiam esse terminum partis primæ diei, nec tertiæ horæ fines excedere.

(a) Act. 2.

CLIX. Consensio Evangelistarum. Quod igitur Joannes ait, fuisse horam quasi Sextam, cum Pilatus in Christum sententiam jam proxime dicturus esset, sic accipiendum est, ut ultima hora primæ diei partis, quæ Tertia dicta est, jam cœpta esset, & proxime jam inchoanda foret secunda pars diei, quæ Sexta est nominata: sicque merito ab Evangelista dictum fuisse tunc horam quasi Sextam, nondum videlicet Tertia absoluta: ac ita eamdem novissimam horam primæ partis diei fuisse terminum ejus jam desinentis, & secundæ partis, quæ Sexta dicta est, jam proxime incipientis: qua ipsa hora Dominus noster a Pilato sententiam mortis accepit, ac paulo post cruci affixus est. Nec absurdum, si quod horæ Tertiæ proximum erat, Marcus eidem tribuerit horæ Tertiæ, cum id loquendi usus obtinuerit, multaque suppetant de his exempla. Nec quis, puto, dixerit, scrupulosa quadam circumscriptione per singulos suos punctos enumeratas horas Evangelistas posuisse, sed potius communi quadam loquendi consuetudine; quod sæpe alias in descriptione temporum fecisse videntur, cum iidem & interdum hyperbolice locuti esse noscantur.

CLX. Ex his igitur dicimus, hora Tertia in Christum esse prolatam sententiam a Pilato, quam illi ejus necis sitibundi ac famelici Judæi repente exequendam curantes, ac sibi ipsis satisfacientes, continuo nulla interjecta mora, nisi quam opus exigeret, per Gentiles eum cruci affixerunt: quo sic in cruce pendente, jamque facta hora Sexta, vel appropinquante (quod ait Lucas) tenebræ factæ sunt usque ad horam Nonam. Sed quod ipse dicit, fere hora Sexta; Marcus & Matthæus absque ulla distinctione dixerunt, hora Sexta, ut ex his cognoscas, Evangelistas in conscribendis horis, horologium non habuisse præ manibus, ut per sua puncta singulas horas distinguere potuissent, sed de horis scripsisse quod tunc opinati essent. De singulis horis passionis Christi Ignatius, qui eo vixit tempore, hæc ait, scribens ad Trallianos: *Hora Tertia sententiam accepit a Pilato, permittente id Patre: hora Sexta crucifixus est, Nona expiravit, ante Solis occasum sepultus est.* Hæc ipse, quæ secundum dictas quatuor horarum seu diei partes enumeratas, sunt accipienda. In quatuor enim partes, sicut noctem (ut paulo ante diximus) in quatuor vigilias, diem dividi solere, auctor est Censorinus (b): eamdemque fuisse consuetudinem apud Hebræos, ex divina Scriptura, colligitur, ubi de dictis quatuor horis frequens habetur mentio, perraro de cæteris. Videasque eamdem rem expressam in parabola a Matthæo (c) recitata de patrefamilias conducente operarios in vineam, qui dicitur exiisse primo mane ad eos conducendos, hora Tertia, Sexta, Nona, & Undecima; quasi insinuare velit id factum per omnes horas: mane enim ponitur tamquam diei principium, & undecima tamquam hora novissima operandi, cum Duodecima claudatur dies. Porro dictæ horæ egregiis Domini operibus consecratæ, ab Apostolis observatæ, ad posteros sacris precum officiis transmissæ esse noscuntur, ut docent Tertullianns in libro de jejunio, Cyprianus de oratione Dominica, Chrysostomus (d) demum ad populum Antiochenum, & alii plures. Sed hæc alias fusius.

(b) Censor. de die natal. c. 10.

(c) Matt. 20.

(d) Chrys. ad pop. Antioch. homil. 59.

CLXI. Quod insuper ad ritus Christianæ religionis spectat: constat quidem non solum sextam diem passione Dominica consecratam, in honore habitam, sed & feriam quartam, itemque ipsam totam hebdomadam, quam Majorem, ob grandia in ea operata mysteria, sive Pœnosam, ob Christi dolores in ea perlatos, majores nostri dicere consueverunt; quam etiam in dolore & lacrymis mœrentes in memoriam pœnarum quas pro nobis Christus Dominus subiit, ex traditione Apostolica Christiani transigere soliti sunt. Est harum observationum locuples testis S. Epiphanius, (e) dum ait: *A quo vero non assensum est in omnibus orbis terrarum regionibus, quod quarta & pro sabbato jejunium est in Ecclesia decretum? Si vero etiam oportet constitutionem Apostolorum proferre, quo modo illi decreverunt quarta & prosabbato jejunium per omnia, excepta Pentecoste, & sex diebus Paschatis, quomodo præcipiunt nihil omnino accipere, quam panem & salem*

(e) Epiph. hær. 75.

lem & aquam, &c. Et de jejunio Majoris hebdomadæ idem superius agens adversus eosdem Aerianos hæreticos, sic in illos invehitur: *In diebus autem Paschatis, quando apud nos fiunt humi dormitationes, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigiliæ, ac jejunia, & omnes animarum salutes per sanctas afflictiones: ipsi a summo mane opsonantur, ridentes ac subsannantes eos qui sanctum hunc cultum hebdomadis Paschatis perficiunt.* Et alibi: (*a*) *Per sex dies ipsius Paschatis, omnes populi in siccorum esu perseverant, pane, inquam, & sale, & aqua tunc utentes ad vesperam.* Ibidem etiam repetit de jejunio quartæ & sextæ feriæ. Eadem apud Clementem (*b*) leguntur. Huic simile erat jejunium, quod Tertullianus Græca voce ξηροφαγίαν appellare consuevit, de quo adversus (*c*) Psychicos agens, hæc ait: *Arguunt nos, quod jejunia propria custodiamus, quod stationem plerumque ad vesperam perducamus, quod etiam xerophagias observemus, siccantes cibum ab omni carne & jurulentia, & uvidioribus quoque pomis: ne quid vinositatis edamus, vel potemus.* Idemque inferius ab Apostolorum temporibus ξηροφαγίας fuisse in usu testatur. Habes ejusdem ferme generis jejunium expressum apud Philonem, (*d*) dum agit de Essæis, quos fuisse Christianos, & Marci discipulos, Hieronymus (*e*) est opinatus: ipse igitur dum de eorum agit jejunio, hæc ait: *In mensa cibus ille sacratissimus panis fermentatus, cum sale apponitur & hyssopo, ob reverentiam mensæ dedicatæ in templi vestibulo: nam & in ea solent apponi panes cum sale, absque condimento alio, sed panes non fermentati.*

(*a*) Epiph. Comp.
(*b*) Clem. const. lib. 5. c. 19.
(*c*) Tertul. adver. Psychicos c. 1. & 9.
(*d*) Philo de vita contemplativa.
(*e*) Hier. de scrip. Eccles. in Philon.

CLXII. De Jejuniis ob Christi Passionem susceptis.

De eodem jejunio Majoris hebdomadæ hæc scribit Dionysius Episcopus Alexandrinus in epistola canonica ad Basilidem: *Alii quidem, vel omnes sex jejuniorum dies transmittunt jejuni permanentes, alii duos, alii tres, alii quatuor, alii nullum. Et iis quidem qui in illis transmittendis valde laboraverunt, ignoscendum est, quod celerius gustent. Si qui autem non modo transmissis, sed ne jejunatis quidem, vel etiam in delicatis opiparisque conviviis consumptis præcedentibus quatuor diebus, ad duos, eosque solos extremos dies cum venerint, illis a se cibo non gustato, transmissis parasceve & sabbato, magnum quid & egregium se facturos existimant, si ad auroram usque permanserint: non existimo eos ex æquo certamen subiisse cum his, qui se pluribus diebus prius exercuerant.* Hæc (*f*) Dionysius: qui & eam fuisse in Ecclesia consuetudinem narrat, Fideles nequaquam solvere solitos jejunium magni sabbati, nisi ad eam horam sequentis noctis, qua Christus resurrexisse crederetur. Est admiratione dignum, adeo religiosum ac sacrum habitum esse ejusmodi quod Pascha præcedit jejunium, ut & Reges illud implere pro viribus non prætermiserint. Procopius (*g*) enim hæc testatur de Justiniano Imperatore: *Omnibus*, inquit, *illis diebus, qui Paschalem solemnitatem præcedunt, jejunio addictus, duram quamdam vitam egit, nedum Regi alienam, sed neque privato alicui aliquo modo acceptabilem. Per dies abstinebat: summo mane itidem e lecto consurgens, Reipublicæ invigilavit, cujus negotia verbo & opere pertractans, matutinum, meridianum, & non minus nocturnum tempus implevit: nam in seram noctem lectum petens, mox surrexit, quasi plumarum pertæsus. Cibi appetens, vinum, panem, & alia id genus cibaria abesse voluit, brassicam solum & agrestes herbas longo tempore sale & aceto maceratas edebat; potus aqua erat sola; neque his ad saturitatem utebatur, sed petitum cibum paulisper degustatum mox dimisit, non eo sumpto quod naturæ satis erat.* Hæc Procopius.

(*f*) Dionys. c. 1. in fin. apud Theod. Balsam.
(*g*) Procop. de ædif. Justin. Imp.

CLXIII. De jejunio quartæ & sextæ Feriæ.

Cæterum non majorem tantum hebdomadam, in memoriam passionis Christi, ejusmodi cum abstinentia & carnis afflictione transigere consueverunt majores nostri: sed & cæteris diebus, quos diximus, cujusque hebdomadæ, nempe feria quarta & sexta, quod in illa de morte Christi sit initum consilium, & in ista fuerit affixus cruci, jejunare. Extat de eo non solum Apostolicus (*h*) canon, & Clementis (*i*) nomine edita constitutio, sed & expressum habetur S. Ignatii (*k*) testimonium, quo his verbis tam religiosam observationem inculcat: *Quartis & sextis feriis jejunare non negligatis, ciborum reliquias pauperibus largientes*, &c. De his hæc etiam Clemens Alexandrinus (*l*): *Novit*, Christianus scilicet, *ænigmata jejunii quoque horum dierum, quarti inquam, & sexti; ille quidem Mercurii, hic vero Veneris.* Hæc ille, qui jejunii ænigmata appellat mysticam allusionem, cujus causa eadem ipsa jejunia celebrantur; quam Augustinus, (*m*) ad Casulanum scribens, his verbis tradit: *Cur autem quarta & sexta maxime jejunet Ecclesia, illa ratio reddi videtur, quod considerato Evangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgo quartam feriam vocant, concilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Judæi. Intermisso autem uno die, cujus vespera Dominus Pascha cum discipulis manducavit, qui finis fuit ejus diei quem vocamus quintam sabbati, deinde traditus est ea nocte, quæ jam ad sextam sabbati, qui dies passionis ejus manifestus est, pertinebat.* Et paulo post: *Hoc ergo die*, quinto scilicet, *intermisso, passus est Dominus, quod nullus ambigit, sexta*

(*h*) Can. Apostol. 68.
(*i*) Clem. const. lib. c. 16. & c. ult. & lib. 7. c. 22.
(*k*) Ign. epist. ad Philip.
(*l*) Clem. Alex. Strom. lib. 7.
(*m*) Aug. ad Casul. epist. 86. prope finem.

sexta sabbati: qua propter & ipsa sexta recte jejunio deputatur: jejunia quippe humilitatem significant. Hucusque Augustinus. Meminerunt præterea horum dierum jejunii Origenes (*a*), Tertullianus (*b*), & alii. Ex quibus omnibus tum hic tum superius a nobis enarratis, satis perspectum exploratumque habetur, non tantum loca, sed tempora, dies & horas, & quælibet sacratissima passionis Christi instrumenta, in tantæ rei memoriam magno venerationis cultu fuisse semper a Fidelibus celebrata. Jam vero ad cætera quæ sunt historiæ Evangelicæ, quæ horum causa liqueramus, redeamus.

(a) Orig. in Levit. c. 20. homil. 10. in fin. (b) Tert. advers. Psychicos.

CLXIV. *Cum transisset* (*c*) *sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Jacobi, & Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum. Et valde mane una sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto jam Sole.* Hæc Marcus. Condire aromatibus corpora defunctorum, ab Ægyptiis Judæos esse mutuatos, Auctor est Tacitus (*d*): illi enim per quadraginta dies ejusmodi unctiones iterare consueverunt. Unde de Patriarchæ Jacob corpore sic in Ægypto condito hæc leguntur in Genesi (*e*): *Præcepit Joseph servis suis medicis, ut aromatibus condirent patrem. Quibus jussa explentibus, transierunt quadraginta dies: iste quippe mos erat cadaverum conditorum.* Ea etenim arte Ægyptii ita siccabant cadavera defunctorum, ut quasi ænea redderent, quæ & lingua sua Gabaras appellabant, ut tradit S. Augustinus (*f*). Hinc cum idem mos ad Hebræos transisset, ut dictum est; non satis illis fuit unctum semel corpus Jesu sepelivisse; quin & ut iterum ungerent, emerunt aromata, ac ad sepulcrum festinis passibus properarunt: *Quo cum pervenissent diluculo*, ait Matthæus, (*g*) *terræmotus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cælo, & accedens revolvit lapidem, & sedebat super eum.* Cum adhuc autem in itinere essent, nec ad sepulcrum pervenissent, dicebant (inquit Marcus *h*): *Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti? Cumque pervenissent, inspicientes invenerunt revolutum lapidem; erat quippe magnus valde. Et introeuntes in monumentum viderunt juvenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt, qui dicit illis: Nolite expavescere: Jesum quæritis Nazarenum crucifixum: surrexit, non est hic; ecce locus ubi posuerunt eum.* Hæc Marcus. His consentientia, eademque pluribus de apparitione Angeli scribit Matthæus: Lucas (*i*) vero duos tradit apparuisse Angelos: sed non ob id, quod quæ alii tacuerunt, unus expresserit, contrarii inter se fuisse dicendi sunt.

(c) Marc. 16. (d) Tacit. Annal. lib. 21. (e) Genes. 50. (f) Aug. serm. 120. de divers. c. 21. (g) Matth. 28. (h) Marc. 16. (i) Luc. 24.

CLXV. Sed magna in eo apparet contradictio, dum Marcus, (*k*) Lucas, & Joannes dicunt dictas mulieres venisse mane ad monumentum; unus Matthæus contrarium videtur affirmare, dum non mane, sed *Vespere*, inquit, *sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulcrum. Et ecce terræmotus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cælo.* Antiquiores Ecclesiæ scriptores in ea sententia fuisse videntur, ut per vesperam sabbati, nox ipsa intelligeretur; sic Dionysius (*l*) Alexandrinus, sic Augustinus, (*m*) sic & apud sextam Synodum in canone nonagesimo, & alios complures, qui per illud, Vespere sabbati, tempus post mediam noctem acceperunt. S. Hieronymus non semel, sed sæpius mulieres illas cucurrisse & recurrisse sedulæ visitationis officio existimavit, sicque & vespere abiisse, & mane rediisse ad monumentum. Sed has omnes interpretationes Matthæi textus minime pati posse videtur; dum quod ait, in illarum adventu terræmotum factum esse magnum, & Angelum locutum esse mulieribus: plane demonstrat mane id factum esse, non vespere præcedente, vel post summam noctem. Augetur ex eo etiam difficultas, quod sibi ipsi contraria proferre videatur idem Evangelista, dum de vespere agens, lucescere eam ait in prima sabbati: cum si de vespere communi usu loquendi intellexisset, obtenebrescere potius quam lucescere in diem primam sabbati dicere debuisset. Sed esto (quod ait Cornelius (*n*) Jansenius, qui cæterorum recitat & rejicit sententias) idem esse clarescere in prima sabbati, quod inchoari primam sabbati, sicut & Lucas (*o*) de pridie ejus diei agens vespere, sic dicit: *Et dies erat parasceves, & sabbatum illucescebat*: tamen negare, quod dicit Evangelista, venisse mulieres videre sepulcrum, sed tantum tunc emisse aromata, certe vim infert litteræ, & negare compellit Evangelistam, quod alioquin profitetur expresse, tunc scilicet venisse mulieres videre sepulcrum, tuncque terræmotum factum esse magnum, & Angelum apparuisse, locutumque esse mulieribus.

(k) Marc. 16. Luc. 24. Joan. 20. (l) Dionys. Alex. in epist. ad Basil. Habetur apud Theod. Bal. (m) Aug. de consen. Evang. lib. 3. (n) Cornel. Jans. Concord. Evang. c. 145. (o) Luc. 23.

CLXVI. Exquirendus igitur ejus historiæ, quam Matthæus recitat, sensus est, quomodo idem sit vesperum lucescere in prima sabbati; quod alii dicunt fuisse valde mane, ut ait Marcus (*p*), vel valde diluculo, ut tradit Lucas (*q*), seu quod scribit Joannes (*r*) mane, cum adhuc tenebræ essent. Sane quidem est locus perdifficilis, & qui sedulum postulet exactumque studium, cum & in eo non parum fatigata fuerint doctissimorum virorum ingenia: quorum diversarum opinionum illa nobis magis persuadetur, quam scribit S. Hieronymus (*s*) ad Hedibiam ubi post multa

(p) Marc. 16. (q) Luc. 24. (r) Joann. 20. (s) Hier. epist. 150. quæst. 4.

Hieronymi sententia.

ta hæc ait: *Mihi quidem videtur, Evangelistam Matthæum, qui Evangelium Hebraico sermone conscripsit, non tam vespere dixisse, quam sero; & eum qui verba interpretatus est, verbi ambiguitate deceptum, non sero interpretatum esse, sed vespere: sicque quod superius ait, Vespere sabbati, sero sabbati intelligendum, hoc est, appropinquante jam luce sequentis diei. Similem huic dicendi usum sæpe divina Scriptura usurpat, ut vesperam accipiat aliquando non pro ultima diei parte, sed pro eo quod novissimum tempus dicimus; sic in Psalmo (a): Convertentur ad vesperam.* Et in Job (b). *Quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperam: & cum te consumptum putaveris, orieris ut lucifer.* Sicque illud: *Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati*, idem esse, ac si diceretur, ultima hora, quæ lucescit in prima sabbati.

(a) Psal. 58. (b) Job. 11.

CLXVII. Nova Auctoris sententia.

At nos in eam opinionem adducimur, ut existimemus Matthæum Evangelistam non de vespere, hoc est, ultima diei parte, intellexisse, sed de stella sic dicta: quæ cum eadem sit cum ea quæ mane ante Solem oriatur, ob idque Lucifer dicta, ut Plinius, (c) & Hyginius (d) & alii testantur; tamen unico nomine ab antiquis Latinis, ut Plauto, (e) & Varrone, (f) Vesperugo appellata reperitur, ut notat Augustinus, (g) eamdemque ab Homero dictam ἕσπερον ait: a Pharisæis vero, qui nomina planetarum ex Græca astronomia in Hebraicam linguam transtulerunt, Seruha Lued, esse appellatam, Epiphanius (h) tradit. De ipsa itaque stella credimus Evangelistam Matthæum intellexisse; atque dixisse, mulieres venisse ad sepulcrum ortu stellæ ejus diei, quæ lucescit in prima sabbati: interpretem vero non curasse aliam ejusdem nominis distinctionem, cum præsertim additamento illorum verborum, *Quæ lucescit in prima sabbati*, eam satis expressam esse existimaret. Hæc si accipiamus, mox omnis de ea re quæstio ac controversia conquiescet: sin minus, certe quantumlibet quis Evangelistæ verba distorqueat, quo Matthæum cum cæteris consentientem in omnibus reddat, haudquaquam ex sententia efficiet, nec æque omnibus in omnibus satisfaciet. Cæterum hæc nostra sic afferimus, ut eruditorum arbitrio diligentiori examine expendantur. Certe quidem his quæ diximus, nihil certius atque verius quod pertinet ad historicam conciliationem, dici posse videtur. In hujusmodi enim difficultatibus, ex conjecturis interdum, præsertim iis quæ ita verisimiles sunt ut veritatem ipsam quodammodo necessario præseferant, magna solet ad indagandam veritatem accessio fieri.

(c) Plin. lib.2. cap. 8. (d) Hygin. lib.2. (e) Plaut. in Autularia. (f) Varro de ling. Lat. lib.6. (g) Aug. de Civit. Dei lib.21. cap. 8. (h) Epiph. lib.1. hæres.16.

CLXVIII. ☞ Scimus his objectum, quod Græcus Matthæi interpres ex Hebræo non transtulit ἕσπερον sed per ὀψὲ vertit adverbium, quod numquam significat stellam matutinam. Sed dico quod Græcus textus cujus fidei sit, nisi collato cum Hebræo originali affirmare non possumus, nec tute asserere, an ille ipse sit, quem se transtulisse S. Hieronymus in commentariis in Matthæum tradit, cum idem ipse dicat de Scriptoribus Ecclesiasticis Matthæi Evangelium, jam ante ab alio nescio quo in Græcum fuisse translatum. Cæterum cum est controversia in textu Latino Evangelii Matthæi, non provocandum est ad textum Græcum, ex sententia ejusdem S. Hieronymi, qui id testatur in præfatione ad Damasum in quatuor Evangelia, ubi cum agit de Matthæi Evangelio hæc ait: *Hoc certe cum in nostro sermone discordat, & in diversos rivulorum tramites ducit, uno de fonte quærendum est;* Hebraico textu scilicet, quem extitisse suo tempore, & a se descriptum testatur in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis. Ipse igitur qui ex fonte Hebraico textum Matthæi Latinum emendavit, non dixit sero, sed vespere. At si ista non placent, sequendum in his præ cæteris interpretibus proponimus Maldonatum ☜. At de his satis.

Evangelii Matth. textus latinus Græco præferendus.

CLXIX. (i) Marc. 16.

Quod vero Marcus (i) dicat: *Et valde mane una sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto jam Sole:* non recedimus ab interpretatione majorum: Dionysius enim Alexandrinus ad Basilidem scribens sic explicat: *Valde enim mane hic quoque dixit, quod idem sit ac summo diluculo; & subjunxit: Orto jam Sole. Profectio quidem & iter earum summo diluculo, & valde mane incepit; in itinere autem, & circa monumentum moram traxerunt usque ad ortum Solis.* Hæc Dionysius, quem complures alii secuti sunt, licet & alii aliter explicarint. Omnium vero (ut tandem dubiorum solutionibus finem imponamus) omnium, inquam, Evangelistarum testimonio expressum cum sit, ea ipsa nocte quæ clarescit in prima sabbati, Dominum a mortuis surrexisse: quotanam hora potissimum surrexerit, accuratius exquirendum putamus. Ambiguitas quidem dictorum verborum Matthæi Evangelistæ, quibus dicit, vespere quæ lucescit in prima sabbati, mulieres adiisse sepulcrum, quando & de resurrectione Domini certiores sunt redditæ, quamplurimos tenuit suspensos animo, ut aliquid de ea re affirmare non auderent. Unde Gregorius Nyssenus hæc ait (k): *Neque enim sacri Evangelii scriptores vel vespere sabbatorum, vel majori parte noctis præterita, vel diluculo rursus, vel post Solis radii emersum, resurrexisse Dominum dixerunt. Sic enim contrarietas esset, si unum factum, non uno, sed diversis temporibus acci-*

De Resurrectionis hora.

(k) Greg. Nyss. de resurr. orat. 2.

accidisse, scriptores memoriæ prodidissent: sed mulieres, scripserunt, alio tempore ad sepulcrum venisse; omnes similiter audisse ab Angelis de Salvatore: Surrexit, non est hic; non adjecto quando: quasi in illa divina nocte absque controversia, & in hoc omnibus consentientibus, factum sit, & Dominus surrexerit; nemo autem horam notaverit, quæ omnibus ignota erat, præterquam Deo, qui resurrexit; & Patri, qui ita cognoscit Filium, sicut cognitus est a Filio, tum Spiritui sancto, qui omnia scrutatur. Hæc Gregorius.

CLXX. Porro cum ea nocte omnes Dominum resurrexisse testentur, tamen id ante noctis dimidium accidisse, asserere velle, temerarium admodum esse antiquiores Patres existimarunt; inter quos Dionysius (*a*) Alexandrinus ea ratione jejunium sabbati, quod solvi non licebat olim, nisi transacto mœroris tempore, quo Dominus resurrexisse crederetur, ne ante noctis dimidium solveretur, admonuit; idemque de Romanæ Ecclesiæ consuetudine hæc ait: *Qui enim Romæ sunt fratres, ut ajunt, gallum expectant: innuens quidem ejus Ecclesiæ fuisse opinionem, in primo gallicinio Dominum surrexisse.* Verum id non sic accipiendum, ut ea potissimum hora Dominum Jesum Christum surrexisse Romana Ecclesia professa sit, sed quod a media nocte dies sit solita numerare: quod etiam Orientales facere consueverunt, ut canon (*b*) sextæ Synodi indicat, & Theodorus, cum ait: *Qui sunt religiosiores; toto sabbato usque ad horam sextam noctis in ecclesia assident, & hora sexta divinis sacramentis communicantes, panem & aquam gustant, fortasse autem & modicum vini: septima autem hora matutinas psalmodias audientes, quando etiam Christus resurrexisse dicitur, domum suam revertuntur, magni Dominici sacrorum celebrationem expectantes. Quod autem a septima hora noctis, quæ est ante Dominicam, incipiat dies Dominicus, manifestum est, eo quod ortus Solis sive diei illuminatio est a septima hora noctis quæ eum præcessit, &c.* In hoc consensisse cæteros Græcorum auctores, testatur Euthymius (*c*), Hieronymus (*d*) etiam disputando idem affirmat, Dominum nostrum scilicet medio noctis tempore surrexisse.

(*a*) Dionys. Alex. epist. can. ad Basil. cap. 1.

Post mediam noctem Resurrectio.

(*b*) Sexta Synod. cap. 90. ibid. Theod. Balf.

(*c*) Euthym. in Matth.

(*d*) Hier. ad Hedib. epist. 150. quæst. 3.

CLXXI. Verum Romana Ecclesia expresse absque aliqua ambiguitate profiteri videtur, Dominum nostrum surrexisse Dominico die diluculo, dum sacro hymno in Ecclesiasticis officiis Paschali tempore sic canit:

Auroræ Tempore Resurrectio.

Aurora lucis rutilat,
Cœlum laudibus intonat,
Mundus exultans jubilat,
Gemens infernus ululat:
Cum Rex ille fortissimus,
Mortis confractis viribus,
Pede conculcans tartara,
Solvit a pœna miseros.
Ille qui clausus lapide,
Custoditur sub milite,
Triumphans pompa nobili,
Victor surgit de funere.

Quin & ipse antiquus Ritualis, qui Ordo Romanus inscribitur, liber hæc habet: *In vigilia Resurrectionis Domini, ante mediam noctem populus non est dimittendus de ecclesia, juxta canonum sanctiones. In ipsa nocte, matutina luce rumpente tenebras, surgentes in ecclesiam veniant, & mutua charitate se invicem obsculantes dicant: Surrexit Dominus de sepulcro.* Hæc ibi: quæ cum non medio noctis tempore; sed mane diluculo esse facienda dicantur; eo sane tempore Dominum surrexisse, eadem significare videtur Ecclesia. Id quidem & Marcus (*e*) Evangelista expresse testari videtur, cum ait: *Surgens autem Jesus mane, prima sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ.*

(*e*) Marc. 16.

Cæterum qui de media nocte id firmare conati sunt, diversa interpunctione illum textum legi voluerunt, nempe ut diceret: *Surgens autem, mane prima sabbati apparuit, &c.* Verum germanam esse primam lectionem, ac prorsus veriorem, S. Ignatius (*f*) qui (ut diximus ante) Christi sæculo vixit, omnimode persuadet, dum scribens ad Trallianos hæc ait: *Illucescente Dominico die, resurrexit ex mortuis, juxta id quod dixerat: Sicut* (*g*) *Jonas fuit in ventre ceti tres dies & tres noctes. Complectitur itaque parasceve passionem, sabbatum sepulturam, Dominicus dies resurrectionem.* Hæc Ignatius; qui & paulo ante intra triduum eum resurrexisse testatur. Augustinus (*h*) etiam resurrexisse Dominum mane diluculo profitetur, & alii quamplurimi. CLXXII.

(*f*) Ign. ep. 15. Germana lectio.

(*g*) Matt. 12.

(*h*) Aug. in Psal. 58. prope fin. & lib. 4. de Trin.

Quomodo vero secundum Domini sententiam, quam nuper citatam vidimus ab Ignatio, sicut Jonas in ventre ceti, tribus diebus totidemque noctibus Christus manserit in sepulcro, perquiramus. Quod ad tres dies pertinet, solutam ab Ignatio habes quæstionem, nimirum quod vespere feriæ sextæ, toto sabbato, & parte diei Dominici Dominus manserit in sepultura: quod apud omnes tam antiquos quam recentiores scriptores Ecclesiasticos est in confesso; unius enim qui ab his discrepat, de quo paulo inferius agemus, non putamus habendam esse rationem. Quod vero ad tres spectat noctes: cum plures de ea re scripserint, & alii alias diversasque rationes inierint: complures penuria temporis eo usque progressi sunt, LXXIII.

ut

ut trium horarum spatium, quo eclipsi illa admiranda dies est conversus in tenebras, in noctis unius numerum receperint. Fuit & quidam (*a*) affirmare ausus, tribus diebus & noctibus expletis Christum in sepulcro fuisse: qui totam Ecclesiæ œconomiam invertit, dum vel Christum non esse passum feria sexta, vel non surrexisse die Dominico, vel rursus hebdomadam illam non ex septem, sed octo diebus conflatam esse, probare nititur. Sed apage ejusmodi fabulosum commentum, nec diutius aures Ecclesiæ Dei pulset. Unus nobis quasi instar omnium sit Ignatius, qui (ut ipse scribit, & Hieronymus (*b*) testatur) Christum in carne vidit: quem vel mentitum esse, vel istæc ignorasse, religio sit dicere. Non parum certe interest, in veritate historica disquirenda, auctorum, qui res gestas scripserunt, quo vixerint tempore, cujusve fuerint eruditionis atque existimationis, habere rationem; potissimumque, si hujusmodi scriptores rerum perspectarum, ac eorum ætate editarum, pietatem & virtutem cum doctrina & veritate conjunxerint: ut plane digni sint, quibus fides integra adhibeatur; soli sint, quibus cæteri assentiantur; soli denique sint, quibus reliqui quæ sciverint, vel scripserint, tamquam ab iis accepta, referant. At sane talis est noster Ignatius, omnibus numeris absolutissimus, qui a se visa pene omnia, veraque prosequitur. Ipse equidem est, in quo nihil amplius desiderari posse videatur: ut merito eumdem præ cæteris auscultemus, & quæ ab eo scripta sunt, amplectamur, atque cæteris anteponamus. Certe nihil jam ulterius dicendum esset de his tribus in sepulcro peractis a Christo noctibus (præsertim cum non sit præsentis instituti longiorem de iis instituere disputationem) si Ignatium tamquam divinum oraculum omnes audirent. Verum quia infinitis prope chartis hæc scripta sunt, eoque argumento complures editi commentarii reperiuntur, hæcque etiam recentiorum sunt scriptis aucta: rem ipsam perpaucis attingemus.

(*a*) *Paul. Middel. in Paul. lib. 1. c. 2. & lib. 2. c. 2.*

Ignatii Auctoritas.

(*b*) *Hieron. de script. Eccl. in Ignat.*

CLXXIV Inter alios Scriptores veteres, quos recensere omittimus, Isidorus (*c*) Pelusiota, Joannis Chrysostomi discipulus, clarissimus suorum temporum scriptor, de eadem quæstione iterum consultus, solutiones plures afferens, copiose disseruit: quarum quæ cæteris præstare videntur, in medium afferemus. Ad Timotheum enim Lectorem scribens, in primis hæc ait: *Is igitur qui se Jonæ typum expressurum receperat, cum eum exacte nosset, quippe qui etiam Jonæ adesset, cum in profundum præceps ageretur, atque e profundo ejiceretur, eum quoque haud dubie explevit; tanto nimirum temporis spatio in sepulcro commoratus, quanto Jonas in ceti ventre*; ea enim mensura tres illos dies ac noctes mensus est, ut sicut ille, non tres integros dies totidemque perfectas noctes, sed ex illis duobus extremis partem permanserit, ut ait, in corde terræ. Idem rursus ad Theognostum (*d*) scribens, eamdemque iniens rationem, satis impletum esse tempus demonstrat, cum ea in sepulcro mora tres dies ac noctes attigerit: declaratque loquendi usu frequenter accidere, ut quod vel extrema ejus diei hora contigerit, id ea die factum describatur. Sic igitur hac ratione stabilita, vult Dominum ex tribus diebus medium tam die quam nocte integrum absolvisse, ex duobus vero extremis tam diem quam noctem participasse. Sed qua ratione, id accuratius perspiciendum est.

(*c*) *Isidor. lib. 1. epist. 114.*

Isidori assertio.

(*d*) *Isidor. lib. 1. epist. 112.*

In primis enim quod ad tres noctes pertinet: si secundum communem usum Hebræorum, quo a media nocte diem auspicabantur, & in sequentem mediam noctem producebant, diem accipiamus: de tribus noctibus nulla est difficultas: siquidem mediæ diei noctem integram, extremorum autem dierum singulorum noctem mediam numerabimus: dierum vero primæ dimidium, secundæ integrum, tertiæ vero diluculum recensendo: nam (quod diximus ex Ignatio, illucescente Dominico die Dominum resurrexisse) tres utique dies constituemus. Qui vero putarunt Dominum media nocte surrexisse, aliam inierunt numeri rationem: ut sic de duobus diebus extremis triduum illud participaverit, & medium incluserit, ut tamen nullam putaverint diei vel noctis habendam esse rationem; sed satis esse, si dierum extremorum, diei vel noctis aliquam partem inclusissent. Addit his Isidorus (*e*), exemplo resurrectionis Dominicæ obtinuisse usum in Ecclesia, ut sic tertia die defuncti ageretur memoria, ut tamen dies numerando, unus tantummodo integer haberetur, duorum vero solummodo partes: nam ait: *Sic autem nos quoque eorum, qui mortem obeunt, memoriam celebrare consuevimus. Quacumque hora diei quispiam vitam cum morte commutarit, postero dumtaxat die interjecto, altero post die tertianum ipsius diem agimus*. Hæc Isidorus. CLXXV.

(*e*) *Isidor. lib. 1. ep. 114.*

CLXXVI Qui & ad tollendam de tribus diebus expletis objectionem; tertia utique die, non post tres dies, se Dominum fore resurrecturum prædixisse, ait, vel cum dixit apud Matthæum (*f*), & Lucam (*g*): *Oportet filium hominis multa pati, & tertia die resurgere*: vel cum apud Joannem (*h*) ad Judæos ait: *Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*. Hæc cum dixerit ipse Dominus, non est quod quis Marcum (*i*) reprehendere jure possit, quod a cæteris discrepans, cum prædicta refert, dicat: *Et post tres dies resur-*

(*f*) *Matt. 16.*
(*g*) *Luc. 9.*
(*h*) *Joan. 2.*
(*i*) *Marc. 8.*

Objectio ex Marco.

surgere. Sicut nec calumniæ Judæos arguimus, quod dixerunt ad Pilatum: (*a*) *Domine recordati sumus quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam*: nam non eadem ipsa verba Christi iidem retulerunt, sed quod usitato loquendi more, quod faciendum dicitur tertia die, id post tres dies, nimirum inchoatos, agendum æque diceretur. Ad quam rem indicandam, illud sit in exemplum, quod cum lege divina (*b*) mandetur; ut die octavo circumcidatur infantulus: tamen Lucas (*c*) post dies octo circumcisum Jesum fuisse, his ait: *Postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer*; consummatos ait dies octo, cum scilicet advenisset jam dies octavus, quo ex legis præscripto Jesus erat circumcidendus: sicque, quod illi dixerunt: *Post tres dies*; usitato dicendi more, postquam tertius dies advenisset, debet intelligi. At nec illud aliter Judæos accepisse, vel significare voluisse, quæ mox addiderunt, satis significant: *Jube*, inquiunt, *custodiri sepulcrum usque in diem tertium*; & non utique post diem tertium, vel ultra diem tertium. Sed de his satis.

(*a*) Matt. 27.
(*b*) Levit 12.
(*c*) Luc. 2.

CLXXVII. Firmata sententia. Firma igitur stabilisque his paucis sententia maneat, tribus diebus, totidemque noctibus (quod ipse prædixerat) Christum Dominum in sepulcro mansisse, ac Dominica denique die diluculo surrexisse. In cujus tantæ rei memoriam, ac gratiarum actionem, ipsa prima dies, qua Dominus resurrexit, Dominica est appellata, non ab aliis, quam ab ipsis Apostolis: nam & Joannes Evangelista de eadem die sic dicta meminit in Apocalypsi: necnon Ignatius, & alii Apostolorum temporibus proximi: eamque celebrandam statuerunt, non anniversario revoluto tantum mensium orbe, sed cujuslibet hebdomadis eadem prima recurrente die. At jam historiam prosequamur.

CLXXVIII. Cum igitur Angelus de resurrectione Christi admonuisset mulieres, quæ venerant ad sepulcrum, hæc insuper verba subintulit (*d*): *Sed ite, dicite discipulis ejus, & Petro, quia præcedet vos in Galilæam: ibi eum videbitis, sicut dixit vobis*. Hæc Angelus; qui Petrum potissimum nominasse tum ob primatum, quem inter cæteros a Domino fuerat consecutus, tum vero ut eum mœrore ac dolore prostratum erigeret, ac sublevaret, existimatur. Quantumlibet enim Christum Petrus negasset, tamen eum non ob eam causam a primatu excidisse, idem Christus pluribus demonstravit: prius etenim ipsi, quam cuipiam Apostolorum, apparuisse, testimonio Pauli Apostoli affirmari posse videtur; immo & pro constanti ac certo id Ambrosius (*e*) habuit, cum ait: *Sicut ex mulieribus Mariæ, & aliæ Mariæ Magdalenæ, ita ex viris Petro visus est primo mane; & Paulus sic ait: Resurrexit tertia die secundum Scripturas, & visus est Cephæ. Et ideo Marcus specialiter induxit juvenem mandantem, ut Petro & discipulis dicerent mulieres, quia surrexit Dominus. Petrus ergo solus vidit Dominum, alibi cum Joanne, alibi solus, ubique tamen impiger currit, ubique aut solus, aut primus*. Hæc Ambrosius. Sed quam amplioribus privilegiis a Domino, postquam resurrexit, Petrus sit auctus, suis locis inferius dicemus.

(*d*) Marc. 16.
Christus prius Petro quam cæteris Apostolis visus.
(*e*) Ambros. in Luc. lib. 10. in cap. 24.

CLXXIX. Christus primum omnium Mariæ visus. Porro quamvis non omnia, quæ a Christo sunt gesta, Evangelistæ memoriæ Fidelium commendarint: tamen vetus traditio per manus majorum, ac per subsequentia sæcula ad posteros dilapsa testatur, eumdem Dominum nostrum apparuisse primum omnium sanctissimæ genitrici Mariæ: quod nemo pius, puto, negarit. Quod insuper eodem fere tempore & Jacobo, qui frater ipsius dictus est, apparuerit, ex Evangelio Matthæi, quo Nazaræi utebantur, hæc Hieronymus (*f*) recitat, dum prius ait: *Evangelium quoque, quod appellatur secundum Hebræos, & a me nuper in Græcum Latinumque sermonem translatum est, quo & Origenes sæpe utitur, post resurrectionem Salvatoris refert: Dominus autem cum dedisset sindonem servo sacerdotis, ivit ad Jacobum, & apparuit ei. Juraverat enim Jacobus se non comesturum panem ab illa hora qua biberat calicem Domini, donec videret eum resurgentem a mortuis. Rursumque post paululum: Afferte, ait Dominus, mensam & Panem. Statimque additur: Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & post dedit Jacobo Justo, & dixit ei: Frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit filius hominis a dormientibus*. Hactenus ex dicto Evangelio Nazaræorum Hieronymus; qui cum non excipiat de apocrypho (ut de aliis assolet) se ejusdem historiæ fidem haud impugnasse demonstrat.

(*f*) Hier. de script. Ecclef. in Jacobo cap. 2.

CLXXX. His visis, Evangelicam cœptam persequamur historiam: quæ licet ab Evangelistis diverse referatur, dum quod unus vel alius tacuit, non defuerit alius exprimendo: tamen neque hac de causa quis rem propius spectans, contrarietatem esse aliquam affirmarit. Hieronymus (*g*), & Græci nonnulli, non semel easdem mulieres, de quibus jam supra sed iterum atque iterum eadem die ad sepulcrum venisse testantur, multasque idem Hieronymus (*h*) ad Hedibiam scribens objectionibus affert solutiones: sed in illis certe admirati sumus vehementer, ac proinde dubitavimus num idem ipse sit auctor quod ibidem non vereatur in discrimen adducere ultimum caput Evangelii S. Mar-

(*g*) Hier. in Matt. ult. & epist. 150. ad Hedib. quæst. 4. in fine.
(*h*) Hieron. epist. ad. Hedib. quæst. 3. 4. 5. 6. 7.

S. Marci, dum sic ait: *Hujus quæstionis duplex est solutio: aut enim non recipimus Marci testimonium, quod in raris fertur Evangeliis, omnibus Græciæ libris pene hoc capitulum in fine non habentibus, &c.* Equidem cum Marcus Romæ, Latinis (ut utar verbis Gregorii Nazianzeni *a*) & Latine (ut dicemus) scripserit Evangelium; si diversa essent ejusdem exemplaria, nostri potius quam Græcorum auscultandi fuissent. Cæterum capitulum illud ultimum Marci, non tantum ab antiquioribus Latinorum Tertulliano, Cypriano, & aliis, sed a Græcis ipsis frequenter citatum invenies. At ne in singulis recensendis, ab instituto longius digredientes, moram trahamus, satis idem ipse Hieronymus erit, qui sibi & omnibus satisfaciat, & de jactura ultimi capituli Marci Evangelii suspicionem purget.

(*a*) Greg. Naz. in car. de 4. Evan.

CLXXXI Nam ejus testificatione constat, tantum abesse ut eo capitulo Græci caruerint, ut illud cum additamento potius quodam legerent, quod in Latinis exemplaribus desideraretur. Reddam singula ipsius verba, quæ ejusmodi sunt, dum contra Pelagianos agit, atque illorum cunctis respondet objectionibus (*b*): *Tu dicis possibile esse omni tempore peccata vitare. In quibusdam exemplaribus, & maxime in Græcis codicibus juxta Marcum* (*c*) *in fine ejus Evangelii sic scribitur: Postea cum accubuissent undecim, apparuit eis Jesus, & exprobravit incredulitatem, & duritiam cordis eorum, quia iis qui viderant eum resurgentem non crediderunt. Et illi satisfaciebant, dicentes: Sæculum istud iniquitatis & incredulitatis substantia est, quæ non sinit per immundos spiritus veri Dei apprehendi virtutem: idcirco jam nunc revela justitiam tuam.* Hæc ibi: ex quibus patet, Græcorum codices non tantum eo ultimo capitulo non caruisse, sed dicto additamento auctos esse: quod cum Manichæorum sapiat hæresim, ut qui mundi substantiam a malo principio esse dicerent, ab aliquo illorum esse superadditum, facile conjectamus. Aliquos codices divinæ Scripturæ ab illis fuisse depravatos, aliosque loco illorum suppositos, cum de his agemus suo loco, non reticebimus: quamobrem Dei Ecclesiam ad instar Latinorum correxisse Græcorum exemplaria, certum est. In hæc vero digressi sumus ne tanti Patris testimonio fides capituli illius Marci vacillet, & infirmum animum suspicio pulset: consultiusque dicendum esse putamus, Hieronymum (si tamen ille ipse est) ut humana fert infirmitas, memoria lapsum, quam Evangelicam veritatem in discrimen adducendam: & pro eo quod dicere debuisset, in Græcis codicibus Marci ultimum caput quibusdam auctum reperiri, illud ipsum in eis desiderari dixisse: vel ipsum posterioribus scriptis corrigere voluisse priora: citatus enim liber contra Pelagianos ultimo loco ab eo scriptus est, ut suo tempore dicturi sumus. Hæc quidem omnia si comperta satisque explorata habuisset quidam (*d*) ex recentioribus, nequaquam adeo temere in re tanta Catholico homine indignam tulisset sententiam, dicens ultimum Marci capitulum non esse solidæ auctoritatis ad firmandam fidem. Atque de his satis; ad omissa festinemus.

(*b*) Hier. advers. Pelag. lib. 2.
(*c*) Marc. 16.
(*d*) Cajetan. vide Xyst. Senen. biblioth. lib. 6. cap. 132.

CLXXXII. Non igitur una tantum Maria Magdalena, quam nominat Joannes (*e*), nec altera solum Maria, quam recenset Matthæus (*f*) venerunt ad monumentum, sed & Salome, quam inter alias numerat Marcus (*g*), atque etiam omnes quæ secutæ fuerant Jesum a Galilæa, ut post dictas, Joanna uxor Chusæ procuratoris Herodis, ac cæteræ, ut tradit Lucas (*h*), quæ cum eis erant, quarum ignorantur nomina. In Ordine Romano, ex majorum puto traditione, additur & Martha, dum sic antiphona canitur: *Maria & Martha cum venissent ad monumentum, Angeli splendentes apparuerunt, dicentes: Quem quæritis viventem cum mortuis.* Hæ igitur omnes, sicut in passione Domini fuerant una in Calvariæ monte, ita & ad monumentum eodem pietatis officio accurrerunt, nec (quod alii putant) diversæ diversis temporibus ejusmodi visitationis officium exhibuere, ut egregia concinnatione in sua Concordia Cornelius (*i*) Jansenius monstrat, cætera vero relinquimus Interpretibus. *Tum ergo illæ redeuntes, ut acceperant ab Angelo, hæc quæ viderant, properarunt nunciare discipulis; & quæ prior inter eas nominabatur Maria Magdalene, ea primum* (*k*) *Simoni Petro & Joanni narravit: qui avulsi a cæteris, præ gaudio cucurrerunt ad monumentum. Joannes cum pervenisset citius Petro, non tamen introivit, sed inclinans se vidit linteamina. Petrus vero cum venit, introivit in monumentum, & vidit,* (*inquit Joannes*) *linteamina posita, & sudarium, quod fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum. Tunc ergo introivit & ille discipulus, qui venerat prius ad monumentum; & vidit, & credidit.*

(*e*) Joan. 20.
(*f*) Mat. 28.
(*g*) Marc. 16.
(*h*) Luc. 22. 23.
(*i*) Cor. Jans. Concord. c. 145.
Petrus & Joannes currunt ad monumentum.
(*k*) Joan. 20.

CLXXXIII. De sepulcro Domini. Ad elucidationem rerum gestarum ab Apostolis ac mulieribus in sepulcro, conducere magnopere arbitramur, si quale fuerit sepulcrum Domini, tum ex antiquioribus, tum ex his qui ad sancta loca invisenda Hierosolymam sunt peregrinati, qui & hæc memoriæ commendarunt, adducamus in medium. Sed ante hæc omnia illud admonemus, moris fuisse Judæis (quod & superius diximus) in spe-

speluncis habere sepulcra excavata. Constat de Abraham (*a*) ad sepeliendam Saram, emisse ab Ephron Hethæo speluncam duplicem: cæteros Hebræorum, quibus divitiarum facultas suppeteret, id ipsum facere solitos, argumento sunt ea quæ Epiphanius (*b*) narrat his verbis: *Ducunt miserum adolescentem post occasum Solis in propinquas tumbas; sepulcra enim sic appellantur; speluncæ videlicet in petris effossæ atque constructæ*,&c. Qualis igitur fuerit spelunca, in qua Dominus Salvator noster sepultus est, difficile est ex his quæ recentiores scripsere assequi: nam ex nobilibus murorum structuris, aliisque superadditis ornamentis, prima illa speluncæ forma est penitus mutata, ut recte quidem S. Cyrillus (*c*) Hierosolymorum Episcopus, qui claruit temporibus Constantii Imperatoris, testatur his verbis: *Et unde resurget Salvator? Dicit in Canticis canticorum. Surge, propera amica mea. Et in sequentibus: In foraminibus petræ. Foramen petræ dicit id quod tunc ante ostium Salvatoris monumenti erat foramen ex eadem petra, sicut hic esse solet ante monumentum excisum. Nunc enim non apparet; quoniam erasum est vestibulum, propter præsentem ornatum. Nam ante hunc regalem ornatum & apparatum, sepulcri vestibulum erat ante petram: Sed ubi est petra quæ habuit vestibulum? Numquid in his quæ sunt circa civitatem posita, aut circum muros, aut circa monumenta? & utrum in antiquis muris est, aut in his qui posterius facti sunt antemuralibus? Dicitur in Canticis: In caverna maceriæ habentis petras.* Hæc Cyrillus de vestibulo, quod in spelunca erat ante sepulcrum Domini positum, quod ob ornatum ecclesiæ desuper structæ fuisse demolitum testatur.

(*a*) Genes. 23.
(*b*) Epiph. contra Ebion. hær. 30.
(*c*) Cyrill. Hierosol. catech. 14.

CLXXXIV. Cæterum locus ipse sepulturæ Domini qui excisus erat in petra, integer permansisse cognoscitur; testantibus id omnibus qui de locis sanctis commentarios edidere; quorum prior ex iis qui extant, est ille ab Adamnano (*d*) conscriptus, quem Beda redegit in compendium, qua de causa nos nomine Bedæ citare consuevimus. In eo igitur (*e*) libro, ubi describitur ecclesia in Occidentali parte Calvariæ montis erecta, hæc de Domini sepulcro narrantur: *Hujus in medio monumentum Domini rotundum in petra excisum est, cujus culmen extrinsecus stans homo manu contingere potest, ab Oriente habens introitum: cui lapis ille maximus appositus est, quod intrinsecus ferramentorum vestigia usque ad præsens ostendunt: nam extrinsecus usque ad culminis summitatem totum marmoreum tectum est; summum vero culmen auro ornatum, auream magnam gestat crucem. In hujus ergo monumenti Aquilonari parte sepulcrum Domini in eadem petra excisum, longitudinis septem pedum, trium mensura palmorum, pavimento altius imminet, introitum habens a latere Meridiano; ubi die noctuque duodecim lampades ardent, quatuor intra sepulcrum, octo super in margine dextro; lapis qui ad ostium monumenti positus erat, nunc fissus est: cujus pars minor quadratum altare ante ostium nihilominus ejusdem monumenti stat; major in Orientali ejusdem loco quadrangulum aliud altare sub linteaminibus extat. Color autem ejusdem monumenti & sepulcri, albo & rubicundo permixtus videtur.* Hactenus Beda ex Adamnano, quæ aliis (*f*) in locis recitat iterum. Qui vero recentius eadem invisit loca atque descripsit (*g*), his in omnibus æque consentit; nisi diceret ante speluncam Dominici sepulcri aliam esse cryptam ejusdem magnitudinis & figuræ, solo pariete intermedio segregatam; & ad hanc primo descendi, ex qua per ostium intermedii parietis pervenitur ad speluncam Dominici sepulcri; quod ostium clausum fuisse dicit, quando mulieres tempore resurrectionis dicebant ad invicem: *Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti?* Sed quoniam cum de his agitur, antiquioribus potius standum est, cum multa tempore posteriori mutari potuerint: unam tantum speluncam fuisse, qua sepulcrum Christi contineretur, ex Bedæ descriptione apparet, eamque medio postea constructo pariete fuisse divisam: sicque ostium lapide clausum, non fuisse illud quod apertum extat in pariete, sed quod in ingressu ejus speluncæ, quam Beda secundum Evangelistas appellat monumentum, ab Orientali parte positum erat, cui, inquit, lapis ille maximus superpositus erat.

(*d*) Beda de gest. Ang. lib. 5. c. 16.
(*e*) Beda de locis sanctis c. 2.
De situ Sepulcri.
(*f*) Beda de gest. Ang. lib. 5. c. 17. & in Marc. c. ultimo.
(*g*) Burchard. de locis sanctis.

Ex his igitur omnibus hæc brevi quadam summa perstringimus; nimirum fuisse in parte Occidentali Calvariæ montis speluncam in petra excisam, eamque peramplam in modum vestibuli, quæ aliam intus contineret specum; rursumque intra eam excisum fuisse sepulcrum Domini. Porro vestibulum, primam ipsam speluncam, extruendæ ecclesiæ causa (ut vidimus ex Cyrillo) fuisse demolitam constat, lapidemque illum prægrandem nonnisi secundæ speluncæ, quam Evangelistæ & Beda appellant monumentum, fuisse ostio superpositum. Quod ergo dicit Joannes (*h*) de se ipso, primum venisse ad monumentum, sed non introisse; verum cum se inclinasset, vidisse linteamina; sic accipias: ipsum in speluncam primam ingressum, ad secundam pervenisse, sed in eam non introisse, verum ex ostio illius inspexisse, & sepulcrum Domini, quod erat in ejusdem speluncæ parte CLXXXV.

(*h*) Joan. 20.
Elucidantur loca Evangelistarum.

parte Aquilonari, apertum tamen a Meridie, intuitum esse, in eoque posita linteamina conspexisse. Quod insuper dicit Lucas (a): *Petrus procumbens vidit linteamina sola posita*, & Joannes de se refert, quod cum se inclinasset, viderit linteamina; illud quod est dictum demonstrat, nimirum locum sepulturæ Domini deorsum positum, tribus tantum palmis a pavimento altius excisum fuisse, nec nisi accuruum ac deorsum inclinatum quempiam illud intus a sinistris positum inspicere valuisse. Ex his insuper facile quis accipiet, quid sit quod dicunt Evangelistæ, mulieres ingressas esse in monumentum, & Angelum dixisse: *Venite, & videte locum, ubi positus erat Dominus*: & quod ingressæ non invenerunt corpus Domini: quid sit insuper quod addit Joannes, dicens: *Maria stabat ad monumentum foris, plorans: dum ergo fleret, inclinavit se, & prospexit in monumentum: & vidit duos Angelos in albis, sedentes unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu*: ut ex his videas, etiam si quis foris staret, nec monumentum ingrederetur, dum tamen se inclinans per ostium aspiceret monumenti, sepulcrum Domini satis videre potuisse. At hæc de his sufficiant in præsentiarum: pergamus reliqua recensere.

(a) Luc. 24.

CLXXXVI. Cum ergo Maria ad monumentum plorans persisteret, apparuit ei Dominus quasi hortulanus: quam cum nomine appellasset, ipsa eum agnovit: describit hæc (b) Joannes pluribus, Marcus vero his tantummodo verbis (c): *Surgens autem Jesus mane prima sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ, de qua ejecerat septem dæmonia*. Hæc facta esse cum constet in monumento, relatione Joannis, primumque omnium Magdalenæ apparuisse testetur Marcus; plane constat hanc apparitionem fuisse distinctam ab ea quam scribit Matthæus his verbis: (d) *Ecce Jesus occurrit illis, dicens: Avete. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum. Tunc ait illis Jesus: Nolite timere; ite nuntiate fratribus meis ut eant in Galilæam, ibi me videbunt*: sicque satis liquet, non tantum Mariam Magdalenam, sed & cæteras mulieres illas jam secundo ad sepulcrum Domini rediisse. *Cum illæ igitur* (e) *abiissent*, inquit Matthæus, *Ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, & nuntiaverunt Principibus sacerdotum omnia, quæ facta fuerant. Et congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes: Dicite quia discipuli ejus nocte venerunt, & furati sunt eum, nobis dormientibus. Et si hoc auditum fuerit a Præside, nos suadebimus ei, & securos vos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud Judæos, usque in hodiernum diem*. Hæc Matthæus.

(b) Joan. 20. (c) Marc. 16. (d) Matt. 28. (e) Matt. 28.

His minime discrepantia, immo consentientia, & uberius enarrata ex vetustioribus monumentis Metaphrastes (f) in rebus gestis sancti Longini Centurionis martyris recitat in hunc modum, incipiens a sepulcri custodia: *Postquam*, inquit, *sepulturæ mandatum fuit vivificum Christi corpus; Longino Centurioni rursum jussit Pilatus Vitæ sepulcrum tueri custodia militari. Et ille quidem fecit quod erat imperatum, etsi esset ejusmodi cum Pilato sententiæ, ut jam didicimus. Cum autem peractum esset magnum mysterium resurrectionis, & milites miracula, quæ erant majora quam ut ea caperet humana cogitatio, Principibus sacerdotum & presbyteris Judaici cœtus annuntiassent: hoc illi ignominiam & dedecus sibi afferre existimantes, & miraculum volentes extinguere, pecuniis persuaserunt militibus ut calumniarentur Christi resurrectionem. Illi igitur ad Pilatum accedentes, falsam esse dixerunt resurrectionem. Verum non sic Longinus, sed mendacii quidem fuit præclarus confutator: verax enim testis veritatis, ut qui non sustinuerit calumniari Christum, tamquam furto subreptum; sed lingua & mente libera eum verum esse Deum prædicavit, & e mortuis esse excitatum affirmavit. Quo factum est ut & ipse Pilatus, & Judæorum synagogæ Principes, invidiam qua prius movebantur in Christum, & quem in eum animo concipiebant furorem, eum nunc in Longinum transferrent, ei adeo irascentes, ut quicquid pateretur Longinus, existimarent eum non satis daturum esse pœnarum. Hinc ea res devenit ad aures Longini, & eorum ira fuit ei significata. Quapropter magis volens abjici cum Christo, quam habitare in tabernaculis Judæorum; cum veste & cingulo dignitatis, ipsam quoque simul quamprimum exuit militiam: & acceptis duobus militibus, qui habebant eumdem zelum pro Christo & veritate, declinat cum populo congressionem, & cum Deo solo & secum versatur. Nec multum intercessit temporis, relictis Hierosolymis, venit in Cappadociam præco simul & Apostolus Christi admirabilium operum, & quæ sunt præter opinionem cum duobus illis militibus effecta*. Hucusque de confessione Longini. Quomodo vero, agentibus Judæis apud Tiberium adversus Longinum, jussus sit a Pilato teneri ac duci, idem auctor pluribus narrat. CLXXXVII

(f) Metaphr. 15. Mart. Lip. tom. 6. Sur. tom. 2.

Rursus vero (quod ad eumdem Centurionem & milites pertinet) illud recensere minime prætermittimus, quod de Joseph ab Arimathia, qui (ut habent Evangelistæ g) audacter ingressus ad Pi- CLXXXVIII.

(g) Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Joann. 19.

De Josepho ab Arimathia. (a) Greg. Turon histor. lib. 1. c. 21. Pilatum petiit corpus Jesu, & sepelivit in monumento suo novo, quod exciderat in petra, his verbis refert Gregorius Turonensis (a), nonnisi ex Actis, ut, ait, Pilati ad Tiberium Romam transmissis: *Apprehensus*, inquit, *& Joseph, qui eum aromatibus conditum in suo monumento recondidit, in cellam includitur, & ab ipsis sacerdotum Principibus custoditur, majorem in eum habentes sævitiam (ut Gesta Pilati ad Tiberium missa referunt) quam in ipsum Dominum, cum illi a militibus, hic a sacerdotibus custodiretur. Sed resurgente Domino, custodibus visione Angelica territis, cum non inveniretur in tumulo: nocte parietes de cellula, in qua Joseph tenebatur, suspenduntur in sublimi; ipse vero de custodia, absolvente Angelo, liberatur, parietibus restitutis in locum suum. Cumque Pontifices militibus exprobrarent, & sanctum corpus ab iisdem instanter requirerent; dicunt eis milites: Reddite vos Joseph, & nos reddimus Christum: sed, ut verum cognovimus, nec vos benefactorem Dei, nec nos filium Dei reddere nunc valemus. Tum illis confutatis, milites ab hac accusatione liberantur.* Hæc Gregorius, quæ & in pseudoevangelio nomine Nicodemi scripto recitata habentur: qualia autem sint ea omnia, fides apud auctores remaneat; nos vero sic ponimus, ne quæ ab antiquis sunt enarrata, inconsulte prætermisisse videamur. Lector itaque boni consulat; & quod monet Paulus, omnia probet, & quod bonum est teneat.

CLXXXIX. (b) Marc. 16. Luc. 24. De duobus discipulis euntibus Emmauntem. Rursus (b) eadem die Dominus noster duobus discipulis (horum alter Cleophas dictus est, nomen vero alterius silentio prætermittitur) euntibus Emmauntem, & in via de his quæ acciderant Hierosolymis, sermonem habentibus apparuit, sed vultu diverso, ita ut non cognosceretur ab illis: qui tamen divinis Scripturis ab eo explicatis sensim proficientes, die jam ad vesperam declinante, cum coegissent illum fingentem se longius ire, una cum ipsis manere; tandem recumbentem simul ad mensam cognoverunt eum: cum enim panem frangeret, & daret illis; *Oculi eorum*, inquit Lucas, *aperti sunt*. Sic vero manifeste cognitus, se confestim ab illorum visu subtraxit. Qui eadem hora surgentes, regressi Hierosolymam, quod Dominum vidissent, testati sunt. Apostoli rursum, quod apparuisset Jesus Simoni, eosdem certiores reddiderunt; hæc Lucas pluribus. Quod ad Emmauntem spectat: cum Cleopham Emmauntis fuisse indigenam testetur Hieronymus (c), jam satis liquet ipsum tædio expectationis superatum ad propria remeare voluisse. Castellum Emmauntem, quod dicit Evangelista, nobile fuisse olim oppidum constat; sed ob cæsos illic

(c) Hier. de locis Hebraicis.

Romanos milites, haud multum ante tempus a Varo Syriæ Præside crematum (d) est: quæ postea Nicopolis appellata (e), nobilis extitit civitas Palæstinæ.

(d) Joseph. antiq. lib. 17. c. 12. (e) Hier. de loc. Hebraic.

CXC. (f) Soz. Hist. lib. 5. c. 20. De Fonte Emmauntis. Ejusdem meminit Sozomenus (f); deque fonte, qui e Christi pedibus in eo ablutis virtutem medicam est consecutus, agit his verbis: *Est urbs Palæstinæ, quæ jam Nicopolis dicitur, cujus quidem tum pagi (sic enim jam tum fuit) divinus Evangeliorum liber facit mentionem, eamque Emmaus appellat. At Romani, capta Hierosolyma, & parta contra Judæos victoria, eam Nicopolim nuncupabant, nomine ex eventu belli imposito. Ante hanc urbem, prope trivium, in quo Christus, post resurrectionem a mortuis, cum Cleopha incedens, simulabat se ad alterum pagum propere contendere, est fons quidam salutaris, in quo non homines modo qui ægrotant, loti curantur; verum etiam animalia quæ variis morbis laborant. Nam ferunt Christum una cum discipulis quodam tempore e via ad fontem illum divertisse, in quo eo lavisse pedes, & aquam ex eo tempore vim medendi morbis habuisse.* Hæc Sozomenus. At quamquam Josephus (g) id naturali aquarum virtuti potius quam miraculo tribuere videatur, dum ait: *Ammaus* (est idem quod Emmaus) *si quis nomen interpretetur, aquæ calidæ vocantur: ibi enim ejusmodi fons est sanandis corporum vitiis idoneus.* Tamen cum Plinius (h) testetur Emmauntem pluribus fontibus fuisse irriguam, in aliquo ipsorum ab aliis diverso, quod scribit Sozomenus, contingere facile potuit. Sed jam ad propositam Evangelicam historiam redeamus.

(g) Joseph. de bel. Judaic. lib. 4. c. 1.

(h) Plin. nat. hist. lib. 5. c. 14.

CXCI. Alia manifestatio. (i) Luc. 24. Cum summo vespere (ut ex his quæ Lucas (i) scribit, manifeste patet) Cleophas una cum comite cognovisset Jesum in fractione panis: licet eadem hora, ut idem ait, redituri Hierosolymam inde recessissent; nonnisi in fine primæ vigiliæ noctis, tertia videlicet hora illuc pervenisse oportuit; cum constet, eodem auctore Evangelista, sexaginta stadiorum, hoc est, septem ac dimidii milliariorum fuisse illius itineris spatium. Addit Lucas: *Dum hæc loquuntur, stetit Jesus in medio eorum, & dicit eis: Pax vobis: ego sum, nolite timere. Conturbati vero, & conterriti, existimabant se spiritum videre. Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte manus meas, & pedes, quia ego ipse sum, palpate, & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Haud dubium eadem est hæc manifestatio cum illa quam Joannes (k) in hunc modum describit: *Cum ergo sero esset die illo, una sabbatorum, & fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Judæo-*

(k) Joan. 20.

dæorum: *venit Jesus*, *& stetit in medio & dixit*: *Pax vobis*. *Et cum hoc dixisset*, *ostendit eis manus*, *& latus*: ut ex his manifeste intelligas, quod factum est non ante tertiam horam noctis; Joannem dicere id accidisse sero illius diei, usualis scilicet, qui (ut superius diximus) usque ad mediam noctem extendebatur.

CXCII. Meminit hujus apparitionis proculdubio Ignatius, cujus de hac re testimonium recitat Hieronymus (*a*) his verbis: *Ego vero & post resurrectionem in carne eum vidi*, *& credo quia sit*: *& quando venit ad Petrum*, *& ad eos qui cum Petro erant*, *dixit*, *eis*: *Ecce palpate me*, *& videte*, *quia non sum dæmonium incorporale*. *Et statim tetigerunt eum*, *& crediderunt*. Hactenus verba Ignatii a Hieronymo recitata ex epistola ad Polycarpum, quæ tamen in ea quæ hodie legitur, desiderantur: verum Eusebius (*b*) eadem ex ipsomet quoque Ignatio repetit, sed ex epistola ad Smyrnenses, ubi revera ea scripta erant verba, licet tamen in recentiori editione (*c*) nonnihil mutata habeantur, fortasse quia interpres depravata nactus est exemplaria, vel alia ex causa non est assecutus: sic enim ibi legitur: *Ego vero non modo in carne venisse ipsum cognosco ex nativitate & crucifixione*; *sed & post resurrectionem scio eum in carne fuisse*, *& credo etiam nunc esse*; *& quando ad Petrum venit*, *inquit ipsis*: *Accedite*, *palpate*, *& videte quod non sum dæmonium incorporale*: *spiritus enim carnem & ossa non habet*, *quemadmodum me videtis habere*. Hæc ibi, quæ haud dubium secundum lectionem antiquam eamdemque germanam, ut Eusebius & Hieronymus legebant, restituenda sunt. Verum illa verba Domini: *Palpate*, *& videte quod non sum dæmonium incorporale*, licet in cæteris Evangelistis minime legantur, sed recte illa: *Quia spiritus carnem & ossa non habet*: legi tamen eadem ipsa in Evangelio Matthæi nomine, quod dicebatur Nazaræorum, & a se translatum esse ait, testatur ipse Hieronymus (*d*). In recentiori vero Eusebii translatione cum eadem verba desiderentur, non dicam oscitantia interpretis, sed codicis depravatione hoc accidere potuit: nam in Ruffini versione eadem ultima verba, sicut a Hieronymo posita sunt, æque recitantur; quam quidem recentiori in his merito anteponimus. Sed jam cætera prosequamur.

(*a*) Hieron. de script. Eccl. in Ignat. c. 16.

(*b*) Euseb. hist. lib. 3. c. 30.

(*c*) Tom. 1. Bibl. sanct.

(*d*) Ubi supra in Ignat.

CXCIII. Quæ subdit Lucas de Domino, quod appositum sibi cibum manducavit, & reliquias dedit discipulis, & quæ verba Domini refert; ea in novissima manifestatione contigisse, ex eo facile colligi potest, quod iis illi a Domino admonerentur, ne recederent Hierosolymis, sed illic expectarent promissum Spiritum sanctum: cum alioqui hac prima die (ut vidimus) jussi sint per mulieres (*e*) ab Angelo in Galilæam proficisci: sicque post ipsorum reditum ex Galilæa Hierosolymam ea facta esse, necesse est affirmare. Cæterum quæ post ostensionem manuum atque lateris sint secuta, ex narratione Joannis (*f*) satis aperte significantur, dum ait, Dominum post illa, pacis salutationem ingeminasse, sicque dixisse: *Pax vobis*. *Sicut misit me Pater*, *& ego mitto vos*. *Hoc cum dixisset*, *insufflavit*, *& dixit eis*: *Accipite Spiritum sanctum*: *quorum remiseritis peccata*, *remittuntur eis*: *& quorum retinueritis*, *retenta sunt*. Munere suo Christus, a Patre missus in hunc mundum (ut ait Apostolus *g*) peccatores salvos facere, jam prope perfunctus: consulturus Ecclesiæ suæ, eamdem quam ut homo accepit a Patre potestatem dimittendi peccata, per Spiritum sanctum, quem insufflationis visibili signo est impartitus, transfudit in discipulos suos, & illi in posteros succedentes sibi invicem usque ad præsentem diem. Si enim (quod habet liber Numeri *h*) auferens Deus de Spiritu qui erat in Moyse ac tradens septuaginta viris, eamdem prophetandi gratiam in illos contulit; quomodo non magis decuit Spiritum Christi in posteros propagari? Participant proculdubio Spiritum Christi, quotquot vice Christi initiantur in Ecclesia sacerdotio: qui sicut in cœna Dominica faciendi, hoc est (quod diximus etiam fusius in Notationibus ad Rom. Martyrologium) sacrificandi facultatem acceperunt, ita etiam nunc peccata dimittendi vel retinendi adepti sunt potestatem. Quod enim olim promiserat dicens: (*i*) *Quæcumque alligaveritis super terram*, *erunt ligata & in cœlo*: *& quæcumque solveritis super terram*, *erunt soluta & in cælo*; nunc impartiens illis spiritum sanctum, feliciter implet. Et cum ratum certumque sit neminem peccata dimittere nisi solum Deum: tradendo suis hanc facultatem, in quod sublime dignitatis fastigium sacerdotes novæ legis evexerit, ut in hac parte etiam super Angelos sublimaverit, facile potest intelligi. Agunt de his pluribus tum Joannes Chrysostomus (*k*), tum cæteri Orthodoxorum Patrum.

(*e*) Matt. 28.

(*f*) Joan. 20.

Spritum Sanctum Jesus suis impartitur.

(*g*) 1. Tim. 1.

(*h*) Num. 11.

(*i*) Matt. 18.

(*k*) Chrys. de dig. sacerd. & alii tum Græci tum Latini.

CXCIV. Cum igitur in horum arbitrio munus solvendi & ligandi, remittendi ac retinendi peccata hominum, a Christo Domino per Spiritum sanctum fuisse positum liquido constet: hos adeant necesse est (cum facultas subest) qui peccatorum suorum a Domino veniam consequi cupiunt. Sed quoniam eorum munus est inter peccata atque peccata distinguere, & conditionem delinquentium disquirere & examinare, & quos solvere, quosve ligare, quorum peccata remittere, quorum

Confessio peccatorum necessaria.

rum denique retinere, debeant exacta perveſtigatione cognoſcere; hinc fit, ut ſua illis pœnitentes confiteri peccata, ac quantum fas eſt, ſingillatim conditiones aperire debeant: quod neceſſaria aſſumptione conſequi, illi tantum non vident qui rebelles ſunt lumini. Conceſſa itaque ſemel a Chriſto Apoſtolis ſolvendi atque ligandi, remittendi atque retinendi peccata hominum facultate; hos ad illa confitenda, & ſic ad veniam promerendam, obligare voluiſſe, exploratiſſimum eſt. Porro hanc eſſe puram ſinceramque Chriſti doctrinam, Apoſtolorum traditione receptam, & uſu Catholicæ Eccleſiæ confirmatam, opportuniori loco inferius demonſtrabimus: propoſitam interim, quantum breviter licet Evangelii proſequamur hiſtoriam.

Thomas (inquit Joannes *a*) *unus ex duo-*
CXCV. *decim, non erat cum eis quando venit*
(*a*) Joann. 20. *Jeſus*. Porro quantumlibet abſentem, collatæ gratiæ per Spiritum Sanctum remittendi peccata cæteris impartitæ, fuiſſe Thomam expertem, nemo jure dixerit, qui attenta conſideratione recogitet, quod olim factum eſſe in Heldad & Medad divina Scriptura commemorat (*b*): nam licet cum cæteris præſentes non eſſent, cum cæteros Dominus imbuit ſpiritu prophetandi; tamen quod ſemel ſcripto fuiſſent inter alios recenſiti, ejuſdem prophetici muneris, admirantibus cæteris, participes facti ſunt. At vero inviſibilem illam gratiam viſibili ſigno tunc a Domino præſentibus collatam Apoſtolis atque diſcipulis, univerſis etiam qui iiſdem legitima ordinatione in poſterum ſucceſſuri eſſent uſque ad conſummationem ſæculi, æque eſſe tributam, nemo eſt qui negare poſſit; niſi qui una cum Apoſtolis atque diſcipulis extinctis, funditus periiſſe Eccleſiam, ſtulte admodum impieque nimis dicere auſus fuerit. Cæterum (ut cœpta proſequamur) Thomas, de quo eſt ſuſcepta narratio, audiens a diſcipulis Dominum illis apparuiſſe, cupiens & ipſe eodem quo illis nuper modo tribuentem ſibi quoque manus & latus videnda atque palpanda, manifeſtari Dominum, atque incredibili æſtuans ejuſmodi deſiderio, in ea ſic conteſtatus erupit verba: (*c*) *Niſi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam*. Præſtitit & hoc ipſum Jeſus Thomæ poſt dies octo: quando iterum ingreſſus ad diſcipulos januis clauſis, pacis ſalutationem ſuo more impartiens illis, ad Thomam converſus, aperiens eidem manus & latus, ut inferret digitum, & admoveret ad latus manum, & ne eſſet incredulus, ſed fidelis, admonuit. Cum ille his ſuperatus, ac plus certo perſuaſus, ipſum ſuum Dominum ac Deum eſſe confeſſus eſt. Tunc ad eum Jeſus: *Quia vidiſti me Thoma, credidiſti, beati qui non viderunt & crediderunt*. Facta ſunt hæc omnia Hieroſolymis.

(*b*) Num. 11.

Poteſtas propagata ad poſteros.

(*c*) Joan. 20.

Jeſus ad Thomam.

CXCVI. Poſt hæc vero Apoſtoli, ut admoniti per mulieres ab Angelo fuerant, abierunt in Galilæam, non tamen confeſtim in illum montem, quem (ut ait Matthæus *d*) conſtituerat illis Jeſus. Nam cum Pauli (*e*) teſtimonio conſtet illuc conveniſſe pluſquam quingentos fratres (de illa enim Paulum eſſe locutum, conſentiunt omnes, cum omnium ſolemniſſima fuerit facta manifeſtatio) haud facile fuit diſperſos ſeptuagintaduos diſcipulos in unum colligere; cæteroſque qui tum in Judæa, tum etiam in Galilæa erant Chriſto credentes, admonere ut ad certam diem omnes uno loco ſiſterentur. Ex his igitur quæ Joannes ſcribit (*e*), colligi poteſt, Petrum ac cæteros quos recenſet Apoſtolos, in Galilæam proficiſcentes, ad propria remeaſſe, illicque donec cæteri omnes credentes colligerentur in unum, moras traxiſſe: tunc etiam (quod idem ſcribit Evangeliſta) ipſis piſcantibus, Dominum apparuiſſe: quam cum tertiam ordine factam apparitionem fuiſſe dicat (*f*); haud dubium ante manifeſtationem in monte factam eam contigiſſe, neceſſe eſt affirmare. Rem geſtam exacte admodum deſcribit idem Joannes Evangeliſta, poſtquam præcedenti capitulo finem videretur impoſuiſſe Evangelicæ ſcriptioni; ut appareat hæc eo conſilio addidiſſe, quod videret ea eſſe a cæteris prætermiſſa, quodque magni eſſent ponderis: non involvendam ſilentio nobiliſſimam Chriſti actionem, qua Petro totius univerſalis Eccleſiæ contulit præfecturam, exiſtimavit.

(*d*) Matt. 28.

(*e*) 1. Cor. 15.

Apoſtoli in Galilæam abeunt.

(*e*) Joann. 21.

(*f*) Ibid.

Joannes igitur poſt deſcriptam a ſe Petri ac ſociorum piſcationem, Chriſtique factam illis manifeſtationem ad mare Tiberiadis, ac admirandam piſcium capturam, & menſam ipſis a Chriſto paratam, hæc addit: *Cum ergo prandiſſent, dicit Simoni Petro Jeſus: Simon Joannis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Joannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine tu ſcis quia amo te. Dicit ei iterum: Paſce agnos meos. Dicit ei tertio: Simon Joannis amas me? Contriſtatus eſt Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me? & dixit ei: Domine tu omnia noſti: tu ſcis quia amo te. Dixit ei: Paſce oves meas*. Jam ipſa piſcatione typus quidam ac figura Petri primatus fuerat præſignata, dum ipſe primus piſcandi iniit conſilium, & Piſcationem aggreditur: & licet alii ſimul rete jactarent in mare, & ad littus traherent; educere tamen illud ex aquis in terram, Petri ſo- CXCVII.

Petri Piſcatio.

solius fuit opus: *Ascendit* (inquit Joannes) *Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus. Et cum tanti essent, non est scissum rete.* Quem igitur piscationis symbolo novimus coryphæum Apostolorum, Dominus alia ab his diversa metaphora, gregis scilicet atque pastoris eumdem universalem totius Ecclesiæ demonstrat esse pastorem. Jam olim prædixerat: *Tu vocaberis Cephas*, Petra scilicet, super quam suam esset ædificaturus Ecclesiam. Rursus eidem ipsi pollicitus erat claves, dicens: *Tibi dabo claves regni cælorum*. In præsentiarum vero hæc felicius implens, ait: *Pasce agnos meos: Pasce oves meas*.

CXCVIII Quæ communia Apostolis omnibus. Sicut enim quæ cæteris Apostolis æque ac Petro contulit, & communia omnibus esse voluit, evidenter expressit; nimirum cum dixit de his quæ ad sacrificium pertinent: *Hoc* (a) *facite in meam commemorationem*; & quæ ad verbi prædicationem, quæque ad baptismum: *Euntes* (b) *docete omnes gentes, baptizantes eos*; quæ insuper ad remissionem peccatorum spectarent: *Quæcumque* (c) *alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo*; vel cum dixit: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt;* sive cum (d) aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas: Ita etiam quæ peculiaria voluit esse Petri, aperte significavit, sive cum dixit: *Tu vocaberis* (e) *Cephas*; vel cum ait: *Tu* (f) *es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*; aut cum subdit: *Et tibi dabo claves regni cælorum*: ac denique cum eadem modo perficiens atque adimplens ait (g): *Pasce agnos meos, & pasce oves meas*.

(a) Luc. 22. (b) Matth. 28. (c) Matth. 18. (d) Luc. 24. (e) Joann. 1. (f) Matth. 16. (g) Joann. 21.

CXCIX. Ex his igitur videas, Dominum nostrum, certo quodam discrimine adhibito, quæ communia essent omnibus Apostolis, & quæ Petro tantummodo contulisset, egregie distinxisse; ut non mireris, si eadem adhibita distinctione, Patres dixerint aliquando, omnes Apostolos pari fuisse præditos potestate; aliquando vero, Petrum cæterorum caput, & principem: ut Cyprianus (h) fecisse videtur, cum secundum germanam lectionem sic ait: *Loquitur Dominus ad Petrum: Ego dico tibi quia tu es Petrus, & super istam petram ædificabo Ecclesiam meam: & portæ inferorum non vincent eam. Et tibi dabo claves regni cælorum: & quæ ligaveris super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcumque solveris super terram, erunt soluta & in cælis. Et iterum eidem post resurrectionem suam dicit: Pasce oves meas. Super unum illum ædificat Ecclesiam suam, & illi pascendas mandat oves suas. Et quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat: sicut misit me Pater, & ego mitto vos: Accipite Spiritum sanctum: si cui remiseritis peccata, remittuntur illi; si cui retinueritis, retinebuntur: tamen ut unitatem manifestaret, unam cathedram constituit, & unitatis ejusdem originem ab uno incipientem, sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique & cæteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi honoris & potestatis: sed exordium ab unitate proficiscitur. Primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia, & cathedra una monstretur. Et pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus unanimi consensione pascatur. Quam unam Ecclesiam etiam in Cantico canticorum Spiritus sanctus ex persona Domini designat, & dicit: Una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa genitrici suæ. Hanc Ecclesiæ unitatem qui non tenet, tenere fidem se credit? Qui Ecclesiæ renititur & resistit; qui cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia deserit, in Ecclesia se esse confidit?* Hæc Cyprianus: qui & multa alia in eamdem sententiam, cum ibi, tum aliis in locis pie eruditeque admodum coagmentat: qui & sæpe (i) firmiter contestatur, non aliunde obortas hæreses esse, ac nata schismata, quam inde, quod unus in Ecclesia Dei sacerdos, qui Christi vice fungatur, non cogitetur, ac pariter cognoscatur; quem esse Petri successorem Romanum Pontificem, pro constanti & absque aliqua controversia sæpius asseverat.

(h) Cyprian. de unit. Eccl. Petri primatus.

(i) Cyprian. ad Corn. ep. 55. ad Rogat. ep. 65. ad Flo. Pupian. 69.

CC. Patrum assertiones. Assertæ distinctioni etiam æque respondet, quod S. Hieronymus modo super omnes Apostolos fundatam dicit Ecclesiam, paremque eosdem adeptos a Domino potestatem: modo vero Petrum caput & principem appellat Apostolorum, ac super eum fundatam testatur Ecclesiam. Ut in primis cum ait (k): *At dicis: Super Petrum fundatur Ecclesia, licet id ipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claves regni cælorum accipiant, & ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur: tamen propterea inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto, schismatis tollatur occasio:* Hæc Hieronymus, qui & alias (l) plures super Petrum fundatam esse tradit Ecclesiam, eumque principem (m) Apostolorum & Ecclesiæ sæpe nominat: cujus (n) successori qui non communicat, esse ab Ecclesia Catholica alienum, nec esse Christi, sed Antichristi, gravi assertione confirmat Joannes (o) Chrysostomus, dum de his agit verbis, quibus Christus affatus est Petrum, hæc ait: *Quid tandem, aliis omissis, de his dumtaxat* Pe-

(k) Hier. adver. Jovin. lib. 1. (l) Hier. eod. lib. 1. ep. 54. ad Marcellam ep. 57. ad Damas. & lib. 1. contra Pelag. in Matth. c. 16. (m) Contra Pelag. lib. 1. De Script. Eccles. c. 1. in Petro. In Epist. ad Galat. c. 5. In Epist. ad Ephes. c. 1. (n) Hier. ad Damas. ep. 57. (o) Chrysost. in Joann. homil. 87.

Petrum affatur? Os erat Apostolorum, & Princeps & vertex ipsius cœtus; propterea & Paulus eum præter alios visurus ascendit: simul ut ei ostenderet jam sibi fiduciam habendam: tamquam enim negationis oblivisceretur, fratrum curam ei committit, neque negationis meminit, neque exprobat, sed tantum dicit: Si amas me, fratrum curam suscipias. Hæc Chrysostomus, alludens, ut apparet, ad illud a Domino Petro dictum (*a*): *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.*

(*a*) *Luc.* 21.

CCI. Cæterum ut ad sententiam S. Hieronymi revertamur, qua dicit cunctos Apostolos claves regni cælestis accepisse: sic eam accipiendam esse existimamus, ut Apostoli æque ac Petrus earumdem clavium usum habuerint, ordinaria potestate scilicet dimittendi peccata. Verum quod spectat ad supremum dominium & auctoritatem, quam per clavium traditionem significatam esse ex clave (*b*) David satis confirmatur: constat Evangelii testimonio, Petro tantummodo a Domino tunc temporis fuisse promissas, ac Petro dumtaxat esse datas, atque sic supremam potestatem, hoc ipso scilicet tempore, cum a Domino eidem universus grex pascendus committitur. Unde Optatus (*c*) Milevitanus: *Bono unitatis*, inquit, *beatus Petrus (cui satis erat, si postquam negavit, solam veniam consequeretur) & præferri omnibus Apostolis meruit, & claves regni cælorum communicandas cæteris solus accepit*; & post nonnulla: *Stant tot innocentes, & peccator accipit claves: ut unitatis negotium formaretur, provisum est ut peccator aperiret innocentibus, ne innocentes clauderent contra peccatores, & quæ necessaria est, unitas esse non posset.* Hæc ille, & alia plura id genus: qui (*d*) & non semel expresse firmiterque testatur, universalem totius Ecclesiæ præfecturam, quam a Christo Petrus est consecutus, transfusam esse in Romanos Pontifices, Petri cathedræ legitimos successores, ut cum hæc ait: *Igitur negare non potes, scire te in urbe Roma Petro primo cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, unde & Cephas est appellatus: in qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur, ne cæteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent; ut jam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem cathedram, alteram collocaret. Ergo cathedra unica, quæ est prima de dotibus. Sedit prior Petrus, cui successit Linus, &c.*

(*b*) *Isa.* 22. *Apoc.* 3.

Quid præ cæteris Petro collatum.

(*c*) *Optat. contra Parm. lib.* 7.

(*d*) *Optatus contra Parm. lib.* 1. & 2.

CCII. Differentia inter Petrum & alios Apostolos. Et ut agamus exemplo prudentis patrisfamilias, qui profert de thesauro suo nova & vetera, his addamus quæ scribit S. Bernardus ad Eugenium Romanum Pontificem cum ait: *Tu es, cui claves traditæ, cui oves commissæ sunt. Sunt quidem & alii cæli janitores, & gregum pastores, sed tu tanto gloriosius, quanto differentius utrumque præ cæteris nomen hereditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos. Tibi universi crediti sunt, uni unus: nec modo ovium, sed & pastorum tu unus omnium pastor. Unde id probem, quæris? Ex verbo Domini. Cui etiam non dico Episcoporum, sed & Apostolorum sic absolute, sic indiscrete totæ commissæ sunt oves? Si me amas Petre, pasce oves meas. Quas? illius vel illius populos civitatis, aut regionis, aut certi regni? Oves meas, inquit. Cui non planum, non designasse aliquas, sed designasse omnes? &c.* Sic igitur cum omnes Christi oves & agnos Petrus a Domino post resurrectionem ejus pascendos acceperit, universi gregis pastoris nomen est consecutus, quod nemini Apostolorum constat esse concessum. Unde Arnobius (*e*) hæc in eam sententiam, & quidem egregie: *Apostolo pœnitenti succurritur, qui est Episcoporum Episcopus: & major gradus redditur ploranti, quam sublatus est deneganti.* Addit: *Quod ut doceam, illud ostendo, quod nullus Apostolorum pastoris nomen accepit. Solus enim Dominus Jesus Christus dicebat: Ego sum pastor bonus; & iterum: Me, inquit, sequuntur oves meæ. Hoc ergo nomen sanctum, & ipsius nominis potestatem post resurrectionem suam, Petro pœnitenti concessit; & ter negatus, negatori suo hanc, quam solus habuit, tribuit potestatem.*

(*e*) *Arnobius in Psal.* 138.

Sed & S. Leo (*f*): *Inter beatissimos Apostolos*, inquit, *in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis: & cum omnium par esset electio, uni tamen datum est ut cæteris præmineret, de qua forma, Episcoporum quoque est orta distinctio.* Gregorius (*g*) itidem: *Certe*, ait, *Petrus Apostolus primum membrum sanctæ & universalis Ecclesiæ est: Paulus, Andreas, Joannes, quid aliud quam singularum sunt plebium capita?* Hæc quidem secundum dictam distinctionem, habita ratione eorum quæ præ cæteris a Domino collata sunt Petro: cum alioqui quod pertinet ad Apostolicum munus Evangelii prædicandi, atque peccata solvendi, æque omnes Apostolos plenissima potestate in universum mundum missos esse, idem ipse Gregorius (*h*) profiteatur: qui & eadem ratione Paulum Apostolum caput Gentium effectum esse, & totius Ecclesiæ principatum obtinuisse testatur. Cæterum quantumlibet amplissimus fuerit ejus Apostolatus, quem accepit ad Gentes salvandas; tamen nihil est, quod potestati æquari possit principi Apostolorum omnium Petro, quem cum præfecerit Dominus uni-

CCIII.

(*f*) *Leo epist. ad Anast. Episc. Thessalon.*

(*g*) *Greg. lib.* 4. *epist.* 58.

(*h*) *Greg. in lib.* 1. *Reg. cap.* 4.

Paulus in quo minor Petro.

universo gregi, Gentes etiam ejusdem subdidit potestati: futuræ enim erant & ipsæ Christi oves, de quibus ait aliquando (a): *Alias oves habeo; quæ non sunt ex hoc ovili: & illas oportet me adducere; & vocem meam audient, & fiet unum ovile, & unus pastor.* Cum itaque nonnisi omnium ovium dicat unum ovile esse futurum, unumque pastorem, cujus Dominus oves suas omnes & agnos curæ subjecerit: illum ipsum fuisse Petrum; nec alium præter ipsum, eadem potestate qua ipsum, in universali Ecclesia unicum institutum esse pastorem, ex his quæ dicta sunt, neminem puto, nisi forte delirum & mente captum, non intelligere. Nec quia Petrus eos potissimum, qui ex circumcisione erant, erudiendos suscepit, angustioribus finibus Apostolatum suum amplissimum coarctavit: sicut nec cum Dominus de se dicat atque profiteatur, non esse missum nisi ad oves quæ perierunt ex domo Israel, excluditur hereditate Gentium, quam postulavit a Patre, ut non æque Gentium, ac Judæorum pastor esse dicatur.

(a) Joan. 10.

CCIV. Petri potestas propagata ad posteros. Est igitur Christi ovile unum, ejusdemque pastor unus, idemque Petrus electus a Domino, ac maxima omnium præfectura nobilitatus: quam ne extinctam esse cum Petro, & unius tantum hominis vita superstite Christi Ecclesiam perdurasse; ac subinde gregem sine pastore, corpus sine capite, fundamentum sine structura, seu sine fundamento structuram penitus remansisse stulte nimis æque ac impie dicere cum Ethnicis cæterisque Christianæ fidei hostibus compellamur: fateri necesse est, eamdem collatam a Domino in Petrum summam omnium potestatem, in posteros ejus cathedræ successores esse derivatam. Istud ipsum denique est, quod Augustinus (b) sæpe testatur, Dei Ecclesiam in Petro claves accepisse, & in se Petrum totius Ecclesiæ figuram repræsentasse: ne videlicet tantum munus videretur in Petri personam solummodo esse collatum, ac cum illo pariter extinctum; sed potius in ipsum tamquam in totius corporis caput mysticum quod non extingueretur; sed semper viveret in successoribus. Unde idem ipse Augustinus ad cathedram Petri sæpe provocat Donatistas, ut cum scribit ad Generosum his verbis: (c) *Si*, inquit, *ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certius & vere salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti Dominus ait: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam. Petro enim successit Linus*, &c. Post recensitos singulos Romanos Episcopos, Petri successores, usque ad Anastasium, qui tunc sedebat, hæc subdit: *In illum autem ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro, usque ad Anastasium, qui nunc eamdem cathedram sedet, etiam si quispiam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præjudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis, quibus Dominus providens ait de præpositis malis: Quæ dicunt facite; quæ autem faciunt, facere nolite.* Ex quibus liquet privilegia sic a Christo fuisse Petro concessa, ut idem ipse velut persona propria exprimeretur in singulis successoribus, atque in Ecclesia viveret semper; nec ejusmodi veritatis signum posse successoris alicujus criminibus umquam vel leviter labefactari.

(b) August. in Joann. tract. 50. & 124. & aliis locis.

(c) Aug. ep. 165.

Id ipsum de Petro, ac de Romanæ Ecclesiæ Pontificibus testati sunt, quotquot ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ extiterunt nostrarum rerum Catholici tractatores, & quotquot etiam fuerunt umquam sacra concilia in Spiritu Sancto legitime congregata: hoc ipsum omnes denique Sancti, quorum vita est illustrata miraculis, sunt semper absque aliqua dubitatione professi. Non est autem præsentis instituti prædictorum omnium singula hic intexere testimonia: nam cœpta atque inita semel rerum gestarum tractandarum ratione, ab ea divelli non patimur: cum alioqui eadem ipsa in nostrorum Annalium singulis fere annis recensendis lector inveniat ubique testata, ac facile explicata. Hæc vero summatim perstricta in præsentiarum prætermisisse minime oportuit, quod in præfatione polliciti simus, non tantum res gestas prosequi, sed ipsius Ecclesiæ institutionis originem, & quæ ad eam spectant ordinationes atque traditiones, iisdem nostris Annalibus interserere. His igitur sic cursim explicatis, quæ reliqua sunt narrationis Evangelicæ prosequamur. CCV.

Post hæc omnia de Primatu Petri a Domino stabilita; quo ipse genere mortis ad postremum clarificaturus esset Deum, eidem prædixit; quem & quod curiose de Joannis futuro statu perquireret, Dominus ab ea rogatione dimovit. Hæc cum narrasset Joannes, suo Evangelio finem imponit, multa (ut ipse testatur) prætermittens: satis enim sibi visa sunt ea quæ scripsit, tum ad veritatem Evangelicam adstruendam, tum etiam ad hæreticos arguendos, quorum causa ejusmodi suscepisse negotium, Hieronymus (d) & alii attestantur. Jam vero sequitur, rerum ac temporum ordine, celeberrima omnium Domini illa manifestatio in Galilæa, in monte facta, qui Thabor fuisse ab omnibus existimatur: de qua agens Matthæus, (e) hæc ait: *Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam in montem, ubi constituerat illis Jesus*, &c. Porro non ille tantum discipulorum nu- CCVI.

(d) Hieron. de script. Eccl. in Joan.

(e) Mat. 28. In monte manifestatio Christi.

me-

merus, qui Hierosolymis in Galilæam profectus est, tunc interfuit: sed fere quotquot videbantur fuisse in Christo credentes, nimirum post Apostolos, ac septuaginta duos discipulos, reliqui omnes qui tam in Judæa, quam etiam in Galilæa, Christi fidem fuerant amplexati, eidem manifestationi omnium celeberrimæ præsentes fuere: hanc enim omnes fere existimant fuisse illam, cujus meminit Paulus Apostolus (a), dum cæteras numerans ait: *Visus est Cephæ, & post hoc undecim: deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt.* Hæc enim non sicut reliquæ a Domino factæ manifestationes, inopinato & præter spem accidit; quæ quidem a Domino primum prænunciata, & locus in quo agenda esset, ab eo destinatus ac constitutus est; quæ etiam ab Angelo post resurrectionem fuerat indicata, ac Apostolis per mulieres significata. Quamobrem certa dies ab Apostolis putatur esse condicta, qua prædicti omnes uno loco sese sisterent, atque advenientem Dominum expectarent. *Cum igitur illuc venissent*, inquit Matthæus (b), *videntes eum adoraverunt: quidam autem dubitaverunt. Et accedens Jesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritu sancti: docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis: & ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.* Hactenus Matthæi Evangelium.

(a) 1. Cor. 15.

(b) Mat. 28.

CCVII. Apparitio facta Jacobo.

Quod vero post hæc addit Paulus, apparuisse Dominum Jacobo: nulla penitus de ea re apud Evangelistas habetur mentio: quæ vero ex Evangelio Nazaræorum a Hieronymo (c) recitatur Jacobo fratri Domini facta manifestatio, contigisse creditur prima die, & existimatur esse ab hac diversa, quæ remanet prorsus obscura. Quod insuper adhuc manifestationem aliam post eam omnibus Apostolis factam esse idem Paulus affirmat, proculdubio illam novissimam omnium esse credimus, quæ a Marco (d) Evangelista ac Luca (e) narratur, licet ab aliis alio loco ponatur. Postquam enim e Galilæa Hierosolymam Apostoli sunt reversi, ejusmodi manifestationem Domini contigisse Lucas non obscure significat ex verbis Domini, quibus jussi sunt Apostoli manere in civitate, donec acciperent Spiritum sanctum: cum alias antequam inde recessissent, admoniti essent ab Angelo proficisci in Galilæam: ut manifeste appareat, post reditum e Galilæa Hierosolymam, factam esse.

(c) Hieron. de script. Eccles. in Jacobo c. 2.

(d) Marc. 16.

(e) Luc. 24.

CCVIII. De novissimi manifestatione.

Apparuisse autem hac ultima vice Dominum Apostolis recumbentibus, Marcus testatur, cum ait: *Novissime recumbentibus illis undecim apparuit, & exprobravit incredulitatem eorum, & duritiam cordis.* Lucas de eadem mensa testari videtur, dum ait: *Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid, quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & favum mellis. Et cum manducasset coram eis: sumens reliquias dedit eis:* ac subinde ex Scripturarum testimonio suam resurrectionem confirmans, tunc aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas, admonuitque ne inde secederent, sed Hierosolymis manerent, donec induerentur virtute ex alto; quibus dictis, educens eos foras, Bethaniam versus, elevatis manibus benedixit eis, & cælum conscendit. Hæc omnia Lucas, sed plurbius Marcus; qui (ut diximus) de hac novissima Domini manifestatione agens, dixisse adhuc Apostolis ait: *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Signa autem eos, qui crediderint; hæc sequentur: In nomine meo dæmonia ejicent, &c.* Addit demum: *Dominus quidem Jesus postquam locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet a dextris Dei*; ut ex his manifeste appareat, unam eamdemque manifestationem a Marco & Luca descriptam, eamdemque esse novissimam, de qua quod alter scripsisse videretur, vel prætermisisse, alter tacuit vel expressit. Quin & Lucas, quod tam Marcus quam ipse etiam in narratione Evangelica præteriisse visi essent; scribens postea Acta Apostolorum, ipso eorum exordio superaddidit, dicens (f): *Igitur qui convenerant, interrogabant eum, dicentes: Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate: sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos, &c.*

(f) Act. 1.

CCIX. Duæ concessæ ecclesiæ dotes.

At quoniam hac sua novissima manifestatione, præter alias dotes quas Christus Dominus noster suæ Ecclesiæ liberaliter contulit, duas superaddidisse videtur, unam a Marco positam, alteram vero a Luca enarratam: illam de operatione miraculorum collatam Fidelibus, quæ communis omnibus Christianis esse posset, istam de divinarum Scripturarum intelligentia Apostolis tantum peculiariter concessam: non possumus leviter sic rem percurrere, ut non aliquantulum ejusmodi dona consideremus: quæ eo quod nonnisi in Ecclesia Catholica reperiri, nec ab aliis usurpari possint, merito dotes Ecclesiæ sunt a Patribus appellata: sunt enim signa quædam firmiter inhærentia ve-

ræ Christi Ecclesiæ, quibus eadem ab hæreticorum conventibus, Satanæ synagogis, distingui possit: quæ tamen sic ei data esse noscuntur, ut non singulis qui sunt in Ecclesia, sint concessa; non enim quibuscumque Catholicis est miraculorum gratia impartita, vel semper: neque etiam omnes, qui loco Apostolorum successerunt Episcopi, assecuti sunt sensum & intelligentiam Scripturarum; vel eos ipsa semper excelluisse gratia fuerit necessarium. Nam sanctissimos Patres, quos Doctores Ecclesiæ ob illorum sublimem eruditionem merito nominamus, quamtumlibet ea Spiritus sancti gratia præ cæteris imbutos esse liqueat, in interpretatione Scripturarum non semper ac in omnibus Catholica Ecclesia sequitur. Sed sic dicta Spiritus sancti charismata a Christo suæ Ecclesiæ concessa esse dicuntur, ut ejus sint propria; nec penes alios qui foris sunt, inveniri queant.

CCX. De dote miraculorum.

Et ut agamus de singulis. Quod in primis ad miraculorum virutem spectat, numquam ad falsæ doctrinæ attestationem ab hæreticis aliquod factum aliquando miraculum reperitur, quod vere miraculum dici posset, ut suis locis inferius declarabimus. Cum enim, quod ad eam rem pertinet, nihil aliud sit miraculum, quam a Deo omnipotente patenter editum testimonium, secundum quod & ipse Dominus aliquando ad eam confirmandam veritatem ait (a): *Ut autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata (ait paralytico) tibi dico: Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam*; vel cum inculcat de testimonio Patris (b): quod & Sancti sæpissime fecisse noscuntur. Certe penes quos veritas doctrinæ non est (quoniam Deus verax est, nec fallere, nec falli potest) nec per miracula facta divina attestatio unquam accedet: repugnat enim & omnino contraria sunt inter se; ut veritas mendacio adstipuletur, ac Deus consentiat falsitati. Cæterum quotiescumque expedire visum est ad confirmationem veræ doctrinæ, & utilitatem electorum, ac reproborum confusionem, exhiberi miracula; Deus numquam Ecclesiæ suæ defuit, nec deerit, cum se ipsum (ut ait Apostolus c) negare non possit. Suppetunt innumera de his exempla, quæ suis locis secundum temporum ordinem opportunius enarrabimus: addemus pariter de nonnullis hæreticis, qui ejusmodi dotem Ecclesiæ æmulantes, gratiam miraculorum affectantes, per fictionem saltem, cum non liceret per veritatem, eam usurpare conati sunt; sed confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos.

(a) Marc. 2.
(b) Joan. 7.8. & 15.
(c) 1. Tim. 2.

CCXI. Divinæ Scripturæ altitudo.

Quod autem pertinet ad intelligentiam Scripturarum a Christo collatam Apostolis, ac transfusam per eosdem in sanctam Ecclesiam: nemo tanti muneris amplitudinem facile mente concipiet, nisi quæ ejusdem sit Scripturæ altitudo, latitudo, sublimitas, & profundum, perfecte noverit. Ecce enim, qui tam immensum pelagus navigarunt (quod ait Psalmista d) facientes operationem in aquis multis, viderunt mirabilia in profundo. Audi quid de his, quod didicit experimento, Augustinus (e) testetur: *Tanta est*, inquit, *Christianarum profunditas litterarum, ut eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte ætate usque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere: non quod ad ea quæ necessaria sunt saluti, tanta perveniatur difficultate; sed cum quisque ibi fidem tenuerit, sine qua pie recteque non vivitur, tam multa, tamque multiplicibus mysteriorum umbraculis opaca intelligenda proficientibus restant, tantaque non solum in verbis quibus ista dicta sunt, verum etiam in rebus quæ intelligendæ sunt, latet altitudo sapientiæ, ut annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupiditate discendi hoc contingat, quod eadem Scriptura quodam loco habet. Cum consummaverit homo, tunc incipit.* Hæc Augustinus. Gregorius (f) etiam in eamdem sententiam: *Multa quidem*, inquit, *in illa ita aperta sunt, ut pascant parvulos: quædam vero obscurioribus sententiis, ut exerceant fortes, quatenus cum labore intellecta, plus grata sint. Nonnulla autem in ea ita clausa sunt, ut dum ea non intelligimus, agnoscentes infirma nostræ cæcitatis, ad humilitatem magis quam ad intelligentiam proficiamus. Sunt enim quædam, quæ ita de cælestibus loquuntur, ut solis illis supremis civibus in patria sua persistentibus pateant, ac necdum nobis peregrinantibus referentur, &c.*

(d) Psal. 106.
(e) August. ad Volus. epist. 2.
(f) Greg. in Ezech. ho. 17.

CCXII. De Divinæ Scripturæ intelligentia.

Quamobrem Patres omnes æque consentiunt, sensum divinæ Scripturæ, absque mentis illustratione divinitus facta, posse percipi, impossibile esse: unde apud Justinum (g) martyrem divinus catechista hæc in eam sententiam: *At tu*, inquit, *votis & precibus tibi ante omnia lucis portas aperiri opta: neque enim ab aliquibus perspiciuntur atque intelliguntur, præterquam si cui Deus & Christus ejus concesserit intelligentiam.* Hæc ad Justinum philosophum incognita, sed a Deo missa persona, quæ illum imbueret Christiana fide, locuta est. Irenæus (h) hæc etiam: *Scripturæ quidem perfectæ sunt, quippe a Verbo Dei & spiritu ejus dictæ: nos autem secundum quod minores sumus & novissimi a Verbo Dei & Spiritu ejus, secundum hoc & scientia mysteriorum ejus indigemus. Et non est mirum, si in spiritualibus cælestibus, in his quæ debent revelari, hoc patimur nos: quandoquidem etiam eorum quæ ante pedes sunt*

(g) Justin. mar. de veritate Christ. relig.
(h) Iren. adver. hæres. lib. 2. cap. 47.

sunt (dico autem quæ sunt in hac creatura, & quæ conteruntur a nobis, & videntur, & sunt nobiscum) multa fugerunt nostram scientiam, & Deo hæc ipsa committimus. Chrysostomus (*a*) eadem his verbis: *Neque enim vel syllaba, vel apiculus est in sacris litteris, in cujus profundo non sit grandis quispiam thesaurus: proinde nobis opus est divina gratia ducamur, & Spiritu sancto illustrati, eloquia divina adeamus. Neque opus habet divina Scriptura hominum sapientia, ut intelligatur, sed revelatione Spiritus; ut hausto inde vero sensu, magnum nobis hinc lucrum accrescat.* Hæc ille. Id denique cæteri omnes Ecclesiasticarum rerum scriptores: quippe qui sciant Petrum (*b*) Apostolorum principem sic esse locutum: *Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.* Quomodo igitur eædem divinæ Scripturæ, alio spiritu ab eo quo scriptæ sunt, possent intelligi? Unde & Gregorius (*c*) in illa Domini verba ad Ezechielem: *Comede volumen istud. Et aperui os meum, & cibavit me volumine illo. Hoc ipsum*, inquit, *sumere, nostrarum virium non est, nisi ipse cibaverit, qui ut comedatur jussit. Ille enim cibatur, qui per se edere non potest: & quia ad capienda verba cælestia, idonea nostra infirmitas non est, ipse nos cibat, qui nobis in tempore mensuram tritici temperat; quatenus in sacro verbo dum hodie intelligimus quod hesterna die nesciebamus, cras quoque comprehendimus quod hodie nescimus, per divinæ dispensationis gratiam quotidiano alimento nutriamur. Omnipotens enim Deus quasi toties ad os cordis nostri manum porrigit, quoties nobis intellectum aperit, ut cibum sacri eloquii in nostris sensibus mittat: cibat ergo nos volumine, cum sensum nobis Scripturæ suæ dispensando aperit, & ejus dulcedine nostras cogitationes replet.* Hæc Gregorius.

(*a*) Chrys. hom. 21. in Genes.
(*b*) 2. Pet. 1.
(*c*) Greg. in Ezech. ho. 10.

CCXIII. Lapsus multorum unde.

Alia multa id genus in eamdem sententiam a Patribus dicta sunt, quæ, ne nimia prolixitate simus onerosi, consulto prætermittimus. Hic itaque lapis est offensionis, & petra scandali: quotquot enim temeraria præsumptione, proprii ingenii freti viribus, non per ostium (quod tantum clavis David cum aperit, nemo claudit; & cum claudit, nemo aperit) ad divinam Scripturam sibi aditum patefaciunt, ut fures habendi sunt & latrones, quippe qui spiritu inflati superbiæ, profundis offusi tenebris, errantes in invio & non in via, hæresum auctores vel sectatores esse inveniuntur. *Quos*, inquit Gregorius, (*d*) *ad intellectum pravum intentio perversa non raperet, nisi prius superbia inflaret. Dum enim se præ cæteris sapientes arbitrantur, sequi alios ad melius intellecta despiciunt: atque ut apud imperitum vulgus scientiæ sibi nomen extorqueant, student summopere & ab aliis recte intellecta destruere, & sua perversa roborare.* Hæc ipse.

(*d*) Greg. cur. past. part. 3.

CCXV. Redarguitur cæca præsumptio.

Quantumlibet igitur quis sit moribus vitæ sublimis, eruditione præclarus, ingenii acumine pollens, adde si placet, ab aliquo cælesti Angelo, immo etiam ab ipso Deo quolibet modo edoctus & eruditus: adhuc tamen aliquid sibi deesse, ut apud alios fidei firmitate constare debeant quæ tradit, intelliget; donec eadem illa ab Ecclesia Catholica fuerint cognita & confirmata: ipsa enim non modo privata cujuspiam scripta probare, sed & quæ sint canonica, definire consuevit. Hac de causa, inquit Augustinus (*e*) de Paulo, quod a Deo licet instructus, mittitur ad Ananiam; item addit de Cornelio Centurione, qui ab Angelo traditur Petro imbuendus: & ipse Paulus (*f*) qui hoc didicit, docens alios de se ait, scribens ad Galatas, quod cum non ab homine, sed a Deo accepisset Evangelium; tamen Hierosolymam ascenderit, ut illud conferret cum Apostolis. Idemque ex his quæ fecerat, alios similiter docens: *Sed licet nos*, inquit, *aut Angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* Itaque sicut (quod ait Augustinus *g*) divina Scriptura demonstrat Ecclesiam: ita & Ecclesia divinam Scripturam interpretatur. Nonnisi Ecclesiæ Scripturas esse, Tertullianus (*h*) agens adversus hæreticos, monstrat. Unde & merito Augustinus: (*i*) *Ego vero*, inquit, *Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas.* Cujus ergo sunt Scripturæ divinæ, ejusdem esse etiam illarum interpretationem, quis neget? Est igitur solius Ecclesiæ munus, non tantum divinarum Scripturarum veram intelligentiam assequi, sed & cuncta quæ ad illas pertinent, cognoscere, simulque vera probare, & quæ sunt falsa rejicere. Sed in his non amplius immorandum.

(*e*) Aug. de doctr. Christ. lib. 1.
(*f*) Galat. 1.
(*g*) August. contra Cresc. lib. 1. c. 33.
(*h*) Tert. de præscript.
(*i*) August. contra epist. Manich. c. 5.

CCXV. Ritus benedicendi.

Cum ejusmodi munera Christus Redemptor noster ultima sui manifestatione (ut vidimus) impartitus esset Ecclesiæ: jam proxime ascensurus in cælum, *elevatis manibus suis*, inquit Lucas (*k*), *benedixit eis.* Hoc quippe signum, ut elevatis manibus benedictio traderetur, apud Hebræos in usu fuisse apparet: nam & de Aaron (*l*) legitur, quod extendens manum ad populum, benedixit ei. Divini numinis imprecationem eo actu significari solere, satis expressum habemus in Exodo (*m*), dum extensione manus ea si-

(*k*) Luc. 24.
(*l*) Levit. 9.
(*m*) Exod. 8.

ſigna a Moyſe & Aaron fiebant. Uſu receptum eſt, haud aliunde quam ex traditione Apoſtolorum, apud Chriſtianos etiam, ut benedicendo, manum extendant, ac inſuper crucis ſignum eadem manu deducant. Sed de crucis ſigno opportuniori loco dicemus inferius.

CCXVI. *Factum eſt igitur* (inquit (*a*) Lucas) *cum benediceret illis, receſſit ab eis, & ferebatur in cælum.* In Actis (*b*) autem idem hæc paulo fuſius his verbis: *Et cum hæc dixiſſet, videntibus illis elevatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Cumque intuerentur in cælum euntem illum, ecce duo viri aſtiterunt juxta illos in veſtibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi quid ſtatis aſpicientes in cælum? hic Jeſus, qui aſſumptus eſt a vobis in cælum, ſic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum. Tunc reverſi ſunt Hieroſolymam a monte, qui vocatur Oliveti, qui eſt juxta Hieruſalem, ſabbati habens iter.* Quantum autem eſſet ſabbati iter, hæc, qui ex ſecta Phariſæorum eſſent, ſolebant dicere: *Rab Achiba, & Simeon, & Hillel, magiſtri noſtri tradiderunt nobis, ut bis mille pedes ambularemus in ſabbato.* Hæc apud Hieronymum (*c*): Sed apud Suidam: (*d*) *Sabbati via eſt*, inquit, *duorum millium cubitorum: tanto enim ſpatio arca caſtra antecedebat, tantoque intervallo, quibus id fas erat, arcam movebant in ſabbato.* Hæc ibi.

(*a*) Luc. 24. (*b*) Act. 1. De aſcenſione domini. (*c*) Ad Algaſiam epiſt. 151. q. 10. (*d*) Suid. verbo. σαββάτου ὁδός.

CCXVII. Cæterum quod mons Oliveti non amplius mille paſſibus (quod Beda & alii tradunt qui ſcripſerunt de locis ſanctis) ab Hieroſolymis diſtet: quantum iter ſabbati eſſet, ex eo facile metiri licet. Verum quod Joſephus (*e*) de Romanis agens, qui primo Hieroſolymam obſederunt, dicat montem Oliveti ſexto ab Hieroſolymis diſtare ſtadio; quarta parte minus non milliario fuiſſe iter ſabbati, dici poſſe videtur. Sed longe minus erat illud iter ſabbati Phariſæorum poſitum a Hieronymo, nempe duorum millium pedum: nam ſi ſtadium (quod ſcribit Plinius *f*) habet ſexcentos & vigintiquinque pedes, ſex ſtadia continent ter mille ſeptingentos quinquaginta pedes. Sed miſſa iſtæc. De eadem ipſorum reverſione item Lucas in Evangelio habet hæc verba: *Et ipſi adorantes regreſſi ſunt in Hieruſalem cum gaudio magno.* Quod vero addit: *Et erant ſemper in templo, laudantes & benedicentes Deum;* junxiſſe prædictis, quæ poſtea facta ſunt, certum eſt: ſicut & cum de aſcenſione locutus eſſet Marcus, mox ſubdit (*g*): *Illi autem profecti prædicaverunt ubique, &c.* cum alioqui de Apoſtolis & diſcipulis conſtet, decem illis diebus qui medii ſunt ab aſcenſione Domini uſque ad Pentecoſten, non alibi quam in domo una manſiſſe.

Iter Sabbati. (*e*) Joſeph. de bello Jud. lib. 6. c. 3. (*f*) Plin. lib. 2. cap. 23. (*g*) Marc. 16.

Ex quatuor Evangeliſtis Marcus tantum & Lucas de aſcenſione Domini meminerunt; quæ enim ab aliis prætermiſſa vel dicta eſſent, ab aliis addita vel tacita ut plurimum fuiſſe, ex eiſdem Evangeliſtis exploratiſſimum eſt. Multa præterea obvoluta ſilentio remanſiſſe, ſatis teſtatur Joannes (*h*), qui noviſſimus omnium Evangelium ſcripſit & quæ ab aliis eo argumento litteris commendata eſſent, probe novit; dum his utitur verbis: *Multa quidem, & alia ſigna fecit Jeſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Hæc autem ſcripta ſunt, ut credatis quia Jeſus eſt Chriſtus filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus.* Rurſum hæc ille in fine: *Sunt autem & alia multa, quæ fecit Jeſus: quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt, libros.* Ut ex his videas eam iniiſſe rationem Evangeliſtas in Evangelica hiſtoria conſcribenda, ut non ſingulas res geſtas ſuſciperent enarrandas, ſed quantum ſatis eſſet ad fidem adſtruendam; & ex ejus operibus demonſtrarent (quod ait Joannes) ipſum Jeſum eſſe Chriſtum Filium Dei, ſatiſque ea eſſe ad ſalutem, ut ſic credentes vitam haberent in nomine ejus. At quoniam ſcimus ejuſmodi Evangeliſtæ ſententiam a Chriſtianæ religionis hoſtibus ſolitam derideri, ipſumque Joannem ſugillari, quod ea hyperbole uſus in hiſtoria, minus perfunctus ſit partibus perſpicacis hiſtorici: operæ pretium ducimus, quid de ea re Iſidorus (*i*) ad Aphrodiſium ſcripſerit, hic intexere. CCXVIII

(*h*) Joan. 20. 21. De Joannis hyperbole. (*i*) Iſidor. Peluſ. lib. 2. epiſt. 99.

CCXIX. *Quoniam*, inquit, *Judæus quidam (ut ad me ſcripſiſti) inſcitiæ plenus, divinum Evangeliſtam, quod his verbis uſus ſit: Ne ipſum quidem mundum capere poſſe arbitror eos, qui ſcribendi ſunt, libros: hyperbolicæ locutionis damnas, negotium tibi faceſſit; operæ pretium eſt ex veteri Teſtamento, quod ipſe quoque probat, ac divinum exiſtimat, ea quæ per hyperbolem dicta ſunt, in medium producere; ut ille intelligat, Evangeliſtam quoque veterem illam Scripturam ſequentem ea ſcripſiſſe quæ ſcripſit. Quidnam igitur ſcriptum ſit, diſcamus. De Cananæis quidem urbibus (k): Urbes muro cinctæ ſunt uſque ad cælum. De terra autem eorum dictum eſt (l): Terram fluentem lacte & melle. Denique de navigantibus (m): Aſcendunt uſque ad cælos, & deſcendunt uſque ad abyſſos. Hæc igitur ille ruſtice ſapiens exponat, non ad allegoriam confugiens, nec moralem ſenſum afferre ſtudens, ſed res ipſas explicans. Quod ſi non poteſt, (neceſſe enim eſt, ut vel hæc hyperbolice dicta eſſe fateatur, vel interpretatione opus habere) quid eſt, quamobrem extremæ inſcitiæ adverſum ſe argu-*

(*k*) Deut. 1. (*l*) Exod. 3. (*m*) Pſal. 106.

argumentum præbens, Evangelistam carpat? qui etiam si hyperbolem adhibuisse videatur, eam tamen mitigavit, dum dixit, puto. Etenim illic quidem mera est hyperbole, hic autem temperata: nec eam simpliciter dimisit, sed castigavit ac lenivit. Porro qui hyperbolas castigat, duplicem rem facit: nam & cupiditatem suam indicat; & veritatem attingit. Quia illud quoque probabile est, ne hyperbolice quidem hoc dictum esse. Neque enim dictum est Jesum multa quoque alia signa in hoc mundo fecisse, sed indefinite fecisse. Sunt autem alia ipsius miracula hoc mundo antiquiora, quæ quidem nec scripto, nec libris tradi possunt, non modo propter multitudinem & magnitudinem, sed etiam quia sermonis & mentis viam superant. Quis enim cœlestium agminum naturam, ordinem, ornatum, concordiam, concinnationem, charitatem, pacem referre poterit, aliaque omnia, quæ ne enumerando quidem recenseri possunt? Hæc Isidorus.

CCXX. Joannes igitur, qui a divinitate Filii Dei exorsus est Evangelium, cum ad calcem illud perducit, ultima prioribus jungens, ineffabilia dicit esse illius opera, per quem omnia, ut præfatus erat, facta sunt, & sine ipso factum est nihil: ac ita mira quadam concinnatione, quod ajebat Propheta: (a) *Domine consideravi opera tua, & expavi*; admirabili quadam, & quæ humanum captum superat, admiratione affectus, non tantum quæ facta sunt in carne existente opera Jesu, sed quæ ab initio & ante sæcula sit divinitate operatus, quantum homini licet, mente complectens, ea ultima periodo (quod scribendum susceperat) Filii Dei divinitatem insinuat. Atque in hunc modum Joannem hac etiam ex parte numeros omnes absolutissimi historiarum scriptoris absolvisse constat; quippe qui non quæ sunt hominis tantum, sed quæ ejusdem Dei & hominis sunt gesta, enarranda suscepisset: sed cum quæ Dei sunt, superent vires hominum, necessario appositeque ea sibi utenda fuit ultimo loco sententia. In hunc quoque sensum invenimus Dionysium Alexandrinum in epistola priori adversus hæresim Samosateni hunc locum explicasse, nempe Joannem intellexisse de Christo Verbo: licet sciamus tam a dicto auctore, quam ab Augustino, (b) & aliis, alium adhuc esse allatum sensum illorum verborum; nimirum mundum haud satis capere posse omnem perfectissimæ Evangelicæ prædicationis excellentiam. Cæterum sicut nec cuncta Christi facta, ita multo minus omnia dicta ab eo verba, Evangelistæ sunt prosecuti. Citat Paulus Apostolus Christi sententiam ab illis prætermissam; cum Ephesios alloquens, sic ait: (c) *Meminisse verbi Domini Jesu, quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare, quam accipere*. Rursus illa in ore multorum adhuc Domini versatur sententia: *Estote probati nummularii*. Recitat eam Hieronymus (d) sic scribens ad Minerium: *Sciat me illud Apostoli libenter audire: Omnia probate: quod bonum est, tenete; & Salvatoris verba, dicentis: Estote probati nummularii*. Usurpat eamdem Cassianus: sed & illud: *Ubi te invenero, ibi te judicabo*; & si quæ alia hujusmodi sit invenire.

CCXXI. Josephi testimonium. Post sanctos Evangelistas, Josephus (e) Judæus reperitur, qui post annos quinquaginta Græco sermone res gestas Judæorum est prosecutus: qui res etiam gestas Christi addens, eas his paucis perstrinxit: *Eo*, inquit, *tempore fuit Jesus, vir sapiens (si tamen virum eum fas est dicere: erat enim mirabilium operator, & doctor eorum qui libenter vera suscipiunt, plurimosque tam de Judæis quam de Gentibus sectatores habuit) Christus hic erat: quem accusatum a nostræ gentis Principibus, Pilatus cum addixisset cruci, nihilominus non desiterunt eum diligere qui ab initio cœperant. Apparuit enim eis tertia die vivus, ita ut divinitus de eo vates hoc & alia multa miranda prædixerint: & usque in hodiernum diem Christianorum genus ab hoc denominatum non deficit*. Hæc Josephus: cujus testimonium in pervetusto Judæorum codice, in quo ejus historiæ e Græco in Hebraicum translatæ, antiquitus scriptæ sunt, cum hic Romæ requireretur (o perfidorum impudentiam!) abrasum inventum est, adeo ut nulla ad excusandum scelus posset afferri defensio, cum membrana ipsa id exclamare videretur. Habes ejusdem Josephi de Christo testimonium ab Eusebio (f) recitatum, atque ab aliis compluribus.

CCXXII. De fide Josephi historici. Cæterum de rebus Christi ab eodem Josepho scriptis, parum aut nihil est quod illi debeamus: quippe qui temporum ordinem intervertendo, complura (ut superius est demonstratum) ambigua potius & obscura, quam clara & certa reddidit. Unde minus diligentis historici munus exolvisse & hac in parte implesse judicandus est; atque ex eo præsertim, quod res nobilissimas tunc temporis gestas, ac summa memoria dignas, surda aure præterierit, atque sic obvolutas circumfusasque tenebris ignobiliter reliquerit. At certe credo, hunc, quatenus Christum Dei filium esse fatetur, nonnisi Dei virtute compulsum atque coactum fecisse: quandoquidem cum agit (g) de immensa clade Judæis a Tito illata, illius belli causam Jacobi potius neci, quam Christi atroci supplicio adscribendam putavit: ut videre sit ipsum erga Christum & res Christianorum parum æquum, & sibi minime constantem fuisse historicum. Hinc

(a) Habac. 3. Secund. 72.
(b) Aug. in Joan. tract. ult.
(c) Act. 20.
(d) Hieron. epist. 152. in fin.
(e) Joseph. antiq. lib. 18. c. 3.
(f) Eusebius hist. lib. 1. c. 11.
(g) Apud. Euseb. hist lib. 1. c. 22.

(a) Hegeſipp. de Excid. Hieroſol. in præfat. (b) Idem lib.3. cap. 5.

Hinc merito de eo conqueritur Hegeſippus (a) Judaicarum rerum ſcriptor (non ille, ut falſo quidem multi exiſtimant, qui proximus fuit temporibus Apoſtolorum, ſed, ut ex ejus ſcriptis (b) probatur, qui ſcripſiſſe noſcitur poſt tempora Conſtantini) ſic dicens: *Utinam tam religioni & veritati attentus, quam rerum indagini & ſermonum ſobrietati fuiſſet: conſortem ſe enim perfidiæ Judæorum etiam in ipſo ſermone exhibuit, quem de eorum ſupplicio manifeſtavit: & quorum arma deſeruit, eorum tamen ſacrilegia non dereliquit: deploravit flebiliter ærumnam, ſed ipſius cauſam ærumnæ non intellexit.* Hæc juſte in eum expoſtulat Hegeſippus. Quamobrem nemo, quæſo, in deteriorem partem accipiat, ſi cujus frequenter adducitur teſtimonium, idem a me ſæpius Joſephus ſugilletur, ac mendacii arguatur; videarque fortaſſe hoc nomine pugnax & audax: cum alioqui non ignorem laudatiſſimum haberi hiſtoricum, quem & noſter Hieronymus (c) celebri ac præclaro illo exornet titulo, cum honoris cauſa Livium Græcum appellat. Sed cum multa ab eo aliter quam ab Evangeliſtis eſſe ſcripta legantur, cumque etiam a ſe ipſo interdum diſcrepaſſe reperiatur, vel aliis certioribus teſtimoniis erroris arguatur; plus æquo illi a me tribui, veritas quam profiteor, minime patitur. Sed ut redeamus ad Hegeſippum: idem in ſua Anacephaleoſi de morte & reſurrectione Chriſti, Pilati Præſidis epiſtolam ad Claudium ſcriptam recitat: cui ſi qua eſt adhibenda fides, in titulo tamen certus eſt error, qui aliunde fortaſſe irrepſit, dum Claudium loco Tiberii poſitum habet: quamquam ante Imperium idem Tiberius Claudius diceretur. Eſt autem his verbis concepta.

(c) Hier. epiſt.22.

Nuper

XV. *Teſtimonium Joſephi de Chriſto.*

[1] Ad num CCXXVI. Petrus Daniel Huetius, Vir eruditiſſimus, Epiſcopus Sueſſionenſis deſignatus, in libro, cui titulus eſt, *Demonſtratio Evangelica*, propoſitione 3. num.XI. Spencerus in Notis ad librum Origenis adverſus Celſum, & Lambecius tom.8. Bibliothecæ Cæſareæ pag.4. & ſeqq. tuentur teſtimonium Joſephi de Chriſto, quod Tanaquillus Faber ſingulari Diſſertatione inſititium atque ab aliquo impoſtore confictum contendit, Euſebii, Hieronymi, Iſidori Peluſiotæ, Photii, Suidæ, & Chriſtianorum communem opinionem falſitatis arguens. Certe hujus teſtimonii ingenuitatem demonſtrant omnes antiqui Codices MSS. Græci incorrupti, qui ubique terrarum etiamnum exſtant, quibus olim Euſebius, anonymus Antiquitatum Judaicarum Interpres Latinus, & Scriptores citati uſi ſunt. Fuit interpres hic unus ex amicis Caſſiodori anno Chriſti DXIV. Conſulis, qui cap.XVII. libri de Divinis Inſtitutionibus expreſse teſtatur, *Flavii Joſephi Judaicarum Antiquitatum libros uſque ad ſuam ætatem nondum fuiſſe translatos, ſed ſe primum illos ab amicis ſuis feciſſe converti in Latinum*. Falſo aſſeritur, Euſebium teſtimonium illud finxiſſe, & Operi Joſephi per fraudem inſeruiſſe; cum aliquod Opus ſuppoſuiſſe Euſebium oſtendi non poſſit. Joſephus quidem in Religione Judaica ſemper conſtans permanſit, ut apparet ex his ejus verbis: *Uſque in hodiernum Chriſtianorum genus ab hoc* (nempe Jeſu Chriſto) *denominatum non deficit*, lib.18. Antiquit. cap.4. ideoque hæc verba, ὁ Χριςὸς οὗτος ἦν non ſunt ſimpliciter accipienda, quaſi Joſeph Chriſtum habuerit, pro vero Chriſto, ſeu pro promiſſo Meſſia; ſed laborant ea eclipſi ſive defectu vocis λεγόμενος hoc eſt, *hic erat ille Jeſus, qui appellabatur Chriſtus*. Si loco laudato Joſephus nullam Chriſti feciſſet, aut voluiſſet facere mentionem, opus non habuiſſet cap.8. lib.20. earumdem Antiquitatum S. Apoſtolum Jacobum cognomine Juſtum vel Minorem expreſſe appellare τὸν ἀδελφὸν Ἰησοῦ τοῦ λεγομένου Χριςοῦ, hoc eſt, *fratrem Jeſu cognomine Chriſti*. Hæc enim verba ibi adjunxit, ad ea reſpiciens, quæ de Chriſto jam narraverat lib.18. cap. 4. Origenes quidem lib.1. adverſus Celſum ait, Joſephum Jeſum parum agnoviſſe pro Chriſto, ὁ δ' αὐτὸς καί τοιγε ἀπιςῶν τῷ Ἰησοῦ ὡς Χριςῷ; ſed ex illo ſimilibuſve locis male colligit Faber, Joſephi teſtimonium de Chriſto ſuppoſititium eſſe; cum ex illis tantum inferri debeat, Joſephum non agnoviſſe Jeſum, Meſſiam & totius Orbis Regem a Scripturis Moſaicis prædictum: quamobrem Joſephus vaticinium de Meſſia, cujus adventum tunc temporis Judæi expectabant, non de Jeſu Chriſto interpretatus eſt, ſed de Veſpaſiano, poſtquam Judæorum omnia retroire vidit. Lege librum 3. cap.14. de Bello Judaico, pag.854. Denique conſentit ad hæc omnia ſtylus & dictionum color, talis nimirum, qualis Helleniſtarum eſſe ſolet. Locutiones etiam quaſdam obſervare licet Joſepho familiares. Ex quibus omnibus liquet hanc periocham germanam eſſe. Qua de re plura Auctores citati.

[1] PRæter ea, quæ a Pagio A. D. 32. n.XV. ex recentioribus referuntur de Joſephi teſtimonio de Chriſto, ad Baronii ſententiam confirmandam de corrupto a Judæis Joſephi textu, quæ ſequuntur addi poſſunt. Extat nimirum Roberti Canuti auctoritas (is floruit C. A. D. 1170.) Prioris S. Fridivuidæ apud Oxoniam, hebraice docti, qui teſtatur in duobus exemplaribus Joſephi hebraice ſcriptis, inveniſſe teſtimonium de Chriſto, in aliis *nuper craſum*, quod ex Judæis Oxoniæ degentibus oſtenſum fuit. Ita teſtatur Guillelmus Caveus, licet a Catholica Eccleſia ſepoſitus, ex inedito Gyraldi Cambrenſis de inſtitutione Principis libro. Vide Henricum Valeſium ad Euſebium pag.16. & 20. Guillelmum Boniour in Dialogo tertiæ triduanæ de Canone ſacrorum librorum concertationis. Ipſi quoque Catholicæ Eccleſiæ hoſtes pro Joſephi teſtimonio editis diſceptationibus pugnant, uti Carolus Daubuz, qui libros duos pro teſtimonio Flavii Joſephi de Jeſu Chriſto edidit; & Chriſtophorus Arnoldus, qui triginta epiſtolas, & judicia veterum ac recentiorum collegit de Flavii Joſephi teſtimonio de Jeſu Chriſto.

CCXXIII De relatione Pilati. *Nuper accidit, quod & ipse probavi, Judæos per invidiam se suosque posteros crudeli condemnatione punisse. Denique cum promissum haberent patres eorum, quod illis Deus mitteret de cælo Sanctum, qui eorum Rex merito diceretur; & hunc se promiserit per virginem missurum in terram: Istur taque, me Præside in Judæa, Deus Hebræorum cum misisset, & vidissent eum cæcos illuminasse, leprosos mundasse, paralyticos curasse, dæmones ab hominibus fugasse, mortuos etiam suscitasse, imperasse ventis, ambulasse siccis pedibus per undas maris, & multa alia fecisse: cum omnis populus Judæorum eum Dei filium esse diceret, invidiam contra eum passi sunt Principes Judæorum, & tenuerunt eum, mihique tradiderunt, & alia pro aliis mihi de eo mentientes dixerunt, asserentes eum magum esse, & contra leegm eorum agere. Ego autem credidi ita esse, & flagellatum tradidi illum arbitrio eorum. Illi autem crucifixerunt eum, & sepulcro custodes adhibuerunt. Ille autem, militibus meis custodientibus, die tertio resurrexit. In tantum enim exarsit nequitia Judæorum, ut darent pecuniam custodibus,& dicerent: Dicite quia discipuli ejus corpus ipsius rapuerunt. Sed cum accepissent pecuniam, quod factum fuerat tacere non potuerunt; nam & illum surrexisse, testati sunt se vidisse, & se a Judæis pecuniam accepisse. Hæc ideo ingessi, ne quis aliter mentiatur, & existimet credendum esse mendaciis Judæorum.* Hactenus epistola: quæ quidem an eadem ipsa sit, quam a Pilato ad Tiberium tunc temporis scriptam esse constat, relinquimus lectoris prudentis judicio.

CCXXIV. Pilatus retulit ad Tiberium. Certe quidem consuevisse Præsides provinciarum res magni momenti, quæ contigissent in provinciis, ad Imperatores scribere, mille exemplis exploratissimum est. Pilatum vero hæc nunciasse Tiberio Imperatori, ex his quæ scribit Tertullianus (*a*) facile potest intelligi, dum ait: *Tiberius ergo, cujus tempore nomen Christianum in sæculum introivit, nunciatum sibi ex Syria Palæstina, quod illic veritatem illius divinitatis revelaverat, detulit ad Senatum cum prærogativa suffragii sui. Senatus quia non in se probaverat, respuit. Cæsar autem in sententia mansit, comminatus periculum accusatoribus Christianorum.* Et post multa: *Ea omnia super Christo Pilatus, & ipse jam pro sua conscientia Christianus Cæsari tum Tiberio nunciavit.* Hæc ille. Ejusdem etiam epistolæ meminisse videtur Gregorius (*b*) Turonensis, cum ait: *Resurgens autem Dominus, per quadraginta dies cum discipulis, de regno Dei disputans, videntibus illis, in nube susceptus, avectusque est in cælos, & ad Patris dexteram residet gloriosus. Pilatus autem Gesta ad Tiberium Cæsarem mittit, & ei tam de virtutibus Christi, quam de passione vel resurrectione ejus insinuat: quæ Gesta hodie apud nos retinentur scripta. Tiberius autem hoc ad senatum recensuit: quod Senatus cum ira respuit, pro eo quod non ad eum primitus advenisset. Hæc etenim contra Christianos prima odiorum germina pullularunt.* Hæc Gregorius: eadem longe ante ipsum scripsit Orosius (*c*); sed quæ de Sejano subdit, multo ante hæc tempora contigisse, superius demonstravimus; tribuit namque (ut dictum est, ipsi occasionem errandi Eusebius *d*), qui res gestas a Sejano adversus Judæos apud Tiberium in annum sequentem rejicit: quando autem ea contigerint, suo loco superius enarravimus. Quod vero ad dictam epistolam Pilati ad Tiberium spectat: in eo quod dicit Jesum a Judæis magiæ insimulatum; ad illud quod Judæi in eum dicerent: *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia;* videtur Pilatus habuisse respectum, & appositæ magiæ fecisse mentionem, quo sic melius causam suam defenderet: quippe qui sciret ab eodem Imperatore adversus magos (ut vidimus superius) sancitum fuisse edictum, multosque ea ex causa morte mulctatos fuisse: sicque se excusaret, si in Jesum magiæ reum ita animadvertisset; licet hæc omnia in Judæorum culpam rejiciat, qui livore & malevolentia inducti, eum morte mulctandum curassent.

Porro hæc de Pilati ad Tiberium de Christo facta relatione Eusebius, nescimus qua ratione, post annos quinque, Olympiade ducentesimatertia anno quarto recenset, quo anno Tiberius decimasexta Martii mortuus est. Sed hæc statim post Christi resurrectionem palam factam contigisse, verius existimamus. Cæterum non tantum Pilati litteris ad Tiberium scriptis hæc de Christi rebus gestis Romæ innotuerunt, sed etiam ex publicis monumentis, quæ a notario exceptore in publicis tabulis ex more descripta fuerant, Romam missis; quæ aliquandiu inter publica Gesta sunt asservata: ad ea enim Justinus philosophus Christianus Antoninum Pium, ad quem scribit Apologiam, provocat, dicens: *Hæc ita gesta esse, cognoscere ex Actis quæ sub Pilato sunt scripta, potestis.* Et rursus post multa: *Et quod ista fecerit, ex eis qui sub Pilato scripti sunt commentarii, cognoscere potestis.* Atque cum hæc ita se habeant, monendum putamus lectorem, post dicta vera certaque Pilati Acta de Christo, alia rursus ab his longe diversa fuisse conficta, eaque duplicis generis: horum enim alteris utebantur Quartodecimani hæretici, ut Epiphanius (*e*) auctor est; sed eadem fuisse inter se diversa, nec de CCXXV. De actis Pilati.

(*a*) Tertull. in Apolog. c. 5. & c. 21. & Eusebius hist. lib. 2. c. 2.

(*b*) Greg. Turon. hist. lib. 1. c. 24.

(*c*) Oros. lib. 7. c. 4.

(*d*) Eusebius in Chron.

(*e*) Epiph. in Panar. hæres. 50.

die passionis Christi consententia, ille idem testatur: altera vero fuisse excogitata a Maximino tyranno Christianis infensissimo, tradit Euseibus (a) his verbis: *Pilati praeterea & Salvatoris nostri rerum gestarum tamquam commentarios quosdam omni blasphemia & convicio contra Christum refertos confinxerunt: quos de sententia Imperatoris, in totum regnum quod ejus ditioni parebat, mittunt; perque litteras jubent, ut in quibusvis locis, agris, & civitatibus hi palam omnibus ponerentur, & ludimagistri pro aliis disciplinis pueros in hisce sedulo exercerent, hosque illis memoriae mandandos traderent.* Haec Eusebius; qui eosdem commentarios manifestae arguit (b) falsitatis; nam dum sub quarto Tiberii Consulatu Christi passio accidisse in eis dicitur, Tiberium septimum tantum declaratur tunc in Imperio egisse annum, quo necdum Pilatus missus fuerat in Judaeam. Hic apocrypha quaedam, quae legimus de legatione Volusiani cujusdam a Pilato ad Tiberium missi, quod nulla antiquorum fide probentur, intexere praetermittimus: sicut & fabulosa illa quae scripta sunt a Suida (c) de Nerone, quod jusserit Annam, Caipham, & Pilatum ad dicendam causam de Christi morte judicio Romae sisti, & alia multa quae addit: nam longe ante Neronis Imperium Pilatum ex humanis desiisse, inferius suo loco dicemus.

(a) Euseb. hist. lib. 9. c. 4.
(b) Idem lib. 1. c. 9.
(c) Suid. verb. Νέρων

CCXXVI Quoniam vero de Actis Pilati Romam transmissis verba facimus, non tacenda putavimus, quae apud Ethnicos scriptores, qui res Christianorum consulto narrare neglexerunt, scripta inveniuntur; scilicet de carminibus Sibyllinis hoc anno Romae tum in Senatu, tum apud Quindecim viros diligenter discussis atque examinatis, occasione (ut ait Tacitus) (d) quorumdam Sibyllinorum carminum noviter inventorum: qui quidem Tacitus rem gestam sub dictis hujus anni Coss. Domitio Aenobarbo & Camillo Scriboniano his verbis enarrat: relatum est inde ad Patres a Quintiliano Tribuno plebis de libro Sybillae, quem Caninius Gallus Quindecim virrecipi inter ceteros ejusdem vatis, & de ea re Senatusconsultum postulaverat: quo per discessionem facto, misit litteras Caesar, modice Tribunum increpans, ignarum antiqui moris ob juventam: Gallo exprobrabat, quod scientiae, caerimoniarumque vetus, incerto auctore, ante sententiam collegii, non, ut assolet, lecto per magistros aestimatoque carmine, apud infrequentem Senatum egisset. Simul commonefecit: quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, sanxisse Augustum, quem intra diem ad Praetorem Urbanum deferrentur, neque habere privatim liceret: quod a majoribus quoque decretum erat, post exustum sociali bello Capitolium, quaesitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam, ac Siciliam, & Italicas colonias carminibus Sibyllae, una seu plures fuere; datoque Sacerdotibus negotio, quantum humana ope potuissent, vera discernere. *Igitur nunc quoque notioni Quindecim virum is liber subjicitur.* Haec Tacitus: quae quidem omnia mira Dei providentia esse facta, quis dubitat? Sic enim carmina Sibyllina antea disquiri, examinari, atque probari in omnibus voluit, ne cum ea adversus Gentiles citarentur a Christianis, iidem falsitatis vel imposturae argui potuissent, tamquam minus recepta, ac recens ab illis essent excogitata. Atque haec satis, quae occasione Actorum Pilati Romam transmissorum breviter perstrinximus: jam ea quae post Christi ascensionem contigerunt, ordine prosequamur.

(d) Tacit. Annalium lib. 5. De libris Sibyllinis.

CCXXVII. Egregium plane monumentum suae ad caelos ascensionis Dominus Redemptor noster non modo suis Apostolis, sed posteris quoque spectandum reliquit: nimirum suorum sacrorum pedum terrae impressa vestigia. De his olim Zacharias (e) Propheta intellexisse videtur, cum prophetice haec locutus est: *Stabunt pedes ejus in die illa supra montem Olivarum, qui est contra Hierusalem ad Orientem.* Secundum hujusmodi situs rationem, eam consuetudinem ad posteros esse dilapsam, ut Christiani ad Orientem conversi precarentur, Athanasius (f) auctor est. Quod vero ad impressa vestigia Domini pertinet, haec apud Hieronymum (g): *Mons Oliveti ad Orientem Hierosolymae, torrente Cedron interfluente, ubi ultima vestigia Domini humo impressa hodieque monstrantur. Cumque terra eadem quotidie a credentibus hauriatur; nihilominus tamen eadem sancta vestigia pristinum statum continuo recipiunt. Denique cum ecclesia, in cujus medio sunt, rotundo schemate & pulcherrimo opere conderetur; summum tantum cacumen, ut perhibent, propter Dominici corporis meatum nullo modo contegi & concamerari potuit, sed transitus ejus a terra ad caelum usque patet apertus.* Haec ibi auctor: quae etsi satis testata sint; tamen quoniam (juxta illud Evangelicum) *in ore duorum aut trium stat omne verbum*: Haud gravabimur hic item intexere quae alii antiqui Patres de eadem re scripsere. Ad ea enim allusisse videtur Optatus Milevitanus (h): qui cum meminit de Ecclesia Orientali, inter alia: *Ibi*, inquit, *ejus sancta sunt impressa vestigia.*

(e) Zach. 14.
(f) Athanas. lib. quaest. q. 14.
(g) Hier. de locis Hebraic. Act. Apost. De vestigiis Domini.
(h) Optat. contra Parm. lib. 6.

CCXXVIII. S. Paulinus (i) Nolanus Episcopus ad Severum scribens, eadem fusius testatur his verbis: *Mirum vero inter haec, quod in basilica Ascensionis, locus ille tantum*

(i) Paul. ad Sev. epist. 11.

tum, de quo in nube susceptus ascendit captivam in sua carne ducens captivitatem nostram, ita sacratus divinis vestigiis dicitur, ut numquam tegi marmore, aut paviri receperit, semper excussis, solo respuente, quæ manus adornandi studio tentavit apponere. Itaque in toto basilicæ spatio solus in sui cæspitis specie virens permanet, & impressam divinorum pedum venerationem calcati Deo pulveris perspicua simul & attigua venerantibus arena conservat: ut vere dici possit: Adoravimus ubi steterunt pedes ejus. Hactenus Paulinus: quæ accepit a Melania illustrissima ac spectatissima femina, cum Hierosolymis Romam illa rediens, apud eum, Nolam veniens, divertisset. Rursum & Sulpitius (*a*) Severus in hæc verba: *Illud mirum, quod locus ille, in quo postremum institerant divina vestigia, cum in cælum Dominus nube sublatus est, continuari pavimento cum reliqua stratorum parte non potuit: siquidem quæcumque applicabantur, insolens humana suscipere terra respueret, excussis in ora apponentium sæpe marmoribus. Quin etiam calcati Deo pulveris adeo perenne documentum est, ut vestigia impressa cernantur: & cum quotidie confluentium fides certatim Domino calcata diripiat, damnum tamen arena non sentiat: & eadem adhuc sui speciem, velut impressis signata vestigiis, terra custodit.* Hæc Severus.

De iisdem Domini vestigiis.

(*a*) *Sever. sacr. hist. lib. 2.*

CCXXIX Auget sane miraculum, quod cum eodem in loco (ut superius Josepho auctore monstravimus) Romanus exercitus sub Tito castrametatus est, Hierosolymam obsessurus, non tantum (ut in talibus accidere consuevit) levi terræ toties percalcatæ impressa non potuissent remanere vestigia, sed nec si celte lapidi fuissent insculpta, eadem aliqua ex parte integra apparuissent. Porro hujusmodi miracula edita in monte Oliveti in loco Ascensionis Domini, non dictorum tantum auctorum tempore cunctis perspicua permanebant: sed post septingentos fere annos eodem statu perseverasse Beda, (*b*) dum de his agit, his verbis significat: *In ejus summo vertice, ubi Dominus ad cælos ascendit, ecclesia rotunda grandis ternas per circuitum cameratas habet porticus desuper tectas. Interior namque domus, propter Dominici corporis meatum, camerari & tegi non potuit, altare ad Orientem habens angusto culmine protectum, in cujus medio ultima Domini vestigia, cælo desuper patente, ubi ascendit, visuntur: quæ cum quotidie a credentibus terra tollatur, nihilominus manent, eamdemque adhuc speciem sui, velut impressis signata vestigiis, servat;* & post nonnulla: *In die Ascensionis Dominicæ, per annos singulos Missa peracta, validi flaminis procella desursum venire consuevit, & omnes qui in ecclesia fuerint, terræ prosternere. Tota illa nocte lucernæ ardent, ut non illustrari tantum, sed & ardere mons & supposita loca videantur.* Hucusque Beda. Porro lapidem illum, qui Domini continebat impressa vestigia, Christianæ fidei hostium invidia inde sublatum, in porta Orientali ejus ecclesiæ ab eis clausa positum esse, recentiores, (*c*) qui eadem loca sancta descripserunt, testati sunt.

(*b*) *Beda de loc. sanct. c. 7.*

Perenne miraculum.

(*c*) *Bur. par. 1. c. 7. & alii.*

Superest nobis, ut qui de Christo hactenus, quanta tamen potuimus brevitate, ut in re omnibus plane perspicua ac propemodum cunctis nota, tractavimus; quod jam reliquum esse videtur, deinceps Actorum quoque Apostolorum, secundum ordinem temporum, sacram historiam a Luca descriptam æquis passibus prosequamur; de qua Hieronymus (*d*) ad Paulinum scribens, hæc ait: *Actus Apostolorum nudam quidem sonare videntur historiam, & nascentis Ecclesiæ infantiam texere: sed si noverimus scriptorem eorum esse Lucam medicum, cujus laus est in Evangelio; animadvertemus pariter, omnia verba illius, animæ languentis esse medicinam.* Non sic quidem alia Apostolorum nomine Acta conscripta, ut quæ habentur Petri vel Pauli, Andreæ, Joannis, Thomæ, Philippi, vel aliorum nomine insignita: quæ Patres merito Ecclesiastica censura proscripserunt; ut quæ non legitima, sed spuria, & ab hæreticis inveniantur esse commenta (*e*). Porro quod ad titulum spectat hujus, de quo agimus, commentarii, scilicet Actorum Apostolorum: *sic nomen inditum est* (inquit Chrysostomus *f*) *non quod acta omnia, neque omnium, sed unius tantum vel alterius, eademque facilia numeratu contineat.* Sed rem ipsam aggrediamur. CCXXX.

(*d*) *Hieron. ad Paul. ep. 103.*

(*e*) *Gelas. in Conc. Rom. c. de lib. apocr. Epiph. hæres. 30. Athan. in epist. fid. Cath. Hier. de script. Eccl. in Petr. Philastr. de hæret.*

(*f*) *Chrysost. li. contra Gentil.*

Cum igitur regressi essent e monte Oliveti Apostoli & alii Hierosolymam; ascenderunt (inquit (*g*) Lucas) in cœnaculum, ubi simul manebant Petrus, ac ceteri, quos recenset, Apostoli, aliique omnes fere centum viginti: additque omnes hos fuisse perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Jesu, & fratribus ejus. Creditur hæc eadem domus esse illa, cujus idem Lucas (*h*) inferius meminit; eamque fuisse ait Mariæ matris Joannis, qui cognominatus est Marcus, quo Petrus e carcere liberatus accessit, ubi & ceteros illic ad precum officium congregatos invenit discipulos. Consentiunt his Acta Barnabæ (*i*), ubi de eadem domo hæc fusius habentur scripta: *In illo cœnaculo Dominus Pascha fecit: in illo apparuit Thomæ Apostolo, cum a mortuis surrexisset: illuc, postquam in cælum assumptus est, discipuli cum reliquis fratribus centum viginti, in quibus erat Barnabas, &*

CCXXXI

(*g*) *Act. 1.*

(*h*) *Act. 12.*

(*i*) *Scripta ab Alexand. Mon. extant apud Sur. tom. 3.*

& Marcus, ex monte Olivarum convenerunt: illuc Spiritus sanctus in linguis igneis ad discipulos descendit in die Pentecostes. Illic collocata nunc est magna & sanctissima Sion, omnium ecclesiarum maxima. Hæc ibi. Meminit ejusdem ecclesiæ in Sion positæ S. Hieronymus (*a*); in eaque fuisse postea locatam columnam illam, ad quam vinctus ductus est Dominus ac flagellatus, testatur; quod Beda (*b*) etiam narrat.

(*a*) Hier. ep. 27.
(*b*) Beda de locis sanct. c. 3.

CCXXXII. Cum igitur illic cum cæteris congregati essent Apostoli; Petrus Apostolorum Princeps, (*c*) cujus curæ commissi cæteri videbantur (dixerat enim Dominus ad illum: *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*) ut Ecclesiæ afflictatæ, & Judæ proditoris perditione concussæ consuleret, de substituendo aliquo ex discipulis in locum illius perditi hominis, concionem habuit. Pastoralem Petri solicitudinem, ac pervigilem, non solum gregis, sed & pastorum curam admirans Joannes Chrysostomus (*d*) hæc ait: *Quam est fervidus? quam cognoscit creditum sibi a Christo gregem? quam in hoc coro princeps est, & ubique primus omnium incipit loqui?* & post multa: *Primus omnium auctoritatem usurpat in negotio, ut qui omnes habeat in manu. Ad hunc enim dixit Christus: Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Hæc ipse. Oecumenius (*e*) vero in eamdem sententiam: *Surgit*, inquit, *Petrus & non Jacobus tamquam ferventior, & velut is cui discipulorum præsidentia commissa erat.* Cum vero Petrus perorasset: *Statuerunt* (inquit Lucas *f*) *duos, Joseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus; & Matthiam. Et cum orassent, dederunt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum undecim Apostolis.* Ambos illos fuisse ex numero septuagintaduorum discipulorum, Clemens Alexandrinus affirmat (*g*), quorum Joseph idem dictus est Barsabas, qui plane diversus est ab alio Joseph (*h*), qui cognominatus est Barnabas; & alius quoque ab illo cujus in iisdem Apostolicis Actis habetur mentio, qui & cognominatus (*i*) est Judas, quem una cum Sila Apostoli miserunt Antiochiam: in iisdem enim Apostolorum Actis hi tres non solum nomine vel cognomine, sed & rebus gestis inter se distinguuntur.

(*c*) Act. 1.
De electione Matthiæ.
(*d*) Chrys. in Act. Apost. hom. 3.
(*e*) Occum. in Act. Apost. cap. 2.
(*f*) Act. 1.
(*g*) Clem. Alex. citat. cum Beda in retract. in Act. Apost.
(*h*) Act. 4.
(*i*) Act. 15.

CCXXXIII. Quod vero ad sortem pertinet, quam super illos duos dederunt Apostoli: cum ab aliis diversa dicantur; quid de ea Dionysius (*k*) scribat, in medium adduxisse satis erit: sic enim ait: *De illa sorte divina quæ Matthiæ divinitus obtigit, alii quidem alia sensere; meo judicio non recte: aperiam autem & ipse quid sentiam. Videtur mihi Scripturam sortem appellasse divini quiddam & præcipui muneris, per quod illi choro sacratissimo insinuaretur, qui esset divina electione declaratus.* Hæc Dionysius. Circumferebatur olim liber, titulo prænotatus, Sortes Apostolorum: sed censura (*l*) Gelasii est rejectus inter apocrypha. Eadem insuper occasione, quod Apostoli quem eligerent, sortiti sint, irrepsit aliquando in Christianos genus quoddam sortilegii, quod honesto nomine diceretur, Sortes sanctorum: sed a sanctis Patribus Ecclesiasticis (*m*) sanctionibus ab Ecclesia Dei procul rejectum est. Sed eam licentiam nonnisi ante adventum Spiritus sancti Apostoli usurpasse invenientur: nec id tentasse, nisi prævia precatione: cum alioqui sacros sortiri ministros ad solitam functionem obeundam, tam ex Lucæ Evangelio, quam ex Josepho, apud Judæos in usu fuisse, cum de Zacharia actum est superius, diximus. Cæterum ut sorte quis eligeretur in summum Pontificem, numquam prius esse tentatum, quam paulo ante Hierosolymorum excidium, sed a factiosis hominibus, ex (*n*) Josepho est pariter dictum. Quin & apud Gentiles vetitum fuisse, ne sacerdotes deligerentur sorte, sicut nec pretio, auctor est Dionysius (*o*) Halicarnassæus.

(*k*) Dyonis. de Eccles. Hier. par. 3. c. 5.
(*l*) Gel. in Conc. Rom. c. de li. & dist. 15. c. Sanct. Roman.
(*m*) Conc. Vien. c. 16. & Conc. Aurel. c. 32. & aliis.
(*n*) Jos. de bello Jud. lib. 4. c. 3.
(*o*) Dion. Halic. hist. Rom. lib. 2.

CCXXXIV. Elapsis jam ab ascensione Domini decem diebus: *Dum* (inquit (*p*) Lucas) *complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco: & factus est repente de cœlo sonus tamquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ, tamquam ignis, seditque supra singulos eorum: & repleti sunt omnes Spiritu sancto.* Hæc Lucas. Locus ille (ut dictum est) ubi erant discipuli congregati, cum venit Spiritus sanctus, nobili postmodum basilica est illustratus, quæ dicta est Ecclesia Apostolorum, cujus meminit Cyrillus Hierosolymorum Episcopus cum ait: *Spiritus sanctus, qui locutus est per Prophetas, in die Pentecostes descendit super Apostolos in specie linguarum ignearum, hic Hierosolymis in superiori Apostolorum ecclesia.* Cyrillo assentiuntur cæteri qui de locis sanctis scripserunt. Quod autem ad tempus pertinet, seu diem: facta hæc esse die Dominico, sanctorum Patrum (*q*) assertio, sacrorum Conciliorum (*r*) canones, Ecclesiastica traditio firmant, ac ipsa denique ratio monstrat. Numerandi enim ex legis (*s*) præscripto erant dies Pentecostes ab altero die Paschæ, quo manipulus offerendus erat: id ipsum tunc servasse Judæos, Josephus (*t*) plane demonstrat, dum ait: *Secunda die Azymorum, quæ est hujus mensis decima sexta, frugibus demessis & hactenus intactis incipiunt frui: æquumque rati Deum hujus ubertatis auctorem per gratitudinem honorari,*

(*p*) Act. 2.
(*q*) Cle. Const. lib. 5. c. ult. Aug. serm. 154. de temp. S. Leo ad Dios. ep. 81. c. 1. Isid. de offic. Eccl. cap. 24. Alb. Flac. de div. offic.
(*r*) Sex. Syn. c. 8. tom. 2. Conc.
(*s*) Levit. 23. Exod. 16.
(*t*) Jos. antiq. lib. 3. c. 10.

vari, hordei primitias offerunt in hunc modum. Spicarum manipulum igni torrent, hordeum deinde pinsunt, atque ita in alicæ modum fracti assaronem ad aram offerunt: inde pugillo uno in eam injecto, reliquum sacerdotum usui cedit: & ex eo licitum sit publicas & privatas messes metere. Hæc Josephus. Verum cum hoc anno die sequenti Paschatis esset sabbatum, quo falcem in messem mittere vetitum esset (speciali enim lege (*a*) die sabbati metere prohibitum erat, sicut nec quæ ad cibum pertinerent, ea die parare licebat) manipulum hoc anno constat oblatum fuisse ipso die Dominico, quo Dominus resurrexit, cujus ipse elevatus manipulus figuram exprimebat: id Epiphanius (*b*) & alii testantur. Sic igitur ab eo tempore quinquaginta dies numerando usque ad diem Pentecostes, Spiritum sanctum datum esse ipso die Dominico, certum est.

(*a*) Exod. 34.

(*b*) Epiph. in Panar. hær. 51.

CCXXXV. Ex toto orbe Ierosolymam. Tanto cælitus misso illi potiti munere *cœperunt loqui* (inquit Lucas *c*) *variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis*. Hæc audiebant Judæi agentes Hierosolymis ex omni natione, inquit, quæ sub cœlo est. Licet hæc videatur hyperbole; tamen auctore Philone, (*d*) qui his temporibus vivebat, Judæos non in Palæstina tantum, sed in Asia, Africa, & Europa magno numero habitare consuevisse exploratissimum est. Verum ex omnibus quindecim tantum numerat nationes, nimirum Parthos, Medos, Elamitas, habitantes Mesopotamiam, Judæam, & Cappadociam, Pontum, Asiam, Phrygiam, Pamphiliam, Ægyptum, Libes, Cyrenenses, Romanos, Cretenses, & Arabes. Cum vero Judæos inter prædictos æque recenseat esse admiratos, quod ipsorum loquerentur lingua: plane significat Galilæos diversa a Judæis uti lingua consuevisse: unde & ancillam ostiariam merito apparet dixisse olim Petro: *Galilæus es: nam & loquela tua manifestum te facit*. Sententia fuit Chrysostomi (*e*) tot linguarum locutiones impartitas fuisse Apostolis, quot erant Hierosolymis externæ nationes quæ eos loquentes audirent; & si plures fuissent, plures etiam accepturos fuisse: ac denique cum dispersi sunt per orbem terrarum, lingua omnium gentium ad quas profecti fuissent, esse locutos.

(*c*) Act. 2.

(*d*) Phil. lib. contra Flac. & lib. de leg. ad Caium.

(*e*) Hanc citat etiam Glyc. in Annal.

CCXXXVI. Quod vero spectat ad linguarum genera quæ essent in orbe terrarum: Clemens Alexandrinus (*f*) recitat testimonium scriptorum Gentilium, qui non aliunde quam ex Judæorum libris linguas septuagintaquinque fuisse testentur, cum ait: *Ephorus autem & multi alii historici, & gentes & linguas dicunt septuagintaquinque, cum audissent vocem Moysi dicentis: Erant autem omnes animæ ex Jacob septuagintaquinque, quæ descenderunt in Ægyptum. Videntur autem ex vera ratione, linguæ seu dialecti, ut vocant, & sermones generales, esse septuagintaduæ, ut nostræ tradunt Scripturæ. Fiunt autem aliæ per communionem duarum, vel trium, vel etiam plurium dialectorum*, &c. Quod vero ex divinis Scripturis id se deducere Clemens testatur, aliam plane rationem iniisse videtur Augustinus, (*g*) qui septuaginta duas linguas fuisse putat: *Quod*, inquit, *ex illis tribus hominibus Noe filiis septuaginta tres, vel potius (ut ratio declaratura est) septuaginta duæ gentes totidemque linguæ per terras esse cœperunt, quæ crescendo, & insulas impleverunt, auctus est autem & numerus gentium multo amplius quam linguarum. Nam & in Africa barbaras gentes in una lingua plurimas novimus.* Hæc Augustinus. Ante ipsum eadem Epiphanius, (*h*) eademque ratione, cum ait; *Septuagintaduo viri tunc turrim ædificabant, quando in septuagintaduas linguas ex una confusi sunt.* Pacianus (*i*) vero cum numerat centum viginti linguas, respectum habuisse videtur ad numerum eorum qui simul in una (*k*) domo fuerant congregati, super quos omnes putatur descendisse Spiritus Sanctus: quasi velit non omnes illos omnia assecutos esse linguarum genera, sed singulos singulas.

(*f*) Clem. Alex. lib. 1. Strom.

(*g*) August. de civit. Dei lib. 16. c. 6. & 11.

(*h*) Epiph. lib. de mens. & pond.

(*i*) Pacian. ad Symph. epist. 2.

(*k*) Act. 11.

CCXXXVII. Sed hæc communi interpretum sententia rejiciuntur: sic enim linguarum donum accepisse constat Apostolos, ut qui vis eorum linguis omnibus loqueretur, non (ut aliqui existimarunt) uno ex illis una lingua loquente, omnes qui audirent, licet essent diversarum linguarum, intelligerent. Cum possint multa ad hanc firmandam sententiam adduci, unius modo Gregorii (*l*) Nazianzeni testimonium afferam, acturus præsertim de eadem re alibi inferius. Hæc enim ait: *Audiebant autem. Verum hic paululum consiste; atque addubita, quomodo distinguenda sit oratio. Textus enim nonnullam ambiguitatem habet, puncto dirimendam. Utrum enim audiebant sua quisque dialecto, ita ut verbi gratia, vox quidem una resonaret, cæterum, multæ audirentur, sic videlicet pulsato ac perstrepente aere, pluribusque vocibus (ut magis perspicue dicam) ex una voce effectis? An potius in hoc verbo, Audiebant, punctum statuendum est, atque hæc verba, Loquebantur suis linguis, cum his quæ sequuntur jungenda sunt, ut sic legatur: Loquentes linguis, propriis scilicet audientium, hoc est externis? qui sensus mihi magis arridet. Nam si priorem modum sequar, eorum potius qui audiebant, quam qui verba faciebant, hoc miraculum fuerit; at juxta posteriorem sensum, eorum qui loquebantur, qui etiam temulentiæ insimulan-*

(*l*) Greg. Naz. orat. in die Pentecostes.

Quomodo loquebantur linguis.

lantur, haud dubie, quia ipsi Spiritus afflatu novi miraculi aliquid circa voces designabant Hæc Gregorius. Cætera quæ ad alia spectant, relinquimus interpretibus.

Cum sic audientes obstupescerent: rei
CCXXXVIII. vero causam ignorantes, admirantesque dicerent: *Quidnam vult hoc esse? Alii irridentes dicebant: Quia musto pleni sunt isti. Stans autem Petrus cum undecim, levavit vocem suam, & locutus est eis: Viri Judæi, & qui habitatis Hierusalem universi, hoc vobis notum sit, & auribus percipite verba mea. Non enim sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia, &c.* Recitat quasi ex scripto Lucas Petri tunc ad populum habitam concionem, qua non tantum pro suis apologiam dixit, sed de Christi passione, resurrectione, ascensione, & Spiritus sancti missione, sacrarum Scripturarum auctoritate disseruit. Sed quod excipit de hora tertia: quid tam insolens mirumve videri debet quod ad suorum excusationem adducit, eos ebrios esse non potuisse, quod esset hora diei tertia? nam (quod & superius vidimus) cum apud Hebræos etiam singuli quique dies duodecim horis terminarentur; plane hora tertia quartam diei partem continebat. Cumque horæ æstivæ cæteris longiores esse solerent: quid tam mirum, inquam, novumve, si ea hora illi pransi fuissent homines præsertim peregrini & piscatores? Qui hunc nodum solverit, hactenus non invenimus: sed perfacilis erit ejus solutio, si noverimus Hebræorum illam fuisse a majoribus traditam & usu receptam ac tamquam lege probatam consuetudinem, ut non liceret diebus festis cuiquam ante sextam horam prandere. Meminit ejus consuetudinis Josephus in Vita sua, dum hæc ait: *Plebs autem non assentiebat horum orationibus; & proculdubio exorta fuisset seditio, nisi concionem solvisset sexta hora superveniens, quæ nostros ad prandium vocare solet sabbatis.* Tubæ enim sonitu certas horas Hebræis significari solitas, alibi dictum est. Merito igitur Petrus excipit de hora diei tertia, cum ante sextam horam diebus festis prandere, religio esset.

De ora diei tertia obiectio soluta.

CCXXXIX. Hæc ex alio loco etiam declarantur, immo ex his elucidatur alius locus Actorum (a) quo dicitur: *Ascendit Petrus in superiora ut oraret circa horam sextam: Et cum esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis cecidit super eum mentis excessus.* Fuisse autem eam diem sabbatum, qua nonnisi hora sexta prandere liceret, illud in primis persuadet, quod tunc pararentur quæ apponenda essent mensæ, quæ videlicet die parasceves erant ad esum accommodata: nam qua ratione eadem sexta hora illa parari potuissent, nisi fuissent pridie præparata? Quod insuper dicat Angelus ad Petrum: *Surge, descende, & vade cum eis nihil dubitans.* Et inferius Lucas: *Sequenti autem die surgens profectus est cum illis.* Plane demonstrat, illa ipsa die ob festum id facere minus licuisse. Sed jam cetera prosequamur.

(a) Act. 10.

Locus Actorum elucidatur.

CCXL. Quod vero eadem oratione Petrus, quæ de Davide dicta sunt, de Christo esse intelligenda testatur, meminitque de ejusdem Davidis sepulcro, dicens: *Et sepulcrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem.* Observatione quidem dignum est, sepulcrum illud, quod & Salomonis dictum est, quod & ipse illic conditus esset, remansisse integrum usque ad extremam omniumque novissimam Judæorum cladem per Hadrianum illatam: tunc temporis enim antequam illa sequeretur, quasi in prodigium futuri ultimi Judæorum gentis exterminii, sponte corruit, ut Dio Cassius auctor est in Hadriani Vita, quam scripsit. Ejusdem sepulcri Josephus sæpe meminit, quod non tantum augustis ædificiis Salomonis opera extructis erat insigne, sed & thesauro nobilitatum: ingentem enim vim auri ab eodem Salomone illic fuisse reclusam, haud dubium est; testatur namque idem (b) auctor, Hyrcanum, cum obsideretur ab Antiocho, cognomento Pio, ablatis e sepulcro Davidis tribus millibus talentorum, iis totius populi vexationem redemisse. Rursum vero quid Herodi idem sepulcrum perscrutanti obvenerit, idem (c) testatur his verbis:

De sepulcro David.

(b) Joseph. antiq. lib. 7. c. ult.

(c) Idem lib. 16. antiq. c. 11.

CCXLI. *Herodes multum pecuniarum domi forisque profundens, audito quod Hyrcanus, qui ante eum regnavit, recluso Davidis sepulcro, tria millia talentorum argenti extulisset, superesseque multo plura, quæ possint quamtumvis magnis sumptibus sufficere: multo tempore animum habuit idem aggredi. Tunc vero noctu apertum sepulcrum ingreditur, cum prius accurate cavisset ne hoc sciret populus, assumptis tantum amicorum fidissimis: depositas tamen pecunias, sicut Hyrcanus, non invenit, sed mundi pretiosi & aureorum ornamentorum vim magnam inde sustulit. His invitatus ad diligentius scrutandum, interius processit usque ad conditoria Salomonis, ac Davidis: ibi duos satellites amisit, erumpente (ut fertur) ex adytis flamma contra progressos temere: quo casu exterritus, exivit, & tactus religione, ad expiandum se, in aditu sepulcri monumentum e candido marmore condidit sumptuosissimis impendiis. Ejus operis & Nicolaus illius temporis scriptor meminit, sed non item de descensu Regis, præter decorum id factum existimans: idque more suo fecit. Vivi enim Regis hæc auribus dedit, captans gratiam, &c.* Hæc Jo-

Herodes aperuit Sepulcrum David.

(a) 2. Reg. 5. (b) 3. Reg. 2. (c) Joseph. antiq. lib. 7. c. ult.

Josephus. Sepultum fuisse Davidem in civitate (a) sua, quæ dicta est Sion, habet divina (b) Scriptura. Hierosolymis nimirum, ubi est Sion, a Salomone tumulatum fuisse Davidem, item Josephus (c) testatur. Admiratione sane dignum, quod a Tito ea civitate funditus excisa, nihilominus idem sepulcrum remanserit integrum, nec nisi temporibus Hadriani (ut ex Dione dictum est) sponte corruerit: verum quid dico corruerit? Id quidem non sic accipiendum est, ut solo adæquatum, sed tantum aliqua ex parte collapsum fuerit: nam Hieronymus (d) ad Marcellam scribens, relegens loca sancta; ac si ipsum integrum remaneret, in Mausoleo Davidis precari solitum tradit. Sed hæc satis occasione Petri in sua concione de sepulcro Davidis mentionem facientis.

(d) Hier. epist 17. prope fin.

CCXLII. Petrus primus omnium concionatur.

Cur autem Petrus præ cæteris, tam ad suorum defensionem, quam aliorum ad fidem conversionem, verbi prædicationem exorditur, nisi quia primatum tenet inter Apostolos? Unde Chrysostomus (e) *Petrus*, inquit, *agit causam omnium, primus verbum Dei prædicat, qui primus est omnium, & Prophetarum testimoniis de Spiritus sancti futura missione testimonia profert, docetque eadem tunc fuisse impleta, &c. His auditis*, inquit (f) Lucas, *compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus vero ad illos: Pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti.* Subdit vero: *Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt: & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.* De his agens Tertullianus (g): *Primus*, inquit, *in Christi baptismo Petrus reseravit aditum cælestis regni.*

(e) Chrysost. hom. 3. ad pop. Antiochen. (f) Act. 2. (g) Tert. de pudicitia.

CCXLIII. De baptismo in Christi nomine.

Quod vero Lucas dicit, conversos ad fidem jussos a Petro baptizari in nomine Christi; non sic accipiendum, ut Patris, & Spiritus sancti, non æque ac Filii, nomina, qui baptizarent, expresserint: nam Justinus martyr in oratione ad Antoninum Pium Imp. *Ex Apostolica*, inquit, *institutione in baptismate Parentis omnium & Domini Dei nomen nominatur;* & paulo post: *In nomine etiam Jesu Christi crucifixi sub Pontio Pilato, atque in nomine Spiritus sancti, qui per sacros Prophetas pronunciavit res Christi omnes, abluitur is qui illuminatur.* Hæc Justinus. Cyprianus (h) sic in eamdem sententiam: *Jesu Christi mentionem facit Petrus, non quasi Pater omitteretur, sed ut Patri quoque Filius adjungeretur.* Ceterum ex Ecclesiæ antiqua traditione ratum fuisse baptismum in nomine tantum Christi collatum, scripsisse Stephanum Romanum Pontificem, idem Cyprianus in epistola ad Jubaianum, licet ab eo dissenserit, aperte testatur. Verum enim vero ne a Petri digna commendatione longius recedamus (hæc enim de baptismate quasi per digressionem dixisse satis est) Joannes (i) Chrysostomus admirans Petri præclara & tali Præsule dignissima facta, hæc dicit: *Erat Petrus os omnium, causam fidei agit pro omnibus, doctrina sua instruit omnes; ipse præcipuus fidei assertor est: præcipuus catechista habetur, & primus extitit verbi concionator, & primus coegit Ecclesiam, eamque non ex Hierosolymitanis & circumcirca habitantibus Judæis, sed ex Parthis, Medis, Phrygiis, Libycis, Ægyptiis, Arabibus, advenis Romanis, & aliis. Et qui omnium pastor fuit a Domino institutus, ex omnibus nationibus cogere cœpit oves: docuit eos fidem simul & Apostolicos mores, nempe renunciare omnibus, simul convenire in oratione, & panis a Christo edocta fractione.* Hucusque Chrysostomus.

(h) Cypr. in epist. ad Jubaian. 73.

(i) Joan. Chrysost. in Act. Apost. homil. 4. De Petri prædicatione.

CCXLIV. *Erant autem* (inquit (k) Lucas) *perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Fiebat autem omni animæ timor.* Quamobrem non tantum Christi fidem avide susceperunt; sed & quæ habebant, in communem omnium usum contulerunt. „Omnes enim qui credebant (addit Lucas l) erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones & substantias vendebant, & dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat. *Hæc erat* (ait Chrysostomus m) *Angelica respublica, nihil dicere proprium: hoc protulit primum germen nascens Ecclesia. Petrus plantat verbo, rigat baptismate; sed qui incrementum dat, Deus est.* Ac rursus (n): *Petrus piscator hos superavit, quasi cum mutis piscibus certamen fuisset: nec enim aliter quam piscator mutos pisces, ita hic illos superavit;* & paulo post: *Ubi nunc Græciæ fastus, ubi nomen Athenarum, ubi philosophorum deliramenta? ille Galilæus, ille Bethsaidæ natus, ille rusticanus, universos illos devicit. Agedum non ad nominatam patriam illius, qui hos devicit, erubescitis? quod si nomen ipsum hominis audietis (Cephas enim dictus est) multo magis obtegetis faciem.* Hæc ille, Christi in Petro admirabilem virtutem prædicans.

(k) Act. 2. (l) Ibidem. Prima christianitas. (m) Chrys. in Act. Apost. hom. 7. (n) Chrys. hom. 5. in Act. Apost.

CCXLV. Ceterum verbi prædicationi adjuncta etiam fuisse miracula, testatur Lucas (o) dum ait: *Multa quoque prodigia & signa per Apostolos in Hierusalem fiebant.* Additque post alia, sic ab Apostolis esse distributa officia per loca singula, ut quotidie in templo perseverarent, nimirum orantes, vel Dei verbum annuntiantes: in domibus vero panem frangerent, sacram videlicet Eucharistiam ministrantes, mira quadam divinitus impartita spiritus discretio-

(o) Act. 2.

tione, quæ domi, quæve in templo sibi essent agenda, distinguentes: ad sacra nimirum celebranda mysteria domos privatas habentes; ad verbi Dei vero prædicationem, & communem omnium precationem, templum adeuntes. Unde subdit Lucas (*a*): *Petrus autem & Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.* *Cur autem* (ait Chrysostomus *b*) *tunc ascenderunt in templum? Numquid Judaice vivebant? minime: sed utiliter hoc faciunt.* Nunc vero in adeundo templo, ipsorum consilium quodnam fuerit, satis exprimitur, cum ad horam orationis nonam eos ascendisse, Lucas dicit. Quæ enim scripta in lege, vel consuetudine laudabili introducta essent apud Hebræos præcepta moralia, eadem non modo Apostoli non sprevisse, sed etiam in Ecclesiam transfudisse noscuntur. Unde S. Leo Papa (*c*) in hanc sententiam: *Apostolica*, inquit, *institutio, dilectissimi, quæ Dominum Jesum Christum ad hoc venisse in hunc mundum noverat, ut legem non solveret, ita veteris Testamenti sacramenta distinxit, ut quædam ex eis, sicut erant condita, Evangelicæ eruditioni profutura decerperet; & quæ dudum fuerant consuetudinis Judaicæ, fierent observantiæ Christianæ. Quamvis enim varietates hostiarum, differentiæ baptismatum, & otia sabbatorum cum ipsa carnis circumcisione cessaverint; manent tamen ex ipsis voluminibus & apud nos præcepta plurima moralia.*

(a) *Act.* 3.
(b) *Chrys. hom.* 8. *in act.*
Quæ ex Judæis Petrus imitatus.
(c) *Leo Pap. serm.* 7. *de jeiun. sept. mens.*

CCXLVI. De horis canonicis. Quod igitur spectat ad antiquum certis horis orandi ritum, ex Judæorum fontibus ab Apostolis in Ecclesiam deductum; Tertullianus (*d*) tradit in primis hisce verbis: *Salva indifferentia semper & ubique & omni tempore orandum: tamen tres istas horas, ut insigniores in rebus humanis, quæ diem distribuunt, quæ negotia distinguunt, quæ publice resonant, ita & solemniores fuisse in orationibus divinis; quod etiam suadet Danielis argumentum ter in die orantis, utique per aliquarum horarum exceptionem, non aliarum autem, quam insigniorum exinde Apostolicarum, Tertiæ, Sextæ, Nonæ. Hinc itaque & Petrum dicam ex veteri potius usu Nonam observasse, tertio orantem supremæ orationis munere &c.* Hæc enim ex Petri instituto & exemplo in Ecclesia observari confirmat. De iisdem tribus horis, aliisque superadditis, ac omnibus etiam divinis mysteriis felicius consecratis, in Ecclesia servari solitis, Cyprianus (*e*) scribit his verbis: *In orationibus vero celebrandis invenimus observasse tres pueros cum Daniele, tres pueros in fide fortes & in captivitate victores, horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet Trinitatis, quæ in novissimis temporibus manifestari debebat. Nam & prima hora in tertiam veniens, consummatum numerum Trinitatis ostendit. Itemque ad sextam quarta procedens, declarat alteram Trinitatem: & quando a septima nona completur per ternas horas, Trinitas perfecta numeratur. Quæ horarum spatia jampridem spiritualiter determinantes adoratores Dei, statis & legitimis ad precem temporibus servabant: & manifestata postmodum res est, sacramenta olim fuisse, quod ante sic justi precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritus sanctus, qui gratiam Dominicæ passionis implevit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens, signo pariter & voce monentis instructus est, ut omnes ad gratiam salutis admitteret, cum de emundandis Gentilibus ante dubitaret. Et Dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra suo sanguine abluit; & ut redimere & vivificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. Sed nobis, fratres dilectissimi, præter horas antiquitus observatas orandi, nunc & spatia & sacramenta creverunt. Nam & mane orandum est, ut resurrectio Domini matutina oratione celebretur; quod olim Spiritus sanctus designabat in Psalmis dicens: Rex meus, & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine, mane assistam tibi, & contemplabor te. Et iterum per Prophetam loquitur Dominus: Diluculo vigilabunt ad me, dicentes: Eamus, & revertamur ad Dominum Deum nostrum. Recedente item Sole, ac die cessante, necessario rursum orandum est. Nam quia Christus Sol verus, & dies est verus: Sole a die sæculi recedente, quando oramus & petimus ut super nos lux denuo veniat, Christi precamur adventum, lucis æternæ gratiam præbiturum.*

(d) *Tert. advers. Psychic. c.* 10.
(e) *Cypr. de orat. Domin.*

Quinque his horis canonicis duæ aliæ reperiuntur superadditæ, eædemque aliis divinis consignatæ mysteriis, & septenario numero consecratæ, de quibus Magnus Athanasius (*f*) his verbis meminit: *Oriens Sol videat librum in manibus tuis. Post tertiam synaxes conficies; quoniam ea hora defixum est lignum crucis. Sexta hora absolves deprecationes cum psalmis, ploratu, & supplicationibus; quoniam hac hora pependit Filius Dei in cruce. Nona hora rursum in hymnis & glorificationibus eris, cum lacrymis & confessione peccatorum tuorum Deo supplicabis; quoniam hac hora Dominus in cruce pendens reddidit spiritum; & post synaxim horæ Nonæ comede panem tuum.* Et post nonnulla: *Si*, inquit, *ingredieris in templum duodecima hora, majorem & longiorem facies synaxim cum virginibus tecum concordibus: quod si nullam habeas concordem, sola synaxim absolves, Deo præsente & audiente. Bonum autem est lacrymas effundere*

CCXLVII.
(f) *Athan. de Virgin.*
Septem orandi horæ.

dere coram Domino, memoremque eſſe duodecimæ horæ, quod in illa Dominus ad inferos deſcendit: inferius vero hæc addit: *Media nocte excitaberis, & hymnis celebrabis Dominum Deum tuum: ea enim hora ſurrexit a mortuis Dominus Deus tuus, & Patrem ſuum himnis celebravit: atque ideo nobis injunxit, ut eadem hora hymnos Deo diceremus. Cum primum ſurgis, hunc verſum recita: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi, ſuper judiciis juſtitiæ tuæ: & precare, & incipe recitare pſalmum quinquageſimum; donec abſolvas. Et hæc tibi certa ſint penſa per ſingulos dies, & tot pſalmos dices, quot poteris, & ad quemlibet pſalmum preces & genuum flexio cum lacrymis addantur pronuntiando Domino peccata tua, orandoque ut tibi remittantur.* Et paulo poſt: *Cæterum matutino tempore hunc pſalmum dicito: Deus Deus meus ad te de luce vigilo*, &c.

CCXLVIII. Beati immaculati.

De ſeptem item orandi horis, quatuor diurnis, & tribus nocturnis, agit ſæpe Joannes (a) Chryſoſtomus, & ante ipſum Baſilius (b), qui de iiſdem agit multis & frequenter: licet alicubi octavam videatur addidiſſe horam; tamen ipſam quam ponit poſt mediam noctem ante diluculum, jungere ſimul conſuevit Eccleſia, eaſdemque pro una numerat horam, quam Matutinum officium nominat Hieronymus (c), qui de his etiam ſeptem horis hæc paucis: *Horam tertiam, ſextam, nonam, diluculum quoque & veſperam nemo eſt qui neſciat*: & paulo poſt: *Noctibus bis terque ſurgendum, revolvenda quæ de Scripturis memoriter retinemus.*

De iiſdem orandi horis.

Idem alibi de tribus horis in veteri Teſtamento, ſervari (d) ſolitis, tertia, ſexta & nona Eccleſiaſtica traditione receptis agit: rurſumque de horis veſpertinis, mediæque noctis, & matutinis meminit, ſcribens ad (e) Demetriadem, & ad Lætam (f), & Euſtochium (g). Caſſianus (h) de iiſdem pluribus, Iſidorus (i), & alii fere innumeri quos enumerare nimis longum eſſet. Hæc igitur ex antiqua ſanctorum virorum inſtitutione, ac maxime Davidis dicentis, *Septies in die laudem dixi tibi*; per Apoſtolos ſemel in Eccleſiam tranſlata, feliciter perſeverant. Quod vero pertinet ad nocturnas preces ipſas ſacras vigilias, accommodatius agemus inferius.

(a) *Joann. Chryſ. homil. 49. ad po. Antioc. & hom. de laud. mon. & hom. 14. in 1. ep. ad Tim. & in pſal.*
(b) *Baſil. in reg. interrog. 37.*
(c) *Hier. ad Euſtoch. ep. 22.*
(d) *Hieron. in Daniel. c. 7.*
(e) *Hier. ep. 8.*
(f) *Idem epiſt. 7*
(g) *Idem ep. 22. & 37.*
(h) *Caſſian. col. 7.*
(i) *Iſid. de Eccl. offic. c. 19.*

CCXLIX Locus orationis.

Hæc vero ſat's ad inſinuandas ex inſtituto Eccleſiæ Catholicæ antiquas ab Apoſtolis acceptas traditiones. Quarum uſu non ceteras tantum dei horas precibus conſecratas didicimus, ſed & locum, quo ad preces Deo fundendas convenire debeant Fideles, admoniti ſumus. Quantumlibet enim privatas quis orationes domi agere intra cubiculum ſuum (ut Dominus docuit) debeat eſſe ſolicitus: tamen exemplo Apoſtolorum templum adeuntium, ad publicas preces in unum convenire debere locum, ipſam ſcilicet eccleſiam, admonentur Chriſtiani: quod quidem faciendum eſſe, S. (k) Ignatius, qui iiſdem vixit temporibus, ſcribens ad Magneſianos inculcat, ſic dicens: *Omnes ad orandum in idem loci convenite: ſit una communis precatio, una mens, una ſpes in charitate, & fide inculpata in Chriſtum Jeſum, quo nihil eſt præſtantius. Omnes velut unus quiſpiam ad templum Dei concurrite, velut ad unum altare, ad unum Jeſum Chriſtum ſummum ſacerdotem Dei unigenitum.* At de his hactenus: jam cœptam hiſtoriam percurramus.

(k) *Ignat. ep. 6.*

CCL. De claudo ſanato.

Quidam vir (inquit (l) Lucas) *qui erat claudus ex utero matris ſuæ, bajulabatur: quem ponebant quotidie ad portam templi quæ dicitur Specioſa, ut peteret eleemoſynam ab introeuntibus in templum*, &c. Claudi enim narrat hiſtoriam ſanati miraculoſe a Petro; additque ſimul, quo modo ejus rei novitate perculſi populi, ad eoſdem ad porticum Salomonis concurrerint. Hæc quidem cum tam dilucide ab Evangeliſta Luca narrentur; de locis ipſis, de porta inquam Specioſa, quænam fuerit, & porticus Salomonis, ubinam ſita eſſet, ſolvendæ remanent magnæ in eadem hiſtoria difficultates: quas fortaſſe prætermiſiſſem, niſi animadvertiſſem in his erraſſe nonnullos, dum exiſtimarunt nullam prorſus Herodis temporibus reliquam fuiſſe porticum antiquioris templi illius a Salomone conſtructi, quod divinæ Scripturæ auctoritate conſtet conflagraſſe temporibus (m) Sedechiæ: dumque etiam illam eſſe putarunt portam Specioſam, per quam pateret aditus ad porticum Salomonis. Cum igitur hi omnes manifeſte errare noſcantur: operæ pretium exiſtimavi de ipſa porticu Salomonis ac portis templi fuſius agere. Res ſunt ſcitu digniſſimæ, quæ non ad præſentis hiſtoriæ tantum elucidationem, ſed ad alia nonnulla novi teſtamenti loca declaranda conducant.

(l) *Act. 3.*
(m) *4. Reg. ult.*

CCLI.

Cum vero templum (ut ſuperius dictum eſt) cujus eſt frequens mentio in novo Teſtamento, non illud primum a Salomone ædificatum, nec ſecundum tempore Zorobabel reſtitutum, ſed tertium ab Herode ſcilicet excitatum, conſtet fuiſſe; nec ab aliquo antiquorum ſcriptorum, perinde ac a Joſepho deſcriptum illud per ſingulas partes diſtincte inveniatur: ab ipſo in primis petenda eſt harum rerum cognitio. Age vero antequam de ipſius templi portis agamus, de ipſa in primis porticu Salomonis orationem inſtituamus: ac primum de illa, cujus non tantum hic Lucas, & inferius (n) ſed & Joannes (o) mentionem fecit. Agens

(n) *Act. 5.*
(o) *Joan. 10.*

(a) Jos. adverf. Apion. lib. 2. & antiq. lib. 15. c. 14.

Porticus quatuor.

gens igitur Josephus (a) adversus Apionem, hæc habet de quadruplicibus porticibus templi atque earum usu: *Quatuor porticus habuit in circuitu, & harum singulæ propriam secundum legem habuere custodiam. In exteriorem itaque ingredi licentia fuit omnibus etiam alienigenis: mulieres tantummodo menstruatæ transire prohibebantur. In secundam vero porticum cuncti Judæi ingrediebantur, eorumque conjuges, cum essent ab omni pollutione mundæ. In tertiam masculi Judæorum, mundi existentes, atque purificati. In quartam autem sacerdotes stolis induti sacerdotalibus. In adytum soli Principes sacerdotum, propria stola circumamicti.* Hæc Josephus.

CCLII. De porticu Salomonis.

(b) Jos. de bello Jud. lib. 6. c. 6.

Quæ autem harum porticuum Salomonis diceretur, idem aliis in locis non obscure declarat: ut cum agit (b) de templo ab Herode restituto, partem templi exteriorem porticu Salomonis fuisse nobilitatam tradit, & qualis esset, describit in hunc modum: *Tantis fundamentis digna erant opera imposita. Duplices porticus omnes quas columnæ sustinebant, quinis & vicenis cubitis altæ, de singulis saxis marmore candido, & laquearia cedrina protegebant: quorum naturalis magnificentia, quodque ligno rasili erant, apteque cohærebant, operæ pretium spectantibus exhibebat, nulloque aut pictoris aut sculptoris opere extrinsecus ornabatur. Latæ autem triginta cubitos erant: omnisque gyrus earum sex mensura stadiorum cum Antonia concludebatur. Totum autem sub dio spatium variabatur omnium quidem generum lapide stratum; qua ad secundum templum ibatur.* Hæc de exteriori porticu, quæ Salomonis dicebatur Josephus; de qua & alibi quoque his verbis: (c) *Suasit Regi ut Orientalem instrueret porticum: ea templi extima claudebat profundæ valli & angustæ imminens, ac proinde subnixa muro quadringentos alto cubitos, saxis constructo quadratis, valde candidis: eratque cujusque saxi longitudo cubitorum viginti, sex vero altitudo, opus Salomonis Regis, qui primus integrum templum condidit.* Hucusque ipse. Ex quibus etiam facile causam intelliges, cur post tot templo illatas clades, post denique ejusdem demolitionem (ut vidimus) ac restitutionem ab Herode factam adhuc porticus Salomonis remanserit etiam cum suo nomine integra: nimirum propter solidam firmiterque fundatam ac stabilitam tantæ structuræ molem, quam lapidibus inter se plumbo compactis, ferroque intrinsecus vinctis fuisse firmatam, alibi idem (d) auctor affirmat: ut non sit mirum, si post totius templi bustum temporibus Sedechiæ igne consumpti, porticus Salomonis remanserit adhuc integra.

(c) Jos. antiq. lib. 20. c. 8.

(d) Jos. antiq. lib. 15. c. 14.

Appellatur dicta porticus Salomonis a Josepho interdum primum templum, aliquando prima porticus, quæ patebat etiam alienigenis. *Per ejus atrium lapidibus nobiliter stratum, ad secundum* (idem inquit Josephus) *templum ibatur cancellis septum saxeis ad tres cubitos altis, nimiumque grato opere factis: ubi æquis dispositis intervallis columnæ stabant, legem castimoniæ præmonentes, aliæ Græcis, aliæ Latinis litteris, in locum sanctum transire alienigenas non debere: Sanctum enim vocabatur alterum fanum, & quatuordecim gradibus ascendebatur a primo;* & infra: *Post quatuordecim autem gradus, spatium erat usque ad murum trecentis cubitis planum. Hinc rursum alii quinque gradus & scalæ ad portas ducebant; a Septentrione quidem atque Meridie octo, duæ vero ex Oriente.* Paulo vero post de ornamento agens hæc ait: *Portarum autem aliæ quidem auro & argento undique tectæ erant, itemque postes ac frontes: una autem extra templum ære Corinthio, quæ multum argento inclusas & inauratas honore superabat: & binæ fores quidem in singulis januis erant, tricenis cubitis altæ, quinis denis etiam latæ. Post introitum vero, ubi latiores fiebant, tricenis utrimque cubitis exedras habebant, exemplo quidem turrium longas & latas, supra vero quam viginti cubitis celsas: singulas autem binæ columnæ duodecim cubitorum crassitudine sustinebant. Et aliarum quidem portarum magnitudo par fuit: quæ vero supra Corinthiam posita, quo mulieres conveniebant, ab Oriente aperiebatur, porta templi sine dubio major erat; quinquaginta enim cubitis surgens, quadraginta cubitorum fores habebat, ornatumque magnificentiorem; quoniam crassiori argento & auro vestiebatur, quod quidem novem portis infuderat Tiberii pater Alexander.* Hæc Josephus de portis secundi, quod vocat, templi: ac paulo inferius agit de porta interioris templi, quod ad distinctionem prioris, quod Sanctum dixerat, Sacrosanctum appellat, dum ait: *Ipsum vero templum in medio positum, hoc est, fanum Sacrosanctum, duodecim gradibus ascendebatur:* & paulo post de portis: *Prima vero ejus porta septuaginta cubitis alta erat, & vigintiquinque lata, neque fores habebat; cælum enim undique conspicuum lateque patens significabat: erantque totæ frontes inauratæ;* & post aliqua, de porta interiori hæc ait: *Interior vero porta tota inaurata erat, & circum eam auratus paries: desuper autem habebat auratos pampinos, unde racemi statura hominis pendebant: fores habebat auratas quinquaginta, & quinque cubitis altas, sexdecim vero latas: ad hæc aulæum longitudine pari,* hoc

CCLIII.

De portis Templi.

hoc est, velum Babylonium, &c. pergit agere de intima parte templi, quæ dicebatur Sancta sanctorum. Idem alibi de templi portis agens, hæc (*a*) ait: *Januæ quidem templi altitudine cubitorum erant sexaginta, latitudine vero viginti, omnes deauratæ, & pene auro puro confectæ: has claudebant non minus quam viri ducenti diebus singulis, & relinquere eas apertas nefandum nimis erat.* Hæc ipse. Easdem item templi portas Aristeas (*b*) admiratus, hæc de illis scribit: *Portarum vero aspectus, & lapidum connexiones, & superliminarium mirum decus summa claritudine fulgent, utpote quæ nulla sumptuum parsimonia, ob magnificentiam cuncta abundantissime constructa fuerant.* Hæc Aristeas.

(*a*) *Joseph. adver. Apion. lib. 2.*

(*b*) *Arist. de 72. interpr.*

CCLIV. De porta speciosa.

His igitur de templi portis sic se habentibus; quænam ex his Speciosa porta diceretur, pervestigandum est. Constat in primis nullam de portis tertiæ partis templi, quod dicebatur Sacrosanctum, ad quod sacerdotes tantum accessum habebant, dictam esse Speciosam: nam per eam, auctore Luca, (*c*) constat non solum Petrum & Joannem, sed & claudum illum jam sanatum esse ingressos; reliquum est igitur, eam vel in porticu Salomonis, quæ (ut nuper est dictum) extima erat, vel in secunda porticu, quæ & secundum dictum templum, quod & Sanctum dicebatur, fuisse locatam. Porro de portis porticus Salomonis, licet nihil expresse a Josepho dicatur: tamen dum agens contra Apionem (*d*) dicit claudi templum janui cubitorum sexaginta altitudine, & viginti latitudine; cum ea mensura nec secundæ, nec tertiæ templi porticibus conveniat; Primæ porticus, Salomonis dictæ, eas fuisse, affirmare necesse est. An vero ex his aliqua dicta fuerit Speciosa, ut aliqui existimarunt, res accuratius examinanda est. Existimavi aliquando, aliquam ex his quæ erant in ipsa fronte porticus Salomonis, fuisse portam illam Speciosam de qua agimus: id quidem ex eo deducens, quod fuisset olim illud in proverbium apud Hebræos (*e*): *Cæcus & claudus non intrabunt in templum.* Ob idque non licuisse, claudum hominem, in illud quod intra templum erat, exponere. Verum cum de cæcis & claudis id non reperiatur Moysi lege vetitum, constetque Josephi (*f*) auctoritate cæcos in templum admitti, immo si essent ex genere sacerdotali, etiam inter sacerdotes residere, absque tamen amictu sacerdotali; & de claudis etiam nulla dubitatio esse videatur, eosdem intra templum admitti licuisse, ac multo magis intra atrium porticus Salomonis, quod (ut eodem auctore vidimus) etiam patebat Ethnicis: nihil est quod affirmare cogamur Speciosam portam fuisse in porticu Salomonis; præsertim cum nulla ex

(*c*) *Act. 3.*

(*d*) *Joseph. contra Apion. lib. 2.*

(*e*) *2. Reg. 5.*

(*f*) *Joseph. de bell. Jud. lib. 6. c. 6.*

illis æque celebretur, ac illæ quæ erant in secunda porticu, quam secundum templum Josephus appellat, quarum ornatum mirificum prædicat.

CCLV. Ex Josepho dubitatio.

Cæterum attentius, quæ ab eodem auctore scribuntur, consideranda sunt; parum enim sibi constare videri potest, dum (*g*) alibi (ut vidimus) fuisse templi portas decem, a Meridie quatuor, totidemque a Septentrione, ab Oriente duas affirmat; alibi (*h*) vero de iisdem agens, cum describit novum templum ab Herode restitutum, auctum, atque nobilitatum, manifeste tradit ternas tantum a Meridie, ex adverso totidem, & unam magnam ad Orientis partem fuisse locatam. Sed præstat ut ejusmet verba reddamus, quo certiora ac manifestiora habeantur hæc quæ dicimus: sunt ergo ejusmodi: *Post primum ambitum, interius non longo interstitio, secundus paucis gradibus scansilis septum habebat lapideum, cum inscriptione quæ vetaret transgredi alienigenam, sub interminatione pœnæ capitis: hoc interius septum tam Austrino quam Septemtrionali latere patebat januis ternis æque distantibus, ab Oriente vero una magna, per quam intrarent casti una cum uxoribus. Interiora autem fani mulieribus nefas erat ingredi. Tertium vero spatium intimum solis sacerdotibus accessibile.* Hæc ibi; quæ non tantum, quod pertinet ad portarum numerum, pugnare videas cum superius dictis, sed & in eo quod mulieres per se sine viris intrare dixit, hic vero unam tantum ait fuisse portam ad Orientem positam, per quam castos viros una cum uxoribus intrare solitos tradit. Certe nec structuræ ratio pati posse videtur, ut in eodem frontispicio ad Orientem vergente duæ portæ fuerint inæquales constructæ; quarum altera tricenis, ut ait, cubitis alta, quindenis lata, altera vero quinquaginta cubitis eminens esset: quam cum ejus templi portam majorem appellat, respectu cæterarum quas in eodem secundo templo positas dixit; illam ipsam esse mihi persuadeo, quam alibi idem auctor majorem appellans, locatam super eam ab Herode seniore aquilam auream tradit (*i*); quam non fuisse extra templum in porticu Salomonis, efficax illa ratio persuadet, quod ibidem auctor affirmet, detraxisse e porta juvenes illos dictam aquilam auream, inspectante, ut ait, congregata in templum multitudine: adeo ut opus fuerit, tam audax facinus non foris, sed intra Salomonis porticum esse patratum. Denique quod spectat ad locum in templo fæminis tantum adscriptum; mediis parietibus a cæteris fuisse distinctum, nec unam, vel ab uno latere, sed plures ad eumdem patuisse portas, idem Josephus (*k*) non obscure significat, dum hæc

(*g*) *Idem cod. c. 6.*

(*h*) *Joseph. antiq. lib. 15. c. 14.*

(*i*) *Jos. antiq. lib. 17. c. 8.*

(*k*) *Jos. de bello Jud. lib. 6. c. 6.*

hæc ait : *Necessario namque proprius locus religionis causa mulieribus destinatus muro discernebatur . Altera quoque porta opus esse videbatur : contra primam vero secreta erat ab aliis regionibus una porta Meridiana , & una Septentrionalis , quibus ad mulieres introibatur : per alias enim ad mulieres transire non licebat , sed nec suam portam interiecto muro transgredi licebat ; patebat enim locus ille pariter indigenis atque hospitibus feminis religionis causa venientibus .* Hæc ille .

CCLVI. Ut autem quæ idem auctor inter se diversa ac plane contraria diversis in locis narrat aliqua ratione conciliari mutuo possint : accuratius considerandum est, quod adversus Apionem (*a*) agens, cum secundam porticum tribuat feminis mundis, tertiam vero masculis purificatis ; in eodem secundo quod dicit templo, duplicem fuisse porticum, feminis alteram, alteram masculis destinatam, significare videtur : cum alias (ut vidimus) in eodem secundo templo, licet inter se separatos, viros, ac mulieres pariter agere consuevisse testetur ; sicque priorem ejusdem loci porticum tributam esse feminis , posteriorem denique viris æque mundis esse concessam : qua tantum ratione dici posse videtur, duas portas ejusdem templi ad Orientem vergentes esse positas, non in eodem frontispicio , sed alteram ipsarum in prima ejusdem loci porticu , alteram vero in secunda , prioremque ad aliam fuisse perviam ; & quod major cæteris esset, viris ac feminis , ut ait, fuisse communem ; ingressas vero hanc illas, per alias portas sua ingredi septa muro distincta, viros vero interiorem ejus loci adire porticum : & hoc ipsum esse quod ait (*b*), Orientalem magnam portam castos simul intrare una cum uxoribus , interiora autem fani mulieribus nefas ingredi : hacque item ratione effici potuisse, quod ait, fuisse ejusdem secundi templi decem portas, quarum tres primæ porticui ubi mulieres agerent, inservirent ; Majoremque dictam positam fuisse ad Orientem, per quam tum ipsæ, tum viri æque transirent : duas reliquas, ut ait, alteram a Meridie, alteram a Septentrione privato illarum usui destinatas . Rursum vero in interiori porticu septem fuisse portas, sex a lateribus, ternas hinc inde positas ; & unam quæ spectaret ad Orientem, quæ primæ ac majori portæ e regione posita esset: hancque fuisse illam Corinthiam , super quam Josephus Majorem portam locatam fuisse testatur; quam sic extra templum positam dicit, quod scilicet non esset in primæ illius templi porticus frontispicio , sed extra illud, nimirum in secunda porticu posita : nulla etenim ratio patitur, ut in prima esset porticu, quæ minor altitudine & latitudine haberetur. Hæc de portis templi quod Sanctum dicebatur, quo tum viri tum feminæ purificati omnes convenire consueverant. De portis vero interioris templi, quod sacerdotes tantum adibant, nihil ad præsentem rerum tractationem.

(*a*) *Joseph. advers. Apion. lib.* 2.

Loca Josephi elucidantur.

(*b*) *Jos. antiq. lib.* 15. *c.*14.

His visis, quænam dictarum omnium fuerit illa templi porta, quam Lucas Speciosam appellat, jam reliquum est ut dicamus. Cum enim cæterarum portarum duæ in primis omnium pulcherrimæ haberentur, Major illa, atque Corinthia : illa, quidem, quod (ut idem Josephus *c*) testatur crassiori argento & auro vestiretur ; ista vero , quod ære Corinthio fabrefacta, multum (ut idem ait) argento inclusas & auratas honore superaret : Quænam harum dicta fuerit Speciosa : in eam libentius adducor sententiam , ut Corinthia illa , quæ pulchritudine cæteras antecelluit , appellata fuerit Speciosa : cum præsertim illi primæ suum videretur inditum esse nomen : nam porta Major nominata ab omnibus erat ; cum ergo non ad portam Majorem, sed ad Speciosam claudum illum Lucas excubasse testetur ; non de alia, quam de Corinthia cæteris pulchriore , intelligi posse videtur . CCLVII.

(*c*) *Joseph. de bello Jud. lib.*6. *c.*6.

Speciosa porta.

Claudus ille igitur ibi agens, cum a Petro & Joanne eleemosynam peteret ; Petrus se nec aurum nec argentum , quod daret , habere excusans, apprehensa (*d*) manu ejus dextera , allevavit eum ; & *protinus* , inquit Lucas , *consolidatæ sunt bases ejus , & plantæ . Et exiliens stetit , & ambulabat , & intravit cum illis in templum ambulans , & exiliens , & laudans Deum . Et vidit omnis populus eum ambulantem , & laudantem Deum . Cognoscebant autem illum , quod ipse erat qui ad eleemosynam sedebat ad Speciosam portam templi : & impleti sunt stupore , & extasi in eo quod contigerat illi .* Hæc Lucas . Negat se argentum & aurum habere quod tribuat . Cum enim rerum pretia deferrentur ad pedes Apostolorum : sicut a Christo unus ex omnibus delectus erat, qui loculos habens , quæ essent necessaria ad victum curaret ; id ipsum factum ante electionem diaconorum ab Apostolis, par est credere . Non enim ob eam causam , quod Dominus dixisset (*e*) : *Nolite possidere aurum , neque argentum , neque pecuniam in zonis vestris ;* prohibiti erant Apostoli eadem secum ferre . Non igitur usuram rerum, sed pravum affectum , & temporalium rerum sollicitudinem a Christo esse interdictam , monstrant Augustinus (*f*), Hieronymus (*g*) & alii . Cæterum quod spectat ad Petrum , adeo pauperem sibi vivendi genus præscripsit , ut (quod ait Gregorius Nazianzenus in oratione de amore pauperum) lupinis famem urgentem expelleret . Sic igi- CCLVIII

(*d*) *Act.*3. Claudum a Nativitate Petrus sanat.

(*e*) *Mat.* 10.

(*f*) *Aug. de cons. Evang. lib.* 2. *cap.*3.

(*g*) *Hier. contra Pelag. l.*1. *& ad Hedib. ep.*150. *q.* 1. *in fin.*

igitur carens auro, abundans gratia, claudo restituit incolumitatem.

CCLIX. Non impar sane miraculum claudi a nativitate a Petro sanitati restituti, est illi, quo Dominus cæco homini nato lucem reddidit: unde merito ab Evangelista accurate esse descriptum, intelligendum est. Quantumlibet enim prodigia ac signa ab Apostolis antehac facta esse testetur (a); tamen ab eo quod tam insigniter est editum ab Apostolorum Principe, cæteris prætermissis, narrationem instituit: ut tum rei gestæ, tum etiam personæ quæ gessit illam, innotesceret claritudo. Rursum vero quale mysterium contineretur eo miraculo, S. Ambrosius (b), & egregie quidem, paucis enarrat, sic dicens: *Primum ergo signum mirabilium suorum Petrus fecit, claudo pedum restituendo vestigia. Diximus frequenter ipsum Petrum a Domino nuncupatum, sicut ait: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Si ergo Petrus petra est, super quam ædificatur Ecclesia, recte prius pedes sanat: ut sicut in Ecclesia fidei fundamentum continet, ita & in homine membrorum fundamenta confirmet. Recte, inquam, primum in Christiano pedes curat, ut jam non trepidus nec imbecillis possit supra petram Ecclesiæ, sed robustus & fortis incedere.* Hæc ipse. Jam vero (ut quid peractum sit, videamus) magna turba ob rei novitatem undique confluente, cum ingressi templum fuissent Petrus & Joannes, redeuntes ad porticum Salomonis, illic populi frequentis corona vallabantur. Tunc Petrus, ea Christum annuntiandi arrepta digna satis occasione; haud propria, quin potius Christi virtute factum esse miraculum, est concionatus ad populum. Supervenientes (c) vero interea sacerdotes, & magistratus templi cum Sadducæis, & ægre ferentes tam Petrum quam Joannem docere populum, & ex mortuis resurrectionem prædicare, injecerunt in eos manus, inque carcerem detruserunt in crastinum; erat enim jam vespera: cum interim eorum qui Petri prædicationem audierant, numero quinque millia ad Christi fidem conversa essent. Sed hæc pluribus Lucas.

(a) *Act.* 2.

Mysterium ex miraculo.

(b) *Ambr. ser.* 3. *in nat. Apost.*

(c) *Act.* 4.

CCLX. Sequenti vero die, (quod esset causa gravissima, quæ ad Synedrin, illud scilicet magnum Concilium septuaginta duorum seniorum, spectaret) habentur comitia, conveniuntque Principes sacerdotum & seniores, & Scribæ: nimirum (ut inquit Lucas d) Annas Princeps sacerdotum, & Caiphas, & Joannes, & Alexander, & quotquot erant de genere sacerdotali. Non sic quidem (ut aliqui putant) Annas hic nominatur Princeps sacerdotum, quod Caiphas, qui ante duos menses tempore mortis Christi, testimonio Evangelistarum, summus Pontifex fuisse dicitur, ea functione privatus, redactus in ordinem fuerit, & loco ipsius Annas suffectus, dum non tantum sacerdotum Princeps, sed & primus omnium nominatur: sed quod dicto seniorum Concilio præesset, eo nomine appelletur; & ea ratione, qua Christus ad eumdem primum est ductus, eadem hic primo loco recenseatur. At cum de his superius actum sit, eadem hic repetere, supervacaneum ducimus. Joannes vero, qui a Luca tertio loco ponitur, fuit Annæ Principis sacerdotum filius, qui in administratione rerum Judaicarum pollebat, cujus Josephus (e) meminit. Alexandrum vero qui quartus ordine numeratur, haud alium puto ab illo qui sicut ditissimus omnium Judæorum, ita etiam maxime pius erga Deum habebatur, ut idem Josephus (f) auctor est. Hic Alexander Lysimachus, Alabarcha est cognomento dictus, quod illum magistratum Alexandriæ gessit (g), hic idem a Caio Imp. postea est conjectus in vincula, demum a Claudio ejus in Imperio successore solutus atque honorifice habitus. Hujus pater Tiberius appellatus (ut nuper vidimus) portas templi argento & auro sumptuosissime exornavit. Habuit Alexander filium, qui nomine avi Tiberius (h) nominatus, desertor paternæ religionis effectus, temporibus belli Judaici Romanis adversus Judæos adhærens, ob insignem adversus eos navatam operam exercitui præfici meruit.

(d) *Act.* 4.

Annas caput concilii.

(e) *Joseph. de bello Jud. lib.* 2. *c.* 25.

(f) *Jos. antiq. lib.* 20. *c.* 3.

(g) *Jos. antiq. lib.* 19. *c.* 4.

(h) *Jos. antiq. lib.* 20. *c.* 3. & *de bello Jud. lib.* 6. *cap.* 1. *in fin.*

CCLXI. Coacto igitur Judæorum magno Concilio, sistuntur judicio (i) Petrus & Joannes, jubenturque causam dicere, ac præsertim qua virtute vel nomine tantum miraculum edidissent, exhibito & illo, qui ante claudus a Petro curatus fuerat. Tunc Petrus libera voce, repletus Spiritu sancto (inquit Lucas) ita exorsus est: *Principes populi, & seniores audite. Si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste salvus factus est, notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israel, quia in nomine Domini nostri Jesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste adstat coram vobis sanus. Hic est lapis, qui reprobatus est a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli: & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Hactenus Petrus. Subdit Lucas hæc de iis, qui in eo erant Concilio congregati: *Videntes autem Petri constantiam, & Joannis, comperto quod homines essent sine litteris & idiotæ, admirabantur, & cognoscebant eos quoniam cum Jesu fuerant; hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contra-*

(i) *Act.* 4.

Concilio Judæorum sistuntur Petrus & Joannes.

tra-

tradicere. Jusserunt autem eos foras extra Concilium secedere: & conferebant ad invicem, dicentes: Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos omnibus habitantibus Hierusalem: manifestum est, & non possumus negare. Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis, ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum. Et vocantes eos, denuntiaverunt ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Jesu. Petrus vero & Joannes respondentes, dixerunt ad eos: Si justum est in conspectu Dei vos potius audire, quam Deum, judicate. Non enim possumus, quæ vidimus & audivimus, non loqui. At illi comminantes dimiserunt eos, non invenientes quomodo punirent eos propter populum, quia omnes clarificabant id, quod factum fuerat in eo quod acciderat. Hucusque Lucas de rebus gestis in Concilio seniorum.

CCLXII. (a) *Act.* 4.

Revertente (*a*) vero Petro una cum Joanne ad suos; cum ambo, quæ coram senioribus essent facta, narrassent; & universa quæ tum congregata in unum erat multitudo Deum laudasset, oransque petiisset ut Evangelii prædicatio magis magisque signis atque prodigiis illustraretur: factus est terræmotus, omnesque Spiritu sancto desuper veniente repleti sunt: eratque omnium sicut una voluntas idemque animus, ita temporalium bonorum usus communis: *Quotquot enim* (inquit Lucas) *possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum*: & inter alios Barnabas Cyprius genere, agrum quem habebat vendens, attulit & ipse ejus pretium, ut cæteri, ad pedes Apostolorum.

De Barnaba.

Quod Barnabas præ cæteris, qui id ipsum præstiterunt, nominetur ab Evangelista, id in causa fuisse putatur, quod ipse ditissimus cum esset, non agellum quempiam, sed latifundium Christi causa vendiderit; hæc qui ejus res gestas scriptis mandavit Alexander (*b*) testatur: addens, eumdem origine Cyprium, Hierosolymis habitasse, atque a Gamaliele una cum Stephano ac Saulo sacris litteris imbutum fuisse; ad Christum demum venisse una cum ejus consobrino Joanne Mariæ filio, apud quem (ut vidimus) Christi nova Ecclesia coalescere cœpit. Sane Eusebius (*c*) & Epiphanius (*d*) inter antiquos Christi discipulos ipsum adnumerant: nec est quod de hoc aliqui dubitent ob eam causam, quod nondum Barnabas usque ad hanc diem omnia sua dimisisset, cum illa a Domino lex discipulis præscripta esset: *Si quis non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*. Nam & Joseph ab Arimathia nobilis Decurio, & ipse dives, erat discipulus Jesu, ut Matthæus (*e*) atque Joannes (*f*) testantur, animi enim affectu id implendum erat.

(b) *Apud Metap. die* 11. *Maji*.
(c) *Euseb. lib.* 1. *cap.* 1.
(d) *Epiph. lib.* 1. *cap.* 21.
(e) *Matt.* 27.
(f) *Joan.* 19.

CCLXIII.

Quod vero tam Barnabas, quam & alii ad pedes Apostolorum rerum pretia posuisse dicantur: considerans hæc Joannes (*g*) Chrysostomus: *Magnus*, inquit, *honor: quandoquidem non in manus, sed ad pedes Apostolorum ponebant*; & alibi iterum (*h*): *Ponebant ad pedes Apostolorum: non ad manus ipsorum ponebant, sed ad pedes, declarando fidem, & pietatem, & reverentiam, quam habebant Apostolis, & quod majoris ducebant quod ab eis reciperentur, quam quod ab eis darentur dona*. Hæc & alia plura in eamdem sententiam differit. Accedere ad sanctorum virorum pedes venerationis ergo, antiquus fuit Christianorum usus: unde illa dici vel scribi solita summissi animi obtestatio; Per vestigia vestra. Equidem idem qui supra Joannes Chrysostomus, adiri monachos, ad eorumque provolvi vestigia suadet, cum ait (*i*): *Ad eos abi, hospitare, accede, sanctos tange pedes; multo namque honestius est illorum pedes tangere, quam aliorum caput. Dic enim mihi: Si quidam statuarum pedes apprehendunt, quoniam regiam tantum habent figuram: tu ipsum in se habentem Christum non pedibus tenebis, & salvus eris? Sancti sunt pedes, licet viles sint; inquinatorum vero neque caput venerandum est. Sanctorum namque pedes magna potuerunt; quamobrem & ulciscuntur, cum pedibus pulverem excusserint*. Hæc Chrysostomus: Plura hic essent adducenda exempla, quæ in alium locum differimus magis accommodatum.

(g) *Crysost. in Act. hom.* 11.
(h) *Hom.* 27. *in ep. ad Corin.*
(i) *Chrys. ad pop. Antioch. hom.* 59.

CCLXIV. (k) *Act.* 5. De Ananiæ & Saphiræ interitu.

Post hæc vero S. Lucas (*k*) Ananiæ & Saphiræ ejus uxoris pavendum recenset interitum. Vendiderant agrum; cujus pretii, quod delaturi erant ad pedes Apostolorum dolosa calliditate mentientes, partem fraudarunt. Inquirit quidem de crimine Petrus, detegit fraudem, sed Deus pœnam infligit. Videas ex his Petrum, sicut in cæteris, ita etiam in judiciaria potestate præseferre primatum: primus quippe omnium ac solus inter cæteros de perpetrato peccato reos interrogat; quos convictos, mox a Deo dira pœna immissa consequitur. Hæc quidem tanta non casu sunt facta, sed ut experimento omni Ecclesiæ innotesceret, illum quem Petrus criminis arguit, Deum ejus judicio annuentem, mox experturum ultorem. At Porphyrius, impius ac dolosus nugigerulus, eo dementiæ venit, ut hæc legens non erubuerit Petrum nimiæ severitatis arguere, quasi ipse in eos pœnam mortis inflixerit. Sed S. Hieronymus (*l*) in primis quodnam fuerit illorum peccatum, ut tantam Dei iram mererentur, insinuans, demum Porphyrio garrienti respondet, sic dicens: *Ananias & Saphira dis-*

(l) *Hier. ad Demetr. epist.* 8.

diſpenſatores timidi, immo corde duplici, & ideo condemnati: quia poſt votum obtulerunt quaſi ſua, & non ejus cui ſemel ea voverant, partemque ſibi jam alienæ ſubſtantiæ reſervaverunt, metuentes famem, quam vera fides non timet; præſentem meruere vindictam, non crudelitate ſententiæ, ſed correctionis exemplo. Denique & Apoſtolus Petrus nequaquam imprecatur eis mortem, ut ſtultus Porphyrius calumniatur, ſed Dei judicium prophetico ſpiritu annunciat, ut pœna duorum hominum ſit doctrina multorum. Hæc Hieronymus. Origenes (a) quoque non putat adſcribendum eſſe Petro interitum Ananiæ, ut ex ejus verbis paulo inferius demonſtrabimus. Maximus (b) etiam hanc ipſos commeruiſſe iram ait, quia quod Deo promiſerant, non reddiderunt: eadem Athanaſius (c) tradit de voto, item & Gregorius (d), & alii. Porro non ſolum, quod quæ Deo voverant non præſtiterint, eam meruerunt experiri a Deo ſententiam, ſed & quod (ut ingerit Petrus) mentiti ſint Spiritui ſancto. Nihil ſane in Eccleſia, quæ eſt columna & firmamentum veritatis, tam infauſtum atque alienum inveniri poteſt, quam ſimulatio, cui (e) ſi ſemel tribuatur aſſenſus, omnis Eccleſiaſtica diſciplina turbabitur: meritoque tam in hos, quam etiam in Simonem Magum, qui doloſe in fide agebat, Petrus diſciplinæ vigorem exercuit.

(a) *Orig. tract. 8. in Matth.*
(b) *Apud. Amb. Ser. 9. & apud Aug. de ver. Apoſt. ſer. 25.*
(c) *Athan. ſer. de Paſſion. & Cruce.*
(d) *Greg. regiſt. lib. 1 Jud. 9. epiſt. 33.*
(e) *Diſtinct. 27. cap.* Nam ſi.

CCLXV. Pœna ad ſalutem.

Cæterum hanc pœnam non ad ſupplicium ſempiternum, ſed ad expiationem peccati, ut ſic ſalvi eſſe poſſent in futuro ſæculo, a Domino eſſe illatam, Origenes exiſtimavit, dum ait: *Digni enim erant in hoc ſæculo recipere peccatum ſuum, ut mundiores exeant ab hac vita, mundati caſtigatione ſibi illata per mortem communem; quoniam credentes erant in Chriſtum. Puto autem, quoniam audiens Ananias hæc verba, ideo cadens expiravit, quod non ſuſtinuit reprehenſionem Petri, ſed cruciatus in ſe adeo eſt punitus ut etiam expiraret, verbis videlicet Petri catechizantibus animam ejus. Nec Petrum hic debemus exiſtimare interfeciſſe Ananiam: ſed illum non ſuſtinuiſſe acrimoniam verborum Petri dicentis ad ſe: Ut quid replevit ſatanas cor tuum?* Id ipſum Auguſtinus (f) agens contra Parmenianum ſentire videtur, dum de Paulo ſic ait: *Quid ergo agebat Apoſtolus, niſi ut per interitum carnis, ſaluti ſpirituali conſuleret? ut ſive aliqua pœna vel morte corporali, ſicut Ananias & uxor ejus ante pedes Apoſtoli Petri ceciderunt: ſive per pœnitentiam, quoniam ſatanæ traditus erat, interimeret in ſe ſceleratam carnis concupiſcentiam.* Hæc Auguſtinus. Caſſianus (g) etiam hæc in eam ſententiam: *Invenimus ſane etiam pro levioribus culpis nonnullos eamdem mortis ad præſens excepiſſe ſententiam; qua ſunt & illi puniti, quos prædiximus extitiſſe ſacrilegæ prævaricationis auctores: ut factum eſt in illo qui ſabbato ligna collegerat, vel in Anania & Saphira, qui parum quid de ſubſtantia ſua clam, infidelitatis errore, ſervaverant: non quod æqualia fuerint pondera peccatorum, ſed quia novæ tranſgreſſionis præſumptores reperti, debuerunt præbere cæteris, quemadmodum peccati, ita etiam pœnæ ac terroris exemplum: ut quiſquis ea deinceps affectare tentaſſet, noſſet ſibi ſecundum eam formam qua illi damnati ſunt, etiam ſi in præſenti ſupplicium differatur, in futuri judicii examinatione reddendum.* Hæc ille. His denique veluti corollarium addimus, quod Iſidorus Peluſiota (h) ad Orionem monachum in hæc verba reſcripſit: *Non crudelitatis atque amentiæ fuit, vir ſtudioſiſſime, quod ſapientiſſimus Petrus eos qui peccaverant, morte affecit; verum præſcientis doctrinæ multa hominum peccata præſanantis. Nam cum tunc Evangelii ſementem facere incepiſſent, ac ſtatim enata zizania conſpexiſſent: ſapienti conſilio ea confeſtim evulſerunt, ne una cum tritico aucta, futuro igni ad exuſtionem ſervarentur. Ad eumdem enim modum divinus quoque Moyſes, legem ab initio ſtatim violatam perſpiciens, etſi ob exiguum peccatum, ſaxis tamen eum obrui juſſit, qui die ſabbati ligna collegerat: Deum videlicet hanc ſententiam tuliſſe ſcribens.* Hucuſque Iſidorus: ac de his ſatis.

(f) *Aug. contra Parm. lib. 3. cap. 1.*
(g) *Caſſian. coll. 6. c. 11.*
(h) *Iſidor. lib. 1. epiſt. 181.*

CCLXVI. De renuntiatione.

Nunc vero quod ad dictam frequenter ſuperius in communem uſum bonorum collationem pertinet: non ejuſmodi fuit, ut quicumque Chriſtianus eſſe vellet, non aliter id conſequi poſſet, niſi ſubſtantia rerum ſuarum prius vendita, Chriſto nomen dediſſet; vel quod factus Chriſtianus id ipſum præſtare compelleretur, ſic ut eadem vivendi norma cæteris omnibus, qui credituri eſſent, Chriſtianis præſcriberetur. Nam de Paulo (i) Apoſtolo conſtat, Corinthios per epiſtolam monuiſſe, ſic eos indigentibus eleemoſynas impartiri debere, ne eſſet nimis profuſa largitio: *Non enim* (ait) *ut aliis ſit remiſſio, vobis autem tribulatio, ſed ex æqualitate. In præſenti tempore veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat.* Sed hæc facta ſunt ipſo exordio naſcentis Eccleſiæ, privato quodam Spiritus ſancti impulſu, & quidem multis ex cauſis, atque in primis ut excultioris vitæ quoddam poſteris imitandum formaretur exemplum. Inde enim quotquot religioſiorem vivendi normam ſunt amplexati, & ad eamdem vivendi rationem cæteros perfectioris vitæ cupidos inſtituendos ſuſceperunt, formam ſumpſiſſe noſcuntur. Unde S. Auguſtinus (k) ſuos alloquens clericos, ait: *Quomodo*

(i) *2. Cor. 8.*
(k) *Aug. ſer. 50. de diverſis.*

modo autem vivere velimus, quomodo Deo propitio jam vivamus; quamvis de Scriptura sancta multa noveritis, tamen ad commemorandos vos, ipsa de libro Actuum Apostolorum lectio recitabitur; ut videatis ubi descripta sit forma, quam desideramus implere. Legit Lazarus diaconus, quæ in Actis Apostolorum scripta sunt capite quarto, & inter alia, verba illa: *Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.* Et quod paulo inferius habetur: *Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum: dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat.* Quibus lectis, Augustinus eadem & ipse repetiit; deque his
(a) Basil. de reg. monach. ad suos præclaram habuit orationem. Eadem Basilius (*f*), ac denique omnes qui monachis selectas vivendi regulas præscripserunt.

CCLXVII. Adversus novatores. Quid ad hæc impii, qui in Christianismo sectantes Epicurismum, his licet Apostolorum doctrina & exemplo firmatis ac stabilitis, adhuc tamen perfricta fronte procacique animo non verentur in sanctas regulariter viventium institutiones obloqui atque furere? Sed de his alias uberius atque opportunius. Cæterum præter illa quæ dicta sunt, afferuntur insuper de distractione rerum temporalium in usum pauperum aliæ divini consilii rationes. Excitanda enim erat in Fideles vehemens persecutio, quæ non bona tantum, quæ haberent, auferret, sed & in ipsorum personas sæviret. Sic igitur ut prima Ecclesiæ fundamenta nullo persecutionis impetu quaterentur, sed solida firmitate subsisterent, optime divina providentia disponente, consultum est, ut ejusmodi periculum Fideles rerum temporalium lucrosa jactura redimerent. Testis enim
(b) 1. Tim. 6. est Paulus, (*g*) divitiarum cupidos tentationibus facile superari, & laqueis diaboli irretiri. Narratis jam his quæ in Ananiam & Saphiram sunt divinitus acta,
(c) Act. 5. hæc subdit Lucas (*h*):

CCLXVIII. *Per manus autem Apostolorum fiebant signa & prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis.*
Docent in templo Apostoli. Locum illum licet fuisse constet extra templum, ut etiam pateret Gentilibus, tamen etiam frequentius templum appellatum esse ab Evangelistis invenies, quod eo ambitu universa templi constructio clauderetur. Exemplo igitur Domini Redemptoris, qui cum Hierosolymis esset docebat in templo, Apostoli etiam illic doctrinæ cathedram erexerunt: ad quam al-
(d) Tertul. lib. de præscript. ludit Tertullianus (*d*), dum ait: *Quid ergo Athenis, & Hierosolymis? quid Academiæ, & Ecclesiæ? quid hæreticis, & Christianis? Nostra institutio de porticu Salomonis est, qui & ipse tradiderat Dominum in simplicitate cordis esse quærendum.* Hæc Tertullianus. Addit Lucas: *Cæterorum autem nemo audebat se conjungere illis: sed magnificabat eos populus. Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum, ac mulierum, ita ut in plateas ejicerent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabatis, ut veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis. Concurrebat autem & multitudo vicinarum civitatum Hierusalem, afferentes ægros, & vexatos a spiritibus immundis, qui curabantur omnes.*

Cum vero non Petrus tantum, sed & CCLXIX. Petri in miraculis prærogativa.
cæteri Apostoli Hierosolymis essent: quidnam est, quod oculi omnium convertuntur in Petrum? quid ista in plateis ægrotantium exhibitio, ut veniente Petro, umbra saltem illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur omnes non ab uno vel altero, sed ab omnibus, quibus tenerentur, morbis? Certe quidem non per Petrum tantum, sed per cæteros etiam Apostolos fieri solita signa & prodigia, idem (ut nuper vidimus) qui hæc scribit, testatur Lucas. Verum sicut inter omnes Apostolos Petrus a Christo primatu in omnes est auctus, ita etiam præclariora quædam & insigniora ab eo miracula edi concessit. Hinc solius Petri fuisse curare languentes umbra corporis transeuntis, satis Evangelista declarat. Nam si id cæterorum Apostolorum umbra præstitisset; quid tanta compressio in exponendis infirmis, quos Petri transeuntis umbra curaret? Unde Arator diaconus, qui heroico carmine eadem cecinit Acta Apostolorum, dum de his agit, hæc egregie:

Excute Petre gradus: tecum medicina salutis
Ambulat: adde viam: pes is est ad gaudia velox,
In pedibus non esse moram: tua semita vita est.
Si properas, jam nemo jacet: tu motibus umbræ
Corpora cuncta levas, atque hoc simul inscia voti
Sumit turba tacens: quod cum rogat accipit unus.
Quærite, quos agitat tanti reverentia facti,
Quid typicum res ista ferat: librisque volutis
Noscite quod soli concessa est gloria Petro:
Quæve sub hac specie lateant documenta videte, &c.

Quod

Quod etiam hic in umbra per Petrum agitur (nam in imagine pertransit homo) in cælo veritate præstari, idem pluribus versibus docet.

CCLXX. Quid insuper umbra Petri, nisi imago expressa corporis Petri? certe quidem non aliunde, quam ex ejusmodi imaginibus umbra formatis, picturam duxisse originem ferunt (a), ut ex his videas imaginum pium cultum in umbra Petri a Deo primitus in primori illa Ecclesia tot tantisque miraculis esse divinitus consecratum. Rursus vero nec illud prætermittimus (ex quo in rebus gestis mysteria latere noscuntur) quod cum eamdem Deus virtutem umbræ Petri indiderit, quam & corpori Petri; illud certe typice expressum esse videtur, tantam a Deo Principi Apostolorum gratiarum copiam esse collatam, ut eadem dona Petri personæ concessa, sic in umbram transtulerit, ut eadem in successoribus, qui referunt personam Petri, feliciter propagari voluerit: nimirum ut quamvis non omnes æque sancti ac Petrus, sed ex ipsis aliqui moribus essent futuri dissimiles, tamen quia ejusdem gererent personam Petri, eamdem etiam retinuerint a Deo illi traditam potestatem: scirentque omnes respectu Petri in honore habendos esse, qui umbram saltem Petri hac ex parte referrent.

Sacrarum imaginum cultus in umbra Petri.

(a) *Clem. Alex. adver. Gentes.*

CCLXXI Tantam Christi gloriam in Petro ac cæteris Apostolis divinitus illustratam invidentes Principes sacerdotum, furore quodam exagitati, injicientes in illos manus, in carcerem detruserunt. At Angelus Domini (inquit Lucas b) per noctem aperiens januas carceris, eduxit illos, jussitque intrepide Evangelium prædicare: qui diluculo templum ingressi, cœperunt confluentem docere populum. Cum interim coacto Concilio seniores, ipsos qui adhuc in carcere detineri putarentur, Apostolos adduci jussissent: quæsiti sunt in carcere, nec inventi licet clausum esset ostium: sed in templo eos prædicare Evangelium, nuntiatum est. Tunc qui sunt missi magistratus, ac ministri, absque vi aliqua sistunt eos seniorum Concilio: cumque arguerentur spreti mandati, Petrus pro ceteris ex more ad facti excusationem magna animi libertate hæc in primis effatus ait: *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus*. Aliisque verbis tum Christi gloriam, tum ipsorum in illum admissa exaggerans, peroravit.

Apostoli conjiciuntur in carcerem.

(b) *Act. 5.*

CCLXXII. Cum illi interim de inferenda illis nece inirent consilium: surgens Gamaliel legis peritus, jubens primum Apostolos foras ad modicum spatium temporis duci, in hæc verba sententiam dixit: *Viri Israelitæ attendite vobis super hominibus istis quid acturi sitis. Ante hos enim dies extitit Theodas, dicens se esse aliquem cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum: qui occisus est: & omnes, qui credebant ei, dissipati sunt, & redacti ad nihilum. Post hunc extitit Judas Galilæus in diebus professionis, & avertit populum post se, & ipse periit: & omnes, quotquot consenserunt ei, dispersi sunt. Et nunc itaque dico vobis, discedite ab hominibus istis, & sinite illos: quoniam si ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissolvetur: si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud, ne forte & Deo repugnare inveniamini. Consenserunt autem illi. Et convocantes Apostolos, cæsis denuntiaverunt ne omnino loquerentur in nomine Jesu, & dimiserunt eos. Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu Concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Omni autem die non cessabant in templo, & circa domos docentes, & Evangelizantes Christum Jesum.* Hæc Lucas. Ex quibus Josephus (ut dictum est superius) errasse deprehenditur, dum Theodæ res gestas ad tempora (c) Cuspii Fadi Judææ procuratoris refert, quem, ejusdem testificatione, anno quarto Claudii Imp. in provinciam missum constat, post annos undecim ab hoc tempore.

De Gamalielis consilio.

Error Josephi redarguitur.

(c) *Jos. antiq. lib. 20. c. 2.*

CCLXXIII. Cæterum non Gamalielis tantum auctoritate id affirmantis, & Lucæ hæc etiam describentis, sed & Domini testimonio, extitisse Theodam ante Christi passionem, Patres omnes consentiunt: locum enim illum Joannis interpretantes quo Dominus dicit (d): *Omnes quotquot venerunt, fures sunt & latrones*; de Theoda & Juda Galilæo intellexisse, pari consensione confirmant. Certe quidem nequaquam ad antiquiora tempora Dominum hæc dicentem respectum habuisse, facile potest intelligi, ne sugillasse cum pseudoprophetis etiam probatos ac a Deo missos Prophetas calumniose ab aliquo dici posset: sed ad propinquiora tempora potius respexisse, & ut de rebus jam omnibus notis quæ explicatione non indigerent, ea locutum esse: nam de antiquioribus pseudoprophetis nulla jam memoria erat, recens vero recordatio de his quos tum præsens sæculum infelici germine propagavit: nam non modo Judas, ejusque successores, atque Theodas, sed & Herodes major, quippe qui ab Herodianis Christus haberetur, notari potuit. Sic igitur Joannes Chrysostomus (e), Cyrillus (f) Alexandrinus, Isidorus (g) Pelusiota, & alii omnes hos secuti, Dominum de Theoda intellexisse, jure existimarunt. Porro Theodæ facinus in hunc modum contigisse, Josephus describit (h): non piget enim rem superius alia occasione narratam, iterum rei argumento exigente, hic repetere:

(d) *Joan. 10.*

(e) *Chrys. in Joan. hom. 59.*

(f) *Cyril. in Joan. lib. 7. c. 3.*

(g) *Isid. lib. 3. epist. 119.*

(h) *Jos. antiq. lib. 20. c. 2.*

CCLXXIV. *Apud Judæam*, inquit, *præstigiator quidam, nomine Theodas, persuasit magnæ*

De Theoda & Juda Galilæo.

vulgi multitudini, ut assumptis suis facultatibus sequeretur se ad Jordanem fluvium: Prophetam enim se jactabat, pollicens scissurum se verbo Jordanem fluvium, ac facilem præbiturum transitum: talique promissione permultos seduxit: At Fadus effecit ut nihil lucri facerent ex sua insipientia, missis in eos equitum turmis: qui ex improviso irruentes, ex his multos interemerunt, multos vivos ceperunt, & in his ipsum Theodam, cujus caput abscissum reportavit Hierosolymam. Hactenus de eo Josephus. At ex verbis Lucæ Evangelistæ majori inde oritur difficultas, quod de Theoda exemplum adducens, quasi rem nuper factam recenset: *Ante hos dies*, inquit, *extitit Theodas.* Tamen inferius cum post hunc dicat extitisse Judam Galilæum tempore professionis, illius scilicet celeberrimæ sub Quirino Præside factæ: hac quidem ratione ante annos trigintaquatuor Theodam vixisse, opus est dicere; quo modo igitur ante hos dies factum dicit, quod ante tot annos contigisse probatur? Quod vero in primis Theodam a Josepho descriptum existimarunt aliqui alium esse ab illo de quo hic meminit Lucas: cum hæc nulla auctoritate probentur, æque rejicienda putamus: At magis placet ut idem sit, ante hos dies, quod, ante hæc tempora, usitato dicendi modo: vel ut ille Lucæ verborum sit sensus (*a*) dum ait: *Post hunc extitit Judas Galilæus* μετὰ loco πέραν sit positum, ut diceret. Ultra dictum Theodam extitit Judas Galilæus, &c. sicque noluisse dicere, post Theodam exstitisse Judam; sed potius post recensitum de Theoda quod nuper acciderat novum exemplum, illud addidisse de Juda quod antiquitus factum erat, cujus tamen recens erat memoria: nam (ut suo loco superius dictum est) adhuc Apostolorum temporibus illius sectatores supererant Galilæi. Sed hæc relinquimus lectoris arbitrio: lectionem certe mutare non præsumimus.

(a) Gang. in Act. Apost.

CCLXXV. De Gamaliele. Cæterum quod spectat ad Gamalielem: non prætermittimus dicere, ipsum fuisse Christianum, sed consilio Apostolorum sic occultum inter seniores, ut ea ratione melius consulere Ecclesiæ posset, permansisse, in libris Recognitionum Clementis (*b*) haberi, quos licet apocryphos citat Beda, (*c*) & hæc eadem de Gamaliele recitat. Certe illum adhæsisse Christianis & inter Christianos esse professum, certum plane ejus rei indicium illud est, quod a Christianis apud Stephanum protomartyrem sepultus est. Cum enim divina revelante providentia, corpus sancti Stephani repertum est, una cum ipso etiam est inventum corpus Gamalielis, qui olim cum ipsius Stephani, tum Sauli (postea Pauli) ac Barnabæ magister fuerat. Habentur hæc certa fide testata a Luciano presbytero, in libello illo quem de Stephani protomartyris corporis inventione, cui præsens fuit, conscripsit. Quod vero eodem Luca auctore dictum est, Apostolos nonnisi plagis affectos a Concilio fuisse dimissos; id plane nequaquam ex sententia Gamalielis esse factum, sed voluntate Caiphæ, Annæ, & Alexandri, in ejusdem qui supra Clementis (*d*) nomine scripto commentario legitur.

(b) Clem. recog. lib. 1. c. 9. & 10.
(c) Beda in retract. in Act. Apost. c. 5.
(d) Clem. Const. lib. 5. c. 3.

CCLXXVI. His jam fortiter ab Apostolis superatis, alia arte aggreditur veritatis hostis diabolus vexare Fideles. Cum enim, quos adversus Ecclesiam concitaverat adversarios, jam victos prostratosque conspiceret: per eos qui intus in Ecclesia erant, longe periculosius certamen aggreditur; tentans nimirum, si admirabilem illam unitatem, mutuamque nusquam antea visam animorum concordiam aliqua posset dissensione turbare, ac dividere schismate. Sed quonam usque progressus sit ejus conatus, Lucas (*e*) narrat his verbis: *In diebus illis crescente numero discipulorum, factum est murmur Græcorum adversus Hebræos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viduæ eorum;* hæc Lucas. Porro non sic in hoc loco accipiendi sunt Græci, quasi Gentiles, ad distinctionem Hebræorum: nam nondum gentilibus Christi Ecclesiæ patebat ostium, quod Petrus postmodum reseravit: sed quod (ut superius Philone auctore diximus) sicut in cæteris Orbis partibus, ita etiam in Græcorum regionibus Judæi agerent: cum alioqui etiam Lacædemones nobiles in Græcia populi ab Abraham se originem ducere gloriarentur: id quidem eorum Regis ad Oniam Pontificem Judæorum perbreves litteræ scriptæ testantur his verbis.

(e) Act. 6.

Prima discordia in ecclesia.

CCLXXVII. *Incidimus in quandam scripturam antiquam, in qua invenimus cognationem intercessisse inter nostras origines, & nostrum quoque genus non esse alienum a posteris Abrahæ. Æquum igitur est ut cum fratres nostri sitis, petatis a nobis quæcumque libuerit; idem nos quoque faciemus, & res vestras tamquam nostras existimabimus, nostras item vobiscum communes habituri. Demoteles est, qui has vobis reddit litteras in pagina quadrangula scriptas, & obsignatas aquilæ sigillo draconem tenentis unguibus.* Hæc continebat epistola, quam Josephus (*f*) suis de antiquitatibus libris intexuit; qui item recitat (*g*) Jonathæ Pontificis litteras in eamdem fere sententiam ad Senatum Lacedæmoniorum conscriptas. In Jonia item Græcorum provincia quamplurimos habitasse Judæos, idem auctor (*h*) affirmat; quos M. Agrippa Orientis Præfectus, Augusti temporibus, a Gentilium indigenarum vindicavit injuriis, & patriis eos uti posse legibus absque impedimento, præce-

(f) Joseph. antiq. lib. 12. c. 5.
(g) Joseph. antiq. lib. 14. c. 9.
(h) Joseph. antiq. lib. 16. c. 4.

præcepit. Idem Joſephus ſcribens contra Apionem teſtatur, Judæos tam Antiochiæ habitantes in Syria, quam Epheſi in Aſia, aliiſque civitatibus nobilibus, fuiſſe earum municipes; ſic dicens: *Qui Antiochiam habitant Judæi, Antiocheni nominantur: Jus enim civium eis dedit conditor Seleucus. Similiter & qui in Epheſo commorantur, & alia Jonia, cum civibus exinde natis eamdem appellationem habent, hæc præbentibus eis regni ſucceſſoribus.* Græci igitur dicebantur a Judæis qui in Græcia Hebræi agerent; Palæſtinæ vero indigenas, proprio nomine appellabant Hebreos, ut hic etiam Lucas feciſſe cognoſcitur.

Judæi Græci.

CCLXXVIII. Quodnam vero fuerit hujuſmodi miniſterium, a quo Græcorum viduæ videbantur excluſæ: duplex reperitur de ea re fuiſſe ſententia. Exiſtimarunt alii certas Hebræorum viduas menſarum ſervitio fuiſſe præfectas; nam & mulieres Domino miniſtraſſe, teſtantur Evangeliſtæ (*a*). Alii vero idem miniſterium quotidianum eſſe putarunt ipſam eleemoſynarum quotidie fieri ſolitam diſtributionem, ac in ſingulos partitionem, de qua Lucas (*b*) ſuperius: *Dividebatur*, inquit, *ſingulis prout cuique opus erat.* Cæterum ſecundum priorem ſententiam miniſterium illud eſſe potius accipiendum, ea quæ inferius Lucas (*c*) ſcribit de electione ſeptem diaconorum, facile perſuadent, dum ait: *Convocantes autem duodecim multitudinem diſcipulorum, dixerunt: Non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis. Conſiderate ergo fratres, viros ex vobis boni teſtimonii ſeptem, plenos Spiritu ſancto & ſapientia, quos conſtituamus ſuper hoc opus. Nos autem orationi, & miniſterio verbi inſtantes erimus. Et placuit ſermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum, virum plenum fide & Spiritu ſancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum advenam Antiochenum. Hos ſtatuerunt ante conſpectum Apoſtolorum: & orantes impoſuerunt eis manus.* Hæc Lucas: cujus rei geſtæ narratio etſi plana & facilis habeatur, aliqua tamen indiget diſcuſſione: ut illud in primis; quænam menſæ illæ fuerint, ſacræ ne, an communes, quibus ſunt præfecti diaconi.

(*a*) Math. 27. Marc. 15.
(*b*) Act. 4.
(*c*) Act. 6.
De electione diaconorum.

CCLXXIX. Si quis primitivæ illius naſcentis Eccleſiæ principia repetat, & diſcat conſuetudinem; quænam fuerint illæ menſæ, cognoſcet: nimirum eaſdem fuiſſe ſacras æque atque communes. Sicut enim Dominus ac Redemptor noſter in ultima illa memorabili cœna (ut vidimus) utramque menſam una conjunxit, communem, & ſacram, in quarum priori agnum ex more comederent, in altera vero mox conſecuta ſacratiſſimum ſuum corpus & ſanguinem propinavit: ita etiam temporibus Apoſtolorum eadem in Eccleſia conſuetudo noſcitur conſervata, ut ſimul utramque menſam conjungerent. Eſt de his perſpicuum Pauli Apoſtoli teſtimonium in prima, quam ad Corinthios (*d*) ſcribit, epiſtola, ut omnes notant illic interpretes. Cum enim ait: *Unuſquiſque ſuam cœnam præſumit ad manducandum: & alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt.* Ecce cœna communis, hoc eſt, non ſacra. Cum vero rurſus inferius ſubdit poſt deductum exemplum cœnæ Dominicæ, verbis illis: *Quotieſcumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat, &c.* de menſa ſacra intelligere, nullus poterit dubitare.

Duplex menſa.
(*d*) 1. Cor. 11.

CCLXXX. His igitur in hunc modum ſe habentibus; miniſterium quotidianum nihil aliud fuit, quam ejuſmodi menſis inſervire, quæ quotidie parabantur. Unde Lucas: (*e*) *Erant perſeverantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus;* & paulo poſt: *Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, ſumebant cibum cum exultatione, & ſimplicitate cordis.* Verum non communem tantum cibum per fractionem panis debere intelligi, Paulus docet, cum ait (*f*): *Panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt?* Faceſſat ergo ſententia affirmantium diaconos menſis tantum communibus fuiſſe præfectos: Quos rogo dicant, quid tantum oportuit Apoſtolos adhibuiſſe ſtudium in deligendis, qui prandia cœnaſque pararent, miniſtris, ut non ex trivio quoſque petitos viros, ſed boni teſtimonii, plenos inſuper Spiritu ſancto & ſapientia, eoſdemque (ut tradit Epiphanius *g*) ex numero ſeptuagintaduorum diſcipulorum acceſitos eligerent: cum alioqui ad id quod majoris eſſet operis, nempe judiciorum præfecturæ, qui eſſent contemptibiles, ſi forte ſapientes deeſſent in Eccleſia, Paulus (*h*) præficiendos eſſe mandarit. Quid inſuper ad communium menſarum miniſtros inſtituendos, tantis opus fuiſſet religioſis ritibus, ut nonniſi prævia communi omnium oratione, ac manus impoſitione, ad tale munus obeundum idonei cenſerentur? Tanti enim ponderis erat manus impoſitio, ut eodem ferme miniſterio Paulus & Barnabas initiati fuerint ad Apoſtolatum (*i*). Quod ſi communium tantum menſarum miniſtri erant; quomodo & aliquando Evangelii prædicatio illis eſt credita, cujus cauſa Apoſtoli a cæteris vacare muneribus cupierunt? certe Stephanum, & Philippum, qui Evangelicæ prædicationis cauſa Evangeliſta dici meruit, eo munere functos eſſe, nullus ignorat. Tanti ne etiam meriti, qui curarent cibaria, diaconi exquirendi eſſent, ut iiſdem moribus, quibus Epi-

(*e*) Act. 2.
De munere Diaconorum.
(*f*) 1. Cor. 10.
(*g*) Epiph. lib. 1. c. 21.
(*h*) 1. Cor. 6.
Diaconi Sacræ Menſæ Miniſtri.
(*i*) Act. 13.

(a) 1. Tim. 3. (b) Ign. ad Trall. epi. 5. & ad Her. 13. (c) Polyc. epiſt. ad Philippenſ.

ſcopi, abſolutiſſimi eſſe deberent? nam Apoſtolus (a) Paulus eamdem fere conſummatam perfectamque morum integritatem a diacono æque exigit, atque ab Epiſcopo, ſicut & Ignatius (b) ac Polycarpus (c) tradunt.

CCLXXXI. (d) Cajet. in Act. Apoſt.

Hæc in re tam clara ſuperflua fortaſſe videri poſſunt, ſed tamen neceſſaria exiſtimavimus ad refellendam quorumdam (præſertim recentioris (d) hominis tamen Catholici) ſententiam, affirmantium diaconos ab Apoſtolis electos, non fuiſſe miniſtros altaris. Sed etſi ex his ſatis oſtenſum ſit hos erraſſe: adhuc tamen ad eos penitus confutandos, non alium quam qui diaconorum miniſterium quodnam eſſet, oculis ſpectavit, adhibeamus teſtem, Ignatium inquam, qui iiſdem temporibus (ut toties diximus) vixit; exiſtimantes neminem fore adeo refractarium & impudentem, qui tanto teſtimonio obniti audeat. Ipſe (e) igitur ſcribens ad Trallianos hæc habet: *Oportet & diaconos myſteriorum Chriſti miniſtros per omnia placere: nec enim ciborum & potuum miniſtri ſunt, ſed Eccleſiæ Dei adminiſtratores:* & inferius: *Quid vero diaconi, quam imitatores angelicarum virtutum? qui purum & inculpatum miniſterium illis exhibent* (ſacerdotibus ſcilicet) *ut ſanctus Stephanus beato Jacobo, Timotheus & Linus Paulo, Anacletus & Clemens Petro. Qui igitur his non obedit, atheos prorſus & impius eſt, &c.* Rurſus ad Heronem diaconum: (f) *Nihil*, inquit, *ſine Epiſcopis facito: ſacerdotes enim ſunt, tu vero ſacerdotum miniſter: baptizant, ſacrificant, eligunt, manus imponunt: tu vero illis miniſtras, ut S. Stephanus Jacobo, & presbyteris qui erant Hieroſolymis.* Hæc Ignatius. Plura in hanc ſententiam coacervanda fuiſſent ſanctorum Patrum teſtimonia, niſi hujus ſanctiſſimi viri ac martyris, atque eorum quæ ſcripſit oculati teſtis, iterum atque iterum repetitam, firmiterque teſtatam aſſertionem abunde ſufficere exiſtimaremus. Quam vero ex his etiam arguatur ſpurius ille canon (g) ſextæ Synodo affixus, quo dicitur, ſeptem diaconos ab Apoſtolis electos non miniſtraſſe ſacris myſteriis, omnium eruditorum appello ſententiam.

(e) Ignat. epiſt. 5. — De vero diaconorum miniſterio. — (f) Idem epiſt. 13. — (g) Sext. Synod. c. 16. apud. Theod. Balſ.

CCLXXXII Diſpenſatio bonorum eccleſiæ diaconis credita.

Porro quod ſuperius dictum eſt; ſeptem diaconos menſis communibus etiam fuiſſe præfectos: non ſic accipienda res eſt, ut (quod miniſtrorum menſarum eſt) cæteris accumbentibus, quæ ad cibum potumque pertinebant, illuc inferrent: ſed quod ea, quibus cuique opus eſſet, eleemoſynas dividendo curarent: quod etiam uſu retentum eſſe, S. Leo in ſermone de S. Laurentio teſtatur, cum de ipſo ait: *Non ſolum miniſterio ſacramentorum, ſed etiam diſpenſatione Eccleſiaſticæ ſubſtantiæ præeminebat.* Id ipſum S. Proſper (h) de Tito diacono, qui Romæ pecunias pauperibus diſtribuens, interfectus eſt, tradit. Extat apud S. Gregorium (i) ipſa ſcripti formula, cum alicui committeretur diaconia. Rurſus vero eoſdem diaconos divitiis Eccleſiæ eſſe præpoſitos, ut ex eis miniſtrent pauperibus, affirmant Hieronymus (k) & Ambroſius, (l) qui ait diacono: *Cum ſolveris auctori debitum, licet ut opera tua in beneficentiam & adjumenta hominum conferas, atque opem feras neceſſitatibus aut pecunia, aut officio, aut etiam quocumque munere, quod late patet in veſtro miniſterio: pecunia, ut ſubvenias, debito obligatum liberes, &c.* Adeoque erat diaconis commiſſa cura rerum Eccleſiæ, ut adverſus Epiſcopos eas dilapidantes ſe conſtanter erigerent. Eſt de his exemplum apud Gregorium (m) de Honorato archidiacono Eccleſiæ Salonitanæ. Porro diaconos non omnia miniſteria Eccleſiaſtica per ſe obiiſſe, ſed alios complures habuiſſe ordine ſub ſe poſitos miniſtros, ex his quæ idem ſanctus Ignatius (n) ſcribit ad Antiochenos, ſatis exploratum habetur: dum ait: *Saluto ſacros diaconos;* & paulo poſt: *Saluto hypodiaconos, lectores, cantores, janitores, laborantes, exorciſtas, confeſſores. Saluto cuſtodes ſacrorum veſtibulorum diaconiſſas.* Horum autem ſingulorum ordinum quænam fuerint munera, ſatis conſtare putamus, cum in Eccleſia eadem perſeverent. Sed de laborantibus tantum, & diaconiſſis, hic obiter nonnulla dicenda ſunt.

(h) Proſper in chron. anno Domini 419. — (i) Greg. lib. 9. in dict. 4. epi. 24. — (k) Hieron. in Ezech. c. 48. — (l) Ambroſ. lib. de offic. c. ult. — (m) Greg. regiſt. lib. 2. epiſt. 13. — (n) Ignat. epiſt. 12.

CCLXXXIII. (o) Epiph. in comp. doct. — Laborantes & diaconiſſæ. — (p) Extat apud Hieron. tom. 9.

Quinam fuerint in Eccleſia miniſtri, qui dicti ſunt laborantes, Epiphanius (o) dilucide ſatis explicat, dum ait: *Laborantes, corpora eorum qui obdormierunt, obvolvunt & cooperiunt.* Alio nomine hos foſſarios dictos eſſe, conſtat ex (p) Epiſtola incerti cujuſdam auctoris ad Ruſticum Narbonenſem ſcripta. Quod vero ſpectat ad diaconiſſas: conſtat quidem poſt diaconorum electionem, viduas illas quæ præerant miniſterio quotidiano, ab eo deſiiſſe ac ceſſaſſe, verum non penitus in ordinem eſſe redactas, ſed aliis functionibus mancipatas: de quarum electione agens Paulus, non minus quam ſexaginta annorum viduam, eligendam, eamque moribus probatam, præcepit. De muneribus quæ diaconiſſa obitura erat; ſicut foribus, qua ingrederentur viri, janitores qui & oſtiarii dicti ſunt, præfecti erant; ita & portis mulieribus tantum patentibus præerant diaconiſſæ, quas (ut vidimus) appellat S. Ignatius ſacrorum veſtibulorum cuſtodes: ſicut enim in templo (quod dictum eſt) erant feminarum portæ, & loca orationis a viris ſejuncta, ſic etiam laudabilem illum morem in Chriſtianorum eccleſias fuiſſe tranſlatum conſtat

ſtat

ſtat: ſed de his agemus inferius. Cæterum erant & alia munera quibus diaconiſſæ fungerentur, de quibus hæc apud Clementem leguntur (a): *Elige quoque diaconiſſam fidelem & ſanctam, ad mulierum miniſteria; nam accidit aliquando, cum in aliquorum domos diaconum ad mulieres mittere non potes, propter infideles: mittes igitur mulierem diaconiſſam, propter improborum cogitationes. Nam ad multos uſus muliere diaconiſſa indigemus: ac primum, cum illuminantur mulieres, Epiſcopus ungit frontes ipſarum oleo ſancto, deinde diaconiſſa eas abſtergit: non eſt enim neceſſe mulieres aſpici a viris.* Epiphanius (b) & ipſe uberius de diaconiſſarum miniſterio agit his verbis: *Miniſtrarum quidem diaconiſſarum appellatarum ordo eſt in Eccleſia, non ad ſacrificandum, neque ut quicquam aggredi permittantur, verum reverentiæ gratia muliebris generis, aut propter horam lavacri, aut viſitationis affectionis, aut laboris: & quando nudatum fuerit corpus mulieris, ut ne a viris ſacrificantibus aſpiciatur, ſed a miniſtrante muliere, cui præſcribitur a ſacerdote, ut curam gerat ad tempus indigentis mulieris in tempore denudationis corporis ejus; ita ut ordo bonæ diſciplinæ ac Eccleſiaſticæ bonæ inſtitutionis valde ſcientifice munitus ſit in menſura regulæ.* Quantumlibet prædicta diaconiſſæ curarent, non tamen erant ejuſmodi, ut ſicut diaconi, manus impoſitionem acciperent, vel aliquo ſacramento initiatæ eſſent: nam ſacroſancta Nicæna (c) Synodus ea ex cauſa eaſdem inter laicas adnumerat.

(a) Clem. conſt. lib. 3. c. 15.
(b) Epiph. hær. 79.
(c) Conc. Nic. c. 19.

CCLXXXIV. Presbyteræ quæ eſſent & quæ epiſcopæ.

Rurſum vero (ex quo in hæc incidimus) nec illud prætermittendum putamus, quod ſicut diaconiſſarum mentio frequens eſt apud Eccleſiaſticarum rerum ſcriptores, ita etiam in iiſdem ſæpe nomen presbyteræ, & aliquando etiam epiſcopæ reperitur: ſed non ſic quidem, ut ſupra diaconiſſas poſitæ aliquo fungerentur munere in Eccleſia; ſed quod aliquando ob ætatem, viduæ ſeniores dicerentur presbyteræ, ut declarat canon undecimus Concilii Laodiceni poſterioris tranſlationis. Aliquando vero (quod frequentius uſurpatum invenitur) dictæ eſſe presbyteræ reperiuntur, quarum viris in presbyteros electis, ipſæ interim vitam cælibem agerent: quo etiam ſenſu & illæ habentur epiſcopæ appellatæ, quarum viri fuiſſent in Epiſcopos poſtea conſecrati; cum illæ ab ipſis diviſæ ſpectata viverent ſanctitudine: ſicque ejuſmodi nomina non ab aliquo Eccleſiaſtico miniſterio accepta eſſe, ſed potius a virorum ordinibus deducta, vulgari quodam uſu potius, quam aliqua vera ratione, fuiſſe illis indita noſcuntur; qua etiam denominatione interdum, quæ uxor fuiſſet viri qui ad diaconatum promotus eſſet, diaconiſſa nominabatur; & ſubdiaconiſſa, conjux viri illius qui ad ſubdiaconatus ordinem adſcitus eſſet. Habes hæc omnia nomina expreſſa in Concilio Turonenſi (d) ſecundo, ubi etiam agitur de epiſcopa (e): ſicque accipiendum quod ſcribit Gregorius (f) de presbytera. Eſt decretum Zachariæ (g) Papæ de non admittenda in contubernium presbytera, diacona, vel monacha; & Baſilii epiſtola ad Peragorium presbyterum de iiſdem. Eſt item canon Antiſiodorenſis Concilii (h) quo inhibetur ne presbytera cum ſuo presbytero dormiat. Apud Athanaſium (i) ſecundum Græcæ vocis etymologiam, presbytera, ſenior femina dicta eſt. Notat & Photius (k) in Nomocanone, tam ex Concilio Nicæno, quam ex Laodicenſi & Chalcedonenſi, prorſus diverſam fuiſſe presbyteram a diaconiſſa. Sed de his ſatis: jam eo, unde digreſſa eſt, revertatur oratio.

(d) Concil. Turon. 2. c. 20.
(e) Eodem Concil. c. 13. 14.
(f) Greg. dial. lib. 4. c. 11.
(g) Cod. manuſcript. apud nos pag. 111.
(h) Concil. Antiſiod. can. 21.
(i) Athanaſ. ad Virgin.
(k) Photius in Nomoc. tit. 1. cap. 30.

CCLXXXV. Stephanus archidiaconus.

Quod vero Lucas recenſendo ſingulorum ſeptem diaconorum nomina, primum ordine ponat Stephanum, S. Auguſtinus (l) ex eo accidiſſe putavit, quod primatum ageret inter diaconos: unde hæc ait: *Inter diaconos nominatus primus, ſicut inter Apoſtolos Petrus;* idemque primicerius (m) diaconorum, & archidiaconus (n), ut a Luciano & aliis nonnullis tam Græcis quam Latinis appellatus habetur. Sed jam reliqua proſequamur, quæ hoc anno ab Apoſtolis, ac Petro præſertim, facta eſſe reperiuntur. Cæterum nemo prudens inficias ierit, non omnes res a Petro geſtas proſecutum eſſe Lucam Evangeliſtam, cum Acta Apoſtolorum conſcripſit: immo & multa quæ eſſent maximi ponderis, ab eo fuiſſe prætermiſſa, Hieronymus (o) docet.

(l) Aug. ſer. 94. de diverſ.
(m) Aug. ſer. 1. de Sanctis.
(n) Lucian. ep. de ejus inventione.
(o) Hier. ep. ad Galat. c. 2.

CCLXXXVI. De Jacobo epiſcopo Jeroſolymorum.

Hoc igitur anno, quo Redemptor noſter Dominus Jeſus Chriſtus, conſummato redemptionis humanæ myſterio, cœlos aſcendit: cum credentium in Chriſto numerus in dies magis magiſque augeretur: inter cætera quæ ad coagmentandam naſcentem Eccleſiam ſunt ab Apoſtolis ſalubriter inſtituta; Jacobus Alphæi, cognomento Juſtus, idemque frater Domini dictus, a Petro Apoſtolorum Principe ordinatur Hieroſolymorum Epiſcopus, seditque annis vigintinovem: de quo Chryſoſtomus (p): *Si quis*, inquit, *a me percontaretur, quomodo Jacobus ſedem Hieroſolymitanam accepit: reſponderem ego, hunc totius Orbis magiſtrum præpoſuiſſe Petrum.* Porro ipſum ordinationis myſterium, quod conſecrationem uſitatiori vocabulo dicere conſuevimus, ab eodem Petro, Joanne, ac Jacobo fratribus eſſe conſummatum, epiſtola quæ dicitur Anacleti (q) teſtatur, traditamque a Petro formam eſſe, ut non minus quam a tribus Epiſcopis, electus Antiſtes conſecraretur. Id

(p) Chryſoſt. in Joan. hom. 87.
(q) Anacl. ad Epiſc. Ital. to. 1. Concil.

Id quidem hoc anno contigisse cum testatur Eusebius (*a*) de iisdem tribus Apostolis, qui Jacobum ordinaverunt, ex Clemente Alexandrino hæc recitat: *Clemens in sexto libro* ὑποτυπώσεων *de eo scribens sic refert: Petrum, & Jacobum, & Joannem, post Salvatoris ad cælos ascensum, cum essent a Domino summum dignitatis gradum adepti, non de gloria & honore contendisse inter se, sed uno consensu Jacobum Justum Hierosolymorum Episcopum designasse. Idem etiam in septimo libro ejusdem operis, de eo præterea hæc memorat: Jacobo Justo, Joanni, & Petro Dominus post ascensionem suam singularem quamdam impertiit cognitionem, quam illi reliquis Apostolis tradiderunt, reliqui autem Apostoli septuaginta discipulis, ex quibus unus erat Barnabas. Duos item Jacobos fuisse ferunt: unum cognomento Justum, qui de templi fastigio præceps dejectus, fullonisque vecte cæsus occubuit: alterum, qui capite abscisso migravit e vita.* Hæc Eusebius. Adversus eos autem qui dicunt tres fuisse Jacobos; & Alphæi dictum, diversum esse a Jacobo Justo, quem audent etiam extra duodenarium Apostolorum numerum constituere; pluribus disputat S. Hieronymus in commentario adversus Helvidium scripto; nosque alias fusius: ad quorum refellendum commentum, modo fontem unde ista deduxerint, demonstrasse, confutasse est: ex pervulgato enim Clementis Romani nomine libro Recognitionum apocrypho id eos liquet esse mutuatos.

(*a*) *Eusebius in Chron. & hist. lib.* 2. *c.* 1.

CCLXXXVII. *Jacobi cathedra.* Quod vero ad Jacobi ordinationis diem pertinet, in Martyrologio Bedæ facta ponitur vigesimaseptima mensis Decembris. Insignia quædam Episcopatus ejus, non tantum memoria, sed & usu ad posteros esse delapsa, antiquorum scriptorum auctoritate exploratum habetur. Et quod in primis spectat ad ejus cathedram, hæc de ea scribit Eusebius (*b*): *Jacobi Apostoli cathedram (qui primus erat ad Hierosolymitanæ Ecclesiæ Episcopatum a Salvatore & cæteris ejus Apostolis delectus, quemque fratrem Christi nuncupatum, divina perhibent eloquia) ad illud tempus servatam, Episcopi qui illic ordine successerunt, permagni æstimant: unde declarant perspicue, quemadmodum veteres Patres ad nostram usque ætatem sanctis viris, ob eorum veram erga Deum pietatem, debitam venerationem & tribuerint, & adhuc tribuere non cessent.* Hæc de cathedra Eusebius.

(*b*) *Euseb. hist. lib.* 7. *c.* 14. *in fine.*

CCLXXXVIII. Insuper ad Episcopalis dignitatis ornamentum, eumdem Jacobum gestare in capite consuevisse laminam seu bracteam auream, Epiphanius (*c*), Hieronymus (*d*), ac cæteri pene omnes Ecclesiastici scriptores testantur: rationem autem ejus rei hanc affert Epiphanius (*e*), dicens: *Folium sive bracteam in capite gestare ipsi licebat, quemadmodum relati fide digni viri Clemens & Eusebius in suis commentariis testati sunt. Sacerdos itaque est (velut dixi) Jesus Christus in æternum, secundum ordinem Melchisedech; simulque Rex juxta ordinem ex supernis, ut transferat sacerdotium simul cum lege: ex semine vero David propter Mariam sedens in throno in æternum, & regni ejus non erit finis. Oportebat enim ipsum nunc transferre ordinem tum sacerdotii tum regni;* & paulo post: *Largitus est autem sub se constitutis regnum, ut ne diceretur a parvis ad majora procedere. Manet enim thronus ipsius, & regni ejus non erit finis: & sedit super thronum David: ita ut regnum David una cum pontificatu trastulerit, ac largitus sit servis suis, hoc est, Pontificibus Catholicæ Ecclesiæ.* Hæc Epiphanius, cum pluribus superius monstrasset tum sacerdotium tum thronum David, ipsam regiam dignitatem una cum pontificio, in Ecclesiam suam, ac successores Pontifices in æternum permansuram transtulisse. In signum igitur regalis sacerdotii (sic ipsum appellat Petrus *f*) ejusmodi capitis ornamentum gestare consuevisse Christianæ legis Pontifices, satis ex his quæ idem scribit, declaratum videtur.

(*c*) *Epiph. hær.* 29. & 78.
(*d*) *Hieron. de Scrip. Eccl. in Jacobo, & in ep. ad Gal.* 1.
(*e*) *Epiph. hær.* 29.

De corona Sacerdotali.

(*f*) 1. *Petr.* 2.

CCLXXXIX. *Ornamentum capitis Episcoporum.* Cæterum non Jacobum tantum ejusmodi regiæ dignitatis insignibus uti consuevisse, sed & cæteros Apostolos, par est credere: nam etsi hæc de singulis non scribantur, satis tamen ad rei veritatem demonstrandam esse videtur, quod non modo Jacobus, quem diximus, sed & Joannes Evangelista eo usus capitis ornamento perhibetur: testatur enim id Polycrates (*g*) Ephesiorum Episcopus in ea quam ad Victorem Romanum Pontificem scripsit epistola, in qua inter alia hæc leguntur: *His accedit Joannes, qui supra pectus Domini in cœna recubuit, qui sacerdos fuit, qui laminam auream gestavit, qui martyr & doctor extitit, qui tandem Ephesi morte consopitus occubuit, &c.* Recitant eadem ex eodem auctore Eusebius (*h*) ac Hieronymus (*i*). Erat autem ejusmodi capitis ornamentum sacerdotibus antiquæ legis a Deo olim concessum: quod in amplius ac perfectius Christianæ legis sacerdotium translatum est.

(*g*) *Apud Euseb. hist. lib.* 5. *c.* 23. *& Hieron. de Script. Eccl. in Polycrate.*
(*h*) *Euseb. hist. lib.* 5. *c.* 23.
(*i*) *Hier. de Scrip. Eccl. in in Polycr.*

CCXC. *De lamina aurea.* Ut igitur ejus repetamus originem: hæc in libro Exodi (*k*) scripta habentur: *Facies & Laminam de auro purissimo: in qua sculpes opere cælatoris, SANCTUM DOMINO. Ligabisque eam vitta hyacinthina, & erit super tiaram, imminens fronti Pontificis:* ac rursum (*l*): *Pones tiaram in capite ejus & laminam sanctam super tiaram, & oleum unctionis fundes super caput ejus: atque hoc ritu consecrabitur.* Et post multa (*m*): *Fecerunt & laminam sacræ venerationis de auro purissimo,*

(*k*) *Exod.* 28.
(*l*) *Exod.* 29.
(*m*) *Exod.* 39.

rissimo, scripseruntque in ea opere gemmario, SANCTUM DOMINI: & strinxerunt eam cum mitra vitta hyacinthina. Idem in Levitico (*a*) his verbis: *Cydari quoque texit caput: & super eam contra frontem posuit laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut præceperat Dominus.* Cum cæteris sacerdotibus uti cydari, seu mitra, concessum esset; lamina tamen aurea ornari caput peculiare tantum erat summi Pontificis: quod ornamentum, corona etiam appellatur in divina Scriptura, ut cum dicitur (*b*); *Corona aurea super mitram ejus expressa signo sanctitatis.*

(a) Levit. 8.

(b) Eccles. 45.

CCXCI. Josephus (*c*) autem cum agit de antiquitatibus Judæorum, quale fuerit ornamentum capitis summi sacerdotis, exacte describit, monstratque non tantum lamina aurea, sed & corona aurea triplici ordine ducta mitram ornatam fuisse: sic enim ait: *Porro pileo* (ita appellat cydarim, seu mitram, communem pariter cæteris sacerdotibus) *utebatur, quali cæteri sacerdotes, super quem extabat alius consutilis ex hyacintho variatus: hunc aurea corona triplici ordine circumdabat, in qua spectabantur caliculi aurei, quales videmus in herba quæ apud nos vocatur daccharus, apud Græcos herbarios hyoscyamus.* Qualisnam fuerit, quoque describit. *Ejusmodi corona*, inquit, *ab occipitio circa tempora utraque procedebat: nam frontem isti caliculi non ambiebant, sed lorum quoddam latum aureum, quod sacris characteribus Dei nomen incisum habebat.* Hactenus ille de mitra summi Pontificis. Qualis autem esset illa qua cæteri sacerdotes utebantur, sic ait (*d*): *Supra caput autem gestabant pileum, non fastigiatum, neque totum caput comprehendentem, sed paulo plus quam medium: est autem tali apparatu, ut videatur vitta linea sæpe in orbem replicata & consuta; quam superne alia tela integit usque ad frontem descendens, & per superficiem verticis futurarum deformitatem occultans: hic adaptatur accurate, ne inter sacrificandum delabatur.* Cum ejusmodi mytræ essent byssinæ, aliquis tamen adhuc illis accedebat ornatus; nam in Exodo (*e*) sic legitur: *Fecerunt mitras cum coronulis suis ex bysso.*

(c) Joseph. antiq. lib. 3. c. 8.

Corona triplex Summi Sacerdotis.

(d) Idem ibid.

(e) Exod. 39.

CCXCII. Quid vero ejusmodi ornatus capitis significaret, Philo sic declarat (*f*): *Quod autem caput ejus perpetuo mitra tegitur, significat diadema regium, insigne potestatis, non summæ quidem, sed proregiæ, alioqui mirificæ*, &c. Hieronymus (*g*) ad Fabiolam scribens de indumentis antiqui sacerdotii, omnia in Christo perfectius esse consummata demonstrat, aitque: *Habet cydarim & nomen Dei portat in fronte: diademate ornatus est regio.* Et inferius, qualis esset mitra communis omnibus sacerdotibus, exacte describit. Non prætermittimus dicere de Brachmanis sacerdotibus, quos testatur Philostratus (*h*) uti consuevisse mitra gemmis ornata, veste linea, baculo insuper & annulo. Porro non tantum hos, sed & alios summos sacerdotes Gentilium ornatos purpura, & tiara aurea in capite tectos fuisse, certum est. De summo sacerdote deæ Syriæ id ipsum testatur Lucianus in dea Syria: de Pontifice maximo Romanæ antiquæ superstitionis affirmat hoc ipsum Prudentius in Romano martyre, nimirum gestare consuevisse coronam auream. Sunt & alia plura de his exempla: sed hæc satis.

(f) Phil. lib. de profugis.

(g) Hier. Epist. 128.

Pontificum aurea Corona.

(h) Philost. in Tianeo lib. 2. & 3.

CCXCIII. At ut de nostris agamus: ex institutione, immo & usu (ut vidimus) Apostolorum manasse certum est, ut Episcopi Christianæ Ecclesiæ, quod regali fungerentur sacerdotio, tamquam Reges & sacerdotes mitra in sacris uterentur pretiosa: eam fuisse maximi pretii, satis Ammianus (*i*) Marcellinus demonstrat, dum agit de Mascizel tyranno in Africa; qui a Theodosio profligatus, ut aliquo modo sibi Theodosium conciliaret: *Militaria* (inquit) *signa, & coronam sacerdotalem cum cæteris quæ interceperat, nihil cunctatus restituit, ut præceptum est.* De mitra S. Ambrosii Ennodius in Epigrammate de ipso scripto agit his versibus:

Christianorum Pontificum Corona.

(i) Ammianus Marc. lib. 29.

Serta redimitus gestabat lucida fronte
Distincta gemmis: ore parabat opus.

Ad sacerdotalem quidem coronam alludit Eusebius (*k*), dum panegyrica oratione sic exorsus ait: *Amici Dei, & sacerdotes, qui sacrosancto podere, indumento cælesti, gloriæ corona, divina unctione, & sancta Spiritus sancti stola circumvestiti.* Et Gregorius Nazianzenus (*l*) de se ipso dum est ordinatus Episcopus, cum ex fuga rediisset, hæc habet in Apologetico: *Idcirco me Pontificem ungis, ac podere cingis, capitique cydarim imponis, atque spiritualis holocausti altari admoves*, &c. Licet autem eodem nomine ejusmodi capitis Antistitis ornamentum, mitra, seu cydaris, tam apud sacerdotes antiquæ legis, quam novæ appellaretur: tamen fuisse diverso modo concinnatum atque dispositum, satis ex his quæ diximus, perspicuum esse videtur: sicut enim pristina illa forma quid mysticum præseferebat; ita & sub nova lege, mitræ diversa figura diversum etiam mysterium repræsentat; ut qui agunt de Ecclesiasticis officiis ac ritibus, pluribus docent; quos consulat qui ea cupit: de his enim pluribus agere, ab instituto suscepto alienum esse putamus. At quoniam occasione Episcopatus Jacobi, ejusmodi de insignibus Episcoporum est suscepta narratio; plura alia de eodem

(k) Euseb. hist. lib. 10. c. 4.

(l) Greg. Naz. Apol. 3.

eodem Apostolo essent dicenda, quæ ab antiquioribus Ecclesiasticis scriptoribus accepta, Eusebius, Epiphanius, Hieronymus, & alii referunt: sed ea nos ad martyrii tempus enarranda distulimus, cujus occasione ab iisdem sunt auctoribus scripta: ibi etiam de annis sedis ejus exactam afferemus rationem.

CCXCIV. Quod vero S. Ignatius testetur (ut nuper vidimus, cum de ordinatione septem diaconorum egimus) Stephanum ministrasse Jacobo: si consenserimus Bedæ (a) dicenti ipsum ordinatum fuisse Episcopum Hierosolymorum vigesima septima mensis Decembris, plane ante ejus ordinationem illi ministrasse oportuit; cum Stephanus (ut dicemus) hoc eodem anno, vigesimasexta ejusdem mensis Decembris fuerit martyrio coronatus: at nec quidquam est absurdi, ut ante Episcopatum illi Stephanus ministraverit: quippe qui Apostolus atque sacerdos a Christo Domino jam institutus fuisset; quem & pro egregia spectataque sanctitate, etiam Christi hostes honore prosequerentur, ita ut (quod scribit Hegesippus b) concederent illi ingredi in Sancta sanctorum. Quod vero frater Domini esset, eumdem cæteri Apostoli ac discipuli mirifice observabant.

(a) Beda in Mar. 27. Decemb.

Jacobus cultus ab omnibus.

(b) Apud Euseb. hist. lib. 2. c. 22.

CCXCV. Hoc igitur anno, iisdem Coss. Domitio Ænobarbo, & Camillo Scriboniano, vigesimasexta mensis Decembris, S. Stephanus primus Diaconorum, primus omnium Christianorum martyrio coronatur. Rem gestam, nobile ejus certamen, ac triumphum egregium S. Lucas in actis (c) Apostolorum exacte conscripsit. Quod vero ad tempus spectat: cum diversæ ab his nonnullorum ferantur sententiæ: quænam sit quæ magis veritate nitatur, diligentiori studio in primis pervestigandum putamus. Fuit quorumdam opinio, eodem ipso anno quo Dominus passus est, haud multo postquam est electus diaconus, Stephanum a Judæis occisum esse: idque ea tantum conjectura permoti sensere, quod Lucas mox post electionem diaconorum, de ejus martyrio narrationem instituat. Sed meminisse hi debent, quod cum idem auctor de ipso testetur, fecisse signa & prodigia multa in populo, nec vel unum ipsorum recenseat; eadem ipsa atque alia multa fuisse ab eodem prætermissa exploratissimum est. Qui ejus fuerunt sententiæ, etiam sunt opinati eumdem Stephanum coronatum fuisse martyrio III. Nonas Augusti, quo die de illius corporis inventione, quæ contigit sub Honorio Imperatore mense Decembris, memoria annua agitur in Ecclesia. Sed ejus celebritatis aliam ab his plane diversam fuisse rationem, in nostris Notationibus (d) in Martyrologium Romanum nuper editis satis perspicue demonstravimus.

De martyrii Stephani tempore.

(c) Act. 6. 7. 8.

(d) Die 3. Aug.

CCXCVI. Rursum fertur Hippolyti (e) Thebani nomine de tempore necis Stephani ab his procul abhorrens sententia: nimirum ipsum anno septimo ab ejus electione, martyrio vita functum, eodemque tempore & Paulum a Christo vocatum. Adscribit hæc eadem Nicephorus (f) Evodio: quæ cum repugnent his quæ de se ipso idem Paulus scribit ad Galatas (ut suo loco manifeste monstrabimus) nihil est quod tam de his quæ de vocatione Pauli, quæ post necem Stephani facta est, quam de ejus martyrio ipsos auscultare debeamus. Existimavimus interdum in codices illapsum errorem vitio librariorum, ut pro septem mensibus, qui a Spiritu sancto missso usque ad martyrium Stephani intercurrunt, septem anni sint positi. Sane quidem tam Romanum (g) Martyrologium, quam cætera haud multo post ascensionem Domini Stephanum passum esse testantur: quorum omnium etiam (h) auctoritate expressum habetur, Pauli conversionem anno secundo ab ascensione Domini contigisse: quibus omnibus ea de septem annis sententia refellitur. Libentius igitur cum sanctis Patribus dicimus Stephanum passum esse dicta die vigesimasexta mensis Decembris, sub dictis Coss. anno Domini trigesimoquinto per diem unum inchoato. Sed cum (ut præfati sumus) annos Domini una cum Coss. more majorum a Kalend. Januariis auspicemur; haud mirum videatur, si sub notato numero annorum Christi trigintaquatuor a nobis martyrium Stephani recenseatur.

(e) Apud Glyc. in 3. par. An.

De tempore necis Stephani diversa opinio.

(f) Niceph. hist. lib. 2. c. 3.

(g) Mart. Rom. Bedæ Usuar. Ado die 26. Decembr.

(h) Martyrolog. Rom. Beda Usuard. Ado die 25. Jan.

CCXCVII. De die natali protomartyris Stephani, quo ex hac ærumnosa vita migravit ad Dominum, antiqui Patres haud aliter senserunt, quam profiteatur Ecclesia: ipsum scilicet passum esse post natalem domini diem (ut dictum est) vigesimasexta mensis Decembris: Natalem quippe diem ejus illum appellant Augustinus (i), Fulgentius (k) ex Græcis Gregorius Nyssenus (l), & alii. Nec est quod quis dicat, ea die vigesimasexta Decembris non ob martyrium, sed ob translationem reliquiarum ejus tunc factam (ut testatur epistola Luciani) agi solemnitatem protomartyris Stephani: nam longe ante ipsius reliquiarum inventionem & translationem, celebritas natalis S. Stephani peragi in Ecclesia ea die consuevit, ut constat ex sermone nuper citati Gregorii Nysseni, quem haud dubium est claruisse ante ejus inventionem; ubi hæc ait: *Ecce diem festum ex die festo, & gratiam pro gratia accipimus. Heri Dominus universi nos pavit; hodie Domini imitator. Quomodo hic? aut quomodo ille? ille hominem pro nobis induens: hic pro illo hominem exuens. Ille vitæ speluncam propter nos subiens: hic propter illum*

Natalis S. Stephani.

(i) Aug. serm. 98. & 115. de diversis.

(k) Fulg. hom. de S. Stephano.

(l) Greg. Nyss. ser. de S. Stephano.

illum ex spelunca exiens. Ille pro nobis fasciis involutus: hic pro illo lapidatus, &c. Quæ ergo subiit causa, ut ea die celebritas martyrii ageretur, nisi quod antiqua traditione ipsum eadem esse lapidatum die, accepit Ecclesia? Sed de tempore martyrii hactenus.

CCXCVIII. Unde autem oborta occasio fuerit necis Stephani, Lucas docet: quod scilicet cum ageret signa & prodigia magna in populo, concitavit in se odium Judæorum diversarum regionum, quarum collegia Hierosolymis omnium Judæorum metropoli erant; in quibus erudiebantur adolescentes, qui ex diversis provinciis confluebant, ut divinam legem addiscerent: Græcorum vero scientias vel nationum linguas haud licuisse publice tradi, Josephus (*a*) testatur. Erat Stephanus unus ex illis, & cum illis eodem usus (*b*) fuerat legis magistro Gamaliele: cumque Christi fidem libere fortiterque annuntiaret, atque eam miraculis consignaret; cum sodalium omnium ac condiscipulorum, tum præsertim Sauli Tarsensis synagogæ eorum qui erant e Cilicia facile principis, in se impetum movit. Incentor enim omnium esse visus est Saulus, quod ipse in Judaismo (*c*) profecisset præ cæteris coætaneis suis, paternarum traditionum abundantius æmulator existens: qui nec a cœpto destitit, donec eumdem lapidibus obrutum, sicque jam esse cognovisset extinctum.

(*a*) Joseph. antiq. lib. 20. c. ult.
(*b*) Lucian epist. de invent. S. Stephani.
(*c*) Galat. 1.

CCXCIX De loco necis Stephani. De loco vero ubi lapidatus est Stephanus: ex relatione Gamalielis in Luciani epistola (*d*) legitur, lapidatum fuisse extra portam quæ vergit ad Aquilonem & ducit ad Cedar, quæ postea nomine S. Stephani appellata reperitur (*e*) alio nomine, porta Ephraim. Locus ille neque integro stadio distabat Hierosolymis; quem Eudoxia Augusta, nobilissima ecclesia ædificata, egregie illustravit, ut auctor est Evagrius (*f*), & Marcellinus (*g*). Lapis ille, super quem positus suscepit lapidum imbres, in ecclesiam Apostolorum ad montem Sion positam translatus, magna veneratione est habitus, ut Beda testatur (*h*).

(*d*) Lucian. epist. de invent. S. Stephani.
(*e*) Apud Bedam de locis sanct. c. 1. & Burchard. par. 1. c. 7.
(*f*) Evagr. histor. lib. 1 c. 21.
(*g*) Marcell. in Chron.

CCC. Unum insuper ex lapidibus quo idem protomartyr Stephanus percussus est, a quopiam Christianorum collectum, postmodum in Italiam fuisse translatum, & Anconæ positum, ibique ea de causa in honorem martyris fuisse excitatam ecclesiam, ubi in ejus rei memoriam celebritas annua ageretur, testantur antiqua Martyrologia, quod & nos notavimus in Romano (*i*). Adstipulatur his omnibus S. Augustinus (*k*) duobus sermonibus, quibus agit de miraculis ejusdem protomartyris, ac primum his verbis: *Ut de cæteris celeberrimis sanctorum locis taceam, etiam ad Anconam Italiæ civitatem, ubi per gloriosissimum martyrem Stephanum multa miracula Dominus operatur, eadem circuitione perveni. Sed ideo alibi curari non potui, quia huic loco divina prædestinatione servabar.* Sequenti vero sermone hæc habet: *Ut audiat charitas vestra: multum miror, & gaudeo vobis esse concessum, quoniam iste homo nec Anconæ curari potuit: immo potuit, sed propter nos factum non est, quia facillime fieri potuit. Sciunt multi quanta miracula per beatissimum martyrem Stephanum in ista civitate fiant. Et audite quod miremini. Memoria ejus antiqua ibi erat, & ipsa est ibi. Sed fortasse dicis: Corpus ejus nondum apparuerat; Memoria ibi unde erat? Latet quidem causa. Sed quid ad nos fama pertulerit, non tacebo charitati vestræ. Quando lapidabatur S. Stephanus, aliqui etiam innocentes, & maxime de iis qui jam in Christo crediderant, circumstabant: dicitur lapis venisse in cubito, & excussus inde venisse ante quemdam religiosum. Tulit illum & servavit. Homo erat de navigantibus: sors navigationis attulit illum ad littus Anconæ, & revelatum est illi ibi debere reponi lapidem illum. Ille obedivit revelationi, & fecit quod jussum est. Ex illo cœpit esse & memoria S. Stephani ubi est, nescientibus hominibus quid contigisset. Verum autem intelligitur propterea ibi fuisse revelatum, ut ibi poneret lapidem, qui de cubito martyris excussus est: quia Græce cubitum* ἀγκών *dicitur. Sed qui sciunt quæ ibi miracula fiant, ipsi nos doceant.* Hæc Augustinus de lapide quo percussus est protomartyr. Memoria Sthephani.

(*h*) Beda de locis sanct. c. 3.
(*i*) Martyrolog. Rom. die 3. Augusti.
(*k*) Aug. serm. 31. & 32. de divers.

CCCI. Quod vero ad erectam tunc temporis Memoriam martyris spectat, his jungimus quæ in epistola Martialis Apostolorum discipuli nomine prænotata ad Burdegalenses scripta (qualiacumque sint) leguntur his verbis: *Dum altaria dæmonum in pulverem redigerentur, aram Ignoti Dei ad consecrationem reservari jussimus: qua dedicata in nomine Dei Israel, & ipsius testis Stephani, qui pro eo a Judæis passus est; non hominis cultum, sed Dei in ea frequentatis. Stephanus enim non Deus, sed amicus Dei fuit qui pro testimonio ejus animam suam posuit, cujus sanguine ipsa mensa est decorata.* Rursum ne quid prætermittamus, legitur in Constitutionibus Apostolicis, quæ feruntur nomine Clementis (*l*), inter Christianorum ferias adnumerari natalem diem protomartyris Stephani.

(*l*) Clem. Const. lib. 8. c. 39.

CCCII. Qualis vero quantaque ex martyrio Stephani facta sit nostris rebus accessio, vel ex eo saltem quis considerare facile poterit, quod Augustinus sæpe testatur, precibus Stephani, Sauli expugnatam esse perfidiam: erat ipse consentiens neci ejus, & vestium lapidantium custos, quod non

non tantum Lucas (a) affirmat: sed & ipse Paulus (b) ex Saulo conversus, agens aliquando suæ fidei defensionem, hæc inter alia pro concione habuit, cum ad Deum conversus hæc dixit: *Domine, ipsi sciunt quia ego eram concludens in carcerem, & cædens per synagogas eos, qui credebant in te: & cum funderetur sanguis Stephani testis tui, ego astabam, & consentiebam, & custodiebam vestimenta interficientium illum.* Stephanus igitur Domini Jesu memor exempli, qui pro transgressoribus, cum esset in cruce, preces ad Deum fudit, dicens: *Pater dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt;* & ipse his admonitus, *positis genibus* (inquit Lucas c) *clamavit voce magna, dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum. Putas,* inquit Augustinus (d), *verba ista audivit Saulus? Audivit subsannans, sed irrisit: & tamen ad orationem Stephani pertinebat. Adhuc grassabatur, & jam pro illo Stephanus exaudiebatur:* & alibi (e): *Si Sanctus Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum non haberet. Sed ideo erectus est Paulus, quia in terram inclinatus, exauditus est Stephanus.* Hæc eadem quoque alibi (f) repetit.

(a) Act. 7. (b) Act. 22.
(c) Act. 7.
(d) Aug. serm. 94. de divers.
(e) Aug. serm. 1. de sanctis.
(f) Aug. serm. 5. de sanctis.

CCCIII. Quæ vero pertinent ad sepulturam ejus, rem gestam his paucis Lucas (g) absolvit, dicens: *Curaverunt autem Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum super eum.* Hæc ille; sed apposite quidem antequam ageret de ejus funere, hæc verba præmisit: *Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis: & omnes dispersi sunt per regiones Judææ & Samariæ, præter Apostolos.* His dictis, de sepultura quæ narravimus, subdit; ea nimirum ex causa, quod non ea die qua necatus est, sepulturæ traditus sit, id prohibentibus Judæis; sed postea cum ea, quam refert, facta est persecutio in Ecclesiam. De sepultura ipsius hæc ex relatione Gamalielis narrat Lucianus in ea, quam totus Christianus orbis recepit, epistola de inventione corporis ejusdem protomartyris, his verbis: *Lapidatus est a Judæis & Principibus sacerdotum in Hierusalem pro Christi fide extra portam quæ est ad aquilonem, quæ ducit ad Cedar, ibi die ac nocte jacuit projectus, ut sepulturæ non daretur secundum mandatum impiorum Principum, ut a feris consumeretur corpus ejus. Ex Domini autem voluntate non tetigit eum unum ex his, non fera, non avis, non canis. Ego Gamaliel compatiens Christi ministro, & festinans habere mercedem a Domino, & partem cum sancto viro fidei, misi per noctem quantos poteram religiosos Christianos, & in Christo Jesu fideliter credentes, habitantes Hierusalem in medio Judæorum; & hortatus sum eos, & necessariam substantiam ministravi, ac persuasi illis ire occulte ut portarent corpus ejus meo in vehiculo ad villam meam, hoc est, in Caphargamalam (quod interpretatur villa Gamalielis) viginti millia habens a civitate. Et ibi feci illi planctum fieri diebus septuaginta, & posui eum in meo monumento novo in Orientali theca: & præcepi meis, ut quæcumque necessaria erant pro ejus planctu, de meo darent.* Hactenus ille de sepultura Stephani.

(g) Act. 8. De funere Stephani.

CCCIV. Nec aliter quidem S. Hieronymus (h) planctum magnum, quem factum narrat Lucas in funere Stephani, nisi magnificentiam funeris, intelligendum esse ait, scribens ad Paulam his verbis: *Quod Stephano fecerint Hierosolymæ fratres planctum magnum: & utique planctus magnus non in plangentium exanimatione, ut tu putas, sed in pompa funeris & exequiarum frequentia intelligendus sit.* Idemque alibi adversus Vigilantium ad Riparium (i) scribens: *Ergo,* inquit, *martyrum immundæ sunt reliquiæ? Et quid passi sunt Apostoli, ut immundum Stephani corpus tanta funeris ambitione præcederent, ut facerent ei planctum magnum, ut eorum luctus in nostrum gaudium verteretur?* Hæc Hieronymus, superius ex Luciani epistola enarratis consentiens; qui etiam ex pluribus divinæ Scripturæ locis egregie monstrat, planctum magnum, funeris amplitudinem significare. Apud Rabbi Jacob in Turim Jora Degha capite trecentesimo quinquagesimo secundo legitur, adeo sumptuosa esse consuevisse funera Judæorum, ut interdum evenerit, ut qui sufissimis impensis impares essent, ad tempus fugam arripuerint. Qui autem hæc corrigenda curarit, tradit fuisse seniorem Gamalielem, qui vili funeris pompa voluit sepeliri, & inter alia, lineis tantum amictum sepulturæ mandari; quem & posteros esse imitatos affirmat, ut superius diximus.

(h) Hier. ad Paul. epist. 25. Funus amplissimum.
(i) Hier. epist. 53. ad Rip.

CCCV. Cæterum ipsorum Apostolorum exemplo adeo splendide per Gamalielem curantium Stephani sepulturam, laudabilis in Ecclesia Dei in curandis defunctorum corporibus consuetudo permansit, ut eadem in primis aromatibus condirentur: unde Tertullianus (k): *Si Arabiæ queruntur, sciant Sabæi pluris & carius suas merces Christianis sepeliendis profligari, quam diis fumigandis.* Gregorius (l) Nyssenus hæc in funere Meletii: *Sindones mundæ, & panni serici, unguentorum & aromatum largitas, liberalitas mulieris ornatæ & honestæ, &c.* Gregorius (m) Nazianzenus non sine myrrha Cæsarium fratrem sepelivit. De qua etiam consuetudine pristina Prudentius agit his versibus (n):

Candore nitentia claro
Prætendere lintea mos est,
Aspersaque myrrha Sabæo
Corpus medicamine servat.

& in fine:

(k) Tertul. in apolog.
(l) Greg. Nyss. orat. in fun. Meletii.
(m) Greg. Naz. ad Sophr. ep. 18.
(n) Prudent. Cathem. hym. de defunct.

Nos tuta fovebimus ossa
Violis ac fronde frequenti,
Titulumque & frigida saxa
Liquido spargemus odore.

CCCVI. Rursum vero accensis cereis, cantu prosequi pompam funeris, apud Christianos antiquo usu receptum esse, multis habetur testatum exemplis; ut quod habet Pontius diaconus (*a*) de funere sancti Cypriani martyris his verbis: *Inde cum cereis & scholaribus in area cujusdam Candidi procuratoris magno triumpho sepultum est.* Quod insuper Gregorius Nyssenus (*b*) factum tradidit in funere Meletii, cum ait: *Quomodo utrinque quasi ignei amnes continentibus facibus, tractu continuo perpetuoque fluentes, quoad oculi longissime prospicere solent, porrigebantur?* Gregorius Nazianzenus (*c*) de matre sua in funere Cæsarii filii gestante faces, hæc habet: *Cum multiplici hymnorum cantu deducitur, celebrique pompa ad martyrum sedem effertur, sanctisque parentum manibus honoratur, matre accensas faces gestante.* Eadem plane cum agit de funere Constantii in oratione prima adversus Julianum Apostatam; hoc etiam idem qui supra Gregorius Nyssenus (*d*), cum meminit de funere S. Macrinæ sororis, testatur: id ipsum Eusebius (*e*) in funere Constantini; sed & Hieronymus de funere S. Paulæ hæc ait (*f*): *Translata Episcoporum manibus, & cervicem feretro subjicientibus, cum alii Pontifices cereos lampadesque, alii choros psallentium ducerent, in medio ecclesiæ speluncæ Salvatoris est posita.* Athanasius (*g*) eadem feliciter & explicat & probat, cum ait: *Si quis diem obierit, licet in aere deponatur inhumatus, ne omiseris oleum & ceram, invocato Christo Deo, ad sepulcrum accendere: accepta enim Deo sunt plurimamque secum referunt retributionem: oleum & cera holocaustum est: incruentæ vero hostiæ oblatio, propitiatio est.* Quid vero (*h*) Chrysostomus? *Quid*, ait, *ardentes, quæso, lampades sibi volunt? nonne tamquam athletas eos comitamur? quid autem hymni? nonne glorificamus Deum, & illi gratias agimus, quia jam defunctum coronavit, & ab incertitudine sublatum penes se retinet?* Idemque (*i*) alias laudatissimam Christianorum consuetudinem in celebrandis exequiis defunctorum sæpe commendat.

(*a*) Pontius in Act. pass. S. Cypr. in fin.
(*b*) Greg. Nyssen. orat. in fun. Meletii.
(*c*) Greg. Naz. orat. in fun. Cæsarii.
(*d*) Greg. Nyssen. orat. in funer. S. Macrinæ.
(*e*) Euseb. in vit. Const. lib. 4.
(*f*) Hieron. epist. 27. in funere S. Paulæ.
(*g*) Recit. Joan. Damasc. lib. de mor. suffrag.
(*h*) Chrys. homil. 70. ad popul. Antioch.
(*i*) Chrys. homil. 14. in 1. epist. Paul. ad Tim. & 59. ad pop. Antioch. & 4. in epist. Paul. ad Hebræos.

CCCVII. Sed quoniam nihil est tam sanctum, quod non possit humana pravitate perverti, vetuit Synodus Eliberina (*k*) ne accensis cereis super defunctorum sepulcra, eorum animæ inquietarentur. Sed qui noverit ex divina Scriptura quid sit mortuos inquietare, intelliget profecto a sancta Synodo non facum accensionem, sed defunctorum animarum superstitiosis ritibus evocationem esse prohibitam. Porro inquietare animas defunctorum, nihil aliud esse quam carminibus magicis, aliisve superstitionibus adhibitis eas advocare, satis expressum habetur in libro Regum (*l*) ex persona Samuelis sic dicentis: *Quare inquietasti me ut suscitarer?* Consuevisse quidem & Gentiles ad sepulcra defunctorum faces accendere, Suetonius (*m*) tradit. Solicitari quoque solitas ab ipsis animas defunctorum, Plinius (*n*) plane significat, cum de communi illo loquendi usu pristino hæc ait: *Cur ad mentionem defunctorum testamur memoriam eorum a nobis non solicitari?* Id quidem non alia de causa, nisi ob frequentem usum advocandi, ac (ut aiebant) solicitandi seu inquietandi animas defunctorum, loquendi consuetudine receptum erat. Abstulit ergo SS. Synodus superstitiosam facum accensionem ad solicitandas animas defunctorum: sic & SS. Synodus Tridentina superstitiosum numerum candelarum aliis ex causis interdixit. Incenso etiam thure defunctos honorari consuevisse; idque prætermisisse, piaculum grande existimatum esse, satis declarant Acta (*o*) sacrosanctæ Synodi Chalcedonensis, ubi recitatur libellus accusationis adversus Dioscorum, oblatus ab Ischyrione diacono; quo inter alia datur crimini, quod ejus avaritia factum sit, ut in funere Peristeriæ pientissimæ feminæ, quæ sua legaverat sanctis locis, oblatio incensi (quantum ad ipsum pertinuit) fuerit prætermissa.

(*k*) Concil. Eliber. c. 34.
(*l*) 1. Reg. 28.
(*m*) Suet. in Tib. c. 98.
(*n*) Plin. lib. 28. c. 2.
(*o*) Concil. Chalced. Act. 1.

CCCVIII. Cæterum quod de Stephani funere dictum est, non una die, sed pluribus, usque ad septuagenarium numerum, ipsum curatum esse: Apostolica traditione in Ecclesia etiam consuetudo illa probata videtur, ut item non una die tantum, sed pluribus, pia Christianorum officia, ac religiosa Fidelium illis persolverentur obsequia: unguentis enim primum delibuta cadavera remanere duorum vel trium dierum spatio insepulta consueverant: Quo tempore apud ipsa excubantes Fideles, sacras hymnodias cantantes, Deum laudabant, sacras hostias immolabant: ac postea ad sepulcrum ducebant: inde post sepulturam etiam psalmorum cantica repetebant. At cum multa de his sint exempla, quæ in medium adduci possent, satis illud esse putavimus, quod in Paulæ funere factum Hieronymus (*p*) narrat his verbis: *Hebræo, Græco, Latino, Syroque sermone psalmos in ordine personabant, non solum triduo, donec subter ecclesiam & juxta specum Domini conderetur; sed per omnem hebdomadam; cunctis qui venerunt, suum funus & proprias credentibus lacrymas.* Et de sacrificiis offerri tunc solitis testis locupletissimus est S. Augustinus, dum agit de transitu matris. Rursus octava, vigesima, trigesima, quadragesima, ac sexagesima die agi consuevisse memoriam defunctorum, antiqui libri

(*p*) Hier. epist. 27.
Repetitæ memoriæ pro defunctis.

libri Rituales testantur. Itemque anniversaria die eadem pietatis officia repetere majores consuevisse, multa sunt certissima testimonia. Tertullianus (*a*) enim ait: *Pro defunctis annua die facimus*: & alibi (*b*): *Pro anima ejus*, inquit, *oret*, & *refrigerium interim adpostulet ei*, & *in prima resurrectione consortium: offerat annuis diebus dormitionis ejus*. Gregorius Nazianzenus (*c*) hæc item in eamdem sententiam: *Alia quidem persolvimus, alia vero daturi sumus; anniversarios enim honores & commemorationes offerentes ii quidem certe qui superstites relinquentur*. At vero ne in his diutius immoremur: exequiæ Christianorum ex traditione (ut vidimus) Apostolorum acceptæ, non tantum apud Fideles, sed etiam Christianorum hostes, sibi conciliarunt honorem ac reverentiam: nam Julianus Apostata, rerum nostrarum (*d*) acerbissimus inimicus, ejusmodi religiosum officium in suas partes transferre studuit; ut ex his videas, quantum homine illo perdito ac perverso sit infelicior, qui detrahens subsannat eadem atque irridet.

(*a*) Tert. de coron. milit. (*b*) Lib. de Monog. (*c*) Greg. Nazian. orat. in fun. Cæsarii. (*d*) Epist. Jul. ad Arsacium apud Soz. lib. 5. c. 15.

CCCIX. Sed occasio postulat, ut quæ his conjuncta esse videntur, de suffragiis ab Ecclesia pro defunctis exhiberi solitis, ex instituti ratione saltem paucis agamus. Res enim est non recens in Ecclesia adinventa, sed quæ ex iisdem Apostolicarum traditionum fontibus manat: quod Augustinus (*e*) his verbis constanter affirmat: *Orationibus vero sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adjuvari, ut cum eis misericordius agatur a Domino, quam eorum peccata meruerunt. Hoc enim a Patribus traditum universa observat Ecclesia, ut pro eis qui in corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, cum ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur, ac pro illis quoque offerri commemoretur.* Multa insuper in eamdem sententiam locutus, reddit exactam omnium rationem. Quod igitur ait id a Patribus traditum; haud ab aliis, quam ab Apostolis, voluit intellexisse, secundum ea quæ idem scribit in libro de Baptismo (*f*) contra Donatistas, sic dicens: *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est nonnisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur.* Est videre hujus traditionis antiquiora vestigia apud Tertullianum (*g*), cum ait, oblationes pro defunctis nonnisi ex traditione provenisse, qui & per quos faciendæ essent ejusmodi oblationes, sic alibi (*h*) declarat: *Repete apud Deum, pro cujus spiritu postules, pro qua oblationes annuas reddas. Stabis ergo ad Deum cum tot uxoribus, quot illa ratione commemoras, & offeres pro duabus, & commemorabis eas duas per sacerdotem.*

(*e*) Aug. serm. 32. de verb. Apost. De suffragiis pro defunctis. (*f*) Aug. de bapt. c. 24. (*g*) Tert. de coron. mil. c. 3. (*h*) Tert. lib. de exhor. ad castitatem.

CCCX. Sed ad quid ejusmodi oblationes, nisi ut per eas defuncti anima refrigerium a Deo consequatur? unde & alio in (*i*) loco: *Pro anima ejus* (mariti videlicet) *oret, & refrigerium interim adpostulet ei, & in prima resurrectione consortium, & offerat annuis diebus dormitionis ejus.* Hæc quidem ille non certe ex schola Montani tum primum aperta; nam quo pacto agens cum Catholicis, provocat eos ad totius Ecclesiæ traditionem inveteratam, quam consuetudo jam firmasset, ac fides obsignasset; si ea ex his essent, quæ in Orbis angulo, nempe in Phrygia, eo tempore Montanus docuisset? An Montani erant sectarii sanctissimi Episcopi Africani, qui ante Cyprianum vixerunt, vel ipse denique Cyprianus (*k*), qui adeo probasse leguntur offerri pro defuncti anima sacrificium, ut eo pietatis officio quempiam privasse, magnum esset illi supplicium intulisse? An ne Origenes (*l*) qui eodem vixit tempore, Montani asecla erat, qui tam egregie defunctorum suffragiis adstipulatur, sic dicens? *Memorias sanctorum facimus, & parentum nostrorum vel amicorum in fide morientium devote memoriam agimus, tam illorum refrigerio gaudentes, quam etiam nobis piam consummationem in fide postulantes*: & paulo post: *Celebramus nimirum, religiosos cum sacerdotibus convocantes, Fideles una cum clero, invitantes adhuc egenos & pauperes, pupillos & viduas saturantes, ut fiat festivitas nostra in memoriam requiei defunctis animabus, quarum memoriam celebramus, nobis autem efficiantur in odorem suavitatis in conspectu æterni Dei.* Hæc Origenes.

(*i*) Tert. de monogamia. Oblationes pro defunctis. (*k*) Cypr. epist. 66. (*l*) Orig. in Job. hom. 3.

CCCXI. Epiphanius (*m*) agens contra Aerium istæc impugnantem, eadem ex majorum indissolubili traditione fluxisse defendit, cum ait: *Prosunt autem & preces pro illis factæ, etiam si totam culpam non abscindant, nempe mortalem. Verum enim vero, eo quod nos sæpe, dum in mundo sumus, fallimur & erramus, tum inviti, tum voluntarie: quo id quod perfectius est, significetur; & pro justis & peccatoribus memoriam facimus: pro peccatoribus quidem misericordiam Dei implorantes*: & infra: *Ecclesia necessario hoc perfecit, traditione a Patribus accepta. Quis autem poterit statutum matris dissolvere, aut legem patris? velut Salomon dicit: Audi, fili, sermones patris tui, & ne repudies statuta matris tuæ: ostendens per hæc quod & in scriptis & sine scripto docuit Pater & Filius & Spiritus sanctus. Mater autem nostra Ecclesia habet statuta in se posita, indissolubilia, quæ dissolvi non possunt.* Sed quam insigniter Joannes Chrysostomus (*n*) eadem hæc ab Apostolis esse instituta, sæpe testetur, audiamus: populum enim Antiochenum alloquens, ubi Petrus & Paulus præcipui Eccle-

(*m*) Epiph. hær. 75. Patrum de ea re consensio. (*n*) Chrys. ad pop. Antioch. homil. 69.

Ecclesiæ vertices docuerunt, nonnisi quæ ab ipsis ea accepisset Ecclesia repetens, ait: *Non temere ab Apostolis hæc sancita fuerunt, ut in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio: sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, utilitatem multam. Cum enim totus constiterit populus extensis manibus, sacerdotalis plenitudo, & tremendum proponitur sacrificium, quomodo Deum non exorabimus pro his deprecantes? Sed hoc quidem de his qui in fide migrarunt.* Idem alibi (*a*) eadem prorsus repetit verba, & ex Spiritus sancti institutione factum ait (*b*), ut in sacro ac tremendo sacrificio diaconus clamet: *Pro his qui defuncti sunt in Christo.*

(*a*) Chrys. ad Philip. hom. 3.
(*b*) Chrys. in Act. hom. 21.

CCCXII. Cyrillus quoque (*c*) Hierosolymitanus hæc de iisdem: *Cum hoc sacrificium offerimus*, Missæ nempe, *postea facimus mentionem etiam eorum qui ante nos obdormierunt: primum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, ut Deus orationibus illorum & deprecationibus suscipiat preces nostras; deinde pro defunctis Patribus & Episcopis, denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi sunt; maximum esse credentes animarum iuvamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi, quod in altare positum est, sacrificii. Quod exemplo monstrare volumus: scio enim multos dicere; Quid juvat animam in peccatis ex hoc mundo decedentem, etiam si in hoc sacrificio mentio illius fiat? An enim si Rex aliquis, eos a quibus offensus est, in exilium pepulerit: postea vero illorum propinqui coronam aliquam conficientes, pro his qui sunt in supplicio exulibus, eidem offerrent: nonne condonationem aliquam suppliciorum ipsis dederit? Ad eumdem modum & nos pro defunctis precationes adhibentes, quamvis sint peccatores; non quidem coronam plectimus, sed Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus, ut & nobis, & illis, eum qui est benignissimus, propitium reddamus.* Hæc Cyrillus, non aliunde quidem, quam ex traditione Jacobi ejusdem Ecclesiæ primi Episcopi, ut ex ejus liturgia suo loco monstrabimus.

(*c*) Cyril. catech. mystag. 5.

CCCXIII De eadem traditione Apostolica post alios & Joannes (*d*) Damascenus, qui eadem pro defunctis suffragia ad suum principium reducens, unde provenerint, monstrat his verbis: *Porro autem Verbi discipuli atque conspectores, a quibus Orbis universus captus est: illi, inquam, Salvatoris discipuli ac divini Apostoli, ut in tremendis ac puris vitamque afferentibus mysteriis, eorum qui cum fide diem extremum clausissent, memoria fieret, instituerunt; quod etiam firme atque constanter, ac sine ulla controversia Catholica & Apostolica Ecclesia ab extremis finibus ad extremos usque fines, ab eo tempore ad hunc usque diem semper retinuit, ac tantisper dum mundus erit hic retinebit.* Habes insuper (ut prætermittamus magnam copiam auctorum hæc testantium) ejus rei usum in Ecclesia Apostolica ex traditione Apostolorum Romæ repræsentatum ex epistola (*e*) Paulini ad Aletium S. Paulæ generum, cum in funere Ruffinæ uxoris defunctæ, in basilica Vaticana tanto theatro dignum spectaculum fuit ab eo exhibitum. At quid ibi ageretur, nisi quod eidem Ecclesiæ, quam Petrus & Paulus docuerunt, iidem tradidissent? in illa enim, velut thesauro, esse ab Apostolis collocatas sacras traditiones, & inviolabiliter custoditas, auctor est Irenæus (*f*): An non insuper censenda est traditio Apostolica, quæ tot tantisque est comprobata miraculis? sunt ea plane innumera: quæ tum Gregorius Papa, tum alii fide probati auctores memoriæ prodidere. Sed quid divinitus facta miracula, nisi quod per ea divinum suffragium declaratur?

(*d*) Joan. Damasc. de Fidel. defun. orat.
(*e*) Paulin. epist. 31.
(*f*) Iren. lib. 3. c. 3. & 4.

Cum igitur Ecclesiastici tractatores, insignis nominis viri (ut vidimus) una eademque consensione firmiter asseverent, ex Apostolica traditione sacrificia & alia pietatis opera offerri consuevisse pro defunctis: necessario compellimur dicere, eosdem pariter ex Apostolica traditione affirmare, esse locum in quo post obitum animæ purgentur, donec ab omni peccati macula expiatæ reddantur. Si enim viventium suffragiis eas adjuvari ac liberari posse, Apostolica traditio (ut dictum est) docuit: sane non omnium Fidelium animas continuo post obitum in cælum recipi; nec item omnes in infernum mergi (pro quibus nulla sunt offerenda suffragia, cum nec illi his opus habeant, nec istis prosint) certum est: sed tertium adhuc esse locum necesse est affirmare, quo illæ quæ adhuc venialium peccatorum inquinatæ sunt sordibus, & mortalium licet culpa exsolutæ, pœnæ tamen temporariæ sunt obnoxiæ, detinentur. Ex his omnibus itaque esto ratum firmumque de Purgatorio fidem atque doctrinam ex Apostolorum traditione fluxisse. Multa ad hæc probanda, & confirmanda, essent ex divinis Scripturis in medium afferenda testimonia: at quoniam nostri instituti est, doctrinam ex traditione, non traditionem ex doctrina deducere (nam id complures nostri temporis Ecclesiastici Orthodoxi scriptores feliciter præstiterunt) his in præsentiarum omissis, illud unum, sed breviter tamen, præstabimus, ut Apostolicam traditionem Catholicæ Ecclesiæ usu receptam, & Patrum testimonio roboratam apertissime demonstremus.

CCCXIV. Ex traditione doctrina.

Certum est enim, tam Latinos quam Græcos antiquos Patres testimonio pari ac consensione in unam eamdemque sententen-

CCCXV. De purgatorio.

tentiam conspirasse, animas solutas corpore, peccatis aliquibus obnoxias, pœnis sic subjici, ut iis purgatæ, æternæ tandem participes fiant beatitudinis: & licet de modo & loco quo id fiat, alius aliter senserit; quod tamen faciendum sit omnes æque consentiunt. Ex antiqua Ecclesiæ traditione Tertullianus (*a*), ut de re cujus nulla sit dubitatio, idem profitetur: nam cum tractat illam sententiam Domini in Matthæo (*b*): *Non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem*, ait: *Judex te tradat Angelo executionis, & ille te in carcerem mandet infernum, unde non dimittaris, nisi modico quoque delicto mora resurrectionis expenso*; & infra: *In summa, cum carcerem illum, quod Evangelium demonstrat, inferos intelligimus: & novissimum quadrantem, modicum quoque delictum mora resurrectionis illic luendum interpretamur: nemo dubitabit animam aliquid pensare penes inferos, salva resurrectionis plenitudine per carnem quoque.* Hæc ille. Sed nec præjudicium Catholicæ affert veritati si etiam, quod ait, id Montanus senserit. Non enim labefactatur veritas, si quis hæreticus eamdem interdum profiteatur. Cyprianus idipsum plenissime docet, dum scribens ad Antonianum (*c*) hæc ait: *Aliud est, missum in carcerem non exire inde, donec solvat novissimum quadrantem: aliud statim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emundari & purgari diu igne: aliud peccata omnia passione purgasse.* Est etiam ejusdem veritatis Origenes (*d*) qui eodem sæculo cum Tertulliano, & usque ad Cypriani tempus vixit, assertor, dum ait: *Cum illuc venitur, si quis multa opera bona, & parum aliquid iniquitatis attulerit; illud parum tamquam plumbum igni resolvitur ac purgatur, & totum remanet aurum purum. Et si quis plus illuc plumbi detulerit; plus exuritur, ut amplius decoquatur: ut etsi parum aliquid sit auri, purgatum tamen resideat. Quod si aliquis illuc totus plumbeus venerit: fiet de illo hoc quod scriptum est: Demergetur in profundum, tamquam plumbum in aqua validissima.* Hæc Origenes.

(*a*) Tertull. lib. de anima, c. 35. & cap. ult.
(*b*) Mat. 5.
(*c*) Cyprian. epist. 52.
(*d*) Orig. in Exod. homil. 6.

CCCXVI. Id ipsum Gregorius (*e*) Nyssenus in hunc ferme modum in magna illa oratione catechetica, quam sæpius citat Theodoretus: *Quoniam*, inquit, *opus est ut illius quoque, quæ ex peccato ingeneratæ insederunt maculæ per medicinam aliquam auferantur: propterea in præsenti quidem vita adhibitum est medicamentum virtutis ad hæc curanda vulnera: quod si curari non possint, in futura vita reservatur curatio. Sed quo modo in corpore sunt affectionum quædam differentiæ, quarum aliæ quidem facilius, aliæ vero difficilius admittunt curationem; in quibus & sectiones, & cauteria, & acerba medicamenta adhibentur ad tollendam affectionem, quæ insedit corpori: tale quid etiam in posterum denuntiat futurum judicium ad curandos morbos animæ, quod pigris quidem & lentis minatur.* Hieronymus (*f*) id etiam in hæc verba: *Sicut diaboli, & omnium negatorum, atque impiorum, qui dixerunt in corde suo, Non est Deus, credimus æterna tormenta: sic peccatorum atque impiorum, & tamen Christianorum, quorum opera igne probanda sunt atque purganda, moderatam arbitramur & mixtam clementiæ sententiam Judicis*; ut scilicet non puniantur in æternum: nam de his est instituta disputatio. Et in Oseam (*g*): *Infernus*, inquit, *est locus, in quo animæ recluduntur sive in refrigerio sive in pœnis pro qualitate meritorum.* & alibi (*h*): *Peccatores qui confitentur rectam fidem, sed propter vitiorum sordes purgantibus se indigent flammis, idcirco nunc Dominus ad ignem judicium vocare se monstrat, ut uniuscujusque opus quale sit, ignis probet.* Appellat (*i*) alibi purgatoriam pœnam, baptismum ignis, quo (inquit) baptizabimur in futuro sæculo.

(*e*) Gregor. Nyss. orat. catech. 8.
Patrum consensio.
(*f*) Hieron. in Isa. c. ult. in fine.
(*g*) Idem in Osee cap. 14.
(*h*) Hieron. in Amos. c. 4.
(*i*) Hieron. in Matth. c. 7.

CCCXVII. Ambrosus (*k*) de eodem baptismo, purgatorio scilicet igne, hæc ait: *Est etiam baptismum in Paradisi vestibulo, quod ante non erat; sed postea quam peccator exclusus est, cœpit esse romphæa ignea, quam posuit Deus; quæ antea non erat, quando peccatum non erat: culpa cœpit, & batismum cœpit, quo purificentur qui in Paradisum redire cupiebant, ut regressi dicerent: Transivimus* (*l*) *per ignem & aquam: hic per aquam, illic per ignem: per aquam, ut abluantur peccata: per ignem, ut exurantur.* Idem alibi (*m*): *Cave ne ligna, cave ne stipulam ad judicium Dei tecum deferas, quæ ignis exurat: cave ne cum in uno aut duobus habeas quod probetur, in pluribus operibus deferas quod offendit. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur; potest tamen & ipse per ignem salvari. Unde colligitur, quia idem homo & salvatur ex parte, & condemnatur ex parte.* Idem dum ait (*n*) de ultimo exsolvendo quadrante, illum de iisdem pœnis interpretatur.

(*k*) Ambr. in Psal. 118. serm. 3.
(*l*) Psal. 65.
(*m*) Ambr. in Psal. 118. serm. 20. in fine.
(*n*) Ambr. in Luc. c. 12.

CCCXVIII. At Augustinus (*o*) de his uberius cæteris agit in Enchiridio ad Laurentium, & de Civitate (*p*) Dei, ubi & falsas de his aliorum sententias refutat, idemque aliis (*q*) plerisque in locis est ejusdem veritatis fidelis assertor: cujus singulas de his sententias hic recitare prætermittimus, ne nimia prolixitate legentibus molestiam afferamus, præsertim cum illæ potissimum sint jam præ manibus omnium. Cæterum tantum abest ut penes quempiam antiquorum Orthodoxorum fuerit de eadem re aliqua dubitatio, ut potius laboran-

(*o*) Aug. in Ench. c. 67. 68. 69.
(*p*) Aug. de Civ. Dei li. 21. c. 13. & seq.
(*q*) Aug. de Genesi contra Manich. lib. 2. c. 20. Lib. de 8. quæst. q. 1. hom. 16. & aliis locis.

randum fuerit Patribus adverſus nonnullos, qui crederent omnia peccata quantumvis capitalia, excepto tamen infidelitatis errore, eodem igne purgari poſſe: quos non tantum Auguſtinus citato loco, ſed & Cæſarius Arelatenſis Epiſcopus egregia ſanctitate & eruditione Pater (hic, ut alibi notavimus (*a*), fama notiſſimus claruit temporibus Symmachi Papæ longe ante Gregorii tempora) refellit ſic dicens (*b*): *Multi lectionem iſtam male intelligentes, falſa ſecuritate decipiuntur, dum credunt, quod ſupra fundamentum Chriſti crimina capitalia ædificata peccata ipſa per ignem tranſitorium poſſint purgari, & ipſi poſtea ad vitam æternam pervenire. Intellectus iſte, fratres cariſſimi, corrigendus eſt; quia ipſi ſe ſeducunt, qui ſibi blandiuntur. Illo enim tranſitorio igne de quo dixit Apoſtolus: Ipſe autem ſalvus erit, ſi tamen quaſi per ignem: non capitalia, ſed minuta peccata purgantur;* & poſt multa: *Sed dicet aliquis; Non ad me pertinet quandiu moras habeam, tantum ut ad vitam æternam perexeam. Nemo hoc dicat, fratres cariſſimi: quia ille ipſe purgatorius ignis durior erit, quam quod poteſt pœnarum in hoc ſæculo aut videri aut cogitari, aut ſentiri.* Hæc Cæſarius. Plura his ac fere innumera addenda eſſent aliorum, qui poſtea claruerunt, teſtimonia Eccleſiaſticorum ſcriptorum; ſed non patitur ratio inſtituti in his diutius immorari. Unum tamen ſic habeto: omnium, qui poſt dicta tempora vixere Orthodoxi ſcriptores, uſque in præſens, nullum reperiri, qui Apoſtolicæ traditioni majorumque aſſertioni, ac denique tot ſæculis præſcriptæ Eccleſiaſticæ conſuetudini auſus ſit contradicere; quin potius eamdem Catholicam veritatem non tantum ex Patribus ratam atque firmatam, ſed miraculorum editione divino calculo ſæpius comprobatam, pronis manibus excipientes, ſunt pie ſancteque venerati. Adeo ut nulla habenda ſit ratio, ſi Novantes & œconomiæ Eccleſiaſticæ inverſores ab his aliter ſenſerint. At hæc jam ſatis ad Apoſtolicas traditiones, & Eccleſiæ mores inſinuandos, quibus nos aſtrinximus, eſſe putantes, ad ipſam rerum geſtarum hiſtoriam, ad idque unde digreſſa eſt oratio, redeamus.

(*a*) In Martyrol. Rom. die 27. Auguſti.

(*b*) Cæſar. hom. 7.

CCCXIX Die illa qua lapidatus eſt Stephanus, *facta eſt* (inquit Lucas *c*) *perſecutio magna in Eccleſia, quæ erat Hieroſolymis, & omnes diſperſi ſunt per regiones Judææ & Samariæ præter Apoſtolos.* Eſt (*d*) qui dicat, eodem quo paſſus eſt Stephanus die Nicanorem, unum ex ſeptem diaconis ac ducentos inſuper Chriſtianos a Judæis fuiſſe necatos; quod tamen haud tutum eſt affirmare, cum Græcorum Menologium de

(*c*) Act. 8.

(*d*) Doroth. in Synop.

Nicanore teſtetur, tempore Veſpaſiani Imperatoris fuiſſe in Cypro occiſum. Sed quod ad Nicanorem ſpectat, contentioſum funem non trahimus. Cæterum quod attinet ad reliquos; complures poſt necem Stephani occiſos eſſe, abſque dubitatione aliqua affirmamus, teſtante hæc potiſſimum Paulo coram Feſto (*e*) Præſide & Agrippa Rege, cum ſuam cauſam peroraret, ſic dicens: *Multos ſanctorum ego in carceribus incluſi, a Principibus ſacerdotum poteſtate accepta: & cum occiderentur, detuli ſententiam.* Lucas autem hæc omnia innuens potius quam deſcribens duobus verbis (ut vidimus) rem totam abſolvit, dum ait: *Facta* (*f*) *eſt in illa die perſecutio magna in Eccleſia, quæ erat Hieroſolymis.* Præterea accidiſſe tunc temporis creditur quod ex relatione Gamalielis Lucianus (*g*) memoriæ prodidit, de Nicodemo Chriſti diſcipulo ſic dicens: *Cognoſcentes Judæi illum eſſe Chriſtianum, amoverunt eum e principatu ſuo, & anathematizaverunt eum, & de civitate expulerunt. Tum ego Gamaliel, quaſi perſecutionem pro Chriſto paſſum, ſuſtuli eum in meum agrum & alui, & veſtivi uſque ad finem vitæ ejus, & defunctum honorifice ſepelivi juxta dominum Stephanum.* Hæc ille.

De perſecutione in Chriſtianos.

(*e*) Act. 26.

(*f*) Act. 8.

(*g*) Lucian. in epiſt. de inven. S. Stephani.

CCCXX. Sed cur tunc omnes Chriſtiani Hieroſolymis pulſi ſint, Apoſtolis vero tantum quorum cauſa turbæ omnes a Judæis fuerant concitatæ, Hieroſolymis manere conceſſum fuerit, admirari non deſino. Tribuunt id alii (*h*) operæ ac ſtudio Gamalielis; cujus induſtria Apoſtoli ſervati fuerint. Adſcribunt & alii non modeſtiæ, ſed timori Judæorum: quippe qui timerent populi, quod erga illos propenſior eſſet, tumultum atque ſeditionem. Sed mea ſententia, neutra harum cauſa tanti ponderis fuiſſe videtur, quæ magiſtratus adeo furore exagitatos, ac plane rabie efferveſcentes cohibere potuiſſet. Unde id nonniſi miraculo, & illius tantum virtuti exiſtimo tribuendum, qui ſtatuit (*i*) mare quaſi in utre, & poſuit terminos ejus arenam exiguam, & dixit ei (*k*): *Uſque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.* Cæterum quod ad Apoſtolos pertinet: Apollonius (*l*) antiquus Theologus, agens adverſus Cataphrygas, teſtatur ſe traditione accepiſſe, Salvatorem mandatum dediſſe Apoſtolis, ne uſque ad duodecim annos Hieroſolymis decederent. Qui ergo hæc præcepit, ut inter infenſiſſimos hoſtes tamdiu verſarentur, dedit etiam illis implere quod juſſerat. Sed de hac re alibi: quæ vero ad diſcipulorum diſperſionem pertinent, rejicimus in annum ſequentem, quo ea omnia facta eſſe noſcuntur.

(*h*) Oecum. in Act. c. 8.

(*i*) Pſal. 77.

(*k*) Job. 38.

(*l*) Apud. Euſeb. hiſt. lib. 5. c. 17. in fine.

Se-

JESU CHRISTI ANNUS 35. | TIBERII IMP. ANNUS 19.

I. Dispersio Discipulorum.

SEquenti anno Domini trigesimoquinto, Sulpitio Galba & Cornelio Sulla Coss. pulsis ejectisque post necem Stephani, qui erant Hierosolymis, Christianis; proficiscentibus illis in diversas ac longe positas regiones, ac prædicantibus Evangelium, Ecclesia Dei feliciter propagatur. Non enim tantum (quod tradit hic Lucas *a*) dispersi sunt per regiones Judææ atque Samariæ; sed Palæstinæ fines egressos, externas quoque regiones peragrasse, ejusdem auctoris testimonio satis perspectum habetur: ait enim inferius (*b*): *Illi quidem qui dispersi fuerant a tribulatione, quæ facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque ad Phœnicen & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes verbum: nisi solis Judæis*. Insuper eorum, qui Hierosolymis pulsi sunt, ingens numerus migravit in Asiam; qui eo nomine cæteris Judæis distincti sunt, nominatique Hebræi advenæ dispersionis: ad quos præcipue postmodum Petrus (*c*) Apostolus scribens epistolam, ejusmodi eam titulo prænotavit: *Petrus Apostolus Jesu Christi electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ*. Quod enim ad Galatiam pertinet: eos signasse videtur Paulus (*d*) Apostolus, scribens ad Galatas, qui Hierosolymis quondam fuissent tempore passionis Christi, dum ait, eos sic objurgans: *O insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Jesus Christus proscriptus est, in vobis crucifixus?* Ad ejusdem etiam dispersionis homines Jacobus Apostolus suam dedit epistolam ejusmodi inscriptione signatam: *Jacobus Dei & Domini nostri Jesu Christi servus duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem*.

(*a*) Act. 8. (*b*) Act. 11. (*c*) 1. Petr. 1. (*d*) Galat. 3.

II. Neque enim de alia dispersione, quam quæ facta est post lapidatum Stephanum, tam Petrus quam Jacobus potuerunt intelligere: quandoquidem (ut antea dictum est, auctore Philone) Judæi cum nequaquam Palæstinæ terminis continerentur, sed longe lateque in Asia, Africa, & Europa, in cunctis fere provinciis Romano subjectis Imperio habitarent; cum nemine impellente, sed antiquitus eo sponte migrassent: numquam vel a Philone, aut Josepho, vel aliis qui res Judaicas sunt prosecuti, dicti inveniuntur dispersi, aut ex dispersione collecti Judæi, sed coloni & indigenæ. Etenim post illam tempore

---

SÆC. I. Anno Urbis 786. Olymp. 203. an. 1. An. C. 33.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5526.

☉ 14. D. ☽ 15. Indict. 6.

JESU CHRISTI 33. *secundum Baronium* 35.

TIBERII IMP. 20.

I. Consules.

[1] AD num. 1. Coss. *Ser. Sulpicius Galba*, & *L. Sulla Felix*, ex Inscriptione Gruteriana pag. 1087. Galba, qui postea imperavit, dicitur etiam Servius a Tacito lib. 6. & a Dione lib. 58. ubi hujus anni Consules laudant. Card. Norisius tamen in Epistola Consulari pag. 16. postquam retulit hunc Suetonii locum, in Galba cap. 4. *Adoptatus a noverca sua*, (nempe Galba) *Livii nomen & Ocellæ cognomen assumpsit, mutato prænomine. Nam & Lucium mox pro Servio usque ad tempus Imperii usurpavit*; ait: *Ego mallem in Consulatu Lucium vocare* (nempe Galbam) *quod illud prænomen tunc ferebat, eodemque in publicis monumentis ejus anni obsignabatur*. At cum in laudata Inscriptione atque a Tacito & Dione *Servius*, non vero *Lucius* appelletur, manifestum est *Lucii* prænomen in Fastis ei attribuendum non esse. Certe Romani sæpe quibusdam nominibus vulgo insigniebantur, quibus tamen in publicis monumentis nuncupari non solebant. Sic Caius in Nummis saltem Latinis numquam Caligula vocatur: sic Gallienus Minor in Nummis eo nomine numquam appellatur.

---

[1] COss. *Ser. Sulpicius Galba*, & *L. Sulla Felix*. Tabula Nolana. SER. SULPITIUS GALBA. L. SULLA FELIX. COS. Tessera gladiatoria apud Norisium in epistola consulari pag. 17. 18. & apud Fabrettum Inscript. pag. 38. ubi III. NON. JUN. L. SULL. L. SULP. Semestris *Lucii Sulpicii Galbæ* consulatus, de quo Suetonius in vita Cap. VI. (*Lucii* enim tunc, non *Servii* prænomen ferebat) memorari videtur Norisio. De his Coss. Dio lib. LVIII. pag. 634. *Anno insequenti, quum Sergius* (lege *Servius*) *Galba, is qui deinde Imperator factus est*, & *L. Cornelius Sulla, consulum nomen haberent*. Suffectum *Galbæ* consulem hoc anno fuisse *L. Salvium Othonem*, patrem Othonis Imperatoris, docet Suetonius in vita Cap. VI. *Evenitque, ut in eo ipse* (Galba) *L. Domitio patri Neronis, ipsi Salvius Otho pater Othonis succederet, velut præsagium insequentis casus, quo medius inter utriusque filios extitit Imperator*. Tacitus Annal. lib. VI. Cap. XV. *Servio Galba, L. Sulla Coss.* Ad quem locum vide Joh. Friderici Gronorii notam. Fasti Vindebonenses: *Galba* & *Sulla*. Prosperi Chronicon: *Sulpicio & Sulla*. Idatiani: *Galba Libolo* (depravata lectione) & *Sylla*.

Pagius observat *Galbam* in Gruteriana Inscriptione pag. 1087. a Tacito, & Dione *Servium* non *Lucium* appellari, ideoque *Lucii* prænomen ei in Fastis non esse attribuendum, cui inhæret Joseph Maria Stampa in continuatione Fastorum post Sigonii Fastos. At in tessera apud Fabrettum, quæ consulatum *Galbæ* præfert, Lucii prænomen legitur; non immerito igitur Blanchinius *Lucii* prænomen in sua Chronologia retinuit.

Num. II. *Imperatoris* nomen nec in Oriente, nec in Occidente tulisse *Caium*, scripsit Jo. Harduinus, in quo refellitur ab Ezechiele Spanhemio Differt. 12. de præstantia & usu numismatum antiquorum pag. 395.

pore Sedechiæ Regis illatam cladem, quantumvis dira ac gravia ab aliis finitimis Regibus sint passi Judæi, ac denique a Romanis subacti: numquam tamen ipsos e Palæstina pulsos, ac in exteras Orbis provincias amandatos fuisse, aliqua est memoria apud antiquos historicos: ut nulla sit ratio, cur prædicti nominati sint Judæi dispersionis, nisi quod (ut dictum est) post necem Stephani, Hierosolymis pulsi, in diversas provincias, ut cuique libuit, commigrarint. Horum fuisse ingentem numerum, certum est: nam si quis omnium credentium habeat rationem; cogitetque tantum Apostolos (quod Lucas ait) Hierosolymis remansisse; inveniet profecto, multa millia Christianorum ea fuisse exturbatione dispersa.

III. Numerum autem sic collige. Antequam Christus cœlos ascenderet, plusquam quingentos fratres Paulus (a) numerat, quibus ipsum apparuisse testatur. Post ejus ascensionem, prima Petri prædicatione facta est accessio circiter (b) trium millium. Rursum concionante eodem Petro (c) in porticu Salomonis, auctus est numerus credentium quinque millibus. Postea vero cæteros, qui Christo crediderunt, Lucas (victus fortasse ad fidem venientium multitudine) numerare prætermisit. Sed novis editis signis atque miraculis, concionante iterum atque iterum Petro, quid ait? *Magis (d) augebatur credentium in Domino multitudo virorum, ac mulierum.* Ac rursus post verberatos Apostolos: *Verbum Domini*, inquit (e) *crescebat & multiplicabatur numerus discipulorum in Hierusalem valde: multa enim turba sacerdotum obediebat fidei.* Quocirca si horum omnium ratio habetur (licet certus credentium numerus definiri non possit) haud longius a vero numero ii invenientur aberrasse, qui ultra quindecim millia credentium in ea persecutione dixerint fuisse dispersa: ut nihil jam sit quod quis miretur, si in tam varias ac diversas provincias ea dispersione Fideles, testimonio Petri & aliorum, audiat esse profectos.

(a) 1. Cor. 15. (b) Act. 2. (c) Act. 4. (d) Act. 5. (e) Act. 6.

IV. De hac ipsa discipulorum dispersione Athanasius (f) agens, ac sementi eam comparans: *Habes*, inquit, *in Actis Apostolorum, post lapidatum Stephanum, discipulos dispersos, & quasi seminatos: non quod imbecillitate disjecti, sed fidei gratia ita divisi essent: sed enim ita dispersi, ut seminatoris frumenta effecti ad panem supercœlestem, universumque Orbem peragrantes, vivificæ doctrinæ virtutes efficaciasque disseminarint.* Agens de his item Gregorius Nyssenus (g) occasione Stephani protomartyris, eique hæc omnia tribuens, sic ait: *Quemadmodum periti athletæ subeuntes corpus adversariorum, per quamdam artificiosam agilitatem atque habilitatem, graviorem lapsum illis struunt: ita magnus quoque Stephanus humi prostratus, gravem illam adversarii contusionem effecit. Hinc in orbem terrarum discipuli currere cœperunt: hoc omnes in partes sermonis divulgationis initium est: nam nisi ab illius cæde populus Judæorum in discipulos sævisset, forsitan solummodo Hierosolymis Evangelii gratia inclusa esset: nunc vero agitati a Judæis, alius alio gentium per orbem terrarum dispersi sunt, undique per mysteriorum doctrinam diabolum exturbantes: hoc modo Samaria verbum recepit; hoc modo obiter in via salus Eunuchi a Philippo conficitur: ita magnum illud Ecclesiæ instrumentum Paulus ira minisque a diabolo armatus, adversus ipsum armatorem tela vertit, ex omni eum exterminans orbe terrarum, ut nullum relinqueret locum fidei Christianæ inaccessum; hinc Ægyptii, Syri, Parthi, & Mesopotamitæ, Itali, Illyrici, Macedones Christum agnoscunt: & omnes utique gentes sermo percurrens ad fidem adducit.* Hæc ille.

(f) Athan. homil. de semente. (g) Greg. Nyss. ser. de S. Stephano.

V. Hac ipsa dispersione Ananias discipulus profectus Damascum, collegit Ecclesiam. Insuper colligere possumus, hoc quoque tempore Lazarum, Mariam Magdalenam, (h) Martham, & Marcellam pedissequam, in quos Judæi majori odio exardescebant, non tantum Hierosolymis pulsos esse, sed una cum Maximino discipulo, navi absque remigio impositos, in certum periculum mari fuisse creditos: quos divina providentia Massiliam tradunt (i) appulisse: comitemque ferunt ejusdem discriminis Josephum ab Arimathæa nobilem Decurionem, quem tradunt ex Gallia in Britanniam navigasse, illicque post prædicatum Evangelium diem clausisse extremum. Sed quis valeat singulorum hic recensere vias, & fructus numerare ex prædicatione collectos? Nam etsi nondum Gentibus reseratum erat ostium Evangelii: tamen contribulibus Judæis illud annuntiare, liberum erat, unde & Lucas: *Igitur*, inquit, *qui dispersi erant, pertransibant, evangelizantes verbum Dei.*

(h) Act. Magd. & soc. (i) Manuscript. hist. Angl. qui hab. in Vatic. bibliotb.

VI. Sed quid interim Hierosolymis? *Saulus autem* (inquit (k) Lucas) *devastabat Ecclesiam: per domos intrans & trahens viros, ac mulieres, tradebat in custodiam.* Qui enim non essent egressi cum cæteris, sed latebras domi quæsissent, a Saulo solicita cura perquisiti ac teneri ducebantur in carcerem, atque etiam necabantur. Ad hæc ipse Paulus allusisse videtur, cum de se ait (l): *Blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus.* Nam non viros tantum, sed & mulieres trahebat, ac custodiæ mancipabat. Hæc prima in feminas persecutio a Saulo est excitata? quæ etiam tempore Christi passionis absque aliqua offensione intrepidæ ipsum secutæ ad Calvariæ locum, steterunt juxta crucem securæ,

(k) Act. 8. Sauli persecutio. (l) 1. Tim. 1.

curæ, ac denique militarem custodiam irrumpentes illæsæ adiere sepulcrum: Ut ex his facile videre sit, quanto animi furore ac rabie Saulus præ cæteris in Christianos sæviret. Sed hæc non aliunde melius quam ex suis ipsius verbis colligi possunt, cum coram Festo Præside & Agrippa Rege sic est locutus (*a*): *Ego quidem existimaveram, me adversus nomen Jesu Nazareni debere multa contraria agere; quod & feci Hierosolymis, & multos sanctorum ego in carceribus inclusi, a Principibus sacerdotum potestate accepta: & cum occiderentur, detuli sententiam. Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare.* Sed non satis illi fuit, eos qui Hierosolymis essent, Christianos vexasse: addidit quippe, & in illos qui foris essent, extra etiam Judææ terminos positos, manus intulisse, eaque de causa a Principe sacerdotum accepisse litteras in Damascum. Sed hæc postea, cum jam quid amplius Hierosolymis in Christianos ageret, non inveniret: quare de his suo loco inferius agendum differimus.

(*a*) *Act.* 26.

VII. Interea Philippus diaconus, qui una cum cæteris Hierosolymis pulsus erat; cum civitatem Samariam adiisset, illic Evangelium prædicavit. Recens adhuc erat apud Samaritanos Christi memoria, in quem jam complures ex illis crediderant (*b*). Cæterum nemo existimet Lucam sibi esse contrarium, dum inferius (*c*) de dispersis discipulis agens, dicit eos nemini Dei verbum nisi solis Judæis annuntiasse, hic vero Samaritis etiam Evangelium prædicatum affirmat. Nam ibi sic de Judæis meminit, ut excludat Gentiles; de quibus tunc consultatio erat, an essent in Ecclesiam admittendi. Porro Samaritani etsi Judæis essent infensi, & diversam ab illis religionem excolerent: tamen non erant ejusmodi, ut appellarentur Gentiles; quippe qui a Judæis olim circumcisionem & legem acceperant, qua ex parte Judæorum nomine censebantur, & a Gentilibus distinguebantur, ut apparet ex his quæ dixit Dominus (*d*): *In viam Gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis: sed potius ite ad oves, quæ perierunt domus Israel.*

(*b*) *Joan.* 4.
(*c*) *Act.* 11. De Samaritis credentibus.
(*d*) *Mat.* 10.

VIII. Sed & in his illud attendendum, non vetitum esse Apostolis, Gentibus & Samaritis Dei verbum annunciare; sed jussum, ut potius, hoc est, prius illud Israelitis impertirent: sicut & de se Dominus ait (*e*). *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel.* Cum tamen & Gentiles receperit, & Samaritas adierit. Philippus igitur primus omnium post ascensionem Domini prædicat Evangelium Samaritis: unde & fortasse consecutus est nomen Evangelistæ. Confirmat ratumque habet Deus opus ejus sequentibus signis: *Multi enim* (inquit Lucas) *eorum qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna, exibant. Multi autem paralytici, & claudi curati sunt*: adeo ut Samaritæ alacriter acciperent Evangelium: & inter eos Simon magus, populi illius seductor, cui omnes auscultabant, & dicebant eum esse Virtutem Dei magnam, cum tot tantisque signis se imparem, nec illis obniti posse videret, & ipse credidit, & a Philippo baptizatus, illi adhæsit.

(*e*) *Mat.* 5.

Simon Magus credit.

IX. Perferuntur hæc tam nova tamque grandia & admiranda Hierosolymam. Cumque audissent Apostoli qui ibi erant, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Joannem. Hæc vero cum de eorum legatione testetur Lucas (*f*) attentius sunt disquirenda: scilicet cur Petro Apostolorum Principi, ac Joanni fuerit opus injunctum. Samaritanorum quidem causa haud sane ita facilis erat, ut alii cuipiam quam Apostolorum Principi crederetur. Hinc admirabilis Dei sapientia patet, ut cui potissimum claves regni cælorum sunt traditæ, ipse primus, sicut postea Gentibus, ita modo Samaritis Ecclesiæ ostium reseraret. De utroque enim (quod prius dictum est) præceptum Domini erat (*g*): *In viam Gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis.* Occasione enim dispersionis potius, quam ex Apostolorum consilio, penetraverat Samaritas prædicatio Evangelii: quam sic Deus signis atque miraculis comprobavit, ut tamen operis consummationem, nempe Spiritus sancti donum, in adventum Petri, a Petro impartiendum differret: quod præ cæteris signis admirabantur Fideles: unde cum primum in Gentiles Petri prædicatione conversos descendisset Spiritus sanctus: *Obstupuerunt*, inquit Lucas (*h*), *ex circumcisione Fideles, qui venerant cum Petro: quia & in nationes gratia Spiritus sancti effusa est.* At mea quidem sententia, majori admiratione digna res erat, in Samaritanos descendere Spiritum sanctum, quam in Gentiles: nam hi, an esset Spiritus sanctus, ignorabant; illi vero impugnabant. Inter cæteras enim hæreses quæ in Samaritanos irrepserant (ut auctor est Epiphanius *i*) ea erat, quod Spiritum sanctum non admitterent, quam hæresim ut ab eorum mentibus auferret Dominus, loquens olim cum muliere Samaritana, visus est laborasse, dum eam recta fide imbuendo, ait: (*k*) *Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum in spiritu & veritate oportet adorare;* quem locum, ut de divinitate Spiritus sancti irrefragabile testimonium, Ariani aliquando (ut tradit Ambrosius *l*) depravare, immo e codice prorsus eradere conati sunt.

(*f*) *Act.* 8. De Petri & Joannis legatione.
(*g*) *Mat.* 10.
(*h*) *Act.* 10.
(*i*) *Epiph. lib.* 1. *hæres.* 9.
(*k*) *Joan.* 4.
(*l*) *Ambros. de Spirit. sanct. lib.* 2. *c.* 11.

X. Opus igitur, quod non dico Philippus tantum, sed & Dominus aggressus fuerat,

rat, Petro Apostolorum Principi a Deo traditur consummandum. Quanti enim ab ipsis Samaritis præ cæteris miraculis, ejusmodi donum Spiritus sancti æstimaretur, factum Simonis testatur, qui non miraculorum virtutem, quam esse viderat in Philippo, est æmulatus (illa enim etsi non vera facere, magia tamen quoquo modo fingere potuisset); sed cum (ut ait Lucas) vidisset ipse Simon quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam dicens (*a*): *Date mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum.* Ecce tibi cur divina providentia primum, ac subinde Apostolorum consilio factum sit, ut Petrus, qui primatum gereret inter Apostolos, præ cæteris una cum Joanne Samariam missus sit: nempe ut (quod muneris ejus potissimum esse videretur). quæ essent acta, cognoscere; ac non tantum illis Ecclesiam reseraret, sed & clavibus sibi traditis cælum illis, unde Spiritus sanctus ad eos descenderet, aperiret. Quantæ hæc essent auctoritatis, vel ex eo saltem poterit quisque intelligere: quod cum, sententia Domini, Samaritæ eodem loco quo Gentiles æstimarentur: quantumlibet prædicatione Petri apertum postea fuerit ostium Gentibus, & quantumvis visibili omnibus signo in easdem Spiritus sancti gratia descendisset; nihilominus in communi adhuc omnium Apostolorum consessu rogatur Petrus tantæ rei causam dicere, sicque quod factum erat consensu omnium comprobari: cum hic contra absque discrimine, quid esset de Samaritanis agendum, liberæ ejus dispositioni relinquatur. Honorificentissima plane hæc omnium est existimata legatio, & sola digna quæ Apostolorum omnium Principi crederetur, simulque Joanni, qui Petri comes individuus visus est.

(*a*) *Act.* 8.

XI. Refellitur objectio Novatorum.

Hinc videas quantopere hallucinentur Novatores, qui cæco furore in Petrum insanientes, illius primatui detrahere non erubescunt, eo quod a cæteris mittatur Apostolis: quasi inferioris numeri sit habendus is qui mittitur, ab eis qui miserunt illum. Sapiant ipsi hac ratione, & idem dicant quod Arius: Filium, quod a Patre sit missus, esse Patre minorem. Ignorare insuper convincuntur complura in Scriptura divina, & innumera quæ sunt de his profanis scriptis exempla: quibus satis superque perspicuum redditur, ad ea quæ maximi omnium visa sunt esse momenti peragenda, qui inter cæteros primatum gererent, legatos missos: cum ipsi non sic quidem mitti dicerentur, quasi a majore minores, & ut a domino subditi, sed quod rogarentur ob salutem omnium eam suscipere functionem. Subjiciam de his alterum ex veteri, alterum vero ex novo Testamento exemplum; addam & tertium ex auctore profano, ut res omni scripturarum genere testata reddatur. Legitur in primis in libro Josue (*b*) filios Israel, ut de re magna, ad investigandum de altari quod trans Jordanem erexerant filii Ruben & Gad & media tribus Manasses in terra Galaad, misisse Phineen, qui habebatur omnium princeps, & decem alios, qui in singulis decem tribubus primatum gerebant. Rursum simili huic urgente causa, ad perquirendum quid de Gentilibus, qui Christo crederent, agendum esset, num circumcidi deberent: tunc qui erant Antiochiæ Fideles, Paulum & Barnabam miserunt ad consulendum Apostolos Hierosolymam; quod (*c*) S. Lucas testatur in Actis. Sed quid profanus auctor, etiam in his quæ sunt Judæorum, Josephus (*d*) Judæus in hanc sententiam scribat, adducamus in medium: Judæos nempe, qui erant Hierosolymis, cum adversus Agrippam suum ipsorum Regem, necnon adversus Festum Præsidem causam haberent, misisse Romam ad Neronem Imperatorem non solum ex primoribus Judæorum decem legatos, sed & cum eis Ismaelem summum Pontificem, & qui huic secundus ordine videbatur, Chelciam sacri custodem ærarii. Ecce quam invalidis & plane inefficacibus rationibus illi obnitantur in primatum Petri, cum omnium Principem eadem hæc ipsa potius declarare videantur. Sed hæc obiter, quod non sit nostrum consilium adversus ejusmodi homines disputare, quos sua ipsorum refellit inscitia.

(*b*) *Josue* 22.

(*c*) *Act.* 15.

(*d*) *Joseph. ant. lib.* 10. *c.* 7.

XII.

Venientes ergo Samariam Petrus & Joannes, oraverunt pro his qui baptizati erant ut acciperent Spiritum sanctum: *Nondum enim* (inquit Lucas *e*) *in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.* Videre est ex his in primis, in Ecclesia Dei jam fuisse Hierarchicum ordinem institutum, ut non omnia omnibus indistincte, nulla ordinis habita ratione, licerent. Sic quippe Philippus diaconus credentes baptizat, ut tamen Apostolicum munus, ipsam manus impositionem Apostolis concessam, nequaquam usurpet. Unde S. Ignatius (*f*) ad Heronem diaconum scribens, hæc ait: *Nihil sine Episcopis facito: Sacerdotes enim sunt, tu vero sacerdotum minister: baptizant, sacrificant, eligunt, manus imponunt: tu vero illis ministras.* Et ad Smyrnenses (*g*) scribens, sic summatim Ecclesiasticam Hierarchiam perstringens, ait: *Laici diaconis subjiciantur, diaconi presbyteris, presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, & ipse Patri.* Sed & Hieronymus agens contra Luciferianos, ejusmodi Hierarchicum ordinem in Ecclesia ex iisdem causis sic planius explicans, ait: *Quod si hoc loco quæris,*

(*e*) *Act.* 8.

(*f*) *Ignat. epist.* 13.

(*g*) *Ignat. epist.* 10.

Hierarchicus ordo in ecclesia.

ris, quare in Ecclesia baptizatus nisi per manus Episcopi non accipiat Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismate tribui: disce hanc observationem ex ea auctoritate descendere, quod post ascensum Domini, Spiritus sanctus ad Apostolos descendit; & multis in locis idem factitatum reperimus ad honorem potius sacerdotii, quam ad legis necessitatem. Alioqui si ad Episcopi tantum imprecationem Spiritus sanctus defluit; lugendi sunt qui in viculis, aut in castellis, aut in remotioribus locis per presbyteros & diaconos baptizati ante dormierunt, quam ab Episcopis inviserentur. Ecclesiæ enim salus in summi sacerdotii dignitate pendet: cui si non exors quædam & ab hominibus eminens detur potestas, tot in ecclesiis efficientur schismata, quot sacerdotes. Hæc Hieronymus de Ecclesiastica Hierarchia, Domini & Apostolorum institutione formata.

XIII. Quæ manus impositio est tantum episcopi. Hæc quidem in Ecclesia perseverans, distincta cujusque gradus docet esse ministeria; ipsamque manus impositionem, qua post baptismum confertur Spiritus sanctus, sicut olim tantum Apostolis, sic solum Episcopis esse concessam: & Apostolicæ institutionis exemplo, baptizatos manus impositionem ab Episcopis, sicut olim ab Apostolis, accipere. Unde agens de his Cyprianus (*a*) in epistola ad Julianum, hæc ait: *Quod deerat, id a Petro & Joanne factum est, ut oratione pro eis habita & manu imposita, invocaretur & infunderetur super eos Spiritus sanctus: quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, præpositis Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consummentur.* Hæc Cyprianus: Hieronymus (*b*) hæc in eamdem sententiam ex persona Luciferiani: *An nescis etiam Ecclesiarum hunc esse morem, ut baptizatis postea manus imponantur, & ita invocetur Spiritus sanctus? Exigis ubi scriptum sit? In Actibus Apostolorum. Etiamsi Scripturæ auctoritas non subesset, totius Orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret: nam & multa alia, quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurpaverunt.* Et paulo inferius ex parte Orthodoxi: *Non quidem abnuo hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos, qui longe in minoribus urbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad invocationem Spiritus sancti manum impositurus excurrat.*

(*a*) Cyprian. epist. 73.

(*b*) Hier. contr. Luciferian.

XIV. De Sacramento confirmationis. Porro ejusmodi mysterium constat ab antiquis esse appellatum Sacramentum: unde in Concilio Carthaginensi, ejusdem S. Cypriani tempore celebrato, hæc leguntur dicta quinto loco a Nemesiano Episcopo: *Male ergo sibi quidam interpretantur, ut dicant quod per manus impositionem Spiritum sanctum accipiant, & sic recipiantur: cum manifestum sit utroque sacramento debere eos renasci in Ecclesia Catholica.* Sic & Cyprianus (*c*) ad Stephanum Papam scribens, itidem Sacramentum appellat, a baptismo distinctum. S. Augustinus (*d*) etiam agens contra litteras Petiliani, ac iterum agens de Baptismo (*e*) contra Donatistas, itemque alibi his (*f*) verbis utitur: *Unctio spiritualis, ipse Spiritus sanctus est, cujus sacramentum est in unctione visibili.* Et alibi (*g*): *Continuo tulit illum ad presbyteros, baptizatus est, sanctificatus est, unctus est, imposita est ei manus: completis omnibus sacramentis, assumptus est.* Rursum vero ob eam causam, quod hujusmodi qui baptizati essent, eamdem manus impositionem accipientes, signo Crucis etiam signarentur, idem sacramentum est appellatum Signaculum: ad quod Paulus (*h*) Apostolus allusisse videtur, dum ad Ephesios scribens, ait: *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis.* Eodem quoque nomine Cyprianus (ut nuper vidimus *i*) Signaculum Dominicum ipsum dicit. Sed & Cornelius (*k*) Papa scribens ad Fabium Episcopum Antiochenum, idem in eodem sensu Sigillum nominat, dum de Novatiano schismatico agens, hæc ait: *In lecto, in quo decumbebat, aqua circumfusus, baptismum accepit, si modo talem hominem baptismum accepisse dicendum sit: verum morbo tandem elapsus, neque cætera, quibus post baptismum secundum Ecclesiæ canonem imbui oportuerat, acquisivit, neque Domini sigillo ab Episcopo obsignatus fuit: quo quidem neutiquam potitus, quomodo quæso, Spiritum sanctum adeptus est?* Clemens etiam Alexandrinus, (*l*) agens de illo adolescente, qui a Joanne Evangelista ad Christum conversus est, hæc in eamdem sententiam: *Ad extremum baptismi sacramento illuminavit: postea vero ubi sigillo Domini* (id est sacramento Confirmationis) *tamquam perfecta tutaque animi ejus custodia, obsignasset, nonnihil de cura & observatione in eo instituendo suscepta remisit.* Hac eadem voce utitur quoque Ambrosius (*m*).

(*c*) Cyprian. epist. 72.

(*d*) Aug. cont. litt. Petil. lib. 2. c. 104.

(*e*) De baptis. lib. 3. c. 16.

(*f*) Aug. in epis. 1. Joan. tract. 3.

(*g*) Aug. de divers. ser. 33.

(*h*) Ephes. 4.

(*i*) Cyprian. epist. 73.

(*k*) Apud Euseb. hist. lib. 6. c. 35.

(*l*) Apud Euseb. hist. lib. 3. cap. 17.

(*m*) Ambr. de sacram. lib. 3. cap. 2.

XV. Sacramentum chrismatis unde dictum. Adhuc insuper, quoniam non manus impositione tantum, ac signaculo Crucis, sed & sacra unctione ejusmodi sacramentum consummari solitum fuit: merito a nonnullis usitatiori vocabulo Sacrum chrisma nuncupari consuevit. Tertullianus horum omnium sacrorum rituum testis fidelis habetur, qui ait (*n*): *Caro abluitur, ut anima emaculetur: caro ungitur, ut anima consecretur: caro signatur, ut anima muniatur: caro manus impo-*

(*n*) Tertull. lib. de resur. carnis.

posi-

positione obumbratur, ut anima Spiritu illuminetur. Hæc ille. S. Cyprianus (*a*) itidem ait: *Ungi quoque necesse est eum qui baptizatus est, ut accepto chrismate, hoc est, unctione, esse unctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit. Porro autem Eucharistia, & unde baptizati unguntur, oleum in altari sanctificatur*. Hæc ille, qui & alibi (*b*) de eodem sacro chrismate agit uberius. De hoc quoque chrismate in ecclesia servari solito, hæc Optatus (*c*), cum nefaria scelera Donatistarum recenset: *Ampullam quoque chrismatis per fenestram, ut frangerent, jactaverunt: & cum casum adjuvaret abjectio, non defuit manus angelica, quæ ampullam spirituali subvectione deduceret: projecta casum sentire non potuit. Deo muniente, illæsa inter saxa consedit*.

(*a*) Cyprian. epist. 70.

(*b*) Idem de operibus card. & de unct. chris.

(*c*) Optat. contr. Parm. lib. 2.

XVI. Sed & S. Augustinus (*d*) eadem sæpe utitur voce. Et eodem modo Prudentius in hymno nocturno, cum ait:

(*d*) Aug. cont. litt. Petil. lib. 2. cap. 140.

Cultor Dei memento
Te Fontis & lavacri
Rorem subisse sanctum,
Et chrismate innovatum.

Et in Psychomachia his versibus:

Quis furor insanas agitat caligine mentes?

Et paulo post:

Ut mitra cæsariem cohibens aurata virilem,
Combibat infusum croceo religamine nardum,
Post inscripta oleo frontis signacula, per quæ:
Unguentum regale datum est, & chrisma perenne.

Idem in Apotheosi ex persona sacerdotis Juliani Apostatæ in hunc modum:

Hostes id fateri compulsi.

—— Lotus procul absit & unctus,
Dixit.

Et paulo post de Juliano:

Ipse quoque exanimis posito diademate Princeps
Pallet, & astantes circumspicit: ecquis alumnus
Chrismatis inscripto signaret tempora signo,
Qui Zoroastræos turbaret fronte susurros.

Hæc ille eam ob causam, quod Christianus in fronte signatus chrismate, adeo diabolo esset horrori, ut inde abire cogeretur. Idemque (*e*) contra Symmachum de populo Romano:

(*e*) Prud. in Sym. lib. 1. de pop. Romano.

Cœtibus aut magnis Lateranas currit ad ædes,
Unde sacrum referat regali chrismate signum.

XVII. Rursum vero Cyrillus (*f*) Hierosolymorum Episcopus de eodem sacro chrismate orationem habuit, ubi hæc inter alia reperiuntur: *Et nobis, postquam similiter ex aquis sacri lavacri ascendimus, datum est chrisma, quod imaginem gerit ejus, qui unctus est Christus*; & post alia multa: *Sanctum hoc unguentum, non amplius est unguentum nudum, neque (si quis ita appellare malit) commune, postquam jam consecratum est; sed est chrisma Christi, quod adventu Spiritus sancti per ipsius divinitatem, energiam habet, quo frons & alii sensus corporis tui symbolice inunguntur: & corpus quidem isto visibili unguento perungitur, anima vero sancto vivificoque Spiritu sanctificatur*. Multo plura his adderemus ex Dionysio, Clemente, exque decretis Romanorum Pontificum, ac sacris Conciliorum canonibus: nisi hæc satis esse videremus ad antiquas sacrarum rerum traditiones ex instituto insinuandas. Denique si quis hac in re, quod ad unctionem spectat, auctoritatem Apostolicam quærat; quid in idem argumentum S. Augustinus (*g*) dixerit, audiat: *Quod*, inquit, *universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur*. Sic igitur tam in Orientali quam in Occidentali Ecclesia longe lateque ubique Christianarum gentium eam semper viguisse consuetudinem, tum eorum tum etiam aliorum sanctorum Patrum testimonio confirmatur.

(*f*) Cyrill. catech. mystag. 3.

Sacramenti virtus.

(*g*) Aug. de bapt. contra Donatist. lib. 4. c. 24.

XVIII. Inter omnia hæreticorum antiquorum examina, solos notatos (*h*) invenimus Novatianos, qui baptizatos non inungerent sacro chrismate; ea certe ex causa, quod (ut nuper vidimus) eorum auctor Novatianus a Cornelio Papa notatus est, quod in lecto baptizatus, necdum ejusmodi sacramentum ab Episcopo consecutus, voluerit fieri Episcopus, cum nondum Spiritum Sanctum accepisset. Cæteros autem scimus eadem charismata Ecclesiæ esse æmulatos: ut inter alios de Valentinianis, licet perditissimis hæreticis, tradit Irenæus (*i*), quod opobalsamo ungerent baptizatum. Sed de his qui foris sunt, nihil ad nos, qui hæc non aliunde quam ex antiqua Apostolica traditione mutuati sumus: unde sanctus Basilius ad Amphilochium: *Benedicimus aquam baptismatis, & oleum unctionis, insuperque ipsum qui baptizatur: Ex quibus scriptis? nonne a tacita & arcana traditione? Ipsam vero olei illitionem quæ doctrina scripta docuit? At ter mergi hominem unde est? Reliqua item quæ circa baptismum fiunt, renuntiare sata-*

(*h*) Theodoret. hæret. fabul. lib. 3. de Novat.

(*i*) Iren. lib. 1. c. 18.

Apostolica de his traditio.

satanæ & angelis ejus, ex qua sunt scriptura? nonne ex hac non publicata & arcana doctrina, quam in minime curioso ac sollicito silentio Patres nostri conservarunt? recte illi, utpote docti mysteriorum reverentiam ac auctoritatem silentio custodire; & post nonnulla in eamdem sententiam dicta, hæc addit: *Ad eumdem modum etiam hi qui ab initio res Ecclesiasticas sanxerunt Apostoli & Patres in occulto ac silentio mysteriis auctoritatem conservarunt. Neque enim omnino mysterium est, quod ad populares ac vulgares aures effertur: hæc est ratio cur aliqua tradita sunt citra scriptum, ut ne dogmatum cognitio negligeretur, & in contemptum veniret apud vulgus propter consuetudinem.* Hæc Basilius (*a*).

(*a*) *Basil. lib.* 1. *de Spiritu sancto.*

XIX. Conferri autem eo mysterio Spiritum sanctum (etsi non eadem charismata, nempe linguarum, infundantur hodie in Ecclesia, æque ac tempore Apostolorum) S. Augustinus (*b*) docet his verbis: *Spiritus autem sanctus quod in sola Catholica Ecclesia per manus impositionem dari dicitur, nimirum hoc intelligi majores nostri voluerunt, quod Apostolus ait: Quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis;* & inferius: *Neque enim temporalibus & sensibilibus miraculis attestantibus, per manus impositionem modo datur Spiritus sanctus, sicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei, & Ecclesiæ primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc expectat, ut ii quibus manus ad accipiendum Spiritum sanctum imponitur, repente incipiant linguis loqui? Sed invisibiliter & latenter intelligitur per vinculum pacis eorum cordibus divina charitas inspirari, ut possint dicere: Quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Hæc Augustinus. Sed dicere non prætermittimus, aliud ab hoc distinctum esse ministerium sacræ unctionis, qua presbyteri recenter baptizatos ungunt in vertice; cujus meminerunt Ambrosius (*c*), Innocentius (*d*), & alii complures. His autem, quantum pertinet ad impositionem manuum, visis, cætera quæ sunt ejusdem historiæ prosequamur.

(*b*) *Aug. de bapt. contra Donatist. lib.* 3. *c.*16.

Dona spiritus eadem absque miraculis.

(*c*) *Ambros. de sacr. lib.* 1. *cap.*2. *lib.*2. *c.*7. *lib.*3. *c.*1. *& de his qui initiantur. cap.*6.

(*d*) *Innocent. ad Decent. c.*3.

XX. Cum vidisset Simon (*e*) quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: *Date & mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto: cor enim tuum non est rectum coram Deo. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum, quæ dixistis.* Hæc de Simone Lucas. Sed quid præterea de eodem Simone mago veteres scripserint, adducamus in medium. Justinus (*f*) martyr ejus gentilis (nam & ipse Samarita fuit) natum ipsum dicit in provinciæ Samariæ vico, cui Gitton nomen est: testatur id ipsum Epiphanius (*g*). Hic igitur tantum abfuit, ut usus consilio Petri, de perpetrato scelere ageret pœnitentiam; ut etiam, cum inde recessissent Apostoli, contra eos obniti, eorumque adversari doctrinæ non dubitarit: & qui olim dementarat Samaritas, dicens se esse magnam Dei virtutem; Judæos etiam iisdem artibus aggressus, quos videbat esse infensos Apostolis, ea usus occasione, se esse Dei Filium, illis suadere conatus est: scribit hæc de eo Irenæus (*h*) his verbis: *Hic, inquit, a multis quasi Deus glorificatus est, & docuit semetipsum esse, qui inter Judæos quidem, quasi Filius apparuerit; in Samaria autem, quasi Pater descenderit; in reliquis vero gentibus, quasi Spiritus sanctus adventaverit. Esse autem se sublimissimam virtutem, hoc est, eum qui sit super omnia Pater, & sustinere vocari se quodcumque eum vocant homines. Hic Selenem* (*) *quamdam, quam ipse a Tyro civitate Phœnices quæstuariam cum redemisset, secum circumducebat, dicens hanc esse primam mentis ejus conceptionem, matrem omnium, per quam initio mente concepit Angelos facere & Archangelos. Hanc enim Ennojam exilientem ex eo, cognoscentem quæ vult pater ejus, digredi ad inferiora, & generare Angelos & Potestates a quibus & mundum hunc factum dixit: postea quam autem generavit eos, hæc detenta est ab ipsis propter invidiam, quoniam nollent progenies alterius cujusdam putari esse. Ipsum enim se in totum ignoratum ab ipsis: Ennojam autem ejus detentam ab iis quæ ab ea emissæ essent Potestates & Angeli; & omnem contumeliam ab iis passam, uti non recurreret sursum ad suum patrem; usque adeo ut in corpore humano includeretur, & per sæcula veluti de vase in vas transmigraret in altera muliebria corpora.* XXI.

(*e*) *Act.*8. De Simone mago.

(*f*) *Justin. orat. ad Anton. Pium.*

(*g*) *Epiphan. hæresi* 21.

(*h*) *Iren. lib.*1. *cap.* 20.

(*) *alias* Helenam.

Fuisse autem eam & in illa Helena, propter quam Trojanum contractum est bellum: quapropter & Stesichorum per carmina maledicentem eam, orbatum oculis; post deinde pœnitentem, & scribentem eas quæ vocantur palinodias, & in quibus hymnizavit eam, rursum vidisse. Transmigrantem autem eam de corpore in corpus ex eo ut semper contumeliam sustinentem, in novissimis etiam in fornice prostituisse: & hanc esse perditam ovem; quapropter & ipsum venisse, uti eam assumeret primam, & libe-

De Simonis Helena.

beraret eam a vinculis, hominibus autem salutem præstaret per suam agnitionem. Cum enim male moderarentur Angeli mundum, quoniam unusquisque eorum concupisceret principatum; ad emendationem venisse rerum, & descendisse eum transfiguratum & assimilatum Virtutibus & Potestatibus & Angelis; ut & in hominibus homo appareret ipse, cum non esset homo; & passum autem in Judæa putatum, cum non esset passus. Prophetas autem a mundi fabricatoribus Angelis inspiratos dixisse prophetias: quapropter nec ulterius curarent eos hi qui in eum & Selenem ejus spem habeant, & ut liberos agere quæ velint: secundum enim ipsius gratiam salvari homines, sed non secundum operas justas. Non enim esse naturaliter operationes justas, sed ex accidenti: quemadmodum posuerunt qui mundum fecerunt Angeli, per hujusmodi præcepta in servitutem deducentes homines. Quapropter & solvi mundum, & liberari eos qui sunt ejus, ab imperio eorum qui mundum fecerunt, repromisit. Igitur horum mystici sacerdotes libidinose quidem vivunt, magias autem perficiunt, quemadmodum potest unusquisque ipsorum: exorcismis & incantationibus utuntur: amatoria quoque, & agogima, & qui dicuntur paredri, & oniropompi, & quæcumque sunt alia parerga, apud eos studio exercentur. Imaginem quoque Simonis habent factam ad figuram Jovis, & Selenæ in figuram Minervæ, & has adorant: habent quoque & vocabula a principe impiissimæ sententiæ Simone dicti Simoniani; a quibus falsi nominis scientia accepit initia, sicut ex ipsis assertionibus eorum adest dicere. Hucusque de Simone Irenæus.

XXII. Discipuli Simonis. Idem S. Irenæus mox ad ejus discipulos stylum convertit, Menandrum videlicet, Saturninum, Basilidem, Carpocratem, Cerinthum, Ebionem, Nicolaum, Cerdonem, & Marcionem: non ita quidem ut hi omnes eadem vixerint ætate cum Simone, sed quod ab eo doctrinam accepissent. Et licet quædam addendo, vel mutando, novarum hæresum extitisse videri possent auctores: *Etenim* (idem inquit Irenæus *a*) *Simonis Samaritani magi discipuli & successores sunt: quamvis non confiteantur nomen magistri, attamen illius sententiam docent. Christi quidem nomen tamquam irritamentum præseferentes, Simonis autem impietatem varie introducentes.* Addit his Theodoretus (*b*) Dositheanos, Cleobanos, Gorthenos, Masbothæos, Hadrianistas, Entychitas, Canistas, & alia portenta potius quam nomina. Hinc S. Ignatius scribens ad Trallianos, jure appellat Simonem primogenitum satanæ, dum ait: *Fugite malas soboles diaboli, Simonem dico primogenitum sobolis ejus, & Menandrum, & Basilidem & totam illam ipsius malitiæ colluviem.*

(*a*) Iren. lib. 1. cap. 30.

(*b*) Theod. lib. hæret. fab. in Simone.

Eosdem Simonis sectatores a nefandis suis operibus dictos fuisse Æntichitas, auctor est Clemens (*c*) Alexandrinus: tradit enim Epiphanius, eosdem execranda sacrificia ex mulierum menstruo & virorum semine admiscere consuevisse. Scribit adhuc de Simone Origenes (*d*), ipsum suos docuisse vitare martyrium, & indiscrete idola adorare. Libros etiam ab eo editos Contradictorios appellatos, adversus Christi fidem, testatur Dionysius (*e*). Cætera autem, quæ tum ad Simonem, tum etiam ad ejus discipulos spectant, suo loco inferius dicemus: hæc modo quæ ad prava dogmata facere videbantur.

(*c*) Clem. li. 7. Strom.

(*d*) Orig. cont. Celsum li. 6.

(*e*) Dionys. de divin. nom. cap. 6.

XXIII. Æmulatio Diaboli. *Quoniam hæc est* (inquit Epiphanius *f*) *prima hæresis quæ post Christum initium accepit, & in nomine Christi non recte neque facili ductu, sed juxta adulteratam apud ipsos corruptionem præstigiis multos seduxit.* Videas ex his antiqui hostis nequitiam & fraudulentum dolum iterum repetitum: quippe qui non in cœlo tantum Dei æmulatus est gloriam, sed & in terra divinos sibi assumere honores studuit. Etenim cum jam virtute Crucis, idola in quibus coleretur, demolienda prænosceret, suasque vires summopere debilitatas & enervatas, quod sæpius a corporibus obsessis pelleretur, sentiret: nova molitur consilia, novasque artes aggreditur. Tantæ igitur Christi gloriæ invidus, cum videret florentem Ecclesiam feliciссime surgere, aliam huic similem quoque conflare statuit: & ne quid minus haberet synagoga satanæ ab Ecclesia Christi; omnia quæ in ea posita esse videret insignia, in suam quoquo modo transferre conatus, etiam & illa sua esse mentitus est. Cum enim in Christi nomine signa adeo miranda fieri, illudque celebre longe lateque reddi, & magis ac magis illustrari, atque in nomine sanctissimæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus Sancti initiari credentes, sicque Ecclesiam coalescere, ac insigniter propagari videret: tum ipse, Simonem fuisse Christum, Dei virtutem magnam, eumdemque ipsum pro diversarum gentium ratione Patrem esse, eumdemque Filium, & Spiritum sanctum impudenter ac falso jactitare cœpit. Et sicut Christi fuit redimere atque salvare quod perierat; ita ipsum ovis perditæ salvatorem, & mundi redemptorem atque curatorem esse confinxit. Et quemadmodum ad hoc etiam Christus venerat, ut dissolveret (quod Joannes (*g*) Apostolus ait) opera diaboli: eodem modo illum adversus pravos angelos, qui Selenem matrem omnium cælo expulissent, bellum acturum in hunc mundum venisse, fallaciter simulavit. Et ne quid deesse videretur; pro miraculorum virtute magiam, & loco corporis & sanguinis Christi-

(*f*) Epiph. hæresi 21.

(*g*) 1. Joan. 3.

sti sacrificii, ipse ex sanguine & semine, quo cujusque corpus efficitur, execranda mysteria turpiter coagmentavit.

XXIV. Alium sibi Simonem quæsivit Diabolus.

Ac denique quod super Simonem Petrum a Christo (ut dictum est) Ecclesiam ædificatam vidisset ac firmiter stabilitam: idem humani generis hostis ipse suo noluit caruisse Simone, super quem impietatis omnis fundamenta jacta consurgerent. Hic enim hæreticorum omnium princeps & auctor habetur, ex quo sunt cæteræ hæreses propagatæ: Nam & ejusmodi patriarcha gloriari etiam possunt Novatores, quem ipsorum suorum dogmatum cognoscant auctorem. Simonis quippe prima vox fuit: *Per gratiam tantum salvari homines, & non secundum opera justa: & liberos esse sibi credentes, ut quæ velint, possent agere;* prout modo recitavimus ex Irenæo. Sed quid valeat fictio atque mendacium adversus certam, veram, ac Dei verbo declaratam solidam veritatem, quid in Christum diabolus synagoga satanæ in Ecclesiam, quid denique Simon magus in Simonem Petrum, jam experimento mutui utriusque congressus perspectum est. Sed & ex perpetuitate discere satis vales, quodnam fuerit Dei consilium atque opus. Etenim licet multis palmitibus crescere cœperit Simonis hæresis; tamen tamquam adulterinæ plantæ haud sunt diutius vel longius propagatæ: nam testatur Origenes (a) ex Dositheanis, qui cæteris Simonianis præstabant numero, suo tempore vix ad triginta fuisse reliquos.

(a) *Contra Celsum lib. 6.*

XXV. Petri & successorum ejus munus.

Sed quod ad Simonem pertinet: non possum hic non mirari magnopere divinum consilium, quo sic præ cæteris Apostolis Petrum Apostolorum Principem missum esse Samariam certum est, ut primum omnium hæresiarcham ipso ortus sui principio condemnaret: sicque Petri partes esse ostenderetur (ut præcipui veritatis custodis) adversus Catholicam fidem insurgentes hæreticos, eorumque hæreses Apostolica auctoritate damnare. Relinquens exemplo doctrinam Dominus consignatam, quam Catholica recepit, atque continuo usu & observantia probavit Ecclesia: nimirum sicut Petri id fuit ministerii, ita & Petri successorum esse emergentes cognoscere hæreses, easdemque cum ipsarum auctoribus condemnare. Sed de his sæpe inferius.

XXVI. Samaritæ adhæserunt Simoni.

Quod vero ad Samaritanos spectat: saltem eorum aliquam partem post discessionem Apostolorum ab eodem Simone fuisse seductam, ex his quæ scribit (b) Justinus martyr, & ipse genere Samaritanus satis liquet: quippe quem ad illos compescendos implorasse constat auxilium Cæsaris: quod idem ipse testatur, his verbis Tryphonem Judæum alloquens: *Atque ista, inquam, quod nihil omnino, præterquam ut vera loquar curem, dico, neminem prosus veritus, quantumvis e vestigio in partes a vobis discerpar: neque enim curam aut rationem aliquam popularium etiam meorum, Samaritanorum dico, habui, scripto Cæsarem compellans; cum impostaris seduci eos affirmarem, qui Simoni gentis suæ mago parerent, quem Deum esse supra principatum & potestatem & virtutem omnem dicunt.* Haud quidem puto alium a Simone mago impostorem fuisse illum, quem Samaritanos seducentem Pilatus immisso equitatu disjecit una cum suis. Hujus rei gestæ seriem Josephus (c) his verbis describit: *Interea ne Samaritani quidem tumultu caruere. Concitavit enim eos impostor quidam, pro nihilo ducens mendacium, & omnia comminiscens ad populi gratiam; jubens ut convenirent in montem Garizim apud eam gentem sanctissimum, asseverans se illic eis ostensurum sacra vasa refossa, quæ ibi Moyses deposuerit. Illi creduli, sumptis armis, Tirathebam vicum insederunt, expectantes ibidem confluentes cæteros, ut magno agmine montem ascenderent. Sed Pilatus prior montis clivum occupat equitibus suis & peditibus: qui prælio congressi cum Samaritis apud vicum collectis, alios fuderunt, alios in fugam compulerunt, multos etiam vivos captos abduxerunt, quorum præcipuos ac potentiores Pilatus mulctavit capite.* Hæc Josephus: quæ tamen non hoc anno, sed paulo ante Pilati discessionem a magistratu contigisse, ejusdem auctoris testimonio declaratur.

(b) *Just. de verit. Christ. relig.*

(c) *Joseph. antiq. lib. 18 c. 5.*

XXVII. Dd eunucho Reginæ Candacis.

Petrus (d) igitur & Joannes, cum ea quæ dicta sunt, in Samaria operati essent; Hierosolymam reversuri, peragrantes Samariæ regiones, iis qui in eis agebant, populis Evangelium prædicaverunt, ac demum se Hierosolymam receperunt. Philippus vero diaconus cum remansisset (Hierosolymam enim illi adire, minus, ut dictum est, liberum erat) ab Angelo admonitus, ire jubetur in occursum Eunuchi Candacis Reginæ Æthiopum, viri potentissimi: quippe qui omnibus illius divitiis præfectus erat. Venerat hic Hierosolymam religionis ergo; ac rediens, dum in curru, cui insidebat, legeret Isaiam Prophetam, accurrens illi Philippus, cum tam idonea sese offerret occasio, ea arrepta, illi Christum annunciavit, ac demum credentem sacro baptismate imbuit: Cum mox divinus Spiritus ab oculis ejus Philippum rapiens, admirabili quodam modo transtulit in Azotum. Hæc vero prolixius atque exactius S. Lucas scriptis suis perpetuæ memoriæ commendavit. Eusebius (e) in eadem recensenda historia, mea sententia, perspicue errasse videtur, dum hunc fuisse Gentilem, ac primum ex Gentibus baptizatum tradit: nam (ut ex ejusdem Lucæ Actis apparet) nondum Gentibus

(d) *Act. 8.*

(e) *Euseb. lib. 2. c. 1. in fin.*

tibus ad Christi Ecclesiam erat aditus reseratus, qui primo omnium patuit Cornelio Centurioni, ut suo loco dicemus inferius. Porro hunc fuisse proselytum ex Gentibus ad Judæorum religionem adductum; cæteri omnes Ecclesiastici scriptores æque consentiunt: ad Paschalem (*a*) enim celebritatem, ad quam Hebræi omnes convenire soliti essent, Hierosolymam idem se contulisse putatur. Cæterum Æthiopas antiquitus circumcisionem ab Ægyptiis didicisse (sic Judæos, quod in Ægypto habitassent, appellans) testatur Herodotus, quem & Josephus (*b*) Judæus citat. Quod enim ad Æthiopum religionem spectat: auctor est Strabo (*c*) eos primum colere Deum immortalem, qui omnium rerum causa sit; ac rursum alterum mortalem, qui nomine careat, nec sit cognitu facilis: ut ex his appareat eos cum Judæis eadem pæne sensisse, & a Christianis non adeo discrepasse: unde libenter imbibit Eunuchus de Christo Deo pariter & homine olim mortali doctrinam, quam etiam tum evidenti Isaiæ Prophetæ testimonio in ejus animum Philippus diaconus instillavit. Eodem constat auctore, ad sua quoque tempora feminas in Æthiopia regnare consuevisse, easdemque esse Candaces appellatas; quæ vero sua ætate viveret, virilem sane fuisse mulierem, altero tamen oculo captam.

(*a*) Chrisost. in Act. hom. 19.
(*b*) Joseph. antiq. lib. 8. c. 4.
(*c*) Strab. lib. 17.

XXVIII. Cæterum quod ad Eunuchum jam a Philippo baptizatum spectat: postquam rediit in Æthiopiam, Christum palam illis prædicasse, Irenæus (*d*) testatur his verbis: *Ipse Eunuchus credens, & statim postulans baptizari, dicebat: Credo Filium Dei esse Jesum. Qui & missus est in regiones Æthiopiæ, prædicaturus hoc quod ipse crediderat: Deum quidem unum per Prophetas prædicatum; hujus vero Filium fecisse, secundum hominem, adventum, & ut ovem ad victimam ductum, & reliqua quæcumque de eo Prophetæ dicunt.* Itemque in ejus persona impletum esse quod olim cecinerat David (*e*): *Æthiopia præveniet manus ejus Deo.* Eusebius (*f*) id in primis testatur, atque Cyrillus Hierosolymitanus (*g*), sicut & Hieronymus (*h*) cum ait: *Hoc testimonium Isaiæ, cum in Actis Apostolorum Reginæ Candacis Eunuchus rheda veheretur, & legens non intelligeret, interpretante Philippo super passione & nomine Salvatoris, intellexit; & statim baptizatus in Agni sanguine, quem legebat, vir meruit appellari, & Apostolus genti Æthiopum missus est:* & alibi admirans ait (*i*): *Nec sanctior sum hoc Eunucho, nec studiosior: qui de Æthiopia, id est, de extremis mundi finibus venit in templum: reliquerat aulam regiam, & tantus amator legis divinæque scientiæ fuit, ut etiam in vehiculo sacras litteras legeret: & tamen cum librum teneret, & verba Domini cogitatione conciperet, lingua volveret, labiis personaret, ignorabat eum quem in libro nesciens venerabatur. Venit Philippus, & ostendit ei Jesum, qui clausus latebat in littera. O mira doctoris virtus! Eadem hora credit Eunuchus, baptizatur, & fidelis & sanctus factus est, ac de discipulo magister: plus in deserto fonte Ecclesiæ, quam in aurato synagogæ templo, reperit.* Hucusque Hieronymus: qui & de fontis situ, ubi iste Eunuchus est baptizatus, hæc ait (*k*): *Bethsur in tribu Juda, sive Beniamin, & est hodie Bethsoron vicus, euntibus nobis ab Ælia Chebron, in vigesimo lapide; juxta quem fons ad radicem montis ebulliens, ab eadem in qua gignitur, sorbetur humo & Apostolorum Acta referunt, Eunuchum Candacis Reginæ in hoc esse baptizatum a Philippo.* De eodem quoque Nicephorus (*l*) agit. Addam his, quæ de eodem Eunucho a Dorotheo (*m*) scriptis mandata sunt: ait enim: *Eunuchus Candacis Reginæ Æthiopum in Arabia Felici, & in insula Taprobana, inque universa Erythra Evangelium Domini nostri Jesu Christi prædicavit. Ferunt & martyrium gloriose tulisse, ibique sepultum esse. Et cœmeterium ipsius, munimentum insuperabile est Fidelibus, barbaros scelestos fugans, morbos pellens, & sanationes operans usque ad præsentem diem.* Hæc ille.

Eunuchus prædicat evangelium Æthiopibus.

(*d*) Iren. lib. 3. cap. 12.
(*e*) Psal. 67.
(*f*) Euseb. lib. 2. c. 1. in fin.
(*g*) Cyrill. catechef. 17.
(*h*) Hieronym. in Isa. c. 53.
(*i*) Hieron. epist. 103.
(*k*) Hier. de locis Hebr.
(*l*) Niceph. hist. lib. 2. c. 6. 7.
(*m*) Doroth. in Synopsi.

Quod vero ad res Romanas pertinet (ut eas saltem leviter attingamus) hoc item anno, iisdem Consulibus (*n*), Tiberii crudelitas in Senatores adeo progressa est, ut jam qui magistratum gererent, magno labore reperirentur: putat Oro- XXIX.

(*n*) Tacit. Annal. lib. 6.

II. Caligula fit Imperator. Ad num. XXIX. Neque Dio lib. 58. neque Suetonius in Tiberio cap. 61. a Baronio citati dicunt, Tiberium Caligulam ad Imperium, hoc anno evexisse, certumque, hunc nonnisi post Tiberii mortem eo honore exornatum esse.

III. Obitus Pomponii Flacci Syriæ Præsidis. Baron. anno 37. num. 11. Pomponius Flaccus Syriæ Præses hoc anno supremum diem obiit, ut docet Tacitus lib. 6. ad annum Urbis DCCLXXXVI. Flacco successit Vitellius anno Christi XXXV. de quo Tacitus lib. 6. anno Urbis DCCLXXXVIII. ait: *Cunctis, quæ apud Orientem parabantur L. Vitellium præfecit*, patrem Auli Vitellii, qui postea imperavit. Verum itaque est quod scribit Suetonius in Tiberio cap. 41. *Hispaniam & Syriam per aliquot annos sine Consularibus Legatis* habuisse Tiberium. Porro Em. Card. Norisius in Differt. III. de Epochis Syro-Macedonum cap. 4. exhibet Pomponii Flacci Numisma, in cujus antica parte visitur laureata Imago Tiberii, & in aversa intra lauream legitur: ΕΠΙ ΦΛΑΚΚΟΥ. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΕΤ. ΒΠ. *sub Flacco. Antiochensium. Anno LXXXII.* Deducitur annus ille ab Era Antiochena Juliana, anno Periodi Græco-Romanæ 5445. Urbisque conditæ DCCV. instituta, ut ibidem ostendi, ideoque nummus ille Flacci anno Christi currenti paulo ante Flacci mortem percussus duo Flacci numismata cum annis Antiochenis LXII. & XCII. ab impostore quodam sine dubio conficta.

CHRISTI 35. TIBERII IMP. 19.

(a) Oros. lib. 7. c. 4. Quanta passi Romani ob contemptum veri Numinis. Orosius (a) in ultionem contempti Christi numinis hæc illis obvenisse: quod scilicet (ut jam dictum est superius) agente ex relatione Pilati Tiberio, ut inter deos Christus recenseretur, Senatus rogationi illius restitisset. De Senatorum atque aliorum nece hoc anno jussu Tiberii perpetrata, hæc Tacitus: *Jacuit immensa strages; omnis sexus, omnis ætas, illustres, ignobiles, dispersi, aut aggregati. neque propinquis, neque amicis adsistere, illacrymare, nec visere quidem diutius dabatur. Sed circumjecti custodes, & in mœrorem cujusque intenti, corpora putrefacta adsectabantur, dum in Tiberim traherentur: ubi fluitantia, aut ripis appulsa, non cremare quispiam, non contingere. Interciderat sortis humanæ commercium vi metus: quantumque sævitia glisceret, miseratio arcebatur.* Hæc Tacitus. Dio (b) vero hæc addit: *Tantus sub Tiberio Senatorum (ne reliquos dicam) numerus periit, ut sorte ducti provinciarum Præfecti, Prætorii quidem per triennium, Consulares per sexennium præfuerint, cum non suppeterent successores;* eadem & Suetonius (c). Porro hoc ipso anno idem Tiberius in Imperium evexit Caium Caligulam nepotem suum, eo nimirum consilio (ut ferebatur) quod sciret Caium pessime victurum; sicque sua facinora Caji gravioribus flagitiis occultarentur, ac reliqua pars Senatus post mortem suam interficeretur: hæc idem sub prædictis Coss. recitat Dio (d). Atque hactenus de his, quæ hoc anno facta cognoscuntur: sequentem jam aggrediamur. (b) Dio lib. 58. (c) Suet. in Tib. cap. 61. (d) Dio lib. 58.

JESU CHRISTI Annus 36. TIBERII IMP. Annus 20.

I. ANno Domini trigesimosexto, Paulo Fabio Persico & L. Vitellio Nepote Coss. octavo Kal. Februarii, Saulus cum adversus Christianos, qui erant Damasci, litteras accepisset, & jam ad locum appropinquasset, cælitus luce perfusus, & Christi voce perculsus, atque prostratus, a cœpto desistens, ad Christum convertitur. Rei gestæ seriem Lucas (a) in Actis, & ipse Paulus (b) suam causam agens, diligenti studio est iterum prosecutus. Hæc autem facta esse hoc ipso anno, nempe secundo ab ascensione Domini, Romana (c) Ecclesia profitetur. Non enim illis assentimur, qui eodem anno quo lapidatus est Stephanus tradunt Paulum ad Christum conversum: neque in illorum imus sententiam, qui id factum dixerunt anno septimo a Domini passione; quorum opinionem refellimus, cum actum est de martyrii Stephani tempore: ubi etiam cum perspicue ostenderimus, non Augusti mense (ut aliqui existimarunt) sed vigesimasexta Decembris Stephanum consummasse martyrium; nulla prorsus ratio persuadet, ut nonnisi post dies qui medii sunt a nece Stephani, usque ad conversionem Pauli, id acciderit: quandoquidem multa interim facta esse noscuntur, quæ tam brevi temporis spatio minime arctari possunt: nimirum persecutio excitata adversus discipulos, rursus Sauli studia in illis perquirendis qui essent domesticis latebris occulti, Ananiæ in Damascum profectio, illicque ab eo edita Evangelii prædicatio, Ecclesiæ collectio ac propagatio: qui hujus rei fama etiam Hierosolymis divulgata moverit summum Pontificem, ut ad Christianos ibi agentes exturbandos, Saulum, jam satis sua sponte ad id incitatum, mitteret. His si addas quæ ante Pauli conversionem facta recenset Lucas, nimirum prædicationem Philippi Samariæ, Petri & Joannis illuc accessum, ac deinceps reditum Hierosolymam, denique Candacis Eunuchi baptismum: certe longiori opus fuisse temporis spatio ad ea omnia, quæ dicta sunt, perficienda, nemo prudens negare posse videtur: ea enim, antequam Paulus acciperet epistolam iturus Damascum, facta esse, Lucas plus satis declarasse visus est: quippe qui cum enarrasset quæ a Saulo adversus discipulos gesta sunt Hierosolymis, cum nihil esset quod impediret, quo minus cætera quæ ab eodem sunt facta, persequeretur; ne nimis remota tempore postea simul jungeret, functus optimi historici munere, earum rerum quæ prius contigissent, historiam (temporis accurata habita ratione) contexuit. Hæc si quis attentiori animo velit disquirere; his quæ dicta sunt de Pauli conversionis tempore, æque consentiet. Huic sententiæ de conversione Pauli facta anno secundo, adstipulatur etiam (d) Oecumenius.

(a) Act. 9. (b) Act. 22. 26. (c) Mar. Rom. 25. Januar. De conversione Pauli. (d) Oecum. in Act. Apost. cap. ult.

II. Sed huic statutæ a nobis sententiæ, post primam editionem, auctoritate Joannis Chrysostomi, adversati sunt præstantissimi pietate atque doctrina Academici Herbipolenses, intercurrentibus inter nos de ejusmodi quæstione familiaribus litteris: cum affirment ipsi, anno superiori, Galba & Sulla Coss. Paulum ad Christum esse conversum. Urgebat ex illis meus Nicolaus Serarius (quem ob egregiam eruditionem, & validum ab eo susceptum patrocinium Catholicæ fidei, plurimi facio) testificatione Chrysostomi in homilia de Principibus Apostolorum Petro & Paulo

Obiectio de Tempore conversionis Pauli.

lo ita dicentis de ipſo Paulo: τριάκοντα πέντε ἐδούλευσε τῷ κυρίῳ μετὰ πνεύσας προθυμίας: Quæ verba longe aliter quam Voſſius, ita vertit: *Trigintaquinque ſervivit Domino cum promptitudine animi*. Videat ipſe Voſſius, qui aliter ſic reddidit: *Trigintaquinque viros ſumma ad ſerviendum alacritate Domino mancipavit*. Quod igitur numerandi ſint ex ſententia Chryſoſtomi trigintaquinque anni a converſione Pauli uſque ad obitum, quem contigiſſe conſtat anno Domini ſexageſimonono: plane ante præſentem annum ipſum ad Chriſtum converſum eſſe neceſſario affirmandum eſſe videbatur. Sed dico oportere ex ejus quidem ſententia, numerum illum trigintaquinque annorum; quem ipſe vult expletum, non ab anno ſuperiore, ſed ab eo qui ipſum præcedit, deducere, ut anno obitus ejuſdem Pauli congrueret: quod quidem abſurdiſſimum eſſet, ante Chriſti mortem numerare annos Pauli converſionis.

III. Dilutio objectorum. Nec eſt quod jure quis dicere poſſit, triginta quinque illos annos non expletos eſse intelligendos, ſed noviſſimum eorum inchoatum per menſes quinque & dies quatuor: nam ne ſic quidem ſatis intercedit temporis ad numerum illum annorum explendum. Cæterum nec eſt quod quis ſententiam illam Chryſoſtomi de trigintaquinque annis inviolabili fide ſervandam eſſe exiſtimet: ſiquidem idem ipſe Chryſoſtomus alibi vix triginta annorum ſpatium eidem Paulo a converſionis tempore uſque ad obitum tribuit: accipe, rogo, quæ ipſe dicat homilia quarta de laudibus Pauli hiſce verbis: *Vix triginta annorum ſpatio & Romanos, & Perſas, & Parthos, & Medos, & Indos, & Scythas, & Sauromatas, & Sarracenos, & omnem prorſus humanum genus ſub jugum mitteret veritatis, &c.* Quibus cum eum videas non eſſe ſibi conſtantem; nihil eſt quod quis figere pedes, aut inniti valeat dictæ Joannis Chryſoſtomi de tempore converſionis Pauli aſſertæ ſententiæ. Quamobrem concedendum Eccleſiaſticæ antiquitati, veterique aſſentiendum traditioni, publicis tabulis conſignatæ, annis ſingulis in eccleſiis ſingulis publico præconio indici ſolitæ; nimirum contigiſſe converſionem Pauli anno ſecundo a Domini aſcenſione. Sed qui refragantur, & anno ſuperiori eam volunt eſſe peractam, ſic numerant annos duos ab aſcenſione Domini, ut primum annum ultima Decembris die terminent, ſecundum vero a Kalendis Januarii inchoent, abſolvantque ipſum vigeſimaquinta ejuſdem menſis, qua memoria ejuſdem converſionis agitur; ſicque totum ſpatium temporis duorum annorum, periodo dumtaxat octo menſium & dierum viginti claudant. At meminiſſe oportet, longe ante Dionyſium Exiguum, qui (ut Caſſiodorus teſtatur) primus extitit auctor eo modo numerandi annos Domini, ſcripta & lecta eſſe in Eccleſia Martyrologia: quibus cum definiatur, anno ſecundo ab aſcenſione Domini Paulum eſſe converſum, utique affirmandum eſt annum integrum intercurriſſe, ſequentis vero menſes octo dieſque viginti evolutos eſſe. His ſatisfactum ſit noſtris fratribus Herbipolenſibus, quorum luculentam ipſam ac maxime piam eruditamque lucubrationem adverſus oblatrantes Novatores ac nugatores de duodecim Apoſtolis nuper editam (ut par eſt) laudabimus ſemper. Jam vero noſtra proſequamur. Quod

SÆC. I. Anno Urbis 787. Olymp. 204. an. 2. An. C. 34.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5527.

☉ 15. C. ☽. 16. Indict. 7.

JESU CHRISTI 34. *ſecundum Baronium* 36.

TIBERII IMP. 21.

I. *Conſules.* [1] AD num. I. Coſſ. *Paullus Fabius Perſicus* & *L. Vitellius*, ut oſtendit Card. Noriſius in epiſtola Conſulari, ubi & ait, poſtremum perperam a Baronio *Nepotem* appellari, quod non adverterit, apud Onuphrium hanc vocem *Nepos* originem Conſulum ab avis indicare, ideoque pro eorumdem Conſulum cognomine accipi non debuiſſe.

II. *Vicennalia Tiberii.* Tiberius Imperii Auguſtei Vicennalia dedit, ut ſcribit Dio lib. 58. & legitur in Collectione Hiſtoriarum apud Scaligerum pag. 339. Vide dicta in diſſert. Hypatica hoc anno.

III. *Obitus Philippi Herodis filii.* Obitus Philippi Herodis Aſcalonitæ filii, de quo anno Chriſti XXXVII, huc revocandus.

[1] COſſ. *Paullus Fabius Perſicus* & *L. Vitellius*. In tabula Fratrum Arualium, Tiberii Claudii temporibus apud Gruterum pag. CXVI. CXVII. memoratur: *Paullus Fabius Perſicus*. Item in alia Fratrum Arualium Tabula in hortis Barberinis, quam edidit Sponius Miſcell. pag. 6. occurrit FABIUS PERSICUS. Dio lib. LVIII. pag. 636. *Viceſimo anno imperii, quum frequens* (Tiberius) *in Albano & Tuſculi eſſet, in urbem non venit. Sed conſules L. Vitellius, & Fabius Priſcus* (mendoſe pro *Perſicus*) *decennium* (nempe ludos decennales) *nuncupavere, tanquam ei, ut Auguſto uſitatum, tunc imperium prorogarent.* Frontin. de Aquæductibus: *Fabio Perſico, L. Vitellio Coſ.* Tacit. Annal. lib. VI. Cap. XXVIII. *Paullo Fabio, L. Vitellio Coſ.* Suetonius in Vitellio Cap. II. *Lucius* (Vitellius) *ex conſulatu, Syriæ Præpoſitus.* Legatus in Syriam miſſus eſt. A. V. 788. Chriſti Domini 35. Faſti Vindebonenſes: *Vitellio & Perſico.* Idatiani: *Perſico & Vitellio Pulo.* Proſperi Chronicon: *Priſco & Vitellio.* Vide Noriſii epiſtolam conſularem A. D. 34. pag. 19.

IV. Quod ad Pauli conversionis & rei gestæ historiam pertinet: illud quidem vehementer admiror, qualis quantave etiam apud hostes fuerit Judaicæ religionis observantia. Cum enim inimicitiæ, odia, atque bella conflata essent inter Aretam Regem Damasci, atque Herodem; fueritque (ut Josephus (*a*) est auctor) diutius conflictatum, nec inter eos pax composita esset: nihilominus tantum sibi juris vendicabat apud exteros, immo & apud hostes summus Pontifex in his quæ ad religionem spectare viderentur, ut non tantum quæ ad decimarum pertinerent collectionem, sed quæ summi esse imperii viderentur, sibi sumens, daret litteras ad synagogas Damasci, ut qui reperti essent Judæi Christo credentes, vincti Hierosolymam ducerentur. Utinam tanta saltem, etsi non ampliori (ut par esset) apud Christianos Principes Christiana religio, summumque omnium regale Christi sacerdotium hodie auctoritate polleret, quanta apud Reges externos, ac denique hostes, cultus Judaicus habebatur. Infelicia enim nostra tempora, hæc me, invitum licet & præter morem, exclamare compellunt. Sed jam cætera quæ ad Paulum spectant, cujus gratia a Luca hujusmodi est instituta narratio, ordine prosequamur.

(*a*) *Joseph. antiq. lib.18.c.7.*

Digna consideratio.

V. Cum autem Lucas agens de nece Stephani, Saulum appellet adolescentem, hic vero virum nominet: cumque nonnisi (ut vidimus) anni unius ac mensis spatium ab eo tempore usque ad conversionem ejus intercesserit: historica veritas persuadet ac postulat, ut accuratius de ejus ætate agamus. Quod antequam faciamus, illud in primis monendum putamus: quod habet Latina versio; *Secus pedes adolescentis*: loco adolescentis, legi Græce νεανίου: cujus quidem vocis si vis exprimatur, non tam ætate adolescentem, quam audacem, vehementisque animi, quique magnus sibi sumat spiritus, virum significat, ut notat Budæus, & alii. Admonet quidem S. Augustinus (*b*), consulenda esse interdum Græca exemplaria, unde aliqua sunt in Latinum subobscure translata, quo certior de divina Scriptura possit sensus haberi: ac tum præsertim, cum inter legendum in eodem auctore aliqua diversitas reperitur, ut hic videmus accidere. Audacem plane virum ea voce Lucas ibi significavit, qui hic eumdem spirantem minarum & cædis virum fuisse describit. Quot vero ætatis annos ageret Paulus, cum ad Christum conversus est hoc anno, dictis Consulibus, pervestigemus.

De Ætate Pauli.

(*b*) *August. de doct. Christ. li. 2.c.14.15.*

VI. Scribens ipse Paulus ad Philemonem dum Romæ esset, anno secundo sui carceris (ut suo loco dicetur) se ipsum senem dicit, cum ait: *Paulus senex, nunc autem & vinctus Jesu Christi*. Erat ille annus Neronis Imperii quartus (ut suo loco aperiemus) cum eam scripsit epistolam, ab hoc vero tempore anni vigintiquatuor tantum; qua ratione si dixerimus, Paulum, cum se esse senem ait, fuisse sexagenarium; numerando eos annos ab ipsius natali usque ad quartum Neronis annum, quo illam scripsit epistolam; dicere opus esset, ipsum ad Christum conversum esse anno suæ ætatis trigesimoquinto. Cæterum de ætate Pauli certiores nos reddit Joannes Chrysostomus: qui sua homilia quam scripsit de Principibus (*c*) Apostolorum, ubi agitur de utriusque martyrio, tradit eumdem capite cæsum quievisse anno suæ ætatis sexagesimo-octavo: qua ratione affirmare opus est (quod diximus) ad Christum esse conversum annum agentem trigesimum quintum, atque posthac vixisse usque ad decimum-tertium Neronis annum, & Consulatum Capitonis & Rufi (quo cum Petro martyrio triumphasse dicemus) annis trigintatribus. Licet enim dicta homilia annos triginta-quinque numerare dicatur Joannes Chrysostomus a tempore ejus conversionis usque ad obitum: at id quidem minime posse consistere, nuper docuimus; ejusdemque aliter alibi asserentis auctoritate demonstravimus haud adeo constantem eam esse Chrysostomi assertionem, ut clavum figere sit necesse: cum in cæteris maxime quidem & ad amussim (ut dicunt) inter se consentiant quæ scribit Chrysostomus, cum his quæ de se tradit Apostolus in epistola ad Philemonem; & cum se dicit senem, fuisse ætatis sexaginta annorum. Ex his itaque satis perspicue colligitur, Paulum natum esse Lentulo & Pisone Coss. anno elapso a natali Domini; atque hæc satis de ætate illius.

De annis prædicationis Pauli.

(*c*) *Habetur tom.5. edit.Paris. in addit.*

VII. Hac occasione operæ pretium existimamus, de loco in quo natus est, paulo attentius perquirere: cum hactenus ea opinio invaluisse videatur, ut Gischalæ Judææ oppido natus sit: idque auctore S. Hieronymo (*d*) omnibus affirmantibus, cum ait: *Paulus Apostolus, qui antea Saulus, extra numerum duodecim Apostolorum, de tribu Beniamin, & oppido Judææ Gischalis fuit: quo a Romanis capto, cum parentibus suis Tarsum Ciliciæ commigravit*. Sed an hæc subsistant, veraque sint, exacte est disquirendum. Constat quidem fuisse Gischalam (*e*) oppidum Galilææ, sed munitissimum: quod Titus (ut Josephus (*f*) testatur) non sine labore expugnavit. Cum ergo Hieronymus natum Gischalæ Paulum, capto a Romanis oppido illo, cum parentibus migrasse Tarsum dicat: quonam, rogo, tempore accidit, ut Gischala a Romanis caperetur, ut inde Paulus Tarsum migrarit? Sane quidem Judæam a Romanis primum Pompeio duce subactam fuisse constat, Antonio & Cicerone Coss. Olympiade centesima septuagesima-

(*d*) *Hieron. de script. Eccl.cap.5.*

De Pauli patria.

(*e*) *Joseph. de bell. Jud. lib.4. cap.4.*

(*f*) *Idem eodem.*

(a) *Joſeph. antiq. lib. 14. cap. 8.* (b) *Euſebius in Chron.*

De Natali ſolo Pauli.

ſima-nona, anno ſecundo, ut tradunt Joſephus (*a*) & Euſebius (*b*), ab Urbe condita (ut habet Dio) ſexcenteſimo nonageſimo-primo, ante annos ab hoc tempore nonaginta-ſex: rurſumque Judæis rebellantibus ſub Nerone, eamdem provinciam a Veſpaſiano ac Tito eſſe perdomitam. Cum ergo neutrum tempus minori ætati Pauli poſſit aptari, hæc manifeſti redarguuntur erroris, & fabulam potius eſſe convincitur; quo nomine ipſe quidem S. Hieronymus eam appellat, dum in commentario in epiſtolam Pauli ad Philemonem, ad finem hæc ait: *Quis ſit Epaphras concaptivus Pauli, talem fabulam accepimus: Aiunt parentes Apoſtoli Pauli de Giſchali regione fuiſſe Judææ; & eos, cum tota provincia, Romana vaſtaretur manu, & diſpergerentur in Orbem Judæi, in Tarſum urbem Ciliciæ fuiſſe tranſlatos; parentum conditionem adoleſcentulum Paulum ſecutum.* Hæc Hieronymus. Sane quidem commentum id totum, fabulaque merito dicenda: nam regnante Herode ſeniore, ſub quo Paulus natus eſſe videtur, Archelao deinde eidem ſuccedente, regnoque in tetrarchias diviſo, nullam vel levem a Romanis Judææ oppida paſſa ſunt contumeliam: nam ſubdita illis parebat provincia in omnibus, & per Romanos magiſtratus adminiſtrabatur: nulla ergo fuga vel diſperſio Judæorum illis temporibus potuit contigiſse, qua Paulus adoleſcentulus Tarſum cum parentibus ſit coactus migrare. Si ergo natus eſt Giſchalæ, ſpontanea profectione potius ipſum cum parentibus ſuis Tarſum migraſſe oportuit.

VIII. Paulus non Giſchalæ, ſed Tharſi natus.

Sed nec id quidem admittimus, quod eidem Paulo repugnet: nam cui, quæſo, magis quam ipſi Paulo, quo natus ſit loco aperte teſtanti, credendum? Ipſe quidem pro concione hæc eſt locutus: *Ego ſum vir Judæus, natus in Tarſo Ciliciæ, nutritus autem in iſta civitate, ſecus pedes Gamalielis eruditus, &c.* Recitat hæc Lucas (*c*) in Actis. Quid his clarius dici potuit? Certe quidem Epiphanius (*d*) diſputans contra Ebionæos, qui Paulum dicebant fuiſſe origine Græcum, factum vero poſtea proſelytum: eumdem natum Tarſi, ſed ex Judæis affirmat; de Giſchala vero ne verbum quidem: cum alioqui ipſe Paulus ſe non tantum Judæum ex Judæis, ſed & inter Judæos, ad conciliandum ſibi Judæorum animos (quod multis argumentis alias fecerat ſæpe) glorioſe profeſſus eſſet. Si igitur parentes Pauli Giſchala Tarſum aliquando migrarunt; id voluntaria factum diſceſſione (ut de multis aliis contigiſſe Philo teſtatur, cum tradit totum jam pene Orbem coloniis Judæorum eſſe repletum) vel ſi aliqua belli occaſione evenit, id facile accidere potuit ſub Antiocho Illuſtri, ut Epiphanius

(c) *Act. 22.* (d) *Epiphanius hæreſ. 30.*

(*e*) affirmare videtur. Quod vero ſe civitate Romana donatum fuiſſe dicat: opportunius ſuo loco de ea re inferius agemus. Hæc modo ſatis de ætate Pauli atque natali ſolo.

(e) *Epiphanius hæreſi 30.*

IX. Viſionis Pauli tempus.

Rurſus vero quod ad veritatem hiſtoriæ pertinet: & illos erraſſe certum eſt, qui dixerunt, Paulum tunc temporis, cum a Chriſto vocatus, manſit tribus diebus (ut ait Lucas *f*) non videns, nec manducans, nec bibens, raptum fuiſſe ad tertium cælum, & audiviſſe illa arcana verba, quæ eſſent ineffabilia, ut de ſe ipſemmet teſtatur, ſcribens ad Corinthios (*g*); nam cum ipſe illa contigiſſe dicat ante annos quatuordecim a tempore quo illam ſcribebat epiſtolam; ſane quidem non hoc quo converſus eſt anno, ſed poſt octennium ea facta eſſe, affirmare neceſſe eſt: nam ab hoc anno uſque ad tempus illius epiſtolæ, annos vigintiduos intercurriſſe, ſuo loco inferius aperte demonſtrabimus.

(f) *Act. 9.*

(g) 2. *Cor.* 11.

X. De Pauli nomine ex Saulo.

Fuit Ambroſii (*h*) ſententia, cum Paulus ad Chriſtum converſus, ab Anania Damaſci eſt baptizatus, ex Saulo fuiſſe Paulum nominatum: ſic enim ait: *Ubi pluvia ſuper eum lavacri cæleſtis influxit, necatur blaſphemus, necatur perſecutor, necatur & Saulus: vivificatur Apoſtolus, vivificatur juſtus, vivificatur & Paulus. Uſque adeo autem perdidit veterem cum actibus hominem, ut cum moribus mutaret & nomen.* Hæc Ambroſius, & Auguſtinus (*i*) in eam ſententiam: *Hinc*, inquit, *& ipſe primo Saulus: poſtea Paulus, id eſt, primo ſuperbus, poſtea humilis: Saul enim dictum eſt nomen Sauli: noſtris quia Rex ſuperbus & infrenis fuit. Non quaſi jactantia aliqua ſibi nomen mutavit Apoſtolus, ſed ex Saulo factus eſt Paulus, ex ſuperbo modicus.* Hæc & alia plura multis in (*k*) locis in eadem fere verba eumdemque ſenſum de Saulo in Paulum mutato idem ſcriptis tradidit. Sed & de ea re cæteri Eccleſiaſtici antiqui ſcriptores quid ſenſerint, ac demum quæ nobis magis probetur ſententia, videamus. S. Hieronymus (*l*) quando ejuſmodi mutationem nominis fieri contigit, & qua ex cauſa, hæc ait: *Audacter itaque faciam, ſi forte vere, de Actibus Apoſtolorum ſuſpiciones meas affirmans. Legimus (m) in eis, quod Spiritus ſanctus Antiochiæ dixerit: Separate mihi Barnabam & Saulum in opus ad quod aſſumpſi eos. Tunc jejunantes & orantes, imponenteſque eis manus, dimiſerunt illos. Qui cum Seleuciam Syriæ deſcendiſſent, & navigantes Salaminam Cypri, quæ nunc Conſtantia dicitur, perveniſſent, haberentque ſecum in miniſterio Joannem (propter quem poſtea ædificatorium Eccleſiæ jurgium concitatum eſt) & omni inſula peragrata, Paphum uſque veniſſent; invenerunt quemdam magum pſeudoprophetam, nomine Bar-Jeu, cum Procon-*

(h) *Ambr. ſer. 31. edit. Rom.*

(i) *Aug. tract. 72. ſu. Pſal.*

(k) *Aug. ſerm. de Apoſt. Paul. de ſpirit. & litter. ex eodem apud Bed. in epiſt. ad Rom. c. 1. & in epiſt. 1. ad. Corinth. cap. 1.*

(l) *Hier. in epiſt. ad Philem.*

(m) *Act. 13.*

consule Sergio Paulo, viro prudente: qui accitis Barnaba & Saulo, desiderabat Dei sermonem ab eis audire. Resistente itaque mago, & a fide recta Sergium depravante: Saulus (ait Scriptura) qui & Paulus, repletus Spiritu sancto, intuens in eum dixit: O plene omni dolo & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis justitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas? Et nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus, non videns Solem usque ad tempus. Confestimque cecidit super eum caligo & tenebræ; & circuiens quærebat qui ei manum daret. Tunc Proconsul, cum vidisset factum, credidit, admirans super doctrina Domini. Et cum a Papho navigassent Paulus & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphiliæ. Diligenter attende, quod hic primum Pauli nomen inceperit. Ut enim Scipio, subacta Africa, Africani sibi nomen assumpsit; & Metellus, Creta insula subjugata, insigne Cretici suæ familiæ reportavit; & Imperatores nunc usque Romani Adiabenici, Parthici, Sarmatici nuncupantur: ita & Saulus ad prædicationem Gentium missus, a primo Ecclesiæ spolio Proconsule Sergio Paulo victoriæ suæ trophæa retulit, erexitque vexillum, ut Paulus diceretur e Saulo. Si vero & interpretationem nominis quæras; Paulus in Hebræo, mirabilem sonat. Hucusque Hieronymus.

XI. Porro hæc quidem non omnibus probantur, cum a modestia & humilitate Pauli abhorrere videantur: quippe qui cum sæpe contestetur se minimum Apostolorum, nec dignum esse eo nomine, seque abortivum, peccantiumque omnium primum esse affirmet, nulla patitur ratio, ut ex adepta victoria insigne gloriæ nomen sibi more Gentium vendicaverit. Quin potius (si verum esse dixerimus, non antea, sed tunc primum ex Saulo Paulum nominatum, cum Proconsulem ad veritatem vindicavit) ea inditi nominis causa potius putanda est; ut idem Paulus Proconsul, quod Romani libertis de se optime meritis, vel aliquibus ex clientibus, vel hospitibus, aliisque sæpe impartiri familiæ cognomen consueverunt; Saulo id ipsum cognomen suum, Paulus scilicet, quod etiam Æmiliorum familiæ fuit, quo sibi magis arctiusque eo vinculo Apostolum devinciret, indiderit, sicque Paulum dici voluerit; quod quidem cognomen ab habitudine corporis, quod idem sit Paulus, quod Parvus, olim Æmiliorum quoque adhæsisse familiæ tradunt (*a*): ob idque a Paulo minime respuendum. Cæterum Joannes (*b*) Chrysostomus istud ipsum nomen non ab hominibus, sed a Deo inditum esse, ut olim Patriarchis, ac denique Petro, qui dictus est Cephas, Jacobo & Joanni, qui cognominati sunt Boanerges, existimavit. Sed neque id, statim ut ad Christum conversus est, fieri voluit, ut ex Sauli nomine qui persecutor fuisset, agnosceretur: sed tunc demum, cum jam ex prædicatione, quisnam esset, probe satisque cognitus esset. Origenes (*c*) vero pluribus de his agens, in eam proclivior visus est esse sententiam, ut asserat, sicut multis aliis Judæorum, utrumque proprium illi nomen esse impositum; nempe quod ut Judæo ex tribu Beniamin, Sauli nomen fuerit inditum; & quia Romanus, Romano nomine, Paulus fuerit appellatus. Qui ergo (ut de se testatur) factus est omnibus omnia, ut omnes lucrifaceret; dum apud Hebræos versatur, Hebraico nomine Saulus maluit appelari; suscepto postea ad Gentiles Apostolatu, Romano nomine usus, Paulus potius voluit nominari. Hæc Origenes pluribus.

(a) Notat. Sigon. de nom. Rom.
(b) Chrysost. hom. de convers. S. Paul. tom. 5.
(c) Orig. in. præf. epist. ad Rom.

XII. Cur denique Paulus. His visis, cuique liberum linquimus, ut quam magis veritati consentientem putarit, sequatur sententiam. Certe quidem cum a tempore congressus cum Sergio Paulo Proconsule Saulus primum Paulus appellatus inveniatur, nec posthac aliquando nomine alio quam Pauli sit dictus: fateri quodammodo cogimur, tunc illi Pauli nomen fuisse inditum: non ea quidem ratione, quam ex Hieronymo recitavimus: sed quia potius (quod diximus) a Sergio Paulo, amicitiæ gratia, familiæ suæ cognomine fuerit nobilitatus: sicut (ne longe petamus exemplum) Josephus Judæus in Judaico bello (*d*) captus, liberatus, ac civitate donatus a Tito, Flaviæ quoque familiæ cognomine ab eodem insignitus est, ut Flavius Josephus sit appellatus: sicque (quod Lucas ait) & Saulus dictus sit Paulus; eoque ipse cognomine Romanæ familiæ sit libentius usus, quod & ipse Romanus civis jure municipii natus esset, ut Evangelium prædicaret in Gentibus: atque sic Gentilitio nomine (factus nimirum (*e*) cum Gentibus tamquam Gentilis) maluerit appellari; cum de cætero etiam in minimis (ut multis constat exemplis) nullam prætermitteret occasionem, quam ad propagationem Evangelii conducere posse videret: quod nobis magis probatur, quam quod Origenes ait, eadem duo nomina ab exordio, cum circumcisionis tempore Judæi solerent indere nomina, fuisse imposita, quod Judæus pariter esset atque Romanus; cum non sit exemplum, vere Judæos, (ut taceamus de proselytis) jungere consuevisse Hebræorum nominibus nomina Romanorum: filius enim Herodis Aristobulus ex proselytis primus reperitur qui filium nomine Romano vocarit Agrippam, dictum & avi nomine quoque Herodem. Sed de his satis.

(d) Joseph. in Vit. sua in fine.
(e) 1. Cor. 9.

XIII. Paulus prædicat Damasci. Quod vero pertinet ad Pauli tunc temporis res gestas Damasci, postquam ab Anania est initiatus sacro baptismate; Lucas

cas eas his verbis narrat: *Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot. Et continuo ingressus in synagogas prædicabat Jesum, quoniam hic est Filius Dei. Stupebant autem omnes, qui audiebant, & dicebant: Nonne hic est, qui expugnabat in Hierusalem eos, qui invocabant nomen istud; & huc ad hoc venit, ut vinctos illos duceret ad Principes sacerdotum? Saulus autem multo magis convalescebat, & confundebat Judæos, qui habitabant Damasci, affirmans quoniam hic est Christus.* Hæc Lucas: quem reliqua Pauli, ut profectionem ejus in Arabiam, reditum Damascum, & post annos tres ejus accessum Hierosolymam (quæ omnia idem Paulus (*a*) de se ipso scribit ad Galatas) prætermisisse, certum est: cum mox post hæc narrata, ad ea quæ Hierosolymis ab eo sunt facta, stylum convertat. sed de his anno sequenti agemus. Cæterum ne quid omisisse videamur, quod ad conversionis Pauli historiam pertineat: addimus de loco illo prope Damascum posito, ubi ipsi Christus apparuit: ille quidem Christianis cognitus fuit; cum ut posteris innotesceret, ad tantæque rei perpetuam memoriam conservandam, nobili ecclesia desuper structa illustratus fuerit; ad quam Augustinus (*b*), agens de Pauli conversione, allusisse videtur, cum ait: *Hodie in illis regionibus etiam ipsa loca testantur quod tunc gestum est, & nunc legitur, & creditur.*

(*a*) Galat. 1.

(*b*) August. serm. 14. de conversione S. Pauli.

XIV. Alii persecutores missi a Judæis.

Porro non Paulus tantum ad Christianos vexandos est missus Damascum; sed alii quoque in alias regiones a Principibus sacerdotum ad vexandam & infamandam Ecclesiam, quasi impietate refertam, sunt missi legati. Nam cum Luca auctore sit dictum, eos qui Hierosolymis expulsi sunt Fideles, in omnes profectos regiones; eos quidem etsi nondum Gentilibus, Judæis tamen Christum annuntiare non prætermisisse constat, & longioribus spatiis ea occasione Evangelium propagasse. Quod Principes sacerdotum indigne ferentes, rursus in eos novam persecutionem excitarunt. Hæc licet a Luca fuerint prætermissa; tamen Justinus martyr, qui cum esset Samaritanus, res Judæorum præ cæteris calluit; per occasionem, dum de aliis disserit; in Judæos persecutores invectus, hæc ait (*c*): *Non enim aliæ nationes tantum iniquitati in nos & in ipsum Christum patratæ sunt obnoxiæ, quantum vos: quibus etiam pessimæ voluntatis erga justum illum fuistis occasio. Posteaquam enim illum unicum irreprehensibilem & justum hominem in crucem egistis, cujus vibicibus sanitas eis provenit qui per ipsum ad Patrem adeunt; cum eum cognovissetis resurrexisse a mortuis, atque in cælum conscendisse, sicut Prophetæ prædixerant; tantum abest ut resipiscentes pœnitentia de malis commissis duceremini, ut etiam viros eximios Hierosolymis delectos in terram omnem tunc legaveritis, dicentes, hæresim sectamque Christianorum nullius nominis cultricem, ἀθεὸν extitisse; atque ea contra nos sermonibus spargentes, quæ cuncti, qui nos non norunt, jactant.* Hæc Justinus. Quo autem anno ejusmodi per Orbem fuerint missæ legationes, licet non explicet; non antea tamen eas missas esse putamus, quam cum per dispersos ubique discipulos Evangelii prædicatio late diffusa est.

(*c*) Justin. de ver. Christ. relig.

JESU CHRISTI ANNUS 37. | TIBERII IMP. ANNUS 21.

I. Paulus reversus Damascum.

PRæsenti anno, qui numeratur Domini trigesimusseptimus C. Cestio Gallo & Servilio Rufo Coss. Paulus cum jam Damasci primo Evangelium prædicasset, in Arabiam profectus, iterum est reversus Damascum. Hæc enim idem ipse Paulus scribens ad Galatas testatur his verbis (*a*): *Cum autem placuit ei qui me segregavit ex utero matris meæ, & vocavit per gratiam suam ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in gentibus: continuo non acquievi carni & sanguini, neque veni Hierosolymam ad antecessores meos Apostolos, sed abii in Arabiam: & iterum reversus sum Damascum: deinde post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum*, &c. Lucas vero, his de Arabia & triennii temporis spatio prætermissis, tantummodo insidias Judæorum in illum fabricatas, ejusque clandestinum discessum Damasco, & Hierosolymas accessum recenset (*b*): quæ quidem Judæorum in Paulum molitiones non cum primum recessit Damasco, iturus in Arabiam, sed cum illuc reversus est, antequam iterum inde recessisset, contigerunt: quod & sancto Hieronymo (*c*) magis probari videtur: ratio enim ipsa nullo modo patitur, ut unde clanculum recessit, eo manifeste rursus accesserit.

(*a*) Galat. 1.

(*b*) Act. 9.

(*c*) Hier. in epist. ad Galat. c. 1.

II.

Eodem anno L. Vitellius, cum præteriti anni Consulatum gessisset, Proconsul in Syriam mittitur: cui cum etiam subjaceret Palæstina, lustrans ex more provinciam, Hierosolymam petens, honorificentissime a Judæis exceptus, de illis optime meritus est: quæ vero in eos contulerit officia ac beneficia Josephus in hæc verba describit (*d*): *Vitellius autem, in Judæam profectus, pervenit Hie-*

(*d*) Joseph. antiq. lib. 18. c. 6.

Hierosolymam in ipsa festivitate quam Pascha dicimus: ubi exceptus honorificentissime, remisit civibus totum vectigal fructuum venalium, & stolam cum ornatu pontificio permisit in templo asservari a sacerdotibus, quemadmodum & olim hoc jus habuerant: sed eo tempore deponebatur in Antonia (sic dicta turris prope templum ædificata) *ob hanc causam. Hyrcanus Pontifex hujus nominis primus, extructa prope templum turri, degebat in ea majorem temporis partem: & quoniam hanc stolam habebat in sua custodia, qua nemo præter illum utebatur, recepturus privatum habitum, eo loci illam deponebat. Idem mos fuit etiam successoribus ipsorum posteris. Herodes autem regnum adeptus, turrim hanc opportuno loco sitam, magno sumptu exædificatam denominavit ab amico Antonio; & stolam, ita ut ibi reperta est, detinuit, ratus eo magis obnoxium se habiturum populum. Idem fecit Archelaus filius ejus & successor; cujus regno in provinciam mutato, Romani simul & Pontificiæ stolæ possessionem nacti sunt, in cella ad hoc ipsum structa repositæ, & obsignatæ sigillo Pontificum, atque custodum sacri ærarii, Præfecto castelli accendente ibi lucernam quotidie. Hanc autem septimo ante festum die Præfectus exhibebat Pontifici: qua purificata indutus sacrorum tempore, sequenti die rursum reponebat in cellam, ubi antea condita fuerat; id fiebat singulis annis ter jejunii tempore. Vitellius autem in nostrorum sacerdotum potestatem eam stolam tradidit, volens securum esse Præfectum, quonam illa reponatur, aut quomodo proferatur in usum Pontificum. Hoc gratificatus genti, & in locum Josephi Caiphæ Pontificis subrogato Jonatha Anani Pontificis filio, iter fecit versus Antiochiam.* Hucusque Josephus, de quibus alias supra: cætera autem de rebus gestis ejusdem Vitellii adversus Pilatum, quamvis superiori capitulo ab eo recenseantur, tamen quia post hæc facta esse noscuntur, suo loco, anno scilicet sequenti, agemus.

III. Quod vero ad Caipham spectat; satis perspicuum est ex his quæ dicta sunt, ejus summum sacerdotium usque in præsentem annum perdurasse, & Annam, quem Ananum appellat, alterius functionis dictum esse Pontificem, prout superius, cum de his fusius actum est exacte monstravimus. Cæterum ipsum Caipham vitæ pertæsum, mortem sibi conscisse, apud Clementem (*a*) legitur. Neque vero tantum ipsum, sed & Annam male periisse, Nicephorus (*b*) tradit; sed de Anna inferius. Post hæc de Vitellio recitata, Josephus (*c*) de Philippi Tetrarchæ obitu agens, hæc subdit: *Tunc etiam Philippus Herodis frater diem suum obiit, anno Tiberii Principatus vigesimo, cum ipse præfuisset trigintaseptem annis Trachonitidi, & Gaulanitidi, ac Bataneæ; de cujus vitæ institutione dictum est superius. Obiit autem Juliade, & illatus in monumentum quod ante sibi construxerat, magni-*

(*a*) *Clem. constit. li.* 8. *c.* 1. (*b*) *Niceph. li.* 1. *c.* 10. (*c*) *Joseph. antiq. li.* 18. *c.* 6.

Philippi Tetrarchæ obitus.

SÆC. I. Anno Urbis 788. Olymp. 203. an. 3. An. C. 35.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5528.

☉ 16. B. ☽ 17. Indict. 8.

JESU CHRISTI 35. *secundum Baronium* 37.

TIBERII IMP. 22.

I. *Consules.* [1] AD num. I. Coss. C. *Cestius Gallus* & M. *Servilius Nonianus*, ut ostendit Card. Norisius in epistola Consulari.

II. *Quinta Quinquennalia Imperii Proconsularis Tiberii.* Imperii Proconsularis Tiberii quinta Quinquennalia in hunc annum incidunt. Mediobarbus tres Tiberii Nummos producit Tribunitia Potestate XXXVII. quæ hoc anno cœpit, insignitos, in quorum altero Quadriga triumphalis, in altero globus cum temone, in tertio templum pulcherrimum cernuntur: quæ hujus festivitatis indicia. Suspicabatur Angellonus triumphi Tiberii memoriam hoc anno renovatam fuisse: qua in sententia plane confirmatus esset, si annis Decennalibus & id genus festis addictis rerum antea gestarum memoriam in nummis refricari solitam intellexisset. Mediobarbus exhibet duos Tiberii Nummos Tribunitia Potestate XXXVI. præcedenti anno inchoata notatos, in quorum altero visitur templum, in altero globus cum temone, ad designandam nempe sapientem Imperatoris administrationem. Quare cum certum sit Tiberium anno præcedenti Vicennalia dedisse, liquet currenti anno similes Nummos ob similem festivitatem percussos, & aliqua templa horum solemnium occasione, aut ædificata aut dedicata, qui mos postea invaluit.

[1] COss. C. *Cestius Gallus*, & M. *Servilius Nonianus*. Vide Norisii Epistolam Consularem ad A. D. 35. Tacitus Annal. lib. VI. cap. XXXI. C. *Cestio*, M. *Servilio Coss.* Fasti Vindebonenses: *Camerino & Noniano*. Prosperi Chronicon, & Fasti Idatiani: *Gallo & Noniano*. De *Caio Cestio consulari* Plinius lib. XXXIV. Cap. VIII. Hic forte est *Cestius Gallus*, C. *Cestii Galli* hoc anno consulis filius, qui A. V. 819. Christi 66. Syriæ præses erat; qui consul suffectus fuit, sed quo anno, ignoratur. Vide de *Cestio Gallo* Norisium in cenotaphiis Pisanis Differt. II. Cap. XVI. pag. 334. & in Epochis Syro-Maced. Differt. I. cap. III. pag. 51. & ex eo multa affert Pagius ad A. D. 66. n. 11. A. D. 67. n. XXX.

CHRISTI 37. | TIBERII IMP. 21.

gnifice ac sumptuose funeratus est: & quia sine liberis decesserat, ditionem ejus Tiberius provinciæ Syriæ attribuit, ita tamen, ut tributa in ea tetrarchia collecta servarentur, intra ipsius regionis terminos. Hæc de obitu Philippi Josephus; quæ post adventum Vitellii in provinciam, non anno superiori, quo, mense Augusti vigesimum Tiberius annum auspicatur, sed præsenti, quo definit, facta esse, necesse est affirmemus. Quod vero spectat ad annos triginta septem, quibus ipsum tetrarchiæ præfuisse dicit: quam aperte in errorem labatur, consule quæ superius dicta sunt, cum de Herodis obitu actum est.

JESU CHRISTI ANNUS 38. | TIBERII IMP. ANNUS 22.

I. Agrippæ carcer. ANno Domini trigesimo octavo, Coss. Q. Plautio Plautiano & Sex. Papinio Gallieno: Agrippa Judæus, filius Aristobuli, Herodis senioris nepos, cum aliquandiu Romæ versatus esset in officiis primum Drusi, inde vero Caji, Tiberii Imperatoris nepotum; delatione liberti sui Eutychi, quod mortem Tiberio, & Imperium Caio precatus esset, eodem Tiberio agente in Tusculano, mancipari vinculis jubetur: ubi per sex menses usque ad ejusdem Tiberii obitum mansit. Hæc pluribus Josephus (*a*) enarrat: quomodo vero, mortuo Tiberio, solutus vinculis, Judæorum regnum sit consecutus, suo loco dicemus. Antehac autem idem Agrippa Herodem (*b*) Tetrarcham apud Tiberium judicio postulaverat: qui ejus accusationem, quod in Herodem esset propensior, non suscepit.

(*a*) *Joseph. antiq. lib. 18. c.8.*

(*b*) *Joseph. de be. Jud. li. 2. c.8.*

II. Eodem quoque anno cum Pilatus occasione impostoris (*c*) cujusdam, qui Samaritanos armaverat, immisso milite, majore ex parte illos occidisset; a magistratibus Samaritanorum apud Vitellium Syriæ Præsidem, patratæ cædis accusatur: qui sic reus constitutus, dum ejus causa ageretur, in ordinem redactus est, inque ejus locum ab eodem Præside ad procurationem Judææ Marcellus ejus amicus mittitur. Verum non ejus tantum criminis Pilatum reum fuisse, certum est; quippe qui (ut Philo (*d*) testatur) solitus esset sententias vendere, cuncta rapere, injurias inferre, innocentes punire, tormentis cruciare, ac demum morte eosdem afficere, atque id genus alia patrare. Rursus si fidem adhibendam putamus Actis Longini Centurionis a Metaphraste (*e*) recitatis, constat ejusdem crudelitate eumdem Centurionem una cum duobus militibus, quod Christum libere confiterentur, fuisse capite truncatos, ac etiam post mortem ignominia affectos. Porro Vitellio (*f*) Præsidi visum est Pilatum Romam mittere, ut ibi coram Imperatore suam causam ageret, & apud Cæsarem objecta dilueret. Contigit autem ejus profectio anno sequenti: quo antequam pervenisset, Tiberius ex hac vita sublatus est. Quæ vero de ipso reliqua sunt, suo loco dicemus, agemusque simul de ejusdem miserando interitu.

(*c*) *Joseph. antiq. li. 18. c.5. in fin.*

(*d*) *Phil. de legat. ad Ciaum.*

(*e*) *Metaphr. die 15. Martii.*

(*f*) *Joseph. antiq. li. 18. c.5. in fin.*

SÆC. I. Anno Urbis 789. Olymp. 203 an.4. An. C. 36.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5529.

☉ 17. AG. ☽ 18. P. 31. MART. Indict. 9.

JESU CHRISTI 36. *secundum Baronium* 38.

TIBERII IMP. 23.

I. *Consules.* [1] AD num. I. Coss. *Sex. Papinius Allenius, & Q. Plautius*, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari pag. 23. ubi demonstrat Plautium per errorem Plautianum a Baronio, aliisque cognominari, & priorem Consulem non *Gallienum*, ut a Baronio, Onuphrioque vocatur, sed *Allenium* dictum esse.

II. *Septima Quinquennalia Imperii Cæsarei Tiberii.* Tiberius Imperii Cæsarei septima Quinquennalia celebravit. Mediobarbus pag. 67. Nummos hujus Imperatoris describit, Tribunitia Potestate XXXVIII. hoc anno inchoata insignitos, in quorum uno visuntur Quadrigæ triumphales; in altero templum elegantissimum, & in alio globus cum temone; quæ horum solennium indicia.

[1] COss. *Sex. Papinius Allenius & Q. Plautius*. In Patavina inscriptione *Papinii* cognomen *Gallieni* est, sed *Allenii* legendum esse monet Norisius in epistola consulari ad hunc annum. Tacitus Annal. lib. VI. Cap. XL. *Q. Plautius, Sex. Papinius consules sequuntur*. Plinius lib. X. cap. 11. *Q. Plautio, Sex. Papinio Coss.* Fasti Vindebonenses: *Allieno & Plautio*: Idatiani *Æmiliano & Plautio*. Prosperi Chronicon; *Gallieno & Plautiano*.

I. Tiberii obitus.

SEquitur annus Christi trigesimusnonus, qui habuit Consules Cn. Proculum, & Pontium Nigrinum: quo Tiberius Augustus anno suæ ætatis septuagesimo octavo cum imperasset (ut ferunt) annis vigintiduobus, mensibus sex, & diebus viginti, ex hac vita migravit decimoseptimo Kalend. Aprilis, relicto Caio Caligula nepote ex Germanico Imperii herede; quomodo autem hæc se habuerint, Suetonius (a), Tacitus (b), & alii (c) fusius narrant; licet ab his discrepans Dio (d) Cassius dicat eum defunctum septimo Kalend. Aprilis, vixisseque annos septuagintaseptem, menses quatuor, & dies novem, imperasseque annis vigintiduobus, mensibus quinque, diebus tredecim. Cæterum numerando annos Tiberii ab obitus Augusti sequenti die, affirmare opus est imperasse annis vigintiduobus, & mensibus septem, minus quatuor diebus: nam ille decimanona Augusti vita functus est, Tiberius vero decimasexta Martii. Qualis autem Caius fuerit, Seneca (e) ad Albinum hac una sententia declarat: *Hunc* inquit, *mihi videtur rerum naturam edidisse, ut ostenderet quid summa vitia in summa fortuna possent.*

(a) *Suet. in Tib. c.* 73.
(b) *Tacit. Annalium lib.* 5.
(c) *Dio lib.* 58. *in fin.*
(d) *Idem eod.*
(e) *Senec. lib. de consol. ad Alb.*

Dum

SÆC. I. Anno Urbis 790. Olymp. 204 an. 1. An. C. 37.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5530.

☉ 18. F. ☽ 19. P. Indict. 10.

JESU CHRISTI 37. *secundum Baronium* 39.

CALIGULÆ IMP. 1.

I. *Consules.*

[1] AD num. I. Coss. *Cn. Acerronius Proculus,* & *C. Pontius Nigrinus*, ex Dione lib. 58. & Tacito lib. 6. Annal.

II. *Obitus Tiberii.*

[2] Tiberius XVII. Kalend. Apriles seu die XVI. Martii, Suetonio in Tiberio cap. 16. & Tacito lib. 6. Annal. testibus, supremum diem obiit, cui Caius Caligula Germanici filius successit. Quare erravit Dio lib. 58. qui ait, Tiberium mortuum die vigesima sexta Martii, & imperasse *annos* XXII. *menses* VII. *ac dies totidem*, non vero, ut perperam legitur in Epitome, *annos* XVII. *menses* V. *dies* XIII. Regnavit enim annos XXII. menses VI. dies XXVI. Quod si Tiberii anni ab eo tempore, quo Imperii Collega dictus, numerentur, regnavit annos viginti quinque, menses sex, dies novemdecim, ut ex Clemente Alexandrino lib. 1. Stromatum colligitur, ubi tamen per errorem *annos viginti sex* habet. Caligula Kalendis Juliis currentis anni, Claudio patruo Collega, Consul suffectus processit, ut habet Suetonius in Claudio cap. 7. & in Caio cap. 17. ubi tamen juxta antiquas editiones, quas Baronius secutus est, male legitur, Caium primum Consulatum *ex Kalend. Janu.* gessisse: legendum enim, *ex Kalend. Jul.* ut jam inter omnes convenit. Consulatus iste Caligulæ juxta primam Consulatuum Cæsareorum regulam capessitus Octaviani Augusti exemplo.

---

[1] COss. *Cn. Acerronius Proculus,* & *C. Pontius Nigrinus*. Lapis Gruterianus pag. XVIII. 8. DED. XVI. KAL. MART. CN. ACERRONIO. ET. PONTIO. NIGRINO. COS. Kalendarium Antiatinum ..... NIO C. PONTIO COS. Inscriptio vetus in Lusitania reperta, & a Didaco Vincentio a Vidania explicata, & a Fabretto recusa, Inscript. pag. 674. n. 13. CN ACERRONIO. PROCULO - C. PETRONIO PONTIO NIGRINO. COS. En aliud *Pontii* nomen, quod jamdiu delituerat. Tacitus Annal. lib VI. cap. XLV. *Neque enim multo post supremi Tiberio consules Cn. Acerronius, C. Pontius magistratum occepere &c.* Dio lib. LVIII. pag. 638. *CN. Proculo Pontio Nigrino Coss.* Tranquillus in Tiberio Cap. LXXIII. *Cn. Acerronio Proculo, C. Pontio Nigrino Cos.* Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: *Proculo & Nigrino. Tiberio* hoc anno XVII. Kal. Apriles Miseni demortuo, *Caius Caligula* successit, qui una cum Claudio per aliquot menses Consulatum gessit. Dio lib. LIX. pag. 644. narrat, a Caligula Imperio suscepto, Senatum voluisse, ut *Proculus* & *Nigrinus* statim abdicarent, & Caligula in reliquum anni tempus, *consul fieret*, quod recusavit: *Sed quum sex mensibus ii* (Proculus & Nigrinus) *(ad hoc enim tempus consulatum acceperant) consules fuissent, ipse deinde consulatum iniit, collega adsumpto Claudio patruo. Is Claudius ad id usque tempus in equestri ordine vixerat, & ab eo missus legatus ad Caium post mortem Tiberii, tunc primum annos jam natus quadraginta sex, Senator unaque Consul factus est.* Suetonius in Caio Cap. XV. *Patruum Claudium equitem Romanum ad id tempus, collegam sibi in consulatu assumpsit.* Per duos tantum menses, ac XII. dies Consulatum hoc anno gessere, ex Kalendis nimirum Juliis ad Idus Septembris: Dio ibidem pag. 645. *Hac in consulatu egit Caius, quem gessit duos menses, ac dies XII. reliquam Semestris temporis partem iis, qui jam ante ad id designati fuerant, tradidit.* Sed qui fuerint hi suffecti consules ignoratur.

[2] IN nummis Tiberii *trigesima octava* ejus *Tribunicia potestas* legitur, quam non est prætergressus, conjungiturque cum *Consulatu quinto;* id confirmat etiam vetus cippus inter Donianas inscriptiones, nuper vulgatas, cl. II. n. 85. ubi legitur.

VIRG
TI. CAESAR. AUG.
PONTIF. MAXIM.
TRIB. POT. XXXVIII
COS. V. IMP. VIII.

II. Adventus Vitellii Jerosolymam.

Dum hæc Romæ aguntur, Vitellius Syriæ Præses ad bellum paratus Arabicum adversus Aretam Regem, assumptis duabus legionibus, & levis armaturæ militibus, atque equitum auxliis missis a sociis Regibus, properans versus Petram, pervenit Ptolemaidem. Cumque vellet per Judæam exercitum ducere, occurrerunt ejus regionis principes, deprecantes transitum: Neque enim patrios ritus permittere dicebant, ut inferantur ullæ imagines, quales Romana signa habebant pleraque. Quorum precibus ille flexus, mutavit sententiam de itinere proposito: missoque per Magnum campum exercitu, ipse cum Herode Tetrarcha & amicis ascendit Jerosolymam sacrificaturus Deo in festivitate, quæ tunc instabat, publica. Quo postquam ventum est, honore summo exceptus a populo, hæsit ibi triduo: & interim a Jonatha in fratrem ejus Theophilum pontificatum transtulit. Quarta die acceptis litteris de obitu Tiberii, populum sacramento adegit in fidem Caii novi Principis: revocatasque ex itinere copias in hiberna dimisit; ipse vero Antiochiam repetiit. Hæc Josephus (*a*).

(*a*) *Joseph. antiq. li.* 18. *c.*7.

III. *Interea Romæ Agrippa, Aristobulo Herodis filio natus, cum a Tiberio detineretur in carcere, jussu Caii solutus est: quem* (*b*) *elapsis non multis diebus accersitum ad se domum, tonderi, vestemque mutare præcepit: imposito deinde in ejus caput diademate, tetrarchiæ quæ Philippi fuerat, Regem constituit, adjecta Lysaniæ quoque tetrarchia; & pro ferrea catena, dedit auream pari pondere: sicque nobilitatus mansit Romæ usque in annum sequentem. Judæi igitur in hunc modum novo aucti sunt Rege.* Hæc omnia ex Josepho.

(*b*) *Joseph. antiq. li.* 18. *c.*8. *in fin.*

IV. Hic idem annus, qui tertius a Pauli conversione numeratur, ille ipse est quo idem Paulus Damasco Hierosolymam venit, cujus adventus scribens ad Galatas (*c*) his verbis meminit: *Deinde post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim.* Sive ergo dictos tres annos a reditu de Arabia, sive a conversione ad Christum numeres, parum interesse videtur. Lucas enim cum nihil de ejus accessu in Arabiam scribat; quasi rei nullius momenti & modici temporis, nullam habuisse illius rationem, ac merito prætermisisse videtur. Nec est quod quis jure dicere possit, antequam proficisceretur in Arabiam, Hierosolymam venisse (quasi id Lucas significet, cum illius accessum in Arabiam prætermisit.) Nam ipse de se testatur, se antea abiisse in Arabiam, quam ad antecessores Apostolos Hierosolymam veniret. Quænam vero obvenerit occasio recedendi Damasco, ac Hierosolymam proficiscendi, Lucas (*d*) his verbis declarat: *Cum autem implerentur dies multi* (nempe triennium) *consilium fecerunt in unum Judæi, ut eum interficerent. Nota autem facta sunt Saulo insidiæ eorum. Custodiebant autem & portas die ac nocte, ut eum interficerent. Accipientes autem eum discipuli ejus nocte, per murum dimiserunt eum, submittentes in sporta.* Hæc Lucas. Eadem & ipse Paulus ad Corinthios (*e*) scribit his verbis: *Damasci Præpositus gentis Aretæ Regis, custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet: & per fenestram in sporta dimissus sum per murum, & effugi manus ejus.* Cum enim (ut nuper dictum est) acre bellum inter Romanos & Aretam Regem conflatum esset; facile fuit dicto Regi ac ministris ejus a Judæis Pauli hostibus suaderi de Paulo, quod civitatem ac regionem, alterius prætextu occasionis, idem venisset exploraturus: quippe qui non modo Damascum, sed & Arabiam, in quam vis belli converti videbatur, invisere abiisset: sicque Regis ministri adeo in eum concitati, omni studio invigilarint ut eum caperent, atque necarent.

(*c*) *Galat.* 1.

(*d*) *Act.* 9.

(*e*) 1. *Cor.* 11.

V. *Cum ergo* (inquit Lucas *f*) *venisset in Hierusalem, tentabat se conjungere discipulis, & omnes timebant eum, non credentes quod esset discipulus. Barnabas autem apprehensum illum duxit ad Apostolos: & narravit illis quomodo in via vidisset Dominum, & quia locutus est ei, & quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine ejus.* Timor quippe ille cæterorum discipulorum plane significat, tum primum post suam conversionem Paulum Hierosolymam concessisse: nam si (ut nonnulli putarunt) jam antequam in Arabiam proficisceretur, Hierosolymam venisset; quæ-

(*f*) *Act.* 9.

III. *Obitus Philippi Herodis Ascalonitæ filii.*

Baron. an. 37. n. III.

Ad num. II. Philippus Herodis Antipæ frater anno Christi XXXIV. e vivis excessit. Josephus enim lib. 18. Antiquit. cap. 6. postquam de Vitellii Hierosolymam adventu locutus est, ait: *Tunc etiam Philippus Herodis frater diem suum obiit anno Tiberii Principatus vigesimo, cum ipse præfuisset triginta septem annis Trachonitidi & Gaulanitidi ac Patanææ, & quia sine liberis decesserat, ditionem ejus Tiberius Provinciæ Syriæ attribuit.* Ex quo annus mortis Herodis Magni ejus patris magis innotescit. Si enim Philippus anno Christi XXXIV. quo Tiberius vicesimum Imperii inchoavit, mortuus est, patri successerat anno Juliano XLII. Baronius in Annalibus Philippi mortem in annum Christi XXXV. confert, quod existimet, Josephum indicare, eam non contigisse, nisi postquam Vitellius Hierosolymam advenit. Quæ tamen ratio non procedit: Josephus enim, antequam Philippi mortem narret, ait Vitellium jussisse Pilatum Romam proficisci, *responsurum apud Cæsarem ad objecta per Judæos crimina*; quæ tamen profectio ante annum Christi XXXVI. suscepta non est. Josephus itaque ordinem temporis plerumque non servat, & Historicum agit, non Chronologum.

quænam timoris nova causa illos afficere potuisset, quem jam ante Christianum esse experimento novissent? Cur vero Damasco fugiens, Hierosolymam contenderit, ubi majus sane periculum sibi imminere, intelligere potuisset, quippe qui fuisse paternæ legis desertor videretur & transfuga: nulla sane alia causa se ad hoc fuisse impulsum, quam ea scilicet, ut ipsum Petrum Principem omnium Apostolorum inviseret, ipsemet testatur; sic enim ait (a): *Deinde post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim.* Non (inquit S. Hieronymus b) *ut oculos, genas, vultumque ejus aspiceret; utrum macilentus, an pinguis; adunco naso esset, an recto; & utrum frontem vestiret coma, an (ut Clemens in Periodis ejus refert) calvitium haberet in capite. Nec puto Apostolicæ fuisset gravitatis, ut post tantam triennii præparationem, aliquid humanum in Petro voluerit aspicere. Sed his oculis aspexit, quibus & modo in epistolis suis videtur: his oculis Paulus vidit Cepham, quibus nunc a prudentibus quibusque Paulus ipse conspicitur; quod si cui non videtur, cum superiori sensu jungat hæc omnia: quod nihil Apostoli sibi contulerint. Nam & quod jussus sit ire Hierosolymam: ad hoc ipse ut videret Apostolum, non discendi studio, qui & ipse eumdem prædicationis haberet auctorem, sed honoris priori Apostolo deferendi.* Hucusque S. Hieronymus.

(a) Galat. 1.
(b) Hier. in epist. ad Galat. 1.

VI. Item S. Ambrosius (c): *Dignum, inquit, fuit ut cuperet videre Petrum: quia primus erat inter Apostolos, cui delegaverat Salvator curam Ecclesiarum.* Rursum Chrysostomus: *Ascendit*, ait, *velut ad majorem & seniorem.* Et paulo post: *Vides quam majorem benevolentiam habuit erga Petrum? hujus enim causa peregrinationem susceperat, & apud eumdem commoratus est. Hæc & dico frequenter, & memoria retineri volo: ut si quæ audieritis, quæ ab eo adversus Petrum dicta videbantur; ne quis suspectum habeat Paulum Apostolum: veluti cum dicit: Restiti Petro. Neque hæc verba putet esse simultatis aut contentionis: nam honorat virum, & diligit plus omnibus, nec ob ullum aliorum Apostolorum narrat se ascendisse Hierosolymam, sed propter hunc solum.* Hæc ipse. Porro non id actum tantum (ut dictum est) benevolentiæ causa, qua erga cæteros quoque Apostolos æque affectus erat; sed honoris, cum sciret Petrum a Christo omnibus esse præfectum: Theodoretus (d) sic ait: *Etenim cum Paulus humana doctrina non indigeret, ut qui ab universorum Deo illam accepisset: tamen Apostolorum Principi honorem, quem par est, tribuit.* Item Oecumenius (e): *Per tot tantaque certamina abiit, ut videret Petrum tamquam majorem, aut etiam maneret causa honoris, quem Petro deferebat.*

(c) Ambr. in epist. ad Galat.
Paulus cur venit videre Petrum.
(d) Theodor. in epist. ad Gal. 1.
(e) Oecumen. in epist. ad Galat. 1.

VII. Illa etiam videtur Paulus fuisse impulsus causa veniendi Hierosolymam videre Petrum, ut cum aggressus esset prædicare Evangelium, illud cum Petro conferret: sicut cum prædicaturus Evangelium Gentibus, iterum Hierosolymam venit, ut illud a cæteris probaretur Apostolis: quod ipse profitetur his verbis (f): *Deinde post annos quatuordecim, iterum ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito. Ascendi autem secundum revelationem: & contuli cum illis Evangelium, quod prædico in Gentibus, seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse: ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem.* Quocirca cum Paulus ob has causas illuc pervenisset; sed adhuc memoria eorum quæ adversus Ecclesiam gessisset, a discipulis timeretur: a Barnaba (g) introducitur ad Apostolos: ex antiquo enim familiaritatis usu, quæ inter utrumque olim, cum ambo una cum Stephano (h) a Gamaliele erudirentur, intercesserat, præ cæteris Barnabas id facere aggressus est, nempe, ut (quod ait Lucas) apprehensum eum duceret ad Apostolos, non autem omnes: nam idem Paulus cum de eodem suo Hierosolymam agit (i) adventu: *Præter Petrum*, ait, *alium Apostolum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini. Quibus* (inquit Lucas k) *narravit quomodo in via vidisset Dominum, & quia locutus est ei, & quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Jesu. Et erat cum illis intrans & exiens in Hierusalem, & fiducialiter agens in nomine Domini. Loquebatur quoque Gentibus, & disputabat cum Græcis: illi autem quærebant occidere eum. Quod cum cognovissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, & dimiserunt Tarsum.* Hæc Lucas de Paulo, qui (ut testatur (l) spatio tantum dierum quindecim Hierosolymis hæsit. Hæc autem facta esse hujus anni exordio, antequam Tiberius Imperator extremum vitæ diem clauderet; quæ paulo post dicentur, non obscure indicabunt.

(f) Galat. 2.
Barnabas præsto fuit Paulo.
(g) Act. 9.
(g) Alex. mon. in Encom. Barn.
(i) Galat. 1.
(k) Act. 9.
(l) Galat. 1.

VIII. Qualis autem esset præsens status Ecclesiæ, Lucas (m) his verbis significat: *Ecclesia quidem per totam Judæam, & Galilæam, & Samariam habebat pacem, & ædificabatur ambulans in timore Domini, & consolatione sancti Spiritus replebatur.* Tam optata igitur & tam opportuna a Deo præstita Ecclesiæ suæ tranquillitate Petrus optime usus est: quippe qui Hierosolymis egressus, regiones circumpositas peragrans (quod sui muneris erat universo gregi prospicere) Ecclesias visitabat. Id quidem Lucas (n) paucis his tantum verbis significat, subdens: *Factum est autem, ut Petrus dum pertransiret universos deveniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ,*

(m) Act. 9.
(n) Act. 9.

dæ, &c. Intentus enim ipse Lucas (ut apparet) miracula insigniora a Petro edita memoriæ commendare, cæteras ejus res gestas in hac lustratione provinciæ obvolutas silentio prætermisit, & inter alia institutionem Ecclesiæ Antiochenæ; quam hoc ipso anno ab eo fuisse erectam, majorum testificatione facile demonstrabimus. Permulta enim, præter hæc, alia quoque gravissima fuisse a Luca prætermissa, S. Hieronymus (*a*) manifeste satis testatur his verbis: *Nec mirum esse, si Lucas hanc rem tacuerit, cum & alia multa, quæ Paulus sustinuisse se replicat, historiographi licentia prætermiserit: & non esse contrarium, si quod alius ob causam dignum putavit relatu, alius inter cætera dereliquit. Denique primum Episcopum Antiochenæ Ecclesiæ Petrum fuisse accepimus, & Romam exinde translatum: quod Lucas penitus omisit*. Hæc Hieronymus.

De Ecclesia Antiochena.

(*a*) *Hier. ad Galat. c.1.*

IX. Cæterum quod spectat ad Ecclesiam Antiochenam hoc anno a Petro institutam, & septem annis ab eodem administratam: non aliunde certius quam ab ejusdem Ecclesiæ antiquioribus monumentis Eusebius Cæsareæ Episcopus, & sedi Antiochenæ proximus accepisse videtur, quod ait (*b*): Olympiade ducentesima tertia anno quarto, antequam Tiberius moreretur, Petrum Antiochenam fundasse Ecclesiam, ibique cathedram adeptum fuisse: sunt hæc ejus verba sub hoc anno: *Petrus Apostolus Antiochenam Ecclesiam fundavit, ibique cathedram adeptus sedit*. Hæc habet editio Parisiensis a Michaele Sonnio elaborata, & Basileenses diversis temporibus editæ. Verum quod additur numerus quo sedit, annorum viginti-quinque: in Eusebii Chronicon mendum irrepsisse certum est: cum constet ejusdem Eusebii testimonio, nonnisi septem annis eam curasse Ecclesiam: nam inferius anno secundo Claudii Imperatoris de eodem Petro sic ait: *Cum primum Antiochenam fundasset Ecclesiam, Romam proficiscitur*. Ibi vere ponitur numerus annorum vigintiquinque, quibus Romæ eum sedisse ostendit. Porro quamvis Romam eo anno pervenisset; tamen nonnisi sequenti, qui est tertius Claudii, Ecclesiæ Antiochenæ subrogatum ponit Evodium: usque enim ad illud tempus Petrum illam administrasse Ecclesiam, nulli dubium esse potest. Cæterum de septem annis sedis Antiochenæ non tantum Eusebius, sed & liber Pontificalis (*c*), qui tamen falso adscribitur Damaso, & Gregorius (*d*) Papa, atque alii testati sunt; ut cum hic ad Eulogium Episcopum Alexandrinum scribens, hæc habet de sede Antiochena: *Ipse firmavit sedem, in qua septem annis, quamvis discessurus, sedit*.

(*b*) *Euseb. in Chron.*

Petrus Antiochenam fundat Ecclesiam.

(*c*) *Lib. Pontif. in Petro.*

(*d*) *Greg. in regist. lib.6. indict.15. epist. 37.*

X. Sicut enim idem Petrus (ut dictum est) ad eos qui Samariæ in Christum crediderant, ab Apostolis est missus, quod res esset magni ponderis, & Apostolorum Principe digna legatio videretur: ita etiam, cum ex his qui post necem Stephani dispersi fuerunt discipuli (ut testatur Lucas (*e*) venissent Antiochiam, Judæis Evangelium prædicantes, & (quod accidit etiam Damasci) multos Judæorum convertissent ad fidem, atque Ecclesiam collegissent: omnium Apostolorum sententia (ut æquum est credere) factum est, ut Petrus Apostolorum Princeps, totius Syriæ principi civitati atque metropoli, cui & Palæstina, ipsaque Hierosolyma subjaceret, præficeretur Episcopus. Majores enim in instituendis sedibus Ecclesiarum, non aliam iniisse rationem, quam secundum provinciarum divisionem & prærogativas a Romanis antea stabilitas, quamplurima sunt exempla. Sed satis modo erit, unum vel alterum huc in præsentiarum afferre: ac in primis illud haud longe petitum de sede Antiochena: quæ quantumlibet a Petro ante Alexandrinam fuerit instituta; tamen quoniam præfectura Alexandrina Augustalis dicta, ab Augusto eo nomine insignita, magnificentissime præ cæteris ab eodem fuerit nobilitata (quod in nostris Notationibus (*f*) ad Romanum Martyrologium pluribus diximus) longe præstabat Syriæ præfecturæ: ea de causa factum apparet, ut quamvis sedes Antioche-

(*e*) *Act.11.*

Petrus Episcopus Antiochenus.

(*f*) *Die 20. Octob. in Artemio.*

IV. *Ecclesia per respectum ad Imperium ordinata.*

Ad num. VIII. & seqq. Imperium Romanum jam ab Apostolorum temporibus in Provincias distributum videtur. *Oriens*, inquit Petrus de Marca lib. 1. cap. 4. parag. 2. *in dispositione Imperii Romani eas Provincias omnes complectitur ab ipsius Vespasiani temporibus, quæ a Thracia per Ægyptum & Asiam Minorem usque ad Euphratem & Tygrim pertinent. Hæ Provinciæ quinque Diœcesibus comprehendebantur, Thracica, Pontica, Asiana, Orientali, & Ægyptiaca, quæ Magistratibus sibi præfectis parebant*. Ubi quando dicit, *quinque Diœcesibus*, respicit Præsul doctissimus ad posteriora tempora, quibus Thracia, Pontus, Asia, Oriens, & Ægyptus Diœceses Imperii vocatæ sunt, quod primo contigit sub Constantino Magno, qui Imperium Romanum sub variis Præfectis Prætorio ordinavit, & Provincias varias sub unoquoque Præfecto ordinaturus, eas Diœceses appellavit, ut Diœcesis sub se habeat plures Provincias, sicut Provincia plures civitates. Licet itaque Diœcesis nomen Constantini Magni temporibus primum auditum sit, res tamen ipsa per illum significata jam erat ab initio Ecclesiæ. Ipsæ Diœceses & Provinciæ sub quatuor Præfectis Prætorio exhibentur in Notitia Imperii ultra Arcadii Honoriique tempora scripta, ut in Operis inscriptione dicitur. Ex ea videre est, sub quatuor Præfectis Prætorio, per totum Imperium fuisse Diœceses omnino tredecim, sex Orientis, & Occidentis septem, illasque comprehendisse Provincias centum & duodeviginti, quas quia quilibet Ecclesiasticæ Historiæ studiosus sibi familiares reddere debet, hic apponendas duco ex ipsa Notitia Imperii.

PRÆFECTUS PRÆTORIO ORIENTIS,
& ſub ipſo Diœceſes quinque.

V.
Provinciæ ſubjectæ Præfecto Prætorio Orientis.

ORIENTIS. *Sub Diœceſi Orientis, Provinciæ XV.*	ÆGYPTI. *Sub Diœceſi Ægypti, Provinciæ VI.*	ASIÆ. *Sub Diœceſi Aſiæ, Provinciæ X.*	PONTI. *Sub Diœceſi Ponti, Provinciæ X.*	THRACIÆ. *Sub Diœceſi Thraciæ, Provinciæ VI.*
Palæſtina,	Libya ſuperior,	Pamphylia,	Galatia,	Europa,
Phœnice,	Libya inferior,	Helleſpontus,	Bithynia,	Thracia,
Syria,	Thebais,	Lydia,	Honorias,	Hemimontis,
Cilicia,	Ægyptus,	Piſidia,	Cappadocia prima,	Rhodope,
Cyprus,	Arcadia,	Lycaonia,	Paphlagonia,	Mœſia II.
Arabia,	Auguſtanica.	Phrygia Pacatiana,	Pontus Polemoniacus,	Scythia.
Iſauria,		Phrygia Salutaris,	Hellenopontus,	
Palæſtina Salutaris,		Lycia,	Armenia I.	
Palæſtina II.		Caria,	Armenia II.	
Phœnice Libani,		Inſulæ.	Galatia Salutaris.	
Euphratenſis,				
Syria Salutaris,				
Oſrhoena,				
Meſopotamia,				
Cilicia ſecunda.				

PRÆFECTUS PRÆTORIO ILLYRICI,
& ſub ipſo Diœceſes duæ.

VI.
Provinciæ ſubjectæ Præfecto Prætorio Illyrici.

MACEDONIÆ *Sub Diœceſi Macedoniæ, Provinciæ VI.*	ET DACIÆ. *Sub Diœceſi Daciæ Provinciæ V.*
Achaia,	Dacia Mediterranea,
Macedonia,	Dacia Ripenſis,
Creta,	Mœſia prima,
Theſſalia,	Dardania Prævalitiana,
Epirus vetus,	Pars Macedoniæ Salutaris.
Epirus nova.	

PRÆFECTUS PRÆTORIO ITALIÆ,
& ſub ipſo Diœceſes tres.

ITALIÆ. *Sub Diœceſi Italiæ, Provinciæ XVII.*	ILLYRICI. *Sub Diœceſi Illyrici, Provinciæ VI.*	AFRICÆ. *Sub Diœceſi Africæ, Provinciæ VI.*
Venetiæ,	Pannonia ſecunda,	Byzacium,
Æmilia,	Savia,	Numidia,
Liguria,	Dalmatæ,	Mauritania Sitifenſis,
Flaminia & Picenum Annonarium,	Pannonia prima,	Mauritania Cæſareenſis,
Tuſcia & Umbria,	Noricum Mediterraneum,	Tripolis,
Picenum Suburbicarium,	Noricum Ripenſe.	Africa Proconſularis.
Campania,		
Sicilia,		
Apulia & Calabria,		
Lucania & Brutii,		
Alpes Cottiarum,		
Rhætia prima,		
Rhætia ſecunda,		
Samnium,		
Valeria,		
Sardinia,		
Corſica.		

VII. *Provinciæ ſubiectæ Præfecto Prætorio Galliarum.*

PRÆFECTUS PRÆTORIO GALLIARUM.
& ſub ipſo Diœceſes tres.

HISPANIÆ. *Sub Diœceſi Hiſpaniæ. Provinciæ VII.*	GALLIARUM. *Sub Diœceſi Galliarum, Provinciæ XVII.*	BRITANNIARUM. *Sub Diœceſi Britanniarum, Provinciæ V.*
Bœtica,	Viennenſis,	Maxima Cæſareenſis,
Luſitania,	Lugdunenſis prima,	Valentia,
Gallæcia,	Germania prima,	Britannia prima,
Tarraconenſis,	Germania ſecunda,	Britannia ſecunda,
Carthaginenſis,	Belgica prima,	Flavia Cæſareenſis.
Tingitania,	Belgica ſecunda,	
Baleares.	Alpes Maritimæ,	
	Alpes Penninæ & Graiæ,	
	Maxima Sequanorum,	
	Aquitania prima,	
	Aquitania ſecunda,	
	Novempopuli,	
	Narbonenſis prima,	
	Narbonenſis ſecunda,	
	Lugdunenſis ſecunda,	
	Lugdunenſis tertia,	
	Lugdunenſis Senonia.	

VIII. *Epiſcopi & Metropolitæ per ordinem ad Imperium inſtituti.* Is Imperii ordo utcumque ex antiqua Provinciarum diſpoſitione deſumtus, ut monumenta Antiquitatis tam prophanæ, quam Eccleſiaſticæ perſcrutanti facile innoteſcet. Nam ut obſervat Petrus de Marca lib.4. cap.1. paragr.31. *cum in Imperio Provinciæ contributæ eſſent cuidam civitati primariæ, quæ Metropolis dicebatur, apud quam Magiſtratus ſubjectorum cauſas judicabant, & quo propterea populi frequentius conveniebant, quod ſingulari quodam jure civitates a matrice penderent, Apoſtoli itidem Epiſcopos in civitatibus conſtituerunt, eo videlicet ordine, ut penderent ab Epiſcopo in Metropoli ſive urbe primaria*, &c. Id colligitur ex Paulo in Epiſtola ad Titum cap.1. ubi ſcribit: *Reliqui te Cretæ, ut conſtituas per civitates Presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi.* Per Presbyteros olim quoque ſignificabantur Epiſcopi, ut obſervant Ambroſius, Chryſoſtomus, & ipſemet Paulus hoc loco intellexit, cum immediate addat nomen *Epiſcopi*. Reliquit ergo Paulus Titum in Creta inſula, quæ & una fuit ex Provinciis Macedoniæ, ut legitur in notitia Imperii, idque, ut ibidem per civitates ordinaret Epiſcopos, quod ad Metropolitas in ſua Provincia ſpectat, juxta Canonem IV. Concilii Nicæni; qui licet electionem omnibus Provinciæ Epiſcopis adſcribat, & conſecrationem (ſi plures Provinciales Epiſcopi adeſſe nequeant) tribus præſentibus tradat perficiendam, abſentibus quoque pari modo per ſcripta aſſentientibus, attamen in eo Canone additur, *ut firmitas eorum quæ geruntur, per unamquamque Provinciam Metropolitano tribuatur epiſcopo.* Quæ verba ita interpretatur Lupus, ut ſicut ad Romanæ Reipublicæ normam Eccleſiæ Provincias ordinarint Apoſtoli, ita & Nicænum conſequenter ſtatuerit, in quavis Provincia eſſe Epiſcopum Metropolitam, eumque unicum, cui & electorum Provincialium Epiſcoporum, aliorumque omnium per Provinciam agendorum competat confirmatio. Quod ex facto Pauli corroborari poteſt, qui inſtituto in Creta inſula Tito ut Metropolitana auctoritate civitatibus ad Fidem noviter converſis Epiſcopos conſtitueret & ordinaret, factum eſt, ut Gortyna Cretæ Metropolis jus illud ſubſequentibus ſeculis retinuerit, ut inquit Schelſtratius in parte 1. Antiq. illuſt. Diſſert.1. cap.3. art.1. ubi Diœceſes & Provincias in Imperii Notitia memoratas exhibet, & ex quo hæc exſcripſimus.

IX. *Inſtitutio Patriarchatuum & Exarchorum.* Porro in tribus majoribus Imperii civitatibus inſtitutæ ſunt tres potiſſimæ dignitatis Eccleſiæ, & præcipuæ Sedes Patriarchicæ. Nicænum Concilium antiquam conſuetudinem ab Apoſtolis ortam ſervari mandavit Canone VI. *Antiqua conſuetudo ſervetur per Ægyptum Libyam, & Pentapolim, itaut Alexandrinus Epiſcopus horum omnium habeat poteſtatem; qui & urbis Romæ parilis mos eſt. Similiter & apud Antiochiam*, ubi trium Sedium Patriarchalium in præcipuis Imperii urbibus auctoritas firmatur, quam Leo I. Epiſt.53. ad Anatolium inſtituto Apoſtolorum Principis Petri adſcribit, & ſtabilem permanere præcipit. Et quia ſub Præfecto Prætorio Orientis quinque erant Diœceſes ampliſſimæ Imperii, ut videre eſt in Notitia ſuperius deſcripta, & in Diœceſi Ægyptiaca inſtitutus fuerat Patriarchatus Alexandrinus, ac in Orientali Antiochenus, reſtabant tres Orientis Diœceſes longe ab Italia ſitæ, quæ ſicut a ſuis Vicariis regebantur, ex earum civitatibus præcipuis, ita & Apoſtolos permoverunt, ut ſimile quoddam Patriarchali regimen inſtituerent, quod Nicænum Concilium ſalvum voluit Canone VI. ex pervetuſta conſuetudine Eccleſiaſtica argumentum deſumens. Cum enim Alexandrino juxta formam Romani Patriarchatus jus ſuum attribuiſſet: *Similiter*, inquit, *& apud Antiochiam cæteraſque Provincias, ſuis privilegia ſerventur eccleſiis. Per cæteras Provincias*, inquit Lupus, Vir eruditiſſimus, in illius canonis expoſitione, *intelligit præſertim tres Diœceſes Autocephalas ab omni Patriarchali poteſtate liberas & exemptas, habenteſque Primatem poteſtate pari gaudentem in ſubjectas ſibi Provincias, nempe Diœceſim Aſiaticam ſub Epheſino, Thracicam ſub Heraclienſi, Ponticam ſub Primatu Cæſareenſi.* Tres itaque erant Orientis Diœceſes Autocephalæ, nec Patriarchis Alexandrino vel Antiocheno ſubjectæ, quæ ſuis Synodis & Exarchis adminiſtrandæ remanſerunt. Poſtea Patriarchatus Cpolitanus inſtitutus, & in Concilio Chalcedonenſi ſtatutum, ut tres Exarchatus Aſiæ, Cappadociæ, & Thraciæ Cpolitano Epiſcopo ſubjicerentur, ut in Annalibus explicatur. Parte alia Juvenalis quinto Eccleſiæ ſeculo Patriarcha dictus, eique Palæſtinæ, prima Phœnicia & tertia Arabia ceſſere, eo, quo in iiſdem Annalibus explicatur, modo.

X. *Notitia Antiquarum Metropoleon.* Ex Nilo Doxopatrio, Tract. de V. Thronis Patriarchalibus anno MXLIII. ad Rogerium Siciliæ Regem ſcripto antiquarum Metropoleon notitia quædam hauriri poteſt, licet in eo non contineantur omnes Metropoles & Diœceſes, prout præciſe extitere initio Eccleſiæ & inſtitutarum

tarum

tarum Sedium Patriarchalium. Refert illum Allatius in Opere de Consensu Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis, ex quo cum Schelstratio laudato art.4. hæc excerpsi, ut pateat, quot Metropolitas & Episcopos sæculo Ecclesiæ undecimo Patriarchæ Orientis sub se habuerint, quot Patriarcha Hierosolymitanus contra Sedis Apostolicæ judicium usurparit, & quot Episcopus Cpolitanus ex Patriarchatu Romano injuste avulserit. Non solum enim tres Exarchatus sibi subjecit; sed & integram Illyrici Diœcesim & totam Siciliæ Provinciam, quæ primis Ecclesiæ sæculis Patriarchatui Romano parebant in jus suum transcripsit. Ad hæc via sternetur ad intelligentiam urbium & Metropoleon, quarum frequens mentio tam in Conciliis, quam etiam in Annalibus.

XI. Patriarchatus Antiochenus. *Antiochenus*, inquit Nilus Archimandrita, cognomento Doxopatrius, *possidebat universam Asiam & Orientem, Indiamque ipsam, in quam ad hæc usque tempora Catholicum ordinans mittit, Romogyreos vocatum, & Persiam, & Babylonem, cui nunc nomen Bagda est: eo etiam mittebat Antiochenus Catholicum in urbem Irenupolim Irenupoleos dictum, & Armenias, & Abasgiam, & Iberiam, & Mediam, Chaldæam & Parthiam, & Elamitas, & Mesopotamiam. Habet itaque Metropoles XIII.*

I. Metropolim Tyri, quæ sub se habet Episcopatus	*XIII.*
II. Tarsi, habet Episc.	*VI.*
III. Edessæ, habet Episc.	*XI.*
IV. Apameæ, habet Episc.	*VII.*
V. Hierapoleos, habet Episc.	*XI.*
VI. Bostri, habet Episc.	*XX.*
VII. Anazarbi, habet Episc.	*IX.*
VIII. Seleuciæ, habet Episc.	*XXIV.*
IX. Damasci habet, Episc.	*XI.*
X. Amidæ, habet Episc.	*VIII.*
XI. Hagiopoleos, habet Episc.	*V.*
XII. Daras, habet Episc.	*X.*
XIII. Emesæ, habet Episc.	*IV.*

Habet præterea & alias Metropoles, quæ sub se nullos habent Episcopos, numero octo, quæ cum prius essent Episcopatus aliis Metropolitanis obnoxiæ, in dignitatem Metropolitanam provectæ sunt; decretumque, ne aliis Metropolitanis subderentur, sed tantummodo Patriarchæ Antiocheno, & quemadmodum ubique Metropoles per se caput essent, & quod ante non erant Episcopatus, nullos sub se habent Episcopos, quemadmodum Metropoles, & sunt numero octo: I. Beryti. II. Hesiupoleos, quæ ex Throno Damasci abscissa est. III. Laodiceæ. IV. Samosatorum. V. Martyropoleos. VI. Mopsuestæ. VII. Adanæ VIII. Pompeiuleos. Adhuc etiam Antiochenus habet ingentes Archiepiscopatus octo: I. Berrœam. II. Chalcedonem III. Agaballam. IV. Seleuciam Pieriæ. V. Anasartham, quæ & Theodorupolis dicitur. VI. Palton. VII. Gabulam. VIII. Balaamam. Præter hos habet & alios archiepiscopatus tenues & liberos V. I. Salamiam. II. Bercum. III. Rhason. IV. Agatem. V. Barcusorum. Ethæ Ecclesiæ omnes Throno Antiocheno subduntur.

XII. Patriarchatus Alexandrinus. *Alexandrinus etiam totam Libyam possidebat, & Æthiopiam, & Marmaricam usque ad Tripolim Africanam, necnon universam Ægyptum, & Palæstinam ipsam, in qua est Jerosolyma. Habet itaque & ipse Provinciam primam Stamnicæ, in qua prima Metropolis est Pelusium varios sub se habens Episcopatus; & secundam Provinciam Stamnicæ, in qua est secunda metropolis Leonto, habens diversos Episcopatus; & primam Provinciam Ægypti, in qua Alexandria, quæ cæterarum caput, & secundam Provinciam Ægypti, & Provinciam Arcadiæ, in qua tertia est Metropolis Oziricus, habens sub se varios Episcopatus; & secundam Provinciam Thebaidis, in qua est Metropolis Ptolemais, habens sub se episcopatus diversos; & Provinciam Libyæ, in qua est Metropolis Darinco, habens nonnullos Episcopatus: adhuc habet & aliam Metropolim Alexandrinus, quæ fuerit septima Marico, & octavam Tonesim in septimo Nili ostio sitam. Septem enim ostiis Nilus in mare infunditur, in quibus variæ civitates jacent. Hæ itaque octo Alexandrini Metropoles, quæ varios sub se Episcopatus habent; quamvis sint & aliæ quinque nullis Episcopatibus conspicuæ, nempe Damiata, Maris rubri, Pharas, Ares, ... omnes simul XIII. Erant Alexandrino & alii Throni diversi, sed post Severi hæresim a Severianis sublati sunt, quemadmodum & omnis ditio Jerosolymitana, ipsaque Jerosolyma, omnesque aliæ Sedes, quæ nunc sunt sub Jerosolymitano Patriarcha, &c.*

XIII. Patriarchatus Hierosolymitanus. *Thronus Jerosolymitanus ex Diœcesi ac potestate Alexandrini* (verius dixisset Antiocheni) *avulsus in dignitatem elatus per se caput aliarum Ecclesiarum extitit, & tribus aliis Thronis facultate par. Sancitum nihilominus est, post Antiochenum honore frui, & referri in Diptychis, & Sedem occupare. Nomenque sibi Patriarchæ Jerosolymitanus habuit, licet antea episcopus esset sub Cæsareensi Palæstinæ, cum illius Metropolis Cæsarea esset, & Cæsareæ Jerosolyma, tamquam quæ Cesareæ Episcopatus erant, subderentur. Habuit vero & alias Metropoles, quæ varios Episcopatus sub se habebant, nempe secundam Scythopolim sive Basan, tertiam Petram, quartam Bostram, sive Arabiam. Habet præterea & Archiepiscopatus nemini obnoxios XXV. nullis Episcopatibus nobiles, & qui subjacent Throno Jerosolymitano.*

I. Diospolim sive Georgiupolim.
II. Ascalonem.
III. Joppem.
IV. Gazam.
V. Anthedonem.
VI. Diocletianupolim.
VII. Eleutheropolim.
VIII. Neapolim.
IX. Sebasten.
X. Jordanem.
XI. Tiberiadem.
XII. Diocæsaream.
XIII. Maximianupolim.
XIV. Capetoliadem.
XV. Myrum.
XVI. Gadarum.
XVII. Nazaret.
XVIII. Thaborium montem.
XIX. Cyriacupolim.
XX. Adriam.
XXI. Gabalam.
XXII. Æliam.
XXIII. Pharas.
XXIV. Helenupolim.
XXV. Montem Sina.

XIV. Patriarchatus Cpolitanus. *Nunc itaque possidet a Deo conservatus Thronus Constantinopolitanus, quem primus vocatus Andreas fundavit, primum Episcopum in eo constituens, cum adhuc urbs Byzantium esset, partem non minimam Asiæ, Europæque, ut infra indicabimus. Quæ sunt circa Hadriaticum mare ab Illyrico usque ad Propontidem, in qua est Constantinopolis, indeque usque ad Chersonem & Chazariam & Chaldiam, & Gotthiam, & Abasgiam, & Iberiam, & Alaniam; namque in eam a Patriarcha Metropolitæ mittuntur. Sed & omnes Istriæ adiacentes civitates ipsi subjiciuntur. Necnon & Danubii fluminis & Cappadociæ urbes, & partes Armeniæ, & Cyclades insulæ, & reliquæ omnes, quæ sub sunt Imperio Constantinopolitano, multæ illæ quidem; & maximæ insulæ duæ, Creta & Eubœa, in qua est Eurypus: sed & Peloponesus, & Græcia: namque Cyprus sui juris est, ut supra memoravimus. Quinimo & in magnam Russiam a Patriarcha Constantinopolitano Metropolita mittitur. Sunt itaque Provinciæ & Metropoles Constantinopolitano subiectæ in Oriente, Occidente, & in aliis Regionibus hæ;*

I. Cæ-

chena ante Alexandrinam a Marco nomine Petri erectam, fuerit instituta: tamen illi postposita habeatur. Sic etiam quoniam inter omnes Orientales præfecturas, Syriæ Proconsulatus præstabat: cum ejus provinciæ metropolis esset Antiochia; inde etiam accidit, ut prima omnium Antiochena Ecclesia haberetur: & quantumvis Hierosolymorum Ecclesia prima omnium origine temporis, & nobilitate rerum in ea consummatarum merito dici posset, cæterisque ea de causa, quæ in Oriente essent, Ecclesiis jure præferenda videretur; illi tamen subjiceretur.

XI. Cæsarea Metropolis Palæstinæ.

Secundum eamdem quoque (ut apparet) rationem, non ipsa Hierosolymorum Ecclesia est instituta metropolis Palæstinæ, sed quod totius illius provinciæ metropolis Cæsarea maritima a Romanis esset effecta, illic etiam sedes metropolitana ejusdem provinciæ est decreta, servato tamen aliquo Hierosolymorum Ecclesiæ honore. Habes id perspicue declaratum ex his quæ S. Hieronymus (a) ex Apologia Joannis Episcopi Hierosolymitani missa ad Theophilum Alexandrinum, ad Pammachium scribit, dum sic ait ex verbis illius: *Responde mihi: Ad Alexandrinum Episcopum Palæstina quid pertinet? Nã fallor, hoc ibi decernitur* (in Concilio Nicæno scilicet) *ut Palæstinæ metropolis Cæsarea sit & totius Orientis Antiochia.* Hæc ille. Cæterum longe ante Nicænum Concilium Cæsaream Palæstinæ metropolim esse institutam, ipse canon (b) Concilii Nicæni non obscure significat, cum sic ait: *Quia consuetudo obtinuit, & antiqua traditio, ut Æliæ episcopus honoretur: habeat honoris consequentiam, salva metropolis propria dignitate.* Hæc erat Cæsarea, quæ, auctore Josepho (c), maxima omnium Judææ provinciæ civitatum erat. Sic igitur (ut dictum est) Antiochenæ Ecclesiæ, quæ potissima tunc temporis haberetur, Petrus, quod inter Apostolos primatum ageret, curam suscepit: cujus quidem institutionis memoriam antiquitus Ecclesia Catholica anniversaria celebritate peragere consuevit vigesimasecunda Februarii (d).

(a) Hier. epist. 61.

(b) Conc. Nicæn. can. 7.

(c) Joseph. de bello Jud. lib. 3. c. 14.

(d) Martyrol. Rom. & alia ea die.

I Cæsarea Cappadociæ habens Episcopatus		VIII.
II Ephesus Asiæ habens Episc.		XXXIV.
III Heraclea Thraciæ habens Episc.		XXV.
IV Ancyra Galatiæ habens Episc.		VIII.
V Cyzius Hellesponti habens Episc.		XII.
VI Sardes Asiæ habens Episc.		XXV.
VII Nicomedia Bithyniæ habens Ep.		XII.
VIII Nicæa ejusdem Bithyniæ habens Episcopatus		VI.
IX Chalcedon ejusdem Provinciæ sine subditis.		
X Side Pamphiliæ habens Episc.		XVI.
XI Sebastia secundæ Armeniæ habens Episcopatus		VII.
XII. Amasia Helenoponti habens Ep.		VII.
Cujus Episcopatus erat & ipsa Iberia.		
XIII Melitene Armeniæ habens Ep.		IX.
Ex quibus est & Episcopatus Cucusus, quo in exilium missus est Aurea Lingua Joannes.		
XIV Tyana secundæ Cappadociæ habens Episcopatus		III.
XV Gangra Paphlagoniæ habens Ep.		III.
XVI Thessalonica Thessaliæ habens Ep.		VIII.
XVII Claudionopolis Honoriadis habens Episcopatus		V.
XVIII. Neocæsarea Ponti Polemoniaci habens Episcopatus		VII.
XIX Pisinus secundæ Galatiæ habens Episcopatus		VII.
XX Myra Lyciæ habens Episc.		XXXIII.
XXI Stauropolis Cariæ habens Ep.		XXVI.
XXII Laodicea Phrygiæ Pacatianæ habens Episcopatus		XXI.
XXIII Synada Phrygiæ Salutaris habens Episcopatus		XX.
XXIV Iconium Lycaoniæ habens Ep.		XV.
XXV Antiochia Pisidiæ habens Ep.		XXI.
XXVI Perge sive Syleum Pamphyliæ habens Episcopatus		XVII.
XXVII Corinthus Peloponesi habens Ep.		VII.
XXVIII Athenæ Græciæ habens Ep.		XI.
XXIX Mocesus Cappadociæ habens Ep.		IV.
XXX Creta habens Episc.		X.
XXXI Rhegium Calabriæ habens Ep.		XIII.
XXXII Patræ Peloponesi habens Ep.		V.
XXXIII Trapezus Lazicæ habens Ep.		XV.
XXXIV Larissa Græciæ habens Ep.		XVII.
XXXV. Naupactus Nicopoleos habens Episcopatus		IX.
XXXVI Philippopolis Thraciæ habens Episcopatus		X.
XXXVII Trajanopolis Rhodopes habens Episcopatus		VII.
XXXVIII Rhodos Cycladum ins. habens Episcopatus		XII.
XXXIX Philippi Macedoniæ habens Episcopatus		VII.
XL Hadrianopolis Hemimonti habens Episcopatus		XI.
XLI Hierapolis Phrygiæ Pacatianæ habens Episcopatus		IX.
XLII Rhodostolum seu Distra Hemimonti habens Episcopatus.		V.
XLIII Dyrrachium habens Ep.		IV.
XLIV Smyrna Asiæ habens Ep.		V.
XLV Syracusa Siciliæ habens Ep.		XXI.
XLVI Catania, quæ cum Syracusani esset Episcopatus, propter S. Leonem in Archiepiscopatus dignitatem provecta est.		
XLVII Ammorum Phrygiæ habens Ep.		V.
XLVIII Camuchus Armeniæ habens Episcopatus		VIII.
XLIX Cotyaium Phrygiæ habens Ep.		XIII.
L Sancta Severinæ Calabriæ habens Ep.		V.
LI Mitylene Lesbi insulæ habens Ep.		VI.
LII Nova Patra Græciæ habens Ep.		IV.
LIII Thebæ Græciæ habens Ep.		III.
LIV Serræ Thessaliæ habens Ep.		LVII.
LV Æonis.		
LVI Corcyra.		
LVII Mesembria.		
LVIII Amastris Ponti.		
LIX Chonæ Phrygiæ.		
LX Pompeiopolis.		
LXI Atalia a Syleo avulsa.		
LXII Paranexia a Rhodo avulsa.		
LXIII Lacedemonia a Patris Peloponesi avulsa.		
LXIV Madyta ab Heraclea avulsa.		
LXV Abydus a Gizyco avulsa, &c.		

Hæc omnia ex Nilo Doxopatrio lib. 5. de Thronis Patriarchalibus, ubi ultra prædictas Metropoles sub Cpolitano, XXXV. alias numerat. Et hæc de statu Ecclesiæ Orientalis seculo XI.

XII. Deinde quod pertinet ad eamdem Ecclesiam Antiochenam: dissimulare non possumus, quod ex recentioribus quidam, (a) nullam prorsus habens rationem antiquorum Patrum & Ecclesiasticæ antiquæ traditionis, quæ sunt omnium stabilita consensu, invertens, & inaudita hactenus ac nova statuens, affirmare conatus est, Antiochenam Ecclesiam post Romanam fuisse a Petro institutam; ea tantum ratione persuasus, quod tam ex Actis Apostolicis, quam ex epistola Pauli ad Galatas (b) constare ait, Petrum numquam ex Judæa accessisse. Sed ubi hæc Lucas, & quo in loco Paulus affirmat? nullibi prorsus: nisi forte dicere velit; quoniam neuter horum de accessu Petri Antiochiam meminisset, idcirco e Judæa non recessisse probari. Levis admodum, atque nullius plane ponderis argumentatio, sed peculiaris nostrorum temporum Novatoribus, qui in promptu habent ut negent quidquid in Scripturis non reperitur expressum. Sed quis est qui dubitet de rebus gestis Apostolorum permulta a Luca esse prætermissa? quod cum ex multis aliis, tum etiam ex Pauli epistolis (ut suis locis videbimus) sæpe demonstrabitur. Certe quidem si quis historiæ Actorum a Luca scriptorum assuevit, atque ea omnia recta temporis ratione digessit: invenisse certum est, ipsum in scribendis Actis Apostolorum illud iniisse consilium, ut res, quibus præsens non adfuit, vel omnino silentio obvolutas relinqueret, vel plurimum annorum spatia unius fere periodi sententia perstringeret; quibus vero interfuit, cunctas singillatim atque exacte conscriberet.

(a) Onphr. in addit. in Platin.
(b) Galat. 1.

XIII. At quanam ratione idem auctor ipsum Eusebium suæ cogit adstipulari sententiæ, qui tam expresse Antiochenam sedem hoc anno fundatam esse ab eodem Apostolo Petro testatur? Nec certe curandum, si ea Eusebii assertio in aliquibus exemplaribus, haud tamen in antiquis (ut experti sumus) desideretur: nam eadem ejusdem Eusebii testificatione firmissime testata habentur. Cum enim constans sit, tam traditione quam scriptis, Petrum Antiochenam Ecclesiam annis septem administrasse; pateatque (ut vidimus ejusdem assertione) ipsum anno secundo Claudii, cum primum Ecclesiam Antiochenam fundasset, Romam esse profectum: ex necessaria propemodum assumptione dicendum est, hoc ultimo anno Tiberii (ut ejusdem Chronicon habet) ab eo fuisse sedem Antiochenam erectam: ac rursus (ut pluribus suo loco dicetur) eumdem ipsum anno secundo Claudii, non prius, ex Oriente Romam esse profectum. Ex his igitur in primis confutatur quod dicitur, Petro ante suum carcerem minus licuisse erigere Ecclesiam Antiochenam, quod Lucas Petri acta prosecutus, de ea re nihil omnino dixerit.

XIV. At certe quidem vidimus, hoc potissimum anno, Petrum bene usum Ecclesiæ pace, peragrasse omnes Ecclesias in Syria erectas. Quid enim aliud sibi volunt illa Lucæ (c) verba: *Factum est autem, ut Petrus dum pertransiret universos, deveniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ, &c.* An putandum, qui universas tunc invisit Ecclesias, Antiochenam præteriisse, quæ maxima omnium haberetur? Illuc enim (ut idem tradit Lucas d) complures ex persecutione facta sub Stephano commigrarant; & licet idem dicat eos nemini locutos esse verbum, nisi Judæis; non putet quis fuisse exiguum, ac plane contemnendum numerum Judæorum Antiochiæ agentium: nam illorum qui a Seleuco civitate donati fuerant, ingentem plane fuisse numerum, eosdemque nobilissimos fuisse, utpote ex æquo cum Gentilibus ejusdem civitatis municipes, & qui eadem jura possiderent, Josephus (e) agens contra Apionem testatur: quod quidem jus, nec dirutis Hierosolymis, & Judæorum rebus funditus pene collapsis, a Vespasiano fuisse sublatum, contra nitentibus licet cæteris Gentilibus civibus Antiochenis, idem auctor affirmat (f): æneis enim tabulis hæc scripta erant privilegia Judæorum, quas Titus (g) indelebiles servari voluit. Erat autem adeo ingens Judæorum Antiochiæ degentium numerus, ut tempore belli a Tito illati, cum Syri & Palæstini Gentiles, qui apud se essent Judæos occiderent, vel saltem vinculis manciparent: Antiocheni quantumlibet in eos animo essent infenso, tamen propter eorum multitudinem ab illorum invasione abstinuisse, crediti sint (h). Hæc ergo diximus, ad insinuandum quod licet apertum non esset ostium fidei Gentibus, tamen ex Judæis Antiochenis nobilis potuit colligi Ecclesia Antiochiæ, cui peculiariter præesset Petrus Apostolus. Cum vero post reseratam Gentilibus fidei januam, major ex illis fieret in dies ad Christianam fidem accessio; tunc evenit quod idem Lucas tradit (i) ut illuc Barnabas Hierosolymis mitteretur. Nihil ergo repugnat, quin antea a Petro, ex his qui erant in circumcisione credentes, erecta fuerit sedes Antiochena.

(c) Act. 9.
(d) Act. 11.
De Judæis Antiochiæ habitantibus.
(e) Joseph. contra Apion. lib. 2.
(f) Joseph. ant. lib. 12. c. 3.
(g) Joseph. de bello Jud. l. 7. cap. 24.
(h) Joseph. de bello Jud. l. 2. c. 20.
(i) Act. 11.

XV. Eadem quoque facilitate illa ratio confutatur, qua dicitur Petrus a Paulo visitatus post triennium Hierosolymis, & non Antiochiæ; ubi nonnisi post annos quatuordecim ab eo tempore quo Hierosolymis illum primo convenit, postea nactus est; quando ea inter ipsos amica altercatio facta est, ut idem Paulus scribit ad Galatas (k). At quanti nam ponderis hæc objectio? An quia Paulus Hierosolymis Petrum hoc anno reperit, mansitque (ut ait) apud eum diebus quindecim, impedimento necessario esse potuit, ne ipse perrexerit Antiochiam, eamque stabilierit Ecclesiam:

Dilutio obiectorum.
(k) Gal. 1. 2.

ſiam: cum præſertim (ut vidimus ex actis Lucæ *a*) hoc ipſo anno idem Petrus Hieroſolymis egreſſus, univerſos inviſit qui erant in Syria, Chriſtianos? Huic quidem ſimile illud eſt: Paulus poſt annos quatuordecim Petrum nactus eſt Antiochiæ: ergo quod tunc temporis Petrus illic erat agens, numquam ante alias illam adiit civitatem; neque hoc, quo poſuimus, ſed illo potius tempore Antiochenam ille erexit Eccleſiam. Sed quid hæc his noſtris obſtant, quo minus hoc anno Petrus ſedere cœperit Antiochiæ, tenueritque eam ſedem uſque ad annum ſecundum Claudii? Quæ ratio cogit, ut cum Paulus poſt annos quatuordecim Petrum convenerit Antiochiæ, non ante tempus illud Petrus ſederit Antiochiæ, ſed tunc primum ibi ageret ejus civitatis Epiſcopum? Sed relegamus ſeriem rerum geſtarum. Cum enim (ut dictum eſt) Petrus eidem ſedi præfuiſſet Epiſcopus annis ſeptem, anno ſecundo Claudii Romam venit, ubi manſit ad illud uſque tempus, quo Claudii edicto Judæi Roma ſunt pulſi: tunc enim Petrus reverſus in Orientem, non Hieroſolymam tantum, ſed etiam profectus eſt Antiochiam, tuncque illic eum Paulus convenit; ſicque cum hæc omnia magna inter ſe conſenſione cohæreant, nulla eſt quæ ex his jure oriri poſſit obiectio.

(a) Act. 9.

XVI. Quomodo Petrus erexit Sedem Antiochenam.

Sed & illud exactius perquiramus, quod maxime omnium ad hujus hiſtoriæ veritatem intelligendam conferre poſſe videtur: Quidnam proprie ſit, quod dicitur Petrus fundaſſe Eccleſiam Antiochenam, in eaque annis ſeptem ſediſſe. Errant, mea ſententia, qui exiſtimarunt ad hoc opus fuiſſe ut Petrus petierit Antiochiam, & ibi jugiter permanſerit annis ſeptem. Nam ſi præſentia Petri quamlibet Eccleſiam primariam effeciſſet; tot eſſent numerandæ ſedes Patriarchales, quot a Petro fuerunt Eccleſiæ inſtitutæ: fuiſſe namque earum immenſum plane numerum, nemo puto inficias ierit. Cum vero ex adverſo ſedes Alexandrina, in qua aliquando fuiſſe Petrum, certa aliqua aſsertione nequaquam monſtrari poteſt, poſt Romanam ſedem omnium maxima ab eo fuerit inſtituta: plane perſpicue intelligi poſſe videtur, non præſentiam Petri, ſed ejus potiſſimum requiſitam eſſe auctoritatem ad conſtituendam ſedem aliquam Patriarchalem. Modo igitur, ut dicamus a Petro fundatam ſeu erectam ſedem Antiochenam; non eſt intelligendum, quod ibi Petrus primo prædicaverit Evangelium: id enim factum eſſe ab illis qui poſt necem Stephani pulſi Hieroſolymis ſunt, diſcipulis, Lucæ teſtimonio (quod diximus) exploratum ſatis atque perſpectum habetur: Sed accipiendum eſt, ſic a Petro fundatam dici Eccleſiam Antiochenam; quod ſcilicet illi a Petro præcipua dignitas ſit collata, ut Orientalium ſedium maxima diceretur, & eſſet; nam ſi ante Petrum alii prædicavere diſcipuli Evangelium Antiochiæ, a quibus jactum videretur Eccleſiæ fundamentum; quamvis Petrus & Paulus poſtea iiſdem Evengelium prædicaſſent, certe hac ex parte fundatores dici non poterant, ſecundum quod idem Paulus ad Romanos ſcribens ait (*b*): *Sic prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus eſt Chriſtus, ne ſuper alienum fundamentum ædificarem*. Quod ſi quoquo modo, quia Petrus poſt alios Antiochiæ Evangelium prædicavit, fundaſſe eam Eccleſiam dicendus eſſet; nihil certe hac de cauſa tribuendum amplius Petro quam Paulo, cum & ipſe ibidem eadem in re egregiam operam navaverit. Etenim quod ad hoc ſpectat, non plus Petro, Ignatius ſcribens ad Magneſianos, quam Paulo tribuit, affirmans ab utroque eſſe fundatam Eccleſiam Antiochenam. Quamobrem ut a Petro peculiariter dici poſſit (quod tradunt omnes) fundatam eſſe Eccleſiam Antiochenam: dicendum eſt, Petrum primo erexiſſe, ſeu inſtituiſſe ſedem Patriarchalem Antiochenam: Ad quod agendum (ſi velimus & hoc dicere) nulla profecto incubuit neceſſitas ut Petrus abierit Antiochiam; cum ubicumque ageret, id ſua, qua pollebat, Auctoritate præſtare potuiſſet.

(b) Rom. 15.

XVII.

Sic igitur erecta atque fundata a Petro Eccleſia Antiochena, omnium quæ hactenus erectæ fuiſſent Eccleſiæ præcipua atque potiſſima, nullius certe niſi Apoſtolorum omnium Principis potuit ſedes eſſe. Hierarchicus enim ordo, quem Chriſtus in ſua Eccleſia ſervari voluit (de quo præter illa quæ diximus, plura dicturi ſumus) haud pati poſſe videtur, ut in prima ſede alius quiſpiam quam primus Apoſtolus ſederet Epiſcopus. ſed quod ſedere dicimus, neminem adeo rudem putamus, ut cum dictum ſit Petrum ſediſſe Antiochiæ annis ſeptem (tot enim numerantur ab ejus inſtitutione uſque ad Romanam ſedem firmiter ſtabilitam) numquam velit per illud ſpatium temporis ipſum Antiochia receſſiſſe: ſicut cum fertur eumdem ſediſſe Romæ annis vigintiquinque, numquam eo tempore profectum alio eſſe contendat. Nam cui non tantum unius civitatis, ſed totius Chriſtiani orbis onus incumbebat, ac ſolicitudo eum ſimul urgebat; quique omnibus proſpicere, omnes (ſi poſſet) inviſere, inſtituere, monere, hortari ac denique univerſum gregem ſibi creditum paſcere tenebatur; quonam pacto, illis præſertim temporibus, cum fides Chriſtiana a Gentibus atque Judæis ubique vexaretur, unius civitatis, licet ampliſſimæ, valuit anguſtiis contineri; & non potius (quod ab eo factum hoc anno ex Luca vidimus) circumiens regiones, univerſas adiret Eccle-

Quomodo annis ſeptem præfuit Petrus Antiochiæ.

clesias? Sic igitur accipiendum est Petrum annis septem præfuisse Episcopum sedi Antiochenæ; quod donec alia ab eo sedes, nempe Romana quam maximam omnium esse voluit, esset erecta, ipse Petrus sit dictus Episcopus Antiochenus, inde vero Episcopus Urbis fuerit appellatus.

XVIII. His igitur de sede Antiochena elucidatis: omnia quæ frustra objici possunt de Petro, quod non fuerit his temporibus Antiochiæ (licet & id falsum esse diximus) vel quod non integris annis septem ibidem sederit, irrita prorsus cassaque redduntur. Quod vero ab Eusebio (a) post expletam functionem ipsius septem annorum sedis Antiochenæ dicatur Evodius primus Episcopus Antiochenus; hoc ille monstrat, quod post Petrum Apostolum primus hic sederit: ex his enim quæ ab eodem auctore antea dicta sunt, hæc de Evodio in necessariam ducuntur consequentiam: quæ etsi essent obscura satis ab Ignatio (b) declarantur, qui ejusdem sedis fuit Episcopus; cum ad eamdem Ecclesiam Antiochenam sic scribit: *Mementote Evodii beatissimi Patris vestri, qui primus post Apostolos gubernacula vestræ Ecclesiæ sortitus est.* Non ergo primus Evodius est institutus Episcopus Antiochenus; sed post Apostolos, nempe Petrum (pluralem numerum pro singulari, ut assolet, ponens) eum ordinatum dicit Episcopum. Sic primus igitur Evodius est dictus Episcopus Antiochenus, quod a Petro primus eam rexit Ecclesiam licet ordine, esset dicendus secundus: sed alia etiam ratione primus: quod qui post Petrum est creatus ejus civitatis Episcopus, non proprie nec in omnibus posset dici Petri succesfor: translata enim semel Romam Petri sede, ille re vera tantum dicendus erat Petri succesfor, qui post ejus obitum suffectus est in locum ipsius Romanus Episcopus. Qui vero post eum Ecclesiæ Antiochenæ est præfectus Antistes, nequaquam summæ omnium sedis est jus consecutus: hoc enim personæ conjunctum, ipse Romanæ, quam erexit, Ecclesiæ contulerat: sicque hac ex parte Evodius novus & primus sedis Antiochenæ Episcopus habebatur.

(a) Eusebius in Chron.

Quomodo Evodius primus Episcopus Antiochenus.

(b) Ignatius epist. 12.

XIX. Sed & ex his ipsis adversus contraria asserentem instamus. Si (quod nec quisquam hactenus negare visus est) Evodius anno tertio Claudii (ut ponitur ab Eusebio) est creatus Episcopus primus Antiochenus; quanam ratione quove jure dici potest, Petrum post erectam Romanam Ecclesiam, iterum Claudii edicti occasione in Orientem reversum, instituisse seu fundasse eam Ecclesiam, quæ multo ante jam habebat Episcopum ordinatum? Vel quo modo illic sedit, ubi jam ex sententia ipsius & omnium, sedebat Evodius? An fortasse dicendum, quod Petrus Evodium, ut ipse sederet, in ordinem redegit, vel una cum eo sedit, vel eo defuncto (quod non probatur) successit in locum Evodii? Has omnes nonnisi inanes esse nugas, quis non intelligit? At fortasse dicet, sic Petrum fundasse Ecclesiam Antiochenam dici debere, quod eam tunc sedem Patriarchalem instituerit, non tamen quod ipse in ea sederit. Sed hac stante sententia, negandum esset, quod in hanc diem Græci omnes, & inter eos Joannes Chrysostomus (c) ejus Ecclesiæ olim presbyter, ac Latini pariter una eademque confessione suis ipsorum scriptis professi sunt, Petrum Apostolorum Principem Antiochiæ sedisse Episcopum: quinimmo multo eum tempore illic sedisse, idem Chrysostomus his verbis significat: *Petrus, cui claves regni cælorum dedit, cujus arbitrio & potestati cuncta permisit; hunc hic longo tempore jussit commorari: quamobrem universo Orbi ex altera parte civitas nostra respondet.* Hæc ipse. Alii usque ad annum septimum sedisse dixerunt: quod tam Eusebius (ut dictum est) quam Latini omnes, qui numerant annos sedis Antiochenæ, testantur; licet ex Græcis unus tantum Nicephorus (d) ponat annos duos.

Dilutio obiectorum.

(c) Chrys. homil. de translat. sancti Ignatii.

(d) Niceph. in Chron.

Sed quoniam neminem negaturum existimo Petrum non tantum instituisse sedem Antiochenam, sed & in ea etiam sedisse Episcopum: quo modo rogo, eodem tempore Romæ & Antiochiæ sedit, qui Romanam sedem semel instituens, illic sedisse ab omnibus traditur annis vigintiquinque? Tot igitur annos a Romana Petri sede quis minuat necesse est, quot Antiochenæ Petri sedi dederit; ac etiam totidem sedem Romanam vacasse annos, æque affirmare opus sit. Insuper dicere Petrum una cum Evodio sedisse, qui numquam usque ad obitum cessasse inveniri poterit, habendum esset pro monstro: sicut si quis etiam dixerit, sic sedisse annis septem Antiochiæ, ut etiam eo tempore, licet absens, Romæ per corepiscopos sedere non desierit. Primo enim casu, idem esset unam Ecclesiam duos habere præsidentes Episcopos, quod in uno corpore duo esse capita: secundo autem, unum caput duobus corporibus esse insitum: sic enim accipiendum esset, uno eodemque tempore Romæ sedisse, & Antiochiæ, nimirum in utraque Ecclesia unum caput visibile ostentare, & contra hierarchicum Ecclesiæ ordinem, monarchiam uno tantum loco consistentem, duorum locorum diversitate disjungere; nec unam esse sedem quæ summa omnium prædicetur, sed duas æque sublimes: eo enim nomine illum oportuit præfuisse Ecclesiæ Antiochenæ; cum alioqui negari non possit, XX.

possit, Petrum sua auctoritate, qua universi gregis pastorem agit, omnibus Christiani orbis Ecclesiis praesidere. Qua ratione si diceremus eodem quoque modo Petrum praefuisse Ecclesiae Antiochenae: cum sic aeque cujusque civitatis Ecclesiae Petrus quoque esset dicendus Episcopus; nequicquam prae caeteris vendicare sibi posset Ecclesia Antiochena. Vide, obsecro, per quos anfractus, ac loca devia, planeque invia, ducenda sit hujusmodi de sede Antiochenae Ecclesiae disputatio: quo omnem aditum mendacio undique occlusum esse monstremus.

XXI. Septem anni sedis Antiochenae.

Nec illud confutare praetermittimus (licet ut res nullius plane momenti dissimulari absque aliquo veritatis praejudicio posset) quod dicitur, impossibile fuisse Petrum, antequam Romam migrasset, sedisse septem annis Antiochiae; eo quod a tempore quo Petrus Antiochenam sedem instituisse traditur, usque ad tempus anni secundi Claudii, quo elapsus e carcere Romam venit, non amplius (ut qui adversatur affirmat) quam anni quinque intercedant. Sed ut patenter monstremus haec affirmantem, in annorum supputatione manifestissime decipi; redigamus annorum numeri rationem ad calculum. Eusebius (ut dictum est) ponit Ecclesiam Antiochenam fundatam a Petro anno ultimo Tiberii Imperatoris, Olympiade ducentesima tertia, anno quarto: rursus vero Olympiade ducentesima quinta, anno secundo, quo ab eo adscribitur Claudii Imp. secundus annus, ab eodem ponitur Petri Romam profectio. Numerando igitur ab anno quarto dictae ducentesimae tertiae Olympiadis usque ad annum secundum ducentesimae quintae, septem colligi annos, quis non videt? unum videlicet ducentesimae tertiae, quatuor ducentesimae quartae, ac duos ducentesimae quintae Olympiadis. Sicque septem saltem inchoati numerantur anni a tempore institutae sedis Antiochenae, usque ad Petri Romam versus profectionem: immo plenos esse numerandos septem annos sedis Antiochenae, inferius suo loco, cum de Evodio successore erit sermo, apertius demonstrabimus.

XXII. De sententia Apollonii.

Nec est denique quod quis objiciat post haec omnia confutata, de Apollonii (a) antiqui Theologi sententia, ex traditione majorum (ut ait) accepta; qua dicitur, Salvatorem mandatum suis dedisse Apostolis, ne ad duodecim annos Hierosolymis decederent: quasi non licuerit Petro proficisci Antiochiam. Sed profecto majoris esse fidei Acta Apostolorum a Luca conscripta, quavis auctoritate majorum, nemo negarit. Certe quidem ante illud tempus Petrum & Joannem Hierosolymis recessisse, ac Samariam petiisse; quin & ipsum Petrum (ut vidimus) Syriam Palaestinam, visitando Ecclesias, peragrasse; immo (ut suo loco monstrabimus) eumdem ante dictum tempus e carcere ab Angelo liberatum, non tantum Hierosolymis, sed e Judaea etiam excessisse, ex iisdem Actis certum exploratumque habetur; adeo ut omnis prorsus de duodecim annorum mora sententia Apollonii confutetur. Si enim id Dominus jussisset, haud putandum contra Domini praeceptum Apostolos Hierosolymis profectos esse. Sed quantumlibet ab Apollonio dicta, vera esse dixerimus; eadem secundum illam Domini sententiam essent accipienda, qua dixerat, ac iisdem Apostolis praeceperat, ne in vias Gentium abirent, nec in civitates Samaritanorum intrarent: & tamen (quod dictum est) constat, Petrum cum Joanne Hierosolymis recessisse, ac Samariam adiisse, rursumque Gentibus ad Ecclesiam aditum reserasse, & Gentium regiones peragrasse: ut appareat, eo tendisse Christi jussionem atque mandatum, ut Apostoli ante omnia Judaeis, quorum erant promissiones, intenderent, quo etiam sensu accipienda sunt quae de se ipso Dominus dixerat (b): *Non sum missus nisi ad oves quae perierunt domus Israel*. At de his hactenus.

XXIII. De erectione sedis Antiochenae fides certa.

His igitur levibus de Antiochena sede objectionibus confutatis, brevi compendio quae fusius dicta sunt colligentes, dicimus, Ecclesiam Antiochenam hoc potissimum anno a Petro Apostolorum Principe institutam, eumdemque septem eidem praefuisse annis, quousque scilicet Romanam Ecclesiam erigens, una cum persona, omne summi Pontificii jus in eam transtulit: idque ratum ac firmum haberi etiam majorum traditione, sacrorum antiquorum Ritualium attestatione librorum, confirmatione vetustissimi commentarii de Romanis Pontificibus, qui fertur nomine Damasi: his insuper adstipulari Romanos Pontifices (quamvis gratior ea illis sententia videri potuisset, qua asseritur, Romanam Ecclesiam fuisse a Petro primitus institutam) post Anacletum (c), Antherum (d), atque Marcellum (e), quorum scriptorum fides adducitur in controversiam, etiam caeteros, quorum scriptorum fides nulla in re vacillat, nempe Leonem (f) Magnum, Gelasium (g), Pelagium (h), Gregorium (i), atque alios Romanae sedis Episcopos: junge his Hieronymum (k) id ipsum iterum profitentem, Isidorum, Bedam (l), Adonem (m): & alios his recentiores fere innumeros. Sed (quod omnibus praestat) haec ipsa Romanorum Conciliorum decretis sunt firmata ac prorsus stabilita; ut jam ab iis dissentire, maxime temerarium debeat judicari. Est quippe canon Concilii Romani sub Damaso, quod continet Collectio Cresconiana (est in nostro codice numero 236.) qui habet haec verba: *Tertia vero sedes apud Antiochiam beatissimi Apo-*

(a) Apud Euseb. li. 5. c. 17.

(b) Matth. 15.

(c) Anaclet. epist. 3.

(d) Anther. ad Episc. Batic.

(e) Marcell. ad. Episc. Antioch.

(f) Leo ser. 1. in Natal. Apost.

(g) Gelas. in Conc. Rom. c. 1.

(h) Pelag. 2. epist. ad Benignum.

(i) Gregor. li. 6. indict. 15. epist. 37.

(k) Hier. de Script. Eccl. in Petro & in epist. ad Gal. c. 2.

(l) Beda de sex aetat.

(m) Ado in Chron.

Apostoli Petri habetur honorabilis: eo quod illam primitus quam Romam venisset, habitavit: & illic primum nomen Christianorum novellæ gentis exortum est. Hæc ibi. Eadem repetita habentur in Concilio septuaginta Episcoporum Romæ sub Gelasio Papa habito.

XXIV. Epilogus de sede Antiochena dictorum. Sic igitur traditione, Conciliorum auctoritate, sanctorum Patrum assertione, rata firmaque sunto quæ de Ecclesia Antiochena sunt dicta: a quibus dissentientes, in aperta mendacia ac plane portenta incidere sit necesse: quale in primis est, id velle negare, quod est in confesso apud omnes, tenuisse Petrum Romanam sedem usque ad obitum annis vigintiquinque; tot enim annos ex his minuas necesse est, quot tribueris sedi Antiochenæ, si hanc post Romanam ab eo constitutam, & in ea annis septem sedisse fatearis. Rursum (quod absurdum est dicere) fateri compelleris, Romanam sedem Antiochiam fuisse translatam. Et si velis dicere, Petrum sic erexisse sedem Antiochenam, non tamen ut desierit esse Romanus Episcopus: tunc dicere opus esset, non unam in una Ecclesia universali (ut par erat) summam sedem instituisse Pontificiam, sed plane duas, Romanam, & Antiochenam; sicque (quod turpe monstrum referat) unum summum caput duobus fuisse junctum corporibus, immo & alteri eorum duo simul capita fuisse conjuncta (quod diximus) Petrum videlicet, & Evodium, qui Antiochiæ tunc sedebat. Quod si dicas, nequaquam Antiochiæ sedisse Petrum; sed tantum hoc illi præstitisse, ut quæ primitus fuisset ab aliis instituta, eadem a Petro aucta fuerit privilegio, ut Patriarchalis Ecclesia diceretur. At quanam causa, rogo, in Ecclesia Catholica celebrari consuevit antiquitus anniversaria solêmnitate cathedra Antiochena, si in ea Petrus non sedit? Si dicas id agi, quod a Petro fuerit instituta in ea Ecclesia sedes Patriarchalis: cur, inquam, si hanc causam prætexis, non magis Alexandrinæ sedis annua celebritas agitur, quæ majori quam Antiochena ab eodem Petro aucta est dignitatis amplitudine? Vides igitur mendacium latebras quaquaversum quæritans, & effugium undique captans, manifestæ tamen lucis veritate redargui.

XXV. Facessat itaque de sede Antiochena recenter asserta sententia: sed quod antiqua traditio docuit, quodque Patres testati sunt, ac semper tenuit & hactenus tenet & observat Ecclesia, maneat firmum, ac suo robore inconcussum, nec ullo novitatis labefactetur accessu: ipsam scilicet Antiochenam sedem primitus a Petro esse erectam atque institutam, in eaque sedisse septem annis: exinde vero Romam eamdem transtulisse, ac firmiter stabilisse, sedisseque in ea usque ad susceptum in cruce pro Christi fide martyrium: non tamen quod semper Romæ permanserit; quippe qui universi gregis cura adstrictus, ut omnibus prospiceret, officio & consilio non deerat: sicut (quod etiam antea diximus) eumdem annis septem præfuisse Ecclesiæ Antiochenæ, non sic accipiendum de locali situ, ut numquam loco motus, semper eo tempore sederit, sed potius auctoritate præfuerit: nec sic quidem, ut ejus civitatis & provinciæ ambitu illius potestas fuerit circumscripta; sed sic sedisse dicatur, ut Apostolica præfectura & potestate in omnes Ecclesias sibi a Christo collata, universum gregem pastorali regimine gubernaret. Sic videas Petrum his temporibus numquam fere eodem loco consistere; sed ut opus esse videret, peragrare provincias, invisere Ecclesias, ac denique omnes quæ sunt universalis præfecturæ functiones, pastorali solicitudine exequi ac consummare; unde Lucas (a): *Factum est*, inquit, *ut Petrus dum pertransiret universos, deveniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ.* (a) Act. 9. Intentus enim ipse Lucas (ut dictum est) præclariora quæ a Petro sunt facta miracula recensere, unico tantum verbo involvit potius quam explicavit innumeras fere res gestas Petri, & inter alia, quam proxime diximus institutionem Ecclesiæ Antiochenæ.

XXVI. Petri munus omnes Ecclesias visitare. Quidnam, quæso, sibi volunt verba illa: *Dum pertransiret universos.* Nisi (ut diximus) quod eam Petrus nactus occasionem pacis Ecclesiæ, quæ ubique gentium collectæ erant, Ecclesias visitavit? Non enim de aliis Apostolis id scribit Lucas, sed de Petro, cujus tantum muneris fuit universo gregi prospicere: ut ex his etiam, sicut & multis aliis superius adnotatis, luce clarius Petri in Ecclesia primatum inspicias. Unde Chrysostomus (b) in hæc Lucæ verba: *Factum est, cum Petrus pertransiret universos. Quemadmodum*, inquit, *dux in circuitu obambulans, considerabat quæ pars sit coadunata, quæ ornata, quæ suo adventu egeat. Vide ubique illum circumcursare, & primum inveniri. Quando eligendus Apostolus, hic primus: quando loquendum Judæis, non esse Apostolos ebrios: quando curandus claudus: quando concionandum, hic præ aliis est: quando agendum contra principes: quando contra Ananiam: quando ab umbra sanationes fiebant, hic erat. Et ubi erat periculum, hic; & ubi moderatio: ubi autem tranquillitate res plenæ, communiter omnes: sic non exigit honorem majorem. Iterum quando fieri miracula opus erat, ipse prosilit; & hic iterum ipse per se laborat, ac iter facit.* Hæc Chrysostomus. Cum igitur visitaret Ecclesias Petrus, quis dubitat Antiochiam perrexisse, & cuncta quæ opus erant, composuisse? Quam diu autem illic Petrus

(b) Chrys. sost. hom. 21. in Act. Apost.

trus

CHRISTI 39. | CAII IMP. I.

trus manserit, quantumve insumpserit temporis in invisendis cæteris, quæ in Palæstina & Syria erant, Ecclesiis: quantum ex his quæ Lucas in Actis scribit, colligere licuit; dicendum videtur, non minori quam biennii temporis spatio ea omnia consummasse; quæ igitur post hæc persequitur Lucas, inferius suo loco dicemus.

JESU CHRISTI ANNUS 40. | CAII IMP. ANNUS 2.

I. SEquenti anno Domini quadragesimo, M. Aquilio Juliano & P. Nonio (a) Asprenate Coss. Agrippa qui anno superiori a Caio Augusto tetrarchiæ Philippi Rex fuit ordinatus, Roma recedens, rediit in Judæam, ut Josephus (b) testatur, dum ait: *Altero deinde anno principatus Caji Cæsaris, Agrippa petiit veniam navigandi in suum regnum, ordinandi illud gratia, reversurumque se hoc peracto pollicitus.* Sed quid cum navi Alexandriam primum delatus esset, illi contigerit, Philonem (c) hæc narrantem audiamus: *Discedenti autem in suum regnum Caius suasit, ne a Brundusio solveret petiturus Syriam, quod navigatio ea longa esset atque difficilis: uteretur potius compendiaria per Alexandriam, expectatis Etesiis: ajebat enim Ægyptias onerarias celerrimas, & gubernatores harum egregios, qui more aurigarum certantium rectum cursum teneant. Paruit ille, ut domino consulenti utilia. Cumque descendisset Puteolos, & naves Alexandrinas in portu paratas ad solvendum invenisset; prospera navigatione usus, post paucos dies inexpectatus & improvisus appulit; jussis gubernatoribus, cum sub vesperam Pharus se proferret, vela contrahere, & ibi circa ipsum in salso manere usque ad crepusculum, ac noctu demum portum subire: ut excedens, omnibus jam dormientibus, nemini conspectus perveniret ad suum hospitem. Tanta ille venit cum modestia: volens, si fieri posset, omnibus insciis urbem excedere: non enim visendæ hujus causa venerat, quam ante adierat, Romam navigaturus ad Tiberium; sed quærebat compendiosum ad suos reditum.* Hæc ille; subdit deinde:

(a) *Dio hist. Rom. li.59.*

(b) *Joseph. antiq. li. 18.c.8. in fin.*

(c) *Philo in Flac.*

De Agrippæ reditu in Judæam.

II. *At Ægyptii rumpebantur invidia, quod ipsis est nativum vitium; & alienam felicitatem suum interpretabantur infortunium; tum etiam ob inveteratam cum Judæis simultatem, ægre ferebant extitisse Judæorum Regem quempiam, haud aliter, quam si ipsi avito regno exturbarentur singuli. Rursumque miserum Flaccum Ægypti Præfectum irritabant, incitando ad eamdem invidiam his vocibus: Tua pernicies erit hic advena: majore quam tu splendore & fastu septus est; omnes in se convertit spectantes satellitium argenteis clypeis & inauratis armis nitidum. Et quid opus erat venire ad alienam provinciam, cum posset in suam ditionem tuto deduci classibus? nam etiam si Caius permitteret, atque adeo cogeret, debuerat deprecari hanc profectionem, ne sua felicitate officeret Præsidi, suo splendore obscurando ejus gloriam. His ille auditis, magis etiam turgebat, quam antea: palam quidem socium & amicum simulans, quod timeret Imperatorem, a quo missus erat: privatim tamen odium & æmulationem aperiens, & ex obliquo eum contumeliis appetens, quando id non audebat in faciem. Nam urbanam multitudinem otiosam segnemque, nec alia re occupatam quam garrulitate, conviciis passus est Regi maledicere, sive ab ipso Præside fuerit exortum obloquendi principium, sive alios etiam huc im-*

II. Quid Alexandrini in Agrippam.

SÆC. I. Anno Urbis 791. Olymp. 204. an.2. An. C. 38.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5531.
☉ 19. E. ☽ 1. P.6. APRIL. Indict. 11.
JESU CHRISTI 38. *secundum Baronium* 40.

CALIGULÆ IMP. 2.

I. Consules.

[1] AD num.I. Coss. *M. Aquillius Julianus*, & *P. Nonius Asprenas*, ut ostendi in Prolegomenis ad Dissertationem Hypaticam numer.XV.

[1] COss. *M. Aquillius Julianus & P. Nonius Asprenas.* Vetus lapis inter Antii rudera effossus, nunc in ædibus Capitolinis, nusquam editus.

M. AQUIL
Y: NONIO ASPREN

Dio lib.LIX. pag.646. *Anno insequenti consules ex his, qui dudum designati fuerant facti sunt M. Aquilius Julianus, & P. Nonius Asprenas.* Frontinus lib.I. art. XIII. C. *Cæsar qui Tiberio successit, cum parum & publicis usibus & privatis voluptatibus septem ductus aquarum sufficere viderentur, altero imperii sui anno, M. Aquilio Juliano, P. Nonio Asprenate Cos. A. V. C. DCCLXXXVIIII. duos ductus inchoavit.* Item lib.II. *Aquilio Juliano & Nonio Asprenate* Cos. Fasti Idatii, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: *Juliano & Asprenate.* Vide Norisii Epistolam Consularem ad hunc annum.

impulerit, per eos qui non gravatim offerunt ad talia suum ministerium: qui occasionem nacti, totos dies traducebant in gymnasio sermonibus scurrilibus, jactantes in eum dicteria: nonnumquam etiam mimographorum & id genus poetarum ludicris carminibus abutebantur ad prodendam obscœnitatem ingenii, ad talia magis quam ad honestas artes prompti ac dociles; alioqui Præses indignatus objurgasset, mulctassetque arrogantem maledicentiam. Immo etiam si Rex non fuisset, familiaris tamen Cæsaris, non debuerat habere aliquod honoris privilegium? quæ certe argumenta sunt manifestissima, Flaccum ejus maledicentiæ fuisse conscium. Nam qui castigare, aut saltem cohibere valens, non cohibuit, satis apparet quod permiserit.

III. Delusus in Carraba Rex Judæorum.

Ubi vero vulgus incompositum occasionem peccandi accepit, non facile desistit, novis erratis priora cumulans. Erat quippe quidam insanus, nomine Carrabas, non ex illo conspicuo furiosorum genere, sed leviore correptus insania. Is interdiu noctuque nudus oberrabat per compita, nec æstum nec frigus devitans, puerorum & adolescentum ludibrium. Hunc miserum propulsum ad gymnasium, in superiori loco statuunt, ut spectari posset ab omnibus: moxque capiti diadema imposuerunt papyraceum, pro paludamento corpori stoream induunt, pro sceptro frustum arundinis humo sublatum quidam ei dedit in manum: sic ornatum regiis insigniis, & in Regem transformatum, more histrionico, adolescentes perticas in humeris gestantes stipabant pro satellitio: tum alii salutatum accedebant, alii sibi reddi jura petebant, alii consulebant eum de Republica; post hæc acclamatum est a circumstantibus, magna voce Marim appellantibus, quod nomen Syris significat Dominum: norant enim Agrippam Syrum genere, & regnare in bona portione Syriæ. His auditis, immo visis, Flaccus cum debuisset illum insanum conjicere in carcerem, ne illusoribus præberet materiam petulantiæ; atque etiam ipsos subornatores, quod Regem Cæsaris amicum, a Senatu Romano honoratum ornamentis prætoriis, ausi sint apertis obliquisque contumeliis lacessere: non solum eos non castigavit, sed ne cohibere quidem dignatus est; licentiam dans malitiosis, & quicquid videbat audiebatque dissimulans. Hactenus Philo de his quæ in Regem Judæorum Agrippam facta sunt Alexandriæ: quæ quidem si quis attentiori consideratione perpendat atque examinet, & altius causam repetendo disquirat, profecto nescio quid vehementi admiratione dignum inveniet. Ecce tibi novus post Christum, idemque primus atque novissimus Rex Judæorum, qui regnarit Hierosolymis (filius enim nequaquam Rex Hierusalem fuit) quam insigniter est illusus in Carraba; quorum Rex verus idemque Christus olim sub Pilato regio habitu illusorie personatus est, atque derisus ab illis, qui Barrabam sibi dari petentes, in Christum crucis supplicium conclamarunt. Magna sane rerum gestarum ac nominis convenientia: immo fortasse idem Carrabas quod Barrabas, sed pro B, K, errore librariorum est Græce scriptum. Sed præsentem ludum luctus ingens secutus est, quem post recensita idem Philo (a) mox aggreditur enarrare, his scilicet verbis: (a) Philo in Flac.

IV. Clades Judæorum Alexandrinorum.

Quod ubi sensit populus, non dico ullum civilem & bene moratum, sed vulgus curiosum otio segnitieque per totam vitam deditum, tumultibus omnia miscere solitum, aggressi rem invidiosam, confluxerunt summo mane in theatrum, redempto jam Flacci favore, quem ille miser ambitione corruptus venditabat, nullo respectu securitatis vel suæ, vel publicæ: & unanimiter conclamarunt, dedicandas esse in proseuchis statuas (ipsis scilicet synagogis Judæorum *) petentes licentiam numquam prius auditi facinoris. Quod intelligentes (sunt enim ad nequitiam ingeniosissimi) commenti sunt ad prætextum nomen Cæsaris, quod hunc non liceat in jus vocari. Quid igitur tunc egit Præses provinciæ? Cum sciret civitatem habere incolarum duo genera, nostros homines, & illos alteros, totamque Ægyptum similiter: & quod non minus quam decies centena millia Judæorum habitent Alexandriam, totamque regionem, quanta patet a Catabathmo Libyæ usque ad terminos Æthiopiæ; & hunc conatum adversari his omnibus, nec esse e Republica removeri patrias consuetudines: neglectis his omnibus, permisit dedicationem fieri, cum liceret ei pro potestate afferre plurima remedia, vel saltem expedire amica consilia. At ille, ut injuriarum conscius ac socius, quo plus poterat, eo magis seditionem accendebat, & quantum in se fuit, Orbem replevit bellis civilibus: nec enim obscurum erat quod fama occupatarum proseucharum apud Alexandriam exorta spargenda esset per omnes Ægypti præfecturas, inde propaganda in gentes orientales, pariterque ab ora maritima & Mareotide, quod est initium Libyæ, usque ad Occidentem, & nationes tractus illius. Judæos enim una regio non capit, propter hominum multitudinem: quamobrem plurimas ac fortunatissimas urbes in Europæ Asiæque provinciis ac insulis incolunt, pro metropoli habentes sanctam civitatem, in qua templum altissimo Deo sacratum est; avitas autem & proavitas sedes colentes tamquam patriam ubi nati educatique sint. In quibusdam etiam mox ut conditæ sunt, migraverunt in conditoris cujusque gratiam. Et metuendum erat ne per hanc occasionem Judæi ubique molestarentur a suis civibus, si quid novaretur circa proseuchas & ritus patrios.* Et post aliqua:

Er-

V. *Ergo postquam is contra legem conatus visus est Præsidi succedere proseuchas tollenti: ut ne nomen quidem reliquum sineret, rursum aggressus est alia nostra instituta pessumdare: ut his abscissis, quibus solis nostra vita sustinetur tamquam sacra anchora, ademptoque jure civitatis, in calamitatis incideremus maximas, destituti omni præsidio. Post paucos enim dies edictum proposuit, in quo nos appellabat inquilinos & exteros, ne causæ quidem dicendæ potestatem faciens, sed injudicatos condemnans: quo quid potest esse magis tyrannicum? Ipse sibi usurpabat partes delatoris, amici, testis, judicis, pœnarum exactoris. Tertium quoque scelus addidit, non contentus duobus prioribus, passus quoslibet in Judæos tamquam bello captos sævire: qui nacti licentiam, quid fecerunt? Quinque sunt urbis regiones denominatæ a primoribus litteris: harum duæ dicuntur Judaicæ, quod in his plurimi Judæi habitent, quamvis & in aliis non pauci sparsim habeant domicilia. Quid igitur fecerunt? e quatuor litteris expulsos Judæos concluserunt in unius partem angustissimam. At illi, quod plures essent quam is locus eos caperet, egrediebantur ad littora, & monumenta, & sterquilinia, exuti rebus suis omnibus. Inimici vero, facto in desertas domos impetu, prædas, tamquam jure belli partas, dividebant: effractisque Judæorum officinis, quæ tum propter luctum mortis Drusillæ clausæ fuerant, hinc quoque plurima egesserunt, quæ in medium forum translata verterunt in usus proprios. Sed minus nocebant rapinæ, quam abrupta negotiatio: cum creditores amisissent pignora, nec sineretur ullus agricola, nauta, negotiator, opifex exercere artes solitas. Ita non simplex eis parabatur pauperies, vel quod una die spoliabantur suis facultatibus, vel quod non dabatur quæstum facere more solito. Hæc quamvis molesta, videbantur tamen tolerabilia, collata cum cæteris.* Et post multa hæc sequuntur:

Judæorum immensa calamitas.

VI. *Post domos direptas, exactis habitatoribus, atque ita desolatas partes urbis plerasque, tamquam obsessi undique ab inimicis, & oppressi gravi rerum victui necessariarum, inopia inspectantesque parvos liberos & uxores ante ora sua fame deficere, inducta per adversarios (nam de cætero felix annona erat ubique, & flumen stagnationibus justis arva inundarat largiter, & campi frugiferi frumenti copiam magnam protulerant) jam egestatis impatientes, quidam ad cognatorum & quondam amicorum ædes ibant, præter solitum petituri stipem necessariam: alii generosiores, aspernati mendicorum fortunam, ut illiberalem, prodibant in forum, tantum ut sibi suisque cibos emerent miseri: mox enim a vulgo seditioso correpti sunt, occisique: corpora quoque horum per totam urbem raptata, ut ne ad sepulturam quidem ullum membrum fieret reliquum. Eadem rabie perierunt & alii plurimi, novis crudelitatis formis excogitatis per efferatam in mores belluinos plebeculam. Nam ubicumque Judæi conspicerentur, aut saxis conjectis enecabantur, aut inflictis fustibus, nec statim plagis letalibus appetebantur, ne accelerata morte cito eriperentur cruciatibus. Alii ferociores abusi præsenti licentia, contemptis hebetioribus, arma acceperunt efficacissima, ignem ferrumque; & multos gladiis confecerunt, nec pauciores concremaverunt. Interdum familias integras, maritos cum uxoribus, parvulos cum parentibus in medio foro exurebant immaniter, nec senium, nec teneram ætatem miserati, nec ejus innocentiam: & quoties ligna deerant, collectis sarmentis, non tam igne quam fumo necabant eos, quo diutius morerentur & miserius: quorum cadavera semiustulata confertim jacebant & promiscue: triste horrendumque spectaculum. Quod si lignatores sarmenta inferrent tardius, impositos ligneæ supellectili urebant, ejus dominos, subtracta pretiosiore, viliori utendo pro lignis vulgaribus ad rogos extruendos. Multos etiam vivos in alterum pedem fune injecto trahebant, interim insultando calcibus, excogitato genere mortis acerbissimo: nec in extinctos remittebant iram, gravius sæviendo in cadavera propemodum per omnes urbis angiportus raptata, donec lacerata cute cum nervis & carnibus & frustis sparsim in aspero solo hærentibus minutim concerperentur.* Pergit post hæc Philo his verbis:

Fames & cædes Judæorum.

Interea quidam eorum tamquam in theatro se indolescere simulabant ad talia spectacula: cæterum qui vere dolebant suorum vicem, cognati, amicique, confestim pœnas dabant intempestivæ (ut inimicis videbatur) misericordiæ, arreptique flagris cædebantur, & post omnia tormenta quæ poterant excipere corporibus, tandem in crucem agebantur. Postquam autem Flaccus perfodit omnium Judæorum parietes, & nihil intactum reliquit, in eorum perniciem immane quiddam commentus est, novarum semper inventor injuriarum: nam e senatu nostro (quem Augustus servator optime de nobis meritus instituit, ceu publicum Judæorum consilium, missis super ea re litteris ad Maximum designatum Ægypti Præsidem) trigintaocto comprehensos in suis privatis ædibus confestim vinciri jussit: traductosque egregia pompa per medium forum senes, reductis in tergum manibus, ligatos partim loris, partim ferreis catenis induxit in theatrum: spectaculum miserabile, nec illi tempori aut loco debitum: statutosque coram inimicis eorum sedentibus ad majorem ignominiam jussit nudatos flagellari tamquam sce-

VII. Judæi flagris cæsi.

sceleſtos & nocentiſſimos; ut conſciſſi verberibus, aliquot mox ut inde ſunt elati, exhalarint animam: reliqui deſperata ſalute cum diuturno morbo conflictati ſint. Quod facinus etſi alias deprehenſum eſt, nihilominus hic quoque declarabitur. Ex dicto ſenatu tres, Evodius, Tryphon, Andron, bonis ſpoliati fuerant, direptis eorum ædibus, uno impetu: nec id latuit Præſidem; didicerat enim, accitis noſtris magiſtratibus, quaſi acturus de concordia: & tamen quamvis ſciret ſpoliatos fuiſſe, verberabat in conſpectu eorum qui ſpoliarant: ut alteris calamitatem geminaret, addito ad paupertatem cruciatu corporis; alteri duplicem voluptatem caperent, ex conceſſis ſibi alienis opibus, & inimicorum ignominia.

VIII. Flagrorum differentia. *Dicam parvum quiddam, quod an inter tanta mala dicendum ſit, dubito; ſed quamvis parvum, non parvam tamen indicat malitiam. Eſt in illa urbe flagrorum differentia, pro eorum conditione qui cæduntur: aliter enim Ægyptii flagellantur ab aliis: Alexandrini vero virgis cæduntur ab Alexandrinis lictoribus, quos vocant Spatephoros: hunc morem & in noſtris hominibus ſervarunt ſuperiores Præſides, & ipſe quoque Flaccus primis ſui magiſtratus temporibus. Eſt certe non parvum quoddam ſolatium & in cruciatu remiſſionis nonnihil, quando res ita ut ſunt ſinuntur, nec augetur malitioſe moleſtia. Sed cum accedit odium, nihil æquitati relinquitur. An non fuit iniquiſſimum, cum de plebe Alexandrina Judæi liberalibus & civilibus flagris punirentur, ſi quando viderentur commeriti; magiſtratus ſenatoreſque honoratos vel ipſis appellationibus hac parte inferiores haberi ſuis ſubditis, & ex æquo cum Ægyptiorum obſcuriſſimis maximorum flagitiorum pœnam luentibus corpore?* Proſequitur deinde eadem, ſic dicens:

IX. Judæi diebus feſtis crucifixi. *Omitto dicere, quod etiam ſi peccaſſent graviſſime, debuerat habere temporis rationem atque reverentiam, & differre mulctationem in aliud. Nam bonis Præſidibus, & recte non inſolenter adminiſtrantibus Rempublicam, mos eſt, in neminem damnatum animadvertere, donec ſolemnes celebritates, natalitiaque Auguſtorum feſta prætereant. At ille per hos ipſos dies injuſtis pœnis affligebat homines innoxios: An non poterat poſtea, ſi voluiſſet, eaſdem ab illis exigere? Sed properabat, urgebatque negotium, ut turbis adverſariorum gratificaretur, ratus eo modo ſe impetraturum eorum favorem ad exequenda conſilia quæ agitabat animo. Atqui novi, quoſdam jam crucifixos, inſtante tali feſto, de cruce depoſitos, & ad ſepulturam ex more cognatis redditos; quandoquidem decebat vel ad mortuos redire aliquem fructum ex Imperatoris natalibus, ſimulque celebritati ſuum ſacrum honorem ſervari. At iſte non mortuos deponi de crucibus, ſed vivos crucifigi jubebat: quibus ipſum tempus non quidem abſolutionem, brevem tamen dabat veniam, & pœnæ procraſtinationem: nihilominus ante flagellabantur in medio theatro, & igne ferroque torquebantur, ſpectaculis diſtributis in hunc modum. Mane uſque ad horam tertiam quartamve Judæi flagellabantur, ſuſpendebantur, loris alligabantur, damnabantur, per mediam orcheſtram ducebantur ad ſupplicium; deinde poſt hæc tam præclara exempla edita inducebantur ſaltatores, mimi, tibicines, aliaque ludicra ſcenicorum certaminum.* Qui juſte tibi queri videris, Philo, de cæſis ac crucifixis Judæis feſtis diebus: revoca in memoriam quid ante annos ſex actum ſit Hieroſolymis ipſo die Paſchatis in Jeſum Chriſtum, quem, obnitente licet Pilato Præſide, Judæi tui ea die crucifixerunt. En ſanguis juſtus exquiritur. Sed quæ hæc ſecuta ſint, narrare pergit his verbis:

Quid multis? excogitata eſt ſecunda vaſtatio, ut militaris quoque multitudo in nos armaretur per occaſionem novæ calumniæ, quaſi Judæi haberent arma in ædibus. Accitus itaque a Præſide Caſtus Centurionum fidiſſimus: jubetur aſſumpto a ſua coborte audaciſſimo quoque, in domos eorum irrumpere, ſcrutari num quid armorum ibi lateat. Properavit ille mandata exequi. At Judæi non præmoniti, primum obſtupuerunt, uxoribus ac liberis eos complectentibus, effuſis in lacrymas metu captivitatis; hoc enim malum expectabant reliquum. Ut vero audierunt a quodam e ſcrutatoribus, Quo repoſuiſtis arma? reſpirarunt paululum, & intima quæque aperientes oſtendebant, partim læti, partim gementes; læti, quia coarguebantur calumniæ: ſolliciti primum, quia tantæ calumniæ tam facile contra eos vel fingerentur, vel crederentur: denique quia mulierculæ incluſæ, numquam e conclavi egredi ſolitæ, & virgines præ pudore declinantes etiam aſpectum familiarium, tunc non ſolum ignotis, verum etiam militari ferociæ ſpectabantur pavidæ. Nihilominus accurata facta ſcrutatione, non inveniebantur iſta quæ ſolent eſſe in armamentariis, galeæ, loricæ, clypei, conti, gladii, neque baliſtæ, arcus, fundæ, ſagittæ, jacula, immo ne cultri quidem apti quotidianis culinæ uſibus. Unde ſtatim apparuit victus ſimplicitas, nihil delicatum aut magno emptum in cibos admittentium, ex qualibus fere naſcitur ſaturitas, & ex hac porro petulantia malorum initium: quin & Ægyptiis paulo ante arma dempta fuerant per Baſſum quemdam a Flacco juſſum id curare; & inferius:

X. Milites immiſſi in domos Judæorum. (margin note beside the preceding paragraph)

XI. Quid inſuper Flaccus in Judæos. *Totum id negotium dolus erat Flacci pertinaciter nobis infenſi, & vulgum exaſperantis in nos, non parcendo vel mulieribus. Nam non ſolum in foro, ſed & in*

in medio theatro, tamquam captivæ corripiebantur, & ob quamvis calumniam in scenam trahebantur non sine gravissimis contumeliis: deinde cognito eas esse alterius generis, dimittebantur: multas quasi Judæas comprehendebant, priusquam rem diligentius dispicerent. Quoties autem nostræ comperiebantur, ex spectatoribus facti tyranni & domini, jubebant eis carnes suillas afferri: quas quotcumque metu tormentorum gustabant, sine alia majore vexatione dimittebantur: quæ vero sibi temperabant, tortoribus tradebantur ad cruciatus maximos: quod fuit eximium argumentum earum innocentiæ. Hucusque Philo de injuriis per Flaccum illatis in Judæos Alexandrinos: prosequitur isthæc etiam in libro quem scripsit de legatione ad Caium, ubi de ignominia synagogis illata pluribus agit. Sed quid his additum sit, audi.

XII. Caius Imp. coli vult Deus. Hoc item anno secundo Imp. (ut ex eodem auctore colligitur) post morte sublatum a Caio Tiberium Drusi filium, Tiberii Imper. nepotem, & ex testamento decretum collegam Imperii; post occisum Macronem, cui acceptum ferebat Imperium, necatumque spontanea morte M. Silanum socerum; Caius disruptis quibus ab impetu sceleſtioris vitæ videbatur retineri habenis, eo flagitii atque insaniæ pervenit, ut divinos æmulatus honores, deus ab omnibus coli voluerit, ut Suetonius (*a*), Dio (*b*), ac ceteri testantur; sed fusius Philo, qui & quanta passi sint Judæi id facere renuentes, pluribus scribit; & de statuis illatis in synagogas Alexandriæ, agit his verbis (*c*): *Proseuchas quotquot diruere incendereve non poterant, quod accolerentur magna Judæorum frequentia, alio modo perdiderunt, una eversis moribus & ritibus. Nam effigies Caji statuerunt in omnibus, in maxima vero ac celeberrima sublimem quadrigis aheneis: idemque tam præpostero studio, ut cum non carerent novis quadrigis, veteres æruginosas, auribus, caudis, pedibusque mutilatas e gymnasio raperent, olim dicatas (ut fertur) Cleopatræ, quæ fuerat ultimæ hujus nominis Reginæ proavia: qua in re quantum crimen sit admissum, cuivis puto perspicuum. Numquid enim decorum erat vel novas dedicari quæ fuissent feminæ? numquid vel viriles vetustas adeo, aut qualescumque, alienas tamen, & jam ante dicatas alteri? Et cum istis talibus donariis non verebantur ne offenderent Imperatorem iracundum, & omnes honores sibi deposcentem egregie splendidos atque magnificos? At illi ob hoc præclare factum laudem sperabant insuper, majoremque gratiam, quod proseuchas in nova phana verterent, augerentque consecratorum Caio templorum numerum, non tam in ejus honorem, quam ut odium suum exaturarent omnifariis nostræ nationis cladibus. Idque liquet argumentis certissimis: primo quia nullis Regum, quos circiter decem in trecentis annis deinceps annumerant, ullam in proseuchis dedicarunt effigiem aut statuam, quamvis hos sui generis deos censerent, appellarentque titulis.* Hæc & alia Philo pluribus, qui ea de re, ut tanta mala ab Ægyptiis in Judæos illata averteret, publica Romam ad Caium est defunctus legatione, de qua agemus suo loco, anno scilicet sequenti.

(*a*) Sueton. in Caio c. 22.
(*b*) Dio lib. 59.
(*c*) Philo lib. de legat. ad Caium.

XIII. Hæc quidem adversus Judæos Alexandriæ gesta non latebant Caium: qui cum sic ab Ægyptiis deliniretur, ut Deus appellaretur; ratus etiam illos quod dicerent credere, cuncta avide accipiebat. Quod cum Ægyptii cognovissent; quid per dies singulos contra Judæos gereretur, quotidianis actis transmissis, omnia illi significare curarunt: quæ (ut ait Philo) Caius libentius lectitabat, quam ullum poema, vel historiam. His quippe officiis Flaccus Ægypti Præfectus gratiam Caji promereri studebat, quam olim temporibus Tiberii Imp. vehementer demeruisset, quod (ut idem testatur Philo *d*) unus fuisset ex his quorum insidiis Caji mater delata perierat. Flacci finis. Ceterum injuriæ memor Cæsar, hoc eodem anno, autumni tempore, quo Judæi agunt scenopegiam, misso Basso Centurione Alexandriam, eumdem Flaccum in convivio discumbentem offensum, ac captum, Romamque perductum, mulctatum bonis in Andrum insulam relegavit: quem haud post multum temporis, missis militibus, occidi præcepit. Hæc pluribus Philo, eodem quem in Flaccum scripsit libello.

(*d*) Philo in Flac.

XIV. Judæorum ultio incipit numquam desitura. Quod spectat ad Judæos; non casu quidem est factum, ut permitteret Deus tam immanem bestiam in eos sævire. Peccatum quippe illorum, quo Christum Deum crucifixerunt, scriptum (quod ait Propheta) stylo ferreo in ungue adamantino, in ipsos clamans, meritas exposcebat pœnas. At sunt hæc initia dolorum, & divinæ ultionis in Judæos præludia; quæ in Ægypto hoc anno cœpta, in aliis orbis terrarum provinciis, ubi Judæi agerent, in dies magis magisque aucta, atque eorum magno dolore propagata, ne ipsa quidem immani atque asperrima Hierosolymorum excisione finem acceperunt. Agemus ex instituto de his, sequentibus annis, singula recensentes quæ ad eam rem spectare videbuntur. Nunc ad Agrippam Regem revertamur, quem Alexandriam appellentem, consilio Flacci Præsidis (ut dictum est) Alexandrini magno excepere ludibrio. Huic Alexandria discedenti, Judæi (*e*) qui ibi erant, dederunt ad Caium libellum supplicem de his quæ ab Alexandrinis patiebantur.

XV. Herodes in Agrippam quid molitur. Cum autem (*f*) venisset in regnum Agrippa, Herodis Tetrarchæ cupiditates per

(*e*) Philo in Flac.
(*f*) Joseph. de bell. Jud. lib. 2. c. 8. in fin.

per invidiam suscitavit. Irritabat autem eum maxime in spem regni Herodias uxor, exprobrans ei socordiam, & dicens, quia per hoc quod noluerat ad Cæsarem navigare, careret potestate majore: nam cum Agrippam ex privato Regem fecisset, quomodo dubitaret illum ex Tetrarcha eodem honore donare? His adductus Herodes, venit ad Cajum. *Agrippa vero* (inquit Josephus *a*) *cognita eorum mente ac apparatu, ipse quoque se accinxit ad resistendum; & quam primum eos e portu solvisse didicit, ipse etiam Romam misit Fortunatum suum libertum ad Imperatorem cum muneribus & litteris scriptis contra Herodem; simulque mandavit, ut per occasionem amplius cum Principe super hoc negotio dissereret. Qui subsecutus Herodem, & secunda navigatione usus, tantummodo a tergo relictus est, quod tum primum illo ad Cæsarem admisso supervenit, litterasque reddidit; uterque enim Puteolos appulit; & Cajus tum forte apud Bajas repertus est. Itaque Cajus simulac ab Herode salutatus est (priorem enim eum admiserat) simul Agrippæ perlegit litteras accusantes Herodem, quod prius cum Sejano conspirasset in Tiberium, & nunc iterum Artabano Partho faveret contra Caii novum imperium. Argumento erat ipsius Tetrarchæ apparatus, qui in armamentariis suis haberet tantum armorum, quantum instruendis virorum septuaginta millibus sufficeret.*

(a) Joseph. antiq. lib. 18. c. 9.

XVI. Herodes privatur & relegatur.

Qua re Cæsar commotus, percontatus est Herodem, vera ne essent quæ nuntiarentur de armorum numero. Quo annuente (*neque enim vera negare poterat*) *satis approbatam putans defectionem, ademptam illi tetrarchiam ad Agrippæ regnum adjecit, pecuniam quoque ejus donans Agrippæ indici: Herodem vero perpetuo damnavit exilio apud Lugdunum urbem Galliæ. Cognito deinde sororem Agrippæ esse Herodiadem, pecuniam ei propriam concessit: & ratus non libenter fore marito calamitatis sociam, in Agrippæ gratiam se illi parsurum promisit. Ad hæc illa: Tu quidem Imperator, ut tua majestate dignum est, loqueris: sed mihi conjugalis amor impedimento est, quo minus fruar hac indulgentia: non enim æquum censeo, ut cui secundæ fortunæ fui socia, eum nunc in adversa deseram. At ille indigne ferens tam excelsum animum in femina, ipsam quoque cum Herode expulit, & bona ejus Agrippæ largitus est. Atque hæc fuit vindicta, quam Deus intulit tum Herodiadi, fratris successus indigne ferenti, tum Herodi ad obsequendum vaniloquentiæ uxoris nimis facili.* Hæc omnia Josephus: qui parum sibi constans, alibi (*b*) his diversa narrat: nimirum Agrippam secutum esse Herodem Romam ad Cajum; itemque Herodem una cum uxore fugisse in Hispaniam: hunc secutus Hegesippus (*c*), addit, Herodem mærore animi consumptum interiisse. Porro hujus divinæ plane in Herodem & Herodiadem ultionis causam si quis altius petat, non in Agrippæ felicitatis invidentiam eam rejiciet; sed tum ob Joannem Baptistam immaniter occisum, tum etiam ob Christum ab eo spretum ac male habitum, hæc ipsos passos esse, neminem puto non intelligere. Quod vero pertinet ad Agrippæ Regis Romam adventum sequenti anno potius contigisse, ex Philone (*d*) colligitur.

(b) Joseph. de bello Jud. lib. 2. c. 8 in fine.

(c) Hegesip. de excid. Hierosol. lib. 2. c. 5.

(d) Philo de leg. ad Caium.

XVII. Eodem quoque anno (quantum intelligitur ex Lucæ (*e*) Actis) accidit, ut Petrus Apostolus jam biennio institutas (ut dictum est) Ecclesias visitans, venerit ad Christianos, qui Lyddæ collecti erant: est Lydda (*f*) civitas ad littus maris mediterranei sita, quæ ipso exordio belli Judaici a Cestio (*g*) est incensa, restaurata denique, appellata est Diospolis. De ea vero quam illic Petrus egit tum temporis, curatione paralytici, Lucas (*h*) hæc narrat: *Invenit autem ibi hominem quemdam nomine Æneam, ab annis octo jacentem in grabato, qui erat paralyticus. Et ait illi Petrus: Ænea sanet te Dominus Jesus Christus: surge, & sterne tibi. Et continuo surrexit: & viderunt eum omnes, qui habitabant Lyddæ & Saronæ: qui conversi sunt ad Dominum.* Non est autem Sarona nomen oppidi, sed regionis Cæsareæ Palæstinæ usque ad oppidum Joppem pertingentis: Campestris enim, Saronas interpretatur, locus pascendis gregibus aptus: qui (inquit S. Hieronymus) (*i*) juxta soli qualitatem, Petro prædicante, fidei continuo fructus germinavit.

(e) Act. 9.
(f) Hier. de locis Hebraicis, & epist. 77.
Petrus quid Lyddæ.
(g) Joseph. de bello Jud. lib. 2. c. 23.
(h) Act. 9.
(i) Hier. de locis Hebraicis.

XVIII. De Tabitha ad vitam revocata.

Mortua interim Joppe Tabitha sanctissima femina Christiana: *Cum* (inquit Lucas *k*) *prope esset Lydda ad Joppem, discipuli audientes quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire usque ad nos. Exurgens autem Petrus venit cum illis. Et cum, advenisset, duxerunt illum in cœnaculum* (illic enim Tabitha mortua posita erat) *& circumsteterunt illum omnes viduæ flentes & ostendentes ei tunicas, & vestes, quas faciebat illis Dorcas* (quod est idem quod Tabitha.) *Ejectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua oravit: & conversus ad corpus, dixit: Tabitha surge. At illa aperuit oculos suos: & viso Petro, resedit: Dans autem illi manum, erexit eam. Et cum vocasset sanctos, & viduas, assignavit eam vivam. Notum autem factum est per universam Joppem: & crediderunt multi in Domino. Factum est autem ut dies multos moraretur in Joppe, apud Simonem quemdam co-*

(k) Act. 9.

CHRISTI 40. | CAII IMP. 2.

viarium. Hæc Lucas: cujus cum (ut vidimus) ſit uſitata locutio, ut cum multos dies dicit, longioris temporis moram ſignificet; ea de cauſa, quæ ſubdit inferius de Cornelio Centurione, in ſequentem potius annum rejicienda putamus.

JESU CHRISTI ANNUS 41. | CAII IMP. ANNUS 3.

I. ANnus Chriſti quadrageſimusprimus, qui ſequitur ordine temporis, a Dione conſignatur Conſulatu Caji Auguſti iterum & L. Apronii Cæſiani. Sed antequam ad rerum geſtarum hujus anni narrationem veniamus; pauca hic de ordine Conſulum horum temporum dicturi ſumus. Neſcimus quo conſilio, Faſtos Conſulares (a) alii invertentes, ponant anno ſuperiori horum Conſulatum, & Conſules ejus anni in hunc rejiciant. Certe quem in his ſequamur, præter Dionem, auctorem vel antiquiorem vel fideliorem invenimus neminem. Quod ſi Suetonius, non ſemel tantum Caium geſſiſſe Conſulatum, ſed & quater, dicat his verbis (b): *Conſulatus quatuor geſſit: primum ex Kalendis Januarii per duos menſes, ſecundum ex Kalendis Januarii per triginta dies, tertium uſque in Idus Januarii, quartum uſque ad ſeptimum Idus ejuſdem;* ſingulis plane ſui Imperii annis ipſum Conſulem ordinarium eſſe creatum ſignificans: non ab eo diſcrepat Dio, qui & ipſe teſtatur anno ſeptingenteſimo nonageſimo ab Urbe condita, poſt Conſulatum Proculi & Nigrini, ipſum deinceps quotannis Conſulatum geſſiſſe. Eo vero anno, quo Imperium adiit, cum iidem Proculus & Nigrinus Conſules creati invenirentur, poſt ſex menſes ipſe cum Claudio patruo iniit Conſulatum: ſed non ponitur is Conſulatus in Faſtis, quod ſuffectus potius quam Conſul ordinarius haberetur. Cæterum non omnes illi anni quatuor Caji Conſulatu notantur ab eodem Dione & aliis, ſed duo ultimi a ſuffectis Coſſ. Unde autem id acciderit, non invenimus: cum præſertim ejuſdem Dionis (c) auctoritate conſtet, ordinarios Conſules qui ab anni exordio cœperint, ſolitos ſemper dare nomen anno, etiam ſi paucis diebus eo munere functi, cæteris poſtea ſuffectis ceſſerint: conſtetque teſtimonio Taciti (d), quantumvis criminoſorum Conſulum & Reipublicæ rebellium nomina e Faſtis expungi haud ſolita. Sed miſſis his; quæ de rebus geſtis hoc anno reperiuntur, agamus.

(a) Panvin. in Faſtis.

Conſulatus Caji.

(b) Suet. in Caio cap. 17.

(c) Dio lib. 43.

(d) Tacit. lib. 3. Annal. cum agit de Piſone.

II. Hoc igitur anno, iiſdemque Coſſ. Petrus monitu divino, primus omnium, Gentilem hominem Cornelium Centurionem baptizans, ceteris Gentibus aditum ad Eccleſiam reſeravit. Quo autem ordine hæc facta ſint, Lucas, ut rem maximi ponderis, diligentiori ſtudio ſcriptis mandavit; atque quiſnam fuerit iſte; qui primus omnium ex Gentibus ſacro meruit initiari baptiſmate, egregie aperit. Cornelium quippe ait nomine nuncupatum, profeſſione militem, munere Centurionem cohortis Italicæ. Nec dubium ejus nationis illos fuiſſe milites, ex qua cohors tota erat denominata, nempe Italos: Centurionem vero e Romano nomine, Romanum etiam genere fuiſſe, conjectura facile perſuadet: erantque cohortium nomina, ſicut & legionum, quæ etiam denominatæ (e) ſæpe reperiuntur a provinciis, ex quibus milites delecti eſſent.

De Cornelio Centurione.

(e) Obſervat. Panvin. lib. de Imper. Rom.

III. Non tamen opus fuit ut Italica cohors (quod multi perperam ſunt opinati) legionis Italicæ eſſet; ſicut nec neceſſe erat ut Italica legio nonniſi ex Italicis militibus conſtaret: nam ex aliis interdum nationibus ſuffici ſolitæ erant legiones: cujus rei probandæ cauſa, antiquam inſcriptionem lapidis ſepulchralis hic deſcribam (f).

(f) Romæ in ædibus Cavalerii.

D. M.
GN. POMPEIO. POMPEIANO. EQUO. PUBLICO
TRIBUNO. LEGIONIS. III. ITALICÆ,
PRÆFECTO. COHORTIS. AFRORUM. IN DACIAM
POMPEJA. CLEOBULA. ET. CLEOPATRA
FRATRI. KARISSIMO

His addenda eſſent quæ in hanc ſententiam libro ſecundo ſcribit Vegetius, cum agit de officio Præfecti legionis. Non eſt ergo quod quis exiſtimet cohortem, quam Lucas nominatam dicit Italicam, unam fuiſſe ex cohortibus legionis Italicæ primæ, ſecundæ, vel tertiæ (tot enim erant ejus nominis legiones:) nam poſt hæc tempora, prima Italica a Nerone, ſecunda & tertia a Marco Aurelio Antonino inſtitutæ eſſe noſcuntur: id etenim Dio (g) manifeſte teſtatur: quo etiam auctore (h) liquet Judæam provinciam ad hiberna fuiſſe traditam legioni Ferratæ vocabulo inſignitæ, quæ & Sexta (quod eo ordine ſcripta eſſet) dicta erat; in qua Cornelius Centurio ducebat ordinem in una cohortium, quæ appellabatur Italica: ab Auguſto enim ea legio ſic ibi locata, nunquam receſſiſſe reperitur uſque ad Neronis tempora, quando alio eſt amandata, nempe in Armeniam; iterum vero reddita Syriæ, ac inde a Mutiano ducta eſt in Ita-

(g) Dio lib. 59.

(h) Dio ibidem.

Legio Ferrata in Palæſtina.

Italiam contra Vitellium. Sic igitur non a legione, sed a natione inditum est cohorti nomen, ut Italica diceretur: cum alioqui si fuissent ex legione Italica, potuissent non esse Itali.

IV. (a) *Act.*10. Cornelii pietas. Qualis vero Cornelius Centurio fuerit, quibusve compositus moribus, Lucas quoque sic describit (*a*): *Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quæ dicitur Italica, religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper.* Quonam duce vel monitore assecutus fuerit Evangelicam veritatem, docet his verbis: *Is vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi: Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quis es Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. Et nunc mitte viros in Joppem, & accersi Simonem quemdam, qui cognominatur Petrus: hic hospitatur apud Simonem quemdam coriarium, cujus est domus juxta mare: hic dicet tibi quid te oporteat facere. Et cum discessisset Angelus, qui loquebatur illi, vocavit duos domesticos suos, & militem metuentem Dominum ex his qui illi parebant. Quibus cum narrasset omnia, misit illos in Joppem.*

Sed

SÆC. I. Anno Urbis 792. Olymp. 204. an. 3. An. C. 39.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5532.

☉ 20. D. ☽ 2. P. 29. MART. Indict. 12.

JESU CHRISTI 39. *secundum Baronium* 41.

CALIGULÆ IMP. 3.

I. *Consules.* [1] AD num.I. Coss. *Caius Aug. II.* & *L. Apronius Cæsianus*, ut in Dissert. Hypatica loco citato monstravi adversus Onuphrium in Fastis, qui hunc Consulatum in annum præcedentem confert, & anno præsenti Julianum & Asprenatem profitetur. Em. Card. Norisius in Epistola consulari mihi dicata ait, me recte ostendisse in Suetonio cap.17. loco horum verborum, *ex omnibus duos novissimos conjunxit*, legendum esse, *ex omnibus tres ordinarios conjunxit*, scilicet Consulatus, additque Card. Norisius, me scripsisse, Frontinum lib.1. de Aquæductibus diversam epocham annorum Urbis secutum esse, quando ait: *Caius Cæsar altero Imperii sui anno M. Aquilio Juliano, & P. Nonio Asprenate Coss. anno U.C. DCCXC. duos ductus inchoavit.* Sed facilior responsio est, inquit Card. Norisius, alterum annum Caji Cæsaris initium sumere anno Urbis DCCXC. Christi XXXVIII. die XVI. Martii, quo ineunte aquæductus illos inchoavit, Juliano & Asprenate Coss. & quidem anno Urbis DCCXC. qui die XXI. Aprilis exibat, succedente anno DCCXCI. Et quamvis Frontinus diversam a Varroniana epocham forte usurpaverit, id non colligitur ex laudato testimonio, quod perperam pro opinione Onuphrii adducitur, cum veræ sententiæ apertissime suffragetur: neque enim annos Urbis mense Decembri, sed Aprili compleri certum. Ita Card. Norisius. At Frontinum diversam a Varroniana epocham usurpasse, suo loco demonstravi, non quidem ex laudato testimonio, ex quo id inferri non potest, sed ex aliis argumentis. Præterea jam Viris doctis observatum, Historiæ Augustæ Scriptores annos Urbis a Kalendis Januariis & Consulibus inchoare. Quare locus Frontini laudatus mendosus est, legendumque, *anno Urbis conditæ DCCIXC.* loco *anno Urbis conditæ DCCXC.* ut ibidem ostendi: Frontinus anim annum Urbis DCCIXC. auspicatur anno Christi XXXVIII. quo secundum putationem Varronianam anno Urbis DCCXCI. cœpit. Mirum porro, Onuphrium in Fastis, ubi alios Consulatus a Frontino memoratos annis suis accurate reddit, quique ideo ejus annos Urbis numerandi rationem animadverterat, scribere Frontinum annum Urbis DCCXCII. vocare *alterum annum* Caji Cæsaris. Nam hoc Frontinus dicere non potuit, si epocham Urbis biennio tardius, quam Varro inchoavit, quod ipsemet Onuphrius agnovit, ut mox diximus. Cæterum cum is Caji Consulatus ad nullam Consulatuum Cæsareorum regulam revocari possit, non dubito, quin ad illum anno Christi tricesimo quinto, quo adhuc Privatus erat, aut saltem tantum e familia Cæsaræa, a Tiberio Augusto designatus fuerit in quartum annum. Ut enim testatur Dio lib.57. sub illius anni Consulibus, *Tiberius Antii nuptias Caji Caligulæ celebravit. Nam ne harum quidem nuptiarum causa Romam venire volebat.* Quemadmodum itaque Caligula, ubi Imperium adeptus, Claudium patruum, qui postea imperavit, in quartum annum iterum Consulem designavit, ut infra dicemus ex Suetonio in Claudio cap.7. sic Tiberius Augustus eodem honore Caligulam affecit; isque Imperator factus Tiberii exemplum secutus est. Neque alia hujus Cæsarei Consulatus ratio esse potest, licet de ea designatione Historiæ Augustæ Scriptores taceant.

---

[1] COss. *Caius Aug. II. & L. Apronius Cæsianus.* Vide Norisii epistolam consularem ad hunc annum. Nummi Caligulæ TR. P. II. COS. II. & TR. P. III. COS. DES. III. Dio lib. LIX. pag. 649. *Post hæc* (Caius) *iterum Consul..... gestoque per triginta dies Magistratu, ac sex mensibus L. Apronio Collegæ concessis, abiit consulatu, successore Sabinio* (lege *Sanquinio*) *Maximo, tum præfecto Urbis.* Domitius Afer Caio inscriptionem posuit, quod annum *jam agens vicesimum septimum, alterum consulatum gereret*, idem Dio lib. LIX. pag. 654. qui paullo post habet, abrogasse Caium Consulibus magistratum, quod ferias in natali suo non indixissent. Nonnulli putant, ex Kal. Julii ad Kal. Septemb. hoc anno *Cn. Domitium Corbulonem*, consulem fuisse, ac triduo post suffectum a Caio *Domitium Afrum*. De Cn. Domitii Corbulonis consulatu Dio pag. 651. Fasti Idatii: *Cæsare II. & Cæsiano.* Prosperi Chronicon: *Cæsare II. & Saturnino.* Fasti Vindebonenses: *Caio Cæsare II. & Cæsiano.*

CHRISTI 41. | CAII IMP. 3.

Sed quid interim Petrus? *Postera*, inquit, *die iter illis facientibus*, *& appropinquantibus civitati*, *ascendit Petrus in superiora ut oraret circa horam sextam*. Antiquus plane Hebræorum mos erat, ut Deum precaturi, loca superiora conscenderent. Ante enim quam templum ædificaretur, in excelsis montibus immolare consueverunt, secundum illud Regum (*a*): *Populus immolabat in excelsis*: *non enim ædificatum erat templum*. Habetur (*b*) de Christo, qui ascendebat in montem solus orare: & de Christi Ecclesia (*c*): *Cum introissent in cœnaculum*, *ascenderunt ubi manebant Petrus*, *& Joannes*, *& alii*. De Paulo quoque constat (*d*), synaxim fecisse Troade in superiore domus parte: nam liquet de tertio cœnaculo prolapsum esse auditorem Eutychum adolescentem. Et (quod prætRerieramus) de Judith habetur, (*e*) fecisse sibi secretum cubiculum in superioribus domus suæ. Sed ad Petrum redeamus: *Qui* (inquit Lucas) *cum esuriret*, *voluit gustare*. *Parantibus autem illis*, *cecidit super eum mentis excessus*, *& vidit cælum apertum*, *& descendens vas quoddam*, *velut linteum magnum*, *quatuor initiis submitti de cælo in terram*, *in quo erant omnia quadrupedia*, *& serpentia terræ*, *& volatilia cæli*. *Et facta est vox ad eum*: *Surge Petre*, *occide*, *& manduca*. *Ait autem Petrus*: *Absit Domine*, *quia numquam manducavi omne commune & immundum*. *Et vox iterum secundo ad eum*: *Quod Deus purificavit*, *tu commune ne dixeris*. *Hoc autem factum est per ter*: *& statim receptum est vas in cælum*. Hæc Lucas.

V.

(*a*) 3. Reg. 3.
(*b*) Mat. 14.
(*c*) Act. 1.
(*d*) Act. 20.
(*e*) Judith. 8.

Petri visio.

VI. Quidnam autem sibi voluerit cælitus ostensa visio, plane exitus declaravit; ita ut humana interpretatione non videatur indigere: nimirum eo mysterio, Ecclesiam ex Gentibus colligendam esse, significatum. Illæ quidem erant, de quibus olim dixerat Dominus (*f*): *Alias oves habeo*, *quæ non sunt ex hoc ovili*: *& illas oportet me adducere*, *& vocem meam audient*, *& fiet unum ovile*, *& unus pastor*; quæ & agnorum nomine, quod posteriores in Christo natæ sint, designatæ, divina institutione Petri curæ commissæ fuerunt, cum illi dixit: *Pasce oves meas*: *pasce agnos meos*. Tunc quippe eos pascere cœpit, cum illis pasci jubetur, ac dictum est ei: *Occide*, *& manduca*; sicut & Dominus de se ipso, dum cibaret verbo Samaritanam, quod æque pasceretur, ait ad suos: *Ego cibum habeo manducare*, *quem vos nescitis*. Merito igitur non alicui aliorum Apostolorum, sed Petro tantum divinitus est apertum mysterium; quia nonnisi ipsi præceptum fuerat: *Pasce oves meas*: *pasce agnos meos*. Cumque idem ipse Petra a Domino fuerit cognominatus; uterque paries, Judæorum scilicet & Gentium populus, in ædificatione Ecclesiæ hac una simul erat petra jungendus. Hæc cum sint plana, omnibusque perspicua; videamus quidnam symbolicis illis signis, quod linteum quatuor submittebatur initiis, quodque tertio factum sit, significetur.

(*f*) Joan. 18.

Visionis mysterium.

VII. Licet non interpretis, sed historici fungamur munere: tamen quia res sunt hujusmodi, quæ ad Gentium spectant conversionem, & collectionem Ecclesiæ, cujus gratia scribendorum Annalium ratio est potissimum instituta; quid de ea re Patres scripserint, hic intexere, utile duximus. Per linteum quippe, quod tinea non corrumpitur, & nitore splendet, Ecclesiam significari non habentem maculam, neque rugam, Ambrosius (*g*), Augustinus (*h*), ac cæteri denique Patres sunt interpretati, & ut omittamus singulorum citare sententias, satis sit adducere S. Augustini verba: *Fortassis* (inquit ille) *quæratur etiam quare linteum erat*, *in quo erant illa animalia*? *Non utique sine causa*. *Novimus enim quod linteum tinea non consumit*, *quæ vestes alias corrumpit*. *Excludat unusquisque de corde suo corruptiones malarum concupiscentiarum*, *atque ita incorruptibiliter firmetur in fide*, *ut pravis cogitationibus tamquam tineis non penetretur*, *si vult ad sacramentum illius lintei pertinere*, *quo figuratur Ecclesia*. *Quare ter de cælo submissum est*? *quia ipsæ omnes Gentes*, *quæ pertinent ad quatuor partes orbis terræ*, *qua dißeminatur Ecclesia*, *quam significabant quatuor lineæ quibus vas illud connectebatur*, *in nomine Trinitatis baptizantur*; *in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti credentes innovantur*; *ut pertineant ad societatem communionemque sanctorum*, &c. Eadem quoque Cyrillus Alexandrinus (*i*), Gregorius (*k*), & alii.

(*g*) Ambr. ser. in Natal. Apost. 2.
(*h*) August. de diver. ser. 26.

Ecclesiæ typus.

(*i*) Cyrill. in. Levit. lib. 7.
(*k*) Greg. Moral. lib. 33. c. 16.

VIII. Immundæ autem & feræ bestiæ, erant Gentes omnes Deum verum ignorantes, ut quæ turpibus ferisque imbutæ moribus, nec mansuescere, nec pie recteque vivere noverant: idque Dominus, cum præceptum dedit de non vescendis immundis, plane per ea Gentes significans, sic docuit dicens (*l*): *Separate ergo & vos jumentum mundum ab immundo*, *& avem mundam ab immunda*: *ne polluatis animas vestras in pecore*, *& avibus*, *& cunctis quæ moventur in terra*, *& quæ vobis ostendi eße polluta*. *Eritis mihi sancti*, *quia sanctus sum ego Dominus*, *& separavi vos a ceteris populis*, *ut eßetis mei*. Sic igitur quod separasset eos a Gentibus, ab immundis præcipiens animalibus abstinere, per ea Gentes significatas esse monstravit. Has Petrus piscator, idemque venator, verbi cassibus prehendere, easque sic jubetur occidere, ut melioris vitæ vivificaret usura; hæcque metro canens Arator diaconus, in fine ait:

Gentiles per bestias significati.

(*l*) Lev. 20.

Non deerit tua fama locis. Petrus omnia prendens

Beth-

Bethsaida satus urbe fuit: quæ nomine (Hebræo
Venatorum est dicta domus. Quam verus ab illa
Ecclesiæ venator adest, qui cuncta peragrans,
Cinxit, & ad fidei collegit retia Gentes.

(a) Hier. 16. Prædictum enim fuerat ab Hieremia (a) non solum de piscatione, sed & de venatione Apostolorum. Sed jam, quod est reliquum historiæ, prosequamur.

IX. Cornelius cum suis baptizatur.

Suscepta a Cornelio missa legatione, Petrus divino monitu cum illis Cæsaream petiit, Cornelium convenit, & quæ ille de sua salute acceperat divina responsa cognovit. Cumque tum ipsum, tum cæteros qui aderant, Evangelica imbueret disciplina: *Adhuc loquente Petro* (ait Lucas) *cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum. Et obstupuerunt ex circumcisione Fideles, qui venerant cum Petro: quia & in nationes gratia Spiritus sancti effusa est. Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum. Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt sicut & nos? Et jussit eos baptizari in nomine Domini Jesu Christi. Tunc rogaverunt eum ut maneret apud eos aliquot diebus.* Hæc Lucas. Quæ autem post hæc facta sunt a Cornelio, Metaphrastes (b) describit: quæ cum antiquiori careant auctore, ac proinde fide vacillent, libentius prætermittimus. Porro factum fuisse, sed post Zacchæum, Cornelium Episcopum Cæsareensem, Romanum Martyrologium (c) testatur: quod & apud Clementem (d) legitur; licet sine auctore (e) alibi feratur creatus Episcopus Ilii.

(b) Metaph. 13. Septemb.
(c) Mart. Rom. 2. Febr.
(d) Clem. Const. lib. 7. c. 46.
(e) Orat. de Apost. apud Metaph. die 29. Junii.

X. Domus Cornelii.

Cæterum Cornelii domum in Ecclesiam Christi fuisse conversam, & adhuc Hieronymi tempore extitisse, ipsemet S. Hieronymus (f), S. Paulæ navigationem ac iter relegens, tradit, dum ait ipsam Cæsareæ invisisse domum Cornelii, jam Christi factam ecclesiam. Verum enim vero quod spectat ad res Petri Cæsareæ gestas: multa alia sunt in apocryphis Recognitionum libris, nomine Clementis insignitis; quæ ut mendaciis conferta, indigna sane existimamus, quæ una cum his, quæ vera certaque ac in omnibus denique habentur explorata, jungantur. Quantumlibet enim Clemens Romanus res ab eodem Petro gestas scripsisset, eas tamen ab Ebionæis hæreticis fuisse depravatas, auctor est Epiphanius, qui ait de illis (g): *Utuntur autem & aliis libris, nimirum Circuitionibus Petri appellatis, per Clementem scriptis, multa corrumpentes in ipsis, & pauca vera relinquentes, vel ut ipse Clemens ipsos per omnia redarguit in epistolis Encyclicis, quæ in sanctis ecclesiis leguntur.* Hæc Epiphanius. Testatur id ipsum Ruffinus (h), qui existimavit eos esse etiam depravatos ab Arianis, seu Eunomianis. Quamobrem merito liber ille a Patribus tam Græcis quam Latinis invenitur esse proscriptus, ab Epiphanio (i), Athanasio (k), Philastrio (l), Gelasio (m) & aliis. Cæterum eosdem esse libros Recognitionum Clementis, cum his quos ab aliis Circuitus seu Periodos appellatos esse constat, nulla est dubitatio.

(f) Hier. ep. 27.
(g) Epiph. hæres. 30.
(h) Ruffin. in Apolog. pro Orig. Hier. in Apolog. adversus Ruffin.
(i) Epiph. hæres. 30.
(k) Athan. in Synops.

XI. De gentium acceptatione mota quæstio.

Quæ autem post hæc Cæsareæ ab Apostolo Petro facta, Hierosolymis, cum illuc idem Petrus est reversus, contigerint Lucas (n) sic scribit: *Audierunt autem Apostoli, & fratres qui erant in Judæa, quoniam & Gentes receperunt verbum Dei. Cum autem ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptabant adversus illum qui erant ex circumcisione, dicentes: Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducasti cum illis?* Quisnam fuit horum omnium inventor & instigator? nullus quidem Apostolorum, sed qui post Simonem primus omnium fuit hæresiarcha Cerinthus. Id sane Epiphanius (o) testatur his verbis: *Hic quidem unus ex his fuit qui restiterunt sancto Petro, quando venit ad S. Cornelium, quando accersivit ipsum dignus factus visione Angeli, & Petrus dubitavit, & vidit visionem lintei, & quæ in ipso erant, & audivit a Domino, ut nihil inquinatum & immundum diceret: Hic igitur, ubi Petrus reversus est in Hierusalem, multitudinem circumcisorum commovit, dixitque quod ingressus esset ad viros præputium habentes. Fecit autem hæc Cerinthus, priusquam in Asia prædicaret prædicationem suam, & in profundius perditionis suæ barathrum incideret. Nam cum ipse circumcisus esset, adversandi videlicet gratia contra Fideles in præputio, per circumcisionem venabatur prætextum & occasionem. Cum autem Dominus semper curam hominum habuerit, & claritatem veritatis in filiis veritatis muniverit, & sancto Petro Apostolo dederit, ut & ipsum & socios redargueret; manifesta facta est Cerinthi amentia. Dixit enim S. Petrus: Ego eram in civitate Joppe, &c.* Recitat dicta a Petro tunc Hierosolymis repetita: ac demum post hæc: *Verum, inquit, hæc tunc quidem tractata sunt & commota a prædicto pseudoapostolo Cerintho; quemadmodum etiam alias tum ipse, tum socii ipsius excitaverunt in ipsis Hierosolymis, quando Paulus rediit cum Tito, & hic dixit quod viros præputium habentes secum duxisset.* Hæc Epiphanius.

(l) Philastr. de hæres.
(m) Gelas. in Conc. Rom.
(n) Act. 11.
(o) Epiph. hæres. 28.

XII. Petri modestia.

Cæterum admiranda plane visa est omnibus Petri modestia: qui cum potestate sibi tradita, unico tantum verbo omnes illas potuisset dirimere controversias, illa in præsentiarum omissa, perinde ac si ex æquo cum sociis causa agenda esset, non-

nisi

nisi ratione eorum obiectioni satisfaciendum putavit. Hæc namque considerans & admirans S. Gregorius, scribens ad Theoctistam Patriciam (b) post multa de prærogativis Petro concessis enarrata, hæc addit: *Et tamen idem Apostolorum primus tanta donorum gratia repletus, non ex potestate, sed ratione respondit, causam per ordinem exposuit*: & inferius: *Si enim cum a Fidelibus culparetur, auctoritatem quam in sancta Ecclesia acceperat, attendisset: respondere poterat, ut pastorem suum oves, quæ ei commissæ fuerant, reprehendere non auderent. Sed si in querela Fidelium aliquid de sua potestate diceret, profecto doctor mansuetudinis non fuisset.* Hæc Gregorius. Cum igitur Petrus cunctarum a se gestarum rerum rationem exactam petentibus reddidisset: *Qui aderant* (inquit Lucas) *his auditis tacuerunt & glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo & Gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.*

(a) Greg. lib. 9. epist. 39.

XIII. Apertum ostium gentibus. Ex hoc namque tempore ostio fidei jam Gentibus reserato, non Petrus tantum, & Apostoli ceteri, sed ex discipulis complures, qui hactenus nonnisi Judæis prædicaverant Evangelium ex tunc cum occiso Stephano dispersi fuerant, Gentibus etiam Christum annunitare cœperunt, ut idem Lucas (b) subdit his verbis: *Et illi quidem, qui dispersi fuerant a tribulatione quæ facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque Phœnicen, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes verbum nisi solis Judæis: Erant autem quidam ex eis viri Cyprii, & Cyrenæi, qui cum introissent Antiochiam, loquebantur & ad Græcos, annuntiantes Dominum Jesum. Et erat manus Domini cum eis: multusque numerus credentium conversus est ad Dominum.* Hæc Lucas: quæ autem post hæc narrare pergit, quoniam alio tempore facta sunt, opportunius suo loco inferius referemus; cetera tamen, quæ hoc eodem anno facta esse noscuntur, hic secundum rationem Annalium describemus.

(b) Act. 11.

XIV. Hoc eodem anno, Olympiade ducentesima quarta, anno tertio, Matthæus Evangelista primus omnium (ut auctor est Eusebius (c) Hebraico sermone Evangelium scripsit. Sed quod ad tempus spectat, his contradicere videtur Irenæus, (d) cum ait: *Posteaquam surrexit Dominus noster a mortuis, & induti sunt Apostoli superveniente Spiritu sancto virtutem ex alto, de omnibus adimpleti sunt, & habuerunt perfectam agnitionem: exierunt in fines terræ, ea quæ a Deo nobis bona sunt, evangelizantes, & cælestem pacem hominibus annuntiantes, qui quidem & omnes pariter habentes Evangelium Dei. Ita Matthæus in Hebræis ipsorum lingua scripturam edidit Evangelii, cum Petrus & Paulus Romæ evangelizarent, & fundarent Ecclesiam.* Hæc Irenæus. Sed utra horum auctorum sententia probetur verior, diligentiori studio perquiramus.

(c) Euseb. in Chron. (d) Irenæus lib. 3. c. 1. De Matthæi Evangelio.

XV. Irenæi sententia quomodo accipienda. Si igitur Irenæi verba eo sensu quis putet esse accipienda, ut nonnisi post Petri, ac demum Pauli Romam adventum, Matthæum Evangelium scripsisse dicat; magna profecto inde sequerentur absurda; siquidem Paulus non ante tertium Neronis annum Romam accessit, anno scilicet Domini, secundum a nobis initam rationem, quinquagesimonono. Quod si ex sententia Irenæi velimus, non ante dictum tempus a Matthæo scriptum esse Evangelium; illud in primis quod est in confesso apud omnes, negare opus esset, Matthæum primum omnium Evangelistarum scripsisse Evangelicam historiam: siquidem non Marcus tantum, sed & Lucas ante Matthæum Evangelium scriptis mandassent: quandoquidem (ut ex his quæ inferius suis locis dicentur, apparebit) ante adventum Pauli Romam, uterque edidisse suum Evangelium reperitur. Sic igitur, si id Irenæo concedimus, affirmandum esset Matthæum non primum omnium, sed tertium ordine Evangelium scripsisse: quod non ceterorum omnium tantum, sed & ipsius Irenæi repugnat sententiæ, dum & ipse, sicut & alii omnes, Evangeliorum scriptores recensens, primo loco Matthæum numerat. Rursum & illud quod omnes æque confirmant, irritum redderetur ac falsum, nimirum Matthæum, antequam Apostoli in diversas Orbis provincias proficiscerentur, Evangelium scriptis tradidisse: siquidem ante adventum Pauli Romam fuisse divisos per Orbem terrarum Apostolos nulla est dubitatio. Cæterum, quod spectat ad Irenæi sententiam: cum dicat tunc a Matthæo Evangelium scriptum esse: cum a Petro & Paulo Romana Ecclesia fundaretur: non sic accipienda esse putamus ejus verba, ut nonnisi post Pauli Romam adventum id factum esse voluerit significare; sed potius intellexisse, ipso initio fundationis Romanæ Ecclesiæ, a Matthæo Evangelium esse conscriptum, cum scilicet Petrus Romam accessit, & tantæ molis erigendæ posuit fundamentum; quod factum est post quatuor annos, anno scilicet secundo Claudii Imp. Dominique quadragesimoquinto. Nec enim sic Irenæum de Paulo meminisse credimus, quasi non ante Pauli Romam adventum Matthæus scripserit: sed communi potius tum ipsius, tum ceterorum Patrum usu loquendi, cum de Romanæ Ecclesiæ fundatione fit mentio, Paulum æque ac Petrum nominasse: non quod Paulus eodem quo Petrus tempore Romam venerit, ac simul cum Petro primum fundamentum jecerit; sed quod desuper ædificaverit, ac denique eamdem Ecclesiam una cum Petro sanguine consecraverit.

XVI. Diversa ab his, de tempore Matthæi Evangelii, est Nicephori (a) assertio, sic dicentis: *Primus Matthæus Hebræis salutifero verbo prædicato (quandoquidem alio ad Gentes maturabat) sermone patrio Evangelium suum quintodecimo post Christi ascensionem anno scripsit; atque eos relinquens, absentiam suam scripto compensavit.* Hæc ille. Sed erroris arguitur, dum putavit Apostolos non ante decimumquintum annum ab ascensione Domini ad Evangelii prædicationem per Orbem fuisse divisos: quod plane falsum esse, suo loco demonstrabimus. Ad hæc, illud esse conscriptum antequam ad externas provincias Evangelium prædicaturi proficiscerentur Apostoli, nulla esse potest dubitatio: nam Bartholomæum profecturum ad Indos, Matthæi Evangelium descriptum secum detulisse, illisque reliquisse, testantur Eusebius (b) atque Hieronymus (c). Eamdem enim Matthæum inisse rationem scribendi Evangelium, ut profecturus ad Gentes, eisdem quos prædicatione Evangelica imbuisset, scriptum a se Evangelium relinqueret, Eusebius (d) tradit his verbis: *Matthæus cum jam antea Hebræis verbum Dei prædicasset, simulac in animo habuit ad Gentes proficisci, Evangelium suum patrio sermone conscripsit, & quod illis, a quibus decessit, deesse, dum præsens apud eos esset, videbatur, illud sedulitate & labore scribendi omnibus suis quasi numeris explevit.* Hæc Eusebius. Porro non in ipso procinctu profectionis Matthæus Evangelium scripsisse putandus est, sed cum primum reserato divinitus Gentibus aditu ad Ecclesiam (quod hoc anno factum esse diximus) de profectione ad Gentes consilium inierunt atque sermonem habuerunt Apostoli. Sic igitur, de tempore quo scriptum est Matthæi Evangelium, Eusebio potius quam ceteris assentimur.

(a) Niceph. hist. lib.2. c 45.
Ratio Matthæi scribendi Evangelium.
(b) Euseb. histor. lib. 5. c.10.
(c) Hier. de scrip. Eccles. in Panteno c. 36.
(d) Euseb. hist. lib.3. c.18.

XVII. Tantum vero opus aggressum esse Matthæum, Judæis, qui crediderant, exposcentibus, tradit Joannes Chrysostomus; (e) verum & id injungentibus ei Apostolis, Epiphanius (f) testatur his verbis: *Matthæus enim primus incepit Evangelium annuntiare; huic enim commissum erat ac impositum ut Evangelium prædicaret ab initio;* & paulo post: *Hic itaque Matthæus Evangelium suscipere dignus judicatur; & justissimum hoc erat. Oportebat enim a multis peccatis conversum, & a telonio digressum, in exemplum nobis futurorum salvari ab eo, qui ob salutem generis humani venit, ac dixit, Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam: & ex telonio educto, atque ab iniquitate converso, salutis prædicationem exhiberi, quo ab ipso discerent homines adventum benignitatis.* Hæc Epiphanius. Athanasius (g) de eodem sic meminit: *Evangelium secundum Matthæum ab ipsa Hebraica dialecto conscriptum est, & editum Hierosolymis; & interpretante Jacobo fratre Domini secundum carnem expositum est.* De eodem Tertullianus (h) magna cum laude meminit, sic dicens: *Matthæus fidissimus Evangelii commentator & comes Domini, non aliam ob causam, quam ut nos originis Christi carnis compotes faceret, ita exorsus est: Liber generationis,* &c. idque eo consilio factum est, ut qui ad Hebræos scriberet secundum carnem Christum expectantes, eum jam venisse, & ex Abraham stirpe & semine David exortum in primis esse monstraret.

(e) Chrys. hom.1. in Mat.
(f) Epiph. hæres.51.
Judæis exigentibus Matthæus Evangelium scripsit.
(g) Athanas. in Synop.
(h) Tertul. de carn. Christi c. 22.

XVIII. Porro quod primum omnium Matthæi Evangelium esset editum, exscriptum illud fuisse ab Apostolis, non tantum Bartholomæi, sed & Barnabæ suadent exempla: hic quidem quantumlibet una cum Paulo Apostolatum accepisset ad Gentes, secum tamen tulisse Hebraicum Evangelium a Matthæo conscriptum, & apud se semper habuisse, atque una cum eo sepultum fuisse, certissimum est: refosso enim Barnabæ corpore anno quarto Zenonis Imperatoris, una cum eo illique inhærens inventum fuisse Evangelium secundum Matthæum Hebraice conscriptum, historicorum illorum temporum vera assertione constare, suo loco dicemus. Cum igitur Matthæi Evangelii plura exscripta essent exemplaria, Nazaræi illud etiam nacti sunt: erant enim complures, qui cum ex Judæis facti essent Christiani, & cum Evangelio Legem etiam esse servandam contenderent, ab Ecclesia ejecti sunt: Cæterum hi Evangelium Matthæi, quod semel acceperant, aliquandiu illibatum incorruptumque servarunt; de his enim Epiphanius (i) sic scribit: *Habent autem Matthæi Evangelium perfectissimum Hebraice; apud ipsos enim hoc clare, quemadmodum ab initio scriptum est, Hebraicis litteris adhuc servatur.* Sanctus Hieronymus (k) istud ipsum ex Hebraico fonte se descripsisse testatur: sic enim in primis, cum agit de Matthæi Evangelio, scribit: *Porro ipsum Hebraicum habetur usque hodie in Cæsariensi bibliotheca, quam Pamphilus martyr studiosissime confecit: mihi quoque a Nazaræis, qui in Berœa urbe Syriæ hoc volumine utuntur, describendi facultas fuit. In quo animadvertendum, quod ubicumque Evangelista, sive persona sua, sive Domini Salvatoris, veteris Scripturæ testimoniis utitur, non sequatur Septuaginta translatorum auctoritatem, sed Hebraicam:* idem alibi: *In Evangelio quo utuntur Nazaræi, quod nuper in Græcum de Hebræo sermone transtulimus, quod vocatur a plerisque Matthæi authenticum, homo iste, &c.*

Evangel. Matthæi exscriptum ab Apostolis.
(i) Epiph. hæres. 29.
(k) Hieron. de script. Eccl. in Math. & comment. in Mat. c. 12.

XIX. Quod ad Ebionæos spectat: etsi Matthæi uterentur Evangelio; depravatum il-

lud ab eis fuisse, insuper & mutilatum, Epiphanius (*a*) docet: nec hoc tantum Nazaræi, & Ebionæi (*b*), sed Cerinthus & Carpocras Matthæi Evangelium descripserunt: sed eo plane abusi, e genealogia Salvatoris a Matthæo contexta sic Christi humanitatem tantummodo didicerunt, ut divinitatem negarent. Quod vero Beda (*c*) Evangelium Matthæi, quo Nazaræi utebantur, non esse adnumerandum inter apocrypha existimavit: (fortasse quod in decreto Gelasii nulla de eo, sicut de cæteris, habeatur mentio) haud facile assentimur: nam cum Hieronymi testimonio in plerisque locis ab eo citatis appareat nonnulla in eo diversa ferri ab his quæ reperiuntur in Matthæi Evangelio quo Ecclesia utitur; periculosum esse putamus, id in aliam quam in apocryphorum classem referre, cum nonnisi una possit veritas esse. Atque hactenus de Matthæi Evangelio.

(*a*) *Epiph. hæres.*30. (*b*) *Epiph. ibid. inferius.* (*c*) *Beda in Luc.c.*1. A quibus Matthæi Evangelium corruptum.

XX. Sub hac eadem Olympiade ducentesima quarta, anno tertio, Pilatum olim Judææ Procuratorem miseranda morte interiisse, Eusebius scribit his verbis: *Pontius Pilatus in multas incidens calamitates, propria se manu interfecit, ut scribunt Romani historici.* Hæc Eusebius: affirmat idipsum Cassiodorus in Chronico. Viennæ autem in Galliis id contigisse cum multi referant, Ado (*d*) ejusdem civitatis Episcopus in hunc modum rem scribit: *Pilatus, qui sententiam damnationis in Christum dixerat, & ipse perpetuo exilio Viennæ recluditur; tantisque ibi irrogante Caio languoribus coarctatus est, ut sua se transverberans manu, multorum malorum compendium mortis celeritate quæsierit:* sunt hæc verba Orosii (*e*), licet ipse de Vienna nihil. Quod vero recentiorum Græcorum (*f*) aliqui dicant Pilatum de nece Christi a Maria Magdalena Romæ judicio postulatum, ut commentum refellimus. Cæterum de ejus interitu omnes æque consentiunt, ipsum summa desperatione actum, sibi necem intulisse.

(*d*) *Ado. in Chron.* (*e*) *Oros. lib.*7. *c.*5. (*f*) *Niceph. lib.*1. *cap.*10. *Cedren in. comp. hist.*

XXI. Hoc eodem anno (ut ex Josepho colligitur (*f*) amoto Vitellio a Syriæ præfectura, Petronius a Caio ad eam provinciam administrandam subrogatur: cui ipse (cum ab omnibus coli ut deus vellet, ac ne Jovi quidem cederet, quippe (*g*) qui de inferendo Jovis Olympii simulacro Romam, deque illius effigie in suam mutanda, consilium iniisset) in mandatis dedit ut suam statuam Hierosolymis in templo locaret: quæ tamen res a Petronio in annum sequentem dilata est, ut idem auctor testatur his verbis: *Caius autem indigne ferens a solis Judæis ita se despici, Legatum in Syriam mittit Petronium successurum Vitellio, jubetque ut cum valido exercitu invadat Judæam: & si sponte id admittant, statuam in templo Dei collocaret: quod si detrectent, bello devictos imperata facere adigat. Is sumpta administratione rerum Syriæ, dedit operam, ut exequerentur mandata Cæsaris: contractisque quantum poterat auxiliis, cum duabus legionibus hibernavit apud Ptolemaidem, primo vere bellum illaturus: quod & Caio significavit per litteras, qui collaudata ejus industria, hortatus est eum ad agendum gnaviter, & frangendam bello gentis contumaciam.* Hæc Josephus. Sed ut quis fuerit iste Petronius intelligatur: sciendum est fuisse equestris ordinis, militia clarum, qui & sub Augusto (ut de eo testatur pluribus Strabo *h*) adversus Æthiopes copias duxerat: cæterum eum humili loco natum, ad equestrem pervenisse dignitatem, auctor est Valerius Maximus (*i*).

(*f*) *Joseph. antiq. lib.* 18.*c.*11. (*g*) *Suet. in Caio c.* 22. *Dio lib.* 59. Caius ut Deus vult coli. (*h*) *Strabo lib.*17. (*i*) *Valerius Max. lib.*4.*c.*7.

XXII. Jam vero quænam proxima causa indignationis Caji in Judæos præcesserit, ut de colosso in templo erigendo consilium inierit, atque decreverit: Philo (*k*), id Capitonis Quæstoris litteris adscribens, edocet: *Is, inquit, in Judæa præest exigendis tributis, infensus provincialibus: pauper enim eo profectus, nunc illis fraudatis, ditatus & accusationem metuens, decrevit eos prævenire, & calumniis veras criminationes avertere, casu quodam nactus occasionem. Jamniam urbem Judææ cum* pri-

(*k*) *Philo de leg. ad Caium.* Concitatur Caius in Judæos.

II. Ad num. XXI. Baronius loquens de Petronio, qui hoc anno Vitellio in Præfecturam Syriæ successit, ait: *Sciendum est fuisse equestris ordinis, militia clarum, qui & sub Augusto (ut de eo testatur pluribus Strabo) adversus Æthiopes copias duxerat: cæterum eum humili loco natum, ad equestrem pervenisse dignitatem, auctor est Valerius Maximus lib.*4. *cap.*7. Sed, ut observat Card. Norisius in Cenotaphiis Pisanis Caji & Lucii Cæsarum pag.331. Baronius hunc *Petronium* Syriæ Præsidem cum aliis ejusdem gentis confundit, & temporis diversitate non adnotata ex tribus Petroniis unum facit. Petronius, cujus meminit Valerius Maximus, ab eodem nuncupatur L. Petronius; qui vero Syriæ præfuit, dicebatur P. Petronius, seu *Publii* prænomen ferebat, ut liquet ex Philone in libro de Legatione ad Caium. Petronius secundus Ægypti Præfectus subrogatus fuit ab Augusto in locum Cornelii Galli anno Urbis DCCXXVIII. ex Dione lib.53. Strabo a Baronio laudatus lib.17. scribit Legatos Candacis Reginæ Æthiopum jussos a Petronio Cæsarem adire: *itaque in Samum profecti Cæsarem invenerunt in Syriam progredi parantem;* quod contigit anno Urbis DCCXXXIV. ex Dione lib.54. At Petronius Syriæ Præses Provinciam adhuc tenebat anno primo Claudii, nempe sexagesimo sexto ab eo anno, quo Caius Petronius (sic a Dione lib.54. nominatus) ab Augusto Præfectus Ægypto datus fuerat. Tres itaque Petronii distinguendi.

Petronius Syriæ præficitur.

III. Clarissimus Toinardus scripsit ad me, extare in Gaza Regia varia Numismata epocha Antiochena signata, & inter ea unum Claudii Aug. in quo legitur, ΕΠΙ ΠΕΤΡΩΝΙΟΥ q. id est, *sub Petronio anno XC.* Priorem Epocham Antioche-

Prior epocha Antiochena explicatur.

primis frequentem populo colunt promiscue, Judaei quidem pars maxima, nonnulla tamen etiam alienigenae, qui malo fato subrepserunt e finitimis regionibus: & cum sint inquilini, facessunt indigenis negotia, semper aliquid moliendo adversus ritus Judaicos. Hi cum audirent ab advenis quantopere Caius pro deo coli cupiat, & quam infensus universae Judaeorum genti sit; rati se nactos occasionem struendis insidiis, ex tempore aram excitant e materia vilissima, luto formato in lateres, tantum ut molesti essent civibus: sciebant enim non laturos violari leges patrias, quod & secutum est. Conspicati enim & indignati regionis sacratae ritus sacros sic aboleri, coorti eam sustulerunt de medio. Adversarii vero mox Capitonem adiverunt, qui fuit auctor totius hujus tragoediae. Is lucrum sibi oblatum existimans, cujus jamdudum cupidus erat, scribit Caio, exaggerando rem, & amplificando.

Capitonis opera Caius in Judaeos impellitur.

XXIII. *His cognitis ille, ut opulentus & magnificus, jubet pro altari lateritio subverso in Jamnia, poni colossum inauratum in ipso templo urbis primariae, consultoribus usus optimis & sapientissimis, Helicone veteratore scurra nobili, & Apelle quodam tragoedo, qui prius aetatis florem, ut fertur, venditaverat, tum vero fastiditus se in scenam contulerat. Sceuici autem, quorum est negotium & studium ut theatris placeant, profligato pudore, probris & turpitudini sunt deditissimi: quibus artibus Apelles pervenit in consiliariorum ordinem: ut posset consulere Caius, alterum quomodo canendum, alterum quomodo ludendum salibus, omissa cura justitiae tuendae, pacisque publicae. Ita Helicon mancipium scorpioni simile Judaeos petebat veneno Aegyptiaco. Apelles vero Ascalonio, nam inde oriundus erat. Est autem Ascalonitis perpetua simultas cum finitimis Judaeis sacrae terrae incolis. Verum illi bonorum consiliorum boni auctores paulo post impietatis suae mercedem invenerunt: alter a Caio vinctus ferreis compedibus propter alia crimina, tortusque in rota ex intervallo saepius, sicut quidam morbi solent statis diebus recurrere; Helicon vero interfectus a Claudio Germanico Caesare propter alias itidem culpas insani capitis. Sed ista post acciderunt. Litterae a Caio de statua dedicanda scriptae sunt non temere, sed quantum fieri potuit accuratissime. In eis imperatum est Petronio Syriae provinciae Praesidi, ut ripensis exercitus, contra irruptiones Orientalium Regum & nationum oppositi, dimidium ab Euphrate adversus Judaeos duceret, ut prosequerentur statuam: non quo augustior dedicatio fieret, sed ut confestim periret si quis obsisteret.* Et paulo post:

XXIV. *Caeterum Petronius, perlectis litteris, haerebat anceps consilii; quippe qui nec detrectare poterat prae metu, non ignarus illum ne moram quidem laturum aequo animo, nedum tergiversationem. Nec rem aggredi putabat tutum ac facile. Sciebat enim Judaeos non unam, sed mille, si fieri posset, mortes subituros citius quam sustinerent vetitum aliquid facere. Omnes enim gentes libenter servant ritus patrios, sed Judaei prae ceteris. Cum enim leges suas credant oraculis proditas, easque discant a pueritia, in animis circumferunt harum expressas imagines, & semper intuendo admirantur ut honestissimas; alienigenas quoque harum observatores amplectuntur pro suis civibus, osores autem earum ac vituperatores habent pro hostibus; & in tantum abhorrent a quavis re suis legibus vetita, ut omnibus fortunis felicitatibusque humanis ad praevaricationem adduci nequeant. Sed nihil religiosius quam templum colunt, vel hoc argumento, quod certissima mors proponitur ultra septum interius penetrantibus: nam intra exterius accipiunt undecumque venientes suae gentis homines. Haec secum reputans Petronius, rem cunctanter aggrediebatur, ratus [ut erat] facinus audax; advocatisque tamquam in animae consistorium rationibus omnibus, scrutabatur singularum sententias: quas consentientes inveniebat, nihil in sacris novandum; primum quia sic jus naturae pietatisque postulet: deinde propter imminens periculum, non solum a Deo, verum etiam a laesis irritatisque hominibus. Illud quoque cogitabat, quam populosa esset haec natio, non ut aliae com-*

Petronius maturius agit.

chenam Usserius in Annalibus Veteris Testamenti cum anno Periodi Julianae 4551. copulat, qui in annum Periodi Graeco-Romanae 5441. convenit, quia, inquit, eo anno Pompeius Syriam in formam Provinciae redegit, ut testatur Appianus pag. 244. & Antiochi nulla ratione habita, ab Antiochensibus pecunias accipiens, civitatem fecit αὐτονόμον & suo jure uti permisit, ex Porphyrio in Graecis Eusebianis Scaligeri pag. 227. Verum enimvero, licet Syriam eo anno juris Romani factam esse in dubium revocari non debeat, in Graeco Porphyrii nihil quoad tempus autonomiae Antiochiae concessae habetur. Haec Porphyrii verba Latine reddita: *Philippus & Seleucus frater ejus & filius Grypi Antiochus, & Antiochus filius Antiochi ab anno tertio* 171. *Olympiadis inchoantes inter se decertarunt. Et victus Antiochus ad Parthos profugit, & novissime Pompeio seipsum tradidit, ut ab ipso reducendus in Syriam. Ille autem accepta ab Antiochensibus pecunia, hujus quidem curam non habuit, sui juris autem civitatem esse permisit.* Era tamen Antiochena in eo Petronii Nummo notata, ea est quae Juliana vocatur, & deducitur a prima Julii Caesaris dictatura, ideoque ab anno Periodi Graeco Rom. 5445. annusque XC. inchoatur autumno anni Christi XLI. quo Claudius Imperium iniit. Quare Petronius anno quidem Christi XXXIX. praefecturam Syriae iniit, sed post biennium Nummus ille percussus.

CHRISTI 41 | CAII IMP. 3

comprehensa unius regionis spatio, sed totum pene Orbem passim incolens: diffusa est enim per continentes provincias omnes atque insulas, adeo ut non multo pauciores sint indigenis. Tam multas hostium myriadas in se provocare, an non periculosa videri poterat alea? ne forte illis per omnes terras conspirantibus, & ad vim arcendam certatim in unum confluentibus, bellum exoriretur insuperabile: absque eo quod ipsam Judaeam innumera multitudo incoleret, viri tum corpore valentissimi, tum animo fortissimi; parati prius generosam mortem oppetere, quam deserere mores ac ritus patrios, quantumvis calumniatorum opinione barbaros, cum re vera sint liberales ac nobiles.

XXV. Rationes differendi praecepta Caii. *Terrori etiam erant Transeuphratenses copiae: nam Babylonem & multas alias satrapias a Judaeis teneri non auribus solum, sed & oculis compertum habebat: quod singulis annis sacra pecunia missitaretur inde in templum primitiarum nomine, quamquam per vias difficiles & asperas, quae tamen illis viae regiae viderentur, ad pietatem recta properantibus.* Haec Philo; qui mox subdit: *Merito igitur timens, ne cognita hac nova dedicatione, subito expeditionem susciperent, & hinc atque inde coorti, junctis copiis, inclusos in medio clade ingenti afficerent; retardabatur talibus cogitationibus: sed in diversum trahebatur contrariis: Dominum hac jubere juvenem, utile judicantem quicquid ipsi collibuerit; & semel decreta exequi contemnentem quamlibet noxia [ut qui prae superbia pervicaciaque transiliens hominis terminos, in deos se ipse referat] impendere sibi capitale periculum, sive imperata faceret, sive non; sed si pareat, cum bello, cujus eventus anceps sit: sin jussa detrectet, certissimam a Caio perniciem. Ad bellum proniores erant multi Romani adjutores in administratione rerum Syriacarum, quod scirent in se primum saeviturum Principem, ut auctores inobedientiae. Dabatur spatium deliberandi, dum pararetur statua: nam neque transmissa fuit ex Italia, Deo volente [opinor] & suos occulto favore protegente ab injuria: neque jussus est e tota Syria lectissimam sumere: alioqui praepropere, violatis legibus, exortus fuisset repentinus tumultus, priusquam experiri posset utile consilium: nam subitanei casus ingruentes vim rationis hebetant. Itaque Petronius in propinquo jubet parari statuam; & accitis a Phoenicia peritissimis artificibus; praebet materiam, officina Sidone instituta.* Haec Philo de his quae hoc anno hactenus sub silentio gesta Judaeos latebant. Cetera vero ut contigerunt, suo loco dicemus. Haec enim de Judaeorum aerumnis ad Annales Ecclesiasticos pertinere quis dubitat? nam his Dei vindicta in Judaeos Caesarem appellantes & Christum negantes, Caji furore progredi armata, numine impellente, conspicitur.

JESU CHRISTI ANNUS 42. | CAII IMP. ANNUS 4.

I. ANno Christi quadragesimo secundo Caius solus tertium Consul Fastis Consularibus adscribitur: non quidem id data opera, ut qui collegam habere sprevisset; sed (ut testatur Dio *a*) quod ei, qui designatus fuerat, mortuo, tam brevi spatio in concione alius subrogari non potuerit. Caeterum ab eodem auctore Pomponius secundus Consul eodem anno creatus nominatur; suffectus ne in locum Caji, qui Consulatum tenuit tantum (ut Suetonius (*b*) tradit) usque ad Idus Januarii, an ordinarius fuerit electus in locum demortui Consulis designati, non liquet.

(*a*) Dio hist. lib. 59.

(*b*) Suet. in Caio c. 17.

II. Hoc igitur anno, non antea (ut alii putant) Philo Judaeus una cum collegis a Judaeis Alexandriae agentibus legatus ad Caium Imperatorem mittitur: ab Alexandrinis vero alii adversus eos sunt missi legati (inter quos Apion grammaticus, Judaeorum infensissimus hostis) ad eumdem Imperatorem. Rem gestam summatim sic Josephus (*c*) complectitur: *Cum inter Judaeos & Graecos Alexandriam habitantes exorta esset seditio; terni ab utraque parte delecti legati ad Caium missi sunt. Apion vero, Alexandrinorum legationis princeps, multa in Judaeos jactavit crimina, interque cetera, quod Caesarem non prosequerentur debitis honoribus: nam cum quam late patet orbis Romanus, Caio extruantur templa & altaria, & pari honore colatur cum caeteris numinibus: solos istos turpe putare dedicare illi statuas, aut jurare per nomen Caesaris. His acerbe invecto Apione, multisque aliis quae ad exasperandum Caium facerent; Philo e Judaeorum legatis prior, vir per omnia clarissimus, Alexandri Alabarchae frater, & non imperitus philosophiae, parabat causam suae gentis agere. Sed repulsus est a Caesare, jubente illum abire, & per iracundiam vix temperante ab injuria. Qua propter ejectus convitio; conversus ad Judaeos asseclatores: Nunc, inquit, oportet bono esse animo, quando Caius iratus est: nunc enim Deus contra illum aderit.* Haec Josephus.

(*c*) Joseph. antiq. lib. 18. cap. 10. De legatione Judaeorum ad Caium.

III. Sed ipsum tamen errare certum est, dum ait ternos legatos ab utraque parte missos; cum ipse Philo, qui unus ex legatis fuit, quinque a Judaeis esse missos

sos testetur: qui & egregium commentarium de sua ad Caium legatione conscripsit; ex quo aliqua ad historiam spectantia decerpta hic intexere, nec inutile nec injucundum fore duximus. Cum ergo venissent Romam, quid egerint post frustra tentatam gratiam Heliconis apud Imperatorem viri præcipui, sic scribit (a): *Placuit offerri Caio libellum continentem summam calamitatum, & earum deprecationem: id erat ferme compendium supplicationis prolixioris, quam per Agrippam Regem paulo ante miseramus: nam is forte fortuna venerat Alexandriam, navigaturus in Syriam in suum regnum, quod ab imperatore acceperat. Sed ignorabamus etiam tum quam falleremur. Ex quo enim primum oram solvimus, putabamus nos inventuros reddentem jura judicem: at ille erat hostis implacabilis, alliciens, ut tum videbatur, vultu hilari, & appellationibus comibus. Exceptos enim nos primum in Campo Martio, cum e maternis hortis exiret, resalutavit, & dextera innuit se propitium: missoque ad nos Romulo, qui legationibus admittendis præerat, pollicitus est se cogniturum nostram causam per otium: ita ut tota corona circumstantium gratularetur nobis, tamquam voti compotibus, atque etiam nostrates quotquot ex aspectu de rebus judicant. Ego vero, qui plus per ætatem & eruditionem sapere videor, suspecta habebam illa quæ exhilarabant alios. Sic enim cogitabam: Quid sibi vult, quod cum tot adsint legationes propemodum ex omnibus Orbis regionibus, ait se nos solos auditurum? nec enim nescit nos esse Judæos, contentos si æquaremur cæteris: cæterum prærogativam sperare apud alienigenam juvenem & liberæ potestatis dominum, non procul abfuerit ab insania: atque utinam judicem præstet partibus, non patronum illis, nobis adversarium. Hæc reputans, trepidabam, inquietus noctu & interdiu. Ita mærentem me, gementemque (nec enim tutum erat interpellari Principem) alius casus inopinatus repente perterruit, non parti Judæorum, sed universis periculum afferens.*

(a) Philo lib. de leg. ad Caium.

Quid legati Romæ.

IV. De statua in templum inferenda nuntium.

Veneramus ex Urbe Puteolos, Caium secuti: descenderat enim ad mare, morabaturque circa eum sinum, nunc hanc villam visendo, nunc aliam, quæ multæ ibi sunt & splendidæ. Nos vero de agenda nostra causa sollicitos, quippe qui accersiri expectabamus continuo, accedit quidam suffusis trepidisque oculis obtuens & anhelus: cumque paululum seduxisset (adstabant enim quidam in proximo) Audistis ne, inquit, novi quidpiam? Simulque conatus rem eloqui, fletu oborto impeditus est: deinde rursus exorsus narrare, iterum atque tertio fuit ad eumdem modum inhibitus. Nos vero conspectu ejus territi, obsecrabamus indicaret quamobrem venisset: non enim venisse propalam flendi gratia: quod si quid esset dignum lacrymis, faceret nos earum participes, assuetos jam calamitatibus. Tandem ille, crebro singultiens: Periit nobis templum. Jubet Caius poni sibi colossum in adytis intimis, adscito in titulum Jovis cognomine. Nobis vero attonitis miraculo, & in vestigio præ stupore hærentibus (muti enim stabamus & enerves,

SÆC. I. Anno Urbis 793. Olymp. 204. an. 4. An. C. 40.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5533.

☉ 21. CB. ☽ 3. P. 17. APRIL. Indict. 13.

JESU CHRISTI 40. *secundum Baronium* 42.

CALIGULÆ IMP. 4.

I. *Consules.*

[1] AD num. I. Coss. *Caius Aug. III.* solus Consulatum gessit juxta quartam Consulatuum Cæsareorum regulam, propter nempe bellum Britannicum, ex quo redux, ovans Romam Natali suo ingressus est, inquit Suetonius in Caligula cap. 43. postremo scilicet mensis Augusti die. Post Caligulam Domitianus, & alii quidem Imperatores propter bella aut victorias Consulatum suscepere, licet id rarius, uti in hujus Operis progressu videbimus. Dubitat Baronius, an Pomponius hoc anno Consul suffectus fuerit, an vero ordinarius in locum defuncti. At Pomponium anno tantum sequenti Consulem fuisse testatur Dio lib. 59. & quidem suffectum, ut discimus ex Josepho lib. 2. de bello cap. 10. editionis Genevensis anni MDCXI. qua utor, ubi ait: *Referentibus Consulibus Sentio Saturnino & Pomponio Secundo.* Pomponius itaque suffectus in locum Caligulæ IV. Consulatum abdicantis, ut recte Norisio Cardin. in privatis suis ad me litteris observatum.

[1] COss. *Caius Augustus III. solus;* nempe sine collega. Nummi cum TR. POT. III. COS. III. Caius Cæsar Lugduni tertium Consulatum solus iniit, quod defunctum sub Kalendarum diem collegam rescisse absens non poterat, inquit Tranquillus in vita cap. XVII. Dio item lib. LIX. pag. 658. 659. *Itaque consule eum tertium, nemo tribunus plebis, aut prætor ausus fuit convocare Senatum; Collegam enim Caius non habebat, non quidem (sicut putant quidam) quod data opera, id ab eo factum, sed illo qui designatus fuerat, mortuo, tam brevi spatio in concione, alius ei subrogari non potuerat.* Mox vero: *donec nuntiatum est Romæ, die duodecima Caium magistratu se abdicasse, tunc occepto consulatu ii qui designati erant, officio suo functi sunt.* Qui fuerint autem hi consules, Dio non tradit; Pighius, Ex Prid. Id. Jan. *L. Gellium Poblicolam, & M. Cocceium Nervam;* Ex K. Jul. *Sex. Junium Celerem & Sex. Nonium Quinctilianum,* Consules fuisse tradit. Fasti Vindebonenses & Idatiani habent: *Caio Cæsare III. solo.* Prosperi Chronicon: *Cæsare & Juliano.*

ves, defectis corporis viribus) supervenerunt alii doloris ejusdem nuntii: deinde omnes simul conclave ingressi, & inclusi, deplorabamus fortunam privatam atque publicam, suggerente dolore querimonias: nihil enim calamitosis loquacius. Tædebat enim, ac pœnitebat, quod ad deprecandum injurias, quas quotidie pateremur, medio hiemis trajecissemus vasta maria, ignari nobis imminere tempestatem in terris longe sæviorem jactatione maritima. Hæc ille, qui dehinc quam percontati erant a nunciis tanti mali causam, & de rebus gestis Jamniæ, deque litteris ad Petronium scriptis de statua in templo locanda (quod nos suo loco superius diximus) acceperunt, enarrat. At licet quod Jamniæ factum esset, cunctis innotescere potuisset; tamen quid Caius in Judæos statuisset, hactenus latuisse videtur: Petronius enim, qui nonnisi transacta hieme consilium Caji detegere, ejusdemque jussionem aperire, scriptis ad Caium litteris (ut vidimus) statuerat; adveniente jam statuto tempore, rem in hunc modum, ut iidem nuntii retulerunt, & Philo descripsit, aggressus est.

V. De statua Caji locanda in Templo. *Dum statua colossæa Sidone pararetur; honoratiores Judæorum sacerdotes & magistratus evocat, indicaturus eis Caji mandata, simulque suasurus ut patienter ferant jussa domini, & caverent mala imminentia: paratum enim esse robur exercitus Syriaci ad edendas per totam eorum regionem strages maximas: putabat enim si horum præmolliret animos, posse per eos moveri ad obsequium ceteram multitudinem. Sed valde sua opinione deceptus est: perculsi enim ad primam ejus rei mentionem, tamquam in præsenti calamitate, obmutuere, quasi e fonte profundendo lacrymas, capillos barbasque vellendo cum lamentis hujusmodi: En quo nimis beati senescendo pervenimus, ut quod nemo majorum umquam vidit, nos spectaremus: quibus tandem oculis? hos enim prius abjiciemus cum ærumnosa vita & miserabili, quam tantum nefas inspiciamus, quod nec auditus, nec mens sustinet. Interea qui in sancta urbe ceteraque regione famam hujus conatus audierant, velut de communi sententia coorti, tesseram dante dolore publico, profecti sunt uno agmine, desertis oppidis, castellis, & ædibus; continuatoque itinere venerunt in Phœniciam, ubi tunc agebat Petronius. Id Petroniani quidem conspicati cursim ei renuntiarunt caveret sibi a turbis, infestum agmen existimantes: moxque nullis stipata satellitiis multitudo Judæorum, ceu nubes, repente supervenit, totam Phœnicen occupans; ut miraculo esset nescientibus gentis frequentiam. Ac primum tantus clamor cum fletu planctuque sublatus est, ut hebetaret aures præsentium; nam & postquam desiit, durabat ejus sonitus. Secutæ sunt compellationes ac preces, quales dictare solent calamitosa tempora. Erant autem distributi in sex ordines, seniorum, juniorum, puerorum: rursum alia parte anuum, mulierum, virginum. Ubi vero Petronius in loco superiore conspectus est, universi ordines velut ad unum edictum humi procumbunt, supplices cum ululatu quodam flebili: jussique surgere, & accedere propius, vix tandem surrexerunt, & conspersi multo pulvere, defluentesque lacrymis accedebant, reductis in tergum more damnatorum ambabus manibus.*

Tum Senatus (ipsum scilicet Concilium septuagintaduorum seniorum, Synedrin appellatum) *stans sic locutus est: Inermes (ut vides) adsumus, ne quis nos dicat venire hostiliter: manus autem pro armis a natura datas retro flthe ximus otiosas; præbemus & corpora ad certos ictus ferire volentibus. Uxores, & liberos, familiasque adduximus: supplices tibi, & per te Caio advolvimur, domi relicto nemine, orantes ut aut omnes servetis, aut omnes internecione deleatis. Sumus, Petroni, & natura pacis cupidi & studio, ad quam nos trahit cura alendorum liberorum ex nostris laboribus. Caio Imperium adepto, primi ex tota Syria gratulati sumus, Vitellio, cujus successor es, tunc in nostra urbe degente, qui super hac re litteras acceperat, & a nobis ad cæteras civitates fama lætum nuntium pertulit: primum nostrum templum excepit pro Imperio Caji victimas; ut primum aut etiam solum privaretur religione patria. Decedimus urbib. s, cedimus privatis ædibus & possessionibus: supellectilem vel pretiosissimam ultro vobis in prædam offerimus, eo animo, ut nos putemus non dare, sed accipere. Unum pro his omnibus petimus, ne quid in templo novetur, utque servetur tale, quale a majoribus nobis est traditum. Id si non impetramus, necandos nos præbemus, ne videamus vivi quod est morte gravius. Audimus, pedestres equestresque adversus nos parari copias, si dedicationem impediamus. Nemo ita insanit, ut servus se opponat domino: libenter jugulabimur, cædant, mactent, frustratim concidant; sine certamine ac suo sanguine agant quicquid libet victoribus. Quid opus est exercitu? Nos ipsi egregii sacerdotes immolabimus victimas; adducemus ad templum mulieres, uxoricidæ; fratres sororesque fratricidæ; pueros puellasque innocentem ætatem, puericidæ (tragicis vocabulis utendum est in tragicis calamitatibus). Deinde in medio eorum stantes abluti cognato sanguine (nam talia lavacra ad inferos properantibus conveniunt) admiscebimus & proprium, nosmetipsos jugulando insuper. Morientium hoc mandatum erit ultimum: ne Deus quidem nos accuset, qui utrius-*

VI. Quid Judæi supplices ad Petronium.

utriusque rationem habuerimus, & Imperatori debitæ reverentiæ, & sacrarum legum custodiæ, id fiet, si vitam haud vivendam contempserimus.

VII. *Audivimus priscam fabulam e Græca litteratura profectam, tantam vim fuisse Gorgonei capitis, ut hac visa, homines confestim verterentur in saxeos: id quamquam fabulosum videatur, negari tamen non potest simile quiddam magnos nec opinatos casus efficere. Ita domini mortem affert, aut quiddam morti proximum. Putas, Petroni, si (quod absit) aliqui nostrates viderent in templum deduci statuam, non in saxa mutatum iri, oculis stupentibus, & per singula membra sopito naturali motu corporis? Extremum, Petroni, hoc erit nostrum votum æquissimum: non contendimus ne imperata facias: dilationem tantum petimus; & oramus supplices, ut nobis liceat legatos ad dominum mittere. Fortassis impetrabimus, ne religio cœlestis numinis, ne leges sanctissimæ aboleantur, neve ultimis etiam posthabeamur gentibus, quibus sui ritus manent incolumes; ne decreta ejus avi proavique temerentur, nostros mores approbantia, diligenterque confirmantia: Forsan his auditis fiet mollior: Non semper eædem sunt voluntates Principum, iratorum vero vanescunt celerrime. Petiti sumus calumniis, permitte adhibeamus remedium: Durum est injudicatos damnari. Si nihil impetramus; quid vetat, ne quæ nunc vult, tunc faciat? Ante missam legationem noli præcidere spem tot millium, non de lucro, sed de pietate contendentium, immo & de lucro: quod enim homini lucrum est sanctitate utilius? Hæc tum dicta sunt magna contentione magnoque desiderio ab honoratissimis, singultientibus & anhelis, lacrymis simul ac sudore diffluentibus, ut jam Petronio cæterisque miserationem moverent: erat enim mitis ingenio, & verbis factisque flexibilis; & videbantur æquum postulare: aspectu quoque nihil erat miserabilius.* Hactenus Philo.

VIII. Christianorum erga Judæos officia. Sed quid tum qui erant ex Judæis Christo credentes? Par est credere, contribulibus suis, ea accepta occasione, ad memoriam revocasse execrandum facinus in Christum innocentissimum, & de omnibus optime meritum, perpetratum: quod illum primum abjecissent, ac in crucem agendum sic clamassent: Tolle hunc, crucifige. Nam & illud ipsum crucis Christi volvebatur tempus, nempe Paschale, quo fruges in Judæa maturæ jam erant ad messem, cum hæc coram Petronio facta sunt; ut idem Philo paulo inferius tradit: Paschali enim tempore manipulus spicarum (a) offerebatur. Adjecisse insuper, quod cum Christum negantes, se nonnisi Cæsarem habere Regem contestati essent, juste modo digneque Cæsarem sibi iratum experirentur. Ac denique, quod qui contempsissent, carceri mancipassent, ac flagellis subjecissent salutis viam admonentem Petrum; Petronium adire, pedibusque illius advolvi & colla subiicere cogerentur. Adhuc etiam addidisse, hæc ipsa & his majora a Christo prædicta fuisse: nimirum abominationem desolationis in templo esse videndam, civitatem sanctam expugnandam, templumque excidendum. Hæcque & alia id genus commemorasse, non quidem insultantes, sed commiserantes, & cum flentibus flentes: sicut olim Ruben fratribus suis (b) calumnias patientibus in Ægypto, & hæc loquentibus; *Merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audivimus: idcirco venit super nos ista tribulatio*, dixerat: *Nunquid non dixi vobis: nolite peccare in puerum: & non audistis me? En sanguis ejus exquiritur.* Eosdemque rursus tunc summis a Deo precibus contendisse putamus (ut olim Hieremias, Daniel, & alii viri sancti fecere) ne tam cito de rebellante sibi populo vindictam sumeret, sed adhuc expectaret, si forte admissi sceleris pœnitentes, viam salutis ingredientes (quod fecerant plurimi) Christum, quem eiecerant, avidius reciperent, ac prædicarent. Quorum precationibus etiam factum existimamus, ut Caji consilium irritum redderetur & flagellum imminens differretur.

(a) Levit. 23.

(b) Genes. 42.

IX. Petronii consilium Judæis utile. At vero quid tum Petronius (ut quod narrandum suscepimus, finiamus) decreverit, Philo persequitur: *Habita igitur*, inquit, *consultatione cum assessoribus: animadvertens partim nutare & ambigere qui modo rigide adversati fuerant, partim præjudicare, & miserationem non dissimulare; gaudebat eorum voluntatibus: & quamvis nosset iram Imperatoris implacabilem, & naturalem sævitiam; tamen videbatur afflatus aura quadam philosophiæ, pietatisque Judaicæ; sive jam ante vir doctus ex litteris aliquid hauserat, sive ex quo præfecturam adeptus est provinciarum Asiæ Syriæque in quibus oppidatim degunt Judæi plurimi; sive suapte natura erat ad res cognitu dignas docilis. Solet autem Deus bonis viris bona suggerere consilia, tum ipsis, tum Reipublicæ commoda: quod tunc quoque contigit. Quid igitur decretum est? Ne properarent opifices, sed darent operam ut statua summo expoliretur artificio, & quantum fieri posset exprimerent exemplaria laudatissima, quo sit durabilior: Nam opera extemporanea non temere diuturna fieri; accurata ætatem ferre melius. Cæterum legationem mittere, non est concessum Judæis: nec enim ipsis tutum esse rem committere domino, qui possit omnia.*

Interim

X. Prætextus Dilationis. *Interim postulatis nec annui nec renui placuit, quod utrumque periculosum esset, sed litteras ad Caium mitti sine accusatione Judæorum, dissimulatis eorum supplicationibus: causam autem dilatæ dedicationis referri in opifices, quibus necesse sit dari certum spatium temporis: eas moras afferre posse amplioris dilationis occasionem, & fortasse tandem ipsum Caium exorari se passurum. Erant enim tum maturæ segetes; & timendum erat ne deplorata religione, homines quoque vitam contemnerent, & vastatis agris suasmet fruges late per campos collesque incenderent. Solicitabat etiam cura colligendorum fructuum tum arboreorum tum arvalium. Ferebatur enim, constituisse Imperatorem navigare in Ægyptum Alexandriam: nec videbatur verisimile, tantum Principem per altum mare se objectaturum periculis, vel propter comitantis classis magnitudinem, vel propter curam corporis, facilius iter circumeunti per Asiam & Syriam: sic enim quotidie fore illi copiam vel conscendendi naves, vel exscendendi, præsertim ducenti longas, non onerarias, quibus ora legitur utilius: sicut onerariis per altum fit velificatio. Erat igitur opus, pabulum & annonam parari per omnes urbes Syriæ, præcipue maritimas: expectabatur enim ingens multitudo terra marique ventura, non solum ab Urbe atque Italia, sed & ab intermediis provinciis, partim honoratorum, partim militarium, equitum, peditum, navalium nec minor servorum numerus quam militum: & requirebatur non tantum modus necessarius, verum etiam Caio digna rerum copia. Eas litteras postquam perlegit Imperator, daturus putabatur veniam, atque etiam prudentiam laudaturus eorum qui moras necterent, non in Judæorum gratiam, sed propter convectionem fructuum. Ea sententia comprobata, scriptæ sunt litteræ, & expeditis nuntiis traditæ assuetis itinerum compendio.*

XI. Caius in Petronium commovetur. *His acceptis, ille inter legendum excandescebat, vultu præseferens iracundiam. Ubi vero desiit; complosis manibus, Euge Petroni, inquit, non didicisti audire Imperatorem, tumens continuatis hactenus magistratibus? Videris ne ex fama quidem Caium nosse, quem experieris non multo post. Cordi tibi sunt leges Judæorum, gentis mihi inimicissimæ; Principis mandata negligis? Timuisti multitudinem? quasi non haberes militum copias formidatas Orientalibus, atque adeo ipsis Parthorum Regibus. Sed miseratus es? Ergo minus apud te valuit Caius, quam miseratio? Causaris messem? tibi brevi sine excusatione ferro caput demetetur. Causaris collectionem fructuum in adventum nostrum parandorum? scilicet si Judæa fieret sterilis, deerant finitimæ provinciæ, quæ victum præberent, unius inopiam suppleturæ suis proventibus. Sed cur tempero a manibus? cur meam voluntatem enuntio? Ille mercedem accepturus, cladem suam primus sentiat. Desino minari; irasci non desino. Tum brevi mora interjecta, cuidam ab epistolis dictat responsum ad Petronium, laudans in speciem ejus providentiam, & in prospiciendis futuris solertiam: vehementer enim timebat Præsides, quod illis promptum esset res novas moliri, præsertim in magnis provinciis apud magnos exercitus, qualis est ad Euphratem tractus Syriæ. Delinito igitur per litteras homine, ad tempus iram regebat implacabilem. Deinde mandatum addidit, ne ullam curam præverteret dedicationis negotio: jam enim messes convectæ esse poterant, & cessabat illa seu vera, seu affectata excusatio. Nec multo post advenit Agrippa Rex, more suo Caium salutaturus, plane ignarus epistolæ Petronii, quidve Caius rescripsisset: conspiciebat tamen statim e vultus nubilo, eum latentem iram coquere: retractabatque intra se, ne quid magnum aut parvum dicto factove commiserit, quod illum offenderet: cumque nihil inveniret, colligebat id quod erat, irasci eum aliis: ac rursum cum animadverteret illum torve in se solum intueri, metuebat; & sæpius volens rogare, cohibuit se, ne forte minas alio tendentes, temeraria curiositate in se converteret.*

XII. *Tunc Caius, ut erat callidus ex aspectu deprehendere cogitationes hominum, postquam vidit timentem hæsitantemque. Dubitas, inquit, Agrippa? hanc tibi ego dubitationem eximam. Tamdiu mecum versatus, ignoras me oculis non minus quam voce loqui solere? Boni honestique cives tui, qui soli ex omni hominum genere dedignantur Caium habere pro Deo, videntur jam mortem sibi per contumaciam quærere; dum me jubente in ipsorum templo consecrari Jovis simulacrum, populariter ex urbe agrisque occurrerunt specie supplicum, sed re vera mandatum meum proculcaturi. Plura intonaturus erat: cum Rex anxius, & præ metu per singula momenta colore mutato, rubicundus, luridus, lividus, a vertice ad calcem horrore corripitur; & tremore membra quatiente, solutisque nervis collapsus fuisset, ni eum sustentassent proximi: qui jussi, domum illum retulerunt nil sentientem, & subitanea vi mali sopitum, ac stupidum. At Caius magis etiam exasperabatur in gentis odium: Si Agrippa, inquit, familiaris & amicissimus, plurimisque devinctus beneficiis, tantum tribuit patriis ritibus, ut ne verbo quidem eos violari ferat, sed deliquio pene exanimatus sit: quid expectandum est ab aliis, qui nihil habent quod se in diversum retrahant?* Agrippa deficit sensibus.

XIII. *Agrippa vero tota die, parteque insequentis maxima, gravi sopore pressus, sui com-*

compos non erat. Tandem sub vesperam, paululum erecto capite, ægreque diductis palpebris, caligantes etiamtum circumferebat oculos, circumstantium facies vix dum noscitans: rursumque somno redditus, jam anior quiescebat, ut apparebat e respiratione & corporis habitu. Aliquanto post experrectus sciscitabatur: Ubi nunc sum? num apud Caium? adest ne ipse dominus? Responsum est: Bono sis animo; domi es; Caius non adest: satis dormisti; erige te in cubitum, agnosce præsentes, omnes sunt domestici, amici, liberti, famuli, dilecti & tui amantissimi. Tum vero cœpit resipiscere, singulos condolere aspiciens. Cumque medici jussissent turbam secedere, ut unctionibus & cibo tempestivo corpusculum ejus reficerent: Scilicet, inquit, curandum est vobis de parando mihi victu delicatiore: an non sufficit misero famem pellere usu rerum vilissimarum simplicissimarumque? quas ipse non admitterem, nisi levis quædam spes me teneret extremi auxilii ferendi genti infelicissimæ. Hæc cum lacrymis locutus, necessario cibo contentus fuit sine opsoniis: ac ne vinum quidem sibi misceri passus, aquam tantum gustavit: Habet, inquit, miser venter quod reposcebat debitum: mihi quid faciendum, nisi Caius suppliciter interpellandus de rebus præsentibus? Sumptisque tabellis, scribit has litteras:

Agrippæ dolor non minuitur.

XIV. Agrippæ libellus supplex ad Caium.

Ne coram te appellem, metus obstat, domine, ac reverentia, quod & minis terrear, & tanta majestate sim attonitus: hæ litteræ melius preces meas indicabunt, quas supplex pro verbis offero. Omnibus mortalibus, Imperator, a natura inditus est amor patriæ, & legum patriarum religio: id quod non est opus ut te doceam, pium erga patriam, & leges ejus colentem ex animo. Cuique sua, etiam si non sint, videntur honestissima, nimirum quæ affectu magis quam ratione judicantur a singulis. Equidem (ut nosti) Judæus natus sum, natale solum mihi sunt Hierosolyma, ubi altissimi Dei templum sanctissimum situm est; avos proavosque Reges habui, & ex his aliquot etiam summos Pontifices; quam illi dignitatem pluris faciebant, quam regiam: rati quanto Deus antestat homini, tanto pontificatum regno excellentiorem: ad illius enim curam divinas res, humanas ad hujus pertinere. Huic genti, patriæ, templo cum sim tot modis conjunctissimus, pro cunctis deprecor: pro gente, ne a vera persuasione transire cogatur ad contrariam, cum jam inde ab initio vestram familiam persancte coluerit: quatenus enim licet salvis patriæ pietatis legibus, hac parte nulli genti cedit in tota Europa & Asia; vota pro incolumitate Imperii tui faciendo, dona offerendo, mactando victimas, non solum in celebritatibus publicis, verum & quotidianas: atque ita non tam ore linguaque jactat suam pietatem erga Cæsares, quam re ipsa declarat propensissimum erga illos animum.

Pro sancta vero civitate, patria mea, hæc afferre licet: eam esse metropolim non unius regionis Judææ, sed & multarum, propter colonias inde olim deductas, vel propius in finitimam Ægyptum, Phœnicen, Syriam tum citeriorem, tum eam quæ Cœle cognominatur, vel longius in Pamphiliam, Ciliciam, plerasque Asiæ partes usque Bithyniam, & Ponti sinus intimos: pari modo in Europæ Thessaliam, Bœtiam, Macedoniam, Ætoliam, Atticam, Argos, Corinthumque Peloponnesi partes præcipuas. Nec tantum continentes provinciæ plenæ sunt coloniis Judaicis, sed & insularum celeberrimæ Eubœa, Cyprus, Creta, ne quid dicam de Transeuphratensibus: excepta enim parva parte Babylonis, aliarumque præfecturarum, omnes urbes quæ bonum agrum habent, a Judæis incoluntur. Itaque si exorat mea patria tuam clementiam, præter ipsam alias civitates demereberis plurimas, sitas in diversis Orbis tractibus, Asia Europa, Africa, insulares, maritimas, mediterraneas. XV. Judæi ubique sparsi.

Convenit autem tuæ fortunæ amplissimæ, collato in unam beneficio, plurimas devinciri alias, ut per omnes Orbis partes decantetur tua gloria, & gratiarum actionibus laudibusque ubique omnia perstrepant. Amicorum aliquot patrias integras civitate Romana donasti; & qui modo servi fuerant, fecisti aliorum dominos; nec magis gaudent hoc beneficio qui fruuntur, quam ejus auctores. Ego quoque scio me habere herum & dominum, sed inter amicos censeri dignitate paucis secundum, benevolentia nemini, immo primum potius, vel quia mihi est hereditaria, vel quia maximis cumulata beneficiis: non audeo tamen patriæ meæ petere, non dico civitatem Romanam, sed ne libertatem quidem aut immunitatem: peto gratiam ipsis utilissimam, tibi autem innoxiam: quæ enim est subditorum major felicitas, quam habere propitium Principem? Hierosolymis primum audita est, Imperator exoptata tua successio, e sancta civitate diffusa est ejus fama ad finitimas provincias; digna est quæ impetret tuam gratiam. Quemadmodum enim maximi natu filii honoratiores sunt, quod primi faustum patris matrisque nomen parentibus dederint: eodem modo quoniam prima Orientalium hæc civitas te Imperatorem consalutavit, æquum est ut a te tractetur liberalius, aut certe ne sit deteriore conditione quam cæteræ. Hactenus pro patria deprecatus; postremas pro templo preces adhibeo. XVI.

Hoc templum, Cai domine, jam inde ab initio nullam umquam admisit manufactam effigiem, cum sit Deo domicilium; pictorum enim atque statuariorum opera sunt sensibilium deorum imagines: illum autem invisibilem pingere aut fingere, nefas duxerunt nostri majores. Agrippa

XVII. De Templo ab omnibus honore habito.

tuus avus invisit hoc templum & honoravit: Augustus quoque per litteras jussit undecumque illuc mitti primitias, instituto ibi etiam quotidiano sacrificio: honoravit id & tua proavia. Non Græcus, non barbarus, non Rex, Satrapave ullus vel infensissimus, non seditio, non bellum, non captivitas, non vastatio, non alia res ulla umquam tantam cladem intulit, ut contra veterem morem effigies manufacta in id importaretur: quamvis enim infensos haberet accolas, semper tamen sua religione tutum fuit, ut sacratum conditori patrique rerum omnium. Sciebant enim violationem ejus expiatam sæpe gravissimis calamitatibus. Quamobrem veriti sunt jacere impietatis semina, ne sibi perniciem inde meterent. Nec est opus externis testibus, cum possim tibi citare domesticos.

XVIII. Romanorum Principum erga Templum officia.

M. Agrippa tuus avus maternus Judæam, Herode avo meo regnante, adiit, nec gravatus est a mari ad metropolim mediterraneam ascendere: cumque spectasset templum, & decoros ritus sacerdotum, puritatemque civium, delectatus est spectaculo ut mirifico & ineffabili, adeo ut inter familiaria colloquia nihil tunc in ore haberet aliud, quam laudes templi, ejusque ornamentorum. Ergo quamdiu hæsit ibi in Herodis gratiam, accedebat id quotidie, oblectans animum contemplatione sacri apparatus, & sacrificiorum ordine, verendæque majestatis in summo Sacerdote sacrato cultu ornato, præsidenteque cæteris. Dein ubi templum donis honoravit, & civibus indulsit quantum potuit salvis vectigalibus; laudato Herode, ipse vicissim laudatus plurimum, ad mare deductus est, prosequentibus non unius civitatis populis, & flore frondeque illum ob pietatis admirationem aspergentibus.

XIX. Tiberii studium erga Judæos.

Quid alter tuus avus Tiberius Cæsar? nonne manifeste eamdem voluntatem habuit? certe per viginti tres annos, in quibus imperavit, antiquissimam religionem templi servavit incolumem immotamque modis omnibus: & possum quiddam in laudem ejus proferre, quamvis mille sub ipso jactatus casibus; sed amica est & tibi quoque grata veritas. Pilatus erat Procurator Judææ: hic non tam in gratiam Tiberii, quam in odium populi, auratos clypeos dedicavit intra sanctam urbem in Herodis regia, nulla insignes imagine, nec habentes quicquam vetitum: tantum titulus continebat nomen dedicantis, & ejus cui dedicabantur. Id ubi divulgatum est in populum; advocatis viris quatuor regiis filiis, fortuna dignitateque regia præditis, reliquisque hujus familiæ, atque optimatibus cæteris, orabant ut tolleretur illa clypeorum novitas, nec violarentur ritus patrii, conservati a superioribus Regibus & Imperatoribus. Cumque ille adversaretur rigide, ut erat pervivaci duroque ingenio: conclamatum est: Desine seditiones bellaque ciere, desine pacem profligare: Non honoratur Imperator per legum contumeliam: noli hunc injuriæ prætextum quærere: Tiberius nihil vult temerari in nostris ritibus: aut ostende illius edictum, vel epistolam, aliudve simile; aut da, ut te omisso, per legatos oremus dominum. Id vero eum magis exasperavit, veritum ne si mitteretur legatio, cætera quoque detegeret ejus crimina, venditatas sententias, rapinas, injurias, clades, tormenta, crebras cædes indemnatorum, crudelitatem sævissimam. Iratus igitur homo iracundus, anceps erat animi; quod neque demere semel dedicatas res auderet, nec subditis gratificari vellet, non ignorans Tiberii talibus in rebus constantiam.

XX. Pro Judæis Tiberius rescripsit.

Quod ubi viderunt optimates, & animadverterunt, eum pœnitere cœpti, quamvis dissimularet; scripserunt Tiberio litteras humili deprecatione plenissimas; qui cognito quid dixerit Pilatus, quid minatus sit, non est opus ut dicam quantum excanduit, quamvis non commoveretur temere: res ipsa iram ejus indicat. Confestim, nihil procrastinans, scribit litteras, valde objurgando ejus audaciam, jubendoque ut sine mora clypeos tolleret; & translati sunt Cæsaream maritimam, ab Augusto proavo tuo denominatam, quo in ei sacrato templo dedicarentur, sicut factum est; ita consultum fuit & Imperatoris honori, & civitatis antiquis moribus. Tunc dicabantur clypei nulla picti effigie, nunc colossæa statua: tunc in privatis Procuratoris ædibus; nunc (ut fertur) ponetur in intimo Sanctuario, quod semel quotannis Pontifex introgreditur jejunii tempore, tantum odores incensurus, & ex more vota facturus, ut felix annus & pax contingat omnibus hominibus. De cætero si quis non dico plebeius Judæus, sed sacerdos, vel summo proximus, immo is ipse Pontifex, si duobus anni diebus, vel eadem die ter quaterve introiverit, capite luet absque venia. Tantam religionem adytorum voluit esse legislator, ut hæc sola inaccessa intactaque servarentur. Quam multos sacrificos putas ultro mortem obituros, si videant importari statuam? Equidem puto illos, jugulatis uxoribus & liberis, postremo se ipsos mactaturos super domesticorum cadavera. Hæc sunt decreta Tiberii.

XXI. Augustus favet Judæis.

Quid proavus tuus, omnium quotquot umquam fuerunt Imperatorum optimus, primus ob virtutem & fortunam Augustus cognominatus, qui pacem terra marique diffudit usque ad extremos Orbis terminos? nonne postquam audivit ab his quos de hoc templo percontabatur, nullum ibi esse simulacrum manu factum, quod visibili forma naturam invisibilem exprimeret, religio-

giose admiratus est? quippe qui non summis labris philosophiam gustaverat, sed plerumque in conviviis, quæ fere quotidiana erant, memoria retractabat quæ a philosophis didicerat, aut ex doctorum virorum, quos domi alebat, consuetudine: nam cœnæ tempus ut plurimum tribuebatur eruditis fabulis, ut non solum corpus, verum & anima suis reficeretur deliciis. Hujus Augusti proavi tui cum possim exempla proferre aliquot, contentus ero duobus. Primum cognito quod negligerentur sacræ primitiæ, per litteras mandavit provinciarum Asiæ Pocuratoribus, ut sinerent Judæos solos in synagogis cœtus facere: non enim hæc esse Bacchanalia, vel seditiosorum conventicula turbandæ pacis causa, sed scholas justitiæ temperantiæque in quibus studium virtutis floreat: primitias vero quotannis conferri, unde fiant sacrificia, missa in hoc sacra legatione ad templum Jerosolymas. Deinde edicit, ne quis sit impedimento Judæis cœtus collectasve facientibus, aut, Hierosolymas eas mittentibus more patrio. Hæc enim etsi non his verbis, in eam tamen sententiam mandata sunt per litteras. Subjiciam exemplum unius epistolæ, quo facilius credas, domine: quam C. Norbanus Flaccus scribit, indicans quid ipsi Cæsar significaverit. Epistolæ verba sunt hæc:

Litteræ Norbani Proconf. pro Judæis.

C. Norbanus Flaccus Proconsul, Ephesiorum magistratibus salutem. Cæsar mihi scripsit, Judæos, ubicumque sint, antiquo more suos cœtus facere, conferreque pecunias quas mittant Hierosolymas: hos non vult vetari. Ideo vos certiores facio, me jubere ita fieri. Hæc Norbanus. Subdit vero Agrippa:

XXII. Augustus erga Deum Judæorum propensior.

An non hæc manifesta fides, Imperator, voluntatis Cæsaris, quam pie fuerit affectus erga templum nostrum, dum permittit Judæos in publico celebrare suos conventus propter primitiarum collationem, ceteraque pietatis officia? Est & aliud argumentum priore non minus, ex quo liquet Augusti sententia. Jussit e suis ipsius redditibus offerri quotidie victimas rite in holocaustum altissimo Deo: quæ hodie quoque offeruntur, videlicet taurus, & agni duo: quas Cæsar altari destinavit, quamvis sciret ibi nullum simulacrum esse vel in occulto, vel in propatulo: nihilominus tantus Princeps, cogitatione philosophiæ nulli secundus animadvertit necessum esse ut in terris eximium fanum dicaretur invisibili Deo sine ulla effigie, ubi homines cum bona spe vota faciant. Hoc magistro usa proavia tua Julia Augusta, ornavit templum hoc aureis phialis, & calicibus, aliisque donis plurimis ac pretiosissimis. Cur tandem, cum nullum ibi esset simulacrum? Imbecilliores sunt mentes mulierum, & nihil nisi sensibile possunt percipere: at illa sicut ceteris rebus totum sexum, sic hac quoque superabat, eruditione meditationeque assecuta quod natura negaverat; & virilem rationem adepta, in tantum evasit perspicax, ut intelligibilia magis quam sensibilia cerneret, & hæc umbras illorum esse censeret. Cum igitur habeas, domine, tot exempla domestica optimæ erga nos voluntatis majorum tuorum, a quibus prognatus, & ad hoc rerum fastigium provectus es, serva quæ illi ad unum omnes conservarunt. Deprecantur pro nostris legibus Imperatores apud Imperatorem, Augusti apud Augustum, avi proavique apud nepotem, plures apud unum: tantum non dicentes: Noli decreta nostra, quæ in hanc usque diem permanserunt, facere irrita. Etenim ut nihil infaustum antiquationem eorum sequatur, tamen incertitudo futuri temporis non finit securos esse vel audacissimos, modo ne sint plane contemptores numinis.

Si vellem numerare quæ in me contulisti beneficia, dies me deficeret, nec opus est id me obiter facere: sed ut ego taceam, XXIII.
res ipsæ loquuntur. Exemisti me ferreis vinculis; quis nescit? Obsecro, Imperator, Agrippa recolit accepta beneficia.
ne me astringas gravioribus: illa partem premebant corporis, at hæc vereor ne totam onerent animam. Impendentem mihi metum mortis depulisti: & metu præmortuum ceu redivivum excitasti e funere. Velis, Imperator, hoc beneficium esse perpetuum, ne tuus Agrippa vitam abrumpat: alioqui videbor servatus, non ut viverem, sed ut novis calamitatibus insignis morerer. Donasti mihi regnum, qua sorte nulla inter mortales felicior: id cum prius unam regionem non excederet, adjunxisti mihi mox majorem alteram, Trachonitim & Galilæam. Ergo cum superflua ditione me auxeris, domine, noli adimere quæ sunt necessaria: noli productum in lucem clarissimam, rursus in tenebras altissimas abjicere. Libenter cedo isti splendori, & pristinam fortunam deprecor. Unum peto pro cunctis ceteris, incolumitatem ritus patrii. Quid enim de me loquentur vel tribules, vel universi homines? Alterutrum enim sequetur: aut ut appeller meorum proditor, aut ut inter tuos amicos posthac non habear: quo utroque quid potest esse infelicius? Nam si adhuc in amicis numeror, proditionis insimulabor, si nec patriam jam indemnem, nec templum inviolatum præstitero. Nam vos præpotentes soletis amicorum ad Imperatoriam opem confugientium rebus consulere. Quod si qua in re animo tuo molestus sum; noli me vincire, ut Tiberius: sed ne toties vincula timeam, jube mox interimi: quid enim mihi vita opus est, cui spes unica salutis fuit in tua benevolentia? Hactenus Agrippa; subdit Philo:

Has litteras obsignatas mittit Caio: & inclusus domi expectabat anxius de eventu, solicitusque ne illum interpellaret parum XXIV.
commode: nam non mediocris periculi jecerat aleam,

aleam, nimirum de libertate saluteque non solum terram sanctam incolentium, verum etiam omnium in toto Orbe dispersorum Judæorum. Ille inter legendum nunc offendebatur, quod cœpta non succederent; nunc flectebatur, vel jure ipso causæ tam bonæ, vel adjunctis precibus, & Agrippam partim laudabat, partim incusabat: vitio vertebat, quod tribules suos nimis diligeret, solos contumaciter aversantes ipsius consecrationem: laudabat, quod non celaret suam sententiam; id quod ajebat indicium generosi animi. Mitigatus igitur, ut videbatur, respondit clementius, & Agrippæ donavit ceu maximam gratiam, ne fieret dedicatio. Simulque jussit scribi P. Petronio Syriæ Præsidi, ne quid in Judæorum templo novaret. Ne autem solida esset ea gratia, terrorem admiscuit, sic scribens:

XXV. Quid Caius ad Petronium.

Quod si extra unam metropolim in finitimis urbibus quicumque volentes altaria, templave, aut statuas, imaginesve, mihi, meisve ponere, vetiti fuerint: quisquis obstiterit, plectatur continuo, aut ad me mittatur. Hæc Caius ad Petronium; pergit Philo: Id vero nihil aliud erat, quam seditionum initium bellorumque civilium, & gratiæ, quæ videbatur concessa simpliciter, obliqua quædam abrogatio. Nam adversarii magis in odium Judæorum, quam in Caji honorem, repleturi putabantur totam regionem anathematibus; hi contra violari suos ritus in conspectu suo non passuri, etiam si essent patientissimi: ut Caius, si quis se moveret, severe puniens, rursum in templo dedicari juberet statuam suam. Sed divina providentia justissimi numinis factum est, ut nemo finitimorum quicquam moveret, occasionemque præberet: quamvis ne accusatione quidem vel mediocri expectata, imminebant casus gravissimi.

XXVI. Caji inconstantia.

At quid hæc quies profuit? dicat aliquis: nec enim Caius quiescebat cum ceteris, jam pœnitens concessæ gratiæ, resuscitansque pristinam concupiscentiam. Nam jussit Romæ fieri alium colossum æreum inauratum, omisso illo Sidonio, ne quem motum excitaret in populo; utque navibus transportatum per silentium, repente clam, priusquam sentiretur, in templo poneret. Id autem facturus erat obiter in Ægyptum navigans: tenebatur enim miro visendæ Alexandriæ desiderio; magna cura profectionem instituens, ut ibi diu degeret, ratus consecrationem suam, quam somniabat, in hac una civitate posse succedere, atque inde hujus religionis exemplum manaturum ad minores ceteras, propter situm ejus urbis in regione opportunissima. Solent enim minores vel homines, vel civitates, ad majorum æmulationem se componere. Et erat alioqui etiam inconstans ingenio; ut mox pœnitens, si quid boni fecisset, irritum infectumque id cuperet, ut fieret molestior ac nocentior. Verbi gratia vinctos solvit aliquot, mox nihil commeritos vinxit denuo, omni spe adempta jam miserrimis: alios damnavit exilio, mortem expectantes, non quod conscirent sibi capitalem culpam, aut quavis pœna dignam vel levissima, sed ob nimiam judicis inclementiam desperabundos; irati se evasisse, lucro imputabant exilium, quo non minus gaudebant, quam alii reditu in patriam. Sed non multo post, nihil novi molientes, insulas tamquam natale solum incolentes, ferentesque fortiter infortunium, submissis militibus occidit universos, luctum inopinatum in Urbe afferens familiis nobilissimis. Quod si quibus donavit pecuniam, postea repetebat, non ut mutuatitiam cum fœnorum fœnoribus, sed ut furtivam cum maximo damno eorum qui acceperant: non enim satis erat miseros donata reddere, sed omnia sua bona supererogabant sive patrimonii hereditatumque jure quæsita, sive industria propria. Qui vero maxime probatos & caros ei se putabant, alio modo mulctabantur suaviter prætextu amicitiæ, ingentes sumptus faciendo in repentinas & inconsideratas profectiones, atque in convivia: aliquando enim facultates omnes in unam cœnam insumebantur, ita ut opus esset mutuum accipere a fœneratoribus: tantum erat splendoris & magnificentiæ; quo factum est, ut quidam aversarentur ejus gratias, ut non modo inutiles, sed damnosas etiam, & inescatrices insidiosas.

Hæc fuit ejus morum inæqualitas atque inconstantia, præsertim erga Judæos sibi exosos maxime: quorum proseuchas, exorsus ab Alexandria, sibi usurpavit, & replevit statuis effigiem suam referentibus, nemine non cedente ipsius auctoritati atque violentiæ. Supererat unum sanctæ civitatis templum cum jure asyli; id conabatur in suum proprium templum demutare cum titulo NOVI JOVIS ILLUSTRIS CAII. Quid ais? Tu cum sis homo; ætherem & cælum quæris insuper, non contentus Imperio tot provinciarum, insularum, gentium? Deo in terra nihil vis relinquere? non agrum, non civitatem, non fanum quidem tam modicum illi dedicatum ex oraculis, ut ne hic supersit ullum vestigium, monumentumve pietatis ac religionis vero Deo debitæ? Egregiam de te spem facis humano generi. Ignoras te aperire fontes malorum cunctorum, dum moliris quæ nec facere nec cogitare fas est? Libet commemorare hic & illa quæ vidimus audivimusque quando ad Reipublicæ nostræ causam agendam acciti sumus. In primo statim congressu cognovimus ex vultu gestuque pro judice nos eum habituros accusatorem & adversarium. Judicis enim officium erat, sedere in optimatum consistorio, examinare causam per quadringentos annos dissimulatam, & tum primum revocatam

XXVII. Caji novum consilium de inferendo simulacro in templum.

Legati rursus causam agunt apud Caium.

catam in dubium, ubi ageretur de tam multis Judæorum Alexandrinorum millibus: citare horum adversarios, vicissim partes audire ad clepsydrarum numerum: consultare cum assessoribus, palam præferre sententiam justissimam. At ille cum herili supercilio se gessit ut tyrannus inclementissimus. Nam his omissis quæ modo dixi, accersit curatores duos hortorum Mœcenatis & Lamiæ, qui & inter se & urbi propinqui sunt, in quibus jam tribus diebus quatuorve habitaverat, ubi nobis præsentibus agenda erat totius gentis fabula. Jubet villas omnes sibi aperiri; velle enim se singulas diligenter inspicere. Tum nos introducti, ad primum conspectum eum reverenter adoravimus, & imperatoris Augustique appellatione salutavimus. Ille resalutavit tam comiter, ut de vita, nedum de causa, desperaremus. Ringendo enim rogavit. Vos ne estis illi diis invisi, qui me omnium confessione deum declaratum soli aspernamini, mavultisque vestrum innominatum colere? Simulque sublatis in cælum manibus, erupit in vocem quam ne audire quidem fas est, nedum perloqui verbis totidem, ac mox exorta est adversæ partis ingens lætitia, quod hoc audito jam tum se victores in hac causa fore ominarentur: itaque gestiebant & exultabant præ gaudio, deorum omnium ei acclamantes cognomina. His appellationibus humanam naturam excedentibus gaudentem conspicatus Isidorus sycophanta amarulentus: Magis, inquit, detestareris, domine, homines istos, eorumque tribules, si scires eorum erga te impietatem atque malevolentiam: omnibus enim pro salute tua votivas cædentibus victimas, isti soli non sustinuerunt sacra facere: Cum dico isti, de cunctis Judæis loquor. Exclamavimus unanimiter: Domine Cai, calumniis petimur, Immolavimus hecatombas, libatoque ad aram sanguine, carnes domum non retulimus ad epulas, ut quorundam est mos, sed integras victimas exurendas sacro igni tradidimus, idque ter: primum, quando successisti in Imperium: iterum, quando gravem illum morbum evasisti, cui totus Orbis condoluit: tertio, votum pro victoria Germanica. Esto, inquit, sacra fecisti, sed alteri, nec pro me: quid igitur prodest? mihi certe non sacrificastis. Ibi nos horror pervasit hac nova voce attonitos, qui se in cute quoque exeruit.

XXVIII. Caius de esu Porcinæ carnis compellat Judæos. *Ille interim villas obibat, inspectans aulas & conclavia in imis ædibus & in cœnaculis quorundam locorum reprehendens vitia, & mandans quid mutari vellet in melius: nos vero assectabamur eum, sursum deorsum protrusi, & cavillis conviciisque petiti ab adversariis, non aliter, quam histriones in scenis; nam hoc quoque negotium erat quædam fabula. Judex personam accusatoris sumpserat; accusatores agebant nequam judicem, simultatis, non veritatis memorem. Sub tanto autem accusatore simul atque judice necessarium est silentium. Nam hoc quoque quoddam defensionis genus est, præsertim quando nihil ei gratum respondere poteramus, linguam cohibente ritu patrio, orique claustra imponente. Ubi vero quædam mandata dedit de ædificiis, serio graviterque interrogavit: Cur abstinetis a porcina? Ad hanc percontationem rursus risus magnus adversariorum exortus est, partim gaudentium, partim ut festivo salsoque dicto arridentium, & sic quoque captantium dominicam gratiam: adeo ut quidam e famulitio moleste ferrent tam contemptim eos se coram Principe gerere; quo præsente vel subridere, periculosum sit aliis, præterquam admodum familiaribus. Cumque nos respondissemus, esse mores alibi alios, & adversariis itidem ut nobis interdictum usum rerum quarumdam; alius vero quidam subjecisset, multos ne agnina quidem vesci ubique parabili: ridens ille, Recte, inquit, insuavis est enim. His magis irridebamur ipsi anxii.*

XXIX. Ægyptii abstinent esu ovium. Haud dubium legati Judæorum, sic respondentes de his qui abstinerent ab esu agnorum, sugillarunt Ægyptios. Thebanos enim agnis temperasse, nec apud eosdem oves solitas immolari, tradit Herodotus (*a*). Ad hæc spectare arbitramur quod in Genesi (*b*) scriptum legitur, Josephum dixisse: *Detestantur Ægyptii omnes pastores ovium.* Contra vero idem scribit Herodotus, caprarios in honore fuisse apud Ægyptios. At sicut ab esu ovium, ita & caprarum eos abstinuisse, his versibus testatur Juvenalis (*c*):

— Lanatis animalibus abstinet omnis
Mensa: nefas illic fœtum jugulare capellæ.

Ad hæc item spectat quod habetur in Exodo (*d*), respondisse Moysen Pharaoni, dicenti sibi: *Ite & sacrificate Deo vestro in terra hac.* Non potest ita fieri: *abominationes enim Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro?* quasi minus licuisset oves in Ægypto immolare, vel hircum, vel bovem; quod ea animalia (ut idem testatur Herodotus) sacrosancta apud Ægyptios haberentur: ob quam causam subdit Moyses: *Quod si mactaverimus ea quæ colunt Ægyptii, coram eis: lapidibus nos obruent.* Sed ad Philonem revertamur, qui hæc pergit narrare de Caio:

XXX. Quæ reliqua Caji cum Judæis. *Tandem non sine stomachatione: Cupio scire, inquit, quod jus illius civitatis prætenditis. Nobis vero exorsis orationem, cum ex primo gustu intelligeret afferri quædam non contemnenda, & allatum iri vehementiora: abrupit sermonem, & cursu se in magnam aulam proripuit: obambulansque jussit claudi fenestras vitro candido.*

(*a*) Herodot. in Euterpe.
(*b*) Genes. 46.
(*c*) Juvenal. Satyra 15.
(*d*) Exod. 8.

ſtido, ſimili ſpecularibus lapidibus, quibus lux admittitur, ventus & Sol excluditur. Poſtea ad nos lento gradu acceſſit, & moderatius jam rogavit: Quid dicitis? Nobis autem deinceps rem in compendium contrahentibus, rurſum procurrit in aliud cubiculum, ubi tabulas antiquæ picturæ jubebat reponi. Cumque ad hunc modum cauſæ noſtræ actio interrumperetur, immo fruſtatim concideretur; laſſi deſperanteſque, nec aliud quam mortem expectantes, vix animi compotes præ anxietate, ſuppliciter ad Deum verum confugimus, ut nos e falſo nominati Dei minis eriperet. Qui nos miſeratus, furorem ejus mitigavit. Itaque depoſita jam ferocia, tantum hoc præfatus. Homines iſti non tam mihi videntur mali quam miſeri; quia ſibi perſuaderi non ſinunt, me eſſe naturæ divinæ participem: abiit, ſimulque nos juſſit abſcedere.

XXXI. Legati malorum timore preſſi. *Poſtquam hoc non tam judicium quam carcerem & theatrum effugimus (nam quaſi in theatro exhibilabamur, ſubſannabamur, & irridebamur ſupra modum: nec ſecus quam in carcere cruciabamur, ferebamuſque tormenta totius animæ, dum blaſphemias in Deum, & contra nos comminationes Imperatoris tam potentis audiremus, unam ob rem infenſi & implacabilis, quod inſanæ cupiditati, qua deus haberi ambiebat, ſolos Judæos aſſenſuros non putabat, ac ne poſſe quidem ei ſubſcribere) vix reſpiravimus: non quod amore vitæ mortem horreremus, quam avide ut immortalitatem arripuiſſemus, ſi quidem profuturum exiſtimaſſemus noſtris legibus: ſed quod ſciremus noſtrum exitium fore non ſolum inutile Reipublicæ verum ignominioſum etiam (nam legatorum infortunium ſolet imputari his a quibus miſſi ſunt) ea de cauſa emerſiſſemus aliquando e miſeriis. De cetero enim ſoliciti eramus, quid decreturus, quidve pronuntiaturus eſſet: quomodo enim poterat cauſam pernoſcere, qui multas ejus circumſtantias ne audire quidem dignatus fuerat? An non erat oneroſum, a nobis quinque legatis pendere omnes Judæos, quotquot uſquam habitant? Si enim gratificaretur noſtris inimicis, quænam alia quieſceret civitas? quænam inquilinis parceret? quænam proſeucha relinqueretur incolumis? quænam jura ſervarentur Judæis patrio jure viventibus? Imminebant ſubverſio, jactura, naufragiumque privilegiorum, quæ gens ea habebat in ſingulis civitatibus. Tot curis oppreſſi, ſuccumbebamus miſeri: nam qui nobis favere antea videbantur, prorſus deſperaverant: quapropter cum ad illum accerſiremur, ſubduxerunt ſe præ metu, quod bene ſcirent dementiam hominis gerentis ſe pro deo. Diximus in ſumma cauſam odii, quo Caius nationem Judæorum proſequebatur: ſupereſt ut dicamus eam, qua uſi ſumus apud eum, palinodiam.* Hactenus Philo; cetera deſunt.

XXXII. Quod autem pertinet ad Apionem, unum pro Alexandrinis legatum: huic non ſatis fuit coram Caio, atque compluribus aliis, in Judæos oraſſe: quinetiam ipſum pro Alexandrinis & Ægyptiis adverſus Judæos Alexandriæ agentes, ac denique (ut verius loquar) omnes, commentarium conſcripſiſse, ſciendum eſt, illudque calumnioſum, atque adeo confertum mendaciis & blaſphemiis, ut nil odioſius eo videri poſſit, potiſſimum miſeris Judæis. Erat hic Ægyptius, extrema ejus parte quæ (*a*) Oaſis dicitur, oriundus, ac denique civitate Alexandrina donatus, faſtuoſus ac per omnia arrogans homo, de quo hæc Plinius (*b*) Secundus: *Apion quidem grammaticus hic, quem Tiberius Cæſar cymbalum mundi vocabat, cum publicæ famæ tympanum potius videri poſſet, immortalitate donari a ſe ſcripſit ad quos aliqua componebat.* Gellius (*c*) etiam de eodem ſic ſcribit Apione: *A vitio ſtudioque oſtentationis fit loquacior: eſt enim ſane quam in prædicandis doctrinis ſuis venditator:* hæc Gellius. Cæterum Joſephus (*d*) qui duos libros adverſus eumdem Apionem conſcripſit, cunctaſque in Judæos ab eo ſparſas calumnias egregie confutavit, qualis ille fuerit, ſuis coloribus pinxit: qui & ejuſdem miſerandum interitum his paucis narravit. *Recte mihi videtur Apion propter patriæ ſuæ leges pœnas dediſſe blaſphemiæ. Etenim neceſſario circumciſo circa genitalia, vulnera ei facta nihil profuerunt; & putrefactis, in magnis doloribus expiravit.* Hactenus Joſephus.

De Apione Gram. Legato pro Alexandrinis.

(*a*) *Joſeph. contra Apion. lib. 2.*

(*b*) *Plin. in præf. ad hiſt. Plinii Senioris.*

(*c*) *Gell. lib. 5. c. 14.*

(*d*) *Joſeph. lib. 2. contra Apion.*

XXXIII. Calumniæ Apionis in Judæos. Hæc de Apione breviter recenſuiſſe volumus, quod impiæ in res Judaicas ab eo prolatæ calumniæ, in Chriſtianos etiam, quod ex Judæis progeniti eſſent, ſunt illapſæ, Gentilibus Fideles æque carpentibus, & dicteriis exagitantibus, quod caput aſini adorarent, prout Tertullianus (*e*) & alii antiquorum, qui calumniam refellunt, ſuis ſcriptis prodidere; hujus quidem concinnator ſtrophæ fuit Apion, qui hæc inter alia execranda eſt commentus de Judæis, ſic dicente Joſepho (*f*): *In hoc enim ſacrario Apion præſumpſit dicere aſini caput collocaſſe Judæos, & id colere, ac dignum facere tanta religione: & hoc affirmat eſſe depalatum, dum Antiochus Epiphanes & expoliaſſet templum, & illud caput inveniſſet ex auro compoſitum, multis pecuniis dignum:* hæc Joſephus, qui aperti mendacii procacem hominem redarguit: cujus rei ſuſpicionem Cornelium Tacitum invexiſſe, idem putavit Tertullianus; dum ille egregie mentitus, dixit (*g*) Judæos effigiem aſini ſilveſtris, qui aquam monſtraverit in deſerto, in penetralibus conſecraſſe. Sed de his alias.

(*e*) *Tertul. in Apolog. c. 16.*

(*f*) *Joſeph. lib. 2. contra Apion.*

(*g*) *Tacit. li. 2. 1.*

XXXIV. Quod vero ſpectat ad legationem Philonis ac ſociorum pro Judæis Alexandrinis ſuſceptam: quem finem ſortita fuerit, haud ſatis liquet; niſi quod Caio ſequentis anni

ni exordio nece sublato, quæ ab illo in Judæos Alexandrinos, vel in templum de colosso in eo erigendo statuta fuerant, omnino irrita facta esse intelligimus. Verum antequam ad alias res gestas stylum convertamus, illud dissimulare non possumus, quod hæc omnia de rebus gestis Caji atque Petronii adversus Judæos, aliter a Josepho narrantur, quam ex Philone sunt superius recitata. Neminem tamen putamus adeo imprudentem, qui in his non Philoni potius acquiescendum, ut antiquiori, & qui hæc oculis spectarit, existimet, quam Josepho, qui hoc tempore plane infans, natus erat annos tantummodo tres, quippe qui (ut ipse de se testatur) genitus fuerit anno primo ejusdem Caji Imp. Hæc oportune ob oculos legentium ponimus, ac perspicue inspicienda proferimus, sicut & de aliis ejus erroribus superius fecimus; ut non adeo quis miretur, si interdum videat eumdem auctorem ab Evangelistis longe dissentire, cum nec Philoni consentiat, in re præsertim tam certa, & auctoris qui interfuit, fide testata.

Josephus erroris arguitur.

XXXV. *In quibus Josephus a Philone discrepat.*

Nam quod primum occurrit: ecce tibi, tradit Philo, Judæos semel tantum convenisse Petronium in Phœnicia agentem messis tempore: Josephus (a) vero, tempore ferendorum agrorum, idque iterum accidisse, & Ptolemaide primum, inde Tiberiade Petronium convenisse affirmat. Rursum, alio argumento esse scriptas a Petronio litteras ad Caium, atque diverso ab eo quod narrat Philo, Josephus significat. Demeritam insuper Caji gratiam ab Agrippa occasione convivii, cum idem scribat Josephus; longe aliter per Philonem rem se habere facile cognoscimus. Redditas denique a Caio ad Petronium litteras diversas plane ab his quas Philo vere nos docuit, ipsum afferere, nemo non videt. Caium vero antea occisum esse quam ab eo scriptæ litteræ ad Petronium pervenirent, quod & ipse ait; quis, quæso, esse commentum, ex iis quæ ex Philone recitavimus, non intelligit? Ex his igitur aliisque ejusdem auctoris superius notatis erroribus, quam vacillet talis historici fides, & quam leviter nonnulli qui veritatem historicam vix summis labiis attigerunt, eidem plurimum tribuant, omnes facile judicabunt. Cæterum nos tam de eo quam cæteris auctoribus eam ducimus habendam esse rationem; ut non idcirco, quod iterum atque iterum erroris arguantur, cætera ab eis scripta rejiciamus: sed cunctis exacte discussis, ea nobis probentur, quæ non facile improbari possint; veritatemque dixisse putemus eos qui aperti mendacii convinci nequeant.

(a) *Jos. Antiq. li. 18. c. 11. & de bello Jud. lib. 2. c. 9.*

XXXVI. *De Philonis legationibus.*

Quod insuper ad Philonem spectat; ne quis errore labatur: constat ipsum legatum bis agentem, iterum venisse Romam; primum quidem una cum quatuor sociis, tempore Caji Imperatoris; rursum vero tempore Claudii, ut his S. Hieronymus (b) indicat verbis: *Aiunt hunc sub Caio Caligula Romæ periclitatum, quo legatus gentis suæ missus fuerat; cum secunda vice venisset ad Claudium, in eadem urbe locutum esse cum Apostolo Petro, ejusque habuisse amicitias*, &c. Non prætermittimus dicere: eumdem a Philone conscriptum librum de legatione ad Caium, alio etiam titulo fuisse prænotatum, nempe, de virtutibus, ut Eusebius (c) scribit: sed per antiphrasim, ut putatur, fuit idem titulus inditus. Sed an fuerit Philo Christianorum studiosus nec ne, agemus de his inferius. Cæterum Alexandrum illum Alabarcham, quem Josephus (d) germanum Philonis fuisse dicit, sedisse una cum Caipha summo sacerdote adversus Apostolos, ex Actis (e) Apostolorum superius significavimus: eodem ipsum in illos fuisse animo potius quam illis studuisse, quivis facile conjiciet; præsertim quod nullis scriptis ipsorum expresse meminerit, cum pluries daretur occasio: verum, cum dicat Hieronymus, Petrum habuisse amicum, & de Christianis Alexandrinis scripsisse sub nomine Essæorum, aliud de eo nos opinari suadet. Scimus tamen Photium in Bibliotheca de Philone dixisse, ipsum de Christianæ legis clarissima luce ad Judaismi tenebras defecisse. Sed quo auctore id post annos octingentos sexaginta iste prodit, quod a nullo antiquorum Patrum scitum est? Quamobrem eadem facilitate qua asseritur, confutatur: nec enim tantæ ipse æstimationis in Ecclesia Dei fuit, ut illud, *Ipse dixit*, satis sit ad irrefragabilem illi auctoritatem conciliandam: quem frequenter gravissime errasse, sæpe inferius suis locis demonstrare continget.

(b) *Hieron. de script. Eccl. c. 11.*

(c) *Euseb. hist. lib. 2. c. 5.*

(d) *Jos. antiq. lib. 18. c. 10.*

(e) *Act. 4.*

XXXVII. *Clades Judæorum.*

Cæterum quod pertinet ad reliquas res Judaicas: admiratione equidem dignum est, quantopere Judæos hoc tempore ultio divina vexarit, non tantum his perturbationibus tum in Ægypto tum etiam in Syria agentes exagitans, sed trans Euphratem apud Babylonem habitantes maxima omnium clade afficiens: qui vero Babylone male habiti fugerunt Seleuciam, conspirantibus simul Syris cum Græcis illic agentibus omnes supra quinquaginta millia virorum ex improviso occisi sunt; adeo ut ne ullus quidem evaserit, nisi quem amici aut vicini servarit misericordia. Hæc Josephus (f) pluribus. Lentis velut passibus in eos indignatio divina procedens, sic primum & eos qui sub Romano Imperio, & qui apud externas nationes essent affixit. Peccaverunt quidem in Christum non tantum qui Hierosolymis habitabant Judæi, sed & cæteri omnes qui ex diversis Orbis partibus ad Paschale festum illuc ex more confluxerant, omnes æque in

(f) *Jos. antiq. li. 18. c. 12.*

in eum insanientes, & cruci affigendum clamantes, & a Pilato istud ipsum clamoribus extorquentes. Cæterum quoniam qui Hierosolymas ac Judæam habitabant Judæi, longe gravius deliquisse videbantur, quod tamdiu admoniti Christi miraculis, tantam gratiam contempsissent, nec Apostolorum prædicatione resipuissent, gravioribus relinquuntur plectendi suppliciis, illis ipsis scilicet quæ in eos obventura Christus ante prædixerat: vasa enim illa iræ Dei in ipsos effundenda ac penitus consummanda, ad tempus dilata, divino consilio servabantur, ut interim ex his aliqui per Evangelii prædicationem salvi fierent, sicut est in Psalmis (a): *Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus: ut liberentur dilecti tui.*

(a) Psal. 59.

XXXVIII. Vocatio gentium cum desolatione Judæorum.

Sed consideratione quoque digna res est, Deum optimum maximum eodem tempore, quo in Judæos gladium iræ suæ cœpit exerere, Gentes sibi conciliare cœpisse, illisque (ut vidimus) ad salutem per baptismum aditum referasse, cum Petrum in primis tam patenti divinitus ostensa visione de illis admonuisset. Sed quo magis magisque ex Gentibus colligenda propagaretur Ecclesia: quem ad hoc opus elegerat, Paulum adhuc Tarsi agentem, & (quod dictum est de Hieremia b) quasi sagittam electam adhuc in sua pharetra latitantem, Deus ad faciendam (quod habet Psalmus c) vindictam in nationibus, & increpationes in populis, educere in medium festinavit: sed hæc anno sequenti.

(b) Hierem. 1.
(c) Psal. 149.

JESU CHRISTI ANNUS 43. | CLAUDII IMP. ANNUS 1.

I. Caius occiditur.

ANno Domini quadragesimo tertio, Coss. (a) Caio Augusto quartum & Sentio Saturnio, Kal. Februarii idem Caius Augustus anno suæ ætatis vigesimonono, conjuratione Cassii Chereæ & Cornelii Sabini Tribunorum Prætorianorum militum, occiditur, cum imperasset annis tribus, mensibus decem, & diebus octo, numerando a die obitus Tiberii Imperatoris, ut testatur Suetonius: (b) licet Dio (c) annis tribus, mensibus novem, & diebus vigintiocto ipsum Imperium tenuisse dicat. Sed longius aberrat Josephus (d), dum Caji Imperio tantum tribuit tres annos atque sex menses: qui tamen rem gestam cæteris fusius est (e) prosecutus: quem consulat, qui ea plenius scire cupit; pro instituto autem ad certam temporum rationem exquirendam accommodato, hæc satis esse putamus. *Occisi igitur* (inquit Suetonius f) *cadaver ejus clam in hortos Lamianos asportatum, & tumultuario rogo semiambustum, levi cæspite obrutum est: postea per sorores ab exilio reversas erutum, crematum, atque sepultum. Satis constat, priusquam id fieret, hortorum custodes umbris inquietatos; in ea quoque domo, in qua occubuerat, nullam noctem sine aliquo terrore transactam, donec ipsa domus incendio consumpta sit. Periit & una uxor Cæsonia, gladio a Centurione confossa, & filia parieti illisa.* Hæc Suetonius. Porro tam Caius, quam qui eum præcessit Tiberius, non sunt recepti in numerum Imperatorum, quorum Consules in juramentis & votis concipiendis mentionem facere consueverunt, ut auctor est Dio (g).

(a) Dio lib. 50.
(b) Suet. in Caio cap. 59.
(c) Dio lib. 59. in fine.
(d) Joseph. de bell. Jud. lib. 2. c. 10.
(e) Joseph. antiq. lib. 19. c. 1.
(f) Suet. in Caio c. 59.
(g) Dio lib. 60.

II. Post Caium vero Tiberius Claudius Drusus (h) Germanicus, Drusi Neronis & Antoniæ filius, Liviæ Augustæ nepos, annos natus quinquaginta, factione Prætorianorum militum capessit Imperium, tenuitque annos tredecim, menses octo, & dies viginti. Quomodo autem Caio de medio sublato, excussus sit omnis timor quem Judæis intulerat; & quonam pacto regnum olim Agrippæ a Caio delatum, eidem a Claudio sit confirmatum & auctum; & qua ratione tumultus ac turbæ adversus Judæos Alexandriæ agentes, quorum causa (ut vidimus) Philo cum sociis ad Caium Romam legatione functus est, ejusdem Claudii litteris hoc ipso primo anno sui Imperii compressæ sint atque sedatæ, Josephus (i) in hæc verba describit: *Claudius porro ablegatis militibus quicumque suspecti esse poterant, edictum proposuit, quo Agrippam in regno per Caium ante concesso confirmabat, collaudans simul ejus operam & industriam: addita insuper Judæa & Samaria, quod olim ad ejus avi Herodis regnum pertinuissent; has igitur velut familiæ debitas restituit: Abilam autem, & finitimam ejus ditionem in Libano, quæ Lysaniæ fuerat, adjunxit de suo. Fœdus deinde Regis cum Romano populo in æs incisum est in Urbis foro medio;* & paulo post: *Dimisit etiam Alexandrum Lysimachum Alabarcham, veterem amicum, & olim procuratorem suæ matris Antoniæ, quem Caius iratus vinxerat; cujus filio Marco Berenice desponsata fuerat, Agrippæ filia.*

(h) Suet. in Claudio c. 1. 2. & 10.

Claudii Imperium.

(i) Joseph. antiq. lib. 19. c. 4.

III. Tumultus Alexandrini sedati.

Per idem tempus, quod morte Caji, Judæi qui erant Alexandriæ animos sumpsissent, & jam ad arma ventum esset: idem Claudius per epistolam mandat Ægypti Præsidi, ut seditionem illam compescat; & ad preces Agrippæ Regis mittit edictum Alexandriam & in Syriam. Hæc cum scribat Josephus, dicatque ad hæc agenda persua-

sum Claudium non tantum Agrippæ, sed & Herodis Regum precibus fuisse: non quidem Herodes hic ille putandus est Tetarcha, jam (ut vidimus) redactus in ordinem, & multatus exilio; sed alius Herodes Rex Chalcidis, ejusdem Agrippæ Regis frater, ut idem Josephus (*a*) inferius declarat. Ejusdem quoque Herodis, Agrippæ fratris, meminit Dio (*b*) his verbis: *Agrippæ regnum auxit, honores Consulares tribuit, fratrique ejus Herodi prætoriam dignitatem & principatum quemdam concessit; in Senatumque ingredi eos, ac gratias ipsis Græce agi mandavit; hæ Claudii actiones laudatæ erant ab omnibus.* Sed jam quodnam tunc pro Judæis edictum a Claudio datum sit, hic describamus; est autem hujusmodi.

(*a*) *Joseph. antiq. lib. 20. c. 1. in fin.*
(*b*) *Dio lib. 60.*

IV. Edicta pro Judæis. *Tiberius Claudius Cæsar Augustus Germanicus Trib. potest. edicit. Quoniam cognitum habemus Alexandrinos Judæos jam inde ab initio jus ejus civitatis ex æquo cum Alexandrinis cæteris consecutos a Regibus, sicut patet ex instrumentis super hoc conscriptis, & constitutionibus regiis, post adjectamque Imperio nostro per Augustum Alexandriam mansisse illis sua jura integra, conservata per missos illo diversis temporibus Præsides, nullamque de eorum jure controversiam extitisse, cum Aquila præfuit Alexandriæ: permissumque eis ab Augusto, ut in defuncti Ethnarchæ locum, alium suis suffragiis substituerent, ut quisque in suis ritibus maneat, neque cogatur religionem patriam deserere: cæterum Alexandrinos concitatos contra concives suos Judæos Caji Cæsaris temporibus, propter insolentem illius insaniam; dum contra patriam gentis religionem, pro Deo coli ab eis postulat, & recusantibus infensus est: Volo inconcussa esse jura eorum a Caji insania, eisque jus esse perseverandi in patriis ritibus. Jubeoque utramque partem, quoad fieri potest, dare operam ne quid turbarum commoveatur: idque proposito hoc edicto, ita statuo.* Atque hæc erant, quæ in illo edicto continebantur. In reliquum orbem Romanum tale missum est:

V. Aliud Claudii pro Judæis dictum. *Tiberius Claudius Cæsar Augustus Germanicus Pont. Max. Consul designatus secundum, edicit. Petentibus a me Agrippa & Herode Regibus mihi amicissimis, ut permitterem Judæis in Imperio nostro degen-*

SÆC. I. Anno Urbis 794. Olymp. 205. an. 1. An. C. 41.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5534.

☉ 22. A. ☽ 4. P. 9. APRIL. Indict. 14.

JESU CHRISTI 41. *secundum Baronium* 43.

CLAUDII IMP. 1.

I. *Consules.* [1] AD num I. & seq. Coss. *Caius Aug. IV. & Cn. Sentius Saturninus.*

II. *Caligulæ interitus.* Sumtus hic Consulatus a Caligula juxta secundam Consulatuum Cæsareorum regulam; in hunc enim annum ejus Quinquennalia incidebant. Sed *nono Kalendas Februarias*, ut habet Suetonius in Caligula cap. 58. occisus est. *Vixit annis XIX. imperavit triennio, & X. mensibus, diebusque VIII.* inquit Suetonius. Idem habent, quoad Imperii durationem, Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat. Tertullianus adversus Judæos, Eutropius, Cassiodorus, & Zonaras. Ex quo patet, hos Auctores, quorum duo priores Dioni coæranei, initium Imperii Caligulæ exordiri a die XVI. Martii anni Christi XXXVII. qui ideo Tiberii emortualis fuit, non vero dies XXVI. Martii, ut perperam Dio. Male etiam in Annalibus scriptum, Caligulam Kalendis Februariis interfectum; illud enim Antiquis adversatur, & præterea Josephum scripsisse, regnasse Caium *annis tribus mensibus sex*. Id enim in Josepho Typographi tantum errore legitur; cum in Græco habeatur, ἔτη τρία καὶ μῆνας ὀκτώ, id est, *annos tres, menses octo*, qui tamen locus corruptus est, prætermissi enim sunt menses decem & loco *dies octo*, Librarius scripsit, *menses octo*. Caligulæ succedit Claudius ejus patruus [2].

---

[1] COss. *Caius Aug. IV. & Cn. Sentius Saturninus*. Nummi cum TR. POT. IV. COS. IV. *Caius* septimo Idus Januarii abdicavit; aliique suffecti. Eo paucis post diebus, scilicet IX. Kal. Februarias interfecto, & *Claudio* a militibus in Imperatorem acclamato, *Consules*, inquit Dio initio lib. LX. pag. 665. *quum aliquando missis Tribunis plebis ei* (Claudio) *dixissent, ne principatum capesseret, sed sub populi, senatusque & legum potestate esset; postquam a suis etiam militibus deferi se viderunt, ipsi quoque assensi sunt, ac imperium ei decreverunt*. Qui fuerint hi consules Dio non prodit; sed in fine lib. LIX. necem *Caji* describens ait, *Pomponium secundum consulem*, ad pedes ejus assedisse, eosque demisso capite deosculatum esse, moxque Caium a *Cherea* obtruncatum. *Q. Pomponium* alterum ex consulibus, dum Caius interfectus est, memorat Josephus Antiquit. lib. XIX. cap. IV. n. 5. novæ editionis; & lib. II. de bello Judaico Cap. XI. narrat, Senatum post necem Caji *Sentio Saturnino*, & *Pomponio secundo Coss.* mandasse curam Urbis tribus legionibus. Suetonius in vita cap. LX. *Et Senatus in asserenda libertate adeo consensit ut Coss. primum non in Curiam, quæ ulia vocabatur, sed in Capitolium convocarent*. Eadem habet Dio. Postremus Caji consulatus recensetur a Plinio lib. XI. cap. XXXVII. Fasti Vindebonenses: C. *Cæsare IV. & Saturnino*. Prosperi Chronicon: *Cæsare II.* (pro IV.) & *Saturnino*. Fasti Idatii: *Cæsare IV. & Antonino*. Suffectum Caio abdicanti *Pomponium secundum* Fastorum concinnatores tradunt.

[2] BAronius hic agit de Petronio. Porro *P. Petronius Turpilianus* a Caio Caligula successor missus est *L. Vitellio* A. D. 39. neque confundendus est cum aliis Petroniis, qua de re Norisius in Cenotaphiis Pisanis Dissert. II. cap. XVI. §. XIII. pag. 331. & de Epochis Syro-Maced. Dissert. 3. cap. IV. pag. 152. ac in epistola de nummo Herodis Antipæ, pag. LVII. Ei successit *Vibius Marsus* A. D. 42.

gentibus uti suo jure quemadmodum antea, sicut & Alexandriam habitantibus concessimus: libenter precibus eorum annuimus, non deprecatorum tantum causa, sed quia ipsos dignos judicamus hoc nostro beneficio, propter servatam populo Romano fidem & amicitiam. Æquissimum igitur censeo, nullam ne Græcam quidem urbem negare illis jus suum: quandoquidem & sub divi Augusti principatu conservatum eis fuit integrum. Licebitque in posterum Judæis per totum nostrum Imperium sparsim habitantibus, uti majorum suorum moribus: Quos jam nunc moneo, ut hac nostra gratia contenti, modestius se gerant, neque conspuant religiones externarum gentium: suis autem suo arbitratu vivant legibus. Atque hoc meum edictum civitatibus, coloniis, & municipiis Italicis, ac provincialibus per magistratus publicari volo, ad Reges quoque atque dynastas transmitti non minus triginta continuis diebus ita proponendum, ut ab omnibus humi stantibus possit perlegi.

VI. Judæi Romæ cohibiti. *His edictis Alexandriam* (a) *& per totum Imperium dimissis, Claudius Cæsar declaravit quomodo in Judæos animatus fuerit.* Hæc cum a Josepho scribantur concessa esse Judæis, qui tum Alexandriæ, tum etiam in cæteris Romani Imperii provinciis agerent: iis tamen qui Romæ essent, quod frequentissimus esset populus, non eadem sunt jura concessa: sed hoc Claudii Imperii exordio primum cohibiti, demum (ut suo loco dicemus) Urbe sunt pulsi. Dio (b) enim sub Claudii anni primi Consulibus hæc ait: *Cum Judæi adeo iterum Romæ frequentes fierent, ut difficulter sine tumultu propter multitudinem Urbe possent exigi, non eiecit quidem eos, patris tamen legibus vitam tolerantes non passus est convenire.* Nec certe mirum: nam & cætera conventicula abolevit. *Et quia intelligebat* (inquit idem auctor) *nihil profici, si qua re vulgo interdiceretur, nisi vita quoque ejus quotidiana transformaretur; cauponum tabernas, in quas coeuntes potabant, demolitus est: edixitque ne quis carnem elixam, aut aquam calidam venderet; in quosdamque contra delinquentes animadvertit.* Sic igitur conjurationes timens, omnino conveniendi simul occasionem quacumque ex causa amputavit.

(a) Joseph. antiq. lib. 19. c. 5.

(b) Dio lib. 60.

VII. Reditus Agrippæ. *Post hæc vero* (inquit Josephus) *mox Agrippam ad curam sui regni misit, auctum majoribus honoribus, commendatumque per litteras Præsidibus provinciarum, simul & procuratoribus omnibus. Ille autem, ut re bene gesta, magna celeritate reversus est: & quamprimum pervenit Hierosolymam, votiva sacrificia persolvit, nihil omittens eorum quæ lege præscripta sunt. Unde & multos Nazaræos tonderi mandavit: & catenam auream a Caio donatam, pondere parem illi ferreæ, quæ regias manus vinxerat, monumentum adversæ fortunæ mutatæ in prosperam, suspendit in sacrario super Gazophylacium: quæ doceret spectatores & sublimia posse corruere, & Deum valere omnia erigere denuo. Omnes enim admonebantur per hanc catenam consecratam, quod Agrippa levi de causa privatus dignitate, sit vinctus, pauloque post compedibus solutus, splendidiorem quam ante principatum adeptus sit: eam esse naturam rerum humanarum omnium, ut celsissima quæque prolabantur facile, rursumque inclinata restituantur in pristinum fastigium. Rite igitur votis Deo redditis, Agrippa Theophilum Anani filium submovit a summo sacerdotio, & Boethi filium Simonem cognomine Cantharam in ejus locum substituit.* Et post pauca: *Constituto deinde pontificatu, Rex Hierosolymitis benevolentiæ gratiam retulit, remisso eis tributo quod soliti erant in singulas ædes pendere: decorum putans, si non pateretur se vinci amore mutuo.* Quomodo autem in gratiam Judæorum, Jacobum fratrem Joannis occiderit, & Petrum detruserit in carcerem, dicemus anno sequenti, quo ea contigisse noscuntur. Nam cum ante Paschale tempus occisus ab eo Jacobus fuerit, atque Petrus carceri mancipatus: non patitur temporis ratio, ut istæc omnia hoc primo anno Claudii facta fuerint: cum necdum eo anni tempore, ad navigationem minus idoneo, Agrippa Roma recessisse putandus sit; cum præsertim illic ob dicta negotia obeunda, diutius eum apud Claudium detineri oportuerit.

Quid insuper hoc primo anno Claudii, cum Petronio Syriæ Præsidi nondum successum esset, egerit Agrippa Rex apud eumdem adversus Dorenses pro temerata patria religione, idem Josephus (c) his verbis describit: *Paulo post, Dorenses quidam juvenes natura temerarii, religionis specie, posuerunt in Judæorum synagoga statuam Cæsaris: quod Agrippam vehementer commovit ad iracundiam, quod ea res perditum iret instituta patriæ. Quare sine mora ad Petronium Syriæ Præsidem profectus, questus est de Dorensium audacia: qui & ipse non minus ægre ferens hoc facinus ut impium, novatoribus illis asperius scripsit in hanc ferme sententiam.* VIII. Dorenses tumultus.

(c) Jos. antiq. lib. 19. c. 5.

IX. Petronii litteræ ad Dorenses. *Publius Petronius, Legatus Tiberii Claudii Cæsaris Augusti Germanici, magistratibus Dorensium. Quoniam tam audax est quorumdam vestrum insolentia, ut etiam contra edictum Claudii Cæsaris Aug. Germanici, quo Judæi permittuntur suis legibus vivere, synagogam eorum profanaverint, illata Cæsaris statua, quod religioni ipsorum non est licitum: atque hoc facto non Judæorum tantum pietas læsa est, sed*

sed numen etiam Cæsaris, cui rectius in proprio templo statua poneretur, quam in alieno, maxime in synagoga: cum justum sit, & Imperatoris judicio comprobatum, ut sui quisque loci sit dominus: ne mea decreta commemorem post contemptam auctoritatem Cæsaris, qui Judæis non tantum religionem permisit, verum etiam æquum civitatis jus cum Græcis cohabitantibus. His ergo de causis, eos qui contra edictum Augusti ausi sunt talia, indignantibus etiam propriis magistratibus, hæc furore populi, non suo consensu facta esse asseverantibus; jubeo per Centurionem Vitellium Proculum ad me duci, rationem reddituros. Magistratus autem hortor, ut si videri volunt his consensum suum non accessisse, Centurioni sontes indicent, dentque operam ne quid turbæ aut rixæ oriatur, quam quidam captare videntur: cum contra ego & mihi carissimus Rex Agrippa nihil æque curemus, quam ne ulla Judæis detur occasio excitandi tumultus, defensionis prætextu. Quo autem melius cognoscatis quænam sit super hoc negotio voluntas Augusti, adjunximus ejus edictum apud Alexandrinos propositum: quod jam ante satis notum omnibus, carissimus Rex Agrippa mihi sedenti pro tribunali recitavit, jus suum postulans, & ut suis beneficium Cæsaris maneat incolume. Quamobrem jubeo, ut in posterum nullam quæratis seditionum materiam, & cæleste numen suis quisque colat ritibus. Hucusque Petronius: qui ita rem curavit, ut admissum erratum corrigeretur, & in posterum caveretur, ne quid tale quispiam audeat. Atque hæc Josephus. Porro in locum Petronii in Syriæ provinciam subrogatus est Marsus: cujus præfecturæ tempore quæ gesta sint, dicemus suis locis inferius.

X. Quod ad res pertinet Ecclesiasticas: reserato semel aditu Gentibus ad Christi fidem, Antiochiæ primum ex Gentibus magna facta est accessio Fidelium ad Ecclesiam, adeo ut ibi primum Christianum nomen exortum fuerit, & feliciter propagatum: quibus vero progressibus hæc facta sint, Lucas (*a*) his verbis significat: *Erant autem quidam ex eis viri Cypri, & Cyrenei, qui cum introissent Antiochiam, loquebantur & ad Græcos, annunciantes Dominum Jesum. Et erat manus Domini cum eis: multusque numerus credentium conversus est ad Dominum. Pervenit autem sermo ad aures Ecclesiæ, quæ est Hierosolymis, super istis: & miserunt Barnabam usque ad Antiochiam. Qui cum pervenisset, & vidisset gratiam Dei, gavisus est: & hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino: quia erat vir bonus, & plenus Spiritu sancto, & fide. Et apposita est multa turba Domino. Profectus est autem Barnabas Tarsum, ut quæreret Saulum: quem cum invenisset, perduxit Antiochiam. Et annum totum versati sunt ibi in Ecclesia: & docuerunt turbam multam; ita ut cognominarentur primum Antiochiæ discipuli, Christiani.* Hæc Lucas: cætera autem quæ postea narrat, quando sint facta, suo loco dicemus.

(*a*) *Act.* 11. Profectus Ecclesiæ Antiochenæ.

XI. De nomine Christiano.

In sede igitur Petri, in ipsa Antiochena Ecclesia, a Petro erecta, a discipulis aucta, a Barnaba multiplicata, & Pauli prædicatione cumulatissime fecundata, felicissimum nomen Christianorum est inchoatum. De his Ignatius (*b*) ad Magnesianos, nempe de nomine Christiano jam ante oraculo prophetico prædicato, hæc ait: *Simus itaque digni cognomento quod accepimus. Qui enim alio nomine appellatur præter hoc, hic non est Dei, nec accepit prophetiam loquentem de nobis (c): Et vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit, & erit populus sanctus. Antiochiæ enim primum discipuli appellati sunt Christiani, cum Petrus & Paulus Ecclesiam fundarent.* Hæc Ignatius. Joannes Chrysostomus (*d*) de eodem munere Antiochenæ Ecclesiæ concesso hæc ait: *Sicut Petrus inter Apostolos primus Christum prædicavit; sic inter civitatis hæc prima, tamquam coronam quamdam admirabilem, Christianorum tulit appellationem.* Et alibi sic alloquitur Antiochenos (*e*): *Vos autem, si quidem aliquod de honore certamen oriatur, omni ambitione contenditis, ut vel universo præsideatis Orbi, illo scilicet vobis privilegio blandientes, quod hæc prima civitas Fidelibus Christianorum nomen imposuit.*

(*b*) *Ignat. ep.* 6.
(*c*) *Isa.* 62.
(*d*) *Chrys. ho.* 3. *ad pop. Antioch.*
(*e*) *Idem hom.* 7. *in Matth.*

XII. Cur ex discipulis Dicti sunt Christiani.

Qua vero occasione pristinum nomen Discipulorum sit mutatum in Christianorum, S. Athanasius (*f*) hanc affert causam: *Omnes*, inquit, *qui credebant in Domino nostro Jesu Christo, non Christiani, sed Discipuli tantummodo vocabantur. Et quia multi novorum dogmatum auctores extiterant, doctrinæ obviantes Apostolicæ, omnes sectatores suos Discipulos nominabant, nec ulla erat nominis discretio inter veros falsosque Discipulos, sive Christi, sive Dosithei, sive Judæ cujusdam, sive Joannis sectatores, qui se quasi Christi Ecclesiæ fatebantur, quin potius uno Discipulorum nomine ferebantur: Tunc Apostoli convenientes Antiochiæ (sicut horum, Luca narrante, Acta testantur) omnes Discipulos uno nomine, id est, Christianos appellant, discernentes a communi Discipulorum vocabulo, & ut divini per Isaiam oraculi sermo compleretur, quo ait: Servientibus mihi vocabitur nomen novum. Hanc ergo ab Apostolis traditam de novis utendis nominibus formam Ecclesia tenens contra diversos hæreticos (ut sanæ fidei ratio postulat) diversas edidit nominum novitates.* Hæc ille. Porro deductum esse nomen Christianum a Christo, & Christi a chrismate, regali nempe unctione, nemo est qui ignoret. De

(*f*) *Athanas. in disput. contra Arium.*

XIII. De hujus nominis excellentia cum tam multa magnaque a sanctis Patribus sint prædicata; unam hanc tantum Gregorii Nysseni (a) sententiam scriptam hic referre contenti erimus: *Participatione*, inquit, *Christi, Christiani appellationem sortiti sumus: ita & per consequens convenit, omnium quoque sublimium nominum nos adsciscere communionem & societatem: quemadmodum in catena, qui eum qui in extremitate est annulum attraxerit, eos qui continenter inter se cohærent, per unum attraxerit.* Ceterum qui adversus Gentiles, hujus nominis originis ignaros, Ecclesiastici tractatores egerunt, aliunde ejus nominis interpretationem deducere consueverunt. Occasione enim, quod Gentiles homines, Christianos corrupto vocabulo Chrestianos, & Christum, Chrestum (quod nomen usitatum reperitur apud Romanos) nominare consueverunt; inde etiam ejus nominis interpretationem ex Græca voce χρηστόν, quod est, bonum & commodum, sunt aucupati: de cujus vocis significatione hæc Suidas: χρηστός, *bonus est charitate, sed non necessitate*: χρηστὸς *oleo unctus, & Christus Dominus Deus noster.* Nec aliam sane ob causam Justinus (b) martyr in oratione ad Antoninum Pium sic ait: *Chrestiani enim esse deferimur: atqui* χρηστὸν, *hoc est, commodum & bonum, odisse, injustum est:* sic enim esse legendum, ea quæ in eamdem sententiam scribit Tertullianus, (c) declarant, dum sic ait: *Quæ accusatio vocabulorum, nisi si aut barbarum aliquod sonat vox nominis, aut infaustum, aut maledicum, aut impudicum? Christianus vero (quantum interpretatio est) de unctione deducitur. Sed & cum perperam Chrestianus pronuntiatur a vobis (nam nec nominis certa est notitia penes vos) de suavitate vel benignitate compositum est. Oditur ergo in hominibus innocuis etiam nomen innocuum.* Et Lactantius: *Sed exponenda*, inquit, *hujus nominis ratio est propter ignorantium errorem, qui cum immutata littera Chrestum solent dicere*, &c. sic item legendum esse apud Suetonium (d), prout apud Lucianum etiam legitur, qui eodem vixit tempore, certum est.

(a) Greg. Nyss. de prof. Chri.

Christiani unde.

(b) Just. in orat. ad Anton. Pium.

(c) Tertull. in Apolog. cap. 3.

(d) Sueton. in Claud. cap. 25. Lucian. in Philop.

XIV. Quod vero ad hæreticos spectat: etsi (ut vidimus) ad distinctionem aliarum sectarum Apostoli Christianum nomen credentibus indiderunt: tamen haud multo post & istud ipsum iidem æmulati sunt hæretici, qui suos sectatores, Christianos etiam appellare consueverunt. Fecisse id primum inveniuntur Carpocratiani, ut auctor est Epiphanius (e). Licet vero peculiare propriumque nomen credentium fuerit, ut Christiani appellarentur: tamen aliis quoque nominibus, quibus antea ab iisdem Apostolis, nominati reperiuntur, & frequentius dicti Fratres: qua nomenclatura sæpe usus est Christus (f), & Apostoli frequentius, idemque perseveravit in Ecclesia; sic & Fraternitas, ipse Christianorum cœtus dictus reperitur. Cujus nominis, cum infamarentur a Gentilibus, Tertullianus (g) rationem reddidit in hæc verba: *Sed & quod Fratres nos vocamus, non alias, opinor, infamant, quam quod apud ipsos omne sanguinis nomen de affectatione simulatum est. Fratres autem etiam vestri sumus jure naturæ, matris unius, etsi vos parum homines, quia mali fratres. At quanto digníus fratres & dicuntur & habentur, qui unum patrem Deum agnoverunt, qui unum spiritum biberunt sanctitatis, qui de uno utero ignorantiæ ejusdem ad unam lucem expaverint veritatis? Sed eo fortasse minus legitimi existimamur, quia nulla de nostra fraternitate tragœdia exclamat, vel quia ex substantia familiari fratres sumus, quæ penes vos fere dirimit fraternitatem. Itaque quia animo animaque miscemur, nihil de rei communicatione dubitamus. Omnia indiscreta sunt apud nos, præter uxores: in isto loco consortium solvimus in quo solo ceteri homines consortium exercent, qui non amicorum solummodo matrimonia usurpant, sed & sua amicis patientissime subministrant; ex illa, credo, majorum & sapientissimorum disciplina Græci Socratis & Romani Catonis, qui uxores suas amicis communicaverunt, quas in matrimonium duxerant liberorum causa, & alibi, creandorum, nescio quidem an invitas: quid enim de castitate curarent, quam mariti tam facile donaverant? O sapientiæ Atticæ, o Romanæ gravitatis exemplum. Leno est Philosophus, & Censor: quid ergo mirum si tanta charitas convíolatur?* Hæc Tertullianus: his similia Athenagoras (h) Philosophus Christianus, Justinus (i), & Minucius Felix (k) cum eamdem Gentibus calumniam illatam refellunt. Ex Platonis enim Republica erat illa ipsorum fraternitas: qui sicut concives omnes fratres appellat (l), sic æque & uxores inter eos voluit esse communes.

(e) Epiphanius hæres. 27.

Christianorum diversa nomina.

(f) Matth. 23. Luc. 22. Joan. 20. 21.

(g) Tertullian. in Apolog. c. 39.

(h) Athenag. orat. pro Christianis.

(i) Justin. orat. ad Anton. Pium.

(k) Minut. in Octavio.

XV. Rursum vero, qui olim Christiani, iidem nominabantur Sancti: unde Paulus ad Romanos Christianos scribens (m): *Omnibus, qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis Sanctis* & alibi (n): *Proficiscar Hierusalem ministrare Sanctis*; & illud: (o) *Salutant vos omnes Sancti*: itemque (p): *Salutate omnem Sanctum*: vel cum ait coram Agrippa Rege (q): *Multos Sanctorum ego in carceribus inclusi*. Lucas itidem (r): *Factum est, ut Petrus dum pertransiret universos, deveniret ad Sanctos, qui habitabant Lyddæ.* Eo etiam nomine usi sunt posteri, Ignatius, Philo (ut dicemus suo loco, cum de Essenis

(l) Clem. Alex. lib. 5. Strom. & Lact. lib. 3. c. 21.

(m) Rom. 1.

(n) Rom. 15.

(o) 2. Cor. 13.

(p) Philip. 4.

(q) Act. 26.

(r) Act. 9.

Christiani dicti Sancti.

sennis agemus) Polycarpus, Tertullianus, & alii. At demum obtinuit usus, ut illi tantummodo Sancti in Ecclesia dicerentur, qui eminentiori probatiorique fulgerent morum sanctitudine. Apud Græcos autem (ut auctor est Plutarchus *a*) Hosii, hoc est, Sancti, honoris causa dicebantur sacerdotes. Nominabantur etiam olim Christiani, Credentes: cujus nomenclaturæ plura sunt exempla. Itemque Fideles (*b*): quod nomen ad posteros dilapsum est, & frequentius usurpatum, præsertim Romæ, ubi (ut auctor est S. Ambrosius *c*) qui baptizati sunt, Fideles nominari consueverunt: videasque in usitatis ejusdem Ecclesiæ precibus Christianos fere semper appellari Fideles. Unde & Pontius diaconus in Vita Cypriani: *Quid*, inquit, *Christiana plebs faceret, cui de fide nomen est?*

(*a*) Plutarch. de oraculor. defect. in fin. (*b*) Ephes. 1. Colost. 1. 1. Tim. 4. (*c*) Ambros. de sacram. lib. 1. c. 1.

XVI. Judæi vero ignominiæ causa, quod Dominum nostrum in titulo causæ cruci affixo Nazarenum appellatum nossent, Christianos Nazarenos nominare consueverunt, a Nazareth oppidulo Galilææ, de quo Nathanael aliquando (*d*): *A Nazareth potest aliquid boni esse?* Unde Tertullus (*e*) causam agens Judæorum adversus Paulum coram Felice Procuratore Judææ, hæc ait: *Invenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Judæis in universo Orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazarenorum.* Quod nomen cum dimanasset ad posteros Judæos, ea voce ter in die iidem maledicebant Christianis, & Christo, ut Hieronymus (*f*) tradit his verbis: *Ipse bonus pastor posuit animam suam pro ovibus suis, & contempsit eam; qui abominationi est genti Judæorum, cui ter in singulos dies sub nomine Nazarenorum maledicunt in synagogis suis.* Licet Epiphanius (*g*) dicat Judæos id fecisse in hæreticos, qui Nazareni vocati, legem una cum Evangelio servabant; sic enim ait: *Non solum Judæi hos odio habent; sed exurgentes mane & meridie & circa vesperam, ter in die, quando preces perficiunt in synagogis suis, detestantur ipsos, ac execrantur, dicentes: Maledic Deus Nazarenis.* Verumtamen cum ex Apostolorum Actis perspicue appareat omnes Christianos a Judæis æque dictos esse Nazarenos; ad ipsos Christianos potius, quam ad hæreticos eo nomine nuncupatos, eam pertinuisse blasphemiam existimamus.

(*d*) Joan. 1. (*e*) Act. 24. Christiani dicti Nazareni. (*f*) Hier. in Isai. c. 49. (*g*) Epiph. hæres. 29.

XVII. At sicut credentium Christo fuit nomen peculiare, ut Christiani dicerentur; ita & iisdem cognomen est inditum, ut & Catholici nominarentur. Cum enim (ut vidimus) & hæretici Christiano nomine jactanter gloriarentur: ad distinguendos veros a falsis, Catholicum est cognomen inventum, & id quidem temporibus Apostolorum: nam eorum auctoritate, vera Dei Ecclesia in eorum Symbolo Catholica est cognominata, ut ea discriminatione nominis ab hæreticorum conventiculis cognosceretur esse distincta. Agens Pacianus (*h*) adversus Novatianos, hæc ait de Catholico nomine: *Christianus mihi nomen est: Catholicus vero cognomen: illud me nuncupat: istud ostendit: hoc probor: inde significor. Et si reddenda postremo Catholici vocabuli ratio est, & exprimenda de Græco interpretatione Romana: Catholicus, ubique unum, vel (ut doctiores putant) obedientia omnium nuncupatur:* & paulo post: *Ergo qui Catholicus, idem obediens: qui obediens, idem est Christianus: atque ita Catholicus Christianus est.* Hæc Pacianus. Sed de Catholico nomine alias sæpe, deque Christiano nomine modo satis. Jam reliqua prosequamur.

Christiani dicti Catholici. (*h*) Pacian. ad Symp. Novat.

XVIII. Eodem anno quadragesimotertio a Christi natali (ut Eusebius (*i*) auctor est) Thaddæus, unus ex septuagintaduobus discipulis, Edessam Syriæ profectus, Abgarum (*) Regem, atque populum Edessenum ad fidem convertit: hæc autem ut facta sint, Eusebius his verbis describit: *Postquam Jesus assumptus fuit: Judas, qui & Thomas dicebatur, Thaddæum Apostolum, unum ex septuaginta, ad Abgarum misit: qui eo profectus, ad Tobiam Tobiæ filium divertit. Ubi vero fama de illo passim manasset, & miraculis ab eo editis esset conspicuus; Abgaro nuntiatum est, Apostolum illuc a Jesu, sicut per litteras antea scripserat, adventasse. Cœpit ergo Thaddæus per virtutem & potentiam Dei, cujusvis morbo & languori medicari; sic ut omnes in magnam traduceret admirationem. Simulatque Abgarus magnas incredibilesque res gestas & miracula ab eo edita audivisset*,

(*i*) Euseb. lib. 1. c. 13. in fin. (*) Abgarum. De conversione Edessenorum.

III. Ad num. XVIII. Baronius, qui vitiosam vulgarium editionum Eusebii scripturam secutus est adventum Thaddæi, & Abgari Edessenorum Regis sanationem currenti Christi anno retulit; in quo tum ab Edessenorum publicis Actis, tum ab Eusebio longe discedit. Quippe in Actis illis diserte scribitur, statim post Ascensionem Christi hæc gesta esse: *Post ascensum Jesu Christi, Judas qui etiam Thomas dictus est, Thaddæum Apostolum unum ex septuaginta ad Agbarum misit.* Idipsum repetit Eusebius in lib. 1. cap. 13. ubi etiam docet, hæc gesta esse Principatu Tiberii Augusti. Corrupta itaque vulgata lectio Eusebii, ut recte vidit Valesius in Notis Eusebianis, & loco horum verborum, ἐπράχθη ταῦτα τεσσαρακοστῷ τρίτῳ ἔτει id est, *gesta sunt hæc anno quadragesimo tertio*, legendum τεσσαρακοστῷ καὶ τριακοσιοστοῦ ἔτει, hoc est, *anno quadragesimo ac trecentesimo*, ut in quibusdam manuscriptis habetur. Qui annus CCCXL. juxta Edessenos proficiscitur ab anno Periodi Græco-Romanæ 5182. ab initio nempe Regni Seleuci, & ab eodem anno quo Seleucidarum epocha cœpit. Ex quo intelligimus, & Thaddæi adventum in urbem Edessam; & Agbari Regis sanationem conferri in annum Eræ vulgaris XXIX. quo Antiqui Christum & passum esse & a mortuis resurrexisse crediderunt, ex quo & ea opinio antiquissima demonstratur.

Quo anno Evangelium Edessenis prædicatum.

ſet, & quo pacto per nomen & virtutem Jeſu Chriſti quemvis morbum depelleret; confeſtim ſecum cogitare cæpit, illum eumdem eſſe de quo Jeſus per epiſtolam ita ſignificaverat: Poſtquam receptus fuero ad eum qui miſit me, quemdam ex diſcipulis meis mittam ad te, qui te morbo afflictatum recreet, & ad integram valetudinem reſtituat. Accerſito igitur Tobia, apud quem diverſabatur, dixit: Accepi virum quemdam præpotentem Hieroſolymis huc acceſſiſſe, qui domi tuæ jam commoratur, multaſque in nomine Jeſu facit curationes. Hic reſpondit: Sane quidem, domine, hoſpes qui huc advenit, apud me eſt, & multa edit miracula. Tum ille: Adduc eum, inquit, ad me. Tobias autem recta ad Thaddæum ſe conferens, dixit illi: Abgarus hujus loci Princeps, ubi me ad ſe acciverat, juſſit ut te ad ipſum deducerem, quo morbo, qui eum cruciat, curationem adhibeas. Et Thaddæus: Eamus, inquit, quoniam ad eum re vera miſſus ſum.

Poſtridie ergo primo mane Tobias, aſſumpto ſecum Thaddæo, perrexit ad Abgarum.
XIX. *Ut autem venit, cum jam proceres Abgari ei præſto adſiſterent, ex templo in ipſo ingreſſu magnum quoddam & illuſtre viſum in vultu Thaddæi Apoſtoli elucere, Abgaro cernebatur: quod cum Abgarus conſpicaretur, ſupplex Thaddæum adoravit. Admiratio omnes qui aderant, amplexa eſt: illi enim viſum, quod ſoli Abgaro apparuit, minime cernebant. Qui etiam a Thaddæo ſciſcitabatur: Tu ne vere diſcipulus es Jeſu Filii Dei, qui ſic mihi per litteras pollicitus eſt: Mittam ad te quemdam ex diſcipulis meis, qui omnem morbi tui ægritudinem levet, & tibi tuiſque vitam largiatur? Cui Thaddæus: Quoniam, inquit, magnam fiduciam in Domino Jeſu, qui miſit me ad te, collocaſti; ob eam cauſam ad te miſſus ſum. Et rurſus: Si fides, quam in illum contuleris, magis magiſque creverit; mentis tuæ poſtulata tibi, ut credideris, evenient. Ad quem Abgarus: Sic, inquit, in illum credidi, ut vellem maxime Judæos, qui eum cruci affixerunt, exercitu ad eam rem collecto, prorſus e medio tollere, ſi Romanorum Imperium non eſſet meo inſtituto impedimento. Et Thaddæus: Dominus noſter, inquit, & Deus Jeſus Chriſtus voluntatem ſui Patris explevit: quod ubi ab illo factum fuit, ad Patrem denuo aſſumptus eſt.*

Congreſſus Thaddæi cum Abgaro.

Cui Abgarus, Et ego, inquit, in illum credidi, & in Patrem ejus. Tum Thaddæus:
XX. *Propterea, inquit, in nomine ipſius Domini Jeſu manum ſuper te pono. Quod ubi feceratʼ, e veſtigio morbo & calamitate qua divexabatur, relevatus eſt. Abgarus, igitur magnopere propterea miratus, quod ſicut de Jeſu auribus acceperat, ſic per diſcipulum ejus & Apoſtolum Thaddæum, qui illum abſque medicamentis & herbis integræ valetudini reſtituiſſet, re ipſa comperiebat. Atque non modo hunc, ſed Abdum etiam filium Abdi, podagræ doloribus oppreſſum, ad priſtinam valetudinem reduxit. Qui cum Thaddæum adiret, abjecit ſe ad pedes illius: cujus manum cum corpori ſuo haberet impoſitam, quod ei in optatis erat, aſſecutus, penitus convaluit. Complures item alios illorum concives idem Apoſtolus ex morborum moleſtiis eripuit, magnas res geſſit & cum primis admirabiles: verbum Dei paſſim divulgavit. Poſt iſta Abgarus: Tu Thaddæe, inquit, virtute Dei hæc facis, nobiſque magnam excitas admirationem: verum deinceps de adventu Jeſu, quo pacto contigerit, & de ejus potentia, & qua tandem virtute factitaverit ea quæ fama & creber hominum ſermo ad nos pertulit, mihi, quæſo, oratione explica.*

Thaddæi miracula.

Et Thaddæus: In præſentia, inquit, ſilebo: ſed quoniam ad verbum Dei prædicandum miſſus ſum, cras mihi omnes XXI.
cives tuos congrega, & inter illos palam verbum Dei exponam, ipſumque vitæ ſermonem inter eos diſſeminabo: atque adeo de adventu Jeſu qua ratione acciderit, de ejus ad terras miſſione, & cur a Patre in mundum miſſus ſit, uberius diſſeram. Quin etiam de virtute rerum ab illo geſtarum, de myſteriis quæ in mundo locutus ſit, qua vi & potentia ipſa tranſegit, de nova & inaudita ejus prædicatione, de abjectione & contemptu ſui ipſius, de humilitate exterioris hominis, qui cujuſque oculis patebat; quo pacto etiam ſe ipſum dejecerit, mortem obierit, atque adeo divinitatem aliqua ex parte imminuere viſus ſit; quæ a nefariis Judæis perpeſſus, quomodo in crucem actus, qua denique ratione ad inferos deſcenderit, maceriamque quæ longo ævi ſpatio integra & immota conſtitiſſet, diruperit; ut ſurrexeritque poſt triduum, & mortuos, qui multis ſæculis obdormiſſent, excitaverit; quatenus etiam ſolus deſcenderit ille, ſed cum ingenti multitudine ad Patrem ſuum aſcenderit; quo pacto ad dexteram Dei Patris cum gloria in cælis aſſideat; quemadmodum cum ſplendore & potentia ad ſententiam de vivis & mortuis ferendam venturus ſit, aperte explanabo. Abgarus ergo præcepit, ut prima luce, cives ſui in unum convenirent, Thaddæum concionantem attente audituri. Paulo poſt, auro tum rudi cælato, tum rudi & informi illum donari mandavit. At ille reſpuit, ſic fatus: Si noſtra prorſus dereliquimus, quo modo accipiemus aliena? iſta quadrageſimotertio anno poſt Chriſtum natum geſta ſunt. Quæ ſane non abſque fructu & utilitate ex Syriaca lingua ad verbum converſa, opportune ſint in hunc locum concluſa. Hæc Euſebius, a quo tamen in eo S. Hieronymus (a) diſſentit, quod hunc Thaddæum non ex ſeptuaginta duorum diſcipulorum, ſed ex duodenario Apoſtolorum numero fuiſſe tradit.

(a) *Hieron. in Matth. c.10.*

Se-

JESU CHRISTI ANNUS 44. | CLAUDII IMP. ANNUS 2.

I. SEquitur annus Domini quadragesimus quartus, adnotatus consulibus (a) Claudio Augusto secundum & C. Licinio Largo: quo Jacobus Apostolus filius Zebedæi, Joannis frater ab Agrippa Rege Judæorum occiditur. Rem gestam Lucas summatim complexus, hæc ait (b): *Eodem tempore misit Herodes Rex* (sic enim appellat Agrippam cognomento Herodem) *manus ut affligeret quosdam de Ecclesia. Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio.* Hæc enim facta esse hoc anno ante Paschale tempus, superius ostendimus. Erat Agrippa Rex Judaicæ religionis observantissimus, ut liquet ex his, quæ tum a Philone, tum a Josepho de ipso sunt scripta, quæ a nobis suis locis sunt superius recitata: quamobrem perfacile fuit Judæis, Christianæ fidei hostibus, ipsum adversus Christi Ecclesiam concitare. Hic ergo diverso plane a priore consilio rem aggreditur. Prima enim post necem Stephano illatam concitata in Ecclesiam persecutio omnes Christi fideles exagitavit, præter Apostolos; qui (ut ex Luca vidimus) expulsis cæteris, soli permissi sunt Hierosolymis agere: quæ vero hoc anno ab Agrippa est conflata vexatio in ipsos tantum Ecclesiæ vertices, sanctos Apostolos, est furore bacchata: ratus nimirum ille, si fundamenta convelleret, omnem desuper molem constructam parvo dirutum iri negotio. Sic igitur cum induxisset in animum, & (quod Lucas ait) misisset manum, ut affligeret quosdam de Ecclesia, a Jacobi nece rem crudeliter auspicatur. Quod vero ad ipsum Jacobum pertinet: cum Hispaniarum Ecclesiæ (c) omnes ex æquo profiteantur, eumdem Apostolum antea in Hispanias esse profectum, illicque primum prædicasse Evangelium, & aliquot collegisse discipulos: nihil amplius quod de ea re dicamus habemus, quam quæ sunt a nobis in Matyrologio Romano (d) notata, quæ consulat qui hæc cupit. Hic enim tantum agere de ejus martyrio, in animo est; quod eo clarius atque celebrius reputatur, quod primus inter Apostolos tantam gloriam promeruisse cognoscitur. Haud dubium est ante aciem ipsum dimicando stetisse, qui primus omnium strenue fortiterque verbi gladio pugnans gloriosus occubuit.

(a) Dio lib. 60.

Agrippa persequitur Christianos.

(b) Act. 12.

(c) Breviar. Tolet. instit. S. Isidori.

(d) Mart. Rom. Notat. die 25. Julii.

II. Quæ vero martyrium ejus præcesserint, ex Clemente Alexandrino libro septimo ὑποτυπώσεων hæc Eusebius (e): *De isto Jacobo Clemens dicto libro historiam plane memorabilem inserit, eamque narrat, quasi ex traditione majorum acceptam: nimirum eum ipsum qui Jacobum in judicium adduxisset, cum testimonium Christo illum tam libere perhibentem cerneret, ea re commotum, se esse Christianum ingenue confessum esse. Igitur ambobus una ad supplicium ductis hunc inter eundum a Jacobo postulasse veniam sibi concedi. Jacobum autem paululum rem animo complexum, dixisse: Pax tibi. Illumque osculatum esse: & sic tandem utrumque securi percussum vitam deseruisse.* Hæc ex Clemente Eusebius. Sunt & alia plura, quæ licet incerto auctore scripta (f) ferantur, non tamen prorsus contemnenda putamus: nam quod habent de conversione magorum Phileti & Hermogenis, alii plerique adstipulantur; horum namque meminit Paulus ad Timotheum (g) scribens: *Scis*, inquit, *hoc quod aversi sunt a me omnes, qui in Asia sunt, ex quibus est Philetus & Hermogenes.* De Phileto etiam sequenti capite in hæc verba, de hæreticis loquens: *Sermo eorum ut cancer serpit: ex quibus est Hymenæus, & Philetus, qui a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse iam factam, & subverterunt quorumdam fidem.* Sicut enim Simon magus, licet initiatus esset sacro baptismo, tamen ad magiam reversus, contra Apostolos bellum iniit; ita etiam & dicti magi Philetus & Hermogenes fecisse visi sunt, dum primo per Jacobum ad fidem conversi, inde vero a fide excidentes, adversus Ecclesiam pugnantes, hæresim statuerunt. Quod vero aliorum relatione sanctus Hieronymus (h) recitat immolatum Jacobum die secunda Paschatis; haud constare posse videtur: nam ex his quæ sanctus Lucas scribit, erroris arguitur, dum ait (i), Herodem necis Petri cupidissimum, ab ea tamen abstinuisse usque ad dies Azymorum elapsos. Religiosiorem quidem hac ex parte Agrippa cæteris Judæis se præbuit: nam illi ipso Paschatis die Christum (ut dictum est) in crucem agendum curarunt; hic vero, quod dies essent Azymorum, a nece Petri Apostoli abstinendum putavit. Sed quibus persuasionibus eum detruserit in carcerem, de ejus nece spectaculum post dies Paschales populo exhibiturus; idem Lucas (k) rem gestam fusius prosecutus, his verbis describit.

(e) Euseb. hist. lib. 2. c. 8.

Jacobi martyrium.

(f) Passiones apostol. in Jacobo.

(g) 2. Tim. 1. & 2.

(h) Hieron. in Ezech. c. 43.

(i) Act. 12.

(k) Act. 12.

III. *Videns autem Herodes quia placeret Judæis, apposuit ut apprehenderet & Petrum. Erant autem dies Azymorum. Quem cum apprehendisset, misit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum ad custodiendum, volens post Pascha producere eum populo. Et Petrus quidem servabatur in carcere: oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo.* Acceperat a Claudio Agrippa non regnum tantum plurium provinciarum accessionibus au-

Petrus in carcerem truditur.

auctum, sed jus etiam in res sacras, nimirum in templum & sacerdotium: sicque non solum ex animi sui sententia summos Pontifices dimovet & creat; sed arbitratus se (quod prædixerat Dominus) obsequium præstare Deo, Apostolorum verticem Petrum, quasi novis dogmatibus sollicitantem populum, e medio tollere festinat. Magno sane terræmotu Ecclesia Christi tunc concuti visa est, dum ipsa petra in Ecclesiæ fundamento locata, tanta agitatione quassari conspiceretur. Hinc tum juges illæ Fidelium omnium (quod & mirandum est) pro Petro ad Deum preces effusæ. Nam etsi alios complures Apostolorum carceri mancipatos sæpe legamus; de nullo tamen ipsorum universam Dei Ecclesiam adeo solicitam fuisse reperimus, sicut de Petro, utpote communi omnium parente atque pastore. Sed audivit Deus orationem eorum, & vinctum suum non despexit.

IV. *Cum enim* (inquit Lucas) *producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus: Et custodes ante ostium custodiebant carcerem.* Unde, quæso, tanta hæc diligentia, & tam exquisita custodia? Jam alias ante decennium Judæi experimento didicerant, Angelum (a) Domini Petrum ac ceteros Apostolos simul vinctos eduxisse de carcere, timens igitur Herodes, ne quod semel factum erat, iterum eveniret, stulte admodum tot artibus Dei consilium ac sapientiam eludere conatus est. Sed quid tum ille qui reprobat consilia (b) Principum? *Ecce* (inquit Lucas) *Angelus Domini adstitit; & lumen refulsit in habitaculo;*

(a) Act. 5.

(b) Psal. 32.

Petrus ab Angelo liberatur.

SÆC. I. Anno Urbis 795. Olymp. 205. an. 2. An. C. 42.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5535.

☉ 23. G. ☽ 5. P. 25. MART. Indict. 15.

JESU CHRISTI 42. *secundum Baronium* 44.

CLAUDII IMP. 2.

I. *Consules.* [1] COSS. *Claudius Aug. II.* & *Caius Cæcina Largus*, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari.

Cæcina nomen familiæ, Largus vero cognomen est. Perperam itaque Baronius C. Licinium Largum Claudii Collegam profitetur. Suetonius in Claudio cap. 7. postquam locutus est de priori Claudii Consulatu, qui suffectus fuit, gestusque anno Christi XXXVII. ait: *Sortitus est & de altero Consulatu in quartum annum*, currentem nempe. Ex quo habemus, Imperatores eos Consulatus suscepisse: ad quos, dum adhuc privati erant, designati fuerant, quod dum Dissertationem Hypaticam composui, nondum observaveram. Hujus rei alia subinde producam exempla. Is itaque Consulatus juxta primam Consulatuum Cæsareorum regulam sumtus non est.

[1] COss. *Claudius Aug. II. & Caius Cæcina Largus*. Kalendarium Antiatinum...... CLAUDIO CÆSARE AUG..... CÆCINA. LARGO. COS. Nummi cum TR. P. IMP. COS. II. Dio lib. LX. pag. 671. *Consulatum* (quando Numidæ perdomiti sunt) *gerebat tum Claudius, collegam habens C. Largum.* Ante Kal. Januarias hujus anni jam *Consul. II. Claudius* designatus fuerat. Gruteriana Inscriptio pag. CLXXXVIII. 3.

TI. CLAUDIUS
DRUSI. F. CÆSAR
AUG. GERMAN
PONT. MAX. TRIB.
POTESTATE. COS.
DESIG. II. IMP. II.

Duæ aliæ huic similes leguntur apud Reinesium classe secunda, n. III. IV. & antequam *Tribuniciam potestatem secundam* iniret, quæ in diem XXIII. Januarii æræ vulgaris 42. incidebat. Igitur hi lapides sculpti sunt anno vulgari 41. Inscripti in porta aurea Ravennati, apud Pighium ad annum Urbis 794.

TI. CLAUDIUS. DRUSI
F. CAISAR. AUG. GER
MANICUS PONT. MAX.
TR. POT. II. COS. II. DE
SIG. III. IMP. III.

Sponius pag. 267. ex Guichenonii Historia Sabaudiæ tom. I. pag. 75. corruptum vetustate lapidem profert, qui talis est.

IN HON.
TI. CLAUDII. DRUSI F. CA....
PONT. MAX. TRIB. POT. II.
COS. DES.....

Supplendum: *Design. III.*

Nummi Claudii cum TR. P. (prima) IMP. COS. II. Claudii edictum pro Judæis, apud Josephum Antiq. lib. XIX. cap. V. n. 3. novæ editionis, ita incipit: *Tiberius Claudius Cæsar Augustus Germanicus, Pontifex Maximus Trib. Pot. consul creatus iterum edicit &c.* Fasti Vindebonenses: *T. Claudio II. & Longo* (pro Largo): Idatiani: *Claudio II. & Largo.* De *Caio Cæcina Largo*, vide Norisium in Epistola consulari.

culo; percussoque latere Petri, excitavit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus ejus. Dixit autem Angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi: Circumda tibi vestimentum tuum, & sequere me. Et exiens sequebatur eum, & nesciebat quia verum est quod fiebat per Angelum: existimabat enim se visum videre. Transeuntes autem primam & secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad civitatem: quæ ultro aperta est eis. Et exeuntes processerunt vicum unum: & continuo discessit Angelus ab eo. Et Petrus ad se reversus, dixit: Nunc scio vere quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Judæorum.

V. Locus carceris. Errant, mea sententia, qui putant Herodianum carcerem hunc, in quem detrusus est Petrus, extra Hierosolymitanam civitatem fuisse positum in suburbiis; eo quod dicat Lucas de Angelo & Petro e carcere educto: *Venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad civitatem: quæ ultro aperta est eis.* Nescientes Hierosolymam civitatem usque ad tempus hujus, de quo est sermo, Agrippæ Regis, duplici fuisse circumdatam muro; ipsum vero Agrippam & tertium addere aggressum esse, sed non absolvisse. Cum igitur Petrus e carcere ab Angelo ductus per portam ferream ingressus sit civitatem; dicere possumus carcerem Herodianum inter primum & secundum murum extitisse. Cæterum Josephus (a) tam in primo quàm in secundo muro testatur fuisse erectas munitissimas turres; in quarum unam, ad delinquentes coercendos mancipatam, Petrus conjectus, ac vinctus, fuit a militibus custoditus. Nisi potius affirmare velimus (quod magis placet) portam ferream fuisse ostium carceris, non portam civitatis: ex quo pateret aditus ad civitatem: non quod esset extra civitatem positus carcer; sed sicut & Josephus frequenter civitatem solet appellare eam Hierosolymorum partem quæ media est sita inter montem Sion & templum, ita Lucas eodem sensu dicat portam ferream ducere ad civitatem, hoc est, in eam civitatis ampliorem regionem, quæ communi loquendi usu proprie civitas diceretur; carcerque situs esset vel juxta templum in ea fortasse munitissima turri quæ dicebatur Antonia, vel alio aliquo loco extra civitatem (ut dictum est) non tamen extra mœnia totius urbis posito.

(a) Jos. de bello Jud. li. 6. c. 6.

VI. Angelus igitur Petrum e carcere non ad fugam, sed ad triumphum velut educens, non foras, sed intra civitatem, per portam quæ ferrea dicta est, quamvis clausam, sed divina virtute reseratam, perduxit; ut sic liber pastor relictus, sollicitum de se gregem inviseret. De hac ferrea porta Petro patefacta hæc Arator diaconus (b):

(b) Arat. in Act. Apost. lib. 1.

Ferrea quid mirum si cedunt ostia Petro?
Quem Deus æthereæ custodem deputat aulæ,
Ecclesiæque suæ faciens retinere cacumen,
Infernum superare jubet, &c.

Petrus invisit suos. *Venit ergo* (inquit Lucas) *ad domum Mariæ matris Joannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant multi congregati, & orantes. Pulsante autem eo ostium januæ, processit puella ad videndum, nomine Rhode.* Moris quidem fuisse antiquis appendi malleum januis ad signum dandum, testatur Plutarchus de Curiositate: Sed pergit Lucas: *Et ut agnovit vocem Petri, præ gaudio non aperuit januam, sed intro currens nuntiavit stare Petrum ante januam. At illi dixerunt ad eam: Insanis. Illa autem affirmabat sic se habere. Illi autem dicebant: Angelus ejus est. Petrus autem perseverabat pulsans. Cum autem aperuissent ostium, viderunt eum, & obstupuerunt. Annuens autem eis manu ut tacerent, narravit quo modo Dominus eduxisset eum de carcere, dixitque: Nuntiate Jacobo & fratribus hæc. Et egressus abiit in alium locum.* Hæc Lucas de liberatione Petri: cujus vincula, velut nobilissimæ victoriæ gloriosa trophæa, omnium fere sanctorum Patrum egregiis celebrata præconiis, in Ecclesia sunt perpetua memoria consecrata.

VII. De Petri vinculis. De Petri enim vinculis Augustinus (c) in illa verba: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Dignus certe,* inquit, *qui ædificandis in domo Dei populis lapis esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clavis ad regnum. De hoc ait sermo divinus: Et ponebant infirmos suos, ut umbra saltem transeuntis Petri obumbraret eos. Si tunc opem ferre poterat umbra corporis, quanto magis nunc plenitudo virtutis? Si tunc supplicantibus proderat aura quædam pertranseuntis, quanto magis gratia nunc permanentis? Merito per omnes Christi Ecclesias auro pretiosius habetur ferrum illud pœnalium vinculorum. Si tam medicabilis fuit obumbratio visitantis, quanto magis catena vincientis? Ut umbra, inquam, transeuntis Petri obumbraret eos. Si inanis quædam species vacuæ imaginis habere potuit in se vim salutis; quanto magis de corpore meruerunt attrahere salubritatis ferreo pondere sacris impressa membris vincula passionis? Si ad præsidia supplicantium tam potens fuit ante martyrium, quanto magis efficax post triumphum? Felices illi nexus, qui de manicis & compedibus in coronam mutandi, Apostolum contingentes, martyrem reddiderunt*

(c) August. de sanct. ser. 29.

runt. Felices catenæ, quæ nudatis pene ossibus inhærentes, vivas reliquias de sanguinis sudore, jam attrita carne, rapuerunt; tactusque membrorum cruciatus sui sanctificat instrumentum; in quo dum afflictio crescit ad pœnam, causa pœnæ proficit ad gloriam. Felicia vincula, quæ reum suum usque ad Christi crucem non tam condemnatum, quam consecratum, miserunt. Hæc Augustinus de vinculis Petri: licet non de illis quibus hoc anno vinctus est Hierosolymis (nondum enim ea reperta fuerant, quæ temporibus Theodosii Junioris Aug. in lucem sunt prodita) sed de illis quibus Romæ est detentus in carcere, antequam crucis subiret supplicium.

VIII. At de his quibus vinctus est Hierosolymis, tandem Romam translatis, hæc cecinit Arator diaconus (a):

(a) Arator in Act. lib. 1.

Ex Vinculis Petri libertas.

——manet omne per ævum
Pignoris hujus apex, & sideris obtinet instar,
Corpore quod Petrus sacravit, & Angelus ore.
His solidata fides, istis tibi Roma catenis
Perpetuata salus: harum circumdata nexu
Libera semper eris; quid enim non vincula præstant,
Quæ tetigit qui cuncta potest absolvere? &c.

Quomodo autem hæc ipsa Petri vincula fuerint asservata, fideliter custodita, ac denique inventa, Metaphrastes (b) ex antiquioribus monumentis in lucem prodidit: ea enim in manus devenisse cujusdam ex Agrippæ familiaribus, sed in Christum credentis, sicque per manus per quatuor delata sæcula fuisse, ac tandem patefacta, tradit. Sed de eorum inventione agemus suo tempore. Postquam igitur Petrus sic lapsus, Ecclesiam quæ collecta erat in domo Mariæ (ut vidimus) visitasset, aliaque complura, quæ paulo post recensebimus, peregisset; Romam versus direxit iter; atque hoc ipso secundo anno Claudii Imperatoris, sed in fine ipsius, Romam veniens, ac prædicans Evangelium: eam erigere cœpit Ecclesiam. Sed enim quomodo hæc singula facta sint; enarratis prius quæ antea contigerunt, temporum ordine referemus.

(b) Metaphr. die 1. August. apud Sur. tom. 3.

IX. Quid interim sic elusus Herodes? Ait Lucas (c): *Facta autem die, erat non parva turbatio inter milites, quidnam factum esset de Petro. Herodes autem cum requisisset eum, & non invenisset, inquisitione facta de custodibus, jussit eos duci:* Ad supplicium scilicet: eos enim jussu Herodis fuisse suffocatos, auctor est Petrus (d) martyr Episcopus Alexandrinus: *Propter quos*, inquit, *nulla culpa in Petrum refertur; licebat enim eis, viso quod est factum, effugere: sicut nec imputatur Christo mors infantium.* Hæc ipse. Quid vero post hæc Agrippa egerit, sic narrat Lucas: *Descendensque a Judæa in Cæsaream, ibi commoratus est. Erat autem iratus Tyriis, & Sidoniis. At illi unanimes venerunt ad eum, & persuaso Blasto, qui erat super cubiculum Regis, postulabant pacem eo quod alerentur regiones eorum ab illo.*

Agrippa animadvertit in Custodes.

(c) Act. 12.

(d) Petr. Alexan. can. 13. apud Theod. Balf.

X. Mirabitur certe aliquis ejusmodi appendicem ad historiam de Petro ab Angelo de carcere in libertatem vindicato, a Luca additam; qui causam irarum Agrippæ in Tyrios ac Sidonios ignorarit: quam illam esse existimamus, quod cum Petrus ab Angelo liberatus, Hierosolymis recessisset, in eas Palæstinæ maritimas regiones venit, ac ibi positas invisit Ecclesias atque composuit; nam & unum ex his qui ipsum sequebantur, presbyterum Sidoniis dedit Episcopum, aliaque in aliis ejusdem & adjacentis regionis locis multa tanto Apostolo digna constituit: hæc autem ex antiquioribus chartis Metaphrastes (e) in hæc verba descripsit: *Liberatus a vinculis, cum ab Hierosolymis venisset Cæsaream Stratonis, & ex iis qui sequebantur eum presbyteris, Episcopum ei constituisset, venit Sidonem; ubi cum multos curasset, & Episcopum constituisset, venit Berythum: in qua etiam cum unum eorum qui sequebantur, ordinasset Episcopum, venit Biblym: deinde Tripolim, ubi apud Marsonem virum quemdam prudentem divertit; quem cum Fidelibus, qui erant Tripoli Phœniciæ, Episcopum constituisset, venit Orthosiam: deinde Antandrum; deinde in insulam quæ dicitur Aradus: inde Balanæas: & illinc Panta: deinde Laodiceam; in qua cum multos, qui morbis laborabant, & vexabantur a dæmonibus, curasset, Ecclesiamque congregasset, & Episcopum constituisset, venit Antiochiam Syriæ civitatem.* Sicque in hunc modum relegit auctor loca ad quæ Petrus accessit, cum liber e carcere Hierosolymis egressus, eam Syriæ partem Antiochiam usque peragravit: eamque fuisse causam existimamus, quod Cæsaream se Agrippa contulerit, & in Tyrios ac Sidonios commotus fuerit. Quæ vero post hæc Lucas subinfert de ejusdem Agrippæ obitu, suo quo contigerunt tempore enarrabimus:

De Petri itinere.

(e) Metaphr. die 29. Junii. Sur. tom. 3.

XI. Idem qui supra auctor addit, tunc Antiochia profectum Petrum in Cappadociam venisse, Tyanamque ejusdem provinciæ civitatem divertisse, indeque abiisse Ancyram Galatiæ; illic mortuum suscitasse, baptizasse credentes, instituisse Ecclesiam; ordinatoque Episcopo, Synopem & Amaseam Ponti civitates concessisse; ac subinde Gangram Paphlagonum, postea vero Claudiopolim, ac inde Nicomediam & Nicæam Bithyniæ civitates petiisse: post hæc rediisse Antiochiam, inde Hie-

Hierosolymam. At nos quod ad Hierosolymam spectat, secus sentimus; quin potius eum Romam versus iter direxisse, asseveramus. Sed & errat, dum ante festum Paschale, post solutum Petrum a vinculis, ea contigisse scribit. Nam post Paschales dies Petrum esse liberatum, Acta testantur. Nec est quod dici possit, hæc sequenti anno facta fuisse: nam (ut omnes consentiunt) hoc anno secundo Claudii Petrus Romam advenit. Auctor ille quidem (mea sententia) quæ diversis temporibus a Petro sunt facta, in unum colligens, imprudenter in hoc unum tempus rejecit. Cæterum nulla est dubitatio, eas provincias non tantum a Petro fuisse visitatas, sed & Ecclesias in eis institutas, & Episcopos ordinatos: nam & Prochorum Nicomediæ ab eo datum Episcopum, & alios alibi, idem auctor testatur.

Quos Episcopos Petrus ordinavit.

XII. Nec prætermittimus dicere, eumdem Petrum Apostolum Byzantiis etiam & aliis ejusdem provinciæ locis primos dedisse Episcopos. Id enim egregie profitetur Agapetus Papa illis litteris quas de Menna a se ordinato Episcopo Constantinopolitano scripsit ad Petrum, quæ postea fuerunt in Quinta (*a*) Synodo recitatæ; in quibus hæc leguntur: *Et hoc dignitati suæ* (Mennæ scilicet) *addere credimus, quod a temporibus Petri Apostoli, nullum alium umquam Orientalis Ecclesia suscepit Episcopum manibus nostræ sedis ordinatum. Et forsitan ad demonstrationem laudis ipsius, vel ad destructionem inimicorum, instans res tanta provenit, ut illis ipse similis esse videatur, quos in his quandoque partibus Apostolorum primi electio ordinavit.* Hæc Agapetus: cujus auctoritatem, in Synodo præsertim œcumenica recitatam, majoris esse ponderis existimamus, quam recentiorum Græcorum, ut Nicephori, vel aliorum, qui dixerunt eas Ecclesias ab Andrea Apostolo institutas, ab eodemque Episcopos illis datos: quod recentiores Græcorum in Menologio, & uterque Nicephorus, ille Episcopus Constantinopolitanus in Chronico, & alter cognomento Callixtus (*b*), tradiderunt. Porro constat non fuisse Byzantium primam sedem ejus provinciæ institutam, sed Heracleam. Unde Gelasius Papa ad Episcopos Dardaniæ, agens adversus Acacium: *Cuius*, inquit, *sedis Episcopus? cujus metropolitanæ civitatis Antistes? Nonne parochiæ Heracleensis Ecclesiæ?* &c. Sed de his hactenus.

(*a*) *Quinta Syn. Act. 2.*

(*b*) *Niceph. Call. hist. lib. 8. c. 7.*

XIII. Antequam vero de Petri Romam agamus adventu, operæpretium existimamus & de cæterorum Apostolorum in diversas Orbis provincias profectione paulo fusius atque accuratius agere: ac primum, quo potissimum anno eadem acciderit, diligentiori studio perquirere. In his pervestigandis plurimum laboris subiimus, multumque temporis insumpsimus: sed quem secure sive ex Græcis, sive ex Latinis auctoribus sequeremur, invenimus neminem. Nam nulla in primis ratio habenda est apocryphi illius scripti, quod Melitonis (*c*) Sardensis Episcopi nomine circumfertur, quo proditur, anno secundo ab ascensione Domini, Apostolos per Orbem divisos, in externis provinciis Evangelium prædicasse: neque enim hæc nostra confutatione indigent, quæ ex Actis Apostolicis perspicue refelluntur. Apollonii vero, quod Eusebius (*d*) recitat, testimonium, inhibuisse Christum Apostolis, ne ante annum duodecimum a sua ascensione recederent Hierosolymis; an solida firmitate subsistat, superius dixisse meminimus: sed id est diligentius expendendum. Ex ejus namque sententia dicendum esset, non ante annum quartum Claudii Imperatoris Apostolos in provincias abiisse: cæterum omnium testimonio certum exploratumque habetur, jam anno secun-

De divisionis Apostolorum tempore.

(*c*) *Apud Bed. in retract. in Act. Apost. c. 8.*

(*d*) *Euseb. hist. lib. 5. c. 17.*

II. [1] Ad num. XIII. & seq. Quo anno Apostolorum divisio facta, incertum quemadmodum & utrum Apostoli ad omnia mundi climata perrexerint. Aliqui Scripturæ sacræ Interpretes aiunt, in loco Marci cap. 16. v. 15. *omnem creaturam*, vel *omnem terram* in Epistola Pauli ad Roman. cap. 10. v. 18. dici per synecdochen, ita ut maxima pars pro toto usurpetur, vel hyperbolicam esse locutionem innuentem quantum paucorum industria valuerit. Sunt tamen, qui propagatam ubique terrarum Evangelii notitiam Apostolorum ævo scribant, quod multo sincerius, in proprio nimirum sensu, Apostoli verba intelligantur. Quod si quis dicat, non potuisse Apostolos transvehi in novum Orbem, & in Peruvanas ac Mexicanas regiones, respondet Torniellus in Annal. Vet. Test. anno mundi 1931. num. XLV. Americam cum aliis Orbis partibus habitatis, præsertim cum Asia, qua late patet aut occultis semitis continuari, aut brevi aliquo freto distingui: in medio Oceani cursu non raras insulas esse, quasi scalarum vice per has vias ferri & homines & bruta potuisse, aut naufragio præter spem in vastissimas illas plagas appelli; nec forsan defuisse Angelorum obsequia; cum Angelis de prædicatione Evangelii cura, Deo jubente, fuerit, & Actorum cap. 16. v. 9. de Paulo dicatur: *Vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens: Transiens in Macedoniam adjuva nos;* ubi Interpretes Angelum Macedonico in habitu fuisse communiter asseverant.

Evangelium etiam in America annuntiatum.

[1] JAcobum ab Agrippa martyrio coronatum hoc anno nonnulli dicunt, qui occisum post *annos undecim* a passione Domini tradunt; qui vero post annos *novem*, ipsius necem in annum æræ christianæ 42. conjiciunt. Judæorum Pascha anno Ch. 44. fuit die 11. Aprilis. Menæa Græcorum de Jacobo agunt die XXX. Aprilis; Martyrologia vero Ecclesiæ Occidentalis vetustissima die XXV. Julii.

cundo ejuſdem Auguſti, Petrum Apoſtolorum Principem veniſſe Romam. Rurſum ejuſdem Apollonii ſententia confutari poſſe videtur Marci Evangeliſtæ auctoritate: quem cum conſtet ſcripſiſſe Evangelium anno ſequenti, ut ſuo loco inferius demonſtrabimus; ſe illud ſcriptis conſignaſſe poſt diviſos in orbem terrarum Apoſtolos, illis verbis in fine (*a*) poſitis, ſatis aperte ſignificat, quibus ait: *Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & ſermonem confirmante, ſequentibus ſignis:* qua ratione ſaltem biennio ante tempus ab Apollonio definitum, Apoſtolos in Orbis provincias eſſe profectos, liquido ſatis apparet.

(*a*) Marc. 16.

XIV. Cum igitur ante ſequentem annum, quo Marcus ſuum ſcripſit Evangelium, Apoſtolos jam per mundum diviſos fuiſſe conſtet; nec ante præſentem annum id contigiſſe ex Actis Apoſtolorum ſatis perſpectum habeatur: neceſſario fateri cogimur, hoc ipſo ſecundo Claudii anno id factum eſſe. Sicut enim poſt necem Stephani, univerſi qui erant Hieroſolymis diſcipuli diſperſi ſunt (ut ait Lucas *b*) præter Apoſtolos: ita etiam ſecunda hac in Eccleſiam excitata perſecutione, occiſoque Jacobo Apoſtolo, & Petro eodem ſupplicio condemnato, ſed divina virtute elapſo, factam eſſe Apoſtolorum diſperſionem, ſeu potius dicere velimus diviſionem, par eſt credere; cum enim quo loco in Judæa conſiſterent, perſequente illos Agrippa, non haberent; a Judæis ſic pulſi, ad exteras gentes, ut divina fuerat revelatione Petro demonſtratum, ſunt profecti. Unde Joannes Chryſoſtomus (*c*) in hanc ſententiam: *Apoſtoli*, inquit, *prædicaverunt Judæis, longoque temporis ſpatio cæſi & flagellati in Judæa manentes, ac demum ab ipſis propulſi, in Gentes profecti ſunt.* Quod ad diem pertinet, decimaquinta Julii in aliquibus Martyrologiis (*d*) ejus rei perpetua memoria conſecrata reperitur. His itaque de tempore profectionis Apoſtolorum in provincias enarratis; quid, cum profecturi eſſent, communi conſilio coeuntes ſtatuerint, aperiendum eſt.

(*b*) Act. 8.

(*c*) Chryſ. hom. 70. in Matth. c. 22.

(*d*) Bed. Uſuard. & alii ea die.

XV. De Symbolo Apoſtolorum. Sane quidem etſi ab Agrippa excitata vexatio Apoſtolos compulit externas quærere regiones: tamen de prædicando Evangelio Gentibus jam tunc Apoſtolos iniiſſe conſilium diximus, cum divina prævia revelatione, oſtenſa Petro lintei cælitus demiſſi viſione, apertum eſt Eccleſiæ oſtium Gentibus. Ea etiam occaſione (ut vidimus) Matthæus primus omnium Evangelium Judæis Palæſtinis, quos relicturi eſſent, Hebraice conſcripſit. Tunc etiam Catholicæ fidei conſulturi, quid ſinguli eſſent prædicaturi Gentibus, ne ulla ex parte aliqua vel apparens inter eos in annuntiatione Evangelii diverſitas eſſet; quoſdam fidei canones, quibus univerſam Chriſtianam fidem perſtringentes firmarent ac ſtabilirent, conſtituerunt: quos proprio nomine Dei Eccleſia nominare conſuevit Symbolum Apoſtolorum: vel quod ſinguli ex eis ad eum perficiendum attulerint ſuum Symbolum: qua ratione ante necem Jacobi dicendum eſt illud eſſe confectum: Vel quoniam qui Chriſtiani eſſent, eo Symbolo, velut teſſera militari data dignoſci poſſent. De his enim agens Ruffinus hæc ait (*e*): *Diſceſſuri Apoſtoli ab invicem, normam prædicationis in commune conſtituerunt; ne forte alii ab aliis abducti, diverſum aliquid his qui ad fidem veniebant exponerent. Ergo omnes in uno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breve iſtud futuræ (ſicut diximus) prædicationis indicium, conferendo in unum quod ſentiebat unuſquiſque, componunt, atque credentibus hanc dandam eſſe regulam ſtatuunt. Symbolum autem hoc multis & juſtiſſimis ex cauſis appellare voluerunt. Symbolum enim Græce indicium dici poteſt, & collatio, hoc eſt, quod in unum conferunt. Id enim fecerunt Apoſtoli in his ſermonibus, in unum conferendo unuſquiſque quod ſentit.*

(*e*) Ruffin. in præfat. expoſ. Symb. Apoſtolorum.

XVI. Symbolum teſſera Chriſtianitatis. *Indicium autem vel ſignum idcirco dicitur, quia illo tempore (ut Paulus Apoſtolus dicit, & in Actis Apoſtolorum refertur) multi ex circumciſis Judæis ſimulabant ſe eſſe Apoſtolos Chriſti, & lucri alicujus vel ventris gratia ad prædicandum proficiſcebantur, nominantes quidem Chriſtum, ſed non integris traditionum lineis nunciantes; idcirco ergo iſtud indicium poſuere, per quod agnoſceretur is qui Chriſtum vere ſecundum Apoſtolicas regulas prædicaret. Denique & in bellis civilibus hæc ſervari ferunt; quoniam & armorum habitus par, & vocis ſonus, & ſermo unus eſt, atque eadem inſtituta bellandi; ne qua doli ſubreptio fiat; ſymbola diſcreta unuſquiſque dux ſuis militibus tradit, quæ Latine ſigna vel indicia nominantur: ut ſi forte occurrerit quis, de quo dubitetur, interrogatus ſymbolum, prodat ſi ſit hoſtis, an ſocius. Idcirco denique hæc non ſcribi chartulis atque membranis, ſed retineri cordibus tradiderunt; ut certum eſſet, hæc neminem ex lectione, quæ interdum pervenire etiam ad infideles ſolet, ſed ex Apoſtolorum traditione didiciſſe. Diſceſſuri ergo (ut diximus) ad prædicandum, iſtud & unanimitatis & fidei ſuæ indicium Apoſtoli poſuere: non ſicut filii Noe diſceſſuri ab alterutrum, turrem ex latere cocto & bitumine conſtruentes, cujus cacumen ad cælum uſque pertingeret: ſed munimenta fidei, quæ ſtarent adverſus faciem inimici, ex lapidibus vivis & margaritis Dominicis ædificantes: quæ neque venti impellerent, neque flumina ſubverterent, neque tempeſtatum ac procellarum turbines per-*

permoverent. Merito igitur illi ab invicem separandi, turrim superbiæ ædificantes, linguarum confusione damnati sunt, uti ne unus quidem posset advertere proximi sui loquelam: isti vero qui turrem fidei construebant, omnium linguarum scientia & agnitione donati sunt; ut illud peccati, hoc fidei probaretur indicium. Hucusque Ruffinus.

XVII. Hieronymus (a) de eodem hæc ad Pammachium: *Symbolum fidei & spei nostræ quod ab Apostolis traditum, non scribitur in charta aut atramento, sed in tabulis cordis carnalibus, &c.* Itemque apud Augustinum hæc leguntur: *Quod Græce Symbolum dicitur, Latine Collatio nominatur: Collatio ideo, quia collata in unum totius Catholicæ legis fides, Symboli colligitur brevitate; cujus textum vobis modo, Deo annuente, dicemus. Petrus dixit: Credo in Deum Patrem omnipotentem. Joannes dixit: Creatorem cæli & terræ. Jacobus dixit: Credo & in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum. Andreas dixit: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine. Philippus ait: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Thomas ait: Descendit ad inferos; tertia die resurrexit a mortuis. Bartholomæus dixit: Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Matthæus dixit: Inde venturus est judicare vivos & mortuos. Jacobus Alphæi: Credo & in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam. Simon Zelotes: Sanctorum communionem, remissionem peccatorum. Judas Jacobi: Carnis resurrectionem. Matthias complevit: Vitam æternam. Amen.* Hæc apud Augustinum (b): quamvis an sit ille sermo S. Augustini, a quibusdam revocetur in dubium: sed cujus sit, nihil interest, cum de singulis duodecim Apostolorum distinctis elogiis suppetant etiam aliorum testimonia. Nam de iisdem singulorum Apostolorum sententiis hæc etiam S. Leo Papa (c) ad Pulcheriam Augustam: *Ipsius Catholici Symboli brevis & perfecta confessio, quæ duodecim Apostolorum totidem est signata sententiis, tam instructa sit in munitione cælesti, ut omnes hæreticorum opiniones solo possint gladio detruncari.* Eadem Venantius (d) Fortunatus, & alii (e) tradunt.

Singulorum Apostolorum singulæ sententiæ.

(a) Hier. epist. 61.
(b) Aug. de temp. serm. 115.
(c) Leo epist. 96.
(d) Venant. Fort. in præfat. expos. Symbol.
(e) Albin. Flacc. de Offic. Eccl. c. 21. Raban. de inst. cleric. lib. 2 c. 56. & alii.

XVIII. Hoc ipsum Symbolum Catholica Ecclesia semper adeo est venerata, ut in SS. Conciliis œcumenicis (f) quasi basis quædam & fundamentum totius structuræ Ecclesiasticæ consueverit in primis recitari. De Romana autem Ecclesia, quam sincere & illibate illud absque alia aliqua additione servaverit, Ruffinus hæc dicit (g): *Illud non importune commendandum puto, quod in diversis Ecclesiis aliqua in his verbis primo scilicet Symbolo inveniuntur adjecta: in Ecclesia autem urbis Romæ hoc non deprehenditur factum: pro eo arbitror, quod neque hæresis ulla illic sumsit exordium, & mos ibi servatur antiquus apud eos qui gratiam baptismi suscepturi sunt, publice, id est, Fidelium populo audiente, Symbolum reddere: & utique adjectionem unius saltem sermonis eorum quæ præcesserunt, non admittit auditus: in cæteris autem locis (quantum intelligi datur) propter nonnullos hæreticos addita quædam videntur, per quæ nonnullæ doctrinæ sensus videatur excludi.* Hæc Ruffinus. Et Vigilius (b) contra Eutychem de veritate Symboli citans Romanam Ecclesiam, sic ait: *Universitas profitetur credere se in Deum Patrem omnipotentem, & in Jesum Christum Filium ejus Dominum nostrum. Huic capitulo ob id iste calumniatur: Cur non dixit: In unum Deum Patrem, & in unum Jesum Christum Filium ejus, juxta Nicæni decretum Concilii? Sed Romæ & antequam Nicæna Synodus conveniret, a temporibus Apostolorum usque ad nunc, & sub beatæ memoriæ Cælestino, cui iste rectæ fidei testimonium reddidit, ita Fidelibus Symbolum traditur: nec præjudicant verba, ubi sensus incolumis permanet.*

(f) Act. Conc. Chalced. Ephes. Constantinop. 2. & aliorum.
(g) Ruffin. de exposit. Symbol. in præfat.
(b) Vigil. lib. 4.

Hoc igitur Symbolum Apostolicum non solum cunctis ad baptismum venire cupientibus, primum omnium traditur, & ab eisdem proxime baptizandis exigitur, sed assidue a quolibet Christiano recitandum esse, admonet Augustinus (i), dum ait: *Cum autem tenueritis Symbolum, ut non obliviscamini, quotidie dicite quando surgitis, quando vos collocatis ad somnum: Reddite Symbolum vestrum, reddite Domino, commemorate vos, vos ipsos non pigeat repetere, bona est repetitio, ne subrepat oblivio. Ne dicatis; Dixi heri, dixi hodie, quotidie dico, teneo illud bene. Commemora fidem tuam; inspice te: sit tamquam speculum tibi Symbolum tuum; ibi te vide, si credis omnia quæ te credere confiteris, & gaude quotidie in fide tua. Sint divitiæ tuæ, sint quotidiana quodammodo indumenta mentis tuæ. Numquid quando surgis, te vestis? sic & commemorando Symbolum tuum, vesti animam tuam ne forte eam nudet oblivio.* Hæc Augustinus. Ambrosius (k) item de eodem hæc in eamdem sententiam: *Symbolum quoque specialiter debemus, tamquam nostri signaculum cordis, antelucanis horis quotidie recensere: quo etiam, cum horremus aliquid, animo recurrendum est. Quando enim sine militiæ sacramento miles in tentorio, bellator in prœlio?* Hactenus de Symboli institutione & ejus usu. XIX.

(i) Aug. hom. 42.
Quantæ efficaciæ symbolum Apostol.
(k) Ambr. lib. 3. de virginib. 4. tom. Rom. edit. fol. 357.

His igitur sic ab Apostolis institutis, & sicut Symbolo, ita etiam aliis absque scriptis traditionibus Ecclesiæ impartitis, diviserunt sibi ad quas singuli proficiscerentur XX.

rentur orbis terræ provincias. Omittimus hic recensere quæ de ea re in pseudo-Prochoro (*a*) commenta leguntur; ex quo fortasse acceperunt, qui forte provincias tradunt esse divisas, ut Socrates (*b*) scribit, & alii. Nec illis assentimur dicentibus, pro ratione linguarum muneris impertiti, cuique illam esse tributam provinciam: quasi velint Apostolos, etsi linguarum omnium donum accepissent, peculiari tamen alicujus provinciæ eorum quemque usum fuisse sermone. At sicut non admittunt Patres (*c*), post acceptum Spiritum sanctum, qui illos doceret omnia, ac cuncta suggereret, Apostolos res agendas tanti præsertim ponderis sorti commisisse: ita eosdem omnes omnibus linguis æque locutos esse consentiunt. Dicimus ergo, aliarum exemplo rerum quæ ab ipsis sunt gestæ, hæc eadem omnia de divisione provinciarum Spiritus sancti speciali instinctu esse peracta. Si enim de Paulo & Barnaba antequam simul mitterentur ad prædicandum Gentibus Evangelium, dixit (quod habet Lucas *d*) Spiritus sanctus: *Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos.* Quomodo non magis, cum omnes mittendi essent Apostoli, quo singuli profecturi essent, declaravit idem Spiritus sanctus? Quin etiam cum singulorum ordinationes nonnisi præcedentibus prophetiis & specialibus admonitionibus Spiritus sancti (ut suo loco dicemus) ab Apostolis fieri consueverit: numquid in tanto tantæque molis negotio eum consulere neglexerunt? Si insuper ad hominem unum baptizandum missus est Angelus (*e*) ad Philippum, & quo iturus esset admonuit: numquid cum ad totius humani generis salutem mittendi essent Apostoli, quo singuli profecturi essent, Dominus per Angelum vel aliter divinitus desiit demonstrare?

(*a*) *Habetur tom. 2. Biblioth. sanct.*
(*b*) *Socrat. lib. 1. c. 15. & alii eum secuti.*
Spiritus Sancti instinctu facta divisio Provinciarum.
(*c*) *Chrysost. in Act. Bed. Oecumen. Gloss. & alii.*
(*d*) *Act. 13.*
(*e*) *Act. 8.*

XXI. Omnia divinus ille Spiritus moderabatur, neque sine illius instinctu aliquis illorum quicquam agere præsumebat, quamvis animo concepisset. Hæc cum pluribus sint exemplis monstrata, adhuc accipe quæ de Paulo ac sociis scribit Lucas (*f*): *Transeuntes autem Phrygiam, & Galatiæ regionem, vetati sunt a Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia. Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: & non permisit eos Spiritus Jesu. Cum autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem: & visio per noctem Paulo ostensa est: Vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens: Transiens in Macedoniam, adjuva nos. Ut autem visum vidit, statim quæsivimus proficisci in Macedoniam, certi facti quod vocasset nos Deus evangelizare eis.* His ergo & aliis exemplis admoniti, dicimus, singulos Apostolorum in eas Orbis regiones esse amandatos, ad quas Spiritus sanctus privato instinctu voluit eos proficisci.

(*f*) *Act. 16.*
Spiritus Sanctus in omnibus consultor.

De hac item Apostolorum profectione hæc Justinus (*g*) martyr: *Hierosolymis duodecim viri profecti sunt in mundum, atque hi quidem indocti, & minime eloquentes: Dei autem virtute humano generi denunciaverunt, a Christo missos se esse qui cunctos Dei verbum docerent.* Et Joannes Chrysostomus, de iisdem agens, hæc ait (*h*): *Peragrarunt Apostoli orbem terrarum, & infirmum invenientes, ad sanitatem reduxerunt, & in ruina positum ad stabilitatem revocarunt, non arcus tendentes, non sagittas mittentes, non pecunias largientes, non eloquentia confidentes. Erant nudi quidem sæculo: sed induti Christum; pauperes, sed divites; pecunia indigentes, sed regnum cælorum possidentes; non habentes humana solatia, habentes autem Dominum Deum suum: Ego enim, inquit, vobiscum sum usque ad consummationem sæculi. Peragrarunt universum orbem terrarum oves simul cum lupis. Quis vidit? quis umquam pastor oves mittit in medio luporum? sed magis si viderit lupos, congregat oves. At vero Christus e contrario fecit: oves ad lupos; & vulneratæ a bestiis non sunt, sed magis lupi ad ovium mansuetudinem conversi sunt;* & post multa: *Mira virtus erat, piscatorem, publicanum, pellionem nudis præceptis mortuos suscitare, morbos expellere, mortem abigere, philosophorum linguam mutam facere, rhetorum ora constringere, apud Principes, & Reges versari, barbaris, Græcis, & universo humano generi imperare: nam & hoc illi verbo perfecerunt;* hæc Chrysostomus. XXII.

(*g*) *Justin. in orat. ad Antonin.*
(*h*) *Chrys. adver. Gentiles.*
Dei virtus in prædicatione Apostolorum.

XXIII. Sed quæ essent in totius terrarum orbis vastissima illa silva monstra ferarum atque portenta, quæ nec fingere satis potuit scriptorum Gentilium vanitas, ad quæ perdomanda e Galilæa piscatores sunt missi: ut in præsentia dicere prætermittamus de singularum gentium superstitione, accipe quæ de complurium illarum moribus Theodoretus (*i*) summatim collegit (licet ante eum Hieronymus sit fusius prosecutus libro secundo contra Jovinianum scripto) *Persicæ*, inquit, *nationes, quæ jampridem Zaradæ legibus regebantur, matrum, filiarum, sororum connubiis susque deque commixtæ, remque justissimam arbitrantes id quod erat facinus injustissimum, audita piscatorum lege & accepta, Zaradæ leges ut iniquitatem maximam conculcarunt, Evangelicamque protinus temperantiam complexæ sunt: quique prius, edocente illo, didicerunt mortuorum corpora canibus depascenda volucribusque porrigere; tunc jam, cum cœperunt in Christum credere, ab ejusmodi immanitate abhorrent, & mortuos suos terræ infodiunt: neque curant Principum leges, quibus id fieri prohibetur; neque tortorum sævitiam perhorrescunt: magis enim timent Christi judicium; cumque præsentia cuncta irrideant, somniare magis*

(*i*) *Theodoret. de curat. Græcar. affect. lib. 9.*
Subactæ ab Apostolis gentes Christi lege vixere.

gis gaudent quæ non videntur, eaque demum reverentur & timent. Has itaque novas leges acceperunt a promulgatoribus Galilæis; quique non timuerunt Romanorum potentiam, sese ultro crucifixi hominis imperio subdiderunt. Atque ut hi Romanis legibus viverent, neque Augustus ipse impetravit, neque Traianus, qui Persarum regna subvertit: & tamen Apostolorum monumenta Persæ homines, tamquam cælitus allata fuerint, venerantur; & paulo post:

XXIV. *Massagetæ miserrimos esse homines arbitrati, qui alio mortis genere quam violenta nece decumberent; quique idcirco legem de mactandis senibus comedendisque tulerunt: postquam piscatorum leges sutorumque acceperunt, abominabiles illas dapes ac hostias pertæsi sunt. Tibareni quoque soliti olim seniores de altis rupibus dare præcipites, legem iniquissimam consciderunt, Evangelica lege accepta. Neque amplius Hyrcani, neque Caspii ipsi alunt canes hominum cadaveribus, neque Scythæ una cum mortuis hominibus vivos infodiunt, quos olim viventes illi dilexerant. Tantam morum mutationem piscatorum leges invehere potuerunt.* Hæc pauca ex multis insinuasse satis credimus, ut ex his qualis esset tunc orbis terrarum facies intelligatur, magisque Christi potentiam admiremur, qui per paucos abjectosque homines, tot Orbis monstra domuerit, ac suo jugo nec tantum corpore, sed animo ea ipsa subegerit. Cum autem complures ex Gentibus frenum Romani Imperii accepissent; tamen nec vi nec suasionibus adigi potuerunt, ut Romanis legibus viverent: Nam (quod idem auctor addit) *neque Æthiopes, qui sunt Ægyptiis Thebanisque contermini, neque multæ item Ismaeliticæ nationes, non Lagi, non Sanni, non Anasgi, non quamplurimi alii barbari Romanorum dominatu accepto, ullis Romanis legibus in conventionibus suis utuntur. At nostri illi piscatores, & publicani, sutorque ille noster cunctis nationibus legem Evangelicam detulerunt: neque solum Romanos, & qui sub Romano vivunt Imperio, sed Scythas quoque, ac Sauromatas, Indos præterea, Æthiopas, Persas, Seras, Hyrcanos, Cymmerios, Germanos, & Britannos (utque semel dicatur) omne hominum genus, nationesque omnes induxerunt Crucifixi leges accipere, non armis usi, non infinita vi militum delectorum, non immanitatis Persicæ violentia: sed verborum suasu, ostensa legum, quas prædicabant, utilitate: quod sane ipsum non sine magno quidem sui periculo faciebant, sed in singulis civitatibus frequenter passi iniurias, flagraque passim a quovis hominum genere subeuntes.* Hæc ille, & alia plura id genus.

(a) Eusebius in Chronic. (b) Hier. de Scrip. Eccl. in Petro. (c) Iren. lib. 3. c. 1. (d) Tertul. de præscri. pt. (e) Hip. pol. apud Pruden. in Peristeph. (f) Cypri. an. de unit. Eccles. & aliis locis. (g) Arnob. advers. Gentes, & in Psal. 106. (h) Lactant. lib. 4. c. 21.

XXV. Sed ut in quas singuli sunt profecti provincias, tandem cognoscamus: quæ ea de re a sanctis Patribus vel aliis scripta reperimus, in medium afferemus. Ac in primis de Petro dicendum, quem hoc anno secundo Claudii Imp. venisse Romam, communis omnium sententia est: id enim Eusebius in Chronico in primis testatur, id ipsum S. Hieronymus, ac denique ceteri omnes qui de ea re historiam conscripserunt. Hæc enim habet Eusebius (a): *Anno secundo Claudii, Petrus Apostolus, cum primum Antiochenam fundasset Ecclesiam, Romam proficiscitur; ubi Evangelium prædicans, vigintiquinque annis ejusdem urbis Episcopus perseverat:* & Hieronymus (b): *Petrus post Episcopatum Antiochensis Ecclesiæ, & prædicationem dispersionis eorum qui de circumcisione crediderunt in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, & Bithynia, secundo Claudii anno ad expugnandum Simonem magum Romam pergit, ibique vigintiquinque annis cathedram sacerdotalem tenuit, usque ad ultimum annum Neronis:* eadem de tempore & reliqui omnes conscripsere: ut nulla de his relicta sit dubitatio, vel penes eos contradictio. Sicut & de ejusdem Petri Romam adventu eadem omnes fere rerum Ecclesiasticarum veteres scriptores & confirmarunt, & perpetuis monumentis decorarunt; ut Irenæus (c), Tertullianus (d), Hippolytus (e), Cyprianus (f), Arnobius (g), Lactantius (h), Optatus (i), Hieronymus (k), Ambrosius (l), Augustinus (m), Severus (n), Prudentius (o), Philastrius (p), Orosius (q), Prosper (r), Maximus (s) Taurinensis, Petrus (t) Chrysologus, Arator (u), ac ceteri Latinorum, qui de rebus Ecclesiasticis commentarios edidere: ex Græcis vero Papias (x), Caius (y), Dionysius (z) Corinthiorum, Petrus Alexandrinus (a), Eusebius (b), Chrysostomus (c), Cyrillus (d) Alexandrinus, Theodoretus (e), Sozomenus (f), & ceteri juniores: ac denique, ne in re toto cælo perspicua laboremus, idipsum SS. œcumenicæ Synodi, idem etiam Romani Pontifices suis epistolis, Imperatores suis edictis: ac (ut unico tantum verbo rem absolvam) tanta de Petri Romam adventu memoria, omni scriptionum genere meruit consecrari, adeo ut nec cujusvis perfrictæ frontis hæreticus, vel schismaticus, eorum qui ante nostrum sæculum vixerint, ausus fuerit de eo vel leviter quidem dubitationem movere.

XXVI. Sic igitur ad totius mundi principem civitatem princeps Apostolorum mittitur, & ad primariam urbem Orbis primus pastor jure dirigitur: de quo hæc S. Leo (g): *Cum duodecim Apostoli, accepta per Spiritum sanctum omnium locutione linguarum imbuendum Evangelio mundum, distributis sibi terrarum partibus, suscepissent: beatissimus Petrus princeps Apostolici*

(i) Optat. contra Parmen. lib. 2. (k) Hier. de script. Eccles. (l) Ambros. serm. in natal. Apost. & alibi. (m) Aug. serm. 7. in natal. Apost. & aliis locis. (n) Sever. hist. lib. 2. (o) Prud. in Peristeph. (p) Philast. de hæres. c. 30. (q) Oros. lib. 7. c. 6. (r) Prosper de præd. lib. 4. c. 13. (s) Max. ser. 1. & 5. in nat. Apost. (t) Petr. Chrysol. serm. in natal. Apost. (u) Arator in Act. Apost. (x) Papias apud Euse. lib. 2. c. 13. (y) Caius apud Eus. lib. 2. c. 24. (z) Dion. apud Euseb. lib. 2. c. 24. (a) Pet. Alexand. can. 3. (b) Euseb. lib. 2. c. 13. 14. (c) Chrys. hom. de Petro & Paulo. (d) Cyril. epist. ad Cælestin. (e) Theod. lib. 1. hær. fab. in Simone, & epist. ad Leonem. (f) Sozom. lib. 4. c. 14. (g) Leo serm. 1. in nat. Apost.

De Petro Romam misso.

lici ordinis ad arcem Romani destinatur Imperii: ut lux veritatis, quæ in omnium gentium revelabatur salutem, efficacius se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet. Cujus autem nationis homines in hac urbe non essent, aut quæ usquam gentes ignorarent quod Roma didicisset? Hic conculcandæ philosophiæ opiniones: hic dissolvendæ erant terrenæ sapientiæ vanitates: hic confutandi dæmonum cultus: hic omnium sacrilegiorum impietas destruenda, ubi diligentissima superstitione habebatur collectum quicquid usquam fuerat vanis erroribus institutum. Ad hanc ergo urbem tu beatissime Apostole Petre venire non metuis; & consorte gloriæ tuæ Paulo Apostolo aliarum adhuc Ecclesiarum ordinationibus occupato, silvam istam frementium bestiarum, & turbulentissimæ profunditatis oceanum, constantior quam cum supra mare gradereris, ingrederis. Nec mundi dominam times Romam, qui in Caiphæ domo expaveras sacerdotis ancillam. Numquid autem judicio Pilati, aut sævitia Judæorum, minor erat vel in Claudio potestas, vel in Nerone crudelitas? Vincebat ergo materiam formidinis vis amoris; nec æstimabas terrori cedendum, dum horum saluti consulis, quos susceperas alendos. Hunc ergo intrepidæ charitatis affectum jam tunc profecto conceperas, quando professio tui amoris in Dominum trinæ interrogationis est solidata mysterio. Nec aliud ab hac mentis tuæ intentione quæsitum est, quam ut pascendis ejus quem diligeres, ovibus cibum, quo ipse eras opimatus, impenderes. Augebant quoque fiduciam tuam tot signa miraculorum, tot dona charismatum, atque experimenta virtutum. Jam populos, qui ex circumcisione crediderant, erudieras: jam Antiochenam Ecclesiam, ubi primum Christiani nominis dignitas est orta, fundaveras. Jam Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam, atque Bithyniam legibus Evangelicæ prædicationis impleveras: nec aut dubius de provectu operis, aut de spatio tuæ ignarus ætatis, trophæum Crucis Christi Romanis arcibus inferebas. Hæc Leo: Et Arnobius in illud Psalmi: *Posuit terram fructiferam in salsuginem;* hæc item ait: *Sed per Petrum in salsugine litterarum positam Romam, fecit eam fructum afferre;* & infra: *Posuit desertum ab aquis, quæ peccata lavant: Posuit in stagna aquarum: Abundant aquæ baptismatis, martyrum pœnitentiæ, eleemosynarum abundantia in deserto isto, quod ante Petri adventum siccum fuit & aridum, hoc nunc excultum est, cum constitueretur in eo civitas Ecclesiæ, in qua quotidie seminantur agri, & plantantur vineæ, ut fiant fructus nativitatis, quos benedixit Deus, & fecit ut multiplicarentur.* Hæc Arnobius de institutione Ecclesiæ Romanæ facta per Petrum.

XXVII. Petri itinerarium haud certæ fidei.

Quod vero ad rei gestæ historiam pertinet: quibus itineribus, quibusve sociis comitatus Petrus Romam advenerit, neminem qui describat, invenimus, præter unum Metaphrastem (*a*), qui Petri iter Antiochia Romam relegens, ordinatas etiam ab eo Ecclesias in via summatim recensuit. Sed quod certo auctore ea scripta careant, & in multis fide vacillent, haud in omnibus probantur: ut cum ait, ante discessionem Antiochia altercatum esse cum eo Paulum, tumque contigisse quod idem Paulus scribit ad Galatas. Sed eas dissensiones longe post hæc tempora factas esse, suo loco dicemus. Sic etiam cum auctor ait, Paulum & Silam a Petro inventos esse Corinthi: ceterum Paulum & Silam alio tempore simul coisse, ex Actis Apostolorum suo loco monstrabimus: Vel cum dicit, Cornelium Centurionem a Petro Episcopum Ilii ordinatum; cum ex his quæ superius dicta sunt, constet ipsum Cæsariensi Ecclesiæ in Palæstina fuisse a Petro præfectum. His igitur aliisque ab eo scriptis offensus, libentius ea hic referre abstinui. Quod vero idem auctor dicit, Petrum a Christo admonitum, venisse Romam ad Simonem magum confutandum; res est quæ altiori indiget inspectione; agemus de ea fusius suo loco inferius. Porro venisse una cum Petro Antiochia Romam Marcum in primis, qui postea ab eodem Petro acceptum scripsit Evangelium; Apollinarem, qui ab eodem postmodum Ravennati est præfectus Ecclesiæ; Martialem, qui est inde missus ad Gallias; Rufum Capuæ factum Episcopum, Pancratium Tauromenii; Marcianum Syracusis datum Episcopum, & alios cum eis, eorumdem Acta testantur: licet de Marciano & Pancratio jam antea, cum adhuc Petrus moraretur Antiochiæ, in Siciliam fuisse missos, Metaphrastes (*b*) affirmet; cujus etiam testificatione habetur expressum, Petrum in Italiam navigantem, in Siciliam appulisse.

(*a*) *Metaphr. die 19. Junii.*

(*b*) *Metaphr. die 19. Junii.*

XXVIII. De ceteris locis, ad quæ Petrus Romam venturus divertit; nobilia in iis remanserunt antiquitatis vestigia, sed traditione potius quam scriptura firmata. Nam (ut omittamus de singulis dicere, quæ nondum nobis explorata habentur) est Neapoli in Campania percelebris memoria, ubi idem Princeps Apostolorum, cum Neapolim navigio delatus esset, una cum suis Missam celebravit. Tradunt insuper ipsum Neapoli solventem, vi ventorum delatum esse Liburnum, indeque Pisas proxime positas conscendisse, ibique ex more incruentum sacrificium obtulisse: quem locum, tantæ rei memoria celebrem, a posteris summo honore habitum esse constat: Inde vero Romam venisse: licet in aliquibus manu scriptis, quibus res gestæ Marci Episcopi Atinæ narran-

rantur, Petrum pedestri itinere Neapoli Romam venisse, & Atinam ad Marcum gentilem suum Galilæum hominem divertisse, scriptum habeatur. Sed de rebus tam antiquis & incertis quid potissimum affirmare debeamus, non satis constat. De Romana vero Ecclesia a Petro instituta, cui & Episcopus præfuit, dicemus anno sequenti, quo id fieri contigit. His vero sic de Petro narratis, jam de cæteris est agendum Apostolis, & ad quas orbis terrarum partes quisque eorum accesserit (quantum licet antiquorum scriptorum auctoritate) reliquum est ut eo dicamus ordine, quo a Luca (*a*) eorum nomina recensentur in Actis: ac primum de Joanne est instituenda narratio.

(*a*) *Act.* 1.

XXIX. Joannes igitur Zebedæi filius, frater Jacobi, migravit in Asiam, Minorem scilicet; easque provincias, in quibus & Petrus (ut vidimus) Evangelium prædicaverat, & Ecclesias complures erexerat, prædicatione Evangelicæ veritatis excoluit. Una vero cum Joanne profectam esse sanctissimam Dei genitricem Mariam Virginem, & Ephesi apud eum habitasse, epistola synodica (*b*) sacrosancti Concilii Ephesini ad Clerum Constantinopolitanum data, non obscure ab illo sancto Episcoporum cœtu significatur, dum illic agitur de damnatione Nestorii his verbis: *Quare & Nestorius impiæ hæreseos instaurator, in Ephesiorum civitate, quam Joannes Theologus & sacra Virgo Deipara Maria quandoque incoluerunt, constitutus, a sanctorum Patrum & Episcoporum cœtu ultro se ipsum abalienans, malæque conscientiæ reatu impeditus, ad illum sese adjungere non audens; post trinam citationem, sacræ Synodi sententia, divinoque sanctorum Patrum judicio condemnatus, omnique sacerdotali dignitate exutus est.* Magdalenam etiam una cum Lazaro Ephesi egisse, aliqui (*c*) tradiderunt: sed his de Magdalena repugnant quæ superius dicta sunt. At quæ de migratione Dei genitricis Ephesum sunt narrata, ab Epiphanio (*d*) haud facile admittuntur, qui ait: *Equidem cum Joannes in Asiam institueret profectionem, nusquam dicit scriptura quod abduxerit secum sanctam Virginem.* Hæc ipse, certum complura tradita habentur sine scriptis. De profectione vero Joannis in Asiam meminerunt Origenes (*e*), Eusebius (*f*), Gregorius (*g*) Nazianzenus, Joannes (*h*) Chrysostomus, qui & ait (*i*): *Corpore autem habitavit Asiam, ubi antiquitus omnes philosophorum sectæ philosophatæ sunt: idcirco is locus dæmonibus obnoxius est, & admodum formidabilis. In medio autem inimicorum claruit; illorumque fugata caligine, arcem evertit quam munitissimam.* Complures ibi erexit Ecclesias, quarum sic meminit Tertullianus (*k*): *Habemus & Joannis alumnas Ecclesias: nam & Apocalypsin ejus Marcion respuit; ordo tamen Episcoporum ad originem recensus, in Joannem stabit auctorem.* Septem enim illæ in Asia positæ, quarum ipse meminit in Apocalypsi, ab eo fundatæ traduntur; nimirum Ecclesia Ephesi, Smyrnæ, Pergami, Thyatiræ, Sardis, Philadelphiæ, & Laodiceæ.

(*b*) *Act. Ephes. to.* 1. *cap.* 26. *edit. Peltan.*

(*c*) *Notation. in Mart. Rom. die* 22. *Julii.*

(*d*) *Epiph. hæres.* 78.

(*e*) *Orig. lib.* 3. *in Genes.*

(*f*) *Euseb. hist. lib.* 3. *c.* 1.

(*g*) *Greg. Nazian. ad Arian.*

(*h*) *Joan. Chrysost. hom. in* 11. *Apost.*

(*i*) *Joan. Crysost. hom.* 1. *in Joan.*

(*k*) *Tertull. lib.* 4. *contr. Marcion.*

XXX. Ecclesia Ephesina. Sed quod pertinet ad Ecclesiam Ephesinam: a Paulo fundatam, a Joanne curatam esse, auctor est Irenæus (*l*). Multa sunt quæ in pseudo-Prochoro de Joannis in Asia gestis, ac præsertim Ephesi, scripta leguntur, sed prorsus commentitia ac fabulosa, indigna plane quæ hisce chartis nostris inserantur: ut inter alia plura, quæ habet de templo Dianæ (*m*) Ephesiæ Joannis virtute prostrato: nam constat integrum permansisse usque ad Gallieni Imp. tempora, quando (ut auctor est Julius (*n*) Capitolinus) a Gothis est expilatum & concrematum. Porro res ab eo gestas in Phrygia, ac præsertim Hierapoli, ubi permansit usque ad Philippi adventum, recitat Metaphrastes (*o*). Cæterum Joannem non semper in Asia permansisse, sed & alias Orientis regiones Evangelium prædicando peragrasse, multa sunt testimonia. Ad Parthos enim ascendisse, titulus

(*l*) *Iren. lib.* 3. *c.* 3. *in fin.*

(*m*) *Prochor. c.* 7.

(*n*) *Jul. Capit. in Gallien.*

(*o*) *Metaphr. die* 5. *Septembr.*

III. *B. Virgo cum D. Joanne in Asiam non migravit.* Ad num. XXIX. Quod dicitur, D. Joannem in Asiam migrasse, & una cum eo beatissimam Virginem profectam esse, Patresque Concilii Ephesini indicare eam Ephesi apud D. Joannem habitasse; ex epistola Synodica ad Clerum Cpolitanum data, deduci non posse, Combefisius in Notis ad Nicetæ Paphlagonis Orationem in Joannem Theologum, quæ extat prima parte Auctuarii novissimi Græcorum Patrum, observavit. Verba ejusdem Epistolæ hoc modo a Baronio in Annalibus referuntur: *Quare & Nestorius impiæ hæreseos instaurator, in Ephesiorum civitate, quam Joannes Theologus & sacra Virgo Deipara Maria quandoque incoluerunt, constitutus, a sanctorum Patrum & Episcoporum cœtu ultro seipsum abalienans*, &c. Sed versio illa Peltani, quam Baronius secutus est, parum sincera. Patres enim tantum dicunt: *In Ephesiorum civitatem veniens, in qua Joannes Theologus, & Deipara Virgo.* Ubi margini adscriptum, quasi supplendo: *Aliqui subintelligunt*, aliquando habitaverunt; *alii*, ædes habent. At eos parum in lingua Græca versatos dicit Combefisius, addens, Patres intelligere, sic vocatam majorem Ephesiorum Ecclesiam a suis Patronis & Tutelaribus. Ita certe Cyrillus auctor est in Apologia ad Theodosium, Epiphaniusque hæresi LXXVIII. n. XI. serio impugnans, *qui sorores spirituales* domi retinerent, seque ea in re Johannis exemplo tuerentur qui Domini jussu ad se eam accepisset, *certa quadam dispensatione*; subjungitque Epiphanius: *Præterea postquam illud ita gestum est; & ad sese illam accepit, non amplius apud ipsum permansit.* Paulo post ait: *Ac cum Joannes interim in Asiam profectus sit, nusquam tamen B. Virginem itineris comitem secum illum habuisse significat.* Sed inquit Baronius: *Complura tradita habentur sine scriptis.* Verum illud de quo agitur,

lus suæ ipsius primæ epistolæ, quæ olim ad Parthos inscripta legebatur, facile monstrat. Sed adhuc ulteriores Orientis partes penetrasse, & Bassoras Christiana fide imbuisse, accepimus certa ac fide digna relatione religiosissimorum (*a*) Patrum Societatis JESU, qui nostris temporibus ad Indos Evangelicæ prædicationis causa profecti, hæc ex ejusdem populi a majoribus accepta traditione didicerunt. Hæc de Joanne. De Jacobo autem ejus germano nihil est quod dicamus, quem (ut vidimus) ante profectionem Apostolorum ad Gentes, ab Herode Agrippa constat esse necatum.

(*a*) *Ex litteris ab ipsis scritp. anno Domini* 1555.

XXXI. De Andreæ prædicatione.

Andreas, qui sequitur ordine, ad Scythas missus traditur ab Origene (*b*) & Eusebio (*c*). In Græciam vero inde descendisse, & in Epirum venisse, testatur Gregorius Nazianzenus (*d*), atque Chrysostomus (*e*): sed ex junioribus Græcis Nicephorus (*f*) hæc de Andreæ peregrinatione: *Sorte*, inquit, *ea provincia obtigit, ut ad Gentes mitteretur, in Cappadociam scilicet, Galatiam, & Bythiniam: quibus peragratis, ad eam quoque accessit quæ Antropophagorum dicitur, & ad Scytharum solitudines, ad utrumque Pontum Euxinum orasque Septentrionales, ad ipsum quoque Byzantii solum; deinceps Thraciam, Macedoniam, Thessaliam, & Achaiam peragravit: in quibus provinciis omnibus longo tempore sermonibus divinis, prodigiisque mirificis Christum glorificans, tandem a Proconsule Ægea in crucem est actus:* & alibi (*g*): *Thraciam, Macedoniam, & Euxinum provincias sortitus, Bizantii Christum prædicavit: & cum a Zeuzippo tyrannidem ibi tenente ad necem quæreretur, Argyropolim transiit, atque ibi biennium conventus agens, permultos ad Christi fidem perduxit: cæterum sacra in eo loco fundata æde, & Stachi Episcopo creato, Synopem conscendit.* Sed fide nutant hæc ob apertum mendacium de Zeuzippo tyranno: nullus enim incumbebat tempore Claudii tyrannus in Thracia: quam provinciam Præses summa pace moderabatur. Rursum vero Nicephorus (*h*) Episcopus Constantinopolitanus hæc in eamdem sententiam: *Primus*, ait, *Andreas Apostolus præco Byzantiis fuit Evangelii: extruxit ædem in qua precibus piis imploraretur Deus, ultra regionem Argyropolis; & ordinavit Episcopum Stachim, cujus meminit Apostolus ad Romanos* (*i*). Ecclesiam quoque Nicææ in Bithynia fertur erexisse (*k*) illicque Callixtum primum Episcopum ordinasse. At hæc ex apocryphis accepta sunt; nam eas Ecclesias a Petro esse erectas, superius est demonstratum. Scribit Sophronius (*l*), Andream non tantum missum ad Scythas (quod testantur cæteri) sed ad Sogdianos, Sacos, & Æthiopas: idque ipsum affirmat Dorothæus (*m*).

(*b*) *Orig. lib.* 3. *in Genes.*
(*c*) *Euseb. hist. lib.* 3. *c.* 1.
(*d*) *Greg. Nazian. orat. in Arian.*
(*e*) *Chrysost. hom. de* 12. *Apostol.*
(*f*) *Niceph. histor. lib.* 2. *c.* 39.
(*g*) *Niceph. lib.* 8. *cap.* 6.
(*h*) *Nicephorus in Chron.*
(*i*) *Rom.* 16.
(*k*) *Abdias in Andrea.*
(*l*) *Apud Hier. de Scrip. Eccles.*
(*m*) *Doroth. in Synopsi.*

XXXII. De Philippo Apostolo.

Philippus quintus ordine Asiam Superiorem Evangelio traditur (*n*) excoluisse, demum Hierapoli annos natus octogintaseptem martyrium subiisse: quod & Joannes Chrysostomus (*o*) tradit: eumdemque aliquam partem Scythiæ peragrasse, & una cum Bartholomæo aliquo temporis spatio Evangelium annuntiasse ferunt (*p*). Apud Isidorum (*q*) legitur, Philippum Gallos etiam Christiana fide imbuisse, quod & in Breviario Toletano, institutionis S. Isidori legitur. Sed Galatis loco Gallis, esse restituendum, diximus in Notationibus ad Romanum Martyrologium.

(*n*) *Niceph. lib.* 2. *c.* 39. *Metaphr. die* 15. *Novem.*
(*o*) *Chrysost. hom. de* 12. *Apostol.*
(*p*) *Idem qui supra Niceph. & Metaphr.*
(*q*) *Isid. de vit. & obitu sanct.*

XXXIII. De Thoma Apostolo.

Thomas Apostolus in primis ad Parthos profectus est, ut auctor est Origenes, (*r*) & Eusebius (*s*). Eumdem Indos penetrasse, tradit Gregorius (*t*) Nazianzenus

(*r*) *Origen. in Genes. lib.* 3.
(*s*) *Euseb. lib.* 3. *cap.* 1.
(*t*) *Greg. Nazian. hom. ad Arian.*

tur, nusquam nisi tantum Interpretis errore. Græci in Menæis die XXVI. Septembris inquiunt accepisse Joannem in Cruce Deiparam in sua, illique ministrasse usque *ad ejus dormitionem*, & postea fortitum fuisse Asiam Provinciam. Quæ sit ratio, cur illam tardius adierit, curaturus Ecclesiam, quam jam Paulus fundaverat, ut auctor est Irænens.

IV. *B. Magdalena nunquam Ephesi fuit.*

Ex quibus colligitur, quam inconsiderate a quibusdam scriptum, Magdalenam etiam Ephesi una cum Lazaro egisse; ab aliisque additum, eam ibidem pio fine quievisse, auctoritate præsertim Anonymi; qui describens peregrinationem S. Willibaldi primi Eistetensis Episcopi circa annum septingentesimum octogesimum sextum demortui ait: *Tabentes salo artus apud Ephesum Asiæ insulam exponunt, ubi postquam ad sepulcrum S. Joannis Evangelistæ ebulliens inde manna admirantes, lacrymis perfuderunt, postquam se septem Dormientibus, & Mariæ Magdalenæ ibidem requiescenti commendaverunt.* Sed Sanctimonialis Hildensheimensis ejusdem sancti consanguinea, quæ longe ante Anonymum illum S. Præsulis vitam & peregrinationem ad Terram sanctam descripsit, nullam mentionem habet de B. Magdalena: *inde*, inquit, *ambulaverunt in illum locum, ubi septem Dormientes requiescunt, & inde ambulaverunt ad Joannem Evangelistam in loco specioso secus Ephesum.* Quare verba illa de B. Magdalena perperam in illud Itinerarium vel ab Anonymo, vel ab alio quopiam Scriptore inserta [1].

[1] Recentiores fere omnes adhuc in ea sunt sententia, ut *Jacobus Alphæi* sit idem ac *Jacobus frater Domini*. Græci hos distinguunt; *Jacobum Alphæi* faciunt unum ex duodecim Apostolis, & Jacobum fratrem Domini, Episcopum Hierosolymitanum; quam sententiam amplexi sunt Æthiopes, & Syri, uti animadvertit Jo: Baptista Cotelerius in notis in lib. II. Constitut. Apostolic. Cap. LV. pag. 275. qui tamen monet, a Latinis duos Jacobos agnosci, utrumque Apostolum, unum Alphæi, & alterum Zebedæi filium.

nus. In Æthiopiam quoque perrexisse, testatur Joannes Chrysostomus (a), cum ait: *Thomas de albat Æthiopas*. Thomæ adscribitur (b) quod ait Theodoretus, Parthos, Persas, Medos, Brachmanos, Indos, aliasque nationes finitimas Christi Evangelium suscepisse. Ad Taprobanam quoque insulam venisse, Nicephorus (c) tradit: qui tamen apocrypha quædam de Thoma abire ad longe positos populos detrectante, & Domino illi apparente cum scribat, ab iis nos abstinuimus. Sunt alia incerti auctoris tamen Joannis (d) Chrysostomi, sed falso nomine insignita, quibus fertur, Thomam tres illos magos qui Christi præsepe adiere, baptismo initiasse, ac socios in prædicatione Evangelii secum duxisse: id ipsum apud Sophronium (e) æque legitur & alios. Qui apud Indos reperti sunt Christiani in regione Narsingensium, firma certaque traditione affirmant Thomam Apostolum in illis regionibus Evangelium prædicasse, Ecclesias erexisse, ac cætera quæ ad Christianorum institutionem pertinent consummasse. Id ipsum profiteri qui in Indiæ regione Chranganore dicta & aliis adjacentibus locis agunt, Osorius Silvensis (f) Episcopus, qui res Indicas luculentissime scripsit, testatur.

(a) Chrysost. hom. de 12. Apostol.
(b) Theodoret. de verit. Evangel. lib. 9. & Clem. Recog. l. 9. c. 8.
(c) Niceph. lib. 2. c. 40.
(d) Apud Chrys. hom. 2. in Mat. oper. imperfect.
(e) Apud Hieron. de script. Eccles. Oecumen. in Act. Apostol.
(f) Osor. hist. lib. 2.

XXXIV. De Bartholomæo Apost.

Bartholomæus in Majorem Armeniam profectus, Lycaonas ejus provinciæ populos veritatem Evangelicam docuit, & ad pietatem instituit, ut est auctor Chrysostomus (g). Albanos insuper Christiana fide imbuisse, tradit Sophronius (h): cicterioremque Indiam penetrasse, Origenes (i) testatur; id ipsum Socrates (k) quoque & alii. Certam fidem de his fecit Pantænus philosophus Christianus qui peregrinatus ad Indos, memoriam de Bartholomæi prædicatione virentem adhuc reperit: quin & Matthæi Evangelium ab ipso, antequam illuc proficisceretur, descriptum, ibi inventum, ac acceptum secum detulit, cum Alexandriam rediit. Id Eusebius (l), Hieronymus (m), & alii recentiores, qui ab his ipsis acceperunt, affirmant.

(g) Chrysost. hom. de 12. Apost.
(h) Apud Hieron. de Script. Eccl.
(i) Orig. in Genes. lib. 3.
(k) Socrat. lib. 1. c. 15.
(l) Euseb. hist. lib. 5. c. 10.

XXXV. De Matthæo Apost. & Jacobo.

Matthæum ad Æthiopiam missum esse auctor est Socrates (n), ex Origene (o) puto, qui id ipsum tradit. Quæ de ipso scribit Nicephorus (p), ut commentitia prætermittimus. Qui sequitur nonus ordine Jacobus Alphæi, frater Domini idemque Justus dictus, non legitur in externas profectus esse provincias: sed qui (ut vidimus) Hierosolymorum creatus esse Episcopus, ne Judæi, quorum causa munus illud susceperat, omnino derelicti haberentur, loco constitit, nec sicut cæteri ad Gentes in diversas Orbis partes abire permissus est. Tanta enim eum tamque conspicua sanctitate effulsisse tradunt, ut quamvis Judæorum magistratus in cæteros sævirent Apostolos, ipsi tamen nullum negotium facesserent, sed honore potius prosequerentur: id quidem non Hegesippus (q) tantum Apostolorum temporibus proximus, sed & Josephus (r) Judæus testatur, dum ait, tanta eum apud universum populum æstimatione claruisse, ut propter illatam ipsi necem existimaverint Hierosolymam excisam, & Judaicum populum acerbissima omnium clade afflictatum esse. At de ejus vitæ institutione plura inferius, cum de ejus martyrio suo loco agemus.

(m) Hieronym. de Script. Eccl. in Pantæno.
(n) Socrat. lib. 1. c. 15.
(o) Orig. in Genes. lib. 3.
(p) Niceph. lib. 2. c. 41.
(q) Hegesip. apud Euseb. lib. 2. c. 22.
(r) Joseph. antiq. lib. 20.

XXXVI. De tribus Jacobis.

Sed quod ad præsentem spectat inspectionem: qui putarunt Jacobum Alphæi dictum, a fratre Domini esse diversum: in alias & ipsum, ut ceteros, provincias amandatum tradunt; idque nullius prorsus auctoris certo testimonio, sed ex animi arbitrio, ut fecisse videtur Nicephorus (s): & licet ipse primo de duobus tantum Jacobis sententiam astruat; tamen dum de Jacobi Alphæi rebus gestis atque martyrio agit, refert quædam mirum in modum inter se discrepantia, atque prorsus abhorrentia ab his quæ Hegesippus fidelissimus auctor de eodem Jacobo, uno eodemque cum fratre Domini, scriptorum egregiis monumentis posterorum memoriæ commendavit; ac tertium quempiam Jacobum videtur introducere. Fuit quidem ante Nicephorum quorumdam sententia, tres fuisse Jacobos in Evangelio recensitos, Jacobum scilicet Zebedæi, alium dictum Alphæi, tertium vero fratrem Domini, cognomento Justum: qui hæc tradiderunt, tertium quem diximus Jacobum, extra numerum duodenarium Apostolorum imprudenter quidem nimis constituunt. Sed satis ad ejus sententiæ confutationem esse videtur, si unde est deducta, repetatur origo. Ex rejectis enim illis Clementis nomine scriptis Recognitionum libris de tribus Jacobis auctoritas semel sumpta, in nonnullos est inconsultissime propagata. Putarunt aliqui eamdem sententiam ex ejusdem Clementis (t) Constitutionibus, sed apocryphis, roborari, dum hæc ibi ex persona Apostolorum recitata habentur: *Nos ergo, qui digni facti sumus ut essemus testes adventus ejus cum Jacobo fratre Domini, & aliis septuagintaduobus, & septem diaconis*, &c. quibus verbis volunt Jacobum fratrem Domini extra numerum Apostolorum constitutum. Sed mea sententia, magis eadem verba Jacobum monstrant inclusum: nam cum extra numerum septuagintaduorum Jacobus illic positus recenseatur, plane constat inter duodecim adnumeratum: alioqui (quod absurdum est dicere) non tantum non inter Apostolos, sed neque inter discipulos Jacobus frater Domini locum haberet. Unde (ut ex his patet) quod ibi Jacobus singulariter nominetur, non

(s) Niceph. lib. 2. c. 3. & c. 40.
(t) Clem. Constit. lib. 2. c. 59.

non est factum ut e numero duodenario excluderetur; sed potius secundum energiam quamdam, quod frater esset Domini, nominatus.

XXXVII. Ceterum si attendamus ea quæ de his Patres dixerunt, omnis dubitationis tolletur scrupulus. Nam S. Hieronymus (*a*) in Isaiam, cum illorum recitat sententiam qui quatuordecim numerabant Apostolos, & post duodenarium numerum Jacobum fratrem Domini & Paulum addebant; agens (*b*) contra Helvidium, duos tantum fuisse Jacobos, alterum Zebedæi, Alphæi alterum, eosdemque Majorem & Minorem dictos, aliisque differentiis inter se distinctos, affirmat, ac probat. Sed an non plus satis Paulus Apostolus (*c*) monstrat Jacobum fratrem Domini unum ex duodecim fuisse, cum scribens ad Galatas ait: *Alium Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini?* Eusebius (*d*) item ex Clemente Alexandrino nonnisi duos Jacobos fuisse tradit, dum sic ait: *Duos item Jacobos fuisse ferunt, unum cognomento Justum, qui de templi fastigio præceps dejectus, fullonis vecte cæsus occubuit: alterum, qui capite abscisso migravit e vita.* Sed agamus de cæteris.

Duo tantum Jacobi.

(*a*) Hier. in Isai. c. 17.

(*b*) Idem advers. Helvid.

(*c*) Galat. 1.

(*d*) Euseb. hist. lib. 2. c. 1.

XXXVIII. De Simone Apostolo. Simon Chananæus, qui & Zelotes reperitur dictus, quem & Judam etiam nominatum esse Hieronymus (*e*) sæpe testatur, in Mesopotamiam profectus populis illis Evangelium annuntiavit: in Persidem etiam tandem abiisse tradunt (*f*): addunt (*g*) alii Ægyptum, Africam (*h*), & Britanniam; ut Nicephorus & Dorotheus, quos sequi visi sunt Græci in suo ipsorum Menologio: sed hæc absque aliquo antiquorum testimonio. Quod vero spectat ad Africanam Ecclesiam: ea contentio inter Catholicos Africanos & Donatistas oborta est, quo potissimum tempore Evangelium cœperit in Africa prædicari. Affirmabant (*i*) isti, post Apostolos id esse factum; sic enim Petilianus dicebat: *De nobis dictum est: Erunt primi, qui erant novissimi. Ad Africam enim postmodum Evangelium venit; & ideo nusquam litterarum Apostolicarum scriptum est, Africam credidisse.* Repugnat his Augustinus, necnon Salvianus (*k*) Massilensis, qui constanter affirmant Africanos ab Apostolis Evangelium accepisse. Si qua fides adhibenda est Metaphrasti (*l*); iis Petrum Apostolum post Romanam Ecclesiam ordinatam, cæterasque complures in diversis locis erectas, Carthaginem tandem venisse tradit: sed cum multa hic admisceat commenta, nullam prorsus in his meretur fidem. In libello qui fertur nomine Hippolyti, de septuaginta duobus discipulis, nominatur inter alios nescio quis Laudatus, quem dicit creatum Episcopum Carthaginensem.

(*e*) Hier. in epist. ad Galat. c. 4. & contra Helvid.

(*f*) Beda in retract. in Act. Apostol. & in Martyrolog.

(*g*) Isidor. de vit. & obitu sanct. c. 81. & 83.

(*h*) Niceph. lib. 2. c. 40. Doroth in Sinopsi.

(*i*) Aug. de unit. Eccl. c. 15.

(*k*) Salvian. de provid. Dei lib. 7.

(*l*) Metaphr. die 29. Junii.

XXXIX Cæterum Augustinus (*m*) videtur profiteri Afros a Romana Ecclesia Evangelium accepisse: sic enim ait, disputans contra Donatistas: *Cum se videret & Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ cathedræ viguit principatus, & cæteris terris, unde Evangelium ad ipsam Africam venit, per communicatorias litteras esse conjunctum &c.* Innocentius Papa scribens ad Decentium, nonnisi a Petro missos esse dicit in Africam, qui populum illum imbuerent Evangelio. Gregorius Papa (*n*) itidem, ad Dominicum Episcopum Carthaginensem scribens, hæc habet in eamdem sententiam: *Scientes præterea unde in Africanis partibus sumpserit ordinatio sacerdotalis exordium, laudabiliter agitis quod sedem Apostolicam diligendo, ad officii vestri originem prudenti recordatione recurritis.* Sed unde digressi sumus, revertamur. Quod ad Simonem pertinet: errare certum est illos (*o*), qui hunc ipsum in unum conflant cum Simeone, qui Jacobi frater, eidem in sede Hierosolymitana est subrogatus Episcopus: quem Eusebius ex Hegesippo plane ab illo distinctum esse demonstrat, dum illum Mariæ Cleophæ & Alphæi filium esse dicit. Beda (*p*) aliquando errore lapsus, quod putasset duos illos unum esse Simonem, se ipsum correxit. Sed de eadem controversia, necnon de Judæ nomine eidem indito a nonnullis, agemus inferius opportuniori loco pluribus.

(*m*) August. epist. 162.

Africana Ecclesia a Petro erecta.

(*n*) Greg. regist. lib. 3. epist. 32.

(*o*) Sophron. & auctor. de vit. & obitu sanct.

(*p*) Beda in retract. in Act. Apost.

XL. De Thaddæo apos. Judas vero, qui & Thaddæus est dictus, & ipse in Mesopotamia Evangelium prædicasse dicitur (*q*), multaque egisse in Arabia & Idumæa, aliisque adjacentibus regionibus. Sed sicut de Simeonibus, ita etiam de Thaddæis duobus videtur facta confusio: nam quem in Syriam Edessam ad Abgarum Regem missum tradit Eusebius (*r*), illum ex numero septuaginta duorum fuisse affirmat; quem tamen fuisse Apostolum ex numero duodecim, multi sunt arbitrati, & inter alios Hieronymus (*s*) & Beda (*t*); qui quod prius dixerat, retractavit. Duos Thaddæos æque ponunt Nicephorus (*u*) atque Dorotheus.

(*q*) Niceph. hist. lib. 2. c. 4.

(*r*) Euseb. lib. 1. c. 13.

(*s*) Hier. in Mat. c. 10.

(*t*) Beda in retract. in Act. Apost.

(*u*) Niceph. hist. lib. 2. c. 40. Doroth. in Sinop.

XLI. De Matthia Apostolo. Matthias, qui in locum Judæ est subrogatus, in Æthiopiam post Judæam Evangelii causa profectus esse traditur: id quippe Sophronius (*x*), Nicephorus (*y*), & alii eos secuti dixerunt. Sed de divisione & profectione Apostolorum ad prædicandum Evangelium Gentibus, hactenus: res sane est perdifficilis investigatu, ac potius (mea sententia) brevitate tractanda quam fabulis involvenda, atque commentis exaggeranda.

(*x*) Sophr. apud Hier. de scrip. Eccles.

(*y*) Niceph. hist. lib. 2. c. 40.

XLII. Acta diversorum Apostolorum. Quod vero pertinet ad res ab ipsis gestas, postquam ab invicem semel separati sunt: res quidem æque perobscura est. Cum enim Apostolorum nomine tam facta quam scripta reperiantur esse supposititia; nec, si quid de illis a veris sincerisque scri-

ſcriptoribus narratum ſit, integrum & incorruptum omnino remanſerit: in deſperationem plane quamdam animum dejiciunt, poſſe umquam aſſequi quod verum certumque ſubſiſtat. Age vero, de his orationem pro viribus inſtituamus, & quæ de Apoſtolis apocrypha, vel omnino rejecta ſcripta eſſe probantur, in medium adducamus. Atque in primis inter hæc adnumerandum eſt Itinerarium nomine Petri Apoſtoli, quod appellatur Clementis, ſive quod Recognitionum titulo inſcribi ſolet, aut quod Athanaſius in Synopſi Clementinam appellat. Rurſus extabant Actus nomine Andreæ, Actus nomine Thomæ, Actus nomine Philippi, Actus Pauli & Theclæ: quos omnes Gelaſii (*a*) cenſura proſcripſit. Addit Athanaſius (*b*) Circuitus Joannis. Agens de his Philaſtrius (*c*), factitatum ab hæreticis tradit, ut falſa Acta Apoſtolorum nomine ſcripſerint: ſed & Manichæi, quæ ab Andreæ diſcipulis de rebus geſtis a Ponto in Græciam ſcripta erant, alia addentes, alia vero detrahentes, corruperunt.

(*a*) *Gelaſ. in Conc. Rom. de lib. apocryphis.*
(*b*) *Athanaſ. in Synopſi.*
(*c*) *Philaſt. de hæreſ. c.89.*

XLIII. Tractans Innocentius (*d*) Papa de his commentitiis Apoſtolorum Actibus, auctores qui eos confixerunt, prodit, dum ad Exuperium ſcribens hæc ait: *Cetera quæ ſub nomine Matthiæ, ſive Jacobi Minoris; vel ſub nomine Petri & Joannis, quæ a quondam Leucio ſcripta ſunt, vel ſub nomine Andreæ, quæ a Nexocharide & Leonide philoſophis, & ſub nomine Thomæ, & ſi qua ſunt alia, non ſolum repudianda, verum etiam noveris eſſe damnanda;* at de his quæ ad dictum impoſtorem Leucium ſpectant, hæc Gelaſius (*e*): *Libri omnes quos fecit Leucius diſcipulus diaboli, apocryphi*; fuiſſe hunc ſecta Manichæum, atque actus Apoſtolorum ſcripſiſſe, Auguſtinus (*f*) eos refellens teſtatur. Ceterum longe ante tempora Manetis hæreſiarchæ, ab ipſis fere Apoſtolorum temporibus conficta ſunt falſa Acta Apoſtolorum: nam de Encraticis hæc ſcribit Epiphanius (*g*): *Utuntur & ſcripturis primo loco quæ dicuntur Andreæ, & Joannis Actiones, atque Thomæ.* Rurſum Circuitus Petri ab Ebionitis depravatos eſſe, idem auctor teſtatur (*h*): ſed non hæc tantum præſumpſerunt, verum etiam & alia falſa Acta Apoſtolorum ſcripſerunt, multaque in eis adverſus Paulum Apoſtolum mendacia coacervarunt, ut idem Epiphanius (*i*) ſcribens contra Ebionæos tradit his verbis: *Actus vero Apoſtolorum alios eſſe dicunt, in quibus habentur multa impietate ipſorum referta.* Sequitur dicere de his quæ in Paulum ſcripſerunt. Priſcillianiſtas hæreticos etiam falſa Acta Apoſtolorum commentos eſſe, eaque Memoriæ Apoſtolorum titulo prænotaſſe, auctor eſt Oroſius (*k*).

(*d*) *Innoc. epiſt.3.*
Pſeudo-hiſtorici.
(*e*) *Gelaſ. in decret. de lib. apocryphis.*
(*f*) *Aug. de fide contra Manich. c.4. & 38.*
(*g*) *Epiph. hæreſi 47.*
(*h*) *Epiph. hæreſi 30.*
(*i*) *Epiph. ibid.*
(*k*) *Oroſ. epiſt. ad Aug. de errorib. Priſcillian.*

XLIV. Præter autem rejectas illas Recognitiones Clementis, quæ hactenus extant, feruntur etiam Abdiæ Babylonii nomine Vitæ quædam Apoſtolorum, itemque ſub Prochori nomine Actus Joannis Evangeliſtæ, necnon incerto auctore Paſſiones Apoſtolorum: quo titulo a Seleuco (puto potius Leucio Manichæo) fertur eſſe liber conſcriptus, de quo hæc habentur poſita in libello de Nativitate S. Mariæ, qui Hieronymo falſo adſcribitur: *Quidam*, inquit auctor, *Seleucus* (ſeu *Leucius*) *qui Paſſiones Apoſtolorum conſcripſit, hunc libellum compoſuit. Sed ſicut de virtutibus eorum & miraculis per eos factis vera ſcripſit, de doctrina eorum plura mentitus eſt. Legi manuſcriptam* (*l*) *epiſtolam nomine Meliti Epiſcopi Laodicenſis qua ſignificatur a prædicto*

(*l*) *in bibliothec. Vat. nu. 234.*

V. *Eccleſia Africana ab Apoſtolis non inſtituta.*

Ad num. XXXVIII. Schelſtratius Bibliothecæ Vaticanæ Præfectus in Diſſert.1. de Eccleſia Africana cap.2. demonſtrat, nullam in Africa Eccleſiam per Apoſtolos inſtitutam fuiſſe; idque non tantum Donatiſtas; ſed & antiquos Patres communi conſenſu docuiſſe Tertullianus lib. de velandis Virginibus, ubi Italiæ, Græciæ, aliarumque regionum Eccleſias, quas *tranſmarinas* vocat eas eſſe dicit, *quas & ipſi Apoſtoli, vel Apoſtolici viri condiderunt*: illis opponens Eccleſias Africæ, has vocat *poſteras illas*, innuere volens poſt Apoſtolos inſtitutas, prout clare indicat, cum Hæreticos Afros libro de Præſcriptionibus ad Eccleſias Apoſtolicas remittit. Nec Salvianus a Baronio citatus contrarium tuetur. Cum enim lib.7. de Providentia, pleraque de Afris & eorum civitate primaria Carthagine tanquam omni vitiorum cœno inquinata dixiſſet, cum illius incolas fornicatione, adulterio, & ſodomia fœdatos deſcripſiſſet, quod ſc de Afris hoc Apoſtolum Paulum teſtatum ait de Romanis tam fœda, omnium conſenſu, perpetrantibus; ac ſubdit: *In urbe Chriſtiana, in urbe Eccleſiaſtica, quam quondam Apoſtoli inſtituerant, quam paſſionibus ſuis Martyres coronarant, viri in ſemetipſis fœminas profitebantur*, &c. Ubi per civitatem illam Salvianus non intelligit Carthaginem, de qua paulo ante diſſeruerat, tanquam ſodomitico populo repletam, ſed urbem Romam, cujus cives Paulus in Epiſtola ad Romanos vitio ſodomitico infectos indicarat; unde etiam ſequitur: *Atque hoc publice in civitate Romana, urbe illic ſumma ac celeberrima.* Quoad Auguſtinum lib. de Unitate cap.15. agebat is contra Donatiſtas, qui cum ſomniarent, Evangelio ab Hieruſalem per cæteras terras prædicato, ob Traditorum crimina tempore Diocletiani Eccleſiam periiſſe, & in ſolis Donatiſtis perſeveraſſe, errori ſe ſe opponit Auguſtinus, irridetque Donatiſtarum commentum, & dicit, ſi hoc verum eſſet, jam Eccleſias Apoſtolorum labore fundatas periiſſe, & illis neglectis ex Africana Donati Eccleſia cæteris gentibus, ad quas nondum Evangelium pervenerat, eſſe prædicandum. Quo loquendi modo indicat potius Auguſtinus, Africam non fuiſſe ab Apoſtolis ad Fidem converſam. Quod etiam eodem libro cap.13. manifeſte tradit. Auguſtino conſentiunt Gregorius Magnus in Epiſtola XXXII. ad Dominicum Carthaginenſem Epiſcopum, immo & Innocentius primus Auguſtino æqualis in Epiſtola ad Decentium Eugubinum Epiſcopum, ut videre eſt apud Schelſtratium laudatum, qui exiſtimat, Fidem ſecundo Eccleſiæ ſeculo in Africa diſſeminatam eſſe.

dicto Leucio conficta esse trium tantum Apostolorum Acta, nimirum Joannis, Andreæ, & Thomæ.

XLV. Hæretici labefactarunt historias.

Rursus quæ Lini nomine scripta habetur Passio Petri Apostoli, Manichæismo reperitur infecta, ut suo loco inferius perspicue demonstrabimus. Sed qua ratione ea omnia vel his similia Augustinus refellat, audiamus: disputans enim contra Marcionitam, sic ait (a): *Sane de apocryphis iste posuit testimonia, quæ sub nominibus Apostolorum Andreæ Joannisque conscripta sunt: quæ si illorum essent, recepta essent ab Ecclesia, quæ ab illorum temporibus per Episcoporum successiones certissimas usque ad nostra deinceps tempora perseverat;* & alibi contra Faustum agens (b): *Legunt*, inquit, *scripturas apocryphas Manichæi, a nescio quibus sutoribus fabularum sub Apostolorum nomine scriptas: quæ suorum scriptorum temporibus in auctoritatem sanctæ Ecclesiæ recipi mererentur, si sancti & docti homines, qui tunc in hac vita erant, & examinare talia poterant, eos vera locutos esse cognoscerent.* Vides igitur, quanto cum periculo prodendæ veritatis, absque delectu res gestæ Apostolorum legantur ac recitentur; & quam sit difficile e tot mendaciorum lacunis puram defæcatamque haurire veritatem: Ut merito os Domini is dicendus sit, qui (ut Propheta (c) ait) mundum ab immundo, & pretiosum a vili noverit separare: ac jure in his legendis, Apostoli (d) sententia servanda sit, dicentis: *Omnia probate: quod bonum est, tenete.*

(a) Aug. contra adver. legis lib.1.c.20.
(b) Aug. contra Faustum lib. 22. c.79.
(c) Hierem.15.
(d) 1. Thess.5.

XLVI. Scripta supposita nomine Apostoli Petri.

Sed ex quo semel de his agere cœpimus: recensitis jam his quæ de rebus gestis Apostolorum sunt falso supposita, eas etiam enarremus, quæ Apostolorum nomine sunt editæ scriptiones. Et ut ab his quæ Principi Apostolorum adscriptæ sunt, auspicemur: *Petri nomine* (inquit Hieronymus (e)) *feruntur quinque libri, quorum primus Actuum Petri inscribitur, alius Petri Evangelium, tertius Prædicationes Petri, quartus Apocalypsis, quintus Liber Judicii:* recenset eosdem Eusebius (f): Clemens (g) Alexandrinus tam ex eo qui Petri prædicatio, quam eo qui dicebatur Petri Apocalypsis, fragmenta recitat, & post ipsum Origenes. In aliquibus ecclesiis Palæstinæ, in die parasceves, quædam recitari solita ex Petri nomine edita Apocalypsi, auctor est Sozomenus (h). Qui inscriptus erat commentarius, Evangelium Petri, primus omnium Serapion (i) Episcopus Antiochenus, quod hæreses contineret, & ab hæreticis probaretur conscriptus, ipso Fidelibus interdixit. Eum vero librum, cujus erat titulus, Judicium Petri, Ruffinus existimavit eumdem esse cum eo qui inscribitur, Liber Pastoris, de quo fusius suo loco dicendum. Cujus vero est inscriptio, Doctrina Petri, ab Origene (k) rejicitur.

(e) Hier. de Script. Eccl. in Petro.
(f) Euseb. hist. lib.3. c.3.
(g) Clem. Alex. lib. 6. Strom. Orig. in Joan. c.13. apud Euseb. lib.5. c.11.
(h) Sozom. hist. lib.7. c.19.
(i) Euseb. lib.5.c.10.
(k) Origen. in Periarch.

XLVII. Scripta nomine Pauli.

Pauli quoque nomine multa fuere supposita: ac primum Evangelium, itemque Apocalypsis, quæ damnat Gelasius (l); ea enim occasione, quod Paulus interdum dicat, *Secundum Evangelium meum;* falsum nomine Pauli fuit editum Evangelium. Sed & quod scribens ad Corinthios (m) se a Deo revelationes accepisse testatus sit, & ad Galatas (n) etiam suam citet revelationem: ejus quoque nomine Revelationes sunt editæ: quiquidem commentarius rursus quasi e terra revulsus, Theodosii (o) Imperatoris temporibus apparuit; sed quod fabulas contineret hæreticorum, est rursum oblivione sepultus. A Caianis hæreticis confictum fuisse librum, quem dicebant, Ascensum Pauli, occasione inventa, quod idem Apostolus se dicat ascendisse usque ad tertium cælum & audivisse arcana verba, testatur Epiphanius: quo libro Gnosticos hæreticos usos esse, idem affirmat. Actus insuper Pauli, tamquam ab eo scripti ferebantur, quorum meminit Origenes (p). Neque vero hæc edita solummodo Pauli nomine sunt; sed & aliæ, ultra canonicas, additæ fuerunt epistolæ, nempe tertia ad Corinthios tertia ad Thessalonicenses, & rursus alia ad Laodicenses titulo prænotata: sed de hac alias.

(l) Gelas. in decret. de lib. apocryph.
(m) 2.Cor. 11.
(n) Galat. 2.
(o) Sozom. lib. 7. c.19.
(p) Orig. in Joan. tom.17.

XLVIII. Aliorum Apostolorum nomine edita scripta.

Joannis quoque Apostoli nomine editi sunt ab hæreticis commentarii, ut aliæ Revelationes longe diversæ ab his quæ totius Catholicæ Ecclesiæ sunt receptæ consensu: quas a Cerintho esse confictas auctor est Caius (q). Libellus itidem de Transitu Virginis, ejusdem nomine esse vulgatus traditur, atque refellitur (r). Andreæ Apostoli nomine etiam constat fuisse editum Evangelium quod Gelasius (s) damnat. Sub titulo Thomæ Apostoli item fuit ab hæreticis scriptum Evangelium, quod respuit Athanasius (t), & alii. Thomæ etiam nomine inditam Apocalypsim, una cum dicto pseudo-Evangelio Gelasius (u) aspernatur. Insuper & Bartholomæi Apostoli nomine usi hæretici, Evangelicam confinxerunt historiam, quam æque cum cæteris idem Gelasius rejicit. A Dionysio (x) citatur sententia Bartholomæi; unde autem eam acceperit, ignoramus. Jacobi Alphæi quoque nomine hactenus pseudo-Evangelium circumfertur, quod jam olim ab eodem Gelasio proscriptum est. Adhuc etiam Matthæi titulo editus erat liber de Infantia Salvatoris; qui a Valentinianis hæreticis, secundum ea quæ scribit Irenæus (y), putatur fuisse conscriptus; damnatur & idem a Gelasio (z). Philippi Apostoli itidem nomine inscriptum fuisse pseudo-Evangelium, quo utebantur Gnostici hæretici, auctor est Epiphanius (*). Nec vero pepercerunt Thaddæo, cujus quoque nomine pseudo-Evangelium pervulgarunt, quod æque cum cæteris Gelasius improbat. Matthiæ itidem

(q) Caius in dialog. disp.
(r) Aug. serm.35. de sanct.
(s) Gelas. in decret. de lib. apocryphis.
(t) Athanas. in Synops.
(u) Gelas. ubi sup.
(x) Dionys. de myst. Theolog.
(y) Iren. lib.1.c.17.
(z) Gelas. ubi sup.
(*) Epiph. hæresi 26.

itidem falso nomine ediderunt Evangelium commentitium, quod idem ille Pontifex merito damnat: ejus meminit Origenes (a), Eusebius (b), & Clemens Alexandrinus (c), eidem tribuuntur Traditiones illæ, quarum meminit Clemens Alexandrinus (d), & Eusebius (e). At vero neque desiit inscribi Barnabæ spurium a spuriis & obscenis iisdemque hæreticis Evangelium: quod una cum eo quo Valentiniani (f) hæretici & Sabelliani (g) usi sunt pseudo-Evagelio, quod dicebatur Ægyptiorum, nomine (credo) Marci confictum, detestatur summo jure Gelasius. Ad hæc, Stephani quoque nomine nobilitatas Revelationes ediderunt, quas idem qui supra Gelasius condemnat.

(a) Orig. hom. 1. in Lucam. (b) Euseb. lib. 3. c. 25. (c) Clem. Alex. Strom. lib. 7. (d) Clem. Alex. Strom. lib. 2. & 3. (e) Euseb. lib. 3. c. 23. (f) Clem. Alex. Strom. lib. 3. (g) Epiph. hæresi. 62.

Addiderunt & Gnostici librum titulo Stirpis Mariæ, horrendis confarcinatum mendaciis, ut Epiphanius (h) docet. Sed
XLIX. quod omnia superat genera portentorum, Caiani hæretici (ut de his scribunt Epiphanius (i) & Theodoretus k) nomine Judæ proditoris, quem laudabant, pseudo-Evangelium composuere. At vero non singulorum tantum Apostolorum hæretici sua ipsorum scripta, sed & communi omnium nomine consignarunt: ferebatur enim volumen, cujus erat titulus Doctrina Apostolorum; quod Athanasius (l) damnat: Itemque liber, qui dicebatur, Sortes Apostolorum; & alius, Laus Apostolorum: quos proscribit Gelasius: ea autem commentos esse Cerinthianos, Ebionitas, Valentinianos, Gnosticos, & alios hæreticos, sed præ cæteris Manichæos, constat: de quibus, præter illa quæ Cyrillus (m), Augustinus sæpius agens contra ipsos & alii testati sunt, hæc S. Leo (n): *Apostolicas paginas, quædam auferendo, quædam inferendo violaverunt Manichæi ipsi, confingentes sibi sub Apostolorum nominibus, & sub verbis Salvatoris ipsius multa volumina falsitatis*. Idemque (o) de his ad Turibium Episcopum Asturicensem scribens, hæc ait: *Apocryphæ autem scripturæ, quæ sub nominibus Apostolorum multarum habent seminarium falsitatum, non solum interdicendæ, sed etiam penitus auferendæ sunt; atque ignibus concremandæ. Quamvis sint in illis quædam quæ videantur habere speciem pietatis; numquam tamen vacua sunt venenis; & per fabularum illecebras hoc latenter operantur, ut mirabilium narratione seductos, laqueis cujuscumque erroris involvant*. Hæc S. Leo de apocryphis ab hæreticis per Hispanias sparsis: quibus etiam adnumerat S. Hieronymus Ascensionem Isaiæ, & Apocalypsin Eliæ, ab iisdem hæreticis promulgatas, de quibus hæc ait: *Apocryphorum deliramenta conticeant, quæ ex occasione hujus testimonii ingeruntur Ecclesiis Christi. De quibus vere dici potest, quod sedeat diabolus in insidiis cum divitibus in apocryphis, ut interficiat innocentem*. Et iterum: *Insidiatur in apocrypho, quasi leo in spelunca sua: insidiatur ut rapiat pauperem. Ascensio enim Isaiæ & Apocalypsis Eliæ hoc habent testimonium. Et per hanc occasionem, multaque hujuscemodi, Hispaniarum & Lusitaniæ deceptæ sunt mulierculæ oneratæ peccatis, quæ ducuntur desideriis variis, semper addiscentes, & numquam ad scientiam veritatis pervenientes, ut Basilidis, Balsami, atque Thesauri, Barbelonis quoque & Leusboræ, ac reliquorum nominum portenta susciperent*. Hæc Hieronymus (p).

(h) Epiph. hæres. 26. (i) Epiph. hæres. 38. (k) Theod. lib. 1. hæret. fabul. (l) Athan. in Synopsi. (m) Cyrill. Catechesi. 6. (n) Leo serm. 4. de Epiph. (o) Idem Leo epist. 93. c. 15. (p) Hieron. in Isai. c. 64.

L. Christi nomine Scripta conficta.

Sed quid amplius? Non tantum (ut vidimus) Apostolorum nomine aspidum ova (quod aiunt) fovenda supposuerunt, sed Christi Redemptoris nostri quoque nomine librum de Magia ad Petrum & Paulum Apostolos scriptum fuisse, quidam sive hæretici, sive Gentiles fuerint, horrende plane ac nefarie mentiti sunt: quos (q) Augustinus turpissimi ac patentissimi mendacii arguit, dum sic ait: *Ita isti desipiunt, ut in illis libris, quos eum scripsisse existimant, dicant contineri eas artes, quibus eum putant illa fecisse miracula, quorum fama ubique percrebuit. Quod existimando, se ipsos produnt quid diligant, & quid affectent; quandoquidem Christum propterea sapientissimum putant fuisse, quia nescio quæ illicita noverat, quæ non solum disciplina Christiana, sed etiam ipsa terrenæ Reip. administratio jure condemnat. Et certe qui tales Christi libros legisse se affirmant, cur ipsi nulla talia faciunt, qualia illum de libris talibus fecisse mirantur? Quid quod etiam divino judicio sic errant quidam eorum qui talia Christum scripsisse vel credunt, vel credi volunt, ut eosdem libros ad Petrum & Paulum dicant tamquam epistolari titulo prænotatos? Et fieri potest, ut sive inimici nominis Christi, sive qui ejusmodi execrabilibus artibus de tam glorioso nomine pondus auctoritatis dare se posse putaverunt, talia sub Christi & Apostolorum nomine scripserint: in qua fallacissima audacia sic excæcati sunt, ut etiam a pueris, qui adhuc pueriliter in gradu lectorum Christianas litteras norunt, merito rideantur. Cum enim vellent tale aliquid fingere Christum scripsisse ad discipulos suos, cogitaverunt ad quos potissimum scribere potuisse facile crederetur; tamquam ad illos, qui ei familiarius adhæsissent, quibus illud quasi secretum digne committeretur: & occurrit eis Petrus, & Paulus. Credo quod pluribus locis simul eos cum illo pictos viderunt; quia merito Petri & Pauli etiam propter eumdem passionis diem celeberrimum solemniter Roma commendat. Sic omnino errare meruerunt, qui Christum & Apostolos ejus non in*

(q) Aug. de consens. Evang. lib. 1. c. 9. & 10.

Mos pingendi cum Christo Apostolos.

in sanctis Codicibus, sed in pictis parietibus quæsierunt. Nec mirum si a pingentibus fingentes decepti sunt. Toto enim tempore quo Christus in carne mortali cum suis discipulis vixit, nondum erat Paulus discipulus ejus, quem post passionem suam, post resurrectionem, post ascensionem, post missum de cælo Spiritum sanctum, post multorum Judæorum conversionem, & mirabilem fidem, post lapidationem Stephani diaconi & martyris, cum adhuc Saulus appellaretur, & eos qui in Christum crediderant, graviter persequeretur, de cælo vocavit, & suum discipulum & Apostolum fecit. Quomodo igitur potuit libros, quos, antequam moreretur, eum scripsisse putari volunt, ad discipulos tamquam familiarissimos, Petrum & Paulum, scribere, cum Paulus nondum fuerit discipulus ejus? Hæc & alia Augustinus ad eam imposturam arguendam. Hisce igitur omnibus tam de Christo Domino, quam de ejus Apostolis, hæreticorum quisquiliis simul collectis, & in angulum velut rejectis; jam expeditiori ad reliqua, quæ ad historiam pertinent, parata via, alacrius ad cursum orationis habenas laxemus.

LI. Ut unde digressi sumus, ad Petri scilicet Romam hoc anno adventum, revertamur: Hieronymus (*a*) ea de causa ipsum Romam venisse testatur, ut Simonem magum magiis suis populo illudentem expugnaret. Metaphrastes (*b*) his consentiens, hæc scribit: *Visus est ei Dominus in visione, dicens: Surge Petre, vade ad Occidentem: opus enim habet ut tuis illustretur facibus: & ego ero tecum.* De accessu vero Simonis magi ad Urbem, deque divino, quem sibi magicis artibus comparavit, honore; Justinus philosophus pro Christianis coram Antonino Pio Imperatore causam perorans, hæc ait (*c*): *Simon quidam Samaritanus, in vico cui nomen Githon est natus: hic sub Claudio Cæsare efficacium dæmonum arte in Imperiali urbe vestra Roma, propter magicas quas exhibuit virtutes, deus habitus est, & statua apud vos veluti deus honoratus: quæ statua in amne Tiberi inter duos pontes est erecta, Latinam hanc habens inscriptionem, SIMONI DEO SANCTO: ac Samaritani prope omnes, ex aliis autem nationibus perpauci, illum quasi primum deum esse confitentes, adorant quoque:* & post multa hæc de eodem: *Nec satis fuit malis dæmonibus ante adventum Christi fabulari de filiis quos Jovi affingunt: sed postquam apparuit inter homines natus, & celebratus est juxta Prophetarum vaticinia, videntes eum expectatum, & per fidem agnitum in omnibus gentibus, rursum (quod supra diximus) commenti sunt alios, quos vulgo adorandos proponerent, ut Simonem & Menandrum Samaritanos: qui magicis artibus multos ad fraudem seduxerunt, etiam nunc huic errori obnoxios. Nam (ut jam diximus) in vestra urbe terrarum domina sub Claudio Cæsare Simon magus Senatum populumque Romanum in tantum admiratione sui stupefecit, ut haberetur pro deo, & receptus in deorum numerum honoraretur dicata sibi statua.*

(*a*) Hier. de Scrip. Ecclesiast. in Petro.
(*b*) Metaphr. die 29. Junii.
De adventu Simonis Magi in urbem.
(*c*) Just. Apolog. pro Christ. ad Antonin. Pium.

LII. Irenæus (*d*) eadem his affert verbis: *Cum adhuc magis non credidisset Deo, & cupidius intendit contendere adversus Apostolos, uti & ipse gloriosus videretur esse, & universam magiam adhuc amplius inscrutans, ita ut in stuporem cogeret multos hominum: quippe cum esset sub Claudio Cæsare, a quo etiam statua honoratus esse dicitur propter magiam: hic igitur a multis quasi deus glorificatus est*, &c. Rursus etiam Tertullianus (*e*) in Apologetico Romanis exprobrat, quod inter ceteros homines inter deos relatos, Simonem magum statua donatum, Sancti Dei titulo insignita, adorent: sic enim ait: *Cum Larentinam publicum scortum, velim saltem Laidem, aut Phrynen, inter Junones & Cereres ac Dianas adoratis; cum Simonem magum statua, & inscriptione, Sancti Dei, inauguratis*, &c. Post hos Eusebius (*f*) relegens quæ tum a Justino tum Irenæo sunt dicta de Simonis artibus, Apostoli Petri virtute sæpe repressis, ac demum Romæ, quo eum est persecutus, extinctis, hæc ait: *Quapropter neque impia Simonis contra Christum conjuratio, neque alterius cujusquam eorum qui tum in lucem prodierunt Apostolorum temporibus, se sustentare poterat: nam illustre veritatis lumen, & divinus ille sermo, qui modo Dei aspirante numine, in humanum genus splendorem suum effuderat, inque terris quasi pubescens viguerat, & cum propriis ac suis Apostolis versatus erat, omnes id genus conatus strenue evicit profligavitque.*

(*d*) Iren. lib. 1. c. 20.
Quanto in urbe Simon honore affectus.
(*e*) Tertul. in Apolog. c. 13.
(*f*) Euseb. lib. 2. c. 12. 13. & 14.

LIII. *Etenim (ut exemplo rem illustremus) præstigiator ille, quem antea posuimus, velut a divino & admirabili fulgore oculis mentis penitus præstrictis, extemplo (cum jam antea in illis sceleribus, quæ nefarie & perdite consciverat, a Petro Apostolo in Judæa manifeste deprehensus fuisset) longissimum iter terra marique instituens, ab Oriente ad Occidentem usque, quasi profugus vagatus est: istumque vivendi modum solum sibi ex sententia fore arbitratus, sic tandem ad urbem Romam profectus (cum jam ibi diabolica vis & potentia ad hominum perniciem excubans, magno subsidio illi veniret) brevi suum institutum eo perduxit, ut ab illis statua in ejus venerationem erecta, honoraretur ut deus. Cæterum ista non ad longinquum temporis spatium ex sententia illi processerunt: nam e vestigio, sub ipso Claudii Imperio, benigna & propitia Dei totius hujus uni-ver-*

versitatis rectoris erga humanum genus providentia, fortem ac præpotentem & reliquorum omnium Apostolorum propter virtutis amplitudinem facile principem Petrum Romam versus, ad ejusmodi pestiferam vitæ humanæ corruptelam delendam, quasi manu deduxit. Qui quidem ut generosus & strenuus Dei dux, divinis armis obtectus munitusque, eximiam & pretiosam tamquam mercaturam veri luminis mente sola comprehensi, ab Oriente ad Occasum usque deportavit; ipsamque regni cælorum prædicationem, cælestem scilicet lucem, & salutarem animarum doctrinam palam divulgavit. Sic ergo cum divinus sermo ad Romanos pervenisset, vesana Simonis potentia extincta est, & homo ipse actu tum una penitus profligatus. Hucusque de Simone mago & Petri ad Urbem adventu Eusebius.

Petrus Romam missus ad debellandum Simonem.

LIV. Sed licet statim Simonem profligatum dicat; non tamen hæc eo sunt sensu accipienda, ut tunc sub Claudio ex aere, quem volatu petierat, desuper lapsus, cadens, in terram extinctus fuerit: sicut ex recentioribus aliquis deceptus esse videtur, scribens Simonis lapsum temporibus Claudii accidisse: quod non aliunde probare nisus est, nisi ex eo (ut diximus) quod Eusebius statim post Petri adventum ad Urbem, Simonem esse profligatum describit. Sed qui fugatus est tempore Claudii Simon, sub Nerone, qui Magis addictissimus, eos ab extremis usque Orbis partibus perquirebat, iterum Romam petiit, novisque artibus, nempe Icario volatu, populum in sui admirationem adducere sibique conciliare studuit. Sane Suetonius (*a*) a Nerone tradit exhibitum in spectaculis Icarium volatum; quem quidem neminem sine magia attentare præsumpsisse, par est credere: quæ enim de Dædali & Icari volatu a poetis sunt scripta, esse poeticas fictiones, neminem dubitare putamus. Ut hæc vero mortalis homo usu probaret, non sine magicæ artis experimento adduci potuisse, facile credi potest: sed quod magia pollicebatur, divina resistente virtute, irritum esse factum, monstravit eventus. Volatum igitur illum Simonis, tempore Neronis contigisse, & non Claudii, Philastrius (*b*) in primis testatur; id ipsum Severus (*c*), Hegesippus (*d*) ille junior, qui scribit de excidio Hierosolymorum, Maximus (*e*), liber (*f*) de Pont. Rom. qui fertur nomine Damasi, Prosper (*g*) Aquitanus, Gregorius (*h*), Nicephorus (*i*), & alii recentiores omnes, uno excepto Metaphraste (*k*), qui ad Claudii potius quam ad Neronis tempora rem gestam referre visus est: sed sicut in aliis multis ibi a se positis errare eum certum est, ita & in his esse hallucinatum constat. Porro rei gestæ seriem suo loco narrabimus, eamque certioribus rationibus declaratam firmatamque reddemus.

Onuphrium sugillat auctor.

(*a*) Sueton. in Neron. c.12.

Sub Nerone lapsus Simone.

(*b*) Philastr. lib. de hæres. in Simone c. 30.
(*c*) Sever. lib.2. hist.
(*d*) Hegesip. lib.2. c.2.
(*e*) Max. ser in natal. Apost.
(*f*) Pontif. in Petro
(*g*) Prosper de promis. c.13.
(*h*) Greg. Turon. lib. 1. c.25.
(*i*) Niceph. hist. lib.2. c. 36.

LV. Hic vero cum actum sit de statua inter duos pontes (nimirum in insula Tiberina, quæ & Æsculapii dicta est) Simoni titulo divinitatis dicata: opportune occurrendum putamus quorumdam virorum, eruditorum tamen, de ea re dubitationi; in quorum mentes irrepsit aliquando scrupulus, an quæ a Justino ac cæteris Patribus de statua Simoni ibidem loci dicata sunt dicta, vere subsistant, ac veritati innitantur. Ut autem res adeo antiqua, tot tantorumque scriptorum illustrata ac probata testificatione, revocaretur in dubitationem, ejusmodi præcessit occasio. Ante annos puto quinque, Gregorio XIII. Rom. Pontifice, in eadem insula Tiberina, e ruderibus lapis est effossus, tali inscriptione notatus: servatur hactenus idem in horto religiosorum Mendicantium in eadem insula posito:

De Statua Simonis & titulo.

(*k*) Metaphr. die 29. Junii.

SEMONI SANGO DEO FIDIO SACRUM
SEX. POMPEIUS S. P. F. COL. MUSSIANUS
QUINQUENNALIS DECUR. BIDENTALIS
DONUM DEDIT

præsefert lapis ipse basim, super quam statua locata esset, sed exigua; nec enim cum valde angusta sit, capax fuisse videtur alicujus simulacri humanæ staturæ similis. Ex hac igitur inscriptione, tali loco reperta, dubitatio ejusmodi animos illorum pulsavit: num nominis similitudine Justinus sit lapsus, ut Simoni mago dedicatum esse simulacrum existimarit; quod Semoni Sango deo Fidio legebatur inscriptum. Sed antequam ulterius progrediamur; ut hæc elucidemus, aliqua ad explicationem ejusdem inscriptionis afferamus.

LVI. Quinam fuerint dii Semones, ex. Varrone

VI. Simon Magus a Romanis consecratus non est.

A num. LIV. ad LIX. Statuam cum hac inscriptione, SIMONI DEO SANCTO, Simoni mago positam fuisse, post Justinum Eusebius, Cyrillus, & alii referunt. Non desunt tamen Viri eruditissimi, qui Justinum hominem Græcum errore deceptum putant, eumque cum vulgarem ac passim extantem epigraphen legisset, SEMONI DEO SANCTO, *Simonem* pro *Semone* accepisse. Certe, inquit Valesius, in Animadvers. Eusebianis lib.2. cap.13. statua illa quam in insula Tiberina viderat Justinus, non ita dudum effossa est cum hac inscriptione; SEMONI SANGO DEO FIDIO. Sangus, Deus erat apud Sabinos, qui pactis & fœderibus præerat, a sanciendo dictus. Unde etiam *Deus fidius* vocabatur a fide; quin etiam per eum jurare soliti erant Romani. Fefellerunt forsan Justinum Samaritani quidam, qui statuam illam *Simoni* Samaritano positam fuisse ei persuaserunt. Quasi vero Romani magum ac præstigiatorem adhuc viventem consecrassent; aut quasi Deum adjecto epitheto *Sanctum* vocaverint. Justinus itaque aut nominum vicinitate aut falsa relatione deceptus.

(a) Fulgent. de prisco ser. rone Fulgentius (a), sic explicat: *Semones dici voluerunt deos, quos nec cælo dignos adscriberent ob meriti paupertatem, sicut Priapus, Hipporea, Vertunnus: nec terrenos eos deputare vellent, pro gratiæ veneratione, sicut Varro in Mystag. ait: Semoneque inferius derelicto, deum depinnato attollam orationis eloquio.* Hæc Fulgentius. Sangus vero Sabina lingua Hercules dicebatur, ut auctor est idem Varro (b): idemque in antiquis lapidibus Sancus scriptus reperitur, sicut & in inscriptione Reatina: SEMIPATRI SANCO; & Propertius (c):

(b) Varro de ling. Latin. lib. 4. (c) Proper. lib. 4. de Herc. in fin.

Sic Sancum Tatiæ composuere Cures.

& Ovidius.

Quærebam Nonas Sanco Fidio ne referrem.

Legimus & inscriptionem lapidis nuper reperti in Quirinali, in hortis Clericorum regularium, apud ecclesiam sancti Silvestri, his litteris exaratam, qua Sangum dici, & distinctum esse Sangum a Sancto, quo nomine etiam Herculem dictum volunt, facile potest intelligi.

SANGO SANCTO SEMON.
DEO FIDIO SACRUM
DECURIA SACERDOTUM BIDENTALIUM
RECIPERATIS VECTIGALIBUS.

Sed de Sacerdotio Bidentalium consule Gellium (d). De ara erecta Romæ Semoni Sango meminit Dionysius (e) Halicarnassæus; cui numini (ait Verrius) propter viam fit sacrificium, quod fit proficiscendi gratia: in quo mos erat, ut si quid ex epulis superfuisset, igne consumeretur, ut Macrobius admonet.

(d) Gell. lib. 16. cap. 6. (e) Dionys. l. 8.

LVII. Cæterum quod ad diluendam concitatam falsam suspicionem pertinet: nulla quidem vel levis saltem suspicio Justini animum movere potuit, ut vel conjectura aliqua opinaretur Simoni mago simulacrum illud esse dicatum, quod Semoni Sango ea erat inscriptione sacratum. Et ut omittamus dicere de diversorum nominum differentiis; jam cunctis notissimum erat, neminem inter deos fuisse recens recipiendum, nisi ex S. C. nec absque ejusdem auctoritate licuisse cuiquam rem sacram facere, statuas vel aras erigere. Quamobrem cum nec nomen Imperatoris, nec Senatus (ut in cæteris) sed cujuspiam tantum illius collegii sacerdotis magistratu fungentis, donum illud offerentis, esset nomen expressum: nulla potuit in Justini animum suspicio ascendere, ut Simoni mago in deorum numerum recepto ea fuerit statua consecrata.

LVIII. Ad hæc: Quonam pacto, quæso in his Justinus decipi potuit, qui non tantum Gentilium philosophiæ, sed & ipsorum theologiæ eruditione non leviter tinctus, vel mediocriter imbutus, sed egregie excultus & apprime eruditus erat, ut plane declarant ejus commentarii non modo ad Antoninum Pium, & ad Senatum Romanum, sed ad Gentiles ipsos sermo exhortatorius scriptus? Sed & quomodo idem ipse non ea de Simone mago plus certo Romæ diu multumque versatus explorata habuit, quæ non in angulo, vel coram ejus rei ignaris locutus est, sed ad ipsum Romanum Imperatorem, ac filios Cæsares, necnon Romanum Senatum conscripsit? Vel quonam pacto tam aperte testatus, a Senatu populoque Romano Simonem deum habitum, & statua honestatum, cum hæc mox subdit? *Quocirca ut sacer quoque Senatus & populus Romanus una vobiscum postulata hæc nostra cognoscant; petimus ut si quis inter eos doctrinis illius detineatur, vero cognito, fraudem erroris effugere valeat; & statuam, si vultis, abolete.* Hæc ipse Justinus. Nunc vero dicant, velim, qui suspicantur eum de statua Semonis Sangi esse deceptum: numquid inter duos pontes tantum, an in uno Urbis loco simulacrum ejusmodi visebatur, cujus cultus & superstitio ab ipsis fere Urbis cunabulis a Sabinis illata, cum nomine creverat? certe fuisse etiam in Quirinali ejusdem idoli cultum, secunda, quam posuimus, inscriptio, demonstrat. Quid ergo Justinus unum ab Imperatore & Senatu petit abolendum, cum plura in Urbe essent ejusdem idola, eodemque nomine simulacra notata? Sic enim Romæ creverat superstitio ut Dio (f) de his Claudii temporibus agens, hæc dicat: *Omnes jam ædes, omnia opera statuarum & donariorum essent plena*, &c.

Dilutio obiectorum.

(f) Dio l. 60.

LIX. Hæc ipsa itaque etsi ad tollendam omnem de ea re suspicionem satis superque videri possint; adhuc tamen & alia subinferimus. Jam vidimus, per Semonem Sancum Gentiles Herculem intellexisse: cujus simulacrum sic consuevisse effigiari, ut a ceteris diis distinctum absque ulla alia inscriptione, ipso solo intuitu facile cujusnam esset, ab omnibus cognosci posset, omnes credo etiam intelligere. Cæterum non in imagine Herculis, sed Jovis Simonem, & scortum suum Helenam in Minervæ effigiem formatam adorari solitos, auctor est Irenæus (g), qui sic ait. *Imaginem quoque Simonis habent factam ad figuram Jovis & Selenæ (aliter Helenæ) in figuram Minervæ, & has adorant.* Augustinus (h) eadem in hæc verba: *Jovem se credi volebat, Minervam vero meretricem quamdam Selenem, quam sibi sociam scelerum fecerat; imaginesque & suam & ejusdem meretricis discipulis suis*

Simon ut Jupiter coli voluit.

(g) Iren. lib. 1. c. 20. in fine.

(h) August. ad Quodvultdeum de hæres. 1.

suis præbebat adorandas, quas & Romæ tamquam deorum simulacra auctoritate publica constituerat: in qua urbe beatus Apostolus Petrus eum vera omnipotentis Dei virtute extinxit. Hæc Augustinus: ex quibus omnis plane suspicio tollitur, ut in imagine Semonis Sangi dei Fidii, Herculis scilicet, potuerit Justinus decipi, qui probe noverat, Simonem gentilem suum (nam & ipse Samaritanus erat) in effigie Jovis coli. Sed de his satis.

LX. Quæ felicia hoc anno Romanis accidere. (a) Dio lib. 60. Suet. in Claudio c.13. Plin. lib.3. ep.16. (b) Oros. lib.7.c.7. (c) Dio lib. 60.

Agens Orosius de Petri hoc anno in Urbem adventu, multa simul bona tunc Romæ divinitus esse concessa testatur: & inter alia admiratione quiddam dignum, scilicet quod hoc ipso anno secundo Claudii (ut auctor est Dio *a*) accidit de Camillo Scriboniano Præfecto Dalmatiæ; quo adversus Claudium rebellante, & milites ad defectionem solicitante, ipsa signa militaria, Aquilæ dicta, sic solo affixa manserunt, ut nulla vi militum dimoveri loco possent. Quo prodigio immutatus militum animus, in auctorem seditionis arma convertit: sicque ingens bellum civile excitatum, ex insperato divinitus fuit sedatum. *Itaque* (inquit Orosius *b*) *propter adventum Apostoli Petri, & tenera Christianorum germina, vixdum adhuc pauca ad sanctæ fidei professionem erumpentia, hanc exorientem tyrannidem, & consurgens istud civile bellum neget quisquam divinitus fuisse compressum, qui præteritis temporibus de compressione bellorum civilium simile probarit exemplum?* Addit & id genus alia: quibus & adjicere potuisset (& ea quidem insignia) quæ hoc ipso anno facta esse Dio (*c*) testatur: nimirum Mauros primum a Suetonio, inde a Cneo Sidio admirabili quodam modo aqua divinitus impartita (licet magiæ res sit adscripta) fuisse penitus sub Romana ditione redactos: quando eamdem Mauritaniam in duas provincias, Tingitanam, & Cæsariensem, Claudius Imperator divisit, eisque equestris ordinis præfecit Romanos homines. Jam & paulo ante Sulpitius Galba Cattos vicerat; & inter alia ejus victoriæ insignia, Aquilam militarem, quæ sola e Variana clade supererat, ab hostibus vindicarat. Quo item tempore & P. Gabinus Marsos superavit. Hæc omnia Dio (*d*). Sed his, quasi levibus, non attendimus.

(d) Dio ibidem.

LXI. Petrus Romæ apud Pudentem. (e) Philo de legat. ad Caium. (f) Martial.l.1.Epigr.

Cum vero Romam pervenisset Petrus; antequam Gentilibus Evangelium prædicaret, ad contribules suos divertisse Judæos, existimamus. Incolebant illi regionem Transtiberinam jam ab Augusti temporibus, ut auctor est Philo (*e*), cui & Ethnici scriptores consentire videntur, ut Martialis (*f*), & alii, quorum superius mentio facta est. Cæterum ubi Petrus Evangelium prædicans Gentilibus Romanis innotuit, non amplius apud Judæos permissus est agere, sed a Pudente senatore, qui Christo credidit, in domum suam exceptus est, quæ erat in Viminali, ubi postea Titulus est erectus, Pastoris nomine nuncupatus. Quæ autem ab eo post hæc acta sint; quomodo scilicet verbi Dei prædicatione complures ad Christi fidem convertit, atque Romanam erexit Ecclesiam: sequenti anno, quo id fieri contigit, suo loco fusius enarrabimus; interea vero reliqua hoc anno gesta recensere pergamus.

LXII. De fame totius orbis. (g) Act. 11. (h) Eusebius in Chron. (i) Oros. lib.7.cap. 6. (k) Dio Cass. hist. lib.60.

Hoc igitur eodem anno secundo Claudii Imperatoris, universus terrarum orbis ingenti fame vexatur, illa nimirum quam prænuntiarat apud Antiochenos Christianus Agabus propheta, de quo sic scribit Lucas (*g*): *In his autem diebus supervenerunt ab Hierosolymis prophetæ Antiochiam: & surgens unus ex eis, nomine Agabus, significabat per Spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio.* Hæc Lucas. Scimus Eusebium (*h*), & qui eum est secutus, Orosium (*i*), & complures alios asserere, dictam de fame Orbis cladem incidisse in annum quartum Claudii Imperatoris: re tamen accurate perspecta, secundo potius quam quarto ejusdem Imp. anno eam contigisse comperimus. Dio enim Cassius (*k*), qui ex Urbis Fastis Romanam historiam per singulos annos contexuit, nullam aliam sub Claudii Imperio factam esse famem recenset,

VII. *Imperante Claudio fames sæpe grassata est.*

Ad num. LXII. & seq. Romæ secundo Imperii Claudii anno, ut prodit Dio lib.68. ingenti fame exorta, Imperator, ut copiæ alimentorum prospiceret, portum Ostiæ extruxit, *opus ægre post undecim annos* absolutum, *quamvis continuis triginta hominum millibus sine intermissione operantibus*, inquit Suetonius in Claudio cap.20. Porro de ea fame hoc anno agit Dio, non quod revera tunc inceperit, sed quod magis ea tunc sævierit. Mediobarbus enim Nummum hujus Imperatoris exhibet inscriptum: TI. CLAUDIUS CÆSAR. AUG. Cernitur vas frumentarium spicis repletum. In postica: PON. M. TR. P. IMP. COS. DES. IT. S. C. Nummus superiori anno percussus, cum præsenti Consul iterum fuerit. Existimavit Baronius hanc famem, eam esse, quam prænuntiavit Agabus Propheta, de qua Lucas Act. 11. & Suetonius in Claudio cap.18. Sed regnante Claudio, fames sæpius grassata est. Prima fames contigit anno Imperii Claudii primo & secundo, ut mox dixi. Extat apud Mediobarbum in Numismatis Imperatorum Claudii Nummus inscriptus, TI. CLAUDIUS CÆSAR. AUG. Cernitur vas frumentarium. In postica, PON. M. TR. P. IMP. COS. II. S. C. Qui Nummus ad ostendendam Principis providentiam hoc anno, quo secundum Consulatum gessit, percussus; quemadmodum, quem jam retuli, anno superiori. Propagata ea fames in annum sequentem, ut indicat Nummus ab eodem Mediobarbo exhibitus, in quo habetur, TI. CLAUDIUS CÆSAR AUG. Repræsentatur vas frumen-

ſet, niſi hoc ſecundo anno Claudii, quo egregiam ab Imperatore dicit navatam operam, ne Urbs fame periret: tunc enim Romanum portum extruendi initum ab eo eſſe conſilium tradit: commendat & Suetonius (a) ejuſdem Imperatoris in annona procuranda ſolertiam. Sic igitur, Dione auctore, quem magis conſentire Actis a Luca conſcriptis reperimus, hoc ipſo anno ſecundo Claudii eam ab Agabo propheta anno præterito prædictam totius Orbis famem referimus.

(a) *Sueton. in Claudio c.18.*

LXIII. Meminit & ejuſdem tam diræ famis Joſephus (b) his verbis: *Cum enim per id tempus civitas gravi fame premeretur, & multi perirent alimentorum inopia; Regina Helena ex ſuis alios miſit Alexandriam, comparaturos vim magnam tritici, alios in Cyprum, qui copiam ficuum paſſarum inde adveherent: quibus omnibus brevi reverſis, cibos egenis diſtribuit, atque hoc beneficio memoriam immortalem ſibi apud noſtram gentem peperit. Filius quoque ejus Izates, comperto quanta fame laboraret ille populus, multum pecuniæ miſit Hieroſolymitanorum primatibus.* Hæc Joſephus, qui de eadem Helena quam Adiabenorum dicit fuiſſe Reginam, quomodo una cum filio ad Judæorum religionem tranſierit, paulo ſuperius prolixam recenſet hiſtoriam. Verum, quoniam Paulus Oroſius (c) & alii eum ſecuti, eamdem Reginam ejuſque filium ad Chriſtianam fidem converſos eſſe teſtantur; utriuſnam partis ſint potiora jura, eſt exacte perveſtigandum. Ut igitur res ipſa certior habeatur, quomodo a Joſepho (d) deſcribatur, in primis hic recitemus.

(b) *Joſeph. ant.lib.20. c.2.* De munificentia Helenæ Reginæ Adiabenorum.

(c) *Oroſ. lib.7. c.6. Ado in Chron. & alii.*

(d) *Joſeph. ant. lib. 20. cap.2.*

LXIV. Quomodo Helena ad Judæos tranſiit.

Per idem tempus, inquit, *Adiabenorum Regina Helena & Izates ejus filius ad religionem Judæorum ſe contulerunt propter talem cauſam.* & infra: *Eo tempore, quo Izates apud Spaſini caſtrum agebat, Judæus quidam mercator, Ananias nomine, familiaritatem nactus regiarum mulierum, docebat eas veri Dei cultum ritu Judaico: per has deinde cum Izatæ innotuiſſet, ipſum quoque in eamdem opinionem traducit: accitumque a patre in Adiabenam comitatus eſt, magnis precibus pertractus. Forte autem acciderat, ut etiam Helena ab alio quodam Judæo inſtituta, leges divinitus traditas complecteretur. Izates porro novus Rex poſtquam in Adiabenam reverſus offendit fratres & cognatos in vinculis, tulit id ægerrime. Et cum occidere hos, aut vinctos ſervare, vetaret pietas: contra, affectos injuria dimittere, parum tutum videretur, ne quando de vindicta cogitarent; partem eorum una cum propriis filiis Romam ad Claudium Cæſarem miſit, partem ad Artabanum Parthum, futuros utrobique obſides. Cognito deinde quod mater multum delectaretur Judæorum moribus, dedit operam ut & ipſe ad eam religionem tranſiret. Cumque exiſtimaret ſe non eſſe perfectum Judæum, niſi circumcideretur, paratus erat & hoc facere. Quod poſtquam mater reſcivit, conabatur impedire, periculoſum eſſe dictitans: Multum enim eam rem alienaturam ſubditorum animos, ſi eum ad externos ritus deſciſcere cognoſcerent; neque ullo pacto laturos Judæum in regio ſolio. Sic illa aliquantiſper cupiditatem ejus retinuit. Rex cum Anania contulit conſilium: qui matris ſententiam comprobans, minatus eſt ſe eum relicturum, niſi ab hoc propoſito deſiſteret: timere enim ſe, ne ſi occulta perferrentur in vulgus, ipſe abriperetur, daturus pœnas, ut auctor omnium, qui non docenda Regem docuerit. Licere autem etiam abſque circumciſione Deum pie colere, ſi Judæorum inſtituta placeant: in hoc magis ſitam religionem, quam in circumciſione corporis: daturumque Deum veniam, ſi neceſſitate coactus ſignaculum id omitteret; metu ne qua exoriatur ſubditorum defectio. His verbis tum perſuaſit Regi quod voluit.*

Ali-

mentarium. In poſtica, PON. M. TR. P. IMP. P. P. COS. III. S. C. Secunda fames anno quarto Claudii exorta, ut Euſebius in Chronico & Oroſius lib.7. teſtantur. Ea in ſequentes annos etiam propagata, ut liquet ex Joſepho lib.20. Antiquit. cap.2. ubi ait, Helenam Adiabenorum Reginam Hieroſolymam veniſſe, *cum per id tempus civitas gravi fame premeretur, & multi perirent alimentorum inopia*. Quod anno ſexto Claudii accidiſſe, eodem anno oſtendam. Tertio Euſebius in Chronico juxta editionem Scaligeri anno Abrahami 2065. qui Kalendis Octobris anni Chriſti XLVIII. inchoatur, ait: *Fames facta in Græcia, modius ſex drachmas venundatus eſt*. Tum anno X. Claudii Euſebius habet: *Magna fames Romæ*, de qua fuse Oroſius citatus, qui ait, eam decimo Claudii anno graſſatam eſſe. Denique Tacitus lib.12. Claudio IV. & Orfito Coſſ. anno nempe Claudii undecimo, ait: *Frugum quoque egeſtas, & orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur*. Porro fames ab Agabo prædicta pertinet ad annum Claudii quartum, ut Euſebius in Chronico & Oroſius lib.7. citati. Quod ita intelligendum, ut eo anno cœperit, annoque Claudii ſexto, quo Helena Regina Hieroſolymam venit, adhuc ſævierit. Petavius lib.11. de Doct. Temp. cap.12. inquit, famem illam, de qua Joſephus, eandem non eſſe cum ea quæ Act.11. memoratur, quod prior vivo adhuc Agrippa Rege, poſt annum tertium Claudii mortuo, ſerpſerit; & Joſephus ubi de quinto Claudii anno locutus eſt, referat famem incidiſſe, cui opitulata eſt Helena Adiabenorum Regina. Sed, ut recte vidit Uſſerius in Annal. Veteris & Novi teſt. eadem fames, quæ anno Claudii quarto cœpit, duobus inſequentibus annis Hieroſolymam adhuc afflixit, ideoque una eademque cenſenda cum fame, cujus Lucas in Actis Apoſtolorum meminit. Vide dicta anno ſexto Claudii.

Vibius Marſus Petronio in adminiſtranda Provincia Syria ſucceſſit, ut colligitur ex Joſepho lib.

LXV. De conversione regis ad Judaismum. *Aliquanto autem post (nondum enim cupiditas hæc exciderat) alius quidam Judæus e Galilæa profectus, Eleazarus nomine, legis valde peritus habitus, eum ad rem perficiendam impulit: ad salutandum enim Regem admissus, cum eum offendisset legentem sacra Moysis volumina; Nescis, inquit, o Rex quantam injuriam legi, & per hanc Deo facias: nec enim satis est decreta ejus nosse, sed præstat imperata ejus facere. Quamdiu manebis incircumcisus? Si numquam legisti legem circumcidi jubentem, nunc certe lege, ut scias quanta sit impietas eam omittere. His auditis, Rex non distulit negotium; sed secedens in aliud cubiculum, accito chirurgo, fecit quod jussus est. Deinde accersita matre & Anania, indicavit eis quid actum sit: quos continuo stupore ac metus non mediocris corripuit, ne si res perveniret ad vulgi notitiam, Rex principatum amitteret, non ferentibus populis imperium viri alienis religionibus dediti: sibi quoque videbant imminere periculum, ut consciis & auctoribus ejus consilii. Sed Deus providit, ne eveniret quod illi timuerant: nam ex multis periculis & ipsum Izatem eripuit, & ejus liberos, & in rebus dubiis & desperatis incolumitatem eis expediens, & ostendens quod ad se respicientibus, sibique uni fidentibus, pietatis fructus integer maneat.* Hæc Josephus; qui & subdit de accessu eorum Hierosolymam ad templum hoc ipso anno, quo fames illa magna ingruebat.

LXVI. Certe dum hæc mecum reputo, & altercationes illas inter eos de circumcisione, necessaria esset necne, mente considero; illæ ipsæ mihi visæ sunt, quæ inter Apostolos diu agitatæ fuerunt usque ad Concilium Hierosolymis celebratum, de quo suo loco dicemus. Nec quemquam Judæorum umquam reperi, qui absque circumcisione posse salvari quempiam affirmaret, lege (a) expresse dicente: *Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit.* Hæc (inquam) ipsa me in eam partem magis adducunt, ut existimem hos (ut scribit Orosius) fuisse Christiana fide imbutos. Verum nec id quidem auderem omnino affirmare; præsertim cum unde id acceperit Orosius, non invenerim: eadem enim recitans Eusebius (b), nihil præter quod a Josepho est dictum, apponit. De eadem Helena idem scribit Josephus (c): struxisse sibi ac filio honorificum sepulcrum, tribus pyramidibus nobilitatum, tertio stadio ab urbe Hierosolymitana dissitum: quæ (dictu certe mirabile) post tot clades ac funera Hierosolymorum, adhuc temporibus Constantini, immo & Theodosii, extabant integra. Nam de his Eusebius (d): *Helenæ vero, cujus apud hunc scriptorem fit mentio, columellæ illustres illæ quidem & eximiæ in suburbiis Æliæ civitatis cernuntur.* Et S. Hieronymus (e), cum agit de Paula: *Ad lævam*, inquit, *Mausoleo Helenæ derelicto, quæ Adiabenorum Regina in fame populum frumento juverat, ingressa est Hierosolymam.*

(a) Genes. 17.
(b) Euseb. l.2. hist. cap.11.
(c) Joseph. ant. lib. 20. c.2.
Sepulchrum Helenæ & filii.
(d) Euseb. l.2. c.11.
(e) Hier. ep.27.

LXVII. De collecta facta Antiochiæ. Ea igitur urgente fame, qui erant Antiochiæ Christiani, collectas pecunias ad Christianos qui erant in Judæa, per Barnabam & Saulum miserunt. Tenebantur quidem majori inopia adstricti Christiani, qui in Palæstina erant, cæteris omnibus: nam in ea quæ post necem Stephani in eos est excitata, persecutione, loco pulsi; si quæ illis residua erant bona amiserunt: de his enim meminit scribens Paulus (f) ad Hebræos, cum ait: *Rapinam bonorum*

(f) Hebr. 10.

Petronio Syriæ Legato Vibius Marsus succedit. lib.19. Antiquit. cap.6. a qua eum removit Claudius Aug. post mortem Agrippæ Senioris, substituto in ejus locum Cassio Longino, ut testatur Josephus initio libri vigesimi Antiquit. ubi ait, Claudium hoc memoriæ Regis amici tribuisse, *a quo vivo adhuc per literas sæpe rogatus fuerat, ut Marsum amoveret ab administratione rerum Syriæ*. Tacitus tamen lib.11. Annal. scribit, anno, quo Ludi sæculares celebrati, anno nempe Christi XLVII. Marsum in Syria Legatum copiis præfuisse. Hinc factum, ut ex recentibus Historicis alii Josephum, alii Tacitum errasse scribant. Toinardus tamen V. C. mecum communicavit Caji Cassii Longini Marsi successoris Nummum, qui Josephum adversus Tacitum tuetur: legitur enim in eo annus Antiochenus XCIV. Deducta ea epocha ab anno Urbis DCCV. percussusque Nummus ille anno Urbis DCCXCVIII. aut insequenti, anno nempe Christi XLV. aut XLVI. Erravit itaque Tacitus, nisi forsan copiæ militares Vibio Marso permissæ fuerint; Syriæ vero executio Longino concessa; quod de Cincio & Corbulone factum, Tacitus lib.15. notavit. Baronius in Annalibus initium Marsi in annum præcedentem confert, & in ejus fine consignando Josephum sequitur, non advertens Josepho Tacitum contrarium esse. Em. Card. Norisius in Dissert. III. de Epochis Syro-Macedonum pag.155. ubi eumdem nummum exhibet, Tacitum & Josephum de annis Syriacis regiminis Marsi inter se non discrepare ostendit, quod Tacitus uno Historiæ filo varia ibidem narret. Præterea demonstrat Cassium Longinum anno Urbis conditæ DCCXCVIII. qui exorditur anno Christi XLV in Vibii Marsi locum subrogatum fuisse, quod Josephus loco citato scribat, *defuncto Rege Agrippa* Claudium Imp. misisse successorem Marso Cassium Longinum, & Agrippa Rex anno Christi XLIV. mortuus fuerit, ut eo anno cum Baronio num.11. dixi. Cæterum Præfectura Cassii Longini haud diuturna fuit: Tacitus enim lib.12. ad annum Urbis DCCCIV. laudat *T. Vinidium Quadratum* Præsidem Syriæ, qui ideo anno Christi LI. jam eam Præfecturam gerebat. Hunc tamen nonnisi librariorum errore T. Vinidium appellatum fuisse demonstrat Card. Norisius citatus pag.157. tam ex MS. codice Biblioth. Mediceæ, quam ex egregia inscriptione in qua appellatur C. Ummidius Durmius Quadratus, de quo anno LX. agemus.

Baron. an. 43. num. 9. & an. 46. num. 8.

norum vestrorum cum gaudio suscepistis. Quorum causa idem Apostolus postea, cum esset in Macedonia, ab Ecclesiis collectam item exegit. De hoc itaque pio fraternæ charitatis officio ab Antiochenis exhibito, hæc scribit Lucas (*a*) post relatam ab Agabo prænuntiatam famem: *Discipuli*, inquit, *prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Judæa fratribus: quod & fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabæ & Sauli.* Quod vero mox post hæc narrata, de Jacobi martyrio & Petri carcere Lucas subdat historiam; non sic accipiendum quis putet, ut ante advenerit fames illa: sed quod meminisset de Agabi prophetia; de ea ab illo prædicta, quæ sequenti anno subsecuta est, fame, adjunxit historiam.

(*a*) *Act.* 11.

LXVIII. Usus collectarum in ecclesia.

Hæc prima pro indigentibus fratribus reperitur in Ecclesia ex multorum collatione ad usum pauperum facta collecta. Paulus (ut diximus) & in his multus fuit: nam & indicebat, & colligebat, atque (ut hic etiam fecisse traditur) ad fratres perferebat egentes. Ex ejusmodi sacris Apostolicis institutionibus remansit in Ecclesia Romana laudabilis illa consuetudo, ut ipse Romanus Pontifex pro concione ad certam diem faciendas collectas indiceret; quod demonstrant complures S. Leonis (*b*) Papæ sermones, Pro collecta, inscripti: idemque (*c*) in uno ex illis hæc ait: *Et ideo, dilectissimi, satisfiat Apostolicis institutis: & quia die Dominica prima est futura collectio, omnes vos devotioni voluntariæ præparate, ut unusquisque secundum sufficientiam habeat in sacratissima oblatione consortium.* Consuevit namque die Dominico collecta fieri in Ecclesia ex Apostolica institutione: Paulus enim eam regulam præscripsit Corinthiis, dicens (*d*): *De collectis autem, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite. Per unam sabbati*, &c.

(*b*) *Leo serm.* 1.3.5. *de collect.*
(*c*) *Serm.* 5.
(*d*) 1. *Cor.* 16.

LXIX. Cum vero ejusmodi laudabilis consuetudo Constantinopoli exolevisset, Joannes Chrysostomus diligentius restituendam curavit, dum de ea re insignem habuit (*e*) orationem; qua etiam more majorum Dominico esse faciendam die præcepit: idemque etiam meminit de antiquo ecclesiarum usu, qui hactenus perdurabat, ut & in ecclesiis essent Gazophylacia, in quibus oblatæ pecuniæ conderentur, quæ a Cypriano (*f*) Corbona nuncupantur, qui de his ait: *Locuples & dives es, & Dominicum celebrare te credis, quæ Corbonam omnino non respicis.* In quos usus collatæ eleemosynæ insumerentur, subdit his verbis: *Cumque universa quæ dantur, pupillis & viduis conferantur, dat illa, quam oportebat accipere.* Paulinus (*g*) mensam appellat locum in ecclesia positum ad recipiendas Fidelium eleemosynas; qui de earum usu agit his verbis: *Hoc exemplo, dilectissimi, cavere debemus, ne damnum animæ & dispendium salutis adeamus, negligentes in ecclesia positam a Domino mensam indigentibus, quam despicientibus oculis intuemur, aut aridis manibus præterimus:* & paulo post: *Non patiamur ergo mensam Domini & nobis vacuam, & egentibus inanem relinqui, & visui stare tantum, non usui.*

(*e*) *Chrysost. ser. de eleemos. & de collat.* Gazophylacia in Ecclesiis.
(*f*) *Cypr. lib. de oper. & eleem.*
(*g*) *Paulin. epist.* 32.

LXX. Sed ante hos omnes Justinus (*h*) martyr hæc quoque de collatæ pecuniæ usu: *Quod ita colligitur, apud Præpositum deponitur, atque ille inde opitulatur pupillis, & viduis, & his qui propter morbum vel aliam aliquam causam egent, quippe in vinculis sunt, & peregere venientibus hospitibus: & (ut simpliciter dicam) indigentium is omnium curator est.* Sed & Tertullianus (*i*) de iisdem agit in hæc verba: *Neque enim pretio ulla res Dei constat: etiam si quod arcæ genus est, non de ordinaria summa, quasi redemptæ religionis congregatur: modicam unusquisque stipem menstrua die, vel cum velit, si modo velit, & si modo possit, apponit: nam nemo compellitur, sed sponte confert. Hæc quasi deposita pietatis sunt: nam inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis voratrinis dispensatur, sed egenis alendis humandisque, & pueris & puellis re ac parentibus destitutis, jamque domesticis senibus, item naufragis, & si qui in metallis, & si qui in insulis, vel in custodiis, dumtaxat ex causa Dei sectæ, alumni confessionis suæ fiunt. Sed ejusmodi vel maximæ dilectionis operatio notam nobis inurit penes quosdam: Vide, inquiunt, ut invicem se diligunt.* Hucusque Tertullianus.

(*h*) *Justin. orat. ad Anton. Pium.* Pecunia oblata in quem usum erogabatur.
(*i*) *Tertull. in Apolog. c.* 39.

LXXI. Indicenda novæ collectæ causa.

Erant itaque (ut dictum est) ejusmodi Gazophylacia in quotidianum pauperum usum destinata: ceterum si quæ nova necessitas emersisset, quæ consuetarum eleemosynarum collationem excederet: tunc Episcopus novam inter Fideles collectam indicebat. Est de his exemplum Cypriani (*k*) Episcopi Carthaginensis, qui quantumlibet (ut nuper vidimus) haberet in usum pauperum in ecclesia paratam Corbonam ad eleemosynas excipiendas, novo tamen superveniente casu de Christianis a barbaris captis pecunia redimentis, collectam indixit; cujus exemplo id ipsum ceteri collegæ Episcopi præstitere: ex qua ingentem vim pecuniarum collectam misit ad redimendos captivos, ut ejus epistola ad fratres coepiscopos scripta testatur.

(*k*) *Cyprian. epist.* 60.

LXXII. Collecta ab invitis jussa exigi.

Cum vero postea jam ardens illa charitas Christiana tepesceret: cum aliqua urgeret necessitas, sic indicebatur collecta, ut etiam veluti jure regio exigeretur compellerenturque laici ad ejusmodi præstandam collationem. Est enim de his exemplum apud S. Gregorium Papam (*l*)

(*l*) *Gregor. regist. lib.* 7. *epist. ult.*

sic ad Constantium Mediolanensem Episcopum pro Philagrio scribentem: *Indicavit praeterea dictus portitor, quod collecta facta inter alios civitatis Januensis habitatores, ipse dare pariter compellatur: & miramur, quod qui magis misericordia dignus est, vobis praesentibus praegravetur. Quod si ita est, denuo ab eo per quemlibet exigi vestra sanctitas non permittat. Quia eum quem caecitas sua gravat, inhumanum nimis est in collatione affligere: cui, si esset magna necessitas, debuit ex collatione misereri.* Haec Gregorius. Ad haec spectat illud Concilii Turonensis (*a*) decretum, quo Episcopi in hunc modum voluerunt pauperibus esse consultum: *Ut unaquaeque civitas pauperes & egenos incolas alimentis congruentibus pascat secundum vires: ut tam vicini presbyteri quam cives omnes suum pauperem pascant: quo fiet, ut ipsi pauperes per civitates alienas non fatigentur.* Haec canon.

(*a*) Concil. Turon. 2. c. 5.

LXXIII. Sed ut ad proposita de collecta Hierosolymam perferenda redeamus: perduravit ea pia consuetudo in Ecclesia Catholica, ut majorum exemplo, Christiani ex pluribus locis ad eos qui Hierosolymis essent egentes, mitterent eleemosynam. Quam quidem laudabilem consuetudinem ad Theodosii tempora perdurantem nequissimus Vigilantius est conatus evertere: quem ardenti zelo Hieronymus (*b*) redarguit; qui & inter alia: *Hac in Judaea*, inquit, *usque hodie perseverante consuetudine, non solum apud nos, sed & apud Hebraeos; ut qui in lege Domini meditantur die ac nocte, & partem non habent in terra nisi solum Deum, synagogarum & totius Orbis foveantur ministeriis.* Sed de collectis jam satis.

Usus colligendi pecuniam & mittendi Hierosolymam.

(*b*) Hieron. ad Vigilant.

LXXIV. Nunc ut ad reliquas res gestas Orientalis Ecclesiae redeamus: vidimus, auctore Luca (*c*), tempore ingentis illius famis quae universum pervasit Orbem (quam anno secundo Claudii, non autem quarto, ut multi opinati sunt, contigisse, superius demonstravimus) Barnabam (*d*) & Saulum in Judaeam Antiochia missos esse, ut collectam deferrent pecuniam Christianis in Judaea habitantibus: quos eo peracto officio, iterum Antiochiam reversos esse, assumpto secum Hierosolymis Marco; ac denique admonente Spiritu sancto, communi illius Ecclesiae consensu, accepta manus impositione, ad praedicandum Evangelium mancipatos, Lucae Acta testantur. Haec autem eodem anno secundo Claudii, quo profecti sunt Hierosolymam, contigisse, veritati magis consentaneum esse videtur; nec eos diutius Antiochiae esse moratos. Nam cum Lucas ibi tradat, eos Antiochiae annum integrum, antequam Hierosolymam peterent, esse versatos: si redeuntes illuc, longiori tempore ibidem permansissent, aeque (quod prius fecerat) id dixisset, ut par est credere. Sed audiamus ipsum: *Barnabas*, inquit, *& Saulus reversi sunt ab Hierosolymis expleto ministerio, assumpto Joanne, qui cognominatus est Marcus. Erant autem in Ecclesia, quae erat Antiochiae, prophetae & doctores, in quibus Barnabas, & Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchae collactaneus, & Saulus. Ministrantibus autem illis Domino, & jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. Tunc jejunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi a Spiritu sancto abierunt Seleuciam, & inde navigaverunt Cyprum.* Haec Lucas. Eo quidem tunc ipso ritu tum Saulum tum Barnabam initiatos esse Apostolatu, nemo est qui dubitet: unde Chrysostomus (*e*) de Paulo: *Ordinatur in Apostolum, ut cum potestate praedicet.* Quoniam vero iidem super numerum duodenarium ad Apostolatum fuerunt allecti, ea de causa idem Paulus (*f*) se abortivum nominat, hoc est, extra numerum: tradit enim Suetonius (*g*), Senatores illos appellari vulgo solitos abortivos, qui supra numerum per gratiam in Senatum allegebantur. Cum itaque quibus ritibus initiarentur qui mittendi essent Apostoli, Lucas satis expressisse videatur; necessario nobis & ex instituto incumbit, de ejusmodi Apostolicis institutionibus ab Ecclesia postea usu receptis atque servatis, paulo fusius agere.

(*c*) Act. 11.

(*d*) Act. 11. 12. & 13.

De Apostolatu Pauli & Barnabae.

(*e*) Chrys. in Act. Apost. hom. 27.

(*f*) 1. Cor. 15.

(*g*) Suet. in Octav. c. 35.

LXXV. Et quod in primis occurrit: cum ejusmodi ordinationem factam dicat Lucas monente Spiritu sancto; multis constat exemplis, haec officia nonnisi praecedentibus divinis revelationibus ab Apostolis peragi solita; unde Paulus (*h*) ad Timotheum scribens, eadem illa quae in sua ipsius ordinatione praecesserant, in memoriam revocans, ait: *Noli negligere gratiam, quae in te est, quae data est tibi per Prophetiam, cum impositione manuum presbyterii;* & iterum: *Hoc praeceptum commendo tibi, secundum praecedentes in te prophetias.* Cujus quidem gratiae nec Ecclesia postea expers fuit, quoties humana affectio cessavit & gratia; unde Joannes Chrysostomus (*i*): *Tunc quidem nihil fiebat humanum: sacerdotes enim ex prophetia veniebant; & ita quidem ut pridem fiebat, ita & nunc fiet etiam, quoties ab humana passione alieni, hujusmodi electiones celebramus; cum nihil omnino saeculare, nihil temporale intuentes, neque ad gratiam, neque ad odium facimus.*

(*h*) 1. Tim. 5.

Ordinationes quales fieri solitae ab Apostolis.

(*i*) Chrys. hom. 5. in 1. epist. ad Timoth.

LXXVI. Iisdem insuper sacris Apostolicis institutis stabilis firmaque a cunctis regula observanda proponitur, quae & hactenus in Ecclesia Catholica inviolabili observatione tenetur, qua potissimum Catholici ab haereticis discriminantur: nimirum, ut cujus-

Apostolatus non spontaneus.

jusvis meriti atque præstantiæ vir fuerit, non sua sponte prædicationis munus suscipiat; sed donec ab Ecclesia mittatur, ab eaque sacris functionibus initietur, sicque initiatus, prædicationi Evangelii mancipetur, expectet. Ecce tibi Paulus (ut modo de Barnaba taceamus) quantumlibet a Deo Patre & Christo ejus Filio ad obeundum munus Apostolatus esset electus
(a) Galat. 1. (quod & ipse *a*) testatur sic dicens: *Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum & Deum Patrem;* & ut in ejus electione ac probatione universa ostendatur Trinitas operata, vero certoque Spiritus sancti suffragio ad idem ministerium assumi jussus: idem ipse tamen qui tantus erat, nisi ab Ecclesia sacris initiatus antea ritibus, ab eademque missus, non est profectus.

LXXVII. De ordinibus & officiis Ecclesiasticis. Ejusmodi sacra functio qua quis in aliquem Ecclesiasticum ordinem cooptatur, Ordinatio a majoribus dici consuevit, Ordinesque gradus illi, quos sic initiati pro distinctione munerum Ecclesiasticorum assequi consueverunt: vox ipsa tam in veteri Testamento quam novo frequentius usurpata, & ad discriminationem laicorum adhibita est. Sicut enim olim non tantum apud Judæos, qui divina lege regebantur, sed apud Gentiles ipsos, inter sacra atque profana, & inter sacros & non sacros viros distinctio est semper adhibita: ita & in Ecclesia Christi idem naturali & divino jure probatus usus permansit, Christi Domini nostri in primis auctoritate firmatus, ac penitus stabilitus, dum e fideli populo Apostolos duodecim, & discipulos septuaginta duos electos eosdem sacris functionibus mancipavit. Quod & constat ab Apostolis esse factum, dum liquet ab eis ordinatos Episcopos, Presbyteros, atque Diaconos: sicque ut ministeriorum, ita & nominum est facta distinctio; ac primum generalis illa, laicorum, & clericorum. Laici enim communis populus dictus est: nam λαὸν, idem esse apud Græcos quod apud Latinos populum, omnes intelligunt; & κλῆρον, idem esse quod sortem, nomen ab Apostolis acceptum: nam
(b) Act. 1. & Petrus (*b*) de Juda: *Sortitus est*, inquit, *sortem ministerii hujus*. Idemque (*c*)
(c) Act. 8. ad Simonem magum, munus imponendi manus ab eodem Petro pecunia exposcentem: *Non est*, inquit, *tibi pars, neque sors in sermone isto*. Idemque clerus, qui est a populo communi distinctus generali nomine Ordinis appellatur. Unde
(d) Tert. exhort. ad castit. Tertullianus (*d*): *Differentiam*, inquit, *inter ordinem & plebem constituit Ecclesiæ auctoritas, & honor per ordinis consessum sanctificatus a Deo:* sanctificatum ait a Deo honorem per ordinis consessum tributum, quod in ordine Ecclesiastico esset secundum diversos gradus officiorum distinctio, & honoris prærogativa, adeo ut generalis ordo clericorum in plures esset distinctus ordines, quibus singulis esset specialis adscripta functio, & ministerium attributum. Et licet in novi Instrumenti divinis scripturis nonnisi de Episcopis, Presbyteris, ac Diaconis ab Apostolis ordinatis mentio habeatur; aliorum quoque ordinum ab illis institutos esse ministros, nullus certe negare poterit, qui Ignatii (ut taceam modo de Dionysio, atque Clemente, quorum scripta in controversiam adducuntur, de quibus alias pluribus) epistolas legerit, quas nullo prorsus dissentiente, Catholica semper suscepit Ecclesia. Cum enim eodem tempore, quo Apostoli, ipsum vixisse constet; quas recenset institutiones Ecclesiasticas, haud ab aliis quam ab ipsis Apostolis traditas esse atque probatas, nemo jure inficiabitur.

Ignatius (*e*) igitur ejusmodi numerat Ecclesiasticos ordines & officia, sic scribens ad Antiochenos: *Saluto*, inquit, *sanctum Presbyterorum collegium; saluto sacros Diaconos:* & paulo post: *Saluto Hypodiaconos, Lectores, Cantores, Janitores, Laborantes, Exorcistas, Confessores: saluto Custodes sacrorum vestibulorum*, &c. hæcque omnia ministeria ex Apostolica institutione fluxisse, satis demonstrat, dum superius eosdem Antiochenos allocutus, hæc ait: *Pauli & Petri fuistis discipuli: ne perdatis depositum*. Porro Ignatius inter illa non ordines tantum, sed & officia quædam recensuit Ecclesiastica, nempe Cantorum, & Laborantium: sed sicut non omnes recensuit ordines, ita etiam nec officia: nam idem scribens (*f*) ad Polycarpum, de Cursore eligendo, ejusdemque ab illis distincto ministerio, hæc ait: *Decet, beatissime Polycarpe, Concilium cogere sacrosanctum, & eligere si quem vehementer dilectum habetis & impigrum, ut possit divinus appellari Cursor, & hujusmodi creare, ut in Syriam profectus, laudibus celebret impigram charitatem vestram.* LXXVIII. (e) Ignatius epist. 11. Ordines Ecclesiastici. (f) Ignatius epist. 11.

Si tantam videmus esse adhibitam diligentiam in Cursore deligendo, qui Episcoporum ad Ecclesias perferret litteras; quid in sacris ipsis ordinibus Ecclesiasticis ab illis factum putamus esse censendum? Cæterum ejusmodi munus postmodum non fuisse per se distinctum, sed injunctum Lectoribus, Acolythis, ac Subdiaconis, Cyprianus (*g*) demonstrat, dum ad suos scribens, hæc ait: *Quoniam oportuit me per clericos scribere (scio autem nostros plurimos absentes esse, paucos vero qui illic sunt, vix ad ministerium quotidiani operis sufficere) necesse fuit novos aliquos constituere, qui mitterentur. Fecisse me autem sciatis Lectorem Saturum, & Hypodiaconum Optatum confessorem:* idemque (*h*) alibi per Acolythum se ad Cor- LXXIX. (g) Cyprian. epist. 24. De ministris Tabellariis. (h) Cyprian. epist. 55.

Cornelium Papam litteras dedisse significat. Quodnam vero fuerit Laborantium officium diximus superius, cum de Diaconis actum est; horum scilicet muneris fuisse curare corpora defunctorum. Addit Gelasius (*a*) alia etiam officia Ecclesiastica, nempe Notariorum, ac Defensorum munera, quibus probatis clericis ad superiores ordines aspirare licebat: idemque meminit de Acolythi ordine, qui prætermittitur ab Ignatio; ait enim: *Si his omnibus, quæ sunt prædicta, fulcitur; continuo Lector, vel Notarius, aut certe Defensor effectus, post tres menses existat Acolythus.*

(*a*) Gelas. epist. ad Episc. Lucaniæ c. 3. & dist. 77. si quis de relig. & seq.

LXXX. Septem ordines Ecclesiastici. Præterea vero (ut diximus) ordines Ecclesiasticos constat ab officiis fuisse distinctos; septemque numero stabilitos, videlicet Ostiariorum, Lectorum, Exorcistarum, Acolythorum, Subdiaconorum, Diaconorum, atque Presbyterorum: quos omnes (ut vidimus) excepto illo Acolythorum, recenset Ignatius; de quo non tantum Gelasius, quem nuper citavimus, meminit, sed longe ante ipsum Cornelius (*b*) Papa, scribens ad Fabium Episcopum Antiochenum, aitque in Romana Ecclesia ordinari solitos quadragintaduos Acolythos. Cyprianus (*c*) itidem de Acolytho meminit. Recensentur iidem omnes septem ordines Ecclesiastici in Romano Concilio (*d*) Silvestri Papæ tempore celebrato; & Concilio quarto Carthaginensi (*e*): sed dum ibi vel alibi Cantor seu Psalmista adjicitur, officium potius quam ordinem in Ecclesia designari certum est; dum eum non ordinari ab Episcopo, sed sola jussione Presbyteri illud obire munus posse, Patres qui eidem interfuere Concilio declararunt. Erant iidem septem ordines singulis distincti gradibus & officiis, minoresque subjecti majoribus, ordinatione hierarchica instituti; unde idem Ignatius (*f*) ad Smyrnenses: *Laici Diaconis subjiciantur, Diaconi Presbyteris, Presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, ut ipse Patri;* & ad Tarsenses (*g*): *Presbyteri subjecti estote Episcopo, Diaconi Presbyteris, populus Presbyteris & Diaconis. Qui hunc ordinis decorem servaverint, pro eorum animabus ego libens meam commutavero, & Dominus sit cum eis perpetuo;* Hæc Ignatius, a diaconatu auspicatus hierarchicum ordinem, quod cæterorum inferiorum licet sit certum officium, nullum tamen in subjectos esset jus atque potestas.

(*b*) Apud Euseb. hist. li. 6. c. 33.
(*c*) Cypr. epist 55.
(*d*) Concil. Rom. c. 7.
(*e*) Concil. Carthagin. c. 2. & seq.
(*f*) Ignatius ad Smyr. epist. 10.
(*g*) Ignat. epist. 7.

LXXXI. Ecclesia sine ordinum distinctione qualis. Adversus autem illos qui omnia promiscue agi volunt in Ecclesia, nullamque adhiberi sexus vel ordinis distinctionem Tertullianus (*h*) ex antiquis præscriptisque in Ecclesia Catholica institutis, his verbis exclamat: *Ipsæ mulieres hæreticæ quam procaces, quæ audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere. Ordinationes eorum temerariæ, leves, inconstantes: nunc neophytos collocant, nunc sæculo obstrictos, nunc apostatas nostros, ut gloria eos obligent, quia veritate non possunt: nusquam facilius proficitur, quam in castris rebellium, ubi ipsum esse illic, promereri est. Itaque alius hodie Episcopus, cras alius: hodie Diaconus, qui cras Lector; hodie Presbyter, qui cras laicus: nam & laicis sacerdotalia munera injungunt.* Hæc ipse adversus Gnosticos talia factitantes.

(*h*) Tertul. de præscrip. c. 41.

Sacri vero ordinis institutio non a recentioribus tantum, sed ab antiquioribus etiam sacramentum est appellatum: unde Tertullianus (*i*), cum agit de æmulatione diaboli: *Qui ergo*, inquit, *ipsas res, de quibus sacramenta Christi administrantur, tam æmulanter affectavit.* Apud Cyprianum (*k*) item hæc verba leguntur: *Docetur quæ sit baptismi & cæterorum sacramentorum stabilitas: nam baptismum repeti, Ecclesiasticæ prohibent regulæ: nemo sacros ordines semel datos iterum renovat.* Augustinus (*l*) itidem in hunc modum, cum agit de baptismo & ordinibus sacris: *Si enim*, inquit, *utrumque sacramentum est, quod nemo dubitat: cur illud non amittitur, & istud amittitur? Neutri sacramento facienda injuria est.* Et alibi (*m*) sæpius hæc repetit. At Gregorius Nyssenus (*n*), dum de vi sacramentorum agit, hæc de ordinatione sacerdotum: *Eadem item vis etiam sacerdotem augustum & honorandum facit, novitate benedictionis a communitate vulgi segregatum. Cum enim heri a tempore superiori unus e multitudine ac plebe esset, repente redditur præceptor, præses, doctor pietatis, mysteriorum latentium præsul; eaque contingunt ei, cum nihil corpore vel forma mutatus, sed quod ad speciem externam attinet, ille sit qui erat, invisibili quadam vi ac gratia invisibilem animam in melius transformatam gerens.* LXXXII. Ordinis Sacramentum.

(*i*) Tert. de præscr. c. 40. & ibi scholion Pamelii.
(*k*) Apud Cyprian. de ablut. ped.
(*l*) Lib. 2. contra ep. Parm. c. 13.
(*m*) De bono conjug. c. 24.
(*n*) Gregor. Nyss. orat. de baptis.

Quibus autem ritibus sacris hæc fierent, aliqua saltem ex parte adumbrata habentur a Luca (*o*) in ordinatione Pauli & Barnabæ, de qua agimus; cum sacrificium in primis atque jejunium præcessisse demonstrat. Nam quod habet Latina versio, Ministrantibus illis, Græce (ut scripsit Lucas) legitur, λειτουργούντων, id est, Sacrificantibus. Certe quidem non sine sacrificii incruenti ministerio ejusmodi sacras ordinationes solitas celebrari, antiqui omnium Ecclesiarum Rituales libri significant. Subsecutam ad consummationem mysterii manus impositionem, eadem Acta declarant: quod & in aliorum ordinatione sæpius factitatum esse multis Paulus demonstrat exemplis; ut cum scribit ad Timotheum (*p*) dicens: *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii.* Ac rursum (*q*): *Admoneo te, ut resu-* LXXXIII. Sacri ritus in ordinatione exhibiti.

(*o*) Act. 13.
(*p*) 1. Tim. 4.
(*q*) 2. Tim. 1.

resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearum. Itemque cum dicit (*a*): *Manus cito nemini imposueris.* Tradi solere per manus impositionem Spiritum sanctum, nec ignoravit Simon magus, cum Petrum & Joannem allocutus, sic dixit (*b*): *Date & mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum.*

(*a*) 1. Tim. 5.
(*b*) Act. 8.

LXXXIV. Antiquus usus imponendi manus.

Cæterum ejusmodi ritus imponendi manus super eos quos sacris officiis mancipare nt, exemplum ex antiqua lege Apostoli accepisse videntur. Nam sicut ipsos sacrorum ministrorum ordines ex veteri Testamento mutuatos esse Apostolos Hieronymus docet his verbis (*c*): *Et ut sciamus traditiones Apostolicas sumptas de veteri Testamento: quod Aaron, & filii ejus, atque Levitæ in templo fuerunt, hoc sibi Episcopi, & presbyteri, & diaconi vendicant in Ecclesiam.* Ita etiam eos hujusmodi manus imponendi sacram functionem inde deduxisse constat: nam imponendas esse manus ab Aaron & filiis ejus super eos qui sacerdotio Levitæ initiarentur, in divinis legibus (*d*) satis habetur expressum. Verum quantum umbræ atque figuræ veritas præstat, tanto uberiori gratiarum affluentia in novi sacerdotii ordine hæc sunt ab Apostolis ministrata, & ab Ecclesia Catholica ex Apostolica institutione retenta: sane quidem ex Apostolorum traditione Episcoporum ordinationes in Ecclesia fieri, S. Cyprianus (*e*) confirmat.

(*c*) Hier. ad Evagrium epist. 85.
(*d*) Exod. 29.
(*e*) Cypr. epist. 68.

LXXXV. Æmulatus diabolus Sacrus ritus.

Porro eumdem ritum impositionis manus Pontificum, diabolus æmulus operum Dei in idololatriæ superstitionis Pontifices olim transtulit, ut auctor est Livius (*f*) qui agens de Numæ ordinatione, super caput ejus ab Augure sacerdote esse manus impositas tradit. Unde jure queritur Tertullianus (*g*), multa quæ sunt ex lege divina statuta, a diabolo in superstitionis cultum esse transfusa, eaque enumerans ait. *Hujus sunt partes invertendi veritatem, qui ipsas quoque res sacramentorum divinorum in idolorum mysteriis æmulatur. Tingit & ipse quosdam utique credentes, & fideles suos: expiationem delictorum de lavacro repromittit, & sic adhuc initiat Mithræ: signat illic in frontibus milites suos, celebrat & panis oblationem, & imaginem resurrectionis inducit, & sub gladio redimit coronam. Quid? quod & summum Pontificem in unis nuptiis statuit? habet & virgines, habet & continentes? Cæterum si Numæ Pompilii superstitiones revolvamus, si sacerdotalia officia, insignia, & privilegia, si sacrificalia ministeria, & instrumenta & vasa ipsorum sacrificiorum, ac piaculorum & votorum curiositates consideremus: nonne manifeste diabolus morositatem illam Judaicæ legis imitatus est? Qui ergo ipsas res, de quibus sacramenta Christi administrantur, tam æmulanter affectavit exprimere in negotiis idololatriæ, utique & idem & eodem ingenio gestiit, & potuit instrumenta quoque divinarum rerum, & sanctorum Christianorum sensum de sensibus, verba de verbis, parabolas de parabolis profanæ & æmulæ fidei attemperare.* Hæc Tertullianus: quæ describsisse voluimus adversus eos qui calumniam faciunt Catholicis Christianis, quod a Gentilium superstitione sacros ritus acceperint: quos ut (vidimus) ex divinis legibus sumptos, Apostolica traditione servandos accepit Ecclesia. Quod si vero aliqua ex illis non habeantur in antiquis Scripturis divinis expressa; satis constat non omnia illis esse scriptis tradita, sed complura traditione esse commissa.

(*f*) Liv. decad. 1. li. 1.
(*g*) Tertul. de præscr. c. 40.

LXXXVI. Gentilitii ritus in Ecclesiam aliquando translati.

Sed quid? Non licuit quæ apud Gentes superstitioso cultu impie agerentur, eadem expiata sacro ritu ad pietatem transferre, ut majori diaboli contumelia, quibus ipse coli voluerit, Christus ab omnibus honoraretur? ut inter alios fecisse constat magnum illum Gregorium, ob præclaras ab eo res gestas cognomento Thaumaturgum, qui Gentilium ferias superstitionibus cumulatas, in festa ac celebritates sanctorum martyrum commutavit, ut his verbis Gregorius (*h*) Nyssenus significat, dicens: *Descendit rursus ad urbem, & omni circa regione undique peragrata & perlustrata, additamentum & quasi corollarium studii erga numen divinum instituebat; apud omnes ubique populos sanciens, ut nomine eorum qui pro fide decertassent, dies festi atque solemnes conventus celebrarentur: cumque alii in alium locum corpora martyrum deduxissent, per anniversarium circuli ambitum congregati lætabantur, in honorem martyrum ferias agentes.* Et paulo post: *Cum animadvertisset, quod propter corporis voluptates simplex & imperitum vulgus in errore simulacrorum permaneret: quo maxime id quod præcipuum est interim in iis assequeretur, nempe ut vanis superstitionibus relictis, ad Deum converterentur; permisit eis, ut in memoriam sanctorum martyrum sese exhilararent & oblectarent, atque in lætitiam effunderentur.*

(*h*) Greg. Nyss. orat. de vita S. Greg. Thaumaturgi.

LXXXVII. Quomodo profana sancta fiant.

In eodem sensu Theodoretus (*i*) de Gentilium feriis in honorem Martyrum pie sancteque translatis hæc addit: *Dirutorum templorum materia, templis arisque martyrum excitatis, expiata est: suos enim mortuos Dominus noster in templa pro diis vestris induxit: ac illos quidem cassos gloria, vanosque reddidit; suis autem martyribus honorem illum dedit. Pro Pandiis & Diasiis & Dionysiis, hoc est, Jovis, Liberique patris solemnitatibus Pe-*

(*i*) Theod. Evang. verit. lib. 8. de mart.

Petro, *Paulo*, *Thomæ*, *Sergio*, *Marcello*, *Leontio*, *Antonino*, *Mauritio*, *aliisque sanctis martyribus solemnitates populari epulo peraguntur*. Ea quippe licentia, qua deorum delubra in ecclesias Christianorum sunt laudabiliter commutata, alii quoque ritus Gentilium a nobis benedictionibus expiati, divino sunt cultui consecrati. An non id Apostolorum exemplo? Nonne (a) Paulus Athenis cum esset, superstitionis aram Ignoto Deo dicatam, super quam impietatis victimæ cædebantur, in veri Dei cultum (quantum licuit eo tempore) mira quadam prudentia visus est transtulisse? Rursum si quæ idolo immolata essent, non vetuit idem Apostolus (b) Fidelibus manducare, nisi cum ex ea re frater infirmus scandalum pateretur: *Omnia quidem*, inquit (c), *sunt munda: sed malum est homini, qui per offendiculum manducat*. Extincto autem penitus jamdiu superstitioso idolorum cultu, cum omnis simul cessasse videtur occasio offendiculi; cur aliquibus ex illis uti non liceret: cum præsertim non privato usu, sed communi totius Ecclesiæ consuetudine aliquid commune cum Ethnicis usurpatur?

(a) Act. 17.
(b) 1. Cor. 18.
(c) Rom. 14.

LXXXVIII. Sed quoniam in hæc semel incidimus, aliqua obiter dicamus de his quæ apud Hebræos æque ac Gentiles, ac demum Christianos, aliquando servata esse repeiuntur. Commune cum his fuit Gentilibus (d), ut in sacris veste candida uterentur. Cadavera aspicere, sicut antiquæ legis Sacerdotibus, ita & Pontifici maximo superstitionis Gentiliciæ, id testante Dione (e), vetitum erat. Baculi, annuli, mitræ usus communis fuit Christianis Episcopis & Orientalibus aliquibus sacerdotibus, quorum meminit Philostratus. (f) Primitias etiam a Gentilibus solitas diis offerri, sicut a Judæis Deo vero, auctor est Censorinus (g). Nefas fuisse Diali Flamini fermentum farinæ admixtum attingere, sicut Paschali tempore Judæis, & mortuum tangere, tradit Gellius (h). Insuper sicut Flamen quotidie feriatus (i) erat; ita & quod clerici quotidie Deo vacare debeant, feriati sunt dies singuli, ob idque iidem Feriæ nomine dies singulos nominare consueverunt. Offerre & vovere decimas apud Gentiles etiam, sicut Judæos, observatum invenies apud Dionysium (k). Jejunia ab iisdem Gentilibus adhiberi solita ad divinum numen placandum, idem auctor (l) affirmat: utque ipsi quoque haberent regale sacerdotium, constituebant Regem, qui etiam sacerdotio fungeretur, & ea de re Rex sacrificus (m) diceretur. Non licuisse Pontifici aliquem occidere, sicut nec sacerdotibus veri cultus, apud Suetonium (n) testatum reperies. Ne in creandis Sacerdotibus sors adhiberetur, vel pretium, utque iidem essent ab urbanis negotiis liberi, æque a Gentibus ac ab ipsis Christianis observari solitum, Dionysius (o) tradit. Auspicari diem a media nocte iisdem commune (p) fuit. Bigamiam in sacerdotio Pudicitiæ fuisse vetitam, auctor est Livius (q): laudatam ab iisdem monogamiam, toleratam bigamiam Valerius (r) tradit. In dedicatione templorum multa fuisse Gentilibus cum pietatis cultoribus similia, ex Suetonio (s) intelliges. Nuptias consensu parentum contractas, esse legitimas, cæteras clandestinas improbatas, sicut apud Christianos servatur apud Romanos judiciali sententia esse definitum, in Livio (t) facile invenies. Vigilias insuper anniversarias habes apud Suetonium (u). Lustralem aquam, aspersionem (x) sepulcrorum, lumina (y) in iisdem parare, sabbato (z) lucernam accendere, cereos in populum distribuere (a), & ut ad sacram mensam accedentes omnes ex animo odia dimitterent, & inimicis reconciliarentur, habetur expressum apud Valerium (b). Sunt & alia fortasse plura quæ inpræsentiarum memoriam effugiunt, quæ iisdem (ut diximus) rationibus pie sancteque a Christianis absque ulla superstitione servantur. Sed de his modo satis.

(d) Val. lib. 1. c. 1. Philostr. lib. 2.
(e) Dio hist. lib. 54.
(f) Philostr. lib. 3.
(g) Censor. de die natal. c. 1.
(h) Gell. lib. 10. c. 15.
(i) Gell. ibid.
(k) Dionys. Halic. lib. 1.
(l) Dionys. lib. 1.
(m) Liv. decad. 1. lib. 2.
(n) Suet. in Tit. c. 9.
(o) Dionys. lib. 2.
(p) Censor. de die natal. c. 19.
(q) Liv. decad. 1. lib. 10.
(r) Valer. lib. 2. c. 1.
(s) Suet. in Vesp. c. 7.
(t) Liv. decad. 1. lib. 10.
(u) Suet. in Vesp. c. 7.
(x) Juvenal. satyr. 6. & alii.
(y) Suet. in Octav. c. 98.
(z) Senec. lib. 14. epist. 15.
(a) Macrob. in Saturnal.
(b) Valer. Max. lib. 4. c. 23.

Hoc quoque anno Domini quadragesimo quarto, Claudii vero secundo, (quo ut dictum est) Paulus, monente Spiritu sancto, segregatus in Evangelium, Apostolatus munere insignitus est raptus ad tertium cælum mirifica illa, Deo revelante, cognovit, quæ non fas est homini loqui. LXXXIX. Hæc omnia anno hoc contigisse, ex his quæ ipsemet scribit ad Corinthios (c), colliguntur dum ait: *Si gloriari oportet (non expedit quidem) veniam ad visiones, & revelationes Domini: Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit: raptum hujusmodi usque ad tertium cœlum. Et scio hujusmodi hominem, sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit: quoniam raptus est in Paradisum: & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui*. Hæc de his ipse. Quæ cum facta dicat annis quatuordecim ante id tempus quo posteriorem illam ad Corinthios scribebat epistolam; ipsamque scriptam constet (ut suo loco fusius explicabimus) anno Domini quinquagesimo octavo, Neronis vero secundo: satis certum exploratumque habetur, hoc ipso anno Christi quadragesimoquarto, Claudii vero secundo, eumdem Paulum tam mirificis esse a Deo auctum muneribus, quibus eum corroborari voluit, antequam tanti ponderis munus obiret. Quænam autem illa fuerint quæ audivit vel vidit: ne frustra investigando laboraret humana præsumptio; ineffabilia esse dixit. Verumta-

(c) 2. Cor. 12.

tamen (quantum ex his quæ scribit ad Galatas *) consequi possumus, gentium conversionem inter alia ipsi esse ostensam putamus, qui ad gentes ab Apostolis esset mittendus Apostolus; quod postea, cum iterum una cum Barnaba & Tito Hierosolymam venit, est feliciter adimpletum; unde merito se illuc ascendisse secundum acceptam revelationem testatur his verbis: *Deinde post annos quatuordecim* (a quonam tempore illi sint numerandi, suo loco dicemus) *iterum ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito. Ascendi autem secundum revelationem: & contuli cum illis Evangelium quod prædico Gentibus*. Sic igitur eodem anno, quo prædicandi Evangelii munus Paulus suscepit, tam insignes revelationes accepit.

(*) Galat. 2.

JESU CHRISTI ANNUS 45. | PETRI ANNUS 1. | CLAUDII IMP. ANNUS 3.

I. Sequenti anno, qui secundum a nobis initam rationem numeratur a Christo nato quadragesimusquintus, Claudio Augusto (*a*) tertium & L. Vitellio Coss. durante tamen adhuc anno secundo ejusdem Claudii Imperii, decimoquinto Kalend. Februarii a Petro Apostolorum Principe Romana Ecclesia instituitur, ac sedes in ea Pontificia erigitur. Ea quippe dies in tantæ rei perennem memoriam anniversaria celebritate consuevit antiquitus celebrari: qui quidem pristinus usus non in Urbe tantum, sed & universo Christiano orbe in annos singulos repetitus (licet interdum alicubi prætermissus, sed restitutus *b*) in hodiernum usque sanctissime perseverat. In antiquis (*c*) enim sanctæ Romanæ Ecclesiæ Ritualibus libris hæ preces ea die recitari solitæ erant: *Omnipotens sempiterne Deus, qui ineffabili sacramento Apostolo tuo Petro principatum Romæ urbis tribuisti, unde se Evangelica veritas per tota mundi regna diffunderet: præsta, quæsumus, ut quod in orbem terrarum ejus prædicatione manavit, universitas Christiana devotione sequatur*. Inerat (*d*) & privata sacra præfatio ad ejus diei solemnitatem accommodata, in sacris Missis solita recitari. Antiquiora quoque Martyrologia ejusdem rei plenissimam fidem adstruunt: ac denique sanctorum Patrum (*e*) conciones, quas in ejusdem diei celebritate in Ecclesia perorarunt, tantæ rei egregia monumenta, celeberrimum fuisse ejusce diei sacræ cultum apud omnes Christianos, indicant. Universali enim Ecclesiæ consuetudine antiquitus præscriptum est, ut ejus diei, qua quis alicui sedi fuerat præfectus Episcopus, anniversaria solemnitas ageretur: eumdemque morem tam in Orientali quam etiam in Occidentali Ecclesia viguisse, plurima de eo scripta exempla testantur, quæ alibi adnotavimus (*f*). Sed qua die universalis Ecclesiæ Episcopus sedi Romanæ præficitur, eadem ab universis quoque Ecclesiis merito celebratur.

II. Quantumlibet autem a cæteris Apostolis, quin & ab ipso Petro aliæ pluresque fuerint in Christiano orbe Ecclesiæ institutæ: unam tantum numero omnes efficiunt, eamdemque Catholicam dici debere, Apostoli Symbolo docuerunt; de qua & Ignatius (*g*): *Una est*, inquit, *Ecclesia, quam suis sudoribus & laboribus fundaverunt Apostoli a finibus terræ usque ad fines in sanguine Christi:* & Irenæus (*h*): *Ecclesia in universum mundum disseminata, quasi unam domum habitans, & similiter credit his, videlicet quasi unam animam habens, & unum cor, & consonanter hæc prædicat, & docet quasi unum possidens os. Nam etsi in mundo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis una & eadem est: & neque hæ quæ in Germania sunt fundatæ Ecclesiæ aliter credunt, aut aliter tradunt, neque hæ quæ in Hiberis sunt, neque hæ quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, neque hæ quæ in Ægypto, neque hæ quæ in Libya, neque hæ quæ in medio mundi constitutæ: sed sicut Sol creatura Dei in universo mundo unus & idem est, sic & lumen seu prædicatio veritatis ubique lucet, & illuminat omnes homines, qui volunt ad cognitionis veritatem venire, &c.* Tertullianus (*i*) de his hæc in eamdem sententiam: *Apostoli primo per Judæam contestata fide in Jesum Christum, & Ecclesiis institutis, dehinc in Orbem profecti, eamdem doctrinam ejusdem fidei nationibus promulgarunt, & proinde Ecclesias apud unamquamque civitatem condiderunt: a quibus traducem fidei, & semina doctrinæ, cæteræ exinde Ecclesiæ mutuatæ sunt, & quotidie mutuantur, ut Ecclesiæ fiant. Ac per hoc & ipsæ Apostolicæ deputantur, ut soboles Apostolicarum Ecclesiarum. Omne genus ad suam originem censeatur, necesse est. Itaque tot ac tantæ Ecclesiæ, una est illa ab Apostolis prima, ex qua omnes. Sic omnes primæ, & omnes Apostolicæ, dum unam omnes probant unitatem. Communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & contesseratio hospitalitatis, quæ jura non alia ratio regit, quam ejusdem sacramenti una traditio:* & paulo post de ejusdem unitatis principio: *Si hæc ita sunt; constat proinde omnem doctri-*

(*a*) Dio lib. 6.
(*b*) Pauli Papæ IV. diplom.
(*c*) Breviar. veter. Roman.
(*d*) In sacr. S. Gregorii.
(*e*) Aug. serm. 15. 16. de sanct. & al. rum.
(*f*) Not. in Martyrolog. Rom. die 18. Januarii.
(*g*) Ignat. epist. ad Philadel.
(*h*) Iren. lib. 1. c. 3. Ecclesia una.
(*i*) Tertul. de præscript. c. 20.

ctrinam, quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis matricibus & originalibus fidei conspiret, veritati deputandam, id sine dubio tenentem, quod Ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo suscepit. Hæc ille.

III. Una ecclesia Apostolica Romana. Porro licet omnes ab Apostolis Ecclesiæ institutæ, eo sensu Apostolicæ dictæ sint, ut Ephesiorum, Corinthiorum, Thessalonicensium, & aliæ fere innumeræ; ac secundum ea quæ ab eodem auctore dicta sunt, & cæteræ quæ ab iisdem sunt propagatæ, etiam Apostolicæ dici debeant: tamen ejusdem sententia, quod Ecclesia una est, Apostolicam etiam unam esse confiteri necesse est: quæ cum sit toto Orbe diffusa, optime divino consilio provisum est, ut alicubi ejus caput certo loco consistat: ne cum de fide aliisve rebus ad statum religionis Christianæ spectantibus oboritur controversia, in multas scindi, quæ unitatis compagine juncta una erat, necesse sit. Si igitur ex Apostolicis omnibus una est conflanda, atque una demonstranda Ecclesia; eam non alterius esse posse, quam ejus qui inter Apostolos primatum gerebat, nemo non videt, nisi qui sua ipsorum malitia excæcantur & offunduntur, & (quod est in Psalmis *a*) oculos habent, & non vident. Audi quam plane, quam distincte hæc omnia tibi suggerit Cyprianus (*b*) IV. *Hoc erant* (inquit) *utique & ceteri Aposto-*

(a) Psal. 113. (b) Cypr. de unit. Eccles.

SÆC. I. Anno Urbis 796. Olymp. 205. an.3. An.C.43.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5536.

☉ 24. F. ☽ 6. P. 14. APRIL. Indict.1.

JESU CHRISTI 43. *secundum Baronium* 45.

CLAUDII IMP. 3.

I. Consules. [1] AD num. I. & seqq. Coss. *Claudius Aug. III. & L. Vitellius II.* Baronius Vitellium sine nota numerali profitetur; cum tamen Suetonius in Vitellio testetur, eum cum Claudio Principe duos Consulatus ordinarios gessisse, certumque sit, Claudii Augusti in quarto Consulatu Collegam fuisse, & ter Consulem tunc processisse. Sumtus is Consulatus a Claudio juxta primam Consulatuum Cæsareorum regulam, & in hunc annum dilatus, quod præcedenti secundum Consulatum ante Imperium sibi destinatum, gesserit. Claudius in Britanniam ivit ab Aulo Plautio accersitus, & aliquam ejus partem subegit.

II. Quo anno Petrus Romam venerit. Eusebius in Chronico, Petri in urbem Romam adventum refert anno secundo Claudii, quam

[1] COss. *Claudius Aug.III. & L. Vitellius II.* Jam designatus fuerat Claudius anno superiore. Calendarium Antiatinum: TI. CLAUDIO CÆSARE AUG. COS... L. VITELLIO II. Lapis Gruterianus pag. CLXXXVIII. 4. cum *Claudii* TRIB. POT. III. COS.III. IMP. III. Donianæ Inscriptiones, Cl.1. n.55. D. K. FEBR. TI. CLAUDIO. CÆS. III. L. VITELLIO II. COS. Item Cl. II. n.86. TI. CLAUDIUS. DRUSI. F. CÆSAR. AUG. GERMANICUS. PONTIFEX MAXIMUS. TRIBUNIC. POTEST. IV. COS.III. IMP. VII. P. P. Dio lib.LX. pag.676. *Claudius III. Consul*. Deinde pag.679. (de apparatu belli apud Britannos) *Claudius, accepto nuncio res urbanas ac milites etiam Vitellio collegæ suo (cui consulatum itidem, ut sibi ad sex menses dederat) mandavit*; & in Britanniam iter mari suscepit. Ex Donianis Inscriptionibus Cl. III. n.1. patet, hoc anno Claudium jam consulem *quartum* designatum fuisse. Inscriptio hæc est. PRO SALUTE TI. CLAUDI. CÆSARIS. AUG. PONTIF. MAX. TR. POT.III. COS. III. DESIG. IV. Perperam porro in notis ad hunc locum, Inscriptio hæc *Tiberio* Augusto adscribitur. Sed de hoc *Imp. Claudii* consulatu uberius infra ad A. D. 45.

An inter suffectos hujus anni Consules, Cn. *Hosidius Geta* & *L. Vagellius* enumerandi sunt? Extat ænea tabula apud Reinesium, pag.475. & emendatior inter Donianas inscriptiones pag.84. n.66. ubi. CN. HOSIDIO GETA. L. VAGELLIO COS. X. CAL. OCTOB. Item in eadem tabella subjicitur: CUM S. C. QUOD. FACTUM EST HOSIDIO. GETA. ET L. VAGELLIO. COS. CLARISSIMIS VIRIS X. K. OCT. AUCTORE D. CLAUDIO. Forte pro L. VAGELLIO, in tabula legitur L. VITELLIO. *Cn. Hosidius Geta*, eodem anno quo Mauri a Svetonio Paulino perdomiti (fusi fuerant anno æræ vulgaris 42.) ut Dio lib.LX. pag.670. auctor est, bellum iterum in eos movit, qui ad angustias redacti, ultro pacis conditiones accepere: quod contigit *Claudio* cum *Caio Cæcina Largo*, *Coss.* Idcirco verosimilius est, *Cn. Hosidium* consulem suffectum fuisse A. D. 43. *Claudio tertium consule*, aut si mavis A. D. 47. Fasti Vindebonenses. T. *Claudio & Vitellio*. Idatiani: *Claudio III. & Vitellio*. Vitellius primum consulatum gesserat A. D. 34. Hinc apud Suetonium in vita A. Vitellii Cap.II. *L. Vitellius* A. Vitellii Imp. pater *Cum Claudio duos ordinarios consulatus, censuramque gessisse dicitur*. Qui suffecti hoc anno consules fuerint, non omnino certum. Pighius suffectos fortasse putat *Q. Curtium Rufum, & Vispanium Lanam*. Quid sit autem apud Suetonium in vita cap. XIV. ubi narrat, Claudium *tertium* consulatum gessisse, *novo circa Principem exemplo in locum demortui suffectum*, ignorare me fateor, quis consul sit initio anni vita functus, cui hoc anno Claudius suffectus fuerit. Tillemontius Histor. Imp. tom.I. pag.213. & 612. contendit, consules suffectos hoc anno fuisse *Decimum Haterium Agrippam & C. Sulpicium Galbam*, quod inscriptionis verba apud Onuphrium in Fastis ad A. V. 775. & apud Gruterum pag. CI. I. TI. CLAUDIUS. CÆSAR AUGUSTUS. GERMANICUS. PONT. MAX. TR. POT.III. COS. III. IMP. III. P. P. DEDICAVIT. ad *Claudium*, non ad Tiberium pertineant; recte id quidem; sed A. D. 43. Consules suffecti non fuerunt *Decimus Haterius Agrippa & C. Sulpicius Galba*: nam, ut ex ipsa Inscriptione patet, *Claudius* Imp. aram dedicavit, quæ vota erat *Pietati Augustæ*, ex S. C. quod jam pridem factum erat *D. Haterio Agrippa*, & C. *Sulpicio Galba* Coss. nempe A. D. 22.

postoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi & honoris & potestatis: sed exordium ab unitate proficiscitur. Primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia & cathedra una monstretur. Et pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus unanimi consensione pascatur. Quam unam Ecclesiam etiam in Cantico (a) canticorum Spiritus sanctus ex persona Domini designat, & dicit: Una est columba mea, perfecta mea; una est matri suæ, electa genitrici suæ. Hanc unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui Ecclesiæ renititur & resistit; qui cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit; in Ecclesia se esse confidit? quando & beatus Paulus Apostolus hoc idem doceat, & sacramentum unitatis ostendat, dicens: Unum corpus, & unus spiritus, una spes vocationis vestræ, unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus. Quam unitatem firmiter tenere & vindicare debemus, maxime Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus; ut Episcopatum quoque ipsum unum atque indivisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei veritem perfida prævaricatione corrumpat. Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia quoque una est, quæ in multitudinem latius incremento fœcunditatis extenditur. Quo modo Solis multi radii, sed unum lumen; & rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum; & cum de fonte uno rivi plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiæ largitate, unitas tamen servatur in origine. Avelle radium Solis a corpore, divisionem lucis unitas non capit: ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit: a fonte præcide rivum, præcisus arescet. Sic & Ecclesia Domini luce perfusa, per Orbem totum radios suos porrigit, unum tamen lumen est quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur: ramos suos in universam terram copia ubertatis extendit: profluentes largiter rivos latius expandit: unum tamen caput est, & origo una, & mater una, fecunditatis successibus copiosa: illius fœtu nascimur: illius lacte nutrimur, spiritu ejus animamur. Hæc & alia Cyprianus.

(a) *Cant.* 6.

De unitate Ecclesiæ firma assertio.

V.

Qui & hæc eadem uberius prosecutus, iterum atque iterum monstrat hanc unam Ecclesiam in Petri cathedra cognoscendam. Unde idem scribens ad Cornelium Romanum Pontificem, hæc ait (b): *Post ista, adhuc insuper pseudo-Episcopo sibi ab hæreticis constituto, navigare audent & ad Petri cathedram, atque ad Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est; a schismaticis & profanis litteras ferre; nec cogitare eos esse Romanos, quorum fides (Apostolo prædicante) laudata est, ad quos perfidia habere non*

(b) *Cypr. epist.* 55.

De Romana Ecclesia.

quam sententiam secutus est Baronius. Sed ut inquit Valesius in Notis ad Eusebium lib. 2. cap. 16. sententia hæc refelli videtur ex Actibus Apostolorum; ex quibus constat, Petrum in Judæa ac Syria semper mansisse usque ad ultimum annum Agrippæ Regis. Qui cum Hierosolymis Petrum in vincula conjecisset, paulo post, divina eum insequente justitia, extinctus est Cæsareæ, ut refert Lucas. Cum igitur anno quarto Claudii mortuus sit Agrippa, ut inter omnes convenit, Petrus ante hunc annum Romam proficisci non potuit. Sed Auctor Chronici Alexandrini adventum Petri in urbem Romam adhuc tardius refert. Scribit enim Paulum venisse Hierosolymam ob controversiam de Circumcisione, anno sexto Claudii; eoque anno celebratum esse Concilium Hierosolymitanum, Apostolis nondum a se invicem disjunctis. Itaque ex ejus sententia Petrus non ante annum VII. Claudii Romam profectus est. Denique Lactantius lib. de Mortibus Persecutorum cap. 2. ait, Petrum, *cum jam Nero imperaret*, Romam venisse, quæ opinio verosimilior videtur. Neque enim in Chronologia Pontificia Eusebio magna fides habenda, ut inferius ostendemus.

Præstat hic Lactantii citati verba in medium afferre: Apostoli *per annos XXV. usque ad principium Neroniani Imperii per omnes Provincias & civitates Ecclesiæ fundamenta miserunt. Cumque jam Nero imperaret, Petrus Romam advenit, & editis quibusdam miraculis, quæ virtute ipsius Dei data sibi ab eo potestate faciebat, convertit multos ad justitiam, Deoque templum fidele ac stabile posuit.* Ex his viginti quinque annis, qui ad prædicationem omnium Apostolorum ex æquo pertinent, orta videtur opinio de XXV. annis, qui vulgo tribuuntur S. Petro in Sede Romana. Qui Claudio imperante Petrum Romam venisse volunt, coguntur duplicare profectionem ejus in Urbem, & duplex item ejus cum Simone mago certamen comminisci, primo quidem temporibus Claudii, dein Principatu Neronis; quod tamen a nullo Veterum proditum, ut ait Baluzius in Notis ad Lactantium. Hanc etiam sententiam tuentur Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum veterum Pontificum, & Ludovicus *Du-Four* in Observationibus MSS. ad Chronologiam Pontificiam, quas mecum pro sua benevolentia communicavit (1).

III. *Nerone imperante Petrus Romam venit.*

(1) DE Evangelio S. Marci, quando & qua lingua scriptum sit; de ejus item Martyrio, & Liturgia, consule Bollandianos socios ad diem XXV. Aprilis pag. 344. & seqq. item de ejus evangelio Remigium Ceillerium in Historia Auctorum Ecclesiasticorum tom. 1. pag. 352. & sequentibus.
De capite ultimo S. Marci, præter ea quæ affert Baronius, vide Remigium Ceillerium in Historia auctorum Ecclesiasticorum, tom. 1. pag. 356. De Liturgia item, quæ S. *Marco* tribuitur, ut & Petro, Matthæo, Joanni Evangelistæ, Jacobo, & aliis, consule collectionem Liturgiarum Orientalium Eusebii Renandotii.

non possit accessum. Et ad Antonianum de Cornelii Papæ ordinatione (*a*): *Factus est*, inquit, *Cornelius Episcopus de Dei & Christi ejus judicio, de clericorum pene omnium testimonio, de plebis quæ tunc adfuit, suffragio, & de sacerdotum antiquorum & bonorum virorum collegio; cum nemo ante factus esset, cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri & gradus cathedræ sacerdotalis vacaret.* Hæc ipse pluribus.

(a) Cypr. ep. 52.

VI. Rursum vero eum debere dici Catholicum, qui eidem Romanæ Ecclesiæ, Petri sedi communione conjungitur; illum vero esse habendum hæreticum, qui ab ejusdem cathedræ est communione divisus, idem Cyprianus sæpe testatur: nam ad Cornelium (*b*) Papam hæc de his quos optabat ejusdem Pontificis communioni conjungere: *Scimus nos hortatos eos esse ut Ecclesiæ Catholicæ radicem & matricem agnoscerent & tenerent.* Et ad Antonianum (*c*) eodem argumento: *Scripsisti etiam ut exemplum earumdem litterarum ad Cornelium collegam nostrum transmitterem; ut deposita omni solicitudine, jam sciret te secum, hoc est, cum Catholica Ecclesia communicare.* Quo contra, hæreticum habendum esse qui cum eodem Romano Pontifice non communicat, scribens ad Magnum (*d*), multis significat, & præsertim cum dicit: *Ecclesia una est, quæ una & intus esse & foris non potest. Si enim apud Novatianum est, apud Cornelium non fuit: Si vero apud Cornelium fuit, qui Fabiano Episcopo legitima ordinatione successit, & quem præter sacerdotii honorem martyrio quoque Dominus glorificavit; Novatianus in Ecclesia non est, nec Episcopus computari potest.* Hæc ipsa longe ante Cyprianum Irenæus (*d*): *Quoniam*, inquit, *valde longum est, in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones: maximæ & antiquissimæ & omnibus cognitæ, a gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & constitutæ Ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annuntiatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum pervenientem usque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam sententiam, præterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem, necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique Fideles: in qua semper ab his qui sunt undique, conservata est ea, quæ est ab Apostolis traditio.* Hæc Irenæus.

(b) Cypr. ep. 45.
Chatolicus ab hæretico quo signo dignoscendus.
(c) Idem ep. 52.
(d) Cypr. ep. 76.
(e) Iren. lib. 3. c. 3.

VII. His insuper addimus quæ Optatus (*f*) Milevitanus de cathedra Petri egregie sane in hanc sententiam locutus est: *Igitur negare non potes, scire te in urbe Roma Petro primo cathedram Episcopalem esse locatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, unde & Cephas est appellatus: in qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur, ne ceteri Apostoli singulas sibi quisque defenderet; ut jam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret. Ergo cathedra unica, quæ est prima de dotibus. Sedit prior Petrus, cui successit Linus, &c.* Et post recensitam successionem Romanorum Pontificum, ea ratione convincit schismaticos esse extra Ecclesiam Catholicam, quod nullus ipsorum Episcopus eidem Romanæ cathedræ communicet. Ac tandem hæc contra eosdem schismaticos: *Unde est ergo*, ait, *quod claves regni vobis usurpare contenditis, qui contra cathedram Petri vestris præsumptionibus & audaciis sacrilegio militatis?* Et inferius: *Igitur de dotibus supradictis cathedra est (ut supra diximus) prima, quam probavimus per Petrum nostram esse.* Ac paulo post: *Et per cathedram Petri, quæ nostra est, & ceteras dotes apud nos esse.* Eadem quoque ratione S. Hieronymus (*g*) hæc ad Damasum: *Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio.* Et paulo inferius: *Quicumque tecum non colligit, spargit: hoc est: qui Christi non est, Antichristi est.* Et sequenti rursum (*h*) epistola: *Ego interim clamito: Si quis cathedræ Petri jungitur, meus est.* Et adversus Ruffinum (*i*): *Fidem suam quam vocat? eam ne, qua Romana pollet Ecclesia? an illam, quæ in Origenis voluminibus continetur? Si Romanam responderit: ergo Catholici sumus, qui nihil de Origenis errore transtulimus.*

(f) Optat. lib. 2. contra Parm.
Communicatio cum Romana ecclesia quemque probat catholicum.
(g) Hier. ep. 57.
(h) Idem. ep. 58.
(i) Hier. Apol. advers. Ruf.

VIII. Hæc igitur cum Hieronymus sæpius repetat & inculcet, & primatus Petri & Ecclesiæ Romanæ sit fidelis assertor: jam quomodo illa sint ejusdem auctoris accipienda verba, quibus adversarii struunt calumnias, satis perspicuum esse potest: dum sic (*k*) ait de his quæ ad ordinem spectant: *Quid facit, excepta ordinatione, episcopus, quod presbyter non faciat? Nec altera Romanæ urbis Ecclesia, altera totius Orbis existimanda est. Et Galliæ, & Britanniæ, & Africa, & Persis, Et Oriens, & Judæa, & omnes barbaræ nationes unum Christum adorant, unam observant regulam veritatis. Si auctoritas quæritur, Orbis major est Urbe. Ubicumque fuerit Episcopus, sive Romæ, sive Eugubii, sive Constantinopoli, sive Rhegii, sive Alexandriæ, sive Tanis; ejusdem meriti, ejusdem est sacerdotii. Potentia divitiarum & paupertatis humilitas vel sublimiorem*

(k) Hier. ep. 85.
Objectio solvitur, & eluci datur locus S. Hieronymi.

rem vel inferiorem Episcopum non facit: cæterum omnes Apostolorum successores sunt. Sed hæc quidem dicit ipse de his quæ sunt muneris sacerdotii: in qua quidem functione sicut nihil præter ordines plus Episcopus quam presbyter habet, ita multo minus nihil est quod plus alio quilibet Episcopus sibi vendicet. Verum quanto plus cæteris ipse S. Hieronymus Romano Episcopo deferat, superius ipsiusmet loca recitata declarant. Sed institutam de Catholici nominis signo orationem prosequamur.

IX. S. Ambrosius etiam & ipse uno signo e sede Petri petito, ex ipsius, inquam, Romanæ Ecclesiæ communicatione, qui veri Catholici habendi essent, esse solitum investigari, demonstrat, dum hæc de Satyro fratre scribit: *Advocavit ad se Episcopum, nec ullam veram putavit nisi veræ fidei gratiam: percontatusque ex eo: Utrum cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conveniret? &c.* Augustinus (a) item ex Petri cathedra per successionem Romanorum Pontificum demonstratam, Catholicos discriminat ab hæreticis; & id ipsum adversus schismaticos (b), Donatistas, Catholicos occinere docuit. Una igitur hac tessera, hoc uno symbolo, hoc uno denique rogato & reddito nomine, qui Catholici essent, quive hæretici, semper innotescere consueverunt: nempe, ut ille absque alia controversia Catholicus censendus esset, qui se Romanæ Ecclesiæ communicare profiteretur; ac ille contra esset conclamandus hæreticus, qui ab eadem Petri cathedra probaretur esse divisus. Præter illa quæ in eam sententiam sunt ex antiquioribus Patribus recitata, alia plane innumera de his exempla suppeterent; sed non patitur instituti ratio, hic ea singulatim recensendo, in his diutius immorari.

(a) August. epist. 165. & contra ep. Manich. c. 4.
(b) Aug. contra par. Donat. Psal.

X. Romanum nomen idem quod catholicum. Sed illud unum sic habeto, adeo hæc certa atque explorata haberi, ut antiquo usu illud esset receptum, tam apud nostros quam apud externos, has voces, Romanus, & Catholicus, absque distinctione usurpari solitas, ita ut idem esset dicere, Romanus, quod Catholicus: idque monstrari potest, non tantum nostrorum testimonio & exemplo, sed etiam hostium assertione. Ecce quippe Theodosius Junior Imp. in ea epistola, quam scripsit ad Acacium Episcopum Berœensem, hæc ait: *Vosque probatos Romanæ religionis sacerdotes esse, manifesto argumento declarate.* Extat hæc epistola in Actis sacrosanctæ Synodi Ephesinæ (c). Addam & de Arianis exempla. Victor Uticensis (d) hæc a Jocundo Ariano homine ad Theodoricum Arianorum Regem in Africa refert dicta: *Poteris*, inquit, *eum diversis afflictionibus interficere: nam si gladio peremeris, incipient Romani martyrem prædicare:* & Gregorius Turonensis (e) ex persona eorumdem: *Quid putatis (dicebat unus ex illis) quod nunc isti Romani dicant? &* alibi de Ariano Principe (f): *Cogitavit intra se dicens: Quia ingenium est Romanorum (Romanos enim vocitant homines nostræ religionis) ut ita accidat, & non sit virtus Dei;* & inferius (g) ex persona itidem Ariani hominis hæc ad suos dicentis: *Si consenseritis dictis meis, exercebimus hodie cachinnum de hoc Romanorum presbytero:* hoc est, Catholico sacerdote. Alia ad hæc addenda essent exempla: sed parcius agimus, quod alio tendat oratio: divertimus enim ad hæc, occasione Romanæ Ecclesiæ hoc anno (ut dictum est) a Petro Apostolo institutæ, cui præfuit annos viginti-quatuor, menses quinque, & dies undecim. Sed de his reddemus rationem inferius, cum de ejusdem Petri agemus martyrio.

(c) Synod. Ephes. tom. 5. c. 10. edit. Peltan.
(d) Vict. de persecut. Vuandal. lib. 1.
(e) Greg. Turon. de glor. mart. c. 79.
(f) Eod. lib. c. 25.
(g) Eod. lib. c. 30.

XI. De Petri cathedra Lignea. Ceterum ipsa prima Pontificia sedes Petri, cathedra (inquam) lignea, dignum plane tantæ rei eximiumque monumentum, quamplurimis semper miraculis illustrata, a majoribus asservata, in ejusdem Petri basilica Vaticana recondita hactenus custoditur, & certis diebus populo visenda exponitur. Consueverunt enim majores, tanti memores beneficii, quod Apostolica prædicatione e tenebris, quibus erant offusi, ad lucem plane divinam evecti essent, etiam ipsas sedes ligneas quibus Apostoli insedissent, summa omnium diligentia custoditas, veneratione prosequi. Sit satis ad ejus rei exemplum Hierosolymorum Ecclesia, quæ licet tot tantisque Judæorum casibus fuerit exagitata; sedem tamen ipsam, cui ipsorum primus Episcopus Jacobus insedit, usque ad Constantini tempora integram esse servatam, auctor est Eusebius (h). Id ipsum de sede Marci Alexandriæ factum esse, suo loco dicemus. Nec tamen illud de his dicere prætermimus quod ad hanc rem etiam spectare videtur: majores scilicet nostros, egregios pietatis cultores, ut qui probe scirent loco Christi (quod sæpe monet Ignatius) esse habendos Episcopos, sedes illas, quibus illi in ecclesia, cum sacras synaxes agerent, insiderent, ut divinum thronum, velis egregie ornare consuevisse, easdemque tegere velamento. Id plane innuit Pontius diaconus in Cypriani martyrio, cum ait: *Sedile autem erat fortuito linteo tectum, ut & sub ictu passionis Episcopatus honore frueretur.* Et Augustinus (i) ad Maximinum Episcopum Donatistam: *In futuro*, inquit, *judicio nec apsides gradatæ, nec cathedræ velatæ adhibebuntur ad defensionem.* Apsides sane gradatas cum dixit, sedes Episcoporum sublimiori attolli fastigio solitas esse significat. Et Pacianus Episcopi sedem linteatam nominat in epistola secunda ad Sympronium. Sed hæc satis ad insinuandos an-

(h) Euseb. lib. 7. c. 14.
(i) Aug. de Max. Episc. Don. epist. 203.

antiquos Ecclesiæ mores, cui plane rei nos ex instituto lectori devinximus.

XII. In hunc igitur modum Romana cathedra stabilita, cessit Petrus Ecclesiæ Antiochenæ, & alium in suum locum Episcopum subrogavit. Id quidem factum esse hoc ipso tertio Claudii Imperatoris anno, ac Domini quadragesimoquinto, Eusebius testatur in Chronico: ubi etiam anno superiori (ut a nobis positum est) Petri Romam adventum contigisse tradit. Qui vero dixerunt (*a*), eum tunc cum discessurus esset Antiochia, eidem civitati successorem Episcopum ordinasse; eo sensu audiendi sunt, quasi dicere velint, Petrum successorem sibi delegisse, cum sedem Antiochenam reliquit. Non enim putandum est, Petrum antea se abdicasse, nulla existente causa; nisi cum Romæ sibi erexit accepitque cathedram. Nec propterea quod inde recesserit, opus fuit alium sibi sufficere; quod nec alias fecerat, cum (ut vidimus) sæpe recessit, ac iterum rediit: nam & sic inde modo discessit, eo nempe reversurus. Rediit enim Antiochiam, eam invisens Ecclesiam, quando inter ipsum & Paulum illæ, de quibus suo loco dicturi sumus, subortæ sunt contentiones. Satis Antiochenæ Ecclesiæ se absente videbatur esse consultum, quod ibi Barnabam reliquisset. Barnabas enim (quod ex Actis (*b*) superius dictum est) Antiochiam profectus, cum uberes fructus ex conversione Gentium Evangelica prædicatione collegisset, & uberiores se collecturum speraret, tot laboribus impar sibi visus, Tarsum accessit, indeque Saulum adductum secum Antiochiam duxit: quem cum annum integrum, usque scilicet ad famem illam ingentem obortam, illic permansisse, Lucas (*c*) testetur: sane quidem in annum secundum Claudii eosdem perseverasse illic constat, atque illuc iterum rediisse, & usque ad præsentem annum mansisse, ut ex his quæ dicturi sumus in fine præsentis anni, liquido apparebit.

(*a*) *Chrysost. hom. de S. Ignat. & Metaph. die 29. Junii.*

(*b*) *Act. 11.* Barnabas curat Ecclesiam Antiochenam.

(*c*) *Act. 11.*

XIII. Evodius an Ignatius fuerit subrogatus.

Sed quem potissimum sedi Antiochenæ suum successorem instituerit, Evodium ne, an Ignatium, res non est absque aliqua controversia: quandoquidem Joannes Chrysostomus (*d*), civis Antiochenus, & ejus Ecclesiæ olim clericus, aperte profitetur, primum omnium a Petro eidem sedi fuisse præfectum S. Ignatium: testatur id ipsum Theodoretus (*e*), cum ait: *De illo enim Ignatio omnino audisti, qui per magni Petri dexteram pontificatum suscepit.* Felix quoque Romanus Pontifex in epistola quam scripsit ad Zenonem Imperatorem, quæ est recitata in quinta (*f*) Synodo Constantinopolitana, plane testatur S. Ignatium dextera Petri esse ordinatum ejusdem Antiochenæ sedis Episcopum. Porro non Eusebius tantum (*g*) & Hieronymus (*h*) perspicue testantur, post Petrum & a Petro institutum primo loco sedisse Evodium, ac Evodio fuisse subrogatum Ignatium; sed & idem ipse Ignatius (*i*) scribens ad Antiochenos, id ipsum firmiter aperteque demonstrat, cum ait: *Memento te Evodii beatissimi patris vestri; qui primus post Apostolos gubernacula Ecclesiæ vestræ sortitus est.* Hæc itaque cum ille ipse profiteatur, aliis non opus est testibus. Verum enim vero unde ejusmodi oborta sit occasio controversiæ, exquirere, non otium putamus.

(*d*) *Chrysost. hom. de translat. S. Ign. tom. 5. edit. Paris.*

(*e*) *Theod. in immut. dial. 1.*

(*f*) *Quint. Synod. Act. 1.*

(*g*) *Eusebius in Chron. & hist. lib. 3. c. 16.*

(*h*) *Hier. de Scrip. Eccl. in Ignat.*

(*i*) *Ignat. epist. 11.*

XIV. Legimus apud Clementis (*k*) Constitutiones, quibus interdum usi sunt viri sanctissimi necnon eruditissimi, Antiochenæ Ecclesiæ a Petro Evodium, a Paulo vero Ignatium esse creatos Episcopos; nec sane unum post alium, ut de ceteris ibi dicitur, sed simul. Quod quidem tunc factum fuisse videtur, cum dissensio illa inter Fideles qui ex circumcisione, & eos qui ex Gentibus ad fidem venerant, esset concitata: quocirca quamdiu illa perduravit, illud remedium fuisse adhibitum, ut uterque sederet; alterque eorum præesset iis, qui ex circumcisione, alter vero iis qui ex Gentibus ad Ecclesiam venissent. Ceterum eo tandem sublato distinctionis pariete, ac sub uno eodemque pastore utraque collecta Ecclesia, non amplius duobus, sed uno tantum fuit opus Episcopo. Tunc igitur in eadem præfectura remansisse videtur Evodius: cui libenter cessisset Ignatius, ut Clemens Lino: meritoque ea de causa idem ipse in dicta epistola ad Antiochenos ipsum Evodium primum post Apostolos fuisse illius sedis Episcopum tradit, nullam sui rationem habens, quod ea occasione sedisset, & eidem loco cessisset, quantumlibet a Petro (ut præcitati volunt) institutus esset. Sed quod agamus conjectura, nihil certi de his affirmare audemus. Ceterum præfecturam Ecclesiæ Antiochenæ Evodio hoc anno collatam esse, Eusebius in Chronico tradit. Qua ratione erroris arguitur Suidas (*l*), & si qui alii dixerunt tunc discipulis esse inditum nomen Christianum, cum Petrus Evodium Antiochenæ Ecclesiæ creavit Episcopum: nam longe ante hæc tempora Christianum nomen esse inventum, superius est demonstratum.

(*k*) *Clemens Const. lib. 7. c. 46.*

Evodius primus post Petrum Episc. Antioch.

(*l*) *Suid. verbo* Ναζαραῖος.

XV. Sicut autem stabilita sede Romana, Petrus Antiochenæ Ecclesiæ Episcopum illi præficiendo prospexit: ita etiam memor Ecclesiarum, quas in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, scilicet Minori, & Bithynia erexerat, suam primam ad eas scripsit epistolam: quam quidem hoc ipso anno, antequam Marcus ab eodem Petro Alexandriam mitteretur, esse conscriptam, ex eo facile colligi potest, quod in ea hæc posita habeantur in fine: *Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta, & Marcus filius meus*, quem hoc ipso

Marcus quando a Petro missus Alexandriam.

ipso anno tertio Claudii Alexandriam amandatum, Alexandrinam collegisse Ecclesiam, Eusebius non obscure demonstrat in Chronico. Opportuna enim illa videbatur oblata occasio adventus Philonis Judæi Alexandrini in Urbem, qui sub Caio primum (ut vidimus) pro Judæis Alexandrinis legatione functurus, una cum sociis Romam se contulit; ac iterum sub Claudio Romam venit, quando & gentilem suum Petrum Evangelium prædicantem Romæ cognovit, & familiarissime cum ipso versatus est, ut Hieronymus (a) his verbis declarat: *Ajunt hunc sub Caio Caligula Romæ periclitatum, quo legatus gentis suæ missus fuerat: cum secunda vice venisset ad Claudium, in eadem Urbe locutum esse cum Petro Apostolo, ejusdemque habuisse amicitias, & ob hanc caussam etiam Marci discipuli Petri apud Alexandriam sectatores ornasse laudibus suis.* Hæc Hieronymus de Philonis cum Petro Romæ consuetudine ac amicitiæ usu: qua quidem ex re conjectura ducimur, redeuntem Philonem Alexandriam, Marcum sibi a Petro commendatum secum perduxisse. Sed de Marco iterum.

(a) Hier. de Scrip. Eccl. in Philone.

XVI. De prima Petri epistola.

Quod vero sicut hoc anno, ita etiam Romæ eadem a Petro epistola scripta fuerit, Patres omnes qui de ea re sermonem habuerunt, expresse testati sunt; quod & ex illis ejusdem epistolæ verbis collegerunt, quibus in fine dicitur: *Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta;* per Babylonem enim Romam intellexisse, absque ulla dubitatione confirmant. Sed ab his dissentiunt Novatores, quod permoleste accipiant, ex canonicis divinisque Scripturis etiam Petri Romam adventum reddi testatum. Sed primum per Babylonem a Petro Romam significatam esse majorum auctoritate monstremus; ac subinde quam insigniter delirent, qui de alia Babylone ea esse dicta verba contendunt, perspicue aperiemus. Eusebius (b) ubi de Marci Evangelio ex Papiæ & Clementis auctoritate sermonem instituit, hæc addit: *Constat Petrum hujus Marci mentionem facere in priore epistola, quam Romæ texuisse dicitur: quam quidem epistolam ibi perscriptam ostendit, dum civitatem illam, verbi translatione, Babylonem appellat, hoc modo: Salutat vos Ecclesia nostræ electionis consors, quæ est Babylone, & Marcus filius meus.* Eadem Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis in Marco his verbis: *Meminit hujus Marci & Petrus in epistola prima sua, nomine Babylonis figuraliter Romam significans.* In Apocalypsi (c) Joannis eodem notatam esse nomine, in confesso est apud omnes ☞ ut ita hyperbolice dicam, cum alioqui complures sint, qui per Babylonem, universum regnum diaboli interpretentur. Porro inter veteres Tertullianus ☞ (d) *Sic & Babylon apud Joannem nostrum Romanæ urbis figuram portat, proinde & magnæ, & regno superbæ, & sanctorum debellatricis.* Unus idemque Spiritus, quo afflati, locuti sunt sancti viri Dei, eodem symbolico nomine Romam significavit: quinetiam & in divinis Scripturis per Babylonem sæpe Romanum adumbratum esse Imperium, eruditus lector inveniet. In hanc sententiam Augustinus (e) hæc ait: *Ne multis morer, condita est Roma velut altera Babylon, & velut prioris filia Babylonis:* docet enim pluribus, tunc conditam Romam esse, cum interdicit regnum Assyriorum. De his quoque cumulate Orosius (f).

(b) Euseb. hist. lib. 2. c. 14.

(c) Apoc. 17.

(d) Tert. advers. Jud. c. 9. & contr. Marcion. lib. 3. c. 13.

(e) Aug. de Civit. Dei lib. 18. c. 22.

(f) Oros. lib. 7. c. 2.

XVII. Petrus Romam appellat Babylonem.

Nec vero me imprudenter dictorum existimo, si his addiderim, Petrum non esse usum proprio Urbis nomine, quod Hierosolymis fuga lapsus e carcere, ubi ageret, non ab omnibus percipi vellet. Sane quidem studuisse admodum Claudium Imperatorem Agrippæ Regi Judæorum, qui Petrum vinxerat mox coram populo trucidandum, ea quæ ex Josepho superius sunt recitata, plane significant. Cum alioqui mutatis nominibus homines appellare, usitatum fuisse videatur apud Apostolos. Unde Paulum (g), cum ait: *Liberatus sum de ore leonis,* per leonem significasse Neronem, nullus dubitat. Præter hæc etiam, per Babylonem esse Romam significatam, licet quis nolit, fateri compellitur. Nam cum Petrus dicat: *Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta;* cum de illa quæ est apud Assyrios Babylone nullo modo possit intelligi: quandoquidem (ut vidimus) constat Josephi (h) auctoritate, eodem Caji Augusti tempore, quo tam dira Judæi tum Alexandrini tum Palæstini patiebantur, eos qui agebant in Babylone, & apud Assyrios, Judæos fuisse expulsos, ac denique trucidatos: necesse est affirmare, Petrum per Babylonem Romam intellexisse. Nec est alia Babylon, de qua Petrus potuerit dixisse; nam quæ apud Ægyptios Babylon erat, obscurus plane locus, non civitatis nec oppidi dignus nomine, castellum a Strabone (i) & aliis nominatur, sic nempe dictum, quod a quibusdam Babyloniis fuisset erectum, locus natura munitus. At dicere velle, Petrum de hac in Ægypto posita intellexisse, insignis sane fatuitas & nimium absurda res esset: quandoquidem cum multa alia hæc opinari prohibeant, quodammodo id potissimum vetat, quod nullam reperiri constet in Babylone quæ est in Ægypto, Ecclesiam collectam: cum multa enim Concilia edita reperiantur cum adjectione nominum Episcoporum Ægyptiorum, in nullis horum, nec in aliis scriptorum monumentis alicubi reperitur nominatus Episcopus Babylonis in Ægypto: ☞ nisi post annos quingentos sub Justino Juniore primum reperitur nominatus Episco-

(g) 2. Tim. 4.

(h) Joseph. antiq. lib. 18. c. 12.

(i) Strab. lib. 17.

copus Babylonis in Ægypto Zosimus Cilix apud Sophronium ☞.

XVIII. Urbs Roma diversa ab Ecclesia Romana. Sed quid Novatores isti? Licet hic negent per Babylonem Romam intelligi; tamen quod in Apocalypsi de Babylone multa nefanda prodantur, eoque nomine Romanam urbem significari certissimum sit; cunctas illas blasphemias in Romanam tunc urbem congestas, quod in ea idololatria & impietatis cultus præ cæteris Orbis locis vigeret, in Romanam convertunt Ecclesiam, calumniosissime simul & imperitissime, nullam temporum diversorum nec rerum rationem habentes. Sane quidem dum Petrus ait: *Ecclesia quæ est in Babylone:* Ecclesiam ibi positam non esse Babylonem ipsam, plane declarat, diversaque ratione censeri ipsam Ecclesiam a loco, ubi dicitur esse collecta. Nec per somnium quidem quis umquam inveniet Romanam Ecclesiam esse Babylonis nomine nuncupatam, sed ipsam tantummodo civitatem; ac id quidem non semper, sed cum impietate referta adversus ipsam Ecclesiam bellum gereret. Unde Hieronymus (*a*) de his agens, hisce verbis Romam compellat: *Sed ut ad te loquar, quæ scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delesti, Urbs potens, Urbs Orbis domina, Urbs Apostoli voce laudata, interpretare vocabulum tuum: Roma aut fortitudinis nomen est apud Græcos, aut sublimitatis juxta Hebræos: serva quod diceris: Virtus te excelsam facit, nam voluptas humilem. Maledictionem, quam tibi Salvator in Apocalypsi comminatus est, potes effugere per pœnitentiam. Habes exempla Ninivitarum. Cave Joviniani nomen, quod de idolo derivatum est.*

(*a*) Hieron. adver. Jovin. lib. 2.

XIX. Scimus eumdem Hieronymum (*b*) alibi in eamdem Urbem stomachatum, Babylonem appellasse, cum persecutionem in ea passus, inde recedens, Hierosolymam rediisset; atque dixisse: *Cum in Babylone versarer, & purpuratæ meretricis essem colonus, & jure Quiritum viverem, &c.* Sed quid postmodum alibi ille (*c*) idem, cum agit de Romanæ Ecclesiæ Fidelibus? *Romanæ*, inquit, *plebis laudatur fides, testimonio videlicet Apostolico. Ubi alibi tanto studio & frequentia ad ecclesias & martyrum sepulcra concurritur? Ubi sic ad similitudinem cælestis tonitrui, Amen reboat, & vacua idolorum templa quatiuntur? Non quod aliam habeant Romani fidem, nisi hanc quam omnes Christi Ecclesiæ; sed quod devotio in eis major sit, & simplicitas ad credendum.* Idem ad Marcellam scribens ut Bethlehem migret, post explicatum illud de civitate Romana Joannis in Apocalypsi testimonium; *Cecidit enim, cecidit Babylon magna.* De Ecclesia ibi posita ista subdit: *Est quidem*, inquit, *ibi sancta Ecclesia, sunt trophæa Apostolorum & martyrum, est Christi vera confessio, est ab Apostolo prædicata fides; & Gentilitate calcata, in sublime se quotidie erigens vocabulum Christianum.* Hæc Hieronymus: de quibus satis.

(*b*) Hier. in præf. de Spir. San.
(*c*) Hier. in præf. lib. 2. in epist. ad Galat.
Improbatur urbs, laudatur Ecclesia.

Cum hæc de tempore primum ac subinde de loco prioris Petri epistolæ sint pluribus disputata: ad quosnam ea scripta fuerit, hic pluribus agere in prima editione prætermisimus; sed absque ulla dubitatione hanc datam esse ad Hebræos, inferius cum de posteriori Petri epistola egimus, affirmavimus. Ne autem hac de re dubitare quis possit, assertam semel sententiam tum Patrum auctoritate obsignatam, tum aliis firmissimis rationibus demonstratam relinquere, æquum putamus. Scriptam quidem hanc fuisse epistolam Petri ad Judæos jam redditos Christianos, testatur Eusebius (*d*), S. Athanasius (*e*), Didymus (*f*), ac denique (ne in his longius distrahar) omnes tum Græci tum Latini scriptores, qui ea de re consulto tractarunt: adeoque ut nec unum hactenus invenerimus, qui ad alios quam ad Judæos eam esse conscriptam, asseruisse reperiatur. Sed ad hæc confirmanda, accipe rationes, & quidem firmissimas, utpote ipsius Petri auctoritate subnixas, quibus refragari non liceat, quod ei contradicere sit religio. Certum quidem est, Petri ipsius assertione, ad illos priorem a se datam esse epistolam, ad quos posteriorem ipse conscripsit: etenim sic in ea de priori meminit (*g*): *Hanc vobis, carissimi, secundam scribo epistolam.* Porro eamdem posteriorem ab ipso esse datam ad Hebræos, ipsemet ad finem ipsius disertis verbis insinuat, dum mentionem habet Pauli epistolæ ad ipsos Hebræos datæ, prout interpretes omnes ostendunt, & nos inferius demonstraturi sumus; ad quos se quoque eam dare epistolam profitetur. XX.

(*d*) Euseb. hist. lib. 3. c. 1.
(*e*) Athanas. in Synops.
(*f*) Didym. in epist. canonic.
(*g*) 2. Petr. 3.

Rursum vero cum in ipsa prioris epistolæ inscriptione manifeste declaret Petrus, se scribere Christianis advenis dispersionis: nonnisi Judæos potuit verbis illis intellexisse: etenim nullam hactenus Christianorum Gentilium quis inveniet factam esse dispersionem, sed tantummodo Judæorum (ut superius diximus) tempore martyrii S. Stephani, cujus dispersionis iterum meminit S. Lucas (*h*) in Actis. Nec est quod objici possit, dispersionem Judæorum factam fuisse (*i*) tantummodo per regiones Judææ atque Samariæ: nam ex iisdem Actis (*k*) satis apparet, eorumdem aliquos perrexisse etiam Antiochiam, atque in Cyprum: immo & constat Ananiam unum ex illis pervenisse (*l*) Damascum: ut patens sit, eos egressos esse Judææ terminos. ☞ Verum & si superius anno Christi trigesimo quinto dictum sit, tam Petrum, quam Jacobum scripsisse ad fratres dispersionis illius, quæ facta est post necem Stephani, non autem ad XXI.

(*h*) Act. 8. 11.
(*i*) Act. 8.
(*k*) Act. 11.
(*l*) Act. 9.

ad alios Judæos in diversis orbis locis positas: tamen re accuratius considerata, nihil est quod prohibeat etiam ad alios Judæos eam scriptam esse epistolam ; eo quod soliti sint vocari Judæi dispersionis illi qui in diversis Orbis partibus longe a Judæa habitarent, dispersi dicti quod non cum aliis in Judæa degerent, sed in diversis regionibus pro animi cujusque libitu loca colerent: quo sensu ab Evangelista (*a*) dictum de Christo ex Caiphæ prophetia, *quod Jesus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, sed ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in unum*. Qua etiam ratione Jacobus in suæ epistolæ (*b*) inscriptione habet: *Duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione*; hoc est, Judæis omnibus qui in diversis Orbis regionibus habitarent: nam nulla alia hoc tempore contigit hostilis duodecim tribuum dispersio. Cæterum cum constet nullam legi dispersionem Christianorum Gentilium, sed dumtaxat Judæorum: cum scribat Petrus ad Christianos dispersionis; ad Judæos credentes scribere, certum est. Quod insuper illis vendicet prophetias (*c*), quodque feminas eorum filias Saræ nominet, certe quidem eosdem fuisse Judæos ostendit.

(a) Joan. 11. (b) Jac. 1. (c) 1. Petr. 1. & 3.

XXII. Sed & in eo quod de iisdem ait (*d*): *Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: Qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti, &c.* De eodem plane populo loqui significat, qui juxta Oseæ (*e*) oraculum (ad quod alludit) a Deo fuerat reprobatus, cum sub typo filiorum fornicationum, de eorum altero dictum: *Voca nomen ejus, Absque misericordia: quia non addam ultra misereri domui Israel:* Et de altero: *Voca nomen ejus, Non populus meus: quia vos non populus meus, & ego non ero vester*. Hoc quidem statu Judæi tunc erant: adveniente autem Christo, eum secuti, ex non populo facti sunt populus ejus, ac pariter misericordiam adepti. Cum vero citatur idem locus Oseæ (*f*) ab Apostolo Paulo (*g*), non solum quæ de reprobatione Judæorum ab eodem Propheta dicta sunt, ipse recitat, sed & quæ de vocatione Gentium, nimirum quod subditur: *Et erit in loco ubi dictum est eis, Non plebs mea vos: ibi vocabuntur filii Dei vivi*. Secundum quam quidem additionem recte Patres omnes de reprobatione Judæorum, & vocatione Gentium, tum Oseam, tum Paulum intellexisse tradunt; juxta quam item considerationem, hæc S. Hieronymus (*h*), cum interpretatur Pauli verba ex Osea desumpta: *Vocabo non plebem meam, plebem meam. Hoc loco Judam significat. Et non dilectam, dilectam; & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam; Israeliticum populum. Et erit in loco ubi dictum est eis, Non plebs mea vos, &c. Gentes demonstrat in Christo credituras*. Hactenus verba S. Hieronymi. Quod vero Petrus non scriberet ad Gentes, sed ad Judæos, ea tantum citavit Oseæ verba, quæ dicta de Judæis erant. Nam Judæos & Israelitas a Deo reprobatos intelligi per illa verba, Non populus, Non misericordiam consecuta: cum id expresse Propheta testetur, nulla opus est interpretatione. Porro qui per reprobationem non jam populus, neque misericordiam consecuta filia dicebantur: iidem ad Christum conversi, ait Petrus: *Qui aliquando non populus, nunc populus: Qui non misericordiam consecuti, nunc misericordiam consecuti*. Recte igitur omnium rata habetur Patrum sententia, asserentium Petri tum priorem tum posteriorem epistolam esse ad Judæos conscriptam. Oportuit hæc addidisse in hac posteriori editione ad diluenda quæ ab aliquo objiciebantur. Sed prosequamur ex instituto Apostolicas traditiones, quæ ex Apostolicis scriptis tamquam e fonte manarunt.

(d) 1. Petr. 2. (e) Ose. 1. (f) Ose. 1. (g) Rom. 9. (h) Hier. in epist. ad Rom. 9.

Quod enim idem Apostolus in fine epistolæ, illos ad quos scribit, admonet ut salutent se invicem in osculo sancto: nostri instituti ratio postulat, ut de antiqua ab Apostolis instituta Christiana salutatione osculo sancto impartienda (quod pertinet ad antiquos Ecclesiæ mores) paulo fusius agamus. Non enim id Petrus tantum, sed & Paulus faciendum præcepit, ut cum ad Romanos (*i*), vel ad Corinthios (*k*) iterum, aut ad Thessalonicenses (*l*) scripsit epistolas. Id ipsum etiam facere suis epistolis consuevit Ignatius (*m*), cum diversas ad suos daret. Cum vero iidem Principes Apostolorum salutationem mutuam non osculo tantum, sed sancto plane dandam esse præscripserint; diversam sane eam ab illa fuisse, quam Gentiles inter se consueverunt impartire, certum est. Quodam enim usu receptum erat, quoties sibi obviarent inter ambulandum amici, se invicem osculo salutare: quam quidem consuetudinem ut permolestam, & frequentibus occursionibus fastidium afferentem (*n*), Tiberius lege sancita tollendam curavit: sed (quod probavit eventus) plus lege valuit inolitus usus: unde Martialis, qui vixit temporibus Domitiani, hæc ad Linum (*o*):

XXIII. Salutatio in osculo sancto.

(i) Rom. 16. (k) 1. Cor. 16. 2. Cor. 13. (l) 1. Thessal. 5. (m) Ignat. epist. ad Antioch. & ad Tarsenses. (n) Suet. in Tib. c. 34. (o) Martial. lib. 7. epig.

Bruma est, & riget horridus December:
Audes tu tamen osculo nivali
Omnes obvius hinc & hinc tenere,
Et totam, Line, basiare Romam.

Et ad Bassum (*p*):

Effugere non est, Basse, basiatores:
Instant, morantur, persequuntur, occurrunt,

(p) Martialis lib. 11.

Et hinc, & illinc, usquequaque, quacumque.
Et inferius de his plura.

XXIV. De osculo Pacis. Erant quidem ejusmodi oscula, pacis & amoris symbola: quæ non tollenda, sed moderanda inter Christianos curarunt Apostoli, dum eos se invicem salutare debere osculo sancto, sæpe admonuerunt. Illa plane sancta oscula dicta esse reperiuntur quæ in sacris conventibus illorum verborum adjuncta salutatione, *Pax tecum*, adhiberi consueverunt. Agens de his Justinus (a) martyr, hæc ait: *Precibus finitis, mutui nos invicem osculo salutamus.* Post osculum sequi administrationem Eucharistiæ, fusius tradit Origenes (b) de ejusmodi Apostolica institutione & Ecclesiæ usu hæc scribit: *Ex sermone Pauli (scilicet cum dicit: Salutate vos invicem osculo sancto) mos in Ecclesia traditus est, ut post orationes osculo se invicem suscipiant fratres; hoc autem osculum sanctum appellat Apostolus: quo nomine illud docet primum, ut casta sint oscula quæ in ecclesiis dantur; deinde ut simulata non sint, sicut fuerunt Judæ. Osculum vero fidele primo castum sit, deinde pacem in se simplicitatemque habeat in charitate non ficta.* Hucusque Origenes. Hæc admonuit (c) Athenagoras Christianus philosophus, his scilicet verbis: *tam accurate temperare osculum, seu potius adorationem salutationis oportet: ne si quo modo pauxillum mens polluta fuerit, ab æterna vos vita proscribat Verbum.* Agens de eodem Tertullianus (d), illud appellat signaculum orationis.

(a) Justin. orat. ad Antoninum Imp.
(b) Orig. in epist. ad Rom. c. 16.
(c) Athenag. orat. ad Christ.
(d) Tertul. lib. de orat.

XXV. Cyrillus (e) Hierosolymitanus discriminans sacrum osculum a profano, sic ait: *Nec hoc ita accipias, quasi osculum illud sit hujuscemodi, quale in foro inter omnes amicos esse consuevit; neque enim tale est. Hoc igitur osculum animos mutuo conciliat, & omnem malorum oblivionem illis spondet: signum igitur est hoc osculum reconciliationis animorum, universæque injuriarum memoriæ deletæ;* & post aliqua: *Igitur osculum hoc, quo in sacris utimur, reconciliatio est, atque idcirco sanctum, de quo & Paulus dicit: Salutate vos invicem in osculo sancto. Et Petrus inquit, In osculo dilectionis.* Chrysostomus (f) post multa in hanc sententiam dicta, hæc addit: *Quin de osculo sancto aliud quoque afferri potest. Quid tandem? Templum Christi sumus: itaque templi vestibula & aditum osculamur cum alii alios osculamur. An non cernitis, quotnam homines etiam hujusce templi vestibulis osculum figunt, partim inclinato capite, partim manu tenentes, atque ori manum admoventes? Ac per has portas & januas ingressus est Christus, & ad nos ingreditur, cum communicamus. Nostis enim vos qui mysteriorum participes estis, quid dicam. Neque enim vulgari quodam honore os nostrum afficitur, cum corpus Dominicum excipit; eaque præsertim de causa tum mutua oscula jungimus. Audiant qui obscœna loquuntur & qui convitia proferunt, & horrescant, cogitantes quale os deturpent ac dedecorent. Audiant qui obscœne osculantur,* &c. De adjunctione vero illorum verborum, quibus osculando pax impartitur, hæc Augustinus (g): *Post orationem Dominicam quam accepistis, & reddidistis, dicitur, Pax vobiscum: & osculantur se invicem Christiani in osculo sancto, quod est signum pacis, si quod ostendunt labia, fiat in conscientia, id est, quomodo labia tua ad labia fratris tui accedunt, sic cor tuum a corde illius non recedat.* Hæc ipse.

(e) Cyrill. Cathec. mystag. 5.
Duplex osculi genus.
(f) Chrysost. hom. 30. in epist. 2. ad Corinth. c. 13.
(g) Aug. ser. 83. de diversis.

XXVI. Adhibita cautela periculo. Nec vero quis putet hæc ita promiscue tunc agi solita esse, ut viri feminas, & feminæ viros sic indistincte se mutuo, impartito osculo, salutarent. Nam (ut suo loco dicemus) in ecclesia seorsum viros a mulieribus agere consuevisse, certissimum est. At quoniam ea nihilominus adhibita cautela, adhuc inter se invicem osculantes sive viros, sive feminas, fraus aliqua, arte diaboli, aliquando irrepsisse videretur; in nonnullis ecclesiis sacram osculari tabellam mutavit usus, & quidem laudabilis. Nam & prudentiores Gentiles vitasse dicuntur osculum formosorum, ut de Agesilao Plutarchus tradit eo libro qui De audiendis poetis inscribitur: & apud eumdem reperies in Amatorio, Cleomachum ejusmodi osculo percitum prodegisse vitam. Quamobrem magna cautela emendata sunt hæc apud Christianos, penes quos omnia sancta, omnia pura præstanda erant: quod osculo, quo anima ad labiorum progressa ostia, coniungitur animæ, interdum in alium transfundi contingeret, ac deperire, secundum ea quæ ex Platonis versibus recitat Gellius (h). Quod vero ad Ecclesiam Dei pertinet: haud recens in mutuis illis osculis, per se sanctis, aliquando se immiscuit libidinis turpitudo, sed antiquitus etiam: quod non tantum Athenagoræ locus superius citatus innuit, sed & Clemens (i) Alexandrinus, dum acriter in pravum quemdam usum invectus, hæc ait: *Dilectio autem non in osculo censetur, sed in benevolentia. Illi autem nihil aliud osculo, quam ecclesias conturbant, cum ipsam intus non habeant amicitiam. Etenim hoc utique turpem movit suspicionem, & maledicentiam, quod imprudenter osculo uterentur, quod esse oportebat mysticum: id sanctum vocavit Apostolus. Regno digne gustato, ore modesto & clauso benevolentiam animi ostendamus, per quod maxime se exerit mansuetudo morum. Est autem aliud quoque osculum incestum, veneno plenum, sanctitatem simulans. An nescitis, quod etiam* pha-

(h) Gell. lib. 19. c. 11.
(i) Clem. Alex. Pedag. lib. 3.

phalangia si ore tantum tangant, graves dolores hominibus afferunt? Hæc ille. Ait autem alibi idem Clemens (*a*) de modo osculandi: *Non ergo temere pueris præcipimus, auribus eos apprehendentes, ut osculentur eos qui ad ipsos attinent: hoc utique tacite significantes, ingenerari per auditum sensum dilectionis*: & Plautus: (*b*)

Sine te prehendam auriculis, sine dem suavium.

& Tibullus (*c*):

—— natusque parenti
Oscula comprensis auribus eripiet.

(*a*) *Cle. Alex. Strom. lib.5.*
(*b*) *Plaut. in Pænul.*
(*c*) *Tibul. lib.2.*

At hæc remota procul fuisse ab osculo sancto putamus: nullum enim umquam de his legimus penes Christianos exemplum. Et hactenus de moribus Ecclesiæ in osculo sancto.

XXVII. Apostolica Salutatio.

Rursus vero, quod idem Petrus Apostolus in fine ejusdem epistolæ, sicut & in exordio ejus, gratiam impartiendo, salutet; sicut in secunda etiam epistola fecisse constat: & quod insuper eadem salutatione utatur sæpe Apostolus Paulus, atque ad Thessalonicenses scribens, hæc dicat in fine (*d*): *Salutatio, mea manu Pauli; quod est signum in omni epistola: ita scribo. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.* Quodque etiam Joannes (*e*) eadem salutatione utatur: plane significatur, Apostolorum exemplo in Ecclesiam introductum, ut in Apostolicis litteris gratia salutando impartiatur: nam Ignatius etiam in salutatione eodem usus est charactere, & ceteri post eum Episcopi Antiocheni. Unde Gregorius (*f*) Papa scribens ad Anastasium Episcopum Antiochenum, hæc ait in fine: *Amen: Gratia: quæ videlicet verba de scriptis vestris accepta, idcirco in meis epistolis pono, ut de S. Ignatio vestra beatitudo cognoscat, quia non solum vester est, sed & noster: sicut enim magistrum ejus Apostolorum Principem habemus communem, ita quoque ejusdem Principis discipulum nullus habet privatum.* In epistola enim Ignatii ad Ephesios eadem duo verba scripta reperiuntur, a ceteris autem excidisse putantur.

(*d*) *1.Thes. c. ult. in fin.*
(*e*) *2.Joan. 1.*
(*f*) *Greg. epist.37. indict.13.*

XXVIII. Gratia & pax in salutatione.

Ex Apostolica igitu traditione & exemplo manavit, ut Romanus Pontifex Apostolicis litteris quempiam salutando, una cum Apostolica benedictione gratiam impartiatur. Institutio hæc est quidem Apostolica: nam usque ad Christi ascensionem, pacis tantum verbo aliquem salutare moris fuit, ut in antiquo (*g*) Testamento plura exempla suppetunt, & in (*h*) novo de Christo, qui eodem pacis nomine salutare consuevit discipulos; quos, ut eodem etiam modo, cum in alienas domos introirent, in eis agentes salutarent, admonuit (*i*). Perseveravit vero idem usus apud Judæos, ut pacis nomine salutarent. Unde Tertullianus (*k*): *Nam & hodie*, inquit, *Judæi in pacis nomine appellant, & retro in scripturis sic salutabant.* (Sed ut idem auctor ait) eidem pacis nomine salutationi Apostoli & gratiam addiderunt, immo & præmiserunt: quod videlicet tam sublimis gratiæ restitutæ per Christum generationi humanæ annuntiatores essent. Hactenus de Petri epistola; quam absque aliqua dubitatione, totius Catholicæ consensu Ecclesiæ semper receptam fuisse constat; quamque a Marco Evangelista ex Hebræo fuisse translatam; affirmare videtur Hieronymus (*l*), dum postquam egit de Evangelio a Marco conscripto, sed a Petro accepto, hæc ait: *Denique & duæ epistolæ, quæ feruntur Petri, stylo inter se & charactere discrepant, structuraque verborum. Ex quo intelligimus, pro necessitate rerum, diversis eum usum interpretibus.* Plane dum apud Petrum Marcus fuit, functum fuisse munere interpretis, omnes affirmant. Sed de interpretis munere agemus paulo inferius.

(*g*) *Genes. 43. Jud. 6. & 19. 3. Reg.25. 1. Paral. 12. Tob. 12.*
(*h*) *Luc.2. 24. Joan. 14.20.*
(*i*) *Marc. 10. Luc. 10.*
(*k*) *Tertul. advers. Marcion. l. 5.c.5.*
(*l*) *Hier. epist. 150. quæst.11. ad Hedibiam.*

XXIX. Marci Evangelium.

Marcus igitur, quem, quod unice eum diligeret, Petrus in dicta epistola filium suum appellat, hoc eodem anno, antequam Alexandriam proficisceretur, Evangelium scripsit: Sed qua ratione ad id agendum impulsus, & an Latine vel Græce scripserit, a nobis est exquirendum: at quæ ad rationem temporis ac loci spectant, ex instituto ante omnia examinanda proponimus. Cum enim (ut nuper diximus) Eusebii (*m*) constet auctoritate, Marcum anno tertio Claudii, Olympiadis ducentesimæquintæ tertio anno, Christi vero quadragesimoquinto, Alexandriæ Evangelium annuntiare cœpisse; ejusdemque auctoris & aliorum testimonio liqueat, antequam Roma mitteretur Alexandriam, ipsum sacrum Evangelium conscripsisse: plane compellimur dicere, hoc ipso anno, post scriptam a Petro eam epistolam, Marcum id præstitisse. Cui quidem veritati Euthymius (*n*) & alii adstipulantur, qui tradiderunt, scriptum esse a Marco Evangelium post annum decimum a passione Christi. Unus tantum ab his discrepat Irenæus (*o*), dum ait, id factum a Marco post obitum Petri & Pauli Apostolorum: cui sane omnes merito adversantur: potissimum cum certum sit, Marcum Evangelistam ante eosdem Apostolos martyrio esse defunctum, nimirum anno octavo Neronis; quod Hieronymus (*p*) & alii omnes testantur. Sicut autem in his quæ ad tempus spectant, omnes ab Irenæo dissentiunt, ita etiam de loco scribendi omnes Chrysostomo (*q*) contradicunt, qui ait, Marcum in Ægypto, rogantibus discipulis, scripsisse Evangelium: cui in primis objicimus Athanasium Alexandriæ & totius Ægypti Episcopum diver-

(*m*) *Eusebius. in Chron.*
(*n*) *Euthym. in præfat. super Matth.*
(*o*) *Irenæus l.3. cap.1.*
(*p*) *Hieron. de scrip. Eccl. in Marco cap. 8.*
(*q*) *Chrysost. hom. 1. in Matth.*

versa plane ab eo scribentem: ipse enim in Synopsi ad Constantem Augustum hæc scripta habet de Marci Evangelio Romæ, edito: *Evangelium secundum Marcum Romæ ab Apostolo Petro prædicatum est, editum vero a beato Marco Apostolo, & ab ipso Alexandriæ postea in Ægypto, & in Pentapoli, & in Lybia prædicatum.* Hæc Athanasius, cui ceteri scriptores libenter assentiuntur; cum præsertim alii, qui longe ante Athanasii tempora in Ecclesia floruerunt, id egregie testati sint, ut Papias, & Clemens Alexandrinus, qui & causam simul ejusmodi ab eo susceptæ provinciæ prodiderunt, ut Eusebius (*a*) tradit his verbis, cum agit de prædicatione Petri a Romanis suscepta: *Tanta*, inquit, *pietatis lux eorum mentibus, qui Petrum audiebant, affulsit, ut non ejus sermoni omnino auscultando, non doctrinæ divinæ prædicationis minime scriptis proditæ attendendo contenti acquiescerent; sed a Marco Petri comite, cujus Evangelium esse fertur, multis variisque precibus contenderent, ut monumentum illud doctrinæ, quam sermone & verbo illis tradidisset, etiam scriptis mandatum apud eos relinqueret. Nec prius hominem ab se dimittunt, quam ipsorum postulatis obsecutus, opus absolvisset. Hanc igitur Evangelii secundum Marcum scribendi causam præcessisse memorant. Cum ergo Petrus Apostolus, divina Spiritus sancti revelatione suggerente, intelligeret illud opus editum esse; ferunt eum propenso & alacri illorum hominum studio magnopere fuisse delectatum, hancque scripturam auctoritate sua ratam fecisse, quo in ecclesiis passim perlegeretur; Clemens in sexto libro* ὑποτυπώσεων, *cui etiam testis accedit Papias Hierapolitanus Episcopus, eamdem tradit historiam.* Hæc Eusebius.

(*a*) Euseb. hist. lib. 2. c. 4.

Quæ ratio Marco scribendi Evangelium.

XXX. Sed quid insuper a Papia scriptum, quod & a Joanne presbytero de Marci Evangelio acceperat (*b*), idem recenseat, audiamus; sunt hæc Papiæ verba ab Eusebio repetita: *Illud presbyter mihi dicebat; Marcus, qui fuit interpres Petri, quæcumque tenebat memoria, scripsit quidem accurate, sed tamen non eo ordine quo erant a Domino dicta, factave: Neque enim Dominum audierat ille quidem, neque erat eum comitatus: sed postea (ut dixi) comes Petri fuit: qui quidem non Domini sermones & præcepta, ea narrandi serie quam Dominus in illis tradendis tenuisset, dicebat: sed eam in prædicando rationem sequebatur, quam ad auditorum animos instituendos oportunam accomodatamque censuit. Quare in eo neutiquam erravit Marcus, quod quædam, sicut memoriæ ea ante mandaverat, litteris prodidit: quandoquidem hoc unum mente & cogitatione sedulo prospexit, ut nec quidquam eorum quæ audivisset prætermitteret; nec falsi aliquid iisdem omnino interponeret. Ista quidem a Papia narrantur de Marco.* Hucusque Eusebius; prædicta itaque ratione, Marci nomine editum Evangelium credidisse aliquos fuisse Petri, Tertullianus (*c*) & alii æque testantur. Intexamus & his Clementis (*d*) Alexandrini verba de eodem Marci Evangelio Romæ conscripto: *Marcus*, inquit, *Petri sectator, prædicante Petro Evangelium palam Romæ coram quibusdam Cæsarianis equitibus, & multa Christi testimonia proferente, petitus ab eis, ut possent, quæ dicebantur, memoriæ commendare; scripsit ex his quæ a Petro dicta sunt Evangelium, quod secundum Marcum vocatur.* Hæc ille: iisdem consentientia Hieronymus (*e*) tradit.

(*b*) Euseb. hist. lib. 3. c. ult.

Ab eodem Marco inita scribendi ratio.

(*c*) Tertul. lib. 4. contra Marcion.

(*d*) Clem. in epist. Petri, habetur tom. 6. Bibliothec. sanct. (*e*) Hier. de Scrip. Eccl. in Marco, & epist. 150. quæst. 11.

Epiphanius (*f*) autem in his a Papia discrepat, quod existimavit Marcum unum fuisse ex septuagintaduobus discipulis. Cæterum Beda (*g*) Papiæ magis consentiens, ait Marcum natione Hebræum, genere sacerdotali fuisse progenitum, unumque ex illis fuisse sacerdotibus, qui post Christi ascensionem crediderunt Domino; de quibus Lucas ait: *Multa turba sacerdotum obediebat fidei.* In reliquis Epiphanius consentiens his quæ ad Marci Evangelium spectant, hæc ait: *Post Matthæum secutus est Marcus, jussus a sancto Petro Romæ Evangelium edere, & ubi scripsisset, mittitur a sancto Petro in Ægyptiorum regionem. Hic autem unus erat de septuagintaduobus dispersis ob verbum quod dixerat Dominus: Nisi quis ederit carnem meam, & biberit meum sanguinem, non est me dignus: velut Evangelii verba legentibus clare indicatur, tamen per Petrum revocatus, dignus evadit impleri Spiritu sancto & Evangelium tradere.* Hæc Epiphanius: Sed quod ait, Marcum fuisse ex numero septuagintaduorum discipulorum, haud receptum videtur ab aliis: qui a Petro eum tradunt genitum in Evangelio, nec vidisse Dominum. Id Hieronymus, (*h*) id ipsum Theodoretus in præfatione historiæ sanctorum Patrum, id denique omnes qui locum illum Petri primæ epistolæ sunt interpretati, quo dicit: *Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta, & Marcus filius meus.* Quod vero Augustinus (*i*) de Marco dicat, fuisse breviatorem Matthæi, non ita accipiendum est, ut Evangelium a Matthæo editum Marcus redegerit in compendium; sed quod multa, quæ a Matthæo essent fusius enarrata, Marcus secundum quod a Petro accepisset, breviori narratione contracta descripserit; cum alioqui ea quæ a Petro prolixiori sermone, ut suam negationem prolata audisset, uberius quam Matthæus, scriptis mandarit.

XXXI. Marcus e numero LXXII. discipulorum.

(*f*) Epiph. hæres. 51.

(*g*) Beda in proem. comment. super Marc.

(*h*) Hier. in Isai. c. 65. & de Script. Eccl. in Marco.

(*i*) Aug. de consens. Evang. c. 2.

(*k*) Papias apud Euseb. ubi sup.

(*l*) Iren. lib. 3. c. 1.

(*m*) Hier. de Scrip. Eccl. in Marco.

XXXII. Quod vero tam Papias (*k*), quam Iræneus (*l*), Hieronymus (*m*), ac denique re-

XXXII. Marcus interpres Petri.

recentiores Marcum Evangeliſtam dicunt fuiſſe interpretem Petri: quænam functio hæc eſſet, diligentius ſane perquirendum ac inveſtigandum eſt. Adeo enim neceſſarium eſſe videbatur Apoſtolis interpretis miniſterium, ut licet Petrus, amandato Marco Alexandriam, ipſo caruerit, tamen alium adhuc fuerit nactus interpretem, nempe Glauciam, ut auctor eſt Clemens (a) Alexandrinus. Sane quidem apud Apoſtolum Paulum eodem functum eſſe munere Titum, S. Hieronymus (b) tradit ſcribens ad Hedibiam: immo ejus officio adeo Paulum opus habuiſſe, ut abſentia Titi non modicum detrimentum ejuſdem prædicationi attulerit, idem ipſe ad Corinthios ſcribens his verbis teſtatur (c): *Cum veniſſem Troadem propter Evangelium Chriſti, & oſtium mihi apertum eſſet in Domino, non habui requiem ſpiritui meo, eo quod non invenerim Titum fratrem meum; ſed vale faciens eis, profectus ſum in Macedoniam.* Hæc non alia cauſa accidiſſe putavit Hieronymus, niſi quod ſicut Petrus Marco, ita & Paulus Tito uteretur interprete: in cujus adventu ſe magnopere gaviſum eſſe teſtatur, cum ait (d): *Sed qui conſolatur humiles, conſolatus eſt nos Deus in adventu Titi. Quæ autem* (inquit Hieronymus e) *fuit tanta conſolatio, & quæ requies ſpiritui in præſentia Titi: quem quia non invenit, vale faciens eis profectus eſt in Macedoniam? Aliquoties diximus, Apoſtolum Paulum virum fuiſſe doctiſſimum, & eruditum ad pedes Gamalielis; cumque haberet ſcientiam ſanctarum Scripturarum, & ſermonis diverſarumque linguarum gratiam poſſideret, unde ipſe gloriatur in Domino, & dicit:* (f) *Gratias ago Deo meo, quod omnium veſtrum linguis loquor: divinorum ſenſuum majeſtatem digno non poterat Græci eloquii explicare ſermone. Habebat ergo Titum interpretem, ſicut & beatus Petrus Marcum, cujus Evangelium, ipſo narrante, & illo ſcribente, compoſitum eſt.* Hæc Hieronymus.

(a) Clem. Alexand. Strom. lib. 7.
(b) Hier. epiſt. 150. qu. 11.
(c) 2. Cor. 2.
(d) 2. Cor. 7.
(e) Hier. epiſt. 150. qu. 11.
(f) 1. Cor. 13.

XXXIII. Sed quid? num qui, docente Spiritu ſancto, linguas omnium didicerat gentium ad explicationem Græci ſermonis indigebat interprete? cum præſertim conſtet Paulum non tantum Hebraicis litteris, ſed & Græcis fuiſſe excultum? nam cum opportunum ſibi viſum eſt, Græcos citaſſe auctores certum eſt. Sed non imus inficias Hebræo homini, quantumlibet Græcis litteris erudito, haud licuiſſe Græcam pronuntiationem facile aſſequi: nam Joſephus (g) Judæus, qui ſuos commentarios Græce conſcripſit, qui & pleroſque Græcorum in eo genere antecelluit, hæc de ſe ipſo teſtatur: *Græcanicæ quoque litteraturæ non ſine profectu dedi operam: quamvis exquiſitam pronuntiandi rationem aſſequi per patriam conſuetudinem non licuit. Noſtri enim homines non ſuſcipiunt eos qui multas perdidicerunt linguas, quod ſtudium profanum apud eos habeatur, & ſervis commune cum ingenuis: ſolos autem ſapientes ſuo ſuffragio pronuntiant, qui legis & ſacrarum litterarum tantam aſſecuti ſunt peritiam, ut eas etiam interpretari valeant.* Hæc Joſephus de uſu linguæ Græcorum.

(g) Joſeph. antiq. lib. 20. c. ult. in fine.

De interpretis munere.

XXXIV. Interpretatio ſermonis.

Nunc autem quod pertinet ad Apoſtolos: cum una cum cæteris linguis & Græcam fuerint divinitus aſſecuti, Deique dona perfecta ſint; eos nihilominus Græcam linguam ea facilitate qua Hebræam pronuntiaſſe, mihi facile perſuadeo; nec ea de cauſa quemquam illorum indiguiſſe interprete judico. Aliam ergo exquirere cauſam opus eſt qua verius eos eguiſſe ejuſmodi interpretibus cognoſcatur. Adnumeratur inter chariſmatum dona interpretatio etiam ſermonum: nam Paulus (h) cum ea recenſet, aliis dari dicit prophetiam, aliis diſcretionem ſpirituum; aliis genera linguarum, aliis interpretationem ſermonum: quæ quidem tunc neceſſaria eſſe videbatur, cum quis linguis locutus eſſet: quod idem Apoſtolus pluribus monſtrat, ſcribens ad Corinthios, (i) ut cum ait: *Maior eſt qui prophetat, quam qui loquitur linguis: niſi forte interpretetur, ut Eccleſia ædificationem accipiat.* Et paulo poſt: *Et ideo qui loquitur lingua, oret ut interpretetur.* Inutile enim fuiſſe loqui linguis ſine interprete, multis admonet: unde & tacere jubet tales in Eccleſia, cum deeſſet interpres.

(h) 1. Cor. 12.
(i) 1. Cor. 14.

XXXV. Donum Linguarum ad quid daretur.

Sed quale nam fuerit hujuſcemodi interpretis munus, aſſequi minime licet, niſi prius quid fuerit loqui linguis, exacte intelligamus. Collatum a Deo linguarum donum fuiſſe non tantum ad utilitatem audientium, ſed etiam in ſignum, demonſtrat Paulus; qui de ſe ipſo eadem ex cauſa (k): *Gratias ago*, inquit, *Deo meo, quod omnium veſtrum lingua loquor;* ſcriptum quippe apud Iſaiam (l) fuiſſe teſtatur: *Quoniam in aliis linguis, & labiis aliis loquar populo huic;* unde & ſubdit: *Linguæ in ſignum ſunt non Fidelibus, ſed infidelibus.* Ceterum ſicut alia miracula non ſemper, ſed cum poſtularet neceſſitas, erant exhibenda; ita & linguarum donum non temere oſtentandum: aliter linguæ donum in ſignum infidelibus datum ut crederent, in ipſorum ſcandalum verſum eſſet: quod his verbis idem Paulus (m) ſignificat, dicens: *Si ergo conveniat univerſa Eccleſia in unum, & omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ, aut infideles: non ne dicent: Quid inſanitis?* Rurſum ſi quis Apoſtolorum, lingua illorum, apud quos concionaretur, ut puta, coram Romanis Latine, vel inter Græcos Græce loqueretur; ejuſmodi potius dicebatur pro-

(k) 1. Cor. 14.
(l) Iſaiæ 28.
(m) 1. Cor. 14.

prophetare, quam loqui linguis; idque perinde erat, ac de rebus divinis pro concione disserere, omnibus audientibus. Nam secundum ea quæ tradit Paulus, tunc quis loqui linguis dicebatur, cum ab his qui aderant, non intelligeretur; prophetare vero, cum omnes qui adessent, ea perciperent; unde idem Paulus: *Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim audit. Spiritus autem loquitur mysteria. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem. Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat: qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædificat.* Sic igitur loqui linguis, non erat tantum externarum nationum uti sermone, sed & sublimia loqui mysteria, quæ non ab omnibus intelligerentur; unde & Lucas (*a*) de his qui Spiritu sancto repleti fuerant, & Linguarum donum acceperant: *Loquebantur*, ait, *variis linguis Apostoli*. Sed quid? magnalia utique Dei, profunda scilicet & arcana mysteria. Sic Paulus: *Sapientiam*, inquit, *loquimur inter perfectos*.

(*a*) Act. 2.

XXXVI. Porro hac ex parte, linguæ non erant in signum infidelibus, qui non intelligentes quæ dicerentur (ut idem ait Paulus) potius scandalizarentur, quam ædificarentur: sed illud potius, quod Judæi homines, vel alii, qui linguarum dono essent imbuti, omnium gentium idiomate loquerentur. Sed sic loquentibus non erat opus interprete, cum proprio illorum quibus loquerentur, uterentur sermone: nisi (quod ait Theodoretus *b*) cum inter eos, ut puta, Græcos Græce concionarentur, alii rursus diversarum nationum essent in adiutorio, qui Græcum ignorarent sermonem; his tunc satisfaciebat interpres. Verum tunc major interpretum incumbebat necessitas, cum quæ ab Apostolis dicta essent captu difficilia, interpretes elucidarent. Certe quidem quam sublimis esset Apostolicus sermo, vel ex his aliqua ex parte metiri licet, quod scribentes illi epistolas, licet ad hoc scriberent, ut quæ litteris mandarent, ab omnibus intelligerentur, & opere perficerentur; tamen multa in eis esse obscura, quæ non uno vel altero, sed pluribus interpretibus eguerint, nemo non videt. Quid igitur accidisse putandum, cum linguis, hoc est, de Deo sublimia loquerentur; cum id accideret, quando humile genus dicendi ex industria affectarent? nam de se Paulus (*c*): *Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tamquam parvulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis;* ac rursum (*d*): *Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut & alios instruam, quam decem millia verborum in lingua.* Verum quantumlibet ipse Paulus ac ceteri Apostoli sic loquendo, audientium utilitati consulerent; patiebantur tamen interdum divina, cum divinus Spiritus eorum mentes attollens, sublimia per eos loqueretur; unde & idem Paulus: *Qui*, inquit, *loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim audit. Spiritus autem loquitur mysteria.*

(*b*) Theod. in epist. 1. ad Cor. c. 14.

Apostolicus sermo sublimis.

(*c*) 1. Cor. 3.

(*d*) 1. Cor. 14.

XXXVII. Ad hæc, neminem puto existimaturum, Apostolos, cum gentibus prædicarent Evangelium, aliis usos fuisse linguis ab his quibus gentes illæ uterentur, quibus Dei verbum annuntiarent: inutilis enim & ostentantium res potius quam Apostolorum visa fuisset: quod vitio dat Paulus Corinthiis, a quo etiam eos revocare conatus est; hinc Theodoretus: *Reprehendit*, inquit, *Apostolus illorum* (Corinthiorum scilicet) *gloriæ cupiditatem, & deinde usum docet. Id enim datum erat prædicatoribus propter diversas hominum voces; ut qui ad Judæos veniebant, illorum lingua utentes, divinam afferrent prædicationem; & cum Persis rursus differentes, & cum Scythis, Romanis, & Ægyptiis, singulorum vocibus utentes, Evangelicam doctrinam prædicarent. Supervacaneum erat ergo iis qui Corinthi differebant, uti voce Scytharum, vel Persarum, vel Ægyptiorum, qui illos audire nequibant;* hæc ille. Quod igitur in aliis reprobatum est ab Apostolis, ipsos factitasse, turpe est opinari. Sic ergo hac ex parte non fuit illis opus habere secum interpretes, cum illorum ad quos profecti essent, uterentur sermone. Unde (sicut diximus) duplici tantum ex causa illis inserviebant interpretes: Vel cum alicui genti ipsis loquentibus, puta Romanis, in adiutorio essent alii qui Latinum sermonem, quem illis loquerentur Apostoli, penitus ignorarent; tunc enim officium desiderari videbatur interpretis: Vel cum captu difficilia iidem (ut diximus) Apostoli locuti fuissent, tunc erat interpretis eadem explanare. His etiam addere possumus interpretationem Apostolicarum epistolarum: nam licet ad unam vel aliam illæ darentur Ecclesiam, opera tamen interpretum communes omnibus reddebantur: ut dictum est nuper de Petri epistolis, quæ ex Hebræo a diversis interpretibus in aliam linguam versæ, sparsæ sunt in Ecclesiam: ut etiam dicere possumus de epistola Pauli ad Hebræos scripta Hebraice a Barnaba, vel Luca (ut auctor est Clemens (*e*) Alexandrinus (Græce reddita. ☞ Quod autem aliquis ista nostra impugnans existimarit, fuisse opus interprete sanctis Apostolis in communi colloquio, eo quod sicut his, qui cætera Spiritus dona, ut prophetiæ vel signorum gratiam adepti sunt, non semper est in eorum potestate illa præstare, sed cum id juberet idem Spiritus Sanctus: ita Apostolos linguarum donum a Domino consecutos, non semper habuisse in potestate linguis loqui, sed cum vellet ipse Spiritus Sanctus privato

Munera interpretum.

(*e*) Clemens Alex. in annot. in epist. Pet. in fin. to. 6. Bibl. sanc.

vato quodam impulsum, quo si carerent, tum in familiaribus colloquiis opus habuissent interpretibus; in hocque inservisse Paulo Titum, & Marcum Petro ad conversionem Gentilium. At istis plane adversantur quæ habet Paulus in prima epistola ad Corinthios capite decimo quarto, cum reprehendens eos qui ostentationis causa potius quam ædificationis loquerentur linguis; satis ostendit in eorum fuisse arbitrio collocatum loqui linguis &c. Sed de interpretibus hactenus: ad Marcum iterum redeamus.

XXXIX. Cum omnium sententia constet Marcum Evangelium scripsisse Romæ dum esset: Græce ne, an vero Latine scripserit, dubitatum est a pluribus. Hieronymus (a) scribens ad Damasum, ejus potius videtur fuisse sententiæ, ut Marcus Græce scripserit, dum ait: *De novo nunc loquor Testamento quod Græcum esse, non dubium est excepto Apostolo Mattheo, qui primus in Judæa Evangelium Christi Hebraicis litteris edidit.* Id ipsum Augustinus (b) his verbis: *Horum sane quatuor solus Matthæus Hebræo scripsisse perhibetur eloquio, ceteri Græco.* Porro vetus liber de Romanis (c) Pontificibus, qui fertur nomine Damasi, Marcum Latino sermone Evangelium suum scriptis mandasse, non obscure significat. Itemque Græci (d) & Syri in eam prócliviores videntur fuisse sententiam: neque aliud voluisse videtur GregoriusNazianzenus (e), dum ipsum Italis scripsisse Evangelium testatur his versibus:

Marcus Græcum vel latine scripserit.

(a) Hieron. epist. 123.

(b) Aug. de consens. Evang. lib. 1. cap. 2.

(c) Tom. 1 Concil. in Petr.

(d) Not. Geneb. in Chron.

(e) Greg. Nazianzen. in carm. de quat. Evang.

Marcus at Ausoniæ Christi miracula genti
Hæc memorat, Petri nixus sermone fideque.

XL. Suadet hoc ipsum & ea potissimum ratio, quod Marcus cum esset (ut pluribus diximus) interpres Petri: si in gratiam Romanorum (quod habetur exploratissimum) Evangelium scripsit; quænam suberat causa, ut Græce potius quam Latine scriberet? cum præsertim Tiberii Imperatoris auctoritate (f) & exemplo eadem Græca lingua Romæ apud optimos jam exolesceret; & Latina (ut satis superius narratum est) Græca postposita, principem locum sibi in omnibus vindicaret: nam & Claudius Imperator, sub quo a Marco scriptum est Evangelium, non tantum non permisit Romanis Græco aliquando loqui sermone; sed & Græcum hominem, Latini prorsus sermonis ignarum, Græce loquentem, magistratus abdicatione damnavit: quod Suetonius tradit his verbis (g): *Splendidum virum, Græciæque provinciæ principem, verum Latini sermonis ignarum, non modo albo Judicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit: nec quemquam nisi sua voce, utcumque quis posset,* ac sine patrono rationem vitæ passus est reddere. Hæc cum scribat Suetonius; quænam, quæso, causa Marcum movere potuit, ut scribens non solum Romanis, sed Italis omnibus, Græce potius quam Latine Evangelium scriptum tradiderit? Non igitur Marcus in Senatorum aliorumque nobilium Romanorum civium, qui Græcas litteras callerent, quos Græce loquentes pœnam sequi cognosceret, neque etiam in imperiti vulgi gratiam illud Græce scripsisse potuit, penes quos Græcus sermo vilescebat, usu meretricio infamatus; unde Juvenalis (h):

(f) Suet. in Tiber. cap. 71.

Græca lingua Romæ vilescit.

(g) Suet. in Claudio cap. 16.

(h) Juvenalis Satyr. 6.

Nam quid rancidius, quam quod non se putat ulla
Formosam, nisi quæ de Thusca Græcula facta est:
De Sulmonensi mera Cecropis: omnia Græce:
Cum sit turpe magis nostris nescire Latine.
Hoc sermone pavent, hoc iram, gaudia, curas,
Hoc cuncta effundunt animi secreta. Quid ultra? &c.

Apud honestiores secus; qui etiam si Græce loqui vellent, ut plurimum nescirent: nam quid putandum de ceteris, si, qui Græcorum provinciis præficerentur magistratus, Græce loqui nescirent? Certe quidem nec omnes ipsos Romanos, qui Græcorum provinciis administrandis præficiebantur, calluisse Græcorum linguam, ea quæ scribit Philostratus (i) in Apollonio, satis declarant; qui ipsum hisce verbis allocutum esse Vespasianum Imperatorem testatur: *Nunc de ducibus aliquid restat dicere, qui ad populos gubernandos proficiscuntur, non sane de his quos ipse dedita opera mittis; his enim ex optimorum numero lectis magistratus dabis: sed de his loquor, qui forte magistratus accepturi sunt: hos enim gentibus, ad quas gubernandas eos mittes, accommodatos esse dico oportere; quod fors patitur, ut qui Græce sciunt, Græcis præsint; qui autem Romane loquuntur, his præsint qui eamdem locutionem habent. Cur autem id mihi in mentem venerit, explicabo. Dum in Peloponeso versarer, vir Græciæ præsidebat ignarus Græcæ linguæ: ita ut nec ipse Græcos, nec ipsum Græci loquentem ullatenus intelligerent; errabat igitur ipse plerumque; & in multis etiam fallebatur: socii namque, & judiciorum ministri pecunia corrupti, perverse causas judicabant, calumnias in Præsidem velut in servum referentes.* Hæc ille, quæ recitasse non piguit, ut ex his intelligamus, Græcorum linguam pene exolevisse in Urbe, cum qui provinciis præficerentur Romani, eamdem discere non curarent. Ex his itaque perspicuum reddi potest, magis fuisse consentaneum,

XLI. Nobiliores latine potius quam Græce loquebantur.

(i) Philostr. in Apollonio lib. 5.

neum, ut Marcus Romanis scripturus Evangelium, Romana lingua, non Græca usus fuerit.

XLII. Marci Evangelium e latino in Græcum translatum.

Præterea si (quod dictum est superius, omnium fere antiquorum Patrum testificatione) Marcus ex Petri prædicatione quod excepit Evangelium scripsit: cum certum sit, Petrum Romanos homines nonnisi lingua Romana esse allocutum: quo modo esse potuit, ut quæ Latine dicta audiebat, Latinis scribens, Græce potius describeret: cum alioqui, etiam si Petrus alio idiomate, puta Græco vel Hebraico usus esset, quod ipse (ut dictum est) munere fungeretur interpretis, Latina illa reddere debuisset? Interpretis enim munus est; ea quæ peregrina lingua dicta sunt, in ipsorum linguam, quorum gratia munus subiit, quam facillime potest, reddere. Ad hæc insuper alia ratione prudens lector, qui Græcas litteras calleat, intelliget Marcum scripsisse Latine: nam si Græcum ejusdem Evangelii textum exacte disquirat, reperiet in eo esse nonnullas Græcas voces improprias, quas cognoscet ex Latino originali esse in Græcum semilatine translatas; quas singulas enumerare, non est præsentis vel instituti, vel otii, præsertim cum eas disertissimum virum Guilielmum Sirletum Cardinalem Bibliothecarium adnotasse sciamus. His igitur prope necessariis rationibus non solum suademur, sed obstricti ferme devincimur, atque plane cogimur affirmare, Evangelium Marci ab eo Latine potius quam Græce esse conscriptum (*a*): traditione magis quam antiquorum certo testimonio, ipsum Marcum Evangelium suum, quod Romæ Latine scripserat, cum Aquileiæ moraretur, missus illuc a Petro ad eam erigendam Ecclesiam, in Græcum transtulisse; ipsumque originale Aquileiæ diutius asservatum, Venetias demum esse translatum. Sed de Marci Evangelio satis.

(*a*) *Petr. Episc. Aquil. in catal. lib. 4. cap. 86.*

XLIII. De Marco rursum illud etiam quæritur: num hic, qui Evangelium scripsit, idem sit cum eo qui a Luca (*b*) dicitur filius Mariæ, Joannes nominatus, cognomento Marcus, apud quem Hierosolymis Ecclesia colligebatur: ac etiam num ille Marcus, qui a Paulo (*c*) Apostolo consobrinus Barnabæ est appellatus, unus idemque sit cum altero eorum: de hoc enim Paulus scribens ad Colossenses, hæc ait: *Salutat vos Aristarchus concaptivus meus, & Marcus consobrinus Barnabæ;* quorum nominum expressione, atque distinctione, redarguitur Novatoris inscitia, qui legens eumdem Paulum ad Philemonem hæc scribentem, *Salutat te Marcus, Aristarchus, Demas, & Lucas:* ille, expuncto commate inter Marcum & Aristarchum posito, Marcum alium quempiam introduxit cognomento Aristarchum. Item quæritur, an alium præter nominatos sit reperire Marcum.

(*b*) *Act. 12.*

(*c*) *Coloss. 4.*

Marci plures.

XLIV. Ad has perplexas de Marci nomine ambiguitates tollendas, illud primum disquirendum nobis est, num Joannes cognomento Marcus idem sit cum illo qui dictus est Marcus consobrinus Barnabæ. Unum quidem eumdemque fuisse Joannem Marcum, & Joannem consobrinum Barnabæ, satis Lucas persuadet, dum ait (*d*) Joannem adhæsisse Paulo & Barnabæ, cum illi Antiochiæ accepissent Apostolatum; illumque esse cognominatum Marcum, idem Lucas (*e*) inferius docet: Cujus occasione, quod semel recessisset ab eis, & Paulus illum amplius recipere noluisset, orta dissensione inter eos, Barnabas (sic dispensante Spiritu sancto) cum relicto Paulo Marcum assumpserit, eumdemque in patrium solum Cyprum secum perduxerit; evidens est conjectura, eumdem Marcum Barnabæ consobrinum fuisse. Hæc de divinis Scripturis in hunc modum testata, Alexander (*f*) Græcus auctor, qui Acta Barnabæ est prosecutus, confirmat, qui & sanguinis conjunctionem inter ipsos intercedentem recenset.

(*d*) *Act. 13.*

(*e*) *Act. 15.*

De Marco consobrino Barnabæ.

(*f*) *Apud Metaph. die 11. Junii.*

XLV. Marcus iterum secutus Paulum. Ex his plane erroris redarguitur Dorotheus, qui in sua Synopsi quamplurima consarcinavit mendacia, dum distinguens Marcum consobrinum Barnabæ a Joanne cognomento Marco, illum quidem Ecclesiæ Apollonidis, hunc vero Byblidis præpositum dicit Episcopum. Ex iisdem igitur (quod observatione dignum est) & illud compertum habetur, eumdem Joannem cognomento Marcum a Paulo aliquando rejectum, ab eodem iterum postea fuisse susceptum; eumdemque una cum Paulo in prædicatione Evangelii egregiam navasse operam, id Paulo attestante, cum ad Colossenses scribens hæc ait (*g*): *Salutat vos Aristarchus concaptivus meus, & Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata, & Jesus, qui dicitur Justus: qui sunt ex circumcisione: hi soli sunt adjutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio;* hæc Paulus, Romæ dum esset. Accersiverat illum Paulus, scriptis item Romæ litteris ad Timotheum his verbis (*h*): *Marcum assume, & adduc tecum: est enim mihi utilis in ministerio.* Ad Philemonem item (*i*) Roma scribens, eumdem Marcum, una cum ceteris, adjutorem suum appellat.

(*g*) *Coloss. 4.*

(*h*) *2. Tim. 1.*

(*i*) *Ad Philem. in fin.*

XLVI. Marcus Evangelista diversus a consobrino Barnabæ. His igitur in hunc modum perspicue elucidatis, ea remanet dubitatio investiganda, an idem Joannes cognomento Marcus consobrinus Barnabæ, unus idemque sit cum Marco, qui Romam proficiscentem Petrum secutus, Evangelium scripsit, quem Petrus filium suum appellat. Equidem qui in his pervestigandis non habuerint exactam in primis temporum ac rerum gestarum rationem, errore labi, licet inviti, coguntur. Nam Hieronymus in commentario in Pauli epistolam ad Philemonem

nem, ubi de dicto Marco fit mentio: *Marcum*, inquit, *ponit*, *quem puto Evangelii conditorem*. Affirmat hoc ipsum idem qui supra Alexander in Actis Barnabæ, Nicephorus (*a*), & si qui alii recentiores. Ceterum cum hoc ipso tempore, quo Marcus Evangelista Romæ agebat, & inde Alexandriam concessit, & in prædicatione Evangelii in Ægypto diutius est commoratus, quin (quod ait Athanasius *b*) & in Libya & Pentapoli Evangelium prædicavit: eodem, quinimmo hoc ipso, vel saltem superiori anno (ut paulo inferius demonstrabimus) Joannes ille cognomento Marcus Hierosolymis (*c*) Paulo & Barnabæ adhæserit; eosdemque ad prædicationem Evangelii postea secutus fuerit; indeque Barnaba a Paulo diviso, Hierosolymam primo, ac deinde Cyprum petierit, ac demum (ut dictum est) ad Paulum redierit: plane constat ex temporum, locorum, ac rerum diversitate, eosdem inter se esse distinctos. Noverunt hoc ipsum & majores: Basilius (*d*) enim, eo tempore quo Paulus Romæ agebat, quocum (ut diximus) aderat Marcus consobrinus Barnabæ, Marcum Evangelistam Alexandrinam Ecclesiam excoluisse testatur. Apud Isidorum (*e*) quoque, diversum esse Marcum Evangelistam a Joanne qui cognominatus est Marcus, legimus. Ex his igitur corrigendi sunt, qui dixerunt Marcum Evangelistam illum esse, qui filius Mariæ Joannes dictus, Marcus cognomento est appellatus.

(*a*) Niceph. lib. 2. cap. 15.
(*b*) Athanas. in Synopsi.
(*c*) Act. 12. & 13.
(*d*) Basil. adv. Eunom. li. 5.
(*e*) Isid. de vit. & de obitu sanct.

XLVII. De Marco commentum refellitur.

Rursus de eodem Marco idem qui supra Alexander (*f*) reperitur errasse, cum eum annis tantum novem Alexandriæ sedisse testatur: nam secundum Eusebii Chronicon, ab hoc anno quo Alexandriam perrexisse ait, usque ad octavum annum Neronis, quo martyrio occubuit, non novem, sed decem & novem interjacent anni. Sed & illa ore vulgi potius decantata, quam majorum auctoritate afferta fabella rejicitur, qua dicitur, Marcum adeo repugnasse ne Episcopus fieret, quantumlibet esset rogatus a Petro, ut ea de causa pollicem sibi ipse præsciderit: hoc etenim, quod a quodam anachoreta factum esse constat, Marco Evangelistæ imprudenter nimis adscribitur. Nicephorus (*g*) etiam haud recipitur, dum eumdem Marcum Evangelistam, quem Petrus (ut vidimus) nominat filium, prognatum dicit ex Petri sorore: haud enim assentiri possumus istæc absque aliqua antiquorum testificatione asserentibus. Quod spectat ad Ecclesiam in Ægypto a Marco collectam, de ea agemus inferius pluribus. Illud in præsentiarum præterisse non liceat; Alexandrinam Ecclesiam ea etiam de causa primum locum post Romanam obtinuisse, quod Marcus eamdem Petri nomine id statuentis erexit; quod Gelasius testatur his verbis (*h*): *Secunda autem sedes apud Alexandriam beati Petri nomine a Marco ejus discipulo & Evangelista consecrata est: ipse enim a Petro Apostolo in Ægyptum directus, verbum veritatis prædicavit, & martyrium consummavit*. Hæc Gelasius. Ac de Marco hactenus.

(*f*) Apud. Metaphrast. die 11. Junii.
(*g*) Niceph. lib. 2. cap. 43.
(*h*) Gelasius in decret. de lib. apocryph.

XLVIII. Fundatione Romanæ Ecclesiæ Idololatria decrescit.

Quod ad res profanas attinet; consideratione quidem dignum existimamus, quod hoc ipso anno, quo Romanam Ecclesiam a Petro erectam fuisse monstravimus, multa a Claudio Imperatore, nonnisi impellente numine, facta esse noscuntur adversus Gentilium superstitionem: nimirum abrogata fuisse complura sacrificia atque festa in venerationem deorum solita celebrari; testatur id Dio (*i*) his verbis: *Post hæc Claudius tertium Consul multa sacrificia, multasque ferias abrogavit: nam major anni pars in his absumebatur non sine magno Reipublicæ detrimento. Igitur eas, & reliqua omnia quæ poterat, contraxit*. Hucusque Dio. Hæc licet ille alia ex causa, quam animo concepisset, fecisse credatur: nihilominus Deo impellente illud videtur opus aggressus, quod Petrus consummaturus in Urbem advenerat. Videas itaque, nonnisi nutu divino quodammodo accidisse præsagium, ut cum primum Christiana fides a Petro Romæ plantata coalescere cœpit, idololatria decrescere atque minui inciperet: accidisseque ut sicut olim apud Philistæos, cum in templo Dagon Arca fœderis est collocata, idolum suam imbecillitatem cadendo monstravit; ita etiam Ecclesia Romæ fundata, mox suorum rituum superstitiosa impietas jacturam pati ibi cœperit.

(*i*) Dio lib. 60.

XIIX. Caji omnes abolitæ Imagines.

Rursus hoc eodem anno illud idem auctor accidisse testatur: quod cum antea, mandato Imperatoris, omnia Caji simulacra sublata fuissent; sancito nunc edicto, quæcumque numismata viderentur ejusdem Caji effigie consignata, conflari sunt jussa, quorum materiam Messalina Augusta in statuam Mnestei histrionis transfundi præcepit. Divinum plane atque æqua lance pensatum judicium: nimirum, ut, qui suam statuam titulo Jovis ære conflatam in templum Dei inferre parasset, ipse in cunctis suis imaginibus infame dispendium pateretur. Quantumlibet enim Judæi ob necem Christo illatam graviora pati commeruissent; tamen quoniam in Dei Hebræorum contumeliam Caius ea parabat, digna sententia præsumptum ejus facinus punitum fuit.

AN-

JESU CHRISTI ANNUS 46.	PETRI ANNUS 2.	CLAUDII IMP. ANNUS 4.

I. Petrus mittit in Provincias discipulos.

ANno, qui sequitur, a Christo nato quadragesimosexto, C. Crispino secundum & T. Statilio Tauro Consulibus, stabilita jam sede Romana, Petrus Apostolus, cui universi gregis cura a Domino commissa erat, ad ceteras Occidentalis orbis partes admovens oculos, ut apud omnes prædicatio Evangelica illucesceret, discipulos, quos habebat, in diversas provincias amandavit. Velut enim a Sole radii, & e fonte rivi, a sede Petri longe lateque fides Christiana diffusa, ubique est feliciter propagata: quod Innocentius (*a*) Papa ad Decentium scribens his verbis significat: *Quis enim nesciat, aut non advertat, id quod a Principe Apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac nunc usque custoditur, ab omnibus debere servari; nec superinduci, aut introduci aliquid, quod aut auctoritatem non habeat, aut aliunde videatur accipere exemplum? præsertim cum sit manifestum, in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, & Siciliam, insulasque interiacentes, nullum hominum instituisse Ecclesias, nisi eos quos venerabilis Apostolus Petrus, aut ejus successores constituerunt sacerdotes? Aut legunt, si in his provinciis alius Apostolorum invenitur aut legitur docuisse? Quod si non legunt, quia nusquam invenitur, oportet eos hoc sequi, quod Ecclesia Romana custodit, a qua eos principium accepisse, non est dubium: ne dum peregrinis assertionibus student, caput institutionum videantur omittere.* Hæc Innocentius.

(a) Innoc. ep.1.

II. Quinam vero fuerint, qui diversis temporibus ad diversas instituendas Ecclesias a Petro sunt missi discipuli, & ordinati Episcopi: licet scriptorum inopia obscurum pene remanserit; aliquot tamen, quos recensitos invenimus, hic enumerasse voluimus. Habuit (*b*) a Petro institutos Episcopos Sicilia Pancratium, Marcianum, Berillum, & Philippum; Capua Priscum; Neapolis Aspren, aliter Asprenatem; Tarracina Epaphroditum; Equicolæ populi Marcum, alium tamen ab Evangelista; Ptolemæum Nepe; Romulum Fesulæ; Paulinum Luca; Ravenna Apollinarem; Verona Euprepium; Patavium Prosdocimum; Ticinum Syrum; Aquileia post Marcum, Hermagoram; in Galliis Lemovicenses, Tholosani, & Burdegalenses Martialem; Tungrenses, Colonienses, & Treverenses Maternum, necnon Valerium; Rhemenses Sixtum; Arelatenses Trophimum, Senonenses Sabinianum; Cenomanenses Julianum; Vienna & Maguntia Crescentem; Catalaunum Memmium; Bituricenses Ursinum; Arvernenses Austremonium; Sanctonenses Eutropium; Germania Eucharium, Egistum, & Marcianum; Hispania Torquatum, Clesiphontem, Secundum, Indaletium, Cæcilium, Hesychium, Euphratium, & alios. In Britannia etiam Petri opera Evangelium penetrasse tradunt: haud mirum: ea enim insula anno superiori a Claudio subjugata, ad prædicationem Evangelii patuit aditus. Multa his scimus addenda fuisse de compluribus aliis, qui a Petro missi dicuntur discipuli: sed temperantius agimus, consultius existimantes ex multis pauca referre, quam multa incerta, ac nobis non satis explorata coacervare. Quantum vero temporis Petrus Romæ permanserit, receptior ea videtur esse sententia, ut usque ad nonum Claudii annum, quo ejus edicto Judæi Roma sunt pulsi, ibi prædicans Evangelium, egerit. Sed de his suo loco fusius agemus inferius. Hoc

(b) De his omnibus diximus in Not. ad Roman. Martyrolog.

Discipuli missi a Petro.

ÆC.I. Anno Urbis 797. Olymp. 205. an. 4. An. C. 44.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5537.

☉ 25. ED. ☽ 7. P. 5. April. Indict. 2.

JESU CHRISTI 44. *secundum Baronium* 46.

CLAUDII IMP. 4.

I. Consules.

[1] AD num.I. Coss. *L. Quinctius Crispinus II.* & *M. Statilius Taurus*, ut ostendit Card. Norisius ex Epitaphio recitato a Grutero pag. 1041. Falsa sunt itaque prænomina horum Consulum apud Baronium & Onuphrium.

[1] COss. *L. Quinctius Crispinus II. & M. Statilius Taurus*. Calendarium Antiatinum, at detritis alicubi vetustate litteris.... STATILIO TAURO L. QUINTIO. SECUNDO COS. Lapis Gruterianus pag. MXLI. 10. III. NON. JANUARI. L. QUINCTIO CRISPINO II. M. STATILIO. TAURO. COS. Dio lib. LX. pag. 680. *Cæterum Britannia parte subacta, Romam rediit Claudius C. Crispo II. T. Statilio consulibus*. Vide Norisium in epistola Consulari. Fasti Vindebonenses & Idatiani: *Crispo II. & Tauro*.

III. Hoc eodem anno quarto Claudii inchoato, Agrippa Rex Judæorum (ut Josephus (*a*) testatur) cum egisset sui regni annum septimum, quorum quatuor sub Caio, tribus vero sub Claudio regnavit, miserando interitu vita functus est: cujus obitum Lucas (*b*) mox post necem Jacobi, & carcerem Petri, recensuit, ut Dei vindictam adversus eum in ultionem admissorum facinorum declararet. Sic ergo rem gestam brevi compendio perstringens, ait: *Statuto autem die, Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos. Populus autem acclamabat, Dei voces, & non hominis. Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo: & consumptus a vermibus, expiravit.* Hæc Lucas. Josephus vero rem gestam pluribus prosecutus (*c*) sic ait: *Agrippa Mathiæ adempto pontificatu, successorem dedit Elioneum Cithæi filium: Jamque tertium Judææ totius regni* (a Claudio enim integrum acceperat) *annum exegerat, cum pervenit in urbem Cæsaream, quæ prius Stratonis turris dicta est: ubi solemnes ludos celebravit pro salute Cæsaris: ad quam festivitatem magna multitudo nobilium ac procerum convenerat ex tota provincia.*

(*a*) *Jos. antiq. lib.* 19. *c.* 7.

(*b*) *Act.* 12. De interitu Agrippæ regis.

(*c*) *Joseph. antiq. lib.* 19. *c.* 17.

IV. Agrippa ut Deus colitur. *Ejus celebritatis die secunda processit mane in theatrum, amictus veste tota ex argento mirabili opere contexta, quæ radiis orientis Solis percussa, & divinum quemdam fulgorem emittens, venerationem cum honore incutiebat spectantibus: moxque adulatores perniciosi alii aliunde acclamantes, Deum consalutabant, rogantes ut faveret propitius: hactenus enim ut hominem reveritos, nunc agnoscere & fateri in eo quiddam mortali natura excellentius. Hanc impiam adulationem nec ille castigavit, nec repulit: pauloque post suspiciens, vidit supra caput suum bubonem funi extento insidentem: moxque ut sensit hunc esse calamitatis nuntium, qui olim felicitatis fuerat, ex intimis præcordiis indoluit; secuta sunt ventris tormina statim a principio vehementia. Conversis igitur in amicos oculis: en, inquit, ego ille vestra appellatione Deus, vitam relinquere jubeor, fatali necessitate coarguente vestrum mendacium; & quem immortalem salutastis, ad mortem rapior. Sed ferenda est voluntas cælestis numinis: neque enim male viximus, immo tanta felicitate, ut omnes me beatum prædicent. Hæc locutus, crescente dolore, discruciabatur.*

V. Divina ultio in Agrippam. *Propere igitur relato in regiam, rumor sparsus est, brevi esse moriturum: quamobrem confestim totus populus una cum uxoribus atque liberis saccum indutus, more patrio, supplicabat Deo pro salute Regis, omnia miscens lamentis & ejulatibus. Rex autem in celsiore decumbens cubiculo, & in faciem stratos humi prospiciens, non temperabat sibi a lacrymis. Cruciatu deinde per continuos quinque dies nihil se remittente confectus, vitam finivit, annum natus quartum supra quinquagesimum, postquam regnasset per septennium. Quatuor enim annos super Caio Cæsare obtinuit regnum; primum in Philippi tetrarchia per triennium, cui quarto demum anno accessit & Herodis tetrarchia: tribus deinde annis sub Claudio Cæsare præter jam dictam ditionem, in Judæa quoque regnavit & Samaria, simulque Cæsarea.* Et paulo post: *Superstites autem ei fuerunt filius quidem unus Agrippa, annum agens decimum septimum; filiæ vero tres: ex quibus Berenice nupta erat Herodi patruo, nata annos sexdecim; reliquæ duæ tum etiam virgines erant, Mariamne, & Drusilla: hæc septennis a patre desponsata Julio Archelao Chelciæ filio, illa decennis Epiphani filio Comagenorum Regis Antiochi.*

VI. Agrippæ regis mores. Sed antequam cætera prosequamur, quæ contigerunt post mortem Agrippæ; de ipsius moribus, & observantia rerum Judaicarum, hæc quæ idem Josephus enarrat, audiamus: sic enim ait: *Agrippa mitissimo fuit ingenio, in exteros omnes æque beneficus, liberalis, & humanus, in suæ gentis homines benignus, & promptus ad adjuvandos præ cæteris in necessitatibus: quapropter libenter & continue degebat Hierosolymis, institutorum ac rituum patriæ servator religiosissimus: purus enim erat a contaminamentis omnibus, nec ulla dies ei præteribat absque sacrificio. Accidit aliquando, ut quidam Hierosolymita legis peritus, nomine Simon, advocata concione per Regis absentiam agentis tum Cæsareæ, criminaretur illum ut impurum, & arcendum templi aditu, quod nonnisi dignis pateat. Id ubi Præfectus urbis illi significavit per litteras, confestim accersivit hominem: a quo fortuna repertus in theatro, assidere sibi eum jussit: moxque sedata voce, ac placide: Dic mihi, inquit, quid tibi non probetur ex his quæ facimus? Qui cum nihil haberet quod diceret, precatus est veniam. Tunc Rex, citius quam quisquam opinaretur, reconciliatus est, clementiam magis quam*

II. *Obitus Agrippæ.* Ad num. III. Herodis Agrippæ Regis interitus recte hoc anno a Baronio consignatus. Ei superstites fuere filiæ tres, & filius unus Agrippa nomine, annum agens XVII. qui Romæ apud Claudium educabatur, postremusque Judæorum Rex fuit, de cujus Regni initio infra.

III. *Triumphus Claudii, & stolæ Pontificiæ.* Claudius hoc anno de Britannis triumphavit, ut testatur Dio lib. 60. Claudius stolam Pontificiam Judæis restituit, quod Baronius anno sequenti, quo eam restitutionem factam credebat, recitat.

quam iram decere Reges existimans, & lenitatem magis, quam celsitudinem: itaque dimisit eum non sine munere. Hæc de Agrippæ moribus Josephus, qui ea, quæ post ipsius interitum acciderunt, enarrare pergit in hunc modum:

VII. Ignominia affectæ Agrippæ filiæ.

Postquam autem cognitum est excessisse Agrippam, Cæsarienses & Sebasteni (sunt hi Samaritani) *beneficiorum ejus obliti, pessimam ei retulerunt gratiam, convitia non dicenda jactantes in defunctum. Militum quoque vulgus, qui tum forte aderant, protractas e palatio filiarum statuas unanimiter detulerunt in lupanaria, eisque (ut poterant) illudebant modis, quos turpe sit eloqui: instructisque per loca publica epulis convivia celebrabant coronis redimiti, & delibuti unguentis, libantes interim Charonti, & sibi invicem propinantes præ gaudio quod ex obitu Regis conceperant.* Et paulo post: *Filius porro defuncti Agrippæ Romæ erat eo tempore, educabaturque apud Claudium Cæsarem: qui audito Agrippæ obitu, & contumeliis quibus eum Cæsarienses ac Sebasteni post mortem affecerant, illius quidem causa indoluit, ingratis autem populis vehementer iratus est. Confestim igitur voluit successorem paterni regni Agrippam juniorem mittere, simul ut jureiurando satisfaceret. Sed liberti & amici, qui multum apud eum poterant, dissuaserunt, negantes tutum admodum adolescenti & vixdum egresso pueritiam tantum regnum committere, cui administrando. sit impar, quod viriles etiam posset gravare humeros.*

VIII. Præsides Syriæ.

Cumque visi essent æquum dicere, Cæsar Præsidem Judææ totiusque regni misit Cuspium Fadum, defuncto hoc honoris tribuens, ne Marsum Syriæ Præsidem inimicum in regnum ejus induceret. Ante omnia autem Fado injunxit, ut Cæsarienses & Sebastenos acriter castigaret, propter inflictam mortuo injuriam, contumeliasque illatas adhuc juvenibus; Alam vero Cæsariensium & Sebastenorum cum quinque illis cohortibus ablegaret in Pontum illic militaturas; militesque e Romanis legionibus Syriam tuentibus delectos in eorum locum subsitueret. Nec tamen ei jussioni satisfactum est: missa enim legatione, flexerunt Claudium, ut manere eos in Judæa permitteret: qui sequentibus temporibus maximarum calamitatum Judæis fuerunt initium, & seminarium belli exorti, Floro Præside: quamobrem Vespasianut victor (ut paulo post dicetur) eos ex illa regione alio transtulit. Hæc Josephus (*a*); additque in locum Vibii Marsi Syriæ Præsidis subrogatum fuisse Cassium Longinum.

(*a*) *Joseph. antiq. lib. 20. cap. 1.*

IX. Jus in templum Herodes obtinet.

Cæterum Agrippæ defuncti Regis frater Herodes Rex Chalcidis, jus in templum, quod olim suo germano concessum fuerat, a Claudio obtinuit: quod idem auctor testatur his verbis: *Eodem tempore & Herodes Dynasta Chalcidis, defuncti Agrippæ frater, petiit a Cæsare potestatem in templum & sacrum ærarium, jusque eligendorum summorum Pontificum: impetravitque hæc omnia, ita ut etiam posteris ejus idem jus manserit usque ad belli Judaici exitum. Ipse vero Herodes, Canthara in ordinem redacto, Josepho Canæi summum pontificatum contulit.* Hæc Josephus; licet mirum in modum confundat ordinem temporum, qui hæc de Herode referat ante annum quinti Consulatus Claudii, qui fuit ejus Imperii annus decimus; itemque ante famem illam toto Orbe grassatam, quæ (ut vidimus) anno secundo Claudii accidit, facta esse ponat. Quamobrem cum auctorem in his quæ temporis sunt, sibi ipsi minus constantem, sed valde contradicentem sequi non liceat; quod conjectura suadet, amplectimur.

Quod enim morte Agrippæ Regis extinctum simul esset cum illo privilegium de jure templi, nec in Agrippam juniorem illud esset collatum; Herodem haud diu post fratris obitum illud a Claudio impetrasse putamus. Rursus vero in successione Judæorum Pontificum idem sibi ipsi Josephus contraria scribere plane convincitur, dum Agrippam Regem, antequam moreretur, Mathiam, qui Simoni Cantharæ fuerat subrogatus, in ordinem redegisse testatur (*b*), inque locum ejus substituisse Elionem Cithæi filium: paulo post (*c*) vero ab Herode Agrippæ fratre in locum Cantharæ ab ipso privati suffectum esse Josephum tradit, nulla de Elioneo habita mentione; cum tamen Cantharam constet ante Mathiam pontificatum gessisse. Sed hæc satis de Judaicarum rerum præsentis anni statu. X.

(*b*) *Joseph. antiq. lib. 19. c. ult.*
(*c*) *Joseph. antiq. lib. 20. c. 1. in fin.*

XI.

Dum hæc agerentur in Judæa, Paulus & Barnabas, qui (ut diximus) anno superiori solemni ritu ad prædicationem Evangelii Apostolatum acceperant, cum assumpto secum Joanne, qui cognominatus est Marcus, peragrassent Seleuciam, atque inde Cyprum navigassent, ac venissent Salaminam, universamque demum insulam perambulassent; Paphum denique venientes, Sergium Paulum Proconsulem nacti, ad fidem Christi convertunt. Cum autem hic dicatur Proconsul; & auctore Strabone (*d*), & aliis, exploratum habeatur, Cyprum non proconsularem, sed prætoriam factam esse provinciam: cur a Luca Sergius Paulus non Prætor, sed Proconsul nominetur, ea videtur esse ratio, quod eadem prætoria provincia sæpe honoris causa data est administranda Ciliciæ Proconsuli, ut inter alios Publio Lentulo (*e*): quod non illi tantum, sed & successoribus æque esse concessum, par est credere; nam nullibi me legisse memini aliquem insulæ Cypri Prætorem. Sic igitur

(*d*) *Strab. lib. 14. in fine.*
(*e*) *Sigon. collegit lib. 1. de antiq. jur. provinc. c. 14.*

tur Sergium Paulum Proconsulem nominatum esse putamus, quod etiam Ciliciam proconsularem provinciam administraret. Cum vero sui natura esset per se distincta provincia, eademque prætoria dicta, nec alteri cuipiam subiecta: ex eo etiam æque factum est a Patribus, ut Cypri (*a*) Ecclesia sub nulla alia metropoli censeretur, neque sub Tarsensi Ciliciæ, neque sub Antiochena Syriæ, vel aliis: licet Petrus Fullo hæresiarcha Episcopus Antiochenus eam Antiochenæ Ecclesiæ subjicere conatus sit, nulla alia ratione, nisi quod Evangelium accepisset ab his qui Antiochiæ fuerant ordinati, Paulo & Barnaba: sed frustratus est suo conatu, ut suo loco dicemus.

(*a*) *Alexand. in Barnaba apud Metaphrast. die* 11. *Junii.*

XII. Quod ad conversionem Proconsulis spectat, quam attigimus: plenius Lucas (*b*) his enarrat verbis: *Cum perambulassent universam insulam usque ad Paphum, invenerunt quemdam virum magum pseudoprophetam, Judæum, cui nomen erat Barieu, qui erat cum Proconsule Sergio Paulo, viro prudente. Hic accersitis Barnaba & Saulo, desiderabat audire verbum Dei: resistebat autem illis Elymas magus (sic enim interpretatur nomen ejus) quærens avertere Proconsulem a fide. Saulus autem, qui & Paulus, repletus Spiritu sancto, intuens in eum, dixit: O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis justitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas? & nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus, non videns Solem usque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo & tenebræ, & circumjens quærebat qui ei manum daret. Tunc Proconsul cum vidisset factum, credidit, admirans super doctrina Domini.* Hactenus de his Lucas. Tantum autem abfuit ut Elymas magus cæcitate percussus aliquando resipuerit, ut magis ac magis in Evangelicam doctrinam insaniens (quod testatur Dionysius *c*) librum ediderit adversus Pauli prædicationem & Christi fidem. Cetera autem quæ de prædicatione Pauli & Barnabæ scribit Lucas usque ad Concilium Hierosolymitanum, quod anno nono Claudii esse celebratum monstrabimus: cum, quo potissimum anno singula sint facta, certa assertione affirmari non possit; ea, quam conjectura demonstrat, utentes ratione, quod singulis annis gestum putamus, quantum fas est ordine temporum prosequemur.

(*b*) *Act.* 13.

De Elyma mago.

(*c*) *Dionys. de divin. nom. c.* 8.

XIII. A Papho (*d*) igitur navigantes Paulus & Barnabas, Pergen Pamphiliæ venerunt: Joannes vero, qui eos sequebatur Antiochia, Hierosolymam est reversus. Inde vero Antiochiam Pisidiæ pervenerunt: ubi ingressi synagogam die sabbati, quo conventus Judæorum fieri consuevit, rogantur ab his qui synagogæ præerant, si haberent exhortatorium sermonem, illum dicerent coram populo. Ejusmodi quoque consuetudo, ut peregrini Episcopi ad concionandum invitarentur ab ejus civitatis, ad quam venissent, Episcopo, diu permansit in Ecclesia, immo & canone (*e*) legitur stabilita. Unde de ea re conquestus est Gregorius (*f*) Nissenus, quod ab Helladio Episcopo Cæsariensi ad id agendum non fuerit invitatus. Sic invenies observatum (*g*) apud Ambrosium, sic Alexandriæ (*h*) a Cyrillo ejus sedis Episcopo. Ex quibus authentica probantur, quæ in apocryphis apud (*i*) Clementem leguntur in hæc verba, de Episcopo peregrino dum agitur. *Si Episcopus una cum Episcopo sedeat, eumdem ab illo obtinens honorem; rogabisque eum; o Episcope, ut sermones habeat apud populum ad docendum accommodatos (peregrinorum enim exhortatio & admonitio valde accepta & vehementer utilis esse consuevit: Nullus enim propheta, inquit, acceptus est in patria sua) permittes enim ei Eucharistiam offerre: coges eum, ut vel populo benedicat.* Hæc ibi. Inde est etiam quod habet (*k*) Eusebius, S. Polycarpum Smyrnæ Episcopum, Romam sub Aniceto Pontifice venientem, ab eo invitatum, ut sacrificium sacræ Eucharistiæ offerret. Sed reliqua videamus.

(*d*) *Act.* 13.

Peregrini Episcopi invitari soliti ad concionandum.

(*e*) *Concil. Carthag.* 4. *c.* 36.
(*f*) *Greg. Nyss. ad Amphiloch.*
(*g*) *Ambr. ser.* 48. *veter. edit.*
(*h*) *Cyril. hom.* 7. & 8.
(*i*) *Clem. Const. lib.* 2. *c.* 62.
(*k*) *Euseb. hist. lib.* 5. *c.* 24.

XIV. Concionatus ergo Paulus in synagoga, multos Judæorum ad fidem Christi perduxit: invitatusque in sequens sabbatum de iisdem iterum verba facere, cum id præstitisset, & coram frequentissimo universæ civitatis populo perorasset; invidentes Judæi quod Gentibus aditus pateret ad fidem, gravissimas turbas in Apostolos concitarunt. Tunc Paulus & Barnabas hæc contestati coram ipsis dixerunt: *Vobis oportebat quidem primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes, sicut præcepit nobis Dominus: Posui te in lucem Gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terræ. Audientes autem Gentes, gavisæ sunt; & glorificabant verbum Domini, & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam.* Subdit de Judæis, qui adversus Apostolos concitarunt mulieres religiosas, & primos civitatis, qui ejecerunt eos extra fines suos: Quare exeuntes (secundum præceptum Domini *l*) excusserunt pulverem de pedibus suis in testimonium contra illos. Non enim id tantum faciendum adversus illos qui eos non reciperent, admonuerat Dominus, sed & ritum quemdam, quo agendum esset, præscripserat; ut idem Lucas, qui hæc scripsit, ex verbis Domini recensuit, sic dicentis (*m*): *Si non susceperint vos, exeuntes in plateas ejus, dicite: Etiam pulverem, qui adhæsit nobis de civitate vestra, extersimus in vos: tamen hoc scito-*

Paulus contestatus Judæos transit ad gentes.

(*l*) *Matth.* 10. *Marc.* 6. *Luc.* 10.
(*m*) *Luc.* 10.

tote, quia appropinquavit regnum Dei. Consueverant Judæi, maledictionem aliquam imprecando, in aerem pulverem

XV. spargere, vel e se excutere. Est de hoc exemplum in primis apud Esdram (*a*); ubi hæc leguntur: *Insuper excussi sinum meum, & dixi: Sic excutiat Dominus omnem virum qui non compleverit verbum istud de domo sua, & de laboribus suis sic excutiatur, & vacuus fiat. Et dixit universa multitudo: Amen.* Et in ipsis Actis (*b*) Apostolorum de Judæis in Paulum clamantibus, & execrantibus, hæc leguntur: *Vociferantibus autem eis, & projicientibus vestimenta sua, & pulverem jactantibus in aerem*, &c. Quid vero significet pulverem de pedibus excutere; cum multæ afferantur causæ, relinquimus interpretibus pertractandum. Nos Actorum historiam prosequentes, & Pauli & Barnabæ itinera relegentes, quid Iconii, quæ Lycaoniæ est civitas, quo Antiochia pulsi venerunt, sint passi, in annum sequentem, quem aggredimur, quia tunc ea contigisse putamus, rejicimus.

(*a*) 1. Esdr. 5.
(*b*) Act. 11.

JESU CHRISTI ANNUS 47. PETRI ANNUS 3. CLAUDII IMP. ANNUS 5.

I. SEquenti anno Domini quadragesimo septimo, Coss. (*c*) M. Vinucio secundum & T. Statilio Corvino, auspicante Claudio jam quintum sui Imperii annum, Paulus & Barnabas pulsi (ut dictum est) Antiochia Pisidiæ, venientes Iconium Lycaoniæ civitatem, quid illic egerint, Lucas summatim prosecutus, & multa præteriens, hæc tantum ait (*d*): *Factum est autem Iconii, ut simul introirent synagogam Judæorum, & loquerentur, ita ut crederet Judæorum & Græcorum copiosa multitudo. Qui vero increduli fuerunt Judæi, suscitaverunt & ad iracundiam concitaverunt animas Gentium adversus fratres. Multo igitur tempore remorati sunt fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa & prodigia fieri per manus eorum. Divisa est autem multitudo civitatis: & quidam erant cum Judæis, quidam vero cum Apostolis. Cum autem factus esset impetus Gentilium & Judæorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent, & lapidarent eos, intelligentes confugerunt ad civitates Lycaoniæ Lystram & Derben.* Hæc Lucas de rebus a Paulo & Barnaba gestis Iconii: qui cum multo tempore eos ibi moratos esse, & in diversa studia cives fuisse divisos testetur, adeo ut omnia ubique turbis plena essent; haud dubium rem attentius consideranti esse potest, plurima ab eodem prætermissa fuisse. Meminit ad Timotheum (*e*) scribens ipse Paulus, unico licet verbo, de rebus quas passus est Iconii, cum eas commemorans ait: *Tu assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam, persecutiones, passiones: qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconii, Lystris: quales persecutiones sustinui.* Sed a nullo certius faciliusque quam ab ipso Paulo monstrari potest, non omnes res ejus gestas Lucam esse prosecutum: nam si quis ea quæ ad Corinthios (*f*) scribit de rebus a se perpessis, conferat cum his quæ in Actis Apostolorum de Paulo a Luca sunt scripta; plane intelliget Pauli ærumnas ab eo majori ex parte fuisse prætermissas, atque silentio penitus obvolutas.

(*c*) Dio histor. lib. 60.
(*d*) Act. 14.
Quid Paulus passus Iconii.
(*e*) 2. Tim. 3.
(*f*) 2. Cor. 11.

II. De Actis S. Theclæ. Cæterum quod spectat ad res Iconienses, de quibus est sermo: qualia quantave ibidem Paulus sit passus, S. Theclæ res gestæ memoriæ a majoribus perpetuis scriptorum monumentis commendatæ, aliqua saltem ex parte declarant. Sed quoniam Acta quædam Theclæ nomine & Pauli ab Asiano Presbytero quodam (ut auctor est Tertullianus *g*) constat fuisse conficta, & sua ipsius confessione falsa omnino probata atque convicta: diligentiori studio, quænam illa fuerint, disquirenda sunt. Sed quid de his Tertullianus scripserit, ut accurate omnia pervestigentur, hic in primis apponamus; sunt hæc igitur ejus verba: *Quod si quæ Pauli perperam scripta legunt, exemplum Theclæ ad licentiam mulierum docendi tingendique defendunt: sciant in Asia presbyterum, qui eam scripturam construxit, quasi titulo Pauli de suo cumulans, convictum atque confessum id se amore Pauli fecisse, loco decessisse.* Hæc Tertullianus. Hieronymus (*h*) eumdem citans auctorem, hæc ait: *Igitur* περιόδους *Pauli & Theclæ, & totam baptizati Leonis fabulam inter apocryphas scripturas computamus. Quale est enim, ut individuus comes Apostoli inter ceteras ejus res hoc solum ignoraverit?* Hos secutus (*i*) Gelasius Acta Theclæ & Pauli inter apocrypha jure recensuit. Sed quoniam feruntur Acta passionis Theclæ, quæ passim leguntur: an illa ipsa sint, quæ prædictorum judicio damnantur, inspiciamus.

(*g*) Tertul. de Baptism. c. 17.
(*h*) Hieron. de script. Eccles. in Luc. c. 7.
(*i*) Conc. Rom. in decret. de lib. apocryph.

III. Quantum ad ea, quæ Tertullianus primum, deinde Hieronymus de Actis Pauli & Theclæ scripserunt: satis perspectum habe-

habetur, Theclam Evangelium prædicasse & baptizasse illis Actis spuriis contineri, insuper & (quod addit Hieronymus, qui eadem Acta legisse videtur) baptizati Leonis fabulam: quæ quidem procul abhorrent ab Actis illis quæ passionis Theclæ nomine inscripta leguntur: adeo ut nullam pati calumniam debeant, quasi Ecclesiastica censura censeantur esse damnata. Sed si quis ea scilicet ratione, eadem rejicienda esse existimet, quod Lucas nec levem de his fecerit mentionem, rursumque Hieronymi (a) in eamdem sententiam verba velut spicula quædam intorqueat, dicentis: *Quale est enim, ut individuus comes Pauli* (Lucas videlicet) *inter ceteras ejus res hoc solum ignoraverit*? Ad hæc refellenda, satis esse possunt quæ superius dicta sunt; multa eademque perinsignia, quorum ipse de se Paulus meminit, fuisse a Luca prætermissa: adeo ut inanis prorsus reddatur illa argumentatio, sua natura alioqui invalida: Lucas ea non scripsit; igitur non sunt facta. Sed quoniam a nullo æquius ac vehementius quam a Hieronymo poterit Hieronymus refutari; quid idem ipse alibi in contrariam sententiam pro nostra causa dixit, recitemus. In commentariis quos scripsit in epistolam (b) ad Galatas, dum agit de pervulgata illa inter Petrum & Paulum oborta Antiochiæ contentione, quam Lucas silentio prætermisit, ut nec per nutum ejus meminerit, hæc ait: *Nec mirum esse, si Lucas hanc rem tacuerit, cum & alia multa, quæ Paulus sustinuisse se replicat, historiographi licentia prætermiserit: & non esse contrarium, si quod alius dignum putarit relatu, alius inter cetera dereliquit. Denique primum Episcopum Antiochenæ Ecclesiæ Petrum fuisse accepimus, & Romam exinde translatum; quod Lucas penitus omisit.* Hæc Hieronymus; quibus non solum in contrarium objecta refelluntur, sed nostra validius confirmantur. Verum nec illud admittimus, Lucam perpetuum fuisse comitem Pauli: quando enim Lucas Paulo primum inhæserit, suo loco dicemus: ut satis pateat, ipsum his temporibus, quibus Antiochia Syriæ missus, quas idem recenset Lucas regiones perlustravit, eidem nequaquam adhæsisse: ut nec sit adeo mirandum, si quæ non vidit, generatim tantum complexus, majore ex parte silentio præterierit.

(a) Hieron. de script. Eccles. in Luca.

De S. Luca obiectio solvitur.

(b) Hieron. in epist. ad Gal. cap. 2.

IV. Theclæ acta germana.

His igitur in hunc modum objectionibus satisfactum cum sit; reliquum est, ut quibus testimoniis Theclæ passionis historia fulciatur stabiliaturque, in medium adducamus; ordinemque, quo est scripta, sequentes, eamdem testatam ac digne probatam reddamus. Habetur in primis in ea mentio de Onesiphoro Pauli hospite: qui quidem esse putatur is, quem idem Paulus honorificentissime laudat, ad Timotheum (c) scribens. Præterea agitur in eadem historia de Triphæna: quæ & illa creditur, quam, ad Romanos (d) idem Apostolus scribens, salutari mandat: iidem enim tunc Romæ agebant, sicut & plerique alii discipulorum, qui ex Oriente eo migrasse noscuntur, ut inter alios Aquila & Priscilla, quorum idem Apostolus meminit. Continet etiam eadem historia, Theclam Pauli prædicatione ad fidem Christi esse conversam: id ipsum a Gregorio (e) Nysseno, atque aliis omnibus qui de ea scripserunt, testatum habetur. hæc enim ille ait: *Talem myrrham olim Paulus infundebat ex ore suo mixtam cum puro pudicitiæ lilio in sanctæ virginis au-* res

(c) 2. Tim. 1.

(d) Rom. 16.

(f) Greg. Nyss. in Cant. hom. 4.

SÆC. I. Anno Urbis 798. Olymp. 206. an. 1. An. Ch. 45.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5538.

☉ 26. C. ☽ 8. P. 25. April. Indict. 3.

JESU CHRISTI 45. *secundum Baronium* 47.

CLAUDII IMP 5.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coss. *M. Vinicius II. & Taurus Statilius Corvinus*, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari pag. 31.

[1] COss. *M. Vinicius II. & Taurus Statilius Corvinus*. Dio lib. LX. pag. 681. *Annus insequens M. Vinicium iterum, Statilium Corvinum habuit Consules*. Fasti Vindebonenses & Idatiani: *Vinicio & Corvino*. Vide Norisii Epistolam consularem. Ex K. Jul. suffecti statuuntur a Pighio M. *Cluvius Rufus* & *Pompeius Silvanus*. De his Josephus lib. XX. Antiquit. in principio, ubi litteras Claudii ad Judæos datas affert, quarum exordium est: *Claudius Cæsar Germanicus, Tribuniciæ potestatis V. Consul designatus IV. Imp. X.* Epistola data est IV. Kal. Julias *Rufo & Pompeio Silvano coss.* Ergo ante Kal. Julias, *Rufus & Silvanus* consulatum suffectum inierant. Quamquam in nova Josephi editione adnotetur, vocem, *Julias*, insertam esse ex Epiphanio, cujus in plerisque libris XII. *Kal. Julii*, in nonnullis *Junii*.

Hoc anno, ut ostendit Norisius in Epochis Syro-Maced. Dissert. III. cap. IV. pag. 154. Imper. Claudius *consul IV. designatus est biennio* antequam iniret; nam A. V. 798. IV. Kal. Julias erat Tribuniciæ potestatis V. ac consul designatus IV. in annum Urbis a Parilibus 800. Hinc in vetustis Inscriptionibus Gruterianis pag. CLXXVI. 5. CLXXXVIII. 5. CCXXVII. 8. & apud Fabrettum pag. 413. Claudius dicitur TR. POT. V. COS. DES. IV. Quinimo, si fides est Donianæ Inscriptioni, quam nos attulimus ad A. D. 43. quadriennio ante *Claudius Consul. IV.* designatus erat. Vide Tillemontii notam XIV. Histor. Imp. tom. I. pag. 612.

res; ea vero erat Thecla, quæ præclare animo suo defluentibus de lilio guttis, hominem externum morte opprimit, omni cogitatione cupiditateque extincta. Hæc ille.

V. Thecla sponsum relinquens adhæsit Christo. Legitur & in illa, Theclam jam viro desponsatam, amore pudicitiæ, sponso nuncium remisisse. Ecce quam belle huic veritati Epiphanius (*a*) in primis adstipuletur, his verbis: *Thecla*, inquit, *incidit in Paulum sanctum, & a nuptiis exolvitur, cum curatorem sive sponsum haberet formosissimum, primarium urbis, valde divitem, generosissimum, ac illustrissimum. In vita contemnit terrena Sancta illa, ut cælestium potens fiat.* His in nullo contradicentia loquitur Faustus (*b*) apud Augustinum in hæc verba: *Jam timeo Apostolo, ne dæmoniorum doctrinam intulisse tunc Iconium videatur, cum Theclam oppigneratam jam thalamo, in amorem sermone suo perpetuæ virginitatis incendit.* Hæc Faustus: cujus assertiones omnes cum ab Augustino refellantur, nec ad hanc rem (ut alias facere solitus est contra Manichæos) de apocrypha historia quicquam exceperit, ut de Actis Thomæ, Andreæ, & aliorum; plane eidem non invitus consensisse videtur.

(a) Epiph. hær. 78.
(b) Aug. contra Faust. lib. 30. c. 4.

Quod insuper in prædicta de passione Theclæ historia narratum habes; ipsam,

VI. Thecla distrahit gemmas. ut custodem carceris, quo Paulus Iconii detinebatur inclusus, sibi conciliaret, gemmis ac muliebri mundo distractis, pecuniam inde acceptam illi donasse, ut ad Pauli colloquium sibi pararet aditum: hoc ipsum Joannes Chrysostomus (*c*) profitetur his verbis: *Audi de beata Thecla: Illa, ut Paulum videret, aurum suum dedit: tu autem, ut Christum videas, nec obolum das:* idem alibi (*d*): *Quære Paulum tamquam Thecla, ut audias quæ per ipsum tibi dicuntur.*

(c) Chrysost. in Act. Apost. hom. 25.
(d) Chrys. ad Antioch. hom. 22.

VII. Rursum vero quæ in eadem historia de ira sponsi in eam concitata leguntur, quod ipso accusante, ac crudeliter urgente Thecla damnata fuit ad bestias, quæ mansuetæ divinitus factæ illi blandiebantur; ab Ambrosio (*e*) egregie descripta habentur, cum his verbis alloquitur virgines: *Thecla doceat immolari, quæ copulam fugiens nuptiarum, & sponsi furore damnata, naturam etiam bestiarum virginitatis veneratione mutavit: namque parata ad feras, cum aspectus quoque declinaret virorum, ac vitalia ipsa sævo offerret leoni; fecit, ut qui in impudicos detulerant oculos, pudicos referrent. Cernere erat lingentem pedes bestiam cubitare humi, muto testificantem sono, quod sacrum virginis corpus violare non posset; ergo adorabat prædam suam bestia, & propriæ oblita naturæ, naturam induerat, quam homines amiserant.* Hæc ibi: & ad Simplicianum scribens, hæc in eamdem sententiam: *Inter leones virgo exultavit, & prodeuntes bestias expectavit intrepida*; repetit & eadem de leonibus in epistola ad Vercellensem Ecclesiam, sic dicens: *Quo munere venerabilis Thecla etiam leonibus fuit, ut ad pedes prædæ suæ stratæ impastæ bestiæ sacrum deferrent jejunium, nec procaci oculo virginem, nec ungue violarent aspero.* Hæc omnia Ambrosius.

(e) Ambr. de vir. lib. 2.
Thecla a sponso accusata damnatur.

VIII. Thecla superat ignem. Quod præterea & ignes Thecla subiisse, ac illæsa remansisse, in eadem quoque scribatur historia: Cypriani (*f*) ea ad Deum obtestatione sic habes testatum: *Assiste nobis, sicut Paulo in vinculis, & sicut Theclæ in ignibus;* & alibi: *Libera me de medio hujus sæculi, sicut liberasti Theclam de medio amphiteatro.* Itemque S. Zeno Episcopus Veronensis in sermone de timore, hæc de Thecla: *Adversus Theclam accusator acerrimus linguæ exerit gladium, cum suis sibi ministris publicæ leges inserviunt. Stimulis acuitur feritas in ferocitatem: & tamen mitior hominibus invenitur. Ne quid scenæ tam diræ inhumanitatis deesse videatur; immittuntur etiam marina monstra. Laciniis omnibus expoliatur puella, vestitur incendio. Inter tot instrumenta mortis, spectatore metuente, secura calcat genera universa terrorum. Incolumis, quasi Orbe subacto, de illo feralis caveæ loco jam non miserabilis, sed mirabilis funereo habitu excedit, victi sæculi triumphum reportans, quam tot suppliciis omnes crediderant perituram.* Hucusque Zeno.

(f) Cypr. orat. pro mart. & orat. in die passion.

IX. Thecla leones superat. Gregorius Nazianzenus (*g*) de eadem sic dixit: *Non te fugit, Theclam ignium & bestiarum impetum evitasse.* Rursum alibi (*h*) his versibus:

Quis Theclam necis eripuit flammæque periclo?
Quis validos ungues vinxit, rabiemque ferarum?
Virginitas. O res omni mirabilis ævo!
Virginitas fulvos potuit sopire leones:
Dente nec impuro generosos virginis artus
Ausi sunt premere, & rigido discerpere morsu.

(g) Greg. Nazian. ad virg. exhor.
(h) Idem in præcept. ad virgin.

Hæc eadem Maximus (*i*) Taurinensis in hæc verba: *Theclam flammarum globos evasisse cognoscis.* Addam & illa quæ pertinere ad eamdem rem videntur, pia scilicet sanctorum martyrum (*k*) Terentii & sociorum in hunc modum concepta verba: *Qui Danielem de ore leonis eripuisti, & de manu Pharaonis Moysen servasti, & sanctam Theclam ab igne & theatro & feris & bestiis taurinis defendisti, &c.* Non tantum leonibus fuisse objectam, sed & tauris alligatam, ut illis in diversa actis, sic discerperetur, eadem ejus passionis Acta testantur. His similes preces leguntur in rebus gestis S. Julianæ (*l*) in Pra-

(i) Max. serm. de S. Agnete.
(k) Apud Metaphrast. die 10. April.
(l) Metaphr. die 21. Decembr.

Prato (*a*) spirituali, ac denique illis precibus quæ ex ritu Ecclesiastico dici consueverunt, cum quis Fidelis ex præsenti vita est proxime migraturus. Quod insuper in eadem legatur historia, pugnanti Theclæ divina virtute adstitisse personam, puto Angelum, humana imagine vultum Pauli præseferentem; id ipsum probatum habes in Actis S. Februniæ (*b*), quæ S. Briena accurate conscripsit.

(*a*) *Prat. spirit. c.* 20.
(*b*) *Metaphr. die* 15. *Junii.*

X. Thecla cupida Pauli.

Præter hæc omnia, tandem scias, eumdem Hieronymum, quem adversari vidimus mentitis illis Actis Theclæ & Pauli superius recitatis, eidem historiæ de passione Theclæ egregie adstipulari. In ea enim dum legitur, ipsam Apostoli cupidam Antiochiam Pisidiæ accessisse, quo illum profectum esse audierat: ab eodemque jussam ad propria reverti, ne (quod idem ait *c*) poneret offendiculum Evangelio: hæc ipsa, inquam, Hieronymus (*d*) ad Oceanum scribens, probans, ait: *Thecla post tentationem passionis, Antiochiæ a Paulo prohibetur pariter pergere: nemo cum uxore pergit ad bellum, &c.* Sed miramur eam epistolam inconsulte nimis in tomum nonum una cum spuriis esse rejectam: fortasse quia in ea ex Vita S. Martini sit acceptum exemplum. Sed quid mirum, cum post annos vigintitres ab obitu Martini Hieronymus vixerit? cum præsertim auctore Severo, certum sit, res ab eo gestas, adhuc ipso Martino vivente esse editas. Ex consensione præterea ejus epistolæ cum ea quam ad Eustochium dedit de custodia virginitatis, in qua etiam, sicut in illa, meminit de agapetis virginibus, facile quisque poterit intelligere esse Hieronymi; licet non a Hieronymo tantum, sed a Sophronio etiam (ut præsefert ejus titulus) scripta inveniatur.

(*c*) 1. *Cor.* 9.
(*d*) *Hieron. tom.* 9.

XI. Acta Theclæ a Basilio scripta.

Adhuc insuper, quæ in eadem de Thecla historia scripta habentur de Falconilla (quæ potius irrepsisse in eam, quam originaliter scripta fuisse videantur, jureque in controversiam deduci possint) ne ipsa quidem carent auctoritate sanctissimi atque doctissimi viri Joannis Damasceni, qui ejus meminit in ea oratione, quam de his qui in fide ex hac vita decesserunt, conscripsit. Quoniam vero is qui habetur præ manibus de Theclæ passione scriptus commentariolus, sine nomine fertur; nullum ob id ipsa historia solidæ auctoritatis dispendium pati debet: quandoquidem quæ eo continentur, tam Græcorum quam Latinorum Patrum, quos recensuimus, pari consensione firmantur: immo & sunt in omnibus consentientia, quæ Græce scripta habentur a Basilio Episcopo Seleuciæ, extantque Romæ in bibliotheca Sfortiana, ac rursus alia in Vaticana bibliotheca, descripta vero a Metaphraste ex antiquioribus monumentis. Si vero de rebus tam antiquis recentiores non spernis, multa de ea testata habes ab Aldelmo in suis, quos tam metro quam soluta oratione de Virginitate conscripsit, libris. Insuper & Vvitichindus Saxo, monachus Corbejensis, nobilis suorum temporum historicus, scripsit (ut tradit Sigebertus *e*) egregio poemate ejusdem Theclæ passionem.

(*e*) *Sigebert. de Vir. illustr. c.* 130.

XII. Thecla protomartyr.

Sunt insignia de Thecla præconia: Protomartyr enim a permultis cognominatur, quod prima omnium feminarum pro Christi nomine in certaminis campum fide roborata descenderit, & impietate adversariorum prostrata, triumphum revexerit. Quamobrem Isidorus Pelusiota ad Sandalarias (*f*) scribens, eamdem ejusmodi præclaro exornat elogio: *Adde muliebrium victoriarum ac trophæorum caput, hoc est, illam omnibus laudibus celebratam Theclam, quæ tamquam immortalis pudicitiæ columna prostat; quæque e media turbidarum affectionum tempestate, tamquam fax incensa, ad portum ab omnibus fluctibus immunem appulit.* Hæc Isidorus (*g*), qui & ad Tarasium scribens, eamdem Protomartyrem dicit. Insuper, honoris causa, eadem tamquam nobilissimo titulo, Pauli primogenita nuncupatur. Hæc, inquam, in ore omnium Græcorum versatur, a cunctis immensis ac divinis in cælum laudibus extollitur, cui primum locum inter feminas martyres tribuunt: ut inter alios Gregorius Nazianzenus (*h*) facere videtur, dum invehitur in Julianum Apostatam: *Non victimas*, inquit, *pro Christo cæsas veritus es? Joannem illum, Petrum, Paulum, Jacobum, Stephanum, Lucam, Andream, Theclam, &c.* Sic & Epiphanius (*i*), Ambrosius (*k*) Hieronymus (*l*), Chrysostomus (*m*), Severus (*n*), & alii.

(*f*) *Isid. lib.* 1. *epistola* 87.
(*g*) *Isidor. lib.* 1. *epist.* 160.
(*h*) *Greg. Nazian. orat.* 1. *in Julianum.*
(*i*) *Epiphan. hæresi.* 79.
(*k*) *Ambr. de Vir. lib.* 2.
(*l*) *Hieronym. ad Eustoch. epist.* 22.
(*m*) *Chrysost. orat. in sanct. Apost.*
(*n*) *Sever. in vit. S. Mart. lib.* 2. *c.* 16.

XIII. De Theclæ memoria frequentata.

Hinc etiam usu venit, ut cum quid superexcellens de femina Patres dictum vellent, eam Theclæ nomine insignirent. Sic videas & Hieronymum (*o*) celeberrimam illam, cum adhuc sibi constaret, Melaniam seniorem Theclæ nomine decorasse: sic quoque videas præstantissimam illam virginem Macrinam, Basilii & Gregorii Nysseni germanam, ob egregium sanctitatis meritum Theclam esse dicendam, per cæleste nuntium (*p*) præmonstratum. Ejus vero tumulum, qui erat Seleuciæ, multis miraculis illustratum, totius Orientis celebri populorum concursu visitari solitum, tum ipsa Acta, tum etiam sanctorum Patrum testimonia declarant. Gregorius Nazianzenus (*q*) illuc peregrinatus, diutius mansit: sunt & de aliis exempla complura, quæ apud Theodoretum (*r*), Evagrium (*s*), Nicephorum (*t*), Procopium (*u*), Sophronii (*x*) Pratum spirituale, Nicænam (*y*) Synodum secundam, & alios auctores testata habentur.

(*o*) *Hier. in Chron.*
(*p*) *Greg. Nyss. in vit. S. Macrinæ.*
(*q*) *Gregor. presbit. in vit. Greg.*
(*r*) *Theodor. hist. SS. Patr. c.* 29.
(*s*) *Evagr. lib.* 3. *c.* 8.
(*t*) *Niceph. lib.* 16. *c.* 8.
(*u*) *Procop. li.* 1. *de ædif. Justin. Imp.*
(*x*) *Prat. spirit. c.* 180.
(*y*) *Nicæn.* 2. *Conc. act.* 5.

XIV. De Theclæ martyrio.

☞ Quod vero in Theclæ Actis, ad finem ipsorum asseritur ipsam divinitus liberatam a paratis triplicis generis mortis peri-

periculis, in solitudinem secessisse, ibi perseverantem nonagenariam decessisse: istud quidem ex omnibus illis nobis haud arridet, cum de his penes antiquiores, quos recitavimus selectissimos Patres verbum nullum; qui omnes de ipsa, ut martyre, & consummata martyrio visi sint meminisse, potissimum vero Gregorius Nazianzenus, cum inter insigniores Martyres pro Christo necatos eam connumeret, ut vidisti: & S. Ambrosius (a) cultor studiosissimus S. Theclæ, in cujus memoriam primaria Ecclesia Mediolani fuit erecta, inter alia hæc de ipsa: *At certe Theclam non senectus, sed virtus probavit*: ita ipse, cum agit de velandis sacris virginibus, in quibus mores potius quam ætatem spectandam proponit: & S. Augustinus (b) cum agit de virginitate quæ debeat conjunctam habere humilitatem, ne per superbiam virgo super conjugatas se efferat, quas fortasse contingat coronari martyrio, quo careat ipsa, ait: *unde, inquam, scit, ne forte ipsa nondum sit Thecla; jam sit illa Crispina?* Consummatam plane martyrio Theclam significans, dum consummatam martyrio conjugatam opponit ut de martyrio facta comparatio æque respondeat. Hæc & alia in eamdem sententiam adduci possunt. Puto autem, quod de perditis antiquioribus Actis illis martyrii S. Theclæ, iisdemque (ut audisti) ab hæreticis depravatis, quæ omnium traditione præ ceteris prædicarentur de illa adeo inexpectate liberata de tribus illis præparatis sævissimis mortis periculis, ea ut magis ore omnium decantata transmissa fuisse ad posteros. Qui vero postea ea scripsit, dum quo mortis genere consummaverit ipsa martyrium, haud adeo exploratum habuerit, sicut acceperat liberatam: ea opinandi atque scribendi occasionem invenerit, ne pulcherrimam virginem relictam liberam ex consuetudine hominum in suspicionem adduceret. Cæterum qui perhibetur Theclæ vitam scripsisse Basilius Seleuciæ Episcopus, non fuisse illum Basilium, ad quem S. Joannes Chrysostomus scripsit de sacerdotio, sed qui post septuaginta ferme annos interfuit Chalcedonensi Concilio, suo loco perspicue (c) demonstrabimus ☞. Hæc de Thecla satis: cujus passionis Acta superius citata si quis exacte consideret, facile intelliget Paulum cum Barnaba Iconii diutius egisse: & quod dicit Lucas (d), eosdem multo ibi tempore commoratos; in his multos menses; & fortassis anni spatium insumptum esse cognoscet: merito igitur cætera quæ de iisdem Apostolis Lucas scripsit, in sequentem annum enarranda rejicimus.

(a) *Ambros. de virg. lib.* 3.
(b) *August. de virg. cap.* 44.
(c) *Anno* 4. *anno* 382. *prope finem.*
(d) *Act.* 14.

JESU CHRISTI ANNUS 48. | PETRI ANNUS 4. | CLAUDII IMP. ANNUS 6.

I. ANnus adest qui Domini quadragesimus octavus numeratur, & Coss. (e) C. Valerio Asiatico & M. Valerio Messala Fastis adscribitur: quo, secundum superius a nobis initam temporum rationem, Paulus & Barnabas Iconio recedentes, postquam universam Lycaoniæ regionem, Evangelium prædicantes, circumiissent, Lystram venerunt: ubi Paulus claudum (ut ait Lucas (f)) ab utero matris suæ, sanitati divina virtute restituit. Tantæ tunc rei novitate populus concitatus; jamque omnes non homines ipsos, sed esse deos existimantes, Barnabam nimirum Jovem, Paulum vero Mercurium; afferentes victimas, tauros, videlicet coronatos, iisdem sacrificare tentarunt. Id cum Paulus & Barnabas cognovissent, ingenti dolore perculsi, suas sibi tunicas conscindentes (mos enim erat Judæis, ut alias diximus sæpius, cum ingentem audirent blasphemiam, sua præ dolore conscindere vestimenta) vi magna restiterunt: hominesque se esse mortales, sed qui Deum verum illis annuntiarent, docentes, vix tandem concitatum populum a cœpto revocarunt studio. Hæc omnia pluribus S. Lucas.

Paulus & Barnabas dii habentur.

(e) *Dio lib.* 60.
(f) *Act.* 14.

II. Sed enim quam facile sit, populum tumultibus agitatum, levibus etiam impulsionibus in contraria ferri, edocuit ac demonstravit eventus: nam quos paulo ante ut cælestia numina victimis venerari voluerat, mox furore & vesana iracundia perciti atque correpti penitus, alterum ex ipsis, Paulum scilicet, lapidibus obruere, & ad internecionem ducere conati sunt. Qua vero id occasione sit factum, Lucas insinuat, rem gestam his verbis describens: *Supervenerunt enim quidam ab Antiochia & Iconio Judæi; & persuasis turbis, lapidantes Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes eum mortuum esse. Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem, & postera die profectus est cum Barnaba Derben.* Hæc Lucas de his quæ facta sunt Lystræ. Meminit hujus suæ lapidationis Paulus, ut de nobilissimo quodam sui Apostolatus insigni, cum scribens ad Corinthios (g) ea quæ eatenus passus esset, per singulas relegens, ait: *In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter: a Judæis quinquies quadragenas una minus accepi, ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum;* &c.

Paulus lapidatus.

(g) 2. *Cor.* 11.

III. (a) 2. Cor. 4. Paulus iterum Lyſtræ.

Sed accidit quidem quod de ſe idem Apoſtolus ad eoſdem ſcribit Corinthios(a): *Tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur: aporiamur ſed non deſtituimur: perſecutionem patimur, ſed non derelinquimur: dejicimur, ſed non perimus.* Etenim divinitus confortatus, Lyſtram, ubi fuerat lapidatus, reverſus, illic iterum una cum Barnaba Evangelium prædicavit. Quid vero poſt hæc ambo egerint, idem Lucas narrat his verbis (b): *Cumque evangelizaſſent civitati illi* (Derben ſcilicet) *& docuiſſent multos, reverſi ſunt Lyſtram, & Iconium, & Antiochiam; confirmantes animas diſcipulorum, exhortanteſque ut permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei. Et cum conſtituiſſent illis per ſingulas Eccleſias presbyteros, & oraſſent cum jejunationibus, commendaverunt eos Do-*

(b) Act. 14.

SÆC. I. Anno Urbis 799. Olymp. 206. an. 2. An. C. 46.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5539.

☉ 27. B. ☽ 9. P. 10. April. Indict. 4.

JESU CHRISTI 46. *ſecundum Baronium* 48.

CLAUDII IMP. 6.

I. Conſules.

[1] AD num. I. Coſſ. *Valerius Aſiaticus II.* & *M. Junius Silanus*, non vero Valerius Aſiaticus, & M. Valerius Meſſala, ut habet Baronius, quem errorem in ultimo Conſule commiſſum docte confutat Card. Noriſius in Epiſtola Conſulari pag. 32. ubi & oſtendit, M. Junium Silanum filium fuiſſe Appii Junii Silani ac Æmiliæ Lepidæ proneptis Auguſti, & fratrem L. Silani Claudii Auguſti generi; quippe qui, ut habet Dio lib. 60. Octaviam Claudii filiam ejus Imperii initio uxorem duxerit. Denique Valerium Aſiaticum iterum Conſulem appellant Tacitus lib. 2. & Seneca lib. 2. Natur. Quæſt. 17.

II. Quinquennalia Claudii.

Hinc liquet, Claudium hoc anno Quinquennalia exhibuiſſe. Annis enim hujuſmodi ſolenniis dicatis, ſi Imperatores Conſulatum non ſumerent, eum in propinquos, & viros, qui jam ea dignitate functi eſſent, de more transferebant.

III. Helena Regina Judæis opitulatur.

Hoc anno, fame, quæ ab Agabo Propheta prænuntiata fuerat, adhuc graſſante, Helena Adiabenorum in Aſſyriæ & Meſopotamiæ confiniis Regina, Hieroſolymam venit: cumque multos civium inopia alimentorum perire videret, coempta, ex Ægypto annona, famem Judææ ſublevavit, ut fuse Joſephus lib. 20. Antiquit. cap. 2. & 3. quæ hoc anno geſta eſſe ex ipſomet Joſepho manifeſtum fit. Is enim antea cap. 1. narrat Legatos Hieroſolymitanos a Claudio cuſtodiæ ſtolæ Pontificalis a Vitellio prius conceſſæ confirmationem obtinuiſſe, impetrato reſcripto, cujus initium eſt: *Claudius Cæſar Germanicus Trib. Pot V. Coſſ. deſignatus IV. Imp. X.* finis vero: *Dat. IV. Kalendas Julias, Rufo & Pompeio Sylvano Coſſ.* Claudius Tribunitiam Poteſtatem V. anno præcedenti iniit, ideoque ea epiſtola Conſulibus ſuffectis ſubſcripta. Baronius, qui in mendoſam Joſephi verſionem inciderat, ſtolam Pontificiam hoc tantum anno Judæis reſtitutam credidit. Præterea cum hos Conſules ordinarios exiſtimaret, ait in eorum nomina errorem irrepſiſſe, & Sylvanum pro Silano, Rufum vero pro Valerio Aſiatico, qui hoc anno Conſulatum geſſere, poſitum eſſe; cum tamen Rufus & Sylvanus anno præcedenti Conſules ſuffecti fuerint, ut jam Onuphrius in Faſtis adnotavit. Denique adhunc annum revocanda, quæ habet Baronius anno ſecundo Claudii, de fame, qua preſſa Hieroſolyma, & de munificentia Helenæ Reginæ.

---

[1] COſſ. *Valerius Aſiaticus II. & M. Junius Silanus.* Signum figlinæ apud Marcum Antonium Boldettum in Obſervationibus ad Cœmeteria ſacra lib. 2. cap. XVII. pag. 533.

CN. DOMITI.
IT.... MI
VALER ASIAT. II. COS.

Dio lib. LX. pag. 683. *Circumacto hoc anno, Valerius Aſiaticus iterum, M. Silanus Conſulatum acceperunt. Silanus tempus magiſtratui ſuo præſcriptum exegit: Aſiaticus autem ad conſulatum toto anno gerendum deſtinatus (quod aliis etiam evenit) ultro ſe eo abdicavit, non ſine exemplo id quidem.* Plin. lib. VII. cap. XIII. *Divus Auguſtus in reliqua exemplorum raritate, neptis ſuæ* (Juliæ) *nepotem vidit genitum, quo exceſſit anno, M. Silanum: qui cum Aſiam obtineret poſt conſulatum, Neronis Principis ſucceſſione, veneno ejus interemptus eſt.* En ſchema.

JULIA Auguſti F. —— M. Agrippa
|
Julia —— L. Æmilius Paullus
|
Æmilia Lepida, proneptis Auguſti —— Ap. Jun. Silanus
|
M. Silanus, Juliæ neptis Auguſti nepos. | L. Silanus Claudii gener.

Faſti Vindebonenſes: *Aſiatico II. & Silano. Idatiani: Aſiatico & Silano.* Suffecti conſules hoc anno dicuntur a Pighio *P. Suillius Rufus*, & .... *Oſtorius Scapula.* Fragmentum veteris lapidis in ædibus Capitolinis .... P. SUILLIO. RUFO. COS. De *P. Oſtorio Scapula* viro conſulari, & bello egregio, quod Claudius ejus virtute uſus ſit ad Britannos in poteſtatem populi Romani redigendos; Tacitus in vita Agricolæ cap. XIV. & de eo idem Annal. lib. XII. cap. XXXI. XXXVIII. XXXIX. In veteri lapide Doniano Cl. IX. num. 3. DEIC. K. MART. MSIL. L. NORB. COS. ex quo liquet Aſiaticum jam inde a Calendis Martii Conſulatum depoſuiſſe, & Norbanum forte prius quam Rufum ſuffectum Conſulatum hoc anno egiſſe.

Domino, in quem crediderunt. Hæc Lucas: at quæ post hæc sequuntur, suo loco dicturi sumus. Cæterum in his quæ diximus, consummandis, colligendis, erigendis, ordinandisque tot Ecclesiis, non minore quam anni unius temporis spatio illos opus habuisse, qui cuncta exacte considerarit, facile judicabit.

IV. Incertum tempus obitus Dei Genitricis Mariæ. Eodem anno a Christo nato quadragesimo octavo, Olympiade ducentesima sexta, anno secundo, sanctissimam Dei genitricem Mariam assumptam esse in cælum, Eusebius habet in Chronico his verbis: *Maria Virgo Christi mater ad filium in cælum assumitur, ut quidam fuisse sibi revelatum scribunt.* Non possumus non vehementer mirari, tantæ rei historiam, vel saltem tempus migrationis ejus sic a scriptoribus prætermissum, ut opus fuerit, non quod scriptorum monumentis testatum esset, sed horum penuria, quid huic vel illi de ea re fuerit revelatum, investigare, & ut facit Eusebius, historicam veritatem incertorum hominum revelationi committere. Tolerandum tamen esset, si omnes, quibus de ea re divinitus facta dicitur demonstratio, æque in eamdem sententiam conspirarent, vel si unius aut saltem alterius anni spatio inter se invicem dissiderent: at monstrosa quædam inter eos discrepantia reperitur: cum alii, licet incerti, quos citat Eusebius, id accidisse dixerint anno (ut vidimus) Domini quadragesimo octavo, post annos scilicet a Dominica passione quatuordecim; rursum vero cuipiam probatæ sanctitatis demonstratum cælesti visione tradatur, post annum elapsum a passione Christi, & totidem dies quot intercurrunt ab eo tempore usque ad decimamquintam mensis Augusti, ex hac vita migrasse, ac demum post alios quadraginta dies, nono videlicet Kal. Octobris, una cum corpore assumptam fuisse in cælum; cui revelationi qui fidem adhibuerunt, non tantum dicta die (ut facit Ecclesia) decima-quinta Augusti ejusdem celebrant assumptionem, sed & aliam, quam secundam dicunt, assumptionem dicta die IX. Kalend. Octobris ad Bedæ Martyrologium addiderunt. Sed hæc ab Ecclesia minime recepta esse (*a*) noscuntur.

(a) Antonin. in 3. parte Bele. cap. 147.

V. Auctores dubii majoribus incogniti. Rursum alii, istæc de revelationibus prætermittentes, certorum auctorum testimonio certum annum ejusdem assumptionis adstruere conati sunt. Sed cum quæ citant, eadem scripta nec nobis nec majoribus cognita fuerint, in eamdem de impostura suspicionem adducuntur: cum præsertim non sit eorum una eademque sententia, sed plane diversa. Siquidem Nicephorus (*b*) ex Evodio eam vixisse tradit annos quinquagintanovem. Epiphanius (*c*) presbyter Hippolytum quemdam Thebanum citat, qui dicit eam vixisse annos noveni post Christi passionem, eamque decessisse anno Domini quadragesimo-tertio, suæ vero ætatis quinquagesimo-septimo (secundum quod dicitur peperisse Dominum Redemptorem annum agens decimum quartum; Sed nec his assentiens ipse Epiphanius, eam ex hac vita migrasse tradit annos natam septuagintaduos. Verum enimvero si quæ ab his auctoribus dicta sunt, majoribus nostris cognita & explorata fuissent; non ex incertorum auctorum revelatione, si certos, quos sequeretur, habuisset; ejus obitus annum Eusebius consignasset; nec quod mortua fuisset, Epiphanius se affirmare non posse, testatus esset; vel non fuisse mortuam, aliqui temere tradidissent. Ex iisdem, puto, auctoribus Cedrenus (*d*) etiam affirmat, eam ex hac vita decessisse, cum ageret annum suæ ætatis septuagesimum secundum; refert tamen aliquorum fuisse sententiam, quod clauserit humanæ vitæ diem anno ætatis suæ quinquagesimo-octavo: sunt hæc enim verba ipsius: *Tradit sanctam animam Domino ac filio & Deo suo annos nata septuagintaduos: quidam tradunt, quinquagintaocto; vixit ergo vigintiquatuor annos post Christi ad cælum ascensum.*

(b) Niceph. lib. 2. c. 3. & 21.
(c) Sermone de Deipar. Græc.
(d) Cedren. in compend. Tib.

VI. De Dionysii sententia. Quemnam autem ex his omnibus potissimum sequamur, ambiguum nobis est. Nam sive Eusebii sectemur sententiam, quod ipsa Dei genitrix diem obierit anno sexagesimo-secundo suæ ætatis, vel quod alii traditione quadam affirmant, anno sexagesimo-tertio, sive etiam cum aliis sentientes, anno quinquagesimo-septimo, octavo, vel nono: nullatenus ei convenire possunt quæ scribit Dionysius de Divinis nominibus, qui præ ceteris auscultandus esset; dum affirmare videtur, se una cum Petro, Jacobo, ac ceteris Apostolis, simulque Hierotheo, interfuisse funeri ejus: cogeremurque ea Dionysii verba in illum accipere sensum, quo Hilduinus accepisse videtur. Ait enim Dionysius (*e*): *Apud ipsos divino spiritu plenos Pontifices nostros, cum & nos (ut nostri) & plerique alii ex sanctis fratribus nostris ad contuendum corpus illud, quod auctorem vitæ Deumque receperat, convenissemus; aderat autem frater Domini Jacobus, & Petrus, supremum decus, & antiquissimum Theologorum culmen: ubi post contuitum placuit ut infinite potentem divinæ virtutis bonitatem Pontifices laudarent omnes, quisque pro captu suo: Ille denique* (Hierotheus videlicet) *ut nosti, post Apostolos omnibus aliis doctoribus superior erat*, &c. Quæ quidem Dionysii verba Hilduinus (*f*) non de sacratissimo corpore Dei genitricis, sed de venerando sepulcro quod continuit corpus Jesu, esse dicta existimavit, sic dicens: *Ostendit se apud sanctam civitatem penes sepul-*

(e) Dionys. de Divin. nom. lib. 1. cap. 3.
(f) Hilduin. in Areopag.

pulcrum Jesu, vitæ principis, a Jacobo fratre Domini, & Petro Theologorum principe, necnon a Theologo Joanne una cum præfato Hierotheo, & sancto Timotheo, alisque quamplurimis sanctis fratribus audisse disputationem, & fidei sacramentum, quomodo ab omnibus tenebatur Theologis de divinitate & humanitate Domini Salvatoris. Sed & ex consequentibus, suppresso nomine, Paulum his interfuisse demonstrat. Hæc ipse.

VII. Si igitur aliquo antedictorum anno Dei genitricem esse defunctam dixerimus, nequaquam potuit Dionysius ejus funeri interfuisse: ipse enim nedum hoc anno, vel sequenti, sed nec usque ad quinquagesimumsecundum annum Domini, (ut ex his quæ diximus, & quæ suo loco dicturi sumus, habita exacta temporum ratione, constabit) cum Paulus Athenas venit, est conversus ad fidem. Immo ex Luca, qui mira diligentia ex eo tempore cuncta loca, ad quæ Paulus accessit, & tempora quibus in eis permansit, usque ad ejus Hierosolymam adventum relegit, liquido apparet, ipsum non ante annum Domini quinquagesimumseptimum Hierosolymam venire potuisse: cui ætati si quatuordecim vel quindecim addas annos, quibus (ut dictum est) sanctissima Virgo vixit, cum peperit Salvatorem: manifeste colliges, ipsam eo anno, quo Paulus novissime Hierosolymam venit, egisse ætatis annum septuagesimumsecundum, quo ipsam ex hac vita migrasse, Epiphanius presbyter, & Cedrenus, quos retulimus, affirmarunt: quibus si consenserimus, eisdem æque aptari possunt quæ scribit Dionysius, ut de sacrosancto Dei genitricis corpore voluerit intellexisse: quo quidem sensu accepisse noscuntur verba illa Græci omnes. Juvenalis enim Hierosolymorum Episcopus, cujus orationem ea de re coram Marciano Augusto habitam Nicephorus (*a*) recitat, locum illum Dionysii ad verbum recitans, de Dei genitricis corpore illum esse locutum explicavit: sic & Joannes Damascenus (*b*), Andreas (*c*) Cretensis, Epiphanius (*d*) presbyter, Metaphrastes (*e*), Euthymius (*f*), Maximus (*g*), Glycas (*h*), & alii.

(*a*) *Niceph. lib. 15. cap. 4.* (*b*) *Joan. Damascen. serm. de dormit. sancta Deipara.* (*c*) *And. Cret. ser. de dormit. Deipar.* (*d*) *Epiph. serm. de eadem.* (*e*) *Metaphr. die 15. August.* (*f*) *Hist. Euthym. citata a Johan. Damasc.* (*g*) *Max. Abb. in schol. præfat.* (*h*) *Glycas in Annal.*

VIII. Sed rem ipsam paulo accuratius pervestigemus, & quo hæc faciliora & certiora reddantur, afferamus hic ipsius Dionysii verba quæ sic Græce leguntur: Ἐπεὶ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς θεολήπτοις ὑμῶν ἱεράρχαις ἡνίκα καὶ ἡμεῖς, ὡς οἶσθα, καὶ αὐτὸς, καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ ζωαρχικοῦ, καὶ θεοδόχου σώματος συνεληλύθαμεν, &c. Quæ Dionysii ultima verba proculdubio errasse denotant eos, inter quos fuit Anastasius (*i*), qui interpretati sunt carnem Christi divinitatem continentem: nam eo tempore, quo Christus cruci affixus est, & ex mortuis resurrexit, nondum Dionysius, sed nec Paulus ad Christum conversus erat. Alia fuit interpretatio Hilduini (ut diximus) ut non de corpore Dei genitricis, sed de sepulchro Dominici corporis sint ea verba accipienda: cui magnopere favet Matthæus Galenus in sua ad Areopagitica præfatione: licet ipse existimet eadem rectius accipi posse de ædibus Joannis Evangelistæ, in quas sanctissima Virgo recepta est. Sed dicat, velim uterque, quænam subfuerit ratio; ut non tantum Hierotheus ac Dionysius, sed & Apostoli antea per Orbem dispersi, ad contuendum sepulchrum Dominicum, vel Joannis ædes, convenerint, atque ad illa contuenda vel laudanda omne tunc studium & vim spiritus adhibuerint? Numquid non alias sæpe viderant, atque uberius laudare potuerant? Esto quod Hierotheus & Dionysius, vel si qui alii Apostolorum discipuli, qui numquam hactenus vidissent, eo convenerint, & ad ejus præconia fuerint divinitus excitati: Quid de Apostolis dixerimus, qui multos annos (ut vidimus) post ascensionem Domini Hierosolymis manentes, & sepulchrum Christi & ædes Joannis præ oculis semper habentes, tunc potissimum ad ea contuenda advenerint, & ad laudanda recens excitati fuerint? Sed & in eo Galenus manifestissime videtur errasse, dum eumdem Apostolorum & aliorum conventum tunc Hierosolymis factum existimat, quando Paulus (ut ipse scribit) (*k*) assumpto Tito profectus est Hierosolymam: nam eo tempore nondum Paulus Athenas accesserat, nec Dionysium ad fidem converterat, ut ex jam dictis apparet. Immo consulat ipsa Acta a Luca conscripta; & manifeste videbit, post Dionysii conversionem numquam Paulum venisse Hierosolymam potuisse, nisi cum collectam deferens, illuc veniens, a Judæis detentus est atque ligatus.

(*i*) *Anast. in præf. ad Carol.*

Locus Dionysii exploratur.

(*k*) *Galat. 2.*

IX. Sed jam cætera, quæ ad rei gestæ historiam pertinent, prosequamur: quæ quidem cum neque ex canonicis scriptis, neque ex antiquorum Patrum testimoniis roborentur; non omnia quæ in eo genere a diversis sunt scripta, hic recitabimus; sed delectu habito, ea potius, quæ majorum traditione ad posteros sunt delapsa, eademque probatorum auctorum postea scriptorum monumentis consignata, in medium afferimus. Nec quis putet derogatum quidquam gloriæ ejus, quod istæc adeo obscura remanserint: quippe quæ, ut Sol alter, radiorum suorum fulgoribus splendens, non tantum nulla valuerit offundi ob scriptorum inopiam densa caligine, sed in his tenebris multo splendidius jubar ejus effulserit. Etenim quænam pars est orbis Catholici, ubi ejus transitus & assumptionis celebritas celeberrimo cultu annua

Maria virgo sua luce clarissima.

annua quaque die non repetatur? Nam secundum propheticum illud a se dictum & ab Evangelista scriptum oraculum: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*, omnes prorsus superatæ sunt temporum tenebræ, amplissima ipsa sua gloria illustrata: ut eo majoribus appareat cumulata laudibus, & aucta præconiis, quo minus illa acceperit aliunde. Sed jam rem ipsam aggrediamur.

X. De his quæ spectant ad mortem ejus a diversis conscripta, alia sunt ut erronea ab Ecclesia Catholica prorsus rejecta, alia vero ut apocrypha atque delira itidem improbata; alia rursus cum multorum scriptis tum etiam pia Fidelium traditione recepta. Rejicit S. Ecclesia in primis Collyridianorum deliria, & Antidicomarianitarum commenta; quorum illi putarunt illam non similem nobis humanæ fuisse naturæ consortem, sed divinæ, sicque ut Deum fuisse penitus mortis expertem: quos refutat abundantius Epiphanius (a) in Panario. Idem tamen agens (b) contra Antidicomarianitas, qui sanctissimæ Dei Genitricis virginitatem infamare conati sunt, nec illud concedens quod commendata Joanni apud eum semper manserit (abutebantur plerique ea licentia in occasionem peccati, dum apud se devotam aliquam virginem retinere, eo exemplo concessum putarent) in eam incidit disputationem; An ex Scripturis sanctis elici possit, ipsam esse defunctam? cumque ex illis nec quod mortua, nec quod absque morte fuerit in cælum translata, satis expressum haberetur; ipse rem integram relinquens, neutrum definire præsumpsit.

Quæ improbata, quæ vero probata sint de S. Mariæ obitu.

(a) Epiph. hæres. 79.
(b) Epiph. hæres. 78.

XI. Sed reddamus singula ipsius verba, quo ejus sententiam facilius assequamur, sic enim ait: *Quando hoc factum erat, & assumpsit eam Joannes ad se ipsum, non amplius mansit apud ipsum. Sed etsi videntur quidam errasse, quærant vestigia Scripturarum, & invenerint utique neque mortem Mariæ, neque an mortua, vel non mortua sit, neque an sepulta sit, aut non sepulta. Et quidem cum Joannes in Asiam instituerit profectionem, nusquam dicit Scriptura quod abduxerit secum sanctam Virginem: sed simpliciter siluit propter miraculi excellentiam, ut ne ad stuporem perduceret hominum mentem. Ego enim non audeo dicere; sed cogitans, silentium mihi impono. Fortassis enim alicubi etiam vestigia invenerimus sanctæ illius ac beatæ, sicut neque invenire datur mortem ipsius. Alicubi enim Simeon dicit de ipsa: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, quo revelentur ex multorum cordibus cogitationes. Alicubi vero in Apocalypsi dicit, quod draco festinavit ad mulierem quæ genuit masculum, & datæ sunt ipsi alæ aquilæ, & assumpta est in desertum, ne ipsam arriperet draco. Fortassis autem potest id de ipsa accipi & impleri, non autem omnino definio hoc, & non dico quod immortalis mansit, neque affirmo quod mortua sit: excessit enim Scriptura mentem humanam, & in suspenso reliquit propter vas pretiosum & excellentissimum; ut ne quis in suspicionem veniat carnalium de ipsa rerum. Sive igitur mortua est, non novimus: sive sepulta est, non copulata fuit carni: absit.* Hæc Epiphanius: qui cum ageret adversus hæreticos carnis spurcitiis illam sanctissimam atque omni labe purissimam calumniantes; ipse contra, quo magis illorum procaciam retunderet, eo excellentiæ efferre conatus est, ut sicut Enoch olim translatus, vel Elias igneo curru in sublime elevatus est, sic diceret ipsam absque obitu e terrenis ad cælestia assumptam fuisse: cum præsertim visio ab ipso citata ex Joannis Apocalypsi de muliere, cui quo alio transvolaret, datæ sunt alæ, eidem sacramento satis esse accommodata videretur.

Epiphanii sententia.

XII. Hæc tamen quantumvis aliquo jure, ratione, atque exemplis firmare quoquo modo potuisse videretur: modeste tamen abstinuit; & ad neutram partem inclinans satis esse censuit, vel hac ex parte sublimem illam Dei genitricis excellentiam hostibus demonstrasse, & quam illa procul fuerit ab omni carnis illecebra, quæ nec an mortua fuerit, posset ex divinis Scripturis ostendi, eisdem insinuasse. Cæterum condonandum illi, si (quod & aliis sanctissimis atque eruditissimis viris sæpe accidisse reperitur) dum ardentiori studio in hostes invehitur, vehementiori impetu in contrariam partem actus, lineam videatur aliquantulum veritatis esse transgressus. Catholica quippe Ecclesia nullam de obitu Dei genitricis dubitationem admittit; sed quam novit humanæ fuisse naturæ consortem, humanam pariter moriendi necessitatem expertam affirmat. Sic nec recipit quorumdam sententiam, qui Simeonis oraculo persuasi, quod ei dixerat, *Tuam ipsius animam pertransibit gladius*; eam martyrio vita functam tradiderunt (c). Et rejicit apocrypha illa, quæ de illius transitu & assumptione scripta erant: decreto (d) enim Romani Concilii, cui Gelasius Papa præfuit inter apocrypha adnumeratur libellus de transitu Mariæ Virginis; sed a quo ille scriptus fuerit, cum non dicatur; sine auctoris titulo illum editum fuisse existimamus; cui postea otiosus quispiam præfixerit honestum titulum Melitonis Sardensis Episcopi; qui quidem commentariolus, Bedæ (e), etiam judicio refutatur: sed miratus sum vehementer Trithemium inter Melitonis lucubrationes illum adnumerasse, ac de Melitone plus sibi vendicasse, quam S. Hieronymum (f), qui illius scripta

Catholica veritas de S. Maria Virgine.

(c) Apud Ambros. in Luc. c. 2. apud Isidor. de vit. & obit. sanct. c. 68. & Bed. in Luc. cap. 2.
(d) Cap. Sancta Roman. dist. 15.
(e) Bed. in retract. in Act. c. 8.
(f) Hier. de Scrip. Eccl. in Melit.

pta recensens, nihil prorsus ejusmodi numerat: cum præsertim quæ in eo scripta habentur, tanto viro indignissima judicentur; quippe qui multa contineat quæ Apostolorum Actis (ut notat Beda) repugnent: & quamvis in edito recenter volumine aliqua ad censuram Bedæ sint emendata, multa adhuc habet fatua, delira, atque auribus Christianis indigna.

XIII. Quod autem pertinet ad libellum illum seu epistolam (*a*) ad Paulam & Eustochium de assumptione beatæ Mariæ, Hieronymi nomine prænotatam; eam non modo non esse Hieronymi, sed nec Sophronii, cujus idem Hieronymus (*b*) meminit (ut aliqui existimarunt) judicium omnium eruditorum appello. Videre est enim auctorem eo commentario totum esse in insectando ac impugnando dogmate Nestorii, quem longe post Hieronymi ac Sophronii tempora vixisse, nulla est dubitatio. Sed enim hic auctor post multa contra Nestorii & Eutychii errores disputata, habet hæc verba: *Hæc idcirco dixerim tantisper de fide incarnationis Christi, carissimæ; quia, quod plures Orientalium circumeunt suis fæcibus obvoluti, moneri debuistis, ne suo obnubilare vos velint obscuritatis eloquio, vel Græco turbine Latinam confundere puritatem.* Sed quam egregie mentiatur, ex eo apparet, quod nullam ætate Hieronymi de incarnatione Christi obortam hæresim, quam impugnat, esse constet: nam Apollinaris error diversi generis erat. Hinc videas manifestam hominis imposturam, qui ad promerendam fidem, Hieronymi, Paulæ, & Eustochii nomina est eo opere nundinatus: sed hæc clarius demonstrabunt quæ paulo inferius dicturi sumus. Hæc de his quæ pertinent ad apocrypha scripta: quo etiam jure censenda sunt cetera, quæ licet ab aliis sint relata auctoribus, non aliunde tamen quam ex dictis noscuntur esse accepta: ut quæ a Nicephoro (*c*) in primis recensentur de palmæ ramo eidem Dei genitrici morienti in victoriæ signum allato; quæ & in dicto libello Melitonis (*d*) nomine scripto leguntur.

De scripto Hieronymi nomine.

(*a*) Tom. 9. epistol. 19.
(*b*) Hieron. de Script. Eccl. in Sophron. c. 134.
(*c*) Niceph. lib. 2. c. 21. & lib. 5. c. 14.
(*d*) Melit. de transf. Virg. c. 3.

XIV. Quæ item ab ipso (*e*), & olim (ut ipse refert) a Juvenale Episcopo Hierosolymorum traduntur de Apostolis eodem momento collectis e diversis Orbis regionibus, Hierosolymam ad obitum ejus per aera in sublime delatis, eodem Melitonis (*f*) apocrypho contineri, certissimum est: quod etiam Beda (*g*) cognovit. Rursus etiam quæ habentur (*h*) de miraculo facto in Judæum, qui feretrum, quo illa ad sepulturam ferebatur, est conatus evertere, in eodem item apocrypho (*i*) leguntur. Sed hæc cum dicimus, non sic impugnamus, quasi minime vera esse potuerint; quandoquidem non sit impossibile apud Deum omne verbum: sicut nec ob eam causam, quod ibidem (*k*) feratur eadem resurrexisse, & una cum corpore esse assumpta in cælum, id negamus, vel in dubium revocamus accidisse; quæ præsertim Juvenalis Hierosolymorum Episcopus non ex scripto aliquo commentario, sed potius ex antiqua & veneranda majorum traditione se accepisse testatus (*l*) sit. Quæ autem addit Nicephorus (*m*), occasione Thomæ absentis referatum fuisse ab Apostolis Dei genitricis sepulchrum; ea quidem apud dictum Melitonem non leguntur, verum eadem ex traditione majorum a Juvenale esse relata testatur. Addiderunt alii & de cingulo eidem Thomæ ab eadem Dei genitrice Maria cælitus misso: sed quam fidem mereantur quæ non tantum non in probatis antiquis auctoribus, sed nec in ipsis apocryphis scripta leguntur, quivis facile judicabit. Sic videas ipsam, quæ circumfertur historia de transitu Virginis, omni ex parte vacillare, meritoque a Gelasio, Beda, & aliis eruditis inter apocrypha recensitam. Hæc dixerimus ob nonnullos, qui dum apocrypha mordicus defendenda suscipiunt, nec id quod conantur efficiunt, & veris quæ adstruunt, fidem derogant.

Quæ traditio docuit custodienda.

(*e*) Niceph. lib. 2. c. 21. & lib. 15. c. 14.
(*f*) Melit. de transf. Virg. c. 4. 5.
(*g*) Bed. in retract. in Act. c. 8.
(*h*) Nicephor. ubi supr. lib. 2. c. 21. & alii.
(*i*) Melit. ubi supra c. 12. 13. 14.
(*k*) Eod. lib. c. 17. 18.
(*l*) Apud Niceph. lib. 15. c. 14.
(*m*) Nicephor. lib. 2. c. 23.

XV. Sed ostendam hoc uno exemplo in rebus ipsis de quibus agimus, quanto cum præjudicio sint apocrypha pro veris accepta. Usuardus (*n*) & Ado in suis Martyrologiis, putantes scriptionem illam de transitu beatæ Mariæ Hieronymi esse germanam; rursumque id esse ratum in Ecclesia, quod ille sensisset, existimantes; quasi ex sententia Ecclesiæ, hæc in hunc modum descripta posuerunt XVIII. Kal. Septembr. *Dormitio sanctæ Dei genitricis Mariæ: cujus sacratissimum corpus etsi non inveniatur supra terram, tamen pia mater Ecclesia ejus venerabilem memoriam sic festivam agit, ut pro conditione carnis eam migrasse non dubitet: quo autem venerabile illud Spiritus sancti templum nutu & consilio divino collocatum sit, plus elegit sobrietas Ecclesiæ cum pietate nescire, quam quid frivolum & apocryphum inde tenendo docere.* Hæc ipsi. Sed dum se apocryphum vitare putant, in deterius lapsi sunt. At unde tandem hæc ab eis accepta, unde deducta? Non aliunde certe, quam ex illo non dicam tantum apocrypho libro, sed impostura, Hieronymi nomine pervulgata, vel recens a quibusdam, ut Erasmo, falso adscripta Sophronio: ibi enim hæc eadem fere verba, vel quæ eamdem prorsus sententiam reddant, habentur: *Propter cautelam, salva fide, pio magis desiderio opinari oporteat, quam inconsulte definire quod sine periculo nescitur.* Hæc ibi, & alia plura in eamdem sententiam; ut illud supra: *Quid horum verius censeatur, ambigimus: anima ne* tan-

(*n*) Usard. 15. August. Ado eod. die.

Corriguntur Usuardus & Ado.

tantum, vel juncta corpori sit in cælum recepta. Laudanda forte modestia, nisi esset labefactata mendacio. Si enim, sententia (*a*) Domini, qui a semetipso loquitur, mendax est; quanto magis qui falso, quo aliquam aucuparetur fidem, sese Hieronymum simulavit; ut quem constat post Nestorii vixisse tempora, tam familiariter Paulam & Eustochium allocutus videatur? Ex his itaque videas, quales sint ejus merces, quas nonnisi hisce offusas tenebris licuerit venditare, cum sincera veritas luce gaudeat. Non enim tantum (quod ait Dominus *b*) qui facit veritatem, sed & qui dicit, venit ad lucem. Itaque ex his plane intelligis, quæ impostor ille, quisquis fuerit, commentus est, non secundum ea quæ sentiret Ecclesia, sed præter illius sententiam conatum esse: cum alioqui magnam commeruisset laudem, si perspicue de his in eamdem cum illa consensionem scripsisset.

(*a*) Joan. 5.
(*b*) Joan. 8.

XVI. Sed Usuardum & Adonem ad institutam semel orationem iterum revocemus. Unde, quæso, vobis ista nomenclatura noviter usurpata, ut Dormitionem, non Assumptionem dicatis? cum præsertim pridie ejus diei ambo dixissetis, Vigilia Assumptionis; cur non potius vestra sententia, Vigilia Dormitionis? cur hæc inconstantia sermonis? Cogor equidem cum Apostolo dicere (*c*): Currebatis bene; quis vos impedivit? An fortasse moti estis exemplo Græcorum, qui item Dormitionem dixerunt? Sed nec vobis ejusmodi suffragatur exemplum: cum alioqui Joannes Damascenus, & alii qui Dormitionem dixerunt, eam tamen una cum corpore in cælum esse assumptam, aperte testati sint; nec, ut vos, id affirmare dubitaverint. At sane (ut liquido apparet) nihil ad hæc vos impulit, nisi Hieronymi, quam putabatis, auctoritas. Hinc excusatione aliqua digni essetis, quod Hieronymi nomine decepti estis; si Romanæ Ecclesiæ, quod sequeremini, exemplum defuisset. An non præcedebant quæ sectari debuissetis, Romani Martyrologii vestigia antiquissima, in quo non Dormitio, sed Assumptio dicitur? qua voce semper Romana Ecclesia usa est, ut est videre in ordine Romano, Sacramentario sancti Gregorii, aliisque antiquis Ritualibus & Missalibus libris. Ecquid, rogo vos, sibi vult quod dum aliorum omnium recolit Ecclesia sanctorum nativitatis, nempe migrationis ex hac vita celebritatem, natalem diem nominare consuevit, vel migrationem, vel aliquando dormitionem; cum vero agit de obitu sanctissimæ Dei genitricis Mariæ, non natalitium, non dormitionem, nec migrationem vocat, sed Assumptionem appellat? nisi quoniam non solius animæ ad Deum transitum, sed & corporis simul evectionem voluit significare? Sicut enim cum Christi anima una cum carne cælos propria, non aliena virtute conscendit, Ascensionem vocat; ita Dei genitricis migrationem, quod non suapte virtute, sed filii gratia a mortuis resurrexerit, & in cælum evecta fuerit, proprietate loquendi maluit Assumptionem Ecclesia appellare.

(*c*) Galat. 5.
Assumptio transitus Virginis nominatus.

XVII. Porro non hi tantum ea epistola commentitia, Hieronymi nomine scripta, vel Sophronio falso attributa, sed & alii complures eorumdem auctoritate decepti sunt, quod dixerint: *Plus elegit sobrietas Ecclesiæ cum pietate nescire, quam aliquid frivolum & apocryphum inde tenendo docere*; ut inter alios auctor ille sermonis qui hactenus Augustini nomine latuit (est autem trigesimus-quintus de Sanctis) sed falso: cum enim citetur ab eo Isidorus, alium ab Augustino esse auctorem, certum est: ille, inquam, eadem Hieronymi auctoritate perculsus, nec verbum proferre de assumptione cum corpore ausus est. Sed dicant velim, ubinam, aut quando, vel quo saltem levi signo id quod dicunt, Ecclesia professa sit se nescire; cum alioqui, licet nullum de ea re decretum ediverit, in ipsis sacris Ecclesiasticis precibus, quas ea die publice recitare consuevit, id affirmasse sæpius videatur, Versibus, Responsoriis, Antiphonis, & Lectionibus? In quam sententiam cum Patres omnes, qui de ea re egerunt æque conspirent, & Scholasticorum (*d*) classis pariter consentiat, nullus remanet dubitandi de ea re locus: adeo ut perfrictæ frontis & procacis sit animi indicium, Ecclesiæ universalis usui & tot Patrum sententiis non acquiescere; maximamque omnium esse temeritatem his omnibus contradicere. Cum præsertim quæ Hieronymi vel Sophronii nomine inscripta est epistola, quam refellimus, ac proinde Augustino (*e*) sermones de Assumptione falso adscripti, quos merito Lovaniensis schola rejicit in angulum, vel quæ id genus sunt aliæ apocryphorum quisquiliæ, quæ potius detrahant, quam probent veritatem, eadem omnia alia adhuc confutentur ratione, ut manifestæ arguantur falsitatis.

Ecclesia quid professa.
(*d*) Thom. Bonavent. Antonin. Alb. Mag. Riccard. de S. Vict. Ugo & alii omnes recentiores.
(*e*) Aug. serm. de sanct. 34. & 35. & tom. 9. tract. 8. & tom. 10. 83. in Append. edit. Lovan.

XVIII. Quomodo, quæso, auctor ille, qui se Hieronymum esse mentitus est, dicit Dei genitricis sepulchrum eo tempore, quo vivebat Hieronymus, desuper terram omnibus fuisse perspicuum? Qua enim ratione Epiphanius Hierosolymis sæpe versatus (ut de eo tradit Hieronymus *f*) se ambigere ait, an mortua fuerit, si ejus sepulchrum ob oculos omnium positum, perspicuum omnibus factum esset? Vel quomodo de eo mentionem facere Hieronymus (*g*) prætermisisset, qui relegens cuncta Palæstinæ loca quæ S. Paula Roma veniens invisit, & ut taceam de Christi sepulchro, alia cuncta quæ ibi erant memoria

Sepulchrum Dei genitricis incognitum.
(*f*) Hier. ad Pammach. epistola. 61.
(*g*) Hier. epist. 27.

ria digna monumenta recenset, ut duodecim Patriarcharum, Josue, Eleazari filii Aaron, Elisæi, Abdiæ, Michææ, Joannis Baptistæ, Lazari, nec non & mausoleum Helenæ Adiabenorum Reginæ, quæ tempore Claudii populum fame laborantem pavit? Quis adduci potest, ut credat unum tantum Dei genitricis sepulchrum a Paula spretum, ut non inviserit; vel Hieronymo mente excidisse, ut non meminerit, cum præsertim agens de Gethsemani in libro de locis Hebraicis, unam tantum illic erectam ecclesiam, ubi Dominus in horto oravit, affirmet, nec de contiguo eidem loco Dei genitricis sepulcro vel verbum faciat? Ex his igitur manifestior redditur hominis impostura, qui nomine ejusdem Hieronymi dictam epistolam scripsit ad Paulam, dum hæc ait: *Monstratur autem sepulcrum ejus cernentibus nobis usque ad præsens in vallis Josaphat medio, quæ vallis est inter montem Sion & montem Oliveti posita; quod tu, o Paula, oculis aspexisti: ubi in ejus honorem fabricata est ecclesia miro lapide tabulata, in qua sepulta fuisse (ut scire potestis) ab omnibus ibidem prædicatur, sed nunc vacuum esse mausoleum cernentibus ostenditur.* Hæc egregius ille mendaciorum concinnator: qui non ex his tantum quæ diximus arguitur patentis mendacii, sed etiam ex Eusebio (*a*) & aliis qui egerunt de locis sanctis, Constantini temporibus repertis, & ædificiis illustratis, cum nullus eorum vel levem saltem de sepulchro Virginis fecerit mentionem.

(*a*) *Euseb. in Vit. Const. lib. 3. c. 14. & sequent. Socrat. lib. 1. cap. 13. Sozom. lib. 1. cap. 1. Theodor. lib. 1. c. 15. 16. 17.*

XIX. Quamobrem haud multum ante tempora Juvenalis, sepulchrum illud fuisse repertum ex his dictis adducimur ut credamus. Qui (*b*) enim loca illa intuiti sunt, eademque fideliter descripsere, sane testantur, post cladem Hierosolymitanam a Romanis illatam, sepulchrum Dei genitricis ruina propinquorum ædificiorum sic fuisse coopertum & obrutum, ut per gradus circiter sexaginta pateat ad illum locum descensus. Et qui nostris temporibus illuc peregrinati sunt, testantur illud in petra excisum esse, & instar sepulchri Domini, nativi lapidis cohærentia loco immobiliter inhærere: meminit & Beda de Locis sanctis, sepulchrum Dei genitricis suis temporibus vacuum cerni in dicto loco: unde & miramur, quomodo illud dicatur (*c*) Constantinopolim fuisse translatum. Cum vero tandem ipsum Dei genitricis sepulchrum inventum est sine ejus corpore: ejus inventionis occasione, quod vacuum sit repertum, de ejus in cælum cum corpore assumptione exhibitum est scribendi argumentum: antea autem nemo (quod repererim) ejusmodi scribendi genus attigit. Nam sicut qui fertur esse Augustini sermo, alterius potius auctoris esse putatur, ita qui Athanasii nomine inscribitur, alicui alteri potius adscribendum existimavimus, quam Athanasio: nam cum ibi auctor multus sit in confutando Nestorii dogmate, de quo tunc esset controversia, & urgere Monothelitas conetur, plane alius ab Athanasio esse conjicitur. Si enim ea ab Athanasio scripta fuissent, Cyrillus ejusdem Ecclesiæ Episcopus, & alii Patres qui Ephesino Concilio adversus Nestorium interfuere, & cuncta quæ a sanctis Patribus scripta essent volumina, ut illius hæresim impugnarent, evolverunt, nequaquam adeo laborassent, sed nullo negotio quid de incarnatione Verbi sentiendum esset, una illa tanti Patris edita homilia occlusissent ora omnium blasphemantium.

(*b*) *Burchar. 1. par. c. 7. §. 47.*

(*c*) *Niceph. lib. 15. c. 14. Joan. Damasc. ser. 2. de dormit. Deip. prop. fin.*

Repertum vacuum Sepulchrum S. Mariæ.

XX. Non ignoramus Glycam Siculum, recentiorem historicum, ut Athanasii homiliam illam citasse: sed cum auctor eo sermone se ea conari testetur adversus blasphemias hæreticorum; doceat fuisse temporibus Athanasii, vel ante, qui sicut duas naturas, ita duas personas in Christo prædicarent; & negarent Mariam matrem Dei esse dicendam: quos ibi auctor impugnat: cum alioqui sciamus Athanasium (*d*), quod non esset suo tempore ea de incarnatione Verbi exorta agitataque controversia (etsi semper eadem senserit quæ in sacrosancto Concilio Ephesino postea reperiuntur esse decreta) non adeo explicite iisdem prorsus vocibus usum esse; quas ad excludendum penitus dogma Nestorii, Patres qui eidem Synodo interfuerunt, oportuit dilucidius declarasse. Cum tamen auctor ille post Synodum ea scripsisse ex hoc ipso manifeste cognoscatur; cum secundum quod definitum fuerat in eodem Concilio Ephesino, duas prædicet in Christo naturas in una persona inconfuse, indivise, & inconvertibiliter simul unitas.

(*d*) *Athan. de Incar. Ver. Citatur a Cyrillo lib. 3. ad Reginas. Vid. in Concil. Ephes. to. 1. c. 5. edit. Peltan. pag. 76.*

X XI. Quas quidem voces ad insinuandas naturæ divinæ cum carne unionis proprietates, a Patribus tunc primum inventas, nemo res illas exactius perscrutatus inficias ierit: sicut adversus Monothelitas ab eodem auctore illa apposita verba: *Duas prædicamus voluntates, sed nequaquam duos volentes, aut duos operantes, sed unum volentem secundum unitatem personæ: contra, duas voluntates & duas operationes secundum peculiarem utriusque naturæ rationem: hoc igitur modo incarnationis mysterium prædicantes, hæreticorum blasphemias repudiamus, in quibus ipsos relinquentes transimus.* Sed quos hæreticos, præter Monothelitas, in quos agit? Doceat, si quis his refragatur, alios tempore Athanasii vel ante extitisse hæreticos, qui adeo explicite negarent in Christo duas voluntates atque operationes, ut oportuerit ita distincte ab Athanasio confutari; quos & obstinate in errore persistentes, ita redargutos, in eadem hæresi mer-

merſos, ut deſperatos ipſum (ut ait) ſic opus fuerit reliquiſſe?

XXII. Sed & illud obſerva: Quidnam eſt, quod ibidem auctor adeo deteſtetur dici Chriſtum hominem Deiferum; niſi quia Neſtorius primum his abuſus eſt vocibus, quibus etiam ante Patres Nicæni Concilii, S. Baſilius, & alii uſi ſunt, ut Theodoretus Anathematiſmis contra Cyrillum affirmat. Cum igitur ut Chriſtum hominem Theophorum dicere abhorrerent poſtea Patres, Neſtorius in cauſa fuerit, ut pluribus docet Cyrillus in libro de Incarnatione Unigenti, capite vigeſimo-ſecundo, & vigeſimo-tertio: neceſſe eſt affirmare, auctorem qui in dicta homilia eaſdem deteſtatus eſt voces, ipſum poſt Neſtorium extitiſſe: cujus cauſa, nempe ut ejus hæreſis impugnetur, in quinto Cyrilli Anathematiſmo una cum aliis in Concilio Epheſino recepto ita definitum habetur: *Si quis Chriſtum Deiferum hominem audet dicere, & non potius Deum ſecundum veritatem, &c. anathema ſit.* Quonam pacto, quæſo, exhorruiſſe potuit Athanaſius dicere Chriſtum hominem Deiferum, qui (quod minoris efficaciæ eſt) dixerat Chriſtum hominem Dominicum in expoſitione Fidei ad finem, & in ſermone majori adverſus Apollinarem, qui citatur in Concilio Lateranenſi ſub Martino Papa & martyre, ſecretario quinto? Quibus omnibus videas non eſſe Athanaſium ſermonis illius auctorem, ſed aliquem alium qui vixit poſt Neſtorii tempora, vigente hæreſi Monothelitarum.

XXIII. Conſultus de eadem homilia quid ſentiret eruditus vir Antonius Agellius, ad ſuperiora iſta addidit: *Angelicas Hierarchias in ternos ordines diſtributas, apud neminem ex illis veteribus reperias, niſi apud ſolum Dionyſium, cujus opera Athanaſii tempore erant ignota; itaque ubi de Angelis agunt, nomina illi quidem uſurpant quæ apud B. Paulum repeꝛiuntur; Hierarchias Angelorum, ternaſque diſtinctiones nuſquam commemorant. Deinde illud me maxime permovet, quod etymologiam vocis* οὐσίας *leviter admodum ac pene pueriliter auctor exequitur, ut indigniſſimum ſit eam tanto viro tribuere, ſic dictam* οὐσίαν *quaſi* ἰσίαν *Atqui vox* ἰσία *nuſquam apud Græcos reperitur: dicunt enim* ἰσότητα *cum æqualitatem ſignificant; &* οὐσία *non* ἀπὸ τῆς ἰσίας *ſed a femineo potius participio* οὖσα *deducitur. Fere idem peccat, niſi etiam periculoſius, in explicanda appellatione* τῆς ὑποστάσεως *quaſi de eo dicatur qui ſub alio ſtat, hoc eſt, alteri ſit ſubjectus: cum hypoſtaſis etiam de Patre dicatur, qui ſub nullo ſtat, cum a nemine habeat originem.* Hæc ipſe. Licet vero & alii viri eruditi idem ſentiant: tamen quod ſub nomine Athanaſii, cujus extet ſermo ille, nec cujus auctoris ſit, poſſit facile demonſtrari; donec legitimus ejus ſcriptor inveniatur, ſub nomine remaneat Athanaſii in Breviario, ſecundum Prætoris interdictum, Uti poſſidetis, ita poſſideatis. Hæc idcirco dixiſſe voluimus, quod exiſtimemus Catholicam veritatem labefactari potius, quam hiſce falſis allegationibus adjuvari. Ceterum quiſquis fuerit auctor ille, certe conſtat non ex triviis vulgarem fuiſſe hominem, ſed plane pietate præſtantem; ſicut & duos illos ſermones, qui Auguſtini nomine editi ſunt, licet ipſius non ſint, tamen (quod ex illis licet animadvertere, & ut eſt in parœmia, Ex unguibus leonem) clariſſimorum Theologorum eſſe opus, non veremur aſſerere.

XXIV. Aſſertio de Mariæ Aſſumptione. Demum ut de his dicendi finem faciamus: ſicut tam ex Græcorum quam Latinorum omnium (perpaucis exceptis, qui ea epiſtola decepti ſunt) aſſertione, ita etiam ex Romanæ Eccleſiæ uſu recepto firmiter conſtanterque aſſerimus ac profitemur, ipſam ſanctiſſimam Dei genitricem Mariam una cum ſacratiſſimo illo corpore, quo impartita eſt Deo carnem, in cælum eſſe receptam. Quod quidem haud adeo mirum vel novum videri debet; cum ſi cetera in illam collata penſentur beneficia, hoc levius cenſendum videatur, quod & aliis plurimis conſtat fuiſſe divina liberalitate conceſſum. Quod ſi Chriſto reſurgente ex mortuis, multa ſubinde (ut ait Evangeliſta *a*) ſanctorum corpora ſurrexerunt, & introjerunt in ſanctam civitatem, & apparuerunt multis; quos, penetrans ille cœlos, duxit ſecum in altum, captivam (ut eſt apud Paulum *b*) ducens captivitatem: quid, inquam, tam mirum, tam novum, ut matri conceſſum ſit, quod compluribus ſervis conſtat fuiſſe tributum? Sunt & aliæ innumeræ rationes, immo & ſanctorum oracula Prophetarum, quæ non id ſuadeant ſolum, ſed & affirmare compellant: quæ cum ab aliis pluribus ſint recenſita, in illis diutius non immorabimur. Hactenus de aſſumptione Dei genitricis Mariæ; quam quidem non ſic recenſuimus hoc anno, quaſi affirmare velimus, hoc ipſo anno eſſe defunctam, & in cælum aſſumptam; ſed quod hoc anno ponatur ab Euſebio, nobiſque quonam anno certo deceſſerit, ſit inexploratum. Sed quo tempore cœpta ſit celebrari in Eccleſia ſolemnitas Aſſumptionis Dei genitricis, egimus in Notationibus ad Romanum Martyrologium.

XXV. De ſcriptis S. Mariæ. Fertur ejuſdem Dei genitricis epiſtola ad Ignatium reddita, ejuſdemque Ignatii una ad ipſam ſcripta, duæ vero ad Joannem Evangeliſtam de eadem ipſa loquentes. Sed Hieronymus (*c*), & alii antiquiores, qui ejuſdem Ignatii recenſuerunt epiſtolas, eas non noverunt. Traduntur & aliæ ab ipſa ad

(*a*) *Matth.* 27.
(*b*) *Epheſ.* 4.
(*c*) *Hier. de Scrip. Eccl. in Ignat.*

ad alias scriptæ civitates: quas cunctas, cum careant Ecclesiæ auctoritate, nonnisi in apocryphorum classem rejiciendas esse, omnes facile judicabunt.

XXVI. Effigies Dei Genitricis Mariæ. (a) Niceph. lib.2. c.23. Describitur Dei genitricis effigies a Nicephoro (*a*) ex Epiphanio, ut ait, in hæc verba: *Mores autem, formæque & staturæ ejus modus talis (ut inquit Epiphanius) fuit: Erat in rebus omnibus honesta & gravis, pauca admodum eaque necessaria loquens, ad audiendum facilis, & perquam affabilis, honorem suum & venerationem omnibus exhibens: statura mediocri, quamvis sint qui eam aliquantulum mediocrem longitudinem excessisse dicant. Decenti dicendi libertate adversus homines omnes usa est, sine risu, sine perturbatione, & sine iracundia maxime. Colore fuit triticum referente: capillo flavo, oculis acribus, subflavas tamquam oleæ colores pupillas in eis habens: supercilia erant ei inflexa, & decenter nigra, nasus longior, labia florida, & verborum suavitate plena: facies non rotunda & acuta, sed aliquanto longior, manus simul & digiti longiores. Erat denique fastus omnis expers, simplex, minimeque vultum fingens, nihil mollitiei secum trahens, sed humilitatem præcellentem colens. Vestimentis, quæ ipsa gestavit, coloris nativi contenta fuit; id quod etiamnum sanctum capitis ejus velamen ostendit. Et, ut paucis dicam, in rebus ejus omnibus multa divinitus inerat gratia.* Hæc ille, qui & superius (*b*) Domini Jesu describit effigiem. Sed in his non immoror, cum ex pictura aliqua prototypa hæc potius descripta, quam ex viventis ipsius imagine esse videantur accepta. Ceterum alibi (*c*) testatur, S. Lucam Evangelistam Dei genitricis pinxisse imaginem: sed & Salvatoris effigiem ab eodem coloribus esse effigiatam, tradit Metaphrastes (*d*).

(b) Niceph. lib.1. c.40.
(c) Idem lib.14. c.2. & lib.15. c.14.
(d) Metaphr.18. Octob. in Luca.

XXVII. Stolæ Pontificiæ causa Judæis negotium factum. (e) Joseph. ant. lib. 20. c.1. Hoc eodem anno quadragesimooctavo, iisdemque Coss. Cuspius Fadus Judææ Procurator negotium fecit Judæis de stola pontificia, olim illis reddita, quam rursus in Romanorum Præsidum ditionem vendicare curavit. Rem gestam in hunc modum Josephus (*e*) describit: *Accitis deinde Pontificibus, & Hierosolymitanorum primatibus, mandatum Cæsaris eis exposuit, ut talarem tunicam, & sacerdotalem stolam, quam solum summum Pontificem induere fas est, in castellum Antoniam deponerent, ut esset in Romanorum potestate, quemadmodum olim fuerat. Illi vero non audentes contradicere, rogabant tamen Fadum & Longinum (venerat & ipse Hierosolymam cum copiis, timens ne ad Fadi postulata Judæi molirentur novi aliquid) primum ut legatos sibi ad Cæsarem liceat mittere, qui ab eo petant sacræ stolæ servandæ jus: deinde ut expectetur super postulatione rescriptum illius. Responsum est, permissuros ut legati mittantur, si prius darentur obsides: cumque prompte liberos suos dedissent: legati profecti sunt. Agrippa junior defuncti filius, qui tum forte apud Claudium agebat (ut diximus) cognito qua de causa venissent, rogavit Cæsarem, ut Judæis sacræ stolæ custodiam petentibus annuere dignaretur, & Fado super hoc negotio scribere. Tum Cæsar, vocatis ad se legatis, ait se hoc eis concedere, hoc enim se illius donare precibus, cui responso talem epistolam addidit.*

XXVIII. Claudii Imp. epist. ad Judæos. *Claudius Cæsar Germanicus Tribunitiæ potestatis Cons. designatus IV. Imp. X. PP. Hierosolymitanorum magistratibus, Senatui, & populo, totique Judæorum genti salutem.*

Quoniam Agrippa alumnus meus piissimus, quem ego domi educo, adduxit ad me vestros legatos, gratias agentes quod sedulo genti vestræ provideam; rogantesque enixe, ut pontificalem stolam & coronam vobis servare liceat: Concedo quod petitis, quemadmodum ante vir optimus & mihi carissimus Vitellius concesserat: vestræque voluntati annuo, primum motus pietate propria, & quia placet religiosum esse more suæ patriæ: deinde ut gratificer Herodi Regi, & juniori Aristobulo, quos & mihi devotissimos novi, & vestri studiosissimos meritoque illorum amicitiam plurimi facio. Scripsi autem de hac re & Cuspio Fado Procuratori meo per Cornelium Ceronis, Tryphonem Theudionis, Dorotheum Nathanaelis, ac Joannem Joannis filium. Datæ quarto Kalend. Jul. Rufo & Pompeio Silvano Coss. Hactenus Claudii epistola, & de stola pontificia negotium.

XXIX. Porro litteræ Claudii in nomine Consulum & in titulo depravatæ noscuntur, dum primo Silvanus pro Silano ponitur, & Rufus pro Valerio Asiatico, qui hoc anno Consulatum gesserunt. Pompeius enim & Rufus, qui in eis ponuntur, post hæc tempora creati sunt Coss. nempe Pompeius anno nono Claudii, Rufus vero anno decimo. Cæterum constat, longe ante esse scriptam eam epistolam, nimirum cum Herodes Rex Chalcidis, cujus in ea mentio habetur, adhuc viveret; quem teste eodem Josepho, constat vita functum octavo ejusdem Claudii anno. Quod rursum se ad Cuspium Fadum scripsisse, eadem epistola Imperator significet: plane demonstrat, illam hoc anno, dum adhuc esset in magistratu & non post tres annos, cum alius (ut suo loco dicemus) Judæam procuraret, scripsisse: hoc enim vel sequenti anno missus est successor Fado Tiberius Alexander ejus Alexandri filius (ut idem Josephus (*f*) testatur) qui Alabarchiæ magistratum gessit Alexandriæ, omnium in ea urbe suo tempore ditissimi, qui etiam erga Deum pietate superavit filium de-

(f) Joseph. ant. lib. 20. c.3. Tiberius Alex procurator Judææ.

desertorem paternæ religionis. Hæc cum scribat Josephus, addatque hoc tempore famem illam ingentem contigisse, quæ anno secundo (ut vidimus) Claudii facta est: quam toto cælo (ut ajunt) erret, perspicuum est.

XXX. At quoniam Alexandri Alabarchæ mentio facta est: quod pertinet ad Alabarchiæ functionem, fuit ejusmodi magistratus in Ægypto nobilis, cujus curæ commissa erat salis dispensatio, dicebaturque Alabarcha, salis præfectus. De homine hoc magistratu fungente, & Romæ statuam inter triumphales habente; sed quæ tamen utpote Judæi hominis, contemptui omnibus esset, Juvenalis (a), putatur satyrice cecinisse his versibus:

(a) Juvenalis satyr. 1.

Atque triumphales, inter quas ausus habere
Nescio quis titulos Ægyptius, atque Alabarches,
Cujus ad effigiem tantum non mejere fas est, &c.

Erat (ut diximus) dictus Alexander Ægypti Alabarcha germanus Philonis Hebræi, qui functus est ad Caium pro Judæis Alexandrinis legatione: in cujus fortasse honorem illa erat erecta statua; nam quam Tiberius in carcere detinuerat, Caius solvit, atque honorificentissime habuit. Sed ad res gestas sub procuratione Tiberii revertamur. Hoc tempore (inquit Josephus b) Herodes Rex Chalcidis, quem dictum est impetrasse a Claudio jus in sacerdotes & templum, Josephum Camidæ filium privavit summo pontificatu, eique succedere jussit Ananiam Nebedæi filium. Functus est autem suo magistratu Tiberius biennio, usque scilicet ad Herodis obitum, annum vero Claudii Imperatoris octavum.

De Alexandro Alabarcha.

(b) Joseph. ant. lib. 20. c. 3.

JESU CHRISTI ANNUS 49. PETRI ANNUS 5. CLAUDII IMP. ANNUS 7.

I. Circumacto anno Domini quadragesimooctavo, qui sequitur quadragesimusnonus Consules (c) habuit Claudium Augustum quarto & L. Vitellium tertio: quo tempore, secundum a nobis institutum temporis ordinem, Paulus (d) & Barnabas, peracto peregrinationis suæ circulo, Antiochiam Syriæ redierunt: id Lucas his verbis narrat: *Transeuntes Pisidiam, venerunt in Pamphyliam: & loquentes verbum Dei in Pergen, descenderunt in Attiliam, & inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiæ Dei in opus quod compleverunt. Cum autem venissent, & congregassent Ecclesiam, retulerunt quanta fecisset Deus cum illis, & quia aperuisset Gentibus ostium fidei. Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis.* Hæc Lucas. Quomodo autem oborta Antiochiæ inter Fideles dissensione, Paulus & Barnabas venerint Hierosolymam, dicemus post annum sequentem, quo illorum occasione habitum fuisse Concilium Apostolorum de abolenda circumcisione, certa ratione monstrabimus.

(c) Dio lib. 60. (d) Act. 14. Paulus & Barnabas reversi Antioch.

II. Eodem anno Romæ cum in dies magis magisque propagaretur Christiana religio, ipsaque Gentilium superstitio ea de causa nonnihil inciperet posthaberi, Claudius Imperator ex S. C. aruspicum disciplinam restituendam curavit. Id enim Tacitus (e) his verbis tradit: *Retulit deinde ad Senatum super collegio aruspicum, ne vetustissima Italiæ disciplina per desidiam exolesceret.* Et paulo post: *Et quia externæ superstitiones valescant; & læta quidem in præsens omnia, sed benignitati deum gratiam referendam: ne ritus sacrorum inter ambigua culti, per prospera obliterarentur: factum ex eo Senatus consultum, viderent Pontifices, quæ retinenda firmandaque aruspicum.* Hæc Tacitus: quem per externas superstitiones, Christianam quoque religionem in Urbe jam ante quinque annos disseminari cœptam significare voluisse, nullus jure poterit dubitare. Cæterum non sua tantum restituere ac roborare, sed & nostra labefactare ac penitus infringere conatus est, dum una cum Judæis Christianos, qui in Urbe erant, loco expulit, ut inferius post sequentem annum dicemus.

(e) Tacit. li. 11. Claudius prospicit Gentilitiæ superstitioni.

SÆC. I. Anno Urbis 800. Olymp. 206. an. 3. An. Ch. 47.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5540.

☉ 28. A. ☽ 10. P. 2. April. Indict. 5.

JESU CHRISTI 47. *secund. Baronium* 49.

CLAUDII IMP. 7.

[1] AD num. I. Coss. *Claudius Aug. IV. & L. Vitellius III.* ut docet Censorinus lib. de Die natali cap. 17. ubi ait: Ludos sæculares *sextos fecit Tiberius Claudius Cæsar IV. & L. Vitellius III. Coss. anno Urbis DCCC.*

I. *Consules.*

JESU CHRISTI ANNUS 50. | PETRI ANNUS 6. | CLAUDII IMP. ANNUS 8.

I. SEquitur ordine annus Domini quinquagesimus, A. Vitellio & L. Vispanio Coss. quo Claudio agente octavum annum in Imperio, Herodes Rex Chalcidis, Agrippæ majoris Regis germanus (ut Josephus tradit *a*) vita functus est, sunt enim hæc Josephi verba: *Tiberio Alexandro successit Ventidius Cumanus: quo tempore idem Herodes Agrippæ magni frater vita excessit, anno octavo principatus Claudii.* Et alibi (*b*): *Post obitum*, inquit, *Herodis, qui regnavit in Chalcide, Claudius Agrippam, Agrippæ filium, in patrui sui regno constituit. Alterius autem provinciæ suscepit curam post Alexandrum Cumanus, sub quo oriri cœperunt tumultus, & denuo Judæos calamitas comprehendit. Nam exorta (c) seditione Hierosolymis, multi Judæorum desiderati sunt; cujus causam primum explicabimus. Instante Paschæ festo, per quod nostris hominibus vesci panibus infermentatis mos est, concurrentibus undique ad solemnitatem turbis plurimis, veritus Cumanus ne inde nasceretur motus aliquis, jussit cohortem unam armatam stare supra templi porticus, cohibituram tumultum, si quis forte existeret: nam idem & alii ante illum Præsides factitarunt festivitatum temporibus. Ejus festi die quarta, miles quidam ostendit populo nuda genitalia: qua contumelia furentes vociferabantur, non se affectos injuria, sed ipsum Deum, quem honoraret ea celebritas: & quidam audaciores in Cumanum jactabant convitia, dicentes ab illo submissum petulantem illum militem.*

(*a*) Joseph. ant. lib. 20. c. 3.
Herodis obitus, Cumani procuratio.
(*b*) Joseph. de bello Jud. lib. 2. cap. 11.
(*c*) Joseph. antiq. lib. 20. c. 3. 4.

II. Seditio & clades Judæorum. *His auditis Cumanus & ipse non mediocriter irritatus est; rogabat tamen ut desinerent movere seditionem festo tempore, cumque illi adeo non parerent, ut majoribus etiam impeterent eum conviciis; jubet totum exercitum cum armis convenire in Antoniam castellum templo imminens, ut supra docuimus. Vulgaris multitudo, viso adventu militum, territa, cœpit magno impetu fugere: & cum essent angusti viarum exitus, rati a tergo hostem insequi, comprimebant se invicem inter fugiendum, & conculcabant in angustiis, ita ut perirent plurimi: viginti enim millia extinctorum illo tumultu numerata sunt: versaque in luctum festa lætitia, omnes sacrificiorum & precationum obliti, dederunt se lamentis & ejulatibus: tantam cladem intulit unius militis impudentia.* Hæc Josephus: licet parum sibi constans, alibi (*d*) numerans in compressione necatos, dicat supra decem millia hominum esse extincta. Sed quid ad hæc additum sit mali,

(*d*) Josepb. de bello Jud. lib. 2. c. 4.

II. Sexti Ludi sæculares. Incipit hic annus Urbis die XXI. Aprilis currentis Christi anni. Quare Ludi illi anno quarto & sexagesimo post *quintos* ab Augusto editos exhibiti, novusque mos inductus. Augustus enim numerum sæculi Romani observavit, & post annos centum & decem Ludos sæculares celebravit, privatis Consulatum gerentibus. Claudius vero Ludos Sæculares centenariis Urbis annis illigavit, Consulque processit. Hincque factum, ut ex subsequentibus Imperatoribus alii Augustum, alii Claudium imitati fuerint. Sexta itaque Consulatuum Cæsareorum regula Claudium auctorem habet.

[1] COss. *Claudius Aug. IV. & L. Vitellius III.* Inscriptio ponderi insculpta; apud Sponium in Miscellan. pag. 303. TIB. CLAUDIO. CÆS. AUG. IV. L. VITELLIO. III. COS. Alia item ab Onuphrio allata, & in Gruteriano thesauro pag. CXIII. 1. cum Claudii TR. POT. VII. COS. IV. Alia apud Reinesium Cl. II. n. 5. ubi:

TIB. CLAUDIUS. DRUSI F.
CÆSAR. AUG. GERM. PONT.
MAX. TRIB. POT. VII.
IMP. XII. P. P. COS. IV.

Fasti Idatiani, & Vindebonenses: *T. Claudio IV. & Vitellio III.* Oratio Neronis ad Senecam, apud Tacitum Annal. lib. XIV. cap. LVI. *Nisi forte, aut te Vitellio ter Consuli, aut me Claudio præponis.* Pighii sententia est, Claudium gessisse Consulatum in demortui consulis locum, qui in magistratu mortuus est, cujus Consulis nomen ignoratur; ex *K. Martiis*, præeunte Onuphrio, ob Inscriptionem *T. Plautio Silvano, Æliano*, ad ejus sepulcrum via Tiburtina positam suffectum consulem fuisse *T. Plautium Silvanum Ælianum*; sed qui id fieri potuit cum multo ante *K. Januarias* hujus anni *Claudius Consul IV.* designatus esset? In errorem traxit Onuphrium Tranquilli locus in Claudii vita cap. XIV. quem Onuphrius citat ad quartum Claudii consulatum: *Tertium consulatum Claudius novo circa Principem exemplo in locum demortui suffectus, bimestrem cepit.* At Tranquillus non de quarto, verum de tertio Claudii consulatu, hæc memorat. Dio lib. LX. pag. 684. *Annus sequens Claudium IV. L. Vitellium III. Consules habuit anno Romæ octingentesimo.* Censorinus de die natali cap. XVII. ubi de ludis sæcularibus: *Sextos autem fecit Ti.... Claudius Cæsar, se IV. & L. Vitellio III. Coss. Anno* (Urbis DCCC.) Plin. lib. VII. cap. XLVIII. *utrisque sæcularibus ludis saltasse, & Divi Augusti, & quos Claudius Cæsar consulatu suo quarto fecit.* Suetonius in vita Claudii cap. XIV. ubi de omnibus Claudii consulatibus: Et in Vitellio Cap. II. *Mox cum Claudio principe, duos insuper ordinarios* (L. Vitellius) *consulatus censuramque gessit.* De nummis duobus in quibus legitur L. VITELLIUS. COS. III. CENSOR adeundus Spanhemius Differt. XII. pag. 475.

(a) Joseph. antiq. lib. 20.c.5.

li, cœptam persequens idem Josephus (a) orationem, ait:

III. Nova causa addita.

Vix hic luctus desierat, cum alid malum accidit: Quidam enim, qui ex illa turba fugientes evaserant, in publica via, centeno ab urbe stadio, Stephanum Cæsaris servum iter facientem aggressi sunt latrocinio, omnesque ejus diripuerunt sarcinas. Quo audito, Cumanus confestim eo misit milites jussos ut vicos loco propinquos diriperent. In hac populatione miles quidam libros Mosaicos in quodam vico inventos protulit, eosque laceravit in conspectu omnium, multis debacchatus & in legem & in gentem totam conviciis. Hoc ubi ad Judæos perlatum est, facto concursu agmine magno petunt Cæsaream, in qua tum Cumanus agebat, supplicantes, ut non suam, sed læsi numinis ulcisceretur injuriam. Tum Præses veritus defectionem populi, de amicorum consilio, militem illum violatorem legis securi feriit; atque hoc modo tumultum jam repullulantem sedavit.

IV. (b) Joseph. antiq. lib. 20.c.5. Dissidia inter Samaritanos & Judæos

Post hæc (b) vero inter Samaritas & Judæos oritur dissidium, initiis talibus. Mos erat Galilæis per dies festos Hierosolymam petentibus, iter facere per Samariam. Aliquando igitur cum transirent vicum Samaritanorum ditionis, qui Nais dicitur, in Magno campo situs, commissa inter viatores & vicanos pugna, multi Galilæorum desiderati sunt. Id indigne ferentes eorum primates, Judæos ad arma concitaverunt, hortantes ut se in libertatem assererent: servitutem enim etiam per se molestam, tum vero fieri intolerabilem, si cum subditorum injuriis conjuncta sit. Cumque magistratus lenire eos conarentur, pollicerenturque se Cumano persuasuros, ut pœnas de cædis auctoribus sumeret: vulgus, contemptis pacificationibus, arma corripit, adscito in auxilium Eleazaro Dinæi filio: is ex professo latro, multis jam annis in montibus errans vicos Samaritanorum incendiis & rapinis vastaverat.

V. Quid Cumanus in Judæos.

At Cumanus, cognitis quæ gesta fuerant, assumit Sebastenorum alam, & quatuor cohortes peditum, armatisque jam Samaritanis, contra Judæos proficiscitur: quos assecutus, multos perimit, plures vivos captos abducit. Tum vero Hierosolymitanorum primi genere atque honoribus, ut viderunt ad quantam calamitatem ventum esset, induti sacco, & capita sparsi cinere, modis omnibus conabantur flectere multitudinem, præ oculis ei ponentes diruendam patriam, & templi incendium, liberosque cum uxoribus captivos abducendos, ut profanis nationibus serviant: rogabantque ut mutato consilio, abjectis armis, quiescerent in posterum; & suas quisque domos repeterent. His verbis tandem persuasi, dilapsi sunt: latrones vero ad loca munita reversi sunt denuo, atque eo tempore universa Judæa repleta est latronum receptaculis. Porro Samaritanorum primates Vinidium Quadratum Syriæ Præsidem, tunc Tyri agentem, conveniunt, & Judæos accusant, quod vicos eorum diripuerint, addentes se non tam ægre ferre propriam injuriam, quam contemptam Romanorum potestatem, ad quorum cognitionem spectaret de injuriis provincialium decernere; nunc istos, quasi nulli essent magistratus Romanorum, vicinos infestasse incursionibus: quamobrem nunc se venisse, ut vindictam impetrarent a Præside; hæ fuerunt Samaritanorum querelæ. Judæi contra & seditionis & pugnæ causam in Samaritanos transferebant, sed maxime in Cumanum qui muneribus illorum corruptus, tantam cædem dissimulanter tulerit.

VI. *His auditis, Quadratus judicium distulit,*

SÆC. I. Anno Urbis 801. Olymp. 206. an.4. An. C.48.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5541.

☉ 1. GF. ☽ 11. P. 21. April. Indict. 6.

JESU CHRISTI 48. *secundum Baronium* 50.

CLAUDII IMP. 8.

I. *Consules.*

[1] ANum.I. ad VIII. Coss. *A. Paulus Vitellius*, & *L. Vispanius*. Vitellius postea imperavit.

II. *Initium Regni Agrippæ Junioris.*

Herodes Rex Chalcidis hoc quidem anno vita functus, sed Agrippæ Junioris, quem Claudius Imp. in ejus regnum evexit, anni ab anno Christi quadragesimo nono deducti, ut apparet ex Josepho lib.2. de Bello Judaico cap.13. ubi principium belli Judaici, quod mense Maio anni Christi LXVI. inchoatum est, in decimum septimum Regni Agrippæ annum conjicit. Agrippæ porro Juniori non Judææ Regnum, quod Agrippa pater, sed Chalcidis, quod Herodes patruus obtinuerat, Claudius donavit. Paternum vero Regnum ita Provinciæ Syriæ additum est, ut proprios tamen Procuratores ab Imperatore acciperet: Ventidio Cumano Judææ, & Galilææ administrationem, ut antea, retinente, in interjectam inter utramque Samariam misso Procuratore Felice. Huc revocandum quod habet Tacitus sub insequentis anni Consulibus lib. 12. cap.23. *Ituræi & Judæi, defunctis Regibus Sohemo atque Agrippa, Provinciæ Syriæ additi sunt.*

---

[1] COss. *A. Paulus Vitellius*, & *L. Vispanius*. Tacitus Annal. lib.XI. cap.XXIII. A. *Vitellium* & *L. Vispaninm* consules nominat. *L. Vitellius Paullus* perperam creditur Onuphrio. Fasti Vindebonenses & Idatiani habent: *Vitellio* & *Poblicola*. Prosperi Chronicon: *Vitellio II.* & *Publicola*. Pighio cognomen *Publicolæ Vipsanii*, rectius *Vipstanii*, esse *Vipstaniæ* gentis autumat; ac ex K. Juliis suffectum *A. Vitellio* fuisse *L. Vitellium* ejus fratrem. Idem Pighius habet; *C. Silium Nervam* in annum insequentem fuisse designatum, sed non iniisse.

lit, dicens se prolaturum sententiam, postquam præsens apud Judæam rei veritatem exactius cognoverit. Ita tum infecto negotio, discessum est. Paulo vero post Quadratus venit in Samariam: ubi cum jussisset reos causam suam dicere, comperit Samaritanorum culpa tumultum illum excitatum. Cognito deinde quod & Judæorum quidam res novas moliti sint, in crucem egit quos Cumanus vivos ceperat. Inde profectus in vicum Lyddam instar urbis amplum, sedens pro tribunali, Samaritanorum causam audiens, didicit a quodam Samarita Dorcum Judæorum primatem cum aliis quatuor sociis Judæos ad defectionem solicitasse: quos Præses affecit supplicio: Ananiam vero summum Pontificem, & Ananum ducem vinctos Romam misit, ut apud Claudium Cæsarem facti sui rationem redderent: primores etiam Samaritanorum, atque Judæorum, simulque Cumanum Procuratorem, & Tribunum Celerem ire in Italiam jussit ad Imperatorem, ut sub eo judice decerneretur de his, quas inter se habebant, controversiis. Ipse veritus ne novum aliquid Judæi molirentur, adiit Hierosolymam: ubi pacata invenit omnia, populumque occupatum patrio festo, & operantem sacrificiis: credens igitur nihil novaturos, reliquit agentes festa, & Antiochiam repetiit.

Judæi crucifixi.

VII. Cumanus mulctatur exilio.

Cumanus porro & Samaritæ Romam missi, statuta die jubentur causam suam dicere: comparaverant autem favorem sibi libertorum & amicorum Cæsaris: quorum opera vicissent adversarios Judæos, nisi Agrippa junior tum Romæ degens, & Judæorum primores premi favore potentum videns, multis precibus obtinuisset ab Agrippina uxore Claudii, ut marito persuaderet, legitime causam cognoscere, & in deprehensos tumultus auctores justam proferre sententiam. Claudius igitur his precibus præmollitus, auditis partibus, ut comperit a Samaritanis factum tumultus principium; eos qui tum ad judicium venerant, supplicio tradidit, Cumanum vero mulctavit exilio; Celerem autem Tribunum jussit perductum Hierosolymam, inspectante toto populo, raptari per vias, atque ita enecari hominem. Procuratorem deinde in Judæam misit Claudium Felicem, fratrem Pallantis. Hactenus Josephus de rebus Judaicis: quæ tamen non omnia hoc anno contigerunt. Cum enim Judæis dicat adfuisse Agrippinam Claudii uxorem; eam, auctore Tacito (a), constat anno sequenti a Claudio in uxorem acceptam, Messalinamque Augustam, sed re vera moribus nobile scortum, hoc anno jussu Claudii esse occisam, Verannio & Pompeio Coss. Immo cum de judicio inter Judæos & Samaritanos dicat interpellatum fuisse Quadratum Syriæ Præsidem; equidem ex his quæ sub eo sunt gesta, satis apparet, non ante secundum ab hinc annum fieri potuisse: nam sequenti anno adhuc in magistratu perseverasse C. Cassium Longinum, auctore Tacito (b), satis exploratum habetur; nec de Tito Vinidio Quadrato est apud eum ulla mentio, usque ad quintum Consulatum Claudii, tertio post hunc anno Fastis adscriptum. Ceterum cum Josephus in unum omnes conjecisset quæ sub Cumano sunt obortæ inter eos clades, licet pluribus re vera diversisque annis illæ accidissent; nos tamen, in hoc ipsum secuti, in eumdem modum hic ea cuncta descripsimus.

(a) Tacit. lib.12.

(b) Eod.lib. 12.

VIII. Josephi corriguntur errores.

Sed patentis erroris nihilominus idem Josephus (c) arguitur, dum ait esse damnatum Romæ Cumanum, ac inde Claudium Felicem Pallantis liberti Claudii Augusti germanum missum esse in Judæam. Nam Felix (si Tacito fidem præbemus, quem certe, in his præsertim quæ ad Romanos per-

(c) Joseph. antiq. lib. 20.c.5.

III. *Gesta in Judæa.*

Ad num.VIII. Tacitus lib.12. ad annum Urbis DCCCV. Christi nempe LI. ait: Cum Ventidio Cumano *Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent*, orta inter utrumque discordia: *arsissetque*, inquit, *bello Provincia, ni Quadratus Syriæ rector subvenisset*, Cumano videlicet damnato, cum Felicem in cognitionem causæ in gratiam Pallantis ejusdem fratris apud Claudium libertorum potentissimi, inter judices in tribunal recepisset. Baronius in Annalibus scribit: *Sed patentis erroris Josephus arguitur, dum ait, esse damnatum Romæ Cumanum, ac inde Claudium Felicem Pallantis liberti Claudii Aug. germanum missum esse in Judæam. Felix simul cum Cumano in eam Provinciam missus est, sic ea inter eos divisa, ut Felix Samariam administraret, Cumanus vero reliquam Provinciæ partem.* Verum ut Card. Norisio in Cenotaphiis Pisanis Caji & Lucii Cæsarum Dissert.11. cap.15. paragrapho 13. observatum, Josephus nusquam dixit, Felicem Roma missum Cumano successorem, immo aperte lib.2. Belli cap.11. oppositum insinuat: siquidem cum prodidisset, Cumanum Romæ damnatum a Claudio Imp. statim ait; *Post hæc Felicem Pallantis fratrem misit ad Judæos, qui eorum Provinciam cum Samaria & Galilæa curaret. Agrippam vero de Chalcide in regnum majus transtulit, tradens ei illam quoque Provinciam quæ Felicis fuisset.* Quare Felix, antequam, damnato Cumano, Judææ imponeretur, Galilæam transamnanam, quæ, teste Josepho, Jordane & montibus Cælesyriæ ac Philadelphiæ includitur, regebat: ac proinde in Judæam non ex Urbe, ut Baronius Josepho imponit, sed ex Galilæa transamnana advenit. Sed hæc anno Christi LI. gesta, non vero currenti, quo ea Baronius recitat. Porro Agrippam anno Christi LII. in majus regnum translatum fuisse testatur Josephus lib.20. Antiquit. cap.5. ubi inquit: *Post hæc anno Imperii sui duodecimo Agrippam donavit Philippi Tetrarchia, & Batanea, adjuncta his Trachonitide cum Abila, quæ Tetrarchia Lysiæ fuerat. Chalcidem vero ei abstulit, cum jam Dynasta illius fuisset quadriennio.* Quod si anno XII. Claudii Imp. jam a quadriennio Chalcidem Agrippa Junior administrabat, ea anno Christi XLIX. donatus fuerat, ut numero præcedenti monstravi.

pertinent magistratus, quivis eruditus Josepho facile anteferet) simul cum Cumano in eam provinciam missus est, sic ea inter eos divisa, ut Felix Samariam administraret, Cumanus vero reliquam provinciæ partem; sed (ut idem auctor tradit) Cumanus a Quadrato Syriæ Præside in provincia est damnatus, simul considente inter judices Felice. Sed quo hæc clariora reddantur, libuit hic describere ejusdem Taciti verba, quæ sunt hujusmodi; *Interim Felix intempestivis remediis delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars provinciæ habebatur; ita divisis, ut huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent, discordes olim, & tum contemptu regentium minus coercitis odiis. Igitur raptare inter se, immittere latronum globos, componere insidias, & aliquando prœliis congredi, spoliaque & prædas ad Procuratores referre. Hique primo lætari: mox gliscente pernicie, cum arma militum interjecissent, cæsi milites. Arsissetque bello provincia, ni Quadratus Syriæ rector subvenisset. Nec diu adversus Judæos, qui in necem militum præruperant, dubitatum, quin capite pœnas luerent. Cumanus & Felix cunctationem afferebant: quia Claudius, causis rebellionis auditis, jus statuendi etiam de Procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter judices ostentavit, receptum in tribunal, quo studia accusantium deterrerentur. Damnatusque flagitiorum, quæ duo deliquerant, Cumanus, & quies provinciæ reddita.* Hactenus Tacitus sub Coss. Sulla, & Othone, anno Domini secundum initam a nobis temporis rationem quinquagesimoquarto. Ex his videas Josephum ignorasse causam primariam illarum dissensionum, & multos involvisse simul errores.

IX. Lustrum cum censu. Hoc eodem anno (ut idem Tacitus *a*) est auctor) jussu Claudii Imperatoris conditum est lustrum, quo censa sunt civium LXIX. centena & XLIV. millia. Hæc vero idcirco referimus, ut videas in quantæ vastitatis pelagus Galilæus piscator rete prædicationis immiserit. *a) Tacit. lib.11.*

JESU CHRISTI ANNUS 51. | PETRI ANNUS 7. | CLAUDII IMP. ANNUS 9.

I. Evoluto ejus anni circulo, novis Coss. C. Pompeio & Q. Verannio, novus incipit annus, qui numeratur Domini quinquagesimus primus, Claudii vero Imp. nonus; quo (ut auctor est Orosius *b*) edicto Claudii, Judæi Roma pulsi sunt. Id enim Josephi testimonio se scribere testatur, dum ait: *Anno ejusdem nono expulsos per Claudium Urbe Judæos, Josephus refert: Sed me* (addit) *magis Suetonius* (*c*) *movet, qui ait hoc modo: Claudius Judæos, impulsore Christo* (*), *assidue tumultuantes Roma expulit. Sed utrum contra Christum tumultuantes Judæos coerceri & comprimi jusserit, an etiam Christianos simul, velut cognatæ religionis homines, voluerit expelli, nequaquam discernitur.* Hæc Orosius, Suetonium interpretatus, qui subobscure ea scripsit, ut rerum nostrarum haud satis certus, quod in eis parum versatus esset. Quoniam vero prædicantes Apostoli fidem Christi, nullo in populo vehementius quam a Judæa gente (quod in Paulo nuper vidimus) sunt impugnati: haud dubium est, eosdem adversus Petrum Romæ Evangelium prædicantem; illudque in dies magis inter Gentiles etiam propagantem, turbas sæpius concitasse; rursumque alios Christianæ religioni studentes, eisdem fortiter restitisse. Sicque invicem altercantibus, assiduisque concertationibus diffidentibus, quod Christi fidei occasione concitatæ sunt turbæ; Christo impulsore factum esse, Suetonius existimavit: ratus nimirum, eos qui Christi fidem sectarentur, a Christo ad id esse persuasos, quem & sub Pilato in crucem actum, ac post mortem rursum vivere, ejus sectatores prædicarent. Ceterum non tantum Suetonio auctore, quem citat, exploratum habetur, Judæos a Claudio Roma esse expulsos; sed & Lucæ Evangelistæ testimonio id firmissime comprobatur, ac certum redditur Christianos etiam, qui ex Judæis Christi fidem sectati essent, ex Urbe procul abire jussos esse. Dum enim agit de Pauli adventu Corinthum, meminit de Aquila Pontico, Judæo genere, sed fide Christiano; quem dicit nuper venisse ex Italia cum uxore Priscilla, eo quod (*d*) præcepisset Claudius discedere omnes Judæos a Roma.

(*b*) *Oros. lib.7. c.6.*
(*c*) *Suetonius in Claudio c. 25.*
(*) Christo.
Judæi Roma expulsi atque Christiani.
(*d*) *Act.18.*

IV. *Census factus antequam lustrum conderetur.* Ad num. IX. Lustrum, quod ordine LXXIV. fuit, hoc quidem anno conditum, ut docet Tacitus lib.11; sed Census vel anno Christi XLV. ut Eusebius, vel XLVI. ut Cassiodorus in Chronicis, inchoatus. Plinius lib.10. cap.2. ait, Phœnicem allatum esse in Urbem, *Claudii Principis Censura, anno Urbis* DCCC. quod & Solinus cap. 35. prodit, ideoque anno antecedenti. Secundo quia Claudius in Nummis & Inscriptionibus dicitur *Censor*, quando gerit Tribunitiam potestatem VII. anno scilicet antecedenti. Denique Censura ab Augusto & Vespasiano peracta aliquot annis lustrum præcessit.

II. De tempore expulsionis Judæorum ex urbe. (a) Beda de sex ætat. Ado in Chron. Marian. Scot. lib.2. & alii. (b) Panvin. in Fastis.

Quod vero ad tempus pertinet: quo potissimum anno ejusmodi adversus Judæos fuerit promulgatum edictum, antiquiores omnes (a), quos viderim, Orosio assentientes, factum id tradunt hoc ipso anno nono Claudii imperantis. Qua autem ratione ex recentioribus quidam (b), & is quidem primus, adversus omnium sententiam dicere sit ausus id accidisse anno sexto ejusdem Principis, non invenimus; cum ejusdem Evangelistæ testimonio apertissime redarguatur, dum Aquilam & Priscillam nuper dicit ex Italia occasione Claudii edicti recessisse, & Corinthum venisse. Quomodo ergo anno sexto Claudii, Judæi Roma sunt pulsi, si ejus occasione, qui cum ceteris Urbe ejecti sunt, Aquilam & Priscillam nuper ex Italia Corinthum appulisse Lucas testatur, & quidem (ut ponit) post adventum Pauli Corinthum, quem non ante nonum annum Claudii accidere potuisse, nec ipse negat? Qua, inquam, ratione anno sexto Claudii Judæos Roma pulsos esse tradit, si hoc anno nono Claudii (ut ait c) Paulus Corinthum veniens, Aquilam & Priscillam invenit illuc nuper (quod ait Lucas) ejus edicti occasione ex Italia esse profectos? Hæc itaque licet satis superque confutata habeantur; tamen & ex his, quæ proxime dicturi sumus de tempore quo celebratum est ab Apostolis Hierosolymitanum Concilium, magis perspicua fient.

(c) Idem in Fastis.

III. Petrus redit Jerosolymam. (d) Act.15.

Expulsum vero fuisse cum cæteris Judæis Romæ commorantibus etiam Petrum Apostolum (nisi alia aliqua occasio inde eum ante abduxerit) nulla est dubitatio: quem hoc ipso anno Hierosolymorum interfuisse Concilio, Lucæ testimonio (d) exploratum habetur. Nam quod ait S. Leo in Natali Apostolorum, Petrum non cessisse Claudio vel Neroni; non sic accipiendum est, ut edicto cum aliis pulsus, illi haud acquiescendum putarit; sed quod potius, dum Romæ mansit, illis licet invitis, Evangelium intrepide prædicarit. Metaphrastes (e si qua tamen fides adhibenda est illi sine majorum auctoritate loquenti) tradit, Petrum, cum Roma recessisset, in Africam navigasse, & Carthaginensem erexisse Ecclesiam, ac ibidem reliquisse Crescentem discipulum, qui illam administraret: inde Alexandriam concessisse, erectaque Ecclesia Alexandrina, ibique Marco instituto Episcopo, ac Thebis Rufo, Hierosolymam profectum esse.

(e) Metaphr. die 29. Junii.

IV. De Concilio Hierosolymitano. (f) Act.15.

Sed jam de ipso Hierosolymis congregato Concilio agamus. Causam vero, qua istiusmodi Concilium fuerit ab Apostolis celebratum, Lucas (f) his verbis sic explicat: *Quidam descendentes de Judæa, docebant fratres: Quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvari. Facta ergo seditione non minima Paulo & Barnabæ adversus illos, statuerunt ut ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alii ex aliis ad Apostolos & presbyteros in Hierusalem, super hac quæstione. Illi ergo deducti ab Ecclesia, pertransierunt Phœnicem & Samariam, narrantes conversionem Gentium: & faciebant gaudium magnum omnibus fratribus. Cum autem venissent Hierosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia, & ab Apostolis & senioribus.* Hactenus Lucas de causa ejus habendi conventus; cetera autem postea: Quinam hi fuerint, qui ejusmodi cierunt turbas, & de circumcidendis Gentilibus, qui Christo credidissent, acerrime altercarentur; ut cognoscantur, non ineptum est Epiphanium (g) citare, atque talia docentem in medium adducere: ait enim, antesignanum horum omnium fuisse Cerin-

(g) Epiph. hæres.28.

SÆC. I. Anno Urbis 802. Olymp. 207. an.1. An. C.49.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ. 5542.

☉ 2. E. ☽ 12. P.6. April. Indict.7.

JESU CHRISTI 49. *secundum Baronium* 51.

CLAUDII IMP. 9.

I. Consules.

[1] AD num.I. Coss. C. *Pompeius Gallus*, & Q. *Verannius*, ex Solino cap.2.

---

[1] COss. C. *Pompeius Gallus*, & Q. *Verannius*. Calendarium Antiatinum: Q. VERANIO. A. POMPEIO GALLO. COS. Tacit. Annal. lib.XII. cap.V. C. *Pompeio*, Q. *Verannio Coss.* Frontinus de aquæductibus: Q. *Veranio & Pompeio Longo Coss.* Fasti Vindebonenses: *Veranio & Gallo*. Prosperi Chronicon: *Verino & Gallo*. Idatiani: *Veriano & Gallo*. Suffectos fuisse hoc anno mense Majo putat Pighius L. *Memmium Pollionem & Q. Allium Maximum*; quod Tacitus Annal. lib.XII. cap.IX. habeat, *designatum consulem Memmium Pollionem* hoc anno fuisse. Hujus autem Consulis nomen, inquit Pighius, prodit inscriptio ad Fanum Fortunæ reperta, ubi legitur:

X. KAL. JUN. L.
MEMMIO POLLIONE.
Q. ALLIO. MAXIMO
COS.

rinthum hæresiarcham, qui & ipse adversus Paulum & Barnabam, quasi legem propugnaturus, Hierosolymam petiit: sunt vero hæc Epiphanii verba:

V. Molitiones Cerinthi.

Verum hæc tunc quidem tractata sunt ac commota a dicto pseudoapostolo Cerintho: quemadmodum etiam alias seditionem tum ipse tum socii ejus excitaverunt in ipsis Hierosolymis (a), cum Paulus rediit cum Tito: & hic dixit, quod viros præputiatos secum adduxisset, & de hoc facto protulit: Inquietavit, inquit, locum sanctum. Quapropter etiam Paulus dicit (b): Sed neque Titus qui mecum erat, cum esset Gentilis, compulsus est circumcidi; sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu: ut nos in servitutem redigerent. Quibus neque ad horam cessimus subjectioni, ut veritas Evangelii maneat apud vos. Et præputiatis præcipiens, dixit (c): Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit: & inferius (d): Antiochiæ, & in aliis locis hi pseudoapostoli prædicabant: Nisi circumcisi fueritis, & legem Moysi servaveritis, non poteritis salvari. Tunc non vulgaris turbatio facta est, velut dictum est. Et hi sunt qui a Paulo dicti sunt pseudoapostoli, operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi. Hæc Epiphanius. Hoc ipsum Philastrius (e), sic dicens: *Hic sub Apostolis quæstionem seditionis commovit, dicens debere circumcidi homines: cujus causa contra ipsum & hæresim ejus decreverunt de suis Actibus Apostoli sententiam, non debere jam homines Judaismo, id est, circumcisioni, aliisque talibus superstitionis vanæ parere carnalibus, qui de Gentibus venientes credebant in Christum Dominum nostrum Salvatorem.* Hæc Philastrius.

(a) Galat. 2.
(b) Galat. 2.
(c) Galat. 5.
(d) 2. Cor. 11.
(e) Philastr. de hæres. c. 87.

VI. De tempore Concilii Hierosolymitani.

Sed antequam de his quæ in eodem Apostolorum Concilio Hierosolymis acta sunt, narrationem instituamus; illud in primis pervestigandum nobis est, quo potissimum anno illud fuerit celebratum; & quæ ratio reddi possit, ut hoc anno illud coactum fuisse dicamus. Hoc ut intelligamus, illud scire debemus, cum Epiphanium, tum Hieronymum, ac denique omnes Ecclesiasticos tractatores absque ulla controversia pro constanti habuisse, hunc ipsum Pauli adventum Hierosolymam, cujus (ut vidimus) Lucas in Actis meminit, illum ipsum esse, de quo idem Paulus ait, scribens ad Galatas (f): *Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto Tito. Descendi autem secundum revelationem, & contuli cum illis Evangelium, quod prædico in Gentibus, seorsum autem ab illis qui videbantur aliquid esse; ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem.*

(f) Galat. 2.

VII. De tempore adventus Pauli Hierosolymam.

Cum enim eadem intercesserit causa, nempe de abolenda circumcisione tractatio; & eodem loco eædem personæ interfuisse dicto conventui, nimirum Petrus, Jacobus, Paulus, & Barnabas, tum a Luca, tum a Paulo narrantur, qui etiam Joannem addit: nulla superest dubitatio, de uno eodemque Concilio Paulum & Lucam esse locutos. His in hunc modum stabilitis, quærendum remanet, a quo tempore illi numerandi sint quatuordecim anni, post quos Paulus se Hierosolymas ascendisse testatur; an a tempore ipsius Pauli conversionis, cujus antea ipse meminit (g); an vero post triennium a sua vocatione, quando (ut ait) Herosolymam venit. Equidem ratio suadet, dictum annorum numerum inchoandum esse a suæ vocationis tempore; sicut etiam illud triennium quod dixit, ab eodem tempore esse numerandum, omnes æque consentiunt: hujusque sententiæ Beda (h) & alii eum secuti, fuerunt. Si igitur a sui conversione elapsos dicit annos quatuordecim, cum Hierosolymam ex ea causa venit; constetque ex his quæ superius dicta sunt, ipsum Paulum ad Christum esse conversum anno Domini trigesimosexto; dicere opus est, hoc ipso anno, qui numeratur ab ejus conversione decimusquintus, expleto jam (ut vult) decimoquarto, ipsum Hierosolymam concessisse.

(g) Galat. 1.
(h) Beda in Act. cap. 15. Glos. ordin. & alii.

VIII.

Cæterum quoniam S. Hieronymus (i) aliam videtur iniisse ejusdem annorum numeri rationem, existimans principium numeri deducendum ab illo exacto triennio, sicque ea assertione dicendum, dictum Concilium celebratum esse anno a Christo nato quinquagesimoquarto, Claudii duodecimo, decimoseptimo a Pauli conversione, ut ipse numerat: an autem hæc possint aliqua ratione subsistere, exactiori studio exquirendum putamus. Si dixerimus post annos decem & septem, ex quo a Domino vocatus est Paulus, Concilium esse Hierosolymis celebratum, sicque anno Domini (ut dictum est) quinquagesimoquarto, Claudii vero duodecimo: cum constet Claudium regnasse tantummodo annos tredecim, menses octo, & dies viginti: quonam modo cuncta quæ recensentur a Luca ab hoc Actorum capite decimoquinto usque ad vigesimumprimum, quo Paulus vinculis alligatus describitur, quod contigisse sub Nerone, suo loco dicemus; quo modo, inquam, tot Pauli res gestæ quinque annorum spatio consummari potuerunt? cum præsertim ejusdem Lucæ (k) testimonio constet, post hæc acta Hierosolymis, ipsum permansisse Corinthi anno cum dimidio, rursumque tres annos egisse Ephesi; quod ejusdem Pauli (l) assertione, id ipsum Ephesiis pro concione in memoriam revocantis, exploratissimum habetur. His igitur compulsi rationibus, a Hie-

(i) Hier. in epist. ad Galat. c. 2.
Sententia S. Hieronymi examinatur.
(k) Act. 18.
(l) Act. 20.

a Hieronymi sententia recedere cogimur, ac cum aliis affirmare, quatuordecim illos annos, post quos idem Apostolus, se Hierosolymam venisse tradit, non ab illo exacto triennio numerandos esse, sed ab ipsius vocatione: ita ut ab eo tempore usque ad adventum ejus Hierosolymam ad Apostolos, non anni decem & septem (ut idem vult S. Hieronymus) sed tantum quatuordecim intercesserint. ☞ Cæterum si magis placet ejusdem S. Hieronymi sententiam sequi, & velimus, (quod apud omnes in confesso est) hoc anno habitum esse Concilium Apostolorum: tunc opus est ad primum annum post Domini Ascensionem revoces S. Pauli conversionem, & triennium illud, cujus meminit in epistola ad Galatas, non consummatum, sed tantum inchoatum intelligas, atque pariter quatuordecim ipsos annos non exactos, sed tantum cœptos, opus est numeres ab eo tempore usque ad annum præsentem, quo idem est celebratum Concilium. Sit igitur in Lectoris arbitrio, quam velit sequi sententiam ☜. Hæc de his quæ ad tempus pertinent, satis.

IX. Illud insuper, antequam de rebus in Synodo gestis agamus, perquirere, haud otiosum erit: unde scilicet acciderit, ut cum jam divisos per Orbis provincias Apostolos fuisse constet, eosdem hoc anno Hierosolymis statuto Concilio interfuisse Lucas (a) testari videatur, cum ait: *Conveneruntque Apostoli & seniores videre de verbo hoc*. Sed illud primum monendum, non haberi certum omnes illic præsentes fuisse Apostolos, sed tantum Petrum, Paulum, Joannem, Jacobum, & Barnabam, qui nominantur. Immo cum idem Paulus (b) Apostolus illud dicat: *Jacobus, Cephas, & Joannes, qui videbantur columnæ esse, dexteras dederunt mihi & Barnabæ societatis*; nec præter hos aliquem alium nominet Apostolorum; a quibus, si interfuissent, idem pacis symbolum accepisset (nam nullum erat inter Apostolos schisma; ut quod hi fecissent, reliqui agere detrectarent) facile eo adducimur, ut credamus, nominatos tantum Apostolos dicto sacro conventui interfuisse. Quod autem ad eos, qui recensiti fuerunt, Apostolos spectat: Jacobum, quod esset institutus Hierosolymorum Episcopus, Josephi Judæi auctoritate, Hierosolymis consedisse, exploratum habetur. De Joanne, quem Ephesum migrasse dictum est, inde Hierosolymas advenisse, haud magnum negotium fuit. De Petro vero, intelleximus eum necessitate ipsa coactum, Roma recedere debuisse.

(a) Act. 15.

(b) Galat. 2.

X. Verum hac in re quod accidit Paulo, id etiam ceteris evenisse putamus: Paulus (c) enim scribit, quod revelatione ante admonitus, Hierosolymam venerit: *Ascendi*, inquit, *secundum revelationem*. Par est enim credere, Petrum, ac Joannem, & si qui alii longe abfuissent, eodem monente divino Spiritu, Hierosolymam petiisse. Si enim filii Israel (quod habetur in libro Numeri d) nonnisi ad imperium Domini proficiscebantur, & ad imperium itidem Dei figebant tabernaculum: quomodo eos non magis quos Spiritus sanctus impleverat, eodem moderante atque regente Spiritu, iter agere, loco sistere, ire ac redire consuevisse dixerimus? Tractanda siquidem erat omnium gravissima causa; An scilicet una cum Evangelio Lex quoque servanda esset, ut qui ex Gentilibus ad Christianam religionem se transferrent, ex Legis Hebraicæ præscripto circumcidi deberent, & aliorum legalium observatione obligari. Aderant (ut vidimus) pseudoapostoli pro lege Moysi acerrime concertantes, & partem adversam strenue oppugnantes. Apostolico igitur hæc erant discutienda consessu, definienda consensu, atque auctoritate firmanda.

(c) Galat. 2.

(d) Num. 9.

XI. Quoniam vero complures Judæorum, qui Christi fidem suscepissent, paternæ legis & avitarum æmuli traditionum, iis qui Moysi legi patrocinarentur, studuisse potius visi sunt: idcirco eodem divino Spiritu suadente, seorsum ab illis de his agere, consultius, ad vitandas contentiones, Paulus (e) æstimavit: ne forte (inquit Hieronymus f) Fidelibus, qui ex numero Judæorum Legem putabant servandam esse, & sic credendum in Dominum Salvatorem, fidei scandalum nasceretur. Adversus quos adeo obniti visus est Paulus, ut (quod ait) nec ad horam hujusmodi legali subjectioni sibi cedendum esse putaverit: cui & cæteros annuisse Apostolos, certum est: nam quem secum duxit, Titus (g) Gentilis homo sic in præputio susceptus est, ut nequaquam circumcidi compulsus sit.

(e) Galat. 2.

(f) Hieron. in epist. ad Galat. c. 2.

(g) Galat. 2.

XII. Jam vero ipsa Synodica Acta, quæ Lucas scriptis consignata reliquit, inspiciamus: ipse enim in primis causam ejusmodi cogendi conventus præmittens, sic ait (h): *Cum venissent Hierosolymam Paulus & Barnabas, suscepti sunt ab Ecclesia, ab Apostolis, & senioribus, annuntiantes quanta fecisset Deus cum illis. Surrexerunt autem quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos: præcipere quoque servare legem Moysi. Conveneruntque Apostoli & seniores videre de verbo hoc. Cum autem magna inquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire Gentes verbum Evangelii, & credere. Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit dans illis Spiritum sanctum, sicut & nobis,*

(h) Act. 15.

Concilium Apostolorum.

& nihil discrevit inter nos & illos, fide purificans corda eorum. Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod nec patres nostri, neque nos portare potuimus? Sed per gratiam Domini Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum & illi. Hactenus Petri sententia, quam primus, ut Princeps Apostolorum, dixit, immo rem ipsam sui prærogativa suffragii visus est definisse. Nam (quod ait Hieronymus (*a*) scribens ad Augustinum) in sententiam ejus Jacobus Apostolus & omnes simul presbyteri transierunt, nec servandam ab illis esse circumcisionem, neque cetera quæ pertinent ad legem Moysi, æque omnes censerunt.

(a) Hieron. epist. 89.

XIII. Præceptum de suffocato.

Præceptum namque abstinendi a carne cum sanguine, quod Jacobus addidit, non Judæis privatim, sed gentibus omnibus, mox ut Noe egressus ex arca est, a Deo est imperatum (*b*). Quod vero ad reliquorum immundorum esum spectat: quoniam (ut dictum est superius) per ea Gentes significatæ erant; cum eædem ad Ecclesiam, Domini voluntate, essent admissæ; nulla amplius habenda erat ratio animalium immundorum, quod jam impleta figura omnino cessasset. Unde & apud Midraistelim in explicatione illius versus Psalmi, *Dominus solvit compeditos*, futurum esse dicitur, ut adveniente Messia, Hebræi cibos omnes absque delectu comesturi sint.

(b) Genes. 9.

XIV. Decreta legatio ad Antiochenos.

Sed quid post hæc factum sit, prosequitur Lucas: Petro ea locuto, *Tacuit*, inquit, *omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum narrantes quanta Deus fecisset signa & prodigia in Gentibus per eos. Et post quam tacuerunt, respondit Jacobus, dicens: Simon narravit quemadmodum primum Deus visitavit sumere ex Gentibus populum nomini suo. Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est: Post hæc revertar, & reædificabo tabernaculum David, quod decidit, & diruta ejus reædificabo, & erigam illud: ut requirent ceteri hominum Dominum, & omnes Gentes super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc. Notum a sæculo est Domino opus suum. Propter quod ego judico, non inquietari eos, qui ex Gentibus convertuntur ad Deum: sed scribere ad eos ut abstineant se a contaminationibus simulacrorum, & fornicatione, a suffocatis, & sanguine. Moyses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum prædicent in Synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.* Hæc Jacobus. His auditis, *placuit* (ut Lucas ait) *Apostolis & senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba Judam, qui cognominabatur Barsabas, & Silam, viros primos in fratribus, scribentes per manus eorum: epistola autem fuit ejusmodi.*

XV. Epistola Apostolorum.

Apostoli & seniores fratres, his qui sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ fratribus ex Gentibus salutem. Quoniam audivimus, quia quidam ex nobis exeuntes, turbaverunt vos verbis, evertentes animas vestras, quibus non mandavimus: placuit nobis collectis in unum, eligere viros, & mittere ad vos cum carissimis nostris Barnaba & Paulo, hominibus qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Jesu Christi. Misimus ergo Judam & Silam; qui & ipsi vobis verbis referent eadem. Visum est enim Spiritui sancto & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris quam hæc necessaria: ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione: a quibus custodientes vos, bene agetis. Valete. Hactenus litteræ Apostolicæ ex Concilio Hierosolymitano: quod, ea data epistola, absolutum fuisse, Lucas; qui ad res Antiochenas vertit stylum, significare videtur.

XVI. Distinctio Apostolatuum.

Ceterum Paulus ad Galatas (*c*) scribens addit, ejusdem Concilii decreto sibi & Barnabæ esse injunctam prædicationem, ac patrocinium Gentium, Petro autem, Jacobo, & Joanni relictam curam illorum qui ex circumcisione ad fidem venissent: id enim idem Paulus his verbis testatur (*d*): *Cum vidissent, quod creditum est mihi Evangelium præputii, sicut Petro circumcisionis (qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter Gentes) & cum cognovissent gratiam quæ data est mihi, Jacobus, & Cephas, & Joannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis: ut nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem: tantum ut pauperum memores essemus. Quod etiam solicitus fui hoc ipsum facere.* Hæc Paulus, qui & ipse post hæc de rebus Antiochiæ gestis narrationem instituit.

(c) Galat. 2.

(d) Ibidem.

XVII. De præcepto suffocatorum.

Verum antequam ad ea transeamus; in elucidandis nonnullis quæ in dicto conventu vidimus esse peracta, paulisper necesse est immorari. Ac primum in eo quod spectat ad præceptum de suffocatis non edendis: ea verba fuisse postmodum superaddita, non vero ab Apostolis tradita seu posita, quorumdam antiquorum fuit sententia. Hinc Irenæus (*e*) in primis eumdem locum Actorum bis citans, semper suffocatum prætermittit, sed aliud addit, dicens: *Placuit Spiritui sancto & nobis, nullum amplius vobis pondus imponere, quam hæc quæ sunt necessaria: ut abstineatis ab idolothytis, & sanguine & fornicatione: & quæcumque non vultis fieri vobis, aliis ne faciatis: a quibus vos custodientes, bene agitis, ambulantes in*

(e) Irenæus lib. 3. c. 12.

in Spiritu sancto. Hæc ipsa itidem paulo superius cum eodem additamento de non faciendo alteri quod quis fieri sibi non vult. Ceterum quod pertinet ad suffocata: Tertullianus (*a*) in eumdem ferme modum, exceptis scilicet dictis verbis sic legit: *Visum est Spiritui sancto & nobis, nullum amplius vobis adjicere pondus, quam eorum, a quibus necesse est abstineri, a sacrificiis, & a fornicationibus, & sanguine: a quibus observando, recte agitis, vectante vos Spiritu sancto*. Cyprianus (*b*) item in eumdem pene modum, his verbis: *Abstinete vos ab idololatriis, & sanguinis effusione: & fornicatione*. Pacianus (*c*) antiquus Theologus, & ipse ita legens, inde sic ait: *Hæc est novi Testamenti tota conclusio. Despectus in multis Spiritus sanctus, hæc nobis capitalis periculi conditione legavit, &c.*

(*a*) Tert. de pudic. c.12.

(*b*) Cyprian. ad Quirin. li. 3. in fine.

(*c*) Pacian. de pœnitent. & Confess.

XVIII. Reperitur & eadem lectio apud Ambrosium (*d*), apud quem & hæc leguntur: *Hæc tria mandata sophistæ Græcorum non intelligentes, scientes tamen a sanguine abstinendum, adulterarunt scripturam, quartum mandatum addentes, & a suffocato observandum: quod puto nunc Dei nutu intellecturi sunt, quia jam supra dictum erat quod addiderunt*. Hæc ille. Gaudentius Episcopus Brixianus, in tractatu de Machabæis, ea verba, *Et suffocato*, adjecta esse per interpretationem, significare videtur, dum ait: *Beatus Jacobus cum cæteris Apostolis decretum tale constituit in Ecclesiis observandum: Ut abstineatis vos, inquit, ab immolatis, a fornicatione, & a sanguine, id est, a suffocatis*. Cur autem hæc potissimum ab Apostolis sint prohibita, pluribus idem prosequitur. Rursum etiam Augustinus, (*e*) illa de suffocatis esse adjecta per interpretationem, affirmare videtur, dum ait: *In Actibus Apostolorum hoc lege præceptum ab Apostolis, ut abstinerent Gentes tantum a fornicatione, & ab immolatis, & sanguine; id est, ne quicquam ederent carnis, cujus sanguinis non esset effusus: quod alii non sic intelligunt, sed a sanguine præceptum esse abstinendum, ne quis homicidio se contaminet*.

(*d*) Ambr. in epist. ad Gal. c. 2.

Additamentum ex interpretatione.

(*e*) Aug. contra Faust. li. 32. c.13.

XIX. At Græci semper eo modo legisse repe riuntur, prout etiam nunc habet communis Editio Latinorum cum verbis illis: *Et suffocato*. Quinetiam usu receptum fuisse videtur olim in Ecclesia, ut Fideles ab esu sanguinis abstinerent; unde Tertullianus (*f*) hæc ait adversus Gentes: *Erubescat error vester Christianis, qui ne animalium quidem sanguinem in esculentis habemus: qui propterea quoque suffocatis & morticinis abstinemus, ne quo sanguine contaminemur, vel intra viscera sepulto. Denique inter tentamenta Christianorum, botulos etiam cruore distentos admovetis*. Hæc Tertullianus. Blandina martyr apud Eusebium (*g*) hæc in Gentiles: *Multum erratis, o viri, quod putetis infantium carnibus vesci eos, qui ne mutorum quidem animalium sanguine utuntur*. Et Minutius Felix quoque in Octavio hæc in eamdem sententiam: *Nobis homicidium nec videre fas, nec audire: tantumque ab humano sanguine cavemus, ut nec edulium pecorum sanguinem in cibum noverimus*.

(*f*) Tertul. in Apolog. c.9.

Abstinentia a sanguine.

(*g*) Eusebi. hist. lib. 5. c.1.

XX. Sed qua ex causa sint jussi Gentiles æque ac Judæi a sanguine abstinere: illa affertur potissima: nimirum, ut aliquo, licet in re levissima, remanente usu legalium, Judæi ac Gentiles in unum Christum, lapidem angularem, facilius necterentur. Origenes (*h*) vero contra Celsum agens, hanc adducit causam: *Suffocata*, inquit, *fuerunt sanguine non expresso de mortuo: quæ utique dæmonum esse asserunt cibum, ut ex ejus nidore hi pascantur; hæc idcirco prohibet sermo, ne in cibum sumantur, ne forte dæmonum cibis enutriamur; proinde ne nobiscum istiusmodi spiritus coalantur, si suffocatis vescamur*. Hoc licet commentum sit: tamen quoniam penes Gentiles ea opinio invaluerat, ut sic omnes crederent; jure ac merito, ut idololatriæ quoddam symbolum ab Apostolis una cum prædictis suffocata fuisse vetita, ipse putavit Origenes: qui inter Gentiles versatus, & in Gentilem hominem rerum illarum peritissimum hæc cum scribat; non quæ essent risu digna & aperti arguenda mendacii (ut fuissent, si quæ apud ipsum, ceterosque Gentiles adversus quos omnes commentarios illos elaborabat, aliquid habuissent dubitationis eum scriptis consignasse, par est credere.

(*h*) Orig. contr. Cels. lib. 8.

Ratio abstinendi a suffocatis.

XXI. Augustinus (*i*) contra Faustum cum non ex verbis ipsis, sed potius ex interpretatione (quod diximus) Christianos a suffocatis ea ratione abstinuisse dixisset; hæc in priorem sententiam addit: *Et si hoc tunc Apostoli præceperant, ut ab animalium sanguine abstinerent Christiani, ne præfocatis carnibus vescerentur: elegisse mihi videntur pro tempore rem facilem, & nequaquam observantibus onerosam, in qua cum Israelitis etiam Gentes, propter angularem illum lapidem duos parietes in se condentem, aliquid communiter observarent: simul & admonerentur, in ipsa arca Noe, quando Deus hoc jussit, Ecclesiam omnium Gentium fuisse præfiguratam: cujus facti prophetia, jam Gentibus ad fidem accedentibus, incipiebat impleri. Tum sancto viro illo tempore, quo illi duo parietes, unus ex circumcisione, alter ex præputio venientes, quamvis in angulari lapide concordarent, tamen suis quibusdam proprietatibus distinctius eminebant. At ubi Ecclesia Gentium talis effecta est, ut in illa nullus Israelita carnalis appareat: quis jam hoc Christianus observat, ut turdos*

(*i*) Aug. contr. Faust. li. 32. c.13.

dos vel minutiores aviculas non attingat, nisi quarum sanguis effusus est? aut leporem non edat, si manu a cervice percussus, nullo cruento vulnere occisus est? Et qui forte pauci adhuc tangere ista formidant, a cæteris irridentur. Hæc Augustinus.

XXII. Ceterum non apud omnes ipsius Augustini tempore exoleverat ejusmodi usus abstinendi a sanguine & suffocato: immo a multis, ac præsertim Græcis, veluti ex institutione Apostolica retinebatur; cum illud, *Abstinere a sanguine*, etiam si defuissent illa verba in textu, *Et suffocato*, tamen communi omnium consensu de esu sanguinis animalium esse dictum intelligeretur: nam hæc de eadem re habentur in Apostolico canone sexagesimosecundo (*a*): *Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quicumque ex sacerdotali consortio comederit carnes in sanguine animæ ejus, aut a bestiis abreptum, aut suffocatum; deponitor. Si vero laicus sit, a communione excluditor.* Sed de Apostolicis canonibus alias erit nobis disputatio. Certe in Cresconiana Collectione, omnium antiquissima, quinquaginta tantummodo adnumerati habentur canones Apostolorum, quos Dionysius Romanus Abbas, cognomento Exiguus, in Latinum vertit: ceteri enim a Græcis putantur dolose suppositi. Ejus canonis auctoritate Theodorus sic more suo in Latinos invehitur, dicens: *Nota*, inquit, *canonem propter Latinos, qui suffocata indiscriminatim comedunt.* Sed & suffragabatur Græcis auctoritas Gangrensis Concilii, (*b*) in quo hæc scriptis mandata habentur: *Si quis carnem edentem (præter sanguinem, & idolis immolatum, & suffocatum) cum religione & fide, condemnat, velut spem propter hujusmodi præceptionem non habentem; anathema sit.*

(*a*) To. 1. Conc. apud Theod. Balsam. c. 63.
Græci tenaciores antiqui præcepti.
(*b*) Conc. Gangrens. c. 2.

XXIII. Quam mordicus vero Græci (ut de illis in primis agamus) ejusmodi institutiones de sanguine non comedendo tenuerint, non tantum complures ipsorum canones, sed & sanctiones Imperatoriæ facile monstrant. Leo (*c*) enim Imp. in hæc verba ad Stilianum sacrorum Officiorum Magistrum rescripsisse legitur: *Simul olim legislatori Moysi, sanguine vescendum non esse, mandavit Deus: simul ab istiusmodi cibo abstineri debere, a præconibus gratiæ est constitutum. Et quamquam tum veteris, tum novæ gratiæ tempore illa res vilis habita sit & nefaria: eo tamen contumaciæ, immo vecordiæ homines processere, ut neutri legi aurem præstent morigeram. At contra alii lucri, alii gulæ causa, summa cum impudentia mandatum contemnunt; in escamque qua vesci vetitum est, sanguinem convertunt. Perlatum est enim ad aures nostras, quod intestinis tamquam tunicis illum infarctum, velut consuetum aliquem cibum, ventri præbeant. Quod tolerari non debere, Imperatoria nostra majestas rata, neque tam impio, soli gulæ inhiantium hominum, invento, nunc præcepta Dei divina, nunc Reipublicæ nostræ honestatem dedecore affici sustinens; jubet, ne quis id scelus, neque ad usum suum, neque ut emptores detestando cibo contaminentur, ullo modo exercere audeat. At sciat quicumque debinc divinum mandatum contemnere, sanguinemque in cibum convertere (sive vendat, sive emat) deprehensus fuerit, se bonorum publicationi subjiciendum, & ubi acerbum in modum flagris cæsus, ac cute tenus fœde detonsus erit, perpetuo patriæ exilio multandum esse. Quo quidem in judicio neque civitatum magistratus citra criminationem dimittendos censemus: sed ut & ipsi (neque enim, si illi convenienti alacritate magistratum gessissent, id scelus commissum esset) quod negligenter socorditerque subditis præfuerint, decem librarum auri multam sustineant.* Hæc Leo.

(*c*) Leo Novel. Const. 58.
Leonis Imp. constitutio de suffocatis.

Quod vero ad Latinos pertinet; est canon Concilii Aurelianensis (*d*) secundi, suffocatis vesci prohibens. Ex Concilio Carthaginensi hæc item recitantur in Synodo Vormatiensi (*e*); *Animalia, quæ a lupis seu canibus lacerantur, non sunt comedenda, nisi porcis & canibus: nec cervus, nec capra, si mortui inveniantur;* & infra: *Aves vero & alia animalia si in retibus strangulantur, non comedenda.* Ceterum non tantum ab esu sanguinis Gentiles ad Christum conversos abstinuisse, sed a quibusdam animalibus, quæ lex interdixit & natura abhorrere solita est, constat; quæ notat Zacharias (*f*) Papa scribens ad Bonifacium. Sed quod pertinet ad suffocata: in antiquo Theodori Pœnitentiario, quod habemus apud nos manuscriptum, injunctam pœnam invenimus his qui vesci præsumpsissent suffocatis. Sed (quod dictum est superius) Christiani, quod instituissent Apostoli compaginationis causa (sicut in parietibus videmus fieri, dum ut superinducendus novus priori constructo firmius inhæreat, prominentes relinquuntur lapides, qui velut nexus quidam recens erectum sibi conjungant) firmiter retinentes, a sanguinis esu laudabiliter omnes æque abstinuerunt: ea vero postmodum cessante causa, quidam id ipsum præstare destiterunt; quidam vero, Apostolici culminis reverentia, illud ipsum institutum aliquandiu retinendum putarunt; quod demum totius Occidentalis Ecclesiæ consensu est æque laudabiliter antiquatum.

XXIV. Apud latinos abstinentia a suffocatis.
(*d*) Concil. 2. Aurel. c. 20.
(*e*) Concil. Vormat. c. 65.
(*f*) Zach. ad Bonif. to. 3. Conc. novæ edit.

Denique quod eadem epistola Apostoli sint contestati, nihil ultra imponere oneris velle ipsis Gentibus in Christum credentibus, nisi ut ab illis paucis abstineant: non sic accipiendum est, ut in ceteris delinquendi liberas laxarint habenas XXV.

(a) Orig. in ep. ad Rom. c.13. lib.9.

Alia præcepta conjuncta.

nas: *Sed* (quod Origenes (a) ait) *quoniam quidem cetera crimina sæculi legibus judicantur, superfluum videbatur ea nunc divina lege prohibere, quæ sufficienter humana lege plectuntur: illa sola de quibus lex humana nihil dixerat, religioni videbatur convenire decernere; ex quo apparet, judices mundi partem maximam Dei legis implere*. At de his hactenus, quæ ex instituto (quod pertineant ad mores Ecclesiæ) prætermisisse non licuit.

XXVI. Sed quod in eodem Concilio ab Apostolis statutum fuisse diximus, nempe Paulo ac Barnabæ curam Gentium esse mandatam, Petro autem & ceteris qui aderant Apostolis injunctam Judæorum ad fidem venientium solicitudinem: nihil quis existimet contra divinam institutionem esse sancitum; quasi cura totius gregis olim (quod vidimus) Petro a Christo commissa, hujus decreto Concilii fuerit limitata, vel subtracta prædicatio ad Gentes illi divinitus impartita, quando ostenso illi cælitus linteo, dictum fuit: *Occide, & manduca*; quo signo (ut ipse in hoc eodem conventu testatus est) accepit a Deo Apostolatum in Gentes: nam ait: *Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire Gentes verbum Evangelii, & credere*. Deliræ plane mentis est, existimare ab Apostolis esse labefactatum, quod a Deo sciverant institutum. Nulla ergo abrogatio juris concessi, vel provinciarum facta est in eo Concilio limitatio.

XXVII. Non enim ea sic est facta divisio, ut alter ab alterius abstineret Apostolatu: alioqui & transgressor Apostolicæ sanctionis Paulus plane habendus esset, qui non occasione quadam aliquando divertit ad Judæos, sed (quod Lucas (b) demonstrat) ipso primo ingressu, ubi Judæi conventum agerent, requirebat, illisque Evangelium prædicabat: sic enim Philippis fecisse videmus, sic Thessalonicæ etiam (c) sæpius, Athenis itidem, & Corinthi (d), itemque Ephesi (e) frequenter; nam tres menses ibi sermones habuit in synagoga cum Judæis: id ipsum Troade (f), ac denique Romæ; ubi licet minus liberum illi esset ex more synagogas Judæorum adire, quod retineretur sub custodia, tamen ipse continuo primores Judæorum accersivit, ut illis Evangelicam gratiam impartiretur. Sicque videas ipsum, cui cura Gentium credita erat, primum omnium quæsisse Judæos ad fidem adducere, atque in ea functione non modo (quod lege (g) permissum erat) derelictas post messem spicas tantum collegisse, vel transeundo convulsisse, sed in messem adhuc integram immisisse falcem, atque Judæis primum, inde vero Gentilibus Evangelium prædicasse. Quod & ipse apud Ephesios (h), pro concione eos alloquens, his verbis professus esse videtur; dum ait: *Vos scitis, quomodo nihil subtraxerim utilium, quo minus annuntiarem vobis, docens vos publice, & per domos, testificans Judæis atque Gentibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Jesum Christum*. Sed hæc ipsa idem Apostolus in omnibus fer-

Jurisdictionis nulla facta divisio.

(b) Act.16.
(c) Act.17.
(d) Act.18.
(e) Act.19.
(f) Act.20.
(g) Lev. 19.23.
(h) Act.20.

II. D. Petri privilegia.

A num. XXVI. ad XXXI. Petrus de Marca Archiepiscopus Parisiensis in Opusculis posthumis a Baluzio V. C. publicatis, de singulari Petri primatu loquens tria explicat. Primum est, Petri Apostoli cum ceteris Apostolis, atque adeo ipso Paulo Apostolo comparatio. Secundum, in quo Paulus reliquis Apostolis antecelluerit. Tertium, quid ex Petri & Pauli auctoritate in Ecclesiam Romanam derivatum fuerit. Quod ad primum attinet Christus apud Matthæum & Joannem Petrum collegii Apostolici Principem constituit, in petram Ecclesiæ ædificandæ designavit, tradendarum clavium pollicitatione, reliquis Apostolis præsentibus, specialiter illi facta, & demum pascendarum ovium cura, & sollicitudine illi demandata, verbis utrobique ad Petrum solum directis, ut Præsul doctissimus fuse explicat. Quoad Privilegium Pauli, erudiendarum gentium munus, quod omnibus Apostolis a Domino injunctum erat, illi specialiter concreditum est, quemadmodum Judæorum institutio Petro imposita, ut ipsemet Paulus observavit. Quod ita accipiendum, ut liberum quoque fuerit Paulo cum Judæis colloqui, & Petro Gentiles erudire; ut factum ab utroque Apostolo, & Acta & Epistolæ testantur. Quoad tertium caput, de Petro nullus est ambigendi locus, quin Apostolicæ Cathedræ Principatus, qui semper in Romana Ecclesia viguit, teste Augustino, ex Petri primatu profluxerit. Hoc docent Concilium Ephesinum & Chalcedonense, & omnes Antiqui. Paulus vero in Romana Ecclesia formanda plenum officium implevit, inquit Marca, atque adeo Episcopi, quod munus cum Apostolatu conjunctum erat. In ea etenim regenda diu laboravit, eamque sanguine pro veritate, quam docuerat, profuso, decoravit. Quare Epiphanius Petrum & Paulum Episcopos Romanos diserte vocat. Cui præiverat Irenæus, qui successionem Pontificum Romanæ Ecclesiæ describens, Petrum & Paulum primos enumerat, a quibus cæteros deinceps ad suam ætatem recenset. Ita Marca. At, ut recte observat Valesius in Notis ad Eusebium lib.3. cap.21. Eusebius Apostolos in ordine Episcoporum minime numerat: & Paulum quidem una cum Petro Romanam Ecclesiam fundasse ex Dionysio Corinthiorum Episcopo & ex Irenæo dicit. Tamen cum de Episcopatu Romano loquitur, soli Petro eum attribuit, ut patet ex Chronico Eusebiano. Ita etiam intelligendus Irenæus a Marca laudatus. Quippe Irenæus, perinde ac Eusebius, Petrum ac Paulum Apostolos Romanam quidem Ecclesiam fundasse asserit: sed eos in Episcoporum ordine numquam recenset. Eodem sensu in hæresi Cerdonianorum Epiphanius ait, Hyginum post Jacobum, Petrum ac Paulum Apostolos nonum Episcopalis successionis locum tenuisse. Certe si quis ex hoc loco contenderet, Jacobum fuisse Episcopum Urbis Romæ una cum Petro, is profecto falleretur. Quare idem quoque de Paulo putandum est. Qua de re plura Valesius & Petrus Habertus Episcopus Vabrensis in libro de Primatu Petri. Hinc

Baron. an. 41. num. 15.

ferme suis epistolis sæpius manifestat. Similiter & Petrus videtur fecisse in Gentibus: nam quo jure Paulus, cui Gentes commissæ erant, id sibi concessum putavit, eodem & Petrus, immo & potiori, ut cui totius Ecclesiæ regimen creditum esset, idem licite usurpavit.

XXVIII. Videas ex his igitur, non jurisdictionem, nec populos esse divisos, sed procurationem quamdam, atque illorum patrocinium fuisse distinctum atque discretum: ceterum tam Judæorum quam Gentium prædicationem, fuisse inter eos communem constat. Unde & S. Hieronymus (*a*) in hanc sententiam hæc ait: *Occulta hic oritur quæstio. Quid igitur? Petrus si invenisset ex Gentibus aliquos, non eos adducebat ad fidem? Aut Paulus si ex circumcisione aliquos reperisset, non eos ad Christi baptismum provocabat? Quæ ita solvitur, ut dicamus, principale singulis in Judæos & Gentes fuisse mandatum; ut qui defendebant legem, haberent quem sequerentur; qui legi gratiam præferebant, non deesset eis doctor & prævius. In commune vero hoc eos habuisse propositi, ut Christo ex cunctis gentibus Ecclesiam congregarent.* Hæc Hieronymus.

(*a*) *Hieron. in epist. ad Gal. c. 2.*

XXIX. *Apostolatus nobilior Judæorum quam gentium.* Hoc sensu manifestum est accpienda esse ea quæ dicta sunt; nempe Paulo creditum esse Evangelium Gentium; Petrum vero circumcisionis ministerio, velut honestissimo omnium titulo, nobilitatum. Nam præ excellentia ipse Christus, qui venit omnes homines salvos facere, apud quem non est distinctio Judæi & Græci, dictus est tamen minister circumcisionis, sic dicente Paulo (*b*): *Dico Christum ministrum fuisse circumcisionis:* augustior plane titulus: nam (ut idem ait Paulus *c*) *horum erat adoptio filiorum, gloria, testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa: Gentes autem super misericordia honorare Deum.* Sed sicut Christus Dominus noster sic dictus est minister circumcisionis, ut tamen esset pastor omnium atque salvator: eodem modo & Petrus sic circumcisionis administer est appellatus, ut tamen a Domino (*d*) constitutus, universi gregis pastor esset ac moderator. Unde & S. Leo (*e*): *De toto mundo unus Petrus eligitur, qui & universarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiæ Patribus præponatur: ut quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint, multique pastores, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit & Christus.*

(*b*) *Rom. 15.*
(*c*) *Rom. 9.*
(*d*) *Act. 9.*
(*e*) *Leo serm. 3. de sua assump.*

XXX. *Paulus cur dictus Apostolus Gentium.* Quod vero de Paulo est dictum a Domino: *Vas electionis mihi est iste, ut portet nomem meum coram Gentibus, & Regibus, & filiis Israel.* Non id quidem, mea sententia, sic dictum est, ut ultimo loco illi injuncta esset Judæorum conversio, primo vero Gentilium: nam aliter sensisse & fecisse videtur idem Paulus, qui (ut vidimus) post hæc, & antea, cum una cum Barnaba Antiochiam Syriæ profectus est, semper synagogas primum ingressus, Judæis Evangelium prædicabat: qui & de hoc ipso Judæos Antiochiæ Pisidiæ commorantes, & prædicationi resistentes, sic contestatus est (*f*): *Vobis primum oportebat loqui verbum Dei; sed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad*

(*f*) *Act. 13.*

III. *In bullis plumbeis Petrus nobiliorem locum tenet.* Hinc manavit, ut Hieronymus Damasum Apostolos honore sequi dixerit, Romani quoque Pontifices inter cætera Sedis suæ decora hoc etiam posuerint, se Vicarios esse Petri & Pauli, eorumque throni successores, ut loquitur Hadrianus I. in Epistola ad Constantinum & Irenem Imperatores. Hanc auctoritatis a Petro & Paulo deductæ communionem impressæ octingentis abhinc annis in bullis plumbeis utriusque Apostoli imagines testantur, Paulo ad dextram Petri collocato: unde præcipui quoque honoris Paulo impensi argumenta quidam absurde traxerunt. Quod enim latus dextrum videtur, si Pauli imago cum Petri imagine comparetur, est latus sinistrum, si referatur ad inspicientes. Ex qua relatione sæpe metiendus est honoris gradus in conventibus publicis. Hinc profectum, ut episcopus in parte chori sedeat, quæ dextra est ingredientibus, & tamen respondet cornu sinistro altaris. In quo sinistrum & dextrum latus nuncupamus, respectu habito ad divini numinis præsentiam, ac si Dei majestas ibi sederet, veluti super Cherubim, ut in veteri Testamento, vel Christi Corpus, vultu ad populum obverso, ibi consisteret. Ex hac quoque ratione ingressus tractum, ut in adjutorio publico *Parlamentorum* Galliæ Præsides id latus occupent, quod sinistrum est, si confessus ordo a personis sedentium ducatur: quod tamen respondet lateri dextro adstantis cœtus. Quod splendidius eminet, Rege in Senatu Parisiensi pro tribunali sedente. Ad ejus namque sinistram consident Pares Franciæ Ecclesiastici, quibus præcipuus honor defertur; Duces vero dextram occupant; quæ latera vices mutant, habita adstantium ratione, ita ut eorum dexteræ respondeat ordo Parium Ecclesiasticorum. Ex præsenti itaque usu confirmatur, locum imagini Pauli in bullis plumbeis destinatum, secundum esse censendum, priorem obtinente Petro, ratione primatus, ut decebat. Ex quibus consequitur, recentiorum quorumdam dogma in eo peccasse, quod duo capita Petrum & Paulum in Ecclesia Romana *ex æquo* constituere videretur. Duo capita sive duo Episcopi ferri possunt ex mente veterum & mediæ ætatis Auctorum, & ex eo, qui hodie viget, formularum usu. Sed additamentum illud, *ex æquo*, tanquam a traditione antiquorum Patrum alienum & juri divino contrarium merito damnavit Innocentius X. quia primatum, quem in regimine universalis Ecclesiæ solus Petrus obtinuit, ex ipso Christi ore per indebitam comparationem cum primatu Pauli, qui versabatur in solo Ecclesiasticæ institutionis magisterio, ut loquitur Maximus Taurinensis, penitus labefactabat, ut inquit Marca, ex quo hæc desumta, cui suffragatur Mabillonius lib. 1. de Re Diplomatica cap. 14. num. XIII.

ad Gentes. Sed illa verba a Domino sciendum prophetice esse dicta: nimirum quod ejus prædicatione magna futura esset ex Gentibus ad Christianam religionem accessio: & hoc esse quod idem (*a*) ait: *Qui operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter Gentes*. Quocumque enim isset, & Evangelium prædicasset, Gentes obsequentes, Judæos vero semper sibi adversantes invenit: qua ex causa Doctor Gentium, Apostolatum accepisse ad Gentes dicitur: nam ex conversione credentium nomen Apostolatus se accepisse demonstrat, dum ad Corinthios scribens (*b*) ait: *Non sum Apostolus? Nonne opus meum vos estis in Domino?* &c. Hæc Paulus Gentiles alloquens. At hæc satis: jam cetera prosequamur.

(*a*) Galat. 2.

(*b*) 1. Cor. 9.

XXXI. Datis ab Apostolis ex Concilio litteris ad Gentiles Christianos, qui erant Antiochiæ, per Judam & Silam: *Illi*, inquit Lucas (*c*), *dimissi descenderunt in Antiochiam: & congregata multitudine, tradiderunt epistolam, quam cum legissent, gavisi sunt super consolatione. Judas autem & Silas, & ipsi cum essent prophetæ, verbo plurimo consolati sunt fratres, & confirmaverunt. Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace a fratribus ad eos qui miserant illos. Visum est autem Silæ ibi remanere: Judas autem solus abiit, Paulus autem & Barnabas demorabantur Antiochiæ, docentes & evangelizantes cum aliis pluribus verbum Domini*. Hæc Lucas: qui cætera quæ Antiochiæ eo tempore facta sunt, ut contentiones inter Petrum & Paulum (ut verbis utar S. Hieronymi *d*) historiographi licentia prætermisit, sicut & alia multa quæ Paulus in suis epistolis recitat, ac præsertim ipsas, de quibus agimus, res Antiochenas, in hæc verba de his scribens ad Galatas (*e*): *Cum autem* (absoluto scilicet ipso de quo agit, conventu Apostolorum Hierosolymis celebrato) *venisset Cephas Antiochiam: in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. Prius enim quam venirent quidam a Jacobo, cum Gentibus edebat: cum autem venissent, subtrahebat & segregabat se, timens eos qui ex circumcisione erant. Et simulationi ejus consenserunt cæteri Judæi, ita ut & Barnabas duceretur ab eis in eam simulationem. Sed cum vidissem quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu, cum Judæus sis, Gentiliter vivis, & non Judaice; quomodo cogis Gentes judaizare? &c.* Ostendit pluribus non ex lege justificari hominem, sed per fidem Christi.

(*c*) Act. 15. De rebus gestis Pauli Antiochiæ.

(*d*) Hier. in ep. ad Gal. c. 2.

(*e*) Galat. 2.

XXXII. Calumniæ in Apostolos. Siste gradum, lector: hic plane est lapis offensionis, hic petra scandali, in quem complures impegisse noscuntur: qui enim historiam captu difficilem, nulla alia adhibita diligentioris studii consideratione, cursim legentes sunt interpretati, eo insaniæ progressi sunt, ut vel Paulum temeritatis arguerent, quod in Petrum non tam libere quam procaciter sit invectus; vel hypocrisis nomine sugillent Petrum, quod ageret simulate; vel utrumque condemnent, quod non in eamdem fidei regulam consentirent. Primus igitur reperitur fuisse Marcion hæresiarcha ejus sententiæ, nec non Valentinus novæ hæresis promulgator. Hic ex dicta contentione ausus est sugillare Apostolorum ignorantiam, quod adhuc aliquid eis defuerit ad perfectam de rebus Christianæ religionis scientiam consequendam; aliamque Evangelii formam superinductam a Paulo citra eam quam præmiserant Petrus & cæteri; prout Tertullianus (*f*), qui ejus confutat temeritatem, & retundit procaciam, testatur. Marcion vero, qui non recipiebat Apostolos, ejus occasione contentionis, ipsos non incessisse recta via ad veritatem Evangelii, exclamare solitus erat, tamquam in prævaricatores atque simulatores; quem idem refellit Tertullianus (*g*).

(*f*) Tertul. de præscr. c. 23.

(*g*) Tert. adver. Marc. lib. 4. c. 3.

XXXIII. Cumulantur calumniæ. Rursum Porphyrius (*h*) impietatis magister, hæc eadem legens, in Paulum invehitur, eumque procacitatis arguit quod Principem Apostolorum Petrum ausus est reprehendere, & arguere in faciem, ac ratione constringere quod male fecerit; id est, in eo errore fuerit, in quo fuit ipse, qui alium arguit delinquentem. Insuper post ipsum Julianus Apostata, non in Paulum, sed in Petrum effutire eadem ex causa jurgia atque blasphemias non pepercit. Nam de eo inquit Cyrillus (*i*): *Cavillatur & eximium inter sanctos Apostolos Petrum, quem & hypocritam esse dicit, & per Paulum reprehensum, eo quod interdum Græcorum moribus vivere studuerit, interdum etiam Judæorum; ignorans omnino artificiosissimam in illis dispensationem*. Audivimus & recentiores Novatores iisdem fere verbis insectatos esse eumdem Apostolorum Principem Petrum, sed non alio certe, quam quo Julianus, afflatos spiritu. Multo his verecundior, quem jam citavimus, Porphyrius, qui reveritus Apostolicum culmen in Petro, illi ut parcat, in Paulum contumeliarum plaustrum exonerat. Rursum vero Tertullianus (*k*), & alii complures inconstantiæ vitio jure reprehensum esse Petrum dicunt, quod pro personarum qualitate victum variaret, timens eos qui erant ex circumcisione Fideles.

(*h*) Hieron. ad Aug. ep. 89.

(*i*) Cyrill. constit. Julian. lib. 9. in fine.

(*k*) Tert. contr. Marc. lib. 5. c. 3.

XXXIV. At vero non hi tantum a linea Catholicæ fidei aberrantes, cum talia de Petro scriberent, in offensionis lapidem offenderunt; sed (quod quisque mirari debet) S. Augustinus, vertex Theologorum, dum exemplo Petri Cyprianum errantem excusat, Petrum in crimen adducit, cum ait:

ait: *In sanctis Scripturis didicimus Apostolum Petrum, in quo primatus Apostolorum tam excellenti gratia praeeminet, aliter quam veritas postulabat, de circumcisione agere solitum, a posteriore Paulo Apostolo esse correctum:* & infra: *Si potuit, inquam, Petrus contra veritatis regulam, quam postea Ecclesia tenuit, cogere Gentes judaizare: cur non potuit Cyprianus contra regulam veritatis, quam postea tota Ecclesia tenuit, cogere haereticos & schismaticos denuo baptizari?* Haec Augustinus (*a*); ubi tamen affirmat, Petri Apostolatu principatum cuilibet Episcopatui praeferendum: eadem & inferius (*b*) habet, qui & alibi (*c*) reprehendit in Petro ejus studium non rectum imponendi super humeros Gentium jugum Legis. Rursumque (*d*) in libro, quem de Agone Christiano conscripsit, eum in superstitiosam pravamque simulationem lapsum esse testatur.

(*a*) Aug. de Bapt. contr. Donatist. lib. 2. c. 1.
(*b*) Aug. lib. 6. c. 2. ibid.
(*c*) August. lib. de mend. c. 1. 5.
(*d*) August. lib. de agon. Christian. cap. 30.

XXXV. Plures Cephae introducti.

Ex his plane apparet quam scaber sit hic locus; quem nec Augustinus (venia tanti Patris dixerim) inoffenso pede pertransiit. Ceterum complures tam Graecorum quam Latinorum antiqui Patres Petrum ab omni labe peccati immunem reddunt: horumque alii illum etiam ab omni suspicione erroris ea ratione liberant, dum Cepham illum quem Paulus a se reprehensum scribit ad Galatas, non fuisse Petrum, sed unum dicunt ex numero septuagintaduorum discipulorum, citantes Clementem (*e*) Alexandrinum hujus assertionis auctorem. Ejusmodi Cepham Dorotheus (*f*) in Caria factum Episcopum tradit. Rursus in epistolis quae Martialis esse dicuntur, auctor ipse Cephas cognominatus habetur, dum ipsis ejusmodi titulus inscriptus legitur: *Servus Dei, & Apostolus Jesu Christi, Martialis Cephas, omnibus fratribus*, &c. Possent haec quidem de altero Cepha ea adjuvari etiam conjectura, quod in eadem epistola Paulus (*g*), cum agit de Petro, eum non Syriace Cepham, sed Petrum tertio nominat. Verum haec non admittimus: nam cum inferius Cepham recenseat una cum Jacobo, & Joanne, qui (ut ait) videbantur esse columnae, de Petro intellexisse nulla est dubitatio. Unde & Hieronymus (*h*): *Alterius*, inquit, *nescio cujus Cephae nescire nos nomen, nisi ejus, qui & in Evangelio, & in aliis Pauli epistolis, & in hac quoque ipsa modo Cephas, modo Petrus inscribitur;* & inferius: *Si propter Porphyrii blasphemiam alius nobis fingendus est Cephas, ne Petrus putetur errasse: infinita erunt de Scripturis emendanda divinis, quae ille qui non intelligit, criminatur.* Haec Hieronymus; quasi velit a Clemente novum excogitatum esse Cepham, ut Petrum suspicione criminis liberaret. Verum nullius nota imposturae jure potest in Clementem inferri, qui discipulus fuit Pantaeni, & longe ante Porphyrii aetatem vixit, nimirum sub Severo, Porphyrius vero sub Diocletiano, ac denique Constantino imperante mortuus est.

(*e*) Clemen. Alex. apud Euseb. lib. 1. c. 13.
(*f*) Doroth. in Synopsi.
(*g*) Galat. 1. 2.
(*h*) Hier. in epist. ad Galat. c. 2.

XXXVI. Fuit aliorum sententia, Petrum & Paulum ex composito ejusmodi inter se simulasse dissidium, quo utilitati discipulorum ambo ea arte consulerent: nam quia ea de causa (ut ex Luca dictum est) multae obortae essent Antiochiae contentiones inter Christianos qui ex Gentibus credidissent, & eos qui ex circumcisione ad fidem venissent: rati sunt non ausuros amplius mutire eos qui legalia in cibis esse servanda contenderent, si Petrum ea de causa a Paulo palam reprehensum esse; ac Petrum non contradicentem, sed assentientem illi vidissent, sicque quod alibi de se ait Paulus (*i*), *Cum astutus essem, dolo vos cepi;* ea simulatione prospicerent, ut qui ex circumcisione essent, in officio continerentur. Simulate enim cuncta a Petro acta fuisse, ipsius Pauli verba significare videntur, dum cuncta ab eo gesta, simulationem iterum idem Paulus appellat, sic dicens (*k*): *Et simulationi ejus consenserunt ceteri Judaei, ita ut & Barnabas adduceretur ab eis in eam simulationem.* Fuerunt hujus sententiae assertores Origenes, Didymus, Apollinaris, Eusebius Emesenus, Theodorus Heracleotes, quos omnes sanctus Hieronymus (*l*) citat: adde his Joannem Chrysostomum (*m*), qui in eamdem sententiam abiit, itemque Theodoretum (*n*), Cassianum (*o*), Theophylactum (*p*), Oecumenium (*q*), & fortasse alios, hac nimirum omnes persuasos ratione: Quomodo enim, inquiunt, fieri potuit, ut Paulus serio reprehendisset in Petro, quod saepius ipse, oblata eadem occasione, facturus esset? vel potius, quomodo postea crebrius factitasset, quod in Petro coram Ecclesia tam acriter reprehendisset? Ipse quidem Paulus (ut inferius suis quibusque locis dicemus) Judaicos ritus, cum sibi ad profectionem Evangelii visum est oportunum, repetiit, ac saepius iteravit: ut cum Timotheum ex patre Gentili (*r*) natum circumcidit; vel cum secundum Judaicum Nazaraeorum morem (*s*) totondit caput in Cenchreis; aut quando Hierosolymam reversus, ad conciliandam sibi gratiam Judaeorum, antequam ingrederetur in templum, se purificavit (*t*) cum illis.

XXXVII. Cum igitur horum sententiam sanctus Hieronymus inter Latinos sectatus, eamdem roborare conatus esset; S. Augustinus eidem vehementissime restitit, ultro citroque datis litteris (*u*), magnaque dissensione diu inter utrosque certatum est: illud Augustino in primis adversus Hieronymum contendente, nullum ab Apostolo

(*i*) 2. Cor. 12.
(*k*) Galat. 2.
(*l*) Hieronym. ad Aug. epist. 89.
(*m*) Chrysost. in epist. ad Galat. c. 2. & de sacerdotio.
(*n*) Theod. in epistol. ad Galat. c. 2.
(*o*) Cassian. collat. 17.
(*p*) Theophyl. in dict. epist. c. 2.
(*q*) Oecumen. in dict. epist. c. 2.
(*r*) Act. 16.
(*s*) Act. 18.
(*t*) Act. 21.
(*u*) Apud Hieron. epist. 86. & seqq. usque ad 97.

ſtolo ad Galatas ſcribente compoſitum eſſe mendacium, nec Apoſtolo licuiſſe mentiri, ſicut nec cuilibet Chriſtiano abſque peccato conceſſum: quod Pelagiani eodem Auguſtini tempore inter alia prava dogmata conabantur aſſerere, & Pauli teſtimonio roborare. Certe ex ſuis ipſorum litteris mutuo redditis, iterum atque iterum a nobis lectis, cognitis, & accurate perſpectis, numquam ſatis exploratam habuiſſe Hieronymi ſententiam nobis viſus eſt Auguſtinus; quippe qui in eo ſemper verſetur, Apoſtolum non eſſe mentitum, ſed eadem epiſtola, quæ vera eſſent ſcripſiſſe ad Galatas. At Hieronymus non hæc dicebat, Paulum eſſe mentitum, & ad Galatas ſcripſiſſe mendacia: quod tunc contigiſſet, ſi quæ minime facta eſſent, ea perinde ac facta ſcripſiſſet, vel aliter quam geſta fuiſſent: quorum neutrum Hieronymus impingit Apoſtolo: ſed ipſum, quæ vere facta, & ut facta eſſent, ſcripſiſſe, nullatenus dubitavit. At longe aliud eſt, a Paulo vera eſſe narrata; aliud, ea quæ ſunt vera narrata, per ſimulationem ex compoſito facta; quod Hieronymus ac citati omnes affirmabant auctores: quod abſque peccati ſcrupulo facere licuiſſe, exemplo Domini comprobarunt: ipſe enim ut occultaret quod faceret, ſæpe ea arte laudabiliter uſus eſſe videtur; ut cum dixit ad ſuos: *Vos aſcendetis ad diem feſtum hunc, ego autem non aſcendam;* ſed aſcendit nihilominus ſeorſum ab illis. Vel cum ſe ſimulavit hortulanum cum Magdalena, vel viatorem cum duobus illis diſcipulis Emmauntem abeuntibus, quando & finxit ſe longius ire.

Fingere licuit, mentiri nequaquam.

XXXVIII. Non igitur inter ſe pugnant, ut ſimul vera eſſe non poſſint, Paulum vera ſcripſiſſe; eorum ſcilicet quæ facta eſſent, puram ſinceramque hiſtoriam enarraſſe; & ea ipſa quæ ſcripſit atque recenſuit, non ſerio, ſed ſimulate eſſe peracta. Illud affirmabat Auguſtinus; hoc contendebat Hieronymus: ſed quamdiu alterius ſenſum alter minus eſt aſſecutus, tamdiu mutuis altercati ſunt litteris. Sed iiſdem & in eo inter ſe diſſenſerunt, dum S. Hieronymus & alii ſuperius numerati ſcriptores inter Petrum & Paulum ea opportuna ſimulatione tranſacta fuiſſe dixerunt: S. Auguſtinus (*a*) vero nullam interceſſiſſe ſimulationem, ſed cuncta vere ac ſerio eſſe facta confirmat; ſeque in ea re Cyprianum & Ambroſium auctores ſequi profitetur: eaque ratione dicit erraſſe Petrum, quod coram Gentilibus Judaice viveret, quo exemplo Gentes ad Judaicos ritus ſervandos adduci potuiſſent: licuiſſe tamen, ſi feciſſet clanculum, ſeorſum ab illis. Sed id impugnavit Hieronymus (*b*) quaſi adverſantem Catholicæ fidei ſententiam adſtruere conaretur: licere nimirum Chriſtianis inter Judæos Judaice vivere.

Diverſa ſententia Hieronymi & Auguſtini.

(*a*) *Epiſt. 97. apud Hieron.*

(*b*) *Hieronymus epiſt.* 89.

Verum id Auguſtinus (*c*) retractans, quod indiſtincte dixerat, reſtrinxit temporis limite; nimirum Apoſtolorum temporibus Judaicos ritus ab illis licite uſurpatos, poſtea ſervantibus eos factos eſſe mortiferos: & quod alias contra Fauſtum agens dixerat, iterum profeſſus eſt.

(*c*) *Auguſt. epiſt. ult. ad Hieron.*

XXXIX. Cum ergo iidem auctores omnes in alterutram ſententiam conſpirarint, atque in eo convenerint; vel ea cuncta eſſe ſimulate peracta, ac ſic nullum fuiſſe Petri peccatum; vel ſerio eſſe facta, ac ſic Petrum erraſſe: nos neutram harum ſequentes, dicimus ea nec ex compoſito facta, nec ea faciendo Petrum vel minimum deliquiſſe. Non enim videmus aliqua opus fuiſſe fictione, ut Petrus a peccato reddatur immunis, cum aliis iiſdemque certioribus rationibus ejus innocentia teſtata reddatur. Ad hæc inſinuanda, illud in primis ſtatuendum, quod exploratum eſt omnibus, & nemo prudens negare poterit, cum ſit apud omnes in confeſſo; Apoſtolos abſque leviſſima culpa, ſecundum loci & temporis rationem, uti potuiſſe legalibus; ut & Paulus ipſe ſæpe feciſſe conſpicitur: adeo ut hac ex parte nullum poſſit Petro adſcribi peccatum, ſi cum Judæis Judaice aliquando vixiſſet, dicente de ſe Paulo (*d*): *Factus ſum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrifacerem: & iis qui ſub lege ſunt, quaſi ſub lege eſſem; ut eos qui ſub lege erant, lucrifacerem.* Licentius enim hæc a Petro quam a Paulo uſurpari potuiſſe, cum ille Judæorum, Paulus vero Gentium patrocinium ſuſcepiſſet, nemo non videt: nam ea ratione major Petro quam Paulo intercedebat cum Judæis conſuetudinis uſus. Si itaque nullius peccati reus eſt Paulus, quod ſæpe legalibus uſus eſt; multo minus redarguendus eſt Petrus, qui ſemel ſe cum illis immiſcuit: non ergo ea ex cauſa a Paulo reprehendi meruit. Unum illud igitur reliquum eſt, quod in Petro reprehendi poſſet; ſi fortaſſe, quod licite facere poterat, minus opportuno loco & tempore fecerit. Hoc igitur attentius diſquiramus: in hoc enim uno totius quæſtionis vertitur cardo, an quod Petro facere licitum erat, tunc temporis prudenter fecerit. Sane quidem ſi factum ex eventu penſetur, imprudenter nimis illud attentatum fuiſſe videtur: nam exemplo Petri (quod redarguit Paulus) Gentes quodammodo cogebantur judaizare. Sed in unaquaque re aliter quod principaliter geritur, aliter quod inopinato per occaſionem oboritur, conſiderandum eſt. Videamus igitur cauſas, quibus ad id agendum Petrus compulſus ſit.

Petrus redditur ab omni culpa immunis.

(*d*) 1. *Cor.* 9.

XL. Si umquam ea licentia illi utendum erat; nullo quidem opportuniori loco vel tempore id fieri potuiſſe, facile intelligemus, ſi exacte rei geſtæ hiſtoriam exquiramus,

Petrus an opportune ſit uſus legalibus.

ramus: quæ est hujusmodi. Veniens Petrus Antiochiam, compositis jam rebus inter Gentiles & Judæos, absque aliqua offensione cujuspiam cum Gentilibus edebat. Post hæc accidit, ut cum quidam a Jacobo Hierosolymis venirent Antiochiam, subtraxerit se a Gentilibus Christianis: & Judæis Fidelibus inhærens, se Judaice vivere simulaverit: cui simulationi & ceteri, qui Antiochiæ erant, consenserunt Judæi, usque adeo ut etiam Pauli collega Barnabas id fecerit, & Gentiles ad id faciendum eodem exemplo quodammodo cogerentur: hæc enim omnia scriptis consignata habentur a Paulo in dicta epistola ad Galatas, quæ & superius recitavimus. Ex his itaque satis liquet, Petrum institutum vitæ mutasse occasione Judæorum, qui a Jacobo Hierosolymis venerant Antiochiam. Qua autem occasione id fecerit, nulla redditur, nisi quod ait Paulus: *Timens eos, qui ex circumcisione erant*. Quod Græce habet: φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς, quod Latine æque reddi potest: Timens eos, vel eis. At licet interpres eos, & non eis verterit, quod secundum Latini sermonis proprietatem diversum sensum habet, nullam tamen debet afferre difficultatem: nam, eos, loco, eis, eumdem usurpasse iterum in eadem epistola (a) constat, dum vertit: *Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis*. Unde Chrysostomus (b): *Non hoc*, inquit, *metuens, ne veniret in discrimen: namque initio non metuerat, multo minus tum metuisset; verum illud metuebat, ne deficerent; quandoquidem ita & ipse Paulus loquitur Galatis, dum inquit: Timeo vos*, &c. Hæc idcirco, ut his retundatur temeritas dicentium, Petrum timore irrationali percitum, in errorem esse lapsum, cujus a Paulo est redargutus.

(a) Galat. 4.
(b) Chrysost. in epist. ad Gal. c. 2.

XLI. Petri defensio.

Timebat igitur Petrus, ne si ab illis nuper advenientibus Hierosolymis, compertus esset Gentiliter & non Judaice vivere, scandalum illis & offensionem inferret, hac nimirum in primis ex causa. Non enim sic quidem in Hierosolymitano Concilio de legalibus non utendis prospectum Judæis perinde ac Gentilibus fuit, ut eadem lex fuerit utrisque statuta, ne legalibus uterentur; sed illud tantum (quod dictum est) ne Gentiles, qui ad fidem venissent, cogerentur circumcidi, ac cetera servare legalia. Quod cum haud facile fuerit obtineri; nam (ut idem ait Paulus) seorsum ab illis qui videbantur aliquid esse, & venerant explorare an Paulus Gentiliter viveret, causam agere opus fuit; contendentibus illis, Titum, quem duxerat, circumcidi debere; quibus nec ad horam (ut ait idem Apostolus) sibi cedendum esse putavit. Si ergo illi non tantum quod optabant, in Gentiles legalia propagari, concessum sibi minus fuisse, sed & ipsos Judæos penitus legalibus spoliatos ad Gentilitatem redactos esse intellexissent: quales turbas, quantas dissensiones eos fore concitaturos par erat existimare? In quam quidem suspicionem facile adduci potuissent, si Antiochiam venientes, ipsum Principem Apostolorum, penes quem erat summa rerum, Gentiliter viventem, ut faciebat, invenissent.

XLII. Petri prudens facinus.

Rursum si Petrus, qui susceperat patrocinium Judæorum, sicut Paulus Gentilium, ab iisdem repertus esset cum Gentilibus manducare, & communibus cum illis cibis uti: plane non protectoris, sed desertoris partes agere creditus esset. His igitur, qui ad conflandas dissensiones digni justique videri illis poterant esse prætextus, Petrus quamprimum sibi occurrendum existimans; cum hactenus (quod ait Paulus c) vixisset Gentiliter, & non Judaice: post adventum illorum Antiochiam subtrahebat & segregabat se a Gentilibus, timens eos qui erant ex circumcisione; & Judæis inhærens, ritu Judaico victitabat; sed simulate quidem, hoc est, non ex animo, quod videlicet aliud faceret ab eo quod habebat in mente; nimirum ut legalibus illis penitus antiquatis, omnes in libertatem Evangelicam vindicaret. Quam prudens, & sagax, ac denique necessarium videri poterat Petri consilium, cuilibet illud accurate intuenti manifestum esse non dubito: adeo ut nec levioris peccati culpa illi ea de re juste possit adscribi. Sed & Petri factum qui rem ipsam proxime aspexerunt, ut Gentiles ipsi, in quorum præjudicium res agi videbatur, immo & Barnabas, cujus inter Apostolos ob res ab eo præclare gestas, magna erat auctoritas, non tantum æque probarunt, sed etiam imitati sunt.

(c) Galat. 2.

XLIII. Emergens occasio commovit Paulum.

Ceterum de his, quæ horum occasione exortæ sunt dissensiones, alia diversa est habenda ratio, cum non ex ejus voluntate, sed præter spem atque sententiam ea prorsus acciderint: summa enim quæ in Petro erat auctoritas, tam Judæorum quam Gentilium qui agebant Antiochiæ Fidelium, immo & Barnabæ ipsius, cui una cum Paulo credita erat Gentilium procuratio, valuit animos ad istam simulationem adducere, cum omnes se id jure facturos existimarent, quod omnium pastoris exemplo actum esse conspicerent: quamobrem per occasionem accidit, ut tam Judæi, quam Gentiles, ac etiam Barnabas eorum institutor, judaizarent. Quibus commotus Paulus, nulla alia ratione excrescentem errorem se posse cohibere existimavit; nisi Petro, cujus exemplum ceteri secuti essent, resisteret; eumque ut ceteri cohiberentur, coram omnibus acriter redargueret: præceps enim ac frequens ille omnium ad judaizandum concursus nonnisi

aliquo violento remedio, quasi ex adverso opposito aggere, contineri posse videbatur. Unde simulationem illam Petri, rationabili causa (ut vidimus) usurpatam; in perniciem Gentium converti palam aspiciens, eam non amplius dissimulandam, sed detegendam consultius esse ratus, ipsum conveniens, ac coram omnibus redarguens, dixit: *Si tu cum Judæus sis, Gentiliter vivis, & non Judaice; quomodo cogis Gentes judaizare?* His enim egit Paulus, ut Gentiles ad judaizandum Petri exemplo dilabentes in officio retineret, & Judæos quid agere de cetero deberent, ejusdem Petri exemplo commonefaceret; ac sic uno remedio utriusque populi saluti opportune consuleret.

XLIV. Pauli verborum elucidatio.

His igitur in hunc modum elucidatis, cum a neutro ipsorum admissum fuisse peccatum sit demonstratum: reliquum est ut ipsius Pauli verba consideremus, quibus crimen Petro adscribi videtur, ut cum ait: *In faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.* Sed cur esset reprehensibilis, eam quam superius examinavimus causam affert: nimirum quod cum antea ibidem Antiochiæ Gentiliter vixisset, post adventum illorum qui a Jacobo venerant Hierosolymis, illos timens cœpisset Judaicos servare ritus, segregans se a Gentilibus. Sed cum superius sit demonstratum, id a Petro factum esse rationabili causa absque ulla levioris peccati culpa; tantum reliquum est, ut quo sensu sint accipienda Pauli verba illa dicentis, *Quia reprehensibilis erat*, examinemus: pugnant enim hæc e diametro, Non peccavit; &, Reprehensibilis erat: ut alterutrum videatur esse necesse dicere, vel peccasse Petrum, vel esse mentitum Paulum. Sed priori diluta, de Paulo remanet solvenda quæstio; qua scilicet ratione Petrum reprehensibilem dixerit.

XLV. Petrus probatur innoxius.

In unaquaque hominis actione duo sunt quæ considerari possunt; intentio, qua aliquid factum est; & opus ipsum, quod quale sit, ab hominibus cernitur. Prioris quidem Deus tantum, qui intuetur cor, est judex & vindex, opus vero tantum quod videtur, humano judicio judicatur. Non potuit ergo Paulus reprehensibilem dixisse Petrum ex ejus animi intentione, quam non inspiceret, sed tantum ex facto, quod cerneret. In quo rursum duo adhuc sunt pensanda, opus ipsum, & quod ejus occasione provenit. Sed quod ad opus ipsum spectat: illud quod permissum esset, quod & ipse Paulus sæpius facturus esset, nec a Paulo reprehendi poterat, nec ejus causa Petrus reprehensibilis dici. Solum ergo restat, ut Paulus reprehensibilem Petrum dixerit, quod occasione operis jure riteque ex dispensatione patrati, res quæ reprehendenda merito foret, esset oborta; nimirum quod ejus exemplo Gentes ad judaizandum impellerentur; a quo quidem facto cum & animus Petri procul abesset (nam hactenus Antiochiæ Paulo ipso testante Gentiliter vixerat, & dicta occasione ad Judaicos ritus ad modicum tempus deflexerat) nec peccatum inesse potuisse, certissimum est. Sic igitur Petrus, qui a culpa innocens atque immunis erat, ex dicta occasione Paulo reprehensibilis visus est: sicut & ipse Paulus etiam aliis reprehensibilis videri potuisset; si cum Timotheum Gentilem hominem circumcidit, vel more Nazaræorum caput totondit in Cenchreis, vel Hierosolymis se purificavit cum Judæis; Gentiles Christiani, qui ea vidissent ad id ipsum faciendum in Judaismum declinantes ejus exemplo fuissent impulsi: de quibus sane idem, quod ipse Paulus de Petrum imitantibus dixit, jure dici potuisset, quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii: sed & in ipsum Paulum quoque dici, quod ipse in Petrum, ac multo æquius; quod cum suscepisset patrocinium Gentium, immiscens se Judaicis ritibus, suo exemplo cogeret Gentes judaizare? & quod in Petro damnasset, inconstanter admitteret: cum alioqui ea omnia Paulus absque ulla levioris criminis culpa perageret. At hæc satis esse putamus ad obscurissimas illas quæstionum caligines illustrandas: ut jam clara luce, nonnisi sciens volensque errore labatur.

XLVI. Summa apud omnes æstimatio Petri.

Ecce jam tibi, lector, de antiquissima, atque in ore omnium versata, multisque chartis tractata quæstione legitimus idemque germanus sensus historiæ restitutus: ut non sit opus ad veritatem fictionem inducere, vel aliter Petrum urgere crimine: sed patefacta per quam incedas regia via, ea omnia & serio facta, ac sine Petri culpa admissa esse cognoscas. Habes insuper quod de Principis Apostolorum auctoritate, quanti illa ab omnibus æstimata fuerit, ex rebus gestis mirum in modum admirari possis. Acceperant enim nuper Gentiles Fideles a Hierosolymitano Concilio litteras, easdemque non tantum Apostolorum sententia, sed divino suffragio consignatas; scripserant enim sic: *Visum (a) est Spiritui sancto & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris.* Nihilominus his posthabitis, tanti ponderis exemplum Petri esse duxerunt, ut eumdem Petrum judaizantem esse potius sequendum existimarint, quam Paulum, licet hunc scirent Gentium curam ac patrocinium suscepisse: &, quod majus videri debet, ipse Barnabas, qui testimonio Spiritus sancti (b) Antiochiæ segregatus erat in Evangelium una cum Paulo, Petro potius inhærendum putarit.

(a) *Act.* 15.
(b) *Act.* 13.

XLVII.

Hincque nihil est quod mireris, cum ex justa causa videas Paulum justo zelo commotum, adeo libere redarguisse Petrum; ac

ac rursum Petrum, quod ipse eadem sentiret quæ Paulus, licet ad modicum spatium temporis dicta ex causa deflexisset, magna animi summissione Paulo objurganti cessisse. Unde Cyprianus (a) ad Quintum: *Nec Petrus*, inquit, *quem primum Dominus elegit, & super quem ædificavit Ecclesiam suam, cum secum Paulus postmodum de circumcisione disceptaret, vindicavit sibi aliquid insolenter, aut arroganter assumpsit, ut diceret se primatum tenere, & obtemperari a novellis & posteris sibi potius oportere: nec despexit Paulum, quod Ecclesiæ prius persecutor fuisset; sed consilium veritatis admisit, & rationi legitimæ, quam Paulus vindicabat, facile consensit: Documentum scilicet nobis & concordiæ & patientiæ tribuens, ut non pertinaciter nostra amemus; sed quæ a fratribus aliquando & collegis nostris utiliter & salubriter suggeruntur, si sint vera & legitima, ipsa potius nostra ducamus.* Hæc Cyprianus: citat & recitat eumdem locum Augustinus (b) agens contra Donatistas. Magna igitur dispensatione Spiritus sancti factum est, ut vehementi morbo ejusmodi violentum adhiberetur remedium, quo perfectius curaretur. Quis enim, nisi hæreticus pertinax, de his ulterius disputare præsumpsisset, quibus jam Petrus reprehensione admonitus consensisset? Vel quis sperare potuisset Judaicos ritus introducere in Ecclesiam perpetuo servandos, quos nec licuit Petro ad breve tempus, justa licet ex causa, usurpasse? Sed de his satis.

(a) Cyprian. ad Quin. ep. 71.

Petri commendata humilitas.

(b) August. de bapt. contra Donat. lib. 2. c. 2.

XLVIII. His Antiochiæ rebus peractis: *Post aliquot dies* (inquit Lucas c) *dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres per universas civitates, in quibus prædicavimus verbum Domini, quomodo se habeant: Barnabas autem volebat secum assumere & Joannem qui cognominabatur Marcus. Paulus autem rogabat, eum (ut qui discessisset ab eis de Pamphilia, & non isset cum eis in opus) non debere recipi. Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem. Et Barnabas quidem, assumpto Marco, navigavit Cyprum: Paulus vero, electo Sila, profectus est, traditus gratiæ Dei a fratribus.* Non fuit hæc contentio quæ mutuam scinderet charitatem, cum ambo in unam eamdemque sententiam convenirent, nimirum ut quisque eorum id ageret quod Deum velle existimaret: licet enim per diversas vias incederent, attamen in unum eumdemque locum & punctum (ut dicitur) ambo æque tendebant. Sed unde diversitas? Audi Chrysostomum (d): *Sic*, inquit, *& in Prophetis invenimus varias sententias, & varios mores. Erat Elias austerus, Moyses vero mitis. Et hic quoque asperior est Paulus. Sed vide etiam hoc loco ejus mansuetudinem. Volebat*, inquit, *ut ille qui defecerat ab illis a Pamphilia, ne simul assumeretur. Sic dux quidam belli non vellet aliquem bajulum semper esse sordidum, & inter lixas: ita neque Apostolus, hoc enim & alios docuit, & illum emendavit.*

(c) Act. 15.

(d) Chrys. hom. 34. in Act.

XLIX. Quod vero ad emendationem Marci spectat: proficuam illi fuisse ejusmodi Pauli severitatem, certissimum est: nam qui ut desertor militiæ in hunc modum a Paulo rejectus est, majoribus deinde assumptis spiritibus, animosior redditus, posthac inter primos ordines militavit. Hunc enim illum ipsum esse Marcum superius demonstravimus, qui postea iterum adhæsit Paulo, cujus ipse meminit scribens ad Colossenses (e); quem & ex Oriente per Timotheum (f) Romam, ut sibi valde utilem in ministerio, advocavit; quem & ad Philemonem scribens, suum coadiutorem appellat. Paulum igitur non actum spiritu dissensionis, sed divino plane affiatum fuisse, dum in Marcum in præsentiarum severius agere visus est, probavit eventus.

Marcus validior redditus.

(e) Colos. 4.
(f) 2. Tim. 4.

L. Sed quid de Barnaba? *Male ne ergo* (inquit Chrysostomus) *fecit Barnabas? minime: quoniam valde absurdum esset hoc putare; & quomodo non absurdum, ob levem causam dicere illud malum? Sed vide, quia primum quidem malum nullum fuit; nam quod divisus sit alter ab altero, magnum inde bonum provenit; quod si hoc non fuisset, haud facile relicturus alter alterum fuisset:* & infra: *Mihi quidem videtur etiam diserte separatio illa facta, & quod inter se dixerint: Quoniam ego non volo, nec tu vis; ne pugnemus, distribuamus provincias. Et ita sibi invicem multum credentes hoc fecerunt. Volebat enim Barnabas non dejici quod a Paulo erectum: idcirco & secessit. Volebat similiter & Paulus non infirmari quod illi visum: ea propter & ipse idem facit, ac secedit. Utinam & nos tales secessiones faceremus, & sic ad prædicandum abiremus.* Hæc Chrysostomus. Sic itaque in hunc modum Barnabas divisus a Paulo, assumpto secum Marco, navigavit Cyprum. Quæ autem ab eodem Barnaba gesta sint, Lucas, quod Pauli tantum facta sit prosecutus, silentio obvoluta reliquit.

Barnabas excusatur.

LI. Quoniam vero quædam Barnabæ Acta, nomine ejusdem qui supra Joannis cognomento Marci, ab aliquo (ut apparet) nebulone scripta circumferuntur, & ab imperitis magno applausu accipiuntur, multis quidem & apertissimis sunt coagmentata mendaciis: ut sunt ea potissimum (ut de aliis taceam) quæ Actorum Apostolorum historiæ a Luca conscriptæ repugnant. Nam auctor esse se comitem illum Pauli & Barnabæ, Joannem nomine cognomento Marcum, profitetur, & addit se non natura Judæum, sed Gentilem fuisse, famulum cujusdam idolorum Pontificis. At quis hanc non videat imposturam,

De impostore Joannis nomine falsa scribente.

ram, cum constet ipsum Marcum consobrinum fuisse Barnabæ (a), natura Judæum, filium Mariæ (b), eumdemque prædivitem Hierosolymis habitasse, ejusque domum amplissimam patuisse Apostolorum ac ceterorum Christianorum conventibus? De se ipso rursum affirmat, ab Apostolo Paulo baptizatum esse Iconii. At quonam pacto fieri potuit, ut antiquus discipulus nonadhuc esset initiatus baptismate, cum multa millia hominum, qui prædicante Petro recens credidissent, omnes pariter baptizatos fuisse, Lucas testetur? Vel quomodo a Paulo potuit Iconii baptizari, qui antequam illuc Paulus una cum Barnaba venisset, ex Pamphilia ab eis recedens (ut idem testatur Lucas) reversus sit Hierosolymam? Sed in his non immoramur: rejectum enim prorsus esse librum illum Abdiæ nomine prænotatum, in quo hæc Joannis Marci nomine de rebus gestis Barnabæ scriptis mandata sunt, superius dictum est.

(a) Coloss. 4.
(b) Act. 9. 12.

LII. Falsa commenta de Barnaba.

Sed sicut hæc manifestæ arguuntur imposturæ; ita etiam quæ apud Recognitiones Clementis nomine vulgatas de Barnaba scripta leguntur, haud his fideliora esse noscuntur, ut quæ etiam ejusdem Lucæ Evangelistæ historiæ contradicant. Dum enim in illis dicitur, Barnabam Romam venisse, illicque prædicasse Evangelium, ac demum abducto secum Clemente inde recessisse, ac redeuntem in Palæstinam petiisse Cæsaream, illicque agentem Petrum invenisse; quam patenter hæc Apostolorum Actis repugnent, nos perspicue demonstrabimus. Certum est enim non antea Petrum Cæsaream concessisse, quam (ut eadem habent Acta c) Ecclesias visitans, Joppem cum pervenisset, Cæsaream a Cornelio Centurione divina visione admonito accersitur: sed ubi eo tempore, & antea ac postea Barnabas ageret, eadem Acta significant. Eodem quippe capitulo (d); quo Petri circuitus in visitandis Ecclesiis a Luca describitur, de eodem Barnaba paulo superius dicitur, advenientem Saulum Hierosolymam ad Apostolos eum introduxisse, ac post inde (e) ab Apostolis Hierosolyma missum esse Antiochiam, accersitoque Paulo Tarso, ab eo numquam usque ad præsentem annum recessisse. Sed etsi ista cessarent: quonam pacto, quæso, potuit Barnabas ante Petri adventum Cæsaream, Romam abiisse, illicque Gentibus Evangelium prædicasse, & Clementem Romanum Gentilem hominem ad fidem Christi suscipiendam adduxisse; si ejusdem Lucæ testimonio exploratissimum est, nondum fuisse apertum fidei ostium Gentibus, quod primum Cæsareæ, tot præviis visionibus, a Petro constat fuisse referatum? Vel quomodo Barnabas nondum initiatus, nec segregatus in Evangelium, Romam, eo non missus, accede-

(c) Act. 9. 10.
(d) Act. 9.
(e) Act. 11.

re præsumpsisset; & quod de pseudoprophetis queritur Dominus, dicens, *Currebant, & non mittebam eos*, ille fecisset?

LIII.

Hæc cavens Alexander (f) Græcus auctor, qui res Barnabæ prosecutus est encomiastice potius, quam historice, adventum Barnabæ Romam ad illud tempus retulit, quo Antiochiæ una cum Paulo, monente Spiritu sancto, segregatus, prædicandi Evangelium munus accepit: sic enim ait: *Postquam ille Antiochiam a fratribus, qui erant Hierosolymis, missus est; Antiochia recedens exteras civitates peragravit, quousque Romam venit, ubi primus Christum annuntiavit.* O commentum insulsum! An non Lucas in Actis relegit cunctas provincias, immo & singulas civitates, ad quas una cum Paulo in ea peregrinatione Barnabas Evangelium prædicaturus accessit, quousque ambo opere consummato Antiochiam sunt reversi, ac inde simul Hierosolymam petierunt, rursumque Antiochiam redeuntes, usque in hanc diem ibidem permanserunt? Sed etsi hæc tacuisset Lucas, demusque non tantum Barnabam, sed Paulum, qui ab eo numquam in ea peregrinatione divisus est, tunc cum Antiochia dimissi sunt, Romam petiisse (quod ne somniasse quidem aliquem, quis reperiet) num propterea dicendus esset Barnabas primus omnium Romæ Evangelium prædicasse? An non antea Petrus, cum vinculis solutus est, quibus ab Agrippa Hierosolymis vinctus erat, inde recedens, anno secundo Claudii (quod in confesso est apud omnes) Romam advenit; cum tamen Paulus & Barnabas (ut auctore (g) Luca exploratum habetur) nonnisi post Agrippæ Herodis obitum, qui contigit (ut Josephus (h) testatur) anno quarto ejusdem Claudii, Antiochiæ sacris initiati, ad prædicandum Evangelium sint amandati? Facessant igitur ejusmodi portentosa mendacia, & insana deliria, quæ ex dicto cœnoso gurgite Recognitionum, quæ sunt Clementis nomine insignitæ, deducta, non tantum dictus Alexander, sed & Dorotheus inter cæteras quisquilias suas adlegit; quæ non tantum ab eruditis viris improbanda, sed ab omnibus qui vel levissime Ecclesiasticarum rerum peritia tincti sint (si modo rerum gestarum attendant tempora) esse procul rejicienda non dubitamus.

(f) Apud Metaphr. 11. Junii.

Refelluntur falsa jactata de Barnaba.

(g) Act. 12. 13.
(h) Joseph. antiq. lib. 19. c. 7. & de bell. Jud. lib. 2. cap. 10.

LIV. Barnabas Mediolanensem ecclesiam erexit.

Cæterum post hæc tempora, cum Barnabas una cum Marco Cyprum profectus est, visitatis confirmatisque illis quæ ibi erant Ecclesiis, in Italiam navigasse, non negarim: Romam vero concessisse, illicque prædicasse Evangelium, quamdiu Claudius vixit, minime concessum fuisse videtur, prohibente illo Judæos Romæ agere. Si igitur quis velit, apocryphorum auctoritate, Barnabam aliquando Romam venisse: nonnisi ad Neronis tempora ejus adven-

ventum referri posse, ex jam dictis apparet. Verum ipsum in Italiam venisse, & in Liguria prædicasse Evangelium, nobilissimamque Mediolanensium Ecclesiam erexisse, ac longe lateque Christi fidem feliciter propagasse, firmæ traditiones, ejusdemque Ecclesiæ monumenta, complurium scriptorum testimoniis confirmata, fidem certam atque indubitatam faciunt. Sed in his non immoramur: tum quoniam non est nostri instituti privatarum Ecclesiarum historiam prosequi: tum etiam quod hæc ab aliis compluribus fusius esse tractata sciamus. Quando autem Cyprum reversus sit, quandove martyrium consummaverit, nihil invenimus quod antiquorum scriptorum testimoniis possimus afferere.

LV. De Barnabæ epistola

Scripsisse Barnabam epistolam ad ædificationem Ecclesiæ pertinentem, auctor est sanctus Hieronymus (*a*): eam ipsam citatam invenies ab Origene (*b*), & Clemente Alexandrino (*c*) sæpius. Tertullianus (*d*) insuper tribuit Barnabæ epistolam Pauli ad Hebræos: sed errat equidem, cum enim nonnisi una nomine Barnabæ olim circumferretur epistola; diversam illam ab ea fuisse, ex locis iis quæ ex ea dicti auctores sunt mutuati, manifestissime constat, cum illa nequaquam in Pauli ad Hebræos epistola scripta reperiantur. Constat tamen, nonnullos (*e*) auctore Tertulliano permotos, eam existimasse Barnabæ esse: sed plane diversam fuisse eam ab illa quæ a Paulo scripta est ad Hebræos, apertissime etiam demonstrat Hieronymus, cujus tempore eadem Barnabæ nomine scripta epistola habebatur: nam cum omnia nomina Hebraica, quæ in divinis Scripturis leguntur, idem sit interpretatus, & inter alia quæ in epistola Pauli ad Hebræos inserta essent; novissime (*f*) illa quæ in eadem epistola Barnabæ haberentur, exposuit: ut ex his clare atque aperte videas, distinctas inter se fuisse illam Barnabæ, & Pauli epistolam ad Hebræos conscriptam, de qua inferius suo loco prolixior erit sermo.

(*a*) *Hier. de Scrip. Eccl. in Barnab. cap. 6.*
(*b*) *Orig. Periar. lib. 3.*
(*c*) *Clem. Alex. Strom. lib. 2. & lib. 5.*
(*d*) *Tertul. de pudic. c. 20.*
(*e*) *Hier. de Script. Eccl. in Paulo, & in epist. 129. ad Dardan.*
(*f*) *Hier. de nom. Hebraic. in fin.*

LVI. His de Barnaba enarratis, præscriptum a Luca ordinem sequentes, quæ post hæc a Paulo gesta esse tradit, per singulos annos distincta recensere aggrediamur, sic enim ait (*g*): *Paulus, electo Sila, profectus est, traditus gratiæ Dei a fratribus. Perambulabat autem Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum.* Ad Gentes hæc Paulus; nam de illis tantum (ut vidimus) in Hierosolymorum Concilio id statutum ab Apostolis & senioribus fuerat. Repetit eadem fere verba paulo inferius de illis Lucas, cum ait (*h*): *Cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus qui erant Hierosolymis.* Videas in his Paulum & Silam non Evangelii tantum fuisse promulgatores, sed & legum ab Apostolis sancitarum præcones: ex quibus facile possis intelligere, quanti ponderis habitæ fuerint Apostolicæ sanctiones. Porro Apostolorum exemplo, ea ad posteros, qui loco Apostolorum sunt in Ecclesiis eadem auctoritate Episcopi subrogati, dilapsa est consuetudo, ut cum ratio postulat, ad instituendam plebem sibi commissam, vel singuli in suis Ecclesiis, vel cum in sacris conventibus sunt in Spiritu sancto legitime congregati, tum ea quæ ad Catholicam fidem spectant, tum quæ ad bonos mores servandos pertinent, legibus sacris edicant.

Pauli cum Sila peregrinatio.
(*g*) *Act. 15.*
(*h*) *Act. 16.*

LVII. At ne hæc, quamvis ab hominibus lata, humana tantum & non divina esse existimarentur: quam egregie in iisdem a se sancitis legibus Apostoli hæc apposuerunt (*i*) verba, dicentes: *Visum est Spiritui sancto, & nobis.* Mira quidem ac divinitus plane facta verborum conjunctio. Quoniam enim jampridem de Spiritu sancto libera promissio facta erat, dicente (*k*) Christo ad suos, *Paraclitus Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis.* Merito ac summo jure ejusdem Spiritus sancti suffragio

Leges Ecclesiæ a Spiritu sancto.
(*i*) *Act. 15.*
(*k*) *Joan. 14.*

IV. *Epistola S. Barnabæ.*

Ad num. LV. Baronii tempore Epistola, quæ S. *Barnabæ* nomine ab Antiquis citatur, non extabat; nostro seculo eam edidere Hugo Menardus, & Isaacus Vossius, & a paucis annis notis illustravit Cotelerius in secunda parte Operum SS. Patrum, qui temporibus Apostolicis floruere, ubi ait, conjicere se ex tota orationis serie, eam ad Christianos Hebræos missam, tenaces nimium antiquatæ Legis: hincque potuisse fieri, ut accepto rumore de Epistola quadam Barnabæ a se non visa, Tertullianus cap. 2. libri de Pudicitia, Epistolam Pauli canonicam ad Hebræos, de cujus auctore ac auctoritate ambigebatur, putaverit a *Barnaba* fuisse destinatam. Porro constat inter omnes eam Epistolam in Canone locum non habere, dignam tamen esse magna veneratione, quæ tantum ferat ætatis atque existimationis. Si autem consideremus prima sæcula, quando canone diverso utebantur Ecclesiæ; varia in studia scissi fuerunt Christiani. Quod ut intelligatur, observare oportet cum Cotelerio V. C. Scripturarum, quæ aut sacræ sunt, aut tales sunt habitæ a nonnullis, non unam apud SS. Patres reperiri divisionem. Interdum duplex solummodo fit Scriptura: canonica, cujus dictator Spiritus S. & apocrypha, cujus auctor homo solus. Aliquando triplex Scriptura perhibetur: canonica, omnino recipienda, apocrypha, penitus rejicienda, & dubia, inter utramque posita; ab aliquibus videlicet admissa, repudiata ab aliis mixta & media; inter genuinam & notam, vere proximam; cui contradicitur quidem, honos tamen habetur ut legatur Catechumenis; quam demum licet non co-

gio suas leges esse institutas ac roboratas ostenderunt. Rursus vero, quoniam non omni spiritui esse credendum, sed an sit ex Deo, probandum esse, admonet Apostolus (*a*) hæc examinare, officii esse Ecclesiæ, ut demonstrarent; ea non tantum Spiritui sancto, sed & sibi visa esse, addiderunt; ut sic admirabilem quamdam sancti Spiritus & Ecclesiæ esse conjunctionem & consensionem, verbis illis significarent. Quæ igitur ab his, qui in Ecclesia vice fungentes Apostolorum ceteris præsunt, leges statuuntur, eæ non tam ipsis quam primo omnium auctori Spiritui sancto acceptæ ferri debent: sicuti contra, non quælibet quæ quis ex spiritu Dei esse contendit, sunt facile admittenda; sed quæ Ecclesia recipienda esse consenserit, & per eosdem significaverit, de quibus a Domino dictum est (*b*): *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos;* ac item (*c*); *Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit:* ac rursum (*d*) ad eosdem: *Quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata & in cælis*. Quibus parendum esse, Apostolus Paulus (*e*) vehementissime suis scriptis inculcat: ut & Apostolici viri, & Ignatius sæpissime, ut cum ait (*f*): *Decet itaque & vos obedire Episcopo, & in nullo illi refragari; terribile namque est tali contradicere: nec enim hunc fallit qui videtur, sed invisibilem fallere nititur, qui non potest a quoquam falli;* & ad Smirnenses (*g*): *Omnes Episcopum sequimini, ut Christus Patrem;* & inferius: *Honora Deum omnium auctorem & dominum, Episcopum vero ut principem sacerdotum*. Sed de legibus Ecclesiasticis alias.

(*a*) 1. Joan. 4. (*b*) Joan. 20. (*c*) Luc. 11. (*d*) Matth. 16. (*e*) Rom. 13. 1. Thess. 4. 2. Thess. 3. Hebr. 13. & aliis. (*f*) Ignatius ad Magnes. epist. 6. (*g*) Idem ad Smyr. epist. 10.

LVIII. Sanxit Paulus diversa pro diversa occasione.

Verum quod ad dicta per Paulum & Silam promulgata Apostolorum decreta pertinet: quamdiu eadem una cum Sila circumiit loca, quibus olim cum Barnaba Evangelium prædicaverat, de custodiendis quæ ab Apostolis statuta erant, sæpius inculcasse, Lucas testatur: postquam vero illos fines sunt egressi, nihil ejusmodi credentes admonuisse, Lucas (ut prius fecerat) refert: Ut ex his perspicue intelligi possit, illis tantum, quorum causa illa statuta erant, Paulum & Silam eadem Apostolorum promulgasse decreta: & ut non mireris, si latuit Corinthios horum cognitio, quibus Paulus ab his diversa videtur dedisse præcepta; nimirum ut tunc ab immolatis (*h*) abstinerent, cum inde aliquod inferretur scandalum; quo cessante, licite illis vesci possent; & Thessalonicenses (*i*), ut abstinerent a fornicatione tantum, admonuit, dicens: *Scitis quæ præcepta dederim vobis per Dominum Jesum. Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: ut abstineatis a fornicatione*. Hæc Paulus, nullam prorsus de idolothytis & suffocato mentionem faciens.

(*h*) 1. Cor. 8. 10. (*i*) 1. Thess. 4.

LIX. Apostolicarum sanctionum duo genera

Ex quibus cognoscas Apostolicarum sanctionum diversas fuisse rationes, ac illarum aliquas sic esse editas, ut ab omnibus Christi fidelibus pariter servarentur, ut puta Symbolum Apostolicum; alias vero pro ratione loci & temporis sic ab illis esse statutas, ut non omnes iisdem legibus obligari voluerint, quas alicujus privatæ causæ occasione certis locis præscripserint: ut de idolothytis dicimus, de quibus Apostoli & cum ipsis Paulus diversa dederunt præcepta Syriæ ac Ciliciæ populis, diversa vero tradidit idem Paulus Corinthiis.

LX. De Jejunio sabbati.

Simile quiddam accidit de jejunio sabbati, & aliis pluribus, quorum usum diversum Orientalis ab Occidentalis Ecclesiæ consuetudine absque ullo fidei præjudicio fuisse, certum est. De quibus hæc est regula (*k*) Augustini, ut faciat unusquisque quod in ea Ecclesia, in qua reperitur, invenerit. Unde hæc idem ad Januarium (*l*): *Miror sane quod ita volueris, ut de his, quæ varie per diversa loca observantur, tibi aliqua conscriberem: cum & non sit necessarium, ut una in his saluberrima regula retinenda sit, ut quæ non sunt contra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris, ubicumque institui videmus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus, sed etiam laudando & imitando sectemur, si aliquorum infirmitas non ita impedit, ut amplius detrimentum sit*. Hæc Augustinus. Gregorius (*m*) item hæc ad Leandrum Episcopum Hispalensem in eamdem sententiam scribit: *In una fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diversa*. Sed de his hactenus; jam

(*k*) Aug. epist. ad Januar. 118. (*l*) Idem ad Joan. epist. 119. (*m*) Gregor. lib. 1. epist. 41.

eodem in pretio habeant Catholici ac canonicam, ut ex ea Fidei dogmata confirment, non ideo quemadmodum apocrypham abominantur atque e templis eliminant, quinimmo cum reverentia excipiunt, ac in Ecclesiis ad plebis ædificationem lectitant. Quibus positis, evanescit omnis difficultas. Epistola Barnabæ ab Origene lib. 3. de Princip. cap. 2. & quibusdam Ecclesiis canonica reputata fuit: a Clemente Alexandrino interdum canonica, interdum dubia, interdum non canonica, seu apocrypha in bono sensu primæ divisionis: ab Eusebio lib. 3. cap. 25. dubia, spuria, citata quidem ab Antiquis, at melioris notæ apocryphis propinquior; ab Hieronymo in Catalogo Script. Eccles. apocrypha, seu extra Canonem ad Ecclesiæ ædificationem pertinens; a Nicephoro Cpolitano in canone Scripturarum non canonica, non apocrypha, sed cui contradicitur; a nullo apocrypha deterioris notæ, noxia scilicet, hæretica, impia; cujus generis videtur fuisse Evangelium inscriptum nomine Barnabæ, de quo Baronius. Cæterum secundum illam Scripturarum divisionem in canonicam, apocrypham, & dubiam, SS. Patrum variis auctoritatibus confirmat Cotelerius citatus. Cum vero hæc Epistola a Clemente Alexandrino lib. 2. Stromat. & ab Origene citetur, ante secundi seculi finem supposita.

jam ad Paulum peragrantem Asiæ provincias redeamus.

LXI. *Pervenit autem Paulus* (inquit Lucas *a*) *in Derben & Lystram. Et ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris Judææ Fidelis, patre Gentili. Huic testimonium bonum reddebant qui in Lystris erant & Iconio fratres. Hunc voluit Paulus secum proficisci: & assumens circumcidit eum propter Judæos, qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quod pater ejus erat Gentilis. Dignum est,* (inquit Chrysostomus *b*) *ut obstupescamus Pauli sapientiam, qui tantopere pugnavit propter circumcisionem; qui omnia moverat, & non prius destitit, quam correxisset confirmatum dogma. Circumcidit discipulum: non solum alios non prohibet, sed etiam ipse hoc facit: & ita omnino ad utilitatem spectabat, & nihil cum animi præcipitatione agebat. Hunc voluit, inquit, secum egredi. Mirabile hoc quod & illum assumit. Propter Judæos, inquit, qui erant in illis locis. Hæc est causa circumcidendi: non enim ferebant audire verbum ab incircumciso. Et cur? Vide opus: Circumcidit, ut circumcisionem tollat.* Hæc Chrysostomus de Pauli animi consilio in circumcidendo Timotheo. Augustinus (*c*) vero hanc causam affert? *Ideo,* inquit, *Timotheus, cum in præputio vocatus esset, tamen quia de Judæa matre ortus erat, & ostendere cognatis suis debebat, ad eos lucrifaciendos, non hoc se didicisse in disciplina Christiana, ut illa sacramenta, quæ legis veteris essent, abominaretur, circumcisus est ab Apostolo: ut hoc modo demonstraret Judæis, non ideo Gentes non ea suscipere, quia mala sunt & perniciose a patribus observata: sed quia jam saluti non necessaria post adventum tanti sacramenti, quod per tam longa tempora tota vetus illa Scriptura propheticis figurationibus parturivit. Nam & Titum circumcideret, cum hoc urgerent Judæi, nisi subintroducti falsi fratres ideo fieri vellent, ut haberent quod de ipso Paulo disseminarent, tamquam eorum veritati cesserit, qui spem salutis Evangelicæ in circumcisione carnis atque hujusmodi observationibus esse prædicarent, & sine his nemini Christum prodesse contenderent: cum contra nihil prodesset Christus eis, qui eo animo circumciderentur, ut ibi esse salutem putarent. Unde est illud* (*d*): *Ecce ego Paulus dico vobis, quia si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit.* Hæc Augustinus de Pauli instituto; sed quæ subdit de Petro, superius suo loco sunt pertractata.

(*a*) *Act.* 16. Paulus circumcidit Timotheum.
(*b*) *Chrysost. hom.* 34. *in Act.*
(*c*) *August. lib. de mend. ad Consent. c.* 5.
(*d*) *Galat.* 5.

LXII. At vero quod de Timotheo idem Apostolus scribit (*e*), fuit hic genitus matre Eunice nomine, fuitque illi avia Lois dicta, ambæ Fideles, & spectata virtute: in secunda enim quam ad ipsum dedit epistola, hæc ait: *Recordationem accipiens ejus fidei, quæ est in te non ficta, quæ & habitavit primum in avia tua Loide, & matre tua Eunice, certus sum autem quod & in te.* Unde quod Augustinus in nuper citato loco ait Paulum circumcidisse Timotheum, ut sic cognatos Judæos ad Christianam fidem impelleret: non putamus de avia & matre ipsum intellexisse, quæ jam ante crediderant: sed de aliis Judæis illi conjunctis. Quod vero mox idem Apostolus subdit: *Propter quam causam admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum;* ipsum a se sacris initiatum fuisse significat. Manuum enim impositio (de qua superius fusius dictum est) non nudum quoddam fuit ministerium, quo consueverant Hebræi (ut in Thalmudicis testatur Rabbi Nathan) cum quis ad docendos alios promovendus magister esset, collecto seniorum Concilio, eo prius examinato, idoneoque reperto, omnes qui aderant, super ipsum manus imponere: sed hoc visibili signo manus impositionis impartiebatur per Apostolos gratia Spiritus sancti, ut aperte de Timotheo illis verbis Paulus ipse testatur, vel cum ad ipsum jam antea scripserat, dicens (*f*): *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii.* Id enim non obiter factum, sed per prophetiam prius declarato divino suffragio, a se consummatum esse significat. Quo modo autem postea ab eodem Paulo præfectus sit Ephesiorum Ecclesiæ, suo loco dicemus: interim Pauli itinera persequamur.

(*e*) 2. *Tim.* 1. De Timothei genere & ordinatione.
(*f*) 1. *Tim.* 4.

LXIII. Cum hac (*g*) visitatione Pauli Ecclesiæ fide confirmarentur, & abundarent quotidie numero: *Transeuntes* (inquit Lucas) *Phrygiam, & Galatiæ regionem, vetati sunt a Spiritu sancto loqui verbum Dei, in Asia: Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: & non permisit eos Spiritus Jesu. Cum autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem,* civitatem maritimam Asiæ, quæ & Antigonia (*h*) dicta *& visio per noctem Paulo ostensa est. Vir Macedo quidam erat stans & deprecans eum, & dicens: Transiens in Macedoniam, adjuva nos. Ut autem visum vidit, statim quæsivimus proficisci in Macedoniam, certi facti quod vocasset nos Deus evangelizare eis. Navigantes autem a Troade, recto cursu venimus Samothraciam, & sequenti die Neapolim, & inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ civitas colonia.* Ex hoc tempore, & non antea Lucas adhæsisse Paulo videtur: id enim ex mutato ab ipso usu loquendi facile intelligi potest. Qui enim cunctas, quas hactenus retulit, Pauli res gestas recensuit, semper in scribendo tertia persona est usus, ut, fecit, dixit, abiit, & his

(*g*) *Act.* 16.
(*h*) *Hieron. de locis Hebraic. & Plin lib.* 5. *c.* 30.
Lucas adhæret Paulo.

his similibus: ex hoc autem tempore, mutato stylo, quod ipse una cum cæteris Paulo præsto esset, seipsum cum aliis adnumerans, hæc in prima persona, Quæsivimus, venimus, & alia id genus plura in his quæ narrare pergit. Irenæus etiam (a), nonnisi ab hoc tempore, cum Paulus venisset Troadem, Lucam illi adhæsisse monstrare videtur; quod & verius esse existimamus. Unde ex his Hieronymus est declarandus, dum de Luca agens (b) ipsum totius peregrinationis Pauli comitem appellat individuum: cum tamen nonnisi ex hoc tempore hæc de illo dici possint: nec sic quidem ut illi semper inhæserit; sed aliquando, ut occasio postulavit, abfuerit. Videas posthac ipsum, ut qui præsens esset, res singulas distincte pleneque narrare: cum alioquin antea, ejusdem Hieronymi testimonio, gravissima prætermiserit, multaque strictim summatimque narrarit: unde ex his magis magisque fides commendetur auctoris, dum a rebus illis conscribendis, quibus præsens non fuerit, abstinuerit, ac paucioribus agere potius, quam veritatem ipsam vel in minimum discrimen adduci, aut aliqua ex parte periclitari voluerit.

(a) Iren. lib. 3. c. 14.

(b) Hier. de Scrip. Eccl. in Luca.

LXIV. De eodem Luca existimavit ibidem Hieronymus (c) intelligere voluisse Paulum cum ad Corinthios (d) scribens ait: *Misimus etiam cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias: non solum autem, sed & ordinatus est comes peregrinationis nostræ in hanc gratiam, quæ ministratur a nobis ad Domini gloriam, & destinatam voluntatem nostram.* Verum nihil ejusmodi de ipso Luca legitur in Actis, sed potius (ut vidimus eodem Luca auctore) de Sila: qui, cum a Paulo Barnabas recessisset, electus est Antiochiæ Pauli comes in peregrinatione suscepta: cui & conveniunt illa præconia, quibus dicitur, laudem ejus in Evangelio fuisse per omnes Ecclesias: nam ad Apostolicam perficiendam legationem ex Concilio Hierosolymitano una cum Juda, quod primi essent (ut idem Lucas (e) ait) in fratribus, delectus est. Porro ejusmodi primatus nonnisi ex prædicatione Evangelii comparatus esse videtur: in quo genere si magna cum laude versatus est ante ipsius legationis functionem; quanto celebrior postea factus est, cum omnibus Ecclesiis Syriæ, Ciliciæ, & aliis Asiæ provinciæ, Macedoniæ etiam, & Achajæ, una cum Paulo ablegatus Antiochia, Evangelium prædicavit? ut merito de illo Paulus dixisse videatur: *Cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias:* quibus sane verbis non propterea aliquis a Paulo notatus dici potest, qui scripserit Evangelium, immo nec si appellasset eum Evangelistam: nam & Philippus ab eodem Luca (f) dictus est Evangelista, non quod Evangelium scripsisset, sed potius prædicasset. In hanc sententiam, quod ille sic a Paulo descriptus, non fuerit Lucas, Theodoretus accessit (g), qui tamen illum non Silam, sed Barnabam fuisse putavit, qui in prima illa peregrinatione segregatus Antiochiæ cum Paulo in Evangelium, illi usque ad finem comes adhæsit: qui licet in secunda assumpta ab Apostolo peregrinatione ab eo discessisset; tamen antequam secundam illam ad Corinthios, in qua prædicta narrantur, Paulus scripsisset epistolam, Barnabas iterum ad ipsum rediisse videtur. Nam in prima (h) ad eosdem data epistola, ejus meminit tamquam collegæ in Evangelii prædicatione, cum ait: *Aut ego solus, & Barnabas, non habemus potestatem hoc operandi?* Quid de his quisque opinari velit, fuerit ne Lucas, an Silas, vel Barnabas, relinquimus arbitrio legentium; qui meminisse debent, Hieronymi sententiam non mediocriter roborari Ignatii testimonio, qui ad Ephesios scribens, eodem quo Paulus, Lucam præconii laudat genere, cum dicit, ipsum citans: *Ut testatur Lucas, cujus laus est in Evangelio.* Sed de Luca satis: an vero fuerit ex numero septuagintaduorum, vel potius Pauli discipulus, agemus inferius, cum de Evangelio ab eo scripto instituemus narrationem.

(c) Hieron. de Scrip. Eccl in Luca.
(d) 1. Cor. 8.
Comes peregrinationis Pauli Silas.
(e) Act. 15.
(f) Act. 21.
(g) Theodoret. in 2. ad Corin. 8.
(h) 1. Cor. 9.

LXV. Quod vero pertinet ad res gestas Pauli usque ad ejus adventum Corinthum a Luca descriptas: in eis ordine temporum in Annalibus intexendis, ejusmodi est a nobis inita ratio: Quoniam idem Lucas inferius capite decimooctavo agens de adventu Pauli Corinthum, invenisse illic dicit Aquilam & Priscillam Judæos, qui (inquit) nuper venerant ab Italia, quod Claudius Imperator præcepisset omnes Judæos Roma discedere: cum vero dictum sit majorum auctoritate, Claudium hoc ipso anno nono sui Imperii, quæ dicta sunt in Judæos statuisse: certe adventum Pauli Corinthum hoc anno, vel ad summum sequentis initio, contigisse, existimari posse videtur. Nos igitur, habita ratione ceterarum rerum, quæ a Luca descriptæ, a nobis hoc anno sunt recensitæ, in sequentem annum potius illum rejicimus: cetera vero, quæ ad illud usque tempus in Actis facta leguntur, hoc ipso anno includimus.

Tempus adventus Pauli Corinthum.

LXVI. *Eramus autem* (sequitur Lucas (i) *in hac urbe*, Philippis videlicet, *consistentes. Die autem sabbatorum egressi sumus foras portam juxta flumen, ubi videbatur oratio esse: & sedentes loquebamur mulieribus, quæ convenerant. Et quædam mulier nomine Lydia purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Deum, audivit: cujus Dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur a Paulo. Cum autem baptizata esset,*

(i) Act. 16. De Lydia purpuraria.

esset, & domus ejus, deprecata est, dicens: Si judicastis me fidelem Domino esse, introite ad domum meam, & manete. Et coegit nos. Consueverant Hebræi ultra synagogas, quas intra civitates habebant, loca etiam in suburbiis posita, quantum sabbati haberet iter, in quæ deambulantes convenirent, ac simul Deo preces offerrent, instituere. De ejusmodi locis Epiphanius (*a*) agens, hæc ait: *Fuerunt quidam antiquitus orationum loci, tum inter Judæos extra civitatem, tum inter Samaritas, velut etiam in Actibus Apostolorum invenimus: ubi purpurarum venditrix Lydia Paulo occurrit, & sic quoque divina Scriptura narrat, quod videbatur locus orationis esse: & accesserunt, & docuerunt Apostoli mulieres, quæ illo tempore convenerant. Sed & orationis locus est in Sicimis, quæ nunc appellatur Neapolis, extra urbem in campestri regione duorum ferme signorum distantia, speciem theatri præseferens, in aere & sub dio constructus a Samaritis, qui omnia Judæorum imitantur.* Hæc Epiphanius.

(*a*) Epiph. hæresi 80.

LXVII. De Pythonissa liberata.

Quid autem post hæc acciderit, idem Lucas declarat his verbis: *Factum est autem, euntibus nobis ad orationem, puellam quamdam habentem spiritum pythonem obviare nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis divinando. Hæc subsecuta Paulum, & nos, clamabat dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, & conversus spiritui dixit: Præcipio tibi in nomine Jesu Christi exire ab ea. Et exiit eadem hora. Videntes autem domini ejus quia exivit spes quæstus eorum, apprehendentes Paulum & Silam perduxerunt in forum ad principes: & offerentes eos magistratibus, dixerunt: Hi homines conturbant civitatem nostram, cum sint Judæi, & annuntiant morem quem non licet nobis suscipere, neque facere, cum simus Romani.* Erat enim (ut dictum est) Philipporum civitas colonia Romanorum, & sic appellat eam Plinius (*b*). Porro coloni jure Romanorum vivere cogebantur; non sic quidem municipia, quæ suis juribus & legibus uti possent; quo genere coloniis ea præstasse, Gellius (*c*) pluribus docet. Cum ergo Philippenses dixerunt se esse Romanos, eaque ex causa non licuisse sibi peregrinum morem accipere: jure colonorum eos esse locutos constat: nam etsi municipes itidem dicti sint cives Romani, tamen quos vellent mores admittere, & quibus vellent legibus uti poterant. Cum igitur Paulus & Silas sic ante magistratus civitatis sisterentur: *Cucurrit* (inquit Lucas) *plebs adversus eos: & magistratus scissis tunicis eorum, jusserunt eos virgis cædi. Et cum multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem interiorem, & pedes eorum strinxerunt ligneo. Media autem nocte Paulus & Silas orantes laudabant Deum: & audiebant eos, qui in custodia erant.*

(*b*) Plin. lib. 4. c. 11.

(*c*) Gell. lib. 16. c. 13.

Hoc faciebat Paulus una cum Sila, quod ante ipsos David Rex facere consueverat, qui media (*d*) nocte surgebat ad confitendum Domino; & quod Isaiæ (*e*) erat in optatis, cum diceret: *Anima mea desideravit te in nocte.* Hoc item a Fidelibus faciendum esse, Dei Ecclesia, Apostolorum traditione & exemplo, constituit: idque illa præsertim ratione, quod media nocte Dominum ad judicandum orbem terrarum ex improviso & quam citissime venturum esse credebant, secundum quod dixerat (*f*): *Media nocte clamor factus est, Ecce sponsus venit.* Cui veritati adstipulari videbantur carmina Sibyllina. Quamobrem (quod Dominus admonuerat vigilandum esse) Christiani media nocte surgere ad Dei laudes celebrandas consueverunt, prout Lactantius (*g*) testatur his verbis, cum de adventu Domini ad judicium loquitur: *Tunc*, inquit, *aperietur cælum medium intempesta nocte & tenebrosa, ut in Orbe toto lumen descendentis Dei tamquam fulgur appareat: quod Sibylla his versibus locuta est.* LXVIII.

(*d*) Psal. 118. (*e*) Isaiæ. 26. De nocturnis precibus. (*f*) Matth. 25. (*g*) Lactan. lib. 7. c. 19.

ὁππότ᾽ ἂν ἔλθῃ·

Πῦρ ἔσται, σκότος ἐν τῇ μέσσῃ νυκτὶ μελαίνῃ

Hoc est: Cum veniet, ignis erit, tenebræque in media nocte obscura.

Hæc est nox, quæ a nobis propter adventum Regis ac Dei nostri pervigilio celebratur: cujus noctis duplex est ratio, quod & in ea vitam tum recepit, cum passus est, & postea orbis terræ regnum recepturus est. Hæc Lactantius.

At quoniam nec satis exploratum esse voluit Dominus, qua potissimum hora venturus esset, dicente ipso (*h*): *Vigilate ergo: nescitis enim quando Dominus veniet, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane.* Hac de causa non media tantum nocte (ut diximus) Fideles ad preces Deo fundendas consurgere consueverunt, sed & aliis ejusdem noctis horis. Unde Clemens (*i*) Alexandrinus: *Quocirca*, inquit, *sæpe etiam noctu e lecto surgendum est, Deusque est laudandus: beati enim, qui in ipsum vigilarunt, se ipsos assimilantes Angelis, quos nos* ἐγρηγόρους, *hoc est, vigilantes vocamus.* His itaque quatuor noctis temporibus expectandi Dominum fortasse respondent tres illæ nocturnæ preces, cum his accedunt matutinæ laudes, quæ tamen uno compendio hodie absolvuntur: licet aliam ab his diversam rationem iniisse visi sint, qui tribus vicibus nocte orandum esse statuerunt, nimi- LXIX.

(*h*) Marc. 13. (*i*) Clem. Alex. in Pedag. c. 9. De tribus nocturnis horis.

rum ipso exordio, media nocte, & in fine: prout Basilius (*a*) dum hæc ait: *Completo vero jam die, pro iis omnibus quæ in eo nobis data fuerunt, gratulatio succedet: eorumque quæ vel prudenter vel imprudenter prætermissa sunt, confessio; ac sicubi latens delictum aliquod admissum fuerit verbis, operibusve; aut etiam corde, pro his omnibus oratione adhibita, veniam nobis a Deo comprecabimur: siquidem ad similia peccata iterum evitanda valde utilis est præteritorum consideratio. Idcirco David dicit: Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Tum autem primis se jam noctis intendentibus tenebris, sequetur petitio, ut quies, quam sumus capturi, ex omni perturbatione ac vitio libera sit. Qua hora etiam necessario nonagesimus recitari Psalmus debet. De tempore autem dimidiæ noctis, quod id ad orationem necessarium sit, traditum est nobis a Paulo & Sila in Actis. Scriptum est enim sic: Circiter autem mediam noctem Paulus & Silas laudabant Deum. Atque hoc quidem etiam auctor Psalmorum confirmat, sic dicens: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super judicia justitiæ tuæ. Post antevertendum diluculum est, & ad orationem surgendum, cavendumque ne dies nos in lectulo dormientes opprimat, & ille imitandus, qui dixit: Prævenerunt oculi mei diluculum, ut meditarer eloquia tua.* Hæc Basilius.

(*a*) *Basil. reg. inter-rog.37.*

LXX. Hieronymus (*b*) etiam, scribens ad Eustochium, nocte bis terque surgendum demonstrat: & ad Demetriadem (*c*) post alias diurni temporis orandi horas: *Ad vesperam*, inquit, *media nocte, & mane semper est exercendum;* & ad Lætam (*d*) hæc de eisdem noctis horis: *Assueverat exemplo ad orationes & Psalmos nocte consurgere, mane hymnos canere, accensaque lucerna reddere sacrificium vespertinum;* ea de causa Epiphanius (*e*) Psalmos, qui ea prima noctis hora cani consueverunt, lucernales appellat, cum ait: *Matutini etiam hymni in ipsa sancta Ecclesia perpetuo fiunt, & orationes matutinæ, & lucernales simul Psalmi & orationes.* De iisdem Basilius (*f*) ad Amphilochium de Spiritu sancto: *Visum est patribus nostris beneficium vespertini luminis non silentio suscipere, sed statim ut apparuit, gratias agere. At quinam fuerit pater illorum verborum lucernariæ gratiarum actionis, dicere non possumus: populus tamen antiquam edit vocem, & nemini umquam ipsi impii putati sunt qui dicunt; Laudamus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum Dei.* Hæc ille, insinuans hæc nonnisi ex Apostolorum traditione ad Ecclesias esse perlata. De iisdem insuper lucernariis precibus est mentio apud Clementem (*g*) & Cassianum (*h*), qui de nocturno orandi modo librum scripsit (*i*). Chrysostomus (*k*) etiam lucernarium illud appellat officium, de quo ait (*l*): *Ad Solis occasum, quod etiam lucernarium appellamus, orandum scilicet: quia tum ob diei transitum Deo gratias agimus.* Hæc ille, cum septem enumerat canonicas orandi horas, deque tribus nocturnis orandi horis pluribus agit: de quibus & alii demum omnes tam Latini quam Græci, qui de Ecclesiasticis sacris ritibus commentarios conscripserunt. Nocturnas convocationes eas appellat Tertullianus (*m*); quod scilicet non privatim in suis ædibus a singulis agerentur, sed publice omnes in unam convocarentur ecclesiam; unde Ignatius (*n*) ad Magnesianos: *Omnes*, inquit, *ad orandum in idem loci convenite; sit una communis precatio, una mens, una spes;* & paulo post: *Omnes velut unus quispiam ad templum Dei concurrite, velut ad unum altare.*

(*b*) *Hier. epist.18.*
(*c*) *Idem epist.8.*
(*d*) *Idem epist.7.*
(*e*) *Epiph. in compend.*
Lucernariæ preces.
(*f*) *Basil. ad Amphil. de Spiritu sancto c. 29.*
(*g*) *Clem. Const. lib. 8, c.36.*
(*h*) *Cassian. lib.3.c.3.*
(*i*) *Cassian. lib.2.*
(*k*) *Chrysost. in Psal.118.*
(*l*) *Idem hom.59. ad pop. Antioch. & de laud. monach.*
(*m*) *Tertul. ad uxor. lib.2.c.4.*
(*n*) *Ignat. epist.6.*

LXXI. Perseveravit diutius & ille usus, ut non clerici tantum, sed & populus simul in ecclesia laudes Deo canerent: tamen quod modo illi altiori voce, isti summissa in ecclesia orent, ea de causa mutatum videtur, quod laici perdifficile continerentur in officio, ut in voce rhythmum, & in statu corporis decorem sacris decentem servarent; prout pluribus queritur, cum populum objurgat Joannes Chrysostomus (*o*) qui inter alia hæc ait: *Sunt quidam inter hos qui hic adsunt, quos ne vestræ quidem charitati arbitror esse ignotos, qui contemnentes Deum ac Spiritus eloquia pro vulgaribus ac profanis ducentes, incompositas voces emittunt, nihiloque meliores se gerunt his quos habet insania, toto corpore tumultuantes circumacti, moresque præseferentes a spirituali statione alienos. Miser & infelix, oportebat te cum tremore & reverentia angelicam glorificationem resonare, cumque terrore confessionem reddere conditori, ac per hanc delictorum veniam postulare, &c.* Pluribus enim insectatur eorum in orando incompositam vocem, & indecoros mores. Porro de antiquo in Ecclesia sacrarum usu vigiliarum, de quo agimus, non solum innumera sanctorum Patrum tam Latinorum, quam Græcorum suppetunt testimonia, sed etiam scriptorum Gentilium. Ecce tibi Plinius (*p*) Juniori scribens ad Trajanum, hæc ait: *Affirmabant autem hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem.* Et Lucianus (*q*) ex persona Christianorum: *Ad hymnos tota nocte decantandos vigilantes, talia somniamus.* Rursum Ammianus (*r*) Marcellinus: *In statione primis tenebris observata custodum absentia, qui die festo Christiani ritus in ecclesia pernoctabant.* Cæterum sacrarum vigiliarum usum non tantum (ut quidam im-

(*o*) *Chrys. in Isa. cap. 8. hom.1.*
Usus vigiliarum.
(*p*) *Plin. lib.10. epist.97.*
(*q*) *Lucian. in Philopat.*
(*r*) *Ammianus Marc. lib. 28. in fine.*

perite tradunt) non sublatum esse in Ecclesia ab Ambrosio, sed ab illis temporibus majori observantia celebratum, & quibusdam additamentis nobiliter auctum, diximus in nostris ad Romanum Martyrologium (a) Notationibus, iterum quoque dicturi fusius suo loco inferius. Hæc de antiquis Ecclesiæ moribus, quos ex instituto narrandos suscepimus.

(a) Die quinta Januar.

LXXII. Prosequitur postea Lucas (b) de Paulo & Sila carceri mancipatis hæc scribere: *Subito vero terræmotus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia & universorum vincula soluta sunt. Expergefactus autem custos carceris, & videns januas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere, æstimans fugisse vinctos. Clamavit autem Paulus voce magna, dicens: Nihil tibi mali feceris: universi enim hic sumus. Petitoque lumine, ingressus est, & tremefactus procidit Paulo & Silæ ad pedes: & producens eos foras, ait: Domini, quid me oportet facere ut salvus fiam? At illi dixerunt: Crede in Dominum Jesum, & salvus eris tu, & domus tua. Et locuti sunt ei verbum cum omnibus qui erant in domo ejus. Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum, & baptizatus est ipse, & omnis domus ejus continuo. Cumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, & lætatus est cum omni domo sua, credens Deo. Et cum dies factus esset, miserunt magistratus lictores, dicentes: Dimitte homines illos. Nunciavit autem custos carceris verba hæc Paulo: Quia miserunt magistratus ut dimittamini: nunc igitur exeuntes ite in pace. Paulus autem dixit eis: Cæsos nos publice, indemnatos homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occulte nos ejiciunt? Non ita: sed veniant, & ipsi nos ejiciant. Nuntiaverunt autem magistratibus lictores verba hæc. Timueruntque audito quod Romani essent, & venientes deprecati sunt eos, & educentes rogabant ut egrederentur de urbe. Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam: & visis fratribus, consolati sunt eos, & profecti sunt.* Hæc Lucas de rebus gestis Philippis. Quod autem Philippenses magistratus adeo timuerint, cum rescivissent, quos cæcidissent ac carceri tradidissent, esse Romanos cives; atque eosdem postea humaniter tractantes, ipsi venientes rogarint eos ut abirent: illud in causa fuisse existimo, quod adhuc recens erat Rhodiorum exemplum, qui cum peccassent in aliquos Romanos cives, Claudius eos libertate penitus privarat, ut auctor est Dio (c), qui de his pluribus agit.

(b) Act. 16. Paulus & Silas liberati.

(c) Dio lib. 60.

LXXIII. Egressi Paulus & Silas Philippis, *cum* (inquit Lucas d) *perambulassent Amphipolim & Apolloniam*, Macedoniæ civitates, *venerunt Thessalonicam, ubi erat synagoga Judæorum. Secundum consuetudinem autem Paulus introivit ad eos: & per sabbata tria disserebat eis de Scripturis; adaperiens & insinuans, quia Christum oportuit pati, & resurgere a mortuis, & quia hic est Christus, quem annuntio vobis. Et quidam ex eis crediderunt, & adjuncti sunt Paulo & Silæ, & de colentibus Gentilibus multitudo magna, & mulieres nobiles non paucæ.* Hæc Lucas. At de suo adventu Paulus ad eosdem Thessalonicenses postea scribens, his verbis meminit (e): *Ipsi scitis, fratres, introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit. Sed ante passi & contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis, fiduciam habuimus in Deo nostro, loqui ad vos Evangelium Dei in multa solicitudine.* Quanta autem alacritate animi Thessalonicenses susceperint a Paulo prædicationem Evangelii, idem ipse his verbis significat, dicens (f): *Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed in virtute, & in Spiritu sancto, & in plenitudine multa: sicut scitis quales fuerimus in vobis propter vos. Et vos imitatores nostri facti estis & Domini, excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus sancti: ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia, & in Achaja. A vobis enim diffamatus est sermo Domini non solum in Macedonia, & in Achaja; sed in omni loco fides vestra, quæ est ad Deum, profecta est: ita ut non sit nobis necesse quidquam loqui. Ipsi enim de nobis annuntiant, qualem introitum habuerimus ad vos, & quomodo conversi estis ad Deum a simulacris, servire Deo vivo & vero:* & inferius: *Ideo & gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non ut verbum hominum, sed, sicut est vere, verbum Dei, qui operatur in vobis, & credidistis. Vos enim imitatores facti estis, fratres, Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Judæa, in Christo Jesu: quia eadem passi estis & vos a contribulibus vestris, sicut & ipsi a Judæis.*

(d) Act. 17.

(e) 1. Thess. 2. Quid Thessalonicæ Paulus.

(f) 1. Thess. 1. & 2.

Sed quænam fuerit ejusmodi tribulatio, quam passi sunt Fideles Thessalonicenses, Lucas (g) ex parte saltem declarat his verbis: *Zelantes autem Judæi, assumentesque de vulgo viros quosdam malos, & turba facta, concitaverunt civitatem: & assistentes domui Jasonis, quærebant eos producere in populum. Et cum non invenissent eos, trahebant Jasonem & quosdam fratres ad principes civitatis, clamantes: Quoniam hi qui Orbem concitant, & huc venerunt, quos suscepit Jason: & hi omnes contra decreta Cæsaris faciunt, Regem alium dicentes esse Jesum. Concitaverunt autem plebem, & principes civitatis audientes hæc: & accepta satisfactione a Jasone & ceteris, dimiserunt eos.* LXXIV.

(g) Act. 17.

Recessit Paulus Thessalonica.

Fra-

Fratres vero confestim per noctem dimiserunt Paulum & Silam in Berœam. Hucusque Lucas de rebus Thessalonicæ gestis. Sed & de conversatione Pauli & Silæ cum essent Thessalonicæ, nolumus illud præteriisse quod idem Paulus (*a*) ad eos scribens inculcat his verbis: *Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione avaritiæ, Deus testis est: nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis. Cum possemus vobis oneri esse, ut Christi Apostoli: sed facti sumus parvuli in medio vestrum, tamquam si nutrix foveat filios suos. Ita desiderantes vos cupide, volebamus tradere vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras, quoniam carissimi nobis facti estis. Memores enim estis, fratres, laboris nostri, & fatigationis: nocte & die operantes, ne quem vestrum gravaremus, prædicavimus vobis Evangelium Dei.*

(*a*) 1.Thes. 2.

LXXV. At non solum hæc, sed & cum apud ipsos esset, omnes quæ in ipsos concitatæ sunt postea persecutiones prædixit: commemorat id ipsum Paulus (*b*) eadem epistola, quam ad ipsos scripsit, sic dicens: *Nemo moveatur in tribulationibus istis: ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus. Nam cum apud vos essemus, prædicebamus vobis, passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & scitis.* Hæc omnia cum prætermiserit Lucas, neque scribens cetera dicat se una cum illis fuisse, neque in prima pluralis numeri persona loquatur, ut fecerat prius, par est credere (quod & ceteris Pauli discipulis Timotheo, Tito, & aliis sæpe accidere consuevit) eumdem Lucam a Paulo alio fuisse amandatum prædicandi Evangelii gratia, ad ipsum iterum rediturum. Ex his admirabilem videas in scriptore modestiam (quod alias dictum est) tum quod ~~quæ~~ præsens non vidit, compendio brevi perstrinxerit, ne vel in minimo veritas periclitaretur: tum etiam quod res a se gestas, rebus tantum Pauli narrandis intentus, obvolutas silentio præterierit.

(*b*) 1.Thes. 3.

Lucæ in scribendo ratio.

LXXVI. Quæ autem acciderint Paulo & Silæ, cum Thessalonica recedentes venerunt Berœam ejusdem provinciæ civitatem, idem Lucas (*c*) in hunc modum recenset: *Cum venissent, in synagogam Judæorum introierunt: hi autem erant nobiliores eorum qui sunt Thessalonicæ, qui susceperunt verbum in omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent. Et multi quidem crediderunt ex eis, & mulierum Gentilium honestarum, & viri non pauci. Cum autem cognovissent in Thessalonica Judæi, quia & Berœæ prædicatum est a Paulo verbum Dei, venerunt & illuc, commoventes & turbantes multitudinem. Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum usque ad Athenas: & accepto mandato ab eo ad Silam & Timotheum, ut quam celeriter venirent ad illum, profecti sunt.* Ceteræ vero Pauli Athenis res gestæ quoniam sequenti anno accidisse reperiuntur, suo loco easdem describemus. Hoc anno iisdem Coss. (inquit Tacitus *d*) Ituræi & Judæi, defunctis Regibus Sohenio atque Agrippa, provinciæ Syriæ additi sunt: sed obitum Agrippæ ante annos quinque contigisse, Josepho auctore, diximus.

(*c*) Act.17. Quid Berœæ Paulus.

(*d*) Tacit. lib.12.

JESU CHRISTI ANNUS 52. PETRI ANNUS 8. CLAUDII IMP. ANNUS 10.

I. Sequenti anno Domini quinquagesimosecundo, C. Antistio (*e*) & M. Suillio Coss. Paulus Athenas veniens, in synagoga Judæorum primum, inde in Areopago Evangelium prædicavit, convertitque multos ad fidem Christi suscipiendam, & inter alios Dionysium Areopagitam, & nobilem feminam nomine Damarim. Antequam autem singula, ut gesta sunt, enarremus; ratio ex more reddenda est, cur hæc in hoc potissimum tempus a nobis rejiciantur. Hæc ita se habere, tum ex antea dictis, tum etiam ex his quæ sequuntur de Paulo (*f*), quod Athenis recedens, moxque Corinthum veniens, invenerit illic Aquilam & Priscillam, qui nuper venerant ex Italia, occasione edicti Claudii, quo jusserat omnes, qui erant Romæ, Judæos ab Urbe secedere (quod anno superiori nimirum nono ejusdem Imperatoris anno, promulgatum fuisse vidimus) optime colligi potest. Quibus consentiunt quæ de Dionysio traduntur, ipsum anno decimonono a passione Domini ad Christum fuisse conversum: quocirca a trigesimoquarto anno Domini inchoato, quo passum fuisse monstravimus, dictos novemdecim annos numerare incipiendo, & ad præsentem usque annum numerum deducendo, fateri oportet ipsum Dionysium ad Christianæ religionis cultum accessisse hoc ipso anno Domini quinquagesimosecundo. His de temporis ratione cognitis, rem gestam ex Lucæ verbis, ut se habuit, enarremus.

(*e*) Tacit. lib.12.

De adventu Pauli Athenas.

(*f*) Act.18.

II. Paulus igitur cum Athenis esset, expectans Silam atque Timotheum: *Incitabatur* (inquit Lucas *g*) *spiritus ejus in ipso, videns idololatriæ deditam civitatem. Disputa-*

(*g*) Act.17.

putabat igitur in synagoga cum Judæis, & colentibus, & in foro, & per omnes dies ad eos qui aderant. Quidam autem Epicurei & Stoici philosophi disserebant cum eo, & quidam dicebant: Quid vult seminator verborum hic dicere? Alii vero: Novorum dæmoniorum videtur annuntiator esse; quia Jesum & resurrectionem annuntiabat eis. Et apprehensum eum ad Areopagum duxerunt. Erat locus ille juxta mare, Promontorium Martis dictum; a quo nomen deductum, ut Areopagus diceretur: licet de nomine (*a*) alii aliam afferant causam. Judices qui eo convenire consueverant ad judicandas causas, majores scilicet, nempe sanguinis, morum, ac religionis, a loco nomen accipientes, Areopagitæ dicebantur, fama integerrimi, virtuteque spectatissimi, & usu rerum perspicacissimi: nulli enim ad eum magistratum capessendum patebat aditus, nisi primum in inferiori magistratu sex virorum Thesmothesiæ per annum meruisset: ad quem nec facilis erat accessus: nam prius de anteacta vita rationem reddere publice tenebatur; irreprehensibilisque adinventus, inter eos adnumerabatur: idemque rursus in Areopagitam promovendus, qualis esset, quibus compositus moribus, & in rebus agendis solertia præditus, diligenti pervestigatione probatus, sic tandem inter Areopagitas profitebatur. Accedebat & illud, quod qui talis visus in eum ordinem obrepsisset, nec qualem præseferebat aspectus inventus esset, nullis meritis, sed tantum Genio (ut aiunt *b*) impellente, ab Areopagitarum numero sponte discedere cogeretur.

(*a*) *Aug. de Civit. Dei lib.*18.*c.*10. *Isid. Pelusiota lib.*2. *epist.*91. *Suidas, & alii.*

(*b*) *Lucian. in Hermotimo.*

III. De Areopagitis.

Cum causam cognituri Areopagitæ ac judicaturi in Areopagum ascenderent (id enim ter tantum in mense faciebant, nimirum quarto Kal. tertio, & pridie) qui erant causam dicturi, non oratorum more, ornamento verborum ad persuadendum composito, sed simplici rei gestæ narratione id facere jubebantur; & si quando quid modicum ejusmodi lineam excessissent, præconis voce cohibiti, tacere cogebantur; ac sicut hæc fiebant, ne verborum illecebris flecterentur; ita ne reorum miserando commoverentur aspectu, ipsa nocte, nullis admotis luminibus, judicia exercebant, summoque silentio tabellarem quisque dabat sententiam: unde in parœmiam illud venit: *Areopagita taciturnior*. Adeoque de illorum integritate fama percrebuit, ut cum quis justissimum quempiam, severissimum, vita innocentissimum, ac omnibus denique partibus absolutum, optimumque virum demonstrare voluisset, Areopagitam cognomine diceret (*c*). Antiquissimum plane judicium, quod (ut Eusebius notat in Chronico) cœptum est anno mundi ter millesimo sexcentesimo nonagesimoquarto: nec usque ad præsens tempus, quamvis a diversis tyrannis oppressi Athenienses fuerint, extinctum est: & quantumlibet a Romanis essent subjugati, nullatenus est intermissum. Quin & Romani Proconsules Asiæ perdifficiles causas eorum judicio definiendas committebant, ut Cn. Dolabellam fecisse, ex Valerio testatur Gellius (*d*), Lucianus etiam in Hermotimo, sua quoque ætate Areopagitarum judicio causas definiri consuevisse tradit. Collegit hæc majori ex parte Budæus (*e*). Ceterum illucescente orbi terrarum Christi lege omnium perfectissima, jam ceteras siluisse, & Areopagum cessasse, auctor est Theodoretus (*f*), verum non statim, sed, ut cetera alia, suis temporibus.

(*c*) *Cic. ad Attic. lib.* 1.

(*d*) *Gel. lib.* 12.*c.*7.

(*e*) *Budæus in Pandectas lib. ult. de Sen.*

(*f*) *Theodoret. de Evangel. verit. lib.*9. *de legib.*

IV. Pauli concio in Areopago.

Adductus igitur Paulus in Areopagum, jussus causam dicere: *Stans* (inquit Lucas) *in medio Areopagi, sic ait: Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiosiores vos video. Præteriens enim, & videns simulacra vestra, inveni aram, in qua scriptum erat: IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis. Deus autem qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, hic cæli & terræ cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur, indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam, & inspirationem, & omnia: fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terræ, definiens statuta tempora, & terminos habitationis eorum, quærere Deum, si forte attrectent eum, aut in-*

SÆC. I. Anno Urbis 803. Olymp. 207. an.2. An.C. 50.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5543.

☉ 3. D. ☽ 13. P. 25. Mart. Indict. 8.

JESU CHRISTI 50. *secundum Baronium* 52.

CLAUDII IMP. 10.

[1] AD num I. Coss. C. *Antistius Veter*, & M. *Suillius Nervilianus*, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari pag. 34.

I. *Consules.*

[1] COss. C. *Antistius Veter*, & M. *Suillius Nervilianus* Kalendarium Antiatinum: C. ANTISTIUS VETUS. M. SUILLIO. NERVILINO. COS. Ergo *Suillii* cognomen, *Nervelini*, non *Nerviliani* est. Tacitus Annal. lib. XII. cap. XXV. C. *Antistio M. Suilio Coss.* Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: *Vetere & Nerviliano*. Vide Norisii epistolam consularem ad hunc annum. *Claudius* in annum insequentem consul designatus erat. Veteres lapides, apud Gruterum; CXIII. 3. & Fabrettum pag. 726. num. 444. ubi *Claudii* TR. POT. X. COS. V. DESIG. V.

inveniant: quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum. In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus, sicut & quidam vestrorum poetarum dixerunt: Ipsius enim & genus sumus. Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro, aut argento, aut lapidi, sculpturæ artis, & cogitationis hominis, Divinum esse simile. Et tempus quidem ignorantiæ despiciens Deus, nunc annuntiat hominibus, ut omnes ubique pœnitentiam agant, eo quod statuit diem, in quo judicaturus est Orbem in æquitate, in viro in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum a mortuis. Hæc peroravit Paulus in Areopago.

V. Athenienses tenacissimi Deorum cultores.

Perdifficilem sane provinciam suscepit: qui enim fieri poterat, ut ipsi toto Orbe celeberrimi, a quibus & Romani publica celebrique legatione leges acceperant, leges in re maxima, nimirum cultu divino, a barbaro homine, Judæo scilicet, acciperent; ut qui prædicaretur ab eo Judæus homo crucifixus, idem Deus esse crederetur? cum præsertim capitis supplicium immineret, si quis vel deos negaret, vel inconsulto Areopago, peregrinam religionem induceret. Nam de Anaxagora Clazomenio scriptum est (*a*), quod existimantibus Atheniensibus Solem esse deum, ille cum saxum ignitum dixisset, paucorum sententia morte damnatus est. Iidemque adversus Diagoram Melium, talentum decreverunt, si quis occideret eum, quoniam eorum mysteria deridere ferebatur. Protagoras autem, nisi cito fugisset, comprehensus occisus fuisset, eo quod de diis Atheniensium, an essent, revocasset in dubium; nam ejus argumenti librum cum scripsisset, in principio posuit: *De diis, neque ut sint, neque ut non sint, habeo dicere*; quamobrem cum oportuna fuga sibi consuluisset, libri ejus sunt in concione combusti. Insuper feminam quamdam sacerdotem interfecerunt, quoniam eam quidam accusavit peregrinos deos colere. Et de Socrate constat, accusatum fuisse a Melio eodem crimine, dicente: *jura violat Socrates*; quos ex majorum instituto suscepit civitas, deos esse negans, alia nova dæmonia inducit; quam ob causam morte mulctatus est ducentis octoginta & una sententiis.

(*a*) Joseph. li.2. contra Apion.

VI. Paulus ab occasione sumit dicendi argumentum.

At Paulus admirabili quadam circumspectione divino afflatus Spiritu causam egit: nam quoniam sciebat a multis argui, qui novorum dæmoniorum videretur aununciator, eo quod Jesum Christum prædicaret; ut ea culpa careret, nec novi numinis videretur inventor, sed potius antiqui illorum cultus assertor ac prædicator, ex ipsorum theologia ad insinuandum verum Dei cultum admirabili quadam prudentia sibi aditum patefecit; & licet nequaquam illorum templa esset ingressus, ex his tamen quæ foris stare simulacra conspexerat, dicendi sumpsit exordium. Nam (ut auctor est Thucydides) Athenis in foro stabant duodecim aræ deorum, has contemplatus haud dubium Paulus, in eam intendit, cujus inscriptio erat: IGNOTO DEO. Meminit & Philostratus Ignotis diis aras fuisse erectas Athenis: Laertius quoque in Epimenide, necnon & Pausanias ad Phalerum, ut Cælius (*b*) observavit. Id genus aram in Galliis eadem scriptione notatam esse repertam, & in veri Dei cultum translatam, mentio habetur in epistola quæ dicitur Martialis ad Burdegalenses inscripta.

(*b*) Cæl. Rhod. antiq. lib.12. c.2.

VII. De ara ignoti Dei.

Sed quod ad Atheniensis aræ inscriptionem pertinet; hæc habet Hieronymus (*c*): *Inscriptio autem aræ non ita erat ut Paulus asseruit*: IGNOTO DEO: *sed ita*: DIIS ASIÆ, EUROPÆ, ET LIBYÆ, DIIS IGNOTIS ET PEREGRINIS. *Verum quia Paulus non pluribus diis indigebat ignotis, sed uno tantum ignoto Deo, singulari verbo usus est, ut doceret illum suum esse Deum, quem Athenienses in aræ titulo prænotassent: & eum recte scientes colere deberent, quem ignorantes venerabantur, & nescire non poterant.* Hæc Hieronymus. Oecumenicus (*d*) titulum his fuisse verbis conceptum tradit: *Diis Asiæ, Europæ, & Libyæ, Deo Ignoto & peregrino*. Sed hæc haud facile admiserimus, cum apud Lucianum (*e*) Gentilis homo sic juret, *Per Ignotum Athenis*, & non per Ignotos: ac rursum ex persona Triephontis: *Nos autem illum Athenis Ignotum inventum adorantes, & manus ad cælum tollentes, gratias illi agamus, ut qui digni facti fuerimus hujusmodi potestati atque virtuti subjecti esse*. Cæterum non unam tantum aram Athenis fuisse Ignoto Deo dedicatam, sed plures, existimamus: ac proinde utrumque verum esse potuisse; nimirum aram aliquam, de qua Paulus, extitisse notatam Ignoti Dei inscriptione, alias vero aliis, & deorum plurium: nam qui his ipsis vivebat temporibus, quibus hæc agebantur Athenis, Apollonius Tyanæus hæc inter alia locutus est Timasio Ægyptio: *Modestius enim est de omnibus diis bene loqui, præsertim Athenis, ubi etiam Ignotorum deorum aræ dedicatæ sunt*. Recitat hæc Suidas in suis Historicis in verbo Τιμασιών. Sed quod ait, *Præsertim Athenis*. Plane demonstrat nullos populos perinde atque Athenienses fuisse deos negantium vindices. Unde Plutarchus de Placitis philosophorum (*f*) hæc recte de Euripide de diis ambiguam ferente sententiam, ait: *Et Euripides tragicus poeta aperte quidem profiteri hanc sententiam non est ausus metuens Areopagiticum judicium, &c.*

(*c*) Hier. in ep. ad Tit. c.1.

(*d*) Occum. in Act. Ap. c.7.

(*e*) Lucian. in Philopatr.

(*f*) Lib.1. c.7.

VIII. De inscriptione ratio.

Idem qui supra Oecumenicus ejus inscriptionis duas affert interpretationes, sic

sic dicens: *Duas causas referunt, cur apud Athenienses inscripta fuerit ara, IGNOTO DEO. Aliqui dicunt, quod Athenienses Philippidem miserant ad Lacedæmonios nuntios oratum ut venirent laturi ipsis auxilium adversus Persarum exercitum Græciam invadentem, qui cum in itinere essent, juxta Parthenium, spectrum apparuit eis, accusantis Athenienses, quod se neglecto, alios deos colerent: affirmabatque se esse Pana (quem Deum vocant) & pro sua erga eos benevolentia, auxilio affuturum promisit. Cum itaque victoria potiti Athenienses, templum illi erexissent; timentes adhuc ne aliquis alius Deus incognitus ab eis sine honore prætermitteretur, aram erexerunt cum ea, quam diximus, inscriptione. Alii vero ajunt, pestem quamdam Athenis grassatam fuisse, adeoque illos exedisse, ut neque sindones tenuissimas possent tolerare. Cum igitur colerent eos qui apud eos dii habebantur, nihil adjumenti senserunt. Intelligentes itaque quemdam fortasse esse Deum, quem ipsi absque honore reliquissent, qui pestem immisisset, novam extruxerunt aram, cum eadem supra citata inscriptione, IGNOTO DEO: cumque illi sacrificarent, statim curati sunt. Hunc ergo Christum Jesum esse Deum omnium, dixit Paulus quem se illis annuntiare dicebat.* Hæc ille. Sed ante ipsum Chrysostomus (a) de eadem ara: *Athenienses*, inquit, *per multa tempora acceperunt deos etiam extraneos, utpote Pana, & alios, timentes forsitan ne alius quispiam esset, quem ignorarent, ipsis quidem nondum cognitus, qui tamen alibi colatur; etiam illi aram erexerunt, & quoniam non erat manifestus Deus, inscriptum erat: Ignoto Deo.* Hæc Chrysostomus.

(a) *Chrysost. in Act. c.17.*

IX. Quis Deus ignotus.

Porro de Ignoto Deo ea magis placet sententia, ut, quoniam placitis antiquorum philosophorum, ut Trismegisti (b) & aliorum, quin etiam & Sibyllinis (c) oraculis receptum erat, unum Deum esse invisibilem, imperceptibilem, eumdemque innominatum & ineffabilem: ne cui numinum divinus honor deesse videretur, aram eo titulo illi erexerint. Et quantumlibet Deum ipsum sic cognovissent: tamen (ut de his ait Paulus d) non sicut Deum glorificaverunt: quippe qui & impurissimis creaturis itidem divinum impartirentur honorem, majorique affici videbatur injuria, sic cultus cum cæteris ab ipsis Deus, quam ab illis qui eum penitus ignorassent.

(b) *Apud Lact. lib. 1. c. 9.* (c) *Tertul. in Apolog. c. 46. Clem. Alex. adver. Gentes. Eusebius de præp. l. 8. c. 5. lib. 11. c. 8. 9. lib. 14. c. 3. 6.* (d) *Rom. 1.*

X. Apposite igitur ad eos Apostolus Paulus. *Quod vos ignorantes colitis: hoc ego annuntio vobis;* ac proinde vos ad veræ cultum religionis instituo. At vero quid ad hæc illi? *Cum audissent* (inquit Lucas e) *resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum. Sic Paulus exivit de medio eorum. Quidam vero viri adhærentes ei, crediderunt: in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alii cum eis.* Hic ille Dionysius, qui annos natus vigintiquinque, Heliopoli dum esset in Ægypto una cum Apollophane philosopho, admirandum Solis illud deliquium, quod tempore passionis Christi contigit, videns, causam tamen, quantumlibet rerum naturalium scientia polleret, ignorans; quod res esset quæ omnem excederet naturæ terminum, admiratus est, ut ipse scripsit ad Apollophanem (f), quæ superius suo loco & ordine recitavimus; cujus quidem rei occasione facilior reddita sibi est ad Christianam religionem amplexandam via. Præter illa quæ de rebus Athenis gestis, a Luca sunt scriptis mandata, feruntur alia quædam ab Hilduino (g) addita, accepta (ut profitetur) ab antiquioribus, quos recenset, scriptoribus: quæ quidem licet non in omnibus nobis probentur, tamen ne quid subtraxisse ab avidis legentium animis videamur, hic eadem voluimus descripsisse: cum alioqui sic comparati simus, ut velimus pauca potius, sed solida certaque fide constantia prosequi, quam multa congerere, quæ fide vacillent ac nutent. Accidit enim, ut cum sine delectu cuncta quæ de unaquaque re possunt inveniri consarcinantur, cætera quoque quæ sunt vera, in discrimen adducantur. Sed quænam ea sint quæ ab eodem auctore sunt scripta, videamus.

(e) *Act. 17.*

De Dionysio Areopagita.

(f) *Dionys. epist. 11.* (g) *Hilduin. in Areo. pag. apud Sur. die 9. Octob.*

XI. De rebus Pauli Athenis gestis.

Ante omnia Paulum ad fidem Christi capessendam perduxisse ait Apollinem quemdam nobilissimum pariter & eruditissimum Atheniensem civem; eaque occasione Paulum sisti jussum esse in Areopago: ubi præter illa quæ dicta sunt a Luca, hos sermones inter Paulum & Dionysium habitos esse, idem auctor testatur, sic dicens: *Dionysium specialiter cœpit interrogare Paulus, quid coleret, & quibus numinibus in tam spatioso & venerabili loco serviret. Cui respondit Dionysius: Deos quos coluerunt parentes nostri, quorum virtute & solertia mater terra continetur, hos colimus & adoramus. Aras quas vides, Martis, & Herculis, Mercurii, & Priapi nomine & honore sacratæ sunt. Dum vero Paulus singula altaria, & simulacra falsorum deorum perlustrasset, inter cæteras aras reperit altare unum, cui erat titulus superscriptus: DEO IGNOTO. Et conversus ad eum Paulus, interrogavit illum, dicens: Quis est ille Deus incognitus? Ad quem Dionysius: Adhuc, inquit, non est ipse Deus demonstratus inter deos, sed est incognitus nobis, & sæculo venturo futurus. Ipse enim est Deus qui regnaturus est in cælo & in terra, & regnum ejus non accipiet finem. Subjungens ita-*

itaque Paulus, ait: Homone erit, an spiritus? Respondens Dionysius, dixit: Verus Deus & verus homo, & ipse renovaturus est mundum; sed adhuc incognitus est hominibus, quoniam apud Deum in cælo ejus conversatio est. Et ait Paulus: Illum Deum prædico vobis, quem incognitum appellatis. Natus enim ex Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, pro salute humana mortuus, resurrexit; cælosque ascendens, sedet a dextris Dei Patris, verus Deus, & verus homo, per quem facta sunt omnia: & venturus est in fine sæculi judex omnium quæ geruntur. Qui notus est jam in Judæa Deus, & magnum in Israel & sanctum nomen ejus. Quamobrem quem incognitum usque nunc habuistis, modo cognoscite: quia ipse est Deus solus, & præter eum non est alter: qui nos de morte sanguinis sui pretio reduxit ad vitam: qui cælum & terram, hominem scilicet & Angelos, in unitate regni sui conjunxit: qui mortificat justus, & vivificat pius: qui claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit. Hæc & alia plura Paulo prædicante, & templa singula perlustrante, commendando Jesum Christum Dei filium Deum verum esse, quæ amica curiositate Athenienses propter ipsam novitatem officiosissime acceptabant: Dionysius veram doctrinam & dogma salutis audiens, & nihil esse idola quibus serviebat, immo magis dæmonia quam deos esse cognoscens; sanctum vero Spiritum, & verba vitalia in Pauli doctrina evidentissime sentiens, divino lumine corde tactus, eidem Paulo cessit, & ab illo expetiit quatenus pro illo ipsius Dei, quem prædicabat, misericordiam precaretur, & illius cultor verus & suus mereretur esse discipulus.

XII. Paulus Athenis cæcum illuminat.

Postero autem die, cum Paulus ageret iter, cæcus quidam cæpit eum obsecrationis vocibus compellare. Sanctus autem Apostolus crucis signum clausis a nativitate ejus oculis imposuit, dicens: Christus Dominus & magister noster, qui oculis lutum imposuit cæci nati, & lumen restituit ei, ipse te potentia sua illuminet. Quem mox videntem his est verbis affatus: Vade, inquiens, ad Dionysium, & dic ei, quia Paulus servus Jesu Christi ad te me misit, ut memor sponsionis tuæ ad eum venire non differas, quo baptismum salutis accipiens, ab omnibus possis absolvi nexibus delictorum. Is autem qui lumen receperat, obedienter verba jubentis implevit, & ad Dionysium properans, Pauli ei verba per ordinem renuntiavit. Dionysius vero electionis gratia jam præventus, ut cæcum respexit, non ante habitis luminibus contuentem, ait ad eum: Es ne tu ille, quem cæcum natum cuncti cognoverunt affines? Cui ille respondit: ego nempe sum, cui cæco nato hactenus Sol non luxit: sed ipse Paulus, cujus tibi defero mandata salubria, Jesu Christi magistri sui invocata virtute, sanitatis mihi lumen indulsit. Qui protinus surgens cum omni domo & Damari uxore sua (quam ut sumeret more terrenæ nobilitatis, propter amorem suscipiendæ caræ sobolis, eum sui coegere parentes) ad mandata properat S. Pauli: credensque fideliter, & abnegatis erroribus Paganorum, sacri est baptismatis unda respersus; ac sic demum se tradidit ejus magisterio plenius imbuendum; inque sanctæ Trinitatis fide, & incarnationis, passionis, & resurrectionis Domini nostri, seu cunctis arcanis Ecclesiasticæ sanctitatis affatim ut comes ejus inseparabilis, quocumque greßum moveret, a beato Paulo per triennium est institutus. Theßalonica, magistro obsequendo, revertens, ab eodem beato Paulo Apostolo Atheniensium est ordinatus Antistes: ac deinde, ipso jubente, Christi Evangelium prædicavit, eamdemque civitatem & maximam partem patriæ ad fidem veritatis convertit. Hæc auctor, quorum fidem penes eum relinquimus.

XIII. Damaris conjux Dionysii.

Cæterum in his quæ ad Damarim feminam, quam ad fidem Christi a Paulo Lucas tradit adductam, pertinent; plurium sententia Patrum receptum esse videtur, illam fuisse conjugem Dionysii Areopagitæ. Id quidem in primis testatur Ambrosius (*a*), consentit Augustinus (*b*), & confirmat Joannes Chrysostomus (*c*); quos & cæteri, qui ea de re scripserunt, secuti sunt. Chrysostomus enim hæc ait: *Rursus Areopagita ille, superstitiosissimæ civitatis illius civis, nonne una cum uxore, audita tantum Pauli concione, illum secutus est?* Hic videas nullam de miraculo haberi mentionem: sicut & Ambrosius eos simplici Pauli disputatione, non miraculis, victos esse affirmat. Quod vero spectat ad Apollinem, quem primum omnium Atheniensium a Paulo ad fidem perductum idem auctor testatur; si eadem esse vera dixerimus; alium plane diversum hunc ab illo esse cujus idem Paulus (*d*) ac Lucas (*e*) meminerunt, certissimum est: nam eodem Luca (*f*) auctore, constat illum fuisse natura Judæum, civitate Alexandrinum.

(*a*) *Ambros. epis. ad Vercellen.*
(*b*) *August. de femin. serm.*
(*c*) *Chrysost. lib. de sacerd.*
(*d*) *1. Cor. 12.*
(*e*) *Act. 18.*
(*f*) *Act. 18.*

XIV.

Dum adhuc Paulus Athenis ageret, Timotheus & Silas, quos ex Luca (*g*) vidimus remansisse Berœæ, Athenas ad Paulum venerunt: qui eos in Macedoniam ad eas confirmandas Ecclesias amandavit. Nam de Timotheo, quem misit Thessalonicam, idem Paulus (*h*) ad Thessalonicenses scribens, hæc ait: *Vos enim estis gloria nostra & gaudium. Propter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis solis: & misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Evangelio Christi, ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra, ut nemo moveatur in tribulationibus istis: ipsi*

Timotheus mittitur Thessalonicam.

(*g*) *Act. 17.*
(*h*) *1. Thess. 2. & 3.*

ipsi enim scitis, quod in hoc positi sumus. Nam cum apud vos essemus, prædicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & scitis. Propterea & ego amplius non sustinens, misi ad cognoscendam fidem vestram: ne forte tentaverit vos is qui tentat, & inanis fiat labor noster. Hæc Paulus. Ex his igitur tam Athanasius (a), quam etiam Theodoretus (b) et si qui alii, existimarunt Paulum, sicut Athenis misit Timotheum Thessalonicam, ita etiam dum ibidem moraretur, scripsisse ad eosdem Thessalonicenses primam epistolam. Verum ex his quæ idem Paulus & Lucas scripserunt, Corinthi potius eam datam a Paulo fuisse, exploratissimum est. Nam cum Paulus eam non prius se scripsisse testetur; quam post Timothei Thessalonica ad se reditum, dum ait (c): *Nunc autem veniente Timotheo ad nos a vobis, & annuntiante nobis fidem & charitatem vestram*, &c. constetque auctore Luca (d), revertentem Timotheum Thessalonica una cum Sila, convenisse Paulum Corinthi agentem: eam non aliunde quam Corintho, ubi mansit annum & sex menses (ut idem scribit Lucas) missam esse, affirmare necesse est. Haud enim multum temporis mansisse Paulum Athenis, putandum est; quod Lucas longas moras aliquibus significare verbis solitus sit: qui discessionem ejus Athenis, & adventum Corinthum, ac cætera ibi ab Apostolo gesta his verbis recenset.

(a) Athanasius in Synopsi.
(b) Theodoret. in præfat. in epist. Pauli.
(c) 1. Thess. 3.
(d) Act. 18.

XV. *Post hæc*, inquit (e), *egressus Paulus Athenis, venit Corinthum: & inveniens quemdam Judæum, nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, & Priscillam uxorem ejus (eo quod præcepisset Claudius discedere omnes Judæos a Roma) accessit ad eos: & quia ejusdem erat artis, manebat apud eos, & operabatur: erant autem scenofactoriæ artis.* Hæc Lucas. At non tantum Corinthi, sed & aliis in locis ubi Paulus consisteret, manuum suarum artificio victum quæritasse, certum est: id etenim fecisse Thessalonicæ (f), ejus testimonio superius demonstravimus: hoc ipsum postea Ephesi cum moraretur egisse, etiam ipse testatur, cum eos contestatus (g) hæc ait: *Ipsi scitis, quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt ministraverunt manus istæ.* Et ad Corinthios (h) scribens: *Laboramus*, inquit, *operantes manibus nostris.* Porro sui instituti rationem hanc aliquando reddidit, cum ait (i): *Non inquieti fuimus inter vos: neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore, & in fatigatione, nocte & die operantes, ne quem vestrum gravaremus. Non quasi non habuerimus potestatem sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & cum essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis: quoniam si quis non vult operari, nec manducet. Audivimus enim inter vos quosdam ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes. Iis autem, qui ejusmodi sunt, denuntiamus & obsecramus in Domino Jesu Christo, ut cum silentio operantes, suum panem manducent.* Ne igitur aliquam, vel levem saltem, occasionem captantibus daret oblatrandi, ac dicendi, Evangelii prædicationem, prætextum quemdam honestum fuisse Orbis circumeundi, opsonandi, lucri captandi gratia, ac quæstus faciendi; sic sibi temperandum a necessario quoque cibo Apostolus existimavit, idque cæteris suis discipulis imitandum proposuit: quod non a se tantum, sed & a Barnaba inviolabiliter esse servatum, scribens ad Corinthios (k) his verbis declarat, dum ejusdem instituti itidem rationem affert, ac dicit: *Numquid non habemus potestatem manducandi & bibendi?* & paulo post: *Aut ego solus, & Barnabas, non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendiis umquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte ejus non manducat?* Et post multa id genus inculcata: *Sed*, inquit, *non usi sumus hac potestate, sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi.*

Paulus operatur manibus.
(e) Act. 18.
(f) 1. Thess. 2. Thess. 3.
(g) Act. 20.
(h) 1. Cor. 4.
(i) 2. Thess. 3.
(k) 1. Cor. 9.

XVI. Certe quidem, si antiquo Romanorum jure, nempe lege Titia, cautum erat, ne quis ob causam orandam (ut tradit Tacitus libro undecimo) pecuniam donumve acciperet: quanto magis ab his abstinere debuissent, qui Christi Evangelium prædicassent: ac præsertim Judæi, qui (ut vidimus auctore Josepho l) nuper sub Tiberio, quod pietatis specie ex eis quidam pecuniam corrosissent a Fulvia, fuerant ejus criminis insigniter infamati, atque eam ob causam omnes ab Urbe turpiter ejecti? Cæterum jure illis concessum fuisse sumere victum ab iis quibus Evangelium prædicarent, cum Paulus pluribus docet, tum etiam ipse Dominus id faciendum monuerat (m): *Edentes*, inquit, *& bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua.*

Absque mercede prædicatio.
(l) Joseph. ant. lib. 18. cap. 5.
(m) Luca 10.

XVII. Sed unde acciderit, ut Paulus nobilitate insignis, & eruditione præclarus, opificium, quod exerceret, didicerit; ex his quæ complures antiqui Rabbini scripserunt, facile intelligemus. Inter alios enim Scemahaja & Althalion communem quemdam legem præscriptam illis fuisse tradunt, qui sacras vellent litteras profiteri, ut manuale quodpiam opificium addiscerent, quo victum quærerent. Legi enim consueverunt ejusmodi institutiones in prima lectione primæ hebdomadis Azymorum. Rabbi Gamaliel quoque in doctrina fratrum, quæ inscribitur, Haod, vehementer commendat, ut sacras litteras addiscentes, opus aliquod manuale exercerent; quod qui facere prætermisissent, pro-

Professores omnes opifices.

procliviores ad peccandum futuros esse affirmat. Inter alios nobiles antiquos Rabbinos legitur Rabbi Jochanna sutoriam, Rabbi Judam pistoriam artem exercuisse, & alios alia id genus. Ex ejusmodi igitur institutione provenisse existimamus, ut Paulus sacris litteris excultissimus, aliquod manuum opificium didicerit; quod ad victum sibi comparandum, cum Evangelium prædicaret, ubicumque locorum consisteret, exercuerit. Cæterum apud Ægyptios, Græcos, Lydos, Persas aliasque his adjacentes regiones ignominiæ adscribi solitum, tradit Herodotus in Euterpe, si quis manuum opificium excoluisset; ac nonnisi ignobiliores apud eos esse mechanicis opificiis mancipatos.

XVIII. (a) Act. 18. Pauli opificium.

Sed quodnam istiusmodi fuerit, Lucas (a ut vidimus) aperte docet, dum tradit Paulum, cum venisset Corinthum, ea ex causa apud Aquilam & Priscillam habitare voluisse, quod ejusdem cum illis, nempe scenofactoriæ artis opifex esset. Porro ars illa scenofactoria dicebatur, quæ ex pellibus facienda consueret tabernacula, quibus milites uterentur in castris: de quibus Tacitus (b): *Retentus est omnis exercitus sub pellibus*. Assutis itidem pellibus & nautæ utebantur ad naves operiendas, ut Cæsar (c) in suis commentariis tradit. De ejusmodi Pauli opificio hæc Origenes (d): *Paulus arte erat faber tabernaculorum*: & paulo inferius: *Sicut illi ex piscatione piscium piscatores hominum facti sunt, ita & iste a faciendis tabernaculis terrenis ad cælestia construenda tabernacula translatus est*. De eodem Chrysostomus (e) hæc eleganter: *At*, inquit, *tabernaculorum texendorum artifex hic, non Siciliam modo, atque Italiam, verum universum terrarum orbem, verbum Dei prædicans, peragravit; cum interim artem non intermitteret, sed vel tumquoque pelles consueret, & officinæ suæ præesset: neque enim ea res patricios aut magnates offendebat: idque jure optimo. Non enim artes ac studia, sed conficta dogmata despicabiles reddere solent præceptores*. Hæc ipse.

(b) Tacit. lib. 13.
(c) Cæsar. comment. de bell. civil. lib. 3.
(d) Orig. hom. 17. in lib. num.
(e) Chrysost. hom. 2. in epistol. ad Roman.

XIX. Ad hæc, sciendum nec ceteros Apostolos opus manuum prætermisisse, cum locus & tempus id concessisset; qui & alios ad hoc ipsum faciendum hortati sint: nam hæc apud Clementem (f) leguntur: *Qui in Ecclesia juvenes estis, curate in omnibus rebus necessariis sedulo ministrare, cum omni sanctitate operi vestro vacare: ut omni tempore & vobis & egentibus suppeditare possitis, ne Ecclesiam Dei oneretis. Etenim nos quoque vacantes verbo Evangelii, subcisivas operas non negligimus: alii enim ex nobis piscatores sunt, alii scenarum artifices, alii agricolæ, nec umquam otiosi sumus*. Ad hoc ipsum spectare videtur quod ait Ignatius (g): *Nemo inter vos otiosus sit*: & Justinus (h) martyr: *Pudor*, inquit, *ille in vitio est, ut vereamur, si ipsi manibus nostris opus fecerimus, ne quis nos miseros & auxilio destitutos esse suspicetur*. Epiphanius (i) hæc in eamdem sententiam: *Ex ipsis Dei sacerdotibus quidam una cum prædicatione verbi, imitantes sanctum ipsorum post Deum in Christo patrem, Paulum inquam, sanctum Apostolum, etiam ipsi pro viribus, tametsi non omnes, attamen plures propriis manibus operantur, qualemcumque tandem juxta proportionem dignitati & Ecclesiasticæ curæ assiduitati convenientem repererint artem: quo cum verbo & prædicatione conscientia ipsa gaudeat, dum etiam per manus proprias fructum affert, & sibi ipsi suppeditat, fratribusque ac indigentibus impertit ministerii fructum, ex primitiis inquam, & oblationibus, & ex manuum labore partis, propter excellentem affectionem erga Deum, proximis ultro impartiens. Quamquam ipsi ad hoc non cogantur, neque deputati sint, sed justitiæ labores & operationem Ecclesiasticam habeant, & secundum justitiam alantur; verum propter excellentem voluntatis promptitudinem ipsi hoc faciant*. Hæc Epiphanius.

(f) Clem. Const. lib. 2. c. 67. Apostoli opifices.
(g) Ignat. epist. 7. ad Tarsens.
(h) Justin. de vit. Christiana.
(i) Epiph. hær. 80.

XX. Idem & de monachis omnibus id ipsum factitantibus hæc scribit (k): *Laborant propriis manibus, ad impartiendum etiam indigentibus: quemadmodum etiam in singulis monasteriis, tum in Ægyptiorum regione, tum in aliis omnibus sic laborant ad justitiam, velut apes, in manibus quidem habentes ceram opificii, in ore vero guttas mellis, cum propria hymnifera voce universorum Dominum juxta proprium sensum laudant*. Sed scripsit de his egregium commentariolum Augustinus (l), quo acriter invectus est in vagos ac desides monachos, opera manuum prætermittentes, qui tamen ejus videtur esse sententiæ, ut non semper vel ubique Paulus operatus sit manibus suum artificiolum, sed cum a prædicatione verbi daretur otium; cetero autem tempore non tantum ab offerentibus accepisse, id exposcente necessitate, sed etiam litteris suis id præcepisse pro aliis faciendum; ut cum scribit ad Galatas (m): *Communicet, qui catechizatur, verbum ei qui se catechizat in omnibus bonis*; vel cum collectam faciendam indicit Ecclesiis Macedoniæ & Antiochiæ, & Achajæ pro fratribus, qui in Judæa agentes, paupertate gravissima premerentur. Agit de iisdem & Cassianus (n) pluribus, & alii.

(k) Ibidem paulo superius. Monachi operosi.
(l) Aug. de oper. monach. c. 14. 15. 16.
(m) Galat. 6.
(n) Cassian. lib. 10.

XXI. Quid interea Paulus prædicans Evangelium Corinthi egerit, Lucas (o) sic narrat: *Disputabat*, inquit, *in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Jesu, suadebatque Judæis & Græcis. Cum venissent autem de Macedonia Silas & Ti-*

(o) Act. 18. De rebus gestis Pauli Corinthi.

& Timotheus, instabat verbo Paulus, testificans Judæis esse Christum Jesum. Contradicentibus autem eis, & blasphemantibus, excutiens vestimenta sua dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum: mundus ego, ex hoc ad Gentes vadam. Et migrans inde, intravit in domum cujusdam, nomine Titi Justi, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta synagogæ. Crispus autem Archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua: & multi Corinthiorum audientes credebant, & baptizabantur. Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo: Noli timere, sed loquere, & ne taceas: propter quod ego sum tecum, & nemo apponetur tibi ut noceat te: quoniam populus est mihi multus in hac civitate. Sedit autem ibi annum & sex menses, docens apud eos verbum Dei. Hæc Lucas: qua vero occasione inde recesserit, prosequitur dicere: sed nos de his suo loco inferius. Baptizavit Paulus Corinthi dictum Crispum, necnon & Caium, simul & Stephanæ domum, cum alioqui quamplurimos fide Christiana imbuisset: sed (quod ipse (*a*) testatur) cum ejus munus non fuerit baptizare, sed evangelizare, ab ea functione temperavit.

(*a*) 1. Cor. 1.

XXII. De ceteris rebus a Paulo tam longo spatio temporis gestis Corinthi, cum Lucas, ut qui (quod diximus) absens esset, vix ea tribus fere verbis perstrinxerit: ex his quæ ipse Paulus ad eosdem Corinthios scripsit, ea in omnibus admiranda ac excellentia fuisse, possumus facile conjectari; sic enim ait (*b*): *Signa tamen Apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis, & prodigiis, & virtutibus. Quid est enim quod minus habuistis præ cæteris Ecclesiis?* Corinthi dum esset, post adventum Silæ atque Timothei ex Macedonia, cujus (ut nuper vidimus) meminit Lucas (*c*), scripsit Paulus primam epistolam ad Thessalonicenses: in ea enim de ejusdem Timothei adventu his verbis meminit (*d*): *Nunc autem veniente Timotheo ad nos a vobis, & annuntiante nobis fidem & charitatem vestram, & quia memoriam nostri habetis, &c.* Inscribitur epistolæ titulus non solum Pauli nomine, sed & Timothei, & Silvani, qui cooperatores erant Pauli in Evangelio.

(*b*) 1. Cor. 12.
De 1. epist. ad Thessalonicenses.
(*c*) Act. 18.
(*d*) 1. Thess. 3.

Quod vero pertinet ad statum Romani Imperii: hoc anno, iisdemque Coss. ut auctor est Tacitus (*e*) Agrippina Germanici fratris Claudii filia, quam post interitum Messalinæ idem Claudius Augustus uxorem acceperat, Augustæ titulo augetur; ejusque filius Domitius ab eodem Imperatore adoptatus in familiam Claudiam, Nero Claudius est appellatus. Quo etiam anno eadem Agrippina Augusta in oppidum Ubiorum, in quo agente illic cum exercitu Germanico patre genita est, coloniam duci jussit, cui nomen hinc est inditum, ut ex ipsius vocabulo Colonia Agrippina sit dicta. XXIII.

(*e*) Tacit. Annal. lib. 12.
Colonia Agrippina.

JESU CHRISTI ANNUS 53. PETRI ANNUS 9. CLAUDII IMP. ANNUS 11.

I. Anno Christi quinquagesimotertio, Coss. Claudio Augusto quintum & Cornelio Scipione Orfito, cum Paulus adhuc Corinthi ageret (annum enim unum & menses sex illic transegisse, auctor est Lucas (*f*) scripsit secundam epistolam ad Thessalonicenses: haud enim multo post primam a Paulo scriptam hanc fuisse (quod eamdem cum illa habeat inscriptionem, qua significatur ab iisdem Paulo, Silvano, & Timotheo missam esse) Chrysostomus (*g*) & Theodoretus (*h*) testantur: quamvis hic velit Athenis esse scriptam, sicut (ut putat) & primam. Sed quemadmodum illam Corinthi scriptam esse, perspicue demonstravimus, & non Athenis, unde discesserat; ita etiam secundam Athenis datam esse, impossibile est affirmare: quandoquidem Athenis recedens, & Corinthum veniens (ut vidimus) annum cum dimidio ibi mansit; nec (ut ex Luca apparet) amplius reversus est Athenas, sed abiit Ephesum. Sic igitur tam primam quam secundam ad Thessalonicenses datas fuisse Corintho, verius existimamus. Sed nec assentimur etiam in hoc Athanasio (*i*) qui eam Roma a Paulo missam fuisse putavit.

(*f*) Act. 18.
De secunda epist. ad Thessalonicenses.
(*g*) Chrysost. in epist. 2. ad Thes.
(*h*) Theodoret. in præf. epist. Paul.
(*i*) Athanas. in Synops.

II. Porro ejus scribendæ epistolæ ea præcessit occasio: quod pseudoapostoli quidam ex his quos alibi idem Paulus sugillat, quæstum pietatem putantes, cum audivissent Thessalonicenses avidius ceteris Evangelium accepisse; quo illos ad sua largienda redderent promptiores, jam instare diem Domini (novissimum videlicet mundi finem) tradebant: quod etiam sibi divinitus revelatum esse affirmabant: immo & mentita epistola nomine Pauli interposito, id facilius eisdem suadere ejusdem Apostoli auctoritate studebant. Hæc cum accepisset Paulus, malis his quanto citius festinans occurrere, secundam ad ipsos scribens epistolam, cum ad toleranda mala quæ a Gentilibus ac Judæis paterentur, esset hortatus, mox hæc ipsa subjunxit (*k*): *Rogamus autem vos fratres per adventum Domini nostri Jesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum*

Pseudo Apostoli studentes lucro.
(*k*) 2. Thess. 2.

ipſum: ut non cito moveamini a veſtro ſenſu, neque terreamini, neque per ſpiritum, neque per ſermonem, neque per epiſtolam tamquam per nos miſſam, quaſi inſtet dies Domini: neque quis vos ſeducat ullo modo. Denique admonet, ut ſe ſubtrahant a fratribus inordinate ambulantibus, his nimizum, qui nihil operantes, ſed curioſe agentes, ex Evangelio pecuniarum lucrum captabant.

III. At vero non eos tantum ſic per epiſtolam admonitos voluit, ſed in memoriam revocat quæ per ſermonem, cum apud illos eſſet, eiſdem tradidiſſet; moxque addit (a): *Itaque fratres ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſive per ſermonem, ſive per epiſtolam noſtram. Hinc* (inquit Chryſoſtomus b) *perſpicuum eſt, quod non omnia tradiderunt per epiſtolam, ſed multa etiam ſine ſcriptis,* *& ea quoque ſunt fide digna. Quamobrem Eccleſiæ quoque traditionem cenſeamus eſſe fide dignam. Eſt traditio? nihil quæras amplius.* Hæc ille. Baſilius ante Chryſoſtomum ſic explicans eumdem locum, hæc ait (c): *Apoſtolicum autem arbitror eſſe etiam in non ſcriptis traditionibus perſeverare. Laudo enim (inquit ad Theſſalonicenſes) vos, quod omnia mea meminiſtis, & quemadmodum tradidi vobis, traditiones continetis.* Hæc Baſilius ad Amphilochium; & Epiphanius (d): *Oportet,* inquit, *& traditione uti: non enim omnia a divina Scriptura accipi poſſunt: quapropter aliqua in ſcripturis, aliqua in traditione ſancti Apoſtoli tradiderunt; quemadmodum dicit S. Apoſtolus: Sicut tradidi vobis: & alibi: Sic doceo, ſic tradidi Eccleſiis: &, Si continetis, niſi fruſtra crediditis.* Sed & in eumdem

De Traditionibus Apoſtolorum.

(a) *Ibidem.*

(b) *Chryſoſt. in 2. epiſt. ad Theſſ. homil.4.*

(c) *Baſil. ad Amphiloch. de Spiritu ſanct. c. 29.*

(d) *Epiph. hær.61.*

SÆC. I. Anno Urbis 804. Olymp. 207. an. 3. An.C.51.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5544.

☉ 4. C. ☽ 14. P.18. April. Indict.9.

JESU CHRISTI 51. *ſecundum Baronium* 53.

CLAUDII IMP. 11.

I. *Conſules.* [1] AD num.I. Coſſ. *Claudius Aug. V.* & *Ser. Cornelius Orſitus.*

II. *Decennalia Claudii Imp.* Sumtus is Conſulatus a Claudio juxta ſecundam Conſulatuum Cæſaræorum regulam, propter nempe decennalia; quorum ſolennium occaſione Neronem Principem Juventutis nuncupavit: *Cæſar* (nempe Claudius Imp.) *adulationibus Senatus libens ceſſit, ut viceſimo ætatis anno Conſulatum Nero iniret, atque interim deſignatus Proconſulare Imperium extra Urbem haberet, & Princeps Juventutis appellaretur,* inquit Tacitus lib.12. Annal. Factum id exemplo Auguſti qui anno Urbis DCCXLVIII. Caium nepotem XIV. annos natum Principem Juventutis dixerat, & in quinquennium Conſulem deſignarat, non multo poſt Imperio Proconſulari in Provincias orientis ei attributo, ut Zonaras in vita Auguſti docet. Hinc manavit, ut, Imperatores annis Quinquennalibus & id genus feſtis addictis filios Cæſares renuntiaverint, aut in conſortium Imperii Auguſteì adſciverint. Ab hoc anno Imperii Cæſarei Neronis Quinquennalia & id genus feſta proficiſcuntur. Ob Imperium Proconſulare Nero apud Mediobarbum in Numiſmatis Imperatorum dicitur *Imperator*. In uno legitur: NERO CLAUD. CÆS. IMP. ET OCTAVIA AUG. F. qui Nummus ante Claudii mortem cuſus; cum nec Nero *Auguſtus* dicatur, & Octavia Aug. F. ſinæ paternæ conſecrationis nota appelletur, ut obſervat Mediobarbus, qui alium Neronis Nummum producit, in quo legitur, NERO CLAUDIUS IMP. Imperii etiam Proconſularis intuitu Plinius in Panegyrico n. VIII. de Trajano ait: *Simul filius, ſimul Cæſar, mox* IMPERATOR, *& conſors Tribuniciæ Poteſtatis.* Unde in Nummo Trajani ante Nervæ mortem percuſſo legitur. TRAJANUS IMP. CÆSAR. Repræſentantur capita Nervæ & Trajani, ut videre eſt apud Mediobarbum pag. 147. Is Plinii locus ab ejus Interpretibus non intellectus.

---

[1] COſſ. *Claudius Aug.V. & Ser. Cornelius Orſitus.* Calendarium Antiatinum: TI. CLAUDIO AUGUSTO. V. SER. CORNELIO. ORPHITO. COS. Lapis apud Gruterum pag.MLXV. II. & apud Fabrettum pag.472. num.117. TI. CLAUDIO. CÆSARE. AUG. GERMANICO. V. SER. CORNELIO. ORFITO COS. Item in marmorea tabula Gruteriana pag. CCC.I...... CLAUDIO CAESARE AUG. GERMAN. V. Ser R. CORNELIO. ORFITO. COS. P. R. C. ANN. D. CCCIV. Sigla SER. *Servii* prænomen eſt, non *Sergii*, ut in Pighium allato loco Fabrettus. Mendoſe item SERGIO, pro SERVIO exſcriptum eſt a Reineſio in alia ejuſcemodi inſcriptione II. num.LXXVII. Tacitus lib.XII. cap.XLI. *Ti Claudio quintum, Ser. Cornelio Orſito Coſſ.* Plin. lib.II. cap.XXXI. *Et noſtra ætas vidit, Divo Claudio Principe, conſulatu ejus* (quinto) *Cornelio Orſito collega.* Faſti Vindebonenſes: *T. Claudio V. & Orſito.* Proſperi Chronicon, & Idatius: *Claudio & Orphito:* Tranquillus in Claudio Cap.XIV. *noviſſimum conſulatum quadriennio poſt quartum interjecto ſemeſtrem egit.* Hinc ex K. Julii ad K. Novemb. ſuffecti fuiſſe videntur Onufrio & Pighio *C. Minicius Fundanus, & C. Vettennius Severus.* Et ex Kal. Novemb. *T. Flavius Veſpaſianus*, qui poſtea fuit Imperator. *De Fundano & Severo*, lapis apud eumdem Onufrium cum *Claudii Trib. Pot.* XI. COS. V. *Nero* item hoc anno Conſul deſignatus eſt. Vetus inſcriptio apud Pighium ad A. V. 803. ab eodem ſuppleta, ubi NERO COS. deſignatus. Suetonius in Domitiano Cap.I. *Domitianus natus eſt* IX. *Kalend. Novembris, patre conſule deſignato, inituroque menſe inſequenti honorem.* Item in Veſpaſiano cap.IV. *Præterea conſulatum, quem geſſit per duos noviſſimos anni menſes* (accepit): *medium tempus ad Proconſulatum uſque, in otio ſeceſſuque egit.*

Domitianum natum eſſe hoc anno, ex ætate qua vixit, eruitur; nam occiſus eſt A. D. 96. die XVIII. Septembris, quum ageret annum XLIV. menſes X. & dies XXVI. Natus eſſe dicitur die XXIV. menſis Octobris.

sensum eadem verba a plerisque aliis accepta esse noscuntur. Porro non ex recitato tantum loco hæc accipiuntur: sed (ut vult Epiphanius) insinuat id ipsum, de traditione scilicet non per scripturam, sed per sermonem accepta, idem Apostolus ad Corinthios (a) scribens, cum ait: *Laudo autem vos fratres, quod per omnia memores mei estis, & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis;* & post alia: *Ego enim accepi a Domino quod & tradidi vobis: quoniam Dominus Jesus, in qua nocte tradebatur,* &c. Sed quando vel quomodo hæc illis tradidit? certe iis ipsis temporibus cum apud illos esset; nec per scripturam, sed per sermonem monens ipsos & ad fidem instituens. Quæ igitur non scriptura, sed sermone tantum servanda esse commonuisset, traditiones nominavit: quæ etiam, quod fideliter sincereque custodienda essent, alibi scribens ad Timotheum, depositum appellavit, sic dicens (b): *O Timothee, depositum meum custodi;* ac iterum (c): *Bonum depositum custodi.* Apostolicum depositum traditiones esse, Irenæus (d) tradit. Cæterum non tantum aliqua sic suis sermone tradidisse, sed & alia se sermone traditurum, ad Corinthios scribens, sic ait (e): *Cætera autem, cum venero, disponam. Unde intelligi datur* (inquit Augustinus f) *quia multum erat, ut in epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, quem universa per orbem servat Ecclesia, ab ipso ordinatum esse, quod nulla morum diversitate variatur.*

(a) 1. Cor. 11. (b) 1. Tim. 6. (c) 2. Tim. 1. (d) Iren. lib. 3. c. 3. (e) 1. Cor. 11. (f) Aug. ad Januar. ep. 118. cap. 6.

IV. Ecclesiæ jus scriptum & non scriptum.

Quoniam vero ex his dictis exploratum satis habetur, sanctos Apostolos alia scriptis per epistolas tradidisse, alia sermone tantum eorum quæ observare deberent, Ecclesias admonuisse: ex his accidit, ut Christiana religio ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ jure duplici regeretur, nimirum scripto, & sine scripto, legibus videlicet, & consuetudine: quod cuique bene institutæ Reipublicæ commune fuit. Lacedæmones enim, Athenienses, Romanos, & alios, ad bene administrandam Rempublicam tum scriptis, tum non scriptis legibus, & iis quæ majorum consensione probatæ ac communi usu receptæ essent, usos esse perspicuum est omnibus. De jure enim Romanorum cum agit Ulpianus (g) I. C. *Hoc, inquit, jus nostrum constat aut ex scripto, aut sine scripto, & apud Græcos,* τῶν νομῶν οἱ μὲν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι; *immo ut Budæus restituit:* τὸ μὲν ἄγραφον, τὸ δὲ νομικόν. Et Plato (h) de legibus, ἀγραφανόμιμα appellari dicit a quibusdam jus non scriptum. Quod si versetur in his quæ ad religionem spectent, morem a Romanis dici solitum auctor est Sex. Pompejus (i) Festus, dum ait: *Mos est institutum patrium pertinens ad religiones moresque majorum.* Inde illa nata locutio, Agi aliquid more majorum vel esse in moribus, quæ ab antiquis scriptoribus sæpe invenitur usurpata. Sed enim & Hebræos non tantum legibus divinitus institutis, seu & traditionibus vixisse, quas dicunt δευτερώσεις manifestum est.

(g) l. 6. ff. de Justit. & Jur. (h) Plat. de legib. lib. 6. (i) Festus de ver. signific.

V. Jus non Scriptum antiquius.

Porro leges non scriptas, scriptis consignatis, antiquitate præstare, nullus dubitat. Si enim cuncta jura ad suum principium revoces; a Deo insitas in mente hominum naturæ leges antiquiores esse atque nobiliores, ut primarium quemdam fontem, ex quo omnium optimarum legum fluxere rivi, facile invenies. Unde Philo (k) hæc in eamdem sententiam: *Prisci illi ante leges sigillatim proditas, non scripto jure usi, pari felicitate ac facilitate vixerunt: ut merito quis dicere possit, leges scriptas nihil aliud esse, quam vitarum patrum commentarios, in quibus eorum dicta factave narrantur; nam illi scholas nullas frequentaverant, nullis præceptoribus usi fuerant; sed a se ipsis instituti doctique ordinem naturæ sunt secuti: quæ lex est proculdubio antiquissima omnium; quam ipsi jus summum fasque rati esse, totam vitam suam ultro ei subdiderunt.* Hæc Philo.

(k) Philo lib. de Abraham.

VI. Traditiones quæ improbatæ.

Verum non omnium traditionum atque consuetudinum eadem est ratio, sed plane diversa: nam secundum quod ex diversis principiis emanarunt, diverso etiam jure censendas esse Evangelica auctoritas admonet. Illæ nim[illegible]um, sententia Domini, sunt improbatæ traditiones, quæ adversus legis divinæ militarent instituta; ut cum Dominus ait (l): *Quare vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?* In quam sententiam idem Dominus citans Isaiam (m): *Bene*, inquit, *prophetavit Isaias de vobis hypocritis, sicut dictum est: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me: in vanum autem me colunt, docentes doctrinas & præcepta hominum. Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditionem hominum, baptismata urceorum & calicum, & alia similia his facitis multa. Et dicebat illis. Bene irritum facitis præceptum Dei, ut traditionem vestram servetis.* De his similibus, quæ legi Dei repugnarent, loquitur Paulus ad Colossenses (n) cum ait: *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum.* Et Petrus (o): *Scientes*, inquit, *quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis.* Non quidem (prout Manichæi garriebant) intelligens de scripturis veteris Testamenti, sed de dictis seniorum traditionibus, quæ superstitione quadam pietatis specie adumbrata irritarent potius, quam roborarent divinam

(l) Mat. 15. & Mar 7. (m) Isa. 29. (n) Coloss. 2. (o) 1. Pet. 1.

nam legem: de quibus hæc apud Clementem (*a*) leguntur: Quædam sunt in traditionibus seniorum, quæ δευτερώσεις appellantur; solum autem historiæ causa illa lege, ut cognoscas & glorifices Deum, qui te a talibus & tantis vinculis liberavit.

(*a*) Clem. constit. li. 1. c. 7.

VII. Quando vero Judæi ejusmodi vanas traditiones subinduxerint, hæc apud Epiphanium (*b*) leguntur: *Disce a quo tempore ipsos accusat quod hoc faciunt. Quando vero traditio & inventio seniorum ipsis contigit? nimirum Danielis post reditum ex Babylone, Achibæ vero etiam ante captivitatem Babylonicam facta est, filiorum autem Assamonæi temporibus Alexandri & Antiochi, centum nonaginta annis.* Hæc ille. At Hieronymus (*c*) in diversam sententiam hæc, quæ & superius recitavimus, ait: *Duas domos Nazaræi, qui Christum ita recipiunt, ut observationes legis veteris non amittant, duas familias interpretantur, Sammai & Hillel, ex quibus orti sunt Scribæ & Pharisæi, quorum suscepit scholam Achibas, quem magistrum Aquilæ proselyti autumant: & post eum Meir, cui successit Joannan filius Zacchæi, & post eum Eliezer, & per ordinem Delphon; & rursum Joseph Galilæus, & usque ad captivitatem Hierusalem Josue. Sammai igitur & Hillel, non multo prius quam Dominus nasceretur, orti sunt in Judæa: quorum prior, dissipator, interpretatur: sequens vero, profanus: eo quod per traditiones, & δευτερώσεις suas, legis præcepta dissipaverint.* Et ad Algasiam (*d*): *Quantæ traditiones Pharisæorum sint, quas hodie vocant δευτερώσεις, & quam aniles fabulæ, evolvere nequeo: neque enim libri patitur magnitudo; & pleraque tam turpia sunt, ut erubescam dicere.* Et paulo post: *Præterea quia jussum est (e) ut diebus sabbatorum sedeat unusquisque in domo sua, & non egrediatur, neque ambulet in loco in quo habitat: si quando eos juxta litteram cœperimus arctare, ut non jaceant, non ambulent, non stent, sed tantum sedeant, si velint præcepta servare; solent respondere, & dicere: Rab Achiba, & Simeon, & Hillel magistri nostri tradiderunt nobis, ut bis mille pedes ambulemus in sabbato; & de loco, in quo quis fuerit occupatus, non recedendum.* Hæc & alia de seniorum traditionibus.

(*b*) Epiph. hæres. 42. De traditionibus Judæorum.

(*c*) Hieron. in Isai. c. 8.

(*d*) Hieron. ep. 151. q. 10.

(*e*) Exod. 16.

VIII. Duplex genus traditionum Judæorum. Has tum Christus, tum Apostoli redarguerunt; non quia ab hominibus traditæ, sed quod contra Dei legem superstitiosæ & turpes essent: sed & quod illi sua præcepta Dei legi præponerent. Audi, quæso, quæ apud Thalmud in Gheruvire, secundo capite scripta leguntur: *Fili mi solicitior esto, observator scilicet, verborum ac præceptorum Rabinorum, quam legis.* Ac item: *Quicumque prævaricatus fuerit eorum verba, reus est mortis.* Rursumque: *Quicumque contemnet vel deridebit Rabbinorum verba, bulliente stercore pœnas luat.* Hæc ibi. At quomodo non execrandæ ac penitus explodendæ ejusmodi seniorum traditiones, immo horrendæ blasphemiæ? Cæterum quæ piæ fuissent ac sanctæ, Domini sunt ore laudatæ, immo in exemplum adductæ, ut constat de Rechabitis: cujus rei gestæ historiam Jeremias (*f*) Propheta exacte descripsit: qui & in fine quantam ea de re, quod parentum traditioni obedierint, apud Deum gratiam promeruissent, hæc subdit: *Pro eo quod obedistis præceptis Jonadab patris vestri; quod scilicet non biberitis vinum, nec ædificaveritis domos ad habitandum, nec vineam agrumve possidere volueritis, nec seminaveritis, sed habitaveritis in tabernaculis; Propterea hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Non deficiet vir de stirpe Jonadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.* Sed quid hoc, nisi stabilisse Rechabitarum traditiones, ut perpetuo integræ permanerent? Jam quod reliquum est, de ipsis Apostolicis traditionibus agamus.

(*f*) Jerem. 35.

IX. Vidimus multa ab Apostolis esse tradita, quæ non fuerunt scriptorum monumentis consignata: quæ quidem haud putanda sunt penitus excidisse, sed ministrata ab illis (quod ait Paulus *g*) non atramento, sed spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus scripta esse. Quinetiam si ipsam petamus rerum originem, plane inveniemus Christianam religionem primum omnium traditionibus institutam, inde vero scriptis esse firmatam, nam & Tertullianus: (*h*) *Certe*, inquit, *prior anima quam littera, & prior sermo quam liber, & prior sensus quam stylus.* Antequam enim Matthæus primus omnium scriberet Evangelium (quod contigisse monstravimus non ante annum Domini quadragesimum primum) non alio certe modo, quam traditionibus, Evangelica prædicatio infundebatur in corda credentium. Ac primum quoque fidei Symbolum Apostolicum nequaquam ab Apostolis reperitur fuisse scriptis mandatum, sed (ut superius, cum de eo egimus, demonstravimus) his qui crederent, ore tenus traditum.

(*g*) 2. Cor. 3.

(*h*) Tertull. lib. de test. anim. c. 5. Ante traditio quam scriptura.

X. Errant igitur, qui quodam furore perciti, obstinato ac pertinaci animo negant quidquam esse in Ecclesia recipiendum, quod non fuerit Apostolica scriptione testatum: nam hac sua ipsorum lege adstricti, nec ipsum Symbolum Apostolicum nisi resiliant a pertinaci mentis proposito, recipiendi habent aliquam facultatem. Fuit sententia ista Arianorum peculiaris, ex quibus Maximus his verbis eam apud Augustinum (*i*) inculcat: *Si quid de divinis Scripturis protuleris, quod commune est cum omnibus, necesse est ut audiamus: hæ vero voces, quæ extra Scripturam*

(*i*) Aug. contra Max. in princ.

ram sunt, nullo casu a nobis suscipiuntur. Qui igitur his se arctant & premunt angustiis, ab omni etiam fidei regula excidant necesse est: nam (ut vidimus Apostolicum ipsum Symbolum rejicere; sua ipsorum sententia compelluntur: immo nec ipsis Apostolicis scriptis, quibus tantummodo innitendum existimant, aliquo jure uti possunt, nisi prius traditionibus inhæreant. Nam unde acceperunt hæc illa ipsa esse quæ ab Apostolis & Evangelistis sunt scripta, & non potius illorum nomine dolose supposita, nisi auctoritate Ecclesiæ, quæ sancito tandem canone, quænam illa essent, & a quibus scripta, in Nicæno (*a*) Concilio promulgavit? Unde hac ratione Augustinus (*b*): *Ego*, inquit, *Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas.* Sed unde hæc illa adeo firmiter & absque alia dubitatione constituit? non quidem ex simplici scriptorum titulo: quandoquidem multa alia Evangelia, Epistolæ, Actus, & Revelationes erant (ut vidimus) Apostolorum titulo prænotata, quæ respuit: sed hæc ipsorum esse germana, non aliunde quam Ecclesiastica traditione potuit didicisse.

(*a*) Nican. Concil. citat. Hieron. in præfat. in lib. Judith.
(*b*) August. contr. epist. Manich. cap. 5.

XI. Ecclesia probat scripta & traditiones.

Ex his igitur videas quanti ponderis sit ipsa traditio, ut ex ipsa novi Testamenti scripta omnia auctoritatem acceperint: quam qui non admittunt, ab ipsis etiam canonicis scriptis excidant necesse est. Cum itaque scripturarum fundamentum sit ipsa traditio; eo convulso, totam desuper structam molem collabi, quis non facillime credet? Esto igitur firmum ratumque, non tantum scriptis, sed & traditionibus Apostolorum Dei Ecclesiam semel fundatam, cœpisse iisdem coalescere & propagari; ipsosque Fideles, sicut illis, ita & istis pariter obligari; in eoque istas excellere, quod illa, nisi traditione firmentur, non subsistant, hæ vero etiam sine scriptis suam obtineant firmitatem. Unde Irenæus (*c*): *Quid*, inquit, *si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis: nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quem tradiderunt iis quibus committebant Ecclesias; cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charactere, vel atramento, scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes, in unum Deum credentes fabricatorem cæli & terræ, & omnium quæ in eis sunt, per Jesum Christum;* & paulo post: *Hanc fidem qui sine litteris crediderunt, quantum ad sermonem nostrum barbari sunt; quantum autem ad sententiam & consuetudinem & conversationem propter fidem, perquam sapientissimi sunt, & placent Deo, conversantes in omni justitia, castitate, & sapientia. Quibus si aliquis annuntiaverit ea quæ ab hæreticis adinventa sunt, proprio sermone eorum colloquens; statim concludentes aures, longo longius fugiunt, ne audire quidem sustinentes blasphemum colloquium. Sic per illam veterem Apostolorum traditionem ne in conceptionem quidem mentis admittunt quodcumque eorum portentiloquium est: neque enim congregatio fuit apud eos, neque doctrina instituta.* Hæc Irenæus.

(*c*) Iren. lib. 3. c. 4.
In quo traditio scripturæ præstet.

XII. Hæc eadem & Tertullianus (*d*) in hæc verba: *Hæc*, inquit, *si nulla scriptura determinavit, certe consuetudo corroboravit, quæ sine dubio de traditione manavit. Quomodo enim usurpari quid potest, si traditum prius non est? Etiam in traditionis obtentu exigenda est, inquis, auctoritas scripta: Ergo quæramus, an & traditio non scripta non debeat recipi. Plane negabimus recipiendam, si nulla exempla præjudicent aliarum observationum, quas sine ullius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo, exinde consuetudinis patrocinio vindicamus. Denique ut a baptismate ingrediar: Aquam adituri, ibidem, sed & aliquanto prius in Ecclesia sub Antistitis manu contestamur nos renuntiare diabolo & pompæ & angelis ejus: dehinc ter mergitamur, amplius aliquid respondentes, quam Dominus in Evangelio determinavit. Inde suscepti, lactis & mellis concordiam prægustamus. Exque ea die lavacro quotidiano per totam hebdomadam abstinemus. Eucharistiæ sacramentum & in tempore victus, & omnibus mandatum a Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quam præsidentium sumimus. Oblationes pro defunctis pro natalitiis, annua die facimus. Die Dominico jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus. Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram anxie patimur. Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacumque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus. Harum & aliarum ejusmodi disciplinarum, si legem expostules scripturarum, nullam invenies: traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides observatrix: rationem traditioni, consuetudini, fidei patrocinaturam aut ipse perspicies, aut ab aliquo qui perspexerit, disces.* Hactenus de his Tertullianus: nec quidem ex officina Montani; quippe qui ea recenseat quæ longe ante Montani tempora, ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ, Ignatii, Justini martyris, Irenæi, & aliorum antiquorum testimonio constat fuisse usu recepta, atque observatione firmata, prout jam de singulis ipsi diximus suis locis superius, vel inferius dicturi sumus.

(*d*) Tert. de coron. milit. c. 3.
Ritus Ecclesiæ ex traditione.

Im-

Immo & ejusdem Tertulliani sententia, videamus unde ipse Ecclesiæ traditiones deducat: sic enim alibi ait, disputans contra Marcionem (*a*): *Quod si post Apostolorum tempora adulterium veritas passa est circa Dei regulam: ergo Apostolica traditio nihil passa est suo tempore circa Dei regulam; & non alia agnoscenda est traditio Apostolorum, quam quæ hodie apud ipsorum Ecclesias editur.*

(*a*) *Tertull. contra Marc. lib. 1. cap. 21.*

XIII. De traditionibus testificatio SS. Patrum.

Ut igitur non unius vel alterius antiquorum Patrum esse monstremus de Apostolicis traditionibus, de quibus est sermo, assertionem, sed omnes æque in eamdem sententiam conspirasse, pariterque eidem Catholicæ veritati adstipulatos esse: ab antiquioribus petamus narrationis exordium, &, ut instituti patitur ratio, singulorum hic testimonia afferamus; ut e quibus fontibus, traditionum rivi fluxerint in Ecclesiam, perspicue intelligamus. Res quidem maximi ponderis (ut quæ basis quædam & fundamentum totius Ecclesiasticæ œconomiæ esse videatur) est propensiori studio petractanda; quamobrem a lectore veniam deprecamur, si intercepto cursu narrationis historicæ, hic paulo diutius immorabimur: nam & hoc ipsum a nobis ratio instituti exigit.

XIV. Traditiones Apostolorum scriptæ ab Ignatio.

Dicendum de Matthia Apostolo in primis esset, quem de traditionibus scripsisse volumen, auctor est Clemens Alexandrinus, qui ipsum sæpius citat, nimirum libro secundo Stromatum, necnon tertio, & septimo; sed quoniam excidit liber ille, quo etiam usi esse noscuntur hæretici; an germanus Matthiæ fuerit, certum quid affirmare non possumus, sicque libentius abstinemus. At de Ignatio nulla est tergiversatio, cujus epistolas (*b*) ut legitimas semper est antiquitas venerata; de eo hæc scribit Eusebius: (*c*) *Cum iter per Asiam faceret, licet attentissima cura a satellitibus, qui illum ductabant, observaretur: Ecclesias tamen cujusque civitatis, ad quam forte proficisceretur, familiaribus colloquiis, piisque hortationibus confirmavit: ac primum, ut hæreses, quæ jam tum primo nasci & emergere cœperunt, maxime præcaverent, sedulo admonuit: deinde hortatus est, ut Apostolorum traditioni mordicus adhærescerent; quam quidem asseveranter testificatus, quo tutius posteritati servaretur, necessario scriptis mandandam existimavit.* Hæc de eo Eusebius. Sed mea quidem sententia, non privatum aliquem commentarium Ignatius de traditionibus scripsit, sed quod in omnibus illis suis undecim, quas ad diversas Ecclesias dedit, epistolis, Apostolicas traditiones in plurimis voluit esse testatas; ut in primis hierarchicum in Christi Ecclesia ordinem, singulorum Ecclesiæ ministrorum distincta officia, conventus publicos, sacratissimæ Eucharistiæ ministrationem, sacrificii immolationem, observationem diei Dominici, aliasque festivitates, Quadragesimæ jejunium, viduarum cœtum venerandum, sacrum collegium earum virginum quæ perpetuam virginitatem excolerent, & se ipsas Deo consecrasent, & alia hujusmodi.

(*b*) *Eusebius hist. lib. 3. c. 30. & Hier. de Script. Eccl. in Ignat.*

(*c*) *Eusebius hist. lib. 3. c. 30.*

XV. Assertores traditionum Apostolicarum.

De Polycarpo, & ipso Apostolorum discipulo, hæc scribit Irenæus (*d*): *Polycarpus autem non solum ab Apostolis edoctus, & conversatus cum multis ex eis qui Dominum nostrum viderunt, sed etiam ab Apostolis in Asia, in ea quæ est Smyrnis Ecclesia, constitutus Episcopus; quem & nos vidimus in prima nostra ætate (multum enim perseveraverat, & valde senex gloriosissime & nobilissime martyrium faciens, exivit de hac vita) hic docuit semper quæ ab Apostolis didicerat, quæ & Ecclesiæ tradidit, & sola sunt vera.* Meminit in fine de ejus epistola scripta ad Philippenses. Dionysius Areopagita insuper in his multum versatus est eo libro quem scripsit de Ecclesiastica Hierarchia: at quoniam an ejus sit commentarius ille, multi dubitarunt, agemus de ea re pluribus suo loco inferius. De Hegesippo testatur Eusebius (*e*), ab eo quinque libris scriptas esse Apostolicas traditiones: sic enim ait: *Iste enim sinceram & minime fucatam Apostolicæ prædicationis traditionem quinque libris illo quidem scribendi genere maxime simplici ac summisso litteris persequi aggrediens, tempus quo ipse floruit, aperte indicat.* Sed & apud Justinum (*f*) martyrem cum agitur de Christianis, quod ad Orientem versi orare consueverint, hæc leguntur in fine: *Porro a quibus orationem Ecclesia accepit, ab iisdem quoque ubi orare solerent, consuetudinem accepit, a sanctis nimirum Apostolis.* Id ipsum Origenes, Basilius, & (ut paulo post dicemus) cæteri attestantur. Porro Justinus ipsum ritum sacræ Eucharistiæ celebrandæ, non aliunde quam ex Apostolica traditione acceptum, in oratione ad Antoninum Pium exacte descripsit.

(*d*) *Iren. lib. 3. c. 3.*

(*e*) *Euseb. hist. lib. 4. c. 8.*

(*f*) *Apud Justin. lib. Quæst. & resp. q. 118*

XVI. Irenæus vindex traditionum Apostolicarum.

Irenæus (*g*) Justino fere æqualis (eodem enim sæculo vixit) cæteris locupletius de his visus est agere: nam traditionibus potissimum agens adversus hæreticos, hæc tandem habet: *Cum autem ad eam iterum traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones presbyterorum in Ecclesiis custoditur, provocamus eos qui adversantur traditioni; dicunt se non solum presbyteris, sed etiam Apostolis existentes sapientiores, sinceram invenisse veritatem: Apostolos autem admiscuisse ea quæ sunt legalia, Salvatoris verbis.* Et paulo post: *Evenit itaque, neque scripturis jam, neque traditioni consentire eos;* ac sequenti capite sic: *Traditionem itaque Apostolorum in toto mundo manifestatam*

(*g*) *Iren. lib. 3. c. 2. 3. 4.*

tam in Ecclesia adest perspicere omnibus qui vera velint audire: & habemus adnumerare eos qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesiis, & successores eorum usque ad nos; qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt, quale ab his deliratur. Etenim si re condita mysteria scivissent Apostoli, quæ seorsum & latenter ab reliquis perfectos docebant; his maxime traderent ea, quibus etiam ipsas Ecclesias committebant.

XVII. Romana Ecclesia custos Apostolic. traditionum.

Agens deinde de successoribus Apostolorum, meminit de Romana Ecclesia, atque traditionibus eidem creditis, in hæc verba. *Sed quoniam*, inquit, *valde longum est in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones: maximæ & antiquissimæ & omnibus cognitæ, a gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & constitutæ Ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annuntiatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum pervenientem usque ad nos indicantes, confundimus eos qui quoquo modo vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam sententiam præterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique Fideles; in qua semper ab his qui sunt undique, conservata est ea quæ est ab Apostolis traditio.* Prosequitur enumerare Petri successores usque ad sua tempora: agensque de Clemente, eum tradit non tantum scriptis, sed & traditionibus (epistola ad eos scripta) composuisse Corinthiorum dissensiones. Denique hæc de Ecclesia Ephesiorum. *Sed & quæ est Ephesi Ecclesia, a Paulo quidem fundata, Joanne autem permanente apud eos usque ad Traiani tempora testis est verus Apostolorum traditionis. Tantæ igitur ostensiones cum sint hæ, non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere: cum Apostoli, quasi in depositorium dives, plenissime in eam contulerint omnia quæ sunt veritatis.* Hæc Irenæus.

XVIII. Qui proximus post Irenæum Tertullianus adnumeratur, quam egregius adstipulator ejusdem veritatis extiterit, nuper vidimus: quantum insuper traditioni detulerit, ut sine ipsa Christianus quis esse non possit, hæc accipe: hisce enim verbis Marcionem traditiones negantem exagitat (*a*): *Si*, inquit, *Propheta es, prænuntia aliquid: Si Apostolus, prædica publice. Si Apostolicus, cum Apostolis senti: Si tantum Christianus es, crede quod traditum est: Si nihil istorum es, merito dixerim, Morere: nam & mortuus es, qui non es Christianus, non credendo quod creditum Christianos facit.* Et paulo post: *Porro quod traditum erat, id erat verum, ut ab eis traditum quorum fuit tradere. Ergo quod erat traditum rescindens, quod erat verum rescidisti. Nullo jure fecisti. Sed plenius ejusmodi præscriptionibus adversus omnes hæreses alibi usi sumus.* Nimirum in libro de Præscriptionibus, ubi hæc Tertullianus (*b*): *Nunc solum disputandum est, quibus competat fides ipsa; cujus sint Scripturæ: a quo, per quos, & quando, & quibus sit tradita disciplina, qua fiunt Christiani. Ubi enim apparuerit esse veritatem disciplinæ & fidei Christianæ, illic erit veritas Scripturarum, & expositionum, & omnium traditionum Christianarum.* Et post multa sequenti capite de his agens hæc addit: *Quid autem Apostoli prædicaverint, id est, quid illis Christus revelaverit, & hic præscribam, non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt, ipsi eis prædicando, tam viva (quod ajunt) voce, quam per epistolas postea. Si hæc ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis matricibus & originalibus fidei conspiret, veritati deputandam, id sine dubio tenentem, quod Ecclesia ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo suscepit: reliquam vero omnem doctrinam de mendacio præjudicandam, quæ sapiat contra veritatem Ecclesiarum, & Apostolorum, & Christi, & Dei.* Hæc Tertullianus, qui & adversus Marcionem (*c*) hæc in eamdem sententiam: *His fere compendiis utimur, cum de Evangelii fide adversus hæreticos expedimur, defendentibus temporum ordinem posteritati falsariorum præscribentem, & auctoritatem Ecclesiarum traditioni Apostolorum patrocinantem: quia veritas falsum præcedat necesse est, & ab eis procedat, a quibus tradita est.*

Quantum deferendum traditionibus ex Tertulliano

(a) Tert. de carn. Christi c. 2.

(b) Tert. de præscript. c. 19. 21.

(c) Tert. advers. Marcion. lib. 4. c. 5. in fine.

XIX. Huic conjungimus Clementem Alexandrinum, qui iisdem cum Tertulliano temporibus Severi & Antonini ejus filii claruit (*d*): ipse enim hæc in Stromatibus (*e*) in primis habet: *Qui veram quidem beatæ doctrinæ servabant traditionem, statim a Petro, & Jacobo, & Joanne, & Paulo, sanctis Apostolis, filius a patre accipiens (pauci autem sunt patribus similes) ad nos quoque, Deo volente, pervenerunt, illa a majoribus data & Apostolica deposituri semina.* Hæc Clemens, non de scriptis ab illis epistolis intelligens, sed & de non scriptis per manus traditis observationibus: alioqui his omnibus quatuor Evangelia præposuisset: nam paulo superius viva voce, & animata (ut ait) oratione magistrorum, qui a majoribus ea acceperant, ea se assecutum esse testatur. Idemque hæc libro quarto: *Cognitio autem ipsa est, quæ per successionem ad paucos ex Apostolis absque scriptis tradita pervenit.* Et in libro septimo:

(d) Hier. de script. Ec. cl. c. 38. 53.

(e) Clem. Alexan. Strom. lib. 1.

Ex Clemente Alexandrino.

mo: *Quomodo ergo si quis fiat bestia ex homine, similiter atque hi qui fuerant infecti venenis Circes: ita homo Dei esse, & Domino fidelis esse perdidit, qui adversus Ecclesiasticam recalcitravit traditionem, & in humanarum hæreseon desilivit opiniones*. Hæc Clemens, de quo etiam hæc Eusebius (*a*): *In libro*, inquit, *quem de Paschate composuit, fatetur se a familiaribus suis compulsum, ut traditiones, quas a veteribus presbyteris accepisset, litteris proderet ad posteritatem*.

(a) Euseb. hist. lib. 6. c. 11.

XX. Hujus discipulus Origenes hæc etiam de traditionibus, quas Ecclesiasticas observationes appellat, sic (*b*) dicens: *Sed & in Ecclesiasticis observationibus sunt nonnulla hujusmodi, quæ omnibus quidem facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quod, verbi gratia, genua flectimus orantes, & quod ex omnibus cæli plagis ad solam Orientis partem conversi orationem fundimus, non facile cuiquam puto ratione compertum. Sed & Eucharistiæ sive perficiendæ, sive eo ritu quo geritur, explicandæ, vel eorum quæ geruntur in baptismo verborum, gestorumque & ordinum, atque interrogationum & responsionum, quis facile explicet rationem? Et tamen omnia hæc operta & velata portamus super humeros nostros, cum ita implemus ea & exequimur, ut a magno Pontifice atque ejus filiis tradita & commendata suscepimus*. Et in Leviticum ait (*c*): *Secundum Ecclesiæ observantiam, etiam parvulis baptismum dari*. Sed per observantiam Ecclesiæ, intellexisse Apostolicam traditionem, alibi declarat his verbis: *Pro hoc & Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit, etiam parvulis baptismum dare*.

(b) Orig. hom. 5. in Num.

Ex Origene.

(c) Orig. in Levit. c. 8.

XXI. Stephanus Papa, idemque martyr, etsi ejus scripta exciderint, tamen ex ipsis fragmentum, quod recitat Cyprianus (*d*), quam constans assertor Apostolicarum traditionum & earum acerrimus propugnator extiterit, facile monstrat: sic enim dicebat adversus omnes qui ex universo Christiano orbe viri eruditissimi atque sanctissimi impugnabant baptismum hæreticorum, quod hactenus ex antiqua traditione Ecclesia non respuebat: *NIHIL INNOVETUR: NISI QUOD TRADITUM EST*. Agatur scilicet. Hac una ille sententia & Apostolicæ vocis tonitruo a summa arce culminis pastoralis intonans, non solum Africanorum omnium, sed & Orientalium Episcoporum molitiones atque conatus disiecit, & munimenta illorum ex mille Scripturæ divinæ locis coagmentata & male contexta penitus dissipavit: ut tunc potissimum Ecclesia Catholica experta sit, qualis quantaque vis fuerit antiquæ traditionis, cum opus fuit innumeras divinæ Scripturæ sententias perperam intellectas, quæ

(d) Cyprianus ad Pomp. epist. 74.

Stephanus Papa custos traditionum.

resistere viderentur, uni cedere traditioni: de qua hæc Augustinus (*e*): *Consuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab Apostolorum traditione exordium sumpsisse credenda est; sicut sunt multa quæ universa tenet Ecclesia, & ob hoc ab Apostolis præcepta bene creduntur, quamquam scripta non reperiantur*. Cæterum Cyprianus non adeo vecors fuit, ut Apostolicæ traditioni repugnandum esse censeret; sed quod existimaret eam humanam esse potius corruptelam, ut quæ sibi videbatur esse divinis Scripturis adversa, quare & illa verba mox subdit: *Unde est ista traditio? utrum ne de Dominica & Evangelica auctoritate descendens, an de Apostolorum mandatis atque epistolis veniens? Ea enim facienda esse, quæ scripta sunt, Deus testatur*. Quod si Cyprianus certior redditus esset, illam re vera fuisse Apostolicam traditionem, nec adversam divinis Scripturis; sanis sincerisque dogmatibus haud dubium acquievisset, quod & Augustinus affirmat. Verum quam egregius adstipulator sit Cyprianus Apostolicarum ac cæterarum Ecclesiæ traditionum, præsertim in ritu ministrandorum sacramentorum, mille prope locis erudite Pamelius adnotavit.

(e) August. de baptis. contra Donat. lib. 5. c. 23.

XXII. Ex his vero, qui in Ecclesia claruerunt post Ethnicos Imperatores temporibus Constantini, Magnus Athanasius est facile princeps, qui & traditionum Ecclesiasticarum est gravissimus assertor; cum adversus ingruentes Arianorum turbines, Filii Dei divinitatem labefactantes, traditionis scuto potissimum sit tutatus Catholicam veritatem: nam quoties de novitate vocis Ariani calumniam faciebant, ipse mox eos ad traditionem Ecclesiasticam provocabat; ipsosque hostes adegit, licet invitos, veritatem Catholicam profiteri; unde hæc ipse (*f*) de Eusebio Cæsariensi: *quod majoris admirationis est, Eusebius ex Cæsarea Palæstinæ cum pridie abnegasset, in eamdem sententiam postridie subscripsit; quam etiam Ecclesiæ legendam misit, dicens eam esse Ecclesiæ fidem, & patrum traditionem*; post multa vero sic: *Ecce*, inquit, *nos demonstramus istiusmodi sententiam a patribus ad patres quasi per manus traditam esse*. Rursum agens contra Paulum Samosatensem, hæc ait (*g*): *Qui ea quæ ultra vires suas sunt, indagat, in præcipiti consistit: qui vero traditionibus inhæret, extra periculum versatur. Suademus igitur vobis, quod & nobis ipsis suademus ut traditam fidem retineatis, & aversemini profana novitatis verba, & idem reliquis præcipiatis, ut exhorreant tanti mysterii inquisitionem*.

Athanasius traditionum assertor.

(f) Athanas. de Synod. Nic. an. contra Arian. decret.

(g) Athan. de incar. Verb. contr. Paul. Samosat.

XXIII. Ipse item Eusebius (*h*), qui tunc vivebat, cum sanioris esset mentis, hæc de traditionibus: *Moyses in tabulis inanimatis*,

(h) Euseb. de demonst. Evang. lib. 1. c. 8.

Eusebius Traditionum professor.

tiis, Chriſtus autem in mentibus vita prææditis perfecta novi Teſtamenti documenta deſcripſit. Ejus vero diſcipuli, ad magiſtri ſui nutum, auribus multorum doctrinam ſuam commendantes, quæcumque quidem veluti ultra habitum progreſſis a perfecto ipſorum magiſtro præcepta fuerant, ea iis qui capere poſſent, tradiderunt: quæcumque vero iis convenire arbitrabantur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererent, curationibuſque indigentes, ea ipſi ad imbecillitatem multorum ſe demittentes, partim litteris, partim ſine litteris, quaſi jure quodam non ſcripto, ſervanda commendarunt. Hæc Euſebius. Sed & qui huic proximus tempore accedit Cyrillus Hieroſolymorum Epiſcopus, cum de ſacris myſteriis Eccleſiaſticis quinque orationes myſtagogicas habuiſſet, hæc ait in fine: *Retinete has traditiones, & ſine ullius offendiculo voſmet ſervate.* Sed a quo traditas? legat qui originem earum ſcire cupit, & inveniet eas acceptas eſſe majori ex parte ex Miſſa Jacobi Apoſtoli ejuſdem civitatis olim Epiſcopi.

XXIV. Qui eodem vixit tempore Hilarius, (a) hæc de Gallis. *O vos beatos & glorioſos qui perfectam atque Apoſtolicam fidem conſcientia & profeſſione retinentes, conſcriptas fides hucuſque neſcitis. Non enim eguiſtis littera, qui ſpiritu abundatis: neque officium manus ad ſcribendum deſideraſtis, qui quod corde a vobis credebatur, ore ad ſalutem profitebamini. Nec neceſſarium habuiſtis Epiſcopi legere, quod regenerati neophyti tenebatis. Sed neceſſitas conſuetudinem intulit, exponi fides, & expoſitis ſubſcribi. Ubi enim ſenſus conſcientiæ periclitatur, illic littera poſtulatur.* Hæc Hilarius ☞ de formulis fidei agens, quas nullas ſcriptas noviſſe hactenus Eccleſiam Gallicanam, magna gloria jure teſtatur. Nam ipſum ſimplex Apoſtolicum ſymbolum quod profiterentur, illud non tradi ſcriptis competentibus, ſed verbis acceptum ab illis memoriæ mandari conſueviſſe, & reddi ſuo tempore ab Eccleſia præſcripto, ſuo loco ſatis eſt demonſtratum. Non igitur (ut ab aliquo objectum fuit) hic Hilarius de Evangelio, aliiſve Divinæ Scripturæ libris intelligit, quos jam ſcriptos ſive ab Irenæo, ſive Dionyſio, vel aliis diu ante Gallias accepiſſe dubitare nemo debet, ſed de ſcriptis Fidei formulis, quas hactenus Gallia non noviſſet, ſed traditum Apoſtolicum Symbolum poſſideret ☜. Dicant ergo Novatores, Gallorum ſordes (illos compello qui ſunt adeo a progenitoribus antiquis degeneres) qua fronte ſine ſcriptis per manus traditas Eccleſiæ traditiones impugnent & reſpuant; ſi amplius trecentis annis, uſque ad Hilarii tempora, Gallicana Eccleſia, eademque celebris, totoque Orbe ſpectata, ſine ſcripto tradita fide, ac per manus accepta, abſque aliquo religionis præjudicio, immo maximo omnium integritatis exemplo, uſa eſt? Intelligant a quibus deſciverint, & quibus in eo turpiter inhæſerint, nimirum Arianis, Macedonianis, Aerianis, vel his ſimilibus; qui quod traditionibus impugnarentur, nullam ſententiam, immo ne vocem quidem admittere in animum induxerunt, quæ non reperiretur ex divinis Scripturis accepta. Sed hæc omittamus.

(a) Hilar. lib. de Synod. contra Arianos.

Hilarius traditionum defenſor.

Baſilium (b) jam præſtat audiamus, qui hæc habet ſcribens ad Amphilochium de Spiritu ſancto: *Dogmata, quæ in Eccleſia ſervantur, & prædicantur, partim ex ſcripta doctrina habemus (c), partim ex Apoſtolorum traditione ad nos delata in myſterio recepimus: quæ utraque ad pietatem eamdem vim habent; & nemo his contradicit, qui vel modicam ſaltem Eccleſiaſticorum jurium experientiam habet. Si enim aggredimur non ſcripto proditas conſuetudines veluti non magnam vim habentes reiicere, imprudentes etiam ipſis principalibus Evangelii partibus damnum inferemus, immo ipſam Evangelii prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Veluti, exempli cauſa (ut ejus quod primum & communiſſimum eſt, primam mentionem faciam) figura crucis ſignare eos qui in nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti ſpem habent, quis ſcripto docuit? Ad Orientem converſos nos eſſe, dum oramus, quæ ſcriptura nos docuit? Invocationis verba, dum oſtenditur panis Euchariſtiæ & poculum benedictionis, quis ſanctorum ſcripto nobis reliquit? Non enim his contenti ſumus, quorum Apoſtolus aut Evangelium meminit, ſed & ante & poſtea alia quædam dicimus, velut magnum robur ad myſteria habentia, & doctrina ſcripto non prodita aſſumpta. Benedicimus aquam baptiſmatis, & oleum unctionis, inſuperque ipſum qui baptizatur: ex quibus ſcriptis? nonne a tacita & arcana traditione? Ipſam vero oleo illitionem quæ doctrina ſcripta docuit? aut ter mergi hominem, unde eſt? Reliqua item quæ circa baptiſma fiunt, renuntiare ſatanæ & angelis ejus, ex qua ſunt ſcriptura? nonne ex hac non publicata & arcana doctrina, quam in minime oneroſo & ſolicito ſilentio patres noſtri conſervarunt? Recte illi, utpote docti myſteriorum reverentiam & auctoritatem ſilentio cuſtodire: quæ enim ne aſpicere quidem fas erat non initiatis, horum doctrinam quomodo par erat in litteris, velut in triumpho, oſtentare?* Hæc Baſilius; qui & alia etiam multa in eamdem ſententiam inculcat: ac tandem hac ipſa non ſcripto tradita Apoſtolorum traditione de Spiritu ſancto blaſphemias Macedonii refellens, veram ſinceramque a majoribus divinitatem ejus traditam adſtruit, atque confir-

XXV.

(b) Baſil. de Spiritu ſanct. ad Amphil. c.27.

(c) Baſil. de Spiritu ſancto. c.7.

Baſilius traditionum prædicator.

confirmat, ut dicendum sit more majorum: Gloria Patri & Filio cum Spiritu sancto: & non ut illi dicebant, In Spiritu sancto. Nam & superius: *Quicumque enim per morum constantiam antiquitatis auctoritatem novationibus prætulerunt, & patrum traditionem inviolatam per regiones ac civitates conservarunt, hac voce usi sunt;* & alibi (a): *Nos confitemur, quod etiam traditum accepimus, cum Patre & Filio locatum esse Spiritum paraclitum.*

(a) Basil. epist. 73.

XXVI. Gregorius Nazianzenus traditionum professor. Basilio jungimus Gregorium Nazianzenum (b), qui agens in Julianum Apostatam, in eumdem invehitur, quod Ecclesiasticas traditiones in Gentilium usum transferre satageret: *Quas*, inquit, *traditione acceptas in hanc usque diem servavimus.* Huic adnectimus Gregorium Nyssenum, qui ad Ablavium hæc scribit: *Sin autem nostra oratio proposita quæstione infirmior arguatur: traditionem quidem, quam a patribus per successionem accepimus, servabimus in perpetuum firmam & immotam.*

(b) Gregor. Naz. orat. 1. in Jul.

XXVII. Epiphanius traditionum adstipulator. Sed videamus quid de eadem re senserit Epiphanius: ipse enim adversus Aerium agens, de præscriptorum dierum jejunio Ecclesiæ consuetudine receptorum hæc ait (c): *Quis autem magis de his novit, hic ne seductus homo* (Aerius videlicet) *qui etiam nunc superest, & hucusque in mundo versatur; aut qui ante nos testes fuerunt habentes ante nos traditionem in Ecclesia, quique etiam a patribus suis traditum acceperunt; quemadmodum etiam hi a suis patribus didicerunt, qui ante ipsos fuerunt, quomodo Ecclesia acceptam a patribus suis veram fidem usque huc continet, itemque traditiones?* Idem inferius postquam egit de memoria & precibus pro defunctis ad Deum exhiberi solitis, hæc rursum de traditionibus inculcat: *Ecclesia necessario hoc perficit, traditione a patribus accepta. Quis autem poterit statutum matris dissolvere, aut legem patris? velut Salomon dicit: Audi fili sermones patris tui, & ne repudies statuta matris tuæ: ostendens per hoc quod & in scriptis & sine scriptis docuit Pater, hoc est, Deus, & Unigenitus, & Spiritus sanctus. Mater autem nostra Ecclesia habet statuta in se posita indissolubilia, quæ irritari non possunt. Cum itaque ordinata sint in Ecclesia statuta, & bene se habeant, & omnia mirabiliter fiant, confutatus est rursus etiam hic seductor.* Idem hæc habet in Compendiaria doctrina: *At vero*, inquit, *de statutis ipsis & traditionibus ejusdem Ecclesiæ, rursus necessarium est me brevibus apponere earumdem traditionum formam ex parte, &c.* Subinfert de diversis ordinibus in Ecclesia narrationem, de diebus festis, observatione jejuniorum, mysteriis Ecclesiasticis, & aliis sacris ritibus ex traditione manantibus. Sed non prætermittendum, quod idem (d) agens adversus Melchisedecianos, hæc ait: *Termini nobis positi sunt, & fundamenta, & ædificatio fidei, & Apostolorum traditiones, & Scripturæ sanctæ, & successiones doctrinæ, & undequaque veritas Dei munita est.*

(c) Epiph. hæres. 75.

(d) Epiph. hæres. 55.

XXVIII. Hieronymus traditionibus suffragatur. Sed & ad tam certam patentemque veritatem adstruendam Hieronymus etiam suum suffragium affert in hæc verba ad Lucinium (e) scribens: *Ego illud te breviter admonendum puto, traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiunt ita observandas, ut a majoribus traditæ sunt; nec aliorum consuetudinem, aliorum contrario more subverti.* Idemque alibi (f), sed ex persona Luciferiani, quæ æque ab Orthodoxo probentur: *An nescis*, inquit ille, *etiam Ecclesiarum esse hunc morem, ut baptizatis postea manus imponantur, & ita invocetur Spiritus sanctus? Exigis ubi scriptum sit? in Actibus Apostolorum. Etiam si Scripturæ auctoritas non subesset, totius Orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret: nam & multa, quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurpaverunt: velut in lavacro ter caput mergitare: deinde egressos lactis & mellis prægustare concordiam ad infantiæ significationem, die Dominico & per omnem Pentecostem nec de geniculis adorare, & jejunium solvere; multaque alia quæ scripta non sunt, rationabilis sibi observatio vindicat.*

(e) Hier. epist. 28.

(f) Hier. advers. Luciferiam.

XXIX. Ambrosius & Chrysostomus traditionum testes. Ambrosius insuper, cum agit de celebritate Paschali: *Scriptura*, inquit, *divina nos instruit, & traditio majorum.* Idemque in libris quos scripsit de his qui initiantur divinis mysteriis, ac de Sacramentis, vel aliis locis, quid aliud præstitit, nisi ut quæ hactenus sine scripto tradebantur de ea re Apostolicæ traditiones, ipse scriptione easdem consignaret? Chrysostomus etiam (quod superius recitavimus) illud ipsum de eadem re statuit axioma: TRADITIO EST? NIHIL QUÆRAS AMPLIUS. Idem sacros illos ritus qui adhibentur in venerandis mysteriis, ab Apostolis Ecclesiæ traditos affirmans ait (g): *Non frustra hæc ab Apostolis sunt legibus constituta; ut in venerandis, inquam, atque honorificis mysteriis memoria eorum fiat qui decesserunt. Noverant hinc multum ad illos lucri accedere, multumque utilitatis.* Porro quod statuerunt Apostoli, hoc ex Dei voluntate eos fecisse his quæ mox subinfert, demonstrat: *Vult enim*, inquit, *Deus nos nobis mutuum auxilium afferamus*, &c.

(g) Chrys. in epist. ad Philip. hom. 3.

XXX. Augustinus traditionum defensor. Multa insuper in hanc eamdem consensionem ex Augustini diversis tractatibus & epistolis essent addenda: sed illam unam satis putamus esse sententiam, qua velut funiculo quodam Apostolicarum traditionum

(a) Aug. de baptis. cont. Donat. li. 4. c. ult. num latitudinem metitur, sic dicens (a): *Quod universa tenet Ecclesia nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur.* Hæc Augustinus, qui eadem fere sæpius repetit, ut cum ait (b): *Quam consuetudinem credo ex Apostolica traditione venientem: sicut multa non inveniuntur in litteris eorum, neque in Conciliis posterorum; & tamen quia custodiuntur per universam Ecclesiam, nonnisi ab ipsis tradita & commendata creduntur.* Et ad Januarium (c): *Illa*, inquit, *quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe servantur, dantur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri.*

(b) August. lib. 2. c. 7.

(c) Ad Januar. epist. 118.

XXXI. Cæterum quæ in sacris sunt Conciliis instituta, nec ipsa quidem recens fuerunt inventa; sed quæ & Patres ipsi a majoribus acceperunt sine scriptis, ut accuratius servarentur, scriptis consignarunt. Unde Vincentius (d) Lirinensis, qui eodem cum Augustino vixit sæculo, hæc ait: *Denique quid umquam Ecclesia aliud Conciliorum decretis enixa est, nisi ut quod antea simpliciter credebatur, hoc idem postea diligentius crederetur? quod antea lentius prædicabatur, hoc idem postea instantius prædicaretur? quod antea securius colebatur, hoc idem postea solicitius excoleretur? Hoc, inquam, semper, nec quidquam præterea hæreticorum novitatibus excitata Conciliorum suorum decretis Catholica quid perfecit Ecclesia, nisi ut quod prius a majoribus sola traditione susceperat, hoc deinde posteris etiam per scripturæ chirographum consignaret, magnam rerum summam paucis litteris comprehendendo, & plerumque propter intelligentiæ lucem non novum fidei sensum, novæ appellationis proprietate signando?* Hæc ille, at de his hactenus: instituti quippe ratio non patitur his diutius immorari. Satis namque nobis visum est de Apostolicis traditionibus Patrum testimonia usque ad Augustini tempora attulisse: omnes enim, qui posterioribus temporibus vixere, cum sit certum eadem sensisse, superfluum videtur aliis testibus eadem consignasse.

(d) Vincent. Lirin. de hæres. cap. 32.

Concilia traditiones secuta.

XXXII. Traditionum defensores. Desiderari adhuc quid posset, ut Novatores ista impugnantes refelleremus: sed qui plura cupit, ab his petat, qui ejus argumenti commentarios conscripserunt, eosque adeat, tum maxime inter alios reverendissimum Lindanum Episcopum Ruremundensem, quem ob egregiam eruditionem toto Christiano orbi spectatam, & vitæ sanctitatem, plurimi facio: vivit adhuc, non sibi, sed Catholicæ Ecclesiæ, jam mille de prostratis hostibus coronis auctus; aliasque in dies majores, & fortasse martyrii, ut qui ante aciem quotidie adversus hostes cominus dimicet, sibi comparaturus. Est & R. P. Robertus Bellarminus Politianus, qui multos annos in his summa cum laude versatus est, Romæ publice docens; & hoc ipso anno, quo hæc nostra cudimus, suas de Controversiis Christianæ fidei disputationes adversus hæreticos, ab eruditis omnibus avide expectatas, & jam acceptas, & mirifice prædicatas, edidit: nobilissimum plane opus, quod instar turris illius quam (e) David ædificavit cum propugnaculis, ex qua mille pendent clypei & omnis armatura fortium, in Ecclesia habeatur. Hæc summatim in genere de traditionibus dixisse sat erit: inferius vero de singulis privatim pro Apostolicorum scriptorum & rerum gestarum occasione, suis locis ac temporibus plenius agendum erit.

(e) Cant. 4.

XXXIII. De Gallione Proconsule. Sed jam ad cæteras Pauli res gestas Corinthi redeamus, a quibus occasione secundæ epistolæ ad Thessalonicenses ibi scriptæ divertimus. Curabat tunc Achajæ provinciam L. Junius Gallio Proconsul (facta enim erat Achaja proconsularis provincia ex lege Clodia, ut Cicero (f) auctor est) erat hic germanus L. Annæi Senecæ, ut ipse testatur (g), qui & de ejus ex Achaja profectione meminit (h), & alias de eo; nam ad ipsum inscripsit librum De remediis fortuitorum, ac alterum De vita beata. Cum enim Seneca a Messalina Augusta, Claudii uxore (ut tradit Dio i) injuste damnatus exilio, post illius necem ab Agrippina item Augusta restitutus, & Neroni, quem Claudius (ut vidimus) anno præterito adoptavit, præceptor datus esset; in ejus gratiam Achaja provincia Gallioni ejus germano est tributa.

(f) Cic. orat. in Pison.

(g) Sen. in præf. lib. 4. quæst. nat.

(h) Idem li. 18. epist. 101.

(i) Dio lib. 60.

XXXIV. Hic igitur cum Corinthi ageret, Judæi ex more in Paulum turbas excitantes, sistendum eum curarunt ante ejusdem tribunal. Quid autem tunc factum sit, Lucas (k) his verbis significat, sic ab exordio rem gestam narrans. *Gallione autem Proconsule Achajæ, insurrexerunt uno animo Judæi in Paulum, & adduxerunt eum ad tribunal, dicentes: Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum. Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Judæos: Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum, o viri Judæi, recte vos sustinerem: si vero quæstiones sunt de verbo & nominibus legis vestræ, vos ipsi videritis: judex ego horum nolo esse. Et minavit eos a tribunali. Apprehendentes autem omnes Sosthenem principem synagogæ, percutiebant eum ante tribunal, & nihil horum Gallioni curæ erat.* Hæc Lucas de rebus gestis coram Gallione; qui quidem vel in eo laude dignus, quod licet proconsulari auctoritate etiam de religione agere ac judicare

(k) Act. 18. Paulus ductus ad Gallionem.

care minime prohiberetur (quippe qui plenissimam jurisdictionem haberet, & omnium partes judicum, qui Romæ quasi magistratus vel extra ordinem jus dicerent, ad ipsum pertinerent, ut Ulpianus (*a*) de officio Proconsulis scripsit) tamen tantum detulit religioni Hebræorum, ut ipse a judicio abstinens, in illos totam causam refunderet; sed plus quam decebat; nam licet Sosthenem ante tribunal illi percuterent, vim publicam non cohibuit, nec (ut par erat) ultus est; quin etiam (licet Lucas non dicat) affirmat Joannes Chrysostomus (*b*), ipsum quoque Paulum coram tribunali, spectante Gallione, fuisse verberatum ab iisdem Judæis.

(*a*) *l. 7. ff. de off. Proconf.*

(*b*) *Chryf. praf. in 1. ep. Pauli ad Corinth.*

XXXV. Post hæc omnia idem Paulus (inquit Lucas (*c*) *cum adhuc sustinuisset dies multos, fratribus valefaciens, navigavit in Syriam, (& cum eo Priscilla & Aquila) qui sibi totonderat in Cenchris caput: habebat enim votum.* Paulum, non Aquilam totondisse ex voto caput in Cenchreis (*), Hieronymus & Augustinus affirmant (erant enim Cenchreæ, ut auctor est Strabo (*d*), Corinthiorum Orientem versus navale.) Beda (*e*) ambiguam esse lectionem cum dicat, hæc addit: *Falluntur mendositate codicis, qui dicunt Aquilam cum Priscilla uxore sua esse attonsum: in Græco enim evidenter* κειρόμενος, *idest, attonsus, numero singulari habetur.* Extant sane in nostra bibliotheca Acta Apostolorum pervetusta litteris grandiusculis exarata, in quibus plurali numero ita legitur: *Se totonderant in Cenchris caput: habebant enim votum.* Attamen inhærendum Vulgatæ nuper restitutæ, quæ (ut posuimus) ducta parenthesi, cum ita legit: *Navigavit in Syriam (& cum eo Priscilla & Aquila) qui sibi totonderat in Cenchris caput;* nonnisi de Paulo intelligendum esse declarat. Porro caput tondere, & sic votum solvere, erat Nazaræorum, de quibus scribitur in libro Numeri (*f*). Sed cur id non est factum Hierosolymis in templo? ille fortasse accidit casus, quo ibidem (*g*) illico caput tondendum esset, cum coram Nazaræo aliquis moreretur. Qui sic erant Nazaræi voto obligati, nominabant se ipsos Corban, hoc est, Dei donum (ut Josephus (*h*) affirmat) quod sic se ipsos Deo dicassent. Porro ejusmodi votum Nazaræorum nuncupare & exolvere quoque mulieres consuevisse, idem Josephus (*i*) affirmat, cum agit de Berenice, de qua nos suo loco inferius agemus.

(*c*) *Act. 18.*

(*) Cenchris.

(*d*) *Strab. lib. 8.*

(*e*) *Beda in retract. in Act. c. 18.*

Votum Nazaræorum.

(*f*) *Num. 6.*

(*g*) *Ibid.*

(*h*) *Joseph. ant. lib. 4. cap. 4.*

(*i*) *Joseph. de bello Jud. l. 2. cap. 15.*

JESU CHRISTI ANNUS 54. PETRI ANNUS 10. CLAUDII IMP. ANNUS 12.

I. HAbuit sequens annus Coss. Faustum Sullam & Silvium (*k*) Othonem, quibus adnotatur annus Domini quinquagesimusquartus, quo (ut ex jam dictis apparet) Paulus Apostolus Ephesum primum venit, non quidem permansurus: quippe qui in Syriam proficiscendi, solvens Corintho, iniisset consilium: eaque navigatione per eam partem Ægæi maris, quod Icarium dicitur, appulit (quæ se offerebat in via) Ephesum: ubi diebus aliquot manens, non est passus se diutius detineri, sed in Syriam solvens, Cæsaream Palæstinæ primum, ac inde Antiochiam accessit: postea vero Ecclesias Minoris Asiæ peragravit: ac tandem his omnibus expeditis, non minori quidem quam unius anni spatio (ut ex his, quæ dicentur inferius, facile apparebit) Ephesum rediit. Sed audiamus Lucam, qui hæc omnia mira brevitate perstringens, ait (*l*): *Devenit Ephesum, & illos* (Aquilam, & Priscillam scilicet) *ibi reliquit. Ipse vero ingressus synagogam, disputabat cum Judæis. Rogantibus autem eis ut ampliori tempore maneret, non consensit: sed valefaciens, & dicens: Iterum revertar ad vos, Deo volente; profectus est ab Epheso. Et descendens, Cæsaream ascendit, & salutavit Ecclesiam, & descendit Antiochiam. Et facto ibi aliquanto tempore, profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem, & Phrygiam, confirmans omnes discipulos.* Et inferius: *Factum (m) est autem, cum Apollo esset Corinthi, ut Paulus, peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum.* Hæc Lucas de Pauli itinere, licet de rebus tunc ab eo gestis omnino sileat. De Cæsarea & Antiochia civitatibus, ad quas Paulus Epheso recedens profectus est, jure existimavit Chrysostomus (*n*) de Antiochia Syriæ totius metropoli esse intelligendum, sicque non de alia Cæsarea, quam ea quæ est in Syria Palæstina, esse accipiendum. Beda (*o*) autem in Acta, Cæsaream Cappadociæ profectum esse dicit Apostolum, sed cum (*p*) Lucas dicat Paulum in Syriam navigasse; de quanam Cæsarea & Antiochia intellexerit, nulla videtur esse posse dubitatio.

(*k*) *Tacit. Annal. lib. 12.*

Pauli peregrinatio.

(*l*) *Act. 18.*

(*m*) *Act. 19.*

(*n*) *Chryf. hom. 40. in Act.*

(*o*) *Bed. in Act. c. 18.*

(*p*) *Act. 18.*

II. Quod vero spectat ad Galatas, quibus & Petrus Evangelium prædicavit: ad hos veniens Paulus, magno ab illis exceptus est plausu, & honorificentissime habitus, prout idem Paulus (*q*) ad eos postea scribens his verbis declarat: *Scitis autem quia per infirmitatem carnis evangelizavi vobis jampridem, & tentationem vestram in*

Paulus in Galatia.

(*q*) *Galat. 4.*

in carne mea non sprevistis, neque respuistis, sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Jesum. Et paulo post: *Testimonium enim perhibeo vobis, quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi.* Hæc Paulus; qui & superius testatur se illis Evangelium prædicasse, cum ait (*a*): *Sed licet nos, aut Angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* Dum vero Paulus Syriam & Asiam peragraret: *Judæus quidam* (subdit Lucas *b*) *Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Ephesum, potens in Scripturis. Hic erat edoctus viam Domini, & fervens spiritu loquebatur, & docebat diligenter ea quæ sunt Jesu, sciens tantum baptisma Joannis. Hic ergo cœpit fiducialiter agere in synagoga. Quem cum audissent Priscilla & Aquila, assumpserunt eum, & diligentius exposuerunt ei viam Domini. Cum autem vellet ire Achajam, exhortati fratres scripserunt discipulis ut susciperent eum. Qui cum venisset, contulit multum his qui crediderant, ostendens per Scripturas, esse Christum Jesum.* Hæc Lucas de Apollo. Porro Apostolum Paulum annum integrum in hac peregrinatione insumpsisse, tam ex his quæ dicta sunt, quam etiam his quæ sequenti anno dicturi sumus, facile apparebit.

(*a*) *Galat.* 1.
(*b*) *Act.* 18.

III. *Hoc eodem anno, Olympiade ducentesimaseptima, anno quarto* (inquit Eusebius *c*) *Philippus Apostolus Christi apud Hierapolim Asiæ civitatem, dum Evangelium populo nuntiaret, cruci affixus, lapidibus opprimitur.* Hæc cum scribat Eusebius, diversa ab his narrantur apud Hippolytum, Græce scriptum auctorem, de septuagintaduobus discipulis. Fertur enim ibi Philippus Apostolus passus sub Domitiano Imperatore. Tradit & Metaphrastes (*d*) ipsum martyrio vita functum esse anno ætatis suæ octogesimoseptimo. De mortis genere discrepat ab Eusebio Nicephorus, (*e*) & alibi idem Metaphrastes (*f*): sed nec horum alicui assentitur incertus auctor, qui scripsit Passiones Apostolorum; qui tamen in eo consentit Eusebio, dum affirmat post passionem Domini Philippum annis tantum viginti Evangelium prædicasse, & anno ætatis suæ octogesimoseptimo (quod non creditur) obiisse, sed de martyrio ne verbum quidem. Cæterum, quod spectat ad theologiam Phrygum: non Martem, nec serpentem (ut citati fabulantur auctores) colebant, sed quos Eusebius (*g*) alibi deos describit. In his igitur præstat pauca dicere, quam multa commentitia coagmentare. Quod vero auctore Eusebio exploratum habetur, ipsum Hierapoli martyrium consummasse, omnes æque consentiunt: nam & Joannes Chrysostomus (*h*) ad sepulcrum ejus alludens ait: *Philippus Hierapolim conservat miraculis.* Sed quod apud Isidorum (*i*) legitur, eumdem Philippum Gallis Evangelium prædicasse; Galatis esse restituendum, diximus in Notis ad Martyrologium Romanum. Quod vero Philippo Apostolo nonnulla adscribantur quæ esse noscuntur Philippi diaconi, differemus inferius, cum de eodem diacono sermo erit.

(*c*) *Euseb. in Chron.*
De Philippi martyrio.
(*d*) *Metaph. die* 5. *Septemb.*
(*e*) *Niceph. lib* 2. *c.*39.
(*f*) *Metaph. die* 15. *Novemb.*
(*g*) *Euseb. de præpar. Evang. lib.* 1. *cap.*4.
(*h*) *Chrysost. hom. in* 12. *A. post.*
(*i*) *Apud Isid. de vit. & obit. sanctor. c.* 75.

IV. Quod ad res Romanas hujus anni pertinet: auctor est Tacitus (*k*), hoc anno iisdem Coss. factum esse Senatusconsultum de pellendis Italia mathematicis, occasione (ut apparet) Junii Scriboniani, qui finem Principis per Chaldæos scrutatus esset, invisum plane Principibus genus hominum: sed humana curiositas agebat, ut quos sæpius edicta Imperatorum exagitabant, iidem revocarentur in Urbem.

(*k*) *Tacit. Annal. lib.* 12.
Mathematici pulsi ab urbe.

Anno-

SÆC. I.
Anno Urbis 805.
Olymp. 207. an. 4.
An. C. 52.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5545.

☉ 5. BA. ☽ 15. P. 2. April. Indict. 10.

JESU CHRISTI 52. *secundum Baronium* 54.

CLAUDII IMP. 12.

[1] AD num. I. Coss. *Faustus Sulla*, & *Salvius Otho*, ex Tacito, non vero Silvius Otho, ut perperam Baronius. — I. *Consules.*

---

[1] COss. *Faustus Sulla, & Salvius Otho.* Legendum est, ut integra consulum nomina exhibeantur: *P. Cornelius Sulla Faustus, & L. Salvius Otho Titianus.* In tabula fratrum Arvalium eruta a Fulvio Ursino, & edita apud Gruterum pag. CXVIII. & sequentibus, non semel occurrit. L. SALVIUS. OTHO. TITIANUS. *magister collegii fratrum Arvalium*, imperio Neronis. Tacitus Annal. lib. XII. cap. LII. *Fausto Sulla, Salvio Othone Coss.* Frontinus: *Sulla & Titiano Coss.* Fasti Vindebonenses anno Urbis. 805. *Sulla & Othone*: Prosperi Chronicon: *Silano & Othone*. Fasti Idatii: *Sylla, & Catone*, corrupte. Suffecti *ex K. Juliis* dicuntur *Servilius Barea Soranus, & M. Licinius Crassus Mucianus. De Barea Sorano* consule designato hoc anno, Tacitus Annal. lib. XII. LIII. ad quem locum lapidem affert Lipsius, qui ad *Q. Marcium Barcam* spectat, suffectum consulem sub Tiberio A. D. 26. *De Muciano* sæpe Tacitus, sæpissime Plinius, ut in Fastis hujus anni Panvinius, qui perperam tamen scribit, consulum suffectorum hoc anno meminisse Frontinum in primo de Aquæ ductibus, quum Frontinus *Sullam & Titianum* memoret, qui hoc anno consules ordinarii, non suffecti fuere.

I. (a) Tacit. Annal. lib. 12. (b) Act. 19. (c) Act. 20. Adventus Pauli Ephesum.

ANno post hæc Domini quinquagesimo-quinto, D. Junio (a) & Q. Haterio Coss. Paulus Apostolus (b) peragratis superioribus partibus Asiæ, venit Ephesum; ubi (ut ipse testatur c) docens Ephesios, tribus annis mansit; sic enim, dum ipsos postmodum Mileto accersivit, est allocutus: *Propter quod vigilate, memoria retinentes quoniam per triennium nocte ac die non cessavi cum lacrymis monens unumquemque vestrum*. Sed antequam res Pauli Ephesi gestas enarrare aggrediamur; ejusdem triennii temporis spatium quando cœperit ac desierit, ut certa ratio habeatur, primum omnium ex more esse disquirendum, necessarium existimamus: quod assequi facile possumus, si certum tempus, quo Epheso Hierosolymam venturus recesserit, intelligamus. Mansisse Paulum Ephesi etiam post obitum Claudii Imperatoris, & magnam partem primi anni Neronis, certis quidem rationibus tam ex ipsius Pauli quam Lucæ scriptis acceptis, satis aperte demonstrari posse videtur. Lucas (d) in Actis, dum agit de rebus Pauli gestis Ephesi, quæ contigerunt anno tertio commorationis illius ibi, consilium iniisse Paulum inde proficiscendi, ac Hierosolymam primum, deinde Romam eundi, testatur his verbis: *His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia & Achaja, ire Hierosolymam, dicens: postquam ibi fuero* (erant hæc verba Pauli) *oportet me & Romam videre*.

(d) Act. 19.

II. Ratio temporis disquiritur.

Ad hæc de petendo Romam Paulus animo decrevisse non potuit vivente Claudio; nam nec licuit: ejus enim edicto (ut vidimus) Judæi omnes Urbe sunt pulsi, nec usque ad ejus obitum data est licentia illuc remeandi; quo extincto, liberum fuit cuique Judæorum Romam petere, ac ibi agere. Sic igitur anno tertio Pauli commorantis Ephesi, quando hæc animo decernebat, extinctum fuisse Claudium, & regnasse Neronem, consentaneum rationi est affirmare. Verum non discessit Paulus Epheso statim ut Nero factus est Imperator: nam ille sequenti die ab obitu Claudii, nimirum pridie Idus Octobris, Imperium adivit; ipsum autem Paulum decrevisse usque saltem ad diem sequentis Pentecostes Ephesi commorari, ipsiusmet testificatione habetur expressum; ait enim scribens Epheso ad Corinthios (e): *Permanebo Ephesi usque ad Pentecosten*. Cum igitur ex his satis liqueat, egisse Paulum Ephesi usque ad octavum saltem mensem primi anni Neronis Imperii, qui numeratur Domini quinquagesimus septimus: ut illic triennio jam inchoato manserit; hoc ipso anno Ephesum eum venisse, necesse est affirmare. Licet enim ipse dicat Paulus: se triennio Ephesi esse commoratum, non sic intelligendum, ut tribus integris annis ibi permanserit; sed (quod ex Luca colligitur) duobus impletis annis, ac tribus insuper mensibus: nam & ipse totius illius temporis rationem subducens, ait trium mensium spatio docuisse in synagoga, biennio autem in schola Tyranni. Sic igitur qui hoc anno Domini quinquagesimoquinto Ephesum venit, quinquagesimoseptimo post Pentecosten inde recessit, anno primo Neronis Imp. Ceterum non ultra illud Neronis tempus, ipsum Ephesi egisse, quæ de eo dicturi sumus inferius, declarabunt. Hæc satis ad temporis rationem: jam Pauli res gestas Ephesi prosequamur.

(e) 1. Cor. 16.

III. (f) Act. 19. Res gestæ Pauli Ephesi.

Cum venisset Paulus Ephesum (inquit Lucas f) *& invenisset quosdam discipulos*,

SÆC. I. Anno Urbis 806. Olymp. 208. an. 1. An. C. 53.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5546

☉ 6. G. ☽ 16. P. 25. Mart. Indict. 11.

JESU CHRISTI 53. *secundum Baronium* 55.

CLAUDII IMP. 13.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coss. *D. Junius*, & *Q. Haterius*. Accuratius Phlegon in lib. de Reb. Mirabil. cap. 7. scribit Consules fuisse *Decmum Junium Silanum Torquatum & Q. Asterium Antoninum*; sed loco *Decmum*, legendum, *Decimum*, & loco, *Asterium*, legendum, *Haterium*. Anonymus ab Em. Card. Norisio editus *Silanum* & *Antoninum* profitetur, quæ, ut inquit Onuphrius, *Junii & Haterii* cognomina sunt.

[1] COss. *D. Junius*, & *Q. Haterius*. Lege *D. Junius Silanus*, & *Q. Haterius Antoninus*. Tacitus Annal. lib. XII. cap. LVIII. *D. Junio*, *Q. Haterio coss. Haterii Antonini* meminit item Annal. lib. XIII. cap. XXXIV. Fasti Vindebonenses & Idatii: *Silano & Antonino*. Prosperi Chronicon: *Silano II. & Antonino*. Cassiodorus: *Silanus*, & *Haterius Antoninus*. Horum tamen nomina, nisi veterum lapidum fide muniantur, adhuc incerta mihi videntur.

Imperio Claudii suffecti consules habentur: *Sex. Palpelius Hister*, & *L. Pedanius*. Plinius lib. X. cap. XII. *Capitolii cellam ipsam* (Bubo) *intravit*, *Sex. Palpelio Histro*, *L. Pedanio coss. propter quod Nonis Martiis Urbs lustrata est eo anno*. Inscriptio Gruteriana pag. CCCXLVII. 5. Polæ in Histria: SEX. PALPELIO. D.F. VEL. HISTRO. LEG. TI. CLAUD. CAES. AUG. PROCON. At cui anno potissimum horum consulatus adsignandus sit, penitus ignoro.

los, dixit ad eos: Si spiritum sanctum accepistis credentes: At illi dixerunt ad eum; Sed neque si Spiritus est, audivimus. Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Joannis baptismate. Dixit autem Paulus: Joannes baptizavit baptismo pœnitentiæ populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Jesum. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant: erant autem omnes viri fere duodecim. Hos putat Joannes Chrysostomus (*a*) fuisse advenas Judæos ex Asia, qui Hierosolymam ad diem festum olim cum accessissent, baptismate Joannis fuerant baptizati, nec de rebus postea ibi gestis quidquam acceperant. *Post hæc vero ingressus Paulus* (inquit Lucas (*b*) *synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans, & suadens de regno Dei. Cum autem quidam indurarentur, & non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola Tyranni cujusdam. Hoc autem factum est per biennium: ita ut omnes, qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Judæi, atque Gentiles.* Hæc Lucas. Fortasse hic ille Tyrannus sophista, quem scribit Suidas libros decem edidisse de statu & divisione orationis.

(*a*) Chrysost. in act. hom. 40.

(*b*) Act. 19.

IV. Paulus quid Ephesi.

Quod ad res gestas pertinet: ecce tibi Lucas biennii (quod mireris) res gestas Pauli duobus fere tantum verbis summatim perstrinxit: cum constet ipsum quamplurima ibi passum esse a Judæis: quod non aliunde quam ex ipsiusmet assertione exploratum habetur. Ephesios enim novissime allocutus, hæc ait (*c*): *Vos scitis a prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, serviens Deo cum omni humilitate, & lacrimis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex insidiis Judæorum.* Sed quænam hæ fuerint insidiæ, Lucas scribere prætermisit. Maxima sane illa fuisse certamina, ex eo possumus conjectari, quod Paulus coram Ephesis suas quas illic est passus ærumnas commemorans, nihil eorum meminit quæ passus est a Gentilibus per Demetrium argentarium: quæ licet gravia fuerint, tamen respectu eorum quæ est a Judæis perpessus, ut levia prætermisit. Si igitur nullam habuit rationem eorum quæ a Gentilibus sunt illata, ut nec eorum coram illis meminerit, quanta putanda sunt illa fuisse, quæ (ut ait) acciderunt ex insidiis Judæorum? Rursus vero idem Paulus in ea quam ad Corinthios scripsit (*d*), priore epistola, de his quæ Ephesi passus est, ut re memorabili, sic meminit: *Si secundum hominem ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt?* magnas sane se illic ærumnas sustinuisse spe resurrectionis, dictis verbis insinuat.

(*c*) Act. 20.

(*d*) 1. Cor. 15.

V. Paulus Ephesi an damnatus ad bestias.

Fuit quorundam sententia (*e*), Paulum Ephesi damnatum ad bestias, sed Dei gratia ab earum dentibus liberatum: rem gestam ex quibusdam Pauli Actis, quæ & citat Origenes (*f*) in Periarcho, Nicephorus (*g*) his narrat verbis: *Verum enimvero qui profectiones Pauli descripserunt, cum quamplurima alia eum simul & fecisse & passum esse, tum hoc quoque, cum Ephesi esset, de eo memoriæ mandarunt. Cum ibi principem locum Hieronymus obtineret, multa cum libertate Paulus est concionatus: quare Hieronymus illum bene quidem & diserte dicere, sed orationem ejus non esse eorum temporum testatus est. Plebs quidem certe per insolentiam & furorem, Paulo compedibus injectis, carceri eum includit, ut leonibus vorandus objiceretur. Ibi tum Eubula & Artemilla, clarorum Ephesi virorum conjuges, fidem edoctæ a Paulo (noctu enim ad eum veniebant) divini lavacri gratiam ab eo petunt. Itaque virtute divina, atque angelici satellitii ministerio, caliginem noctis exuberantia splendoris illustrante, Paulus ferreis compedibus liberatus, illas divino baptismo ad littus maris initiat: & cum id nemo omnium, quibus custodiæ cura mandata fuerat, sensisset, ad vincula rursum sua, in quibus leonibus esca asservabatur, redit. Sed enim ingenti magnitudine & robore intolerando leo contra ipsum immissus, in arenam quidem ille procurrit, sed mox ad Pauli pedes consedit. Et cum itidem aliæ immanes feræ immitterentur, ne tangere quidem ulla sacrum corpus ad orationem erectum atque compositum sustinuit. His ita actis, derepente fragore multo vehemens quædam supra naturæ ordinem grando decidens, multorum simul & virorum & ferorum animalium comminuit capita, ipsiusque Hieronymi aurem amputat: qui deinde cum suis per Paulum Deo conciliatus, salutiferum suscepit lavacrum: leo autem ille profugus in montes proximos evadit: & Paulus inde in Macedoniam & Græciam transmittit: mox rursum per Macedoniam vadens, Troadam & Miletum contendit, atque ita tandem Hierosolymam proficiscitur. Mirandum vero non est, Lucam hanc Pauli cum belluis pugnam reliquis ejus Actis non inseruisse. Nam etsi ex Evangelistis solus Joannes Lazari resuscitationem commemorat, minus tamen de fide veritateque ejus ambigendum.*

(*e*) Ambr. in 1. ep. ad Corin. c. 15. & alii, ut Theodor.

(*f*) Orig. in Periar. l. 1. c. 2.

(*g*) Niceph. l. 2. c. 25.

VI. Paulus quomodo pugnarit cum bestiis.

Hæc Nicephorus, licet non aliunde quam ex scriptis apocryphis: quorum fides cum vacillet, diligentiori studio, an veritate subsistant, pervestigandum est: cum præsertim Joannes Chrysostomus (*h*), & alii

(*h*) Chrysost. in ep. 1. ad Cor. hom. 40.

lii eum secuti, Paulum non de bestiis, sed hominibus ferinos habentibus animos intellexisse existimarint: sic enim & Ignatius huic simili usus dicendi genere, scribens ad Romanos, ait: *A Syria Romam usque, terra marique cum bestiis depugno, noctu diuque alligatus decem leopardis, quæ est militaris custodia; qui & beneficio affecti, pejores fiunt.* Quin & ipse Paulus alias cum Romæ esset, scribens ad Timotheum (*a*) his verbis: *Dominus mihi astitit, & confortavit me, ut per me prædicatio impleatur, & audiant omnes Gentes: & liberatus sum de ore leonis.* Per leonem significare voluit Neronem, ut interpretes omnes summa consensione confirmant; nec est aliquis qui dicat Paulum Romæ ad leonem fuisse damnatum. Rursum vero considerandum est, quod tradat idem Paulus, se Ephesi pugnasse cum bestiis, non autem se traditum bestiis: diversa quippe ratio utriusque pœnæ est habenda; damnari enim dicebantur ad ludum, qui in theatrum immitebantur armati cum bestiis pugnaturi; bestiis vero absque pugna mox devorandi alii tradebantur: sunt plura exempla utriusque supplicii, sed in his modo non immorandum. Cum itaque dicat Paulus se pugnasse cum bestiis, metaphora potius per bestias homines pravos significare voluisse, quam gladio accinctum cum leone in theatro pugnasse, omnes arbitror perfacile intelligere.

(*a*) 2. Tim. 4.

VII. Ad hæc, cum constet dictum supplicium vilioribus tantum personis lege (*b*) solitum irrogari: Paulus, qui alias flagellis cædendus, se esse Romanum civem (*c*) excepit, quanto justius & opportunius se ea exceptione liberare potuisset; cum præsertim (ut ipse scribit ad Romanos (*d*), & Corinthios (*e*), & Lucas in Actis (*f*) testatur) jam animo concepisset, Hierosolymam primum, ac denique Romam proficisci? Atque demum si Paulus ejusmodi supplicio affectus esset: non putamus ab ipso omitti debuisse, cum scribens post duos annos ad Corinthios (*g*), suorum certaminum coronas texuit: qui enim cetera, ac multa his minora enumerat, eum non facile credimus, quod esse præclarius videbatur, silentio obvolutum reliquisse. Ex his videas, quanta cautela apocrypha sint admittenda, etiam si ex Scripturis divinis aliquam sibi videantur fidem adsciscere. Unde magis placet sententia Tertulliani (*h*), qui ait Apostolum per ea verba significare voluisse Asiaticas pressuras; & Chrysostomi (*i*), qui eadem sentire videtur. At vero nec assentimur Theophylacto (*k*), qui existimavit Paulum illis verbis significare voluisse illas pressuras, quas ultimo anno commorationis suæ Ephesi passus est instigatione Demetrii argentarii (*l*): nam eo tempore quo scripsit primam epistolam ad Corinthios, qua de pugna cum bestiis meminit, nondum ea de Demetrio contigerant: quod ea ratione facile demonstrari posse videtur, quod Lucas, antequam illa recenseat, hæc de eo dicat: *His expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia, & Achaja, ire Hierosolymam.* Nec aliter Paulus in dicta prima epistola ad Corinthios (*m*): *Veniam autem*, inquit, *ad vos, cum Macedoniam pertransiero: nam Macedoniam pertransibo;* & paulo post: *Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecostem.* Sic itaque ex his liquet, ea quæ postea subdit Lucas de turbis per Demetrium excitatis, post dictam epistolam scriptam ad Corinthios contigisse ultimo anno commorationis Pauli Ephesi. Ex quibus omnibus inferimus (ut diximus) multa eademque insignia de his quæ Ephesi passus est Paulus, a Luca esse prætermissa. Hæc satis de his quæ Paulus duobus primis annis passus est Ephesi: cetera autem inferius suo loco dicenda erunt.

(*b*) l. 3. ff. ad l. Corn. de sic.
(*c*) Act. 16. & 22.
(*d*) Rom. 15.
(*e*) 1. Cor. 16.
(*f*) Act. 19.
(*g*) 2. Cor. 11.
(*h*) Tert. de resur. car. c. 48.
(*i*) Chrys. hom. 40. in Act. Apost.
(*k*) Theophil. in 1. ad Cor. 15.
(*l*) Act. 19.
(*m*) 1. Cor. 16.

VIII. De Pauli Sudariis. Quod vero ad miracula, quæ ibi operatus est, spectat: Lucas (*n*) res magnas paucis perstringens, hæc ait: *Virtutes non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli: ita ut etiam super languidos deferentur a corpore ejus sudaria & semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur.* Hæc Lucas. Meritoque non communes ac passim fieri solitas has appellat virtutes, quæ per sudaria & semicinctia, cum Pauli corpus tetigissent, Ephesi edebantur. Mirari visus est & ipse Dominus, quando vestis suæ fimbriæ tactu sensit ex se virtutem exisse, ac rogans dixit (*o*): *Quis me tetigit?* Quin & majores hæ virtutes videri poterant, quæ non vestium tunc corpori Apostoli inhærentium, sed & earum quæ aliquando Pauli corpori adhæsissent, tactu editæ sunt. Ut merito de suis olim ipse Dominus dixerit (*p*): *Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet.* Appareat & in his, sicut olim, sanctificationis unguentum, quod (ut est in Psalmo *q*) in capite positum descendit in barbam, & defluit usque ad oram vestimenti ejus: eodem modo cum Spiritus sanctus suis charismatibus perfundit animam, non tantum illam ea virtute sanctificari, sed redundantia & excrescentia superfluentis mensuræ ac exuberantis gratiæ, quæcumque illi inhærent, divina virtute perfundi; & ea quidem, quæ terrenis pariter atque cælestibus imperans, dæmones cruciet, & ad fugam compellat, & supra naturæ vires morbo languentes restituat sanitati; ut de sudariis & semicinctiis Pauli testatur Lucas, quæ a corpore ejus dilata languores curabant, & pravos dæmones abigebant.

(*n*) Act. 19.
(*o*) Luc. 8. Matth. 9. Marc. 5.
(*p*) Joan. 14.
(*q*) Psal. 132.

IX. Sacrarum Reliquiarum usus. Videas in his igitur, tam Domini quam Pauli Apostoli exemplo & auctoritate, cultum sacrarum reliquiarum in Ecclesia institutum, stabilitum, eumdemque ab Evangelistis scriptis testatum, atque miraculis comprobatum: ut non sit qui jure calumniam facere possit, si exemplo hæmorrhoissæ, & aliorum, qui (quod ait Marcus *a*) tangentes eamdem Domini fimbriam sanabantur, atque Ephesiorum credentium, Christi, Pauli, ac ceterorum sanctorum quisque Fidelium reliquias petat, ut ex illis hauriat illam gratiam, quam illi olim sunt fide prævia consecuti. Dicant Hagiomachi (si qua tamen in eis umbra saltem Evangelicæ veritatis reliqua sit) si eadem ipsa Christi vestimenti fimbria extaret hodie, sique illa ipsa Pauli sudaria & semicinctia haberentur, atque ob ipsorum oculos ponerentur: quid, quæso, facturi essent? aversarentur ne? Si eo temeritatis & procaciæ pervenissent ut execrarentur, certe non aliorum quam malorum dæmonum se participes esse significarent, eorumdemque se consortes esse profiterentur, qui eadem sudaria Pauli ac semicinctia exhorrescentes potius quam illa pati sustinentes, ab obsessis diu corporibus fugiebant. Penes quos igitur Catholica veritas, an apud eos qui ex Evangelistarum præscripto, Domini & Pauli auctoritate, hæmorrhoissæ & aliorum ac denique maxime piorum Ephesiorum exemplo, sanctorum reliquias, ut aliquam inde salutem hauriant, quo decet cultu & honore prosequuntur; an apud eos, qui eas, ut dæmones, detestantur? O quam profundo barathro, obscurissima offusi caligine, detinentur, qui hæc tam patentia, ac toto cælo perspicua non intelligunt. An fortasse quæ sunt divinitus concessa orariis & semicinctiis, eadem negaverimus Pauli ossibus attributa? vel hæc omnia Paulo privatim, & non cæteris sanctis omnibus communicata dixerimus? Appello omnium quotquot fuerunt umquam ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ Patrum sententiam, si quid ab his contrarium umquam senserint.

(a) Marc. 6.

X. Impugnatores Sacrarum Reliquiarum qui. Ex his vero qui extra classem Catholicorum per diversarum hæresum abrupta præcipitia se dederunt, primus omnium impugnator divinitatis Spiritus sancti Eunomius, non alio certe quam satanico spiritu afflatus, divini Spiritus hostis, cultum sacrarum reliquiarum ausus est impugnare: quem perditissimus Vigilantius, & inde Claudius Taurinensis, ac demum cæteri hæreticorum satellites sunt consectati. Unde Gennadius (*b*): *Sanctorum corpora, & præcipue beatorum martyrum reliquias, perinde ac si Christi membra sincerissime honoranda, & basilicas eorum nominibus appellatas, velut loca sancta divino cultui mancipata, affectu pissimo & devotione fidelissima adeundas credimus Si quis contra hanc sententiam venerit non Christianus, sed Eunomianus, & Vigilantianus creditur.* At (quod majus est) extant ipsæ fimbriæ Christi, & Pauli sudaria & semicinctia, non quidem in thecis aureis asservata, sed in divinæ Scripturæ thesauro fidelius custodita, & æternitati divinitus consecrata, quorum tantum aspectu ipsa perfidia, & impietas refellatur.

(b) Gennad. de Eccles. dogm. c. 73.

XI. Miracula ex reliquiis. Sed his missis, nos interim (quod nostrarum est partium) ipsarum Ecclesiasticarum traditionum fontes aperientes, & unde illæ primum fluxerint demonstrantes, qui inde purissimi dimanaverint latices, qua possumus brevitate narremus: *Cum igitur* (ut ait Lucas *c*) *deferrentur a corpore Pauli ejus sudaria, & semicinctia, recedebant languores, & spiritus nequaquam egrediebantur. Non ferentes tangebant solum* (inquit Chrysostomus *d*) *sed & accipientes apponebant. Idcirco Christus non permittit illum abire in Asiam, observans (ut quidem opinor) tempus hoc;* nimirum ut Catholicum dogma de cultu sacrarum reliquiarum tanto exemplo & auctoritate stabiliretur. Quod vero idem Chrysostomus (*e*) alibi iterum rem exaggerans, dicat vestibus & umbra Pauli mortuos surrexisse; id quidem in his quæ ad umbram spectant, more rhetorum amplificando potius, quam ut ex authentica probari posset historia, locutum esse opinamur: nam id Petro tantum fuisse concessum speciali quadam prærogativa, superius dictum est. Cæterum quod ad vestes pertinet ac mortuos excitatos: quis dubitat ea contingere facile potuisse? Quid enim tam mirum videri debet, si admotis sudariis Pauli, mortui ad vitam resurrexissent, cum scribat Gregorius, caligula S. Honorati defunctum puerum esse revocatum ad vitam? Sed & alia his similia exempla complura suppetunt.

(c) Act. 19.
(d) Chryfost. hom. 41. in Act.
(e) Chryfost. hom. 6. in epist. 1. ad Corinth. & homil. 8. in epist. ad Roman.

XII. De velis admotis Reliquiis Sanctorum. Ex ejusmodi igitur exemplis inhæsit Fidelibus pia ac religiosa traditio, ut cum minus liceret ipsa sanctorum sepulcris condita corpora tangere, sudaria vel aliquod aliud velum eisdem desuper admoverent, quod dicebatur sanctuarium (*f*), sive brandeum. Quantam autem inde virtutem haurirent ejusmodi vela admota sanctorum tumulis, locuples testis est Gregorius Papa (*g*) scribens ad Constantiam Augustam & alii. Porro non solum velamina atque panniculos, sed & vestimenta languentium ac defunctorum, sacris altaribus, ubi essent reliquiæ martyris, superposita, ad restituendos incolumitati ægrotantes, & ad vitam defunctos, accepisse virtutem fidelissimus testis est S. Augustinus, qui ad arguendam Gentilium impietatem, complurium miraculorum suo tempore in Africa editorum catalogum texuit: eamdem-

(f) Vide notata a nobis in Rom. Martyr. die 15. Junii.
(g) Gregor. lib. 3. epist. 30. Joan. Diac. in Vit. Gregor. lib. 2. c. 42. Greg. Turon. de glor. martyr. c. 28.

demque gratiam floribus, qui iisdem sacrarum reliquiarum loculis admoveri consueverunt, impartiri solitam, pluribus idem monstrat (*a*) exemplis.

(a) *Aug. de Civit. Dei lib. 22. c. 8.*

XIII. Pulvis ex sepulcris Sanctorum collectus magnæ virtutis.

Sed quid hæc memorem, cum non tantum sudaria & semicinctia, velamina, vestes, flores, & frondes, & si quæ alia sacris admota reliquiis tantam operandi miracula vim consequi consueverint, sed ipse pulvis & situs, quo (ut accidit) sanctorum sepulcra aliquando obducerentur, vel etiam circumaspergerentur, eadem virtute pollerent? Fidem horum integram faciunt Patres fere omnes, & in primis Gregorius Nyssenus (*b*), qui de ejusmodi consuetudine pulveris colligendi hæc ait: *Si quis pulverem, quo conditorium, ubi martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat: pro munere pulvis accipitur, atque tamquam res magni pretii condenda terra colligitur.* Cæterum quot quantave miracula ex collecto pulvere circa sanctorum sepulcra jacente Deus operari consueverit, verax testis est Gregorius Papa (*c*), qui fideli certaque attestatione refert, ex pulvere collecto ex altaris crepidine mortuum esse revocatum ad vitam. Multa etiam id genus, & de his quæ ipse expertus est, scribit Gregorius Turonensis (*d*).

(b) *Greg. Nyssen. orat. in laud. magni Theodori.*
(c) *Greg. dialog. lib. 3. c. 17.*
(d) *Greg. Turon. de miraculis S. Martin. lib. 2. c. 1. lib. 3. c. 12. lib. 4. c. 32. 33. & seq. de glor. martyr. lib. 1. c. 62. lib. 2. c. 24. 33. 45.*

XIV. De oleo Lampadum incensarum in sepulcris Sanctorum.

Insuper quæ a sanctorum loculis sunt penitus separata, sed tamen in ipsorum impenduntur honorem, eamdem edendi miracula facultatem sunt divinitus assecuta; ut oleum, quo ex more in Ecclesia antiquitus observato, lampades circa sepulcra martyrum solent incendi: eo enim unctum cadaver filii Irenæi esse revocatum ad vitam, S. Augustinus (*e*) est auctor. Theodoretus (*f*) itidem ingentia plane miracula de eodem oleo ex lychnis ad martyrum sepulturas suspensis collecto scriptis tradit. Venantius Fortunatus (*g*) admirabilem sane gratiam ex oleo lampadis consecutus, id carmine cecinit: cui etiam rei adstipulatur Paulus Diaconus (*h*). Sed in his non immorandum: satis enim superque erit de his tanto viro dignam Gregorii Nazianzeni (*i*) sententiam protulisse, qua hæc dicit de sanctis martyribus: *Quorum corpora idem possunt quod animæ, sive manibus contrectentur, sive honorentur: quorum vel solum sanguinis guttæ, atque exigua passionis signa idem possunt quod corpora.* Et alibi (*k*): *Est adeo*, inquit, *frequens horum luctæ certaminumque veneratio, ut exiguus pulvis, aut reliquiæ veterum ossium, totius ad honorem sufficiant; & nonnullorum saltem appellationem reliquiarum omnino expertem, scio locis certis inditam esse pro toto martyre, quæ, tamen eamdem vim obtinuerit: O rem prodigiosam! salutem affert sola recordatio.* Hæc Gregorius.

(e) *Aug. de Civit. Dei. lib. 22. c. 8*
(f) *Theodoret. in hist. SS. Patrum c. 21. in Jacobo.*
(g) *Venant. Fort. in Vit. S. Mart. lib. 4.*
(h) *Paul. Diacon. de gest. Longob. lib. 2. c. 9.*
(i) *Greg. Nazian. in Jul. orat. 1.*
(k) *Greg. Nazian. in Cygneis de Animi submiss. edit. Levenkl.*

XV. Cum igitur eamdem virtutem in exigua parte reliquiarum martyris, quæ in toto sit corpore, inesse, experimento ipse testetur: inde evenit, ut corpus unius martyris in plures interdum partes dividi soleret, recondique in diversis altaribus, quæ sepulcra sunt martyrum, ut auctoritate divinæ Scripturæ (*l*) constat: indeque fortasse accidit, ut cum unius ejusdemque martyris diversis in locis reliquiæ conditæ haberentur, & æque ac si integrum corpus ubique horum locorum conditum esset, eadem miracula sint operatæ, unius ejusdemque martyris corpus diversis in locis haberi dicatur. Tolerabilis error, cui non hominum impostura, sed exuberans divina largitas præbuit occasionem: dum quod ob virtutis præstantiam diversis in locis sit unius ejusdemque martyris erecta memoria, vel excitatum sepulcrum (quod esse consuevit sacrum altare) quisque apud se corpus illius habere est opinatus. At si licet sacra profanis conferre: Dionysius Halicarnassæus (*m*), de pluribus Æneæ sepulcris hanc affert rationem, sic dicens: *Quod si quem perplexum facit, quod Æneæ sepulcra monstrentur multis in locis, nec possit nisi uno esse conditus: cogitet hanc dubitationem esse vulgarem; & intelligat, quod quamvis unicus locus capiat corpora talium, apud multos tamen monumenta eis facta sunt, in gratiam acceptam utilitatis cujuspiam.* Hæc ille: quæ quidem de sanctis martyribus multo magis potuerunt accidisse; cum præsertim non satis esset ob accepta a sanctis martyribus beneficia memoriam illis erigere, nisi etiam ipsorum (*n*) reliquiis consecraretur altare, quod esse sepulcrum martyrum consuevit; qua ratione Basilius (*o*) ait, Quadraginta illos martyres dici esse conditos in variis civitatibus, quia quælibet ipsarum partem aliquam reliquiarum possideret. Sed hæc obiter de earum virtute.

Cur sint Reliquiæ Sanctorum divisæ.

(l) *Apoc. 6.*
(m) *Dionys. Halic. lib. 1.*
(n) *Concil. African. c. 50.*
(o) *Basil. orat. in 40. martyr.*

XVI. Quod vero ex ratione instituti nobis propositum est; reliquum esse videtur, ut traditionem de sacrarum reliquiarum cultu ex Christi fimbria in Ecclesia demonstratam, de Pauli sudariis & semicinctiis confirmatam, ac de reliquiis martyrum amplissime propagatam, per singula tempora breviter demonstremus. Quam autem diligenti studio a nonnullis pars aliqua instrumentorum passionis Dominicæ ac sepulturæ ejus fuerit asservata, diximus superius suo loco, dicturi & inferius, quando postulabit occasio. Quanta insuper diligentia vincula ipsa, quibus tum Hierosolymis tum Romæ vinctus est Petrus, recondita fuerint, & in honore habita, consule nostras Notas in Romanum Martyrologium (*p*). Si igitur ipsa dirarum instrumenta pœnarum, quod, licet nonnisi ad cruciatus inferendos, martyrem tetigerint, tantum virtutis & gratiæ ex ejus

(p) *Mart. Rom. die 1. Aug.*

ejus membris hauserunt, ut ex eis innumera fere miracula edita referantur; quod & de uno ex lapidibus, quo Stephani protomartyris brachium percussum est, Augustinus testatur (*a*): quid dicendum de ipsiusmet martyris reliquiis sacratissimis, quas sub sacro altari, in quo incruentum immolaretur sacrificium, condi consuevisse, & Joannes annuit in Apocalypsi (*b*), & totius Catholicæ Ecclesiæ antiquus usus demonstrat? Inde flagrans semper desiderium incessit mentes Fidelium, potiundi sanctorum virorum reliquiis.

(*a*) *Aug. serm. 31. 32. de divers. edit. Lovan. pag. 488. 489.*
(*b*) *Apoc. 6.*

XVII. Sed aliquot id demonstremus exemplis & quidem Apostolorum, eorumdemque successorum temporibus. Ipso enim tempore quo Petrus & Paulus Romæ sunt passi testatur (*c*) Gregorius Orientales Christianos Romam venisse, ut ipsorum tamquam suorum gentilium, reliquias vindicarent; sed divino miraculo impeditos eas secum portare nequivisse. Rursus etiam cum martyrium in theatro Romæ Ignatius consummasset, mox eo quo licuit solemni ritu Fidelium humeris Antiochiam usque venerandum corpus ejus delatum est: quod non tantum antiqua Martyrologia, & Græcorum Menologia, sed Joannes Chrysostomus (*d*) & ipse Antiochenus, cui hæc certiora esse poterant, testatur multis, ac præsertim his verbis: *Roma stillantem ejus sanguinem excepit; vos reliquias ejus suscepistis. Vos episcopatu ejus gavisi estis; illi martyrio sunt lætati; certantem illi, vincentem, ac coronatum conspexerunt; vos perpetuo illum possidetis. Exiguum ad tempus eum vobis ademit Deus, sed majori cum gratia restituit.* Et paulo inferius. *Sanctum illum omnes ex ordine civitates ab Urbe relatum suscipientes humerisque gestantes, Antiochiam usque sunt comitatæ, martyrem coronatum concelebrantes, collaudantes victorem diabolum deridentes.* Idem multa post hæc de miraculis a sepulcro ejus scaturire consuetis enarrat. De reliquiis Polycarpi huic æqualis hæc Smyrnensis (*e*) Ecclesia: *Sic nos postea ossa ejus potiora lapillis pretiosis, auroque puriora, ex cineribus selecta, eo loco reposuimus, qui illis erat decorus consentaneusque. Ubi sane nobis aliquando in unum coactis, Dominus præstabit, ut celebrem ejus martyrii diem, instar natalis festi, cum exultatione & gaudio quantum fieri potest maximo recolamus.*

(*c*) *Greg. lib. 3. epist. 30.* De translatione corporum Sanctorum.
(*d*) *Chrysost. hom. in laud. Ignatii tom. 5. col. 1529. edit. Parisien.*
(*e*) *Apud. Euseb. hist. lib. 4. c. 14.*

XVIII. Sed sicut Christianorum fuit, martyrum reliquias colligere & venerari; ita Gentilium, illas disjicere & profanare; prout Ecclesiæ Lugdunensis (*f*) epistola de martyribus apud se passis sub Marco Aurelio Antonino & L. Vero affirmat his verbis: *Postea ab impiis illis & facinorosis carnificibus illorum corpora exusta inque cineres redacta, in Rhodanum fluvium, qui illic in proximo defluit, spargebantur, quo nullæ quidem illorum reliquiæ amplius super terram restarent.* Consueverant Christiani, ejusdem cultus causa, sanctorum martyrum extinctorum, qui in cœmiteriis sepeliebantur, loca frequenter adire: ad quæ accedere si legibus persecutorum Imperatorum essent aliquando vetiti; cessante persecutione, ea adeundi cum esset facta potestas, frequentiori cætu eadem (ut est apud Eusebium *g*) frequentare. Sed non est quod in singulis de ea re exemplis enarrandis immoremur; cum non reperiantur Acta martyrum, in quibus hæc eadem semper non inveniantur novis exemplis esse testata. Quod si quid post persecutiones Gentilium Imperatorum sit factum, requiras, nullum plane invenies scriptorum Orthodoxorum (ne singulos enumerando molesti simus) qui cultus sacrarum reliquiarum non sit fidelis ac constans assertor. Quin etiam si Ethnicos Christianorum hostes consulas: quantumlibet hæc illi subsannarent, apud illos plus satis invenies expressum quis de ea re mos Christianorum fuerit, & quæ consuetudo in Ecclesia inoleverit. Ecce tibi Eunapius (*h*) Sardianus Alexandriæ asservari ait condita capita martyrum, quos Christiani ut sanctos colerent, iisdemque genua submitterent, seque illorum sepulchris prosternerent, legatosque precum apud Deum eosdem habere dicerent. Hæc ille; licet ob demolitum Serapidis templum, in Christianos infensissimus dictos martyres multis exagitet contumeliis.

(*f*) *Apud Euseb. hist. lib. 5. c. 1.* Cultus propensior Sacrarum Reliquiarum.
(*g*) *Eusebius lib. 7. cap. 11.*
(*h*) *Eunap. in Vit. Philosoph.*

XIX. Cæterum magnam esse a majoribus adhibitam diligentiam, ne quorumlibet, qui fidei causa interfecti viderentur, reliquiæ ut martyrum colerentur, sed illorum tantum, quos probasset Ecclesia; egregie expressum habes ab Optato Milevitano, dum agit de Lucilla famosissima femina Donatistarum patrona, quam a Cæciliano Archidiacono reprehensam dicit, quod ante Eucharistiæ sumptionem os nescio cujus hominis mortui, si martyris, nondum tamen vindicati, ori admoveret: hoc est, cultum illum non opportuno tempore exhiberet reliquiis hominis cujusdam extincti, sed nondum ab Ecclesia inter martyres recepti. Qualiter autem in primis auctoritate Primatis Episcopi, subtilissimaque inquisitione adhibita, quibus cultus martyrum exhibendus esset, diligentissime tractaretur, etiam persecutiones instante procella, habes apud Augustinum (*i*) de actis martyrum delatis ad Mensurium Episcopum Carthaginensem temporibus Diocletiani. Insuper sicut a Cæciliano improbatus est cultus martyris nondum recepti, ita & ab Augustino (*k*) notati sunt circulatores quidam monachi, qui quæstus causa distraherent reliquias quasdam quas

Reliquiæ Sanctorum a majoribus probari solitæ.
(*i*) *Aug. in brev. collat. die 2. c. 13.*
(*k*) *Aug. de oper. monach. c. 28.*

quas dicerent esse martyrum. Porro quam accurate atque perspecte providerint Episcopi Africani, temporibus Augustini, ut nonnisi certis sanctorum reliquiis memoriæ martyrum consecrarentur, neve inanibus superstitionibus & revelationibus plebs ignara deciperetur, docet canon (a) Concilii Carthaginensis.

(a) Concilium Carthagin. quintum c.14.

XX. Quanta etiam cura ac diligens studium fuerit Romanorum Pontificum, ne quid de his, quod inexploratum esset, admitteretur: exemplum habes de Gregorio Papa (b) in hunc modum rescribente ad Augustinum: *Fecimus quod petisti, quatenus populus, qui in loco quondam sancti Sixti martyris corpus dixerunt venerari, quod tuæ fraternitati nec verum nec veraciter sanctum videtur, certa sanctissimi martyris beneficia suscipiens, colere incerte non debeat. Mihi tamen videtur, quia si corpus quod a populo cujusdam martyris esse creditur, nullis illic miraculis coruscat, & neque aliquid de antiquioribus existunt, qui se a parentibus passionem ejus audisse fateantur; ita reliquiæ, quas petisti, seorsum condendæ sunt, ut locus, in quo præfatum corpus jacet, modis omnibus obstruatur, nec permittatur populus certum deserere, & incertum venerari.* Hæc Gregorius. At vero quid longe post Gregorium statuerit de eadem re Innocentius Papa Tertius, habes expressum in Concilio Lateranensi (c). Quod si aliquando in eumdem cultum aliquis irrepsisset error, non ex traditione majorum, sed privato aliquorum instinctu; Deus non permisit illum diu latere, sed alicui sancto viro rem aperire non prætermisit, ut veritate prodita, falsitas appareret; quod & de S. Martino (d) Severus scribit. Quamobrem sancta Ecclesia eam cautelam adhibendam esse existimavit, ut nulla Ecclesia dedicaretur, nisi ubi nullum corpus humatum fuisse constaret: ut apparet in epistolis de consecratione Ecclesiarum a S. Gregorio (e) ad diversos scriptis. At hæc in præsentiarum de traditionibus sacrarum reliquiarum dixisse, satis esse existimamus, dicturi de iisdem frequentius suis locis in posterum; nam de his crebrius agere, Annales Ecclesiastici passim suppeditantes argumentum, nos admonent. Sed jam quæ ad rerum gestarum historiam pertinent, prosequamur.

(b) Greg. lib.11. c.9. Accurata disquisitio Sacrarum reliquiarum.

(c) Concil. Lateran. c.2.

(d) Sever. in Vit. S. Mart. c.8.

(e) Greg. lib.1. epist. 9. & alii.

JESU CHRISTI ANNUS 56. PETRI ANNUS 12. CLAUDII IMP. ANNUS 14.

I. De filiis Scevæ curantibus in nomine Jesu Energumenos.

ADveniente anno Domini quinquagesimosexto, quo M. Asinius Marcellus, & M. Acilius Aviola Coss. creati sunt, Paulus jam annum secundum agebat Ephesi: cum non tantum ejus prædicatione, sed nova occasione filiorum Scevæ Principis sacerdotum, in nomine Jesu ejicientium dæmonia, magna facta est ad Christianam religionem accessio. Rem gestam his verbis Lucas Evangelista describit (f): *Tentaverunt quidam de circumeuntibus Judæis exorcistis, invocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes: Adjuro vos per Jesum, quem Paulus prædicat. Erant autem quidam Judæi Scevæ Principis sacerdotum septem filii, qui hoc faciebant. Respondens autem spiritus nequam dixit eis: Jesum novi, & Paulum scio: vos autem qui estis? Et insiliens in eos homo, in quo erat dæmonium pessimum, & dominatus amborum, invaluit contra eos, ita ut nudi & vulnerati effugerent de domo illa. Hoc autem notum factum est omnibus Judæis atque Gentilibus, qui habitabant Ephesi: & cecidit timor super omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Jesu.* Hæc Lucas. Cum vero Judæorum non ignobiles viri, sed filii Principis sacerdotum exorcistas agerent; arcanum fuisse a majoribus traditum ministerium dæmones expellendi nec commune omnibus facile potest intelligi.

(f) Act.19.

II. Qui primus omnium hæc docuit Hebræos, Salomonem fuisse, Josephus (g) affirmat, qui & hac de re mira quædam scriptis mandavit, sic dicens: *Præstitit autem Deus etiam Salomoni, ut contra dæmones artem ad utilitatem hominum & eorum curas edisceret. Incantationes enim instituit, quibus adstricti dæmones, ne denuo redeant, effugantur. Et hæc cura hactenus apud nos multum prævalere dignoscitur. Vidi etenim quemdam Eleazarum de gente nostra, præsente Vespasiano, & ejus filiis, & Tribunis, alioque simul exercitu, curantem eos qui a dæmonibus vexabantur, dæmoniaci naribus admoto annulo habente sub signaculo radicem a Salomone monstratam: deinde per nares odorantis dæmonium abstraxit, & repente cecidit homo. Postea id adjuravit ne amplius rediret, Salomonis interim mentionem faciens, & incantationes ab illo inventas recitans. Volens autem satisfacere, ac probare præsentibus Eleazarus hanc se habere virtutem, ponebat ante eos aut calicem aut pelvim aqua plenum, & dæmonio imperabat, ut ab homine egressum ea averteret, & videntibus præberet indicium*

(g) Joseph. antiq. lib. 8.c.2. De Exorcistis Judæis.

dicium quod hominem reliquisset. Quo facto, sapientia Salomonis cunctis innotuit. Hæc Josephus, qui & alibi (*a*) de radice quadam admirabilem virtutem habente pellendi dæmones pluribus agit. Non tantum vero his utebantur Judæi artibus ad obsessa a dæmonibus corpora liberanda: sed erat apud illos in confesso, per virtutem nominis Tetragrammaton, si cui illud scire ac fari licuisset, quemlibet eam facultatem adversus dæmones assequi posse, ut testatur Epiphanius (*b*) agens adversus Ebionæos, cum de Josepho Judæo homine narrat historiam; qui nec adhuc credens (ut fecisse vidimus filios Scevæ) in nomine Jesu a dæmone obsessum hominem liberavit. *Quod signum* (inquit Epiphanius) *ut notum factum est Judæis qui illic erant, multus rumor sequebatur ex his qui dicebant: Josephus gazophylaciis apertis, & invento nomine Dei scripto, eoque lecto, magna signa facit. Erat quidem verum quod ab ipsis dicebatur, sed non sic velut ipsi suspicabantur.* Hæc Epiphanius.

(*a*) *Joseph. de bello Jud. lib.7. c.25.*

(*b*) *Epiphanius hæres. 30.*

III. Nominis Jesu virtus. Hoc itaque de ineffabilis Dei nominis virtute esse traditum, non ignorantes Scevæ filii, videntesque tum a Paulo, tum a ceteris Christianis in nomine Jesu hæc eadem & alia miracula factitari; & ipsi ad dæmones expellendos eodem utendum sibi nomine, ut divinitus revelato, existimarunt. Justinus (*c*) martyr in ea disputatione disertissima, quam habuit cum Tryphone, hæc habet in eamdem sententiam: *Per nomen siquidem istius ipsius Filii Dei, & primogeniti creaturæ omnis, & ex virtute geniti, perpessionibusque obnoxii hominis facti, & sub Pontio Pilato a populo vestro crucifixi & mortui, qui & a mortuis resurrexit, & in cælum ascendit, dæmonium omne adjuratum vincitur, & in ditionem redigitur. Sin vos per nomen quodvis, qui vobis fuere, Regum, aut justorum, aut Prophetarum, aut Patriarcharum adjuretis, non subjicitur vobis dæmonium aliquod. Ceterum si quis vestrum adjuret per Deum Abrahæ, & Deum Isaac, & Deum Jacob (nam is Christus est) fortasse subjiciatur. Exorcistæ certe quidem seu adjutores vestri jam arte quadam, dixi, veluti Gentes in adjuratione utuntur, & thymiamata & vincula adhibent.* Hæc Justinus.

(*c*) *Justin. dialog. de verit. Christ. relig.*

Quod

SÆC. I. Anno Urbis 807. Olymp. 208. an.2. An. C. 54.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5547.

☉ 7. F. ☽ 17. P.14. April. Indict.12.

JESU CHRISTI 54. *secund. Baronium* 56.

S. PETRI 1.

ERONIS IMP. 1.

[1] AD num.1. Coss. *M. Asinius Marcellus*, & *M. Acilius Aviola*.

I. *Consules.*

---

[1] COss. *M. Asinius Marcellus*, & *M. Acilius Aviola*. Lapis apud Panvinium in Fastis: Q. ASINIUS. M. F. MARCELLUS. COS. quem hunc *Marcellum* esse putat. Tacitus Annal. lib.XII. cap.LXIV. *M. Asinio. M. Acilio Coss.* Suetonius in Claudio cap.XLV. *Excessit* (Claudius) III. *Idus Octobris*, *Asinio Marcello*, *Acilio Aviola coss.* Mox cap.XLVI. addit Tranquillus, Claudium mortis præscium, *cum consules designaret, neminem ultra mensem quo obiit designasse*. Fasti Vindebonenses & Idatiani: *Marcello & Aviola*. Prosperi Chronicon: *Marcellino & Aviola*. Plinius lib.VI. Cap.LII. *Aviolam*, consularem, in rogo revixisse narrat. Suffectus ex *Kal. Novembris* creditur *L. Annæus*, sive *Junius Gallio*. Seneca ludus de Claudii morte: *Quid actum sit in cælo ante diem tertium Idus Octobris*, ASINIO MARCELLO, ACILIO AVIOLA COSS. De *L. Julio Gallione*, Senecæ fratre ob Claudii mortem jocos fundente, Dio lib.LX. pag.688. 689. Vide Norisii Epistolam Consularem ad hunc annum; qui *Aviolæ Manii* prænomen esse docet.

IV. Quod vero Scevæ filii (ut habent Acta) per Jesu nomen adjurantes dæmones, non illis absque adjuratione præciperent: existimavit Origenes (*a*), non ex Christi Evangelio, sed potius ex ritu Judaico adjurationes ejusmodi pervenisse, quibus Christiani etiam uterentur: sic enim ait: *Quæret aliquis, si convenit vel dæmones adjurari. Et qui respicit ad multos qui talia facere ausi sint, dicet, non sine ratione fieri hoc. Qui autem aspicit Jesum non modo imperantem dæmonibus, sed etiam potestatem dantem discipulis suis super omnia dæmonia, & ut infirmitates sanarent; dicet, quoniam non est secundum potestatem datam a Salvatore adjurare dæmonia: Judaicum est enim. Hoc etsi aliquando a nostris tale quid fiat, simile fit ei, quod a Salomone scriptis adjurationibus solent dæmones adjurari. Sed ipsi, qui utuntur adjurationibus illis, aliquoties nec idoneis constitutis libris utuntur, quibusdam autem & de Hebræo acceptis adjurant dæmonia.* Hæc cum deducat Origenes ex eo quod ait: *Sicut Christiano homini ex Evangelii præscripto non licet omnino jurare, sic nec etiam quempiam adjurare;* sicut falsa est illa propositio, ita etiam quæ inde est deducta conclusio.

(*a*) Orig. in Mat. tract. 35.

De adjuratione dæmonum.

V. Verum cum inter credentium signa illud adnumeretur (*b*), ut in nomine Jesu Fideles dæmonia ejiciant: consuevisse Christianos sic adjurando, dæmones pellere; non solum quem nuper recitavimus, Justinus martyr, sed & ceteri antiquorum Patrum affirmant. Immo non adjurationibus tantum, sed aliquibus majorum traditione probatis ritibus id legitime fieri posse, Domini nostri in primis admonemur exemplo: quippe qui cum solo nutu (ne dicam verbo) ab obsessis corporibus propria virtute dæmones pellere potuisset; nihilominus aliquando signa quædam, quæ exorcismi vim viderentur habere, adhibenda putavit; ut cum sanaturus esset habentem dæmonium surdum & mutum, *apprehendens eum de turba seorsum* (inquit Marcus *c*) *misit digitos suos in auriculam ejus, & expuens tetigit linguam ejus, & suspiciens in cælum, ingemuit, & ait illi: Ephpheta, quod est adaperire.* Qui etiam & ad exorcismum spectare jejunium & orationem monstravit (*d*), & sine illis id minime licuisse Apostolis, quamvis antea cum missi fuissent ad prædicandum, (*e*) accepissent a Domino virtutem & potestatem super immundos spiritus.

(*b*) Marc. 16.

Exorcismorum probatus usus.

(*c*) Marc. 7.

(*d*) Marc. 9.

(*e*) Marc. 6.

(*f*) Marc. 15.

(*g*) Tertull. de coron. mil. cap. 11.

VI. At licet non discipulos tantum, sed & credentes omnes pellendi dæmones a Domino gratiam consecutos esse, Evangelica veritas (*f*) attestetur, & exemplo sæpius monstratum sit, laicos homines dæmones ejecisse, quod & de militibus testatur Tertullianus (*g*), qui & parentes exorcizare filios solitos dicit (*h*): tamen fuisse peculiare munus ordinis ad hoc opus in Ecclesia instituti, sanctorum Patrum attestatione exploratissimum est, & in primis Ignatii (*i*) Apostolorum discipuli, qui inter ceteros Ecclesiasticos ordines & officia recenset exorcistas. Cornelius Papa scribens ad Fabium Antiochenum (*k*), in Romana Ecclesia institutos dicit exorcistas & lectores una cum ostiariis quinquagintaduos: Concilia præterea Romanum (*l*), Laodicenum (*m*), & Carthaginense (*n*) inter ordines Ecclesiasticos adnumerant exorcistas, sicut & Hieronymus (*o*). Insuper in prædicto Concilio Laodiceno (*p*) statutum est, ne, qui non sunt ab Episcopis ordinati, tam in ecclesiis quam in domibus exorcizare præsumant. Immo ne quid superstitionis in exorcismos irreperet, consultum est, ut ordinandus exorcista de manu Episcopi libellum acciperet, in quo scripti essent exorcismi, dicente sibi Episcopo: *Accipe, & commenda memoriæ, & habeto potestatem imponendi manus super energumenum, sive baptizatum, sive catechumenum;* ut habetur in Concilio Carthaginesi (*q*), & antiquis Ecclesiæ Ritualibus libris. Invehitur Tertullianus (*r*) in feminas quæ exorcizare præsumerent, sic dicens: *Ipsæ mulieres hæreticæ quam procaces, quæ audeant docere, exorcismos agere,* &c.

Ordo Exorcistarum.

(*h*) Tertull. de idololat. c. 11. in fine.

(*i*) Ignat. ad Antiochen. epist. 12.

(*k*) Apud Euseb. hist. lib. 6. c. 35.

(*l*) Concil. Rom. sub. Silvest. c. 3. & 7.

(*m*) Concil. Laodic. c. 24.

(*n*) Concil. Carthag. 4. c. 7.

(*o*) Hier in epist. ad Tit. c. 3.

(*p*) Conc. Laodic. cap. 26.

(*q*) Concil. Carthag. c. 7.

(*r*) Tertul. de præscrip. c. 41.

VII. Quod vero ad antiquum exorcismorum usum spectat: Justinus martyr (*s*) non tantum loco superius citato, sed & ante, hæc ait: *Ejus nominis* (Jesu videlicet) *potentiam dæmones tremunt & reformidant: & hodie quoque illi per nomen Jesu Christi crucifixi sub Pontio Pilato, qui Judææ procurationem egit, adjurati nobis parent.* Item de his Tertullianus (*t*) ad Scapulam in hunc modum. *Dæmones non tantum respuimus, verum & revincimus, & quotidie traducimus, & de hominibus expellimus, sicut plurimis notum est;* & alibi (*u*): *Edatur aliquis, inquit, sub tribunalibus vestris, quem dæmone agi constet: jussus a quolibet Christiano loqui spiritus ille, tam se dæmonem confitebitur de vero, quam alibi Deum de falso. Æque producatur aliquis ex his qui de Deo pati existimantur, qui aris anhelantes, numen de nidore concipiunt; nisi se dæmones confessi fuerint, Christiano mentiri non audentes; ibidem Christiani procacissimi sanguinem fundite.* Et Cyprianus (*x*) in eamdem sententiam: *O si audire velles* (sic enim compellat Demetrianum Africæ Proconsulem) *& videre, quando a nobis dæmones adjurantur, & torquentur spiritualibus flagris, & verborum tormentis de obsessis corporibus ejiciuntur: quando ejulantes & gementes voce humana, & potestate divina flagella & verbera sentientes, venturum judicem confitentur. Veni & cognosce vera esse quæ dicimus. Et quia*

Quid majores de exorcismis.

(*s*) Justin. de verit. Christ. religionis.

(*t*) Tertull. ad Scapul. c. 2.

(*u*) Tertull. in Apolog. c. 23.

(*x*) Cyprian. ad Demetr.

quia sic deos colere te dicis; vel ipsis, quos colis, crede, aut si volueris & tibi credere: de te ipso loquetur, audiente te, qui nunc tuum pectus obsedit, qui nunc mentem tuam ignorantiæ nocte cæcavit. Videbis nos rogari ab eis quos tu rogas, timeri ab eis quos tu adoras: videbis sub manu nostra stare vinctos, & tremere captivos, quos tu suspicis & veneraris ut dominos. Certe vel sic confundi in istis erroribus tuis poteris, quando conspexeris & audieris deos tuos, quid sint, interrogatione nostra statim prodere, & præsentibus licet vobis, præstigias illas & fallacias suas non posse celare. Hæc Cyprianus; qui & ad Donatum (*a*): *Facultas*, inquit, *datur, immundos & erraticos spiritus, qui expugnandis se hominibus immerserint, ad confessionem minis increpantibus cogere; conflictantes, ejulantes, gementes, incremento pœnæ propagantis extendere, flagris cædere, igne torrere. Res illic geritur, nec videtur, occulta plaga, pœna manifesta.*

(*a*) Cypr. ad Donat. ep. 2.

VIII. Verum aliquando dæmones mendaciis confictis eludere conatos esse exorcistarum assultus, Tertullianus (*b*) declarat his verbis: *Hanc quoque fallaciam spiritus nequam sub personis defunctorum delitescentis, nisi fallor, etiam rebus probamus: cum in exorcismis interdum aliquem se ex parentibus hominem sui affirmat, interdum gladiatorem, vel bestiarium, sicut & alibi Deum, nihil magis curans quam hoc ipsum excludere quod prædicamus, ne facile credamus animas universas ad inferos redigi, ut & judicii & resurrectionis fidem turbent. Et tamen ille dæmon postquam circumstantes circumvenire tentavit, instantia divinæ gratiæ victus, id quod in vero est, invitus confitetur.* Insuper (sicut experti sunt Apostoli *c*) dæmones pertinacissime inhærere corporibus solitos, ut nulla exorcismorum vi expelli valeant, Origenes (*d*) ostendit, hæc dicens, cum explicat librum Josue: *Tale aliquid intelligere possumus, quia dicit: Permansit habitare Amorrhæus in ipsis. Verbi gratia: Si inimica virtus dæmonis ex amaritudinis turma veniens, obsideat alicujus corpus, perturbet, ac decipiat mentem; adhibeantur autem multæ orationes, multa jejunia, multæ exorcistarum invocationes; & ad hæc omnia surdus dæmon in obsesso corpore permaneat & persistat, tolerabilius ferens exorcistarum pœnas, & adhibita sibi ex Dei nominis invocatione tormenta, quam discedere ab homine quem impudenter obsidet & nequiter: ita etiam hic intelligendum est in istis qui dicuntur Amorrhæi, qui permanent & persistunt habitare in Elom.*

(*b*) Tertull. l. de anima, c. 57. Dæmones resistentes Exorcismis.
(*c*) Marc. 9.
(*d*) Orig. in Josue hom. 24.

IX. Plurimum vero conferre fidem obsessi, ut exorcismi vim sibi insitam operentur, Cyprianus (*e*) in primis his verbis testatur: *Adjurati per Deum verum a nobis, statim cadunt, & fatentur, & de obsessis corporibus exire coguntur. Videas illos nostra voce & operatione majestatis occultæ flagris cædi, igne torreri, incremento pœnæ propugnantis extendi, ejulare, gemere, deprecari; unde veniunt, & quando discedunt (ipsis qui se colunt audientibus) confiteri; & vel exiliunt statim, vel evanescunt gradatim, prout fides patientis adjuvat, aut gratia curantis aspirat.* Hæc Cyprianus; eadem fere Minutius Felix (*f*) sic dicens: *Ipse Saturnus, & Serapis, & Juppiter, & quicquid dæmonum colitis, victi dolore, quod sunt, eloquuntur; nec utique in turpitudinem sui, non nullis præsertim vestrum assistentibus, mentiuntur. Ipsis testibus, esse eos dæmonas, de se verum confitentibus credite: adjurati enim per Deum verum & solum, inviti miseris corporibus inhorrescunt, & vel exiliunt statim, vel evanescunt gradatim, prout fides patientis adjuvat, aut gratia curantis aspirat.* Habes apud Prudentium (*g*) exorcismi formam quamdam his versibus expressam:

(*e*) Cypr. de idolor. vanit.
Vis magna in Exorcismis.
(*f*) Minutius in Octavio.
(*g*) Prudent. in Apotheosi contra Judæos.

—— torquetur Apollo
Nomine percussus Christi, nec fulmina verbi
Ferre potest: agitant miserum tot verbera linguæ,
Quot laudata Dei resonant miracula Christi.
Intonat Antistes Domini: Fuge callide serpens,
Exue te membris, & spiras solve latentes:
Mancipium Christi fur corruptissime vexas:
Desine, Christus adest, humani corporis ultor:
Non licet ut spolium rapias, cui Christus inhæsit.
Pulsus abi ventose liquor, Christus jubet, exi.
Has inter voces medias Cyllenius ardens
Ejulat, & notos suspirat Juppiter ignes.

X. Ceterum quantumlibet virtus Christi præ ceteris Judæorum ac Gentilium ritibus ad pellendos dæmones potentior visa sit: tamen non desierunt impostores & circulatores eamdem artem profitentes, circumire urbes, superstitionibus & incantationibus uti, eoque exercitio instar medicorum curantium corpora, quæstum facere, & corradere hinc inde pecuniam. De his enim, & non Christianis exorcistis, loquitur Ulpianus, cum ait (*h*): *Non tamen si incantavit, si imprecatus est, si (ut vulgari verbo impostorum utar) exor-*

Quæstuarii Exorcistæ.
(*h*) lib. 1. ff. de var. & extra-ord. cognit.

exorcizavit: non sunt ista medicinæ genera: tametsi sint qui hos sibi profuisse cum prædicatione affirment. Hæc ille, cum neget ejusmodi hominibus de eorum mercede jus esse dicendum: ex quo certum est, de aliis potius quam de Christianis intellexisse, qui nonnisi gratis, absque aliqua conventione stipendii, ejusmodi officium impendere consueverunt.

Verum quod ait, verbum, Exorcizare, esse impostorum; haud dubium est, sugillare voluisse Christianos, quorum ipse erat infensissimus hostis, ut suo loco dicemus. Gentiles enim sic contumeliæ causa nominare consuevisse Christianos, Hieronymus testatur (*a*) cum ait: *Ubicumque viderint Christianum, usurpant statim illud de trivio:* Ὡγραικὸς ἐπιθέτης, *scilicet, O Græcum impostorem*; & alibi (*b*): *Si tunica non canduerit, statim illud e trivio: Impostor & Græcus est*. Græcos enim Ethnici appellabant Christianos (ut tradit Tertullianus) ea de causa, quod cum Christianam amplecterentur religionem, abjecta toga, pallium, quod erat philosophorum indumentum, superv estiebant. At impostor etiam Christus Redemptor noster a Judæis est nominatus: nam apud Matthæum (*c*) legitur: *Recordati sumus quod seductor ille, &c.* pro seductore, impostorem esse legendum, alii (*d*) tradiderunt. Multum plane conferunt ad dictum Ulpiani responsum intelligendum, quæ sanctus Justinus martyr scribit in oratione ad Gentiles, qua demonstrat, non Christianos tantum, sed & incantatores ac circulatores exorcizare consuevisse: sed Christianos ceteris omnibus in ea re efficienda virtute præstitisse, monstrat his verbis: *Hoc ipsum ex his quæ sub aspectu vestro fiunt intelligere potestis. Complures siquidem dæmonum intemperiis correptos homines per Orbem totum & hanc vestram urbem, quos alii incantatores & venefici curare non potuerunt, permulti hominum nostrorum, Christianorum inquam, per nomen Jesu Christi sub Pontio Pilato crucifixi adjurantes, sanarunt, atque etiam nunc sanant, exarmantes & exigentes ab hominibus, quos illi obsederunt, dæmones;* hæc Justinus.

XI. Christiani Gentilibus dicti Impostores.

(*a*) Hier. ep. 10. ad Fur.
(*b*) Hier. ep. 19. ad Marcell.
(*c*) Mat. 27.
(*d*) Bud. in Pandect. l. 4. ff. de Ædil. edict.

Verum quod ad Christianæ religionis exorcistas spectat: non tantum eorum munus erat, eos qui patenter a dæmonibus arriperentur, sed & illos qui latenter hæc paterentur, exorcizare. Omnes enim homines, cum natura nascantur filii iræ, donec Christi baptismate in novam transeant creaturam, dæmonis detinentur imperio: quamobrem antiquus Ecclesiæ usus fuit, ut omnes, antequam sacro baptismate imbuerentur, expurgarentur exorcismis, ac sic in novam per baptismum creaturam transferrentur. De hujusmodi exorcismo loquitur Cyprianus (*e*), sic scribens ad Magnum: *Hodie etiam geritur, ut per exorcistas voce humana, & potestate divina, flagelletur, & uratur, & torqueatur diabolus; & cum exire se, & homines Dei dimittere sæpe dicat, in eo tamen quod dixerit, fallat; & id quod per Pharaonem prius gestum est, eodem mendacio obstinationis & fraudis exerceat. Cum autem ad aquam salutarem atque baptismi sanctificationem venitur, scire debemus & fidere, quia illic diabolus opprimitur, & homo Deo dicatus divina indulgentia liberatur*. Agunt de iisdem exorcismis baptismum præcedere solitis Cyrillus (*f*) Hierosolymorum Episcopus, Optatus (*g*), Gregorius Nazianzenus (*h*), Basilius ad Amphilochium, Ambrosius (*i*), Chrysostomus (*k*), Augustinus (*l*) frequentissime, ac ceteri omnes, & præsertim hi qui scripserunt de divinis officiis, quod quidem in universa totoque Orbe diffusa Ecclesia servari solitum, Gennadius (*m*) testatur his verbis: *Illud etiam quod circa baptizandos in universo mundo sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplemur intuitu: cum sive parvuli, sive juvenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quam exorcismis & exsufflationibus clericorum ab eis spiritus immundus abigatur; ut tunc vere appareat quoniam princeps hujus mundi mittatur foras, & quo modo prius alligetur fortis*. At de exorcismi traditione satis.

XII. Exorcismi ante Baptismum.

(*e*) Cypr. ep. 76.
(*f*) Cyrill. cat. mystag. 2.
(*g*) Optat. li. 4.
(*h*) Nazianzen. orat. de bapt.
(*i*) Ambr. de sacram. li. 1. c. 5.
(*k*) Chrys. hom. de Adam & Eva.
(*l*) August. de pec. orig. l. 2. c. 4. & aliis in locis.
(*m*) Gennad. de Eccles. dogm. c. 30.

Ceterum illud unum non prætermittimus, non Gentiles tantum, sed & Christianos, cum præsertim post baptismum in peccatum aliquod capitale incidissent, vexari a dæmonibus consuevisse, ut Dionysius (*n*) & Cyprianus (*o*) testantur. Sic enim ait Cyprianus: *Sæpe nonnulli de illis qui sani baptizantur, si postmodum peccare cœperint, spiritu immundo redeunte quatiuntur: ut manifestum sit, diabolum in baptismo fide credentis excludi; si fides postmodum defecerit, regredi*. Hæc Cyprianus, de his loquens qui per apostasiam exciderunt a fide: cum tamen interdum accidere soleat occulto Dei judicio, ut innocentes pueri ac puellæ, divino permissu, arripiantur a dæmone, ut tum Augustinus agens contra Pelagium, tum Gregorius Papa in Dialogis tradunt. Sed de his modo hactenus. Jam vero quid post filiorum Scevæ casum contigerit (ut res ipsa postulare videtur) narrationis ordine prosequamur.

XIII. Ob peccatum interdum Energumeni.

(*n*) Dionys. de Eccles. hierar. c. 3.
(*o*) Cypr. ep. 76.

XIV. Non Judæos tantum, atque etiam Gentiles novi casus timore perculsos (quod superius dictum est) nomen Domini Jesu præconiis extulisse, sed & Christianos ipsos magnam ex ea re fuisse utilitatem consecutos, idem Lucas tradit his verbis (*p*): *Multique credentium veniebant confitentes & annuntiantes actus suos*. Diversam

(*p*) Act. 19.

Christiani confitebantur peccata. (a) Luc. 3.

sam plane hanc fuisse peccatorum confessionem ab illa quam ad Joannis baptismum venientes (a) agere consueverant, certum est: nam illa præcedebat baptismum, hæc autem eorum qui credidissent ac baptizati essent, erat confessio delictorum: Credentium enim nomine, nonnisi baptizatos, & Christianos jam factos Lucam nominare consuevisse, exploratissimum est. Jam ejusmodi confessionis delictorum faciendæ Dominus jecerat fundamenta, cum Apostolis dimittendi peccata tradidit potestatem, dicens (b): *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* Immo & in aliis innumeris divinæ Scripturæ locis apparent confessionis impressa vestigia: atque etiam ab ipso rerum omnium principio: ut in Adam, cum ab eo est a Deo confessio requisita, videatur quodammodo imperata. Sed hæc omnia referre prætermittentes, antiquissimum usum ejus in Ecclesia (quod nostri instituti ratio postulat) veterum Ecclesiasticorum scriptorum testificatione demonstrabimus.

(b) Joan. 20.

XV. De Confessione peccatorum.

Confessionem igitur delictorum a Deo primitus, cum jure naturæ ab Adam, tum etiam postea lege scripta mille modis a populo duræ cervicis exactam, atque a Christo in Ecclesia, tradita hominibus potestate dimittendi peccata, stabilitam atque præceptam, Ephesi insuper coram Paulo usu receptam, ac denique in Ecclesia fuisse omni tempore frequentatam, certissimum est. Cujus probandæ rei etsi nulla alia suppeterent testimonia, ipsa necessitas id fateri compellit. Cum enim non sit homo qui non peccet, & tradita sit a Christo hominibus potestas dimittendi peccata; qui vult sibi, quæ commisit, peccata dimitti, ea ut aperiat potestatem habentibus absolvendi, necesse est. Incumbit & Sacerdotibus necessario eadem singillatim perquirere: quoniam non solvendi tantum, sed & retinendi peccata facultatem sunt consecuti: qua ut utantur, & intelligant quæ relaxare, quæve debeant retinere, singula singulorum opus est peccata audiant. Ceterum non desunt de ejusdem rei usu innumera Patrum testimonia: nos autem, ex more, quæ sunt antiquiora tantummodo recensebimus; reliqua vero, ut cunctis notissima, absque jactura aliqua, silentio libentius prætermittemus.

XVI. (c) Dionys. epist. 8. Antiquorum Patrum assertio.

Habet in primis Dionysius (c) ad Demophilum scribens (de cujus commentariorum fide agemus postea) hæc quæ sequuntur verba: *Tu vero (ut tuæ litteræ indicant) procidentem sacerdotem sacerdoti, impium (ut ais) atque peccatorem, nescio quo pacto contra disciplinæ ordinem adstans calce abjecisti, ac repulisti: cum ille quidem verecunde (quod oportuit) fateretur se ad peccatorum remedia quærenda venisse. Neque exhorruisti insuper, & sacerdotem optimum lacerare conviciis, miserabilem eum dicens, qui pœnitentem atque impium justificasset.* Irenæus (d) de Rhodanensibus feminis scribit, quæ lapsæ in hæresim, ad Ecclesiam redeuntes exomologesin facerent; & de Cerdone hæresiarcha tradit (e), sæpe exomologesin fecisse, sed iterum sua prava dogmata docuisse. Fecit & exomologesin item Romæ coram Zephyrino Pontifice Natalius hæreticus, ut Eusebius (f) ex antiquioribus scriptoribus recitat. Facturus itidem eam erat & Marcion, nisi morte præventus, impeditus fuisset; quod Tertullianus (g) asserit. Porro nihil aliud esse exomologesin facere, quam sua confiteri peccata, tum ex ejusdem vi vocis, tum etiam ex antiquo usu recepto monstratur: non enim Græci tantummodo, sed & Latinorum plerique, ut Tertullianus, Cyprianus, & alii, exomologesin, pro confessione peccatorum, usurpare consueverunt, ab ipsa vocis significatione ἐξομολόγησις: nam ἐξ, præpositio, idem est, quod, foris, & ὁμολογία quod (ut declarat Suidas h) confessio, sic dicta a verbo ἐξομολογοῦμαι, hoc est, foris dicere, vel fateri. Hac igitur voce usi sunt majores, quam Lucas in nuper citato Actorum loco in dicta, de qua agimus, historia, pro confessione peccatorum usurpavit, Græce sic scribens (i): Ἐξομολογούμενοι καὶ ἀναγγέλλοντες τὰς πράξεις αὐτῶν: qua etiam significatione hæc Tertullianus (k): *Exomologesis est petitio veniæ: quia qui petit veniam, delictum confitetur.*

(d) Iren. lib. 1. c. 9.
(e) Iren. lib. 3. c. 4. in fin.
(f) Eusch. lib. 5. c. 27.
(g) Tertull. de præscrip.
(h) Suid. in verbo. ὁμολογία.
(i) Act. 19.
(k) Tertull. de orat. c. 6.

XVII. (l) Tert. de pœnit. c. 8. 9.

At idem non solum ipsam peccatorum confessionem nominat exomologesin, sed alibi omnes actus pœnitentiæ, qui ipsam confessionem sequuntur, dum ait (l): *Tantum relevat confessio delictorum, quantum dissimulatio exaggerat. Confessio enim satisfactionis consilium est, dissimulatio contumaciæ. Hujus igitur pœnitentiæ secundæ, & unius, quanto in arcto negotium est, tanto operosior probatio est; ut non sola conscientia præferatur, sed aliquo etiam actu administretur. Is actus, qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur, exomologesis est, qua delictum Domino nostrum confitemur, non quidem ut ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque exomologesis, prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, conversationem injungens misericordiæ illicem. De ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus dejicere, illa quæ peccavit, tristi tractatione mutare: ceterum pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa: plerumque vero jejuniis preces alere, ingemi-*

Quæ sit Exomologesis.

gemiscere, lacrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum tuum, presbyteris advolvi, & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ injungere; hæc omnia exomologesis: & paulo post (ne putes de confessione Deo tantum secreto facienda, & non homini, ipsum intellexisse) hæc subdit: *Plerosque tamen hoc opus, ut publicationem sui aut suffugere, aut de die in diem differre, præsumo, pudoris magis memores, quam salutis; velut illi qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione, conscientiam medentium vitant, & ita cum erubescentia sua pereunt.* Hæc ipse: ac denique cum multis laboret, ut eum a bono avertentem tollat pudorem, hæc addit. *Ergo cum te ad fratrum genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras.* Loquitur (sententia omnium) Tertullianus de publico actu, sed tamen secretorum peccatorum confessione, quam absolutio consequatur, unde & subdit: *Grande plane emolumentum verecundiæ occultatio delicti pollicetur. Videlicet* (per ironiam) *si quid humanæ notitiæ subduxerimus, proinde & Deum celabimus. Adeo ne existimatio hominum, & Dei conscientia comparantur? An melius est damnatum latere, quam palam absolvi?*

XVIII. Ex his igitur omnibus constat, ex sententia Pamelii (*a*) viri eruditissimi, aliorumque disertorum virorum Orthodoxorum, Rhenani, & aliorum complurium tres integras partes Ecclesiasticæ pœnitentiæ haberi a Tertulliano expressas: nimirum pœnitentiam illam quæ præcedere solet confessionem delictorum, quam contritionem usitatiori vocabulo appellare consuevimus; ac quæ subsequebatur, confessionem coram sacerdotibus publicam de publicis, vel secretam de secretis, ut egregie idem notat Pamelius (*b*); ac denique actus illos pœnitentiæ, quos exomologesin Tertullianus nominat communi vero usu loquendi dicimus satisfactionem. Sed hæc planiora paulo post videbimus in Cypriano. Est de confessione secreta ejusdem Tertulliani (*c*) locus in libro de Baptismate, ubi primum agens de confessione peccatorum publica, quæ præcedere solebat Baptismum, mox de secreta in Ecclesia usitata scribit in hæc verba: *Ingressuros baptismum, orationibus crebris, jejuniis, & geniculationibus, & pervigiliis orare oportet, & cum confessione omnium retro delictorum, ut exponant etiam baptismum Joannis. Tingebantur*, inquit, *confitentes delicta sua. Nobis gratulandum est, si non publice confitemur iniquitates, aut turpitudines nostras.* Hæc ille. At unde, quæso, calumnia illa a Gentilibus in Christianos conflata, cum dicerent (ut tradit Minutius (*d*) Felix) ipsos adorare solitos virilia sacerdotum; nisi quod illi ad eorum genua procumbentes, suaque illis confitentes peccata, summisse veniam deprecarentur? ex ea enim secreta verborum facta prolatione, necnon & ex more ad genua inclinatione, penes illos qui non intelligerent, sed res omnes in deteriorem partem acciperent, ejusmodi nefanda invaluit existimatio.

(*a*) *Pamel. in Tert. de pœnit. c.9. not.53.*

(*b*) *Idem in Tert. not.1. de pœn.*

Confessio secreta in usu majoribus.

(*c*) *Tertull. lib. de baptis. c.20. vide & ibi not. Pam.130.*

(*d*) *Minut. Fel. in Octavio.*

XIX. De eadem item confessione peccatorum in Ecclesia fieri solita scribit Cyprianus in libro de lapsis, cum ait (*e*): *Denique quanto & fide majores & timore meliores sunt, qui quamvis nullo sacrificii, aut libelli facinore adstricti, tamen quoniam vel hæc cogitaverunt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confitentes, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licet & modicis vulneribus exquirunt.* Hoc ipsum est quod alibi dicit (*f*): *Nam cum in minoribus peccatis agant peccatores pœnitentiam justo tempore, & secundum disciplinæ ordinem ad exomologesin veniant, & per manus impositionem Episcopi & cleri jus communicationis accipiant: nunc crudo tempore, persecutione adhuc perseverante, nondum restituta Ecclesiæ ipsius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum; & nondum pœnitentia acta, nondum manu eis ab Episcopo & clero imposita, Eucharistia illis datur.* Eadem fere alibi in hæc verba (*g*): *Ante actam pœnitentiam, jam ante exomologesin gravissimi atque extremi delicti factam, ante manum ab Episcopo & clero in pœnitentiam impositam, &c.* atque iterum (*h*): *Exomologesi facta, & manu in eis pœnitentiam imposita;* vel cum ait: *Nulla exomologesi criminis facta, despectis Episcopis atque calcatis*; ac item (*i*): *Agat pœnitentiam plenam; postea exomologesi facta ad Ecclesiam redeat.* Facit & illud (*k*): *Apud inferos confessio non est, nec exomologesis illic fieri potest. Qui ex toto corde pœnituerint, & rogaverint, in Ecclesiam debent interim suscipi.*

XX. Quæ omnia Cypriani loca, & alia, ex quibus peccatorum confessio coram sacerdotibus fieri solita, & eorumdem satisfactio, exomologesis nomine nuncupata, manifeste monstratur, Pamelius eruditis notationibus illustravit, atque insigniter locupletavit, & ex his omnibus hæc colligens ait (*l*): *Discimus ex ejusdem sanctissimi martyris scriptis hunc olim in Ecclesia servatum ordinem, ut primum fieret confessio criminum apud sacerdotes Dei. Hanc sequebatur pœnitentia, quæ & præcesserat: pœnitentiam excipiebat exomologesis, quam subsequebatur impositio manus Episcopi aut cleri. Hac facta, dabatur Eucharistia sic reconciliato.* Ejusmodi manus impositione absolutionem impartiri solitam, non tantum ex his dictis colligitur, sed ex eo etiam

(*e*) *Cyprian. de lapsis edit. Pamel. pag. 244.*

(*f*) *Cyp. ep. 10.*

(*g*) *Idem. epist.15. ad Mart.*

(*h*) *Cypr. ep.15.*

(*i*) *Cypr. ep. 62.*

(*k*) *Cypr. ep. 52. in fine.*

(*l*) *Pamel. in Tertul. li. de pœnit. not. 53.*

Absolutio peccatorum per Sacerdotes.

etiam quod idem Cyprianus in libro de lapsis sic scribit: *Confiteantur singuli, quæso, delictum suum, dum adhuc qui deliquit in sæculo est, dum admitti confessio ejus potest, dum satisfactio, & remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est.* Et alibi scribens ad Cornelium Papam (a): *Ipse*, inquit, *permisit, qui legem dedit, ut ligata in terris, etiam in cælo ligata essent; solvi autem possent illic, quæ hic prius in Ecclesia solverentur.* Hæc & alia alibi (b) pluribus in eamdem sententiam; quibus ostenditur, necessitatem impendere, ut absolutio delictorum ab Ecclesia impartiatur.

(a) Cypr. ep. 54.
(b) Collegit loca Pamel. in Cyp. epist. 54. not. 17.

XXI. Manus impositio in publica pœnitentia.

Verum quod in aliquibus locis superius citatis habetur expressum de manus impositione Episcopi & cleri: exhibebantur ea in reconciliatione publici pœnitentis: non quod omnes absolverent; id namque muneris fuisse Episcopi, vel eo absente, presbyteri, certum est (c): sed ut omnes per manus impositionem ratam se habere illius reconciliationem ostenderent. De hac reconciliatione idem loquitur Cyprianus, dum deficientibus presbyteris, indulget ut diaconus tempore ingruentis necessitatis possit reconciliare pœnitentem, sic dicens (d): *Si incommodo aliquo & infirmitatis periculo occupati fuerint; non expectata præsentia nostra, apud presbyterum quemcumque præsentem; si vero presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud diaconum quoque exomologesin facere delicti sui possit, ut manu ei in pœnitentiam imposita, veniat ad Dominum cum pace.* Concedit Cyprianus, ut necessitate exposcente, diaconus, non quidem propria auctoritate, sed ex mandato Episcopi reconciliet publicum pœnitentem: sicut videmus etiam hodie legum auctoritate & usu receptum, ut ipsum ministerium absolvendi ab excommunicatione cuique etiam inferioris ordinis clerico demandetur, ut qui eo argumento scripsere commentarios, pluribus docent. De eadem porro absolutione & Ecclesiæ reconciliatione meminit Hieronymus (e), sic scribens: *Sacerdos imponit manum subjecto, reditum sancti Spiritus invocat, atque ita eum qui traditus fuerat satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret, indicta in populum oratione, altario reconciliat.*

(c) Ambr. li. 1. de pœnit. & alii omnes.
(d) Cypr. ep. 13.
(e) Hier. adver. Luciferian.

XXII. Cæterum in eamdem cum Cypriano sententiam, de non restituendis lapsis nisi facta exomologesi, conspirasse in omnibus Romanam Ecclesiam, Clerus Romanus (f) ad illum scribens egregie profitetur; immo ea omnia non ut recenter inventa & excogitata, sed more majorum cuncta peragi tradit, sic dicens: *Nec hoc nobis nunc nuper consilium cogitatum est, nec hæc apud nos adversus improbos modo supervenerunt repentina subsidia: sed antiqua hæc apud nos severitas, antiqua fides, disciplina legitur antiqua.* Et certe quidem: nam de Fabiano Papa haud pridem defuncto recens exemplum præcesserat, qui Philippum Christianum Imperatorem ad exomologesin faciendam adegit; nec prius illi communionem ecclesiasticam est impartitus, quam confessionem fecerit peccatorum, ut Eusebius his verbis testatur (g): *Fama est, hunc*, Philippum videlicet Imperatorem (*Christianus namque erat*) *cum precationum in die postremæ vigiliæ Paschatis una cum multitudine in ecclesia particeps fieri vellet, non prius ab Episcopo, qui Ecclesiæ præerat, permissum esse intrare, quam se confessus fuisset, & inter eos qui peccatorum vinculis adhuc tenebantur adstricti, locumque pœnitentiam agentibus præstitutum occupabant, se sua sponte collocavisset: Episcopumque dixisse, eum non alia conditione, nisi istud faceret, propter multa delicta quæ ab illo ferebantur admissa, aliquando ab ipso in ecclesiam receptum fore. Imperatorem autem alacri animo & lubenti Episcopo morem gessisse, & ingenuam modestiam, ac religiosam piamque affectionem reipsa declarasse memorant.* Hæc Eusebius. Merito igitur Clerus Romanus, scribens dictam epistolam ad Cyprianum, eadem semper esse observata demonstrat, quæ & in futurum illibata custodiri cupiens, hæc addit: *Absit ab Ecclesia Romana vigorem suum tam profana facilitate dimittere, & nervos severitatis eversa fidei majestate dissolvere, ut cum adhuc non tantum jaceant, sed & cadant eversorum fratrum ruinæ, properata nimis remedia communicationum utique non profutura præstentur.* At vero quid mirum, si quod (ut ex Actorum constat historia h) fecerunt Ephesi coram Paulo Christiani, id ipsum ubique locorum coram cæteris Apostolis vel ab eis ordinatis Episcopis, credentes, culpæ obnoxii factitarent.

(f) Apud. Cypr. epist. 31.
Absque Exomologesi non recipi pœnitentem.
(g) Euseb. lib. 6. c. 27.
(h) Act. 19.

XXIII. Sed enim quid insuper de his scripserit Origenes, qui & ipse ad Decii tempora pervenit, audiamus: agens enim de septem modis, quibus ex divinæ Scripturæ præscripto remittuntur peccata: *Est*, inquit (i), *adhuc & septima, licet dura & laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorum, cum lavat peccator in lacrymis stratum suum: & fiunt ei lacrymæ suæ panes die ac nocte, & cum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, & quærere medicinam, secundum eum qui ait: Dixi, pronuntiabo adversum me injustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem cordis mei.* Et alibi (k): *Pronuntiationem iniquitatis, id est, confessionem peccati frequentius diximus. Vide ergo quid doceat nos divina Scriptura: quia oportet peccatum non celare intrinsecus. Fortassis enim, sicut hi qui habent intus inclusum*

(i) Orig. in Levit. homil. 2.
(k) Orig. in Ps. 38. homil. 2.
Peccatorum confessio commendatur.

ſum eſcam indigeſtam, aut humoris aut phlegmatis ſtomacho graviter & moleſte imminentia, ſi vomuerint, relevantur: ita etiam hi qui peccaverunt, ſi quidem occultant & retinent intra ſe peccatum, intrinſecus urgentur, & propemodum ſuffocantur a phlegmate vel humore peccati: ſi autem ipſe ſui accuſator fiat; dum accuſat ſemetipſum & confitetur, ſimul evomit & delictum, atque omnem morbi digerit cauſam. Tantummodo circumſpice diligenter, cui debeas confiteri peccatum tuum: proba prius medicum, cui debeas cauſam languoris exponere, qui ſciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi & compatiendi noverit diſciplinam: ut ita demum, ſi quid ille dixerit, qui ſe prius & eruditum medicum oſtenderit & miſericordem, ſi quid conſilii dederit, facias & ſequaris: ſi intellexerit & præviderit talem eſſe languorem tuum, qui in conventu totius Eccleſiæ exponi debeat & curari, ex quo fortaſſis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipſe facile ſanari; multa hoc deliberatione, & ſatis perito medici illius conſilio procurandum eſt. Hæc Origenes, qui & paulo inferius invehitur in eos qui abſque peccatorum facta purgatione ad Euchariſtiam ſumendam temere accedunt, illud facere negligentes, quod Paulus (*a*) admonuit, dicens: *Probet autem ſe ipſum homo, & ſic de pane illo edat.* Vel illud: *Si nos ipſos diiudicaremus, non utique iudicaremur.* Quibus ſane verbis duplicis generis fuiſſe peccatorum confeſſionem inſinuat, alteram ſecretam, publicam alteram coram Eccleſiæ conventu, ſi criminis qualitas id exigeret. De his etiam alibi in hæc verba: *In gravioribus criminibus ſemel tantum vel raro pœnitentiæ conceditur locus: iſta vero communia peccata, quæ frequenter incurrimus, ſemper pœnitentiam recipiunt, & ſine intermiſſione redimuntur.* Cur autem publica pœnitentia non adeo facile iterari ſolita eſſet, declarat Auguſtinus (*b*) ſcribens ad Macedonium.

(*a*) 1. Cor. 11.

(*b*) Aug. ep. 54.

XXIV. Socratis & Sozomeni aſſertio de presbyteris pœnitentiariis.

Ex his omnibus ſatis certum exploratumque habetur, ab ipſis Apoſtolorum temporibus peccatorum confeſſionem coram ſacerdotibus, ſive privatim, ſive publice, numquam eſſe intermiſſam; viguiſſeque ejuſmodi diſciplinam in Eccleſia Catholica, majorum obſervatione uſuque receptam, atque probatam. At Decii temporibus fuiſſe in eccleſiis presbyteros pœnitentiarios, qui confeſſionem peccatorum audirent, nec negant qui hoſtes ſunt pœnitentiæ: auctoritate enim Socratis ac Sozomeni, Græcorum hiſtoricorum, ſed Novatianorum, apertiſſime id teſtantium, liquet. Ait enim Socrates (*c*): *Ab illo tempore, quo Novatiani ſe ab Eccleſia ſejunxerunt, recuſaveruntque cum his qui tempore perſecutionis regnante Decio concitatæ lapſi erant, communicare: Eccleſiarum Epiſcopi canoni adjunxerunt, ut in ſingulis eccleſiis presbyter quidam pœnitentiæ præeſſet: quo, qui poſt baptiſmum lapſi fuiſſent, coram presbytero ad eam rem deſignato peccata ſua confiterentur. Immo* (quod ait paulo inferius) *particulatim confiterentur.* Hæc Socrates. Porro eamdem peccatorum confeſſionem fuiſſe ſecretam, Sozomenus (*d*) his verbis ſignificat: *Etenim cum prorſus non peccare, naturæ ſit humana divinioris: pœnitentibus autem, quamvis frequenter deliquiſſent, veniam dare, Deus juſſerit; & ad impetrandam denique veniam confiteri peccata, neceſſarium ſit: odioſum (ut credibile eſt) ſacerdotibus ab initio viſum fuit, tamquam in theatro audiente Eccleſiæ multitudine, delicta pronuntiare. Presbyterum itaque aliquem vitæ integritate quam maxime ſpectabilem, ſecretorum etiam tenacem, ac ſapientem huic officio præfecerunt: cui accedentes qui peccarant, acta vitæ ſuæ confitebantur. Ille vero pro cujuſque delicto, quid aut facere ſingulos aut luere oporteret, interminatus abſolvebat, ut a ſe ipſi commiſſorum pœnas exigerent.* Hæc ille, licet aliter ac perperam habeat lectio Sozomeni apud Caſſiodorum in Tripartita (*e*), dum ait, antiquis Pontificibus viſum eſſe, ut velut in theatro ſub teſtimonio Eccleſiaſtici populi delicta panderentur. Nam ſi hoc verum eſt, quid opus erat (ut ſubdit) ad hoc opus deligi presbyterum ſecretum ſervantem?

(*c*) Socrat. li. 5. c. 19.

(*d*) Sozom. li. 7. c. 16.

(*e*) Lib. 9. c. 36.

XXV. Pœnitentiariorum auctus numerus.

Quod vero pertinet ad tempora Decii: dicendum eſt potius, tunc excreſcente lapſorum numero, pœnitentiariorum presbyterorum etiam numerum eſſe auctum, quam tunc recenter inſtitutum: quandoquidem (ut vidimus ſuperius & exemplis & teſtimoniis) longe ante Decii tempora frequens erat uſus exomologeſis in Eccleſia. Conſultius quidem Sozomenus, nullum certum definiens ejus rei temporis principium, cum agit de Romana Eccleſia: *Romani*, inquit, *ſacerdotes ab ipſo inde exordio etiam ad noſtram uſque memoriam cuſtodiunt*, hoc ipſum ſcilicet. Sed quod ad numerum ſpectat: non unum, ſed plures presbyteros pœnitentiarios in una eccleſia ad ſuſcipiendos pœnitentes & ipſorum peccatorum confeſſionem audiendam fuiſſe præfectos, demonſtrat Dionyſii (*f*) Alexandrini epiſtola ad Fabium Antiochenum, dum Serapionem lapſum, in extremis laborantem, dixiſſe ait nepoti ſuo: *Aliquem ex presbyteris advoca ad me.*

(*f*) Apud Euſeb. hiſt. li. 6. c. 29.

XXVI. De Nectarii facto controverſia.

In ceteris vero quæ ſcribit Socrates, a Nectario Epiſcopo Conſtantinopolitano ſublatum eſſe presbyterum penitentiarium, occaſione oborti ſcandali, quod recenſet; inſuper quod dicit, ab eodem datam eſſe liberam poteſtatem, uti pro ſua quiſque conſcientia ad myſteria participanda accederet: ac quod eſt maximum omnium, canonem illum de presbytero pœnitentiario-

rio in singulis ecclesiis præficiendo, apud alias sectas firmum ratumque mansisse; eos vero qui fidem Consubstantialis tenebant, necnon Novatianos presbyterum pœnitentiarium rejecisse: hæc omnia nonnulli, quamlibet occasionem captantes, ut Catholicam veritatem impugnent, tam facile admittunt, ut ex his affirmare audeant, pœnitentiam per sacerdotes in Ecclesia ministrari solitam, temporibus Nectarii prorsus esse sublatam, ac penitus abrogatam. Sed tanta hæc Socrati testanti præstanda est fides, quanta ceteris hæreticis de suis dogmatibus tractantibus: quippe Novatianus secta cum fuerit, quam vere ac sincere hæc scripserit adversus pœnitentiam in Ecclesia administrari solitam, quemlibet puto posse facile judicare.

XXVII. Socrates secta Novatianus.

Ceterum hæc quæ dicimus de Socrate, non esse calumniam, sed apertissimam veritatem; nec tam aliorum testimonio, quam sui ipsius professione probari ipsum fuisse secta Novatianum: quæ paucis dicturi sumus (haud enim hæc tam manifesta longo indigent sermonis involucro) nullo negotio declarabunt. Cum enim nulla eos laudandi, & ea quæ iidem Novatiani divisissent, affirmandi, occasionem prætermiserit; Nicephorus (a) hæc intelligens, eum esse Novatianum, non semel, sed iterum jure clamat. Sed istud ipsum sua sponte dilucidius profitentem audiamus. Agens enim de S. Joanne Chrysostomo Nectarii successore, eum (b) sugillat, quod pro concione sæpe ea verba dixisset: *Si millies lapsus pœnitentiam egeris; in Ecclesiam ingredere*. Extant hujuscemodi vel alia plura id generis in homilia secunda ejusdem in Psalmum quinquagesimum: quæ redarguens Socrates se proculdubio eadem cum Sisinnio tum Novatianorum Episcopo, qui eo argumento adversus eumdem Joannem Chrysostomum librum conscripsit, sensisse, absque ulla ambiguitate declarat. Verum quoniam & Sozomenum eamdem prorsus causam fovisse certum est: quam manifeste deliret uterque, erit perfacile demonstrare. Cum enim ambo in eam conveniant sententiam, ut sublato a Nectario presbytero pœnitentiario, Ecclesia (quod ait Socrates c) ejusmodi exemplum fuerit imitata, vel (quod ait Sozomenus d) omnium fere Ecclesiarum Præsules id ipsum sectati fuerint: quam id a veritate sit alienum, paulo inferius apertissime declarabimus, cum multis exemplis adductis, quid a ceteris Ecclesiis fuerit observatum aperiemus.

(a) Niceph. lib.6. c.37. & lib.9. c. 13.
(b) Socrat. lib.6. c.19.
(c) Socrat. lib.6. c.19
(d) Sozom. lib.7. c.16.

XXVIII. Nectarius usus Novatianis.

At quoniam ambo rursus in eamdem conspirant sententiam, dicuntque sublato presbytero pœnitentiario a Nectario, permissum cuique, ut secundum animi sui consilium ad divina participanda mysteria posset accedere: licet hæc de Nectario, ut ab hominibus qui faveant Novatianis dicta, fide vacillent: tamen si velimus esse vera, & fidem de his Socrati adhibendam putemus, Nectarium a Novatianis fuisse deceptum, affirmare oportet; ut qui illis uteretur familiarissime, quos etiam in rebus quæ spectant ad fidem aliquando consuleret, & illorum opem adversus alios hæreticos imploraret; cum alioqui non deessent in ea Ecclesia Catholici, quos docuisset Gregorius Nazianzenus, in cujus sedem ipse successerat. Jactat hæc idem Socrates (e) de suis Novatianis, Agellio Episcopo, & Sisinnio Lectore, quodque ab eo requisiti, præsto fuerint. Scimus & Gregorium Nazianzenum, cum solutus munere pastorali, quietus Nazianzi in rure paterno ageret, adversus eumdem Nectarium per litteras acerrime expostulasse, quod Arianos, Macedonianos, Eunomianos, atque Apollinaristas, quæ vellent, libere Constantinopoli tractare permitteret. Quonam stomacho de his ille ad eum scripserit, ejus epistolæ exordium facile manifestat; est enim hujusmodi (f): *Dei cura & providentia, quæ ante tempora nostra Ecclesias tueri solebat, vitam hanc deseruisse in universum videtur*. Ex his igitur facile potest intelligi, ex quo fonte deductum fuerit, quod dicunt, arbitrio suæ conscientiæ, absque exomologesi coram presbytero facta, cuique relictum, ut, cum vellet, sacram sumeret Eucharistiam: nec Eudæmonem illum, quin potius cacodæmonem, quem hæc illi consuluisse dicit Socrates, nec alium quam Novatianæ sectæ hominem fuisse, credendum est.

(e) Socrat. lib.5. c.10.
(f) Extat in edit. Billiana post. orat. in S. Pentecost.

XXIX. Absque peccatorum confessione Eucharistiam non dari.

Esto igitur hæc fuisse a Nectario Novatianorum consilio instituta: mendacissime certe addit Socrates, omnes qui essent fidei Consubstantialis, Catholicos scilicet, cum Novatianis pari consensione canonem illum de Presbyteris pœnitentiariis in singulis Ecclesiis præficiendis abrogasse: sed apud alias sectas, nempe hæreticos, illum firmum ratumque mansisse. Nam non tantum ex his quæ diximus, aperti mendacii redarguitur, sed aliis certissimis argumentis ejusdem impostura detegitur. Qui enim eodem Theodosii tempore cum Nectario vixerunt, & qui futuris temporibus successerunt, quinam usus fuerit Ecclesiæ Orientalis in impartienda Eucharistia, suis ipsorum scriptis satis aperte ac firmiter testatum reliquerunt. Ecce tibi in primis Gregorius Nyssenus, qui non modo iis temporibus vivebat, quibus ea accidisse idem Socrates narrat (g), nimirum sub Consulatu Titiani & Symmachi, sed etiam adhuc superstes erat ultimo anno ejusdem Theodosii Imperatoris: nam interfuisse reperitur illi Synodo Constantinopolitanæ, quæ celebrata est anno decimo-sexto & ultimo Theo-

(g) Socrat. lib.5. c.18. 19.

Theodosii Imperatoris, Arcadio tertium & Honorio secundum Coss. ut ejusdem Synodi acta (a) declarant: *Hic*, inquam, *Gregorius inter omnes Orientales Episcopos, qui tunc temporis vivebant, insigni eruditione ornatissimus, & ob praeclaras res gestas aestimatione facile princeps, egregiam epistolam, quae a Graecis (b) inter canonicas est recensita, scripsit ad Latojum Mitilenes Episcopum, qua quosdam canones, quos poenitentiales appellare consuevimus instituit; ut confitentium peccatorum examinato pondere, ex eorum praescripto illis poenitentia injungeretur. In ultima quidem sua senectute eam scripsisse videtur Gregorius, quippe qui in fine ad eumdem, ad quem scribit Episcopum, haec dicat: Debes enim, ut gratus filius ei qui te secundum Deum genuit in senectute, per tuas orationes alimentare.* Sic igitur quam manifeste ex his quae scribit Gregorius Nyssenus dicti Novatiani historici mendacii arguantur, nemo non videt.

(a) Apud Theodor. Bals. pag. 309.

(b) Apud Theodor. Bals. in addit. pag. 63.

XXX. Sed jam ad Joannem Chrysostomum veniamus, qui Nectario in Episcopatu successit; & videamus, num & ipse, quod scribit Socrates fecisse Nectarium, suo arbitrio reliquerit omnes, ut absque poenitentia, suae tantum conscientiae testimonio, communicarent; quidque ipse sacerdotes alloquens, de hac re dicat (c) audiamus: *Non parva*, inquit, *vobis imminet poena, si quem aliqua improbitate teneri scientes, ei hujus mensae participationem permittatis. Sanguis enim ejus de manibus vestris requiretur. Si dux igitur quispiam, si Consul ipse, si quis diademate coronatus indigne adeat, cohibe, coerce: majorem tu illo habes potestatem*: & post multa (d): *Si ipse pellere non audes, mihi indica: non permittam ista fieri: animam prius tradam meam, quam Dominicum alicui corpus indigne: sanguinemque meum effundi potius patiar, quam pretiosissimum illum sanguinem praeterquam digno concedam. Quod si quis venerit cum sordibus ignoranter, nulla vestra culpa est, si multam prius adhibueritis diligentiam: nam haec mihi de notis & manifestis disputata sunt; quibus emendatis, cito etiam ignotos Deus notificabit.* Repetit eadem alibi iisdem ferme verbis. Ex quibus videas quam aperte refutentur dicta a Socrate, de licentia impartita, ut quivis suae conscientiae arbitrio ad percipiendam Eucharistiam accederet.

(c) Chrys. in Mat. hom. 83.

De sumenda Eucharistia censura.

(d) Chrys. ad popul. Antioch. homil. 60.

XXXI. Usus Ecclesiae Constantinop. sub Joanne Chrysostomo.

Ceterum fuisse in Ecclesia temporibus Joannis Chrysostomi presbyteros poenitentiarios, idem Joannes Chrysostomus saepe demonstrat: nam cum de poenitentium classe meminerit, presbyteros etiam, apud quos illi agerent exomologesin, in ea Ecclesia fuisse ad illud opus adscriptos, affirmare necesse est: sic enim ait (e): *Adstantem audis praeconem, atque dicentem: Quotquot estis in poenitentia, omnes orate. Quicumque non participes fiunt, in poenitentia sunt. Quid stas, si es in poenitentia? sumere non debes: qui namque non communicat, est ex poenitentibus.* Nec aliud insinuat, cum alibi ait: *Causa (f) tui presbyter sedet, causa tui rectus stat doctor laboribus & afflictione affectus.* Praecedere consuevisse peccatorum confessionem sacrae Eucharistiae sumptionem, alio loco demonstrat his verbis (g): *Tempus quidem confessionis aeque & lotis baptismate, & illotis profanisque incumbit: illis quidem, ut post patentium criminum vulnera, poenitentia interveniente, curentur, & ad sacra Mysteria redire mereantur; his vero, ut ablutis in baptismo maculis, ad Dominicam mensam munda jam conscientia accedant.* Ceterum ejusmodi delictorum confessionem nonnisi sacerdotibus fieri solitam, ab eisdemque absolutionem criminum impartiri debere, saepe demonstrat (h), dum tantam a Deo illis praestitam facultatem dimittendi peccata vehementer exaggerat. Nec aliud significat, cum ait, se non tantum die, sed nocte paratum esse, ut poenitentes peccatores excipiat (i): *Si quando*, inquit, *contigerit ex vobis peccare aliquem, accedite ad me dormientem*, &c. nimirum ut peccatorum solvatur vinculis.

(e) Chrysost. ad popul. Antioch. homil. 61.

(f) Chrysost. in Matth. hom. 33.

(g) Chrysost. in Matth. hom. 10.

(h) Chrysost. de sacerd. lib. 3. & aliis multis in locis.

(i) Apud Metaph. in vita Chrys. ex hom. in Act. Apost.

XXXII. Elucidantur loca Chrys. His igitur sic se habentibus, si quando (quod & saepius est invenire) idem Chrysostomus hortatur, ut Deo confiterentur peccata, non hominibus, nec velut in theatro panderent ea: non a secreta certe, sed a publica illa absterruit peccatorum propalatione, cujus occasione Nectarius (ut vidimus) poenitentiarum presbyterum in ordinem redegerat: recens quippe erat exemplum; qua ex causa istud ipsum saepius inculcavit, ut cum ait (k): *Admoneo te ut assiduo confiteare: neque enim in theatrum duco conservorum tuorum, nec te cogo peccata tua hominibus nuntiare: conscientiam tuam Deo expone, eique ostende vulnera tua*: & alibi: *Non tantum*, inquit, *peccatores esse dicamus, sed etiam ipsa peccata specialiter singula computemus. Non tibi dico, ut te prodas in publicum, neque ut te apud alios accuses, sed obedire te volo Prophetae dicenti: Revela Domino viam tuam: ante Deum tua confitere peccata. Nunc autem neque necessarium est praesentibus testibus confiteri.* Haec & alia id genus saepe Chrysostomus (l); quae interdum ex Graeco in Latinum ab Erasmo perperam reddita, occasionem erroris ceteris tribuerunt: ut illud, quod habetur in homilia quarta de Lazaro Graece scriptum: μὴ γὰρ ἀνθρώπῳ λέγεις, ἵνα ὀνειδίσῃ σε; μὴ γὰρ τῷ συνδούλῳ ὁμολογεῖς, ἵνα ἐκπομπεύσῃ; Erasmus ita: *Cave enim homini dixeris, ne tibi opprobret, neque enim conservo confiteris, ut in publicum proferat.* Atqui non

vetat

(k) Chrys. hom. de publicano in Luc. 18.

(l) Idem hom. 31. in epist. ad Heb. hom. 41. ad pop. Antioch. Hom. de poenit. & confes. Hom. 8. de poenit. Hom. 4. de Lazaro Hom. 5. de incomp. Dei natura.

vetat Chrysostomus ne homini confiteamur: sed hæc ejus sententia est: *Num enim homini dicis, ut tibi exprobret? Num conservo confiteris, ut te apud vulgus traducat?*

XXXIII. Publica confessio damnata. Quamobrem sic & in ceteris (ne dicere cogamur eumdem sibi ipsi contraria scribentem esse turpiter hallucinatum) cum tantum Deo esse confitendum affirmat, & hominibus non esse propalanda peccata admonet; non aliud quam secretam confessionem suadet; & ab illa publica, cujus occasione scandalum obortum erat, absterret. Siquidem secrete confiteri, idem æstimabatur, quod Deo tantummodo eadem propalare; nec homo crederetur, qui vicem Dei potius gereret: nam (ut idem ait Chrysostomus *a*) sacerdoti thronus in cælis collocatus est. Sicut e contra palam confiteri, eadem erat hominibus potius quam Deo propalare. Quam quidem publicam confessionem dicendus est Nectarius dimovisse: nam eamdem alicubi adhuc usu retentam S. Leo Papa (*b*) amplius exercendam esse prohibuit, de his scribens ad Episcopos Campaniæ in hæc verba: *Illam etiam contra Apostolicam regulam præsumptionem, quam nuper agnovi a quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoveri (de pœnitentia videlicet, quæ ita a Fidelibus postulatur) ne de singulorum peccatorum genere libellis scripta confessio publice recitetur: cum reatus conscientiam sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quamvis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur: tamen quia non omnium hujusmodi sint peccata, ut ea, qui pœnitentiam poscunt, non timeant publicare, removeatur tam improbabilis consuetudo, ne multi a pœnitentiæ remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis facta reserare, quibus possunt legum constitutione percelli. Sufficit ergo illa confessio, quæ primum Deo offertur, tunc etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit. Tunc enim demum plures ad pœnitentiam poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.* Hæc Leo, in omnibus consentiens his quæ fecisset Nectarius, & Chrysostomus esse facienda admonuit.

(*a*) Chrys. in verb. Isaiæ hom. 5.

(*b*) Leo ep. 80. cap. 2.

XXXIV. Factum Nectarii male interpretati Novatiani. Certe quidem huic similis fuisse videtur peccatorum illa confessio, quam mulier illa tempore Nectarii fecisse dicitur: quandoquidem non a presbytero ejus fuisse propalatum peccatum, sed a se ipsa tantum, Socrates & Sozomenus testantur, sed id eodem sacerdote proculdubio suadente: cujus rei causa ille merito a Nectario est gradu amotus, officioque depositus, quo facto, Novatiani (ut mos est hæreticorum) quamcumque licet levem, ut sinceris dogmatibus detrahant, arripere ausi occasionem (quod est in proverbio: Muscæ ad ulcus) non tantum presbyterum pœnitentiarium in ordinem redactum, sed & pœnitentiam ipsam una cum eo fuisse proscriptam, calumniose admodum conclamarunt: cum tamen (ut dictum est) illa potius theatralis fieri interdum solita confessio peccatorum fuerit abrogata, quam & S. Leo prohibuit; non autem secreta, cum sui natura esse soleat silentii tenacissima. Quod si quis adeo sceleftus inventus fuerit presbyter, qui sacri asyli jura violaverit, & sacramento tantam injuriam irrogaverit: si ob eam causam & sacramentum ipsum quis dixerit auferendum, certe deperiisse necesse erit cetera etiam sacramenta, ipsamque divinam Scripturam, sacras & profanas leges, & quicquid denique boni est a Deo concessum hominibus: cum nihil sit, in quod humana præsumptio non deliquerit: quo certe nihil stultius dici posse videtur.

XXXV. Sic igitur non modo non secreta a Nectario, sed nec publica illa est abrogata exomologesis, quæ ex publico ac omnibus manifesto peccato provenit; quæ hactenus in Ecclesia perseverat. Habes ejus exemplum egregie expressum a S. Hieronymo (*c*) de Fabiola vidua publice exomologesin faciente Romæ in basilica Lateranensi: quam (ut Augustinus (*d*) scribit ad Macedonium, & ante ipsum Ambrosius *e*) semel actam iterari non licebat: de qua etiam intelligit Joannes (*f*) Chrysostomus, dum post semel impartitam reconciliationem, eam iterum tribui non debere testatur. Fuit & in usu, sed inter monachos, publica quædam confessio, quæ collecta synaxi fieri consuevit, de qua inter alios hæc Basilius (*g*): *Admissum delictum nullo modo occultum teneto, sed in medium audientibus cunctis enunciato, ut per communem orationem sanetur morbus.* At hæc satis de his quæ ex Nectarii facto a pœnitentiæ hostibus sunt solita objici: quæ licet (si temporis erat habenda ratio) suo loco potius quam hic fuerant explicanda: tamen, quod nobis de peccatorum confessione agentibus ejusque traditiones insinuantibus, ex actis Apostolorum suppeditatum est argumentum; ne hæc quæ objicerentur, consulto, tamquam occulta captata fuga, prætermisisse videremur, de his modo agere operæpretium duximus. Verum dum hæc nostra sub prælo essent. D. Latinius noster, vir cum primis eruditus, totaque Urbe spectatus, eodem argumento libellum rogatus edidit, egregium plane suæ senectutis honestissimæ monumentum: quo cum hæc nostra firmantur, tum etiam his nostris illa firmius roborantur. Una enim cum sit veritas; licet ejus studiosi diversis interdum viis incedant, necesse est tamen ut in idem loci conveniant.

(*c*) Hier. ep. 30.

(*d*) Aug. ep. 53. & 54.

Quæ Exomologesis abrogata a Nectario.

(*e*) Ambr. de pœn. li. 2. c. 10.

(*f*) Chrys. hom. 2. in epist. ad Ephes.

(*g*) Basil. de instit. monach.

Quod

XXXVI. Rurfus de Confeffione Peccatorum Majorum fententiæ.

Quod vero fpectat ad confeffionem peccatorum facerdoti faciendam: multa alia fuppetunt fanctorum Patrum teftimonia, ut Bafilii (*a*) id fæpius teftantis, ac aperte profitentis, illis faciendam effe peccatorum confeffionem, quibus facra myfteria funt commiffa. Gregorius (*b*) Nyffenus id ipfum. Pacianus (*c*), qui claruit (ut teftatur Hieronymus) temporibus Theodofii, refolutionem peccatorum facerdotibus a Chrifto conceffam, facramentum appellat, idemque in Paræneſi quam fcripfit de pœnitentia, de confeffione peccatorum facerdotibus facienda, pluribus agit. Ambrofius (*d*) adverfus Novatianos infurgens, multis demonftrat, recte Ecclefiam per facerdotes vendicare, ut pœnitentium peccata dimittat: & duobus libris, quos de pœnitentia fcripfit, nihil aliud facit, quam Novatianos infectari ac redarguere, fimulque oftendere, effe in Ecclefia confitentibus peccata per facerdotes veram relaxationem & abfolutionem delictorum, eamque paffim exerceri folitam: quin & ipfe in eadem functione fæpe verfatus, cum pœnitentium audiret delicta, commiferatione collacrymari folitus erat: quod ejus clericus Paulinus, qui Vitam ipfius fcripfit, teftatur his verbis: *Quotiefcumque illi aliquis ad promerendam pœnitentiam lapfus fuos confitebatur, ita afficiebatur commiferatione, ut flens aliena ficut fua peccata, ad fletum pœnitentem etiam commoveret: ac caufas criminum, quas illi confitebantur, nulli nifi Domino, apud quem intercedebat, loquebatur: relinquens exemplum pofteris facerdotibus, ut interceffores apud Deum fint magis, quam accufatores apud homines;* hæc Paulinus. Certe non tantum publice peccantes ac pœnitentes Ecclefiæ reconciliare, fed & fecreto confitentes audire, muneris fuiffe Epifcoporum, fcribit Nicephorus (*e*) Chartophylax; additque illos immenfi pertæfos laboris, eamdem functionem delegaffe poftea monachis facerdotibus.

(*a*) Bafil. reg. brevior. & li. de ver. virg. epif. canon. ad Anfphil. c. 73.
(*b*) Greg. Nyff. homil. 3. in Ecclefiaft.
(*c*) Pacian. ep. 1. ad Sympron.
(*d*) Ambrof. de pœnit. c. 2. & fequent.
(*e*) Niceph. ep. ad Theodof.

XXXVII. Hieronymi & Augustini affertio.

Meminit & fecretæ confeffionis Hieronymus (*f*), cum ait: *Si quem ferpens diabolus occulte momorderit, & nullo confcio, eum peccati veneno infecerit: fi tacuerit qui percuffus eft, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus fuum fratri & magiftro voluerit confiteri: magifter, qui linguam habet ad curandum, facile ei prodeffe non poterit. Si enim erubefcit vulnus medico confiteri; quod ignorat medicina non curat.* Idem & alibi (*g*) facerdotes effe qui peccata audiant & dijudicent, tradit. Auguftinus quoque de eadem fæpius, ut cum ait (*h*): *Nemo fibi dicat: Occulte ago, apud Deum ago: novit Deus qui mihi ignofcit, quia in corde ago. Ergo fine caufa dictum eft. Quæ folveritis in terra, foluta erunt in cælo? Ergo fine caufa funt claves datæ Ecclefiæ? Fruftramus Evangelium Dei, fruftramus verba Chrifti;* & rurfus inferius (*i*) de his qui peccant: *Veniant*, inquit, *ad Antiftites, per quos illis in Ecclefia claves adminiftrantur;* & paulo poft: *Si peccatum ejus non folum in gravi ejus malo, fed etiam in tanto fcandalo eft aliorum; atque hoc expedire utilitati Ecclefiæ videtur Antiftiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis, agere pœnitentiam; non recufet, non refiftat.* Hæc Auguftinus de fecreta primum, ac de publica pœnitentia, cum ratio publici fcandali illam exigit. Eademque alibi fæpius (*k*) inculcat. Cæleftinus Papa (*l*) qui eodem vixit tempore, feveriffimum fanxit decretum adverfus Epifcopum, vel presbyterum, fi cum muliere, cujus audiffet peccatorum confeffionem, peccaffet; ut Epifcopus annis quindecim pœniteret, presbyter vero duodecim; & fi factum propalatum effet, deponerentur: quibus certe ufum fecretæ confeffionis demonftrat.

(*f*) Hier. in Ecclef. c. 10.
(*g*) Hieron. in Matth. 16.
(*h*) Aug. hom. 49.
(*i*) Aug. hom. 50.
(*k*) Aug. ho. 12. Ser. 8. de ver. Dom. c. 2. in Joan. tr. 49. ferm. 66. de tempore.
(*l*) Dift. 20. q 1. c. Non debet. & to. 1. Conc.

XXXVIII.

His addimus poft aliorum Græcorum teftimonia qui ante Nectarium vixere, quos recenfuimus, & aliorum qui poft eum vixerunt, nempe inter alios, duos Anaftafios, Sinaitam videlicet Antiochenum, & alterum Nicænum, Epifcopos; quorum prior (*m*) hæc breviter habet: *Chrifto Domino per facerdotes tua confitere peccata, &c.* Pofterior (*n*) vero poft multa in eamdem fententiam difputata, hæc ait: *Qui autem ftulte, vel potius impie dicunt, nihil prodeffe eam quæ fit hominibus confeffionem; propterea quod fint fimiliter vitiis obnoxii, & animi perturbationibus: folum enim Deum poffe tollere peccata: Sciant qui hæc dicunt, primum quidem, quod fuæ nequitiæ & amentiæ prætextum obtendunt; deinde dicta ipfius Domini circumfcribunt, qui dicit fuis miniftris: Quæcumque ligaveritis fuper terram, erunt ligata & in cælo.* Et rurfum: *Quorum remiferitis peccata, remittuntur eis.* Et paulo inferius: *Etfi ergo fit homo qui audit confeffionem, Deus eft tamen qui per fe convertit & donat.*

(*m*) Anaft. Sinait. orat. de facra Synaxi.
(*n*) Anaft. Nicæn. quæf. in Script. q. 6.

XXXIX. Deus, non homo abfolvit.

Sed & longe ante Ambrofius (*o*) hæc in eamdem fententiam: *Homines*, inquit, *in remiffionem peccatorum minifterium fuum exhibent, non jus alicujus poteftatis exercent. Neque enim in fuo, fed in Patris & Filii & Spiritus fancti nomine peccata dimittuntur. Ifti rogant, Divinitas donat; humanum enim obfequium, fed munificentia fupernæ eft poteftatis.* Hæc idcirco, quod facerdos abfolvendo, preces præmittit, dicens: *Mifereatur tui*, &c. Et cum ipfam peccatorum abfolutionem impartitur: *In nomine Patris & Filii & Spiritus fancti*, illam pronuntiat. Effent his addenda quamplurima, fed non patitur ratio inftituti, ut his diutius immore-

(*o*) Ambrof. de Spiritu fancto li. 3. c. 10.

remur. Cæterum hæc breviter sic habeto; cunctos, qui post vixere, Catholicos tam Latinos quam Græcos rerum Ecclesiasticarum tractatores de confessione peccatorum coram sacerdotibus facienda in camdem pedibus ivisse pariter sententiam; sicque quod a Christo Domino nostro est institutum, & Apostolorum temporibus factitatum, numquam amplius in Ecclesia Catholica esse intermissum. His igitur quæ ad Apostolicas traditiones & Ecclesiæ usum pertinent (ut suscepti muneris officium postulabat) elucidatis, jam ad ipsam rerum Ephesi gestarum historiam, unde digressi sumus, post longas tandem moras aliquando revertamur.

XL. Cum novo casu irruentis dæmonis in Scevæ filios exorcistas, Christiani etiam timore perculsi venissent ad Paulum, confitentes & annunciantes peccata sua; pœnitentia etiam satisfacere studuerunt: *Multi enim* (inquit Lucas *a*) *ex eis qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus, & computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quingentorum millium. Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur.* Fuisse hos magiæ libros, æque omnes (*b*) consentiunt. Antiquo quippe usu receptum fuit, ut libri magicæ artis, qui per invocationes dæmonum, aliosque superstitiosos ritus exerceri consueverunt, igni traderentur. De his est responsum Pauli Jurisconsulti (*c*) in hæc verba: *Libros magicæ artis apud se neminem habere licet: & si penes quoscumque reperti sint, bonis demptis, ambustisque his publice, in insulam deportentur, humiliores capite puniantur.* Sed & Ulpianus, (*d*) improbatæ lectionis libros, magicos scilicet, vel similes, igni protinus esse tradendos consuluit. Sæpe (*e*) scimus datum negotium magistratibus de ejusmodi libris diligenter inquirendis, ut in eos habentes animadverterent. Usitatum id ipsum apud Græcos, atque Athenis potissimum, ut improbatæ lectionis libri igni traderentur, exemplum (*f*) de Protagoræ voluminibus igni traditis declarat. Dicto igitur Ephesiorum Christianorum exemplo, in Ecclesia itidem observatur, ut non tantum magiæ libri, sed & cæteri omnes qui ab hæreticis adversus Catholicam fidem scripti fuerint, igne consumantur. De magiæ vero libris hæc Augustinus (*g*), de mago agens, quem ad fidem convertit: *Perierat iste: nunc quæsitus inventus, adductus est: portat secum codices incendendos, per quos fuerat incendendus: ut illis in ignem missis, ipse in refrigerium transeat.* De comburendis (*h*) vero libris hæreticorum, extant Christianorum Imperatorum sanctiones.

(*a*) *Act.* 19.
(*b*) *Chrys. Beda Oecu. in Act. Apos.*
(*c*) *Paulus sentent. li.* 5. *tit.* 23. *ad l. Cor. de sic. & venef.*
Libri magiæ igne damnati.
(*d*) *Ulpian. l.* 4. §. *tantumdem ff. famil. ercisc.*
(*e*) *Liv. lib.* 29.
(*f*) *Cic. de nat. deor. lib.* 1.
(*g*) *Aug. in Psal.* 61. *in fin.*
(*h*) *l. ult. de hær. Cod. Theod.*

XLI. Porro æque ac magia, execranda visa est Christianis illa per astrorum aspectum fieri solita divinatio, quæ ex judiciaria, quam vocant, astrologia manare consuevit. Quamobrem Aquila Ponticus, eruditione interpretandi celeberrimus, ab Ecclesia est ejectus, quod (ut Epiphanius (*i*) tradit) geniturarum inspectionibus & nativitatum horoscopis vacaret. Sed hæc non solum apud Christianos, verum etiam apud Gentiles: nam (ut Dio (*k*) tradit) Augusti temporibus astrologi, sicut & præstigiatores, sunt ab Urbe (quod antea diximus) expulsi. Sane quidem de mathematicis Urbe pellendis atrox Senatusconsultum factum anno superiori, ex Tacito (*l*) vidimus; quod tamen cum irritum fuisse dicat, non aliud significat quam quod alibi de his ait: *Genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in civitate nostra vetabitur semper, & retinebitur.* Hæc idcirco, quod sæpius iidem legibus Imperatorum inveniuntur esse proscripti, iidemque rursus in Urbe semper inventi. Sed enim quod pertinet ad Ephesios, de quibus est sermo: genus hominum magiæ addictissimum fuisse testatur S. Hieronymus (*m*): in ea enim civitate artium magicarum præstigiæ admodum viguerunt. Equidem nullibi carius quam Ephesi Apollonius Tyanæus magiæ suæ merces est nundinatus, si Philostrato (*n*) credimus. Nam & ipse cum circa hæc tempora Ephesum venisset, incredibilem sane apud illius urbis accolas æstimationem aucupatus est; adeo ut (quod idem ait) statua donatus ab illis, inter divos relatus sit. Sed quæ anni hujus reliqua sunt, prosequamur.

De Astrologis & Mathematicis.
(*i*) *Epiph. li. de pond. erib.*
(*k*) *Dio li.* 49.
(*l*) *Tacit. li.* 12.
(*m*) *Hier. in præf. epist. ad Ephes.*
(*n*) *Philostr. lib.* 4.

Hoc eodem anno, iisdemque Coss. tertio (*o*) Idus Octobris, circa horam septimam moritur Claudius Imperator, annum ætatis agens (ut Suetonius tradit) sexagesimumquartum, in Imperio vero decimumtertium, menses octo, & dies viginti, ut numerat Dio. Sic igitur defuncto, Agrippinæ dolo, veneno illi propinato; Nero ejusdem Agrippinæ filius annum attingens ætatis decimum-octavum, in Imperium successit, tenuitque annis tredecim, mensibus septem, diebus vigintiocto. Extinctum vero una cum Claudio fuit edictum illud adversus Judæos, ne in Urbe agerent promulgatum: quamobrem & Christianis etiam, qui ex Judæis crediderant, in Urbem redeundi, qua pulsi fuerant, facultas data est. Visus est Nero ipso Imperii exordio erga Judæos propensior: nam & ipsorum Regem Agrippam (*p*) mox donavit quatuor civitatibus, nimirum Perea & Juliade in regione Abilinæ, Tarichæa & Tiberiade in Galilæa positis: reliquam vero Judæam Felici, qui (ut vidimus) a Claudio eam administrandam acceperat, curandam tradidit: idque in gratiam Pallantis ejus germani; qui ex eo quod conciliasset nuptias Agrippinæ cum Claudio, qua- XLII.

(*o*) *Senec. in lud. de obit. Claud. Tacit. lib.* 12. *Suet. in Claud. c.* 45. *Dio lib.* 60.
Nero imperat.
(*p*) *Joseph. antiq. li.* 20. *c.* 5. *& de bello Jud. li.* 2. *c.* 12.

quarum occasione Nero subiisset Imperium, apud Agrippinam & Neronem plurimum posse videbatur.

XLIII. (a) Tacit. lib. 13. Dio. lib. 60. in fin. Neronis clementia. Sub iisdem Coss. refert Tacitus (a) dolo Agrippinæ sublatum esse veneno Junium Silanum Asiæ Proconsulem, atque Narcissum libertum qui apud Claudium primum fere locum tenuerat, esse necatum. Porro hæc omnia facta sunt (ut idem auctor ait) ignaro Nerone, qui sic moribus compositus erat, usus Seneca præceptore, ut cujusvis nocentissimi hominis legibus condemnati supplicium exhorresceret: quod ad ipsum scribens testatur Seneca (b) his verbis: *Animadversurus in latrones duos Burrus Præfectus tuus vir egregius & tibi Principi notus, exigebat a te scriberes in quos & ex qua causa animadverti velles: hoc sæpe dilatum, ut aliquando fieret, instabat. Invitus invito cùm chartam protulisset, traderetque, exclamasti: Vellem nescire litteras.* O dignam vocem, quam audirent omnes gentes quæ Romanum Imperium colunt. Hæc idcirco de Nerone, qui ipso biennio sui Imperii in omnes fuit beneficentissimus; ut non mireris, si rescisso in Judæos Claudii edicto eisdem in Urbem redeundi dederit libertatem.

(b) Senec. de clem. lib. 1.

JESU CHRISTI ANNUS 57. | PETRI ANNUS 13. | NERONIS IMP. ANNUS 1.

I. (c) Tacit. li. 13. Judæi revertuntur Romam. ANno deinceps quinquagesimoseptimo Domini, Claudio Nerone (c) & L. Antistio Coss. cum morte Claudii, Judæis adeundi Romam potestas facta esset, & ipse Paulus tertium jam annum Ephesi ageret, veniendi Romam consilium iniit; sed prius Macedoniæ & Achajæ Ecclesias visitare, ac Hierosolymam reverti, demum Romam inde se conferre decrevit: hæc enim Lucas (d) in hæc verba testatur: *His autem expletis proposuit Paulus in Spiritu transita Macedonia & Achaja, ire Hierosolymam, dicens: Postquam fuero ibi, oportet me & Romam videre. Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi Timotheum & Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia.* Hæc Lucas. Ad quodnam usque tempus Paulus permanserit Ephesi, ipse his diebus scribens ad Corinthios (e), declarat hit verbis: *Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertransiero: nam Macedoniam pertransibo. Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hiemabo, ut vos me deducatis quocumque jero. Nolo autem vos modo in transitu videre: spero autem aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit: permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten.* Ac insuper de Timotheo, quem in Macedoniam una cum Erasto, inde Achajam præmiserat hæc ait (f): *Misimus ad vos Timotheum, qui est filius meus carissimus, & fidelis in Domino.* Ac rursum de eodem inferius (g): *Si autem venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos: opus enim Domini operatur, sicut & ego.*

(d) Act. 19.

(e) 1. Cor. 16.

(f) 1. Cor. 4.

(g) 1. Cor. 16.

II. De epistola prima ad Corinthios. Ex his itaque omnibus clarum perspicuumque redditur ipsum Paulum Apostolum scripsisse primam epistolam ad Corinthios, cum adhuc Ephesi moraretur, sed jam de profectione cogitantem. Qua autem occasione ad eam scribendam impulsus fuerit, paucis aperiendum est: ex ejus enim argumento satis aperte proditur causa quam

II. Mors Claudii Imp. Ad num. XLII. Mors Claudii Imp. contigit die XIII. Octobris imperavitque annos XIII. menses octo, & dies viginti, ut Dio lib. 60. & Josephus, lib. 20. Antiquit. cap. 5. qui tum vivebat, docent. Quod porro ait Baronius, Neronem Claudii successorem natum tunc fuisse annos XVIII. confutatur ex Suetonio, qui in Nerone cap. 6. ait: *Nero natus est Antii post novem menses quam Tiberius excessit, octavo Kalendas Januarias;* ideoque anno Christi XXXVII. Agebat itaque Nero annum ætatis decimum septimum, ut Dio lib. 61. & Suetonius cap. 8. produnt. Unde Tacitus initio lib. 13. Annal. ait: anquisitum fuisse, *quemadmodum Princeps vix septemdecim annos egressus suscipere eam molem, aut propulsare posset*, bellum nempe Parthicum. Ubi vox *vix* significat *non* vel *nondum*. Onuphrius in Fastis, cum animadverteret, scribere Suetonium, periisse Neronem *secundo & trigesimo ætatis anno*, die nempe nona Junii anni Christi LXVIII. existimavit in laudatum Suetonii locum errorem irrepsisse, ac legendum, *natus est ante IX. menses quam Tiberius excessit*, anno nempe Christi XXXVI. quia persuadere sibi non poterat; Suetonium aliquot dies pro anno numerasse. Quam Onuphrii sententiam Baronius amplectens, Neronem annos XVIII. natum Imperatorem renunciatum credidit. At ut in priori parte Differt. Hypaticæ cap. 2. num. 11. ostendi, locus Suetonii, ubi de Neronis Natali agit, minime sollicitandus, explicandusque Suetonius de anno ætatis XXXII. utrinque incompleto; ita ut ultimos dies mensis Decembris anni Christi XXXVII. pro anno integro numerarit, & ultimum etiam ætatis annum, licet incompletum, in summam contulerit; quod ab aliis etiam Historicis non raro factum, in hoc Opere observavimus.

III. S. Petrus Romæ sedere cœpit. S. Petrum Apostolorum Principem ante præsentem annum Romam non venisse tertio Claudii Imperatoris anno statuimus; ideoque primus ejus Sedis Romæ annus cum primo Neronis nobis est inchoandus; cum verus ejus adventus annus nos lateat.

quam ad rerum gestarum notitiam summopere conducere existimamus. Cum Paulus Corintho profectus, Ephesum veniens ibi triennio moraretur; & Apollo Corinthum profectus, illic Evangelium prædicasset; licet non secus ac Paulus, unum Deum & Jesum Christum ejus filium annunciasset: tamen accidit ut vana quadam jactantia quisque suum præceptorem, a quo esset eruditus, extolleret: dumque alii se Pauli, Apollo alii, alii vero neutrius, sed Cephæ, nempe Petri, vel Christi esse gloriarentur; oborta est inter eos non parva contentio: quam Paulus ut componeret, aliaque de quibus dicemus, sedulo admoneret, priorem ad ipsos dedit epistolam, qua in primis agens de eorum altercatione, hæc ait (a): *Obsecro vos fratres per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei ab eis qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos. Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit; Ego quidem sum Pauli: Ego autem Apollo: Ego vero Cephæ: Ego autem Christi. Divisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? &c.*

(a) 1. Cor. 1.

III. Quomodo Cephæ se esse dicerent Corinthii.

In his quidem advertendum est, quoniam non sic dicebant alii se esse Cephæ, quod Cephas Corinthi prædicasset: sicut nec qui se dicerent esse Christi, id ob eam causam profitebantur, quod Christus cum in humanis esset, illis Evangelium annuntiasset; sed potius quo illam contentionem & scissuram Ecclesiæ declinarent, rem ad suum principium reducentes (quod sic falli non possent) dicerent alii, se esse primos omnium post Christum pastoris & Ecclesiæ capitis Petri discipulos, alii vero auctoris omnium Christi. Idcirco idem Paulus inferius, nulla de Cepha habita mentione, nec de Christo, sed quia sui tantum causa & Apollo fuerat oborta contentio subdit (b): *Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis & secundum hominem ambulatis? Cum enim quis dicat, Ego quidem sum Pauli: alius autem, Ego Apollo: nonne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus? Ministri ejus, cui credidistis, & unicuique sicut Dominus dedit. Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit.* Sicque videas, cum de ministerio & officio agitur prædicationis, nullam amplius (secundum nuper dictam sententiam) de Petro haberi mentionem, eo quod nondum prædicasset ipse, sicut Paulus & Apollo, Corinthiis Evangelium: sed quod in Ecclesia primatum teneret, esse ab aliis superius nominatum, sicut & Christum; ut quia ille omnium pastor, hic vero esset Christianæ religionis principium.

(b) 1. Cor. 3.

IV. Quod autem nondum Petrus Corinthum venisset, cum illuc accedens Paulus Evangelium prædicavit; ejusdem Pauli testificatio.

SÆC. I. Anno Urbis 808. Olymp. 208. an. 3. An. C. 55.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5548.

☉ 8. E. ☽ 18. P. 30. April. Mart. Indict. 13.

JESU CHRISTI 55. *secundum Baronium* 57.

S. PETRI 2.

NERONIS IMP. 2.

I. Consules.

[1] COss. *Nero Aug.* & *L. Antistius Vetus*. Neronis Consulatus juxta primam regulam. Ejus Imperii Proconsularis Quinquennalia in hunc annum incidunt. Victor de Cæsaribus de Nerone loquens ait: *Quinquennium tantus fuit, augenda Urbe maxime, ut merito Trajanus sæpius testaretur procul differre cunctos Principes Neronis Quinquennio: quo etiam Pontum in jus Provinciæ, Polemonis permissu, redegit: cujus gratia Polemoniacus Pontus appellatur: itemque Cottias Alpes Cottio Rege mortuo. Quare satis compertum, neque ævum impedimento virtuti esse.* Idem habet alter Victor in Epitome; quibus major fides, quam Eusebio in Chronico habenda, qui tam Alpes Cottias, quam Pontum anno XI. Neronis Provincias factas tradit. Vaillantius Antiquarius eruditissimus mecum Nummum communicavit, in cujus antica legitur ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΟΛΕΜΩΝΟΣ. Repræsentatur caput Regis Polemonis diademate insigniti. In postica habetur: ETOYC. IH. id est, *anno XVIII.* Visitur in ea caput Neronis adhuc juvenis laurea ornati. Annus XVIII. Polemonis Regis hoc anno adhuc in cursu erat. Nam Dio lib. 59. anno Urbis DCCXCI. qui cum anno Christi XXXVII. concurrit: *Polemon*, inquit, *Polemonis filio paternum Imperium, ex Senatusconsulto videlicet, tribuit* Caligula. Si itaque Polemon hujus nominis secundus anno Christi XXXVII. Regnum Ponti iniit, currenti anno decimum octavum explebat. Quare is Nummus horum solennium occasione videtur percussus.

II. Quinquennalia Imperii Proconsularis Neronis.

[1] COss. *Nero Aug. & L. Antistius Vetus*. Gruterianus lapis pag. MLXX. 6. D. D. EID. APRIL. L. ANTISTIO. ET CLAUDIO NERONE. COSS. Antiqua figulina apud Panvinium in Fastis: NERO. CLAUDIUS. CAESAR. L. ANTISTIUS. VETUS. COS. Hæc eadem inscriptio ex ejusmodi figulina occurrit inter Donianas inscriptiones cl. II. num. 128. ubi mendose tamen, ut puto, a Donio exscriptum est: VETUSTOS, pro VETUS. COS. Tacitus Annal. lib. XIII. cap. XI. *Claudio Nerone, L. Antistio Coss.* Fasti Vindebonenses & Idatii: *Nerone Cæsare & Vetere*. Prosperi Chronicon: *Nerone & Vetere*. Nero consulatu se abdicavit post duos menses, in cujus locum suffectus esse putatur ab Almelovenio *Pompeius Paulinus*, qui biennio post Germaniam rexit Proconsul cum *L. Antistio Vetere*.

catione satis videtur declaratum haberi, dum ad Rom. scribens, hæc de sui animi instituto testatur (a): *Sic prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem; sed sicut scriptum est: Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, de eo intelligent.* Hæc cum ipse dicat Paulus, plane declarat, neque Petrum, neque alium ante ipsum prædicasse Corinthiis Evangelium; cumque merito scribat: *Ego plantavi;* & quod subdit: *Et Apollo rigavit;* non alium quempiam, sed ipsum post Paulum iisdem Corinthiis verbum Dei annunciasse indicat. Insuper cum post ipsum de nullo alio aliquo mentionem habeat, sed Deum incrementum dedisse dicat, nec de Petro aliquid addat; plane demonstrat, se tantum & Apollo, nec alium quempiam ante hæc tempora iisdem Corinthiis Evangelium prædicasse. Non tamen negamus, venisse post hæc ipsa etiam Petrum Corinthum, atque eosdem ad pietatem instituisse: nam Dionysius (b) Corinthiorum Episcopus manifeste tradit, eamdem Corinthiorum Ecclesiam fuisse ab utroque Apostolo stabilitam.

(a) Rom. 15.

Petrus post Paulum prædicavit Corinthiis.

(b) Apud Euseb. hist. li. 2. c. 24.

V. Cur autem inter discipulos Pauli & Apollo ea contentio fuerit concitata: ex his quæ Lucas ac ipse Paulus scripserunt, facile est conjectare. De Apollo enim cum primum agit Lucas (c), eum ait fuisse virum eloquentem, ac potentem in Scripturis, qui & fervente spiritu loqueretur, & diligenter ea quæ sunt Jesu doceret. At cum Paulus in prædicando aliam iniisset rationem, & ex composito omnem dicendi ornatum, omnemque scientiæ cultum missum fecisset, visus est respectu illius in dicendo paulo frigidior atque jejunior: sicque cum in eo genere nonnulli Apollo præferrent Paulo; alii rursus (ut part erat) Paulo primas deferrent; ea, quam diximus, oborta est inter Corinthios recens ad fidem conversos dira contentio. Quo autem consilio in prædicatione Evangelii Paulus eam iniisset rationem, ipse ad eos scribens his verbis significat (d): *Cum venissem ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis aut sapientiæ, annuncians vobis testimonium Christi. Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum. Et ego in infirmitate & timore & tremore multo fui apud vos: & sermo meus & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione Spiritus, & virtutis: ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Sapientiam autem loquimur inter perfectos.* Hæc & alia id genus multa superius. Ceterum ipse Paulus in secunda (e), quam ad eosdem scripsit, epistola, se fuisse imperitum sermone, non autem scientia, profitetur.

(c) Act. 18.

Paulus in prædicatione qualis.

(d) 1. Cor. 2.

(e) 2. Cor. 11.

VI. Certe quidem quod ad sermonis ornatum pertinet: quantum ex ejus epistolis Hieronymus (f) visus est sibi posse colligere, hæc habet in eamdem sententiam: *Nos*, inquit, *quotiescumque solœcismos, aut tale quid annotamus, non Apostolum pulsamus, ut malevoli criminantur; sed magis Apostoli assertores sumus, qui Hebræus ex Hebræis absque rhetorici nitore sermonis & verborum compositione & eloquii venustate numquam ad fidem Christi totum mundum traducere valuisset, nisi evangelizasset eum non in sapientia verbi, sed in virtute Dei: nam & ipse ad Corinthios ait: Ego cum venissem ad vos, fratres, veni non in eminentia verbi, sed in virtute Dei:* subdit: *Iste igitur, qui solœcismos in verbis facit, qui non potest hyperbaton reddere, sententiamque concludere, audacter sibi vendicat scientiam, & dicit: Quoniam secundum revelationem cognitum factum est mihi mysterium*, &c. Idem ad Algasiam (g): *Illud quod crebro diximus: Etsi imperitus sermone, non tamen scientia: nequaquam Paulum de humilitate, sed de conscientiæ veritate dixisse, etiam nunc approbamus. Profundos enim & reconditos sensus lingua non explicat; & cum ipse sentiat quid loquatur, in alienas aures puro non potest transferre sermone, quem cum in vernacula lingua habeat disertissimum, quippe Hebræus ex Hebræis, & eruditus ad pedes Gamalielis viri in lege doctissimi, se ipsum interpretari cupiens involvitur. Si autem in Græca lingua hoc ei accidit, quam nutritus in Tarso Ciliciæ a parva ætate imbiberat; quid de Latinis dicendum est, qui verbum de verbo exprimere conantes, obscuriores faciunt ejus sententias, & veluti herbis crescentibus, frugum strangulant ubertatem?*

(f) Hier. in epist. ad Ephes. c. 3.

Paulus qualis in scribendo.

(g) Hieron. epist. 151. q. 10.

VII. Ceterum quanti ipse fecerit, ac ceteris æstimandum esse judicarit Pauli genus dicendi, ad Pammachium (h) scribens insinuat, dicens: *Paulum Apostolum proferam; quem quotiescumque lego, videor mihi non verba, sed audire tonitrua. Legite epistolas ejus, & maxime ad Romanos, ad Galatas, ad Ephesios, in quibus totus in certamine positus est; & videbis eum in testimoniis quæ sumit de veteri Testamento, quam artifex, quam prudens, quam dissimulator sit ejus quod agit: videntur quidem verba simplicia, & quasi innocentis hominis & rusticani, & qui nec facere nec declinare noverit insidias; sed quocumque respexeris, fulmina sunt;* ac rursum ad eumdem alibi (i): *Ubi electionis vas, tuba Evangelii, rugitus leonis nostri, tonitrus Gentium, flumen eloquentiæ Christianæ: qui mysterium retro generationibus ignoratum, & profundum divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei magis miratur, quam loquitur.* Hactenus de Pauli eloquentia Hieronymi judicium. Sed

(h) Hier. ad Pammach. epist. 50.

Pauli in scribendo energia.

(i) Hier. ad Pammach. epist. 61.

VIII. Sed quod ad hyperbata spectat, quæ sæpe in ejus epistolis offenduntur: Irenæus hanc reddit rationem, dicens (*a*) *Hyperbatis frequenter utitur Apostolus propter velocitatem sermonum suorum, & propter impetum qui in eo Spiritus est.* Ceterum Augustinus haud concedit Paulum imperitum fuisse sermone, sed eloquentissimum prædicat, aliterque quam Hieronimus, ejusdem Pauli explicat verba, dicentis: *Et si imperitus sermone, non scientia. Id*, inquit, *quasi concedendo obtrectatoribus, sic locutus, non tamquam id verum agnosceret, confitendo. Si autem dixisset: Imperitus quidem sermone, & non addidisset, Et non scientia: nullo modo aliud posset intelligi. Scientiam plane non cunctatus est profiteri, sine qua esse doctor Gentium non valeret. Certe si quid ejus proferimus ad exemplum eloquentiæ, ex illius utique epistolis proferimus, quas etiam ipsi obtrectatores ejus, qui sermonem præsentis contemptibilem putari volebant, graves & fortes esse confessi sunt* (*b*). Hæc Augustinus (*c*); qui & superius de ejusdem Pauli eloquentia pluribus differens, hæc tandem ait: *Sicut ergo Apostolum præcepta eloquentiæ secutum fuisse, non dicimus: ita quod ejus sapientiam secuta sit eloquentia, non negamus.* Hæc ille, qui eadem declarat exemplis.

(*a*) Irenæus. lib. 3. c. 7.

Pauli hyperbata unde.

(*b*) 1. Cor. 10.

(*c*) Aug. de doctr. Christ. lib. 4. c. 7.

IX. At vero ut revertamur ad ea quæ dicebantur de Paulo & Apollo: non hæc Paulus agebat, scribens ad Corinthios (*d*) ut qui se profiterentur Apollo vel Cephæ esse discipulos, eos ab illis averteret, ac sibi petulanter adscisceret; sed potius id curabat, ut dissensione ac divisione omni rejecta, omnes (ut par erat) in unum Christum Dominum ac Deum Patrem uniret, a quo & nomen acceperant Christianum. Unde & ait: *Nemo itaque glorietur in hominibus. Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura: omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei.* Nec insuper quod Apollo aliam iniisset in prædicatione Evangelii rationem, eum contemptibilem reddit, aut sugillat, sed æque commendat, ac laudat: quem & sicut se ipsum eisdem imitandum proponit, cum ait: *Hæc autem, fratres, transfiguravi in me & Apollo propter vos: ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio.* Quibus quidem verbis magnam inter ipsos fuisse animorum conjunctionem, nec æmulationem aliquam intercessisse, sed pari consensione, licet diverso modo, Christi fidem prædicasse, declarat. In eo igitur totus fuit Paulus, ne occasione hominum, evacuaretur (quod ait) crux Christi, ab hominibusque potius quam a Christo denominari illi deligerent, quod fuit semper proprium hæreticorum. Unde apud Ambrosium (*e*) hæc leguntur: *More hæreticorum dissentientes ab invicem, hominibus devoti, Pauliani, & Petriani, & Apolloniaci dici volebant, non Christiani: quod valde exprobrat Apostolus:* & infra (*f*): *Sicuti hæretici, qui se aut Photinianos, aut Arianos, aut Cataphrygas, aut Novatianos, aut Donatianos, aut Manichæos vocari non abhorrent, ita & Corinthii.* Augustinus de iisdem hæc habet (*g*): *Temporibus Apostolorum, qui dicebant: Ego quidem sum Pauli: Ego quidem Apollo: Ego autem sum Cephæ: quamvis non per impiorum, sed sanctorum nomina, ipsi tamen impia schismata faciebant, hoc ipsorum erat proprium & detestabile vitium.* Quod sunt æmulati omnes fere hæretici, ut a suo nomine suos sectarios nominarint: Catholici vero, exemplo Apostolorum, hoc maxime omnium sunt adversati, ac potissimum insectati.

(*d*) 1. Cor. 3.

Studium Pauli erga Corinthios.

(*e*) Apud Ambrosium in præf. epist. 1. ad Corinth.

(*f*) Apud eumd. ibid. in c. 1.

(*g*) Aug. de unic. bapt.

X. At quoniam divisa semel Ecclesia schismate, simul omnia confunduntur, ipsaque morum disciplina negligitur, & cuncta denique in deterius dilabuntur: multa & quidem enormia in Ecclesia Corinthiorum acciderunt; quæ Paulus, eadem ad eos scripta epistola, maxime laborat ut tollat, emendet, perperam facta corrigat, collapsa restituat, atque recens, quæ illis opus esse videret, instituat: perinde ac Dominus (*h*) Hieremiæ agendum præceperat, ut evelleret, destrueret, disperderet, & dissiparet, ac subinde ædificaret, atque plantaret. Portentosum quoddam facinus, auditu horrendum, a quodam illorum (non quidem ex vulgo, sed, ut existimarunt Chrysostomus (*i*) & Theodoretus (*k*), ab aliquo eorum qui ceteros sapientia antecellere viderentur, quique factiose Ecclesiam divisissent, seque duces ceteris præstitissent erroris) fuerat perpetratum; quod Paulus (*l*) cum insectatur, refert his verbis: *Omnino auditur inter vos fornicatio, & fornicatio talis, qualis nec inter Gentes: ita ut uxorem patris aliquis habeat. Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit.* Divisi enim semel ab invicem, ad suarum laudum accessionem proficere, quod de aliorum æstimatione decresceret, existimantes, aliorum casu magis elati quam cauti, fastuque sublimes quam exemplo humiles reddebantur. Paulus igitur, cum non esset ejusmodi facinus quod dissimulari facile posset, id genus medicamentum ulceri hactenus putrescenti adhibendum præcepit, cum ait: *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens, eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu cum virtute Domini nostri Jesu Christi, tradere*

(*h*) Hier. 1.

De scelere a Corinthio homine perpetrato.

(*i*) Chrysost. hom. 15. in 1. ad Corinth.

(*k*) Theodoret. in pref. 1. ad Corinth.

(*l*) 1. Cor. 5.

dere hujusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi. Adversus autem illos, qui inflati essent, sic superius (*a*) comminatus fuerat: *Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam. Veniam autem ad vos cito, si Dominus voluerit: & cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem (non enim in sermone est regnum Dei, sed virtute). Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate & spiritu mansuetudinis?*

(*a*) 1. Cor. 4.

XI. De excommunicatione a Paulo inflicta.

Sed quod ad pœnam pertinet in incestuosum hominem Pauli sententia infligendam, ut satanæ traderetur: non modo ut ejusmodi a dæmone obsessus miserabiliter cruciaretur, esse intelligendum; sed etiam, quod sic traditus satanæ, a communicatione Fidelium haberetur abscissus, & (quod communi usu loquendi fertur) excommunicatus, Patres omnes consentiunt: nam tollendum eum de medio eorum dixerat. Id Tertullianus in primis: *Illis*, inquit (*b*), *traditis satanæ, id est, extra Ecclesiam projectis*. Et alibi (*c*): *Abjicitur extra civitatem in locum immundum, deditus scilicet satanæ in interitum carnis, nec amplius reædificatur in Ecclesia post ruinam.* Sicque apparet illud Apostoli, auferri de medio, nihil aliud fuisse, quam tradere satanæ; & tradere satanæ, istud ipsum, quod de Ecclesia ejicere. Porro ait multum differre, tradere satanæ aliquem, & tradere alicui angelum satanæ, sicut & idem testatur Apostolus. Eodem modo Pauli sententiam explicant Hilarius (*d*), Hieronymus (*e*), Ambrosius (*f*), Augustinus (*g*), ac reliqui Latinorum, Græci pariter, ut Origenes (*h*), Chrysostomus, Theodoretus, & alii interpretes in dictum locum Pauli epistolæ ad Corinthios. Cæterum non semel tantum, sed sæpe ad coercendam contumaciam delinquentium, eadem excommunicandi censura usus est Paulus. Nam Alexandrum & Hymenæum satanæ se tradidisse, ipse testatur ad Timotheum (*i*) scribens: nec aliud significare voluit, cum ad Galatas scriberet, dicens (*k*): *Si quis annuntiaverit vobis præter id quod accepistis, anathema sit.*

(*b*) Tertull. de pudicit. c. 13.
(*c*) Ibid. c. 20.
(*d*) Hilarius in Psal. 118.
(*e*) Hieronym. in Ezech. c. 17.
(*f*) Ambros. de pœnitent. lib. 1. c. 14.
(*g*) August. lib. de fid. & operib. c. 26.
(*h*) Orig. in Jud. hom. 5.
(*i*) 1. Tim. 1.
(*k*) Galat. 1.

XII. Excommunicatio apud Judæos in usu.

Quod vero qui ea censura percellitur, ab Ecclesia ejiceretur, eaque excommunicatio dici a majoribus consueverit, non quidem a Paulo est primitus institutum: nam Judæis in observatione erat, ut cum quis immane aliquod perpetrasset scelus, non a templo tantum, sed a synagogis etiam dimoveretur; unde apud Joannem (*l*) legitur, hanc pœnam Judæos comminatos fuisse iis qui Jesum confiterentur esse Christum; qua & multatus est cæcus; qui a Christo fuit illuminatus: eademque ab iisdem fore afficiendos Apostolos, Dominus prædixerat, cum ait (*m*): *Absque synagogis facient vos.* Unde & Cyrillus (*n*): *Magnum revera apud Judæos opprobrium ducebatur, si quem de synagoga ejecissent. Sicut enim nunc homicidæ, vel adulteri, vel cæteri capitalibus criminibus rei ab Ecclesia pelluntur: ita tunc confessores Christi a synagoga Judæorum eliminabantur.* Apud Essenos quoque terribile excommunicationis genus in usu fuisse, Josephus testatur, cum ait (*o*): *Deprehensos vero in peccatis a sua congregatione depellunt: & qui taliter fuerit condemnatus, miserabili plerumque morte consumitur. Illis quidem sacramentis & ritibus obligatus, neque capere ab aliis oblatum cibum potest; herbas vero pecudum more decerpens, & fame exesus per membra corrumpitur. Ob quod etiam plurimos plerumque miserati, extremum spiritum agentes receperunt, sufficientem pro peccatis eorum, quæ usque ad mortem adduxerit, pœnam luisse censentes.* Hæc Josephus.

(*l*) Joan. 9.
(*m*) Joan. 16.
(*n*) Cyrill. in Joan. lib. 6. c. 20.
(*o*) Joseph. de bello Jud. lib. 2. c. 7.

XIII. Excommunicatio apud Gentiles.

Sane & apud Gentiles, & in primis ipsos Romanos, species quædam hujus supplicii videbatur esse in usu, cum videlicet aliquis ob perpetratum nefandum aliquod facinus Diti devovebatur, sive diris; dictæ enim diræ erant furiæ infernales: talis vero (ut tradit Dionysius Halicarnassæus (*p*) poterat a quolibet impune occidi. Apud Gallos si qui eorum sacerdotibus, qui Druidæ dicebantur, non paruissent (penes illos enim erant judicia tam rerum capitalium, quam etiam litium & controversiarum privatarum & publicarum) & eorum decretis non stetissent, sacrificiis iisdem interdicebatur. Erat hæc pœna apud illos gravissima: nam quibus sic interdictum erat, ii numero sceleratorum habebantur, ab iisdemque omnes decedebant, aditum sermonemque fugiebant, rati nimirum quacumque levi cum eis communicatione eorum contagione affici: insuper nec iis jus petentibus reddebatur, nec etiam honos ullus exhibebatur; hæc omnia Cæsar (*q*). Sed ad nostra redeamus.

(*p*) Dionys. lib. 2.
(*q*) Cæsar comment. de bello Gall. lib. 6.

XIV. Excommunicatio quibus modis a majoribus dicta.

Exemplo igitur Apostoli, & Domini auctoritate, qui non tantum solvendi, sed & ligandi suis tradidit potestatem, in Ecclesia Catholica usus excommunicandi receptus, & frequenter, cum visum est opus, adhibitus, hactenus perseverat: ut graviorum peccatorum rei, sicut olim de Paradiso Adam, sic modo isti (ait Hieronymus *r*) de Ecclesia ejiciantur. Idcirco Tertullianus (*s*) eamdem animadversionem modo nominat divinam censuram, de qua ait: *Ibidem etiam exhortationes, castigationes, & censura divina: nam & judicatur magno cum pondere, ut apud certos de Dei conspectu: summumque futuri judicii præjudicium est, si quis ita deliquerit, ut a communione orationis & conventus & omnis sancti commercii relegetur.*

(*r*) Hieron. in Oseam c. 6.
(*s*) Tertull. in Apolog. c. 39.

tur. Modo anathema nominat, ut cum dicit (*a*): *Ibidem Scorpio pro solea anathema inlidito, & relinquito in suo sopore morientem*. Modo vero aliis verbis circumscribit, ut cum ait, lanistam (*b*) arcendum ab Ecclesia, vel stupri (*c*) reos arcendos ab omni communione fraternitatis: item relegare (*d*) in perpetuum dissidium, communicatione (*e*) interdicere, prohibere ne in Ecclesiam recipiatur, communicatione (*f*) depellere, itemque submovere (*g*) a limine & omni tecto Ecclesiæ, dare extra Ecclesiam, sacramento benedictionis exauctorare. Sic & ab excommunicatione absolutionem appellat (*h*) largiri postliminium Ecclesiasticæ pacis, ad Ecclesiam revocare, & Ecclesiæ concorporare: quæ omnia loca Pamelius, de sacris litteris optime meritus, diligenter observat. Cyprianus (quod idem sæpe (*i*) notat) eamdem censuram modo abstentionem nominat, modo aliis periphrasibus circumscribit: ut, arcere a communione, non communicare, vel a communicatione cohibere, excludere vel ejicere ab Ecclesia, abstinere a communicatione, depellere, condemnare, & aliis similibus: ut ad Pomponium scribens excommunicationem gladium spiritualem appellat, cum ait (*k*): *Spirituali gladio superbi & contumaces necantur, dum Ecclesia ejiciuntur*.

(*a*) Tertull. in Scorp. c. 1. (*b*) Tertull. de idol. c. 11. (*c*) Tertull. ad uxor. lib. 2. c. 3. (*d*) Tertull. adver. hæret. c. 31. (*e*) Tertull. adver. Marc. lib. 4. cap. 24. (*f*) Tertull. de monog. c. 15. (*g*) Tertull. de pudicit. c. 4. & 14. (*h*) Ibid. c. 15. (*i*) Cyprian. epist. 38. not. 10. (*k*) Cyprian. epist. 61.

XV. Quod vero præ ceteris aliis nominibus eadem Ecclesiastica censura frequentiori usu excommunicatio dici soleat, ex eo accidisse videtur, quod qui ea percellerentur sententia, a communicatione Christi corporis potissimum arcerentur. Unde Cyprianus (*l*): *Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus: intercedente aliquo graviore delicto, dum abstenti & non communicantes a cælesti pane prohibemur, a Christi corpore separamur*: & paulo post: *Ut manifestum est eos vivere qui corpus ejus attingunt, & Eucharistiam jure communicationis accipiunt; ita contra timendum est, & orandum, ne dum quis abstentus separatur a Christi corpore, procul remaneat a salute, comminante ipso, & dicente: Nisi ederitis carnem Filii hominis, &c.* Sed & ea de causa, quod iidem etiam a Fidelium arcerentur communicationis consortio, proprie eadem censura excommunicatio est appellata; quo nomine frequenter utitur Augustinus, ut cum ait (*m*): *Nisi essent gravia delicta, ut etiam excommunicatione plectenda sint; non diceret Apostolus* (*n*): *Congregatis vobis & meo spiritu tradere hujusmodi hominem satanæ in interitum carnis, &c.*

(*l*) Cyprian. de orat. Dom. (*m*) Aug. de fid. & operib. c. 26. (*n*) 1. Cor. 5.

Communicatio & excommunicatio.

XVI. Cur autem satanæ tradi dicatur qui ab Ecclesia ejicitur, hæc Hilarius (*o*): *Omnis enim in quo peccati voluntas est, Deo vacuus est; & ubi Deus non est, illic diaboli locus est; qui insidians atque obsidens, ubi adeundi opportunitatem habuerit, tamquam vacuam domum occupat, quæ ei, Deo jam discedente, sit tradita*: & inferius: *Qui enim ab Ecclesiæ corpore respuuntur, quæ Christi est corpus, tamquam peregrini & alieni a Dei corpore, dominatu diaboli traduntur*. Hæc Hilarius. Et Hieronymus (*p*) in eamdem sententiam: *In veteri lege quicumque sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur a populo, aut gladio cervice subjecta, contemptum expiabat cruore: nunc vero inobediens spirituali mucrone truncatur, aut ejectus de Ecclesia rabido dæmonum ore discerpitur*. Idem alibi (*q*) eamdem censuram virgam ferream appellans, ait: *Miror sanctum Episcopum, in cujus parochia esse presbyter dicitur, acquiescere furori ejus, & non virga Apostolica, virgaque ferrea confringere vas inutile, & tradere in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat*.

(*o*) Hilar. in Psal. 118. (*p*) Hier. epist. 1. (*q*) Hier. epist. 53.

Traditur Satanæ excommunicatus.

XVII. Gregorius Nyssenus in ea oratione quam habuit adversus eos qui ægre ferunt reprehensiones: *Si*, inquit, *segregatione a nobis clausæ sint portæ Ecclesiæ, blasphemiis & maledictis insectamur*: & post alia multa de contumacia & damno talia patientium, hæc addit: *Si haberes oculos apud animæ essentiam, ostendissem tibi segregato figuram & habitum condemnati, cujus collum premitur gravissimis vinculis, & nullum habet membrum liberum aut solutum. Et utinam intra hujus vitæ terminos circumscriberetur supplicium. Nunc autem si quid humanitus contigerit, & mors repente tamquam fur nocte advenerit; scias tibi, quæ illic sunt, esse clausa. Sunt diligentes & non ludentes janitores regni. Vident animam ferentem signa segregationis, non secus atque quempiam, qui sordida & impexa coma arguit carcerem: eamque ejiciunt a via quæ tendit ad ea quæ sunt bona & pulchra; nec concedunt ut videat ordines justorum & angelicam lætitiam. Misera autem tunc sæpe conquerens de suo malo consilio, flensque, lugens, & ejulans, perpetuo erit in tetro & mæsto loco abjecta, tamquam in angulo, & numquam desinet, & nullam admittet consolationem, luctum extendens in æternum*: & paulo post: *Ne Episcopalis arrogantiæ existimes esse segregationem: lex est patria, vetus est regula Ecclesiæ, quæ cœpit a lege, & fuit confirmata in gratia. Considera sanctum Paulum in reos emittentem sententias segregationis, & juvenem Corinthium eo curantem medicamento, qui satanice novercæ insano erat captus amore*; hæc ipse.

Mala quæ pati cogatur excommunicatus.

XVIII. Enim vero quam proficua & utilis hæc posita sit censura in Ecclesia, (*r*) Origenes, qui claruit (ut alias diximus) temporibus Severi usque ad Gallum & Volusianum, hæc ait: *Peccavit quispiam, & post peccatum postulat communionem: si ei conce-*

(*r*) Orig. in Jer. hom. 9.

Utilis animadversio.

ceditur quod rogat, in commodum omnium venia procedit, & laxatis frenis, sceleribus panditur via: Sin vero cum rationabili deliberatione, non ut misericors, nec rursum ut crudelis judex, sed & quasi uni providens, & de omnium salute pertractans, consideraverit populi damnum in unius venia; haud dubium est quin faciat ejici unum de Ecclesia, ut multos salvet incolumes. Age nunc considera mihi & medicum, si cessaverit a sectione ejus vulneris quod secandum est, si non usserit id quod indiget cauterio, videlicet propter dolores; qui ex talibus remediis consequuntur; quomodo crescat infirmitas, & in deterius vetus humor exuberet. Si vero (ut ita dicam) temerarius ad vulnus sector accesserit, & inusserit plagam, curat eum qui secatur & uritur: quia paululum severitatis absumpsit, licet visus fuerit ægrotanti ad horam non misereri. Ita & Deus, &c. plura enim in eamdem sententiam, sicut & alii complures Ecclesiastici tractatores.

XIX. Haud temere infligenda excommunicatio. Hi etiam gravissimum omnium ejusmodi censuræ pondus considerantes, nonnisi ex gravissima causa eam esse adhibendam tradiderunt, ut inter alios Gregorius Nazianzenus (*a*) atque Chrysostomus (*b*); qui non sic quidem abstinendum dixerunt ab eadem in meritos infligenda pœna, sed omnia primum experienda esse remedia, quam membrum sectione a ceteris divellatur. Nam & ipse Gregorius (*c*) invehitur in eos qui omnibus indistincte Ecclesiæ aperiunt portas, & passim projiciunt absque delectu margaritas ante porcos. Et Chrysostomus (*d*) hæc de se ipso: *Nos quidem ad solvendum dumtaxat uti potestate vellemus, quinimmo nec hujus necessitatem vellemus habere; nullum enim volumus apud nos esse captivum: non ita miseri sumus & ærumnosi, licet valde simus viles. Si vero coacti fuerimus, ignoscite. Non enim sponte, vel volentes, sed plus vobis dolentes ligatis injicimus vincula. Si quis autem hæc contemnat; judicii tempus aderit, quod eum doceat: reliquum autem nolo dicere, ne mentem vestram consternem. Nam nos quidem primum ne trahamur in necessitatem optamus: quod si venerimus, nostrum implemus officium, vincula injicimus,* &c. hæc Chrysostomus: quæ autem subduriuscula ab eo dicta videntur ea homilia, cujus est titulus, De non infligendo anathemate; quoniam ex rei gestæ occasione verborum sensus accipiendus est, consule quæ dicta sunt a nobis suo loco quarto Annalium tomo. Id etiam Ambrosius (*e*), dum ait: *Cum dolore amputatur etiam quæ putruit pars corporis, & diu tractatur si potest sanari medicamentis: si non potest, tunc a medico bono abscinditur. Sic Episcopi affectus boni est, ut optet sanare infirmos, serpentia auferre, ulcera adurere aliqua, non abscindere, postremo quod sanari non potest, cum dolore abscindere. Unde pulcherrimum illud præceptum magis eminet, ut cogitemus non quæ nostra sunt, sed quæ aliorum.* Hæc Ambrosius, ex quo, sicut etiam ex ceteris Patribus, in eamdem sententiam multa alia dicta afferri huc a nobis possent, quæ ut superflua omittimus.

(*a*) Greg. Naz. in orat. de moder. in disp. serv and.
(*b*) Chrys. hom. de anath.
(*c*) Greg. Naz. Apol. 1.
(*d*) Chrys. ad pop. Antioch. hom. 70.
(*e*) Ambr. offic. lib. 2. c. 27.

XX. In episcopos percussores. Sed quid tunc fiet, si Episcopi non ut decet pastores se gerunt, sed (quod reprehendit Apostolus *f*) percussores se exhibent? De his hæc Origenes (*g*): *Interdum fit, ut aliqui non recto judicio eorum qui præsunt, Ecclesia pellantur, & foras mittantur. Sed si aperte ante non exiit, hoc est, si non egit ut mereretur exire, nihil læditur ab eo, quod non recto judicio ab hominibus videtur expulsus: & ita fit interdum, ut ille qui foras mittitur, intus sit; & ille foris, qui intus retineri videtur.* Hæc ipse. Queritur de his Hieronymus (*h*) sic dicens: *Superbia majorum, & præpositorum iniquitate frequenter pelluntur ab Ecclesia, ut dispergantur a Domino, quos ipse salvavit.* Verum quid alibi (*i*)? *Non debemus ergo,* inquit, *si forsitan ob aliquod peccatum de congregatione fratrum & de domo Dei ejicimur, reluctari; sed æquo animo latam in nos ferre sententiam, & dicere cum Propheta: Iram Domini sustinebo, quoniam peccavi ei: donec justificet causam meam:* ac rursum, ut suæ salutis, qui excommunicatus est, solicitus esse debeat, quo ad Ecclesiam revocetur, admonens, ait (*k*): *Desperare non debet, nec se otio & desidiæ tradere; sed bonis operibus nitens, mille viis ad Ecclesiam reverti, satagere debet.* Et Gregorius (*l*): *Hæc de solutionis ordine breviter dixerim, ut sub magno moderamine pastores Ecclesiæ vel solvere studeant, vel ligare. Sed utrum juste, an injuste obliget pastor; pastoris tamen sententia gregi timenda est; ne is qui subest, & cum injuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absolvere indiscrete timeat; vel ligare. Is autem, qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel injuste, nec pastoris sui judicium temere reprehendat; ne etsi injuste ligatus est, ex ipsa tumida reprehensionis superbia, culpa quæ non erat, fiat.* Hucusque Gregorius, atque de his satis.

(*f*) 1. Tim. 3.
(*g*) Origen. in Levit. hom. 14.
(*h*) Hieronym. in Ezech. c. 34.
(*i*) Hieronym. in Ezech. c. 17.
(*k*) Hieronym. in Hier. c. 29.
(*l*) Greg. homil. 26. in Evang.

XXI. At vero non ignorandum est, Ecclesiam nonnisi in publice peccantem, vel quem admonitionibus præcedentibus senserit contumacem, consuevisse ejusmodi pœnam infligere, secundum quod Paulus admonuit, dicens (*m*): *In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam.* Unde & S. Gregorius ad Natalem Episcopum Salonitanum: *De excommunicationis articulo, quæ tamen interposita conditione gradus secun-*

(*m*) 1. Cor. 3.

Excommunicatio in quos infligi soleat.

secundo vel tertio jam (ut ita dicam) ex necessitate subjuncta est, beatitudo vestra immerito queritur, cum Paulus Apostolus dicat: In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam. Cum igitur quædam pertinacia hominem implicaverit, quacumque ex causa illa præcesserit, sive ex fide, quæ omnium maxima judicatur, sive ex bonis temporalibus, quæ censetur omnium minima, ejusdem severitate censuræ potest jure percelli. Unde S. Augustinus de his qui possident aliena bona, hæc ait (a), scribens ad Macedonium: *Nolentes autem reddere, quos novimus & male abstulisse, & unde reddant habent, arguimus, increpamus, & detestamur, quosdam clam, quosdam palam, sicut diversitas personarum diversam videtur posse recipere medicinam, nec in aliorum perniciem ad majorem insaniam concitari: aliquando etiam, si res magis curanda non impedit, sancti altaris communione privamus.* Hæc Augustinus. Quibus autem verbis excommunicationis sententia antiquitus proferri soleret, ex scripto paulo inferius recitabimus, cum agemus de judiciaria potestate Episcopis concessa. Permulta his addenda essent: sed quæ diximus, ad Ecclesiasticas traditiones (prout nostri muneris est) insinuandas, ac confirmandas, satis roboris habere videntur.

(a) Aug. ep. 54.

XXII. Degradatio suspensio.

Id tamen his addere non omittimus, fuisse (ut nunc est) apud majores Ecclesiasticam illam censuram in observatione, quæ dicitur degradatio, seu exauctoratio, vel depositio, cum Ecclesiæ minister ob aliquod facinus perpetratum, ex officio & ordine dejicitur, in quem fuerat sublimatus. Est ejus rei exemplum apud Tertullianum (b) de presbytero Asiano, qui ob eam causam, quod fictitias quasdam Periodos Pauli & Theclæ confixerat, sacerdotio privatus, loco decidit. S. Cyprianus (c) etiam scribens ad Rogatianum de diacono superbo ac contumaci, hoc ipsum monens, sic ait: *Fungeris circa eum potestate honoris tui, ut eum vel deponas vel abstineas.* Denique ipsa degradationis voce etiam utitur Augustinus (d). Erat & in usu ea censura, quæ suspensio dicebatur, cum clericus ne in ordine sibi collato ministraret, ab Episcopo vetaretur. Usus est ea Cyprianus (e) in suos presbyteros, qui lapsos, nondum peracta pœnitentia, susceptissent, meminit & ejusdem Augustinus (f) ex Concilio Africano: quam & ipse exercuit (g) in presbyterum castitatis & temperantiæ transgressorem. Animadversio etiam illa usu frequens erat, ut delinquentis clerici nomen deleretur ab Ecclesiæ tabulis; vel saltem, cum vehementi alicujus facinoris suspicione laboraret, nomen ejus supprimeretur, nec sicut cæterorum publice recitaretur. Utriusque censuræ meminit idem Augustinus (h), & ante ipsum Cyprianus (i). Sunt & aliæ pœnæ Ecclesiasticæ, quæ tum in Canonibus qui dicuntur Apostolorum, tum etiam in Conciliorum decretis habentur expressæ. Sed de his satis: jam ad eam de qua susceptus est sermo, Pauli epistolam redeamus.

(b) Tertul. de Bapt. c. 17.
(c) Cyprian. epist. 65.
(d) Aug. ep. 235. ad Quintian.
(e) Cyprian. ep. 10.
(f) August. epist. 137.
(g) August. epist. 136.
(h) August. epist. 136. & 137.
(i) Cyprian. ep. 10. & 66.

XXIII.

Cum itaque incestuosum hominem excommunicationis pœna perculisset, ac admonuisset cæteros ab eodem sejungi, nec se illi commiscere; & ut eadem magis inculcaret, iterum repetiisset, sic dicens: *Scripsi vobis in epistola, ne commisceamini fornicariis:* & paulo post: *Nunc autem scripsi vobis, non commisceri, si is qui frater nominatur, est fornicator.* Subiit in aliquorum mentem, fuisse ab Apostolo aliam adhuc ante hanc ad eosdem Corinthios datam epistolam. Sed verior probatur Joannis Chrysostomi (k) & aliorum sententia, ut ea Pauli verba ad ea potius quæ proxime dixerat, referantur, quam ad aliam aliquam, cujus nulla est memoria, scriptam epistolam inducantur.

(k) Chrysost. in 1. ad Corinth. c. 5. Theodoret. itidem & alii.

XXIV. De Judicio Ecclesiastico.

Dum vero Paulus Apostolus eadem epistola non tantum quæ dicta sunt, sed & cætera quæ in Corinthiorum Ecclesia essent collapsa, restituit; miro quodam Dei consilio ac providentia, quid in unaquaque Ecclesia in posterum esset agendum, edocuit. Maximi quidem ponderis erat in Ecclesia judicii tribunal erigere; quo tamen potius carere posse optasset. Nam si omnes Christi fideles ex æquo, qua semel imbuti essent, Evangelicam pietatem excoluissent, nullum prorsus ad lites dirimendas opus fuisset judicium constituere. sed quod essent nonnulli rerum temporalium cupidi, non tantum sua avide possidentes, verum etiam in aliena procaciter inhiantes; opus fuit Apostolum his consulere; & quæ ad optimum Christianæ reipublicæ statum pertinent, ordinare. Ad eos igitur scribens, ac in primis redarguens ait (l): *Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum judicari apud iniquos, & non apud sanctos? An nescitis quoniam sancti de mundo judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus; indigni estis qui de minimis judicetis? Nescitis quoniam Angelos judicabimus? quanto magis sæcularia? sæcularia igitur judicia si habueritis; contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum? sed frater cum fratre judicio contendit, & hoc apud infideles? Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?* Hæc Paulus.

(l) 1. Cor. 6.

Quod

XXV. Quod vero ad antiquum ejus rei usum in Ecclesia servari solitum pertinet, hæc leguntur apud Clementem (a): *Præclara Christiani laus est, cum nullo habere negotium. Quod si ex aliqua vexatione & tentatione lis alicui oriatur, curet ut ea transigatur, etiam si detrimentum pati debeat: nec ad Ethnicum judicium accedat, sed nec patiatur mundanos magistratus de nobis jus dicere: nam per illos diabolus servos Dei vexat, & nobis notam inurit, quasi non habeamus nos unum sapientem, qui possit inter fratres jus administrare, & controversias componere. Non cognoscant ergo Gentes controversias:* & post multa: *Judicia vestra fiant in secunda sabbati, ut si qua controversia ex sententia vestra oriatur, usque ad sabbatum libera sit vobis facultas, qua possitis controversiam illam componere, & pacem conciliare inter eos qui litigant. Adsint autem judicio diaconi & presbyteri, integre judicaturi, veluti Dei homines, cum justitia. Cum utraque persona venerit, prout lex jubet, ambo qui litigant, statuantur in medio tribunali: iisque auditis, sancte judicium pronuntiate, studentes ante sententiam Episcopi eos conciliare, ne exeat supra terram judicium in peccatorem.* Habet hæc Clemens & alia (b) plura de judicio Ecclesiastico exercendo ex Constitutionibus Apostolorum, quas Epiphanius (c) aliquando citat; ut non sit dubium, illum commentarium antiquissimum esse.

(a) Clem. Constit. lib. 2. cap. 49. 50. 51.
Judicium Ecclesiasticum quale.
(b) Clem. eod. lib. c. 52. 53. 54. 55. 56. 57.
(c) Epiph. hæres. 45. & 70.

XXVI. Ex his dictis igitur liquet, mentem fuisse Pauli, non quemlibet ex Christianis infimi ordinis judicio præficere, sed sapientem. Unde etiam Theodoretus hæc ait (d): *Qui est*, inquit Paulus, *omnium abjectissimus & Ecclesiæ minimus, est præstantior iis, qui apud illos intelligentes & doctissimi existimantur. Neque enim jubet eos judicare, qui sunt in Ecclesia abjectissimi: & hoc significant ea quæ sequuntur: Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens, qui possit judicare inter fratrem suum?* At non quemlibet ex sapientibus, sed & sacerdotem judicio præficiendum esse ex sententia Pauli, secundum ea etiam quæ recitavimus ex Clemente, Joannes Chrysostomus (e) affirmat, dum ait: *Cum hyperbole & exuperatione nos volens docere, quod quicquid sit, non oporteat externis dare, mota quæ videbatur esse objectione, ante eam solvit. Nam quod dicit, est hujusmodi: Fortasse dicet quispiam, nullum esse inter vos sapientem, neque qui ad discernendum & judicandum sit idoneus. Et quid tum? Nam etsi nullus, inquit, si sapiens, vos minimis permittite;* & post pauca: *Est enim admodum turpe, si ne fratribus quidem sacerdos possit esse auctor reconciliationis, sed necesse sit recurrere ad externos. Quamobrem dicens: Contemptibiles qui sunt non hoc dicit præcipue, quod oporteat eos qui sunt abjecti, constituere; sed eos tangens: nam quod eos iis qui possunt discernere ac dijudicare, permittere oporteat, significavit, dicens: Sic nec est inter vos sapiens quisquam.*

(d) Theod. in 1. ad Corinth. 6.
Quis præficiendus Judicio Ecclesiastico.
(e) Chrys. in 1. ad Corinth. 6. homil. 16.

XXVII. Augustinus etiam in libro quem scripsit de Opere monachorum, Episcopis ejusmodi injunctum esse judicium testatur, cum ait (f): *Testem invoco super animam meam, quoniam mallem per singulos dies certis horis, quantum in bene moderatis monasteriis constitutum est, aliquid manibus operari, & certas horas habere ad legendum & orandum, quam tumultuosissimas perplexitates causarum alienarum pati de negotiis sæcularibus vel judicando dirimendis, vel interveniendo præcidendis. Quibus nos molestiis idem afflixit Apostolus, non utique suo, sed ejus qui in eo loquebatur, arbitrio: quas tamen ipsum perpessum fuisse, non legimus: aliter enim se habebat Apostolatus ejus discursus. Nec dixit: Sæcularia igitur judicia si habueritis, ad nos deferte, aut nos constituite ad judicandum; sed eos qui contemptibiles sunt in Ecclesia, hos, inquit, collocate. Ad reverentiam vobis dico. Sic non est inter vos quisquam sapiens, qui possit inter fratrem suum judicare; sed frater cum fratre judicatur, & hoc apud infideles. Sapientes ergo, qui in locis consistebant, fideles & sanctos, non qui hac atque illac propter Evangelium discurrebant, talium negotiorum examinatores esse voluit. Unde numquam de illo scriptum est, quod aliquando talibus vacaverit, a quibus nos excusare non possumus, etiam si contemptibiles nos simus: quia & hos collocari voluit, si sapientes defuissent, potius quam negotia Christianorum deferrentur ad forum. Quem tamen laborem non sine consolatione Domini suscipimus pro spe vitæ æternæ, ut fructum feramus cum tolerantia.* Hæc Augustinus.

Episcopi judices in Ecclesia.
(f) August. de oper. monach. c. 29.

XXVIII. Sed quod nulla a Paulo de Episcopo mentio habeatur, cum (ut vidimus) ex ipsius mente in Ecclesia Episcopi ejusmodi officium exercerent; ea apud Ambrosium atque omnino vera affertur ratio (g): *Ideo fratrem judicem eligendum esse dicit, quia adhuc rector in Ecclesia illorum non erat ordinatus.* Ceterum ejusmodi judiciariam potestatem in Ecclesia Dei collatam Episcopis, non tantum ex dicta (ut vidimus) institutione Apostolica provenisse, sed ab ipso Domino Jesu Christo duxisse principium, & accepisse auctoritatem, certum est. Christi enim sacerdotium (h) fore secundum ordinem Melchisedech, qui simul Rex fuit atque sacerdos, David olim præcinuerat, & Paulus (i) est dilucidius interpretatus: ut sicut ille dictus est Rex justitiæ, itemque Rex pacis, & ab Abraham decimas accepit, cui

(g) Apud Ambros. in 1. ad Cor. 6.
(h) Psal. 109.
Regnum cum sacerdotio.
(i) Heb. 6. 7.

cui & benedixit; ita Christus, cujus est nomen a regno, tam hic in Ecclesia, omnia sibi subjiciens, quam in cælo esset perpetuo regnaturus. Sane quidem David (*a*) pollicitus est olim Deus, ex ejus semine Regem perpetuo regnaturum. Sed & longe antea hoc ipsum prævideret Jacob (*b*); non defuturum scilicet sceptrum de Juda, & ducem de femore ejus, donec veniret cui repositum esset, nempe Christus, ut omnes interpretantur. Sed quale regnum? num tantummodo Judæorum? quin & omnium Gentium, ut scriptum est (*c*): *Dabo tibi Gentes hereditatem tuam.* An fortasse nomine tenus? *immo ut regat eas in virga ferrea; ut cum opus fuerit, tamquam vas figuli confringat eas.* Aut vero illi tantummodo? sed & posteris: quod ipse liberaliter profitetur, sic dicens (*d*): *Qui vicerit, & custodierit, usque ad finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringentur, sicut & ego accepi a Patre meo.* Hæc Angelo, nempe Episcopo Ecclesiæ Thyatiræ, nec illi soli, sed & omnibus, qui de impietate victoriam obtinentes, intelligentes se esse Episcopos, promissionem factam Episcopo consequerentur; eamdemque acciperent virgam, de qua alibi dictum est (*e*): *Virga directionis, virga regni tui.* Duplex quippe est ejus virgæ usus, alter nimirum ad ulciscendum (ut ait Apostolus *f*) omnem inobedientiam; quam idem minatur in hac ipsa epistola, dicens (*g*): *Quid vultis? in virga veniam ad vos?* alter vero ad docendum, ut cum subdit: *An in charitate & spiritu mansuetudinis?*

(*a*) Psal. 88. (*b*) Gen. 49. (*c*) Psal. 2. (*d*) Apoc. 2. (*e*) Psal. 44. (*f*) 2. Cor. 10. (*g*) 1. Cor. 4.

XXIX. De his S. Augustinus (*h*) hæc in eamdem sententiam: *In Christo habet Ecclesia hanc potestatem: sicut dixit Apostolus ad Romanos (i) cum illo nobis omnia donata fuisse: Sic virgam ferream dixit Joannes propter justitiam & propter rigorem: cum virga corrigantur boni, mali vero confringantur.* Sicque eadem lupos arceat, & oves dirigat: ut merito dici possit: *Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.* Cum videlicet omnia ad ædificationem Ecclesiæ conferant. Cum igitur Christus Rex atque sacerdos (*k*) omne judicium a Patre acceperit, plenissimam nimirum judiciariam potestatem; eamdem simul cum sacerdotio jungens, instituit (secundum quod Petrus ait *l*) regale in Ecclesia sacerdotium: quippe qui omnem, quam a Patre potestatem accepit, transfudit in suos: quod ipse sic testatus est, dicens (*m*): *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Atque addens: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* Dans eis quæ Dei solius esse videntur (nam nemo potest peccata dimittere, nisi solus Deus) quæ hominum sunt, nimirum homines judicare, quomodo putandus eisdem non concessisse? At nec quod dixit: *Regnum meum non est de hoc mundo;* Regem se esse negavit. Nam & alias interrogatus (*n*): *Tu Rex es tu?* Non negavit, sed dixit: *Tu dicis, quia Rex sum.* Nec redarguit Nathanaelem eruditissimum virum sibi dicentem (*o*): *Tu es filius Dei: tu es Rex Israel.* Nec objurgavit, immo & defendit turbam clamantem, & dicentem (*p*): *Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel.*

(*h*) Aug. ho 2. in Ap cal. (*i*) Rom. 8. (*k*) Joan. 5. Christus transmisit in suos Regiam Potestatem. (*l*) 1. Petr. 2. (*m*) Joan. 20. (*n*) Joan. 18. (*o*) Joan. 1. (*p*) Joan. 12.

XXX. Hanc igitur regiam dignitatem una cum sacerdotio ad posteros in Ecclesiam Dominum transmisisse, Epiphanius (*q*) erudite his verbis testatur: *Rex alienigena Herodes advenit, & non amplius successores David diadema imponebant, translata ipsa regia sede in Christo ad Ecclesiam. Et a domo quidem carnali Juda & Israel, regia dignitas translata est: firmiter autem sedet thronus in sancta Dei Ecclesia in æternum, ex duplici origine dignitatem habens, regia, ac sacerdotali. Et regiam quidem a Domino nostro Jesu Christo, juxta duos modos; & quia est ex semine David Regis secundum carnem; & quia est Rex major a sæculo secundum deitatem. Sacerdotalem vero, quia ipse est Pontifex, & Pontificum præfectus.* Et paulo inferius: *Sacerdos itaque est (velut dixi) Dominus noster in æternum secundum ordinem Melchisedech, simulque Rex juxta ordinem ex supernis, ut transferat sacerdotium simul cum lege. Ex semine vero David propter Mariam, sedens in throno in æternum, & regni ejus non erit finis. Oportebat enim ipsum nunc transferre ordinem tum sacerdotii, tum regni. Nam regnum ipsius non est de terra, veluti dixit in Evangelio ad Pontium Pilatum: Regnum meum non est de hoc mundo. Nam cum Christus omnia impleat per ænigmata, argumenta de ipso proposita ad aliquam usque mensuram pervenerunt. Non enim venit ut regni progressum acciperet, qui semper regnat: largitus est autem sub se constitutis regnum, ut ne diceretur a parvis ad majora procedere. Manet enim thronus ipsius, & regni ejus non erit finis, & sedet super thronum David: ita ut regnum David una cum Pontificatu transtulerit, ac largitus sit servis suis, hoc est Pontificibus Catholicæ Ecclesiæ.* Hæc Epiphanius. Sic itaque sacerdotium atque regnum a Christo translatum est in Ecclesiam, in Apostolos primum, ac deinde in eorum successores, ut olim prædixerat David (*r*) sic canens: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram.* Per filios tum Apostolos tum Episcopos intelligendos esse, tam Latini (*s*) quam Græci interpretes exposuerunt. Quod si regnum

(*q*) Epiphan. hær. 29. Regnum cum Sacerdotio translatum. (*r*) Psal. 44. (*s*) Aug. in Ps. 44. Hier. eod. Psal. Theodoret. & alii.

gnum Christi ad hos translatum est, utique & cum eo judicandi potestas, quandoquidem (ut scriptum est *a*) *Honor Regis judicium diligit*. Quod facilius probatur ex eo quod de regno Christi dixit Psalmista (*b*): *Illic sederunt sedes in judicio, sedes super domum David*.

(*a*) Psal. 94. (*b*) Psal. 121.

XXXI. Christus conservavit politicum statum. Verum non sic quidem regale est sacerdotium institutum a Christo, ac judiciaria potestas sacerdotibus collata, ut politicum regnum voluerit esse sublatum. Nam & idem ipse Christus, quæ sunt Cæsaris Cæsari (*c*), & Paulus (*d*) Principibus vectigal & tributum esse reddendum admonuit; Titumque (*e*) docuit, ut suadeat Christianis subditos esse Principibus & potestatibus; quod & Petrus (*f*) præcepit, cum dicit: *Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Deum: sive Regi, quasi præcellenti, sive ducibus, tamquam ab eo missis*. Et paulo post: *Deum timete, Regem honorificate*. Item & Ignatius (*g*), qui vixit temporibus Apostolorum, ad Smyrnenses scribens, post Deum & Episcopum, tertio loco Regem esse habendum declarat, sic dicens: *Honora Deum, ut omnium auctorem & Dominum: Episcopum, ut Principem sacerdotum, imaginem Dei ferentem; Dei quidem propter principatum, Christi vero propter sacerdotium. Honorare oportet & Regem: nec enim Rege quisquam præstantior, aut quisquam similis ei in rebus omnibus creatis. Nec Episcopo quicquam majus in Ecclesia, qui Deo consecratus est pro totius mundi salute. Nec inter Principes quisquam similis Regi, qui in pace & optimis legibus subditos moderatur*. At vero longe præstare Christi sacerdotes Regibus atque Principibus, argumento quo utitur, plane significat, dicens. *Si enim jure censebitur pœna dignus, qui adversus Regem insurgit, ut qui violet bonas legum constitutiones: quanto putatis graviori subjacebit supplicio, qui sine Episcopo quid volet agere, concordiam rumpens, & decentem ordinem confundens? Sacerdotium enim est omnium bonorum, quæ sunt in hominibus, apex*. Ac demum quo gradu in Ecclesia habendi sint singuli personarum ordines, mox subdit, dicens: *Omnia igitur vestra decenti ordine perficiantur in Christo. Laici diaconis subjiciantur, diaconi presbyteris: presbyteri, Episcopo, Episcopus Christo, ut ipse Patri*. Hucusque Ignatius. Cum igitur Rex, quamtumlibet Christianus, nonnisi inter Laicos adnumerandus sit, sacris ministris minorem gerere ordinem, certum est. Novit hoc ipsum Chrysostomus (*h*), qui Diaconos altaris ministros allocutus, hæc ait: *Si dux igitur quispiam, si Consul ipse, si qui diademate ornatur, indigne adeat: cohibe ac coerce: majorem tu illo habes potestatem*. Docuit hoc idem & Martinus exemplo, sed in presbytero, facturus hoc ipsum si adfuisset Diaconus sine presbytero: Nam a Maximo Imperatore mensa exceptus, *ad medium fere convivii* (inquit Severus *i*) *ut moris est, pateram Regi minister obtulit: ille sancto admodum Episcopo potius dari jubet; expectans atque ambiens ut ab illius dextera poculum sumeret. Sed Martinus ubi bibit, pateram presbytero suo tradidit, nullum scilicet existimans digniorem qui post se biberet: nec integrum sibi fore, si aut Regem ipsum; aut eos qui a Rege erant proximi, presbytero prætulisset*. Hæc Severus.

(*c*) Mat. 22. (*d*) Rom. 13. (*e*) Tit. 3. (*f*) 1. Petr. 2. (*g*) Ignat. epist. 10. (*h*) Chrysost. in Mat. hom. 33. (*i*) Severus in vita S. Martin c. 23.

XXXII. Sacerdotium regno præstat. Sic itaque, cum quæ a Deo sunt, ordinata sint; politicum principatum sacerdotali esse subjectum, nulla potest esse dubitatio: nam sicut anima præstat corpori, resque divinæ humanis, sic istum illi præcellere est necesse. Unde Gregorius Nazianzenus (*k*) hæc pro concione: *An me libere loquentem æquo animo feretis? nam vos quoque potestati meæ meisque subselliis lex Christi subjicit. Imperium enim nos ipsi quoque gerimus, addo etiam præstantius & perfectius: nisi vero æquum est spiritum carnis fascibus submittere, & cœlestia terrenis cedere. Sed non dubito, quin hanc dicendi libertatem in optimam partem accepturus sis, utpote sacri mei gregis ovis sacra, magniqui pastoris alumna*. Et Ambrosius (*l*): *Honor*, inquit, *& sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari: Si Regum fulgori compares, & Principum diademati, longe erit inferius, quasi plumbi metallum ad auri fulgorem compares: quippe cum videas Regum colla, ac Principum submitti genibus sacerdotum, exosculatis eorum dextris, orationibus eorum se credunt communiri*. Chrysostomus (*m*) hæc item in eamdem sententiam: *Alii sunt termini regni, alii sacerdotii; sed hoc illo majus est; neque enim ex gemmis & auro æstimari debet. Ille quæ sunt in terris sortitus, est: sacerdotii jus a supernis descendit. Regi quæ hic, commissa sunt, mihi cælestia: Regi corpora commissa sunt, sacerdoti animæ: major hic principatus: propterea Rex caput submittit manui sacerdotis;* ac rursum: *Expende modum potestatis utrique traditæ, & videbis sacerdotem multo sublimius Rege sedentem. Admirandus videtur thronus regius, sed rerum terrenarum administrationem sortitus est: Sacerdotis thronus in cælis collocatus, de cælestibus negotiis habet pronuntiandi auctoritatem; cum sacerdotium a supernis descendat, ejusque vinculum animam contingat, atque ad cælos usque pervadat*. Hæc ille. Plura alia essent in hanc sententiam ex aliis Patribus adducenda, sed parcimus, brevitatis causa.

(*k*) Greg. Naz. orat. ad civ. Nazianz. (*l*) Ambr. de dig. sacerd. cap. 2. (*m*) Chrys. sup. in verb. Isaiæ hom. 4. & 5.

XXXIII. Usus sacerdotalis Potestatis. Ad hæc namque ipsa respicit quod dicebat Apostolus (*n*): *Arma nostra non sunt carnalia, sed Deo potentia;* nimirum longe

(*n*) 2. Cor. 10.

longe illis præstantiora *ad faciendam vindictam* (quod habet Psalmus *a*) *in nationibus, & increpationes in populis: ad alligandos Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis, ut faciant in eis judicium conscriptum. Tales enim compedes* (inquit Augustinus *b*) *consolidat vobis Episcopi manus.* Sed tum quidem cum illi quoquo modo in Deum insurgunt, & a recta vivendi ratione, & Christiana disciplina descifcunt. Sic videmus Fabianum Papam in Philippum Imperatorem, Ambrosium in Theodosium, Symmachum in Anastasium, & alios innumeros sacerdotes in alios Principes vigore sacerdotali fortiter eque ac laudabiliter insurgentes, factas ab iis Deo injurias vindicasse, atque severe admodum offensam disciplinam Ecclesiasticam ultos esse: sed id tamen nonnisi necessitate quadam astrictos, omne remedium prius experientes quam gladium Apostolicæ auctoritatis exererent: memores nimirum a Domino (*c*) dictum esse: *Reges Gentium dominantur eorum, vos autem non sic.* Et a Petro (*d*): *Non dominantes in clero* (quod Græce habet κατακυριεύοντες sicut & apud Matthæum jure vertit interpres κατακυριεύουσιν, quod est violenter dominari) nec fastum præseferentes, ac superbe insultantes, sed humilibus consentientes, ac cum Apostolo (*e*) dicentes: *Non possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate.* Et illud (*f*): *Nos servos vestros per Jesum.* Quippe qui hæc omnia faciant, ut illorum saluti inserviant. Sic igitur etsi non abstulit Christus politicum imperium, ut rem a Deo optime institutam; subjecit tamen illud spiritualis Ecclesiæ dominio. Nam sicut jure naturæ eodemque divino, statutum esse videtur, ut inferiora superioribus subjecta pareant, ut magis perficiantur, & finem suum feliciter consequantur; ita etiam regnum politicum parere debere Ecclesiasticæ præfecturæ, vel ad hoc saltem, ut a Deo promissum cæleste regnum homines consequantur, certum exploratumque cuique, ni insaniat, esse debet.

(*a*) Psal. 149.
(*b*) Aug. in Psal. 149.
(*c*) Matt. 20.
(*d*) 1. Pet. 5.
(*e*) 2. Cor. 13.
(*f*) 1. Cor. 4.

XXXIV. At vero hæc non tantum apud Christianos firma fixaque divinæ Scripturæ testimoniis, Patrumque omnium stabili consensione esse noscuntur, sed & apud barbaras gentes, ferosque populos; qui quantumlibet Deum verum ignorassent, ac proinde nec ejus cultum, quem deceret, addiscere potuissent; tamen ex quo semel aliquod divinum numen (quod innatum est omnibus *g*) mente conceperunt, perspecta notaque adeo hæc ipsis fuerunt, ut perinde ac si omnes uno regerentur imperio, unique omnes parerent legi, omnes æque suis sacerdotibus obedirent, eorumque arbitrio regerentur, etiam, in his quæ ad politicum spectarent imperium, prout exempla quæ subjicimus pauca ex multis facile declarabunt. Ecce tibi quod in primis de Æthiopibus Strabo scribit (*h*): *Antiquitus Meroe* (*quæ est metropolis civitas Æthiopiæ regni*) *summa potestas fuit penes sacerdotes, tantaque auctoritas, ut nonnumquam misso nuntio, mortem Regi imperarent, & ei alium sufficerent.* De sacerdotibus vero Ægyptiis hæc Ælianus (*i*): *Judices autem apud Ægyptios iidem quondam fuerunt, qui & sacerdotes. In his princeps erat sententia maximus natu, & in omnes statuendi jus habebat.* Magos sacerdotes in Perside olim regnasse, certum est (*k*): cæterum postea quo honore sint habiti, hæc Agathias (*l*): *Nunc vero Magos hujus temporis Persæ honorant, & quam maxime venerantur, ut quorum consilio publica omnia & prædictionibus administrentur, seorsumque quid quisque præmii pro re bene gesta promereatur, quidve supplicii qui flagitium fecerit, præsidendo & cognoscendo decernant: nec sane Persis vel legitimum aliquid fore vel æquum videbitur, quod Magorum non sit sententia confirmatum.*

(*g*) Cic. Quæst. Tusc.
Sacerdotium apud omnes gentes quantæ æstimationis.
(*h*) Strabo Geograph. lib. 17.
(*i*) Ælian. var. hist. lib. 14. c. 34.
(*k*) Euseb. in Chronic. & alii.
(*l*) Agath. histor. lib. 2.

XXXV. Sed & (quod attigimus superius) apud Athenienses in celeberrimo illo omnium ore laudato judicio, quod dicebatur Areopagus, sacerdotes itidem judices erant; summusque omnium sacerdos rogans sententiam singulorum suffragia colligebat: id expressum habes ex ipsorum decreto, quod recitat Josephus (*m*) historicus. De sacerdotibus item Gallorum (ut paulo ante jam vidimus) qui Druidæ dicebantur, hæc Cæsar (*n*): *Magno hi sunt apud eos honore: nam fere de omnibus controversiis publicis privatisque constituunt: & si quod est admissum facinus, si cædes facta, si de hereditate, si de finibus controversia est, iidem discernunt, præmium pœnasque constituunt:* ac paulo post: *Hi certo anni tempore in finibus Carnutum, quæ regio totius Galliæ habetur media, consident in loco consecrato: huc omnes undique, qui controversias habent, conveniunt, eorumque Judiciis decretisque parent.* At in Romana Reipubl. omnium celeberrima, ac optimis legibus ornatissima quantum fuerit præ cæteris magistratibus jus Augurum, Tullius (*o*) ante alios eleganter his verbis declarat: *Maximum autem & præstantissimum in republ. jus est Augurum, cum est auctoritati conjunctum. Neque vero hoc, quia sum ipse Augur, ita sentio; sed quia sic existimare nos necesse est. Quid enim majus est, si de jure quærimus, quam posse a summis imperiis & summis potestatibus comitia tollere? concilia vel instituta dimittere, vel habita rescindere? Quid gravius, quam rem susceptam dirimi, si unus Augur aliter dixerit? Quid magnificentius, quam posse decernere, ut magistratu se abdicent Consules? Quid religiosius, quam cum populo, cum plebe agendi jus*

(*m*) Joseph. antiq. lib. 14. c. 16.
(*n*) Cæs. comment. de bell. Gall. lib. 6.
Sacerdotum potestas apud omnes summa.
(*o*) Cic. lib. 2. de leg.

jus aut dare, aut non dare? quid legem si non jure rogata est tollere? Hæc & alia multa ibi auctor. Suntque de his complura exempla apud Livium, Dionysium, Dionem, & alios, quæ recensere non opus est.

XXXVI. Quid apud Hebræos.

Sed quod jus naturæ cunctos populos docuit, ac jus gentium ratum habuit, apud Hebræos lex divinitus lata amplius perfectiusque monstravit; nimirum, ut penes sacerdotes summa rerum esset; & licet aliquando Reges habere cœperint, tamen iidem Reges subjecti erant summo Pontifici, qui suo arbitrio moderabatur magnum illud Concilium septuagintaduorum seniorum, quod Sanedrin dicebatur, cujus (ut superius dictum est) erat officium ac munus de lege, Rege, atque Propheta judicare: quamobrem Herodes major moleste ferens se illi subjici, etsi tyrannus esset, tamen non eo temeritatis pervenit, ut illud abrogare ac penitus antiquare præsumpserit; sed eos qui tunc illius essent collegii, amoverit, & alios subrogaverit. Verum hæc superius. Si igitur (quod Socrates dicit in Xenophonte (a) quod ab omnibus gentibus observatum est, id nonnisi a Deo sancitum esse, dicendum est profecto etiamsi nulla de his divinis Scripturis scripta lex appareret, tamen sacerdotum judiciaria potestas divino jure concessa ex dictis jam satis probata atque testata haberetur.

(a) *Xenophon. lib. 4. de fact. & dict. Socrat.*

XXXVII. Usus judiciariæ potestatis.

At tandem, ut unde digressa est, eodem revertatur oratio: Exercuisse Episcopos, quam Apostolus ad Corinthios scribens, in Ecclesia ordinavit judiciariam potestatem, ut causas litigantium Christianorum audirent, ac easdem definirent, complura sunt apud antiquos exempla; quorum aliqua, ad rerum Ecclesiasticarum consuetudinem declarandam, hic referre, operæ pretium duximus, cætera in Annalibus suis quibusque recensenda locis reservantes. De Magno illo Gregorio cognomento Thaumaturgo, Neocæsareæ in Ponto Episcopo, qui claruit temporibus Decii, his negotiis cognoscendarum causarum, definiendarumque litium fuisse implicitum, Gregorius Nyssenus (b), qui ejus res gestas monumentis egregiis consignavit, satis dilucide his verbis significare videtur; ait enim: *Ne sæcularium quidem ac temporalium controversiarum aliud ullum judicium sibi magis ratum ac firmum, majorisve auctoritatis esse probabant: sed omnis quæstio disceptatioque & omnis intricatus difficilisque negotiorum nexus illius consiliis & admonitionibus resolvebatur & dirimebatur. Unde cum communiter universis, tum singulis illius beneficio, tam æquitas rectaque juris constitutio, quam pax erat.* Moxque subdit de lite inter germanos ob divisionem paternorum bonorum oborta, ejusdemque arbitrio ex communi partium consensu definienda, deque miraculo approbata ab eo tunc lata sententia. Exstat insuper ejusdem insignis epistola, quam Græci Canonicam vocant, in qua habetur inter alia, quod causam cogniturus eorum qui bonis ab aliis fuerant spoliati, Euphrosynum misit, ut cognosceret ex legibus Ecclesiasticis, quorumnam essent accusationes recipiendæ, quorumve repudiandæ.

(b) *Greg. Nyssen. orat. de Gregor. Thaumat. vit.*

XXXVIII. Duplex Judicium.

De S. Ambrosio testatur Augustinus (c) adeo fuisse obrutum cognitione alienarum causarum, ut vix daretur ei respirandi facultas: atque adeo, ut toto tempore, quo ipse Augustinus Mediolani resedit, numquam nactus sit Ambrosium ab his liberum & otiosum; ut quod diutius exoptaverat, mentis suæ tricas, quæ animum in diversa distraherent, prolixiori sermone apud illum exponeret. Duplici vero ex causa contingebat Episcopos causas populi cognoscere, ac judicare: vel cum a diffidentibus inter se partibus arbitri essent electi: vel ut male a sæcularibus judicibus judicata retractarent, atque rescinderent. Exstant de utroque exempla in Ambrosio, qui de causa ex consensu partium sibi delata hæc ait (d): *Cognovi autem secundum sacræ formam præceptionis, qua me induit beati Apostoli (e) auctoritas, & tuæ doctrinæ & vitæ forma ac disciplina. Nam cum ipse arguerem quod adhuc inter vos maneret veternosum jurgium, cognoscendi mihi necessitatem partes imposuerunt.* Porro necessitatem dicit, quod (ut paulo inferius repetit) Pauli Apostoli hæc præcipientis mandato tenetur adstrictus. Sic igitur liberum fuisse Christianis, cum vellent, ex composito; quas inter se haberent controversias, Episcopo definiendas sponte committere, apparet. Rursum vero magistratuum prava judicia, immo & quæ Imperatorum injusto essent firmata rescripto, se irritasse testatur (f): sed hæc in Vita ipsius a nobis edita, fusius dicta sunt & suo loco narraturi sumus inferius.

(c) *Aug. Conf. lib. 6. c. 3.*

(d) *Ambros. ad Marcel. epist. 49. tom. 5. Rom. edit.*

(e) *1. Cor. 6.*

(f) *Ambr. de offic. lib. 2. c. 29.*

XXXIX. Lites ad Episcopos deferri solitæ.

De S. Augustino rursus, præter illa quæ ex ejus commentario de Opere monachorum recitavimus supra, hæc idem ipse habet in expositione Psalmorum (g): *Maligni homines efflagitant, aut certe infirmos premunt, ut causas suas ad nos deferre compellant. Quibus dicere non audemus: Dic homo, quis me constituit judicem, aut divisorem inter vos? Constituit enim talibus causis Ecclesiasticos Apostolus cognitores.* Et paulo post: *Igitur noscant obedientes Fideles, qui pro suis sæcularibus causis non raro nos quærunt; & judiciis nostris facillime acquiescunt, nec nos conterunt litigando, sed obtemperando potius consolantur.* Idemque scribens ad Proculianum (h) de unite & concordia Ecclesiæ procuranda, hæc sub-

(g) *Aug. in Psal. 118. conc. 74.*

(h) *Aug. ep. 147.*

subdit: *Et homines quidem causas suas seculares apud nos finire cupientes, quando eis necessarii fuerimus, sic nos Sanctos & Dei servos appellant, ut negotia terræ suæ peragant: aliquando agamus & nos negotia salutis nostræ, & salutis ipsorum, non de auro, non de argento, non de pecoribus, pro quibus rebus quotidie submisso capite salutamur; sed ut dissensiones hominum terminemus.* Conqueritur de iisdem sæpius.

XL. Sunt de his aliorum sanctorum querelæ, ac potissimum Synesii: qui ex philosopho Gentili factus Christianus, ac deinde, licet invitus, creatus Episcopus Ptolemaidis Cyrenensis Pentapolitanæ provinciæ in Ægypto, cum judicandarum sæcularium causarum pressus esset onere, se abdicare curavit, si licuisset; prout cum multis aliis, tum præsertim litteris contra Andronicum scriptis (*a*), quibus missionem petit, declarat his verbis: *Priscum sæculum eosdem tulit sacerdotes & judices: nam & Ægyptii & Hebræorum gens multo tempore sacerdotes Reges habuerunt. Deinde (ut mihi videtur) cum divinum opus humano modo perageretur, sejunxit Deus vitæ conditiones, & alius sacerdos, alius dux effectus est: alios enim ad materiam direxit, alios sibi ipsi collocavit. Ordinatum quidem est, ut illi quidem in rerum negotiis, nos autem in precibus versaremur: quod vero bonum est, ab ambobus exigit Deus. Quid igitur reducis? quid separatum a Deo conjungere conaris, qui neque ut gubernemus, sed falso ut gubernemus expetis? qua re quid miserius fieri potest? Opus est tibi Præfecto? ito ad procuratorem legum Reipubl. Opus habes aliqua re Deo? ito ad sacerdotem civitatis;* & inferius: *Otio opus est ei qui cum philosophia sacerdotio fungitur. Non condemno Episcopos qui in rerum negotiis versantur, sed magis miror eos qui utrumque possunt: mea facultas non est duobus dominis servire. Si vero sunt aliqui, qui neque a condescensu læduntur, poterunt sane & sacerdotio fungi, & civitatum Præfecti esse. Radius enim Solis si cum stercore versabitur, purus manet, non inquinatur: ego vero cum idem hoc fecero, fontibus & mari opus habeo.* Hæc & alia multa id genus in conventu Episcoporum est locutus Synesius, cum missionem peteret: quam, reclamantibus omnibus, assequi non potuit. At vero licet sæcularia judicia, quantum posset, declinare curaret; cum tamen necessitas imperavit, non tantum illa suscepit, sed & ipsos provinciarum Præsides in administratione se inique gerentes judicavit, atque damnavit. Nam tum in Andronicum Pentapolitanæ Præfectum provinciæ, quod novis ac sævis tormentis reos cruciaret, quodque edictum pro foribus ecclesiæ affixisset, & sacerdotibus gravia comminatus esset, atque alia enormia perpetrasset; tum etiam in Tonantem ibidem magistratum gerentem, excommunicationis sententiam tulit, his ipsis verbis conceptam (*b*).

(*a*) *Synes. epist.* 57.

Episcoporum labores immensi ex litibus.

(*b*) *Synes. epist.* 58.

XLI. Synesius damnat Magistratus.

Postquam non amplius admonendus est homo, sed velut insanabile membrum a nobis resecandus; ut ne societate, etiam quod sanum est, simul corrumpatur: nam inquinamentum facile distribuitur; & qui tangit scelestum, particeps fit reatus illius: oportet autem mente & corpore puros Deo esse: Propter hæc Ptolemaidis Ecclesia ad omnes ubique terrarum sorores suas hæc demandat. Andronico & suis, & Tonanti & suis, nullum templum Dei aperiatur: omnis sacer cœtus, omne sacrum templum conclusum sit. Non est diabolo portio in Paradiso. Qui etiam si clandestine ingressus fuerit, expellatur. Admoneo igitur & privatum quemque & Principem, ut ne sub eodem tecto cum ipso habitet, neque eamdem mensam participet: sacerdotes autem præcipue, qui neque viventes ipsos alloquantur, neque mortuos simul deducant. Si vero quis, velut parvæ civitatis Ecclesiam reprobarit, & excommunicatos ab ipsa susceperit, velut necesse non sit pauperi non obedire: is sciat se scindere Ecclesiam, quam unam Christus esse vult. Talis autem, sive levita, sive presbyter est, sive Episcopus, a nobis in Andronici sorte locabitur, & neque porrigemus ipsi dexteram, neque umquam de eadem mensa cum ipso cibum capiemus: multum enim aberit, ut in arcano mysterio communionem habituri simus cum his qui cum Andronico & Tonante sortem habere voluerunt. Hucusque verba sententiæ Synesii in dictos magistratus prolatæ, tempore Theodosii senioris Imperatoris, cum Alexandrinæ Ecclesiæ præesset Theophilus; agemus de iisdem rebus gestis a Synesio uberius suo tempore: hæc autem modo satis ad propositam causam. Si igitur exiguæ civitatis Episcopus hæc in provinciarum Præsides: quid putandum fecisse ceteros, qui majoribus præessent Ecclesiis, ut Metropolitanos, vel Patriarchas, ac denique ipsum Episcoporum Episcopum, Romanum Pontificem? Sed hactenus de Christi sacerdotum potestate judiciaria, de qua locupletius multis in locis (quandoquidem frequens se occasio offert) agemus in posterum. Jam vero ad enarranda redeamus, quæ a Paulo in institutione Corinthiorum Ecclesiæ, ceteris etiam totius Christiani orbis Ecclesiis profutura, salubriter ordinata, & auctoritate Apostolica sunt disposita.

XLII. Inter alia multa, quæ Corinthiorum Ecclesia ad Paulum Apostolum scripserat, consuluit etiam (inquiunt Athanasius *c*) atque Theodoretus *d*) num recta esset illorum sententia, qui prætextu continentiæ uxorem vel dimittere vellent, vel cum ea

(*c*) *Athanas. in Synops. in epist.* 1. *ad Corinth.*

(*d*) *Theodoret. in* 1. *ad Corinth. c.* 7.

ea pure casteque agere? Ad hæc respondens Paulus, sic scribit (*a*): *De quibus*
(*a*) 1. *Cor.* 7. *autem scripsistis mihi : Bonum est homini*
Conjugatorum leges. *mulierem non tangere*; hanc enim illi prætexebant suæ ipsorum sententiæ rationem; sed sic respondit Paulus: *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat*, hoc est retineat, *& unaquæque suum virum habeat. Uxori vir debitum reddat : similiter autem & uxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi, & iterum revertimini in id ipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.*

XLIII. Fuisse enim Corinthios natura salacissimos, cum omnes testentur; illud etiam monstrat, quod Strabo (*b*) scribit his
(*b*) *Strabo lib.* 8. Corinthii libidinosi. verbis: *Fanum Veneris Corinthi ita fuit locuples, ut plures quam mille habuerit sacrorum famulas meretrices, quas deæ viri mulieresque dedicarunt. Ob hæc igitur, & magna hominum multitudo in ea urbe, & divitiæ fuerunt; naucleri enim sua facile prodigebant; unde adagio locus. Non est Corinthum adire cuivis integrum.* Hæc Strabo. Sed & Dio Chrysostomus, qui iis vivebat temporibus, in sua Corinthiaca ait Corinthum præ ceteris Græciæ civitatibus fuisse Veneream. Quam impudicissime vero Venus a Gentilibus coleretur, & quæ eidem vota turpissima nuncupari ab iis, qui ejus implorarent auxilium, consuevissent: quoniam adeo turpia & inhonesta sunt, indigna putamus quæ stylo Christiano scribantur, & Christianis auribus inferantur: libentius itaque temperavimus, relinquentes hæc Ethnicis, & inter alios (ut taceam poetas) Hero-
(*c*) *Herodot. in Clio lib.* 1. *in fine.* doto (*c*) atque Justino (*d*) Græcis historicis, qui talia enarrarunt. Satis modo illud de Corinthiorum turpitudine dicere, quod ad significandam ipsorum solutissimam
(*d*) *Just. hist. lib.* 11. in obscœnitates intemperantiam Suidas (*e*)
(*e*) *Suid. verbo* Κοτύς. scribit his verbis : *Cotys dæmon apud Corinthios colitur, præses effeminatorum & impudicorum : sive illi ob turpem quæstum sive ob fœdam libidinem, aliave de causa pudicitiam prostituant; ejusmodi sunt Clisthenes & Timarchi.* Hæc Suidas. Nos vero hæc omnia eo consilio voluimus attigisse, quo facilius Pauli Corinthiis incontinentiam exprobrantis, & eadem sæpius admonentis, consilii ratio comperta atque explorata omnibus habeatur : ac insuper insumpti ab eo labores immensi in ea obscœnitatum cloaca exhaurienda, apertius cognoscantur.

Cum vero Apostolus Corinthios monuit,
XLIV. Continentia conjugalis. ut abstinentes ex consensu, in id ipsum reverterentur: ne crederetur hæc velut lex quædam omnibus esse præscripta; mox subdit: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Hæc enim illis indulgere dicit, quorum continentia adhuc esset infirma atque suspecta. Cæterum consuevisse sæpe Christianos conjuges ex mutuo consensu perpetuam castitatem servare, Tertullianus sic docet (*f*):
Quot sunt qui consensu pari inter se matrimonii debitum tollunt? Voluntariis spadonibus pro cupiditate cælesti, salvo matrimonio, abstinentia toleratur; quanto magis adempto? Hæc Tertullianus ad u- (*f*) *Tertul. lib.* 1. *c.* 6.
xorem. Idemque (*g*) alibi vocat ejusmodi mutuam de castitate servanda consensionem, honestam in occulto matrimonii dissimulationem. Ac rursum (*h*) de iisdem (*g*) *Tertul. de resurr. carn. c.* 8.
conjugibus: *Qui*, inquit, *ex consensu contumeliam communem jam recusaverunt.* A- (*h*) *De vel. virg. c.* 13.
pud Cyprianum hæc amplius (*i*): *Adhuc habeo quid mirari; cum videam de Christianis plerosque maritos pariter & uxores continentiam destinantes, domicilia singularia magis eligere, ut consensu communium votorum sine irritatione præsentiæ, & concordante secessu valeant obtinere.* Et paulo post: *Grande miraculum, ut virginum charitas virgines faciat veluti conjuges credi, & conjugum charitas conjuges faciat virgines æstimari. Ecce vera dilectio, quæ in conjugalitate dividit, ut in castitate conjungat. Ecce sancta dilectio, quæ conjugalibus ad communem laudem inducit absentiam. Hi pro certo sese inseparabiliter diligunt, qui ut triumphos sibi inferant, a se ipsis discedunt; quibus nec crimen, nec natura, nec Dominus, nec Apostolus potestatem unius interdixit aut tulit, sed pro tuendis paribus votis, semota unanimitate, absentari charitas persuasit.* Hæc ibi auctor. (*i*) *De singular. cleric.*

Porro si in servandæ continentiæ proposito, alterius conjugum desit assensus, ab altero id minus licite fieri, præter ea quæ ab Apostolo sunt intimata, Augustinus (*k*) ad Ecdiciam scribens, pluribus docet, necnon Fulgentius (*l*), qui eodem argumento aliam scripsit epistolam. Si igitur in servanda in matrimonio continentia utriusque conjugis accedat assensus, (cum verum matrimonium non carnalis copula, sed animorum consensus faciat) nihil prohibet, quin castitas ab utroque laudabiliter excolatur. Sunt quidem exempla plura sanctissimorum virorum ac feminarum conjugum, qui in hunc modum ex condicto continentiam profitentes, egregia claruerunt sanctitate: id enim sibi esse gratissimum, Deus multis miraculis editis comprobavit: & inter alia illud perinsigne, quod Gregorius (*m*) recitat in libro de Gloria confessorum, quem consulat, qui scire cupit: nam alio tendimus. Sed quod ad Corinthios, de quibus agitur, spectat: cum Paulus justa ex causa illorum haberet suspectam continentiam, ne obtentu majoris XLV. (*k*) *August. epist.* 199. (*l*) *Fulgentius epist.* 1. Ex consensu mutuo continentia. (*m*) *Greg. de Glor. confess. c.* 32.

boni in deteriora prolapsi corruerent, apposite ea subdit: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium*. Cum alioqui omnes esse continentes optaret. Rursum etiam ex institutione ejusdem illud dicentis: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi*. Manasse atque perseverasse eam consuetudinem in Ecclesia, ut conjugati certis diebus se temperarent, certum est; de qua Cyrillus (*a*): *Qui*, inquit, *norunt tempus continendi, ut vacent orationi: qui una cum vestimentis munda ad conventus Ecclesiæ afferunt copora*. Et Augustinus certos dies & causas referens, quibus sit abstinendum, hæc addit admiratione quidem digna (*b*): *Qui uxorem suam in profluviis positam agnoverit, aut in die Dominico aut qualibet alia solemnitate se continere noluerit; qui tunc concepti fuerint, aut leprosi, aut epileptici, aut etiam forte dæmoniaci nascentur*.

(*a*) Cyrill. catechef.4.

(*b*) Aug. ser. 244. de tempor.

XLVI. Verum enim vero eumdem Paulum audiamus, conjugibus has leges a Christo primitus institutas observandas proponentem, atque addentem alias saluberrimas (*c*): *Iis autem*, inquit, *qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. Nam cæteris, ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo; non dimittat illam. Et si qua mulier Fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa; non dimittat virum: sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem Fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum Fidelem. Alioquin filii vestri immundi essent: nunc autem sancti sunt. Quod si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater, aut soror in hujusmodi*. Hæc Paulus de legibus conjugii. Agit idem de matrimonii excellentia: dumque illud conjunctioni Christi cum Ecclesia comparat, ad Ephesios scribens, Sacramentum quoque magnum appellat, quod scilicet vinculum, quo Christus cum Ecclesia jungitur, repræsentet. Sic & veteres Pauli interpretes, matrimonium quod inter Fideles contrahitur, Sacramentum congrue appellarunt, ut Clemens (*d*) Alexandrinus, cum ait: *Si lex sancta est, sanctum est matrimonium. Sacramentum ergo hoc ad Christum & Ecclesiam ducit Apostolus*. Et Augustinus (*e*): *In civitate Domini, in monte sancto ejus, hoc est, in Ecclesia, ubi nuptiarum non solum vinculum, verum etiam sacramentum ita commendatur, ut non liceat uxorem suam alteri tradere*. Et alibi (*f*): *Usque adeo fœdus illud initum nuptiale cujusdam initi sacramenti res est, ut nec ipsa separatione irritum fiat*. Et inferius: *In nostrarum*

(*c*) 1.Cor. 7.

Matrimonium Sacramentum.

(*d*) Clem. Alex. Strom. lib. 3.

(*e*) Aug. de fid. & operib. c.7.

(*f*) Aug. de bon. conjug. c.7. & 18.

quippe nuptiis plus valet sanctitas sacramenti, quam fœcunditas uteri. Et Chrysostomus (*g*): *An*, inquit, *non audis Paulum dicentem, quod sacramentum sunt nuptiæ, & imago dilectionis Christi, quam erga Ecclesiam declaravit?* At non impedit, si aliqui (*h*) Sacramenti vocem ad conjunctionem Christi cum Ecclesia retulerunt, quo minus & ipsum matrimonium sit sacramentum: sicut nec impedimento est, quo minus sacramentum aliquod in se sit, & alterius rei mysticam habeat significationem: immo id peculiare est omnibus sacramentis, ut sit sacræ rei signum.

(*g*) Chrysost. in Genes. hom. 56.

(*h*) Hier. in epist. ad Ephes. c.5.

Cæterum quod ad ritum spectat: primum quidem non aliunde quam ab Apostolica traditione fluxisse, ut non sine sacerdotis præsentia matrimonium contrahatur, Ignatius (*i*), qui his ipsis Apostolorum temporibus vivebat, fidem facit: ait enim scribens ad Polycarpum: *Decet vero, ut & ducentes uxores & nubentes, cum Episcopi arbitrio conjungantur; ut nuptiæ juxta præceptum Domini, non autem ob concupiscentiam coisse videantur*. Hoc est enim quod idem Apostolus inferius dicit: *Cui vult, nubat, tantum in Domino*. In Domino enim nubere, nihil aliud est, quam secundum leges & ritus Ecclesiæ ab ipsis Apostolis traditos contrahere matrimonium. De iisdem antiquis Ecclesiæ ritibus hæc Tertullianus (*k*): *Unde sufficiam ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & obsignatum Angeli renuntiant, Pater rato habet? Nam nec in terris filii sine consensu patrum rite ac jure nubunt*. Hæc ipse. XLVII.

(*i*) Ign. ep. 11.

Sacri ritus Matrimonii.

(*k*) Tert. ad uxorem lib.2. in fin.

Sed hæc singula explicemus: antiquos enim Ecclesiæ mores Annalibus nostris intexere, ex instituto suscepimus. Quod igitur ad primum pertinet: Ecclesia Fidelium conciliat matrimonium, dum per sacerdotem contrahentium mutuo elicito prius consensu, junguntur in unum illorum dexteræ: quibus accedit osculi sancta libatio, atque velatio, de quibus item ritibus idem auctor hæc (*l*) alibi: *Ad desponsationem velantur, quia & corpore & spiritu masculo mixtæ sunt, per osculum & dextras, per quæ primum resignarunt pudorem spiritu, per communem conscientiæ pignus*, &c. Ad dictum ritum jungendi dexteras alludit & Gregorius (*m*) Nazianzenus ad Anisium scribens, cum ad ejus filiæ invitatus nuptias, quod esset affectus ægritudine, se excusans, hæc addit: *Animo & voluntate adsum, simulque festum celebro, juvenilesque dextras inter se jungo, atque utrasque Dei manui*. Quod enim junctis dextris, stolam sacerdotalem eorumdem manibus superponere solet sacerdos; id nempe est quod ait Gregorius: *Utrasque Dei manui jungo*. Hæc subsequitur benedictio, & verborum for- XLVIII.

De iisdem sacris ritibus.

(*l*) Tertul. de veland. virg. c.11. in fine.

(*m*) Greg. Nazian. epist.57.

forma quædam, quæ perficit matrimonium: de quibus hæc in quarto Concilio (*a*) Carthaginensi: *Sponsus & sponsa cum benedicendi sunt a sacerdote, a parentibus suis vel a paranymphis offerantur: qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.*

(*a*) *Concil. Carthag.* 4.c.13.

XLIX. Missæ Sacrum in Matrimonio.

Quod insuper addit Tertullianus: *Confirmat oblatio.* Missæ insinuat sacrificium, quod (ut antiqui Rituales libri Ecclesiastici tradunt) in matrimonii confœderatione offerri a sacerdotibus consuevit. Et quid mirum si hoc facerent Christiani, cum nec Ethnici sine sacrificio nuptias contrahere soliti fuerint? Post vero eisdem contrahentibus a sacerdote solitam sacram Eucharistiam (ut etiam nunc fit) impartiri, idem Tertullianus alibi docet, dum ait (*b*): *Illi*, sacerdotes videlicet, *sic dabunt viros & uxores, quomodo buccellas.* Quod præterea idem ait (*c*): *Et obsignatum Angeli renuntiant*; per Angelos Tertullianus intelligere sacerdotes consuevit: sacerdotes enim matrimonium inter partes antea pactum in Ecclesia denunciare solent. Sive velimus de cælestibus Angelis hæc intelligi, secundum quod subdit: *Pater rato habet*, nempe cælestis.

(*b*) *Tert. de monog.* c. 11.
(*c*) *Tert. ad uxor. lib.* 2.c.9.

L. Matrimonia clandestina improbata.

Sed quod addit: *Nec filii inter se sine consensu patrum rite ac jure nubunt:* plane declarat primum omnium voluntates contrahentium a parentibus esse ratas habendas, ac subinde (ut etiam hodie fit) subsequi per sacerdotem publicam in Ecclesia denunciationem, ac denique ceteros sacros ritus ab eodem antea relatos. Quo autem loco haberentur occultæ nuptiæ a Christianis, idem Tertullianus (*d*) alibi declarat his verbis: *Penes nos occultæ quoque conjunctiones, id est, non prius apud Ecclesiam professæ, juxta mœchiam & fornicationem judicari periclitantur.* Ex his videas, non esse novum, quod a sacrosancto Catholico (*e*) Patrum conventu est nuper restitutum potius quam institutum, ut non sine explorato per parochum partium consensu, nec clandestine, sed in facie Ecclesiæ sacra nuptiarum fœdera contrahantur. Verum ne clandestine & sine parentum assensu matrimonium iniretur, a Gentilibus etiam servari consuevisse (quod & superius attigimus) scriptores illorum testantur, inter quos & Apuleius (*f*): *Impares*, inquit, *nuptiæ, & præterea in villa, sine testibus, & patre non consentiente factæ, legitimæ non possunt videri.* Sed enim de his plenius Jurisconsulti (*g*), ac Principum placita. Præterea vero non coram uno tantum presbytero matrimonii adstipulatore hæc olim tractabantur, sed (quod alibi idem Tertullianus (*h*) ait) *coram Episcopo, presbyteris, diaconis, intervenientibus etiam in Ecclesia viduis, majore celebritate.* Romæ ipse summus Pontifex his præsens esse consueverat. unde Siricius Papa in epistola quam scripsit ad Mediolanensem Ecclesiam hæc ait: *Nos sane nuptiarum vota non aspernanter accipimus, quibus velamine interfuimus: sed virginum nuptias Deo devotas majori honorificentia veneramur.*

(*d*) *Tertul. lib. de pudicitia.*
(*e*) *Concil. Trid. sess.* 24. *de refor. matr.* c.1.
(*f*) *Apul. lib.* 6.
(*g*) *ff. de rit. nup. & C. de nupt.*
(*h*) *Tert. de monog.* c. 11.

LI. Ad viri eruditi objectionem responsio.

☞ Quod autem objectum est a viro erudito, tam hoc in loco, quam superius anno Domini quadragesimoquarto, numero LXXXVIII. videri me Jureconsultorum ac Tertulliani potissimum probasse sententiam, qua dixerunt invalida esse matrimonia illa, quæ contrahuntur absque consensu parentum. In re quidem adeo comperta, meridianaque luce magis perspicua, decreto sacrosancti Concilii Tridentini Solis instar illucescente, quis Catholicorum potuit errore lapsus esse? Quod ergo a me instituti ratio exigebat, e thesauro nova veteraque proferre, sic primo loco dixi apud Gentiles nuptias absque consensu parentum esse illegitimas, ceu clandestinas apud Christianos: quod quidem nulla reprehensione dignum est. Hic vero quod in eo argumento versarer, ut locum Tertulliani elucidarem, quo ipse ait: *Nec filii inter se sine consensu patrum rite ac jure nubunt.* Haud hæc verba esse simpliciter intelligenda monstravi, sed cum fuerint penitus clandestina, secundum alia ejusdem Tertulliani verba ex alio loco nuper recitato, quibus ait: *Penes nos occultæ quoque conjunctiones, id est, non prius apud Ecclesiam professæ, juxta mœchiam & fornicationem judicari periclitantur.* Ex quibus intuli, non esse novum, quod a sacrosancto Concilio Tridentino sancitum est, Clandestinas nuptias absque præsentia parochi in facie Ecclesiæ minime celebratas, haberi nullas, cujus quidem tantummodo canonis citatione satis persuasum cuique videri poterat, cujusnam essem ipse sententiæ: Cum alioqui firmato semel in eo pede, licuerit ad externa respicere, & quid de his Gentiles sensissent, in medium afferre: licet mox ad nostra reversus, docuerim ex eodem Tertulliano, etiam coram Episcopis consuevisse Christianorum matrimonia celebrari; quin & Romæ item coram ipso summo Pontifice interdum peragi solita, Siricii Rom. Pontificis testimonio confirmaverim. Sed in re adeo perspicua non amplius immorandum ☜

LII. De annulo Sponsali.

His visis, reliquum esse videtur ut aliquid dicamus de sponsali annulo: nam testatur Clemens Alexandrinus (*i*), consuevisse Christianas mulieres annulos aureos gestare: dari vero eos solitos a sponsis arrhæ nomine, usus docet. Quod autem non tantum in nuptiis contrahendis, sed in qualibet pactione loco arrhæ annulus traderetur, testatur Plinius (*k*), dum ait: *Celebrior annuli usus cum fœnore cœpisse debet: argumento est consuetudo* vul-

(*i*) *Clem. Alex. pedag. lib.* 3. c.11.
(*k*) *Plin. lib.* 33. *cap.* 1.

vulgi, tracta ab eo tempore, quo nondum erat arrha velocior: ut plane affirmare possimus, nummos ante apud nos, mox cœpisse annulos. Hæc Plinius. Porro (quod est observatione dignum) non tantum olim apud Romanos, sed antiquissimos Hebræorum dari solitum annulum loco arrhæ, exemplum Judæ admonet, de quo hæc leguntur in Genesi (a): *Dixit Thamar: Patiar quod vis, si dederis mihi arrhabonem, donec mittas quod polliceris. Ait Judas: Quid vis pro arrhabone dari? Respondit: Annulum tuum.* Ex ejusmodi igitur usu fluxisse videtur, ut cum sponderentur nuptiæ, sponsus loco arrhæ sponsæ det annulum. Observatum ab antiquis ait Plinius (b), & adhuc suo tempore apud Romanos in usu fuisse tradit, ut cum matrimonium constitueretur, sponsus ad sponsam mitteret annulum ferreum, secundum morem pristinum, cum ob auri inopiam Romani (ut tradit) annulum gestarent ferreum. Quod vero semel loco arrhæ datus annulus, ab uxore semper in digito gestaretur; id non ornatus causa (inquit Clemens Alexandrinus c) sed ut obsignaret eodem annulo quæ domi sunt: custodiam enim rerum domesticarum ad uxorem spectare, pluribus docet Xenophon in Oeconomico. Obsignari solitas penuarias arcas, ne surriperentur a servis, Plinius monstrat, sic dicens ibidem: *Quæ fuit illa priscorum vita, qualis innocentia, in qua nihil signabatur: at nunc cibi quoque & potus annulo vindicantur a rapina: hoc profecerunt mancipiorum legiones, & in domo turba externa.*

(a) Genes. 38.
(b) Plin. lib. 33. cap. 1.
(c) Clem. Alex. in pædag. lib. 3. c. 11.

LIII. Quonam vero signo Christianorum annuli sculpendi essent idem Clemens Alexandrinus (d) admonet his verbis: *Sint nobis signacula columba, piscis, vel navis, quæ celeri cursu a vento fertur, vel lyra musica, qua usus est Polycrates, vel anchora, quam insculpebat Seleucus; & si sit piscans aliquis, meminerit Apostoli, & puerorum, qui ex aqua extrahuntur. Neque idolorum sunt imprimendæ facies, quibus vel solum attendere prohibitum est; sed nec ensis vel arcus iis qui pacem prosequuntur; nec poculis iis qui sunt moderati & temperantes.* Verum apud Christianos antiquus obtinuit usus, ut sponsalis annulus signo fidei, quod est hieroglyphicum mutui fœderis atque concordiæ, sculperetur: id enim præseferunt conjunctæ simul dexteræ, nec apud Christianos tantum, sed Judæos, Romanos, aliasque complures barbaras etiam nationes. Porrectione enim dexteræ fidem sponderi solitam antiquitus observatum esse, certum est (e): conjunctione vero manuum simul, ex qua efficitur numerus denarius, qui prima quadratura a Pythagora dicebatur, perfectam animorum consensionem symbolo quodam significari (f), traditum est. Apte igitur ejusmodi signo annulos sponsales insculpi debere, pietas Christiana monstravit, usuque probavit, addiditque & sacerdotalem benedictionem: nam omnia nostra in nomine Domini esse facienda, Apostolus admonet. At hæc satis de Ecclesiasticis antiquis ritibus nuptiarum. Cæterum quod ad alios annulos, quos Fideles gestare solerent, pertinet; Christi nomine duabus litteris sic sculptos esse consuevisse ☧, ex his quos e ruderibus refossos vidimus, plane didicimus. Sed & signo crucis annulos Christianorum consignari solitos, habes exemplum de annulo S. Macrinæ virginis, cujus meminit Gregorius Nyssenus in Vita ipsius. Imagine quoque interdum sanctorum virorum eosdem loco gemmæ exornari solitos esse, docet S. Joannes Chrysostomus, dum in oratione habita in laudem Meletii, de Antiochenis tradit, ipsos ejus imaginem etiam in pala annuli expressam gestare consuevisse. At de his modo satis: reliqua prosequamur.

(d) Idem eodem c. 11.
Signa annulorum qualia.
(e) Cæl. Rodig. lib. 4. c. 3. & Pierius in Hieroglyph.
(f) Idem antiq. lib. 22. c. 14.

Cum Paulus Apostolus ejusmodi leges promulgaret, & miro quodam discretionis judicio quædam se illis ut necessaria imperare, quædam vero ut debilibus indulgere se diceret: quidnam a cunctis præstandum maxime optaret, declarat his verbis (g): *Volo autem omnes homines esse sicut me ipsum: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic.* At quoniam hæc subobscura videri poterant, eadem dilucidius aperiens addit: *Dico autem non nuptis & viduis: bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego. Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri.* Hæc Paulus; qui & inferius: *De virginibus præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis. Existimo autem hoc bonum esse propter instantem necessitatem: quoniam bonum est homini sic esse:* ac insuper conferens conjugio virginitatem, hæc ait: *Volo vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori; & divisus est. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro:* ac denique consentientem his omnibus proferens sententiam, ait: *Igitur & qui matrimonio jungit filiam suam, bene facit: & qui non jungit, melius facit:* atque de viduis statim hæc addit: *Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit, quod si dormierit vir ejus, liberata est: cui vult nubat, tantum in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundum meum consilium: puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam.* LIV.

(g) 1. Cor. 7.
De Virginitate & Continentia servanda Pauli consilium.

Hac-

Hactenus de triplici hominum statu Paulus, conjugatis videlicet, virginibus atque viduis; quorum duos posteriores absque aliqua controversia priori anteponendos esse judicavit, suamque de re tanta sententiam divini Spiritus testimonio ratam obsignatamque non tantum Corinthiorum, sed totius Orbis Ecclesiæ Catholicæ tradidit promulgandam; quam olim Dominus, Evangelista (a) excipiente, dictaverat.

(a) Mat. 19.

LV. Quantum vero Corinthii Pauli Apostoli prædicatione profecerint, ex his quæ Tertullianus tradit, satis possumus intelligere. Quæ enim (sic dicam cum Propheta b) erat arida ac sitiens, conversa est in stagnum, & fontes aquarum: & in cubilibus, in quibus erant dracones, viror calami & junci exortus est. Ubi, inquam, præ cæteris Orientis urbibus, dea impudicissima tot impudicitiis colebatur, & quæ facta erat omnium illuc adventantium sentina, atque lacuna libidinum, conversa est, Paulo instituente, in castitatis asylum, scholamque pudicitiæ. Ecce de his Tertulliani testimonium sic dicentis (c): *Hodie denique virgines suas Corinthii velant: quid docuerint Apostoli, qui didicerint, approbant*: erat enim (ut idem ait) velum virginitatis insigne. At vero non ipsi Corinthii tantum, verum etiam eorum exemplo complures Græcorum, aliarumque nationum Ecclesiæ suas virgines velare consueverunt: sicque quod Paulus Corinthios primum docuit, in cæteras Christiani orbis Ecclesias est feliciter propagatum. Unde idem Tertullianus (d): *Consuetudini etiam consuetudinem opponam. Per Græciam & quasdam Barbarias ejus plures Ecclesiæ virgines suas abscondunt. Est & sub hoc cœlo institutum istud alicubi, ne cui Gentilitati Græcanicæ aut Barbaricæ consuetudinem illam adscribant. Sed eas ego Ecclesias proposui, quas & ipsi Apostoli vel Apostolici viri condiderunt, ut puto ante quosdam. Habent igitur & illæ eamdem consuetudinis auctoritatem; tempora & antecessores opponunt magis, quam posteræ istæ*. Hæc & alia Tertullianus. Mira plane ex Pauli prædicatione facta est rerum mutatio, ut qui suas virgines prostituere consueverunt, easdem modo velantes Deo dicarent.

(b) Isai. 35. Corinthii cultores virginitatis.

(c) Tertul. de virg. veland. c. 9.

(d) Tertul. eod. lib. c. 2.

LVI. Collegia Sacrarum Virginum & Viduarum. Statim igitur ut sanctæ Ecclesiæ fertilissimus ager sanctam virginitatis & continentiæ semen excepit, Apostolis seminantibus; mox amplissimo fœnore multiplicata germina reddidit: nam statim sanctarum virginum ac viduarum collegia, quæ nos monasteria dicimus, esse cœperunt. Est de his locuples testis S. Ignatius, qui iis ipsis temporibus (ut vidimus) quibus Paulus Corinthios imbuebat Ecclesiastica disciplina, regebat cum Evodio Ecclesiam Antiochenam: hic, inquam, scribens ad Philippenses (e), quos idem Paulus ad pietatem instituerat, hæc habet in fine: *Saluto collegium virginum, & cœtum viduarum*. Porro ejusmodi virgines erant, quæ perpetuam servarent Deo virginitatem: de quibus idem ad Smyrnenses (f) scribens: *Saluto*, inquit, *& eas quæ in perpetua degunt virginitate, & viduas*. Consuevisse eas se Domino consecrare, idem scribens ad Antiochenos (g), docet his verbis: *Virgines agnoscant cui se ipsas consecrarunt*. Quantæ vero essent existimationis, idem ipse alibi Heronem Antiochenum diaconum, cui eam Ecclesiam ipse Romani ad martyrium proficiscens commendarat, monet his verbis (h): *Virgines serva, ut pretiosa Christi monilia*. Et ad Tarsenses: *Eas*, inquit, *quæ in virginitate degunt, in pretio habete, velut Christi sacerdotes: viduas in pudicitia permanentes, ut altare Dei*. Ecce tibi ad sanctæ virginitatis præconia satis sufficere potest unus Ignatius, cujus epistolarum firmissima semper in Ecclesia fuit fides, nec ab aliquo umquam in dubitationem vel levem adducta.

(e) Ignat. epist. 8.

(f) Ignat. epist. 10.

(g) Ignat. epist. 12.

(h) Ignat. epist. 13.

LVII. Virginitatis assertores. Ad hæc, non tantum Ignatius sparsim diversis in locis, variis occasionibus, sic de virginibus Deo sacris meminit; sed & qui iisdem cum Apostolis vixit temporibus Clemens Romanus (ut auctores sunt Epiphanius (i) ac Hieronymus (k) in suis Encyclicis epistolis, quæ in Ecclesiis legebantur, de sancta virginitate plura conscripsit; sic enim ille habet: *Ipse Clemens ipsos*, Ebionæos videlicet, *per omnia redarguit in epistolis quas scripsit Encyclicis, quæ in sanctis Ecclesiis leguntur: quod alium habeant characterem fides ipsius Ebionis & sermo, ab his quæ ab illis sub nomine ipsius in Circuitionibus corrupta sunt. Ipse enim virginitatem docet, & illi non admittunt*: & S. Hieronymus: *Ad has*, nempe virgines, *& Clemens successor Apostoli Petri, cujus Paulus Apostolus meminit, scribit epistolas omnemque pene sermonem suum de virginitatis puritate contexuit; ac deinceps multi Apostolici, & martyres, & illustres tam sanctitate quam eloquentia viri, quos ex propriis scriptis nosse perfacile est*. Sed prætermittimus recensere catalogum antiquorum scriptorum, satis putantes hæc ex Apostolicis fontibus hausisse atque duxisse: ut non dubium sit, Paulum idem quod Christus, eademque prorsus Ignatium & Clementem, quæ Petrus & Paulus credentes epistolis instituissent, ac præsentes sermone tradidissent, docuisse.

(i) Epiph. hæres. 30.

(k) Hier. advers. Jovin. lib. 1.

LVIII. Virginitatis impugnatores. Qui igitur (ut una sententia rem absolvam) virginitatis sublimem in Ecclesia statum impugnant, eos non Apostolorum, vel Apostolicorum virorum, sed Ebionis, atque ejus gregalium partes tenere, quis dubitat? Catholici enim quotquot fuerunt,

ejusdem sacri germinis fœcunditate sunt mirum in modum gloriati. & (ut de antiquioribus loquar) hæc Justinus martyr ad Antoninum Pium Imperatorem: *Permulti profecto sexus utriusque, & sexaginta & septuaginta nati annos, qui a pueris disciplinam Christi sunt sectati, incorrupti & cælibes perdurant: & glorior me per omne genus hominum nostrorum tales monstrare posse.* Et Cyprianus (a): *Jam*, inquit, *refertus est Orbis, impletus est mundus eorum qui capere continentiam possunt, more spadonum viventes, castrati ad regnum Dei.* Sed quibus præconiis tales efferat, audiamus: *Flos est ille Ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritualis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctitatem Domini, illustrior portio Gregis Christi. Gaudet per illas, atque in illis largiter floret Ecclesiæ matris gloriosa fœcunditas: quantoque plus copiosa virginitas numero suo addit, tanto plus gaudium matris augescit.* Hæc ipse.

(a) Cypr. de habit. virg.

LIX. Sed & illud certum atque exploratum habetur, non in Christi Ecclesia tantum post Evangelii promulgationem, sed & antea, atque adeo ubique Gentium (ut pluribus monstrat sanctus Hieronymus (b) agens adversus Jovinianum) virginitatem in pretio fuisse habitam; licet perrarus ejusmodi flos appareret, quo post Christi adventum fœcundo germine abundarunt Ecclesiæ campi. Certe apud Romanos (ut omittamus de Vestalibus dicere, cum nostris alioqui in nullo conferendis, quod earum, ut ait Ambrosius in Symmachum, virginitas esset emptitia, temporaria, ac fastu plena) Augustum constat ita simulatum cælibatum gravissima oratione & dicto insectatum, ut tamen maxima cum æquitate eos qui perpetuam virginitatem excolerent, auctore Dione (c), summis afficeret præmiis. Sed his omnibus quæ a Gentilibus in laudem virginitatis sunt scripta vel facta, quoniam non est animus his immorari, adjicimus tantum veluti corollarium Naumachii Ethnici antiqui poetæ nobilis præclaram & cum primis memorabilem sententiam:

(b) Hier. advers. Jovin. lib. 1.

Virginitas etiam ab Ethnicis laudata.

(c) Dio hist. lib. 56.

ΕΚ ΤΩΝ ΝΑΥΜΑΧΙΟΥ

γνωμικά.

Καλὸν μὲν, δέμας ἁγνὸν ἔχειν, ἀδμῆτά τε μίμνειν
Παρθενικὴν, καθαροῖσί τ' ἐπὶ μελεδήμασι χαίρειν,
Μήτε βαρυτλήτων λαγόνων περὶ φόρτον ἄγουσαν,
Μήτε πόνον τρομέουσαν ἀγάστονον Εἰλειθυίης.
Ἀλλ' ἴσθαι βασίλειαν ἀφαυρῶν θηλυτεράων,
Ψυχῆς ὄμμα φαεινὸν ὑπὲρ βιότοιο χέουσαν,
Ἔνθα γάμοι κεδνοὶ καὶ ἀληθέες, ἔνθα μιγεῖσα
Θεσπεσίοις ἐπέεσσι νοήματα φαέα τίκτει.

EX NAUMACHII SCRIPTIS
sententiæ.

Pulchrum sane est, corpus castum habere,
intactamque manere
Virginem, & puris semper cogitationibus delectari,
Nec onus circa laboriosa ilia gestantem,
Neque dolores trementem suspiriosos Lucinæ,
Sed permanere quasi Reginam imbecillium mulierum,
Oculum animæ splendidum ad eam vitam erigendo,
In qua gloriosæ veræque sunt nuptiæ, ubi commixta
Divinis verbis lumine plenas meditationes parit.

Sed hæc satis.

LX. His igitur de virginitate & continentia stabilitis, reliquum est ut de Pauli cælibatu paulo fusius differamus; non quidem, quod justa de eo id ipsum profitente aliqua possit oriri dubitatio (quis enim adeo vesanus ac mente captus hæc de se Paulo juste affirmanti non credat, vel alteri cuipiam contrarium falso asserenti majorem esse adhibendam fidem existimet?) Sed quod ex ejus scriptis, quæ male accepta ac perperam sunt explicata, ad errorem patefactus est aditus: idcirco certis firmisque rationibus rem certam testatamque reddere; & absurdum omne, quod ex adverso proponitur, refellere proposuimus. Ipse enim (ut nuper vidimus) in hac ipsa, quam ad Corinthios dedit, epistola; sæpe multisque cælibatum suum insinuat: quæ hic quoque repetere non gravabimur: id enim expresse adeo atque patenter profitetur (d), ut nihil supra: *Volo autem*, inquit, *omnes homines esse sicut me ipsum;* & hæc tamen adhuc planius explicans, subdit: *Dico autem non nuptis & viduis: bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego. Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri.* Quibus quid manifestius, quid apertius dici potuit? qui dum hortatur ipsas virgines ac viduas ut sic permaneant, sicut & ipse; licentiam tamen non adimens nubendi, si non contineant; se plane cælibem vitam agere, non ambigue vel obscure significat. Quorum quidem, verborum (licet explicatione minus indigeant) illum esse legitimum germanumque sensum, Patres plane omnes (ne singulos enumerando tempus insumam) quotquot fuerunt in Ecclesia Catholica scriptores Ecclesiastici, intellexerunt. Texuit quorumdam catalogum Hieronymus (e), qui in dictam Pauli epistolam ad Corinthios commentarios edidere, ac de Pierio Theologorum

De cælibatu Pauli.

(d) 1. Cor. 7.

(e) Hier. epist. 52.

rum celeberrimo hæc ait : *Quorum Pierius cum sensum Apostoli ventilaret, atque dissereret, & proposuisset illud exponere : Volo autem omnes esse sicut me ipsum adjecit :* αὖτα λέγων ὁ Παῦλος ἀντικρὺς ἀγαμίαν κηρύττει : *quod est : Sic dicens Paulus, aperte cælibatum prædicat ;* hæc Hieronymus. At Epiphanius (*a*) : *Omnino quidam grassatores, & ad libidinem conversi, & corruptam opinionem in se ipsis habentes, etiam sanctos polluere volunt ad honestam excusationem pravæ ac infirmæ suæ opinionis; ad quos dixit Apostolus: Vellem quidem omnes esse sicut me ipsum. Me ipsum vero quomodo dicit, præter quam propter castitatem?* In hanc sententiam ceteri omnes eam sunt epistolam interpretati.

(a) Epiph. hæres. 70.

LXI. Sed enim unus reperitur Clemens (*b*) Alexandrinus, qui Paulum conjugatum fuisse, falsa ejus epistolæ interpretatione deceptus, affirmat, cum ait : *Paulus quidem certe non veretur in quadam epistola suam appellare conjugem, quam non circumferebat, quod non magno ei opus esset ministerio. Dicit enim in quadam epistola* (*c*) : *Non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut & reliqui Apostoli? Sed hi quidem, ut erat consentaneum ministerio, quod divelli non poterat, prædicationi scilicet attendentes, non ut uxores, sed ut sorores circumducebant mulieres, quæ una ministraturæ essent apud mulieres, quæ domos custodiebant; per quas etiam in gynecæum absque ulla reprehensione malave suspicione ingredi posset doctrina Domini.* Hæc quidem Clemens, quæ & ex eodem referunt Eusebius (*d*) atque Nicephorus (*e*). Periclitari posse videretur fortasse apud nonnullos veritas ex Clementis perperam facta verborum Apostoli interpretatione; nisi ipsemet Paulus ex his, quæ (ut vidimus) scribit ad Corinthios (*f*), se tanta calumnia liberaret, dum se esse cælibem profitetur. Verumtamen ne (quod levioris est animi) ipse sibi contraria scripsisse, videatur, locum ipsum, quo agit de circumducenda (ut volunt etiam Novatores incontinentes) uxore, accuratius expendamus.

(b) Clem. Alex. Strom. lib. 3. — (c) 1. Cor. 9. — De uxore Pauli objectio ex Clemente. — (d) Euseb. histor. lib. 2. c. 24. — (e) Niceph. lib. 2. c. 44. — (f) 1. Cor. 7.

LXII. Licet ea vox Græca, qua utitur Paulus, & uxor, & mulier, Latine æque dicatur; tamen dum addit sororem, non de uxore intellexisse liquet. Si enim uxorem significare voluisset, utique qui eam Græce scripsit, Græci sermonis regulam servasset, nec simpliciter γυναῖκα dixisset, sed necessitate adstrictus articulum addidisset, dixissetque τὴν γυναῖκα, ut uxorem exprimeret : cum igitur articulum non addiderit, plane constat non de uxore, sed de sorore intellexisse. Sed & S. Hieronymus (*g*) de his agens, hæc ait : *Si autem nobis illud opposuerit ad probandum quod omnes Apostoli uxorem habuerint : Numquid non habemus potestatem mulieres, vel uxores circumducendi (quia* γυνὴ *apud Græcos utrumque significat) sicut ceteri Apostoli, & Cephas, & fratres Domini? jungat & illud, quod in Græcis codicibus est: Numquid non habemus potestatem sorores mulieres vel uxores circumducendi? Ex quo apparet eum de aliis sanctis dixisse mulieribus, quæ juxta morem Judaicum magistris de sua substantia ministrabant, sicut legimus ipsi quoque Domino factitatum : nam & ordo verborum hoc significat : Numquid non habemus potestatem manducandi, & bibendi, aut sorores mulieres circumducendi? Ubi de comedendo & bibendo, ac de administratione sumptuum præmittitur, & de mulieribus sororibus infertur ; perspicuum est, non uxores debere intelligi, sed eas (ut diximus) quæ de sua substantia ministrabant.* Hæc Hieronymus: eadem ante ipsum Tertullianus (*h*). Augustinus (*i*) vero hæc in eam sententiam : *Hoc quidam non intelligentes, non sororem mulierem, cum ille diceret : Numquid potestatem non habemus sororem mulierem circumducendi? sed uxorem interpretati sunt. Fefellit eos verbi Græci ambiguitas, quod uxor & mulier eodem verbo* γυνὴ *Græce dicitur. Quamquam hoc ita posuerit Apostolus, ut falli non debuerint. Quia neque mulierem tantummodo ait, sed sororem mulierem : neque ducendi, sed circumducendi. Verumtamen alios interpretes non fefellit hæc ambiguitas : quia sororem mulierem, non uxorem interpretati sunt.* Sic etiam Chrysostomus (*k*), sicut Theodoretus, & alii veteres, de sorore, non de uxore dixisse Paulum, intellexerunt. Consueverant enim Judæi suæ gentis feminas sorores nominare, & viros fratres.

De conjuge Pauli diluitur objectio. — (g) Hier. advers. Jovin. lib. 1. — (h) Tertul. lib de monog. c. 8. — (i) Aug. de opere monach. c. 4. — (k) Chrysost. & Theodoret. in 1. Cor. 9.

LXIII. Sed quid de hac re scripserit, & eleganter quidem, Isidorus Pelusiota ad Isidorum diaconum, hic describamus : *Apostolorum unusquisque (ut ita dicam) regionem unam nactus, eam optimis moribus informavit. At Paulus, tamquam pennatus agricola, universum pene Orbem peragravit, atque extremos usque terræ angulos grassatus est ; tum auditores suos optimis legibus instituens, tum iis etiam, quibus eum audire minime contigit, divinam doctrinam inferens. Quocirca illos quidem mulieres etiam comitabantur, non ut liberos procrearent, aut una cum ipsis vitæ consuetudinem haberent, verum ut ex suis facultatibus subministrarent, ac paupertatis præcones alerent : hunc autem, qui ad ipsos usque terræ fines currebat, sequi nec permissæ sunt, nec potuerunt. Quid vero mirum feminas relictas fuisse ; cum etiam Barnabas, individuus alioqui comes, ad infinitum illum cursum ac laborem claudicans, primas ipsi concesserit? Siquidem quo tempore cum eo versabatur, hæc verba habebat Paulus : Numquid non habemus* po-

Locus Pauli elucidatur.

potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut & reliqui Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? An solus ego & Barnabas non habemus potestatem hoc faciendi? Non quod ii qui virginitatem suadebant, & castitatem prædicabant, ac virginum choros moderabantur, cum mulieribus consuetudinem haberent. Quis enim eos virginitatem suadentes tulisset, siquidem ipsimet in voluptatum cœno sese volutantes deprehensi fuissent? Non igitur hoc ait; nam alioqui mulierem uxorem duxisset (quemadmodum notarii in iis contractibus, qui ad dotes pertinent, scribere consueverunt, Alere ac vestire, quemadmodum muliere uxore dignum est, pro facultatum captu: mulierem videlicet ob naturam collocantes, uxorem autem ob vitæ consuetudinem) sed quia ipsos sequebantur, ex bonis suis paupertatis magistros alentes; idcirco sororem quidem dixit, ut castitatem indicaret; mulierem autem, ut naturam declararet. Mulier quippe virgo quoque appellatur, etiam si intacta sit: mulier ob formam, etiam si integra sit: mulier ob naturam, etiam si masculi congressus expers sit. Quod autem hoc a scopo minime aberret, hic liquet, quod idem hic Paulus, cujus dictum nonnulli subdola interpretatione depravare minime dubitant, de eo loquens, quod Salvator secundum carnem ex sancta virgine Maria natus sit, his verbis usus est: Factum ex muliere. Quid ais Paule? Virginem mulierem appellas? Ita, inquit: mulierem ob naturam appello, virginem autem mente teneo. Mulier enim est virgo, etiam si alioqui a virili contactu aliena sit. Mulier ob speciem & effictionem, virgo propter integritatem & puritatem. Hactenus Isidorus, qui fortasse mente concepit de sanctissima virgine Thecla Paulum intellexisse. Cæterum nihil prohibet eadem Pauli verba non de qualibet externa muliere, sed de sua ipsius sorore, eademqoe germana, posse intelligi; cum præsertim testimonio Lucæ (a) Evangelistæ constet Paulum habuisse sororem, cujus filius ipsum liberavit ab insidiis Judæorum.

(a) *Act.* 13.

LXIV. Alium insuper admovent arietem, qui in Pauli cælibatum insurgunt; ejusdemque Pauli verba in ipsum intorquent, quibus scribens ad Philippenses sic ait (b): *Etiam rogo & te germane compar, adjuva illas quæ mecum laboraverunt in Evangelio cum Clemente & cæteris coadjutoribus meis.* Novus interpres, evertens potius, quam vertens, loco germane, germanam est interpretatus. At quis umquam Orthodoxorum, etiam si repetas tempora ab initio nascentis Ecclesiæ usque in præsens sæculum, reperitur, qui germanam putaverit esse legendum? Equidem non tantum de homine intellexisse Græcos omnes certum est, sed & nomen proprium viri cujuspiam illud esse, Oecumenius (c) existimavit. Theodoretus (d) eos item refellens, qui vocem illam, compar, eo quod communis sit tam masculo quam feminæ, conjugem Pauli esse putarent, hæc ait: *Comparem, seu conjugem, nonnulli stulte existimaverunt esse uxorem Pauli, non attendentes ea quæ scripta sunt in epistola ad Corinthios; quod scilicet se retulerit in numerum cælibum: Dico enim his qui matrimonio juncti non sunt, & viduis: bonum, si permanserint sicut ego: quod si non contineant, nubant. Et clarum quidem est, quod sive esset cælebs, sive viduus, uxorem non habebat: uxorem numquam duxisse, verius est. Comparem ergo seu conjugem ipsum vocat, ut qui jugum pietatis secum trahat; & hortatur ut sit optimarum mulierum adjutor.* Hæc Theodoretus. Existimavit Joannes Chrysostomus (e), per comparem illum, Paulum significare voluisse fratrem quemdam illarum mulierum quæ ab eo ibidem nominantur, vel fortasse alicujus ex illis virum, puta Syntichis, vel Evodiæ.

(b) *Philip.* 4.

Refellitur secunda obiectio.

(c) *Oecumen. in epist. ad Philip. c.* 4.

(d) *Theodoret. in ep. ad Philip. c.* 4.

(e) *Chrys. in ep. ad Philip. cap.* 4.

LXV. Quid insuper? Quod moris est omnium qui pertinaciter rem minus veram justamque defendunt, & manifestam veritatem impugnant; ut quo minus veras habent, quibus fulciantur, rationes, eo magis fraudibus nitantur, eoque dolosius imposturas adhibeant: sic quidem Novatores, ut quoquo modo suæ ipsorum incontinentiæ Paulum cogant adstipulari, depravata Ignatii (f) martyris epistola ad Philadelphios, inter eos quos ille recenset fuisse conjugio obligatos, post Petrum, addiderunt Paulum, & alios Apostolos. Sed perfacilis est ejusmodi strophæ atque figmenti detectio: qui enim antiquiores vel Græcos vel Latinos codices pervestigant, quorum alii in bibliotheca Vaticana, & Sfortiana, alii alibi hic Romæ sunt, addititium esse Pauli nomen intelligent. At non tantum nostrates codices vetustiores ab omni impostura liberi id aperte demonstrant, sed & peregrini, in quos tamen nulla pravitatis labes irrepsit; ut ille veneranda antiquitate nobilis, qui asservatur in amplissima bibliotheca invictissimi Regis Pannoniarum Matthiæ Corvini: haud dubium quod & alii omnes eidem tempore æquales eamdem germanam contineant lectionem. Non negamus, in quibusdam Græcis codicibus, sed haud antiquitate cum aliis conferendis, additum legi Paulum, sed sine dubio ab illis Græcis recens exscriptis, qui, quod uxores retineant cum sacerdotio, Paulum in defensionem suæ ipsorum incontinentiæ velint habere consortem.

(f) *Ignat. epist.* 9.

Ex Scriptis Ignatii conflata calumnia.

LXVI. Atqui appello judicium omnium recte sentientium: Quibusnam major est adhibenda fides, antiquioribus, an recentioribus exemplaribus? Sed etsi deesset ejusmodi de inspe-

Detegitur impostura.

inſpectione codicis argumentum; de germana Ignatii lectione provoco ad antiquiores ſcriptores, non dico ad Patres tantum, qui pro cælibatu adverſus hæreticos, inſtituerunt defenſiones, ſed ad ipſos hæreticos, qui eumdem acerrime impugnabant. Quis umquam, quæſo, adſtruendum conjugium Pauli, Ignatium teſtem adhibuit? non puto certe fuiſſe eos adeo vecordes ac ſtupidos (cum prudentiores ſint filii tenebrarum filiis lucis in genere ſuo, & præſertim Jovinianus hæreſiarcha, qui omnem lapidem volvit ut Apoſtolos omnes conjugatos oſtenderet) ut præclariſſimi viri certiſſimum atque irrefragabile teſtimonium, cum ea potiſſimum, quæ oculis inſpexiſſet, teſtatus eſſet, adeo oſcitanter prætermiſerint. Sed eſto, hoc illos præterierit: num eodem quoque torpore, ſomno, ac letargo potius abſorpti ſunt ceteri antiquiores, qui pro cælibatu ſcribentes, & ex cælibatu Pauli probationes inſtituentes, tam libere firmiterque id adſtruere potuiſſent, ſi unus ipſis inſtar omnium obſtitiſſet Ignatius.

LXVII. Aſſertores Cælibatus Pauli.

At quid in primis Tertullianus (*a*) non tantum de Pauli, ſed & aliorum Apoſtolorum cælibatu? *Petrum*, inquit, *ſolum invenio maritum per ſocrum, monogamum præſumo per Eccleſiam, quæ ſuper illum ædificata, omnem gradum ordinis ſui de monogamis erat collocatura. Ceteros autem cum maritos non invenio, aut ſpadones intelligam neceſſe eſt, aut continentes.* Hæc ille: plura addit de cælibatu ceterorum Apoſtolorum, ac de Paulo ſpecialiter ſuperius (*b*), dum eum in ordine ſpadonum adnumerat, aitque: *Ad quem ſpectans & Apoſtolus, propterea & ipſe caſtratus continentiam mavult.* Idem (*c*) & aliis pleriſque in locis ejuſdem Pauli continentiæ eſt firmus ac fortis adſtipulator. Eadem non tantum de Paulo, ſed & ceteris Apoſtolis Hieronymus (*d*), qui ait: *Quoniam, excepto Apoſtolo Petro, non ſit manifeſte relatum de aliis Apoſtolis quod uxores habuerint: & cum de uno ſcriptum ſit, ac de ceteris tacitum; intelligere debemus, ſine uxoribus eos fuiſſe, de quibus nihil tale ſcriptura ſignificat.* Idem ad Euſtochium (*e*): *Neque audiendi ſunt*, inquit, *qui eum uxorem habuiſſe confingunt.* Hæc cum dicat ille, an non novit quas ipſe recenſet Ignatii epiſtolas; eamque ad Philadelphios, ubi Paulus & ceteri Apoſtoli conjugati dicerentur? Sed quid de Chryſoſtomo dicam, cive ac presbytero Antiocheno, cujus Eccleſiæ Ignatius fuit Epiſcopus? Potuit ne ipſum præteriiſſe quod de conjugio Pauli idem ſcripſiſſet Ignatius, cum tam intrepidus conſtanſque ſit Pauli cælibatus aſſertor (*f*)? De Theodoreto etiam quid exiſtimandum; qui cum Ignatium ſæpe (*g*) citet, ſe earumdem epiſtolarum lectioni aſſueviſſe, ſa-

(*a*) *Tertul. de monogam. c.8.*
(*b*) *Eod. lib. c.3.*
(*c*) *Colligit ea Pam. in lib. de monog. not. 13.*
(*d*) *Hier. adverſ. Jovin. lib. 1.*
(*e*) *Ad Euſtoch. ep. 22.*
(*f*) *Chryſoſt. de virg. & aliis multis in locis.*
(*g*) *Theodoret. in immutab. dial. 1. 2. & 3.*

ne quidem oſtendit: an non rubore ſaltem ſuffundi debuiſſet, tam firmiter Pauli cælibatum atteſtans, ſi Ignatii tanto teſtimonio confutari potuiſſet? Sed prætermittimus alios, ſatis ſuperque exiſtimantes ex his quemque prudentem in Ignatii epiſtola impoſturam latentem detegere, atque perſpicue intelligere poſſe.

LXVIII. Hoſtes Pauli aſſertores ejus cælibatus.

At certe etiam Pauli infenſiſſimus hoſtis Ebion temporibus Apoſtolorum hæreſiarcha (nam de eo meminit S. Ignatius) (*h*) quantumlibet tam ipſe quam ſui Apoſtolum pluribus calumniis vehementer exagitent, tamen abſque uxore Chriſtianum eum fuiſſe demonſtrant: dum ipſum quidem tentaſſe uxorem accipere, ſed quoniam quam cupiebat non accepiſſet, idcirco Chriſtianis adhæſiſſe, ac ſic adverſus Judæorum legem plura ſcripſiſſe, tradiderunt. Reddam verba Epiphanii hæc narrantis (*i*), cum adverſus Ebionæos hæreticos ſcribit: *Paulum*, inquit, *hic accuſare non erubeſcunt, per confiſta quædam verba ex maleficio & errore pſeudo-apoſtolorum ſuorum, Tarſenſem quidem ipſum (velut ipſe etiam confitetur, & non negat) dicentes; verum ex Græcis ipſum fuiſſe aſſerentes, occaſione accepta ex loco ob veritatis ſtudium ab ipſo dicto, nempe: Tarſenſis ſum, non ignobilis urbis civis. Deinde aſſerunt ipſum eſſe Græcum, & ex patre Græco: aſcendiſſe autem Hieroſolymam, & per tempus illic manſiſſe, concupiviſſeque filiam ſacerdotis in uxorem accipere, & hujus gratia proſelytum & acceſſorium factum eſſe, & circumciſum eſſe: deinde cum puellam aſſecutus non eſſet, ita concitatum eſſe, & contra circumciſionem ſcripſiſſe, & contra ſabbatum & legem.* Hæc de Ebione & ſociis Epiphanius.

LXIX. Paulus ſemper cælebs.

Sed etſi proprium ſit hæreticorum mentiri; non puto tamen hac ſaltem ex parte Ebionem adeo fuiſſe dementem, ut ſi noviſſet, Paulum habuiſſe conjugem, eum cælibem ad Chriſtianos defeciſſe, fateri voluiſſet, quippe qui eam anſam in eum obloquendi, ex cælibatu ipſius accepiſſe credatur. At vero haud tantopere quempiam inſanire credo, ut velit Paulum cælibem vitam egiſſe, dum Judæus permanſit, ad Chriſtum vero converſum, ſe conjugio obligaſſe. Nam cum ipſe dicat: (*k*) *Qui ſine uxore eſt, ſolicitus eſt quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum uxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori, & diviſus eſt;* quis adeo mente captus exiſtimet eum, qui ad tam ingentem molem agitandam, nempe Apoſtolatum Gentium omnium adminiſtrandum delectus erat, voluiſſe inſolubilibus conjugii vinculis devinciri, ac negotiorum domeſticorum cura perſtringi, cum ipſe etiam Timotheum monens, dicat (*l*): *Labora ſicut bonus miles Chriſti Jeſu. Nemo militans Deo, implicat ſe negotiis ſæcularibus: ut ei placeat, cui ſe pro-*

(*h*) *Ignat. ep. 9.*
(*i*) *Epiph. hæreſ. 30.*
(*k*) *1. Cor. 7.*
(*l*) *2. Tim. 2.*

probavit? Sed facessant commenta hæc.

LXX. E conjecturis argumentum. Quod si denique de Pauli cælibatu agere etiam volumus conjecturis: fortissima quidem ea est quæ ducitur ex ejus vitæ instituto olim inito, antequam Christi fidem capesseret, cum Judæus inter Judæos esset. Pharisæus (a) quidem secta erat, ac non remissus sane vel mollis, sed (quod & ipse (b) ait) proficiebat in Judaismo supra omnes coætaneos suos, abundantius existens æmulator paternarum traditionum. Qualis autem esset Pharisæorum vitæ ratio de continentia solicite conservanda, Epiphanius (c) satis docet, nosque superius recitavimus, cum de sectis Judæorum egimus: tradit enim inter alia, alios ex ipsis octo, alios decem annorum spatium ad continentiam ab omni labe carnalis voluptatis sibi solitos esse præscribere. Josephus Judæus rerum Judaicarum historicus, & ipse (ut profitetur) secta Pharisæus, de se ipso agens, ac de alio itidem Pharisæo, qui eum instituebat ad castitatem servandam, hæc scribit (d): *Cum audissem*, inquit, *Banum quemdam in solitudine vivere, amictum sibi parantem ex arboribus, & alimentis sponte provenientibus utentem, crebrisque nocte & die lavacris frigidis uti ad castitatem tuendam: cœpi ejus institutum imitari: exactisque in ejus contubernio tribus annis, postquam cupitis satis potitus sum, in urbem redii.* Addit deinde, se nec postea, licet jam ad suæ ætatis annum trigesimum pervenisset, ullis carnis illecebris esse victum, nec nisi in matura ætate nuptias expetisse. Si hæc agebat Josephus, sicque his multo majora complures aliorum Pharisæorum præstitisse noscuntur; quid de Paulo existimandum putamus, qui eo in genere omnes facile superavit, ac æqualibus antecelluit? Esto igitur de cælibatu Pauli firma sententia, sua in primis professione testata, Patrumque omnium consensione firmata, hostium quoque probata assertione, ac conjectura; denique ex certis deducta exemplis pariter declarata.

(a) Philip. 3.
(b) Galat. 1.
(c) Epiph. lib. 1. hæres. 16.
(d) Joseph. in Vita sua.

LXXI. Jam cetera, quæ Paulus Corinthios monuit, videamus: sunt enim hæ sacræ leges, quas non illis solum, sed (quod sæpius diximus) universali Ecclesiæ servandas proposuit, & edixit: nam addit (e): *Unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet, & sicut in omnibus Ecclesiis doceo. Circumcisus aliquis vocatus est? non inducat præputium. In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur.* Sane quidem apud Judæos a pravis hominibus ea vigebat malis artibus excogitata perfidia, ut ad libitum, cum vellent a patriis legibus ad Gentiles deficere, præputium super circumcisionem inducerent, sicque se Judæos esse negarent, & cum circumcisione etiam Dei cultum abjicerent. Unde in libris (f) Machabæorum hæc de iisdem leguntur: *Ædificaverunt gymnasia in Hierosolymis secundum leges nationum, & fecerunt sibi præputia, & recesserunt a testamento sancto:* quod quidem Josephus (g) itidem his verbis asserit: *Adduxerunt sibi præputia, ut nudi quoque non essent Græcis dissimiles: & contemptis omnibus patriis ritibus, imitabantur mores externarum gentium.*

(e) 1. Cor. 7.
De Judæis præputium adducentibus.
(f) 1. Mach. 1.
(g) Joseph. ant. lib. 12. c. 6.

Quomodo autem id fieret, Epiphanius, qui res Judaicas maxime calluit, docet his verbis, cum agit de Symmacho interprete, qui secundo est circumcisus: *Accedit*, inquit, *ad Judæos, ac fit proselytus, & circumciditur secunda circumcisione. Et ne mireris de hoc, optime auditor: contingit enim hoc. Qui enim a Judæis ad Samaritas profugiunt, rursus circumciduntur: similiter & qui a Samaritis ad Judæos transfugiunt. At hoc adhuc gravius est, quod etiam a circumcisione præputiati fiunt, arte quadam medica, per instrumentum attractorium, spathisterem appellatum, infirmam membrorum cuticulam attrahi sinentes, futuramque admittentes, & glutinatoriis circumdatis, præputium rursus superinducunt. Habes & testimonium apud sanctum Apostolum, ubi hæc verba hoc modo dicit: Circumcisus aliquis vocatus est? ne attrahatur ipsi præputium. Hanc traditionem vero diabolici inventi Esau fratrem Jacobi reperisse ajunt ad abnegationem Dei, & ad deletionem characteris patrum ipsius. Quapropter ajunt, Deum dixisse: Odio habeo ipsum Esau, Jacob vero dilexi.* Hucusque Epiphanius. Inde putavit interpres (h) apud Martialem, illud explicans, *Nec recutitorum fugis inguina Judæorum;* recutitos esse Judæos dictos: *quoniam*, inquit, *Judæis pueris cutis inguinis rescindebatur; postea, cum cutis succresceret, dicebantur recutiti, quasi nova cute tecti.* Persius (i) recutita sabbata, hoc est, Judaica festa, dicit; ubi interpres: *Judæos*, inquit, *recutitos, quibus nova cutis restituta est, licet alias appellet recutitos, hoc est, circumcisos.* Sic igitur Paulus Apostolus, ne Judæi credentes in Christum, idem facerent quod ceteri consueverant cum ad Gentes deficerent; neve Gentiles in Christum credentes, id agerent quod alii ad Judæorum religionem transeuntes, & inter proselytos profitentes (circumcidi hi soliti erant) dictam tam a Judæis quam a Gentilibus ad Christum conversis legem servandam constituit. Plura deinde subinfert de vescendis idolothytis: sed de his superius actum est. LXXII.

(h) Apud Martial. lib. 7. epig. in Celiam. Judæi recutiti qui.
(i) Pers. satyr. 5.

Post hæc vero cum multa disseruisset de victu ministrando iis qui annunciant Evangelium; tandem sancitam a Domino legem promulgans, ait (k). *Ita Dominus ordinavit his qui Evangelium annun-* LXXIII.

(k) 1. Cor. 9.

tiant,

Oblationibus sustentati Dei ministri.

tiant, de Evangelio vivere. Ex Fidelium oblationibus, Ecclesiæ ordines & officia solita victum accipere, jam ab ipso Ecclesiæ nascentis exordio, certum est; immo cum adhuc superstes Dominus munus prædicationis obiret, ex his quæ dabantur, una cum suis victum capere consueverat: *Judas enim* (inquit Joannes *a*) *loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat*. Perseveravit, auctusque est idem usus temporibus Apostolorum, ad quorum pedes suorum bonorum credentes oblationem liberam spontaneamque faciebant, simulque deferebant; ex quibus cum ipsi, tum ceteri qui egerent, victitarent. At sicut fides est amplioribus spatiis propagata, ac proinde sicut Christianorum, ita etiam iisdem inservientium coagmentatus est numerus clericorum: ita auctus est pariter major oblationum proventus; usque adeo, ut Gentilium invidiam (*b*), & Imperatorum quantumlibet Christianorum in se odia concitarent; qui verentes ne profusioribus viduarum largitionibus illi locupletes nimis, filii vero ipsarum pauperes redderentur, eas restringere & cohibere (arbitrio voluntatis potius, quam recti judicii ratione) sæpe conati sunt (*c*).

(*a*) Joan. 12.

(*b*) Ammian. Mar. lib. 27.

(*c*) L. 10. de Episc. & cler. C. The L. 16. C. eodem. Hier. epist. 2. ad Nepot. Ambr. advers. Symmachum.

LXXIV. Erogabat vero eas Episcopus cuique Ecclesiæ ministro, prout opus esse videbatur: sumebat quisque menstruam sportulam, de qua hæc Cyprianus (*d*): *Ceterum presbyteri honorem designasse nos illis jam sciatis, ut & sportulis iisdem cum presbyteris honorentur, & divisiones menstruas æquatis quantitatibus partiantur*. Qui hæc capiebant ab Ecclesia victus stipendia, clericos sportulantes idem Cyprianus appellat, cum ait (*e*): *Hæc nunc ratio & forma in clero tenetur, ut qui in Ecclesia Domini ordinatione clerici promoventur, in nullo ab administratione divina avocentur, nec molestiis & negotiis sæcularibus alligentur; sed in honore sportulantium fratrum tamquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari & sacrificiis non recedant, sed die & nocte cælestibus rebus & spiritualibus serviant*. Hæc Cyprianus.

(*d*) Cypr. epist. 34. ad Cler. in fin.

Episcopus dispensator rerum Ecclesiasticarum.

(*e*) Cyprian. ep. 66.

LXXV. Quod vero ad decimas pertinet, quarum meminit: etsi jure divino in lege veteri primitus imperatæ noscuntur; tamen sicut ante legem scriptam eos Abraham (*f*) de pugna quinque Regum victor persolvit magno sacerdoti Melchisedech, ita etiam & Gentiles, quodam religionis impulsu, sæpe in bello de manubiis vovisse decimas & reddidisse, scriptorum veterum monumenta testantur. Id a Posthumio factum, obtenta belli Latini victoria, necnon ab aliis Romanorum ducibus, Romanarum rerum historici (*g*) tradiderunt. Habes & de decimis illud apud Plautum: *Ut decimas Herculi solveret*; & illud (*h*): *Decimam partem Herculi pollucere*: & Cicero (*i*): *Herculi quisquam decimam vovit umquam, si sapiens factus esset?* Herculi namque persolvere consuevisse decimas Romanos, Plutarchus (*k*) testatur. Herodotus in Clio: *Siste*, ait, *ad singulas portas aliquot ex tuis satellitibus custodes, qui vetent exportari opes, ut earum decimæ Jovi necessario reddantur. Ita nec tu illorum odium contrahes, vi opes excipiendo; & ipsi agnoscentes se justa agere, non inviti facient*. Hæc Crœsus ad Cyrum Regem Persarum. Apud Xenophontem (*l*) hæc quoque reperiuntur: *Hic etiam pecuniam de captivis collectam partiri, eamque quam decimæ nomine aut Apollini aut Ephesiæ Dianæ voverant, consecrandam Prætores acceperunt*: & alibi (*m*): *Agis Delphos profectus est, ac decimam Deo obtulit*. Ac rursum (*n*): *Hostium vero ita fruitus agro est, ut duobus annis centum talenta & amplius Deo apud Delphos decimam dedicaret*. At vero non immorabor diutius in singulis exemplis recensendis. Constat quidem apud omnes fere gentes, velut quodam jure naturæ exigente, decimas numini devotas ac redditas: quas (ut diximus) lege lata per Moysen (*o*) Deus sibi addicto populo imperavit. Porro de ratione decimarum, & denario numero, pluribus agit Philo (*p*).

(*f*) Genes. 14.

Decimæ etiam a Gentilibus persolvi solitæ.

(*g*) Dionys. Halicar. lib. 6. Livius & alii.

(*h*) Plautus in Sticho.

(*i*) Cic. de nat. deor. lib. 3.

(*k*) Plutarch. in probl. 99. Rom.

(*l*) Xenophon. in Cyro. l. 5.

(*m*) Xenophon. de reb. gest. Græc. lib. 3.

(*n*) Xenophon. de Agesil. laud.

(*o*) Levit. ult. Num. 18. & alibi.

(*p*) Philo lib. de congress. quær. erud. gratia.

LXXVI. At vero licet Christi Ecclesia legalibus non adstringatur (nam ea ex parte lex & Prophetæ usque ad Joannem Baptistam) tamen jure quodam naturæ, quo præcepta moralia sunt servanda, immo & divino, illæ debentur etiam sacerdotibus Christianæ religionis. Quid enim tam naturale, quam ut (quod ait Paulus *q*) qui plantat vineam, de fructu ejus edat: qui pascit gregem, de lacte manducet: qui seminat spiritualia, saltem metat carnalia: & qui militat, stipendium accipiat? Certe quidem nisi Paulus voluisset ejusmodi legis præcepta in Christianam religionem transferri, nequaquam inde mutuatus esset exemplum & auctoritatem, mandato etiam Domini confirmatam, dum ait (*r*): *Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt; & qui altari deserviunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinavit iis qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere*. In necessarium enim usum Levitarum decimæ offerebantur in templo, secundum illud Numerorum (*s*): *Nihil aliud possidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in usus eorum & necessaria separavi*. Quæ sunt igitur ad necessarium usum sacerdotum, jus naturæ in primis præstanda admonet, lex Dei præcipit, ac Christus denique jubet esse servanda. Sacerdotibus enim, perinde ac Regibus, de judicio, tributa esse pen-

(*q*) 1. Cor. 9.

Decimæ multiplici Jure debitæ.

(*r*) 1. Cor. 9.

(*s*) Num. 18.

(a) Philo de Sacerd. honore. denda, Philo (a) declarat his verbis: *Alios*, inquit, *non mediocres redditus jura sacerdotibus tribuunt, dum a singulis exiguntur decimæ frumenti, vini, olei, fœturæ pecudum ex armentis ac gregibus: quanta vero hinc quoque proveniat copia, licet ex numerosissimæ gentis frequentia conjecturam sumere. Ex his rebus liquet juxta legis judicium sacerdotes æquiparari honore ac majestate Regibus. Siquidem illis tamquam Principibus conferri tributa imperat: id quod fit longe aliter quam in ceteris civitatibus sub dynastiis degentibus. Nam hæ gementes & coactæ vix tandem conferunt, perosæ quæstores ceu pestem publicam, nunc has nunc illas causationes effingendo, ne ad præstitutum tempus tributa repræsentent. At hæc gens sacerdotibus debitam pecuniam lubens gaudensque depromit, quasi non daret, sed acciperet; addens faustas ominationes, & gratiarum actiones populariter; idque quotannis, nec viris cessantibus, nec mulieribus; sed alacritate spontanea, quanta nullis verbis exprimi potest, conferentibus, & hæc quidem contribuunt ex privatis possessionibus*. Hucusque Philo.

LXXVII. De decimis Typus. Si igitur talia tantaque antiquæ legis sacerdotio debebantur; quanto majora essent tribuenda Christianæ religionis sacerdotio, quod antonomastice Regale appellatum, tanto est illo excellentius atque sublimius, quanto umbra veritas, & typo opus magnificentissime absolutum? Sane quidem per Melchisedech Regem ac sacerdotem, Christianæ religionis sacerdotium præfiguratum; & per Abraham, qui illi decimam dedit, laicos omnes adumbratos esse (figura signante nimirum præstandas a laicis Christi sacerdotibus decimas) Joannes Chrysostomus (b) disputans adversus Judæos, pluribus docet, atque ait: *Considera quanta sit excellentia nostratis sacerdotii: quandoquidem Abraham Patriarcha Judæorum, progenitor Levitarum, comperitur benedictionem accipere a Melchisedech, illique dare decimas*. Sed & longe ante id dixerat Paulus (c): *Intuemini*, inquit, *quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha*. Quæ in eamdem sententiam explicat idem Chrysostomus (d), locum illum interpretatus. Hæc igitur considerantes primitivæ illius Ecclesiæ Christi fideles, non modo decimam partem frugum, sed ipsas universas, ac etiam rura, ex quibus colligebantur, distrahentes eorum pretia, portabant (e) ad pedes Apostolorum: præstiterunt hoc ipsum, donec infidelium Judæorum invidia exagitati, bonis omnibus spoliati, pauperes adeo redditi sunt, ut ipsi aliorum credentium indigerent auxilio: cujus rei causa Paulus bis, Antiochiæ primum, ac demum in Achaja & Macedonia, ad illos juvandos, pecuniam collegit.

(b) Chrysost. orat. 4. advers. Jud.
(c) Hebr. 7.
(d) Chrysost. in ep. ad Hebr. hom. 12.
(e) Act. 2.

Quod vero ad Gentes pertinet: etsi jure legitimeque se ab illis ejusmodi debita stipendia requirere posse, Paulus (ut videmus) ad Corinthios scribens, testetur; tamen ne offendiculum aliquod illis inferret, ab ejusmodi exactione temperasse se dicit. Usi sunt & alii in posterum eadem modestia; ne (quod ait Tertullianus f) redempta pretio religio videretur: arbitrio nimirum relinquentes cujusque, quid & quantum vellet, offerre. Sed profusas illorum fuisse oblationes, ex quibus non modo ecclesiarum ministri, sed pupilli, viduæ, ægrotantes, peregrini, in carcere detenti, exules causa fidei, & ad metallum damnati copiosissime alerentur, idem auctor testatur; nosque tum ex ipso, tum ex aliis antiquis scriptoribus superius, cum egimus de collectis, satis aperte monstravimus. LXXVIII. Christianorum effusa largitas.

(f) Tertull. Apolog. c. 39.

Ceterum ad hæc subsidia sacerdotibus ceterisque sacrorum ministris impartienda laicos teneri, non tantum Dominus sua (quod ait Paulus) ordinatione instituit, ac idem Apostolus jure id fieri demonstravit, sed & Patres omnes faciendum admonuerunt. Pulra enim de decimis præstandis leguntur apud Clementem (g), tum maxime Origenem (h), qui hæc habet de primitiis, ac proinde decimis: *Sicut & in hoc sermone quem habemus præ manibus, arbitror convenire; decet enim & utile est, etiam sacerdotibus Evangelii offerri primitias. Ita enim & Dominus disposuit, ut qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivant; & qui altari deserviunt, de altari participent. Et sicut hoc dignum & decens est, sic e contrario indecens & indignum existimo & impium, ut is qui Deum colit, & ingreditur Ecclesiam Dei, qui scit sacerdotes & ministros assistere altari, & aut verbo Dei, aut ministerio Ecclesiæ deservire, ut de fructibus terræ quos dat Deus, Solem suum producendo, & pluvias suas ministrando, non offerat primitias sacerdotibus: non enim videtur hujusmodi anima habere memoriam Dei, nec cogitare, nec credere quia Deus dederit fructus quos cepit:* & inferius de decimis agens, multo plura a Christianis præstanda in eo genere Dominum voluisse, quam a Pharisæis, qui decimabant mentam & anetum secundum quod scriptum est: *Nisi abundaverit justitia vestra plusquam scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum*, demonstrat. LXXIX.

(g) Clem. Const. lib. 2. c. 29. 38. & 30.
(h) Origen. in Num. hom. 11.
Decimæ præstandæ Christi lege.

LXXX. Eadem & Hieronymus (i) in hæc verba: *Quod de decimis primitiisque diximus, quæ olim dabantur a populo sacerdotibus & Levitis, in Ecclesiæ quoque populis intelligite: quibus præceptum est, non solum decimas dare & primitias, sed & vendere*

(i) Hier. in Malach. c. 3.
Patrum consensus de solutione decimarum.

dere omnia quæ habent, & dare pauperibus, & sequi Dominum Salvatorem. Quod si facere nolumus, saltem Judæorum imitemur exordia, ut pauperibus partem demus ex toto, & sacerdotibus ac Levitis honorem debitum deferamus. Unde dicit & Apostolus: Honora viduas quæ vere viduæ sunt, & presbyterum duplici honore honorandum, maxime qui laborat in verbo & doctrina Dei. Quod qui non fecerit, Deum fraudare, & supplantare convincitur. Augustinus sæpius id ipsum inculcat, ut cum
(a) Aug. de temp. serm. 215. ait (a): *Decimas de fructibus vestris ecclesiis reddite.* Idemque (b) alibi eodem
(b) Aug. de temp. serm. 219. argumento de reddendis decimis sermonem integrum peroravit, in quo hæc habet ad finem: *Decimæ enim ex debito requiruntur; & qui eas dare noluerit, res alienas invasit.* Ac denique decimarum solutionem non esse recenter in Ecclesiam introductam, sed a majoribus præstari solitam, alibi his verbis inculcat (c): *Ma-*
(c) Aug. hom. 48. de SS. *jores nostri ideo copiis abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum reddebant. Modo autem, quia discessit devotio Dei, accessit indictio fisci. Noluimus partiri cum Deo decimas: modo autem totum tollitur. Hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus.* Hæc Augustinus.

Sed & Joannes (d) Chrysostomus item
LXXXI. hortans primitias decimasque persolvi,
(d) Chrysost. in 1. ad Corin. hom. 43. Opifices persolvunt decimas. ait: *Opifex, utpote calceorum consarcinator, aut sutor, aut faber ærarius, aut quivis alius artifex, cum aliquid vendiderit ex his quæ sua arte fiunt, det Deo primitias pretii, ibi* (in arcam scilicet) *parvam partem dejiciat, & ex minori parte cum Deo partiatur. Neque enim magnum quid peto: sed tantum, quantum Judæorum infantes & mille malis pleni, tantum nos, qui cœlum expectamus, jaciamus. Hæc autem dico, non legem ferens, neque prohibens ne plus eroges, sed æqnum censens ut non minus deponas, quam partem decimam. Hoc autem fac non solum vendens, sed etiam emens. Hanc etiam legem servent, qui prædia possident in proventibus.* Hæc & alia plura Chrysostomus. Sed in his amplius non immorandum: liquet enim, ex omnibus qui fuerunt antiqui Catholici Ecclesiæ scriptores, qui de his meminerint, neminem reperiri ab his esse dissentientem, sed æque eosdem illos omnes in eam sententiam conspirasse, eamdemque multorum sacrorum Conciliorum, de quibus inferius erit mentio, canonibus confirmasse.

Fuisse quidem profusas Christianorum
LXXXII. Argentea supellectilia. largitiones in ecclesias, tum ex dictis colligi potest, quod ex his non clerici tantum victitarent, sed & pauperes omnes (ut dictum est) diversis pressi miseriis levarentur; tum etiam quod ex iisdem pretiosissima ecclesiæ supellectilia (licet Christianos vexaret persecutio) acquirebantur. Nam qualia essent cætera ecclesiæ vasa, quæ ad sacrificii opus ad altare admoverentur, inde argumentum deduci posse videtur, quod etiam lucernæ (e) Aug. ep. 165. argenteæ erant; ut ex Actis Proconsularibus apud Augustinum (e) legitur de temporibus Diocletiani. Abundasse ecclesias (f) Optat. contra Parmen. lib. 1. vasis ex auro & argento conflatis, Optatus (f) etiam tradit, necnon idem qui supra Augustinus alibi (g) ex aliis Proconsularibus Actis. (g) Aug. contra Crescon. lib. 3. c. 29.

Cæterum sicut nec Levitis olim, licet decimis ditarentur, interdicta erat omnino rerum immobilium possessio, quippe LXXXIII. qui ex mandato (h) Dei in singulis (h) Num. 35. tribubus urbes sacerdotales ad habitandum habebant, suburbanaque earum ad mille passus (nec erant illæ numero paucæ, cum in ea provincia non adeo ampla numeratæ sint (i) Levitarum civitates quadragintaocto) ita etiam nec Christianæ legis sacerdotibus eorumdem bonorum possessio interdicta probatur: Ecclesias enim Christianorum etiam possessiones olim sub Gentilibus Imperatoribus possedisse, non tantum Pii (k) Papæ Primi, & Urbani (l) item primi, quos alii citant, Epistolæ declarant, sed ipsa Imperatorum Edicta, quibus eas illis ablatas reddi mandarunt. In edicto (m) enim Constantini atque Licinii hæc scripta leguntur: *At quoniam ipsi Christiani non solum ea loca in quæ convenire solent, sed etiam alia habuisse cognoscuntur, quæ non privatim ad singulos, sed ad jus totius ipsorum communitatis, id est, Christianorum, spectabant: singulis qui ea possident, mandes velim, ut omnia per legem, quam supra posuimus, absque ulla controversia Christianis, id est, societati ipsorum & conventui reddant,* &c. Porro ea omnia loca quæ dicit spectare ad Christianorum communitatem, bona Ecclesiastica fuisse, sequens eorumdem edictum ad Annulinum conscriptum manifeste declarat his verbis: *Quare volumus, ut simul ac hasce litteras a nobis acceperis, si quæ ex his possessionibus, quæ ad Catholicam Christianorum Ecclesiam in quibusque civitatibus aut aliis locis pertinent, etiam adhuc a civibus aut ab aliis quibusdam retineantur, eas quamprimum eisdem ecclesiis facias restitui: quandoquidem animo instituimus, ut ea, quæ ecclesiæ antea possederunt, ad ipsarum jus denuo revertantur. Cum igitur tua pietas animadvertat decretum hoc absque dubio de nostra sententia esse publicatum: enitere atque labora, ut sive horti, sive ædes, sive aliud quodcumque aliquando ad jus ipsarum ecclesiarum spectarint, omnia illis quam celerrime reddantur.* Hæc illi. Sublata enim illa fuerant temporibus persecutionis Diocletiani atque Maximiani Imp.

(i) Josue 21. Bona immobilia possedit Ecclesia.
(k) Pius ep. 2.
(l) Urban. ad omnes Episc.
(m) Apud Euseb. lib. 10. c. 5.

Post hæc, reddita pace Ecclesiæ, regnan- LXXXIV.

gnantibus jam Principibus Christianis, ecclesias omnes locupletatas esse longe lateque amplissimis latifundiis, non est, credo, qui dubitet. At sicut olim possessiones, quas alii Deo vovissent, easdem sacerdotes (*a*) possidebant, quamtumlibet portio eorum tantummodo Deus esse deberet: ita etiam rura, vel alia bona a Fidelibus elargita ecclesiis, in usum cedere sacerdotum, aliorumque ministrorum, certum est. Nam licet missis a se discipulis Dominus dixerit: *Nolite possidere aurum, neque argentum, &c.* tamen cum mox subdit: *Dignus est operarius cibo suo.* Illis quæ sunt ad vitam necessaria, Salvatoris sententia, ministrari debere, quis non intelligit? Sic enim illis inhibuit aurum & argentum, non ut eorum usu necessario interdiceret (etenim constat aurum & argentum, ipsa rerum pretia, allata esse ad pedes Apostolorum, illorumque arbitrio dispensata) sed ut affectum temporalium rerum reprimeret; ne quæstum pietatem putarent. Sicut cum etiam iisdem dixit: *Neminem per viam salutaveritis*; illis haud inhibuit consueta humanitatis officia; sed ut ad prædicationis opus, ad quod dirigebantur, solicitiores & attentiores redderet, voluit admonuisse. Sed de his satis dictum putamus; quæ quoniam ad Ecclesiasticam œconomiam spectant, ratio instituti nostri sicut non patiebatur prætermittere, ita in iisdem paulo diutius nos immorari permisit, & pene coegit. Age igitur, jam cæteras ab Apostolo Corinthiis in primis traditas, ac proinde universæ Ecclesiæ præscriptas leges investigemus.

(*a*) Levit. ult.

Temporalium rerum usus minime vetitus.

LXXXV. De velandis mulieribus.

Sicut enim optimi legislatoris officium ac munus est, non tantum egregiis moribus rempublicam instituere, sed ejusdem populi decentem corporis habitum simul componere: eodem sane modo Paulus Apostolus illa, quam ad eos primam scripsit, epistola, cum eosdem optimis legibus imbuisset, de mulieribus illud statuit, ut nonnisi velato capite in ecclesiam convenientes orarent: sicut e contra viros operto capite orare vetuit. Cæterum quod ad mulieres velandas pertinet: licet ipse primus Fideles id agendum monuerit, non tamen ejus rei primus est auctor: siquidem tam Judæorum quam multarum Gentium feminas olim, etiam ante Christi adventum, velatas incedere consuevisse, exploratissimum est. De Judæis fidem facit Tertullianus (*b*), qui dum agit de veteribus traditionibus, ait: *Apud Judæos tam solemne est feminis eorum velamen capitis, ut inde noscantur.* De Gentilibus, ut de Creusa Æneæ uxore, habetur nobile exemplum: dicunt enim (*c*) eam propter insignem honestatem, ne cum Troja quidem caperetur, perterritam, se velamine detexisse; sed etiam dum ab incendio fugeret, mansisse velo tectam. De Romanis mulieribus id æque docet Valerius (*d*), dum ait: *Horridum C. quoque Sulpitii Galli maritale supercilium: nam uxorem dimisit, quod eam capite aperto foris versatam cognoverat.* Tacitus (*e*) item hæc de Poppæa Sabina: *Rari in publicum egressus, idque velata parte oris, ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat.* De Græcis hæc Apulejus (*f*): *Mulieres candido splendentes amicimine.* De Arabibus hæc Tertullianus (*g*): *Judicabunt nos Arabiæ feminæ Ethnicæ, quæ non caput tantum, sed faciem quoque ita totam tegunt, ut uno oculo liberato, contentæ sint dimidia frui luce, quam totam faciem prostituere.* De Lacænis mulieribus omnium laudatissimis illud a Plutarcho (*h*) scriptis mandatum habetur: virgines aperta facie, viris junctas mulieres velatas prodire solitas: ea nimirum ratione, ut sic illæ maritos invenirent, istæ vero viros habentes, aliis placere non curarent. Sed sicut & probro adscribitur (*i*) Lacænis virginibus, quod supra genua tantum vestes deductas induerent, ita nec laudantur, quod sic virgineus pudor quasi venalis expositus proderetur.

(*b*) Tertul. de coron. milit. c.4.

(*c*) Clem. Alex. in Pedag. lib.3.

(*d*) Valer. lib.6. c.3. de sever. 13.

(*e*) Tacit. lib.14.

(*f*) Apul. de asin. aur. lib.11.

(*g*) Tertull. de veland. virg. c.17.

(*h*) Plutarch. Apophtheg. Luc. in Charil.

(*i*) Clem. Alex. Pædag. lib.2. cap.10.

LXXXVI. Corinthias velatas voluit Paulus.

At quoniam inter Græcos Corinthiæ feminæ patria lege atque consuetudine cultui Veneris erant addictissimæ, ac proinde (ut superius dictum est) omnium impudicissimæ, quippe quæ pietatem putarent sua corpora prostituere: his cum Apostolos Evangelium prædicasset, & complures illarum ad meliorem frugem adduxisset; quod olim præsens tradiderat, absens litteris monuit: nimirum ut mulier honesto incedens habitu, capite velato procederet, sicque in ecclesia oraret cum cæteris. Quam quidem legem non nuptis tantum præscripsit, sed & virginibus: mulierum enim nomine (quod pluribus disserit Tertullianus *k*) etiam virgines fuisse a Paulo comprehensas, certissimum est: nam & sic ipsi Corinthii intellexerunt: *Qui*, inquit, *hodie denique suas virgines velant.* Sed de his superius. Cæterum id non tantum in Ecclesia Corinthiorum servatum est, sed & in cæteris Christiani orbis Ecclesiis, quas vel ipsi Apostoli, vel eorum successores viri Apostolici (*l*) erexerunt.

(*k*) Tertull. de veland. virg. cap. 4.5.

(*l*) Tertul. eod. lib. c. 2.

LXXXVII. Quæ velatio improbata.

Redarguerunt majores nostri (*m*) veli genus illud, quod velut aranea tela contextum, vel purpureo colore, revelaret potius quam velaret pulchritudinem, irritamentumque esset magis libidinis, quam tegumentum pudoris, Gentilium potius feminarum usu quam Christo credentium comparatum. Reprehendit & illas Tertullianus (*n*), quæ neque tectæ, neque nudæ incedentes: *Mitris*, inquit, *& lanis non velant caput, sed colligant, a fronte quidem protectæ: qua proprie autem*

(*m*) Clem. in Pædag. lib.2.c.10.

(*n*) Tertull. de veland. virg. c.17.

tem caput est, nudæ. Aliæ modice linteolis, credo ne caput premant, nec ad aures usque demissis, cerebro tenus operiuntur. Misereor, si tam infirmo auditu sunt, ut per tegmen audire non possint. Ac iterum inferius: *Quantam autem merebuntur castigationem etiam illæ, quæ inter Psalmos vel in quacumque Dei mentione retectæ perseverant? Merito ne etiam in oratione ipsa facillime fimbriam, aut villum, aut quodlibet filium cerebro superponunt, & rectas se opinantur?* Clemens equidem Alexandrinus (*a*) sic interpretatur de velandis mulieribus præceptum Apostoli, ut non tantum velamine capita tegerent, sed eodem in frontem promisso vultum obumbrarent.

(*a*) Clem. Alex. in Pædag. lib. 1. cap. 10.

LXXXVIII. Ceterum non tantum Paulus hæc scribens, Christianarum mulierum sic voluit capita esse composita, ut velamine tecta essent; sed & Timotheum (*b*) monens, omnem illum a feminis superfluum lascivumque amputavit ornatum, qui esset concupiscentiæ fomes, sic dicens: *Volo similiter & mulieres in habitu ornato: cum verecundia & sobrietate ornantes se, non intortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.* Docuit eadem & Petrus (*c*). Sed quid Christianæ religionis Pædagogus (*d*)? quonam modo ornatum temperat, ut luxum evitet? *Mulieribus*, inquit, *crines mollire sufficit, & tenui aliqua fibula comam alligare frugaliter, simplici cultura pudicas comas in veram & germanam pulchritudinem alentibus: meretricii autem pilorum plexus, & catenarum nexus, cum eas deformes reddunt, tum etiam pilos discerpunt, artificiosis insertis vinculis evellentes.* Probat idem album colorem in vestibus: *Quod si*, inquit (*e*), *oportet alium aliquem colorem quærere, naturalis veritatis per se tinctura sufficiat:* & post nulla: *Quocirca Cæum Sophistam jure approbo, qui Virtutis & Improbitatis aptas describit imagines. Quarum hanc quidem*, nempe Virtutem, *fecit simpliciter stantem, candida veste indutam & puram, sola verecundia ornatam. Talem oportet esse mulierem fidelem, nempe virtute præditam cum verecundia. Alteram autem contra inducit*, nempe Improbitatem, *superflua quidem & varia veste indutam, alieno autem colore exultantem: motus autem & habitus comparatus ad delectationem describitur, non secus ac meretricis.* Ac rursum, de vestium prolixitate agens, cum eas ad talos usque productas velit, eas damnat quæ prolixæ nimium super terram effusæ trahuntur, sic dicens: *Trahere autem vestes ad summos usque pedes demissas, valde est arrogans & superbum: quod ambulandi actionem impedit; cum vestis instar verriculi, quæ in soli sunt superficie sordes secum attrahat, ne fractis quidem & enervatis his saltatoribus, qui cinædicam turpitudinem mutam in scenam transferunt, vestem cum tanto dedecore diffluentem conspicantibus, quibus exquisitæ vestes, fimbriarumque dilatationes, & curiosi figuratum numeri illiberalem ac sordidam syrmatum molliciem indicant.* Hæc Clemens.

(*b*) 1. Tim. 2.

(*c*) 1. Pet. 3.

(*d*) Clem. Alex. Pædag. lib. 3. c. 11.

Quales vestes & ornatus.

(*e*) Clem. Alex. Pædag. lib. 2. c. 10.

LXXXIX. Feminæ ornatus cupidæ. Vix credi potest, quantum post Apostolos, quos recensuimus, laboraverint Apostolici viri, ut Christianas feminas, quod ad ornatum spectat corporis, in modestiæ officio continerent: ac nec eas dicimus tantum, quæ (ut ait Paulus *f*) abierunt retro post satanam, sed pudicas & castas: unde & merito de his Hieronymus (*g*): φιλόκοσμον inquit, *genus femineum est: multasque etiam insignis pudicitiæ, quamvis nulli virorum, tamen scimus libenter ornari;* atque adeo, ut nec persecutionum temporibus ab his noverint temperare: ut de his merito illud scripserit Tertullianus (*h*): *Ceterum nescio, an manus sphatalio circumdari solita, in duritia catenæ stupescere sustineat. Nescio, an crus de periscelio in nervo se patiatur arctari. Timeo cervicem, ne margaritarum & smaragdorum laqueis occupata, locum spathæ non det.* Declamat & Justinus (*i*) martyr in eas quæ dolosa arte tentarent quæ Christianis essent mulieribus interdicta: sic enim ait, *Usu venit quibusdam se ipsas fallentibus: ut cum aperte vultum pigmentis fingere non audeant, arte id faciant. Nam in undam aut oleum facie inclinata despicientes, de se ipsis judicant, an adversus castitatem belligerare possint.* Hæc Justinus: ex quibus etiam possumus intelligere, Christianas pudicas feminas haud licenter speculo uti solitas; cum illæ, in quas scribit Justinus, ea arte usæ præscriptam legem eluderent. Quasi enim pudicitiæ nundinatrices eas habet Tertullianus (*k*), *quæ* (ut ait) *consilium formæ a speculo petunt.* Reprehendit (*l*) alibi & in viris, speculum omni occasione consulere, anxieque inspicere.

(*f*) 1. Tim. 5.

(*g*) Hier. ep. 12.

(*h*) Tert. de cultu. fem. c. 13.

(*i*) Justinus ad Seren. de Vit. Christian.

(*k*) Tertull. de virg. veland. cap. 12.

(*l*) Tert. de cultu fem. c. 8.

XC. De Sacro Velo. Sed tamen ut ad capitis velum, unde digressa est, tandem revertatur oratio: haud alienum ab instituto putamus, si etiam de sacro velamine, quo Deo dicatæ virgines uti solent, agamus. Non enim erat illud commune cum ceteris mulieribus; quod densiori tela contextum, nulla erat ex parte perspicuum; de quo & Ambrosius (*m*): *Attollant mentis & corporis oculos, videant plebem pudoris, populum integritatis, consilium virginitatis. Non vittæ capiti decus, sed ignobile velamen usu: nobile castitatis, non exquisita, sed abdicata lenocinia pulcritudinis.* De ejusmodi velaminis genere hæc & olim Tertullianus (*n*): *Vera, & tota, & pura virginitas nihil magis timet, quam semetipsam: etiam feminarum oculos pati non vult, alios ipsa oculos habet: confugit ad velamen capitis, quasi ad galeam, quasi*

(*m*) Ambr. advers. Symmach. ep. 11. edit. Roman. tom. 5.

(*n*) Tert de vir. veland. c. 15.

quasi ad clypeum, qui bonum suum protegat adversus ictus tentationum, adversus jacula scandalorum, adversus suspiciones & susurros. Illud etiam amplius habuit velamen sacrarum virginum, quod a sacerdote benedici consuevit: Hinc Hieronymus ad Demetriadem (*a*): *Scio ad imprecationem Pontificis flammeum virginale sanctum operire caput;* subinfert & verba nonnulla tunc temporis tum a sacerdote, tum a virgine dici solita. Sic & Ambrosius (*b*) Deo sacrandæ virginitatis ritum memorans, inter alia hæc de velamine. *Sacro*, inquit, *velamine tecta es.* Solemni enim ritu id fieri moris erat, & nonnisi certis diebus, ut Gelasius (*c*) monuit, & ad instar sæcularium nuptiarum, magna erat celebritas velationis Deo dicandæ virginis, Augustinus (*d*) Demetriadis nobilissimæ virginis dum meminit, post multa hæc adjunxit: *Velationis apophoretum gratissime accepimus.* Apophoreta enim nonnisi in sumptuosissimis conviviis, quæ post cœnam convivæ domum referrent, exhiberi consueverunt.

(*a*) Hier. ep. 8.
(*b*) Ambros. ad virg. lapf.
(*c*) Gelas. ad Episc. Lucan. c. 14.
(*d*) Aug. ep. 179. in fin.

XCI. Nuptiæ enim, hæc solemnitas, quod illæ spiritualiter nuberent, dici solita erat. Nubere enim Christo eas quæ ipsi dicantur virgines, antiquo in Ecclesia loquendi usu receptum fuit. Unde & Tertullianus (*e*): *Nupsisti enim Christo: illi tradidisti carnem tuam, illi desponsasti maturitatem tuam. Incede secundum sponsi tui voluntatem.* Ea de causa Cyprianus (*f*) ejusmodi Christo perpetuo dicatas, si fuerint prævaricatæ, Christi adulteras esse dicit: quem dicendi modum Basilius, Gregorius Nazianzenus, Nyssenus, ac Græcorum ceteri, & Latinorum Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, ac denique reliqui sunt imitati, nam de his & Optatus Milevitanus (*g*): *Spirituale*, inquit, *nubendi hoc genus est: in nuptias sponsi jam venerant voluntate & professione sua: & ut sæcularibus nuptiis se renuntiasse monstrarent, spirituali sponso solverant crinem: jam cælestes celebraverant nuptias.* Id ipsum quoque Innocentius Papa (*h*) ad Victricium; *Quæ*, inquit, *Christo spiritualiter nubunt, & a sacerdotibus velantur*, &c. eaque ratione Hieronymus (*i*) eo progressus est, ut matrem virginis Deo sacratæ, Dei socrum nominaret: quod tamen Ruffino (*k*) nodum in scirpo quærenti displicuit.

Spirituales nuptiæ.

(*e*) Tertul. de virg. velan. c. 6.
(*f*) Cypr. ep. 62. & l. de discip. & habitu virg.
(*g*) Optatus Mil. lib. 6.
(*h*) Innoc. ep. 2. c. 12.
(*i*) Hier. ep. 27.
(*k*) Ruffin. invect. in Hier.

XCII. Porro ejus nominis, ut virgo sponsa Christi diceretur, ea potissimum ratio suppetit: quod sicut juncta conjugio cogitat quæ viri sunt, quomodo (ut ait Paulus) placeat viro; ita ista veluti altero conjugio obligata, Christo nimirum oppignerata, cogitat tantum quæ sunt Dei, nempe ut sit sancta corpore & spiritu. Erant hæ voces Christianarum virginum, quæ ne dispendium paterentur virginitatis, libentius martyrium oppeterent; nefas clamantes, Christo semel desponsatas, hominis cujuspiam jungi consortio, ex quo hæc Ambrosius (*l*): *Ceterum quæ se spopondit Christo, & sanctum velamen accepit, jam nupsit, jam immortali juncta est viro: & jam si voluerit nubere communi lege conjugii, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur.* Ad hæc, Deo sacratas virgines non tantum tegi sacro velamine, sed nigra indui veste, & operiri pallio, olim in Ecclesia consuetudo fuit. Qua de causa apud S. Asterium (*m*) de S. Euphemia nobilissima martyre Chalcedonensi, coram judice assistente, id habes: *Adstabat virgo pulla veste & pallio philosophiam professa:* & Hieronymus (*n*): *Solent quædam, cum futuram virginem spoponderint, pulla tunica eam induere, & furvo operire pallio.* & alibi (*o*): *Vili tunica induitur, viliori tegitur pallio:* & ad Marcellam (*p*): *Pulla tunica minus, cum humi jacuerit, sordidatur:* ibi & de cingulo: *Cingulum laneum, & tota simplicitate purissimum, quod possit magis adstringere vestimenta, quam scindere.*

Virgo Deo dicata Sponsa Christi cur dicatur.

(*l*) Ambr. ad virg. lapf.
(*m*) Con. Nic. 2. act. 4.
(*n*) Hier. ep. 22.
(*o*) Idem ad Demetr. epist. 8.
(*p*) Ad Marc. ep. 23.

XCIII. In aliquibus item Ecclesiis, præsertim Syriæ & Ægypti, tam virgo quam vidua, quæ se Deo vovissent, & seculum calcassent (inquit Hieronymus *q*) *crinem monasteriorum matribus offerunt desecandum, non intecto postea, contra Apostoli voluntatem, incessuræ capite, sed ligato pariter & velato.* Nec id quidem, ut Vestales imitentur Romanorum virgines, quæ incisos sibi capillos ad arborem loton (*r*) suspendebant: sed aliis ex causis, quas Hieronymus recitat: immo & propter mysterium. Cum enim in signum subjectionis dati sint illis capilli: Christo jam desponsatæ, in libertatem vindicatæ, nequicquam amplius viris debent. Nec de his dicit Apostolus (*s*): *Mulier si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro velamine dati sunt illi.* de illis enim quæ viro sunt obligatæ, Paulus loquitur. Porro (quod superius ait) *si turpe est mulieri tonderi vel decalvari, velet caput suum.* Sacro jam velamine illarum cum caput obducatur; capillis, quibus tegantur, non indigent: & cum nec capillorum cultu viris placere cupiant, quæ Christo tantum morum probitate student esse gratæ, eo dispendio pulchritudinis cælesti sponso magis redduntur, acceptæ. Quam displiceat Deo ornatus capillorum & corporis cultus in virgine, quæ propositum virginitatis arripuit, afferre possemus pavendum plane exemplum de Prætextata nobilissima Romana femina, quod Hieronymus (*t*) scribit ad Lætam: sed ad eum lectorem remittimus. Quod reliquum est, illud non prætermittimus dicere, de incidendis crinibus non fuisse omnium eamdem consuetudinem in Ecclesia: nam apud alios in pœnam delicti,

De amputatione capillorum ritus diversi.

(*q*) Hier. ep. 48.
(*r*) Plin. lib. 16. c. 44.
(*s*) 1. Cor. 11.
(*t*) Hier. ad Lætam, ep. 7.

cti, si lapsa virgo, in pœnitentiam redacta esset, crines eidem amputari solitos, testatur Ambrosius (a), quod & in Capitularibus Francorum (b) habetur expressum. At de his pluribus egimus in Notationibus (c) ad Romanum Martyrologium, objectionemque ex Gangrensi Concilio, germanum sensum conciliando, solvimus. De habitu itaque muliebri ex constitutione Pauli primitus composito, hactenus.

(a) Ambr. ad virgin. lapf. c.8.
(b) In Capitular. Reg. Franc. l.2. c.46.

XCIV. Sed quod de femineo cultu actum est: ad institutum pertinere existimavimus, etiam de antiquo Christianorum virorum cultu & habitu, quantum ex veteribus monumentis colligere licuit, narrationem instituere. Atque illud in primis, quod Apostolus monuit, ne viri nutriant comam: quo quidem, eos ab effeminato mulierum cultu remotos esse debere, satis aperte significavit. Proinde barbam, quod sit virorum insigne, more androgynorum vellere, aut cute tenus radere, minus consuevisse olim Christianos, facile persuademur. Nam & Christianus Pædagogus hæc ait (d): *Deus voluit feminam quidem esse glabram ac levem, sola coma, sicuti equum juba, sponte naturæ exultantem: virum cum sicut leones barba ornasset, virilem etiam fecit hirsuto pectore, quod quidem est roboris & imperii indicium.* Ac deinde: *Hoc viri signum*, barba scilicet, *per quod vir apparet, est Eva antiquius, & signum melioris naturæ. In eo ergo violando, quod est virilis naturæ signum, eo scilicet quod est hirsutum, contra legem facere, est impium.* Ac denique post multa (e): *Si quis autem barbæ nonnihil tondeat, ea tamen non est omnino denudanda: est enim turpe spectaculum; barbaque ad cutem usque tonsus, non videtur multum abesse a vulsione & levore.* Et post pauca: *Qui in superiori labri parte inter comedendum polluuntur, pili tondendi sunt, non novacula (est enim illiberale) sed tonsorum forficibus. Barbæ autem pili, qui nihil molestiæ afferunt, non sunt vexandi, ut qui cultui gravitatem afferant, & quemdam paternum terrorem incutiant.* Hucusque Pædagogus Christianus de communi usu barbæ. Sed quod pertinet ad barbam tondendam secundum antiquum religionis cultum, pluribus agemus suo loco, cum de tonsura capitis erit sermo.

(c) In Not. ad Romanum Mart. die 7. Maii. B. & 20. Septemb. E.
De cultu barbæ.
(d) Clem. Alex. in Pædag. l.3. cap.3.
(e) Eod. lib. cap.11.

XCV. Quod vero spectat ad corporis indumentum: Christianos, abjecta toga, uti consuevisse pallio, ex his quæ Tertullianus (f) scribit, satis exploratum habetur. Cum enim veræ sapientiæ Christiani omnes se esse sectatores profiterentur, decentem professioni habitum induebant, nempe pallium, quod sapientiæ studiosi induere soliti essent. Unde idem Tertullianus (g): *Enim vero cum hanc primum sapientiam vestit, quæ vanissimis superstitionibus renuit, tunc certissime pallium super omnes exuvias & peplos augusta vestis, superque omnes apices & titulos sacer suggestus deducit oculos. Suadeo revereri habitum unius interim erroris tui renuntiatorem.* Hæc ille, quibus declarat, Christianos homines simul cum impietate togam exuere, atque una cum pietate pallio amiciri solitos: ut merito de illis, parœmiam in dicterium convertentes, Gentiles dicerent (h): *De toga ad pallium.* Cæterum quod Christianorum genus religione & moribus distinctum esset, indumento etiam placuit debere esse discretum: hinc idem illud exprobrat dicens (i): *Vespillo, leno, lanista tecum vestiuntur.* Ac rursum: *Verum & cerdones, & omnis gladiatorum ignominia togata producitur. Hæc nimirum indignitas. Vir de toga ad pallium?*

(f) Tertul. l. de pallio.
Pallii usus.
(g) Tertul. eod. lib. c.4.
(h) Tertull. eod. lib. c. 5.
(i) Eod. l. c.4. & 6.

XCVI. Quale autem fuisset ejusmodi indumenti genus, sic in primis describit (k): *In viris autem pallii extrinsecus habitus & ipse quadrangulus, ab utroque laterum regestus, & cervicibus circumstructus, in fibulæ morsu humeris acquiescebat.* Ac rursus inferius (l) de quatuor pallii angulis: *Omnis*, inquit, *liberalitas studiorum quatuor meis angulis tegitur.* Quatuor item angulos habere consuevisse pallium quo utebantur Judæi, divina Scriptura demonstrat, dum ait (m): *Funiculos in fimbriis facies per quatuor angulos pallii tui.* Unde facile adducimur, ut credamus, Christianos, sicut a Judæis hominibus, Apostolis nimirum, ad pietatem sunt instituti, ita etiam ab iisdem potius quam a Græciæ sapientibus indumenti formam esse mutuatos, illis tamen rejectis quæ ad antiquæ legis cærimonias spectare videntur. Sed de ejusdem forma pallii rursus idem Tertullianus (n) in hæc verba: *At enim pallio nihil expeditius, etiam si duplex, quod Cratetis more nusquam vestiendo componitur, quippe tota molitio ejus operire est solutim, id est, uno interjectu, licet equidem nusquam inhumano, ita omnia hominis simul contegit. Humerum velans exponit vel includit: cætero quin in humerum adhæret, nihil circumfulci, nihil circumstringit, nihil de tabularum fide laborat, facile sese regit, facile reficit: etiam cum reponitur, nulli cippo in crastinum demandatur, si quid interulæ superest, vacat zonæ tormentum: si quid calceatus inducitur, mundissimum opus est, aut pedes nudi magis, certe viriles magis, quam in calceis.* Hæc Tertullianus; qui hæc tandem de se ipso, quod relicta Gentilitate, ad Christi fidem se contulerit, abjectaque toga, pallium sumpserit, ait (o): *At ego jam me illi etiam divinæ sectæ ac disciplinæ commercium confero. Gaude pallium, & exulta: melior jam te philosophia dignata est, ex quo Christianum vestire cœpisti.* Hucusque ille.

(k) Eod. l. cap. 1.
(l) Tertul. de pal. c.6.
Pallii descriptio.
(m) Deut. 22.
(n) Tertul. eod. lib. c. 5.
(o) Eod. l. c.6.

XCVII. Quod autem ad calceos pertinet: consue-

De calceis.

suevisse Christianorum nonnullos sine calceis, sed nudis pedibus, vel tantum soleis incedere, demonstrat hæc dicens Clemens Alexandrinus (a): *Viro autem pulchre convenit nullos habere calceos, præter quam si militet. Calceatum enim esse, non parvum habet affinitatem cum eo quod est esse ligatum. Optimum est exercitationis genus nudis uti pedibus, & ad sanitatem, & ad expeditam facilitatem, ubi non prohibeat necessitas: quod si iter non ingrediamur, nec nudis incedere pedibus pati possimus, soleis utendum est: eas autem Attici vocant* κονίποδας, *quod pedes (quantum ego conjicio) terræ appropinquarent. Tenuis ac simplicis calceaturæ testis sufficit Joannes, qui dicebat, se non esse dignum solvere corrigiam calceamentorum Domini, non enim curiosos is habebat calceos, qui veræ philosophiæ typum Hebræis ostendebat.* Hæc Clemens. Certe quidem Lucianus (b), instar horum quæ dicta sunt habitum Christiani hominis describens, sic ait: *Pallium putre, sine calceis & tegmine, capite incedens detonsa coma.* Sed ut redeamus ad pallium: de Porphyrio martyre Eusebius (c) meminit, uti consuevisse habitu philosophico.

(a) Clem. Alex. in Pædag. l. 2. cap. 11.

(b) Lucian. in Philopat.

(c) Euseb. hist. l. 8. c. 25.

XCVIII. Christiani palliati.

At vero non tantum antiquitus, sed postea etiam, Christianos incedere solitos palliatos argumento sunt quæ sic Hieronymus (d) scribit ad Furiam: *Ubicumque viderint Christianum, statim illud de trivio:* Ὁ γραικὸς ἐπιθέτης *vocant impostorem, detrahunt.* Idemque etiam, de illo dicterio Gentilium in Christianos, ad Marcellam sic scribit (e): *Si tunica non canduerit, statim illud e trivio: Impostor & Græcus est.* Sed cur & Græcus? certe & illa ex causa quod pallium philosophicum furvi coloris, qui haud gratus erat vel usitatus Romanis, induerent. Unde Suetonius de Augusto (f): *Etiam habitum vestitumque pristinum reducere studuit. Ac visa quondam pro concione pullatorum turba indignabundus & clamitans: En, ait, Romanos rerum dominos, gentemque togatam? negotium Ædilibus dedit, ne quem posthac paterentur in foro, circove, nisi, positis lacernis, togatum consistere.* Cæterum videtur pallium paulatim a communi usu Fidelium descivisse, & monasticam vitam profitentibus cessisse, sicque dicta a S. Hieronymo de monacho intelligenda: siquidem hæc in Gangrensi (g) Concilio scripta leguntur: *Si quis virorum putaverit sancto proposito, id est continentiæ, convenire, ut pallio utatur, tamquam ex eo justitiam habiturus, & reprehendat alios, qui cum reverentia birris utuntur, & alia veste communi, quæ in usu est, anathema sit.* Sed quod vestis genus fuerit birrus, dicemus inferius in Martyrio Cypriani, ubi locus ille Pontii explicandus venit, quo dicit: *Exuit se lacernum birrum, quem indutus erat.* Cæterum & de pallio sæpe inferius dicendum erit. His igitur de antiquo Christianorum habitu enarratis, ad cætera, quæ a Paulo instituta salubriter sunt, pergamus.

(d) Hier. ep. 10.

(e) Hier. ep. 23.

(f) Suetonius in Oct. c. 40.

(g) Concil. Gangren. c. 12. & dist. 30. c. 15.

Compositis jam his omnibus: quod reliquum videbatur, quid cum in ecclesiam convenirent, agere deberent, instituit: sed redarguit eos ante, quod invicem diffiderent, sic dicens (h): *Primum quidem, convenientibus vobis in ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, &c.* Tam ex his quæ hic scribit Paulus, quam iis quæ inferius (i) tradit, cum ait: *Si ergo conveniat universa ecclesia in unum*, satis perspicue intelligitur, fuisse etiam Apostolorum temporibus loca quædam, quæ ecclesias nominarent: in quas Christiani ad synaxim in unum convenirent. Antequam autem eas novas licuisset erigere, privatæ domus, ampliora videlicet earum membra, quæ cœnacula dicebantur, ejusmodi ministerio inserviebant. Sic in cœnaculum novimus convenisse (k) primum Ecclesiam post Domini ascensionem: pariter etiam in domum Mariæ matris Joannis, qui cognominatus est Marcus, collectos esse credentes orationis causa, idem testatur Lucas (l). Quantumlibet enim templum (m) Dei quivis dicatur esse Fidelis, & in omni loco puras levare manus Apostolus (n) moneat: tamen ad sacros agendos conventus loca quædam fuisse delecta, tum ex his quæ sunt demonstrata, tum etiam in his quæ dicemus inferius de conventu Troadis (o), cum Paulus eodem loci in cœnaculum cum omnibus Christianis ad fractionem panis, & sermonem habendum, cum populo convenit, satis superque monstratur. XCIX.

(h) 1. Cor. 11.

(i) 1. Cor. 14.

De Ecclesiis Christianorum.

(k) Act. 1.

(l) Act. 12.

(m) 1. Cor. 3.

(n) 1. Tim. 2.

(o) Act. 19.

S. Ignatius, qui iisdem Apostolorum temporibus Ecclesiam regebat Antiochenam, ad Magnesianos scribens (p), hæc habet: *Omnes ad orandum in idem loci convenite: sit una communis precatio, una mens, una spes in charitate & fide inculpata in Christum Jesum, quo nihil præstantius est. Omnes velut unus quispiam ad templum Dei concurrite, velut ad unum altare, ad unum Jesum Christum sacerdotem;* idemque frequenter esse conveniendum, scribens ad Polycarpum, admonuit, dicens (q): *Crebrius celebrentur conventus, synodique: nominatim omnes inquire;* & ad Heronem (r): *Synaxes ne negligas, omnes nominatim inquire.* Sed etsi de erectis olim ecclesiis nullum aliud suppeteret argumentum, vel ratio; ipsa saltem Imperatorum edicta de demoliendis Christianorum ecclesiis, quorum Eusebius (s) meminit, promulgata, plane eas jam ante erectas fuisse, certissimam fidem faciunt. Addit idem auctor, jam a Christianis, prout major in dies numerus augeretur credentium, ampliores augustioresque C.

(p) Ignat. epistola 6.

(q) Ignat. epist. 11.

(r) Ignat. epist. 13.

(s) Euseb. histor. lib. 8.

De erectione Ecclesiarum.

que antiquis illis esse excitatas ecclesias, quæ demum edicto Diocletiani sunt demolitæ. Reddam, quo hæc certiora habeantur, ejusdem auctoris verba: *Cum in antiquis illis ædificiis non satis loci haberent; ampliores ecclesias in universis urbibus, fundamentis earum ad majorem laxitatem dilatatis, erexerunt*. Hæc Eusebius. Si igitur longe ante Diocletiani tempora antiquitus erectæ Ecclesiæ sunt dirutæ, ut eædem amplioribus spatiis auctæ excitarentur; eædemque sic restitutæ, tandem ab ipso Diocletiano sunt prostratæ: quis non intelligit, ab ipsis primordiis exorientis Christianæ religionis ad Ecclesiasticas obeundas functiones accommodatas, fuisse erectas sacras ædes, quas nominamus ecclesias? Ea quidem voce inter alios frequenter utitur Tertullianus (*a*); quæ primitus ab Apostolo Paulo, sed ex antiquiori divina Scriptura (*b*), communique usu loquendi tandem est ab omnibus usurpata, ut nomine ecclesiæ, certus quidam locus, quo ad synaxes celebrandas fideles convenirent, significaretur; de qua Augustinus (*c*): *Et hoc*, inquit, *quotidianus usus loquendi obtinuit, ut in ecclesiam prodire, ad ecclesiam confugere, non dicatur, nisi ad ipsum locum parietesque prodierit atque confugerit, quibus Ecclesiæ congregatio continetur.*

(*a*) Tertul. de idol. c. 7. Ad uxor. lib. 2. c. 9. De veland. virg. c. 3. & 13. De coron. milit. c. 3. Colligit Pamel. ubi sup. de idol. c. 7. not. 29.

(*b*) Deut. 23. Judith. 6. Hier. Thren. 1.

(*c*) Aug. lib. quæst. in Levit. tit. 59. citatur a Beda in epist. 1. ad Cor. 11.

CI. Sed ut de ecclesiis Urbis agamus; eo ipso tempore quo fides Christi ibi est prædicata, ecclesias ibidem esse cœpisse, earumque numerum, ut opus fuit, in dies magis magisque Christiana religione amplioribus spatiis propagata auctum esse, exploratissimum est. Nam constat Pudentis Senatoris (*d*) Petri discipuli domum in Ecclesiam ad sacra obeunda esse mutatam; is est Titulus Pastoris, de cujus vocis ratione suo loco dicemus pluribus. De Euprepia matrona liquet (*e*), domum suam in Titulum ad Missas celebrandas eam erexisse. Alias insuper ab aliis eodem tempore erectas ecclesias fuisse constat: nam de Evaristo (*f*), qui quintus a Petro numeratur Romanus Pontifex, testatum habetur, ecclesias divisisse presbyteris; quos temporibus Cornelii Papæ extitisse numero quadragintasex, ejusdem epistola (*g*) ad Fabium Antiochenum Episcopum fidem facit; totidemque in urbe fuisse ecclesias, Optatus (*h*) etiam testari videtur, dum ait quadraginta, & quod excurrit, in Urbe fuisse ad Christianum usum basilicas excitatas.

De erectis a principio in urbe Ecclesiis.

(*d*) Act. Pudent. de quibus infr. & epist. 2. Pii Pap. ad Just. to. 1. Bibl. sanct.

(*e*) Pii Pap. ep. 1. ad Justum.

(*f*) Lib. de Rom. Pont. in Evarist.

(*g*) Apud Euseb. hist. li. 6. c. 35.

CII. Sed quo olim sumptu, qua impensa & ornatu; ex his certe, quæ Christianis infensissimus hostis (licet res nostras deridens ac carpens) Ethnicus (*i*) auctor, qui Apostolorum temporibus, ac etiam Trajani vixisse ex suis ipsius scriptis cognoscitur, tradit, aliqua saltem ex parte intelligi posse videtur: ac proinde qualis esset cultus rerum nostrarum, quantumlibet persecutio undique urgeret, idem auctor, licet aliud agens, penicillo quodam figurare videtur, nec adeo obscure, ut non liceat velut per rimulas quasdam rem ipsam aliqua ex parte cognoscere. Critiam enim quemdam introducit, qui cum ab aliquo Fidelium persuaderetur fieri Christianus, ab eodem, ubi Christianorum conventus ageretur, est deductus: quem quidem locum his verbis describit: *Pertransivimus*, inquit, *ferreas portas, & ærea limina, multisque jam superatis scalis, in domum aurato fastigio insignem ascendimus, qualem Homerus Menelai fingit esse: atque ipse quidem omnia illa contemplabar, quæ insularis ille adolescens. Video autem non Helenam, sed mehercle viros in faciem inclinatos & pallescentes*, &c. Hæc quidem apud Lucianum & alia de Christianis derisionis causa dicta leguntur.

Ornatus Ecclesiarum.

(*h*) Optat. contra Parmen. li. 2.

(*i*) Apud Lucian. in Philopat.

Sed nec (quod ad hanc ipsam rem pertinet) prætermittimus, etiam Ethnicum illum historicum, Lampridium (*k*) inquam testari, Alexandrum Imperatorem, locum in quo a Christianis erigeretur ecclesia, eisdem adjudicasse, pro iisdemque rescripsisse; nam ait: *Cum Christiani quemdam locum, qui publicus fuerat, occupassent, contra popinarii dicerent, sibi eum deberi: rescripsit, melius esse ut quomodocumque illic Deus colatur, quam popinariis dedatur*. Est & apud Flavium Vopiscum Valeriani Imperatoris de ecclesia Christianorum ejusmodi testimonium, dum hæc ad Senatum rescripsit: *Miror vos, Patres sancti, tamdiu de aperiendis libris Sibyllinis dubitasse, perinde quasi in Christianorum ecclesia, & non in templo omnium deorum tractaretis*. Hæc ille. Cum hæc igitur de ecclesiis Christianorum, tam nostrorum quam etiam externorum testificationibus, adeo certa firmaque necnon in omnibus exploratissima habeantur: quidnam est, quæso, quod objici possit ex Origenis libro octavo contra Celsum, dum dicit, Christianos delectari insensibilibus templis, eosdemque defugere simulacrorum & templorum fundationes, cum hæc ille objiciat contra illum, qui (ut superius ait) arguebat Christianos, quod aversarentur aras, simulacra, & templorum fundationes? ad quem refellendum Origenes pluribus docet, quam præstet templum Dei animatum, dæmoniorum delubris, quæ aversari merito Fideles ait: ac proinde ibi nonnisi destruendis idolorum templis agi. Nec est etiam, quod hæc ipsa adeo testata vacillent, quod apud Minutium Felicem adversus Christianos Cæcilius objiciat, dicens: *Cur nullas aras habent, templa nulla, nulla nota simulacra, numquam palam loqui, numquam libere congregari?* Et quod paulo post ait, Judæos Deum CIII.

(*k*) Lamprid. in Alex. Imp.

Solutio objectorum.

Deum coluiſſe in templo atque palam, Chriſtianos autem ſecus. Nam & nos utique dicimus, caruiſſe Chriſtianos crebro perſecutionibus agitatos templis illis inſtar fanorum Gentilium, vel templi Judaici: temporum enim ratio id minus poſſe fieri permittebat; cum clanculum ſæpius, ſive in privatis domibus, ſive interdum in cryptis (ut docent fidelia ſanctorum martyrum Acta) eos oportuit conveniſſe: quibus ceſſantibus habuiſſe eos loca publica, quo æque omnes convenirent, citata a nobis nuper Principum reſcripta teſtantur; quæ tamen non dicebantur templa, ſed more majorum, & Pauli exemplo, nominabantur Eccleſiæ, tunc inſtar domorum potius quam templorum.

CIV. *De ſtructura Eccleſiarum.* Sed jam quæ earum ſtructura eſſe ſoleret, inveſtigemus. Situm illarum ad Orientem ſpectantem diſponi ſolitum, quæ ſcribit Tertullianus (*a*) manifeſte declarant; ſic enim ait: *Noſtræ columbæ domus ſimplex, etiam in editis ſemper, & apertis, & ad lucem: amat figuram Spiritus ſancti, Orientem Chriſti figuram.* Hæc Tertullianus: ſecundum quod & apud Clementem (*b*) legitur de eccleſiæ forma, ac de ſitu in primis, his verbis: *Primum ſit longa, & ad Orientem converſa.* Uſitatiorem hunc fuiſſe eccleſiæ ſitum, ut Orientem verſus ſpectaret, Paulinus (*c*) ad Severum ſcribens aſſerit. Nam & Salomonis templum ad orientem Solem converſum fuiſſe, Ariſteas (*d*) teſtatur, ad cujus fortaſſe imitationem, ſicut & cætera multa, vel quod Chriſtiani ad Orientem converſi precari conſueverint, cujus antiquæ traditionis uſus rationem inferius ſuo loco ſcrutabimur, olim ad Orientem converſas ædificare majores noſtri conſueverunt eccleſias, in quibus & altaria eſſent ad Orientem æque converſa. Hæc quod ad ſitum. Quod vero ad ſtructuram eccleſiarum pertinet: ſic erant earum ſingula membra diſpoſita, ut quantum licet in re parva maximam omnium repræſentare, ſimilitudinem quamdam Hieroſolymitani templi redderent: quippe quæ porticum, atrium, ſancta, ac demum ſancta ſanctorum, membra templi præcipua continerent ad diverſorum ordinum officia accommodata: nimirum ut alicubi eſſent pœnitentes & alii quibus ad eccleſiam non pateret acceſſus, alibi populus, ſeorſum ab eo ſacerdotes, atque ab his omnibus diſtinctus locus, ubi ad ſancta ſanctorum ingrediens ſacerdos, incruentum ac per omnia venerandum Deo offerret ſacrificium. Hanc quidem formam in iiſdem hactenus intuemur eccleſiis, quæ temporibus Conſtantini fuerunt a fundamentis exſtructæ: nam in antiquioribus hæc monſtrare non licet, cum (ut nuper dictum eſt) omnes quotquot in orbe Romano erant Chriſtianæ religionis eccleſiæ, Diocletiani & Maximiani Imperatorum edicto fuerint ad ſolum proſtratæ. Porro etſi reddita ſub Chriſtiano Principe Eccleſiæ pace, aliæ denuo fuerint amplioribus ſpatiis excitatæ: tamen nonniſi ſecundum priſtinam formam (cum eadem, quæ olim, eſſent in eis officia obeunda, exercendæ functiones, ac myſteria conſummanda) fuiſſe conſtructas, perfacile ut credamus, inducimur; cum præſertim eadem prorſus forma erigendarum eccleſiarum tam in Oriente quam in Occidente ubique locorum obſervata noſcatur.

CV. *Forma Eccleſiarum ab antiquis deſcripta.* Sunt de his (præter illa quæ adhuc extant) antiquiſſima exemplaria a quamplurimis antiquis ſcriptoribus graphice exarata, quæ cum priſtinam illam reddant ipſarum imaginem, eaſdem ab injuria temporum, quo omnia conſumuntur, facile vindicant. Euſebius (*e*) enim dum deſcribit eccleſiam Tyri a Paulino Epiſcopo erectam, eamdem quam diximus, formam egre-

(*a*) *Tertul. adverſ. Valentin. c.2.*
(*b*) *Clem. lib.2. Conſtit. c.61.*
(*c*) *Paul. epiſt.12.*
(*d*) *Ariſt. lib.de 72. interpr.*
(*e*) *Euſeb. hiſt.lib.10.c.4.*

III. *De uſu Imaginum in veteri Eccleſia.* A num. CXI. ad CXIX. Petavius lib.15. Theologic. Dogmatum de Incarnatione cap.13. obſervat Imagines ex eorum per ſe genere eſſe, quæ ἀδιάφορα nominantur, hoc eſt, quæ ad ſalutem omnino neceſſaria non ſunt, nec ad ſubſtantiam ipſam Religionis attinent: in poteſtate ſunt Eccleſiæ, ut ea vel adhibeat vel ableget, pro eo atque ſatius eſſe decreverit, cujuſmodi *poſitivi* vulgo *juris* eſſe dicuntur. Quocirca primis ab ortu Chriſtianæ Religionis temporibus, cum adhuc gentilis in eam exardeſceret furor, & in hominum mentibus hæreret adhuc idolorum ſuperſtitio; non tam frequens fuit ſacrarum uſus Imaginum, ut neque templorum atque baſilicarum. Ex quo nata eſt illa Gentilium exprobratio, quæ apud Minucium Felicem his verbis exprimitur pag.25. *Cur nullas aras habent, templa nulla, nulla nota ſimulacra?* Cui Octavius pag. 95. reſpondens: *Putatis autem nos*, inquit, *occultare quod colimus, ſi delubra & aras non habemus? Quod enim ſimulacrum Deo fingam, cum ſi recte æſtimes, ſit Dei homo ipſe ſimulacrum? Templum quod extruam, cum totus hic mundus ejus opere fabricatus eum capere non poſſit: & cum homo latius maneam, intra unam ædiculam vim tantæ majeſtatis includam? Nonne melius in noſtra dedicandus eſt mente, in noſtro imo conſecrandus eſt pectore?* Ergo neque templa tunc extrui Deo fas eſſe quidam opinati ſunt; quod nondum in Chriſtiano populo inſtitutum erat; necdum per rerum potientes Ethnicos licebat, nefas & illicitum rati: & de ſacris Imaginibus atque ab idolis multum diſcrepantibus non diſparem plerique ſententiam habuiſſe videntur. Quod utrumque paulatim dedocti ſunt Chriſtiani, poſtquam uſu & ratione magiſtra comperertunt, neutrum damnandum eſſe, ſed ad pietatem prodeſſe poſſe.

IV. *Uſus Imaginum, quando nullum idololatriæ periculum fuit, uſurpatus.* Quamobrem uti Baſilicas, ſive, ut appellari tandem cœperunt, Eccleſias & altaria in Dei honorem ac cultum extruere non dubitarunt, & quidem magnifice ac ſumtuoſe, pace ac libertate reddita; nec priſtino illo uſu & antiquo more, ac magnorum etiam virorum auctoritate deterriti ſunt, quominus ita facerent: ſic imagines Chriſti atque Sanctorum, quarum nondum hacte-

egregie repræsentat encomiastica illa, quam ea de causa habuit, oratione: ea etiam, quam a Constantino Hierosolymis excitatam tradit (*a*), eamdem prorsus reddit imaginem. Gregorius Nazianzenus (*b*), & ipse dum a patre nobilissimam ecclesiam Nazianzi exstructam aliqua saltem ex parte, eloquentiæ penicillo quibusdam quasi lineamentis describit, non diversam ab aliis similitudinem exprimit: quam etiam referunt cæteræ antiquissimæ Orbis ecclesiæ, ac præsertim quæ non mutatæ in Urbe visuntur: vel in chartis descriptæ apparent. Paulinus enim tum (*c*) Petri Principis Apostolorum basilicam in Vaticano a Constantino constructam, tum cæteras alibi (*d*) efformatas eodem plane modo fuisse demonstrat. Idemque etiam hinc inde cubicula quædam, quæ capellas dicimus, construi in eis solita, orationis causa, tradit.

(*a*) *Euseb. in Vit. Constant. lib. 3. c. 34. & seqq.*
(*b*) *Gregor. Nazianz. orat. in fun. patris.*
(*c*) *Paul. ep. 31.*
(*d*) *Paul. ep. 12.*

CVI. Pastophoria quæ. Duo prӕterea pastophoria in eisdem extrui consuevisse, apud Clementem (*e*) legimus, quæ a Paulino (*f*) nuncupantur secretaria, hinc inde apud apsidem posita, quorum quis esset usus, duo hæc disticha ab eodem desuper ipsa inscripta declarant. A dextra apsidis:

Hic locus est veneranda penus, qua conditur, & qua
Promitur alma sacri pompa ministerii.

A sinistra ejusdem:

Si quem sancta tenet meditandi in lege voluntas,
Hic poterit residens sacris intendere libris.

Atque hoc quidem secundum ea quæ habentur apud Clementem (*g*), ut ecclesia duo habeat pastophoria: quæ vox (ut explicat Hieronymus (*h*) idem est quod thalamus, seu interius cubiculum. At vero non omittimus dicere, non indecens visum esse in eadem ecclesia plura constitui altaria; nam cum ea essent sepulcra martyrum; ubicumque esset martyr conditus, illic altare erigi consuevit. Sane de tredecim altaribus in ecclesia una erectis Gregorius (*i*) meminit.

(*e*) *Clem Constit. l. 2. c. 61.*
(*f*) *Paul. in ead. ep. 12.*
(*g*) *Clem. Constit. lib. 2. c. 61.*
(*h*) *Hier. in Ezech. c. 42.*
(*i*) *Greg. in regist. lib. 5. indic. 14. ep. 50.*

CVII. Fons præ foribus ecclesiæ. Nec vero prætereundum putamus, quod sicut olim ad emundationem positum fuisse in templo labrum æneum, hæc leguntur in Exodo (*k*): *Facies & labrum æneum, cum basi sua ad lavandum, ponesque illud inter tabernaculum testimonii, & altare: & missa aqua lavabunt in ea Aaron & filii ejus manus suas & pedes, quando ingressuri sunt in tabernaculum testimonii, & quando accessuri sunt ad altare.* Ita etiam prӕter aquam precibus sacerdotum benedictam, de qua inferius dicturi sumus, pro ecclesiæ foribus positam fuisse aquam ad purificationem, complures antiquorum scriptorum, qui Constantini sæculo claruerunt, testantur, dum structuram antiquarum ecclesiarum suis ipsi scriptis repræsentant, atque ob oculos ponunt: inter quos Eusebius (*l*), qui nobile illud a Paulino Tyriorum Episcopo exstructum templum describit, hæc de ejusmodi aqua pro foribus posita: *Deinceps fontes ex adversa fronte templi profluenti aqua redundantes positi, quibus omnes, qui in sacros templi ambitus introeunt, sordes corporum abluant: qui fontes sacrosancta baptismatis lavacra repræsentant. Atque hic locus, in quo singuli introeuntium primum ut se lavent, morantur, sicut cuique ornatum & splendorem affert, sic illis qui primis fidei principiis instituendi sunt, mansio percommoda est ad acquiescendum.* Hæc Eusebius.

(*k*) *Exod. 30.*
(*l*) *Euseb. hist. lib. 10. c. 4.*

CVIII. Huic etiam ministerio inserviebat fons ille in atrio basilicæ Vaticanæ Romæ positus,

hactenus percrebuerat usus, eodem tempore usurpavit Ecclesia; cum jam nullum idololatriæ periculum esset, & ad propagandam Christi ac Martyrum Sanctorumque ceterorum memoriam, & animandos ad pietatis constantiam illorum exemplo Fideles, utile id esse videretur. Atque hoc neutiquam omnibus in locis eodem instituto ac tempore constat esse factum: sed alibi citius, alibi tardius, prout nationum captus & indoles erat; & qui illis præerant, expedire judicabant. Quod eo diligentius observandum, quod ad pleraque valet interpretanda memoriæ veteris exempla & testimonia, quibus ad oppugnandum Ecclesiæ ritum abutuntur Protestantes; nimiumque commoventur interdum repugnantes illis Catholici Theologi, cum sic ubi constet Imagines repudiatas & damnatas ab Orthodoxis fuisse, pro locorum ac temporum ratione commode istud explicari debeat. Quare in controversia de Imaginibus, citerioris Ecclesiæ potius exemplorum & institutorum, quam antiquioris duci rationem oportet. Cum enim plenis adhuc velis Gentilium superstitio ferretur, multa primis illis Ecclesiæ seculis vel non inutilia per sese, vel etiam commoda supprimi, omittique satius visum est, dum periculum erat, ne offensionis aliquid traheret externa quorumdam rituum species, cum iis, quæ ab Ethnicis celebrabantur, similitudine ipsa congruens, velut ne imagines Christi atque Sanctorum, pro idolis quibus erant assuefacti, a rudibus & imperitis haberentur, & ut eorum animus ab inanium simulacrorum consuetudine ac memoria longius avocaretur. Credibile itaque est, parum a Christianis usurpatas fuisse primis fere quatuor seculis; per quæ nefanda dæmonum in idolis religio, & Christiani nominis crudelissima vexatio cursum suum tenuit. Quinto demum seculo, postquam adepta libertate lacertos quodammodo suos explicare cœpit Ecclesia, plerisque locis Imagines palam haberi cœptæ, atque in templis & oratoriis propositæ sunt; cum hactenus, etsi in usu essent aliquo, non tamen ab eo promiscue ac frequenter adhiberentur. Hæc & plura alia Petavius citatus de usu Imaginum in veteri Ecclesia.

(a) Paul. Nolan. ep. 31. Manus ablui ante preces. situs, cujus Paulinus (a) hisce meminit ad Aletium scribens: *In vestibulo cantharum ministra manibus & oribus nostris fluenta ructantem fastigiatus solido aere tholus ornat & inumbrat, non sine mystica specie quatuor columnis salientes aquas ambiens: decet enim ingressum ecclesiae talis ornatus, ut quod intus mysterio salutari geritur, spectabili pro foribus opere signetur.* Et ad Severum (b) in hunc modum de alia ecclesia:

(b) Paul. ep.12.

Sancta nitens famulis interluit atria lymphis
Cantharus, intrantumque manus lavat, amne ministro.

ac rursus eadem in Natali decimo sancti Felicis. Fluxisse haec consuetudo videtur e Judaeorum ritibus, sicut & multa alia: nam non tantum (ut dictum est) ipsorum sacerdotes, sed & caeteros Judaeorum nonnisi manibus lotis adorare consuevisse, tradit Aristeas de Septuaginta duobus Interpretibus, haec scribens: *Rege consalutato, ad consueta loca divertunt: atque (ut mos est Judaeis omnibus) manibus prius in mari lotis, Deo preces effundunt.* Et paulo post: *Interrogavi equidem & illud quoque: cujus gratia, cum vota facerent, manus prius lavarent? Quaerenti talia, demonstrarunt, illud testimonium esse, ne quid perperam agant, sed pie sancteque perficiant; quandoquidem universa opera manibus exerceantur; recte singula ad justitiam & veritatem referentes.*

CIX. Purificatio apud Gentiles. Verum quod naturalis quidam instinctus docet, nonnisi puros ad Deum accedere debere, mundosque numini supplicare: inde evenit, ut apud Gentiles quoque usu receptum esset, saepius se aqua mundare, antequam templa adirent, & numina precarentur. De Aegyptiis & Graecis id testatur Herodotus in Euterpe. De Romanis Persius (c) his versibus:

(c) Pers. satyr.2.

Haec sancte ut poscas, Tiberino in gurgite mergis
Mane caput bis terque, & noctem flumine purgas.

Tradit etiam Tullius (d), aspersione aquae labem corpoream tolli, & castimoniam corporis praestari. Sed & illud notum (e):

(d) Tull. lib.1. de legib.
(e) Tibull. li.1. eleg. 2.

Casta placent superis: pura cum veste venite,
Et manibus puris sumite fontis aquam.

Sunt & de his alia complura apud illorum scriptores exempla.

CX. Sed quod ad Christianos pertinet: consuevisse eos ante precationem manus abluere, secundum quod monet Apostolus (f): *Volo viros orare in omni loco, levantes puras manus;* non tantum quae diximus, docent, sed & antiqua Ecclesiasticorum scriptorum testimonia confirmant. Nam & apud Clementem (g) legitur, ut Christianus lotus oret: sed & Tertullianus hoc ipsum demonstrat, dum ait (h): *Caeterum quae ratio est, manibus quidem ablutis, spiritu vero sordente, orationem obire?* Et Chrysostomus (i): *Ingressuri templum, manus lavamus.* Et alibi (k): *In nonnullis jam Ecclesiis hunc morem corroboratum videmus, ut diligenter multi studeant, quomodo manibus loti, candidis induti vestimentis in ecclesiam ingrediantur.* Ac rursum (l): *In consuetudine nos constituimus lavandi & orandi; nec illotum hoc facere datur. Ideo libenter non oramus, si non lotis hoc manibus faciamus, tamquam Deum offensuri.* At dicti omnes auctores pariter in eos declamant qui manuum ablutione putant etiam gravia delicta abstergi: in quos haec & Anastasius Sinaita (m): *Quid enim gravius his quibus utimur moribus? Etenim rapinis, sceleribus, peccatorum multitudine cooperti, tantula modo aqua ablutis manibus, sanctissimum illud corpus, divinumque sanguinem pro mundi salute largiter olim effusum, impuri sordidique ori admoveamus?* Et paulo inferius: *Nec enim ingredi in ecclesiam, ac divinas imaginum sanctarum formas, pretiosasque ac venerabiles cruces etiam salutasse fuerit satis: non frigida manus abluisse: id est, esse purum mundumque: sed sordes peccatorum abluisse, ac fugisse; sed confessione & lacrymis, sed contrito & humiliato animo, & demisso contractoque vultu, peccatorum, quibus tenemur, catenas exsolvisse, & tunc demum ad illa sancta mysteria accedere.* Hucusque ipse.

(f) 1.Tim. 2. Purificatio ante preces.
(g) Clem. l. 8. Const. c. 38.
(h) Tert. de or. c.11.
(i) Chrys. in Joan. hom. 27. in fin.
(k) Chrys. in Mat. hom. 52.
(l) Chrys. ad pop. Antioch. hom.36.
(m) Anast. cr. de sacra Synaxi.
Aqua tantum non expiari delicta.

CXI. Ad hujusmodi lavacrum alludit Gregorius Papa (n), dum scribens ad Augustinum haec ait: *Romanorum semper ab antiquioribus usus fuit, post admixtionem propriae conjugis, & lavacri purificationem quaerere, & ab ingressu ecclesiae paululum reverenter abstinere.* Ex his facilis patet sensus Hieronymi dicentis (o): *Scio Romae hanc esse consuetudinem, ut Fideles semper Christi corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo: unusquisque enim in suo sensu abundet; sed ipsorum conscientiam convenio, qui eodem die post coitum communicant, & juxta Persium:*

(n) Greg. Papa l.11. resp.10.
(o) Hier. ep.50.

——— *noctem flumine purgant.*

Quare ad martyres ire non audent? quare non ingrediuntur ecclesias? An alius in publico, alius in domo Christus est? Quod in ecclesia non licet, nec domi licet. Haec Hieronymus, quod adhuc suo tempore usus ille vigeret, ut sacram Eucharistiam sumendam, domum deferrent. Aperitur adhuc

ex

ex his etiam causa, cur (quod idem qui supra Gregorius narrat *a*) matrona illa, quæ cum se a viro suo noctu non temperasset, ausa mane ecclesiam ingredi, continuo a dæmone est arrepta: Vel quod idem tradit (*b*) de curiali sacrilego, qui post turpissimum scelus Paschali festo admissum, aqua male expiatum, ingressus ecclesiam, tandem ultionem divinam miser expertus est. At postea ejusmodi lavacri loco successit, ut aqua sacerdotis precibus benedicta, quæ Fidelibus usui esse consuevit in eorum domibus (ut Alexandri Papæ res gestæ significant) in ipso ingressu ecclesiæ poneretur, qua ad leviorum peccatorum expurgationem, adeuntes ecclesiam, aspergerentur. Sed quanta sit vis ejusmodi aquæ, & ejus usus antiquitas in Ecclesia, opportuniori loco dicemus.

(a) Greg. Dial.lib.1. c.10.

(b) Idem Dial.lib.4. c.32.

CXII. Ecclesiarum ornatus Sacræ Imagines.

Quod vero spectat ad ecclesiarum antiquum ornatum: Christi Redemptoris nostri imagine decorari solitam unamquamque illarum, vetus canon Synodi Antiochenæ, Apostolorum nuncupatæ, de qua inferius in Clemente dicturi sumus, fidem facit, cujus hæc sunt verba: *Ne decipiantur salvati ob idola: sed pingant ex opposito divinam humanamque manufactam impermixtam effigiem Dei veri ac Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, ipsiusque servorum contra idola & Judæos: neque errent in idolis, nec similes sint Judæis.* Hæc canon, qui (ne impostūram esse existimes) citatus invenitur a Gregorio Episcopo Pessinuntis in Concilio (*c*) Nicæno secundo, licet in editione Latina mutilatus ac perperam translatus habeatur: Græce enim sic scriptus (*d*) exstat: Τοῦ μὴ πλανᾶσθαι τοὺς σωζομένους εἰς τὰ εἴδωλα, ἀλλὰ ἀντιγονίζειν τὴν θεανδρικὴν ἄχραντον χειροποίητον στήλην τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν αὐτοῦ θεραπόντων ἀντικρὺ τῶν εἰδώλων καὶ Ἰουδαίων, καὶ μηκέτι πλανᾶσθαι εἰς εἴδωλα, μηδὲ ὁμοιοῦσθαι τοῖς Ἰουδαίοις. hactenus canon. ☞ Dubitavit nuper pius ac doctus vir, an in versione Canonis ipsius Synodi Antiochenæ Sanctorum Apostolorum pro sacrarum imaginum veneratione, aliquod mendum subesset. Dubitationis vero causæ (ut ipse pius vir affirmat) duæ fuerunt: altera quod minime verbum verbo ab interprete redditum videatur; altera consilium & mens Sanctorum Patrum in Canone illo sanciendo.

(c) Conc. Nicæn.2. act.1.

(d) Apud Turrian. adversus Magdeburg. pro canon. Apostol.c.25.

CXIII. De versione canonis Synodi Antioch.

Quod autem pertinet ad interpretis versionem non satis exactam, & ad verba verbis minime reddita, observet & primo, verba illa (pingant & effigiem) non haberi in contextu Græco: cum ἀντιγονίζειν (ut ipse ait) non significet pingere, sed potius genibus flexis venerari: στήλω deinde non posse verti effigiem, sed cippum, vel columnam, quæ in sepulcris statuebatur, aut in qua fœdera inscribebantur, aut alia quæ posteritati mandare cuperent, vel lapidem titularem; dicit etiam alia ex pluribus auctoribus excerpta, pulchra quidem omnium; sed cum ex depravato textu, quem doctus & pius vir secutus est, omnis hæc dubitatio ortum habeat, videtur (pace sua) parum utilis tantus labor. Non enim legendum ἀντιγονίζειν ullo pacto, quod nusquam reperitur; sed ἀνταχονίζειν, quod significat ex adverso aliquid pingere: ita enim legitur in manuscriptis codicibus Synodi septimæ, in qua dictus Canon habetur a Gregorio Episcopo Pessinuntis allatus Actione prima: ita etiam apud Turrianum in Apologia pro Canonibus Sanctorum Apostolorum adversus Centuriatores (*e*). Nec στήλη ponitur simpliciter pro effigie, sed pro cippo, seu columna, vel lapide titulari, quod ipse pius vir affirmat. Quin immo una cum verbo ἀνταχονίζειν, id est ex adverso pingere, præscribit modum, quo sacræ effigies, & imagines Jesu Christi veri Dei & Salvatoris nostri, nec non servorum ejus & sanctorum collocentur, & statuantur quasi trophæa quædam sacræ nostræ religionis in cippo vel columna, quemadmodum antiquissima & celeberrima illa Dei Genitricis imago, quæ dicitur del Pilar in Hispania, vel lapide titulari, ut venerationi habeantur a Christianis, quos Canon Apostolicus Salvatos appellat, ut hoc pacto non solum a Judæis procul abesse dignoscantur Christiani, cum Judæi imagines habeant nullo pacto; verum etiam ab Ethnicis qui adorant sua Idola Deorum instar, & ideo idololatræ dicuntur. Christiani vero non ita; venerantur enim imagines sacras, sed relatione quadam, & Analogia, & habitudine ad earum prototypa, quæ referunt, & repræsentant: quod cum aliquando Iconomachorum, & Iconoclastarum causa, quorum præcipuus fautor fuit (*f*) Theophilus Imperator, in Oriente facere minus licuisset, post ejus obitum Theodora Augusta piissima femina, cum totius Ecclesiæ Dei magna exultatione faciundum curavit: & hac de causa instituta fuit in Orientali Ecclesia solemnis illa celebratio annua Erectionis & Exaltationis sacrarum Imaginum, ut ex Triodio Græcorum est videre, qui diem festum hujusmodi erectionis sacrarum Imaginum singulis annis prima Dominica Quadragesimæ agunt, quam Dominicam Orthodoxiæ appellant hac de causa, quod eo die post sacrarum Imaginum erectionem & exaltationem celebratam, Orthodoxis omnibus multos annos & felicia omnia deprecantur; Iconomachis & Iconoclastis contra, ac aliis hæreticis omnibus, aqua & igni & diris interdicitur. Ex restitutione itaque contextus Græci ἀνταχονίζειν pro ἀντιγονίζειν, & στήλας vera intelligentia, tollitur omnis dubitatio, & Canonis Apostolici versio congrue facta dignoscitur: quemadmodum Veterem

(e) Apol. c.25.

Modus colendi Imagines inter Christianos.

(f) Ann. tom 9.

tem interpretem ejusdem Canonis depravatum alia ratione textum habuisse, satis patet. Ille enim ἀνταγωνίζειν legit, & hac de causa perperam (pugnandum contra) vertit, vel potius evertit. Quod vero spectat ad consilium sanctorum Patrum (fuit enim hæc altera dubitandi causa) non erat illud præcipue, ut discrimen hoc inter sacras imagines Christianorum & Idola Ethnicorum statueretur, inscriptio videlicet & titulus: nec enim idola Ethnicorum inscriptione carebant, ut habetur Act. Apost. (a) de ignoto Deo: & apud Justinum Martyrem de Simone magno Deo. Sed consilium illud fuit, ut Christiani, quos Canon Apostolicus salvatos appellat, sacras Imagines, quo dictum est supra modo, venerarentur; quod deinde in Secunda Synodo Nicæna, post multa sæcula iterum statutum est. Omitto, quod cum imagines sint indoctorum libri, & longe plures indocti quam docti reperiantur, solis doctis talibus inscriptionibus consultum foret, indoctis non ita, nec doctis omnibus; cum enim tot essent genera linguarum inter Christianos, quonam idiomate, & quibus characteribus fieri deberet inscriptio, incertum futurum esset: pro qua tollenda difficultate vel ipse titulus Dominicæ Crucis triplici lingua, litteris Græcis, Hebraicis, & Latinis, omnium scilicet communissimis scriptus fuit. Facilior itaque & communior fuisset dignoscendi ratio Sanctis Apostolis, si hoc facere voluissent alio aliquo signo, vel Symbolo, quam inscriptione, cujus forent imagines declarare: ut cum Apostolorum Principem significare volumus, Claves illi tribuimus, & alios aliis symbolis. Addendum postremo coronidis instar, idem fuisse consilium Sanctorum Patrum in canone sanciendo de Sacrarum Imaginum veneratione (Sanctorum videlicet Apostolorum) quod & Sanctorum Patrum secundæ Synodi Nicænæ, Septimæ scilicet universalis: hac enim de causa Sanctorum Apostolorum auctoritate utitur Gregorius Episcopus Pessinuntis loco supra citato septimæ synodi, ut se ipsum & Septimam Synodum eadem sentire & statuere aperte declararet, quod tot antea sæculis sancti Apostoli senserant, & suo Canone nobis sentiendum statuerant. Quæ vero supra diximus & veritati ipsi & Synodo Nicænæ secundæ, consona esse cuique facile patet ☞. Sed nec hoc non mirabitur, qui noverit, ipso etiam Christo vivente, ejus imaginem (quod superius pluribus dictum est) Panneade a Syrophœnissa muliere ære fusam conflari jussam, eamdemque integram ad trecentos & amplius annos, nimirum ad Juliani Apostatæ tempora, perdurasse, quantumlibet immensis ac prope innumeris Palæstina fuerit deformata cladibus.

(a) Act. 7.

Imagines indoctorum libri.

CXIV. Nisi enim pie, sancte, religioseque ab ipsis Apostolorum temporibus sacræ imagines in Ecclesia fuissent in usu; passuri ne fuissent Fideles per tot annorum spatia illam solam sic intactam illibatamque servari? & excisa licet bello Judaico provincia Palæstinæ, post tot nobilissimarum civitatum busta, ipsam (nisi magno in honore habuissent, ac fideliter custodissent) integram permansisse? quam in diaconia ecclesiæ Panneadis sitæ collocatam Christiani semper cultu convenienti prosecuti sunt (b). Addit Eusebius (c): *Nec plane mirum, eos qui ex Gentilibus prognati, a Salvatore, dum inter homines vivebat, beneficiis affecti fuissent, ista fecisse: cum & nos Petri & Pauli Apostolorum, vel Christi etiam ipsius imagines in picturis colorum varietate expressas, conservatasque aspexerimus: idque propterea, sicut verisimile est, quod majores nostri ad Gentilis consuetudinis similitudinem quam proxime accedentes, eos qui tamquam salvatores illis fuissent, hoc est, qui aliquid salutis & subsidii illis attulissent, apud se honore in hunc modum afficere consueverant.* Hæc Eusebius. At multo minus quis mirabitur in Christianorum ecclesiis esse effigiatas sacras imagines: cum eas etiam in sacris vasis Catholicos sculpere solitos esse, auctor sit Tertullianus (d): testatur enim, Christi Domini imaginem præseferentem pastoris effigiem, ovem deperditam super humeros gestantis, in sacris calicibus effigiari consuevisse: cujus quidem generis imagines complures inspeximus in antiquissimo Priscillæ cœmeterio via Salaria anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo octavo, Urbe teste, eaque admirante, refosso. Sed & consuevisse ab ipsis Apostolorum temporibus, cum quælibet erigeretur ecclesia, eo in loco primum omnium in memoriam Christi Redemptoris nostri, qui pro salvando humano genere crucem subiit, quasi nobile trophæum victoriæ, crucem poni in titulum, dicemus suo loco, cum agemus de Titulo.

(b) Niceph. lib. 10. c. 30.
(c) Euseb. l. 7. c. 14.

Imagines Sacræ etiam in Vasis Sacris.

(d) Tertul. lib. de pudic. c. 7. & 10.

CXV. Modo autem ad eamdem Apostolicam institutionem insinuandam, satis est afferre memorabile quidem & plane admirabile illud antiquitatis monumentum, quod de sculpta cruce a S. Thoma Apostolo in ecclesia, ubi preces ad Deum fundere consueverat, apud quam etiam cæsus, martyrium consummavit, Hieronymus Osorius Silvensis Episcopus, qui res Indicas fidelissime est prosecutus, ut rem egregie testatam, & si quam aliam fide sincerissima obsignatam memoriæ prodit. Ad finem enim tertii libri historiæ a se conscriptæ hæc ait: *In eadem civitate, quam diximus appellari Malipurem, & nunc postquam a Lusitanis frequentari cœpit, S. Thomæ civitas appellatur, erat in colle Sacellum ædificatum; eo quod affirmarent*

De Ecclesia S. Thomæ apud Indos.

incolæ, in eo loco Thomam fuisse a religionis hostibus interfectum. Erat autem hoc solemniter institutum, ut in eo sacello, octo diebus ante diem natalem Christi, res divina fieret, & omnes Christiani eo convenirent. Fuerat quoque ante quatuordecim annos in illo colle inventa crux in lapide incisa, in cujus fastigio columbæ imago insidebat: basis vero erat in specie quadam herbarum, quæ diffundi latissime videbantur, collocata; & tam fastigium, quam basis & brachia in liliorum formam desinebant. Arcus eam ex eodem lapide factus undique muniebat. In arcu erant incisæ litteræ, quas nemo legere poterat. Totum hoc opus integrum, quod erat satis magnum, fuit super altare ejusdem sacelli multorum operis statutum. In cruce eminebant notæ sanguinis insignes.

CXVI. Miraculum de Cruce. *Accidit autem, die quo Christiani conveniebant, ut in eo fano salutationem ab Angelo factam sanctissimæ Virgini, octo dies antequam Christi natalis adveniret, celebrarent: cum sacerdos, qui rem divinam faciebat, Evangelium inchoaret, ut crux in nigrum colorem verteretur, & liquor ex illa incredibili copia dimanaret, deinde color ceruleus pro nigro subiret. In locis autem, ubi notæ sanguinis extabant, rosei coloris splendor eluxit. Sequentibus deinde annis eodem die idem semper eveniebat. Nec enim alio die (quod magnam admirationem commovebat) id in illa cruce cernebatur. Fuit tamen aliquo tempore ejus rei, quæ admirabilis omnibus videbatur, intermissio. Anno autem MDLXI. cum Christiani in eumdem locum cum eadem pompa & celebritate convenirent, eo die quo crux, dum sacrificium fieret, stillare solebat, & sacerdos Evangelium inchoaret (idem etiam admirandum videbatur, quod numquam prius quam Evangelium legi cœpisset, ea crucis mutatio fieret) crux repente nigris maculis, splendidis tamen, infici incipiebat, donec tandem aliis atque aliis subeuntibus, tota nigresceret: ita vero splendebat, atque si fuisset oleo delibuta. Tum instar roris guttæ fluere cæperunt, quæ paulatim grandiores effectæ; totam crucem humore largissimo compleverunt. Peregit sacerdos cum multis lacrymis & crebro singultu sacrificium. Deinde ascendit in altare; & linteis, quibus in rebus sacris de more procurandis uti solebat, crucem extersit. Lintea maculis sanguineis tincta repente sunt. Civitatis Præfectus, & reliqua multitudo, quæ convenerat, manus in cælum tendere, Christi nomen implorare, flagitiorum veniam postulare, & ad studium religionis ardentius excitari. Crux autem postquam multo liquore fluxit, clarius splendere cœpit, & color sanguineus evidentius eluxit. Hoc signum commovit & Præfectum urbis & primarium sacerdotem, ut diligenter inquirerent ecquis esset qui litteras illas interpretari posset.*

Ajunt incolæ, in Narsingæ regno esse Brachmanam inter omnes Brachmanas litteris & eruditione præstantem, qui varias linguas tenebat. Hominem continuo accersunt, & interrogant an illas litteras nosset. Respondit, litteras esse priscas, quibus antiqui sapientes utebantur; negligentia vero hominum factum esse, ut earum cognitio interiret: quin etiam linguam, qua erant descriptæ, a paucis admodum teneri. Admonent illi Brachmanam, ut in altare ascendat. Restitit ille, & nefarium facinus esse dixit, altare in quo res divina fieret, humanis pedibus conculcari. Invitus tamen subiit, & litteras perlegit, quarum & vim eam esse dixit, ut una nota decem & quindecim & viginti litterarum officio fungeretur. Sententia vero litterarum in summa hæc erat. Thomam, divinum virum, fuisse a Dei Filio, cujus erat discipulus, in eas oras Segami Regis tempore missum, ut Dei summi notitia gentes illas erudiret: ibique templum extruxisse, & res admirabiles effecisse: atque tandem, cum genibus flexis ad crucem illam affixus, orationem ad Deum funderet, a quodam Brachmana fuisse hasta transfixum: crucem vero ejusdem viri sanctissimi cruore tinctam ad memoriam virtutis illius sempiternam relictam fuisse. Hæc erat sententia quæ litteris continebatur. Fecit autem majorem fidem alius ejusdem sectæ vir aliunde accersitus, grandis admodum natu, & sapientiæ opinione præstans, qui litteras in eamdem sententiam interpretatus est. Hujus autem crucis exemplum in eodem ligno, ex quo templum ædificatum perhibent, insculptum, cum litteris publicis multorum virorum testimonio consignatis, retineo: cujus fides tantis tunc argumentis explorata fuit, ut nemo possit de tam claris atque testatis viri divini monimentis ambigere. Hucusque Osorius: quæ licet prolixiora, tamen haud incongrua videri possunt ad Apostolicas traditiones, tum de ecclesiarum erectione, tum etiam de cruce in ecclesia statuenda, tanti Apostoli exemplo, demonstrandas pariterque firmandas. Perseveravit in Ecclesia idem pristinus usus, ut cum novæ erigerentur ecclesiæ, cruces in titulum ponerentur, eædemque & sacris imaginibus ornarentur.

CXVII.

De Martyrio S. Thomæ vetus Monumentum.

CXVIII. De usu Sacrarum Imaginum antiquæ memoriæ. Certe quidem qui ex Redemptoris nostri effigie ærea usus imaginum, adhuc ipso vivente, est feliciter inchoatus, numquam in Ecclesia Catholica fuit postea intermissus. Quod si in antiquioribus ecclesiis hæc monstrare non liceat, quippe quæ omnes a Diocletiano Imperatore (ut nuper dictum est) demolitæ sunt; in eis tamen quæ tum a Constantino, qui ejus Imperio potitus est post Maxentium tyrannum, tum ab aliis qui eodem sæculo vixere,

xere, instar priorum sunt erectæ, haud difficile erit multis exemplis ostendere. Nam in rebus gestis ipsius (a) cum Silvestro, & in libello de ejus munificentia (b) in ecclesias a se erectas collata, habetur argenteas complures ab ipso jussas conflari statuas, in primis Christi Domini nostri, Joannis Baptistæ, duodecim Apostolorum, Angelorum, & alia id genus multa. Apud Lactantium (c) etiam de imagine Redemptoris cruci affixi, hæc adeuntes ecclesiam admonente, hi versus scripti leguntur:

(a) Lib. de Rom. Pont. in Silvest. (b) Lib. de munif. Constantini. (c) Lactant. car. de pass. Dom.

Quisquis ades; mediique subis ad limina templi,
Siste parum, insontemque tuo pro crimine passum
Respice me, me conde animo, me in pectore serva.
Ille ego, qui casus hominum miseratus acerbos,
Huc veni.

CXIX. Et ne nimis morer singula exempla retexendo: est de his locuples testis sanctus Paulinus (d), qui eodem quo Constantinus vixit sæculo: ad Severum enim scribens, sacras ac venerandas cruces, aliasque typicas imagines in apside Ecclesiæ (easdem enim ipse fecit similes, quas in antiquioribus basilicis musivo opere contextas in hanc diem aspicimus) pingi solitas, versibus, quos illis suis affixit, exacte declarat; quorum aliquot hic subjicimus, & in primis qui in camera apsidis, musivo opere contexta, erant his verbis conscripti:

(d) Paul. ep. 12.

Mysticæ Imagines pingi solitæ.

Pleno coruscat Trinitas mysterio:
Stat Christus, agno vox Patris cælo tonat,
Et per columbam Spiritus sanctus fluit:
Crucem corona lucido cingit globo,
Cui coronæ sunt corona Apostoli, &c.

Ac sursum de alia in eadem basilica cruce super ingressum ex more picta:

Cerne coronatam Domini super atria Christi
Stare crucem, duro spondentem celsa labori
Præmia. Tolle crucem, qui vis auferre coronam.

In frontibus quoque dextræ lævæque porticus depictis crucibus hoc erat inscriptum epigramma:

Ardua florifera crux cingitur orbe coronæ,
Et Domini fuso tincta cruore rubet.
Quæque super signum resident cæleste columbæ,
Simplicibus produnt regna patere Dei.

Et in apside Fundanæ basilicæ eodem ferme argumento.

Sanctorum labor & merces sibi rite cohærent:
Ardua crux, pretiumque crucis sublime, coronæ.
Ipse Deus nobis princeps crucis atque coronæ,
Inter floriferi cæleste nemus Paradisi,
Sub cruce sanguinea niveo stat Christus in agno,
Agnus ut innocua injusto datus hostia læto:
Alite quem placida sanctus perfundit hiantem
Spiritus, & rutila Genitor de nube coronat.
Et quia præcelsa, quasi judex, rupe superstat,
Bis geminæ pecudis, discors agnis genus, hædi
Circumstant solium; lævos avertitur hædos
Pastor, & emeritos dextra complectitur agnos.

At non his tantum picturis Ecclesiarum apsides, sed & ipsos ecclesiarum parietes dextra & sinistra dispositos, diversis historiis veteris vel novi Testamenti ad pietatem aspicientes instituentibus fuisse egregie exornatos, idem auctor in nono & decimo Natali sancti Felicis, quæ præclaro poemate illustravit, copiose describit. At certe Augustinus (e), qui eodem quoque vixit tempore certissimam fidem facit, in parietibus passim depingi consuevisse Christum hinc inde Petrum & Paulum laterales habentem, atque etiam (f) Abrahamum filium suum immolantem. Sed & martyrum fortissimos agones in ecclesiis etiam effigiari solitos, testantur Basilius (g), Gregorius Nyssenus (h), & alii complures (i), qui omnes eodem quo Constantinus vixere sæculo: at permultos taceo, quos enumerare, nimis præ eorum multitudine longum esset, qui sequentibus temporibus claruere. Cum igitur qualis fuerit in exornandis ecclesiis usus ejus sæculi quo imperavit Constantinus, tam in Oriente quam in Occidente, tot Patrum testimoniis compertissimum habeatur: quid existimandum sit de illo canone qui in Concilio (k) Eliberino sic positus legitur: *Placuit picturas in ecclesia esse non debere, nec aliter; ne quod colitur aut adoratur, in parietibus depingatur;* qualis, inquam, quantæque ille sit fidei, eruditos omnes appello. CXX.

(e) Aug. de consens. Evang. lib. 1. cap. 10. (f) Aug. contra Faust. l. 22. c. 73. (g) Basil. or. in S. Barlaham. (h) Greg. Nyss. or. in Theod. (i) Prud. hym. de S. Cas. & alio de S. Hippolyt. itemq. Evod. Uzales. l. 2. de mirac. S. Stephani. (k) Conc. Eliber. c. 36.

CXXI. An ne potuit, vel debuit decem & novem Episcoporum conventus in Orbis angulo congregatus aliud statuisse, quam ubi-

Ex Concilio Eliberino objectio. bique locorum universalis profiteretur Ecclesia? Constat quidem dictum Concilium paulo ante Constantini Imperium, cum persecutio nondum penitus ubique locorum extincta esset, esse celebratum. Nam eidem & Osius Cordubensis legitur interfuisse, necnon Liberius Episcopus Emeritæ, qui etiam scriptus reperitur in secundo (a) Concilio Arelatensi sub ejusdem Imperii anno nono convocato, Volusiano & Aniano Coss. Porro ipsum in multis esse irritum, multa sunt quæ manifeste declarant: pleraque enim in eo sunt, quæ fines Novatiani erroris visa sint prope attigisse: dum eis qui capitalia quædam crimina perpetrassent, nec in fine communionem esse dandam, pluribus canonibus (b) statuitur. Sapere hæc hæresim Novatianam, qui Cypriani & aliorum de ea re scripta legerint, facile cognoscent. Ab ecclesiæ enim Catholicæ usu illud omnino alienum esse reperitur, quod in eo statutum est, ut nec in fine communicet, qui post pœnitentiam mœchatus fuerit (c). Cæterum quod sciamus ejus conventus Episcopos fuisse Catholicos, de Novatiana hæresi nulla suspicio esse debet: cum præsertim hi, licet communionem, tamen pœnitentiam non negarent, ut de eo Innocentius Papa tradit scribens ad Exuperium.

(a) Conc. Arelat. 2.

(b) Conc. Eliber. c. 1. 2. 6. 8. 12. 37. 18.

(c) Can. 3. & 7.

CXXII. Canon de Imaginibus non receptus. Sed nec in eo quod de imaginibus statuisse videtur, aliquam obtinuisse firmitatem, certum est: quandoquidem Prudentius, & ipse etiam Hispanus, & ejusdem sæculi scriptor, quem citavimus, laudat pingi solitas esse venerandas imagines: qui primum in Cassiano hæc ait:

Erexi ad cælum faciem: stetit obvia contra
Fucis colorum picta imago martyris,
Plagas mille gerens, totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.
Innumeri circum pueri (miserabile visu)
Confossa parvis membra figebant stylis.

Et in Hippolyto:

Exemplar sceleris paries habet illitus, in quo
Multi color fucus digerit omne nefas.
Picta super tumulum species liquidis viget umbris,
Effigians tracti membra cruenta viri.

An non Paulinus Nolanus Episcopus, tam egregius sacrarum imaginum testis, quem citavimus, & ipse fuit (quod fatetur d) presbyter Barchinonensis Ecclesiæ, & in Hispania diu versatus, & tamen imaginibus refertas plures erexit (e) ecclesias?

(d) Paulin. epist. 6.

(e) Paulin. ep. 12. & aliis.

CXXIII. De impostura non levis suspicio. Sed non tantum ex jam dictis adducor ut existimem Concilium illud in his irritum factum esse; sed eo maxime, quod canonum antiquissimi collectores, Ferdinandus diaconus, Dionysius cognomento Exiguus, & Cresconius, quantumlibet egregiam navarint operam, ut omnes tam Græcos quam Latinos canones colligerent, nullus tamen ipsorum ejusmodi Concilii Eliberini canonis vel saltem nomine tenus meminit. Itaque nonnihil suspicor in illo canone imposturam. Qui enim fieri potuit, ut cum non tantum complures Orientalium, sed & Occidentalium turmæ adversus sacras imagines bellum moverent, & ad eas impugnandas arma undique compararent, a potissimo omnium telo, si extitisset, abstinuissent? Anne latuit ejusmodi decretum Concilii Vigilantium, & ipsum Hispanum, sacrorum rituum Ecclesiasticorum eversorem? qui cum, quæ erant Ecclesiasticæ œconomiæ, pervertebat antiquas consuetudines, cessasset ne in sacras imagines potissimum invehi, si aliqua prætensa saltem Ecclesiasticorum virorum auctoritate id se posse efficere conspexisset? An non saltem unius vel alterius ejusdem Synodi canonis (f) auctoritate stabili-

(f) Can. 34. & 37.

V. Deum & Trinitatem depingere alias vetitum. A num. CXIX. ad CXXIII. Baronii tempore Concilium Illiberitanum multis supposititium visum, quod in eo quædam legantur Catholicæ Fidei dogmatibus apparenter repugnantia, uti Canon XXXVII. quo vetatur, ne picturæ in Ecclesia habeantur: *Placuit picturas in Ecclesia esse non debere, ne quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur.* Quo ex Canone Protestantes inferunt, quarti Ecclesiæ seculi initio, quo Concilium Illiberitanum celebratum, cultum Imaginum in Ecclesia non fuisse. Sed sicut decepti sunt Catholici, qui de hujus Concilii veritate dubitarunt; ita & errarunt Protestantes, qui præfatum Canonem adversus Imagines militare existimarunt. In eo enim, ut notat Bellarminus lib. 2. de Imaginibus Sanctorum cap. 8. agitur de Imaginibus Dei sive Sanctissimæ Trinitatis; Deus enim & Sanctissima Trinitas proprie colitur & adoratur. Illius autem imagines in usu olim non fuisse docent Patres: cujus rei rationem reddit Origenes lib. 7. adversus Celsum, circa finem: *Ut qui Deum incorporeum & invisibilem nulla figura circumscribimus.* Quam rationem magis exponit Albaspineus Aurelianensis Episcopus in Commentario ad eum Canonem: *In picturis & tabulis, non vero de signis aut statuis hic agitur, & de picturis quidem, non quibus Sancti & Martyres, sed quibus Deus ipse, ipsaque Trinitas repræsentaretur, illi siquidem non adorantur. Vetant igitur Deum in parietibus depingi, ne scilicet quem Gentilibus & Catechumenis immensum, omnipotentem, invisibilem, æternum, incomprehensibilem, spiritualem, corporis & materiæ expertem & immunem prædicarent, eum ipsi Gentiles & Catechumeni in ipsorum Ecclesiis, lineis & coloribus circumscriptum &*

bilire sua ac roborare potuisset, ut quæ ipse primus de non incendendis cereis in ecclesia ausus est (a) affirmare? An etiam præteriit canon ille Claudium item Hispanum (b) presbyterum, inde vero Episcopum Taurinensem, maximum omnium Iconoclastam, Felicis Urgelitani discipulum? Quod vero canon ille eos omnes præterierit (ut qui nec extaret) ex eo etiam exploratissimum redditur, quod Catholici scriptores Ecclesiastici Iconoclastarum commenta refellentes, quod de eo nullum factum esset negotium, ne per nutum quidem ejusdem meminisse reperiuntur.

(a) Hier. advers. Vigilant. (b) Jonas Aurel. in præfat. comment. in Claud. & lib. 1.

CXXIV. Omnis solvitur diversis modis objectio.

Equidem dum hæc paulo accuratius apud me ipsum perpendo, in eam suspicionem adducor, ut aliquis Claudii discipulus atque sectator (quod proprium est hæreticorum partus supponere) ejusdem canonis auctor fuerit, & talis imposturæ egregius concinnator: nec sane qui hæc mecum accurate perviderit, me falsum conjectorem temere arguet. Sed esto, absit fraus & impostura: Ecquam tandem fidem meretur tam paucorum Episcoporum canon, quem totius Catholicæ Ecclesiæ usus contrarius continuo abolevit, immo antequam nasceretur extinxit? Scimus & alios eruditos viros adversus recentiores Iconoclastas pro fide Catholica de canone illo alia dedisse responsa; nimirum sic pingi imagines in pariete S. Synodum vetuisse, ut tamen eas in tabulis effigiari sineret: qui quidem usus usque hodie in Hispania dicitur esse retentus. Ratio autem diversitatis illa prætexitur, quod quacumque urgente persecutione, tabulas illas Christiani possent secum quocumque ferre & occultare: non sic de parietibus, quorum sacræ imagines expositæ remanerent injuriis atque derisioni Gentilium. Sed in his jam diutius nobis immorandum non est. Illud ad postremum non prætermittimus; tantum abesse, ut eo canone sacrarum cultus imaginum infringatur, ut ex eo magis magisque roboretur; nam si non viguisset usus pingendi sacras imagines in ecclesiis, eas prohibendi nulla fuisset occasio. Etenim si (quod patet) privatio præsupponit habitum; jam eas in ecclesiis solitas pingi usque saltem ad illud tempus, liquido apparet: sed & eundem usum perseverasse post editum canonem illum, satis demonstratum est. At vero tam paucos Episcopos jure damnasse, quod (ut vidimus) tam Orientalis quam Occidentalis Ecclesia majorum exemplo conservaret, quis dixerit? vel certe quod iidem quoquo modo statuissent, cæteros, qui tum erant, vel postea fuerunt in Ecclesia Episcopi, contrario usu potuisse abolere, quis poterit dubitare? Sed de sacris imaginibus pluries agemus inferius: hæc modo, occasione ornatus ecclesiarum, obiter attigisse sufficiat.

CXXV. Distincta in Ecclesia loca.

Sed quod ad antiquum ecclesiæ partium usum spectat: nec illud dicere prætermittimus; sicut olim in templo Hierosolymitano (quod attigimus superius in Apparatu) loco distincti erant sacerdotes a populo, viri a mulieribus, atque a nuptis virgines; ita eodem fere ordine & dispensatione in Christianorum ecclesiis, cum agerentur sacri conventus, fuisse Fideles ab invicem locorum distinctione separatos. Id quidem in primis Philo (c) Judæus servari solitum ab Essenis, qui in Ægypto apud Alexandriam agerent, quos Hieronymus (d) Christianos esse affirmat, de quibus inferius pluribus differemus, tradit his verbis: *Commune Semneum, in quod septimo quoque die conveniunt, septo clauditur duplici, separatis virorum & mulierum cœtibus: nam mulieres quoque simul auscultant ex more, dumtaxat quæ institutum idem sectantur. Medius autem paries a solo surgit tribus quatuorve cubitis in modum loriculæ. Superiora usque* ad

(c) Philo lib. de vit. contemplat. (d) Hieron. de Script. Eccl. in Philone.

& comprehensum cernerent. Ne igitur divini Numinis majestas minueretur, & aliud de Deo depingeretur quam prædicarent, & quem supra homines extollerent, humana specie depictum oculis objicerent, vetant ne in Ecclesia Dei Imagines suspendantur. Hæc ad Sanctorum imagines nullatenus pertinent, &c.

VI. Hæc prohibitio occasione Gentilium facta.

Recte notat Albaspineus, inquit Schelstratius in Differt. *de Disciplina Arcani* cap. 6. art. 3. Canonem illum statutum fuisse pro Catechumenis potius & Gentilibus, quam pro Fidelibus & Catholicis. Hi enim scientes, Deum sub variis olim figuris apparuisse, ex imaginibus Deum sub illis formis repræsentantibus nullam falsam opinionem concepissent. Sed Gentiles & Catechumeni audientes Deum a Christianis invisibilem & incorporeum prædicari, humana figura depictum videntes, alienum quid ab ejus majestate concepissent: immo ignorantes mysterium sanctissimæ Trinitatis facile ex picturis illis Patrem in figura senis, Filium in figura viri, Spiritum Sanctum in figura columbæ repræsentantibus, in notitiam summæ Divinitatis venissent, quam eis occultare studebat Ecclesia. Et hoc est quod voluit Bona Cardinalis lib. 1. Rerum Liturg. cap. 16. cum scripsit canonis sensum, *ex more istius sæculi sollicite caventis, ne Religionis nostra arcana Infidelibus proderentur, æstimandum esse*. Consonat Mendoza in Commentario ad eum Canonem: *ut vel Christi humanitatem, vel Patris, & Spiritus Sancti assumtam formam in parietibus depingi eo tempore Hispani Episcopi interdixerint, qui tunc nefas putarent, abstrusiora Trinitatis mysteria publicari*, ne id quod colitur & adoratur, ab irrumpentibus quandoque in Ecclesia Gentilibus, & admissis quotidie Catechumenis, in parietibus depictum cerneretur, & disciplina arcani eo modo neglecta, sacratiora Religionis Catholicæ mysteria prophanarentur, & non initiatorum ludibrio exponerentur. Atque hinc patet, Patres Illiberitanos nihil, quod Protestantibus faveat, posteritati reliquisse, ut ait Schelstratius loco citato.

ad tectum patent: unde gemina provenit commoditas, & quod pudori feminei sexus consulitur, & quod verba doctoris exaudiunt facile absque ullis obstaculis, quæ vocem ejus intercipiant. Hæc Philo. Eadem apud Clementem (*a*) ac magis distincte leguntur: ait enim ecclesiam construi solitam longo situ instar navis: in cujus medio (quod gremium dicimus) Episcopus una cum clero ad utrumque latus posito sedeat; ex altera ecclesiæ parte viri, ex altera vero manerent mulieres: & sicut loco ab invicem distincti erant, eodem quoque modo porta, ut qua viri ingrederentur, discreta esset ab ea quæ feminis tantum pateret: & sicut virorum portæ ostiarius præerat, ita diaconissæ demandata erat cura portæ mulierum: *Hæc omnia*, inquit auctor, *prout etiam disposita erant in templo;* ac subdit: *Adolescentulæ rursum, si sit locus, seorsum maneant: cæteræ, & quæ post stent nuptæ, & quæ jam liberos habent, seorsum maneant. Virgines, & viduæ, & anus, primæ omnium vel stent, vel sedeant.* Hæc de locorum ac personarum distinctione & ordine in ecclesia servari solitis apud Clementem.

(*a*) Clem. Const. lib. 2. c. 61.

CXXVI. De loco feminarum. Sed Gregorius Nazianzenus ex his quæ scribit in somnio Anastasiæ, supra ecclesiæ porticus mulierum locum fuisse demonstrat, cum ait: *Sanctæ virgines una cum gravibus matronis e sublimi tecto castissimas sermonibus meis aures inclinabant.* Confirmant hæc ipsa, quæ de S. Joanne Chrysostomo (*b*) scriptis mandata leguntur: nimirum clericum sacris assistentem, cum mulierem sursum in tabulato manentem procaciter inspexisset, ab altari amovisse. De loco insuper, ubi virgines a cæteris feminis separatæ agerent in ecclesia, Ambrosius (*c*) meminit his vebis, quibus in virginem lapsam invehitur: *Nonne vel illum locum tabulis separatum, in quo in ecclesia stabas, recordari debuisti, ad quem religiosæ matronæ & nobiles certatim currebant, tua oscula petentes, quæ sanctiores & meliores te erant? Nonne vel illa præcepta, quæ oculis tuis ipse inscriptus paries ingerebat, recordari debuisti? Divisa est mulier & virgo. Quæ non est nupta, cogitat quæ Domini sunt, quomodo sit sancta corpore & spiritu. Tu autem in contrarium vertens dictum, &c.*

(*b*) Metaphr. in vit. S. Joann. Chrysost.

(*c*) Ambr. ad virg. laps.

CXXVII. Procopius (*d*) etiam hæc habet: *Sunt duæ utrinque porticus, quas fastigiata testudo & aurum venustant: harum una viros orantes, altera mulieres admittit, alias nulla re differentes. Quis tabulata, in quibus versantur mulieres, exponet?* hæc ille de locorum differentia, & sexus, & ordinis distinctione. In Ecclesia quoque Romana distincta fuisse in basilicis loca virorum ac mulierum, vetera Vaticanæ ecclesiæ monumenta declarant, quæ incisa marmoribus, descripta legimus in codice ejusdem ecclesiæ bibliothecæ, ac primum hæc ipsa de inscriptione sepulcri:

(*d*) Procop. de ædif. Justin. Imp. lib. 1.

AD SANCTUM PETRUM APOSTOLUM ANTE, REGIA IN PORTICU, COLUMNA SECUNDA QUANDO INTRAMUS, SINISTRA PARTE VIRORUM, LUCILLUS ET JANUARIA HONESTA FEMINA.

Item illud in Vitis Romanorum Pontificum: *Symmachus Papa fecit oratorium sanctæ Crucis a parte virorum, &c.* & in Vita Gregorii Papæ Tertii: *Hic fecit oratorium intra basilicam sancti Petri juxta arcum Triumphalem in parte virorum;* & in Sergio Papa: *Hic fecit imaginem auream beati Petri Apostoli, quæ est in parte mulierum.* His & aliis memoriis perspicuum redditur, in Ecclesia Romana servatum esse ordinem, ut in basilicis seorsum a mulieribus orarent viri, iidemque sinistram basilicæ partem occuparent, dexteram vero feminæ: digniorem namque partem in sacris sinistram habitam esse, secundo Annalium tomo disseremus.

Sed ad hæc etiam spectat, quod sicut olim in templo pauperes stipem mendicantes pro foribus stabant (ut & ex his quæ scribit Lucas (*e*) de claudo qui exponebatur a suis ad templi portam Speciosam, est manifestum), ita etiam in ecclesiam ad stipem captandam nefas illis ingredi, sed in exteriori porticu, quæ post atrium januis inhæret ecclesiæ, eos solitos commorari, certum est. Unde Chrysostomus (*f*): *Propterea*, inquit, *& ante ecclesias & martyrum monumenta pro foribus pauperes sedent, ut nos ex ejusmodi spectaculo multum capiamus utilitatis. Considera namque, quod nobis terrenas ingredientibus regias, nihil hujusmodi cernere licet, sed viri honesti & splendidi & divites & prudentes passim discurrunt: ad veras autem regias ad ecclesiam dico, & oratorias ædes, & martyrum templa, dæmonibus pressi, truncati, pauperes, senes, cæci, membra ferentes obtorta. Quid hoc tandem? Ut tu docearis.* Ad hæc respiciunt quæ Gregorius Nazianzenus in ea celebri oratione, quam habuit de amore pauperum, ait: *Ita petitionum clamor internis templi cantibus ex adverso respondet, atque e regione mysticarum vocum miserabilis luctus excitatur.* Sed non eo quidem is locus pauperibus mendicantibus attributus erat, quod haberentur contemptui; sed ne obstrepentes, sacra agentibus in ecclesia, ac ibi orantibus essent molesti: verum eis æque ac ceteris patebat ecclesia, precum causa; simulque cum Principibus, nullo habito delectu & personarum acceptione, ad sacram mensam admittebantur. Hinc Chrysostomus (*g*) eadem homilia ad populum Antiochenum

CXXVIII. Pauperes extra Ecclesiam mendicare soliti.

(*e*) Act. 3.

(*f*) Chrysost. ad pop. Ant. hom. 28.

(*g*) Idem hom. 28.

num hæc habet: *Ad suam spiritualem mensam eos vocare, & illud communicare convivium non dedignatur: sed claudus & mutilus, senex & pannosus, sordidus & mucosus, cum juvene pariter speciosio, & ipso purpuram induto & in capite diadema gestante, futurus mensæ particeps venit, & spirituale petit convivium, & iisdem ambo fruuntur, nec ulla est differentia; & Christus quidem eos ad mensam cum Rege simul vocare non dedignatur; pariter enim ambo vocantur.* Hæc Chrysostomus.

CXXIX. Diversis nominibus Ecclesia dicta.

Quod reliquum esse videtur; constat locum ipsum, in quem ad sacros celebrandos conventus Fideles convenire soliti erant, diversis esse nominibus appellatum: nam non tantum (ut diximus) divinæ Scripturæ auctoritate constat esse nominatum Ecclesiam, sed & Domum oratoriam, secundum quod a Domino dictum est (*a*): *Domus mea, domus orationis vocabitur.* Item aliquando Dominicum: quam vocem usurpat Cyprianus (*b*), & alii Latinorum, ac Græci etiam, ut apparet ex Concilio (*c*) Laodiceno, & aliis: de qua re Eusebius (*d*) reddit rationem. Dicitur & Basilica: qua quidem voce Optatus (*e*) utitur, cum ait Romæ fuisse quadraginta & amplius Basilicas. Sed unde id nomen Basilicæ deductum sit, pluribus egimus in Notationibus ad Romanum Martyrologium (*f*). Insuper, Memoria, ecclesia appellata reperitur; quæ nomenclatura apud Augustinum (*g*) frequentior est: ea nimirum occasione, quod ecclesiæ in memoriam sanctorum martyrum erigi & Deo dicari consueverant: de quibus est canon Concilii Africani (*h*). Ad idem spectat quod Augustinus de Civitate Dei ait (*i*): *Nos martyribus nostris non templa, sicut diis, sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus.* Dici etiam ecclesia ea de causa a Græcis, Martyrium, consuevit, ut in Concilio (*k*) Gangrensi, & Chalcedonensi, in cujus quidem Actis frequens est mentio de Martyrio S. Euphemiæ, ubi est sacrosancta Synodus celebrata. Aliquando etiam idem locus, Concilium sanctorum, nominatus reperitur: eadem sane ratione, qua & ecclesia, quæ licet propria significatione conventus dicatur, tamen pro loco eum continente (ut vidimus) usurpatur: sic & Concilium sanctorum, pro loco, ubi congregatur Fidelium multitudo, sæpe positum invenitur: vox quidem Ecclesiastica, & in divinis Scripturis usu recepta, ut apparet in Psalmis (*l*): *Deus qui glorificatur in concilio sanctorum;* ac rursum: *Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in concilio justorum & congregatione.* De hac etiam voce pluribus egimus in dictis ad Romanum Martyrologium Notationibus (*m*), ut non opus sit hic eadem repetere. Dicta etiam ab antiquis ecclesia reperitur & Titulus: de cujus vocis ratione suo loco opportunius ac pluribus disseremus. Templum quoque sæpius idem locus dictus est; nequaquam vero a majoribus Delubrum, vel Fanum: licet his vocibus recentiores nonnulli, certe quidem improprie, ne dicam improbe, usi sint, quippe quæ magis Gentilium templis conveniant: nam & patres nostros ab iis abstinuisse, certissimum est.

(*a*) Mar. 11. Luc. 19.
(*b*) Cypr. lib. de oper. & eleem.
(*c*) Conc. Laod. c. 28.
(*d*) Eus. orat. de laudib. Const.
(*e*) Optat. contra Parmen. & alii.
(*f*) Martyrol. Rom. die 5. Augusti.
(*g*) August. de Civit. Dei, lib. 22. c. 8. & aliis locis.
(*h*) Conc. Afric. c. 50.
(*i*) Aug. de Civit. Dei, lib. 22. c. 10.
(*k*) Concil. Gangrens. c. 20.
(*l*) Psal. 8. Psal. 110.
(*m*) Die 23. Jun.

CXXX. Tempore persecutionis omnis locus Ecclesia.

Ceterum illud non omittimus dicere: quod si quando vehemens adeo persecutio esset oborta, ut Christiani publicis Impp. edictis omnino excluderentur ab ecclesiis atque conventibus; nihilominus ea parvi facientes, quocumque opportunum esset, ad synaxes in unum convenire non prætermittebant. Testatur id in primis Dionysius (*n*) Alexandrinus Episcopus, hæc ad Germanum scribens, postquam de edicto Valeriani conventus inhibentis meminit: *Attamen nos, juvante Deo, non a conventu consueto inter nos celebrando abstinuimus: quin ipse quidem quosdam in civitate fratres, perinde ac si simul cum illis versatus essem, ad conventus perstudiose agendos impuli.* Idem & ad Hieracem (*o*) dum exul esset, hæc scribit: *Cum ab omnibus persecutione exagitati essemus, & morte mulctati, festum lætis animis celebravimus; & singula loca ad singula afflictionum genera nobis præstituta, ut ager silvestris, solitudo deserta, navis fluctibus jactata, diversorium publicum, & horridus carcer, opportuna videbantur, in quibus celebres conventus maximo cum gaudio ageremus.* In carceribus (utcumque licuisset) sacras a Fidelibus haberi synaxes, & offerri sacrificium consuevisse, testis est Cyprianus (*p*): sed magis id significant ipsa sanctorum martyrum Acta, ac præsertim illa fidelissima, quæ Proconsularia (*q*) dicta, a publicis Notariis sunt excepta; de quibus agemus suis locis. Certe quidem & ad conventus publicos celebrandos cryptæ arenariæ, persecutionis tempore, Romæ præsertim, ubi in arena fossili subterranei complures latent peramplі recessus, facultatem suppeditabant; licet cum vehementior urgeret persecutio, ab his quoque excluderentur, ut testantur litteræ (*r*) Cornelii Papæ ad Lupicinum Episcopum Viennensem, cum ait: *Publice, neque in cryptis notioribus Missas agere Christianis licet.* His igitur de ecclesiis Christianorum & publicis conventibus ex antiquitatis adytis reseratis, jam ad ceteras institutiones Ecclesiasticas ab eodem Paulo in eadem epistola scriptas redeamus.

(*n*) Apud Eus. lib. 7. c. 10.
(*o*) Apud Eus. l. 7. c. 17.
(*p*) Cypr. ep. 5.
(*q*) Extant apud Sur. die 11. Febr. de quibus consule notata a nobis in Rom. Martyrolog.
(*r*) Habentur tom. 1. Bibl. sancta.

CXXXI.

Perseverabat adhuc in Ecclesia laudatissimæ rei usus, ut (quod Christus ultima cœna fecerat, ac in sui memoriam ut face-

cerent, suos monuerat) Christiani convenientes simul in ecclesia, una cœnarent, simulque sacratissimam perciperent Eucharistiam: quod tamen cum Corinthii, non ut decebat, explerent, Paulus jure redarguit, dicens (*h*): *Convenientibus vobis in unum, jam non est Dominicam cœnam manducare. Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum: & alius quidem esurit, alius autem ebrius est*, &c. Quoniam (ut dictum est) utraque simul mensa jungebatur, communis & sacra; quid in unaquaque præstare deberent, admonuit. In illa priori nimirum, ut communitas servaretur, seque invicem expectarent, unaque discumberent, essetque frugalis. Domi enim potius ut comedant, persuadet, qui non mutuæ charitatis, cujus intuitu res instituta esset, sed ingluviei causa sic convenirent. De sacra vero mensa, quod a communi esset distincta, non perfunctorie & absque animi consideratione eam esse adeundam, utpote quod maximum omnium damnum incurrat qui indigne eo cibo vescatur; sed magna solicitudine latebras suæ quemque conscientiæ disquirere debere, divinum judicium interminatus, inculcat.

De duplici cœna. (*a*) 1. Cor. 11.

CXXXII. Sacra primum mensa, deinde communis.

Porro quod ad utramque mensam spectat; etsi Christus communem præmisit, inde vero sacram exhibuit: quod sic rerum ordo ferebat, ut legalia primum consummarentur, ac deinde quæ novæ legis essent, mensæ apponerentur: Apostolorum tamen tempore primum quidem celebrari solitam sacram synaxim, inde communi omnes excipi mensa, Joannes Chrysostomus (*i*) tradit his verbis: *Statis diebus mensas faciebant communes; & peracta synaxi, post sacramentorum communionem, inibant convivium, divitibus quidem cibos afferentibus, pauperibus autem, & qui nihil habebant, etiam vocatis, & omnibus communiter vescentibus.* Hæc Chrysostomus. Verum de his diversam fuisse olim diversarum Ecclesiarum consuetudinem, superius dictum est. Corinthios autem inter cœnandum miscentes sacra communibus (quod correxit Paulus) Eucharistiam sumere consuevisse, Augustinus (*c*) affirmat, testaturque communi consensu totius Ecclesiæ actum esse, ut nonnisi jejuni Fideles in Ecclesia sacram sumerent Eucharistiam, quam & sacerdotes ipsi, jejuni cum essent, offerrent.

(*b*) Chrys. in 1. Cor. 11. hom. 27. in princ.

(*c*) Aug. ad Jan. epist. 118.

CXXXIII. Seorsum sacra a communi.

Sed enim illud etiam totius universalis Ecclesiæ consensione factum est, ut non amplius sacris mensis communes commiscerentur, sed inter se essent sicut mysterio, ita aliqua diversitate temporis distinctæ. Fluxit etiam inde consuetudo, ut eadem convivia (sicut Apostolorum temporibus agi vidimus) in ecclesia celebrari solerent; de qua Joannes Chrysostomus in sermone in dictum Pauli, *Oportet hæreses esse*, testatur his verbis: *Ab hac lege & consuetudine inolevit in ecclesiis consuetudo quædam admirabilis. Fideles enim omnes in conventibus suis postquam audissent doctrinas, post preces, post sacramentorum communionem, soluta concione, non mox domum conscendebant; sed divites & abundantiores alimenta & edulia domibus suis afferentes, pauperes vocabant, communesque faciebant mensas, communia prandia, communia convivia in ipsa ecclesia. Atque ita a communione mensæ & pietate loci undequaque ad charitatem accendebantur, non absque summa voluptate, utilitateque maxima. Pauperes enim tum fruebantur consolatione, qualis obtingebat: divites vero fructum benevolentiæ & ab his quos pascebant, & a Deo, propter quem illos pascebant, assequebantur; sicque tandem domum redibant: multa hinc igitur eis proveniebant bona.* Hæc Chrysostomus. Quando vero statutum fuerit ne id in ecclesia amplius ageretur, dicemus inferius.

Quo vero ordine, quove ritu communes cœnæ, mutuæ charitatis indices atque illices, a Christanis olim celebrari consuevissent, antiquorum auctorum satis multa suppetunt testimonia, ac in primis Tertulliani (*d*) sic dicentis: *Cœna nostra de nomine rationem sui ostendit: vocatur enim* ἀγάπη, *id quod est penes Græcos, dilectio. Quantiscumque sumptibus constet, lucrum est pietatis nomine facere sumptum: siquidem inopes quoque refrigerio isto juvamus, non qua penes vos parasiti affectant, ad gloriam famulandæ libertatis sub auctoramento ventris inter contumelias saginandi, sed qua penes Deum major est contemplatio mediocrium. Si honesta causa est convivii, reliquum ordinem disciplinæ de causa æstimate, quid sit de religionis officio. Nihil vilitatis, nihil immodestiæ admittit. Non prius discumbitur, quam oratio ad Deum prægustetur. Editur quantum esurientes capiunt: bibitur quantum pudicis est utile. Ita saturantur, ut qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum sibi esse. Ita fabulantur, ut qui sciant Dominum audire. Post aquam manualem & lumina, ut quisque de Scripturis sanctis, vel de proprio ingenio potest, provocatur in medium Deo canere; hinc probatur quomodo biberit. Æque oratio convivium dirimit. Inde disceditur, non in catervas cæsionum, neque in classes discursationum, nec in eruptiones lasciviarum, sed ad eamdem curam modestiæ & pudicitiæ; ut qui non tam cœnam cœnaverint, quam disciplinam. Hæc coitio Christianorum.* Hucusque Tertullianus de publicis conviviis Christianorum; quæ cum causa pauperum parari solerent, ut egestate pressi exhilararentur aliquando, magna fiebant impensa. CXXXIV.

(*d*) Tert. Apolog. cap. 39. De Agape.

Cætera vero, quæ inter illos tantum CXXXV.

qui arctioris vitæ genus excolerent, certis anni temporibus exercebantur convivia, erant omnino frugalissima, verum in reliquo multa habebant cum illis communia. Quod si credimus Hieronymo (*a*) affirmanti Philonem sub nomine Essenorum de Christianis Ecclesiæ Alexandrinæ esse locutum, de qua controversia fusius suo loco agemus: qualia esse solerent dicta convivia, perbelle descripsit. Equidem in mensis a Dei laudibus auspicari convivium, & eis vaniloquia non admiscere, ex Judæorum traditione fluxisse, certum est: nam & Aristeas hæc ait (*b*): *Etenim ut a mensis poculisque incipiamus, recte jussit tum Deum laudare, cum mensæ accumbimus; in qua ne aliquid quidem ad confabulandum concessit, quod divini numinis memoriam abjiceret.* Sed audiamus Philonem sic illorum plenius convivia describentem: *Ubi vero convenere candidati & læti* (ait) *cum summa gravitate ad signum datum a quopiam Ephemereuta (sic hujusmodi ministros nominant) priusquam discumbant, stantes una serie decenti, sublatisque in cælum manibus atque oculis, his quoniam didicerunt cælestia, illis utpote incorruptis a muneribus & a quæstu illicito, precantur ut placeat Deo id convivium. Absolutis precibus; seniores discumbunt, ac mox alii pro cujusque dignitate: nec enim seniores ex annis æstimant, sed quantumlibet grandævos habent pro pueris, si sero institutum hoc complexi sunt: honorem vero senectutis tribuunt his qui exercuerunt se a juventute in hac pulcherrima divinaque parte contemplativæ philosophiæ. Adhibentur mensæ feminæ quoque, anus pleræque, sed virgines non coactæ castitatis, sicut apud Græcos quædam sacrificulæ; sed sponte continentes præ amore sapientiæ, cujus studio per totam vitam contempserunt voluptatem corporis; nimirum divinæ, non mortalis prolis cupidæ, quam solæ Deo claræ animæ ex se ipsis pariunt, excipientes pro semine intelligibiles Patris radios, ut decreta sapientiæ contemplando percipere valeant. Discubitus ita distribuitur, ut seorsum viri dextrum latus, seorsum feminæ sinistrum teneant. Quod si quis suspicatur lectisternia etsi non sumptuosa, certe molliuscula parari hominibus ingenuis & philosophiæ deditis: sciat esse tegetes rudes e vili contexta materia, videlicet e papyro indigena, sic humi aggestas, ut eminendo fulciat cubitus.* Et paulo post:

CXXXVI. *Ceterum in hoc sacro convivio nemo (ut dixi) servus adest; ministrant ingenui, & sponte quicquid opus est faciunt, jussa non expectando, sed præveniendo alacritate voluntaria. Non enim quibuslibet ingenuis delegatur id officium, sed habito delectu ex omni sodalitatis hujus juventute, ut quisque aliquod præclarum indolis ac virtutis specimen edidit: hi tamquam germani filii libenter & certatim ministrant, haud secus ac parentibus publicis, hanc conjunctionem arctiorem ducentes, quam sanguinis; quandoquidem recte sapientibus virtute nihil est antiquius. Discincti autem, & promissis tunicis accedunt ad ministrandum, ut absit omnis servilis species in hoc convivio. Scio quosdam his auditis risuros, dumtaxat qui deflenda lamentisque digna faciunt. Vinum per illos dies non præbetur, sed aqua limpidissima, ceteris frigida, calida vero his qui inter seniores tractantur delicatius. Mensa pura est a cruentis dapibus: pro cibo panis apponitur, sal pro opsonio, pro condimento hyssopus in delicatorum gratiam: operantur enim ut sacerdotes sacris abstemiis, tota victus ratione castigata ad eamdem frugalitatem: nam vinum habent pro veneno afferente dementiam; opiparis autem opsoniis ajunt irritari concupiscentiam, belluam insaturabilem. Hæc sunt exordia convivii. Dicat aliquis: Quid tum postea quam convivis ordine suo discumbentibus adstiterunt ministri decenter parati ad obsequium? nulla ne sequitur compotatio? immo silentium majus, quam antea; ita ut ne mutire quidem cuiquam liceat, aut respirare vehementius.*

Proponit quispiam quæstionem e sacris litteris, aut solvit ab alio propositam, nihil de solutione solicitus: nec enim captat laudem argutiarum aut eloquentiæ; hoc tantum agit, ut rem diligentius perspiciat, tum perspectam non invideat minus perspicacibus, sed non minus discendi cupidis: atque ita immoratur doctrinæ, subinde inculcans imprimensque animis præclaras sententias: nam expeditam elocutionem & una serie continuam, auditorum mens non valens assequi, a tergo relinquitur, nec satis audita percipit. Totum vero auditorium attentum auscultat in uno eodemque habitu, intelligere se nutu vultuque indicans, probare vero hilaritate ac exporrectis frontibus, interdum & dubitare hærereque; moto leniter capite, summoque dextro digito, nec minori attentione juniores, qui adstant, audiunt. Enarrationes autem sacrarum litterarum constant ex allegoriis: nam hi viri totam legem existimant habere animalis similitudinem, quod præcepta corpus referant, animam vero sententiæ retrusiores sub velamine verborum abditæ, in quibus rationalis anima egregie se ipsam contemplatur tamquam in speculo, sub his ipsis verbis miram sententiarum pulchritudinem conspiciens, & explicans e figurarum involucris, atque ita penitiorem intellectum in lucem producens, dumtaxat apud eos qui per occasionem admoniti sciunt obscura ex apertis colligere. Ubi vero Præses visus est rem bene tractando satisfecisse auditorum desiderio, plausus propalam edi-

Marginalia: (a) Hier. de Script. Eccles. — Quale convivium Christianorum. — (b) Aristeas lib. de 72. Interpr. — Mira frugalitas. — CXXXVII. Quæstiones in mensa proponi solitæ.

editur ab omnibus. Tum ille assurgens, hymnum in laudem Dei primus canit, aut recens a se compositum, aut desumptum ab aliquo vatum veterum: extant enim hujus generis carmina prisca versu trimetro, & hymni cum suis accentibus inter sacra canendi ante altaria, vel astantibus, vel a choreas ducentibus moderatas variis flexibus atque reflexibus. Præsulem mox imitantur cæteri decenti ordine, omnibus intente quieteque auscultantibus; præterquam in fine hymni, extremaque clausula: tum enim universi vocem extollunt sine sexus discrimine.

CXXXVIII. *Absolutis hymnis singulorum, juniores paulo ante dictam mensam afferunt, in qua rite cibus ille sacratissimus, panis fermentatus cum sale apponitur & hyssopo, ob reverentiam mensæ dedicatæ in templi vestibulo: nam & in ea solent apponi planes cum sale absque condimento alio, sed panes non fermentati, sal sine ulla mixtura: convenit enim sacris pura simplicitas, egregium divini cultus præmium, ut potiores privilegium habeant. Cœnam vero sequitur sacrum pervigilium his ritibus. Ubi omnes consurrexere, duo chori fiunt in medio cœnaculo, alter virorum, alter feminarum: cuique suus incentor præficitur honore præstans, & canendi peritia. Deinde cantant hymnos in laudem Dei compositos variis metrorum carminumque generibus, nunc uno ore, nunc alternis, non sine decoris & religiosis gestibus & accentibus; modo stantes, modo prorsum retrorsumve gradum moventes, utcumque res postulat. Deinde postquam uterque chorus explevit se his deliciis, velut amore divino ebrii, unum chorum faciunt promiscuum ad imitationem illius olim instituti in Rubri sinus littore post mirandum prodigium.* Hæc Philo. Haud valde dissimilis ab hac cœna est illa, quam proponit Pædagogus Christianus, & ipse patria Alexandrinus, Clemens (a) inquam; qui vult cœnam debere esse expeditam & tenuem, ad vigilias aptam, carnium & vini prorsus expertem; non tamen ea damnans, si quis his sobrie utatur. De iisdem Christianorum conviviis rursum Minutius (b) Felix hæc breviter habet: *Convivia non tantum pudica colimus, sed & sobria: nec enim indulgemus epulis, aut convivium mero ducimus, sed gravitate hilaritatem temperamus.* Cæterum scriptum a Philone convivium sacris videtur admixtum, quale illud Pauli ad Corinthios: non enim expressius licuit externo homini secreta nostra mysteria prosequi.

Cantus post Cœnam.

(a) Clem. Alex. Pædag. lib. 2. c. 11. & seq.

(b) Minutius in Octavio.

(c) Greg. Naz. de vita different.

CXXXIX. Triplici vero ex causa inter Christianos publica convivia celebrari solita, tradit Gregorius (c) Nazianzenus, cum ait: *Non insuper ad sacrum aliquod epulum, vel natalitium, vel funebre, vel connubiale cum pluribus currens.* Ad hæc enim & Episcopum invitari solitum esse significat. Quod ad connubiale spectat, jam superius dictum est. Sed quod ad natalitium epulum attinet; sic dicebantur agapes, quæ in natalitiis sanctorum martyrum in ecclesiis celebrari consueverant, de quibus hæc Theodoretus (d): *At illos* (deos scilicet gentium) *Deos cassos gloria vanosque reddidit, suis autem martyribus honorem illum dedit. Pro Pandiis enim, & Diasiis ac Dionysiis, hoc est, Jovis Liberique patris solemnitatibus, Petro, Paulo, Thomæ, Sergio, Marcello, Leontio, Antonino, Mauritio, aliisque sanctis martyribus solemnitates populari epulo peraguntur: proque illa veteri pompa, pro turpi obscœnitate atque impudentia, fiunt modestæ, castæ, ac temperantia plenæ festivitates, non illæ quidem mero delibutæ, non comessationibus leves, non cachinnis solutæ, sed vivis canticis personantes, sacrisque sermonibus audiendis intentæ.* Sed hac ratione Faustus Manichæus Christianorum agapes impugnabat, quasi illi sacrificia Paganorum vertissent in agapes: sed eum pluribus redarguit Augustinus (e).

Convivia publica triplici ex causa.

(d) Theod. Evan. verit. lib. 8. in fin.

(e) Aug. contra Faust. li. 20. c. 4. & 20.

CXL. De funerali vero agape hæc primum ab Origene (f) scripta leguntur: *Sic itaque nos diem nativitatis celebramus, quia in perpetuo vivunt hi qui moriuntur: celebramus nimirum, religiosos cum sacerdotibus convocantes, Fideles una cum clero invitantes, adhuc egenos, & pauperes, pupillos & viduas saturantes: ut fiat festivitas nostra in memoriam requiei defunctis animabus, quarum memoriam celebramus, nobis autem efficiatur in odorem suavitatis in conspectu æterni Dei.* Hæc Origenes. Ad hanc quippe consuetudinem alludit Chrysostomus, dum ait (g): *Cur post mortem tuorum pauperes vocas? cur presbyteros, ut pro eo velint orare, obsecras? Non ignoro te responsurum: Ut defunctus requiem adipiscatur, & propitium judicem inveniat.* Si in his cupis adhuc de Occidentalis Ecclesiæ consuetudine perdoceri; Paulinus (h) ad Aletium scribens de funere uxoris Ruffinæ, filiæ S. Paulæ, id egregie præstat, sic dicens: *Itaque patronos animarum nostrarum pauperes, qui tota Roma stipem meritant, multitudinem in aulam Apostoli congregasti. Pulchro equidem tanti operis tui spectaculo pascor. Videre enim mihi videor tota illa religiosa miserandæ plebis examina illos pietatis divinæ alumnos, tantis influere penitus agminibus in amplissimam gloriosi Petri basilicam, per illam venerabilem regiam cærula eminus fronte ridentem, ut tota & intra basilicam, & pro janius atrii, & pro gradibus campi spatia coarctentur. Video congregatos ita distincte per accubitus ordinari, & profluis omnes saturari cibis; ut ante oculos Evangelicæ benedictionis ubertas, eorum-*

De funebri Agape.

(f) Orig. in Job. lib. 3.

(g) Chrys. in Matth. hom. 32.

(h) Paulin. ep. 11.

rumque populum imago versetur, quos quinque panibus & duobus piscibus, panis ipse verus, & aquæ vivæ piscis Christus explevit: & paulo post de iisdem.

CXLI. Agapes in Ecclesia adhibitæ. *Quam lætum Deo & sanctis Angelis ejus de hac tua (ut dici solet) pera spectaculum facer editor exhibebas? quanto ipsum Apostolum attollebas gaudio, cum totam ejus basilicam densis inopum cœtibus stipavisses: vel qua sub alto sui culminis mediis ampla laquearibus longum patet, & Apostolico eminus solio coruscans, ingredientium lumina stringit, & corda lætificat: vel qua sub eadem mole tectorum geminis utrinque porticibus latera diffundit: quave protento nitens atrio fusa vestibulo est, ubi cantharum ministra manibus & oribus nostris fluenta ructantem fastigiatis solido ære tholus ornat.* Ac rursum post pauca: *Quam lætum ergo tunc Deo & Angelis pacis & cunctis Sanctorum spiritibus spectaculum tribuisti? primum de Apostoli veneratione, cujus fidem ac memoriam tam multiplicatam opulentiæ devotione celebrasti, sacras nimirum hostias, casta libamina cum acceptissima ipsius commemoratione Deo deferens, deinde munificentia consequenti te ipsum in corde mundo & spiritu humiliato acceptissimum sacrificium offerens Christo, in cujus tabernaculis veræ jubilationis hostias immolasti, reficiens & pascens eos qui benedictione numerosa laudis hostiam sacrificarent Deo. Quam bono tunc Urbs nostra tumultu fremebat, cum tu misericordiæ viscera reficiendis & operiendis pauperibus effundens, pallida esurientium corpora reformares, aridas sitientium fauces rigares, tremula algentium membra vestires, & omnium consona in Dei benedictionem ora resecares?* Hucusque de agape in funere exhiberi Romæ solita Paulinus. S. Hieronymus (*a*) de his agens, illos tantum qui jactantiæ causa id facerent, reprehendens, hæc ait: *Cum ad agapen vocaverint, præco conducitur.*

(a) Hier. ep. 22.

CXLII. Agapes in Dedicatione Ecclesiarum. Solitas esse quoque exhiberi agapes in dedicationibus ecclesiarum, satis demonstrant quæ Gregorius Papa (*b*), dedicaturus oratorium B. Mariæ, pro agape parari mandat, sic ad Petrum subdiaconum scribens: *Sed quia cellæ ipsius tenuitas exigit debere nos in ipsa diei festivitate concurrere; propterea volumus, ut ad celebrandam dedicationem dare debeas ad erogandum pauperibus in auro solidos decem, vini amphoras triginta, annonæ modios ducentos, olei orcas duas, verveces duodecim, gallinas centum: quæ tuis possint rationibus postmodum imputari.* Hæc Gregorius.

(b) Greg. Regist. l. 1. epist. 14.

(c) Conc. Gangr. c. 11.

CXLIII. Quid Concilia de Agape. Porro adversus ejusmodi agapes spernentes, hæc statuerunt Patres in Gangrensi Concilio (*c*), temporibus Constantini: *Si quis despicit eos, qui fideliter agapes, id est, convivia pauperibus exhibent, & propter honorem Dei convocant fratres, & noluerint communicare hujusmodi vocationibus, parvipendens quod geritur; anathema sit.* In Concilio autem Laodiceno (*d*) vetitum est, clericos ad agapen accedentes, partes tollere. Apud Clementem (*e*) vero hæc leguntur: *Qui ad agapes, sive (ut Dominus nominavit) ad convivium instituerunt vocare presbyteram, quam norunt diaconi oppressam, eam frequenter vocent. Separetur autem in convivio quod pastori consuetum est dari: dico autem id quod ad primitias pertinet, veluti sacerdoti, etiamsi convivio non adsit, in honorem Dei, qui ei sacerdotium commisit. Quantum autem unicuique seniorum datur, ejus duplum detur diaconis in honorem Christi: presbyteris vero, qui laborant in verbo doctrinæ, duplex quoque separetur pars in gratiam Apostolorum Domini, cujus locum sustinent, tamquam consiliarii episcoporum, & Ecclesiæ corona: sunt hi Senatus & consessus Ecclesiæ. Si lector sit, capiat unam partem, &c.* Sed quod ad presbyteram spectat: illam consuevisse dici presbyteram, quæ olim nupta viro, qui postea ad presbyteratum assumptus est, cælebs inde remansit, alias opportuniori loco plurimus diximus.

(d) Conc. Laod. c. 27.
(e) Clem. Constit. l. 2. c. 32.

CXLIV. Qui igitur antiquus usus a temporibus Apostolorum de agape Christianorum viguit in Ecclesia, idem nonnullis in locis in hodiernum laudabiliter perseverat, mutatis nonnullis; ut (quod primum diximus) ne illæ simul cum tremendo ac sacrosancto sacrificio miscerentur; deinde (quod postea est emendatum) ne in ecclesia celebrarentur. Ambrosio enim inprimis id displicuisse, Augustinus (*f*) testatur: Paulinus (*g*) quoque nec ipse probavit, toleravit tamen: unde ait:

(f) Aug. Conf. lib. 6. c. 2.
(g) Paulin. in Nat. 9. sancti Felicis.

Verum utinam sacris agerent hæc gaudia votis:
Nec sua liminibus miscerent gaudia sanctis.

Ne fieret Agape in Ecclesia. Displicuit id etiam Patribus Ecclesiæ Orientalis. Prohibuit enim hoc omnino Concilium Laodicenum (*h*), quod cavit his verbis: *Non oportet in basilicis seu ecclesiis agapen facere, & intus manducare, vel accubitus sternere.* Statuit id similiter Concilium Carthaginense (*i*). Concessit tamen Gregorius Anglis recens ad fidem conversis, ut in tabernaculis juxta ecclesiam positis, ejusmodi convivia celebrarent, sic ad Mellitum rescribens (*k*): *Qui boves solent in sacrificio dæmonum multos occidere, debet his etiam hac de re aliqua solemnitas immutari: ut die dedicationis, vel natalitio sanctorum martyrum, quorum illæ reliquiæ ponuntur, tabernacula sibi circa easdem ecclesias, quæ ex fanis commutatæ sunt, de ramis arborum*

(h) Concil. Laod. c. 28.
(i) Concil. Carthag. 3. c. 50.
(k) Gregor. l. 9. epist. 71.

rum faciant, & religiosis conviviis solemnitatem celebrent, &c. At de agape satis.

CXLV. Cum igitur Paulus Apostolus Corinthios redarguisset, quod tam ea quæ ad communem, quam quæ ad sacram cœnam essent statuta, negligerent; & ad legitimam rituum observationem, quantum liceret per epistolam, restituere conatus esset; quod res esset, quæ majori indigeret examine, longiorique opus esset admonitione; in adventu suo se omnia quæ ad ea nosset spectare, coram præstiturum pollicetur: *Cætera*, inquiens (*a*), *cum venero, disponam*. Quænam vero ea fuerint, quæ Paulus circa sacrum Eucharistiæ ritum præsens Corinthios admonuerit; licet nec ab ipso, nec a Luca, qui Pauli Acta potissimum est prosecutus, scriptorum monumentis tradita reperiantur: tamen (quod nefas sit dicere ea penitus excidisse, quippe quæ de re tanta, adeoque illis necessaria ea esset instructio) illa ipsa fuisse, quæ sine scriptis ex traditione Apostolica in universa in posterum Ecclesia observavit, pari consensione Patres omnes affirmant, & inter eos Augustinus (*b*), dum dicit: *Cum vero ait Apostolus, de hoc sacramento loquens: Propter quod fratres, cum convenitis, &c. statim subtexuit: Cætera autem, cum venero, ordinabo. Unde intelligi datur, quia multum erat, ut in epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, quem per universum Orbem servat Ecclesia, ab ipso ordinatum esse, quod nulla morum diversitate variatur.* Et (*c*) alibi (digna quidem quæ sæpe dicta tanti viri repetatur sententia) *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum, rectissime creditur.*

(*a*) 1. Cor. 11.

De ritibus Eucharistiæ.

(*b*) August. epist. 118.

(*c*) August. de bapt. contra Donat. lib. 4. c. ult. sup. l. 2. c. 7. & epist. 118. ad Jan.

CXLVI. At agamus ex instituto de singulis. Ut in primis in hoc admirabili sacrificio vinum aqua mixtum in calice offeratur, quod universa semper observavit Ecclesia, licet de hoc nullum expressum in divinis scripturis appareat testimonium: tamen non tam ex traditione Apostolica, quam Dominica, Catholica Ecclesia in universo Christiano orbe servans (ut Cyprianus (*d*) testatur) eam sibi vendicat auctoritatem. Ut item a jejunis offeratur atque sumatur, non aliunde certe quam ex Apostolica traditione universa Ecclesia admonita custodivit. Hinc Augustinus (*e*) cum hæc pluribus demonstrasset, subdit hæc verba: *Numquid tamen propterea calumniandum est universæ Ecclesiæ, quod a jejunis semper accipitur? Et hoc enim placuit Spiritui sancto, ut in honorem tanti sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quam cæteri cibi: nam ideo per universum Orbem mos iste servatur; neque enim quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi vel cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum convenire debent, aut sicut faciebant quos Apostolus arguit & emendat, mensis suis ista miscere.* Hæc Augustinus. Moris etiam fuisse Eucharistiam a jejunis sumi, Tertullianus (*f*), Cyprianus (*g*), aliique antiquiores testantur. Sed hæc alias superius. Rursum offerendam esse pro vivis atque etiam defunctis, ex Apostolica traditione provenire, demonstratum est superius ex auctoritate Patrum: itemque in azymis potius quam in fermentato esse conficiendam, Epiphanii testimonio ab Ecclesiastica traditione dimanare, jam diximus. Insuper quænam esse deberet probatio illa, quam ante sumptionem Eucharistiæ præmittendam esse insinuat Apostolus, exomologesin nimirum esse debere, ipsam videlicet accuratam peccatorum confessionem, Patrum assertionibus demonstravimus.

UtFideles jejuni communicent, & alia.

(*d*) Cypr. epist. 63. ad Cæcil.

(*e*) Aug. ep. 118.

(*f*) Tertul. lib. 2. ad uxor.

(*g*) Cypr. epist. 63.

CXLVII. Sed ut antiquum ritum in conficienda, offerenda, ac in populum distribuenda sacra Eucharistia, ordine repetamus: Populus panem & vinum in ecclesia offerebat, sed non ad altare: id enim muneris erat diaconorum. De his Augustinus (*h*): *Oblationes, quæ in altario consecrentur, offerte. Erubescere debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicaverit.* Quæ autem a populo offerebantur oblationes, non continuo ab offerente in ecclesiam inferebantur, sed foris in loco huic ministerio adscripto ponebantur; ut disquiri antea posset, an illæ dignæ essent quæ Domino offerrentur: non enim omnium recipiebantur oblationes, sed ejus tantum qui primum Catholicæ esset communionis, & vitæ integritate polleret. Locum ipsum, in quem oblationes inferrentur, ut inde postea ad altare exportarentur, Gazophylacium, ac etiam Secretarium, Possidonius (*i*) nominat. His igitur per diaconum sacerdoti Deo offerendis ad altare portatis: præmissis precibus, aliisque ritibus, qui in antiquis Liturgiis descripti habentur; ipse sacerdos Christi personam gerens præscriptis verbis, quæ Apostolus (*k*) benedictionem appellat hac ipsa prima quam ad Corinthios scribit epistola, dicens: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* sacrificium conficit, de cujus veritate jam satis antea dictum est.

(*h*) Aug. de temp. ser. 215.

De Oblatione panis & vini.

(*i*) Possid. in Vit. Aug. c. 24.

(*k*) 1. Cor. 10.

CXLVIII. Prolatis igitur his, quæ ad consecrationem spectant, verbis, sacerdos in altum elevat sacrificium. Unde de his agens Anastasius (*l*): *Postquam*, ait, *sacrificium tremendum illud sanctificavit, panem vitæ sustollit, eumque omnibus ostendit.* Sic itaque oblato sacrosancto illo ac per omnia admirando sacrificio, sacerdos prius, ac mox deinde cuncti Fideles participant atque communicant, secundum illud ejusdem Apostoli ibidem addentis: *Panis, quem fran-*

(*l*) Anast. Sinait. de sacra. synaxi.

Participatio Eucharistiæ.

frangimus, nonne participatio corporis Domini est? de qua participatione hæc egregie Augustinus (*a*): *Quando manducatur, reficit, sed non deficit: non ergo timeamus, fratres, manducare istum panem, ne forte finiamus illum. Et postea quod manducemus, non inveniamus. Manducetur Christus: vivit manducatus, qui surrexit occisus. Nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit; & norunt Fideles, quemadmodum manducent carnem Christi: unusquisque accipit partem suam: unde & ipsa gratia partes vocantur: per partes manuducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cœlo, manet integer totus in corde tuo.* Sumpturis sacram Eucharistiam tabellæ quædam apponebantur velut mensulæ, sicut hodie linteamina. De his tabellis Joannes (*b*) Chrysostomus meminit, sic dicens: *Nonne vides ministrum spongia mensam circumlinientem, & expurgantem domum, & tabellas ponentem? hoc post preces efficitur per præconis vocem*, &c. Has quoque intelligit Athanasius (*c*), cum de facinoribus Arianorum agens, hæc ait: *Subsellia, thronum, mensam ligneam, tabulas ecclesiæ, & cætera quæ poterant, foras elata combusserunt.*

(*a*) *Aug. de verb. Evang. & apud Bed. in 1. ad Cor. 10.*
(*b*) *Joan. Chr. hom. 61. ad pop. Antioch.*
(*c*) *Athanas. ep. ad solitar.*

CXLIX. Quid profitetur accipiens.

Insuper postquam illa, tamquam voce præconis, acclamata essent verba: *Sancta sanctis*, sacerdos sacram Eucharistiam impartiens, quid daret contestabatur, dicens: *Corpus Christi*. Et accipiens, id ipsum verum esse profitebatur, dicens; *Amen*. Sed quid hoc, Amen? Audi Ambrosium (*d*): *Dicit tibi sacerdos: Corpus Christi; & tu dicis: Amen: hoc est, Verum. Quod confitetur lingua, teneat affectus.* Vetus plane erat ejusmodi traditio in Ecclesia tam in Occidente, quam in Oriente. Ad hanc plane alludit Tertullianus in libro de spectaculis, cum ait: *Ex ore, quo Amen protuleris, gladiatori testimonium reddere.* Et Cornelius Papa (*e*) ad Fabium Antiochenum de Novatiano: *Pro Amen, quod dicere debuerat*, accipiens Eucharistiam scilicet, *hoc dixit: Non deinceps ad Cornelium revertar.* De consuetudine vero Orientalis Ecclesiæ fidem facit Cyrillus, de quo modo dicemus. Hæc quoque omnia in antiquis Liturgiis, & penes veteres scriptores (*f*) Ecclesiasticos scripta habentur. Dabat sacerdos in manus cujusque sacram Eucharistiam, quam sic ille summa cum reverentia ori admovebat. Suppetunt de ea re quamplurima (*g*) testimonia sanctorum Patrum: sed ne longiores in iis præcensendis videamur, Cyrilli Hierosolymitani afferre hic sententiam, satis esse existimamus: ea est hujusmodi:

(*d*) *Ambros. de Sacram. li. 4. c. 5. in fin.*
(*e*) *Apud Euseb. lib. 6. c. 35.*
(*f*) *Tert. lib. de idol. cap. 7. Cypr. lib. de laps. Orig. in exod. ho. 13. Euseb. hist. lib. 6. c. 33. Chrys. ad pop. Antioch. homil. 61. & alii plures.*
(*g*) *Cyrill in Mystagog. 5.*

CL. *Accedens ad communionem, non expansis manuum volis accede, neque disjunctis digitis: sed sinistram veluti sedem quamdam subjicias dextræ, quæ tantum Regem susceptura est; & concava manu suscipe Corpus Christi, dicens: Amen. Sanctificatis ergo oculis tam sancti corporis contactu, communica: cave ne quid excidat tibi.* Ejusmodi consuetudinem in Ecclesia Orientali diutius perdurasse constat: siquidem Maximus, egregius propugnator Catholicæ veritatis adversus Monothelitas, qui claruit circa annum Domini sexcentesimum quinquagesimum, cum de his agit, hæc ait: *Omnes viri, qui communicare desiderant, prius lavent manus suas; ut mente pura, & nitida conscientia, Christi sacramenta suscipiant. Similiter & mulieres nitida exhibeant linteamina, ubi corpus Christi accipiant pura mente, & munda conscientia.* Viris tantum nuda manu sumere concessum, feminis vero nonnisi linteamine, quod dicebatur Dominicale, notavimus in Romano Martyrologio a Plantino typis edito. Sed in & Sexta Synodo, quæ celebrata est anno Domini sexcentesimo octogesimoprimo, hæc statuta leguntur: *Antequam fiat communio, Eucharistiam accepturus, manus in crucis formam figurans, sic accedat, & gratiæ communionem accipiat. Eos enim qui ex auro vel ex alia materia quadam loco manus receptacula efficiunt ad divini muneris susceptionem, minime admittimus, ut qui inanimatam subjectamque materiam Dei imagini præferant. Si quis autem deprehensus fuerit immaculatam communionem eis impartiens qui hujusmodi receptacula afferunt; & ipse segregetur, & is qui affert.* Hæc Synodus (*h*), seu potius appendix addita. Sed & de his sæpe inferius.

Accipere soliti manu Eucharistiam.

(*h*) *Sexta Syn. can. 111.*

CLI. Mos ferendi domum Eucharistiam.

Sed & illud circa usum sacræ Eucharistiæ introductum fuit, cum minus liceret ad sacras synaxes tempore persecutionis Christianos in unum sæpe coire: ut qui quotidie de vita periclitarentur, quotidie sumerent, secundum quod ait Cyprianus (*i*) scribens ad Tibaritanos: *Considerantes se quotidie calicem sanguinis Christi bibere, ut possint & ipsi propter Christum sanguinem fundere;* concessum fuit, ut cum in ecclesia, vel aliis in locis abditis sacræ peragerentur Missæ, qui ad eas conveniebant Fideles, non tantum de ea quæ oblata erat sacratissima Eucharistia communicarent, sed & ex eadem particulas a sacerdote acceptas domum ferendas sumerent; quas reverenter asservatas, singulis diebus summo mane jejuni participarent. Sunt de ejusmodi consuetudine complura antiquorum Patrum testimonia: nam id Tertullianus (*k*) in primis his monstrat verbis: *Non sciet maritus quid secreto*, domi scilicet, *ante omnem cibum gustes, & si sciverit, panem non illum credit esse, qui dici-*

(*i*) *Cypr. epist. 56.*
(*k*) *Tertul. ad uxor. lib. 2. c. 5.*

dicitur. Euchariſtiam, quod in partes diviſa eſſet, Buccellas alibi idem auctor (*a*) nominat; ſed Auguſtinus & alii, Particulas, ut apud nos frequentiori uſu retentum eſt. Sed hæc evidentius Cyprianus demonſtrat, cum hæc ait in libro quem de Lapſis inſcripſit: *Cum quædam arcam ſuam, in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis tentaſſet aperire; igne inde ſurgente, deterrita eſt, ne auderet attingere;* & alibi (*b*): *Qui feſtinans ad ſpectaculum, dimiſſus & adhuc gerens ſecum (ut aſſolet) Euchariſtiam*, &c. Gregorius (*c*) Nazianzenus de ſua ſorore Gorgonia teſtatur, eam apud ſe in cubiculo ſacram Euchariſtiam aſſervatam ſuper altari habere ſolitam: qua venerata, vehementi morbo, quo ægrotabat, dicit eſſe ſanatam.

(*a*) Tertul. lib. de monog. c. 11.

(*b*) Cypr. lib. de ſpect.

(*c*) Gregor. Naz. orat. in funere Gorgoniæ.

CLII. Teſtatur id ipſum Baſilius ſcribens ad Cæſariam Patriciam; quam epiſtolam non tantum recentiores e Græco nuper tranſlatam citant, ſed & Anaſtaſius Nicænus (*d*) Epiſcopus, licet non ad Cæſariam, ſed Cæſarium Patricium legat: ſunt hæc ejus verba: *Neceſſe autem habere aliquem, ſi non adſit ſacerdos, communionem propria manu ſumere, minime eſſe grave, eſt ſupervacaneum oſtendere, propterea quod longa conſuetudo etiam per res ipſas probetur. Omnes enim qui ſunt in deſertis monachi, ubi non eſt ſacerdos, illic habentes communionem, ex ſe ipſis eam ſumunt;* eam videlicet, quam ſecum domum tuliſſent: unde & ſubdit: *Alexandriæ autem & in Ægypto unuſquiſque ex laicis, qui illic degunt, maxima ex parte habent communionem domi ſuæ. Nam cum ſacerdos ſemel confecerit hoſtiam & dederit; eam accipiens & communicans, tamquam a ſacerdote ſumptam participare ſe debet credere. Etenim in eccleſia ſacerdos tradit particulam, & cum omni poteſtate ac libertate eam tenet qui accipit, & ſic ſua manu ad os eam adducit. Idem eſt ergo poteſtate, ſive quiſpiam unam particulam acceperit a ſacerdote, ſive multas ſimul.* Hæc ex Baſilio Anaſtaſius. At hæc non tantum in Orientali Eccleſia, ſed & in Occidentali iiſdem Baſilii temporibus in uſu erant: quod plane demonſtrat S. Hieronymus (*e*) in Apologia adverſus Jovinianum verbis illis: *Quod in eccleſia non licet, nec domi licet*, & S. Auguſtinus agens de oratione, ait: *Accepto corpore Domini & reſervato, utrumque ſalvum eſt, & participatio ſacrificii, & executio officii.* Perſeveraſſe videtur ejuſmodi conſuetudo ſaltem uſque ad Hormiſdæ Papæ tempora, quando in Synodo Cæſarauguſtana in Hiſpania abrogata cognoſcitur, dum hæc in ea (*f*) ſtatuta leguntur: *Euchariſtiæ gratiam ſi quis probatur acceptam non conſumpſiſſe in eccleſia, anathema ſit in perpetuum.* In Orientali vero Eccleſia etiam poſt dicta tempora adhuc eam conſuetudinem viguiſſe, plura exempla declarant, quæ in Prato ſpirituali deſcripta habentur: ſed brevitatis cauſa ea hic referre prætermittimus.

(*d*) Anaſtaſ. lib. quæſt. tom. 6. Biblioth. ſanct.

Viguit diu idem mos in Eccleſia.

(*e*) Hier. ep. 50.

(*f*) Concil. Cæſaraug. c. 3. tom. 4. Rom. edit.

CLIII. In itinere etiam ſecum Euchariſtiam ferre, aliquando conceſſum fuiſſe, ea quæ S. Ambroſius (*g*) ſcribit de Satyro fratre, manifeſte ſignificant. Si enim id permiſſum ait cathecumeno, quomodo non penitus Chriſtiano? Teſtatur id ipſum Gregorius (*h*) de Maximiano Epiſcopo Syracuſæ & ejus ſociis mare Hadriaticum navigantibus. Eamdem conſuetudinem alicubi viguiſſe etiam temporibus Alexandri Papæ Tertii, Acta S. Laurentii (*i*) Epiſcopi Dublinenſis teſtantur, in quibus hæc leguntur: *Quatuor ſacerdotes cum magna turba hominum tranſire comperiunt, qui Euchariſtiam (ſicut tunc moris erat pluribus) ſecum pro tuto viatico ac ſecuro duce itineris publice deferebant.* At non putet quis tepuiſſe apud majores noſtros erga ſacram Euchariſtiam venerationem & cultum, quod prædicta conceſſerint, quæ noſtris temporibus penitus inconceſſa noſcuntur. Immo quia major penes cunctos fides vigebat, animiſque propenſioribus in eamdem erant affecti, hæc in hunc modum fieri permittebantur. Quanti enim putas feciſſe ſanctiſſimam Euchariſtiam majores noſtros, qui, ob eam videlicet cauſam, quod ex pane vinoque conficeretur, eaſdem ſpecies, quantumlibet communes, in honore habebant? Ad hoc enim ſpectat illud Tertulliani (*k*), quo ait de antiqua conſuetudine: *Calicis, aut panis, etiam noſtri, aliquid decuti in terram, anxie patimur.*

(*g*) Ambr. orat. in fun. frat.

(*h*) Gregor. Dial. lib. 3. c. 36.

Euchariſtia ferri ſolita in itinere.

(*i*) In Vit. S. Laurentii. Epiſc. c. 8. apud Sur. tom. 6. die 14. Novembr.

(*k*) Tertul. de coron. mil. c. 3.

CLIV. Ex his igitur de antiquis Eccleſiæ moribus referatis, illud in primis neceſſario infertur atque deducitur, ſemper in Eccleſia aſſervandi ſacram Euchariſtiam ſive in loco ſacro, ſive in privatis domibus, ad illorum uſum qui accepiſſent, conſuetudinem viguiſſe. Cur, quæſo, quod domi liceret, in eccleſia non liceret? Sed nec de eccleſiis deſunt exempla. Non enim niſi de aſſervata in eccleſia Euchariſtia Donatiſtæ execrandum ſcelus illud, quod paucis ſcribit Optatus (*l*), impudentiſſime admiſerunt: *Juſſerunt*, inquit, *Euchariſtiam canibus fundi, non ſine ſigno divini judicii, nam iidem canes accenſi rabie, ipſos homines ſuos, quaſi latrones, ſancti corporis reos, dente vindice, tamquam ignotos & inimicos laniaverunt. Ampullam quoque chriſmatis*, &c. Eſt diſtichon (*m*) illud Paulini ſuperius jam citatum, poſitum a dextra parte apſidis eccleſiæ S. Felicis, ubi aſſervari ſolita eſſet Euchariſtia:

Uſus aſſervandi Euchariſtiam.

(*l*) Optat. contra Parm. lib. 2.

(*m*) Paul. ad Sever. epiſt. 12.

Hic locus est veneranda penus, qua conditur, & qua
Promitur alma sacri pompa ministerii.

Itemque est de his canon Concilii Turonensis (*a*) in hæc verba rem aliter disponentis, nimirum, ut non in armario, sed in altari Eucharistia asservetur, dicens: *Ut corpus Domini in altari, non in armario, vel,* (ut aliter legitur) *imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur.* In altari item intra columbam auream reponi solitam Eucharistiam, legitur in Actis S. Basilii, quæ Amphilochii nomine inscripta habentur. Ad idem officium positas super altaria columbas aureas, & alias argenteas super baptisteria suspensas, Severus impius hæreticus sustulit, ut questi sunt clerus & monachi Antiocheni libello supplici, quem Quintæ Synodo obtulerunt. Redarguit Cyrillus Alexandrinus errorem tunc primum emergentem illorum;qui putarent Eucharistiam non servandam in sequentem diem, sic (*b*) scribens ad Calosyrium Episcopum Arseniotem: *Porro alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad sanctificationem proficere dicant, si quid ex ea fiat reliqui in alium diem. Insaniunt vero qui hæc asserunt: neque enim alteratur Christus, neque sanctum ejus corpus immutatur, sed benedictionis vis & facultas & vivificans gratia perpetuo in ipso existit.* Hæc Cyrillus.

(*a*) Concil. Turon. 2. can. 3.

(*b*) Extat edita Coloniæ apud Calenium anno Domini 1573. una cum tractatu ipsius adversus Anthropomorph.

CLV. Communio sub una specie.

Sed ex his adhuc illud certum exploratumque redditur: quod etsi Fideles sacrificii tempore olim in ecclesia sub utraque specie panis & vini sacratissimam Eucharistiam sumerent; tamen cum vel privatim in suis domibus (ut vidimus) illam acciperent, vel aliter in ecclesia extra sacrificii tempus, sub una tantum specie, nempe panis, ut asservata erat (aliter enim numquam reposita alicubi reperitur) sumere consueverant. Qua vero ratione in Ecclesia Catholica usu receptum sit, ut etiam in ecclesia, cum divina sacrificia peraguntur, nonnisi sacerdos offerens sub utraque specie communicet, ceteri autem sub una tantum, nempe panis, suo loco dicemus uberius. Multa adhuc alia, quæ ad ritus offerendi vel ministrandi pertinent, dicenda essent ex antiquis ac plane Apostolicis Liturgiis; sed cum illæ a plerisque collectæ præ manibus habeantur, aliique eodem argumento commentarios ediderint, libentius abstinemus, ne ab instituto longius evagemur.

CLVI. Attamen quod ad frequentem ejus usum pertinet: dicere non prætermittimus, ex institutione Apostolica frequentem usum esse in Ecclesia commendatum. Fidem facit ejus rei Ignatius (*c*), qui iisdem cum Apostolis temporibus (prout sæpius antea diximus) vixit: nam ad Ephesios scribens, hæc monet: *Date itaque operam ut crebrius congregemini ad Eucharistiam & gloriam Dei;* & inferius: *Omnes nominatim congregamini mente indivulsa, frangentes panem unum, quod pharmacum immortalitatis est, mortis antidotum, vitamque in Deo concilians per Jesum Christum, medicamentum purgans vitia, & omnia pellens mala.* Hæc Ignatius; sed quod dicit: *Mente indivulsa frangentes panem unum;* haud dubium, id ipsum fieri debere admonet, quod ipso initio nascentis Ecclesiæ, mox post missum divinitus Spiritum sanctum, Fideles facere consueverant: de quibus Lucas (*d*): *Erant*, inquit, *perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis;* ac rursum paulo post: *Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis, collaudantes Deum.* Sic igitur majorum admonitos consuetudine posteros Fideles conatos esse quotidie sumere Eucharistiam, Patres tam Latini quam Græci facile demonstrarunt. Cyprianus enim hæc in oratione Dominica: *Hunc quotidie dari panem nobis postulamus; ne, qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie in cibum salutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, dum abstenti & non communicantes a cælesti pane prohibemur, a Christi corpore separemur;* quod ne facere prætermitterent Christiani, cum non esset liberum quotidie ad ecclesiam convenire (ut nuper dictum est) particulas domum portandi atque sumendi, absque dubio licentiam obtinuisse ex institutione Apostolica, majores tradiderunt, quis enim absque Apostolorum exemplo hæc facere præsumpsisset? quare Petrum Romæ hæc docuisse, facile persuademur. Romæ enim antiquam servatam esse consuetudinem, ut Fideles quotidie sacratissimam sumerent Eucharistiam, Hieronymus sæpe testatur, ut cum dicit (*e*): *Scio Romæ hanc esse consuetudinem, ut Fideles semper Christi corpus accipiant: quod non reprehendo, nec probo.* Hac idcirco ille, quod (ut mox subdit) nec qui se nocte admiscuisset uxori, a sumenda Eucharistia temperaret. Idem ad Lucinium (*f*): *De Eucharistia, an accipienda quotidie, quod Romanæ Ecclesiæ & Hispaniæ observare perhibentur, &c.*

Frequenter sumendi Eucharistiam usus.

(*c*) Ignat. epist. 14.

(*d*) Act. 2.

(*e*) Hier. ep. 50.

(*f*) Hier. ep. 28.

CLVII. Infrequens usus Eucharistiæ in Orientali Ecclesia.

In Orientali vero Ecclesia non eamdem viguisse consuetudinem, ut quotidie Fideles communicarent, Ambrosius (*g*) & Augustinus (*h*) testantur. Ille enim sic ait: *Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt? Accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit: sic vive, ut quotidie merearis accipere. Qui non me-*

(*g*) Ambr. de sacram. lib. 5. c. 4. to. 4. Rom. edit.

(*h*) Aug. de serm. Dom. in monte lib. 2. c. 7.

meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere. Augustinus vero: *De sacramento*, inquit, *corporis Domini, ut illi non moveant quæstionem, qui plurimi in Orientalibus partibus non quotidie cœnæ Dominicæ communicant, cum iste panis quotidianus datus sit*. Vetus est quæstio hæc: *De qua* (inquit Hieronymus *a*) *scripsit quidem & Hippolytus vir disertissimus, & carptim diversi scriptores e variis auctoribus edidere. Sed ego illud te breviter admonendum puto; traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiunt, ita observandas, ut a majoribus traditæ sunt; nec aliorum consuetudinem, aliorum contrario more subverti*. Hæc Hieronymus: eadem & Augustinus (*b*), atque Chrysostomus (*c*), qui hæc de Græcorum moribus: *Multi*, ait, *hujus sacrificii semel toto anno sunt participes, alii autem bis, alii vero sæpe, &c.* De his qui sæpe, hæc Basilius in nuper citata epistola ad Cæsariam Patriciam habet: *Communicare singulis diebus, & sanctum Christi corpus percipere, præclarum est & utile: cum ipse aperte dicat: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Quis igitur ambigat vitam assidue participare, nihil aliud esse quam multifariam vivere? Nos autem quater in singulas hebdomadas divina sacramenta participamus, Dominica die, quarta feria, in parasceve, & in sabbato, & aliis diebus, si quando Dominica memoria, vel Sancti alicujus fuerit.* Hæc Basilius.

(a) Hier. epist. 28.
(b) August. epist. 118.
(c) Chrys. in ep. ad Hebr. hom. 17.

CLVIII. Adversus eos qui in annum differunt sumptionem Eucharistiæ.

Ceterum abusionem fuisse potius quam laudabilem consuetudinem, in annum Eucharistiæ participationem differre, satis docet idem Joannes (*d*) Chrysostomus, dum acerrime invehitur in illos qui ex consuetudine certis diebus, nimirum Epiphaniorum die, Quadragesimæ tempore, nempe in Paschate, & Adventus Domini solemnitate, nimirum Natali ipsius die, tantum communicarent; atque hæc exclamans ait: O *consuetudinem! o præsumptionem! sacrificium frustra quotidianum. Incassum assistimus altari, nullus qui communicetur. Hæc non ut temere communicemini, dico, sed ut vos dignos reddatis. Non es hostia dignus, vel communione? igitur nec oratione;* & paulo post: *Cum omnibus confessus es de dignis esse, cum indignis non secedendo: quomodo mansisti non participans de mensa?* atque alibi (*e*), quod putarent illi, reverentiæ causa diutius a communione abstinere esse consultius ac minus periculosum, hæc ait: *Et quomodo, inquies, ista perpetimur, cum semel tantum per annum ea sacramenta sumamus? Hoc nempe est quod universa perturbat: quia non munditia animi, verum intervallo temporis longiore constare meritum putas; summamque arbitraris reverentiam ac religionem esse, si non sæpius cælestem illam adeas mensam. Ignoras quoniam indigne accedere, etiam si semel tantum fiat, te supplicio tradit: digne vero etiam si sæpe accedas, salutem inde conquiris? Non est audaciæ sæpius accedere ad Dominicam mensam, sed indigne accedere, etiam si semel tantum quispiam toto vitæ tempore accedat*. Hæc ille.

(d) Chrys. ad popul. Antioch. hom. 61.
(e) Chrys. in 1. ad Tim. hom. 5.

CLIX. Qui non communicant, rejiciuntur.

At vero non ipsi tantum Orientalis Ecclesiæ doctores, hæc tractando, redarguerunt infrequentem Eucharistiæ sumptionem, sed & sacri canones gravioribus pœnis eos affecere qui differrent. Et ut prætermittamus dicere de canone Apostolorum (*f*) animadvertente in illos, qui ingressi ecclesiam, sacram communionem non percipiunt: est canon Concilii Antiocheni (*g*) præcipientis itidem ab ecclesia ejiciendos, qui accedentes ad eam non communicant. Porro testatur Epiphanius (*h*) communiones & synaxes ab Apostolis ordinatas, ut fierent feria quarta, pro sabbato, & Dominica, in quibus populi ad eas convenientes communicarent. Ex his igitur, aliisque multis quæ in eamdem sententiam essent adducenda, liquido constat, non quidem ex laudabili consuetudine, sed oscitantia ac potius negligentia in Orientali Ecclesia egisse illos, qui semel tantum in anno, vel paulo frequentius sacram sumerent Eucharistiam, reclamantibus in eos sacris ipsorum Conciliis, & antiquis scriptoribus Ecclesiasticis.

(f) Can. Apostolorum 10.
(g) Concil. Antiochen. c. 2.
(h) Epiph. in comp. doct.

CLX. Vindicta in sumentes indigne Eucharistiam.

At quod ejusdem argumenti esse videtur, & ad Ecclesiasticas res gestas maxime pertinet: dicere non prætermittimus, olim, quo tantæ rei & occultioris mysterii fides certior haberetur, frequentius accidisse, eos qui indigne ad sumptionem sacratissimæ Eucharistiæ accessissent, vel morte, Deo vindicante, mulctatos, aut a pravo dæmone arreptos, aliisve miserabilibus cladibus esse affectos: id quidem in primis Apostoli verba indicant, quæ sunt ejusmodi (*i*): *Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quod si nos ipsos judicaremus, non utique utique judicaremur. Dum judicamur autem a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Dionysius quidem in Ecclesiastica Hierarchia, hisce de causis multos solitos esse a dæmonibus vexari, testatur. Sunt de his pleraque exempla apud Cyprianum in libro de Lapsis; & de suis temporibus testatur Chrysostomus (*k*), complures qui imparati ac indigne ad communicationem corporis Christi accessissent, a satana vexatos: sic enim ait: *Plurima hujusmodi nunc quoque contingunt. Quia enim sacerdotes ignorant eos qui peccatis obnoxii indigne mysteria veneranda percipiunt; Deus sæpius facit, eosdemque satanæ tradit. Quoties denique morbi, quoties detrimenta, quoti-*

(i) 1. Cor. 11.
(k) Chrys. in 1. ad Tim. hom. 1.

quoties luctus calamitatesque contingunt, hujus rei gratia fiunt: id Paulus quoque signanter expressit: Ideo inter vos, inquit: multi infirmi, &c. Sed id omne ex Dei misericordia; ut sic correptus, non cum hoc mundo damnetur. Unde & Pacianus (a) in eadem Apostoli verba: *Lætare peccator, si in hoc sæculo aut morte interciperis, aut morte consumeris; ne puniaris post sæculum. Intellige quantum sceleris admittat qui ad altare venit indignus, cui pro remedio computatur, cum aut morbis laborat, aut morte dissolvitur.* Sed de his satis: jam prosequamur cætera.

(a) Pacianus lib. de pænit.

CLXI. Aliam adhuc insuper celebrandi conventus formam iisdem Corinthiis Paulus præscripsit, dicens (b): *Cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant. Sive lingua quis loquitur, secundum duos, aut multum tres, & per partes, & unus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in ecclesia, sibi autem loquatur & Deo. Prophetæ autem duo aut tres dicant, & ceteri dijudicent. Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat. Potestis enim omnes per singulos prophetare: ut omnes discant, & omnes exhortentur; & spiritus Prophetarum Prophetis subjecti sunt.* Ex conventibus Judæorum hanc formam in Ecclesiam Paulus transfudit, ac docuit Gentes. Unde apud Ambrosium (c): *Hæc traditio synagogæ est, quam nos vult sectari, quia Christianis quidem scribit, sed ex Gentibus factis, non ex Judæis: ut sedentes disputent seniores dignitate in cathedris, sequentes in subselliis, novissimi in pavimento super mattas.* Ejusmodi erat conventus ille, cujus Lucas meminit (d), dicens. *Intravit Jesus secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam, & surrexit legere, & traditus est illi liber Isaiæ Prophetæ, &c.* In iisdem conventibus sæpius ipsum Paulum concionatum esse, jam diximus; ut cum venit Antiochiam Pisidiæ in synagogam, ubi post lectionem legis & Prophetarum (inquit Lucas e) miserunt Principes synagogæ ad Paulum & Barnabam dicentes: *Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem dicite.* At quoniam novis charismatibus aucta fuit Ecclesia, hisce etiam hunc Christianorum conventum Apostolus voluit illustrari: nimirum ut cum accepissent linguarum munera, necnon datus illis esset sensus per Spiritum sanctum, ut intelligerent Scripturas; eadem Spiritus dona ad ædificationem Ecclesiæ consummarentur: ut tunc linguis loquerentur, cum qui interpretaretur, adesset.

(b) 1. Cor. 14.

De alio Conventu Ecclesiastico.

(c) Ambros. in 1. ad Corinth. c. 14. to. 3. Rom. edit.

(d) Luc. 4.

(e) Act. 13.

CLXII. At vero ejusdem conventus ab Apostolo in Ecclesia instituti celebrandi ritum, licet aliqua ex parte sit imminutus, nimirum in linguarum munere, prorsus tamen desiisse, nemo, puto, sapiens dixerit; quantumlibet signa potius atque vestigia ejus Apostolicæ institutionis in Ecclesia remansisse, Joannes Chrysostomus testetur his verbis: *Nunc illorum donorum symbola ac signa tantum tenemus: nam nunc quoque duo aut tres dicimus & vicissim, & alio tacente, alius incipit. Sed sunt tantum illorum signa & monimenta. Propterea quando inceperimus dicere, populus respondet: Spiritu tuo. Ostendens quod olim sic dicebant, non sua moti sapientia, & Spiritu, &c.* Deplorat summopere sua tempora, quibus cum eædem res agerentur, quæ olim in illa Apostolorum tempore Ecclesia florentissima; non tamen ea diligentia, eaque industria; adeo ut potius imago quædam illarum rerum, quam res ipsa repræsentaretur. Plures enim, sed alternis sermonibus, in conventibus Ecclesiasticis olim loqui solitos, sermonemque exhortatorium unumquemque eorum habere ad populum, jam superius dictum est, dum de conventu illo Antiocheno, ubi Paulus & Barnabas rogati sunt dicere, historiam recensuimus.

Pristini ritus signa tantum reliqua.

CLXIII. At dum de his agentes, oculos circumducimus ad cuncta officia Ecclesiastica contemplanda, si quæ reliqua sint quæ ab Apostolo formam conventus præscriptam referant: occurrit in primis illud quod dicimus Matutinum officium; quod si attentius inspexerimus, plane intelligemus, quod ad formam spectat, eadem in ipso peragi quæ & olim in illo. Sed pervestigemus singula: *Cum convenitis* (inquit Apostolus) *unusquisque vestrum psalmum habet.* A psalmorum enim cantu inchoari dictos qui in Ecclesia celebrantur conventus, omnes norunt. Exhiberi post hæc in illis mandat Paulus doctrinam, nempe (ut vidimus) legis & Prophetarum lectionem, quam quidem post psalmorum concentum recitari hodie in ecclesia videmus. At loco linguarum, est novi Testamanti lectio subrogata. Apocalypsis quoque statuto tempore in iisdem officiis recitatur. Et quod Paulus monet, quæ dicta sunt linguis interpretari; huic muneri optime satisfaciunt sanctorum Patrum homiliæ, quas itidem post divinæ Scripturæ lectionem, eam interpretantes recitant. At in eo hi conventus, qui apud nos fiunt ab illo potissimum differunt, dum hæc omnia, a nobis ex scripto recitantur, ab illis autem non item, præsertim cum linguis loquerentur. Videas insuper, quod docet Paulus, ut spiritus Prophetarum subditus sit Prophetis; quam egregie huic rei respondeat, quod qui obeunt munera Prophetarum lectiones legentes, non illas antea auspicantur, quam ab eo qui conventui præest, tam ipsi quam cæteris reverenter submisso capite, accepturu-

Matutinum officium quid repræsentet.

ptu-

pturi dicendi licentiam, illa verba præfantur, dicentes: *Jube Domne benedicere;* quibus Præpositus benedicens, dicendi facultatem impartitur. Nec his omnino adversatur, quod ejusmodi conventus in ecclesia noctu fiant: nam & de Paulo testatur Lucas in Actis, sermonem in ejusmodi conventu Troade celebrato produxisse, usque ad mediam noctem. Cæterum ut eadem dicamus cum Chrysostomo nuper a nobis citato, sunt hæc potius imago quædam ac signum antiquæ illius Apostolicæ institutionis, quam res ipsa in omnibus illi similis.

CLXIV. De Oratorii institutione Apostolico Conventui haud dissimili.

Sed divino plane consilio factum est, ut nostra ætate, ante annos triginta, ad ejusmodi Apostolici conventus formam, magna ex parte, ea potissimum quæ ad audientium ædificationem ex rerum divinarum sermonibus comparata, ad profectum Ecclesiæ peragi mandavit Apostolus in Urbe fuerint instituta, opera in primis R. P. Philippi Nerii Florentini, qui tamquam sapiens architectus posuit fundamentum, & ejus in Christo alumni R. P. Francisci Mariæ Tarusii Politiani, qui in his videbatur esse dux verbi. Horum igitur studio & industria institutum primitus fuit, ut per singulos ferme dies qui ardentiori studio Christianam vitam excolerent, ad oratorium S. Hieronymi convenirent (ex eo namque & nostro collegio nomen est inditum, ut Oratorii congregatio diceretur) ubi hoc ordine religiosus haberetur conventus: Præmissa in primis silentio facta precatione, ex fratribus aliquis lectionem auspicaretur, ad permovendos animos ad pietatem accommodatam. Inter legendum etiam idem qui præesset Pater, solitus esset interloqui, ac eadem quæ dicta essent, accuratius explicando, amplificando, & ardentiori studio in audientium corda insinuando, interdum etiam aliquorum ex fratribus, quid de aliqua re sentirent, rogando sententiam, in modum fere dialogi sermonem ad horæ spatium magna audientium alacritate perduceret. Ejusdem jussu postea suggestum gradibus sublimiorem conscenderet ex fratribus aliquis, qui ex Vitis sanctorum probatis atque receptis, divinaque Scriptura, ac SS. Patrum sententiis absque fuco vel pigmentis intextam orationem haberet. Qui huic succederet, eodem plane dicendi genere, sed diverso argumento sermonem diceret. Demum tertius his accederet, qui historias Ecclesiasticas ordine temporum dispositas enarraret. Quibus dimidiæ horæ spatio singulis ad dicendum concesso, mira audientium utilitate pariter & voluptate perfunctis, cantato hymno, ac repetitis iterum precibus, jam conventus absolveretur. Rebus igitur in hunc modum dispositis, atque Romani Pontificis auctoritate firmatis, visa est pulchra illa conventus Apostolici facies pro ratione temporum reddi: cui adgaudentes probi omnes, complures ex ipsis inde mutuati exemplum, aliis in locis eadem pietatis officia instituere ac propagare conati sunt. Sed hæc obiter: jam ad Paulum Corinthiorum Ecclesiam instituentem redeamus.

CLXV. Vox Amen unde usurpata.

In eodem, qui a Paulo Apostolo conventus describitur, consuevisse etiam populum audientem, & annuentem, respondere, Amen; idem Paulus demonstrat, dum ait: *Si benedixeris spiritu; qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit.* Ex ea quidem veterrima institutione conventus ex Hebræorum fontibus ducta, una cum ipsa re voces etiam in Ecclesiam transiere, ut Amen. Id quidem esse servatum antiquitus, ut populus præsens eamdem vocem conclamaret, Hieronymus (*a*) docet, dum ait de Ecclesia Romana: *Ubi sic ad similitudinem cælestis tonitrui, Amen, reboat.* Hanc quidem sicut & alias plures acceptas esse ex Hebræis, omnes intelligunt: si quidem in veteris Testamenti divinis Scripturis sæpissime ex persona populi aliquid confirmantis repetita legitur. Unde merito Paulus (*b*) admonet non esse facultatem alicui dicendi Amen, nisi quod dicatur intelligat. Eadem ratione in Talmudicis Massecheth Berachot (*c*), dum reprehenditur audientium oscitantia, legitur triplex Amen illegitimum: primum videlicet, cum qui Amen respondens, non intellexerit quod dictum sit; quod quidem, Amen pupillum, auctor appellat: secundum, cum antequam absolvatur oratio, vox illa pronunciatur, quod Amen surreptitium nominat, cum ex oratione nondum absoluta aliquid surripit: tertium vero cum sic respondens, aliquid aliud agit; quod sectile Amen, idem dicit, quasi dissectum in duas partes, dum audiens aliud agit. Porro sanctus Ambrosius (*d*) hujus vocis diversas affert significationes ut aliquando sit imperantis, interdum precantis, interdum vero confirmantis aliquid: quo sensu hic eam accipit Apostolus. Sed de his satis hæc ad Ecclesiæ veteres ritus insinuandos. Cæterum cum Apostolus his institutis, mox admoneat ut mulieres taceant in ecclesia, non tantum sic eas loqui, ut doceant, nullo modo permittit; sed nec quavis occasione, vel saltem eo prætextu ut discant, de rebus divinis loquendi tribuit facultatem, afferens pro remedio, ut, si discere volunt, domi viros suos interrogent. Quod quidem semper in Ecclesia observatum; sed ab hæreticis tantum Apostolicæ censuræ terminum esse violatum, suis locis dicemus: modo vero rerum gestarum seriem prosequamur.

CLXVI.

Inter hæc autem, cum Cerinthus (*e*) præ-

(*a*) Hieron. in præfat. lib. 2. in epist. ad Galat.

(*b*) 1. Cor. 10.

(*c*) Apud Angel. Caninin. in loc. novi Test.

(*d*) Ambros. in Psal. 40.

(*e*) Epiph. hæres. 28.

præter alios quos disseminabat errores, impie diceret, Christum non surrexisse; adderet insuper Basilides, nullam futuram resurrectionem mortuorum: Hos namque Ignatius his coloribus egregie pingit, dum eos cavendos admonet, sic dicens (*a*): *Considerate itaque eos qui aliena sectantur dogmata, & discite quomodo ignotum asserunt esse Christi Patrem, quomodo infidam simultatem inter se exerceant, charitatis nullam habeant rationem: futura negligunt, præsentia & instabilia bona curant, præcepta contemnunt, viduam & orphanum despiciunt, oppressum despuunt, vinctum rident, crucis illos pudet, passionem subsannant, resurrectionem pro fabula traducunt: posteri sunt & nepotes spiritus illius omnis mali inventoris.* Hæc Ignatius ad Smyrnenses: hos & taxat scribens ad Trallianos, sic dicens (*b*): *Partum Virginis calumniantur: & cum pudeat illos crucis, passionem negant, nec resurrectionem credunt, sed ignotum Deum introducunt: Christum ingenitum esse censent, Spiritum vero sanctum nec esse confitentur.* Cum inquam, hæc pessimi omnium hominum iidem disseminarent hæresiarchæ: his omnibus provide Paulus occurrendum putavit: sicque Corinthios, ad quos scribit, primum de Christi resurrectione tam suo quam aliorum qui viderant testimonio instruit: demum de cæterorum mortuorum resurrectione copiosissime agens, cum ad eam insinuandam probandamque multis utatur argumentis; suis ipsorum factis, qui ea dicerent, arguens, hæc ait (*c*): *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Ut quid baptizantur pro illis?*

(a) Ignat. ad Smyr. ep. 10.

(b) Idem ad Trall. ep. 5.

Paulus resurrectionem adversus Hæreticos prædicat.

(c) 1. Cor. 15.

CLXVII. De his qui baptizantur pro mortuis.

Sed quinam esset istiusmodi ludus & fabula velut in scena repræsentata, Epiphanius (*d*) agens adversus Cerinthum narrat his verbis: *In hac regione; Asia inquam, immo etiam in Galatia, valde viguit horum doctrina: de quibus etiam ex traditione res quædam ad nos devenit, quod quidam apud ipsos de vita decesserunt, morte præoccupati citra baptisma, alii vero pro ipsis in nomen ipsorum baptizentur; ut ne, ubi resurrexerint illi in resurrectione, pœnas dent, eo quod non acceperunt baptisma, & subditi fiant potestati, quæ mundum fecit. Et hac de causa traditio, quæ ad nos devenit, eumdem sanctum Apostolum dixisse ait: Si omnino mortui non resurgunt, cur & baptizantur pro ipsis? Cæterum alii recte hoc dictum interpretantes, dicunt, quod morti vicini, si fuerint in pietatis doctrina instructi, ob hanc spem ante obitum lavacro digni sunt: ostendentes quod qui mortuus est, etiam resurget, & ob id indiget remissione peccatorum per lavacrum. Horum vero aliqui Christum nondum resurrexisse prædicant, verum resurrecturum esse cum omnibus: alii vero, quod omnino mortui non resurgent. Quapropter Apostolus medium se interponens, utrosque hos, ac reliquas hæreses eadem opera subvertit.* Hæc Epiphanius.

(d) Epiph. hæres. 28.

CLXVIII.

Chrysostomus (*e*) arreptam testatur a Marcionitis occasionem ex verbis Pauli, ut loco defuncti viventem quempiam illi profuturum baptizent: sic enim ait: *An vultis primo dicam, quo modo hanc dictionem adulterantur qui morbo Marcionis laborant? Æque scio quidem fore ut risum multum moveam: verum enimvero etiam propterea maxime dicam, ut eum morbum magis fugiatis. Nam postquam catechumenus quispiam apud eos accesserit, sub lecto mortui absconso aliquo qui vivit, accedunt ad mortuum, & alloquuntur, & rogant velitne baptismum accipere? Deinde illo nihil respondente; qui est absconsus inferne, pro illo dicit, se velle baptizari; & sic eum babptizant pro eo qui excessit, perinde ac si in scena luderent; tantum valuit diabolus in ignavorum animis. Deinde cum accusantur, addunt hoc verbum, dicentes Apostolum dixisse: Qui baptizantur pro mortuis.* Hæc ipse. Verum cum Marcion hæresiarcha longe post Pauli tempora emerserit; non potuit ipse, vel ejus sectatores esse qui notantur a Paulo, sed alii, qui eadem actitarent, e quibus ipsi exemplum fuerint mutuati. At Tertullianus (*f*) quoque docet, non de Catholicis, sed de hæreticis Paulum esse locutum, id declarans his verbis: *Sed qua, inquit, ratione baptizantur pro mortuis? Certe illa præsumptione hoc eos instituisse contendit, qua alii etiam carni vicarium baptisma profuturum existimarent ad spem resurrectionis; quæ nisi corporalis, non alias sic baptismate corporali obligaretur. Anima enim non lotione, sed responsione sancitur; hoc est, sanctificatur.* Hæc Tertullianus; quæ ferme repetit (*g*) agens contra Marcionem. Sed sunt & aliæ de verbis Apostoli interpretationes, quas in primis Joannes Chrysostomus affert, & Isidorus (*h*) Pelusiota ejus discipulus, atque alii: earum vero cupidos ad interpretes remittimus.

(e) Chrys. in 1. ad Cor. hom. 40.

Marcionitarum ludus.

(f) Tertul. de resur. carn. c. 48.

(g) Tertul. contr. Marcion. lib. 5. cap. 10.

(h) Isid. Pelus. lib. 1. epist. 121.

CLXIX.

Clausurus jam epistolam Paulus (*i*) collectam indicit, sicut & in aliis Ecclesiis fecerat. Cum enim (ut alias dictum est), Christiani qui Hierosolymis erant, bonis omnibus spoliati a contribulibus Judæis maxima affligerentur inopia; & ex Concilio Hierosolymitano (ut vidimus) sic Paulo Gentium cura fuisset delegata, ut tamen pauperum Judæorum memor esset: cum alioqui sic comparatus esset, ut quo ipse sibi victum quæreret, manuale opus exercere consueverit, ne cui molestus esset; pro illorum tamen inopia sollicitus, se a cæteris, quæ in Asia & Græcia erant, Ecclesiis eleemosynam colligere testatur, sic dicens (*k*): *De collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordina-*

(i) Chrys. in 1. ad Cor. hom. 40.

De collectis Apostoli admonitio.

(k) 1. Cor. ult.

vi Ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite. Per unam sabbati unusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit: ut non cum venero, tunc collectæ fiant. Cum autem præsens fuero, quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram Hierusalem. Quod si dignum fuerit ut & ego eam, mecum ibunt. Hæc Paulus de collecta Ecclesiæ Corinthiorum indicta. Sed de collectis satis superius.

CLXX. Cur Paulus diu moratus Ephesi. Declarans insuper Apostolus animi sui consilium, quando venturus sit Corinthum, hæc addit: *Veniam ad vos, cum Macedoniam pertransiero nam Macedoniam pertransibo. Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hiemabo, ut vos me deducatis quocumque iero. Nolo enim vos modo in transitu videre: spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit. Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten.* Hæc cum scribat Paulus (ut diximus) hoc anno; quidnam est, quod de non recedendo Epheso usque ad illud tempus visus est inisse consilium? Sed cur tamdiu detineretur Ephesi, hanc affert ipse causam, cum subdit: *Ostium mihi apertum est magnum & evidens, & adversarii multi.* Ephesus enim, quod totius Minoris Asiæ metropolis esset civitas, quodque illic esset Dianæ templum (de quo paulo inferius dicturi sumus) omnium gentium frequenti concursu celeberrimum; & quod denique Proconsul Asiæ illic agere consuevisset, ad quem necesse esset ex tota provincia homines convenire; peropportunus ipsi visus est locus, ubi diutius Evangelium prædicando consisteret. De eadem enim civitate hæc quoque Philostratus (a) in Apollonio: *Abundat bonarum artium studiis; philosophis, oratoribusque redundat: ut vere dici possit, eam civitatem non equitum robore, sed clarorum hominum millibus cæteras superare, in eaque plurimum vigere sapientiam.* Hæc ille, cum Apollonii magi erga Ephesios studium commendat: ut non mireris, si erga eosdem Pauli propensius esset officium. Sed qua occasione inde abire compulsus sit, Lucas exacte describit.

(a) Philost. lib. 8.

CLXXI. De Anathemate & Maranatha. Attamen prius videamus quod idem Paulus in calce ejusdem primæ epistolæ ad Corinthios, in salutatione apposita, sua manu conscripta, ait: *Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema, maranatha.* Quoniam vero eadem Pauli verba sacræ Synodi, necnon Episcopi in suis Ecclesiis, cum divini intermінatione judicii aliquid admonerent, suis ipsorum præceptis affigere consueverunt: operæ pretium ducimus (quod instituti ratio exigit) subobscura hæc elucidare, de iisdemque vocibus pauca differere. Probe scimus, ex sententia Joannis (b) Chrysostomi, vocem, Anathema, esse ambiguam, atque in bonam æque ac malam partem usurpari posse: quandoque enim quod certo loco appensum (c), & ex voto Deo oblatum, vel in ejus templo dedicatum est, significari; quandoque vero quod a Deo sejunctum est per impietatem, intelligi hac voce anathematis, cum complura divinæ Scripturæ exempla declarant, tum maxime id quod apud Justinum (d) legitur in hæc verba: *Anathema id dicitur, quod Deo est dedicatum atque destinatum, & in communem usum amplius non convertitur; aut quod a Deo per malitiam est abalienatum.* Sed jam quo sensu hic accipiat Paulus, habes a Chrysostomo (e) dicente: *Quid igitur est anathema? audi ipsum ita loquentem: Si quis non amat Dominum Jesum Christum, is anathema sit, hoc est, ab omnium commercio segregatus, alienus ab omnibus sit. Nam quemadmodum anathema donum, quod Deo oblatum dedicatur, nemo est qui temere manibus contingere audeat, neque ad id propius accedere: sic & eum qui ab Ecclesia separatur, ab omnibus abscindens, ac tamquam longissime abducens, hoc nomine a contrario scilicet appellat, magno cum terrore omnibus interminatus, ab eo ut separentur, ac pedem referant. Anathemati enim honoris gratia appropinquare nemo audebat: ab eo autem qui ab Ecclesia abscissus erat, ex opposita omnes sententia separabantur. Quapropter separatio quidem tum hæc, tum illa ex æquo vulgo abalienatio erat: separationis vero modus non unus, sed illi contrarius: ab illo enim abstinebant tamquam a Deo dicato: ab hoc autem decedebant tamquam a Deo abalienato, & ab Ecclesia abscisso.* Hucusque Chrysostomus. At non certe hoc modo Paulus (f) optabat anathema esse a Christo pro fratribus suis, ipsa nimirum gente Judæorum.

(b) Joan. Chrysost. hom. de anathem. tom. 5.
(c) Joan. Chrys. in Isai. hom. 1.
(d) Apud Just. Mart. lib. quæst. & resp. q. 121.
(e) Chrys. ad Rom. hom. 16.
(f) Rom. 9.

CLXXII. Quomodo Paulus cupidus fieri anathema. Est enim & adhuc alius ejusdem vocis sensus, ut anathema idem importet quod maledictum, secundum quod scriptum est in Zacharia (g) de Hierusalem: *Habitabunt in ea, & anathema non erit amplius.* Quo loco Hieronymus de Paulo (h): *Pro fratrum salute*, inquit, *anathema esse cupit, imitari volens Dominum suum, qui & ipse, cum non esset maledictio, factus est maledictio.* Sed hæc fusius in epistola (i) ad Algasiam, ubi & de alio vocis sensu hæc verba leguntur: *Vult ergo Apostolus perire in carne, ut alii salventur in spiritu; suum sanguinem fundere, ut multorum animæ conserventur. Quod autem anathema interdum occisionem sonet, multis veteris Testamenti testimoniis probari potest.* Hæc ille.

(g) Zach. 14.
(h) Hier. in Zach. 14.
(i) Hier. ep. 151. q. 9.

CLXXIII. Maranatha post anathema. De Maranatha vero hæc idem auctor ad Marcellam (k): *Maranatha magis Syrum est, quam Hebraicum, tametsi ex confinio utrarumque linguarum aliquid & Hebræum sonet,*

(k) Hier. ep. 137.

sonet, & interpretetur, Dominus noster venit, ut sit sensus: Si quis non amat Dominum Jesum Christum, anathema sit; & illo completo, deinceps inferatur: Dominus noster venit, quod superfluum sit adversus eum odiis pertinacibus velle contendere, quem venisse jam constet. Hæc ipse. Verum quod ad causam spectat, quod post anathema ea adderentur verba: illam potius existimamus, quod Hebræi cum proferrent condemnationis sententiam, cum contestatione præsentis divini judicii facere consueverant. Sunt de his exempla in divinis Scripturis, ut in Daniele (*a*), qui impudicos & calumniantes senes condemnans, ad priorem dixit: *Ecce Angelus Dei, accepta sententia ab eo, scindet te medium:* posteriorem item damnans, sic est allocutus: *Manet Angelus Domini gladium habens, ut secet te medium, & interficiat vos.* Sic & cæteri judicantes, & maledictionis sententiam pronunciantes addentesque Maranatha, Dei præsentiam omnia judicantis ac punientis adesse contestabantur; sicut habetur in Psalmo (*b*): *Judicentur Gentes in conspectu tuo.* Ut probaretur esse verum, quod est scriptum in Proverbiis (*c*): *Per me legum conditores justa decernunt.* Et illud: *Per me potentes decernunt justitiam.* Porro anathemati proxima censura erat (*d*) catathema, quæ erat proprie eorum qui se sic damnatis conjungerent.

(*a*) *Dan.* 13. (*b*) *Psal.* 9. (*c*) *Proverb.* 8. (*d*) *Apud Justin. lib. quæst. q.* 121.

CLXXIV. Quod vero sicut Maranatha, ita & aliæ Hebræorum voces sint in Ecclesiam illapsæ, & frequenti usu receptæ, hanc Hieronymus ad Marcellam (*e*) scribens affert rationem: *Apostolos id curasse, ut quoniam prima Ecclesia ex Judæis fuerat congregata, nihil ad credentium scandalum innovarent, sed ita ut a parvo imbiberant, traderent: postea vero quam in universas gentes Evangelii dilatatus est sermo, non potuisse semel suscepta mutari. Licet & illud in libris suis, quos* ἐξηγητικοὺς *vocant, Origenes asserat, propter vernaculæ linguæ cujusque idioma, non posse ita apud alios sonare, ut apud suos dicta sunt, & multo melius esse non interpretata ponere, quam vim eorum interpretatione tenuare.* Hucusque Hieronymus. Augustinus hæc etiam in eamdem sententiam (*f*): *Hebræa, inquit, verba non interpretata sæpe invenimus in libris, sicut Amen, Alleluja, & Racha, & Hosanna, & si qua sunt alia, quorum partim propter sanctiorem auctoritatem, quamvis interpretari potuissent, servata est antiquitas, sicut & Amen, & Alleluja; partim vero in aliam linguam transferri non potuisse, sicut alia duo quæ posuimus:* & alibi (*g*): *Sciendum est, Amen, & Alleluja, quod nec Latino, nec Barbaro licet in suam linguam transferre, Hebræo cunctas gentes vocabulo decantare:* ut ex his videas, quantum venerandæ antiquitati majores detulerint, & quam parum ei consulant, qui prætextu quodam excultioris sermonis, passim immutant antiquas voces Ecclesiasticas, ut (quod ad id de quo agimus spectat) cum loco anathematis, vel excommunicationis, more Gentilium potius quam Christianorum dicere malint, devovere diris, vel quid simile. Sed tanta (dicam cum Augustino *h*) est vis consuetudinis etiam ad discendum, ut qui in Scripturis sanctis quodammodo nutriti educatique sunt, magis alias locutiones mirentur, easque minus Latinas putent, quam illas quas in Scripturis didicerunt, neque in linguæ auctoribus reperiuntur.

(*e*) *Hieron. epist.* 137. Cur voces Hebraicæ translatæ in Ecclesiam. (*f*) *Aug. de doctr. Christian. lib.* 2. *cap.* 11. (*g*) *Aug. ep.* 178. (*h*) *Aug. de doctr. Christian. lib.* 2. *cap.* 54. *in fine.*

CLXXV. Novas voces, quantumlibet elegantiores, esse vitandas, nec ad locutionem sacrarum rerum facile admittendas, majorum complura docent exempla, de quibus alias. Est enim ornamenti quoddam genus non mediocre, etiam oratorum Latinorum principis testimonio, verborum ornatum contemnere: nempe ait ad amicum scribens (*i*): *Illa tua horridula mihi & incompta visa sunt; sed tamen erant ornata hoc ipso quod ornamenta neglexerant; & ut mulieres, ideo bene olere, quia nihil oleant, videbantur.* Dicebat & qui inter Græcos eloquentissimos rhetores primum sibi vendicabat locum, non esse in eo fortunas Atticæ eloquentiæ sitas, hoc vel illo scire uti verbo: quin potius rem accuratius perpendere. Quam quidem sententiam tanto auctore dignam, post Ambrosium (*k* qui, prout vetus interpres, hac eadem ratione maluerat præsepium quam præsepe dicere) Augustinus (*l*), cum faceret ei grammaticus magnum de impropria derivatione negotium, usurpat his verbis: *Si enim Demosthenes clarissimus oratorum, quibus tanta verborum fuit cura, quanta rerum auctoribus nostris; cum tamen ei nonnullam locutionis insolentiam objecisset Æschines, negavit ille in eo positas esse fortunas Græciæ, illo ne an illo verbo usus fuerit, & an huc an illuc manum porrexerit: quanto minus nos laborare debemus de regulis derivandorum nominum; quando sive hoc, sive illud dicamus, intelligitur sine ambiguitate quod dicimus; quorum non in expositione sermonis, sed in demonstratione veritatis est major intentio?* Hucusque ille, nobisque satis: in hæc enim pene inscii incidimus.

De cultioribus vocibus non curandum. (*i*) *Cic. ad Attic. lib.* 2. *epist.* 1. (*k*) *Ambr. in Luc. lib.* 2. *c.* 1. (*l*) *Aug. contra Cresc. lib.* 2. *c.* 1.

CLXXVI. Quomodo autem in Paulum commorantem Ephesi post hæc concitatæ sint turbæ, cum Lucas exacte (*m*) describat; nos in primis hic idem (ut rerum gestarum ordo postulat) recitemus: *Facta est* (inquit Lucas) *illo tempore turbatio non minima de via Domini. Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens*

(*m*) *Act.* 19.

ædes

ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum: quos convocans, & eos qui hujusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio: & videtis & auditis, quia non solum Ephesi, sed pene totius Asiæ Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens: Quoniam non sunt dii qui manibus fiunt. Non solum autem nobis hæc periclitabitur pars in redargutionem venire, sed & magnæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, sed & destrui incipiet majestas ejus, quam tota Asia & Orbis colit. Fuit hæc Demetrii oratio ad concitandas turbas in Paulum & armandos in eum opifices accommodata: nec fuit difficile hoc illis persuadere, cum præsertim tum ab utili, tum ab honesto, nempe a religione, fortia argumenta deduceret. Magnum quidem compendium argentarii suo opificio contrahebant, dum argenteas statuas ædesque earum ex argento itidem fabrefactas, iis qui ea vovissent, plurimi venderent.

Quid in Paulum Ephesi argentarii.

CLXXVII. Penes Gentiles etiam fuit in more, hæc pro re aliqua assequenda vovere, pictasque tabellas, rem ipsam cujus compotes facti fuissent, repræsentantes, in templis suspendere: unde C. Cotta hoc apud Tullium (*a*): *Tu, qui deos putas humana negligere, nonne animadvertis ex tot tabellis pictis, quam multi votis vim tempestatis effugerint, in portumque salvi advenerint?* & Horatius (*b*):

> ——— *Me tabula sacer*
> *Votiva paries indicat, uvida*
> *Suspendisse potenti*
> *Vestimenta maris Deo.*

Solebant itidem tabulæ pictæ argento etiam fabricari: hinc Cicero (*c*): *Tabulas pictas etiam argenti bene facti*; & Lucianus in Alexandro: *Accedebant*, inquit, *ad hæc picturæ, imagines, signa deum ferentia, partim ex ære, partim ex argento efficta.* Sed & Dio in Rhodiaca offerri consuevisse ait ejusmodi diis imagines, non ex terra fictiles, ne numen injuria afficeretur; sed æreas vel argenteas diis esse gratas, quæ semel dicatæ, perpetuo permanerent. Suas enim, filiorumve, vel nepotum imagines in deorum fanis offerri consuevisse, idem auctor in nuper citata oratione confirmat. At quod etiam ad hujusmodi oblationes spectat, de Philistæis in divinis Scripturis (*d*) est testimonium, eos ad avertendam plagam per mures & ulcera divinitus illatam, juxta numerum suarum provinciarum fecisse quinque mures aureos, totidemque aureos anos, quos delicti expiandi causa apud Arcam fœderis in capsella posuerunt. Sic igitur in templum Dianæ Ephesiæ vel pictas tabellas, vel sculptas aut conflatas argento imagines offerentes, vota quæ nuncupaverant, persolvebant; quarum opificio argentarii ingentem sibi vim pecuniæ comparabant.

(*a*) Cic. de nat. de or. lib. 3.

(*b*) Hor. car. lib. 1. ad Pyrrham.

(*c*) Cicer. Verrin. lib. 4.

(*d*) 1. Reg. 6.

Cæterum quas Lucas ædes Dianæ argenteas ab argentariis fieri solitas esse tradit, nihil aliud fuisse existimamus, quam ipsas argenteas statuas cum suis ædiculis, seu loculamentis: quo sensu etiam apud Ciceronem in Verrem ædes Minervæ posita dicitur in fano Apollinis. Abundasse hisce donis templum Dianæ, ex eo facile colliges, quod Pompeiano civili bello in Orientem translato, Scipio (ut scribit Cæsar *e*) pecunias antiquitus in templo depositas, cæterasque ejusdem deæ statuas inde tolli cum jussisset; Cæsar, quo minus fieret voti compos, fuit impedimento: qui iterum postea restitit I. Appio id ipsum conanti. Sed de pecuniis deponi solitis Ephesi in templo Dianæ, hæc Dio (*f*): *Nostis haud dubie Ephesios, apud quos multæ pecuniæ partim privatorum reconditæ in Dianæ templo, non solum Ephesiorum, sed & hospitum, & hominum undequaque venientium, partim & populorum, & Regum. Deponunt autem omnes in eo securitatis gratia, nemine umquam auso loco inferre injuriam, tametsi plurima bella gesta sint, civitasque sæpius fuerit capta.* Hactenus Dio. Fidem quoque certam fecit ejus rei Annibal Carthaginensis, qui velata specie, quod habebat tot prœliis congestum aurum, in eodem Dianæ templo nova arte occulte deposuit (*g*). Ex quibus omnibus, quantæ esset apud omnes gentes existimationis templum illud, intelligere quisque potest. Adnumerabatur enim inter septem Orbis miracula ipsum Dianæ Ephesiæ fanum, de quo hæc Plinius (*h*): *Magnificentiæ vera admiratio extat templum Dianæ Ephesiæ, ducentis (vel, ut alibi habet, quadringentis) viginti annis factum a tota Asia. In solo id palustri fecere, ne terræmotus sentiret, aut hiatus timeret. Rursum ne in lubrico atque instabili fundamenta tantæ molis locarentur, calcatis ea substravere carbonibus, dein velleribus lanæ. Universo templo longitudo est quadringentorum vigintiquinque pedum, latitudo ducentorum viginti, columnæ centum viginti septem a singulis Regibus factæ, sexaginta pedum altitudine, ex iis trigintasex cælatæ;* & paulo post: *Cætera ejus operis ornamenta plurium librorum instar obtinent.* Talis igitur erat species templi Dianæ Ephesiæ his temporibus, cum alias antea septies fuerit restitutum, ut idem qui paulo ante auctor affirmat (*i*). Simulacrum vero Dianæ alii ex ebeno compactum tradiderunt; alii vero, ut Mutianus Consul, qui se illud proxime spectasse dicebat, vitigineum fuisse ferunt.

CLXXVIII.

De Dianæ Ephesiæ templo.

(*e*) Cæs. de bello civili lib. 3.

(*f*) Dio Chrysost. in Rho. orat. 31.

(*g*) Justin. histor. lib. 32.

(*h*) Plinius nat. histor. lib. 36. cap. 14.

(*i*) Plin. nat. hist. lib. 16. c. 40.

CLXXIX. Sed tantæ molis templum, Orbis (ut existimabatur) miraculum & ornamentum

tum, sub Gallieno Imp. invadentibus Gothis Asiam (ut auctor est Julius Capitolinus *a*) spoliatum est penitus & incensum: licet illud ipsum abhinc post septem annos ab eodem Nerone Imp. sub quo hæc in Paulum excitatæ sunt turbæ, tam quæ in Asia quam etiam quæ in Achaja in deorum templis dona erant pretiosa ac simulacra fuerint inde sublata: quod quidem Tacitus (*b*) sub Consulatu C. Lecanii & Marci Licinii factum testatur his verbis: *In eamque prædam etiam dii cessere, spoliatis templis in Urbe, egestoque auro, quod triumphis, quod votis, omnis populi Romani ætas prospere aut in metu sacraverat. Enimvero per Asiam atque Achajam non dona tantum, sed simulacra numinum abripiebantur, missis in eas provincias Acrato ac Secundo Carinate. Ille libertus cuicumque flagitio promptus: hic Græca doctrina ore tenus exercitatus, animum bonis artibus non induerat.* Hæc Tacitus.

(*a*) *Jul. Capit. in Gallieno.* Quid passum templum Dianæ.

(*b*) *Tacit. lib. 15.*

CLXXX. Opifices igitur argentarii (ut ad orationem propositam revertamur) auditis his quæ a Demetrio dicebantur (inquit Lucas *b*) *repleti sunt ira, & exclamaverunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum. Et impleta est civitas tota confusione, & impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapto Cajo & Aristarcho Macedonibus comitibus Pauli. Paulo autem volente intrare in populum non permiserunt discipuli: quidam autem & de Asiæ Principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum, rogantes ne se daret in theatrum. Alii etiam aliud clamabant. Erat enim ecclesia confusa, & plures nesciebant ex qua causa convenissent. De turba autem detraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Judæis. Alexander autem manu silentio postulato, volebat rationem reddere populo. Quem ut cognoverunt Judæum esse, vox facta est omnium, quasi per horas duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum. Et cum sedasset Scriba turbas, dixit: Viri Ephesii, quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum civitatem cultricem esse magnæ Dianæ, Jovisque prolis? Cum ergo his contradici non possit, oportet vos sedatos esse, & nihil temere agere. Adduxistis enim homines istos neque sacrilegos, neque blasphemantes deam vestram. Quod si Demetrius, & qui cum eo sunt artifices habent adversus aliquem causam: conventus forenses aguntur, & Proconsules sunt: accusent invicem. Si quid autem alterius rei quæritis: in legitima ecclesia poterit absolvi. Nam & periclitamur argui seditionis hodiernæ: cum nullus obnoxius sit, de quo possimus reddere rationem concursus istius. Et cum hæc dixisset, dimisit ecclesiam.* Hucusque Lucas.

(*c*) *Act. 19.* Clamores argentariorum.

CLXXX. I. In his quidem multa sunt consideranda, & in primis id quod Alexander de Apostolorum modestia his testatur: *Adduxistis homines istos neque sacrilegos, neque blasphemantes deam vestram.* Adducendus est ad hæc declaranda locus Josephi in libro secundo contra Apionem, quo dicitur: *Noster enim mos est, propria custodire, non aliena potius accusare: & ut neque ridere neque blasphemare debeamus eos qui apud alios putantur dii, aperte nobis legislator interdixit propter ipsam appellationem.* Hæc Josephus: ut non mireris, si Apostoli ipso ingressu prædicationis Evangelicæ in deos Gentium minime inveherentur: communis enim in dictum illud Exodi; *Diis non detrahes* vulgata illa ferebatur interpretatio, ut neque in deos Gentium obloquerentur.

Modestia Apostolorum.

CLXXX. II. Sed & observatione quidem digna res est, quomodo Alexander homo Judæus tantam civitatem adeo tumultuantem, conclamantem, obstrepentem, ac impetu concitatam brevi oratione sedaverit, atque in officio continuerit: ea nimirum tantum illos devincens ratione, quod si delictum aliquod a Paulo ejusque discipulis perpetratum fuisset, agerent de his apud Proconsules in conventibus forensibus: si vero de re alia esset quæstio, de religione videlicet, in legitima ecclesia causam tractarent. Mira quidem atque plane egregia distinctione, quænam causa ad forenses esset deferenda conventus, quæ vero in legitima ecclesia tractari deberet, perbelle monstravit, atque etiam facile persuasit. Tanta enim veritatis est vis, ut concitatos animos ac in furorem actos deliniat, atque nisi contra jus fasque omnino nitantur, potiora sequi compellat. Quantumlibet autem esset Proconsulum summum jus, summaque potestas: tamen ea quæ ad cultum veritatemque religionis spectarent, non in eorum conventibus, sed in legitima ecclesia decerni debere, omnibus persuasissimum videbatur. Nam (*d*) & Gallio Achajæ Proconsul (ut vidimus) ab his, quæ erant de fide obortæ, abstinuit controversiis, rejiciens illarum judicium ad ejusdem facultatis homines. Sed quinam essent hi forenses conventus, quæve legitima ecclesia, quorum meminit Alexander, ut historica veritas magis magisque perspicua reddatur, operæ pretium ducimus paucis demonstrare.

Duplex Forum.

(*d*) *Act. 18.*

CLXXX. III. A Græcis hanc consuetudinem forensium conventuum fluxisse, Dionysius Halicarnassæus (*e*) his verbis declarare videtur: *Templa construxere impensis communibus, illi Dianæ Ephesiæ, hi Apollinis in Epitropio: quo convenientes cum conjugibus & liberis, statis temporibus, una sacris dabant operam & mercimoniis: ubi publico certamine cum equis pernicibus, tum viris viribus arteve musica præcellentibus proponebantur præmia victoriæ, & diis civitates dicabant donaria. Peractis*

(*e*) *Dionys. antiq. Roman. lib. 4.*

spectaculis, ac negotiationibus, aliisque festis & publicis hilaritatibus: si cui civitati simultas intercedebat cum altera, præsto erant judices, qui litem componerent: tum de bello contra barbaros gerendo, deque mutua gentis concordia consulebatur in medium. Horum & his similium exempla secutus, animum adjecit Servius Tullius ad constituendum unum corpus, &c. Extant de ejusmodi forensibus conventibus in Asia fieri solitis egregia duo loca Dionis, & in primis de Cælenis Phrygiæ, sic dicentis: *Ad hæc, judicia* De Forensibus conventibus in Asia. *alternis annis apud vos fiunt, & congregatur multitudo hominum infinita, jura agere volentium, judicantium, rhetorum, Præfectorum, ministrorum, servorum, lenonum, mulionum, cauponum, meretricum, & opificum: ut venalia, qui habent, maximo distrahant pretio; nihilque sit otiosum in civitate, neque juga, neque ædes, neque mulieres;* & paulo post: *Quamobrem maximum ego reor esse ad civitatis robur judiciorum conventus: & nullam ob rem omnes tantum adhibuere studium. Illorum autem jus habent insigniores civitates vicissim annis alternis;* idem de iisdem in Melancoma prima hæc habet: *Conveniunt autem ad publicos mercatus; hi quidem propter historias, & alia spectacula & certamina. Et ex his si qui valde hujus rei sunt studiosi, nihil aliud a summo diluculo faciunt; multi varia afferunt venalia, turba forensis; alii suarum specimen edituri artium & opificii; alii suam proponunt sapientiam: multi quoque poemata ostentant tragœdorum & carminum heroicorum: multi vero soluta oratione scripta commentaria legunt otii gratia, venientibus animumque oblectare volentibus molesti.* Hæc & alia Dio de forensibus conventibus ea tempestate in Asia fieri solitis: vixit enim ipse, qui hæc scribebat, hac ipsa ætate.

CLXXXIV. Verum apud Romanos distinctos fuisse forenses conventus, qui negotiationis causa agerentur, ab illis cum præses provinciæ civitates vocaret, & de controversiis earum cognosceret, vel illis in quibus conciones haberentur, vel alia ejusmodi ad Remp. spectantia negotia tractarentur, tradit Festus (*a*). Propterea conventus forenses, quorum meminit sanctus Lucas, illi erant, cum Proconsul in quibusdam provinciæ civitatibus, quæ sibi ad hoc peragendum commodiores viderentur, certis diebus consistens, per se vel Legatos, causas comprovincialium cognoscens judicia exerceret, atque sententia diffiniret. Meminit horum sæpius Cicero (*b*) ad Appium scribens, necnon ad M. Catonem (*c*). Josephus Judæus (*d*) dum agit de Gabinii præfectura in Palæstina, hæc ait: *Constitutis quinque juridicis conventibus, in totidem æquales partes totam provinciam distribuit: ita ut alii jura peterent Hierosolyma, alii Gadara, Amathuntem alii, quarti vero Hierichuntem, quinti Saphoram, quod est oppidum Galilææ: sicque liberati dominis sub optimatum gubernatione degebant.* Optimates quidem appellat, quos Alexander apud Lucam Proconsules: non quod in Asiam Provinciam Minorem dictam plures cum fascibus Proconsules mitterentur: sed quod qui ab eo dirimendis litibus & cæteris causis cognoscendis præficerentur, Proconsulares judices dicerentur, iidemque aliquando Legati (*e*), quos fortasse Alexander Proconsules dixit: Vel quod (ut verius credimus) sublato de medio nuper, ipso initio Neronis Imperii, dolo Agrippinæ propinato veneno, Junio Silano Asiæ Proconsule, duo essent qui loco Proconsulis eam administrarent provinciam, Publius Celer (*f*), & P. Ælius: hi enim curantes res familiares Principis in Asia, jubente eadem Agrippina Neronis matre, Silano necem intulerant: quo defuncto, nullus alius post ipsum Proconsul in Asia legitur, subrogatus, sed ambo eam provinciam administrarunt: quorum alter, nimirum Publius Celer, post sequentem annum, Nerone secundum & Lucio Pisone Coss. a tota Asia apud Neronem est accusatus: usque enim ad illud tempus, Tacitus (*g*) hæc scribens, illum eo magistratu esse perfunctum cum P. Ælio collega, demonstrat.

(*a*) Festus de verbor. significat. Forenses conventus a Romanis instituti soliti.
(*b*) Cic. lib. 3. epist. 6. & 8.
(*c*) Cic. lib. 15.
(*d*) Joseph. ant. lib. 14. c. 10.
(*e*) ff. de offic. Proconf. per tot.
(*f*) Tacit. lib. 13. in princip.
(*g*) Tacit. eodem.

CLXXXV. Quod autem pertinet ad conventum, quem (ut vidimus) idem Alexander legitimam Ecclesiam dicit: Chrysostomus (*h*) affirmat, solitos fuisse Judæos ad dirimendas quas inter se haberent contentiones, ter in mense coire. Erant & apud Judæos alii quoque, ubicumque agerent, publici conventus, qui ab his indicebantur qui a summo Pontifice summa cum potestate ad visitandos Judæos mittebantur, ut quæ ad morum institutionem, & legis disciplinam spectarent, corrigerent & emendarent. Erat eorum præcipua jurisdictio & imperium: nam principes synagogæ, sacerdotes, aliosque ministros, si factum exigeret, exauctorare atque in ordinem redigere poterant, ut Epiphanius cum de his agit (*i*), testatur. Cum igitur ex Judæis Christiana fides progenita videretur, quique Ephesi prædicarent, genere Judæi essent; Judæorum conventum Alexander, & ipse Judæus, legitimam Ecclesiam nominavit. Judæi enim habitantes Ephesi, ejusdem civitatis municipes erant, ac proinde privilegiis civium potiebantur, & Ephesii dicebantur: testatur id enim Josephus libro secundo contra Apionem.

CLXXXVI. *Postquam autem cessavit tumultus* (inquit Lucas *k*) *vocatis Paulus discipulis, & exhortatus eos, valedixit, & profectus est ut iret in Macedoniam.* Fuerunt hæ illæ

(*h*) Chrys. in Act. homil. 42.
(*i*) Epiph. hær. 30.
(*k*) Act. 20.

læ Pauli angustiæ, quarum, ad Corinthios (a) secundo scribens, his verbis meminit. *Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia: quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere. Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis; sed in Deo, qui suscitat mortuos; qui de tantis periculis nos eripuit & eruit: in quem speramus, quoniam & adhuc eripiet, adjuvantibus & vobis in oratione pro nobis.*

Paulus recedit Epheso. (a) 2. Cor. 1.

CLXXXVII. Præter hæc quæ a Luca & Paulo sunt scripta, si quis adhuc exactam habuerit temporis rationem, proculdubio inveniet hæc circa tempora impostorem illum, Orbis illusorem, circulatorem dico Apollonium Tyanæum venisse Ephesum. Philostratus (b) enim ejus discipulus, & fabularum egregius concinnator, his primis Neronis annis, Ephesum primo, mox in Græciam ac inde Romam, eodem imperante, venisse testatur, qui & præstigias, quas illum operatum esse Ephesi, in aliisque Asiæ ac Græciæ locis, narrat, vere an falso, describit tamen. Verum conatum fuisse diabolum his artibus Christianæ fidei obversari, prout olim in Ægypto coram Pharaone Magi opera Dei per Moysem facta reddere irrita studuerunt, certum est. Cum enim viderentur eadem fere, quæ a Deo per Paulum signa fierent, ab Apollonio factitari, atque suis ipsius artibus homines dementari; in quale putas veritatem fuisse discrimen adductam? nimirum ut Christianæ fidei hostes qualemcumque occasionem aucupantes, ejusdem generis esse ex eodemque fonte prodire quæ a Paulo, ac quæ ab Apollonio agerentur, stulter jactarent; immo huic forte sua gloriosius ostentanti, quam Paulo submisso animo omnia operanti, plus tribuendum esse, impie affirmarent: quod ex eo facile potest intelligi, cum Apollonio ob propulsatam (quod ait Philostratus) pestem, ut deorum alicui, Ephesii statuam erigerent, & sacram rem facerent. Verum, sicut est scriptum in libro Sapientiæ (c): *Spuria vitulamina non dabunt altas radices, nec stabile fundamentum collocabunt;* illius præstigiæ penitus evanuerunt; & Dei Ecclesia, ut columna & firmamentum veritatis, licet innumeris sit agitata turbinibus, & immensis vexata fluctibus, tamen quia supra solidam firmamque petram innixa, solide firmiterque fundata est, inconcussa omni ex parte in perpetuum duratura subsistit. At de Apollonio fusius dicturi sumus inferius.

Apollonii Tyanæi adventus Ephesum. (b) Philostr. lib. 5. per tot.

(c) Sap. 4.

CLXXXVIII. Sed quid interea Paulus, postquam Epheso profectus est, ut iret in Macedoniam? Per Minorem Asiam iter faciens, venit Troadem nobilissimam civitatem, quæ adjacet Hellesponto: ubi quærens Titum, cum non invenisset, transmisso freto, abiit in Macedoniam. Testatur id quidem ipse Paulus in posteriore quam ad Corinthios scripsit (d) epistola, sic dicens post enarratas graves ærumnas, quas in Asia, nempe Ephesi, passus erat: *Cum venissem*, inquit, *Troadem propter Evangelium Christi, & ostium mihi apertum esset in Domino, non habui requiem spiritui meo, eo quod non invenerim Titum fratrem meum: sed valefaciens eis profectus sum in Macedoniam.* Quid vero postquam illuc venit? Ait Lucas (e): *Cum autem perambulasset partes illas, & exhortatus eos fuisset multo sermone, venit in Græciam.* Brevissima quidem summa res gestas multorum mensium clausit. Nos vero, quid Paulus dum moraretur in Macedonia, Ecclesias ejus provinciæ visitans, egerit, quidve inde recedens, cum venit in Græciam (quantum ex ejusdem Pauli scriptis expiscari licuerit) enarrabimus.

Pauli adventus in Macedoniam.

(d) 2. Cor. 2.

(e) Act. 20.

CLXXXIX. Ac illud in primis, quod venturus in Macedoniam, rationem habens Ecclesiæ Ephesinæ, ne penitus pastore destitutam relinqueret, ut ejus necessitati prospiceret, Timotheum discipulum omnium amantissimum inibi remansisse voluit. Id enim Paulus, e Macedonia primam ad eundem scribens epistolam, testatur his verbis (f): *Rogavi te ut remaneres Ephesi, cum irem in Macedoniam: ut denunciares quibusdam, ne aliter docerent, neque intenderent fabulis & genealogiis, quæ quæstiones præstant magis, quam ædificationem Dei, quæ est in fide.* Creatum fuisse Timotheum a Paulo Ephesi Episcopum, auctor est Eusebius (g), qui ait, ipsum primum omnium obtinuisse Episcopatum Ecclesiæ Ephesinæ. Sane quidem fuisse Timotheum, cum ad ipsum Paulus scribit, jam ordinatum Episcopum, nulla est dubitatio; quandoquidem quæ essent Episcopi munera, ab eodem ibi exercenda, requirit: nam in eadem prima ad eum hoc anno scripta epistola hæc dicit (h): *Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus;* & paulo post: *Manus cito nemini imposueris.* Hæc & alia ad ipsum Ephesi agentem Paulus scribit, quibus plane significat, ipsum fuisse jam Episcopum ordinatum. Quam nobilis Ephesi collecta esset Ecclesia, quam nobilissimi Apostolorum Paulus & Joannes erexissent, cuique Timotheus præfectus esset Episcopus, ea quæ in hæc verba sanctus Ignatius ad ipsos Ephesios scribit, facile monstrant: *Faxit Deus*, inquit, *ut assequar & inveniar in sortem Ephesiorum Christianorum, qui & cum Apostolis in virtute Jesu Christi semper conversati sunt, Paulo, Joanne, ac fidelissimo Timotheo. Scio qui sum, & quæ scribo: Ego minimus Ignatius similis his qui periculo & judicio obnoxii sunt: vos autem misericordiam consecuti, firmati in Christo Jesu.* De his vero

(f) 1. Tim. 1.

Timotheus a Paulo relictus Ephesi.

(g) Euseb. lib. 3. c. 4.

(h) 1. Tim. 5.

ro qui tradunt (*a*) Timotheum post hæc successisse in Episcopatu Ecclesiæ Ephesinæ Joanni Evangelistæ; quam manifeste errent, suo loco inferius erit sermo.

(*a*) *Metaphr. 21. Januarii.*

CXC. Paulus scribit ad Timotheum primam epistolam.

Relicto igitur Timotheo Ephesi, cum Paulus (ut dictum est) venisset in Macedoniam, primam ad eumdem scripsit epistolam: quod quidem cum ex dictis evidenter satis constat, tum etiam Patres testantur (*b*), nec enim est quod de Pauli priori in Macedoniam adventu possit intelligi: nam nondum ad illud tempus in ea Asiæ provincia Evangelium prædicaverat. Cum multa Paulus eadem epistola Timotheum admoneat, fidemque operibus junctam commendet: inde docet, aliquos in errorem esse lapsos, dum fidei non conjunxerunt bonorum operum conscientiam, ut Hymenæus, & Alexander: ait (*c*) enim in primis: *Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta: a quibus quidam aberrantes, conversi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligentes quæ loquuntur, neque de quibus affirmant;* & post nonnulla: *Hoc præceptum commendo tibi Timothee, secundum præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam, habens fidem, & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt: ex quibus est Hymenæus, & Alexander, quos tradidi satanæ, ut discant non blasphemare.* Quænam fuerit illorum blasphemia, cum non aperiat; illi notam fuisse jure Theodoretus (*d*) existimat; ac proinde hæc ipsa Ephesi, ubi (ut dictum est) Paulus triennio commoratus est, contigisse. Fortasse hic ille est Alexander, cujus meminit Lucas (*e*): quem Judæum fuisse genere, & concitatas Ephesi turbas, habita ad populum oratione, composuisse (quod ante vidimus) narrat: locus enim & nomen ad hæc opinanda cum suffragentur, non a remotis conjectura petita esse videtur. Cæterum quam facile sit a fide etiam periclitari ac cadere, qui eam non æque optimis vitæ moribus foveant, innumera pene exempla, quæ suis locis narraturi sumus, manifeste declarant: ut vix sit reperiri declinantem a fide hæreticum, qui non prius aliorum peccatorum sordibus fuerit inquinatus.

(*b*) *Athanas. in Synopsi. Theod. in præf. in ep. Pauli, & alii.*

(*c*) 1. *Tim.* 1.

(*d*) *Theod. in* 1. *ad Tim.* 1.

(*e*) *Act.* 19.

CXCI. Quos hæreticos sugillet Paulus.

At non de his tantum qui in illam diem emersissent hæretici, Timotheum Paulus admonuit; sed & de iis quæ venturæ essent, hæresibus, divino Spiritu præmonente, iisdem litteris eum reddidit certiorem, sic dicens (*f*): *Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione Fidelibus. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.* Quinam fuerint ejusmodi hæretici, qui postea hæc docuerint, quorum Paulus doctrinam condemnat: sententia est Chrysostomi (*g*) & aliorum, hos fuisse Encratitas, Marcionitas, & Manichæos. Verum ante hos, ipsis Apostolorum temporibus, quæ hæc docuerunt, & cibos aliquos detestarentur, hæreses prodiere. Nam Ignatius, qui tunc vivebat, eosdem taxat hæreticos, cavendosque monet, qui nuptias & cibos damnarent: sic enim ait scribens ad Philadelphios (*h*) post damnatam hæresim Ebionis: *Si quis universa hæc confiteatur, sed legitimam commixtionem & liberorum procreationem corruptelam & pollutionem appellat, aut cibos aliquos detestandos putat; talis apostata illum draconem in se habentem fovet.* Idemque eadem ex causa cum de virginibus agit, quo hos scopulos vitent, easdem hæc monet, sed in primis conjugatas: *Uxores*, inquit, *maritis subditæ sint in timore Dei: virgines Christo in puritate, non abominantes nuptias, sed id quod præstantius est amplectentes, non in calumniam matrimonii, sed ut liberioribus animis divinæ legis meditationi vacent.* Et cum agit de cibis, ad Heronem (*i*) diaconum scribens, hæc ait: *Jejuniis & precibus vaca, & cave ne immodice id agas, ne ipse te dejicias: vino & carnibus ne prorsus abstineas: nec enim abominanda sunt: Bona terræ, inquit, comedetis.* Sed quinam fuerit ejusmodi dogmatistes, Irenæus (*k*) aperte significat, nimirum impium Saturninum, ejusque gregales, de quibus hæc scribit; post alios recensitos eorum errores: *Nubere, inquit, & generare, a satana dicunt esse: multi etiam ex his qui sunt ab eo & ab animalibus abstinent, perfecta ejusmodi continentia seducentes multos.* Hos igitur signatos esse ab Apostolo, immo a Spiritu Dei (ut ipse testatur) nulla est dubitatio: ipse enim Saturninus primus fuit (inquit Theodoretus *l*) qui matrimonium, diaboli doctrinam nominavit, juberetque abstinere ab animatis. Docebat & hæc ipsa Ebion hæresiarcha (ut tradit Epiphanius *m*) adversus quem idem Ignatius scribit (*n*) ad Philadelphios.

(*f*) 1. *Tim.* 4.

(*g*) *Chrys. in* 1. *ad Tim. hom.* 12. *Ambros. in eamdem ep. & alii recent.*

(*h*) *Ignat. epist.* 9.

(*i*) *Ignat. epist.* 13.

(*k*) *Iren. lib.* 1. *c.* 22.

(*l*) *Theod. hær. fa. lib.* 11.

(*m*) *Epiph. in Panar. hæres.* 28.

(*n*) *Ignat. ad Philad. ep.* 9.

CXCII. Quæ novissima tempora apud Paulum.

At nec quemquam moveat, si novissimis temporibus hæc (prænunciante Spiritu) obventura fore, idem testetur Apostolus: nam novissimum hoc esse tempus, Dominus (*o*) illis verbis significaverat, dicens: *Venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei.* Et paulo post: *Venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, &c.* Sed & ipse Paulus, scribens ad Thessalonicenses (*p*), novissimum diem, quo Christus ad judicandum venturus esset jam in propinquo esse, & suaipsius ætate affore significavit: sed nec ipse tantum id est opinatus, sed & Joannes (*q*) ad suos scribens, dicebat: *Filioli,*

(*o*) *Joan.* 5.

(*p*) 1. *Thess.* 4.

(*q*) 1. *Joan.* 2.

li: novissima hora est: & sicut audistis quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt: unde scimus quia novissima hora est. Quotquot enim recens emergebant hæretici, eosdem credebant Antichristos: sed quod prædictum erat, post illum ad judicandum Dominum esse venturum; eadem conjectura iidem putarunt Apostoli, hæc videntes, jam novissimum instare diem. Hac eadem ratione Ignatius (*a*), cum eadem videret oborta impia dogmata quæ Paulus novissimis temporibus eventura prædixerat, scribens ad Ephesios, quos Timotheus, ad quem Paulus scripsit, prædicta ex ejus scripto docuerat, hæc ait: *Novissima jam sunt tempora: revertamur, & timeamus Dei longanimitatem.* Secreto enim arbitrio divini consilii, quod nefas est mortalem hominem perscrutari, hæc de futuris temporibus Apostolis etiam fuisse abscondita, certum est. Sic novissimum tempus esse dictum a Spiritu, patet, eodem sensu, quo & Dominus reliquum temporis usque ad resurrectionem mortuorum atque judicium, horam unam appellat, nempe novissimam mundi ætatem.

(*a*) *Ignat epist.* 14.

CXCIII. Hæretici novatores abusi verbis Pauli.

Ex his igitur cum luce clarius certum exploratumque habeatur, quas hæreses, quosve hæreticos Paulus ad Timotheum scribens, monente divino Spiritu, demonstraverit: quam impie simul ac stulte, quam inepte ac pariter inerudite, quam denique turpiter atque procaciter Novantes hæretici iisdem Pauli verbis abutantur in sugillationem Catholicæ veritatis, quæ cœlibatum nuptiis superextollit, & ciborum commendat abstinentiam, patet. Non sic enim, ut dicti hæretici, Ecclesia Catholica commendat virginitatem, ut venerabiles nuptias thorumque immaculatum condemnet: neque cum ciborum prædicat abstinentiam, cibos cujusque generis tamquam malos abominandosque existimat, quos a Deo optimo maximo, nec ab alio creatos dicit esse numine, aliove principio; probe sciens (quod dicit Apostolus *b*) omnem creaturam Dei bonam esse, & nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Sicut enim ingluvies detestanda visa est omnibus, ita etiam ciborum abstinentia fuit semper ab omnibus commendata: quam ut magis magisque tamquam egregiam temperantiæ virtutumque aliarum multarum altricem atque parentem, assequi valeamus, delectum quemdam atque discretionem putavit Dei Ecclesia adhibendam esse ciborum, illos scilicet aliquando ad esum adhibens, qui visi sunt ad eam consequendam magis accommodati; illosque rursus pro tempore reiiciens, qui esculentiores cum sint, majus quam ad institutum par esse videretur, nutrimentum afferant.

(*b*) 1. *Tim.* 4.

CXCIV. Non enim illum quidem commendat ac sequitur ciborum delectum, quem falsa ex causa Pythagoras excogitavit, vel Ægyptii invenerunt; nec quem lege divina olim ad statutum tempus præscriptum, post inde jam rancidum superstitio ministravit: sed quem Deus tam in priori quam in posteriori instrumento probasse cognoscitur. Quanto enim præconio coram omni populo extulit Dominus Rechabitas (*c*), qui non ex præscripto instituto alicujus antelatæ legis, vel patriæ consuetudinis, sed tantum quod præcepto patris sui Jonadab abstinerent a vino? Quanta item laude est sublatus a sponso amicus sponsi Joannes Baptista, qui talem habuisse cognoscitur delectum ciborum, ut de illo testaretur (*d*), neque manducasse panem, neque bibisse vinum? At cui credimus, si Dei testimonium testantis hæc iterum non accipimus? vel quis improbare audeat, quod Deus commendat? Nonne & Paulus per eamdem lineam serram deduxit, qui & ad Romanos (*e*) scribens, ait: *Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus scandalizatur, aut infirmatur?* Ex quibus videas, adeo peculiare fuisse in illa primitiva Ecclesia florentissima, nec carnes manducare, nec vinum bibere, ut quamtumlibet Fideles eis legitime uti possent, tamen ut rem insolitam admirati plerique offenderentur: cujus quidem scandali habendam esse aliquam rationem, idem mandat Apostolus.

De ciborum religioso delectu.

(*c*) *Hier.* 35.

(*d*) *Luc.* 7.

(*e*) *Rom.* 14.

CXCV. Apostolorum abstinentia.

Temperasse quidem se a carne & vino Apostolos, multa afferri possunt exempla. Ut enim id in primis de Petro Apostolo dicere possimus, facile persuadet Gregorius Nazianzenus (*f*), dum scribit, ipsum lupinis minuto asse veneuntibus famem pellere consuevisse. De Jacobo fratre Domini, nec carnes umquam in cibum, nec vinum in potum adhibere solitum, Hegesippus (*g*) affirmat. De Matthæo etiam hæc eadem Clemens Alexandrinus (*h*) his verbis: *Matthæus Apostolus seminibus, baccis, & oleribus absque carnibus utebatur.* Timotheum a vino abstinuisse, sed occasione stomachi flaccescentis, modicum ex eo sumendum illi Paulum imperasse, tradunt Interpretes (*i*). Sed & ipsum Paulum a vino se cohibuisse, suo loco dicemus. Deficeret dies, si omnium sanctorum, quorum vita & mors est egregiis miraculis illustrata, de delectu ciborum hic vellemus exempla contexere, vel catalogum sanctorum Patrum, qui eumdem Ecclesiæ Catholicæ ritum præclaris elogiis vel etiam commentariis illustrarunt, hic obiter recensere. Sed satisfactum putamus negotio, si uno verbo dixerimus (quod absque aliqua dubitatione constanterque asserimus) neminem reperiri sanctorum Patrum Catholicæ fidei professorem, qui, cum de ea re inciderit ser-

(*f*) *Gregor. Naz. orat. de amore paup.*

(*g*) *Hegesip. apud Eus. hist. lib.* 2. *c.* 22.

(*h*) *Clem. Alex. in Pædag. lib.* 2. *c.* 1.

(*i*) *Joan. Chrys. hom. in ea verba Pauli.*

sermo, non tantum fuerit ejusmodi Ecclesiastici ritus firmus assertor, atque egregius prædicator, sed & fidelis imitator, pariterque sectator.

CXCVI. De certorum dierum jejuniis ex Apostolica institutione.

At quod superest, videamus, num sicuti ciborum delectus Dei testimonio comprobatus, & usu Christianorum receptus, & omnium Patrum testimonio firmatus habetur, ita etiam certa tempora sint divina vel Apostolica auctoritate ad jejunandum Christianis præscripta. Occurrit de his in primis Augustini sententia sic dicentis, cum agit de jejunio sabbati: *Si autem (quoniam huic quantum potui sufficienter respondisse me puto) de hac re sententiam meam quæris: Ego in Evangelicis & Apostolicis litteris, totoque instrumento quod appellatur Testamentum novum, animo id revolvens, video præceptum esse jejunium. Quibus autem diebus non oporteat jejunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum non invenio definitum.* Hæc ipse. Sed quod non reperitur divinis litteris esse mandatum; an Apostolica auctoritate sine scripto, sicut cetera multa, Ecclesiæ traditum habeatur, diligentiori investigatione disquirendum proponimus. Nemo quidem (mea sententia) de his quæ ab Apostolis agerentur, ac per eos inde Ecclesiæ traderentur, S. Ignatio testis fidelior adhiberi posse videtur, qui hæc ipsa est proxime contemplatus: nec est quod quis nedum dicere, sed de tanto viro nec leviter suspicari ullatenus possit, alia ab ipso fuisse Fidelibus, quos instituit, suis epistolis persuasa, quam quæ vidisset ab Apostolis usu probata, atque Fidelibus tradita. Scribens igitur ipse ad Philippenses (*a*), quos Paulus ad fidem instituerat, ne certorum dierum jejunia negligant, inculcat his verbis: *Quadragesimale jejunium ne spernatis: continet enim exemplum conversationis Dominicæ. Post passionis Dominicæ hebdomadam jejunare quartis & sextis feriis ne negligatis, ciborum reliquias pauperibus elargientes. Si quis Dominicam diem aut sabbatum (uno excepto) jejunarit, hic Christi interfector est.* Hucusque Ignatius. Sed quod æque ac diei Dominicæ prohibeat jejunium sabbati, agemus de his uberius paulo post. Sic itaque Apostolorum temporibus iisdemque instituentibus, certa jejunii tempora esse definita, jam nulla remanet dubitatio.

(a) Ignat. epist. 8.

CXCVII. Esset & de his adducendus conscriptus Apostolicus (*b*) canon, & a Clemente (*c*) recensita Apostolica constitutio, quæ a Patribus magnæ æstimationis citata reperitur. Sed ne inniti videamur apocryphis, licet jam receptis: satis superque sit ac veluti instar omnium unus Ignatius: cujus cum epistolæ nulla umquam fuerint vel levi saltem labefactatæ suspicione, ut nec eo certior aut dignior testis adduci possit; a prædictis libentius abstinemus. Apostolicam esse institutionem jejunium Quadragesimæ, absque aliqua controversia in confesso semper in Ecclesia fuit. Unde Hieronymus (*d*) ad Marcellam: *Nos*, inquit, *unam Quadragesimam secundum traditionem Apostolorum toto anno, tempore nobis congruo jejunamus.* Et S. Leo (*e*) agens de eodem jejunio: *Merito*, inquit, *a sanctis Apostolis per doctrinam Spiritus sancti majora sunt ordinata jejunia; ut per commune consortium crucis Christi, etiam nos aliquid in eo quod propter nos gessit, ageremus;* & alibi (*f*): *Quod ergo, dilectissimi, omni tempore unumquemque convenit facere Christianum, id nunc solicitius & devotius exequendum, ut Apostolica institutio quadraginta dierum jejunio impleatur, non ciborum parcitate tantummodo, sed privatione maxime vitiorum.* Hæc Leo. At Theophilus (*g*) Alexandrinus non tantum ex Apostolica traditione, sed ex Evangelica, Quadragesimale jejunium sibi vindicat. Sed ante Tertullianus (*h*), Quadragesimæ jejunium quod ipse appellat jejunium Paschatis, tam ex Scriptura quam ex traditione majorum esse præscriptum, Catholicam Ecclesiam profiteri solitam, tradit, cum ait: *Præscribitis constituta esse solemnia huic fidei Scripturis, vel traditione majorum; nihilque observationis amplius adjiciendum, ob illicitum innovationis. State in gradu isto, si potestis. Ecce enim convenio vos, & præter Pascha jejunantes, citra illos dies quibus ablatus est sponsus, & stationum semijejunia interponentes, & vos interdum pane victitantes, utcuique visum est. Denique respondetis, hæc ex arbitrio agenda, non ex imperio, &c.*

(b) Apost. canon. 68. apud Theod.
(c) Clem. Constit. lib. 5. c. 13.
(d) Hier. ad Marcell. epist. 54.
De Quadragesimali jejunio.
(e) Leo serm. 9. de Quadr.
(f) Idem ser. 6. de Quadr. & serm. 4.
(g) Theophil. Paschal. ep. 1. in fine.
(h) Tertul. adver. Psychic. c. 13.

CXCVIII. Ex his quidem perspicue intelligitur, quædam fuisse in Ecclesia Catholica (in quam invehitur Tertullianus jam Montani factus assecla) jejunia ex imperio necessitate servanda, ut jejunium Quadragesimæ; quædam voluntaria ex arbitrio animi cujusque pendentia. Quod vero ex imperio erat, tum ex Scripturis, tum ex majorum traditione dimanans, in Ecclesia inviolabiliter servari solitum; hoc ipsum necessario servandum, atque adeo ex imperio, per publicum Ecclesiæ edictum, diaconus, præconis vice fungens, publice pronuntiabat. Unde Basilius (*i*): *Jejunium per omne tempus utile est his qui illud suscipiunt;* & paulo post: *Sed multo magis hoc tempore, quo per universum terrarum orbem undique denunciatur jejunii præconium: nec ulla est insula, nec terra continens, non civitas, non gens ulla, non extremus mundi angulus, ubi non sit auditum jejunii edictum: quin & exercitus, & viatores, & nautæ, & negotiatores omnes pariter audiunt edictum, & summo gaudio excipiunt.* Ad hæc spectat, quod

(i) Basil. de jejun. orat. 2.

quod jejunii legem non observantem Gregorius (*a*) Nazianzenus Eleusium Praefectum redarguit, dicens: *Legibus injuriam facis judex, qui non jejunas. Et quomodo leges humanas servabis, qui divinas contemnis, ac pro nihilo putas? Purga tribunal tuum.* Appellat enim jejunii praeceptum divinam legem, quod adeo in Ecclesia sacrosanctum ac penitus inviolabile haberetur. Ob eamdem causam Augustinus (*b*) haec ad populum: *Rogo vos, fratres carissimi, & admoneo, ut in isto legitimo & sacratissimo tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere praesumat; nisi forte ille, quem jejunare infirmitas non permittit. Quia aliis diebus jejunare, remedium est, aut praemium; in Quadragesima non jejunare, peccatum est: alio tempore qui jejunat, accipit indulgentiam; in Quadragesima, qui non jejunat, sentiet poenam.*

(*a*) Greg. Naz. epist. 74.
Observantia quadragesimalis jejunii.
(*b*) Aug. de temp. serm. 62.

CXCIX. Sed et Hieronymus ab hujus praecepti censura nec infirmam aetatem patitur esse immunem. Scribens enim ad Laetam de institutione filiae, prohibens in tenella aetate onera abstinentiae: *In Quadragesima tamen*, inquit (*c*), *continentiae vela pandenda sunt, et tota aurigae retinacula equis laxanda properantibus.* Haec idcirco, quod ejusmodi jejunium ceteris venerabilius ac majori observantia dignius haberetur. Unde idem auctor ad Eustochium scribens (*d*): *Jejunium*, inquit, *totius anni aequale est, excepta Quadragesima, in qua conceditur districtius vivere.* Et de Asella sanctissima virgine ejusmodi ad Marcellam (*e*) scribens affert exemplum, dicens: *Cum per omnem annum jugi jejunio pasceretur, biduo triduoque sic permanens: tum vero in Quadragesima navigii sui vela tendebat, omnes pene hebdomadas vultu laetante conjungens: et, quod impossibile forsitan est hominibus ad credendum, Deo autem praestante, possibile est, ita ad quinquagenariam pervenit aetatem, ut non doleret stomachum, non viscerum cruciaretur injuria.* Mira quidem sunt haec, sed non nova. Nam de Christianis testatur Lucianus (*f*), sic solitos esse servare jejunium, ut, quod ait, decem soles sine cibo transigerent. At vero majora his sunt quae Gregorius Nazianzenus (*g*) de habitantibus Ponticam solitudinem monachis sui temporis ad Hellenium scribit, complures ex illis fuisse, qui totos viginti dies totidemque noctes a cibo abstinerent, dimidia ex parte Christi jejunium imitantes; ex eisque unum sui gregis ovem fuisse testatur. Et Augustinus (*h*) ad Casulanum, nonnullos suo tempore repertos esse, qui ultra hebdomadam perpetuum servassent jejunium, se novisse tradit; atque addit: *Ad ipsum quadragenarium numerum pervenisse quemdam, a fratribus fide dignis nobis asseveratum est.*

(*c*) Hier. ep. 7.
(*d*) Idem ep. 22.
(*e*) Idem ep. 15.
De Miraculosa abstinentia.
(*f*) Lucianus in Philopatr.
(*g*) Greg. Naz. ad Hellen. de monach.
(*h*) Aug. ad Casul. ep. 86.

CC. At vero non una erat eademque omnium Quadragesimalis observatio, ut omnes totidem aeque dies transigerent jejunantes: remissior enim quorumdam ejus temporis erat jejuniorum perfunctio, quos tamen tolerabat Ecclesia: de quibus haec Irenaeus (*i*), scribens ad Victorem Pontificem: *Non enim*, inquit, *de die Paschatis solum, sed etiam de jejunii ratione & modo ista est constituta controversia. Quidam namque unum diem se jejunare oportere existimant, alii duos, non pauci plures, multi quadraginta, atque diurnis nocturnisque horis omnibus numeratis, diem suum metiuntur ac statuunt. Atque hujusmodi eorum qui observabant jejunia varietas ac discrepantia non jam nostra aetate coepta est, verum etiam longe ante apud majores nostros, qui (ut conjectura assequi licet) non accurate consuetudinem eorum, vel qui simplicitate quadam, vel privata auctoritate aliquod in posterum tempus statuissent, observarunt. Atque nihilominus, cum isti inter se pacem tranquillam retinuerunt, tum etiam inter nos retinemus; sicque varia ac discrepans jejunii ratio concordiam fidei plurimum commendat.* Hucusque de his Irenaeus. Consuevisse alios ad quintam diem tempore Quadragesimae jejunium remittere, Augustinus (*k*) testatur scribens ad Januarium. Diversas alias fuisse diversarum Ecclesiarum consuetudines, Sozomenus narrat his verbis (*l*): *Jam illam quae huic praecessit, quaeque appellatur Quadragesima: in qua populus jejunat, alii sex dierum septimanas computant, ut Illyrii, qui ad Occidentem siti sunt, necnon & universa Libya, & Aegyptus cum Palaestinis: alii septem, ut Constantinopolitani, & nationes circumjacentes usque ad Phoenices: alii sparsim tres intra sex aut septem istas jejunant: alii tres Pascha immediate praecedentes continuant*, &c. Sequitur de Montani sectatoribus dicere: sed quia ab Ecclesia exulant: dicere praetermittimus. In Ecclesia Orientali sabbatum diem a jejunio Quadragesimae excipiebant: quod in Occidente observare consuevit olim Ecclesia Mediolanensis, ut testatur Ambrosius (*m*), sic dicens: *Considera: Quadragesima totis praeter sabbatum & Dominicam jejunatur diebus: hoc jejunium Domini Pascha concludit.* At de causa cur alii non jejunarent die sabbati, alii vero secus, dicemus paulo inferius.

(*i*) Apud Euseb. hist. li. 5. c. 24.
De diverso usu quadragesimalis jejunii.
(*k*) August. ep. 118. c. 4.
(*l*) Sozom. histor. lib. 7. c. 19.
(*m*) Ambr. lib. de Elia & jejun. c. 10.

Rursus etiam in Ecclesia Mediolanensi illud Ambrosius (*n*) observandum admonuit, ut integri dies quadragintaduo a Fidelibus jejunio transigerentur: ea nimirum ex causa, quod sicut populus Israel a captivitatis Aegyptiacae jugo liberatus, totidem stationibus seu mansionibus ad terram promissionis pervenit; CCI.

(*n*) Ambr. de Quadr. serm. 34. vet. edit.

eodem fere modo, eodemque numero jejuniorum, quæ (inquit idem Ambrosius) mansiones quædam nostræ sunt, ad optatum Paschatis festum iidem pervenirent; unde & invenitur usurpatum apud aliquos (*a*), ut jejunium frequenter Statio diceretur: cui sententiæ idem Ambrosius (*b*) alibi adstipulari videtur. Sed de stationibus alias. In Ecclesia Romana eadem ratio habebatur, dum quadragintaduos dies Quadragesima contineret; sed ex eis trigintasex tantum diebus Fideles jejunabant, alia tamen ratione, quam sanctus Gregorius (*c*) pro concione ad populum his verbis declarat: *A præsenti etenim die usque ad Paschalis solemnitatis gaudia, sex hebdomadæ veniunt: quarum videlicet dies quadragintaduo fiunt, ex quibus dum sex dies Dominici abstinentiæ subtrahuntur, non plus in abstinentia quam triginta & sex dies remanent. Dum vero per trecentos & sexagintaquinque dies annus ducitur, & nos per triginta & sex dies affligimur, quasi anni nostri decimas Deo damus: ut qui nobismetipsis per acceptum munus viximus, auctori nostro nos in ejus decimis per abstinentiam mortificemus. Unde, fratres carissimi, sicut offerre ex lege jubemini decimas rerum, ita ei offerre contendite & decimas dierum*, &c. Sed ejusmodi usus alia itidem immutatus est ratione, dum ad explendum numerum quadraginta dierum jejunii, quatuor ex septima hebdomada dies ad jejunandum sunt coagmentati; nimirum ut consecratum jejunio Domini tempus ab omnibus servaretur. Ex quibus omnibus manifesti erroris arguitur Socrates (*d*), dum ait, Christianos, qui Romæ essent, tres tantum septimanas jejunantes ante Pascha consuevisse transigere. At licet de usu Quadragesimalis observationis diversæ fuerint diversarum Ecclesiarum consuetudines: omnes tamen in id ipsum consenserunt, ut certa anni tempora, quæ sanctum Pascha præcurrunt, eadem jejuniis celebrarent. Ceterum nec vel in minimo lædi fidem diversa variaque Ecclesiarum consuetudine, Hieronymus (*e*), Augustinus (*f*), atque Gregorius (*g*) tradiderunt.

(*a*) Tertul. Cassian. & alii.
(*b*) Ambr. serm. 25. vet. edit.
(*c*) Greg. hom. 16. in Evang.
De usu Rom. Ecclesiæ in Quadragesima.
(*d*) Socrat. hist. lib. 5. c. 21.
(*e*) Hier. ep. 28. in fine.
(*f*) Aug. ep. 118. ad Januar.
(*g*) Greg. lib. 1. ep. 41. ad Leandrum.

CCII. De Jejuniis quartæ & sextæ feriæ.

His de quadragesimæ jejunio qua potuimus brevitate contractis, jam de ceteris quæ ex traditione itidem Apostolica in Ecclesia sunt antiquitus observata jejunia, instituamus orationem. Quod igitur ad hæc spectat: ea quæ de certorum dierum observatione jejunii ab Ignatio ad Philippenses scribente tradita reperiuntur, non aliunde quam ex Apostolica observatione & traditione manasse, satis dictum est superius. Ipse itaque post inculcatum jejunium Quadragesimæ, quarta insuper & sexta feria singulis hebdomadis esse jejunandum admonet (*h*); quod quidem usu receptum in Ecclesia fuisse, docet Tertullianus (*i*), cum ait: *Cur stationibus quartam & sextam sabbati dicamus?* stationes enim more suo jejunia nominat. Itidem Clemens (*k*) Alexandrinus his verbis: *Novit ipse*, Fidelis scilicet, *jejunii quoque ænigmata horum dierum, quarti inquam, & sexti: Dicitur autem ille quidem Mercurii, hic vero Veneris.* Appellat Clemens ænigmata, causam videlicet ac latentem rationem, seu mysterium, cujus intuitu præ ceteris diebus hebdomadæ Ecclesia ex traditione Apostolica dictos dies jejunandos suscepit: quod quidem Augustinus (*l*) scribens ad Casulanum declarat, sic dicens: *Cur autem quarta & sexta maxime jejunet Ecclesia, illa ratio reddi videtur, quod considerato Evangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgo quartam feriam vocant, concilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Judæi: intermisso autem uno die, cujus vespera Dominus Pascha cum discipulis manducavit, qui finis est ejus diei, quem vocamus quintam sabbati: deinde traditus est ea nocte, quæ jam ad sextam sabbati, qui dies passionis ejus manifestus est, pertinebat*; & paulo post: *Passus est Dominus (quod nullus ambigit) sexta sabbati; quapropter & ipsa sexta recte jejunio deputatur: jejunia; quippe humilitatem significant: unde dictum est: Humiliabam in jejunio animam meam.* Hucusque Augustinus.

(*h*) Ignat. epist. 8.
(*i*) Tertul. adver. Psychic. c. 14.
(*k*) Clem. Alex. Str. lib. 7.
(*l*) Aug. ep. 86.

CCIII.

Et de iisdem etiam jejuniis Apostolicus canon (*m*), & institutio (*n*); quibus qui non acquiescit, complura habet de eadem re testimonia antiquorum: nam & Origenes hæc ait (*o*): *Habemus Quadragesimæ dies jejuniis consecratos: habemus quartam & sextam septimanæ dies, quibus solemniter jejunamus. Est certe libertas Christiano per omne tempus jejunandi, non observantiæ superstitione, sed virtute continentiæ: nam quomodo apud eos castitas incorrupta servatur, nisi arctioribus continentiæ fulta subsidiis?* & paulo post: *Sed est alia adhuc religiosa jejunandi ratio, cujus laus quorumdam Apostolorum litteris prædicatur. Invenimus enim in quodam libello, ab Apostolis dictum: Beatus est qui etiam jejunat, pro eo ut alat pauperem.* Hæc Origenes, cujus homilia etiam descripta habetur apud Cyrillum Alexandrinum (*p*). Est & de jejuniis quartæ & sextæ feriæ antiquus canon Petri martyris Episcopi Alexandrini, utriusque diei causam reddentis in hæc verba: *Non reprehendat nos quispiam quartam & sextam feriam observantes, in quibus nos jejunare secundum traditionem præceptum est. Quartam enim propter initum a Judæis concilium de proditione Domini: sextam vero, quod ipse pro nobis passus sit.*

(*m*) Can. apost. 68.
(*n*) Clem. Const. lib. 5. c. 16. & c. ult.
(*o*) Orig. in Levit. hom. 10.
(*p*) Cyrill. in Levit. lib. 10.

CCIV.

De iisdem quoque jejunii diebus hæc Epi-

Epiphanius (*a*): *Per totum quidem annum jejunium hoc servatur in eadem sancta Catholica Ecclesia, quarta inquam, & prosabbato usque ad horam nonam, excepta sola Pentecoste, per totos quinquaginta dies, in quibus neque genua flectuntur, neque jejunium imperatum est*. Subdit, solitas his diebus communiones fieri hora nona, ceteris vero diebus Dominicis, matutinis horis. Tertullianus (*b*) etiam testatur, in ceteris jejuniis observari solitum, ut producantur usque ad vesperam, in quarta vero & sexta feria usque ad nonam tantummodo. Ceterum quod tradit, in Ecclesia Romana eam viguisse consuetudinem, ut & cetera quoque jejunia solummodo usque ad nonam producerentur: calumniose hæc dicere, atque Montani spiritus furore percitus visus est effutire: nam etsi in aliorum temporum jejuniis id, ut aliis in locis, Romæ observaretur; in Quadragesima tamen nonnisi vespere jejunia solvi consueverant: quam quidem consuetudinem antiquitus observatam, tradunt hi (*c*) qui Ecclesiasticas observationes, quæ Romæ potissimum servarentur, suis scriptis memoriæ commendarunt. Rursum ne quis putet Dei Ecclesiam jejunando bis in hebdomada, Pharisæos esse imitatam, quorum erat institutum, ut jejunarent bis in sabbato: nam (quod & superius, cum de illis actum est, diximus) aliis illi jejunabant diebus, nimirum secunda & quinta die; quod non tantum apud Clementem (*d*) legitur, sed & Epiphanius (*e*) idem attestatur. Manichæi etiam (*f*) duos dies hebdomadæ, nempe quem dicunt Solis, & qui sequitur Lunæ, jejunandos susceperant.

(a) Epiph. in comp. doc. eccl.
(b) Tert. advers. Psychic. c. 10.
De horæ solvendi jejunii antiquo more.
(c) Microlog. 49. & alii.
(d) Clem. Const. lib. 7. c. 24.
(e) Epiph. hæres. 16. & in compend.
(f) S. Leo ser. 4. in Quadrag.

CCV.

Sed vetus est illa quæstio, de qua (ut tradit Hieronymus g) ad Lucinium scribens) Hippolytus martyr, & alii nobiles Scriptores commentarios edidere: Cur Romæ, ac nonnullis aliis in locis Occidentalis Ecclesiæ, susceptus additusque his est dies sabbati jejunandus: cum idem jejunium Orientalis Ecclesia execrata esse videatur ab ipsis rerum Christianarum primordiis? Nam (ut vidimus) Ignatius (*h*) ad Philippenses scribens hæc ait: *Si quis Dominicam diem, aut sabbatum (uno excepto) jejunarit, hic Christi interfector est*. Rursus etiam est de eadem re Apostolicus dictus (*i*) canon in hæc verba: *Si quis clericus Dominicum diem, aut sabbatum (uno solo dempto) jejunare deprehendatur; deponitor: sin autem laicus; a communione dejicitor*. Eadem & apud Clementem (*k*). Est quoque canon (*l*) quidam, sed suppositus sextæ Synodo, quo etiam ab Ecclesia Romana proscriptum dicitur jejunium sabbati: sed de impostura illa suo loco fusius dicturi sumus. Cur vero tanti criminis reus constituatur ex sententia Ignatii, qui die Dominico, vel sabbato jejunasset, diligenter causa pervestiganda est. Par quidem ratio in utrisque, licet ex causa diversa provenit. Nam hæretici, de quibus nuper diximus, qui Christi resurrectionem negabant, cum Christiani ea potissimum die gauderent, ipsi in mærore eamdem diem jejunantes ducebant. Alii vero qui Deum Hebræorum Orbis conditorem & legis auctorem malum esse, Christumque ad eum destruendum venisse dicebant; quod ille quievisset die septima, & in ejus honorem Judæi sabbatum diem colerent, ipsi in ejus contumeliam eadem die sabbati jejunabant. Horum origo a Simone mago semel exorta, in Menandrum, Saturninum, Basilidem, Cerinthum, atque Carpocratem est infeliciter propagata: testatur hæc de his omnibus Irenæus (*m*), sed latius Epiphanius (*n*), & alii plures. Vixerunt omnes hi ejusdem Ignatii temporibus, qui suis scriptis eosdem est insectatus, Fidelesque ut ab his caverent, & ne sicut hi, sabbato jejunarent, admonuit. Horum impietatis heres factus est Cerdon (*o*), cui Marcion successit. Quorum omnium licet essent diversi circa rectam fidem errores; in eam tamen sententiam æque omnes conspirarunt, ut Deum, quem dicebant auctorem mundi traderent esse malum, & quod ad hanc partem spectabat, in ejusdem Dei contumeliam sabbato jejunarent. Nam de Marcione hæc memoriæ prodidit Epiphanius (*p*): *Sabbatum vero jejunat ob hanc causam. Quoniam Dei, inquiunt, Judæorum est requies, qui mundum fecit, & in septima die quievit; nos jejunamus hanc, ut ne officium Dei Judæorum faciamus*. Hæc ex ipsorum verbis recitat Epiphanius de causa ejus diei suscepti jejunii: ex quibus etiam ceterorum, qui eadem de Deo Hebræorum sentiebant, proditur ejusdem ratio instituti. Unde & manifesta certaque redditur causa, cur Orthodoxi Orientales, penes quos ea invalescebat hæresis, a sabbati jejunio temperarent, & cur illud Ignatius tantopere execraretur.

(g) Hier. ep. 28.
(h) Ignat. ep. 8.
(i) Canon Apostolicus 55.
(k) Clem. Const. Apost. lib. 7. c. 24.
(l) Canon 55.
Cur vetitum Jejunium sabbati.
(m) Iren. lib. 1. c. 20. 21. 22. 23. 24. 25.
(n) Epiph. hæres. 21. 22. 23. 24. 27. 28.
(o) Epiph. hæres. 41. & 42.
(p) Epiph. hæres. 42.

CCVI.
Feriatio diei sabbati.

At in eorumdem hæreticorum detestationem, non tantum illud penes eos introductum fuit, ut diem sabbati absque jejunio ducerent, sed etiam ut magna cum hilaritate transigerent, sacrosque conventus perinde ac ipsa die Dominica haberent. Sunt de ejusmodi institutione complura antiquorum testimonia: & ut incipiamus a Clemente, cujus nomine inscriptum volumen de Constitutionibus Apostolicis e Græcorum profluxisse fontibus, qui accurate perspexerit, non inficias ierit; hæc apud ipsum leguntur (*q*): *Sabbatum, & Dominicum diem festum agimus: quoniam illud naturæ conditæ est monumentum, hic resurrectionis. Unum autem sabbatum servandum nobis est in toto anno, quod* per-

(q) Lib. 7. c. 24.

pertinet ad sepulturam Domini, in quo jejunare oportet, non festum agere. Hæc ibi. Eadem complures alii: nam id Socrates (*a*) his verbis confirmat: *Cum*, inquit, *festa cujusque septimanæ occurrebant, videlicet sabbatum & dies Dominicus, in quibus conventus in ecclesiis fieri solent, &c.* sed longe ante Gregorius Nyssenus in ea oratione quam habuit adversus eos qui ægre ferunt reprehensiones, hæc eadem in hunc ferme modum: *Quibus oculis vides diem Dominicum, qui despicatus es sabbatum? An nescis quod hi dies fratres sunt? Quod si alterum probro affeceris, alterum offendis*. Et Anastasius Nicænus (*b*): *Sabbatum*, inquit, *& dies Dominicus sunt dies sancti & festi, neque licet in eis jejunare*. Sic igitur cum eam diem hæretici (ut vidimus) contumeliis afficerent, quod Deus Hebræorum, quem malum dicebant, cum mundum creasset, quievisset; contraria ratione Catholici, non Judaizantes quidem, sed ut Deum patrem omnium, creatorem cæli & terræ, solemni (ut par erat) celebritate venerarentur, debitisque tanto numini obsequiis colerent, in ejus honorem sabbatum, non secus ac Dominicum diem in Christi Redemptoris gloriam, celebrandum esse duxerunt: & sicut nefas ducebant die Dominica jejunare, ita etiam sabbato, quod celebris dies esset, execrandum plane esse putabant. Sed id pie quidem, religioseque, non autem (ut dictum est) Judaice, quod faciebant (ut scribit Eusebius (*c*) Ebionæi.

(*a*) Socrat. hist. lib. 6. c. 8.

(*b*) Anast. Nicæn. lib. quæst. 77.

(*c*) Euseb. hist. lib. 3. c. 21.

CCVII. At cum hæc servarentur in Oriente; quænam causa subiit, ut in Occidente ac potissimum Romæ Fideles sabbato jejunarent? Sed quænam a nonnullis allatæ sint causæ, primum omnium in medium afferamus. Augustinus (*d*) scribens ad Casulanum hæc ait: *Est quidem & hæc opinio plurimorum, quamvis perhibeant esse falsam plerique Romani, quod Apostolus Petrus cum Simone mago die Dominico certaturus, propter ipsum magnæ tentationis periculum, pridie cum ejusdem Urbis Ecclesia jejunaverit, & consecuto tam prospero ac glorioso successu, eumdem morem tenuerit; eumque imitatæ sunt nonnullæ Occidentales Ecclesiæ*. Hæc Augustinus; eamdemque causam affert Cassianus (*e*). Alia rursus causa redditur ab Innocentio (*f*) Romano Pontifice in ea quam ad Decentium Eugubinum Episcopum scribit epistola: *Sabbato*, inquit, *jejunandum esse, ratio evidentissima demonstrat. Nam si diem Dominicum ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Jesu Christi non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulos circulos hebdomadarum ipsius diei imaginem frequentamus: ac si sexta feria propter passionem Domini jejunamus; sabbatum prætermittere non debemus, quod inter tristitiam atque lætitiam temporis illius videtur inclusum. Nam utique constat Apostolos biduo isto & in mærore fuisse, & propter metum Judæorum se occuluisse: quod utique non dubium est, in tantum eos jejunasse biduo memorato, ut traditio Ecclesiæ habeat, isto biduo sacramenta penitus non celebrari: quæ utique forma per singulas tenenda est hebdomadas, propter id, quod commemoratio diei illius semper est celebranda*. Hæc Innocentius: quibus non solum Romanæ Ecclesiæ rationabilis consuetudo probatur, sed & Orientalis Ecclesiæ usu rituque redditur magis magisque firmata. Nam si dicta ex causa, quod sublatus est sponsus, Orientales itidem (ut dictum est) sabbato majoris hebdomadæ jejunare soliti sunt: quænam adduci hac ex parte potest ratio diversitatis, si ejusdem hebdomadæ per singulas sequentes cujusque mensis septimanas (Quinquagesima tantum excepta) eadem jejunia quartæ & sextæ feriæ revolverentur, sabbati vero nequaquam? Unde & Innocentius jure subdit: *Quod si putant semel atque uno sabbato jejunandum: ergo & Dominica, & sexta feria semel in Pascha erit utique celebrandum. Si autem Dominici diei, & sextæ feriæ per singulas hebdomadas reparanda imago est; dementis est bidui agere consuetudinem, sabbato prætermisso, cum non disparem habeat causam, a sexta videlicet feria in qua Dominus passus est, quando & ad inferos fuit, ut tertia die resurgens, redderet lætitiam post biduanam tristitiam præcedentem. Non ergo nos negamus sexta feria jejunandum; sed dicimus & sabbato hoc agendum, quia ambo dies tristitiam Apostolis, & his qui Christum secuti sunt, indixerunt*. Hucusque de ratione jejunii diei sabbati Innocentius: ex quibus patentis mendacii Socrates (*g*) redarguitur, dum ait, Romæ in Quadragesima jejunare solitos Fideles, sabbato excepto atque Dominica. Sed sicut ea die jejunare Fideles Romæ consueverant, ita nefas ducebant eam feriare diem, ne quid cum Judæis hac ex parte commune habere viderentur: satisque Christianæ religioni consultum visum, si (quod Testamentum, ceteraque mysteria translata essent) mutarent etiam sabbatum in Dominicam, cum ea potissimum dies tot tantisque esset cumulata sacramentis: de qua translatione hæc Tertullianus (*h*) in Apologetico: *Æque si diem solis lætitiæ indulgemus, alia longe ratione quam religione Solis; secundo loco ab eis sumus, qui diem Solis otio & victui decernunt, exorbitantes & ipsi in Judaico more, quem ignorant*. Hæc ipse.

Cur Occidentales Jejunium susceperint diei sabbati.

Ratio Jejunii sabbati.

(*d*) Aug. ep. 86.

(*e*) Cassian. Collat. 3. c. 10.

(*f*) Innoc. epist. 11. c. 4.

(*g*) Socrat. hist. lib. 5. c. 21.

(*h*) Tertul. in Apolog. c. 16.

CCVIII. His sic se habentibus non est quod quis calumniam facere possit, si in sugillationem dictarum hæresum, non æque ac Orientalis, Occidentalis Ecclesia feriaret diem sabbati, sed jejunaret: nam tum quod il-

Consuetudo Ecclesiarum servanda.

illæ in ipsorum regionibus obortæ essent hæreses, atque potissimum coaluissent, magis necessarium illis ejus antidoti remedium videretur; tum etiam quod dum illorum hæresim ea ratione improbasse, alia tamen ex parte Ebionæis savisse ipsa Occidentalis Ecclesia visa esset; nam & hi pariter colebant diem sabbatum atque Dominicum, ut de eis scribit Eusebius (a). Est de jejunio sabbati canon Concilii Eliberini (b), & alius Agathensis (c), ac pleraque alia testimonia sanctorum Patrum. Non enim Romana tantum ac eidem propinquæ Ecclesiæ id ipsum de jejunio sabbati servare solitæ erant, sed & remotæ etiam, ut tradit Hieronymus (d) scribens ad Augustinum. In Africa enim apud nonnullas Ecclesias, & inter alias Hipponensem, eamdem consuetudinem viguisse, ex his quæ Augustinus (e) scribit, satis perspectum habetur. At præter antiquiores illos, qui eodem argumento tractationes memoriæ mandavere, quæ & excidisse noscuntur, Hieronymus (f) & Augustinus (g) cum de ea quæstione consulerentur, in eamdem pariter conspirantes sententiam, cujusque Ecclesiæ consuetudinem servandam esse scripserunt: quod & Ambrosius S. Monicæ eadem quærenti æque respondit (h). Abundet igitur (quod ait Hieronymus i) in his unaquæque provincia in sensu suo; & præcepta majorum, leges Apostolicas arbitretur. At de jejunio sabbati satis.

(a) Euseb. hist. lib. 3. c. 21.
(b) Concil. Eliber. c. 26.
(c) Concil. Agath. c. 12.
(d) Hier. epist. 97.
(e) Aug. ep. 86. & 118.
(f) Hier. ep. 28.
(g) Aug. ep. 80. & 118.
(h) Aug. ep. 86. in fine.
(i) Hier. ep. 28.

CCIX. Jejunium quatuor temporum ex institutione Apostolica.

Jam de aliis quoque jejuniis, quæ institutione Apostolica in Ecclesiam sunt dilapsa, breviorem instituamus orationem. Ipsa quidem quatuor anni temporum jejunia, quæ in Ecclesia servari solent, ex Apostolica institutione sumpsisse principium, S. Leo absque ulla dubitatione confirmat, non autem a Callisto Papa, ut alii tradiderunt: nam ipse si qua de his scripsit, edito decreto firmavit quæ a majoribus ex traditione perceperat. Leo igitur post repetitam ejus originem, dum ejusdem observationis affert rationem, hæc ait (k): *Ideo enim ipsa continentiæ observantia quatuor est assignata temporibus; ut in id ipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus, nos indesinenter purificationibus indigere.* At licet nonnihil cum legalibus videantur hæc jejunia habere commune: tamen eorum quæ ad optimos mores instituendos pertinere visa essent, nonnulla jure laudabiliterque esse mutuatos Apostolos, idem testatur sic dicens (l): *Apostolica institutio, dilectissimi, quæ Dominum Jesum Christum ad hoc venisse in hunc mundum noverat, ut legem non solveret, ita veteris Testamenti sacramenta distinxit, ut quædam ex eis, sicut erant condita, Evangelicæ eruditioni profutura decerperet, & quæ dudum fuerant consuetudinis Judaicæ, fierent observantiæ Christianæ.* Et inferius: *Quod igitur, dilectissimi, ex veteris prædicatione doctrinæ ad purificationem animarum corporumque nostrorum jejunium septimi mensis assumimus; non legalibus nos oneribus subjicimus, sed utilitatem continentiæ, quæ Christi Evangelio servit, amplectimur.* Hæc ipse: qui cum agit de jejunio decimi mensis, fortius eadem inculcat his verbis (m): *Non ideo negligendum est, quia de observantia veteris legis assumptum*

(k) Leo in jejun. mens. sept. serm. 9.
(l) Leo in jejun. mens. sept. serm. 7.
(m) Leo in jejun. mens. dec. serm. 4.

VII. *Dies Sabbati in Quadragesima etiam Romæ jejunio consecratus.*

Ad num. CCIV. & seqq. licet Sabbatum etiam in Quadragesima fuisse apud Romanos jejunio consecratum plura demonstrent, sunt tamen quos movet S. Leonis, Socratis & Cassiodori auctoritas; e quibus Valesius in Notis ad lib. 5. Socratis cap. 22. sibi persuasit, Socratis, Leonisque ætate Romanos in Quadragesima non jejunasse die Sabbati; sed tres tantummodo dies in singulis hebdomadibus jejunio destinatos a Leone notari, quinque a Socrate. Leo enim sermone 4. de Quadragesima hanc clausulam sibi in jejuniorum indictione familiarem ita subjicit: *Secunda igitur & quarta & sexta feria jejunemus: Sabbato autem apud B. Petrum Apostolum vigilias celebremus: qui commendati sibi gregis curam habere non desinens, custodiam nobis de suis precibus obtinebit.* Socratis vero locus sic habet: *qui Romæ sunt, tres continuas hebdomadas ante Pascha*, EXCEPTIS SABBATO & DOMINICO DIE, *jejunant.* Locus Leonis plurimum torsit quotquot Quadragesimalis jejunii materiam versarunt hactenus. Bellarminus tomo 3. Controv. 3. lib. 2. cap. 15. autumavit, *Leonem loqui de jejunio quatuor dierum qui adduntur ante primam Dominicam Quadragesimæ, ut numerus quadragenarius compleatur;* etsi non iidem qui olim. Hugo Menardus Sacramentarium S. Gregorii commentans, istam explicationem merito reiicit, ostenditque quatuor illos dies, Gregorii ipsius ætate in usu non fuisse, nedum Leonis temporibus. In eam autem it ipse sententiam, non plures revera dies Romæ tunc temporis jejunio fuisse consecratos, quam qui in eo Sermone a B. Leone designantur. Subscribit Menardo Dallæus magni nominis inter Protestantes Scriptor; Sabbatum tamen tribus illis diebus ex solito per annum Romanorum more superaddendum existimat. Valesius ne Sabbati quidem jejunium per quadragesimam Romæ tunc celebratum censet, at præter hunc Leonis locum, probationem adducit nullam. Sic inter Orthodoxos & Protestantes medium Leonem hinc inde trahit in suam quisque sententiam, nec tamen quisquam ante Quesnellum in Dissert. VI. de Jejunio Sabbati, in Ecclesia Romana, eum intellexit, aut recte explicavit.

VIII. *S. Leo contrariæ opinioni non favet.*

Ait itaque Vir eruditissimus, Leonis non esse verba illa, quæ objiciuntur, sed Sermoni ejus esse superaddita, occasione ac ratione mox explicanda. Nam penes antiquiores & melioris notæ codices arbitrium est & jus & norma de dubiis Veterum Scriptorum fœtibus, aut interpolationibus decernendi; & in quinque vetustissimis MSS. uno nempe Regio, duobus Thuaneis, Navarrico & San-germanensi, verba illa absunt, totusque ille pannus a nobis descriptus desideratur. Eum itaque infititium esse non dubitandum. Norunt omnes in more fuisse apud

Mo-

ptum est jejunium decimi mensis; tamquam hoc de illis sit, quæ inter discretiones ciborum, inter baptismatum differentias, & ovium pecudumque hostias esse destiterunt. Illa enim, quæ rerum futurarum figuras gerebant, expletis quæ significavere, finita sunt. Jejuniorum vero utilitatem novi testamenti gratia non removit, & continentiam corpori atque animæ semper profuturam pia observatione suscepit.

CCX. Ad hæc (ni fallimur) Judæorum antiqua jejunia Tertullianus (*a*) videtur alludere, dum ait: *Aspice Judaicos Fastos, & invenies nihil novum, si quæ patribus sunt præcepta, omnis deinceps posteritas hereditaria religione custodit.* Quænam essent autem horum jejuniorum præscripta tempora, idem Leo (*b*) alibi declarat his verbis: *Hujus observantiæ utilitas, dilectissimi, in Ecclesiasticis est præcipue constituta jejuniis, quæ ex doctrina sancti Spiritus ita per totius anni circulum distributa sunt, ut lex abstinentiæ omnibus sit adscripta temporibus. Siquidem jejunium vernum in Quadragesima, æstivum in Pentecoste, autumnale in mense septimo, hiemale autem in hoc qui est decimus, celebramus, intelligentes divinis nihil vacuum esse præceptis.* At duo priora apud Hebræos alio erant distincta ordine; de quo ait Zacharias (*c*): *Hæc dicit Dominus exercituum: Jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium septimi, & jejunium decimi erit domui Judæ in gaudium & lætitiam, & in solemnitates præclaras.* Eadem quatuor temporum jejunia celebrari solita in Ecclesia Orientali, Athanasius (*d*)

(*a*) *Tertul. adver. Psychic. c.* 13.

Quatuor tempora decreta Jejuniis.

(*b*) *Leo in Jejun. dec. mens. ser.* 8.

(*c*) *Zach.* 8.

(*d*) *Athan. in Apolog. de fuga sua.*

satis monstrasse videtur, dum de æstivo jejunio tempore Pentecostes celebrari consueto meminit, dicens: *In hebdomade siquidem post sacram Pentecosten populus, completis jejuniis, ad orandum ad cœmeterium abiit.*

CCXI. Præter hæc omnia, antiquissimus mos in Ecclesia inolevit, ut sive cum ab Episcopis essent Concilia celebranda, sive cum aliqua urgens afflictio immineret, vel alia aliquo modo opportunitas postularet, unusquisque Episcopus suo populo peculiaria quædam ex animi arbitrio indiceret observanda jejunia. Est egregium de ea re monimentum (ut prætermittamus canones de his statutos, & exempla quamplurima) apud Tertullianum (*e*): agens enim contra Psychicos, ac proinde adversus Catholicos, qui Catholicæ Ecclesiæ mores essent, his verbis significat: *Bene autem, quod & Episcopi universæ plebi mandare jejunia assolent: non dico de industria stipium conferendarum, ut vestræ capturæ est: sed interdum & ex aliqua solicitudinis Ecclesiasticæ causa. Itaque si & ex edicto hominis, & in unum omnes* ταπεινοφρόνησιν *agitatis; quomodo in nobis ipsam quoque unitatem jejunationum & xerophagiarum & stationum denotatis?* & paulo post: *Aguntur præcepta per Græcias illas certis in locis Concilia ex universis Ecclesiis, per quæ & altiora quæque in commune tractantur, & ipsa repræsentatio totius nominis Christiani magna veneratione celebratur. Et hoc quam dignum, fide auspicante congregari undique ad Christum. Vide quam bonum & quam jucundum habitare*

Jejunia arbitrio Episcoporum sanciri solita.

(*e*) *Tertul. advers. Psychic. c.* 13.

Monachos & Clericos, Homilias Sermonesque SS. Patrum suis usibus aptare, atque aliqua addere, quæ propriæ solemnitati convenirent. Quare arbitratur Quesnellus simile quid contigisse huic Sermoni 4. de quadragesima; ab ea sc. ad aliud jejunium translatum esse: atque ut pro more Leonis, & pro loci etiam consuetudine, feriarum, quæ istis jejuniis deputatæ erant, solennis inter officia fieret indictio, concinnata est præfata formula, quam bona fide transcripserunt ex libris Lectionariis, qui de S. Leonis Sermonibus in unum corpus colligendis, & publicæ luci dandis primi cogitaverunt. Testis est enim Gregorius Turonensis lib. 10. cap. 31. *Perpetuum* illius urbis Episcopum, qui *Leonis* æqualis erat, ut suppar, terna in septimana jejunia instituisse a Martini depositione usque ad Natale Domini, quod postea in Concilio Matisconensi I. his verbis confirmatum: *Ut a feria S. Martini usque ad Natale Domini, secunda & sexta Sabbati jejunetur, & sacrificia quadragesimali debeant ordine celebrari*, &c. Hinc sumta illa verba, in quibus explicandis ante Quesnellum frustra sudatum est.

IX. Quoad Socratem, is egregie hallucinatus, inquit ibidem Quesnellus, Græcusque homo sexcentis fere leucis a Romana urbe agens, Romanæ disciplinæ ignarus, incertissimisque deceptus rumusculis, aliis errandi locum dedit. Socratis errorem correxit Sozomenus, cum lib. 8. cap. 19. eamdem cum illo quadragesimalis jejunii varietatem edisserens, de trium illarum Ecclesiæ Romanæ hebdomadarum jejunio, deque Sabbati ibidem remissione omnino silendum putavit. Cassiodori, qui Socratis locum in Historiam Tripartitam inseruit, auctoritas potior videtur, quod ipse, qui Senator & Consul & Præfectus Prætorio fuit in urbe Roma, Romanæ Ecclesiæ morem in observatione jejunii Quadragesimalis ignorare non potuit. At quis nescit, hoc eis plerumque contingere, qui compendiis scriptitandis student, aut centonibus consuendis ex plurium Scriptorum elucubrationibus, ut non minori cura errata exscribant, quam quæ sunt veritati consentanea; quia videlicet non suam, sed aliorum sententiam repræsentare satagunt, nec alia corrigere curant, sed referre? Exemplo sit Sozomeni locus, quem in suam pariter Historiam transtulit Cassiodorus. Scribit ille lib. 7. cap. 19. *In urbe Roma nec Episcopus, nec alius quisquam in Ecclesia populum docet.* Sed cum Sozomenus sedente Leone Historiam suam scripserit, de hujus narrationis falsitate dubitari non potest; cum S. Leo Sermone 3. de Epiph. & alibi, officii sui esse dicat sermonem habere ad populum, sibique metuat imputari ad culpam, si huic ministerii sui parti defuerit. Vide plura apud Quesnellum loco citato, & in Dissert. I. de Vita & Gestis Leonis M. ad annum CCCCXL.

Socrates & Cassiodorus non audiendi.

re fratres in unum; hoc tu psallere non facile nosti, nisi quo tempore cum compluribus cœnas. Conventus autem illi stationibus prius & jejunationibus operati, dolere cum dolentibus, & ita demum gaudere cum gaudentibus norunt. Hucusque Tertullianus, cum eo exemplo nova a Montano constituta jejunia validare conatur: sed de illis nos fusius suo loco agemus. Porro quod ad hæc per homines indicta jejunia spectat; quantum illis Deus favere visus sit, ut etiam miraculis maximis editis comprobarit, testis est Irenæus (*a*), dum de hæreticis, qui numquam quid simile facere potuerunt, hæc ait: *Nec enim cæcis possunt donare visum, neque surdis auditum, neque omnes dæmones effugare, præter eos qui ab ipsis immittuntur (si tamen & hoc faciunt) neque debiles, aut claudos, aut paralyticos curare, vel alia quadam parte corporis vexatos (quemadmodum sæpe evenit fieri secundum corporalem infirmitatem) vel earum quæ a foris accidunt infirmitatum bonas valetudines restaurare: tantum absunt ab eo ut mortuum excitent, quemadmodum Dominus excitavit, & Apostoli per orationem; & in fraternitate sæpissime propter aliquid necessarium, ea quæ est in quoque loco Ecclesia universa postulante, per jejunium & supplicationem multam reversus est spiritus mortuo, & donatus est homo orationibus sanctorum.* Hæc ille. Atque satis de antiquis jejuniis Ecclesiasticis occasione delectus ciborum, cujus (ut vidimus) Paulus meminit scribens ad Timotheum. Sed jam pauca reliqua, quæ a Paulo hoc eodem anno sunt gesta, & a Luca conscripta, suo ordine referamus.

(*a*) *Iren. lib. 2. c. 57.*

CCXII. Cum igitur Paulus magnam hujus anni partem insumpsisset in Macedonia, illas confirmans Ecclesias; quid egerit post hæc, Lucas in Actis (*b*) declarat his verbis: *Cum autem pertransisset partes illas*, Macedoniæ scilicet, *& exhortatus eos fuisset multo sermone, venit in Græciam*, non quidem pedestri itinere, sed usus navigatione. Nam per Ægæum mare Cycladas adnavigans, pervenit Cretam, illicque ad eam curandam Ecclesiam reliquit Titum discipulum amatissimum. Id quidem ex epistola ejusdem Pauli ad Titum (*c*) satis colligitur, dum ait: *Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, & constituas per civitates presbyteros.* Quomodo autem scripta ad eum epistola, ipsum in Græciam advocaverit, dicemus suo loco, sequenti anno. Finis jam esto narrationi rerum gestarum præsentis anni, quo (ut vidimus) Paulus recedens Epheso, abiit in Macedoniam, ac tandem in Græciam, scripsitque diversis temporibus primam epistolam ad Corinthios, ac aliam itidem primam ad Timotheum.

(*b*) *Act. 20.* Paulus venit in Greciam.

(*c*) *Tit. 1.*

CCXIII. Quod pertinet ad res Romanas: hoc eodem anno (*d*) Nero Imp. Britannicum Cæsarem Claudii ex Messalina filium veneno sustulit, simulque ad omnem sævitiam atque libidinem animum hactenus continentem prostituit: sed hæc pluribus Ethnici historici tractant.

(*d*) *Tacit. Annal. lib. 13.*

JESU CHRISTI ANNUS 58. | PETRI ANNUS 14. | NERONIS IMP. ANNUS 2.

I. Anno jam adveniente Christi quinquagesimo-octavo, Q. Volusio (*e*) & P. Cornelio Scipione Coss. Paulus Apostolus cum (ut dictum est ex Luca *f*) anno superiori pervenisset ex insula Creta in Græciam, jamque aditum sibi pararet, ut Evangelium prædicaret ceteris gentibus, quæ usque ad Illyricum interiacent; Titum, quem Cretæ reliquerat, scripta ad eum epistola, ut Nicopolim quam citissime se conferret admonuit, dicens (*g*): *Cum misero ad te Artemam, aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim: ibi enim statui hiemare.* Est hæc civitas juxta sinum Ambracium posita in provincia Acarnaniæ, qua terminatur Epirus, a Græcia per Acheloum flumen divisa. Cum igitur Titum jubeat venire Nicopolim; putarunt nonnulli, ibidem loci datam fuisse dictam ad Titum epistolam; verum cum in ea dicat Apostolus: *Ibi statui hiemare;* nondum eo pervenisse, plane declarat. Sed ut de his fusius agamus: quod ad Titum pertinet, ad quem Paulus e Græcia scribit epistolam: fuisse ipsum ab eo ordinatum Cretensem Episcopum, in confesso est apud omnes, licet alii senserint non Cretæ solum, sed & aliarum ejusdem pelagi adjacentium insularum illi esse curam ab Apostolo demandatam: quin & ejusdem Pauli (*h*) testimonio compertum habetur, postea & in Dalmatiam Evangelii causa profectum esse. Est ejus epistolæ talis inscriptio: *Paulus servus Dei, Apostolus autem Jesu Christi, &c.*

(*e*) *Tacit. Annal. lib. 13.*

(*f*) *Act. 20.*

Ex Græcia Paulus scribit ad Titum.

(*g*) *Tit. 3.*

(*h*) *2. Tim. 4.*

II. Sicut Apostolorum res gestas, ita & in scribendo morem observare, nostrarum partium esse ducimus. Honoris quidem titulum esse Apostolatum, & qui primum in Ecclesiastica hierarchia sibi vendicet locum, ejusdem testificatione (*i*) expressum habetur. At licet alibi se abortivum dicat,

(*i*) *1. Cor. 12. Ephes. 4.*

(a) 1. Cor. 15.

cat, & indignum hoc (a) nomine: tamen in scribendis litteris eo utitur honoris titulo, non quidem arrogantiæ fastu, sed ordine atque decentia muneris: adeo ut, cum opus fuerit, illum ipsum gloriæ titulum non tam gloriose quam libere consueverit ostentare; ut cum ad Corinthios (b) scribens, ait: *An non sum Apostolus?* & ad Timotheum (c): *Positus sum ego prædicator, & Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor Gentium in fide & veritate.* Unde & S. Hieronymus in hunc locum: *Quod Paulus ait: Apostolus Jesu Christi: tale mihi videtur, quasi dixisset: Præfectus prætorio Augusti Cæsaris, Magister exercitus Tiberii Imp.* & infra: *Grandem*, inquit, *inter Christianos sibi vendicans dignitatem, Apostolorum se Christi titulo prænotavit, ut ex ipsa lecturos nominis auctoritate deterreret; indicans, omnes qui Christo crederent, debere esse sibi subjectos.* Hæc Hieronymus. Ceterum ne in his multum immorer: consuevisse majores nostros non tantum ex munere debitis uti titulis, sed eosdem aliis impartiendo fuisse copiosissimos, unum de Ignatio testimonium satis superque poterit admonere: qui ad Heronem diaconum scribens, sic exorditur (d): *Ignatius, qui & Theophorus, a Deo honorato, exoptatissimo, ornatissimo, Christo Spirituque pleno germano filio in fide & charitate Heroni diacono Christi, famulo Dei.* Hic sane Catholicorum mos fuit. At quid hæretici? Audi Chrysostomum (e): *Ut diabolus, ita* (inquit) *etiam quilibet facit hæreticus vehementissimus in tempore persecutionis loquens cum Pontifice; nec eum vocat Pontificem, nec Archiepiscopum, nec Religiosissimum, nec Sanctum. Sed quid? Reverentia tua, Sapientia tua, Prudentia tua, Justitia tua, & nomina illi adducit communia, ejus negans auctoritatem. Diabolus hoc tunc fecit in Deo.* Hæc ille.

(b) 1. Cor. 9.
(c) 1. Tim. 2.
Tituli honoris copiose impertiti.
(d) Ignat. ep. 13.
(e) Chrys. hom. in Psal. 13.

III. Scribens igitur Paulus ad Titum, illud primum admonuit, cujus rei causa eum reliquisset Cretæ; nimirum, ut quæ essent corrigenda, corrigeret, constitueretque per civitates presbyteros. Quales vero esse deberent, qui civitatibus præficiendi essent sacerdotes, his verbis velut quibusdam coloribus pingens, ait (f): *Si quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, &c.* Cum ergo quales esse deberent presbyteri, qui præficiendi essent per civitates, describat, moxque eosdem Episcopos nominet; inde Joannes Chrysostomus (g) in eam sententiam adductus est, ut existimaret, non communes quosque presbyteros, sed Episcopos ab eo diversis civitatibus instituendos, Paulum Tito mandasse. Eadem occasione Hieronymus (h) ejus sententiæ firmus assertor fuisse videtur, ut olim his coalescentis Ecclesiæ primis exordiis, idem esset presbyter qui & Episcopus, & consuetudine potius quam Dominica institutione factum, ut presbyteris præessent Episcopi. Utitur ad eamdem rem probandam ejusdem ad Titum Pauli testimonio, necnon & epistolæ ad Philippenses, ubi cum in ejus inscriptione dicit: *Paulus & Timotheus servi Jesu Christi, omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis cum Episcopis & diaconis.* Per Episcopos significare voluisse presbyteros, certum esse putavit: quandoquidem unum in civitate Episcopum esse oportuit, & non plures. Sic etiam & in Actis, cum Paulus alloquitur presbyteros Ephesinæ Ecclesiæ, eosdem appellat Episcopos, dicens (i): *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos pascere Ecclesiam Dei.* Ad hæc etiam adducitur, quod idem Paulus scribens ad Ti-

(f) Tit. 1. De Episcopis & presbyteris.
(g) Chrys. in epist. ad Tit. hom. 2.
(h) Hier. in ep. ad Tit. c. 1. & ad Evagrium epist. 85.
(i) Act. 20.

SÆC. I. Anno Urbis 809. Olymp. 208. an 4. An. C. 56.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5549.

☉ 9. DC. ☽ 19. P. 18. April. Indict. 14.

JESU CHRISTI 56. *secund. Baronium* 58.

SANCTI PETRI 3.

NERONIS IMP. 3.

[1] AD num. I. Coss. *Q. Volusius, Saturninus* & *P. Cornelius Scipio* ex inscriptione Onuphriana & ex Phlegonte in lib. de Reb. Mirabil. — I. *Consules.*

[1] COss. *Q. Volusius Saturninus & P. Cornelius Scipio*. Lapis apud Onuphrium in consulibus hujus anni: Q. VOLUSIO SATURN. P. CORNELIO SCIP. COS. AUGUSTALES. QUI NERONI. CLAUDIO. CAESARI AUGUST. ET AGRIPPINÆ. AUGUSTÆ. &c. Ludi facti dicuntur XIII. XII. K. *Mart.* Nomina *Neronis & Agrippinæ* abrasa sunt apud Pighium ad A. V. 808. & apud Gruterum pag. IX. 4. In tabula ænea apud Reinesium pag. 476. VOLUSIO. P. CORNELIO. COS. VI. NON. MART. S. C. QUODQ. VOLUSIUS. P. CORNELIUS. VERBA FECERUNT. Tacitus Annal. lib. XIII. cap. XXV. *Q. Volusio P. Scipione Coss.* Plinius lib. VII. Cap. XIV. *Nuper etiam L. Volusio Saturnino, in Urbis præfectura extincto, notum est, Cornelia Scipionum gentis, Volusium Saturninum qui consul fuit, genitum post LXII. annum.* Fasti Idatii & Vindebonenses: *Saturnino & Scipione*. Pighio, & Almelovenio suffecti creduntur ex K. Juliis *Curtilius Mancia, & Dubius Avitus*.

(a) 1. Tim. 3. motheum (a), cum instruxisset Episcopos, ad diaconos transit, presbyteris prætermissis, quasi illos cum Episcopis comprehensos esse voluerit: sicut etiam cum inferius eumdem alloquens ait (b): *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per impositionem manuum presbyterii;* (b) 1. Tim. 4. nempe Episcoporum, presbyteros dicens Episcopos, quorum (ut idem profitetur Hieronymus (c) scribens ad Evagrium) est muneris ordinare, non autem presbyterorum. (c) Hier. ep. 85. His additur, quod & Petrus (d) & Joannes (e) cum essent Apostoli, se ipsos tamen presbyteros nominant: (d) 1. Petr. 5. (e) 2. & 3. Joan. Hæc cum pluribus in locis (f), itemque fusius idem auctor pertractet: (f) Hier. in Ag. Proph. 2. Epi. 85. ad Evagr. in epi. ad Tit. cap. 1. totam quæstionem hoc ligat nodo conclusionis, ut idem esset Episcopus qui & presbyter, idemque presbyter qui & Episcopus ac; demum ait (g): (g) Tit. 1. *Hæc propterea, ut ostenderemus apud veteres eosdem fuisse presbyteros, quos Episcopos: paulatim vero, ut dissensionum seminaria evellerentur, ad unum omnem sollicitudinem esse delatam. Sicut ergo presbyteri sciunt se ex consuetudine Ecclesiæ, ei qui sibi præpositus fuerit, esse subjectos: ita Episcopi noverint, se magis consuetudine quam dispositionis Dominicæ veritate presbyteris esse majores, & in commune habere Ecclesiam regere, imitantes Moysen, qui cum habuerit in potestate solus præesse populo Israel, septuaginta elegit, cum quibus populum judicaret.* Hæc ille, qui id ipsum habet in epistola ad Evagrium, affirmans nimirum, occasione schismatis tollendi atque vitandi, institutum esse, ut uni ex presbyteris omnes parerent, quem Episcopum nominarent.

IV. Episcopum & Presbyterum idem esse qui dixerint.

Arripuerunt autem ex his male acceptis occasionem Novatores, ut Episcopalem dignitatem dicerent mala ex causa in Ecclesiam irrepsisse, & non a Christo fuisse institutam. Cum igitur vel hac via hierarchicum ordinem in Ecclesia conentur evertere: ex instituto necessitas nobis incumbit, ut de his attentius, sed tamen quantum breviter possumus, disseramus. Sed illud in primis monendum esse putamus; inconsulte nimis esse locutos, ac prorsus hallucinatos (h), qui hac ex parte Hieronymo aliisque gravissimis Ecclesiæ Catholicæ Patribus adeo temere Aerianismum impingere non sunt veriti. (h) Sugillat auctor post hæreticos Michaelem Medinam in lib. de sacr. hom. orig. c. 5. Aerius enim hæresiarcha (ut de eo tradit Epiphanius i) homo procax, eo quod non potuerit creari Episcopus, sed presbyter semel ordinatus, semper in ea functione permanserit, dicere non est veritus, nihil prorsus inter Episcopum ac presbyterum interesse. (i) Epiph. hæresi 75. Sed quam impudenter & impie cogantur Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, & Joannes Chrysostomus (ut prætermittamus cæteros eadem cum his sentientes) dictæ hæresi inviti licet ac sæpius reclamantes adstipulari, apud æquum lectorem judicium esto. At videamus primum quid Aerius diceret: *Erat* (inquit Epiphanius) *ipsi sermo furiosus magis quam humanæ conditionis, & dicebat: Quid est Episcopus ad presbyterum? nihil differt hic ab illo: unus enim est ordo, & unus* (inquit) *honor, & una dignitas. Imponit manus Episcopus, ita etiam presbyter: lavacrum dat Episcopus, similiter & presbyter: dispensationem cultus divini facit Episcopus, & presbyter similiter: sedet Episcopus in throno, sedet etiam presbyter.* Hæc de Aerii hæresi Epiphanius: a qua Hieronymus quantum abhorreat, sua ipsius scripta testantur.

V. Quam præstet Episcopus Presbyteris.

Ipse igitur in primis in eadem, quam ad Evagrium (k) scripsit, epistola, certe quidem longe majori dignitate sublimem, etiam in sedendo, fuisse Episcopum, (k) Hier. ad Evagr. ep. 85. ampliorique auctum officio in manus impositione, ut ipsius tantum & non presbyteri esset id muneris, contra Aerii dogma egregie profitetur: qui de sede sublimiori in primis hæc ait: *Nam & Alexandriæ a Marco Evangelista usque ad Heraclam & Dionysium Episcopos, presbyteri semper unum ex se electum in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominant: quomodo si exercitus Imperatorem faciat.* De manus vero impositione sic excipit. *Quid enim facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod presbyter non faciat?* At quanta hæc est differentia? Audi Epiphanium (l): (l) Epiph. hæres. 75. *Dicere*, inquit, *ipsum Episcopum & presbyterum æqualem esse, quomodo erit possibile? Episcoporum enim ordo, patrum generator est; patres enim generat Ecclesiæ; presbyterorum vero, non potens generare patres, per lavacri regenerationem generat filios Ecclesiæ, non tamen patres, aut doctores; & quomodo possibile erat presbyterum constituere non habentem manuum impositionem ad eligendum, aut dicere ipsum æqualem esse Episcopo?* Hæc ille. Agens item S. Hieronymus contra Luciferianos, concessam esse etiam eam manus impositionem Episcopis dicit, negatamque presbyteris; qua baptizati reciperent Spiritum sanctum: ait enim: *Non quidem abnuo esse Ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos qui longe in minoribus urbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad invocationem sancti Spritus manum impositurus excurrat;* et paulo post: *Quod si hoc loco quæris, quare in Ecclesia baptizatus, nisi per manus Episcopi non accipiat Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismate tribui: Disce hanc observationem ex ea auctoritate descendere, quod post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit;* ac denique: *Ecclesiæ salus in summi sacerdotii dignitate pendet: cui si non exors quædam & ab hominibus eminens detur potestas, tot in Ecclesia efficientur schi-*

schismata, quot sacerdotes. Inde evenit ut sine charismate & Episcopi jussione neque presbyter neque diaconus jus habeant baptizandi. Hucusque Hieronymus; qui & in citata superius epistola ad Evagrium (*a*), & ad Nepotianum (*b*), sicut ab Aaron ceteri differebant sacerdotes, ita in Ecclesia eodem gradu ab Episcopis differre presbyteros, firmiter asseverat. Hæc quidem quantum impugnent Aerium, nemo non videt.

(*a*) Ad Evagr. ep. 85. in fin. (*b*) Ad Nepotianum epist. 2.

VI. De sententia S. Hieronymi.

Sed quod negaretur presbyteris, Episcopis vero concessum esset (ut aliam ingrediamur disserere controversiam) numquid hoc post oborta in Ecclesia schismata ortum habuerit, ut Hieronymus his verbis videtur asserere: *Quod postea unus electus est qui ceteris præponatur, in schismatis remedium factum est; ne unusquisque ad se trahens, Ecclesiam Christi rumperet;* vel cum alibi (*c*) ait: *Idem presbyter quod Episcopus: & antequam diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis; Ego sum Pauli, ego Apollo, ego vero Cephæ; communi presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur.* An potius olim ipso initio nascentis Ecclesiæ ante aliquam dissensionem conflatam hæc fuerint ab Apostolis observata, diligenter est exquirendum. Qua in re non alium in præsentiarum adversus Hieronymum valentiorem auctorem, fortioremque testem, quam ipsum sibi Hieronymum objicere possumus; qui eodem commentario adversus Luciferianos conscripto aperte demonstrat, manuum impositionem concessam Episcopis, presbyteris vero interdictam, non factam esse post exorta schismata in Ecclesia; sed, quod ait: *Disce hanc observationem ex ea auctoritate descendere, quod post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit;* eaque ratione quantumlibet a Philippo baptizati essent Samaritani, tamen ad imponendam super eos manum, ut acciperent Spiritum sanctum, missos esse (ut Acta (*d*) declarant) Petrum atque Joannem, quod Apostolorum tantummodo hoc esset munus. Non ergo post orta schismata, sed statim ipsa prima Ecclesiæ ætate hæc esse servata, ejusdem Hieronymi testimonio confirmatur.

(*c*) Hier. in ep. ad Tit. c. 1.

(*d*) Act. 8.

VII.

Sed ad hæc insuper, an id ipsum ab hominibus factum sit, an vero institutione divina fuerit ordinatum; & verum ne sit quod ibidem Hieronymus affirmare videtur, ex Ecclesiæ consuetudine potius quam dispositione divina fuisse introductum, ut presbyteris Episcopi præessent; est accuratius pervestigandum, nam hæc ipse ait (*e*): *Sicut ergo presbyteri sciunt se ex Ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subjectos: ita Episcopi noverint se magis consuetudine quam dispositionis Dominicæ veritate presbyteris esse majores, & in commune debere Ecclesiam regere;* hæc Hieronymus. Sed cum jam tertiam hanc aggredimur quæstionem, illud in primis nobis est perquirendum: numquid ut Episcopus in Ecclesia præsit, aliunde quam e divina institutione manarit; ac deinde, quid de hac re vere Hieronymus senserit, quove sensu ejus sint verba accipienda, simul inspiciendum. Sed præstat ut de his singulis ejusdem Hieronymi rogemus sententiam: ut hac ratione non tantum veritati consultum sit, sed sensum germanum verborum ejus facilius assequentes, ipsum omni ex parte calumnia liberemus. Certe quidem de Episcopatus origine & dignitate quid senserit, non semel suis ipse scriptis testatum reliquit. In eadem in primis epistola ad Evagrium (*f*) scripta, de Episcopis dum loquitur, omnes Apostolorum successores esse confirmat; & ad Marcellam (*g*) scribens: *Apud nos*, inquit, *Apostolorum locum Episcopi tenent;* eadem in Michæam (*h*), aliisque in locis: ut ad Heliodorum (*i*) cum scribit, & de Episcopis loquitur: *Absit*, inquit, *ut de his quicquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt.* Si igitur loco Apostolorum successerunt Episcopi (quod omnium Orthodoxorum sententia receptum est) eadem est origo & dignitas Episcopatus, quæ est etiam Apostolatus: nam & hoc in sæculi magistratibus experimur, ut qui in locum alterius suffectus est, idem cum illo dicatur deducere principium & potestatem, quo prædecessor est munere auctus, ac dignitate prælatus. At sicut in confesso est apud omnes, dignitatem Apostolicam esse a Christo Domino institutam, id testantibus Evangelistis; in illam Apostolis succedentes Episcopos, ex eodem plane fonte fluxisse, necessario affirmandum esse, compertissimum cuique videri potest. Ex his igitur perspicuum redditur, ipso itidem Hieronymo sæpius attestante, Episcopalem dignitatem non ab hominibus, vel cujusvis occasionis obortæ consuetudine, sed ab ipso Domino Redemptore omnium Jesu Christo, ipsomet eam instituente, manasse.

(*e*) Hier. in ep. ad Tit. cap. 1.

Episcopi successores Apostolorum.

(*f*) Hier. ep. 85. (*g*) Hier. ep. 54. (*h*) Hier. cap. 1. in Mich. (*i*) Idem epist. 1.

VIII.

Cum ergo de re ipsa constet, non esse recens ab Apostolis adinventam, sed a Domino institutam: de nomine modo erit pervestigandum, an fuerit recens introductum: ac demum in quem sensum sint Hieronymi verba accipienda. Constat quidem divinarum Scripturarum testimonio, Apostolatum esse nominatum Episcopatum: quod enim scriptum erat in Psalmo (*k*): *Et Episcopatum ejus accipiat alter;* hoc ad Judæ Apostolatum referendum esse, Petri Apostoli testificatione ratum habetur, dum in ea corona fratrum fere centum viginti (ut habent Acta *l*) de sufficiendo ali-

(*k*) Psal. 108. (*l*) Act. 1.

aliquo in locum Judæ habuit concionem. Si igitur Matthias in Judæ Episcopatum subrogatus est; plane constat, ipsum æque esse dictum Episcopum, sicut Apostolum: sic etiam & ceteros Apostolos, quod una esset omnium dignitas atque potestas, esse appellatos Episcopos, ac tunc præsertim, cum ipsi alicujus civitatis Ecclesiam, in qua functiones Episcopales exercerent, gregisque Dominici curam agerent, administrandam susciperent; unde constat, eodem auctore Hieronymo (*a*), Jacobum Apostolum statim post passionem Domini esse ordinatum Hierosolymorum Episcopum. Transiit quippe in Ecclesiam cum sua significatione atque proprietate vox Græca, Ἐπίσκοπος: tali enim nomine (ut auctor est Suidas *b*) dicebantur inspectores & custodes, quos Athenienses in suæ ditionis urbes ad statum rerum cognoscendum atque instituendum mittebant, quorum apud Græcos historicos frequens mentio est: ad quos etiam, ni fallor, alludit Cicero, dum ait (*c*): *Vult enim me Pompejus esse, quem tota hæc Campania & maritima ora habeat episcopum*. Hæc ipse; & S. Augustinus de Civitate Dei (*d*), illa Pauli explicans verba (*e*): *Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Exponere*, inquit, *voluit, quid sit Episcopatus: quia nomen est operis, non honoris: Græcum est enim, atque inde ductum vocabulum, quod ille qui præficitur, eis quibus præficitur superintendit, curam eorum scilicet gerens: ἐπὶ quippe, super, σκοπὸς vero, intentio est: ergo ἐπισκοπεῖν, si velimus, Latine, superintendere, dicere possumus: ut intelligat non se esse Episcopum, qui præesse dilexerit, non prodesse*. Hactenus de Episcopi nomine in ecclesia antiquissimo.

(*a*) Hier. de Script. Eccl. in Jacobo.
(*b*) Suid. in hist.
(*c*) Cic. ad Attic. lib. 7.
(*d*) Aug. de Civit Dei, li. 19. c. 19.
(*e*) 1. Tim. 3.

IX. Ceterum sicut Apostoli dicti reperiuntur Episcopi; ita qui Ecclesiis præficiebantur Episcopi, iidem nominabantur Apostoli. Sunt de his multa in divinis Scripturis exempla. Epaphroditus enim Episcopus Ecclesiæ Philippensium a Paulo (*f*) Apostolus appellatur: Andronicus (*g*) & collega Junias, ejus cognati, eadem ratione nobiles in Apostolis fuisse dicuntur: de aliis his similibus ad Corinthios scribens (*h*), eos nominat Apostolos Ecclesiarum. Secundum etiam eamdem analogiam, quod & presbyteri præfecti essent Fidelium curæ, iidem & Episcopi ea ex parte dicti reperiuntur, ut superius ex nonnullis Apostolicis scriptis est demonstratum: ut cum Paulus ad Philippensis Ecclesiæ Episcopos & alios suam inscripsit epistolam: vel cum alloquens presbyteros Ecclesiæ Ephesinæ, eosdem appellat Episcopos, & aliis locis superius recitatis. Itemque quod Episcopi ex seniorum collegio eligerentur; eosdem esse nominatos presbyteros, ex hac, de qua agimus, Pauli ad Titum epistola patet.

Episcopi nominati Apostoli.
(*f*) Philip. 2.
(*g*) Rom. 16.
(*h*) 2. Cor. 8.

X. Sed quod spectat ad nomen presbyteri: commune videtur olim fuisse vocabulum tam Apostolis, quam ceteris inferioris ordinis sacerdotibus. De Apostolis quidem, iisdemque Episcopis, superius dictum est pluribus testimoniis. Ceterum re ipsa distinctos fuisse omnino presbyteros ab ipsis Apostolis, Acta Apostolorum satis superque declarant, dum in eis legitur (*i*): *Cum autem venissent Hierosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia, & Apostolis, & senioribus*; ac rursum: *Convenerunt Apostoli, & seniores videre de verbo hoc*. Ac iterum: *Tunc placuit Apostolis, ac senioribus cum omni Ecclesia*. In litteris item ab Apostolis ex Concilio Hierosolymitano Antiochiam missis hæc habetur inscriptio: *Apostoli, & seniores fratres his qui sunt Antiochiæ & Syriæ*: eademque (*k*) iterum alias. Porro quos seniores dicit, eosdem fuisse presbyteros, non tantum nomen, sed & res ipsa demonstrat. Cum enim (quod scribit idem Hieronymus (*l*) in epistola ad Evagrium) constet institutiones Apostolicas sumptas de veteri Testamento; & quod Aaron & filii ejus atque Levitæ in templo fuerunt, hoc Episcopi, presbyteri, & diaconi essent in Ecclesia: sicut ergo cum Dominus septuagintaduos delegit discipulos post Apostolos, formam illam repræsentasse visus est, qua Moyses septuagintaduos jussu Domini seniores (ut Numeri (*m*) liber habet) elegit: ita etiam dictos septuagintaduos (*n*) discipulos nominatos esse seniores, itemque presbyteros, ratio persuadet, quæ Patrum omnium sententia rata habetur; omnibus affirmantibus, eos quos vocamus presbyteros, illos esse, quos numero præscripto delectos, usus loquendi discipulos nominavit, cum alioqui & Christiani omnes (ut Acta testantur) discipuli dicerentur. At quemadmodum apud Judæos etiam Apostolorum temporibus pristina illa vigebat consuetudo, ut seniores una cum Principibus sacerdotum in Concilium convenirent (*o*), ac sententiam rogati dicerent (quod multis in locis Evangelistæ (*p*) testantur) sic etiam ab Apostolis primis illis temporibus esse servatum constat, ut seniores etiam ad Concilium admitterentur.

Nomen Presbyteri commune & proprium.
(*i*) Act. 15.
(*k*) Act. 16.
(*l*) Hier. ep. 85.
(*m*) Num. 11.
(*n*) Luc. 10.
(*o*) Act. 11.
(*p*) Matt. 14. 27. 28. Luc. 20. 22. Act. 4.

XI. Cum igitur, quod ad sacerdotium spectat, par esset Apostolorum eorumdemque Episcoporum, atque presbyterorum ordinatio, pariterque iidem cum illis in Concilio considerent; cumque communicatio nominum inter eos videretur esse communis, dum Episcopi presbyteri, atque hi episcopi dicerentur: factum est (quod ait Hieronymus *q*) ut eo perseverante ordine, ante oborta schismata, communi presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernarentur. Postea vero illud evenisse subdit, consuetudine potius quam di-

(*q*) Hier. in ep. ad Tit. c. 1.
Occasione schismatis presbyteri depressi.

dispositione Dominica, in administrandis rebus Ecclesiasticis presbyteros fuisse subjectos Episcopis, quibus solis cessisset illarum cura præcipua: nec presbyteri amplius ad communem consessum, in quo de his quæ ad gubernationem Ecclesiæ pertinent, ageretur, essent admissi, sed illi soli qui ex collegio presbyterorum in Episcopos essent assumpti: sicque factum est, ut qui in nonnullis æquales Episcopis esse viderentur: postea illis in omnibus subjecti essent: satisque sufficere presbyteris visum est, si suis Episcopis assiderent consiliarii in Synodis, quas quisque eorum in suis diœcesibus cogere consueverit. Unde & Ignatius (*a*) ad Trallianos, cum de presbyteris loquitur: *Quid vero sacerdotium est, quam sacer cœtus consiliarii & assessoris Episcopi?* Hoc igitur sensu, ne idem ipse sibi contrarius sæpe dicatur, Hieronymi eam accipiendam esse sententiam, qua dicit, non institutione Dominica, sed consuetudine factum ut Episcopi subjectos haberent presbyteros, omnes puto facile intelligere.

(*a*) Ignat. ad Trall. ep. 5.

XII. Sed quando hæc cœpit servari consuetudo? certe Apostolorum temporibus, quorum etiam est auctoritate firmata: nam cum Paulus (*b*) ad Timotheum, quem diximus creatum fuisse Episcopum Ephesinum, scribens dicit: *Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus*. Plane satis evidenter demonstrat, Timothei Ephesini Episcopi fuisse munus, presbyteros judicare, ac proinde illis & auctoritate ac dignitate præstitisse: Nam quod par in parem imperium non habeat, vulgatum est omnibus; qua ratione etiam in hac ipsa, de qua agimus, epistola ad Titum quem diximus Cretensem fuisse Episcopum, Paulus ipsum admonet, ut constituat per civitates presbyteros, quos ea ratione, quam superius diximus, alibi appellat Episcopos. Ignatius, qui Apostolorum temporibus administrabat Ecclesiam Antiochenam, non aliud scripsit, quam quæ essent ab Apostolis in Ecclesia ordinata: qui dum hierarchicum Ecclesiæ Catholicæ ordinem sæpe commemorat, presbyteros esse subjectos Episcopis, absque aliqua dubitatione testatur, ac in primis ad Tarsenses (*c*) hæc dicens: *Presbyteri, subjecti estote Episcopo, diaconi presbyteris, populus presbyteris & diaconis. Qui hoc ordinis decorum servaverint, pro eorum animabus libens animam meam commutavero, & Dominus sit cum ipsis perpetuo*. Rursus ad Smyrnenses (*d*) eadem inculcans, hæc ait: *Laici diaconis subjiciantur, diaconi presbyteris, presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, ut ipse Patri*. Hæc ille, ubi & superius Episcopum appellat Principem sacerdotum, nec quicquam majus in Ecclesiæ Episcopo reperiri, qui & ea distinctione, qua dicit: *Omnes Episcopum sequimini, ut Christus Patrem; & presbyterorum collegium, ut Apostolos;* magnam sane differentiam utriusque status ac gradus fuisse demonstrat. Idemque in omnibus fere, quas scribit ad Ecclesias diversas epistolas, ut Episcopo primum, inde presbyteris, demum diaconis obediant, admonet; ut cum sic scribit ad Trallianos (*e*): *Episcopo subjecti estis, velut Domino*. Et paulo post: *Sed & presbyteris subjecti estis, ut Christi Apostolis*. Ac rursus post multa: *Quid aliud est Episcopus quam is qui omni principatu & potestate superior est?* Et ad Philadelphios (*f*): *Boni sunt*, inquit, *Sacerdotes, & sermonis ministri; melior autem est Pontifex, cui credita sunt sancta sanctorum, cui soli commissa sunt secreta Dei*. Idem & superius eumdem ordinem hierarchicum explicans, ut presbyteri Episcopo obediant, admonet. At his quid evidentius dici potest?

(*b*) 1. Tim. 5.

Presbyteri subiecti Episcopis.

(*c*) Ign. ep. 7.

(*d*) Ign. ep. 1.

(*e*) Ign. ep. 5.

(*f*) Ign. ep. 9.

XIII. Conclusio disputatæ quæstionis. Ex his quidem satis perspicue demonstratum est, Episcopos a Domino in Apostolis institutos, presbyteros itidem esse ab eo in septuaginta duobus discipulis ordinatos; quorum si aliqua ex parte auctoritas in Ecclesiastica administratione videri possit fuisse contracta, id Apostolorum temporibus, & proinde ab ipsis Apostolis esse factum, atque a sanctissimis Patribus, ut Ignatio & cæteris aliis comprobatum: adeo ut nulla prorsus de illapso abusu possit esse calumnia: nec de ablata aut diminuta auctoritate querela. Multa adhæc etiam ex Patrum sententia & sacrorum Conciliorum decretis addenda fuissent: sed quod ad historicam veritatem testandam, quam profitemur, hæc satis esse putamus, brevitati consulentes, illa libentius prætermittimus.

XIV. Quod vero Paulus monens Titum; quales esse deberent qui in presbyteros seu Episcopos eligendi essent, hæc ait (*g*): *Si quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ;* cur non magis cælibem eligendum præcipiat, qui nullam umquam uxorem habuerit, quam unius uxoris virum? Sane quidem in Creta, de cujus Ecclesia agitur, nullum cælibem, qui numquam duxisset uxorem, erat possibile reperiri; cogentibus nimirum antiquis Cretensium legibus, ut omnes homines a puero uxores ducerent; quod testatur Strabo (*h*), qui ex Ephoro Rempublicam describit Cretensium: cum alioqui, etiam si ea lex cessasset, haud facile foret inter Gentiles, qui recenter Christo nomen dedissent, adultum hominem cælibem reperiri, quamobrem & ad Timotheum Ephesiorum Episcopum scribens, hoc ipsum monuit. Quod item de filiis admonet, ut qui ordinandus esset, filios haberet fideles, non

(*g*) Tit. 1.

(*h*) Strab. li. 10.

Cur non cælibes sed qui uxorem unam duxissent, eligendos Paulus præcipit.

in

in accusatione luxuriæ: eo respectu videtur etiam Paulus, scribens hæc, habuisse, quod apud eosdem Cretenses mos turpissimus atque infamissimus inolevisset: nimirum ut licite in pueros insanirent, quos etiam quamtumvis nobiles licebat rapere, & apud se amatorem ad duos menses retinere, & sic donatos muneribus remittere. Sed quod est deterius; hæc non probro, quin potius laudi illis adscribebantur: adeo ut (inquit idem Strabo) formosis & illustri genere ortis turpe esset nullum habere amatorem: moribusque hoc eorum imputari: haberique a cunctis in honore pueros raptos, ait, ut tam in consessu quam in ambulando primarius illis locus tribueretur, splendidiorique permitteretur uti veste ab amatore donata. Hæc quamtumlibet obscœnissima, referre (licet non sine stomacho) non prætermisimus: ut ex his tum sensus verborum Pauli aperiretur; tum etiam, ut quantum putorem atque putredinem sal absterserit Apostolicum, mundo adeo necessarium, intelligeretur.

XV. De Cretensi Ecclesia. Paulus igitur, ut turpissimos Cretensium mores Evangelica prædicatione succideret, eos ex illis tantum mandat presbyteros ordinari, qui a tanto scelere abhorrentes, filios (quod ait) haberent fideles, non in accusatione luxuriæ: qui scilicet suorum filiorum exemplo, quid de cæteris faciendum esset, non verbis tantum, sed facto facile suaderent. Tam pravis affectos moribus in officio contineri posse, haud res levioris negotii videbatur: ut merito antiquissimi poetarum Epimenidis in eos illam sententiam regerat: *Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.* Sed hæc olim Cretenses: nam Evangelii postmodum exculta legibus, facta est Ecclesia Cretensium nobilissima; ut quæ non sicut cæteræ Orientales Ecclesiæ diversis hæresibus fœdaretur, sed virgo multis sæculis illibata permanserit. Testantur id quidem Martinus Cortynæ (*a*) & cæteri Cretenses Episcopi iis litteris, quas post Chalcedonense Concilium ad Leonem Imperatorem scripserunt, his verbis: *Dicimus tranquillitati vestræ, quia ab initio totius hæreticæ blasphemiæ inexperta est vestra Creta, decem martyribus provincialibus passionis tempore deprecantibus Salvatorem Deum, ut libera a tentationibus hæreticis, semper ab æstu eorum provincia servaretur.* Agere præterea consuevisse in Creta nobiles Judæos, Josephus historicus (*b*), qui inde sibi uxorem accepit, affirmat. Sed hallucinatus profecto est Cornelius Tacitus (*c*), qui de Judæorum agens origine, eos e Creta descendisse testatus est, dictosque Judæos, quasi Idæos, ab Ida in Creta monte. Miratus sum, scriptorem alioqui inter Gentiles nobilem, in rebus Judaicis tantopere delirasse. Verum non ipse solus, sed & complures alii Ethnicorum scriptorum de Judæis errore lapsi sunt; ut Strabo (*d*), qui eos ex Ægyptiis tradidit esse prognatos; itemque Apion Alexandrinus, & alii, quos Josephus (*e*) redarguit. Denique quotquot aliunde, quam ex sacris litteris, Judæorum originem sunt prosecuti, in maximos esse lapsos errores, facile quis inveniet. Sed de his hactenus.

(*a*) Tom. 2. Concil. nov. edit.
(*b*) Joseph. in Vit. sua.
(*c*) Tacit. Annal. lib. 21.
(*d*) Strab. li. 16.
(*e*) Joseph. cont. Apion. lib. 2.

XVI. Jam ad Pauli epistolam ad Titum scriptam, unde est digressa oratio, revertamur. Quod non tantum, cum ad eum scribit, ut in presbyterum eligendus, unius tantum sit uxoris vir, admonet, sed a Timotheo (*f*) (ut dictum est) id ipsum exposcit: hac quidem in re fuit quorumdam sententia, Paulum Apostolum sic ipsos admonuisse ordinare monogamos; ut polygamos, plures scilicet simul uxores habentes, excluderet. Sed quod pertinet ad Gentiles ad Christum conversos: nec Cretenses, nec Ephesios, hisque propinquos populos fuisse polygamos, usquam invenimus: Athenienses tantum occasione exhaustæ belli cladibus juventutis, polygamiam aliquando admisisse reperimus, ceteros numquam. Nam & Euripides in Andromache hæc habet: Οὐ δὲ γὰρ καλὸν δυοῖν γυναικοῖν ἄνδρ' ἕν' ἡνίας ἔχειν, hoc est: *Non enim decet, duabus mulieribus virum unum præesse.* Verum de Judæis non inficias imus, consuevisse his etiam temporibus aliquos ipsorum plures simul habere potuisse uxores: Josephus (*g*) enim id testatur, sic dicens: *Mos enim nobis est patrius, plures simul uxores habere.* Sed & Justinus martyr in dialogo cum Tryphone hæc ait: *Melius fuerit Deum nos, quam insipientes & cæcos Rabbinos vestros sequi; qui sane ad hunc usque diem & quatuor & quinque uxores habere unumquemque vestrum permittunt: & si quis venustam inspiciens, eam expetierit; cum Jacob, tum aliorum Patriarcharum facta commemorant; nihil iniqui agere talia facientes asseverant.*

(*f*) 1. Tim. 3. Non Gentiles sed Judæi Polygami.
(*g*) Joseph. ant. lib. 17. cap. 1. in vet. cap. 2.

XVII. Ceterum quantumlibet ad excludendos polygamos, Paulum dixerimus monuisse ordinandos esse monogamos: non sic quidem id ab eo quis putet esse dictum, ut unius uxoris virum potius quam cælibem præceperit ordinandum; sed quod non facile (ut dictum est) apud Gentiles, Judæosve provectæ ætatis esset hominem reperiri, qui non esset conjugio obligatus. Quis enim tam obtusæ mentis poterit in animum ducere, ut Paulus ad præcipuam maximamque omnium Ecclesiasticam functionem, ad ipsum inquam divinissimum sacerdotium, conjugatos magis quam cælibes instituerit eligendos, cum alias admoneat (*h*), ne Deo militans implicet se negotiis sæcularibus? quæ quidem obligatus nuptiis, dansque operam liberis procreandis

(*h*) 2. Tim. 2.

dis & educandis, vitare non potuisset, eodem ipso testante, atque dicente (*a*): *Tribulationem carnis habebunt hujusmodi.* Si item ejusdem Pauli sententia, conjugium constat esse impedimento, quo minus vir Deo penitus uniatur, sed sit ex parte divisus, cum dicit (*b*): *Qui autem cum uxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est.* Contra vero de cælibe: *Qui*, inquit, *sine uxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo:* quis adeo mente captus animo concipere poterit, ut ad præstantissimum omnium munus sacerdotale obeundum, illos potius cooptari maluerit, quos dicit necessitate adstringi cogitare quæ mundi sunt, & uxoribus inservire; quam eos, qui his liberi nexibus, non ex parte a Deo divisi, sed toti illi conjuncti, ea quæ Dei sunt, tantummodo cogitarent? Si enim, quod idem ait, bonum est homini sic esse: cur tanto bono privandus esset sacerdotio initiandus? At in hanc sententiam hæc habet Siricius (*c*): *Forte creditur quia scriptum est: Unius uxoris virum. Non permanenti in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros non admisit, qui ait: Vellem autem & omnes homines sic esse, sicuti & ego. Et apertius declarat dicens: Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu.* Præterea si ad excludendos cælibes, conjugatos viros Apostolus eligendos mandasset: cur singularis uxoris meminit dicens, *Unius uxoris virum;* cum omnes, quotquot inter Christianos conjugati essent, unius tantum uxoris singuli viri essent, nec ullus prorsus inter eos reperiri posset, qui duas vel plures simul haberet uxores, Christianis id legibus prohibentibus: & non potius dixit, Uxorem habentem? Sed quomodo ea ratione Paulus bigamum excludi voluerit, agemus inferius.

(*a*) 1. Cor. 7.

(*b*) Ibidem.

De cælibatu sacrorum Ministrorum.

(*c*) Siricius ep. 4. cap. 9.

XVIII. At illud, quod ad hæc spectat, in primis dicendum est, conjugatos olim sæpius eligi contigisse; ea tamen lege, ut quamtumlibet necessitate cogente ejusmodi assumerentur, consentiente primum uxore, sic electi desinerent prorsus usu conjugii esse viri; atque adeo, ut si inventi essent liberis operam dare, redigerentur in ordinem. Quod ita Apostolica traditione receptum, usuque probatum erat, ut quantumlibet Jovinianus impurissimus esset, affirmaret tamen hoc ipsum, ad quem Hieronymus (*d*): *Certe*, inquit, *confiteris non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat: alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.* Adeo, inquam, alta radice fixa in Ecclesia erat continentia sacerdotum, ut eam convellere ipsi hæretici desperarent; quippe qui non ignorarent, ab Apostolis esse plantatam, ac felicissime propagatam. Quod Patres in Concilio secundo (*e*) Carthaginensi ingenue sunt professi, testantes id sanctos Apostolos docuisse, & in Ecclesia antiquitus ab omnibus esse servatum: sicque interdum ad sacros ordines conjugati adsciscerentur, ut a conjugii usu penitus temperarent.

Conjugati creati Episcopi.

(*d*) Hier. advers. Jovinian. lib. 1.

(*e*) Concil. Carthag. c. 2.

XIX. Accidebat & hoc olim frequenter, ut moribus spectatissimi, quantumlibet uxorem haberent, in Episcopos eligerentur; licet cælibes non deessent, qui omnibus numeris absoluti ad eam provehi dignitatem mererentur. Sed quibus ex causis id evenire consueverit, Hieronymus (*f*) declarat his verbis: *Evenit interdum, ut tristior vultus, adductum supercilium, incessus pomparum ferculis similis offendat populum, & quia nihil habet quod reprehendat in vita, habitum solum oderit & incessum. Multi eliguntur non amore sui, sed alterius odio. In plerisque suffragium meretur sola simplicitas, & alterius prudentiæ & calliditati quasi malitiæ opponitur. Nonnumquam errat populi plebisque judicium: & sacerdotibus comprobandis unusquisque suis moribus favet, ut non tam bonum, quam sui similem quærat præpositum. Evenit aliquoties, ut mariti, quæ pars major in populo est, maritis quasi sibi applaudant, & in eo se arbitrentur minores non esse virginibus, si maritum virgini præferant. Dicam aliquid, quod forsitan cum multorum offensa dicturus sum: sed boni mihi non irascentur, quia eos peccati conscientia non remordebit. Interdum hoc & Pontificum vitio accidit, qui non meliores, sed argutiores in clerum eligunt & simpliciores quosque atque innocentes inhabiles putant: vel affinibus & cognatis, quasi terrenæ militiæ officia largiuntur: sive divitum obediunt jussioni: quodque his pejus est, illis clericatus donant gradum, quorum sunt obsequiis deliniti. Alioqui, si juxta sententiam Apostoli, non erunt Episcopi nisi mariti, ipse Apostolus Episcopus esse non debuit, qui dixit: Volo autem omnes esse, sicut ego sum. Et Joannes hoc gradu indignus existimabitur, & omnes virgines & continentes, quibus quasi pulcherrimis gemmis Ecclesiæ monile decoratur.* Hucusque Hieronymus.

(*f*) Hieron. advers. Jovinian. lib. 1.

Conjugati interdum potius quam cælibes electi.

XX. Qui igitur (ut dictum est) uxores habentes, in Episcopos assumebantur, tam in Orientali quam Occidentali Ecclesia, abstinere, si munus assequi vellent, accedente uxorum consensu, ab ipsarum consuetudine cogebantur: quod antiquorum Patrum testimoniis habetur exploratissimum. Nam in primis, quod spectat ad Orientales, Epiphanius (*g*) hoc ipsum perquam egregie testatur, sic dicens: *Sanctum sacerdotium ex virginibus quidem ut plurimum procedens: si vero non ex vir-*

(*g*) Epiph. in compend.

Conjugati Episcopi abstinebant a conjugio.

virginibus, at ex solitariam vitam degentibus. Si vero non suffecerint ad ministerium solitariam vitam degentes; de his qui continent a propriis uxoribus, aut ab unis nuptiis viduitatem servantibus: nam eum qui secundas nuptias contraxit, non licet in ipsa ad sacerdotium suscipere; etiam si is qui ab initio continens viduus fuerit, possit habere locum Episcopi, presbyteri, diaconi, & subdiaconi. Hæc Epiphanius. Rursum de usu Orientalis Ecclesiæ Hieronymus (*a*), qui easdem peragravit & incoluit regiones, hæc tradit, dum invehitur in novos hæreticos; qui nonnisi uxoratos ad ordines promovebant: *Proh nefas! Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes: si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant diaconos, nisi prius uxores duxerint; nulli cælibi credentes pudicitiam, immo ostendentes quam sancte vivant, qui male de omnibus suspicantur, & nisi prægnantes uxores viderint clericorum, infantesque de ulnis matrum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Ægypti, & sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desierunt? Hoc docuit Dormitantius libidini frena permittens.* Porro hoc ipsum traditum ab Apostolis, ad Pammachium (*b*) scribens, docet his verbis: *Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes. Episcopi, presbyteri, diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in æternum pudici.* At de cælibatu Apostolorum, ut Pauli, & aliorum, satis superius dictum est. Est ejusdem veritatis egregius assertor Basilius (*c*) qui scribens ad Peragorium, quem licet decrepitæ ætatis sacerdotem, quod presbyteram (de quo vocabulo ante diximus) nempe uxorem suam, quam presbyter cooptatus jussu canonum reliquerat, rursus in domum admisisset, gravissime eum increpavit, excommunicationem, nisi eam dimitteret, acriter comminatus.

(a) Hier. in Vigilant.
(b) Idem ad Pammach. ep. 50. in fine.
(c) Basil. ep. 17. in addit.

XXI. Hæc de usu Orientalis Ecclesiæ, quando illic, cum florentissima esset, vigebat inter Catholicos morum integra disciplina: quæ etiam sacrosanctæ Nicenæ Synodi (*d*) videntur auctoritate firmata. Dum enim statuit, ne cum Episcopo, presbytero, & diacono subintroductæ mulieres habitarent, sed tantum illæ, quarum nulla porsus esse possit suspicio, quas & recenset, nempe matrem, sororem, aviam, amitamque, quarum admittat contubernium: cum nec, sicut de reliquis, excipiat de uxore: sane quidem eam, sicut cæteras non admittendam esse, liquido visa est statuisse. Hæc sane sancita ibi esse a Patribus, non obscure Basilius in citata modo epistola docet. Quapropter cujus sint fidei quæ a Socrate (*e*) & Sozomeno (*f*), qui longe post Nicænum Concilium vixere, sunt scripta, ex dictis quivis facile judicabit. Ajunt enim Paphnutium Episcopum rogationi Episcoporum intercessisse, quo minus legem ferrent, qua ne Episcopi, presbyteri, diaconi, ac subdiaconi uxoribus, quas ante sacros acceptos ordines habuissent, possent uti, prohiberentur. Nam quomodo dicunt, sacrum Patrum consessum acquievisse Paphnutio, si a contubernio ipsorum constet edito canone uxores exclusas? Vel quomodo his adversari Paphnutius præsumpsisset; cum constaret, nec ipsos Arianos ordinare consuevisse, quos novissent conjugio obligatos? quod Epiphanius agens (*g*) adversus Ebionæos, in Josepho demonstrat. Certe si velimus eosdem non esse mentitos, de illis tantummodo totam illam agitatam esse controversiam dicendum est, qui cum ordinarentur inviti, contestati essent, non posse se continere: quibus sic nihilominus ordinatis si Ancyranum Concilium (*h*) haud diu ante prospexerat, ut concederet eis ducere posse uxorem; quanto æquius indulsisse visa esset Nicæna Synodus, ut quam ante susceptos ordines habuissent, secum retinere possent? Hos fortasse cum satagerent aliqui Episcopi in parem cum ceteris continentiæ observationem reducere; ne id fieret, juste Paphnutius intercessit. Sed hæc suo loco alias pluribus.

(d) Conc. Nicæn. can. 3.
De cælibatu Clericorum ex Nicæno canone.
(e) Socr. lib. 1. c. 8.
(f) Sozom. lib. 1. c. 22.
(g) Epiph. hæres. 30.
(h) Concil. Ancyr. c. 9.

XXII. Cæterum S. Leo (*i*) nec ipsis subdiaconis Græcorum Ecclesiæ uti permisit uxoribus, sic scribens ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem: *Cum extra clericorum ordinem constitutis nuptiarum societati & procreationi filiorum studere sit liberum: ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, ne subdiaconis quidem carnale connubium conceditur; ut & qui habent, sint tanquam non habentes; & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus a capite est, dignum est custodiri; quanto magis in primo, aut secundo, vel tertio quoque servandum est, ne aut Levitico ministerio, aut presbyteri honore, aut Episcopali excellentia quisquam idoneus existimetur, qui se a voluptate uxoria necdum frenasse detegitur?* Hæc S. Leo ad Græcos. At quomodo iis licuisset uxores post ordines retinere, qui quantumlibet cælibes essent, tamen quod vel viduam duxissent, vel aliter bigami fuissent, illis ex traditione Apostolica Innocentius (*k*) Papa, scribens ad Episcopos Macedoniæ, Ecclesiasticis ordinibus interdicit?

(i) Leo ep. 82. cap. 4.
De arcto cælibatu Ecclesiæ Orientalis.
(k) Innoc. Papa epist. 22.

XXIII. His igitur tam omnium Orientalium Ecclesiarum consuetudine, atque sanctorum Patrum testimonio testatis, quam Nicæni Concilii auctoritate firmatis ac stabilitis, scilicet uxoratos in sacros ordines cooptatos jam in posterum ad continentiam servan-

Ex Canone Apostolorum obiectio solvitur.

(a) Can Ap. 5. vandam adstrictos fuisse: non est quod de canone Apostolorum (a) rursum quis moveat quæstionem quod eo statutum sit, ne Episcopus, aut presbyter, aut diaconus uxorem suam prætextu religionis abjiciat; nam apocryphorum non est tanta auctoritas, ut quæ sunt tam certa, rata, atque firmata, convellant. Verum nec ibi sic ne abjiciat admonetur, ut det operam liberis procreandis; nam Apostolos (quod dictum est) quantumlibet conjugatos, post Apostolatum consecutum ab his temperasse, antiquorum testimonio certum habetur: sed quod Paulus admonuit (b): *Si quis suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior*, illarum curam agerent. Nam & Petrum una secum uxorem circumduxisse tradunt, de quo & Paulus (c). *Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut ceteri Apostoli fratres Domini, & Cephas?*

(b) 1. Tim. 5.

(c) 1. Cor. 9.

XXIV. Non aliter quidem Canonem illum interpretatos esse majores nostros, certo argumento est, quod Dionysius Græcorum scriptorum suorum temporum nobilissimus, qui claruit Justino seniore imperante, de quo & summa cum laude meminit Cassiodorus (d), in sua Collectione facrorum canonum, quibus singulis summarium præfixit titulum, eidem hanc inscriptionem præposuit (e): *Ut Episcopus aut presbyter uxorem suam, quam debet caste regere, non relinquat*. Verum quoniam, quod de se ait Apostolus (f): *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: omnia mihi licent, sed non omnia ædificant;* optime consultum est, ut sacris functionibus mancipati, non tantum extranearum, sed & conjugum vitarent contubernium. Quod majorum exemplo, & sacrorum canonum institutione esse faciendum, S. Gregorius Papa scribens ad Romanum Defensorem (g) pluribus docet, qui secundum illum a Donysio inscriptum illius canonis titulum eadem de Episcoporum uxoribus habet verba, cum ait: *Hoc tantummodo adjecto, ut sicut canonica decrevit auctoritas, uxores, quas caste debent regere, non relinquant*. At quomodo non relinquant? numquid ut illis utantur? (quod Novator quispiam facile ausus erit interpretari) an non magis (quod dictum est) ut illius curam gerant? Nam quomodo, quæso, Gregorius id concedat Episcopis, qui scribens ad (h) Petrum, nec subdiaconos recipiendos esse constituit, nisi qui cum uxoribus antea acceptis vixerint continentes? Sic igitur quantumlibet velimus canonem illum firmissimæ esse auctoritatis; tamen secundum universalis Ecclesiæ usum ex omnium Patrum consensu, nonnisi eam quam diximus, interpretationem recipere, certum est.

(d) Cassiod. inst. divin. lect.

(e) Habetur in Collect. Cresc.

(f) 1. Cor. 10.

(g) Greg. lib. 7. ind. epist. 30.

Vetitum contubernium cum uxore relicta.

(h) Greg. lib. 1. ind. epist. 42.

XXV. At hæc omnia a majoribus firmiter sancita atque firmata, Episcopi illi qui seorsum post absolutam Sextam Synodum (i), usurpato tamen ejusdem Synodi nomine, privato conventiculo convenere, labefactarunt, ac penitus inverterunt: statuentes, non tam contra Ecclesiæ Romanæ consuetudinem atque decreta, quam totius simul Catholicæ Ecclesiæ ab Apostolorum temporibus præscriptum usum & legibus Ecclesiasticis stabilitum, ut conjugati ad sacros allecti ordines, retinerent quas habebant uxores; quibus, certis tantum diebus exceptis, ad libitum admiscerentur. Adsciscentes insuper iidem ad suum ipsorum confirmandum conatum aperta mendacia; quasi in Concilio, quod citant, Carthaginensi statutum fuerit ut clerici ab uxoribus abstinerent tempore vicis suæ: quam insigniter mentiantur, ipsa de hac re sæpius ab Africanis Episcopis sancita decreta testantur. Nam non tantum, quem superius citavimus, canon secundus Concilii secundi Carthaginensis, ut sacris ordinibus mancipati, se abstineant ab uxoribus, cavit: sed & tertius canon quintæ Synodi Carthaginensis hoc ipsum vehementer injunxit absque aliqua temporis distinctione: nec aliter habet antiqua Dionysii nuper citata Collectio longe ante Sextæ Synodi tempora edita: ut ex his apertissima illorum appareat impostura, quam ut honesto titulo eadem illa seditiosorum factio validaret, ad convellenda statuta Patrum, aucupari conata est ex Sextæ Synodi nomine auctoritatem: nam Græcorum trecentorum quinquaginta Orthodoxorum Episcoporum, qui ad Septimam Synodum (k) œcumenicam convenere, testimonio constat, in Sexta Synodo nullum editum esse canonem. Sed de his uberius suo loco: non enim diutius immorandum, cum in his quæ sæpe sæpius inferius dicturi sumus, de clericorum continentia, de qua agimus, multa suppetant argumenta.

(i) Sext. Synod. c. 15. apud Theodor.

Impostura sub nomine sextæ Synodi.

(k) Sept. Synod. act. 4. & 5.

Quod vero spectat ad Occidentalis Ecclesiæ usum, & antiquam sacris legibus firmatam consuetudinem, ut conjugati in sacros ordines cooptati, ab uxorum contubernio & conjugali conjunctione cessarent: etsi abunde, quæ superius ex sancto Hieronymo & aliis sunt dicta, ad id probandum sufficere possint; adjiciam tamen aliqua, quæ tum a sacris Conciliis, tum etiam a Romanæ Ecclesiæ Pontificibus reperiuntur esse statuta. At in primis meminisse oportet (quod superius dictum est) testimonio sanctorum Patrum, qui ad secundam Synodum Carthaginensem convenere, id non recens in Ecclesia institutum, sed ex traditione Apostolica antiquitus semper esse servatum. Quod igitur in sanctis Patrum conventibus de hac re habentur promulgata decreta: illis quidem non novi quippiam fuit inductum, sed quod semper anti- XXVI.

tiquitas observasset, sed tamen vel negligentia prætermisisset, aut temeritas violasset, aut abusus aliqua ex parte corrupisset; ut in re maximi ponderis, ad iterum atque iterum novos de re veteri edendos canones permoti sunt. In Concilio Eliberino (*a*), quod urgente adhuc ultima persecutione apparet celebratum fuisse, de conjugatis in sacrum officium cooptatis hæc reperiuntur esse statuta: *Placuit in totum prohibere Episcopis, presbyteris, diaconis, & subdiaconis positis in ministerio, abstinere se a conjugibus suis, & non generare filios: quod quicumque fecerit, honore clericatus exterminetur*. Arelatensi (*b*); etiam Synodo paulo post, Silvestri Romani Pontificis tempore celebrata, hæc renovata his verbis habentur: *Assumi aliquem ad sacerdotium in vinculo conjugii constitutum, nisi fuerit promissa conversio, non oportet*. Hæc ipsa Siricius (*c*); hæc itidem Innocentius Papa (*d*) suis epistolis decretalibus statuerunt, quas citat Synodus Agathensis (*e*) Id ipsum Synodus Turonensis (*f*); cujus Ecclesiæ Gregorius Episcopus non ut de re statuta recens, sed quæ servaretur antiquitus, hæc ait (*g*) de Urbico Episcopo Arvernensi. *Hic fuit ex Senatoribus conversus, uxorem habens: quæ juxta consuetudinem Ecclesiasticam, remota a consortio sacerdotis, religiose vivebat*. Idemque alibi (*h*) refert, Maclianum Regis Britannorum fratrem factum Episcopum, potiturum post mortem fratris regno, cum uxorem quam dimiserat recepisset, fuisse ab Episcopis excommunicatum. In secunda enim Synodo Turonensi (*i*) statutum istud etiam reperitur: *Si inventus fuerit presbyter cum sua presbytera, aut diaconus cum diaconissa, aut subdiaconus cum sua subdiaconissa; annum integrum excommunicatus habeatur, & depositus ab omni officio clericali, inter laicos se obsecrare cognoscat*. Presbytera vero mulier, diaconissa, vel subdiaconissa, sic dictæ a munere mariti, erant ipsorum conjuges, quas reliquerant; verum earum non dico carnali actu, sed vel levi concupiscentia affici, culpæ non mediocri dabatur, ut habetur declaratum exemplo Ursini presbyteri, quod sanctus Gregorius scribit his verbis (*k*): *Hic ex tempore ordinationis suæ, presbyteram suam, ut sororem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propius accedere numquam sinebat; eamque sibi appropinquare nulla occasione permittens, ab ea sibi communionem funditus familiaritatis absciderat.*; & paulo post: *Hic venerabilis vir, cum longam vitæ implesset ætatem, anno quadragesimo ordinationis suæ, inardescente graviter febre correptus, ad extrema deductus est. Sed cum eum presbytera sua conspiceret solutis jam membris in morte distentum; si quod adhuc ei vitale spiramen inesset, naribus ejus apposita curavit aure dignoscere. Quod ille sentiens, cui tenuissimus inerat flatus, quantulo nisu valuit ut loqui potuisset, infervescente spiritu, collegit vocem, atque erupit dicens: Discede a me mulier: adhuc igniculus vivit: paleam tolle*. Hoc igitur exemplo quisque perpendat, quanto studio conjugati ad ordines semel assumpti, conjugum caverent consuetudinem. Ad hæc insuper alia complura essent addenda in eam sententiam, sacrorum Conciliorum decreta, Patrum testimonia, ac Sanctorum denique exempla: at quoniam de his millies agendi in Annalibus opportunior occasio aderit, putavimus hæc in præsentiarum sufficere satis ad insinuandam ex instituto antiquam Ecclesiasticam consuetudinem de illis, qui unius uxoris conjugio obligati, ad sacros ordines essent assumpti.

(*a*) Conc. Eliber. can. 33.
Conjugati ordinati abstinere a conjuge jussi.
(*b*) Conc. Arelat. 2. c. 2.
(*c*) Siric. epist. ad Himerium c. 7.
(*d*) Innoc. Papa epist. 3. ad Exuper. 1.
(*e*) Conc. Agath. c. 9.
(*f*) Conc. Turon. 1. can 1. 2.
(*g*) Greg. Turon. hist. Fran. l. 1. c. 44.
(*h*) Greg. hist. lib. 4. c. 4.
(*i*) Conc. Turon. 2. can. 20.
(*k*) Gregor. Dial. lib. 4. c. 11.

XXVII. De bigamis non ordinandi.

Hæc quantumlibet omni ex parte firmissima sint: tamen quoniam Apostoli verba non de his qui conjugati tunc essent, sed de illis potius qui unicam tantum habuissent uxorem, nec bigami essent, ad sacerdotale munus cooptandis, communi consensione Patres omnes ferme sunt interpretati: quæ de ea re fuerit antiqua Catholicæ Ecclesiæ consuetudo, ex instituto nobis agendum incumbit. Equidem si expendamus rectum Pauli verborum sensum; non aliud, quam de non assumendo ad sacerdotium bigamo, visus est statuisse. Nam cur, quæso, ordinandum præcipit unius uxoris virum? Non certe ut excludi voluerit (quod superius satis perspicue est demonstratum) qui cælibes essent. Si vero ut rejiceret eos qui non unius, sed plurium haberentur uxorum viri: equidem nullus ejuscemodi (ut etiam dictum est) reperiri poterat in Ecclesia; nam ut quis plures simul haberet uxores, prohibebatur Christianis legibus: quandoquidem sive Judæus, sive Gentilis, quantumlibet antequam Christiana religione initiaretur, plures conjuges habuisset; prima retenta, ceteris nuncium remittere cogebatur, si in Ecclesiam voluisset admitti. Si igitur nullus penitus, qui inter Christianos profiteretur, duarum uxorum maritus poterat inveniri: cum dicit Paulus ordinandos esse unius uxoris viros, de illis intellexisse necesse est affirmare, qui unam tantum, & non plures olim habuissent uxores.

XXVIII.

Quanam autem ratione bigami ab Apostolo prohiberentur, ne ad Episcopatum promoverentur; est studiosius exploranda, & ejus causa altius repetenda. Diximus sæpe superius, Apostolos ea quæ ad institutionem ac bonorum morum disciplinam spectare vidissent, eadem majori aucta fœnore ex Synagoga in Ecclesiam transferre conatos esse; sicque eadem

(a) Tert. de monog. c. 7. dem non tantum (ut ait Tertullianus *a*) refervata manerent, verum & ampliata; ut fcilicet redundare poffent mores Chriftianæ religionis fuper Scribarum & Pharifæorum juftitiam: At fi juftitia, inquit, utique & pudicitia. Cum igitur (quod idem ait *b*) prohiberet lex divina facerdotes denuo nubere, vetaretque fummum Pontificem (*c*) ducere in uxorem viduam vel ab aliis repudiatam, vel meretricem, fed tantummodo virginem permitteret: inftituturus Apoftolus in Ecclefia facerdotes, cum conftaret ea ratione quam diximus, non facile reperiri virgines Chriftianos ætate ad facerdotii munus fufcipiendum idoneos, ex viduis eos affumi debere præcepit, qui unius tantum fuiffent uxoris viris. Nec paffus eft, eos qui affumendi effent in Ecclefiam facerdotes, effe bigamos, cum fciret in legali facerdotio fuiffe monogamos. Itaque merito Paulus, eum qui fuiffet unius uxoris vir, in Epifcopum effe cooptandum, Timotheum primo, ac denique Titum admonuit.

Cur vetiti bigami promoveri.

(b) Idem ibidem.

(c) Levit. 21.

XXIX. At quidni hæc præftaret Ecclefia Chrifti, cum & Gentiles in falfa religione pene eadem confueverint obfervare? de quibus Hieronymus (*d*): *Flamen*, inquit, *unius uxoris ad facerdotium admittitur: Flaminica quoque unius mariti eligitur uxor: ad tauri Ægyptii facra femel maritus affumitur*. Hæc ipfe, eademque prorfus Tertullianus (*e*) ante ipfum. Sane quidem non tantum Epifcopum, fed & viduam in ecclefiæ minifterium fic eligendam effe, idem Paulus ad Timotheum (*f*) fcripfit, dicens: *Vidua eligatur non minus fexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor*. At quomodo paffurus effet affumi in facerdotium qui duas vel plures fucceffive habuiffet uxores, fi viduam eligendam (quod nullius eft facramenti) nonnifi eam quæ fuiffet unius viri uxor, admitti voluit? Id ipfum fervatum effe antiquitus in Ecclefia, pluribus docet Tertullianus (*g*); qui & probro adfcribit, quod aliqui bigami reperirentur præfidere. Hæc autem tam in Occidendali quam etiam in Orientali Ecclefia obfervata, Innocentius Papa (*h*) ex traditione Apoftolica fibi vindicat: quæ quidem mordicus tenuiffe Apoftolicæ fedis Antiftites, in exemplum eft S. Leo (*i*), qui, quantumlibet Ecclefia Mauritaniæ ob Vvandalicam cladem facris miniftris vehementer egeret, eaque de caufa (ut auctor eft Victor Uticenfis *k*) ad Romanum Pontificem legatos mififfet, nihilominus nullatenus paffus eft ut ibi bigami ordinati in facro officio miniftrarent.

(d) Hieron. ad Ageruch. epift. 11.

Etiam Gentiles excludebant Bigamos.

(e) Tertul. de monog. in fin.

(f) 1. Tim. 5.

(g) Tertul. ad uxor. lib. 1. & de monog. c. 10. 11. 12.

(h) Innoc. ad Epifc. Maced. ep. 22. c. 1. 2.

(i) Leo ep. 87. cap. 1. in fine.

(k) Vict. de perfec. Vvan. l. 1.

XXX. Præter Apoftolicas vero fervatas in Ecclefia traditiones, Ambrofius (*l*) de eadem inftitutione citat Nicæni Concilii canonem, fic dicens: *Cognofcimus non folum hoc Apoftolum de Epifcopo & presbytero ftatuiffe, fed etiam Patres in Concilii Nicæni tractatu addidiffe; neque clericum quemquam debere effe, qui fecunda conjugia fortitus fit. Quomodo enim poteft confolari viduam, honorare, cohortari ad cuftodiendam viduitatem, fervandam marito fidem, quam ipfe priori conjugio non fervaverit?* At certe multo minus idoneus eft, ut virginitatem eminentiffimum in Ecclefia ftatum quempiam colere perfuadeat, qui non unius tantum, fed duarum conjugum fit fruitus voluptate. Sed adhuc ejufdem Apoftolicæ inftitutionis aliæ ab aliis quoque afferuntur rationes. At licet exciderit, ficut & alii nonnulli, canon ille Nicæni Concilii: quidni tamen id in Ecclefia Catholica fervandum effe Patres ftatuiffent, quandoquidem & Ariani id ipfum præftarent, ut nullo pacto bigamum quempiam ordinarent? quod fatis aperte Epiphanius (*m*) demonftrat, dum agens adverfus Ebionæos, de Jofepho Comite narrat, quod cum Ariani eum rapere vellent ut ordinarent, fe bigamum effe teftatus, periculum imminens evitavit. At de his, quod ad inftitutum pertinet, fatis dictum.

(l) Ambr. ad Vercellenf. ep. 25. edit. Rom.

Ariani etiam bigamos ordinare recufarunt.

(m) Epiph. hæref. 30.

XXXI. Quod vero ad iftorum temporum, & rerum de quibus agitur, ftatum fpectat: conftat quidem tam ex dicta, quam hoc anno Paulus ad Titum dedit, epiftola, quam ex pofteriori ad Corinthios fcripta, multos in his Græciæ regionibus hoc tempore folitos circumvagari pfeudoapoftolos; de his enim hæc fcribit ad Titum (*n*): *Sunt multi inobedientes, vaniloqui, & feductores, maxime qui de circumcifione funt: quos oportet redargui, qui univerfas domos fubvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia*, &c. Hos enim fabulas quafdam diffeminaffe, genealogias & quæftiones nonnullas pervulgaffe tradit; quas ut vitet, aliofque ea cavenda admoneat, ingerit. Horum vero caufa, quod multa mentiti effent de Chrifto, Lucas fcribendi Evangelium arripuiffe occafionem exiftimatur. Sane quidem, quod non probaret quæ ab aliis fcripta effent, fe idcirco Evangelium fcribere inftituiffe, iis quæ in præfatione ad Theophilum fcribit, teftari videtur, dum fic ait: *Quoniam quidem multi conati funt ordinare narrationem quæ in nobis completæ funt rerum*, &c. pfeudoapoftolos ac pfeudofcriptores his fugillatos verbis a Luca, firma eft Patrum fententia: id enim Origenes (*o*), Epiphanius (*p*), Ambrofius (*q*), & alii recentiores (*r*) omnes affirmant. Hos fuiffe Cerinthum & Merinthum, aliofque ejufdem farinæ homines, idem Epiphanius (*s*) tradit. Nec eft quod adeo facile Græci, quos Paulus & Lucas inftituebant, ad hos redarguendos

(n) Tit. 1.

Evangelium fcribendi Lucæ occafio data.

(o) Orig. hom. 1. in Lucam.

(p) Epiph. hæref. 51.

(q) Ambr. in Luc. 1.

(r) Beda, Euth. & alii in Luc. 1.

(s) Epiph. hæref. 51.

dos uti potuissent Matthæi vel Marci Evangeliis jam ante hæc tempora editis: quippe qui diversa lingua scripsissent: nam Matthæus Hebraice & Hebræis, Marcus vero Latine atque Latinis (ut pluribus superius dictum est) suum Evangelium tradiderunt. Conveniunt temporibus & loca, nam cum testetur sanctus Hieronymus (a), Lucam in Achajæ & Bœotiæ partibus Evangelium conscripsisse: has regiones his temporibus peragravit Paulus, cui Lucas fideliter inhærebat, ut ea quæ diximus & proxime dicturi sumus, manifeste declarant. Ex his vero Euthymius (b), & si qui alii cum ipso sentiunt, mendacii arguuntur, qui dixerunt, scriptum a Luca Evangelium anno decimoquinto postquam Dominus ascendit in cælum: nam nec eo tempore, nec post multos annos Lucam in Achajam cum Paulo venisse, ex his quæ superius dicta sunt, exploratissimum est.

(a) Hier. in præf. in comment. super Matth.

(b) Euth. in proœm. in Luc.

XXXII. Paulo autem hortante, ipsum scripsisse, deque Evangelio Lucæ illum intellexisse, cum ait: *Secundum Evangelium meum* tradit sanctus Hieronymus (c): ac de eodem intellexisse, cum ait: *Misimus cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias*. Verum hæc de aliis diversis, puta Barnaba, vel Sila, dicta esse, alios existimasse, superius, cum alias de Luca egimus, habuimus mentionem. Sane quidem Tertullianus (d) ante Hieronymum, Evangelium Lucæ illud fuisse, quod suum Paulus dicit, affirmat. Dorotheus (sed nescio unde acceperit) jussu Petri a Luca scriptum (e) esse Evangelium tradit. Quisnam vero ille Theophilus fuerit, ad quem Lucas suum scribit Evangelium, neminem hactenus invenimus definisse: putantibus nonnullis non esse nomen proprium alicujus viri, sed cognomen Christiani cujuspiam, qui Theophilus sit cognomento dictus, sicut & Ignatius est cognominatus Theophorus. Verum enimvero si ex apocryphis veritatem aliquando expiscari conceditur; reperimus in libris Recognitionum Clementis (f), fuisse Theophilum nobilem civem Antiochenum; qui a Petro ad fidem Christianam capessendam adductus, domum quoque suam usui Christianorum mancipatam, in ecclesiam mutavit; in qua Petrus conventus agens, cathedram posuit. Ad hunc igitur a Luca scriptum fuisse Evangelium, ea saltem ratio persuadet, quod & ipse Lucas, ut ille, patria Antiochenus, ad Antiochenum concivem, gentilem suum, de Dei Ecclesia optime meritum, illud jure conscripserit. Reperimus insuper apud eumdem Clementem (g) in libris Constitutionum quemdam Theophilum, quem auctor dicit suffectum esse Zachæo in Episcopatu Ecclesiæ Cæsariensis in Palæstina: an autem idem sit cum Theophilo Antiocheno, non possumus certum quid affirmare.

(c) Hier. de Scrip. Ecclef. in Luc.

(d) Tert. contra Marc. lib. 4.

(e) Doroth. in Synopsi.

De Theophilo Antiocheno.

(f) Clem. Recogn. lib. 10. cap. ult.

(g) Const. Apost. l. 7. c. 46.

XXXIII. Sed & illud de eodem Theophilo non prætermittimus dicere, illustrem sane virum fuisse, ad quem non tantum Evangelium, sed & Acta Apostolorum idem Lucas inscripserit: nam illum honestissimo exornat titulo, dicens in præfatione Evangelii: *Optime Theophile*; eo quippe titulo Paulum Apostolum (h) nominasse constat tum Felicem, tum Festum Judææ Præsides, ut cum ait: *Optime Felix*, *Optime Feste*, dum coram ipsis constitutus causam diceret. Sic & Tribunus militum Claudius suas litteras ad eumdem Felicem Præsidem datas, quæ apud Acta habentur, ejusmodi titulo consignavit, dicens (i): *Claudius Lysias optimo Præsidi Felici*. Ut plane liquido appareat, solitum ejusmodi titulum impartiri nobilissimis viris, fuisseque amplissimæ dignitatis indicem, & non personæ laudem; ut absque aliquo mendacii scrupulo quibuscumque magistratibus illis fungentibus consueverit impartiri: alioqui non putandum, Paulum ea adulatione atque mendacio demulcere voluisse sceleştissimum omnium Felicem, vel Festum, optimos appellando. Quamobrem accidisse existimamus, ut sicut illis temporibus ille vigebat loquendi usus, ut quique candidati hoc titulo salutarentur, *Boni viri*: ita magistratum jam adepti, iidem Optimi dicerentur, unde & Optimates. De candidatis est illud Senecæ (k) ad Lucilium, dum ait: *Sic illum amicum vocasti; quomodo omnes candidatos, Bonos viros dicimus; quomodo obvios, si nomen non succurrit, Dominos salutamus*. Quantæ enim excellentiæ titulus esset, ut quis, Optimus, salutaretur, Trajanus Imperator plane declaravit exemplo: *nam* (ut de eo scribit Dio l) *cum amplissimis gloriæ titulis appellaretur: nihil tamen eum*, inquit, *magis quam cognomen Optimi juvit*.

(h) Act. 24. 26.

Insignis titulus nomen optimi.

(i) Act. 23.

(k) Senec. lib. 1. ep. 3.

(l) Dio. in Traiano.

XXXIV. Sed jam ad Lucam iterum revertamur. Inter typica ac symbolica illa quatuor Evangelistarum insignia, quæ primum Ezechieli, inde vero Joanni Evangelistæ fuerunt divinitus demonstrata, & a Patribus divino plane spiritu declarata: facies bovis ob ministerium sacerdotii, a quo Lucas Evangelium auspicatur, ab omnibus ipsi tribuitur: cum alioqui (si licet sacris profana conjungere) antiqua voce in Italia (ut auctor est Varro m) bos Luca consueverit appellari. Plura de Luca & Evangelio ab eo conscripto summa cum laude meminit Irenæus. Sed quod antea polliciti sumus, dicere non prætermittamus, an Lucas in numerum septuagintaduorum discipulorum sit referendus, vel inter Pauli discipulos adlegendus. Epiphanius (n) expresse testatur, Lucam fuisse unum de septuagintaduobus. Euthymius in

(m) Varro de lingua Lat. lib. 6.

De Lucæ nomine & ministerio

(n) Epiph. in Panar. hæres. 51.

in præfatione in Evangelium Lucæ, id ipsum sentiens, nititur testimonio Origenis. Sed ubi id dixerit Origenes, non invenimus; nisi quod in Evangelii Lucæ exordium hæc dicat: *Inculcat & replicat, quoniam quæ scripturus est, non rumore cognoverit, sed ab initio ipse fuerit consecutus:* sed de horum verborum sensu dicemus postea. Dorotheus quoque in Synopsi recenset Lucam inter septuagintaduos discipulos Domini; sed haud constans est fides ejus, quem constat adnumerasse inter eos complures discipulos Pauli. Demum quicumque loquentem Lucam de duobus discipulis abeuntibus Emmauntem, interpretati sunt alterum ex eis, cujus nomen non exprimitur (quod id modestiæ causa ipse tacuisse putetur) fuisse Lucam, iidem omnes æque confirmant, ipsum fuisse ex numero septuagintaduorum discipulorum. Certe quidem si illum Cleophæ comitem in via Lucam fuisse perspicue monstrari posset, omnis prorsus de ea re controversia soluta esset: sed quia tantum levissima, qui hæc agunt, conjectura agunt, res est diligentius exquirenda. Quid antiquitas senserit, quisnam fuerit discipulus ille Cleophæ comes, Origenes (*a*) contra Celsum agens, ut in re confessa, monstrat sic dicens: *Et in Evangelio Lucæ, ad invicem Simone & Cleopha de omnibus quæ sibi acciderant colloquentibus, superveniens Jesus ambulabat cum eis.* Hæc Origenes, qui ceteris antiquior id ex traditione pro constanti posuisse videtur.

(*a*) Orig. contra Celsum lib. 2.

XXXV. Lucas non Domini sed Apostolorum Discipulus.

Quamobrem quid de Luca sentiendum, a nullo securius, sicut neque certius, neque verius, quam ab ipso Luca petendum est. Cum enim ipse in sua ad Evangelium præfatione aperte profiteatur, se ea quæ scripturus esset, accepisse ab iis qui viderant, & ministri sermonis fuerant; plane declarat, se ea non vidisse, vel coram audisse, sed ab aliis, qui cum Domino versati essent, accepisse. Sed reddamus ipsius verba: *Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem quæ in nobis completæ sunt rerum: sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis.* Ex traditione igitur, quam acceperat, ea se scribere cum manifeste testetur; certe se alium quam ex septuagintaduobus discipulis, qui cum Domino versati sunt, aliquem fuisse, manifeste significare videtur. Joannes enim Evangelista, quod cuncta vidisset, aliis usus est verbis, sic dicens: *Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ (& vita manifestata est) & vidimus, & testamur, & annuntiamus vobis.* At quod prosequitur Lucas: *Visum est & mihi, assecuto omnia a principio, diligenter ex ordine tibi scribere, optime Theophile;* perinde est, ac si dixisset: Quæ accepimus aliorum traditione, (quod dixerat) visum est omnia a principio diligenter ex ordine scribere. Hæc perspicue intelligentes antiqui Ecclesiastici tractatores, absque aliqua dubitatione tradiderunt, Lucam non Domini, sed Apostolorum fuisse discipulum. Hac namque nomenclatura iterum usus est Irenæus (*b*), dicens: *Lucas sectator & discipulus Apostolorum;* & Tertullianus (*c*) ait: *Porro Lucas non Apostolus, sed Apostolicus; non magister, sed discipulus utique magistro minor; certe tanto posterior, quanto posterioris Apostoli sectator, Pauli sine dubio.* S. Hieronymus quoque in præfatione super Matthæum, Pauli discipulum Lucam appellat. Idem sentiens Theodoretus (*d*) hæc habet: *Etenim cum non vidisset B. Lucas, in principio operis dicit se ea narrare, de quibus certior factus est. Nos autem etsi audiamus eum non vidisse quæ narrat, sed hanc doctrinam accepisse ab aliis, non minus ei & Marco credimus, quam Matthæo & Joanni.* Lucam igitur non solum Pauli fuisse discipulum, sed ab ipso genitum in Evangelio, S. Hieronymus (*e*) testatur, dicens: *Appellantur filii Prophetarum, quales & in novo Testamento Apostoli genuerunt, Paulus Timotheum, Lucam, & Titum multosque alios.* Hac eadem ratione & Origenes (*f*) existimavit Paulum nominasse inter alios Lucium (Lucam, ut ait) cognatum suum. Sed de his hactenus, jam reliqua prosequamur.

(*b*) Iren. lib. 1. c. 20. & lib. 3. c. 11.
(*c*) Tertull. contr. Marcion. lib. 4 c. 2.
(*d*) Theodoret. in præfat. Sanct. Patrum in fin.
(*e*) Hier. in Isai c. 65.
(*f*) Orig. in epist. ad Rom. in fin.

XXXVI. Paulus scripsit secundam epistolam ad Corinthios.

Nicopolim cum Paulus hiemis tempore pervenisset, ibi (ut existimamus) scripsit secundam epistolam ad Corinthios: ea nimirum occasione, quod cum superiori epistola anno præterito Ephesi ad eos data pollicitus esset (*g*) se ad eos venturum, cum Macedoniam pertransisset, nec tamen id præstitisset; se excusans, hanc secundam ad eos scripsit epistolam, qua inter alia ait (*h*): *Hac confidentia volui prius venire ad vos, ut secundam gratiam haberetis; & per vos transire in Macedoniam, & iterum a Macedonia venire ad vos, & a vobis deduci in Judæam. Cum ergo hoc voluissem, numquid levitate usus sum? aut quæ cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me, est, & non?* & paulo post: *Ego autem testem Deum invoco in animam meam, qui parcens vobis, non veni Corinthum.* Eadem quoque epistola, cum in primis quæ in Asia passus sit, doceat; quæ postea sit passus in Macedonia, his verbis significat (*i*): *Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere. Sed ipsi in nobis ipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitat mortuos, qui a tantis periculis nos eripuit;* & post multa (*k*): *Cum venissemus*

(*g*) 1. Cor. 16.
(*h*) 2. Cor. 1.
(*i*) 2. Cor. 1.
(*k*) 2. Cor. 7.

mus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugnæ, intus timores. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi: non solum autem in adventu ejus, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram æmulationem pro me, ita ut magis gauderem.

XXXVII. Miserat enim Paulus Titum una cum sociis Corinthum, collectæ causa, quam jam per priorem epistolam intimaverat. Id autem Paulus postea declarat, sic dicens (a): *Ita ut rogaremus Titum, ut quemadmodum cœpit, ita & perficiat in vobis gratiam istam.* Et inferius: *Gratias autem Deo, qui dedit eamdem solicitudinem in corde Titi. Misimus & cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias: non solum autem, sed & ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostræ in hanc gratiam, quæ ministratur a nobis ad Domini gloriam.* Ac rursum: *Misimus autem cum illis & fratrem nostrum, quem probavimus in multis sæpe sollicitum esse, nunc autem multo solicitiorem.* Cur autem tot tantosque viros tanta solicitudine misisset, hanc inferius affert rationem (b): *Misimus autem fratres, ut ne quod gloriamur de vobis, evacuetur in hac parte, ut (quemadmodum dixi) parati sitis: ne cum venerint Macedones mecum, & invenerint vos imparatos, erubescamus nos, &c.* Hilari enim animo omne officium ac studium ad eam navandam operam Corinthii polliciti erant Tito ac cæteris discipulis a Paulo missis. Quamobrem hæc eadem epistola ista commemorans idem Paulus ait (c): *Scio enim promptum animum vestrum, pro quo & de vobis glorior apud Macedones: quoniam & Achaja parata est ab anno præterito, & vestra æmulatio provocavit plurimos.* Quisnam vero fuerit ille, quem tam egregiis characteribus Paulus describit, nominatque comitem suæ peregrinationis, Lucas ne, an Barnabas, satis est dictum superius anno Domini quinquagesimoprimo, ut non sit opus eadem hic repetere. Errant autem, mea sententia, qui putarunt Tito datam esse hanc epistolam ad Corinthios perferendam, eo quod in ea dicat Paulus se misisse cum Tito & alios socios: nam de priori Titi ad eos adventu Paulum (ut dictum est) intellexisse, quivis facile pervidere poterit. Nec est quod quis dicat, iterum illuc Titum esse profectum, quem Paulus (ut suo loco est dictum) e Macedonia recedens, ac secum ducens, Cretæ reliquit. Sed jam cætera, quæ ab Apostolo ea epistola ad Corinthios scripta sunt, exacte consideremus.

(a) 2. Cor. 8.
De legatione Titi.
(b) 2. Cor. 9.
(c) Ibidem.

XXXVIII. Cum eadem epistola Paulus iterum suum ad eos pollicetur adventum: ut veniens cuncta læta atque tranquilla reperiret; adhuc absens, miseratione commotus, incestuosum illum, quem prioribus litteris tradiderat satanæ, jam indulgens absolvit: quod ab illis ratum haberi rogat, sic dicens (d): *Sufficit illi qui hujusmodi est, objurgatio hæc quæ fit a pluribus: ita ut e contrario magis donetis & consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui hujusmodi est. Propter quod obsecro vos, ut confirmetis in illum charitatem. Ideo enim & scripsi, ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis. Cui autem aliquid donastis, & ego. Nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos, in persona Christi; ut non circumveniamur a satana: non enim ignoramus cogitationes ejus.* Hucusque de indulgentia Paulus. Ad hæc enim scribenda permotus fuisse videtur Titi sermone, jam (ut dictum est) ad Paulum Corintho redeuntis: qui cum omnia, quæ in ea Ecclesia agerentur, ipsum admonuisset, mœrorem hominis illius satanæ traditi eidem pariter significasse videtur, pro quo etiam veniam deprecatum esse par est credere. Exemplo igitur Pauli, & auctoritate sibi in Apostolis a Christo concessa, merito sibi Ecclesia vendicat, ut peccantibus interdum indulgentiam largiatur; quam qui loco Apostolorum successerunt Episcopi, eadem ex causa soleant impartiri. Inflictis semel pro admissis delictis (ut res postulat) pro arbitrio sacerdotum statutis pœnis, vel adhuc forte majoribus lege debitis injungendis: cum vel ne his affectus, vel majoribus afficiendus (quod Paulum commovit) nimia tristitia pœnitens absorberetur; hac, vel alia quacumque ex causa id expedire visum fuerit (ut fecit Apostolus) eas indulgendo remittere iidem Episcopi consueverunt.

(d) 2. Cor. 2.
De Indulgentia in Ecclesia concedi solita.

XXXIX. Frequens ejus rei usus in Ecclesia reperitur, cum persecutionum temporibus lapsi Fideles, ad Ecclesiam redeuntes, exomologesimque facientes, indulgentiam vel de injuncto vel de injungendo pœnitentiæ tempore, quo extra communionem in afflictione agere deberent, instanter deprecabantur: & quo minus se eam assequi ob facinorum magnitudinem diffiderent, commendatitiis sanctorum litteris, qui fidei causa in carcere detenti essent, eam promereri studebant. Id quidem est quod Tertullianus (e) ad martyres in carcere positos scribit his verbis, ipsam indulgentiam pacem appellans: *Quam pacem quidam in Ecclesia non habentes, a martyribus in carcere exorare consueverunt*: non quidem quod illi hanc ipsis præstarent indulgentiam, sed quod pro illis libellos supplices ad Episcopos darent, prout Cyprianus multis exemplis declarat: ut in primis cum ad martyres, qui plusquam fas esset, usurparent, ac

Antiquus Indulgentiarum usus.
(e) Tertull. ad mart. c. 1.

(a) Cypr. epist. 11. ac præpropere, peterent pro lapsis indulgentiam, sic scribit (a): *Illi (qui lapsi sunt scilicet) contra Evangelii legem, contra vestram quoque honorificam petitionem, ante actam pœnitentiam, ante exomologesim gravissimi atque extremi delicti factam, ante manum ab Episcopo & clero in pœnitentiam impositam, offerre lapsis pacem, & Eucharistiam dare, id est, sanctum Domini corpus profanare audeant*, &c. negandam prorsus esse, si vi quadam atque procacia peteretur, tam ipsius Cypriani (b) quam Cleri Romani (c) declarant epistolæ, ac præsertim liber a Cypriano scriptus de lapsis. Sed sicut aliquibus importune vel inofficiose petentibus vigor sacerdotalis resistere videbatur, ita humiliter submisseque indulgentiam efflagitantibus pastoralis commiseratio, cum presertim temporis ratio postularet, præsto erat: quod sæpius idem auctor demonstrat, dum Novatianos suis scriptis exagitat, ut ea potissimum epistola docet, quam ejus argumenti, nimirum de indulgentia lapsis danda, ad Cornelium scripsit (d). Sed & in Magno Nicæno Concilio (e) statutum reperitur, ut pro animi ardore, quo quis susceperit injunctam peragere pœnitentiam, possit Episcopus indulgentiam, ne præstitutum integrum tempus persolvere teneatur, illi præstare. Sunt & alii de eadem re diversorum Conciliorum canones; sed de his alias.

(b) Cypr. epist. 21. 22. 23. & seq.

(c) Apud Cypr. ep. 30. & 31.

(d) Cypr. epist. 54.

(e) Concil. Nic. c. 11. & 12.

XL. Comminatio Pauli.

At redeamus ad Paulum: qui quantumlibet benignum ac indulgentem cum Corinthio sic nequiter lapso se præberet, quod nimirum ille aliqua saltem ex parte de admisso scelere egisset pœnitentiam: adversus eos tamen, qui luxuriis item essent turpissime inquinati, nec pœnitentiam egissent, se vindicem fore minatur, sic dicens (f): *Timeo enim, ne forte cum venero, non quales volo, inveniam vos; & ego inveniar a vobis, qualem non vultis*; & paulo post: *Ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione & impudicitia quam gesserunt. Ecce tertio hoc venio ad vos. In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. Prædixi, & prædico, ut præsens, & nunc absens iis qui antea peccaverunt, & ceteris omnibus, quoniam si venero iterum, non parcam.* Hæc ad eos ille: solutissimos enim in venerem fuisse Corinthios, superius dictum est.

(f) 2. Cor. 12. 13.

XLI.

Jam cetera, quæ ad Pauli res gestas spectare videntur, ordine prosequamur. Eadem quippe epistola, occasione quorumdam, qui jactanter nimis in magnum veritatis præjudicium adversus ipsum se extollebant, sui Apostolatus insignia, quæ nimirum causa Evangelii passus esset, necessitate compulsus & invitus (quod sæpius protestatur) aspicienda ob illorum oculos ponit. At quoniam quod ad graves ærumnas, quas perpessus est, spectat, earum major pars a Luca prætermissa cognoscitur; ejus verbis ipsa recitare, operæpretium ducimus: ait igitur (g): *Ministri Christi sunt, & ego (ut minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Judæis quinquies quadragenas una minus accepi. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum: ter naufragium feci, nocte & die in profundum maris fui. In itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in jejuniis multis, in frigore & nuditate: præter illa quæ extrinsecus sunt: instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?* &c.

(g) 2. Cor. 11. Quæ passus sit Paulus.

XLII.

Horum quidem complura a Luca esse prætermissa, nemo non videt: idque non invidiæ vel oscitantiæ causa: sed quod (ut in multis observavimus) nonnisi ea, quibus præsens fuit, singillatim, recenseat; cetera vero adeo summatim, ut tribus fere verbis res gestas plurium mensium & annorum perstringat. Nam (ut nuper vidimus h) Pauli Epheso discessionem, in Macedonia commorationem, profectionem in Græciam, & navigationem Troadem, quæ duorum prope annorum spatio esse peracta epistolæ ejus manifeste declarant, perpaucis absolvit. Sed quod ad ea quæ a Paulo recensita sunt pertinet: de Judaica illa animadversione, qua undequadraginta verbera infligebantur, cum quinquies se ea Paulus affectum esse testetur, Lucas ne verbum quidem. Cumque Paulus ter se cæsum virgis dicat; de unica tantum virgarum animadversione facta Philippis idem (i) meminit, & de lapidatione (k) facta Lystris. De naufragio item in hanc diem tertium passo, nihil prorsus. Sed hic & illud breviter necessario monendum putamus lectorem; nonnullis accidisse, ut temporum ignoratione in maximos errores incidant, putantes nimirum, naufragium apud Melitam passum (quod Lucas (l) narrat) unum e tribus fuisse a Paulo enumeratis: non animadvertentes, secundam epistolam ad Corinthios longe ante illud naufragium esse scriptam. Quamobrem scrupulosa quæ videtur in historia temporum indagatio, quantum conferat ad veram atque germanam divinæ Scripturæ interpretationem, quisque facile judicabit. Hæc sen-

(h) Act. 20. Prætermissa a S. Luca.

(i) Act. 16.

(k) Act. 14.

(l) Act. 27.

sentiens Joannes Chrysostomus (*a*), & ipse quibus in locis, quandove Pauli epistolæ fuerint scriptæ, pervestigans, hæc ait: *Proinde hunc laborem nemo extra rem, neve hanc indagationem supervacaneæ curiositatis esse putet: confert enim nobis non parum ad quæstiones explicandas ipsum epistolarum tempus.*

(*a*) Chrys. in epist. ad Rom. in prin.

XLIII. Quod vero pertinet ad profundum maris, in quo se nocte ac die fuisse Apostolus tradit: cum multæ de ea re afferantur interpretationes; accipe, si non displicet, quod apud Bedam (*b*) legitur ex Theodoro, fuisse eo nomine teterrimum omnium carcerem Cyzicenum, qui ex eo quod altissimus esset, adeoque deorsum depressus, merito Profundum maris sit dictus: porro illi similis erat Athenis famosissimus carcer, Barathrum appellatus, vel qui Syracusis, Latomiæ nominatus, & qui Romæ nuncupatus est Tullianus, aliqua ex parte eidem comparandus: hi enim nominatissimi omnium habentur. At licet neque in Actis a Luca conscriptis, nec in epistolis Pauli habeatur aliqua mentio de Pauli adventu Cyzicum: tamen cum constet eum venisse Troadem, Cyzicum itidem in Propontide situm conscendisse, par est credere: nam cum, Strabonis (*c*) sententia, ea civitas ob magnitudinem, pulchritudinem, & legum bonitatem, bello pacique accommodata, comparari posset cum principibus Asiæ urbibus; quæque (ut idem ait) iisdem esset prædita ornamentis, quibus Rhodiorum, Massiliensium, & Carthaginensium nobilissimæ civitates; a Paulo non fuisse eam neglectam, æquum est existimare. Quæ ergo ibi gravissima passus est, inter eas adnumerat tribulationes, quas omnium vehementissimas in Asia se esse perpessum, in eadem dicit epistola (*d*). Nec quemquam moveat, quod de carceribus superius habuerit mentionem, dicens: *In carceribus abundantius;* nam & de plagis acceptis itidem cum meminisset, quæ generatim complexus erat, postea speciatim enumerat. Sed quod diversa sit de profundo maris diversorum sententia, lector quid velit sentiat.

(*b*) Beda lib. quæst. q.3. tit.8. col.391.

De profundo maris.

(*c*) Strab. lib.12.

(*d*) 2.Cor. 1.

XLIV. Post recensitas denique quas passus est pœnas, eadem, quam diximus, occasione, quod ante annos quatuordecim ad tertium cœlum (*e*) raptus, visiones & revelationes acceperit, narrat, de quibus nos suo loco superius egimus, anno nimirum Domini quadragesimoquarto, quo contigerunt. Cum vero ad Corinthios epistola scripta, Paulus, quod sæpe pollicitus erat, iterum spondet, Corinthum se esse venturum: tertium hunc esse sui Corinthum adventum, ipse iterum eadem epistola testatus est, dicens (*f*): *Ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos;* & in fine iterum: *Ecce tertio hoc venio ad vos.* Verum cum neque ex Luca in Actis, nec alibi in ejusdem Pauli epistolis de secundo ejus Corinthum adventu mentio habeatur: fortasse sic accidit, ut quemadmodum de se testatur idem Paulus triennio (*g*) mansisse Ephesi, cum tamen non semper ibi consederit, sed ad alias Asiæ civitates profectus Evangelium prædicans (quod Lucas (*h*) testatur) Ephesum reversus, sic a primo suo ad illos adventu triennio manserit: ita etiam, dum scribit Lucas (*i*) Paulum annum & sex menses mansisse Corinthi, non intelligendum sit, ut numquam per illud tempus inde recesserit, sed ad alias propinquiores Achajæ civitates ipsum migrasse, atque iterum redeuntem, dictum tempus explesse: alio enim hæc quam dicto sensu accipi non posse, qui cuncta exacte perlegerit, æque consentiet.

(*e*) 2.Cor. 11.

Paulus tertio invisit Corinthios.

(*f*) 2.Cor. 12.13.

(*g*) Act.20.

(*h*) Act.18. 19.

(*i*) Act.18.

XLV. De reliquis Pauli rebus gestis per tres menses, quibus (ut Lucas (*k*) ait) mansit in Græcia (intelligens per Græciam regiones omnes quæ ab Achaja usque in Illyricum interjacent) ea tantum habemus expressa, quæ idem ipse Paulus scribens ad Romanos (*l*) his verbis significat: *Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non effecit Christus in obedientiam Gentium, verbo & factis, in virtute signorum & prodigiorum; in virtute Spiritus sancti: ita ut ab Hierusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi:* sed quam rationem habuerit in prædicando, mox subdit: *Sic autem prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem; sed sicut scriptum est: Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt; & qui non audierunt, intelligent.* Hæc Paulus, qui proximo jam vere in Syriam recta solvere, ut quam collegerat pecuniam, Hierosolymam ad pauperes illic agentes deferret, in animum duxit; sed insidiantibus illi Judæis, id facere minus licuit: quamobrem, ut qua venerat via, rediret in Macedoniam, iter aggreditur una cum suis; hæc enim Lucas (*m*) paucis describit, sic dicens: *Cum fecisset menses tres, factæ sunt illi insidiæ a Judæis navigaturo in Syriam; habuitque consilium, ut reverteretur per Macedoniam.*

(*k*) Act.20.

(*l*) Rom.15.

(*m*) Act.20.

XLVI. Sed antequam Paulus rediret in Macedoniam, Corinthum versus iter direxisse, ac Cenchreas (quod est navale Corinthiorum) pervenisse, ibique scripsisse ad Romanos, Origenes (*n*) existimavit, qui ait: *Illud haud absurde admonebimus, quod videtur hanc epistolam de Corintho scribere: & aliis quidem pluribus indiciis, evidentius autem ex eo quod dicit: Commendo autem vobis Phœben sororem nostram, ministram Ecclesiæ quæ est Cenchreis (Cenchreæ enim dicitur locus Corintho vicinus,* im-

(*n*) Orig. in præf. in epist. ad Roman. Theodor. in præf. in epist. Pauli, & alii.

immo prorsus ipsius Corinthi) & *ex hoc ergo apparet de Corintho scripta* , & *aliis quidem pluribus indiciis: evidentius tamen ex eo quod dixit : Salutat vos Cajus hospes meus ; de quo Cajo scribens Corinthiis meminit dicens: At gratias ago Deo meo, quod neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum & Cajum. Simile & deinde datur indicium, ubi dicit: Salutat vos Erastus arcarius civitatis; de quo Erasto ad Timotheum secundam scribens dixit: Erastus remansit Corinthi*. Hæc Origenes; ex quibus eam epistolam ad Romanos apud Corinthum scriptam esse concludit; cui nos etiam assentimur. Antequam igitur cætera Pauli itinera relegamus; in his quæ ad Romanos scribit, & ad historicam veritatem spectare cognoscuntur, paululum immoremur.

Paulus ad Romanos scribit.

XLVII. Ad Gentiles potissimum, qui Romæ erant credentes, hanc Paulus scripsit epistolam: quod quidem ex verbis ipsius liquido constat: sic enim ait in ejus exordio (*a*): *Sæpe proposui venire ad vos* (& *prohibitus sum usque adhuc*) *ut aliquem fructum habeam in vobis, sicut & in cæteris Gentibus. Græcis ac barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum*: & prope finem (*b*): *Audacius autem scripsi vobis, fratres, ex parte, tamquam in memoriam vos reducens: propter gratiam quæ data est mihi a Deo, ut sim minister Christi Jesu in Gentibus, testificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta & sanctificata in spiritu sancto*. At qualis eo tempore esset status Romanæ Ecclesiæ, eodem prædicante audiamus; hæc enim ait (*c*): *Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annuntiatur in universo mundo*: ac rursum (*d*): *Certus sum autem, fratres mei, & ego ipse de vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere*: ac demum (*e*): *Vestra obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis*.

(*a*) Rom. 1.
(*b*) Rom. 15.
(*c*) Rom. 1.
De Statu Romanæ Ecclesiæ.
(*d*) Rom. 15.
(*e*) Rom. 16.

XLVIII. His igitur patet, jam florentissimam fuisse Romanorum Ecclesiam, ac mirifice propagatam, atque adeo auctam, ut ejus fides annuntiaretur in universo Orbe, &, quod addit, ejusdem obedientia in omnem locum divulgata esset. *Hæc non eis blandiens* (inquit Theodoretus *f*) *sed vera dicens, posuit Apostolus : neque enim fieri poterat, ut quæ Romæ eveniebant, ea illos qui in toto erant orbe terrarum, laterent. In illa enim Imperatores regiam suam habebant, & illinc emittebantur & qui gentibus præessent, & qui vectigalia a civitatibus exigerent. Jam vero in illam quoque decurrebant omnes qui regalia profitebantur beneficia, & per hos omnes ubique significabatur quod civitas Romanorum Christi doctrinam perceperat*. Hæc ille. Sanctus Hieronymus (*g*) hæc magna consideratione a Paulo esse dicta cognovit; unde ait: *Vultis scire, o Paula & Eustochium, quomodo Apostolus unamquamque provinciam suis proprietatibus denotarit? Usque hodie eadem vel virtutum vestigia permanent, vel errorum. Romanæ plebis laudatur fides. Ubi aliquando tanto studio & frequentia ad Ecclesias & ad martyrum sepulcra concurritur? Ubi sic ad similitudinem cælestis tonitrui, Amen reboat, & vacua idolorum templa quatiuntur? Non quod aliam habeant Romani fidem, nisi hanc quam omnes Christi Ecclesiæ; sed quod devotio in eis major sit, & simplicitas ad credendum*. Hæc Hieronymus. Idem qui supra Theodoretus (*h*) scribens ad sanctum Leonem Romanum Pontificem hæc habet de Romana urbe, & fide illius: *Accedit his, quod hoc quoque, quod rerum potitur, peperit Imperium, & propria sua appellatione eos quibus imperat impertiit: præcipue autem & insigniter eam exornat fides, & fide dignus testis divinus Apostolus, qui clamat: Fides vestra annuntiatur in universo mundo. Si autem divinæ prædicationis, statim susceptis seminibus, mirabiles hos fructus & tam uberes tulit; quænam ad eam, quæ nunc in ea versatur, pietatem laudibus celebrandam sufficerit oratio?* Hæc ipse.

(*f*) Theod. in ep. ad Rom. c. 1.
(*g*) Hier. in præf. l. 2. in epist. ad Galat.
Eminens fides Romanorum.
(*h*) Habetur tom. 2. in fine novæ edit.

Accidit hanc ob causam, quod sicut omnes qui Romano subessent Imperio, Romanorum appellatione nobilitati essent, secundum quod lege (*i*) sancitum est, ut omnes qui sub orbe Romano sunt, Romani cives appellarentur: ita pariter omnes quotquot Catholica fide pollerent, Romani itidem dicerentur: eo quod fides Catholica, Romana pariter diceretur. Quod licet superius occasione Catholici nominis sit perspicue demonstratum; tamen eadem hic repetere (quod rei exigat argumentum) haud otiosum putamus; & in primis testimonium Theodosii junioris Imperatoris sic scribentis ad Acacium (*k*) Episcopum Berœensem: *Vos probatos Romanæ religionis Sacerdotes esse, manifesto argumento declarate*. Sed & ipsos hæreticos consuevisse Catholicos communi loquendi usu itidem nominare Romanos, plura sunt exempla; ut apud Victorem Uticensem (*l*), cum Jocundus Arianus Episcopus ad Regis filium: *Si gladio*, inquit, *peremeris, incipient Romani martyrem prædicare*: & apud Gregorium Turonensem (*m*) itidem de Ariano Principe: *Cogitavit intra se dicens: Quia ingenium est Romanorum* (*Romanos enim vocant homines nostræ religionis*) *ut ita accidat, & non sit virtus Dei*. Itemque inferius (*n*) de Ariano sic dicente: *Si consenseris dictis meis, exercemus hodie cachinnum de hoc Romanorum presbytero*; hoc est, de Catholico Sacerdote: ac rursum de iisdem Arianis, qui erant in Galliis (*o*); *Quid putatis* (*dicebat unus* ex

XLIX.
(*i*) L. in Urbe Ro. ff. de stat. hom. secundum lectionem Alciati.
Fides Romana, eadem quæ Catholica.
(*k*) Extant in Act. Concil. Ephes. edit. Peltan. tom. 5. cap. 10.
(*l*) Victor Uticen. de persec. Vvand. lib. 2.
(*m*) Greg. Turon. de glor. mart. c. 25.
(*n*) Eod. l. c. 30.
(*o*) Eod. l. c. 79.

ex illis) *quod nunc isti Romani dicant*.

L. Data est hujus loquendi usus ea occasio, quod cum Romana Ecclesia Petri peculiaris esset; qui (quod monstratum est sæpius) sicut caput totius Ecclesiæ a Christo Domino institutus, non tantum eorum qui Romæ vel in Italia essent, sed omnium in orbe terrarum Christianorum pastor diceretur & esset; ita ipsa merito mater omnium diceretur Ecclesiarum. Sed quod insuper supra Petram, eumdem & Petrum, a Christo fundatæ Ecclesiæ datum ab eodem esset privilegium, ut portæ inferi, nempe hæreses (ut Epiphanius & alii sunt interpretati) non prævalerent adversus eam; eadem ex causa qui essent fide sincera, ac probati in omnibus Orthodoxi, iidem Romani ab omnibus dicerentur. Nam ait Iræneus (*a*): *Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique, Fideles: in qua semper ab his qui sunt undique, conservata est ea quæ est ab Apostolis traditio*. Sicque quod dicit Paulus de Romanis: *Fides vestra annuntiatur in universo mundo*, prophetice dictum esse, Cyprianus in primis existimavit; qui ad Cornelium Papam scribens (*b*) hæc ait: *Dum apud vos unus animus, & una vox est, Ecclesia omnis Romana confessa est. Claruit, fratres carissimi, fides, quam de vobis beatus Apostolus prædicavit: hanc laudem virtutis, & roboris firmitatem jam tunc in spiritu prævidebat, & præconio futurorum merita vestra contestans, dum parentes laudat, filios provocabat*. Hæc ipse. Sed observatione illud quoque, secundum Joannem Chrysostomum (*c*), dignum est, quod ait Apostolus: *Fides vestra annuntiatur in universo mundo*: quod scilicet, sicut Ecclesia Romana, Petro prædicante, crediderat, ita credere deberent cæteræ nationes: ait enim ipse: *Non dixit, Manifestatur, sed, Annuntiatur*: & paulo post: *Hoc solum ait, Annuntiatur: ac recte quidem, Annuntiatur: planum faciens, quod dictis nihil quicquam addendum vel demendum esset. Angeli seu nuntii hoc est opus, quæ dicuntur, ea sola deferre: ob quod & Sacerdos Angelus vocatur, quod non sua ipsius, sed ea tantum nuntiat, quæ ab eo acceperit, a quo delegatur. Quanquam Petrus inibi etiam prædicavit: sed illius facta, sua esse ducit: usque adeo (quod antea diximus) invidentia omni supra modum vacabat*: Hæc ipse, exacte considerans, quod quantumlibet idem Apostolus magnis præconiis celebret Ecclesiam Thessalonicensium (*d*), ad ipsam scribens, nihilominus nequicquam tale de illa locutus fuerit.

(*a*) Irenæus lib. 3. c. 3. Romanæ Ecclesiæ prærogativa.

(*b*) Cypr. epist. 57.

(*c*) Joan. Chrys. in epist. ad Rom. hom. 2.

(*d*) 1. Thess. 1.

LI. Sed cum tam ex nuper dictis, quam etiam ex superius enarratis de adventu Petri Romam anno secundo Claudii Imp. constet Romanam Ecclesiam jam primitus erectam atque institutam fuisse: quænam subesse potuit causa, ut ad Romanos Paulus scribens, nullam prorsus de Petro habuerit mentionem? At multæ quidem: sed ea potissima creditur; Petrum scilicet edicto Claudii (ut dictum est) cum Judæis semel Roma pulsum, ad externas Orbis oras prædicationem Evangelii convertisse, & in his hactenus laborasse: quippe cum universi gregis curam a Domino sibi demandatam suscepisset, & quod ipse coram Apostolis de se testatur, dicens: *Elegit Deus per os meum audire Gentes verbum Evangelii, & credere;* non erat ejus officii, in uno loco consistere, sed quantum homini licuisset, universum peragrare Orbem, & nondum credentes ad fidem perducere, credentes vero in fide penitus stabilire. Si enim Paulus ad prædicandum itidem Gentibus Evangelium a Deo electus erat, licet neutiquam ei universi gregis cura credita esset; tamen ex his quæ Lucas scribit, vidimus eum tot provincias circumlustrasse: ac ita (ut de se ipse testatur *e*) Hierosolymis in Illyricum usque longe lateque Evangelium prædicasse, ut cum locum ulterius non haberet, Hispanias cogitaret: quid de Petro dicendum est, cujus præcipue muneris erat in his præ cæteris insudare? Cum præsertim non sicut in Orientalis orbis partes, sciamus cæteros Apostolos missos esse in Occidentem, uno excepto Barnaba, qui ad breve tempus Ligures docuit; vel Jacobo (si tamen consenserimus iis qui tradunt eum cito rediturum Hispaniam penetrasse) cæterorum autem neminem esse missum, liquido appareat. Petri igitur muneris erat, ut qui jam complures Orientis provincias prædicando Evangelium peragrasset, jam (quod reliquum esse videbatur) lustraret orbem Occidentalem, & usque ad Britannos (quod tradunt Metaphrastes (*f*) & alii) Christi fidem annuncians penetraret.

Petrus occidentalem orbem peragravit.

(*e*) Rom. 15.

(*f*) Metaph. die 29. Junii.

LII. Certe quidem Gregorius (*g*) scribens ad Episcopos Numidiæ, eos ab Apostolo Petro accepisse ordinationum initia testatur; hoc est, quod & ante Tertullianus (*h*) dicebat: *Habes Romam, unde nobis quoque auctoritas præsto est:* Et Cyprianus (*i*) Romanam Ecclesiam matricem appellat, quod non tantum Carthaginensis Ecclesia ab ea fidem accepisset, sed quæ sub ipsa continentur Mauritania atque Numidia. Et quis mirabitur hæc, cum idem Paulus hac ipsa epistola testetur, impletum esse quod prædictum in Psalmo fuerat (*k*): *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum?* Merito igitur manifestum fuisse ait Innocentius (*l*) ad Decentium scribens, Ecclesias in omni Italia, Gallia,

(*g*) Greg. lib. 1. epist. 75.

(*h*) Tert. lib. de Præscrip. c. 36.

(*i*) Cypr. epist. 45.

Populi a Petro vel ejus Discipulis docti.

(*k*) Psal. 10.

(*l*) Innoc. ep. 1.

lia, Hispania, Africa, Sicilia, ac insulis interjacentibus positas, a nullo alio quam a Petro, vel ejus discipulis & successoribus institutas esse. Non est ergo quod jure quis possit de absentia Petri calumniam facere, vel de silentio Pauli movere quæstionem; cum scribens ad Corinthios, Galatas, Ephesios, Thessalonicenses, & alios, nequicquam de ipsorum Episcopis expresse meminerit. Potuit & illud perfacile accidisse (etiam si dixerimus his temporibus Petrum Romæ egisse) ut familiares alias ad ipsum Paulus eidem tabellario dederit litteras; adeo ut non opus esset per alios salutari, cui ipse, suis privatis litteris monens, salutem plurimam impartitus esset. Hæc enim humanitatis officia inter Apostolos intercessisse, quis tam ab humanitate alienus negare præsumpserit? Sed de his satis.

LIII. Quanam autem occasione Paulus permotus scripserit ad Romanos, ex ejus epistolæ argumento facile assequi licet; de quo hæc S. Augustinus (*a*): *Epistola*, inquit, *quam Paulus Apostolus scripsit ad Romanos, quantum ex ejus textu intelligi potest, quæstionem habet, utrum Judæis solis Evangelium Domini nostri Jesu Christi venerit propter merita operum; an vero nullis operum meritis præcedentibus, omnibus Gentibus venerit justificatio fidei, quæ est in Christo Jesu: ut non quia justi erant, homines crederent; sed credendo justificati, deinceps juste vivere inciperent. Hoc ergo docere contendit Apostolus, omnibus venisse gratiam Domini nostri Jesu Christi: quam propterea etiam gratiam vocari ostendit, quia non quasi debitum justitiæ redditum est, sed gratuito datum.* Hæc de epistolæ argumento Augustinus. Sed qua rursum occasione ita scripsisset, hanc deinde affert rationem quæ ex eadem ipsa epistola pariter intelligitur: *Cœperant*, inquit, *nonnulli qui ex Judæis crediderant, tumultuari adversus Gentes, & maxime adversus Apostolum Paulum, quod incircumcisos & a legis veteris vinculis liberos admittebat ad evangelii gratiam, prædicans eis, ut in Christum crederent, nullo imposito circumcisionis carnalis jugo: sed plane tanta moderatione, uti nec Judæos superbire permittat, tamquam de meritis operum legis; nec Gentes merito fidei adversus Judæos inflari, quod ipsi receperint Christum, quem illi crucifixerunt.* Hactenus Augustinus. Ex his plane adducimur, ut credamus Petrum Roma absentem fuisse; nam sicut olim in Concilio Hierosolymitano Judæos Christianos eadem ex causa tumultuantes, Apostolica auctoritate (*b*), reddita de omnibus ratione, compescuit: haud dubium hæc eadem Romæ idem Petrus, si præsens fuisset, minori negotio præstitisset. Nisi dicere velimus, eadem omnia pro sua defensione Paulum scripsisse, quod de abrogatis legalibus sibi negotium factum esset.

(*a*) *Aug. in expos. inchoata ejusd. ep.*

De argumento Epistolæ ad Romanos.

(*b*) *Act. 15.*

LIV. At quicquid sit: quantumlibet ad ipsos Paulus scribens, eosdem tantopere laudet, & ad pietatem instituat, & multis argumentis amorem suum erga ipsos testatum reddat: tamen non prætermittit, quo minus illos redarguat, facilitatis nimirum atque superbiæ, quod (ut notat Hieronymus *c*) hæc fuerint peculiaria vitia Romanorum; quæ etiam Bernardus (*d*) exprobrat, sic dicens: *Populus Romanus est. Nec brevius potui, nec expressius tamen aperire de tuis parœcianis quod sentio. Quid tam notum sæculis, quam protervia & fastus Romanorum? Gens insueta paci, tumultui assueta; gens immitis, & intractabilis, & usque adhuc subdi nescia, nisi cum non valet resistere.* Hæc ille: quæ nos idcirco retulisse voluimus, ut quisque intelligat, non esse Romanorum virtutis, si Romana Ecclesia semper florentissima, caput extitit omnium Ecclesiarum; & deficientibus cæteris sedibus Apostolorum, ipsa permanserit inconcussa; & sicut olim, ita & semper illibata fides ipsius in universo orbe Catholico prædicetur: sed potius esse sedis Petri tam excellentem prærogativam, & privilegium eidem divinitus impartitum. Dei enim donum est non ex operibus (*e*), ne quis glorietur.

Romanorum mores Paulus sugillat.

(*c*) *Hier. in præf. lib. 2. in epist. ad Rom.*

(*d*) *Bern. ad Eugen. lib. 4.*

(*e*) *Ephes. 2.*

LV. Verum ut tandem de illis, quorum idem Paulus (*f*) in fine suæ epistolæ meminit, agamus (id enim ad rerum gestarum historiam spectare quis dubitet?) Cum commendat in primis Phœben ministram Ecclesiæ quæ est in Cenchreis, opinamur eam fuisse diaconissam, ejusdemque muneris & Mariam, de qua inferius ait: *Salutate Mariam, quæ multum laboravit in nobis*: similiter Tryphænam & Tryphosam; *quæ*, inquit, *laborant in Domino*: pariterque Persidem, de qua itidem ait: *Salutate Persidem carissimam, quæ multum laboravit in Domino*; quantum scilicet sexui fœmineo jure concessum esset: fuisse enim quasdam Ecclesiasticas functiones, quæ mulierum diaconissarum essent, satis superius dictum est; ne quis putet has verbi prædicationem administrasse, quam jam Paulum illis inhibuisse, cum ad Corinthios scriberet, certum est, cum dixit (*g*): *Mulieres in Ecclesiis taceant.* Quibus non tantum ibi docere, immo nec interrogare quidem, ut discerent, illis permisit, dicens: *Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.* Sed hoc ipsum Chrysostomus eo temperamento existimat intelligendum, ut non prorsus fæminis Apostolus interdixerit quolibet divino sermone, sed illo tantum qui publicus haberetur: sic enim ait: *Præsidentiam, quæ fit in medio Ecclesiarum, illis prohibet, sedem-*

(*f*) *Rom. 16.*

(*g*) *1. Cor. 14.*

Feminis qui docendi modus permissus.

demque in pulpito, non doctrinæ verbum; non eam doctrinæ rationem, quæ ad privatum usum pertinet, amputando, sed eam quæ in medio sit & in communi theatro, quæ ipsis congruit doctoribus. Hæc ipse; ac merito quidem: nam quomodo vir infidelis per mulierem Fidelem sanctus efficeretur (quod ait Paulus *a*) nisi illa ipsum docente? Habent & Acta (*b*), non tantum Aquilam Ponticum, sed & uxorem ejus Priscillam, Apollo genere Alexandrinum in fide Christiana instituisse. Sed quod ad hos pertinet: reversos esse Romam Corintho, quo a Claudio pulsi ab Urbe abierant, satis apparet: morte enim Claudii (ut diximus) Romam postliminio sunt reversi qui fuerant inde illius edicto expulsi Judæi: at non tantum illi, sed & alii Christi fideles illinc, Nerone Imperatore creato, Romam venerunt, & inter alios, quos nominat & salutari mandat, Tryphæna & Tryphosa nobiles Iconienses fæminæ a Paulo Iconii ad Christum conversæ, quarum est mentio in Theclæ Actis, quæ & fidelissima esse monstravimus.

(a) 1. Cor. 7.
(b) Act. 18.

LVI. Mandat insuper salutari & Epænetum, quem Dorotheus (*c*) tradit factum esse Episcopum Carthaginensem; sed nulla ejus rei mentio reperitur apud Africanos scriptores Ecclesiasticos. Post hos omnes salutem suo nomine dici mandat Andronico & Juniæ, quos cognatos & concaptivos appellat, ac nobiles in Apostolis, quod ad illud munus ante ipsum adsciti fuissent: quamobrem jure creditum est, hos fuisse Christi antiquos discipulos; quorum Andronicum factum fuisse in Pannonia Episcopum, idem auctor tradit. Adhuc etiam Urbano & Stachi salutem dicit; quorum hunc ad Byzantinam Ecclesiam administrandam a Petro fuisse missum, jam superius diximus. His adjecit Apellem & Herodionem, aliosque qui ex Aristobuli essent vel ex Narcissi domo. Quod vero ad Aristobulum spectat: missum illum fuisse ad regendam Ecclesiam in Britannia collectam, Græci (*d*) testantur. Narcissum vero Athenarum Ecclesiam curasse, Ampliatum Odissæ, & Urbanum in Macedonia esse creatum Episcopum, Hippolytus (*e*) testari videtur: quorum omnium anniversaria agitur commemoratio tam a Græcis quam a Latinis trigesimaprima mensis Octobris (*f*). Quod ad Narcissum spectat, constat errasse qui putarunt Apostolum intellexisse de his qui erant ex familia Narcissi potentissimi liberti Claudii Imperatoris, penes quem (ut Suetonius (*g*) Tacitus, ac Dio testantur) summa rerum erat. Hæc facile suaderi possent; nisi constaret ipsum Narcissum odio Agrippinæ matris Neronis Imperatoris, ante biennium, cum primum scilicet Nero creatus est Imperator, fuisse necatum: Tacitus (*h*) enim mortem ejus recenset sub Consulatu Asinii & Acilii. Præter hos autem addit Rufum, Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermam, Philologum, Nereum, quibus ferme singulis certas Episcopatus sedes tribuit Dorotheus: sed quoniam ejus fides improbatur in multis, referre omittimus. Novissime autem salutari mandat Juliam & Olympiadem.

(c) Doroth. in Synopsi.
Qui salutati sunt a Paulo.
(d) Græc. Menolog. die 15. Mart.
(e) Hippolit. de 72. discip.
(f) Martyrolog. Rom. ea die.
(h) Sueton. in Claud. c. 28. Tacit. lib. 11. Dio lib. 60.
(g) Tacit. l. 13.

LVII. Rursum vero, qui illis æque salutem impertiant, recensens, ait: *Salutat vos Timotheus adjutor meus, & Lucius, & Jason, & Sosipater, cognati mei.* Porro Lucium, quem dicit, eumdem esse cum Luca, ea ratio persuadet, quod (ut ejusdem (*i*) Acta declarant) una cum his Paulo conjunctus erat. Sed quod eos idem Paulus cognatos appellat, sicut & paulo superius Juniam & Andronicum; non propinquitate sanguinis, eo quod diversarum essent ac longe distantium regionum; sed quod eosdem in Evangelio genuisset, ita dixisse Origenes (*k*) existimavit: sed verius putamus, sic cognatos eos esse nominatos, quod essent ejusdem gentis, nempe Judæi. Nam idem superius Judæos omnes cognatos suos appellat, cum ait (*l*): *Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ.* Certe si quos genuit in Evangelio, cognatos dicere voluisset, ante omnes Cajus, quem baptizaverat, & alii plures eo digni erant nomine. Sed quod non æque Aquilam & Priscillam, quos constat fuisse Judæos, cognatorum nomine exornet, illam puto fuisse causam, quod hi notiores esse videbantur, quippe qui alias tempore Claudii Romæ agebant: cæteros vero fortasse advenas Judæos sic speciatim opus fuerit demonstrasse. Scripsit Tertius Pauli discipulus, qui ei erat a manu, hanc epistolam, ut ipse scribens indicat dicens: *Saluto vos ego Tertius, qui scripsi hanc epistolam in Domino.* Hunc factum esse Episcopum Iconii, Diodorus (*m*) Tarsensis in primis, & post eum Dorotheus testantur. Quæ autem absoluta epistola, post Amen, ex more positum, sunt subscripta, manu Pauli (quod in aliis interdum facere consuevit) esse exarata, & tamquam appendicem addita, existimamus. Sed hactenus de epistola ad Romanos.

(i) Act. 20.
De Cognatis Pauli.
(k) Orig. in epist. ad Rom. c. 16.
(l) Rom. 9.
(m) Diod. Tarsen. in epist. ad Rom. 16. Doroth. in Synopsi.

LVIII. Antequam autem Pauli ac sociorum iter Hierosolymam versus singillatim, ut a Luca descriptum habetur, ordine prosequamur, necessarium ducimus, ea primum referre, quæ antequam illuc pervenerit Paulus, ibi facta esse noscuntur. Sane quod hoc anno (ut dicturi sumus uberius suo loco) Paulus vinctus cum ad castra apud Tribunum ductus esset, rogatus est ab eo (*n*), num ipse Ægyptius ille esset qui ante hos dies tumultum in populo concitasset, & seductos quamplurimos Judæos secum

(n) Act. 21.

De Rerum Judaicarum statu. cum in desertum duxisset; ea de mago illo hoc anno contigisse, evidens est testimonium; quænam vero hæc fuerint, Josepho ea narrante, hic referre operæpretium existimamus. Sed ut sciamus pariter quisnam esset primis his Neronis temporibus Judæorum status, rem paulo altius repetere opus esse videtur; idque ex Josepho, qui his verbis, ut se habuit, exacte describit (a): *Cæterum Judææ res prolabebantur usque in deterius; tota enim referta erat latronum receptaculis, & magicis præstigiatoribus, imperitique vulgi seductoribus: quorum multos, sicut & latrones, Felix Præses quotidie comprehensos afficiebat suppliciis; & in his Eleazarum Dinæi filium, qui non mediocrem latronum globum circa se habebat, dolo vivum in suam potestatem redegit; data enim ei fide quod nihil mali esset passurus, persuasit ut ad se veniret, moxque vinctum Romam transmisit. Cumque odio prosequeretur Jonatham summum Pontificem, ut admonitus ab eo sæpe de administrandis melius rebus Judaicis, ne omnium erratorum invidia publica in ipsum recideret* [*ad cujus preces hunc Procuratorem Cæsar miserat*] *rationem excogitavit, qua liberaretur ab ejus molestis interpellationibus. Grave est enim nocendi cupidis, si admonentur crebrius. Qua de causa Felix amicum Jonathæ fidissimum Dorem, Hierosolymitanum genere, induxit promissa pecunia, ut sicarios ipsi Pontifici immitteret. Quod ille in gratiam Præsidis fecit his artibus. Quidam quasi religionis ergo in urbem ascenderunt sicis clam succincti sub vestibus: qui permixti Jonathæ famulitio, peremerunt hominem. Cujus facinoris quia nemo ultor extitit, invitati hac licentia sicarii per singula festa ventitantes, & tela celantes, pari modo immixti turbis, alios confodiebant propter privatas inimicitias, alios conducti pecunia: idque non modo in reliquis urbis partibus, sed & in ipso templo; nam & ibi interdum ausi sunt cædes patrare, ac si nihil hoc modo pietatem læderent: unde fas est credere, Deum tanta impietate offensum, aversatum esse Hierosolyma, temploque ut non amplius puro domicilio Romanos induxisse, purificaturos id flammis lustralibus; gentique cum liberis simul & uxoribus servitutis jugum imposuisse, quo castigatiores redderentur hoc infortunio. Et urbs quidem talibus infestabatur latrociniis.* Prosequitur idem dicere de Magis populum seducentibus, verbis istis:

(a) Joseph. ant. lib. 20. cap. 6. & de bello Jud. l. 2. c. 12.

LIX. Magi seducunt populum. *Impostores autem & magi turbas illectas post se trahebant in solitudines, pollicentes se divinitus ostensuros eis clarissima signa & prodigia; persuasaque multitudo mox pœnas luit dementiæ; retractos enim eos Felix neci dedit. Eodem tempore quidam ex Ægypto venit Hierosolymam, vatem se esse profitens, & plebi suadens, ut secuta se in montem Oliveti ascenderet, qui e regione urbis ad quintum stadium est: illic enim visuros suo jussu cadere Hierosolymorum mœnia, ita ut per eorum ruinas aditus in civitatem pateat. Quo cognito, Felix jubet milites arma sumere; stipatusque multis equitibus ac peditibus, erumpens invadit turbam seductam ab Ægyptio: quorum quadringentis occisis, ducentos vivos cœpit: Ægyptius autem ipse pugna elapsus disparuit.* Hæc Hierosolymis. Quid autem foris, idem narrat his verbis: *Post hæc latrones rursum ad rebellandum Romanis incitabant populum, dictitantes excutiendum illorum imperium; & non assentientium vicos direptos absumebant incendiis.*

LX. Altercatio inter Judæos & Syros Cæsareæ. *Apud Cæsaream quoque inter Judæos habitatores & Syros de pari jure civitatis rixa exorta est. Nam Judæi potiori conditione volebant esse, quod urbis ejus conditor Herodes Rex fuerit Judæus genere. Id Syri non inficiabantur quidem, sed ajebant urbem turrim Stratonis dictam a principio; quo tempore nullum ibi Judæum inhabitasse. Quæ res post pervenit ad cognitionem Præsidum, correptisque ex utraque parte tumultus auctoribus, affecerunt eos verberibus, & hoc modo seditionem compresserunt aliquamdiu. Rursus autem oppidani Judæi freti divitiis, per contumeliam Syros lacessebant convicio: qui tametsi inferiores quod ad facultates attinet, ferociores tamen eo quod plurimi Romanis per ea loca militantium Cæsarienses essent & Sebasteni patria, aliquantisper & ipsi regerebant in Judæos convicia. Deinde ad lapides ventum est, ita ut multi utrimque vel sauciarentur, vel caderent: penes Judæos tamen fuit victoria. Felix autem ut vidit contentionem progressam usque ad belli speciem, prosiliens rogabat Judæos ut desinerent: quibus non parentibus, immisit armatos milites; multisque cæsis, plures captivos fecit, & multas eorum domos divitiis refertas in prædam concessit militibus. Judæorum vero honoratiores, aut modestiores, sibi ipsis timentes, rogaverunt Felicem, ut militibus receptui caneret, parceretque jam, & resipiscendi facultatem concederet: idque Præses indulsit eorum precibus.*

LXI. Dissidium inter Sacerdotes & Pontifices. Subdit idem de civili discordia conflata inter ipsos sacerdotes atque Pontifices, sic dicens: *Per idem tempus Agrippa Rex summum sacerdotium Ismaeli contulit Phabæi filio: & ipsi summi Pontifices dissidere cœperunt a Sacerdotibus & Primatibus Hierosolymitanorum civium: singulique incedebant stipati manu audacissimorum & seditiosorum hominum: conflictantesque inter se mutuis certabant convitiis & lapidationibus; nec erat qui compesceret, quasi vacante urbe magistratibus. In tantum autem exarsit sum-*

summorum Pontificum impudentia, ut auderent servos suos in areas remittere, qui auferrent debitas sacerdotibus decimas, ita ut aliqui pauperiores e Sacerdotum ordine alimentorum inopia fame deficerent. Tanto plus tum pollebat violentia seditiosorum, quam justitia. Hactenus Josephus de miserrimo statu Judæorum hujus anni, quo & Felix (ut suo loco dicemus) e magistratu abiit.

LXII. De adventu Pauli cum suis Troadem. (a) 2.Tim. 4. (b) Act.20

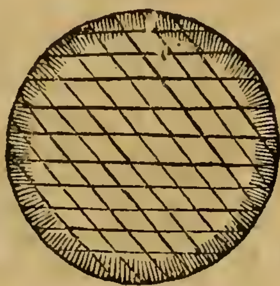
Sed jam ad Paulum redeamus: qui (ut vidimus) hoc ipso anno venturus Hierosolymam, collectam pecuniam allaturus ad Christianos qui ibi erant paupertate pressi, recessit Corintho: illicque remanente (a) Erasto, ceteri comitati sunt eum, nimirum (ait Lucas) *Sosipater Pyrrhi Berœensis, Thessalonicensium Aristarchus, & Secundus, & Cajus Derbeus, & Timotheus, Asiani vero Tychicus, & Trophimus. Hi cum præcessissent, sustinuerunt nos Troade.* Hæc de profectione Corintho, & de Pauli comitibus Lucas (b): qui præsens his omnibus, quippe qui erat unus ex his qui Paulum comitabantur, exacte relegens non solum res ipsas in itinere gestas, sed & dies fere singulos numerans, luculentam satisque perspicuam ejus peregrinationis nobis reliquit historiam; quam in hæc verba prosequitur: *Nos vero navigavimus post dies Azymorum a Philippis, & venimus ad eos Troadem diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem.* Quid vero ibi acciderit, mox subdit his verbis: *Una autem sabbati cum convenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis, profecturus in crastinum, protraxitque sermonem usque ad mediam noctem. Erant autem lampades copiosæ in cœnaculo, ubi eramus congregati. Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychus super fenestram, cum mergeretur somno gravi, disputante diu Paulo, ductus somno, cecidit de tertio cœnaculo deorsum: & sublatus est mortuus. Ad quem cum descendisset Paulus, incubuit super eum, & complexus dixit: Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est. Ascendens autem, frangensque panem, & gustans, satisque allocutus usque ad lucem, sic profectus est. Adduxerunt autem puerum viventem, & consolati sunt non minime.* Hæc Lucas de rebus gestis Troade.

LXIII. (c) Aug. ep. 86. Paulus Synaxin Troade habuit.

Sacram synaxim hunc conventum fuisse, Augustinus (c) in primis sugillans Priscillianistas & Manichæos, testatur his verbis: *Nec illud moveat, quod Priscillianistæ Manichæorum simillimi ad jejunandum die Dominico solent testimonium de Apostolorum Actibus adhibere, cum esset Apostolus Paulus in Troade:* & inferius de ipso Apostolo Paulo sic loquitur: *Ascendens autem*, inquit, *cum fregisset panem atque gustasset, satisque esset allocutus usque ad diluculum, sic profectus est. Absit ut hoc sic accipiatur, tamquam solerent Apostoli Dominico die solemniter jejunare. Una enim sabbati tunc appellabatur dies qui nunc Dominicus appellatur; quod in Evangeliis apertius invenitur: nam dies Resurrectionis Domini, Prima sabbati a Matthæo, a ceteris autem tribus Una sabbati dicitur; quem constat eum esse qui Dominicus postea appellatus est. Aut ergo post peractum diem sabbati, noctis initio fuerant congregati, quæ utique nox jam ad diem Dominicum, hoc est: ad Unam sabbati pertinebat & ita eadem nocte fracturus panem, sicut frangitur in Sacramento Corporis Christi, produxit sermonem usque ad medium noctis, ut post sacramenta celebrata, rursum usque ad diluculum alloquens congregatos, quoniam multum festinabat, ut lucescente proficisceretur Dominico die. Aut certe si in Una sabbati non per noctem, sed per diem hora Dominici fuerant congregati: eo ipso quod dictum est, Paulus disputabat illis exiturus alia die, expressa est causa producendi sermonis: quia fuerat exiturus, & eos sufficienter instruere cupiebat. Non ergo solemniter die Dominico jejunabant: sed necessarius sermo, qui studii ferventissimi audiebatur ardore, reficiendi corporis causa interrumpendus esse non visus est profecturo Apostolo, qui eos propter alios suos usquequaque discursus, vel numquam vel rarissime visitabat: præsertim quia tunc ex illis terris (sicut consequentia docent) ita discessurus erat, ut jam non esset eos in carne visurus. Ac per hoc magis ostenditur Dominicis diebus solita illis non fuisse jejunia; quia ne hoc crederetur, curavit scriptor libri causam producendi sermonis exponere: ut sciremus, si aliqua necessitas oriatur, urgentiori actioni non esse prandium præferendum quamvis ab istis avidissime audientibus, & ipsum fontem cogitantibus profecturum: atque ideo magna siti non aquæ, sed verbi, sine satietate quicquid influebat haurientibus, non tantum, carnale prandium, verum etiam cœna contempta est. Sed tunc quamvis Dominico die solita illis jejunia non fuissent, non erat tamen Ecclesiæ tam insignis offensio, si aliqua tali necessitate, qualem Apostolus Paulus habuit, die toto Dominico usque ad medium noctis vel etiam usque ad diluculum reficere corpora non curarent.* Hæc sunt quæ de eo sacro conventu disputat Augustinus, cui Beda (d) ac cæteri Orthodoxi scriptores assentiuntur. (d) Beda in Act. cap. 20.

LXIV. Quod autem S. Augustinus eam panis fractionem, non tantum sacræ, sed communis etiam mensæ usui applicari posse significat; cum nec de incidendo panem, sed frangendo dumtaxat, in divinis Scripturis sit mentio: plane indicatur viguisse apud Judæos eam cousuetudinem, ut confi-

ficientes panes, eos incisionibus in particulas plures signatos coquerent: quod quidem ex Rabbino rerum Judaicarum antiquarum perito accepimus; eos sic incisos coquere solitos panes, ut sic ad esum non esset opus illos incidere, sed solum frangere; sicuti facere solent etiam hodie in placentis azymis ea plane figura, qua expressas eas hic vides.

Indeque evenisse putamus quod de buccellis comedendis in iisdem divinis Scripturis frequens mentio reperitur. Sicut etiam apud Romanos constat fuisse usu receptum, ut panem quemlibet, placentamve, quadrifida decussatum incisione, ad dividendum postea in partes quatuor, coquerent; cujus singulæ partes, quadræ nominarentur, non quod quadratam figuram referrent, sed quod quarta pars panis esset. Habes enim id in primis a Virgilio in Moreto descriptum his versibus, cum agit de conficiente panem:

Format opus palmaque suum dilatat in orbem,
Et notat expressis æquo discrimine quadris.

Sed & de iisdem quadris Horatius (*a*):

Qui dicit & clamat, Victum date: succinit alter,
Et mihi dividuo findetur munere quadra;

& Martialis: (*b*):

Nec te liba juvant, nec secta quadra placenta;

& alibi (*c*):

Libetur tibi candidas ad aras
Secta plurima quadra de placenta;

& Juvenalis (*d*):

Ut bona summa putes aliena vivere quadra:

licet pro mensa alii quadram acceperint, sicut & in illo Virgilii (*e*):

— patulis nec parcere quadris.

Ceterum, teste Varrone (*f*) tempore dictorum poetarum mensæ solebant esse rotundæ, & non quadratæ; unde & complures poetæ orbes posuere pro mensis: quod antiqua marmora docent exhibentia mensas orbiculares. Sicut & ex iisdem dictis errare mihi videntur, qui discos ad desuper incidendum edulia positos, quadras dictos esse putarunt. Ad ea rursus quæ dicta sunt, Athenæus (*g*) locuples testis accedit, dum ait: *Blomilios panes vocari dicunt habentes incisiones, quos Romani quadratos vocant.* Adstipulatur egregie & Hesiodus (*h*), ubi hæc habet Græce:

Ἄρτον δειπνήσας τετράτρυφον ὀκτάβλωμον.

Latine sic:

Panem quadrificum cænatus morsibus octo.

LXV. Sed describenda hic ex antiquis imaginibus sculptis ejusmodi panis decussati forma, quam sic exhibent quæ hactenus visuntur Romæ vetera monumenta.

Ita enim sculpta extat in Sigmate illo quod apud S. Chrysogonum est, formis expresso a Fulvio Ursino, ubi astans minister singulis accumbentibus singulos panes ex canistro præbet. In Marmorario apud S. Laurentium in Lucina aliud huic simile spectare licet: sed & in sarcophago operis Christiani in Ecclesia S. Sebastiani, in cœmeterio Callisti cophini sic efformatis panibus pleni habentur insculpti: & aliis in locis memini me vidisse, sicut in Ecclesia S. Clementis veteri pictura redditos. Quod igitur in iisdem Christianorum monumentis itidem contingat panes eodem modo efformatos inspicere; plane significatur, eumdem Gentilium morem illis signis decussandi panes antequam coquerent-

(*a*) Horat. li. 1. epist. 18.

(*b*) Martialis lib. 3. epig. 76.

(*c*) Lib. 9. epig. 95.

(*d*) Juvenal. satyr. 5.

(*e*) Virg. Æneidos 7.

(*f*) Varro l. 4. de ling. Lat.

(*g*) Athen. l. 3.

(*h*) Hesiodus de oper. & dic.

rentur, ab ipsis Christianis, quod typus crucis iisdem signis exprimeretur, religiose esse susceptum: id enim ex iis quæ S. Gregorius (a) in Dialogis scribit, satis perspicue potest intelligi: ait enim in Martyrio Monacho:

(a) Greg. Dial. lib. 1. c. 11.

LXVI. *Dum quadam die fratres illius panem subcinericium fecissent, eique obliti essent signum imprimere, sicut in hac provincia crudi panes signo signari solent, ut per quadras quatuor partiti videantur; idem Dei famulus affuit, eisque referentibus, signatum non fuisse cognovit. Cumque panis ille prunis esset & cineribus coopertus dixit: Quare hunc minime signastis? Qui hoc dicens, signum crucis contra prunas fecit. Quo signante, protinus immensum crepitum panis dedit, ac si ingens in ignibus olla crepuisset. Qui dum coctus postmodum fuisset ab igne subtractus, ea cruce signatus inventus est, quam non contactus, sed fides fecit.* Hactenus S. Gregorius. Sed & illud liquet, non solum communes panes ad esum paratos ejusmodi decussatione crucis signum exprimente a majoribus consignari consuevisse, sed & eos ad sacrum Eucharistiæ usum absque fermento confici solitos: cujus tamen divisæ in fractione partes, non quadras, sed particulas, seu buccellas ob panis illius exiguitatem appellatas esse, superius diximus. Factum vero postea est, ut in iisdem mysticis panibus non crux tantum, sed Christus crucifixus formis redderetur expressus. At de his hactenus, quæ occasione duplicis fractionis panis voluimus addidisse. Jam vero ad Paulum Troade profectionem instituentem redeamus.

LXVII. Cum igitur quam vehementissimo Pauli desiderio Troes affecti essent, adeo ut ejus audiendi cupiditate diem noctemque pendentes ab ejus ore transegissent: non sicut Ephesiis postea dixit, se non amplius ab illis fore videndum; sed pignus apud illos relinquens, spem reditus tribuit: reliquit enim apud eos penulam, atque libros, quos tamen sequenti anno ad Timotheum scribens, ut ad se mitteret, litteris (b) significavit, sic dicens: *Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maxime autem membranas.* Sed quænam esset Pauli penula, instituto obligati, quo glossemata elucidare polliciti sumus, nobis est explicandum. Fuisse in primis penulam, vestem ad frigus ac pluvias expellendas compositam, qua potissimum iter agentes uti consuevissent, satis explicat Ælius Lampridius (c), quod & Cicero (d) ad Atticum scribens æque demonstrat, & Spartianus in Hadriano. Duplicisque erant generis penulæ; villosa altera, altera vero scortea: de utraque Martialis (e), qui villosam Gausapinam appellat, agit: sed de penula scortea primum hoc disticho:

(b) 2. Tim. 4.

De Penulæ usu.

(c) Lamprid. in Alex.

(d) Cicer. ad Attic. l. 13.

(e) Martial. epigr. l. 14.

Ingrediare viam, cœlo licet usque sereno,
Ad subitas nusquam scortea desit aquas:

& de penula Gausapina:

Is mihi candor inest, villorum gratia tanta est,
Ut me vel media sumere messe velis.

Concessisse Alexandrum Imp. senibus Romæ ad frigus pellendum uti penulis, idem qui supra auctor est Lampridius. Cessisse itidem penulas usui oratorum, dum in foro causas agerent, his traditur apud Tacitum (f): *Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attulisse penulas istas, quibus adstricti, velut inclusi, cum judicibus fabulamur?*

(f) Tacit. in Dialog. de Orat.

LXVIII. Ceterum quod ad Pauli penulam spectat, alia & ab his prorsus diversa illa erat. Quæ enim, quæso, ratio patitur, ut in itinere ipse positus, iter agentis vestem adeo necessariam ipso ferme initio peregrinationis ibi reliquerit? Rursum, quæ subiit occasio, ut dum Romæ esset in suo conducto, libero detentus carcere, ubi mansit biennio, eadem tunc egeret penula, ut eam secum Romam ut ferret, Timotheum rogarit? Quamobrem aliæ fuerunt de Pauli penula diversæque sententiæ: quosdam enim sensisse, eam fuisse loculos seu thecam, in qua libri conderentur, tradit Joannes Chrysostomus (g): alii tamen antiquiores, per id quod penulam vertit interpres, ex eo quod Græce habetur, φαιλόνην, volumen, Paulum significare voluisse senserunt. Unde (h) Hieronymus ad Damasum scribens, hæc ait: *Volumen Hebræum replico, quod Paulus φαιλόνην juxta quosdam vocat:* sicque Paulus ad se deferri mandavit volumen Hebræum, nempe vetus Testamentum, libros, & membranas: licet hæc inter se differant. Nam volumen chartæ in seipsas revolutæ conficiunt: librum vero dicere consueverunt, cum multæ papyraceæ chartæ junctæ simul compaginantur; si autem conficerentur ex pellibus, tunc dicerentur membranæ. Volumen autem dici consuevisse vetus Testamentum, divina Scriptura (i) sæpe testatur: quod sic revolutum esset, prout & hodie in synagogis utuntur Hebræi.

Quæ Pauli penula.

(g) Chrys. in 2. ad Tim. 4. hom. 10.

(h) Hier. ep. 125. q. 2.

(i) Exod. 24. Deut. 17. 18. 29. 32. & aliis locis.

LXIX. Rursus vero penulam dici vestem sacram, apud Græcos Christianos scriptores sæpius testatum habetur, sic dictam, quod uno interjectu totum ambiret sacerdotem, a φαίνομαι & ὅλον, quod tota conspiciatur; quam & Latine planetam dicere consuevimus, a πλάνης, quod circum errans totum ambiat corpus, sicut esse solent quæ antiquiores in Ecclesiis asservantur: sunt enim de his complura testimonia, in primis Nicephori (k) Episcopi Constantinopolitani, qui scribens ad Leonem Tertium Romanum Pontificem & dona mittens, hæc ait: *Symbolum*

Penula vestis Sacerdotalis.

(k) In Codic. Bibl. Vatic. & excusa est inserta in Act. Conc. Ephes. edit. Pelt. t. 5. c. 22.

lum autem mediatricis inter nos dilectionis misimus fraternæ vestræ beatitudini encolpium aureum, crucem pectoralem scilicet, *cujus una facies crystallum inclusum, altera picta nigello, & intus habet alterum encolpium, in quo sunt partes honorandi ligni in figura crucis positæ; tunicam candidam, & penulam castaneam, inconsutilem stolam, & semicinctia auro variegata.* Hæc secundum antiquam translationem, ut reperimus in codice scripto epistolarum Nicolai Papæ. Vertit penulam interpres, quæ Græce erat φαινόλιον; sicut a Philotheo Episcopo Constantinopolitano in commentario (*a*) de sacris of-

(*a*) *Habetur tom.4. Bibl. sanct. col.528.* ficiis edito dictum φαινόλιον, casulam (quod idem est quod planeta) vertit interpres, sic dicens: *Egreditur retro Sacerdos demissam portans casulam*: & inferius voce Græca: *Sacerdos aperiens sanctas portas demissum phænolium gestans.* Itemque Metaphrastes (*b*) in Marciano: *Habet so-*

(*b*) *Metaph. 10. Jan.* *lam penulam vestem sacerdotalem, quæ corpus operiebat.* Verum ex his duabus recitatis sententiis, vel de volumine, vel de sacra veste, alterutram quam velit lector sequatur: sed magis placet ut volumen sacræ legis intelligi debeat; tum quod Græce legatur φαινόλην, & non φαινόλιον; tum etiam, quod haud magni videretur esse negotii vel impensæ alias sacras vestes ejusdem generis Romæ conficere, absque eo quod ex Asia eam velit per Timotheum ad se deferri. Non sic quidem de legis volumine, quod cum sacrosanctum haberetur, haud facile librariis describendum committeretur. Sed jam ad ipsam die Dominico celebratam synaxim Troade revertamur.

LXX. Quantumlibet ad noctis tenebras expellendas copiosum numerum, quem Lucas

(*c*) *Act.20.* (*c*) refert, fuisse lampadum in cœnaculo collocatum, quisque jure dicere posse videatur: tamen exploratissimum est consuevisse Judæos non tantum ad lumen inducendum, tenebrasque pellendas lucernas incendere, sed & lætitiæ causa, cum celebritatem aliquam agerent, ut docet etiam Persius versibus illis alia occasione a nobis superius recitatis, cum

(*d*) *Persius satyra 5.* ait (*d*):

——— At cum

De usu lampadarum religionis causa.

Herodis venere dies, unctaque fenestra
Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ.

Sicque non tantum lætitiæ causa, sed & religionis ergo, incendi ab eis consuevisse lucernas, exploratissimum est. Et ut prætermittamus de candelabro aureo septem infusoria habente, re omnibus notissima; testatur Josephus (*e*), cum ser-

(*e*) *Joseph. antiq. l. 18. c. 6.* varetur stola Pontificia in turri cui nomen erat Antonia, ibi quotidie solitam incendi lucernam. Qui quidem usus in

Ecclesiam dimanavit: nam non ad lucem tantum inducendam, sed ad pium religionis cultum amplificandum interdiu vel in sacris adhiberi, vel aliter in honorem numinis accendi lumina, consuetudinis fuisse, complura sunt antiquorum exempla. Cum enim ab ipso rerum nostrarum initio ordinem fuisse constet in Ecclesia Ceroferariorum Clericorum, qui & Acolythi dicebantur, cujus (ut diximus) mentio est apud Cyprianum, Cornelium Papam, Eusebium, Romanum Concilium sub Silvestro, necnon Synodum quartam Carthaginensem, quorum eo ordine initiatorum Clericorum muneris erat, ad sacram mysteriorum pompam ferre accensos cereos: cumque eadem sacra, licet aliquando nocte, ut in Vigiliis, tamen clara etiam diei luce peragi consuevisse, certissimum sit: æque exploratum habetur, adhiberi solita in Ecclesia luminaria non ad tenebras tantum propellendas, sed ad sacri quoque cultus celebritatem illustrandam. Id equidem in Orientis Ecclesiis fieri solitum, S. Hieronymus agens contra Vigilantium fidei desertorem istæc Catholicis exprobrantem, plane testatur his verbis: *Absque martyrum reliquiis, per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Evangelium accendunt luminaria, jam Sole rutilante, non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum.* Hæc ipse, qui agere pergit de luminum mystico sensu.

De aliis vero locis, quod ad diurnum spectat lumen, sic dicit: *Cereos autem non* LXXI.
clara luce accendimus, sicut frustra calumniaris: sed ut noctis tenebras hoc solatio temperemus, & vigilemus ad lumen, ne cæci tecum dormiamus in tenebris. Quod si aliqui propter imperitiam & simplicitatem sæcularium hominum, vel certe religiosarum feminarum, de quibus vere possumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, sed non secundum scientiam: hoc pro honore martyrum faciunt: quid inde perdis? Causabantur quondam & Apostoli, quod periret unguentum; sed Domini voce correpti sunt. Neque enim Christus indigebat unguento, nec martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honorem Christi hoc fecit, devotioque mentis ejus recipitur: & quicumque accendunt cereos, secundum fidem suam habent mercedem, dicente Apostolo: Unusquisque in suo sensu abundet. Idololatras appellas hujusmodi homines? Non diffiteor, omnes nos, qui in Christo credimus de errore Idololatriæ venisse: non enim nascimur, sed renascimur Christiani. Et quia quondam colebamus idola, num colere Deum non debemus, ne simili eum videamur cum Idolis honore venerari? Illud fiebat idolis, & idcirco detestandum est: hoc fit martyribus, & idcirco recipiendum est. Hæc Hieronymus, qui

Non spernendus usus luminum.

(a) Hier. ep. 58. qui ad Riparium (*a*) scribens, exclamat: *Accensi ne*, inquit, *ante tumulos eorum cerei, Idololatriæ insignia sunt?*

LXXII. Haud equidem est dubium, Gentiles etiam (quod & Judæi pia religione agebant) incendere consuevisse eadem ex causa lucernas: unde & Juvenalis (*b*):

(b) Juven. satyr. 12. Gentilibus communis usus luminum.

Et matutinis operantur festa lucernis.

(c) Tert. in Apol. c. 31. (d) Idem ad uxor. l. 2. c. 6. Docet hoc ipsum Tertullianus (*c*) sæpius, ut in Apologetico: *Nec lucernis*, inquit, *diem infringimus*: & inferius: *Quam elatissimis atque clarissimis lucernis vestibula enubilabat*; & ad uxorem (*d*) meminit de janua lucernata: necnon etiam in libro de idololatria de eadem re agit; sed de eo loco inferius. De his etiam locuples testis est Dio in Nerone, cum ait lætitiæ & honoris causa Urbem repletam fuisse lucernis; & festa fronde, necnon suffitibus. Sed cum hæc ipsa (ut vidimus) æque Judæi factitarent atque Gentiles: cur non potius a Judæis ea, sicut & pleraque alia, quam a Gentilibus Ecclesiam mutuatam esse dixerimus? Et si velimus accepta ab illis esse; quid absurdum, si eadem in veri Dei cultum conversa fuerunt, ut alia multa quæ superius recensuimus?

LXXIII. Frequens luminum usus. Hujusmodi quidem pietatis officia ferventissimo studio a Fidelibus exhiberi solita constat testimonio etiam Vigilantii dicentis, moles cereorum, Sole fulgente, accendi solere in Ecclesiis; licet ipse pium cultum derideat, perinde ac si id Fideles facerent ad martyres illuminandos. In quem hæc jure Hieronymus: *Cereos non clara luce accendimus (sicut frustra calumniaris) nimirum ut hoc pietatis officio putemus martyres e tenebris vindicari, quorum lucerna* (*e*) *est Agnus. Sed mysterium docet, scilicet sic facere, ut (quod sequitur) noctis tenebras hoc solatio temperemus: nempe, quod ait Apostolus: Nox præcessit, dies autem appropinquavit: abjiciamus ergo opera tenebrarum; & induamur arma lucis: ac proinde* (quod subdit) *vigilemus ad lumen, ne cæci tecum dormiamus in tenebris*: perstat enim in metaphora, qua superius jam quarto eumdem non Vigilantium, sed Dormitantium nominarat; & paulo superius dixerat: *Tu vigilans dormis, & dormiens scribis*. Vel adhuc etiam dicere possumus, quod ait: *Cereos non clara luce accendimus*; non ipsum diem per lucem claram intellexisse, sed lumen ipsum quo cerei accenduntur: ut sit sensus: Non fulgenti lumine accendimus cereos (ut tu dicis) ad illustrandos martyres; sicque nihil de die esse locutum. Nam quonam pacto negasse potuit, interdiu a Fidelibus accendi lumina, qui paulo post de toto Oriente, ubi ipse agebat, hæc ait: *Per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Evangelium, accendunt luminaria, jam Sole rutilante, non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum*. Immo & id ipsum factitari solitum in Ecclesia Hierosolymitana, sub qua vivebat ipse Hieronymus, Epiphanius scribens ad Joannem tunc temporis ejus sedis Episcopum, demonstrat, dum ait: *Cum venissem in villam quæ dicitur Anablatha, vidissemque præteriens ibi lucernam ardentem, interrogassemque quis locus esset, didicissemque esse Ecclesiam, &c.* accidit id quidem interdiu: nam noctu non mirum multas vidisse ubique ardentes lucernas. At necrursum potuit Hieronymus ea dixisse de Ecclesia Occidentali, in qua pariter accendi solita lumina interdiu, S. Paulinus ipsius æqualis docet his versibus (*f*):

(e) Apoc. 21.

Clara coronantur densis altaria lychnis, (f) Paul. in Natal. 3. S. Felic.
Lumina ceratis adolentur odora papyris,
Nocte dieque micant. Sic nox splendorque diei
Fulget, & ipsa dies cælesti illustris honore
Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.

LXXIV. Quæ Hieronymi sententia fuerit. Sic pariter quod idem subdit Hieronymus: *Quod si aliqui propter imperitiam & simplicitatem sæcularium hominum, vel certe religiosarum fœminarum, de quibus possumus dicere: Confiteor, Dei zelum habent, sed non secundum scientiam: hoc pro honore martyrum faciunt: quid inde perdis?* idem est ac si diceret: Esto quod tu dicis, id eo modo quo asseris, faciant simpliciores, ut putent cereis martyres illustrandos, sicque habeant zelum non secundum scientiam: quid tamen inde perdis? Usitatus est differendi modus Hieronymi, ut adversus hæreticos pugnans, nec latum unguem eisdem loco cedat. Cæterum ejusmodi pietatis cultum a se probari, in eodem commentario paulo inferius, & supra, eodem argumento ad Riparium scribens, aperte æque ac libere (quod dictum est) profitetur, dum ait: *Accensi ante tumulos eorum cerei, idololatriæ insignia sunt?* Hæc ipse, Vigilantii dictum execratus. Commendant & ceteri sanctissimi Patres ejus sæculi, ejusmodi a Fidelibus fieri solitas oblationes: & tantum abest ut hæc fuerint simplicium officia tolerata, vel habentium zelum non secundum scientiam; ut S. Augustinus (*g*) ad hæc ipsa præstanda pro concione populum sit exhortatus, sic dicens: *Qui possunt, aut cereolos, aut oleum, quod in cicindelibus mittatur, exhibeant*: & Paulinus (*h*) his versibus:

(g) S. Aug. de temp. serm. 215.

Ast alii pictis accendant lumina ceris, (h) Paul. in Natal. 6. S. Felic.
Multiforesque cavis lychnos laquearibus aptent,
Ut vibrent tremulas funalia pendula flammas.

Est

LXXV. Undique probatus facer ufus luminarium.

Eft & commentarius Evodii Uzalenfis Epifcopi, cujus meminit fæpius (*a*) Auguftinus, ubi de cereis afferri folitis ad reliquias S. Stephani (*b*), iifdemque divinitus in vifione monftratis agit, deque eo qui obtulit candelam argenteam (*c*). Deplorat Athanafius (*d*) cereos a Fidelibus oblatos, fed ab Arianis fublatos, & idolis incenfos. Quam vero fumptuofa effe folerent vafa aurea, vel argentea, vel alterius generis metallorum affabre facta ad lumina incendenda compofita, ut pharicantari, lampades cum delphinis, coronæ cum liliis, candelabra, ceroftrata, atque lucernæ, in quibus non oleum commune tantum, vel cera, fed interdum opobalfamum vel nardinum oleum in honorem Dei vel Sanctorum incenderetur, fatis expreffum ac fæpius repetitum habetur in libello de munificentia Conftantini, de donis fcilicet quæ nonnullis a fe erectis Ecclefiis contulit: quod quidem fcriptum ut legitimum atque germanum (*e*) Ecclefia Romana femper habuit; dicemus nos de ipfo fuo loco. Perfeveraffe nofcitur id genus vaforum ufus etiam Gregorii Papæ tempore: qui ad Anthemium (*f*) fcribens, meminit de coronis cum delphinis, aliifque lilia habentibus furto fublatis. Nec quis miretur, fi hæc facta fint tempore pacis Ecclefiæ, regnantibus Chriftianis Imperatoribus: cum conftet, urgente adhuc perfecutione, Ecclefias uti confueviffe argenteis lucernis, atque capitulatis, quæ lampades erant multa habentes capita, quibus lumina incenderentur, quorum apud Auguftinum (*g*) eft mentio ex Actis proconfularibus.

(*a*) Aug. ferm. 33. de diverf. iterum & de Civ. Dei l. 22. c. 8.
(*b*) Evod. de mirac. S. Steph. l. 1. c. 2. & l. 2. c. 2.
(*c*) L. 1. c. 13.
(*d*) Athan. ep. ad Orthod. circa princip.
(*e*) Extat t. 1. Conc. in Silveft.
(*f*) Greg. l. 1. indict. 9. ep. 66.
(*g*) Aug. ep. 165.

LXXVI. At vero hæc pietatis officia fuiffe Deo gratiffima, complura miracula, quæ tum oleo dictarum lampadum, tum etiam cera e candelabris fumpta peragi confueverunt, quæ alibi attigimus, certiffimam fidem faciunt. Sed in præfentiarum fatis effe putamus, eumdem qui fupra, Paulinum fideliffimum teftem adducere; quem Gregorius Turonenfis (*h*) ex libro ejufdem, quem fcripfit de rebus S. Martini, citat his verbis: *Factum eft autem, ut invidia tentatoris immiffum incendium domum voraci flamma combureret, & fparfum per aridas tabulas cuncta vaftaret. Interea clamor ad cœlum tollitur, & B. Martini auxilum imploratur. Meminit ille etiam ceræ particulæ a Sancti templo delatæ: quæ reperta, & igni injecta, protinus cunctum reftinxit incendium: novoque miraculo cera, quæ ignem alere eft folita, violentias ignis vi fanctitatis oppreffit. Hæc Paulinus in fexto operis fui libro verfu confcripfit, accepto a fancto Perpetuo Epifcopo Turonenfi de his indiculo.* Hucufque Gregorius. Certe quidem hac noftra ætate complura his fimilia conftat edita effe miracula ex ceris illis, quæ ex cereo acceptæ Pafchali, aliifque puris admixtæ, & facro chrifmate delibutæ, ac benedictione fanctificatæ funt: quæ & eo quod agni, Chrifti typum præfeferentis, haberent impreffam imaginem, Agnus Dei dici confueverunt: quas recens baptizati fufpenfas ferrent ad collum. Nam cum fuis infantibus Gentiles bullas, ad avertendas fafcinationes (ut docet Varro *i*) re turpicula confignatas, vel aliter fuperftitionibus auctas, collo appenderent; ad eas abolendas (ut de multis aliis accidit) placuit fuperftitione in religionem mutata, ex ejufmodi facris ceris bullas confici, quas agni Chriftum præfeferentis imagine infignitas geniti in Chrifto geftarent. Cordis item imaginem in bullis fuis Gentiles ferre confueverant, quo (ut tradit Macrobius *k*) fic nofcerent fe effe homines, fi corde præftarent: Chriftiani vero, Chrifti agni imagine, difcerent ejus exemplo effe mites & humiles corde. Sed in his non immoramur, quod fciamus R. P. Vincentium Bonardum, Magiftri Sacri Palatii collegam, novarum ex officio fcriptionum cognitorem, ejufdem argumenti eruditum fcripfiffe libellum.

De ufu Sacræ Ceræ in agni formam effigiatæ.

(*h*) Greg. Turon. de mirac. fancti Martini c. 2. prope finem.
(*i*) Varro de lingua Latina lib. 6.
(*k*) Macrob. Satur. lib. 1. c. 6.

LXXVII. Gentiles ritus chriftiana religione depurati.

Ceterum quis prohibet (quod fæpius diximus) profana per verbum Dei fanctificata, in facrum transferri ufum? Nonne conftat, ex Ægyptiorum auro & argento, Dei juffu, facra vafa ad divinum cultum effe conflata? Multa quidem ex fuperftitione Gentilitia in Chriftianam religionem laudabiliter effe tranflata, pluribus exemplis fuperius, Patrumque auctoritate funt demonftrata. Sed quod ad lampades ac cereos, de quibus eft fermo, fpectare videtur: quis jure calumnietur, fi quæ olim idolis (ut ait Hieronymus *l*) eadem modo martyribus offerantur? fi quæ etiam diebus fabbatis lucernæ accenderentur in templis, non quod (ut inquit Seneca *m*) dii egerent lumine, fed pietatis ergo; eædem in Dei genitricis honorem fint tranflatæ? Si infuper qui in Saturnalibus (*n*) cerei erogabantur, in folemnitatem Occurfus Domini & fanctiffimæ ejus Genitricis fuerint permutati? Quid, inquam, mirum, fi inolitas apud Gentiles confuetudines, a quibus eos, quamvis Chriftiani effecti effent, penitus poffe divelli impoffibile videretur, eafdem in veri Dei cultum transferri, fanctiffimi Epifcopi conceflerunt? Mirificum illum Gregorium Thaumaturgum id præftitiffe, Gregorius Nyffenus (*o*) teftatur; idque & alios factitaffe, & communi Ecclefiæ ufu receptum fuiffe, Theodoretus (*p*) affirmat. Facum ufus in facris origo tribuitur Athenienfibus, de quibus hæc apud Suidam (*q*): *Lampadis tria fefta agunt Athenienfes, Panathenæis, Vulcanalibus, Prometheis. Ifter ait, Athenienfes primum facibus effe ufos in Vulcani facris, qui ufus ignis primus deprehen-*

(*l*) Hier. in Vigilant.
(*m*) Senec. lib. 15. ep. 66.
(*n*) Feftus verbo Cerei. Macrob. in Saturnal. lib. 1. c. 7.
(*o*) Greg. Nyffen. in vita S. Greg. Thaumaturgi.
(*p*) Theodoret. de Evang. veritat. lib. 8. in fine.
(*q*) Suid. verb. λαμπάδος.

henderit, & mortalibus demonstrarit. Hæc Suidas. At si quis repetat ejus rei antiquiorem origenem; ex Ægyptiis in Græcos, sicut & idolorum cultum, & omnium fere deorum nomina (ut Herodotus (*a*) auctor est) fluxisse reperiet. Nam (ut idem testatur) ab eisdem Ægyptiis (*b*) vetus agebatur anniversaria die solemnitas, quæ nominabatur Accensio lucernarum, cum illi noctu circa domos suas solebant accendere frequentes lucernas. Cum autem ab inolito tot sæculis usu tam Ægyptii, quam ceteri eos imitati, divelli vix possent; veneranda antiquitas Ecclesiastica, non sine instinctu divini numinis, superstitionem in religionem convertit; effecitque ut quod impendebatur idolis, provide in Dei cultum converteretur, nimirum ut in ipsa Ascensionis Dominicæ nocte in honorem Domini eadem exhiberentur pietatis obsequia: sicque non tantum in Ægypto, sed in Palæstina, aliisque Christiani orbiis Ecclesiis, ut ea nocte plures lucernæ accenderentur, fuit olim pia consuetudine introductum, quod alicubi hactenus perseverat. Testatur & Beda (*c*), de locis sanctis agens, nocte Ascensionis Domini sic montem Oliveti lampadum lumine illustrari, ut mons ardere, & cetera loca supposita viderentur. Quis insuper inique ferat, si quæ olim complures Christianorum in natalitiis principum consueverunt factitare, eadem in natalitiis martyrum fuerint commutata?

(a) Herod. in Euterp. lib. 2.
(b) Idem eod.
(c) Beda de locis sanctis c. 7.

LXXVIII. At quam faciles essent Christiani complures, ut hæc olim Gentilium more præstando, idololatriæ crimen incurrerent, fidem certam facit Tertullianus (*d*) qui in eos invectus, sic ait exprobrans: *Sed luceant*, inquit, *opera vestra. At nunc luceant tabernæ & januæ nostræ. Plures jam invenies Ethnicorum fores sine lucernis & laureis, quam Christianorum*. Hæc Tertullianus: ex quibus poterit quisque perfacile intelligere, quam bene consultum fuit, & sicut necessario, ita & pie effectum, ut sacer usus cereorum ac luminum a superstitione Gentilium vindicatus, veri Dei cultui fuerit consecratus; quo pietatis officio Fideles non amplius superstitionem Gentilitiam, sed divinum numen excolerent. At ut tandem rem divino testimonio obsignatam relinquamus; hæc pia religionis officia Deo esse acceptissima, non semel, verum multoties ipse miraculis editis declaravit. Quorum ea breviter hic tantum referam, quæ S. Gregorius Papa (*e*) de rebus suo tempore in Urbe gestis scribit his verbis: *Die vero alio cum in ea lampades sine lumine dependerent, emisso divinitus lumine sunt accensæ. Post paucos iterum dies, cum expletis Missarum solemniis, extinctis lampadibus, custos ex eadem Ecclesia egressus esset, post paululum intravit, & lampades, quas extinctas reliquerat, lucentes reperit: quas negligenter extinxisse se credens, eas jam solicitus extinxit, & exiens Ecclesiam clausit: sed post horarum trium spatium regressus, lucentes lampades, quas extinxerat, iterum accensas invenit: ut videlicet ex ipso lumine aperte clarescceret, quia locus ille a tenebris in lucem venisset*. Hæc ille, cum agit de Ecclesia S. Agathæ ab Arianis vindicata, & Catholicorum usui restituta. Complura alia ac fere innumera his essent addenda exempla divinitus ostensa, sed quoniam alio tendimus, nempe ad Paulum Troade abeuntem, hic de his finis esto.

(d) Tert. de Idol. c. 14.
Divino miraculo usus lampadum comprobatus.
(e) S. Greg. Dial. lib. 3. c. 30.

LXXIX. Peractis sacris, atque ad lucem Paulus producto sermone, quod oportunum jam adesse tempus videretur, relictis suis qui navem conscenderent, ipse pedestri itinere propinquum locum, qui Asson est nominatus, pervenit, oppidum celeberrimum, portum habens aggere constructum, ut ab Homero (*f*) describitur, qui & a Plinio (*g*) Asson Troadis nominatur. Qui vero antea navigio profecti erant discipuli, Asson appellentes, illic in navi Paulum assumpserunt. Scribit autem hæc Lucas his verbis (*h*): *Nos autem ascendentes navem, navigavimus in Asson, inde suscepturi Paulum: sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus. Cum autem invenisset nos in Asson, assumpto eo, venimus Mitylenen* (est civitas maritima in Lesbo insula portum habens;) *& inde navigantes sequenti die venimus contra Chium, & alia applicuimus Samum, & sequenti die venimus Miletum. Proposuerat enim Paulus transnavigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia: festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Hierosolymis*. Hæc Lucas. Quoniam enim Paulus experimento didicerat, qua in se filii, quos genuerat in Evangelio, charitate essent affecti, quippe qui septem diebus ab illis Troade retentus esset, nec sibi ceteris abeuntibus una cum eis navim conscendere licuisset, sed ab illis (ut par est credere) comitantibus, vix tandem divelli potuisset: Hanc ob rem, ne Ephesum appellens, a Christianis, illic agentibus, multis pariter diebus detineretur invitus; Chio navigans, relinquens Ephesum, primo Samum, inde Miletum pervenit, quæ est nobilissima urbs Cariæ ad mare sita. Sed hic animadvertendum, quod Græca exemplaria aliquid amplius habent a Latinis, nimirum eos, postquam appulissent Samum, commoratos esse Trogyllii, & sic sequenti die venisse Miletum; hæc enim in Græcis exemplaribus leguntur: καὶ μείναντες ἐν Τρωγυλλίῳ: Quæ quidem lectio haud est recens: nam & iis additis Joannem Chrysostomum legisse constat, ac Græcorum ceteros omnes. Porro Trogyllium est promontorium positum

Pauli navigatio.
(f) Homer. Iliad.
(g) Plin. lib. 2. c. 96. & lib. 36. c. 17.
(h) Act. 20.

tum contra Samum, habens juxta se parvam insulam, Trogyllium itidem appellatam. Distare a Samo Trogyllium stadiis quadraginta, Strabo testatur (*a*). Sic igitur cum proxime adjaceat Trogyllium Samo: eos primo appulisse Samum, ac deinde paulo ulterius navigantes ea die commoratos esse Trogyllii, sequenti vero constat venisse Miletum. Studebat ille pro viribus navigationem sic maturare, ut solemnitatem Pentecostes ageret Hierosolymis.

(*a*) Strabo lib. 14.

LXXX. Pauli consilium veniendi Hierosolymam.

At quid sibi vult (inquit (*b*) Chrysostomus) *ista festinatio? Non propter festum, sed propter multitudinem* (*interim hæc Judæis dabat*) *& rapere volens inimicos, festinabat sermonem annuntiare*. Sed & plane declaravit eventus, cur tantopere festinaret Pentecosten peragere Hierosolymis. Sciebat enim præcurrisse illuc ex Asia Judæos, qui illum accusarent, calumniantes, ipsum adversus legem, templum, & populum agere; sicque (quod & (*c*) fecerunt) in eum universum populum concitarent. Nec insuper ipsum latebant; quæ & postea sibi, Hierosolymam cum pervenisset, sunt significata: nimirum, illos ipsos Judæos qui receperant Evangelium (*d*), quorum erat numerus multorum millium, omnes legis æmulos, pene infenso animo esse in Paulum, quod accepissent ipsum prædicare discessionem a Moyse. Quamobrem ut tempori inserviret (quod & ipse de se testatur) factus Judæis tamquam Judæus, & iis qui ex lege essent, tamquam & ipse sub lege esset; ut Judæos, & eos qui sub lege essent, lucrifaceret) ad solemne festum Pentecostes Hierosolymam festinat accedere, quo declararet se patrias leges non adeo aversari. Permissa enim ad tempus fuisse legalia, ut iisdem opportuno tempore uterentur, si vellent, Apostoli, satis superius dictum est: licet Epiphanius existimarit, Paulum Christiano more peregisse Pentecosten. Sed si hoc ipse mente concepisset; quid opus habuisset, ut illam Hierosolymis ageret, tantopere festinare? nam si Christiano more illud festum acturus erat; non Hierosolymis tantum, sed in omnibus Ecclesiis celebrare, liberum erat. Ceterum ea ipsa quæ egit, cum Hierosolymam pervenisset, cujus rei causa (ut dictum est) illuc profectus sit, aperte declarant.

(*b*) Chrys. in Act. hom. 43.
(*c*) Act. 21.
(*d*) 1. Cor. 9.

LXXXI. De festis diebus Christianorum.

Verum quod pertinet ad legalia: haud diutius ea permansisse, sed hac ipsa ætate magna ex parte fuisse sublata, manifeste apparet: quandoquidem Ignatius, qui undecimo Trajani anno, quo passus est, suas in itinere positus Romam veniens scripsit epistolas, plane id admonet scribens ad Philippenses (*e*), ne festum Paschatis agerent cum Judæis, sic dicens: *Ad hæc contestor Episcopo & presbyteris in Domino: Si quis cum Judæis celebrat Pascha, aut symbola festivitatis eorum recipit, particeps est eorum qui Dominum occiderunt & Apostolos ejus*. Porro alias esse introductas in Ecclesiam festivitates, eadem epistola idem ipse declarat, sic dicens: *Festivitates ne dehonestetis*. Meminit & inferius de die Dominico: de quo & ad Magnesianos (*f*) scribens: *Post sabbatum*, inquit, *omnis Christi amator Dominicum celebret diem, diem resurrectioni consecratum Dominicæ, reginam & principem omnium dierum*. Meminit ejusdem & Joannes (*g*) in Apocalypsi. Certe quidem ipso exordio nascentis Ecclesiæ observari cœptam ab Apostolis diem Dominicam, qua simul ad sacram synaxim convenirent, argumento sunt quæ nuper de conventu Troade ab Apostolo habito una sabbati, dicta sunt; quodque Paulus ad Corinthios (*h*) scribens, una item sabbati pecuniam pro collecta asservari præcepit. Porro fieri solitas collectas die Dominico, jam superius diximus. Sed de die Dominico paulo inferius plura dicenda sunt.

(*e*) Ignat. epist. 8.
(*f*) Ignat. ad Magnes. ep. 6.
(*g*) Apoc. 1.
(*h*) 1. Cor. 16.

LXXXII. Dies Paschatis a Petro præscriptus.

Quod autem ad Pascha pertinet: placuit Petro in primam diem Pascha transferre: non enim Pius Papa, vel Victor (ut alii putant) fuerunt ejus rei auctores, cum (quod Beda (*i*) testatur) constet Petrum die Dominico Pascha Romæ celebrasse, atque id ipsum Marcum, monente eodem Petro, Alexandriæ docuisse. Quod & Proterus Episcopus Alexandrinus scribens ad Leonem Romanum Pontificem ingenue profitetur, cujus fragmentum epistolæ idem qui supra recitat Beda (*k*). Manifeste igitur Socrates (*l*) Novatianus homo hallucinatur, dum ex decreto Novatianorum confirmat esse debere in cujusque voluntatis arbitrio, quando velit Pascha peragere; quod nulla dicat ratione consistere, quando illud sit celebrandum. Sed Novantes Novatianos libenter auscultant, captantes quamcumque a quovis oblatam occasionem, ne vel in his subjici videantur Catholicæ Ecclesiæ. Sed de his alias pluribus. Explosis igitur legalibus cærimoniis, sic illa quæ præcipua esse videbantur Judæorum festa, Pascha atque Pentecosten, ex parte Apostoli celebrare cœperunt: ut retinentes nomina, quæ nova erant in illis & augustiora, atque illa ipsa quæ iisdem solemnitatibus typice erant significata, jamque per Christum impleta mysteria celebrarent. Hæc vero docuisse Apostolum, cum post hæc Romæ agens id scripsit ad Colossenses (*m*): *Nemo vos judicet in cibo aut potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi;* complures existimarunt. Non enim penitus festa Paulum abstulisse, sed (ut dictum est) ex parte tantum, Tertul-

(*i*) Bed. in Retract. in Act. Apost. c. 20.
(*k*) Bed. lib. de rat. temp. c. 42.
(*l*) Socrat. lib. 5. c. 21.
(*m*) Coloss. 2.

(a) Tert. adver. Psychic. c. 14. tullianus (a) antiquitatum Ecclesiæ egregius testis docet his verbis: *Si omnem in totum devotionem temporum, & dierum, & mensium, & annorum erasit Apostolus: cur Pascha celebramus annuo circulo in mense primo? cur quinquaginta exinde diebus in omni exultatione decurrimus?*

LXXXIII. (b) Galat. 4. Quæ dierum damnetur observatio. At vero nec cum ad Galatas Paulus scribens (b) dixit: *Dies observatis, & menses, & tempora, & annos. Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis;* aliud quam Judaicas cærimonias sugillavit. Nam Origenes, qui & iisdem cum Tertulliano temporibus claruit, nempe Severi Imperatoris, haud amplius quam centum quinquaginta annis a temporibus Apostolorum, de utraque Pauli sententia agens, ac fusius disputans contra Celsum (c) Orig. contra Cels. lib. 8. (c) hæc ait: *Accommodatissime, ad festos dies Gentilium scilicet arguendos, illud apud Paulum dictum videtur: Dies autem observatis, & menses, & tempora, & annos; timeo forte ne sine causa laboraverim in vobis. Quod si quis ad hæc fortasse objecerit vel Dominicos dies, vel parasceves, & Paschatis, vel Pentecostes tempora, quæ ex diebus utique constant: dicendum, perfectiorem quemque, qui pro verbi Domini ac Dei natura, dictis factisque & cogitationibus semper insistat, assiduo in Domini diebus versari, & Dominicos perseveranter agere dies, & ad recte vivendum sedulo paratiorem se reddere, & a mundi suavitatibus abstinere, &c.* Pergit enim agere de Paschate, quod celebretur a Christianis, quod eo tempore immolatus sit Christus; & de Pentecoste, quod Spiritus sanctus cælitus effusus sit in Apostolos atque discipulos. Ac denique monstrat pluribus, perfectiores Christianos mente sua semper agere dies festos; esse tamen imbecilliores, qui sensibilibus indigerent exemplis, iidemque his statutis festis manu ducendi essent ad sublimiorem perfectioremque disciplinam, quamobrem hæc subdit: *Istiusmodi arbitror ubi Paulus cognovisset festi diei partem, festum id nominasse, quod præter dies ceteros festos statis diebus celebraretur; & ex istiusmodi dicto aperuisse, non in parte aliqua festi diei, sed in integra quadam & indeficiente hunc esse, qui pro verbi doctrina vitam perpetuo duxerit.* De iisdem festis sic ex parte sublatis hæc & Gregorius Nazianzenus (d): *Festos dies* (d) Greg. Naz. in orat. in S. Pent. *Judæus etiam agit, verum juxta litteram: Legem enim corpoream consectans, ad spiritualem legem non pervenit. Festos quoque dies Gentilis agit, verum juxta corpus:* & paulo post: *Feriamur ipsi quoque, verum ut Spiritui gratum est;* & inferius, cum agit de festo Pentecostes, deque ratione ejus festi diei celebrandi a Christianis inita, hæc addit: *Ob has fortasse rationes, vel his proximas, vel etiam sublimiores quasdam, magisque divinas, Pentecostes diem Hebræorum voce colimus; quemadmodum & alios multos Hebraicos ritus observamus, apud illos quidem figura tenus celebratos, a nobis autem mystice restitutos atque perfectos.* His consentientia scribit Basilius (e). (e) Basil. in Isai. c. 1. & ad Amphiloch. de Spir. sanct. c. 27.

At in his sic ex parte mutandis, ritus etiam Apostolos Ecclesiam docuisse, quibus celebrarentur, Hilarius (f) testatur his verbis: *Hæc quidem sabbata sabbatorum ea ab Apostolis religione celebrata sunt, ut his Quinquagesimæ diebus nullus neque in terram strato corpore adoraret, neque jejunio festivitatem spiritualis hujus beatitudinis impediret: quod id ipsum extrinsecus etiam in diebus Dominicis est constitutum, qui ultra sabbati numerum per plenitudinem Evangelicæ prædicationis accedunt. Namque cum in septimo die sabbati sit & nomen & observantia constituta; tamen nos octava die, quæ & ipsa prima est, perfecti sabbati festivitate lætamur.* Hucusque Hilarius. Sed & Epiphanius (g) agens contra Aerium nebulonem, primum sacrorum statutorum dierum impugnatorem, non aliunde quam ex Apostolica constitutione observationem ejusmodi Ecclesiasticam tot sæculis ante præscriptam sibi vindicat. LXXXIV. De festis ex parte mutatis. (f) Hilar. in prolog. expos. Psal. (g) Epiph. hæresi 75.

LXXXV. (h) Hier. in epist. ad Galat. c. 4. Sed quam erudite & eleganter Hieronymus (h) hæreticorum objectiones, qui ex Apostoli verbis captiones quascumque possint, calumniose admodum aucupantur, refellat, hæc accipe: *Dicat aliquis: Si dies observare non licet, & menses, & tempora, & annos; nos quoque simile crimen incurrimus, quartam sabbati observantes, & parasceven, & diem Dominicam, & jejunium Quadragesimæ, & Paschæ festivitatem, & Pentecostes lætitiam, & pro varietate regionum diversa in honore martyrum tempora constituta. Ad quod qui simpliciter respondebit, dicet, non eosdem Judaicæ observationis dies esse, quos nostros. Nos enim non Azymorum Pascha celebramus, sed Resurrectionis & Crucis: nec septem juxta morem Israel numeramus hebdomadas in Pentecoste, sed Spiritus sancti veneramur adventum. Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo; propterea dies aliqui constituti sunt, ut in unum omnes pariter veniremus: non quo celebrior sit dies illa qua convenimus; sed quo quacumque die conveniendum sit, ex conspectu mutuo lætitia major oriatur. Qui vero oppositæ quæstioni acutius respondere conatur, illud affirmat; omnes dies æquales esse, nec per parasceven tantum Christum crucifigi, & die Dominica resurgere, sed semper sanctæ Resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci Dominica. Jejunia autem, & congregationes inter dies propter eos & a viris prudentibus instituto, qui magis sæcu-* Quomodo Christiani festos dies observent.

culo vacant quam Deo, nec possunt, immo nolunt toto in ecclesia vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificium. Quotus enim quisque est, qui saltem hæc pauca, quæ statuta sunt, vel orandi tempora, vel jejunandi, semper exerceat? Hæc & alia Hieronymus, ut apparet, in sententiam Origenis. At non hi quidem sic cunctis Christianis dies æquales esse dixerunt, ut festa dies non præstet non festæ: sed quod dies, in quantum dies sunt, omnes ab eodem auctore creati, ejusdem sint considerationis: tamen quod in aliquibus grandia inciderint divina mysteria, ex his eosdem reddi celebriores constat: sicut de campis accidit, qui cum omnes æque sint terra, ille tamen nobilior habetur ceteris, in quo magis egregia sunt sata semina, vel plantatæ arbores. Quamobrem certi dies his muneribus divinitus illustrati, celebriori cultu peragi debuerunt; cum alioqui ob immensam Dei erga mortales largitatem effusam, cum sufficere illi dies præscripti ad referendas gratias minime videantur, omnibus diebus eadem meditari omnes æque deberent.

LXXXVI. De sensu verborum Apostoli. Sed quod spectat ad sensum verborum Apostoli: complures antiquorum, ac præsertim Græcorum, exposuerunt de Judæorum festis Apostolum agere: alii ad superstitionem Gentilium retulerunt, quod Gentiles passim distinctos haberent, dies fastos, atque nefastos. In quam sententiam S. Augustinus scribens ad Januarium (a) hæc ait: *Non itaque dies observamus, annos, & menses, & tempora; ne audiamus ab Apostolo: Timeo ne forte sine causa laboraverim in vobis. Eos enim culpat, qui dicunt: Non proficiscar hodie, quia præposterus dies est, aut quia Luna sic fertur: vel, proficiscar, ut prospera cedant, quia ita se habet propositio siderum. Non agam hoc mense commercium, quia illa stella mihi agit mensem: Non plantabo hoc anno vineam, quia bissextus est, &c.* Idem (b) alibi de celebrando in Ecclesia Paschate atque Pentecoste, disputans contra Faustum hæc impugnantem, aliisque (c) in locis, ut contra Adimantum, & in Psalmum centesimum decimum, & ad Januarium scribens (d), exactam reddit rationem, consentientem ceteris antiquis rerum Ecclesiasticarum tractatoribus. Nec est quod quis moveat quæstionem, quod præter illa quæ ab eodem Paulo Apostolo dicta sunt, idem ipse rursus scribens ad Romanos (e) sic dicat: *Alius judicat diem inter diem: alius autem judicat omnem diem.* De cibis enim illic agi, manifestissimum est: id enim communi consensione Patres locum illum explicantes affirmant; licet S. Hieronymus contra Jovinianum agens, aliter locum illum explicare videatur. Verum jure dicere etiam quisque poterit Apostolum de aliis quam Judæorum festis esse locutum.

(a) Aug. epist. 119. & in Enchir. c. 79.
(b) Aug. contra Faust. lib. 32. c. 11. 12.
(c) Aug. contra Adiman. cap. 16.
(d) Epist. 119.
(e) Rom. 14.

LXXXVII. Ex his igitur ex sententia Origenis & Hieronymi recitatis, quibus dicitur, Christianos sanctiores non hanc vel illam ad divinum cultum præscriptam habere diem, sed cunctis propensius divinum Numen venerari, inferri posse videtur, ea potissimum ratione in Ecclesia antiquitus institutum, ut dies hebdomadæ omnes, feriæ nomine dicerentur. Non enim recens vel a Silvestro Papa primum hujusmodi est excogitata nomenclatura, quæ ab antiquioribus Ecclesiasticis scriptoribus reperitur usurpata. Nam & Tertullianus (f) frequenter meminit de quarta & sexta feria. Idemque ait (g): *Nobis certe omnis dies etiam vulgata, consecratione celebratur:* & alibi (h). *Nos intelligimus, magis sabbatizare vos omni opere servili semper debere, & non tantum septimo quoque die, sed per omne tempus:* & Hieronymus (i) ad Algasiam, cum & illud Pauli explicat: *Nemo vos judicet in parte diei festi. Ut alios,* inquit, *dies festos putent, alios non festos: nobis enim, qui in Christum credimus resurgentem, jugis & æterna festivitas est.* Accedit his illa ratio, quod sicut Judæi (k) Paschalem solemnitatem septem diebus comedentes azyma celebrabant, ita Christi Ecclesiæ placuit totidem dies alia ratione post Pascha solemniter agere, eamque ob caussam eos ferias dicere; quarum quoniam prima erat ipsa festivitas Paschæ, quæ mox sequitur, secunda, ac deinceps ceteræ numerarentur eodem ordine. At quoniam (ut dictum est) quolibet die primo, quem Dominicum appellandum esse majores censuerunt, eamdem Christi resurrectionis memoriam singulis agendam hebdomadis statuerunt: inde factum est etiam, ut sicut in prima Resurrectionis hebdomada dies singuli feriæ nomine dicebantur, ita sequentibus singulis hebdomadis, quod eadem repetita solemnitas videretur, eodem quoque modo ceteri hebdomadæ dies etiam feriæ dicerentur, cum præsertim Fideles horrerent eosdem a diis Gentium nominare, vel Judaico more a sabbato primam, secundam sabbati, & sic deinceps nomen deducere.

(f) Tert. advers. Psychic. c. 2.
(g) Idem eodem c. 14.
(h) Idem advers. Judæos cap. 4.
(i) Hieron. epist. 151. q. 10.
(k) Exod. 12. Levitic. 3. Num. 18.
(l) Orig. in Exod. homil. 7.

LXXXVIII. De die Dominico. Verum quoniam prima feria, eademque præcipua, præclarissimis insignita mysteriis, dies Dominica meruit nuncupari: idque cum factum reperiatur Apostolorum temporibus (ut superius dictum est) non ab aliis quam ab ipsis fuisse statutum, atque servari mandatum omnes qui mente valeant, dicturos putamus. Actum est superius de diei Dominici prærogativis, quarum in Synodo coram Theophilo sexto Antiochenæ Ecclesiæ Episcopo sex a sanctis Patribus sunt recensitæ. Attigerunt ex his aliquas Origenes (l), Athanasius (m), Hilarius (n), Basilius (o), Hiero-

(m) Athan. in illud Matthæi: Omnia tradita sunt mihi.
(n) Hilar. in proœm. super Psal.
(o) Basil. in Hexamer. hom. 2. in fine.

nymus (a): a S. Augustino (b) etiam multæ collectæ leguntur: sed & S. Leo (c) ceteris locupletius de ejus diei sacramentis ad Dioscorum scribit, itemque Sextæ Synodi (d) adjecti canones. Nec dicere prætermittimus triplici nomine eamdem primam diem dictam reperiri: nam non tantum eam dixere majores Dominicam, utpote quia de ea illud prædictum videretur: *Hæc dies, quam fecit Dominus;* sed & alii eam nominavere diem panis, alii diem lucis. Sed cur fuerit his tribus nominibus insignita, fusius explicat sanctus Joannes (e) Chrysostomus: nobis modo in his non immorandum. Præter tot antiqua de ejus diei cultu monumenta, est & canon Magni Nicæni Concilii (f): Sanctus Augustinus (g), qui ejusmodi observationem diei ab Apostolis institutam affirmat, de ejusdem cultu hæc tradit: *Dominicum ergo diem Apostoli, & Apostolici viri ideo religiosa solemnitate habendum esse sanxerunt, quia in eodem Redemptor noster a mortuis resurrexit; quique ideo Dominica appellatur, ut in eo terrenis operibus vel mundi illecebris abstinentes tantum divinis cultibus serviamus.* Et post multa de ejusdem diei insignibus, addit: *Ac ideo sancti Doctores Ecclesiæ decreverunt omnem gloriam Judaici sabbatismi in illam transferre, ut quod ipsi in figura, nos celebraremus in veritate. Observemus ergo diem Dominicum, fratres, & sanctificemus illum, sicut antiquis præceptum est de sabbato, dicente legislatore: A Vespera usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra. Videamus ne otium nostrum vanum sit; sed a vespera diei sabbati usque ad vesperam Dominicæ diei, sequestrati a rurali opere, & ab omni negotio, solo divino cultui vacemus. Veniat ergo, cuicumque possibile sit, ad vespertinam atque nocturnam celebrationem, & oret ibi in conventu ecclesiæ pro peccatis suis Deum. Qui vero hoc non possit, saltem in domo sua oret, & non neget Deo solvere votum, ac reddere pensum servitutis. In die vero nullus se a sacrarum Missarum celebratione separet; neque quis domi remaneat, ceteris ad ecclesiam pergentibus; neque in venatione se occupet.* Hæc & alia de ejus diei cultu Augustinus.

(a) Hier. in ep. ad Galat. c.4. (b) Aug. serm. 251. de temp. (c) Leo ep. 81. c.1. (d) Sext. Syn. c.8. tom.2. Concil. (e) Chrys. de resur. homil.5. (f) Nicæn. Concil. can.20. (g) Aug. de temp. serm. 251.

LXXXIX. De celebrando dominico.

Quod vero primum dicit, ea die Missas audiendas: non tam Augustini sententiam, quam communem totius Ecclesiæ usum secuta, hoc ipsum monuit Synodus Agathensis (h). De vigiliis noctæ Dominicæ celebrandis extat canon Concilii Matisconensis (i), necnon nuper citatus canon in appendice ad Sextam Synodum (k), quo etiam jubetur ut ea die oblationes more majorum offerantur in ecclesia. Sed non res est recens introducta: quandoquidem & Cyprianus invehitur in mulierem divitem, quæ sine oblatione eadem die ad ecclesiam conveniret, sic dicens (l): *Locuples & dives es, & Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non respicis; quæ in Dominicum sine sacrificio venis; quæ partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis?* Hæc ipse: & licet alio sensu Dominicum alii accipiendum putent, nempe pro ipso sacrificio; tamen illud die Dominica publico conventu celebrari solitum, alibi diximus. Eadem est querela Augustini (m), dicentis in divites: *Oblationes, quæ in altario consecrentur, offerte. Erubescere debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicaverit.* Est & de his Paulini (n) ad plebem pia admodum exhortatio, & in religiosum officium omittentes justa objurgatio. Sed de collectis & oblationibus dictum est superius. Hæc satis de his quæ ad diem Dominicam spectant, quam ex septem ceteris festam novimus; licet olim (ut dictum est) in Oriente & dies sabbati etiam feriaretur.

(h) Synod. Agathens. can.47. (i) Conc. Matisconen. can.1. (k) Sext. Synod. c.8. tom.2. Conc. (l) Cyp. de oper. & eleem. (m) Aug. de temp. ser. 251. (n) Paul. ep.32.

XC. De feriantibus diem quintam.

In eos vero qui feriam quintam absque operatione agerent, Augustinus (o) vehementer invehitur, dicens: *Et quia audivimus, quod aliquos viros vel mulieres ita diabolus circumveniat, ut quinta feria nec viri opera faciant, nec mulieres lanificium: coram Deo & sanctis Angelis ejus contestamur, quia quicumque hoc observare voluerint, nisi per prolixam & duram pœnitentiam tale sacrilegium emendaverint, ubi arsurus est diabolus, ibi & ipsi damnandi sunt. Isti enim infelices & miseri, qui in honorem Jovis in quinta feria opera non faciunt, non dubito quia ipsa opera die Dominico facere non erubescunt, nec metuunt. Et ideo quoscumque tales esse cognoveritis, durissime castigate. Et si emendari noluerint, nec ad colloquium, nec ad convivium vestrum eos venire permittite. Si vero ad vos pertinent, etiam flagellis cædite; ut vel plagam corporis timeant, qui de animæ suæ salute non cogitant. Nos enim, fratres carissimi, cogitantes periculum vestrum, paterna vos solicitudine admonemus.* Hucusque Augustinus: quibus videas, quanta vigilantia intenderint Patres ne in feriationem dierum aliqua irreperet superstitio. His enim similia scripsit S. Gregorius (p) adversus eos qui diem sabbati æque ac Dominicum feriarent, ipsumque Dominicum Judaice celebrarent, quod olim vetuerat etiam Concilium Laodicenum (q). Ebionæos ejus erroris redargutos esse, quod æque sabbatum ac diem Dominicum colerent, testatur Eusebius (r): at de his superius, ubi actum est de jejunio sabbati, fusius dictum.

(o) Aug. eodem. (p) Greg. lib.11. ep. 3. (q) Conc. Laod. can. 29. (r) Euseb. lib.3. cap. 21.

XCI. De institutione aliorum dierum festorum.

Sed ut summatim de ceteris Ecclesiæ diebus festis agamus: eadem sane ratione qua Apostoli ea servanda instituerunt, qui iisdem

iisdem successerunt Apostolici viri, reliqua quæ sunt postea superaddita festa introduxerunt, ac posteris tradiderunt. Augustinus enim scribens contra Faustum hæc addit (a): *Ea quippe anniversarie in Ecclesia celebrantur, quæ insigniter excellentia certis diebus facta sunt; ut eorum necessariam salubremque memoriam festivitas concelebrata custodiat*: & alibi (b): *Beneficiorum Dei solemnitatibus, festis, & diebus statutis dicamus sacramusque memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat oblivio.* Hac, inquam, ratione & festa Natalis Domini, Epiphaniorum, necnon Ascensionis celebranda in Ecclesia, sunt salubriter introducta. Sed quonam tempore hæc accesserint, haud tutum est definire: nisi qui certam fidem adhibendam esse putarit illis Apostolicis institutis, quæ Clementis nomine vulgata habentur. In his (c) enim de dictis tribus hisce festivitatibus habetur mentio, tamquam fuerint ab Apostolis institutæ: quod & pie credendum est: nam quo tempore ceteræ festivitates agi cœperint, aliqua est memoria; de his autem antiquioribus atque præclarioribus nullum invenitur institutionis exordium. Certe veteres sancti Patres, qui his diebus homilias ad populum habuerunt, de his festis ut de re antiquissima locuti sunt.

(a) *Aug. contra Faust. lib. 32. c. 12.*

(b) *De Civit. Dei lib. 10. c. 4.*

(c) *Clem. Constit. lib. 5. c. 13. & 20. in fin.*

XCII. Paulinus (d), qui temporibus Theodosii senioris claruit, ea a Deo accepta, nempe divinitus instituta esse, testatur his versibus:

(d) *Paulin. Nol. in Natal. 9. S. Felicis.*

Ergo velut cælum stellis, ut floribus arva,
Temporibusque annos Dominus, sic ipse diebus
Tempora distinxit festis, ut pigra diurnis
Ingenia obsequiis saltem discrimine facto
Post intervallum reducens sollemnia voto
Sancta libenter agant.

Hæc Paulinus.

De ratione dierum festorum. Qui etiam ibidem relegens sacra festa quæ suo tempore in Ecclesia agebantur, non tantum nuper dictorum meminit, sed etiam natalitiorum sanctorum martyrum, de quibus paulo inferius paucis acturi sumus. Sed quod illa a Domino instituta dicit, in eum sensum accipiendum est: Deus qui in Decalogo legem præscriptam dedit, qua festos dies juberet coli, eosque illos esse postea declaravit, quibus maxima quædam ipse contulisset in Hebræum populum beneficia; quæ ne memoria exciderent, mille aliis monumentis in mentibus voluit esse fixa: cum vero postea longe majora per Filium suum in hunc mundum missus, universo humano generi elargitus est dona, & immensa addidit beneficia; cur non videretur ab eo pariter esse statutum, ut eorum memoria æque solemniter celebritate anniversaria coleretur? Neminem enim hæc adeo perspicua negaturum putamus, nisi qui omnis prorsus a Deo inditæ homini rationis est expers: cum præsertim (ut pluribus dictum est) illa priora, horum quæ postea contigerunt, typum gererent; sicque ea etiam ratione, illa fore legitima sempiterna, prædicta essent; quod licet typice aliquando & ad tempus illa, postea vero secundum veritatem forent ab omnibus perpetuo celebranda.

XCIII. Quod vero spectat ad festa sanctorum, quæ a majoribus dici natalitia consueverunt; etsi hæc alibi attigerimus, quoniam tamen id in præsentiarum a nobis exigit ratio argumenti, de iisdem hic paucis agendum putamus. Non negligenda in primis omnino videntur quæ de his apud Clementem (e) scripta leguntur, manasse hæc scilicet ex Apostolicis institutis; cum antiquæ traditioni de sanctorum natalitiis celebrandis complures antiquissimi scriptores adstipulentur. Nemo certe, nisi Apostolorum auctoritate, rem tantam in nova Ecclesia absque ullo divinæ Scripturæ exemplo introducere præsumpsisset: neque rursum ab universali Ecclesia recepta esset, nisi id omnes ex Apostolica traditione manasse novissent. Quonam pacto, quæso, cum nondum anni centum ab Apostolorum temporibus lapsi essent, dum ad illud tempus superstites adhuc fuissent nonnulli Apostolorum discipuli, Ecclesia (f) Smyrnensis, scripta epistola non tantum ad Ecclesiam Philomilii, sed ad omnes Catholicos Christianos ubique gentium, egregie libereque profiteretur se propediem celebraturam diem festum martyrii Polycarpi solemni celebritate, nimirum cum cessaret dira persecutionis rabies; nisi Apostolorum auctoritate id jure, sancte, pieque facere licuisset? Sed reddamus (quo hæc planiora fiant) ejus epistolæ verba, quæ sunt hujusmodi, post enarratum martyrium Polycarpi: *Nos postea ossa ejus, potiora lapillis pretiosis, auroque puriora, ex cineribus selecta eo loco reposuimus, qui illis erat decorus consentaneusque: ubi sane nobis in unum aliquando coactis, Dominus præstabit, ut celebrem ejus martyrii diem, instar natalis festi, cum exultatione & gaudio quantum fieri potest maximo recolamus: idque cum ad martyrum memoriam, qui antea tale certamen confecerunt, tum ad eorum exercitationem, mentisque ad talem constantiæ præparationem, qui postea Christum eo genere mortis ingenue confessuri sint.* Hæc ibi.

(e) *Clem. Constit. lib. 8. c. 39.* Festi dies Sanctorum Martyrum ex Apostolica institutione.

(f) *Apud Euseb. lib. 4. c. 14.*

XCIV. Ex his quidem tum majorum de ea re tra-

traditio declaratur, tum etiam quæ apud Clementem in hæc verba leguntur, probata magis ac magis redduntur: *In die* (inquit auctor) *Stephani protomartyris quiescant, & reliquorum sanctorum martyrum, qui Christum propriæ vitæ antepofuerunt.* Confirmant hæc etiam quæ Origenes, qui sequenti sæculo vixit, nempe sub Severo, sua in Matthæum homilia (*a*) de infantibus Innocentibus martyribus ait: *Bene & secundum voluntatem Dei eorum memoriam sancti Patres celebrari mandarunt sempiternam in Ecclesiis, veluti pro Domino morientium.* Id ipsum est quod dicit Tertullianus (*b*) ex antiqua majorum traditione: *Pro natalitiis annua die facimus.* Per natalitia, dies obitus sanctorum intelligi, nuper citatus Origenis locus satis expresse significat. His addimus celebrem Cypriani locum (*c*) in epistola ad Clerum Carthaginensem, qua admonuit, ut dies eorum qui martyrio mortem oppeterent, Ecclesiasticis tabulis adnotarent, quo eorum memorias celebrare possent. Sunt hæc ejus verba: *Denique & dies eorum, quibus excedunt, adnotate; ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus, quamquam Tertullus fidelissimus & devotissimus frater noster pro certa solicitudine & cura sua, quam fratribus in omni obsequio operationis impertit, qui nec illic circa curam corporum deest, scripserit, & scribat, ac significet mihi dies, quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis ex ista transeunt; ut celebrentur hic a nobis oblationes & sacrificia ob commemorationes eorum quæ cito vobiscum, Domino protegente, celebrabimus.* Hucusque Cyprianus. Idem ipse (*d*) alias quoque ad eosdem: *Sacrificia*, inquit, *pro his semper (ut meministis) offerimus, quoties martyrum passiones & dies anniversaria commemoratione celebramus.* Gregorium Thaumaturgum instituisse suos, quos nuper ad fidem converterat, ut celebrarent natalitia martyrum, auctor est Gregorius Nyssenus (*e*). Denique ne singulos recensendo ejus rei fidelissimos testes, molestiam afferam; satis sit una sententia rem absolvere: nimirum libere affirmare, neminem post recensitos reperiri sanctorum Patrum, rerum Ecclesiæ tractatorum, qui vel homilias in sanctorum martyrum natalitiis non scripserit, vel alia occasione eorumdem non meminerit.

De die natalitio celebrando.

(*a*) Orig. hom. 3. in Matth.

(*b*) Tert. de coron. milit. c. 3.

(*c*) Cypr. ep. 37.

(*d*) Idem epist. 34.

(*e*) Greg. Nyss. in Vita S. Gregor. Thaumaturg.

XCV. At non tantum martyrio consummatorum, sed & ceterorum (*f*) sanctorum peragi solitas in Ecclesia anniversarias celebritates, Gregorius Nyssenus declarat, ordinemque describens, sic ait: *Ordo autem nobis spiritualium celebritatum atque conventuum is est, quem magnus Paulus docuit, superne atque cælitus hujusmodi rerum cognitionem adeptus. Ait enim ille, in primis Apostolos & Prophetas constitutos & ordinatos esse, post illos vero pastores & doctores. Convenit igitur ordo solemnium conventuum & celebritatum cum Apostolica hac ordinatione.* Et paulo post recensitam Christi festivitatem, hæc subdit: *Primum nobis Apostoli & Prophetæ spiritualis cœtus initium fecerunt; utraque enim prorsus circa eosdem sunt dona, & Apostolicus spiritus, & spiritus prophetiæ. Sunt autem hi, Stephanus, Petrus, Jacobus, Joannes, Paulus. Deinde post hos, conservato ordine suo, pastor & magister præsentem nobis celebritatem auspicatur.* Hæc Gregorius, cum in festo die fratris sui Basilii eum pro concione laudavit. Sicut & Gregorius Nazianzenus, qui pariter Athanasium, jam diu ante vita functum, eadem de causa visus est encomio celebrasse.

Confessorum dies festi.

(*f*) Greg. Nyss. orat. in laud. S. Basilii.

XCVI. Quanta autem animi alacritate essent majores nostri in celebrandis anniversariis festis diebus, ex his quæ scribit Dionysius Alexandrinus (*g*) facile potest intelligi, cujus de ea re sententiam superius recitavimus; & cum ipsius, tum etiam aliorum antiquorum testimonio demonstravimus, nec tempore cujusvis maximæ persecutionis urgentis abstinuisse Fideles, ubicumque agerent, etiam si in carcere essent, una simul, quantum loci & temporis opportunitate daretur, conventus agere, festosque dies celebrare, & sacræ Eucharistiæ participes fieri. Sed consule quæ de his superius dicta sunt, cum de Ecclesia & conventu ecclesiastico actum est. Reddita autem pace Ecclesiæ, quanto celebriori ac frequentiori conventu non unius loci vel civitatis, sed totius plane provinciæ populi in unum locum convenientes, festos dies celebrare consuevissent, duo tantum exempla ex antiquioribus monumentis in medium afferre satis sit; quorum alterum Orientalis Ecclesiæ, alterum vero Occidentalis consuetudinem patefaciet. Gregorius Nyssenus (*h*) in ea oratione quam habuit in natali die S. Theodori martyris, hæc est ad populum pro concione locutus: *Vos, qui populus Christi, qui grex sanctus, ac regale estis sacerdotium, qui undique ex urbibus & ex agris catervatim confluxistis, unde signo itineris accepto, in hunc locum venistis? Quis vobis huc veniendi adeo feriam ac quasi præstitutam necessitatem imposuit, idque tempore hiberno, quo tempore & a bello quies est, & miles armaturam amovet, & nauta gubernaculum super flumen ponit, & agricola aratores boves in præsepi curans quiescit? An palam est, quod sanctus martyr ex militaribus ordinibus & tuba cecinit, & multos ex diversis regionibus ad suæ quietis locum & sedem vocavit, non ad bellicum instruens apparatum, sed ad dulcem ac maxime Christianos*

(*g*) Dionys. Alex. apud Euseb. lib. 7. c. 17.

Frequens concursus ad natalitium SS. Martyrum.

(*h*) Greg. orat. in S. Theod.

nos utique decentem pacem cogens? Hæc Gregorius, qui (*a* ne hoc prætermittamus dicere) in festo die sanctorum Quadraginta martyrum, ob frequentissimum cœtum qui convenerat, hominumque compressionem & strepitum, coactus est luculentam orationem, quam in laudem martyrum inchoaverat, inabsolutam relinquere, & die sequenti resumere.

(*a*) Greg. Nyssen. orat. 1. & 2. in quadr. mart.

XCVII. Non certe minor vigebat in Occidentalibus fidei ardor in celebrandis festis diebus martyrum. Omittimus dicere de natalitio Apostolorum, a quo abesse, testimonio Gallæ Placidiæ (*b*) scribentis ad Pulcheriam, sacrilegium putabatur. Quid in solemnitate ceterorum martyrum peragi consuevisset, ex his quæ Prudentius cecinit in Hippolyto, satis perspicue potest intelligi, dum de frequenti accessu ad ejus ecclesiam, quæ erat extra mœnia, in die natali ipsius, agit his versibus (*c*):

(*b*) Galla Plac. ad Pulch. ep. extat. tom. 2. Concil. in præamb. Concil. Chalced.

(*c*) Pruden. Peristeph. hym. 11.

Quam frequens populus ad celebritates Sanctorum.

Jam cum se renovat decursis mensibus annus,
Natalemque diem passio facta refert:
Quanta putas studiis certantibus agmina cogi,
Quæve celebrando vota coire Deo?
Urbs Augusta suos vomit effunditque Quirites,
Una & patricios ambitione pari.
Confundit plebeja phalanx umbonibus æquis
Discrimen procerum, præcipiente fide.
Nec minus Albanis acies se candida portis
Explicat, & longis ducitur ordinibus.
Exultant fremitus variarum hinc inde viarum:
Indigena, & Picens, plebs & Etrusca venit.
Concurrit Samnitis atrox, habitator & altæ
Campanus Capuæ, jamque Nolanus adest:
Quisque sua lætus cum conjuge, dulcibus & cum
Pignoribus rapidum carpere gestit iter.
Vix capiunt patuli populorum gaudia campi,
Hæret & in magnis densa cohors spatiis.

XCVIII. Multa his similia scripta sunt a Paulino in suis quæ edidit S. Felicis Natalibus. Sed ex eo, quænam solerent sic convenientes ad festa martyrum offerre munera, tantummodo recitabimus: quæ his versibus explicat (*d*):

(*d*) Paulinus in Nat. 6 S. Felicis.

Oblationes Fidelium ad festa Martyrum.

Cedo, alii pretiosa ferant donaria, meque
Officii sumptu superent, qui pulchra tegendis
Vela ferant foribus, seu puro splendida lino,
Sive coloratis textum fucata figuris.
Hi læves titulos lento poliant argento,
Sanctaque præfixis obducant limina lamnis.
Ast alii pictis accendant lumina ceris,
Multiforesque cavis lychnos laquearibus aptent,
Ut vibrent tremulas funalia pendula flammas:
Martyris hi tumulum studeant perfundere nardo,
Et medicata pio referant unguenta sepulcro.

Prosequitur dicere de nummis solitis erogari in pauperes. Rursum vero de unguentis afferri consuetis his diebus ad sepulcra martyrum, meminit & Prudentius itidem ubi supra in Hippolyto, sic dicens:

Oscula perspicuo figunt impressa metallo,
Balsama diffundunt, fletibus ora rigant.

Et Gregorius (*e*) scribens ad Secundinum: *Aloem vero*, inquit, *thymiama, styracem, & balsamum sanctorum martyrum corporibus offerenda, latore præsentium deferente, transmisimus.* Sed quod ad titulos argento ornatos, ipsasque laminas ante limina affigi solitas pertinet; liquet eas fuisse tabellas pictas, vel aliter argento incisas imagines, quibus, quæ a sanctis martyribus fuissent affecuti beneficia, vota reddentes, iisdem patefacerent.

(*e*) Gregor. lib. 7. indict. 2. epist. 53.

Ceterum (ut hæc ad postremum attingamus) non sic; ut calumniati sunt hæretici, & inter alios Manichæi, hæc agentes mutarunt majores nostri idola in martyres; quasi ut Gentiles deos suos, sic ipsi homines colerent: hanc enim calumniam S. Augustinus sæpissime confutasse reperitur; ut in primis cum agens contra Faustum talia in Catholicos inclamantem, hæc ait (*f*): *Populus autem Christianus memorias martyrum religiosa solemnitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum consocietur; atque orationibus adjuvetur: ita tamen, ut nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum sacrificemus, quamvis in memoriam martyrum constituamus altaria. Quis enim Antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronavit, apud memorias eorum quos coronavit, ut ex ipsorum locorum admonitione major effectus exurgat.* Hæc Augustinus, qui eadem sæpe repetit, ut in libris de Civitate Dei (*g*) iterum, & in sermone de Natali sanctorum (*h*) Fructuosi, Augurii, & Eulogii. XCIX.

(*f*) Aug. contra Faustum lib. 20. c. 21.

Quam pie Fideles celebrent natalitia Martyrum.

(*g*) Aug. de Civit. Dei lib. 8. c. 27. & lib. 22. c. 2.

(*h*) Idem ser. 101. de divers. c. 10.

Quod demum veluti corollarium addimus: sic Christiani celebrare festos dies consueverunt, ut neque Judaicæ superstitioni communicarent, neque Gentilium sordibus inquinarentur. Unde Gregorius Nazianzenus (*i*): *Festos dies Judæus etiam agit, verum juxta litteram: legem enim corpoream consectans, ad spiritualem legem non pervenit. Festos quoque dies Gentilis agit, verum juxta corpus, deosque* C.

(*i*) Gregor. Naz. orat. in S. Pent.

que suos & dæmones, quorum alii obscœnarum rerum sunt architecti, alii ex obscœnis rebus honorem consecuti sunt: ac proinde fœda quoque & obscœna est eorum festi celebrandi ratio, ut hoc ipsum quod peccant in Dei honorem cedat, ad quem vitium quasi res quædam honesta & prædicanda confugit. Feriamur ipsi quoque, verum ut Spiritui gratum est. Hæc & alia de his Gregorius, cum agit de festo Pentecostes, cujus gratia ejusmodi a nobis est suscepta narratio. At quod pertinet ad festa Gentilium; modestior illa prima apud eos lex sancita videbatur, quæ a Luciano recitatur his verbis (*a*): *Nequid intra festi tempus agito, neque publicum, neque privatum, nisi quæ ad lusum, ad voluptatem, animique oblectationem pertinebunt.* Sed quam diversæ ab his sint de diebus festis agendis Christianæ leges, omnes intelligunt. At de his hactenus. Jam enim receptui canendum, & quæ ad insinuandos ex instituto antiquos mores Ecclesiæ digressa est oratio, revocanda, atque ad rerum gestarum narrationis cursum ordine dirigenda est.

(*a*) *Lucian. epist. Saturnal.*

CI. Mileti cum adhuc esset *Paulus* (inquit Lucas *b*) *mittens Ephesum, vocavit majores natu Ecclesiæ (at non tantum presbyteros, sed & Episcopos, qui erant tum Ephesi, tum etiam in proximis civitatibus constituti, a Paulo vocatos, Irenæus affirmat c). Qui cum venissent ad eum, & simul essent, dixit eis: Vos scitis a prima die qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, serviens Domino cum omni humilitate & lacrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex insidiis Judæorum: quomodo nihil subtraxerim utilium, quo minus annuntiarem vobis, & docerem vos publice, & per domos, testificans Judæis atque Gentilibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Jesum Christum. Et nunc ecce alligatus ego Spiritu, vado in Hierusalem, quæ in ea mihi ventura sint, ignorans: nisi quod Spiritus sanctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens: quoniam vincula & tribulationes Hierosolymis me manent. Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam pretiosiorem quam me, dummodo consummem cursum meum, & ministerium quod accepi a Domino Jesu, testificari Evangelium gratiæ Dei. Et nunc ecce scio quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes, per quos transivi prædicans regnum Dei. Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium. Non enim subterfugi, quo minus annuntiarem omne consilium Dei vobis. Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se. Propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte & die non cessavi cum lacrymis monens unumquemque vestrum. Et nunc commendo vos Deo, & verbo gratiæ ipsius, qui potens est ædificare & dare hæreditatem in sanctificatis omnibus. Argentum, & aurum, aut vestem nullius concupivi. Ipsi scitis, quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbi Domini Jesu: quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare, quam accipere. Et cum hæc dixisset, positis genibus suis oravit cum omnibus illis. Magnus autem fletus factus est omnium, & procumbentes super collum Pauli, osculabantur eum, dolentes maxime in verbo quod dixerat, quoniam amplius faciem ejus non essent visuri. Et deducebant eum ad navim. Cum (d) autem factum esset ut navigaremus, abstracti ab eis, recto cursu venimus Coum, & sequenti die Rhodum, & inde Pataram. Et cum invenissemus navem transfretantem in Phœnicen, ascendentes navigavimus. Cum apparuissemus autem Cypro, relinquentes eam ad sinistram, navigavimus in Syriam, & venimus Tyrum: ibi enim navis expositura erat onus. Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem: qui Paulo dicebant per Spiritum, ne ascenderet Hierosolymam. Et expletis diebus, profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum uxoribus & filiis usque foras civitatem: & positis genibus in littore, oravimus. Et cum valefecissemus invicem, ascendimus navem; illi autem redierunt in sua.* Hæc Lucas.

(*b*) *Act. 20.*

(*c*) *Iren. lib. 3. c. 14.*

Paulus alloquitur primores Ecclesiæ Ephesi.

(*d*) *Act. 21.*

CII. Observatione dignum putamus, cum Apostolus tam apud Miletum quam etiam in Tyri littore positis genibus orasse dicatur, nequaquam (quod etiam diximus superius) ipsum Christiano more Pentecosten celebrasse. Siquidem (ut Tertullianus (*e*) atque alii omnes testantur) a die Paschæ usque ad Pentecosten nefas erat genuflexo adorare. *Ex antiqua enim Ecclesiæ traditione* (inquit ille) *die Dominico jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus.* Hæc ille. Hujus rei causa instituti ratio a nobis exigit, ut de antiquis Ecclesiæ moribus ac ritibus in precibus adhiberi solitis hic potissimum agamus: ac primum de pristino usu Fideles in ecclesiam convocandi: de illis enim agimus ritibus, qui in publicis Christianorum conventibus, non privatim adhiberi sunt soliti. Ad cogendum igitur in unum locum Fideles omnes precum causa, quousque Dei Ecclesia sub Gentium Regibus undique quasi hostibus obsessa

(*e*) *Tert. de coron. mil. c. 3.*

De Ritibus in precationibus.

fessa permansit, haud liberum erat populum patenti aliquo signo ad synaxim publicumque convocare conventum. Nec licet certi statuti essent dies celebrandi conventus, ipsa dies (quod ajunt) poterat interpellare pro homine. Nam urgente persecutione, haud liberum erat ibidem loci semper convenire; sed necesse erat frequenter mutare loca, eademque nec inventu facilia. Quamobrem privatim singulos a ministro Ecclesiæ id muneris obeunte, qui Cursor dicebatur, Episcopi seu presbyteri monitu vocari opus erat. De Cursoris electione hæc habet Ignatius (*a*) scribens ad Polycarpum: *Decet, beatissime Polycarpe, Concilium cogere sacrosanctum, & eligere si quem vehementer dilectum habetis & impigrum, ut possit divinus appellari Cursor, & hujusmodi creare, & in Syriam profectus laudibus celebret impigram charitatem vestram ad gloriam Dei*. Ad ministerium enim Antiochenæ Ecclesiæ ejusmodi Ignatius adsciscendum curavit. Erat & Cursoris munus, ab Episcopo datas litteras ferre: sed de his alibi pluribus. Ceterum ad idem quoque opus & diaconus incumbebat. Unde idem Ignatius ad Heronem diaconum Antiochenum scribens, hæc ait (*b*): *Synaxim ne negligas, omnes nominatim inquire*. Sed super omnes, ut hoc propensius ageretur, invigilabat Episcopus: quam ob causam idem scribens ad Polycarpum (*c*): *Crebrius*, inquit, *celebrentur conventus, synodique: nominatim omnes inquire*.

(*a*) Ignat. epist. 11.
(*b*) Ignat. epist. 13.
(*c*) Idem epist. 11.

CIII. His sic habentibus, haud assentimur Amalario (*d*), qui existimavit, tempore persecutionis Ecclesiæ, sonitu lignorum (ut fit hodie tribus ultimis diebus majoris hebdomadæ) ad synaxim vocari solitos Christianos. Ejus enim rei usus cum nullum prorsus vetus reperiatur monumentum litteris consignatum; nec ratio ipsa patiatur, ut dum hæc illi secretius agenda curarent, tanto lignorum strepitu omnium Gentilium aures & oculos in se converterent; haud nobis probari potest: cum præsertim nec verum fuisse appareat, solitum esse olim (ut nunc ea fit ratione tribus illis diebus majoris hebdomadæ) mæstitiæ tantum tempore ad convocandum populum ligna pulsari. Nam in secunda Nicæna Synodo hæc leguntur (*e*) ex libello illi oblato de miraculis martyris Anastasii: *Cum sanctæ civitati reliquiæ sacræ appropinquassent, omnibus res ea fuit declarata & significata. Itaque lætitia magna perfusi omnes, surgentes subito, lignaque sacra pulsantes invicem, obviam facti sunt in veneranda Virginis Deiparæ æde, quæ appellatur Nova. Illinc cum cruce & supplicatione egressi, læti & gaudentes cum gratiarum actione sacris reliquiis accurrerunt*. Hæc ibi. At nec apud aliquem me legisse memini, exceptis dictis diebus, aliquam ecclesiam solitam esse populum convocare pulsatione lignorum, sed tantum monasterii monachos, prout dictum declarat exemplum, & nonnulla alia, ut apud Cyrillum in Actis Theodosii Cœnobiarchæ, & alios. Sed in his etiam diversa erat inter eos consuetudo; nimirum, vel ut omnes æque una pulsatione convocarentur, vel singillatim fores singulorum pulsarentur: ut est de his exemplum apud Palladium in Lausiacis, dum ait: *Postquam hoc modo solitum tempus implesset, signo mallei, quo ceteros fratres excitabat, percutiens fores omnium cellarum, ad propria oratoria deducebat*. At nec apud omnia pariter monasteria hæc usu recepta erant, ut pulsatione lignorum omnes convocarentur: nam testificatione Hieronymi (*f*) exploratum habetur, in monasterio S. Paulæ, una voce altius decantata, nimirum, Alleluja, omnes ad synaxim vocari solitas moniales: sic enim ait: *Post alleluja cantatum, quo signo vocabantur ad collectam, nulli residere licitum erat: sed prima seu inter primas veniens ceterarum opperiebatur adventum, pudore & exemplo ad laborem eas provocans, non terrore*. Hæc Hieronymus.

(*d*) Amal. de Eccles. offic. c. 21.
De Signo ex pulsatione lignorum.
(*e*) Nicæn. Concil. Act. 4.
(*f*) Hier. epist. 27.

CIV. De usu tintinnabulorum. Ceterum reddita Ecclesiæ pace (quo tamen id fieri cœptum sit anno, nobis est incompertum) ex edito loco publico grandioribus tintinnabulis, quæ postea a loco ubi primo grandiora fieri cœperunt, Campanæ sunt appellata, populus ad ecclesiam vocari solitus fuit. Apud Hebræos (ut alias dictum est) sacerdotem ex eminenti turri sonitu tubæ populo sabbata indicare consuevisse, Josephus est auctor (*g*). Gentiles vero sonitu tintinnabuli ad thermas & operas consuevisse homines convocare certum est. Unde Martialis (*h*):

Redde pilam, sonat æs thermarum, ludere pergis?

Et Juvenalis (*i*):

Tot pariter pelves, & tintinnabula dicas
Pulsari: jam nemo tubas atque æra fatiget.

Excubiarum quoque præfectos secum ferre solitos ad explorandos vigiles tintinnabula, ut iis auditis responderent, testatur Suidas (*k*). Qui primus tintinnabula ad januas poni solita, in editiori loco ædis Jovis Capitolini posuerit, apud Suetonium (*l*) Augustus fuisse legitur. Apud Syros quoque in sacris adhiberi solita tintinnabula, Lucianus auctor est (*m*): cujus etiam auctoritate compertum habetur, nequaquam ea levem sonum edere solita: nam eorum pulsatione excitari consuevisse

(*g*) Joseph. de bello Jud. l. 5. c. 9.
(*h*) Martialis lib. 14.
(*i*) Juv. sat. 6.
(*k*) Suid. verb. ἀνυοφορῶν.
(*l*) Sueton. in Oct. c. 91.
(*m*) Lucian. de merced. cond.

se tradit servos & mercenarios ad opera exhibenda, eodemque sono ad eadem iterum revocari cum ait: *Deinde mane ad tintinnabulum expergefactus, discussa ab oculis dulcissima somni parte, una sursum deorsumque circumcursans, hesterno luto etiam pedibus inhærente.* Et inferius: *Dum hæc tecum loqueris, jam sonuit tintinnabulum, jamque ad eadem tibi redeundum est.* Hæc ille: quibus persuademur eadem tintinnabula etiam a Gentilibus solita fieri grandiora, in Ecclesia vero maxima, editoque loco ad populum convocandum, & ad divina obeunda opera excitandum exposita, usu profano in sacrum rite converso.

CV. Quod autem ad situm corporis in precatione servari solitum spectat: ad Orientem conversos olim majores nostros adorare consuevisse, certum est; cum alioqui Judæi ad Occidentem spectantes, (ut ex divina Scriptura (a) Hieronymus (b) attestatur) adorandi usum haberent, quod & ipse templi situs demonstrat: quandoquidem Salomonis templum ad Orientalem plagam spectasse, Aristeas (c) qui illud describit, affirmat. Nam quod maxime omnium deplorandum esse videretur, ostendit Deus Ezechieli (d) inter vestibulum & altare positos viros, qui dorsa vertentes contra templum Dei, facies ad Orientem spectantes haberent: sed hæc Hierosolymis. Ceterum qui foris essent (ut ibidem testatur auctor) ubicumque reperirentur, conversi ad templum orabant, prout divina Scriptura (e) eos admonuisset; quod etiam Danielem (f), cum Deum precaretur, fecisse constat. Post Christum id etiam faciendum docuit suos Elxai hæreticus, qui vixit Trajani temporibus, ut Epiphanius de ipso testatur, cum de Offenis scribit (g), Gentilium potius quam Judæorum fuisse consuetudinem ut ad Orientalem plagam spectantes precarentur, satis constat ex templorum situ, de quibus hæc Clemens Alexandrinus (h): *Quæ*, inquit, *erant ex templis antiquissima, respiciebant ad Occidentem; ut qui stant vultu converso ad imaginem, docerentur verti ad Orientem.* Pythagorici etiam id facere consuevisse traduntur. Verum de templis Gentilium & adorandi situ aliter scribit Porphyrius; nimirum templorum statuas, & ingressus Orientem spectasse, uti adeuntes templum, ad Occasum conversi, diis effunderent preces (i). Itidem Lucianus (k) de veteribus & ipse tradit, consuevisse ad Solis ortum spectantia templa ædificare. Quamobrem diversum, secundum diversorum populorum ritum fuisse apud antiquos Ethnicos usum dici posse videtur; cum alioqui Vitruvius (l) templorum faciem ad Occidentem ædificandam proponat, quo orantes in eis faciem conversam habeant

(a) Ezech. 8.
(b) Hieron. in Ezech. c. 8.
(c) Arist. de 72. Interpr.
(d) Ezech. 8.
(e) 3. Reg. 8.
(f) Dan. 6.
(g) Lib. 1. c. 19.
(h) Clem. Alexand. lib. 7. Strom.
Orare ad Orientem conversi.
(i) Apud Cælium Rhodig. lib. 12. c. 1. in fine.
(k) Lucian. lib. de Domo.
(l) Vitruv. lib. 4. cap. 5.

ad Orientem. Qui igitur dixerunt Judæos adorare solitos ad Orientem conversos, divinæ Scripturæ auctoritate arguuntur erroris: nec suffragatur locus, qui citatus habetur apud Clementem (m), Paralipomenon capitis quinti in fine: nam ibi non dicitur, Levitas ad Orientem conversos precatos esse, sed tantum quod starent ad Orientalem plagam altaris.

Ceterum penes antiquos Christianos quam inviolabiliter observaretur, ut ad Orientem conversi funderent Deo preces; ex his in primis, quod Gentiles eam ob causam dicerent Christianos adorare Solem (quod Tertullianus (n) testatur) affirmari posse videtur. Hunc autem orandi ritum ab Apostolis esse traditum, complurium antiquorum testimonio comprobatur: apud Justinum (o) enim hæc scripta habentur: *Quandoquidem apud vos præstantissima quæque ad honorem & venerationem Dei destinamus, opinione autem hominum probabilior est Oriens aliis creaturæ partibus: eam ob causam orationis tempore vultu ad Orientem omnes convertimur: perinde atque dextra manu in nomine Christi eos signamus, qui sigillo tali indigent, eo quod præstare sinistræ putetur, quamvis positura & non natura illa differat. Non aliter & Oriens, ut præstantior creaturæ pars ad Deum adorandum est designata. Et quia ad Orientem spectantes precationes agimus, non id propheticis & Apostolicis adversatur vocibus: in omni enim loco Oriens existit precantibus. Et quia in quam partem videndi sensum convertimus, in eadem parte adorant: impossibile est autem precum tempore in quatuor creaturæ partes respicere: propterea in unam partem intendentes, orationem peragimus, non proinde ut ea sola opus sit Dei, nec tamquam in ea habitatio sit Dei destinata: sed quasi in locum ei, quæ a nobis Deo exhibetur, venerandæ observationi ordinatum. Porro a quibus orationem Ecclesia accepit, ab iisdem quoque ubi orare solerent, consuetudinem accepit, a sanctis nimirum Apostolis.* Hactenus ibi. Basilius (p) item ejusmodi institutionem ab Apostolis manasse confirmat, & ante ipsum Origenes (q) in hæc verba: *In Ecclesiasticis observationibus sunt nonnulla hujusmodi, quæ quidem facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet: nam quod verbi gratia genua flectimus orantes, & quod ex omnibus cæli plagis ad solam Orientis partem conversi orationem fundimus, non facile cuique puto ratione compertum.* Et paulo post: *Et tamen hæc operta & velata portamus super humeros nostros, cum ita implemus ea & exequimur, ut a magno Pontifice & ejus filiis tradita & commendata suscepimus.* Hæc Origenes, per Pontificem & filios ejus, Christum & Apostolos intelligens.

(m) Clem. Const. lib. 7. c. 44.
CVI.
(n) Tertul. in Apologet. c. 16.
Cur Christiani conversi ad Orientem orant.
(o) Libr. quæst. q. 118.
(p) Basil. de Spir. Sanct. c. 27.
(q) Orig. in lib. Num. homil. 5.

Rur-

CVII. Rursus vero quod ad mysterium pertinet: præter illa quæ ex incerto auctore apud Justinum sunt recitata, Athanasius (a) tres etiam affert causas: Quarum prima ex divina Scriptura sibi vendicat auctoritatem, quod scriptum sit in Psalmo (b): *Adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus;* junctis his quæ a Zacharia (c) sunt de Christo dicta: *Stabunt pedes ejus in die illa super montem Olivarum, qui est contra Hierusalem ad Orientem.* Qui item ipsum Christum, Orientem appellat iterum (d). Secundam vero hanc addit causam, quod in divinis Scripturis Deus dictus lux sit, idemque lucis creator: quamobrem ad eam cæli partem spectare debere precantem, qua potissimum lucis jubar oritur; non quod Christiani lucem creatam colerent, sed ut ex sidere omnium splendidissimo ad ejus creatorem mens humana tolleretur. Tertiam vero affert causam, quod cum Paradisus, unde pulsus est homo, in Oriente positus esset, eo revertendi mens cupida, oculos etiam illo dirigeret, sed hæc ipse pluribus. Quod igitur Oriens fons velut quidam luminis haberetur, atque Occidens esset hieroglyphicum tenebrarum, inde etiam ea vetus fuit in Ecclesia observatio, ut baptismate initiandus, diabolo prius renuntiaturus, Occidentem versus statueretur, sicque positus, tertio illa renuntiantis verba proferret: idemque postea Christum Dominum confessurus, ad Orientem conversus id totidem vicibus faceret. Idque non tantum Dionysius (e), sed & Cyrillus (f) testatur qui ait: *Cum Solis occasus apparentium tenebrarum sit locus; diabolus autem cum sit tenebræ, robur in illis suum habet: idcirco symbolice Occasum spectantes, caliginoso illi tenebrarum principi renuntiatis.* Et post multa: *Cum itaque satanæ renunciaveris, & omne cum illo pactum resciderís, veteres inquam pactiones cum inferno, aperitur tibi Paradisus Dei, quem ipse ad Orientem plantavit: & hujus rei symbolum est, cum ab Occasu converteris ad Ortum, quæ lucis est regio. Tum admonebaris ut diceres: Credo in Patrem & Filium & Spiritum sanctum.* Hæc Cyrillus. Joannes Damascenus (g) dictas causas retexens, hæc etiam addit: *Dominus cum in cruce penderet, ad Occasum prospiciebat; eoque nomine ita adoramus, ut eum obtueamur. Ac rursum cum in cælum reciperetur, ad Ortum efferebatur, sicque a discipulis adoratus est: atque ita venturus est, ut eum in cælum intuentem conspexerunt; quemadmodum ipse quoque Dominus dicit: Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret usque in Occidentem, ita erit adventus Filii hominis. Quocirca adventum ejus opperientes, ad Orientem oramus. Est autem Apostolorum hoc institutum, litteris sacris haudquaquam proditum: complura enim illi, nulla Scripturæ auctoritate nixa, nobis tradiderunt.* Hucusque Damascenus.

(a) Athan. lib. 9. q. 14.

Causæ instituti diversæ redduntur.

(b) Psalm. 131.

(c) Zach. 14.

(d) Zach. 3. & 6.

(e) Dionys. Areop. de Eccles. hier. lib. 2. p. 2. c. 2.

(f) Cyrill. in Mystag. 1.

(g) Joan. Damasc. Orthodox. fid. lib. 4. cap. 13.

CVIII. Porro cum ejusmodi occasione in nonnullos clanculum superstitio irrepsisset, Leo Romanus Pontifex (h) quamcitissime, ne latius serperet malum, occurrit, hisque verbis pro concione populum admonuit: *De talibus institutis* (Priscillianistarum videlicet) *illa etiam generatur impietas, ut Sol inchoatione diurnæ lucis exurgens, a quibusdam insipientioribus de locis eminentioribus adoretur. Quod nonnulli etiam Christiani adeo religiose se facere putant, ut priusquam ad beati Petri Apostoli basilicam, quæ uni Deo vivo & vero est dedicata, perveniant; superatis gradibus, quibus ad suggestum areæ superioris ascenditur, converso corpore ad nascentem se Solem deflectant, & curvatis cervicibus in honorem se splendidi orbis inclinent. Quod fieri partim ignorantiæ vitio, partim Paganitatis spiritu, multum tabescimus & dolemus: quia etsi quidam forte creatorem potius pulchri luminis, quam ipsum lumen, quod est creatura venerantur; abstinendum tamen est ab hujusmodi specie officii.* Hæc ille idcirco, ne quid commune cum Priscillianistis atque Gentilibus Fideles haberent. Sed de his satis.

(h) Leo de Nativit. serm. 7.

Superstitio irrepens amputatur.

CIX. Quod item ad habitum corporis in fundendis precibus spectat: stantes aliquando, aliquando vero genibus flexis adorare Christianos debere, veterrima est in Ecclesia institutio. Et sicut distincta sunt tempora pro ratione divinorum mysteriorum, ita pariter peculiares cujusque temporis adscripti reperiuntur precandi ritus: nimirum ut quoniam dies Dominicus resurrectioni Domini est consecratus, ut nonnisi stantes Fideles orarent, antiquitas docuit, sic etiam Quinquagesimæ tempore, quod a Paschate usque ad Pentecosten interponitur. Ejusmodi communes omnibus Christianis observationes esse in Ecclesia antiquitus observatas, tradit Tertullianus (i) quem superius citavimus. Cujus institutionis rationem & causam hanc affert auctor, qui apud Justinum ad hæc rogata respondit (k): *Si genuum inclinatio in precationibus magis peccatores Deo commendat, quam si stantes orent, magisque ea res divinam permovet misericordiam: quapropter diebus Dominicis, & a Paschæ feriis ad Pentecosten usque, precantes genua non flectunt? Unde autem talis etiam in Ecclesia consuetudo?* Est ad hæc responsio: *Quia utriusque nos oportuit jugem obtinere memoriam, & ipsius per peccatum lapsus nostri, & gratiæ Christi nostri, per quam a lapsu resurreximus: ea propter genuum per sex dies inclinatio symbolum & nota est lapsus per peccata nostra. Quod vero*

Stantes orare soliti Christiani.

(i) Tertul. de coron. milit. c. 3.

(k) Apud Justin. lib. quæst. q. 115.

vero die Dominico genua non flectimus, signum est & designatio resurrectionis, per quam gratia Christi & a peccatis & a morte, quæ ab illo interfecta est, liberati sumus. A temporibus autem Apostolorum consuetudo talis accepit initium, prout ait beatus Irenæus martyr & Episcopus Lugdunensis in libro de Paschate, ubi quoque mentionem facit Pentecostes, in qua genua non inflectimus; quoniam pari est cum die Dominico potestate, juxta eam, quæ de illa est dicta, causam. Hæc apud Justinum.

CX. Orare genuflexi vel strati. Si hæc igitur rata habentur, & ex Apostolorum traditione testificatione Irenæi, qui Polycarpi Joannis Evangelistæ discipuli fuit auditor, fluxisse constant, fuerintque non ab aliis quam ab Apostolis instituta: tamen post hæc tempora, de quibus modo historiam teximus, non ante id esse factum oportuit: nam hoc anno (ut vidimus) Paulus tempore quod interlabitur a Paschate in Pentecosten, in Tyri littore positis genibus adoravit. Porro ejusdem in Ecclesia ritus ceteri antiquorum Patrum etiam meminerunt, nec est opus recensere singulos. Videas interim Paulum absque ulla etiam necessitate Judæorum moribus inserviendo, inter suos positum, patrios in deprecando ritus servasse: genua enim in precibus flectere, Judæi consueverunt. Nam & de Salomone ait divina Scriptura: *Utrumque genu in terra fixerat, & manus expanderat in cælum*. Stratos in terra insuper, si qua sæva urgeret calamitas, Fideles precari consuevisse, tota exemplo est Christianorum legio, quæ sub Marco Aurelio Antonino sic Deum precata, hostibus internecionem, & Romanis militibus ultimo discrimine laborantibus salutem obtinuit: quod ejusdem Imp. ad Senatum Romanum epistola (*a*) scripta significat. Manus item expandere, & in altum tollere, cum precarentur, Christianos consuevisse, exempla sunt plurima: idque non aliunde, quam ex institutione Apostolica, Ecclesia sibi vendicat. Paulus enim ad Timotheum scribens (*b*): *Volo*, inquit, *viros orare in omni loco, levantes puras manus*. De eodem ritu hæc habet Tertullianus (*c*): *Nos vero non attollimus tantum, sed etiam expandimus, & Dominica passione modulantes & orantes confitemur Christo*; & inferius: *At qui cum modestia & humilitate adorantes, magis commendamus preces nostras, ne ipsis quidem manibus sublimius elatis, sed temperate & probe elatis: ne vultu quidem in audaciam erecto, &c.* Sedendo autem adorare, extra disciplinam esse testatur. Sed & ejusdem Apostoli scribentis Corinthiis (*d*), ut viri detecto capite Deum adorarent, est institutio; qui & ejusdem ritus rationem affert. Cur vero Romani nonnisi tecto capite deos precarentur, Saturno excepto, & Honore, quibus nonnisi aperto capite sacrificare licebat, Plutarchus (*e*) pluribus disserens, causas diversas adducit; quas, ut ab instituto alienas, prætermittimus recensere.

(*a*) Apud Justin. mart. post orat. ad Antonin.
(*b*) 1. Tim. 2.
(*c*) Tertul. de orat. c. 11. 12.
(*d*) 1. Cor. 11.
(*e*) Plutarch. problem. quæ. Rom. 10. 11. 12.

CXI. De aliis in orando ritibus. Ceterum in omnibus situ & corporis habitu verecundiam, modestiam, animique demissionem præseferre debere Fideles omnes, cum Deum precantur, tum Tertullianus tum Cyprianus (*f*) inculcant. Ut etiam in precationibus aliquando suum quis pugno tundat pectus, Publicani a Christo adeo commendati probat exemplum: quo signo animi pœnitudinem declarari, facto illorum qui post Christi passionem revertebantur percutientes pectora sua (*g*), significatur. Quod & Nicolaus Rom. Pont. ad consultationes Bulgarorum rescribens, docet his verbis: *Pectus percutimus, significantes videlicet, quod nequiter gessimus, displicere nobis, & ideo antequam Dominus feriat, & antequam ultio extrema veniat, commissum pœnitentia digna punire*. Idem & de ritu jungendi manus in adoratione, hæc ad eosdem: *Dicitis quod Græci fateantur, quod in ecclesia qui non constrictis ad pectus manibus steterit, maximum habeat peccatum. Hoc ut fieret, præceptum fuisse, nusquam, ni fallor, invenitur: ac per hoc nisi fiat, peccatum non est: nam quidam faciunt hoc, quidam illud genus humilitatis: nec istud est peccatum, nisi forte quis pertinaciter recusaverit facere quod omnes viderit facientes. Verum & hoc cum fit, nonnisi humilitatis gratia fit: ut re vera scriptum est: Oratio humiliantis se nubes penetrat: Proinde sive hoc, sive aliud quid humilitatis excogitare potest homo, non est reprehendendus*. Ac post pauca: *Quia in Evangelio, reproborum ligari manus & pedes reperiuntur: quid aliud isti agunt, qui manus suas coram Domino ligant, nisi Domino quodam modo dicant: Domine ne manus meas ligari præcipias, ut mittas in tenebras exteriores; quoniam ecce ego jam eas ligavi, & ecce in flagella paratus sum.* Hæc Nicolaus, secundum illud Pauli (*h*): *Si nos ipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.*

(*f*) Cyprian. lib. de orat.
(*g*) Luc. 23.
(*h*) 1. Cor. 11.

CXII. De ritu procedendi. Sed illud quoque ad ritum precandi spectat, procedentes aliquando consuevisse Fideles publico conventu fundere ad Deum preces. De procedendo meminit Tertullianus (*i*), dum ait: *Si procedendum erit, numquam magis familiæ occupatio adveniat*. Et Hieronymus ad Eustochium (*k*): *Martyres tibi quærantur in cubiculo tuo: numquam causa deerit procedendi, si semper, quando necesse est, progressura sis*. Hoc idem ad Gaudentium (*l*), necnon ad Lætam (*m*), ne suas filias procedere patiantur. Est mentio de processionibus in Concilio Laodiceno (*n*): easdem a Patri-

(*i*) Tertul. ad uxor. lib. 2. c. 4.
(*k*) Hier. epist. 22.
(*l*) Idem epist. 12.
(*m*) Idem epist. 7.
(*n*) Concil. Laodicen. c. 17.

tribus dictas esse Litanias; quod expiationis causa indici publice consueverint, multa exempla declarant. Has ipsas in ecclesia Magni Gregorii, cognomento Thaumaturgi, peragi solitas, auctor est Basilius (a) scribens ad Neocæsarienses. Frequentatas easdem tam in Orientali quam in Occidentali Ecclesia fuisse, in diesque magis illustratas, constat; dicemus de his pluribus inferius suis locis: interim quæ a nobis dicta sunt in Notationibus ad Romanum Martyrologium, consulere cuique liberum erit. At hæc jam satis de diverso ritu in precando servari solito, occasione Pauli Apostoli, qui (ut vidimus, auctore Luca) in littore Tyri positis genibus, Deum precatus est. Quæ autem post hæc secuta sint, idem Lucas ejusdem Pauli comes narrat (b) his verbis:

(a) Basil. ep. 63.

(b) Act. 21.

CXIII. *Cum*, inquit, *valefecissemus invicem, ascendimus navem, illi autem redierunt in sua. Nos vero navigatione explicita, a Tyro descendimus Ptolemaidem, & salutatis fratribus, mansimus die una apud illos. Alia die profecti, venimus Cæsaream: & intrantes domum Philippi Evangelistæ, qui erat unus ex septem, mansimus apud eum. Huic autem erant quatuor filiæ virgines prophetantes.* Extabant adhuc Hieronymi temporibus Cæsareæ Palæstinæ domuncula & cubicula filiarum Philippi, quæ S. Paula Hierosolymam itura, Cæsaream cum venisset, pio invisit affectu: Hieronymus (c) enim ejus relegens iter, sic ait: *Mirata est Stratonis turrim ab Herode Rege Judææ in honorem Cæsaris Augusti Cæsaream nuncupatam; in qua Cornelii domum, Christi vidit ecclesiam, & Philippi ædiculas, & cubicula quatuor virginum prophetarum.* Idem (d) agens contra Jovinianum hæresiarcham, in his quatuor filiabus Philippi post crucem Christi consecratas esse primitias virginitatis demonstrat, hæc dicens: *Post crucem Christi, statim in Actis Apostolorum una domus Philippi Evangelistæ quadrigam producit virginum filiarum: ut Cæsarea, in qua ex Gentibus Ecclesia per Centurionem Cornelium fuerat dedicata, etiam virginum puellarum præberet exempla.* Quod autem tradit Clemens Alexandrinus (e), Philippum filias suas nuptui dedisse: non de Philippo diacono manifestum est loqui, sed de Philippo Apostolo: nam adversus eos agens, qui nuptias reprobarent, hæc ait: *An etiam reprobant Apostolos? Petrus enim & Philippus filios procrearunt: Philippus autem filias quoque suas viris tradidit.* Verum Philippi Apostoli quoque filias fuisse virgines, & obdormisse Hierapoli, Polycrates (f) auctor est; qui (sicut habetur a Hieronymo recitatus) hæc ad Victorem Romanæ Ecclesiæ Pontificem scripsit: *Philippum loquor de duodecim Apostolis, qui dormivit Hierapoli, & duas filias ejus, quæ virgines senuerunt, & aliam ejus filiam, quæ Spiritu sancto plena in Ephesо occubuit.* Hæc Polycrates apud Hieronymum. Apud Eusebium (g) autem textus Polycratis diversæ lectionis reperitur: nam dicitur Philippus ille fuisse ex septem diaconis, duasque filias ejus virgines usque ad obitum permansisse, quarum alteram Ephesi in Domino obdormisse tradit.

De Filiabus Philippi.

(c) Hier. epist. 27.

(d) Idem advers. Jovin. lib. 1.

(e) Clem. Strom. lib. 3. c. 24.

(f) Hieronym. de script. Eccl. in Polycrate.

(g) Euseb. hist. lib. 3. c. 25.

CXIV. Sed idem Eusebius ex Caji antiqui Theologi disputatione subinfert testimonium de Proclo, dicente, quatuor filias Philippi diaconi Hierapoli cum patre in Domino requiescere: sic enim ait: *Porro in disputatione Caji, quam paulo ante recitavi, Proclus, contra quem disputationem instituit, de morte Philippi & filiarum ejus his a nobis expositis admodum consentiens, sic loquitur: Post Hierapoli in Asia quatuor filiæ Philippi prophetissæ fuerunt, ibidemque tum illarum, tum patris sepulcrum locatum est.* Hasque illas ipsas esse, quarum in Actis Lucas meminit, profitetur. Sed mira diversitas in eodem Eusebio, dum quas dicit Philippo diacono natas, inferius (h) cum agit de Papia, qui illas novit, & multa ab illis tradita accepit, Philippi Apostoli filias dicit. Verum in versione Ruffini (i), non Philippi Apostoli, sed Evangelistæ fuisse leguntur. Ceterum Dorothæus (k) (si qua fides adhibenda est auctori) Philippo Apostolo dicit fuisse filias, easque Hierapoli una cum patre quiescere. Quid in his ambiguis dicendum sit, non habemus; nisi quod quæ dicuntur de Philippi diaconi filiabus, iisdemque virginibus, ex divina Scriptura sibi vendicant auctoritatem: quæ autem de filiabus Apostoli ab aliis sunt relata, ex incerto feruntur auctore, & nominis errore jactata putantur, dum, quæ sunt Philippi diaconi, Philippo Apostolo sunt adscripta; cum præsertim ingenue profiteatur Hieronymus (l), nullam haberi certitudinem, præter Petrum, aliquem alium Apostolorum conjugio obligatum fuisse. Porro Clementis de nuptiis filiarum Philippi assertio, omnium attestatione, rejicitur; cum quotquot de his agunt scriptores, omnes ex æquo easdem virgines nominent. Legimus in Menologio, unam ex quatuor filiabus Philippi, Hermionem dictam, sub Trajano Imperatore gravissima passam, in Domino quievisse pridie Nonas Septembris.

Quæ Philippi Diaconi & quæ Philippi Apostoli Filiæ.

(h) Euseb. hist. lib. 3. c. 33.

(i) Euseb. lib. 3. c. 31.

(k) Doroth. in Synops.

(l) Hier. advers. Jovin. lib. 1.

CXV. Sed reliquum est, ut quæ Papias, Joannis auditor, inter alia ab iisdem virginibus se accepisse testatur, quæ recenset Eusebius (m), hic & nos exscribamus: sic enim ait: *Verum quemadmodum Papias, qui temporibus iisdem vixit, historiam permiram a Philippi filiabus se excepisse asserat, in præsentia exponendum videtur.*

(m) Euseb. hist. lib. 3. c. 33.

Mortuum enim suo tempore narrat excitatum. Aliud etiam, quod non minus habet admirationis, Justo, cognomento Barsabæ contigisse: nimirum, ubi venenum mortiferum ebiberat, eum propter gratiam ipsi a Domino tributam, molestiæ nihil aut incommodi pertulisse. Hunc autem Justum post Salvatoris ascensionem sanctos Apostolos cum Matthia statuisse, & precatos ut alter ex illis duobus in Judæ proditoris locum sortito delectus, numerum ipsorum suppleret, Acta Apostolorum declarant. Hæc & alia de his ex Papia Eusebius. Quod vero Philippus hic unus ex septem diaconis dicatur Evangelista, non id accidit (ut alias diximus) quod scripsisset Evangelium (licet spurium quoddam Philippi nomine olim ferretur editum Evangelium) sed id cognomen inditum est ob Evangelii prædicationem, sic enim & Paulus, cum ad Timotheum scribens ait: *Opus fac Evangelistæ;* nequaquam voluit admonuisse ut scriberet Evangelium, sed ut, quod ad Evangelii prædicationem spectaret, esset omnibus numeris absolutus. At jam redeamus ad Paulum.

CXVI. (a) Act. 21. Cum Cæsareæ ageret, & ibi (inquit Lucas *a*) *moraretur per dies aliquot, supervenit quidam a Judæa Propheta, nomine Agabus. Is cum venisset ad nos tulit zonam Pauli, & alligans sibi pedes & manus, dixit: Hæc dicit Spiritus sanctus: Virum, cujus est zona hæc, sic alligabunt in Hierusalem Judæi, & tradent in manus Gentium. Quod cum audissemus, rogabamus nos & qui loci illius erant, ne ascenderet Hierosolymam. Tunc respondens Paulus dixit: Quid facitis flentes, & affligentes cor meum? Ego non solum alligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum propter nomen Domini Jesu. Et cum ei suadere non possemus, quievimus, dicentes: Domini voluntas fiat. Post dies autem istos præparati ascendebamus in Hierusalem. Venerunt autem & ex discipulis a Cæsarea nobiscum, adducentes secum, apud quem hospitaremur, Mnasonem * quemdam Cyprium, antiquum discipulum.* Hæc Lucas. Hunc ex numero fuisse septuagintaduorum, omnes æque consentiunt. At cum Hierosolymis idem hospitium, ac proinde domum habuisse dicatur, satis apparet persecutionem illam, cujus superius facta est mentio, Hierosolymis in Christianos illatam, qua inter alia quæ passi sunt, bonis omnibus spoliati fuerunt, cives tantummodo attigisse, peregrinos nequaquam. Mnanson enim (ut dicitur) antiquus discipulus, genere Cyprius, non tantum domum, sed & illa illic (ut par est credere) bona possedit, quibus Fideles Hierosolymam venientes fraterna charitate foveret. Nec enim de antiquo discipulo ac prædivite licet opinari, occultum tam diu agere Hierosolymis licuisse: nisi

* Jasonem.

De Mnazone antiquo Discipulo.

fortasse accidit, ut post persecutionem illam, distractis ille paternis bonis quæ Cypri habuerit (quod vivo adhuc parente ante facere non potuisset) ex illis pararit quod Christianorum usui pateret hospitium. Porro si Jasonem pro Mnasone (ut nonnulli codices habent) legi placet; diversum hunc esse ab illo qui Thessalonicæ eumdem hospitio excepit Paulum, de quo idem Lucas (*b*) scribit, facile persuademur; illumque esse credimus Jasonem, cujus idem Paulus ad Romanos (*c*) scribens habuit mentionem; Horum alterum in Syria, alterum vero in Cilicia, nempe Tarsi ordinatum fuisse Episcopum, ex Græcorum Menologio aliisque auctoribus alibi notavimus.

(b) Act. 17.
(c) Rom. 16.

CXVII. Sed institutam semel narrationem de rebus Pauli Hierosolymis gestis, ut a Luca sunt scriptæ, ordine prosequamur. Ante tamen hæc omnia, accuratius investigemus (quantum fas est assequi) an Paulus, ut in animum duxerat, pervenerit Hierosolymam tempore Pentecostes (*d*). Non enim superflua & inanis hæc erit disquisitio temporis, sed quæ plurimum (ut inferius apparebit) conferat ad rerum gestarum veritatem certius consequendam. Constat in primis, Luca (*e*) testante, Paulum una cum suis post dies Azymorum solvisse Philippis, & diebus quinque Troadem appulisse, septemque dies ibi egisse, indeque tribus diebus pervenisse prospera navigatione Miletum. Ibi cum aliquantum temporis constitisset, quod properaret (ut ait) Pentecosten agere Hierosolymis, quamprimum inde recedens, prima die Coum, sequenti vero Rhodum pervenit, ac inde Pataram Lyciæ; ubi nactus navem onerariam Phœnicem versus solventem, Tyrum appulit, ubi septem peregit dies, Ptolemaide autem diem unam: inde Cæsaream profectum, egisse illic dies aliquot eum tradit, ac inde Hierosolymam concessisse. Habita igitur horum omnium ratione, considerataque prospera ubique navigatione Dei favore concessa, & Pauli animo cupiente, & ob hoc festinante Hierosolymis agere Pentecosten; facile ut existimemus adducimur, eadem jam solemnitate instante, ipsum Hierosolymam pervenisse. Quinquaginta enim dies numerandi a sequenti Azymorum die, cum manipulus offerretur, usque ad festum Pentecostes intercedebant, nimirum (ut divina lex (*f*) præcepit) septem hebdomadæ plenæ. Opportune igitur Paulum ad solemnitatem Pentecostes Hierosolymam pervenisse, ibique una cum Nazaræis purificatum, eam solemnitatem ex legis Moysi præscripto sanctissime peregisse, ex his quæ sunt dicta, affirmari posse videtur. Confirmat hæc ipsa, eamdem fere rationem dierum iniens Joannes Chrysostomus (*g*), Paulumque per-

(d) Act. 20.
(e) Act. 20.

Recapitulatio navigationis Pauli.

(f) Lev. 23.
(g) Chrys. in Act. hom. 45.

pervenisse Hierosolymam, instante solemnitate Pentecostes, testatur his verbis: *Vide*, inquit, *obsecro, nunc & dies. Post Azyma in Troadem venerunt diebus quinque, deinde ibi fecerunt dies septem; & habes duodecim dies. Deinde Asson & Mitylenem contra Chium, & Trogyllium in Samum, & Miletum; & sunt decem & octo dies; postea in Coum & Rhodum, in Pataram: en viginti & unum dies. Deinde illinc per dies quinque in Tyrum; ut sint dies vigintisex. Mox illic moratur diebus septem, colliguntur que triginta & tres dies; & postea Ptolemaidem una die pertingunt, & fiunt dies trigintaquatuor. Deinde Cæsareæ manent pluribus aliis diebus, & sic complentur dies Pentecostes, & ibi*, nimirum Hierosolymis, *illam facit*: Hucusque Chrysostomus.

CXVIII. (a) *Act. 21.* Quid Paulus Jerosolymis. Quæ autem acta sint postquam Paulus Hierosolymam pervenisset, Lucas his verbis singillatim recenset (a): *Cum autem venissemus Hierosolymam, libenter acceperunt nos fratres. Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Jacobum, omnesque collecti sunt seniores. Quos cum salutasset, narrabat per singula, quæ Deus fecisset in Gentibus per ministerium ipsius. At illi cum audissent, magnificabant Deum, dixeruntque ei: Vides, frater, quot millia sunt in Judæis, qui crediderunt? & omnes æmulatores sunt legis. Audierunt autem de te, quia discessionem doceas a Moyse eorum qui per Gentes sunt Judæorum, dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi. Quid ergo est? Utique oportet convenire multitudinem: audierunt enim te supervenisse. Hoc ergo fac, quod tibi dicimus. Sunt enim viri quatuor, votum habentes super se. His assumptis, sanctifica te cum illis: & impende in illis, ut radant capita: & scient omnes, quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem. De his autem, qui crediderunt ex Gentibus, nos scripsimus, judicantes ut abstineant se ab idolis, & immolato, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.* Hæc in conventu fratrum a senioribus Paulus accepit. Quartam hanc nonnulli nominant Synodum Apostolorum: sicque eas numerant ex his quæ in divina Scriptura notata habentur. Prima fuit Synodus, in qua actum est de electione Matthiæ; secunda de Diaconorum electione; tertia, de non cogendo Gentes circumcisionem accipere; novissima vero hæc, in qua ne credentes Judæi uti legalibus prohiberentur, rogatio facta est. Verum hæc familiaris potius fuit admonitio, quam synodica constitutio: atque ea occasione adhibita, magis dispensatio, quam dogmatis definitio.

At quod ad hujusmodi conventus Apostolicos pertinet: satis superque exploratum habetur, Apostolorum exemplo laudatissimum antiquum illum usum in Ecclesia Catholica inviolabilem permansisse, ut, cum qui ad fidem, vel ad bonos mores & disciplinam Ecclesiasticam pertinens consultandum esset, in unum Patres coirent, sicque simul collectis, singulorum sententia rogaretur, ac denique quid ab omnibus servandum esset, sancte ac legitime communibus suffragiis firmaretur. Verum si quis ejus rei ipsum exordium repetat, inveniet non tam ab Apostolis quam ab ipso Christo duxisse principium, atque sumpsisse auctoritatem: quando scilicet (ut diximus suo loco superius) de summa rerum Christus agens, suos rogavit, quem dicerent homines esse filium hominis. Sic igitur tam Domini exemplo, quam etiam Apostolorum frequentiori usu, ejusmodi cogendi conventus, quibus quæ essent agenda tractarentur, mansit stabilita atque firmata consuetudo in Ecclesia, quæ CXIX. Usus celebrandi Concilia.

III. *Concilium Apostolorum Antiochenum supposititium.* Baron. anno 102. num. XIX. & XX. Ad num. CXVIII. Turrianus lib. 1. pro Canon. Apostol. cap. 25. Baronius, & Binius in sua Collectione Conciliorum Canones novem proferunt Antiocheno cuidam Apostolorum Concilio adscriptos, quos apocryphos & plane supposititios esse demonstrat Vir eruditissimus. Præterquam quod enim nulla eorum occurrit memoria in veteribus Ecclesiasticæ Historiæ monumentis ante Baronium, neque in Patribus, Conciliis, aut Canonum codicibus ante Binium, plurima falsa & absurda in eis continentur. Primus Canon decernit, *ut credentes in Jesum, quos illius temporis homines vocabant Galilæos, Christiani vocarentur*. Et tamen *Galilæorum* nomen nonnisi sub Juliano Apostata Christianis impositum. II. VII. & IX. Canon sanciunt abstinendum esse a circumcisione, a sanguine, a suffocato, a fornicatione; & permittunt vesci carne suilla, & pisce testam habente, necnon de eo qui squammis caret. At Apostoli decretum in Epistola synodica Hierosolymitani Concilii tam luculenter, tamque nitide editum, canonibus verbosis & inutilibus non recudissent. Secundo decernit nonus Canon, ut Christiani *anagogice vivant*. Qui loquendi modus nec Apostolis, nec ullis Scriptoribus solennis est. Sensum anagogicum Christiani in Scripturis sacris norunt, nullus dixit vitam anagocicam. Denique certum est, imagines Christi, & maxime statuas, primis Ecclesiæ seculis non fuisse substitutas loco idolorum, nec Fidelium venerationi expositas; ne cultus idololatrici objectum mutasse viderentur Christiani, non vero reliquisse; quod Patrum adversus Ethnicos disceptationes, & susceptæ pro nostra Religione apologiæ diserte probant: ut & ipsum Ethnicorum silentium, qui Imaginum usum & venerationem Christianis nunquam objiciunt, tam splendidam tamque obviam objectionem non prætermissuri, si apud eos Imagines extitissent aliquæ: quod denique probat prohibitio picturæ & statuariæ artis Christianis primorum seculorum facta, te-

ste

quæ ejusmodi conventus usitatiori vocabulo consuevit nominare Concilia, de quibus hæc scite Vincentius Lirinensis (*a*): *Ipsa Catholica Christi Ecclesia sedula & cauta dispositorum dogmatum custos, nihil in his umquam permutat, nihil minuit, nihil addit: non amputat necessaria, non apponit superflua, non omittit sua, non usurpat aliena: sed omni industria hoc unum studet, ut vetera fideliter sapienterque tractando, si quæ sunt illa antiquitus informata & inchoata, accuret & poliat: si quæ jam expressa & enucleata, consolidet & firmet: si quæ jam confirmata & definita, custodiat. Denique quid umquam aliud Conciliorum decretis enisa est, nisi ut quod ante simpliciter credebatur, hoc idem postea diligentius crederetur? quod antea lentius prædicabatur, hoc idem postea instantius prædicaretur? quod antea securius credebatur, hoc postea solicitius excoleretur? Hoc, inquam, semper, neque quicquam præterea hæreticorum novitatibus excitata, Conciliorum suorum decretis Catholica perfecit Ecclesia, nisi ut quod prius a majoribus sola traditione susceperat, hoc deinde posteris etiam per scripturæ chirographum consignaret, magnam rerum summam paucis litteris comprehendendo, & plerumque propter intelligentiæ lucem, non novum fidei sensum novæ appellationis proprietate signando.* Hucusque Vincentius.

(*a*) *Vinc. Lirinen. de hæres. lib. 2. c.32.*

CXX. [Quid actum in Conventu Hierosolymitano.] Sic igitur & in præsenti seniorum conventu rata firmaque decernuntur quæ de Gentilibus credentibus in superiori Synodo statuta fuerant. De Judæis vero qui Evangelium suscepissent, quorum multa millia essent qui Hierosolymis agerent, omnesque ex æquo legis æmulatores existerent: cum eos legalibus interdicere, minus opportunum tempus esse conspiceretur: in præsentiarum id illis esse cedendum, & sic cum infirmis infirmari, visum est esse consultius. Quamobrem ut Paulus cum Nazaræis, hac utens dispensatione, votum exsoluturus in templo, quo se legis Moysi observantissimum probaturus erat, sese sisteret, eidem persuaserunt. Admiranda plane res est & consideratione dignissima, Paulum, qui non ab homine, sed a Christo acceperat Evangelium, quique ea de causa Antiochiæ restiterat in faciem Petro, qui insuper sæpius suis antehac scriptis epistolis de legalibus ablegandis aperta suffragia dederat, ac sententiam stabilierat, tantum seniorum modo conventui detulisse, ut illorum se subjiciens voluntati, eorumdem arbitrio per dispensationem in servandis legalibus impenderet officium; ea nimirum præstans, quæ nonnisi a sanctioribus Judaicæ legis observatoribus exhiberi munera consueverant.

CXXI. His igitur Paulus volens lubensque in omnibus obsequens, *assumptis viris* (inquit Lucas *b*) *postera die purificatus cum illis intravit in templum, annuntians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio.* Quæ autem essent ejus officii cærimoniæ, & sacri a lege ritus præscripti, liber Numeri (*c*) satis docet, nimirum ut abstinerent a vino, caput raderent, & finito tempore agnum, ovem, & arietem offerrent in templo, capillosque deponerent, qui cremarentur una cum sacrificio pacificorum. Sed quoniam certum tempus, quo abstinerent Nazaræi a vino, lege definitum minime reperitur: quid his temporibus ex consuetudine communiter ageretur, Josephus (*d*) docet his verbis: *His autem, qui morbo, vel aliis necessitatibus implicantur, mos est orare per triginta dies, antequam immolarent hostias, abstinere quoque a vino, & capillos radere.* At quomodo una cum Nazaræis Paulus ea omnia in templo exhibuisse officia potuit, cum

(*b*) *Act.21.*

(*c*) *Num. 6.* De ritu Nazaræorum.

(*d*) *Joseph. de bello Jud. lib.2. c.15.*

ste Tertull. lib. contra Hermogenem cap. 1. & lib. de Idololatria cap. 3. Imo statuarum usum nondum fuisse inductum in Christianorum templa tempore septimæ Synodi generalis, constat ex eadem Synodo act. 7. & Eruditi consentiunt. Quare canon octavus Synodo Antiochenæ Apostolorum adscriptus, fictitiæ Synodi fictitius canon est: siquidem pro idolis adorandam esse decernit statuam Christi Domini. Nititur Baronius auctoritate Innocentii I. Papæ epist. 18. ubi de Antiochena Ecclesia loquens ait: *Ibi & nomen accepit Religio Christiana, & Conventum Apostolorum apud se fieri celeberrimum meruit.* Sed si nomine Conventus celeberrimi Synodus intelligenda sit, Innocentius, quod maximis etiam Viris quandoque contigit, id tribuit Antiochiæ, quod convenit Hierosolymis; qua in re labi eo proclivius, quod celeberrimus ille Conventus Hierosolymis habitus, seu Hierosolymitanum Apostolorum Concilium de Antiochenæ Ecclesiæ causa, & ejusdem rogatu celebratum fuit. Alterum Baronii fundamentum est, Gregorium Pisinuntensem Episcopum in VII. Synodo generali act. 1. citare primum illorum canonum *ex Synodo Apostolorum apud Antiochiam.* Sed hinc tantum deduci potest. Concilium istud ante septimam Synodum confictum fuisse. Ejus autem nullam rationem Patres habuere, cum solas coloribus pictas tabulas & icones in Religionis usum admiserint, non vero statuas, quarum usum præfati canonis probasset auctoritas, si quæ apud illos extitisset. Denique multæ apocryphorum quisquiliæ a septimæ Synodi Patribus probatæ, qui in sacrorum librorum Critica rudes erant. Canonem octavum citatum, qui est de Imaginibus, pluribus explicat ac defendit Baronius: Petavius vero in tomo 2. Theologicorum Dogmatum de Incarnatione lib. 15. cap. 14. num. V. explicat & supposititium esse concludit. Christiani primis Ecclesiæ seculis videntur dicti Galilæi: cum in dialogo Philopatris a Luciano scripto divus Paulus, qui Tarsi natus erat, vocetur Γαλιλαῖος. Quare prima ratio adversus Concilium Antiochenum inefficax est.

Baron. anno 57. num. CXI. Spond. ibid. num. XXXIV.

cum inopinato & ante diem tantum, ut id faceret cum aliis admonitus esset? quonam vero pacto triginta diebus perseveravit abstemius? Ex his igitur colligi plane posse videtur, Paulum, qui magna ex necessitate Timotheo languenti stomacho prohibuit aquam bibere, & ut modico vino uteretur præcepit, a vino penitus temperasse; sicque haud impossibile ei fuisse (quod abstemius semper esse soleret) Nazaræorum in templo munus explere: alioqui fuisset hæc potius quædam legis illusio, & simulatæ sanctitatis effictio, & tamquam in scena fabula, ac in re gesta affectatum mendacium: indigna prorsus omnia, quæ non tantum de Apostolo, sed nec de quolibet Christiano dicantur. At nec seniores legem æmulantes Paulo Nazaræorum numeros suasissent explere, nisi in omnibus compertum habuissent, ea omnia faciendi illi pariter facultatem in promptu fuisse.

CXXII. Hæc cum agerentur; una insuper cum Nazaræis & Paulum capillis abrasum esse, immo & ut etiam cæterorum capilli raderentur, curam impendisse, satis Acta (a) declarant. Unde & Hieronymus (b) hac eum interpellat apostrophe: *O Paule, & in hoc te rursum interrogo: Cur caput raseris, cur nudipedalia exercueris de cærimoniis Judæorum? Cur obtuleris sacrificia, & secundum legem pro te hostiæ fuerint immolatæ? Utique respondebis: Ne scandalizarentur qui ex Judæis crediderunt.* Hæc ipse. Ex his etiam, quod Nazaræi, qui ceteris sanctiores haberentur, religionis ergo in templo capita radenda offerrent, Apostolica traditione in Ecclesiam derivatum traditur, ut qui a communi hominum vita recedentes, exquisitius vivendi genus affectarentur, ac per omnia sese divino cultui manciparent, deberent eorum capita radi. Id Isidorus his verbis testatur (c): *Tonsuræ Ecclesiasticæ usus a Nazaræis, ni fallor, exortus est: qui prius crine servato, denuo post vitæ magnam continentiam, devotione completa, caput radebant, & capillos in ignem sacrificii ponere jubebantur, scilicet ut perfectionem devotionis suæ Domino consecrarent. Hujus ergo exempli usus ab Apostolis introductus est, ut qui divinis cultibus mancipati, Domino consecrantur, quasi Nazaræi, id est sancti Dei, crine præciso innoventur. Hoc quoque & Ezechieli (d) Prophetæ jubetur, dicente Domino: Tu fili hominis sume tibi gladium acutum, & duces super caput tuum & barbam. Videlicet quia ipse sacerdotali genere Deo in ministerio sanctificationis serviebat. Hoc & Nazaræos Priscillam & Aquilam in Actis Apostolorum primos fecisse legimus, Paulum quoque Apostolum, & quosdam discipulorum Christi, qui hujusmodi cultu imitandi extiterunt.*

De Tonsura in Ecclesiam introducta.

(a) Act. 21.
(b) Hier. ep. 89.
(c) Isid. de divin. offic. in conc. Aquisgran. c. 1.
(d) Ezech. 5.

CXXIII. *Est autem clericis tonsura signum quoddam, quod in corpore figuratur, & in anima agitur: scilicet ut hoc signo & religione vitia resecentur, & criminibus carnis nostræ quasi crinibus exuamur; atque inde innovatis sensibus, ut comis rudibus enitescamus; expoliantes nos, juxta Apostolum, veterem hominem cum actis suis, induentes novum, qui renovatur in agnitione Dei: quam renovationem in mente oportet fieri, sed in capite demonstrari, ubi ipsa mens noscitur habitare. Quod vero detonso capite superius, inferius circuli corona relinquitur: sacerdotium, regnumque Ecclesiæ in eis existimo figurari. Tiara enim apud veteres constituebatur in capite sacerdotum: hæc ex bysso confecta, rotunda erat, quasi sphæra media: & hoc significabatur in parte capitis tonsi: corona autem latitudo aurei circuli est, quæ Regum capita cingit. Utrumque itaque signum exprimitur in capite clericorum, ut impleatur corporis etiam quadam similitudine, quod scriptum est, Petro Apostolo prædocente: Vos estis genus sanctum, regale sacerdotium. Quæritur autem, cur sicut apud antiquos Nazaræos, non ante coma nutritur, & sic tondetur? Sed qui hæc exquirunt, animadvertant quid sit inter illud propheticum velamentum, & hanc Evangelii revelationem, de qua dicit Apostolus: Cum transieris ad Christum, auferetur velamen. Quod autem significabat velamen interpositum inter faciem Moysi, & aspectum filiorum Israel, hoc significabat illis temporibus coma sanctorum. Nam & Apostolus comam pro velamento dicit esse: proinde jam non oportet ut velentur crinibus capita eorum qui Domino consecrantur, sed tantum ut revelentur: quia quod erat occultum in sacramento prophetiæ, jam in Evangelio declaratum est.* Hucusque Isidorus.

Clericorum tonsura quid mystice.

CXXIV. Quod igitur non integra clericorum vel monachorum capita raderentur: præter hæc quæ ab Isidoro sunt dicta, illa etiam causa suppeditari posse videtur; ne scilicet secundum Judaicum vel Gentilitium ritum nos facere videremur: nimirum Judaizare cum Nazaræis, & superstitionem sectari Isidis, Serapidis, & aliorum Gentilium sacerdotum, qui omnes corporis pilos & capillos capitis penitus abradebant (e). Scimus & apud Græcos, Tragenios, & Assyrios, Judæis confines, æmulatos esse ejusmodi ritum tondendi capillos, eosdemque in templo offerendi (f) numini, sicut & abstinentiam ab esu porcinæ carnis, & alia. Sed & apud Romanos, cum primum barbam raderent atque crines, ea numini dedicare, moris fuisse, apud Suetonium (g) in Nerone notatum habes. Alia insuper affertur causa, cur capillorum corona, reliquo raso capite, integra consueverit remanere: nimi-

De tonsura Judæorum ac Gentilium.

(e) Hieron. in Ezech. c. 40. & Ambros. ad Sabin. epist. 30. edit. Rom.
(f) Lucian. in Dea Syria in fine.
(g) Sueton. in Nerone, cap 12. & ibi Interpr.

mirum ob jugem memoriam spineæ coronæ impositæ capiti Domini nostri Jesu Christi; idque ab Apostolis factitatum, & Ecclesiæ traditum, certa assertione apud Bedam (*a*) legitur, ubi post alia: *Inter omnes*, inquit, *quas in Ecclesia, vel in universo hominum genere reperimus tonsuras, nullam magis sequendam amplectendamque jure dixerim, ea, quam in capite suo gestabat ille, cui se confitenti Dominus ait: Tu es Petrus.* Et paulo post: *Neque ob id tantum in coronam attondemur, quia attonsus ita est Petrus: sed quia Petrus in memoriam Dominicæ passionis ita attonsus est; idcirco & nos, qui per eamdem passionem salvari desideramus, ipsius passionis signum cum illo in vertice, summa videlicet corporis nostri parte, gestamus. Sicut enim omnis Ecclesia, quæ per mortem sui vivificatoris Ecclesia facta est, signum sanctæ crucis in fronte gestare consuevit, ut crebro vexilli hujus munimine a malignorum spirituum defendatur incursibus, & crebra hujus admonitione doceatur, se quoque carnem cum vitiis & concupiscentiis crucifigere debere: ita etiam oportet eos, qui vel monachi votum, vel gradum clericatus habentes, arctioribus necesse habent pro Domino se continentiæ funibus adstringere, formam quoque coronæ, quam ipse in passione sua spineam portavit in capite, ut spinas ac tribulos peccatorum nostrorum portaret, id est, exportaret ac auferret a nobis, suo quemque in capite per tonsuram perferre; ut se irrisiones & opprobria pro illo libenter ac prompto animo sufferre, ipso etiam frontispicio doceant: ut coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se, semper expectare, proque hujus perceptione & adversa mundi & prospera contemnere designarent.* Hæc ille ibi; quæ & alii (*b*) tradiderunt.

(*a*) *Beda de gestis Angl. l.5, c. 22.*

(*b*) *Albinus Flac. de divin. offic. Raban. de inst. cleric. & alii.*

CXXV. Sed & alia ab his diversa de clericorum tonsura adducitur causa a Germano (*c*) Episcopo Constantinopolitano, his verbis: *Duplex corona circumposita capiti sacerdotis, capillorum significatione imaginem refert venerandi capitis Apostoli Petri: qui cum missus esset ad prædicationem Domini & magistri, ei tonsa est ab his qui ejus sermoni non credebant, ut illuderetur ab ipsis; eique Christus magister benedixit, & infamiam in honorem, illusionem in gloriam convertit, & posuit super caput ejus coronam non ex lapidibus pretiosis, sed lapide & petra fidei ejus fulgescentem super aurum & topatium & lapides pretiosos.* Hæc cum scribat Germanus, quamtumlibet unde acceperit auctorem non citet, ex majorum tamen traditione eum mutuatum esse, credendum est: cum enim sciamus consuevisse ejusmodi ludibrio Romæ affici sapientes viros, qui philosophi dicerentur; eamdem in Petrum illatam esse contumeliam, haud vanum erit existimare. Sane de Apollonio Tyanæo philosopho Pythagoreo, qui ejus sectæ suo tempore erat facile princeps, scribit Philostratus (*d*) a Domitiano esse detrusum in carcerem, ab eodemque missum esse tonsorem, qui comam capitis & promissam philosophicam barbam amputaret; cum alioqui criminum rei intonsa barba atque capillo agere solerent. Sed & si qua fides apocrypho est adhibenda, legitur in pseudo Prochoro, Joannem Evangelistam jussu ejusdem Domitiani ignominiæ causa capite attonsum esse. Testatur & Cyprianus (*e*) similia de damnatis ad metalla, cum ait: *Semitonsi capitis horrescit capillus.* Et in responsione: *Semitonsi capitis capillaturam adæquasti.* Solebat ejusmodi abrasio capitis signum esse hominis turpissimi & scelestissimi: unde illud Ciceronis pro Roscio Comœdo: *Nonne ipsum caput, & supercilia illa penitus abrasa olere malitiam, clamitare calliditatem videntur?* Et infra: *Qui idcirco capite & superciliis semper est rasus, ne unum pilum boni viri habere dicatur.* Hæc Cicero de levissimo homine, qui sic se raferat.

(*c*) *Germanus in theor. rer. Ecclesiast.*

Petri exemplo tonsura introducta.

(*d*) *Philostr. in Apollon. l.7.*

(*e*) *Cypr. epist. 77.*

CXXVI. Verum quæ ab aliis ignominiæ causa hisce hominibus fieri solebat abrasio, diversi generis erat: nam præter illas de quibus est dictum, alia erat, quæ a Luciano sic describitur, dum agit de morione: *Moxque ingressus deformis quidam, deraso capite, paucúlos capillos in vertice gestans, eosque crista in morem erectos.* Hæc in Convivio Lucianus. Idem in epistola ad Saturnum; *Vertex illius asperis & pungentibus setis sit hirtus, reliqua capitis parte nuda.* Tertullianus (*f*) etiam sic attonderi consuevisse Numidas testatur, cum ait: *Apud aliquos Numidas etiam equis cæsariatos, juxta cutem tonsor, & cultri vertex solus immunis?* Hæc ille. Addimus illud, quod Cajus Imp. occipitia adolescentulorum ludibrii causa radere consueverat: de quo Suetonius (*g*): *Pulchros & comatos, quoties sibi occurrerent, occipitio raso deturpabat.* Moris fuisse etiam apud Romanos, servorum radi capita, Tacitus & alii plures testantur. Sicque videas non unius generis fuisse capillorum abrasiones, licet omnes fere ad inurendam ignominiæ notam ab aliis pro animi cujusque sententia excogitarentur. Erat enim & capitis abrasio manumissionis nota, sicut & pileus, ut indicat Plautus (*h*) illis verbis: *Ut ego hic hodie raso capite calvus capiam pileum.* Itemque qui maris tempestatem evasissent, rasis capitibus vota diis persolvere consuevisse, auctor est Lucianus (*i*): de quo usu etiam Pomponius Arbiter his verbis: *Notavit sibi ad Lunam tonsorem intempestivo inhærentem ministerio, execratusque omen*

(*f*) *Tertull. lib. de pallio c.4.*

Ignominiæ causa introducta abrasio vel tonsura.

(*g*) *Suet. c. 35.*

(*h*) *Plautus in Amph. act. 1. scen. 1.*

(*i*) *Lucian. in Deorum dial. in fin.*

omen, *quod imitaretur naufragorum ultimum votum*, *in cubile rejectus eſt*. Et poſt pauca : *Audio enim non licere cuiquam mortalium in mari neque ungues*, *neque capillos deponere*, *niſi cum pelago ventus iraſcitur*. Agit enim de iis qui novacula caput & ſupercilia radebant : exiſtimatur
(a) Non. de doct. indag. (a) autem utraque abraſio ab eadem cauſa profecta, quod ſcilicet ſicut ſervituti obnoxii ea abraſione libertatem ſe conſecutos eſſe teſtabantur, ita tempeſtatem maris qui evaſiſſent, ſe liberatos eſſe eo ſigno profiterentur. Ceterum id ex nuncupato voto naufragos facere ſolitos, idem qui ſupra Petronius Arbiter tradit ; & hac in re Nazaræis (b) conſimiles, qui exol-
(b) Num. 6. ventes votum emiſſum, caput raderent ; ut paulo ſuperius dictum eſt. Sed jam ad clericorum tonſuram, cujus cauſa ejuſmodi facta eſt digreſſio, revertamur. Ea igitur quæ Principi Apoſtolorum deriſionis & ignominiæ cauſa illata eſt infamiæ nota, totius Eccleſiæ honori ceſſit. Et quid mirum, cum ipſa quoque pœnarum inſtrumenta pietas Chriſtiana in ampliſſimam gloriam commutare, & habere conſueverit in honore? idque virtute ac merito Crucis Chriſti, quæ mundi contemptibilia, ignobilia, & infirma ad maximum omnium gloriæ culmen evexit.

CXXVII. Tonſura clericorum ex Apoſtolico ritu. Sed antiquum ejus rei uſum inſpiciamus. Præter illa quæ de Apoſtolica inſtitutione atque traditione ſunt ex dictis nuper auctoribus recenſita, non aliunde id certe quam ab Apoſtolico fonte fluxiſſe, Oriens Occidenſque pariter, ac omnes denique regiones, in quibus Chriſtiana fides eſt aliquando propagata, pari conſenſione viſæ ſunt non ſolum hoc eſſe teſtatæ, ſed æque omnes id ipſum firmiſſima ejus rei obſervatione probaſſe. Doceat quis velim, provinciam Orbis aliquam, quæ Chriſti nomen acceperit, ejuſdem fuiſſe tonſuræ clericalis expertem. Quonam alio, quæſo, quam Apoſtolorum præconio, rem tam novam, atque adeo inuſitatam, ac penitus ab aliis intentatam, radendi in modum ſphæræ vel coronæ capitis, Chriſtianus orbis potuit ſuſcepiſſe, ac firmiter tenuiſſe, nullo præcedente majorum exemplo? Nam ſi, Judæos ſpectes, unde fluxit Chriſtiana religio : divina lege radere caput ſacerdotibus interdictum
(c) Levit. 21. fuiſſe reperies, dicente atque (c) monente : *Sacerdotes nec radent caput*, *nec barbam*. Et communiter omnibus vetitum
(d) Levit. 19. (d) in rotundum attondere comam, & radere barbam, licet verborum illorum diverſa lectio habeatur. De Gentilibus diximus, plane diverſum a noſtro fuiſſe illorum ritum, quippe qui non tantum capitis capillos omnes uſque ad ſupercilia, ſed totius corporis pilos, Iſidis præſertim ſacerdotes radere conſueviſſent. Et quis exiſtimet, Chriſtianos voluiſſe illos imitari, quorum non tantum ſacra, ſed & ſacerdotes eam præſertim ob cauſam tantopere deriderent? Conſulat, qui de his dubitat, antiquorum patrum adverſus Gentes ſcriptas Apologias, in quibus utique hæc omnia fuſius inveniet explicata. Nemo igitur ſanæ mentis leviter dixerit eſſe introductum atque ſervatum abſque exemplo quod Catholica ubique Eccleſia cuſtodivit.

Certe adeo pervulgata in Orbe res fuit ut nec ſcriptores Ethnici de ea tacuerint. CXXVIII.
Nam Ammianus Marcellinus (e) teſtatur temporibus Juliani Apoſtatæ, Theodorum quemdam Eccleſiæ ædificandæ præfectum, ab Ethnicis ſupplicio affectum, (e) Ammianus Marcel. lib. 22.
quod (ut ait) *cirros puerorum licentius detondebat* : nihil aliud ſignificans, niſi quod pœnas dedit eo prætextu, quod complures pueros in clericos cooptaret : capillorum enim tonſura ejuſmodi initiari (ut etiam modo fit) antiquitus conſueviſſe, ſatis eſt exploratum. Sed & exemplum habes in Otrejo Epiſcopo Melitenſi, ſanctitate & doctrina celeberrimo, qui claruit temporibus Theodoſii ſenioris, cujus & ſanctionibus (f) commendatur, cum S. Euthymium ordinavit lectorem. Hæc enim de eo Cyrillus (g) in rebus geſtis Euthymii ſcribit : *Cum eum baptizaſſet*, *& pilos*, *qui ex lege tondentur pueris totondiſſet*, *in gradum lectorum eum cooptat*. Sed quod amplior eſſet illorum tonſura, qui majoribus initiarentur ordinibus ; hinc Evagrius (h) Scholaſticus ait : *Coma abraſa*, *presbyter deſignatus eſt*. Mentio eſt ejus ritus apud Dionyſium (i), cum agitur de his qui in monachos cooptantur, ejuſque rei ſpiritalis ſenſus declaratur. Ad hoc pertinet, quod in libro de Romanis Pontificibus pervetuſto, qui fertur nomine Damaſi, de Aniceto habetur ; inſtituiſſe ſcilicet ſecundum præceptum Apoſtoli, ne clerici comam nutrirent. Multa enim, quæ ab Apoſtolis ſive ſcripto, ſive ſine ſcripto ſtatuta eſſent, decretis iterum editis, ea accuratius eſſe ſervanda, ſæpe Romani Pontifices præcepere. Sed quod illic breviter notatur, ut ſecundum Apoſtoli (k) præceptum clerici comam non nutriant : haud de communi illa viris omnibus a Paulo præſcripta lege, ne videlicet illi mulierum exemplo comam nutrirent, ſignificare voluit auctor illis verbis : ſed ut qui ſanctioris vitæ mancipantur ordinibus, excultioris etiam vitæ characterem in capite ferrent. Hocque idem habetur in Concilio Carthaginenſi (l) & Agathenſi (m), ne clerici comam nutriant, ſed tondeant. At ſi non de tonſura in modum ſphæræ fieri ſolita Patres intellexerunt : quid tam inſtanter clericis faciendum eſſe mandarunt, quod Apoſtolica lege

(f) De fide Cathol. l. 3. Cod. Theod.
(g) Cyrill. in Euthy. apud Lip. tom. 5.
(h) Evag. hiſt. lib. 2. c. 26. in fin.
(i) Dionyſ. de Eccleſ. hier. par. 2. c. 3.
(k) 1. Cor. 11.
(l) Conc. Carth. 4. c. 44.
(m) Conc. Agath. c. 20.

lege quivis laicus facere teneretur, nempe comam non nutrire, sed capillos deponere? Quod igitur clericis id faciendum præcipitur, quia alia ratione videretur esse mandatum, alio etiam ritu erat implendum; nimirum ut in summo vertice depressius caput tonderent, aut raderent.

Cum vero multæ ejus rei allatæ sint
CXXIX. causæ, illam adjicimus, nempe, ut mancipatæ semel vitæ divino cultui per capillorum oblationem, eo signo sæpius iterato, assidue meminisse deberent; & quod solemniter semel præstitissent, sæpe repeterent. Licet de his non fuerit una consuetudo omnium Ecclesiarum. Nam in Hispania postmodum accidit, ut occasione quorumdam hæreticorum qui eamdem cum Catholicis usurparent capillorum tonsuram, ac proinde eo signo vellent videri Catholici: ejus regionis Episcopi, conventu habito, dilatandam ejusmodi capitis tonsuram statuerint. Est de his canon in hæc verba descriptus (a): *Omnes clerici, vel lectores, sicut Levitæ & sacerdotes, detonso superius capite toto, inferius solam circuli coronam relinquant: non sicut hucusque in Galliciæ partibus facere lectores videntur, qui prolixis, ut laici, comis, in solo capitis apice modicum circulum tondent. Ritus enim iste in Hispaniis hucusque hæreticorum fuit. Unde oportet pro amputando ab Ecclesiis scandalo, hoc signum dedecoris auferatur, & sit una tonsura vel habitus, sicut totius Hispaniæ est usus. Qui autem hoc non custodierit, fidei Catholicæ reus erit.* Porro eamdem coronæ formam in S. Nicetio Episcopo Trevirensi habes divinitus efformatam: sic enim de eo scribit Gregorius Turonensis (b): *Sanctus Nicetius Episcopus ab ipso ortus sui tempore clericus est designatus; nam cum partu fuisset effusus, omne caput ejus ut est consuetudo nascentium infantium, a capillis nudum quidem cernebatur, in circuitu vero modicorum pilorum ordo apparuit, ut putares ab eisdem coronam clerici fuisse signatam.*

Corona Clericorum usu diversa.

(a) Concil. Tolet. 4. c. 40.

(b) Greg. Turon. in vita Sanct. Patr. c. 17.

CXXX. Ceterum & in his, sicut in aliis multis, diversa fuit diversarum Ecclesiarum consuetudo: ubi vero nihil corruptum est ab hæreticis, nulla alia mutatio intercessit. Non enim fuit recens æmulatio hæreticorum, ut & ipsi incederent tonsura decori. Nam si fidem adhibemus his quæ ab erudito auctore scripta recitantur, dico a Beda (c): jam ipsis Apostolorum temporibus etiam Simon magus tonsuræ genus quoddam excogitavit. Sed hæc a majoribus scripta non produntur: nam & de eadem epistola, quam recitat Beda, locutus esse videtur Amalarius (d), qui eam haud tantæ fidei fuisse dicit, ut reciperetur ab omnibus,

(c) Beda hist. Anglic. lib. 5. cap. 82.

(d) Amal. de Eccles. offic. c. 5.

Ipse enim dum de tonsuræ origine disputat, hæc scite quidem atque prudenter affirmat: *Interrogatur*, inquit, *ab aliquibus, quis primus tonsus sit nostro more? Legi in epistola cujusdam viri, Petrus: sed quia non tantæ auctoritatis est, ut ex illa firmare valeamus nostram sententiam; maluimus eam silentio præterire. Non tamen abs re est si dixerimus, illum, aut aliquem successorem ejus, primo fuisse tonsum nostro more; quoniam ab illa Ecclesia sumptus est talis usus, in qua illi sederunt. Sed quid ad nos? cum multa agamus ex consuetudine præsentis Ecclesiæ, quorum auctores non perferuntur specialiter: sicut nec observationes Quadragesimalis temporis ante Pascha; scimus tamen ex demonstratione S. Augustini, consensione Ecclesiæ eam esse roboratam: sic & nos dicimus, tonsuram nostram ex auctoritate & consuetudine Romanæ Ecclesiæ esse roboratam.* Hæc & alia Amalarius. Sed quod ait, etsi non a Petro, saltem ab aliquo Petri successore, tonsuræ usum antiquam sibi originem vindicare: certe de nullo alio, quam de Aniceto est testimonium; qui cum tam proximus fuerit Apostolorum temporibus, quod ipse statuit, æque ab Apostolis traditum esse potuit. Nam, quod Irenæus (e) testatur, ad sua tempora, nempe sub Eleutherio, in Romana Ecclesia traditiones Apostolicæ illibatæ atque incorruptæ servatæ sunt: ut merito eam ob causam idem appellet ipsam Romanam Ecclesiam dives depositorium Apostolicarum traditionum.

Ab Ecclesia Romana probata tonsura.

(e) Iren. lib. 3. c. 3. & 4.

Verum distinctam fuisse tonsuram monachorum ab ea quæ est clericorum, certum est: cum illi non tantum verticem capitis, sed totum fere caput radere consuevissent; ut sic nimirum, quod esset ipsorum vitæ studium, declararent. Abrasionem quippe capitis, symbolum ac hieroglyphicum fuisse lugentis atque mœrentis hominis, non solum proditur testimoniis divinæ Scripturæ, sed assertionibus etiam externorum. Quod ad illam spectat; de Job (f) habetur testatum, cum suarum cladium nuntios accepisset, tonso capite adorasse. Et Isaias (g): *Vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum & ad planctum, ad calvitium & ad cingulum:* & illud Michææ (h): *Decalvare & tondere super filios deliciarum: dilata calvitium tuum.* Quod vero ad Gentiles pertinet barbaros, hæc Suetonius (i): *Regulos quosdam barbam posuisse, & uxorum capita rasisse in indicium maximi luctus.* Facere id consuevisse Argivos mœroris causa, testatur Herodotus (k): affirmat id ipsum Lucianus (l) de Syris, qui funera raso capite celebrarent. Solum apud Romanos, quod tonsa barba ac capite solerent incedere, in CXXXI.

Mœroris signum tonsura capitis.

(f) Job. 1.

(g) Isai. 22.

(h) Mich. 1.

(i) Suet. in Cajo Caligula c. 5.

(k) Herod. lib. 1. hist.

(l) Lucian. de Dea Syria.

in maximo luctu capillum & barbam promittere mos fuit, ut Suetonius (*a*) de Julio Cæsare sic tradit: *Diligebat usque adeo, ut audita clade Tituriana, barbam capillumque submiserit, nec antea ademerit, quam vindicasset*; & de Augusto, cum audisset cladem Varianam in Germania acceptam: *Adeo*, inquit, *consternatum ferunt, ut per continuos menses barba capilloque submisso, caput interdum foribus illideret*. Ostendit eadem in Cajo (*b*). Reos quoque apud Romanos mæroris causa capillos demittere solere, testatur Plinius (*c*). At non reos tantum, sed & reorum amicos & affines id facere solitos, colligitur ex Ulpiano J. C. (*d*) & Seneca (*e*), atque aliis.

(*a*) Suet. in C. Julio c. 67.
(*b*) Idem in Caio c. 24.
(*c*) Plinius lib. 7 epist. 27.
(*d*) l. vestem ff. de injuriis.
(*e*) Seneca lib. 9. declamat. 4. resp. 27.

CXXXII. De Monachorum tonsura.

Ut igitur, quod monachorum erat officii, solitariam vitam agere ac lugere peccata, hoc etiam corporis cultu profiterentur; optime jureque consultum est, ut ipsa initiatione monasticæ conversionis, capita raderent. Hæc etiam Basilius in Regula monachorum suorum, quam scripsit, nuper Romæ excusa, demonstrat. De eadem monachorum tonsura Paulinus (*f*) ad Severum scribens, agit his verbis: *Nos adeant & revisant conservuli & compallidi nostri, non vestibus pictis superbi, sed horrentibus ciliciis humiles: nec chlamyde curta lini, sed sagulis palliati: nec balteo, sed veste succincti: nec improba attonsi capitis fronte criniti, sed casta informitate capillum ad cutem cæsi, & inæqualiter semitonsi, & destituta fronte prærasi, & ornatu pudicitiæ inornati*. Itemque de monachis cute tenus attonsis loquitur Salvianus Massiliensis (*g*), dum deplorans Africanæ Ecclesiæ acerbissimum statum, hæc ait: *Non sine causa itaque istud fuit, quod intra Africæ civitates, & maxime intra Carthaginis muros, palliatum & pallidum & recisis comarum fluentium jubis ad cutem tonsum videre, tam infelix ille populus, quam infidelis, sine convicio atque execratione vix poterat. Etsi quando aliquis Dei servus, aut de Ægyptiorum cœnobiis, aut de sacris Hierosolymorum locis, aut de sanctis eremi venerandisque secretis ad urbem illam officio divini operis accessit; simul ut in populo apparuit, contumelias, sacrilegia, & maledictiones excepit. Nec solum hoc, sed improbissimis flagitiosorum hominum cachinnis, & detestantibus ridentium sibilis, quasi taureis cædebatur: vere ut si quis ea inscius rerum fieri videret, non aliquem hominem ludificari, sed novum inauditumque monstrum abigi atque exterminari arbitraretur*; & post multa, exaggerando contra monachos gesta, demum hæc ait: *Et miramur si nunc barbaros illi perferunt, cum videamus quod sancti viri in illis barbaros pertulerunt? Justus ergo est Dominus, & justum judicium suum*, &c. Itaque ex his videas in derisores tonsuræ monasticæ severissime Deum ultum esse, qui Vandalis eam provinciam per centum annorum spatium dederit devastandam.

(*f*) Paulin. epist. 7.
(*g*) Salvian. lib. 8. de vero judic. & provid. Dei in fin.

CXXXIII. Intonsi Monachi reprehensi.

Quod vero (ut vidimus ex Salviano) monachi tonsurati deriderentur ab Afris; inde fortasse accidit, ut quidam in eadem provincia pseudomonachi, abjecta tonsura, comam remitterent: adversus quos Augustinus (*h*) hæc ait: *Sed alii sunt quos isto sermone corripimus, illos autem qui hoc uno vitio capillorum contra præceptum Apostolicum demissorum offendunt & perturbant Ecclesiam*. Redarguit & Epiphanius (*i*) illos, qui in Mesopotamia agerent, monachos, quod comam prolixam gererent: *Nam alienum est*, inquit, *a Catholica Ecclesia saccus conspicuus, & coma extensa*. Fertur, sed extra numerum aliorum, canon Nicænus de tonsura monachorum in hæc verba: *Monachi alia habeant indumenta & mores, quam habent laici, ac caput tondeant in modum coronæ*. Protulit hæc & alia (utcumque sint) ex Arabicis exemplaribus Turrianus, & edidit a se Latinitate donata: quæ tamen cum fulciantur innumeris fere aliorum testimoniis, prorsus contemnenda non sunt. Nam ad hoc respicit, quod Socrates (*k*) de Juliano Apostata scribit, *ipsum abrasa cute, vitam monasticam simulasse*. Sic igitur, quod caput radere, esset velut hieroglyphicum lugentis hominis; ea de causa statuit tertia Synodus Toletana (*l*), ut publice pœnitentibus in primis Episcopus vel presbyter caput tonderent, ut sic in cinere & cilicio pœnitentiam agerent.

(*h*) Aug. de oper. monach. c. 33.
(*i*) Epiph. hær. 80.
(*k*) Socr. hist. lib. 3. c. 1.
(*l*) Tolet. Synod. cap. 12.

CXXXIV. Corona Sacerdotum.

Episcopos etiam magna saltem ex parte capitis abrasos fuisse, satis expressisse visus est Gregorius Nazianzenus (*m*), qui agens adversus Maximum ex Cynico philosopho mox factum Episcopum, hæc ait: *Cum ad pastoralis muneris administrationem nihil aliud omnino contulerint, quam quod comam, cui alendæ & ornandæ turpiter studuerant, raserint*. Porro quoniam ejusmodi capitis rasionem consuevisse a majoribus dici coronam, ea quæ dicta sunt superius, satis aperte significant: ad hujusmodi coronam vel aliud ornamentum capitis (de quo dictum est superius) allusisse videtur Eusebius Pamphili (*n*) in ea oratione panegyrica quam habuit in dedicatione ecclesiæ a Paulino Tyri Episcopo ædificatæ, cum sic exorditur: *Amici Dei, & sacerdotes, qui sacrosancto poderis indumento, cælesti gloriæ corona, divina unctione, & sacrata Spiritus sancti stola circumvestiti*, &c. Inde etiam provenit, ut consueto more loquendi soleret populus, cum Episcopum interpellaret, & ab eo aliquid enixius peteret, per coronam ipsius obtestari: quod Augustinus (*o*) scribens

(*m*) Greg. Naz. orat. in Max.
(*n*) Euseb. hist. lib. 10. c. 4.
(*o*) Aug. epist. 147.

bens ad Proculejanum Episcopum docet his verbis: *Honorant nos vestri, honorant vos nostri. Per coronam nostram nos adjuvant vestri, per coronam vestram vos adjuvant nostri.*

CXXXV. Objectio ex S. Hieronymo. His agitur adeo manifeste certoque probatis, non tantum sanctorum Patrum, sed Ethnicorum, immo omnium hominum, etiam hæreticorum, per coronas sacerdotum tamquam quid sacrum obtestantium, testimoniis; quid est quod objici possit ex sancto Hieronymo, quasi ipse minus probarit capitis ac barbæ rasuram; cum citati nuper auctores de utraque re aperte testantes, ipsius Hieronymi vixerint temporibus, vel haud multo post: qui quidem eam quæ esset ejus temporis Ecclesiæ consuetudo, plane declarant? Sed ex his omnibus quæ idem Hieronymus (a) scribit in Ezechielem, vel in Isaiam, tres eliciuntur positiones, ac ea in primis: ipsum non probare capillorum sive barbæ tonsuram solitam fieri more Gentilium. Sed in hoc nulla est discrepantia cum his quæ superius dicta sunt, cum idem ipse Gentium ritus ab omnibus æque damnetur. Secunda positio ea est; quod & ipse pariter cum ceteris consentit, capillos esse tondendos, sed sic tamen, ut operta, quod ait, sit cutis. Sicque videas nec in his ipsum a dictis auctoribus differre; nisi quod non novacula ad cutem usque radi velit capillos, sed forficibus, atque depresse, dummodo tamen non appareat nuda cutis. Sed quam levis hæc sit differentia, nemo non videt. Tertia demum ejus conclusio est, qua barbæ non probat tonsuram. At ipse in Oriente agens, quid mirum si Orientalium clericorum & monachorum consuetudinem comprobarit?

(a) *Hier. in Ezech. c. 44. & in Isa. c. 3. & 6.*

CXXXVI. His dictis atque evidenter elucidatis, jam ad rerum gestarum narrationem revocanda esset oratio; nisi suscepti semel argumenti ratio admoneret, ac pene cogeret, ut etiam de barbarum tonsura aliqua saltem leviter attingamus. Et in primis quod ad eos qui foris sunt pertinet: sicut capita, ita & barbam radere, communem fuisse quibusdam sacerdotibus idolorum, præter illa quæ dicta sunt, Baruch (b) de Babyloniis sacerdotibus testatur, cum ait: *In domibus eorum sacerdotes sedent, habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam: quorum capita nuda sunt.* Quamobrem in divina Scriptura hæc eadem prohibentur. In Levitico (c) enim secundum Vulgatam hæc leguntur: *Non radent caput, nec barbam, nec in carne sua facient incisuras.* Eadem quoque apud Ezechielem leguntur (d). Apud Syros eamdem consuetudinem viguisse apud sacerdotes Deæ Syriæ, Lucianus (e) eorum gentilis, qui ejus argumenti libellum scripsit, testatur. Quapropter tota vis legis in eo versatur, ut Judæos prohiberet ea facere, quæ proximæ provinciæ facerent idolorum sacrifici, qui eo modo caput ac barbam tonderent, ac cultris suas sibi carnes inciderent: sicque ea quæ illi faciebant, lex Judæis vetuit sacerdotibus. Hæc ut clariora fiant, reddamus hic verba, quæ ex eodem Levitici libro (f) superius citata sunt: *Neque in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam, & super mortuo non incidetis carnes vestras, neque figuras aliquas aut stigmata facietis vobis.*

(b) *Baruch 6.*

Cur Judæi prohibiti radere barbam.

(c) *Levit. 21.*

(d) *Ezech. 4.*

(e) *Lucian. de Dea Syria.*

(f) *Levit. 19.*

CXXXVII. Mos Syrorum Deæ cultorum. At videamus, quam vere hæc eadem a sacerdotibus Deæ Syriæ, Judæis proximis, factitari solita esse, idem Syrus auctor, ibique versatus, egregie memoriæ tradat. Nam in primis agens de antiquitate templi

II. *Quo ætatis anno barba a Romanis posita.* A num. CXXXVI. ad CXLIII. de ratione barbæ ejusque mysteriis plures tractarunt. Legenda Joannis Pierii Valeriani pro Sacerdotum barbis Apologia anno 1531. typis data. Hic unum discutere juvat, quo nempe ætatis anno Romani post institutum Imperium barbam ponerent. Lipsius in Notis ad lib. 14. Annalium Taciti putavit, Romanos eam serius, citius, plerumque sub annum XXI. posuisse, eoque anno Neronem rasum; Caligulam vero anno XX. Verum enim vero hæc parum accurate scripta. Barba enim tam a Nerone & Caligula, quam etiam ab aliis, de more anno XXII. inchoato rasa. Unde Macrobius in Somnium Scipionis, *ter septenarium numerum requiri ad radendam barbam*, affirmavit, ubi vicesimum secundum ætatis annum non numerat, quia completus esse non debebat. Nero anno Christi LIX. post mensem Maium, barbam posuit, ut eo anno ostendemus, ideoque anno XXII. Natus enim erat anno Christi XXXVII. mense Decembri, ut suo loco visum. Caligula eodem ætatis anno rasus: Suetonius enim in ejus Vita cap. 10. ait: *Vicesimo ætatis anno accitus Capreas a Tiberio, uno atque eodem die togam sumsit, barbamque posuit.* Tum cap. 12. *Non ita multo post Juniam Claudillam Marci nobilissimi viri filiam duxit uxorem*; quod anno Christi trigesimo tertio factum tradit Tacitus lib. 6. Annalium, ubi de rebus sub illius anni Coss. gestis loquens dicit: *C. Cæsar discedenti Capreas avo comes, Claudiam Marci Silani filiam conjugio accepit*: nuptiæ tamen anno sequenti celebratæ. Dio enim lib. 58. de rebus anni Christi XXXIV. actis sermonem habens inquit: *Tiberius Antii nuptias Caji Caligulæ celebravit.* Natus hic erat die ultima mensis Augusti anni Christi XII. annoque ejusdem Eræ XXXI. annum ætatis vigesimum complevit, accitusque Capreas a Tiberio fuit: insequenti vero anno quo XXII. ætatis annum ingressus est, uno eodemque die togam sumsit, barbamque posuit; ac non multo post uxorem accepit, nuptiasque Antii Tiberius celebravit; dum adhuc XXII. ætatis annus in cursu erat. Ita Suetonius ex Tacito & Dione explicandus. Discessit ab hoc more primus Romanorum Imperatorum Hadrianus, adnotante post Xyphilinum Baronio.

pli ejus atque cultu, multorum refert fuisse sententiam, ut a Deucalione fuerit excitatum: & licet alias referat de ea re opiniones, antiquissimum tamen plane illud fuisse, una omnium erat assertio. In eo exectos viros glabros sacrificare consuevisse, eosdemque se cultris incidere inter immolandum, testatur; quod & Apu- (a) Apul. de Asino aureo. lejus (*a*), dum de eadem Dea Syria agit, affirmat. Rursum illuc accedentes, capita radere & supercilia, necnon & barbas deponere solitos, ibidem Lucianus enarrat. Insuper quod item in Levitico est præceptum, ne barbas radant, neque incidant carnes; atque quod mox additur: *Neque figuras aliquas aut stigmata facietis vobis*: Hæc eadem ab illis factitari solita, idem Lucianus eodem in loco tradit his verbis: *Certis autem notis compunguntur omnes, alii quidem in vola manus, alii autem in cervice: inde est, quod cuncti Assyrii notas inustas habent*. Hæc Lucianus, qui & multa ibi recenset de illorum ritibus cum Hebræis communibus. Quam igitur, qualemve capillorum & barbæ tonsuram prohibuerit lex divina, ex dictis nulla remanet penitus dubitatio: ut ex his plane videas, quam invidiose atque injuste pariter calumnientur, qui legis divinæ prætextu in clericos ac monachos Catholicæ Ecclesiæ invehuntur.

CXXXVIII. (b) Epiph. hæresi 80. Objectio ex Epiphanio. Quod vero deducunt Novantes ex Epiphanio (*b*), quasi ex Apostolorum institutione, non licere nec caput nec barbam radere, ipso affirmante, ac sic dicente: *De barba quidem in Constitutionibus Apostolorum dicit divina Scriptura ac doctrina: Non corrumpas, hoc est, non seces pilos barbæ, neque meretricio more ob comam efferaris*. Unde accepta hæc sint, exacte perquirendum est. Nullus certe de his canon est Apostolicus, sed tantum quæ in Constitutionibus Clementis (c) Const. Apost. l. 1. c. 4. in fin. (*c*) nomine sic scripta leguntur: *Fidelis cum sis & homo, non licet tibi nutrire capillum, & in unum complicare, quod est delicatum & molle; vel discerniculo discriminare, vel flavum facere: quoniam quidem lex vetat, inquiens: Non faciatis vobis rotunditatem ex coma capitis vestri, neque incisiones. Neque vero licet barbæ pilos corrumpere, neque hominis figuram præter naturam mutare. Non scindetis, inquit lex, superficiem barbæ vestræ. Hoc enim mulieribus decens, creator Deus statuit, viris indecorum esse judicavit*. Hucusque Clemens. Ex his vero satis perspicuum redditur, tum ex his quæ Clementis nomine habentur Constitutionibus, tum etiam ex Epiphanii sententia, qui eas citat: sicut divinam legem (si modo eam sequendam dixerimus lectionem) ita & Apostolos (ut demus authenticum esse librum) vetuisse tunc barbæ pilorum incisionem, cum comæ capitis non tantum promittantur, sed & feminarum more crispentur, vel aliter in rotundum artificio componantur; adeo ut sic culti, feminæ repræsentarent effigiem potius quam viri. Hinc & illa justa ejusdem Epiphanii querela de monachis, quos diximus, Mesopotamiæ, qui muliebres (ut ait) producerent comas, cum e contra laudet Ecclesiæ filios in tonsura reverendos: reprehensibilis enim habebatur illa barbæ rasio, cum capilli more mulierum promitterentur.

Ceterum sicut nec viri capitis comam radi, ita nec etiam barbam, non tantum divinam Scripturam non prohibere, sed etiam prædicare, atque aliquando præcipere, complura Prophetarum loca (*d*) demonstrant: barbam enim una cum capite radere, erat maximi omnium mæroris ac luctus hieroglyphicum: adeo ut hæc recte monachis convenire, nullus jure negare possit. Si autem ex capillorum promissione, vel tonsione Paulus Apostolus item hieroglyphicum signavit, cum (*e*) ait: *Vir si comam nutriat, ignominia est illi: mulier si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro velamine ei dati sunt*. Quis prohibet ex barbæ tonsura mysterium itidem consignare? nimirum si cum a natura barba data sit homini ob decorem & gloriam; lugens ac mærens, ac proinde monachus, qui se perpetuæ pœnitentiæ mancipavit ergastulo, ea etiam a natura sibi data velit carere gloria? cum præsertim ejusdem rei alia atque alia mysteria esse possint, quæ inter alios Beda (*f*) pluribus declaravit. Quod vero his adversantes non admittant hæc, esse turpe existimantes amputare barbam, nimirum quod barbæ hieroglyphicum, ex auctoritate scriptorum Gentilium, dicerent esse virtutem: cur apud eosdem Apollo, Saturnus (quod ait Tertullianus *g*) & Bacchus imberbes esse finguntur? Adeo ut fateantur necesse sit, unius ejusdemque rei plures esse posse significationes atque mysteria: nimirum, qui pilos consideret esse excrementa naturæ, eos qui resecet atque radat, abjicere se superflua, necessariisque contentum esse, profiteri.

CXXXIX. Barbam radendi mysteria.

(d) Isai. 7. 15. Hierem. 41. & 48. Ezech. 5.

(e) 1. Cor. 1.

(f) Beda in 1. Esdr. 9.

(g) Tertul. lib. de spectac. c. 23.

CXL. At quoniam non æque monachi omnes, nedum clerici, abrasis barbis incedere consueverunt; nec Pædagogus Christianus (*h*) barbam novaculæ subjecit, sed tantum forficibus: aliam prorsus diversamque Orientalium ab Occidentalibus consuetudinem moremque fuisse, certum est. Nam in Ecclesia Orientali nunquam barba rasos invenimus monachos, vel clericos; secus autem in Ecclesia Occidentali: cujus rei diversitatis origo est accuratius pervestiganda. Et ut primum dicamus de clericis, qui in Ecclesia præsertim Occidentali longe antiquiores sunt monachis; invenimus hac ex parte, secundum morem diver-

(h) Clem. Alex. in Pædag. lib. 3.

diversarum provinciarum, tam laicos quam clericos inter Gentiles viventes agere consuevisse: & in primis, quia in Oriente tam Judæi quam Græci, barbati incederent, Christianos inter ipsos positos idem factitasse. In Occidente vero, atque potissimum Romæ, quoniam qui præsertim maturioris ætatis (ut auctor est Gellius *a*) essent, tamquam quoddam nobilitatis insigne, radere barbam consueverant (*b*) notatus est enim a Dione & aliis Hadrianus, qui primus omnium barbatus incessit, vel alii pauci post eum, sed non sic tamen, ut ceteri Romanorum ipsos imitarentur) Christiani Romæ agentes, cur non sicut ceteri, abrasi incederent barba, cum honestus spectatusque haberetur ejusmodi communis omnium cultus, nec aliqua vel levis saltem esset ejus observationis superstitio? nam alia ratio erat Isidis sacerdotum radentium etiam supercilia. Sic igitur Clementem, sic Pudentem Senatorii ordinis homines, sic denique sive Romanos, sive ceteros Romæ agentes, exceptis Orientalibus, attonsos barba fuisse, nulla dubitatio esse debet. Certe vestitu tantum, non barba, ab Ethnicis fuisse Christianos distinctos, ut qui pallio amicti solerent incedere, Tertullianus sæpe testatur. Cumque non sicut pallium Christianorum, illi sugillarent; & barbam, eos constat more ceterorum barbis attonsos incedere consuevisse. Verum affectata illa nimis barbæ non attonsio, vel abrasio, sed avulsio potius dicenda, ab ipsis Gentilibus etiam condemnatur, ut de Julio Cæsare & Othone Suetonius memoriæ prodidit. Tertullianus (*c*) etiam hujuscemodi notat, cum ait: *Barbam acrius cædere, intervellere, circumdare capillum & componere*, &c. Chirurgi enim instrumento, quod dicebatur volsella, & aliis medicamentis (ut idem auctor (*d*) testatur) femineum vultum penitus affectabant. Ceterum barbæ illa abrasio, quæ more majorum absque fuco arteve simpliciter facta esset, æque communis Romanis omnibus erat. Quin etiam inter Græcos nonnullos in suis ipsorum regionibus, quo se Romanorum studiosos esse signo aliquo præseferrent, testatur Dio (*e*), consuevisse contra Græcorum omnium suorumque gentilium consuetudinem, barba rasos incedere more Romano: quod plus ceteris, qui Romæ agerent, præstitisse nullus jure poterit dubitare.

(*a*) Gell. lib. 3. cap. 4.
(*b*) Dio in Hadr.
Romani clerici barba rasi.
(*c*) Tertul. lib. de cultu fem. c. 8.
(*d*) Idem lib. de pallio. c. 4.
(*e*) Dio Chrys. orat. 36.

CXLI. Occidentales clerici barba rasi.

Verum istud ipsum quod agerent Romanæ Ecclesiæ Christiani, præstitisse etiam ceteros orbis Occidentalis Fideles, eosdemque libenter esse imitatos unde descenderent, facile existimare quis poterit. Nam de sacerdotibus Galliarum perspicuum est, barba rasos fuisse. Est de ea re manifestum exemplum in Sidonio Apollinari (*f*), qui de Germanici Episcopi Cantillanensis corporis cultu sic scribit: *Vestis adstricta, tonsus cothurnus, crinis in rotæ speciem accisus, barba intra rugarum latebras mersis ad cutem secta forficibus*. Servare igitur in his locorum consuetudinem, ut secundum cujusque provinciæ mores vel barbati, vel attonsi barbis incederent sacerdotes, velut lege quadam fuisse præscriptum, ex eo saltem potest facile perspici, quod cum sæpissime Occidentales una cum Orientalibus sacerdotibus ad publicos conventus Episcopi convenissent, nullum umquam de his adversus se invicem negotium factum, neque ulla prorsus exorta ejus rei gratia controversia reperitur: ratis nimirum omnibus id esse legitimum, quod quisque pro more suorum gentilium facere videretur. Qui primus omnium hæc de barba exprobrare Latinis sacerdotibus ausus est, Photius schismaticus Episcopus Constantinopolitanus fuit, de his scribens ad Nicolaum Romanum Pontificem: hæc inquam, præsumpsit homo schismaticus, cum alioqui ipse esset eunuchus glaber.

(*f*) Sidon. li. 4. epist. 13.

CXLII. Barbam radendi mos diu illibatus permansit.

Ad quodnam vero tempus apud Romanos ejusmodi usus radendi barbas perseverarit, haud est facile definire. Constat tamen, regnantibus etiam Gothis in Italia, eumdem morem esse servatum: quamobrem Ennodius Ticinensis suis versibus vehementer exagitavit hominem, qui more Gothorum prolixam gestaret barbam, & secundum Romanorum consuetudinem lacernam indueret: hæc enim habet in Jovinianum his versibus:

Barbaricam faciem Romanos sumere cultus
Miror, & in modico distinctas corpore gentes:

ac iterum:

Romuleam tegetem vox oris nubila fuscat:
Oppressit vestes tenebroso tegmine vultus.

idemque rursus:

Nobilibus collis genium male compta lacernis,
Discordes miscens inimico fœdere proles.

Hæc Ennodius in Jovinianum, quod haberetur loco prodigii lacernatum hominem gestare barbam. Porro etsi sensim pristinus ille immutatus est usus, cum barbari Romæ atque in Italia diutius morarentur: tamen quod ad clericos spectat, sic viguit ejus rei observantia, ut non vivere more majorum, fere religio haberetur; sicque factum est, ut penes eos ejusdem rei usus inviolatus & constans plurimis sæculis perdurarit, monentibus

id præſertim Romanis Pontificibus. Extant enim eo argumento ſcriptæ litteræ Gregorii Papæ Septimi ad Jacobum Epiſcopum Calaritanum, jubentis ut Clericos ſuos omnes barbam radere cogeret, idque ex majorum conſuetudine vindicantis, affirmantis nimirum ab ipſo exordio naſcentis Eccleſiæ id illibate eſſe ſervatum: idemque de iiſdem etiam ad Ducem Sardiniæ dedit epiſtolam: hæcque omnia anno Domini milleſimo octuageſimo tertio Non. Novembr. Indictionis quartæ. Sed his jam pene contrarius irrepſit uſus, nec coſtans habetur ubique ritus; cum alii tondeant, radant alii, alii rurſus barbam promittant, abſque jactura fidei unuſquiſque abundans in ſenſu ſuo. Sed jam ad Paulum, cujus tonſuræ occaſione ad hæc elucidanda digreſſi ſumus, agentem Hieroſolymis revertamur.

CXLIII. (a) Act. 21. De feriatione Pentecoſtes. Poſt oblatum ſacrificium Nazaræorum, ſeptem interceſſiſſe dies uſque ad Pauli vincula, Lucas (a) teſtatur: qua in re illud neceſſario admonendum putamus, complures errore lapſos exiſtimaſſe, ſicut in Paſchali feſto atque ſolemnitate Tabernaculorum ita, & in Pentecoſtes celebritate ſeptem dies ſequentes feriari ſolitos eſſe: quod quidem in Paſchate & Scenopegia eſſe verum, divina Scriptura teſtatur (b); de Pentecoſte autem nulla uſquam habetur mentio. Nec eſt quod dici poſſit, id his Apoſtolorum temporibus ex conſuetudine ſervari ſolitum: quandoquidem Philo (c) horum æqualis plane teſtatur, duabus illis ſolemnitatibus tantummodo & non in aliis feſtis addi ſeptimanam dierum; rationemque myſterii reddit his verbis, poſtquam locutus eſt de feſto Pentecoſtes, nonniſi diem unum habente: *Septenario vero*, inquit, *attributa ſunt feſta majora, quæ plures dies poſtulant: tunc cum annus diſtinguitur duobus æquinoctiis, verno, autumnalique, & ſepteni dies feſti aguntur: verno tempore, ut ſegetes ad maturam frugem perveniant: autumnali, ut omnes arborei fructus colligantur, convehanturque feliciter. Septeni autem dies dantur his feſtivitatibus propter menſes ſeptenos utriuſque æquinoctii; ut cuique menſi honor ſuus contingat otio hilaritateque unius diei.* Hæc Philo: ex quibus magis ac magis Actorum locum illum habes elucidatum, quo dicitur: *Dum complerentur dies Pentecoſtes.* Quæ verba perperam aliqui interpretati, intellexerunt de ſeptem diebus Pentecoſten ſequentibus. Sed de his ſuperius ſatis.

(b) Exod. 12. Levit. 23. Deut. 16.

(c) Philo in Decalog.

CXLIV. (d) Act. 21. *Cum igitur* (inquit Lucas d) *ſeptem dies conſummarentur; hi qui de Aſia erant Judæi, cum vidiſſent Paulum in templo, concitaverunt omnem populum, & injecerunt ei manus, clamantes: Viri Iſraelitæ, adjuvate; hic eſt homo, qui adverſus populum, & legem, & locum hunc, & omnes ubique docens, inſuper & Gentiles induxit in templum, & violavit ſanctum locum iſtum. Viderant enim Trophimum Epheſium in civitate cum ipſo quem æſtimaverunt, quoniam in templum introduxiſſet Paulus.* Sed quod ad Trophimum pertinet; magna ſuboritur dubitatio, quomodo Trophimus Hieroſolymis erat cum Paulo, quem ipſius Pauli teſtimonio (e) conſtat relictum fuiſſe infirmum Mileti. Sequenti enim anno, cum ipſe Paulus Romam veniſſet, ſecundam ad Timotheum ſcribens epiſtolam, teſtatur ſe reliquiſſe Mileti Trophimum ægrotantem: nec dubium quin in hac navigatione, qua hoc anno ex Macedonia Troadem, & inde in Syriam navigavit, quando & cum ceteris adfuiſſe Paulo Trophimum Lucas (f) affirmat. Nam in navigatione poſteriori, qua Paulus Hieroſolymis vinctus ductus eſt Romam, quam exacte per cunctas ſtationes Lucas (g) recenſet, Miletum nullo modo appuliſſe ponit, nec potuit. Unde in eam ſententiam ire cogimur ut dicamus, vel hunc Trophimum eſſe diverſum ab illo (quod non credimus: non enim niſi unus Trophimus ab omnibus Pauli diſcipulus ponitur, idemque qui Epheſius & Aſianus ab eodem Luca (h) nominatur) vel in epiſtolæ locum illum irrepſiſſe mendum: ut quod dicit, *Trophimum reliqui infirmum Mileti*, dicere velit, Melitæ: ſicut & reſtituendus videtur locus ille Actorum (i), ubi quod in aliquibus codicibus legitur: *Cognovimus quia Mytilene inſula vocaretur*, ſit legendum, Melita. Sed jam cetera contra Paulum a Judæis Hieroſolymis acta perſequamur.

De Trophimo.

(e) 2. Tim. ult.

(f) Act. 20.

(g) Act. 27.

(h) Act. 20. & 21.

(i) Act. 28.

CXLV. (k) Act. 21. Paulus a Judæis capitur. *Commota poſt hæc* (ait Lucas k) *civitas tota, & facta eſt concurſio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum, & ſtatim clauſæ ſunt januæ. Quærentibus autem eum occidere, nuntiatum eſt Tribuno cohortis, quia tota confunditur Hieruſalem. Qui ſtatim aſſumptis militibus & Centurionibus, decurrit ad illos. Qui cum vidiſſent Tribunum & milites, ceſſaverunt percutere Paulum. Tunc accedens Tribunus, apprehendit eum, & juſſit eum alligari catenis duabus: & interrogabat quis eſſet, & quid feciſſet. Alii autem aliud clamabant in turba. Et cum non poſſet certum cognoſcere præ tumultu, juſſit duci eum in caſtra. Et cum veniſſet ad gradus, contigit ut portaretur a militibus propter vim populi. Sequebatur enim multitudo populi, clamans: Tolle eum. Et cum cœpiſſet induci in caſtra Paulus, dicit Tribuno: Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit: Græce noſti?* Græce enim Paulum eſſe allocutum Tribunum apparet. Quamobrem admiratus ille, hæc ſubdit: *Nonne tu es Ægyptius, qui ante hos dies tumultum* con-

concitasti, & eduxisti in desertum quatuor millia virorum sicariorum? Hæc Lucas. At nemo miretur si intra templum Paulus esse comprehensus dicatur: nam adeo infelicia erant illa tempora, ut aucta in immensum sicariorum multitudine, non vererentur in ipso templo cædes patrare, prout superius, cum actum est de Ægyptio mago, cujus nomine Tribuno Paulus in suspicionem adducitur, ex Josepho (a) est historia recitata. Ut igitur ea calumnia de mago Ægyptio Paulus se ipsum purgaret, mox defensionem instituens, se non Ægyptium, sed Cilicem, Tarso oriundum esse aperuit, dicens (b): *Ego homo sum quidem Judæus a Tarso Ciliciæ non ignobilis civitatis municeps.* Mira quidem Apostoli modestia, dum sic se illata calumnia liberat, ut nihil tamen se efferat: nam cum se esse civem Romanum, & in Judæos, qui eum verberassent, crimen retorquere potuisset, hæc tacuit, & nonnisi extrema cogente necessitate aperuit.

(a) Joseph. antiq. lib. 20. c. 6.

(b) Act. 21.

CXLVI. Paulus agit causam suam coram Tribuno.

(c) Act. 22.

Rogata interim a Tribuno loquendi ad populum facultate, sic Hebraica Paulus orsus est lingua (c): *Viri fratres & patres, audite, &c.* Describit eam orationem integre Lucas: qua in primis Paulus cum de suis natalibus populum admonuisset, suamque educationem sub Gamaliele eos pariter docuisset, ac simul declarasset studium & officium suum erga Moysis legem & paternas traditiones: quomodo tandem ad Christum conversus sit admirando ac manifesto Dei consilio, eosdem qui aderant reddidit certiores. Cumque dicere cœpisset, quomodo & a Domino jussus esset prædicare Evangelium Gentibus: statim ad hæc verba excitatus est furor & impetus Judæorum: *Et levaverunt* (inquit Lucas) *vocem suam, dicentes: Tolle de terra hujusmodi: non enim fas est eum vivere. Vociferantibus autem eis, & projicentibus vestimenta sua, & pulverem jactantibus in aerem* (erant hæc enim signa furentium & implacabilium penitus animorum, vindictam verbis factisque poscentium) *Tribunus jussit adduci eum in castra, & flagellis cædi, atque torqueri eum, ut sciret propter quam causam sic acclamarent ei.* Hæc Lucas.

CXLVII. Paulus clamat se civem Romanum.

Cum igitur Paulus implacabiles Judæorum animos, atque adeo obduratos, ut nulla possent ratione permoveri, conspiceret; Tribunumque erga eos propensiorem videret, atque paratum ex illorum sententia experiri: jam flagellis cædendus atque ejus jussu torquendus, opportune se civem esse Romanum aperuit. Rem gestam his paucis Lucas describit: *Cum adstrinxissent eum loris, dicit adstanti sibi Centurioni Paulus: Si hominem Romanum & indemnatum licet vobis flagellare? Quo audito, Centurio accessit ad Tribunum, & nuntiavit, dicens: Quid acturus es? hic enim homo civis Romanus est. Accedens autem Tribunus, dixit illi. Dic mihi, si tu Romanus es? At ille dixit: Etiam. Et respondit Tribunus: Ego multa summa civitatem hanc consecutus sum. Et Paulus ait: Ego autem & natus sum. Sed quanam ratione Paulus se natum dicit civem Romanum? Non alia quidem, nisi quod nuper ad Judæos pro concione dixerat, se Tarsi Ciliciæ ortum esse: Ego, inquiens sum vir Judæus, natus Tarso Ciliciæ:* & paulo ante coram Tribuno, se municipem Tarsensem esse professus erat. Porro ille dicebatur municeps, qui in eodem municipio (ut Ulpianus docet d) natus esset. Tarsus enim Ciliciæ metropolis jus municipale a Romanis fuerat consecuta, ac ea de causa coloniis quoque præstabat (erant in Cilicia duæ tantum coloniæ, Selinus, & quæ postea accessit, Trajanopolis, ut idem auctor affirmat e) Municipes enim non tantum ut coloni dicebantur cives Romani, sed etiam (ut idem Ulpianus tradit f) munerum honorariorum participes esse poterant. Præstabant insuper (ut auctor est Gellius g) coloniis municipia, quod illæ legibus Romanorum cogerentur vivere, municipia vero suis legibus antiquis patriisque moribus agere sinerentur.

(d) l. Munic. ff. de verb. sig.

(e) l. 1. in fin. ff. de Cens.

(f) l. 1. ff. ad Municip.

(g) Gell. lib. 6. c. 13.

CXLVIII. Tarsus municipium.

Ut autem Tarsus municipium diceretur Romanorum; eam cives promeruerant dignitatem, quod in bello civili Cæsari primum ac deinde Octavio studuissent, multaque ea de causa passi essent: adeo enim Cæsarianis partibus civitas favit, ut pro Tarso, mutato nomine, tunc dicta fuerit (quod testatur Dio Cassius h) Juliopolis. Ad hæc plane alludit alius Dio cognomento Chrysostomus, dum in sua Tarsica posteriore hæc ait: *Vobis, viri Tarsenses, obtigit, ut primi sitis in hac gente: non solum quod maximam omnium in Cilicia inhabitetis civitatem, & metropolim ab initio; verum etiam quod Cæsarem secundum super omnes habuistis, optime vobis volentem & familiarem. Infortunium enim, quod civitati illius causa acciderat, merito eum vobis benevolum fecerat, utque daret operam, quo majora in vos sua apparerent beneficia, quam calamitates propter eum acceptæ. Quapropter ea omnia quæ quis amicis vere, & sociis, & tantam ostendentibus alacritatem præstaret, ea & ille vobis præstitit, terras, leges, honorem, potestatem,* &c. Hæc Dio: ex quibus apparet Tarsenses amplissimis juribus cum civitate Romana fuisse donatos. Sed nec de Tarsensibus dicere prætermittimus, quæ tradit Strabo (i) de eorum ardentissimo studio erga liberales disciplinas, quas præ ceteris excolere viderentur: ut non mireris, si Paulus

(h) Dio lib. 47.

(i) Strabo lib. 14.

lus Tarsensis civis adeo insigniter excultus fuerit Græcorum litteris: quo enim hæc planius accipiantur, addemus verba Strabonis sic dicentis: *Tantum autem Tarsensibus studium rerum philosophicarum & disciplinarum, quas Encyclicas dicunt, incessit, ut superaverint Athenas & Alexandriam, & si quis alius nominari potest locus, ubi philosophorum & artium ad humanitatem pertinentium scholæ haberentur. Id interest, quod Tarsi qui studia ista colunt, fere sunt indigenæ, peregrini non facile eo ventitant. At indigenæ domi non desident, sed ut perfectionem consequantur, peregre abeunt: profectique libenter in alienis versantur locis: domum redeunt pauci*. Hæc Strabo, qui & post multa hæc addit: *Maxime autem Roma docere potest, quam multos Tarsus protulerit litteratos, cum sit Tarsensium & Alexandrinorum plena*. Paulus itaque Tarsi natus, cum Gentilium illic scientias, quibus non leviter tinctus, sed apprime imbutus erat, assecutus plene fuisset; quod gente Judæus esset, ad Judæorum metropolim, ut (quod ipse testatur) sacris disciplinis a Gamaliele abundantius erudiretur, profectus est. Fabulam autem illam (sic enim eam nominat Hieronymus in suo commentario in epistolam ad Philemonem) de Paulo nato Giscalæ, superius satis superque refellimus, cum de ejus natalibus egimus.

CXLIX. Paulus igitur cum se civem esse Romanum docuisset, a præparatis sibi flagellis eximitur: antiquo enim jure Romanorum nefas erat, civem Romanum subjicere flagellis, seu virgis. Id primum statuit lata lege Valerius Publicola (a); id ipsum lege Porcia (b), ac postea lege Sempronia est magis magisque firmatum. Eædem apud Ciceronem querelæ reperiuntur expostulantium in Verrem, atque clamantium se esse cives Romanos, cum in municipes itidem ab illo virgæ admoverentur. Testatur enim id Cicero, cum ait: *Nulla vox audiebatur, nisi hæc: Civis Romanus sum*. A flagellis ergo in hunc modum Paulo libero, *postera die* idem Tribunus (ait Lucas) *volens scire diligentius qua ex causa accusaretur a Judæis, solvit eum, & jussit sacerdotes convenire, & omne Concilium: & producens Paulum, statuit inter illos*. Erat nempe coactum magnum Concilium, quod Lucas dicit *Omne Concilium*: illud Sanedrin semigræce Judæi, Græci vero Synedrin appellabant. Quid autem ibi sit factum, Lucas (c) his verbis enarrat: *Intendens autem in Concilium Paulus ait: Viri fratres, ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum usque in hodiernum diem*. Ita exorsus, antequam ulterius produceret orationem: *Princeps sacerdotum Ananias* (inquit Lucas) *præcepit adstantibus sibi, percutere os ejus. Tunc Paulus dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries dealbate. Et tu sedens judicas me secundum legem, & contra legem jubes me percuti? Et qui stabant, dixerunt: Summum sacerdotem Dei maledicis? Dixit autem Paulus: Nesciebam, fratres, quia Princeps est sacerdotum. Scriptum est enim (d): Principem populi tui non maledices*. Hæc Lucas.

(a) Valer. Max. lib. 4. c. 1.
(b) Cic. pro Rabir. Vide Sig. de jure antiq. Rom. lib. 1. c. 6.
(c) Act. 23.
(d) Exod. 22.

CL. Sed quam, rogo, prætexere potuit Paulus excusationis causam, quod nescisset Ananiam esse summum Pontificem? numquid in magno illo Septuagintaduorum consessu prima sedes non erat summi sacerdotis? Sed hæc cum illa, de qua superius actum est, jungitur quæstione: cur videlicet idem Lucas (e) primores ejusdem consessus recensens, primo loco Annam, secundo vero Caipham summum Pontificem, ac demum ceteros alibi ponat? Meminisse itaque debemus quæ & ibidem & alias præfati sumus; non tantum summum Pontificem interesse consuevisse, primumque locum sibi vendicasse post septuaginta illos duos; sed & summum magistratum illum, qui præesset Concilio, dictum Principem sacerdotum, & ipsum tenuisse principem locum: sicque hos duos, summum sacerdotem, & Principem sacerdotum, se habuisse eo consessu, ut olim in prima institutione ipsius Moyses & Aaron: non sic tamen, ut ante summum sacerdotem Princeps sacerdotum assideret, sed duobus consessibus dispositis in utrisque lateribus, quisque horum primo loco sederet; sicque merito Paulus, quod numquam hactenus in eo conventu causam dixisset, recensque Hierosolymam advenisset; uter nam duorum summus sacerdos esset, ignorasse facile potuit. ☞ Sed nec tamen incessere maledictis licebat eum etiam quem licet non putaret summum sacerdotem, tamen constaret esse principem sacerdotum, lege prohibente, quam in suam defensionem adduxit dicens: *Scriptum est enim: Principem populi tui non maledices*; in quam peccasse, ea dicens, confiteretur. His consideratis, nihil est, quod dici possit, nisi quod dictum est superius, Herodem scilicet, qui Sanedrim sustulisse dicitur, ita tamen sivisse concilia illa colligi, ut nulla in eo esset summi sacerdotis, vel principis sacerdotum in consessu prærogativa loci, vel in vestibus aliqua honoris insignia, ne in eo aliquis emineret ut princeps; quod tyranno intolerabile esse solet, qui solus velit haberi princeps ☜. Videas insuper ex his quæ Lucas, qui tunc aderat Hierosolymis (venerat enim una cum Paulo & aliis discipulis ex Asia) hic scribit, manifesti erroris Josephum redargui, dum summum pontificatum Ananiæ non sub Nerone, sed sub Claudio ponit (f): nimirum quem ante annum octavum ejus Imperii creatum tradit, reumque seditio-nis

(e) Act. 4. De summo Pontificatu Annæ.
(f) Joseph. antiq. lib. 20. c. 3.

nis a Quadrato Syriæ Præside vinctum fuisse missum Romam a Claudio judicandum. Sub Nerone autem idem auctor (a) ponit Jonatham, quem Felix arte sicariorum e medio sustulit: quo sublato, tradit (b) suffectum fuisse Ismaelem, quem vult his ultimis Felicis temporibus præfuisse Pontificem maximum. At quis æquus arbiter non magis Lucæ consentiat, qui hæc præsens oculis spectavit (erat enim ipse, ut dictum est, Hierosolymis una cum Paulo) quam Josepho, qui ultimis Domitiani temporibus (ut ipse testatur in fine librorum Antiquitatum Judaicarum) suam conscripsit historiam? Nec enim est quod dici possit, Annam, sive diximus Ananiam, Principem sacerdotum, fuisse præfectum illi Concilio, non autem summum Pontificem. Nam re vera summum fuisse Pontificem, adstantes Judæi testati sunt verbis illis, quæ recitat S. Lucas: *Summum sacerdotem Dei maledicis?* Sed Hæc satis. Prosequitur Lucas (c):

(a) Joseph. antiq. lib. 20. c. 6.
(b) Idem ibid.
(c) Act. 23.

CLI. Judæorum insidiæ in Paulum.

Sciens autem Paulus, quia una pars esset Sadducæorum, & altera Pharisæorum, exclamavit in Concilio: Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum: de spe & resurrectione mortuorum ego judicor. Et hæc cum dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos & Sadducæos, & soluta est multitudo. Res accidit ex sententia; nam altercantibus mutuo Pharisæis ac Sadducæis de proposita quæstione, Paulus e Concilio abiit indemnatus. *Facta autem die* (idem subdit Lucas) *collegerunt se quidam ex Judæis, & devoverunt se, dicentes: neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum. Erant autem plusquam quadraginta viri qui hanc conjurationem fecerant: qui accesserunt ad Principes sacerdotum & seniores, & dixerunt: Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum. Nunc ergo vos notum facite Tribuno cum Concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cognituri de eo. Nos vero, priusquam appropriet, parati sumus interficere illum. Sed cum audisset filius sororis Pauli insidias, venit & intravit in castra, nuntiavitque Paulo. Vocans autem Paulus ad se unum ex Centurionibus, ait: Adolescentem hunc perduc ad Tribunum; habet enim aliquid indicare illi. Et ille quidem assumens eum duxit ad Tribunum, & ait: Vinctus Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi. Apprehendens autem Tribunus manum illius, secessit cum eo seorsum, & interrogavit illum: Quid est quod habes indicare mihi? Ille autem dixit; Judæis convenit rogare te, ut crastina die producas Paulum in Concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo. Tu vero ne credideris illis: insidiantur enim ei ex eis viri amplius quam quadraginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum: & nunc parati sunt, expectantes promissum tuum. Tribunus igitur dimisit adolescentem, præcipiens ne cui loqueretur quoniam hæc nota sibi fecisset. Et convocatis duobus Centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos ut eant usque Cæsaream, & equites septuaginta, & lancearios ducentos a tertia hora noctis: & jumenta præparate, ut imponentes Paulum, eum salvum perducerent ad Felicem Præsidem. Timuit enim, ne forte raperent eum Judæi, & occiderent, & ipse postea calumniam sustineret, tamquam accepturus pecuniam, scribens epistolam continentem hæc:*

CLII. Epistola Claudii ad Felicem.

Claudius Lysias optimo Præsidi Felici salutem. Virum hunc comprehensum a Judæis, & incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu, eripui, cognito quia Romanus est. Volensque scire causam quam objiciebant illi, deduxi eum in Concilium eorum. Quem inveni accusari de quæstionibus legis ipsorum, nihil vero dignum morte aut vinculis habentem crimen. Et cum mihi perlatum esset de insidiis quas paraverant illi, misi eum ad te, denuntians & accusatoribus, ut dicant apud te. Vale.

CLIII. Paulus perductus Cæsaream, causam agit coram Felice.

Quæ vero post hæc sint secuta idem Lucas sic describit: *Milites vero secundum præceptum sibi, assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem: & postera die dimissis equitibus, ut cum eo irent, reversi sunt ad castra. Qui cum venissent Cæsaream, & tradidissent epistolam Præsidi, statuerunt ante illum & Paulum. Cum legisset autem, & interrogasset de qua provincia esset, & cognovisset quia erat de Cilicia: Audiam te, inquit, cum accusatores tui venerint. Jussitque in prætorio Herodis custodiri eum. Post quinque autem dies* (subdit Lucas d) *descendit Princeps sacerdotum Ananias cum senioribus quibusdam, & Tertullo quodam oratore: qui adierunt Præsidem adversus Paulum. Et citato Paulo, cœpit accusare Tertullus, dicens: Cum in multa pace agamus per te, & multa corrigantur per tuam providentiam: semper & ubique suscipimus, optime Felix, cum omni gratiarum actione. Ne diutius autem te protraham; oro breviter, ut audias nos pro tua clementia. Invenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Judæis in universo Orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazaræorum: qui etiam templum violare conatus est: quem & apprehensum voluimus secundum legem nostram judicare. Superveniens autem Tribunus Lysias, cum vi magna eripuit eum de manibus nostris, jubens accusatores ejus ad te venire: a quo poteris ipse judicans de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum. Adjecerunt autem*

(d) Act. 24.

rem & Judæi, dicentes hæc ita se habere.

CLIV. Pauli defensio. *Respondit autem Paulus (annuente sibi Præside dicere:) Ex multis annis te esse judicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam. Potes enim cognoscere, quia non plus sunt mihi dies quam duodecim, ex quo ascendi adorare in Hierusalem. Et neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque in synagogis, neque in civitate: neque probare possunt tibi, de quibus nunc me accusant. Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt hæresim, sic deservio Patri Deo meo, credens omnibus quæ in lege & Prophetis scripta sunt, spem habens in Deum, quam & hi ipsi expectant, resurrectionem futuram justorum & iniquorum. In hoc & ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere ad Deum & ad homines semper. Post annos autem plures, eleemosynas facturus in gentem meam veni, & oblationes, & vota: in quibus invenerunt me purificatum in templo, non cum turba, neque cum tumultu. Quidam autem ex Asia Judæi, quos oportebat apud te præsto esse, & accusare, si quid haberent adversum me: aut hi ipsi dicant, si quid invenerunt in me iniquitatis, cum stem in Concilio, nisi de una hac solummodo voce, qua clamavi inter eos stans: Quoniam de resurrectione mortuorum ego judicor hodie a vobis.* Hucusque Paulus. *Distulit autem* (inquit Lucas) *illos Felix, certissime sciens de via hac, dicens: Cum Tribunus Lysias descenderit, audiam vos. Jussitque Centurioni custodire eum, & habere requiem, nec quemquam de suis prohibere ministrare ei.*

CLV. *Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Judæa, vocavit Paulum, & audivit ab eo fidem quæ est in Christum Jesum. Disputante autem illo de justitia & castitate, & de judicio futuro, tremefactus Felix respondit: Quod nunc attinet, vade: tempore autem opportuno accersam te; simul & sperans quod pecunia ei daretur a Paulo; propter quod & frequenter accersens eum, loquebatur cum eo.* Conceperat hanc de pecunia spem Felix, quod audierat ingentem pecuniarum vim Paulum secum attulisse Hierosolymam, ut erogaret in pauperes: quamobrem eum prædivitem fuisse hominem est opinatus. Quod vero idem ipse judex, hominis rei verbis auditis de castitate atque futuro judicio, fuerit tremore affectus; mala sua ipsius conscientia formidante & expavescente immensa a se patrata crimina, id accidisse, certissimum est. Mulierosus nimis vir erat: quippe qui, ut in his animi sui libidini satisfaceret, nullam prorsus religionis vel legum rationem habebat. Et ut non longe de ea re petamus exemplum: ipsa quæ aderat Drusilla uxor ejus, cujus causa putamus Paulum eam de castitate & futuro judicio orationem instituisse, filia senioris Agrippæ Regis, & junioris Agrippæ soror, cum nupta olim fuisset Emessenorum Regi circumciso, Azizo nomine; Felix Præses, audita ejus egregia pulchritudine, ipsius amore captus, sollicitavit eam per quemdam Judæum Cyprium, Simonem nomine, egitque, ut marito relicto, sibi nuberet: sicque illa nihil verita patriam religionem, Ethnico homini concubina, nomine tamen uxoris adhæsit. Porro rem gestam Josephus (*a*) pluribus narrat, additque ex eodem Felice illam filium genuisse, cui nomen, Agrippa imposuit. Tacitus (*b*) vero hæc de eodem habet: *Felix per omnem sævitiam & libidinem jus regium servili ingenio exercuit, Drusilla Cleopatræ & Antonii nepte in matrimonium accepta, ut ejusdem Antonii Felix progener, Claudius nepos esset.* Hinc est quod Suetonius (*c*) eumdem Felicem trium Reginarum maritum appellat: quem ex liberto Claudii ad amplissimos fuisse provectum honores tradit; quippe qui Pallantis illius, penes quem temporibus Claudii summa rerum erat, germanus esset: meminit & amborum Seneca (*d*).

(a) Joseph. antiq. lib. 20. c. 5. & de bello Jud. lib. 2. c. 10.
(b) Tacit. lib. 21.
(c) Suet. in Claudio c. 28.
(d) Senecæ in ludo de morte Claudii.

CLVI. Quid insuper his diebus ultimis magistratus Felicis ibidem Cæsareæ contigerit de Judæis atque Gentilibus simul digladiantibus, rem gestam verbis Josephi descripsimus, qui & subdit (*e*): *Ceterum postquam Felici successor Porcius Festus a Nerone missus est, primores Judæorum Cæsaream incolentium, Romam profecti sunt, Felicem accusaturi: dedissetque pœnas injuriarum, quibus Judæos affecerat, nisi Nero eum donasset Pallantis fratris precibus, qui tunc in pretio erat apud Principem.* Hæc ille: sed an hæc de Pallante vera sint, relinquimus lectoris arbitrio. Nam auctore Tacito (*f*), qui res gestas per annos singulos, Consulum ordine, summa industria est prosecutus, exploratum habetur, Pallantem Felicis fratrem, ipso primo anno Neronis, quod ab ejus gratia excidisset, sublatum esse a cura rerum, redditumque penitus jam cum ipsi Neroni tum etiam Agrippinæ infensum: quippe qui (ut idem ait Tacitus) tristi arrogantia modum liberti egressus, tædium sui movisset.

(e) Joseph. antiq. lib. 20. c. 7.
(f) Tacit. Annal. lib. 13.

CLVII. Josephi navigatio Romam. Cum vero adhuc Felix esset in magistratu, contigit ipsius Josephi Judæi historici peregrinatio Romam: causam autem cur eam susceperit, sic ipse scribit in vita sua: *Quo tempore Felix in Judæa Procurator erat, sacerdotes quosdam mihi familiares, viros honestos & bonos, ob levem quamdam culpam vinctos Romam misit, acturos causam suam apud Cæsarem. Quos ut aliquo pacto eriperem periculo,*

Opportuna Pauli concio.

culo, præsertim cum audirem ne in calamitate quidem constitutis curam pietatis excidisse, & ficis & nucibus eos vitam sustentare: veni Romam, multis in mari haustis periculis. Mersa enim nostra navi in medio mari Hadriatico, circiter sexcenti per totam noctem natavimus: & diluculo demum Cyrenaicam navem, Deo favente, conspicati, octoginta ferme nostrum feliciore usi natatu, in eam recepti sumus. Ita servatus, Dicæarchiam, sive Puteolos (ut Itali vocare malunt) veniens, familiaritatem contraxi cum Alituro mimorum actore, qui Judæus genere, Neroni carus erat: per quem ubi Poppææ uxori Cæsaris innotui, confestim per eam impetravi absolutionem illis sacerdotibus: magnisque præterea donatus ab ea muneribus, in patriam reversus sum. Hucusque de se Josephus. Sed subiit in animum non levis suspicio, num illi ipsi, quos tradit ficis & nucibus vitam sustentasse, vinctosque Romam a Felice missos ad dicendam causam, iidem sint qui jurantes devoverunt se non manducaturos neque bibituros, donec interficerent Paulum: in quos delatos animadversurus Felix (sicut de multis aliis accidisse idem testatur Josephus) eos puniendos Romam miserit: sicque qui jurassent non manducare; cum minus voti compotes facti essent, abstinentes a pane, tantum arida comederent, ne penitus interirent. Sed quod agamus conjectura, nihil certi affirmare præsumimus.

CLVIII. Josephi ætas. Sed quærendum, cum id contigerit ultimo anno præfecturæ Felicis (nam, ut proxime dicturi sumus, subrogatus est hoc anno Festus in locum ejus) quanam quæso, ratione Josephus, hæc scribens, tempore sui adventus Romam sub Felice se egisse testatur annum suæ ætatis supra vigesimum sextum: cum idem ipse in exordio suæ Vitæ, se natum dicat anno primo Caji Imperatoris? nam ab eo tempore usque ad annum ultimum præfecturæ Felicis, qui est secundus Neronis Imperii, viginti tantummodo numerantur anni. Sicque videas, in his etiam quæ suæ ætatis sunt, suo ipsius testimonio ipsum convinci annorum sex numero turpiter errantem. Si igitur in suæ ætatis annis, eos ad calculum redigendo, adeo immemor reperitur: quis est qui admiretur, si in ceteris scribendis temporibus, sæpe sæpius a nobis patenter, immo & testimonio sui ipsius, sit deprehensus errasse? Quod vero Felix hoc ipso anno suæ functionis munus absolverit, successorem accipiens Porcium Festum, Acta in primis testantur, dum hæc habent de ejusdem Felicis præfectura: *Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Porcium Festum.* Porro hoc biennium intelligendum est de Neronis Imperio, ad quod usque tempus Felix eam administravit provinciam: non autem quod idem tantum biennio eo perfunctus sit munere; quippe qui (ut vidimus) jam a Cumani temporibus, a Claudio Imp. in eamdem provinciam missus fuerat: unde ipsum alloquens Paulus merito dixit (*a*): *Ex multis annis te esse judicem genti huic sciens, &c.* Sic igitur expleto biennio ejus functionis sub Nerone, qui hoc anno sub dictis Coss. pridie Idus Octobris exacto sui Imperii biennio, jam tertium inchoarat annum, Festus successit Felici: Verum nec ratio aliqua persuadet, amplius biennio Neronis, Felicem in provincia remansisse: redacto enim semel in ordinem Pallante fratre, penes quem erat summa rerum, cujus (ut ex Tacito vidimus) patrocinio ac studiis fovebatur, nec res Felicis diutius substitisse, facile est opinari, cum Judæorum præsertim accusationibus assidue esset exagitatus. Nulla ergo auctoritate suffragante vel ratione, immo his omnibus contradicentibus, Josephus de annis suæ ætatis affirmat, se nimirum agentem annum ætatis supra vigesimum-sextum, sub Felice Judææ Præside Romam venisse: nam ea ratione usque ad octavum Neronis annum perseverasse Felicem in provincia, dicere oporteret: cum id falsum esse, sua (*b*) ipsius assertione manifestum sit: nam ait Cestium Florum anno Neronis decimo in eamdem provinciam Præsidem missum esse, quem præcessit Albinus, & ante eum Porcius Festus Felicis successor: quos plures annos in eodem magistratu insumpsisse, certum est; nimirum (ut auctor est Eusebius) Festum annos quatuor, & Albinum fere totidem, usque scilicet ad Neronis annum decimum, quo subrogatus est Florus. Post extinctum igitur Claudium, cum nondum sub Nerone mutatus esset status Pallantis, litteris novi Imperatoris prorogatam fuisse Felici provinciam ad biennium, certo constat: quo (ut numerat Lucas) expleto, successorem idem accepit Porcium Festum. Hæc vero tam exacte oportuit exquisisse, non tam ut Josephus adeo patentis arguatur erroris, quam ut in omnibus consultum sit historicæ veritati a Luca descriptæ.

(*a*) *Act.* 24.

(*b*) *Joseph. antiq. lib.* 20. *c.* 9.

CLIX. De biennio Felicis. Ex his enim omnibus etiam illi erroris arguuntur, qui biennium illud, quod Lucas ponit, referendum esse dicunt ad tempus quo ante Festi adventum Paulus Cæsareæ sub Felice egit; putantes nimirum tot annos illic a Felice Paulum esse detentum, quem illuc venisse putant ante biennium, ac denique anno secundo Neronis Romam missum esse. Verum cum ante biennium Claudium mortuum esse, Neronemque illi successisse, superius sit aperte satis demonstratum; ac Paulum quoque non ante hunc annum Hierosolymam

nam advenire potuisse, sit pariter declaratum: satis patere videtur, nec Paulum ante præsentem annum venisse Hierosolymam, nec tardius quam hoc ipso anno eum, quod appellasset Cæsarem, missum fuisse Romam. Alioqui secundum priorem assertionem dicendum esset, non anno secundo Neronis Paulum a Festo esse dimissum ad Cæsarem, sed ejusdem Imperii anno quarto: quod repugnat his quæ tum a Hieronymo (*a*) scribuntur in Chronico, tum ab aliis: id nempe contigisse secundo Neronis anno, a passione vero Christi vigesimoquinto. Suadet hoc ipsum & illud maxime: nam si quis exacte consideret, Lucam ipsum, quod præsens esset, adeo distincte & exacte scripsisse res gestas Pauli, ex quo venit Hierusalem, ut nec diem unum prætermisse videatur, narrans quid per singulos ferme sit gestum: quænam ratio subiit, ut idem auctor, qui tam quæ superius gesta sunt, quam quæ postea sunt subsecuta, per dierum pene singulorum distinctionem recenseat, sicque faciat usque ad ejusdem adventum Romam, idem inquam ipse eodem historiæ contextu relinqueret duorum annorum spatium prorsus obvolutum silentio; cum præsertim in enarrandis non tantum rebus gestis, sed etiam singulis verbis, tota ea narratione sit intentissimus? At de his hactenus.

(a) Hier. de Scrip. Eccles. in Paulo.

CLX. Festi præfectura. (b) Act. 25.

Quæ vero acciderint (*b*) postquam Porcius Festus in locum Felicis suffectus est, Lucas singillatim recenset, sic dicens: *Festus ergo cum venisset in provinciam, post triduum ascendit Hierosolymam a Cæsarea. Adieruntque eum Principes sacerdotum & primi Judæorum adversus Paulum, postulantes gratiam adversus eum, ut juberet perduci eum in Hierusalem: insidias tendentes, ut interficerent eum in via. Festus autem respondit, servari Paulum in Cæsarea, se autem maturius profecturum. Qui ergo in vobis, ait, potentes sunt, descendentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum. Demoratus autem inter eos dies non amplius octo aut decem, descendit Cæsaream: & altera die sedit pro tribunali, & jussit Paulum adduci. Qui cum perductus esset, circumsteterunt eum qui ab Hierosolyma descenderant Judæi, multas & graves causas objicientes, quas non poterant probare; Paulo rationem reddente: Quoniam neque in legem Judæorum, neque in templum, neque in Cæsarem quicquam peccavi. Festus autem volens gratiam præstare Judæis, respondens Paulo, dixit: Vis Hierosolymam ascendere, & ibi de his judicari apud me? Dixit autem Paulus: Ad tribunal Cæsaris sisto, ubi me oportet judicari. Judæis non nocui, sicut tu melius nosti. Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori. Si vero nihil est eorum quæ hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello. Tunc Festus cum Concilio locutus, respondit: Cæsarem appellasti? ad Cæsarem ibis.*

CLXI. De Pauli appellatione. (c) Aug. ep. 50. circa medium.

Considerans hæc omnia quæ coram Felice ac Festo suæ defensionis causa Paulus egit, Augustinus (*c*), hæc ait: *Neque enim Apostolus Paulus vitæ suæ transitoriæ consulebat, sed Ecclesiæ Dei; quando contra illos qui eum occidere conspiraverant, consilium illorum Tribuno ut proderetur, effecit. Unde factum est, ut eum ad locum, quo fuerat producendus, deduceret miles armatus, ne illorum pateretur insidias. Romanas enim leges implorare minime dubitavit, civem Romanum se esse proclamans, quos tunc affligi verberibus non licebat. Itemque ne Judæis eum interimere cupientibus traderetur, Cæsaris poposcit auxilium, Romani quidem Principis, sed non Christiani. Ubi satis ostendit, quid facere deberent postea Christiani dispensatores, quando Imperatores Christianos, periclitante Ecclesia, reperirent.* Hæc Augustinus, pluribus inculcans, legitime agere Episcopos, qui adversus hostes Ecclesiæ, Principum sæcularium implorant auxilium.

CLXII. (d) Act. 25.

His coram Festo peractis: *cum dies aliquot* (inquit Lucas *d*) *transacti essent, Agrippa Rex & Berenice descenderunt Cæsaream ad salutandum Festum. Et cum dies plures ibi demorarentur, Festus Regi indicavit de Paulo, dicens: Vir quidam est derelictus a Felice vinctus; de quo, cum essem Hierosolymis, adierunt me Principes sacerdotum, & seniores Judæorum, postulantes adversus illum damnationem. Ad quos respondi: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam is qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. Cum ergo huc convenissent, sine ulla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali, jussi adduci virum. De quo, cum stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus ego suspicabar malum. Quæstiones vero quasdam de sua superstitione habebant adversus eum, & de quodam Jesu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere. Hæsitans autem ego de ejusmodi quæstione, dicebam, si vellet ire Hierosolymam, & ibi judicari de istis. Paulo autem appellante ut servaretur ad Augusti cognitionem, jussi servari eum, donec mittam eum ad Cæsarem. Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam & ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eum. Altera autem die, cum venissent Agrippa & Berenice cum multa ambitione, & introissent in auditorium cum Tribunis & viris principalibus civitatis, jubente Festo adductus est Paulus. Et dicit Festus: Agrippa Rex, & omnes*

Quid Agrippa rex cum Festo.

qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc, de quo omnis multitudo Judæorum interpellavit me Hierosolymis, petentes & acclamantes, non oportere eum vivere amplius. Ego vero comperi nihil dignum morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante, ad Augustum judicavi mittere. De quo quid certum scribam domino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, & maxime ad te, Rex Agrippa, ut interrogatione facta, habeam quid scribam. Sine ratione enim mihi videtur, mittere vinctum, & causas ejus non significare. A-
(a) Act.16. *grippa (a) vero ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso.*

CLXIII. *Tunc Paulus, extenta manu, cœpit rationem reddere.* Mos iste omnibus erat, extenta manu perorare causas: quod nec tacuisse Lucas voluit, omnia singillatim
(b) Apul. de Asino aureo lib. 2. recensens. Apud Apulejum (b) etiam legimus, causas orantes extentam manum sic componere consuevisse, ut duobus infimis digitis conclusis, ceteros eminus porrigerent. Paulus igitur suam agens causam, quam Lucas recitat, habuit orationem gravissimis ornatam sententiis: qua in eo potissimum versatus est, ut qualem legis semper zelum habuisset, significaret; ejusque causa etiam acerbissimo odio & diris cladibus insectatus fuerit Christianos: sed tandem divinitus a Christo vocatus, aliam a prima prorsus diversam inierit vitæ rationem: nimirum, ut a quo jussus fuerat, Christum Jesum ubique gentium prædicaret. *Hæc eo loquente* (inquit Lucas c) *& rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis Paule: multæ litteræ te ad insaniam convertunt. Et Paulus: Non insanio, inquit, optime Feste: sed veritatis & sobrietatis verba loquor. Scit enim de his Rex, ad quem & constanter loquor: latere enim eum nihil horum arbitror: neque enim in angulo quicquam horum gestum est. Credis Rex Agrippa Prophetis? Scio quia credis. Agrippa autem ad Paulum: In modico suades me Christianum fieri. Et Paulus: Opto apud Deum, & in modico, & in magno, non tantum te, sed etiam omnes qui audiunt, fieri tales, qualis & ego sum, exceptis vinculis his. Et exsurrexit Rex, & Præses, & Berenice, & qui assidebant eis. Et cum secessissent loquebantur ad invicem, dicentes: Quia nihil morte aut vinculis dignum quid fecit homo iste. Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem.* Hucusque Lucas.

Paulus causam agit coram Festo & Agrippa.

(c) Act.16.

Opinor quidem, pravi dæmonis invi-
CLXIV. dia factum, ut Agrippa Paulum dicentem non siverit ulterius progredi; ne (quod fecerat apud Felicem) de justitia, castitate, & judicio futuro, qua Agrippam Regem potissimum ac Berenicem perstringeret, institueret orationem; sed citius quam oportuit, idem Rex conventum solverit. Berenices enim sororis contubernio Agrippa vehementer est infamatus, de qua hæc Josephus (d): *Porro Berenice post Herodis obitum, qui idem maritus ejus & patruus fuerat, aliquanto tempore in viduitate acto, cum spargeretur rumor cum fratre eam congredi, suasit Polemoni Regi Ciliciæ, ut circumcisus prius se duceret: rata sic se coarguturam mendacium. Nec recusavit ille, inductus maxime mulieris divitiis. Id tamen conjugium diuturnum non fuit, propter intemperantiam (ut fertur) discedente ab eo Berenice: qui mox desertus ab uxore, ipse Judaicæ religionis desertor factus est.* Ejusdem meminit Juvenalis (e), occasione pretiosissimi adamantis, his versibus:

Agrippæ regis intemperantia.

(d) Joseph. antiq. lib. 20.c.5.

(e) Juven. sat.6.

— deinde adamas notissimus, & Berenices
In digito factus pretiosior: hunc dedit olim
Barbarus incestæ, dedit hunc Agrippa sorori,
Observant ubi festa mero pede sabbata Reges,
Et vetus indulget senibus clementia porcis.

Hæc ille, qui quidem alludere videtur pretioso lapidi illi, quem prius dedit Ptolemæus Ægypti Rex uxori, simul & matri; verum Plinius tradit (f) fuisse topazion. Sed de Agrippa & Berenice satis.

(f) Plin. hist. nat. lib.37.c.8.

At priusquam de Pauli navigatione Romam agamus, operæpretium ducimus, demonstrare quis in præsentiarum esset rerum Judaicarum status: ac in primis, quod ad Judæos Cæsareæ habitantes spectat, quomodo contra eos Nero rescripserit, jus adimens civitatis: quæ Josephus sic narrat (g): *Cæsariensium etiam Syrorum duo præcipui, Beryllum, qui pædagogus Neronis fuerat, tunc vero Græcis scribendis epistolis præerat, magna pecunia corruperunt, ut impetraret ab Imperatore litteras, quibus abrogaretur Judæis ejus civitatis jus, hactenus commune ex æquo cum Syris cohabitatoribus: id quod ille facile obtinuit. Ex his litteris postea calamitatum nostrarum omnium causæ ortæ sunt. Judæi enim Cæsarienses ubi cognoverunt quæ scripta sunt, magis etiam perstabant in seditionibus, donec initium belli conflatum est. Cum autem venisset (ut dictum est) in Judæam Festus, offendit totam afflictam a latronibus vicos passim populantibus: quorum ferocissimi appellati sicarii, tunc ad maximum numerum excreverant, utentes gladiolis instar acinacis Persici, incurvis, quales sicas Romani nominant, unde latronibus ipsis cognomen est inditum multorum cæde infamibus: qui (ut jam dictum est) festis diebus admixti turbæ undique in urbem*

CLXV. *Nero rescripsit contra Judæos.*

(g) Joseph. antiq. lib. 20.c.7.

bem confluenti religionis gratia, nullo negotio, quotquot collibuißet, tollebant de medio: aliquando etiam armati invadebant inimicorum vicos, direptosque tradebant incendio. Festus autem equestres & pedestres copias misit contra quemdam impostorem magum, qui homines post se trahebat in solitudinem, deceptos vanis promissis, quasi ope ejus incolumes evasuri essent a malis omnibus. Hi universi una cum seductore ab immissis militibus oppressi sunt. Hucusque Josephus. En quam justo rectoque Dei judicio, qui Christum primo sprevissent ac crucifixissent, quique & ejus Apostolos sibi prædicantes in templo persecuti essent, Jacobum occidissent, ac Paulum eorum salutem tot periculis redimere conantem infensissimo odio prosequentes, in templo item comprehendentes, in ejusque mortem conjurantes, mille modis perdere conati essent; nunc tam dira tamque aspera ac sæva a sicariis, etiam in templo pati cogantur: & post magos illudentes abire, & in mortem malo impellente spiritu ferri, velut mutæ pecudes, compellantur. Sed levia quædam hæc videri possunt præludia ingentium malorum, quæ sunt postea subsecuta, de quibus suis locis agendum fusius. Nunc vero (quod ad hæc ipsa spectat tempora) agendum nobis est de dissensione inter Regem Agrippam & sacerdotes templi conflata, quam Josephus (*a*) describit his verbis:

(*a*) *Joseph. antiq. lib. 20. c. 7.*

CLXVI. Discordia inter Regem & Sacerdotes.

Eodem tempore Agrippa Rex extruxit insigni amplitudine domum prope porticum in regia Hierosolymitana, quæ Assamonæorum fuerat, sitam in edito loco, unde amœnissimus prospectus patebat contemplari urbem volentibus: cujus voluptatis Rex cupidus, e cubiculo spectabat quicquid circa templum fieret. Id ubi viderunt Hierosolymitani proceres, tulerunt indignissime: neque enim leges nostræ concedunt spectari quid agatur in templo, præsertim sacrificia. Quamobrem altum parietem excitarunt supra exedram, quæ erat in interiore templo versa ad Solem occiduum: hæc non solum regii triclinii prospectum arcebat opposita, verum etiam Occidentalis extra templum sitæ porticus, ubi festis diebus Romani stationes habebant ad templi custodiam. Quo facto tam Rex offensus est, quam Festus Præses provinciæ, qui etiam jussit parietem dirui. Cives autem rogaverunt ut liceret sibi legatos ea de re ad Neronem mittere, negantes se posse vivere, si quid demoliretur de templi ædificiis. Quo impetrato, miserunt ad Imperatorem decem viros eximios, & Ismaelem summum Pontificem, & Chelciam custodem sacri ærarii. Qui audita legatione, non solum ignovit, sed permisit etiam sic manere parietem, gratificatus in hoc uxori suæ Poppææ piæ feminæ, quæ pro Judæis deprecatrix fuerat: quæ decem illos viros redire permisit, Chelciam vero & Ismaelem apud se detinuit tamquam obsides. Id postquam Agrippa rescivit, pontificatum detulit Josepho cognomento Cabi, Simonis quondam summi Pontificis filio. Hæc Josephus. At vero quod ad Poppæam Sabinam spectat; nequaquam temporibus superioribus, sed nec ad tertium usque Neronis Consulatum, cum ageret in Imperio quartum annum, cognita Neroni fuit, ut Tacitus (*b*) tradit. Quamobrem si vera sunt quæ de Poppæa scribit, ea post sequentem annum facta esse, secundum ea quæ superius dicta sunt, necesse est affirmare.

(*b*) *Tacit. Annal. lib. 13.*

CLXVII. Sed jam ut ad Paulum redeamus: facta sunt hæc de ipso narrata, Cæsareæ sub Festo Præside, & Agrippa Rege, ☞ hoc anno extremo autumni tempore mense Novembri, instante jam hyeme: quod ex ipso Luca colligitur, dum relegens per singulos ferme dies eam navigationem, ait, quod, cum pervenissent ad Cretam insulam, de illic hiemando consilium inierunt, eo quod non esset amplius tuta navigatio, quod (ut inquit Lucas) jejunium jam præterisset, quod creditur fuisse jejunium decimi mensis solenne Judæis: nam de jejunio, quod præcedit, septimi mensis, haud videtur intelligi potuisse; cum longe ante tempus hyemis illud præcedat, nec eo tempore navigatio interdicta videri possit. Confirmant ista, quod cum post dies quatuordecim in tempestate jactati in Melitam insulam, illi pervenissent, ibidemque hiemassent, tribusque mensibus in hibernis consumptis, Romamque versus solventes, illam mense Julii ingressos esse, publica Ecclesiæ monumenta testantur suo loco citanda: relegendo igitur navigationem istam, & tempus in hibernis consumptum dicere opus est, ipsam Pauli navigationem nonnisi prope hiemem cœptam, etiamsi daremus longe ante Julii mensem ejus Romam adventum contigisse: sicque omnia congrue convenire, ut expleto Felicis sub Nerone biennio, sub ejus successore Festo, cuncta quæ Lucas recenseat, impleri potuerint, & sic illud biennium de Felicis magistratu, sub Nerone administrato sit necessario intelligendum, si cum Patribus dicere voluerimus anno sequenti contigisse Pauli ipsius Romam adventum. Cum præsertim nihil est quod biennium illud aptari aliter possit, & referri ad aliud tempus, cum singulos annos qui præcedunt a tempore certo, quo pulsi sunt edicto Claudii Roma Judæi aliis haud dubiis ejusdem Pauli rebus gestis & Lucæ scriptis consignari contingat (quod iterum superius est demonstratum) ut nullus sit locus vel anni unius nedum biennii; sed & quod cum biennium illud dicatur a Luca sub Felice transf-

Pauli navigatio Romam.

transactum, antequam venisset in Provinciam Festus, nihil est etiam quod numerari possit sub Festo, ut fingi possit, post biennium contigisse Pauli Romam adventum. Sicut & impossibile demonstratur, biennium illud aptari posse carceri Pauli, licet plures id sint interpretati, quem (ut eadem refricemus) haud ante præsentem annum potuisse Hierosolymam advenisse, quæ ab edicti Claudii tempore per annos singulos sunt dicta demonstrant. His de tempore elucidatis jam de ipsa Pauli navigatione agamus quam Lucas ita descri-
(a) Act. 27. bit ☞ (a): *Ut autem judicatum est navigare eum in Italiam, & tradi Paulum cum reliquis custodiis Centurioni nomine Julio cohortis Augustæ* (meminit Dio in Nerone de quinque millibus militum; qui Augustales dicti erant) *ascendentes navim Adrumetinam, incipientes navigare circa Asiæ loca, sustulimus, perseverante navigare nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi. Sequenti autem die devenimus Sidonem.* Hæc Lucas de prima die navigationis Pauli. Sed quod habet Vulgata: *Circa Asiæ loca*, Græce sic ponitur, κατὰ τῆς ἀσίας τόπους, hoc est, *Versus Asiæ loca*: ut sit sensus totius Lucæ sententiæ, Paulum navem conscendisse navigaturam ad proxima Asiæ provinciæ loca: quod perfacile intelligitur, dum idem paulo infe-
(*) Myram. rius tradit, eam appulisse Lystram (*) Lyciæ civitatem. Est enim Lycia Minoris Asiæ provincia, sita inter Cariam & Pamphiliam. Eo enim navis illa, & non alio, velificatione tendebat; nimirum ut ad propinquiora loca Minoris Asiæ perveniret; nam cum illuc appulisset Paulus cum sociis, aliam oportuit navem quæri, quæ in Italiam solveret: cum opportune accidit, ut navem Alexandrinam nacti, illam conscenderent; prout Lucas, simul cum eis navigans, his verbis exacte
(b) Act. 27. describit (b): *Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humane autem tractans Julius Paulum, permisit ad amicos ire, & curam sui agere. Et inde cum substulissemus, subnavigavimus Cyprum, propterea quod essent venti contrarii. Et pelagus Ciliciæ & Pamphiliæ navigantes, venimus Myram, quæ est Lyciæ.* Græce enim sic: Μύρα τῆς Λυκίας sicut & legit Joannes Chrysostomus: equidem Lystra, nequaquam est in Lycia, nec est maritima civitas, sed
(c) Act. 14. (ut ex Luca (c) etiam superius vidimus) in Lycaonia, cui assentiuntur omnes cosmographi.

CLXVIII. Sed prosequamur Lucæ Acta (d): *Ibi*
(d) Act. 27. *inveniens Centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam. Et cum multis diebus tarde navigaremus, & vix pervenissemus contra Gnidum* (quæ est insignis civitas in extrema parte Cariæ promontorii, seu magis peninsulæ Doris dictæ) *prohibente nos vento adnavigavimus Cretæ juxta Salmonem* (est Salmone, sive Salmonium (e), Cretæ Orientale promontorium f) *& vix juxta navigantes, venimus in locum quemdam qui vocatur Boniportus, cui juxta erat civitas Thalassa.* Loco Thalassæ, Græci legunt, πόλις Λασαία, Lasæa, quæ est civitas maritima Cretæ juxta modo dictum locum: in multis autem codicibus legitur (g) Thalassa. Sed pergit Lucas: *Multo autem tempore peracto, & cum jam non esset tuta navigatio, eo quod jejunium jam præteriisset; consolabatur Paulus, dicens eis: Viri, video quoniam cum injuria & multo damno non solum oneris & navis, sed etiam animarum nostrarum incipit esse navigatio. Centurio autem gubernatori & nauclero magis credebat, quam his quæ a Paulo dicebantur.* Quodnam anni tempus id esset, a Luca Hebraico more describitur, nimirum quod jam jejunium præteriisset. Celebrabantur apud Judæos plura jejunia, de quibus Zacharias (h): *Hæc dicit Dominus exercituum: Jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium septimi, & jejunium decimi erit domui Judæ in gaudium, & lætitiam, & solemnitates præclaras.* At Lucam de jejunio decimi mensis intellexisse, satis certum esse videtur. Nam (ut vidimus) nonnisi absoluto Neronis biennio, a Festo successum est Felici: adeo ut nullo modo intelligi possit de jejunio septimi mensis; cum præsertim nonnisi hiberno tempore cessare consueverit navigatio. Consilium ergo Pauli fuit, ne ulterius progrederentur.

(e) Plin. lib. 4. c. 12.
(f) Strabo l. 2. & lib. 10.
(g) Apud Hier. de locis Hebr. in Act. Apost.
Tempus navigationis Pauli.
(h) Zach. 8.

At cum (inquit Lucas i) *aptus portus non esset ad hiemandum; plurimi statuerunt consilium navigare inde, si quomodo possent, devenientes Phœnicem, hiemare portum Cretæ respicientem ad Africum & Corum.* Videbatur enim portus hiemis tempore esse omnium tutissimus, sic nominatus a civitate ibi in promontorio ædificata, dicta (k) Phœnix Lampei. Aspirante autem Austro, æstimantes propositum se tenere; cum sustulissent de Asson, legebant Cretam. Errant quidam, qui putarunt (l) Asson quæ hic ponitur, illam esse eodem nomine dictam apud Troadem nobilem civitatem. Ad quidnam commune Cretæ cum Troade? De loco enim insulæ Cretæ sic dicto Lucam intellexisse, nulla potest esse dubitatio. Nam cum a parte Septentrionalis insulæ eos solvisse constet, ut (quod conceperant animo) in ejus insulæ portum, Phœnicem dictum, ad Meridiem positum adnavigarent: quid est quod de Asson Troadis tam longe posito in Phrygia possit intelligi: ut sic ex Creta navigassent per Cycladas insulas mare Myrtoum, inde Icarium, ac demum Ægæum, ut Asson Phrygiæ pervenirent; atque postea inde solverent, ut in Cretam iterum redirent, & in portum ejus

CLXIX. (i) Act. 27. Navigatio periculosa.
(k) Strab. l. 10.
(l) Apud. Hier. de nom. interpret. in Act. Apostol.

ejus ad Meridiem positum possent appellere? Constat igitur Asson fuisse locum haud longe positum a prima statione, ubi primum appulerunt in insulam; ut inde Occidentem versus eamdem præterlegentes insulam, ad portum Phœnicem ad Meridiem positum, quod in animum duxerant, pervenirent.

CLXX. (a) Act. 27. Cum itaque hoc inito consilio navigarent: *Non post multum* (ait Lucas *a*) *misit se contra ipsam navem ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo. Cumque arrepta esset navis, & non posset conari in ventum, data nave flatibus, ferebamur. In insulam autem quamdam decurrentes, quæ vocatur Cauda* (posita hæc est in extrema parte Cretæ contra montem Album spectantem ad Meridiem) *potuimus vix obtinere scapham. Qua sublata, adjutoriis utebantur, accingentes navem, timentes ne in Syrtim inciderent, summisso vase* (τὸ σκεῦος) *sic ferebantur. Valida autem nobis tempestate jactatis, sequenti die jactum fecerunt, & tertia die suis manibus armamenta navis projecerunt. Neque autem Sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, & tempestate non exigua imminente, jam ablata erat spes omnis salutis nostræ. Et cum multa jejunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidem, o viri, audito me, non tollere a Creta, lucrique facere injuriam hanc & jacturam. Et nunc suadeo vobis bono animo esse: amissio enim nullius animæ erit ex vobis, præterquam navis. Adstitit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cujus sum ego, & cui deservio, dicens: Ne timeas Paule, Cæsari te oportet adsistere: & ecce donavit tibi Deus omnes qui navigant tecum. Propter quod bono animo estote viri; credo enim Deo, quia sic erit, quemadmodum dictum est mihi. In insulam autem quamdam oportet nos devenire. Sed posteaquam quartadecima nox supervenit, navigantibus nobis in Adria circa mediam noctem, suspicabantur nautæ apparere sibi aliquam regionem: Qui submittentes bolidem* (est perpendiculum quo utuntur nautæ ad maris altitudinem explorandam) *invenerunt passus viginti: & pusillum inde separati, invenerunt passus quindecim. Timentes autem ne in aspera loca incideremus de puppi mittentes anchoras quatuor, optabant diem fieri.*

Navis in summum discrimen adducta.

CLXXI. *Nautis vero quærentibus fugere de navi, cum misissent scapham in mare, sub obtentu quasi inciperent a prora anchoras extendere; dixit Paulus Centurioni & militibus: Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis. Tunc absciderunt milites funes scaphæ, & passi sunt eam excidere. Et cum lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens: Quartadecima die hodie expectantes, jejuni permanetis, nihil accipientes. Propter quod rogo vos accipere cibum pro salute vestra: quia nullius vestrum capillus de capite peribit. Et cum hæc dixisset, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium; & cum fregisset, cœpit manducare. Animæquiores autem facti omnes, & ipsi sumpserunt cibum. Eramus autem universæ animæ in navi ducentæ septuaginta sex. Et satiati cibo, alleviabant navem, jactantes triticum in mare. Cum autem dies factus esset, terram non agnoscebant; sinum autem quemdam considerabant habentem littus; in quem cogitabant, si possent, ejicere navem. Et cum anchoras sustulissent, comittebant se mari, simul laxantes juncturas gubernaculorum: & levato artemone secundum auræ flatum tendebant ad littus. Et cum incidissemus in locum dithalassum* (διθάλασσον, quod duplex mare Latine redditur; dicebatur enim littus (*b*) intra mare protensum, eodem mari se hinc inde dividente circumdatum) *impegerunt navem: & prora quidem fixa manebat immobilis, puppis vero solvebatur a vi maris. Militum autem consilium fuit, ut custodias occiderent; ne quis cum enatasset, effugeret. Centurio autem volens servare Paulum, prohibuit fieri: jussitque eos qui possent natare, emittere se in mare primos, & evadere, & ad terram exire: & ceteros alios in tabulis ferebant, quosdam super ea quæ de navi erant*, fragmenta scilicet. *Et sic factum est ut omnes animæ evaderent ad terram.*

Adventus Pauli in Melitam insulam.

(b) Beda in Act. c. 27.

CLXXII. (c) Act. 28. *Et cum evasissemus* (*c*), *tunc cognovimus quia Melita insula vocabatur* (quæ posita est contra Pachynum Siciliæ (*d*) promontorium.) *Barbari vero præstabant non modicam humanitatem nobis. Accensa enim pyra reficiebant nos omnes propter imbrem, qui imminebat, & frigus. Cum congregasset autem Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem, & imposuisset super ignem; vipera a calore cum processisset, invasit manum ejus. Ut vero viderunt barbari pendentem bestiam de manu ejus, ad invicem dicebant: Utique homicida est homo hic, qui cum evaserit de mari, ultio non sinit eum vivere. Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est. At illi existimabant eum in tumorem convertendum, & subito casurum, & mori. Diu autem illis expectantibus, & videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes se dicebant eum esse Deum.* Hæc de vipera & barbaris admirantibus adeo exacte & distincte Deus a Luca describi voluit, ut virtus Pauli gratia insulæ illi concessa magis magisque innotesceret; nec naturali ejus loci proprietati adscriberetur, quod ex eo tempore fuit loco divinitus impertitum, nimirum ut serpentes omnes veneno carerent, & quamtumlibet aliquem momorderint, nihil prorsus inferant detrimenti. Si enim olim a natura, sicut

(d) Strab. l. 6.

(e) Act. 28.

(e) Strab. lib. 6.

Quid Paulus passus Melitæ.

sicut aliis locis, id datum fuisset: cur loci incolæ tam certi erant de interitu Pauli? Sed & terra ibi ejusdem merito contra venena parat antidotum.

CLXXIII. Pauli miracula Melitæ. Mansit Paulus cum ceteris Melitæ tribus mensibus, illic hiemantes. Quid autem dum ibi esset, acciderit, idem Lucas his verbis enarrat. *In locis autem illis erant prædia Principis insulæ, nomine Publii: qui nos suscipiens, triduo benigne se exhibuit. Contigit autem patrem Publii febribus & dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit; & cum orasset, & imposuisset ei manus, salvavit eum. Quo facto, omnes qui in insula habebant infirmitates, accedebant, & curabantur: qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, & navigantibus imposuerunt quæ necessaria erant.* Hucusque Lucas de rebus a Paulo gestis hoc anno: cætera autem, quæ ad navigationem sequenti anno post hiemem institutam pertinent, suo loco dicemus. Verum non tantum ea Melitensibus Paulus præstitit, ut ægritudine laborantes omnes curarentur: sed & Christiana eosdem religione imbuit, ipsumque Publium ad fidem Christi conversum eisdem præfecit Episcopum. Id quidem vetera quæque Martyrologia attestantur (*a*). Immo & eumdem Publium inde postea evocatum, in locum Dionysii, Atheniensi Ecclesiæ esse subrogatum Episcopum tradunt (*b*); putantes nimirum unum eumdemque esse cum hoc illum Publium, quem Dionysius (*c*) Alexandrinus affirmat Dionysio Areopagitæ Athenarum Episcopo successisse; quem & martyrio coronatum fuisse, etiam S. Hieronymus tradit (*d*).

(*a*) *Martyrolog. Rom. & alia 21. Januar. ibi Not.*
(*b*) *Ado in Martyrolog. eadem die & alii.*
(*c*) *Dionys. Alex. apud Euseb. lib. 4. c. 22.*
(*d*) *Hier. de Scrip. Eccles. in Quadrato.*

JESU CHRISTI ANNUS 59. PETRI ANNUS 15. NERONIS IMP. ANNUS 3.

I. ANno Christi quinquagesimonono, Nerone Imperatore secundum & Calpurnio Pisone Consulibus (*e*), Paulus Apostolus e Melita insula vinctus ductus est Romam. Sed antequam ejus navigationem a Luca descriptam prosequamur, Pauli socios qui eamdem cum eo conscenderunt navim recenseamus. Erat ex his unus Lucas, qui hæc ipsa conscripsit, ut ex ejusdem scriptis quis facile colliget: Aristarchum Macedonem eidem inhæsisse, idem affirmat (*f*): Trophimum etiam, qui Epheso cum Paulo Hierosolymam venerat, una cum aliis Paulum comitaturum navem conscendisse; sed hunc mala valetudine laborantem ab eodem Paulo Melitæ fuisse relictum. Sic enim legendum esse, & non Mileti (*g*), quæ superius a nobis sunt dicta, plane significant; dum Lucæ testimonio demonstratum est, Trophimum Ephesium ex Asia secutum esse Paulum anno præterito Hierosolymam, ac proinde non potuisse ægrotum remansisse Mileti. Sed his & hanc addimus rationem: Quidnam opus fuit, Paulum de Trophimo Mileti relicto (quæ est civitas juxta Ephesum posita) Timotheum in iisdem locis agentem in Asia reddere certiorem? nam hoc eum tamdiu latuisse neminem puto existimare posse. Nec est quod hæc intelligi possint de Mileto, quam Plinius (*h*) fuisse ait in Creta: nam ipse omnes simul civitates, quæ olim erant in ea, recenset: auctor est enim Strabo (*i*), eam civitatem amplius non extare, quam Gnosi olim everterant, & agrum ejus occupaverant. Ceterum quod Vulgata emendata lectionem non mutaverit, sed Mileti reliquerit; alia potius ratio quærenda est, quam contra receptam lectionem obniti. Sed quod ad Trophimum spectat: in hoc certe admirabile Dei consilium in eo perspicitur, quod cum datum Paulo esset, (ut vidimus) omnes qui essent in insula infirmos curare; tamen Trophimum, amantissimum ac plane pernecessarium amicum atque discipulum reliquerit infirmum. Quod & de Timotheo, ad quem scribit, vidimus accidisse: quem stomacho male habentem, non miraculo restituit sanitati, sed in remedium, ut modico vino uteretur, admonuit. Reperiuntur & alii Pauli discipuli hoc eodem anno, quo Paulus Romam venit, ibidem cum Paulo egisse: an autem cum eo venerint eodem navigio, vel seorsum incertum est. Sunt enim hi quos idem Paulus recenset in epistola secunda, quam hoc ipso anno dedit ad Timotheum, nimirum Demas, Crescens, Titus, & Tychicus, & si qui alii, de quibus erit sermo inferius.

Comites navigationis Pauli.

(*e*) *Tacit. Annal. lib. 13.*
(*f*) *Act. 27.*
(*g*) *2. Tim. 4.*
(*h*) *Plin. lib. 4. c. 12.*
(*i*) *Strab. lib. 10.*

II. Sed jam ipsum Paulum una cum suis Romam navigantem prosequamur. Relegit Lucas exacte satis e Melita navigationem Pauli Puteolos usque: primum enim sic ait: *Post menses autem tres navigavimus in navi Alexandrina, quæ in insula hiemaverat, cui erat insigne Castorum;* quod sic erat effigiatum. Erant Castor & Pollux duo juvenes, unicuique ovi pars dimidia, & stella superne eminens,

De Insigni Castorum.

(a) Lucian. in Deor. dialog. in fine.

nens, & jaculum in manu, & equus candidus. Hæc apud Lucianum (a) habes expressa. Credebantur hæc numina superstitione Gentilium propitia navigantibus, eos esse putantibus, qui tempestate jactatis, ac in ultimo discrimine positis, luce insolita bonæ spei præsagia solerent apparere. *Quamobrem sic liberati* (idem inquit Lucianus) *cum essent nautæ, templa adeuntes deraso capite (b), immanes undas, procellas, sublatos in altum fluctus, jactus, malos fractos, gubernacula revulsa narrabant, ac in primis Castorem & Pollucem apparentes: nam hi peculiariter ad hanc tragœdiam pertinent.* Hæc ille. Sed quod ad vocem Castorum spectat; usu quodam factum est, ut ob admirabilem quamdam eorum in omnibus rebus similitudinem, uno eodemque nomine sæpe uterque atque ambo Castores (quod habet hic Lucas) fuerint appellati. Unde illud apud Suetonium (c) de Ædilitate M. Bibuli & Cæsaris: *Ut enim geminis fratribus ædes in foro constituta, tantum Castoris vocaretur; ita suam & Cæsaris magnificentiam unius Cæsaris dici.* Quo sensu & illud Plinii (d): *Super ædem Castorum genitus pullus in oppositam sutrinam devolavit.* Sed de his satis.

(b) Lucian. de merced. conduct.

(c) Suet. in C. Jul. Cæs. c. 10.

(d) Plin. lib. 10. c. 43.

III. Navigatio Pauli Romam.

Prosequitur Lucas navigationem quam ipse cum Paulo iniit, sic describens: *A Melita solventes, cum venissemus Syracusam, mansimus ibi triduo. Inde circumlegentes devenimus Rhegium* (sunt hæc omnibus notissima loca) *& post unum diem, flante Austro secunda die venimus Puteolos: ubi inventis fratribus, rogati sumus manere apud eos diebus septem: & sic venimus Romam. Et inde cum audissent fratres, occurrerunt nobis usque ad Appii Forum, & Tres Tabernas.* Erat Appii Forum (ut colligitur ex Plinio (e) in agro Setino, in via Appia locus positus: Tres Tabernæ vero contra Antium; unde & Cicero ad Atticum (f): *Emersimus commode ex Antio in Appiam ad Tres Tabernas.* Distans erat ab Urbe Forum Appii quinquaginta & unum millia passuum: Tres Tabernæ vero positæ erant ad trigesimumtertium lapidem. Sic enim Antoninus Appiæ viæ numerat milliaria, nimirum ab Urbe ad Ariciam sexdecim millia passuum, ab Aricia ad Tres Tabernas decem & septem, inde vero ad Appii forum decem & octo. Sicque colliges (ut dictum est) ab Urbe ad Forum Appii milliaria quinquaginta & unum, ad Tres Tabernas vero trigintatria. De Foro Appii nulla sunt vestigia, vel si qua extant, palude Pontina facta sunt inaccessa: Tres vero tabernas illam esse ferunt, quæ hodie vulgo dicitur, corrupto vocabulo, Cisterna.

(e) Plin. lib. 14. c. 6.

(f) Cic. ad Attic. epist. 29. lib. 2.

IV. Videas ex his Christianorum Romæ a-

SÆC. I. Olymp. 209. an. 1. Anno Urbis 810. An. C. 57.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5550.

☉ 10. B. ☽. 1. P. 10. April. Indict. 15.

JESU CHRISTI 57. *secundum Baronium* 59.

SANCTI PETRI 4.

NERONIS IMP. 4.

I. *Consules.*

[1] AD num. I. Coss. *Nero Aug. II.* & *L. Pisa.* Dum Dissertationem Hypaticam composui, hic Neronis Consulatus mihi crucem fixit: ad quam enim Consulatuum Cæsareorum regulam revocari posset, deprehendere non potui. Tandem mihi certo constitit, illum juxta primam sumtum. Nam anno Christi LI. Nero Proconsulari Imperio donatus, Consulque in annum ætatis vicesimum, quem currenti absolvit, designatus est, ut eo anno dixi. Quare hic Consulatus Imperio ejus Proconsulari destinatus. Lipsius in Notis ad lib. 12. Taciti, ubi hic Historicus ait, decrevisse Claudium, ut vicesimo ætatis anno Consulatum Nero iniret, subdit: *Decretum frustra. Consulatum enim iniit XVII. ætatis anno: sed jam Princeps & Legum securus.* At decretum illud minime frustra fuit, cum hoc anno ideo Nero Consul processit, quia tunc ad eam dignitatem designatus est. Quare sicut Claudius Neronis decessor secundum Consulatum, ad quem adhuc privatus designatus fuerat, Imperator renuntiatus suscepit, ita Nero, cui potiori titulo hic Consulatus debebatur.

[1] COss. *Ner. Aug. II. & L. Piso.* Lapis in ædibus Capitolinis: NERONE CLAUDIO. CAESARE AUG. GERMANICO. II. L. CALPURNIO. PISONE. COS. Tacitus Annal. lib. XIII. Cap. XXXI. *Nerone secundum L. Pisone consulibus.* Prosperi Chronicon, Fasti Vindebonenses & Idatiani: *Nerone II. & Pisone.* Hic autem Neronis consulatus semestris fuit, ut ex Tranquillo patet. Onuphrius hoc anno suffectos Pisoni fuisse putat, *Ducenium Geminum, & Pompeium Paullinum;* qua in re hæsitat Pighius. At in ænea tabula Pompeiopoli in Hispania, a Sponio allata in Miscellan. pag. 278. legitur: NERONE CLAUDIO. CAESARE. AUG. GER. II. CAESIO. MARTIALE COS. VIII. IDUS DECEMBRIS. Fragmentum item nunc in ædibus Capitolinis. MINERVAE. AUG. SACRUM NERONE. CLAUDIO L. L. CAESIO. MARTIALE. CO. .... DEDIC. K. DEC. Ex his patet, Neronem hoc anno alios suffecisse consules, quam Onuphrius putavit, & in *Pisonis* locum, *L. Cæsium Martialem* designasse, Suetonius in vita, de Neronis consulatibus Cap. XIV. *Consulatus quatuor gessit: primum bimestrem, secundum & novissimum semestres, tertium quadrimestrem, medios duos continuavit, reliquos inter annua spatia variavit.* Mox cap. XV. *Consulatum* (Nero) *in senos plerumque menses dedit. Defunctoque circa Kalen. Januarias altero e consulibus, neminem substituit: improbans exemplum vetus Caninii Rebili una die consulis.* Quæ quidem verba non omnino cohærent cum vetustis lapidibus. De *Lucio Pisone* hujus anni Consule, Plinius lib. III. epist. VII.

gentium officia & studia erga Paulum: cum non quasi vincto homini, sed in Urbem cum triumpho advenienti, ultra lapidem quinquagesimum obviam ierint. Dies autem, qua Paulus in Urbem ingressus est, tam apud Bedam quam Usuardum in eorum Martyrologiis consignata habetur sexta Julii. Verum si tempus quo ex Melita insula hoc anno Paulus recessit, atque dies in navigatione insumpti considerentur, haud tam sero Romam potuit pervenisse: quippe qui soluta hieme cum navigandi tempus est redditum opportunum, navim Alexandrinam, quæ illic hiemaverat conscendit: quæ enim ibi egerat in hibernis, absque dubio post ortum Plejadum, cum opportuna solet esse navigatio, Melita solvisse putanda est. Certe quidem veris tempore eam esse navigationem institutam, Arator diaconus (*a*) his notat versibus:

Adventus Pauli Romam tempus.

(*a*) *Arat. in Act. c. 28.*

Pullulat interea nitidi coma frondea veris,
Quo juvenescit humus senio, fugiente pruina;
Suscipiensque ratem velis cedentibus Auster
Præbuit aligeras placidis in fluctibus undas.

Sed licet daremus, eos non solvisse Melita ante Mensem Maji: cum nulla sit facta in via mora, nisi quod idem scribit Lucas, eos Syracusis tres dies, Rhegii unum, & Puteolis septem constitisse, prosperoque flante vento, spatio tantummodo duorum dierum Rhegio pervenisse Puteolos: certe eodem mense Romam ingressum esse, affirmare necesse videtur. Porro quod Apostolus Paulus Alexandrina navi dicatur advectus; hic opportune in medium adducenda sunt, quæ scribit Seneca (*b*) ad Lucilium de navibus Alexandrinis cum Puteolos appellunt, quam præ cæteris illæ nobilitatæ essent, & a concurrente ad portum populo spectarentur avidius. Hæc enim ait: *Gratus illarum Campaniæ aspectus est: omnis in pilis Puteolorum turba consistit; & ex ipso genere velorum Alexandrinas (quamvis in magna turba navium) intelligit. Solis enim licet supparum intendere, quod in alto omnes habent naves: nulla enim res æque adjuvat cursum, quam summa pars veli; illinc maxime navis urgetur. Itaque quoties ventus increbuit, majorque est quam expedit, antenna submittitur. Minus habet virium flatus ex humili. Cum intravere Capreas & promontorium, ex quo*

(*b*) *Senec. epist. 78.*

Alta procelloso speculatur vertice Pallas,

ceteræ velo jubentur esse contentæ: supparum Alexandrinarum insigne est. Hæc ipse. Porro quod testificatione Lucæ certum sit Puteolis fuisse Christianos, ipsos cum ceteris avide expectasse in portu, & avidius spectasse navem Alexandrinam, cum longa hiemis mora ex fratrum litteris scire potuissent in ea Paulum cum militibus navigaturum, par est credere. Quod vero ad annum domini, quo Paulus Romam advenit: cum ex præterlapsis annis singulis recensitis certa habita ratione, hoc ipso anno quinquagesimonono a Christi natali, ipsum Romam concessisse exploratum habeatur: his etiam consentire Eusebium, & S. Hieronymum, facile demonstrabimus. Cum enim tam Eusebius (*c*), quam Hieronymus (*d*) ipsum secutus, numerent ab anno post passionem Christi usque ad tempus quo Paulus a Festo Judææ Præside vinctus navigare jubetur, annos vigintiquinque: numerando illos ab anno trigesimoquarto, qui secundum Eusebium primus ponitur a passione Domini; necesse est affirmare, anno Domini quinquagesimo octavo Paulum in Judæa a Festo dimissum, & sic anno sequenti, qui est quinquagesimusnonus, hoc nimirum anno, Romam ingressum esse, prout etiam ab Eusebio in Chronico ponitur.

(*c*) *Eusebius in Chronic.*
(*d*) *Hier. de Scrip. Eccl. in Paulo.*

V. Sed jam quod reliquum est gestorum Pauli Romæ, quæ sunt a Luca (*e*) descripta, absolvamus: *Cum, inquit, venissemus Romam, permissum est Paulo manere sibimet cum custodiente se milite. Post tertium autem diem convocavit primos Judæorum. Cumque convenissent, dicebat eis: Ego, viri fratres, nihil adversus plebem faciens, aut morem paternum, vinctus ab Hierosolymis traditus sum in manus Romanorum: qui cum interrogationem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eo quod nulla causa esset mortis in me. Contradicentibus autem Judæis, coactus sum appellare Cæsarem, non quasi gentem meam habens aliquid accusare. Propter hanc igitur causam rogavi vos videre & alloqui; propter spem enim Israel catena hac circumdatus sum. At illi dixerunt ad eum: Nos neque litteras accepimus de te a Judæa, neque adveniens aliquis fratrum nuntiavit, aut locutus est quid de te malum. Rogamus autem a te audire quæ sentis: nam de secta hac notum est nobis, quia ubique ei contradicitur. Cum constituissent autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi: quibus exponebat, testificans regnum Dei, suadensque eis de Jesu ex lege Moysi & Prophetis, a mane usque ad vesperam. Et quidam credebant his quæ dicebantur, quidam vero non credebant. Cumque invicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo unum verbum; Quia bene Spiritus sanctus locutus est*

(*e*) *Act. 28.*
Res gestæ Pauli Romæ.

est per Isaiam Prophetam ad Patres nostros, dicens: Vade ad populum istum: & dic ad eos: Aure audietis, & non intelligetis; & videntes videbitis, & non perspicietis. Incrassatum est enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos suos compresserunt: ne forte videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & sanem eos. Notum ergo sit vobis, quoniam Gentibus missum est hoc salutare Dei, & ipsi audient. Et cum hæc dixisset, exierunt ab eo Judæi, multam habentes inter se quæstionem. Mansit autem biennio toto in suo conducto: & suscipiebat omnes qui ingrediebantur ad eum, prædicans regnum Dei, & docens quæ sunt de Domino Jesu Christo, cum omni fiducia, sine prohibitione. Hucusque Lucas Apostolorum Acta perduxit. Ubinam Romæ fuerit ejusmodi, cujus Lucas meminit, Pauli hospitium; in antiquis monumentis Diaconiæ S. Mariæ in via lata memini me legisse, illic primum hospitio exceptum fuisse Paulum. At de reliquis a Paulo Romæ hoc primo adventu rebus gestis, nihil est quod edere quid possimus ex actis, quæ feruntur a Lino conscripta: nam ea ab ultimo Pauli Romam adventu sumunt exordium: cujus vero sint fidei, suo loco dicemus.

VI. Sed quid coram Nerone, quem appellaverat, Paulus egerit; ex sui ipsius epistolis, quas tunc scripsit, possumus aliqua ex parte saltem intelligere. Jam (ut vidimus) cum Hierosolymis in maximo vitæ discrimine versaretur, apparuerat illi Dominus atque dixerat (*a*): *Constans esto: sicut enim testificatus es de me in Hierusalem, sic te oportet & Romæ testificari.* Adeo difficile, asperum, ac plane pavendum fuit existimatum judicium coram sævissimo Principe, nihil ratione, sed pro libidine animi omnia faciente, ut Paulum in eo discrimine positum, omnes discipuli atque amici, quantumlibet erga ipsum studiosi, tunc temporis tamen timore correpti, penitus dereliquerint. Tradit enim id Paulus, cum ad Timotheum (*b*) hoc eodem anno scribens ait: *In prima mea defensione nemo mihi adfuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur.* Verum in tanta Pauli concussione, non solum qui aderant, ab eo recesserunt; sed & qui longe positi, pariter ab eo tunc temporis defecerunt. Affirmat enim hoc ipse ad eumdem sic scribens (*c*): *Scis*, inquit, *hoc, quod aversi sunt a me omnes qui in Asia sunt: ex quibus est Phigellus & Hermogenes.* Par est credere, Judæos Hierosolymis misisse viros insigniores, qui apud Neronem gratia possent, & mille artibus causam prosequentes, Neronem concitarent in Paulum, ut alias in alios sæpe fecisse vidimus. Erat enim inter ceteros

(*a*) Act. 23.

Durum Neronis judicium adversus Paulum.

(*b*) 2. Tim. 4.

(*c*) 2. Tim. 1.

Aliturus quidam Judæus mimorum actor, cujus opera (ut vidimus) Josephus (*d*) reos quos defendebat, curavit absolvi. Ejusmodi genus hominum apud talem Principem in pretio erat. Aderat & Poppæa Sabina nova Neronis concubina, quam Judæi adeo sibi conciliaverant, ut (quod dictum est superius) ejus ope & gratia, qui missi fuerant legati pro templo adversus Agrippam Regem, a Nerone rescriptum acceperint (*e*).

(*d*) Joseph. in vita sua.

(*e*) Joseph. antiq. lib. 20. c. 7.

VII. At Paulo sic ab omnibus derelicto, atque in maximo omnium periculo constituto, Christus Dominus (ut alias consueverat) adfuit, & ab imminenti discrimine liberavit. Profitetur enim hoc ipsum Paulus, eadem, quam ad Timotheum scripsit, epistola, dicens: *Dominus autem mihi adstitit, & confortavit me, ut per me prædicatio impleatur, & audiant omnes Gentes. Et liberatus sum de ore leonis* (sic enim Neronem appellat, ob immanem ac prorsus feralem Principis sævitiam.) *Liberavit me Dominus ab omni opere malo, & salvum faciet in regnum suum cæleste.* At non sic est liberatus, ut omnino liber abire sit jussus, sed quod in suo conducto, catena tamen vinctus, cum custodiente se milite libere agere permissus sit; ubi eo modo ad biennium mansit. Porro non tantum coram Nerone, sed & in Senatu, & apud collegium Pontificum (quod ad religionem causa spectare videretur) Pauli causam actam esse, ex his quæ idem ipse dum item Romæ esset, scripsit ad Philippenses (*f*): certo posse affirmari videtur: siquidem in omni Urbis prætorio eam cognitam fuisse testatur, cum ait: *Scire autem vos volo, fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad profectum venerunt Evangelii: ita ut vincula mea manifesta fierent in Christo, in omni prætorio, & in ceteris omnibus: ut plures e fratribus in Domino, confidentes in vinculis meis, abundantius auderent sine timore verbum Dei loqui. Quidam quidem & propter invidiam & contentionem* (putantur hi fuisse Judæi sibi adversantes) *quidam autem & propter bonam voluntatem Christum prædicant. Quidam ex charitate, scientes quoniam in defensionem Evangelii positus sum. Quidam autem ex contentione Christum annuntiant, non sincere: existimantes pressuram se suscitare vinculis meis. Quid enim? Dum omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntietur: in hoc gaudeo, sed & gaudebo.* Hæc autem post primam quam dicit defensionem suam, accidisse videntur.

Christus apparuit Paulo & liberavit eum.

(*f*) Philip. 1.

VIII. Eodem vero tempore, cum in Orientem, ubi Evangelium prædicaverat, hæc de Paulo Romæ in vinculis agente perlata essent; Philippenses inter alios legationem ad eum miserunt una cum subventione

Legatio Philippensium ad Paulum.

tione

tione pecuniarum per Epaphroditum suum ipsorum Episcopum. Testatur id quidem Paulus ad ipsos scribens (*a*) his verbis: *Habeo autem omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis, odorem suavitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.* Venit quoque Iconio Lycaoniæ civitate Onesiphorus, qui & ipse Paulum solicite perquisivit, eo potissimum tempore, quo a suis fuerat derelictus: de quo idem ipse ad Timotheum (*b*) scribens, hæc ait: *Det misericordiam Dominus Onesiphori domui; quia sæpe me refrigeravit, & catenam meam non erubuit; sed cum Romam venisset, solicite me quæsivit, & invenit. Det illi Dominus invenire misericordiam a Domino in die illa. Et quanta Ephesi ministravit, tu melius nosti.*

(*a*) Philip. 2.
(*b*) 2. Tim. 1.

IX. Ex Familia Neronis conversi ad Christum.

De rebus insuper Romæ gestis a Paulo, hæc Chrysostomus (*c*): *Dicitur salutasse Neronis pocillatorem, & concubinam. Quanta putatis contra illum tunc dicta esse? sed non juste. Nam si quidem ob lasciviam salutasset, vel ob mala opera, merito: Si autem ob vitam rectam, quare?* Sane quidem nonnullos ex Neronis familia ad Christum esse conversos, ex his quæ idem Paulus postea scripsit ad Philippenses (*d*) cognoscere certo possumus, dum ait: *Salutant vos omnes sancti, maxime autem qui de Cæsaris domo sunt;* inter alios autem una fuisse Torpetem, qui postea martyrio coronatus est, Romanum Martyrologium (*e*) attestatur: sed de eo inferius. Porro concubina illa Neronis, cujus Chrysostomus meminit, creditur fuisse Poppæa Sabina, quæ præ ceteris ab eo in deliciis haberetur: de ea enim hæc scribit Tacitus (*f*): *Erat in civitate Sabina Poppæa T. Ollio patre genita; sed nomen avi materni sumpserat, illustri memoria Poppæi Sabini Consulari & triumphali decore præfulgentis. Nam Ollium honoribus nondum functum, amicitia Sejani pervertit. Huic mulieri cuncta alia fuere præter honestum animum. Quippe mater ejus, ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter & formam dederat: opes claritudini generis sufficiebant: sermo comis, nec absurdum ingenium, modestiam præferre, & lascivia uti: rari in publicum egressus, idque velata parte oris, ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat.* Hæc Tacitus. Sic igitur Romæ positus Paulus, quod ante (ut ipse ad Romanos scribens testatus erat *g*) diu multumque exoptaverat Romam venire, ac Evangelium prædicare; factus jam voti compos, licet in vinculis positus, licet hospitii conducti spatio circumscriptus, licet adhuc militari custodia tentus, Christi Evangelium magna animi fiducia & alacritate prædicavit, atque (quod pollicitus erat) in abundantia benedictionis annuntiavit.

(*c*) Chrys. in Act. hom. 54.
(*d*) Philip. 4.
(*e*) Martyr. Rom. die 17. Maji.
(*f*) Tacit. lib. 13.
(*g*) Rom. 1. 15.

X. De Epistola secunda ad Timotheum.

At nec satis sibi esse putavit, ad se confluentes homines imbuere Evangelio; sed & ad absentes complures, cum adhuc in vinculis esset, dedit epistolas. De quibus singulis est propositum agere, ac in primis de ea quæ prima ibi scripta jure putatur, quæ est ad Timotheum secunda. Scribens enim statim post primam suam defensionem apud Neronem habitam ad Timotheum discipulum amantissimum, de his quæ proxime accidissent, eum reddidit certiorem. Nam præter illa quæ dixerat de sua defensione, de diverso statu suorum hæc ait (*h*): *Demas enim me reliquit, diligens hoc sæculum, & abiit Thessalonicam, Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam: Lucas est mecum solus;* & paulo post: *Alexander ærarius multa mala mihi ostendit: reddet illi Dominus secundum opera ejus: quem & tu devita, valde enim restitit nobis;* ac in fine: *Erastus remansit Corinthi, Trophimum autem reliqui infirmum Mileti* (*). Sed quod ad Trophimum spectat, satis superius dictum est. Quod autem dum de suis comitibus agit Paulus, inter alios de Crescente dicat in hac ipsa epistola: *Crescens in Galatiam;* pro Galatia, Galliam, legendum esse, Epiphanius firmissime asseverat, cum ait: *Crescens in Galliam, non autem in Galatiam, ut quidam decepti putant; sed in Galliam, legendum est.* Ceterum ait Ammianus Marcellinus (*i*) cum agit de Gallorum origine, eos Græco sermone Galatas esse dictos. Sic & Theodoretus (*k*) ait, Paulum in secunda quam scripsit ad Timotheum epistola, per Galatiam, Gallias intellexisse; sicque antiquitus illas gentes nominari consuevisse affirmat. Crescentem certe fuisse in Galliam amandatum, Viennensemque erexisse Ecclesiam, necnon & Moguntiam venisse, ac longe lateque fidem Christianam propagasse constat: sed & in Galatiam quoque esse profectum, negari omnino non potest: at de his pluribus actum est in nostris ad Martyrologium Romanum (*l*) Notationibus.

(*h*) 2. Tim. 4.
* Melitæ
(*i*) Ammian. lib. 15.
(*k*) Theodoret. in epist. 2. ad Tim. cap. 4.
(*l*) Die 27. Jun.

XI. De Discipulo Dema.

De Dema vero dicere non prætermittimus, quod etsi ad tempus Paulum reliquerit, non tamen ut Christianam fidem & ipsum Apostolum sit penitus aversatus. Nam Romam iterum rediisse, ac Paulo adhuc in vinculis agenti una cum aliis ministrasse, idem Paulus scribens ad Philemonem testatur, cum ait: *Salutat te Epaphras concaptivus meus in Christo Jesu: Marcus, Aristarchus, Demas, & Lucas adjutores mei.* Quamobrem erroris plane arguitur Dorotheus aliter somnians in Synopsi, dum Demam olim Pauli discipulum, cum ab eo recessisset, tradit factum esse Thessalonicæ simulacrorum sacerdotem. Unde hæc acceperit, non inveni-

nimus: quæ si vera esse dixerimus, duos ejusdem nominis Pauli fuisse discipulos effingere opus erit. Nam compertissimum est, eam ad Philemonem epistolam datam esse longe post secundam ad Timotheum scriptam, ut tum ex his quæ dicta sunt, tum etiam iis quæ dicturi sumus inferius, perspicue apparebit. Demam igitur, quem se reliquisse, & abiisse post sæculum, Paulus deplorat; postea scribens ad Philemonem, eum ad meliorem frugem esse conversum, & gnaviter una cum ceteris Christianæ militiæ antesignanis collaborasse testatur. Sed ad ipsam epistolam redeamus.

XII. Cum multa quæ ab eo præstari cupiebat Paulus, Timotheum ea epistola admonuisset; multaque de his quæ obventura essent mala, prænuntiasset: demum quod vehementer optabat, rogat semel atque iterum, ut se Romam quamcitissime conferat, nimirum ante hiemem; atque ut una secum Marcum ducat, exposcit: sic enim ait (a): *Festina ad me venire cito; & paulo post: Marcum assume, & adduc tecum: est enim mihi utilis in ministerio;* ac in fine: *Festina ante hiemem venire.* Illud etiam ab eo petit, ut penulam quam reliquerat Troade apud Carpum, veniens secum afferret, necnon & libros, maxime autem membranas. Sed quid per penulam intellexerit, superius actum est satis, cum de Pauli adventu Troadem narratio incidit opportuna. Marcum hunc, cujus una cum Timotheo adventum exoptat, quem & in prædicatione Evangelii sibi utilem fore tradit; fuisse illum consobrinum Barnabæ, Joannem dictum, cognomento Marcum, de quo plura superius, ex eo perspectum habetur, quod in epistola quam post adventum ipsorum (Timothei scilicet atque Marci) Romam, scripsit ad Colossenses, ejusdem Marci cum meminit, ait: *Salutat vos Aristarchus concaptivus meus, & Marcus consobrinus Barnabæ.* Hunc porro apud Paulum semper mansisse usque ad Barnabæ obitum, inde vero in Cyprum ad eam Ecclesiam curandam una cum Epaphra & Tychico a Paulo abire jussum esse, auctor qui res Barnabæ est prosecutus, affirmat (b), licet perperam Marcum hunc cum illo Evangelista confundat.

De Marco ad Paulum redeunte.

(a) 2.Tim. 4.

(b) Metaphr. die 19. Februarii in Auxibio.

XIII. Ex his igitur satis evidens est, hanc de qua agimus, Pauli ad Timotheum scriptam epistolam, ante illam ad Philemonem, & ad Philippenses, necnon ad Colossenses, esse datam: siquidem omnes illas scriptas esse constat post Timothei adventum Romam: quandoquidem in illis singulis una cum Paulo in titulo inscribitur & Timotheus. Immo & ipsam haud multo post ejus Romam adventum esse scriptam, intelligi facile potest, nimirum statim post primam suam coram Nerone defensionem, cujus in ea meminit. Sed & cum illud admonet, ut ante hiemem se Romam conferat: certe si quis exacte consideret tempus, & locum ipsum, Timotheumque agentem in Asia, ut ejusmodi illi reddi posset epistola, & ipse Troadem ad sumendam penulam proficisceretur, ac Romam ante hiemen se conferret: plane inveniet, hoc ipso anno, ineunte æstate, hanc ad Timotheum scriptam esse epistolam. Hæc vero idcirco a nobis tam exacte sunt disquisita, quod nonnulli existimarunt, hanc ipsam secundam ad Timotheum datam epistolam, omnium novissimam esse scriptam; ea nimirum ratione persuasi, quod in ea Paulus dicat ad finem (c): *Ego enim jam delibor, & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiæ.* Eo enim sensu hæc putant accipienda esse verba, quasi proxime esset Paulus martyrio coronandus, sicque ab eo spiritu prophetico esse prænuntiata.

De Tempore Pauli Epistolarum.

(c) 2.Tim. 4.

Sed dicant velim: Nonne idem ipse Paulus in eadem testatur, sibi Dominum apparuisse, dum in summo illo discrimine versaretur, hortatumque esse, ac fore prædixisse, ut per ipsum in omnes Gentes prædicatio impleretur? Quomodo igitur hæc sibi cohærent, ut instans Pauli consummatio esset; idemque ipse sic a periculo liberandus, in omnes Gentes prædicationem Evangelii propagaturus esset? Sed eadem quæ tunc sibi a Domino dicta sunt; & in eadem epistola scripta, repetere in animo est: ea sunt hujusmodi (d). *In prima mea defensione nemo mihi adfuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur, Dominus autem mihi adstitit, & confortavit me, ut per me prædicatio impleatur, & audiant omnes Gentes.* Hæc ipse. Sicut enim cum a Judæis Hierosolymis ad mortem expeteretur, Dominus illi adfuit, ac dixit (e): *Constans esto: sicut enim testificatus es de me in Hierusalem, sic te oportet & Romæ testificari.* Ita & Romæ in eodem ferme periculo constituto, propagationem Evangelii ab eo faciendam in omnes Gentes prædixit. At sicut illud impletum esse certum est, ita istud præstandum esse, quis poterit dubitare? Rursus vero, quomodo eo sensu accipi possunt ea verba Pauli dicentis: *Jam delibor, & tempus resolutionis meæ instat:* quasi nosset se proxime martyrium consecuturum, veluti si de ea re divinitus fuisset admonitus; si in ea epistola, quam postea (ut diximus) scripsit ad Philippenses, suum ad eos pollicetur adventum, cum ait (f): *Confido autem in Domino, quoniam & ipse veniam ad vos cito?* Immo se certo scisse in vita diutius permansurum, affirmat, cum post hæc sic scribit ad eos-

XIV. Diluitur obiectio.

(d) 2.Tim. 4.

(e) Act. 23.

(f) Philipp. 2.

ad eosdem Philippenses (a): *Nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem. Mihi enim vivere Christus est, & mori lucrum. Quod si vivere in carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligam, ignoro. Coarctor autem e duobus, desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne, necessarium propter vos. Et hoc confidens, scio quia manebo & permanebo omnibus vobis, ad profectum vestrum & gaudium fidei: ut gratulatio vestra abundet in Christo Jesu in me, per meum adventum iterum ad vos.* Hæc ipse. Idemque olim ad Romanos cum scriberet, se Roma in Hispanias profecturum prædixerat, inquiens (b): *Per vos proficiscar in Hispaniam.*

(a) Philipp. 1.
(b) Rom. 15.

XV. Quamobrem non in alium sensum atque sententiam ea Pauli verba de instanti suo obitu intelligi posse videntur; nisi quod fortasse fuerat sibi divinitus revelatum, se sub Nerone capite plectendum esse. Satis enim tempus illud instans videri poterat, quod sub eodem Principe fore nosset implendum. At quomodo non videri poterat breve ac pene momentaneum novem, quod reliquum erat vitæ suæ annorum spatium, si eadem plane mensura Salvatoris ad judicandum adventum post modicum tempus affore prædixit, ad Hebræos (c) sic scribens: *Adhuc modicum aliquantulumque qui venturus est, veniet, & non tardabit?* Sic igitur ante dictas omnes Romæ datas scriptam esse secundam Pauli epistolam ad Timotheum satis perspectum videtur. Verum eidem tabellario, nempe Tychico, dedit etiam tunc Paulus epistolam ad Ephesios: nam licet in ea ad Timotheum dicat (d): *Tychicum misi Ephesum;* tamen præteritum tempus pro præsenti usurpasse videtur, sicut cum ad Ephesios de eodem scribens ait (e): *Ut autem & vos sciatis quæ circa me sunt quid agam: omnia vobis nota, faciet Tychicus carissimus frater, & fidelis minister in Domino: quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa nos sunt, & consoletur corda vestra.* Hæc cum ita sint; nos tamen primum egimus de ipsa ad Timotheum scripta epistola, eo quod multa in ea de rebus suis Romæ gestis ipse significet, ex quibus intexeretur historia; quarum nulla est mentio in epistola ad Ephesios, eo quod ea Paulus Tychico coram significanda, minime litteris tradidisset: agemus autem paulo post de eadem epistola ad Ephesios.

Elucidantur Pauli verba.
(c) Hebr. 10.
(d) 2. Tim. 4.
(e) Ephes. 6.

XVI. Interim, ex quo semel de ea ad Timotheum epistola suscepta est narratio, cetera quæ in ea sunt, & ad veritatem historicam insinuandam spectare videntur, in medium afferamus. Cum Paulus, post illa scripta de Tychico, agit de penula Troade deposita apud Carpum: licet de penula satis superius actum sit: tamen quod ad Carpum spectat, Pauli Troade (ut videtur) hospitem: de alio quoque Carpo eadem charitatis officia erga Fideles præstante, suscipiendo hospitio qui apud se diverterent Christianos, apud Dionysium habetur mentio; possetque ex eodem officio ab utroque exhiberi solito, unum atque eumdem esse, existimari, nisi alter Troade, alter vero in Creta id ipsum officium exhibuisse reperiretur. Verum quid de Cretensi illo Carpo memoria dignum Dionysius (f) scribat ad Demophilum, hic interim describere, non absurdum existimamus: *Cum aliquando,* inquit, *in Cretam venissem, sanctus Carpus me suscepit hospitio, vir ob eximiam animi munditiam ad Dei speculationem ultra ferme omnes aptissimus. Denique numquam sancta mysteria celebrare cœpisset, nisi prius inter eas preces quæ antea consummantur, sacra illa ac propitia visio apparuisset. Hunc igitur (ut ipse referebat) infidelis quispiam contristaverat aliquando: erat autem causa tristitiæ, quod ille quemdam ab Ecclesiæ fide ad impietatis errorem adduxerat. Cumque ejus celebritatis, quam vulgus Hilaria vocat, agerentur dies: qui debuerat pro utrisque benignissime orare, atque Dei Salvatoris auxilio alterum ab errore convertere, alterum bonitate superare, nec desistere quin eos admoneret per omnem viam, donec pœnitentiæ tempus superesset, & ita eos ad Dei cognitionem attrahere; ut jam tandem quæ illis erant ambigua & obscura, patescerent, & ab iis quæ præter rationem audacter admiserant, resipiscere legitima severitate cogerentur: nescio quo pacto (cum intra semetipsum id antea passus non esset) tunc vehementem indignationem imbiberat animo. Sic itaque affectus, obdormivit; erat enim vespera. Circa vero mediam noctem, quo tempore consueverat ipse semper apud se ad divinos evigilare hymnos, expergiscitur quidem & surgit, cum somnos parum quietos & crebro interruptos, nec absque perturbatione cepisset. Stans tamen ad divinam precem & collocutionem non satis intente, irreligiose tristabatur, & ferebat graviter: iniquum esse dicens, si impii homines, & qui vias Domini perverterent rectas, adhuc viverent: & hæc dicens, precabatur Deum, ut amborum vitam turbine aliquo & fulmine prorsus extingueret.*

(f) Dionysius ad Demoph. epistola 8.
De Carpo Cretensi Historia.

XVII. *His dictis, repente se vidisse referebat, domum in qua consistebat, primum vehementer agitari, ac demum a summo culmine per medium dividi, & quemdam ante se ingentis luminis rogum, eumque (videbatur enim jam sub dio esse locus) a cælo ad se usque deferri. Cælum vero istud patere conspiciebat, ejusque cardini Jesum*

Visio ad arguendam nimiam severitatem demonstrata.

sum insidere, innumeris illi humana specie adstantibus Angelis. Et ista quidem vidisse cum superne aspiceret, & se esse admiratum memorabat. Ubi vero ad inferiora deflexit obtutus Carpus, ipsum quoque solum instar vasti ac tenebrosi cujusdam profundi discissum se vidisse ait, atque viros illos, quibus mala imprecatus fuerat, ante se ad os illius profundæ voraginis stare trementes ac miserabiles, & qui ipsa pedum suorum labilitate jam mergendi viderentur. Porro ab inferiori parte voraginis serpentes cernebat emergere; qui circa illorum pedes ita instabiles ac nutantes, interdum quidem in globum colligi & gravari una atque pertrahere, interdum vero dentibus, & caudis, ore, gutture, linguis, ac toto corporis motu vim immensi pavoris viderentur incutere, ut qui modis omnibus deorsum illos præcipitare molirentur. Fuisse autem & viros quosdam in medio, qui contra eos una cum serpentibus impetum facerent, exagitantes una & impellentes atque ferientes. Videbantur autem illi lapsui proximi partim vi, partim etiam inviti, partim etiam sponte, cum a malo sensim & cogerentur simul & inducerentur. Referebat autem (carpus dum inferiora aspiceret, fuisse delectatum, atque superiora neglexisse, graviter autem & indigne ferentem, quod illi nondum cecidissent: & cum sæpius eo desiderii ferretur impetu, eosque ipse niteretur impellere, semperque frustra moliretur, molestissime tulisse, & contra eos imprecatum esse. Cum ecce vix tandem revocatis ad superna luminibus vidit cælum sicut prius aspexerat, Jesumque miseratum quod fiebat, de cælesti illa sede consurgentem ad eos usque descendere, & porrigere clementissimam manum Angelosque una opem ferentes aliunde alium tenuisse viros; ac dixisse Jesum Carpo stanti porrecta adhuc manu: Jam percute adversum me. Paratus enim sum etiam iterum pro salvandis hominibus pati: gratum mihi istud est, dum non alii homines peccent. Tu autem inspice an tibi utile sit, hanc istius profundi & cum serpentibus mansionem, Dei ac bonorum clementiumque Angelorum præferre consortio. Hæc sunt quæ ego audita, vera esse credo. Hucusque Dionysius. Quod vero hoc contigisse festis Hilariis dicat; celebrari ea solita erant octavo Kalend. Aprilis, ut ex Gentilium Romanorum Kalendario patet. Meminit ejusdem celebritatis Vopiscus in Aureliano, & Lampridius in Alexandro, qui Matris deum fuisse solemnia tradit, non autem Panis, ut alii putarunt. Ipsa etiam die, qua hæc divinitus accidisse Dionysius tradit, passum esse Salvatorem nostrum, opinio multorum fuit.

XVIII. Sed ad Paulum redeamus; qui in eadem epistola ad Timotheum salutationem Fidelium subjiciens ait (a): *Salutat te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes.* Quod ad Pudentem pertinet; hic ille vir est clarissimus Senatorii ordinis civis Romanus, pater Novati, atque Timothei, Praxedis & Pudentianæ virginum: hujus domus ad radicem Viminalis posita prope Exquilinum patuit omnibus Christianis, ubi & sacræ agebantur synaxes; conversaque deinde penitus in ecclesiam, eadem Pastoris Titulus dicta est, de qua alibi pluribus. Linus vero, cujus hic item habetur mentio, ille ipse videtur, cui (ut superius dictum est) Petrus ab Urbe recedens, Fidelium qui in Urbe essent, commisit curam; quem antea Paulo ministrasse, Ignatius (b) scribens ad Trallianos testari videtur, sic dicens, cum agit de diaconis: *Quid vero diaconi, quam imitatores angelicarum virtutum? qui purum & inculpatum ministerium illi exhibent, ut S. Stephanus B. Jacobo, Timotheus & Linus Paulo, Anacletus & Clemens Petro.* Sed hæc olim. Ceterum sicut Timotheus ex diacono est factus Episcopus, ita & Lino pastoralis cura est a Petro Romæ commissa: cui etiam post mortem in sede successit, ut suo loco dicemus.

(a) 2. Tim. 4. De Pudente & ejus filiis.

(b) Ignatius epistola 5.

XIX. De Epistola ad Ephesios scripta.

Ut igitur de ceteris ab Apostolo Romæ scriptis epistolis agamus: jam diximus, una cum illa ad Timotheum eam ad Ephesios esse conscriptam. Quod vero aliqui illam primo a Paulo scriptam esse contendant (c) quæ ad Galatas missa est: libentius in his Chrysostomo (d) assentimur, qui eam ante epistolam ad Romanos esse conscriptam existimavit: nullus enim sicut in ceteris, character in ea reperitur, quo demonstrari possit eam Romæ esse conscriptam, cum in reliquis nulla sit Pauli epistola Romæ scripta, in qua de vinculis suis non habuerit mentionem: at in ea ad Galatas data, de his nihil prorsus: quæ si Romæ prima omnium (ut ajunt) scripta esset, certe eorum meminisse, necessaria data videretur occasio. Uno itaque eidemque tabellario, quem dicit se Ephesum misisse, quippe Tychico, Paulus tum eam ad Ephesios, tum etiam ad Timotheum secundam dedit epistolam: haud enim existimandum, easdem tunc scriptas singulas litteras dedisse singulis tabellariis. Dans igitur Tychico litteras ad Ephesios, multa etiam sine scripto de rebus suis ore communicanda tradidit (e): meminit frequenter in ea suorum vinculorum, ut cum ait (f): *Ego Paulus vinctus Jesu Christi;* ac iterum: *Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino;* ac rursum; *Legatione fungor in catena.*

(c) Athanas. in Synopsi. Theodoret. in præfat. in epist. Paul. & alii.

(d) Chrysost. in præfat. in epist. Paul.

(e) 2. Tim. 4. Ephes. 6.

(f) Ephes. 3. 4. & 6.

XX. Hujus autem tanto citius scribendæ epistolæ occasio inde manasse videtur, quod Ecclesia Asiana fere penitus pessumdata videretur.

tur. Nam in secunda, quam tunc ad Timotheum scripsit, epistola, de his sic queritur, dicens (a): *Scis hoc, quod aversi sunt a me omnes qui in Asia sunt, ex quibus est Phigellus & Hermogenes.* Quinam autem fuerint Hermogenes & Phigellus, sive Philetus (utraque enim lectio reperitur) nihil certi reperire potuimus, nisi quæ in apocryphis Apostolorum Passionibus leguntur in Jacobo Joannis fratre: hos nimirum fuisse maleficos, verum Jacobi opera ad fidem Christianam esse conversos. Sed sicut Simon magus, & ipse aliquando Christianus, sed a Christiana religione deficiens, adversus Dei Ecclesiam omnia tela convertit; ita & hos ipsos ex Fidelibus infideles, & e Christianis apostatas factos, maximas in Ecclesiam turbas concitare, & Paulo in omnibus aversari studuisse credendum est. Apud Metaphrastem in sermone de Petro & Paulo legimus Phigellum a Petro factum (quod non credimus) Episcopum Ecclesiæ Ephesinæ, eumque Judæos credentes a fide avertisse. Hæc nempe illa ipsa videntur esse tempora, quæ Paulus novissime Ephesios ad se Miletum vocatos allocutus prædixerat, inquiens (b): *Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobismetipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se. Propter quod vigilate.* Jam vero antea, qui ex Asia erant Judæi primi fuerunt qui Hierosolymis adversus Paulum populum concitarunt, & in ipsum manus (ut vidimus c) injecerunt.

(a) 2.Tim. 1.
(b) Act. 20.
(c) Act. 21.

XXI. Quod igitur dixerat, eos qui in Asia essent, a se aversos; haud dubium est, de Judæis intellexisse. Quamobrem ad eos, qui in fide constantes erant ex Gentibus Christiani jam facti, eam dedit epistolam: ad hos enim scripsisse, ejus verba declarant, quibus ait (d): *Hujus rei gratia ego Paulus vinctus Jesu Christi pro vobis Gentibus:* & iterum (e): *Propter quod memores estote, quod aliquando vos eratis Gentes in carne, qui dicebamini Præputium, ab ea quæ dicitur Circumcisio.* Scribit igitur ad hos Paulus, ut eos contineat in officio: quod & fideliter præstiterunt. Ignatius enim Ecclesiam Ephesinam mirifice prædicat, commendatque ipsorum zelum, quo adeo aversati essent hæreticos, ut nec illos audire, nec illac transitum habere permiserint; sic enim ait (f): *Novi nonnullos per vos transeuntes habere perversam doctrinam peregrini & maligni spiritus: quibus negastis transitum ad spargendam zizaniam, obturatis auribus, ne reciperetis errorem quem docent.* Et unde hoc Ephesii? nempe, quod superius dixerat: *Vos itaque estis ejusmodi, a talibus instructoribus eruditi, a Paulo Christi pleno, & fidissimo Timotheo:* & rursum: *Honestissimum supra modum laudat ille vestrum decentem compositumque ordinem, quodque omnes secundum veritatem vivitis, & quod nullus sit inter vos hæresi locus, sed nec auditur nomen ullius quam solius Jesu Christi, veri pastoris & magistri: & estis (ut Paulus vobis scripsit) unum corpus, & unus spiritus: propterea quod vocati estis in una spe vocationis vestræ.* Hæc Ignatius.

(d) Ephes. 3.
(e) Ephes. 2.
Ad Ephesios ex Gentilibus Christianos data epistola.
(f) Ignat. epist. 14.

XXII. Cum eam ad Ephesios Paulus dedisset epistolam Tychico discipulo: & ad Timotheum (ut dictum est) secundam scribens, inter alia eum admonuisset (g), ut suum Romam versus ante hiemem acceleraret adventum, secumque Marcum assumeret; hæc omnia ab ipso esse præstita, certum est; siquidem (ut superius est enarratum) de adventu Timothei Romani reliquæ a Paulo Romæ scriptæ epistolæ quibus sicut Pauli, ita & Timothei inscriptus legitur titulus, facile monstrant. Marcum insuper secum duxisse, exploratum habetur: nam ejusdem secum Romæ agentis idem meminit Paulus scribens ad Colossenses (h), necnon etiam ad Philemonem. Tychicum etiam, quem ad Ephesios miserat, Romam iterum rediisse, ac postea eumdem in Asiam denuo ad Colossenses missum, eadem ad ipsos scripta epistola significare videtur. Verum cum hieme adventante, navigandi iterum hoc anno in Asiam minus data videatur facultas: anno sequenti potius, qui numeratur secundus carceris Pauli, dictæ litteræ scriptæ fuisse creduntur, eædemque opportuno tempore navigationis Tychico in Asiam esse datæ: de his itaque agemus anno sequenti.

(g) 2.Tim. 4.
Recapitulatio dictorum.
(h) Coloss. 4.

XXIII. Quod autem pertinet ad res Romanas: eas referimus tantum, quæ ab instituto minime abhorrent. Auctor est Tacitus, hoc anno iisdemque Coss. Nerone secundum & Calpurnio Pisone laudabilem illam legem a Nerone sancitam, nimirum: Ne quis Magistratus, aut Procurator, qui provinciam obtineret, gladiatorum, vel ferarum spectacula ederet: ne ea de causa (quod factitari sciebat) a provincialibus immensam Præsides vim pecuniarum corraderent. Idem scribit de Pomponia Græcina nobilissima fœmina, ream esse constitutam externæ religionis acceptæ: quamobrem non levis est suspicio, eam, ut complures alias, Christianam fidem esse sectatam. Rem vero gestam in hæc verba Tacitus scribit: *Pomponia Græcina insignis fœmina, Plancio, qui ovans se de Britannis retulit, nupta, externæ religionis rea, mariti judicio permissa. Isque prisco instituto propinquis coram de capite famaque conjugis cognovit, & insontem nuntiavit. Longa huic Pomponiæ ætas & continua tristitia fuit:* nam

De Pomponia Græcina.

nam post Juliam Drusi filiam dolo Messalinæ interfectam, per quadraginta annos non cultu nisi lugubri, non animo nisi mæsto egit. Agit insuper hoc anno Tacitus de judicio Romæ acto in Celerem Asiæ Proconsulem, qui occiso Silano, illi successerat primo anno Neronis Imperii, quo tempore Paulus (ut vidimus) in ea provincia Ephesi gravissima passus est. *Hunc igitur* (inquit Tacitus) *accusante Asia, quia absolvere nequibat Cæsar, traxit senectam, donec mortem obiret:* ob mortem enim Silani devinctus illi Nero videbatur.

JESU CHRISTI ANNUS 60. | PETRI ANNUS 16. | NERONIS IMP. ANNUS 4.

I. (a) Tacit. lib. 14. Plin. l. 2. c. 7. & l. 7. c. 20. De Pauli epistola ad Philippenses.

ANno Christi sexagesimo, Nerone Imp. tertium & Valerio Messala (a) Coss. Paulus Apostolus secundum agens annum in vinculis, plures ad diversos scripsit epistolas; quibus omnibus sicut suum, ita & Timothei, quem litteris accersitum, ante hiemem anno præterito diximus venisse Romam, nomen inscripsit. Censetur earum illa prima quæ data legitur ad Philippenses; ea nimirum occasione conscripta, quod illi Pauli studiosissimi, mox cum audissent illum Romæ vinculis detineri, Epaphroditum ipsorum Apostolum (sic enim eum Paulus (b) appellat) Romam miserunt, qui non tantum illum inviseret, sed & munera accepta perferret (c). Huic quidem Romæ agenti, morboque ad mortem usque laboranti, cum tandem convaluisset, has ad Philippenses dedit litteras: id enim Paulus iisdem significat, quibus etiam suum ad eos pollicetur adventum, sic dicens (d): *Confido autem in Domino, quoniam & ipse veniam ad vos cito. Necessarium autem existimavi, Epaphroditum fratrem & cooperatorem & commilitonem meum, vestrum autem Apostolum, & ministrum necessitatis meæ, mittere ad vos: quoniam quidem omnes vos desiderabat, & mæstus erat, propterea quod audieratis illum infirmatum. Nam & infirmatus est usque ad mortem: sed Deus misertus est ejus, non solum autem ejus, verum etiam & mei, ne tristitiam super tristitiam haberem. Festinantius ergo misi illum; ut viso eo, iterum gaudeatis, & ego sine tristitia sim. Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, & ejusmodi cum honore habetote: quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit, tradens animam suam, ut impleret id quod vobis deerat erga meum obsequium.*

(b) Philip. 2.
(c) Philip. 4.
(d) Philip. 2.

II. De Epaphrodito. (e) Theod. in epist. ad Philip.

Existimavit Theodoretus (e) hunc ipsum Epaphroditum fuisse Episcopum, ea potissimum ratione, quod Paulus appellet eum Apostolum: eo enim nomine tunc consuetum appellari eos quos dicimus Episcopos, multis ostendit; & Episcopos tunc eos dictos esse, quos nunc vocamus presbyteros, manifeste demonstrat ex initio ejusdem epistolæ, dum ait: *Paulus & Timotheus servi Jesu Christi, omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis, cum Episcopis & Diaconis:* sed de his superius pluribus actum est. Cum igitur Theodoretus ac ceteri etiam consentiant fuisse Epaphroditum Episcopum Philippensium; unde Dorotheus acceperit ipsum præpositum Ecclesiæ Hadriæ, seu Hadrianæ in Syria, non invenimus. Quamobrem sicut diversum illum putamus Epaphroditum ab eo de quo hic agitur; ita ex sententia Metaphrastis, fuisse tres Epaphroditos, dicendum esset; nimirum Philippensem hunc vocatum Apostolum; alium quem diximus Episcopum Hadrianæ; ac denique tertium (ut idem ait) a Petro Apostolo Ecclesiæ Tarracinensi præfectum Episcopum, cujus in Romano Martyrologio habetur mentio: nisi dicere velimus unum eumdemque in diversa loca translatum fuisse, quod non putamus.

Sed ad Paulum redeamus, qui multis Philippensium erga se studium commendat, suumque erga illos officium propensius multis etiam argumentis significat; atque eo potissimum, quod ad ipsos iterum suum pollicetur adventum. An autem vinculis liber in Orientem iterum statimque remearit, suo loco dicemus. Inter alias autem eadem epistola impartitas eis admonitiones, in primis illud inculcat, ut omnes idem sapiant, eamdemque inter se mutuam charitatem exerceant, utque unanimes idipsum (f) sentiant omnes. Istud ipsum ad eosdem Philippenses scribens postea Ignatius (g), eadem rememorans, ait: *Idem dicatis omnes unanimes in eadem fidei regula gradientes, ut Paulus vos admonebat, &c.* Polycarpus etiam ad eosdem scribens Philippenses, eisdem in mentem revocat eamdem epistolam scriptam a Paulo, aitque: *Propterea quia neque ego, neque aliquis similis mei poterit sequi sapientiam beati & gloriosi Pauli, qui fuit apud nos, & visus est secundum faciem illis, qui tunc erant, hominibus: qui docuit certissime atque firmissime verbum veritatis, & qui absens scripsit vobis epistolas, ad quas deflectimini ut possitis ædificari in fide,* quæ

III. Admonitio de pace custodienda.
(f) Philip. 2.
(g) Ignat. ep. 8.

quæ data est vobis, quæ est mater omnium nostrum; & post multa: *Ego autem nihil tale sensi in vobis vel audivi, in quibus laboravit B. Paulus, qui estis in principio epistolæ ejus: de vobis enim gloriatur in omnibus Ecclesiis, quæ Deum solæ tunc cognoverant.* Hæc Polycarpus.

IV. Hæretici inimici Crucis Christi qui fuerint.

Quod vero eadem epistola idem Apostolus de hæreticis cavendis inculcet, sic dicens (*a*): *Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem;* quos & inferius his coloribus pingens, ait: *Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.* Haud dubium illos signat hæreticos, qui Christum vere crucifixum esse negabant; addentes, imaginem solum ejus ea visam esse pati, Christum vero se subtraxisse: cujus hæresis (ut vidimus) primus auctor fuit Simon Magus; quæ in ejus discipulos est infeliciter propagata, ut Irenæus (*b*), Epiphanius (*c*), & alii tradiderunt. Eamdem & Cerinthus docebat, qui dividens Jesum a Christo, Jesum passum ac surrexisse dicebat, Christum autem nequaquam, sed impassibilem perseverasse, ipsumque tempore passionis a Jesu recessisse. Scribunt hæc de Cerintho idem qui supra Irenæus (*d*), Epiphanius (*e*), Theodoretus (*f*), & alii, qui de antiquis hæresibus commentarios ediderе. Addebat Basilides Simonis discipulus hanc ad commentum fabulam, Jesum qui portabat crucem, transformasse suam speciem in Simonem Cyrenæum, eumque esse crucifixum, Jesum autem sic eo modo a passione esse subtractum. Sed hæc pluribus Epiphanius (*g*). Hos igitur a Paulo sugillatos esse, cum eos nominat inimicos crucis Christi, nullus jure poterit dubitare: cum præsertim Ignatius (*h*) ad eosdem Philippenses epistolam scribens, pluribus admoneat, ut hos ipsos caveant, qui Christi crucem negarent, dicens: *Princeps enim hujus mundi gaudet, cum quis crucem negarit: cognoscit enim crucis confessionem suum ipsius esse exitium. Id enim trophæum est contra ipsius potentiam; quod ubi viderit, horret, & audiens timet, &c.*

V. De Hæreticis concidentibus Jesum a Christo.

Plura deinde in eamdem sententiam subdens, hæc quoque ait: *Ideo & in quibusdam id efficit, ut crucem negent, ut passionis illos pudeat, & mortem opinione tantum illum gustasse asseverent: partum Virginis circumcidant, & mutilent;* videlicet dividentes Jesum a Christo, sanctissimam Dei genitricem Mariam matrem dicerent Jesu fuisse, non autem Christi. Hoc est igitur, quod tam instanter Paulus Philippenses admonuit, illis verbis ad extremum positis: *Videte concisionem;* hoc est, eos qui sic concidunt ac dividunt Jesum a Christo, quos inferius nominat inimicos crucis Christi, quod a Christo crucem auferrent. Id est etiam quod in eadem epistola superius dixerat, tam clarum & patens de Christi cruce proferens testimonium in hæc verba (*i*): *Exinanivit semetipsum formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Hinc etiam videas; quoniam non tantum Philippis in Macedonia, sed & in Asia, itemque in Græcia, & ubique fere gentium Christiani orbis eadem hæresis ab iisdem scelestissimis nebulonibus vulgabatur, eumdem Paulum in omnibus suis epistolis ad diversas Ecclesias scriptis, de cruce Christi sæpe sæpius repetere ac ingerere testimonium, contestarique (*k*) se

(*a*) Philip. 3.
(*b*) Iren. lib. 1. c. 20. circa finem.
(*c*) Epiphanius hæresi 21.
(*d*) Iren. lib. 1. cap. 25.
(*e*) Epiph. hær. 28.
(*f*) Theod. hæret. fabul. lib. 1. c. 4.
(*g*) Epiphanius hæresi 24.
(*h*) Ignat. epist. 8.
(*i*) Philip. 2.
(*k*) 1. Cor. 12.

SÆC. I. Olymp. 200. an. 2. Anno Urbis 811. An. C. 58.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5551.

☉ II. A. ☽ 2. P. 25. Mart. Indict. 1.

JESU CHRISTI 58. *secundum Baronium* 60.

SANCTI PETRI 5.

NERONIS IMP. 5.

I. *Consules.*

[1] AD num. I. Coss. *Nero August. III. & Valerius Messalla.*

II. *Qinquennalia Neronis.*

Sumtus hic a Nerone Consulatus juxta secundam Consulatuum Cæsareorum regulam; Augustei enim Imperii Quinquennalia Nero dedit, quorum occasione dicavit macellum, in quo omnia ad vitam necessaria vendebantur, cujus figuram repræsentat Erizzus pag. 117. Extat Nummus Neronis, in quo legitur: NERO CLAUDIUS CÆSAR AUG. GER. P. M. TR. P. IMP. P. P. In postica visitur ædificium pulcherrimum cum his verbis: MAC. AUG. S. C. Mediobarbus qui illum exhibet, putat anno Christi LX. percussum. Sed ex Dione lib. 61. liquet, currenti anno cusum. De Nerone enim ait: *Forum obsoniorum, quod Macellum dicitur, dedicavit. Post hæc celebravit festa alterius generis, quæ dicuntur Juvenalia.* Quare cum Juvenalia anno sequenti instituta fuerint, in Quinquennalibus, ut in more positum erat, ea dedicatio peracta.

---

[1] COss. *Nero Aug. III. & Valerius Messalla.* Sponius in Miscellaneis pag. 267. & Reinesius 332. NERO. CLAUDIUS. &c. TR. POT. IIII. IMP. ITERUM COS. III. Eadem in Donianis Inscriptionibus pag. 93. num. 93. Tacitus Annal. lib. XIII. Cap. XXXIV. NERONE TERTIUM *Consule, simul iniit consulatum Valerius Messalla, cujus proavum Oratorem Corvinum, Divo Augusto, abavo Neronis, collegam in eo magistratu fuisse, pauci jam senum meminerant.* Hunc consulatum Nero per *quatuor menses* gessit, Suetonio teste, in vita cap. XIV. Fasti Idatiani; *Nerone* III. *& Messala Corvino. His Coss. Petrus & Paulus passi sunt die* III. *Kal. Julias.* Prosperi Chronicon, & Fasti Vindebonenses: *Nerone* III. *& Messala.* Almelovenius licet hærens, suffectum consulem in Neronis locum exhibet *C. Suetonium Paulinum*: quæ opinio non probatur ab eruditis.

se nonnisi Christum, & hunc crucifixum prædicare; nec aliud se scire profiteri, nisi Christum, & hunc crucifixum; nec aliud conari, nisi ut crucis prædicatio effulgeret, & ne quavis occasione crucis Christi gloria minueretur, aut aliquando tolleretur: hinc etiam illa de morte Christi & passione & sanguine ab eodem crebrior facta mentio. Adversus eos etiam pugnans idem Ignatius (*a*) scribens ad Trallianos, postquam de dictis hæreticis & aliis crucem Christi negantibus est locutus, hæc addit: *Si surculi non fuissent*, patris diaboli scilicet, *non fuissent hostes crucis Christi, sed eorum qui occiderunt Dominum gloriæ. Nunc vero cum crucem negent, & illos passionis pudeat, tegunt Judæorum scelus*. Hæc Ignatius.

(*a*) *Ignat. epist. 5.*

VI. Cruces erigi cœptæ.

Illud tunc insuper factum est, ut contra dictos hæreticos ipso exordio nascentis Christi Ecclesiæ emergentes, & Christi crucis memoriam penitus abolere conantes, ipsa Catholica Ecclesia cum adversus eos vehementius obniteretur, non tantum Christi crucem verbis profiteretur, sed signis & factis. Indeque est ductum principium, ut instar crucis, in qua passus est Christus, ligno compactæ cruces erigerentur in titulum, quas Fideles venerarentur, easdemque diabolus exhorresceret, *velut* (quod dicit Ignatius *b*) *trophæum erectum contra ipsius potentiam; quod ubi viderit, horret, & audiens timet*. Sed quid est, quod ait: *Ubi viderit, horret*; nisi quod tunc crucis vexilla erigi solita esse significat? Moris fuisse, cum locus quispiam divino cultui manciparetur, illic figere crucem in titulum, attigimus superius, pluribusque inferius dicturi sumus, cum agemus de Titulo. Inde etiam Apostolica in Ecclesiam traditio fluxit (*c*), ut Fideles tam in sacris, quam in ceteris rebus quibus benedicerent, manu ducta, crucis signum exprimerent, quo remedio saluberrimo ad pellendos dæmones potissimum uterentur, atque in omnibus rebus illud adhiberent. Unde Tertullianus (*d*) non ut de re quapiam recens adinventa, sed cujus antiquitatis nullum inveniatur exordium, atque adeo una cum Ecclesia coalescere cœperit, hæc ait: *Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, & cubilia, ad sedilia, quacumque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus. Harum & aliarum hujusmodi disciplinarum si legem expostules Scripturarum, nullam invenies: traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides observatrix*. Hæc ille.

(*b*) *Ignat. Philip. epist. 8.*

(*c*) *Basil. de Spiritu Sancto, cap. 1. & alii.*

(*d*) *Tertul. de coron. mil. c. 3. 4.*

VII.

Sed & Cyrillus Hierosolymorum Episcopus (*e*): *Non pudeat igitur nos*, inquit, *crucifixum confiteri: sed in fronte confidenter signaculum crucis digitis imprimatur, & in aliis omnibus crux fiat: in panibus comedendis, & in poculis bibendis, & in egressu, & ingressu, ante somnum, recumbendo, & surgendo, eundo, & quiescendo. Magna hæc est custodia, quæ propter pauperes gratis datur, sine labore propter infirmos; cum a Deo sit hæc gratia, & signum Fidelium, & timor dæmonum: triumphavit enim de illis hoc signo: Ostenta illud audacter: quando viderint crucem, recordantur crucifixi: metuunt enim eum qui contrivit capita draconis*. Hucusque Cyrillus, idque ex antiqua institutione Fidelium. Habes apud Theodoretum (*f*) præclarum de his militum Christianorum exemplum, qui cum ad omnem potum signarent poculum cruce, eo signo, quod Christiani essent, detecti sunt. Admonet istud ipsum Hieronymus (*g*) scribens ad Eustochium, sic dicens: *Ad omnem actum & ad omnem incessum manus pingat crucem*. Sed nec illud prætermittendum antiquæ Fidelium consuetudinis; cum Symbolum fidei recitarent Fideles, in verbis illis postremis, *Carnis resurrectionem*; consuevisse frontem crucis signaculo communire: testatur id Ruffinus in expositione Symboli, & ejus rei mysterium docet. Porro signare frontem crucis signo, tam frequens & usitatum apud Fideles omnes semper fuit in Ecclesia Dei, atque jugiter perseverare necesse est, ut S. Hippolytus martyr in libello quem scripsit de consummatione sæculi, illud firmiter asseveret, Antichristum inter alia sui adventus ostenta & signa, prohibiturum, ne quis Fidelis sanctam crucem pingat in fronte. Ex his intelligere, lector potes, ipsum jam appropinquare, qui nunc operatur in filios diffidentiæ. Rursum vero non tantum se, sed & sua cuncta signo crucis notare Fideles consueverunt: nam & in singulis quoque cubiculis & aliis habitaculis singulas esse cruces pingendas, S. Nilus (*h*) ad Olympiodorum Proconsulem scribens, admonuit. At prætermittimus de his innumeras hic acervare sanctorum Patrum auctoritates, & recitata ab iisdem exempla, que sese nobis suis locis enarranda opportunius offerent.

(*e*) *Cyril. Hieros. catech. 13.*

Frequens usus S. Crucis.

(*f*) *Theod. hist. lib. 3. cap. 10.*

(*g*) *Hieron. epist. 22.*

(*h*) *Apud Nicæn. 2. Concil. Act. 4.*

VIII. Virtutem crucis hostes etiam professi.

Res adeo perspicua atque omnibus manifesta longiori non indiget ambitu rationis: nam & ipsi Christianorum hostes, quantum adversus dæmones virtus crucis potestate prævaleat, sæpius, licet inviti, testati sunt; quod de Juliano Apostata scribit Theodoretus (*i*). An non Lucianus (*k*), Epicureus licet, & cujusvis numinis ritus illusor, tradit, Eucratem dignum plane virum cui fides adhiberetur, cum annulum accepisset ex ferro (ut ait) ex quapiam cruce facto, adversus pravos dæmones redditum esse securum? Accidisse putamus, ut sicut (quod Lucas (*l*) tradit) Judæi exor-

(*i*) *Theod. hist. lib. 3. cap. 3.*

(*k*) *Lucian. in Philopseud.*

(*l*) *Act. 19.*

exorcistæ, licet in Jesum Christum non crederent, tamen quod scirent a Paulo & aliis Christianis in nomine Jesu pelli dæmones, & ipsi eodem nomine ad dimovendos eos ab obsessis hominibus utebantur; ita & magi, quod a Christianis feliciter factitare conspicerent, nimirum crucis virtute eos dæmonibus imperasse; & ipsi ad coercendos, cum opus esset, impetus dæmonum, signo crucis usi fuerint; nam & eodem Luca (*a*) auctore, vidimus Simonem magum æmulatum esse in Petro gratiam impartiendi Spiritum sanctum: quam si habere ipsi licuisset, magno utique pretio redemisset. Inde fortasse de iisdem magis, quod scribit Plinius (*b*), contigit, ut fragmento clavi a cruce sublati, vel sparto a cruce accepto uterentur ad morbos pellendos. Sed de his satis: ac finis esto eorum quæ spectant ad Pauli scriptam epistolam ad Philippenses, quatenus ad rerum gestarum historiam & traditiones spectare videbantur.

(*a*) *Act.* 8.
(*b*) *Plin. lib.* 23. *cap.* 4.

IX. De epistola a Paulo ad Colossenses data.

Eodem quoque anno, iisdem Coss. scripsisse Paulum ad Colossenses epistolam, ex iis quæ superius dicta sunt, facile demonstratur. Inscriptio enim illius, eadem cum illa quæ ad Philippenses est scripta, nempe Paulus & Timotheus, satis significat, post Timothei Romam adventum esse datam. Ceterum quod adhuc a se in vinculis agente sit scripta, ipse in fine declarat, dum ait: *Memores estote vinculorum meorum*. Cum ergo nonnisi biennio dicatur Paulus detentus fuisse in vinculis: hoc ipso anno, qui secundus ejus carceris numeratur, datam eam epistolam esse oportuit, non autem prius. Nam Timotheus, qui inscribitur in ea, nonnisi prope finem anni superioris Romam venisse potuit, nec Tychicus rediisse, quem miserat Ephesum. Dedit igitur ipsam epistolam Paulus Tychico, quem anno quoque superiori Ephesum mittens (ut vidimus) eidem ad Ephesios epistolam (*c*) dederat. Quamobrem Tychicum perfunctum esse apud Paulum munere tabellarii, ex jam dictis satis conjici posse videtur: eodem enim nuntio Titum (*d*) quoque olim Paulus accersisse visus est: eidemque Tychico dedisse epistolam primam ad Timotheum, argumentum ejus epistolæ, quod in antiquis Græcis exemplaribus legitur eidem præfixum, satis aperte demonstrat.

(*c*) 2. *Tim.* 4. *Ephes.* 6.
(*d*) *Tit.* 3.

X. Tabellarii usus.

Non enim cuique se offerenti olim Apostoli & eorum successores Episcopi, sed certis hominibus, iisdemque optimis moribus præditis, ac probe notis, dare litteras consueverant, ut apparet ex his quæ superius ex Ignatii litteris (*e*) ad Polycarpum scriptis, aliisque a Cypriano ad diversos datis (*f*), dicta sunt. Ceterum hi non tantum munere tabellariorum, sed & legatorum fungebantur officio: nam illis multa ore tenus communicanda credebantur, quæ coram illis, ad quos mitterentur, explicaturi essent: ut de Tychico vidimus, cum Ephesum missus est, & cum in præsentiarum ab eodem Paulo ad Colossenses legatur; ait enim ad eos scribens (*g*): *Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus carissimus frater, & fidelis minister, & conservus in Domino: quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscat quæ circa vos sunt, & consoletur corda vestra, cum Onesimo carissimo & fideli fratre, qui ex vobis est. Omnia quæ hic aguntur, nota facient vobis*. Eidem quoque videtur Paulus dedisse epistolam ad Philemonem, ut suo loco dicemus. Rursus etiam per eumdem nuntium aliam misisse epistolam ad Laodicenses. ea quæ in fine dictæ epistolæ ad Colossenses Paulus habet, nonnullis persuaserunt; sunt autem hæc ejus verba (*h*): *Cum lecta fuerit apud vos epistola, facite ut in Laodicensium Ecclesia legatur, & eam quæ Laodicensium est, vos legatis*.

(*e*) *Ignat. epist.* 11.
(*f*) *Cyprian. epist.* 16. & 24.
(*g*) *Coloss.* 4.
(*h*) *Ibidem.*

XI. De Colossensibus, ad quos scribit Paulus.

Antiqua hæc est quæstio, an Paulus scripserit quoque ad Laodicenses. De qua acturi, in primis qui fuerint Colossenses, paucis agendum putamus; ut de qua Laodicea hæc quæ Paulus scribit, sint intelligenda, pariter cognoscamus. Colossas igitur, unde Colossenses, auctore Strabone (*i*), Plinio (*k*), & aliis, constat fuisse oppidum in Majori Phrygia, haud longe positum a Laodicea; ex quo certum redditur, Apostolum non esse locutum de Laodicea quæ dicitur Syriæ, nec etiam de ea quæ est in Media, sed de ea quæ est in Phrygia contra Hierapolim, juxta flumen Mæandrum, a quo Lycus amnis manat. Liquet ex his, hallucinatos esse, qui dixerunt Colossenses dictos esse Rhodios, ob ingentem illum ab eis Solis colossum erectum, quod Suidas & alii plures recentiorum Græcorum & Latinorum dixerunt. Præfectus olim Colossensibus Epaphras, sollicitus pariter erat tam Laodicensis quam etiam Ecclesiæ Hierapolis illis proximæ: unde eadem ad Colossenses data epistola, de eodem Epaphra sic scribit Paulus (*l*): *Testimonium enim illi perhibeo, quod habet multum laborem pro vobis, & pro iis qui sunt Laodiceæ, & qui Hierapoli*. Hic enim Romæ agens, vinculis pariter tenebatur adstrictus: unde in eadem quam hoc item anno eidem Tychico ad Philemonem Paulus dedit, epistola: *Salutat te*, inquit, *Epaphras concaptivus meus in Christo Jesu*; sicut & Aristarchus, quem hac ipsa ad Colossenses scripta epistola concaptivum appellat. Confutavimus superius commentum illud, quod jure Hieronymus (*m*) nominat fabulam, de Epaphra & Paulo, quod pueri olim ambo vincti ducti sint Giscala Judææ oppido Tarsum. Post Epaphram, qui Colossenses instituit, Archippus, illis datus videtur Episcopus, de quo Paulus in fine ejus epistolæ hæc subdit: *Dicit Archippo: Vide ministerium quod accepisti in* Do-

(*i*) *Strabo li.* 12. *cap.* 13.
(*k*) *Plin. lib.* 5. *cap.* 32.
(*l*) *Coloss.* 4.
(*m*) *Hieron. in epist. ad Philem.*

Domino, ut illud impleas. Hæc de Episcopatu Epaphræ & Archippi licet apud Ambrosium (*a*) scripta habeantur, tamen nulla alibi de Archippo, quod fuerit Episcopus Colossensium, habetur mentio, sed tantum de Epaphra in antiquis Martyrologiis hoc expressum habetur. Primasius autem negat omnino Archippum fuisse Episcopum, sed diaconum fuisse tradit.

(*a*) *Apud Ambros. in epist. ad Coloss. in fin.*

XII. His visis; an re vera Paulus scripserit epistolam ad Laodicenses, quam mandat legi in Ecclesia Colossensium, quid ab antiquioribus scriptum sit, in medium afferamus. Hæretici (ut auctor est Tertullianus *b*) eidem quam nos ad Ephesios scriptam habemus, Ad Laodicenses, titulum præfixerunt: Marcionem id etiam præstitisse, idem affirmat, cum ait: *Ecclesiæ quidem veritate epistolam istam ad Ephesios habemus missam, non ad Laodicenos; sed Marcion titulum aliquando interpolare gestiit, & quasi in isto diligentissimus explorator.* Sicque cum aliquid ille citaret, quod ex epistola ad Ephesios esset acceptum, titulo epistolæ ad Laodicenses edebat, ut Epiphanius (*c*) adversus ipsum agens edocet. Verum ne vel levis suspicio ejus mendacii pulset legentis animum, habetur Ignatii testimonio egregie testatum, epistolam ad Ephesios vere ad Ephesios esse conscriptam: citat enim eam ipse ad ipsos Ephesios scribens, sicque dicit (*d*): *Estis (sicut Paulus vobis scripsit) unum corpus & unus spiritus, qui vocati estis in una spe vocationis vestræ.* Alii vero dixerunt, scriptam fuisse a Paulo ad Laodicenses privatam epistolam, ab ea quæ ad Ephesios data est plane diversam; quæ etiam circumferebatur inter Fideles, non tamen ut legeretur, sicut ceteræ, in Ecclesiis; nam inter canonicas non erat adnumerata; de qua agens S. Hieronymus (*e*) ait: *Legunt quidam & ad Laodicenses epistolam, sed ab omnibus exploditur.* Cur autem in Ecclesia non legeretur, hanc affert causam Philastrius (*f*): *Ajunt epistolam ad Laodicenses scriptam: & quia addiderunt in ea quædam non bene sentientes, inde non legitur in Ecclesia; & si legitur a quibusdam, non tamen in Ecclesia populo legitur.* Itaque ex Philastrii sententia, non sic apparet eam fuisse explosam, quod non esset Pauli, sed quod additis ei nonnullis haberetur adulterata. Quamobrem quæ edita apud Xystum (*g*) habetur epistola ad Laodicenses, nequaquam illa quæ olim circumferebatur, fuisse videtur: quippe cum perbrevis sit, nec quid habeat adulterinum, additamentum etiam nullum acceperit extrinsecus, sed potius eorum quæ perperam posita viderentur, vel haberentur ambigua, fuerit mutilatione contracta. Nec etiam placet, quod tradit Theophylactus, intellexisse Paulum de epistola prima ad Timotheum scripta; quod (ut dictum est) eadem scripta fuerit Laodiceæ. Nam quæ subest ratio, ut epistolam ante plurimos annos scriptam legi voluerit in Ecclesia Colossensium? vel cur illam magis, quam reliquas ad diversas Ecclesias datas epistolas?

An Paulus ad Laodicenses scripserit.

(*b*) *Tertul. contr. Marcion. lib. 5. cap. 11. & 17.*

(*c*) *Epiph. hæresi. 42.*

(*d*) *Ignat. ad Ephes. epist. 14.*

(*e*) *Hier. de Script. Eccl. in Paulo.*

(*f*) *Philast. de hæres. cap. 90.*

(*g*) *Xyst. Senens. Bibl. lib. 2. in Paulo.*

XIII. Chrysostomus (*b*) nullam putat a Paulo datam esse epistolam ad Laodicenses, ea scilicet ratione, quod Græca editio habeat; καὶ τὴν ἐκ Λαοδικείας hoc est: *Et illam quæ ex Laodicea scripta est*: sicque intelligendum putavit, ut quæ a Laodicensibus missa fuisset ad Paulum, ab iisdem Colossensibus legeretur. Hanc ferme secutus sententiam Theodoretus (*i*), hæc ait: *Quidam existimant Paulum etiam scripsisse ad Laodicenses epistolam: itaque fictam eam epistolam proferunt. Divinus autem Apostolus non dixit, Eam quæ ad Laodicenses; sed, Eam quæ est ex Laodicea: illi enim de aliquibus rebus ad eos scripserant. Verisimile est autem, eos vel ea accusasse quæ fiebant Colossis, vel eodem morbo cum eis laborasse: & ideo dixit hanc quoque epistolam esse legendam.* Hæc Theodoretus. Sane nullam eidem tabellario ad Laodicenses fuisse a Paulo datam epistolam, satis constat; dum in ea quam tum scripsit ad Colossenses, salutari mandat eos qui Laodiceæ essent Fideles, sic dicens: *Salutate fratres, qui sunt Laodiceæ, & Nympham, & quæ in domo ejus est, Ecclesiam.* Si enim ad Laodicenses tunc scripsisset, ipse sua epistola ejusmodi functus esset officio, nec opus habuisset illud Colossensibus delegare. Si vero antea ad Laodicenses Paulus scripsisset; illis utique (ut modo fecit scribens ad Colossenses) ut suas litteras legendas traderent Colossensibus, in mandatis dedisset. Libentius igitur Chrysostomo ac Theodoreto inhæremus, quam ceteris, ut nulla a Paulo scripta fuerit epistola ad Laodicenses; cum præsertim quæ ad Laodicenses Pauli nomine spuria fertur, nequaquam sit ab antiquioribus cognita. Nam qua ratione Marcion (ut vidimus) illam quæ habetur scripta ad Ephesios, ad Laodicenos datam fuisse putavit, si ea quæ ad Laodicenos erat, extabat? Vel si & ipse illam esse spuriam cognovisset, vir acerrimus ac pugnacissimus disputator, suam firmans sententiam, cur non illam potius quam istam ad Laodicenses scriptam fuisse convinceret, cum nec ullam prorsus de ea habuerit mentionem? Immo & Tertullianus, Marcionem impugnans, nullam nisi ad Ephesios scriptam, existimatam fuisse dixit epistolam ad Laodicenses falso vulgatam.

Quod nulla scripta fuerit a Paulo epistola ad Laodicenses.

(*h*) *Chrys. in epist. ad Coloss. homil. 12.*

(*i*) *Theod. in epist. ad Coloss. in princ.*

XIV. Quod vero Paulus eadem epistola ad Colossenses (*k*) hæc habeat: *Volo vos scire, fratres, qualem solicitudinem habeam pro vobis, & pro iis qui sunt Laodiceæ, & quicumque non viderunt faciem meam*

(*k*) *Coloss. 2.*

meam in carne; nonnulli sunt arbitrati tam a Colossensibus quam etiam Laodicensibus Paulum numquam visum, fuisseque illis ipsum facie prorsus incognitum. At hæc minime probantur Theodoreto (*a*); qui ea verba declarans ait: *Oportebat considerare verborum sententiam. Vult enim dicere: non solum vestrum, sed & eorum qui me non viderunt, maximam curam gero.* Sane (quod & hæc ad historiæ veritatem spectare noscantur) dicere non pretermittimus, ac brevi compendio hic repetere Pauli peregrinationem in Asiam. Constat Lucæ (*b*) testificatione, Paulum una cum sociis, cum descendisset in Phrygiam, in qua provincia erant Laodicea atque Colosse, absque aliqua verbi prædicatione prætereuntem venisse in Mysiam: *Vetati sunt enim* (inquit Lucas) *a Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia.* Quamobrem tum Paulum nondum illis fuisse cognitum existimamus. Verum post aliquot annos (ut superius notatum est) Paulus iterum est reversus in Asiam. Id enim est quod Lucas alibi (*c*) ait: *Factum est, cum Apollo esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus* (Asiæ scilicet) *veniret Ephesum:* ubi ipso manente factum est (ut idem ait) ut omnes qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Judæi, atque Gentiles. Hac igitur ultima in Asiam peregrinatione Paulum Laodicensibus & Colossensibus Evangelium prædicasse, illisque probe notum fuisse, jure existimandum putamus.

(*a*) Theod. in epist. ad Coloss. cap. 2.

(*b*) Act. 16.

Recapitulatio peregrinationis Pauli in Asiam.

(*c*) Act. 19.

Nec illud insuper ab instituto alienum

XV. existimamus (nam ad historiam etiam pertinet) scire causam, cur Paulus inter alia hæc admonuerit Colossenses (*d*): *Nemo vos seducat, volens in humilitate, & religione Angelorum, quæ non vidit, ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & conjunctiones subministratum, & constructum crescit in augmentum Dei.* Haud facilis captu est locus iste, sed perdifficilis quidem, qui & absque exacta peritia rerum gestarum illorum temporum superari non possit. Consultus de ea re S. Hieronymus (*e*) ab Algasia, multa differens, singulatimque verba cuncta diligenter expendens, ejus videtur fuisse sententiæ, ut quod spectat ad religionem Angelorum, Paulus sugillare voluerit eos qui erant ex circumcisione colentes astra cæli, simul & Angelos: nec fuisse recens hanc apud eos illapsam hæresim, sed pervetustam, a Prophetisque sæpius exagitatam, multis declarat. In eamdem quoque sententiam hæc Clemens Alexandrinus (*f*): *Neque colite Deum ut Judæi: etenim illi soli se Deum nosse putantes, nesciunt se adorare Angelos & Archangelos, mensem & Lunam: & nisi Luna apparuerit, non agunt sabbatum quod dicitur primum, neque agunt neomeniam, neque azyma, neque magnum diem, &c.* Certe his respondent quæ non multo ante idem Paulus Apostolus de Judaicis festis monuerat Colossenses.

(*d*) Coloss. 2.

De religione Angelorum quam Paulus damnat.

(*e*) Hier. ep. 151. q. 10.

(*f*) Clem. Alex. Str. li. 6.

Quomodo autem hæc cohæreant, ut XVI.
Judæi errore lapsi, astra simul & Angelos colerent; non aliunde putamus accidisse, nisi quod (ut de Pharisæis tradit Epiphanius *g*) ipsa cæli astra fuisse animata existimarent; quamobrem & iisdem (ut ait) indidissent nomina Hebraica: & Angelos esse, sensisse videntur; æque enim ac Angelos, militiam cæli dixerunt astra, secundum illud Deuteronomii (*h*): *Nec adorent Solem, & Lunam, & omnem militiam cæli, quæ non præcepi;* & illud Regum (*i*): *Adolebant incensum Baal, Soli, & Lunæ, duodecim signis, & omni militiæ cæli.* Proprie vero militiam cælestem a divina Scriptura constat nominatos Angelos, sicut & ipse Dominus Deus exercituum dictus est: sicut etiam apud Lucam (*k*): *Facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum.* Porro ut sic Judæi astra colerent, non fuit tunc tantum apud eos error, sed & in posteros est infeliciter propagatus: adeo ut quoniam ejusmodi errori essent addicti, Cælicolæ dicerentur: quo contumeliæ nomine notati sunt Honorii Imperatoris (*l*) edicto omnes Christiani, qui a religione transfugæ in Judaismum deficerent, ut suo loco dicemus uberius.

Judæi cultores astrorum.

(*g*) Epiph. in Panar. l. 1. c. 16.

(*h*) Deut. 17.

(*i*) 4. R. 23.

(*k*) Luc. 2.

(*l*) De Judeis Cælicol. lib. 19. Codic. Theod.

Hæc quantumlibet vera sint, & Pauli XVII.
sensui æque possint accommodari, & ab aliis nonnullis recepta videantur: tamen quoniam Apostolum novimus suis epistolis solitum insectari illos hæreticos, qui Christiano nomine in Ecclesiam Catholicam grassabantur; accuratius exquirendum est, quænam hisce temporibus hæresis sit debacchata, quæ religionem institueret Angelorum, cujus pseudo apostoli ad decipiendos Colossenses venirent in humilitate & religione Angelorum. Theodoretus (*m*) hunc locum explicans, testatur his temporibus hæresim fuisse exortam, quæ diceret Deum universorum nec cerni, nec comprehendi, nec ad eum posse perveniri, & oportere per Angelos divinam sibi benevolentiam conciliare: affirmaretque legem per Angelos esse datam. At quoniam ejusmodi Theodoreti sententia a Novatoribus in deteriorem partem accipitur, diligentiori studio hæc cuncta examinanda proponimus. Quænam fuerit dicta hæresis, ipse non indicat, nec in suis, quos scripsit, libris hæreticarum fabularum, explicat: quamobrem mirati sumus, errorem ejusmodi tribui Simoni mago; cum quæ de Angelis ipse dixerit, longius ab his discrepent: quippe qui traderet (ut referunt Irenæus (*n*), Epiphanius (*o*), idemque Theodoretus (*p*), et alii) se esse divinam potentiam, quæ Judæis ut Fi-

(*m*) Theod. in ep. ad Col. 2.

De religione Angelorum falso introducta.

(*n*) Iren. li. 1. c. 20.

(*o*) Epiph. hær. 21.

(*p*) Theod. hæres. fab. l. 1. c. 1.

Filius apparuisset; seque per mentis suæ primam comprehensionem, quam Helenam esse dicebat, creasse Angelos, a quibus mundus esset effectus: porro Angelos ægre ferentes se eo modo esse creatos in ipsam Helenam fuisse commotos, ipsamque affecisse ignominia: ad quam redimendam, & ab Angelis vindicandam, ipsum descendisse, ac in Judæa hominem apparuisse tradebat. Sic igitur nullus a Simone Angelorum cultus introductus habetur; qui dicebat se in mundum descendisse, ut Angelos male moderantes terrarum orbem corriperet. Nec his insuper aptari possent, quæ Simonis discipuli dixere de Angelis; quibus licet creationem rerum tribuerint, tamen quod perperam agerent, Christum ad eos debellandos missum esse jactarunt, quod Basilidis proprium dogma fuit. Porro tantum abest, ut hi Angelos adorandos esse docuerint, quod pugnandum esse suaderent adversus Angelos mundi fabricatores, idque horum affinis Carpocras tradiderit.

XVIII. Quam Cerinthus religionem Angelorum introduxit.

Potius igitur ad Cerinthi perversum dogma id spectasse videri potest, quippe qui cum adeo humiliter de Christo sentiret, ut omnem ab eo divinitatem auferret, hominem tantummodo esse confirmans, super eum Angelos extollebat, per quos mundum esse creatum traderet, Deumque Hebræorum unum ex illis esse Angelum prædicaret; id de eo cum citati auctores, tum etiam Tertullianus (a) affirmant. Cum igitur Cerinthus Christum deprimeret, & Angelos exaltaret; merito Paulus admonet Colossenses, dicens: *Nemo vos seducat, volens placere in humilitate (Christi videlicet, cum ob scandalum crucis illum fuisse tantum hominem prædicaret, adeo illum humilem reddens) & religione Angelorum: cum Angelos scilicet naturæ opifices esse jactaret. Et quod subdit: Quæ non vidit*; utique alludere videtur ad id quod de eodem Cerintho Theodoretus (b) scripsit, sic dicens: *Confixit autem etiam quasdam revelationes, tamquam ipse eas esset contemplatus.* Illis enim utebatur ad captandam audientium fidem, multa se divinitus vidisse mentiens, quæ (ut inquit Paulus) non vidit. Sane quidem adversus hujusmodi hæresim de Angelorum excellentia, & de Christo Cherinthi abjectam sententiam frequenter admodum Apostolus est visus jacula intorquere; ut in primis cum ad eosdem Colossenses (c) scribens, hæc ait de Christi super Angelos excellentia: *In ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter; qui est caput omnis principatus & potestatis.* Et ne per scandalum crucis putarent Christi amplitudinem diminutam paulo; post addit: *Delens quod adversus nos erat chirographum decreti quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: & expolians principatus & potestates, traduxit confidenter palam, triumphans illos in semetipso.*

(a) Tert. de præscr. cap. 48.

(b) Theod. hæret. fab. l. 2. c. 4.

(c) Coloss. 2.

XIX.

Eodem plane argumento scripsisse videtur epistolam ad Hebræos (d), in cujus exordio hæc de Christi excellentia super Angelos sic dicit: *Locutus est nobis in Filio, quem constituit hæredem universorum, per quem fecit & sæcula: qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis: tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit. Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te?* In fine autem ejus capitis post multa de inæstimabili Christi super Angelos excellentia, quodnam re vera sit Angelorum ministerium demonstrans, sic ait: *Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capient salutis.* Multa præterea eodem argumento scripta habentur sequenti capite. Ad hæc etiam spectare videtur, quod idem Apostolus scribens ad Galatas, in Asia populum, ubi agebat Cerinthus, qui & illis circumcisionem prædicabat; eo cogitur uti dicendi genere: *Sed licet nos aut Angelus de cælo evangelizet vobis; præter quam quod evangelizavimus vobis; anathema sit.* Et in hanc sententiam etiam ad Corinthios (e): *Nescitis*, inquit, *quoniam Angelos judicabimus?* Ad hoc item spectat, quod non tantum Paulus & alii Apostoli ad dictam hæresim confutandam labores immensos subiere, sed sic Deo agente & Angeli (f) ipsi id sponte professi sunt. Nam Joanni ad pedes ejus accidenti, ut adoraret unum ex iis, mox ille ait: *Vide ne feceris: conservus enim tuus sum & fratrum tuorum.* Quod & iterum factum est, quando Angelus subdidit: *Deum adora;* plane significans, non sibi, sed Deo præcipuam illam omnium maximam adorationem deberi: idque non tantum ut Joannem instrueret, sed in Joanne potius universam Ecclesiam adversus eosdem hæreticos commoneret. Pertinet ad hoc ipsum quod idem Joannes monens Laodicensem Ecclesiam ejusdem provinciæ metropolim ait: *Hæc dicit testis fidelis & verus, qui est principium creaturæ Dei;* nimirum per quem omnes creaturæ sunt factæ, ut sic confutaret dogma Cerinthi dicentis, Angelos mundum creasse. Et quod idem ejusdem provinciæ præcipuos Episcopos appellet Angelos; plane significat, instar hominum Angelos hominibus ministrare, nec tantæ esse excellentiæ, ut quæ divina sunt, iisdem tribuantur.

Paulus multis confutat Cerinthi hæresim.

(d) Ebr. 1.

(e) 1. Cor. 6.

(f) Apoc. 19. 22.

XX.

Verum licet Cerinthus ea sentiret de Angelis: quod tamen eos suaserit adorandos, nusquam invenimus, nec quempiam

alium dictorum hæreticorum, qui mundi creationem æque Angelis tribuebant: nam super Angelos virtutem esse divinam omnium supremam quam Deum dicerent, omnes affirmabant. Quin etiam tantum abest, ut Cerinthus (nam de aliis dictum est) Angelum Judæorum, quorum legem ipse coleret, adoraret; ut potius (quod Epiphanius (a) de eo scripsit) eum malum esse diceret, ac detestaretur. Ex his videas (quod necessario dicendum est) Theodoretum haud feliciter (ejus pace sit dictum) assecutum esse Pauli verborum sensum: cum in hujus ad Colossenses epistolæ commentariis (b) dicit, hæc a Paulo esse scripta, quod tum grassarentur hæretici, qui Angelos colendos esse jactarent. Quinam hi fuerint, dicat ipse, qui omnium antiquorum hæreticorum fabulas egregie perpetuæ memoriæ commendavit. Sic ergo errore semel lapsus, in alium graviorem impegit, ut diceret, canonem trigesimumquintum Laodiceni Concilii de his hæreticis esse intelligendum, qui Angelos colendos esse docerent, quique in eadem regione Asiæ oratoria erexissent sancto Michaeli Archangelo: incaute nimis, quæ a Catholicis essent antiquitus instituta, hæreticis, quorum nulla esset memoria, tribuens. Quænam vero essent in ea provincia Asiæ antiquiores memoriæ Michaelis Archangeli, & a quibus fuerint institutæ, repetere operæ pretium ducimus. Haud enim frustra hæc propensiori studio tractanda suscipimus, cum, Novatores hæretici adversus Catholicam veritatem Theodoreti sententiam usurpent, simul cum testimonio Concilii Laodiceni, quo ab Ecclesia Catholica Angelorum pium cultum abjiciant. Sane quidem nullum a Cerinthianis hæreticis erectum fuisse in honorem S. Michaelis Archangeli, oratorium ex nuper dictis satis superque liquet. Cum enim ipsum Judæorum Deum Cerinthus diceret fuisse Angelum, haud de alio quam de Michaele potuit intellexisse, quem ex Daniele (c) favisse populo Judæorum, optime nosset: verum cum illum ipsum, quem affirmaret esse Deum Judæorum, malum diceret; nulla prorsus subest ratio, cur in honorem Michaelis erexerit oratoria: at nec alios hæreticos, de quibus est facta mentio, id præstare potuisse, quæ jam sunt dicta, demonstrant.

Corrigitur Theodoretus & redarguuntur Novatores.

(a) Epiphan. hær. 28.

(b) Teod. ad Coloss. c. 2.

(c) Dan. 10.

XXI. *De religioso Angelorum cultu.*

Ceterum Angelos venerari, non hæreticorum, sed Catholicæ Ecclesiæ mos fuit: quæ præsertim in honorem sancti Michaelis Archangeli, quem patronum novit & protectorem ob insignia, ejus ope accepta beneficia memorias erigere illumque precari, sic & ceteros, ut apud Deum intercederent, consuevit. Id vero quam pure, quam sancte, religiose, atque frequenter in universo Christiano orbe præstari sit solitum, satis demonstrant quæ in nostris (d) Notationibus ad Romanum Martyrologium nuper diximus: itaque eas consulat lector qui hæc cupit. Sed ut modo agamus de provincia & loco ubi ea facta esse dicuntur: certum est Colossis sub Laodicensi metropoli positis antiquum viguisse cultum Michaelis Archangeli; non quidem, ut eum tamquam Deum colerent, sed ut præcipuum Dei ministrum, eo cultu quem sanctos Angelos decet, afficerent: idque non hæreticorum persuasione, sed ostensione immensi prodigii, atque adeo celebri, ut in Orientali Ecclesia anniversaria de ea re memoria ageretur sexta die Septembris: quod Græcorum antiquum Menologium in primis testatur his verbis: *Die sexta Septembris, commemoratio miraculi ostensi a principe militiæ cælestis Michaele in urbe Colossensium, quæ postea dicta est Cone*: sic enim Colossensem civitatem dictam esse, Oecumenius (e) item affirmat. Ejusdem celebritatis meminit Emmanuel in sua constitutione de feriis (f). Quas pœnas dederit pseudo-Alexius Iconoclasta, qui ausus est violare dictam Ecclesiam S. Michaelis in Conis, scribit ejusdem urbis civis Nicetas Coniata (g). Res gestas historiæ de Michaelis manifestatione Conis facta, ex antiquioribus monumentis descripta extat apud Metaphrastem (h). Magna quidem Dei providentia esse factum apparet, ut in cubilibus (quod ait Isaias (i)) ubi dracones habitabant, Angelorum princeps Michael miraculorum operatione refulgens, illic congruo coleretur honore; nimirum ut Colossenses in primis sanctissimæ Trinitati secundum institutionem Catholicam, primum omnium illi decentem ac proprium cultum impartirentur; ac deinde Angelos, quo deceret, prosequerentur honore.

(d) Martyr. Rom. die 8. Maii.

Colossenses cultores Michaelis Archangeli.

(e) Oecumen. in ep. ad Colos.

(f) Apud Theod. Balf. in Nomoc. Phot. tit. 7.

(g) Nicet. Con. in Annal. pag. 48.

(h) Metaphr. die 6. Septembr.

(i) Isai. 35.

XXII. Synodus igitur Laodicena nequaquam rectum Angelorum cultum imminuit; sed eum qui ex Gentibus erat contra divinitatis numen ejecit: sicut cum in superiori canone illos damnat, qui relicto cultu sanctorum martyrum, falsos adirent hæreticorum martyres, sic dicens (k): *Non oportet omnino Christianum, derelictis martyribus Christi, abire ad falsos martyres*, & (ut habet prior versio) *hæreticorum, quos ipsos constaret hæreticos extitisse: hi enim alieni a Deo sunt. Quicumque autem abire voluerit, anathema sit*. Ita etiam sequenti canone, Gentilium idolorum sectantes errores condemnat, sic dicens (l): *Non oportet Christianos de relicta Ecclesia abire, & ad Angelos idololatriæ abominandæ congregationes facere. Quicumque autem inventus fuerit occultæ huic idololatriæ vacans, anathema sit: quoniam relinquens Dominum nostrum Jesum Christum filium Dei, accessit ad idola*: Hæc canon: quo, sicut superiori

(k) Concil. Laod. c. 34.

De canone Concilii Laodiceni.

(l) Concil. Laod. c. 35.

quæ essent hæreticorum damnat, ita quæ Gentilium idololatrarum essent, omnino proscribit.

XXIII. At neque ulla subesse suspicio potest, ut sacrosancta Synodus Angelorum pium cultum dixerit idololatriam. Nam si eadem Synodus cultum veri martyris recipit, ut superiori vidimus canone, & alio, quo agi festa martyrum, præterquam in Quadragesima (*a*), monuit; multo magis Angelorum cultum oportuit recepisse: nam ut sublimiori naturæ, potius debetur cultus Angelis, quam hominibus. Unde expresse patet, quod sicut superiori canone recipiens Synodus cultum veri martyris, a pseudo-martyrum cultu fideles cohibuit; ita & sequenti, falsorum Angelorum, eorum nimirum quos venerarentur idololatræ, venerationem prohibuit: alludens fortasse ad Genii cultum, cujus gratia Gentiles (*b*) diem natalitium celebrantes, affines & amicos convocarent: & hoc sit quod ait canon: *Ad Angelos idololatriæ abominandæ congregationes facere*: (vel quod verius existimamus) quod magi ad suas magias perficiendas, non tantum dæmones, sed & Angelos se invocare profiterentur, hocque honesto nomine velarent turpissimas imposturas: testatur hæc de his Tertullianus in Apologetico (*c*). Quapropter Patres in ea Synodo congregati occultam hanc dixerunt idololatriam, quæ nimirum honestissimo prætenso Angelorum nomine patraretur. Quamobrem & his consentiens consequitur canon (*d*), prohibens ne clerici ullo pacto magiæ operam darent. His igitur de germano sensu illius canonis elucidatis, satis Theodoreti perperam facta interpretatio remanet confutata: cum alioqui in his quæ spectant ad dogmata, non sit dubium, ipsum recta sensisse de Angelis: nam ipsos non tantum veneratur, sed & æternæ salutis administros nobis a Deo concessos, & in eo præsertim ut apud Deum intercederent, nostramque causam agerent, constanter affirmat (*e*). Sed de his satis.

Cultus Angelorum ex Synodo Laodicensi.

(*a*) Concil. Laod. can. 51.

(*b*) Censor. de die natal. & Macrob. Saturnal.

(*c*) Tertul. in Apolog. c.23.

(*d*) Concil. Laod. c.36.

(*e*) Theod. divin. decret. lib.5. de Angelis & in Daniel. c.4.

XXIV. Jam quod superest de Ecclesiasticis traditionibus, quæ ejusdem Pauli epistola ad Colossenses remanent consignatæ, ex instituto demonstrare prosequamur. Quod enim inferius eosdem admonens ait (*f*): *Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia; docentes & commonentes vosmetipsos psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.* Ephesios (*g*) quoque iisdem fere verbis, scripta ad eos epistola, alloquens, ad hæc eadem facienda est vehementer hortatus: quibus Apostolus Ecclesiastici cantus formam præscribit: nimirum ut in gratia, quod ait, cantarent Domino in cordibus suis; scilicet ut musicos modulos cordis chorda concinerent. Illud enim cantare in cordibus dicit (ut interpretes omnes (*h*) elucidant) pro eo quod est, non ore tantum. At hæc de cantu non solum Paulus admonuit; sed & Virtutes Angelicæ docuerunt, quomodo psallendum esset in Ecclesia. Socrates (*i*) enim hæc de Ignatio testatur: *Ignatius Antiochiæ, quæ est in Syria, tertius a Petro Apostolo Episcopus, qui cum Apostolis ipsis multum versatus est, visionem vidit Angelorum, sanctam Trinitatem hymnis alterna vice decantatis collaudantium, & formam canendi in ea visione expressam Ecclesiæ Antiochenæ tradidit; unde illa traditio ab omnibus Ecclesiis recepta est.* Hæc Socrates. Sed altior atque certior ejus rei fides habetur, cum de Seraphim stantibus supra thronum, atque clamantibus, & alternis vicibus canentibus, sublimis (*k*) facta est illa manifestatio Isaiæ.

(*f*) Coloss.3.

(*g*) Ephes. 5.

Traditio de cantu Ecclesiastico.

(*h*) Chrys. Theod. & alii in c. 3. ad Coloss. & ad Ephes. c.5.

(*i*) Socrat. hist. lib.6. c.8.

(*k*) Isai.6.

XXV. Eodem plane modo ab Essenis, quorum res gestas Philo (*l*) illustri memoriæ commendavit, Deo laudes alternatim cani solitas, ejusdem auctoris testimonio expressum habetur, cujus hæc sunt verba: *Ubi omnes consurrexere, duo chori fiunt in medio cœnaculo, alter virorum, alter feminarum: cuique suus incentor præficitur honore præstans & canendi peritia. Deinde cantant hymnos in laudem Dei compositos variis metrorum carminumque generibus, nunc uno ore, nunc alternis, non sine decoris & religiosis gestibus & accentibus, modo stantes, modo prorsum retrorsumque gradum moventes, utcumque res postulat. Deinde postquam uterque chorus seorsum explevit his se deliciis, velut amore divino ebrii unum chorum faciunt promiscuum, ad imitationem illius olim instituti, quando mare, Deo jubente, alteris salutem, alteris perniciem attulit, præcinente viris Moyse, Maria vero prophetide fœminis.* Hucusque Philo: quidum ait, non accentibus tantum, sed & religiosis gestibus se moventes, illos occinere solitos esse, haud dubium est intellexisse de canticis dramatis, qui non tantum in voce, sed & in actione consisterent, quorum vulgata est illa mentio in Ecclesiasticis officiis: *Ante thorum hujus Virginis frequentate nobis dulcia cantica dramatis;* nimirum ut coram virgine recumbente in thoro ejusmodi acroamata agerentur. De quibus & Plutarchus (*m*), cum de his agit: *Nostis nimirum Platonis dialogos partim narratione, partim actione quadam constare; qui ideo dramatici dicuntur: de his facillimos pueri ediscunt, ita ut memoriter recitent: adjunguntur autem gestus convenientes personarum moribus, & vocis effictio atque forma, & affectiones dictis congruæ.* Sed exoleverunt jam hæc: cætera vero non tantum non sunt prætermissa, sed aucta. At quod ad fæminas spectat, ne in Ecclesia una cum viris

(*l*) Philo de vita contemplativa.

De cantu Essenorum.

(*m*) Plutarch. in Sympos.7. q.8.

viris canerent, legibus Ecclesiasticis (a) est postea interdictum. Hinc est (b), quod episcopi qui adversus Paulum Samosatenum Antiochiæ sunt congregati plurimi numero, in synodali epistola ad Dionysium Romanum Pontificem & Maximum Alexandriæ Episcopum data, vitio vertunt illi inter alia, quod mulieres introduxerit in Ecclesia canere & suas laudes. De antiquo usu Christianorum, ut in unum ad ecclesiam convenientes, dies noctesque cantu ducerent; Ethnicorum etiam testificatione, nempe de his quæ Romæ agerentur, Luciani (c); & de his quæ in Oriente, Plinii (d) qui vixere temporibus Trajani, expressum habetur.

(a) Synod. Antiochena.
(b) Conc. Ant. apud Euseb. lib. 7. c. 24.
(c) Lucian. in Philo. patr.
(d) Plin. lib. 10. ep. 97.

XXVI. De cantu quid patres.

Justinus martyr in oratione ad Antoninum Pium, hymnos Deo a Christianis decantari solitos tradit, cum ait: *Gratos nos illi exhibentes, rationalesque pompas & hymnos celebramus atque decantamus*, &c. & Clemens Alexandrinus ad Gentes oratione: *Hic*, inquit, *est mons Deo dilectus, mons sobrius castis umbrosus materiis. In eo autem bacchantur, non fulmine ictæ Semelis sorores Mænades, quæ in incesta visceratione carnium initiantur, sed Dei filiæ, pulchræ agnæ, quæ veneranda Verbi orgia concelebrant, chorum moderatum congregantes: chorus sunt Justi, canticum est hymnus Regis omnium: psallunt puellæ, gloria afficiunt Angeli, Prophetæ loquuntur, editur sonus musicus;* & paulo post: *Si velis tu quoque, initiare; & chorum duces cum Angelis circa eum qui est ingenitus, & ab interitu alienus, & qui solus est vere Deus: una nobiscum canite Deo Verbo;* & Tertullianus (e) ad uxorem: *Quid Maritus suus illi, vel marito quid illa cantabit? Audiat sane, audiat aliquid Dei cœna*, &c. Id ipsum Cyprianus quoque, dum ait (f): *Et quando in unum cum fratribus convenimus, & sacrificia divina cum Dei sacerdote celebramus, verecundiæ & disciplinæ memores esse debemus, non passim ventilare preces nostras inconditis vocibus*. Ceterum ejusmodi hymnos canendi in ecclesia consuetudinem, non aliunde quam ab ipso Domino & Apostolis acceptam dicit Augustinus (g), dum inter illa quæ ex divina Scriptura defendi possunt, ait esse hymnorum atque psalmorum cantum: *Cujus*, inquit, *ipsius Domini & Apostolorum habemus documenta, & exempla, & præcepta;* & paulo post: *Quando autem non est tempus, cum in Ecclesia fratres congregantur, sancta cantandi; nisi cum legitur, aut disputatur, aut Antistites clara voce deprecantur, aut communis oratio voce diaconi indicitur?* Hæc ille.

(e) Tert. ad uxor. lib. 2. c. 6.
(f) Cypr. de orat. Dom.
(g) Aug. ep. 119. c. 18.

XXVII. Id denique in universa Ecclesia fieri consuevisse, Basilius (h) adversus hæreticos hæc improbantes sic asserit, scribens ad Neocæsarienses: *Ad id vero quod propter psalmodias accusamur: quare potissimum simpliciores perterrefaciunt, qui vos traducunt: hoc habeo quod dicam: quod videlicet, qui jam obtinuerunt ritus, omnibus Ecclesiis Dei concordes sunt & consoni. De nocte siquidem populus consurgens, antelucano tempore domum precationis petit: inibique labore & tribulatione ac lacrymis indeficientibus facta ad Deum confessione, tandem ad orationem surgentes, ad psalmodiam instituuntur. Et nunc quidem in duas partes divisi, alternis succinentes psallunt: atque ex eo simul eloquiorum Dei exercitationem ac meditationem corroborant, & cordibus suis attentiorem, rejectis vanis cogitationibus mentis soliditatem suppeditant. Deinde uni ex his hoc muneris dato, ut quod canendum est, prior ordiatur, reliqui succinunt: atque ita in psalmodiæ varietate, precibusque subinde interjectis, noctem superant. Illucescente jam die, pariter omnes velut uno ore, ac corde uno, confessionis psalmum Domino offerunt: ac suis quisque verbis resipiscentiam profitentur. Horum gratia si nos fugitis; fugietis simul & Ægyptios, fugietis Lybiam utramque, Thebæos, Palæstinos, Arabes, Phœnices, Syros, & qui ad Euphratem habitant, & (ut semel dicam) omnes apud quos vigiliæ, ac preces, communesque psalmodiæ in pretio sunt*. Hucusque Basilius. Innumera in hanc sententiam afferenda essent testimonia sanctorum Patrum, sed brevitatis causa temperamus.

(h) Basil. epist. 69.

In universa Ecclesia usus cantus psalmorum.

XXVIII. Illud autem non prætermittimus dicere de usu pristino, olim promiscue una cum clericis in Ecclesia cantasse & populum, simulque sacerdoti orationem danti vel colligenti respondere consuevisse. Ad hæc spectat illud S. Hieronymi (i). *Ad similitudinem cælestis tonitrui, Amen reboat;* & illud Ausonii in Ephemeride;

Consona quem celebrant modulati carmina David,
Et responsuris ferit aera vocibus, Amen.

(i) Hier. in præf. in ep. ad Gal. lib. 2.

Verum quoniam imperitia canentium sæpius accidebat, ut harmonicam illam Ecclesiasticæ dignitati congruentem cantionem incomposito vocum sono corrumperent, in quos (ut superius dictum est) Joannes Chrysostomus (k) jure declamat: idcirco necessario Ecclesiasticis institutis provisum est, ne præter certos ad hoc opus adscriptos quis in Ecclesia psalleret. Canon enim Laodiceni Concilii (l) id prohibens ait: *Non licere præter canonicos psaltes, id est, qui regulariter cantores existunt, quique pulpitum ascendunt, & de codice legunt, alium quemlibet in Ecclesia psallere.*

Populus cur in Ecclesia cantare vetitus.
(k) Chrys. in Isa. c. 8. hom. 1.
(l) Conc. Laodic. c. 15.

XXIX. Magnam certe sanctissimi Patres adhibuerunt

Cantus Christianorum qualis.

runt diligentiam, ut perquam religiosus, modestus, ac denique omnibus numeris ad pietatem compositus cantus Ecclesiasticus esset: quod ex eo facile colligi potest, quod constet & in ipsis a charitate deductis Christianorum conviviis, Agape nuncupatis, tam pia tam sobria adhiberi cantica consuevisse. Unde Christianus Pædagogus apud Clementem (*a*) hæc ait: *Quemadmodum autem antequam sumamus alimentum, laudare nos convenit factorem universorum: Ita etiam in potu nos ei decet psallere, cum ejus creaturarum efficimur participes. Est enim Psalmus numerosa & modesta laudatio: canticum spirituale, psalmum Dixit Apostolus*: & paulo inferius: *Sunt enim admittendæ modestæ & pudicæ harmoniæ: a forti & nervosa nostra cogitatione vere molles & enervatas harmonias amandando quam longissime; quæ improbo flexuum vocis artificio utentes, ad delicatam & ignavam vitæ agendæ rationem deducunt: graves autem, & quæ ad temperantiam pertinent, modulationes ebrietati & protervia valedicunt. Chromaticæ igitur harmoniæ, impudenti in vino protervia floribusque redimitæ, meretriciæ musicæ sunt relinquendæ*. Hæc Clemens. De iisdem canticis in convivio Christianorum adhiberi solitis hæc Tertullianus (*b*): *Post aquam manualem & lumina, ut quisque de Scripturis sanctis, vel de proprio ingenio potest, provocatur in medium Deo canere: hinc probatur quomodo biberit*: & Cyprianus ad Donatum: *Nec sit vel hora convivii gratiæ cælestis immunis: sonet psalmos convivium sobrium; & ut tibi tenax memoria est, voce canora aggredere hoc munus ex more: magis carissimos pasces, si sit nobis spiritualis auditio, prolectet aures religiosa mulcedo*.

(*a*) Clem. Alex. in Pædag. lib. 2. c. 4.

(*b*) Tert. in Apolog. c. 39.

XXX. Cantus modestus laudatus.

Si igitur in Christianorum conviviis adhiberi solita cantica tali fibula disciplinæ erant adstricta, quæ nihil penitus sineret esse fluxum atque solutum: quanto majori solertia putandum illas institutas fuisse, quæ in Ecclesia publice adhiberi solitæ erant sacræ in sacris divinisque mysteriis cantiones? Sed & Gentiles ipsi, qui recte saperent, damnabant illos canendi modos, qui mollibus fractisque vocum inflexibus animos itidem molles fractosque atque enervatos penitus redderent. Nec alia de causa Pherecrates comicus Musicam introduxit figura muliebri totum corpus verberibus fœde mulctatam, ipsamque Justitiam quærentem de causa hujus fœditatis; illamque respondentem carmina in accusationem eorum, qui candorem illum suum pristinum, & cum suavitate majestatem conjunctam, chromaticis modulis fœde corruperint. Sed & Aristophanes de iisdem queritur, & alii plures, quod quidam Musicam in minuta quasi fragmenta conciderint: hæc & alia plura id genus apud Plutarchum (*c*). At quanto hæc cum detrimento animorum accidere soleant, Cicero (*d*) in libris quos scripsit de legibus, his verbis erudite demonstrat: *Assentior enim Platoni, nihil tam facile in animos teneros atque molles influere, quam varios canendi sonos: quorum dici vix potest quanta sit vis in utramque partem. Nam & incitat languentes, & languefacit excitatos; & tum remittit animos, tum contrahit. Civitatumque hoc multarum in Græcia interfuit, antiquum vocum servare modum; quarum mores lapsi in mollitiem, pariter sunt immutati cum cantibus, aut hac dulcedine corruptelaque depravati, ut quidam putant; aut cum severitas eorum ob alia vitia accidisset, tum fuit in auribus animisque mutatis etiam huic mutationi locus. Quamobrem ille quidem sapientissimus Græciæ vir, longeque doctissimus, valde hanc labem veretur: negat enim mutari posse musicas leges sine mutatione legum publicarum*. Hæc & alia plura ille: qui & in canendo non vocum tantum modum, sed & situm corporis modestiæ attemperatum monet esse servandum: quamobrem illos potissimum, qui canendo cervices oculosque pariter cum modorum flexionibus torquent, reprehendit.

(*c*) Plutarch. lib. de Musica.

(*d*) Cic. de legib. lib. 2.

XXXI.

At si hæc etiam Ethnicorum sententia cavenda sunt, quæ apud Christianos nec in conviviis olim admittebantur; quid, quæso, ab illis factum esse putandum in sacris? Adversus ergo ejusmodi disciplinæ transgressores est vehemens illa, sed justa, ex Pauli verbis S. Hieronymi objurgatio (*e*), dicentis: *Audiant hæc adolescentuli; audiant hi quibus psallendi in Ecclesia officium est: Deo non voce, sed corde cantandum; nec in tragœdorum morem guttur & fauces dulci medicamine colliniendas, ut in Ecclesia theatrales moduli audiantur & cantica, sed in timore & opere in scientia Scripturarum. Quamvis sit aliquis (ut solent illi appellare) κακόφωνος; si bona opera habuerit, dulcis apud Deum cantator est. Sic cantet servus Christi, ut non vox canentis, sed verba placeant, quæ leguntur: ut spiritus malus, qui erat in Saule, ejiciatur ab his qui similiter ab eo possidentur, & non introducatur in eos qui de domo Dei scenam fecere populorum*. Hæc ille, reprehendens pravum usum qui suo tempore apud nonnullos irrepserat. Verum si, ut decet, ad pietatem musici modi compositi sint, nihil utilius, nec gratius quicquam audiri potest. Unde & apud Justinum martyrem (*f*) hæc eodem argumento conscripta habentur de simplici cantu Ecclesiastico: *Excitat hæc cantio cum voluptate quadam animum, & flagrans ad ejus quod carmine celebratur, desiderium: affectiones & concupiscentias carnis sedat: cogitationes malas inimicorum, quos cernere non est, suggestione oborien-*

(*e*) Hier. in ep. ad Ephes. c. 5.

Objurgatio in corrumpentes canticorum modestiam.

(*f*) Apud Justin. mart. q. 107.

orientes, amolitur: mentem ad fructificationem divinorum bonorum rigat: pietatis decertatores generosos & fortes per constantiam in rebus adversis efficit: omnium rerum quæ in vita tristes & luctuosæ accidunt, piis affert medicinam. Hæc & alia plura ibi. His consentientia paucis expresserat Philo Judæus (*a*) His verbis: *Cantus, verbaque sanitatem & salutem afferunt: cantus quidem excantando passiones animi; ut quicquid in nobis dissonat, in concentum quemdam redigendo, reprimendoque immodicos affectus certis modulis componat.*

(*a*) Philo. de victim. offerend.

XXXII. Hujus igitur rei causa a Spiritu sancto institutum esse psalmorum concentum S. Basilius (*b*) his verbis declarat: *Quando Spiritus sanctus nos vidit ægre persuaderi ad complexum virtutis, ac proinde ad ineundam vitæ rectitudinem per hoc lentescere, quod toti ad consectandam voluptatem propenderemus; quid fecit? Nimirum Scripturæ suæ dogmatibus mixtim inspersit concinnam istam numerorum modulationem, ut auribus permulctis ac delinitis, mellico vocum concentu, clam, velut aliud agentes, sineremus in animos nostros irrepere eloquiorum utilitatem.* Hæc & alia plura id genus Basilius. Sed melius hæc docent, qui didiceruut experimento, ut Augustinus (*c*), qui hæc de se scribit: *Quantum flevi in hymnis & canticis tuis, suave sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea æstuabat affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & bene mihi erat cum eis.* Et inferius (*d*), cum se mirum in modum affici solere Ecclesiastico cantico dicat; dolere tamen, quod eo raptus interdum, quæ canerentur verba minus attenderet; ac de his secum differens, hæc tandem ait: *Ita fluctuo inter periculum voluptatis & experimentum salubritatis, magisque adducor, non quidem irretractabilem sententiam proferens, canendi consuetudinem approbare in Ecclesia: ut per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis assurgat.* Idem Augustinus in sua Ecclesia Hipponensi sic amavit sacram canendi consuetudinem, ut interdum de nimia illius prolixitate aliqui rerum divinarum parum studiosi quererentur, de quibus hæc ait (*e*): *Adhuc quoque, quod valde dolendum est, conqueri vobiscum volo; quia sunt aliqui, & maxime potentes istius mundi, qui cum veniunt ad Ecclesiam, non sunt devoti ad laudes Dei celebrandas, sed cogunt presbyterum ut abbreviet Missam, & ad eorum libitum cantet: nec ei licet morem Ecclesiasticum sequi, propter illorum gulam & avaritiam.* Hæc ipse.

(*b*) Basil. homil. in Psal. 1.

Quam proficuus cantus religiosus.

(*c*) Aug. Confess. lib. 9. cap. 6.

(*d*) Aug. Confess. lib. 10. cap. 33.

(*e*) Aug. de temp. ser. 251.

XXXIII. Ceterum licet in universo Christiano orbe canendi in Ecclesia semper viguerit usus: tamen non idem ubique est servatus canendi modus: nam hæc de Athanasio Episcopo Ecclesiæ Alexandrinæ Augustinus testatur (*f*): *Tutius mihi videtur, quod de Alexandrino Episcopo Athanasio sæpe mihi dictum commemini: qui tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem psalmi, ut pronuntianti vicinior esset, quam canenti.* Hæc ipse. Verum in Oriente, unde etiam Mediolanensis Ecclesia sub Ambrosio Ecclesiastici formam cantus accepit, suaviori vocum concentu, qui audientium animos licet tristes erigere atque mulcere posset, hymnos psalmosque concini solitos esse, idem qui supra Augustinus affirmat (*g*). Non sic Romana Ecclesia (ut aliquis existimavit deceptus commentitiis scriptis Damasi nomine pervulgatis) ab Orientali Ecclesia mutuata est modum psallendi: cum jam ab ipso institutæ sedis exordio psalmorum cantus in eadem coaluisset Ecclesia: nam Damasus non canendi ritum, sed psalterium ex translatione Septuagintaduorum ex Oriente, a Hieronymo scilicet Hierosolimis agente, accepit. Quantum autem ex antiquis monumentis colligere licet, Romana Ecclesia mediam secuta viam, nec simplicitatem Alexandrinam, nec Orientalis Ecclesiæ suaviori concentu compositos numeros in omnibus amplexata, sic temperavit utrumque, ut miram quamdam cum suavitate adjunxerit gravitatem. Africanæ autem Ecclesiæ ritus, quantum ex Augustino colligitur, Romanæ atque Alexandrinæ Ecclesiæ potius quam Orientali similis fuisse videtur: nam ait (*h*): *De hac re tam utili ad movendum pie animum, & accendendum divinæ dilectionis affectum, varia consuetudo est; & pleraque in Africa Ecclesiæ membra pigriora sunt: ita ut Donatistæ nos reprehendant, quod sobrie psallimus in Ecclesia divina cantica Prophetarum; cum ipsi ebrietates suas ad canticum psalmorum humano ingenio compositorum, quasi tubas exhortationis inflamment.* Hactenus Augustinus.

(*f*) Aug. Confess. lib. 10. cap. 33.

Diversarum Ecclesiarum diversi canendi modi.

(*g*) Aug. Conf. lib. 9. c. 7.

(*h*) August. epist. 119.

XXXIV. Execratur pariter Catholica Ecclesia modos illos musicos atque cantus, qui a Gentilibus suis ipsorum ritibus adhiberi consueverunt; sed & illos, qui relictis Davidicis psalmis, concinerent (ut de Donatistis tradit Augustinus) proprio ingenio hymnos excogitatos, ad novosque compositos musicos modulos: cujusmodi erant & ab Ario ad Sotadis numeros compositæ cantiones, quas tantopere Athanasius (*i*) redarguere consuevit: sicut etiam de Meletianis tradit Theodoretus (*k*), solitis cum plausu manuum & quadam saltatione hymnos concinere, & multa simul tintinnabula funi appensa movere, & his similia: *Qua de causa*, inquit, *Magnus ille Athanasius perpetuo cum eis bellum gessit.* In eamdem impietatis classem alle-

Corruptores Ecclesiastici cantus.

(*i*) Ath. orat. 1. contra Ar.

(*k*) Theod. li. 4. hæret. fabul.

allegendus & Paulus Samosatensis, de quo hæc Synodus Antiochena ad Dionysium Romanum Pontificem scripsit: *Psalmos vero, qui in Dominum nostrum Jesum Christum dicebantur, cessare fecit, velut neotericos & nuper inventos: in semetipsum vero compositos, diebus Paschæ in medio Ecclesiæ canere mulieres, maxime quas ipse prius ad canendum pro more instituerat, faciebat; ita ut horresceret si quis audiret*. Non ab his segregandus Apollinaris Laodicenus hæresiarcha, qui item a se compositos psalmos canendos quibuscumque tradidit; quos Synodus Laodicena (*a*) proscripsit, statuens ne Fideles canerent in Ecclesia plebejos, vel (ut alia habet editio) vulgares psalmos, nimirum ad vulgaris musicæ modos attemperatos. Horum auctorem fuisse Apollinarem, non idiotam quempiam, suo loco dicemus: Hieracem etiam hæresiarcham longe ante Apollinarem quosdam recens scripsisse psalmos, Epiphanius (*b*) tradit: quos omnes Ecclesia respuit.

(*a*) Synod. Laod. cap. 59.

(*b*) Epiph. hæres. 67.

XXXV. Quomodo Ecclesia recipiat novos hymnos.

Ceterum novos piosque conscribere atque cantare sacros hymnos ad modos Ecclesiasticos attemperatos, non crimini sed laudi datum est a majoribus nostris, ab ipsis Apostolorum temporibus: quo nomine Hierotheus ille magnus excelluit, ut Dionysius testatur in Ecclesiastica Hierarchia, & de aliis Philo de Vita contemplativa. Quamobrem divinos hymnos quamtumlibet recens conscriptos, si præsertim pietatem præseferant, & ad modestos musicæ numeros sint accommodati, Ecclesia nequaquam respuere consuevit: ut constat in primis de hymnis a Nepote olim conscriptis, quos a nonnullis solitos fuisse decantari, Dionysius tradit, dum ait (*c*): *Quamquam non modo pro multis aliis rebus Nepotem amplector & diligo ut pro fide, pro studio in doctrina posito, pro assidua in Scripturis exercitatione, pro nonnullis quoque & variis psalmis hymnisque ab eo compositis, quibus hucusque nonnulli fratres libenter utuntur*, &c. Accidit id ipsum de sacris hymnis compositis ab Ambrosio, Prudentio, & aliis, quos in celebriorem usum recepit Ecclesia, Arianis tantummodo reclamantibus (*d*) in Ambrosium, quod suis hymnis populum seduxisset.

(*c*) Dion. apud Eusib. hist. lib. 7. c. 19.

(*d*) Ambr. ad Innoc. in fine.

XXXVI.

Quod autem spectat ad musica instrumenta (ne id prætermisisse videamur) iisdem Christum Dominum a Christianis laudandum esse, Prudentius adversus Judæos agens in Apotheosi his versibus docet:

Quicquid in ære cavo reboans tuba curva remugit,
Quicquid in arcano vomit ingens spiritus haustu,
Quicquid casta chelis, quicquid testudo resultat,
Organa disparibus calamis quod consona miscent,
Æmula pastorum quod reddunt vocibus antra,
Christum concelebret, Christum sonet, omnia Christum,
Muta etiam fidibus sanctis animata loquantur.

XXXVII. De musicis instrumentis.

Porro christianus Pædagogus (*e*), quantumlibet ea quæ scripta sunt in Psalmis, Deum laudandum esse musicis instrumentis, ad spiritualem sensum inflectat, nolitque ea quibus Gentilitas in suis ipsius ritibus uti consueverit, Christianis esse communia: tamen si eadem recte pieque ut Christianam modestiam decet, exerceantur, non prohibet, sed liberaliter indulget, cum ait: *Et si ad lyram vel citharam canere & psallere noveris, nulla in te cadet reprehensio: Hebræum justum Regem imitaberis, qui Deo est gratus & acceptus. Exultate justi in Domino; rectos decet collaudatio: dicit Propheta. Et: Confitemini Domino in cithara, & psalterio decachordo ei psallite*. Ceterum constat testimonio Augustini (*f*), citharam ab Ecclesiæ modulatione fuisse proscriptam, cum ait: *Nonne id egit institutio in nomine Christi vigiliarum, ut ex isto loco citharæ pellerentur?* Sane quidem musica instrumenta haud antiquitus in Ecclesiam introducta & recepta esse videntur: quod auctor apud Justinum (*g*) martyrem affirmare videtur, dum ait: *In Ecclesiis non usus carminum per ejus generis instrumenta & alia insipientibus congruentia receptus est, sed simplex cantio in eis manet*: cujus rei ratio illa videtur adscribi, quod ejusmodi musica instrumenta Gentilibus adhiberi consueverint in turpibus ac sordidis usibus, nimirum in theatris, conviviis, ac sacrificiis. Verum quod post multa sæcula usu receptum sit, ut in Ecclesia adhiberentur organica instrumenta disparibus cannis simul junctis confecta, haud jure quis poterit improbare, cum omnes in sono præseferant cum gravitate & suavitate modestiam.

(*e*) Clem. Alex. in Pædag. lib. 2. c. 4.

(*f*) Aug. Psal. 32. conc. 1.

De usu Citharæ interdicto.

(*g*) Just. q. 107.

XXXVIII. Privatæ cantiones Christianorum quales.

His de canticis & musicis instrumentis in Ecclesia publice adhiberi solitis pertractatis; haud prætermittendam putamus laudatissimam antiquorum Christianorum consuetudinem: qui in privatis canticis animi causa concini solitis, nequaquam amatorias cantiones vulgo communes, sed dignas Christo Domino laudes canerent. Reperiuntur ejus antiquitatis vestigia in primis apud Basilium, dum tradit hymnum glorificationis, nimirum quo Patri & Filio simulque Spiritui sancto gloria impartitur (*h*), a rusticis etiam cantari solitum. Sed id magis explicite S. Hieronymus sic ad Marcellam scribens (*i*): *In Christi*, inquit, *villula tota rusticitas*, &

(*h*) Basil. de Spir. sancto c. 29. & sup. c. 27.

(*i*) Hier. ep. 17.

& extra psalmos silentium est. Quocumque te verteris, arator stivam tenens, Alleluja decantat: sudans messor psalmis se avocat; & curva attondens vitem falce vinitor aliquid Davidicum canit: hæc sunt in provincia carmina; hæ (ut vulgo dicitur) amatoriæ cantiones; hic pastorum sibilus; hæc arma culturæ. Imbuebatur etiam tenella infantia, ut in Alleluja vocem lingua balbutiens primum erumperet. Unde idem Hieronymus (*a*) ad Lætam scribens, hæc ait: *Quis hoc crederet, ut Albini Pontificis neptis de repromissione martyris nasceretur; ut præsente & gaudente avo, parvulæ adhuc lingua balbutiens, Christi Alleluja resonaret?* & inferius: *Cum avum viderit, in pectus ejus transiliat, de collo pendeat, nolenti Alleluja decantet.*

(*a*) Hier. epist. 7.

XXXIX. Ad hæc facienda Chrysostomus (*b*) vehementer exhortatus est suos: ac diserte quidem a naturalibus principiis deducens orationem, sic ait: *Nihil animam æque erigit, & elatam quodammodo afficit, & a terra liberat, & exolvit a vinculis corporis, & amore sapientiæ efficit, & ut res omnes ad hanc vitam pertinentes irrideat perficit, ut versus modulatus, divinum canticum numero compositum. Nostra certe natura usque adeo delectatur canticis & carminibus, & tantam cum eis habet necessitudinem & convenientiam, ut vel infantes ab uberibus pendentes si fleant & affligentur, ea ratione sopiantur. Nutrices quidem certe, quæ eos gestant in ulnis, sæpe abeuntes & redeuntes, & quædam puerilia eis carmina decantantes, supercilia eorum ita sopiunt. Quocirca sæpe quoque viatores meridie agentes jugalia animalia, hoc faciunt, canentes, itineris molestiam illis canticis consolantes. Nec solum viatores, sed etiam agricolæ uvas in torculari calcantes, vindemiantes, & vites colentes, & quodcumque aliud opus facientes, sæpe cantant. Nautæ quoque remos impellentes hoc faciunt. Jam vero mulieres quoque texentes & confusa stamina radio discernentes, sæpe quidem & per sæpe singulæ, sæpe autem omnes concorditer unam quamdam melodiam concinunt: hoc autem faciunt mulieres, & viatores, & agricolæ, & nautæ, qui ex opere faciendo suscipitur, laborem caute consolari volentes: utpote quod anima, si carmina & canticum audierit, molesta & difficilia sit facilius toleratura. Quoniam ergo hoc genus delectationis est animæ nostræ valde cognatum & familiare: ne dæmones lasciva meretricia cantica introducentes, omnia everterent; psalmos Deus construxit, ut ex ea re simul caperetur voluptas & utilitas:* & post multa de utilitate psallendi, hæc addit: *Hæc dico, non ut vos tantum laudetis, sed ut filios & uxores doceatis talia cantare cantica, non solum in texendo, aliove opere faciendo, sed maxime in mensa. Quando enim diabolus ut plurimum insidiatur conviviis, cum & ebrietatis & ingluviei risusque profusi & remissi animi auxilio utitur: tunc maxime oportet & ante mensam & in mensa se munire psalmorum præsidio, & simul cum uxore ac liberis surgentes a convivio hymnos sacros Deo canere.* Hæc & alia plura Chrysostomus in eamdem sententiam, revocare cupiens Christianos ad illum pristinum laudatissimumque usum, cujus facta est mentio. Plura ad hæc addenda essent ex Ecclesiasticis regulis recentius restitutis; sed hæc satis ad institutum. Nunc itaque ad Paulum redeamus.

(*b*) Chryst. hom. in Psal. 41.

Religiosus cantus quam proficuus.

XL. De Epist. ad Philemonem.

His publicis ad Colossenses litteris datis, privatas Paulus addit eodem tempore scribens ad Philemonem nobilem Colossensem; cujus domum Colossis ad sua tempora integram permansisse, tradit Theodoretus (*c*): quæ enim temporibus Pauli esse cœpit ecclesia, eidem cultui mancipata perseveravit in posterum. Apud Philemonem Fideles colligi soliti, ejusdem fovebantur auxilio; quod idem Paulus testatur, cum ait: *Viscera sanctorum requiescunt per te frater.* Sic itaque (quod fecerat scribens ad Colossenses) Timothei nomen (ut in aliis hoc anno Romæ datis) æque ac suum inscripsit epistolæ; & quibus daretur, non tantum Philemoni, sed & Appiæ ejus (ut putatur) uxori, & Archippo, ac denique Ecclesiæ quæ in domo ejus collecta esset, expressit. Harum vero scribendarum litterarum occasio ejusmodi intercessit. Philemon Onesimum servum habebat; qui a domino fugiens (non tamen ut quique sceleftissimi facere consueverunt, sed amore Pauli, cujus prædicationem in Asia positus paululum degustasset) Romam se contulit; ubi factus auditor Pauli, vehementi ardore animi fidem Christianam est penitus amplexatus: quod quidem ipsa Pauli verba significant, quibus ait: *Obsecro te pro filio meo, quem genui in vinculis, Onesime.* Idem cum subdit: *Quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis;* plane declarat hanc eamdem epistolam, sicut ceteras, Romæ datam a se esse in vinculis constituto. Hunc itaque (ut æquum esse videbatur) Paulus una cum Tychico (ut habet epistola ad Colossenses) ad suum dominum mittens, datis hisce litteris, idem plurimum commendavit.

(*c*) Theod. in præfat. in epist. ad Philem.

XLI. De Onesimo facto episcopo Ephesino.

Quod autem Paulus hunc jam ad Christum conversum, tam secundum carnem, quam secundum Deum, Philemonis fratrem appellat, sic dicens: *Forsitan enim ideo discessit ad horam a te, ut æternum illum reciperes jam non ut servum, sed pro servo carissimum fratrem, maxime mihi, quanto autem magis tibi & in carne*

ſte & in Domino? manifeſtum eſt argumentum, tam Philemonem quam Oneſimum fuiſſe Gentiles. Nam ſi Judæi fuiſſent, utique æque Pauli ac Philemonis frater dicendus erat, & non magis iſti quam illi: cumque lege etiam vetitum eſſet, ne Judæus homo mancipium Judæum haberet, hi potius videntur fuiſſe Gentiles, & hac ex parte fratres ſecundum carnem: eadem quippe ratione qua Judæi inter ſe fratres dicebantur ſecundum carnem; ſic & Gentiles Paulus fratres dixit ſecundum carnem. Annuiſſe vero Philemonem votis Pauli, ut redeuntem Oneſimum non ut ſervum, ſed ut fratrem ſuſceperit, ac libertate donarit, perſpicue ex eo colligi poteſt, quod conſtat, Oneſimum poſt Timotheum eſſe factum Epiſcopum primatis Eccleſiæ quæ eſſet in Aſia, nempe Epheſi. Ad Epheſios enim ſcribens Ignatius (*a*), ſumma cum laude meminit Oneſimi tunc apud eos agentis Epiſcopi, ſic dicens: *Poſtea quam itaque numeroſam veſtram multitudinem in Oneſimo, viro numquam ſatis ob charitatem prædicando, veſtro autem Epiſcopo, exceperim; quem opto juxta Chriſtum Jeſum vos amare, omneſque vos illius ſimiles eſſe: Benedictus Deus, qui donavit vobis, qui tales eſtis, talem habere Epiſcopum.* Meminit rurſus ejuſdem ſcribens (*b*) ad Antiochenos, necnon ad Heronem diaconum. Porro hunc Oneſimum Epheſiorum Epiſcopum, eumdem eſſe cum eo, de quo agit Paulus apud Philemonem, tam Græcorum Menologium, quam Latinorum Martyrologium, fidem faciunt. Quomodo vero idem Oneſimus, ſicut Ignatius, vinctus Romam perductus ſub Trajano martyrium conſummaverit, ſuo loco dicemus.

(*a*) Ignat. epiſt. 14.

(*b*) Ignat. epiſt. 12. & 13.

XLII. Scribit Paulus ad Hebræos.

Quæ ſupereſt omnium noviſſima Pauli epiſtola ad Hebræos, hoc eodem anno ſcriptam eſſe, multæ perſuadent conjecturæ. Nam hoc anno (ut vidimus) ſcribens ad Philippenſes, de mittendo in Orientem Timotheo, quem ſuperiori anno Romam accerſierat, conſilium ſe iniiſſe tradit (*c*): immo & ſe eo venturum pollicitum eſſe, ſcribens quoque ad Hebræos (*d*) hæc habet eodem prope argumento: *Cognoſcite fratrem noſtrum Timotheum dimiſſum: cum quo, ſi celerius venerit, videbo vos.* Rurſus vero, ſicut fecerant Philippenſes, mittentes ad Paulum Romam certum hominem, quod ejus vinculis compaſſi eſſent: Judæos etiam eodem erga Paulum animo fuiſſe affectos demonſtrat, ut & ipſi ſint compaſſi ejus vinculis: quod enim in Vulgata legitur (*e*): *Nam & vinctis compaſſi eſtis;* ex Græco ſic legitur: *Nam & vinculis meis compaſſi eſtis*, καὶ γὰρ τοῖς δεσμοῖς μου συνεπαθήσατε: atque ita apparet, hanc eamdem epiſtolam ſicut reliquas in vinculis datas, Romæ eſſe ſcriptam: quod Joannes (*f*) Chryſoſtomus & alii plerique confirmant. Ex his igitur, aliiſque ſignis, eam germanam eſſe Pauli epiſtolam, facile poteſt intelligi. Sed quoniam de ea re a nonnullis eſt dubitatum; operæ pretium ducimus, quod noſtro eſt inſtituto conſentaneum, de ea re paulo accuratius agere.

(*c*) Philip. 2.

(*d*) Hebr. 13.

(*e*) Hebr. 10.

(*f*) Joan. Chryſoſt. in præf. epiſt. Pauli.

XLIII. Qui negarunt epiſtolam ad Hebræos eſſe Pauli.

Quinam in primis extra claſſem Catholicorum vagantes hæretici eam non eſſe Pauli dicere auſi ſint, ſeriatim recenſebimus. Marcion hæreſiarcha hæc primus reperitur eſſe commentus (*g*); Tertullianus (*h*) id ipſum affirmavit, tribuens illam Barnabæ; Ariani præterea omnes, ut de his teſtatur Epiphanius (*i*), quod nimirum de divinitate Filii Dei certum exploratumque haberetur ex ea teſtimonium: adverſus quos ea de re diſputat Theodoretus in præfatione ejuſdem epiſtolæ ad Hebræos. Euſebius horum gregalis, aliorum nomine eamdem adducit in controverſiam, dum ait a quibuſdam affirmari, dictam epiſtolam ad Hebræos a Romana Eccleſia quaſi non legitimam Pauli impugnatam fuiſſe. Reddam ejus verba, quo cuncta planius elucidentur; ait enim (*k*): *Pauli autem quamquam quatuordecim teſtatæ & notæ dicuntur epiſtolæ: tamen quod quidam illi epiſtolæ quæ eſt ab eo ad Hebræos ſcripta, perinde ac ſi Pauli non ſit, fidem abrogare ſtuduerint, affirmaverintque eidem ab Eccleſia Romana contradici, in obſcuro relinquere, neutiquam conſentaneum exiſtimavi.* Hæc ille, qui item agens de Caio, ait eam a Romanis Pauli non credi. Idem tamen alibi ait, Clementem citare ſolitum eamdem Pauli epiſtolam ad Hebræos: at nonne ipſe erat Romanæ Eccleſiæ Pontifex? Quomodo hi dixerunt ab Eccleſia Romana eidem epiſtolæ contradici, ſi ex illa ſententias tamquam pretioſiſſima quædam emblemata in ſuis ſcriptis Clemens Papa intexere conſuevit? Sed inſpiciamus Euſebii verba. Agens enim de epiſtola a Clemente Romano Pontifice ad Corinthios ſcripta, & ab omnibus æque accepta, hæc ait (*l*): *In ea quoniam multa nonnumquam eodem ſenſu ex epiſtola ad Hebræos ſumpta inſerit, & interdum iiſdem etiam verbis ex eadem petitis utitur; apertiſſime quidem declarat illud opus non recenti memoria hominum editum. Unde merito quidem reliquis Apoſtoli ſcriptis videtur adnumerata. Nam cum Paulus epiſtolam ad Hebræos erudiendos patrio ſermone litteris mandaſſet, eam alii quidem Lucam Evangeliſtam, alii iſtum ipſum Clementem Græcis litteris interpretatum eſſe affirmant: quod plane eſt veriſimilius; præſertim cum & Clementis epiſtola, & ea quæ eſt ad Hebræos a Paulo miſſa, eamdem dictionis & loquendi formam accurate integreque ſervet, atque adeo ſenſus in utroque ſcripto expreſſi non longe inter ſe diſcrepent.* Hucuſque Euſe-

(*g*) Epiph. hæreſ. 42. & Hier. in præf. epiſt. ad Titum.

(*h*) Tertul. de pudicit. c. 20.

(*i*) Epiph. hæreſ. 69.

(*k*) Euſeb. lib. 3. c. 3.

(*l*) Euſeb. hiſt. lib. 3. c. 32.

sebius. Ex his igitur dictis constat, S. Romanam Ecclesiam, apud quam ea epistola (ut diximus) scripta est, nequaquam ipsam impugnasse, vel in controversiam adduxisse, sed alios, quos superius nominavimus. At vero de Romanæ Ecclesiæ constanti fide in ea recipienda agemus inferius. Præterea idem auctor alibi (a) Caium citat numerantem tantummodo tredecim Pauli epistolas, ac proinde Pauli ad Hebræos epistolam non admittentem.

(a) Euseb. hist. lib. 6. c. 14.

XLIV. Permoti autem videntur eam negantes duabus potissimum rationibus: tum quoniam non sicut in ceteris ipsi ejus exordio præfixus est titulus Pauli: tum etiam quod diversum a ceteris videatur dicendi genus. Sed quod ad primum: causam quam afferat Clemens Alexandrinus, qui eam esse Pauli defendit, ex Eusebio (b), qui eum citat, hic describere non erit otiosum: ait enim: *Epistolam item ad Hebræos scriptam, Pauli esse affirmat, & Hebraico sermone ad Hebræos ab eo editam: Lucam autem eam accurate in Græcum, ut Græcis traderet, convertisse: illudque plane ex interpretatione ipsa facile intelligi posse, quod epistola & Acta Apostolorum eumdem orationis stylum habeant. Atque hanc inscriptionem (Paulus Apostolus) non sine causa in Epistolæ principio fuisse prætermissam. Nam cum Paulus ad Hebræos epistolam scriberet: quia illi præjudicatam animis sententiam & suspectam opinionem contra eum ejusque doctrinam combiberant; nomen consulto admodum non scripsisse, ne in ipso exordio animos illorum prorsus ab epistolæ lectione averteret. Deinde longius aliquanto progressus, hæc addit: Jam vero (sicut beatus quidam presbyter dicebat) quoniam Dominus ipse Apostolus Patris sui omnipotentis ad Hebræos missus fuit: Paulus, qui ad Gentes missus erat modeste admodum, cum ad Hebræos scriberet, se Apostolum Hebræorum non inscripsit, partim propter honorem, quem Domino Hebræorum Apostolo tribuebat; partim ne cum Gentium præco & Apostolus esset, præter officium ad Hebræos scribere videretur.* Hæc Eusebius ex Clemente: eamdemque de titulo non apposito Hieronymus (c) rationem affert, necnon Theodoretus, & alii.

(b) Idem eodem c. 11.
Defenditur esse Pauli Epistola ad Hebræos.

(c) Hieron. de Script. Eccl. in Paulo, & in ep. ad Galat. c. 1.

XLV. Quod vero ad styli diversitatem spectat, non est mirum si a ceteris differat: nam cum aliæ ad Græcos sint datæ, Græce quoque sunt scriptæ; hanc autem ad Hebræos ipse Hebræus Hebraico sermone disertissime scripsit: quam & eloquentius converterunt in Græcum, sive Clemens, sive fuerit Lucas. Quamobrem & Origenes hæc ait: *Ego constanter affirmabo, sensus esse Apostoli, phrasim autem & constructionem verborum alterius cujusdam conciones Apostoli in commentarios redigentis, & velut dictata præceptoris ore scribentis. Proinde si qua Ecclesia istam habeat epistolam, eam ipsa approbet ut Pauli, idque hac ratione persuasa: non enim temere veteres eam esse Pauli tradiderunt. At quis scripsit epistolam, Deus vere novit: nos autem a quibusdam accepimus, Clementem Romanæ Ecclesiæ Episcopum eam Epistolam perscripsisse: ab aliis, Lucam, qui Evangelium & Acta Apostolorum litteris mandavit, illam contexuisse:* Hæc Origenes apud Eusebium (d).

XLV. De Styli diversitatis causa.

(d) Euseb. hist. l. 6. ca. 19. in fin.

XLVI. Inanis prorsus & illa additur his objectio, quod Paulus (ut est apud Hieronymum e) Hebræus ex Hebræis scribens ad Hebræos non citet Scripturas secundum Hebraicam veritatem, sed secundum Septuaginta. Immo ex hoc ipso non leve deducitur argumentum, eam esse Pauli, qui idem scribens ad Galatas (f), cum Hebræis disputans, locum Isaiæ (ut idem notat S. Hieronymus) secundum editionem Septuaginta citavit. Nec est quod hoc adscribatur exceptori vel interpreti, qui eam sibi licentiam arrogasset, ut quod secundum Hebraicam veritatem Paulus dictasset vel scripsisset, interpres secundum editionem Septuaginta posuisset: neminem namque puto talia præsumpsisse. Sed illud considerandum est, hoc ipso Apostolorum tempore, apud ipsos Judæos etiam, in usum frequentiorem receptam esse editionem Septuaginta. Hinc videas (ut de nostris taceamus) Josephum historicum, natura Judæum, secta (ut ipse de se tradit) Pharisæum, tam Hebraicis quam Græcis litteris excultissimum, in suis quos scripsit commentariis, potius Septuaginta editionem, quam Hebraicam veritatem esse sectatum, & in eo præsertim quod est maximi ponderis, nimirum in supputatione annorum ab origine mundi. Nam dum in præfatione operis de Judaicis antiquitatibus numerat ab origine mundi usque ad cladem Hierosolymorum annos quinquies mille, quod etiam affirmat scribens contra Apionem (g); plane significat, secundum ea quæ superius dicta sunt, se editionem Septuaginta esse secutum. Philonem idem præstitisse, nulli est dubium; quod alibi demonstrabimus. Quamobrem Paulum divinas Scripturas citasse secundum Septuaginta, nulla esse debet admiratio; cum secundum usitatiorem eorum temporum editionem, id eum fecisse appareat.

(e) Hier. in Isa. c. 6.
(f) Galat. 4.
Editio Septuag. etiam a Judæis frequentiori usu recepta.

(g) Joseph. contra Apion. lib. 1. in princ.

XLVII. His visis, reliquum est ut illos redarguamus, qui negantes eam esse Pauli, Clementi potius, vel Barnabæ, aut Lucæ adscribendam esse putarunt. Certe quidem Clementis fuisse, dici non potest, ex eo quod (ut dictum est) ipse eamdem sæpius suis scriptis intexens, alterius plane auctoris quam suam esse declarat. Barnabæ vero nec tribui posse, ex eo certum explo-

Falso aliis quam Paulo tribuitur Epistola ad Hebræos.

ploratumque redditur; quod cum nonnisi una dicatur ab eo esse scripta epistola; quænam illa fuerit, & quam plane diversa ab epistola ad Hebræos, Clemens Alexandrinus, qui in libris Stromatum (a) ex ea frequenter sententias recitat, aperte significat. A Luca vero aliquam umquam fuisse scriptam epistolam neminem antiquorum vel recentiorum dixisse reperimus: nec certe ejus muneris fuisse videtur, cum non esset Apostolus, ut eam sibi ad Hebræos scribendi arrogaret auctoritatem. Æquius igitur, & quod est veritati magis consentaneum, alii dixerunt, eamdem ab eo fuisse potius translatam, quam scriptam. Non enim quæ ad Hebræos, sed quæ dicebatur scripta ad Laodicenses, a quibusdam Lucæ adscribebatur, ut testatur Philastrius (b). Nihil dicimus de Tertulliano, cujus eam esse a quibusdam tradi, miramur quod Xystus affirmet (c): nam cum idem Tertullianus eamdem adscribat Barnabæ, omnis prorsus de ea re suspicio cessat.

(a) Clem. Alex. Stro. l. 2. sæpe l. 5.

(b) Philastr. de hæres. c. 90.

(c) Xyst. Biblioth. l. 7. c. 8.

XLVIII. Sed & illud est accuratius examinandum: Quid est, quod & a S. Hieronymo scriptum esse legatur, dictam epistolam ad Hebræos non recipi a Latinis sicut a Græcis? Reddam primum verba Hieronymi sic scribentis ad Dardanum (d): *Illud nostris dicendum est, hanc epistolam, quæ inscribitur ad Hebræos, non solum ab Ecclesiis Orientis, sed ab omnibus retro Ecclesiis, & Græci sermonis scriptoribus quasi Pauli Apostoli suscipi: licet plerique eam vel Barnabæ vel Clementis arbitrentur; & nihil interesse cujus sit, cum Ecclesiastici viri sit, & quotidie Ecclesiarum lectione celebretur. Quod si eam Latinorum consuetudo non recipit inter Scripturas canonicas: nec Græcorum quidem Ecclesiæ Apocalypsim Joannis eadem libertate suscipiunt, & tamen nos utraque suscipimus*: Hæc ille; qui item (e) de Latinorum consuetudine alibi testatur, sic dicens: *Unde Paulus Apostolus in epistola ad Hebræos, quam Latina consuetudo non recipit*. Sed an hæc tam facile sint admittenda, magna opus est consideratione; & an re vera ita se habeant, diligentius exquirendum est. Et in primis, a Græcis absque ambiguitate aliqua recipi epistolam Pauli ad Hebræos, Amphilochius in carmine ad Seleucum, quo scribit seriem librorum canonicorum, testatur his jambis:

(d) Hier. epis. 129.

A Græcis recepta Epistola ad Hebræos.

(e) Idem in Isai c. 6.

Quæ vero ad Hebræos, notha esse dicitur
Plerisque; sed male: nam germana gratia est.

Numerat eamdem Gregorius Nazianzenus item in carmine de libris authenticis.

XLIX. Quod vero ad Latinos spectat, quos ait Hieronymus illam non recipere: si de antiquioribus temporibus agitur, dicemus paulo post: si autem de recentioribus intelligit; illud animadvertendum, quænam potuerit esse differentia inter Græcos & Latinos scriptores Catholicos post Nicænum Concilium absque præjudicio violatæ fidei sinceritatis, quæ quis scripta reciperet, vel rejiceret, si (quod ipse (f) testatur) in sacrosancto Nicæno Concilio statutus est certus numerus Scripturarum canonicarum. Post illud quidem tempus, si inter alias recensita haberetur dicta epistola ad Hebræos, certe religio erat si non reciperetur æque ab omnibus tam Latinis quam Græcis. Quod vero eadem in dicta Synodo accepta fuerit, non tantum ea ratione libere affirmari posse videtur, quod Catholici omnes ea usi essent adversus Arianos, qui eam abjecerant; sed eo etiam argumento quod Athanasius rogatus a Constante Imperatore, ut totius divinæ Scripturæ compendium ad se mitteret, ille Synopsim conscripsit, qua distinguens authentica ab apocryphis, inter canonicas ab Ecclesia receptas sanctas Scripturas adnumerat Pauli epistolam ad Hebræos. Nec quidem putandum est, Athanasium, qui Nicæno Concilio præsens fuit, diversum divinarum Scripturarum catalogum ab eo qui in Synodo editus esset, scribere præsumpsisse, cum esset ejusdem Synodi præ ceteris acerrimus propugnator. Sed & Patres qui interfuerunt Concilio Laodiceno, seriem canonicorum librorum recensentes, æque cum ceteris epistolam Pauli ad Hebræos adnumerant. Si igitur in Concilio Nicæno (ut dictum est) inter alia scripta canonica ea fuit epistola adnumerata: magnus profecto error fuisset, si (quod ait S. Hieronymus) a Latinis non fuisset accepta.

(f) Hier. epis. 7.

Epist. ad Hebræos recepta in Concilio Nicæno.

L. Sed quosnam per Latinos intellexerit, adhuc subtilius exquiramus. Si de antiquioribus quæritur: jam dictum est Clementem Romanum Pontificem epistolam ad Hebræos sæpius suis interserere consuevisse scriptis: adde, si placet, in his qui ab eo conscripti feruntur Apostolici canones, eamdem inter scripta canonica adnumeratam esse. Verum non Clemens tantum, sed & alii Latinorum, quorum ipse meminit de Scriptoribus Ecclesiasticis, & qui inter Latinos fuerunt celebriores, eamdem epistolam sæpe citantes, Pauli quoque titulo prænotarunt; ut inter eos Hilarius, qui in libro quarto de Trinitate hæc habet: *Facturam autem, per id quod Paulus (g) ad Hebræos dixerit: Tanto melior factus est Angelis, quanto excellentius ab his possidet nomen*: idemque aliis in locis. Gregorius Bæticus, cujus idem Hieronymus meminit, in libro quem scripsit de Fide, æque Apostoli nomine citat epistolam ad Hebræos, ut cum ait:

Latini omnes recipiunt epistolam ad Hebræos.

(g) Hebr. 1.

(a) Hebr. 9. *Alibi docet Apostolus (a) de Filio Dei esse scriptum: Et adorent eum omnes Angeli Dei.* Optatus Milevitanus, quem idem inter ceteros scriptores Ecclesiasticos recenset, Apostoli Pauli nomine allegat, cum ex ejusdem epistolæ capitulo octavo testimonium adducit contra Parmenianum (b). Item quoque Philastrius (c) Episcopus Brixianus, qui tantum abest ut respuat, ut inter hæreses adnumeret opinionem illorum qui eam non sicut ceteras Pauli epistolas amplecterentur. Gaudentius (d) ejusdem Ecclesiæ Episcopus eamdem Apostoli Pauli nomine citat quoque epistolam. Chromatius (e) hoc itidem præstitit, & Ruffinus (f) ejusdem Ecclesiæ presbyter, Paulinus, Ambrosius, ac Augustinus (g) creberrime, qui licet non neget eidem ab aliquibus contradici, a plurimis tamen affirmari esse Pauli tradit (h): itidemque ipse texens seriem scriptorum canonicorum, eam adnumerat cum ceteris. Cum igitur Galli, Hispani, Afri, Itali, iidemque omnes qui latine scribentes, ante Hieronymi tempora floruerunt, vel saltem illius æquales extiterunt, citasse reperiantur nomine Pauli epistolam ad Hebræos: quidnam sit quod S. Hieronymus ait, eam a Latinis non recipi, expendendum est.

(b) Optat. li. 7. (c) Philast. hæres. 90. (d) Gaudent. tractat. 2. (e) Chrom. li. de 8. beatit. (f) Ruffin. in expos. Symboli. (g) August. de Civit. Dei l. 16. c. 22. (h) De doctrina Christ. l. 2. c. 2.

LI. Non equidem puto, quia (quod ipse ait (i) Tertullianus eam non recepit ut Pauli, sed ut Barnabæ; ob eam causam dixerit non recipi a Latinis. Nam absit, ut unus a ceteris omnibus discrepans Tertullianus, Catholicæ Latinæ Ecclesiæ canonem canonicorum scriptorum præscripserit: cum præsertim nonnisi in libro (k), quem scripsit postquam est factus hæreticus, id sua sententia testatum reliquerit. Sed ad alios potius quam ad Tertullianum Hieronymus videri posset habuisse respectum, nimirum ad S. Cyprianum, qui ea minime usus esse reperiatur; nisi Cypriani quis illud opus esse contenderit, quod titulo de Operibus cardinalibus ejusdem nomine consignatur. Verum de Cypriano haud mirandum, si qui semper præ manibus Tertullianum habuit, eumque magistrum nominare consuevit (l), Tertulliano in eo fuerit obsecutus. De Arnobio, Minutio Felice, & Lactantio, nihil est, quod licet eam non citarint, ab eis rejecta dici possit; quippe qui cum scripserint adversus Gentes, nequaquam usi sunt divinæ scripturæ, cui illæ minime crederent, testimoniis, sed Gentilium potius scriptis, ac rationibus: nam & Lactantius (m) Cyprianum sugillasse visus est, quod agens adversus Demetrianum Proconsulem, aliosque Gentiles, nisus sit testimoniis divinæ Scripturæ: sic enim ait: *Materia non est usus ut debuit: non enim Scripturæ testimoniis, quam ille utique vanam, fictam, commentitiam putabat, sed argumentis & ratione fuerat refellendus.* Nullum ergo affert præjudicium veritati, si dicti auctores contra Gentiles agentes non citaverint epistolam ad Hebræos. At in aliis nonne Arnobius interpretatus psalmum centesimum quartum (nisi velit quis alium esse illum Arnobium) citat capitulum sextum Pauli epistolæ ad Hebræos? sic dicens: *Paulus clamat Hebræus ex Hebræis.*

(i) Hier. de Scrip. Eccl. in Paulo. (k) Tert. l. de pudic. c. 20. Qui latini abstinuerunt ab ea Epistola. (l) Hier. de Scrip. Eccl. in Tertul. c. 53. (m) Lact. lib. 5. c. 4.

LII. Eusebii, non Hieronymi assertio. Verum nec ad hos quidem Hieronymus videtur habuisse respectum; sed aliis credens, existimavit eam ab Ecclesia Romana non recipi. Nam idem ipse (n) in Cajo hæc scribit: *In eodem volumine epistolas quoque Pauli tredecim tantum numerans, decimamquartam, quæ fertur ad Hebræos, dicit non esse ejus. Sed & apud Romanos usque hodie quasi Pauli Apostoli non habetur.* Sed observandum diligenter est, hæc non esse verba Hieronymi, sed Eusebii, ex quo se plurima accepisse præfatur (o). Agens enim de Cajo, nihil videtur aliud præstitisse, quam ad verbum descripsisse quæ ab Eusebio de eodem scriptore dicta erant. Sed ut hæc facilius cognoscantur, reddam & Eusebii verba de Cajo sic dicentis (p): *Tredecim solum memorat epistolas divi Pauli Apostoli: epistolam autem ad Hebræos reliquis non adnumerat. Nam illa apud quosdam Romanos, etiam adhuc, Apostoli epistola esse non existimatur.* Hæc Eusebius ex versione Christophorsonia. Ruffinus autem sic transtulit (q): *Pauli Apostoli tredecim epistolas asserit: eam quæ ad Hebræos scripta est, non commemorans; quæ etiam nunc apud Latinos putatur non esse Apostoli Pauli.* Hæc igitur cum ex Eusebio Hieronymus exscripserit, majorem illi quam par erat fidem tribuit, dum putavit Latinos dictam epistolam non recipere.

(n) Hier. de Scrip. Eccl. (o) Hier. in præf. de Script. Eccles. (p) Euse. hist. l. 6. c. 14. in fine. (q) Ruffin. hist. l. 6. c. 15.

LIII. Sed an hæc omnia veritate subsistant, utriusque auctoris appello sententiam. Primum enim de his quæ antiquioris sunt temporis, ejusdem Eusebii hic esset referenda sententia de Clemente epistolam ad Hebræos approbante, atque suis ipsius scriptis intexente; sed eam superius recitavimus. De novissimis vero temporibus, quibus Hieronymus vixit; quid de his sentiret Romana Ecclesia, epistola Innocentii Papæ ad Exuperium (r ambo hi vivebant Hieronymi tempore, nam utriusque meminit) satis superque declarat, dum texens in ea Romanus Pontifex catalogum divinorum librorum, inter eos numerat quatuordecim Epistolas Pauli Apostoli. Sed ante Innocentium Papam extat decretum Romani Concilii, quod ad damnandam hæresim Apollinaris est celebratum sub Damaso Romano Pontifice; ubi novissimo loco actum est de libris canonicis in hæc verba: *Item dictum est: Nunc vero de scripturis divinis agendum est*

(r) Innoc. epist. 3. Quod Romana Ecclesia recepit ut Pauli Epistolam ad Hebræos.

est: Quid universalis Catholica recipiat Ecclesia, & quid vitare debeat. Incipit ordo veteris Testamenti: Liber Genesis, &c. inferius vero in ordine novi Testamenti, inter epistolas Pauli recensita habetur epistola ad Hebræos his verbis: *Ad Hebræos una*. Habentur hæc in Collectione Cresconiana omnium antiquissima atque verissima; & in nostro codice, qui antiquitate nemini cedit, ponitur pagina ducentesima trigesimaquinta. Porro dictum Concilium sub Damaso Romæ est celebratum, antequam Hieronymus scripserit librum de Scriptoribus Ecclesiasticis: nam cum se illum scripsisse dicat anno decimoquarto Theodosii Imperatoris; Damasus, qui auctor decreti illius fuerat, jam anno sexto ejusdem Imperatoris ex hac vita decesserat. Sicque in re tam patenti de Romana Ecclesia nulla remanet amplius dubitatio. Quod si extarent monumenta prædecessorum Romanorum Pontificum, in quibus de eadem epistola opportuna mentio incidisset, haud dubium eorumdem testimonio de eadem epistola fides obsignata mansisset. Scimus tamen, in epistola secunda Evaristi, & in prima Higinii (ut prætereamus eam quæ Clementis nomine inscripta habetur ad Jacobum fratrem Domini) ex eadem epistola ad Hebræos citari sententias: sed quoniam haud adeo firma certaque fidei subsistunt, perinde ac cetera quæ a nobis ad hanc rem probandam sunt allegata, libentius modo abstinuimus: satis superque esse existimantes quæ diximus, ad repellendam de epistola ad Hebræos ab Eusebio illatam calumniam in Romanam Ecclesiam; quam sanctus Hieronymus (rogata venia dixerim, invitus enim nolensque licet, pro veritate ad ei obnitendum adducor) facile nimis, quod miramur, admisit.

LIV. Epistola ad Hebræos ab omnibus ut Pauli cognita.

Quid vero posthac senserit eadem Romana Ecclesia, Gelasius (*a*) fidem facit, & alii Romani Pontifices, itemque Cassiodorus (*b*) Senator: Quid etiam Galliæ, Alcimus Avitus Episcopus Viennensis, qui heroico carmine texens omnia scripta canonica, hoc versu recolit quatuordecim epistolas Pauli:

Bis septena pii quod spargit epistola Pauli.

Quid præterea Hispaniæ, demonstrat Isidorus (*c*) Episcopus Hispalensis. Quid Ecclesia Africana, Concilium Carthaginense tertium (*d*) atque etiam Augustinus (*e*) declarant. Quid denique totus Oriens, satis docuisse diximus Concilium Magnum Nicænum, Laodicenum, Athanasium, Gregorium Nazianzenum (*f*), Amphilochium (*g*): atque (ut uno verbo dicam) quotquot postea extiterunt rerum Ecclesiasticarum Catholici tractatores, eadem de epistola ad Hebræos pari consensione firmarunt; Latinis pariter omnibus id ipsum de eadem profitentibus, exceptis tamen quibusdam Novatoribus, quos vel ingens temeritas arguit, vel hæresis infamat, atque condemnat.

LV. Testificatio Petri de ea epistola.

At quidni universus Christianus orbis, uno excepto Caio ex classe Catholicorum eam germanam Pauli noverit epistolam, quæ in primis Petri Apostoli testimonio (si quis ejus verba exacte consideret) appareat comprobata? sic enim ait (*h*): *Propter quod, carissimi, hæc expectantes, satagite immaculati & inviolati ei inveniri in pace: & Domini nostri longanimitatem, salutem arbitremini, sicut & carissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis*. Hæc ad Hebræos Petrus, ad quos suam primam epistolam scripserat, ut ipse in eadem testatur, sic dicens: *Hanc ecce vobis, carissimi, secundam scribo epistolam*. Porro eo argumento esse a Paulo scriptam epistolam ad Hebræos, ut mala sustinentes, fide constantes, beatorum retributionem expectarent, quis non videt? cum præsertim in his admonendis, ab illis verbis (*i*): *Habentes itaque fratres fiduciam*, usque ad finem totus versetur? At quoniam nulla alia fere est ejus epistola, in qua hæc ipsa idem Apostolus non inculcet: merito idem Petrus ea verba mox subdit (*k*): *Sicut in omnibus epistolis, loquens in eis de his, &c.*

LVI. Sigillum Pauli quodnam.

At eam non esse Pauli, quis poterit affirmare, si his adjunxerit ea quæ de tempore ejus scriptæ epistolæ præfati sumus? Vel saltem ex sigillo Pauli, ejus esse germanam quis poterit jure negare? Et quodnam qualeve Pauli sigillum? Ipsum hæc scribentem ad Thessalonicenses (*l*) attendamus: *Salutatio mea manu Pauli: quod est signum in omni epistola; ita scribo: Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis:* Ad Hebræos itidem hæc eadem: *Gratia cum omnibus vobis. Amen.* Sed videas & alias ejusdem Pauli epistolas sic eodem consignatas esse sigillo, ut gratiam impartiendo non eadem prorsus semper verba conscribat: quamobrem in eo tantum appareat consistere characterem, quod in fine litterarum gratiam illis, ad quos scribit, impartiat; nam in fine epistolæ ad Colossenses habet: *Gratia vobiscum.* Et ad Timotheum: *Gratia tecum.* Porro (quod alias diximus) in eo privatum ejus sigillum cognoscitur, quod salutando gratiam pro salute conscribat: quandoquidem (ut superius dictum est ex Tertulliano (*m*) Judæi salutando, pacem deprecarentur, Paulus vero gratiam. Sunt enim hæc verba Tertulliani: *Nam & hodie Judæi in pacis nomine appellant, & retro in Scripturis sic salutant.* Et paulo post: *Evangelizator enim bonorum, id est gratiæ Dei, paci eam præ-*

(*a*) Gelas. in Conc. Rom. decr. de lib. canon.
(*b*) Cas. l. 1. divin. lect. c. 14.
(*c*) Isidor. l. 6. Origin.
(*d*) Conc. Carth. 3. can. 47.
(*e*) Aug. de doctr. Christ. l. 2. c. 8.
(*f*) Gregor. Naz. in carm. de lib. canonic.
(*g*) Amphil. in carm. de l. canonic.
(*h*) 2. Pet. 3.
(*i*) Hebr. 10.
(*k*) 2. Petr. 3.
(*l*) 2. Thess. 3.
(*m*) Tert. contra Marcion. l. 5. c. 5.

præferendam sciebat. At de ejusmodi salutatione gratiæ nomine superius fusius, cum de prima a Petro scripta epistola actum est. Itaque hæc jam satis (quod nostrarum partium est) de epistolæ Pauli ad Hebræos certæ fidei attestatione, tam ex Romana, quam ex ceteris Occidentalis ac Orientalis orbis Ecclesiis comprobata. Si quæ levissimæ reliquæ sunt Novatorum objectiones; eas ab aliis (*a*), qui adversus illos commentarios scripsere, egregie confutatas invenies. Ceterum hæc ipsa epistola Pauli, quæ ad Hebræos est titulo consignata, idcirco ultimo loco in codice ponitur, quod omnium novissima scripta habeatur; licet in ceteris disponendis, non semper ratio temporis videatur esse servata.

(*a*) Xyst. Senen. Biblioth. lib. 7. c. 8. Bellarmin. controv. lib. 1. c. 17. & aliis.

LVII. De Sanctis antiquæ legis.

Sed illud monendum, quod idem Paulus in eadem ad Hebræos (*b*) epistola multa referat; quæ ad antiquam historiam pertinent; de his scilicet quæ in priori Testamento passi sunt viri sancti, nec habentur scriptis canonicis veteris Instrumenti comprehensa; ut cum de antiquioribus sanctis, ait: *Alii autem distenti sunt non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem. Alii vero ludibria & verbera experti, insuper & vincula, & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt, circumierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, &c.* Hæc, inquam, etsi ex veteri Testamento non in omnibus sibi vindicant fidem; ex novo certe, tum ex sententia Domini, tum etiam Stephani (quod observat Origenes scribens ad Africanum) firmam sibi conciliant auctoritatem, ut cum apud Matthæum (*c*) Dominus invehitur in Scribas & Pharisæos, dicens: *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra Prophetarum, & ornatis monumenta justorum, & dicitis: Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine Prophetarum. Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filii estis eorum qui Prophetas occiderunt. Et vos implete mensuram patrum vestrorum.* Ad hæc & illud spectat, quod ab eodem dicitur (*d*): *Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui mittuntur ad te*: vel quod Stephanus in Judæos item declamat his verbis (*e*): *Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui prænuntiabant de adventu Justi*. Immo idem Paulus ad Thessalonicenses (*f*)? *Eadem*, inquit, *passi estis & vos a contribulibus vestris, sicut & ipsi a Judæis, qui Dominum occiderunt, & Prophetas.*

(*b*) Hebr. 11.

(*c*) Mat. 23.

(*d*) Luc. 13.

(*e*) Act. 7.

(*f*) 1. Thes. 2.

LVIII. Sublata multa divina Scriptura.

Sed cur hæc veteris Testamenti non sunt mandata historiis? Dicam quæ idem Origenes, pluribus de his agens, ad Africanum post multa scribit his verbis: *Ad hæc dicendum, quod ex iis quæ presbyterorum, magistratuum, & judicum continebant vituperationem, Judæi sustulerunt a cognitione populi: quæ quidem servantur in arcanis; ut de Isaiæ nece, qui serra sectus fuit, atque aliis*. Eadem ratione affirmat ab Hebraico textu historiam de Susanna esse sublatam: quam ex adytis edidere Septuaginta interpretes, atque Theodotio item divinarum Scripturarum interpres. Sed de epistola Pauli ad Hebræos, simulque aliis omnibus ab eo conscriptis, hic esto jam finis: illud unum addendo, consuevisse majores nostros, cum in ecclesia Pauli ad diversas Ecclesias scriptæ epistolæ legerentur, easdem legenti lectori dicere: *Pax tecum*. Quod erat symbolum Catholicæ communionis. Unde S. Augustinus (*g*) scribens ad Generosum, hæc ait: *Quid autem perversius & insanius, quam lectoribus easdem epistolas legentibus dicere: Pax tecum: & ab earum Ecclesiarum pace separari, quibus ipsæ epistolæ scriptæ sunt?* Hæc ipse.

(*g*) Aug. epist. 163.

LIX.

Quod ad res Romanas pertinet: multa quæ ad institutum minus faciunt, omittentes, satis sit illud meminisse, quod Tacitus (*h*) scribit in hæc verba: *Hoc eodem anno Ruminalem arborem in Comitio, quæ super octingentos & quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus, arescente trunco, diminutam, prodigii loco habitum est*. Sed prodigium hoc quidnam portenderet, si & nobis interdum conjectari licet, & ex eo quod in sacris litteris habetur exemplum, hæc eadem interpretari: dicere haud incongrue posse videmur; sicut olim in arefacta ad Christi imperium apud Hierosolymam ficus arbore, Synagogæ infructuosæ est præmonstratus interitus; ita quoque non sine Dei consilio exiccata Romulea ficu, veteris superstitionis abrogationem eo prodigio esse significatam, cum id manifesto experimento probarit eventus. Sicque bene versa vice rerum, magno sane prodigio fatalis arbor, eademque illis felicissima, Remi & Romuli cunabulis consecrata, tunc aruit, cum aridum crucis lignum a Petro Pauloque Romæ plantatum virescens fœcundo germine propagatur.

(*h*) Tacit. Ann. l. 13. De arefacta ficu Romulea.

Hoc

I. HOC, qui ordine sequitur, anno Domini sexagesimoprimo, adscribuntur Fastis Coss. (a) C. Vipsanius & Fontejus Capito: quo Paulus, biennio in vinculis jam exacto, liber abire finitur. Reliquæ autem res gestæ Pauli usque ad martyrium remanserunt prorsus obscuræ. Quæ vero dicebantur Acta Pauli, de quibus diximus, rejecta sunt inter apocrypha. Ex eis Origenes (b) recitat illam tamquam a Salvatore dictam sententiam: *Denuo debeo crucifigi;* alludens ad ea quæ Paulus dixerat scribens ad Colossenses (c): *Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea.* Quonam autem post hæc abierit: ex his, quas scripserat, litteris superiori anno datis facile colligi posse videtur; quippe qui scribens ad Philippenses, his usus est verbis: *Confido autem in Domino, quoniam & ipse veniam ad vos cito:* ad Philemonem vero sic: *Simul autem & para mihi hospitium: nam spero per orationes vestras donari me vobis:* & in novissima, quam ad Hebræos (ut vidimus) scripsit: *Cognoscite*, inquit, *fratrem nostrum Timotheum dimissum: cum quo, si celerius venerit, videbo vos.* Ut ex his appareat, Paulum haud in sententia perstitisse, post Romam adventum proficiscendi in Hispanias, sicut olim ad Romanos scribens (d) his verbis significaverat: *Cum in Hispaniam proficisci cœpero, spero quod præteriens videam vos, & a vobis deducar illuc:* & paulo post: *Per vos proficiscar in Hispaniam.* Cum igitur Paulus dum Romæ teneretur in vinculis, propositum consilium proficiscendi in Hispanias mutasse visus sit, & profectionem in Orientem instituisse: an id ipsum quod conceperat animo, omnino præstiterit, haud tuto possumus affirmare: non quidem ejus animi levitate, ut parvo momento nec satis gravi causa huc & illuc impelleretur; sed quod aliter quam statuisset, Deo monente, agere cogeretur; id ipsum eo testante, dum ad Corinthios (e) scribens, quibus spoponderat suum adventum, ait: *Hac confidentia volui prius venire ad vos, ut secundam gratiam haberetis; & per vos transire in Macedoniam, & iterum a Macedonia venire ad vos, & a vobis deduci in Judæam. Cum ergo hoc voluissem, numquid levitate usus sum? aut quæ cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me est, & non?* Quamobrem an profectus sit in Orientem, haud certe affirmari posse videtur; cum præsertim olim Mileti Ephesios allocutus, numine divino afflatus illis prædixisset, eos non esse visuros amplius faciem suam; quod certe haud potuisse contingere existimamus, si in Orientem Paulus, & in Asiam (ut pollicitus fuerat scribens ad Philemonem) iterum rediisset, quin ad optatissimam Ecclesiam Ephesinam Asiæ totius metropolim concessisset.

(a) Tacit. lib. 14.

(b) Origen. in Joan. hom. 27.

(c) Coloss. 1.

(d) Rom. 15.

(e) 2. Cor. 1.

Paulus an redierit in Orientem.

II. Hæc idcirco dixerimus, quoniam complurium antiquorum Patrum sententia traditum videtur, Paulum solutum vinculis esse profectum in Hispaniam. At nec ob eam causam, quod nunc (si velimus) rediisset in Orientem, videri potest elapsum tempus, quo minus potuerit proficisci postmodum in Hispanias: nam octo illi qui intercedunt anni usque ad ipsius consummatum martyrium, non tantum fuere illi satis ad Hispanias peragrandas, sed universum plane orbem Romanum ac barbarorum externas regiones adeundas. Hæc dicentes, operæ pretium ducimus hic intexere seriem antiquorum Patrum, qui profectionem Pauli in Hispaniam suis ipsorum scriptorum monumentis egregie testatam posteris memoriæ commendarunt. Præ-

Paulus profectus ne fuerit in Hispaniam.

SÆC. I. Anno Urbis 812. Olymp. 209. an. 2. An. C. 59.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5552.

☉ 12. G. ☽ 3. P. 15. April. Indict. 2.

JESU CHRISTI 59. *secundum Baronium* 61.

SANCTI PETRI 6.

NERONIS IMP. 6.

I. *Consules.* [1] AD num. I. Coss. C. *Vipstanus Apronianus*, & L. *Fonteius Capito*.

---

[1] COss. C. *Vipstanus Apronianus*, & L. *Fonteius Capito*. Tacitus Annal. lib. XIV. in principio: C. *Vipsanio*, *Fonteio* Coss. Norisius in Epistola consulari pag. 36. 37. habet, Leunclavium, Bucherium, & Pagium in Epistola Hypatica scribere: *Caium Fonteium Capitonem*; sed perperam Norisii judicio, qui *Lucii* non *Caji* prænomen huic *Fontejo* fuisse tradit, ex fide Taciti initio lib. XIV. Annal. & Histor. lib. 1. At initio lib. XIV. Tacitus, *Fontejo* prænomen non tribuit, & Histor. lib. 1. cap. VII. *Fonteji Capitonis* cædem in Germania, jussu Galbæ narrat, omisso prænomine. Pro *Vipsanio*, Vipstanum recte legendum ex fide veterum lapidum, nempe tabulæ Fulvii Ursini apud Gruterum pag. CXIX. ubi: C. VIPSTANUS APRONIANUS. De Aproninanæ gentis stemmate legenda est Christophori Ruperti ad Thomam Reinesium epistola XLVIII. & Reinesii Epistola LIII. ad eumdem Rupertum: *Plinius lib.* II. *cap.* LXX. *Solis defectum*, *Vipstano & Fonteio Coss. qui fuere ante paucos annos, factum pridie Kal. Maias, Campania hora diei inter septimam & octavam, sensit. Idem lib.* VII. *cap.* XX. *Nuperque Fonteio & Vipstano Coss. annos* IX. *genitum puerum &c.* Fasti Idatiani: *Aproniano, & Capitone.* Vindebonenses: *Capitone & Aproniano.*

Præstitisse id ipsum nos meminimus in Notationibus in Martyrologium Romanum: sed hic iterum, ut opportuniori ac decentiori loco, eadem repetere, fusiusque prosequi, instituto consentaneum arbitramur. Sed primo quod in contrariam partem Gelasius (*a*) Papa scripsisse videtur, nimirum Paulum nequaquam ut antea animo instituerat, permissum esse in Hispanias proficisci, Deo aliter decernente, cujus monitu alio fuerit amandatus; inspiciamus, reddamusque ejus verba: sic enim ait: *Beatus Paulus Apostolus non ideo (quod absit) fefellisse credendus est, aut sibi extitisse contrarius; quoniam cum ad Hispanos se promisisset iturum, dispositione divina majoribus occupatus ex causis, implere non potuit quod promisit. Quantum enim ipsius voluntatis interfuit, hoc pronunciavit, quod re vera voluisset efficere. Quantum enim ad divini secreta consilii (quæ ut homo omnia non potuit, licet Spiritu Dei plenus, agnoscere) superna prætermisit dispositione præventus.* Hæc Gelasius: cujus sententia non eo quidem tendit, ut penitus neget Paulum aliquando in Hispaniam esse profectum; sed potius affirmet voluisse, sed minime tunc implesse quod esset pollicitus: quippe qui ad Romanos scribens, se propediem, simulac collectam pecuniam Hierosolymam pauperibus detulisset, Romam venturum, ac subinde in Hispanias proficisci decrevisse testatur: attamen quo minus id præstare potuerit, quas a Judæis est passus Hierosolymis, graves ærumnæ, & quas Romæ sub Nerone biennio detentus in carcere, fuerunt impedimento.

(*a*) 22.q.2. c. beatus, ex Act. Com. Concil. manuscript.

III. Testes de profectione Pauli in Hispanias.

At licet Gelasius contrariæ sententiæ esset assertor: tamen si numero testium eadem definienda sit controversia, pro uno Gelasio complures sunt ei eruditione non impares, qui profectioni Pauli in Hispanias libentius adstipulantur. At quid in primis de ea re scripserint Græci veteres Patres, quid demum Latini, in medium adducamus. Hippolytus in libello de Septuaginta duobus discipulis, adventus Pauli in Hispanias est firmus assertor. Athanasius ad Dracontium scribens, hæc ait: *Studium fuit sancto viro*, nempe Paulo, *usque ad Illyricum Evangelium prædicare, neque segnescere, neque omittere quin Romam iret, & in Hispanias ascenderet, ut pro graviori labore, majore frueretur mercede laboris.* Cyrillus (*b*) Hierosolymorum Episcopus hæc in eamdem sententiam: *Ab Hierosolymis usque ad Illyricum disseminavit Evangelium: qui regiam quoque Romam instituebat, & in Hispaniam usque promptitudinem prædicationis extendit.* Epiphanius (*c*) hæc etiam: *Paulus*, inquit, *in Hispaniam profectus est, Petrus vero sæpe Pontum & Bithyniam visitavit.* Joannes Chrysostomus (*d*) id ipsum sæpius profitetur; ac in primis: *Postquam*, inquit, (*e*), *Romam ingressus est, ibi quoque quanta cum modestia annunciat veritatem, quanta etiam cum libertate obstruit ora impiorum? Verum nec ibi stare contentus, etiam in Hispaniam percurrit:* & alibi: (*f*) *Videas eum Hierosolymis ad Hispaniam usque currentem:* ac rursus: *Cum igitur biennium Romæ exegisset in vinculis, tandem dimissus est: deinde in Hispanias profectus, invisit illic Judæos quoque; ac tunc fortasse Romam reversus est, quando & supplicium jussu Neronis pertulit.* Theodoretus idem affirmans, ait: (*g*): *Quando appellatione usus, Romam a Festo missus, defensione audita, fuit absolutus, & in Hispaniam profectus est: & ad alias gentes excurrens, eis doctrinæ lucem attulit:* item (*h*): *Quæ Actorum nos docuit historia, quod duobus annis primum Romæ per se degit, per se habitans in suo conducto: cum autem illinc profectus esset in Hispaniam, & illis etiam divinum Evangelium tradidisset, reversus est, & tunc fuit truncatus capite:* insuper alibi (*i*): *In Italiam venit, & in Hispanias pervenit; & insulis, quæ in mari jacent, utilitatem attulit.* Rursum Sophronius Episcopus Hierosolymitanus in sermone de Natali Apostolorum id ipsum asseverat. Post recensitos alii complures recentiorum Græcorum idem sunt testati.

(*b*) Cyrill. catechef. 17.

(*c*) Epiph. hær. 27.

(*d*) in præf. in epist. ad Hebr.

(*e*) Joan. Chrys. de laud. Pauli homil. 7.

(*f*) Idem in Mat. hom. 76.

(*g*) Theod. in epist. ad Tim. 2. c. ult.

(*h*) Idem in epist. ad Philipp. c. 1.

(*i*) Idem in Psal. 116.

IV. Ex Latinis vetustior sanctus Hieronymus ejus sententiæ gravissimus reperitur assertor, ut in primis cum ait (*k*): *In Hispaniam alienigenarum portatus est navibus:* & alibi: *Usque ad Hispaniam tenderet, & a Mari rubro, immo ab Oceano usque ad Oceanum curreret.* Gregorius (*l*) Papa id ipsum his verbis confirmat: *Ecce ipse, quem ad testimonium jam sæpe deduximus, Paulus, cum nunc Judæam, nunc Corinthum, nunc Ephesum, nunc Romam, nunc Hispanias peteret, ut in peccati morte jacentibus æternæ vitæ gratiam nuntiaret, quid se aliud quam esse aquilam demonstrabat?* Apud Isidorum (*m*) (quisquis sit ille auctor) id ipsum testatum invenies. Beda insuper (*n*), Ado Viennensis (*o*), & alii complures hoc ipsum professi sunt. Id denique Romanum Martyrologium (*p*) egregie profitetur, cum agit de Paulo Episcopo Narbonensi: quem secum Paulus ducturus in Hispaniam, reliquit Narbone. Quin & addit Ado (*q*) Viennensis Episcopus, eodem itinere Paulum reliquisse Trophimum discipulum Arelate, Viennæ vero Crescentem. Verum de Crescente Paulus ipse ad Timotheum scribens (*r*), anno primo sui carceris petiisse Galatiam (sive, ut alii legunt, Gallias) tradit: sed potuit vel ad ipsum rediisse, vel

(*k*) Hieron. in Isai. c. 11.

(*l*) Greg. Mor. lib. 31. c. 22.

(*m*) Isid. de vita & obitu sanct. c. 71.

(*n*) Beda in Martyr. 11. Kal. Aprilis.

(*o*) Ado in Chron. anno Dom. 59.

(*p*) Die 22. Mart.

(*q*) Ado in Chron. anno 59.

(*r*) 2. Tim. 4.

vel in via occurrisse, atque eo modo quo scribit Ado, ejus Ecclesiæ Episcopus, Viennæ relictus esse. Porro res gestæ Pauli in Hispania, sicut & alia ejus acta postquam solutus vinculis Roma egressus est, remanserunt inopia scriptorum prorsus obscuræ: licet in Græcorum Menologio (*a*) mentio habeatur de Xantippe & Polixena a Paulo ad fidem conversis in Hispania: quæ vero de his apud Metaphrastem (*b*) leguntur conscripta, & Eusebii (ut ait) auctoritate testata; quoniam nusquam Eusebium hæc scripsisse reperire est, cetera etiam quæ subinfert, in suspicionem adduci posse videntur: verum qualiacumque sint, qui ea cupit, habet auctorem quem consulat.

(*a*) Die 25. Septembr. (*b*) Metaph. ser. de Apostol. die 29. Junii Sur. tom. 3. & Mich. Glyc. 3. par. Annal.

V. Paulus sicut & Petrus docuit Occidentales.

At licet hæc de adventu Pauli in Hispanias tot tantisque consignata sunt testibus: Innocentius (*c*) tamen Romanus Pontifex, neminem Apostolorum, excepto Petro, Hispanias & alias Occidentalis orbis provincias docuisse, firmiter videtur asseverasse, cum ait: *Legant si in his provinciis alius Apostolorum invenitur aut legitur docuisse. Quod si non legunt, quia nusquam invenitur; oportet eos hoc sequi quod Romana Ecclesia custodit, a qua eos principium accepisse, non dubium est: ne dum peregrinis assertionibus student, caput institutionum videantur omittere.* Hæc Innocentius. Sed haud putandum est eum a Petro Paulum dividere voluisse, sicut ceteros Apostolos, quos jure negat Occidentales oras docuisse: nam Pauli causa diversa esse videtur a ceteris; quippe qui & ipse, sicut Petrus, Romæ docuerit. Cum igitur idem Innocentius agens de traditis in Occidente Apostolicis institutis, eos in quos scribit, provocet ad Romanæ Ecclesiæ ritus: cum satis constet tam Petrum quam Paulum eam sacris institutis imbuisse; certe quidem de Paulo quid exciperet, non habebat; cum easdem tam Romæ quam in remotis provinciis Ecclesiasticas traditiones eum impartitum esse dicere opus sit. At quod tantum de Petro meminit: recte id quidem, quod primæ sedis esset Episcopus, ex qua ceteræ deriventur Ecclesiæ, eidemque unitate Catholica compaginentur. Quamobrem haud putandum, Romanum Martyrologium, cum de profectione Pauli in Hispanias meminit, a sententia Innocentii discrepasse. At de his satis, jam cetera prosequamur.

(*c*) Innoc. ad Decent.

VI. Lucas quando scripsit Acta Apostolorum.

Hoc eodem anno S. Lucas Evangelista scriptionem eam absolvit, cujus est titulus, Acta Apostolorum. Cum enim in fine ejus commentarii biennium egisse Paulum in suo conducto scribat, plane post illud tempus extremam manum operi se imposuisse significat. Quandoquidem, mea sententia, eam ipsum in scribendo iniisse rationem affirmari posse videtur, ut interpolatis temporibus eadem Acta conscripserit: quippe qui res, quibus præsens fuerit, continuo scriptis commendarit, omniaque singillatim, ut gesta essent, distincte admodum fuerit prosecutus: cetera autem quæ se absente acta fuissent, ea vel brevi compendio comprehensa summatim scripserit; vel prorsus intacta reliquerit. Quod vero S. Hieronymus dicat biennium Pauli Romæ agentis extendi usque ad quartum Neronis annum, nos autem quinto ponamus: unde id acciderit, jam satis superque superius dictum est; nimirum quod ipse uno eodemque anno ponat ejus discessionem Hierosolymis, & Romam adventum; quæ tamen duobus annis esse peracta, nec quo inde recessit anno, venisse Romam, sed sequenti, ejusdem Lucæ testimonio est declaratum. Si igitur tertio Neronis anno addas biennium quo Paulus in suo conducto vinctus permansit; haud dubium invenies ipsum hoc anno Neronis quinto liberum esse dimissum: quo (ut dictum est Lucas) Actorum opus absolvit. Præterea vero Lucam iterum Romam rediisse eo tempore, quo Paulus novissime Romam veniens martyrium consummavit, tradunt Acta passionis ejus, quæ feruntur Lini nomine; de quorum fide inferius dicturi sumus.

VII.

Quonam autem Lucas abierit, postquam Roma discessit, incertum est; hæc tamen de eo tradit Epiphanius (*d*): *Prædicat primum quidem in Dalmatia, ac Gallia, & in Italia, ac Macedonia.* Scimus etiam legi apud Oecumenium (*e*), eumdem Roma cum discessisset, in Orientem esse reversum, rursumque Libyam petiisse, Thebanos Christiana instituisse religione, atque in ultima senectute reddidisse Deo spiritum. Sane quidem & Hieronymus (*f*) eum vita cælibem ad ætatis annos octuagintaquatuor pervenisse testatur. Verum alii complures antiqui probataque fide auctores eum martyrio vita functum testantur. Nam in primis Gregorius Nazianzenus (*g*) adversus Julianum Apostatam agens, eum martyribus adnumerasse visus est, cum ait: *Non victimas pro Christo cæsas reveritus es? non magnos pugiles extimuisti, Joannem illum, Petrum, Paulum, Jacobum, Stephanum, Lucam, Andream, Theclam, eos qui & post illos & ante illos capitis sui periculo veritatem protexerunt: qui cum igni & ferro & belluis & tyrannis & præsentibus malis & denuntiatis, alacri animo, veluti in alienis corporibus, immo quasi corporum expertes dimicarunt?* Paulinus Nolanus (*h*) his item versibus ipsum nominat martyrem.

(*d*) Epiph. hær. 51. (*e*) Apud Oecum. in Luca. (*f*) Hier. de Scrip. Eccl. in Luca. (*g*) Greg. orat. 1. in Julian. (*h*) Paulin. epist. 12.

Hic pater Andreas, & magno nomine Lucas
Martyr, & illustris sanguine Nazarius.

(a) Gaud. tract. de dedic. Basil. Rursum Gaudentius (*a*) Episcopus Brixianus, qui claruit eodem quo Ambrosius sæculo, hæc habet: *Horum quatuor habemus in præsenti reliquias; qui regnum Dei & justitiam prædicantes, ab incredulis & iniquis occisi, Deo semper vivere operationum suarum virtutibus demonstrantur: Joannes in Sebaste Palæstinæ, Thomas apud Indos, Andreas & Lucas apud Patras Achajæ civitatem consummati referuntur.* De eodem hæc Nicephorus (*b*), brevi compendio vitam illius describens: (b) Niceph. l.2.c.43. *Lucas Antiochiæ, quæ est in Cœlesyria, ortus, medicus simul & pictor egregius, Thebis ad Paulum venit, atque ibi nuncio patrio errori remisso, ad Christum accessit: pro corporum curatione, animarum medicus factus; Evangelium suum Paulo præcipiente scripsit, atque itidem Acta Apostolorum. Cum Paulo autem Romæ cum fuisset, in Græciam est reversus, plurimosque ibi divinæ doctrinæ & cognitionis luce illustravit: & tandem a divini verbi contemptoribus ex fructiferæ oleæ arbore suspensus, quod aridi ligni, unde crux fieret, copia non esset, Deo spiritum commendavit, cum octoginta (ut dicitur) annos natus esset, &c.*

VIII. Cœlesyriæ ambitus. Sed hic obiter præterisse nolumus, quod sive hic ex Nicephoro, sive alio auctore recitavimus in Martyrologio, positam Antiochiam in Cœlesyria; a quodam recenti cosmographo nos esse reprehensos. Sed quod ea ad verbum ex certis auctoribus exscripsimus, satis ad nostram excusationem esse posset. Verum haud consenserimus, Nicephorum, vel alios id dicentes esse hallucinatos, sed tantummodo improprie locutos: cum satis exploratum sit, tum ex antiquis cosmographis, tum ex divinæ Scripturæ testimoniis, illam proprie dictam esse Cœlesyriam, quæ juncta Phœniciæ montibus, Libano & Antelibano clauditur. (c) Strab. lib.16. *Ceterum* (inquit Strabo *c*) *nonnulli totam Syriam in Cœlesyros & Phœnices partiuntur:* & post multa: *Tota itaque regio ultra Seleucidem in Ægyptum & Arabiam recedens, Cœlesyria appellatur: proprie ea quæ Libano definitur & Antelibano.* Hæc Strabo. Secundum igitur illorum descriptionem non tantum apud Nicephorum legimus Antiochiam positam in Cœlesyria, sed & apud S. Hieronymum in libro de locis Hebraicis in Acta Apostolorum. Immo idem auctor, cum ibidem agit de Cilicia, eam a Cœlesyria dividi ait Amano monte.

Sed ad Nicephorum de Luca alia addentem redeamus. Agit ibidem & de miraculis ad ejus monumentum edi solitis, deque Christi, & Sanctissimæ Matris ejus, necnon Petri & Pauli imaginibus ab eodem coloribus effigiatis. De translatione autem ejus reliquiarum Constantinopolim, cujus meminit, agemus suo loco. Eadem de martyrio in olea consummato testatur Michael Glycas (*d*) Græcus historicus; sed & de unguento medico, quod ex membris ejus scaturiit, quo etiam signo repertas reliquias ejus tradit; eadem & Georgius (*e*) Credenus. Quid præterea de Luca dicamus, non habemus, nisi quod Origenes (*f*) eumdem hunc esse Lucam cum Lucio, cujus Paulus meminit scribens ad Romanos, existimavit. Plura autem de eo superius. IX. De rebus Lucæ reliqua. (d) Glycas. lib.3. Annal. (e) Cedren. in comp. hist. (f) Orig. in epist. ad Rom.

Hoc ipso anno Nero Imperator scelestissimum omnium facinus meditatus, ut Agrippinæ matri mortem inferret, naufragio id semel tentatum cum non successisset; misso Aniceto liberto cum sociis, eam occidendam curavit, mense Martio, festis Quinquatriis. Reliquum vero anni tempus turpissimis est ab eo insumptum luxuriis. Sed hæc pluribus Tacitus (*g*). Cumque (ut idem ait) publica adulatione, lætitia quoque publica omnium esset, ut de salute parta Imperatoris: fortasse ea ex causa accidit, ut Paulus in carcere jam insumpto biennio, una cum ceteris vinctis solutus vinculis, liber juberetur abire. X. De Agrippinæ nece. (g) Tacit. lib.14.

Se-

II. Nero matrem occidit, & barbam ponit. Ad num. X. Nero Agrippinam matrem Germanici filiam die festo *Quinquatruum* Minervæ interfecit, ut ex Suetonio in Nerone cap.34. discimus. Quod festum *XIV. Kalend. Aprilis*, ut liquet ex Kalendario a Lambecio publicato, celebrabatur. Cum ad Urbem rediisset Nero, & Agrippinæ defunctæ causa sacrificia fierent, Sol obscuratus est, testibus Tacito, Xyphilino & Plinio, qui ait, eclipsim factam *pridie Kalendarum Maji*, quæ invenitur, inquit Calvisius in Opere Chronologico, die XXX. Aprilis, Romæ hora secunda post meridiem. Testatur ibidem Suetonius, Neronem primam barbam non posuisse ante interemptam Agrippinam: *Junxit parricidio matris amitæ necem. Quam cum ex duritia alvi cubantem visitaret, & illa tractans lanuginem ejus, ut assolet jam grandis natu, per blanditias forte dixisset: Simul hanc excepero, mori volo; conversus ad proximos, confestim se positurum, velut irridens ait: præcepitque medicis, ut largius purgarent ægram.* Tacitus lib.14. sub hujus anni Consulibus Agrippinæ cæde narrata, de Nerone ait: *Ne tamen adhuc publico theatro dehonestaretur, instituit ludos Juvenalium vocabulo.* Dio vero lib.61. postquam de eadem morte locutus est, scribit: *Post hæc celebravit festa alterius generis, quæ dicuntur Juvenilia. Ea propter barbam ejus, quæ tum primum rasa fuerat, facta sunt: cujus pilos in sphæram auream conjectos Jovi Capitolino consecravit.* Et hercle ea nominis causa; Juvenalia enim dicta, quia ut tirocinii die pueros exuebant, sic barba rasa juventutem, transibantque tunc in viros, ut recte Lipsius in Notis ad eum Taciti locum. Turbat tamen Suetonius in Nerone cap.12. ubi de Nerone habet: *Instituit & Quinquennale certamen primus omni-*

um

JESU CHRISTI ANNUS 62.	PETRI ANNUS 18.	NERONIS IMP. ANNUS 6.

I. SEquitur annus Domini ſexageſimus ſecundus, qui Conſulatu Neronis quarto & Coſſi notatus habetur in Faſtis (a): quo Feſtus Judææ Præſes in provincia diem obiit, cui ſucceſſor a Nerone deſignatur Albinus (b), qui tamen nonniſi ſequenti anno profectus eſt in Judæam. Quid interim Rex Agrippa de abrogatione & ſubſtitutione ſummi Pontificis egerit, Joſephus (c) ſic ſcribit: *Cæſar autem de Feſti morte accepto nuncio, Albinum in Judæam miſit Præſidem. Rex vero Joſepho ſummo Pontifice juſſo privatam vitam agere, ſacerdotium ejus dedit Anani filio, & ipſe vocato Anano, eodem quo pater nomine. Seniorem iſtum Ananum ajunt fuiſſe omnium feliciſſimum, ut qui liberos habuerit quinque, omnes potitos ſummi Dei pontificio, cum prius ipſe ad ſatietatem hac dignitate eſſet perfunctus: quod ad eam ætatem nulli antea ſummorum Pontificum contigerat.* Hæc Joſephus; Quod ad ipſum Ananum ſeniorem ſpectat: haud dubium eſt, ipſum illum eſſe quem idem (d) Joſephus a Quirino Syriæ Præſide ſubſtitutum ait in locum Joazari, rurſumque depoſitum a Valerio Grato anno primo Tiberii (e): ſicque ſecundum initam a nobis ſuperius rationem de tempore præfecturæ Quirini, invenitur hic ſediſſe annos circiter quindecim: cui ſuffectus ejus filius Eleazarus nomine: rurſumque alio tempore ejuſdem Anani ſecundus filius Jonathas ſubrogatus eſt Caiphæ, cujus idem (f) auctor meminit: tertius vero dictus Theophilus ſummo etiam pontificatu potitus (g) eſt: eodemque perfunctum munere quartum filium Matthiam nomine, idem Joſephus (h) tradit: ultimo demum loco, quintus filius ejus Ananus junior, de quo agimus, eſt ſubrogatus; de quo hæc Joſephus: (i) *Junior autem Ananus, qui hoc tempore pontificatum accepit, audax erat, & ferox ingenio, ſecta Sadducæus; quod hominum genus apud Judæos in judicando eſt ſeveriſſimum.* Cetera autem quæ ad ipſum ſpectant, dicemus anno ſequenti. Qui igitur tradunt (k) Annam, ut Caipham, male periiſſe; quod ad ſeniorem Annam ſpectat, longe a Joſepho diſcrepare noſcuntur.

(a) Tacit. Annal. lib. 14. (b) Euſeb. in Chron. (c) Joſeph. Ant. lib. 20. c. 8. De Anano ſeniori & ejus filiis. (d) Joſeph. Ant. lib. 18. c. 3. (e) Joſeph. ibid. (f) Joſeph. Ant. lib. 18. c. 6. & l. 19. c. 6. (g) Joſeph. Ant. lib. 19. c. 15. (h) Joſeph. Ant. lib. 19. c. 6. (i) Joſeph. Ant. lib. 20. c. 8. (k) Niceph. l. 2. c. 10. in fin. & alii eum ſecuti.

II. Sub iiſdem Coſſ. Romanam urbem variis exagitatam prodigiis, vulgi opinione male interpretatis, teſtatur Tacitus (l); quippe quæ tum ob ortum recentis cometæ, tum ob fulmen illapſum in menſam Neronis, quaſi certior reddita eſſet de ejus morte, omnia ſtudia convertit in Rubellium Plancum, quod ex Julia gente per matrem originem duceret: qui Neronis juſſu ſolum vertere, & in Aſiam proficiſci coactus eſt. Hæc licet præter inſtitutum a nobis poſita videantur; tamen præteriiſſe noluimus, quo ejuſmodi ſaltem exemplo innoteſcat, quam fallax & vanum plerumque eſſe ſoleat ex prodigiis hujuſcemodi futura prænoſcere.

(l) Tacit. lib. 14.

III. Eodem item anno (ut idem Tacitus narrat) nobilis in Aſia urbs Laodicea, cujus (ut vidimus) Paulus in epiſtola ad Coloſſenſes ante biennium ſcripta meminit, tremore terræ collapſa proſternitur: ſed a civibus iterum brevi reſtituitur; nam opulentiſſima erat. Ejus namque divitiarum occaſione Eccleſiam ibi poſitam tepuiſſe, conqueritur Dominus apud Joannem (m), ſic dicens: *Et Angelo Eccleſiæ Laodiceæ ſcribe: Hæc dicit: Amen, teſtis fidelis & verus, qui eſt principium creaturæ Dei. Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus. Utinam fri-*

De Laodicea terræmotu proſtrata. (m) Apoc. 3.

um Romæ, more Græco triplex, muſicum, gymnicum, equeſtre, quod appellavit Neronia. Dedicatiſque thermis atque gymnaſio, Senatui quoque & Equiti oleum præbuit. Magiſtros toti certamini præpoſuit Conſulares ſorte, ſede Prætorum, &c. *Citharam autem a Judicibus ad ſe delatam adoravit, ferrique ad Auguſti ſtatuam juſſit. Gymnico quod in Septis edebat, inter buthyſiæ apparatum, barbam primam poſuit, conditamque in auream pyxidem, & pretioſiſſimis margaritis adornatam Jovi Capitolino conſecravit.* Cum enim certum ſit, Quinquennale illud certamen anno Chriſti ſequenti inſtitutum eſſe, ſequi videtur eodem etiam anno Neronem primam barbam poſuiſſe; cum Suetonius dicat, factum id eſſe *gymnico, quod in Septis edebat*: Quinquennale enim certamen illud gymnicum erat. At obſervandum, Suetonium capp. 11. & 12. temporis ordine non ſervato agere de variis ſpectaculorum generibus, ac aſſerere Neronem Quinquennale certamen, quod gymnicum erat, inſtituiſſe; quod anno Chriſti LX. factum. Tum ſubdere, eum dedicaſſe gymnaſium, quod Tacitus lib. 14. Annal. Pæto & C. Petronio Coſſ. anno nempe Chriſti LXI. contigiſſe teſtatur. Et in ea dedicatione Neronem magiſtros toti certamini præpoſuiſſe Conſulares Suetonius tradit. At denique Neronem barbam poſuiſſe in eo gymnico, quod in Septis edidit. Eo itaque in loco non de unico, ſed de triplici certamine tribus diverſis annis editis loquitur Suetonius. Quod autem primum habitum eſt, ultimo loco memorat, quia, uti exiſtimo, duo priora longe fuere celebriora. Quinquennale enim tunc primum inſtitutum, & in ſecundo, quod in dedicatione gymnaſii editum, Nero primus ad gymnaſia oleum dedit; cum antea populo in Congiario tantum daretur, ut vidit Lipſius in Notis ad lib. 14. Taciti. Hæc partim a Toinardo Viro erudititiſſimo in literis ad me ſcriptis, partim a me obſervata.

frigidus esses, aut calidus: sed quoniam tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo. Quia dicis: dives sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Suadeo tibi emere a me aurum ignitum probatum, ut locuples fias; & vestimentis albis induaris, ut non appareat confusio nuditatis tuæ: & collyrio inunge oculos tuos, ut videas. Ego quos amo, arguo & castigo. Æmulare ergo, & pænitentiam age. Quod autem suadet Laodicenos indui vestimentis albis, & emere aurum ignitum: alia ab illis esse comparanda vestimenta, aliasque divitias esse quærendas, diversasque ab iis quas Laodiceni ex pretiosis velleribus possiderent, insinuat. Facta enim videtur allusio ad ea, quæ in hæc verba de Laodicensibus scribit Strabo (a): *Loca quæ sunt circa Laodiceam, oves alunt excellentes, non mollicie modo lanarum, qua etiam Milesiis præstant, sed etiam ad corvorum nigredinis æmulum colorem, unde amplos quoque habent reditus.* Tradit idem auctor inferius, eadem loca esse terræmotibus vehementer obnoxia. Eusebius vero in Chronico, anno Neronis decimo, ejusmodi cladem Laodicensem ponit, additque non tantum Laodiceam, sed & Hierapolim, necnon & Colossas ejusdem provinciæ nobiles civitates terræmotu esse prostratas. At in his quæ sunt temporum, Tacito æquius assentimur. Se-

(a) *Strab. lib.12.*

SÆC. I. Anno Urbis 813. Olymp. 209. ann. 4. An. C.60.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5553.

☉ 13. F E. ☽ 4. P.6. April. Indict. 3.

JESU CHRISTI 60. *secundum Baronium 62.*

SANCTI PETRI 7.

NERONIS IMP. 7.

I. *Consules.* [1] ANnum.I. Coss. *Nero Aug.IV.* & *Cossus Cornelius.*

II. *Decennalia Imperii Proconsularis Neronis.* Sumtus hic a Nerone Consulatus juxta secundam Consulatuum Cæsareorum regulam: Decennalia enim Imperii Proconsularis exhibuit: ad quæ revocandum quod habet Tacitus lib.14. *In Italia vetus oppidum Puteoli jus coloniæ & cognomentum a Nerone adipiscuntur.* Lipsius in Notis suspicatur, Tacitum hallucinatum esse, quod Livius & Velleius scribant, anno Urbis DLX. coloniam *Puteolos* deductam esse. Sed cum annis, quibus Imperatores Quinquennalia & id genus solennia dabant, coloniæ de more instituerentur, ipsæque ac urbes novis nominibus appellarentur, fides Tacito minime deneganda; præsertim cum Frontinus in Catalogo coloniarum dicat: *Puteoli, colonia Augusta. Augustus deduxit.* Quare recte A. Gellius lib.16 cap.13. ostendit, sæpe commutari solere colonias in municipia, & contra, optimaque Lipsii conjectura, totum oppidum currenti anno in coloniæ jus translatum esse. Præterea *Quinquennale ludicrum Romæ institutum est, ad morem Græci certaminis,* inquit Tacitus lib.14. quod certamen quovis anno quinto exacto agebatur, ut nunc inter omnes convenit.

III. *Corbulo successor Quadrati in Præfectura Syriæ.* Tacitus lib.14. sub hujus anni Consulibus ait: *Corbulo in Syriam accessit, morte Vinidii vacuam ac sibi permissam.* Quare C. Ummidius Durmius Quadratus, qui Cassio Longino successerat, per plures annos Syriam administravit. Spanhemius Vir eruditissimus in Dissert.9. de Præstantia & Usu Numismatum, Nummum Antiochensium exhibet cum epigraphe: ΕΠ ΚΟΥΑΔΡΑΤΟΥ ΕΤ. ΕΡ. id est, *sub Quadrato anno CV.* Proficiscitur is annus ab anno Urbis DCCV. seu ab anno Periodi Græco-Romanæ 5445. Percussus itaque Nummus anno Christi LVI. aut insequenti.

IV. *Cæsarea Philippi novo nomine appellata.* Josephus lib.20. Antiquit. cap.9. narrata Jacobi fratris Jesu Christi lapidatione, & Albini Judææ Procuratoris in eam regionem adventu, ait: *Hoc tempore Agrippa Rex prolatis pomœriis Cæsareæ, quæ Philippi dicitur, mutato nomine in Neronis honorem vocavit eam Nerodiada: & theatrum apud Berytios impendiis magnis exædificatum ornavit spectaculis annuis, assignata in cum usum ingenti vi pecuniæ. Frumentum enim donavit ei populo, & oleum viritim distribuit: totamque eam urbem ornavit statuis passim dispositis, atque expressis ad antiqua clarorum artificum archetypa imaginibus; & omnia pene sui regni ornamenta in eam civitatem transtulit.* Facta hæc Cæsareæ Philippi ampliatio, & nova appellatio currenti anno Decennalium Neronis occasione, indeque desumta epocha Nummorum Domitiano imperante cusorum, qui L. KA. id est, *annum XXI.* usque ad annum KZ. id est, XXVII. præferunt. Hos inter V. Clariss. Toinardus mecum communicavit Nummum, in quo legitur: IM. CA. VES. F. DOM. AU. GER. COS.XII. in postica: ΕΠΙ ΒΑ. ΑΓΡΙ. ΕΤ Κϛ. infra, S. C. id est, *Imperator Cæsar Vespasiani filius, Domitianus Augustus, Germanicus Consul XII. sub Rege Agrippa anno XXVI. Senatusconsulto.* Domitianus anno Christi LXXX. Consulatum XII. iniit. Quare si tunc Agrippa XXVI. Regni annum ingressus erat, sub hujus anni finem Cæsaream ampliarat. Quo pacto annus XXI. Agrippæ post diem XIII. Septembris anni Christi LXXXI. quo die Domitianus Tito fratri successit, inchoatus fuit. Postica pars Nummi Domitiani habet: ΒΑ ΑΓΡΙΠΠΑ ΕΤ ΚΑ, id est, *Agrippa Rex anno XXI.* Ex his liquet, Jacobum Apostolum cognomento *Justum* currenti anno morte affectum, & Albinum præsenti etiam anno in Judæam venisse; licet Baronius utrumque in annum sequentem differat. Non audiendus etiam Valesius in Notis ad lib.2. Eusebii cap.23. ubi Jacobum anno quarto Neronis occisum contendit; hæc enim opinio prorsus improbabilis.

[1] COss. *Nero Aug.* IV. & *Cossus Cornelius.* Gruterus pag. VIII. S. NERONE CÆSARE AUG. IV. COSSO LENTULO COSS. F. COSS. Item pag. CXVIII. NERONE CLAUDIO. &c. CÆSARE AUG. GERMANICO PONT. MAX. TRIB. POT. VII. IMP. III. COS. IV. COSSO. LENTULO. COSSI. FILIO. COS. KAL. JAN. Frontinus: *Nerone Claudio Cæsare* IV. & *Cosso Cossi filio Coss.* Tacitus Annal. lib. XIV. cap. XX. *Nerone quartum: Cornelio Cosso Coss.* Fasti Idatiani & Vindebonenses: *Nerone* IV. & *Lentulo.* Prosperi Chronicon: *Nerone* IV. & *Cornelio.* Integrum ergo nomen Neronis collegæ in consulatu est: *Cossus Cornelius Lentulus Cossi filius.* Nonnulli hoc anno suffectos putant Neroni *T. Ampium Flavianum, & M. Apenium Saturninum,* quod eos Tacitus *viros consulares vocet.*

I. SEquitur annus Christi sexagesimustertius, Coss. C. Cæsonio Pæto & Petronio Turpiliano: qui Jacobi Justi fratris Domini glorioso martyrio, ut nobilissimo monumento, insignis redditur. Rem adeo celebrem Josephus Judæus etiam suis ipsius scriptis egregie testatam reliquit; quippe qui tanti ponderis Jacobi necem existimavit, ut ob tam infandum scelus, Judæorum populum perditum, civitatem excisam, templum incensum, ac cetera denique mala illis obvenisse, fuerit opinatus. Sed quid ipse de Jacobo a Judæis necato conscripserit, enarremus; sic enim ait (*a*): *Talis igitur cum esset Ananus, summus scilicet Pontifex, audax, sævus ingenio ferox, & secta Sadducæus; tempus opportunum se nactum ratus, mortuo Festo, Albino adhuc agente in itinere, Concilium judicum advocat: statutumque coram eo fratrem Jesu Christi Jacobum nomine, & una quosdam alios reos impietatis peractos, lapidandos tradit. Quod factum omnibus in ea civitate bonis & legum studiosis vehementer displicuit: missisque ad Regem clam nunciis, rogaverunt, mandaret Anano, ne quid tale posthac ageret: nam ne nunc quidem recte egisse. Quidam etiam Albino occurrentes venienti ab Alexandria, docuerunt eum, non licuisse Anano sine ipsius consensu advocare Concilium. Horum verbis ille persuasus, iracunde scripsit Pontifici, daturum sibi pœnas minitans: & Agrippa Rex eam ob causam post tertium mensem ablatum ab eo pontificatum Jesu Dannæi filio concessit.* Hæc Josephus.

(a) Joseph. Ant. lib. 20. c. 8.

De Jacobi Episcopi Hierosol. martyrio.

II. Sed antequam cetera antiquorum scriptorum testimonia de nece Jacobi hic inseramus: quod spectat ad temporis rationem, omnes pari consensione confirmant accidisse anno septimo Neronis Imperatoris; id Eusebius (*b*), S. Hieronymus (*c*), ac denique cæteri omnes pariter asseverant. Eusebius enim Olympiade ducentesima decima, anno primo, & Neronis Imperii septimo, hæc ait: *Jacobus frater Domini, quem omnes Justum appellant, a Judæis lapidibus opprimitur: in cujus thronum Simeon secundus summittitur:* hac igitur ratione eum sedisse oportuit non annis triginta (ut complures dixerunt) sed viginti novem tantummodo: quippe qui anno trigesimoquarto, quo & Dominus passus, ejus Ecclesiæ est institutus Episcopus. Error insuper in notam numeri apud Nicephori Chronicon irrepsisse videtur, dum loco annorum vigintinovem, vigintisex sedis Jacobi notati habentur. At nec prætermittimus hic etiam confutare illorum sententiam, qui ut quoquo modo defenderent epistolam Clementis Romani ad Jacobum fratrem Domini inscriptam, & monstrare possent Jacobum hunc etiam post Petrum fuisse superstitem, affirmarunt contra sententiam omnium asserentium eum consummasse martyrium anno Neronis septimo, annos sedis Jacobi non esse numerandos ab anno passionis Christi, sed ex quo facta est in provincias Apostolorum discessio, nempe (ut dicebat Apollonius *d*) a duodecimo anno post Jesum passum. Sed hæc omnia non tantum Eusebii, Hieronymi, & aliorum testimonio confutantur, verum ipsius quoque Josephi: qui dum ait, tunc occisum fuisse Jacobum, cum Albinus veniret in provinciam; cumque ejusdem testificatione probetur, ante annos septem & menses quinque ab obsidione Hierosolymorum Albinum fuisse in eo magistratu (quod idem scribit de bello Judaico *e*) plane certum est, hoc anno Jacobum Justum esse martyrio coronatum. Ceterum Epi-

(b) Euseb. in Chron.

(c) Hier. de Scrip. Eccl. in Jacobo.

Tempus sedis Jacobi.

(d) Apud Euseb. l. 5. c. 17. in fi.

(e) Joseph. de bell. Jud. lib. 7. c. 11.

SÆC. I. Anno Urbis 814. Olymp. 210. an. 1. An C. 61.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5554.

☉. 14. D. ☽ 5. P. 29. Mart. Indict. 4.

JESU CHRISTI 61. *secundum Baronium* 63.

SANCTI PETRI 8.

NERONIS IMP. 8.

[1] COss. *Cæsonius Pætus*, & *P. Petronius Turpilianus*, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari.

I. *Consules.*

[1] COss. *Cæsonius Pætus*, & *P. Petronius Turpilianus*. Gruter. pag. LXII. 7. D. D. III. IDUS AUGUST. PETRONIO TURPILIANO. ET CÆSONIO. PÆTO. COS. Utriusque consulis prænomina omittuntur. Item pag. LXIV. 9. habetur. DEDICAVIT KAL. MARTIS. P. CALVISIO. RUSONE. L. CÆSENNIO. PÆTO. COS. Suffectos hos consules putat Norisius in Epistola consulari ad hunc annum pag. 38. Sed ignorat ad quem annum sint alligandi. Tacitus Annal. lib. XIV. cap. XXIX. *Cæsonio Pæto, Petronio Turpiliano Coss.* Fasti Idatiani: *Lacio* (pro *Pæto*) & *Turpiliano*. Prosperi Chronicon: *Pio* (pro Pæto) & *Turpiliano*. Fasti Vindebonenses: *Turpilino* & *Pæto*. De *Tito Petronio consulari morituro* invidia Neronis Principis, Plinius lib. XXXVII. cap. II. Hunc eundem esse, de quo Tacitus Annal. lib. XVI. cap. XVII. XVIII. nonnulli malunt, sed a Tacito *Caius* vocatur.

(a) Epiph. hæresi.78. Epiphanius (*a*) licet ad decrepitam ætatem Jacobum perveniffe testetur, nempe ad annos nonagintasex: tamen post ascensionem Salvatoris vixisse tradit annis plus minus vigintiquatuor. Sed & de ætatis annis ipsius quoque fides redditur dubia; cum haud facile cuipiam persuaderi possit, Jacobum fratrem Domini tempore passionis Christi egisse annum ætatis septuagesimumsecundum, & ante annos quinque (quod falsum est) martyrium consummasse.

III. Quæ autem post Josephum de Jacobi Martyrio Hegesippus & Clemens Alexandrinus conscripserint, Eusebius (*b*) simul, colligens, narrat his verbis: *Judæi ergo, cum Paulus provocasset ad Cæsarem, & ad urbem Romam a Festo missus esset; spe penitus, qua Concilium in ejus necem comparassent, excidentes, in Jacobum fratrem Domini, cui ab Apostolis sedes Hierosolymitana delata fuit, omnem suam malevolentiam convertunt: contra quem ea scelera, quæ sequuntur, comparata fuere. Primum illum in medium adducunt; & ut fidem Christi coram omni populo deneget, vehementer sollicitant. Verum cum præter omnium opinionem liberiori ore voceque quam expectarent, præsente universa multitudine, Filium Dei Salvatorem & Dominum nostrum Jesum ingenue & fidenter confessus fuisset: hominis testimonium (nam propter summum sapientiæ & pietatis studium, quod in vita assidue excoluerat, ab omnibus justissimus putabatur) amplius tolerare non poterant. Eum igitur tum neci dant, cum ad illud facinus impune obeundum, interregni opportunitatem arripuissent. Quippe Festo per id tempus mortuo, summa rerum in Judæa administratio principe & gubernatore penitus erat destituta. Ceterum quamquam Jacobi necis ratio & modus ex verbis Clementis supra citatis satis constare poterit (qui a templo præcipitatum, ac fullonis vecte percussum, mortem oppetivisse narrat) Hegesippus tamen Apostolorum ætati proxime succedens, in quinto historiæ suæ libro, ea quæ ad illum spectant, accuratissime tradit ad hunc modum.*

(b) Euseb. histor. l.2. c.1.

Judæorum in Jacobum odium.

IV. *Jacobus frater Domini, qui a Salvatoris temporibus ad nostram usque ætatem Justus (Jacobi enim nomine multi donati erant) ab omnibus appellatus fuerat, Ecclesiæ administrationem una cum ceteris Apostolis suscepit: Hic ab utero matris suæ sanctus fuit, vinum & siceram non bibit; animalium carnibus se abstinuit: novacula caput ejus numquam rasum fuit, neque corpus oleo perunctum, aut balneis lotum. Huic uni licebat in sancta sanctorum ingredi: vestibus enim utebatur non laneis, sed lineis dumtaxat. In templum solus intrare solitus est, atque ibi genibus humi positis pro populi peccatis veniam postulare: cujus genua, quod tam assidue, tum ad Deum auguste sancteque adorandum, tum ad veniam precibus populo exposcendam, procumbebat, cameli instar tuberculis contractis obduruerunt. Qui propter singularem justitiæ præstantiam, Justi, & Obliæ (quod Latine, populi præsidium dici potest, & justitia) nomen, sicut Prophetæ de eo memorant, invenit. Quibusdam igitur ex septem sectarum fautoribus in populo sparsarum, & a me in historia ante declaratarum, ab eo sciscitantibus, quodnam esset ostium Jesu? respondit, Jesum esse salvatorem. Ex quorum numero nonnulli crediderunt quod Jesus esset Christus. Sectæ autem supradictæ, neque carnis resurrectionem fore, neque ullum venturum, qui cuique sit pro his quæ recte aut secus gesserit in vita, mercedem redditurus, omnino crediderunt. Verum quotquot crediderunt, Jacobi prædicatione & hortatu crediderunt.*

Institutum vitæ Jacobi.

V. *Ergo cum plerique etiam ex principibus viris fidem essent amplexati: nonnulli ex Scribis, Pharisæis, & reliquis Judæis tumultuari atque adeo vociferari cœperunt, quod universus fere populus Jesum existimabat verum esse Christum. Qui etiam ad Jacobum profecti, sic eum compellarunt: Te obnixe oramus ut quoniam populus fide in Jesum, perinde ac si vere esset Christus, collata, in gravem errorem delapsus est, eum ab hac opinione avoces: atque ut omnes etiam, qui hodie ad festum diem Paschatis celebrandum convenerunt, de Jesu recte vereque erudias, te etiam atque etiam obtestamur: tibi enim omnes fidem adhibemus; nec nos solum, sed tota multitudo perhibet testimonium, quod justus sis, quodque personam non respicias. Persuadeas igitur populo de Jesu, ne erret: etenim & universus populus & nos omnes tibi credimus. Idcirco statue te ipsum super pinnam templi, ut de superiori loco cunctis perspicuus sis, atque adeo tua verba a tota multitudine facile & sine impedimento audiantur. Propter festum namque Paschatis, non solum omnes Judæorum tribus; sed multi etiam ex Gentibus convenerant. Proinde Scribæ & Pharisæi, quos supra posuimus, Jacobo supra pinnam templi collocato cœperunt exclamare & dicere. O Juste, cui merito omnes debemus fidem adjungere: quoniam populus Jesum crucifixum imitando aberravit; tu idcirco nobis commonstra quod sit ostium Jesu crucifixi. Qui clara voce sic respondit: Quid me interrogatis de Jesu filio hominis? Ipse sedet in cælo a dextris magnæ virtutis & potentiæ Dei, & in nubibus cæli venturus est.*

Jacobi gloriosa confessio.

VI. *Atque cum multi plene essent persuasi, & ob Jacobi testimonium Deum laudibus in cælum ferrent, dicerentque Osanna filio David: Scribæ & Pharisæi de integro cœperunt*

runt primum ita inter se colloqui: Male certe & infeliciter cecidit, ut istud testimonium nostra opera Jesu tribueretur. At conscensis gradibus, illum dejiciamus precipitem: ut homines inde perterrefacti, nullam fidem ejus doctrinæ adhibeant. Deinde clamare, ac dicere: O o, Justus etiam erravit. In quo eloquia sacra apud Sapientiam (a) *scripta plane expleta fuere: Tollamus e medio Justum, quoniam nobis molestiæ est, & incommodo. Quocirca fructus operum suorum comedent. Tandem ergo adolescentes Justum præcipitem dederunt: dixeruntque ipsi inter se, Jacobum justum obruere oportere lapidibus. Et quoniam dejectus in præceps, non statim mortem obiit, sed vultu sursum sublato, genibusque flexis dixit: Obsecro Domine Pater, da illis veniam, nesciunt enim quid faciunt: cœperunt saxa in eum conjicere. Cumque lapidibus illum obruere pergerent, unus ex sacerdotibus ex filiis Rechab, filii Rechabim, qui sunt Hieremiæ testimonio commendati, voce emissa contentius dixit: Quid agitis? Justus pro vobis Deum deprecatur:* Hominem vero qui hæc dixit, fuisse Simeonem ejus nepotem ex sorore, filium Cleophæ, tradit Epiphanius (b). Prosequitur Eusebius: *Attamen unus ex illis qui fullo erat, arrepto vecte, quo vestes solebat premere, in caput Justi impegit. Ita vitam beato & felici martyrii cruciatu affectus afflictusque amisit. In quo loco prope templum, ubi columella ejus nomine inscripta adhuc manet, corpus tumulo mandatum est. Iste Jacobus tum Judæis, tum Græcis carus & incorruptus fuit testis, Jesum vere fuisse Christum. Non multo post Vespasianus Judæam obsedit, Judæosque redegit in servitutem. Hæc Clementis historiæ mire consentientia Hegesippus uberius pleniusque explicavit.* Hucusque Eusebius de nece Jacobi ex dictis auctoribus.

(a) Sapien. 2.

Jacobus in præceps agitur.

(b) Epiph. hæresi 78.

VII. Quod vero ad sepulcrum ejus spectat, hæc addit S. Hieronymus (c): *Ejus sepultura titulum usque ad obsidionem Titi & ultimam Hadriani, notissimum habuit. Quidam e nostris in monte Oliveti eum putarunt conditum: sed falsa eorum opinio est.* Addit post hæc Eusebius Judæorum testimonio facile creditum ac divulgatum, ejus execrandi facinoris causa talia tantaque obvenisse, quæ post hæc secuta sunt mala: immo & Josephi idem hæc addit verba: *Judæis quidem ad scelus vindicandum in Jacobum Justum fratrem Domini, qui dicitur Christus ab illis admissum (illum namque justitiæ facile primas ferentem impie neci dederunt) istæ obvenere calamitates.* Citat & Origenes (d) ejusmodi Josephi de Jacobo testimonium in hæc verba, agens contra Celsum: *Josephus enim, etsi minus in Christum credidit, causam tamen conquirens Hierosolymitani excidii, & cur esset templum deletum; cum debuisset dicere, conspirationem quam Judaicus populus adversus Jesum fecisset, fuisse omnium causam, & quia Christum per Prophetas jam denuntiatum sustulerant: Ipse vero tamquam invitus, haudquaquam longe a vero aberrans, eo inquit hæc accidisse Judæis, ut Jacobus Justus ille vindicaretur, qui Jesu & frater esset, qui dictus est Christus: hunc enim, cum esset Justissimus, trucidarunt: & sane non magis ob hanc sanguinis propinquitatem, quam ob morum similitudinem, & sermonis mutui cum Jesu commercium, ut Justus diceretur, effectum est. Si igitur ob Jacobi gratiam Hierosolymorum desolationem contigisse Judæis ille affirmat: cur non æquius fuerit fateri, ob Christum id factum fuisse, cujus divinitatem tam multi hominum conventus testificantur?* Hæc Origenes. Sed cur Jacobi neci potius quam Christi tributa fuerit Hierosolymitana clades; illam causam fuisse putamus, quod haud diu post necem Jacobi cœperunt de venturis malis divinitus ostendi prodigia: quibus illi perterriti, ea recentiori sceleri adscribebant. Agemus autem paulo inferius de singulis suo loco.

(c) Hier. de Script. Eccl. in Jacobo.

Judæorum mala ex nece Jacobi advenisse credita.

(d) Orig. contra Cels. lib. 1.

VIII. Sed quod ad eumdem Jacobum spectat: præter illa quæ de ejus vitæ sanctitate a Josepho, Clemente, Hegesippo, & Eusebio sunt recitata; S. Epiphanius (e) iisdem consentiens, æque affirmat permissum illi fuisse ob egregiam spectatamque omnibus virtutem ingredi in Sancta sanctorum semel in anno: additque (f) ipsum semper virginem permansisse: putavitque hunc illum fuisse, qui relicta sindone, nudus passionis Christi tempore aufugit: hæc idcirco opinatus, quod eum lineam sindonem semper induere solitum, dicti auctores affirment: sed de his superius pluribus actum est. Tradit præterea, nudis pedibus incedere consuevisse: Insuper siccitate magna instante, elevantem ad cælum manus, Deum precatum esse; ac mox pluviam impetrasse: hæc ille & alia multa. S. Hieronymus (g) de eodem hæc habet: *Vir fuit tantæ sanctitatis & rumoris in populo, ut fimbriam vestimenti ejus certatim cuperent attingere.* Chrysostomus (h) addit etiam, non tantum ejus genua, sed & frontem ob jugem in pavimento prostrationem callo obductam fuisse. Sunt de eo alia ferme innumera Patrum elogia, quæ brevitati consulentes omittimus, cum præsertim de eo superius nonnihil sit dictum. Sed his omnibus hic de Jacobo addimus, ista legi in Thalmud Hierosolymitano, in Sciabath capite decimoquarto: Rabbi Eligazer filio Dama colubri morsu ægrotante, venisse ad eum Jacobum e castello Samma, ut in nomine Jesu fabri eum curaret: sed a Rabbi Ismaele prohibitum, cumque contra eum obniteretur ipse Eli-

De mira Jacobi sanctitate.

(e) Epiph. hæresi 29.

(f) Epiph. hæresi 78.

(g) Hier. in ep. ad Galat. cap. 1. in fine.

(h) Chrys. in Matth. hom. 5.

Eligazer, affirmans id fieri potuisse, inter altercandum, serpente veneno, coram ipso Ismaele extinctus est; qui tunc exclamavit, hæc dicens: *O te felicem filium Dama, qui ex hoc mundo in pace migrasti, nec transgressus es materiam sapientum!* Hæc ibi: eadem quoque leguntur in Thalmud Babylonico de Idololatria capite secundo, in omnibusque enarratis similia, nisi tantum quod castelli nomen non Samma, sed Savania nominatum habetur. Porro aliis in locis ejusdem Thalmud Babylonici, cum mentio habetur de Jacobo, semper nominatur discipulus Jesu fabri, contempus gratia: eadem quoque apud Rabbi Salomonem leguntur: ut jure credatur hic fuisse Jacobus Apostolus, de quo agimus, Hierosolymorum Episcopus, qui peregrinantibus in diversas provincias ceteris Apostolis, ibi remansit.

IX. De epistola Jacobi. Reliquit Jacobus Ecclesiæ Dei & illud insigne sui Apostolatus monumentum, nempe epistolam ad duodecim Tribus, quæ erant in dispersione: de qua hæc Eusebius (a): *Ab eo prima epistolarum, quæ Catholicæ nominantur, dicitur scripta esse. Illud tamen minime præterire decet, quod licet a quibusdam tamquam adulterina & minime germana propterea judicetur, quod non adeo multi ex veteribus illius epistolæ, sicut nec ejus quæ dicitur Judæ, quæ etiam in septem Catholicarum epistolarum numero ponitur, ullam omnino mentionem faciunt: tamen nos istas cum reliquis in quamplurimis Ecclesiis publice receptas approbatasque cognovimus.* Hæc Eusebius. Hieronymus (b) etiam ab eodem Jacobo eam esse scriptam epistolam testatur, sic dicens: *Unam tantum scripsit epistolam, quæ de septem Catholicis est:* at quid de ea aliqui senserint, mox subdit: *Quæ ipsa ab alio quodam sub nomine ejus edita asseritur, licet paulatim tempore procedente obtinuerit auctoritatem.* Hæc Hieronymus, declarans tam suam quam aliorum de epistolæ Jacobi auctoritate sententiam. Quæ cum adeo clara atque etiam patentia habeantur; miratus sum Novatorum mentis stupiditatem, qua volunt Hieronymum dixisse Jacobi epistolam alterius cujuspiam esse potius, sed ex tempore obtinuisse auctoritatem. Quis non videat, hac perperam facta interpretatione, Hieronymum hisce tribus verbis ipsum contrarium sibi constitui; quippe qui dixerat a Jacobo scriptam epistolam, indeque mox ab alio ejus nomine addat esse compositam, & a tempore obtinuisse auctoritatem? At quod ait, *Assertiur*, quid aliud quam aliorum esse opinionem insinuat? Sed & si quis velit, ultima illa verba: *Licet paulatim tempore procedente obtinuerit auctoritatem*, non ex aliorum, sed S. Hieronymi sententia esse dicta: nihil præjudicii his affert quæ ab eodem prius dicta fuerant, eam a Jacobo esse conscriptam: nimirum, ut quæ prius esse Jacobi, traditione ferebatur, sic a tempore obtinuerit (ut ait) auctoritatem, ut eadem ratione suadente, demum canonicæ Scripturæ monumentis fuerit consignata. An dubitandum est de Hieronymi sententia, sæpius eam Jacobi esse testantis? nam in epistola ad Paulinum (c) eamdem absque aliqua ambiguitate Jacobo tribuit; idemque adversus Pelagianos agens (d): *Jacobus*, inquit, *Apostolus scribit: Si judicas legem, &c.* & supra (e): *Nonne Jacobus Apostolus scribit: Qui in uno offendit, &c.*

X. Ex antiquis autem, quorum extant scriptorum memoriæ, Tertullianus (f) citasse reperitur eamdem Jacobi epistolam, Cyprianus itidem, necnon Origenes (g), atque recentiores. Epiphanius (h) certe dum eam citat, non satis sibi visus est Jacobum, qui eam scripsit, nominasse; sed & Apostolum, & fratrem Domini, ut quis esset auctor, certius significaretur, adjecit. Si insuper ex judicio universalis Ecclesiæ antiquioris institutionis res agitur; Concilii Nicæni calculo eam fuisse probatam & cognitam ut Jacobi germanam, quis poterit dubitare? Nam si (quod alias diximus auctoritate Hieronymi (i)) in eo catalogus scriptus est librorum canonicorum; certe ibi adnumeratam esse epistolam Jacobi, firmam fidem facit Athanasius, qui cum interfuisset Nicæno Concilio, texens Synopsin omnium Scripturarum sanctarum, ejusdem epistolæ Jacobi meminit: quod certe non præsumpsisset, si secus in Nicæna Synodo actum esset; sicut nec Patres, qui in diversis Conciliis congregati, contrarium ab his quæ Nicææ statuissent Patres, aliquid tentasse dicendi sunt, dum & ipsi eamdem epistolam Jacobi noverunt esse legitimam: prout fecisse certum est Damasum in Romano Concilio, in quo damnata est hæresis Apollinaris, ut habetur in Collectione Cresconii; itemque Gregorium Nazianzenum (k), Innocentium Papam (l), Augustinum (m), Cassiodorum (n), Isidorum (o), ac denique ceteros omnes, qui postea intexuerunt canonicorum scriptorum catalogum, quorum meminimus, cum superius egimus de Pauli epistola ad Hebræos.

XI. Jacobi Epistola contra Simonis hæresim. Videas insuper ac perfacile recognoscas Apostolicum characterem in ipso ejus ingressu, cum eamdem fere præseferat inscriptionem, quæ ponitur in epistola data a Hierosolymitano Concilio, cui idem Jacobus interfuit, & pars ejus magna fuit, ad Ecclesiam Antiochenam; cum in eadem, sicut in Jacobi epistola, qui scripserunt, salutem impertiunt. Videas etiam (sicut loci & temporis ratio postulabat) ad confutandam Simonis hæresim, quæ

(a) Euseb. hist. l. 2. c. 22. in fine.
(b) Hier. de Scrip. Eccl. in Jacobo.
(c) Epist. 103.
(d) Hier. adv. Pelag. l. 2.
(e) Idem l. 1. advers. Pelag.
(f) Tertul. advers. Jud. c. 2.
(g) Orig. hom. 7. in Josue.
(h) Epiph. in Joan. Episc. Hierosol.
(i) Hier. in præf. in Judith.
(k) Nazianz. in carm. de lib. canonic.
(l) Innoc. ep. 2.
(m) Aug. de doct. Chris. lib. 2. c. 8.
(n) Cassiod. Instit. divin. lect.
(o) Isid. lib. orig.

quæ præsertim Samariæ, non longe ab urbe Hierosolymitana, infelici germine (ut Justinus testatur) coalescens, in dies magis grassabatur, ab eodem Apostolo summa prudentia multa dicta; dum in ea (a) plurimum in operum commendatione versatur, sine quibus fidem esse prorsus inanem affirmat. Nam (quod & superius dictum est, dum de erroribus Simonis narratio est instituta) prædicabat ille fidem satis esse, nec operibus esse opus. Sed hic iterum Irenæi (b) hæc de eo testantis verba opportune reddamus; ait enim: *Hi qui in eum & Selenem ejus spem habebant, & ut liberos agere quæ velint: secundum enim ipsius gratiam salvari homines, sed non secundum operas justas.* Hæc Irenæus de Simone mago, qui dicebat se ipsum esse Christum; qui pati visus est Hierosolymis; cujus hæresim Jacobus sua epistola egregie confutavit.

(a) Jacob. 2.

(b) Irenæus lib. 1. c. 30.

XII. Qui nec ob id hæc de operibus dicens, adversatur Paulo (c) ad Romanos scribenti, atque dicenti hominem ex fide sine operibus justificari. Egregie enim Augustinus (d) Jacobum cum Paulo conciliat; ut non sit nobis in his amplius laborandum. Sane de eadem opinione tempore Apostolorum exorta, qua Simon & gregales ejus dicerent satis esse ad salutem fidem sine operibus, hæc Augustinus (e) post multa: *Quoniam ergo hæc opinio tunc fuerat exorta: aliæ Apostolicæ epistolæ Petri, Joannis, Jacobi, Judæ, contra eam maxime dirigunt intentionem, ut vehementer adstruant fidem sine operibus nihil prodesse: sicut etiam ipse Paulus non quamlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem, planeque Evangelicam definivit, cujus opera ex dilectione procedunt: Et fides, inquit, quæ per dilectionem operatur.* Hæc Augustinus. Jure ergo adversus fluvium carnis libertate late fluentem agentes Apostoli, ac Jacobus præsertim, fortissimum opposuerunt aggerem. In quos enim campos non exundasset ea male accepta vivendi libertas, si cœlestis quibuscumque absque labore, perinde ac vilissima merces, sic esset prostituenda potius quam præstanda felicitas; cum longe aliter Apostolica prædicatio laboribus, & ærumnis, & mille denique mortibus (ubi postularet occasio) cælestem gloriam proponeret comparandam? Habeant hunc sibi ipsis auctorem & patrem (quod iterum dico) Novatores hæretici nostri temporis, atque tanto principe glorientur, hæresiarcha primario, & perditissimo impostore.

(c) Rom. 3.

(d) Aug. in Psal. 31.

(e) Aug. de fide & oper. c. 14.

Cur Jacobus operum inculcarit necessitatem.

XIII. Sed quod spectat ad divinitus tradita sacramenta, eorumdemque Apostolicam traditionem: idem Jacobus de inungendis ægrotantibus oleo sancto, eadem epistola, hæc tradit his verbis (f): *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus; & si in peccatis sit, remittentur ei.* Apostolos etiam Christi tempore consuevisse infirmos ungere, & sic restituere sanitati, testatur Marcus his verbis (g): *Euntes prædicabant ut pœnitentiam agerent: & dæmonia multa ejiciebant, & ungebant oleo multos ægrotos, & sanabant.* Nullum certe Prophetarum, vel aliorum sanctorum virorum antehac usum esse oleo ad inungendos & curandos infirmos, usquam invenimus: adeo ut manifeste appareat ejusmodi institutionem a Christo Domino nostro sumpsisse originem. Porro unctionis, quæ ad curandos infirmos a Christianis adhiberi consuevit, duplex genus reperitur; alterum, quod ab Episcopo solemniter benedicitur, & per presbyteros ministratur infirmis; quod cum & vim habeat dimittendi peccata, sacramentum dictum a majoribus habetur, nec aliis quam Fidelibus, sicut cetera sacramenta tribui solet: alterum vero, quod passim a quibuscumque Fidelibus ad sanandos quoscumque ægrotos, supra vim naturalem divina adjuvante gratia, adhiberi solitum fuit, cujus tamen nulla sit virtus sacramenti, sed quod contineret virtutem, quam fides vel merita dantis vel suscipientis, prævia benedictione signo crucis impertita, soleant impetrare. Horum alterum in Jacobo, in Marco alterum testatum habetur. Quo

(f) Jacob. 5. De oleo sancto infirmorum.

(g) Marc. 6.

Ad num. XIII. & seqq. Usus *extremæ Unctionis* conferendæ diversus alias fuit ab hodierno. Eam enim Unctionem, quam nunc extremam vocamus, Viatico præmittebant Veteres, qui ritus apud solos Cistercienses Monachos & quasdam forte Ecclesias illibatus hactenus perseverat. S. Chrotildis Regina in Vita Ludovici VI. Francorum Regis a Sugerio scripta, *trigesimo die vocationis suæ secundum Apostolum inuncta a Sacerdotibus oleo sancto, & sacri Corporis & Sanguinis Christi percepto Viatico, in confessione sanctæ Trinitatis corpus exuit.* In Vita S. Hunegundis ab Anonymo coævo, & etiam a Bernero Abbate Hummolariensi literis tradita, ubi de morte ejus sermo est, dicitur: *Inter hæc conversa ad eos, qui assidebant sibi, Presbyteros, unctionis oleum & communionem expetiit*, quod circa annum DCLX. contigit. Quare cum in Vita S. Gertrudis Abbatissæ primæ Nivellensis anno DCLXXVIII. demortuæ, in Vita S. Eustasii, qui circa annum DCXXV. e vivis excessit, in Vita S. Richarii Abbatis Centulensis, qui circa annum DCXLV. obiit, dicitur, Viatico sumto ad æternam vitam migrasse, nulla sacræ Unctionis mentione facta; Scriptores Actorum horum Sanctorum, quæ apud Mabillonium V. C. leguntur, & ex cujus præfatione ad Tomum I. Actorum SS. Ordinis Benedictini hæc excerpsimus, de ultimo tantum Sacramento ab illis Sanctis sumto loquuntur: ideoque hujusmodi exemplis ad Sacramentum extremæ Unctionis labefactandum abutuntur Protestantes.

II. Extrema Unctio olim ante Viaticum data.

Mox

XIV. Quod vero ad prius unctionis genus spectat; sacramentum esse a majoribus nuncupatum, satis ea quæ scripta sunt ab Innocentio Romano Pontifice (*a*) ad Decentium, monstrant, cum ait: *Sane quoniam de hoc sicuti de ceteris consulere voluit dilectio tua; adjecit etiam Cælestinus filius meus diaconus in Epistola tua, esse a tua dilectione positum illud, quod in beati Apostoli Jacobi epistola conscriptum est: Infirmatur quis in vobis, &c. quod non dubium est de Fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui oleo sancto chrismatis perungi possunt; quo ab Episcopo confecto, non solum sacerdotibus, sed omnibus uti Christianis licet in sua aut suorum necessitate inungendo.* Hæc ille; quæ passive accipi debere, idemque esse ac si diceret, quilibet Christiani eo possunt inungi, ejusdem Innocentii verba declarant, cum subdit per presbyteros debere administrari, vel per Episcopum, si velit, sic dicens: *Ceterum illud superfluum videtur adjectum, ut de Episcopo ambigatur, quod presbyteris licere non dubium est. Nam idcirco de presbyteris dictum est; quia Episcopi aliis occupationibus impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Cæterum si Episcopus aut potest, aut dignum ducit aliquem a se visitandum, & benedicere & tangere chrismate sine cunctatione potest, cujus nempe est ipsum chrisma conficere. Nam pœnitentibus istud infundi non potest, quia genus est sacramenti: nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi?* Hucusque Innocentius, non quidem ex aliqua recenter oborta institutione, sed secundum ea quæ a majoribus tradita accepisset.

(*a*) *Innoc. ep.1.c.8.*
Sacramentum unctionis.

XV. Divinam plane virtutem ex sacerdotali benedictione oleum consequi, Cyrillus Hierosolymitanus (*b*) pluribus docet. Augustinus (*c*) item de oleo spirituali, nempe sacramento, hæc ait: *Oleum enim visibile in signo est: oleum invisibile in sacramento est. Oleum spirituale intus est, oleum visibile exterius est;* & qui alibi tam egregie hæc de oleo sancto infirmorum testata reliquit, sic dicens (*d*): *Quoties aliqua infirmitas supervenerit, Corpus & Sanguinem Christi, ille qui ægrotat, accipiat; ac inde corpusculum suum ungat: ut illud quod scriptum est, impleatur in eo: Infirmatur quis in vobis, &c. Videte fratres, quia qui infirmitate ad Ecclesiam cucurrerit, & corporis sanitatem recipere, & peccatorum indulgentiam merebitur obtinere. Cum ergo duplicia bona possint in Ecclesia inveniri: quare per incantatores, & aruspices, & divinos, vel sortilegos multiplicia sibi mala miseri homines conantur inferre?* Hucusque Augustinus. At quis dixerit commune fuisse oleum quod post sacramentum Corporis & Sanguinis Christi infirmans acciperet ab Ecclesia, ex quo non tantum bonam valetudinem, sed & remissionem peccatorum consequeretur? Arbitror tamen communi usu ejusmodi sacramentum idcirco dictum Extremam unctionem, non quod in extremis posito tantum debeat impertiri, cum dicat Apostolus: *Infirmatur quis in vobis, &c.* sed quod post peccatorum confessionem & acceptam Eucharistiam, novissimum sacramentorum homini Christiano conferri soleat. In eamdem quoque sententiam Cyrillus (*e*), admonens suos ne in curandis morbis a magis implorarent auxilium, hæc addit: *Mementote & ejus qui dicit: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, orent super eum, ungentes ipsum oleo in nomine Domini, &c.* Merito igitur impudentium ora Novatorum occlusit S. Concilium Tridentinum, his verbis eos condemnans (*f*): *Si quis dixerit Extremam unctionem non esse vere & proprium sacramentum a Christo Domino nostro institutum & a Jacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantum acceptum*

(*b*) *Cyrill. catech. myst.5.*
(*c*) *Aug. in Ps.44.*
(*d*) *Aug. de temp. serm. 215.*
Quid conferat hoc Sacramentum.
(*e*) *Cyril. lib. de ador. in sp. spir. citat. cum Anast. Nicen. qu. 23.*
(*f*) *Conc. Triden. sess.14. can.1.*

III. Mos iste antiquus, ineunte sæculo XIII. in desuetudinem abiit, cujus ordinis mutationem ex Britannicis Conciliis conjectura deducit Mabillonius. Falsa hæc vulgo animos eo tempore invasit persuasio non amplius post susceptam semel infirmorum unctionem licere uxoratis, si convaluissent, ad opus conjugale reverti. Quæ superstitio ad alia erroris capita sensim prolapsa effecit, ut Unctioni Viaticum præmitteretur. Ricardus Episcopus Saresberiensis in Constitutionibus circa annum MCCXVII. editis, ubi de Sacramento extremæ Unctionis agit: *Dicant etiam*, inquit, *ac denuntient confidenter Sacerdotes, quod post susceptum hoc Sacramentum licitum est reverti ad opus conjugale*. Eam vero persuasionem accrevisse discimus ex Synodis Wigorniensi circa ea tempora habita, Exoniensi anno MCCXXVII. & Winsoniensi anno MCCCVIII. celebratis, in quibus gliscentem errorem Episcopi tollere conantur, ut verosimile sit, ob ea deliramenta, Unctionem infirmorum in mortis articulum reservari cœpisse, ac sensim usum in omnes Ecclesias propagatum esse.

Cur Mos ille mutatus.

IV. Porro *extrema* sub finem tantum seculi XII. hæc Unctio vocari cœpit. Nec enim in Sacramentorum libris a Menardo editis; nec apud Uldaricum in libris Consuetudinum Cluniacensium; nec apud Lanfrancum, Anselmum, Petrum Damiani, Petrum de Honestis in Regula Clericorum; nec apud S. Bernardum, aut Petrum Lombardum, extremæ Unctionis nomen occurrit. Locus in Vita S. Mauræ a B. Prudentio scripta apud Camusatum, ubi *extremæ Unctionis* mentio, addititius videtur. Denique hæc unctio, ante *extrema* dicta est, quam Viatico posterior esset, ut patet ex Vita Guillelmi Archiepiscopi Bituricensis anno MCCIX. mortui; ab Auctore coævo scripta, ac relata a Bollando die X. Januarii: *Fratribus convocatis extremæ Unctionis Sacramentum humiliter ac devote percepit. Eo percepto, etiam sacrosanctam Eucharistiam sibi porrigi instantissime postulavit.* Hæc omnia Mabillonius.

Unctio quando extrema dicta.

ptum a Patribus, aut figmentum humanum, anathema sit.

XVI. De oleo ad miracula adhiberi solito. Quod vero ad alterum unctionis genus spectat: commune illud potius, aliqua tamen benedictione sanctificatum, quam sacramentum dici posse videtur: quandoquidem non ad infirmorum dimittenda peccata, & invisibilem gratiam consequendam fuerit institutum, & a quolibet Christiano in nomine Christi, & in quemlibet, etiam a fide alienum, ad sanitatem corporis consequendam sit solitum adhiberi. Ejusmodi plane erat, quod ad curandos morbos per Proculum Christianum administrari solitum scribit Tertullianus (a). Erat & id genus, quo sanctissimi Ægypti monachi ad sanitates impartiendas (quod scribit Sozomenus (b), & ante ipsum Ruffinus c) uti consueverant: de eodem Severus in Martino, S. Hieronymus in Hilarione, & alii qui res gestas sanctorum scripsere, frequentissime meminere. Solitum erat ejusmodi, sicut aliæ species ad humanum usum comparatæ, precibus præscriptis sanctificari (nam & apud Clementem (d) scripta habetur benedictio aquæ & olei) sicque signo tantum crucis illud benedixisse, & in nomine sanctissimæ Trinitatis sanctificasse, atque ægrotantibus admovisse sufficeret. Insuper & oleum sacrarum lampadum, quæ ad martyrum sepulcra ardere solitæ essent, ad morbos curandos, aliaque edenda miracula virtutem sæpius esse divinitus consecutum, quæ superius ex Theodoreto sunt dicta & aliis, plenissimam fidem faciunt, atque satis superque demonstrant. Sed de his hactenus.

(a) Tert. ad Scapul. c. 4.
(b) Sozom. hist. lib. 6. c. 20. 29.
(c) Ruffin. hist. l. 11. c. 4.
(d) Clem. Constit. l. 8. cap. 35.

XVII. Extat ab eodem Jacobo suæ Ecclesiæ tradita sacrificii forma, nempe Missa. Idque non ex apocryphis testatum referimus, sed majorum auctoritate; certe si quis cum iis conferat quæ Cyrillus (e) ejusdem Ecclesiæ Hierosolymorum Episcopus in suis Mystagogicis orationibus habet, plane cognoscet ea ab ipsa Jacobi Missa esse accepta: ut illud quod sacerdos alta voce diceret: *Sursum corda;* & quæ de immensa gloria Dei præfari soleat ante sacra mysteria, vel quod idem diceret: *Orate pro vivis & defunctis:* deque eo quod inclamaret diaconus ante sumptionem divinorum mysteriorum: *Osculamini invicem in osculo sancto:* atque ea accepturis, illud intonaret: *Sancta sanctis:* & de populo respondente; *Unus est sanctus*, &c. ac rursum quod cantores inter sumptionem sacræ Eucharistiæ, illud psalmi trigesimitertii concinerent: *Gustate, & videte quoniam suavis est Dominus:* & alia hujusmodi. Quæ omnia idem Cyrillus non aliunde quam ex Jacobi Liturgia cognoscitur accepisse. Sed illud accidit (quod etiam apud Latinos factum esse constat) ut in sacratissima Missa aliis superadditis precibus, aliis vero breviori summa contractis, ritibusque nonnihil auctis aut mutatis, rei tamen substantia integra permanente, paulo diversior ab illa pristina habeatur. Sed hæc satis.

De missa Jacobi.
(e) Cyril. mystag. 5.

XVIII. De Britannis victis. At de rebus Romanorum pauca attingamus. Hoc eodem anno rebellantes, justis tamen (ut videbatur) ex causis, Britanni, per Paulinum Suetonium iterum profligantur, occisaque sunt ex eis in bello ad octoginta millia virorum: sed æmulantium magistratuum invidia hostibus fuit magnopere adjumento, nimirum cum misso qui succederet Suetonio, in ignavos est translata militia. Hæc pluribus Tacitus (f).

(f) Tacit. lib. 14.

JESU CHRISTI ANNUS	PETRI ANNUS	NERONIS IMP. ANNUS
64.	20.	8.

I. Marcus Episcopus Alexandrinus martyr obiit. QUi modo sequitur Christi Domini annus sexagesimusquartus, qui & numeratur Imperii Neronis octavus, Coss. P. Mario Celso & L. Asinio Gallo, Marcus Evangelista primus Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus glorioso Martyrio vitæ finem accepit. Auctor est enim S. Hieronymus (g), ipsum octavo Neronis anno ex humanis esse sublatum. Successisse illi Anianum sequenti anno, tenuisseque eam sedem annos vigintiduos, Eusebius habet in Chronico: sed in historia (h) hæc verius: *Octavo anno Imperii Neronis, Anianus vir tum Deo propter pietatem carus, tum in omnibus rebus admirabilis, primus post Marcum Evangelistam in ministerium Ecclesiæ Alexandrinæ successit.* Sed de Aniano alibi. Tam igitur Eusebii quam Hieronymi testimonio erroris arguuntur, qui dixerunt (i) Marcum sub Trajano martyrium subiisse. At quoniam Hieronymus de exitu Marci agens, de martyrio ne verbum quidem: nonnullos scimus dubitasse, an martyrio fuerit vita functus. Sed cum antiquum Romanum Martyrologium, tum etiam vetus Græcorum Menologium eum occubuisse martyrio æque testantur: dumque huic veritati adstipulatur Gelasius (k), cum ait: *Ipse a Petro Apostolo in Ægyptum directus, verbum veritatis prædicavit, & gloriosum consummavit martyrium;* nefas ducimus de ea re amplius dubitare: unus namque ipse est nobis instar omnium, qui de Apostolis ac ceteris martyribus, quæ essent apocrypha, perspicaci consideravit obtutu.

(g) Hier. de Scrip. Eccl. in Marco.
(h) Euseb. hist. lib. 2.
(i) Doroth. in synops. & alii.
(k) Gelas. in Concil. Rom. decr. lib. authent.

II. De Marci martyrio. Porro martyrii ejus Acta paucis conscripta habentur in hæc verba: *Marcus primus omnium Alexandriæ Christi annuntians Evangelium; cum instituisset Ecclesiam Alexandrinam, insuper & alias collegisset ex Libya, Marmarica, Pentapoli, & Armoniaca regione, Thebaide, ac universa propè Ægypto: tandem Dominico die, cum Missam ageret, Gentiles in eum irruentes atque tenentes, ligato fune ad collum ejus, trahebant eum, raptantes per saxa ad locum Bucoli juxta mare (erat hic locus apud Alexandriam positus; sic dictus a bucolis, hoc est, ut habet Strabo (a), a bubulcis, quibus olim fuerat traditus habitandus.) Sicque carne ejus undique lacerata atque contusa, pene spiritum redditurus, in carcerem detrusus, apparente sibi Domino una cum Angelis, ad futurum certamen instauratur. Mane autem facto, rursum de carcere eductus, pariterque ut ante, per scabra loca pertractus, cum ageret Deo gratias, atque diceret: In manus tuas commendo spiritum meum: impollutum Deo reddidit spiritum; sepultusque est cum honore a discipulis suis.* Hæc ex Menologio Græcorum accepta, a Latinis æque probantur, scribentibus hæc eadem, iisdemque pene verbis ex antiquioribus monumentis Beda (b), ac etiam Adone: Metaphrastes (c) vero rem est paulo latius prosecutus, eademque Nicephorus (d), ceterique recentiores Græcorum, qui eam rem attigerunt: ætateque jam prope matura ac semicana, passum tradunt mense qui apud Ægyptios Pharmutus, ab Hebræis Nisan, a Romanis Aprilis dicitur, vigesima quinta ejusdem.

(a) Strab. lib. 17.

(b) Beda & Ado, Martyrol. die 25. April.

(c) Metaph. 25. April.

(d) Niceph. lib. 2. c. 43.

III. His visis, decet ut quæ de Ecclesia Alexandrina ab eo instituta scribit S. Hieronymus (e), recenseamus; eademque an in omnibus vera consistant, diligentiori examine disquiramus: sic enim ait: *Constituit Ecclesiam tanta doctrinæ & vitæ continentia, ut omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret. Denique Philo disertissimus Judæorum, videns Alexandriæ primam Ecclesiam adhuc Judaizantem; quasi in laudem gentis suæ, librum super eorum conversatione scripsit; & quomodo Lucas narrat Hierosolymæ credentes omnia habuisse communia; sic ille, quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit.* Hucusque Hieronymus. Est hic Philonis liber, de Vita contemplativa, sive de Supplicibus, inscriptus. Idem S. Hieronymus (f) de Philone hæc quoque habet: *Philo Judæus, natione Alexandrinus, de genere sacerdotum, idcirco a nobis inter scriptores Ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci Evangelistæ apud Alexandriam scribens Ecclesia, in nostrorum laude versatus est: non solum eos ibi, sed in multis quoque provinciis esse commemorans, & habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo apparet, talem primam in Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, ut nihil cujusquam proprium sit, nullus inter eos dives, nullus pauper, patrimonia egentibus dividantur, orationi vacetur & psalmis, doctrinæ quoque & continentiæ; quales & Lucas refert primum Hierosolymis fuisse credentes.* Hæc ipse, sectatus haud dubie Eusebium (g), qui ea de Christianis sub Essenorum nomine a Philone scripta esse contendit, pluribusque id ipsum probare conatus est.

(e) Hier. de Script. Eccl. in Marco.

Ecclesia Alexand. optime instituta.

(f) Hier. eod. lib. in Philone.

(g) Euseb. hist. lib. 2. c. 15. 16.

IV. De Essenis sive Jessæis. Epiphanius quoque in eamdem plane conspirat sententiam, qui ait (h): *Reperies autem studiose etiam hoc argumentum in commentariis Philonis, in libro de Essæis ab ipso inscripto: qui horum conversationem & laudes eorum exequens, & monasteria ipsorum in vicinia circa Mariam paludem recensens, non de aliis quibusdam*

(h) Epiph. hæresi 29.

SÆC. I. Anno Urbis 815. Olymp. 210. an. 2. An. C. 62.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5555.

☉ 15. C. ☽ 6. P. 11. April. Indict. 5.

JESU CHRISTI 62. *secundum Baronium* 64.

SANCTI PETRI 9.

NERONIS IMP. 9.

I. [1] AD num. I. Coss. *P. Marius Celsus*, & *L. Asinius*. Consules.

[1] *Coss. P. Marius Celsus, & L. Asinius*. Tacitus Annal. lib. XIV. cap. XLVIII. habet: *P. Mario, L. Asinio Coss.* Fasti Vindebonenses & Idatiani: *Mario & Gallo*. Prosperi Chronicon: *Marbino* (pro *Mario*) & *Gallo*. In vetusta vita Persii cum Juvenalis Scholiaste edita, legitur: *Decessit* (Persius) VIII. *Kal. Decemb. Rubrio* (pro *Publio*) *Mario, Asinio Gallo Coss.* Onufrius, Pighius, & alii, Consules suffectos statuunt hoc anno ex *Kal. Juliis*, *L. Annæum Senecam*, & *Trebellium Maximum*, quod Digestorum lib. XXXVI. tit. I. ad S. C. Trebellianum ex Ulpiani lib. III. fideicom. habeatur S. C. Neronis temporibus factum VIII. *Kal. Septembris Annæo Seneca, & Trebellio Maximo Coss.* Ausonius tamen in Panegyrico, nunquam *Senecam* fuisse consulem, tradit his verbis: *Dives Seneca, nec tamen Consul*. Nonnulli negationem subtrahunt, leguntque: *Dives Seneca, tamen consul.* Inter suffectos hujus anni consules ponitur ab omnibus ferme *Junius Marullus*, de quo Tacitus Annal. lib. XIV. cap. XLVIII. *Censuitque Junius Marullus consul designatus adimendam reo præturam &c.*

dam narravit, quam de Christianis. Hæc & alia plura Epiphanius, insinuans Philonem de Essæis, hoc est Jessæis, esse locutum, non de Essenis: Jessæos enim a Jesu, sive a Jesse, ex quo Christus secundum carnem, affirmat nominatos esse Christianos ipso exordio nascentis Ecclesiæ. Eosdem, qui erant in Ægypto, Essenos fuisse Christianos, Cassianus (*a*) etiam existimasse videtur, dum asserit Ægyptios monachos a sancto Marco esse institutos. Id ipsum affirmat Sozomenus (*b*) necnon Cedrenus, qui & citat in testimonium epistolam Eusebii ad Marinum. Nicephorus (*c*) fatetur hoc ipsum, Beda (*d*), & alii recentiores, Novatoribus exceptis, eo quod monachorum instituta summo odio prosequantur. Quod vero ad nomen spectat; ait Suidas verbo *Essæi*, sic eos dictos esse a contemplando; idemque esse Essæos, quod contemplantes; qui & genus Rechabitarum fuisse putavit: sed de his infra. Porro quod ad ipsum nomen pertinet: Essenos a vitæ sanctitate esse dictos, Chrysostomus (*e*) testatur, cum ait: *Esseni, qui etiam Hosii, id est Sancti, dicuntur: hoc enim vult nomen Essenorum a vitæ honestate*. Id & Philo quoque in libro cujus est titulus, *Quod liber sit probus*; Essæos sanctos significare, atque a sanctitate illud eos nomen accepisse, non obscure declarat. Verum omnes Christianos ipso exordio nascentis Ecclesiæ Sanctos esse nominatos, satis superius dictum est, cum egimus de nomine Christiano.

(*a*) *Cassian. lib.* 1. *c.* 5. *de instit. cænob.*

(*b*) *Sozom. l.* 1. *c.* 12. *in fine.*

(*c*) *Niceph. l.* 2. *c.* 15.

(*d*) *Beda in præf. in Marcum.*

(*e*) *Chrys. hom.* 44. *in Act.*

V. Sed quoniam (ut diximus) negant Novatores, Essenos a Philone conscriptos fuisse Christianos: nos, ne majorum dumtaxat auctoritate atque numero testium agere videamur potius quam rationibus ac historica veritate, rem ipsam accuratius prosequemur. Tradunt autem illi, non de Christianis locutum esse Philonem, sed de ea Judæorum secta historiam contexuisse quæ Essenorum dicta esset, quam Josephus (*f*) ante Christi tempus extitisse demonstrat, cum de Herode agit (*g*) eisdem nonnihil favente. Sane si Plinium atque Solinum auscultemus; dicere necesse est, fuisse Essenos plane antiquissimos. Plinius (*h*) enim in suis Naturalis historiæ libris hæc de Essenis & eorum antiquitate conscripsit: *Gens*, inquit, *sola in toto orbe præter ceteras mira, sine ulla femina, omni venere abdicata, sine pecunia, socia palmarum. In diem ex æquo convenarum turba renascitur; large frequentantibus, quos vita fessos ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ita per sæculorum millia, incredibile dictu, gens æterna est, in qua nemo nascitur: tam fœcunda illis aliorum vitæ pœnitentia est*. Hæc Plinius, qui eos in Judæa ad Occidentem posita habitasse tradit. Solinus (*i*), ut qui post Plinium scripsit, & ex Plinio fere omnia accepisse cognoscitur, eadem de Essenis cum Plinio scribit, atque iisdem propemodum verbis, sic dicens: *Interiora Judææ Esseni tenent, qui præditi morali disciplina, recesserunt a ritu gentium universarum, majestatis (ut reor) providentia ad hunc morem destinati. Nullæ ibi feminæ, venere se penitus abdicant, pecuniam nesciunt, palmis victitant: nemo ibi nascitur, nec tamen deficit hominum multitudo. Locus ipse addictus pudicitiæ est: ad quem plurimi, licet undique gentium properant, nullus admittitur, nisi quem castitatis fides & innocentiæ meritum prosequatur: nam qui reus est vel levis culpæ, quamvis summa ope adipisci ingressum velit, divinitus submovetur. Itaque per immensum spatium sæculorum, incredibile dictu, æterna gens est, cessantibus puerperiis*. Hucusque Solinus. Meminit & Essenorum non sine laude Porphyrius, cujus de illis sententiam Cyrillus Alexandrinus recitat (*k*).

(*f*) *Joseph. Ant. l.* 18. *c.* 2. *& de bell. Jud. l.* 2. *c.* 7.

De Essenis qui ante Christum vixerunt.

(*g*) *Joseph. Antiq. lib.* 15. *c.* 13.

(*h*) *Plin. lib.* 5. *c.* 17.

(*i*) *Solin. Poly-hist. c.* 36.

(*k*) *Cyrill. Alex. lib.* 5. *cont. Jul.*

Verum quod pertinet ad Essenorum anti- VI.

ti-

Ad num. IV. & seqq. Extat Philonis liber, in
II. quo differit de vita quorundam Philosophorum, qui relictis civitatibus in agro & solitudine degentes, orationibus & contemplationi vacabant, quos *Therapeutas* dictos fuisse ait, & mulieres *Therapeutrias*. Hos Eusebius vult Christianos fuisse, aliisque persuasit: quem deceptum fuisse Scaliger lib. 6. de Emendat. Temp. & Valesius in Notis Eusebianis lib. 2. cap. 17. observarunt. Nam Philo inquit, habuisse *Therapeutas* scripta veterum quorumdam suæ sectæ Auctorum, qui legem allegorice exposuissent; quæ de Christianis accipi non possunt, qui tum novelli erant, & nudiustertius nati. Certe scripta illa vetustorum Auctorum & principum illius sectæ, non sunt Prophetarum libri. Hos enim diserte ab illis separat Philo. Quod si dicas, esse forsitan Evangelia & Epistolas Apostolorum, respondet Valesius, hæc vixdum scripta fuisse Philonis ætate; tantum abest ut Apostoli & Evangelistæ pro vetustis Auctoribus haberi etiam tum possent, præsertim a Philone, qui & Apostolicorum temporum fuit æqualis, & cum Petro familiariter Romæ versatus est, si Eusebio credimus. Ex quibus aperte colligitur, Philonem eo in libro de Christianis non loqui, ut pluribus ostendit Valesius.

Therapeutæ Esseni Christiani non erant.

III. Scaliger laudatus duo *Essenorum* genera fuisse scribit; alios *Practicos*, de quibus in priori libro Philo agit: alios *Theoreticos*: additque, illos Philonis *Therapeutas* Essenos fuisse. Sed hoc ultimum a Valesio citato confutatum. Nam primum quidem Philo in toto illo libro de Vita contemplativa nusquam illos *Essenos* nominat; immo statim in ipso libri exordio *Therapeutas* ait nuncupatos fuisse, & mulieres ejusdem instituti *Therapeutridas*. Deinde Esseni in Judæa tantum erant & Palæstina, ut diserte scribit Philo, tum in libro, *Quod omnis probus sit liber*; tum in Apologia pro Judæis, quam citat Eusebius in lib. 8. de Præparatione. *Therapeutæ* vero per omnem Græciam ac Barbariam diffusi erant; sed præci-

Therapeutæ ab Essenis distincti.

pue

De antiquitate Essenorum.

tiquitatem: dum dicunt eos per multa sæculorum millia extitisse, certe non ea qua sunt dicta facilitate probantur; nam nec qui res Judaicas sunt prosecuti, tam antiquam originem Essenis tribuunt. Existimamus enim Plinium, quia novisset genus Judæorum vetustissimum, Essenorum quoque Judæorum sectam illis existimasse fuisse congenitam. Potius autem standum esse scriptoribus Gentilibus de rebus Judaicis, quam propriis, nemo dixerit; nam quam facile Ethnici errore lapsi sint, quantumlibet disertissimi, in rebus Hebraicis conscribendis, ostendimus superius, cum egimus de cœna pura, & alibi, dicturique sumus inferius opportuniori loco: sed interim manifestioribus rationibus rem, de qua agimus, disquiramus. Si enim tam nobile ac prope divinum vivendi genus ante tot sæcula vigebat apud Essenos Judæos; quæ ratio est, quod nec in veteri Instrumento, nec novo ulla de eo reperiatur habita mentio.

VII. Nec est quod quis jure dicere possit, Essenos eosdem esse cum Rechabitis, quorum summa cum laude meminit Hieremias (*a*). Nam diversa ac plane discreta erat utriusque gentis institutio. Rechabitæ enim (ut est sacris litteris consignatum) nonnisi iis quæ terra sponte ferret absque aliqua agrorum cultura, victum quærere consueverant: e contra vero Essenos omnes agros colere solitos, & ex his victum quærere, Philo in libro qui inscribitur, *Quod liber sit probus*, & Josephus (*b*) testantur. Immo eosdem Rechabitas, temporibus Sedechiæ, cum Babylonii Hierosolymam obsiderent, coactos esse intra civitatem se recipere, ac sic ab instituto deficere, S. Hieronymus (*c*) ad Paulinum scribens testatur: nec certe aliqua amplius de illis in divinis Scripturis mentio habita reperitur. Ceterum haud incongruum erit dicere Essenos a Rechabitis descendere: nam etsi Rechabitarum instituta cessassent, nontamen genus illorum extinctum est: de eis enim Dominus dixerat (*d*): *Non deficiet vir de stirpe Jonadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.* Meminit quidem Hegesippus (*e*) de homine Rechabita, qui interfuit neci Jacobi Justi.

(*a*) *Hier.* 35.
(*b*) *Joseph. Antiq. lib.* 18. *c.* 2.
(*c*) *Hier. ep.* 18.
(*d*) *Hier.* 35.
(*e*) *Apud Euseb. hist. lib.* 2. *c.* 22.

VIII. Admiratione plane digna res est, quidnam sit, quod cum in Evangelio de ceteris omnibus Judæorum sectis habeatur mentio, nempe de Pharisæis, Sadducæis, Galilæis, & Herodianis; de Essenis, quorum vitæ institutio videri poterat præ ceteris admiratione digna, omnis memoria silentio prorsus obvoluta remanserit. Præterea, quid est quod idem Josephus Judæus duobus illis disertissimis libris, quibus calumnias in Judæos ab Apione congestas, totis viribus nisus impugnat atque refellit, simulque quicquid nobile dignumve de gente sua ex quibuscumque antiquis scriptoribus venari potuisset, ex abditissimis etiam locis gloriose admodum in medium profert, de Essenorum instituto omnium celeberrimo tacuit, cum eorum gymnasium tam celebre apertum esset Alexandriæ, ubi Apio degere consuevit? Certe unico illo Essenorum Judæorum vitæ institutionis exemplo satis poterat procacis hominis refellere in Judæos congesta mendacia, & oblatrantem retundere impudentiam. Rursum si (quod ad hæc pertinet) Ethnicos scriptores consulas, qui ante Christum vixerunt, & gentium diversarum mores laudatissimos prosecuti sunt: eos laudasse reperies Gymnosophistas atque Bracmanas, & si quos alios qui vitæ moribus excellentes in Orbe fuissent, licet in remotissimis regionibus positos: de Essenis vero, qui eos omnes facile antecellerent, quique plane ob oculos

De Essenis ante Christum existentibus silentium.

los

---

pue in Ægypto circa Mareotem degebant, ut ait Philo, qui Mareoticam eorum patriam & quasi Metropolim fuisse testatur, quo præstantissimus quisque *Therapeutarum* commigrabat. Denique Josephus diligentissimus Scriptor, cum de Essenorum secta duobus in locis ex professo differuerit, tamen de illis Theoreticis Essenis ne verbum quidem dicit. Judaicæ itaque religionis cultores erant *Therapeutæ*; maxime cum Philo, nihil præter legem ac prophetas, eos lectitasse scribat: sed Esseni non fuere, ut ante Valesium Photius in Bibliotheca Cod. 103. tradidit. Qua de re fusius Valesius.

IV. Eusebius lib. 2. cap. 17. de Philone loquens ait: ἀλλὰ καὶ τὸν βίον τῶν παῤ ἡμῖν ἀσκητῶν ὡς ἔνι μάλιστα ἀκριβέστατα ἱστορῶν, &c. Quæ verba sic Christophorsonus vertit: *Jam vero cum eorum vivendi rationem, qui apud nos Ascetæ, id est, Monachi Religiosique virtutis studio & exercitationi maxime dediti, appellati sunt, quam accuratissime percenseat*, &c. Rectius Valesius: *Et cum Philosophorum Ascetarumque nostrorum vitam describit*, &c. Ascetæ enim priscis illis temporibus vocabantur, qui inter Christianos strictius quoddam ac durius vitæ genus profitebantur. Quam vocem a Philosophis mutuati erant, qui exercitationem virtutis, atque abstinentiæ ἄσκησιν vocabant. Est apud Arrianum in lib. 3. Dissertationum, caput περὶ ἀσκήσεως. Sic apud Artemidorum in lib. 4. cap. 33. Alexander quidam Philosophus ἀσκητὴς vocatur. Et Philo in illud: *Excitatus est Noe*, pag. 280. ἀσκητὴν pietatis exercitiis deditum vocat. Recte igitur Rufinus citata Eusebii verba tam de Clericis, quam de Monachis interpretatus est: *Sed & abstinentium vitas eorum dumtaxat, qui nunc in Ecclesiis vel Monasteriis degunt, describit ad liquidum.* Quæ si animadvertisset Scaliger, non tam facile Eusebium reprehendisset. Neque enim is *Monachos* a Marco institutos esse dicit Alexandriæ, sed *Ascetas*. Hi autem multum distant a Monachis, ut genus distat a specie. Et Ascetæ quidem in Ecclesia semper fuerunt; Monachorum vero nomen & institutum serius cœpit. Verum est, Cassianum lib. 2. Institutionum cap. 5. Sozomenum & alios, quos Baronius secutus est, hunc Eusebii locum de Monachis accepisse: Sed longe ab Eusebii mente, inquit Valesius in Notis, a quo hæc mutuati sumus.

Ascetæ, non Monachi, a S. Marco Alexandriæ instituti.

los omnium essent in medio terræ constituti, ne verbum quidem fecisse reperies. Sit in exemplum in primis Trogus Pompejus, & ejus abbreviator Justinus (a), qui agens de origine & moribus Judæorum, de Essenis ne meminit quidem. Insuper & Strabo cosmographorum clarissimus, qui ex instituto non tantum Orbis situm, provinciarumque civitates & loca, sed & gentium mores suis scriptis est exactissime prosecutus; cum agit de Judæis, eorumque origine atque moribus, de Essenis, qui claritate sua obscuri esse non poterant, nihil penitus refert. Aristeas item in commentario quem scripsit de Septuagintaduobus interpretibus, cum Judæorum instituta summa cum laude recenseat, nullam prorsus mentionem fecit de Essenis.

(a) Just. lib. 37.

IX. Esseni redditi Christiani.

Verum nec in his contentiosum funem trahimus, ut negemus ante Christum fuisse Essenos. Demus nihilominus Josepho, sive aliis, ut Essenos dicamus fuisse Judæos ex Judæis, eosdemque etiam ante Christum Herodis majoris tempore claruisse (nulla enim antiquior apud Josephum de eis habetur memoria) ac iisdem, quos ait, vitæ institutionibus claruisse: quis prohibet dicere, eosdem prædicatione Apostolorum conversos, inter Christianos professos esse? Nam si (quod naturæ insitum est) habentium symbolum sit facilis communicatio: quomodo non magis ex his quam aliarum sectarum Judæis Christiana religio potuit propagari? Equidem omnes sectas, quæ erant in Palæstina, Christum Dominum aliquando aversatas esse, nempe Pharisæos, Sadducæos, Herodianos, & Samaritas, Evangelica attestatione exploratum habetur. De Essenis vero, quod aliquando vel Domino, vel ejus Apostolis atque discipulis vel minimum negotium fecerint, nusquam legitur. Immo quo magis hi Pharisæis ac Sadduciæs dissentirent, eo facilius Christianis consensisse, quos illi vehementer aversarentur, facile credi potest. Non ita tamen hæc dicimus, ut velimus omnes Essenos Christi fidem esse sectatos (nam ex his complures in sua perfidia remansisse, Philastrius (b) testatur) sed quod ex Judæis credentibus Esseni potius quam Pharisæi vel Sadducæi Christianam religionem fuerint amplexati; cum præsertim in perscrutandis Prophetis illos intentos fuisse, ac ob eam causam veritatem rerum futurarum attigisse, Porphyrius (c) de illis testetur.

(b) Philastr. de hæres.

(c) Apud Cyrill. in Jud. lib. 5.

X. Differentia inter Essenos.

Est & de his illud non leve argumentum: nam antiquiores Esseni, qui a Josepho describuntur, ab his qui a Philone sunt positi, nonnihil differunt: ut appareat, hos ex illis provenientes, non tamen eosdem esse cum illis: quippe qui Christianam religionem consectati, pristinum vitæ genus, ubi Christiana religio non contradiceret, non reliquerint, sed perfectiorem nacti legem, excultiorem quoque vitæ institutionem sint professi. Hinc videas, Essenos quorum meminit Josephus, in Judæa agentes, eorumque rigidiores (nam idem de aliis Essenis item agit, qui molliores essent ducerentque uxores) in multis remissiores illis fuisse qui agerent in Ægypto; quorum Philo texit historiam. Nam de suis Essenis testatur Josephus, agere solitos in civitatibus: qui vero a Philone scribuntur, foris in hortis ac villis vivere consueverant. Insuper illos prandere quotidie atque cœnare, scribit Josephus: istos vero nonnisi semel in die post occasum Solis cibum sumere consuevisse, tradit Philo; qui ex his aliquos ad tertium usque diem jejunos durasse, & alios sex diebus sic itidem permansisse testatur. Rursum illis per singulos pulmentum apponebatur a coquo: istis vero pro opsonio, licet convivarentur sal tantum cum pane & hyssopo satis erat. Sunt & aliæ complures inter eos in ritibus differentiæ: ut plane perspicuum sit, eos, etsi nomine convenirent, compluribus institutis inter se fuisse distinctos; ac proinde Essenos Alexandrinos, alios diversosque fuisse ab his, quos in Judæa agere solitos Josephus affirmat.

XI. Quod Esseni vere fuerint Christiani.

Sed & illud magnopere considerandum, Essenos non alibi quam in Judæa, numeroque fuisse supra quatuor millia, ut Josephus (d) testatur: quod quidem & Philo confirmat in eo libro, quem inscripsit, *Quod liber sit omnis sapiens*. At cum idem Philo in libro quem de Vita contemplativa conscripsit, dicat ejusmodi genus hominum apud Alexandriam magno esse numero, immo & in aliis Ægypti regionibus agere, quin insuper & in multis Orbis partibus; ac etiam addat, idem vitæ genus a Græcis & barbaris esse receptum: satis manifeste declarat, nonnisi de Christianis esse locutum, qui ubique terrarum & ex omnibus gentibus ejusdem vitæ, his primis Ecclesiæ temporibus, in eumdem ferme modum institutum excolerent. Quis enim umquam legit, Græcos vel barbaros factos Essenos, vel Judæos Essenos in aliis Orbis provinciis reperiri? Sic igitur cum post Christi adventum Essenos, quos Philo describit, ab antiquis Judæis Essenis differre certum sit; alios hos diversosque ab illis jure esse censendos, nempe Christianos, qui augustiorem sublimioremque vitam a suis majoribus fuerint amplexati, merito jureque dici posse videtur. Et unde rogo, tantopere post Evangelii prædicationem, testante Philone, longe lateque per Orbem auctus est numerus Essenorum; nisi quod iidem erant Christiani, prædicatione Apostolica ubique gentium propagati? Quod si & observationem diei sab-

(d) Joseph. Antiq. lib. 18. c. 2.

sabbati Philo in Essenis commendat; haud mirum est, cum & Apostolos etiam judaizasse, eorum Acta testentur, hocque est quod provide S. Hieronymus ait: *Videns Philo Judæorum disertissimus primam Ecclesiam adhuc Judaizantem, quasi in laudem suæ gentis, librum super eorum conversatione conscripsit*. Sive ergo velimus, dictos Christianos apud Alexandriam agentes, quod ex Essenis ad fidem Christi venissent, esse nominatos Essenos, vel a Philone sic appellatos, quod magna ex parte Essenorum vitam viderentur esse imitati, vel quod non Essenos, sed Jessæos, vel Essæos a contemplatione, vel sanctitate, eo nomine (ut diximus ex Philone Epiphanio, & Suida) libuerit nominare Christianos: satis ex his omnibus constare arbitror, ipsum Philonem, secundum Eusebii, Epiphanii, Hieronymi, & aliorum sententiam, nonnisi de Christianis esse locutum; ita tamen, ut licuit externo homini, rerum nostrarum secreta inexplorata habenti, & quæ essent Judæorum Christianorum, Judæis prorsus adscribere cupienti.

XII. Alexandrina Ecclesia collecta ex Judæis. Haud enim est dubitandum, magna ex parte Ecclesiam Alexandrinam a Marco ex Judæis potius quam Ægyptiis esse collectam: tum quod (ut idem testatur Philo in libro quem scripsit in Flaccum) constet Ægyptios antiquo odio fuisse in Judæos infensissimos, atque eos maxime omnium aversatos, iis præsertim temporibus, quibus (ut vidimus) tam immaniter sub Caio in eos fuerant debacchati: ac proinde Marcum Judæum hominem ab eis spretum, contumeliis affectum, ac denique fuisse occisum: Tum etiam quod præ ceteris Orbis nationibus Ægyptii essent suarum superstitionum tenacissimi; hinc Cicero (*a*) in Tusculanis: *Ægyptiorum morem quis ignorat? quorum imbutæ mentes pravitatis erroribus, quamvis carnificinam prius subierint, quam ibim, aut aspidem, aut felem, aut crocodilum violent*. Verum etsi daremus (quod nullo pacto faciendum putamus) neminem Gentilium Ægyptiorum ad religionem Christianam amplexandam esse conversum: tamen nullo id esset impedimento, quin abundans florensque Ecclesia in Ægypto ex Judæis indigenis, atque aliarum nationum hominibus illic agere solitis, colligi potuisset: affirmat enim idem Philo in citato nuper libro, quem scripsit in Flaccum, non minus quam decies centena millia Judæorum hoc ipso tempore Ægyptum habitasse.

(*a*) Cic. Tusc. l. 5.

XIII. De externis vero ibidem agentibus, præstat hic recitare Dionis (*b*) cognomento Chrysostomi, qui his ipsis temporibus scribebat, de Alexandria civitate ad Alexandrinos hæc verba: *Et nunc hæc dixi de civitate, ostendere vobis cupiens, quod si inhoneste geratis, hoc clam fieri non possit, neque inter paucos, sed inter omnes homines. Video enim ego non solum Græcos apud vos, neque Italos, neque a propinquis regionibus, Syria, Libya, Cilicia, neque qui supra illos Æthiopes habitant, neque Arabes, sed etiam Bactrianos, Scythas, & Persas, & Indorum quosdam, qui concurrunt, & semper apud vos versantur*. Hæc ille. Merito igitur Ammianus (*c*) verticem omnium civitatum appellat Alexandriam. Herodianus (*d*) autem æque primum locum eidem post Romam tribuit, nisi quod de secunda palma cum ea tradit certasse Carthaginem. Quod autem ab Ausonio (*e*) quarto loco post Romam constituatur, nempe post Constantinopolim, Carthaginem, & Antiochiam; id inde accidit, quod (ut tradit Ammianus *f*) sub Aureliano Imperatore bellis civilibus, disruptis mœnibus, perdidit regionum maximam partem. Porro hoc tempore Alexandria florentissima erat, principem facile vendicans sibi locum. Merito igitur, id agente divino numine, subiit in mentem Petri pastoris omnium, ut dilectissimum discipulum Marcum, quem immensi amoris causa filium suum appellat (*g*), mitteret Alexandriam, ut ibi Evangelium prædicaret, ubi velut in quodam Orbis theatro ex Asia, Africa, & Europa tot gentes essent simul collectæ: idemque jure effecerit, ut ex tot nationibus Ecclesia nobilissima suo ipsius nomine congregata, post Romanam haberetur omnium facile princeps: quam (ut vidimus) a Marco primum fundatam, stabilitam, ac demum sanguine consecratam, post ipsum administrandam consensu omnium Anianus accepit, tenuitque (ut dictum est) annis vigintiduobus.

De Alexandrina Civitate.

(*b*) Dio Chrys. orat. 32. ad Alexandr.
(*c*) Ammianus l. 22.
(*d*) Herod. l. 7.
(*e*) Auson. de ord. urb. urb.
(*f*) Ammian. l. 22. in fine
(*g*) 1. Pet. 1.

XIV. Neronis sævitia. Romæ interim Neronis sævitia una cum impudicitia in dies magis grassata, optimos quosque e medio tollere cœpit: idemque Octaviam uxorem calumniis circumventam, in insulam relegatam, mori tandem balnei vapore compulit. Sed & avaritia Principis his conjuncta flagitiis, ditissimos quosque libertorum, & inter alios Pallantem, penes quem fuerat summa Imperii tempore Claudii, e medio sustulit. Sed hæc & alia Tacitus (*h*) & alii pluribus. Cum vero hæc Romæ agerentur; Romanus exercitus sub Pæto duce a Parthorum Rege Pacoro sub jugum turpiter mittitur.

(*h*) Tacit. l. 15.

I. ANnus Christi sexagesimusquintus adscribitur Fastis sub Consulatu Memmii Reguli & Virginii Rufi, idemque annus quartus ante bellum Judaicum cœptum, octavus vero ante Hierosolymorum obsidionem numeratur; quando venturam cladem Deus ab hoc anno voluit innotescere, & assiduo prædici, ut de patratis facinoribus populus ageret pœnitentiam. Quisnam fuerit vates iste, & quid ea causa passus sit, Josephus (*a*) his verbis describit: *Quod autem his horribilius fuit, Jesus quidam filius Anani, plebeius & rusticus, quadriennio prius quam bellum gereretur, in summa civitatis pace atque opulentia, cum ad festum diem venisset, quo ategias in honorem Dei componi in templo ab hominibus mos est, repente clamare cœpit: Vox ab Oriente: Vox ab Occidente: Vox a quatuor ventis: Vox in Hierosolymam & templum: Vox in maritos novos, novasque nuptas: Vox in omnem hunc populum. Atque hæc interdiu noctuque clamitans, omnes civitatis vicos circuibat. Nonnulli autem virorum insignium, adversum omen indigne ferentes, corripiunt hominem, multisque verberibus afficiunt. Ille autem neque pro se, nec ad eos qui se multabant, secreto quicquam locutus, eadem quæ prius vociferans perseverabat. Magistratus autem rati, quod erat verum, magis divinum esse hominis motum, ducunt eum ad Romanum Præfectum: ubi plagis usque ad ossa laceratus, neque supplex cuiquam fuit, neque lacrymavit: sed ut poterat, inclinans maxime flebiliter vocem, ad singulos ictus respondebat: Veh veh Hierosolymis.*

(*a*) *Joseph. de bello Jud. l. 7. c. 12.*

De clade ventura Hierosol. a Jesu Anani prædicta.

II. *Albino autem interroganti (is namque judex erat) quis esset, vel unde ortus, aut cur ista diceret, non respondit. Non prius autem cessavit a luctu miseræ civitatis, donec eum Albinus furere judicatum dimisit. Ille autem ad belli usque tempus neque adibat quemquam civium, neque loqui visus est: sed quotidie velut orationem quamdam meditatus, Veh veh Hierosolymis, querebatur. Sed neque imprecatus est cuiquam, cum in dies singulos mulctaretur, nec victum offerentibus benedicebat. Sola vero responsio ad omnes erat triste præsagium. Maxime autem diebus festis vociferabatur: idque per annos septem & quinque menses continuos faciens, neque*

SÆC. I. Anno Urbis 816. Olymp. 210. an. 3. An. C. 63.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5556.

☉ 16. B. ☽ 7. P. 3. April. Indict. 6.

JESU CHRSTI 63. *secundum Baronium* 65.

S. PETRI 10.

NERONIS IMP. 10.

[1] AD num. I. Coss. C. *Memmius Regulus*, & L. *Verginius Rufus*, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari ex inscriptione Gruteriana pag. 8. I. *Consules.*

[1] COss. C. *Memmius Regulus*, & L. *Verginius Rufus*. Gruterus pag. VIII. 3. L. VERGINIO RUFO C. MEMMIO. REGULO. COS. Tacitus Annal. lib. XV. cap. XXIII. *Memmio Regulo*, & *Verginio Rufo Coss.* Fragmentum veteris lapidis paucis ab hinc annis Romæ effossum, nunc in ædibus Marchionis Alexandri Gregorii Capponii adservatum, & adhuc ineditum, nomina aliquot Consulum indicat, sed collegarum nominibus caret, quod in ea parte quæ deest, haberentur. Uti autem est, hic damus.

Q.
P. N.
M. AL...
C. FONTE ...
C. FISIUS P....
FABIUS NUM...
NERONE CÆS...
L. JUNIUS SILANUS....
C. MEMMIO REGULO....
C. UMMIDIUS QUADRA....
C. VIPSTANUS POPLICOLA....
D. SILANUS GÆTULICUS
L. SALVIUS OTHO COCCE....
C. LAECANIO BASSO M....
M. CAMILLIUS SURD...

Linea 9. C. *Memmii Reguli* consulis nomen legitur, at detritum injuria temporis collegæ nomen. Frontinus: *Verginio Rufo*, & *Memmio Regulo*. Fasti Vindebonenses: *Regulo* & *Rufo*. Idatiani: *Rufo* & *Regulo*. Vide Norisii epistolam consularem ad hunc annum, ubi monet, a plerisque *Memmio Regulo*, *Lucii* prænomen tributum; *Rufo* vero *Publii*. *Caji* prænomen *Memmio* fuisse, aperte confirmat nostrum fragmentum.

neque voce raucior fuit, neque delassatus est, donec obsidionis tempore, ipsa re perspectis auguriis, ipse quievit. Supra murum enim circumiens iterum, Veh veh civitati, ac templo, ac populo, maxima voce clamitabat. Cum vero ad extremum addidit, Veh etiam mihi, lapis tormento missus eum statim peremit, animamque adhuc illa omnia lugentem dimisit. Sic Josephus; & mox subdit: *Hæc si quis reputet, profecto inveniet Deum quidem hominibus consulere, modisque omnibus præmonstrare quæ sint eorum generi salutaria, ipsos autem ob dementiam suam malis voluntariis interire.* Cetera autem prodigia, quæ eamdem cladem præcesserunt, suis locis ordine temporum recensebimus.

JESU CHRISTI ANNUS 66. | PETRI ANNUS 22. | NERONIS IMP. ANNUS 10.

I. Urbis incendium obortum.

CUrrente jam anno Christi Domini sexagesimosexto, Coss. C. Lexanio & M. Licinio, Christiani, qui Romæ erant, de incendio Urbis calumniam passi, sævissimis iisdemque diversis mortis generibus enecantur. Rem gestam in hæc verba describit Tacitus (a): *Sequitur clades, forte, an dolo Principis, incertum: nam utrumque auctores prodidere: sed omnibus quæ huic Urbi per violentiam ignium acciderunt, gravior atque atrocior. Initium in ea parte Circi ortum, quæ Palatino Cælioque montibus contigua est. Ubi per tabernas, quibus id mercimonium inerat quo flamma alitur, simul cœptus ignis, & statim validus, ac vento citus longitudinem Circi corripuit. Neque enim domus munimentis septæ, vel templa muris cincta, aut quid aliud moræ interjacebat. Impetu pervagatum incendium plana primum, deinde in edita assurgens, rursus inferiora populando anteiit remedia velocitate mali, & obnoxia Urbe arctis itineribus hucque & illuc flexis, atque enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta paventium feminarum fessa ætate, aut rudis pueritiæ ætas, quique sibi, quique aliis consulebant, dum trahunt invalidos, aut opperiuntur, pars morans, pars festinans, cuncta impediebant; & sæpe dum in tergum respectant, lateribus, aut fronte circumveniebantur: Vel si in proxima evaserant, illis quoque igni correptis, etiam quæ longinqua crediderant, in eodem casu reperiebantur. Postremo quid vitarent, quid peterent ambigui, complere vias, sterni per agros: quidam amissis omnibus fortunis diurni quoque victus, alii charitate suorum, quos eripere nequiverant, quamvis patente effugio, interiere. Nec quisquam defendere audebat, crebris multorum minis restinguere prohibentium; & quia alii palam faces jaciebant, atque esse sibi auctorem vociferabantur; sive ut raptus licentius exercerent, seu jussu.*

(a) Tac. l. 15.

II. *Eo tempore Nero Antii agens, non ante in Urbem regressus est, quam domui ejus, qua Palatium & Mecœnatis hortos continuaverat, ignis propinquaret. Neque tamen sisti potuit, quin & Palatium, & domus, & cuncta circum haurirentur. Sed solatium populo exturbato & profugo, Campum Martis, ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam suos patefecit. Et subitaria ædificia extruxit, quæ multitudinem inopem acciperent. Subvectaque utensilia ab Ostia & propinquis municipiis; pretiumque frumenti minutum usque ad ternos nummos. Quæ quamquam popularia, in irritum cadebant; quia pervaserat rumor, ipso tempore flagrantis Urbis, iniisse eum domesticam scenam, & cecinisse Trojanum excidium, præsentia mala vetustis cladibus assimulantem. Sexto demum die apud imas Esquilias finis incendio factus, proruptis per immensum ædificiis, ut continuæ violentiæ campus & velut vacuum cælum occurreret. Necdum posito metu, redibat. Levis rursum grassatus ignis, patulis magis Urbis locis, eoque strages hominum minor; delubra deum, & porticus amœnitati dicatæ latius procidere. Plusque infamiæ id incendium habuit, quia prædiis Tigillini Æmilianis proruperat. Videbaturque Nero condendæ Urbis novæ, & cognomento suo appellandæ gloriam quærere. Quippe in regiones quatuordecim Roma dividitur: quarum quatuor integræ manebant, tres solo tenus dejectæ: septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, lacera, & semiusta. domuum, insularum, templorum, quæ amissa sunt, numerum inire haud promptum fuerit: sed vetustissima religione, quod Servius Tullius Lunæ, & Magna ara fanumque, quæ præsenti Herculi Arcas Evander sacraverat, ædesque Statoris Jovis vota Romulo, Numæque regia, & delubrum Vestæ cum penatibus populi Romani, exusta; jam opes tot victoriis quæsitæ, & Græcarum artium decora, exin monimenta ingeniorum antiqua & incorrupta: quamvis in tanta resurgentis Urbis pulchritudine, multa seniores meminerant, quæ reparari nequibant. Fuere qui annotarent decimoquarto Kal. Sextiles principium incen-*

Nero creditus incendiarius.

cendii hujus ortum, quo & Senones captam Urbem inflammaverant. Hæc Tacitus, qui post multa de Neronis ædificiis enarrata hæc subdit.

III. Christiani de incendio calumniam passi. *Mox petita a diis piacula, additique Sybillæ libri, ex quibus supplicatum Vulcano, Cereri, Proserpinæque, ac propitiata Juno per matronas, primum in Capitolio, deinde apud proximum mare; unde hausta aqua templum & simulacrum deæ prosperum est; & lectisternia & pervigilia celebravere feminæ, quibus mariti erant. Sed non ope humana, non largitionibus Principis, aut deum placamentis decedebat infamia, quin jussum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, & exquisitissimis pœnis affecit, quos per flagitia invisos vulgus Christianos appellabat. Auctor nominis ejus Christus, qui Tiberio imperante per Procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat. Repressaque in præsens exitiabilis superstitio, rursus erumpebat, non modo per Judæam, originem ejus mali, sed per Urbem etiam, quo cuncta undique atrocia aut pudenda confluunt, celebranturque. Igitur primo correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haud perinde in crimine incendii, quam odio humani generis convicti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi; atque ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur.*

Sed quomodo id fieri soleret, accipe in primis ex Juvenale, cum ait satyra prima: IV. Christianorum tormenta.

Pone Tigillinum: tæda lucebis in illa:
Qua stantes ardent qui fixo gutture fumant.

Ubi vetus glossographus a Pithæo editus hæc habet: *Tigillinum si læseris, vivus ardebis, quemadmodum in munere Neronis, de quibus ille jusserat cereos fieri ut lucerent spectatoribus, cum fixa essent guttura ne se curvarent. Nero maleficos tæda, papyro, & cera supervestiebat, & sic ad ignem admoveri jubebat*. Hæc ibi: sed

SÆC. I. Anno Urbis 816. Olymp. 210. an.3. An. C.64.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5557.

☉ 17. A G. ☽ 8. P. 22. April. Indict. 7.

JESU CHRISTI 64. *secundum Baronium 66.*

S. PETRI II.

NERONIS IMP. II.

I. *Consules.* [1] ANum. I. ad XI. Coss. C. *Lecanius Bassus*, & *M. Licinius Crassus*.

Erat M. Licinius Crassus filius M. Licinii Crassi Frugi anno Christi XXVII. Consulis, ac frater L. Pisonis Liciniani a Galba Cæsaris dicti, ut ostendit Card. Norisius in Genealogia Crassorum adhuc inedita. Quoad Lecanium, legenda Inscriptio Gruteri pag. 427. II. C. LAECANI C. F. SAB. BASSI. De C. Lecanio Basso Plinius lib. 26. cap. I.

II. *Decennalia Imperii Augustei Neronis.* Nero Imperii Augustei Decennalia anno uno dilata dedit, & persecutionem adversus Christianos excitavit. Hinc factum, ut ceteri postea Imperatores, qui Christianos vexarunt, annos hujusmodi solemniis addictos elegerint, ut consequentibus annis videbimus. Horum Decennalium indicium exhibet Tacitus lib. 15. Annal. sub hujus anni Consulibus, ubi ait: *Nero condendæ urbis novæ & cognomento suo appellandæ gloriam quærere, & sic jussum incendium credebatur. Ergo abolendo rumori subdidit reos, & quæsitissimis pœnis affecit, quos per flagitia invisos, vulgo Christianos appellabat*. Est hic insignis hujus festivitatis character: annis enim hujusmodi solenniis destinatis urbes condebantur, aut dedicabantur aut novis nominibus insigniebantur.

Henricus Dodwellus Scriptor celeberrimus, e secta Protestantium, inter Dissertationes Cyprianicas, quas publicavit, unam habet (ea ordine XI. est) *de Martyrum paucitate in primævis Ecclesiæ persecutionibus, deque fide Actorum atque Martyrologiorum*. In ea contendit, paucos hujusmodi persecutionibus absumtos fuisse, quod in antiquissimis Martyrum Collectionibus nomina paucissima extent, nec verosimile sit aliorum nomina intercidere potuisse. „ Extabant enim, „ inquit, Acta Romanorum Magistratuum a No„ tariis publicis excerpta, ac præterea eorum„ dem Acta a Christianis, qui rebus interfuis„ sent, concinnata. Accedebat festiva illa com„ memorationis solemnitas cum annis seculisque „ redeuntibus ipsa quoque rediens, ac denique „ homiliæ atque panegyrici maxima omnium „ Ecclesiæ ordinum frequentia celeberrimi. Quæ „ si perpendantur, fieri vix potuit, ut in sin„ gulis Martyrum Ecclesiis propriorum Marty„ rum memoria deficere potuerit. Unde & Ka„ lendarium *Bucherianum* seculo Ecclesiæ quar„ to scriptum ex aliis antiquioribus monumen„ tis paucissima recenset, & Prudentius περὶ στεφανῶν „ qui sub ejusdem seculi finem scripsit, Lati„ nos Martyres, præcipue Hispanos, sed illos „ paucissimos recitat. Ita Dodwellus. Sed Baronius sparsim in Annalibus, ac nominatim anno XV. Domitiani, jam ad hoc argumentum respon- III. *Plures sub Nerone Martyres passi.*

[1] COss. C. *Lecanius Bassus*, & *M. Licinius Crassus*. Fragmentum supra allatum: C. LÆCANIO. BASSO. M... De *Caji* prænomine non est amplius ambigendum. Antea enim apud Plinium lib. XXVI. *Quinti* prænomen, & apud Tacitum *Caji* tulerat librariorum vitio. Scribendum præterea est cum diphtongo AE, ut etiam legitur in Gruteriano lapide CCCCXXVII. II. Tacitus Annal. lib. XV. Cap. XXXIII. C. *Lecanio*, *M. Licinio* Coss. Fasti Idatiani: *Crasso & Basso*. Ita & Prosperi Chronicon, & Fasti Vindebonenses. Frontinus de Aquæductibus; *Crasso Frugi, & Lecanio Basso coss.*

sed per maleficos auctorem intellexisse Christianos, ex his quæ recitata sunt ex Tacito, quisque perfacile potest intelligere. Seneca, qui Neronis vixit temporibus, cum plura recenseat genera tormentorum (*a*), ait: *Illam tunicam alimentis ignium & illitam & intextam*: & Juvenalis (*b*).

(*a*) Senec. ep. 14.
(*b*) Juvenal. satyr. 8.

Ausi quod liceat tunica punire molesta.

Sed quomodo ait Juvenalis: *Fixo gutture fumant?* numquid (quod ibidem ait Seneca) per adactum per medium hominem, qui in eos emergat, stipitem? Utcumque id fieri contigerit, his adeo acerbissimis cruciamentis tunc accidit quamplurimos Christianorum vita defungi.

V. Christiani infamati.

Subdit autem Tacitus: *Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, & Circense ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, vel circulo insistens. Unde, quamquam adversus sontes & novissima exempla meritos, miseratio oriebatur, tamquam non utilitate publica, sed in sævitiam unius absumerentur.* Hucusque Tacitus: qui quidem, quod Christianos ob flagitia dicat fuisse invisos; vel id accidit, quod deos constantissime detestarentur, eaque ratione impii haberentur; vel quod nomine Christiano complures vagarentur hæretici obscœnissima perpetrantes: sicque factum esse videtur, ut Christianum nomen infamaretur, quæcumque enim essent turpia hæreticorum, quæque etiam conficta de Judæis essent ab Apione, vel aliis, ea omnia in Christianos, quod ex Judæis progeniti essent, calumniose admodum redundabant. Sanctissimi enim Patres, qui pro Christianis scripserunt ad Imperatores apologias, hæc sunt plenius prosecuti. Sed de his non alias fusius.

VI. Redarguitur erroris Taciti.

Quod olim suis prædixerat Christus, dicens: *Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum:* satis hoc & aliis exemplis plurimis declaratur: nimirum quod ipsum nomen esset in crimen; quamobrem verum illud Taciti: *Haud perinde in crimine incendii, quam odio humani generis convicti sunt:* sed mendaciter illud: horum aliquos crimen esse confessos, atque alios ab his esse delatos. Eadem enim plane constantia, qua Christiani veritatem mille pœnis subjecti profitebantur, eadem prorsus, ne mendacium loquerentur, fortiter perstare consueverant. At quis certius Neronis artes novit, quam idem ipse Tacitus, qui hæc scripsit? nimirum (quod proxime in Octaviam honestissimam feminam suam uxorem fecerat) cum quis sibi invisus e medio tollendus esset, falsa mox crimina, novæque excogitatæ calumniæ, nactis evestigio accusatoribus, erant in promptu. At Tacitus odio, quo & ipse flagrabat in Christianos, quo vacare debent omnes qui res gestas scribendas suscipiunt, parum liberalis historici, sed hominis qui permoveretur affectibus, specimen edidit: quippe qui, cum tam sua ipsius sententia quam totius populi opinione Nero auctor haberetur incendii; nihilominus sontes Christianos appellat. At nonne idem ipse Tacitus (*c*) Subrii Flavii Tribuni militum ipsi Neroni coram palamque Urbis incendium exprobrantis

(*c*) Tacit. li. 15. Annal.

pondit, Acta scilicet Martyrum sollicite quidem & curiose scripta fuisse, sed omnes scripturas in Diocletianea persecutione miserum naufragium fecisse. Nec mirum in antiquissimis Martyrologiis, ac in libro Prudentii, paucorum Martyrum nomina legi; cum ante unum aut alterum seculum paucorum Sanctorum commemoratio in Missali & Breviario Romanis fieret.

IV. *Persecutio Neroniana universalis fuit.*

Dodwellus num. XI. citatæ Dissert. agnoscit quidem ingentem multitudinem in persecutione Neroniana passam, sed eorum tantum Christianorum, qui Romæ versabantur; cum qui Roma aberant, in illos nulla esset vel specie tenus verisimilis ratio, cur intentaretur Urbis incendium. Sed levis hæc ratio. Nero quippe, non vero Christiani, auctor incendii, ideoque edictum non tantum ad Christianos Romæ agentes vexandos; sed ad universam sectam per Imperium Romanum abolendam, emissum, ut ex his Lactantii lib. de Mortibus Persecutorum cap. 2. verbis intelligimus: *Cum animadverteret* (Nero) *non modo Romæ, sed ubique quotidie magnam multitudinem deficere a cultu idolorum & ad religionem novam, damnata vetustate transire, ut erat exetrabilis ac nocens tyrannus, prosilivit ad exscindendum cœleste templum*, &c. Hæc itaque persecutio non localis, sed universalis fuit. Nec refert quod Tacitus de iis, quæ in Provinciis adversus Christianos gesta, sermonem non habeat; cum Suetonius in Nerone cap. 16. persecutionem ad urbem Romam non restringat: *Affecti suppliciis Christiani, genus hominum superstitionis novæ ac maleficæ*, inquit Suetonius. Gruterus pag. 238. refert veterem Inscriptionem quæ extat in Hispania, loco *Pisuerga*, in quo sine dubio hæc Neronis crudelitas tangitur. Ibi enim Christiana Religio quemadmodum & a Suetonio citato, & in antiqua Inscriptione Diocletiano dicata, quæ refertur a Baronio anno CCCIV. num. VIII. *superstitio* appellatur. Inscriptionem illam, quæ adhuc in Hispania visitur, producit Baronius anno LXIX. ut ipse numerat n. XLVII. Eandem Inscriptionem recitat Scaliger lib. I. de Emendat. Temp. pag. 471. sed dubitat, an ea genuina sit. Verum perperam; cum suæ suspicionis rationem nullam in medium afferat, nec cum fundamento afferri possit. Ex ea itaque deducendum, non tantum in Hispaniis ejusmodi de Christiana Religione prostrata erecta trophæa, sed & in aliis Provinciis similiter factitatum esse; sed in odium Neronis eadem postea penitus a Christianis esse eversa, ut recte Baronius conjecit, quando Refert Inscriptiones Diocletiano & Herculio dicatas, in Hispaniis adhuc superstites, in quibus dicitur utrumque Imperatorem superstitionem Christi ubique delevisse. Legendæ hæ inscriptiones in Annalibus anno CCCIV. num. VIII. His adde Orosium lib. 9. scribentem: *Denique omnibus*

tis recitat verba. *Odiſſe cœpi, poſtquam parricida matris & uxoris, auriga, hiſtrio, & incendiarius extitiſti.* An non ſe id facturum Nero ante prædixerat? ſic
(a) Suet. in Neron. c. 38. de eo affirmante Suetonio (*a*): Sed nec populo, aut mœnibus patriæ pepercit. Dicente quodam in ſermone: Ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιγθήτω πυρί *immo*, inquit ἐμοῦ ζῶντος. *planeque ita fecit.* Latine autem ſic ex quodam verſu:

Me moriente terra miſceatur igni:
ſed ex ſe addidit: *Me vivente.*

VII. Cur Nero urbem incenderit. Cur autem id fecerit, hanc idem Suetonius affert cauſam: *Nam*, inquit, *quaſi offenſus deformitate veterum ædificiorum, & anguſtiis flexuriſque vicorum, incendit Urbem, tam palam, ut plerique Conſulares cubicularios ejus cum ſtupa tædaque in prædiis ſuis deprehenſos non attigerint; & quædam horrea circa domum Auream, quorum ſpatium maxime deſiderabat, vi bellicis machinis labefactata atque inflammata ſint, quod ſaxeo muro conſtructa erant.* Hæc Suetonius: eadem ferme Dio (*b*), & alii, quorum nullus habetur auctor, qui audeat Chriſtianos vel leviter in crimen adducere. (b) Dio in Neron.

Quod vero Tacitus ſex dies incendium perduraſſe teſtetur, totidemque Suetonius affirmet, ac ſeptem noctes: hæc de vehementiori incendio eos intellexiſſe certum eſt. Etenim (ut idem addit Tacitus) levius rurſus graſſatus eſt ignis: quamobrem nec ante novem dies fuiſſe extinctum vetus inſcriptio docet, cujus hæc ſunt verba (*c*): VIII. Tempus quod duravit incendium. (c) Deſcripta habetur ab Ald. in lib. de Orthograph. pag. 311.

EX. VOTO. SUSCEPTO. Q. DIVERAT. NEGLECTUM. NEC REDDITUM. INCENDIOR. ARCENDORUM. CAUSA. QUANDO URBS. PER. NOVEM. DIES. ARSIT. NERONIANIS. TEMPORIBUS. ET. HAC. LEGE. DEDICATA. EST. NE. CUI. LICEAT INTRA. HOS. TERMINOS. ÆDIFICIUM. EXTRUERE. MANERE. NEGOTIARI. ARBOREM. PONERE. ALIUDVE. QUID SERERE. ET. UT. PRAETOR. CUI. HÆC. REGIO. SORTI. OBVENERIT. LITATURUM. SE. SCIAT. ALIUSVE. QUIS. MAGISTRATUS. VOLCANALIB. X. K. SEPTEMB. OMNIBUS. ANNIS VITULO. ROBIO. ET. VERRE.

IX. Prima perſecutio. Quod autem ad Chriſtianos Romæ agentes ſpectat: hæc perſecutio prima dicenda eſt, licet (ut ex Tacito vidimus) repreſſa cum eſſet, iterum (ut ait) erumpebat Chriſtiana religio: Neroni quidem omnes tribuunt primam; de quo hæc
(d) Tertul. in Apolog. c. 5. Tertullianus (*d*): *Conſulite commentarios: illic reperietis primum Neronem in hanc ſectam tum maxime Romæ orientem Cæſariano gladio ferociſſe. Sed tali dedicatore damnationis noſtræ etiam gloriamur: qui enim ſcit illum, intelligere poteſt nonniſi grande aliquod bonum a Nerone damnatum*: & in Scorpiaco (*e*): *Vitas Cæſarum legimus: orientem fidem Romæ primus Nero cruentavit*: alludens nimirum ad Suetonium (*f*) hæc de Nerone ſcribentem: *Afflicti ſuppliciis Chriſtiani, genus hominum ſuperſtitionis novæ & maleficæ.* (e) Tert. in Scorp. c. 14. (f) Suet. in Neron. c. 16.

Ejuſ-

bus flagitiis ſuis hoc etiam addidit (Nero,) *quod primus Romæ Chriſtianos ſuppliciis & mortibus affecit, ac per omnes Provincias pari perſecutione excruciari imperavit. Ipſum quoque nomen extirpare conatus, beatiſſimos Apoſtolos Petrum cruci affixit, Paulum capite gladio ſecuit;* quod martyrium anno ſequenti contigit, ideoque perſecutio, quæ hoc anno Romæ cœpit, intra illud tempus in alias Provincias propagata, niſi, quod veroſimilius, edictum in omnes ſtatim Provincias miſſum fuerit. In ſingulis ſiquidem urbibus natalis Imperii dies celebrabatur, & Decennalia vota ſolvebantur.

V. Occiſorum in perſecutione nomina periere. Ex ingenti porro Martyrum multitudine in hac perſecutione paſſorum, quorum nomen in veterrimis Martyrologiis non legitur, apparet, Dodwellum perperam negare in ſequentibus, ſub aliis Imperatoribus, perſecutionibus magnum ſanguinem fuſum; eo quod paſſorum memoria in antiquis Martyrologiis non legatur. Nec enim major ratio, cur Martyrum Nerone ſæviente occiſorum, ac aliorum, qui in aliis perſecutionibus paſſi, nomina perierint. Reſpondet Dodwellus, ſe non exiſtimare Martyrum in hac Neroniana perſecutione interemtorum nomina ex Eccleſiæ archivis intercidiſſe: *ſed vel dedita opera prætermiſſam eſſe fortaſſis ingentem illam multitudinem, quod non tam Chriſtianitatis, quam incenſæ urbis prætextu, licet falſo, paſſi tamen crederentur; vel, quod eſt fortaſſe veriſimilius, ſerior erat illo ſeculo Martyrum hæc annua commemoratio.* At hæ Viri eruditiſſimi conjecturæ vanæ. Chriſtiani enim ſub aliis etiam Imperatoribus nonniſi criminum prætextu male habiti: Martyrumque dies anniverſaria ac commemoratio primis ſeculis uſitata; cum Tertullianus lib. de Corona Militis cap. 3. eam traditionibus non ſcriptis accenſeat: *Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus.* Quæ quando ſcripſit Tertullianus, adeo jam antiqua erat hæc conſuetudo, ut de prima ejus origine non conſtaret; quod ipſemet Dodwellus loco laudato non inficiatur.

Denique Martyrologiis fidem adhibendam non eſſe Dodwellus male ſcribit. Valeſius in Diſſert. de Martyrologio Romano, quod edidit Roſweydus, quæ poſt Notas ejus in Euſebium legitur, obſervat nobiliores Eccleſias ſuos ſemper Faſtos habuiſſe, in quibus & Epiſcoporum nomina, & Martyrum, qui apud ipſas paſſi fuerant, VI. Kalendaria Martyrologiis antiquiora & utraque fide digna.

X. Christiani ut impostores derisi.

Ejusmodi plane a Gentilibus censebantur Christiani, quos modo præstigiatores, modo impostores atque sophistas execrabiles, Critias apud Lucianum appellat in Philopatro, apud quem & leguntur de ipsis derisiones illæ ejusdem Critiæ, prædicationem Evangelicam subsannantis, & in hunc modum deridentis, ac detestantis: *Phy*, *Phy*, *Phy*, *Phy*, *nugas illas*. *Heu*, *Heu*, *Heu*, *Heu*, *consultationes malas*. *Væ*, *Væ*, *Væ*, *Væ*, *spei inani*. Insuper quod Apostolici viri egentes esse viderentur atque pauperrimi, & secundum illud Apostoli; *Sicut egentes*, *multos autem locupletantes*, ex sacris ac divinis Scripturarum oraculis, Gentilibus fidem Christianam capessentibus, summam gloriam atque felicitatem, ac denique bonorum omnium pollicerentur affluentiam: eos irrisor Critias & alii nugaces illi similes deridebant, scommatibus atque dicteriis pariter subsannabant; jactantes nimirum homines advenisse, qui vias auro essent inundaturi, cum tamen ipsi pannosi essent, atque carerent obolo: eaque omnia nonnisi levissima esse somnia, quibus populum deciperent, atque anicularum inventa dictitabant. Hisce igitur cachinnis atque ludibriis soliti erant Gentiles traducere religionem Christianam. Ex his videas, nonnisi divini numinis potentia factum esse, ut Christiana religio, quæ infamis ac prorsus execrabilis haberetur, atque inanis prorsus & vana, quæ & insuper furenti Cæsarum gladio sæpe compesceretur, nihilominus in dies magis magisque longe lateque in Urbe & Orbe feliciter læta fœcunditate & fœtu amplissimo germinaret. Sed de his superius, & alias inferius sæpe. Quod autem ad necatos a Nerone Christianos pertinet, agitur in Martyrologio Romano eorum omnium memoria annua octavo Kal. Julii; ibique iidem Primitiæ martyrum, quod passi Romæ essent primi, dicuntur.

XI. De Epistolis Senecæ ad Paulum.

At nec illud dicere prætermittimus extare Senecæ nomine epistolam ad Paulum de incendio Neroniano: sed mea sententia ab alio quopiam potius ficta videtur, quam a Seneca scripta: cum tam aperta in ea afferantur mendacia, nimirum centum tantum trigintaduas arsisse domos, & quatuor insulas: nam cum ex quatuordecim Urbis regionibus quatuor tantummodo integras remansisse testetur Tacitus, longe quidem majorem exustarum domorum & insularum numerum extitisse oportuit. Rursum cum eadem epistola data habeatur V. Kal. Aprilis, sub Aproniano & Capitone Consulibus; plane dicendum esset, eam quinque annos ante incendium scriptam esse; quinto enim Neronis anno hi Consulatum gessere: cum alioqui, teste Tacito, qui res gestas Neronis per annos singulos accurate digessit, hoc anno, sub Consulibus Memmio Regulo & Virginio Rufo, ea de Urbis incendio accidisse, exploratum habeatur. Quamobrem & reliquæ ille tum ad Paulum conscriptæ, tum a Paulo ad eum redditæ, æque nobis suspectæ redduntur: quamvis sciamus eas non recens esse excogitatas, sed antiquitus scriptas, & a S. Hieronymo (*a*) cognitas atque probatas, sic dicente: *Non ponerem eum in catalogo sanctorum*, *nisi me illæ epistolæ provocarent*, *quæ leguntur a plurimis*, *Pauli ad Senecam*, & *Senecæ ad Paulum*. Citat ex una earum locum Senecæ ad Paulum scribentis, optare se ejus esse loci apud suos, cujus sit Paulus apud Christianos; est in epistola decimasecunda.

(a) Hier de Scrip. Eccl. in Seneca.

XII. Novit eas & S. Augustinus (*b*), qui item earumdem meminit, sic dicens; *Merito ait Seneca* (*qui temporibus Apostolorum fuit*, *cujus etiam quædam ad Paulum leguntur epistolæ*) *Omnes odit*, *qui malos odit*: licet idem Augustinus (*c*) ex his quæ scribit de Seneca in libris de Civitate Dei, nullam prorsus fidem dictis epistolis

(b) Aug. epist. 14.

(c) Aug. de Civit. Dei l. 6. c. 11.

rant, natales dies præscripti habebantur. Ac de Catalogo quidem Episcoporum Hierosolymæ testis est Eusebius in lib. 5. suæ Historiæ. Tertullianus quoque in lib. de Præscriptione Hæreticorum, Indices istos in singulis Ecclesiis studiose servatos fuisse docet. Sic enim Hæreticos alloquitur: *Edant ergo origines Ecclesiarum suarum*, *evolvant ordinem Episcoporum suorum*, *ita per successiones ab initio decurrentem*, *ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis vel Apostolicis viris*, *qui tamen cum Apostolis perseveraverit*, *habuerit auctorem & antecessorem*. *Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ Census suos deferunt*. De Fastis vero in quibus singulæ Ecclesiæ descriptos habebant Natales Martyrum suorum, præter Tertullianum & Cyprianum, testis est Epistola Smyrnæorum ad Philomelienses de Martyrio B. Polycarpi. Sic etiam Romana Ecclesia jam inde a primis temporibus suos habuit Fastos, in quibus & Depositiones Episcoporum & Natales Martyrum erant consignati; quæ Kalendaria posterior ætas vocavit. Hujusmodi Kalendarium Romanæ Ecclesiæ vetustissimum, & Liberii Papæ temporibus conscriptum, hodie extat apud Bucherium in libro suo de Doctrina Temporum. Ejusdem generis & *Sacramentarium* Gregorii Magni, item Capitulare Evangeliorum totius anni nuper a Joanne Frontone Parisiis editum. Verum hæc Kalendaria longe a Martyrologiis differunt. Singulæ enim Ecclesiæ, ut dixi, sua habuere Kalendaria, in quibus digesta erant nomina Episcoporum & Martyrum, diesque notati, quibus memoria eorum anniversario cultu celebraretur. Martyrologia vero non unius loci propria, sed totius Ecclesiæ fuere communia, quippe quæ totius Orbis Martyres, Confessoresque generaliter continerent. Et in Kalendariis quidem nomen urbis nunquam adscribitur; cum in usum dumtaxat unius Ecclesiæ comparata sint. At in Martyrologio nomina singularum urbium & oppidorum adscribuntur; propterea quod ad usum totius Ecclesiæ institutum

De fide Epistolarum Senecæ ad Paulum.

stolis tribuisse videatur; ait enim: *Hic, nempe Seneca, inter alias civilis theologiæ superstitiones reprehendit etiam sacramenta Judæorum, & maxime sabbata: inutiliter id eos facere affirmans, quod per singulos septem interpositos dies, septimam fere partem ætatis suæ perdant vacando, & multa in tempore urgentia non agendo lædantur. Christianos tamen jam tunc Judæis inimicissimos in neutram partem commemorare ausus est, ne vel laudaret contra suæ patriæ veterem consuetudinem, vel reprehenderet contra propriam forsitan voluntatem. De illis sane Judæis cum loquitur, ait: Cum interim usque eo sceleratissimæ gentis consuetudo convaluit, ut per omnes jam terras recepta sit, victi victoribus leges dederunt. Mirabatur hæc dicens, & quid divinitus ageretur ignorans.* Hæc ille de Seneca. Si ergo ex sententia Augustini Seneca de Christianis numquam meminit: quomodo erit, ut dictæ epistolæ, in quibus de Christianis & religione Christiana sæpe agitur, & cum Christiano homine Christi Apostolo, Senecæ adscribantur?

XIII. Unde commentum de Epistolis.

Unde autem ea de dictis epistolis opinio fluxerit, facile est demonstrare. Extant enim Acta quædam passionis Pauli, Lini nomine consignata; in quibus hæc leguntur de Seneca & Paulo: *Institutor Imperatoris adeo est illi amicitia copulatus, videns in eo divinam scientiam, ut se a colloquio illius temperare vix posset: quo minus si ore ad os alloqui illum non valeret, frequentibus datis & acceptis epistolis, ipsius dulcedine & amicabili colloquio atque consilio frueretur*: hæc ibi. Sed qualia hæc sint, ea quæ dicta sunt, lectorem admonere posse videntur. Quod insuper spectat ad Senecam: jam ante biennium timens ille calumniam delatorum, & Imperatoris crudelitatem, cum nec affinibus parceret nec amicis, missionem instanter petens, rogansque reliquum vitæ tempus ruri agere sibi licere, cum non obtinuisset, simulata mala valetudine, domi mortem opperiens miser agebat. Sed hæc pluribus Tacitus (*a*): de Senecæ vero obitu anno sequenti.

(*a*) Tacit. l. 14. c. 15.

XIV. Hic vero obiter de obitu Senecionis agendum, quem idem Seneca scripsit epistola ad Lucilium, monumentum egregium miserrimæ conditionis humanæ, utpote quæ vitam hanc per momenta singula precariam (*b*) ducat, quam & longe contraria conceptæ spei eventa perturbent; ait enim: *Omnis dies, omnis hora, quam nihil simus, ostendit, & aliquo argumento recenti admonet fragilitatis oblitos, cum æterna meditantes respicere cogit ad mortem. Quid sibi istud principium velit, quæris? Senecionem Cornelium, equitem Romanum splendidum & officiosum, noveras; ex tenui principio se ipse promoverat, & jam illi declivis erat cursus ad cetera. Facilius enim crescit dignitas, quam incipit: pecunia quoque circa paupertatem plurimam moram habet, dum ex illa ereptat. Hic etiam Senecio divitiis imminebat; ad quas illum duæ res ducebant efficacissimæ, & quærendi & custodiendi scientia, quarum vel altera locupletem facere potuisset. Hic homo summæ frugalitatis, non minus patrimonii quam corporis diligens, cum me ex consuetudine mane vidisset, cum per totum diem amico graviter affecto & sine spe jacenti, usque ad noctem assedisset; cum hilaris cœnasset, genere valetudinis præcipiti abreptus, angina, vix compressum arctatis faucibus spiritum traxit in lucem. Intra paucissimas ergo horas, postquam omnibus erat sani ac valentis officiis functus, decessit. Ille qui & mari & terra pecuniam agitabat, qui ad publica quoque, nullum relinquens inexpertum genus quæstus, accesserat, in ipso actu bene cedentium rerum, in ipso procurrentis pecuniæ impetu raptus est*, &c. Quam similis hic diviti illi, ad quem sententia illa

(*b*) Senec. epist. 101.

De repentino obitu Senecionis.

tum est. Ex pluribus enim diversarum urbium Kalendariis unum compositum est Martyrologium. Itaque Kalendaria Martyrologiis vetustiora sunt, quippe quæ originem illis præbuerint, & in iis nomen dumtaxat exhibetur Martyrum, diesque ac locus, in quo fit statio: in Martyrologiis vero & genus passionis, & tempus quo passi sunt Martyres, & locus ac Judex adnotari solent. Quæ quidem omnia Valesio docte observata. Certe cuilibet particulari Ecclesiæ Fasti & Kalendaria necessaria erant; cum unaquæque suos Martyres celebraret, eorumque triumphos publica laudatione exornaret. Eam ob rem descripti olim diligenter dies, quibus unusquisque hostem vicerat, ut anniversaria & festiva hilaritate peragi posset. Tertullianus lib. de Corona Militis, hos Fastos solemnitatibus Gentilium, quæ vel ob victoriam, natalemve Principum, vel in quoque municipio peculiari instituto agebantur, opponit. Quare Fidelibus notissimi erant, & temporis progressu ex illis Martyrologia conficere non difficile fuit. Ex quibus apparet, quam immerito Dodwellus fidem Martyrologiis denegget, cum ex antiquis certisque documentis originem sumserint. De Martyrologiis Hieronymi, Bedæ, Adonis, Usuardi & aliorum legenda, quæ Bollandus in Præfatione ad priorem tomum mensis Januarii scripsit, quibus constat Martyrologiis, quemadmodum & Actis Sanctorum, tuto fidem haberi posse. Denique, ut ad Neronem redeam, cum Sulpicio Severo lib. 2. Hist. & Augustino lib. 20. de Civitate Dei cap. 16. & Lactantio lib. de Mortibus Persecutorum cap. 2. testibus, Fideles olim existimaverint, Neronem Antichristum in fine mundi futurum ob persecutiones, quarum ipse initium fecit, liquet eum non tantum in Romanos, sed etiam in alios aliarum regionum Christianos furorem suum exercuisse: quod eo magis certum, quod post Domitianum secundum Ecclesiæ persecutorem, Imperatores, qui Christianos exterminare voluere, nova plerumque edicta adversus eos non emiserint, sed ea Neronis ac Domitiani vim habere præceperint, ut inter omnes convenit.

(a) Luc. 12. illa ex Evangelio (*a*): *Stulte, nocte ista animam tuam repetent a te: hæc quæ congregasti, cujus erunt?* Ut hæc tibi de Gentili homine adderemus, illud impulit, quod accidit ut Romæ his diebus e ruderibus effoderetur ejusdem Senecionis cognomento Cornelii, lapis sepulcralis inscriptionis, quam tibi hic cudendam curavimus: sic enim se habet (*b*):

(b) *Extat venalis apud lapicidam juxta S. Mariam super Minervam.*

D. M.
CORNELIÆ.
PROCULA. ET
PLACIDA. FECER.
Q. CORNELIO. SENE
CIONI. PROCULO.
PRÆTORICIO. LE
GATO PROVIN
CIÆ. ASIÆ. FRA
TRI. BENE. MEREN
TI

XV. Hoc item ipso decimo Neronis anno in Judææ procurationem Albino subrogatus est Gessius (*) Florus, ut colligitur ex Josepho (*c*), dum ait egisse hunc biennium in magistratu, cum Nero ageret in Imperio annum duodecimum. Eusebius (*d*) etiam hoc anno substitutum Florum Albino tradit. Porro hic adeo scelestus fuit, ut Albinus licet pessimus, sui faceret omnibus desiderium. Nam de ingressu Flori hæc Josephus: *Gessius (*) autem Florus Albino successor a Nerone missus, pluribus Judæos replevit calamitatibus. Is Clazomenius erat genere, adduxitque secum Cleopatram conjugem non minus improbam, per quam, ut Poppææ Augustæ amicam, Judææ administrationem impetraverat: adeo vero potestate violenter abusus est, ut Albinum Judæi desiderarent, quasi beneficum. Nam ille quantum poterat, clam erat malus & nocens; Florus contra, quasi ad ostentandam missus malitiam, publice traducebat nostræ gentis injurias, nihil sibi ad summam de rapinis & suppliciis iniquitatem reliquum faciens. Erat enim inflexibilis ad misericordiam, nullis umquam lucris satiabilis, undecumque parva æque captans & magna, ut etiam latronum esset particeps.* Hæc & alia multa Josephus de homine scelestissimo: qui quomodo tandem ad defectionem Judæos compulerit, suo loco dicemus.

(*) Cestius

(c) *Joseph. antiq. li. 20. c. 9. & de bell. Jud. li. 2. c. 14.*

(d) *Euseb. in Chron.*

(*) Cestius Cestius Florus præses Judææ missus.

JESU CHRISTI ANNUS 67. PETRI ANNUS 23. NERONIS IMP. ANNUS 11.

I. ANno, qui sequitur, sexagesimoseptimo, Coss. Silio Nerva & Attico Vestino, vel (ut habet Plinius *e*) Appio Junio & P. Silio, persecutio in Christianos a Nerone occasione incendii semel excitata, datis ab ipso edictis, magis ac magis in eos sæviit. Testatur id Severus (*f*), cum ait, postquam de incendio locutus est, & de Christianis ea de causa sævissime trucidatis: *Hoc initio in Christianos sæviri cœptum. Post etiam datis legibus, religio vetabatur; palamque edictis propositis, Christianum esse non licebat.* Perduravit hæc persecutio usque ad Apostolorum cædem: quibus temporibus Dei Ecclesia sanctorum coronis est mirifice illustrata; tantumque abfuit ut ea causa fides tepuerit, vel remissa ex parte aliqua fuerit, ut potius nova propagatione sit aucta. Quinam autem sub eadem persecutione Romæ sint passi, complurium nomina suppeditat Romanum Martyrologium, licet ex immenso numero vix paucorum; quod (ut suo loco dicemus) invidia Diocletiani perierint Acta Martyrum. Agemus autem inferius de eadem persecutione suo loco pluribus.

(e) *Plin. li. 8. c. 40.*

Persecutio in Christianos propagata.

(f) *Sever. hist. li. 2.*

II. Inter hæc autem Simon magus, qui his temporibus (ut dicemus) Romæ agebat, ne occasione ejusmodi concitatæ persecutionis, suorum discipulorum, quos collegerat, quibus & persuaserat (ut vidimus) se Christum esse, dispendium pateretur; eos docuit palam negare, & si opus esset, etiam idola colere. Testatur enim id Origenes (*g*), dum contra Celsum agens, sic dicit: *Tametsi multos falleret Simon, a capitali tamen supplicio & morte, quam religionis gratia ultro Christiani subirent, ex discipulis suis unum quempiam subtraxerit, quos utique docuisset ut indifferenter ad idolorum se cultum haberent. Sed nihil tunc primum Simoniani illi insidiarum perpessi sunt: callebat enim sagax ille & improbissimus dæmon, qui & Jesu doctrinæ moliretur insidias, eorum animos, quos sub ejus Simon ditione haberet, sua ex disciplina haudquaquam solutum iri.* Hæc Origenes: ex quibus etiam significatur, Simonem hæc docuisse tempore Neronianæ persecutionis, quæ prima a Gentilibus pro idolis tuendis illata censetur: antehac enim cum nullus (quod certo sciatur) Gentilium ad eorum cultum adigeret Christianos, nulla suberat occasio ut sic ille suis consuleret sectatoribus. Ex quibus patet, Simonem ad hæc usque Neronis tempora fuisse superstitem, & non (ut alii dicunt) sub Claudio decessisse. Sed de his supra, ac rursum inferius.

Simon magus quid persecutionis tempore docuit suos.

(g) *Orig. contra Celsum l. 6.*

Res

III. (*) Gessio. Quæ Gessius in Judæos.

Res vero Judaicæ inter hæc in deterius prolabuntur, Cestio (*) Floro Judææ Procuratore Judæos gravius affligente, & ad defectionem penitus perurgente: quæ anno sequenti, secundo nimirum a tempore quo in Judæam ipse advenerat Procurator (ut Josephus (*a*) testatur) est cœpta. Quæ autem hoc anno contigerint, idem Josephus. (*b*) sic narrat: *Cestius* (*) *vero iniquitates suas in universam gentem, jam palam quasi gloriaretur, exercuit; ac velut non ad regendam provinciam, sed ad damnatorum pœnas carnifex missus, neque rapinarum ullum modum, neque afflictionum prætermisit. In miseris autem crudelissimus erat, in turpibus vero impudentissimus: neque enim quis illo amplius offendit fallacia veritatem, neque commentus est callidiores nocendi vias. Huic siquidem, viritim illatis dispendiis lucra quærere, exiguum visum est; sed totas simul dispoliabat urbes, & labes populis inferebat: tantum non voce per totam regionem edicens, liberum esse hominibus latrocinari, dum ipse prædarum acciperet portionem. Denique ob illius avaritiam contigit totam pene deseri regionem; ita ut plurimi sedes patrias relinquentes, ad externas provincias commigrarent*. Hæc Josephus, cetera de eo, anno sequenti.

(*a*) *Joseph. ant. l. 20. c. 9.*

(*b*) *Joseph. de bell. Jud. lib. 2. c. 13.*

(*) Gessius.

IV. De sævitia Neronis in conjuratos.

Eodem anno, dum hæc in Judæa agerentur, Romæ detecta conjuratione in Neronem a compluribus Romanorum nobilium diu agitata atque composita: idem Nero cum ceteros, tum Senecam inter conjuratos a proditore nominatum, occidi jussit; concessit tamen illi, ut quam vellet mortem sibi deligeret. Gallio ejus germanus, qui olim, (ut dictum est) cum Paulus in Græcia degeret, Proconsulem agebat in Achaia, ex nece fratris pavidus, supplex vitam obtinuit. Inter alios pæne innumeros occisus est quoque Annæus Lucanus Senecæ nepos: necatus ante omnes Romanorum clarissimus Plautius Lateranus Consul designatus, cujus nobilis illa erat basilica in Cælio monte, quæ postea usui cessit Christianorum, & aucta in primariam conversa est Ecclesiam, quæ est appellata Lateranensis: de qua S. Hieronymus (*c*) ad Oceanum: *Ante diem Paschæ in basilica quondam Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio, &c.* Sed de ea suo loco inferius. Post cladem conjuratorum, vel eorum qui aliqua levi suspicione vel fictione odio Principis pulsarentur, subsecuta est mors Poppææ Augustæ; quam licet amatissimam, Nero iracundia percitus, ictu calcis percussam occidit. Sed hæc Tacitus, Dio, & alii pluribus.

(*c*) *Hier. ep. 30.*

SÆC. I. Anno Urbis 818. Olymp. 211. an. 1. An. C. 65.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5558.

☉ 18. F. ☽ 9. P. 14. April. Indict. 8.

JESU CHRISTI 65. *secundum Baronium* 67.

LINI PAPÆ I.

NERONIS IMP. 12.

II. *Quindecennalia Imperii Proconsularis Neronis.*

Quindecennalia Imperii Proconsularis Neronis in hunc annum incidunt, quo & persecutio adversus Christianos continuata, in qua Romæ occubuerunt Apostolorum Principes Petrus & Paulus, quorum martyrium anno Christi LXVII. in Annalibus narratum, ad currentem revocandum. Petro successit Linus, qui jam ab aliquot annis ejus Vicarius erat, ut infra.

I. *Consules.*

[1] AD num. I. Coss. *A. Licinius Nerva Silianus*, & *M. Vestinus Atticus*, ut recte Em. Card. Norisius in Epistola Consulari.

[1] COss. *A. Licinius Nerva Silianus & M. Vestinus Atticus*. Vetus lapis apud Panvinium in Fastis & apud Gruterum pag. LXXX. 3. DEDIC. XV. K.... SILLANO. ET ATTICO. In vasculo antiquo inter Donianas inscriptiones pag. 103. n. 165. ASSISSILANO ET ATTICO. COS. Sponius in Miscell. pag. 304. SILANO ET ATTICO. COS. Tacitus Annal. lib. XV. Cap. XLVIII. *Ineunt deinde consulatum Silius Nerva & Atticus Vestinus*. Suffecti sunt *Plautius Lateranus*, & *Anicius Cerealis*. *De Plautio Laterano consule designato* Tacitus ibidem cap. XLIX. & LX. De *Anicio Cereali consule* item *designato*, idem eodem lib. XV. in fine. Vide Norisii Epistolam Consularem ad hunc annum. Fasti Idatiani: *Helva* (pro *Nerva*) & *Vestino*. Vindebonenses: *Nerva & Vestino*.

I. (a) Metaph. die 29. Junii, & alii.

CHristi Domini nostri anno sexagesimo-octavo, Coss. Suetonio Paulino & Pontio Telesino, Petrus (*a*) & Paulus divino consilio, ut afflictatæ nimis gladio Neronis Ecclesiæ Romanæ succurrerent, e diversis Orbis partibus Romam se iterum contulerunt, atque collabentem pene Ecclesiam instaurarunt. Neronis enim gladio in Romanos occasione dictæ conjurationis converso, a sanguine Christianorum aliquantum temperatum fuisse videtur. Hac igitur bene usi opportunitate Petrus & Paulus, Romæ (ut licebat) rursum Evangelium prædicarunt. Horum prædicationis nobile fragmentum recitat Lactantius, de prænuntiata his diebus ab eisdem Apostolis futura clade Hierosolymitana, cujus bellum hoc ipso anno, occasione quam dicemus paulo inferius, est inchoatum. Cum enim (ut accidit) de Judæorum defectione frequens sermo esset inter Romanos; inde suppeditatum est argumentum de his agere, quæ his verbis Lactantius (*b*) memoriæ commendavit: *Futura aperuit illis omnia, quæ Petrus & Paulus Romæ prædicaverunt: & ea prædicatio in memoria scripta permansit: in qua cum multa alia mira, tum etiam hoc futurum dixerunt, ut post breve tempus immitteret Deus Regem, qui expugnaret Judæos, & civitates eorum solo æquaret, ipsos autem fame sitique confectos obsideret. Tum fore, ut corporibus suorum vescerentur, & consumerent se invicem: postremo ut capti venirent in manus hostium, & in conspectu suo acerbissime conjuges suas vexari cernerent, violari & prostitui virgines, diripi pueros, allidi parvulos, omnia denique ferro ignique vastari, captivos in perpetuum terris suis exterminari: eo quod exultaverant super amantissimum & probatissimum Filium Dei.* Hucusque Lactantius.

(b) Lactan. l. 4. c. 21.

II. Rursus etiam de Pauli Romæ prædicatione est insignis memoria, licet apud Scriptorem impium (*c*): quidam enim Triephon Romæ agens, cum Critiam Christianæ fidei derisorem catechumenum facere cuperet, hæc inter alia de se refert: *Quando autem me Galilæus ille convenit recalvaster, naso aquilo, qui in tertium usque cœlum per aerem ingressus est; quæ optima & pulcherrima sunt, inde didicit: per aquam nos renovavit, in beatorum vestigia insistere fecit, & ex impiorum regionibus nos reduxit.* Hæc ille, quibus equidem non alium quempiam quam Paulum Apostolum describi, omnes puto facile intelligere: nominat eum Galilæum, quod sic Apostoli, immo & ceteri Christiani dicerentur; vel ex antiqua ejus origine, ut superius dictum est. Cum igitur Triephon (ut vidimus) se Pauli discipulum profiteretur; eam ipsam artem in instituendo Gentili homine ad fidem capessendam, quam ipse didicisset a Paulo, tum adhibuisse videtur: quippe qui deorum falsitate primitus demonstrata, subinde de rerum principiis, ac Dei operibus, non ex divina Scriptura, cui ille non crederet, sed ex auctoribus Ethnicis petiit testimonium, non secus ac Paulus fecisset Athenis. Demum ea, quam a magistro de uno trinoque Deo didicerat, fide illum imbuit in hunc modum: *Cum enim ille rogaret, dicens: Quænam igitur tibi jurabo? Ad eum Triephon: Deum alte regnantem, magnum, ætherium, atque æternum, Filium Patris, Spiritum ex Patre procedentem, unum ex tribus, & ex uno tria: hæc tu Jovem puta, hunc tu existima Deum.* Hæc ille ibi, quantum tamen licuit tantam rem tanta brevitate describere, vel quantum externus homo & Christianis infensissimus Lucianus eadem potuit fideliter retulisse. Sed missis his, ad Petrum redeamus.

(c) Lucian. in Philopatr. Quæ Lucianus de Paulo.

III. Cum ageret Petrus Romæ, non satis sibi visum, Ecclesiæ Romanæ prospicere: sed quod unversi gregis creditam sibi curam

De Petri secunda ad Judæos epistola.

SÆC. I. Anno Urbis 819. Olymp. 211. an. 2. An. C. 66.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5559.

☉ 19. E. ☽ 18. P. 30. Mart. Indict. 9.

JESU CHRISTI 66. *secundum Baronium 68.*

LINI PAPÆ 2.

I. Consules.

[1] COss. *C. Lucius Telesinus*, & *C. Suetonius Paulinus*, ex Grutero pag. 1102. & Clementino in Historia Ariminensi lib. 1. ut me per literas monuit Card. Norisius qui & observat, Telesinos e gente Lucia fuisse.

[1] COss. *C. Lucius Telesinus*, & *C. Suetonius Paulinus*. Gruterus pag. MCII. 4. C. LUCIO TELESINO. G. SUETONIO PAULINO. COS. Tacitus Annal. lib. XVI. cap. XIV. *C. Suetonio, L. Telesino Coss.* Frontinus: *L. Telesino, & Suetonio Paullino Coss.* Dio lib. LXIII. pag. 716. *Caio Telesino & Suetonio Paulino Coss.* Plinius lib. V. cap. I. *Suetonius Paulinus (quem consulem vidimus) primus Romanorum Ducum transgressus quoque Atlantem aliquot millium spatio, prodidit de excelsitate quidem ejus, qua ceteri.* Fasti Idatiani & Vindebonenses: *Telesino & Paulino.* Prosperi Chronicon: *Silvano & Paulino.*

iam a Domino accepisset, ac præcipue Judæorum patrocinium in Concilio Hierosolymitano sibi sumpsisset; jam secundam ad eos scribit epistolam, in qua hæc ipse (*a*): *Hanc ecce vobis, carissimi, secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram mentem, ut memores sitis eorum quæ prædixi.* Ceterum haud longe ante consummatum martyrium eam a se datam esse, illis ipse verbis significat, quibus ait (*b*): *Justum autem arbitror, quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione: certus quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod & Dominus noster Jesus Christus significavit mihi. Dabo autem operam, & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum omnium memoriam faciatis.* Hæc ibi.

(*a*) 1. Petr. 3.
(*b*) 1. Petr. 1.

IV. Quod autem pertinet ad ejusdem epistolæ firmitatem: eam certe ut Petri legitimam antiquiores Theologi agnoverunt; quorum eruditissimus Hippolytus (*c*) Episcopus eam citat: sed audi quo præconio: *Princeps Petrus*, inquit, *fidei petra, quem beatum judicavit Christus Deus noster, ille doctor Ecclesiæ, ille primus discipulorum, ille qui regni claves habet, docuit nos, dicens* (*d*): *Hoc primum scientes, quod venient in novissimis diebus in deceptione illusores juxta proprias concupiscentias ambulantes. Et erunt* (*e*) *ex vobis, qui introducent sectas perditionis, &c.* Citant eam & alii. *Sed quod credetur esse depravata, licet publice legeretur: non fuisse in canone, ait* (*f*) *Didymus eam interpretatus: dubitatumque de ea tradit Eusebius* (*g*). *Sed id factum esse ob diversitatem interpretum, S. Hieronymus* (*h*) *affirmat, sic dicens: Denique & duæ epistolæ quæ feruntur Petri, stylo inter se & charactere discrepant, structuraque verborum; ex quo intelligimus, pro necessitate rerum diversis eum usum interpretibus.* Ac recte quidem: nam non tantum eo munere apud eum functus est Marcus, sed (quod & alias diximus ex Clemente Alexandrino *i*) & Glaucias quidam, quem Basilides falso jactabat suum fuisse magistrum. Porro non tantum quotquot sacra Concilia contexuere canonicorum librorum catalogum, ut Romanum sub Damaso, quod habet Collectio Cresconiana, Laodicenum, Carthaginense tertium, alterum Romanum sub Gelasio, omnes insuper sanctissimi Episcopi id ipsum suis scriptis præstitere, ut Athanasius in Synopsi, Gregorius Nazianzenus, Amphylochius, Augustinus de doctrina Christiana, & qui eodem vixit tempore Ruffinus Aquileiensis, quique insuper his præstat auctoritate Innocentius ad Exuperium, Cassiodorus, Isidorus, & alii Orthodoxi recentiores, omnes æque eam esse Petri epistolam profitentur: quorum

(*c*) Hippol. de Antichrist.
(*d*) 2. Petr. 3.
(*e*) 2. Petr. 2.
(*f*) Didym. in epist. Petr. c. 3. in fin.
Epistola secunda Petri recepta.
(*g*) Euseb. hist. l. 3. c. 3.
(*h*) Hier. ep. 150. q. 11.
(*i*) Clem. Alex. Strom. lib. 7.

testata fide, Novatorum quorumdam eam impugnantium temeritas inferius arguetur.

V. De Judæ epistola. Ad hanc ipsam Petri secundam epistolam, ea quæ a Juda Jacobi fratre scripta habetur, relationem quamdam videtur habere, cum eodem ferme scripta sit argumento, iisdemque sententiis atque etiam verbis interdum videatur intexta: ut plane appareat, prius Petri secundam, quam Judæ esse scriptam epistolam. Ex quo certo signo erroris arguuntur, qui absque ullo antiquorum Patrum testimonio, ex propria animi sententia, vel falsa aliqua conjectura persuasi, dixerunt Judam & Simonem Apostolos abhinc ante triennium fuisse martyrio in Perside coronatos; cum ex his dici posse videatur, Judam post hæc tempora fuisse superstitem. Sed quonam anno una cum collega martyrium subierit, fateri malumus hoc nos ignorare, quod a majoribus non sit traditum, quam temere quid certum in re dubia statuere. Ceterum quod ad Judæ epistolam pertinet; eam esse legitimam germanamque Judæ Apostoli, citata modo sacra Concilia, atque Patres qui canonicorum librorum numerum recensuerunt, firmiter profitentur. Citat eam idem qui supra Hippolytus (*k*) martyr, doctrina nulli antiquorum secundus: Tertullianus (*l*) etiam, ac insuper alii recentioris classis scriptores Ecclesiastici; Novatoribus quibusdam exceptis, qui levioribus eam impetunt objectionibus: quasi probro adscribendum esset Apostolo, quod ex Enoch libro apocrypho citaverit auctoritatem; cum & Gentiles poetas Paulus, & aram idololatriæ inservientem, cum Athenis concionaretur, in summæ Theologiæ converterit testimonium, & sincerissimæ veritatis argumentum. Ceterum liber Enoch apud majores haud erat vulgaris auctoritatis, cum non defuerint (*m*) qui dixerint ipsum esse canonicum, atque adeo, ut etiam qui in eodem libro essent errores, in Catholicum dogma sint conati transferre. Sed de his alias.

(*k*) Hippol. de Antichrist.
(*l*) Tert. l. de habit. mul. c. 3.
(*m*) Tertul. lib. de habit mulier. c. 3. & ibi Pamel. not. 30.

VI. De Juda & Simone. Quoniam vero occasione Petri epistolæ, de ea etiam quæ post illam eodem argumento est a Juda conscripta, agere opus fuit: hic opportune incidit, ut qui irrepserunt errores de Judæ & Simonis nomine, confutemus. Cum autem Lucæ (*n*) testimonio exploratum habeatur, Simonem tantum inter Apostolos cognomento dictum fuisse Zelotem: quomodo factum est, ut Hieronymus (*o*) Judam Jacobi fratrem Zelotem appellet? sic enim ipse scribit in suis in epistolam Pauli ad Galatas commentariis: *Judæ Apostoli, sed non proditoris, qui ob insignem zeli in se virtutem, & Zelotis nomen accepit*: & alibi (*p*): *Judas Zelotes in alio Evangelio Thaddæus dicitur.* Ceterum

(*n*) Luc. 6. Act. 1.
(*o*) Hier. in ep. ad Galat. cap. 4.
(*p*) Idem contra Helvid.

rum in commentario in Matthæum (*a*) de singulis agens, Zelotæ cognomen Simoni tantum tribuit, Judam vero dictum Thaddæum, & Lebæum, tradit. Cum autem in citatis locis ipsum Judam fratrem Jacobi, Zelotem, & Thaddæum appellet, sane videtur nomina confudisse, nempe cum utroque Simone Judam: sicut visus est fecisse Sophronius apud ipsum (*b*), cum ait: *Simon Cananæus cognomento Judas, frater Jacobi Episcopi, qui & successit illi in Episcopatum post obitum Jacobi cognomento Justi, vixit annos viginti supra centum: crucifixus autem sub Trajano Præfecto, mota persecutione gravi, dormivit.* Hæc ipse: eadem apud Isidorum leguntur, & alios. Dorotheus autem in Synopsi duos Simones distinctos ponit: putat tamen Simonem sub Trajano passum, cognomento dictum esse Judam. Verum Hegesippus (*c*) diversos plane ponit Simonem & Judam; quorum priorem sub Trajano passum tradit, Judam vero nec sub Domitiano fuisse superstitem, quorum nepotes tantum tunc vix esse perhibet. Adhuc insuper Simonem Zelotem a Juda fuisse distinctum, satis Evangelistæ demonstrant. Lucas (*d*) enim dum iterum Apostolos numerat, sic eos nominando discriminat: *Simonem, qui vocatur Zelotes, & Judam Jacobi:* & alibi: *Simon Zelotes, & Judas Jacobi.* Verum hunc, quem Lucas dixit Judam Jacobi, Matthæus (*e*) Thaddæum nominat: cum enim numerat Apostolos omnes; ubi Judas ponendus erat, Thaddæum ponit: quod & Marcum (*f*) fecisse liquet: ut nulla prorsus sit ambiguitas, Judam cognomento dictum esse Thaddæum. Adeo ut dilucide satis Evangelica veritate testatum habeatur, Symonem & Judam, non unum, sed duos fuisse Apostolos, cognomenque Zelotes solius esse Simonis, Thaddæi vero Judæ.

(a) Hieron. in Mat. c. 10.
(b) Hier. de Scrip. Eccl. in Simone.
(c) Euseb. hist. lib. 3. c. 15. & c. 26.
(d) Luc. 6. Act. 1.
(e) Mat. 10.
(f) Marc. 3.

VII. Unde oborta nominum confusio.

Rursus cum Judas frater Jacobi dicatur, qui frater Domini, & Justus cognominatus est: & ipsum inter eos qui fratres Domini dicti sunt, ab Evangelistis esse adnumerandum, Hegesippus (*g*) affirmat. Sed cum novissimus ille Simeon, qui crucifixus est sub Traiano, & ipse frater Domini dictus fuisse tradatur; qui appellatus sit Simeon Cleophæ, qui dicitur fuisse Mariæ maritus, quæ a Joanne (*h*) nominata est Maria Cleophæ, eademque ab eo soror Dei genitricis dicta: inde accidisse putamus, ut cum tam Simeon quam Judas dicti fuerint fratres Domini, unus idemque fuisse ab his creditus sit. Cumque Simonem Zelotem unum quoque fuisse cum Simeone Cleophæ iidem existimarint: hinc etiam factum est, ut hi tres quasi unus idemque sint habiti, dictusque sit Simeon Judas Zelotes. Ceterum, sicut aperte monstratum est diversos esse inter se Simonem & Judam, itemque Judam a Simeone successore Jacobi; ita etiam patet Simonem Cananæum distinctum fuisse a Simeone Cleophæ passo sub Traiano. Idque tam Græci quam Latini pariter profitentur, dum illi in Menologio, isti Martyrologio diversis diebus diversisque notis eos distinctos ponunt, cum singulorum anniversariam proponunt memoriam celebrandam. Beda (*i*), qui eodem fuerat lapsus errore ut hos duos unum putaret esse Simonem, sententiam retractavit. Quod vero spectat ad Judæ atque Simonis martyrium, ceterasque ipsorum res gestas: descriptas eas fuisse a Cratone Apostolorum discipulo, easdemque ab Africano historicorum Christianorum antiquissimo Latinitate donatas, testatur auctor qui scripsit Passiones Apostolorum; sed quoniam illæ a Gelasio inter apocrypha rejiciuntur, certum quid de his affirmare non possumus; cum præsertim S. Hieronymus (*k*) de Julio Africano tantum testetur, quinque de Temporibus libros ab eo esse conscriptos. Verum quæ de ipsorum passione ab eodem incerto auctore scripta esse reperiuntur, non penitus ut falsa rejicienda esse putamus, cum (ut dictum est nuper exemplo Judæ Apostoli) in apocryphis multa insint, quæ vera esse probentur. At de his hactenus.

(g) Apud Euseb. hist. l. 3.
(h) Joan. 19.
(i) Bed. in retractat. in Act. Apost.
(k) Hier. de Scrip. Eccl. c. 63.

VIII. Petrus & Judas exagitarunt Nicolaitas.

Ut vero tandem, unde oratio digressa est, revertatur: tam Petrus, quam etiam post eum Judas, in dictis quas scripserunt epistolis, in uno eodemque versati sunt argumento, ut illis eosdem fuerint insectati hæreticos, qui luxuriis dediti, turpissimi haberentur. De quibus in primis Petrus (*l*): *Hi*, inquit, *velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem & perniciem in his quæ ignorant blasphemantes, in corruptione sua peribunt, percipientes mercedem injustitiæ, voluptatem existimantes Dei delicias, coinquinationis & maculæ deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterii, & incessabilis delicti.* Hæc Petrus, & alia plura; & Judas item de iisdem: *Sicut Sodoma & Gomorrha & finitimæ civitates simili modo exfornicatæ, abeuntes post carnem alteram, factæ sunt in exemplum ignis æterni pœnam sustinentes: similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, majestatem autem blasphemant.* Sed quinam fuerint hi omnigenæ luxuriæ inquinati sordibus: etsi tam Simon, quam qui ejus sectam profiterentur, Menander, Basilides, Carpocras, & alii horum gregales haberentur impurissimi; hos tamen turpitudine superatos esse a Nicolaitis, nemo dubitat: de quibus quidem vehementer Ignatius (*m*) admonet, dicens: *Fugite quoque impuros Nicolaitas, falsum sibi nomen sumentes, voluptatum amatores, & sycophantas.*

(l) 2. Pet. 2.
(m) Ignat. ep. 5. ad Trall.

Hos

IX. De Nicolaitis.

Hos dictos esse Nicolaitas a Nicolao diacono, uno ex septem primis, omnes æque consentiunt. Sed qua occasione id acciderit, diversæ reperiuntur antiquorum sententiæ; aliorum videlicet affirmantium, ab ipso Nicolao prava horum dogmata esse excogitata; dixerunt hæc in primis Irenæus (*a*), Tertullianus (*b*), Hilarius (*c*), Epiphanius (*d*), Hieronymus (*e*), & alii complures, asserentes ipsum ab Ecclesia Catholica descivisse, & in sordidissimas hæreses turpiter lapsum esse: ea nimirum ex causa, quod ordinatus diaconus, cum ad imitationem eorum (inquit Epiphanius *f*) quos Deo addictos videbat, ab uxore, quam formosam habebat, se continuisset, & a concupiscentia superatus eam iterum superinduxisset, argueretur que ab Apostolis, quod uxore, quam antea dimisisset, uteretur; indignum nimirum ratis, ut sacris jam officiis atque ordinibus mancipati, adhuc carnis tenerentur illecebris; illum mox hæresim excogitasse, necessariumque ad salutem consequendam esse affirmasse, quotidie inquinari luxuriis.

(*a*) Iren. lib. 1. cap. 27. (*b*) Tert. de præscr. (*c*) Hilar. in Matth. cap. 25. (*d*) Epiph. hær. 25. (*e*) Hier. ep. 1. & 48. (*f*) Epiph. hær. 25.

X. De Nicolao excusatio.

Fuit aliorum ab his diversa sententia, dicentium sic Nicolaitas a Nicolao diacono esse dictos, ut tamen ipse culpa vacaret. Sed qua occasione id acciderit, Clemens Alexandrinus sic scribit (*g*): *Cum Nicolaus formosam haberet uxorem, & post ascensionem Salvatoris ei ab Apostolis fuisset exprobrata zelotypia; in medium adducta muliere, permisit cui vellet, eam nubere. Aiunt enim hanc actionem illi voci consentaneam, quæ dicit, carne uti oportere. Ejusque factum & dictum absolute sequentes, qui ejus hæresim sequuntur, impudenter effuseque fornicantur. Ego autem audio, Nicolaum quidem numquam ulla alia, quam ea quæ ei nupserat, uxore usum esse, & ex illius liberis filias quidem consenuisse virgines, filium etiam permansisse incorruptum. Quæ cum ita se habeant, vitii erat depulsio atque expurgatio in medium Apostolorum circumactio uxoris, cujus dicebatur laborare zelotypia: & continentia a voluptatibus, quæ magno studio parantur, docebat illud uti carne oportere, hoc est, exercere carnem, neque enim (ut existimo) volebat, convenienter Domini præcepto, duobus dominis, servire, & voluptati, & Deo. Dicam itaque, Matthiam quoque sic docuisse, cum carne quidem pugnare, & ea uti, nihil ei impudicum largiendo ad voluptatem, augere autem animam per fidem & cognitionem.* Hucusque Clemens: quæ sane & Eusebius (*h*) recitat ac probat, itemque Theodoretus (*i*): quibus ut consentiam, persuadet Ignatius, dum falso nomine hos dictos esse Nicolaitas, iterum tradit, nimirum cum in primis ad Trallianos scribens ait: *Fugite impuros Nicolaitas, falsum sibi nomen sumentes:* & ad Philadelphios: *Finem*, inquit, *beatitudinis constituat voluptatem, ut hi qui falso nomine Nicolaitæ dicuntur.* Ad quid igitur hæreticos illos falso nomine Nicolaitas esse dictos inculcat, nisi quia illi (ut mos est hæreticorum) honesto nomine hæresim suam quolibet quæsito prætextu velare cupientes; sed Nicolaitas, quasi a Nicolao descenderent, mendaciter ac jactanter nominarent? Eamdem quoque nomenclaturam invenies apud Clementem (*k*) dum ait: *Alii inverecunde, quod nunc faciunt falsi nominis Nicolaitæ:* quod verum putamus. Ceterum Nicolaum diaconum, ut virum fide Catholica probatissimum, augustiori auctum honore, factumque ab Apostolis Episcopum Samaritanorum; Hippolytus, cujus fertur liber de Septuagintaduobus discipulis, testatur; cui consentit Dorotheus in Synopsi.

(*g*) Clem. Alex. Strom. l. 3. (*h*) Euseb. hist. lib. 3. c. 23. (*i*) Theod. hæret. fab. lib. 3. (*k*) Clem. Constit. l. 6. c. 8.

XI. Nicolaitarum Hæreses.

Sed ut quænam essent prava dogmata Nicolaitarum cognoscamus: Ignatius (*l*) ut ab antiquiori exordiar) ipsos negasse ait Christum fuisse Deum, sed in eo Deum habitasse. Meminit & Irenæus (*m*) de Nicolaitis Christi divinitatem negantibus; quos Joannes Evangelista æque atque Cerinthianos, scribendo Evangelium, confutavit. In hos (ut dictum est) Judas in sua epistola sententias jaculatur, dum ait: *Subintroierunt quidam homines, qui olim præscripti sunt ad hoc judicium, impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum Dominatorem & Dominum nostrum Jesum Christum negantes.* Subdit Ignatius, eorumdem eam esse assertionem, ut dicerent illegitimos concubitus bonum esse; iidem finem ac beatitudinem constituerunt voluptatem. Irenæus præter licentiam in mœchando, nulla habita distinctione, idolothyta, ut Gentes, comedere consuevisse tradit.

(*l*) Ignat. ep. 9. (*m*) Iren. l. 3. cap. 11.

XII.

At portentosa plane hos excogitasse commenta, ut aliquo saltem quæsito prætextu obscœna ac impudica posse licite perpetrari docerent, Epiphanius (*n*) refert: additque nova & hactenus inaudita ad incutiendum terrorem simul cum admiratione adinvenisse nomina Numinum, nempe Barbelo, Prunicum, Jaldabaoth, Caulauchauch, atque Metran; divisosque ab invicem, ex singulis dictis nominibus sectas singulas instituisse. Sic etiam intelligendum est quod Eusebius (*o*) ait, Nicolaitas ad modicum spatium temporis perdurasse: nimirum quod pertæsi falsi nominis, non amplius se nominarent Nicolaitas, quod facile imposturæ convinci potuissent; sed alio rursum ad rem turpissimam obtegendam, omnium pulcherrimo quæsito nomine, se ipsos a sapientia Gnosticos nuncuparunt. Sed cum horum alii alia superaddiderint ad hæresum nova mon-

(*n*) Epiph. hær. 25. (*o*) Euseb. lib. 3. c. 23.

Nicolaitæ Gnostici nominati.

(a) Epiph. hær. 25. (b) Aug. de hær. cap. 5. monstra, novis sunt appellati nominibus (*a*): ut non tantum Gnostici dicerentur (*b*), sed & Phibionitæ, Stratiotici, & Levitici: itemque alii Borboritæ, qui a cœnosa turpitudine sic dicti reperiuntur. Propaginem Nicolaitarum fuisse Cleobulum, & Theodotum, qui eos fugiendos admonet, testatur Ignatius scribens ad Trallianos. Sed de Gnosticis inferius pluribus. Adversus autem Nicolaitas, sententia etiam Domini (*c*) condemnatos, scripsisse Irenæum, Hippolytum martyrem, Clementem Alexandrinum, & Origenem, Theodoretus (*d*) affirmat. (c) Apoc. 2. (d) Theod. hæret. fab. lib. 3.

XIII. Nero studiosus magorum. Jam vero, ut ad res gestas Petri, cujus secundæ scriptæ ab eo epistolæ occasione ad hæc narranda digressi sumus, redeamus: dum his (ut dictum est) temporibus Romæ ageret; simul qui carissimus Neroni esset, Simon magus Romæ itidem morabatur, qui divinos jam (ut diximus) ex magia sibi honores compararet. Incredibili quidem magiæ studio tenebatur Imperator, ut non modo ejusmodi circulatores, sponte artes suas offerentes, ac vili pretio venditantes, penes se habere curaret: sed e remotis plane regionibus accersiret, quos novisset ejus artis insigniter eruditos. Unde merito de eo Plinius (*e*) testatur, ea ætate omnis magiæ generis Neronem fuisse principem, vera falsaque simul comperta habuisse: sed addit hæc insuper: *Idem Nero primum imperare diis concupivit*, magia scilicet, *nec quicquam generosius voluit. Nemo umquam ulli artium validius favit: ad hæc non opes ei, defuere, non vires, non discendi ingenium, aliaque non patiente mundo*: & post alia: *Magus ad eum Tyridates venerat, Armeniacum de se triumphum afferens (erat hic enim Rex, quem Corbulo Romani dux exercitus superavit) & ideo provinciis gravis. Navigare noluerat; quoniam expuere in maria, aliisque mortalium necessitatibus violare naturam eam, fas non putant. Magos secum adduxerat. Magicis etiam scenis eum initiaverat: non tamen cum regnum ei daret, hanc ab eo accipere artem valuit.* Hæc & alia de eo Plinius. Magnis utique pollicitationibus Tyridatem a Nerone sollicitatum ut in Urbem veniret, magnificentissimeque ab eo exceptum, scribit Suetonius (*f*). (e) Plin. lib. 30. cap. 2. (f) Sueton. in Ner. c. 13.

XIV. Simon magus pollicetur volatum. Simon igitur magus cum ea occasione sese in Neronis amicitiam insinuasset, atque de se mirifica prædicasset; nempe se virtutem Dei magnam, quæ Angelis dominaretur, & alia humanum captum transcendentia, esse jactaret: ut de his aliquod exemplum proderet, atque exhiberet experimentum, per aera volatum illi pollicitus est. His ergo fidem adhibuisse Neronem, non tantum nostrorum suppetunt testimonia, sed etiam externorum. Siquidem Dio (*g*) cognomento Chrysostomus, in ea oratione quam habet de pulchritudine, hæc de Nerone. *Hoc vero maxime superabat Nero; & nemo illi ulla de re quam diceret contradicebat, neque impossibile ajebat quod jusserat: ita ut, cum quemdam volare jussisset, ille & promiserit: multoque tempore nutriebatur intus apud eum in aula, tamquam volaturus.* Hæc Dio. Porro editum fuisse in theatro ejusmodi sub Nerone spectaculum, ut in eo Icarius exhiberetur volatus, auctor est Suetonius (*h*), qui ait: *Icarus primo statim conatu juxta cubiculum ejus decidit, ipsumque cruore respersit.* (g) Dio Chrysost. orat. 21. (h) Suet. in Ner. c. 12.

XV. Verum enimvero Simonem magum hæc ausum, sed Petri Apostoli precibus esse prostratum, quæ dicemus, facile demonstrabunt. Hoc itidem per magiam ab aliis factitari solitum, testatur Lucianus in Philopseudo, sic dicens: *Ludis tu quidem, inquit Cleodemus. At ego, qui & ipse olim minus talia credebam, quam nunc tu (putabam enim nulla ratione fieri posse ut ea crederem) tamen cum volantem primum conspicerem peregrinum illum barbarum (erat enim, ut ferebant, ex Hyperboreis) credidi, ac victus sum, cum tamen diu multumque repugnassem. Nam quid facerem, cum eum cernerem in aere volantem, atque id interdiu, ac super aquam ingredientem, atque per medium ignem incedentem, idque lente ac sensim? Tu ne, inquam ego, ista videbas, virum Hyperboreum volantem, aut super aquas ambulantem? Et maxime, inquit ille, carbatinas indutum, quo calciamenti genere illi potissimum utuntur.* Hæc Lucianus. Ad hæc spectare videtur quod Juvenalis item de magico volatu ait: Magici volatus.

——— magus omnia novit.
Græculus esuriens in cœlum, jusseris, ibit.
Ad summam non Maurus erat, non Sarmata, nec Thrax,
Qui sumpsit pennas, mediis sed natus Athenis.

XVI. De volatu & casu Simonis. His igitur de magicis volatibus, Simonis occasione, narratis; jam reliquum est, ut quod de ejus volatu ac lapsu rerum nostrarum scriptores memoriæ prodiderunt, in medium afferamus. Qui ceteris habetur antiquior Clemens (*i*) Romanus ex persona Petri rem gestam narrat: cui cum Græci & Latini quoque historici consentiant; quod videri posset apocryphum, jam prope authenticum redditur; sic enim ait: *Romam Simon cum venisset, Ecclesiam vehementer perturbavit, multos evertens, atque in suam adducens sententiam; gentes vero commovebat magicis artibus. Itaque quadam die in theatrum in meridie* (i) Clem. Const. lib. 6. cap. 9.

pro-

processit; jussitque suis operis, ut me in theatrum arriperent, pollicitus se in aere volaturum. Cumque omnes hac de re erecti essent, ego seorsus orabam. Itaque sublatus a dæmonibus, volabat sublimis, dicens in cœlum se ascendere, unde illis bona suppeditaturus esset. Populo illi, veluti Deo, acclamante optima; attollens ego manus in cœlum, tota mente supplicabam Deo, ut per Jesum Christum Dominum frangeret scelestum illum, & dæmonum vim labefactaret in fraudem & perniciem hominum illa utentium; illumque perfractum non occideret, sed comminueret. Tuncque Simonem intuitus: Si Dei, inquam, homo ego sum, Apostolus vero Jesu Christi verus, doctorque pietatis, non erroris, cujusmodi tu Simon: impero improbis virtutibus apostatis pietatis, quibus vehitur Simon magus, ut remittant suas vires, & ab alto hic decidat in risum eorum qui ab ipso decepti sunt. Cumque hæc dicerem, desertus a virtutibus Simon, cum magno fragore corruit, vehementerque concussus fregit coxendicem, & pedum talos: clamorque plebis ortus est, quo ferebatur unum Deum esse, quem juste Petrus nuntiaret tantum veritate fretus; multique ab eo defecerunt. Hæc ille.

XVII. (a) Arnob. advers. Gent. lib. 1. Patrum assertio de volatu & lapsu Simonis.

Arnobius (*a*), qui claruit temporibus Diocletiani, adversus Gentiles scribens, haud putandus ea attulisse quæ aliqua saltem ex parte de levi mendacio argui potuissent, unde & quærentibus occasionem quamcumque res nostras deridendi, ansam tribuisset, hæc de his scribit: *Viderant enim* (Romani scilicet) *cursum Simonis magi, & quadrigas igneas Petri ore difflatas, & nominato Christo, evanuisse. Viderant, inquam, fidentem diis falsis, & ab iisdem metuentibus proditum, pondere præcipitatum suo, & cruribus jacuisse perfractis; post deinde perlatum Brundam, cruciatibus & pudore defessum ex altissimi culminis se rursum præcipitasse fastigio. Quæ omnia vos gesta neque scitis, neque scire voluistis, neque umquam vobis necessaria judicastis.* Hæc inquam, cum Arnobius scribat adversus omnes Gentes, nec ut de re aliqua in angulo facta testetur, sed Romæ in Orbis universi theatro tam libere ac ingenue fateatur; sane quidem rem haud dubiam, quæve in controversiam deduci vel a fidei hostibus posset, se memorasse significat. Cyrillus (*b*) Hierosolymorum Episcopus qui Constantii temporibus vixit, hæc in eamdem sententiam scripsit: *Dilatato autem Simonis errore, par amicorum bonorum illam calamitatem correxit, Petrus & Paulus, cum essent præsides Ecclesiæ; & ostentantem sese justum Simonem statim extinxit. Cum enim prædicaret Simon in cœlos se ascensurum, & vehiculo dæmonum in aerem esset sublatus: flexis genibus servi Dei & concordiam ostendentes, de qua dixit Jesus: Quod si duo ex vobis consenserint, de quacumque re quam petierint, fiet ipsis: concordiæ hoc telum per orationem emittentes in magum, dejecerunt illum in terram. Nec mirum est: Petrus enim erat qui claves regni cœlorum portabat. Non est mirandum: Paulus enim erat, qui in tertium cœlum raptus fuerat, & in paradisum, & audierat, arcana verba, quæ non licet homini loqui. Ex aere in terram depresserunt eum, qui se appellabat Deum, deinceps ad inferos detrudendum.* Hucusque Cyrillus.

(b) Cyrill. catechef. 6.

XVIII. (c) Epiph. hæresi 21.

Epiphanius (*c*) item: *Naturæ*, inquit, *debitum in Romanorum urbe Simon persolvisse reperitur, quando in media Romanorum urbe miser ille collapsus, mortuus est.* Ad hæc sane Eusebius (*d*) quoque propemodum allusisse videtur, dum ait: *Cum divinus sermo jam ad Romanos pervenisset, vesana Simonis potentia extincta est, & homo ipse actutum penitus profligatus:* licet hæc tempore Claudii accidisse visus sit aliquibus affirmasse: sed superius eam opinionem confutavimus. Neque vero ab his aliud significare Philastrius (*e*) voluit, cum hæc dixit de eodem Simone: *Cum fugeret beatum Petrum Apostolum de Hierosolymitana civitate, Romamque veniret, ibique pugnaret cum beato Apostolo apud Neronem Regem; devictus undique oratione beati Apostoli, atque percussus ab Angelo, sic meruit interire, ut ejus magiæ evidens mendacium cunctis hominibus pateficeret.* Sane etiam S. Augustinus (*f*) scribens ad Casulanum, ea occasione Romæ esse institutum jejunium sabbati multorum relatione testatur, sic dicens: *Est quidem & hæc opinio plurimorum, quamvis eam perhibeant falsam plerique Romani; quod Apostolus Petrus cum Simone mago die Dominico certaturus, propter ipsum magnæ tentationis periculum, pridie cum ejusdem urbis Ecclesia jejunaverit, & consecuto tam prospero gloriosoque successu, eumdem morem retinuerit, eumque imitatæ sint nonnullæ Occidentis Ecclesiæ.* Hæc Augustinus; qui tamen opera Petri Simonem extinctum atque necatum certo confirmat, cum ait (*g*): *In qua urbe beatus Apostolus Petrus eum vera omnipotentis Dei virtute extinxit.* Rursus (*h*) apud eundem: *Petrus Ananiam & Saphiram ejus uxorem mendaces occidit; & Simonem magum tamdiu persecutus est, donec morte perimeret.* Hæc ipse.

(d) Euseb. hist. lib. 2. c. 14.
(e) Philast. de hær. c. 3.
(f) Aug. ep. 86.
(g) Aug. de hæres. 1.
(h) Aug. contr. Fulgent. Donatist. c. 23.

XIX. (i) Sever. hist. lib. 2. De eodem volatu & lapsu assertiones.

Sulpitius Severus (*i*) hæc eadem testatus, ait: *Tam illustris illa adversus Simonem Petri & Pauli congressio fuit. Qui cum magicis artibus, ut se Deum probaret, duobus suffultus dæmoniis evolasset, orationibus Apostolorum fugatis dæmonibus delapsus in terram, populo inspectante, disruptus est.* Ad hæc haud du-

dubium Prosper Aquitanus alludit, dum ait: (a) *Contra Neronem duo Petrus & Paulus Apostoli: at contrario Simon magus, qui & se perdidit, & Neronem decepit*. Affirmat eadem Theodoretus (b), in hunc plane modum: *Rursum Romam veniens divinus Petrus, fraudis eum pennis nudavit. Qui cum eum tandem in miraculorum certamen provocasset; omnibus Romanis videntibus, eum ex magna altitudine deturbavit, cum orasset: & qui miraculum viderant, eos cepit ad salutem*. Sed & Isidorus (c) Pelusiota id ipsum disertis verbis, cum ait: *Quamobrem si te Simonis exemplum non terret, qui cum baptizatus fuisset, ac ministris Christi comitem se præbuisset, rursum ad eas res quæ ex materia constant, reversus est, (ob idque etiam ex alto miser in mortem sermone multorum celebratissimam præceps ruit: ut ex una ipsius ruina perspicuum omnibus fiat, quibus suppliciis digni sint, qui celeste curriculum mentiuntur) Simonis vestigiis animique instituto hære*. Hæc Isidorus ad Lampetium scribens.

(a) Prosper de promiss. dimid. temp. c. 13.
(b) Theod. hæret. fabul. lib. 1. cap. 1.
(c) Isidor. Pelus. l. 1. ep. 13.

XX. At Maximus Taurinensis (d) de his copiosius differens, dum causam necis Apostolorum declarat, hæc ait: *Sed videamus causam quare ista perpessi sunt: scilicet quod inter cetera mirabilia etiam magum illum Simonem orationibus suis de aeris vacuo præcipiti ruina prostraverunt. Cum enim idem Simon se Christum diceret, & tamquam Filium ad Patrem assereret volando se posse conscendere; atque elatus subito magicis artibus volare cœpisset: tunc Petrus fixis genibus precatus est Dominum, & precatione facta, vicit magicam levitatem. Prior enim ascendit ad Dominum oratio, quam volatus; & ante pervenit justa petitio, quam iniqua præsumptio: ante Petrus in terris positus obtinuit quod petebat, quam Simon perveniret in cælestibus, quo tendebat. Tunc igitur Petrus velut vinctum illum de sublimi aere deposuit, & quodam præcipitio in saxa illidens, ejus crura confregit; & hoc in opprobrium facti illius, ut qui paulo ante volare tentaverat, subito ambulare non posset: & qui pennas assumpserat, plantas amitteret. Sed ne forte hoc mirum videatur, quod magus iste præsente Apostolo per aerem aliquandiu volitaverit; hoc patientia Petri fecit: permisit enim illum sublimius ascendere, ut altius caderet: voluit eum in excelsum levari ad conspectum omnium, ut ruentem illum de excelso oculi omnium perviderent. Hæc igitur iniquitatis est elatio, ut in altum se ferat, in sublime se erigat: sed sancta oratio omnem humiliat superbiam, & universam dejicit vanitatem*. Hucusque Maximus.

(d) Max. Taurin. serm. 5. in Natal. Apost.

XXI. His omnibus adstipulatur liber de Romanis Pontificibus, inscriptus nomine Damasi, in Petro. His essent addenda quæ ab Hegesippo (e) Juniori fusius habentur descripta: qui addit & de mortuo a Petro resuscitato: quæ narrantur etiam a Marcello presbytero in Actis (f) Nerei & Achillei, quæ & in his recepta fuisse videntur: nam de ea altercatione de mortuo resuscitando inter Petrum atque Simonem magum habita, meminit Leo Secundus in epistola ad Constantinum Imperatorem, quæ recitata habetur in Sexta Synodo, actione decimaoctava. Sed ad hæc de lapsu Simonis, jungendi dictis auctoribus. videntur Metaphrastes (g), Nicephorus (h), Cedrenus (i), Glycas (k), & alii Græcorum recentiores, Latinorum Gregorius Turonensis (l), Isidorus, & alii his posteriores fere innumeri: adeo ut de re quæ in confesso est apud omnes, nefas sit amplius dubitare. Quamobrem monachi Orientales in libello oblato Agapeto Papæ adversus Severum ac Zoaram nequissimos hæreticorum, inter alia hac obtestatione sunt usi: ut sicut Petrus Apostolus Simonem magum deorsum prostrasset, ita ipse vellet deponere dictos hæreticos. Habentur hæc in actione prima quintæ Synodi Oecumenicæ. Sic igitur cum tam Latinorum quam Græcorum testimonio de lapsu Simonis testata habeatur historia: haud curandum nobis est, si in minimis quibusdam ab invicem discrepent, cum in re gesta omnes æque consentiant. Quorum sententia pariter declaratur, ea de causa Neronem in Petrum acerbe commotum, jussisse ut in vincula conjiceretur.

(e) Hegesip. lib. 3. c. 2.
(f) Apud Sur. tom. 3 die 12. Maii.
Firmantur dicta superius.
(g) Metaph. die 29. Junii.
(h) Niceph. l. 2. c. 36.
(i) Cedren. in comp.
(k) Glycas Annal. l. 2.
(l) Greg. Turon. hist. Franc. l. 1. cap. 25.

XXII. Hic igitur finis fuit Simonis magorum omnium sceleſtissimi, qui præstigiis sic oculos spectantium mentemque omnium perstringebat, ut in sui admirationem omnes pene converteret. Quænam autem hæc fuerint, quæ cum re vera non essent, tamen ab hominibus videri videbantur; referam quæ Anastasius Nicænus (m) scribit: *Statuas faciebat ambulare, & in igne volutatus non exurebatur: in aere volabat, & ex lapidibus panes faciebat. Serpens fiebat, & in aliquas alias bestias transformabatur: duas habebat facies: in aurum convertebatur: fores clausas aperiebat: vincula ferrea solvebat: in conviviis exhibebat spectra formarum omnis generis. Vasa quæ erant in ædibus, faciebat videri tamquam quæ sua sponte moverentur ad ministerium, his qui portabant non visis: efficiebatque ut multæ umbræ eum præcederent, quas dicebat esse animas mortuorum. Multos autem tentantes eum dicere præstigiatorem, cum eos esset allocutus, & inde convivii prætextu bovem sacrificasset, & convivio excepisset, variis morbis & dæmonibus subjecit. A Cæsare aliquando quæsitus & territus aufugit, sua forma alii imposita*. Hucusque Anastasius de

(m) Anast. Nicæn. q. 23.
Simonis præstigiæ.

de Simonis imposturis, quibus hæc per imaginem ostendebat & visum, cum nulla veritate consisterent.

XXIII. Tempus carceris Petri, & Pauli. Sed ad Petrum & Paulum revertamur: quos quidem occasione lapsus Simonis a Nerone in carcerem (ut jam diximus) fuisse detrusos, citati superius auctores testantur. Hæc autem de casu Simonis & Apostolorum carcere facta esse Romæ mense Octobris, ex eo facile colligi potest, quod cum Romanum (*a*) Martyrologium, cui Beda & Usuardus assentiuntur, tradat Petrum & Paulum carceri mancipatos post casum Simonis, novem in eo mensibus usque ad mortem fuisse detentos; satisque exploratum sit, eosdem consummasse martyrium vigesimanona Junii: opus est, ut dicamus eosdem hoc anno, dicto mense, esse detrusos in carcerem: licet sciamus, scriptum haberi in Actis Nerei & Achillei, nec ad septem menses Apostolorum carcerem perdurasse. Sed cum ea Acta in aliquibus fide haud integra habeantur; longeque præstet Martyrologii ab Ecclesia recepti auctoritas, consignata pariter testimonio diversorum; illi merito assentimur magis. Carcerem autem, quo sanctissimi Apostoli detenti sunt, Mamertinum dictum esse, tum citata nuper ex Martyrologio fidem faciunt, tum etiam Acta (*b*) sanctorum martyrum Processi & Martiniani probant. Sed quinam & ubi ille fuerit, consule quæ a nobis fusius notata sunt in Martyrologio Romano (*c*), ubi tum de Mamertino, tum etiam Tulliano, atque aliis carceribus abundantius egimus.

(*a*) *Rom. Martyr. & alia die 14. Martii. Beda Usuard. ead. die.*

(*b*) *Apud Sur. tom. 4. die 2. Julii.*

(*c*) *Die 14. Martii B.*

XXIV. Ceterum in eodem carcere Processus & Martinianus milites, Apostolorum custodes, a Petro ad fidem conversi, ab eodem sacro baptismate ibidem initiati sunt, erumpente divina virtute ex petra fonte, ut eorumdem res gestæ declarant (*d*). Admiratione enim digna res est, eumdem illic fontem in hanc usque diem perseverare, non tantum rerum ibi gestarum memoria nobilem, sed perenni illustrem miraculo, quique positus in medio carceris strati prægrandibus lapidibus Tiburtinis sibi invicem inhærentibus, e perforato saxo altitudine cubitali tantummodo, & palmi unius vel circiter latitudine, sic aqua scaturit, ut nec foras exundet, nec quamtumlibet hauriatur, unquam siccetur. Notissimum est ejus rei experimentum, dum certis anni diebus, quibus carcer ille religionis ergo invisitur totius Urbis concursu, & Fideles inde hauriant aquam, & potent, & tamen fons indeficiens perseveret. In eo igitur carcere cum ad tam longum temporis spatium detinerentur Apostoli, & a Christianis Romæ agentibus atque aliis inviserentur, Evangelium prædicare, maleque se habentes curare, atque alia plura operari miracula non desierunt, nec enim tantum dictos duos milites in carcere positi Apostoli genuerunt per Evangelium, sed & alios quadragintaseptem: in quos simul omnes gladius Neronis sævi, illustrique sic sunt coronati martyrio, quorum memoria annua celebritate recolitur (*e*), illorum duorum secunda Julii, horum decimaquarta Martii, qui natalis illis dies idemque sempiternus illuxit in cœlo. Hæc autem quomodo se habuerint, ipsorum Acta (*f*) declarant; quæ eo fideliora esse putamus, quo breviora noscuntur. Sed quæ post hæc secuta sint, sequenti anno, quo sunt facta, dicentur.

(*d*) *Apud Sur. tom. 4. die 2. Julii.* De fonte carceris.

(*e*) *Martyr. Roman. & alia.*

(*f*) *Apud Sur. tom. 4. die 2. Julii.*

XXV. Causa carceris Pauli. Jam quod ad Paulum spectat: ut a Nerone conjiceretur in carcerem, hanc etiam Chrysostomus (*g*) affert causam, cum ait: *Neronem prorsus ex fama novistis: vir enim impudicitiæ sceleribus omnibus insignis fuit: primusque ac solus in tanto Imperii culmine novos quosdam lasciviæ, flagitii, ac turpitudinis modos excogitavit, exquisivit, invenit. Hic itaque Paulo beatissimo (uno enim eodemque tempore vitam istam agebant) hujusmodi ac prorsus similia crimina objiciens his quæ vos modo sanctis objicitis: Pellicem enim ejus quam ille deperibat atque in deliciis habebat, cum induxisset fidei ac religionis sacramenta suscipere, persuaserat una incestum illum impurumque congressum declinare: Hæc, inquam, ille crimina objectans corruptoremque nequam, flagitiosum, ac nebulonem, & his similia, quæ vos modo perstrepitis, Paulum vocitans, primum conjecit in vincula: cum vero ut puellæ ejuscemodi monita atque consilia dare desineret, persuadere non posset, necavit eumdem.* Hæc Chrysostomus. At nihil obstat, ut alia causa Paulus, alia vero Petrus ab eodem Nerone conjicerentur in carcerem; nempe iste propter consternatum Simonem; ille, quod Neronis pellicem ad Christianam religionem convertisset, & ex impudicissima castam atque pudicam reddidisset: licet & in Actis passionis ejus, quæ Lini nomine sunt pervulgata, de quorum fide agemus inferius alia etiam afferatur causa, nimirum quod Proculum Neronis pincernam convertisset ad fidem Christi suscipiendam. Sed cetera de Paulo, anno sequenti.

(*g*) *Chrys. advers. vituper. vit. mon. lib. 1. eademque Metaph. die 29. Junii.*

XXVI. At quod spectat ad reliquas hujus anni Neronis res gestas: is cum improborum omnium vitia in se ipsum studiosa imitatione congessisset, atque in immensum cumulasset: proborum omnium integritatem pariter insectatus, in eos quoque bellum gessit implacabile. Scribit de duobus Tacitus, quorum bonitas atque severitas domi forisque spectata, atque ore omnium prædicata Neronis concitavit invidiam, & excitavit immane odium, quo eosdem ad necem usque est crudeliter pro-

Quid Neronis Baream Soranum & Thraseam.

prosecutus. Hæc haud ab instituto prorsus aliena, saltem paucis attigisse sufficiet. Facta sunt hæc iisdem Coss. adversus viros clarissimos Consulares, ac moribus honestissimos, Baream Soranum, atque Thraseam Pætum: scribit ea Tacitus pluribus, qui in primis quantæ ii æstimationis essent, his significat verbis (a): *Trucidatis tot insignibus viris, ad postremum Nero virtutem ipsam excidere concupivit, interfecto Barea Sorano, & Thrasea Pæto, olim utrisque infensus.* Addit a Torio Sabino Baream reum esse factum ex proconsulatu Asiæ, quem administraverat, non quidem ex crimine aliquo quod patrasset, sed (ut idem ait) ex justitia atque industria; quia scilicet portui Ephesiorum aperiendo curam insumpserat; vimque civitatis Pergamenæ prohibentis Acratem Cæsaris libertum statuas & picturas avehere, inultam remiserat. Contigit adventus Acratis a Nerone missi ad expilanda Asiæ templa (ut idem testatur Tacitus *b*) sub Consulatu Lecanii atque Licinii, anno Domini sexagesimosexto, Urbis incendio memorabili: quo tempore (ut ex his apparet) Bareas Soranus Proconsulem agebat in Asia, abhinc ante biennium.

(a) Tacit. lib. 16.

(b) Tacit. lib. 13.

XXVII. De Servilia filia Bareæ.

Sed & quæ de nece Serviliæ ejusdem Bareæ filiæ jussu Neronis illata idem scribit Tacitus, observatione sunt digna, ut quæ ad res nostras nonnihil spectare videantur. Sic enim ait: *Ultra hæc, sed recens, discrimini patris filiam connectebat, quod pecuniam Magis largita esset. Acciderat sane pietate Serviliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ caritate erga parentem, simul imprudentia ætatis, non tamen aliud consultaverat, quam de incolumitate domus, & an placabilis Nero, an cognitio Senatus nihil atrox afferret. Igitur accita est in Senatum: steteruntque diversi ante tribunal Consulum, grandis ævo parens, contra filia intra vigesimum ætatis annum, nuper marito Annio Pollione in exilium pulso viduata, desolataque, ac ne patrem quidem intuens, cujus onerasse pericula videbatur. Tum interrogante accusatore, an cultus dotales, ac detractum cervici monile venumdedisset, quo pecuniam faciendis magicis sacris contraheret? Primum strata humi, longo fletu & silentio, post altaria & aram complexa: Nullos, inquit, impios deos, nullas devotiones, nec aliud infelicius precibus invocavi, quam ut hunc optimum patrem, tu Cæsar & vos Patres, servaretis incolumem. Sic gemmas, & vestes, & dignitatis insignia dedi, quomodo si sanguinem & vitam poposcissent. Viderint isti antehac mihi ignoti quo nomine sint, quas artes exerceant: nulla mihi Principis mentio, nisi inter numina, fuit. Loquentis adhuc verba excipit Soranus: proclamatque non illam in provinciam secum profectam, non Plauto per ætatem nosci potuisse, non in criminibus mariti connexam, nimiæ tantum pietatis ream: separarent a se, quamcumque sortem subirent. Simul in amplexus occurrentis filiæ ruebat, nisi interjecti lictores utrisque obstitissent.* Damnatos tandem eosdem morte idem auctor affirmat. Meminit & Juvenalis de nece Bareæ illata, nequissimi hominis Egnatii calumnia, qui ad gloriam captandam, inter Stoicos (ut idem dicit Tacitus) profitebatur, si dicens.

Stoicus occidit Baream delator amicum,
Discipulumque senex.

XXVIII. De Servilia visa Christiana.

Quod vero ad Serviliam spectat: non levis quidem, ex his quæ dicta sunt, suspicio mentem agitat, hanc fuisse Christianam, sed magiæ ream factam dici a Tacito, quod Christiani (ut superius vidimus) his præsertim temporibus magi esse a Gentilibus dicerentur. Sed ab his interim nos distrahit, quod altaria complexa dicatur & aram: si tamen auctoris Christianis infensi, atque calumniis eosdem (ut vidimus) insectantis, de rebus nostris scribentis fides tuta sit. Nam si quis rursum rem gestam altius considerando scrutetur, & quid sibi velit exacte consideret; juvenculam ætate teneram monile, cervicis nobile ornamentum, quo nihil ejus ætatis fœminis carius esse potest, ad magos consulendos, distraxisse; quasi Consulari fœminæ clarissimo loco natæ, nullius alterius domesticæ rei distractione tantum pecuniarum contrahere licuisset, quæ ad pretium sordidorum hominum satis essent: is nihil aliud puto dicet, nisi (quod verius fortasse erit) ipsam Christiana fide semel imbutam (ut in aliis compluribus accidit) hisce peccatorum illecebris sponte carere voluisse, ac distraxisse mundum muliebrem, ejusque pretium ad Fideles pauperes alendos contulisse, quos auctor Christianis infensissimus magos appellat. Humi insuper illa prostratio juncta silentio, speciem sane refert Christianæ feminæ Deum animo enixius deprecantis. At hæc nos tantummodo conjectura, haud tamen penitus improbanda dixisse voluimus, atque rem per transennam ostendisse; sicut alia plura de Christianis ab eodem auctore obscuritate velata potius, quam perspicue narrata esse noscuntur.

XXIX. Philosophi ab urbe pulsi.

Ceterum Nero (utar Taciti verbis) cum conaretur in Urbe virtutes ipsas excidere, ac penitus profligare; non tantum (quod dictum est) Principes Apostolorum neci tradendos carceri mancipavit, atque dictos honestissimos Senatores e medio sustulit, sed & promulgato edicto sub iisdem

dem coss. philosophos exegit ab Urbe. Testatur id ipsum Philostratus (*a*), cum ait: *Eo tempore Nero philosophari non sinebat homines; inanem operam sibi videri philosophiam dicens, quæ divinandi peritiam adumbraret. Et philosophi aliquot accusati fuerant, quia divinandi artem exercere dicerentur. Sed ut alios omittam, Musonius Babylonius, qui sapientia secundus ab Apollonio putabatur, in carcerem detrusus, in summo vitæ periculo versabatur; & nisi valido robustoque corpore extitisset, in carcere proculdubio mortuus fuisset.* Sed quod Nero nunc primum homines callentes divinandi peritiam, nempe magos, cujusmodi arti proximos putavit esse philosophos, adeo sit detestatus; nulla alia causa illi oblata cognoscitur, nisi quod (ut vidimus) cum a Simone mago se, licet sero, intelligeret esse delusum, ceteros quoque magos, quos antehac magno pretio redemisset, immenso est odio prosecutus: repentina enim ejusmodi Neronis in contrarium facta mutatio, hæc opinari suadet.

(a) Philost. lib. 4.

XXX. Apollonius Tyanæus Romam venit.

Sed quid inter hæc hostis humanæ naturæ diabolus? Simone jam extincto, novum rursus infert magum in Urbem. Nam hoc ipso anno, dum hæc in hunc modum Romæ se haberent, Apollonius Tyanæus Romam se contulit: erat hic magia excellens, licet foris philosophum Pytagoreum ostentaret. Hic cum Romam venisset, sequenti die (ut Philostratus (*b*) testatur) innotuit Telesino, hoc anno Consulatum agenti, cujus fovebatur patrocinio: addit insuper ab eodem Apollonio tunc puellam feretro impositam a mortuis excitatam: licet ipse auctor, qui hæc scribit, an vere mortua esset, se affirmare non audere testetur. Sed tam vera hæc esse puto, quam quod ait, hoc anno sub Consulatu Telesini eumdem prædixisse de fulgure in Neronis mensam decidente: quod ante sex annos accidisse, nempe anno Domini sexagesimo secundo, Nerone quartum & Cornelio Cosso Coss. auctor est Tacitus (*c*), qui exactius ceteris per annos singulos ex Consularibus Fastis diligenter res gestas est prosecutus. Cum igitur in his levioribus Philostratus de Apollonio mendacii arguatur; cujus fidei cetera sint, quæ adeo miranda ab eo de eodem impostore sunt prodita, facile quis intelligere poterit.

(b) Philost. lib. 4.

(c) Tacit. lib. 4.

XXXI. Vix quisquam satis digne valeat unquam exprimere, quantum humano generi obfuerit Philostratus, scribendo res gestas Apollonii Tyanæi, easdem amplificando mendaciis: ut videatur plane inventum fuisse diaboli. Quod enim non valuit perficere in Simone mago nuper extincto, id in Apollonio implere conatus est: quippe qui æmulus Christi gloriæ; sicut scripto jam Evangelio, longe lateque per Orbem innotescebant Christi res gestæ; suum ipse statuens Antichristum, pseudoevangelium quoque actorum ipsius per mendacissimum hominem scribendum curavit; cui fidem præstantes homines, nihilo Christo minorem fuisse Apollonium existimarent; vel, sicut istum ea perfecisse magia complures compertum haberent, eamdem quoque arte Christum usum esse falso ac absurde effutirent. Commentario namque edito in Christianos, Hierocles philosophus, unus ex Areopagi judicibus, nihil magis monstrare conatus est, quam Apollonium æqualem fuisse Christo. Porro ejus insanias Eusebius adversus eum scribens egregie confutavit: quem consulat, qui hæc plenius scire cupit; de eo, tacito ejus nomine, Lactantius (*d*) hæc tradit: *Alius eamdem materiam mordacius scripsit, qui erat e numero judicum, qui auctor in primis, persecutionis faciendæ fuit: quo scelere non contentus, etiam scriptis eos, quos afflixerat, insecutus est*: & post multa: *Item cum facta ejus mirabilia destrueret, nec tamen negaret: voluit ostendere Apollonium vel paria, vel etiam majora fecisse. Mirum quod Apulejum prætermisit.*

Quantæ existimationis Apollonius.

(d) Lact. lib. 5. cap. 2. & 3.

XXXII. Sic igitur Apollonius commentariis Philostrati illustratus, eam consecutus est gloriam, ut complures eum ut Deum colerent; ut de Ephesis idem Hierocles testatur (*e*), illos eum coluisse sub nomine Herculis Alexicaci: sed & Alexander Imperator eo illum honore prosecutus est, ut æqualem illum faceret Christo, ac diis suis, cum in suo Larario (quod scribit Lampridius) inter deorum imagines, Christi æque & Apollonii collocasset. Testatur & Dio in Caracalla, ab eodem Imperatore Antonino Caracallæ Apollonium in honore habitum, atque adeo ipsi nobile monumentum extruendum curasse. Scribit de ejusdem cultu hæc Anastasius Nicænus (*f*): *Apollonii autem in hodiernum usque diem in nonnullis locis peraguntur sacra: alia quidem ad avertendas bestias quadrupedes & volucres, quæ possunt homines lædere: alia autem ad sistendos fluxus fluminum, quæ cursu feruntur inordinato: alia autem ad avertenda illa quæ sunt ad perniciem & interitum hominum comparata. Non solum autem in vita ejus hæc per ipsum fecerunt dæmones: sed etiam post ejus mortem ad ejus monumenta manentes, quædam fecerunt signa in ejus nomine, ad eos decipiendos, quos dæmon facile seducit & pellicit ad res hujusmodi.* Hæc ille. Verum de statua ejus, operatione dæmonum responsa dante, hæc scripta habentur apud Justinum (*g*): *Dæmonis ipsius in illius statua insidentis, & homines oraculis edendis in errorem, ut Apollonium sicuti Deum honorarent & colerent, inducentis, os Dominus obturavit,* respon-

(e) Refert Lactan. lib. 5. c. 3.

(f) Anast. lib. quæst. q. 23.

Apollonii præstigiæ.

(g) Apud Justin. lib. quæst. q. 24.

responsis ejus abolitis. Hæc ibi.

XXXIII. At quoniam (quod habet parœmia) fur furem probe novit: Lucianus Samosatensis (*a*), qui eodem sæculo vixit, cum imposturas detegit Alexandri, qui & ipse ut Deus coli studuit, ipsum in schola alterius Tyanæi, Apollonii hujus discipuli, turpiter professum esse in primis demonstrat; additque: *Erat videlicet ex eorum numero, qui cum egregio Apollonio Tyanæo illo versati, totam illius tragœdiam pernoverant. Vides quanam e schola tibi hominem refero?* Hæc ille, primam Alexandri vituperationem instituens a schola, ex qua homo ille omnium sceleстissimus prodiisset. Cumque Apollonii vitam, tragœdiam nominet, plane innuit alio fine vitam clausisse, quam aliquo ex his, qui a Philostrato, ut de re ambigua, sunt descripti; at de his infra. Addit auctor, Apollonium hoc eodem anno, Consule Telesino, ab Urbe recessisse, atque in Hispaniam esse profectum. Instar Christi, diabolus suos eodem quoque tempore in orbem terrarum pseudo-Apostolos misit, quorum coryphæus Apollonius videretur; de cæteris vero suo loco dicturi sumus inferius: nunc ad res gestas Neronis redeamus. Nero igitur Imperator hoc ipso anno (ut idem tradit auctor (*b*) Achaiam, ut Isthmum foderet, navigavit. Porro Isthmi fossione reddita irrita; idem Nero in Olympiis certans, omnes superans citharœdos & aurigas, laureis certamini meritis coronatur. Sed hæc pluribus Lucianus (*c*), Suetonius (*d*), & alii. Hujus putamus occasione Neronis absentiæ, & longioris in Achaia factæ moræ, accidisse ut Petrus & Paulus Apostoli semel carceri mancipati, ad novem mensium spatium (ut dictum est) eodem detinerentur ergastulo: ne, nisi redeunte Nerone Romam, mortis supplicio afficerentur.

(*a*) Lucian. in pseudo mant.

Qualis Apollonius.

(*b*) Philost. lib. 4. in fin.

(*c*) Lucian. in Nerone.

(*d*) Suet. in Nerone cap. 22.

XXXIV. Quod vero spectat ad res Judaicas; hoc eodem anno, octava Aprilis, cum undique Judæi Hierosolymam ad diem festum convenissent, magna prodigia de futura clade Judæorum apparuere: quænam hæc fuerint, Josephus sic describit (*e*): *Ante defectionem, primique belli motus* (id enim hoc anno contigisse, modo dicemus) *ad diem festum Azymorum populo conveniente octavus erat dies Aprilis mensis, hora nona nocturna, circum aram itemque templum tantum lumen effulsit, ut clarissimus dies putaretur; & hoc usque ad mediam permansit horam: quod imperitis quidem bonum augurium esse videbatur; sacrorum vero peritis, priusquam eveniret, statim dijudicatum est. Eodem quoque festo die, etiam bos, cum ad hostiam duceretur, agnum in medio templi peperit. Orientalis autem porta interioris templi, cum esset ænea atque gravissima, & sub vesperam vix a viginti viris clauderetur, serisque ferro vinctis obseraretur, pessulosque altos haberet in saxeum limen demissos, uno perpetuo lapide fabricatum, visa est noctis hora sexta sponte patescere. His autem curriculo per custodes templi magistratui nuntiatis, ascendit ille, vixque eam potuit claudere. Verum & hoc iterum ignaris quidem signum optimum videbatur; Deum namque bonorum portam aperuisse dicebant; prudentiores vero templi tutamen sponte sua dissolutum iri cogitabant; & hostium donum esse portas aperiri, solitudinemque illo ostenso significari, inter se pronuntiabant. Post dies autem festos, diebus paucis, vicesimoprimo mensi Maiis, visio quædam apparuit fidem excedens. Pro fabula autem fortasse, quod dicturus sum, haberetur, nisi qui viderunt superessent, & clades dignæ præsagiis secutæ fuissent. Namque ante solis occasum visi sunt per inane ferri currus totis regionibus, & armatæ acies tranantes nubila, & civitati circumfusæ. Festo autem die, quam Pentecosten vocant, nocte Sacerdotes intimum templum more suo ad divinas res celebrandas ingressi, primum quidem motum quemdamque strepitum senserunt, postea vero subitam vocem audiere, quæ diceret: Migremus hinc.* Hucusque Josephus de rebus quæ hoc anno ante defectionem Judæorum contigerunt: cetera autem quæ recenset prodigia, alio tempore facta sunt. Narrat ex his aliqua Tacitus (*f*) paucis: *Visæ per cælum concurrere acies, rutilantia arma, & subito nubium igne collucere templum. Expansæ repente delubri fores: & audita major humana vox excedere deos, simul ingens motus excedentium.* Hæc ille.

(*e*) Joseph. de bel. Jud. lib. 7. c. 12.

De prodigiis cladis Judaicæ.

(*f*) Tacit. hist. lib. 5.

XXXV. Verum quoniam ex sententia Augustini scribentis ad Hesychium (*g*), & aliorum sanctorum Patrum, constat a Domino prænuntiatum esse apud Matthæum (*h*), Marcum (*i*), & Lucam (*k*), Hierosolymorum excidium, & quæ antea essent manifestanda prodigia pariter declarata; ea ipsa omnia his temporibus accidisse, haud erit difficile demonstrare. At quoniam (ut est apud Matthæum) non tantum signa consummationis civitatis, sed & adventus ejus Dominum Apostoli rogaverunt: eorum quæ ab ipsis narrantur, alia signa Hierosolymorum excidium, alia vero Domini præcedere debebant adventum: quæ autem ante Hierosolymorum cladem minus apparuisse noscuntur, eadem ad secundum Domini adventum esse referenda, nemo poterit dubitare. Quod igitur ait Evangelista: *Consurget gens adversus gentem, & regnum adversus regnum*. Si quis dixerit per ea demonstrata esse bella civilia, quæ uno & dimidio anno quatuor occisis Imperatoribus, sunt conflata; equidem puto scopum

(*g*) Aug. ep. 80.

(*h*) Matth. 24.

(*i*) Marc. 13.

(*k*) Luc. 17.

De prodigiis a Domino prænunciatis.

pum veritatis attinget: quam vero immania & plane portentosa illa fuerint, Tacitus (a) significat. Sed & quod subdit Matthæus: *Erit tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet.* Josephus (b) plane testatur, numquam aliam gentem talia passam esse, qualia tunc perpessa est gens Judæorum. Testatur idipsum in nuper citata ad Hesychium epistola Augustinus, nimirum Dominum illis verbis, Judæorum, de qua agimus, cladem significare voluisse. De fame vero & pestilentia prædictis a Domino, satis sunt ipso experimento declarata: quæ sibi invicem fuisse conjuncta, Josephus (c) testatur. De terræmotibus per diversas loca futuris; tradit Eusebius in Chronico, temporibus Neronis tum Romam, tum Asiam ingentibus terræmotibus esse vexatam, tresque nobilissimas Asiæ civitates esse prostratas, eodemque tempore Solem passum esse deliquium. De pseudo-Prophetis, qui his temporibus surrecturi erant, ut multos deciperent; hæc etiam accidisse ante cladem Hierosolymitanam, suo loco monstrabimus. Si qua autem narrantur ab Evangelistis, quæ ante ejus urbis excidium minime evenisse dicuntur; ea (ut diximus) referenda sunt ad Christi adventum, , de quo etiam Apostoli Dominum rogaverunt: quæ enim Dominus singillatim atque distincte ventura prædixit, mixtim & diverso inter se ordine ab Evangelistis sunt recensita.

(a) Tacit. lib. 1. hist.

(b) Joseph. de bel. Jud. lib. 7. c. 11.

(c) Joseph. de bel. Jud. lib. 7. c. 17.

XXXVI. Rerum Judaicarum status.

Hoc igitur anno duodecimo Imperii Neronis, & septimodecimo Agrippæ Regis, mense Maio, Judæis deficientibus a Romanis, cœptum esse bellum Judaicum, Josephus (d) est auctor: qui & singulas causas quæ præcesserunt, quibusve temporibus contigerunt, exacte conscribit. In primis (e) enim cum jam biennio intolerabilem plane Cestii Flori Procuratoris tulissent tyrannidem; spe etiam quam conceperant de Cestio Syriæ Præside, hoc anno Paschæ tempore Hierosolymam veniente (apud quem Judæi omnes supplices egerant, ut tam nefandis mederetur malis) cum jam erga Florum viderent eum propensiori animo esse, spe omni penitus exciderunt. At novis insuper, iisdemque deterioribus superadditis causis, eo sunt desperationis adacti, ut præcipuorum quorumdam factione obstinatissimo animo adversus Romanos penitus rebellaverint. Sed inspiciamus singula.

(d) Joseph. Antiq. lib. 20. cap. 19. & de bello Jud. lib. 2. c. 13.

(e) Joseph. de bel. Jud. lib. 2. c. 13.

XXXVII. Quid Cæsareæ maritimæ his diebus acciderit, Josephus (f) narrat his verbis: *In Cæsarea habitantes Judæi habebant synagogam prope locum cujus erat dominus quidam Gentilis Cæsariensis: & frequenter quidem egerant, ut ad eorum jus illa possessio jungeretur, multis partibus majus pretium, quam res meruerat, offerentes. Dominus autem loci, preces eorum despexisse non contentus, ad majorem dolorem ædificavit in loco tabernas, ita ut angustum ejus transitum & prorsus coarctatum relinqueret. Primum igitur ferventiores aliqui juvenum prosilientes, ædificationem vetabant. Cum vero Florus hos a prohibendo cohiberet: non habentes Judæorum nobiles quid agerent, inter quos erat Joannes Publicanus, inflectunt Florum oblatione octo talentorum, ut ædificationem vetaret. Ille autem, ob capiendum tantummodo, promittens se cuncta facturum, accepta pecunia, de Cæsarea egressus est, venitque Sebasten, seditioni facultatem tribuens, quasi qui pugnæ spatium Judæorum primatibus vendidisset. Sequenti vero die, Judæorum sabbato, cum plebs ad synagogam coisset; seditiosus quidam Cæsariensis vas Samium ante ingressum eorum ponens, alites immolabat. Hoc factum Judæos incoercibiliter accendit: quippe & legem suam contumeliam pertulisse, & locum ipsum dicebant esse pollutum. Pars autem Judæorum, quæ erat constantior, atque modestior denuo apud judices esse conquerendum rebatur. Seditiosi autem & juventute turgentes Judæi effundebantur in rixam. Stabant autem ad confligendum parati etiam Cæsariensium tumultuosiores: ex composito quippe missus fuerat, qui pro synagogæ foribus immolaret; sicque continuo est pugna commissa.*

(f) Joseph. de bel. Jud. lib. 2. c. 14.

Interveniens autem Jucundus, qui ad prohibendum erat relictus, præfectus equitum, vas illud quidem, quod positum fuerat, jussit auferri, & tumultum sedare pergebat. Cum vero superatus esset præ Cæsariensium violentia: Judæi statim libros legis rapientes secesserunt in Narbata: regio quædam eorum hoc nomine appellatur, dirempta a Cæsarea stadiis sexaginta. Primates autem eorum duodecim cum Joanne in Sebasten ad Florum venerunt, de his quæ acciderant conquerentes, & ut auxilio esset rogabant, quamvis reverenter, tamen eum & de octo talentis admonentes. Ille vero illico comprehensos eos vinciri jussit, arguens cur leges de Cæsarea auferre ausi fuissent. Ob hoc igitur apud Hierosolymitas gravissima indignatio nascebatur, verumtamen adhuc iram suam frœnabant. Florus vero, quasi ad hoc operam suam locasset ut bellum inflammaret, misit ad sacrum thesaurum, ut inde decem & septem talenta auferrentur, quasi eam pecuniam impensæ Cæsaris flagitaret. Tunc vero statim invasit populum multa confusio: concurrentes ad templum, maximis vocibus nomen Cæsaris appellabant, ut a tyrannide Flori liberarentur, orantes. Quidam vero seditiosorum in Florum maledicta jaciebant ultima; & canistrum circumferentes, stipem ejus nomine postulabant, quasi inops & miserrimus talibus indi-

XXXVIII.

Provocat Judæos ad rebellionem.

indigeret auxiliis. His autem omnibus nihil est a cupiditate deterritus, sed multo magis ad prædandum irritatus est. Denique cum deberet Cæsaream veniens, ignem belli illic nascentis extinguere, causasque tumultus submovere, pro quo etiam mercedem acceperat pactus: tamen cum exercitu equitum atque peditum Hierosolymam contendit, ut Romanis armis, ad quod volebat, uteretur, ac timore ac minis urbem circumdaret. Tunc populus lenire ejus impetum volens obviam militibus processit cum solitis utique favoribus, & Florum honorare officiis paratus. Ille autem præmittens cum equitibus quinquaginta Centurionem nomine Capitonem, discedere eos jussit: neve eum, in quem tam gravia maledicta jecissent, falso denuo honore deluderent: oportere quippe eos, si viri sunt fortes, animique constantis, etiam in præsentem effundere contumelias, nec solum in verbis, sed etiam in armis amorem libertatis ostendere. His dictis exterrita multitudo, simul etiam militibus, qui cum Capitone venerant, in medium vulgus irruentibus, diffugerunt, antequam Florum salutarent, aut militibus officia consueta redderent. Discedentes igitur in domos cum metu atque humilitate, pervigilem duxere noctem. Florus quidem tunc deguit in regia.

XXXIX. *Postridie autem adversus eos extructo tribunali sublimius resedit: convenientesque Sacerdotum Principes, & civitatis universa nobilitas, adstiterunt tribunali. His præcepit Florus, ut omnes qui maledicta in eum succlamassent, protinus dederent; edicens, in ipsos esse, nisi reos produxerint, vindicandum. Ad hæc respondent Judæi: populum quidem pacifica quæque sentire: illis vero qui erravissent in verbis, veniam conferendam postulabant: In tanta siquidem multitudine, nihil esse mirandum, offendi aliquos temerarios, & per ætatem insipientes: esse autem impossibile, eorum qui deliquerint, discrimen agitari, cum & singulos nimium pœniteat, & præ timore ad negandum sint parati: debere autem illum, si consuleret gentis quieti, & vellet Romano Imperio servare urbem, magis propter multos innoxios dare veniam paucis delinquentibus, quam propter paucos improbos turbare multitudinem tantam bonorum. Ad hæc ille magna indignatione inflammatus, militibus exclamavit, ut forum rerum venalium, quod erat in superiori parte civitatis, diriperent, & passim obvios trucidarent. Illi vero ad lucri sui cupidinem addita auctoritate rectoris, non solum illum diripuerunt locum in quem fuerant immissi, sed in universas insilientes domos, interficiebant habitatores. Fuga autem erat per angiportus omnes, & cædes eorum qui comprehendebantur; direptionis quoque nulla species præteribatur.* [Florus immittit milites in Judæos.] *Multos autem etiam nobilium comprehendentes, adduxerunt ad Florum, qui illos verberibus laniatos in crucem sustulit. Denique omnis numerus illo interfectorum die cum parvulis & mulieribus (neque enim vel lactentibus pepercerant) fuit sexcenti triginta. Graviorem autem faciebat calamitatem videri novitas Romanæ calamitatis: quod enim nemo umquam prius, tunc Florus ausus est, ut viros scilicet equestris ordinis pro tribunali flagellis cæderet, & patibulis affigeret; quorum etsi origo Judæa, tamen Romana dignitas erat.* Hæc de primis incitamentis ad defectionem Josephus.

Quæ qui diligenter observat, & Judæorum præterita in Jesum Salvatorem commissa facinora memoria repetens, mente considerat; plane intelliget, divinam vindictam lentis passibus gradientem, ex æquo supplicia compensare delictis, & ab ipso nomine auspicari punitionem. Qui enim olim Jesum Nazarenum, ac proinde Floridum nuncupatum, & ab Isaia (a) floris nomine demonstratum, recipere contempsissent, sprevissent, ac denique occidissent, in præsentia Florum omnium sceleſtissimum spernentem, diripientem, occidentem, & in omnibus immanissime sævientem ferre, honorare, & in omnibus obsequi, & quibusvis officiis prosequi compelluntur. Quod abjecissent, inquam, florem, nacti sunt Florum. At qualis ille, & qualis iste? De illo enim sanctus Propheta prædixerat: *Flos de radice ejus ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis: & replebit eum spiritus timoris Domini: & non secundum visionem oculorum judicabit, neque secundum auditum aurium arguet: sed judicabit in justitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ:* sic denique quod summam allaturus pacem esset flos iste, mox subdit: *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit: vitulus, & leo, & ovis simul morabuntur.* Quam vero in his omnibus admiranda quadam antithesi contrarius Florus extiterit, quæ modo diximus, & superius de eodem ex Josepho recitavimus, & quæ etiam suis locis in posterum dicturi sumus, facile demonstrabunt: haud enim opus est verbis describere, quem sua ipsius facta vivis coloribus quodammodo exprimunt. Satis hic tantum sit dixisse: illum venisse, ut salvaret; hunc, ut perderet: illum, ut pacem abundantius impertiret; hunc vero, ut pacem inventam profligaret, conflaret bellum, ac Judæos funditus devastaret; quique inde auspicaretur vindictam, unde immane ipsorum delictum fuerat consummatum. Adegerant illi tandem Christum in crucem; sed per Florum in XL.

[XL. (a) Isai. 11. De Christo & Floro Antithesis.]

in primis eorum nobilissimi patibulis affiguntur. At hæc quidem levia videri possunt, si cetera quæ a Floro, ac demum Flori occasione sunt subsecuta, pensentur.

XLI. De Berenice rogante Florum. Cum autem Berenice Agrippæ Regis germana tunc Hierosolymis ageret, quo nuper voti, quod nuncupasset, explendi causa venerat, Florumque deprecaretur ut a cæde milites revocaret: *Ille* (inquit Josephus *a*) *neque in multitudinem interfectorum, neque in nobilitatem precatricis, sed tantum ad lucra sua, quæ de rapinis congregarentur, aspiciens, contempsit annuere. Impetus autem militum etiam adversus Reginam efferatus est. Non solum quippe sub oculis ejus obvios quosque mulctabant ac trucidabant, sed etiam ipsam, nisi confugisset in aulam, interfecissent. Ibi autem pervigilem noctem cum intenta custodia egit, verens utique irruptionem militum. Venerat autem Hierosolymam, ut vota Deo solveret. His enim, qui morbo, vel aliis necessitatibus implicantur, mos est orare per triginta dies, antequam immolent hostias: abstinere quoque vino, & capillos radere. Quem morem Berenice Regina illis exercens diebus, nudipes etiam ad tribunal stetit, deprecans Florum: & præterquam quod ipsi nihil honoris habitum est, etiam de vita sua periclitata est. Hæc autem facta sunt sextodecimo die mensis Maii. Postridie autem conveniens multitudo in forum, quod erat in superiori parte civitatis, magnis clamoribus de his qui interfecti fuerant, querebantur. Potissimum autem invidiosæ in Florum voces erant. Quod veriti primates quique & Pontifices, disruptis vestibus, & viritim singulos comprehendentes, postulabant, ut ab his verbis, quorum causa tanta mala pertulerant, desisterent, neque in majorem indignationem Florum moverent. Sicque sedata est multitudo, tam reverentia precantium, quam spe quod nequaquam Florus ultra in eos sæviret.*

(*a*) Joseph. de bel. Jud. l. 2. c. 15.

XLII. *Ille autem videns multitudinis tumultum fuisse compressum, angebatur; & denuo eam inflammare cupiens, Pontifices, cum nobilibus advocavit. Itaque unum ait argumentum fore, quod nihil ulterius de novandis rebus cogitaret, si populus obviam procederet militibus de Cæsarea venientibus: veniebant autem duæ cohortes. Qui cum convocasset populum ad occurrendum, mandat Centurionibus, ut nullam salutationem redderent obviantibus Judæis. Ad quod si offensi petulanter quippiam essent locuti, statim in eos uterentur armis. Pontifices ergo, collecta multitudine in templo, precabantur ut occurrerent Romanis, & ante grave incommodum cohortes solemniter salutarent. His hortationibus seditiosi quique abnuebant, & ob interfectorum dolorem reliqua multitudo jungebatur audacibus. Tunc vero omnes sacerdotes omnesque Levitæ sacra vasa proferentes ornatumque templi, cytharistæ etiam & cantores cum musicis organis procidebant ante multitudinem, & obnixissime deprecabantur, ut illum templi honorem custoditum esse vellent, neque ad direptionem vasorum sacrorum Romanos contumeliis incitarent. Erat autem videre sacerdotum Principes sparsis cinere capitibus & pectora disruptis vestibus nuda monstrantes, nominatim singulos quosque nobilium compellare, ac denuo in commune multitudinem precari, ne ob modicum peccatum patriam suam proderent his, qui direptioni ejus inhiarent.* Cum tandem id ægre, ut obviam irent militibus venientibus, suasissent; quid post hæc secutum sit, idem Josephus narrat his verbis:

Jussi occurrere Judæi militibus.

XLIII. *Obviam prodierunt, jamque cominus factos salutaverunt. Illis autem nihil respondentibus, seditiosi Judæorum adversus Florum, cujus hæc fierent consiliis, succlamarunt: confestimque milites comprehendentes eos, cædere fustibus adorti sunt, atque in fugam versos persequentes equites proculcabant. Corruebant multi quidem, cum a Romanis cæderentur; plures autem, cum se mutuo propellerent. In ipsis autem portis gravis facta est compressio; & unoquoque alterum prævenire cupiente tardior fuga cunctis fiebat. Collabentium autem durus erat interitus: suffocatu enim & proculcatu miseri disperibant, neque ad sepulturam quisquam proximis suis, cognoscendus remanebat. Irruebant etiam pariter milites immoderate, eos quos comprehendissent cædentes; & per ingressum, qui Bezetha vocatur, retrudebant multitudinem, transire cupientes, ut Antoniam & templum obtinerent. Quos etiam Florus consecutus, eduxit de regia eos qui secum erant, & in arcem transire nitebatur. Frustratus tamen est ejus impetus. Conversus quippe adversus eos populus repugnavit, & per tecta evadentes obruebant saxis Romanos: qui cum superne venientibus sagittis vincerentur, nec possent defendere multitudinem, quæ per angustos arctabatur ingressus, ad reliquum se exercitum, qui erat in regia, receperunt. Seditiosi autem verentes ne superveniens denuo Florus templum occuparet, per Antoniam ex templo ascendentes, porticus a templo ad Antoniam continentes interciderunt, quatenus avaritiam Flori desperatione compescerent.* Hæc Josephus de occursu a populo facto militibus. At quam pro antiquo delicto justa ultionis statera nova pœna pensatur. Cum enim olim (ut habet Matthæus *b*) Principes sacerdotum & scribæ ægerrime accepissent, Jesum, qui Salvator Hierosolymam veniebat, faustis puerorum & plebis acclamationibus excipi: modo miserandis plane modis & artibus persuadere populo

Judæi cæsi a militibus.

(*b*) Matt. 21.

pulo compelluntur, ut exeant obviam, & salutent milites, qui eos perdituri venirent.

XLIV. (a) Joseph. de bel. Jud. li. 2. c. 16. Defectio Judæorum. Discessit (a) post hæc Florus Hierosolymis, Cæsaream proficiscens; haud tutum sibi ratus, licet cum militibus, Hierosolymis agere, populo tantopere in eum exacerbato: deditque litteras ad Cæstium Syriæ Præsidem, quibus defectionis arguebat Judæos. E contra vero eidem a senioribus Judæorum sunt redditæ litteræ de perpetratis a Floro in Judæos sceleribus. Tunc Cestius, ut rem cognosceret, Politianum Tribunum Hierosolymam misit: qui cum inspexisset Judæos tantummodo esse concitatos in Florum, Romanis vero præstare fidem & observantiam, est regressus ad Cestium. Interea Rex Agrippa, ut deploratis rebus consuleret, convocans populum ad concionem, diserta habita oratione, persuadere nisus est nihil eos debere innovare, sed quiescere, & ferre, ut possent, Florum, donec qui ei succederet a Cæsare mitteretur. Populus autem cum in ceteris acquievisset Agrippæ; cum de subjiciendo se Floro audisset vehementer incensus, nec a verborum in Regem contumeliis temperavit: sed eum protinus e civitate pepulerunt: in quem & procaciores nonnulli etiam lapides conjecere: qui sic contumeliis affectus decessit in regnum. Nec id tantum: sed cum (b) factiosorum hominum conflaretur in unum exercitus, inde Romanorum iidem occulte aggressi præsidium, quod vocabatur Massada, eo potiti, Romanos omnes qui ibi erant, interfecerunt.

(b) Joseph. de bel. Jud. li. 2. c. 17.

XLV. His addidit Eleazarus Ananiæ Pontificis filius vi militum valens, ut suaderet sacerdotibus nonnisi pro Judæis hostias immolare. Quamobrem consuetæ hostiæ pro Imperatore & Romanis offerri, sunt rejectæ, quamvis reclamantibus Pontificibus & Pharisæis: qui videntes arbitrio seditiosorum omnia misceri, & jam defectionem multis esse argumentis declaratam; quo se ab ea innocentes esse significarent, ad Florum & Agrippam legatos miserunt, eorum implorantes auxilium ad compescendum seditiosorum furorem. Contempsit hæc Florus, videns jam, quod diu cupiebat, adesse. Agrippa autem ad seditiosos coercendos ter mille equites misit. Hi cum venissent, in duas partes divisa est civitas: in alteram, eamque superiorem ad arcem Sion convenere nobiles & optimates vallati præsidio equitum: inferiorem vero urbis partem seditiosi coeuntes occuparunt, & templum, quod profanarunt, missilibus & fundis a longe adversus invicem assidue certantes. Sed prævalentibus tandem seditiosis, & superiorem civitatis occupantibus partem, incenderunt regiam Agrippæ, & Ananiæ Pontificis domum, simulque in Archivis ignem injecerunt. Facta sunt hæc decimaquarta mensis Augusti: decimaquinta vero invadentes Antoniam munitissimam turrim, cæperunt; & qui in ea sunt inventi, pariter occiderunt. Impetum inde facientes in regiam, ubi Romanorum militum erat præsidium junctum Agrippæ militibus, obsidione diutius fatigatos eo adegerunt Agrippæ milites, ut sponte recedentes, relictis Romanis, reverterentur ad propria: quibus sic destituti Romani, locum relinquentes, sese receperunt in turres Hyppicos, Phaselum, & Mariamnem: hæcque sunt acta (ut idem testatur Josephus) sexta die mensis Septembris. Septi-

Bellum civile conflatum inter Judæos.

II. Belli Judaici initium. Ad num. XLIV. & seqq. Belli Judaici initium recte hoc anno a Baronio consignatum; ideoque hallucinati sunt Scaliger lib. de Emendat. Temp. pag. 468. & Petavius tam in libris de Doctrina Temporum, quam in Rationario, qui illud in annum præcedentem retraxere. Josephus lib. 20. Antiquit. cap. 9. de Gessio Floro Albini successore loquens ait: *Secundo anno postquam is venit Procurator in Provinciam, duodecimo vero Neronis Imperii, bellum id cœptum est.* Idem Josephus lib. 2. de Bello cap. 13. ait bello Judaico datum esse exordium, *duodecimo scilicet anno regni Neronis, decimo septimo autem regni Agrippæ, mense Artemisio*, nempe Maio. Quid clarius? Imperium Nero iniit mense Octobri anni Christi LIV. ideoque mense Maio currentis anni, duodecimus ejus Imperii annus in cursu erat, & Gessius Florus anno præcedenti Albino successerat. Baronius in Annalibus deceptus ab eo, qui additiones in Chronicon Eusebii inseruit, *Gessium* cum *Cestio* Præside Syriæ confundit, quos tamen Spondanus recte distinxit. Missus in Syriam anno præcedenti Cestius, cujus extat hoc egregium Numisma, ΕΠΙ ΚΕΣΤΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΕΤ ΔΙΡ: id est, *sub Cestio Antiochensium anno CXIV.* Incipit is Antiochenus annus Kalendis Septembribus præcedentis Christi anni: deducitur enim ab Era Antiochena anno Periodi Græco-Romanæ 5445. inchoata. Quare errarunt Viri docti, qui annum Antiochenum in hoc Nummo expressum copularunt cum anno decimo vel undecimo Principatus Neronis, vel cum ejusdem Imperatoris anno XIV. Cestius cum prope esset, ut Templum Hierosolymitanum caperet, sine ulla justa causa obsidionem solvit, atque *Antipatrida* se recepit, multis Romanorum & auxiliarium in itinere amissis, & cæsis a Judæis, qui eos insecuti sunt: *hæc quidem Dii mensis VIII. die gesta sunt, anno XII. Neronis Principatus*, id est, die XII. Novembris, inquit Josephus lib. 2. de Bello cap. 24. ubi annus XII. Neronis intelligi debet absolutus: decimus enim tertius a die XIII. Octobris cœptus erat.

III. Hujus belli initium male in annum antecedentem retractum. Post varios casus adversos, *Cestius Saulum & ceteros in Achaiam ad Neronem misit*, belli causas derivaturos in Florum, ut inquit Josephus lib. 2. de Bello cap. 25. qui initio libri tertii subdit, Neronem, *ubi res apud Judæam non prospere gestas accepit*, misisse Vespasianum: *ille autem protinus ex Achaia, ubi cum Nerone fuerat, Titum quidem filium suum mittit Alexandriam, ipse vero transmissus ad Hellespontum, terreno itinere in Syriam pervenit*, inquit Josephus citatus.

Nero

XLVI. (a) Joseph. de bel. Jud. l. 2. c. 18. Septimo autem die (a) Ananias Pontifex, qui hactenus latitaverat, capitur, & cum Ezechia germano trucidatur. Omnium dux post Eleazarum erat Manahemus sectæ Galilæorum hæresis auctoris filius, de quo sæpe superius mentio facta est. Hic tamquam eo scelere nobilitatus insigniter, regali incedens habitu, movit ad invidiam socios Eleazari, qui eum interfecerunt: iidemque in Romanos milites exarmatos, & juramento præstito, jussos abire liberos, insilientes interfecerunt, idque sabbati die, contra patriæ instituta religionis. Dum hæc Hierosolymis a Judæis rebellantibus agerentur; eodem die, eademque hora (inquit Josephus *b*) quasi aliqua cælesti providentia, Cæsarienses Gentiles habitantes apud se Judæos trucidarunt omnes: ita ut uno tempore super viginti millia hominum cæderentur, & a cunctis Judæis vacuata Cæsarea remaneret. Tunc & in tota fere Palæstina Judæis & Syris digladiantibus ad invicem, omnis fere civitas in duos contrarios dividebatur exercitus. Porro ubi major pars Gentilium esset, iidem Judæos qui apud se agerent, nulla habita ratione ætatis vel sexus, singulos occiderunt; quorum non fuit exiguus numerus: nam Scythopolitæ (ut idem testatur auctor) occiderunt Judæorum tredecim millia: Ascalonitæ duo millia quingentos: Ptolemais civitas duo millia: Tyrii, compluribus occisis, reliquos vinculis mancipa-runt: Alexandriæ vero quinquaginta millia numerata sunt Judæorum corpora occisorum: idque, omnia procurante Augustali Præfecto Tiberio Alexandro, Alexandri olim Alabarchæ filio, Judæo homine, sed Romanorum studiosissimo, atque religionis patriæ desertore.

(b) Joseph. de bel. Jud. li. 2. c. 19. 20. 21.

Interea vero Cestius Syriæ Præses (*c*), exercitu valido comparato; veniens in Palæstinam, oppida Judæorum, quantum licuit, devastavit, & inter alias civitates Joppen captam incendit, occisique in ea sunt Judæi numero octo millia quadringenti: hæcque & alia in Judæa & Galilæa facta sunt anno eodem circa tempus Scenopegiæ, cum reliquus populus Judæorum ascendisset ad diem festum. Mense autem Octobris a Cestio Hierosolyma obsidetur: cumque ejus potiri illi sæpius offerretur occasio, ab eo fuit prætermissa atque neglecta, sic Deo disponente; tum ne qui in ea adhuc erant Christiani, pari pœna cum impiis afficerentur, sed egrediendi ex urbe opportunitas & spatium temporis concederetur; tum ut etiam longe gravioribus obsessi intus Judæi pœnis afflictarentur. Sed milites Cestius revocans in magnum discrimen Romanum adduxit exercitum: adeo ut plurimis ab insequentibus Judæis ex suis cæsis, ceteros nonnisi turpi fuga valuerit liberare; desideratis ex Romanis militibus quinque millibus atque trecentis peditibus, & nongentis octuaginta equitibus: hæcque facta sunt hoc anno duodecimo Neronis Imperatoris, die octavo mensis Novembris, cum interim Nero ageret in Achaia, unde postea misit in Judæam Vespasianum. Nam ea accepta clade, Cestius transfugas Judæos nobiles misit XLVII.

(c) Joseph. de bel. Jud. lib. 2. c. 22. Cestius obsidet Hierosolymam.

Nero hujus anni initio adhuc Romæ erat, ut liquet ex Xyphilino, qui Romæ sub hujus anni Consulibus ab eo gesta recitat. Quare cum mense Novembri in Achaia fuerit, apparet, eum hoc anno in Græciam transiisse. Soluta obsidione, Judæi in Templo Præfecturas distribuunt, ubi Josephus Historicus utramque Galilæam regendam accepit, ut ipsemet scribit lib. 2. Belli cap. 25. in Vita vero sua pag. 1004. dicit, se tunc egisse *annum trigesimum*. Quamobrem cum anno Christi XXXVII. regnante jam Caligula, natus sit, ipso teste sequitur, bellum Judaicum ante præsentem annum cœptum non fuisse; cum ab anno Christi XXXVII. ad currentem, anni tantum triginta, utrinque incompleti numerentur, & errasse Scaligerum & Petavium citatos, qui anno antecedenti bellum hoc inchoatum contendunt. Causa erroris fuit tam duodecimus Neronis annus numero præcedenti a nobis explicatus, quam quod scribit Josephus lib. 2. de Bello cap. 17. de strage facta a Manahemo *die VI. Septembris*: capite enim sequenti ait, *sequenti die* Pontificem Ananiam interfectum esse; ac mox loquitur de cohorte, quam ducebat Metilius Tribunus, præter Metilium cæsa *Sabbato*. Unde cum anno elapso dies VII. Septembris & Sabbatum concurrerent, hæ strages eo anno, non vero currenti actæ. Ita Scaliger & Petavius ratiocinantur. At Josephus ab utroque perperam explicatus. Is enim initio capitis 18. scribit, sequenti die Ananiam occisum, septimo nempe Septembris, qui erat feria prima, ut litera Dominicalis E, quæ hoc anno in cursu fuit, demonstrat. Tum loquitur Josephus de cohorte Metilii Sabbato trucidata; ideoque decima tertia Septembris, in quam Sabbatum hoc anno concidebat. Quocirca quæ cap. 18. Josephus narrat, diversis diebus, non vero una eademque, ut Scaliger & Petavius arbitrati sunt, peracta, id est, Ananias die VII. Septembris peremtus; cohors vero Metilii Sabbato proximo cæsa.

IV. Romani a Judæis repulsi. Gessius Florus Judææ Procurator, ob cujus rapinas & sævitiam arma a Judæis adversus Romanos sumta, hoc anno *pugna victus est, multisque cum ipso cadentibus, suaque clade extremam toti genti nostræ calamitatem attulit*, inquit Josephus in libro de Vita sua, ubi ait cladem illam contigisse post occisum *Manahemum*, qui, ut testatur lib. 2. de Bello cap. 18. post diem VII. Septembris cæsus est. Recte itaque Suetonius in Vespasiano cap. 4. ubi dicit, Judæos rebellasse, ait: *Cæsoque Præposito Legatum insuper Syriæ Consularem* (nempe Cestium) *suppetias ferentem, rapta Aquila fugaverunt*. Josephus qui lib. 2. de Bello cap. 24. loquitur de ingenti clade a Judæis die VIII. Novembris accepta, nihil de amissa Aquila scribit, quæ tamen circumstantia minime in dubium revocanda.

sit ad Neronem in Achaiam, ut declararet quanti ponderis esset bellum Judaicum. Tunc Damasceni (a), audita clade Romanorum a Judæis illata, decem millia Judæorum reclusa prius in thermis, mox sævissime jugularunt. His peractis, Ananus Pontifex pater Eleazari seditiosorum ducis eligitur, ut una cum Josepho Gorionis filio, omnia quæ in civitate gerenda essent, administraret; hi dispositis in diversis provinciis ducibus, qui eas adversus Romanos defenderent, ad resistendum Romanis omnia collocant studia, & vires comparant.

(a) *Joseph. de bel. Jud. lib. 2. c. 25.*

XLVIII. *Christiani recedunt Hierosolymis.* *Cum hæc autem Hierosolymis agerentur* (inquit Josephus b) *quamplurimi Judæorum futurorum malorum non falsi conjectores, Hierosolymis elapsi, in alias emigrarunt regiones.* Ex his autem fuisse Christianos, qui Hierosolymis agebant, testatur Epiphanius (c). Porro illi inde fugientes, in exteriorem provinciam recessere, atque majori ex parte Pellam incoluere; quod sic eos Christus, ut antequam obsidione cingerentur, alio se reciperent, olim admonuisset. Hic quippe annus, hoc plane tempus est a Domino in Evangelio præsignatum, cum de ventura Judæorum clade verba faciens apud Matthæum (d) hæc ait: *Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele Propheta, stantem in loco sancto (qui legit, intelligat) tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes, &c.* Sed quid per abominationem desolationis Dominus intellexerit, Lucas (e) de iisdem agens, videtur his verbis significasse, quibus a Domino ea fuisse explicata videri possunt: *Cum autem videritis circumdari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quia appropinquavit desolatio ejus. Tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes.* Est hæc interpretatio S. Augustini (f): sed id ante ipsum Origenes (g) dixerat. Quam adjuvat, quod sicut per Romanum exercitum videtur abominatio designata, ita per locum sanctum potest tota intelligi Palæstina: nam auctoritate Philonis in libro de legatione ad Caium, constat ipsam provinciam dictam esse Terram sanctam. At vero qua de causa Romanus exercitus abominatio a Domino dictus sit, exactiori est diligentia perquirendum.

(b) *Joseph. de bel. Jud. lib. 2. c. 25.*
(c) *Epiph. hæres. 29. & 30.*
(d) *Mat. 24.*
(e) *Luc. 21.*
(f) *Aug. epist. 80. ad Hesichium.*
(g) *Orig. in Mat. tract. 24.*

XLIX. *De abominatione desolationis.* Cum abominationis nomine idolum in divinis Scripturis debere intelligi, multis pateat testimoniis: non plane illa quæ ab aliis affertur causa fuisse videtur, ut exercitus abominatio dicta sit, quod scilicet ex Gentilibus constaret hominibus, qui idola colerent: nam semper Judæis, ubicumque agerent, ejusmodi ob oculos posita erat abominatio: siquidem (ut Josephus (h) sæpius tradit) tempore dierum festorum Romani milites pro foribus templi adstabant armati ad comprimendos subitaneos, qui occasione ingruentis multitudinis & compressionis exoriri possent, tumultus. Alia igitur ejus nominis est ratio afferenda ab ea diversa, nempe illa quæ Josephi testimonio plus satis testata redditur; nimirum quod in exercitu Romano militaria essent insignia imaginibus effigiata. Quantum hæc autem Judæi abominarentur, Josephus (i) illo plane declarat exemplo, cum ait: *Vitellius Syriæ Præses ad bellum paratus Arabicum, assumptis duabus legionibus, & levis armaturæ atque equitum auxiliis missis a sociis Regibus, properans versus Petram, pervenit Ptolemaidem. Cumque vellet per Judæam exercitum ducere, occurrerunt ejus regionis principes, deprecantes transitum; neque enim patrios ritus permittere ut inferantur ullæ imagines, quales Romana signa habebant pleraque. Quorum precibus flexus, mutavit sententiam de itinere proposito.* Hæc Josephus; quibus plane liquido declaratur, Romanos milites qui agerent Hierosolymis, nequaquam uti solitos insignibus militaribus imaginibus exornatis, ac illos præsertim qui diebus festis apud templum excubias agerent: qui enim Judæi passuri essent ea a militibus Hierosolymis ostentari, qui nec per regiones transire suas sunt passi? Ad hæc quoque spectare videtur, quod ait Suetonius in Tiberio, solas Syriacas legiones nullam Seiani imaginem inter signa coluisse: qua etiam ex causa idem in Judæos erat animo infensissimus. At vero cum Romani jam hostes effecti ad Hierosolymorum obsidionem mœnibus inhæsissent; haud dubium est, eosdem consueta signa imaginibus effigiata vexisse, ac pariter ostentasse; quamobrem illud jam tempus advenisse videretur a Domino præmonstratum; ut, cum viderent abominationem desolationis stantem in loco sancto, sibi fuga consulerent: quæ non tantum abominatio, sed & abominatio desolationis idcirco dicta, quia idem exercitus iterum rediturus, plane complanaturus, ac funditus desolaturus erat Hierosolymorum civitatem.

(h) *Joseph. antiq. l. 20. c. 7.*
(i) *Joseph. antiq. l. 18. c. 7.*

L. *Domini prædictio adimpleta.* Hoc igitur primo adventu exercitus Romani, ipso ejus aspectu, suos, ut fugam captarent, videri potest Dominus admonuisse, quod posthac non amplius liberum esset Judæis Hierosolymis agentibus inde recedere. Nam sequenti anno sic civitas Zelotarum est arctata custodiis, ut nulli amplius egrediendi fuerit data facultas, nisi qui forte ingenti vi pecuniarum eam redemisset, ut & testatur idem (k) Josephus. Verum Christianos Hierosolymis agentes fuisse pauperrimos, eosdemque omnibus jam diu spoliatos bonis, eleemosynarum collectione indiguisse, multa quæ sunt superius dicta significant. Et quoniam jam non Hierosolymæ tantum exci-

(k) *Joseph antiq. l. 5. c. 1.*

excidendæ essent, sed circumposita provincia devastanda, quod cœptum est agi anno sequenti, cum a Nerone Vespasianus in Judæam est missus; idcirco non solum Dominus suos admonuisse voluit, ut Hierosolymis egrederentur: sed omnes, inquit, qui sunt in Judæa, fugiant ad montes.

LI. At nimis certe aliena illa videtur interpretatio (*a*); ut illis verbis Dominus voluerit, eos tantum qui in Judæa essent, præmonuisse, & non qui Hierosolymis: eaque de abominatione desolationis intelligi velit, non cum a Cestio ad modicum temporis spatium civitas est obsessa, sed cum postea a Tito Vespasiano est arctissima obsidione vallata. Quonam modo, quæso, post obsidionem Hierosolymorum, jam a Vespasiano devastata Judæa, fugæ amplius locus erat? Quidve opus erat fuga illis in Judæa agentibus, qui jam penitus vastati essent? Illa certe Domini verba fugam tantopere inculcantis, eamque iterum atque iterum admonentis, atque exemplo fici arboris insinuantis, quid aliud visa sunt significasse, nisi ipsum maxime monere voluisse, ne sui in tam grandia inciderent mala? Nam sicut olim, ne innocens Lot periret cum Sodomitis, maxime cavit; ita ne innocentissimi Christiani scelestissimorum supplicio involverentur, ea longe antea prædicendo commonuit. Sed frustra hæc omnia, si tunc illis fugiendi nullus amplius locus superesset, vel quod consumpti jam essent vel quod nullus fugæ pateret exitus. Quis insuper dixerit, vindictam illam immanissimam ad ulciscendum gravissimum omnium scelus in Judæos immissam, nimirum ob illatam necem Christo Jesu omnium Redemptori, comprehendisse etiam nobilissimam illam Ecclesiam, non Jacobi tantum, sed omnium Apostolorum alumnam; illos, inquam, ea pœna constrictos, qui Christum colentes, jam tot tantaque a Judæis, quorum ad eos scribens Paulus meminit, passi essent? & non potius eos liberos abiisse, secundum quod habetur in Psalmo (*g*): *Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus, ut liberentur dilecti tui*. Fugisse plane Christianos qui erant Hierosolymis (nisi fortasse perpaucis quibusdam exceptis, qui segniter agentes, quæ prædicta a Domino erant, minus cavissent) antequam obstructus & interceptus penitus esset exitus egrediendi, non tantum ea quæ sunt superius Epiphanio auctore dicta declarant: sed perspicuum illud de his est argumentum, quod Simeon Hierosolymorum Episcopus, qui Jacobo fratri successerat, nequaquam cum ceteris Judæis, qui ibi sunt inventi, necatus est; quem constat ad tempora Trajani fuisse superstitem, & sub eodem Imperatore consummasse martyrium. Nec est quod quis dicat, eum non occisum, sed ductum fuisse captivum: nam Josephus firmiter asseverat, omnes occisos esse, servatis tantummodo factionis principibus, qui ducti sunt in triumphum, & certis quibusdam corpore valentiore potentibus viris, quorum alii ad opera damnati sunt, alii vero ad pugnandum in theatris cum bestiis. Certe horum numero comprehensum esse Simeonem jam centenarium, neminem dicturum puto: at nec ex numero eorum esse potuit qui venditi sunt; nam illos tantum qui infra annum ætatis decimum septimum essent, occisis ceteris, venum expositos, idem Josephus tradit.

(*a*) Bened. Perer. in Dan. l.10. prope fin.

(*h*) Psal. 59.

Fidelium fuga Hierosolymis.

LII. At non tantum ipsum, & ceteros quibus præerat Episcopus, liberos fuisse foras egressos, verum etiam Ecclesiæ illius supellectilia in tuto esse collocata, quæ scribit Eusebius (*c*) de Jacobi cathedra ad suam usque ætatem integra servata, plane declarant; quæ quidem si Hierosolymis remansisset, absque dubio cum ceteris conflagrasset. Ex dictis igitur necessaria assumptione consequitur (cum manifeste appareat, Christianos Hierosolymis agentes, inde egressos sibi fuga consuluisse, quod eis minus facere licuisset in secunda validiori obsidione) affirmandum esse id ab eis actum post primam sub Cestio obsidionem: ac proinde abominatio illa desolationis a Matthæo descripta, si ad Romanum exercitum referenda est, secundum quod a dictis auctoribus ex Lucæ verbis declaratum videtur; intelligenda est non de alia quam de hac prima invasione & obsidione facta per Cestium. Sed in his admirari non satis possumus admirabile plane Dei consilium: nam & hoc vehementer admiratus est ipse Josephus historicus. Cum multis viis daretur Cestio aditus ingrediendi cum exercitu civitatem, nobilibus portas aperire spondentibus, & precibus invitantibus, aliisque etiam occasionibus civitatem capiendi se dantibus; Deo tamen id omne agente, neglexit: Sed ob id nempe, ne qui intus adhuc erant Christiani, pœnis ob impietatem Judæis debitis, una cum illis afficerentur.

Supellectilia quoque salvata.

(*c*) Euseb. hist. lib. 7. c. 14.

At licet ejusmodi interpretatio de abominatione desolationis (quasi a Luca fuerint declarata illa Domini verba dicta esse de exercitu Romanorum hoc anno primum Hierosolymam obsidente) multis a nobis stabilita esse videatur atque firmata: tamen re magis magisque perspecta, haud adduci possumus in eam sententiam, ut existimemus Lucam Evangelistam sic ea de exercitu dixisse, ut quæ a Domino dicta est abominatio, declararet: quin potius, sicut in ceteris sæpe accidit, immo in eodem narrationis contextu factum apparet, ut quod a Domino dictum esset, sed ab alio Evangelistarum prætermissum, alius LIII.

alius superadderet; ita evenerit, ut quod Matthæus omiserat, Lucas apponeret, adderetque non tantum datam esse in signum futuræ cladis abominationem desolationis stantem in loco sancto a Matthæo conscriptam, sed prædictum quoque fuisse a Domino, & in signum additum, cum viderent Hierosolymam ab exercitu circumdari. Hæc autem ut potius opinemur, nec priori a nobis recitatæ ac illustratæ sententiæ assentiamur, illud potissimum persuadet, immo & affirmare compellit, cum non qualemcumque abominationem fore aspiciendam, sed quæ scripta esset a Daniele propheta, Dominus inculcarit: ex quo quidem, quid per locum sanctum intellexerit, satis expresse declaratum esse videretur dicente Daniele (*a*): *Et erit in templo abominatio desolationis*.

(a) Daniel. 9.

LIV. Germanus sensus de abominatione.

Sic igitur quod dixit Dominus de loco sancto, non de alio quopiam loco quam de templo esse intelligendum, fateri quisque necessitate compellitur; ac proinde nihil est quod ea abominatio ad exercitum Romanorum civitatem obsidentem aptari possit. Quamobrem cum ea signa eodem tempore futura dicat, nimirum abominationem visum iri in templo, & civitatem simul ab exercitu obsidendam: dicere pariter compellimur, non aliam fuisse abominationem illam desolationis tunc in templo inspiciendam, nisi profanationem templi, hoc ipso anno (ut vidimus) a seditiosis factam, cum illud more castrorum munissent, ut inde adversus suos contribules Judæos ferocius dimicarent. Non enim exteriorem tantum templi partem ab eis occupatam fuisse, Josephus testatur (*b*); sed cingente Cestio civitatem obsidione, eosdem seditiosos in interiorem partem templi se recepisse, idem auctor (*c*) tradit; prioremque invasionem templi ab eis factam significat hoc anno, mense Augusto; posteriorem vero hoc itidem anno, mense Octobri, affirmat. Sic igitur eodem plane tempore utrumque signum prædictum videtur, nempe abominatio illa facta in templo, & civitas ab exercitu obsessa. Abominatio quidem omnium sordidissima ac funestissima videri poterat, scelestissimos ac perditissimos homines armatos, sanguine madentes civium occisorum, non atrium tantum, sed interiorem quoque templi partem (horrendum dictu) impudentissime occupasse. Execranda enim quædam ac detestanda peccata abominationem dici consuevisse, innumera divinæ Scripturæ exempla testantur.

(b) Joseph. de bel. Jud. l. 2. c. 17.

(c) Idem eodem c. 24.

LV. Abominatio desolationis cur dicta.

At quod non tantum abominatio dicta sit, sed desolationis: id factum esse putamus, quod ea abominatio in signum data sit futuræ desolationis; neque id tantum a Gabriele, Daniele, & a Domino discipulis suis: sed & (quod scribit Josephus *d*) vetus quidam sermo ferebatur, tunc demum civitatem capiendam, sancta quoque flammis exurenda esse lege belli, cum seditio fuisset exorta, templumque Dei propriæ Judæorum manus violassent; quæ (ut sæpius dictum est) hoc anno facta esse, cum exploratissimum sit; plane desolationis signum fuisse, omnes intelligunt. Quo inspecto, memores hæc omnia a Domino fuisse in signum data, Christiani (ut diximus) Hierosolymis recesserunt. Sed quoniam eadem jactare solitos inter se Judæos, ex antiquo quodam oraculo, auctore Josepho cognovimus; inde etiam accidit, ut non Christiani tantum, qui his signis sic fuissent a Redemptore nostro præmoniti, sibi fuga consulendum putarint: sed (quod scribit Josephus *e*) complures Judæorum tum his permoti, tum etiam ea conjectura persuasi, quod adeo Judæi deliquissent, infestando & cædendo Romanum exercitum; rati nimirum hæc ipsa graviori fore mulcta luenda, hisque magis magisque exasperatis animis Romanorum, nullum esse relictum amplius locum veniæ, se libentius fugæ mandarint. Tantum igitur abest, ut eo successu prospero, Judæi, qui inter eos prudentiores erant, animo elati sint, ut potius viderentur penitus consternati; quod humano etiam judicio mala, quæ ex ea causa a Romanis obventura essent, potuissent facile conjectari. Nam ait Josephus (*f*): *Post Cestii vero casus adversos, nobilium Judæorum multi, tamquam e navi pessum itura, ex civitate enatabant*: addit & de quibusdam Judæorum primariis, qui iisdem temporibus magis delegerunt confugere ad Cestium profligatum, quam cum seditiosis victoria elatis agere Hierosolymis. At de his quæ ad Judaicas res gestas hoc anno pertinent, satis: cetera suis locis inferius dicemus.

(d) Joseph. de bel. Jud. li. 5. c. 2.

(e) Joseph. de bel. Jud. li. 2. c. 25.

(f) Joseph. ibid.

JESU CHRISTI ANNUS 69. PETRI ANNUS 25. NERONIS IMP. ANNUS 13.

I. SS. Apostolorum Petri & Pauli Martyrium.

ANno Redemptoris nostri sexagesimonono, L. Fonteio Capitone & C. Julio Rufo Coss. cum jam Nero ex Achaia Romam rediisset, Petrus & Paulus Principes Apostolorum, cum eadem qua semper eidem restitissent constantia, una eademque die tertio Kalend. Julii, ejus jussu diverso mortis genere gloriosum subiere martyrium. Sed quomodo hæc se habuerint, agendum exacte de singulis. Atque

que in primis quod ad rationem temporis spectat; illi redarguendi videntur, qui ipsorum necem in annum decimumquartum Neronis referunt; quos in manifestum esse lapsos errorem, certum est. Nam cum Neronis Imperium cœperit mense Octobri, Coss. Marcello & Aviola; nullum est dubium, hunc esse ejus Imperii annum decimumtertium, qui terminetur eodem mense Octobri, quo & quartusdecimus inchoatur. Sed cum æque perspicuum sit, ipsum anno sequenti, quarto Idus Junii occisum esse, nec pervenisse ad tertium Kalendas Julii, quo die Apostoli necati sunt: impossibile plane redditur, ut iidem dici possint anno sequenti decimoquarto Neronis Imperii martyrio vita functi esse. Sic igitur affirmare necesse est, eodem hoc anno, iisdemque Coss. ac Neronis Imperii decimotertio, Petrum & Paulum Apostolos coronatos esse martyrio.

II. De tempore Martyrii Apostolorum. Corrigenda est ergo lectio Eusebii in Chronico, quam alii videntur esse secuti, qui anno decimoquarto Neronis, quo & occisus est, ponunt dictorum Apostolorum martyrium, Olympiade ducentesima vigesima, anno quarto: sicut & Hieronymus (a) quoque Eusebium secutus; dum tam de Petro quam de Paulo ait, a Nerone occisos esse decimoquarto ejus Imperii anno. Sed diversa ab his omnibus fuit Epiphanii (b) sententia, affirmantis tam Petri quam Pauli obitum contigisse duodecimo Neronis anno. At inter duo hæc extrema media sententia, eos passos esse anno Neronis decimotertio, verior esse probatur. Sed ab his omnibus discrepat Cassiodorus, cum ponit post biennium a dictorum Consulatu necem Apostolorum; cum longe ante illud tempus Nero esse inhumanis desiisset; verum ne audiendus quidem ipse: cum omnium sententia exploratum habeatur ipsos sanctos Apostolos consummasse martyrium sub Nerone. Sed verius existimatur in Cassiodori Chronicon mendum irrepsisse. At hæc satis de his quæ ad annum passionis spectant. Ceterum eadem a nobis firmata sententia de nece Apostolorum anno decimotertio Neronis, gravissimos habuit assertores, nimirum Caium antiquum Theologum, Zephyrinum Romanum Pontificem, & Dionysium Corinthiorum Episcopum; quos omnes citans Metaphrastes (c), ipsorum sententiæ adstipulatur atque concordat, dum anno trigesimosexto (numerando ab anno Domini trigesimotertio) post passionem Domini eos necatos affirmat, nimirum hoc anno Domini sexagesimonono.

(a) Hier. de Scrip. Eccl. in Petro & Paulo.

(b) Epiph. hæres. 27.

(c) Metaph. die 29. Junii.

III. Quo die Apostoli passi sint. Quod vero ad diem utriusque martyrii attinet: cum omnes æque in unam eamdemque conspirent sententiam, una eademque die, nempe tertio Kalendas Julias, martyrio vita functos esse: diversa tamen inter eos intercedit opinio; existimantibus quibusdam ex ipsis, sic una eademque die mensis Junii utrumque ductum ad mortem, ut tamen non eodem anno contigerit. Qui hoc sensit inter alios reperitur Prudentius (d), dum sic hymno cecinit: Unus

(d) Prud. Peristeph. hym. 12.

SÆC. I. Anno Urbis 820. Olymp. 211. an. 3. An. C. 67.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5560.

☉ 20. D. ☽ 11. P. 19. April. Indict. 10.

JESU CHRISTI 67. *secundum Baronium 69.*

S. CLEMENTIS PAPÆ I.

NERONIS IMP. 14.

I. *Consules.* [1] AD num. I. Coss. *L. Fonteius Capito*, & *C. Julius Rufus*.

II. *Exeunte anno Nero ex Oriente rediit.* Nero non ineunte anno, ut existimavit Baronius, sed eo exeunte, e Græcia Romam rediit. Ubi intellexit conjurationem in ea contra se factam, *subito in Italiam navigavit. Spes erat vi hiemis illum periturum, verum frustra id gaudium plerisque fuit*, inquit Dio lib. 63. Hiemem scriptores Græci a die undecima mensis Novembris auspicantur, ut videre est in Ephemeride anni Macedonici cum Juliano collati apud Usserium Dissert. de Macedonum & Asianorum anno Solari. Quare Nero mense circiter Decembri Romam rediit: *Reversus e Græcia Neapolim, quod in ea primum artem protulerat, albis equis introit, disjecta parte muri, ut mos hieronicarum est. Simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam. Sed & Romam eo curru, quo Augustus olim triumphaverat*, &c. inquit Suetonius in Nerone cap. 25. Quod sub hujus anni finem sine dubio factum. Mansit itaque Nero in Oriente fere biennium, majorem nempe partem anni præcedentis, & totum fere currentem. Ex quo consequens est, primo, Petrum & Paulum hoc anno martyrium non pertulisse; cum ut communis traditio fert, Nerone Romæ præsente, passi fuerint, & quidem die XXIX. Junii utrique festo consecrato; quo die præsenti anno Neronem Roma abfuisse plane certum. Secundo, non post reditum Neronis ex Oriente, sed antequam in Orientem Nero proficisceretur, eosdem occisos. Ad

---

[1] COss. *L. Fonteius Capito, & C. Julius Rufus*. Fragmentum Casinas apud Fabrettum pag. 485. n. 159. & apud Blanchinum in Anastasium tom. II. pag. 47. nunc exstat in ædibus Capitolinis, antea in Museo Albano........ JULIO. RUFO. COS. Lapis Ligorianus in veteri Latio tom. 3. pag. 237. DD. XVIII. KAL. MAII. M. FONTEIO. CAPITONE ET C. JULIO RUFO. COSS. De *Fonteii* prænomine quæstio est, quod ab omnibus ferme *Lucius* esse dicitur, ut a Norisio in epistola Consulari pag. 41. 42. primæ editionis. Quæ fuerit Ligoriana fides in veteribus lapidibus exscribendis, satis notum. Vulgati Fasti, ut Idatiani & Vindebonenses, ac Prosperi Chronicon: *Capitone & Rufo*. Incertum igitur est ex antiquis monumentis *Capitonis* prænomen, & *Lucii* potius, quam *Marci* retinendum.

Unus utrumque dies, pleno tamen innovatus anno,
Vidit superba morte laureatum.

(a) Arat. in Act. Apost. l. 2. in fine.

Hæc ille, quem etiam secutus videtur Arator (a), dum item occinit:

Cum natura dedit, geminos quos addidit astris
Non eadem, tamen una dies, annique voluto
Tempore sacravit repetitam passio lucem.

(b) Aug. de sanct. serm. 28.

Id etiam affirmasse S. Augustinus (b) videtur, cum ait: *Currunt itaque uterque ad palmam martyrii, & uterque perveniunt ad coronam, non quidem eodem temporis cursu, sed anni vertentis occursu.* Hæc ipse.

IV. Una die eodemque anno passi Apostoli.

Verum magis vera atque probata illorum esse videtur assertio, dicentium eodem anno ambos una die martyrii palmam adeptos esse: quam sententiam, qui nuper sunt recensiti antiquiores Patres, Caius Zephyrinus, & Dionysius Corinthiorum Episcopus, a dicto citati auctore sequuntur: his adde Eusebium (c), Epiphanium (d), Hieronymum (e), Maximum (f), Cassiodorum (g), & alios recentiores fere innumeros. Id quidem tam Romanæ Ecclesiæ Martyrologium, quam Græcorum Menologium tradunt. His pariter Acta quæ de passione ipsorum habentur scripta (qualiacumque sint, & quovis edita auctore) assentiuntur. Sed ejusmodi opinionem de diverso anno a quibusdam hæreticis fuisse vulgatam, Concilium Romanum sub Damaso, quod continet Cresconiana Collectio (est in nostro codice pagina 236.) post canonem de libris apocryphis, testatur his verbis: *Post has omnes Propheticas, & Evangelicas, & Apostolicas, quas superius deprompsimus, scripturas, quibus Ecclesia Catholica per gratiam Dei fundata est: etiam intimandum putavimus, quod quamvis universæ per Orbem diffusæ Catholicæ Ecclesiæ quasi unus thalamus Christi sit, Sancta tamen Romana Ecclesia nonnullis synodicis constitutis ceteris Ecclesiis prælata est: sed & Evangelica voce Domini Salvatoris nostri primatum obtinuit: Tu es Petrus, inquiens, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: & portæ inferi non*

(c) Euseb. in Chron.
(d) Epiph. hæres. 27.
(e) Hier. de Scrip. Eccl.
(f) Maxim. serm. de S. Petro.
(g) Cassiod. in Chron.

III. Quo anno Petrus & Paulus martyrium passi.

Ad num. II. Morti ergo addicti Principes Apostolorum, *Nerva & Vestino Coss.* ut legitur in Catalogo veterum Pontificum, id est, anno Christi sexagesimo quinto. Eo anno, mense Julio, Nero adhuc in Occidente erat. Ait enim Eusebius in Chronico: *Olympias* CCXI. *non est acta, Nerone in suam præsentiam differente.* Ea solenni Ludorum celebratione anno Christi LXV. in Græcia agi debuit: sed Ludi illi dilati in adventum Neronis, qui interesse & certare volebat. Unde & hæc Olympias præterita est Eleorum in libris, ut testatur Pausanias. In Julii quoque Africani Stadionicarum Catalogo, Olympiade CCXI. a Nerone agon Olympiacus actus dicitur non legitimo tempore, sed μετά ἔτη δυό, id est, *post duos annos*, ut videre est in Græcis Eusebianis Scaligeri pag. 44. Acta itaque Olympias CCXI. currenti Christi anno, ineunte nimirum anno ejusdem Olympiadis tertio, ut legitur in Collectaneis Græcis Historiarum apud Scaligerum pag. 340. ideoque exeunte Junio Romæ Nero esse non potuit. Præterquamquod, cum persecutio adversus Christianos anno LXIV. decreta fuerit, ac insequenti continuata, non dubium, quin priori anno Petrus & Paulus in carcerem conjecti sint, ac posteriori necati. Denique Vir clarissimus Paulus Pexronius Doctor Parisiensis, ex Ordine Cisterciensi, dum quæ de Chronologia Pontificia observavimus, inter nos conferremus, insigne argumentum mihi aperuit, quo rem extra controversiam poni existimo. Tacitus lib. 16. Annal. loquens de iis, quæ Nerva & Vestino Coss. gesta, sic narrationem suam concludit: *Tot facinoribus fœdum annum etiam Dii tempestatibus & morbis insignivere. Vastata Campania turbine ventorum, qui villas, arbusta, fruges passim disjecit, pertulitque violentiam ad vicina Urbi. In qua omne mortalium genus vis pestilentiæ depopulabatur, nulla cæli intemperie, quæ occurreret oculis.* Paulus vero Orosius lib. 7. cap. 5. ait: *Primus* (scilicet Nero) *Romæ Christianos suppliciis & mortibus affecit, ac per omnes Provincias pari persecutione excruciari imperavit: ipsumque nomen extirpare conatus, beatissimos Christi Apostolos Petrum cruce, Paulum gladio occidi. Mox acervatim miseram civitatem obortæ undique clades oppressere. Nam subsequente autumno tanta Urbi pestilentia incubuit, ut triginta millium funerum in rationem libitinæ venirent*, &c. Quæ Orosius ex Suetonio in Nerone cap. 39. exscripsit: *Accesserunt tantis ex Principe malis, probrisque, quædam & fortuita; pestilentia unius autumni, qua triginta funerum millia in rationem libitinæ venerunt; clades Britannica, qua duo præcipua oppida, magna civium sociorumque cæde direpta sunt: ignominia ad Orientem, legionibus in Armenia sub jugum missis, ægreque Syria retenta;* quæ etiam Orosius recitat. Petrus itaque & Paulus eo anno morti traditi quo Urbem pestilentia afflixit. Quare cum, teste Tacito, anno Christi sexagesimo quinto pestis Romæ grassata fuerit, Principum Apostolorum martyrium perperam a Baronio usque ad præsentem annum dilatum. Baronius ait, suam sententiam, quam ab Onufrio acceperat, quamque Viri docti passim amplexi sunt, gravissimos habere assertores, Caium antiquum Theologum; Zephyrinum Papam, & Dionysium Corinthiorum Episcopum, quos citans Metaphrastes apud Surium die XXIX. Junii, iisdem adstipulatur, dum anno XXXVI. post passionem Domini eos trucidatos affirmat. Sed hinc potius nostra sententia confirmatur. Antiqui enim Christum anno Eræ Christianæ vicesimo nono passum arbitrati sunt; a quo anno ad LXV. triginta sex effluxere. Denique Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiast. tam in Elogio Divi Petri, quam Divi Pauli, Pontificale Romanum, Chrysostomus, Honorius, Isidorus, Beda, Rabanus, Nicephorus, aliique tradunt, Petrum & Paulum triginta septem annis post passionem Christi elapsis martyrio coronatos esse, qui a præcedentibus Doctoribus in eo tantum differunt, quod utrumque extremum annum incompletum pro integro numerarint.

Ad

non prævalebunt adversus eam: Et tibi dabo claves regni cælorum: & quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata & in cælo; & quæcumque solveris super terram, erunt soluta & in cælo. Addita est etiam societas beatissimi Pauli Apostoli, vasis electionis: qui non diverso (sicut falso hæretici garriunt) sed uno eodemque die gloriosa morte cum Petro in urbe Roma sub Cæsare Nerone agonizans, coronatus est, & pariter supradictam S. Romanam Ecclesiam Christo Domino consecrarunt. Hæc ibi; quæ pene omnia repetita sunt a Gelasio in decreto Concilii septuaginta Episcoporum. Verum de tempore hactenus.

V. Quænam vero obitum ipsorum præcesserint, ex probatis auctoribus pauca nobis potius, quam ex incertis apocryphisque multa narranda proponimus. Ex Achaia Romam rediens Nero ea pompa triumphali quam Suetonius (*a*) scribit, Apostolos, quos Simonis magi causa vel aliis vinxisse diximus, nova superaddita accusatione, ultimo supplicio condemnavit. Quænam autem ea fuerit, ex S. Ambrosio (*b*) & aliis facile intelligitur: datum enim illis crimini tradunt, quod feminas ad meliorem frugem & præcipue castitatem servandam convertissent. Multum enim in his versati sunt Apostoli, ut quas ad christianam fidem capessendam inducerent, easdem in primis caste & pudice vivere suaderent. Nam Tacitus, Suetonius, Dio, & ceteri, qui Neronis historias conscripsere, testantur in nobilissimas quasque feminas ejus libidinem absque aliquo pudoris freno impudentissime esse grassatam. Dum vero (ut de Petro primum agamus) expectabatur executio feralis sententiæ: indignissime ferentes Christiani, sic a se pastorem omnium abripi Petrum; ut fuga sibi suisque consuleret, instantissimis precibus & obtestationibus admonentes, vix tandem ut id faceret persuaserunt, immo potius compulerunt. Non deerat ad hæc præstanda carceris custodum officium Processi & Martiniani, quos (ut dictum est) idem Petrus initiaverat sacro baptismate. Quomodo autem egressus, ac iterum Domino admonente sit revocatus ad carcerem; sanctum Ambrosium hæc accurate scribentem audia-

(*a*) *Suet. in Neron. c.25.*

Nova accusatio in Apostolos.

(*b*) *Ambr. in Auxent. de Bas. nov. trad. fere in med. edit. Rom. to.5.*

IV. *Quo die occisi.*

Ad num. III. Petrum & Paulum martyrio coronatos die XXIX. Junii docent Martyrologium Romanum & Græcorum Menologia, indicatque Orosius loco numero præcedenti citato, quando ait, autumno martyrium illud subsequente, pestilentiam Romæ ortam esse. Ante autumnum itaque Beati Apostoli morti addicti. Mitto varia Martyrologia, aliaque veteris Ecclesiæ monumenta, qualia sunt Sacramentarium Gregorii Magni, Ordo Romanus, ipsius S. Hieronymi Lectionarium omnium vetustissimum. Non defuere tamen, qui existimarint, martyrium illud VIII. Kal. Martii accidisse, quod ad eamdem diem in Laterculo Sylvii legatur: *Depositio SS. Petri & Pauli*, quibus ex verbis intulere, Petrum & Paulum non *III. Kal. Julias*, seu die XXIX. Junii, quo coluntur, passos esse, sed die *VIII. Kal. Martias*. Verum vana hæc illatio. Antiquitus enim sicuti & nunc, VIII. Kal. Martias, seu die vicesima secunda Februarii, Cathedra S. Petri Antiochiæ celebrabatur. In Indiculo Depositionis Martyrum apud Bucherium, eo die legitur: *Natale Petri de Cathedra*. Reliquiæ autem Sanctorum iisdem sæpe diebus, qui horum natales erant, factæ. Quare ex Laterculo Sylvii, ubi ad VIII. Kal. Martii legimus Depositionem SS. Petri & Pauli, intelligimus, horum Reliquias, die, quo jam Petrus Antiochiæ colebatur, translatas fuisse. Translationem enim Sanctorum *Depositionis* nomine ab Antiquis sæpe expressam, pluribus exemplis constat. Sic in Martyrologio Hieronymiano ad diem secundam mensis Julii habetur; *Depositio Miltiadis Papæ*. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum Pontificum ait, videri Librariorum vitio factum, ut pro voce, *Ordinatio*, legatur, *Depositio*; cum constet Miltiadem die secunda Julii ordinatum esse. Verum locus purus est, Reliquiæque Melchiadis die ejus Ordinationis translatæ. Sic etiam anno ducentesimo quinquagesimo octavo, quando S. Sixtus Romanus Pontifex eorumdem Apostolorum corpora ad Catacumbas transferre voluit, ut ardente persecutione Christiani tutius Stationes ibi habere possent, non alium diem elegit, quam vicesimum nonum mensis Junii eorum Natali dicatum, ut discimus ex laudato Indiculo: *III. Kalend. Julii Petri in Catacumbas & Pauli Ostiense, Tusco & Basso Coss.* Quæ verba Bucherius non intelligens, in margine ait, Consules fuisse luxatos, persuasus agi ibi de SS. Apostolorum martyrio; cum tamen sermo sit de Translatione die eorum natali facta. *Pearson* in Annalibus Cyprianicis ad annum CCLVIII. quo Tuscus & Bassus Consules fuere, existimat, alia die Petri & Pauli martyrium accidisse, alia eorum Translationem, hancque secutam postea esse solennitatem & festum, & ante Pseudo-Isidori ætatem, & Gesta Pontificalia edita Natalibus SS. Petri & Pauli alium diem assignatum, idque ex Sylvii Laterculo constare. Sed fallitur Vir eruditissimus: Sixto enim sedente, Petri & Pauli Reliquiæ, quæ antea in Vaticano & Ostiensi asservabantur, ut testatur Caius, qui circa annum CC. floruit, ad Catacumbas translatæ sunt die XXIX. Junii, quo eorum solemnitas celebrari solita erat. Quare dies natalis SS. Petri & Pauli in dubium perperam revocatus. Male etiam Quesnellus in Notula ad Sermonem S. Leonis in Cathedra S. Petri Apostoli, ait, Laterculum Sylvii vel suppositionis argui, vel saltem depravationis, eo loci, ubi pro festo Cathedræ VIII. Kalend. Martii, Depositionem utriusque Apostoli notatam habet. Ibi enim Depositio idem denotat ac Translatio, ut dixi. Denique falluntur, qui dicunt, quam tuemur opinionem, antiquam non esse, cum nullum extet monumentum antiquius Indiculo Depositionis Martyrum a Bucherio publicato, in quo Cathedra S. Petri memoratur VIII. Kal. Mart. Post primam hujus Tomi editionem deprehendi nihil certi statui posse de die quo Principes Apostolorum martyrium fecerunt, & quæ hic in medium attuli tantum probare Ecclesiam diem XXIX. mensis Junii ad Natale eorum, diem vero XXII. Februarii ad festum Cathedræ Sancti Petri celebranda elegisse, iisdemque diebus aliquas eorumdem Reliquiarum Translationes alias peractas esse.

audiamus. In Auxentium enim dum invehitur, hæc ait:

VI. Fuga Petri e carcere. *Idem Petrus postea, victo Simone, cum præcepta Dei populo seminaret, doceret castimoniam, excitavit animos Gentilium. Quibus eum quærentibus, Christianæ animæ deprecatæ sunt ut paulisper cederet. Et quamvis esset cupidus passionis, tamen contemplatione populi precantis inflexus est: rogabatur enim, ut ad instituendum & confirmandum populum se reservaret. Quid multa? nocte muro egredi cœpit & videns sibi in porta Christum occurrere, urbemque ingredi, ait: Domine, quo venis? Respondit Christus: Venio iterum crucifigi. Intellexit Petrus ad suam crucem divinum pertinere responsum. Christus enim non poterat iterum crucifigi; qui carnem, passione suscepta mortis, exuerat: Quod enim mortuus est, mortuus est semel; quod autem vivit, Deo vivit. Intellexit ergo Petrus, quod iterum Christus crucifigendus esset in servulo. Itaque sponte remeavit: interrogantibus Christianis responsum reddidit: statimque correptus, per crucem suam honorificavit Dominum Jesum.* Hucusque S. Ambrosius. Hæc ipsa de Petro fugam arripiente, & Domino illi occurrente pariter & admonente, habentur etiam in Actis passionis ejus, quæ feruntur a Lino conscripta: quæ quidem fuere aliquando fortasse sincera; quæ autem modo extant, Manichæorum reperiuntur tincta fuligine, sicut & de Actis illis Andreæ queritur Augustinus (*a*): nam sicut in illis Andream, ita & in istis Petrum habes non tantum castitatem recte suadentem, & concubinas ab hominibus divellentem, sed male docentem etiam ne viris suis uxores debitum redderent: quæ quidem a sincera Apostolica prædicatione procul abhorrent. Germana illa quidem olim extitisse noscuntur, e quibus ea quæ scribit, idem qui supra est mutuatus S. Ambrosius, qui ait Petrum tantum castimoniam prædicasse: sed ea quæ diximus, vel adjecta, vel diversa (quod verius putamus) ab illis fuisse, nulli dubium esse posse videtur.

(*a*) *Aug. de fid. contra Manich. c.* 38.

VII. Habentur eadem, quæ ex Ambrosio recitavimus de fuga Petri e carcere Mamertino, æque testata ex Actis (*b*) sanctorum martyrum Processi atque Martiniani, necnon ab Hegesippo Juniore (*c*), & aliis. Sed illa est tantum inter eos discrepantia: dum alii ipsorum dixerunt hæc contigisse statim post lapsum Simonis, antequam Petrus esset detrusus in carcerem: alii vero, postquam carceri mancipatus, jam ad supplicium peteretur: quod & verius ea potissimum ratione existimamus: Nam cum iidem affirment, eum statim ut reversus est, ad supplicium duci jussum; nullum plane datur spatium novem mensium carceris, quod (ut dictum est superius) illic antequam martyrium consummarent iidem Petrus & Paulus, intercurrisse certum habetur. Citat eamdem quoque historiam S. Gregorius (*d*), his verbis: *Et Petro ait; Venio Romam iterum crucifigi. Qui enim in se ipso jampridem crucifixus fuerat, in Petro iterum crucifigendum dicebat.* Paulum etiam una cum Petro fugam arripuisse, citata nuper Acta Processi & Martiniani tradunt. Legimus Origenem (*e*) ex quibusdam Pauli Actis recitare eadem ferme verba Paulo dicta esse a Domino, quæ idem perhibetur Petro dixisse; sic enim ait: *Quod si cui placet admittere quod in Actis Pauli scriptum est, tamquam a Salvatore dictum: Denuo debeo crucifigi:* verum hæc ille ex apocryphis.

(*b*) *Apud Sur. tom. 3. die 2. Julii.*
(*c*) *Hegesip. de excid. Hierosol. l.3.c.2.*
(*d*) *Greg. in Ps.4. pœnit.*
De Pauli fuga.
(*e*) *Orig. in Joan. to. 27.*

VIII. Apostoli virgis cæsi. Porro antequam mortis supplicio iidem afficerentur, ambo more Romano virgis cæsi fuisse traduntur. De Petro, quod vilis haberetur persona, nulla potest esse dubitatio; cum more majorum, qui ultimo supplicio damnati essent, antea virgis cæderentur. De Paulo vero, quod civis Romanus esset, & lege Valeria primum, ac deinde lege Porcia haberetur immunis, addubitari posset. Verum constat tam ex lege duodecim tabularum, quam etiam lege sacra, cum aliquod ab his immane fuisset perpetratum delictum, tunc eosdem centuriatis comitiis condemnatos, affectos verberibus primum, capite deinde truncandos. Cum igitur apud omnes gravissimum omnium scelus haberetur impietas; Paulum ejus criminis judicio postulatum & condemnatum antequam ultimo supplicio subjiceretur, virgis cæsum fuisse, nullus jure poterit dubitare: cum præsertim adhuc Romæ in Ecclesia S. Mariæ Trans pontem extent & in honore habeantur columnæ illæ, quibus ambo Apostoli alligati & virgis cæsi feruntur.

IX. Habet insuper traditio potius quam certa assertione antiquorum scriptorum veritas confirmata (nam quæ de his legitur a quibusdam Dionysii Areopagitæ nomine edita scriptio, non probatur) ipsos Apostolos supplicium mortis subituros e carcere simul eductos, extra portam Trigeminam perductos esse; more siquidem majorum id actum fuisse videtur: nam reos extra Urbem percuti solitos, in Martyrologio Romano notavimus. Cur autem extra illam potius portam ad subeundum supplicium ducti sint, quid certi affirmare possimus, nihil est, nisi quod conjectura tenuibus quibusdam rimulis monstrat. Certum est enim, extra portam Trigeminam, quæ & Ostiensis dicitur, agere consuevisse mendicos, vilesque personas, illicque eosdem accipere stipem: quod quidem Plautus non obscure significat, dum ait:

De porta Trigemina.

Vel

Vel extra portam ire Trigeminam ad facculum licet:
Quod mihi ne eveniat, nonnullum periculum est.

(a) Plin.l. 34.c.5. Id ipsum demonstrat Plinius (a) sic dicens: *Item P. Minutio Præfecto annonæ extra portam Trigeminam unciaria stipe collata.* In Vaticanum postea horum sedem fuisse translatam, Ammianus (b) annuere videtur, dum ait: *Accitos a Vaticano quosdam egentes, opibus ditaverat magnis:* Sic dicens de Lampadio Urbis Præfecto, qui pecuniam quam alii expendere consueverant in publicorum munerum editionem, ipse in pauperes erogasset. Contingere itaque facile potuit, ut exagitati vehementer a Nerone Christiani, non amplius intra Urbem, sed foras inter viles personas agere jussi essent: sicut auctore Philone (c) & aliis vidimus, Judæis Transtiberinam regionem ad habitandum fuisse traditam: qua etiam consideratione dicere possumus, Apostolos extra portam Trigeminam simul esse ductos, sed non simul in eodem loco supplicio affectos: immo ab illis qui eos ducebant, mutato consilio, esse ab invicem separatos, quod Petrum in gratiam Judæorum in ea regione, ubi Judæi degerent, voluerint crucifigi: Paulum vero inter Christianos, non tamen crucifigi, sed (quod civis Romanus esset) placuerit subjici gladio. Sed hæc (ut diximus) conjectura potius, quam certa assertione affirmando proponimus.

(b) Ammian. lib. 27.

(c) Philo de leg. ad Caium.

X. Quod vero in primis ad Paulum spectat: cum a Petro, mutua prius salutatione impartita more Christiano in osculo sancto, in hunc modum divisus esset, ad præscriptum supplicii locum recta perducitur. Inter eundum quid acciderit, in Actis passionis ejus, quæ nomine (ut sæpius antea diximus) Lini feruntur, magna ex parte habentur expressa. At quoniam, sicut multa in eis esse vera facile suademur, ita eadem multis mendaciis esse obvoluta cognoscimus: idcirco illa tantum quæ antiquorum scriptorum testimonio probata, vel traditione firmata esse noscuntur, nostris chartis intexemus, & in primis quæ in eis de Plautilla clarissima femina scripta habentur. Traditur ergo Paulus, cum ad locum pergeret passionis, comitantibus populorum turbis innumeris, venissetque ad portam Urbis, habuisse obviam nobilissimam matronam, nomine Plautillam (licet alii alio nomine eam dictam esse velint) quam illam fuisse putamus matrem Flaviæ Domitillæ, cujus habetur mentio in Romano (d) Martyrologio, atque in Actis sanctorum Nerei & Achillei; eamque a Petro fuisse baptizatam, ac demum hoc anno post Apostolos vita functam, eadem Acta tradunt. Hanc cum flentem intuitus esset

De Plautilla clarissima femina.

(d) Mart. Rom. 20. Maii.

Apostolus, ab ea velum petiit, quo feriendus gladio ex more obduceret oculos: consuevisse etiam Judæos fascia velare oculos eorum qui capite truncandi essent, Josephus (e) demonstrat, dum ait: *Is autem eum, revinctis post terga manibus, oculisque fascia obstrictis, in conspectum Romanorum veluti capite cæsurus produxit.* Cum igitur ad illud opus velum Paulus ab illa petiisset: libenter illa parens, liberaliter tradidit, illud ipsum, ut erat pollicitus, postea receptura. Locus ille ubi hæc facta sunt, dicitur esse prope portam Ostiensem, hujus rei gratia veteri memoria consecratus.

(e) Joseph. de bel. Jud. lib. 7. c. 14.

Cum autem sic Paulus duceretur, tres milites ex his qui ex apparitura erant, ad Christi fidem convertit; quos in confessione Christianæ religionis constantes, ejusdem Imperatoris gladius martyres fecit die secunda Julii, quæ anniversaria celebritate recolitur (f). Horum nomina fuisse, Longinum, Acestum, & Megistum nuper citata Acta testantur. Ubi vero tandem ad locum supplicio destinatum Paulus perductus est, fusis ad Deum precibus, alacri animo (quod id diutius exoptasset, jugulum præbuit. Locus ille dictus ad Aquas Salvias, tertio ab Urbe lapide distans, alio nomine Gutta jugiter manans, est appellatus (g), ubi Christianorum carnificina est aliquando habita: nam & Zenonem ac decem millia militum illic fidei Christianæ causa fuisse obtruncatos, tum loci illius vetera monumenta, tum Romanum Martyrologium (h) attestantur. Illic igitur cum ictu carnificis Paulus capite truncaretur, non tam sanguinis fluenta e sectis venis, quam lactis (res plane miranda) largiter fluxerunt. XI.

(f) Mart. Rom. Beda. Usuar. & alii ea die.

Paulus truncatur capite.

(g) Mart. Rom. 9. Julii.

(h) Eodem die 9. Julii.

Res quidem adeo insignis non tantum ex dictis Actis, sed & aliis compluribus habetur testibus confirmata. Nam & S. Ambrosius (i) de re tam celebri & clara, nec dubitatione aliqua obscurata, his verbis meminit: *De Pauli vero cervice cum eam persecutor gladio percussisset, dicitur fluxisse lactis magis unda quam sanguinis, & mirum in modum sanctum Apostolum baptismi gratia in ipsa cæde extitisse splendidum potius quam cruentum. Quæ quidem res in sancto Paulo stupenda non est. Quid enim mirum, si abundat lacte nutritor Ecclesiæ, sicut ipse ad Corinthios ait (k): Lac vobis potum dedi non escam? Hæc est plane promissionis illa terra, quam Deus patribus nostris promisit, dicendo: Dabo vobis terram fluentem lac & mel. Non enim de hac terra locutus est, quæ dimanantibus aquis cœnum involvit, lutumque permiscet; sed de illa tum Pauli, tum similium Pauli, quæ jugiter purum suaveque distillat. Quæ enim Pauli epistola non melle dulcior, & lacte candidior?*

XII. Lac cum sanguine ex Pauli collo fluxit.

(i) Ambr. serm. 68.

(k) 1. Cor. 3.

dior? quæ epiſtolæ tamquam ubera Eccleſiarum populos enutriunt ad ſalutem. De cervice ergo Apoſtoli pro ſanguine lac manavit. Hucuſque Ambroſius. Sed & ſanctus Joannes Chryſoſtomus (*a*), ejuſdem veritatis graviſſimus aſſertor, ſic ait: *Beatus autem Paulus, cui caput enſe præciſum eſt, vir cujus laudes verbis exprimi nequeunt. At cujuſmodi enſis illius guttur, Dominicum, inquam inſtrumentum cælo ſuſcipiendum, & terræ tremendum, pervaſit? Qualis locus tuum, Paule, ſanguinem excepit, qui lacteus apparuit in ejus veſte qui te percuſſit? qui quidem ſanguis barbaricum illius animum reddens melle dulciorem, ut ipſe una cum ſociis ad fidem traduceretur, ita affecit.* Hæc de lacte.

(a) Chryſ. or. in Princ. Apoſt. tom. 5. Novel. edit.

XIII. Subdit de aliis tunc eo miraculo ad fidem Chriſti converſis; ac demum quotum ætatis ſuæ annum martyrii tempore ageret, his docet: *Sit mihi inſtar coronæ gladius ille, qui triginta & quinque viros ſumma ad ſerviendum Deo alacritate Domino mancipavit.* Ita quidem Voſſius in Latinum tranſtulit: ſed quæ verſio non probetur Herbipolenſibus Academicis, cum textus Græcus poſt priorem editionem ſatis mihi exploratus, ita habeat: τριάκοντα πέντε ἐδούλευσε τῷ κυρίῳ μετὰ πάσης προθυμίας: Hoc eſt, *trigintaquinque*, annos ſcilicet, *ſervivit Domino cum promptitudine animi:* pergit vero Chryſoſtomus: *Perfecto itaque octo & ſexaginta annorum vitæ curſu, quem pro pietate inſtitutum tenuerat, quievit.* Hæc ipſe. Sunt etiam de his alia complura, ſed recentiorum teſtimonia. Porro & locus ipſe de aliis quoque nos admonet: quæ etſi minime ſcriptis conſignata habeantur, fideli tamen majorum traditione teſtata redduntur. Tres enim ibi ſcatent fonticuli dulcis aquæ, qui tunc primum erupiſſe dicuntur, cum Pauli caput exciſum tribus ſe ſaltibus vi quadam ſpiritus divinitus agitavit; quorum primus dulcior lactis ſaporem aliqua ex parte reddat; ceteri, quamvis haud longe a primo diſtent, paulo diverſum guſtui ſaporem afferant, cujus rei ea ratio ſolet afferri, quod ipſo primo fluxu lac venæ dederunt, ac inde ſanguinem. Qui quidem locus plane celeberrimus, Trium fontium dictus, frequenti Chriſtianorum viſitatur concurſu. Sudarium vero Plautilla recepit, cum miniſterio expleto, Apoſtolus eidem per viſum apparuit; illudque eſſe putatur, quod Conſtantina Auguſta magna inſtantia apud ſanctum Gregorium Romanum Pontificem agens ad ſe mitti poſtulavit: qui haud ſibi conceſſum eſſe, quod una cum corpore eodem clauderetur ſepulcro, quod aperire nefas eſſet, litteris ad eam redditis, excuſavit (*b*). Corpus vero Apoſtoli a Lucina clariſſima fœmina ſenatoria ſublatum, in ſuo prædio via Oſtienſi honeſtiſſimo tumulo locatum fuit. At de Pauli martyrio hactenus.

De miraculo trium fontium.

(b) Greg. reg. l.3. ep. 3.

XIV. De effigie vero ejuſdem atque ſtatura, operæ pretium nos facturos exiſtimamus, ſi quæ ab antiquioribus ſcriptoribus memoriæ commendata habentur, his addamus: Nam inprimis hic repetenda ducimus, quæ Triephon Critiam catechumenum inſtituens apud Lucianum ſic loquitur (*c*): *Ego*, inquit, *docebo te quid ſit univerſum, & quid fuerit ante omnia, & quæ item conſtitutio, quodve corpus univerſi. Quando enim me Galilæus ille convenit recalvaſter, naſo aquilo, qui tertium uſque ad cœlum per aerem ingreſſus eſt, quæque optima & pulcherrima ſunt inde didicit; per aquas nos renovavit, in beatorum veſtigia inſiſtere fecit, & ex impiorum regionibus nos reduxit.* Hucuſque ille; quem equidem his coloribus atque notis non alium quam Paulum deſcripſiſſe, omnes credimus facile intelligere: nam aliquem alium Apoſtolorum, vel aliorum Chriſtianorum, tertium cœlum conſcendiſſe, novimus neminem. Staturam vero ipſius haud proceram fuiſſe ſed potius breviorem, tum ea quæ ipſe de ſe, tum quæ Chryſoſtomus ſcribit, facile oſtendunt. Ad Corinthios (*d*) enim ſecundo ſcribens, quæ de ſe aliqui dicerent, refert his verbis: *Epiſtolæ*, inquiunt, *graves ſunt & fortes, præſentia autem corporis infirma.* Quamobrem haud grandiori eum fuiſſe ſtatura, interpretes æque conſentiunt: his enim alludit Joannes Chryſoſtomus (*e*) dicens: *Qui tricubitalis eſt, & cœlum attingit.* His omnibus ea conſentiunt, quæ demum a Nicephoro (*f*) his verbis narrantur: *Paulus autem corpore erat parvo & contracto atque incurvo & paululum inflexo, facie candida, annoſque plures præſeferente, & capite modico: oculis multa inerat gratia, ſupercilia deorſum verſus vergebant; naſus pulchre inflexus, idemque longior; barba denſior, & ſatis promiſſa, eaque non minus quam capitis coma canis reſperſa erat:* Hæc ipſe: quæ haud aliunde putamus quam ab antiquioribus imaginibus eſſe accepta. A Chriſtianis enim, qui ex Gentilibus credidiſſent, Petri & Pauli imagines olim fuiſſe, viventibus illis, effigiatas coloribus, eaſdemque ad poſteros per manus traditas, Euſebius (*g*) teſtatur ſic dicens: *Nos Petri & Pauli Apoſtolorum, & Chriſti etiam ipſius imagines in picturis colorum varietate expreſſas conſervataſque aſpeximus: idque propterea (ſicut veriſimile eſt) quod majores noſtri ad Gentilis conſuetudinis ſimilitudinem quam proxime accedentes, eos qui tamquam ſalvatores illis fuiſſent, id eſt, qui illis aliquid ſalutis & ſubſidii attuliſſent, apud ſe honore in hunc modum afficere conſueverant:*

Pauli Apoſtoli effigies.

(c) Lucian. in Philop.

(d) 2. Cor. 10.

(e) Chryſ. hom. de Princ. Apoſt. to. 5.

(f) Niceph. l.2.c.37.

(g) Euſeb. hiſt. l.7.c. 14.

Hæc Eusebius, At de Paulo satis: ad Petrum jam redeamus:

XV. De loco martyrii S. Petri.

Quod in primis ad locum martyrii pertinet: cum nulla sit dubitatio, eum Transtiberim, ubi Judæi agere consuevissent, ad supplicium crucis subeundum fuisse transmissum: quo potissimum loco ejus regionis fuerit affixus cruci, est diligentius exquirendum. In Actis passionis ejus, quæ Lini nomine scripta feruntur, hæc scripta habentur: *Pervenit denique una cum Apostolo & apparitoribus populus infinitus ad locum qui appellatur Naumachia, juxta obeliscum Neronis in monte.* Rursus vero in libro de Romanis Pontificibus, qui fertur nomine Damasi, dum agitur de sepultura Petri, hæc scripta habentur: *Sepultus est via Aurelia ad templum Apollinis, juxta locum ubi crucifixus est, juxta palatium Neronianum, in Vaticano, juxta territorium Triumphale.* Hæc ibi. Sed plane loca esse confusa noscuntur, ut locus sepulturæ credatur idem cum eo ubi est crucifixus: at certe diversum fuisse, quæ dicturi sumus, facile declarabunt.

XVI. Vaticanus collis atq. Janiculus.

Enimvero antequam de Petri crucis loco agamus, necessarium ducimus de ipso Vaticano colle atque Janiculo pauca disserere, atque etiam elucidare. Scimus complures, licet eruditos, errore lapsos esse, putantes Vaticanum collem illum tantum dici debere, ubi nunc cernitur posita nobilissima basilica Vaticana: & Janiculum modico illo contineri spatio, quo trans viam Triumphalem levi tumulo exurgens, atque ad sublimiora scandens, terminatur illa planicie quæ vergit ad Aventinum. Hos insigniter decipi, perspicue demonstrabimus. Et in primis quanto amplioribus spatiis majores Janiculum mensi fuerint, Dionysius Halicarnassæus (a) his verbis indicat: *Venientes percurrerunt populando usque ad Tiberim & montem Janiculum, ad vigesimum ab Urbe stadium & ulterius:* quibus sane demonstrat, totum illum usque ad pontem Milvium porrectum montem appellatum esse Janiculum. Nam quonam pacto, quæso, ad viginti stadia distare ab Urbe Janiculum ait, cum ejus montis pars illa propinquior, quam hi putant tantum dici Janiculum debere, vix duobus stadiis distet ab ea? Omnes igitur colles illi, qui modicarum vallium interstitio sibi conjuncti, ab eo termino qui est proximus Aventino atque Vaticano, continuantur, & super prata Mutia porriguntur, ac prope pontem Milvium terminantur, Janiculus a majoribus dicebantur. Sed hæc omnia etiam clariora redduntur ex his quæ Martialis (b) habet de hortis suis, quoscum dicat positos in Janiculo, tamen prope pontem Milvium, sitos esse, his versibus declarat:

(a) Dionys. Halicarn. lib. 9.

(b) Martial. epigram. de hortis suis lib. 4.

Longo Janiculi jugo recumbunt.

Ac inferius:

Cum sit tam prope Milvius, sacrumque
Lapsæ per Tiberim volent carinæ.

His & aliis quæ eodem auctor habet epigrammate, manifeste errasse noscuntur qui hortos Martialis in ea parte Janiculi posuerunt, quæ erat Urbi vicinior, respiciens contra theatrum Pompeji. At mea quidem sententia, descriptus a Martiale cæteris eminentior collis ille videtur, qui (ut ipse scribit) propinquior ponti Milvio, reliquis vicinioribus collibus altior supereminet: cui quidem assertioni cetera etiam, quæ a Martiale ibidem illis versibus sunt scripta, respondent.

Præterea vero sicut Janiculus longe porrectus protenditur (ut dictum est) usque ad pontem Milvium; ita Vaticanus non illa tantum Janiculi parte continetur, in qua est hodie basilica Vaticana: sed Vaticanum quoque appellatam esse eam Janiculi regionem, quæ versus Aventinum in longum porrecta, a latere trans flumen oppositum habebat theatrum Pompeji, Horatius (c) his versibus demonstrare videtur. XVII.

——— datus in theatro
Cum tibi plausus,
Care Mœcenas eques, ut paterni
Fluminis ripæ, simul & jocosa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.

(c) Horat. l. 1. carm. od. 20.

Ubi Porphyrio: *Vaticanum*, inquit, *montem non longe esse a theatro Pompeji scimus, quem resonuisse simul cum ripis populi plausus dicit.* Hæc ille: eadem & Macro. Ex quibus declarari videtur, partem eam Janiculi, quam hodie frequentius Latine ipsum Janiculum nominamus, Vaticanum quoque esse dictam: ut ex his jam liquido appareat, nequaquam a veritate aberrasse eos qui dixerunt passum esse Petrum in Vaticano; nec tolli quo minus æque verum sit, ipsum in ea Janiculi parte, ubi ejus rei extat memoria recens honorifice restituta, fuisse cruci affixum; quæ & pariter (ut vidimus) Vaticanus diceretur: idemque locus postea, puto honoris causa, ob nobilem Petri triumphum, Mons aureus dici meruit; quod nomen frequentiori usu hactenus perseverat. Certe inter alia Urbis loca, in quibus Christianos martyrio affici consuevisse Prudentius (d) scribit, Janiculus adnumeratur; sic enim canit his versibus:

De loco ubi Petrus crucifixus est.

Janiculum cum jam madidum, fora, rostra, Suburram
Cerneret eluvie sanguinis affluere.

(d) Prud. Peristeph. hym. 11.

ea enim loca potissimum Christianorum carnificina in Urbe nobilitata fuisse videntur; cum alioqui (ut dictum est) extra Urbem mortis reos duci consuevisse, more majorum, certum sit.

XVIII. Cæterum in ea quoque Vaticani parte, in qua Circus Neronis erat, simul & horti, jussu ejusdem Imperatoris quamplurimos Christianos sævissime fuisse necatos, ex Tacito (a) superius demonstravimus. Verum locum illum sepulturæ potius quam martyrii fuisse putamus: siquidem Hieronymus (b) ait, sepultum fuisse in Vaticano juxta viam Triumphalem. Distinctus plane fuisse videtur locus sepulturæ ab eo ubi martyrium subiit: nam non unum eumdemque fuisse, ipse nuper citatus liber de Romanis Pontificibus docet, dum ait sepultum fuisse juxta locum ubi crucifixus est: qui quod in eodem monte situs esset, satis propinquus esse videri poterat: ac sic ille vere (quod diximus) locus martyrii fuisse dicatur, qui in summo Janiculo positus, ejusdem rei gestæ memoria est insigniter illustratus, cui quidem loco & cetera superius recitata, præter illa quæ habentur de obelisco, aptari posse videntur: nam ibidem haud procul a monte deorsum in plano prope Tiberim posita Naumachia erat, quæ ab aliis Julio Cæsari, ab aliis vero Augusto adscribitur: nam auctor est Dio (c), Naumachiam ab Augusto factam: Tacitus (d) vero eumdem locum nominat stagnum Agrippæ, ubi in navibus Nero epulum lautissimum exhibuit. Ceterum a Nerone nonnisi Circum ad agitandos equos in Vaticano fuisse constructum, Tacitus tradit: nec quempiam antiquorum invenimus, qui Naumachiam a Nerone in Vaticano factam esse meminerit: siquidem (ut idem qui supra auctor est Dio) Naumachiam cum exhibuit, bellum videlicet Persarum cum Atheniensibus, illam non in Circo, sed in theatro ab eo editam tradit. Ubi nam autem fuerint stagna Neronis, ab eodem ædificata ad ejusmodi exhibenda spectacula, satis expressum habetur a Martiale (e), qui describens ingentem molem amphitheatri Domitiani Cæsaris, inter alios habet hos versus:

(a) *Tacit. l. 15.*
(b) *Hier. de Scrip. Eccl. c. 1.*
De loco sepulturæ Petri.
(c) *Dio in Nerone.*
(d) *Tacit. lib. 15.*
(e) *Martial. l. 1. epigram. 2.*

Hic ubi conspicui venerabilis amphitheatri
Erigitur moles, stagna Neronis erant.

Meminit & in fine ejusdem libri primi Epigrammatum de eodem Neronis stagno. Ex his igitur hæc summatim colligimus, passum esse Petrum supplicium crucis in ea summitate Janiculi, (seu Vaticani montis, quæ esset imminens Naumachiæ deorsum juxta Tiberim positæ: sepultumque in ima Vaticani parte, apud quam Neronis horti essent, & Circus cum obelisco. Hæc de loco.

XIX. Quod ad supplicium crucis spectat: omnium sanctorum Patrum sententia liquet, ipsum capite deorsum verso, & in sublime pedibus elevatis, cruci confixum fuisse; idque factum ex animi sui sententia, cum assereret se indignum (ut verbis (f) Hieronymi utar) qui sic crucifigeretur ut Dominus suus. Prætermittimus referre, quæ in dictis Actis passionis ejus, Lini nomine inscriptis, de ejusmodi inversæ crucifixionis mysterio fusius differuntur: sed quæ tantum ab antiquis Patribus memoriæ sunt commendata, velut quædam passionis ejus trophæa nobilissima, recensebimus: & in primis quæ Origenes (g) ceteris antiquior scribit in hæc verba: *Petrus ad extremum Romæ cum versaretur, capite deorsum statuto (sic enim perpeti cupiebat) cruci affixus est.* S. Augustinus (h) de his agens, hæc ait: *Currunt itaque uterque ad palmam martyrii, & uterque perveniunt ad coronam:* & paulo post: *Petrus pro Christo capite deorsum verso in ligno suspenditur: Paulus pro Christo gladio trucidatur. Ille propriis gressibus proficiscebatur ad Christum; oculisque ad superiora respiciens, beatum spiritum deducebat ad cælum.* At Chrysostomus (i): *Gaudeas*, inquit, *Petre, qui ligno crucis fruitus es, & ad Magistri similitudinem recta quidem figura sicut Dominus noster crucifigi noluisti, sed magis inverso capite, veluti e terra ad cælum iter parans. O clavos illos beatos, qui membra illa sanctissima pertransierunt.* Sed & Prudentius (k) hæc quoque his versibus:

De Crucis supplicio.
(f) *Hier. de Scrip. Eccl. c. 1.*
(g) *Orig. in Genes. apud Euseb. l. 3. c. 1.*
(h) *Aug. ser. de sanct. 28.*
(i) *Chrys. hom. in Princ. Apost.*
(k) *Prud. Peristeph. hymn. 12.*

Prima Petrum rapuit sententia legibus Neronis
Pendere jussum præminente ligno.
Ille tamen veritus celsæ decus æmulando mortis
Ambire tanti gloriam Magistri,
Exigit ut pedibus mersum caput imprimant supinis,
Quo spectet imum stipitem cerebro.
Figitur ergo manus supter, sola versus in cacumen,
Hoc mente major, quo minor figura.

Maximus (l) præterea: *Hic est*, inquit, *Petrus, qui dum ad crucem tamquam Christi discipulus duceretur, verso se poscens corpore crucifigi, passionem non timuit, sed æqualitatem crucis Dominicæ declinavit; ut ostenderet universis, admirandæ se humilitatis virtutem, novique mysterii disciplinam & inter tormenta servasse.* Theodoretus aliam quoque affert causam, sic dicens (m): *Cum ad mortem crucis a Nerone damnatus esset, rogavit carnifices, ne similiter atque Dominus trabi affigeretur, sed contrario modo. Veritus (quod est verisimile) ne eadem passio eumdem*

(l) *Max. in Nat. Apost. serm. 1.*
Mysterium crucifixionis Petri.
(m) *Theod. orat. de charit.*

dem sibi ab insipientibus honorem conciliaret, ideo rogavit ut manus inferius, superius autem pedes affigerentur. Hæc ille. Sunt de his aliorum sanctorum Patrum testimonia, atque etiam præconia: sed hæc satis pro instituti ratione.

XX. Cum in Cruce sic affixus martyrium consummasset, a Marcello presbytero (*a*) ejus corpus curatum, aromatibusque conditum magnificentissime more regio, nedum Judaico traditur sepulturæ. Alia enim ab his diversa erat Romanorum consuetudo: nam de his Neronis temporibus cum agitur de Poppæa Augusta defuncta, hæc Tacitus (*b*): *Corpus ejus non igni abolitum, ut Romanus mos, sed Regum externorum consuetudine differtum odoribus conditur.* Sepultum fuisse Petrum in Vaticano, non tantum citata a nobis superius testimonia, sed & Prudentius (*c*) monstrat his versibus:

(*a*) *Act. Lini.*

(*b*) *Tacit. l. 16.*

(*c*) *Prud. adver. Sym. lib. 1.*

Locus in Vaticano ubi Petrus sepultus.

Aut Vaticano tumulum sub monte frequentat,
Quo cinis ille latet genitoris amabilis obses.

Sed quod ad loci faciem spectat; fuisse illam partem Vaticani olivis feracem, & fonte irriguam, idem ipse Prudentius docet his versibus (*d*):

(*d*) *Prud. Peristeph. hym. 12.*

Dextra Petrum regio tectis tenet aureis receptum,
Canens oliva, murmurans fluento.
Namque supercilio saxi liquor ortus excitavit
Fontem perennem chrismatis feracem.

XXI. Clarissima Apostolorum memoria.

Sic igitur gloriosissimo martyrio tam Petrus quam Paulus vita functi sunt; locaque ipsa ubi eorum sacra corpora sepulta fuerunt, non quidem obscura, sed (quod mirandum est) inter persecutores absque jactura, vel contumelia aliqua clarissima remanserunt, eademque velut nobilissima trophæa victoriæ a Christianis summo honore sunt habita. Est de his testis locupletissimus Caius antiquus Theologus, quem temporibus Zephirini Papæ vixisse, Eusebius (*e*) tradit, qui & hæc ipsum dicentem inducit: *Ego*, inquit, *Apostolorum trophæa perspicue possum ostendere. Nam si lubet in Vaticanum proficisci, aut in viam quæ Ostiensis dicitur te conferre; trophæa eorum, qui istam Ecclesiam suo sermone & virtute stabilierunt, invenies.* Hæc ipse. Consuevisse Christianos etiam persecutionis tempore, non tantum qui Romæ erant, sed ex remotioribus tam Orientalis quam Occidentalis orbis partibus Romam venire, ut veneranda Apostolorum sepulcra inviserent ac venerarentur, historiæ complurium sanctorum martyrum declarant. Nam ex

(*e*) *Euseb. l. 2. c. 24.*

Perside venisse constat Martham, Marium, & Audifacem temporibus Claudii Junioris, sub quo etiam martyrio sunt coronati, ut ipsorum Acta demonstrant (*f*): idque & Maurus, qui etiam martyrium subiit, fecisse reperitur, & alii (*g*). Verum locum Petri fuisse miraculis quoque celebrem, verba illa (*h*) nutricis Hermetis significant, quibus ait: *Tu si ad limina Petri duxisses eum, & Christo credidisses, hodie filium tuum haberes incolumem.*

(*f*) *Sur. to. 1. 14. Febr. & Rom. Martyrol. 10. Januar.*

(*g*) *Martyr. Rom. 22. Nov.*

(*h*) *Extant apud Sur. in Actis S. Alex. Pap. die 3. Maii.*

XXII. Orientales conati subripere corpora Apostolorum.

Porro tentasse Orientales Christianos hoc eodem anno subripere sacra corpora Apostolorum, & in Orientem transferre, ac uti suos gentiles sibi vendicare, Gregorius Papa ad Constantinam Augustam scribens, testatur his verbis (*i*): *Eo tempore quo passi sunt, ex Oriente venerunt, qui eorum corpora, sicut civium suorum repeterent: quæ ducta usque ad secundum Urbis milliarium, in loco qui dicitur ad Catacumbas, collocata sunt: sed dum ea inde levare omnis multitudo eorum conveniens niteretur, ita eos vis tonitrui atque fulguris nimio metu terruit atque dispersit, ut talia denuo nullatenus attentare præsumerent. Tunc autem exeuntes Romani eorum corpora, qui hoc ex pietate Domini meruerunt, levaverunt, & in locis quibus nunc sunt condita, posuerunt.* Hæc Gregorius.

(*i*) *Greg. l. 3. ep. 30.*

XXIII. Cultus S. Petro exhibitus ab Imperatoribus.

At reddita Ecclesiæ pace, Christiani Imperatores eadem invisere, venerari, & debito religionis obsequio colere, studiosius quæsierunt ac propensius curaverunt. De his enim hæc S. Augustinus (*k*): *Nunc*, inquit, *ad memoriam piscatoris flectuntur genua Imperatoris; ibi radiant gemmæ diadematis, ubi fulgent beneficia piscatoris.* Et alibi scribens ad Madaurenses (*l*): *Videtis & Imperii nobilissimi eminentissimum culmen ad sepulcrum piscatoris Petri, submisso diademate, supplicare.* Et Chrysostomus (*m*): *Servorum Christi splendida sunt sepulchra, quæ Urbem maxime regiam occupaverunt, & dies perspicui sunt: diem festum terrarum orbi facientes, non ædificiorum amplitudine & splendore (hac enim parte excellunt) sed, quod amplius est convenientium studio. Nam & ipse ille purpura indutus peregre proficiscitur, sepulcra illa complexurus; & fastu deposito, contingit sanctos, rogans ut sibi apud Deum patrocinentur; & tabernaculorum opificem & piscatorum patronos etiam mortuos deprecatur ille diadema gestans.* Hucusque Chrysostomus. Hæc quam sint vera, ipsæ Gallæ Placidæ Augustæ (*n*) litteræ ad Pulcheriam Augustam testantur his verbis, dum sui in Urbem adventus ad limina Apostolorum causam reddit, sic dicens: *Ut Romam frequentibus concursionibus adæque desideremus inspicere, causa est nobis amplectendæ reli-*

(*k*) *Aug. de Sanct. ser. 28. in fin.*

(*l*) *Aug. ep. 42.*

(*m*) *Chrys. in 2. ad Cor. 1. hom. 26.*

(*n*) *Habentur in præamb. Conc. Chalc.*

religionis, ut terminis sanctorum nostram exhiberemus præsentiam; quos certum est pro sua virtute in cœlestibus constitutos, neque inferiora despicere. Nos itaque sacrilegium esse credimus, si solemnium ordinem denegemus. Hæc ipsa. In hanc eamdem sententiam idem qui supra (*a*) Chrysostomus: *Relictis omnibus, ad sepulcra piscatoris & pellionis currunt & Reges, & Præsides, & milites. Et Constantinopoli Reges nostri magnam gratiam putant, si non prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, fiantque piscatorum ostiarii Reges.*

(*a*) Chrys. hom. Quod Christus sit Deus.

XXIV. De Pauli sepulcro.

Idem alibi (*b*) cum agit de eorumdem sepulcris, hæc de Pauli theca: *Quis mihi nunc dabit circumfundi corpori Pauli, affigi sepulcro, videre pulverem corporis illius, quæ adhuc in Christo deerant implentis, stigmata illius gestantis, prædicationem Evangelii ubique seminantis, pulverem, inquam oris illius per quod Christus locutus est?* Et paulo post: *Vellem videre sepulcrum, quo recondita sunt arma justitiæ, arma lucis, membra nunc viventia, tunc vero cum in hac vita essent mortua*: & alibi (*c*): *Nullus ex Romanis Regibus tanto in honore fuit, quanto hic est. Ceterum Imperator foris alicubi jacet abjectus: hic autem velut vivens & regnans tenet.* Idem de Petri sepulcro (*d*): *Quot Reges urbes everterunt, portus extruxerunt, & nominibus suis inscriptis decesserunt; nec tamen eis quicquam profuit, sed silentio & oblivioni mandati sunt? Piscator autem Petrus, qui nihil fecit eorum, quoniam virtutem est prosecutus, & civitatem maxime regiam occupavit, etiam post mortem resplendet Sole clarius.*

(*b*) Chrys. in epist. ad Rom. hom. 32.

(*c*) Chrys. in 2. ad Tim. hom. 4.

(*d*) Chrys. hom. in Ps. 48.

XXV. Urbis munitio corpora Apostolorum.

Horum sepulcris Urbem esse munitam alibi idem Chrysostomus tradit, cum ait (*e*): *Hoc corpus plebem hanc munit, quod quavis turri, innumerisque mœnibus ac vallis est tutius: & cum ipso corpus etiam beati Petri, &c.* Eadem & Christianus nobilis poeta Venantius Fortunatus versibus cecinit (*f*); quæ velut sepulcrorum ipsorum hic epitaphium sunto:

(*e*) Idem in epist. ad Rom. hom. 32.

(*f*) Venant. Fortun. lib. 3. carm.

Cœlorum portæ, lati duo lumina mundi,
Ore tonat Paulus, fulgurat arce Petrus.
Inter Apostolicas radianti luce coronas
Doctior hic monitu, celsior ille gradu.
Corda per hunc hominum reserantur, & astra per illum:
Quos docet ipse stylo, suscipit ille polo.
Pandit iter cœlis hic dogmate, clavibus alter:
Est via cui Paulus, janua fida Petrus.
Hic petra firma manens, ille architectus habetur:
Surgit in his templum, quo placet ara Deo.
A facie hostili duo propugnacula præsunt,
Quos fidei turres Urbs caput Orbis habet.
Hi radiant oculi pretioso in corpore Christi,
Lumine qui proprio cetera membra regunt.

Quam autem hæc de protectione Urbis sint vera; cum innumera sint exempla suis locis inferius recitanda, unum modo satis habeatur Gregorii Romani (*g*) Pontificis testimonium ex his quæ experimento didicit: sic enim scribit ad Rusticianam Patriciam, rogans ut Romam veniret. *Si gladios Italiæ & bella formidatis; solicite debetis aspicere, quanta beati Petri Apostolorum Principis in hac Urbe protectio est; in qua sine magnitudine populi, & sine adjutoriis militum, tot annos inter gladios illæsi Deo auctore servamur.* Hæc Gregorius.

(*g*) Greg. l. 7. ep. 33.

XXVI.

At quis eruditus ac prudens, velut e sublimi specula mentis oculis lustrans Orbem, & omnes qui umquam fuerunt principatus & regna considerans, non intelligat ea omnia Principum in eis regnantium sceleribus esse convulsa, ac funditus periisse; Romanum vero Imperium sub tot tantisque illud regentibus feralibus monstris nonnisi divina virtute potuisse subsistere? Quo enim potissimum tempore sub omnium scelestissimo Imperatore ipsum Romanum Imperium in majori videretur positum esse discrimine: eidem, veluti collabenti parieti trabe suffulto, crucis virtute succurritur; & duabus hisce vivis columnis in medio nutantis molis erectis, Urbi cum Imperio pariter casuræ opportune consulitur. Jam enim sæculum ipsum advenerat, quando antiquo oraculo Tiberii Imperatoris temporibus pervulgato, finem Romani imminere Imperii dicebatur. Recitans illud Dio (*h*), sic ait: *In primis omnes commovebat recordatio oraculi, quod decantatum fuerat Tiberii temporibus*; id erat.

Urbs Roma ab Apostolis servata.

(*h*) Dio in Nerone.

Τρὶς δὲ τριηκοσίων περιτελλομένων ἐνιαυτῶν
Ρωμαίους ἔμφυλος ὀλεῖ ςάσις.

Latine sic redditur.

His ter trecentis circumvolventibus annis
Seditio perdet Romanos.

Quæ autem, quantave post Neronis occubitum concitata fuerint bella civilia, ut anno uno tres occisi fuerint Imperatores, paulo inferius dicturi sumus. Sicque advenisse jam tempus oraculi, atque omnes non immerito existimarunt. Ve-

XXVII. Prodigia immensa sub Nerone.

Verum hæc visa sunt nonnullis portendere prodigia numquam antea præteritis sæculis visa: quæ Plinius (*a*) qui tunc vivebat, eaque videbat, sic scribit: *Non minus mirum ostentum cognovit ætas anno Neronis Principis supremo, sicut in rebus ejus exposuimus, pratis, oleisque (intercedente via publica) in contrarias sedes transgressis in agro Marrucino, prædiis Vettii Marcelli equitis Romani, res Neronis procurantis.* Refert hæc idem iterum alibi his verbis: *Super omnia, quæ umquam audita sunt, erit prodigium in nostro ævo Neronis Principis ruina, factum in agro Marrucino Vettii Marcelli e primis equestris ordinis, oliveto universo viam publicam transgresso, arvis inde e contrario in locum oliveti profectis.* At quid idem Plinius amplius? *Amnes*, inquit (*b*), *retro fluere, & nostra vidit ætas, Neronis Principis annis postremis, sicut in rebus ejus retulimus.* Hæc cum scribat Plinius, nemo dubitet fuisse verissima. Nam qua ratione mentiri eum oportuit, cum viventes adhuc extarent testes, qui eum mendacii turpiter arguissent?

(*a*) Plin. l. 2. c. 83. & li. 17. c. 25.

(*b*) Plin. l. 2. c. 103.

XXVIII. Cum igitur hæc sic se habeant, & rerum in meliorem statum mutationem portendisse visa sint illis: interpretetur hæc qui velit, Neronis præmonstrasse interitum. Nam qui, rogo, melior secutus est rerum status, cum sub tribus, qui successerunt, Imperatoribus, Galba, Othone, & Vitellio, tribus bellis civilibus visum sit Romanum Imperium penitus conflagrasse, & alia complura deploranda plane ab omnibus accidisse, quæ brevi compendio Tacitus (*c*) collegit? Quod si postea Vespasiani Imperio cuncta visa sint floruisse: cito tempus illud, velut dies Alcyonii, est præterlapsum: nam qui illi successit Domitianus, tempora Neroniana restituit. His igitur consideratis, verior visa est illa prodigiorum interpretatio; nimirum, ut per ea signa, religionis in melius mutatio monstraretur, de qua Prudentius (*d*) hisce versibus:

(*c*) Tacit. lib. 1. hist.

Mutatio religionis prodigiis annuntiata.

(*d*) Prud. Peristeph. hym. 2. de S. Laurent.

Discede adulter Juppiter
Stupro sororis oblite,
Relinque Romam liberam,
Plebemque jam Christi fuge.
Te Paulus hinc exterminat,
Te sanguis exturbat Petri:
Tibi, id quod ipse amaveras,
Factum Neronis officit.

XXIX. Roma illustrata sanguine Apostolorum.

Sed quam egregie Romana Ecclesia perfusa Apostolorum Principum sanguine fuerit illustrata, Tertullianus (*e*) his explicat: *Felix*, inquit, *Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine profuderunt: ubi Petrus passioni Dominicæ adæquatur: ubi Paulus Joannis exitu coronatur: ubi Joannes Apostolus, postquam in oleum igneum demersus nihil passus est, in insulam relegatur.* Et alibi (*f*): *Orientem fidem primus Nero cruentavit. Tunc Petrus ab altero cingitur, cum cruci affigitur. Tunc Paulus civitatis Romanæ consequitur nativitatem, cum illic martyrii renascitur generositate.* Rursum de eadem Romana Ecclesia hæc Theodoretus (*g*): *Habet autem communium quoque Patrum & veritatis doctorum Petri & Pauli sepulcra, quæ Fidelium animas illuminant. Horum autem beatissimorum par plane divinum exortum quidem est in Oriente & radios in omnem partem emisit: in Occidente autem prompto & alacri animo vitæ suscepit occasum, & nunc illinc orbem terræ suis radiis illustrat: ii vestram sedem effecere magis illustrem: ea est vestrorum bonorum colophon.* Hæc ille. At non omittimus quæ itidem de illustrata Urbe Apostolorum sepulcris Joannes Chrysostomus (*h*) scribit; nosque ea velut corollarium, licet omnibus pene vulgata, hic ad postremum addimus: *Ego*, inquit, *Romam propterea diligo; tametsi & aliunde queam illam laudare, nempe a magnificentia, ab antiquitate, a pulchritudine, a multitudine, a potentia, a divitiis, & a rebus in bello fortiter gestis: sed relictis omnibus istis, ob id illam beatam prædico, quod erga illos Paulus, dum viveret, adeo fuit benevolus, adeo illos amavit, coram disseruit, & postremo vitam apud eos finivit. Unde & civitas ista hinc facta est insignis plusquam a reliquis omnibus: & quemadmodum corpus magnum ac validum, duos habet oculos illustres, sanctorum videlicet illorum corpora. Non ita cælum splendescit, quando radios suos Sol ex sese dimittit, quemadmodum Romanorum Urbs duas illas lampades ubique terrarum effundens. Hinc rapietur Paulus, hinc Petrus: considerate & horrete, quale spectaculum visura sit Roma, Paulum videlicet repente ex theca illa cum Petro resurgentem in occursum Domini sursum ferri. Qualem rosam Christo mittet Roma? Qualibus coronis duabus ornatur Urbs ista? Qualibus catenis aureis cincta est? Quales habet fontes? Propterea celebro hanc Urbem, non propter copiam auri, non propter columnas, neque propter aliam phantasiam, sed propter columnas illas Ecclesiæ.* Hucusque ipse.

(*e*) Tert. de præscr.

(*f*) Idem in Scorpiaco.

(*g*) Theod. in epist. ad sanct. Leon. Pont.

(*h*) Joan. Chrys. epist. ad Rom. hom. 32.

XXX. De vinculis Petri.

Ad hæc etiam addimus, quod non tantum sepulcra apostolorum magno sunt honore habita, sed & ipsa passionis instrumenta. Siquidem vincula, quibus Petrus in carcere vinctus fuit, perquisita atque inventa, Balbina virgo (*i*) filia Quirini Tribuni est summopere venerata. Quæ custodita, & ad posteros per manus transmissa, indita eis divina virtute, miraculis

(*i*) Acta Alex. Pap. apud Sur. 3. Maii.

lis coruscarunt; qua de re a Patribus mirificis præconiis sunt prædicata: ex illis enim tenuia ramenta Christianissimos Principes ad collum religionis causa gestare consuevisse, suo loco dicemus. Ac demum (quod ultimo loco dicimus) tantum abfuit ut Principibus Apostolorum glorioso martyrio vita functis, credentium fides tepuerit, ut magis magisque fuerit propagata: eorum enim exemplo incensa sunt corda credentium; magnoque fœnore numerus martyrum est Romæ auctus, ut sanctus Leo (*a*) his explicat verbis: *Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur; & semper Dominicus ager segete ditiori vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur. Unde duo ista præclara divini germina seminis in quantam sobolem germinarint, beatorum millia martyrum protestantur: qui Apostolicorum æmuli triumphorum, Urbem nostram purpuratis & longe lateque rutilantibus populis ambierunt, & quasi ex multarum honore gemmarum conserto uno diademate coronarunt.* Sed de his modo satis.

(*a*) S. Leo ser. 1. in Natal. Apost.

XXXI. His itaque de martyrio Petri postremo loco narratis; qualis ejusdem corporis effigies atque statura fuerit (nam de Paulo superius actum est) quæ ab aliis scripta invenimus, recitabimus. Diximus nuper Eusebii (*b*) auctoritate, eos qui ex Gentibus ab Apostolis prædicatam Christi fidem accepissent, accepti tam immensi beneficii memores, illorum imagines coloribus vel alio modo exprimendas curasse; testaturque idem auctor, se in hunc modum Christi Domini & Apostolorum Petri & Pauli pictura expressas imagines a majoribus conservatas aspexisse. Affirmat & Augustinus (*c*), effigiari consuevisse Christi imaginem, hinc inde Petrum & Paulum (quod & alias diximus) pictos habentem. Ex his igitur haud difficile fuit, ut ipsorum vultus quibusdam lineamentis, majori saltem ex parte, hisce imaginibus haberentur expressi: quæ etiam scriptorum monumentis fuerunt ab aliis memoriæ commendata. Nam & Nicephorus (*d*) his verbis Petri imaginem reddit: *Petrus quidem haud crassa corporis statura fuit, sed quæ aliquanto esset erectior, facie subpallida & alba admodum: capilli & capitis & barbæ crispi & densi, sed non admodum prominentes fuere: oculi quasi sanguine respersi, nigri: supercilia prope evulsa: nasus autem longior ille quidem, non tamen in acumen desinens, sed pressus, simusque magis.* Hæc ille. Sed ea de oculis sanguineis sic accipe, quod assiduo plorasse feratur.

(*b*) Euseb. hist. lib. 7. c. 14.

(*c*) Aug. de consens. Evang. l. 1. c. 10.

(*d*) Niceph. l. 2. c. 37.

Petri effigies.

XXXII. At non Petrus tantum, sed & uxor Petri perstans in fidei Christianæ confessione, & ipsa quidem digna tanto viro uxor, adepta est palmam martyrii. Quando autem id acciderit, non satis constat; licet compertum habeatur, ante Petrum eam illud obiisse certamen, cum de utroque hæc scribat Clemens Alexandrinus (*e*): *Ajunt certe, beatum Petrum, cum vidisset uxorem suam duci ad mortem, lætatum quidem esse propter vocationem, & quod domum reverteretur; valde tamen exhortando & consolando, proprio nomine eam compellantem dixisse: Heus tu, memento Domini. Tale erat beatorum matrimonium.* Hæc Clemens. Verum qui conjugem habuit Petrus, filiam quoque ex ea genuisse traditur, eamdemque susceptam antequam ad supremam Apostolatus dignitatem assumeretur a Domino; nam constat tum Tertulliani, tum S. Hieronymi (ut alias fusius dictum est) sententia, conjugatos Apostolos, ex quo a Christo vocati sunt, fuisse ab uxoribus continentes. Ceterum quod Petronilla sit dicta, in baptismate potius, more majorum, cum renata, quam cum nata est, oportuit contigisse: nam eo tempore Simon, & non Petrus, parens ejus; ex quo ipsa nomen accepisse videtur, appellabatur: cum præsertim haud usu frequenti receptum esset apud Hebræos, ut filii a parentibus nomen sumerent derivatum, ac molli vocis inflexione ac desinentia diminutum, nisi a Romanis illud mutuati essent, ut Drusilla & Priscilla, quarum meminit Lucas (*f*) in Actis. Quinetiam magis proprie Petronilla a Petronio, quam a Petro deducta videri posset: nam a Petro Petrilla, ut a Prisco Priscilla, a Druso Drusilla, dicenda potius videretur. Erat autem Romæ nobilis familia Petronia (*g*), licet olim equestris tantum ordinis, ex qua Petronii complures viri clarissimi, ut ille qui nuper sub Caio Caligula missus est Præses in Syriam, vir egregia probitate spectatus, de Judæis optime meritus, cujus opera templum Hierosolymitanum ab ejusdem Imperatoris immani impietate servatum est (ut diximus superius) impollutum.

Uxor Petri martyr.

(*e*) Clem. Alex. Strom. lib. 7.

(*f*) Act. 18. & 24.

(*g*) Valer. lib. 4. c. 7.

XXXIII. Qua ratione sæpe in mentem venit dubitare, num sic dicta fuerit Petronilla filia Petri, sicut ab eodem Apostolo (*h*) nominatus est Marcus filius suus, cum ait: *Salutat vos Ecclesia quæ est in Babylone, & Marcus filius meus:* cum præsertim Marcelli presbyteri epistola, qua agitur de eadem Petronilla Petri filia, eam dicat adeo fuisse formosam, ut Flaccus vir nobilis eam ardentissime adamarit: nam cum Petri filia ante Apostolatum (ut diximus) nata, jam provectioris esset ætatis, haud putandum tam excellentis formæ fuisse, ut eam homines deperirent. Nam si obitus Petronillæ tunc contigit, quando Nicomedes presbyter, qui a Flacco teneri jussus est, statim ut corpus Feliculæ sepulturæ mandavit, martyrium

(*h*) 1. Petr. 4.

De Petronilla.

tyrium consummavit (quod Usuardus in Nicomede accidisse tradit sub Domitiano Imperatore) plane dicendum esset, eam tunc fuisse sexagenariam: sin vero eam sequenti anno a Petri martyrio esse defunctam dixerimus (quod nemo tradit) fuisse eam jam quadragenariam affirmandum esset: cui ætati si jugem morbum addas, quo eam afflictatam esse Acta tradunt; plane haud ejusmodi potuit esse præstantis formæ, ut Flaccus, eam tam vehementer amaret. Quamobrem ea quæ Marcelli nomine scripta habetur epistola, nonnihil fide minuitur. Sed & de fide illius epistolæ nos ambiguos pariter reddit S. Augustinus (*a*), dum agens contra Adimantum Manichæum, historiam de Petri filia paralytica precibus patris sanata, cum apocryphis recenset. Sed quicquid sit, hæc de illa redduntur certa firmaque majorum traditione, compluribusque illustrata monumentis; Petronillam sanctissimam virginem extitisse, eamdemque a majoribus nominatam esse, quavis ex causa, filiam Petri; cujus nomine constructum fuerit vetus ac nobile cœmeterium (*b*), ejusque natalis anniversaria commemoratione sit celebris, omnibus Martyrologiis (*c*) ac pariter Kalendariis illustrata. Sedit autem Petrus Romanæ sedis Episcopus (ut ex his quæ de sedis ejus institutione sunt dicta, perfacile colligi potest) annis vigintiquatuor, mensibus quinque, & diebus undecim. Si qui autem aliter annos sedis Petri numerasse videantur, ex inita a nobis superius ratione institutæ sedis ejus, erroris arguuntur ac convincuntur. Nam cum durante adhuc anno secundo Claudii, Christi vero quadragesimoquinto, die decimaoctava Januarii Romæ sedere ipsum cœpisse, sit demonstratum; atque superius itidem manifestissima ratione declaratum, hoc anno sexagesimonono, vigesimanona Junii martyrio diem obiisse; absque dubio sedisse præscripto annorum, mensium, atque etiam dierum numero reperitur.

(*a*) *Aug. contr. Adim. c.*17.

(*b*) *In Actis Greg. Papæ III.*

(*c*) *Die 31. Maji.*

Anni sedis Petri.

XXXIV. Postquam autem hic de Petri martyrio, atque uxoris, necnon filiæ ad Deum transitu actum est: de germani ipsius, Andreæ scilicet glorioso per crucem quoque consummato martyrio ut dicamus, instituti ratio a nobis videretur exigere: sed cunctabunda diu hæsit oratio, apocryphorum præpedita timore, quo minus libere, ut assolet in rebus certa fide exploratis ac veris, hactenus prosilierit. Quod enim in primis ad tempus spectat; quo potissimum anno passus sit, apud antiquiores nulla prorsus mentio reperitur: quid autem ex recentioribus aliquis pro animi arbitrio dixerit absque ulla testificatione majorum, fides incerta sequatur auctorem: haud enim libenter illius vestigia affectamur, quem in obscuro atque invio tramite dux certior ac tutior non præcedat. Illud tantum de Andreæ martyrii tempore in Passionibus Apostolorum (quas, qualescumque sint, ante Gelasii Papæ tempora lectitari consuevisse, certum est) licuit reperisse: ipsum scilicet post Petrum coronatum esse martyrio; licet, quoto Domini anno, vel sub quo Imperatore, inexploratum penitus relinquatur: illic enim ipsi a Joanne Apostolo per visum dictum habetur post ascensum Petri (*d*): *Andrea, poculum Petri bibiturus es:* hæc ibi. De reliquis autem, quoniam passionis Andreæ Acta a Manichæis corrupta, ab eisdemque citari solita fuerunt, remansit eorum (ut Augustinus (*e*) declarat exemplo) in Ecclesia dubia fides. Quæ vero de Andreæ martyrio in epistola presbyterorum Achaiæ habentur expressa, digna existimata sunt ut in Ecclesia recitentur: quæ cum publica lectione nota sint omnibus, hic ea describere prætermisimus.

(*d*) *Pass. S. Andr. c.* 20.

(*e*) *Aug. de fide contra Manich. c.*38.

XXXV. Linus subrogatus Petro.

Sed ad Romanæ Ecclesiæ statum describendum redeamus, quam Petri martyrio afflictatam reliquimus. Verum enimvero ne tam Urbis, quam Orbis universalis Ecclesia, summo truncato capite, pastoreque orbata, destituta penitus remaneret; mox in locum Petri subrogatus est Linus natione Tuscus, patria Volaterranus: qui sedit annos undecim, menses duos, dies viginti-tres. Sed quoniam alii tradiderunt post Petrum sedisse Clementem; de his omnibus exactiori diligentia est nobis agendum. Invaluit penes nonnullos ea sententia, Linum nequaquam post obitum Petri, illi successorem suffectum, Romanæ Urbis Episcopum sedisse, sed tantum vivente adhuc Petro, dum illum universalis Ecclesiæ solicitudo ab Urbe in diversas Christiani orbis provincias evocaret, ordinatum esse coadjutorem Episcopum una cum Cleto, qui ambo simul loco ipsius Petri obirent Ecclesiasticas functiones: Linum vero, urgente Neronis persecutione, martyrio esse sublatum anno sequenti sub Consulatu Capitonis & Rufi. Hæc accepta esse noscuntur ex libro vulgato nomine Damasi de Romanis Pontificibus, sed a diversis auctoribus (ut verius puto) collecto: nam demonstrabimus pluribus locis continere repugnantia inter se, fere in unoquoque Pontifice, in annis cujusque consignandis: ut satis perspicue intelligi possit, e duobus saltem auctoribus librum illum esse consarcinatum, nulla habita a collectore ratione eorum quæ inter se pugnantia esse viderentur. Eamdem de Lino sententiam secutus est Metaphrastes (*f*), qui tamen in eo ab illa discrepat, quod ante martyrium Petri, immo ante annum duodecimum Neronis Imperatoris, Linum fuisse defunctum affirmat. Scimus alios, neminem tamen ex an-

(*f*) *Metaph.* 29. *Junii.*

antiquis, ejusdem libri de Pontificibus auctoritate permotos, neutrum, nec Linum, nec Cletum inter Romanos adnumerasse Pontifices Petri successores, sed corepiscopos tantum eos fuisse, dixisse. At in re tanta non quid auctor incertus, quidve aliqui ex recentioribus dixerint, attendendum putamus, sed innitendum antiquioribus certis probatisque rerum Ecclesiasticarum scriptoribus, quibus potissimum & certa ratio suffragetur.

XXXVI. Sed in primis accuratius est disquirendum, an solida veritate consistant anni Romanorum Pontificum in eo libro numerati per Consules: quantumlibet enim auctor ignoretur; si in eo veritas nulla ex parte vacillet, majorem ipsa sibi quovis alio eo nomine vindicat auctoritatem. Equidem tempora adnumerata per Consules libentioribus sunt accipienda auribus; cum ceteris illa frequentior, liberalior, & verior noscatur esse chronographia, atque in usum frequentiorem accepta, quæ a Fastis deducta est Consularibus. Certe quidem cum vetera monumenta in antiquis scriptoribus interdum invenimus esse Consulibus consignata, magno afficimur gaudio, perinde ac si in tenebris oberranti fax aliqua ex optato perfulgeat. Verum sicut ad tempora elucidanda nihil his posset accidere opportunius; ita si ab aliquo falso conjectore vel impostore, commentitii Consulatus affingantur, omnia simul confundi, ac luce patentia mox obscurissima reddi necesse est. Sed agedum, cujus sint fidei Consulatus in Lino positi, videamus. Hæc ibi scripta habentur: *Fuit autem temporibus Neronis a Consulatu Saturnini & Scipionis usque ad Capitonem & Rufinum, vel Rufum Coss.* Hac habita per Coss. ratione; quidnam est, quod ab aliis post Petrum successor ponitur Cletus, vel Clemens; cum ex notatis Consulibus, Linum constet post Petrum quoque sedisse usque ad nonum Kalen. Octobris? An duos simul sedisse volunt? aut Linum non sedisse, quem idem citatus liber sedisse ponit? Sic igitur videas ejusdem scriptionis auctoritate ratum haberi, post Petrum sedisse Linum, continuantem sedem suam, qui olim non ut Pontifex, sed ut corepiscopus, dum vixit Petrus, sedere cœpit: dicendumque esse ea ratione, sedisse Linum saltem annum unum, menses duos, & dies vigintiquatuor.

Exquirenda veritas temporum per Consules.

Rur-

V. *Aliqua regula ad Chronologiam Pontificiam restituendam.*

Ad num. XXXV. & seqq. quia Annalium Ecclesiasticorum præstantissima pars Chronologia Pontificia, in eaque ordinanda sæpe Baronius offendit, maxima a me diligentia habita, ut ea, quantum fieri posset, in integrum restitueretur. Fateor tamen mihi non semel aquam hæsisse, & usque ad quartum seculum variorum Pontificum initium & finem; etiam post longum molestumque studium, detegere potis non fuisse. Ut autem res magis ex animi sententia procederet, ad eaque vitanda incommoda, in quæ Baronium Virosque doctissimos incurrisse deprehendi, certas quasdam regulas statuendas duxi, quarum beneficio hanc Chronologiæ partem non parum me promovisse arbitror. Jacienda quippe fuere aliqua fundamenta, quorum soliditate structura consistere posset, cum, ut ait Lucretius lib. 4.

Denique ut in fabrica, si prava est regula prima,
Omnia mendose fieri, atque obstipa, necessum est.

VI. *Prima regula.* Prima regula Baronio in Notis ad Martyrologium Romanum die XVI. Aprilis, quo SS. Cletus & Marcellinus coluntur, observata, circa Romanos Pontifices Latinis potius quam Græcis inhærendum, illisque, utpote Romanæ Ecclesiæ alumnis, major fides adhibenda. Quam regulam etiam Henschenius in Apparatu ad Chronologiam Pontificiam sequendam edicit, quod Eusebius in iis, quæ sunt Romanæ Ecclesiæ, non raro a veritatis tramite recedat. Certe postquam lib. 7. cap. 32. asseruit, *Caium & Marcellinum sua ætate* vixisse, Caji decessori Eutychiano, qui sedit annos octo, vix decem menses concedit. Denique SS. Marcellinum & Marcellum hujus successorem in unum eumdemque hominem conflat, aut certe ob nominum similitudinem, Marcello omisso, successores S. Marcellini in Chronico statuit SS. Eusebium, Melchiadem & Sylvestrum, sub quo suum Chronicon terminat. Eusebii itaque auctoritas in rerum Occidentalium narratione, quando in ea cum Latinis non convenit, parvipendenda.

VII. *Secunda regula.* Secunda regula. In trium priorum seculorum & initii quarti Chronologia digerenda, Libro Pontificali, ceterisque de Pontificibus Romanis Scriptis præferendus *Damasi Liber de Romanis Pontificibus*, ut passim a superioris ætatis Auctoribus allegatur. Illum primus Bucherius in Opere de Doctrina Temporum a Bollando acceptum, ut testatur Henschenius loco laudato, publicavit. Eo usus est Onufrius in Fastis ordinandis, maximaque ex parte Cuspinianus in suis Fastis ante Onuphrium exscripserat. Sed is Damasi Liber a Baronio contemtus, quod in Hygino, Pio & Aniceto corruptus sit, & aliunde ejus Chronologiæ sæpe repugnaret. Primus fuit Henschenius, qui summa ejus antiquitate & Auctoris anonymi scribendi methodo, qua tempora singulorum Pontificum per Consules designantur, attentis, Chronologiam Pontificiam usque ad initium Liberii, in quo Liber Damasi desinit, ordinandam docuit. Sed male aliqua in eo Libro immutavit, cum in MSS. Numismatis & Inscriptionibus describendis ipsa etiam opificum aut Librariorum errata repræsentari debeant; neque quidquam in iis immutare liceat, ut Lectores verum sensum elicere possint. Melius Bucherius Librum illum juxta exemplar a Bollando communicatum de verbo ad verbum transcripsit. Cuspinianus etiam plura ex illo refert, nihil detracto, nihilque eidem addito. Henschenius tamen, quæ in illum Librum inseruit, desumpsit ex alio Catalogo veterum Pontificum ad Felicem IV. & tempora Justiniani Imperatoris deductum, qui in Bibliotheca Reginæ Sueciæ repertus est. Hujus Catalogi Auctor anonymus Librum Damasi vidit, ex eoque duo Consulum paria, quæ cum singulis Pontificibus junguntur, mutuatus est, fusius quemlibet Pontificatum

XXXVII. Rursum vero cum auctor post Linum ponat Cletum, ejusdemque sedis annos his signet Consulibus, dicens: *Fuit temporibus Vespasiani & Titi, a Consulatu Vespasiani septimo & Domitiani quinto, usque ad Domitianum nono & Rufinum Consules:* si (ut vult) Cletus Lino successit; quomodo ponit eum post illos novem annos, qui intercurrunt a Consulatu Capitonis & Rufi, quo Linum vult esse morte sublatum, usque ad septimum Consulatum Vespasiani sedere cœpisse; cum secundum eam rationem dicendum esset, novem illis annis sedem vacasse? Verum secundum Consulum rationem auctor errore lapsus convincitur, dum post Linum, Cletum recenset: nam ex Coss. ab eo notatis in Clemente, quem ponit post Cletum, Clemens immediate post Linum fuisset recensendus: nam eum sedisse ait sub Galba & Vespasiano a Consulatu Trachali & Italici usque ad nonum Vespasiani Consulatum: sicque ipsum sedere cœpisse sequenti anno ab obitu Lini, perseverasseque usque ad annum duodecimum: cum alioqui idem auctor dicens sedisse tantum annos novem, sibi ipsi minus consentiat; sicut etiam a se ipso discrepat, dum Cletum annis duodecim sedisse ponit & amplius; qui secundum Consules a se positos, annis tantum septem inchoatis sedisse dicendus esset. Immo cum idem auctor ponat Clementem martyrio occubuisse anno tertio Traiani Imperatoris, longius a se ipso dissentit, dum primo habet eum sedisse annos novem, vel secundum positos Coss. annos duodecim; ac denique numerando a tempore institutionis, nimirum a Consulatu Trachali & Italici usque ad tertium Traiani annum, triginta tres annos sedisse, videatur asserere. Sed & absurdius illud esse videtur, quod ea habita ratione annorum sedis Clementis, nullum tempus sedis Cleti videatur esse relictum, immo nec Anacleti, quem intra illud tempus sedisse, Consules ab eo positi docent. Ex his videas, per quos anfractus, & quanto cum discrimine prodendæ veritatis, rerum Ecclesiasticarum narratio ducenda esset, si quæ in eo scripta sunt libro, absque diligenti pervestigatione quis esse suscipienda contenderet; ut necessario sibi ipsi contraria dicere opus esset.

Errores ex consulatibus deprehendi.

Hæc igitur in ipso limine narrationis successionis Romanorum Pontificum volui- XXXVIII.

ficatum describens, & diem, quo quilibet Pontifex sepultus, de more annotans. Baronius & Onufrius Librum Damasi legerunt, unumque exemplar MS. extabat alias in Bibliotheca S. Victoris Parisiensi; cum in Catalogo librorum MSS. hodie legatur, *Chronica Damasi*: sed, ut retulerunt mihi Canonici regulares ejusdem Monasterii, exemplar illud, sicut & quædam alia, jam diu deperdita. Suspicor autem omnia Libri Damasi exemplaria ab uno eodemque processisse; quod videam illud, quo Cuspinianus usus, eosdem nævos continere, qui in exemplari Bollandiano habentur. Certe Harduinus V. C. e Societate Jesu, qui Bibliothecæ Collegii Ludovici Magni Parisiis præest, dixit mihi extare inter ejusdem MSS. exemplar Libri Damasi a Sirmondo descriptum, sed a Bollandiano in nullo diversum.

VIII. Cum Catalogus veterum Pontificum Romanorum ab Ægydio Bucherio in Comment. de Doct. Temp. pag. 269. publicatus (quem Chronicon Damasi nominandum diximus) occasio fuerit restitutionis Chronologiæ Pontificiæ, juvabit hic variam ejus fortunam paucis explicare. Eo usus est Onufrius in Chronico Ecclesiastico; Baronius vero, quod ejus Chronologiæ non congrueret, & aliunde aliquot erroribus fœdetur, aspernatus est. Tum cum anno MDCXX. exemplar ejus MS. ad manus *Peireskii* viri nostro seculo futurisque memorandæ eruditionis pervenisset, longe aliud quam Baronius de eo judicium tulit, ut liquet ex epistola, quam dum Parisiis esset die XXVII. Novembris illius anni Romam ad *Aleandrum* virum doctissimum scripsit, quæque intra paucos annos lucem videbit opera Illustrissimi ac eruditissimi domini Ludovici de Thomassin, domini de Maxaugues. In ea ille Aleandrum monet D. Schilderum summisisse sibi eum Catalogum, ad Præsidem Attrebatensem pertinentem, ea conditione, ut ad alienas manus non veniret, & postquam illum examinasset, ac descripsisset, tuto transmitteret. Addit *Peireskius* in unico illo MS. ab annis circiter octingentis exarato, contineri quatuor illa opuscula; quæ, quemadmodum & Catalogum illum pluribus laudibus effert, asserens autographum seculo Constantinianeo videri compositum, pollicensque Alexandro se exemplar exactissimum quamprimum missurum. Post aliquot annos idem numero MS. in manus Bucherii venit. Is enim cap. 14. de Doct. Temp. ait, se, cum mense Octobri anni MDCXXXII. Antuerpiam venisset, *Bollandum* quasdam sibi *Heriberti Rosvveidi* schedas obtulisse, exscriptas e vetustissima membrana, quam *D. Joannes Brennerus* Regius olim in Senatu Luxemburgensi Secretarius & Auctuarius diu penes se habuerat, & tandem *D. Assonvillio* Regi Catholico a privatis Bruxellæ Consiliis dono dederat. Ea quinque Opuscula, egregia Antiquitatis monumenta, Bucherius anno MDCXXXIV. *Antuerpiæ* typis mandavit, monuitque laudatum Pontificum Romanorum Catalogum reliquorum fontem videri posse.

Catalogus Bucherianus.

IX. Anno MDCXLVI. *David Blondellus* Amstelodami promulgavit Apologiam pro sententia Hieronymi *de Episcopis & Presbyteris*, in qua, uti & in ejus Præfatione Catalogum illum valde commendat, eoque ad veterum Pontificum tempora dirigenda in illo Opere utitur. Tandem Henschenius eumdem Catalogum, aliumque sexto Ecclesiæ seculo compositum, Chronicon Auctius veterum Pontificum ad majorem horum Catalogorum distinctionem, a me appellatum, Tomo primo Sanctorum mensis Aprilis anno MDCLXXV. edito præfixit illustravitque; eoque demortuo, uterque Catalogus a *Papebrocio* non solum magis explicatus, sed etiam Chronologia Pontificia ad nostra usque tempora producta. Tantorum Virorum de Catalogo Bucheriano judicium cum diligenter perpendissem, non dubitavi,

A Viris doctis commendatus.

luimus posuisse; quo lector intelligat, libro illi, cum in singulis fere Pontificibus anni notati per Consules diversi habeantur ab illis, qui in singulorum fronte ipso narrationis exordio habentur adscripti, haud facile innitendum esse, sed illi potius inhærendum Romanorum Pontificum chronographiæ, quæ antiquorum scriptorum & Romanæ Ecclesiæ potissimum testimonio confirmetur. Quod igitur ad veteres rerum Ecclesiasticarum scriptores pertinet: cum S. Ignatius (*a*), qui eodem sæculo vixit cum Apostolis, dicat Clementem successisse Cleto (sic enim legendum esse pro Anacleto, postea demonstrabimus) plane declarat ipsum Clementem tertio loco, nempe post Linum & Cletum, Romanæ Ecclesiæ Pontificem præfuisse. Et cum addit: *Cui nunc successit beatissimus Clemens, Petri & Pauli auditor;* quænam illa essent tempora, idem his quæ eadem epistola superius dixerat, significare videtur, dum ait: *Multorum adversariorum arbitrio exagitor, partim exiliis, partim custodiis, partim vinculis.* Hæc ipse, qui & in custodia positus, dictam epistolam scripsit ad Mariam Cassobolitem, ut idem ibi post multa testatur, sic dicens: *Vehementer concupivi venire ad vos, & una vobiscum requiescere & refici. Verum non est in hominis potestate via ejus: impedit enim meam voluntatem militaris custodia, quæ non permittit ultra progredi.* Quibus sane intelligitur (nisi velimus dicere, quod ratio non patitur, hæc accidisse in ultimis ejus vinculis, cum Traiani tempore, ut dicemus, Romam vinctus perductus est) sub Domitiano ea contigisse, esse affirmandum. Nam a morte Neronis nulla alia excitata est in Ecclesia persecutio usque ad Domitianum. Sic igitur ex Ignatii sententia jam exploratum habetur, Clementem non ante Domitiani tempora Romanæ Ecclesiæ curam pontificiam suscepisse post Cletum. Cæterum eam epistolam Ignatii esse legitimam, ex his quæ habentur in epistola ab eodem scripta ad Heronem diaconum, facile cognosci potest, ubi & de Cassiano suo hospite, cujus in dicta epistola meminerat, habuit mentionem, ibidemque de eadem Maria præclarum ab eodem Ignatio elogium scribitur. Sed de his suo loco pluribus.

(*a*) *Ignat. ep. 4. ad Marian. Cassob.*
Clemens Cleto, non Petro successit.

XXXIX. Rursus vero ex iis quæ ex Hegesippo proximo Apostolorum temporibus Eusebius

vi, quin ad illius normam antiquorum Pontificum Romanorum anni ordinandi essent, locis tamen, in quibus ille corruptus & depravatus, emendatis. Parum autem curavi, quod Auctori illi trium aut quatuor priorum Pontificum tempora satis perspecta fuisse non videantur, sicuti nec quis eorum prius aut posterius sederit, cum nulla eorum Acta habeamus, nullaque testimonia historica, quæ prioris illius seculi tenebras depellere possint; & in Chronologia arbitraria aut commentitia satius sit adhærere alicui Scriptori antiquo, quam incertis conjecturis inniti.

X. *Sed non ab omnibus.*

Prima hujus Tomi editione absoluta missa ad me ex Anglia Dissertatio posthuma *Joannis Pearsonii*, Cestriensis Episcopi Protestantis, *de Serie & Successione primorum Romæ Episcoporum* anno MDCLXXXVIII. Londini prælo excusa, cui subjuncta est alia de eadem successione Dissertatio, Auctore *Henrico Dodvvello*, Viro ejusdem ritus doctissimo. Contendit Pearsonius, in primis Ecclesiæ Romanæ traditionibus, Græcis potius, quam ipsis Romanis acquiescendum, eamque ob rem usque ad Anicetum, *Eutychium* Episcopum Alexandrinum sequitur; addens Catalogum Bucherianum, si opportune, ubi hiulcus est, suppleatur, & ubi depravatus, emendetur, in Aniceti successoribus nos tutissime sequi posse. Verum, licet recte observarit *Pearsonius* Eusebium non ex Archivis Ecclesiæ Romanæ Pontificum tempora hausisse, nec ex aliquo alio Scripto certis temporum characteribus insignito; cum alios in Chronico, alios postea in Historia Episcopis Romanis annos sæpe tribuat; & in posterioribus quoque & suæ ætati proximis, quæ prioribus notiora fuerunt, manifesto lapsus sit, etiam tum cum eorum Catalogus Romæ conservaretur, pessimum tamen ducem elegit. Eutychius enim homo externus, & decimi seculi Scriptor, cujus historiam *Edvvardus Pocockius* anno MDCLVIII. in Latinam linguam vertit, veterum Pontificum Romanorum tempora scire non potuit, cum etiam decessorum suorum, quæ tamen ab Eusebio recte consignata fuerant, ignoraverit, & in singulis ferme aliis narrationibus crassos errores Chronologicos admiserit: cum contra Auctor Catalogi Bucheriani quarto Ecclesiæ sæculo vixerit, in ipso Ecclesiæ Romanæ sinu natus sit, & quamplurima referat, quæ ipso Pearsonio teste, nullus jure in dubium revocarit. Præterea si post Anicetum, Bucherianum Catalogum, dummodo suppleatur & emendetur, tuto sequi possumus, cur non & in præcedentibus Pontificibus, si eadem cautela adhibeatur, eo uti poterimus?

XI. *Eusebius in Chronologia Pontificia cæcutiit.*

Dodvvellus Catalogo Bucheriano ubique fere fidem derogat, & Eusebium usque ad Martyrium S. Fabiani Papæ, quod Decio imperante contigit, rectum tramitem tenuisse contendit, ac postea eum nihil explorati habuisse. At, ut inquit Pearsonius cap. 10. suæ Dissertationis, si appareat Eusebium in temporibus eorum, qui suæ ætati propiores erant, referendis, nullum certum indiculum habuisse, quem sequeretur; nemo cum fundamento dixerit, ei certa magis & explorata fuisse priora Pontificum tempora a suis longe remotiora. In Chronico Eusebii ad annum Valeriani primum vel secundum hæc „ legimus: *Romanæ Ecclesiæ Episcopatum tenet* „ *XXIII. Xistus annis VIII.* Et ad Gallieni de„ cimum vel undecimum: *Alexandrinæ Ecclesiæ* „ *XXIV. Episcopus ordinatur Maximus.* Ad ejus„ dem undecimum vel duodecimum: *Romanæ* „ *Ecclesiæ XXIV. Episcopus constituitur Dionysius* „ *annis IX. vel XII.* Et rursus sub initio im„ perii Probi: *Romanæ Ecclesiæ Episcopatum su„ scipit XXV. Felix.* Duobus igitur Romanis „ Episcopis Xysto & Dionysio simul sumtis an„ nos tribuit supra viginti. Qui quidem imma„ nis prochronismus est. Ac ne forte error in „ editionem Chronici irrepsisse videatur, idem „ etiam haud minor, sed major apparet in Histo-

(a) Euseb. l.3. c.12.

bius (a) in suam historiam transtulisse visus est, dum habet anno duodecimo Domitiani Imperatoris Clementem sedere cœpisse, non solum citatum Ignatii testimonium roboratur, sed etiam manifestissimi erroris redarguuntur qui eum substitutum fuisse Petro dixerunt. His accedit Tertullianus, qui libro tertio carminum, quæ scripsit in Marcionem, non tantum tertio loco post Petrum ponit Clementem, sed adhuc etiam quarto, nimirum post Anacletum, his scilicet versibus:

Germana successio Romanorum Pontificum.

Ex quibus electum magnum, plebique probatum.
Hac cathedra Petrus, qua sederat ipse, locatum,
Maxima Roma Linum primum considere jussit:
Post quem Cletus & ipse gregem suscepit ovilis:
Hujus Anacletus successor sorte locatus;
Quem sequitur Clemens, &c.

Hæc ille, numerans Romanos Pontifices usque ad Anicetum tantum, quando opus illud ipse Tertullianus scribebat, quo tempore Marcion (ut suo loco dicemus) Romam ad Anicetum venit. Ex his itaque tantum abest ut concedamus post Petrum statim successisse Clementem; ut non mediocris animum suspicio pulset ex his quæ habent Ignatius, Tertullianus, & ex Hegesippo Eusebius, & alii, Clementem non tertio loco, sed quarto post Petrum sedisse, ac post Linum, Cletum, ac etiam Anacletum, cui successisse tradunt, sedere cœpisse. Verum post Cletum, sed ante Anacletum esse ponendum, verius esse putamus.

XL. Insuper cum Eusebius (b), ac cæteri omnes tam Græci quam Latini auctores testentur, Clementem subiisse martyrium tertio anno Traiani Imperatoris, idque S. Hieronymus (c) firmiter asseveret, immo & ipse liber de Romanis Pontificibus aperte doceat: qua ratione, quæso, dicere possumus Clementem sedisse statim post Petrum, cum ab eo tempore usque ad tertium Traiani annum intercurrat trigintatrium annorum spatium? At quis umquam somniavit tam longo tempore Clementem sedisse, immo & quis dixit ipsum amplius novennio Ecclesiæ Romanæ præfuisse, id Eusebio, idque nuper citato libro, id denique ceteris recentioribus attestantibus? Et, si semper dicto tempore a Nerone usque ad Traianum sedit

(b) Eus. hist. lib.3. c.28. Niceph. l.2. c.18.
(c) Hier. de Scrip. Eccl. in Clem. c.15.

„ storia. Illic enim lib.7. cap.27. Pontificatui „ Xysti tribuit annos XI. Nec mirum; nam „ quem ordinatum esse docuit sub initio Vale- „ riani Chronicon, eumdem sub Gallo ordina- „ tum esse narrat Historia. Primo igitur ingens „ error ubique committitur in Pontificatu Xy- „ sti, sive initium, sive finem ejus spectes. Nam „ si sub Gallo ordinatus est Xystus, successit „ Lucio, & Stephanus Papa numquam fuit; si „ sub primo vel secundo Gallieni, error adhuc „ manet, qui & alium in Chronico sibi adjun- „ xit. Nam inde in eo legimus ad annum Va- „ leriani secundum: *Cyprianus Carthaginiensis* „ *Episcopus martyrio coronatur*. Qui manifestus „ est aliquot annorum prochronismus. Si Cy- „ prianus vel proximo vel eodem anno, quo „ ordinatus est Xystus, martyrium subiit, quod „ verum est, initium Xysti multo maturius quam „ oportuit ab Eusebio ponitur. Unde constat „ eum non habuisse certum aliquem Romano- „ rum Episcoporum Catalogum, quod ad annos „ Cornelii, Lucii, Stephani & Xysti pertinet. Ita Pearsonius, qui & eumdem errorem aliis argumentis manifestat. Cum itaque in sequentibus Pontificibus Romanis, iisque præsertim, qui sua ætate vixere, cæcutierit Eusebius; alteri non monstrabit viam, qui sibi semitam non sapuit.

XII. Catalogi Pontificum aliquo nomine insigniendi.

Porro quia Papebrocius in Opere cui titulum fecit, *Conatus Chronico-Historicus ad Catalogum Romanorum Pontificum*, quatuor alios Pontificum Catalogos exhibet, quorum prior desumtus est ex Bibliotheca Palatino-Vaticana, alius vero inscribitur, *Nomina Apostolicorum*, qui cum duobus Corbeiensibus confertur: ne in tot variis Catalogis citandis aliqua confusio oriatur, Librum Damasi, *Chronicon Damasi*; Catalogum vero in Bibliotheca Reginæ Sueciæ repertum, *Chronicon auctius veterum Pontificum* appello; cum Fasti in quibus sola Consulum nomina leguntur, *Chronici* nomine insigniri soleant, & manuscriptis Operibus Auctorum Anonymorum a liquis semper titulus attribuendus sit. Non opus hic monere, egregium illud Chronicon falso Damaso adscriptum fuisse; cum id jam a Baronio observatum fuerit, qui tamen perperam suspicabatur, ex diversis Auctoribus ab Anastasio collectum fuisse: cum contra ex Damasi Chronico, omnium quæ de Pontificibus Romanis egerunt, antiquissimo, Consules, aliaque Anastasius seu Libri Pontificalis Auctor descripserit; cumque in Anastasio, Libroque Pontificali iidem nævi, qui in Chronico Damasi, reperiantur, sanioris exemplaris Chronici Damasi inveniendi minor spes affulget.

Baron. num. XXXVI.

XIII. Tertia regula.

Tertia regula. In Chronici Damasi priori parte, in qua nullus Consulatus bis repetitur, obitus Pontificum semper cum ultimo pari Consulum illigatur, uti & plerumque successoris initium. In eo v. g. dicitur, Alexandrum fuisse *a Consulatu Palmæ & Tulli* anno centesimo nono gesto, *usque Æliano & Vetere*, qui anno centesimo decimo sexto nomen dederunt. Quare pro certo tenendum, illius Chronici Auctorem Alexandri Papæ martyrium cum anno CXVI. Æliani & Veteris Consulatu insignito copulare, & Sixtum ei successisse eodem anno, iisdemque Consulibus, licet aliquando contigerit, Interpontificium ad sequentem Consulatum prorogatum fuisse. Quæ regula ut intelligatur, observandum, Henschenium & Papebrocium ejus in Sanctorum Actis illustrandis collegam, quique non solum Chronicon Damasi usque ad nostra tempora perduxit, sed etiam plura, quæ Henschenius indefinita reliquerat, accuratius determinavit, in ea utrumque fuisse sententia, in priori parte Chronici Damasi, (quæ in Urbano desinit quæque scripta fuit ab Auctore anonymo, ab altero, qui secundam partem elucubravit, diverso) ultimum Consulatum ei Pontifici attribui, qui majorem partem sub illo vixit, adeo ut v. g. Alexander Æliano & Vetere Con-

dit Clemens: quisnam, rogo, locus assignabitur Cleto? ut dicere prætermittamus de Lino, quem volunt eadem persecutione Neronis absque honore Romanæ sedis Pontificatus martyrio esse præreptum? Vel si non Clementem, sed Cletum successisse Petro dixerimus: eum quidem oportuit sedisse annos vigintiquinque, ut ejus successor Clemens sedens annos novem, decessisse ex hac vita dicatur anno Traiani tertio. Sed quis umquam reperiri possit, qui eidem ad summum plusquam annorum duodecim numerum aliquando tribuerit? His igitur exactius consideratis; necessario dicendum est, ante Clementem, Lino, Cletoque esse sedis certa tempora tribuenda.

Linus & Cletus sederunt ante Clementem.

XLI. Id quidem & majores cognovisse, certum est: qui enim numerarunt primam illam Romanorum Pontificum successionem, omnes semper Clementem tertio loco posuerunt; licet plerique, sive vitio scriptoris acciderit, sive alia ex causa, Anacletum pro Cleto posuisse inveniantur. Ecce tibi Irenæus (a) in primis quam exacte est rem prosecutus, sic dicens: *Fundantes igitur & instruentes beati Apostoli Ecclesiam, Lino Episcopatum administrandæ Ecclesiæ tradiderunt. Hujus Lini Paulus in his quæ sunt ad Timotheum epistolis meminit. Succedit autem ei Anacletus: post eum tertio loco ab Apostolis Episcopatum sortitur Clemens; qui & vidit Apostolos, & contulit cum eis, cum adhuc intonantem prædicationem Apostolorum, & traditionem ante oculos haberet.* Hæc Irenæus. Optatus Milevitanus (b), & ipse retexens catalogum Romanorum Pontificum usque ad sua tempora, sic exorditur: *Cathedra unica, quæ est prima de dotibus: sedit Prior Petrus, cui successit Linus, Lino successit Clemens, Clementi Anacletus, &c.* Hæc ille, Cletum præteriens, utpote quem existimasset unum eumdemque esse cum Anacleto. Sed Epiphanius (c) contra prætermittens Anacletum, tantum ponit Cletum, sic dicens: *Episcoporum in Roma successio hanc consequentiam habuit: Petrus, & Paulus, Linus, Cletus, Clemens, Evaristus, &c.* S. Augustinus (d) secutus Optatum, Cletum, ratus eumdem cum Anacleto, illum prætermisit. S. Hieronymus, Romanæ alumnus Ecclesiæ, hæc ait, (e): *Clemens, de quo Apostolus Paulus ad Philippenses scribens ait. Cum Clemente & cete-*

Quo ordine numerati Romani Pontifices.

(a) Iren.l. 3.c.3.
(b) Optat. l.2.
(c) Epiph. hæres. 27.
(d) Aug. ep.161.
(e) Hier. de Scrip. Eccl. in Clem. c. 15.

Consulibus passus non fuerit, licet id diserte in eo Chronico dicatur; quia, inquiunt Henschenius & Papebrocius, Auctor illius Chronici totum Æliani & Veteris Consulatum Alexandro assignat, cum eo durante semper in vivis fuit, neque martyrium fecit, nisi die tertio Maji anni CXVII. quo Niger & Apronianus Consules fuere; qui tamen Consulatus ei non attribuitur, quia tantum quatuor priores illius anni menses sedit. Rem magis explicat Papebrocius pag.27. Conatus Chronico-Historici ad Catalogum Pontificum, ubi ait: *Pontificum annos ex eo* (scilicet Damasi Chronico) *sic digessimus, ut si prior in suo ultimo anno transcendisset mensem Junium, intelligeremus successori ejus solum adscribi primos Consules, proximo anno Magistratum ingressos; sin autem infra Julium esset mortuus, tunc anni præcedentis Consules claudere censeremus Pontificatum istum, ut sequentis initium notari posset Consulum illorum nominibus, sub quorum Magistratu major anni primi pars erat decursa.* Cui explicationi hanc tertiam regulam opponimus, & tamquam certum indubitatumque statuimus, Pontifices in priori parte Chronici Damasi memoratos sub illis Consulibus demortuos intelligendos, ad quos in eo pervenisse dicuntur, sive parum, sive multum sub illis vixerint.

XIV. Primo, quia nullus Auctor hujusmodi numerandi ratione usus reperitur. Secundo, ex ipsomet Chronico illa explicatio evertitur: in eo enim dicitur, Petrum fuisse *usque Nervæ & Vestini* Consulatum anno Christi sexagesimo quinto initum, & passum esse *die tertia Kalendas Julias*. Cum itaque majorem illius Consulatus partem non vixerit, neque ad mensem Julium pervenerit, secundum eam explicationem martyrium ejus contigisset sub præcedentis anni Consulibus, scilicet Lecanio Basso & Licinio Crasso. Et tamen tam Henschenius, quam Papebrocius, Divi Petri martyrium cum Nervæ & Vestini Consulatu, annoque Christi sexagesimo quinto conjungunt; quod cum explicatione ab utroque data manifeste pugnat. Sic etiam in eo Chronico Christus in æternum Pontifex passus dicitur *duobus Geminis Consulibus VIII. Kalendas Aprilis*, anno nempe Eræ Christianæ vicesimononο. Quod si regula ab Henschenio excogitata vera esset, sequeretur, illius Chronici auctorem Dominicam Passionem cum anno Eræ vulgaris XXVIII. illigasse; sed eamdem sub illius anni Consulibus non recitasse, quia Christus totum annum vicesimum octavum vitam duxit, & insequentis partem tantum delibavit. Quod eum Auctorem sensisse nullus sibi persuaserit. Tertio Papebrocius in Conatu Chronico-Historico laudato pag.69. refert periocham Gestorum MSS. Romanorum Pontificum usque ad Martinum V. in qua Auctor anonymus illorum gestorum stylum primæ partis Chronici Damasi imitatus, non repetens scilicet nomina Consulum, Pontificatum Hormisdæ, Joannis & Felicis IV, cum Consulibus copulat, usque ad quos Pontifices illi dicuntur pervenisse, aitque præfatum Joannem Papam fuisse *usque ad Consulatum Olybrii* anno DXXVI. gestum. Cum itaque certo constet, Joannem die vicesima octava Maji ejusdem anni DXXVI. supremum diem obiisse, mors ejus cum Consulatu anni DXXV. ab Auctore Gestorum illorum MSS. conjungi debuisset, secundum Henschenii & Papebrocii regulam. Et tamen Papebrocius, qui expresse observavit, hunc Auctorem non aliam numerandi rationem usurpare, quam qui priorem Chronici Damasi partem exaravit, Joannis Papæ mortem anno DXXVI. Olybrii Consulatu notato collocat. Quare ipsemet regulam, quam adstruxit, veram non esse insinuat. Præterea Henschenius S. Felicis IV. Joannis successoris initium cum die duodecima mensis Julii anni DXXVI. Olybrii Consulatu insigniti jungit; cum tamen hic Consulatus juxta Henschenii, Papebrociique regulam neutri Pontifici attribuendus esset, cum neuter majorem illius anni ac Con-

Qua numerandi ratione utitur Auctor Chronici Damasi.

teris cooperatoribus meis, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ: quartus post Petrum Romanus Episcopus; siquidem secundus fuit Linus, & tertius Cletus: tametsi plerique Latinorum, secundum post Petrum Apostolum putent fuisse Clementem. Hæc ille; qui secundum eorum fortasse sententiam (*a*), alibi dixit Clementem sedisse post Petrum. Sed hæc ille tunc obiter; verum cum de Clemente ab eo diligens est instituta narratio (ut vidimus) post Linum & Cletum sedisse ipsum affirmat.

(*a*) *Hier. in Isai. c. 52. in fin.*

XLII. Porro hanc fuisse Romanæ Ecclesiæ ea de re traditionem, satis locuples testis est Romanum Martyrologium (*b*): nam in Lino hæc habet: *Romæ S. Lini Papæ & martyris, qui primus post beatum Petrum Apostolum Romanam Ecclesiam gubernavit.* Et in Cleto: *Natalis beati Cleti Papæ, qui secundus post Petrum rexit Ecclesiam in persecutione Domitiani.* Ac denique in Clemente: *Natalis S. Clementis Papæ, qui tertius post B. Petrum Apostolum Pontificatum tenuit.* In ipso etiam sacro canone Missæ, eodem ordine quo sederunt, iidem Linus, Cletus, & Clemens positi esse videntur, secundum antiqua dipticha, dum post Apostolos primi hi tres recensentur Romani Pontifices. Idem quoque alii fere omnes tam Græcorum quam Latinorum æque sensefrunt, tertio loco post Petrum numerantes Clementem; & primo loco post Petrum, Linum ponentes. Enimvero & id ipsum in Hispaniarum ecclesiis sacro hymno constat antiquitus decantatum; nam in antiquo illo Breviario Toletano S. Isidori, in sacro hymno quo laudes S. Clementis in ecclesia canebantur, hæc inter alia habentur expressa.

(*b*) *Rom. Mart. 25. Septemb. 26. April. & 23. Novembr.*

Romanæ sedis tertium Antistitem,
Quem Christus sibi consecravit martyrem, &c.

XLIII. Quamobrem quæ habentur in epistola Joannis (*c*) Papæ Tertii nomine inscripta & alia Leonis Papæ Secundi, quam citat Marianus Scotus cum agit de Clemente, quibus declaratur non fuisse a Petro Linum & Cletum institutos Romanæ sedis Episcopos, sed tantummodo coadjutores, non aliter quidem sunt intelligenda, nisi quod

(*c*) *Joan. III. ad Episcop. Germ.*

Consulatus partem sederit. Ex quibus tandem omnibus manifestissimum fit, veram esse quam statuimus regulam Henschenianæ contrariam, Auctores nempe tam prioris partis Chronici Damasi, quam Gestorum MSS. Romanorum Pontificum, hos demortuos docere sub Consulibus, usque ad quos pervenisse dicuntur. Illud tantum uterque Auctor anonymus peculiare habet, quod successorum initium non a Consulatu, a quo decessores obiere, aut ipsimet eos excepere, sed ab insequentis anni Consulibus repetant: qua in re secuti sunt, Theophanem, Cedrenum, & quosdam alios, qui annum, quo aliquis Imperator mortuus est, eidem totum attribuunt, & primum successoris annum a Kalendis Septembribus cum anno populari exordiuntur; neque unquam eundem annum inter Imperatorem demortuum, ejusque successorem partiuntur; quæ est ipsissima supputandi forma, quam Auctor Chronici Damasi, & Scriptor Gestorum MSS. Pontificum Romanorum adhibuerunt.

XV. *Acta S. Alexandri P. mendosa.* Decepere Viros doctissimos Acta Sancti Alexandri Papæ, quæ dicunt habere post Alexandri mortem, *nutu Dei, eodem anno defunctum esse Traianum*, quod certum est contigisse in Cilicia die decima Augusti, *Nigro & Aproniano Coss.* anno scilicet Christi CXVII. Ex quo inferunt, ideo Nigri & Aproniani Consulatum in Chronico Damasi Alexandro non attribui, sed Sixto ejus successori, quia Alexander iis Consulibus usque ad diem tertium Maji dumtaxat vixit; *Lamiæ vero* (non vero Æliani) & Veteris Consulatum, qui in annum CXVI. incidit, Alexandro in eo Chronico assignari, quia eos toto anno habuit. Hæc illi, qui ad illam numerandi rationem probandam non Chronico Damasi, in quo ea dicitur usurpari, sed Actis S. Alexandri, iisque solis utuntur. At jam Baronius observavit, S. Alexandri Acta *sua antiquitate mendosa* esse; quod licet nullo argumento ostendat, facile est demonstrare. Hæc Actorum verba; *Totius populi verum affectum ei* (nempe S. Alexandro) *gratia Divina contulerat, ut & Senatorum maximam partem converteret ad Dominum .... Unde eum hac opera ejus ad Traianum Principem pervenissent, misit Aurelianum Comitem utriusque militiæ, de Seleucia Isauriæ, ad interfectionem omnium Christianorum; unde nutu Dei eodem anno defunctus est Traianus. Et ingresso Urbem Aureliano, Senatus ita famulatus ei est, ut ipsum Principem crederent esse Traianum. Statim ergo ut ingressus est Romam*, &c. Quæ profecto verba indicant, Acta illa non esse primogenia, sed aliquot seculis post Alexandri passionem, quod de multis aliis contigisse constat, scripta. Nam quomodo Traianus Aurelianum de Seleucia Isauriæ anno Christi centesimo decimosexto, aut decimi septimi initio, Romam mittere potuit, qui tunc in ea urbe non erat, ut ex iis, quæ de Traiani Imperio loquentes diximus, evidenter apparet. Hanc Legationem Aureliani eo tempore factam, quo Traianus Seleuciæ Isauriæ erat, S. Alexandri Acta infirmare suspicatus est ipsemet Henschenius, dum in primo tomo Sanctorum mensis Maji eadem illustraret; quod ex punctuatione ab illo mutata colligo. Nam cum in mense Aprili recte scripsisset: *Misit Aurelianum Comitem utriusque militiæ, de Seleucia Isauriæ;* post aliquot annos Acta integra S. Alexandri in mense Maio edens, virgulam suo loco movit, nulla hujus mutationis reddita ratione, scripsitque: *Misit Aurelianum Comitem de Seleucia Isauriæ*, Seleuciam non ad Traiani in eam urbem adventum, sed ad Aureliani, qui Comes utriusque militiæ in Isauria erat, referens. Sed perperam: nam utriusque militiæ Comitatus, qui summus honoris & dignitatis titulus erat, non cum urbis, sed cum regionis nomine ab Antiquis memoratur. Sic in Notitia Imperii recensentur *duo viri spectabiles, Comites rei militaris per Ægyptum & Isauriam.* Martyrologii, aliique Veteres, qui de S. Alexandri martyrio locuti sunt, scribunt ipsum passum sub Aureliano Comite utriusque mili-

quod sic sederint dum Petrus vixit, ut non æquale Petro Pontificium nacti sint, sed coadjutores tantummodo illius extiterint; quod & nos profitemur: nam aliter illa accipi verba, quæ nuper dicta sunt, prohibent. Quod vero addit auctor ibidem, successori suo Clementi summum Pontificatum a Petro esse collatum, eumdemque post Petrum Pontificiam potestatem tenuisse; ad illud fortasse voluit allusisse, quod Tertullianus (a), licet (ut dictum est) quarto loco Clementem ponat, tamen eum a Petro ordinatum fuisse tradit. Nam & sic Epiphanius (b) quoque de Clemente ait, vivente adhuc Petro ab eo manus impositionem accepisse, sed Episcopatu recusato, remoratum esse ad utriusque obitum: recitatque fragmentum ejusdem Clementis epistolæ, sic dicentis: *Secedo, abeo, erigatur Ecclesia Dei*: affirmat id ipsum Ruffinus (c), sed ex epistola, quam in Latinum vertit, falso inscripta ejusdem Clementis nomine ad Jacobum fratrem Domini: quam si Clementis esse germanam dixerimus, ad Simeonem potius tunc Hierosolymorum Episcopum, eumdemque fratrem Domini, quam ad Jacobum, quem (ut diximus) longe ante hæc tempora martyrio functum vita cognovimus, scripta fuit. Sed de his inferius suo loco. Satis igitur ex his narratis stabilis firmaque remanet Ecclesiæ Romanæ sententia de Petri successoribus, consensuque antiquorum Patrum tam Græcorum quam Latinorum stabilita: Lino & Cleto, etsi tempore sedis Petri, eo absente, munere pontificio ut coadjutores sint functi, ac etsi Clemens a vivente Petro fuerit Episcopus Romanæ Ecclesiæ præelectus & ordinatus, eumdem Clementem cessisse; iisdemque altero post alterum usque ad obitum Pontificatu summo perfunctis, & (ut tradit Epiphanius) Romanum Episcopatum duodecim annis tenentibus, demum tertio loco suffectum esse Clementem. Hæc licet pluribus dicta videantur, necessario tamen tractata; nam si in ordine & tempore primorum Romanorum Pontificum quempiam errare contigerit, in multos alios errores ferri omnino cogetur.

Quomodo Linus & Cletus Corepiscopi.

(a) Tertul. de præscr. c. 32.
(b) Epiph. hæresi. 27.
(c) Ruff. in præf. l. Recogn.

XLIV. Martyres Romæ post Petrum.

Sed ut ad cetera quæ post necem Apostolorum & Lini successionem contigerunt, (quod instituti ratio postulat) redea-

militiæ, vel sub Aureliano Præfecto, vel sub Aureliano Principe; sed ex his nullus Seleuciæ mentionem facit. Quod si Auctor Actorum S. Alexandri Seleuciam ad Aurelianum retulisset, sine dubio scripsisset, Traianum misisse Aurelianum *Comitem utriusque militiæ in Seleucia Isauriæ*. Traianus itaque Aurelianum ex urbe Seleuciensi Romam mittere non potuit, quod tamen in laudatis Actis dicitur: cum in ea urbe circa tempus, quo Alexander passus, Traianus non fuerit. Quod si ea delegatio facta eo tempore, quo Traianus Seleuciæ erat, ea circa finem anni centesimi decimiquarti, vel sub initio decimiquinti contigit. Secundo, Traiano imperante *Senatorum maximam partem* Christo nomen dedisse, prorsus fabulosum, nullumque rei tam memorabilis in aliquo probato monumento vestigium. Falsum præterea, Traianum sub finem vitæ de omnibus Christianis occidendis cogitasse; cum jam ab anno centesimo undecimo Plinio Juniori, qui Bythiniam regebat, eum scripsisse constet: *Conquirendi non sunt* (nempe Christiani) *si deferantur & arguantur, puniendi sunt*, &c. Denique hæc verba, in quibus Henschenius vim facit, *unde nutu Dei eodem anno defunctus est Traianus*, insititia sunt, ut ex antecedentibus & subsequentibus liquet, licet in omnibus exemplaribus inveniantur.

XVI. *Si Acta legitima, male explicata.*

Quod si quis contendat, Acta illa in omnibus legitima; respondebo, magnam Christianorum stragem factam anno Christi centesimo decimo sexto, quo S. Alexander martyrium fecit, quove Traianus Vicennalia celebravit. Quæ cum toto anno continuata fuerit, ut in Decennalibus & id genus festis fieri solitum erat, ad eam carnificinam Scriptor Actorum S. Alexandri animum attendens ait: *Misit Aurelianum ad interfectionem omnium Christianorum: unde nutu Dei eodem anno defunctus est Traianus*; non eodem quidem anno Juliano, quo Alexander passus, ut perperam Henschenius interpretatur, sed eodem anno, seu intra annum, quo tot Christiani occisi: & ea verba eo modo explicanda ex eo liquet, quod ea Auctor ille scribat ante narratam tam Alexandri, quam sociorum passionem. Si enim Traiani mortem ad solam S. Alexandri necem referret, nonnisi ea recitata diceret, *nutu Dei eodem anno* defunctum esse Traianum; cum contra Traiani obitum cum destinatione omnium Christianorum ad mortem copulet, etsi in animo haberet eam, quæ postea facta est, carnificinam. Existimandum itaque Traianum, dum anno centesimo decimoquarto aut circiter, Seleuciam Isauriæ obiret, Aureliano Comiti, qui Christianos graviter torquere solebat, ut in Actis SS. Nerei & Achillei legitur, Romam adversus Christianos proficisci mandasse; & Scriptorem Actorum S. Alexandri consilium Traiani nimis exaggerantem dixisse, illud ad omnium Christianorum occisionem spectasse, ac præterea propter aliquorum Senatorum ad Fidem Christianam conversionem, asseruisse maximam Senatus partem eamdem Fidem amplexam esse; ac denique pro certo tenendum, casu, quo Acta in omnibus sint genuina, quod non existimo, eum significare voluisse, Traianum eodem anno, quo Christianos Romæ persequebatur, in Cilicia obiisse, & persecutionem diu post martyrium S. Alexandri, quod menses quindecim ante Traiani obitum accidit, propagatam fuisse. Perperam itaque Henschenius & Papebrocius ad Acta S. Alexandri confugerunt, ut ostenderent Auctorem Chronici Damasi ultimum par Consulum ei Pontifici attribuere, qui iis Magistratum gerentibus majorem anni partem vixisset.

XVII. *Quarta regula.*

Quarta regula. Tempus cujuscumque Pontificatus non ab electionis, sed ab ordinationis Episcopalis die numerandum; quod tam multis exemplis constat, inquit Papebrocius in conatu Chronico-Historico ad Catalogum Pontificum pag. 4. ut nihil certius haberi possit. Tantum enim aberat, ut ante characterem Episcopalem cum ordinatione susceptum, primis duodecim cum dimidio seculis Pontificem faceret sola electio, & in

deamus: tantum abfuit, ut necatis Apostolis, excitata semel a Nerone in Christianos persecutio extincta fuerit, ut potius vehementioribus flammis exarserit, & impetu graviori revixerit. Nam in eos in primis qui sibi familiarius adhæsissent, rabies Imperatoris incenditur, simulque gladius persecutionis exeritur: id quidem Acta superius citata testantur. Erant enim ex his complures ex ipsius Neronis familia, quorum meminit Paulus Romæ scribens ad Philippenses (a) his verbis: *Salutant vos omnes sancti, maxime autem qui de domo Cæsaris sunt*. Ex his unum fuisse Torpetem, Evellium alterum, Romanum (b) Martyrologium docet; ceterorum nomina una cum Actis ipsorum in obscuro manserunt. Passi & tunc feruntur duo milites custodes carceris Processus & Martinianus: itemque Herodion & Olympas, sed ante Petri martyrium; quorum quidem meminit Metaphrastes (c): passæ item sub Nerone feruntur religiosissimæ fœminæ Basilissa (d) & Anastasia, Apostolorum discipulæ, & aliæ complures. At non longe ab Urbe in Thuscia eodem tempore passi sunt Ptolemæus Episcopus a S. Petro ad prædicandum Evangelium illuc missus, necnon Romanus Episcopus Nepesinus, ac triginta Christiani ad fidem per Ptolemæum conversi: quod vero Acta habeant sub Claudio subiisse martyrium, de Nerone Claudio intelligendum est, secundum ea quæ superius in Claudio dicta sunt.

(a) *Philip.* 4.

(b) *Martyrolog. Rom. die* 27. *Maji & 11.*

(c) *Metaphr. die* 29. *Junii.*

(d) *Martyr. Roman. die* 15. *April.*

XLV. Martyres alii diversis in locis.

At non Romæ tantum & locis juxta Urbem positis, sed & in aliis civitatibus atque provinciis sub eodem Nerone passi martyres reperiuntur; nam tradit Orosius (e) per omnes provincias pari persecutione Christianos vexari a Nerone mandatum esse: horum vero magna ex parte nomina exciderunt, exustis Ecclesiasticis monumentis a Diocletiano Imperatore, ut suo loco dicemus; adeo ut vix paucorum habeatur mentio in Romano Martyrologio. Sed omissis ceteris (non enim nostri est instituti omnium Ecclesiarum martyres omnes prosequi) quæ pertinent ad ea quæ Romæ sunt gesta, tantummodo nunc prosequamur. Commendantur in hac persecutione studia inter alias duarum sanctissimarum mulierum, Lucinæ, atque Perpetuæ: quarum prior hoc elogio ce- le-

(e) *Oros. l.* 7. *c.* 7.

in Patriarchium Lateranense ipso electionis die facta introductio, (quod cum crederet Baronius, verorum Pontificum numerum Stephano uno post Zachariam electo, sed numquam consecrato, ideoque ab aliis omnibus præterito auxit) ut nequidem primum in Clero Romano locum is teneret, si erat ex gradu inferiori assumtus. Patet hoc ex Epistola, quam post Severini Papæ mortem & Joannis IV. electionem, anno DCXL. *Episcopis, Presbyteris, Doctoribus, seu Abbatibus Scotiæ scripserunt Hilarius Archipresbyter & servans locum Apostolicæ Sedis, Johannes Diaconus, & in Dei nomine electus, item Joannes Primicerius & servans locum Apostolicæ Sedis, & Joannes servus Dei Consiliarius ejusdem Apostolicæ Sedis*, velut penes quos, Sede vacante, ejus Vicarium resideret, secundum gradus sui ordinem. Tempus ergo cessantis Episcopatus, (ut Catalogi loquuntur) sive (ut nunc loquimur) vacantis Sedis a morte unius ad ordinationem alterius supputabit quisquis ex usu illorum temporum, quibus scripti Catalogi sunt, loqui volet, eosque recte intelligere: quorum nihil sibi observandum sciens Baronius, quid mirum, si fere semper male exorsus est, & si inter scriptos diversimode numeros definiendis Pontificatuum atque Interpontificiorum spatiis, nequiverit discernere, quinam essent recipiendi, ut verosimiliores, quinam rejiciendi, ut alterati Librariorum socordia, quæ illi notissima fuit, unde nec solet numeris multum fidere, quotiescumque affulget spes aliqua certioris criterii? Hæc erudite Papebrocius, qui tamen in eo fallitur quod eum morem proroget usque ad medium seculum decimum tertium; cum, ut infra visuri sumus, S. Leo hujus nominis IX. anno MXLIX consecratus Pontifex Rom. annos suos a die intronizationis suæ deduxerit, non vero a die consecrationis, postea vero aliqui hunc morem secuti fuerint, & alii ab ipso electionis die annos suos numerarint, quæ numerandi ratio duodecimi seculi initio prævaluit. Sed hac de re suo loco.

XVIII. *Quinta regula.*

Quinta regula. Ante constitutam a Constantino Magno Ecclesiæ pacem Pontificum Romanorum Ordinationes quocumque die indiscriminatim peractæ. Hanc regulam tertio Ecclesiæ seculo tot exemplis comprobabimus, ut ea in dubium revocari minime possit. In Martyrologio Hieronymiano ad diem XXVIII. Decembris legitur: *Romæ Felicis & Bonifacii Episcopi de Ordinatione*; quæ ultima verba a Librario corrupta & posita loco istorum, *Episc. dies Ordinationis*, id est *Episcoporum*. Nam in Martyrologiis aliquando legitur: *Ordinatio* N. *Episcopi*, vel *Episcopatus* N. vel *Natale Episcopatus* N. vel *Natale Cathedræ*; id est, S. Petri Antiochiæ. Quare S. Felix hujus nominis primus anno centesimo sexagesimo nono, die vigesima octava mensis Decembris, quæ in feriam tertiam incidebat, ordinatus est. Mitto alia exempla suis locis in medium adducenda. Post itaque tria priora Ecclesiæ secula in morem inductum, ut Ordinationes tam Romanorum Pontificum, quam ceterorum Episcoporum, diebus Dominicis, vel festis solemnioribus peragerentur. Pari eodemque modo Translationes Reliquiarum, Ecclesiarum Dedicationes, Cæsarum nuncupationes, aliaque id genus post quartum Ecclesiæ seculum diebus Dominicis aut festis solemnioribus fieri solitæ, sed quarto Ecclesiæ seculo mos ille nondum introductus, ut suis locis apparebit. Papebrocius tamen loco laudato persuasus, Dominicæ diei ad istum actum observantiam ab Apostolica traditione fluxisse, regulam contrariam statuit, Pontificales nempe Ordinationes diebus Dominicis, coram collecta *quanta potuit Fidelium plebe, ipsis etiam in persecutionibus*, celebratas esse, in cujus rei confirmationem alia exempla non affert quam Ordinationum quinto Ecclesiæ seculo factarum, quæ ideo ad eam sententiam stabiliendam nihil conferunt. Immo ipsemet Vir doctissimus suam regulam observatam non fuisse indicat, cum pag. 41. scribit S. Marcellinum anno CCXCXI.

(a) Martyrol. Roman. die 30. Junii. lebratur in Romano Martyrologio (a): *Hæc de facultatibus suis sanctorum necessitatibus communicans, Christianos in carcere detentos visitabat, & martyrum sepulturæ inserviebat: juxta quos & ipsa in crypta a se constructa sepulta est.* De (b) Martyrol. Roman. die 4. Augusti. Perpetua vero hæc (b): *Baptizata a B. Petro Apostolo, Nazarium filium, & Africanum virum ad fidem Christi perduxit, & multa sanctorum martyrum corpora sepelivit, ac tandem bonorum operum meritis cumulata migravit ad Dominum.*

XLVI. Ceterum sævissimam fuisse non Romæ tantum, sed toto orbe Romano Neronis persecutionem, vetus illa inscriptio facile persuadet, quam secundo Annalium tomo positam, hic suo loco in recentiori hac editione restituendam putamus. Ejusmodi enim tunc fuit titulo, quod Christianos omnes occidendos mandasset atque latrones, sculpto lapidi commendatus.

NERONI CL. CÆS. AVG.
PONTIF. MAX. OB PRO
VI N. LATRONIB. ET HIS
QUI NOVAM GENERI HUM
SUPERSTITIONEM INCULCAR
PURGATAM

Potes ex iis quoque lector, probe conjicere, fuisse Hispaniarum Ecclesiam (nam in Hispania hæc inscriptio reperta est c) (c) Habet Aldus post. schol. in comment. Cæs. in descript. provin. Hispan. ex ruinis pagi Maramesar. his temporibus florentissimam, dum tamquam ingens quoddam ab impiis æstimatum est collatum a Nerone beneficium, quod Christianis eam provinciam expurgasset, ob idque memorabile facinus eo velut eximio gloriæ titulo honorassent. At licet hac inscriptione nulla expressa sit mentio nominis Christiani, quod ipsi Ethnici & nomen ipsum exhorrerent; tamen nonnisi de Christianis ea posse intelligi, necessarium illud est argumentum, quod nulla Neronis tempore, nec ante diu, vel postea alia nova in Orbem invecta est religio, quam Christiana: nec certe Nero omnium superstitiosissimus aliam quamlibet superstitionem Gentiliciam potuit persecutus esse, qui etiam magicis ritibus addictissimus erat. Sed & illud verborum illorum observa, SUPERSTITIONEM INCULCAR: quod Christianorum proprium fuit, religionem omni studio, totis viribus, verbis factisque, cunctis denique nervis suscipiendam omnibus Gentibus ingerere. Considera & ex his, vehementissimam Neronis persecutionem fuisse; ut cre-

CCXCVI. ordinatum fuisse die XXX. Junii, feria tertia propter persecutionem; quod de variis aliis Pontificibus, annis, quibus sæviit persecutio, ordinatis dicere debuit, non vero contendere, eas ordinationes in diem Dominicam incidisse; cum eas diebus Dominicis illigare non potuerit, nisi dies, quos supra annos & menses sedere, vel augendo vel minuendo.

XIX. Ordinationes quando diebus Dominicis factæ. Nec est quod quis dicat, S. *Leonem* in Epistola quarta ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, in Epistola LXXXIV. & in Epistola XI. ad Dioscorum, clare significare, Ordinationes factas aliis diebus, quam Dominicis, esse contra Canones & traditionem Patrum. Nullibi enim S. *Leo* Canones hanc in rem factos commemorat; nec revera ullos habemus ante ejus tempora, quibus ejusmodi Ordinationes qualibet die celebrari prohibeantur. Per Canones igitur, inquit Quesnellus in Notis ad eas Epistolas, nihil aliud *Leo* intelligit, quam regulam Ecclesiasticam solo usu & traditione Ecclesiastica firmatam, quomodo sæpe sæpius usurpare videtur. Sic intelligendus etiam *Leo* in Epistola II. ad Rusticum Narbonensem Episcopum in Inquisitione 2. ubi ait: *Alienum est a consuetudine Ecclesiastica, ut qui Presbyterali honore aut in Diaconi gradu fuerint consecrati, ii pro crimine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant pœnitendi; quod sine dubio ex Apostolica traditione descendit.* Quibus ex verbis eruitur, inquit Quesnellus, minoris ordinis Clericos, inter quos Subdiaconi numerabantur, non semper agendæ pœnitentiæ lege exemptos fuisse. Sed quod hanc disciplinam a consuetudine Ecclesiastica, imo ex Apostolica traditione arcessit *Leo*, illud benigne intelligendum: nec enim de hac traditione uspiam apparet, cum potius tribus fere primis seculis Clericos etiam majores pœnitentiæ publicæ fuisse subjectos multis probet Morinus in Commentario de *Pœnitentia*. Familiare itaque est Leoni, ut cum de Apostolica traditione sermonem habet, de ea loquatur, quam ab Apostolo Petro Ecclesiæ Romanæ relictam putabat. Ea vero ex B. Petri traditione descendere existimavit, quæ & olim observata, & decretis sancita inveniebat eorum Ecclesiæ suæ Pontificum, quorum monumenta supererant il'a ætate. Constat autem tum ex Dionysii Collectione, qui præteritorum Sedis Apostolicæ Præsulum constituta, quanta valuit cura diligentiaque collegit, & quotquot a se reperta sunt, digessit, tum etiam aliis argumentis probabile, nullius Pontificis Romani Siricii ætate superioris decreta in Ecclesiæ Romanæ scriniis reperta fuisse tempore *Leonis* Pontificatum subsequente, ut credibile sit, istam traditionem a *Siricio* Leonem hausisse, qui putavit *Siricium* Decretum suum condidisse secundum prædecessorum suorum constituta ac disciplinam. Sed cum aliter usitatum esse aliquando in Ecclesia Romana deprehendamus, indulgentius explicandus est *Leo*, qui, cum *sine dubio ex traditione Apostolica descendere* hunc usum asserere contentus sit, nulla alia niti se probatione prodit, quam ea consuetudine, quam sua in Ecclesia a *Siricii* ætate ad sua usque tempora viguisse noverat. Ita Quesnellus. Quod ad sacras Ordinationes extendendum, quamvis extra dubitationem esse videatur, hanc cæremoniam ipso die Dominico inter sacras synaxes celebratam fuisse ab Apostolis, & Apostolicorum temporibus; quod etiam post redditam Ecclesiæ a Constantino Magno pacem resumptum fuit.

XX. Sexta regula. Sexta regula. Post *Maxentium* a Constantino Magno debellatum & pacem Ecclesiæ datam, Romanorum Pontificum Ordinationes diebus Dominicis, vel festis solemnioribus peractæ: quod idem dicendum de aliorum Episcoporum Ordinationibus. Priorem hujus Regulæ partem omnes admittunt; posteriorem plura exempla demonstrant. S. Martinus Episcopus Turonensis die decima quinta Junii anni trecentesimi septuagesimi quarti, quæ cum Dominica concurrebat,

creditum fuerit, Christianam religionem ab eo penitus extirpatam.

XLVII. Quievisse autem Neronem a Christianorum persecutione, a Petro & Paulo in visu perterritum, eadem sæpius citata Acta testantur. Nec mirum. Si enim (quod Dio (a) scribit) post illatam matri, quamvis omnium scelestissimæ, necem, sic terroribus est exagitatus, ut non valeret loco consistere; quanto magis hæc ipsum passum esse putandum est, cum præcipuos Dei amicos, eosdemque sanctissimos, morte mulctatos, e medio sustulisset? His igitur, & aliis, quæ ex diversis Orbis partibus ab ipso in Christianos ceteros pararentur, sævissimus homo perterritus, reliquum quod in stomacho coquebat iræ, in Christianos haud evomere potuit, cum sibi rebusque suis solicitius consulere cogeretur. His accessit (quod etiam nolentem invitumque a persecutione Christianorum abstraxit) Romani exercitus jam in Gallia facta defectio: nam hoc anno cum adhuc moraretur in Achaia, audita est Caji Julii Vindicis, qui Proprætorem agebat in Galliis, cum exercitu facta rebellio: quando prætermissa (ut ait Lucianus b) Isthmi fossione, se, ut de bello decerneret, recepit in Urbem: licet Suetonius (c) ipsum de motu illo Galliarum ex Achaia redeuntem, cum Neapoli in Campania esset, certiorem factum esse testetur eo die quo matrem occiderat, ipsis festis Quinquatriis, mense Martio. Sed hæc licet magni ponderis esse viderentur, nec contemnenda; tamen non tanti ab eo existimata sunt, quæ elatum ejus animum consternare penitus valuissent: verum (quod post illatam necem Apostolis accidit) Hispaniarum quoque defectione nuntiata, animo penitus collapsus est: quod Suetonius (d) declarat his verbis: *Postquam etiam deinde Galbam & Hispanias descivisse cognovit, collapsus, animoque male fracto, diu & sine voce & prope intermortuus jacuit.* Sed quid post hæc Neroni acciderit, sequenti anno pro gestæ rei ordine & tempore dicemus: cætera vero de clade in Britannia Romanis illata, & de his quæ passus est Romanus exercitus in Armenia, quæ hoc anno contigisse Orosius (e) tradit, præteritis temporibus, quo ea a nobis sunt recensita, accidisse, scriptorum Gentilium asser-

(a) *Dio in Neron.*

Cur Nero a persecutione cessavit.

(b) *Lucianus de Isth. foss.*

(c) *Sueton. in Neron. c. 40.*

(d) *Sueton. ibid. c. 42.*

(e) *Oros. l. 7. c. 7.*

rebat, consecratus est, ut infra ostendam. Divus Athanasius Episcopus Alexandrinus die XXVII. Decembris Sancto Joanni Evangelistæ sacra ordinatus, ut suo loco dicetur. Idem dicendum de Sancto Basilio Cæsareæ in Cappadocia Episcopo, de S. Joanne Chrysostomo Episcopo Constantinopolitano, de S. Ambrosio Episcopo Mediolanensi, aliisque de quibus suis locis agemus.

XXI. Septima regula. Per tria priora Ecclesiæ secula, si Linum, & forte Cletum & Clementem excipias, Romanorum Pontificum nulli Vicarii instituti sunt, quidquid in contrarium scripserint Henschenius in Apparatu ad Chronologiam Pontificiam, & Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum Romanorum Pontificum pag. 14. Et ratio est, quia Chronicon Damasi, in quo uterque fundatur, Lini tantum mentionem facit, & ubi de Pio sermonem habet, vel corruptum est; vel saltem illius Chronici Auctor Hygini, Aniceti & Pii successionem & eorum Sedis durationem ignoravit, ut suo loco monstrabitur. Præterea, ideo tot Vicarii Pontificum ab Henschenio & Papebrocio obtrusi, vel quia existimarunt, Pontificum mortem iis Consulibus, non contigisse, quibus Chronici Damasi Auctor eam illigavit, vel quia diem, quo priores Pontifices coluntur, pro eorum emortuali habuere vel denique quia non animadverterunt errorem plerumque irrepsisse in annos, menses & dies, qui in eo Chronico cuilibet Pontifici assignantur, ut de singulis suis locis ostendemus. Certe si per tria priora Ecclesiæ secula aliqui præter Linum Vicarii fuissent, Auctor illius Chronici, qui Consules, quibus Magistratum gerentibus Linus renunciatus est Vicarius, diserte memoravit, Consules etiam sub quibus alii instituti fuissent, exprimere non prætermisisset; & parte alia aliquis ex Scriptoribus tam priorum, quam posteriorum seculorum, hujusmodi Vicariorum meminisset, inprimis Auctor auctioris Chronici veterum Pontificum, vel Anastasius Bibliothecarius, qui de Pontificibus ex professo tractarunt. Ad hæc *Pearsonius* in Annalibus Cyprianicis ad annum CCLIII. ostendit ex Cypriano in epistola ad Stephanum de Marciano Arelatensi, Vicarios Pontificum ac successores pro uno & eodem usurpatos fuisse: *Servandus est enim*, inquit Cyprianus, *antecessorum nostrorum beatorum Martyrum Cornelii & Lucii honor gloriosus, quorum memoriam cum nos honoremus, multo magis, tu frater charissime honorificare & servare gravitate & auctoritate tua debes, qui Vicarius & successor eorum factus es*. Sic enim Latini eam vocem usurpabant, ut observat Suidas Βικάριος, παρὰ Ῥωμαίοις διάδοχος, id est, *Vicarius apud Romanos Successor*. Sic denique Cyprianus ipse epistola ad Florentium Pupianum. *Qui dicit ad Apostolos, ac per hoc ad omnes Præpositos, qui Apostolis Vicaria ordinatione succedunt*: qui eam alibi *ordinationem succidaneam* vocat. Ita docte Pearsonius. Eos itaque Vicarios ab Henschenio invectos, omni Antiquitati incognitos, & falsis fundamentis innixos, suppostitios esse mihi certa stat sententia.

XXII. Octava regula. Postquam secundo hujus Criticæ Tomo manum admovi, comperi Pontifices Romanos, aut die mortuali, aut uno vel altero post obitum die de more sepultos esse. Quare verum non est quod scribit Papebrocius laudatus solemnes eorum exequias longe post eorum mortem aliquando dilatas fuisse, ideoque nec Anastasium rei, quæ numquam fuit rationem habuisse. Octava itaque Chronologiæ Pontificiæ ac Anastasianæ regula hæc est. Dies quibus Sancti Pontifices coluntur, aut quos eorum morti, vel sepulturæ Auctor Auctioris Chronici veterum Pontificum, Anastasius & Martyrologi attribuunt, aliquando sunt dies eorum emortuales, aliquando dies solum, quibus sepulturæ mandati fuere, ut compluribus exemplis in hac Critica videre est.

Septima regula.

Octava regula.

Ana-

assertione monstravimus: quos consulat, qui ea accuratius nosse desiderat.

XLVIII. Dum hæc Romæ agerentur, Vespasianus, qui, cum adhuc Nero degeret in Achaia, ab eo cum exercitu adversus Judæos missus fuerat, gravissimis cladibus eos affecit: quas hic summatim ex Josepho (a) eas prolixius persequente, collectas, eo quo illatæ sunt ordine referemus. Et illud in primis quod ait, Ascalone Judæorum decem millia fuisse perempta; quibus etiam haud post multum temporis spatium tradit fuisse superaddita occisorum octo millia: expugnasseque deinde Vespasianum tradit Gadarensium civitatem, quam, occisis puberibus omnibus, jussit incendi: obsessaque præterea Jotapata munitissima civitate, quinta Maii, ea potitum esse prima Julii, occisis in ea quadraginta millibus Judæorum, captivis vero ductis mille ducentis, & inter alios Josepho Matthiæ duce, qui hæc scribebat. Expugnataque est deinceps ab eodem Japha Galilææ civitas, peremptis quindecim millibus Judæorum: quos autem captivos cæpit, fuit numerus duorum millium centum triginta. Samaritanorum, qui se munierant in monte Garizin, desiderata sunt undecim millia atque sexcenti; quod accidisse auctor tradit vigesima-septima mensis Junii. Joppe vero cæsa addit Judæorum quatuor millia ducentos. Sexto post hæc Idus Septembris, expugnata Tarichæa civitate munita ad stagnum Genezaret posita, occisaque sunt Judæorum sex millia quingenti, & eorum qui foris erant mille ducenti: captaque juvenum robustorum sex millia, reliquæ vero multitudinis triginta millia & quadringenti sunt venditi. Gamala quoque vigesimatertia Octobris in potestatem redacta, quatuor millia Judæorum in ea perempta, reliquorum quinque millia voluntario præcipitio periere. Hisce atque aliis cladibus Judæis affectis, Vespasianus hoc anno Galilæam provinciam omnium potentissimam, ac

(a) *Jos. de bel. Jud. l. 3. 4.*

Clades Judææ Provinciæ a Vespasiano illatæ.

Anastasius U. G. quando dicit Simplicium Papam VI. *Nonas Martii* sepultum esse, diem mortis ejus intelligit, ut anno CCCCLXXXIII. num 1. ostendi. Quando vero Sanctum Leonem Magnum III. *Idus April.* sepultum asserit, de secunda ejus sepultura, seu Translatione interpretandus est, ut suo loco demonstravi. Unde nonnisi ex duratione sedis, aliisque indiciis detegi potest, an Anastasius & Martyrologi de die mortis, aut de die sepulturæ, aut alicujus Translationis, aut Reliquiarum elevationis, aut alicujus Basilicæ in eorum honorem constructionis, aut dedicationis explicandi sint. Quod tamen postremum de solis Pontificibus Romanis Sanctorum honoribus donatis dici debet. Exequiæ vero Pontificum Romanorum saltem ante decimum seculum, vel die mortis vel uno aut altero insequenti semper peractæ. Denique in Martyrologio Hieronymiano, ut vulgo dicitur, a Florentinio publicato, aliquando dies mortis, aut sepulturæ Pontificum Romanorum, aliquando dies alicujus eorum Translationis annotantur, ut ex iis quæ passim in hoc Opere in medium adduxi, liquet. Quare fallitur Papebrocius qui vult in eo Martyrologio dies mortis non vero sepulturæ semper annotari.

XXIII. Hæc porro regula ad alios etiam *Sanctos* omnes, imo ad *Christi, Deiparæque Virginis* dies festos extendenda, Anniversarios nempe dies in Martyrologiis signatos non semper cum diebus illis congruere, in quibus quæ recoluntur, evenerint; in id enim præcipue Ecclesia incubuit, ut repræsentata mysteria temporum opportunitate constabilita, ita a Fidelibus venerarentur, ut in Fidei potius, morumque proventum, quam in præcisam dierum observationem collimarent, quemadmodum pluribus demonstrat Florentinius in Admonitionibus præviis ad Martyrologium Hieronymianum, Admonitione XI. Legendus S. Petrus Damiani in Opusculo cui titulum fecit, *Dominus vobiscum*, cap. 15. ubi variis exemplis ostendit, hunc esse morem Ecclesiæ; non tantum in festis, quæ *Mobilia* vulgo vocantur, sed etiam in Sanctorum commemorationibus, concluditque: *Sancta Ecclesia non tam constringitur lege temporum, quam vices ad suum cohibet nutum.* Sancti itaque plerumque, aliis diebus, quam quibus ad cœlestem patriam migrarint, culti, sive quia persecutionis tempore minus exquisita notatio haberi potuerit dierum, quibus passi sunt, sive, quia celebriores fuerint *Translationis* Reliquiarum eorumdem Sanctorum, quam dies natalis feriæ, sive denique ob alias causas nunc nobis ignotas. Hinc pauci Sancti quibus obierunt diebus, coluntur; sæpeque etiam eorum corpora diebus, in quos eorum Natales incidebant, elevata, & in decentiorem locum reposita. Hac observatione Annales variis in locis illustrari & emendari potuerunt, variique errores in quos Viri doctissimi lapsi sunt, vitari. Vide Florentinium loco laudato.

Sancti aliis diebus mortui, quam quibus sæpe coluntur.

XXIV. Hic tamen prætermittere non possum, quæ Zacagnius Vir Cl. in Præfatione Tomi I. ad Collectanea Monumentorum Veterum Eccles. Græcæ ac Latinæ num. XXXIII. habet ex Laudatione Sancti Gregorii Episcopi Nysseni *de laudibus Sancti Stephani*. Ibi pauca de hoc Sancto Proto-Martyre præfatus, statim ad celebrandos SS. Apostolos digreditur, & nos docet, cui ipse præerat Ecclesiæ, & fortassis totius Cappadocum gentis instituto, una eademque die, quæ S. Stephani solemnitatem proxime sequitur, Apostolorum Petri, Jacobi & Joannis festum celebratum fuisse. Meminit hujus moris non modo eo in loco Nyssenus; sed & initio alterius Orationis funebris in *Sanctum Basilium fratrem*, quam his verbis orditur: *Bonum imposuit Deus ordinem anniversariis hisce nostris feriis, quas per ordinatam quamdam vicissitudinem, & feriem his diebus & jam celebravimus, & rursus celebramus*, &c. *Sed primam celebritatem una cum aliis non numero; nam quæ propter divinam unigeniti filii apparitionem per partum Virginis, festivitas instituta est, ea non simpliciter sancta celebritas est, sed sancta sanctarum, & celebritas celebritatum. Igitur eas, quæ hanc consequuntur, enumeremus. Primum nobis Apostoli, & Prophetæ spiritualis cœtus initium fecerunt, sunt autem hi Stephanus, Petrus, Jacobus, Joannes, & Paulus. Deinde post hoc conservato ordine suo, Pastor & Magister præsentem nobis celebritatem auspicatur*, nempe Basilius, cujus festum primo Januarii die Græci celebrant.

Ordo festorum in Ecclesiis Cappadociæ.

XXV. Nec mirum cuipiam videri debet Nativitatis Domini festum die XXV. Decemb. Occidentalium more in Cappadocia celebratum fuisse; cum eumdem morem in sua quoque Ecclesia obtinuisse testis

Christi Nativitas & Epiphania diversis diebus in Oriente celebrata.

ac pariter munitissimam, refertamque gentibus robustissimis, penitus debellavit. Illi igitur, qui primi omnium atque frequentius Christi Jesu prædicationem audierunt, nec tot tantisque visis miraculis crediderunt; ante omnes divino judicio Romani ulciscentibus, perfidiæ & impietatis dedere pœnas. Tunc etiam in civitates Capharnaum atque Corozaim deplorata atque a Domino prædicta mala evenisse putantur.

XLIX. Hierosolyma a Zelotis exagitata. His sic se habentibus in Galilæa, Hierosolymitana civitas, mutuo inter se Judæis civili bello digladiantibus, ingenti clade domesticorum afficitur. Nam cum data esset belli administratio (*a*) Anano Pontifici (hunc cum Josephus (*b*) dicat fuisse senioris Anani filium, haud dubium illum esse demonstrat Ananum, quem, cum alias summus Pontifex esset, Jacobum fratrem Domini occidisse (*c*) tradit) qui in Galilæa Romanorum gladium evaserant, ingenti plane numero Hierosolymam, tamquam ad locum tutiorem confugientes, civitate excepti, non tantum civibus necessariam insumebant annonam, sed tumultuabantur, eosdemque deprædabantur, atque etiam occidebant: seque receperunt in templum, ut munitissimum adversus cives, ex industria velut exædificatum castellum: adsciveruntque sibi nomen, Zelotæ (*d*), ut qui profiterentur præ ceteris zelare, ardenter scilicet amare, & præ ceteris tutari Dei legem, & patria instituta; & ad hoc venisse, ut horum causa vitam profunderent. Horum factione & illud perfectum est, ut sortito summum eligerent sacerdotem: unde obtigit sors Phano cuidam homini rusticano obscurissimo & rerum sacrarum imperitissimo. Excitante interea Anano Pontifice Judæorum animos in Zelotas ad vindicandas injurias templi, & illis ex æquo in cives incensis; cum ventum esset ad prœlium, & crebris insultibus magnæ utriusque partis cædes fierent: civibus tandem præ-

(*a*) *Joseph. de bel. Jud. l. 2. c. 25.*
(*b*) *Idem eodem li. 4. c. 5. & seq.*
(*c*) *Joseph. antiq. lib. 2. c. 8.*
(*d*) *Joseph. de bell. Jud. li. 2. c. 38.*

---

stis sit Gregorius Nazianzenus in Orat. 39. in Epiphaniam pag. 632. ubi Nativitatis Domini, & Magorum adorationis festivitatem, de qua peculiarem orationem habuit ab Epiphaniæ festo diversam fuisse diserte affirmat: *At Christi quidem Nativitas apta solemnitate prius tum a festi Duce, & auspice, tum a vobis, atque adeo ab omnibus, tam qui in mundo versantur, quam qui in mundo sublimiores sunt, celebrata est*, &c. *nunc vero alia Christi actio, aliudque mysterium sequitur*. Hinc autem colligit Zacagnius Chrysostomi verba in Sermone 35. de Christi Nativitate Tom. V. hujus Operum pag. 466. quibus ante decem annos idem festum, seorsim ab Epiphania, die XXV. Decembris celebrari cœptum fuisse testatur, intelligenda esse de Antiocheni Patriarchatus Ecclesiis, in quibus Ægyptiorum more una eademque die Epiphaniæ, & Nativitatis festum antiquitus agebatur; nam Antiochenæ Ecclesiæ Presbyter erat Chrysostomus, quo tempore eam orationem habuit, ut Combefisius ostendit in Notis ad Joannis Nysseni Epistolam Tom. II. Auctarii Bibliothecæ Patrum pag. 311. Hæc omnia ibidem Vir eruditissimus, ex quibus infero Christi ac Sanctorum festivitates juxta temporum ac regionum diversitatem, ipsis etiam prioribus Ecclesiæ seculis diversis diebus cultas fuisse, & hanc regulam amplius in dubium revocandam non esse.

XXVI. *Nona regula.* Nona regula. Quando Martyrologi aut Chronicorum Pontificiorum Scriptores in alicujus Pontificis emortuali die assignando, uno tantum die inter se dissident, prior ad mortem, posterior ad sepulturam, quæ postridie contigit, referendus. Sic quia Anastasius S. Simplicium VI. Nonas Martii; Auctor vero Auctioris Chronici veterum Pontificum eum V. Nonas Martii sepultum scripsit, collegi hunc S. Pontificem VI. Nonas Martii, seu die secunda Martii demortuum, & V. Nonas Martii funera ejus celebrata. Papebrocius, qui neutrum Scriptoris diem mortis Pontificum recitare arbitratur, obitum Simplicii die decima mensis Februarii collocat, sicque tam ejus, quam successoris Chronologiam perturbat, ut suo loco ostendo. Error enim in die emortuali alicujus Pontificis consignanda commissus non potest non alios parere. Indeque apparet, quam arduum sit, Chronologiam Pontificiam quamplurimis in locis labefactatam restituere; cum dies mortis in Martyrologiis vel Libris Pontificalibus notatur, nobis plerumque fucum faciat. Hæc porro regula raro fallet.

XXVII. *Interpontificia sæpe male in Anastasio notata.* Ubi præcedens regula deficit, ad diem tam Ordinationis, quam mortis Pontificum e tenebris eruendum, eorum Sedis & Interpontificiorum duratio in Libris Pontificalibus annotata, aliaque indicia Historica diligenter discutienda; sed incertis nimium numeris, & sæpe inter se discrepantibus, qui in Pontificum Catalogis leguntur, sicuti & Interpontificio, tam in Auctiori Chronico Veterum Pontificum quam in Anastasio memorato, multum non fidendum, ut jam Baronius observavit. Catalogi enim illi Librariorum, & transcribentium culpa errorum pleni, & ab Auctoribus parum accurate confecti. Magis peccatum in vacatione Sedis, quæ post cujuslibet Pontificis mortem contigit, assignanda: non enim ex certis monumentis, sed ex proprio Auctorum calculo multoties desumta. Post S. Sixti Pontificis S. Leonis Magni decessoris mortem, Sedem vacasse dies viginti duos Anastasius scribit: Auctor vero Auctioris Chronici veterum Pontificum, dies viginti unum. Et tamen Prosper in Chronico, qui tum vivebat, Ecclesiam quadraginta amplius diebus sine Antistite fuisse testatur. Quare non mirum si variorum Pontificum tempora, & aliqua Interpontificia certo definire non potuerimus. Satius itaque visum ea non decisa relinquere, quam frivolis conjecturis innixi decretoriam sententiam ferre.

XXVIII. *Linus Petro succedit.* His novem Canonibus, quibus nihil alicujus momenti opponi potest, Chronologiam Pontificiam illustrare conabimur, & ubi difficultates perrumpere non poterimus, eas Lectori indicabimus, ut sciat quid adhuc enodandum superfit, & ipsemet propriam industriam exercere valeat. Quia vero Auctorem Chronici Damasi in prioribus Pontificiis digerendis ut plurimum sequemur, ejus verba in cujuslibet Pontificatus fine recitabimus. Hæc ille de S. Petro: *Petrus annis viginti quinque, mense uno, diebus novem. Fuit temporibus Tiberii Cæsaris, & Caji, & Tiberii Claudii & Neronis, a Consulatu Vinicii & Longini*

Baron. num. XLI. & seqq.

prævalentibus, amiſſa illi exteriore templi parte, in interiorem, ut munitiorem locum, ſe receperunt.

L. *De nece Pontificum.* Cum interim ſic eſſent obſeſſi; dolo Joannis e Giſcali, qui ſimulabat ſe Anano civibuſque ſtudere, re vera favens Zelotis, cum in Ananum, quod civitatem daturus eſſet Romanis, rumorem ſparſiſſet, factum eſt ut Idumæi, quaſi vindices patriæ libertatis, Hieroſolymam vocarentur: qui cum veniſſent, & non ſine labore tandem clanculum in civitatem eſſent admiſſi, ingentem ſtragem fecere civium, occiſis ex illis octo millibus & quingentis: nec id illis ſatis, ſed in Pontifices odio exardeſcentes, eos quæſitos occiderunt, eorumque corpora inſepulta abiecere: fuitque inter alios Ananus Pontifex maximus in civitatis medio jugulatus. *Miſerandum plane ſpectaculum* (inquit Joſephus) *erat videre Pontifices ſacris paulo ante indumentis amictos, & toto Orbe celeberrimæ religionis auctores, quique undique in civitatem commeantibus venerabiles habebantur, jacere nudos in prædam canibus & feris expoſitos.* Sed ex his etiam videas, æqua lance penſari vindictam: nam ſicut a ſacerdotibus, Pontificibus cogentibus Concilium, de inferenda morte Chriſto ſumptum eſt exordium: ita ab ipſorum nece in primis ad Hieroſolymitanum excidium janua eſt patefacta.

LI. Poſt occiſionem Pontificum, Zelotæ (*a*) ſimul Idumæis conjuncti, in plebem graſſati ſunt, ac reliquum vulgus; ex eiſque peremere quamplurimos, quorum nullus eſt numerus. Rurſus in nobiliores gladium convertentes, eoſdem captos & diris cruciatibus exagitatos, diverſo modo necarunt: fuitque numerus duodecim millium nobilium occiſorum. Zacharias etiam, vir ſublimis, & in rebus agendis potens, in medio templo eſt occiſus: quod diſplicuit Idumæis; qui indignati ad propria reverſi ſunt. Hæc autem ipſo hiemis tempore facta eſſe, quo Idumæi Hieroſolymam advenerunt, Joſepho auctore, comperta habentur. Quamobrem cetera quæ poſt hæc ſecuta ſunt, in narrationem rerum geſtarum anni ſequentis rejicienda eſſe videntur. Porro ſi quis ea quæ hoc anno in Judæa tum a ſeditioſis, quos diximus, tum a Romanis ſub duce Veſpaſiano ſunt facta, altiori conſideratione diſquirat: plane intelliget, imaginem quamdam repræſentaſſe illorum quæ fuerant de ventura Judæorum clade a Chriſto olim prædicta. Nam quod dixerat apud Lucam (*b*): *Cum audieritis prœlia & ſeditiones, nolite terreri: oportet primum hæc fieri, ſed nondum ſtatim finis:* prœlia illa videntur intelligi poſſe, quæ a Romanis ſunt illata: & per ſeditiones, quæ a ſeditioſis (ſic enim a Joſepho nominantur) agitari cœptæ ſunt turbæ, quæ nec finem aliquem habuere, neque uſque ad ejuſdem urbis excidium eſſe deſierunt. Sed quoniam hæc dolorum initia forent; idcirco Dominus ſubdit: *Sed nondum ſtatim finis.* Verum tum hæc, tum alia de clade Hieroſolymitana a Domino fuiſſe prædicta, eademque omnia ſuis ipſis temporibus eveniſſe, perſpicue monſtrabimus, ſuis locis ſingula recenſentes.

Idumæi cum Zelotis juncti ad necem civium.

(*a*) *Joſeph. de bell. Jud. l. 5. c. 1.*

(*b*) *Luc. 21.*

Adve-

gini (qui eam dignitatem anno Chriſti XXX. geſſere) *uſque Nervæ & Veſtini* (anni Chriſti LXV. Conſules, non vero *Nervæ & Veri*, ut habet Codex Bucherianus, aut *Neronis & Veteris*, ut male Bucherius in locum *Nervæ & Veri* ſubſtituit.) *Paſſus autem cum Paulo die tertia Kalendas Julias Conſulibus ſupradictis, imperante Nerone.* Quod ibi, imo & in hoc Opere, de duratione Sedis Petri dicitur, incertum: ſed eum anno Chriſti LXV. Martyrium feciſſe, extra controverſiam eſſe debet. Petro ſucceſſit Linus, qui jam ejus Vicarius erat, ut in ejus morte dicemus. Lino currenti anno demortuo, Clemens in ejus locum ſubrogatus ut infra, Baronii ordinem ſequentes explicabimus.

XXIX. *Geſta in Judæa.* Ad num. XLVIII. & ſeq. Veſpaſianus cum omni exercitu ad fines Galilææ venit, & *Gadarenſium* civitatem egreſſus, primo impetu capit & vaſtat. Unde *Jotapatan* die XXI. Maji veniens, eamdem expugnavit. Hanc Joſephus Hiſtoricus, qui iſthic cum Imperio erat, fortiter defendit: ſed tandem poſt quadraginta dierum obſidionem vi capitur, evertitur & incenditur *Kalendis Juliis, anno Neronis XIII.* inquit Joſephus lib. 3. de Bello cap. 13. Joſephum in ſpecu latitantem capit Veſpaſianus, & captivum tenet. Deinde *Taricheas*, quo multi Judæi confluxerant, obſidione cingit, eaque capta, *VI. Idus Septembris, juvenum validiſſimos ſex millia lectos ad Iſthmon Neroni tranſmiſit*, inquit Joſephus in fine libri quarti de Bello. Quibus ex verbis conſtat, Neronem hoc anno menſe Septembri in Græcia fuiſſe, non vero Romæ, ut Baronio aliiſque viſum, ideoque SS. Apoſtolos Petrum & Paulum currenti anno, exeunte Junio, Romæ, præſente Nerone, paſſos non eſſe. Poſt eas victorias Veſpaſianus *Gamalam* urbem, quæ Romanæ ſocietatis erat, ſed quæ rebellatur, poſt menſem, die XXIII. Octobris cepit. Tum *Giſcala* evertitur, atque hoc modo Galilæa tota ſubacta eſt, *poſtquam multo ſudore Romanos exercuit*, inquit Joſephus lib. 4. de Bello cap. 4. poſt præfatas victorias relatas.

Ceſtius, qui Syriam obtinebat, hoc anno *fato aut tædio occidit*, ut ait Tacitus lib. 5. Hiſt. Nero in ejus locum, P. Licinium *Mucianum* in Syriam miſit. Extat in Gaza Regia Nummus æreus medii moduli mecum communicatus a Clariſſimo Toinardo, in cujus antica legitur, IM. SER. SUL. GALBA CAE. Viſitur Galbæ caput laureatum. In poſtica, ΕΠΙ ΜΟΥΚΙΑΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΕΤ. ΖΙΡ. in Laurea, id eſt, *Sub Muciano, anno Antiocheno CXVII.* Proficiſcitur is annus ab anno Periodi Græco-Romanæ 5445. ideoque Kalendis Septembribus anni Chriſti ſequentis inchoatur. Jam tamen *Mucianus* Syriæ præerat. Ex nummis porro Præfectorum Syriæ hinc inde in iſto Opere memoratis intelligimus, Antiochiam tribus Eris intra triginta & aliquot annos inſtitutis uſam eſſe, nempe Pompeiana, Cæſarea ſeu communi, & Auguſtana. Secundam communem voco, quia tam in Nummis, quam in Libris legitur, cum duæ aliæ in Numiſmatis tantum memorentur.

XXX. *Mucianus Syriæ præponitur.*

JESU CHRISTI ANNUS 70. | LINI ANNUS 1. | NERONIS IMP. ANNUS 14.

I. ADveniente jam Christi anno septuagesimo, Consules creati sunt C. Silius Italicus & Galerius Trachalus Turpilianus. Meminit hujus Consulatus Plinius Junior (a), huicque nostræ assentitur chronologiæ, sic dicens de Silio Italico: *Novissimus a Nerone factus est Consul: ita postremus ex omnibus, quos Nero Consules fecerat, decessit. Illud etiam nobile, quod ultimus ex Neronianis Consularibus obiit, quo Consule Nero periit: quod me recordantem fragilitatis humanæ miseratio subiit. Quid enim tam circumcisum, tam breve, quam hominis vita longissima? An non videtur tibi Nero modo fuisse; cum interim ex iis qui sub illo gesserunt Consulatum, nemo jam superest?* Hæc Plinius ad Caninium Rufum scribens philosophatur. At nec tacendum quod de iisdem Consulibus Suetonius (b) scribit his verbis: *Consules ante tempus privavit honore, atque in utriusque locum solus iniit Consulatum; quasi fatale esset, non posse Gallias debellari, nisi a Consule, ac susceptis fascibus.* Extat quoque epigramma (c) Martialis de Consulatu Silii Italici: sed sub Domitiano jam tertium puto suffectum.

(a) Plin. li. 3. epist. 7.

(b) Sueton. in Neron. c. 43.

(c) Martial. epig. l. 8.

II. De obitu Neronis.

Inter hæc autem cum C. Julius Vindex, qui defectionem in Galliis excitarat, a militibus Rufi, qui Germaniam obtinebant, occideretur, idemque Rufus Impe-

---

SÆC. I. Anno Urbis 821. Olymp. 211. an. 4. An. Ch. 68.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5561.

☉ 21. CB. ☽ 12. P. 10. April. Indict. 11.

JESU CHRISTI 68. *secundum Baronium* 70.

CLEMENTIS PAPÆ 2.

GALBÆ I.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coss. *C. Silius Italicus*, & *M. Galerius Trachalus*. Em. Card. Norisius in literis ad me Florentia scriptis docte observat, Suetonium in Nerone duos hujus Imperatoris Romam adventus, post ejus ex Oriente reditum, distinguere. De priori agit Suetonius cap. 25. aitque, Neronem reversum e Græcia Neapolim *albis equis*, ac dein Romam trium hantis more, *coronamque capite* gerentem *Olympiacam* introiisse. Quod præcedentis anni exitu factum, ut tunc explicavimus. Rediisse postea Neapolim Neronem, liquet ex Suetonio cap. 40. ubi ait: *Neapoli de motu Galliarum cognovit, die ipso, quo matrem occiderat .... Sed urgentibus aliis super alios nuntiis Romam prætrepidus rediit. Postquam deinde etiam Galbam & Hispanias descivisse cognovit, prope intermortuus jacuit.* Est hic secundus Neronis Romam adventus a priori longe dissimilis; cum tunc triumphans, nunc prætrepidus illuc redierit. Prior adventus pertinet ad mensem Decembrem anni præcedentis, posterior ad mensem Aprilis anni currentis. Occidit enim matrem Nero, cum festi dies *Quinquatruum* uno aut altero ante die celebrati fuissent, ut colligitur

---

[1] COss. *C. Silius Italicus & M. Galerius Trachalus*. Tabula Vaticana apud Gruterum pag. CCCI. ..... ALERIO TRHACHALO. TI. CATIO. SILIO. ITAL. COS. P. R. C. AN. DCCCXXI. Fragmentum Fastorum Casinas apud Fabrettum pag. 485. num. 159. & apud Blanchinum in notis ad Anastasium tom. II. pag. 47....... ALERIO. TRACHALO. COS. Nunc exstat hoc fragmentum in ædibus Capitolinis. Fabrettus, & Blanchinus de suo litteras duas addiderunt, nempe C. V. adeo ut sit *C. Valerio*, non *Galerio*. In marmore enim nunc legitur: ... ALERIO. Aliæ litteræ desunt, & utrimque exesum est. Inierunt ergo consulatum hoc anno Kalendis Januariis *C. Silius Italicus &... Galerius Trachala*. Nero mense Martio die ipso, quo matrem occiderat, quum Neapoli in Campania defectionem *Vindicis* in Galliis audivisset: *Urgentibus aliis super aliis nuntiis Romam prætrepidus rediit*, inquit Suetonius in vita Cap. XLI. Mox etiam, *Galbam* & Hispanias descivisse cognovit. Itaque *absterritus*, verba Suetonii sunt Cap. XLIII. *non tam pœnitentia quam perficiendi desperatione, credensque expeditionem necessariam, consules ante tempus privavit honore: atque in utriusque locum solus iniit consulatum, quasi fatale esset, non posse Gallias debellari nisi a consule. Ac susceptis fascibus &c. Italicus & Trachala* in sex primos hujus anni menses consules dati erant. De Consulatu *Silii Italici* Plinius lib. III. epist. VII. qui ait: *Utque novissimus a Nerone factus est consul, ita postremus ex omnibus, quos Nero consules fecerat, decessit*. Mos enim fuit Neroni, Suetonio teste Cap. XV. ut in senos menses consulatum plerumque daret. At Romæ in ædibus Marchionis Alexandri Gregorii Capponii sequens exstat veteris lapidis fragmentum, in quo *Neronis quintus* Consulatus, ejusque collega *Trachala* legitur. En ipsum monumentum, nondum luci donatum.

... VITORIO VINAR VI....
.... ALPIAE. QUARTILLAE. UXORI
... S. SUI. V. A. LXX
... IO. FACT. EST. NERONE V. ET TRACHA
... QUI. AD. HOC. OFFICIUM VENISTIS
... OSTIO NOLITE

Quintus hic est & novissimus Neronis consulatus, nusquam in veteribus monumentis memoratus, de quo plane tamen Suetonius, quem quintum consulatum Pagius in epistola Hypatica P. I. Cap. V. pag. 37. suffectum appellat, quod ordinariis consulibus subrogatus esset, quamquam re vera Consules

perator designatus esset: cumque his omnibus infaustis illud etiam adderetur, quod Rubrius Gallus, quem contra rebellantes mittebat, defecerit: nec, quod ipse Nero conceperat, universum Senatum interficere posset; quodque a Prætorianis etiam militibus desertus esset: desperatione melioris status omnino deficiens, vili indutus veste, fugam arripiens, una cum tribus vel quatuor libertis, in prædium unius ex his, Phaontis nomine, inter viam Salariam & Nomentanam, quarto ab Urbe lapide positum, venit: ubi in spelunca delitescens, cum equites se quærentes adventare cognovit, sibi ipse, licet pavidus, intulit manus: quem ægre morientem unus ex libertis Epaphroditus confecit, quarto Idus Junii (ea die qua olim Octaviam conjugem interfecerat) agens suæ ætatis annum trigesimumsecundum, cum imperasset annos tredecim, menses septem, & dies vigintiocto, numerando a die sequenti obitus Claudii Imperatoris. De his fusius agunt Suetonius (*a*), Dio (*b*), & alii complures, simulque de funere ejus ac sepultura.

(*a*) *Sueton. in Neron. c.* 43. 44. 45. *usque* 49. (*b*) *Dio in Neron.*

III. Illud tamen haud prætermittendum, ex nostris nonnullos scriptores non ignobiles erroris opinionem quamdam sectatos esse, Neronem fuisse Antichristum, ea nimi-

gitur ex Tacito lib. 14. Annal. Festum illud in Kalendario a Petro Lambecio tomo 4. Bibliothecæ Cæsareæ publicato celebrabatur *XIV. Kalend. Aprilis*, & Galba qui in Hispaniis Proconsul erat, die tertia mensis Aprilis currentis Christi anni Imperium arripuit, ut ex iis, quæ anno sequenti dicemus, constabit. *Julius Vindex* Proprætor in Galliis Galbæ Imperium obtulit. *Nec diu cunctatus* (scilicet Galba) *conditionem partim metu, partim spe recepit*, inquit Suetonius in Galba cap. 10. Existimavit Onufrius lib. 2. Fastorum, Vindicis & Galbæ defectionem anno præcedenti contigisse, eodemque Neronem e Græcia rediisse, & Principes Apostolorum Petrum & Paulum martyrio coronatos esse. Quæ omnia ex dictis corruunt. Certe si mense Martio anni elapsi Nero e Græcia redux defectionem Galliarum & Hispaniarum accepisset, Galba anno amplius integro ab Imperio capessendo abstinuisset; sicque Historici, quæ tam longo spatio gesta fuissent, in litteras retulissent, vel ipsa seditio dissipata fuisset.

II. *Quintus Neronis Consulatus.* Nero ea seditione accepta, Romam prætrepidus rediit, *credensque expeditionem necessariam, Consules ante tempus privavit honore, atque in utriusque locum solus iniit Consulatum; quasi fatale esset non posse Gallias debellari, nisi a Consule ac susceptis fascibus*, inquit Suetonius cap. 43. Onuphrius citatus Consulatum illum suffectum in finem præcedentis anni confert, quod Suetonius cap. 46. loquens de portentis somniorum, quibus territus est Nero, scribat: *Kalend. Ja-*

les eos Nero abrogasset. Hinc Plinius in Panegyrico Traiani Cap. LVII. *Fuit etiam* (Nero) *qui in Principatus sui fine, consulatum quem dederat, ipse magna ex parte jam gestum, extorqueret & raperet*. Forte *Silium Italicum* respicit, de quo idem Plinius lib. III. epist. VII. *Utque novissimus a Nerone factus est Consul, ita postremus ex omnibus quos Nero consules fecerat, decessit*. Dolendum est, allatum modo lapidem confractum esse; nam aliquid lucis rei perobscuræ daret. Falluntur ergo, qui *Neronem V. consulem suffectum* fuisse, anno superiori putarunt. Collega Neroni *Trachala* a marmorario in allato lapide datus est, ignota nobis de causa; nam alioquin lapis istiusmodi cum Suetonio pugnaret. Ceterum in vulgatis Fastis consules hujus anni hoc modo efferuntur: Fasti Vindebonenses: *Trachala & Italico*: Fasti Idatiani: *Italico & Trachala*. Prosperi Chronicon: *Silio Italico & Turpiliano*. Frontinus: *Silio & Galerio Trachala*. Tacitus lib. I. Histor. Cap. XC. *Galerium Trachalam* nominat. Quidam volunt, *Silium Italicum, ter consulem* fuisse, quod Plinius in Panegyrico Traiani cap. LVIII. habeat hæc: *Erat in Senatu ter consul, quum tu tertium consulatum recusabas*. Quæ verba ad *Silium Italicum* detorquet Lipsius, sed de quovis alio esse intelligenda docet Christophorus Cellarius in Dissertatione de C. Silio Italico Poeta consulari n. XIII. XIV. Quum Silius post consulatum, quem cum Nerone gessit, a Republica secesserit, & honesto otio se mancipaverit, ut patet ex Martiale lib. VII. epigram. LXIII. Die nona Junii hujus anni, Nerone interfecto; Suffecti exinde leguntur C. *Bellicus* (non *Bellicius*, ut apud quosdam est) *Natalis*, & P. *Cornelius Scipio Asiaticus*. Basis Romæ, olim in ædibus Maffeiorum, apud Gruterum pag. CCXXXVIII. 11. DEDIC. IDIB. OCTOBR. C. BELLICO. NATALE. P. CORNELIO. SCIPIONE ASIATICO. COS. Lapis nunc in ædibus Capitolinis.

HORRIORUM
: . . ER. GALBAE. IMP. AUGUSTI
. . . BELLICO. NATALE
: . . CORNELIO. SCIPIONE. ASIATICO
COS.

Suffecti fuerunt hi Consules hoc anno *Kalendis Septembris*. Tabula ænea honestæ missionis, qua Galba Imperator veteranis, qui militaverunt in legione prima Adiutrice honestam missionem & civitatem dedit, utrinque scripta, & edita inter Inscriptiones urbium Etruriæ P. I. pag. 257. habet: A. D. XI. K. JAN. C. BELLICO. NATALE. P. CORNELIO SCIPIONE COS. De Servo C. BELLICI. NATALIS: meminit vetus lapis apud Fabrettum pag. 108. n. 261. In veteris Latii tom. II. pag. 196. ex Schedis Ligorianis profertur inscriptio, dedicata XVI. KAL. OCTOBRIS. C. VERO. NATALE: ET. P. CORNELIO SCIPIONE. ASIATIC. COSS. Ligorius perperam VERO, pro BELLICO exscripsit.

Galba imperium hoc anno initio mensis Aprilis arripuit in municipio *Clunia*, Hispaniæ Tarraconensis oppido. Nummi apud Spanhemium, Orbis Rom. cap. XVIII. pag. 151.

(a) 1. Thes. 3. mirum ex causa, quod Paulus ad Thessalonicenses (a) secundo scribens, & de Antichristo verba faciens, quasi tunc viveret Antichristus, illud adjecisset: *Mysterium jam operatur iniquitatis*. Sed si diligenter attendissent tempus quo a Paulo illa scripta fuit epistola, nullo negotio ejusmodi errorem, ne in eum laberentur, declinassent. Nam cum ex his quæ superius dicta sunt, constet, non sub Nerone, sed sub Claudio eam a Paulo fuisse scriptam epistolam; nulla potuit esse suspicio, Paulum illis verbis Neronem significare voluisse. Ex quo videas (quod sæpius inculcamus) quantum conferat exacta in rebus pervestigandis temporum ratio, sine qua interdum labi in portentosos errores necesse sit. De Nerone esse locutum Paulum, opinatus est inter alios S. Joannes Chrysostomus (b), sic dicens: *Neronem mysterium iniquitatis vocat, dicens: Mysterium enim nunc agit iniquitatis*.

(b) Chrysost. ser. de eleemos. & coll.

IV. Nero creditur Antichristus. Sed concepto semel errore, in alios deformiores necesse est incidere, nam ex his deterior illo fluxit, ut Nero adhuc vivere crederetur. Reddam verba sancti Augustini (c) de his referentis duas opiniones: *Unde*, inquit, *nonnulli illum resurrecturum & futurum Antichristum suspicantur. Alii vero nec eum occisum putant, sed subtractum potius, cum putaretur occisus, & vivum occultari in vigore ejus ætatis, in qua fuit cum crederetur extinctus; donec suo tempore reveletur & restituatur in regnum. Sed multum mihi mira est hæc opinantium tanta præsumptio*. Hæc Augustinus. Ejus autem ab eo recitatæ posterioris sententiæ Severus etsi non auctor, tamen assertor habetur, dum ait (d): *Unde creditur, etiam si se gladio ipse transfixerit, curato vulnere ejus, esse servatus, secundum illud quod de eo scriptum est: ut plaga mortis ejus curata est, sub sæculi fine mittendus, ut mysterium iniquitatis exerceat*. Hæc ille. Sed quod magis displicet in Severo, hæc eadem ipse impingit sancto Martino, cum ait (e): *Ceterum cum ab eo de fine sæculi quæreremus, ait nobis: Neronem & Antichristum potius esse venturos: Neronem in Occidentali plaga, Regibus subactis decem, imperaturum; persecutionem hactenus exercendam, ut idola Gentium coli cogat. Ab Antichristo vero Orientale Imperium esse capiendum: qui quidem sedem & caput regni Hierosolymam esset habiturus: ab illo urbem & templum esse reparandum. Illius eam persecutionem futuram esse, ut Christum Dominum cogat* ne-

(c) Aug. de Civ. Dei li. 20. c. 19.

(d) Sever. histor. l. 2.

(e) Sev. dial l. 2. in fine.

De Nerone fabula vulgata.

Januarii exornati Lares in ipso sacrificii apparatu conciderunt. Jam autem cap. 43. de illo Neronis Consulatu verba habuerat Suetonius. At non advertit Onuphrius, hunc Historicum testari, Neronem territum portentis *tum veteribus, tum novis*. Kalendæ itaque Januariæ loco citato memoratæ alterius anni, non vero currentis. Unde & ibidem Suetonius ait: *Occisa demum matre, vidit per quietem, navem sibi regenti extortum gubernaculum*. Quæ visio ad præcedentes etiam annos referenda. Melius Baronius quintum illum Neronis Consulatum hoc anno consignavit. Extat Nummus Neronis apud Goltzium, in quo legitur: NERO CLAU. CAESAR. AUG. GER. P. M. TR. P. XIV. COS. IV. IMP. P. P. Sumsit Tribunitiam Potestatem XIV. Nero die XIII. Octobris anni elapsi. Quare eo anno menseque Octobri quintum Consulatum nondum inierat: nam ultimum in Nummis exprimi solitum fuisse certum. Quis autem sibi persuadeat, Neronem mense Martio anni Christi LXVII. nuntium de excitata in Galliis a *Vindice* seditione, Hispaniarumque defectionem accepisse, & nonnisi post mensem Octobrem ejusdem anni expeditionem adversus *Vindicem* parasse? Hanc enim suscepti Consulatus causam testatur Suetonius. Capessitus porro a Nerone Consulatus V. juxta quartam Consulatuum Cæsareorum regulam: immo hinc discimus, ob expeditiones bellicas, Imperatores quandoque Consulatum cepisse, & hanc quartam regulam certam esse.

III. Neronis interitus. Ad num. II. Occisus est Nero, non die decima Junii, ut habent Baronius & Onuphrius, sed die nona. Imperium enim susceperat die XIII. Octobris anni Christi LIV. imperavitque *annos XIII. menses VII. dies XXVIII.* ut habent Clemens Alexandrinus, & Eusebius in Chronico, seu ut habet Zonaras, *annos tredecim, menses octo, biduo minus*; ideoque die nona Junii interitus ejus contigit. Quod confirmat Cassiodorus in Chronico, qui ait: *Regnavit annos XIII. mensibus VII. diebus XXVII.* ubi diem emortualem excludit. Non potest autem in die mortis Neronis consignando error committi, quin in morte Galbæ, Othonis & Vitellii narranda etiam peccetur. De ætate Neronis, Imperii ejus initio egimus. Neroni successit Galba.

IV. Gesta in Judæa. Josephus lib. 5. de Bello Judaico gesta a Vespasiano in Judæa fuse describit, aitque cap. 3. eum *Gadaram* transamnanæ regionis metropolim validissimam mensis Martii quarta die ingressum esse. Tum cap. 4. inquit: *Hæc dum aguntur, motus circa Galliam nuntiatur, & quod Vindex una cum Optimatibus indigenarum defecisset*. Quo ex Josephi loco prorsus evertitur sententia Onuphrii & Baronii, qui existimarunt, Neronem initio anni præcedentis, e Græcia rediisse; cum Orientem non reliquerit, nisi postquam accepit seditionem a Vindice motam, quam hoc tantum anno cœpisse, ex laudatis Josephi verbis innotescit. Subdit Josephus cap. 8. *Omnibusve jam captis præter castella Herodion, & Massadam, & Machæruntа, quæ a latronibus tenebantur, sola jam Hierosolyma ante oculos erat, quæ expugnanda restabat*. Quibus ex verbis liquet, verum esse quod scribit Tacitus lib. 5. Hist. Vespasianus *intra duas æstates, cuncta camporum, omnesque præter Hierosolymam urbes, victore exercitu tenebat*; deceptosque Viros doctissimos, qui bellum Judaicum anno Christi LXV. inchoatum contendunt; cum eo modo non *intra duas æstates*, sed intra tres, Tacitus scribere debuisset. Hæc Baronius in Annalibus, & Spondanus in Epitome, anno sequenti tanquam tunc facta recitant, cum tamen certum sit toto capite 8. lib. 5. Josephum loqui de rebus hoc anno gestis.

Baron. anno 71. num. 12. Spond. an. no. 71. nu. 111.

negari, se potius Christum esse confirmans: omnesque secundum legem circumcidi jubeat. Et ipsum denique Neronem ab Antichristo esse perimendum, atque sub illius potestate universum Orbem cunctasque gentes esse redigendas. Hæc & alia Severus in dialogis; qui etsi non alia, hac certe de causa jure a Gelasio (*a*) adnumerati sunt inter apocrypha, hoc titulo: *Opuscula Posthumiani & Galli apocrypha.* Sic enim commentarius ille inscriptus habetur, quod in dialogis illis Posthumianus & Gallus interloquantur. Ceterum si velimus ea vere a sancto Martino esse dicta: haudquaquam illa prophetico putanda sunt spiritu pronuntiata; sed quæ ab aliis narrata vel scripta accepisset, ea his exposcentibus enarravit.

(*a*) *Conc. Rom. sub Gelasio in decret. de libris apocryph.*

V. Neronem adhuc vivere jactatum inter Gentiles. At non ea tantum occasione, quod a Paulo hæc de Antichristo & Nerone esse dicta putaverint, in eum errorem sunt lapsi: sed accessit ad ea confirmanda, quod inter Gentiles etiam vulgata esset quædam opinio, Neronem fuisse subductum, & non occisum: quod Suetonius (*b*) his indicat verbis: *Non defuerunt, qui per longum tempus vernis æstivisque floribus tumulum ejus ornarent, ac modo imagines prætextas in Rostris proferrent; modo edicta quasi viventis, & brevi magno inimicorum malo reversuri. Quin etiam Vologeses Parthorum Rex, missis ad Senatum legatis de instauranda societate, hoc magnopere oravit, ut Neronis memoria coleretur. Denique cum post viginti annos, adolescente me, extitisset conditionis incertæ, qui se Neronem esse jactaret; tam favorabiliter nomen ejus apud Parthos fuit, ut vehementer adjutus, & vix redditus sit.* Hæc Suetonius. Sed eadem dilucidius Tacitus (*c*) his verbis: *Sub idem tempus Achaia atque Asia falso exterrita, velut Nero adventaret, vario super exitu ejus rumore, eumque pluribus vivere fingentibus, credentibusque.* Idemque addit de servo arte & vultu simillimo, qui se esse Neronem fingens, & flagitiosos colligens, solicitabat ceteros ad defectionem: quem Calpurnius Asprenas, qui eo tempore regebat sub Galba Galatiam atque Pamphiliam, occidit, caputque sectum oculis comaque torvum, ac vultu truci, ad abolendam de Nerone falsam opinionem & liberandas timore provincias, in Asiam, indeque Romam pervehendum curavit. Immo & Parthos non leviter ea fama permotos, idem auctor superius testatus est his verbis (*d*): *Mota etiam prope Parthorum arma falsi Neronis ludibrio.* Sed de his hactenus.

(*b*) *Sueton. in Ner. c. 57.*

(*c*) *Tacit. histor. lib. 2.*

(*d*) *Tacit. histor. lib. 1.*

VI. Galba Imperium arripit. Cum sic igitur Nero spontanea nece ex hac vita migrasset, extinctaque prorsus progenies Cæsarum esset; Servius Sulpitius Galba a militibus, quibus præerat, acclamatus est Imperator; tenuitque Imperium menses septem, & dies septem. De cujus genere, ortu, magistratibus, rebus gestis per ætates singulas etiam ante Imperium, moribus, & disciplinis, necnon studio militari, adventuque in Urbem, Suetonius, Plutarchus, Tacitus, Dio, & alii scripsere: quos consulat qui ea cupit: nos autem instituti memores, ea tantummodo attingemus, quæ suscepti muneris esse noverimus. Dum hæc aguntur in Occidente, iisdem Coss. cum Vespasianus anno præterito Romano exercitu Galilæam in Palæstina provinciam, quæ ab imperio Romano defecerat, magno labore tandem feliciter debellasset; ad Hierosolymam, quæ reliqua esse videbatur, expugnandam, omnem comparat apparatum. Verum cum quæ in civitate agerentur percepisset, diras illas & implacabiles civiles discordias, quibus Judæi consumerentur, obsidionem distulit: ratus nimirum, si foris illi bello premerentur, mox inter se concordiam inituros, viresque adversus Romanos pro urbis defensione juncturos.

Interea Judæis Hierosolymis habitantibus cum nec intus manere tutum esset, in ea flagrante intestina discordia, nec foras egredi, custodiis ubique positis prohibentibus ac pariter sævientibus; miserrimus omnium reddebatur status, miserandaque in ea omnibus ejus civitatis facies videbatur. *Nam* (quod ait Josephus *e*) *ab illis jus hominum calcabatur, ridebatur etiam divinitas, Prophetarumque responsis tamquam vulgaribus fabulis illudebant. Cum vero multa contempsissent de virtute ac vitiis statuta majorum; etiam quæ de patria olim prædicta fuerant, vera esse exitu probavere. Vetus enim quidam sermo ferebatur, tum demum civitatem captum iri, sancta quoque exurenda esse lege belli, cum seditio fuisset exorta, templumque Dei propriæ manus ante violassent. Quibus Zelotæ nihil de eorum fide dubitantes, ministros se præbuerunt.* Hæc Josephus. VII. Hierosolymi bello civili dire afflictata.

(*e*) *Joseph. de bel. Jud. lib. 5. c. 2. 3.*

Sic igitur laborante intus seditione; quæ foris erant, haud pacatiora videri poterant: nam factio sicariorum, duce Joanne homine factiosissimo, & tyrannidem meditante, insignem Romanorum munitionem Massada cæpit: iidemque in alia loca grassantes, cuncta rapina ac cæde miscebant. Hæc agebant illi temporibus Azymorum, nullaque pars videbatur Judææ provinciæ esse relicta, quæ non una simul cum Hierosolymis interiret. Cum hæc agerentur ab illis, Gadareni, Transamnanæ regionis populi, sibi timentes a gentilibus suis Judæis, quem per legationem secretam acciverant Vespasianum, quarta die mensis Martii in civitatem recipiunt: qui vero seditiosi erant Romanis infensi, ex civitate fugerunt: VIII. Joannes Dux sicariorum in suos insurgit.

sed

ſed perſtricti a Magiſtro equitum Placido, ad tredecim millia cæſa ſunt: major tamen numerus fuit eorum qui ſe in Jordanem dedere præcipites. Expugnata ſunt ab eodem Placido alia loca, inter quæ Julias, olim dicta Bethſaida, Petri Apoſtoli patria. Sicque Galilæa ſimiliter Transaninana rurſus eſt a Romanis ſubacta. Dum vero hæc & alia adverſus Judæos mala in dies ſæviora exercerentur, jamque Veſpaſianus profectionem pararet, ut Hieroſolymam obſideret; nuntiata morte Neronis, & Galbæ imperio, a cœptis deſiit. Cumque quid eſſet acturus ambigeret, nihil melius ſibi viſum eſt, quam Titum filium ſuum legare ad novum Imperatorem ſalutandum. Profectus eſt Titus, & cum eo etiam Rex Judæorum Agrippa, qui adverſus ſuos Romanis adhæſerat, navigavit. Quæ vero poſt hæc acciderint, ſequenti anno ſuo loco dicturi ſumus.

JESU CHRISTI ANNUS 71. | LINI ANNUS 2. | OTHONIS IMP. ANNUS I.

I. ADveniente Chriſti Domini noſtri anno ſeptuageſimoprimo, Ser. Sulpitio Galba Auguſto & T. Vinio Rufino Coſſ. decimaſexta Januarii, idem Galba in foro a militibus occiſus eſt, cum imperaſſet (ut dictum eſt) menſibus ſeptem, & diebus ſeptem, annum natus ſeptuageſimumtertium (*a*). Arripuit mox Imperium favore militum, quos in Galbam concitaverat, M. Silvius Otho, Neroni olim cariſſimus, a quo in Hiſpaniam miſſus fuerat Quæſtor: tenuitque menſes tres ac dies quinque. Nam exercitus Romanus in Germania haud ratam habens ejus electionem, adverſus eum creavit Imperatorem A. Vitellium; qui in

Otho Imperator, & Vitellius.

(*a*) Suet. in Galba c. 20. & ſeq.

SÆC. I. Anno Urbis 822. Olymp. 212. an. 1. An. Ch. 69.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5562.

☉ 22. A. ☽ 13. P. 26. Mart. Indict. 12.

JESU CHRISTI 69. *ſecundum Baronium* 71.

CLEMENTIS PAPÆ 3.

OTHO, VITELLIUS, VESPASIANUS — IMPP.

I. Conſules.

[1] AD num. I. Coſſ. *Servius Sulpicius Galba* Aug. & *T. Vinius Rufinus*, ut oſtendit Card. Noriſius in Epiſtola Conſulari. Conſulatus Galbæ juxta priorem Conſulatuum Cæſareorum regulam. Gal-

[1] COſſ. *Servius Sulpicius Galba Aug. & T. Vinius Rufinus*. Galba, imperium adeptus, ſe conſulem in novum annum deſignavit. Nam in tabula ænea honeſtæ miſſionis, de qua anno ſuperiori, hic titulus exſtat: SER. GALBA. IMPERATOR. CAESAR. AUG. PONTIFEX. MAXIMUS TRIB. POT. COS. DES. II. Iniit autem Kalendis Januariis cum *T. Vinio*. Gruterus pag. CLXXXIX. 3. 4. SER. GALBA. II. T. VINIO. COS. Lamina ærea inter inſcriptiones ſelectas Jo. Vignolii pag. 337. DD. T. VINIO COS. Solius *Vinii* nomen legitur ex opinione Vignolii, quod *Galba* jam exſtinctus eſſet, ſed & paullo poſt *Galbæ* necem, *T. Vinius* quoque, mortalium deterrimus, obtruncatus eſt, ut patet ex Tacito Hiſtor. lib. I. cap. XLII. De *T. Vinio*, Galbæ in Hiſpania Legato, viro cupiditatis immenſæ, Suetonius in Galba Cap. XIV. & in Vitellio Cap. VII. Faſti Caſinates apud Fabrettum pag. 485. num. 150. & apud Blanchinum in Anaſtaſium tom. II. pag. 47. ...... BA. II. T. JUNIO COS. Tacitus Hiſtor. lib. I. cap. I. *Initium mihi operis Ser. Galba iterum, T. Vinius conſules erunt*. Idatiani Faſti: *Galba II. & Tito Rufino*. Faſti Vindebonenſes: *Galva II. & Vinio*. Proſperi Chronicon: *Silvano & Othone*. Vide Noriſii Epiſtolam conſularem ad hunc annum; & de pluribus hoc anno ſuffectis conſulibus, Pighium, ad annum Urbis 821. Ceterum Otho, qui Galbæ ſucceſſit, *Conſul* cum *Titiano* fratre in *Kalendas Martias* fuit. Hinc in nummis Othonis: PONT. MAX. COS. II. Tacit. Hiſtor. lib. I. cap. LXXVII. *ipſe proximos menſes Verginio deſtinat. Jungitur Verginio Poppæus Vopiſcus. Ceteri conſulatus ex Deſtinatione Neronis, aut Galbæ manſere. Cælio ac Flavio Sabinis, in Julios: Ario Antonino & Mario Celſo in Septembres*. Inter ſuffectos ex Xiphilino apud Dionem lib. LXV. pag. 741. ſunt: *C. Quintius Atticus, & Cn. Cæcilius Simplex*. At *Otho* menſe Aprili *Bedriaci* interiit. *Vitellius*, qui *tertio Nonas Januarii* ab exercitu Imperator ſalutatus erat, *Mario Celſo conſulatum ſervavit*, ſed mox ademit, & *Cæcilio ſimplici dedit*. Deinde, ut *Valenti* & *Cæcinæ* honores aperiret, aliorum conſulatus coarctari juſſit, & alios præteriit, ut *M. Macrum, & Valerium Marinum* & *Pedianum Coſtam*. Tacitus Hiſtor. lib. II. cap. LXXI. LXXII. Comitia conſulum item celebravit. Pridie Kal. Novembres *Roſſius Regulus* iniit. Idem lib. III. cap. XXXVII. De *Cn. Cæcilio Simplici, & L. Quintio Attico*, vix per hos dies conſulum umbram gerentes, Tacitus Hiſtor. lib. IV. cap. LXVIII. & LXXIII. Dio Xiphilini lib. LXV. pag. 741. *Quas ob res præſertim quum jam Priſcus* (Helvidius) *appropinquaret, C. Quintius Atticus, & Cn. Cæcilius Simplex conſules, & Sabinus propinquus Veſpaſiani, aliique primarii viri ſimul conveniunt*. Vitellius ipſe ſe perpetuum conſulem dixit. Suetonius in vita cap. XI. *Allienſi die Pontificatum Maximum cepit, comitia in decem annos ordinavit, ſeque perpetuum conſulem*. Eadem ferme Tacitus. Hinc vetus lapis & nummus apud Goltzium: A. VITELLIUS. L. F. IMP. COS. PERP. Vide in rem hanc Ezechielis Spanhemii de Præſtant. & uſu numiſmatum antiquorum Diſſert. XII. pag. 454.

in Italiam præmisit exercitum, de summa rerum cum Othone ipse postea dimicaturus: cum ille sive rerum desperatione, vel ne sui causa (ut tradunt) bello civili inter se milites necarentur, sibi ipse prudens volensque mortem conscivit die vigesima Aprilis, anno suæ ætatis trigesimooctavo, nonagesimoquinto Imperii die. Cui succedens Vitellius, tenuit menses octo & dies quinque. Fuit hic ille Vitellius, Lucii Vitellii illius filius, qui (a) sub Claudio Syriam provinciam administravit, de Judæis (ut dictum est) optime meritus, præfuitque illi provinciæ usque ad Caium Caligulam, qui in ejus locum substituit Petronium; de quo plura superius.

(a) Joseph. antiq. lib. 18. c. 11.

II. Vespasianus (b) interea, quinta mensis Junii, Cæsarea profectus, quæ reliqua esse videbantur loca Judææ, Romano subiecit Imperio, tribus exceptis castellis, quæ a latronibus tenebantur, Herodio, Massada, & Macherunte, ac ipsa Hierosolymorum civitate: cum tamen interim longe his graviora Judæi paterentur a contribulibus suis. Nam Simon Gerasenus (c), dux factus eorum qui foris erant latronum Idumæorum, ac quorumcumque poterat, loca alia depopulabatur; & adversus Zelotas, tam qui foris, quam qui agerent Hierosolymis, ciens prælia, quoscumque inveniebat Judæorum, funesta morte, vel crudeli membrorum obtruncatione afficiebat: indeque magno comparato exercitu, Hierosolymam obsedit. Sic igitur Zelotæ intus in cives, foris Simon in ceteros quos inveniret, omni crudelitatis genere grassabantur. Mira Dei vindicta, ut eo tempore, quo gladius Romanorum in Judæos sævire cessasset, latronum & factiosorum agmina in eosdem intus & foris crudelius essent armata. Cives autem quo adversus Zelotas viribus prævalerent, Simonem cum suis receperunt in civitatem, nescientes inde sibi majorem proventuram cladem. Ingressus itaque cum suis in urbem Simon, Zelotas, qui se in templo munierant, continuo est aggressus: sed resistentibus illis ex editis locis, opus frustra tentavit; sicque conatus ejus redditus est plane irritus. Sed quæ post hæc Hierosolymis facta sint, suo loco dicemus paulo inferius.

(b) Joseph. de bel. Jud. lib. 5. c. 8.

(c) Joseph. de bel. Jud. lib. 5. c. 7. Simon Judæus Dux in suos armatur.

III. Interea Romæ cum Vitellius turpissime imperaret, tam Senatum ac populum, quam etiam milites novandarum rerum cupido incessit. Sed opportune (quod erat in optatis) accidit, ut Vespasianus (d) Urbis cladem commiseratus, iraque simul incensus, de liberanda Urbe ipsoque Orbe deliberarit. Hæc cum apud milites loqueretur, omnibus annuentibus, ab iisdem acclamatus est Imperator: cui recusanti, rectores legionum magis instabant, circumfusique milites cum gladiis eidem mortem minitantes, nisi quod ab omnibus nomen esset oblatum acciperet. Jurasse postea in ipsum exercitum qui in Judæa erat quinto Nonas Julii, auctor est Tacitus, (e): Suetonius (f) vero quinto Idus factum tradit. Ceterum cœptum esse numerari annum primum Vespasiani ab ipsis Kal. Junii, idem Suetonius tradit (g). Præsto illi fuit Mucianus Syriæ Præses cum quatuor legionibus sperans se illi fore collegam in Imperio. Cupiens desuper duas, quæ in Ægypto erant, legiones sibi conjungere, dedit litteras Alexandriam ad Præfectum Augustalem, qui tunc erat Tiberius Alexander, ex Judæo factus Gentilis, & Romanorum studiosissimus: qui primus ante alios legiones, ut in Vespasianum Imperatorem, jurarent adegit Kalend. Julii. Hæc vero omnia ei ex animi sententia successerunt. Quin etiam & duæ aliæ legiones, quæ in Mysia erant atque Pannonia, jusjurandum ei præstiterunt. Insuper & qui in Africa erant milites (ut Tacitus (h) tradit) eidem adhæserunt. Post vero, cum Alexandria rediisset in Palæstinam, diversarum provinciarum ac civitatum adfuere legationes, salutantes eum Imperatorem, coronasque simul aureas offerentes. Præ-

(d) Joseph. de bel. Jud. lib. 5. c. 10. 11. 12. Vespasianus acclamatus Imperator.

(e) Tacit. lib. 2. histor.

(f) Sueton. in Vespas. c. 6.

(g) Suet. ibid.

(h) Tacit. lib. 1. histor.

II. Galbæ interitus.

[1] Galba non die decima sexta Januarii, ut habet Baronius, sed die decima quinta occisus. Josephus enim, qui tum vivebat, lib. 5. de Bello cap. 6. ait, Galbam imperasse *menses VII. & dies VII.* cui uterque Victor suffragatur. Quare cum Nero die nona Junii anni præcedentis perierit, interitus Galbæ in diem XV. Januarii incidit. Clemens quidem Alexandrinus, & Theophilus Antiochenus habent, *menses VII. dies VI.* quia nempe diem emortualem excludunt. Alia in hanc rem argumenta attuli in Prolegomenis Differt. Hypat. num. XIX. Quod si a tempore, quo Imperator in Hispania dictus est, vivente adhuc Nerone, Imperium ejus exordiri placeat, tunc, ut Xyphilinus & Zonaras ex Dione habent, *regnavit menses novem, dies tredecim*, quot menses & dies a tertio Aprilis anni præcedentis ad decimum quintum Januarii præsentis anni fluxerunt. Adoptavit Galba Pisonem, Cæsaremque renuntiavit; sed is intra sextum adoptionis diem periit, ut habet Tacitus lib. 1. Hist. Sue-

[1] Vide etiam Norisium in epochis Syro-Maced. Differt. I. Cap. III. pag. 45. ut & mox de imperio Othonis, & Vitellii eorumque interitu. Vide ibi etiam pag. 141. nummum *Galbæ* effigie obsignatum, ac *Mucianum* Legatum proprætorem in Syria, anno Antiochensium CXVII. qui fuit 69. æræ vulgaris in postica memorantem.

IV. Præmisso interim pedestri itinere Muciano cum copiis, ipse Vespasianus Alexandriam abiit, inde navigaturus in Urbem. Horum omnium prior, qui cum legionibus Mysiæ atque Pannoniæ in Italiam adversus Vitellianos pugnans, rem bene gessit, fuit Antonius. Cum interea Sabinus Vespasiani frater more impatiens, simulque Domitianus filius ejusdem Vespasiani una cum compluribus aliis nobilibus, adjunctis sibi cohortibus vigilum, occupant Capitolium: quos cum oppugnare studerent, Vitelliani, ab his qui intus erant, incensum est templum Jovis Capitolini; tunc & Domitianus insperata sibi fuga consuluit; Sabinus vero retentus occiditur. Adventante vero postera die Antonio cum exercitu, resistentibus Vitellianis, tertio intra Urbem inter eos commissum est prœlium: sed tandem illis cedentibus, Vitellius sæpius fugam captans, ac rediens, demum se occultans, a militibus perquisitus & inventus sævissime trucidatur sui Imperii (ut tradit Josephus *a*) octavo mense, die quinto, mensis Octobris die tertio, anno suæ ætatis quinquagesimoquarto (ut Dio) vel septimo, ut Suetonius & Tacitus tradiderunt.

Bello civili Romæ occiditur Vitellius.

(a) Joseph. de bel. Jud. lib. 13.

V. Sequenti autem die Mucianus cum ceteris copiis in Urbem ingrediens, grassantes milites in civium domos repressit. Hæc omnia fusius Josephus, qui tamen in his quæ sunt temporis tum a Græcis tum a Latinis dissentit historicis: nam Dio (*b*) Vitellium regnasse dicit annum unum, de-

(b) Dio in Vitellio.

III. [1] Suetonius in Nerone cap.10. de Galba scribit: *Consalutatusque Imperator Legatum se Senatus ac populi Romani professus est*: tum cap.11. *Ut occisum Neronem cognovit, deposita Legati suscepit Cæsaris appellationem*: non potuit itaque secundum Imperii annum inchoare, licet in multis Nummis Græcis legatur L B. id est anno secundo, sed cum omnes hi Alexandriæ percussi fuerint, jure merito observarunt aliqui Alexandrinos non numerasse annos Imperatorum a die natali eorum Imperii, sed a die vigesima nona mensis Augusti; id enim confirmat Dio lib.51. pag.457. ubi ait, *Diem quo capta fuit Alexandria festum esse consuerunt, ab eoque reliquis annis numerandis initium sumendum*. Numquam in Nummis Ægypti alia epocha notata quam Regum & Imperatorum, quare ea a primo anni die non exordiebatur, & quando mors Principis sub finem anni nunciabatur, statim Nummi in honorem successoris cudebantur, cum LA. idest anno primo, & post aliquot dies novo anno Alexandrino inchoante die XXIX. Augusti in nummis exprimebatur annus secundus a die XXIX. Augustus delumptus. Sic Traiano mortuo, & Hadriano in locum ejus subrogato, ac Alexandriæ agnito Imperatore initio anni CXVII. nummi percussi cum LA. & deinde die XXIX Augusti cum L B. ita ut ultimus hujus Imperatoris annus in Nummis Ægyptiacis præferat L C B. idest annum XXII. quod nonnisi in nummis Alexandrinis occurrit. Præterea in Canone Ægyptiaco Ptolomæi anni Regum non a vero die eorum natali, sed a Thoth vago, postea pro usu civili Augusto regnante diei XXIX. Augusti alligato numerantur.

Explicantur Nummi in quibus annus II. ejus Imperii legitur.

IV. Diligenter autem observandum post Neronem in quo Julia familia extincta, etiam qui ab Augustis originem ducebant, Cæsares appellatos non esse, donec a patribus Imperatoribus eo nomine ac dignitate cohonestarentur, idque cum spe ad successionem Imperii, ejusque aliquo consortio. Eam in rem Otho apud Tacitum lib. 1. Hist. dicit: *Agendum, audendumque, dum Galbæ auctoritas fluxa, Pisonis nondum coaluisset.* Non solum itaque *Cæsaris* nomen cum certa Imperii successione Piso acceperat; sed auctoritatem aliquam, quæ nondum coaluerat, neque satis stabilita erat. Nec refert, quod paulo antea Tacitus de Legatis ad Germanicum exercitum mittendis, ac de Pisone loquens dicat: *Illi* (nempe Legati) *auctoritatem Senatus: hic* (scilicet Piso) *dignationem Cæsaris laturus*. Non enim inde sequitur Pisonem nullam auctoritatem, nullumve Imperium habuisse; illud quippe Cæsaris nomine ab Historico brevitatem affectante satis designatur. Cæsaris honores paulatim aucti, tandemque Regis & Imperatoris nominibus appellati ut infra demonstrabo. Verum quidem est, satis non innotescere, in quo situm esset illud Imperium Cæsaræum: sed cum de re constat, certa, propter dubia & incerta, non deferenda. Itaque ante Neronis mortem quicumque filius Cæsari patri nascebatur, is origine nascendi dicebatur, Cæsar, ac filius Augusti, immo & Imperii successor reputabatur, si tamen ab Imperatore vel Tribunitia Potestate, vel Imperio Proconsulari exornatus fuisset, aut ab eodem testamento successor nominatus esset. At post Neronem, neque nativitas neque adoptio Cæsaris nomen secum invehebat, ut multis exemplis constabit.

Post Neronem Cæsar, non familiæ sed dignitatis nomen fuit.

V. Plutarchus in Galba pag. 1063. Confirmat quod diximus de initio Vitellii, quod sc. die secunda mensis Januarii dictus fuerit Imperator &

Initium Vitellii & finis Galbæ.

[1] IIS quæ affert Pagius de anno secundo imperii *Galbæ* ex epocha Alexandrinorum, quæ inchoabat a die vigesimanona mensis Augusti, adde tres apud Ægyptios Græcis litteris excusos *Galbæ* nummos cum *Galbæ* L. B. idest *anno secundo*, quos ex Museo Theupolo protulit Philippus a Turre Episcopus Adriensis in Dissertatione de annis imperii M. Aurelii Antonini Elagabali pag. 31. Errare Pagium, dum scribit *Vitellium* interiisse die *vigesimaprima Decembris*, ostendit idem Episcopus Adriensis eadem Dissertat. pag. 50. qui docet, *die vigesima Decembris Vitellium* interfectum, in qua sententia pridem fuerat Norisius de Epochis Syro-Maced. Dissert. I. Cap. III. Sibi tamen scrupulum iniecerat ex Suetonii verbis Cap. XVI. quibus fieri videtur, Legatos suasu Vitellii ad Flavianos die XX. missos esse, sed Adriensis Antistes scrupulum eruit, & die XIX. Legatos ab Urbe discessisse, & die sequenti Flavianos in Urbem irrupisse, & *Vitellium* neci traditum.

decem minus diebus, quod & apud Tacitum (*a*) confirmatum reperitur. Verum ut hos conciliemus: qui ejus Imperio tribuunt annum unum, certum est non numerare ab obitu Othonis, sed ex eo tempore, quo a militibus Imperator est acclamatus. Sed a Josepho idem dissentit Tacitus, dum ille tradit Vitellium occisum esse mensis Octobris die tertia, Tacitus (*b*) vero mense Decembri. His rebus gestis, ac vix tandem post cædes & prædas compressis ac ad officium redactis militibus, ex S. C. (*c*) T. Flavio Vespasiano miro consensu omnium est decretum Imperium, qui id tenuit annos decem, minus sex diebus, numerando ab eo tempore, quo primum Alexandriæ a militibus (ut tradit Suetonius in Vespasiano *d*) Imperator est salutatus ea qua diximus die. Verum enim vero quod diversi diversum ponant numerum annorum Imperii Vespasiani, inde evenisse videtur quod alii numerant a tempore necis Vitellii, alii ex quo per Senatusconsultum est illi decretum Imperium, alii rursum a tempore quo ab exercitu salutatus est Imperator hoc anno, mense Julio, ut facit Suetonius, qui ait: *Tiberius Alexander Præfectus Ægypti primus in verba Vespasiani legiones adegit Kal. Julii: qui principatus dies in posterum observatus est. Judaicus deinde exercitus V. Idus Julii apud ipsum juravit*: Hæc Suetonius (*e*). Interea vero Vespasianus expectato opportuno tempore navigandi, Alexandria solvens, Romam se contulit.

(*a*) Tacit. lib. de Oratore.

(*b*) Tacit. hist. lib. 3.

Ex S. C. Vespasianus imperat.

(*c*) Tacit. hist. lib. 4.

(*d*) Sueton. in Vespas. c. 6.

(*e*) Sueton. in Vespas. c. 6.

VI. Quænam admiratione digna Vespasiano contigerint, dum Alexandriæ esset, his verbis Tacitus (*f*) enarrat: *Per eos menses, quibus Vespasianus Alexandriæ statos æstivis flatibus dies, & certa maris opperiebatur, multa miracula evenere, quis cœlestis favor, & quænam in Vespasianum inclinatio numinum ostenderetur. Ex plebe Alexandrina quidam oculorum tabe notus ad genua ejus advolvitur, remedium cæcitatis exposcens gemitu, monitu Serapis dei, quem dedita superstitionibus gens ante alios colit: precabaturque Principem, ut genas & oculorum orbes dignaretur respergere oris excremento. Alius manu æger, eodem deo auctore, ut pede & vestigio Cæsaris calcaretur, orabat. Vespasianus primo irridere, aspernari: atque illis instantibus, modo famam*

(*f*) Tacit. lib. 4. hist.

Miracula tributa Vespasiano qualia.

& Galbam ac Pisonem Cæsarem interfectos fuisse *ad octavum decimum Kalendas Februarias*. Quæ Plutarchi loca ab Historiæ Augustæ Interpretibus miror non animadversa.

VI. *Othonis interitus.*

Vitellius anno superiori *sub ipsas Kalendas Decembris*, ingressus est Germaniam, ubi superioris Germaniæ exercitus *ipso Kalendis Januariis die* currentis anni imagines Galbæ dirumpit, & in acta Senatus jurat, & *die postero* Vitellius Imperator consalutatur, ut habet Tacitus lib. 1. Hist. Inde Otho Augustus, qui Galbæ successerat, se ipsum interficit, *postquam biduum, tresque menses, Imperium tenuit*, inquit Josephus lib. 5. de Bello cap. 8. ideoque die decima sexta mensis Aprilis, non vero die vicesima, ut habet Baronius. Josepho suffragatur Clemens Alexandrinus, qui Othoni tribuit μῆνας έ, ἡμέραν ά, id est, *menses V. diem unum*, sed legendum, μῆνας γ', id est, *menses tres*, ubi diem emortualem excludit. Idem deducitur ex Tacito, qui lib. 2. Hist. ait, Othonis mortem Romæ nuntiatam, *dum Cereales Ludi ex more spectabantur*. Hi Ludi *tertio Idus* Aprilis inchoabantur, & die *decimo tertio Kalendas Maji*, id est, XIX. Aprilis absolvebantur, ut patet ex veteri Kalendario a Lambecio in Bibliotheca Cæsaræa publicato. Cum autem Otho *Bebriaci* (vicus est Veronam inter & Cremonam situs) peremtus fuerit, mors ejus ante diem XX. Aprilis contigit, alioquin dum Ludi Cereales celebrabantur, Romæ nuntiari non potuisset; cum Romam inter & Bebriacum via longa intercedat, nonnisi intra aliquot dies percurrenda. Ex quo manifestum est, errasse Suetonium in Othone, qui scribit, hunc Imperatorem *nonagesimo quinto Imperii die* funeratum esse, die scilicet vicesima Aprilis. Accuratius Xyphilinus & Zonaras ex Dione tradunt, regnasse Othonem dies XC. quo pacto, die XVI. quod verum est, periit. Ait Baronius in Annalibus, Othonem a Nerone fuisse alias in Hispaniam missum Quæstorem. Sed, ut observavit Card. Norisius, Otho non Quæstor missus, sed *Quæstorius*, post Quæsturam nempe in Urbe administratam; fuit enim in Lusitania Legatus Augusti Proprætor: *Provinciam* (sc. Lusitaniam) *administravit Quæstorius per decem annos, moderatione atque abstinentia singulari*, inquit Suetonius in Othone cap. 3.

Baron. n. 1.

VII. *Imperii Vespasiani duplex epocha.*

Ad num. III. Postquam in Orientem, ubi Vespasianus agebat, Othonis mortis nuntium est allatum: *Tiberius Alexander Præfectus Ægypti primus in verba Vespasiani legiones adegit Kalend. Julii, qui Principatus dies in posterum observatus est. Judaicus deinde exercitus V. Idus Julii apud ipsum juravit*, inquit Suetonius in Vespasiano cap. 6. Tacitus vero lib. 2. Hist. cap. 79. habet: *Initium ferendi ad Vespasianum Imperii Alexandriæ cœptum, festinante Tiberio Alexandro, qui Kalend. Jul. sacramento legiones ejus adegit. Isque primus Principatus dies in posterum celebratus, quamvis Judaicus exercitus V. Nonas Jul. apud ipsum jurasset, eo ardore, ut ne Titus quidem filius expectaretur.* Lipsius in Notis ad eum locum ait, *Suetonio scriptum*, v. Idus, *ubi Tacitus* v. Nonas: *sed eum ad exemplar Taciti emendandum videri non vane pronuntiat Clarissimus Torrentius.* Utriusque conjecturam certam esse demonstrabo in morte Vespasiani, cujus Imperii anni ab Antiquis, vel a Kalendis Julii, vel a v. Nonas Julii, numquam vero a v. Idus Julii, deducuntur.

VIII. *Vitellii interitus.*

Ad num. IV. & seq. Vitellii Augusti interitus die vicesima prima Decembris contigit. Dio enim scribit, imperasse Vitellium anno uno, decem diebus exceptis, a die nempe secunda Januarii ad vicesimam primam Decembris. Secundo Zonaras inquit: *Vixit annos LIV. & dies LXXXIX. imperavit annum unum, decem diebus demptis*: Suetonius autem in Vitellio ait: *Natus est VIII. Kalend. Octobris, vel, ut quidam, VII. Idus Septembris, Druso Cæsare, Norbano*

mam vanitatis metuere, modo obsecratione ipsorum & vocibus adulantium in spem induci: postremo existimari a medicis jubet, an talis cæcitas & debilitas ope humana superabiles forent. Medici varia disserere: huic non exesam vim luminis, & redituram, si pellerentur obstantia; illi elapsos in pravum artus; si salubris vis adhibeatur, posse integrari, id fortasse cordi deis, divino ministerio Principem electum: denique patrati remedii gloriam pœnes Cæsarem, irriti ludibrium penes miseros fore. Igitur Vespasianus cuncta fortunæ suæ patere ratus, nec quidquam ultra incredibile, læto ipse vultu, erecta, quæ adstabat multitudine, juste exequitur. Statim conversa ad usum manus, ac cæco reluxit dies. Utrumque qui interfuere nunc quoque memorant, postquam nullum mendacio pretium. Hucusque Tacitus. Hæc eadem narrat Suetonius (*a*), atque etiam alii.

(*a*) *Suet. in Vespas. c. 7.*

VII. Quæ Christi sunt, Vespasiano adscripta.

Verum hæc altiori digna sunt indagine. In primis enim præsentia Tyanæi magorum omnium celeberrimi, & Vespasiano amicitia conjunctissimi, nonnihil moveor, ut existimem ea omnia fuisse ejusdem Apollonii Tyanæi arte excogitata. His enim diebus aderat Alexandriæ, ac pluribus aliis imposturis, quas recenset Philostratus (*b*), in sui admirationem converterat Alexandrinos, aliarumque provinciarum, qui illic versari soliti erant, homines. Sed & in his quæ sunt visa miracula, illud etiam considerandum: eas non fuisse ejusmodi ægritudines, quæ (quod refert Tacitus) a medicis curari minime valuissent. Si igitur medici ea præstare potuissent, multo certe facilius dæmones valuere, quorum illud fuit plane consilium, ad

(*b*) *Philostr. in Apollon. l. 5.*

bano Flacco Coss. Quare secundum Zonaram natus est Vitellius die XXIV. Septembris, seu VIII. Kalend. Octobr. anni Christi XV. Drusi Cæsaris & Norbani Consulatu notati, periitque die XXI. Decembris currentis anni; quod a Classico Auctore accepit Zonaras. Tertio, Josephus lib. 5. de Bello cap. 13. inquit: *in media urbe jugulatus octo menses ac dies quinque potitus Imperio.* Regnum Vitellii Josephus a die XVI. Aprilis, quo Otho se ipsum interfecit, exorditur, diemque emortualem excludit quod ex sequentibus ejus verbis manifestum fit: subdit enim, ταῦτα δὲ τρίτῃ μηνὸς Ἀπελλαίου πέπρακτο Quæ verba sic Gelenius vertit: *Hæc quidem gesta sunt die tertio mensis Octobris.* Sed perperam: ipsemet enim Gelenius de Bello cap.4. diem XXII. mensis Hyperberetæi vocat diem XXVI. mensis Octobris. Quare Apellæus ibidem usurpatur a Josepho pro Decembri: secundum quod lib. 12. de Antiquit. cap. 7. comparat mensem Chasleu, qui partim Novembri, partim Decembri respondet, cum eo *qui a Macedonibus*, inquit, *dicitur Apellæus*, qui mensis Syro-Macedonicus die vicesima tertia Novembris nostri inchoatur, dieque vicesima tertia Decembris absolvitur. Cum itaque dies vicesimus nonus Apellæi dicatur a Josepho tertius dies Apellæi, desinentis scilicet mensis, secundum morem loquendi Syro-Macedonum, constat, Vitellium interfectum die vicesima prima Decembris nostri, qui a Syro-Macedonibus vocatur dies tertius mensis Apellæi desinentis, ut videre est in Tabula mensium Macedonicorum & Asianorum apud Usserium in Dissertatione de Macedonum & Asianorum anno Solari. Ex laudato porro Josephi loco, a Criticis, quod viderim, non discusso, liquet, Josephum in libris de Bello, mensibus & anno Syro-Macedonicis aliquando uti. Is enim, qui jam scripserat, Vitellium imperasse menses octo, & dies quinque, ideoque indicarat, eum die vicesima prima Decembris interfectum esse, se ipsum postea magis explicat, nullusque sui seipso melior interpres. Qui cum Suetonio Vitellii initium a die vicesima Aprilis desumunt, ajunt eum imperasse menses octo, diem unum, excluso nempe emortuali die, uti Cassiodorus in Chronico & Eutropius, ac ante eos Clemens Alexandrinus, qui habet, Vitellium imperasse *menses septem, diem unum*, ubi sine dubio legendum, μῆνας ὀκτὼ, ἡμέραν α', idest, *menses octo diem unum.* Sed hæc sententia, ut jam dixi, falsa; qui tamen eam docuerunt, non alio die Vitellium occisum credidere, quam die XXI. Decembris. Horum trium Imperatorum emortualis dies a Scaligero in lib. de emendat. Temp. & a Petavio in Animadversionibus Epiphanianis, & in lib. II. de Doct. Temp. cap. 16. frustra investigatus, sed jam, ni valde fallor, in manifestam lucem a me prolatus.

IX. Domitiani Consulare Imperium explicatur.

Interfecto Vitellio, Vespasiano *Consulatus cum Tito filio, Prætura Domitiano, & Consulare Imperium decernuntur*, inquit Tacitus lib.4. Hist. Suetonius vero in Domitiano cap.1. *Honorem Præturæ Urbanæ cum Consulari Potestate suscepit titulo tenus: quam jurisdictionem ad Collegam proximum transtulit*, nempe Mucianum. Uterque locus Onuphrio in Fastis fucum fecit: existimavit enim inde sequi, Domitianum in annum sequentem Consulem suffectum designatum esse; licet de Imperio Militari seu Consulari, non vero de Consulatu Tacitus & Suetonius loquantur, constetque, anno sequenti Domitianum Consulatum non gessisse; cum Prætura ante Consulatum, non vero simul cum eo administrari soleret. Spanhemius Vir eruditissimus in Cæsaribus Juliani Imperatoris pag.69. egregium Nummum producit, in quo visuntur duo capita Titi & Domitiani Cæsarum se respicientia cum his verbis circum: CÆSAR AUG. F. COSS. CÆSAR F. PR. Ubi vides, utrumque Cæsarem ac Augusti filium, Titum vero Consulem, & Domitianum Prætorem appellari. Huic itaque Prætura quidem, sed non Consulatus hoc anno delatus; deceptusque Onuphrius quem omnes secuti sunt, qui Potentiam Consularem cum Consulatu confudit. E contra Card. Norisius in Cenotaphiis Pisanis Dissert.11. pag. 208. Consularem Potestatem ab Imperio Consulari distinguit, explicans vetus elogium Gruteri pag.454.

C. PLINIUS. C. F. C. N
CAECILIUS. SECUNDUS
COS. AUGUR. LEGAT. PRO PRAET
PROVINC. PONT. CONSULARI. PO
TESTATE. IN EAM PROVINCIAM. AB
IMP. CAESARE. NERVA. TRAJANO
AUG. GERMANICO. MISSUS, &c.

„ Recte dicitur, inquit Card. Norisius, cum „ Consulari Potestate, non Imperio in eam pro„ vinciam missus Plinius (Bithyniam sc.) Im„ pe-

ad obscurandam Christi gloriam, ut quæ olim a Prophetis de Christi regno prædicta essent, tribuerentur Vespasiano. Quod enim de Messia venturo sacris erat litteris consignatum, nempe quod universo dominaretur Orbi, ut de Vespasiano intelligeretur, plurimis persuasit: *Nam* (quod Tacitus ait *a*) *pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum litteris contineri, eo ipso tempore fore ut valesceret Oriens, profectique Judæa rerum potirentur; quæ ambages Vespasianum ac Titum prædixerant.* Hæc Tacitus. Suetonius (*b*) vero eadem habet in hæc verba: *Percrebuerat Oriente toto vetus & constans opinio, esse in fatis, ut eo tempore Judæa profecti rerum potirentur.* Id ipsum & Josephus (*c*), cum dicit: *Quod maxime eos ad bellum excitaverat, responsum erat ambiguum, itidem in sacris libris inventum: quod eo tempore quidam esset ex eorum finibus orbis terræ imperium habiturus. Id quidem illi quasi proprium acceperunt: multique sapientes interpretatione decepti sunt. Hoc autem plane responso, Vespasiani designabatur Imperium, qui apud Judæam creatus est Imperator.* Hæc Josephus: qui impietatis caligine offusus, ea esse de Messia intelligenda vel non novit, vel dissimulans quod sciebat, temporibus inserviens, sic est Vespasiano adulatus, ut olim alii Judæi majori Herodi, affirmantes illum esse quem Deus pollicitus fuerat per Prophetas; unde Herodiani sunt dicti.

(*a*) *Tacit. hist. lib.* 5.
(*b*) *Suet. in Vespas. c.* 4.
(*c*) *Jos. de bello Jud. l.* 7. *c.* 12.

VIII. At si prophetica vaticinia de Vespasiano locuta erant; cur ab eodem postmodum tam exacta facta est pervestigatio de stirpe Juda, & familia David, & (ut tradit Eusebius *d*) quos invenit occidit: nisi quod in comperto esset, non aliunde quam ex ea progenie Christum venturum esse? Sed qui erraverunt ab utero, & locuti sunt falsa, & legitimum germanumque Messiam contempserunt; non hunc solum, sed & factiosissimos homines principatui inhiantes, seque illum esse Orbis Principem jactantes, miserrime sunt passi. Sic igitur decepti Judæorum complures, & inter eos idem Josephus, in eam prorsus conspirarunt sententiam, ut ea non de Jesu, quem crucifixissent, sed de Vespasiano essent intelligenda. Id quippe jam ante Judaica superstitio in monte Carmelo, idque Josephus historicus (quod ipsemet testatur) eidem Vespasiano prædixerat; quod & Suetonius his verbis significat: *Apud Judæam Carmeli Dei oraculum consulentem, ita confirmavere sortes, ut quicquid cogitaret, volveretque animo, quantumlibet magnum, id esse proventurum pollicerentur. Et unus ex nobilibus captivis Josephus, cum conjiceretur in vincula constantissime asseveravit fore ut ab eodem brevi solveretur.* Hæc Suetonius (*e*). Et quoniam, qui hujusmodi esset, ab Isaia (*f*) prædictum erat, fore ut multa operaretur miracula: hac quoque ex parte provisum fuit, ut idem quasi per larvam quamdam Rex ille maximus

(*d*) *Eusebius lib.* 3. *c.* 11.
Vespasianus a Judæis pluribus creditur Messias.
(*e*) *Suet. in Vespas. c.* 5.
(*f*) *Isaiæ* 35.

„ perium enim absolutam belli gerendi, seu rei „ militaris administrandæ potestatem designabat; „ potestas vero civilis jurisdictionis exercendæ „ liberam facultatem, uti optime adnotarunt „ Panvinius lib. I. Fast. ad annum Urbis „ CCCCXXVIII. & Sigonius lib. 3. de Antiq. Jure Provinc. cap. 5. Plinius vero quamvis Legatus Proprætor Traiani Augusti, quod sine „ exercitu sive legionibus Bithyniam regebat, „ Consulari tantum Potestate præditus inscribitur. Ita Card. doctissimus. At Panvinius & Sigonius de iis, quæ stante Republica facta sunt, non vero de more post Imperium institutum servato loquuntur, & ex laudatis Taciti & Suetonii eamdem rem diversis verbis exprimentium locis colligitur, Potentiam Consularem & Imperium Consulare per hæc tempora distinctas Potestates non fuisse. Denique Plinius lib. 10. Epist. 60. & 61. Traianum admonet, se suscepisse & solvisse *cum commilitonibus* Vota, in Decennalibus nempe & id genus festis emitti solita. Quare Plinius & cum Imperio Consulari & cum Consulari Potestate in Bithynia erat. Hac tamen de re cum ad Card. Norisium scripsissem, respondit: *Domitianus habuit initio Potestatem Consularem, ut ait Suetonius, qui lato modo eam pro Imperio Proconsulari accepit. Habes exemplum pag.* 208. *in Cenotaphiis ex Tacito. Domitianus exercitum duxit contra Germanos. Hoc erat Imperium Proconsulare Domitiani Cæsaris. Vide Tacitum in fine lib.* 4. *Hist. ac Josephum lib.* 7. *de Bello. Cum Plinio ex lib.* 10. *epist.* 60. & 61. *erant milites non qui essent legio, sed cohortes, uti erant Hierosolymis sub Pilato Procuratore, cujus nullum erat Imperium Proconsulare. Hinc Traianus lib.* 10. *epist.* 82. *scribit Plinio:* Si qui se contra disciplinam meam gesserint, statim coerceantur; si milites erunt, Legatis eorum, quæ deprehenderis, notum facies; *Quare Plinius non habebat Imperium Proconsulare, quo qui pollebat, habebat plenum jus in milites, atque pœnam capitis, ut innumeris exemplis passim patet. Ex hac epist.* 82. *palam infertur sola Potestas Consularis Plinii.* Hæc Card. Norisius. Verum cum inter varia discrimina quæ inter Proconsules Legatosque ac Proprætores erant, illud unum esset, quod illi in populi Provincias mitterentur, quæ fere inermes, hi vero in Cæsaris, quæ copiis instructæ erant, hoc dubium aliis magis examinandum relinquo.

X. In excerptis ex Dione a Valesio editis, ubi de Hadriani Imperio agitur, hæc leguntur: *Julius Severus post partam de Judæis victoriam, emissus est in Bithyniam, quæ quidem etsi non armis, præside tamen ac rectore justo, & prudentia ac dignitate prædito egebat, &c. Ceterum Senatui sortique, Bithyniæ loco tradita est Pamphylia.* Quare ante Hadrianum Bithynia provincia inermis erat, eoque imperante a populo Romano in Imperatorem translata.

Bithyniæ ante Hadrianum fuit provincia populi.

XI. Censores aliquid apud Card. Norisium in Epist. Consul. pag. 177. reprehendunt me, quod in Dissert. Hypat. scripserim, Domitianum Imperii Cæsarei Decennalia & id genus festa edidisse: *Nos plane*, inquiunt, *ignoramus quidnam sit hocce Imperium Domitiani. Nam Dio lib.* 53. *differens de*

Domitianus Imperio Cæsareo præditus fuit.

ximus appareret, nempe Messias. At illud certe in Vespasiano impleri non valuit, quod de Christi regno prædictum erat, ipsum futurum æternum, nec finem aliquando accepturum; cum nec ad decennium ejus Imperium potuerit propagari.

IX. Sed quod pertinet ad miracula, quæ non tantum hominibus, sed diis ipsis a diversis historicis Gentilibus sunt adscripta: cujus sint fidei, sincerissimus testis est Polybius (*a*), inter eos clarissimus auctor: cujus sententiam rebus his, de quibus agimus, valde accommodatam, hic recitare operæpretium ducimus: sic enim ait: *Fama autem est, & creditur apud Vargelietas, quod statua Dianæ Cindyadis, quamvis sub dio sit, neque nebulam neque pluviam patiatur; sicut & statuæ Vestæ apud Jassæos. Et ista etiam historiographi nonnulli dixerunt. Ego vero, nescio quomodo, ejusmodi historiographorum sententiis toto hoc tractatu constanter repugno, & succenseo. Videntur autem mihi talia prorsus puerilem sensum recipere, qui citra considerationem non modo absurda, sed & impossibilia complectitur. Etenim si quis corpora quædam sic illuminari posse diceret, ut umbram non constituant, id animi prorsus esset insensati: quod Theopompus fecit, dicens, eos qui Jovis templum, quod in Arcadia est, ingrediuntur, haud adumbrari. Huic autem conforme est quod jam dicitur. Itaque in omnibus quidem illis quæ plebis pietatem erga numen conservant, condonandum est nonnullis historiographis, qui de talibus monstrosa loquuntur: in eo vero quod modum hunc excedit, ignoscendum non est.* Hæc Polybius; quæ quidem ad verbum hic voluimus exscripsisse, quo appareat, quantæ sint fidei, quæ ab Ethnicis scriptoribus multis chartis de portentis & miraculis, scriptis sunt prodita.

(*a*) *Polyb. hist. lib.* 16.

Miracula Gentilium qualia.

X. Dum hæc Alexandriæ aguntur, ubi Titus una cum patre Augusto usque ad tempus commodioris ejus navigationis agebat: licet a Romanorum armis Judæi aliquanto temporis spatio quievissent; nihilominus bellis civilibus mutuo digladiantes, longe deteriora, quam ab externis hostibus, a suismet gentilibus patiuntur. Nam præter illa quæ sunt a nobis summatim superius recensita, addit Josephus (*b*), seditionem Hierosolymis inter duas partes, nempe populum civitatis atque Zelotas auctam esse trifariam: primæque factionis, eorum scilicet qui ex latronibus collecti erant, Simon Gioræ filius princeps erat: secundæ vero, nempe Zelotarum, dux erat Joannes, de quo superius facta est mentio: tertiæ autem, quæ ab his est dirempta, factionis præses erat Eleazarus Simonis filius, qui interiorem templi partem occupans communivit, exteriorem vero Joannes tenebat. Ex quo etiam admirari possumus tantam amplitudinem & magnitudinem templi, in quo duo exercitus sibi ipsis contrarii habitarent absque violatione tertiæ ejusdem partis, quæ dicebatur Sancta sanctorum. Simon vero superiorem civitatis partem occupaverat. His igitur in hunc modum divisis trifariam, digladiantibusque inter se, templi atrium sanguine inundavit; &, quod ultimum

Triplici Factione divisi Judæi grassantur in se invicem.

(*b*) *Joseph. de bel. Jud. lib.* 6. *c.* 1.

de titulis Imperatorum, *testatur appellationem Cæsaris* nihil peculiaris potentiæ *significare*, *sed tantum* successionem stirpis. *Et ne a Domitiano discedamus; Tacitus in fine lib.*3. *Hist. scribit*, *Domitianum post necem Vitellii a frequenti milite Cæsarem consalutatum*, *& initio lib.*4. *ait:* Nomen, sedemque Cæsaris Domitianus acceperat. *Eo autem titulo nullum eidem Imperium collatum patet ex iis, quæ statim subjungit: Prætura Domitiano* & Consulare Imperium decernuntur; *Prætura nullum Imperium*, *sed jurisdictionis tantum potestatem Domitiano conferebat. Ceterum, ut Cæsar, idemque filius Vespasiani Augusti, quidpiam auctoritatis ac potestatis supra privatos Prætores haberet, eidem* Consulare Imperium *S. C. decretum fuit, quod nuda illa Cæsaris appellatio nullum eidem Imperium tribuebat.* Unde concludunt censores, Domitianum & reliquos Cæsares omnes Imperii expertes fuisse. At Domitianum aliosque deinceps Cæsares in aliquod Imperii consortium modo maius, modo minus, modo citius, modo tardius adscitos fuisse non dubito. Et ut hic tantum de Domitiano loquar. Tacitus in fine lib.4. Hist. *Domitianus sperni a senioribus juventam suam cernens, modica quoque & usurpata antea munia Imperii omittebat. Simul simplicitatis ac modestiæ imagine, in altitudinem conditus, studiumque literarum & amorem carminum simulans*, &c. Ubi Tacitus de Domitiano loquitur, otium & Poetam, ante patris ex Oriente adventum, simulante. Egregius est in hanc rem Quinctiliani locus de Domitiani Operibus poeticis: *Quid iis ipsis Operibus ejus, in quæ donatus Imperio juvenis successerat, sublimius?* Ubi loco *successerat*, Lipsius in Notis ad laudatum Taciti locum recte scribit, *secesserat*: Nec obstat locus Taciti a censoribus citatus: *Nomen, sedemque Cæsaris Domitianus acceperat, nondum ad curas intentus*, ad Imperii scilicet administrationem; cum non multo post animum ad eam adjecerit. Tacitus ibidem de Senatu coacto agens, ait: *Referente Cæsare*. Tum: *Primo Senatu inchoante Cæsare*. Infra: *Abrogati inde, legem ferente Domitiano, Consulatus, quos Vitellius dederat. Nomen* itaque loco laudato dignitatem significat, ut sæpe alibi, non vero purum putum Cæsaris nomen. Ceterum quamdiu Vespasianus ab Urbe absfuit, Domitianum cum Muciano omnia summa potestate administrasse testantur Dio lib.66. Joseph. lib.5. de Bello cap.13. & Zonaras in Vespasiano. Denique Suetonius in Domitiano cap.1. *Cæsar consalutatus, honorem Præturæ Urbanæ cum Consulari Potestate suscepit titulo tenus; quam jurisdictionem ad Collegam proximum transtulit. Ceterum omnem vim Dominationis tam licenter exercuit*, &c. Patre ex Ægypto reduce, ea auctoritate Domitianus potitus non est, consors tamen Imperii fuit; cum Suetonius in Tito cap. 9. scribat: *Fratrem* (scilicet Domitianum) *insidiari sibi non desinentem, nec occidere, ac ne in mino-*

timum illis exitium attulit, frumentariæ cellæ, in quibus ad plures annos frumentum reconditum erat, incendio sunt absumptæ. Sed hæc omnia Josephus pluribus describit; quæ a nobis brevitate contracta sunt, quod auctor ille in manibus omnium habeatur. Quapropter hoc satis sit dicere, adeo miserrimum populum triplicibus his dilaceratum ac compressum fuisse hostium factionibus, ut pro Romanis, quo citius civitate potirentur, vota nuncuparent; rati nimirum, illos licet infensissimos hostes, & acceptas sub Cestio contumelias ulcisci paratos, tamen respectu præsentis, quem experiebantur, infelicissimi rerum status, habendos fore amicos carissimos, atque optatissimos servatores. Reliqua de his anno sequenti.

XI. *Ignatius Episcop. Antiochenus.* Hoc eodem anno, Olympiade ducentesima duodecima, anno primo (ut numerat Eusebius *a*) Evodio Episcopo Antiocheno ex hac vita sublato, subrogatur qui aliquando collega sedisset Ignatius. Hic (ut idem auctor tradit *b*) sedit annos quadraginta, nimirum usque ad undecimum Traiani annum. Ea controversia, quod alii successum Petro ab Evodio in sede Antiochena, alii vero dixerunt ab Ignatio, superius a nobis est fusius pertractata. Sed & testatur Origenes (*c*), post Evodium absque ulla dubitatione eumdem Ignatium tertio loco rexisse Ecclesiam Antiochenam. Quod autem ad obitum spectat Evodii: cum tam Latini (*d*) quam Græci (*e*) æque testentur, illum martyrio ex hac vita esse sublatum; non id accidit, quod his temporibus a Vespasiano vel Tito aliqua fuerit in Christianos persecutio excitata, quos tradunt moribus fuisse placidos & humanos: nam & Titus sequenti anno Antiochiam pergens, Gentilium tumultum & iras in Judæos concitatas repressit, ac Antiochenos continuit in officio. Quamobrem quod ad martyrium ejus spectat, alia potius causa exquirenda esse videtur: quam quidem eam esse putamus, quæ a Josepho (*f*) de rebus Antiochenis agente describitur. Ipse enim dum recenset quæ hoc anno, quo Vespasianns perrexit Antiochiam, Judæi in ea civitate a Gentilibus passi sunt, rem gestam in hunc modum enarrat: *Cum Antiochensium populus concionaretur in theatro, Antiochus Judæus, tum patri suo tum ceteris Judæis infensus, progressus in medium, patrem suum & ceteros deferebat, insimulans eos, quod una nocte totam civitatem incendere statuissent; & velut hujus consilii participes quosdam hospites Judæos tradidit. His autem auditis, populus iram cohibere non poterat: sed in eos quidem qui traditi fuerant, ignem jussit afferri; statimque omnes in theatro concremati sunt. In multitudinem vero Judæorum properabant irruere; si eos celeriter ulti essent, patriam suam servatum iri existimantes. Antiochus autem iracundiam magis accendere, mutatæ voluntatis argumentum, quod Judæorum mores odisset, exhibere se credens, si Paganorum ritu sacrificaret; idemque jussit ceteros compelli facere: renuendo enim, manifestos insidia-*

Judæi quid passi ab Antiochenis.

(*a*) *Eusebius in Chron. & hist. lib. 3. c. 16.*
(*b*) *Euseb. ubi sup.*
(*c*) *Orig. hom. 6. in Lucam. Inat. epist. 12.*
(*d*) *Martyrolog. Rom. & alia die 6. Maji.*
(*e*) *Menolog. die 7. Septemb.*
(*f*) *Joseph. de bel. Jud. lib. 7. c. 21.*

minore quidem honore habere sustinuit: sed ut a primo Imperii die, consortem successoremque testari perseveravit. Quod si Suetonius in Domitiano cap. 2. de Domitiano dicat: *Patre defuncto, numquam jactare dubitavit, relictum se participem Imperii, sed fraudem testamento adhibitam;* intelligendus est Suetonius de Imperio Proconsulari, quod vivente Vespasiano Titus obtinuerat, & in quod Domitianus succedere se se debere existimabat. Locus Dionis lib. 53. a censoribus citatus ad rem non facit. Loquitur enim Dio de Romani Imperii institutione: ait enim, Augustos vocatos fuisse Proconsules, Patres Patriæ, Imperatores, iisque Tribunitiam Potestatem esse collatam: additque: *Ad hunc itaque modum ratione eorum nominum, que in populari civitatis statu usurpantur, omnem totius Reipublicæ potestatem accipiunt: ac Regiam etiam, nisi quod invidiam nominis vitant. Nam Cæsaris & Augusti vocabula nihil eis quidem potentiæ adjiciunt peculiaris, sed alterum successionem stirpis, alterum splendorem dignitatis significat.* Loquitur itaque Dio de Augustis, non vero de puris putis Cæsaribus, aitque, Cæsaris & Augusti vocabula nihil eis potentiæ adjicere, sed Imperatores ratione aliorum nominum eam habere. Ex quibus intelligere possumus, Augustos, cum filios suos Cæsaris dignitate exornarunt, aliis postea decretis eos in Imperii consortium vocasse.

XII. *Cæsennius Petus Syriæ Præses.* Mucianus, qui Syriæ præerat, Romam adversus Vitellium a Vespasiano jam Imperatore creato missus est, anno exeunte, ut insinuat Josephus lib. 5. de Bello cap. 13. ubi ait: *Mittit in Italiam Mucianum cum multis equitum peditumque copiis, qui tamen propter hiemis asperitatem veritus navigare, per Cappadocas & Phrygas ducit exercitum.* Mucianus nonnisi occiso Vitellio Romam pervenit, ut testatur Xyphilinus, qui, ea morte narrata, ait: *His confectis rebus, Mucianus venit, isque omnia una cum Domitiano administrare cœpit.* Post Mucianum *Cæsennius Petus* Rector in Syriam missus, ut docet Josephus lib. 7. de Bello cap. 21. Eam Provinciam, *jam quarto anno Vespasiano administrante Imperium*, adhuc gubernabat Petus, ut discimus ex Josepho ibidem cap. 27. qui tradit, eum Antiochum Regem Comagenes apud Vespasianum defectionis accusasse, bellum contra eum movisse & vinctum Romam e Cilicia misisse. Hactenus de Præsidibus Syriæ, quorum aliqui in Annalibus prætermissi, aliorum vero Chronologia non satis accurata. Post captam Judæam Syriæ Præsidum notitia Historico Ecclesiastico non necessaria, ideoque eorum successionem hic terminamus.

XIII. *Gesta in Judæa. Baron n. 11.* Nihil hoc anno alicujus momenti in Judæa gestum. Nam quod ait Baronius, *quinta mensis Junii*, Vespasianum Cæsarea profectum, quæ reliqua esse videbantur loca Judææ, Romano subjecisse Imperio, tribus exceptis castellis, ac ipsa Hierosolymorum civitate, pertinent ad annum præcedentem, ut tunc diximus, & legenti Josephum lib. 5. cap. 8. a Baronio citatum manifestum fiet.

insidiatores fore. Hujus autem rei periculo ab Antiochensibus facto, pauci quidem consenserunt: alii vero, qui noluerunt, perempti sunt.

XII. Christiani necati cum Judæis. Hæc & alia Josephus de cladis in Judæos illatæ instigatore Antiocho Judæo cum scribat, facile adduci possumus, ut complures ex Judæis qui fidem Christi amplexi essent, ejusdem fuerint criminis insimulati, eodemque experimento tentati, ac ob eam causam martyrii coronam, tum maxime inter eos Evodius, accepe-rint. Quomodo enim Antiochus pepercisset Judæis Christianis, qui se in parentem ceterosque gentiles suos tam ferum atque scelestum exhibuit? Vel quonam pacto, qui erant ex circumcisione Christiani, Petri, & Pauli discipuli, beatissimæ Ecclesiæ illius alumni, non prius millies subiissent mortem, quam idolis Gentilium immolarent? Sicque jure meritoque existimare possumus, eadem fere ex causa Judæos Christianos Antiochiæ subiisse martyrium, qua similibus insimulati calumniis a Nerone Fideles Romæ sunt cæsi. At non hic finis Antiochensium Judæorum occisionis: siquidem haud multo post, cum scelestissimorum quorumdam opera injecto igne, quamplurima nobilissima loca publica incendio conflagrassent, in Judæos ex priori calumnia culpa conversa, ne unus quidem ex eis superfuisset, nisi Præses magna vi illorum impetum repressisset. Sed de causa Evodii martyrii, quam opinamur, hæc satis.

XIII. Evodii nomine scripta. Ejusdem Evodii Ignatius (*a*) scribens ad Antiochenos meminit hoc elogio: *Mementote Evodii beatissimi pastoris vestri, qui primus post Apostolos gubernacula Ecclesiæ vestræ sortitus est: ne simus pudori patri.* Citatur a Niceforo (*b*) Evodii nomine scripta epistola, cujus erat titulus, *Lumen*: quam tamen ab antiquioribus nec citatam, neque aliter cognitam esse reperimus. Idem auctor de ejus successore Ignatio olim puero hæc scripsit. *Ignatium tenellum adhuc tamquam simplicem,& sincerum manibus suis Christus sublatum exhibuit; atque simplicitatem & integritatem discipulis ostendere, aut commendare volens, Nisi efficiamini sicut parvuli, inquit, non intrabitis in regnum cœlorum.* Hæc Nicephorus: sed unde acceperit, non invenimus.

(*a*) Ignat. ep. 12.
(*b*) Niceph. hist. lib. 2. c. 3.

JESU CHRISTI ANNUS	LINI ANNUS	VESPAS. AUG. IMP. ANNUS
72.	3.	1.

I. Transacto anno tot cladibus ac malis memorabili, dissolutisque tot tantisque civilibus bellis Romanorum Imperium affligentibus, feliciori velut aura flante respirat Orbis, Judæis tantummodo in deteriora labentibus. Præsenti igitur anno, qui est Domini septuagesimus secundus, Vespasiano Augusto (*c*) & Tito Coss. idem Imperator Alexandria Romam navigaturus, Titum filium in Judæam reverti jubet (*d*), ut quod reliquum esset belli Judaici, absolveret. Hic Cæsaream primum veniens, omnem, qui ad expugnandam civitatem opus esset, comparat apparatum. Instabat dies Paschatis, cujus occasione ingens numerus peregrinorum ex more Hierosolymam ad diem festum convenit, putantes fortasse Vespasianum & Titum, quod ad bella civilia arma divertissent, de Hierosolymis in præsentiarum minus fore solicitos, sed ad stabiliendum Imperium omne studium ac operam navaturos, ac proinde hoc saltem anno ab Hierosolymorum obsidione temperaturos. At hæc eos fefellit opinio: nam collectis undique legionibus, quas Josephus (*e*) recenset, auctoque exercitu pluribus copiis, Titus decimaquarta die mensis Aprilis (quod idem auctor testatur) (*f*) prope Hierosolymam castra posuit in monte Oliveti, qui ἐλαιῶν Græce (*g*) dictus est: unde Dominus (quod dictum est superius) olim respiciens civitatem, flevit super eam (*h*), ut qui præ oculis haberet dirissimam omnium cladem, quam his perditissimis temporibus a Romanis suscepturi essent Judæi omnium hominum infelicissimi.

II. Sed antequam res gestas recensere aggrediamur, hic de diei Paschatis hujus anni tempore difficultas, quæ ex Josephi textu oboritur, primum omnium elucidanda proponitur. Quidnam est quod Josephus (*i*) anno obsidionis & excidii Hierosolymæ incidisse dicat diem Azymorum in decimamquartam mensis Aprilis; quod cum nullo poterit convenire nec astronomico, nec cyclico, neque Judaico computo, neque Christiano: cum hoc anno Domini septuagesimo secundo, quo & secundus annus Vespasiani incipit (secundo namque ejus Imperii anno & Josephus & Tacitus cladem Hierosolymitanam accidisse affirmant) dies decimaquinta mensis Nisan secundum omnem motus lunaris computum vigesimasecunda die Aprilis, vel certe modo civili tardius contigisse probetur. Quapropter cum apertissime demonstrari possit cladem Hierosolymitanam in hunc annum incidisse, facile inducimur in

De obsidione Hierosolym.

(*c*) Tacit. hist. lib. 4.
(*d*) Joseph. de bel. Jud. lib. 5. c. 14.
(*e*) Joseph. de bel. Jud. lib. 6. c. 1.
(*f*) Joseph. de bel. Jud. lib. 6. c. 4. & 16.
(*g*) Joseph. de bel. Jud. lib. 6. c. 2.
(*h*) Luc. 19.
(*i*) Joseph. de bel. Jud. lib. 6. c. 4.

in sententiam Roberti Ardenii viri eruditi Societatis JESU, ut existimemus hunc locum Josephi esse corruptum, contigisseque librariorum incuria ut numerus XIV. pro XXII. vitiose scriberetur; quod quidem (ut ille optime adnotavit) in Græco facile potuit evenire, si pro κ cum β simul junctis & continuatis, quæ litteræ numerum XXII. significant, ι & δ exarentur: scriptoris namque velocitate facile hæ litteræ ita separantur partim, partim inter se confunduntur, ut prima pars litteræ κ, videatur ι, & pars secunda cum β conjuncta appareat δ; hoc enim modo solent continuari κβ, atque hoc pacto rite scribitur hic numerus; at facile dividitur & confunditur sic ιδ; cernis quam facilis calami sit flexus, quamque facilis scriptoris sit lapsus, præsertim scribentis velociter. Sed jam cœptam prosequamur historiam.

III. Zelotæ omnes occisi.

Cum igitur (ut dictum est) Hierosolyma conferta esset indigenis & peregrinis; qui intus erant, cum in Romanos progrediendum esset, omni semoto inter se odio, paribus animis, magnaque audacia id præstitere, adeo ut sæpe Titum cum suis in discrimen adduxerint. Ceterum dum intus essent, civile rursus inter eos bellum incalescebat: nam ipsa die Azymorum a Joanne (a) immissis clanculum suis militibus

(a) Joseph. de bell. Jud. lib. 6. c. 4.

SÆC. I. Anno Urbis 823. Olymp. 212. an. 2. An.Ch.70.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5563.

☉ 23. G. ☽ 14. P. 15. April. Indict. 13.

JESU CHRISTI 70. *secundum Baronium* 72.

CLEMENTIS PAPÆ 4.

VESPASIANI IMP. 2.

I. Consules.

[1] AD num. I. & seqq. Coss. *Fl. Vespasianus Aug. II. & Titus Cæsar I.* Uterque juxta primam Consulatuum Cæsareorum regulam. Vespasianus, Claudio imperante, Consul suffectus fuerat, ut testatur Suetonius in Vespasiano cap. 4. ideoque cum nota numerali in Fastis efferendus; Quam cum Baronius omiserit, non mirum si sequentibus annis eos corrumpere coactus fuerit.

II. Hierosolyma a Tito capta.

[2] Josephus lib. 6. & 7. de Bello Judaico, cladem Hierosolymitanam egregie describit. Titus adversus Hierosolymam castra ponit paulo ante Azymorum diem festum. Incidit autem dies festus Azymorum XIV. Aprilis. Sed Baronius, qui hanc cladem cum anno Christi LXXII. perperam conjungit, existimabat locum Josephi corruptum esse, & loco XIV. legendum esse XXII. cum ta-

---

[1] COss. *Fl. Vespasianus Aug. II. & Titus Cæsar I.* Fasti Casinates: *Vespasiano II.* TITO. FILIO. COS. Sponii Miscellan. pag. 175. VESPASIANO. AUGUSTO. II. ET TITO. VESPASIANO. CÆS. COS. Idem pag. 69. & inter Inscriptiones Donianas, Cl. IX. n. 12. ubi nomina Decuriarum: DD. IMP. CAESARE. VESPASIANO T. CAESARE. AUG. F. VESP SIANO. COS. Nummi: IMP. CAES. VESPASIANUS. AUG. COS. ITER. TR. POT. Occiso Vitellio die XX. Decembris anni 69. Vespasiano *consulatus cum Tito filio, prætura Domitiano, & consulare imperium decernuntur*, inquit Tacitus Histor. lib. IV. cap. IV. Et cap. XXXVIII. habet, *Vespasianum iterum, & Titum, consulatum absentes iniisse*. Dio item Xiphilini lib. LXVI. pag. 744. *His rebus gestis* (nempe interfecto Vitellio) *Vespasianus etiam a Senatu creatur Imperator, Titusque & Domitianus Cæsares designantur: præterea Vespasianus & Titus* (absentes) *consularem dignitatem accipiunt. Horum alter in Ægypto, alter in Palæstina erat.* Fasti Idatiani: *Vespasiano II. solo*. Prosperi Chronicon: *Vespasiano & Tito*; & item: *Vespasiano II. & Tito*. Fasti Vindebonenses: *Vespasiano II. & Tito*. Suetonius in Vespasiano cap. IV. *Præterea consulatum* (Vespasianus accepit), *quem gessit per duos novissimos anni menses*. Vide nostras adnotationes ad A. D. 51. Hoc autem anno *Domitianus* legem tulit, qua consulatus abrogavit, quos Vitellius dederat, teste Tacito Histor. lib. IV. cap. XLVII. Onufrius item his Coss. suffectum fuisse docet *Domitianum*, de quo arguitur a Norisio; & *M. Licinium Crassum Mucianum II.* quem Plinius lib. XXXV. cap. XII. & *P. Valerium Asiaticum*, quem Tacitus Histor. lib. IV. cap. IV. *Consulem designatum* dicit. Onufrius quoque hoc anno inter consules suffectos ponit *L. Annium Bassum, & C. Cæcinam Pætum*, quod in veteri lapide, hoc anno post confectum bellum Judaicum dedicato, habeatur: DEDIC. XV. K. DEC. L. ANNIO. BASSO. C. CAECINA. PAETO. COS. Lapis extat apud Gruterum pag. CCXXXIX. 3. at incertum, quo anno imperii Vespasianæi, hic lapis dedicatus sit; proinde incertum, ad quem annum hi consules suffecti pertineant, ut conjicit Tillemontius in notis ad tom. I. Histor. Imp. pag. 468. Josephus lib. VII. belli Judaici cap. XXIII. nunc IV. narrat, *Vespasianum*, Germanorum defectione audita, ad *Petilium Cerealem qui prius Germaniam imperio rexerat*, litteras misisse, quibus eum *consulem* declaravit, jussitque ad Britannias administrandas proficisci; sed antequam in Britanniam pergeret, Germanos perdomuit. Ego vero censeo, Josephum tradere, Vespasianum *Cereali* ornamenta consularia contulisse, non consulem suffectum declarasse. Apud Dionem Xiphilini lib. LXV. pag. 741. in pugna in ipsa Urbe Roma inita inter Vitellianos & Vespasiani milites, quos *Q. Petilius Cerealis, unus ex primis Senatoribus*, & Vespasiani affinis ducebat, Cerealis Vitellianos fudit, ac Urbem recepit diripuitque. Vespasianus consulem fecit sub sui imperii primis annis *Metium Pomposianum*, licet ab eo cavendum esse, Vespasiani amici monerent, quod vulgo crederetur genesim habere imperatoriam. Ita Suetonius in vita cap. XIV. *Pomposianum* ob id Domitianus interfecit, ut ex eodem Suetonio in Domitiano cap. X.

[2] QUidnam *est quod Josephus &c.* Vide Norisium in epochis Syro-Maced. Dissert. I. cap. III. pag. 39. & sequentibus, ubi monet. Judæos Lunam XIV. qua Pascha celebrabant, ad diem tantum *Sextam decimam Aprilis* protulisse; & A. D. 70. Novilunium Paschale fuisse die XXX. Martii.

bus armatis in templum, quotquot ibi reperti sunt Zelotæ, omnes ad unum ab illis sunt interfecti; sicque ex tribus factionibus duæ tantummodo remanserunt, Joannis altera, altera vero Simeonis. In templo itaque Dei ita cædi meruerunt, qui veluti templi honorem æmulantes, tot cædes ibidem perpetrassent.

IV. Judæi a Tito jussi crucifigi.

Inter hæc cum pugnando Titus Judæum hominem captum audivit, in crucem agi pro muro jussit (*a*), ut eo spectaculo ceteri territi cederent. Post hæc autem admoveri ad murum machinas jubet: sicque quinto Nonas Maji primum murum expugnat (*b*). Deinde quinto die post Romani sunt secundo potiti (*c*), atque aggressi tertium. Cumque ex Judæis complures quotidie caperentur, nimirum saltem quingenti per singulos dies, interdum plures: eos omnes ante oculos civium Titus crucibus suffigi jussit; adeoque multiplicatus est eorum numerus, ut (quod Josephus (*d*) ait) jam spatium crucibus deesset, & corporibus cruces. Erant hi, qui ex civitate, fame urgente, foras egredi coacti sunt. Crucifixi ex illis ipsi sunt, vel absque dubio illorum filii, qui clamaverant in Christum: *Crucifige, crucifige;* quique dixerant: *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros.*

(*a*) *Joseph. de bell. Jud. lib. 6. c. 7.*
(*b*) *Eod. lib. c. 8.*
(*c*) *Eod. lib. c. 9.*
(*d*) *Joseph. de bello Jud. l. 6. c. 12.*

V. Titus cingit muro civitatem.

Cumque fames magis magisque in dies invalesceret, eoque necessitatis cives compelleret, ut foras potius optarent egredi, seque dedere Romanis crucis supplicium subituros, quam intus fame perire: Titus hæc sciens, quo magis eadem via eos perurgeret, omnem exitum, ne quis vel ad herbas pascendas egredi posset, occlusit, aggeribus quinque contra urbem extructis; quod opus cœptum duodecima mensis Maji, vigesimanona ejusdem mensis perfectum est. Sed iisdem a Judæis dissipatis, Titus novum opus aggressus est, nempe murum construere circum civitatem, quo omnis penitus interceptus esset exitus. Quanta autem celeritate consummatum sit opus, plane superat humanum captum: quod Josephus admirans, in hæc verba descripsit: *Murus quidem uno minus quadraginta stadiorum erat. Ad hoc autem foris castella tredecim ædificata sunt: eorum gyrus denis stadiis numerabatur. Totum autem opus triduo constructum est, ut tamen dignum mensibus videretur, celeritas vero fide careret.* Sic igitur videas jam divinitus impletum esse, quod illis verbis Dominus prædixerat, dum Hierosolymorum defleret interitum (*e*): *Venient dies in te: & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te*, nempe muro, *& coangustabunt te undique, & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt.* Hinc & alia mala, eo quo prædicta sunt ordine, impleta fuerunt, de quibus inferius est agendum.

(*e*) *Luc. 19.*

VI. Judæi ventre execti.

Sic ergo muro septi Judæi, adeo fame vexati sunt, ut innumera hominum multitudo sit morte consumpta; quorum corpora ab illis projiciebantur extra mœnia (*f*): quæ circumiens Titus, ubi plena cadaveribus omnia vidit, altamque saniem tabefactis corporibus defluentem, ingemuit, & extentis manibus Deum testabatur, factum illud suum non esse. His accessit nova calamitas. Eorum namque, qui urbe egressi ad Romanos confugerent, cum alii avido stomacho cibo gustato protinus interirent, alii vero accuratius, moniti aliorum exemplo, cibum lente capientes evaderent: hos Syri atque Arabes milites noctu venati, putantes intus habere in visceribus auri depositum, occidebant, fœdeque eorum viscera scrutabantur, an aurum deglutitum reperirent: increbuerat enim rumor, eos urbe egressos, quod haberent aurum, ne ab hostibus auferretur, voratum in visceribus collocasse. Quorum viscera sic sunt patefacta, una tantum nocte duo millia hominum fuerunt reperta, ut idem auctor affirmat; sed ejusmodi immane facinus Titus mox cohibuit, comminatus supplicium his qui ea deinceps tentarent. Hæc Josephus ipse, qui tunc aderat, conscribens, exclamans ait: *Deus enim damnaverat populum, & omnem viam salutis ad interitum verterat:* ac paulo post (*g*): *Puto, si Romani contra noxios venire tardassent, aut hiatu terræ devorandam fuisse civitatem, aut diluvio perituram, aut fulminum ac Sodomæ incendia passuram.*

(*f*) *Joseph. de bello Jud. l. 6. cap. 14. & 15.*
(*g*) *Joseph. de bel. Jud. lib. 7. c. 7.*

VII. Fame necatorum numerus.

Quis autem fuerit numerus eorum qui intus fame consumpti periere a decimaquarta mensis Aprilis, qua cœpit obsidio, usque ad Kalend. Julii; custos unius portæ Mannæus Lazari filius transgressus ad Ti-

tamen ex eo Josephi loco inferendum fuisset, Hierosolymam non alio Christi anno, quam septuagesimo, captam. *Ita quidem Hierosolyma capta est, secundo anno Principatus Vespasiani, Septembris mensis octavo die*, inquit Josephus lib. 7. be Bello cap. 18. Addit Dio: *Sic Hierosolyma die Saturni, quem diem præcipue Judæi nunc etiam adhuc colunt, excisa fuere.* Quare cum currenti anno littera Dominicali G· insignito, dies Saturni seu feria septima in octavum Septembris inciderit, urbs eodem die capta & excisa est; eam enim totam & templum funditus everti & complanari jussit Titus. Usserius in suis Annalibus ait, extare Nummum Agrippæ Regis sub finem anni XXI. regni ejus cusum cum hac Inscriptione: ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΙΟΥΔΑΙΑΣ. ΕΑΛΩΚΥΑΣ. ΕΤΕΙ ΚΑ. ΑΓΡΙΠΠ, id est, *Imperator Vespasianus Cæsar Judæa capta, anno XXI. Agrippæ.* Sed is Nummus ex duabus posticis confictus, ut videre est apud Occonem pag. 149. Multi autem hoc anno cusi, in quibus legitur: JUDÆA CAPTA S. C. ut videre est apud Mediobarbum in Numismatis Imperatorum.

Titum, testatus est, per eam portam sibi creditam elata fuisse cadaverum centum quindecim millia & octoginta, absque illis quæ propinqui sepelissent. Post hæc nobiliores profugi, mortuorum egenorum sexcenta millia portis ejecta nuntiabant, aliorum vero numerum minime potuisse comprehendi: nam cum pauperibus efferendis non sufficerent, congesta dicebant in maximis ædibus cadavera esse inclusa.

VIII. Porro cum populum tanta invasisset fames, ut nec essent herbæ, quibus vesci possent; ex stabulo fimum quærebant in cibum, collectoque stercore vescebantur. Sed ea magis in dies invalescente, eos nec ab humanis carnibus temperasse, Josephus testatur (*a*). Jam enim calceamentis, cingulisque, ac insuper coriis quibus scuta tegebantur, detractis, insumptis, veterisque fœni laceramentis magno pretio venditis; quæ his careret, eo immanitatis redacta est, fame improba compellente, nobilis ac prædives mulier, Maria nomine, filia Eleazari, a seditiosis jam exuta vitæ substantiis, ut quo sibi consuleret, fame rabida impulsa, lactentem filium occiderit, quem comestura mox coxit: cujus nidoris odore illecti milites, qui sibi victum quacumque possent, raptu quærebant, cum ejus pervasissent domum, partem assati filii, quæ superer at, intuiti, detestati facinus, abiere. Moxque repleta est ejus sceleris fama tota civitas, & unusquisque (inquit auctor *b*) ante oculos sibi cladem illam proponens, tamquam hoc ipse admisisset, horrescebat.

(*a*) *Joseph. de bel. Jud. lib. 7. c. 6.*
Mater necat filium ad cibum.
(*b*) *Idem eodem lib. 7. c. 8.*

IX. Hæc ipsa haud dubium longius spectans tempora Dominus Jesus, cum perduceretur ad crucem, & mulieres ipsum lamentantes præ commiseratione vidisset (*c*), ait: *Filiæ Hierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros: quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ steriles, & ventres qui non genuerunt, & ubera quæ non lactaverunt. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos: & collibus: Operite nos.* Dixisse credimus hæc illas, his præsertim temporibus, cum tam horrendum Mariæ facinus accepissent; insuper & eadem quæ addit Dominus verba repetisse, videlicet: *Si hæc fiunt in viridi, quid fiet in arido?* nimirum: Si mulier nobilis ac prædives eo est necessitatis impulsa, ut ex carnibus filii victum sibi comparare sit coacta, quid erit de ceteris nec divitiis nec nobilitate pollentibus? Quin & quod nullum malorum esset effugium, intus fame magis magisque in dies sæviente & circumseptis hostili pariete foras egrediendi omni facultate prærepta, desperatione extrema compulsas easdem illas verisimile est tunc dixisse hæc a Domino prædicta verba: *Montes cadite super nos, & colles operite nos:* easdemque lamentantes sæpius lugubres nænias iterasse.

Impleta Domini vaticinia.
(*c*) *Luc. 23.*

X. Cum hæc miserrima, qui intus erant Judæi, cogerentur perpeti mala, iisdemque longe deteriora imminerent: licet a Tito per se (*d*), perque suos ipsorum gentiles, qui ad castra Romanorum confugerant, ad deditionem honestam sæpius invitarentur; quin etiam rogarentur, ut si non sui, templi saltem rationem haberent, ne irruentes illud milites inflammarent: tantum abfuit, ut ipsorum saluti Romanos vel Judæos consulentes audirent, ut his omnibus spretis, obstinato animo se omnia libentius experturos mala jactarent, quam se dederent Romanis. Titus igitur contestatus Deum & homines, se ad urbis & templi excidium invitum compelli, validius turrim nomine Antoniam, quæ erat juxta templum, oppugnat (*e*): quam tandem expugnat (*f*) vicesima-quarta die mensis Julii, cum milites junctam turri ab Aquilone partem porticus templi incendio concremarunt: Occidentalem vero porticum ipsi Judæi, qui intus obsessi erant, quo Romanos, qui occupaverant illam, perderent, incenderunt vigesimaseptima die (*g*) ejusdem mensis Julii. Octava autem die mensis Augusti, Titus ad templum expugnandum machinis comportatis, igni ferroque oppugnationem aggreditur; commiseratus tamen nobilissimi omnium templi incendium, quod interiora porticus depascebat, restingui jussit. Inde ad consulendum vocatis proceribus, quid de templo esset agendum, singulorum sententias rogat: cumque complures in eam sententiam irent, templum esse incendio consumendum; ipse sui prærogativa suffragii, illi parcendum esse decrevit: sicque jussi sunt milites quiescere, & a templi excidio temperare.

(*d*) *Joseph. de bel. Jud. lib. 7 c. 2.*
(*e*) *Idem eodem lib. 7. c. 5.*
(*f*) *Idem eodem lib. 7. c. 6.*
Templum invaditur.
(*g*) *Joseph. de bel. Jud. lib. 7. c. 9.*

XI. Sed licet hæc Titus decrevisset, ejusque dicto refragari nullus auderet; vi tamen Numinis compellente (quod Christus olim prædixerat) factum est, ut cum Judæi, qui intus detinebantur obsessi, in Romanos, qui foris erant, irruerent: cum eorum furori Romani resisterent, ac tandem illos intro regredi facta compressione compellerent: *Militum quidam* (inquit Josephus *h*) *non expectato cujusquam edicto, neque tantum facinus veritus, sed divino quodam motus impetu, a contubernali suo sustollitur, & ex ardente materia raptum ignem in fenestram inserit auream, unde ad membra circum templum ædificata de Septentrionali regione aditus erat. Flamma vero excitata, Judæorum quidem calamitate dignus clamor exoritur, & ad subveniendum properabant; neque jam vitæ parcendum rati, neque viribus temperandum.* Hæc Josephus. Absens dum hæc agerentur, Titus erat: qui his acceptis, ad locum properat, utque restinguere-tur

Incenditur Templum.
(*h*) *Joseph. de bel. Jud. lib. 7. c. 10.*

tur incendium jubet, clamat, urget, instatque, nec ob clamantium strepitum valuit exaudiri: sicque magis magisque flamma invalescente, nulla amplius valuit humana ope restingui. Facta est hujusmodi templi conflagratio (ut idem testatur Josephus *a*) decima die mensis Augusti, qua etiam alias a Rege Babylonis fuerat concrematum: a prima structione templi, quam Salomon Rex inchoaverat, annis mille centum triginta, mensibus septem, & diebus quindecim; a posteriori vero per Cyrum facta, annis sexcentis trigintanovem, & quadragintaquinque diebus, secundum supputationem a Josepho collectam. Sed cum dicat, eam accidisse anno secundo Imp. Vespasiani: plane significat, se non numerare ab hoc anno, quo, extincto jam Vitellio, cœpit Imperium administrare, sed præterito; cum (ut dictum est) idem Vespasianus ab exercitu salutatus est Imperator.

(*a*) *Idem eodem lib.* 7. *c.* 9. 10.

XII. Vespasianus Capitolium restituit.

At vero quid interea Romæ? O rerum humanarum vices contrariæ? Dum in Judæa templum olim sanctissimum exuritur, prorsusque disjicitur, ac solo penitus adæquatur: Romæ Capitolium bello civili nuper concrematum, a Vespasiano sumptuosissime restituitur: cujus areæ dedicatio facta est magna pompa undecimo Kalend. Julii. Scribit rem gestam Tacitus (*b*): addit autem Suetonius (*c*), Imperatorem suo collo extulisse ruderem ex veteri ædificio refossum. Sicque revulsis fundamentis, exportatoque rudere, injectoque in eis primum auro atque argento, primarius lapis a Pontifice maximo Gentilitiis ritibus consecratus locatusque est (*d*). Unde magis etiam flagrans Dei ira in Judæos ostenditur; dum in eorum odium atque invidiam, non tantum ipsorum templum miserrime dejici, sed delubrum Jovis eodem tempore in sublime magna gloria exædificari permittit, secundum quod olim dixerat per Isaiam (*e*): *Heu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis.*

(*b*) *Tacit. histor. lib.* 4.
(*c*) *Sueton. in Vespas. c.* 8.
(*d*) *Tacit. histor. lib.* 4.
(*e*) *Isai.* 1.

XIII. De Judæis in Templo concrematis.

Ad tam immensa Judæorum mala & illud non leve his diebus accessit (*f*), quod pseudo-Propheta jactaret, decipiens populum infelicem, salutem Deum polliceri omnibus qui in templum ascenderent: qui eidem præstantes fidem, eo se contulerunt, & ad sex hominum millia omnes æque incendio sunt insumpti. Addit insuper Josephus, a seditiosis illis tyrannis, qui his temporibus aderant Hierosolymis, superinductos fuisse pseudo-Prophetas multos, qui denuntiarent populo, ut expectarent auxilium Dei, ne fugerent, aut deditionem facerent; ut sic vana spe alitos intra mœnia continerent. Hæc quidem, mea sententia, præmonstrasse certo modo visus est Dominus (*g*), cum de ejusmodi clade agens cum suis, quos, ut fugerent, admonuit; ne hisce falsis pseudo-Prophetarum promissis deciperentur, hæc est effatus: *Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut illic; nolite credere: Ecce in deserto; nolite exire: Ecce in penetralibus: nolite credere. Surgent enim pseudochristi, & pseudporophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* At licet de prodigiis nihil Josephus dicat, rebus bellicis totus intentus; tamen par est credere, eos, ut tam ingentem populum vana spe in officio continerent, aliquid esse malis artibus operatos. Ea enim a Domino prædicta, ad Hierosolymam pertinuisse (*h*), Augustinus ad Hesychium scribens, pluribus declaravit.

(*f*) *Joseph. de bello Jud. l.* 7. *c.* 11.
(*g*) *Matt.* 24. *Marc.* 13. *Luc.* 17.
(*h*) *Aug. ep.* 80.

XIV. Quo prætextu factiosi sibi regnum adsciscere student.

Verum & (quod ex Josepho (*i* superius recitavimus) cum esset in oraculis, appropinquasse jam tempus, quo ex Judæa proditurus homo summa rerum potiturus esset, & dominaturus toti orbi terrarum; quisque illorum seditiosorum principum, ut se esse illum ipsum persuaderet, adsciverat sibi pseudoprophetas, qui eadem in populum divulganda curarent; quo sibi hac etiam arte populi gratiam conciliantes, eo modo velut divinitus sibi concessum auspicarentur imperium. Hæc ipsa erant, quæ Dominus, excidium illius urbis prædicens, inter alia signa posuit, cum apud Lucam (*k*) ait: *Videte ne seducamini. Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Quia ego sum; & tempus appropinquavit. Nolite ire post eos*: vel quod est apud Matthæum: *Si ergo dixerint vobis: Ecce in deserto est, nolite exire.* Per hæc enim Simonem sæpius dictum significasse visus est: qui in deserto collectis latronibus, aliisque perditissimis superadditis ad quadraginta millia virorum sibi exercitum comparaverat. Quod vero mox addit, dicturos esse: *Ecce in penetralibus*, non alium præsignasse putamus quam Joannem, quem eodem Josepho auctore, vidimus, nedum porticum templi cum Zelotis sibi vendicasse, sed ipsum secundum templum, quod Sanctum dicebatur occupasse. Sicut igitur intra urbem diversarum erant factionum tyranni, qui singuli universi Orbis decantatum oraculis æmularentur imperium: ita etiam diversi erant pseudo-Prophetæ, quorum alii aliis studentes, prophetantes in populo dicerent: Ecce hic est Christus: Ecce illic: Ecce in deserto: Ecce in penetralibus, templi videlicet. Qui vero illis auscultassent, qui sic dicerent: Ecce in penetralibus: eo abeuntes, omnes æque cum factiosis (ut diximus) consumpti sunt. Sed jam cetera prosequamur, quæ post templum excisum secuta sunt: quæ quidem Josephus (*l*), qui aderat, sic describit: Ro-

(*i*) *Joseph. li.* 7. *c.* 12.
(*k*) *Luc.* 18.
(*l*) *Joseph. de bello Jud. l.* 7. *c.* 13.

XV. Titus sacrificat in Templo. *Romani quidem, postquam seditiosi ad civitatem confugere, templo, itemque omnibus circum locis ardentibus, signa in templo posuere contra portam Orientalem ibique celebrato sacrificio, maximis cum clamoribus declarabant Titum Imperatorem. Usque adeo vero præda satiati sunt milites, ut in Syria, dimidio quam pridem fuerat, pretio pondus auri veniret.* Hæc ille. Assent irelibenter his qui putarunt abominationem desolationis, quam in templo visendam esse Dominus prædixerat, hanc aram ad sacrificium a Romanis recenter erectam, ubi Titus more Gentium immolavit, esse intelligendam; vel signa militaria ibidem affixa, eodem esse nomine nuncupata: nisi Dominus ea prædicens, & ad fugam parandam eadem signa ponens, suos, cum hæc vidissent, ad montes fugiendum esse, admonuisset: nam his diebus, neque his qui in Judæa erant, quod excisi prorsus essent, nec his qui Hierosolymis agerent, quod jam hostium essent, locus aliquis videretur, fugæ esse relictus. Ne igitur eam Domini admonitionem fuisse prorsus inanem dicere cogamur; aliam a Domino abominationem esse prædictam, necesse est affirmare; eam nimirum, quam superius, cum de his fusius actum est, longiori habita disputatione, posuimus.

XVI. Sacerdotes occisi. Post hæc autem Sacerdotes omnes, qui intus latebant in templi recessibus, cum vix tandem se dederent Tito, ejusdem jussu omnes sunt ad supplicium ducti. Incenso jam templo, inflammandæ etiam civitatis a Tito militibus licentia data est: cum filii Izatæ Regis, Helenæ Adiabenorum Reginæ filii ejusque fratres cum multis aliis, supplices ad Titum venientes, ab eo suscepti atque servati, Romamque sunt ducti. Porro tam Helenam quam filium Christianos fuisse, superius diximus Orosium non leviter opinatum esse. His respondent quæ S. Augustinus (*a*) ad Hesychium scribens tradit his verbis: *Non enim debemus ambigere, quando eversa est Hierusalem, fuisse in illo populo electos Dei, qui ex circumcisione crediderant, sive fuerant credituri, electi ante constitutionem mundi, propter quos breviarentur dies illi, ut tolerabilia mala fierent.* Hæc Augustinus, illum Evangelistæ explicans locum: *Nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro: sed propter electos breviabuntur dies illi.*

(*a*) *Aug ep.* 80.

XVII. Quomodo & cur breviati dies illi. At quomodo fuerint breviati, complures sententias ibidem recitat Augustinus, sed nobis illa maxime probatur, qua dicitur Dei consilio munitiones inexpugnabiles a Tito esse citius expugnatas. Nam si tardius Romani Hierosolymis potiti essent, sic illi obsessi atque arctati miseri absque dubio fame penitus consumpti fuissent: sed ea brevitate, seu dicamus potius paucitate dierum id factum est, ut ex plebe immensus plane numerus, ex populo autem (ut idem Josephus (*b*) tradit) servata sint plusquam quadraginta millia: ex quorum numero aliquot saltem paucos repertos fuisse Christianos; vel si hactenus non fuissent, demum admonitos his tam manifestis signis ac malis perpessis (licet sero) tandem Christi fidem suscepisse, nemo prudens (ut credimus) negarit. Horum ergo causa dies esse abbreviatos a Domino, omnes facile dicturos esse putamus, maxime qui considerant, ab obsidione usque ad expugnationem civitatis nec quatuor integros menses esse interlapsos: quippe quæ decimaquarta Aprilis a Tito est obsessa, & octava mensis Augusti in eam primo sunt ingressi Romani, atque decima tandem incensum est templum. Sed reliqua prosequamur.

(*b*) *Joseph. de bello Jud. lib.* 7. *c.* 15.

XVIII. Exusto penitus templo, capta & incensa etiam civitate, superior illa pars urbis integra habebatur (*c*) quæ superiori eminens loco, Sion dicta, ceteris civitatis partibus munitior erat. In eam seditiosi ingressi, in primis octo millia Judæorum & quadringentos ibi inventos occiderunt, ipsamque regiam prædati sunt: rursus etiam ceteri Judæorum qui ab eis inventi sunt in cuniculis latitare, crudeliter necati sunt. Titus igitur, ut hos expugnaret, vigesima die mensis Augusti, Sion oppugnaturus, machinas bellicas parat; illisque absolutis, septima die Septembris aggreditur, & divino instinctu potius quam humanis viribus (quod ipse Titus testatus est) ea potitus est: sicque octava die mensis ejusdem urbem integram cum munitionibus cepit, ipso die sabbati (ut auctor est Dio in Nerone) proditaque tunc sunt a Sacerdotibus templi sacra vasa, & Pontificis ornamenta. Qui ex Judæis se Romanis suppliciter dedissent, in ambitu templi asservari jussi; & antequam de eis quid esset agendum decerneretur, duodecim millia fame consumpta sunt.

(*c*) *Joseph. de bello Jud l.* 7. *c.* 14. 15. 16. Sion Arx capta a Tito.

XIX. Numerus occisorum & captivorum. Demum Josephus (*d*) colligens interemptorum & captivorum numerum (ut qui præsens facile invenisse potuit) hæc ait: *Captivorum quidem omnium, qui toto bello comprehensi sunt, nonaginta & septem millium comprehensus est numerus, mortuorum vero per omne tempus obsidionis undecies centum millia. Horum plerique gentiles fuere, sed non indigenæ: ab omnibus enim regionibus ad Azymorum diem festum congregati, bello subito circumfusi sunt: ubi primo quidem illis pestifera lues ex loci angustia nasceretur, deinde citius fames.* Hæc & alia ille; qui ex hostiis eo Paschatis tempore cædi solitis, & numero per contubernia epulantium, eorum qui tunc Hierosolymis essent, de-

(*d*) *Joseph. de bello Jud. lib.* 7. *cap.* 17.

du-

ducit numerum, atque subdit, saltem numerum eorum qui puri essent, quibus liceret solum vesci azymis, fuisse ad vicies centena ac septingenta millia: porro ingentem oportuit fuisse illorum numerum, qui necessitate naturæ, vel alia ex causa puri minus essent. *Tunc ergo*, inquit, *velut in carcerem tota gens fato conclusa est, & farta hominibus civitas obsidebatur*. Eorum qui erepti sunt (*a*), alii ad opera damnati, missi sunt in Ægyptum; alii qui formosiori essent corpore, triumpho servati sunt: plurimos robustos viribus elegit Titus per provincias pugnaturos in theatris cum bestiis. Qui vero infra decimum & septimum annum agerent simul cum feminis venditi sunt, sed vilissimo pretio, eo quod non reperirentur emptores, & qua alerentur deesset annona.

(*a*) *Joseph. de bello Jud. lib.* 7. *c.* 16.

XX. Sic igitur capta civitas, non tantum inflammata, sed solo tenus prostrata est: id namque prædixerat Dominus (*b*), dum flens miserabilem urbis casum, inter alia hæc prælocutus addidit: *Et in terram prosternent te*: ac item (*c*): *Non relinquetur in te lapis super lapidem, qui non destruatur*. Hæc de templo dicta sunt, cujus lapides & structuram adeo admirabantur Apostoli: cum alioqui tam ingentes simul plumbo ferroque connexi iidem lapides essent (quod superius jam dictum est) ut impossibilis plane ejus videretur demolitio. Verum adeo collapsum, contritum, atque convulsum fuit templum ceteris immensæ molis ædificiis, ut nec ipsius saltem vestigia, quod illic aliquando fuissent reliqua viderentur; sicut nec reliquæ civitatis, cujus tantum pars muri ad castrorum munitionem relicta esset, tribusque solummodo permanentibus turribus, quæ essent quasi indices, ut qualis Hierosolyma tunc fuisset, nescientibus demonstraretur; quod Josephus (*d*) his potissimum verbis significat: *Postquam vero quos occideret, quidve raperet, non habebat exercitus, quod iratis animis omnia deerant (neque enim parcendo, si esset quod agerent, abstinuissent) jubet eos Cæsar totam funditus jam eruere civitatem, ac templum, relictis quidem turribus, quæ præter alias eminebant, Phaselo, & Hippico, & Mariamne, murique tanto, quantum civitatem ab Occidente cingebat: id quidem, ut esset castrum illic custodiæ causa relinquendis: turres autem, ut posteris indicarent, qualem civitatem, quamve munitissimam Romanorum virtus obtinuisset. Alium vero totum ambitum civitatis ita complanavere diruentes, ut qui ad eam accessissent, habitatam aliquando esse vix crederent*. Hæc Josephus.

(*b*) *Luc.* 19.
(*c*) *Luc.* 21.
Civitas diruta, paucis memoriæ causa relictis.
(*d*) *Joseph. de bello Jud. lib.* 7. *c.* 18.

XXI. Ipse tamen in his considerandis, in eo se obtusum potius ac minus veri amantem, quam ingenio perspicacem atque disertum præbuit, dum causam disquirens, cur tanta mala Judæos invasissent, adscribens ea omnia seditiosorum illorum criminibus, hæc addit, dum de clade Hierosolymitana agit (*e*): *Nulla alia re tantis infelicitatibus digna, nisi quod talem progeniem, qua subversa est, edidit*. Hæc ille; sed humiliter & abjecte nimis rem tantam perpendens atque considerans, quæ esset pœna peccati, eamdem existimavit causam esse supplicii; immemor & quod superius dixisset, existimatum ob necem illatam Jacobo Justo tanta mala infelices apprehendisse Judæos. Ceterum si quis hujus seculi Judæorum peccata consideret, mentemque revolvat maximum omnium existimatum esse peccatum impietatem, cum scilicet relicto Dei cultu, populus idola Gentium coleret (hoc enim nullum immanius videbatur posse scelus existimari) cujus rei causa captivitatem Babylonicam, & alia gravissima olim passi essent mala: rursumque attendat, a nullo magis quam ab hoc Judæos præsenti sæculo abhorruisse peccato: nam nonnisi de Tiberio filio Alexandri Alabarchæ testatur Josephus defecisse a ritu patrio ad Romanorum superstitionem, & si qui forte ex iisdem illi adhæserunt: adeo ut dici non possit crimen fuisse publicum omnibusque commune, ut alias factum a Judæis reperitur; nec par sit credere, ob leviora delicta maximam omnium esse a Deo cladem inflictam: inducat ipse Josephus in animum necesse est, ab eis admissam fuisse impietatem, ac crimen maximum omnium, & quod superet idololatriam. At quodnam illud esset, a nobis est perspicue declarandum. Id certe non potuit peccatum esse in Jacobum sceleſtissime perpetratum: nam & alias sæpius, testimonio Domini, certum est a Juæis occisos esse sanctissimos viros atque Prophetas; nec tamen umquam talem, ob eam causam, tantamque eos expertos esse vindictam. Ex vindictæ igitur pondere cum jure quisque dixerit immanitatem pensandam esse delicti; non aliud quidem quod illis adscribat, inveniet, nisi horrendum illud & maxime omnium execrandum facinus, quod in Christum Dei Filium a Patre missum, tot oraculis Prophetarum prænuntiatum, ac etiam tot tantisque miraculis illustratum, ac testimoniis declaratum, ante annos trigintaocto iniquissime atque immanissime admiserant. Quod si defuisset, cetera ab eis admissa delicta ejus generis fuisse videbantur, quæ etsi captivitate fuissent expianda (ut alias factum erat) temporanea, non tamen perpetua & omnium immanissima desolatione plectenda.

(*e*) *Idem eodem lib.* 7. *c.* 17.
Ex quonam delicto talia pati meruere Judæi.

XXII. Verum quod spectat ad exactum Judaicæ religionis hujus temporis cultum:

Judæorum scrupulosa legis observatio. mecum ipse præsens sæculum ac etiam præteritum mente contemplans, ipsos video, in his quæ ad externa pietatis officia pertinent, religiosiores suis majoribus atque præstantiores fuisse. Nunc enim ante oculos ponamus quæ pluribus superius dicta sunt, sed hic brevi compendio repetenda; quanto propensiora erga legis observationem fuerint studia Judæorum; ut cum idolorum subiecti essent cultoribus, ne levi quidem eorum impietatis macula fœdarentur, & idololatriæ vel levi umbra attingerentur. Meminisse igitur in primis debemus (ut ex his quæ post Christum natum sunt facta, exordiamur exempla) nobilissimos juvenes, vitæ dispendio, sævissima suscepta morte, aquilam auream, quam pro foribus templi Herodes affixerat, detraxisse, ac securibus concidisse (*a*). Quanta constantia insuper Pilato restiterunt, qui non in templo, sed in suo palatio scuta, eademque (ut ex Philone (*b*) superius docuimus) sine imaginibus in regia ipsa tantum, domicilio Præsidum, dedicaturus erat? Quo vero ardore etiam Vitellium Syriæ Præsidem, ne cum exercitu Romano, quod haberet militaria insignia imaginibus ornata, per Judæorum regionem transiret (quod nefas esse ducerent in terra sancta quavis occasione imagines inspici) fuerint enixius deprecati, idem sane Josephus (*c*) est auctor. Quali quantave animi fortitudine Caio Imperatori tum in Ægypto, tum in Judæa restiterint, quantasque clades subierint, cum ipsi soli in universo orbe Romano ipsum Caium Deum dicere nollent, satis superque Philo (*d*) scripto de ea re commentario declaravit. Quas pugnas, quæve subierint pericula, cum Cæsariensibus atque Dorensibus non patientes vel fumo idololatriæ pollui, ex Josepho (*e*) satis dictum est superius. Quam insuper acerrimi fuerint violatæ religionis ultores, Cumana (*f*) tempora testata sunt. Quot religionis servandæ causa diversis temporibus insigniores Romam ad Imperatores legaverint, haud erit facile recensere. Quam etiam observantes fuerint legis patriæ, vel ex eo saltem potest quisque colligere, quod patria lingua loquentes, execrarentur eos qui Gentibus vel saltem idiomate communicarent (*g*). Quam denique ipsi quoque Judæorum principes his diebus patriæ religionis fuerint studiosi, de Agrippa Rege satis superque & admiratione quidem ac stupore digna recitavimus ex Philone: & de Berenice vidimus ex Josepho, eam adeo fuisse piam, ut inter Nazaræos profiteri non erubuerit.

(*a*) Joseph. antiq. lib. 17. c. 8.

(*b*) Philo de leg. ad Caium.

(*c*) Joseph. antiq. lib. 18. c. 7.

(*d*) Philo de leg. ad Caium.

(*e*) Joseph antiq. lib. 19. c. 6.

(*f*) Idem antiq. lib. 20. c. 4. 5.

(*g*) Joseph. antiq. lib. 20. in fine.

XXIII. Ceterum tantum abfuit ut ob idololatriæ peccatum Judæi tot cladibus fuerint exagitati, ut unus ex eis nobilissimus (cujus sæpe mentio facta est superius) Tiberius Alexander a Judaismo deficiens, cum ad superstitionem Gentilium abiisset, non tantum aliqua pœna divinitus affectus sit, quin potius non sine divino consilio summis honoribus a Romanis auctus fuerit, qui & his diebus nobilissimum omnium magistratum ageret, Augustalem præfecturam Ægypti; eidemque adversus Judæos una cum Vespasiano & Tito egregiam navanti operam, ex animi sententia cuncta succederent. Sicque videas, Judæorum peccatum usque adeo immane fuisse, ut ex eis qui esset idolorum culturæ insigni impietate notatus, visus sit dignus præmio, eoque usus fuerit Deus vindice omnium scelestissimi criminis Judæorum. Tiberium Apostatam secuta sunt multa felicia.

XXIV. Contra vero si quis horum temporum consideret Judæorum animum erga Dei cultum propensiorem: dicet certe non ejus neglectu eos tot incurrisse mala. Sane quidem haud satis digne admirari valeo, dum mecum ipse recogito, ac mente diutius volvo, quod hoc ipso anno, cum Romanorum hostilis ageret in Palæstina adversus Judæos armatus exercitus; cumque a seditiosis trifariam inter se divisis, immanissimis cladibus civitas urgeretur, quam & depopularetur simul (ut vidimus) crudelissima fames: nihilominus, hoc inquam ipso anno, eo ipso tempore, perinde ac si summa esset rerum tranquillitas, & affatim abundaret annona, nihil prorsus remittentes officii legitimi, omnes ex more ex diversis Orbis regionibus ad celebrandum Pascha se Hierosolymam contulerunt, immo & concluserunt. Quis hæc considerans, non admiratione tantum, sed plane stupore mentis extra sensus corporis efferatur? Ex his sane perspicue videas quam iniqua lance Josephus expendat judicium divinæ vindictæ: dum vult recentioribus factiosorum quorumdam Judæorum sceleribus, innocentes omnes, quotquot ex diversis Orbis partibus ad diem festum venissent, talia passos esse; & quotquot insuper post illos ex eodem germine nascituri essent, omnium dirissimam eamdemque perpetuam experturos esse vindictam. Illorum quippe nequitia, velut quadam virga furoris ad infligendas Judæis meritas pœnas, usus est Deus; quos tali perfunctos munere æque punivit. Sed de his modo satis. Judæi legitimorum observantissimi.

XXV. Quod autem ad tempus tantæ cladis illatæ spectat: idem qui hæc omnia prædixit Redemptor humani generis Jesus Christus, malorumque omnium causam quam diximus, suis discipulis reseravit; & non tantum signa quæ præcederent demonstravit, sed & ut se res esset habenda pariter significavit; idem inquam, & tempus quo hæc essent implenda, voluit declarasse: quippe qui dixit (*h*): *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant;* cœ-

(*h*) Luc. 21.

cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Vidit utique ea ætas & generatio, quæ ab ipso prædicta sunt; cum nonnisi trigintaocto annorum spatium (ut dictum est) ab eo tempore intercesserit. Ea igitur cum necessario referenda sint ad Hierosolymitanum excidium, cujus facta est rogatio ac data responsio: miramur nonnullos interpretes vehementissime laborare, ut ad Domini adventum ad judicandum, ea verba possint accommodare: cumque quamtumvis laboris insumpserint, id haud feliciter sibi ipsis assecuti videantur, mystice potius, vel aliquo alio sensu eadem fuerint verba interpretati: cum re vera ille sit historicus sensus, idemque germanus, ut de Hierosolyrum excidio ea a Domino fuerint verba prolata.

Tempus certum cladis Hierosoylimitanæ præmonstratum.

XXVI. Observandum quidem ex verbis illis, quæ tum a Matthæo & Marco, tum etiam a Luca sunt recitata (quod & superius memini me dixisse) ea responsione Dominum duplici Apostolorum rogationi satisfacere voluisse: nimirum, quod illi de tempore quo esset templum excidendum, & quando ad judicandum venturus esset, Dominum rogassent, dicentes: *Quando hæc erunt, & quod signum adventus tui?* ipse cum in primis quæ rem utramque signa atque prodigia præcessura essent, aperuisset; quod ad tempus pertinet, priori tantum illorum petitioni sic satisfaciendum putavit, ut palam faceret quod petierant, nempe ut eadem ætate omnia illa, quæ scilicet ad eam rem spectabant, eventura fore significaret: posteriori vero petitioni nequaquam. Nam quod ad sui adventus tempus spectat, hoc habet Marcus (*a*) Christum dixisse suis: *De die autem illo vel hora nemo scit, neque Angeli in cœlo, neque Filius, nisi Pater.* Itemque rogantibus iisdem de his alias dixit (*b*): *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* Quamobrem nihil est quod dici possit, ea verba de excidio Hierosolymæ dicta, ad adventum Domini debere referri. Ceterum tam Apostoli, quam discipuli, simulque omnes Christiani (ut ex Pauli, Petri, Jacobi, atque Joannis epistolis compertum habetur) æque existimabant brevi affore Domini adventum ad judicandum: quod tamen (ut dictum est) eos penitus latere voluit. Nec quemquam moveat, quod ultimo loco ea verba a Luca sint posita, quasi ob eam causam referenda essent ad Domini indicandum adventum: nam cum ea quæ sunt a Domino dicta, ab Evangelistis diverso referantur ordine, satis aperte declaratur, ipsos (ut alias sæpe accidit) non quo ordine ea a Domino sunt narrata, sed potius quæ dicta essent, scriptis mandasse, sicque mixtim ea signa ab eisdem esse diverso ordine recitata. Prudens igitur lector quæcumque a Domino prædicta cognoverit, quæ Hierosolymorum excidium non præcesserint, certo sciat in adventu Domini eadem fore implenda: eoque certius id accipiat, quod sicut ea quæ de Hierosolymitana clade fuerant prænuntiata, esse in omnibus adimpleta jam videt, cetera quoque quæ de suo adventu eodem orationis contextu sunt asserta, æque eventura non dubitet.

Tempus diei Judicii occultum relictum.

(*a*) Marc. 13.

(*b*) Act. 1.

XXVII. Quod rursus ad tempus spectat: Hierosolymorum civitatis excisæ annos Josephus sic numerat (*c*): *A Rege David usque ad Titum annos mille centum septuagintanovem: ex quo autem est condita, usque ad excidium, annorum duo millia centum septuaginta-septem.* Porro ejusmodi historia non a Josepho tantum scriptis memoriæ prodita est; sed, ut rem omni ævo memorabilem, scriptores etiam Ethnici sua historia sunt fusius prosecuti, ut inter alios Tacitus (*d*), cujus tamen fides in recensendis Judaicis rebus sic vacillat, ut merito Tertullianus (*e*) eumdem mendaciorum loquacissimum appellet; quem & nos superius, alia oblata occasione, cum opus fuit, refellimus. Attigerunt eadem Suetonius, Plutarchus, & Dio: sed & in Chronicis Phlegon Hadriani libertus (ut auctor est Origenes *f*) ejusdem cladis templi & civitatis meminit, atque accidisse ait circa annum quadragesimum a decimoquinto Tiberii Cæsaris: re vera autem ab eo tempore usque in præsens quadraginta & unus numerantur. Auctor est Minutius Felix in Octavio, eamdem Judæorum cladem scriptam quoque fuisse ab Antonio Juliano, sic dicens: *Scripta eorum relege: vel si Romanis magis gaudes (ut transeamus veteres) Flavii Josephi, vel Antonii Juliani de Judæis require: jam scies nequitia sua hanc eos meruisse fortunam; nec quicquam accidisse, quod non sit his, si in contumacia perseverarent, ante prædictum.* Verum non tantum lucubrationes Antonii Juliani exciderunt, sed nec nomen ejus apud alium aliquem veterem memini me legisse, nisi apud unum (*g*) Gellium in Noctibus Atticis, ubi egregium rethorem magnopere laudat. Post hos omnes Hegesippus, non major ille vicinus temporibus Apostolorum, sed alius longe junior, quem constat vixisse post tempora Constantini, eamdem rerum gestarum historiam Græce conscripsit. Fertur alia ejusdem argumenti tractatio, auctore Josepho quodam, qui inscribitur filius Gorionis, qui eodem vixit tempore dictæ cladis, a quo dictus Hegesippus nonnulla mutuatus aggregat, & inter alia lamentationem illam de Hierusalem, adinstar Hieremiæ Lamentationum lu-

(*c*) Joseph. de bello Jud. l. 7. c. 18.

Scriptores cladis Hierosolymitanæ.

(*d*) Tacit. l. 5. hist.

(*e*) Tertull. in Apol. c. 16.

(*f*) Orig. in Matth. tr. 29.

(*g*) Gellius l. 1. c. 4.

lugubrium: verum cum in multis auctor ille reperiatur errasse, nec illum esse putemus auctorem qui habetur inscriptus, libentius abstinuimus.

XXVIII. Tributum Judæor. Romanis dari solitum.

Subactis in hunc modum Judæis a Tito, imperatum est illis tributum, nimirum ut quod in templum inferre quotannis soliti essent didrachma, illud ipsum penderent Jovi Capitolino. Affirmat Josephus (a) hoc ipsum de didrachmate a Tito imperato Judæis tributo. Agens etiam Origenes de eodem tributo Judæis indicto, ut persolverent Romanis, idem ipsum sua ætate ab eis pendi solitum testatur in epistola quam scripsit ad Africanum. Sic igitur hoc anno Judæi subacti a Romanis, numquam amplius post hæc servire desierunt, aut desinent aliquando, usque ad mundi finem: nec enim est spes aliqua restituendæ iterum Hierosolymæ, vel templi denuo excitandi: nam secundum quod a Daniele (b) prædictum est, usque ad consummationem & finem perseverabit desolatio. Experimentum quidem ejus rei est hactenus demonstratum, cum sub Ethnicis Imperatoribus semper eos constet fuisse vexatos: sed & cum Christianæ fidei apostata in invidiam & odium Christianorum, omnibus Romani Imperii viribus conatus est templum iterum restituere, territi opifices prodigiis atque portentis, terra etiam evomente ignes, a cœptis desistere coacti sunt: sed de his suo loco plenius. At nec certe quæ passi sunt Judæi ab Ethnicis, ea contigerunt instigatione Christianorum: nam si quis cuncta exacte pervestigarit, inveniet profecto illos semper Gentilium Imperatorum fuisse exagitatos edictis, Christianorum vero Augustorum (ut quæ de his extant editæ sanctiones declarant) fuisse officiis & beneficiis affectos.

(a) Joseph. de bello Judaico, lib. 7. c. 28.

(b) Dan. 9.

XXIX.

Tanta igitur clade exagitata gens Judæorum, omnibus Gentibus est reddita odiosa: sicque exuta templo, sacrificiis, & civitate, per diversas Orbis partes (ut olim Cain, quod interfecisset fratrem suum, vagus factus est & profugus super terram) semper oberrans, cunctis nationibus est reddita abominabilis: ubique & in omnibus proterve se gerens: unde Rutilius (c) Clementianus:

Atque utinam nunquam Judæa subacta fuisset
Pompeji bellis, imperioque Titi.
Latius excisæ pestis contagia serpunt,
Victoresque suos natio victa premit.

(c) Rutil. in Itinerar.

Judæi ubique vagi & odio habiti.

Hæc de Judæis esse intelligenda, & non de Christianis, qui a Gentilibus sæpe sæpius Judæi dicti reperiuntur, fidem faciunt ea quæ ab Augustino (d) de Seneca dicta sunt, & in primis de Christianis, his verbis: *Christianos tamen jam tunc Judæis inimicissimos in neutram partem commemorare Seneca ausus est: vel ne laudaret contra suæ patriæ veterem consuetudinem, vel reprehenderet contra forsitan suam voluntatem. De illis sane Judæis cum loquitur, ait: Cum interim usque eo sceleratissimæ gentis consuetudo convaluit, ut per omnes jam terras recepta sit, victi victoribus leges dederunt.* Hæc & alia ibi S. Augustinus de Judæis. Sed & (e) Prudentius:

(d) Aug. lib. 6. de Civ. Dei cap. 11.

——— extirpata per omnes
Terrarum pelagique plagas tua membra feruntur.
Exiliis vagus huc illuc fluitantibus errat
Judæus, postquam patria de sede revulsus,
Supplicium pro cæde luit, Christique negati
Sanguine respersus commissa piacula solvit.
En quo priscorum virtus defluxit avorum!

(e) Prudent. in Apotheo contra Jud.

XXX.

Sic itaque etsi secundum propheticum oraculum illud, quod præcinuit David (f) acciderit: *Ne occidas eos, ne quando obliviscantur populi mei: sed disperge illos in virtute tua, & depone eos:* Justa ultione e terra penitus meruissent auferri: misericorditer tamen actum est, ne penitus consumerentur; verumtamen sic viverent, ut ubique essent in opprobrium Gentibus, & in derisum omnibus nationibus. Quam impar ceteris populis a Romanis devictis fuerit sors Judæorum, considerans Augustinus (g) ceteras gentes a Romanis subjugatas, easdemque sic fuisse Romanis compaginatas, ut Romani, æque dicerentur: *Omnes, inquit, Romani facti sunt, & omnes Romani dicuntur; Judæi tamen manent cum signo, nec sic dicti sunt, ut a victoribus absorberentur. Non sine causa Cain ille est, qui cum fratrem occidisset, posuit in eo Deus signum, ne quis eum occideret: hoc est signum, quod habent Judæi.* Hæc ipse: qui omnia in Christianorum utilitatem multipliciter a Deo permissa esse, pluribus explicat. Enimvero quod ad Romanorum nomen pertinet, Josephus Judæus hæc ait: *Romanorum clementia cunctis non parvulum donum appellationis suæ concessit, non solum viris singulis, sed etiam maximis gentibus in communi. Hispani denique antiqui, & Tyrrheni, & Sabini Romani vocantur.* Judæi vero ubicumque locorum sint, Judæi semper nominati habentur, nec umquam Romano dignati nomine.

(f) Psal. 51.

(g) Aug. in Psal. 58.

Judæi relicti in signum patrati sceleris.

XXXI.

Porro non tantum ex nomine (quod plane tetrum Imperator (h) appellat) sed & aliis innumeris plane signis, quibuscumque sæculis Judæos fuisse notatos, facile

(h) l. 19. de Jud. Cod. Theod.

cile quis inveniet: quippe qui a malitia, magistratibus, aliisque publicis officiis, & iis quæ aliis compluribus nationibus, licet barbaris, concessa fuerunt, privilegiis, reperiuntur fuisse discreti. An non perpetuæ illis infamiæ nota inusta videtur, cum eorum corporibus tam gravis fœtor inhæserit? ex eo enim & nomen sunt affecuti, ut fœtentes Judæi nomine dicerentur; unde Ammianus Marcellinus (*a*) hæc scribit de Marco Imperatore: *Ille enim cum Palæstinam transiret, Ægyptum petens, fœtentium Judæorum & tumultuantium sæpe tædio percitus, dolenter dicitur exclamasse: O Marcomanni, o Quadi, o Sarmatæ, tandem alios vobis deteriores inveni.* Hæc Ammianus. Sic igitur videas, non dicam Christianorum sententia (quorum est omnium misereri, & nemini insultare) sed Ethnicorum omnium per singula sæcula de Judæorum infelicitate elogia esse decantata, natura ipsa in eos inclamante, unaque omnium sententia confirmante, eos cunctorum mortalium esse miserrimos.

Judæi etiam foetoris signo infames.

Ammianus Marc. lib. 1.

XXXII. De luctu anniversario Judæorum.

At vero nec illud dicere prætermittimus: Judæos, noscentes se templo accivitate penitus spoliatos, omniumque esse infelicissimos; ut saltem lacrymis, quod aliunde non possent, solamen aliquod invenirent; consuevisse anniversaria die, persoluto tamen pretio (cum aliter non liceret) ea adire loca, lacrymas fundere, & misere lamentari. Unde S. Hieronymus (*b*): *Usque ad præsentem*, inquit, *diem perfidi coloni, post interfectionem servorum, & ad extremum Filii Dei, excepto planctu, prohibentur ingredi Hierusalem: & ut ruinam suæ eis flere liceat civitatis, pretio redimunt: ut qui quondam emerant sanguinem Christi, emant lacrymas suas. Videas in die quo capta est a Romanis & diruta Hierusalem, venire populum lugubrem, confluere decrepitas mulierculas, & senes pannis annisque obsitos, & in corporibus & in habitu suo iram Domini demonstrantes: congregatur turba miserorum, & patibulo Domini coruscante, ac radiante* ἀναςάσει *ejus, de Oliveti monte quoque Crucis fulgente vexillo, plangere ruinas templi sui populum miserum, & tamen non esse miserabilem. Adhuc fletus in genis, & livida brachia, & sparsi crines, & miles mercedem postulat, ut illis flere plus liceat. Et dubitat aliquis, cum hæc videat, de die tribulationis & angustiæ, de die calamitatis & miseriæ, de die tenebrarum & caliginis, de die nebulæ & turbinis, de die tubæ & clangoris? Habent enim & in luctu tubas; & juxta prophetiam, vox solemnitatis versa est in planctum. Ululant super cineres sanctuarii, & super altare destructum, & super civitates quondam munitas, & super excelsos quondam angulos templi, de quibus quondam Jacobum fratrem Domini præcipitaverunt. Hæc de captivitate dicta sint Judæorum*: Hucusque Hieronymus. Atque hactenus de Judæorum clade & excidio Hierosolymæ.

(*b*) *Hier. in Sephon. c.* 1.

Titus vero his rebus magnifice gestis, nequaquam animo se extulit, neque ea victoria insolenter usus est: quippe qui optime nosset, non humana virtute, sed Dei justa vindicta, Judæorum regionem & civitatem esse deletam. Quamobrem oblata sibi corona aurea a provinciis proximis, noluit coronari, testatus se prorsus indignum. Idque Philostratus (*c*) his verbis affirmat: *Interea Titus, captis Hierosolymis, omnia circum loca cadaveribus compleverat. Finitimæ autem gentes ob victoriam coronare ipsum voluerunt: ille vero tali honore indignum se esse respondit: non enim se talium operum auctorem, sed Deo iracundiam contra Judæos demonstranti manus suas præbuisse.* Quomodo autem Apollonii monitis nonnihil perfecerit, idem auctor pluribus narrat.

XXXIII. De modestia Titi.

(*c*) *Philos. lib.* 6.

Hoc ipsum namque erat in divinis oraculis, nempe in Daniele (*d*): *Civitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo: & finis ejus vastitas, & post finem belli statuta desolatio.* Populus namque Judaicus (licet alii Romanum intelligant) in se ipsum (ut vidimus) arma convertens, cæde & incendio perdidit civitatem, quam Titus dux exercitus solo penitus adæquavit, ita ut fieret plane vastitas & desolatio. Ejusmodi vaticinio certo annorum præscripto numero declarato, satis perspicue Josephus intellexit Judæos per Vespasianum ac Titum profligandos atque sternendos. Sed errore lapsus est, dum quem ducem venturum agnovit, eumdem ipsum esse putavit de quo est scriptum in Genesi (*e*): *Non auferetur sceptrum de Juda, & dux de fœmore ejus, donec veniat qui mittendus est:* (seu, cui repositum est:) *ipse erit expectatio Gentium:* ac proinde eidem vaticinatus est Orbis imperium, confundens simul ducem qui venturus esset ad salvandum, cum eo qui demoliturus esset civitatem & sanctuarium. Cætera vero-

XXXIV.

(*d*) *Daniel.* 9.

Titus a Daniele præmonstratus.

(*e*) *Genes.* 49.

III. *Titus Romam redit.*

Ad num. XXXIV. Clemens Alexandrinus, aliique Veteres, quando annos a Vespasiano numerant, eosdem a secundo ejus Imperii anno, currenti nempe, quo Hierosolyma expugnata, deducunt. Judæi etiam computant annos *desolationis* Templi, quos ipsi vocant *Eram desolationis*. Titus e Judæa Romam proficiscens celebravit Domitiani *fratris Natale* Cæsareæ, & circa *Natale patris* Beryti magnificentissima spectacula edidit, ac *diu* ibidem *commoratus est*; ut habet Josephus lib. 7. de Bello cap. 20 Usserius loco laudato Josephum explicat de Natali Imperii

ro de triumpho Titi dicemus anno sequenti, quo exhibitus est: nam reliquam hujus anni partem, & sequentis principium usque ad navigationis opportunum tempus, Titus egit in Palæstina; postea vero Antiochiam pergens, parteque Syriæ peragrata, tandem se contulit Alexandriam, unde postea Romam solveret: sed quæ in singulis memoratis locis ab eodem sint laudabiliter gesta, Josephus (*a*) pluribus narrat.

(*a*) *Joseph. de bello Jud. l. 7. c. 19. 20. 24.*

Ad-

rii Vespasiani, quod die prima Julii celebrabatur. At eo mense, præsenti anno, Hierosolyma nondum capta erat, & insequenti jam triumphus Judaicus ante eum mensem actus. Josephus itaque utrobique de Natali genuino loquitur. Natale Domitiani in diem XXIV. Octobris, Vespasiani vero in diem XVII. Novembris incidit, ut Suetonius testatur. Beryto Titus Antiochiam se contulit, indeque iterum in Palæstinam, ac tandem anno sequenti oneraria nave in Italiam appulit, ut ex Josepho lib. 7. de Bello liquet. Qui autem Titi itinerarium a Josepho descriptum examinabit, illum nonnisi exeunte Aprili anni insequentis Romam pervenire potuisse comperiet. Tardius illuc accedere non potuit, cum ante diem primum Maji triumpharit, ut anno sequenti ostendam. [1]

---

[1] HOC anno *XI. Kal. Junias*, ut est apud Tacitum Histor. lib. IV. cap. LIII. vota solemnia pro restitutione Capitolii nuncupata sunt, & *Helvidius Priscus, praeunte Plautio Eliano Pontifice, lustrata suovetaurilibus area &c. Simul ceteri magistratus, & Sacerdotes & Senatus & eques & magna pars populi, studio lætitiaque connixi, saxum ingens traxere: passimque injectæ fundamentis argenti, aurique stipes* &c. Aberant tum Vespasianus & Titus. At Suetonius scribit in Vespasiano cap. VIII. hunc Imperatorem, *ruderibus* (Capitolii) *purgandis manus primum admovisse, ac suo collo quædam extulisse*. Dio etiam Xiphilini lib. LXVI. pag. 740. *Templum in Capitolio statim ædificare cœpit* (Vespasianus) *primusque inde terram extulit*. Hæc mire torserunt Justum Lipsium, qui libenter se *tam manifestam pugnam conciliantem*, auditurum fatetur. Sebastianus quoque Tillemontius hac in re prorsus hærere videtur in notis ad tom. II. Histor. Imp. pag. 469. At Philippus a Turre Antistes Adriensis in Monumentis Veteris Antii pag. 94. levi negocio hanc pugnam dirimit. Tacitus, jacta solummodo Capitolini templi fundamenta memorat; at, quum Haruspices, ut ille docet, monuissent, *ut reliquiæ prioris delubri in paludes aveherentur*, quod non ante factum est, quam præsens *Vespasianus* adesset, & *reliquias* ipsas, seu, ut vocat Suetonius, *rudera* primus efferret. Hæc Antistes clarissimus, quæ mirum in modum Tacitum, Suetonium, ac Dionis Xiphilinum conciliant.

I. ADveniente Christi anno septuagesimotertio, Vespasianus Augustus secundo & M. Cocceius Nerva Consulatum gesserunt. Qui autem ordinariis Consulatibus etiam suffectos adnectunt, ponunt hoc anno Consulatum tertium Vespasiani, ut Julius Frontinus (*a*). Verum qui olim in Fastis Consularibus fuerit ordo servatus, dicemus anno sequenti. Hoc igitur anno Titus cum manubiis Judæorum ex Ægypto Romam veniens, de parta gloriosa victoria nobilissimum triumphum egit, qui a Josepho (*b*) describitur. At ex his pauca tantummodo (quod instituti ratio exigit) attingemus. Ducti sunt in triumphum Joannes & Simon, illarum factionum, quarum causa tot mala sunt oborta & consummata, præcipui duces, & cum his alii insuper septingenti viri, electi robore, & forma præstantes, ad hoc electi atque servati. Hinc videre est in antiquis compluribus numismatibus (*c*) Titi Imperatoris, trophæum cum duobus captivis assidentibus effigiatum; similiter & triumphalem quadrigam, quam duo itidem captivi præcederent. Sunt & alia Vespasiani signo notata numismata, quorum aliis inest muliebris figura sedens humi ad trophæum, aliis eadem mulieris effigies mœstæ sedentis sub palma, quæ erat Judææ provinciæ hieroglyphicum; hac inscriptione signatis: JUDAEA CAPTA. S. C. quorum subjecimus tibi, has quas intueris, expressas formas.

(*a*) Jul. Front. l. 1. de aquæduct.

Titus de Judæis triumphum egit.

(*b*) Joseph. de bello Jud. l. 7. c. 24.

(*c*) Collegit, & edidit Adolphus Occon. l. de Rom. Impp. numism.

(*d*)

(*d*) Ex num. argent. Lælii Pasqualini Rom.

(*e*)

(*e*) Ex num. aureo Lælii Pasqualini Rom.

Quis, amabo te, ista videns, consideransque Judææ sub mœroris confectæ forma mulieris imaginem repræsentari, non continuo illud Hieremiæ (*f*) lamentationis in memoriam revocet de Hierosolyma ab hostibus capta: *Quomodo sedet sola civitas plena populo: facta est quasi vidua domina gentium: princeps provinciarum facta est sub tributo. Plorans ploravit in nocte, lacrymæ ejus in maxillis ejus: non est qui consoletur eam ex omnibus caris ejus*, &c. vel illud funestum atque lugubre indignationis Dei in eam effusæ (*g*): *Quomodo obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion: projecit de cœlo in terram inclytam Israel, & non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui?*

(*f*) Thren. 1.

(*g*) Thren. 2.

II. Quod rursum ad triumphum Titi Vespasiani pertinet: adhuc visitur Romæ ad radices Palatini in arcu triumphali marmore sculptum candelabrum cum aliis victoriæ insignibus, quæ perducta sunt in triumphum; atque ex adverso Titi triumphantis quadriga; hacque inscriptione fornix in frontispicio consignatus: SENATUS. POPULUSQUE. ROMANUS. DIVO. TITO. DIVI. VESPASIANI. F. VESPASIANO. AUGUSTO. Sed & in lapide seorsum posito hæc etiam (*h*): IMP.

(*h*) Describit Minutius in Orthogr.

IMP. TITO . CÆSARI . DIVI . VESPASIANI . F
VESPASIANO . AUGUSTO . PONTIFICI . MAXIMO
TRIBUN. POT. X. IMP. XVII. COS. VIII. PP
PRINCIPI. SUO. S. P. Q. R.
QUI . PRAECEPTIS. PATRIS . CONSILIIS. QUE. ET
AUSPICIIS . GENTEM . JUDAEORUM . DOMUIT . ET
URBEM . HIEROSOLYMAM . OMNIBUS . ANTE . SE
DUCIBUS. REGIBUS. GENTIBUS. QUE. AUT. FRUSTRA
PETITAM. AUT. OMNINO. INTENTATAM. DELEVIT

III. Sed cum clarissimi triumphi pompam quamplurima ornamenta redderent celeberrimam: quæ tamen templo ablata sunt sacra vasa, in triumphum perducta, majori admiratione in se oculos omnium convertebant; de quibus sic Josephus (*a*): *Spolia vero alia quidem passim ferebantur: eminebant autem ea quæ apud Hierosolymam in templo reperta sunt, mensa aurea ponderis talenti magni, & candelabrum similiter quidem auro factum, sed opere commutato ad usus nostri consuetudinem: nam media quidem columna basi inhærebat, tenues autem ab ea cannulæ producebantur, formatæ ad similitudinem fuscinæ, ad summum quæque in lychni speciem fabricatæ: erant autem numero septem, septimi diei, qui apud Judæos est, indican-*

(*a*) *Josep. de bel. Jud. lib. 7. c. 24.*

De Templi Spoliis in triumphum deductis.

SÆC. I. Anno Urbis 824. Olymp. 212. an. 3. An. Ch. 71.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5564.

☉ 24. F. ☽ 15. P. 7. April. Indict. 14.

JESU CHRISTI 71. *secundum Baronium* 73.

CLEMENTIS PAPÆ 5.

VESPASIANI IMP. 3.

I. *Consules.* [1] AD num. I. & seq. Coss. *Vespasianus Aug. III. & M. Cocceius Nerva.* Sumtus hic a Vespasiano Consulatus juxta quintam Consulatuum Cæsareorum regulam, propter triumphum nempe Judaicum, de quo mox. Ceteri deinceps Imperatores, annis, quibus triumpharunt, Consules processere, vel triumphum cum Decennalibus & id genus festis copulavere. At inquiunt aliqui Censores apud Card. Norisium in Epistola Consulari pag. 158. scripsisse me in Dissert. Hypatica parte 1. cap. 1. pag. 8. paulo post initum annum Consules in annum sequentem creatos, & tamen ante mensem Augustum superioris anni Titum Hierosolymam non expugnasse. Sed infirma hæc ratio: nam licet mos ferret, ut anni initio Consules in annum sequentem designarentur, designatio tamen in ultimos anni menses aliquando dilata; prætereaque ex Plinio in Paneg. discimus, Imperatores Consulatus privatis destinatos in se ipsos aliquando transtulisse; quod anno antecedenti a Vespasiano, post Hierosolymorum expugnationem auditam, præstitum videtur. Nec magis urget, quod iidem censores subjungunt; Vespasianum nempe, post Kalendas Martias triumphasse, ideoque Consules suffectos jam munus suum obiisse. Imperatores enim annis, quibus triumphos exhibuere, Consulatum de more suscepere, non quidem ut eo durante, ac intra priores duos anni menses, quibus magistratum illum gerere solebant, triumphum agerent; sed, ut Imperator ab illo dignitatis cumulo, quemadmodum Libanius in Panegyrico Juliani Aug. loquitur, eo anno magis celebraretur. Unde Procopius lib. 2. Hist. Vandalicæ loquens de triumpho Belisarii anno Christi DXXXIV. gesto ait: *non multo post Belisario, quod ei ex veteri more ad triumphi speciem deerat, accessit: Consul enim est factus.* Vetus ille mos hoc anno a Vespasiano inductus.

II. *Consulatus primus Domitiani.* Kalendis Martiis Domitianus Cæsar Consulatum suffectum iniit, *Cn. Pedio Casto* Collega, ut observavit Card. Norisius in Epist. Consulari pag. 53. ubi ex Grutero refert decretum, quo quidam Veterani civitate donantur ab Imp. Vespasiano TR. POT. COS. III. DES. IIII. currenti nempe anno. Idem vero decretum dicitur scriptum NON. APRIL. CAESARE. AUG. F. DOMITIANO. CN. PEDIO CASTO. COS. Qua ex Inscriptione recte Norisius Card. deducit, Domitianum jam mense Aprili Consulatum gessisse. Onuphrius in Fastis *Mucianum II.* Domitiani Collegam ex Plinio lib. 35. cap. 12. proponit; cum tamen ibi solum Plinius dicat, Mucianum *altero Consulatu suo* exprobrasse Vitellio, quod patinam quamdam immensi pretii condidisset: ideoque is secundus Mucia-

---

[1] COss. *Vespasianus Aug. III. & M. Cocceius Nerva.* Fasti Casinates: VESPASIANO III. M. COCCEIO. NERVA COS. Gruterus pag. CCC. IMP. CAESARE VESPASIANO. AUG. III. M. COCCEIO. NERVA. COS. Frontinus: *Vespasiano III. & Cocceio Nerva Coss.* Donianæ Inscriptiones pag. 115. n. 7. IMP. CAESAR. VESPASIANUS. AUGUSTUS PONTIFEX MAXIMUS. TRIB POTES. COS. III. Gruterus pag. CLIV. 3. IMP. CAESAR VESPASIAN. AUG. PON. MAX. TR. P. II. IMP. VII. COS. III. DESIG. IV. Et pag. CLXXXIX. 7. TRIB. POT. III. COS. III. P.P. IMP. VIII. Item aliæ pag. CCXLIII. 2. 3 4. & pag. DLXXIII. I. MXIX. 7. MLXXVIII. 4. Sponius in Miscellan. pag. 267. ex Guichenone: IMP. CAESAR. VESPASIANUS AUGUSTUS. PONTIFEX MAXIMUS TRIB. POT. COS. III. COS. DESIGN. IV. Fasti Idatiani, Prosperi Chronicon, & Fasti Vindebonenses: *Vespasiano* III. & *Nerva. Domitianus* hoc anno *ante Kalendas Apriles* Consul suffectus erat. Id ostendit Norisius in epist. conf. pag. 53. ex Gruteriana inscriptione pag. DLXXIII. I. ubi habetur: IMP. CAESAR. VESPASIANUS AUG. PONT. MAX. TR. POT. II. IMP. VI. P. P. COS. III. DESIG. IV. qui lapis scriptus ibidem dicitur: NON. APRIL. CAESARE. AUG. F. DOMITIANO. CN. PEDIO. CASTO. COS. Nummos item profert Norisius, quibus mense Martio hujus anni *Domitianum* primum suffectum consulatum gessisse, palam fit.

eantes honorem. Post hæc autem portabatur lex Judæorum, novissima spoliorum. Hæc & alia Josephus, qui tamen dicere prætermisit de præclarissimis templi vasis, quæ in triumphum deducta, ac deinde in templo Pacis ædificato, una cum aliis ornamentis (ut idem testatur auctor) sunt collocata: *Quorum*, inquit, *visendorum studio, per totum Orbem, qui ante nos fuerunt, vagabantur, quomodo aliud apud alios situm esset, videre cupientes. Illic repositis, quæ Judæorum fuerant, instrumentis, his se Titus magnifice efferens, legem eorum & penetralium vela purpurea in Palatio condita servari præcepit.*

IV. Quam amplo thesauro Templum refertum.

Quam autem ampla fuerint dona & vasa aurea e templo a Tito sublata, licet Josephus non dicat; ex his tamen quæ idem alibi testatur auctor, dum de expilato a Crasso templo historiam narrat, aliqua saltem ex parte facile assequi possumus. Si enim direpto olim templo Olympiade centesima quinquagesimatertia ab Antiocho Epiphane, cum post Olympiadas tantum vigintiocto, nimirum (ut Eusebius ponit) Olympiade centesima octuagesimaprima, annis intercurrentibus centum atque duodecim, cum a Crasso idem templum est iterum expilatum, tam ingens ac pene incredibilis est ibi thesaurus repertus, quantumlibet parum felicia illa fuerint tempora quæ inter utrumque spatium intercesserunt, semper fere bellorum agitata turbinibus, quibus Judæi diversis afflicti sunt cladibus: quibus putandum divitiis fuisse templum locupletatum ab eo tempore usque in præsentem annum, Olympiade ducentesima duodecima, majori annorum numero, nempe centum vigintiquatuor annis interlabentibus, quibus usque ad Neronis tempora nullo prorsus bello Judæa vexata fuit.

V.

Sed quid de expilatione a Crasso facta idem

ciani Consulatus anno Christi LXIX. gestus fuerit Hactenus existimatum fuerat, Domitianum anno superiori Consulatum primum suffectum gessisse. Sed ex Prætura ejus ac Imperio Consulari anno LXIX. a nobis explicatis contrarium evincitur. Præterquam quod Zonaras de triumpho Vespasiani hoc anno acto loquens ait: *Cum Tito filio triumphum duxit; cui Domitianus quoque Consul equo singulari interfuit*: quæ postquam observavi, gavisus sum videre Card. Norisium in Epistola Consulari, communem illum errorem etiam emendasse, tam ex laudata Inscriptione, quam ope trium Nummorum Thesauri Medicei primæ magnitudinis in antica parte inscriptorum: IMP. CAES. VESPASIAN. AUG. P. M. TR. P. COS. III. in postica: IMP. AUG. F. COS. DES. IT. CAES. AUG. F. DES. S. C. Hi Nummi præsenti anno percussi ante Martium, cum id temporis *Titus Imperator Augusti filius Consul designatus iterum* esset in annum sequentem LXXII. & Domitianus *Cæsar Augusti filius designatus* esset Consul ad proximas Kal. Martias, ut docte Norisius notat. Ex iis Nummis etiam liquet, Consules prioribus anni mensibus in annum sequentem designari solitos. Ac denique Titum hoc anno, ante Kalendas Martias, Collegam Imperii nuncupatum esse; cum iis Nummis Imperatoris titulo exornetur.

III. *Titus Imperii Collega dictus.*

Titus enim, quemadmodum & ante eum Tiberius, ac post eum Traianus, Imperii Collega fuit, ideoque Imperatoris titulo exornatus. Imperii Collegæ Tribunitia Potestate, & Imperio Proconsulari donabantur, ratione cujus *Imperatores* nuncupati. Titum Tribunitia Potestate a patre cohonestatum esse testatur Suetonius in Vespasiano cap. 6. ubi de Tito ait: *Triumphavit cum patre, Censuramque gessit una: eidem Collega, & in Tribunitia Potestate, & in septem Consulatibus fuit.* Quæ tribunitia Potestas in Nummis Titi, tam Græcis quam Latinis, memorata. De Imperio Proconsulari eidem collato, neque Suetonius, neque alius Historiæ Augustæ Scriptor expressis verbis agit. Sed cum eum tam Plinius, quam Philostratus, & Josephus Imperatorem appellent, hoc illi Imperium concessum fuisse certo insinuant. Plinius Historiam suam naturalem Tito dicavit, dum adhuc Vespasianus pater Rempublicam Romanam administraret: In Præfatione autem præterquam quod eum semel & iterum Imperatorem vocat, ait: *Sciantque omnes quam ex æquo tecum vivat Imperium. Triumphalis & Censorius tu, sexiesque Consul ac Tribunitiæ Potestatis particeps.* Turnebus ait, Plinium per hæc verba, *tecum vivat Imperium*, intelligere Imperium *Triumphale* & *Censorium*, quia eum fugiebat, Titum imperio Proconsulari ornatum fuisse. Passim etiam in Historia Titus *Imperator* a Plinio appellatus. Philostratus lib. 6. de Vita Apollonii Tyanæi cap. 14. inquit, ἀναῤῥηθεὶς δὲ αὐτοκράτωρ ἐν τῇ Ῥώμῃ, ϗ ἀριστείων ἀξιωθεὶς τούτων, ἀπῄει ἰσομοιρήσων τῆς ἀρχῆς τῷ πατρί, &c. idest: *Cum igitur Imperator esset Romæ appellatus Titus, omnibus ornatus dignitatibus, abire constituit, ut simul cum patre imperaret. Maximi tamen faciens Apollonium, permultum perficere posse arbitratus est, si etiam brevi tempore alloqui eum posset. Quapropter ab eo petivit, ut Argos accederet; eo cum venisset Apollonius alacriter eum complectens Titus*, &c. *Ego autem annos natus sum triginta, iisdemque honoribus, quibus pater sexagenarius ornatus, & eum eo pariter ad Imperium vocatus, præter id, quod dubito, an recte satis imperare sciam; vereor etiam ne majora, quam me deceat, aggredi moliar. Demulcens autem ejus cor Apollonius, quod robustum erat, perinde atque eorum, qui corpus exercent, Dic mihi, inquit, quis tam valida cervice taurum jugum subire cogeret? Is, inquit Titus, qui me vitulum a primordiis educavit: patrem illis verbis denotans.* &c. *Gaudeo, inquit Apollonius, primum quod te patri obtemperare paratum video, cujus dominatu gaudent etiam subditi, & qui natura filii non sunt. Quod si frequenter domi cum eo versaberis, inde honorem consequeris. Juventute enim una cum senectute regnum gubernante, qua lyra, qua fistula adeo suavem & temperatam resonabit harmoniam, nam seniora junioribus concordabunt; unde & senectus roboris aliquid accipiet, & juventus inordinate non efferetur.* Qui locus egregius ad ostendendum, Titum Imperii Collegam fuisse. Casaubonus tamen, qui illum in Animadversionibus ad lib. 8. Suetonii refert, scribit: *At quod ait* (nempe Philostratus) de-

sa-

idem Josephus scribat, ut ex illa hanc considerare possimus, hic recitare operæpretium esse ducimus: sic enim ait (*a*): *Crassus autem expeditionem contra Parthos parans, in Judæam pervenit, & pecuniam sacram, quam Pompeius non attigerat, duo millia talentorum abstulit, totoque reliquo auro, cujus summa accedebat ad octo talentorum millia, templum spoliavit. Tulit etiam trabem ex auro solidam, trecentas minas pendentem: mina autem apud nos constat duobus libris & dimidia. Hanc ei trabem tradidit sacerdos sacri thesauri custos Eleazarus, non præ malitia, nam erat vir bonus & justus: sed cum concreditam haberet aulæorum templi custodiam ex hac trabe pendentium, quorum admiranda pulchritudo erat & apparatus pretiosissimus; videretque Crassum totum esse in colligendo auro; timens omnibus templi ornamentis, trabem hanc redemptionem pro omnibus ei dedit; cum prius eum jurejurando obstrinxisset, nihil aliud loco moturum, contentum eo quod ipse traderet, æstimatum plurimis aureorum millibus. Hæc trabs inserta erat trabi cavæ ligneæ; quod ceteris omnibus ignotum, solus sciebat Eleazarus. Crassus tamen & hæc pro reliquo templi auro accepit, & mox violato jurejurando, totum quantum intus erat, egessit. Nec est mirandum tantas divitias in nostro templo fuisse, cujus Deum cum omnes ubique terrarum Judæi venerentur & colant, tam ex Europa quam ex Asia longo tempore huc eas contulerant.* Hæc Josephus, qui eam rem alioadhuc testimonio, nempe Strabonis Cappadocis, testatam reddit.

(*a*) *Joseph. antiq. lib. 14. c. 12.*

De Templi divitiis cum expilatur a Crasso.

VI. Ceterum templi divitias hujus temporis antiquioribus illis longe præstitisse, ex his quæ dicta sunt, facile possumus intelligere; cum præsertim muneribus etiam priorum Romanorum Imperatorum templum ipsum fuisse locupletatum, Philo (*b*) testetur. Quomodo autem postea ex templi vasis nonnulla a Genserico Vandalorum Rege, cum Urbem deprædatus esset, in Africam sint translata, & inde ad Hierosolymitanam Ecclesiam perlata, suo loco dicemus. Demum (ut uno jam verbo rem absolvam) quicquid decorum apud Judæos potuit inveniri, a Tito sublatum, Romam allatum est: usque adeo (quod testatur Plinius) ut tunc etiam balsami arbuscula translata fuerit Romam: sed non ipse

(*b*) *Philo de legat. ad Caium.*

salutato Romæ tunc temporis Tito Imperatore, an verum? Non sane, sed prorsus nugatorium: nam id factum in castris ad Hierosolyma, ut modo dicit Suetonius, & narrat Josephus lib.6. cap.32. neque aliter salutatus a suo exercitu Titus Imperator, quam vetusto sub Republica more, qui omnibus notus. Sed valde fallitur Casaùbonus: Titus enim eo modo, quo Augusti post institutum Imperium, appellatus imperator, non vero more sub Republica usurpato, ut mox videbimus; neque verum est, Titum tantum in castris ad Hierosolyma dictum esse Imperatorem; cum Romæ etiam a patre hoc anno Imperator dictus fuerit. Anno enim elapso post capta Hierosolyma Titus a militibus Imperator appellatus, ut narrant Josephus lib.7. cap.13. aut secundum Græcum cap.32. & Suetonius in Tito cap. 5. currenti vero anno eo nomine a patre vocatus. Denique tam Josephus quam Suetonius de nomine Imperatoris dari solito loquuntur, ideoque uterque Auctor a Casaubono non intellectus.

IV. Josephus lib.7. de Bello cap.24. de Vespasiani & Titi triumpho agens utrumque Imperatorem vocat: ἐκεῖ γὰρ ἀνεπαύοντο τῆς νυκτὸς ἐκείνης οἱ αὐτοκράτορες; id est, ut Gelenius vertit, *Ibi enim* (nempe prope Isidis templum) *Principes nocte illa quiescebant*, id est, Imperatores. Græci enim uno eodemque nomine utrumque exprimunt; quamvis *Imperatores* rectius vertisset Gelenius. Ibi *Imperatoris* nomen Proconsulare Titi Imperium spectare, minime dubitandum. Capitolinus in Marco de ejus avo loquens ait: *Avus Annius Verus item Consul & Præfectus Urbi adscitus in Patritios a Principibus Vespasiano & Tito Censoribus*. Salmasius in Notis ait: *Verba illa* a Principibus *non leguntur in nostro Palatino, & delenda sunt*. At si Titum Collegam Imperii, & Imperatorem fuisse intellexisset, verba illa retinenda, & Codicem Palatinum hac in parte mancum esse non dubitasset.

Titus Imperio Proconsulari ornatus.

Titum in Nummis dupliciter Imperatorem nuncupatum apud Mediobarbum videre est. Quod nomen ubi præponitur, Imperium Proconsulare; ubi postponitur, victorias Titi respicit. Præponitur autem vel hoc modo: T. CÆSAR IMP. VESP. vel isto, IMPERATOR T. CÆSAR AUGUST. F. id est, *Imperator Titus Cæsar Augusti filius*. Quando vero Imperatoris nomen ad Titi victorias refertur, nomini ejus postponitur hoc modo: T. CÆSAR VESPASIAN IMP. IV. Denique aliquando in eodem Nummo Titus Imperator dicitur, & ratione Imperii Proconsularis, & ratione victoriarum, ut in isto Nummo apud emndem Mediobarbum: T. CÆSAR IMP. VESPASIANUS. in postica: IMP. XIII. COS. IV. Titum itaque Imperio Proconsulari præditum fuisse, illudque *Imperatoris* nomine expressum, quod nemini vidi observatum, certum. Titum Imperii Collegam fuisse, ita diserte Dio lib. 66. in literas retulit, ut mirum sit tamdiu hanc dignitatem latuisse: ὅδε δ' ὁ Τίτος οὐδὲν οὔτε φονικὸν, οὔτε ἐρωτικὸν μοναρχήσας ἔπραξεν id est, *Titus ex quo tempore Principatum solus obtinuit, nec cædes fecit, nec amoribus inservivit*, ut recte vertit Interpres: μοναρχέω enim est solus impero, ut omnibus notum. Porro Titus hoc tantum anno Imperii Collega dictus, ut liquet ex ejus Nummis, in quibus Tribunitia Potestas VIII. cum Consulatu septimo jungitur; quod fieri non posset, si anno præcedenti eam obtinuisset; cum Consulatum septimum anno Christi septuagesimo nono Titus gesserit; quo pacto, Tribunitia Potestas VIII. anno Christi præcedenti, quo tantum Consul sextum erat, absoluta fuisset.

V. Nunc investigandus dies, quo *Titus* Collega Imperii renuntiatus, quem me detexisse existimo. *Quinto Kalendas* alicujus mensis ea dignitas de more collata, ut alibi demonstravi. Quare cum Vespasiani & Titi triumphus ipso fine mensis Aprilis anni præsentis ductus fuerit, ut

Quo die Titus Imperii collega dictus.

cx

ipse primus eam attulit; quandoquidem Pompeius olim eadem cum ceteris hostium spoliis ornaverat triumphi pompam; sunt vero hæc verba Plinii (*a*): *Ostendere arbusculam hanc Imperatores Vespasiani* (*uterque enim simul pater & filius de Judæis debellatis triumphum duxere*) *clarumque dictum a Pompeio Magno: In triumpho arbores quoque duximus*: & paulo post: *Sæviere in eamdem Judæi, sicut in vitem quoque suam: contra defendere Romani, & dimicatum pro frutice est. Serit nunc eam ficus, & numquam fuit numerosior aut procerior.* Hæc Plinius: eadem Solinus (*b*) de redundantia balsami tempore Vespasiani: qui post triumphum de Judæis exhibitum, Jano clauso, pace ubique terrarum composita, construere templum Pacis aggressus (*c*) est, de quo suo loco, nimirum eo quo dedicatum fuit anno, dicemus.

Arbor balsami perlata in Triumpho.

(*a*) Plin. hist. nat. lib. 12. c. 25.

(*b*) Solin. in Polyhist. c. 38.

(*c*) Jos. de bello Jud. li. 7. c. 24.

VII. Castella reliqua expugnata.

Inter hæc vero a Lucilio Basso Legato duo castella munita, quæ in Judæa residua erant, Herodion & Mencherus, fortissime expugnantur; tertium vero, quod reliquum erat omnium munitissimum, Massada nuncupatum, magno cum labore tandem a Flavio Silva captum atque excisum est: cum, qui illud propugnarent Judæi, ne in manus Romanorum venirent, se invicem mutuis vulneribus confecerunt. Hæc omnia extrema funera Judæorum idem Josephus historicus (*d*) pluribus prosecutus est. Dum hæc aguntur, dat in mandatis Vespasianus Augustus Liberio Maximo procuratori (*e*), ut omnem terram vendat Judæorum; sic enim fieri oportebat, deserta habitatoribus terra, relicta ei custodia octingentorum tantummodo militum, quibus Emmaus traditur incolenda; quæ mutato antiquo nomine, & novo ex parta victoria consecuto, Nicopolis est appellata.

(*d*) Jos. de bello Jud. lib. 7. c. 25. 28.

(*e*) Jos. de bello Jud. li. 7. c. 26.

VIII. Cæsarea facta Colonia.

Cæsarea vero maritima, olim Turris Stratonis dicta, ubi necatis antea Judæis, Gentiles qui eam incolebant, summa rerum potiebantur, remansit totius Palæstinæ metropolis: quæ ob egregiam a civibus navatam operam contra Judæos, a Vespasiano Imperatore facta est colonia Romanorum, & immunis a censu capitis & possessionum, ut Paulus (*f*) I. C. testatur his verbis: *Divus Vespasianus Cæsarienses colonos fecit, non adjecto ut & juris Italici essent; sed tributum bis remisit capitis: sed divus Titus solum etiam immune factum interpretatus est.* Sed quid de Rege Judæorum Agrippa? *Hic* (*g*) *ex quo tempore navigavit Romam ad Galbam, non amplius reversus est in Judæam: nec post eum aliquis suffectus est in locum ipsius Rex Judæorum, Romanis tantummodo*

(*f*) ult. ff. de censib.

(*g*) Jos de bello Jud. lib. 5. c. 6.

ex dicendis liquebit, & *Titus* versatus sit anno superiori die decima septiam mensis novembris *Beryti*, quæ Phœniciæ urbs, ut tunc ostendimus, non alio is die, quam quinto Kalendas Aprilis Imperii Collega creatus est. Et ratio est, quia, ut colligitur ex Josepho lib. 7. de Bello cap. 24. longe post eum diem *Titus*, ut Romam veniret, mari se se commisit, ideoque cum hujus nuncupationis nuntium, dum *Argos* esset, teste Philostrato citato, acceperit, ante medium mensem Aprilem ad illum non perlatum; neque aliunde Vespasianus filium hac de re monere distulit. Unde *Titus* Imperii Collega *quinto Kalendas Aprilis*, seu die XXVIII. Martii, appellatus est, statimque missus, qui rem ei nuntiaret. Is *Argos* erat, sive in Peloponneso, sive in Epiro, sive in Thessalia, (triplex enim hujus nominis urbs) quando Romam veniens, se Imperatorem creatum audivit. Parte alia ante medium mensem Aprilem Titus Argos pervenire non potuit; quia ex Josepho citato postquam Titus aliquamdiu Beryti, ubi anno elapso die XVII. Novembris erat, commoratus est, Antiochiam Syriæ venit, & *continuo ad Zeugma Euphratem versus iter contendit*, inquit Josephus loco citato. Est autem *Zeugma* urbs Syriæ in Comagene ad Euphratem fluvium. Inde *Antiochiam remeavit*: ex ea urbe *ad Ægyptum discessit*, & *iter agendo ad Hierosolymam* venit. *Titus autem propositum iter ad Ægyptum tendens, emensa velociter solitudine, pervenit Alexandriam: decretoque ad Italiam navigare*, captivorum duces Simonem & Joannem *ilico ad Italiam portari præcepit. Peracta vero navigatione pro voto*, &c. Hæc Josephus. Quod iter post diem XVII. Novembris inchoatum, vix ante medium mensem Aprilem, attenta earum urbium ac locorum distantia, absolvi potuit.

VI. Vespasiani & Titi Triumphus.

Quoad Vespasiani & Titi triumphum, extant multi Nummi apud Mediobarbum V. C. illum repræsentantes. In uno legitur: IMP. CÆS. VESPASIAN AUG. P. M. TR. P. COS. III. In postica parte: TRIUMP. AUG. Visitur Imperator in quadrigis, qui dextra ramum tenet, & a Victoria coronatur; ante eum tibicen, & ante currum duo captivi, manibus post terga revinctis, qui videntur esse Joannes & Simon præcipui Judæorum Duces, quos in triumpho ductos scribit Josephus lib. 7. de Bello cap. 24. In postica parte alterius Nummi eadem antica notati habetur: JUDÆA CAPTA. Cernitur figura muliebris inter spolia sedens prope palmam, quæ symbolum est Palæstinæ. Porro triumphus mense Aprili exeunte ductus. Nam Domitianus eidem Consul interfuit, qui, ut ait Suetonius in Domitiano, nullum Consulatum gessit *ultra Kalendas Maji*.

VII. Janus bis a Nerone, & semel a Vespasiano clausus.

Ad num. VI. Orosius lib. 7. cap. 6. prodit, Vespasianum & Titum, Janum geminum post triumphum illum, sextum clausisse. Illum Augustus ter clauserat, ut suo loco dictum; bis vero Nero. Primum, anno Christi LVIII. quo Quinquennalia Imperii Augustei dedit, ut videre est in Nummis Neronis apud Mediobarbum. Secundo, anno Christi LXVI. extat enim ibidem Nummus inscriptus: IMP. NERO CLAU. CÆSAR AUG. GERM. P. M. TR. P. XIII. P. P. In postica parte: PACE P. R. TERRA MARIQUE PARTA JANUM CLUSIT S. C. Cerniturque templum Jani. Recte Orosius de Jano a Vespasiano hoc anno clauso ait: *Jure idem honos ultioni Passionis Domini impensus est, qui etiam Nativitati fuerat attributus*, ut nempe Janus clauderetur.

do Judææ dominantibus. Berenice etiam soror ejus Romæ agens, Tito erat in deliciis: amabat enim eam vehementissime; atque adeo, ut nuptias ei esse pollicitus diceretur; tamen simulatque se hujusce modi amore a populo ignominiæ notis sugillari cognovit, se ipsum generosa animi virtute cohibens, invitus licet (ut ait Suetonius) ab Urbe dimisit invitam. Eam quippe Titi uxorem Sextus Aurelius nominat, quod conjugali affectu ab eo eadem tractaretur. Ex his de Agrippa Rege narratis, mendacii redarguitur auctor, qui Josephi Gorionis nomine scribit triennio cum dimidio ante Hierosolymorum excidium Agrippam Regem a Vespasiano fuisse necatum; cum etiam Josephi testificatione constet, eum a Vespasiano fuisse amicissime habitum.

IX. Judæi ubique perditi.

Quod vero ad ceteros Judæos spectat; mirum quidem dictu: qui gladium obsidionis evaserant, quocumque perrexerunt, eos Dei vindicta secuta, miserabiliter perdidit ac delevit. Tria enim millia Judæorum, qui in nemus Jardes dictum confugerant, a Lucilio Basso Legato sunt interfecta (g). Rursum, qui in Ægyptum fuga lapsi se contulerant, æque male perierunt. Erant enim Galilæi secta; qui non satis habuerunt, periculum evasisse, sed novas illic ciere turbas cœpere, & veteres adhuc renovare quæstiones, & prava dogmata stabilire, affirmareque unum tantum dicendum Dominum esse Deum, nec eo nomine Romanos Imperatores esse nuncupandos; sicque (ut fecerant in Judæa) gentiles suos ad defectionem solicitabant; usque adeo, ut qui contradiceret, enecarent. Quamobrem seniores Judæorum execrantes horum temeritatem, ceteros Judæorum in eos concitarunt: qui tandem omnes capti sunt: cumque omni genere tormentorum eos exagitarent, quo hoc solummodo extorquerent, ut Cæsarem dominum faterentur; nemo cessit, neque dicere velle visus est, sed omnes illa necessitate validiorem sententiam conservavere, tanquam brutis corporibus, non animis etiam, cruciatus ignemque susciperent. Maxime vero puerorum ætas miraculo spectantium fuit: nec enim eorum quisquam commotus est, ut dominum Cæsarem nominaret: usque adeo corporum infirmitatem vis audaciæ superabat. Hæc Josephus (b); qui addit & de Judæis ter mille, qui in Cyrene Ægypti provincia, a Catulo ejus regionis Præfecto, eodem nomine sunt trucidati, inter quos plures etiam innocentes oppressos fuisse tradit. Cum hæc & alia accepisset Vespasianus de Judæis tumultuantibus in Ægypto, nuntiante hæc omnia Lupo Augustali præfecto; eidem in mandatis dedit, ut eorum templum, quod habebant in ea provincia, Onion appellatum, demoliretur.

(a) Jos. de bello Jud. li. 7. c. 29.

Galilæi obstinatissimi.

(b) Jos. de bello Jud. lib. 7. c. 29. 31.

X. Templum Judæorum in Ægypto.

Quod autem ad Onion spectat; hoc nomen sumpserat ab Onia Pontifice tempore cladis ab Antiocho illatæ: hic enim cum confugisset ad Ptolemæum, obtinuit ab eo apud Heliopolim templi fabricandi gratia octoginta stadiorum aream: ubi in modum castelli circumquaque munitum templum ædificavit in schismate adversus ceteros Judæos Hierosolymis agentes: qui hæc contra legem agi, indigno animo ferebant; licet hi hanc, quæ ipsis justa videbatur, obtenderent causam, fuisse nimirum ante annos nongentos septuaginta ab Isaia prænuntiatum, ædificandum templum in Ægypto. Quod ædificatum sic perseveravit integrum annis trecentis trigintatribus: sed hoc tempore a Præfecto clausum, nulla data locum adeundi facultate, derelictum omnino remansit, atque alteri usui cessit, adeo ut ne vestigium quidem amplius in eo cultus religiosi reliquum esset. Hucusque Josephus (c) de cladibus sub Vespasiano & Tito Judæis illatis.

(c) Joseph. de bell. Jud. li. 7. c. 30.

XI. Sed eodem tempore quid itidem Judæis acciderit, his tradit Eusebius (d): *Fertur, inquit, præterea Vespasianum post vastationem Hierosolymorum mandasse, ut omnes ex Davidis genere prognati, diligenter conquirerentur: quo nemo apud Judæos ex illa regia stirpe omnino in posterum superesset: indeque in Judæos maximam denuo cladem & persecutionem fuisse concitatam.* Hæc ipse. At hæc de familia Davidis abolenda, unde in mentem Vespasiani venerunt? Nisi, quod eidem significatum esset, oraculis Prophetarum esse prædictum, ex David progenie regnaturum hominem, cujus Imperium esset æternum? Cum enim ei adulantes, cetera quæ erant in oraculis, quasi de eo prædicta essent, Josephus & alii illi accommodassent; hoc quod adversari videret, in hunc modum irritum reddi curavit.

(d) Euf. hist. l. 3. c. 11.

XII. Josephus quando & ubi Historiam scripsit.

Hic igitur finis esto rerum Judaicarum, quæ sunt a Josepho conscriptæ, Romæ dum ageret otiosus post triumphum Titi, obtulitque commentarium Vespasiano ac Tito, & cum aliis pluribus, tum etiam Agrippæ Judæorum Regi tunc ibidem, Romæ scilicet, agenti: quod & ipse quidem testatur scribens contra Apionem (e) his verbis, cum de sua captivitate & Romam adventu agit: *Deinde Romæ tempus vacationis habens, omni jam negotio præparato, usus aliquibus cooperantibus mihi propter eloquentiam Græcam & rerum eruditionem, exhibui. Tantaque mihi securitas adfuit veritatis, ut primos omnium Imperatores belli Vespasianum & Titum testes non expavescerem. Primum namque illis obtuli libros, & post illos multis quidem Romanorum, qui bellis interfuere: plurimis vero nostrorum eos etiam venum dedi,*

(e) Joseph. contra Apion. l. 1.

di, qui Græca eruditione videbantur imbuti, quorum est Julius Archelaus, Herodes honestissimus, & ipse admirabilis Rex Agrippa. Isti siquidem universi testimonium perbibuere, quod veritatem diligenter excolui. Hæc Josephus.

JESU CHRISTI ANNUS 74. | LINI ANNUS 5. | VESPAS. IMP. ANNUS 3.

I. QUi ordine sequitur annus Domini septuagesimusquartus, consignatur in Fastis Coss. Vespasiano Aug. tertium & Tito Vespasiano Cæsare secundum. Sic enim se habuisse veteres Fastos Consulares, Plinius *(a)* non obscure significat, dum (ut posuimus) hunc annum dictis describit Consulibus, tot vicibus utroque ipsorum Consulatu perfuncto, nimirum (ut dictum est) patre tertium, & filio Tito secundum. Quamobrem plane constat eos *(b)* errare, qui hoc anno Vespasiani quartum & Titi secundum ponunt; sicut dum adjungunt quintum ejusdem Augusti Consulatum cum Titi tertio: sumpto nimirum errore, quod primum annum Imperii Vespasiani notant ejusdem Imperatoris Consulatu secundo, cum tamen de primo ejus Consulatu nulla mentio habeatur in Fastis, in quibus sint adscripti Consules ordinarii. Nam antea Vespasianus fuerat tantum Consul suffectus: quamobrem cum creatus est postea ordinarius, non bis Consul in Fastis adscribendus erat, sed semel: quam consuetudinem Romæ usque ad Severi Imperatoris tempora perdurasse, auctor est Dio *(c)*.

(a) *Plin. hist. nat. l. 2. c. 13.*

Consules ordinarii hujus anni.

(b) *Panu. Oleand. & alii in Fast. Cons.*

(c) *Dio l. hist. 46.*

II. Idque idem necessario admonuisse oportuit, tum ad horum convincendos errores, tum etiam ut in omnibus rationi temporum sit consultum: sunt enim hæc verba Dionis, dum agit de Cæsaris primo Consulatu: *Tametsi*, inquit, *jam ante Consularibus ornamentis decoratus fuerat; non tamen hunc suum Consulatum secundum nuncupavit: idque in simili re ab omnibus deinceps usque ad nostra tempora observatum est. Primus enim omnium Severus Imp. cum Plautiano honores Consulares tribuisset, cumque deinde in Senatum adscriptum, eum Consulem postea faceret, iterum Consulem esse dixit: idque exemplum alii deinde sunt secuti.* Hæc Dio. Quamobrem cum Suetonius *(d)* de Vespasiani Consulatibus ait: *Consulatus octo veteri addidit*: Haud dubium, ipsum cum ceteris adnumerasse etiam primum Consulatum ejus non ordinarium, sed honorarium, quem suffectus duobus mensibus anni *(e)* novissimis gessit tempore Claudii. Qua etiam ratione errore labi certum est, qui consulatum Domitiani, quem gessit cum Messalino anno sequenti, secundum ponunt; cum constet eodem auctore

(d) *Sueton. in Vesp. c. 8.*

(e) *Sueton. in Vesp. c. 4.*

SÆC. I. Anno Urbis 825. Olymp. 212. an. 4. An. Ch. 71 72.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5565.

☉ 25. ED. ☽ 16. P. 22. Mart. Indict. 15.

JESU CHRISTI 72. *secundum Baronium* 74.

CLEMENTIS PAPÆ 6.

VESPASIANI IMP. 4.

I. *Consules.* [1] AD num. I. Coss. *Vespasianus Aug. IV. & Titus Cæsar II.* Sumptus a Tito Consulatus juxta primam Consulatuum Cæsareorum regulam, quia nempe anno præcedenti Imperio Proconsulari donatus est; a Vespasiano vero juxta tertiam, ut filii scilicet Collega esset. Baronius hoc anno Vespasianum III. & Titum II. Consules proponit, indeque per Vespasiani tempora fasti ejus depravati. Natus illi error ex depravato Plinii Codice, quo usus est: in eo enim lib. 2. cap. 22. quemadmodum & in multis impressis, habebatur: *Nam ut duodecim diebus utrumque sidus quæreretur, & nostro ævo accidit, Imperatoribus Vespasianis patre III. filio iterum Consulibus.* Cum tamen quartus Vespasiani Consulatus cum secundo Titi necessario copulandus sit. Cum Dissertationem Hypaticam composui, in I. parte cap. 1. num. 5. hunc locum restituere conatus sum: cumque viderem, Calvisium in Opere Chronolo-

[1] COss. *Vespasianus Aug. IV. & Titus II.* Fasti Casinates: IMP. VESPASIANO IV. ...... K. APR. C. AVARIUS. Lapis Ligorianus, Veteris Latii tom. III. pag. 44. KAL. MAJI. VESPASIANO AUG. IV. ET. T. CAESARE II. COS. Alius ibidem. KAL. MAJI. VESPASIANO IV. ET T. VESPASIANO II. COSS. Gruterus pag. CLXXXIX. 8. IMP. CAESAR. VESPASIAN. AUG. P. M. TR. POT. III. IMP. VIII. P. P. COS. IV. Item pag. CXCVII. 4. TRIB. POT. IIII. IMP. X. P. P. COS. IV. Item Ligorianus lapis in Veteris Latii tom. VI. pag. 155. DEDIC. KAL. JUN. IMP. VESPASIANO AUG. IV. & T. FLAVIO CAESARE II. COSS. Fasti Idatiani: *Vespasiano IV. & Tito II.* Prosperi Chronicon: *Vespasiano IV. & Tito III.* corrupte in numeris Titi. Fasti Vindebonenses: *Vespasiano IV. & Tito II.* Plinius lib. II. cap. XIII. *Nam ut quindecim diebus utrumque sidus quæreretur, & nostro ævo accidit, Imperatoribus Vespasianis, patre IV. filio iterum consulibus.*

Ratio habita in numerandis consulatibus.

(a) Suet. in Domit. c. 2.

ctore Suetonio(a), ipsum ante Imperium adeptum gessisse sex Consulatus, sed ex his unum tantummodo ordinarium, de quo suo loco dicendum. Sed eadem Dionis sententia complures alii corrigendi essent errores, in quos chronographi, ea quæ ab ipso sunt dicta ignorantes, sunt lapsi, dum in Fastis Consularibus intexendis, ex suffectis etiam Consulatibus ordinarios numerarunt: quos nos bona fide, ne omnia invertere videremur, interdum secuti sumus; cum alioqui nullum afferatur rationi temporis præjudicium, cum non suffectos, sed ordinarios tantum Consules in suis ipsorum Fastis posuerint, licet auctos numero suffectorum. Insuper ne quis errore labatur; illud etiam monendum putamus, reperiri diversam rationem esse habitam diversorum Consulatuum: nam ad annorum numerum consignandum ordinarii tantum (ut diximus) adscribebantur in Festis; in aliis vero monumentis etiam publicis, ut in nummis, vel aliis inscriptionibus, observavimus notatum reperiri numerum suffectorum, simulque etiam ordinariorum Consulatuum. Hæc qui non considerat, in errorem ferri sæpissime necesse erit. His vero ad temporis rationem elucidandam ex instituto narratis, jam quæ hoc anno facta habentur, in medium adducamus.

III. Sectæ Judæorum destructæ, vel mutatæ.

(b) Epiph. hæres. 19.

Excisa his temporibus (ut diximus) secta Galilæorum, quæ in Ægypto cœperat coalescere: nec reliquæ diutius subsistere valuerunt: profligatis enim Judæis, prava etiam illorum dogmata extingui cœperunt. Unde Epiphanius (b): *Post Expugnationem*, inquit, *Hierosolymorum, permansit tum hæc*, Ossenorum videlicet, *tum aliæ modico tempore, quæ appellantur hæreses, Sadducæorum inquam, Scribarum, Pharisæorum, Hemero-baptistarum, Nazaræorum, Ossenorum, & Herodia-*

logico scribere, nullam hoc anno eclipsim Solis accidisse, superiore autem die IV. Martii Lunam defectum passam, & die vigesima secunda ejusdem mensis Solem, arbitratus sum, Plinium de hac eclipsi locutum, & Vespasianum, qui tertium tantum Consul erat, ideo IV. Consulem appellasse, quia in præsentem annum Consul IV. designatus erat. Imperatores enim absolute Consules dictos, licet solum designati essent, multis exemplis constat. Verum postea in mentem venit, rem quæ anno Christi LXXI. contigit, Consulibus anni LXXII. signari non potuisse. Prætera legi apud Ricciolum in Chronologia Reformata lib.4. pag.161. præsenti anno die VIII. Februarii Solem defecisse in Italia ante meridiem, & die XXII. ejusdem mensis Lunam defecisse Romæ sesquihora fere post occasum Solis, quod se ex Tabulis Astronomicis colligere ait Ricciolus. Quare cum Plinius in Italia Opus suum composuerit, non dubium, quin de utraque illa eclipsi interpretandus sit. Eam ob rem tria MSS. Plinii, quæ in Bibliotheca Regia extant, consulenda censui. In priori a septingentis aut octingentis annis exarato, quod numero est 4759. legitur: *Imperatoribus Vespasianis patre ac filio*, numeralibus notis prætermissis, & supra illa verba alia manu additum, *tertium Consulibus*. Quod MS. a Petavio in Paralipomenis librorum de Doct. Temp. pag.861. visum existimo, aut saltem simile; ait enim: *Vel IV. Consul pro III. legi, vel ut in MS. comparet, sine ulla numerorum nota, Vespasiano patre & filio Consulibus*. In alio MS. a quingentis circiter annis descripto habetur: *Imperatoribus Vespasianis patre III. filio II. Cos.* In tertio, quod est ducentorum circiter annorum: *Imperatoribus Vespasianis patre III. ac filio II. Cos.* Tandem in manus meas venit nova editio Plinii, ab Harduino Viro eruditissimo a biennio in lucem emissa, in qua totus Plinii locus sic exprimitur: *Nam ut quindecim diebus utrumque sidus quæreretur, & nostro ævo accidit, Imperatoribus Vespasianis patre IV. filio iterum Consulibus.* Et recte quidem quoad dierum numerum, non solum quia Plinius ignorare non potuit spatio duodecim dierum binas eclipses accidere non potuisse; sed etiam quia in tribus Regiis Codicibus citatis diserte legitur, *quindecim diebus*, quemadmodum & in aliis quibusdam Codicibus MSS. ab Harduino laudatis. Verum non dubito quin notæ numerales addititiæ sint, & quin Plinius scripserit, *Vespasianis patre ac filio Cos.* ut habetur in priori MS. Regio; non tantum quia Vir doctissimus, qui tot MSS. Plinii præ manibus habuit, nullum profert, in quo idem Vespasiani patris, & Titi filii Consulatus cum Notis numeralibus edatur; sed etiam quia Consulatus ille in duobus citatis Codicibus Regiis his verbis memoratur, *patre III & filio II. Cos.* ab Harduino vero, & ab aliis Plinii editoribus Titi Consulatus hoc modo enuntietur, *filio iterum Consulibus*. Quæ diversa iterati Consulatus expressio, eam insititiam esse declarat. Ceterum, quod Harduinus in Notis tradit, Titum, licet a Plinio Imperator vocetur, non idcirco eum Collegam Imperii fuisse, & primum omnium Marcum Lucium Verum Collegam adscivisse, ex dictis prorsus evertitur, liquetque, duplicis generis Collegas Imperii fuisse, quosdam sc. qui Imperio Proconsulari & Tribunitia Potestate exornati erant, alios vero qui etiam Augusti nomine donabantur, ut suo loco dictum [1].

[1] Petavius mendum in his Consulibus a Baronio dispositis primus detexit in Paralipomenis de Doctrina temporum pag.860. in addendis ad Cap.XVI. lib.XI. Veteres enim lapides, inquit, & nummi id persuadent. Quod ad Dionem spectat, ait idem Petavius, non ille suffectos consulatus negat in numerum solitos procedere, sed consularia dumtaxat insignia. Nam paulo ante scripserat, Senatum *consularibus insignibus Octavium* ornasse, postea vero consulatum vi a populo extorsisse, collegamque *Q. Pedium* sumpsisse: *Non tamen ideo*, inquit Dio, *secundum se consulem inscripsit, & si consularibus insignibus honestatus esset*. Primus *Plautianus* sub *Severo* quum insignia consulatus accepisset ante, *consul* postea factus, *secundum consul* vocatus est: quæ est insignis observatio; nam in consequentibus Fastis, plerosque *consules secundum* legimus, quorum frustra nonnunquam, aut ordinarius consulatus aut suffectus quæritur. Quod ante Severum *consulatus suffecti* numerati sint, constat ex *Claudii* consulatibus apud Suetonium Cap.XIV. Hæc ibi Petavius.

rodianorum; donec singulæ pro occasione & tempore dissipatæ & solutæ sunt. Hæc ipse. Verum potius mutatæ sunt, quam extinctæ: siquidem nequaquam omnino esse desierunt: nam complures ex illis pertæsi Judæorum infamiæ, & gloriam Christianorum e contrario æmulantes, illis adhæserunt; sed ita tamen, ut, non crederent sicut illi; sed commixtione quadam, tamquam ex diversis generibus animantium, horrendum monstrum conflarent. Dicemus de singulis, sed ante omnes de Samaritis, de quibus sæpius antea.

IV. De Samaritis & Nazaræis. Quod igitur pertinet ad Samaritas: sicut, illis natura insitum erat, ut quod semel in errorem adducti suscepissent, semper pertinacissime retinerent, sic complures illorum quamvis fidem Christianam fuerint amplexati, tamen priorem errorem non dimiserunt usque ad Justiniani tempora; cum in Palæstina tumultuantes, immisso milite, sævissime sunt trucidati (*a*). Rursus vero etsi Nazaræi, qui ante Christi adventum erant (*b*), esse desierint; nova tamen ejusdem nominis secta his ipsis diebus post Hierosolymorum cladem emersit; de qua hæc Epiphanius (*c*): *Est autem hæc Nazaræorum hæresis in Berrhœorum regione circa Cavam Syriam, & in Decapoli circa Pellæ partes, & in Basanitide, quæ Cocaba appellatur, & Cocaba Hebraice dicitur. Illinc enim initium factum est, post discessum ab Hierosolymis, omnibus discipulis in Pella habitantibus, cum Christus jussisset relinquere Hierosolymam ac secedere, quoniam passura esset obsidionem. Et hac de causa Berrhœam habitantes, illic (ut dixi) vitam degebant. Hinc Nazaræorum hæresis initium habuit. Erraverunt autem & hi, circumcisionem jactantes, & adhuc sub maledictione sunt.* Hi igitur quod Christo credidissent, nacti sunt Matthæi Evangelium, de quo superius facta est mentio; licet Theodoretus (*d*) dicat hos usos esse Evangelio apocrypho secundum Petrum.

(*a*) Procop. de ædif. Just. Imp.
(*b*) Epiphan. hæresi 18.
(*c*) Epiphan. hæresi 29.
(*d*) Theod. lib. 2. hær. fab.

V. Tolerati sunt Nazaræi in Ecclesia per illud tempus, quo legalibus usi sunt interdum etiam Apostoli, cum aliqua nimirum occasio id postularet; nec ab Ecclesia ejecti sunt: immo nec a ceteris eo nomine distinguebantur, cum (ut dictum est superius) Christiani omnes etiam Nazaræi dicerentur, ut habent Apostolorum Acta (*e*), atque Epiphanius pluribus docet (*f*): quo nomine adhuc sancti Hieronymi tempore utebantur, cum Christianos dicere vellent Hebræi. Nam (ut idem Hieronymus (*g*) ait) sub nomine Nazarenorum ter in die Christianis maledicebant: licet Epiphanius (*h*) velit nonnisi dictos hæreticos, Nazarenos appellando, eos intelligere voluisse. Sed de his superius. Ejusmodi secta diutius perduravit in

Nazaræi facti Hæretici.

(*e*) Act. 24.
(*f*) Epiph. hær. 29.
(*g*) Hier. in Isai. c. 52.
(*h*) Epiph. hær. 29.

Oriente, cujus asseclæ alio nomine Minæi dicti reperiuntur: de quibus hæc sanctus Hieronymus (*i*) scribens ad sanctum Augustinum: *Usque hodie*, inquit, *per totas Orientis synagogas inter Judæos est hæresis quæ dicitur Minæorum, & a Pharisæis usque damnatur; quos vulgo Nazaræos nuncupant: qui credunt in Christum Filium Dei natum de Maria Virgine, & eum dicunt esse, qui sub Pontio Pilato passus est, & resurrexit, in quem & nos credimus. Sed dum volunt Judæi esse & Christiani, nec Judæi sunt, nec Christiani.* Hæc Hieronymus. Scripserunt (*k*) adversus hujusmodi hæreticos Justinus martyr, Irenæus, Origenes, & alii complures, qui texuerunt catalogum hæreticorum, ut Epiphanius, Philastrius, Augustinus, Theodoretus, Joannes Damascenus, & alii recentiores. Porro Nazaræi consortio Ebionæorum, a quibus (ut Epiphanius (*l*) tradit) nonnulla mutuati, vehementer sunt infamati.

(*i*) Hier. epist. 89.
(*k*) Theod. hæret. fab. lib. 2.
(*l*) Epiph. hær. 30.

VI. De Ebione hæresiarcha. Eodem etiam tempore, nimirum post excidium Hierosolymæ, emersit impostor scelestissimus, Ebion nomine, ex quo nefanda Ebionitarum hæresis est exorta, cujus primordia sic idem describit Epiphanius (*m*): *Initium autem hujus cœpit post Hierosolymorum captivitatem. Quandoquidem enim omnes in Christum credentes eo tempore in citeriori regione habitabant; majori ex parte in Pella civitate quadam Decapolis, quæ in Evangelio scripta habetur, prope Batanæam, & Basanitidem regionem, tunc eo digressis, & ipsis istic vitam agentibus, ex hoc occasio contigit Ebioni. Et incepit quidem habitationem habere in Cocaba, vico quodam in partibus Carnaim, Arnen, & Astaroth, in Basanitide regione, velut fama ad nos perlata habet. Hinc sane malam suam doctrinam auspicatur, unde & Nazaræi supra mihi indicati sunt. Hic enim conjunctus illis, & illi huic, utraque pars de propria improbitate alteri impertivit. Et differunt quidem altera ab altera in aliqua re, verum in mentis perversitate se mutuo expresserunt.*

(*m*) Epiph. ibidem.

VII. Hæresum mixtura deformis. Sed & Ebionæis paulo post conjunctus est (*n*) Elxai Offenorum antiquæ hæresis facile princeps; ex quo accidit, ut (quod est in proverbio, aspis a vipera mutuata venenum) magna facta sit accessio impietati, dum ex pluribus portentis unum est monstrum effigiatum, in unum coeuntibus Samaritis, Judæis, Offenis, Nazaræis, Cerinthianis, Carpocratianis & aliis; quos Ebion simul jungens, unum ex his corpus componens, omne turpitudinis & impietatis prodigium superavit. Unde Epiphanius (*o*): *Quemadmodum*, inquit, *si quis copulasset sibi ornamentum ex diversis lapillis pretiosis, & vestem variegatam, & splendide se exornasset:*

(*n*) Epiph. hæres. 19. 30.
(*o*) Epiph. hær. 30.

set: sic hic vice versa, quicquid horrendum est, & perniciosum, & abominabile, informeque ac incredibile & odio plenum, id a singulis sectis accepit, & se ipsum in omnes efformavit. Samaritarum enim habet abominationem, Judæorum nomen, Ossenorum vero & Nazaræorum opinionem, Cerinthianorum formam, Carpocratianorum improbitatem, & Christianorum vult habere appellationem. Hæc Epiphanius qui & inferius de Ebione ejusmodi enarrat historiam: *Hic*, inquit, *Ebion etiam ipse in Asia habuit prædicationem, & Romæ. Radices autem spinosarum propaginum habet in Nabathæa, & Paneade.* Ac post multa de ejus dogmatibus dicta hæc addit.

VIII. De S. Joanne & Ebione. *S. Joannes prædicans in Asia, mirabile opus fecisse narratur ad veritatis delineationem. Cum enim vitam degeret admirandam, & dignitatem veritatis ipsius decentem, & penitus non lavaretur; coactus est a Spiritu sancto progredi usque ad balneum, dixitque: Accipite mihi quæ pertinent ad balneum. Et cum comites ipsum sequentes mirarentur, venit ad ipsum balneum; & ubi pervenisset ad eum qui lavantium vestes suscipere solet, interrogavit: Quis est intus in balneo? At olearius servandis vestibus inserviens (in gymnasiis enim hoc officium est aliquorum quotidiani alimenti acquirendi gratia) ad Joannem dixit: Ebion intus est. Joannes vero statim intelligens Spiritus sancti ductum, ob quam causam impulisset ipsum usque ad balneum venire (velut dixi) memoriæ videlicet gratia, ut relinqueret nobis veritatis argumentum, qui sunt servi Christi, & Apostoli, ac filii ejusdem veritatis, qui vero vasa diaboli, & portæ inferni non valentes contra petram, & ædificatam super ipsam sanctam Dei Ecclesiam: statim ubi se turbasset, & leviter flevisset, ut omnes audirent, in testimonium ac declarationem impollutæ veritatis doctrinæ: Festinate, inquit, fratres egrediamur hinc, ne cadat balneum, & pereamus cum Ebione, qui intus est in balneo, propter ipsius impietatem. Et nemo miretur de eo quod audit, Joannem cum Ebione congressum esse. Multo enim tempore beatus Joannes in vita permansit, & usque ad Traiani regnum duravit.* Hæc Epiphanius.

IX. Verum hæc de Joanne & Ebione recitata, Cerintho potius adscribuntur ab aliis auctoribus, ut Irenæo (*a*), Eusebio (*b*), Theodoreto (*c*), & aliis. At ne dicamus Epiphanium esse hallucinatum; haud inconveniens erit existimare, utrumque simul in balneis repertum esse: siquidem magna necessitudo, ex impietatis similitudine comparata, intercedebat inter eos; cum enim multi dicant occasione Cerinthi a Joanne scriptum esse Evangelium: S. Hieronymus (*d*) Ebionis causa id factum affirmat, quod scilicet communicatione hæresis eadem utrisque censerentur esse communia; licet (quod Tertullianus (*e*) ait non fuerint omni ex parte Ebion & Cerinthus inter se consentientes: cum ille a Deo mundum esse creatum, Cerinthus vero ab Angelis diceret esse factum. Hic ipse Ebion in primis, quo minus veritate polleret, calumniis fovere mendacia aggressus est: quippe qui cum in docendo Paulum primas ferre videret, in eum maledicta jacere, contumeliisque eum proscindere orsus est: idque eo consilio, ut nutantes Judæorum animos ab eo redderet penitus alienos; aiebat enim ipsum esse Græcum, non natura Judæum, sed factum ex Gentibus proselytum ea occasione, quod Hierosolymis agens adamasset filiam sacerdotis, quam cuperet ducere in uxorem; utque fieret voti compos, circumcisionem accepisse: sed cum nec ita quod optasset, fuisset assecutus, ad impugnandam circumcisionem & legem esse conversum. Sic igitur existimans hac ratione Pauli prædicationem & scripta se convulsisse, falsa Acta nomine Apostolorum edidit, in quibus una cum impietate multa coagmentata essent mendacia.

Ebionis cum Cerintho connexio.

(*a*) Iren. lib. 3. c. 4.
(*b*) Euseb. hist. lib. 3. c. 22.
(*c*) Theod. hæret. fabul. lib. 2.
(*d*) Hier. de script. Eccl. in Joanne.
(*e*) Tertullian. de præscript. c. 48.

Ebion hostis Pauli multa in eum.

X. Insuper (quod idem tradit Epiphanius) Circuitus Petri per Clementem scriptos corrumpens, & pauca admodum vera relinquens, ad suas hæreses confirmandas viam aperuit. Id quidem testatum reddi ex ejusdem Clementis Encyclicis, idem auctor tradit, sic dicens: *Idem Clemens ipsos per omnia redarguit in epistolis, quas scripsit, Encyclicis, quæ in sanctis ecclesiis leguntur, quod alium habeant characterem fides ejus & sermo ab his quæ sub nomine ipsius in Circuitionibus corrupta sunt. Ipse enim* (nempe Clemens) *virginitatem docet, at illi non admittunt.* De eodem Clemente idem tradit auctor, quod dum vixit Jacobus frater Domini, qui virginitatem excolebat, tanti viri ductus exemplo virginitatem extollere seque ejus cultorem exhibere cœperit; addit etiam, ipsum insuper laudibus celebrasse Eliam, & Danielem, & Sampsonem, & omnes Prophetas, quos illi abominantur. Sed hæc etiam: *Itaque in Circuitionibus in totum se ipsos transtulerunt, mentientes contra Petrum multis modis; quasi ipse quotidie se in aquam merserit purificationis gratia, velut etiam ipsi: ab animatis item & carnibus ipsum abstinuisse, & ab omni edulio alio ex carnibus facto dicunt, velut etiam ipsi faciunt: nam & ipse Ebion & Ebionitæ penitus ab his abstinent:* multa tamen eosdem facere, quæ rite fieri nosset, ut baptismate initiari, idem affirmat, qui addit: *Mysteria* (nempe sacram Eucha-

chariſtiam) *faciunt ad imitationem ſanctorum in eccleſia, ab anno in annum per azimos, hoc eſt, panes non fermentatos: at alteram myſterii partem per aquam ſolam*. Quin etiam (ut tradit Euſebius *a*) diem Dominicum rite, ut nos celebbant.

(*a*) Euſeb. hiſt. lib. 3. c. 21.

XI. Artes Ebionis.

Sed & ad conciliandam ſibi majorem fidem dici voluit Ebion, idcirco, quod volens libenſque eſſet pauper effectus, teſtans ſe fuiſſe unum ex illis qui pretium ſuarum rerum poſuiſſent ad pedes Apoſtolorum. In hunc igitur modum Ebion, exploſo Paulo, Petrum ſibi adſtipulari mentitus, nomenque Chriſtianum aucupans, & aliquos Eccleſiaſticos ritus uſurpans, hiſque jactis ad erigendam ſtructuram impietatis fundamentis, horrendum eſt dicere, quales abominationes ſuperſtruxerit. A Deo enim duos dicebat fuiſſe ad rerum dominium ordinatos, Chriſtum videlicet & diabolum, illumque accepiſſe in ſortem futurum ſæculum, huic vero mundum fuiſſe concreditum: porro illum velut unum ex Angelis, ſed ceteris majorem eſſe creatum, & quod pertinet ad carnem aſſumptam, ex viri ſemine procreatum; eumdemque Adam primo ſe induiſſe, ac poſtea exuiſſe.

XII. Ebionis errores.

Quod ſpectat ad politiam; Ebionæi, ut Nazaræi, æque Legem cum Evangelio tradebant eſſe ſervandam; utebantur autem Matthæi Evangelio, ſed decurtato, ſicut & ceteris divinis ſcriptis: quinetiam (ut auctor eſt Irenæus *b*) Hieroſolymam adorabant, quaſi eſſet domus Dei. Sed & (quod Tertullianus (*c*) ait) adeo Ebion Judæis favit ut Legem præferret Evangelio, ad illud ſane excludendum, & Judaiſmum vindicandum. Cogi inſuper voluit omnes uxorem ducere, etiam impuberes; liberum quoque relinquens, ut quot quis pro arbitrio vellet, uxores acciperet. De Ebione inſuper, eum damnans meminit Ignatius ad Philadelphios ſcribens his verbis: *Si quis dicat unum eſſe Deum, & confiteatur Chriſtum Jeſum, ſed eum nudum eſſe hominem putet, non autem Deum unigenitum, Sapientiam, & Verbum Dei, ſed ſolum anima & corpore conſtare cenſeat; hujuſmodi ſerpens eſt, fraudem & errorem prædicans in exitium hominum, & eſt ejuſmodi inops ſenſu, cognomento Ebion*. Clemens Romanus etiam (ut nuper vidimus) ſuis Encyclicis ejuſdem Ebionis impietatem damnavit. Inſuper Irenæus (*d*), Tertullianus (*e*), & Origenes etiam ſuis ſcriptis Ebionem & Ebionæos ſæpe exagitarunt; quod & fecerunt Euſebius (*f*), Epiphanius (*g*), Philaſtrius (*h*), Auguſtinus (*i*), Theodoretus (*k*), ac demum ceteri recentiores, qui de hæreſibus commentarios conſcripſerunt. At de Ebione ſatis.

(*b*) Iren. li. 1. c. 26.

(*c*) Tertul. de præſcrip. c. 48.

(*d*) Iren. lib. 1. c. 26.

(*e*) Tertul. de præſcrip. c. 48.

(*f*) Euſeb. hiſt. lib. 3. c. 21.

(*g*) Epiph. hæreſ. 30.

(*h*) Philaſtr. de hæreſ. c. 38.

(*i*) Aug. de hæreſ. ad Quodvultdeum.

(*k*) Theod. hæret. fab. lib. 2.

XIII.

Sed his ipſis item temporibus, quibus Ebionæi vigebant, diſcipuli quoque complures Simonis magi, Dei Eccleſiam, non habentem maculam neque rugam, turpiter infamabant; dum Chriſtianum nomen nundinantes, blaſphemias ac impietates veluti calice aureo propinabant. Horum præcipuus erat Menander, idemque Samaritanus & magus, ejuſdemque Simonis diſcipulus primogenitus; de quo Juſtinus martyr, qui & ipſe patria Samaritanus illum optime noſſet, in oratione ad Antoninum Pium hæc habet: *Deinde* (poſt Simonem videlicet) *Menandrum quemdam, & ipſum Samaritanum, in vico Caparetaja ortum, Simonis diſcipulum, & a dæmonibus ipſum quoque exagitatum, Antiochiæ multos arte magica ſeduxiſſe ſcimus; qui ſectatoribus etiam ſuis minime morituros eſſe perſuaſit. Sunt vero nunc quoque ab eo reliqui nonnulli, qui hoc profitentur*. Hæc Juſtinus. De eodem hæc breviter poſt Irenæum Tertullianus (*l*): *Poſt Simonem magum Menander diſcipulus ipſius, ſimiliter magus, eadem dicens, quæ Simon ipſe: quicquid ſe eſſe Simon dixerat, hoc ſe Menander eſſe dicebat, negans habere poſſe quemquam ſalutem, niſi in nomine ſuo baptizatus fuiſſet*. Dicebat enim (ut idem (*m*) alibi ait) mortem ad ſuos non modo non pertinere, ſed nec pervenire. At egregie ſalibus ſuis eidem Tertullianus illudit, quod licet tot tantaque Menander ipſe ſuis polliceretur diſcipulis, perpaucos tamen habuit ſectatores: unde hæc idem auctor ſubſannans ait: *Quod hoc Menandri balneum? Comicum credo: Sed cur tam infrequens, tam occultum, quo pauciſſimi lavant? ſuſpectam enim faciam tantam raritatem ſecuriſſimi atque tutiſſimi ſacramenti*. Porro cum ejus dogmata ea eſſe quæ erant Simonis, teſtetur: cum de Simone jam ſatis ſuperius dictum ſit, haud opus eſt eadem recenſere. Agunt præterea de eodem omnes nuper recenſiti auctores. Sectati ſunt tamen eum inter alios Baſilides & Saturninus, quos condiſcipulos fuiſſe Epiphanius (*n*) tradit: verum diutius vixiſſe ferunt, nimirum ad tempora Hadriani Imperatoris. Sed de his fuſius alias.

De Menandro Diſcipulo Simonis.

(*l*) Tertul. de præſcrip. c. 46.

(*m*) Tertul. lib. de anim. c. 50.

(*n*) Epiph. hæreſ. 23.

XIV. De Cleobulo & Theodoto.

Meminit in eadem epiſtola Ignatius de Cleobulo atque Theodoto horum temporum hæreticis, ſed eorum, quos diximus, potius ſectatoribus, quam novarum hæreſum inventoribus: ſic enim ait, poſtquam de Simone, Menandro, Baſilide & Nicolaitis verba fecit: *Fugite præterea maligni illius nepotes Theodotum & Cleobulum, qui gignunt mortiferum fructum, quem qui guſtarit, continuo moritur, non temporalem hanc, ſed æternam mortem*. Porro diverſus eſt hic Theodotus ab illo Byzantino coriario hæreſiarcha, de quo ſuo loco. In his omnibus illud conſiderandum eſt, his qui ex circumciſione pro-ve-

venerunt hæreticis peculiare fuisse, novos velut a sanctis scriptos effingere commentarios, eisdemque tamquam recens in lucem editis ad suas hæreses confirmandas uti solere: de quibus hæc apposite Origenes (*a*): *Oportet ergo caute considerare: ut nec omnia secreta quæ feruntur in nomine sanctorum suscipiamus, propter Judæos qui forte ad destructionem veritatis scripturarum nostrarum quædam scripserunt, confirmantes dogmata falsa: nec omnia abjiciamus, quæ pertinent ad demonstrationem scripturarum nostrarum. Magni ergo viri est audire & adimplere quod scriptum est: Omnia probate; quod bonum est, tenete. Tamen propter eos qui non possunt quasi trapezitæ discernere inter verba quæ vera habeantur, vel falsa; & non possunt semetipsos cautos servare, ut verum quidem teneant apud se, & ab omni etiam specie mali abstineant; nemo uti debet ad confirmationem dogmatum libris qui sunt extra canonizatas scripturas.* Hæc Origenes. Sed admirabile plane fuit in his Dei consilium, qui tum falsa dogmata, tum etiam improbata atque commentitia scripta sic in lucem prodi permisit, ut iisdem cognitis ab Ecclesia atque rejectis, quæ vera quæve germana atque legitima essent, magis elucidata, patentius innotescerent, probataque veritas solidiori firmitate subsisteret.

(*a*) Orig. in Mat. tract. 23.

Judæi corruptores Divinæ Scripturæ.

XV. De S. Martiale Episcopo Lemovicensi.

Eodem anno tertio Vespasiani Imperatoris, S. Martialis Episcopus Lemovicensis, Galliarum dictus Apostolus, qui ex Oriente Romam cum Petro venerat, & ab eodem in Gallias fuerat amandatus, cum Lemovicenses, Tolosanos, Burdegalenses, Cadurcenses, & Aquitanos populos, eosque qui a Rhodano in Oceanum vergunt, ad pietatem Christianam instituisset, honestissimo labore perfunctus, hoc ipso anno (ut ejus Acta testantur) ex humanis sublatus est. Porro (ut & hic ejus exordia repetantur) tradunt hunc illum fuisse puerulum, de quo Andreas olim Domino roganti dixerat: *Est puer hic habens quinque panes & duos pisces.* Verum cum dicant, ipsum unum fuisse ex septuagintaduobus discipulis; opus est ut affirment, non sic ætate fuisse puerum nominatum, sed more Hebræorum, qui & homines etiam grandioris ætatis eo modo pueros nuncupabant. Feruntur ejus res gestæ, scriptæ ab Aureliano ejus successore; leguntur etiam ejus nomine duæ scriptæ epistolæ, quarum altera est ad Burdegalenses, altera vero ad Lemovicenses & Tolosanos conscripta, sed de his alias. Illud etiam memoria dignum de Martiale traditur, suscitasse mortuum, admoto ei baculo S. Petri, quem ab eo sibi datum Romæ acceperat: meminit ejus historiæ & Innocentius Papa (*b*).

(*b*) Innoc. extr. de sacr. unct. in fine.

JESU CHRISTI ANNUS 75. | LINI ANNUS 6. | VESPAS. IMP. ANNUS 4.

I. Sequens hic Christi annus septuagesimusquintus notatur ab aliis Consulatu Domitiani Cæsaris iterum, & M. Valerii Messalini. Verum cum (ut anno superiori dictum est) nonnisi numerus ordinarii Consulatus in Fastis (*c*) sit describendus; primus hic, & non secundus Domitiani Consulatus dicendus esset. Sed in eo etiam error inesse videtur, dum in iisdem Fastis anno primo Titi Imperatoris Domitianus Consul septimum ponitur; cum constet Suetonii (*d*) auctoritate, eumdem Domitianum ante adeptum Imperium ita sexies consulatum gessisse, ut ex eis unus tantummodo fuerit ordinarius; ac proinde unus tantum adscribendus esset in Fastis. Quamobrem errore posito numerum Consulatuum, ex antea dictis exoritur non levis suspicio tantum, sed vera certaque scientia. Eadem igitur ratione ex Dione allata, & Plinii (ut vidimus) testimonio roborata; cum annus superior sit consignatus Coss. Vespasiano tertium & Tito secundum, cumque rursus idem Dio (*e*) dedicationem templi Pacis factam esse dicat Vespasiano sextum & Tito quartum Consulibus, ut ex ipso superius recitato notandorum Consulatuum ordine affirmare necesse est, tam præsenti quam sequenti anno eumdem Vespasianum Consulatum gessisse, nempe hoc anno quartum, sequenti vero quintum, ac demum sextum. Quapropter præsenti anno dedisse putamus nomen Consules Vespasianum Augustum quartum & Valerium Messalinum, qui a Julio Frontino (*f*) ponitur: Consulatus vero Domitiani, quem ponit Suetonius ordinarium, in alium annum rejiciendus erit.

(*c*) Cuspi. & Panvin. & alii.

Emendatur error de numero consulatuum.

(*d*) Sueton. in Domit. c. 2.

(*e*) Dio in Vesp.

(*f*) Jul. Front. de aquæduct. lib. 2.

II. Hoc tempore Vespasianum de pellendis ab Urbe Philosophis dedisse edictum, Dio testatur his verbis (*g*): *Cum alii multi excitati ex Stoica disciplina, in quorum numero fuit Demetrius Cynicus, multa inutilia his qui audiebant, publice dissererent occasione philosophiæ, atque ita multos occulte in varias sententias traherent; Mucianus Vespasiano persuasit, ut omnes qui essent ejus sectæ, ex Urbe expelleret; dixitque in eos multa, ira magis incitatus,*

(*g*) Dio in Vespas.

Edictum de pellendis ab Urbe Philosophis.

tus, quam studio doctrinæ. Itaque Vespasianus statim philosophos præter Musonium Roma expulit. Hæc Dio. Ceterum non id novum Romæ videri poterat: neque licet & Nero id fecerit, vel alii ei similes, optimo Principi adeo ignominiæ vertebatur, cum id fieret more majorum: nam (ut auctor est Gellius *a*) jam longe ante, florente Republica, sub Consulatu Fannii Strabonis & Valerii Messalæ promulgatum fuerat Senatusconsultum de Philosophis & rhetoribus Urbe pellendis: quod scilicet adolescentes earum scientiarum addiscendarum cupidi viderentur ab armis avocari, & vitam agere otiosam ac plane inertem.

(a) Gell. lib. 15. c. 11.

III. Cur Vespasianus exegit ab Urbe Philosophos. Porro hæc facta sunt a Vespasiano, non quidem quod odio prosequeretur philosophiam, utpote bonorum morum conciliatricem, cujus (ut Philostratus ait) plurimum amans fuit; sed quod sic persuasus a Muciano ob solutam nimis dicendi libertatem. Ceterum Suetonius (*b*) auctor est ipsum Vespasianum lenissime tulisse philosophorum contumaciam. Ex his unus erat (ut ait Dio) ille Demetrius, qui (ut testatur Philostratus) socius erat Apollonii Tyanæi, qui eum Tito Cæsari proficiscenti ex Ægypto dederat monitorem. Hæc cum dicat Philostratus (*c*) in Apollonio; idem (*d*) meminit de Musonio Babylonio, qui sub Nerone carceri mancipatus, gravissima passus erat: licet auctor duos videatur Musonios recensere, alterum Babylonium, alterum vero Tyrrhenum, eosdemque sub Nerone graviter exagitatos. Sed cum de Babylonio agit, eum secundum ab Apollonio sapientia fuisse testatur. Sed & Vespasianus ad id faciendum compulsus est, licet invitus (quod sic jam necessitas postularet) ad compescendam garrulam ipsorum linguam, & petulantem potius quam ingenuam philosophoque dignam dicendi libertatem, qua passim proscindentes Imperatorem, indeque apud abjectum vulgus gloriam aucupantes, idem in Principem commovebant. Quamobrem ut famæ Imperatoris, ipsiusque Reipublicæ tranquillitati consultum esset; æquum visum est, eosdem tali edicto percelli, & ab Urbe longius ablegari.

(b) Sueton. in Vesp. c. 13.

(c) Philostr. in Apoll. l. 6.

(d) Idem l. 4. & 7.

IV. Reprehenditur & a Seneca (*e*) hujusmodi Philosophorum in quoscumque, ac potissimum in Principes dicendi temeritas potius, quam libertas, nam ad Lucilium scri-

(e) Senec. li. 10.

SÆC. I. Anno Urbis 826. Olymp. 213. an. 1. An. Ch. 73.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5566.

☉ 26. C. ☽ 17. P. 11. April. Indict. 1.

JESU CHRISTI 73. *secundum Baronium* 75.

CLEMENTIS PAPÆ 7.

VESPASIANI IMP. 5.

I. Consules. [1] AD num. I. Coss. *Domitianus Cæsar II. & M. Valerius Messalinus.*

II. *Quinquennalia Domitiani Cæsaris.* Baronius proponit hoc anno Vespasianum IV. & Valerium Messalinum ex Frontino lib. 2. de Aquæduct. & secundum Domitiani Cæsaris Consulatum in annum LXXVII. seu, ut ipse vocat, LXXIX. differt; quod Vespasianus anno Christi LXXV. Consul VI. processerit, &, ut ipse arbitratur, Consules suffecti in Fastis non numerarentur. At jam superiori anno demonstravimus, Consules suffectos in Fastis numeratos fuisse. Ex quo sequitur, Vespasianum anno Christi LXXV. in Fastis Consulem VI. appellari, non quod ille Consulatus sit inter ordinarios sextus sed quod sextus sit, comprehenso suffecto, quem ante Imperium gesserat. Vespasianus itaque hoc anno Consul non processit, neque Frontinus quartum ejus Consulatum cum Valerio Messalino jungit, ut dicit Baronius; sed Domitiani nomen ex S. C. abolitum omittit, & Valerium, & Messalinum alterum Consulem tantum nominat, quem in duos partitur. Hunc usum ejusdem Consulis nomina in duos dividendi, ab aliis etiam quandoque usurpatum videbimus. Porro extat apud Mediobarbum pag. 122. Nummus Titi inscriptus: T. CÆS. VESPASIAN. AUG. IMP. IIII. PON. TR. POT. II. COS. II. In postica parte: CÆSAR DOMITIAN. COS. DES. II. S. C. Cusus Nummus ille anno superiori, quo Titus Tribunitiam Potestatem secundam iniit, & Domitianus in annum præsentem designatus est Consul II. juxta secundam Consulatuum Cæsareorum regulam: Cæsarei enim ejus Imperii Quinquennalia in hunc annum incidunt. Suetonius in Domitiano cap. 2. ait: *In sex Consulatibus nonnisi unum ordinarium gessit, eumque, cedente & suffragante fratre*, quia nempe Domitiani Quinquennalia hoc anno acta. Unde Titus non tantum hunc ei Consulatum cessit, sed etiam propria Quinquennalia in annum sequentem distulit, sicut pater sua in annum LXXV. Ex quibus duorum sequentium annorum Consulatuum Cæsareorum causæ innotescunt. Hæc porro Suetonii verba male a Baronio explicata, ut ex dictis intelligitur.

Baron. anno 79. num. 1.

[1] COss. *Domitianus Cæsar II. & M. Valerius Messalinus.* Fasti Casinates: DOMITIANO II. CAES.. K. APR. TITUS. ET DOM. .... Fasti Idatiani, & Vindebonenses: *Domitiano II. & Messalino.* Frontinus de aquæductibus: *Valerio Messalino Cos.* Gruteriana inscriptio pag. CCCXIV. 3. ex Schedis Ligorianis: IV. ID. OCT. IMP. CAES. FLAVIO DOMITIANO. VIII. ET C. VALERIO MESSALINO. COS. Norisius in Epistola Consulari pag. 56. Ligorianam fidem exagitat, ac mendosum hunc lapidem demonstrat, quod titulus *Imperatoris* Domitiano affingatur hoc anno, & *consulatus* VIII. cum II. sit, in quo collegam habuit M. VALERIUM MESSALINUM. Extat quoque apud Gruterum inscriptio, pag. DCXXXI. 2. in qua *Persicus libertus manumissus, procuratorio nomine apud Domitianum Cæsarem* IN. SECUN. COS. *nempe in secundo* Domitiani *consulatu exercuit decurias duas.* Suetonius in Domitiano cap. II. *In sex consulatibus, nonnisi unum ordinarium gessit, eumque cedente & suffragante fratre.*

Excellentia Christianæ Philosophiæ.

scribens hæc ait: *Errare mihi videntur, qui existimant philosophiæ fideliter deditos, contumaces esse, ac refractarios, & contemptores magistratuum, aut Regum, eorumve per quos publica administrantur.* Damnat & Dio in suis Ægyptiacis Philosophorum Cynicorum in eo genere dicendi procaciam. At quantum his præstat Christiana modestia, quæ levissimam quampiam contumeliam in privatum etiam hominem dictam, perpetuo gehennæ igne dignam esse intelligit; quæ parendum esse Principibus etiam discolis, eosdemque in honore habendos, scit esse lege divina præscriptum? Numquam enim in tot acerbissimis ab Imperatoribus illatis in Christianos persecutionibus, quempiam illorum ob dicacitatem conventum esse judicio, quis poterit invenire: quod, qui scripserunt pro Christianis Apologias, ut Tertullianus, & alii, facile demonstrarunt. Quamobrem philosophorum complures, qui veræ sapientiæ amantes essent, & veritatis studiosi, sublimissimam omnium Christianorum philosophiam esse considerantes, admirantesque apud eos non paucos quosdam illud vitæ culmen attingere, sed æque omnes eo nomine esse dignos; pedestri, quam sectati fuerant, philosophiæ nuntium remittentes, delegerunt in schola piscatorum discipulos esse potius, quam Athenis magistros profiteri.

V. De S. Apollinare episcopo Ravenn.

Primum omnium sapientum, qui cunctis philosophorum scientiis Christianæ religionis prætulerit sapientiam, fuisse vidimus Dionysium Areopagitam: alios item plures eumdem imitatos, licet præsentis quoque vitæ dispendio, Christi fidem esse sectatos, complura demonstrant exempla; de quibus singulis suo loco dicemus. Sed quod ad hæc pertinet tempora, Eleucadius Platonicus philosophus a S. Apollinare Episcopo Ravennate ad Christi fidem conversus, eidem his temporibus Vespasiani Imperatoris martyrio vita functo, cum sedisset annis undetriginta, in Episcopatu post Abderitum successit. De tempore sedis Apollinaris & ejus martyrio Petrus Damiani his testatur verbis: *Apollinaris quanta gloria, quanta sit excellentia, admirari digne non possumus, cujus martyrium per viginti & novem annorum spatium per innumerabilia fuerit tormenta productum, &c.* Hæc & alia plura in sermone quem habuit de S. Eleucadio, cujus mentio facta est. Vespasiani namque temporibus passum esse Apollinarem, cum ejus vitæ Acta, tum Romanum Martyrologium (*a*), aliaque Bedæ, Usuardi, & Adonis testantur. Sed id quidem non accidit, quod aliqua a Vespasiano fuerit in Christianos persecutio excitata: sed cum Apollinaris Christi fidem prædicans, ab idolis Gentes avertisset, & eorumdem sacerdotum in se odium concitasset, illorum exagitatus calumniis, subrepto ab Imperatore rescripto, tamquam seductor quispiam & facinorosus homo jussus est ab eo urbe pelli, nisi diis immolare assentiretur: quod ipse facere recusans, non tantum expulsus est, sed etiam sævissime trucidatus, martyr occubuit. Plura de eo dicenda essent, atque etiam de Ravennatibus successoribus Pontificibus: sed quoniam (quod sæpe professi sumus) nostri non est instituti, privatarum Ecclesiarum, nisi interdum Patriarchalium, facta prosequi, satis esse putavimus ex his aliqua vel leviter attigisse. Quocirca ad institutam semel de philosophis narrationem redeamus.

(*a*) Marc. Rom. 25. Junii & alii.

VI. De Philosophis orbem circumeuntibus.

Consideratione illud profecto dignum est; hoc ipso sæculo, quo Apostoli Domini, ac Apostolici viri, ad imbuendos Christiana religione populos universos, totum pene orbem terrarum peragrarunt; complures e contra philosophos, perinde ac si eamdem iniissent instituti rationem, itidem circumeundo provincias pervagatos in Orbem, adiisse nobilissimas civitates, eoque prætextu ut mores labefactatos corrigerent, habuisse de pravis moribus corrigendis ad populum conciones: sed sic eos ad meliorem frugem conatos esse (ut videbatur) inducere, ut tamen Gentiliciæ avitæ superstitionis cultum servandum potissimum inculcarent. Fuerunt, qui id præstiterunt, complures: & ut prætermittamus dicere de Apollonio, de quo fusius alibi, præstitit hoc insigniter Dio, cujus mentio est apud Philostratum in Tyanæo (*b*): sed eo licet tacente, ipsius Rhodiacæ, Corinthiacæ, Tarsicæ, Borysthenicæ, & aliæ a diversis locis, in quibus eas habuit, denominatæ orationes, quam multus in his fuerit, satis aperte declarant. His Euphratem Apollonii pernecessarium adde, atque Demetrium, Musonium etiam conjunge. Ejusdem etiam professionis erat Damis Pythagoreus, Epictetus Stoicus, Lucianus Epicureus, sed non cum his comparandus; & alii, ex quibus eos qui in Urbe erant, Domitianus est insectatus. Sed non silendus Diogenes Junior, qui cum populum vexasset multis contumeliis, in theatro eum obiurgans, virgis cæsus est. Erat etiam ejusdem classis ille, cujus meminit Dio, qui eamdem sibi vendicans libertatem dicendi in populum, capite truncatus est (*c*).

(*b*) Philost. lib. 5.

(*c*) Dio in Vesp.

VII.

Hos igitur adversarios passos esse qui Christianæ religionis fundamenta jacerent, nemo jure poterit dubitare: nam cum ex sententia Pauli, Græci sapientiam quærerent, hancque istiusmodi verborum phaleris iisdem gloriosissime ostentarent, quorum (inquit Juvenalis *d*)

Ingenium velox, audacia perdita, sermo
Promptus, & Isæo torrentior,

(*d*) Juvenal. satyr. 3.

haud

Cujus æſtimationis Chriſtiana religio.

Haud dubium audientes horum ſermones, pronis eos auribus accepiſſe: e contra vero barbaros, quos dicerent Judæos homines, novam ac peregrinam invehentes religionem, eamdemque ſuperantem humanum captum, dum hominem cruci affixum Deum eſſe contenderent, habuiſſe contemptui. Sed & quod Chriſtiana fides Judaica cenſeretur eſſe religio, ut quæ a Judæa & Judæis hominibus, & de Judæo homine, quem dicerent eſſe Deum, prædicaretur; Romanis, his præſertim temporibus, exoſa admodum & execrabilis reddebatur. Antiquum hoc erat odium: quo enim animo Romani olim erga Judæorum religionem eſſe ſolerent, ſententia Ciceronis in oratione pro Flacco, ad hæc quoque tempora valde accommodata, declarat his verbis: *Stantibus Hieroſolymis, pacatiſque Judæis, tamen iſtorum religio ſacrorum a ſplendore hujus imperii, gravitate nominis noſtri, majorum inſtitutis abhorrebat: nunc vero hoc magis, quod illa gens quid de imperio noſtro ſentiret, oſtendit armis: quam cara diis immortalibus eſſet, docuit; quod eſt victa, quod elocata, quod ſervata.* Hæc Cicero, cum a Pompeio tantum debellati Judæi eſſent. At quid de Judaica religione, iis potiſſimum temporibus, cum immaniſſima omnium clade affecti eſſent, iidem exiſtimaſſe potuerunt? Quid Græci? Plutarchus, Lucianus, & alii multis in locis reliquere teſtatum. Quid Ægyptii? Apio Alexandrinus duobus libris de ea re editis patefecit, dum univerſo terrarum orbi, tamquam in ſcena, Judaicam religionem exhibuit riſu ac ſibilis inſectandam. His adde (quod diximus) inhærentem religioni Judaicæ ignominiam crucis, cum Judæi homines in Urbem & Orbem inferrent crucifixi hominis Judæi cultum: hoc plane omne illis videri poterat portenti genus excedere.

VIII. Sed & in his omnibus & contra omnia ſuperexcellens vis atque potentia crucis enituit: quæ radiis ac fulgoribus divinitatis effulgens, omnes mox humanæ ſapientiæ disjiciens tenebras, divinaque potentia omnem altitudinem extollentem ſe adverſus ſcientiam Dei humi proſternens, omnem intellectum (mirabile dictu) redegit in obſequium Chriſti: ut virtus (quod idem ait Apoſtolus *a*) non eſſet ex homine, ſed ex Deo. Quis enim videns novella germina fidei, ſuo ipſius ortus principio, cum ſemen Apoſtolicum e terra naſcens erumperet, continuo ipſorum Judæorum rabiem implacabilem experiri, furore Gentilium concuti atque percelli, & adhuc inſuper humanæ ſapientiæ artibus radicitus prope convelli; non omni ſpe caderet, atque animo omnino deficeret? Sed qui vocat ea (*b*) quæ non ſunt, tamquam ea quæ ſunt; delegit ea quæ mundi eſſe viderentur infirma, ut fortia quæque confunderet; & ad confutandos ſapientes, ſtulta quæſivit, & quæ ignobilia eſſent & contemtibilia, ut (quod ait Apoſtolus) tam ea quæ non ſunt, quam ea quæ ſunt, deſtrueret; ne glorietur adverſus eum omnis caro, hæcque omnia non humanarum eſſe virium, ſed Dei plane potentiæ, omnes ex æquo cognoſcerent.

(*a*) 2.Cor. 10.

Virtute divina non humana propagatum Evangelium.

(*b*) Rom. 4.

IX. *De peregrino Philoſopho.*

Sed quoniam de Philoſophis ſemel eſt inſtituta narratio; hic opportune accidit (nam & temporis etiam ratio poſtulat) ut quæ ab impoſtore quodam, Peregrino philoſopho nominato, ſub nomine Chriſtiano ſunt geſta, narremus: quæ quamtumlibet a Chriſtianorum hoſte & blaſphemo homine ſcripta ſint, ex eis tamen nonnulla utilia elici poſſunt, quæ antiquos illos laudatiſſimos Chriſtianorum mores, ac præſertim erga fratres peregrinos, vel carcere detentos propenſiorem curam ac ſtudium charitatis inſinuent: ſicque (ſecundum illud de Ennio dictum) aurum ex ſtercore ſeligentes, relinquentes blaſphemias, cetera ſcitu digna narrabimus. Res igitur in hunc modum ſe habuit: Impoſtor quidam ſceleſtiſſimus ex Paro inſula oriundus, immaniſſimorum criminum reus (patrem enim ſuum necaverat, & amore puerorum erat turpiter infamatus) patrium ſolum vertens, pœnæ timore perterritus, in regionem, in qua minime cognitus eſſet, proficiſci in animum duxit. Sed quo omnia ad vitæ uſum ſibi ſuppeditarentur abunde proſpiciens, luſtranſque mente univerſum terrarum orbem; cum nulla ſibi gens viſa eſſet, quæ alios libenter ad ſe venientes ſuſciperet, & peregrinos benevolentiæ proſequeretur officiis, quos præſertim ſuæ eſſe ſciret religionis homines; nec aliam quamlibet nationem tanta liberalitate proſequi egentes ac miſerabiles quaſque perſonas, perinde ac Chriſtianos; mox ad eos proficiſcendi conſilium iniit. Ad hos cum perveniſſet impoſtor, eos conveniens, ſe Chriſtianæ religionis cupidiſſimum ſimulavit. Quid plura? dedit nomen, initiatur baptiſmate, ad eumque loci gradum provectus eſt tandem, ut (quod ait auctor) profiteretur inter prophetas ac cæteros rerum ſacrarum principes: quippe qui ſe & magiſtrum præberet, qui alios fidem Chriſtianam doceret, ac ſacros libros interpretaretur, necnon & alios a ſe conſcriptos legendos traderet.

X. At ne quid ſibi deeſſe videretur, quod ad culmen Apoſtolicæ perfectionis ſpectare noſſet; operatus eſt, ut pietatis cauſa detruderetur in carcerem, ubi velut novus Paulus vinctus, glorioſe ſua vincula oſtentaret. Sed eo conſilio hæc omnia faciebat, ut ex oblationibus Chriſtianorum ſponte ac largiter dantium ingentem pe-

pecuniæ vim ea arte corraderet; qui cum in his præstandis officiis munificentissimi haberentur, quæ non profudissent ejus causa, quem nondum sibi perspectum, velut Apostolum alterum jam haberent? Sed quæ fuerint erga impium hominem piorum studia, ex eodem auctore, qui hæc scriptis mandavit, in medium afferamus. Cum primum enim eum e carcere liberare, & nulli parcentes impensæ redimere conati essent, nec voti compotes facti, hisce eum quotidie prosequebantur officiis, & colebant obsequiis. *Mane*, inquit, *quidem illico videre erat juxta carcerem præstolantes anus, viduas quaspiam, & orbos puerulos: illorum enim pars etiam una intus cum illo somnum capiebant, corruptis pecunia custodibus: exinde omnis generis cœnæ inferebantur variæ, & sacri inter se sermones dicebantur. Quinetiam in Asia plerasque urbes fuisse constat, ex quibus venerunt quidam laturi auxilium, Christianis mittentibus ex publico, neque non collocuturi, & virum consolaturi. Incredibile vero est, quantum studium & celebritatem ad hoc ostendant, si quid tale vulgo innotuerit: illico enim nulli rei parcunt.* Hæc ipse.

Christianorum charitatis officia.

XI. Addit his vero auctor causam, cur sic affecti essent Christiani, ut nec bonis, nec vitæ parcerent, sed omnia libentissime profunderent, sic dicens: *Proinde Peregrino quoque multæ tunc opes ab illis mittebantur sub vinculorum prætextu; nec vulgarem rerum proventum lucrifaciebat. Etenim haud dubitanter sibi persuaserunt, se omnino immortalitate potituros, perpetuoque victuros esse: quamobrem & mortem magno contemnunt animo, ac non pauci sua sponte semetipsos occidendos offerunt. Deinde primus illorum quoque legislator eorum persuasit animos, quemadmodum inter se omnes fratres essent. Postea vero quam semel a nobis desciverunt, Græcorum deos constanter abnegant, solum crucifixum illum colentes.* Addit hæc insuper: *Proinde apud illos omnia ex æquo habentur contemptui, præter fidem, quam exacte exploratam a quocumque deferente suscipiunt; quod facile sit eos ab impostoribus seduci, eosque brevi fieri opulentos.* Subdit auctor de eodem Peregrino, quod tandem dimissus fuit a Syriæ Præside, cum alioqui ille se libenter mortem oppetere demonstraret, seu potius fingeret.

Christiani spe vitæ æternæ omnia præstant.

XII. Post hæc autem eumdem Peregrinum auro suffarcinatum in patriam rediisse, auctor ipse testatur, ac subinde de secunda ab eo inita peregrinatione, hæc ait: *Secunda itaque suscepta peregrinatione, egreditur vagaturus, satis sibi viatici in Christianis repositum esse existimans, a quibus quaquaversum incedebat stipatus, in omni agebat rerum abundantia: atque in hunc modum aliquantum temporis alebatur. Tandem admisso nescio quo adversus illos flagitio; siquidem visus erat (ut opinor) nescio quid ex interdictis comedisse; non recipientibus amplius illis, magna est rerum difficultate perplexus.* At prætermittimus cetera recensere: nam satis putamus hæc esse ad ea quæ ad res nostras pertinent. Prosequitur enim auctor narrare ceteras ejus peregrinationes, Romamque adventum, & quomodo edicto Imperatoris, philosophis ex urbe proscriptis (factum enim id fuit rursum a Domitiano Imperatore paucos post annos) tam ipse quam ceteri qui erant Romæ Philosophi, nempe (ut ait) Musonius, Dio, Epictetus, & alii, Urbe egredi sunt coacti. At hic tandem nova arte immortalem sibi gloriam paraturus, re vera tamen scelerum suorum supplicium luiturus, in Olympiis solemni pompa sese dedit incendio exurendum: cujus rei gestæ, qui præsens vidit, historiam ipse Lucianus conscripsit. Hæc summatim ex Luciano ad Chronium accepta voluimus enarrasse, ut hujusmodi exemplo quæ a nostris de ea re scripta sunt, planius innotescerent, suisque coloribus velut in tabula cernerentur expressa: ut illud in primis, quod se passum Paulus (a) dicit: *Periculum in falsis fratribus*: de quibus & Dominus dixerat (b): *Venient ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Quales igitur ejusmodi esse solerent, ipsum exemplar ex vero redditum vidimus in Peregrino; qui merito dictus est cognomento Proteus, quod omnem, quam sibi vellet, formam superinduceret (c).

Reliqua Peregrini ac finis ejus.

(a) 2.Cor. 11.
(b) Matt. 7.
(c) Gellius Noct.Att.l. 12.c.11.& Ammian. l. 29.

XIII. Ex his insuper facile intelligimus, quæ de Mensurio Episcopo Carthaginensi recitat S. Augustinus (d): nimirum quod prudenter agens, noluisset recipere quosdam pseudomartyres, qui lucri gratia sese inter martyres, conjecissent, ut pecuniis ditarentur, vel lautius ibi viverent. Sic enim ait: *Quidam etiam in eadem epistola facinorosi arguebantur, & fisco debitores, qui occasione persecutionis, vel carere vellent onerosa multis debitis vita, vel purgare se putarent & quasi abluere facinora sua, sed certe acquirere pecuniam, & in custodia deliciis perfrui de obsequio Christianorum.* Sicque ex his videas, quæ ipso initio exurgentis Ecclesiæ detentis in carcere causa fidei a Fidelibus compluribus præstari consueverunt officia, eadem etiam exhibita reperiri in ultima persecutione sub Diocletiano, de qua ea quæ nuper sunt recitata ab Augustino, intelliguntur; sicque semper eumdem in Ecclesia morem esse servatum: unde merito Tertullianus (d) sic scribit ad martyres in carcere constitutos: *Inter carnis alimenta benedicti martyres de-*

(d) Aug. in Brev. col. diei tert. c. 12.

Officia Christianorum erga vinctos.

(e) Tertull. ad Martyr. c. 1.

signati, quæ vobis & domina mater Ecclesia de uberibus suis, & singula fratres de operibus suis propriis in carcerem subministrant, capite aliquid & a nobis, quod faciat ad spiritum quoque educandum: & post aliqua de iisdem: *Immo & quæ justa sunt, caro non amittit per curam Ecclesiæ, & agapen fratrum.*

Sed videamus quæ ad hæc spectantia S. Cyprianus (*a*) habet, cum absens clerum admonet, ut confessorum, qui detinerentur in carcere, propensiorem curam gererent, eisdemque omnis impenderetur humanitas. Adeo namque frequens esse solebat, confessores detentos in carcere visitare, ut ad evitandam invidiam persecutorum, oportuerit eumdem S. Cyprianum (*b*) suos litteris cohibere, sic scribentem: *Peto quoque, ad procurandam quietem, solertia & solicitudo vestra non desinat. Et si fratres pro dilectione sua sunt cupidi ad conveniendum, & visitandos confessores bonos, quos illustravit jam gloriosis initiis divina dignatio: tamen caute hoc & non glomeratim, nec per multitudinem simul junctam puto esse faciendum; ne ex hoc ipso invidia concitetur, & introeundi aditus denegetur; & dum insatiabiles multum volumus, totum perdamus. Consulite ergo, & providete, ut cum temperamento hoc agi tutius possit; ita ut presbyteri quoque qui illic apud confessores offerunt, singuli cum singulis diaconis per vices alternent; quia & mutatio personarum, & vicissitudo convenientium, minuit invidiam.* Hæc Cyprianus, plane significans, solitos esse presbyteros illic in carcere offerre sacrificium; quod Missam dicimus, ex quo haud dubium confessores communicarent: quæ quidem omnia pietatis officia Fideles ut sibi præstare liceret, erogata (ut vidimus in Peregrino) in carceris custodes pecunia collectitia, redimere consueverant.

XIV. (*a*) Cypr. epist. 37. Frequens visitatio Confessorum.

(*b*) Cypr. epist. 5.

XV. Rursus vero, quod pertinet ad descripta a Luciano Christianorum charitatis studia in suscipiendis hospitibus, in quibus præstandis satis sibi esse viatici Peregrinus existimavit, ita ut non tantum ab illis aleretur, sed etiam in via deduceretur, atque sic (ut ait) quaquaversum stipatus incederet: commendat hoc immensam Christianorum erga fratres dilectionem, atque illam ipsam quam hisce puto temporibus Joannes Evangelista (*c*) laudat in Caio, sic scribens: *Carissime, fideliter facis quicquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos, qui testimonium reddiderunt, charitati tuæ in conspectu Ecclesiæ; quos, bene faciens, deduces digne Deo. Pro nomine enim ejus profecti sunt nihil accipientes a Gentibus. Nos ergo debemus suscipere hujusmodi, ut cooperatores simus veritatis.* Hæc Joannes per omnia his consentientia, quæ ex Luciano sunt recitata. Porro Tertullianus (*d*) adeo frequentem ac necessariam inter Fideles intercessisse mutuam hospitalitatem significat, ut inter Catholicæ communicationis symbola illam adnumeret, dicens: *Itaque tot ac tantæ Ecclesiæ una est illa ab Apostolis prima, ex qua omnes. Sic omnes primæ, & omnes Apostolicæ, dum unam omnes probant unitatem. Communicatio pacis & appellatio fraternitatis, & contesseratio hospitalitatis, quæ jura non alia ratio regit, quam ejusdem sacramenti una traditio.* Hæc Tertullianus, qui per contesserationem hospitalitatis, certum quoddam signum intelligit, quod qui ferret, ut Ecclesiæ Catholicæ legitimus filius, quocumque pergeret, a Fidelibus æque Catholicis honorifice reciperetur hospitio. Quod quidem signum cum adulterassent hæretici, a Catholicis noscitur sæpe mutatum, ac litteris tandem commissum, quas Patres in Nicæno Concilio nominavere Formatas.

(*c*) Joan. epist. 3. Hospitalitas quam custodita & frequentata a Christianis.

(*d*) Tertul. de præscrip. c. 20.

XVI. Jure igitur Lucianus de Peregrino ait, satis sibi esse viatici ipsum existimasse in Christianorum hospitalitate repositum: nam non recipere, nec coniungere oblatam tesseram, idem erat, quod a Catholica communione sejungere. Verum & apud Gentiles illud usurpatum erat, ut idem esset confringere tesseram, ac amicitiam dissolvere; unde apud Plautum (*e*):

(*e*) Plaut. in Cistel.

Hic apud nos jam Alcesimarche confregisti tesseram.

Pactæ namque etiam apud illos erant per tesseram mutuæ hospitalitates, eoque fœdere mutuæ pariter amicitiæ fovebantur: quæ sic sancte ac inviolate cultæ, manabant ad posteros; unde apud eumdem auctorem (*f*):

De tessera Hospitalitatis apud Gentiles.

(*f*) Plaut. in Penulo.

——— Si ita est, tesseram
Conferre si vis hospitalem, eccam attuli.
Agedum ostende; est par probe: nam habeo domum.
O mi hospes salve multum; nam mihi tuus pater,
Pater tuus ergo hospes Antidamas fuit:
Hæc mihi hospitalis tessera cum illo fuit.

At si hæc mutuæ charitatis officia adeo insolubiliter inter Gentiles ipsos excolebantur; quid putandum factum esse inter Christianos; cum etiam ejusdem Luciani testimonio, hi præ ceteris mutua inter se charitate conjunctissimi essent? Sed hæc satis ad insinuandos de ea re antiquos Ecclesiæ mores.

JESU CHRISTI ANNUS 76. | LINI ANNUS 7. | VESPAS. IMP. ANNUS 5.

I. Ultimum lustrum.

(a) Censor. de die natal. c. 15.

SEquens ordine temporum annus Christi septuagesimus sextus, adscribitur antiquis Fastis Vespasiano Augusto quintum, & Tito Cæsare tertium Consulibus; quibus (ut auctor est Censorinus *a*) ab eodem Vespasiano, Censorem etiam agente, habitum est novissimum lustrum: nam exinde a Consulatu Domitiani duodecimo & Cornelii Dolabellæ, per Capitolinos agones anni cœpti sunt numerari, ut suo loco dicemus. Quod autem spectat ad hoc ultimum lustrum; haud alienum ab instituto esse putamus, si de longa ætate complurium qui eodem lustro censi sunt, quæ scribit Plinius hic describamus; ne pro monstro habeatur quod Simeon, frater Domini dictus, centum & viginti annos natus, cruci affixus martyrium consummarit; sive quod alii his ipsis temporibus ex Apostolorum discipulis centenarii, vel majori ætate decesserint.

II. De Ætate longæva multorum.

(b) Plin. lib. 7. cap. 49.

Plinius (*b*) enim hæc ait: *Accedunt experimenta, & exempla recentissimi census, quem intra quadriennium Imperatores Cæsares Vespasiani, pater filiusque Censores egerunt. Nec sunt omnia vasaria excutienda: mediæ tantum partis inter Apenninum Padumque ponemus exempla. Centum viginti annos Parmæ tres edidere, Brixelli unus CXXV. Parmæ duo CXXX. Placentiæ unus CXXXI. Faventiæ una mulier CXXXII. Bononiæ L. Terentius Marci filius, Arimini vero Marcus Aponius C. & L. Tertulla CXXXVII. Circa Placentiam in collibus oppidum est Velleiacium, in quo CX. annos sex detulere, quatuor centenos vicenos, unus CXL. Marcus Mutius Marci filius, Galerius Felix. Ac ne pluribus moremur in re confessa, in regione Italiæ octava centenum annorum censi sunt homines quinquaginta quatuor, centenum demum homines quinquaginta septem, centenum vicenum quinum homines duo, centenum tricenum quinum aut septenum totidem, centenum quadragenum homines tres.* Hucusque ex tabulis census Plinius: qui decipi non potuit, cum in iisdem censibus ex Consulum notis quisque annus, quo quis natus esset, describi solitus, manifestior appareret. Hæc igitur qui attenderit, haud mirabitur, si præter Simeonem, quem diximus, Dionysium, Ignatium, Quadratum, Hermam, Polycarpum, & alios omnes Apostolorum discipulos, qui & Dominum viderunt, vel vidisse potuerunt in humanis agentem, ad Traiani & Hadriani tempora, vel ulterius, vitam duxisse legat; qui divina etiam agente dispensatione, tam longævam ætatem vixerunt, ut ita Dei Ecclesiæ consultum esset adversus hæreticos tunc emergentes. Quid enim Apostoli credidissent, & quæ alios docuissent servanda, hujuscemodi gravissimi ac veracissimi testes rogantibus certo certius tradere, & quæ oculis aspexissent, verissime affirmare potuerunt.

Se-

SÆC. I. Anno Urbis 827. Olymp. 213. an. 2. An. Ch. 74.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5567.

☉ 27. B. ☽ 18. P. 3. April. Indict. 2.

JESU CHRISTI 74. *secundum Baronium* 76.

CLEMENTIS PAPÆ 8.

VESPASIANI IMP. 6.

I. *Consules.*

[1] AD num. I. & seq. Coss. *Vespasianus Aug. V. & Titus Cæsar III.* Domitianus vero Cæsar Consul suffectus III.

II. *Quinquennalia Titi Cæsaris.*

Sumtus est hic a Tito Consulatus juxta secundam regulam, propter scilicet ejus Cæsarei Imperii Quinquennalia, a Vespasiano vero juxta tertiam, ut nempe filii Collega esset.

Censorinus lib. de Die Natali cap. 15. ait: *Cum inter primum a Servio Rege conditum Lustrum, ab Imp. Vespasiano V. & Tito Cæs. III. Coss. factum est, anni interfuerant paulo minus DCL. Lustra tamen per ea tempora non plura quam LXXV. sunt facta, & postea plane fieri desierunt.* Vides Censorinum evertere opinionem Baronii, qui Consulatum Vespasiani V. cum Consulatu Titi III. hoc anno conjungendum esse negabat. Porro licet lustrum hoc tantum anno peractum sit; Census tamen jam ab anno septuagesimo primo inchoatus fuit; cum Vespasianus in Nummis dicatur *Censor*, quando Consulatum III. gerit, & Plinius in lib. 7. Hist. cap. 49. de hoc Censu loquens scribat: *Quem intra quadriennium Imperatores Cæsares Vespasianus pater filiusque Censores egerunt.* Vides, Titum Imperatorem vocari, quia sc. Imperio Proconsulari decoratus erat. III. *Lustrum conditur.*

[1] COss. *Vespasianus Aug. V. & Titus Cæsar III.* Fasti Casinates: IMP. VESPASIANO (V)... K. APR. C. TITEDIUS... Frontinus: *Vespasiano V. Tito III. cos.* Fasti Idatiani, & Vindebonenses: *Vespasiano V. & Tito III.* Prosperi Chronicon: *Vespasiano V. & Tito IIII.* corrupte. Censorinus de die natali Cap. XVIII. de lustro, quod ab *Imperatore Vespasiano V. & Cæsare III. Coss. factum est.* Hoc anno *Domitianus Cæsar III. consul suffectus* fuit.

I. SEquenti anno Domini septuagesimoseptimo, Vespasiano sextum & Tito quartum Coss. templum Pacis augustissime ædificatum (ut auctor est Dio *a*) dedicatum est; inque eo, præter alia hinc inde toto terrarum orbe quæsita ornamenta, ea præsertim, quæ e templo Hierosolymitano sublata, ducta fuerant in triumphum, sunt reposita. Josephus (*b*) enim de eodem templo agens, hæc scribit: *Vespasianus Pacis templum ædificari decrevit. Itaque mira celeritate, quæ hominum cogitationem superaret, effectum est. Magna enim divitiarum largitate usus, insuper perfectis id picturæ ac figmentorum operibus exornavit. Omnia namque in illud fanum collecta ac deposita sunt, quorum visendorum studio, per totum Orbem, qui ante nos fuerant, vagabantur; quomodo aliud apud alios situm esset, videre cupientes. Hic etiam reposuit quæ Judæorum fuerant instrumenta, his se magnifice efferens. Legem vero eorum & penetralium vela purpurea in Palatio condita servari præcepit.* Hæc Josephus.

(*a*) Dio in Vespas.

Templum Pacis dedicatum.

(*b*) Joseph. de bello Jud. lib. 7. c. 24. in fine.

II. Cur autem Vespasianus, nullo majorum exemplo, Paci primus templum erexerit (ut superius fusius demonstratum est) cum alias sæpius hostibus gravioris momenti superatis, Urbique tranquilla pace donata (ut Augusti præsertim temporibus accidit) nullus umquam repertus sit, qui ei numini templum extruxerit; non levis admirationis occasio exoritur. Sed certe eam hujus rei gerendæ causam conjectura haud contemnenda significat: nimirum quod (ut superius dictum est) Judæorum, ac Josephi præsertim historici adulatione, ipsum illum se esse Regem persuasus, qui ex Judæa proditurus, universo dominaretur Orbi (quod de Christo dictum a Prophetis erat) omnia pariter quæ de illo prædicta erant, in se transferre curaverit. Nam quod ad eam rem spectare videbatur, etiam (ut vidimus) miracula operandi virtutem se assecutum esse adeo palam ostentavit, ut ab omnibus ferme ejus temporis historicis, ut fuit creditum, sic etiam tamquam res probe testata atque confessa, memoriæ fuerit commendata. Porro eam ipsum gloriam affectasse, manifestum illud fuit argumentum, dum (quod & antea dictum est) eos qui erant ex familia Davidis, conquiri jussit, atque conatus est tollere, ne quis ex ea stirpe, qua tamen Christus dicebatur nasciturus, extaret: id enim unum sibi videbatur obstare, quo minus in omnibus fieret voti compos.

Studium Vespasiani.

III. Sic igitur in hunc modum (ut vidimus) Vespasianus affectus animo, quod audisset in oraculis (*c*) esse, illum ipsum Regem, pacis Principem nominandum, & in immensum fore ab eo propagandum imperium, pacisque inde nullum futurum esse finem, sic dicente Isaia: *Vocabitur nomen ejus, Princeps pacis: multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis*: eadem perinde ac de se dicta essent a Josepho oblata sibi sumens, celeberrimum

(*c*) Isai 9.

Erigendi Templi pacis ratio.

SÆC. I. Anno Urbis 828. Olymp. 213. an. 3. An. C. 75.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5568.

☉ 28. A. ☽ 19. P. 23. April. Indict. 3.

JESU CHRISTI 75. *secundum Baronium* 77.

CLEMENTIS PAPÆ 9.

VESPASIANI IMP. 7.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coss. *Vespasianus Aug. VI. & Titus Cæsar IV.* Domitianus Cæsar Consul suffectus IV. ut ostendit Onuphrius in Fastis.

II. Quinquennalia Vespasiani.

Baron. num. I.

Sumtus is a Vespasiano Consulatus juxta Consulatuum Cæsareorum regulam, propter nempe ejus Quinquennalia anno uno dilata; a Tito juxta tertiam, ut scilicet patris Collega esset: neque enim Domitianus & Titus eodem, quo pater, anno hujusmodi solennia exhibuere. Horum Quinquennalium indicium dedicatio celeberrimi Pacis templi, de quo Baronius. Accedunt duo Vespasiani Numismata apud Mediobarbum pag. 115. in quibus legitur: IMP. VESPASIAN. AUG. Visitur Orbis cum temone. In postica: P. M. TR. P. P. P. COS. VI. Caduceum. Qui Nummi ei similes, qui in Vicennalibus Tiberii percussus.

[1] COss. *Vespasianus Aug. VI. & Titus Cæsar IV.* Fasti Casinates: IMP. VESPASIANO (VI)... C. VBIBIUS TIRO. Donianæ inscriptiones pag. 10. n. 35. VESPASIANO. VI. COS. Gruterus pag. CCXXIII. 43. IMP. CAESARE. VESPAS. VI. COS. T. CAES. AUG. F. IIII. Pag. CIX. 7. IMP. VESPAS. VI. CAISARE. TITO. IIII. COS. Fabrettus pag. 684. n. 84. IMP. CAESAR. VESPASIANUS AUG. PONT. MAX. TRIBUN. POTEST. VI. IMP. XIIII. P. P. COS. VI. DESIG. VII. Lapis apud Sponium pag. 43. DEDIC. XIV. KAL. JUL. IMP. VESPASIANO. AUG. VI. TITO FLAVIO. CAESARE. IIII. COS. Reinesius pag. 352. IMP. CAESAR. VESPAS. VI. T. CAES. AUG. F. IIII. COS. Fasti Idatiani, & Vindebonenses: *Vespasiano VI. & Tito IV.* Prosperi Chronicon: *Vespasiano VI. & Tito V.* Dio Xiphilini lib. LXVI. pag. 751. *Vespasiano sextum, & Tito quartum consulibus, templum Pacis dedicatum est, & colossus sacra via collocatus, quem ferunt fuisse altum centum pedes imago: Neronis erat, vel Titi, ut ab aliis traditum est.* Suffectum consulem una cum *Domitiano Cæsare IV. M. Licinium Crassum Mucianum III.* Onufrius tradit. Certe *Mucianus* sæpe a Plinio *ter Consul* dicitur, lib. VIII. cap. III. lib. XIII. cap. XIII. lib. XIV. cap. IV. lib. XVI. cap. XL. lib. XIX. cap. I. lib. XXVIII. cap. II. & lib. XXXIV. cap. VII.

mum omnium templum erigens, Paci æternæ dicavit: eo enim titulo templi porticus faciem fuisse notatam, numismata antiqua declarant; sed & vetus inscriptio, quæ Romæ in ædibus Farnesianis lapidi insculpta legitur, in qua & descriptæ sunt Tribus quæ ad templi structuram pecuniam contulerunt, hæc habet primo loco notata verba: PACI ÆTERNÆ: cætera quæ sequuntur, prætermittimus, quod sit alias eadem inscriptio a nobis superius recitata. In nummo etiam argenteo in hunc modum: PACI AE (*a*), deest TERNÆ. Hisce igitur monumentis, quod esset Princeps pacis, & auctor pacis æternæ, quæ in propheticis oraculis docente Josepho sciret expressa, ea de se esse prænuntiata voluit credi, & reddi manifeste testata. Hæc vero licet sint a nobis (ut superius diximus) ex conjectura deducta; nihilominus haud facile ab aliis, omnia simul exacte considerantibus, contemnenda fore putamus.

(*a*) *Adolph. lib. de Numis.*

JESU CHRISTI ANNUS 78. | LINI ANNUS 9. | VESPAS. IMP. ANNUS 7.

I. ANnus Domini septuagesimus-octavus Coss. Vespasiano septimum & Tito quintum adnotatur in Fastis: quo, sicut & aliis huic conjunctis, nulla reperimus Ecclesiastica gesta, quæ horum nota Consulum consignentur: cum alioqui sciamus, hujus pacis opportunitate, veluti diebus Alcyoniis, bene usos esse Christianos ad propagandam longe lateque per Orbem Christianam religionem. At quoniam, quid quolibet anno gestum sit, ex antiquis verisque Ecclesiasticis monumentis uti certum exploratumque tradi nequit: consultius existimamus, hos Consules, atque etiam alios plures rerum nostrarum vacuos præterire, quam pro arbitrio, quid hoc vel illo anno sit factum, velle divinare, ac fingere; quod contra Ecclesiasticæ scribendæ historiæ perfectos numeros a quibusdam recentioribus factitatum invenimus, dum his annis Thomæ, Bartholomæi, Nathanaelis, vel aliorum sine auctore ponunt martyria contigisse. Chri-

SÆC. I. Anno Urbis 829. Olymp. 213. an.4. An. C. 76.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5569.

☉ 1. GF. ☽ 1. P.7. April. Indict.4.

JESU CHRISTI 76. *secundum Baronium* 78.

CLEMENTIS PAPÆ 10.

VESPASIANI IMP. 8.

I. *Consules.* [1] AD num.I. Coss. *Vespasianus Aug. VII.* & *Titus Cæsar V.* Domitianus Cæsar Consul suffectus V. ex Fastis Onuphrianis.

II. *Quinquennalia Titi Collega Imperii.* Titi Consulatus juxta II. Consulatuum Cæsareorum regulam: Imperii enim Proconsularis Quinquennalia dedit, ut ex ejus Decennalibus liquet.

III. *Corriguntur Fasti Cæsarei.* Doctissimus Card. Norisius Fastos Consulares qui in Bibliotheca Cæsarea MSS. asservabantur, publicavit, & calci egregii sui Operis *de Epochis Syro-Macedonum* subiecit, qui licet omnium, qui hactenus prodierint, accuratiores existant; suis tamen nævis non carent. In iis enim hoc anno Consules exhibentur *Vespasianus VII.* & *Domitianus V.* contra disertum testimonium Suetonii in Tito cap.6. ubi ait *Titum* Vespasiano Patri Collegam in *septem Consulatibus* fuisse, quod verum esse non potest, si currenti anno Consul cum Patre non processisset. Secundo, Suetonius in Domitiano cap.2. de hujus Imperatoris Consulatibus agens scribit: *In sex Consulatibus, nonnisi unum ordinarium gessit*; quæ verba nonnisi de sex prioribus Domitiani Consulatibus intelligi possunt; cum ceteri omnes ordinarii fuerint. Quod si hoc anno, ut in illis Fastis legitur, Domitianus Consulatum ordinarium gessisset, inter priores sex ejus Consulatus duo ordinarii numerandi essent, cum anno Christi LXXIII. Domitianus Fastis nomen dederit, ut etiam in eisdem Cæsareis Fastis recte habetur.

[1] COss. *Vespasianus Aug. VII. & T. Cæsar. V.* Columna milliaria apud Fabrettum pag. 414. n. 363. IMP. CAESAR. VESPASIANUS PONT. MAX. TRIB. POTEST. VII. IMP. XVII. PP. CENSOR COS. VII. DESIGN. VIII. Eadem apud Gruterum pag. CLIV. 4. Eadem tomo secundo veteris Latii, studio Petri Marcellini S. R. E. Cardinalis Corradini lib. II. cap. XX. pag. 168. Eadem demum inter Donianas inscriptiones pag. 92. n. 87. Fasti Idatiani: *Vespasiano VII. & Tito V.* Prosperi Chronicon: *Vespasiano* VII. & *Tito* VI. Fasti Vindebonenses: *Vespasiano* VII. & *Domitiano V.* Spartianus in Hadriano cap. I. *Natus est* (Hadrianus) *Romæ* IX. *Kal. Febr. Vespasiano septies, & Tito quinquies Coss.* Onufrius hoc anno suffectos docet his Coss. *ex Kal. Juliis, Domitianum Cæsarem V. & T. Plautium Silvanum Ælianum iterum*. Domitianum quidem ex libro Pontificali, *Silvanum* vero ex sepulcrali monumento via Tiburtina ad pontem Lucanum, ubi de T. PLAUTIO SILVANO. ÆLIANO. In fine inscriptionis legitur: HUNC IN EADEM PRAEFECTURA URBIS. IMP. CAESAR. AUG. VESPASIANUS. ITERUM. COS. FECIT. Hunc T. *Plautium* Onufrius primum consulem suffectum, A. D. 47. putavit, ut vidimus. Ceterum apud Tacitum nil aliud de *Plautio Æliano*, Histor. lib. IV. cap. LIII. nisi, quod *Helvidius Priscus Prætor*, præeunte Plautio Æliano Pontifice, lapidem Capitolio restituendo, A. D. 70. iecit. Forte hic *Plautius Ælianus Pontifex*, alius est ab eo, qui *Præfectus* Urbi fuit, & *iterum consulem* Vespasianus fecit.

CHristi Redemptoris nostri anno septuagesimonono Consulatum gessisse reperiuntur Vespasianus octavum, & Domitianus primum: sed si suffectum ejus Consulatum cum hoc primo ordinario numeres, hic sextus ordine ponetur. Atque adeo hic est ille ipse Domitiani ordinarius Consulatus, cujus Suetonius meminit, ita dicens cum agit de ejus temporibus ante adeptum Imperium: *In sex Consulatibus nonnisi unum ordinarium gessit, eumque cedente & suffragante fratre*, nempe Tito. Quamobrem errare mihi videntur, qui hunc annum signant Consulatu Vespasiani octavo, ac Titi sexto: nam & in antiqua (a) inscriptione octavus Consulatus Vespasiani jungitur cum sexto Domitiani. Est enim hujusmodi: T. VESPAS. AUG. VIII. FLAV. DOMIT. VI. COSS. Q. CLAUD. SER. OFF. FEC. CASTR. PRAET. Quod igitur Suetonius ait, cedente fratre & suffragante, gessisse Domitianum Consulatum ordinarium; sic intelligendum, ut, cum hactenus ipse Titus semper ordinarius creatus Consul esset, & e contra Domitianus semper suffectus, hoc anno vice versa (id agente Tito) Domitianus ordinarius, Titus vero suffectus Consul esset, sicque sexies & ipse Consul creatus esset, nempe quinquies ordinarius, ac semel suffectus. Hic ille quippe annus, quo Plinius nominat Titum sexies Consulem. Porro hunc eumdem esse annum quo ea scribebat, certum argumentum elicitur ex his quæ alibi idem auctor scribit (b), dum numerat quatuor annos a tempore census Vespasiani: nam (ut dictum est auctore Censorino) habitus est census ille, eodem Vespasiano quintum, & Tito tertium Coss. a quo numerari incipiunt quatuor anni usque ad tempus præsens, quo ea scribebat, cum (ut dixerat in præfatione) ageret Titus sextum Consulatum.

(a) Apud Pan. comment. Fast. lib. 2.

(b) Plinius lib. 7. cap. 49.

SÆC. I. Anno Urbis 830. Olymp. 214. an. 1. An. Ch. 77.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5570.

☉ 2. E. ☽ 2. P. 30. Mart. Indict. 5.

JESU CHRISTI 77. *secundum Baronium* 79.

CLETI PAPÆ 1.

VESPASIANI IMP. 9.

I. *Consules.* (1) AD num. 1. Coss. *Vespasianus Aug. VIII. & Titus Cæsar VI.* Domitianus Cæsar Consul suffectus VI. Baronius perperam edit Vespasianum VIII. & Domitianum Cæsarem; Titum vero Consulem suffectum V. Certum enim, Domitianum anno Christi LXXIII. quo Quinquennalia dedit, Consulem ordinarium fuisse, neque ullum suffectum Consulatum Titum gessisse. Fundatur Baronius in figlina Onuphrio laudata lib. 2. Fast. in qua legitur: T. VESPAS. AUG. VIII. FLAV. DOMIT. VI. COS. Sed idem Onuphrius pag. 38. Descriptionis urbis Romæ aliter legit, scilicet: TI. VESPAS. AUG. VII. DOMITIAN. VII. COS. Verum, cum Titi prænomen in Nummis & Lapidibus filio, non patri detur, legendum est cum Norisio; T. VESP. AUG. VIII. FL. DOMIT. VII. COS. Sicque Inscriptio illa ad annum Christi octogesimum, non vero ad præsentem pertinet. Sumtus hic Consulatus a Vespasiano juxta III. regulam, ut Titi nempe Collega esset, ab hoc autem juxta secundam: Imperii enim Cæsarei Decennalia anno uno anticipata dedit, nisi, quod verosimilius est, & non raro factum observavimus, præsenti anno Consulatum susceperit, & sequenti Decennalia dederit; quod eo magis existimandum, quod Domitianus Cæsar currenti anno Imperii Cæsarei Decennalia ediderit. Neque enim Domitianus anno sequenti, quemadmodum præsenti Consulatum suffectum gessit; ideoque ejus Decennalia præsenti anno videntur peracta. In Catalogo antiquiorum Pontificum Damaso adscripto, Cletus Papa dicitur fuisse *a Consulibus Vespasiano VIII. & Domitiano VI. usque Domitiano IX. & Rufo*, id est, a currenti anno usque ad annum LXXXIII. Quibus ex verbis etiam liquet, Consulatus Domitiani suffectos recte a nobis consignatos fuisse.

II. *S. Cletus fit Papa.* S. Cletus hoc anno Sancto Clementi in Pontificatu Romano succedit, ut ex dicendis anno C. constabit.

---

[1] COss. *Vespasianus Aug. VIII. & Titus Cæsar. VI.* Tabula fratrum Arualium apud Sponium pag. 5. & apud Fabrettum pag. 442. n. 49. Vota nuncupata pro salute IMP. VESPASIANI. CAES. AUG. TR. POT. COS. VIII. ET T. CAESARIS AUG. F. VESPAISANI. COS. VI. Donianæ inscriptiones pag. 12. n. 41. IMP. CAESAR. VESPASIANUS. AUG. COS. VIII. Gruter. pag. CXLIX. 7. IMP. CAESAR. AUGUSTUS. VESPASIANUS. PONT. MAX. TRIB. POTEST. VII. IMP. XXVIII. COS. VIII. Item pag. CLXXXIX. 10. & pag. CCXLIII. 5. 6. 7. Fasti Idatiani: *Vespasiano VIII. & Domitiano III.* Prosperi Chronicon: *Vespasiano VIII. & Tito VII.* Fasti Vindebonenses *Vespasiano VIII. & Tito V.* Plinius initio libri I. Histor. nat. de Tito: *Triumphalis & censorius tu, sexiesque consul, ac Tribunitiæ potestatis particeps.* Consules suffecti hujus anni perhibentur: *T. Flavius Domitianus VI. & Cn. Julius Agricola;* sed nos *Domitianum consulem suffectum* VI. fuisse putamus A. D. 79.

I. De Lini Papæ martyrio & sedis tempore.

ANno Domini octuagesimo, Commodo & Prisco Coss. Linus Romanus Pontifex, cum sedisset annos undecim, menses duos, & dies vigintitres, nono Kalendas Octobris, Saturnini Consularis jussu, martyrio coronatur. At cum tam Eusebius, quam etiam Epiphanius tribuant Lino annos duodecim; non sic dixisse putamus, quasi eos expleverit, sed quod ipso anno suæ sedis duodecimo mortuus sit. Verum cum Eusebius duodecim annos Linum sedisse velit, affirmetque (a) evoluto anno secundo Titi ipsum decessisse; nulla hæc ratione sibi cohærent; nam a tempore Petri martyrii usque ad secundum Titi annum, quatuordecim saltem volvuntur anni. Nos vero, cum non appareat quot diebus alicujus Pontificis sedes vacaverit, a die sequenti obitus præcedentis, annos ejus qui subrogatus est, cogimur numerare. Sicque recensentes Lini annos a die post martyrium Petri, deducentesque annos usque ad diem qua anniversaria ejus commemoratio in Ecclesia antiquitus fieri consuevit; non tantum annos, sed & menses & dies hac ratione tutius putamus esse ponendos: cum præsertim diversa diversis scribantur, nec quicquam certi habeatur, quod omni ex parte subsistat. Hac igitur ratione habita annorum, non tantum Lini, sed & Cleti ejus successoris, & Clementis, qui tertio loco post Petrum successit, hoc potissimum anno Lini obitum, & Cleti ingressum ponere, satius visum est.

(a) *Eusebius in Chron. & hist. lib. 3. c. 12.*

Certe sub Vespasiano potius quam sub Tito II.

SÆC. I. Anno Urbis 831. Olymp. 214. an. 2. An. Ch. 78.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5571.

☉ 3. D. ☽ 3. P. 19. April. Indict. 6.

JESU CHRISTI 78. *secundum Baronium* 80.

CLETI PAPÆ 2.

VESPASIANI IMP. 10.

I. *Consules.*

[1] AD num. I. Coss. *L. Ceionius Commodus, & D. Novius Priscus*, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consul. Prior fuit avus L. Ceionii Commodi, quem Hadrianus adoptavit, & Cæsarem dixit.

II. *Decennalia Titi Cæsaris.*

Titus Imperii Cæsarei Decennalia dedit, quorum varia extant indicia. Mediobarbus Titi Nummum exhibet, in quo legitur: T. CÆSAR IMP. VESPASIANUS. In postica, COS. VI. Cernitur bos & vacca cum aratro, quod deductæ coloniæ signum: annis enim hujusmodi solenniis addictis coloniæ de more institutæ. Præterea Mediobarbus alium Titi Nummum producit in postica inscriptum: IMP. XIII. COS. VI. Visuntur quadrigæ triumphales, ad renovandam nempe triumphi Judaici memoriam. Denique varia Numismata Titi recitat, in quorum postica parte habetur: JUDÆA CAPTA S. C. In Decennalibus enim & id genus festis victoriæ antea relatæ memorari solitæ. Certe in Titi Nummis cusis anno octogesimo, quo Proconsularis Imperii Decennalia edidit, legitur etiam, JUDÆA CAPTA, ut videre est apud Mediobarbum, quæ verba in aliis Titi Nummis, præterquam in utriusque Decennalibus percussis, non exprimuntur. Immo in Nummo Vespasiani octavo ejus Consulatu signato legitur etiam, JUDÆA CAPTA, quia æquum non videbatur, ut Vespasianus, qui cum Tito triumphaverat, eodem tunc titulo non exornaretur. Ultimum porro Imperatorum Consulatum de more in Nummis expressum, etiam postquam eo functi essent, omnibus notum.

III. *Obitus S. Lini Pap.*

Sanctus *Linus* Papa, non hoc anno, ut Baronius existimavit, sed anno Christi sexagesimo septimo ad cœlestem patriam migravit, ut liquet ex Chronico Damasi, in quo dicitur: *Linus annis duodecim, mensibus quatuor, diebus decem. Fuit temporibus Neronis, a Consulatu Saturnini, & Scipionis, usque Capitone, & Rufo*, qui anno Christi sexagesimo septimo Fastis nomen dedere: sed legendum cum auctiori Chronico veterum Pontificum, *Linus annis XI.* Neque enim ab anno Christi LVI. ad LXVII. anni duodecim & aliquot menses fluxere. Ex quibus apparet, Linum Petri fuisse Vicarium, quod etiam a quibusdam Antiquis traditur. In auctiori Chronico veterum Pontificum dicitur: *Sepultus est juxta corpus B. Petri in Vaticano IX. Kalendas Octobris*, die scilicet XXIII. Septembris, quo in Martyrologiis colitur. Sed non existimandum, Linum eo die ad superos transiisse; cum dies, quibus in Martyrologiis veteres Pontifices coluntur, & in auctiori Chronico veterum Pontificum dicuntur sepulti, ad aliquam eorum Translationem ut plurimum pertineant. Lino successit *Clemens*, ut testantur Tertullianus lib. de Præscriptione Hæreticorum cap. 32. & vetustus Auctor Constitutionum Apostolicarum. Immo Clementem ante annum Christi LXXI. Ecclesiam gubernasse, ex ipsomet Clemente deduci videtur. Patet namque ex Epistola *ad Corinthios* missa nomine ejus, cui præerat, Ecclesiæ, exaratam eam esse, stante Templo Hierosolymitano, ac durantibus ejus sacrificiis. Scripta itaque ante annum LXXI. quo Templum eversum. Hinc constat, inquit Isaacus Vossius in Epistola II. ad Andream Rivetum scripta, & a Pearsonio in fine Vindiciarum Epistolarum Sancti Ignatii relata, quantum erraverit Eusebius, qui initium Episcopatus Clementis contulit ad annum Christi XCIII. & quam recte in Chronico Damasi statuatur anno Christi LXVII. Eusebium tamen secutus est Baronius, a quo nobis hac in parte discedendum putamus.

---

[1] COss. *L. Ceionius Commodus, & D. Novius Priscus.* Tabula fratrum Arualium apud Fabrettum pag. 442. num. 49. negligentiam Sponii qui eam exscripserat, & ediderat in Miscellan. pag. 5. supplentem: L. CEIONIO. COMMODO. D. NOVIO. PRISCO. COS. III. NON. JAN. Nunc exstat hæc tabula in ædibus Capitolinis. Fasti Idatiani hos consules omittunt. Prosperi Chronicon, mendose ante consulatum Vespasiani octavum; *Commodo & Rufo*: (errore quadratarii) pro *Prisco*. Fasti Vindebonenses; *Commodo* & *Prisco*.

Titi mansuetudo. Tito Linum consummasse martyrium, ea etiam ratione persuademur, quod de eodem Tito scribat Suetonius (*a*), ea fuisse humanitate præditum, ut etiam a sontium supplicio abhorruerit, eaque ex causa Pontifex maximus creari voluerit, ut se a sanguine temperaret. Sunt enim hæc Suetonii verba: *Pontificatum Maximum ideo se professus accipere, ut puras servaret manus, fidem præstitit: nec auctor posthac cujusquam necis, nec conscius, quamvis interdum ulciscendi causa non deesset; sed periturum se potius quam perditurum adjurans. Duos patricii generis convictos in affectatione Imperii, nihil amplius, quam ut desisterent, monuit; dicens, Principes fato dari: si quid præterea desiderarent, promittens se tributurum.* Hæc & alia Suetonius. Sed & Dio hæc de Tito (*b*): *Non modo Senatorem, quamdiu principatum tenuit, nullum interfici jussit, sed nec alius quispiam sub ejus Imperio morte affectus est. De crimine impietatis numquam cognovit, nec permisit aliis ut cognoscerent.* Sed quid hoc, nisi eum Christianos jure suo quiete agere voluisse, ac proinde nullum sub ejus Imperio ea de causa morte mulctatum esse? Non sic sub Vespasiano: nam etsi non aliorum, saltem delinquentium punita sunt crimina; innocentium vero nemo ductus, ipso sciente: nam & hæc de eodem scribit Suetonius (*c*): *Non temere quis punitus insons reperitur, nisi absente eo, & ignaro, aut certe invito, atque decepto.* Ceterum Christiani rei violatæ religionis in crimen adducebantur, ac etiam puniebantur.

III. Sed etsi (quod scribit (*d*) Dio) philosophi libere nimium obloquentes, ab eo ex Urbe exacti sunt, & ex illis unus ea de causa securi subjectus est, alius vero virgis publice cæsus: haud putamus absque pœna illos esse dimissos, qui deos Gentium dicerent nonnisi malos dæmones esse, omnemque simul Urbis idolorum superstitionem esse submovendam, veritate Evangelica testarentur. Quamobrem ea de causa non Linus tantum, sed & alii sub Vespasiano martyrium subiisse narrantur, ut Apollinaris Ravennæ Episcopus, de quo supra mentio facta est, & Leontius (*e*), Hypatius, Theodolus milites, & si qui alii, ob eam nimirum causam supplicio affecti, quod in deos esse impii visi sint. Errorem vero, qui ex appositis Consulibus irrepsit in librum qui nomine Damasi vulgatur a multis, de Romanis Pontificibus, quo Lini martyrium accidisse ponitur sub Consulatu Saturnini & Scipionis, superius cum egimus de ingressu Lini, refellimus.

IV. De ejus Pontificatu, cujus exordia in miserrima tempora inciderunt, cum bellis civilibus Urbs & Orbis conflagrare viderentur, nulla prorsus alia videtur memoria esse relicta, acerrimis persecutionibus Ecclesia devastata, præter pauca illa quæ in eodem commentario descripta ponuntur in hæc verba, post factam de martyrio mentionem: *Item ex præcepto B. Petri constituit, ut mulier velato capite in ecclesiam introiret. Hic fecit ordinationes duas, Episcopos quindecim, presbyteros decem & octo: qui sepultus est juxta corpus B. Petri in Vaticano, nono Kal. Octobr.* Hæc ibi. Scripta fuisse a Lino (*f*) fertur historia de altercatione Petri cum Simone mago, sed non extat. Acta vero passionis Petri & Pauli, quæ itidem Lini nomine inscripta habentur, multis esse referta erroribus, superius est demonstratum. Post Linum subrogatus est Cletus Romanus, Patre Æmiliano, ex Vico Patricii. Cletus successit Lino.

(*a*) Sueton. in Tito c. 9.

(*b*) Dio in Tito.

(*c*) Sueton. in Vespas. c. 15.

(*d*) Dio in Vesp.

(*e*) Metaphrast. die 19. Junii.

(*f*) Tritem. de vir. illustr. & Sixtus Senens.

JESU CHRISTI ANNUS 81. | CLETI ANNUS 1. | VESPAS. IMP. ANNUS 10.

I. SEquenti anno Domini octuagesimoprimo Vespasianus nonum & Titus septimum Consulatum adierunt; tametsi revera hic sextus habeatur Titi ordinarius Consulatus: nam licet ex Suetonio (*g*) constet eum una cum patre septem Consulatus gessisse, unus ex his tamen suffectus habetur, quo (ut ex ejusdem auctoris sententia dictum est) fratri Domitiano cessit ordinarium Consulatum: sicut pariter octavus (*h*) hic censetur Consulatus ordinarius Vespasiani. ☞ Sed & nonus hic est Vespasiani, si anno septuagesimoquinto (ut factum est) loco Consulatus Domitiani ponatur Consulatus quartus Vespasiani, ut diximus ex Dione, exque publico monumento dedicationis templi Pacis, ejus sexto Consulatu signatæ ☜. Hoc igitur anno idem Vespasianus Augustus annum agens ætatis sexagesimumnonum, mensem unum, & diem septimum, octavo Kalend. Julii, ex hac vita morbo sublatus est, cum imperasset annos decem minus sex diebus, ducendo annorum numerum ab ea die, qua in Ægypto a militibus primum Imperator acclamatus, est auspicatus Imperium, nimirum a Kal. Julii, Galba & T. Vinio Rufino Coss. is enim dies (ut idem Suetonius (*i*) ait) ut initium ac velut natalis dies Imperii fuit

Obitus Vespasiani, & anni ejus Imperii.

(*g*) Sueton. in Tito c. 6.

(*h*) Sueton. in Vespas. c. 8.

(*i*) Sueton. in Vesp. c. 6.

fuit in posterum observatus. Cur autem alii alium ejusdem Imperii ponant annorum numerum; inde evenit, quod exordii suscepti ab eo Imperii alii aliam inierunt rationem, ut satis superius dictum est.

II. Titus Imperat. (a Suet. in Tito. c. 11. (b) Dio in Tito c. 8.

Defuncto itaque Vespasiano, Titus filius ejus statim capessit Imperium, quod tenuit annos duos (*a*), menses duos, & dies viginti; de quo quidem hæc Dio (*b*): *Titus ex quo tempore principatum solus obtinuit, nec cædes fecit, nec amoribus inservivit, sed comis, quamvis insidiis peteretur, & continens, Berenice in urbem reversa, fuit: adeo mores statim mutavit.* Neque vero tacebo quod scribit de eo Suetonius: adeo enim ait fuisse animo in omnes beneficentissimo, ut non permitteret quempiam a se minus voti compotem factum tristem abire: *Et aliquando*, inquit, *recordatus super cœnam quod nihil cuiquam toto die præstitisset, memorabilem illam meritoque laudatam vocem edidit: Amici, diem perdidi.* Quam quidem sententiam hic voluimus recitasse, quod eam sanctus Hieronymus vehementer admiratus, in suis in epistolam (*c*) Pauli ad Galatas commentariis hæc dicat: *Breve est vitæ istius curriculum. Hoc ipsum quod loquor, quod dico, quod scribo, quod emendo, quod relego, de tempore meo mihi aut crescit, aut deperit. Titus filius Vespasiani, qui in ultionem Dominici Sanguinis subversis Hierosolymis, Romam victor ingressus est, tantæ dicitur fuisse bonitatis, ut, cum quadam nocte sero recordaretur in cœna quod nihil boni die illa fecisset, dixerit amicis: Hodie diem perdidi. Nos putamus non perire nobis horam, diem, momenta, tempus, ætates, cum otiosum verbum loquimur, pro quo reddituri sumus rationem in die Judicii? Quod si hoc ille sine lege, sine Evangelio, sine Salvatoris & Apostolorum doctrina naturaliter & dixit, & fecit; quid nos oportet facere?* Hæc ipse.

(c) Hier. in ep. ad Galat. c. 6.

III. De monstrosa eruptione flammarum ex Vesuvio. (d) Suet. in Tito c. 8. (f) Plin. ep. ad Tacit. (e) Dio in Tito.

At vero nec præteriisse volumus quod hoc anno accidit immensum veluti mox casuri mundi prodigium: nimirum cum facta est admiranda illa ex monte Vesuvio flammarum eruptio quæ a Suetonio (*d*) summatim scribitur, sed a Dione (*e*) fusius enarratur. Accidisse enim ait vehementem illam Vesuvii eruptionem hoc ipso primo anno Titi Imperii sub tempus autumni: Plinius (*f*) Junior cœpisse ait Kalendis Novembris, hora septima. At quoniam prodigii loco res est habita, quæ & imaginem quamdam præseferret diei novissimæ, eamdem recensere, haud inutile arbitramur; sic enim ait: *Eo tempore magnus numerus hominum inusitata magnitudine, quales gigantes finguntur in eodem monte, regioneque finitima, ac proximis civitatibus interdiu noctuque vagari, versarique in aere visus est. Post hæc consecuta est maxima siccitas, ac repen-*

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5572.

SÆC. I. Anno Urbis 832. Olymp. 214. an. 3. An. C. 79.

☉ 4. C. ☽ 4. P. 4. April. Indict. 7.

JESU CHRISTI 79. *secundum Baronium* 81.

CLETI PAPÆ 3.

TITI IMP. 1.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coss. *Vespasianus Aug. IX. & Titus Cæsar VII.* Vespasianus juxta II. Consulatuum Cæsareorum regulam: Decennalia enim dedisset, nisi morte præventus esset; Titus juxta tertiam, ut nempe patris Collega esset. *Vespasianus* die XXIV. Junii extinctus est, ut docet Suetonius in Vespasiano. *Regnavit annos X. sex diebus exceptis*, inquit Dio, qui a Kalendis Juliis anni Christi LXIX. initium ejus repetit. Eusebius in Chronico, Cassiodorus, Clemens Alexandrinus, & Theophilus Antiochenus, qui Imperium ejus a *V. Nonas Julii*, seu a die III. ejusdem mensis, exordiuntur, tradunt, eum imperasse annos IX. menses XI. dies XXII. Ex quo manifestum fit, locum Suetonii a nobis allatum anno LXIX. num. VII. ubi dicitur, Judaicum exercitum *V. Idus Julii* apud Vespasianum jurasse, mendosum esse, aut Suetonium errasse, ac legendum, *V. Nonas Julii*, ut recte Tacitus ibidem laudatus. Vespasiano Titus filius successit.

II. Obitus Vespasiani.

---

[1] COss. *Vespasianus Aug. IX. & Titus Cæsar VII.* Columna milliaria apud Fabrettum pag. 414. n. 364. IMP. TITUS. CAESAR VESPASIANUS. PONTIFEX. MAXIMUS TRIBUNIC. POTEST. IX. IMP. XIV. COS. VII. DESIGNATUS. VIII. CENSOR. Gruter. pag. CLXXIX. 6. IMP. T. CAESAR. VESP. AUG. P. M. TR. P. II. COS. VII. P. P. pag. CCXLIII. 8. IMP. CAES. VESPASIANO. AUG. PONT. MAX. TR. POT. X. IMP. XX. P. P. COS. IX. ET IMP. VESPASIANO. CAESARI. AUG. F. PONT. TR. POT. VIII. IMP. XIV. COS. VII. pag. CLXIV. 1. IMP. CAESAR. VESPASIANUS. AUG. PONT. MAX. TRIB. POT. VIII. IMP. XX. COS. IX. Item de *Tito*, pag. CLXXVII. 1. IMP. TITUS CAESAR DIVI F. VESPASIANUS. AUG. PONTIF. MAX. TRIBUNICIAE POTESTAT. IX. IMP. XV. CENS COS. VII. DESIG. VIII. Hic Titus, *Divi* filius dicitur, quia hoc anno die XXIV. Junii Vespasianus *pater* obierat. Item pag. CLX. XXIII. 3. in fistula plumbea T. VESPAS. AUG. VII. FLAV. DOMIT. VI. COS. Hinc patet *Domitianum* post mortem patris, hoc anno consulem suffectum fuisse. Suetonius in vita Vespasiani Cap. XXIV. *Consulatu suo nono tentatus est in Campania motiunculis levibus* &c. Mox: *Dumque consurgit, ac nititur, in manus sublevantium extinctus est VIII. Kal. Jul.* Et in Tito Cap. VI. *Eidem* (Vespasiano) *collega & in Tribunicia potestate, & in septem consulatibus* (Titus) *fuit.* Fasti Idatiani: *Vespasiano IX. & Tito VII.* Prosperi Chronicon: *Vespasiano IX. & Tito VIII.* Fasti Vindebonenses: *Vespasiano IX. & Tito VII.*

pente ita graves terræmotus facti, ut ea omnis planities fervida esset, & culmina montium subsiderent. Ad hæc sonitus subterranei, tamquam tonitrua, & super terram mugitibus similes extiterunt. Deinde mare simul fremere, omne cœlum resonare; ingensque & repentinus fragor, quasi montes simul conciderent, exaudiri. Tum exiliere primum immensi lapides & ad summos vertices pervenere: deinde magna copia ignis fumique, ita ut omnem aerem obscuraret, occultaretque Solem, non aliter quam si defecisset.

IV. Imago ultimi casus mundi.

Igitur nox ex die, & tenebræ ex luce factæ erant; putantibus nonnullis, gigantes seditionem inter se facere, quod multæ imagines eorum in fumo conspicerentur quodque clangor tubarum audiretur. Alii existimabant, aut mundum in chaos redigi, aut igne consumi: ob eamque causam properabant alii ex ædibus in vias, alii de viis in ædes confugere, atque e mari in continentem, & e continenti in mare se recipere: alii turbari, & quæ nondum venerant, existimare tutiora rebus præsentibus. Tanta vero erat copia cineris, ut terram mareque atque adeo ipsum aerem compleret: quæ res multa damna, ut cuique sors tulit, importavit non solum hominibus, prædiisque ac pecoribus, sed etiam pisces volucresque omnes peremit; duasque urbes, Herculanum & Pompeios, populo sedente in theatro, penitus obruit. Postremo tantus fuit cinis, ut inde pervenerit in Africam Syriam, & Ægyptum, introieritque Romam ejusque aerem compleverit, & Solem obscuraverit. Id Romæ accidit paucis post diebus, cum omnes ignorarent id quod factum erat in Campania, nec quid esset, conjectura assequi possent. Itaque etiam ii putare cœperunt omnia sursum deorsum ferri, Solemque in terram cadere, aut terram in cœlum conscendere. Quanquam autem hic cinis non attulit statim gravia incommoda populo Romano, tamen postea morbum pestilentem & gravem immisit. Hucusque Dio.

V. Hæc autem & alia id genus a Deo viva exempla data esse hominibus ignis æterni quo peccantes in inferis punirentur, Tertullianus (*a*) in primis declarat his verbis: *Noverunt & Philosophi diversitatem arcani & publici ignis: ita longe alius est qui usu humano, alius qui judicio Dei apparet, sive de cælo fulmina stringens, sive de terra per vertices montium eructans. Non enim absumit quod exurit, sed dum erogat, reparat: adeo manent montes semper ardentes, & qui de cœlo tangitur salvus est, ut nullo jam igni decinerescat. Et erit testimonium ignis æterni, hoc exemplum jugis judicii pœnam nutrientis. Montes uruntur, & durant: quid nocentes & Dei hostes?* Hæc Tertullianus. Sed enim Minutius Felix in Octavio, dum de gehennæ ignis incendio, ab his ipsis etiam mutuatus exemplum, verba facit, hæc habet: *Illic sapiens ignis membra urit, & reficit, carpit, & nutrit: sicut ignes fulminum corpora tangunt: & absumunt: sicut ignes Ætnæ, & Vesuvii montis, & ardentium ubique terrarum, flagrant, nec erogantur: ita pœnale illud incendium non damnis ardentium pascitur, sed inexesa corporum laceratione nutritur.* Et Pacianus (*b*): *Si de cruciatu exomologesis retractatis, gehennam recordemini, quam vobis exomologesis extinguet; vim ejus & de præsentibus æstimate, cujus fumariola quædam maximos montes subterraneis ignibus decoquunt, æstuat indefessis flammarum globis Ætna, & Lisaniculus, & Vesuvius Campanus: & quo nobis judicii perpetuitatem probent, dissiliunt, devorantur, nec ullis tamen sæculis finiuntur.* Hæc ipse. Quamobrem ejusmodi terræ fauces, ex quibus jugiter ignis exhalare solet, veluti quædam inferni portæ, per quas delinquentium animæ inferrentur, apposite in visu monstratæ sunt sanctis viris, ut de anima Theodorici Ariani Regis Gothorum Gregorius (*c*) tradit.

(*a*) *Tert. in Apolog. c.*48.

Cur perennes ignes hominibus demonstrati.

(*b*) *Pacian. de pœnit. & conf.*

(*c*) *Greg. Dialog lib.* 4.*c.*30.

VI. De casu mundi opinio vulgata apud Gentiles.

Sed quod ad ea quæ dicta sunt spectat: illud Dionis elucidandum est, dum ait, hisce tam insolitis visis prodigiis, complures existimasse mundum in chaos redigi, aut igne consumi. Id enim non aliunde in eorum mentem venisse potuit, quam quod vulgatum erat ex carminibus Sibyllinis, mundum incendio periturum. Recitantur autem a Lactantio (*d*) ejusmodi oracula in hæc verba.

(*d*) *Lactant. de ira Dei, c.*23.

Καὶ ποτὲ τὴν ὀργὴν Θεὸν οὐκ ἔτι πραΰνοντα,
Ἀλλ' ἐξεμβρίθοντα, καὶ ἐξολύοντα, τε γέναν
Ἀνθρώπων ἅπασαν ὑπ' ἐμπρησμοῦ πέρθοντα:

hoc est.

Et tunc Deus iram non amplius placantem, sed aggravantem & perdentem genus hominum, & totum id incendio depopulantem. At hæc quidem haud recondita erant in penetralibus sacrarum ædium, ut paucis cognita essent; sed omnibus nota utpote a poetis publice decantata: nam idem Lactantius hæc ea de re Nasonis carmina recitat:

Esse quoque in fatis reminiscitur affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaque regia cæli
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

VII. Ad hæc etiam quæ apud Cumas his diebus acciderunt, referenda esse Sibyllæ vaticinia existimavit etiam Plutarchus (*e*), qui post illa recensita hæc addit: *Hæc vero, quæ recens apud Cumas & Dicæarchiam acciderunt, nonne pridem decantata*

(*e*) *Plut. de Pythiæ oracul.*

ta carminibus tempus veluti debens persolvit? eruptionem, inquam, montani ignis, fervorem maris, saxorum & massarum flagrantium venti vi ejectionem, tot tantarumque simul urbium interitum, ut hodie qui ad ea loca accedunt, non possint cernere ubinam conditæ fuerint. Hæc Plutarchus, qui his temporibus Romæ clarebat inter eruditos. Ejusdem plane argumenti Sibyllina illa quoque erant carmina, quæ dicebantur Ακροστιχὶ, quorum meminit Cicero (a), & quæ recitavit Constantinus (b) in consessu Patrum. Sed quid sequenti anno Romæ acciderit, non minori existimamus esse admiratione dignum, quam quæ ab eodem Dione conscripta, & ab aliis confirmata, hic intexuimus.

(a) *Cic. de divin.*
(b) *Apud Euseb. in orat. Constant. ad S. cœtum. c. 21.*

JESU CHRISTI ANNUS 82. — CLETI ANNUS 2. — TITI IMP. ANNUS 2.

I. Anno Christi octuagesimo secundo, Tito Augusto octavum & Domitiano Cæsare septimum Coss. Roma incendio divinitus immisso, tribus diebus, totidemque noctibus magna ex parte conflagravit: qua quidem inflammatione qualis quantaque fuerit facta jactura ædium privatarum, ex publicis, quæ sunt exustæ facile potest intelligi: hæc enim ait (c) Dio: *Anno sequenti, Tito ad visendam calamitatem Campaniæ profecto, multa Romæ conflagrarunt: quod incendium tamen non extiterat ex terra. Nam Serapium, Septa, Isium, templum Neptuni, balnea Agrippæ, Pantheon, Diribitorium, theatrum Galbæ, scena Pompeji, Octaviana ædificia una cum libris, templum Jovis Capitolini cum proximis templis, igni consumpta sunt. Ita id malum divinum potius quam humanum fuit. Licet enim ex his quæ commemoravi, cetera quæ eo incendio perierunt, conjicere.* Hucusque Dio. Meminit ejusdem quoque incendii Suetonius (d) perdurasseque ait per triduum.

Incendium urbis.
(c) *Dio in Tito.*
(d) *Suet. in Tito c. 8.*

II. At quis hæc attente agitans animo, non obstupescat ad inscrutabilia Dei judicia, cum sub æquissimo Principe peste & incendio intus forisque Urbs & finitimæ regiones adeo fuerint afflictatæ; si mente repetens, illud quoque consideret, temporibus sceleſtissimi omnium Imperatoris, nimirum Caji Caligulæ, omnibus bonis, licet invito Principe, Romanam abundasse Rempublicam? Nam de illis temporibus hæc Suetonius (e): *Conqueri palam Caius de conditione temporum suorum solebat, quod nullis calamitatibus publicis insignirentur: Augusti principatum clade Variana, Tiberii ruina spectaculorum apud Fidenas, memorialem factum. Atque identidem exercituum cædes, famem, pestilentiam, incendia, hiatum aliquando terræ optabat.* Hæc de Caio Suetonius. Sed cur tam contrariæ vices in Principibus contrariis plane moribus imbutis, illius solum est nosse, qui (quod est in Psalmo) terribilis est in consiliis super filios hominum.

Dei judicia inscrutabilia.
(e) *Sueton. in Caio, c. 31.*

III. Verum enimvero hæc omnia ad profectum Evangelii provenisse, intelligere facile possumus, eaque bene usos esse occasione Fideles, qui (ut sæpius dictum est) prope adventum Domini affuturum existimabant, & prædicabant: nam Hierosolymis jam excisis, impletisque de iisdem quæ Dominus prædixisset, reliqua etiam quæ de futuro suo ipsius adventu signa adjunxerat, jam impleri putabant. Rursus etiam Gentiles his perterritos malis, & Sibyllinis oraculis mundi per ignem interitum prædicentibus monitos, id ipsum jam imminere existimasse: cumque in eamdem sententiam multa etiam a Christianis afferrentur, non tantum non contempsisse, sed pronis eos auribus accepisse, ac subinde non prætermisisse quæ ab illis salubria afferrentur consilia, est opinandum; sicut & alias vidimus Constantinopoli accidisse; cum imminente nube ignea desuper, multa millia hominum ad ecclesiam, ut baptismo initiarentur, confugerunt: quod cum alii, tum etiam Joannes Chrysostomus (f) scribit. Sed de his suo loco. Consuevisse namque Christianos de extremo mundi casu cum Gentilibus verba miscere, monere videtur illud Senecæ (g) ad Polybium: *Mundo,* inquit, *quidam minantur interitum: & hoc universum, quod omnia divina humanaque complectitur (si fas putas credere) dies aliquis dissipabit, & in confusionem veterem tenebrasque demerget.* At hæc non tantum Christiani ex divinæ Scripturæ oraculis, sed ex carminibus etiam Sibyllinis (ut diximus) inferebant, quibus & aliqui sapientes essent adstipulati.

Christiani bene usi opportunitate.
(f) *Chrys. in Act. ho. 46.*
(g) *Senec. de consolat. ad Polyb.*

IV. Certe quidem naturali quodam instinctu docentur homines, ut cum aliqua necessitate premuntur, quantumlibet Gentilitiæ superstitionis cultores sint, nihilominus eo tempore parentes primis illis naturalibus impulsionibus animi, non deos, sed Deum protinus invocent. Unde Lactantius (h): *At,* inquit, *si qua necessitas gravis presserit, tunc Deum recordantur: si belli terror infremuerit, si mor-*

Natura docet veram religionem.
(h) *Lactant. l. 2. c. 1.*

borum pestifera vis incubuerit, si alimenta frugibus longa siccitas denegaverit, si sæva tempestas, si grando ingruerit; ad Deum confugiunt, a Deo petitur auxilium Deus ut subveniat oratur. Si quis in mari vento sæviente jactatur, hunc invocat: si quis aliqua vi afflictatur, hunc protinus implorat: si quis ad extremam mendicandi necessitatem deductus, victum precibus exposcit, non solum obtestatur; sed per ejusdem divinum atque unicum numen, hominum sibi misericordiam quærit. Numquam igitur Dei meminerunt, nisi dum in malis sunt; postquam vero deseruit, & pericula recesserunt; tum vero ad deorum templa concurrunt, his libant, his sacrificant, hos coronant: Deo autem, quem in ipsa necessitate imploraverunt, ne verbo quidem gratias agunt. Hæc ipse: qui & superius multis demonstrat, cogente (ut ait) natura, etiam ab invitis pectoribus erumpere veritatem, quod & Tertullianus in libro quem scripsit de testimonio animi adversus idola, & in Apologetico (*a*) pluribus demonstravit, & post eum Minutius Felix (*b*), & alii. At de his hactenus. In tanta autem rerum Ecclesiasticarum solitudine, magnarum rerum breves tantum lineas, easdemque pertenues, ducere potius, quam præsentis temporis Ecclesiæ statum coloribus repræsentare, conceditur. Nam (quod sæpius diximus) sic comparati sumus, ut jejuniorem interdum lectorem potius abire sinamus, quam ea ingerere, quæ certæ probatæque veritati assueti non recipiant. Hic

(*a*) *Tert. Apolog. c.* 27.
(*b*) *Minut. Felix in Octav.*

SÆC. I. Anno Urbis 833. Olymp. 214. an. 4. An. C. 80.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5573.

☉ 5. BA. ☽ 5. P. 26. Mart. Indict. 8.

JESU CHRISTI 80. *secundum Baronium* 82.

CLETI PAPÆ 4.

TITI IMP. 2.

I. *Consules.* II. *Decennalia Titi.*

[1] AD num. I. Coss. *Titus Aug. VIII. & Domitianus Cæsar VII.*

Titus juxta primam regulam, ob initium nempe Imperii ejus Augustei, ac juxta tertiam; Imperii enim ejus Proconsularis Decennalia in hunc annum incidunt. Domitianus juxta tertiam, ut nempe fratris Collega esset. In quibusdam Nummis Titi octavo ejus Consulatu insignitis apud Mediobarbum legitur, JUDÆA CAPTA, quia, ut jam dixi, præcedentium annorum victoriæ annis Decennalibus addictis de more expressæ. Immo arcus triumphalis hoc anno Romæ erectus ad radices Palatini adhuc visitur cum Inscriptione, in qua Titus dicitur gentem Judæorum delevisse. Refert eam integram Baronius. Sic in Decennalibus Constantini Magni anno CCCXVI. editis constructus triumphalis arcus a Senatu ob Maxentium quadriennio antea debellatum, ut videre est apud Baronium. Sunt qui existimant, Inscriptionem, quæ in arcu Titi legitur, fictitiam esse: sed decima Tribunitia Potestas Titi, eiusque Decennalia, eidem plurimum favent; cum antea nullus adverterit, arcus triumphales in Decennalibus Imperatoribus positos.

Baron. an. 73. num. II.

Baron. an. 312. num. LX.

---

[1] COss. *Titus Aug. VIII. & Domitianus Cæsar VII.* Gruterus pag. CLV. 3. IMP. TITUS. CAES. VESP. AUG. PON. M. TR. P. V. mendum cubat, & legendum VIII. COS. VIII. P. P. nam pag. CLXXXIV. 10. habetur TR. P. VIII. COS. VIII. Item pag. CCXLIV. 5. 6. In tabula Fratrum Arualium edita a Philippo a Turre Episcopo Adriensi in Monumentis veteris Antii pag. 387. vota nuncupata III. *Nonas Januarii* A. D. 81. leguntur pro salute IMP. TITI. CAESARIS. DIVI. F. VESPASIANI. AUG. PONT. MAX. TRIBUNIC. POTEST. COS. VIII. ET CAESARIS. DIVI. F. DOMITIANI. COS. VII. Utriusque consulatus, quem A. D. 80. tam *Titus*, quam *Domitianus* una gesserant, designatur. Græca inscriptio Smyrnæ reperta, cujus fragmentum Norisius vulgavit in epistola consulari pag. 55. deinde integra edita a Sponio in Miscellan. pag. 353. exhibet consules *Titum Augustum* VIII. & *Domitianum Divi Vespasiani Augusti filium* VII. De his consulibus ex eadem inscriptione Idem Norisius in Epochis Syro-Maced. Dissert. I. cap. II. pag. 22. In parte hujus anni postrema, ni me mea conjectura fallit, consules suffecti fuere *M. Tillius Frugi & T. Vinicius Julianus*, quod eorum nomina in eadem Tabula Fratrum Arualium prænotata sint, & quidem VII. *Idus Decembris*, qua die vota nuncupata sunt a *Tito Imp.* ad restitutionem & dedicationem Capitolii, de qua mox. Exstat nunc hæc tabula in ædibus Capitolinis.

Hoc anno VII. *Idus Decembr.* facta est nova *restitutio & dedicatio Capitolii* ab Imperatore Tito, quod patet ex tabula Fratrum Arualium edita inter Monumenta veteris Antii a Philippo a Turre Antistite Adriensi, pag. 385. ubi legitur: M. TILLIO. FRUGI. T. VINICIO JULIANO COS. VII. IDUS DECEMBR. IN CAPITOLIO IN AEDEM. OPIS. SACERDOTES CONVENERUNT. AD. VOTA. NUNCUPANDA. AD RESTITUTIONEM. ET DEDICATIONEM CAPITOLI. AB IMP. T. CAESARE VESPASIANO. AUG. Eruditissimus Antistes pag. 95. & 96. censet, hæc facta esse post *Vespasiani* mortem, quum solus *Titus* imperaret. Præterea quum in ea tabula legantur vota nuncupata pro salute Imperatoris *Titi*, *L. Flavio Silva Nonio Basso*, & *Asinio Pollione Verrucoso. Coss.* III. *Non. Jan.* ideo putat, nuncupationem votorum pro restitutione Capitolii factam esse VII. *Idus Decembris* A. D. 80. & vota pro salute ejus initio anni 81. quo *Idibus Septembris* obiit. Domitianus porro, post fratris obitum Capitolium a fratre inchoatum perfecit atque dedicavit. Qua de re Suetonius in Domitiano cap. V. *Plurima & amplissima opera incendio absumpta restituit: in queis, & Capitolium, quod rursus arserat: sed omnia sub titulo tantum suo, ac sine ulla pristini auctoris memoria.* Huc alludit Martialis dum dicit:

Pro Capitolinis quid enim tibi solvere templis &c. Capitolium *statim* post *Vespasiani* excessum conflagrasse testis est Plutarchus in vita Poblicolæ.

JESU CHRISTI ANNUS	CLETI ANNUS	TITI IMP. ANNUS
83.	3.	3.

I. HIc qui sequitur Christi annus octuagesimustertius, Flavium & Pollionem (ut habet Dio *a*) habuit Coss. licet loco Flavii habeant alii Sextum Annium Silvanum: sed præstat auscultare Dionem potius, quam quosvis e latebris recens erutos Fastos. Hoc igitur anno Idibus Septembris, Titus Imperator summo dolore optimorum omnium, veneno per Domitianum fratrem (ut fama fuit) mortem oppetiit, annos natus quadraginta unum, cum imperasset post patrem biennio mensibus duobus, & diebus viginti. Hæc ex Suetonio (*b*) atque Dione.

(*a*) *Dio in Tito.*

Titi Imp. obitus.

(*b*) *Suet. in Tito c. 11.*

II. Successit in locum ejus Domitianus ipsius germanus, homo natura sævus, ingenio ferox & vafer: quem nec multis officiis Titus clementissimus valuit demereri. Verum ipso principatus initio ipsum ab omni cæde abstinuisse, idem tradit (*c*) Suetonius. Laudatasque sancivit leges; ut illam in primis, nequis in posterum intra fines Romani Imperii castraretur: quippe qui sciret hujusmodi homines solere esse in deliciis dominorum, & hoc (ut ait Dio *d*) quo se sanctiorem Tito esse demonstraret. Meminit ejusdem legis Suetonius (*e*), laudaturque mirifice ab Ammiano, & aliis. Addidit etiam, ut legem Juliam de adulteriis restitueret, & gravissimis pœnis exagitaret nobiles potissimum fœminas, quæ pudicitiæ violatæ convincerentur: probrosis (*f*) autem

Domitianus Imper.

(*c*) *Suet. in Domit. c. 9.*

(*d*) *Dio in Domitiano.*

(*e*) *Suet. in Domit. c. 7.*

(*f*) *Idem c. 8.*

SÆC. I. Anno Urbis 834. Olymp. 215. an. 1. An. C. 81.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5574.

☉ 6. G. ☽ 6. P. 15. April. Indict. 9.

JESU CHRISTI 81. *secundum Baronium* 83.

CLETI PAPÆ 5.

DOMITIANI IMP. 1.

I. *Consules.* [1] AD num. I. Coss. *Sex. Annius Silvanus*, & *T. Verus Pollio*, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari ex Inscriptione Gruteriana pag. 1040.

II. *Obitus Titi.* Titus *excessit Idibus Septembris, post biennium, ac menses duos, diesque viginti, quam successerat patri, altero & quadragesimo ætatis anno,* inquit Suetonius in Tito cap. 11. *Natus est III. Kalend. Jan. insigni anno Caiana nece*, ait idem Suetonius. Quem natalem Titi diem etiam exhibet antiquum Kalendarium a Lambecio publicatum. Occisus autem Caius Caligula die XXIV. Januarii anni Christi XLI. quo ideo Titus die XXX. Decembris in lucem prodiit. Quare vixit annos quadraginta, menses octo, dies quindecim. Quod confirmat Dio lib. 66. quando ait Titum, *antequam esset Imperator, annos XXXIX. menses V. dies XXV.* vixisse, quæ verba Zonaras exscripsit. Erravit itaque Eusebius in Chronico, ubi dicit, Titum mortuum *pridie Idus Septembres anno ætatis XLII.* Nam licet vox *alter* a Suetonio usurpata, numeralibus juncta sæpius *secundum* significet, aliquando tamen pro *primo* usurpatur, ut vel hic Suetonii locus demonstrat.

III. Quod si anni ejus a tempore, quo Collega Im-

---

[1] COss. *Sex. Annius Silvanus*, & *T. Verus Pollio*. Corrupte a Pagio hæc nomina consulum efferuntur; scribendum enim: *L. Flavius Silva Nonius Bassus*, & *Asinius Pollio Verrucosus*. In tabula fratrum Arualium, de qua nos in consulibus anni superioris, legitur pag. 387. L. FLAVIO. SILVA. NONIO BASSO. ASINIO POLLIONE VERRUCOSO. COS. III. NON. JAN. & pag. 386. L. FLAVIO SILVA. NONIO. BASSO. ASINIO. POLLIONE VERRUCOSO COS. XVIII. K. FEBR. Vetus inscriptio eruta A. D. 1720. ante portam Lagenam prope Arcum Claudii, & edita a V. C. Francisco Blanchino in notis ad tom. II. Anastasii Bibliothecarii pag. 122. L. FLAVIO. SILVANO. POLLIONE VERRUCOSO COS. Male exscriptum SILVANO pro SILVA. NO. nempe *Silva Nonio*. In hac inscriptione nonnulla horum consulum nomina non videntur, integra profert Tabula Fratrum Arualium, quare ex his emendandi sunt apud Pagium hujus anni consules. Norisius in epistola consulari pag. 50. hujus anni consules erui putat ex Gruteriano lapide pag. MXL. 1. ubi legitur KAL. NOVEMBRIS SEX. ANNIO. SILVANO. ET T. ANNIO VERO. POLLIONE. COS. At Philippus a Turre in Monumentis veteris Antii pag. 99. recte monet, postquam tabulæ Fratrum Arualium in lucem eductæ sunt, de veris horum consulum nominibus dubitari non posse, atque adeo, aut vitiata esse exscriptoris incuria nomina in Gruteriana inscriptione, aut ad hujus anni consules non pertinere, aut ea ad suffectos & incerti ævi consules ableganda. Dio Xiphilini lib. LXVI. 757. *Sed insequenti anno* (nempe A. D. 81.) *Flavio, & Pollione consulibus, dedicatis iis, quæ supra dicta sunt* (Titus) *in iisdem aquis, in quibus pater obierat, mortuus est*. In iisdem tabulis L. VEITIO PAULLO. T. JUNIO. MONTANO. COS.... K. MAIIS. qui suffecti hoc anno consules putantur *ex K. Majis*. Suffecti item sunt in prima harum tabularum M. TILLIUS FRUGI. T. VINICIUS. JULIANUS. VII. IDUS. DECEMBRIS, quod iis consulibus, in Capitolio in ædem opis Sacerdotes convenerunt *ad vota nuncupanda ob restitutionem Capitolii ab Imp. T. Cæsare Vespasiano Aug.* Alii item in eadem tabula suffecti memorantur, scilicet L. AELIUS PLAUTIUS. LAMIA. & Q. PACTUM EJUS FRONTO. Hæc autem Capitolii restitutio inchoata est a *Tito* post patris Vespasiani mortem, nempe c. A. D. 80. Codicum Græcorum Dionis variam in *Flavii* nomine efferendo discrepantiam, vide apud eumdem Philippum Adriensem Antistitem pag. 99. cui *Flavius Silva* idem esse videtur, ac is qui apud Josephum lib. VII. de bello Judaico cap. VIII. *Basso* sublato, Syriam rexit. Fasti Idatiani: *Galva*, seu *Silvano*, & *Pollione*. Vindebonenses: *Silva* & *Pollione*. *Silvano* & *Vero*.

tem lecticæ usum ademit, jusque capiendi legata & hæreditates. Ad hæc spectant adulatoria illa, quæ his temporibus Martialis scribebat, ut illud (*a*) in primis:

(*a*) *Mart. epig. lib. 6. epig. 9.*

Lusus erat sacræ connubia fallere tædæ,
Lusus & immeritos execuisse mares.
Utraque tu prohibes, Cæsar populisque futuris
Succurris, nasci quos sine fraude jubes.
Nec spado jam, nec mœchus erit, te præside, quisquam:
At prius, o mores! & spado mœchus erat.

III. Domitianus vindex pudicitiæ.

His igitur legibus editis, videri sane poterat Urbis mutata facies, & ex turpissima facta pudica. Nam metu Principis, quem nossent animo ferocissimum, complures continebant se ab alieno toro: unde idem ille, cum complura ab eo facta egregia prædicet, hoc tandem versu apponit coronidem:

Plusque tibi debet Roma, pudica quod est.

Sed cum hæc agerentur non amore virtutis, sed timore severæ legis; omnem fictam fuisse speciem illam pudicitiæ, tradit Juvenalis, qui his vixit temporibus, & secunda satyra Urbis turpissimas effusasque libidines insectatur. Certe nec ipse legislator erat purus, quippe qui nepti Juliæ (*b*) stuprum intulit, ac velut pro conjuge habuit, libidinosusque (ut ait Dio) non in mulieres tantum, sed & in pueros fuit. Sic igitur cum ipse moribus turpissimus esset, pudicitiæ legum severissimus vindex erat, usque adeo ut de Vestalibus virginibus dirissimam habuerit quæstionem, in quas more majorum animadvertit, quem scribit Plutarchus in Numa, Livius (*c*), Dionysius (*d*) Halicarnasseus, & alii. Sed de his post duos sequentes annos agendum.

(*b*) *Dio in Domitian.*

(*c*) *Livius decad. 1. l. 8.*

(*d*) *Dionys. l. 8. hist. Rom.*

Imperii dictus, quove Tribunitiam Potestatem accepit, numerentur, eum Tribunitiam Potestatem XI. suscepisse ex Nummis constat. Sic in Nummo Græco apud Occonem pag. 166. legitur: Αὐτ. τίτου Καίσαρος Οὐεσπασιανου Σεβ. ἔτους Νέου ἱερου ια. id est, *Imperatoris Titi Cæsaris Vespasiani Augusti anno novo sacro XI.* Quo ex Titi Nummo similibusve manifeste apparet, deceptos Viros eruditos, qui negant annos Tiberii, Titi, aliorumque Imperii Collegarum numeratos fuisse. Hæc porro epocha nonnisi in Vespasiani, Titi, Domitiani & Nervæ Nummis occurrit. Primus, qui eam explicare tentavit, Erizzus fuit, qui eam a Hierosolymitani Templi constructione deductam credidit; cum tamen ultima Hierosolymitani Templi constructio, regnante *Herode* Ascalonita, antequam scilicet Vespasianus in lucem prodiret, facta fuerit. Hinc aliam hujus epochæ causam assignavit Seguinus V. C. eamque deduxit a Capitolio, sive a Jovis Capitolini templo a Vespasiano restaurato, de quo Tacitus, Suetonius, & ceteri, inscriptionemque Nummi Vespasiani ase prolati sic explicat, ἔτους νέου ἱερου η. *anno novi templi octavo*. Firmataque propria sententia, Henrici Valesii profert opinionem, scilicet ea verba Græca interpretari debere: *Anno novo sacro octavo*, nempe Imperii Vespasiani, cujus anni sacri vocati, quod rem Romanam renovasset atque instaurasset. Valesianam opinionem, utpote probabiliorem, Norisius Card. eruditissimus, in Epistola ad Toinardum Virum etiam doctissimum scripta, amplectitur, & his argumentis confirmat. Nisi enim hoc modo in Nummis Titi, Domitiani & Nervæ epocha hæc explicetur, impossibile est, Nummos inter se posse convenire; cum eorum Imperii annos non excedat, sed adamussim iisdem respondeat, prout etiam respondet Domitiani argenteus Nummus, qui servatur in gaza Domini Joannis Dominici Theupoli, in quo

Epocha ab anno novo sacro explicata.

Κίσαρ Δομιτιανος Σεβασ.
Cæsar Domitianus Aug.
Νέου ἱερου ἐννατου, *Novi sacri nono*,

scilicet anno. Aquila unguibus fulmen tenens.

Si epocha hæc initium sumeret a Capitolio restaurato, annus, quo cusus est superior Nummus, caderet in annum Urbis DCCCXXXI. quo tempore Domitianus non erat Augustus. Hinc ad Valesianum epochæ caput accedendum, scilicet ad initium Imperii Domitiani anno Urbis DCCCXXXIV. ex quo producti anni noveno numero signati cadunt in annum Urbis DCCCXLIII. quo tempore Domitianus Augustus erat, & Tribunitiam Potestatem IX. inierat. Præterea, inquit Card. Norisius, templum Jovis Capitolini, de cujus instauratione agitur, Romæ erat. Nummi cum hujus epochæ mentione vel in Græcia, vel, ut puto verius, in Ægypto cusi sunt, Græcisque litteris exarati. Denique Eræ particulares non deducebantur a templorum ædificatione vel restauratione, sed, ut ex Evagrio docet Scaliger Canon. Isagog. lib. 3. num. II. ab AUTONOMIA. urbibus concessa, ex qua epochæ Antiochenæ, Laodicenæ, Tyriorum, & similia. Hinc cum populus Romanus & cum eo universus Orbis qui sub Caligula, Claudio, Nerone, Galba, Othone & Vitellio dura servitute serviebat, Imperii habenas suscipiente Vespasiano, in libertatem assertus sibi videretur, cusi Nummi cum Latinis Inscriptionibus: LIBERT. P. R. RESTIT. ex S. C. vel *Libertas restituta*, *æquitas*, *pax*, *securitas Augusti fides publica*, *Roma resurgens*, &c. Quod imitari volens, vel Ægyptus, vel Græcia, Nummos cum ἔτους νέου ἱερου, percussit, epocham statuens peculiarem ab AUTONOMIA universo Orbi concessa, Imperio Vespasiano delato. Ubi verbum ἱερου intelligas velim, ut præmonuit Henricus Stephanus in Thesauro Græco, interdum sumi, ab Homero scilicet, quod humano generi aliquam utilitatem affert, sicque urbes vocat ἱερας, quia sunt *custodiendi perita*, ex quo hæc epocha ab utilitate & libertate universo Orbi per Imperia Vespasiani, Titi & Nervæ procurata, deducitur, nihil morantibus Nummis Domitiani, utpote potius ab adulatione & timore, quam a genuino populorum animo exsculptis. Caput itaque hujus epochæ statuendum secundum annos Imperii Vespasiani, Titi, Domitiani & Nervæ, qui

soli

I. De Josepho historico.

CHristi Redemptoris anno octuagesimo-quarto Domitianus octavum iniit Consulatum una cum Flavio Sabino. Agebat adhuc Romæ hisce temporibus Josephus historicus; quem (ut de se ipse testatur *a*) æque ac Vespasianus & Titus, Domitianus etiam est prosecutus officiis & beneficiis; nam ait: *Post Titum Domitianus majoribus etiam me cumulavit honoribus: nam & accusatores meos Judæos capite punivit, & servum eunuchum filii mei pædagogum, meum calumniatorem, puniri mandavit: & quod est honorificentissimum, immunitatem prædiorum, quæ in Judæa habeo, mihi concessit. Domitia porro Cæsaris uxor numquam mihi benefacere destitit.* Hæc ipse: qui Romæ agens, bene usus hoc otio, ad res patrias conscribendas, nempe de Antiquitatibus Judaicis, adjecit animum; quando autem absolverit, & quæ alia idem Romæ scripserit, dicemus suo loco opportunius.

(*a*) *Joseph. in vita sua in fine.*

Anno

soli ea Nummos habent insignitos. Hæc & plura hujusmodi Norisius Cardinalis.

IV. *In Syria & in Ægypto epocha anni novi sacri usurpata.*

Viro eruditissimo subscribo, nisi quod spectat ad regionem, in qua ea epocha usurpata. Nullus enim dubito, quin ea epocha ex expeditione Syriaca Vespasiani originem duxerit, & in Syria ac Ægypto tantum adhibita fuerit. Et ratio est, quia nulla alia re hujus Imperatoris nomen magis inclaruit, & nullibi *sacri* nomen frequentius, quam in Nummis in Syria & Ægypto percussis usurpatum. Spanhemius, cui tantum res Antiquaria debet, in suo Opere de Usu & Præstantia Numismatum pag.789. hunc Seleuciæ Syriæ Nummum producit: CEΛEYKEΩN. THC. IEPAC. KAI AYTONOMOY. id est, *Seleucensium sacræ & liberæ civitatis*: eam enim Pompeius Tigrane e Syria ejecto libertate donavit, ex Strabone lib.15. pag.751. Goltzius in Thesauro suo pag.215. hunc Nummum repræsentat: ΓΑΔΑΡΩΝ ΙΕΡΑ ΣΥΝΚΛΗΤΟΣ: id est, *Gadarensium sacer Senatus*; Gadara autem Syriæ oppidum in Decapolitana regione. Ibidem: γαβαλιτων: id est, *civitatis sacræ & inviolatæ*. Nummus est Heliogabali; Gabala vero urbs Syriæ, ex Plinio lib. 5. Et quia, ut ait Suetonius in Vespasiano cap. 6. *Tiberius Alexander Præfectus Ægypti primus in verba Vespasiani legiones adegit Kalend. Julii*, in Ægypto etiam, ubi *sacri* nomen frequens, ea epocha adhibita. Goltzius in Augusto tabul.71. πτολεμαιδος. ιερα. συνκλητος: id est, *Ptolemaidos sacer Senatus*. Mitto innumeros hujusmodi Nummos, qui in Principum Cimeliis asservantur, aut in libris leguntur. Hæc ad obscurissimæ epochæ explicationem obiter dicta, ut constet, Collegarum Imperii annos ab Antiquis numeratos fuisse, non quidem in Actis publicis, in quibus nec Augustorum anni memorabantur, sed in Nummis & Inscriptionibus.

latus juxta priorem Consulatuum Cæsareorum regulam.

II. *Consulatuum Cæsareorum regula vindicata.*

Card. Norisius in Epistola Consulari pag.152. de quibusdam censoribus, quibus eorumdem Consulatuum regulæ non probantur; loquens ait: *De Octavo illius Consulatu* (nempe Domitiani) *quem anno primo Imperii suscepit, priorem tuam regulam admittunt, quod Plinius laudat moderationem Traiani, qui delatum sibi anno primo Principatus post Nervæ mortem Consulatum recusavit*, quem novi, *inquit*, Imperatores, destinatum aliis in se transferebant. *De ceteris vero vanas ac commentitias reliquas tuas regulas pronuntiant, quas variis hinc inde petitis exemplis oppugnant.* Sed peto ab istis ardelionibus, num verum non esset, Consulatum Imperii initio Augustos capessere solitos, si ea verba Plinius in litteras non misisset? Quod si negent, publico se risui exponent; cum id ex Fastorum dispositione manifestum fiat, & ut infra ostendam, Imperatorum filii prius Consules designarentur, quam Cæsareo nomine donarentur. Ita licet nullum Auctorem in medium adducere potuerim, qui Imperatores, annis Decennalibus & id genus festis destinatis, Consules de more processisse scripserit, non ideo id tamen minus verum, cum Fastorum ordinatio id aperte monstraret. Tandem post Dissertationem Hypaticam in lucem emissam prodiit nova Operum Themistii editio tredecim Orationibus e MSS. recens erutis aucta, quarum XVI. quæ est *de pace & Consulatu Saturnini*, responsiones omnes censoribus istis eripuit; cum in ea diserte dicatur, Imperatores singulis quinquenniis ac decenniis Consulatum de more suscepisse. Themistii locum anno 383. quo Theodosius Magnus Quinquennalia celebravit, recitato, quo uno ceteræ regulæ confirmabuntur, cum nihil adversus has proferri possit, quod contra secundam non militet. Certe cum censores isti primam regulam sese admittere profiteantur, adeo ab aliis abhorrere non debent; hæc quippe plures, quam aliæ, exceptiones habet. Ex Imperatoribus enim alii ipso Imperii exordii Consulatum suffectum, alii Consulatum ordinarium proximis post susceptum Imperium Kalendis Januarii, alii tardius, alii nullo modo inierunt. En quot exceptiones. Hanc tamen regulam retinendam, quinque vero postremas rejiciendas censent censores isti, qui, si fine animi impetu non recto locuti essent, primam, ob eas, quibus subjacet, exceptiones, contemnendam, non vero novas obtrudendas dixissent. Nec denique verum est quod aiunt pag.151. Epistolæ Con-

SÆC. I. Anno Urbis 835. Olymp. 215. an.2. An.C.82.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5575.

☉ 7. F. ☽ 7. P. 31. Mart. Indict. 10.

JESU CHRISTI 82. *secundum Baronium* 84.

CLETI PAPÆ 6.

DOMITIANI IMP. 2.

I. *Consules.*

[1] AD num.I. Coss. *Domitianus Aug.VIII. & T. Flavius Sabinus.* Domitiani Consu-

[1] COff. *Domitianus Aug. VIII. & T. Flavius Sabinus*. Gruterianus lapis pag. MLXXXI. 2. IMP. CAESAR. DIVI VESPASIANI F. DOMITIANUS AUGUSTUS. PONT. MAX. TRIB. POTEST. IMP. II. COS. VIII. DESIGNAT. VIIII. Data est XI. K. AUG. IN ALBANO. Ibidem pag. LXVIII. 1. eraso nomine Domitiani legitur: AUG. VIII. T. FLAVIO. SABINO. COS. Fasti Idatiani: *Domitiano V. & Sabino*. Prosperi Chronicon: *Domitiano III. & Sabino*. Fasti Vindebonenses: *Domitiano VIII. & Sabino*.

JESU CHRISTI ANNUS 85. | CLETI ANNUS 5. | DOMIT. IMP. ANNUS 2.

ANno Christi octuagesimoquinto, Domitiano Augusto nonum & Virginio Rufo Coss. idem Imperator, quam hactenus simulaverat humanitatem atque clementiam exuens, immani feritate in cives sævire cœpit; quorum (*a*) diversis prætextibus alios relegavit, alios vero ultimo affecit supplicio. Sed hæc pluribus, qui res ab eo gestas scripserunt, Suetonius, Philostratus, Dio, & alii. At vero non hæc tantum, sed & postea philosophos persequi aggressus, præconis edicto illos ab Urbe discedere jussit. Tunc enim Musonium, de quo superius est facta mentio, Dionem cognomento Chrysostomum, Epictetum Stoicum, & Peregrinum Urbe exactos, auctor est Lucianus (*b*); licet, quod ad Peregrinum attinet, ab alio potius quam a Domitiano expulsum esse demonstret. De se ipso idem testatur Dio (*c*), non amplius nisi eo mortuo, regnanteque Nerva, se in Urbem reversum. Exactus est & Demetrius (*d*) iterum, qui ceteris audacior Puteolis mansit; licet non tantum Roma, sed (ut Suetonius (*e*) tradit) ex Italia quoque omnes abire imperasset. Fit quoque mentio a Philostrato (*f*) de philosophis a Domitiano ejectis; qui, habitu mutato, partim in Hispaniam, partim in Libyæ, Scythiæve deserta confugerunt. Quidam vero vivendi ratione mutata, sese illi scelerum consiliarios adjunxerunt; ut inter alios Euphrates, qui ex philosopho assentator est factus atque delator, ut idem Philostratus (*g*) de eo scribit. Addit his & Dio (*h*), plures a Domitiano occisos esse, quod philosophiæ operam darent, & inter cæteros Rusticum Arulenum, Maternum etiam sophistam, cæteris (ut ait) iterum ex Urbe pulsis, ut non mireris si Eusebius de his iterum agat, nimirum nono ejus Imperii anno, ac rursum decimoquinto. Meminit ejusdem Domitiani edicti ex Senatusconsulto Gellius (*i*), additque Epictetum Stoicum ea de causa Roma Nicopolim discessisse. Quid vero post hæc in Judæos, ac quid demum in Christianos edicto sanxerit, suo loco non reticebimus.

Anno

(*a*) *Euseb. in Chron.*
Domitianus insectatur Philosophos.
(*b*) *Lucian. in Peregrin.*
(*c*) *Dio or.* 45.
(*d*) *Philostratus l.*7.
(*e*) *Suet. in Domit. c.* 10.
(*f*) *Philostr. lib.*7.
(*g*) *Philostr. lib.*8.
(*h*) *Dio in Domit.*
(*i*) *Gell. l.* 18.*c.*11.

Consularis, eas nempe sæpius ab Imperatoribus contemptas, quam observatas videri. Ut enim Opus istud percurrenti liquebit, verum quidem est, Imperatores aut initio Imperii aut quinto ac decimo Imperii anno Consulatum non semper sumsisse, ac privatis eam dignitatem gerentibus, aliquando triumphasse, bella movisse, ac Ludos Seculares celebrasse: Sed falsum, eos aliis annis, præterquam a me memoratis, annum aperuisse, si unum Heliogabalum virum stolidissimum excipias. Regulæ itaque illæ de more servatæ, & non mediocri rei literariæ emolumento e tenebris eductæ.

SÆC. I. Anno Urbis 836. Olymp. 215. an.3. An C.83.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5576.

⨀ 8. E. ☽ 8. P. 20. April. Indict. 11.

JESU CHRISTI 83. *secundum Baronium* 85.

ANACLETI PAPÆ 1.

DOMITIANI IMP. 3.

I. *Consules.*

[1] AD num. I. Coss. *Domitianus Aug.IX.*& *Q. Petilius Rufus II.* ut ex Phlegonte cap.14. de Mirabilibus, & ex Græco Epigrammate demonstrat Card. Norisius in Epistola Consulari.

II. *Imperii Cæsarei Domitiani Quindecennalia.*

[2] Domitiani Consulatus, juxta secundam Consulatuum Cæsareorum regulam: Imperii enim Cæsarei Quindecennalia uno anno dilata celebravit, quorum indicium quod scribit Eusebius in Chronico: *Domitiani uxor Augusta appellatur*; quæ nuncupatio in quibusdam exemplaribus, ut Pontacus notavit, in hunc annum collata, quod certum reddit Suetonius in Domitiano cap.3. ubi ait: Domitianus uxorem Domitiam, *ex qua in secundo suo Consulatu filium tulerat, alteroque anno consalutaverat ut Augustam, repudiavit, intraque breve tempus reduxit*. Suetonium vero de secundo Domitiani Consulatu ordinario hoc anno gesto loqui, eumque hoc in loco suffectorum Consulatuum nullam rationem habuisse recte vidit Eusebius, rem istam hoc anno narrans. Ex quo liquet primo, verum esse quod in Dissert. Hypatica pluribus demonstravi, suffectos nempe consulatus tam Domitiani, quam aliorum Imperatorum sæpe ab Historicis neglectos fuisse, & in nummis ac inscriptionibus prætermissos, & quod mirum, ab ipso Suetonio, qui postea cap. 14. eos enumerat, dicens: *Consulatus XVII. cepit*. Scaliger in Animadversionibus Eusebianis ait

[1] COss. *Domitianus Aug. IX. & Q. Petilius Rufus* II. Lapis Græcus, Smyrnæ erutus A. D. 1679. & editus a Norisio in Epistola consulari pag. 55. in quo erasum decreto Senatus *Domitiani* nomen, superest tamen *Augusto* IX. & *Q. Petilio Rufo* II. Phlegon item cap. XXIV. habet: *Consulibus Romæ Domitiano Cæsare* IX. & *Petilio Rufo* II. Ligorianam inscriptionem, a Thoma Reinesio vulgatam pag. 221. ubi habetur: T. FL. DOMITIAN. AUG. IX. T. VIRGINIO. RUFO. COS. merito explodit Norisius. Fasti Idatiani: *Domitiano* VI. & *Rufo*. Prosperi Chronicon: *Domitiano* II. & *Rufo* II. Fasti Vindebonenses: *Domitiano* IX. & *Rufo*.

[2] GEssisse hoc anno *Domitianum* IX. consulatum scribit Pagius juxta secundam consulatuum Cæsareorum regulam, quæ nempe est in Dissert. ejus Hypatica p. II. cap. II. a pag. 83. Deducitur namque a votis *quinquennalibus ac decennalibus* Imperatorum, quando scilicet *ea solemnia a Cæsaribus, vel Imperatoribus consulari trabea indutis, peragi* solebant. At hanc regulam non modo dubiam, sed etiam falsam esse, pluribus demonstrat Norisius in epistola consulari ad hunc annum pag. 152. & sequentibus, & nos suis locis aliquando indicabimus.

ait, Eusebium septennii metachronismum committere, qui sibi in animum induxit, Suetonium nullum Domitiani consulatum prætermisisse, & insinuare, Domitiam anno post secundum Domitiani Consulatum, qui ordinarius fuit, Augustam appellatam. Quod nollem a Viro doctissimo dictum, cum Domitianus secundum Consulatum ordinarium anno Christi LXXIII. gesserit, & Domitia anno insequenti a Domitiano Augusta dici non potuerit: nam ipsemet tunc nondum Augustus erat. Liquet secundo, Imperatores uxores Augustas appellasse, vel postquam prolem procrearant, ut Viris doctis observatum, vel eam nuncupationem in Decennalia, & id genus festa distulisse, uti Hadrianus & alii. Liquet denique nonum Domitiani Consulatum ob Imperii Cæsarei Quindecennalia capessitum, cum Domitia hoc anno Augusta renuntiata fuerit.

III. *Consulatus suffecti in Nummis & inscriptionibus sæpe prætermissi.*

Norisius Card. eruditissimus, qui in Dissert. de Votis Decennalibus in vulgarem opinionem abierat, & omnes Consulatus suffectos tam Domitiani, quam aliorum Augustorum, connumeratos fuisse autumarat, in Epistola Consul. pag. 52. illam quidem falsam fatetur; sed perperam scribit: *In vetustis Lapidum Inscriptionibus suffecti Domitiani Consulatus una simul cum ordinariis semper connumerantur. Leges illos in magno Thesauro pag. 5. 68. 244. 300. 574. 575. Smyrnensem nondum editam proxime exhibebo. Nec secus in Nummis eosdem Consulatus scalptos vidi. Illum vero Scaligero recitatum, in quo Domitianus dicitur* AUGUSTUS P. M. COS. VI. *perperam scripserunt: in illo enim dubio procul scalptum fuerat* COS VII. *detrita tamen injuria temporum seu alio casu postrema nota numerali, quæ Scaligero tibique supplenda erat ex innumeris, quos vidi, ejusdem Nummis, in quibus dicitur:* COS. VII. *& in postica:* PRINCEPS JUVENTUTIS. Ita Card. Norisius in ea Epistola tunc errore vulgari nondum omni ex parte liber, cujus ideo radices, harumque fibræ mihi hic evellendæ. Alios enim Viros eruditos in eodem versari video. Extat Domitiani Nummus apud Occonem pag. 170. in quo legitur. IMP. DOMIT. AUG P. M. COS. II. S. C. Refert illum Occo initio annorum Domitiani, cum tamen tunc neque Augustus, neque Pontifex Maximus esset. Mediobarbus in præclara sua Collectione Numismatum istud omittit, quia sine dubio illud pseudographum existimat. Falconerius in Notis ad Inscriptiones Athleticas pag. 13. recitato illo Nummo aureo, inquit: *Falsus est Occo, ut alias sæpe.* Sed ipsimet Viri doctissimi hallucinantur: Consulatus enim suffecti in Nummis aliquando omissi; ideoque præfatus cusus anno Christi LXXXI. quo Domitianus jam Augustus erat, duosque tantum Consulatus ordinarios gesserat. Erizzus pag. 150. refert posticam partem Nummi argentei Domitiani, in quo visitur Provincia jacens ac mœsta, in cujus latere est hasta confracta cum epigraphe: IMP. VIIII. COS. VI. CENSOR.... POTESTAT. P. P. id est, *Censoriæ Potestatis*. Quæ Provincia, ut recte Erizzus, Germaniæ devictæ figura. Percussus is nummus anno octogesimo sexto, quo Domitianus Consulatum XII. si suffectos numeres, gessit, & secundum bellum Dacicum inchoavit. Domitianus anno antecedenti, quo Consulatum XI. suscepit, in Nummis apud Mediobarbum dicitur, IMP. VIIII. in nummis vero XII. Consulatu signatis dicitur, *Imp. XI. Imp. XII Imp. XIII.* & in Nummis Consulatu XIII. insignitis dicitur, *Imp. XIII. & Imp. XIV.* Ex quibus apparet, Goltzio parum fidendum, qui Domitiani Nummos exhibet, in quibus is dicitur *Imp. XIII. Cos. XI. & Imp. XIV. Cos. XII.* contra fidem præfatorum Nummorum a Mediobarbo recitatorum; quod obiter dictum sit. Neque enim Nummus ab Erizzo relatus anno Christi LXXVII. quo Domitianus sextum Consulatum gessit, eumque suffectum, cudi potuit; cum Domitianus in Nummis Imperator ob victorias non appelletur, nisi cum jam dignitatem Augusteam, adeptus est. In præfato itaque Nummo omnes suffecti Domitiani Consulatus neglecti. Alios duos Domitiani Nummos Occo refert, in quibus iidem Consulatus tacentur. In uno legitur: IMP. CÆS. DOMITIANUS AUGUST. P. M. TR. P. COS. VI. In altero: IMP. DOMITIAN. CÆS. DIVI. VESP. AUG. F. P. M. TR. P. COS. VI. qui nonnisi post Vespasiani & Titi mortem percussi, post septimum nempe Domitiani Consulatum; cum is nondum Augustus esset, & Vespasianus pater nondum Divus, quia nondum mortuus. Præfati itaque Nummi minime supplendi, ut vult Card. Norisius, neque injuria temporum seu alio casu postrema nota numeralis detrita.

IV. *Consulatus suffecti in Fastis quibusdam omissi.*

Sed non tantum in Nummis, verum etiam in Inscriptionibus Consulatus Augustorum quandoque contenti. Sponius in Miscellaneis eruditæ Antiquitatis pag. 93. refert Epigraphen, quæ Arculi in Italia adhuc superest, quæ posita dicitur IMP. DOMITIANO CAES. AUG. GERM. COS. In ea unicus Consulatus exprimitur, ceterique omnes tam suffecti, quam ordinarii, prætermissi, seu verius Consulatus simpliciter & absolute sine numerali nota exprimitur. Nec refert, quod Card. Norisius dicit, se nempe non vidisse Nummos, in quibus Domitianus appelletur Augustus ac Consul VI. Antiquarii enim Nummos, in quibus Domitianus ita vocatur, vel detritos vel mendosos esse existimantes, eosdem projecere, neque typis mandarunt, ut evidenter patet de Mediobarbo V. C. qui in præstanti suo Auctario, Occonis duos citatos Nummos, qui apud hunc extant, omisit, quia eos sine dubio pseudographos arbitratus est. Qui Antiquariorum agendi modus prorsus damnandus: Nummos enim integra fide referre debent; nam quod ipsi non intelligunt, alii tandem feliciter explicare poterunt, ut jam dixi in Dissert. Hypatica pag. 151. Immo Auctor Chronici Alexandrini, & Marianus Scotus in Chronico in recensione Fastorum Consularium Consulatus suffectos Domitiani omnes tacent, sicuti & Leunclavius in Indice Consulum, quos libro 67. Dionis præfixit. Miratur Card. Norisius laudatus, quod in Dissertatione Hypatica eum Indiculum Dioni attribuerim, nec animadverterim Leunclavium ultimis Dionis libris Consules præposuisse, & indicem Consularem Dionis in Caio Caligula desinere. At quando Auctores duo conjunctim leguntur, uni tribuere quod alterius est, valde pronum esse Card. eruditissimus non inficias ibit. Ipsemet enim in Dissert. de Synodo Quinta cap. 1. pag. 8. verba Chronologi anonymi in Victoris Tununensis margine impressi ipsi Victori assignat, & in Dissert. de Votis Decennalibus cap. 5. Consules in Farraginem Græcam a Scaligero insertos tanquam Eusebianos citat; quamvis jam Viris doctis observatum fuerit, Auctorem Chronici in Victoris Tununensis margine editi alium esse a Victore, & Eusebium Cæsariensem Consules in suo Chronico non annotasse. Cum itaque Leunclavius se ultimis Dionis libris Consules præfixisse non monuerit, adeo mirum videri non debuit, quod me in errorem traxerit.

V. *Anacletus fit Papa.*

S. Cletus Papa hoc anno ad Deum migravit, eique Anacletus substitutus, ut suo loco videbimus.

AN-

I. Domitianus vult videri pius.

ANnus Domini octuagesimussextus Coss. habuit Domitianum decimum, & Junium Sabinum: quo ipse Domitianus templa incendio exusta temporibus Titi, & inter alia delubrum Jovis Capitolini iterum concrematum intra annos duodecim, summa impensa restituenda curavit (*a*). Adjecit & nova: sub ipso namque maxime aucta est superstitio Gentilitia, ut docet Martialis (*b*) epigramma, cujus est exordium:

(*a*) *Suet. Dio, & alii.*
(*b*) *Martial. l.8. prope finem.*

Sanctorum nobis miracula reddis avorum.

Addidit insuper templum Flaviæ gentis, Flaviosque instituit sacerdotes. Ad hæc etiam spectat Martialis (*c*) item epigramma adulatorium, quod sic habet:

(*c*) *Mart. epigram. l. 9. in princ.*

Quantum jam superis Cæsar, cæloque dedisti,
Si repetas, & si creditor esse velis.
Grandis in æthereo licet auctio fiat Olympo,
Coganturque dei vendere quicquid habent:

& in fine, in eadem perstans sententia, hæc addit:

Expectes, & sustineas Auguste, necesse est:
Nam tibi quod solvat, non habet arca Jovis.

ita ut non mirum sit, si Christianos odio sit prosecutus, etiam affines; quando cultui deorum sic penitus erat addictus.

II. Eodem prætextu etiam religionis illibatæ servandæ, hoc eodem anno tertio ejus Imperii (ut Eusebius (*d*) auctor est) tres virgines Vestales ob stuprum damnatas, idem Imperator, more majorum, vivas infodi jussit. Quænam istæ fuerint, & quæ causa præcesserit ejusmodi judicii jam propemodum antiquati, iterum instituendi; Plutarchus (*e*) narrat, dum detestatur immane facinus, quod perpetratum Romæ esset, cum ex Sibyllinis (ut ferebatur) oraculis, duos viros totidemque fœminas innoxios vivos defodissent, sic dicens: *Ipsi autem* (Romani videlicet) *non multis ante annis, duos viros, totidemque mulieres, in foro Boario, alteros Græcos, alteros Gallos, vivos defoderunt*. Sed qua occa-

(*d*) *Euseb. in Chron.* Virgines Vestales supplicio damnatæ.
(*e*) *Plutarchus probl. Ro. q.83.*

SÆC. I. Anno Urbis 837. Olymp. 215. an.4. An.C. 84.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5577.

☉ 9. DC. ☽ 9. P. 11. April. Indict. 12.

JESU CHRISTI 84. *secundum Baronium* 86.

ANACLETI PAPÆ 2.

DOMITIANI IMP. 4.

I. *Consules.*

[1] AD num. I. Coss. *Domitianus Aug. X.* & *Appius Sabinus*, ex Onufrio in Fastis. Em. Card. Norisius in Epist. Consul. pag. 56. Domitianum Aug. X. & C. Oppium Sabinum profitetur, quod Suetonius in Domitiano cap. 6. scribat, Domitianum duas contra Dacos expeditiones suscepisse, primam *Oppio Sabino Consulari oppresso*, & Grutero pag. 446. laudetur, Hadriano imperante, C. OPPIUS SABINUS, qui hujus Oppii Sabini a Dacis interfecti filius videri possit. At cum Eutropius, qui Suetonii verba exscribere solet, habeat *Appium Sabinum*, non vero *Oppium*, & Pæanius in Metaphrasi omittat vocem illam *Appium*, licet de Cornelio Fusco, de quo eodem loco Eutropius, utrumque nomen exprimat, conjectura est, jam Pæanii ætate dubium fuisse, an is Sabinus *Appius* vel *Oppius* tam a Suetonio, quam ab Eutropio, dictus fuerit. Quare adhuc sub judice lis est, licet Grævius V. C. in nova Suetonii editione quam præclaris Notis illustravit, Suetonii textum immutaverit, & loco horum verborum, *Oppio Sabino Consulari oppresso*, scripserit, *Appio Sabino Consulari oppresso*, quia, ut ait, in Notis ad eum locum, Eutropius & Fasti Consulares *Appium* habent, non vero *Oppium*. Sed hujusmodi immutationes sine Codicum MSS. auctoritate fieri non possunt, immo nec horum auctoritate contra omnium exemplarium scriptorum textus mutandus; nisi quando error amplius excusari non potest. Suetonii autem textus eo minus depravandus fuit, quo Fasti Consulares seculo tantum elapso ab Onufrio elucubrati, & Eutropius e Suetonio, non e contra corrigendus sit.

II. *Bellum adversus Cattos.* Sumtus is a Domitiano Consulatus juxta quartam Consulatuum Cæsareorum regulam; ob bellum nempe adversus Cattos, Hessos hodie dictos. Eutropius enim lib. 7. ait: *Expeditiones quatuor habuit, unam adversus Sarmatas, alteram adversus Cattos, duas adversus Dacos. De Dacis Cattisque duplicem quidem triumphum egit, de Sarmatis solam lauream usurpavit. Multas quidem calamitates iisdem bellis passus est. Nam in Sarmatia legiones ejus cum duce interfectæ: & a Dacis Appius Sabinus Consularis, & Cornelius Fuscus Præfectus Prætorio cum magnis exercitibus occisi sunt.* Quæ ex parte Eutropius ex Suetonio in

---

[1] COss. *Domitianus Aug. X. & Appius Sabinus*. Lapis vetus apud Theodorum ab Almelowen in Præfat. ad Fastos n. XIV. IMP. DOMITIAN. AUG. X. T. AUREL. SABIN. Fasti Idatiani: *Domitiano VII. & Sabino II.* Prosperi Chronicon: *Domitiano III. & Sabino*. Fasti Vindebonenses: *Domitiano X. & Sabino*. Norisius in epistola consulari pag. 56. ex conjectura, C. Oppium Sabinum collegam dari posse Domitiano hoc anno censet: at incertum adhuc de prænominibus, & nominibus hujus *Sabini*.

occasione id factum sit, paulo inferius declarat his verbis: *Narrant enim, Helviam quamdam virginem equo vehentem, fulmine ictam, repertumque fuisse equum nudum jacentem, nudam quoque virginem ipsam, tamquam dedita opera vestibus sceleris patrandi causa reductis, calceis, annulis, capitisque redimiculo hinc inde dispersis, lingua extra os exerta. Tum vates respondisse, ingens opprobrium sacris virginibus oblatum, foreque ut publice id innotesceret: sed & equitum conjunctum fore quoddam dedecus. Ibi barbari cujusdam equitis servum indicium detulisse de tribus Vestalibus virginibus, Æmilia, Licinia, & Marcia, sub idem tempus vitiatis, & quæ jamdiu cum viris incestam consuetudinem habuissent, de quibus viris esset etiam Butetius indicis dominus. Et Vestales quidem criminis convictas, dedisse pœnas: ceterum ut atrociori in re, placuisse ut a sacerdotibus Sibyllini libri consulerentur. Ibi inventa fuisse oracula, quæ eventura hæc & malum publicum allatura prædicerent: cujus avertendi causa, peregrinis quibusdam & alienis geniis duos Græcos, totidem Gallos homines, vivos eo in loco defossos, Romani jubebantur dedere.* Hucusque Plutarchus.

Ceterum si recenti exemplo Neronis, III. Christiano sanguine incendii piaculum expiantis, agenda res est; sicque testimonio Tertulliani, & aliorum affirmantium, Romanos omnia prodigia, atque mala quæ obvenirent, Christianorum causa (quod impii dicerentur & deorum contemptores) ab irato numine immitti solere existimasse, ob eamque causam eosdem ad pœnas quæsivisse, æstimanda res est: equidem puto veritatis scopum attinget, si quatuor illos innoxios infossos vivos numinis placandi causa in foro Boario, Christianos fuisse quis dixerit. Nam qualiter in Christianos affecti Gentiles essent, hæc ait Tertullianus (*a*): *Christianum hominem, omnium scelerum reum, deorum, Imperatorum, legum, morum, naturæ totius inimicum existimans*: Ob idque habitos tradit (*b*) publicos hostes: *Quos*, inquit (*c*), *existiment omnis publicæ cladis, omnis popularis incommodi esse causam. Si Tiberis ascendit, si Nilus non ascendit in arva, si cælum stetit, si terra movit, si fames, si lues; statim Christianos ad leonem.* Hæc Tertullianus. Ac de his hactenus.

(*a*) Tert. in Apolog. c. 2.
(*b*) Tert. in Apolog. c. 35.
(*c*) Tert. in Apolog. c. 40.

Qui

in Domitiano cap. 6. ut assolet, mutuatus est, nisi quod Sabinum, Oppium Suetonius vocat. Expeditio adversus Cattos, de qua Dio lib. 67. etiam loquitur, currenti anno suscepta: prior vero adversus Dacos anno sequenti, ut tunc videbimus. Mediobarbus in Domitiano hujus Imperatoris Nummum producit inscriptum: IMP. CÆS. DIVI. VESP. F. DOMITIA. AUG. In postica parte, COS. X. Visitur Germania, quæ mœsta sedet inter ancilia, seu inter scutos oblongos Germanicos. Bellum igitur adversus Cattos hoc anno susceptum, & Domitianus Imp. V. dictus, ut liquet ex hoc Nummo a Mediobarbo recitato: P.M. TR. POT. III. IMP. V. COS. X. P. P. Porro Domitianum, ob expeditiones bellicas Consulatum suscepisse testatur Zonaras in Domitiano, ubi ait: *Falsis victoriis jactandis Consulatum in decennium Censuram per omnem ætatem accepit.* Quod aliis verbis explicat Xiphilinus, & uterque ex Dione. *Adeo stulte elatus est & insolenter, ut Consul decem annos perpetuos, & Censor quamdiu viveret, primus solusque ex privatis civibus atque Imperatoribus designatus sit.* Ubi tam Zonaras quam Xiphilinus loquuntur de Consulatibus ordinariis a Domitiano, postquam Tito fratri successit, initis. Primum Consulatum initio Imperii capessiit, tres propter expeditiones bellicas, unum anno Ludis Secularibus dicato, aliosque in Decennalibus & id genus festis, in quibus victoriæ ab Imperatoribus reportatæ Nummis insculpi solitæ, earumque memoria de more renovata,

Anianus moritur, Abilius subrogatur.

QUi sequitur annus Domini octuagesimusseptimus, adscribitur in Fastis Consulatu undecimo Domitiani Augusti, & Aurelii Fulvii, quo, defuncto S. Aniano Episcopo Alexandrino, in ejus locum (ut Eusebius (*a*) auctor est) subrogatus fuit Abilius, quem eidem sedi præfuisse tradit tredecim annis; hæc ipse in Chronico, & in historia his verbis (*b*): *Quarto anno Domitiani, Anianus, qui primus* (post Marcum scilicet) *Ecclesiæ Alexandrinæ præfuit, cum annos viginti-duos in eo munere complevisset, exiit e vita; in cujus locum suffectus est Abilius.*

(*a*) Euseb. in Chron.

(*b*) Euseb. hist. lib. 3. c. 11.

Ann. Eccl. Tom. I. Xxxx Chri-

SÆC. I. Anno Urbis 838. Olymp. 216. an. 1. An.C. 85.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5578.

☉ 10 B. ☽ 10. P. 3. April. Indict. 13.

JESU CHRISTI 85. *secundum Baronium* 87.

ANACLETI PAPÆ 3.

DOMITIANI IMP. 5.

I. *Consules.*

[1] AD num. I. Coss. *Domitianus Aug.* XI. & *T. Aurelius Fulvius.* Domitiani Consulatus juxta V. Consulatuum Cæsareorum regulam; ob priorem nempe ejus triumphum de Cattis Dacisque. Suetonius enim in Domitiano cap. 6. ait: *Expeditiones partim sponte suscepit, partim necessario: sponte in Cattos; necessario unam in Sarmatas. In Dacos duas, primam Oppio Sabbino Consulari oppresso: secundam Cornelio Fusco Præfecto cohortium Prætorianarum. De Cattis Dacisque post varia prælia, duplicem triumphum egit.* Ob prius bellum, quia sponte susceptum, sese Consulem, nempe decimum designavit. Quo absoluto, se se Consulem XI. in currentem annum ad triumphandum designavit, licet *hoste nusquam viso*, ut inquit Dio lib. 67. ubi ait: *Domitianus profectus in Germaniam cum exercitu, hoste nusquam viso, revertit.* Imperatores enim Consulatus jam aliis destinatos in se quandoque transtulisse, certum. Interim natum est prius bellum Dacicum, quod Sabino Consulari commissum fuit, quo oppresso, ideoque post annum præcedentem, quo Consul fuit, Domitianus alteram expeditionem iniit; indeque factum ut præsenti anno tam de Cattis, quam de Dacis triumphum egerit, licet anno præcedenti ad triumphandum de Cattis sese tantum in præsentem annum Consulem designasset.

II. *Prior de Dacis triumphus.* Baron. anno 90. n. 1.

Prius bellum Dacicum hoc anno confectum fuisse, & Domitianum de Cattis Dacisque primum triumphum exhibuisse, liquet ex Nummis apud Mediobarbum. In uno legitur: IMP. CAES DOMITIAN. AUG. GERM. COS. X. in postica parte: GERMANICUS. Visitur quadriga, quam Imperator dextra regit, sinistra sceptrum tenens. In altero: IMP. CÆS. DOMIT. AUG. GERM. COS. XI. CENS. POT. P. P. In aversa parte: GERMANIA CAPTA S. C. Cernitur Germania sedens captivæ habitu. Repræsentat aliud Numisma Mediobarbus XI. Domitiani Consulatu notatum, in cujus postica legitur: ADVENT. AUGUSTI S. C. Imperator dextram porrigit Romæ paludatæ globum tenenti; quod Mediobarbus refert ad reditum Domitiani ex Germania post Dacos debellatos. Porro Domitianum hoc anno dictum Imp. VII, VIII, & IX. patet ex Nummis apud Mediobarbum.

---

[1] COss. *Domitianus Aug. XI. & T. Aurelius Fulvius.* Fragmentum Gruteriani lapidis pag. CLV. 2. in quo Domitiani nomen cum Tribunit. P. VIII. COS. XI. Fasti Idatiani: *Domitiano VIII. & Fulvio.* Prosperi Chronicon: *Domitiano IV. & Rufo III.* Fasti Vindebonenses: *Domitiano XI. & Furvo.* Fuit *Fulvius*, Antonini Pii avus. De eo Capitolinus in vita Antonini Pii cap. 1. *Avus Titus Aurelius Fulvius, qui per honores diversos ad secundum consulatum, & præfecturam Urbis pervenit.*

I. Anni Agonales. (a) Censor. de die natal. c.14. CHristi Redemptoris anno octuagesimo-octavo, Domitiano Augusto duodecimum & Cornelio Dolabella Coss. idem Imperator (ut auctor est Censorinus *a*) per Agones Capitolinos annos esse in posterum numerandos instituit; sicque ab hoc anno primus Agonalis cæptus est numerari. Porro instar Olympiadum, Agonem unumquemque annos quatuor continuisse, idem auctor docet ex eo quod numerat trigintanovem Agonas ab hoc anno usque ad Consulatum Ulpii Criniti & Proculi Pontiani, quo illa scribebat (*b*). (b) Censor. c.16. Verum sic instar Olympiadum Agon quilibet continet annos quatuor, ut non tamen una cum Olympiade iidem incipiant numerari; nam ille a fine mensis Junii, Agonalis vero post sex menses, nempe a mense Januarii inchoatur: qua ratione hic ipse qui numeratur ducentesimæ decimæ

SÆC. I. Anno Urbis 839. Olymp. 216. an.2. An.C. 86.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5579.

☉ 11. A. ☽ 11. P. 16. April. Indict. 14.

JESU CHRISTI 86. *secundum Baronium* 88.

ANACLETI PAPÆ 4.

DOMITIANI IMP. 6.

I. Consules. II. Secundum bellum Dacicum. [1] AD Num.I. & seq. Coss. *Domitianus Aug. XII. & Ser. Cornelius Dolabella.* Sumtus hic a Domitiano Consulatus juxta secundam Consulatuum Cæsareorum regulam, ob Quinquennalia nempe ejus Augustei Imperii. Card. Norisius in Epist. Consul. pag 163. ait, miratos quosdam, quod, cum Domitianus quatuor bellicas expeditiones contra Cattos, Marcomannos, Dacos & Sauromatas susceperit, nec unus inter tot ejusdem Consulatus expeditioni bellicæ a me in Differt. Hypatica deputetur: sed hæc omissio triplici causæ attribuenda. I. Quod tunc existimabam, Domitianum in Consulatibus capessendis servatas ab aliis Imperatoribus hac in re leges aspernatum esse, & ex tot Consulatibus ordinariis aliquos temere iniisse. II. Quia arbitrabar, dedicationes templorum a domo Augusta ædificatorum, institutionem Certaminis Quinquennalis, de quo postea, aliaque id genus ad Imperatorum nomen ad posteros propagandum facientia, sufficientem fuisse suscipiendi Consulatus rationem. III. Quia anni, quibus Domitianus bella illa gessit, incerti tunc visi. Sed cum jam mihi constet, hunc Imperatorem prædecessorum vestigia in Consulatibus ordinariis ineundis secutum, ac dedicationes aliaque hujusmodi capessendorum Consulatuum causas numquam fuisse (licet de more Imperatoribus Consulibus fuerint) ac denique annos, quibus expeditiones a Domitiano susceptæ, suis annis reddiderim, mihi persuasissimum est, eum Consulatum XII. ob secundum bellum Dacicum gessisse; eoque magis, quod secundus ejus de Dacis triumphus anno Christi nonagesimo actus fuerit, ut jam in Differt. Hypatica monstravi.

Postquam hæc scripseram, gavisus sum legisse in Chronico Eusebii tam secundum editionem Pontacenam, quam Scaligerianam, ad annum Abrahami 2102. qui mense Octobri anni Christi LXXXV. inchoatur: *Nasamones & Daci dimicantes contra Romanos victi.* Erant autem Nasamones populi Libyæ, qui adversus Domitianum rebellarant, ut docet Scaliger in Notis Eusebianis ex Zonara lib.2. Aristide in Smyrnaico, & Dionysio in Descriptione totius Orbis num.210. Solet autem Eusebius in Chronico bella eo anno, quo cœpta sunt, consignare, unoque tenore omnia recitare. Quare non dubium, quin juxta Eusebium prius bellum Dacicum hoc anno inceptum fuerit, & quidem per Legatos. Nam ante annum LXXXIX. ipsemet Imperator in hosticum profectus non est, ut infra ostendam. III. Initium secundi belli Dacici.
Card. Norisius tamen laudatus pag.165. ait: *Mihi pene certa sententia stat, anno LXXXVIII. Domitianum alterum triumphum de Germanis duxisse; ac proinde bellum anno LXXXVII. gestum arbitror.* Tum pag.175. ex variis Domitiani Nummis annis Christi octogesimo octavo & octogesimo nono cusis, in quibus Imperatoris titulus sæpius iteratur, colligit, eum ob victorias de Dacis reportatas illos titulos obtinuisse, ac easdem ad annum LXXXIX. referendas esse. Egregie quidem Card. Norisius; sed ex Nummis duodecimo Domitiani Consulatu insignitis secundum bellum Dacicum præsenti anno inchoatum intelligere poterat. Præterquam quod enim sæpius Imperatoris titulus in iisdem multiplicatur, diciturque Domitianus COS. XII. IMP.X. XI. XII. XIII. cum antea tantum esset IMP.IX. ut videre est apud Mediobarbum in Domitiano pag.135. Baron. anno 90. n.1. In uno ibidem legitur: IMP. CÆS. DOMIT. AUG. GERM.COS.XII. In postica parte: ADLOCUT. COHORT. S. C. ubi Imperator alloquitur cohortes. In aversa parte alterius Nummi, qui eamdem anticam habet, legitur: GERMANIA S. C. visiturque Imperator stans paludatus, cum hasta & parazonio, ad cujus pedes figura genuflexa cum clypeo oblongo, quales Germani gerebant. In postica parte alterius Nummi eodem Consulatu XII. notati cernitur figura Germaniæ genuflexa, clypeum oblongum Imperatori porrigens. In altera denique postica habetur: VICTORIA AU-

---

[1] COss. *Domitianus Aug. XII. & Ser. Cornelius Dolabella.* Lapis Gruterianus pag. V. 2. nunc in ædibus Capitolinis: IMP...... CAESAR. AUG. GER. XII. SER. CORNELIO DOLABELLA. COS. Erasum est Domitiani nomen. Capitolinus in vita Antonini Pii cap. I. natus est Antoninus: *tertiodecimo Cal. Octobres, sub Domitiano duodecimo & Cornelio Dolabella Coss.* Fasti Idatiani: *Domitiano IX. & Dolabella.* Prosperi Chronicon: *Domitiano V. & Dolabella.* Fasti Vindebonenses: *Domitiano XII. & Dolabella...* Censorinus de die natali cap. XVIII. in fine de agone Capitolino: *quorum agonum,* inquit, *primus a Domitiano institutus fuit, duodecimo ejus & Ser. Cornelii Dolabellæ consulatu.*

mæsextæ Olympiadis annus primus, cœptus tamen anno superiori, Agonalis est primus: quod quidem ex his quæ de numero Olympiadum idem auctor scribit, apparet. Videtur enim Domitianus æmulatus esse Græcorum gloriam, dum obtinuisset usus, ut ex Olympicis certaminibus superiora sæcula fuerint numerata: cum ipse, ut ab Agonalibus secutura tempora numerarentur, instituit. Sed sciendum quoque est, quolibet Agonali exacto, anno quinto, qui sequentis Agonalis primus diceretur, certamen quod Quinquennale vocabatur, edi solitum: de quo hæc scribit Suetonius (*a*) in Domitiano: *Instituit & Quinquennale certamen Capitolino Jovi triplex, Musicum, Equestre, & Gymnicum, aliquanto plurium, quam nunc est coronatorum.*

(*a*) *Suet. in Domit. c.* 4.

II. Per indictiones supputatio.

Sed hic obiter & illud considerandum proponimus, errare eos qui periodum numerandi annos per Indictiones cœptum esse dixerunt Augusti temporibus. Nam Censorinus egregius scriptor, & annorum supputator nobilissimus, dum agit de antiquis omnibus quæ in usu fuissent annorum supputationibus, Indictionum nullam prorsus fecit mentionem. Sed de Indictionibus alias. Quod ad Agonalia spectat; Clemens Alexandrinus, dum libro primo Stromatum numerat a primo Agonali Domitiani usque ad mortem Commodi annos centum & undecim, quatuor annorum spatio (nisi error in notam numeri irrepserit) errore lapsus videtur, cum tantum centum & septem anni ejus temporis numerentur. At de ratione Agonalium satis.

GUSTI. S. C. cum Victoria trophæum extendente. Ex quibus tandem omnibus innotescit, alterum bellum Dacicum hoc anno inceptum esse, & non bene Baronium hanc expeditionem in annum LXXXVII. contulisse.

IV. *Secundum bellum Dacicum diu duravit.*

Certe Xiphilinus asserit, bellum istud magnum ac diuturnum fuisse; ait enim: *Per id tempus maximum bellum fuit populo Romano cum Dacis, apud quos Decebalus regnum obtinebat. Is erat in cognoscendis rebus bellicis perspicax, in agendo solers*, &c. *Quamobrem diutissime adversarius gravis fuit populo Romano*, &c. *Domitianus ducto in eos exercitu, quamquam ipse bellum nulla ex parte attigit, tamen missis ducibus ad bellum gerendum, ac magna parte militum turpiter amissa, ut victor Romam litteras misit.* Recte porro ab Orosio lib. 7. Hist. scriptum: *Bellum adversus Germanos & Dacos per Legatos gessit*, Domitianus scilicet; quod & testatur Dio lib. 67. Neque enim in Daciam profectus est ante annum Christi LXXXIX. ut infra ostendam. Nec refert, quod in ejus Nummis hoc anno cusis titulus IMP. multiplicetur: Imperatores enim propter victorias per Duces suos reportatas titulum illum augere solitos multis exemplis constat.

V. *Institutio certaminis Quinquennalis.*

Auctor Chronici Alexandrini sub hujus anni Consulibus ait: *Primum omnium Quinquennale Certamen institutum, & actum est in Urbe*, præsente, ut Suetonius cap. 4. testatur, Domitiano, qui certamen illud instituit, post diem XIV. Martii, & ante mensem Julium, ut de Pupieno & Balbino Impp. loquentes ostendemus. Tempus enim, quo agon illud celebrabatur, hactenus ignoratum. Porro Censorinus cap. 14. de die Natali, & Suetonius in Domitiano cap. 4. de uno eodemque agone, non vero de diversis sermonem habent. Unum enim idemque Certamen musicum, equestre & gymnicum fuit. Dicatum illud Jovi Capitolino, cui Domitianus anno præcedenti *novam excitavit ædem in Capitolio Custodi Jovi*, ut tradit Suetonius in Domitiano cap. 5. rei tamen gestæ anno non expresso. Mediobarbus in Nerone pag. 89. Neronis Numismata exhibet, in quorum postica parte legitur: JUPITER CUSTOS. In Nummis vero Domitiani primo Imperii ejus Augustei anno percussis habetur: JUPITER CONSERVATOR: quod unum & idem est cum Jove Custode. Is itaque titulus a Nerone primum usurpatus, templum Jovis Conservatoris Imperii Domitiani initio ædificari cœptum, & anno præcedenti, quo de Cattis Dacisque triumphavit, dedicatum. Mediobarbus enim Domitiani Nummum refert Consulatu XI. signatum, in quo legitur: SALUTI AUGUSTI S. C. Cernitur templum clausum cum quatuor columnis, quod videtur esse illud, de quo Suetonius in Domitiano capite 5. *Novam excitavit ædem in Capitolio Custodi Jovi*, quod nempe incenso Capitolio mortem evasisset, ut ex Tacito infra explicabo. Post hæc in ejusdem Jovis Conservatoris honorem etiam Quinquennale Certamen instituere voluit.

Baron. n. 1.

VI. *Quo anno institutum.*

Antiquus Chronologus apud Clementem Alexandrinum ait: *Hinc ad victoriam Augusti*, (a morte nempe Alexandri Magni) *quando Antonius sibi ipsi mortem conscivit Alexandriæ, anni ducenti nonaginta quatuor, cum tunc esset Augustus quater Consul. A quo tempore ad certamen, quod Romæ exhibuit Domitianus, anni centum quatuordecim.* Ita ille lib. 1. Stromatum. Scaliger lib. 5. de Emendat. Temp. pag. 481. hic ad aquas hæsit, quod a Consulatu IV. Augusti, qui anno Periodi nostræ 5464. illigatur, ad præsentem annum, qui ejusdem Periodi est 5579. anni numerentur CXV. non vero CXIV. Res tamen nullam difficultatem habet. Antiqui enim in intervallis temporum dimetiendis ultimum terminum sæpe excludunt, ut innumeris exemplis liquet. Quare male Scaliger concludit, Clementem anno uno minus dicere, & scribere debuisse *anni centum quindecim*.

Domitianus vult coli Deus.

Annus Domini octuagesimus nonus, Domitiani Augusti Consulatu decimo-terrio & Volusii Saturnini consignatur in Fastis: quo Eusebius notat in Chronico Domitianum eo vesaniæ pervenisse, ut se Deum & Dominum jusserit appellari; de quo hæc Suetonius (*a*): *Pari arrogantia, cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cœpit: Dominus & Deus noster sic fieri jubet. Unde institutum post hæc, ut ne scripto quidem ac sermone usquam appellaretur aliter.* Hinc assentator ille poeta (*b*):

En hic est Deus, hunc jubet beatis
Pro se Juppiter imperare terris.

& Martialis:

Edictum Domini Deique nostri.

& illud (*c*):

Posse Deum rebus pariter musisque vacare
Scimus:

Sic Martialis, Deum Domitianum appellans. Sed magna plane insania, dum idem Imperator deæ virginis filius dici voluit, nempe Palladis: quod si quis facere detrectasset, tamquam magni criminis reus detrudebatur in carcerem, prout apparet ex his quæ Philostratus scribit (*d*). *Sed cur filius virginis dici voluit? numquid a Josepho Judæo ejus lateri inhærente suggestum ex oraculis Prophetarum ita fore qui in perpetuum regnaturus esset Rex, quod antea suggesserat idem Josephus Vespasiano? Sane quidem Domitianum eamdem spem concepisse, ut quod Vespasianus fuerat consecutus, ipse acciperet: inde potest conjectura sumi, quod sicut ille, ita & iste inquiri fecit si qui reliqui essent ex familia David, ut suo loco dictum est. Inani igitur tali sublatus spe, divinum sibi adscivit honorem, ut Deus & Virginis, filius diceretur. Sed hæc omnia opportune de novo Deo contingebant; quo Christianis ad confutandam superstitionem Gentium de diis reliquis, novi Dei exemplo, quinam illi fuissent, certum patensque suppeteret argumentum.*

(*a*) Suet. in Domit. c. 13.
(*b*) Statius Silvar. lib. 4.
(*c*) Martial. lib. 8. epigr. ult.
(*d*) Philost. in Tyana. lib. 7.

Anno

SÆC. I. Anno Urbis 840. Olymp. 216. an. 3. An. Ch. 87.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5580.

☉ 12. G. ☽ 12. P. 8. April. Indict. 15.

JESU CHRISTI 87. *secundum Baronium* 89.

ANACLETI PAPÆ 5.

DOMITIANI IMP. 7.

I. *Consules. Vicennalia Domitiani Cæsaris.*

[1] AD num. I. Coss. *Domitianus Aug. XIII. & A. Volusius Saturninus.* Domitiani Consulatus juxta secundam regulam: Imperii enim Cæsarei vicennalia dedit.

II. *Novitates quibus annis inducta.*

Eusebius in Chronico juxta editionem tam Pontaci, quam Scaligeri, anno Abrahami 2102. qui Kalendis Octobris anni Christi LXXXV. inchoatur ait: *Primus Domitianus Dominum se & Deum appellari jussit.* Ea itaque novitas insolentiaque ad Quinquennalia Imperii Augustei Domitiani, non vero ad præsentem annum referenda. Sed Baronius, qui non observarat, tam Eusebium, quam Hieronymum in Chronicis annum a Kalendis Octobris inchoare, & ad Abrahami, non vero ad Imperatorum & Incarnationis annos ibidem expressos attendendum esse in utroque Chronico citando non raro decipitur. Scaliger in Notis ad præfatum locum Eusebii ait: *An hoc anno se Dominum ac Deum vocari edixerit, ne ipsi quidem Hieronymo constabat, qui hac ex Eutropio deprompsit.* Sed si Consulatuum Cæsareorum regulæ ipsi innotuissent, hæc non scripsisset. Annis enim hujusmodi solenniis addictis novitates de more inductas intellexisset, ideoque Hieronymum non frustra hoc anno hæc retulisse.

---

[1] COss. *Domitianus Aug. XIII. & A. Volusius Saturninus.* Lapis in epistola Cuperi præfixa præfationi in Fastis Almeloveenii num. XXI. Reinesius pag. 608. NATUS. III. NONAS. MARTIAS. DOMITIANO XIII. COS. Fasti Idatiani: *Domitiano X. & Saturnino.* Fasti Vindebonenses: *Domitiano XIII. & Saturnino.*

JESU CHRISTI ANNUS 90. | CLETI ANNUS 10. | DOMIT. IMP. ANNUS 7.

I. (a) Euseb. in Chron. ANno Domini nonagesimo, Domitiano decimumquartum & Minutio Rufo Coss. idem Imp. pugnaturus adversus Dacos, Roma discedit (a). Res ab eo gestas conscripsit Dio, in omnibus ostendens in superbissimo Principe magnam cum animi torpore conjunctam ignaviam.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5581.

SÆC. I. Anno Urbis 841. Olymp. 216. an. 4. An.Ch.88.

☉ 13. FE. ☽ 13. P. 30. Mart. Indict. 1.

JESU CHRISTI 88. *secundum Baronium 90.*

ANACLETI PAPÆ 6.

DOMITIANI IMP. 8.

I. Consules. [1] AD num. I. Coss. *Domitianus Aug. XIV. & L. Minucius Rufus.*

II. Ludi Seculares septimi. Sumsus hic a Domitiano Consulatus juxta sextam Consulatuum Cæsareorum regulam, propter nempe Ludos Seculares. Nam, ut scribit Censorinus lib. de Die Natali cap.17. *septimos* (nempe Seculares Ludos) *Domitianus celebravit, se XIV. & L. Minucio Rufo Coss. anno* (nempe Urbis) *DCCCXLI.* Quare Ludorum Secularium rationem a Claudio institutam contemsit: *Fecit & Ludos Seculares*, inquit Suetonius in Domitiano cap.4. *computata ratione temporum, ab anno, non quo Claudius proxime, sed quo olim Augustus ediderat:* quamquam nec hoc tempus recte observavit, cum sex anni adhuc desint. Censores quidem apud Card. Norisium in Epist. Consul. pag.167. & seqq. canonem de assumto ab Imperatoribus Consulatu ob Seculares Ludos a me statutum, ludricum putant, quod Augustus Ludos quintos Seculares, privatis Consulibus annum in Fastis signantibus, ediderit, & Onuphrius in libro de Ludis Secularibus, ex Nummis Domitiani inscriptis: IMP. CAES. DOMIT. AUG. GERM. TR. P. VIII. & in postica: COS. XIIII. LUD. SAEC. FEC. S. C. collegerit, Domitianum non exhibuisse eos Ludos ante Idus Septembris, quia ea tantum die Tribunitia Potestas VIII. eidem inchoabatur: & tamen Consules ordinarii de more bimestres erant. Addunt, me pagina 184. Dissert. Hypat. De Claudio scribere: *Sed quod Consulari munere fungens eos Ludos ediderit, omnes præter Severum, sequaces habuit. Hoc quidem a nullo neque ex Veteribus, neque ex Recentioribus animadversum.* Verum, miror, hos censores hæc in medium adducere; cum diserte scripserim, morem illum annis Secularibus Ludis dicatis Consulatum ineundi a Claudio primum invectum esse, ac præterea expressis verbis docuerim, Consulatum ordinarium ultra Kalendas Martias, ut plurimum, continuatum non esse; ideoque pro certo posuerim, Consules suffectos jam munus suum exercuisse, quando Ludi Seculares editi; & Quinquennalia, ceteraque id genus festa celebrata. Quando igitur dixi, Imperatores Consulari munere fungentes, aut trabea indutos ea solennia exhibuisse, intellexi id factum annis, quibus Consules processere, & Fastis nomen dedere, ut centies & amplius in eo Opere repetii, ubi & modum loquendi Capitolini in Gordiano III. cap.23. usurpavi, qui de Ludis Secularibus ab utroque Philippo, postquam Consulatum deposuere, editis, loquens ait: *Millesimum ab Urbe condita annum in Consulatu suo & filii sui celebravit*, die nempe XXI. Aprilis urbis Romæ natali, quo jam Consules ordinarii dignitatem abdicarant, ipsis adversariis fatentibus, qui ideo sibimetipsis lucem invident. Ludos vero Seculares ante Idus Septemb. editos fuisse, mox demonstrabo.

III. Ludi seculares stato celebrati. Postquam hæc scripsissem, accepi litteras a Viro clarissimo Guilelmo Loydio in omni antiquitate tam Græca quam Latina exercitatissimo, quibus significat se existimare, Domitianum antesequentem annum Ludos Seculares non celebrasse. Ejus fundamenta hic transcribere visum, ut hæc controversia certius dirimatur: *Haud tam facile est judicare*, inquit, *an Ludos Seculares recte collocaveris in annum Christi LXXXVIII. & propterea huic anno Consulatum XIV. recte tribueris. Domitianum eo anno fuisse Cos.XIV. idque cum L. Minucio Rufo, satis constat: & Ludos Seculares Domitiano Cos.XIV. celebratos Nummi indicant. Sed cum anno Christi LXXXIX. eo titulo usus sit: utrum anno LXXXVIII. aut LXXXIX. ii Ludi sint celebrati, hoc quidem jure ambigitur. Pro anno LXXXVIII. facit Censorinus a Lindenbrogio correctus, nescio an secundum mentem Auctoris. Ait enim hos Ludos egisse Domitianum*, se XIV. & L. Minucio Rufo Coss. anno Urbis conditæ IↃCCCXLI. *In exemplari, quo usus est Lindenbrogius, scriptum erat*, anno Urbis conditæ IↃCCCLVII. *Docuit autem Magnus Scaliger de Emendat. Temp. lib.5. pag 486. mendum esse in his annis Urbis conditæ apud Censorinum, quod ille emendavit secundum vestigia Auctoris pro IↃCCCLVII. scribendo IↃCCCXLII. Hæc maneant parumper in medio: dum ad animum tuum revocem, quæ scio te legisse (Dissert. Hypaticæ Prolegomen.XI.) de anni tempestate, quando edi solebant Ludi Seculares. Zosimus (edit. Sylb. pag.670.) qui hanc rem penitus indagarat, ait, diebus æstivis celebratos: idque messis initio, quod etiam frugum primitiæ tunc oblatæ testantur. Messis tempore observatos ostendit etiam Claudianus tuus, ut mihi videtur: sed quando aliter tibi visum est (in Dissert. Hypat. parte 2. cap.10. num.VII.) nolo huic argumento insistere. Certe diebus longissimis celebratos Carmen Sibylli-*

[1] COss. *Domitianus Aug. XIV. & L. Minucius Rufus.* Inscriptiones Donianæ, cl. I. n. 121. pag. 42. BONAE DEAE &c. L. PAQUEDIUS. FESTUS &c. CONSUMMAVIT. IMP. DOMIT. CAES. AUG. GERM. XIIII. COS. V. NON. JUL. Edita fuerat hæc inscriptio a Luca Holstenio in Adnotationibus in Italiam antiquam Cluverii pag. 200. & in Historia Tiburtina Francisci Marcii lib. VI. pag. 193. & a Sponio pag. 93. & apud utrosque nota XIIII. *consulatus* deest. Verius eam inscriptionem Donius forte exscripsit, atque adeo ea nota retinenda. Censorinus de die natali cap. XVII. ubi de ludis secularibus sub Domitiano: *Septimos* (egit) *Domitianus, se* XIV. *& L. Minucio Rufo Coss. anno Urbis* DCCCXLI. Fasti Idatii: *Domitiano* XI.º *& Rufo.* Prosperi Chronicon: *Domitiano* VII. *& Rufo* IV. Fasti Vindobonenses: *Domitiano* XIIII. *& Rufo.*

byllinum a se ex eodem Auctore Zosimo citatum (in Proleg. Dissert. Hypat. num. XII.) ostendit. Ea quidem anni tempestas maxime conveniebat Apollini; cujus laudibus Carmen Seculare dicatum ait Zosimus, & præter alios confirmat is, qui adfuit his Ludis Domitiani (Statius Syl. l. 4.) Onuphrius quidem (de Lud. sæcul.) & post eum Bucherius (de Can. Paschali pag. 232.) Viri longe doctissimi, eos in diem natalem Imperii Domitiani Augusti retulerunt. At sine ullo Auctore. Utrisque, si errarunt, (ut ego quidem non dubito errasse) condonandum est; Onuphrio, quod nondum ei constiterit, Domitianum eumdem titulum Coss. XIV. quem acceperat anno LXXXVIII. retinuisse etiam anno LXXXIX. Bucherio & aliis Viris doctissimis, quod tantum Virum, etiam in errore, secuti sint. Errasse autem in anni tempestate non magis ostendunt ea quæ dixi, quam in ipso anno errasse ostendent ea quæ sequentur.

IV. *A Domitiano anno sequenti celebrati juxta Loydium.*

Hos Ludos fecisse Domitianum TR. P. VIII. *indicant omnes Nummi qui habent ullam mentionem Tribunitiæ Potestatis cum iis conjunctam. Sed cum annus octavus* TRIB. POT. *ordiatur ab Idibus Septembris anni LXXXVIII. oportet Ludos æstate ejus anni octavi celebratos incidisse in annum LXXXIX. Vis hujus argumenti pendet ab illa probatione, in qua nescio an tibi satisfecerim. Pergo igitur ad aliud argumentum, in quo nihil adhuc probatum præsumitur. Nemini magis constitit, quo anno hi Ludi sunt celebrati, quam Auctori Fastorum Capitolinorum, utpote qui exarati sunt Domitiano imperante, quod constat ex titulis, eo vivo ibi insertis, & protinus post ejus mortem erasis (Scaliger de Emend. Temp lib. 5. pag. 486. & Gruterus pag. 205.) Hi autem Fasti docent hos Ludos celebratos fuisse anno Urbis conditæ IↃCCCXLI. hoc est, secundum Censorinum anno U. C. IↃCCCXLII. Nam omnes anni Urbis conditæ horum Fastorum unitate minores sunt, quam anni Urbis conditæ Censorini. Exempli gratia, Coss. anno U. C. CCXCVI. in his Fastis, iidem sunt qui Coss. U. C. CCXCVIII. Censorini, sub quibus primi Ludi Seculares. Itidem Coss. U. C. DXVII. in his Fastis, iidem sunt qui Coss. U. C. DXVIII. Censorini, sub quibus tertii Ludi Seculares sunt celebrati. Annus autem U. C. in his Fastis IↃCCCXLI. qui Censorino esset IↃCCCXLII. orditur a Parilibus anni Christi LXXXIX. (aut si quis malit, Idibus Septembris, hoc anno certe) hi Ludi sunt celebrati secundum Fastos Capitolinos, quorum hac in re indubitatum est testimonium.*

V. *De Censorino merito potest dubitari, scripserit ne IↃCCCXLI. an IↃCCCXLII. ut supra ostendi. Si posterius, mecum facit: sin prius, malim credere, Censorinum errasse, quam illos Fastos. Et quidni erraret in re quam tam negligenter habuerit, & in qua ut minimum incuriosus tam facile labi potuerit? Claudiani certe Ludi Seculares, ipsis Parilibus celebrati, longe alii erant ab illis Augusti, aut ab his Domitiani: quos tamen Censorinum cum illis Claudianis confudisse tu recte observas (in Dissert. Hypat. parte 2. cap. 10. num. II. & III.) Addis de Ludis Secularibus Antonini Pii silere Censorinum. Nolim te ab ejus silentio inferre, illos sub Pio editos non fuisse, contra fidem Victoris tui Auctoris gravissimi, & contra fidem probæ Inscriptionis, quæ a magno Scaligero (de Emend. Temp. pag. 183.) perperam tribuitur Secularibus Severianis, sed procul dubio spectat ad hos Antonianos. Censorino autem qui vixit tot seculis post Domitianum, quanto facilius fuit hujus Ludos anno citius collocare, quam illos Antonini suis temporibus tanto propiores omnino omittere? Sane video quomodo potuit facillime in errorem induci cum Domitiani Consulatu XIV. hos Ludos notatos vidisset. Sed nolo tantum indulgere conjecturis meis. Satis est errorem sive Censorini, sive ejus Exscriptoris, ex Fastis Capitolinis demonstrasse.*

VI. *Aliud argumentum adjiciam, quod non solum hanc rem extra controversiam ponet, sed etiam de bello Dacico Domitiani ea te monebit, quæ hactenus videris non animadvertisse. Loquor de secundo bello Dacico, ad quod Domitianus post cladem Cornelii Fusci P. P. aiente Suetonio (in Domitiano cap. 6.) profectus est: & a quo post aliquot clades Dacis illatas, ita tamen reversus est, ut nonnisi ab obsidibus emptis & pactione immensis muneribus obtenta pacem reportaverit (Dio pag. 764. & Plin. Paneg. §. 12.) Martialis (X. 70. vide & IX. 65.) ita Epigrammata sua sex annorum in libros digessit, ut fere singulis annis singuli ejus libri conscripti sint. Is autem ea omnia quæ dixi, in libros ita ordine disposuit, ut plane constet, intra trium annorum spatium contigisse. Qui autem fuerint hi tres anni Juliani, ex hoc auctore non constat, sed hoc etiam ope Nummorum potest indagari.* *Secundum bellum Dacicum Domitiani triennale.*

VII. *Domitianus hoc anno Dacos vicit juxta Loydium.*

Ex Nummis constat, Domitianum TR. P. VIII. *septies Imperatorem nuncupatum, nempe* IMP. XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, *Postea autem* IMP. XXI. *mansisse usque ad* TR. P. XII. *Domitiani autem* TR. P. VIII. *ab Idibus Septembris anni LXXXVIII. ad LXXXIX. extenditur: ut infra hoc spatium temporis oporteat toties* IMP. *appellatum fuisse. Quæritur utri anno LXXXVIII. an LXXXIX. tot victoriæ (veræ, an falsæ, nihil interest) quarum causa toties* IMP. *audiit, assignandæ sint. Certe non anno LXXXIX. Nam aliquot mensibus post Idus Septembris Domitianus adhuc erat in procinctu. Ita Martialis (lib. VII. 6.) Istro tunc congelato, ait, populi Romani animos cum illo peregre fuisse:* Hiberna quamvis Arctos & rudis Peuce, & ungularum pulsibus calens Ister... Teneat domantem regna perfidæ gentis. *Proximo Epigrammate (lib. VII. 8.) cum audisset, bellum confectum, & Principem mox reversurum, ita canit:* Certa facis populi tu primus Vota December. Felix sorte tua *(ob nuntium reditus jam designati)* poteras non cedere Jano, Gaudia si nobis, quæ dabit ille, dares *(si dares nimirum ipsum Principem reducem.) Et quidem anno LXXXIX. Januario mense Princeps reversus est. Itaque Poeta (lib. VIII. 8.) ita Jano gratulatur: Etsi annum ordiaris, & novos Consules habeas, & Vota,* &c. Tu tamen hoc mavis Latiæ quod contigit urbi Mense tuo reducem, Jane, videre Deum. *Ibi rationem habes, (ut hoc obiter dicam) quare Domitianus Aug. hoc anno LXXXIX. non processit Consul, quod semper antea fecerat. Roma nempe nunc primum abfuit Kalendis Januariis. Abfuerat certe VIII. mensibus, ut Poeta alibi indicat (lib. IX. 32.) hoc est, a mense Maio anni LXXXVIII. ad mensem Januarium anni LXXXIX. Sed post Idus Septembris anni LXXXVIII.* IMP. XV. *appellatus, deinceps intra menses duos aut tres auxit numerum sexies: quod non erit mirum cogitanti Claudium quinquies* IMP. *appellatum in Britannia nostra, cum ibi nonnisi fuerit sedecim diebus (Dio pag. 679.) Non opus est, nec mihi vacat, omnia, quæ huic rei lucem afferent, huc undique comportare.*

VIII. *Secunda expeditio Dacica ordinatim a Martiali descripta juxta Loydium.*

Redeo ad Martialem, impurissimum licet, & eo nomine detestandum, horum temporum tamen fere unicum ordinatum Scriptorem. Hujus librorum sex numero ordinem per annos dispositum antea monui. Nunc moneo, singulos libros ab uno aut altero ad Cæsarem Epigrammate extra ordinem posito initium ducere; in ceteris fere passim temporis ordinem servare. Horum quæ nunc dico, partem antea probavi, reliqua, ne probatione indigeant, faciam, simul annos & libros quasi in tabula subjiciendo oculis tuis.

Anno Christi 87. Epigrammata continet (Martial. lib. VI.) Cujus anni Idibus Septemb. orditur Domitiani TR. P. VII.

Epig. 76... circiter Novembri ʘ Cornelius Fuscus P. P. (de cujus morte Martial. VI. 76.) a Dacis occisus.

80. ... De Bruma loquitur. Hac clades Domitianum ad secundum bellum Dacicum excitavit. (Suetonius cap. 6.)

Anno

Anno Christi 88. *Domitiano Aug.* XIIII. *& Minutio Rufo Coss.* (*Martial. lib.* VII.

Epig. 1.... *De lorica quam Domitianus sibi faciendam curavit ituro adversus Dacos. Maio mense profectus videtur. Nam* VIII. *mensibus Roma abfuit* (*Martialis* IX. 32.) *& rediit Januario sequenti. Æstatem puto egisse in Germania & Pannonia, comparando auxilia; de quibus Dio. Septemb.* XIII. *orditur* TR. P. VIII. *quo numero currente Domitianus tum auxit numerum tituli* IMP. *a* XV. *ad* XXI. *Tum Ludos Seculares fecit, postquam Romam rediisset. Sed hæc referenda ad annum* LXXXIX.

Epig. 6....... *circiter Octobri.* Publica victrices testantur gaudia chartæ, Martia laurigera cuspide fila virent. IMP. IMP.

7.... *circiter Novembri.* Adhuc Principem tenet —— ungularum pulsibus calens Ister, &c. IMP. IMP. IMP. IMP.

8.... *Decembri.* Certa facis populi, &c. epigramma ante laudatum de nuntio victoriarum & Cæsaris mox redituri.

80......... Quatenus Othrysios jam PAX Romana Triones Temperat, & tetricæ conticuere tubæ, &c.

84..... I liber ad Geticam Peucem Istrumque tacentem; Hæc loca, perdomitis gentibus, ille tenet, &c.

Lib. VIII. *anno Christi* LXXXIX. *Aur. Fulvo, & Sempr. Atratino Coss. Nam abfuit Domitianus, quamvis nunc in reditu. Nota Præfationem hujus libri* IMP. DOMIT. C. AUG. GER. DACICO, *quem titulum usquam alibi me legisse memini.*

Epig. 2..... *Januario.* Janus victorem modo cum videret Istri, &c.

4.... *Januarii die tertio.* Quantus io Latias mundi conventus ad aras Suscipit, & solvit pro DUCE VOTA suo! &c.

8.... *Adhuc mense Januario.* Principium des Jane, &c. *De Cæsare nunc reverso Epigramma antea laudatum.*

11.... *De acclamationibus sive in* ADVENTU AUG. &c. *sive postea in Ludis Secularibus.* Sarmaticas etiam gentes, Istrumque Getasque Lætitiæ clamor terruit ipse novæ. *De Circensibus.* Dum te LONGA sacro venerantur GAUDIA Circo, Nemo quater missos currere sensit equos.

Huc relaturus eram etiam illud de laurea pacis, VIII. 15. *quod paci hoc bello partæ satis congrueret. Sed respiciens ad illa Suetonii cap.* 6. *veritus sum, ne hæc sit illa* de Sarmatis laurea, *quam ibi Domitianus Capitolino Jovi retulisse dicitur. Id si verum sit, hoc epigramma erit anni* LXXXVI. *utcumque huc irrepserit.*

IX. *De Ludis Secularibus Domitiani Martialis non loquitur.*

De Secularibus Ludis nihil habet usquam Martialis: nisi ad hos spectet illud jam citatum lib. VIII. II. *& sane in Circo* LONGA erant GAUDIA, *quando pro solitis* XXV. *missilibus peragerentur centum. Hoc autem semel tantum fecit Domitianus, idque in Ludis Secularibus. Sueton. cap.* 4. *Hic autem vides, anno superiori Domitianum bis Ludis adesse non potuisse. Hinc constat etiam ratio, cur Domitianus hos Ludos tanto citius, quam ab Augusti Ludis numeranti par fuit, ediderit. Nihil quippe majus addere potuit celebritati hujus anni, quem ob gloriam belli Dacici confecti totum festum esse voluit. Huc etiam referenda sunt ea quæ sequuntur.*

Epig. 26. & 30. *De spectaculis .... de quibus etiam Dio pag.* 762. D *&c. Septembri* XIII *orditur* TR. P. VIIII. *& circa hoc tempus videntur fuisse imbres illi & tempestates, de quibus Dio ibidem.*

36. 39..... *De ædium Palatinarum modo constructarum miraculo. Domus erat ipsi Jovi conviva excipiendo.*

50..... *De Convivio quo ibi populum Romanum excepit. De hoc vide & Statii Syl.* I. 6. *Carmen de Cæsaris Dec.* I. *Saturnalibus, eo die aut sequenti compositum. Et confer Suetonium cap.* 4. *& Dionem pag.* 763. *A lib.* IX. *anno Christi* XC. *Domitiano Aug.* XV. *& Nerva* II. *Coss. Hoc anno, & ultra mansit* PAX, *eaque bello Dacico parta. Ita desinit.* Victima jam ferro non opus esse docet. *Et Epig.* 103. Templa Deo, mores populis, dedit otia ferro. *Ne miremur titulum* IMP. *stetisse in numero* XXI. *a* TR. P. VIII. *ad* TR. P. XII. *Sed jam metam excessi, quam mihi in hac excursione proposui.*

X. *Ludi Seculares æstate hujus anni celebrati.*

Verum Domitianum currenti anno Seculares Ludos edidisse, ideoque & anno tantum sequenti in Germaniam profectum esse certum videtur. Extat apud Mediobarbum in Numismatis Imperatorum pag. 137. æreus Domitiani Nummus, in quo legitur; IMP. CAES. DOMITI. AUG. GERM. P. M. TR. P. VII. CENS. PERP. In postica: COS. XIIII. LUD. SEC. F. S. C. Visuntur figuræ tres sacrificantes ad aram in templo. Quem Nummum cum in Tribunitia Potestate depravatum dubitarem, scripsi ad Clarissimum Toinardum, ut pro sua erga me benevolentia videret, an similes Parisiis reperirentur, qui respondit jamdiu hunc Nummum negotium sibi facessisse, misitque epigraphen alterius Nummi argentei in Musæo Clarissimi Abbatis Drontii Canonici Ecclesiæ Sancti Thomæ in Lupara, in quo is cum Vaillantio V. C. hæc verba distincte legit: IMP. CAES. DOMIT. AUG. GER. P. M. TR. P. VII. Visitur caput Domitiani laureatum. In aversa parte: COS. XIIII. LUD. SAEC. FEC. Repræsentatur *Salius* gradiens, dextra bacillum in modum columnulæ striatæ; sinistra clypeum, quo pectus tegit. Quibus ex Nummis intelligimus Domitianum æstate præsentis anni Ludos Seculares celebrasse: die enim decimatertia mensis Septembris hujus anni Tribunitiam Potestatem octavam iniit Domitianus, cum qua Ludi Seculares in compluribus Nummis conjunguntur. Verum itaque est quod observavit Loydius, Onuphrium, & Bucherium errasse, quando scripsere hos Ludos editos *Idibus Septembris ipso Natali Imperatoris*: sic enim non æstate, sed autumno celebrati fuissent, quamvis dubitandum non sit, quin eadem anni tempestate continuati fuerint, cum in variis Nummis cum Tribunitia Potestate VIII. copulentur. Toinardus tamen affirmat, se distincte cum Drontio & Vaillantio in Nummo, in quo Salius repræsentatus, haberi TR. P. VII. Quod magis communi sententiæ favet. At dici non potest, Censorinum errasse, dum *septimos* editos scripsit Domitiano Aug. XIIII. & L. Minucio Rufo Coss. annoque Urbis Varroniano, qua era uti solet, DCCCXLI. & Ludos Seculares Antonianos prætermisisse. Nam Antoninus Pius Ludos Seculares non exhibuit, ut anno Christi CXLVII. demonstrabo, & Ludi Seculares Domitiani ab eo Consulatu annoque Urbis Varroniano removeri nullo modo possunt.

XI. *In Fastis Capitolinis de iis non fit mentio*

Nec obstant Fasti Capitolini a Verrio Flacco ordinati & marmori incisi. Ultimi enim Consules, qui in Tabulis marmoreis, ab Onuphrio in calce suorum Fastorum descriptis, recitantur, sunt C. Sicilius & L. Munatius Plancus qui anno Christi XIII. Urbis vero Varroniano DCCLXVI. Magistratum gessere. Anno enim sequenti, quo Augustus obiit ea Magistratuum Romanorum descriptio finita est, ut notat Onufrius in præfatione ad suos Fastos. Quare inscriptio, in qua Vir doctissimus fundatur, quæque post Fastos Verrii Flacci majori ex parte erasa legitur, ei attribui non debet. Eam hic majoris claritatis gratia refero.

A. P. R. C. DCCC XLI

: : : : : : : : :

: : : : : : : : :

: : : : : : : : :

: : : : : : : : :

Ex. S. C. LUDI SÆCULARES. FACTI.

Eo in marmore Domitiani nomen non legitur, quia, ut inquit Suetonius in Domitiano cap. 23. Senatus Domitiani *eradendos ubique titulos abolendamque omnem memoriam* decrevit. Quomodo enim Verrius Flaccus eam inscriptionem ponere potuit? cum Suetonius in libro de Illustribus Grammaticis cap. 17. de eo scribat: *Decessit ætatis exactæ sub Tiberio. Statuam habet Præneste, in inferiori fori parte, contra hemicyclum: in quo fastos a se ordinatos, & marmoreo pariæti incisos publicarat*; ideoque quinquaginta & amplius annos post ejus mortem ea epigraphe ad calcem Fastorum Capitolinorum adjecta fuerit. Verum itaque est, Verrium Flaccum in suis Fastis ordinandis uti annis Urbis conditæ unitate minoribus, quam anni Urbis conditæ Varrionani a Censorino usurpati; ideoque si ea inscriptio Fastorum Verrii Flacci pars esset, dubitandum non foret, quin Ludi Seculares anno sequenti, quo annus Urbis Capitolinus DCCCXLI. exorditur, celebrati fuissent. At Domitiano imperante opera publica anno Varroniano de more notata, ut variis exemplis ostendit Card. Norisius in literis ad me datis: *Ludos Seculares*, inquit, *Domitiani ob Censorini testimonium actos puto anno Christi LXXXVIII. Id temporis anni Urbis Varroniani in Saxis scalpebantur. Hinc Gruteri pag. CCC. initio Domitianus Cos. XVI. dicitur. A. U. C. DCCCXLIV., quia illa cooptatio facta est ante diem XXI. Aprilis. Ibi tamen Claudius Cos. V. ponitur A. U. DCCCIV. Varroniano. Vespasianus III. cum Nerva A. U. DCCCXXIV. Varroniano. Quare cum Gruteri pag. CCXCV. Ludi Domitiani, hujus nomine detrito, dicuntur acti A. U. DCCCXLI. de annis Varronianis accipiendos puto*. In Nummis Domitiani, in quibus signantur LUD. SAEC. visitur hujus Imperatoris Imago cum prætexta, ut videre est in Libello Gallico de Ludis Secularibus Domitiani a Rainsantio Viro eruditissimo publicato. At, ut advertit Card. Norisius, ex prætexta nequit inferri, Domitianum tunc fuisse Consulem, quia Sacerdotes sive Imperatores, cum sacra facerent, prætextam induebant. Lampridius in Alexandro Severo cap. 40. *Accepit prætextam etiam cum sacra faceret, sed loco Pontificis Maximi non Imperatoris*. Tacitus lib. 2. Hist. cap. 4. tradit, Germanicum sacrificantem sanguine victimæ prætextam aspersisse: Qua de re plura Lipsius in Notis ad eum Taciti locum, & idem Card. Norisius in Dissert. 2. de Cenotaphiis Pisanis cap. 5. Domitiani itaque Consulatus XIV. indicium quidem Ludorum Secularium hoc anno editorum, sed prætexta, quæ hoc tempore vestis Consularis erat, ad annum, quo ii peracti, detegendum nihil confert.

XII. *Gesta per tres annos a Domitiano.*

Quoad alterum Viri eruditissimi fundamentum ab ordine librorum Martialis deductum, docte is observavit, Poetam hunc libros Epigrammatum ordine digestos emisisse; sed quæ libro 6. recitantur, non ad annum Christi LXXXVII. ut ipse putat, sed ad currentem referenda: hincque intelligimus, Oppium Sabinum ipso initio primi belli Dacici & Cornelium Fuscum ipso secundi initio occisos non esse, ut communiter omnes hæc Suetonii in Domitiano cap. 6. verba interpretantur: *Expeditiones suscepit in Dacos duas: primam Oppio Sabino Consulari oppresso: secundam Cornelio Fusco Præfecto cohortium Prætorianarum, cui belli summam commiserat*. Neque enim secundum bellum Dacicum hoc tantum anno, sed ab anno LXXXVI. inchoatum, ut dixi: & Martialis satis indicat, bellum ab ejus morte non incepisse. Quare recte Jornandes de rebus Geticis cap. 13. scripsit: *Longum namque post intervallum, Domitiano Imperatore regnante ripam Danubii longe possessam ab Imperio Romano, deletis militibus cum eorum Ducibus, vastaverunt* (nempe Gothi) *cui Provinciæ tunc post Agrippam Popæus præerat Sabinus. Gothis autem Dorpaneus Principatum agebat, quando bello commisso Gothi, Romanis devictis, Popæi Sabini capite abscisso, multa castella & civitates invadentes de parte Imperatoris publice deprædarunt: qua necessitate suorum Domitianus cum omni virtute sua in Illyricum properavit, & totius pene Reipublicæ militibus ductore Fusco prælato cum lectissimis viris amnem Danubium consertis navibus ad instar pontis transmeare coegit super exercitum Dorpanei. Tum Gothi haud segnes reperti arma capessunt, primoque conflictu, mox Romanos devincunt, Fuscoque duce extincto, divitias de castris militum despoliant; magnaque potiti per loca victoriæ*, &c. Suetonius itaque loco citato aliud non insinuat, quam, Domitianum in Dacos profectum esse, primum Sabino, secundum Fusco interfectis. Quod & de Fusco etiam indicat Martialis, cum post hujus mortem profectionem secundam narret. Quæ porro habet Martialis lib. 7. anno sequenti contigere: quæ vero lib. 8. omnino ad annum XC. pertinent, nisi quod eodem libro sermo est de Sarmatica laurea post eum annum relata, ut infra videbitur; ideoque eo libro gesta quædam duobus sequentibus annis etiam memorata: sed quæ libro nono habentur; post bellum Sarmaticum & in fine Imperii Domitiani scripta videntur. Ex observatione itaque Loydii discimus quod antea ignorabamus, Domitianum scilicet initio anni XC. Romam adventasse, ubi triumphavit, & Decennalia celebravit; quod utrumque apud me certum, sicuti & adventus ille Domitiani hoc anno Romam.

XIII. *De eadem profectione adversus Dacos.* Baron. n. 1.

Baronius qui ad Ludos Seculares præsenti anno Romæ a Domitiano exhibitos animum non advertit, & de iis non meminit, scribit, Domitianum in decimo quarto suo Consulatu hoc anno suscepto expeditionem habuisse adversus Dacos. Verum ex mox dictis liquet, durante illo Consulatu Roma non abfuisse, ideoque profectionem illam ad annum sequentem spectare.

No-

I. (a) Eufeb. in Chron. (b) Philoftr. l. b. 7. & 8. Apollonius reus vocatur Romam.

NOnagefimo primo anno Domini, Aurelio Fulvio & Sempronio Atracino Coff. ex Dacica expeditione reverfus Domitianus, in cives gladium vertens, complures ex illis occidit (*a*), ac plerofque in exilium mifit, & inter alios Cocceium Nervam, qui poftea in Imperium eidem fucceffit (*b*). Hunc cum audiffet Imperator uti confuetudine Apollonii Tyanæi, quem fciebat magum; timens Imperio, ipfum Tyanæum Romam accerfit horum criminum reum factum; nimirum, quod vaticinandi caufa de Nervæ futuro Imperio puerum occidiffet; quodque novo genere indumenti, novaque uteretur vivendi confuetudine; infuper quod incantator effet, & Deus haberi vellet, & alia id genus; fed tum maxime, quod eos coleret homines, quos ipfe Imperator odiffet.

Ann. Eccl. Tom. I.

II. Apollonius quid coram Domitiano.

Veniens ille Romam, ab Æliano Urbis Præfecto, qui olim in Ægypto familariter eo ufus fuerat, comiter eft exceptus: nam pro munere magiftratus eum nonnifi laxiori carcere adftringi voluit. Perductus vero ad Domitianum, ab eodem coma barbaque contemptus caufa, coram fe radi, ac inter fceleratos vinciri jubetur. Qui enim in philofophos bellum juraffet, quod philofophiam oftentantium videbatur infigne, amputari illi in primis mandavit. Nihil plane his indignius hifce hominibus accidere poffe, illud ab Horatio (*c*) in Damafippum Stoicum imprecatum demonftrat:

(c) Horat. fer. lib. 1. fatyr. 3.

——Dii te Damafippe, deæque
Verum ob confilium donent tonfore.

Yyyy Sic

SÆC. I. Anno Urbis 842. Olymp. 217 an. 1. An. Ch. 89.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5582.

☉ 14. D. ☽ 14. P. 19. April. Indict. 2.

JESU CHRISTI 89. *fecundum Baronium* 91.

ANACLETI PAPÆ 7.

DOMITIANI IMP. 9.

I. Confules.

[1] AD num. I. Coff. *T. Aurelius Fulvus II. & A. Sempronius Atratinus*. Fulvus cum nota numerali edendus, ut ex Chronico Alexandrino, & Capitolino in Antonino Pio cap. 1. apparet.

II. Secunda expeditio Dacica Domitiani.

Secundum *bellum Dacicum* quod Domitianus hactenus per Legatos, hoc anno præfens geffit, ut ex iis, quæ anno præcedenti, tempus quo libri Martialis editi inveftigans, dixi, manifeftum fit. In feptimo itaque Martialis libro varia hujus expeditionis indicia extant, quæ tunc ex Loydio Viro eruditiffimo propofui. Cum vero per *menfes octo* ea expeditio durarit, ut docet Martialis libro 9. epig. 32. annique fequentis initio Domitianus Romam redierit, ut mox dicetur, eum adulto vere ex illa digreffum conftat. Mediobarbus anno præcedenti, quo Domitianus die XIII. Septembris Tribunitiam Poteftatem VIII. fufcepit, varia ejus Numifmata profert ex quibus difcimus, *Domitianum* titulum Imp. a numero

Baron. an. 90. num. 1.

XV. ad XXI. auxiffe. Verum, cum tunc Romæ ob Ludorum Secularium celebrationem fuerit, Nummi illi hoc anno percuffi, titulusque IMP. toties multiplicatus. Licet autem anno fequenti ex ea expeditione redux fecundum triumphum Dacicum egerit, & hoc anno ut *victor Romam literas* miferit, magnam tamen militum partem turpiter amififfe docet Dio lib. 67. Menfe Decembri *Daciam* reliquit Domitianus, ut fequentis anni initio Confulatum XV. Decennalibus ejus deftinatum inire poffet: indeque Martialis lib. 7. epig. 8. ait, quod fi eo menfe in Urbem adventaffet, December Januario anteponi potuiffet. Denique tertio Nonas Januarii, quo Vota pro falute Imperatorum nuncupari folita, Domitianus *Romæ* erat, ad quem eft Epigramma 4. Martialis in libro octavo.

Quantus, io, Latias mundi conventus ad aras,
Sufcipit, & folvit pro Duce vota fuo!

Singulis enim annis eo die pro falute Imperatoris Vota præterito anno concepta folvebantur, & nova in annum fequentem fufcipiebantur. Sic uti anno Chrifti XIV. dixi, fingulis Luftris poft peractum Cenfum Vota ultimo Luftro concepta folvebantur, novaque in proximum nuncupabantur, quod pariter in Quinquennalibus & id genus feftis præftitum; ideoque errant, qui fcribunt, Decennalia Vota v. g. anno uno foluta, fequentique Vota Quindecennalia fufcepta, ut in differt. Hypatica demonftravi.

III.

Hoc etiam anno vel faltem fuperiori, bellum

---

[1] COff. *T. Aurelius Fulvus II. & A. Sempronius Atratinus*. Fafti Idatiani: *Fulvio & Atratino*. Profperi Chronicon: *Flavio & Traiano*. Fafti Vindebonenfes: *Fulvo & Atratino*. *T. Aurelius Fulvus* hic effe creditur, Antonini avus, qui A. D. 85. primum Confulatum geffit.

III. Apollonius evanuit ab oculis Domitiani.

Sic igitur Apollonius nudatus barba, e carcere vocatus iterum, & causam suam agere jussus; post defensionem habitam, cum eum invitum Domitianus retinere vellet, invisibilis ille factus evanuit, & Puteolis ubi socii expectabant, improvisus apparuit, non auxilio (uti ipse profitebatur) deorum, sed magia. Hujusmodi ludum, a Philostrato descriptum, Romæ incantator & magus exhibuit, quo omnes in admirationem convertit. Ipse vero Ephesum est reversus, ubi mansit usque ad interitum Domitiani. Quod vero Cedrenus tradit eumdem Apollonium Roma recedentem profectum esse Byzantium, inde vero Antiochiam, iisque civitatibus suas exercuisse præstigias, magnamque sibi existimationem ob eam causam comparasse: miramur, si hæc vera sunt, Philostratum, qui singulas res ab eo gestas est prosecutus, hominemque mirifice coluit, præterire potuisse; cum præsertim nullam laudandi hominis reliquerit occasionem; fides igitur sit penes auctorem. At de his quæ subdit ex Anastasio Antiocheno, tu consule quæ de eodem Apollonio a nobis superius dicta sunt. Post hæc autem Domitianus Cocceium Nervam, Romam revocatum, Consulem designavit, de quo plura inferius.

Anno

Præses Germaniæ rebellat, & vincitur.

lum civile in Germania profligatum. De eo Suetonius in Domitiano cap.6. scribit: *Bellum civile motum a Lucio Antonio, superioris Germaniæ Præside, confecit absens, felicitate mira: cum ipsa dimicationis hora resolutus repente Rhenus, transituras ad Antonium copias Barbarorum inhibuisset.* Victus captusque a Lucio Maximo Antonius, ut prodit Xiphilinus, qui & tempus victoriæ reportatæ designat, cum eam referat inter ea, quæ memoriæ digna bello Dacico, contigere. Secundo Mediobarbus pag.137. hunc Domitiani Nummum exhibet: IMP. CÆS. DOMIT GERM. COS. XIIII. CENS. PERP. in postica RHENUS S. C. Cum autem in tot Nummis hujus Imperatoris ab eo Auctore relatis nulla Rheni mentio præterquam in isto hoc anno percusso occurrat, hunc ob eam victoriam cusum omnino verisimile, ideoque hoc anno vel præcedenti, quo in Nummis COS. XIV. ea reportata, dictus est. Tertio testatur Xiphilinus, Domitianum animum ad cædes faciendas induxisse, quod Lucius Maximus litteras omnes inventas in capsis Antonii combussisset, subjungitque illis temporibus Lucianum Proclum Senatorem plerumque ruri vitam agentem, coactum fuisse proficisci ex urbe cum Domitiano; *ne si videretur eum in periculis deserere, morte afficeretur. Sed postquam nuncium de parta victoria allatum esse intellexit; Vicisti, inquit, Imperator, ut optabam, quamobrem ut ruri me restituas peto. Itaque dimissus, rus abiit.* Hæc autem victoria alia non videtur, quam quæ de Antonio per Legatum suum a Domitiano reportata; neque etiam ea profectio Domitiani alia, quam quæ hoc anno ab eo suscepta. Ad hæc, postquam hæc recitavit Xiphilinus, loquitur de quibusdam prodigiis, quæ evenere *Ulpio Trajano & Acilio Glabrione, qui tum una Consulatum gerebant.* Qui Consulatus in annum Christi XCI. incidit, ideoque ante eum Christi annum Antonius superatus, non vero anno XCII. quo ejus cladem Calvisius in Opere Chronologico consignat. Eo enim anno Sarmaticum, non vero civile bellum consignandum ut infra videbimus. Difficultatem tamen faciunt Tacitus in Vita Agricolæ & Suetonius in Domitiano cap.10. Ille ait, Domitianum primum per *intervalla ac spiramenta temporum*, & postea Collega Priscoque Coss. anno nempe XCIII. *continuo & velut uno ictu Rempublicam* exhausisse. Suetonius vero postquam aliquot cædes narravit, speciatimque Metii Pomposiani, ait: *Verum aliquanto post civilis belli victoriam sævior*, &c. Tumque alia crudeliter a Domitiano patrata refert. Qua in gradatione cum Tacito citato consentire videtur. Et tamen Xiphilinus *Pomposiani* cædem post devictum Antonium factam dicit, ita ut secundum Suetonium magna carnificina, de qua Tacitus, acciderit paulo post Germaniam recuperatam, ideoque hæc Imperio Romano restituta fuerit anno XCII. vel XCIII. & Pomposianus non post victoriam, sed ante eam perierit. In hoc Auctorum conflictu nihil habeo dicendum, nisi Suetonium in temporum notatione parum accuratum esse, indeque cap.4. Ludos Seculares ante Quinquennale Certamen posuisse.

I. Joannes Apostolus reus Romam venire jubetur.

Anno Christi Redemptoris nonagesimosecundo, Domitiano Augusto decimumquintum & Nerva Cocceio secundum Coss. Joannes Evangelista, qui Asianas Ecclesias curabat, atque Ephesi morabatur (sive invidia Apollonii, quem fuisse in Christianos infensissimum, omnes puto facile intelligere; ut qui ubicumque locorum esset, neminem suis adversantem studiis magis quam Christianos haberet: sive fortasse Euphratis philosophi desertoris apud Domitianum agentis, his officiis assueti, aut opera Ebionis hæresiarchæ ejusdem Joannis hostis acerbissimi; quem Romam venisse, superius dictum est: vel aliter quoquo modo acciderit) ipse, inquam, Joannes ad Domitianum Imperatorem reus impietatis a Proconsule Asiæ Romam vinctus mittitur. Id enim hoc potissimum anno accidisse, ipso exordio persecutionis per Domitianum excitatæ, cum nondum usque ad gladium progressa esset, existimamus, hæcque de Joanne velut præludia præcessisse. Feruntur quædam epistolæ Domitiani, & Proconsulis Asiæ, ultro citroque datæ, de Joanne reo impietatis constituto Romam mittendo, deque ejus gestis coram Domitiano, nomine Procori scriptæ. Sed quoniam in multis mendacissimus hic auctor fuisse convincitur; si qua vera in eis insunt, sicut esse credimus, eadem haud tuto possumus affirmare.

Ceterum inter alia ab eodem auctore relata, verum illud esse credimus (exemplo eorum quæ nuper diximus Apollo- II. Joannes quæ Romæ passus.

nium

SÆC. I. Anno Urbis 843. Olymp. 217. an. 1. An. Ch. 90.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5583.

☉ 15. C. ☽ 15. P. 4. April. Indict. 3.

JESU CHRISTI 90. *secundum Baronium* 92.

ANACLETI PAPÆ 8.

DOMITIANI IMP. 10.

I. *Consules.*

[1] AD num. I. Coss. *Domitianus Aug. XV. & M. Cocceius Nerva II.*

II. *Decennalia Imperii Augustei Domitiani.*

Sumtus hic a Domitiano Consulatus juxta secundam Consulatuum Cæsareorum regulam: Augustei enim Imperii Decennalia dedit, ut jam dixi in Dissert. Hypat. At inquiunt aliqui censores in Epistola Consulari apud Card. Norisium pag. 172. *Quis tibi Apollo revelavit, Domitianum edidisse Decennalia hoc anno, quo inibat annum decimum Imperii, non vero sequenti, quo eumdem decimum annum complebat?* Respondeo, studium assiduum ac vehemens ad veras Consulatuum Cæsareorum causas exprimendas hanc mihi vaticinandi artem peperisse, cujus opera vulgarem opinionem, quæ docet, Decennalia exeunte tantum anno decimo edita, qua censores isti adeo imbuuntur, aliasque hujusmodi, quas ipsi mordicus tuentur, falsissimas esse comperi. Secundo quod ipsis vel falsum vel dubium apparet, ex Nummis constat esse certissimum. Mediobarbus in Domitiano unum hujus Imperatoris proponit inscriptum: IMP. CÆS. DOMIT. AUG. GERMAN. TR. P. VIIII. In postica parte legitur: VOTA PUBLICA COS. XV. Cernitur Imperator ad aram stans, dextra pateram tenens, ante eum figura stans, tibicen, taurus, popa, & alia figura hastam tenens. Quo ex Nummo, ut recte Mediobarbo observatum, discimus, Decennalia Domitiani hoc anno, non vero sequenti, celebrata, & errasse Onuphrium in Fastis, quando scripsit, Decennalia anno tantum decimo exacto celebrata. Præstantissimum illud Opus de Imperatorum Romanorum Numismatis, post Dissertationem Hypaticam publicatam, in lucem emissum. Quare sine hujus Numismatis ope, soloque regularum Consulatuum Cæsareorum subsidio jam inveteratum illum errorem everteram. Quod si tunc Opus illud vidissem, Domitianum primum ex Imperatoribus fuisse, qui Vota Decennalia, implicitis tamen verbis, Nummis sculpenda voluerit, notare non prætermisissem. Sic antequam Baluzius V. C. egregium librum Lactantii de Mortibus Persecutorum publici juris fecisset, Diocletianum anno trecentesimo tertio, quod tunc in obscuro erat, Vicennalia celebrasse, Consulatuum Cæsareorum regulis detexeram. Prodiit denique nuper nova Orationum Themistii editio, in cujus Oratione XVI. dicitur, Imperatores singulis quinquenniis & decenniis Consulatum capere solitos, indeque quod jam statueram, extra omnem controversiam positum. En Apollo, qui mihi ista arcana revelavit.

III. *Secundus Domitiani de Dacis triumphus.*

Card. Norisius in epistola Consulari pag. 165. & 175. scribit, secundum Domitiani triumphum anno præcedenti vel anno LXXXVIII. ductum esse. Vide ejus verba anno LXXXVI. num. III. a me adducta. Sed decepere Card. doctissimum Domitiani victoriæ per eos annos reportatæ. Existimavit enim easdem triumphum proxime secutum esse; cum tamen Diocletianus, aliique quidam Imperatores triumphum post victorias aliquot annis distulerint. Præter Domitiani XV. Consulatum hoc anno gestum, Nummus in Dissert. Hypatica a me productus, & Eusebius in Chronico ibidem citatus, secundum hujus Imperatoris triumphum hoc anno exhibitum fuisse testan-

---

[1] COss. *Domitianus Aug.* XV. & *M. Cocceius Nerv.* II. Vetus inscriptio apud Fabrettum pag. 274. n. 158. IMP........ AUG. GERMANICO. XV. M. COCCEIO. NERVA. II. COS. Erasum est *Domitiani* nomen. Fasti Idatiani: *Domitiano* XII. *& Nerva* II. Prosperi Chronicon: *Domitiano* VII. *& Nerva*. Fasti Vindebonenses: *Domitiano* XV. *& Nerva*. Norisius in Epistola consulari pag. 172. monet hunc esse Domitiani ultimum inter septem *consulatus*, quos Suetonius in vita cap. XIII. testatur continuasse. Hinc Plinius in Panegyrico scribit, Domitianum *continuis consulatibus fecisse longum quemdam, & sine discrimine annum.*

nium passum esse a Domitiano) quod ait jussum esse inter alia ab eodem Domitiano, Joannem quoque ignominiæ causa tonderi. Sed illa etiam certa veraque esse noscuntur, quæ idem auctor scribit, Joannem Romæ immissum esse in ferventis olei dolium, sive potius solium: nam ejusdem veritatis gravissimi sunt adstipulatores. Siquidem Tertullianus (*a*), qui ceteris præstat antiquitate, hæc eadem his verbis testata reddit, dum agit de Romana Ecclesia: *Habes Romam, unde nobis quoque auctoritas præsto est: statu felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt: ubi Petrus passioni Dominicæ adæquatur: ubi Paulus Joannis exitu coronatur: ubi Apostolus Joannes posteaquam in oleum igneum demersus nihil passus est, in insulam relegatur*. Hæc Tertullianus. Sed & S. Hieronymus (*b*) eadem refert, Tertullianum citans, dum scribit adversus Jovinianum; & in Matthæum (*c*) his verbis: *Si legamus Ecclesiasticas historias; in quibus fertur quod & ipse propter martyrium sit missus in ferventis olei dolium, & inde ad suscipiendam coronam Christi athleta processerit, statimque relegatus in Patmos insulam sit, &c.*

(*a*) *Tert. de præscript. c. 36.*

(*b*) *Hier. in Jovin. lib. 1.*

(*c*) *Hier. in Mat. c. 10.*

III. De persecutione Domitiani.

Quod vero idem in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis hæc de Joanne dicat: *Quartodecimo igitur anno secundam post Neronem persecutionem movente Domitiano, in Patmos insulam relegatus, scripsit Apocalypsim;* apparet ipsum S. Hieronymum non tam annum Joannis relegationis consignare voluisse, quam exordium Imperii Domitiani, a quo est persecutio excitata, monstrasse. Etenim non simulatque in Imperium ingressus est, Christianos vexare cœpit: nam Ethnicorum scriptorum testimonio dictum est, Domitianum, fratris gloriæ æmulum, qui benignitate & clementia summam sibi laudem comparaverat, tunc ab omni prorsus cæde abstinuisse. At licet Eusebius prope finem ejus Imperii eam persecutionem permotam dicat: tamen cum Cletum sequenti anno gladio persecutoris adeptum esse coronam martyrii constet; jam hoc anno, Joannis confessione persecutionem cœptam esse putamus: quæ tamen ipso sui exordio non fuit adeo sæva, ut postea visa est; cum videamus Joannem non mortis supplicio esse affectum, ut ceteros, sed in insulam relegatum. Verum quod spectat ad Joannis res Romæ gestas; extat ibi vetus ac nobile Joannis mar-

testantur. Quare res hæc certissima. Ad annum Abrahami 2107. qui mense Octobri currentis Christi anni inchoatur, idem Eusebius ait: *Domitianus de Dacis & Germanis triumphavit.* Tum: *Domitianus tantæ superbiæ fuit, ut aureas & argenteas statuas sibi in Capitolio poni jusserit.* Ad quæ verba Scaliger in Animadversionibus Eusebianis ait: *Domitianus tantæ superbiæ*, &c. ex Eutropio Hieronymus qui hæc in hunc annum conjecit: *cum tamen de ea ei non constaret*. At fallitur Vir doctissimus; Hieronymus enim libros legerat, qui ad nos non pervenerunt. Accurate itaque Hieronymus. Nam annis Decennalibus & id genus festis addictis novitates de more inductæ, & statuæ Principibus ac magnis Viris poni solitæ, ut innumeris exemplis liquet. Hæ itaque statuæ Decennalium Domitiani indicium.

IV. *Nerva in exilium actus.*

Eusebius in Chronico tam secundum Pontaci quam Scaligeri Editionem, ad annum Abrahami 2104. qui Kalendis Octobris anni Christi LXXXVII. auspicatur ait: *Domitianus plurimos nobilium in exilium mittit, atque occidit*. Indeque Baronius intulit, Nervam præcedenti anno exilio affectum esse. Scribit enim Philostratus lib. 7. cap. 3. *Nerva, qui post Domitianum juste modesteque imperavit, jam dignus Imperio videbatur; eademque de Orfito & Rufo fuit opinio. Hos Domitianus paratarum contra se insidiarum insimulans, in insulam relegavit: Nervam quoque Tarentum secedere jussit*. Verum hæ cædes exiliaque ante annum XCIII. eoque jam affecto, non contigere. Tacitus enim in fine Vitæ Agricolæ, postquam eum, *Collega Priscoque Coss.* anno sc. Christi XCIII. *decimo Kal. Septemb.* excessisse narravit, de eo scribit: *Sicut durare in hac beatissimi sæculi luce, ac Principem Trajanum videre, augurio votisque apud aures nostras ominabatur: ita festinatæ mortis grande solatium tulit, evasisse postremum illud tempus, quo Domitianus, non jam per intervalla ac spiramenta temporum, sed continuo & velut uno ictu Rempublicam exhausit. Non vidit Agricola obsessam Curiam & clausum armis Senatum, & eadem strage tot Consularium cædes, tot nobilissimarum feminarum exilia & fugas. Una adhuc victoria Carus Metius censebatur & intra Albanam villam sententia Messalini strepebat, & Massa Bæbius jam tum reus erat. Mox nostræ duxere Helvidium in carcerem manus: nos Maurici, Rusticique visus, nos innocenti sanguine Senecio perfudit*, &c. Eo itaque anno Nerva in exilium missus: quod clarissimus Guillelmus Loydius in litteris ad me ex Anglia scriptis deducit ex epistola Plinii 33. lib. 7. in qua ait Plinius, Nervam, missis ad se gravissimis literis, gratulatum sibi esse, quod *Bæbium Massam* de repetundis a Bœticis accusatum damnasset. Eæ enim, inquit Vir doctissimus, literæ Tarento, ubi in exilio agebat, a Nerva scriptæ. Hinc itaque annus exilii Nervæ, imo & persecutionis adversus Christianos decretæ tempus innotescit: cum enim Domitianus anno XCIII. *continuo & uno ictu* Rempublicam exhauserit, in Christianos etiam sæviisse non dubitandum. Hinc etiam liquet, in Chronico Eusebii res sæpe aliis quam contigerint annis, consignatas esse.

Baron. an. 91. num. 1.

V. *Initium persecutionis Domitianeæ.*

Ad num. III. Baronius secundam persecutionem adversus Christianos a Domitiano excitatam præsenti anno consignat. In Dissertatione autem Hypatica eam anno tantum nonagesimo-tertio motam indicavi, quod a censoribus quibusdam in Epistola Consulari apud Card. Norisium pag. 170. irrisum, hac ratione, quod *magnus Ecclesiasticorum Annalium conditor persecutionem a Domitiano decretam alligat anno XCI.*

Baro-

martyrii, & tam insignis editi miraculi monumentum apud Portam Latinam, ubi sævum illud contigit illatum esse supplicium: immo & ipsa dies qua hæc facta sunt, pridie Non. Maji, perpetua est memoria illustrata, dum eadem recurrente quolibet anno Romæ & alibi annua celebritate recolitur.

IV. De relegatione autem Joannis in Patmo non solum ex antiqua traditione, sed ex ipsiusmet Joannis testimonio certam fidem sibi vendicans Origenes (a) hæc ait: *Imperator Romanorum (sicut docet traditio) condemnavit Joannem dantem testimonium verbi Dei, in insulam Patmos; sicut ipse de suo martyrio docet, non dicens quis eum condemnaverit, sed ubi condemnatus fuerit. Dicit enim in Revelatione sua hoc modo: Joannes frater vester & socius in tribulatione & in regno & in patientia Jesu, fui in insula quæ vocatur Patmos, propter verbum Dei, & propter testimonium Jesu Christi.* Ceterum hæc sub Domitiano esse facta, tam Latini quam Græci Ecclesiastici scriptores affirmant, excepto Epiphanio (b); qui quidem, nescimus quomodo errore lapsus, sub Claudio jam Patmo reversum dicit; sicut etiam erraffe

Joannes relegatur in insulam.

(a) Orig. in Matthæum tract. 12.

(b) Epiph. hær. 51.

Baronius tamen præsenti anno eam persecutionem incipit. Verum videamus, quis nostrum irridendus, an ego, qui a tanti Viri sententia gravissimis argumentis ductus recessi, an vero illi, qui vulgaribus opinionibus pueriliter delectantur. Baronius itaque, a quo sine magno fundamento discedere non soleo, hanc unicam suæ opinionis rationem affert, quod nempe Sanctus Cletus Papa anno sequenti martyrii gloria coronatus fuerit. Quod cum nec ipse probet, nec ab aliquo probari possit, illud martyrium tam cito consignandæ persecutionis causa esse non potuit. Præterea fatetur Baronius, Eusebium in Historia hanc persecutionem in finem Imperii Domitiani contulisse. Tertio Eusebius in Chronico, tam juxta Pontaci, quam Scaligeri editionem, hanc persecutionem collocat anno Abrahami 2110. qui Kalendis Octobris anni Christi nonagesimi tertii inchoatur; quo etiam Abrahami anno persecutio Domitianea copulatur in Collectaneis Græcis apud Scaligerum pag.395. Quarto Auctor Chronici Alexandrini eamdem recitat Olympiade ducentesima decimaoctava anno primo. Hujus porro Chronici Auctor in putandis Olympiadis Eusebianam rationem sequitur, ideoque annus ille Olympiadicus anno Christi nonagesimo secundo inchoatus, insequenti vero absolutus. Habentur & alii characteres in eo Chronico, sed depravati, nisi qui sumitur ab anno XIII. Domitiani, & a quarto Consulatu ante hujus Imperatoris mortem, ita ut indubitatum sit, Auctorem illum eam persecutionem cum anno Christi nonagesimotertio conjunxisse. Ex quibus liquet, relegationem Joannis Apostoli in insulam Pathmos, quæ, teste Hieronymo, anno XVI. Domitiani contigit, hoc anno a Baronio consignari non debuisse, sicuti nec persecutionem hoc anno inchoari; cum Sancti Cleti Papæ mors, qua suam opinionem firmat, anno sequenti non contigerit.

VI. Certe Domitianum nonnisi sub finem Imperii persecutionem excitasse testatur Eusebius in Historia, in qua accuratior est, quam in Chronico: *Domitianus, cum jam multa in multos crudelitatis suæ specimina edidisset, nec paucos nobilium atque illustrium virorum urbis Romæ injuste interemisset, alios præterea innumerabiles summæ dignitatis viros, licet insontes, exilio & bonorum proscriptione mulctasset, ad extremum Neronianæ impietatis, bellique & odii adversus Deum, successorem se ipsum professus est*, inquit Eusebius in Hist. lib.3. cap. 17. In Chronico autem anno Christi XCIII. persecutionem recitat, postquam proxime dixit, Domitianum multos nobiles perdidisse, quosdamque etiam in exilium misisse. Præterea Lactantius in lib. de Mortibus Persecutorum cap.3. sub finem Imperii Domitiani persecutionem ortam insinuat: *Cum exerceret invisam dominationem subjectorum tamen cervicibus incubavit, quam diutissime, tutusque regnavit, donec impias manus adversus Dominum tenderet. Postquam vero ad persequendum justum populum instinctu dæmonum incitatus est, tunc traditus in manus inimicorum luit pœnas.* Immo Dovvellus celeberrimus Angliæ Scriptor, in Dissert. XI. Cyprianica de Paucitate Martyrum, ait persecutionem Domitianeam fuisse brevissimam, *ut vix unum annum implere potuerit*: statim Domitianum extinctum esse innuere Lactantium, (cujus verba mox citavi) & tempus ipsum certissimis characteribus consignasse Brutium, (cujus verba anno XCV. num.1. recitabo) Flavii scilicet Clementis Consulatum anno XCV. gestum. Quare cum Tribunitiam Potestatem XV. a Septembri XIII. inierit Domitianus, sub finem illius anni persecutionem contigisse necesse esse. Atqui sub finem Septembris anni sequentis occisus est: his itaque terminis illam conclusam fuisse ait Dodvvellus, *ita ut vix annum implere potuerit*. Sed non assentior; quia ideo Brutius, cujus liber periit, persecutionem cum anno XV. Domitiani junxit, quia tunc maxime grassata est, ipseque Flavius Clemens vix deposito Consulatu ordinario occisus, & Domitilla ejus neptis in insulam Pontiam deportata. Quæ utpote magis illustria a Brutio anno Domitiani XV. quo accidere consignata. Ex quo male infertur, Domitianum antea in Christianos non sæviisse: præsertim cum Hieronymus tradat, Joannem Evangelistam anno Domitiani XIV. in oleum igneum conjectum esse. Ad hæc, verum quidem est, persecutiones adversus Christianos annis Decennalibus & id genus festis destinatis excitari solitas, ideoque anno Domitiani XV. Quindecennalium occasione vexatos. Verum ipsa persecutio natali Imperii die de more non decreta, ut arbitratur Vir doctissimus. Sed quemadmodum totus annus Julianus, quo ea solennia acta, festivus fuit, templa ædificata aut dedicata, & res ad Religionem pertinentes solicite curatæ: sic persecutiones, non ipso anno decimo v. g. Imperatoris, sed anno Juliano, quo Decennalia edita, eæque quocumque illius die indiscriminatim decretæ. Præclarum hujus rei exemplum videbimus in Imperio Diocletiani. Is enim persecutionem quidem in suis Vicennalibus anno CCCIII. celebratis decrevit, sed mense Februario, & pluribus mensibus ante diem Imperii sui natalem, & ante eum, quo Vicennalia exhibuit. Licet igitur persecutio anno XV. Domitiani 'arserit, non sequitur, die Domitiani natali, & non prius, eam inchoatam esse. Denique si Domitianus anno

Persecutio Domitianea magis explicata.

Baron. an. 97. num. XVI. & XVII.

erraſſe reperitur Aretas Cæſarienſis, qui in ſuis in Apocalypſim commentariis Joannis exilium ſub Nerone accidiſſe teſtatur; ex eo, puto, deceptus, quod una ſimul Tertullianus martyrium Petri, Pauli, atque Joannis in nuper citato loco recenſeat. Victorinus Pictavienſis, necnon Primaſius, in commentariis quos ediderunt in Apocalypſim, tradunt Joannem illuc a Domitiano eſſe relegatum ad effodienda metalla. Eſt illa inſula una ex Sporadibus, habens in circuitu (ut ſcribit Plinius *a*) triginta mille paſſus, ab Icara (ut tradit Strabo *b*) verſus Occaſum ſita. At vero non ſimulatque illuc acceſſit, eam quam ſcripſit Apocalypſim accepit; ſed ad finem Imperii Domitiani eam vidiſſe, Irenæus (*c*) teſtatur, ſic dicens: *Neque enim ante multum temporis viſum eſt, ſed pene ſub noſtro ſæculo ad finem Domitiani Imperii*: quamobrem de ea ſuo loco agemus. Cum illuc exul moraretur Joannes, ad pietatem inſtituiſſe omnes ejuſdem Inſulæ accolas, ex antiquioribus monumentis Metaphraſtes affirmat (*d*).

(*a*) *Plin. lib.4. c.12.*

(*b*) *Strab. lib.10.*

(*c*) *Iren. lib.5.*

(*d*) *Metaph. in Joanne apud Oecumen. in Apocalypſim.*

Anno

anno tantum Imperii XV. Chriſtianos affligere cœpiſſet, perſecutio aliquot tantum menſes duraſſet; cum Baronius illum ante mortem a perſecutione deſtitiſſe clare oſtendat.

VII. *Domitiani perſecutio cruenta fuit.*

Nec placet etiam quod Dodwellus ſcribit, eam ſcilicet perſecutionem *cruentam* non fuiſſe. *Si Tertulliano credimus in Apolog. cap.5.* inquit Dodwellus, *ne ad cruciatus quidem progreſſus eſt, nedum ad cædem. Ita enim ille.* Tentaverat & Domitianus portio Neronis de crudelitate; ſed qua & homo facile cœptum repreſſit, reſtitutis etiam, quos relegaverat: *Tentavit itaque dumtaxat, non item Cæſariano, quod fecit Nero, gladio ferociit. Relegavit etiam confeſſos, non capitali etiam, ſed nec membrorum ſupplicio affecit*, &c. *Scio equidem eodem Auctore Tertulliano lib. de Præſcript. cap.36. Joannem Apoſtolum a Domitiano in oleum igneum eſſe conjectum, tum ſtupendo miraculo ſalvum in inſulam deinde eſſe relegatum; verum eo miraculo ita deterritus eſt fortaſſis Tyrannus, ut ne auderet quidem deinde in innocentes pro ingenio ſuo ſævire. Hæc ſi vera ſunt, ſuſpecta erunt deinde recentiorum monumenta omnia, quæcumque Martyres Domitiano tribuendos eſſe cenſuerint.* Ita Dodwellus, qui ſatis animum non attendit ad Domitiani ſævitiam, ratione cujus ab Ethnicis Nero eſt appellatus, a Tacito Nerone ſævior dictus, a Tertulliano vero portio Neronis, ut oſtendit Baronius in Annalibus. Cum itaque Domitianus anno Chriſti XCIII. Imperii ejus Cæſarei quintis Quinquennalibus addicto, vel anno Chriſti XCV. quo Quindecennalia celebravit, perſecutionem adverſus Chriſtianos excitarit, & quoad rei geſtæ annum, Neronem exemplar ſibi propoſuerit, non dubium, quin Chriſtianos crudeliter habuerit, & quin eorum plures, ut habent Tabulæ Eccleſiaſticæ, martyrium fecerint. Quia vero perſecutio Domitianea Neroniana minor fuit, de ea loquitur Tertullianus quaſi prioris tantum adumbratio fuiſſet; non quod multi occiſi non fuerint, ſed quod non tantæ adverſus eos crudelitates exercitæ. Quod ſi Tertullianus de relegatis tantum loquitur, factum id, quia eoſdem Domitianus ante mortem reſtituit; nec opus erat, ut de iis, qui interfecti fuerant, loqueretur; cum eos Domitianus ad vitam non revocaverit. Denique vel ſolum Joanni Apoſtolo irrogatum ſupplicium demonſtrat, plures capitali ſupplicio affectos. Nam miraculo, quod tunc accidit, deterritum Domitianum fuiſſe, & ab innocentibus perſequendis illum deſtitiſſe, gratis a Viro doctiſſimo aſſeritur. Vide dicenda anno XCIV. num.V. & Baronium anno 94. num.VII.

Baron. an. 93. num. III. & IV.

VIII.

Revocanda ad præſentem annum quæ anno LXXXVIII. retulimus ex libro 8. Martialis, quæ Loydius Vir eruditiſſimus ſummarie collegit, quæque perperam anno præcedenti illigavit. *Spectacula* itaque, de quibus ibidem, *convivium*, quo populum Romanum Domitianus excepit, *ædeſque Palatinæ* recens conſtructæ, de quibus ibi ſermo eſt, pertinent ad præſentem annum, quo Domitianus & Decennalia Imperii Auguſtei & *ſecundum triumphum Dacicum* exhibuit. Ante ædificatum illud palatium, non poterant in aula celebrari ſolennia populi convivia, ut prodit Martialis lib.8. Epig.39. Quare anno præcedenti illud a Rabirio celebri Domitiani architecto ædificatum, ut elicio ex Martiali lib.7. Epig. 56. ubi tunc ejus conſtructioni Rabirium incubuiſſe teſtatur. Liber autem 7. Martialis geſta anno Chriſti LXXXIX. complectitur. Ad decennalia itaque ſua Domitianus reſpiciens, *Regiam illam*, quam Poeta lib.8. Epigr.36. Pyramidibus, Aulisque Ægypti anteponit, condere voluit. Illud etiam notatu dignum, Domitianum a Martiali lib.8. in Præfatione, & a Juvenali Satyra 6. *Dacicum* cognominari: ſed, ut obſervat Scaliger in Notis Euſebianis ad n. 2107. nullus Nummus extat nullumque monimentum, in quo Dacici cognomen ſit; cum tamen Germanicus ſæpiſſime in Nummis vocetur; ſive id a Domitiano decretum, ſive ab iis, qui Nummis cudendis præerant. Quare Nummi & Inſcriptiones titulorum & cognominum Imperatoribus attributorum norma haberi non poſſunt, qua certo definiatur, an hoc vel illud cognomen Imperatores tulerint. Marcus Aurelius poſtquam Tribunitiam Poteſtatem & Imperium Proconſulare conſecutus eſt, nunquam in Nummis & Inſcriptionibus *Imperatoris* prænomine inſignitur. At hinc male Vir doctiſſimus nuper inferebat, illum *Imperatoris* titulo ante Antonini Pii mortem decoratum non fuiſſe; cum ille omnibus Imperii Collegis attributus fuerit; regulaque a Nummorum ſilentio deducta fallax comperiatur. Non etiam prætermittendum, in Nummis, annis quibus triumphatum eſt, percuſſis, mentionem pacis de more factam, ut in Nummis Veſpaſiani & Titi filii anno LXXI. quo de Judæa triumphum egere, cuſis, ut videre eſt apud Mediobarbum. Sic in Nummo Domitiani apud eumdem legitur: IMP. DOMIT. AUG. GERMAN. COS. XV. Viſitur caput muliebre olea redimitum, cum ramo oleæ, quæ pacis ſymbolum. In poſtica: S. C. Corvus ramo oleæ inſtans.

Decennalia, triumphus, & pax a Domitiano facta.

IX. *Ex anno ſecundi triumphi Dacici annus, quo prior geſtus, innoteſcit.*

Ex anno porro ſecundi triumphi Dacici certo indubitatoque in notitiam venimus anni, quo primus Dacicus triumphus actus eſt; in Nummis enim anno LXXXV. quo priorem triumphum conſignavimus, cuſis, quove Conſulatum

XI.

I. Cletus Papa, moritur, Clemens sufficitur.

ANno Christi nonagesimotertio, Ulpio Trajano & Acilio Glabrione Coss. sæviente magis Domitiani persecutione in Christianos, Cletus Romanus Pontifex vigesimasexta mensis Aprilis martyrio coronatur, cum sedisset annos duodecim, menses septem, & dies duos, numerando Cleti annos a sequenti die ab obitu Lini. De eodem Cleto hæc leguntur in libro de Romanis Pontificibus, qui a multis citatur nomine Damasi: *Hic ex præcepto beati Petri vigintiquinque presbyteros ordinavit in urbe Roma: qui etiam sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano, sexto Kalend. Maii: & cessavit Episcopatus die viginti.* Post Cletum suffectus est Clemens Romanus e regione Cælii montis, patre Faustino natus, antiquus Petri & Pauli Apostolorum discipulus: hunc enim illum esse, cujus Paulus meminit ad Philippenses (*a*), omnes existimant. Quod vero a Græcis nonnullis dicitur Clemens successisse Anacleto, errore putamus factum librariorum, ut pro Cleto scripserint Anacletum: nam (ut apparet) Græci decepti nominum similitudine, sicut Marcellum & Marcellinum, ita etiam Cletum & Anacletum unum eumdemque putantes confuderunt. At de his alias satis dictum.

(*a*) *Philip.* 4.

II. De annis sedis Clementis.

Sed enim & de anno institutionis Clementis corrigendus est Eusebius, nec ab alio quam a seipso; quippe cum dicat Clementem sedisse annos novem, rursumque affirmet ipsum (*b*) obiisse anno tertio Imperii Trajani, ponatque ejus ingressum anno duodecimo Domitiani (*c*) Imperatoris; hæc sibi non cohærent: nam si annis novem sedi præfuit, pervenisset saltem ad annum quartum Trajani, vel quintum; vel si dixerimus anno tertio Trajani (ut ait) martyrium consummasse, nonnisi ad summum octo annis eum sedisse oportuit. Quamobrem habito respectu ad annos Cleti, cui successit, & annos novem Clementis, & menses, quibus sedit, hic jure ponimus ejus ingressum. Quod vero non primo loco post Petrum, sed tertio sederit, superius satis demonstratum in ordinatione Lini.

(*b*) *Euseb. hist. lib.* 3. *c.* 28.
(*c*) *Euseb. hist. lib.* 3. *c.* 12.

III. His igitur exordiis, Joannis exilio, & Cleti Romani Pontificis nece, secunda in Chri-

XI. Domitianus gessit, eadem figura cernitur, quæ in Nummis XV. Domitiani Consulatu hoc anno inito apparet. Exemplum sit iste apud Mediobarbum, in cujus postica legitur, IMP. VIII. COS. XI. Visitur Germania seminuda, quæ mœsta scuto insidet, pone sagitta fracta. In alia postica eadem verba præferente, cernitur figura nuda, quæ scuto oblongo humi posito insidet, caputque sinistra manu sustentat, adestque sagitta in medio confracta. In alia postica legitur: GERMANIA CAPTA. S. C. visiturque Germania sedens captivæ habitu. Quæ symbola in quibusdam Nummis hoc anno percussis etiam repræsentata, ut in isto, in cujus aversa parte habetur: GERMANICUS COS. XV. Exhibetur Germania sedens lugubri habitu. In alia postica, GERMANICUS COS. XV. Visitur figura feminuda mœsta sedens, ad cujus pedes sagitta fracta. Ita ex certis obscura lucem accipiunt, & Nummorum ope Chronologia promovetur. Non me latet, quosdam Viros doctos existimare, Eusebium in Chronico prioris triumphi Dacici mentionem facere, quando ait: *Nasamones & Daci dimicantes contra Romanos victi.* Verum, ut diximus, ea Eusebii verba de initio secundi belli Dacici intelligenda. Sicut enim secundum disertis verbis memorat, ita & primum conceptis etiam verbis recitasset, si de eo loqui voluisset. Priores itaque tam belli quam triumphi Dacici non meminit Eusebius.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5584. — SÆC. I. Anno Urbis 844. Olymp. 217. an. 3. An. Ch. 91.

☉ 16. B. ☽ 16. P. 27. Mart. Indict. 4.

JESU CHRISTI 91. *secundum Baronium* 93.

ANACLETI PAPÆ 9.

DOMITIANI IMP. 11.

I. *Consules.*

[1] AD num I. Coss. *M. Ulpius Trajanus*, & *M. Acilius Glabrio.*

II. *Obitus Cleti PP.*

In Chronico Damasi de Cleto legitur: *Cletus annis sex, mensibus duobus, diebus septem. Fuit temporibus Vespasiani & Titi, & initio Domitiani, a Consulibus Vespasiano VIII. & Domitiano VI. usque Domitiano IX. & Rufo.* Migravit itaque ad Christum anno octogesimotertio, quo Domitianus IX. Rufo Collega, Consulatum gessit. Pontificatum susceperat anno Christi septuagesimo septimo, octavo Vespasiani Consulatu & sexto Domitiani suffecto insignito. Ubi obiter notabis, Titum consulem VII. cum Vespasiano VIII. processisse, sed Domitianum Tito suffectum fuisse; ideoque ex hoc loco manifestum fieri, sextum Domitiani Consulatum suffectum cum octavo Vespasiani patris conjungendum, & præcedentes recte suis annis consignatos esse. Colitur S. Cletus die XXVI. mensis Aprilis, quo

[1] COss. *M. Ulpius Trajanus, & M. Acilius Glabrio.* Dio Xiphilini lib. LXVII. pag. 765. ubi de sævitia Domitiani: *Ulpio vero Traiano, & Acilio Glabrioni, qui tum una consulatum gerebant, eadem prodigia dicuntur evenisse, ex quibus Glabrioni interitus, Traiano summum imperium prædictum est.* Mox pag. 766. ait, *Glabrionem*, qui cum *Traiano* magistratum gesserat, accusatum, quod in mores Judæorum transisset, & quod cum bestiis pugnasset, interfectum Domitiani jussu. Fasti Idatiani: *Glabrione & Traiano.* Prosperi Chronicon; *Traiano II. & Glabrione.* Fasti Vindebonenses: *Glabrione & Traiano.*

(a) Euſeb. hiſt. lib. 3. c. 13.

De perſecutione Domitiani in Chriſtianos.

Chriſtianos a Domitiano eſt perſecutio excitata, de qua hæc Euſebius (*a*): *Cum Domitianus multum in multos crudelitatis & nequitiæ declaraſſet, & non exiguam patriciorum & illuſtrium virorum multitudinem Romæ temerario & iniquo judicio interemiſſet, alioſque infinitos dignitate præſtantes non ſolum patriis finibus ejectos, exilio mulctaſſet, ſed etiam omnibus facultatibus, & fortaſſis immerito & ſine cauſa exuiſſet: tandem in ſceleratam Neroniani in Deum odii & impietatis hereditatem ſucceſſit. Secundus namque erat, qui contra nos Chriſtianos (licet pater ejus Veſpaſianus nihil injuriæ aut mali in nos animo aliquando excogitaſſet) perſecutionis incendium excitavit.* Hæc Euſebius: qui jure eum hæredem nominat Neronianæ ſævitiæ: nam & ab Ethnicis Domitianus Nero eſt appellatus; unde Juvenalis (*b*):

(b) Juven. Sat. 4.

Cum jam ſemianimum laceraret Flavius Orbem
Ultimus, & calvo ſerviret Roma Neroni.

IV. Similis Neroni Domitianus.

(c) Tac. in Vita Julii Agric.

Certe Nerone ſæviorem Tacitus (*c*) Domitianum fuiſſe teſtatur, dum poſt cædes nobiliſſimorum recenſitas, addit: *Nero tamen ſubtraxit oculos, juſſitque ſcelera, non ſpectavit. Præcipua ſub Domitiano miſeriarum pars erat, videre & aſpici, cum ſuſpiria noſtra ſubſcriberentur: cum denotandis tot hominum palloribus ſufficeret ſævus ille vultus & rubor, a quo ſe contra pudorem muniebat.* Hæc Tacitus: qui & de eodem hæc ſuperius: *Domitiani natura præceps in iram, & quo obſcurior, eo irrevocabilior.* Teſtatur & Tertullianus in Apologetico (*d*) Domitianum ſimilem fuiſſe Neroni, ſic dicens: *Tentaverat & Domitianus, portio Neronis de crudelitate: ſed qua & homo facile cœptum repreſſit, reſtitutis etiam quos relegaverat. Tales ſemper nobis inſecutores, injuſti, impii, turpes, quos ipſi damnare conſueviſtis, & a quibus damnatos reſtituere ſoliti eſtis.* Hæc Tertullianus.

(d) Tert. in Apolog. c. 5.

V. Sed plane errore lapſus cognoſcitur, dum vult eum quaſi facti pœnitentem exules revocaſſe: id ſiquidem non ab eo, ſed ab ejus ſucceſſore Nerva eſſe factum, omnes affirmant, Dioque (*e*) expreſſe demonſtrat, hæc dicens: *Nerva autem eos, qui rei facti erant impietatis, abſolvit, exuleſque reſtituit.* Reos enim, more Gentilium, eos dicit impietatis, qui deos negarent: cujus criminis idem Domitianus, ut vanæ ſuperſtitioni addictiſſimus, acerrimum vindicem ſe præbuit. Verum hæc Tertullianus ſcripſiſſe videtur Hegeſippi auctoritate; ſed (ut apparet) (*f*) loquitur ille de ea perſecutione quæ mota eſt in Judæos, cum mandavit inquiri illos qui ex ſtirpe David progeniti eſſent: quos cum inveniſſet pauperrimos, culturæ agrorum addictos, contempſit, ſicque animo conceptam in eos perſecutionem repreſſit; ſed de ea re ſuo loco dicemus. Ceterum qui ab eodem Chriſtianitatis cauſa in inſulas relegati fuerunt; certum eſt eos manſiſſe uſque ad ejus ſucceſſorem Nervam; ut Joannis Evangeliſtæ, atque Flaviæ Domitillæ, & aliorum, de quibus dicturi ſumus, exempla declarant.

(e) Dio in Nerva.

Domitianus inquirit homines ſtirpis Davidicæ.

(f) Apud Euſ. lib. 3. c. 5.

VI. Perſecutio in Chriſtianos acrius ſævivit.

At vero tantum abeſt ut in Chriſtianos excitatam perſecutionem Domitianus repreſſerit; ut, cum primum ejus religionis ſummos vertices exilio vel morte ſuſtuliſſet; poſtea majori rabie ſæviens, etiam in propinquos ſibi cariſſimos, nempe Clementem Conſulem patruelem, inque ejus uxorem & neptem Flavias Domitillas, ultimo ſui Imperii anno perſecutionis furorem converterit, illum occidendo, has in inſulas relegando, ut inferius ſuo loco dicemus. Quamobrem verius dici poſſe videtur, perſecutionem in Chriſtianos a Domitiano hoc anno morte Romani Pontificis cœptam, & aliquando poſteris temporibus intermiſſam, acerbiori iterum ſævitia revixiſſe, ac immanius debacchatam eſſe: quod plane perſpicuum erit, cum noviſſima ejus Imperii geſta narrabimus.

VII. At quoniam (ut dictum eſt) his ipſis perſecutionis exordiis, qui præ ceteris in Eccleſia eſſe videbantur illuſtres, primi ad ſupplicium quæſiti ſunt: apparet & S. Igna-

quo & in Auctiori Chronico veterum Pontificum ſepultus dicitur. Verum, ut jam monuimus, hujuſmodi dies, quibus veteres Pontifices Romani mortui aut ſepulti dicuntur, ad aliquam eorum Tranſlationem plerumque pertinent. Incertum etiam quot diebus poſt ejus mortem Sedes vacaverit. In auctiori quidem Chronico veterum Pontificum dicitur, Epiſcopatum ceſſaſſe dies XVI. in Libro vero Pontificali dies XX. Sed hæc ex certis monumentis non depromta, verum ex proprio Auctorum, qui præfata Opera compoſuere, calculo; quibus ideo tuto fides haberi non poteſt.

III. In Breviario Romano a Pio V. edito die XXVI. Aprilis, quo Cletus colitur, hæc verba leguntur. *Primus in literis verbis illis uſus eſt: Salutem & Apoſtolicam benedictionem.* Sed præterquam quod nullæ extant S. Cleti literæ, ſcriptum id abſque ullius veteris Auctoris teſtimonio a Martino Polono in Chronico. Recentior itaque illa formula, qua tamen Joannes V. & Sergius I. uſi ſunt, ut conſtat ex eorum Reſcriptis a Mabillonio V. C. in opere de re Diplomatica productis. Addit Papebrocius in Conatu Chronico-Hiſtorico ad Catalogum Romanorum Pontificum, eam formulam ante Leonem IX. vel ſaltem ante Gregorium VII. ſtabili uſu receptam non fuiſſe. Cleto ſucceſſit Anacletus die & menſe incertis.

Formula S. Cleto perperam attributa.

Ad

(a) Ignat. ep. 4.
(*) Cletum.
Ignatius persecutione agitatus.

gnatium Antiochenum Episcopum hoc eodem anno eadem esse clade vexatum. Scribens (a) enim ipse ad Mariam Cassobolitem, spectatissimam sanctitate fœminam, de Clementis creatione hoc anno facta, hæc habet: *Mihi autem in mentem venit, & dicam verum fuisse sermonem quem de te audieram, cum Romæ apud beatum Anacletum (*) Papam esses, cui nunc successit beatissimus Clemens, Petri & Pauli auditor, &c.* Idem de persecutione, quam tunc pateretur, hæc narrat: *Ego vero, o beata, non tam meus quam aliorum nunc factus, exagitor partim exiliis, partim custodiis, partim vinculis. At nihil eorum curo: verum eorum injuriis erudior, ut Jesum assequar, fruar suppliciis mihi paratis.* Et post multa: *Vehementer concupivi venire ad vos, & una vobiscum requiescere & refici. Verum non est in hominis potestate via ejus: impedit enim meam voluntatem militaris custodia, quæ non permittit ultra progredi. At pro statu rerum in quo versor, nec facere nec admittere quicquam possum.* Hæc Ignatius.

VIII. Porro eam epistolam, scriptam ab eo Antiochiæ, antequam in exilium duceretur, esse germanam, ostendunt ea quæ in fine ejusdem leguntur, junctis his quæ tum ad Antiochenos, tum ad Heronem suum diaconum postea sub Traiano, cum Romam duceretur, conscripsit. Ait enim ad Mariam Cassobolitem scribens: *Salutant te presbyteri, & diaconi, & ante omnes sacer Hero. Salutat te Cassianus hospes meus, & soror mea, & uxor ejus, & carissimi eorum liberi.* Ad Antiochenos (b) sic: *Saluto Cassianum, & conjugem ejus, & carissimos liberos illius.* Et ad Heronem (c) diaconum Ecclesiæ Antiochenæ de eodem Cassiano hæc habet: *Saluta Cassianum hospitem meum, & pudicissimam ejus conjugem, & carissimos eorum liberos.* Et paulo post de ipsa Maria Cassobolite, quæ tunc temporis agebat Antiochiæ: *Saluta quoque pudicissimam Mariam filiam meam eruditissimam, & quæ in domo illius est, Ecclesiam: pro cujus anima libens meam commutem: quæ specimen est piarum feminarum.* Hæc Ignatius; ex quibus etiam, velut contesseratione quadam intelligere possumus, eam ad Mariam scriptam germanam esse epistolam. De qua quidem dubitarem, an uno eodemque tempore, cum ad leones Romam sub Traiano ducendus esset, una cum reliquis tunc ad diversas Ecclesias datis, cum ejusdem esse plane videatur argumenti, scripta hæc fuerit: nisi manifeste appareret ex verbis ipsius, hanc scriptam esse simulatque Clemens est creatus Romanus Episcopus; illas vero certo constaret datas esse Traiani tempore, cum jam Clemens ex hac vita migrasset; quod perspicuum apparet ejusdem testimonio scribentis ad Philadelphios, dum adnumerat Clementem inter eos qui virgines usque ad obitum permansissent: sic enim ait, dum alloquitur virgines: *Fruar vestra sanctimonia, ut Jesu filii Nave, ut Melchisedech, & Elisei, ut Hieremiæ, & Baptistæ Joannis, ut dilectissimi illius discipuli, ut Timothei, ut Titi, ut Evodii, ut Clementis, qui in puritate exegerunt hanc vitam.* Hæc Ignatius. Atque de his hactenus.

(b) Ignat. epist. 12.
(c) Ignat. ep. 13.
De Ignatii epistola ad Mariam Cassobolitem.

IX. His prope temporibus Pergami in Asia Antipas illustris martyr passus est; de quo in primis Joannes (d) meminit his verbis: *In diebus illis Antipas testis meus fidelis occisus est apud vos, ubi sedes est satanæ.* Hæc Joannes: qui cum dicat, scribens Apocalypsim, jam diu ante Antipam passum esse; constetque ex Actis ejus sub Domitiano esse martyrio coronatum; plane datur intelligi, Antipam ipso initio persecutionis Domitiani subiisse martyrium. Joannem enim constat, ex Irenæo, ultimo tempore Domitiani scripsisse Apocalypsim. Cetera autem, quæ ab eodem Domitiano Imperatore in Christianos sunt facta, suis locis inferius sunt dicenda.

(d) Apoc. 2.
Antipæ Martyrium.

IV. Persecutio hoc anno nondum inchoata.

Ad num. VII. & seq. Epistola S. Ignatii ad *Mariam* vulgo *Cassabolitem* inter Epistolas ejus supposititias recensetur a Cotelerio V. C. in Operibus SS. Patrum, qui temporibus Apostolicis floruerunt, quemadmodum & Epistolæ ad Antiochenos, ad Tarsenses, ad Philippenses, & ad Heronem. Quæ quinque Epistolæ divo Ignatio adscriptæ. Baronius quidem has Ignatii esse germanas, easdemque sincerissimas tuetur. Sed nostro seculo Opera Ignatii magis discussa, & utrinque de iisdem plura literis mandata. Legendi Usserius de Epistolis Ignatianis, Isaacus Vossius, & Joannes Pearsonius in Vindiciis Ignatianis, qui plura habent de veris & de spuriis Ignatii Epistolis, de quibus nos infra. Ex his liquet, Baronium secundam Ecclesiæ persecutionem perperam hoc anno consignasse; cum martyrium *S. Cleti*, in quo fundatur, hoc anno non contigerit, & Epistola Ignatii ad Mariam Cassabolitem, in qua de exiliis & vinculis Ignatii agitur, germana non sit.

I. CHristi Redemptoris anno nonagesimo-quarto, Coss. Domitiano Augusto decies septies, & Volusio Saturnino, persecutio in Christianos ab eodem Imperatore semel excitata, & in ipsos præcipue Christianæ religionis Antistites sævire ausa, & ad Consulares viros, aliosque nobilissimos Romanos cives progressa, Acilium Glabrionem, qui superiori anno (ut vidimus) gessit Consulatum cum Traiano, e medio sustulit, simulque alios complures reos factos impietatis, quod deos patrios non colerent. Dolemus vehementer, tam illustrium martyrum Acta penitus excidisse, nec (sicut de aliis multis accidit) ullam prorsus reliquam esse memoriam, nisi quæ in Gentilium historicorum commentariis subobscure est consignata. Periere omnia scriptorum monumenta, invidia Diocletiani, jubentis ea (ut suo quoque loco dicemus) penitus inflammari. At quod spectat ad Glabrionem: scribit Dio (*a*), eum una cum nonnullis aliis, illato crimine ἀθεότητος, quod ad Judæorum mores transisset (sic enim, ut sæpius dictum est, quod ex Judæis descenderent, Christianos Ethnici appellabant) primo quidem adhuc agentem Consulem vocatum in Albanum ad Juvenalia, & in sententia persistentem, in theatrum esse immissum, ut cum immani leone pugnaturus, ab eo discerperetur: sed ab illo non tantum non est læsus, sed eum egregie ipse confecit. Quamobrem postea, eadem ex causa, quod romanos deos non coleret, jussus est interfici. Hæc ex Dione. Quomodo autem postea eadem persecutio ad domesticos usque atque propinquos Imperatoris grassata sit, suo loco dicemus.

De morte Acilii Glabrionis.

(*a*) *Dio in Domit.*

II. Suetonius (*b*) auctor est, Judæos etiam Romæ agentes a Domitiano vexatos esse novis & gravissimis exactionibus. Sunt hæc verba ipsius: *Præter ceteros Judaicus fiscus acerbissime actus est: ad quem deferebantur, qui velut professi Judaicam intra Urbem viverent vitam, vel dissimulata origine, imposita genti tributa non pependissent. Interfuisse me adolescentulum memini, cum a procuratore frequentissimoque concilio inspiceretur nonagenarius senex, an circumsectus esset.* Hæc Suetonius. Et Martialis (*c*) itidem de Judæo occultare se volente, ne tributum penderet, Epigramma scripsit, ubi hæc in fine:

De Judæis a Domitiano vexatis.

(*b*) *Suet. in Domit. c. 12.*

(*c*) *Mart. lib. 7. ad Menophilum.*

Dum ludit media, populo spectante, palæstra,
Delapsa est misero fibula: verpus erat.

De

SÆC. I. Anno Urbis 845. Olymp. 217. an. 4. An.Ch.92.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5585.

☉ 17. AG. ☽ 17. P. 15. April. Indict. 5.

JESU CHRISTI 92. *secundum Baronium* 94.

ANACLETI PAPÆ 10.

DOMITIANI IMP. 12.

I. *Consules.*

[1] AD num. I. Coss. *Domitianus Aug. XVI.* & *Q. Volusius Saturninus*, ut ex Inscriptione Gruteri pag. 300. ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari pag. 57.

II. *Quinta Quinquennalia Imperii Cæsarei dilata.*

Sumtus hic Consulatus a Domitiano juxta secundam Consulatuum Cæsareorum regulam, scilicet propter quinta Quinquennalia Imperii Cæsarei, quæ tamen in annum sequentem distulit, ut tunc videbimus.

III. Hujus dilationis causam bello Sarmatico attribuendam existimo. Hanc expeditionem postremam Domitiani fuisse optime demonstrat Card. Norisius in laudata epistola, tam ex Martiali variis in locis, quam ex Statio. Martialis inquit Card. Norisius, lib. VII. epig. 7. scribit, Domitianum mense Januario Romam advenisse post expeditionem Germanicam. Ibi tamen loquitur de expeditione contra Sarmatas, ut patet ex quinto epigrammate, quod in hæc carmina desinit.

Bellum Sarmaticum.

Sed jam lætitiæ quæ sit fiducia major:
Sarmatica laurus, nuntius ipse veni.

Martiali addendus Statius lib. 3. ubi de lacry-

mis

---

[1] COss. *Domitianus Aug. XVI. & Q. Volusius Saturninus.* Gruterus pag. CCC. I. IMP. CAES. ...... AUG. GER. XVI. COS. Q. VOLUSIUS SATURNINUS. P. R. C. ANN. DCCCXLIIII. Deletum & hic *Domitiani* nomen. Ibidem pag. CLXXIX. 12. IMP. CAESAR. DIVI. VESPASIANI. F. DOMITIANUS. AUGUSTUS GERMANICUS. PONTIFEX MAXIMUS. TRIBUNIC. POTESTAT. XII. IMP. XXII. COS. XVI. CENSOS PERPETUUS P. P. &c. A. D. III. IDUS. JULIAS.

M. LOLLIO. PAULINO. VALERIO. ASIATICO. SATURNINO. C. ANTIO JULIO. QUADRATO. COS. Emendatior nuper prodiit inter antiquas Inscriptiones Etruriæ P. P. pag. 69. *De M. Lollio Paullino*, de quo Plinius lib. V. epist. X. & lib. IX. epist. XXXVII. adi Philippum a Turre de Colonia Foroiuliensi pag. 372. 373. Hi consules suffecti insequentis anni putantur. Duo paria Consulum sunt Goltzio in Fastis nempe *M. Lollius Paulinus*, & *Valerius Asiaticus Saturninus*. Deinde *C. Antius*, & *Julius Quadratus*. Unum vero par Onufrio. Item pag. CCXLV. 3. inscriptio Domitiani cum TR. P. XIII. Imp. XXII. COS. XVI. Et pag. DLXXIV. 5. cum TR. P. XXII. IMP. XXII. COS. XVI. Et pag. DLXXV. 1. cum TR. P. XI. IMP. XXI. COS. XVI. Fasti Idatiani: *Domitiano* XIII. & *Saturnino*. Prosperi Chronicon: *Domitiano* VIII. & *Saturnino*. Fasti Vindebonenses: *Domitiano* XVI. & *Saturnino*. Vide Norisium in Epistola consulari pag. 57. & 177.

De eodem item tributo a Domitiano Judæis indicto Martialis (*a*) etiam his versibus meminit in epigrammate in Christum:

(*a*) *Mart. lib.5.*

Sed quæ de Solymis venit perustis
Damnatam modo mentulam tributis.

III. Rursus etiam dicta persecutione tributi Judæos fuisse Romæ vexatos, ut pro singulis arboribus ruris, quod conduxissent, tributum pendere cogerentur, Juvenalis declarat his versibus (*b*):

(*b*) *Juven. Satyra.3.*

Nunc sacri fontis nemus, & delubra locantur
Judæis, quorum cophinus, fœnumque supellex.
Omnis enim populo mercedem pendere jussa est
Arbor, & ejectis mendicat sylva Camœnis.

Hæc ille de Judæis, quod nemus Egeriæ conduxissent. Sed de eodem cophino & fœno idem agit, dum malis artibus lucrum captare solitos demonstrat his versibus (*c*):

(*c*) *Idem. Sat.6.*

Cum dedit ille locum, cophino fœnoque relicto
Arcanam Judæa tremens mendicat in aurem,
Interpres legum Solymarum, & magna sacerdos
Arboris, & summi fida internuntia cœli:
Implet & illa manum, sed parcius ære minuto:
Qualiacumque volet Judæi somnia vendunt.

IV. De fœno & cophino Judæorum supellectile.

Sed quidnam est, quod idem auctor de Judæis iterum agens, de cophino ut peculiari eorum supellectile meminit, necnon & fœno? Putarunt alii, res Judæorum ab origine repetentes, Judæos munus illud, cui in Ægypto Pharaoni servientes, fuerant adscripti, postea ubicumque gentium agerent, numquam amplius deseruisse: nimirum, ut de eis est testatum in Psalmo (*d*): *Manus ejus in cophino servierunt;* eodem vase hominibus ipsos deservire consuevisse. Quisnam autem esset ejusmodi vasis usus, Augustinus (*e*) sic scribendo declarat: *Per cophinum*, inquit, *significantur opera servilia. Mundare stercora, terram portare, cophino fit, &c.* Alii etiam recentiores (*f*) illum locum interpretati, ejusmodi ministerio Judæos in Ægypto mancipatos esse tradunt. Meminit de eodem cophino Sidonius Apollinaris (*g*) ad Basilium scribens: nam ait: *Ordinis res est, ut dum in hac allegoria versamur, Ægyptius Pharao sedeat cum diademate, Israelita cum cophino.* Hujusmodi cophini occasione, de Judæo homine dictum vult intelligi interpres illud Martialis (*h*) de cistifero, dum ait:

(*d*) *Psal. 80.*
(*e*) *Aug. in Psal.80.*
(*f*) *Nicol. de Lyra ibid.*
(*g*) *Sidon. Apol.lib.7. epist.6.*
(*h*) *Mart. lib.5. epig. in Gell.*

Dum te posse negas nisi lato Gellia clavo
Nubere, nupsisti Gellia cistifero.

Certe quidem miscuisse se illam Judæo homini, idem alibi (*i*) scribit.

(*i*) *Mart. lib. 7. in Gell. epig. 30.*

V. Mendicantes Judæi per cophinum & fœnum describuntur.

Hæc cum alii senserint, non improbamus, sed afferimus nostra. Quod igitur ad fœnum & cophinum spectat; per ea Juvenalem sordidam Judæorum mendicitatem significare voluisse, existimamus: nam in primis per fœnum intelligi debere vilissimum quoddam tomentum ad recumbendum compositum, distichon illud ejusdem Martialis (*k*) declarat, cujus est titulus, *Fœnum*.

(*k*) *Mart. li.14.*

Fraudata tumeat facilis tibi culcitra pluma,
Non venit ad duros pallida cura toros.

mis Hetrusci, qui laudans Domitianum ait:

Hæc est quæ victis parcentia fœdera Cattis,
Quæque suum Dacis donat clementia montem.
Quæ MODO Marcomanos post horrida bella, vagosque,
Sauromatas Latio non est dignata triumpho.

Eam victoriam Card. doctissimus ad annum sequentem refert, quod præsenti, quo Domitianus erat Tribunitiæ Potestatis XI. ac Cos. XVI. in Gruteriana inscriptione pag. 575. ac Nummis dicatur: IMP. XXI. & anno sequenti, Gruteri pagina 574. idem dicatur: TRIBUNIC. POTESTAT. XII. IMP. XXII. COS. XVI. Hinc, inquit, si anno Christi CXIII. semel supra XXI. Imperator dictus est, ob victoriam Sarmaticam eum titulum iterum auxit, qui etiam postremus fuit; nusquam enim in Nummis deinceps auctus legitur. Ita Card. Norisius. Sed ex præfatis Nummis & Inscriptionibus bellum istud præsenti anno confectum esse apparet. Domitianus enim Tribunitiam Potestatem XI. usque ad diem XIII. Septembris currentis Christi anni gessit, eodemque die duodecimam iniit. Quare titulus Imperatoris XXII. hoc anno Domitiano post diem XIII. Septembris attributus. Nam ex ea expeditione Kalendis Januariis anni insequentis rediit, ut ex Martiali lib.8. Epig.8. ad Janum colligi videtur.

Tu tamen hoc mavis Latiæ quod contigit urbi,
Mense tuo reducem, Jane, videre Deum.

IV. *De Sarmatis non triumphum, sed lauream Domitianus retulit.*

Ubi Martialis de Domitiani Romam adventu post expeditionem Sarmaticam loquitur, ut erudite Card. Norisio observatum. Domitianum vero Deum & Dominum appellari voluisse, suo loco dictum. Dixi autem, Domitianum Kalendis Januariis currentis Christi anni Romam rediisse, quia hujusmodi expeditiones biennio durare non solebant; hancque brevem fuisse ex

hisce plane significans, per fœnum intelligi stratum pauperiorum. Per cophinum autem, vas vimineum, seu cistam, qua Judæi mendicantes uterentur, intelligi debere, quæ scribit Josephus (a) de Judæis Hierosolymis Flori avaritiæ illudentibus, persuadent, dum ait: *Canistrum circumferentes, stipem ejus nomine postulabant, quasi inops & miserrimus talibus indigeret auxiliis*. Hæc Josephus. Judæos sane Romæ mendicare consuevisse, illud Martialis (b) in epigrammate ad Sparsum demonstrat:

(a) Joseph. de bello Jud. l. 2. c. 14.

(b) Mart. lib. 12.

A matre doctus nec rogare Judæos,
Nec sulphuratæ lippus institor mercis.

Docent & hoc ipsum quæ superius ex Juvenale sunt recitata, ut illud:

—— *Ejectis mendicat sylva camœnis.*
Et illud:
—— *Judæa tremens mendicat in aurem.*

Sic igitur ab eodem de Judæis miserrimis mendicantibus egregie ea dicta sunt:

—— *Quorum cophinus, fœnumque supellex:*
& illud de iisdem:

—— *Cophino, fœnoque relicto.*

Quod scilicet ea paupertate premerentur ut eorum supellex fœnum esset ad recumbendum, & cista seu cophinus ad mendicandum.

VI. Judæus solitus permutare sulphur vitro.

Nisi per cophinum velimus intelligi cistam illam, qua Judæus institor mercis sulphuratæ (sic enim eum nominat Martialis) ad vendenda illa, vel (ut alibi (c) ait) ad permutanda fracto vitro, gestare soleret, prout hodie quoque eosdem æque miserrimos facere videmus. Rupta quidem vitra sulphuratis permutari solita, non Martialis tantum in alias citatis locis a nobis; sed & in epigrammate ad Priscum (d) his versibus indicat:

(c) Martial. lib. 1. epigr. in Cal.

(d) Idem lib. 10.

Quæ sulphurato nolit empta ramento
Vatiniorum proxeneta fractorum:

Itemque Statius (e) sic dicens:

(e) Stat. lib. 1. Silvar. de Saturn.

Illic agmina confremunt Syrorum:
Hic plebs scenica, quique comminutis
Permutant vitreis gregale sulphur.

Insuper & Juvenalis (f) testatur eo versu:

(f) Juven. satyr. 5.

Quassatum, & rupto poscentem sulphura vitro.

Sed de Judæorum ludibriis a poetis Ethnicis decantatis, jam satis: itaque ad ea quæ hoc eodem anno sunt gesta, orationem convertamus.

VII. De Cornelia Vestalium maxima viva defossa.

Hoc ipso anno undecimo Domitiani Imp. (ut auctor est Eusebius g) Cornelia virgo Vestalis Maxima, absens & inaudita a Domitiano objecti stupri damnata, miserando modo, more majorum viva sub terram defossa, morti adigitur. Rem plane miseratione dignam Plinius (h) Junior ad Minutianum exacte describit his verbis: *Cum Domitianus Vestalium Maximam defodere vivam concupisset, ut qui illustrari sæculum suum hujusmodi exemplo arbitraretur: Pontificis Maximi jure, seu potius immanitate Tyranni, licentia domini reliquos Pontifices non in regiam, sed in Albanam villam convocavit. Nec minore scelere, quam quod ulcisci videbatur, absentem inauditamque damnavit incesti; cum ipse fratris filiam incesto non polluisset solum, verum etiam occidisset: nam vidua abortu periit. Missi statim Pontifices, qui defodiendam necandamque curarent. Illa nunc ad Vestam, nunc ad ceteros deos manus tendens, multa, sed hoc frequentissime clamitabat: Me Cæsar incestam putat, qua sacra faciente, vicit, triumphavit. Blandiens hæc, an irridens, ex fiducia sui, an ex contemptu Principis dixerit, dubium est. Dixit, donec ad supplicium, nescio an innocens, certe tamquam nocens ducta est. Quin etiam, cum in illud*

(g) Eusebius in Chron.

(h) Plinius lib. 4. epist. 11.

eo liquet, quod de Sarmatis non triumphum, sed lauream, quæ minor triumpho erat retulerit, ut testatur Suetonius in Domitiano cap. 6. & Martialis loco laudato Epig. 15.

Hos quoque secretos memorabit Roma triumphos,
Nec minor ista tua laurea pacis erit.

Secretos triumphos vocat, quod de Sarmatis triumphare recusavit. Suetonius enim ait: *De Sarmatis lauream modo Capitolino Jovi retulit.* Mediobarbus in Numismatis Impp. pag. 138. Nummos tres aureos Domitiani producit, in quorum antica legitur: DOMITIANUS AUGUSTUS. In eorum postica: GERMANICUS COS. XVI. Sed in uno visitur Pallas cum clypeo & noctua; in alio repræsentantur quadrigæ triumphales pulcherrimæ. In tertio cernitur figura sedens lugubri habitu. Ait Mediobarbus: *Omnes in secundo de Germanis & Dacis triumpho cusi*, quem præsenti anno ductum arbitratur. At ad lauream Sarmaticam, ideoque & ad annum sequentem referendi; non solum quia jam a biennio Domitianus triumphum illum egit; sed etiam quia quadrigæ triumphales sæpe absque triumpho Imperatoribus decretæ. Quod si Domitianus post bellum adversus Cattos & primum Dacicum, quæ annua fuere, triumphavit; nullus dubito, quin & de Sarmatis etiam triumphum egisset, si expeditio Sarmatica per biennium durasset, annoque tantum Christi XCIV. ineunte Romam Domitianus advenisset. Cum itaque præsenti anno Domitianus ab Urbe abfuerit, Imperii ejus Cæsarei quinta Quinquennalia in annum sequentem dilata. Opinio Guilelmi Loydii de anno hujus expeditionis legenda anno LXXXVIII. num. VII.

lud subterraneum cubiculum demitteretur, hæsissetque descendente stola, vertit se ac recollegit: cumque ei carnifex manum daret, aversata est, & resiluit; fœdumque contactum quasi plane a puro castoque corpore novissima sanctitate rejecit: omnibusque numeris pudoris, πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν; *quod est Euripidis in Hecuba de Polixena, ac sic latine redditur: Magnam cautionem adhibebat, ut decenter caderet*. Hactenus Plinius. Hæc igitur ex Plinio de Cornelia Vestalium Maxima voluimus retulisse, ad insinuandam Domitiani Imperatoris immensam immanitatem atque sævitiam, indeque sumendum argumentum existimandi quam crudelis fuerit persecutio ab eodem in Christianos excitata. Si enim in eos quos reos violatæ religionis aliqua levi conjectura putasset, tam vehementer est exacerbatus: quid eum fecisse credendum in illos qui aversarentur penitus deos, ac pariter detestarentur? In quos adeo est cæco furore bacchatus, ut nec sibi sanguine coniunctorum, quos solos haberet hæredes Imperii, ullam prorsus rationem habendam esse putarit, quin in eos quoque animadverteret, ut suo loco dicemus. At de his satis: jam ad ea quæ anno sequenti facta sunt, nos conferamus.

JESU CHRISTI ANNUS 95. | CLEM. ANNUS 3. | DOMIT. IMP. ANNUS 12.

I. QUi sequitur ordine annus Domini nonagesimus quintus, Coss. Sex. Pompeio Collega & Cornelio Prisco, Fastis adscribitur: horum Consulum Tacitus meminit in Vita Julii Agricolæ, quem hoc anno diem obiisse tradit. Hoc tempore, laborante diro schismate Corinthiorum Ecclesia, Clemens Papa, ad quem spectabat universo Christi gregi prospicere, scripta ad eos egregia, qualis pastorem omnium deceret epistola, ad pacem & mutuam concordiam ineundam conservandamque adducere conatus est. Celebris & præclara admodum ea fuisse prædicatur; cum eam auctoritatem obtinuerit, ut perinde ac Apostolicæ Epistolæ publice in aliquibus ecclesiis legeretur: quod scribit Eusebius (a) qui eam mirifice laudans, & ex Hegesippo omnium antiquissimo testimonium adducens: *Hujus*, inquit, *Clementis una fertur esse epistola, omnium judicio approbata; illustris illa quidem & digna plane admiratione, quam tamquam ex Romanæ Ecclesiæ persona ad Corinthiorum Ecclesiam tunc quidem exaravit, cum jam Corinthi gravis esset conflata seditio. Hanc sane cum veterum tum nostra ipsorum memoria plurimis in ecclesiis publice lectam, usurpatamque cognovimus. Quod autem (uti docuimus) id temporis Corinthiorum seditio concitata sit, Hegesippus locuples testis est*. Hæc Eusebius.

Clemens Papa scribit ad Corinthios.

(a) *Euseb. lib. 3. c. 12.*

De

SÆC. I. Anno Urbis 846. Olymp. 218. an. 1. An. Ch. 93.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5586.

☉ 18. F. ☽ 18. P. 31. Mart. Indict. 6.

JESU CHRISTI 93. *secundum Baronium* 95.

ANACLETI PAPÆ 11.

DOMITIANI IMP. 13.

I. *Consules.* II. *Quinta Quinquennalia Imperii Cæsarei Domitiani.*

[1] AD num. I. Coss. *Pompeius Collega*, & *Cornelius Priscus*.

Celebrata hoc anno a Domitiano Imperii Cæsarei quinta Quinquennalia, quod ex variis indiciis colligo. I. Quia persecutio adversus Christianos hoc anno ab eo decreta, ut anno XCI. demonstravi. Imperatores enim nisi ipso Imperii initio crudelitatem in Christianos exercere coeperint, nonnisi in Quinquennalibus & id genus festis edictis Ecclesiam vexarunt, ut jam de Nerone visum, a quo reliqui Ecclesiæ persecutores exemplum sumsere. Hujus rei in Dissertatione Hypatica rationem attuli, petitam ex Votis, quæ in Decennalibus & hujusmodi festis suscipiebantur & solvebantur, & ex sacrificiis quæ tunc offerebantur. Cum enim in hujusmodi festivitatibus pro incolumitate Imperii & salute Imperatores Vota nuncuparentur & solverentur, & Imperatores quæ ad Religionem Ethnicam pertinerent, summo studio curarent, Religio Christiana, ut nova & peregrina vetita, & in sectatores sævitum. In Epistola Consulari pag. 178. sugillant me censores, quod in Dissertatione Hypatiea

---

[1] COss. *Pompeius Collega, & Cornelius Priscus*. Nonnulli prænomen *Sex.* Pompeio tribuunt, *Cornelii* vero prænomen in incerto relinquunt, atque ita exhibent hos Consules: *Sex Pompeius Collega .. .. Cornelius Priscus*. Nulli de his hactenus detecti veteres lapides. Tacitus in vita Agricolæ cap. XLIV. *Natus erat Agricola Caio Cæsare tertium cons. Idibus Junii: excessit Sexto & quinquagesimo anno, decimo Kal. Septemb. Collega Priscoque coss.* Plinius lib. 11. Epist. XII. inter consulares, qui ævo Traiani superarent, *Pompeium Collegam* enumerat. Fasti Idatiani: *Pompeiano & Prisciano*. Prosperi Chronicon: *Silano & Prisco*. Fasti Vindebonenses: *Collega & Priscino*. De consulibus suffectis hujus anni, vide quæ anno superiori diximus.

II. (a) Iren. lib. 3. c. 3. Argumentum Clementis Epiſtolæ.

De eadem agens Irenæus (a); cum eam plurimum laudat, quo ſcripta eſſet argumento, declarat, atque etiam hæc de ipſo Clemente ait: *Poſt eum, tertio loco ab Apoſtolis Epiſcopatum ſortitur Clemens; qui & vidit ipſos Apoſtolos, & contulit cum eis, cum adhuc inſonantem prædicationem Apoſtolorum & traditionem ante oculos haberet. Non ſolus enim, ſed adhuc multi ſupererant ab Apoſtolis docti. Sub hoc igitur Clemente, diſſenſione non modica inter eos qui Corinthi erant fratres facta, ſcripſit quæ eſt Romæ Eccleſia potentiſſimas litteras Corinthiis, ad pacem eos congregans, & reparans fidem eorum, & annuntians quam in recenti ab Apoſtolis receperant traditionem, annuntiantem unum Deum omnipotentem, factorem cæli & terræ, plaſmatorem hominis, qui induxerit cataclyſmum, & advocaverit Abraham, qui eduxerit populum de terra Ægypti, qui collocutus ſit Moyſi, qui Legem diſpoſuerit, & Prophetas miſerit, qui ignem præparaverit diabolo & angelis ejus. Hunc Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti ab Eccleſiis annuntiari, ex ipſa Scriptura, qui velint, diſcere poſſunt, & Apoſtolicam Eccleſiæ traditionem intelligere: cum ſit vetuſtior epiſtola his qui nunc falſo docent.* Hæc Irenæus de Clementis epiſtola, cujus compendium ſummatim perſtrictum recitaſſe viſus eſt, dum in ea ipſum egiſſe de illa quæ in Deum eſſet, fide, & Eccleſiæ traditionibus, affirmat.

III. Fragmenta Clementis Epiſtolæ.

At quoniam maximo Eccleſiæ damno, injuria temporum ea penitus excidiſſe videtur, operæpretium exiſtimavimus, ex ipſa, quæ poſſunt inveniri a majoribus, qui eam legerunt, citata fragmenta, atque ſententias ſuis ipſorum verbis redditas in unum conjungere; & perinde ac nobiliſſimi artificis ſimulacrum confractum, etſi non ex integro, ex parte ſaltem, quantum licet, ob oculos repræſentare. Atque ut a Clemente (b) Alexandrino ſumamus exordium, hæc ipſe in primis habet: *Porro autem Clemens quoque Apoſtolus in epiſtola ad Corinthios, ipſe quoque nobis quamdam formam ejus qui eſt præditus cognitione deſcribens, dicit: Quis enim apud vos verſatus, omni virtute perfectam firmamque ac ſtabilem fidem veſtram non probavit? temperatamque ac moderatam veſtram in Chriſto pietatem non eſt admiratus? & veſtri in hoſpites amoris magnificos veſtros mores no*

præ-

(b) Clem. Alexan. Strom. lib. 4.

tica ſcripſerim, ſumtum a Domitiano Conſulatum XVI. ob quinta Quinquennalia, nonniſi tamen anno ſequenti celebrata: *Hæc doctrina*, inquiunt cenſores, *nobis monſtro ſimilis videtur. Si ſumit Conſulatum ob Quinquennalia, cur eadem in eodem Conſulatu non celebrat? Si differt Quinquennalia, cur non etiam Conſulatum? Videſne ut hæc ſententia, ut alicubi Tertullianus ait, ſe ipſam ſtrangulet*. Sed illud argumentum puerile. Severus enim Auguſtus anno Chriſti CCII. Conſulatum propter Decennalia ſumſit, ut nunc dubitare non licet, & tamen ejus Decennalia in annum CCIII. dilata, ut ex Nummis certo conſtat. Præterea Beliſarius anno DXXXIV. de Wandalis triumphavit, Conſulatum tamen eidem triumpho debitum nonniſi anno ſequenti obtinuit, de quo Conſulatu Procopius lib. 2. Hiſt. Wandalicæ loquens, ait: *Non multo poſt Beliſario, quod ei ex veteri more ad triumphi ſpeciem deerat, acceſſit. Conſul enim factus*, &c. Si Conſulatus ad Beliſarii triumphum tantum ſplendorem collaturus erat, cur is in annum Chriſti DXXXV. quo Conſulatus geſtus, dilatus non eſt: Quid ad præteritam triumphi pompam præſens Conſulatus faciebat? Vides Beliſarii triumphum & Conſulatum, quam joculatoria cenſorum iſtorum argumentatio ſit, oſtendere. Aiunt præterea, me petere Principium ac p. 206. Diſſert. Hypaticæ ſcribere, Domitiani quinta Quinquennalia dilata fuiſſe in hunc annum *ob perſecutionem* contra Chriſtianos, & pag. 110. perſecutionem motam anno XCIII. ideoque me probare, *annum Quinquennalium ab anno perſecutionis; alibi e contrario annum perſecutionis ab anno quinquennalium*. At prorſus falſum, ſcripſiſſe me *ob perſecutionem* Quinquennalia dilata. Dixi itaque, ea quinta Quinquennalia dilata fuiſſe, ex duobus indiciis colligi. I. Ex perſecutione annis hujuſmodi ſolenniis addictis moveri ſolita, quæ ante præſentem annum cœpta non eſt. II. Ex librorum Joſephi de Antiquitatibus Judaicis publicatione, quod ſcriptorum moris eſſet in Quinquennalibus & id genus feſtis Opera ſua in lucem proferre. Joſephus enim lib. 20. ait, ſe eos ſcripſiſſe decimo tertio Principatus Domitiani anno, ætatis vero ſuæ ſexto & quinquageſimo: in libro vero de Vita ſua ſcribit, ſe natum anno primo Imperii Caligulæ, Chriſti nempe XXXVII. Quare currenti anno nobiliſſimum illud Opus, annumque ætatis LVI. abſolvit, & annum ætatis LVII. inchoavit. Perperam itaque Baronius id anno ſequenti factum dicit. Verum eſt, cenſores illos in Epiſtola Conſulari pag. 179. enim morem libros publicandi in Quinquennalibus invaluiſſe negare. Sed tot illud exemplis demonſtravi, ut res certiſſima eſſe debeat.

III. Duæ Clementis PP. Epiſtolæ.

Ad num. III. Exiſtimavit Baronius, nonniſi fragmenta quædam Epiſtolæ S. Clementis Papæ ad Eccleſiam Corinthiorum ad nos perveniſſe. Verum felicior noſtra ætas, inquit Schelſtratius in parte 2. Antiquit. Illuſtr. Diſſert. III. cap. 2. ad edenda veterum Patrum ſcripta, & e tenebris educenda quæcumque Antiquorum monumenta. Eam Epiſtolam fere integram publicavit Patricius Junius Scotus, qui eam habet ex antiquiſſimo Codice circa primi Concilii Nicæni tempora manu Theclæ nobilis fœminæ Ægyptiæ exarato, quem Codicem anno 1632. ab eo in lucem datum, refert, ex Oriente dono miſſum ad Angliæ Regem. Extat tomo I. Conciliorum. Putavit etiam Baronius, ſecundam Clementis ad Corinthios Epiſtolam a Veteribus reprobatam non extare. Illius tamen fragmenta habemus Latina, interprete Vendelino, & cum Græco rurſus excuſa tomo I. Conciliorum. Quantum ex fragmentis colligitur, continebat hæc Epiſtola ſalutaria documenta: *admonitionemque vitæ melioris continet*, ait Photius in Bibliotheca cod. CXXVI.

prædicavit? & perfectam firmamque ac stabilem cognitionem non beatam esse censuit? nam citra personarum acceptionem omnia fecistis, & in Deo legitime ambulastis. Hæc autem (ut facile conjici potest) erant in ipsius exordio epistolæ; eo modo pie sanćteque ab eis captans in primis benevolentiam, ut sic suaviter delinitos, in eam quam optabat, pacem adduceret.

IV. His ex epistolæ exordio recitatis, mox subinfert ejusdem narrationem, eo ordine cuncta referens, secundum breviorem summam ab Irenæo præscriptam; in qua nonnulla habentur (quod alibi testatur Eusebius *a*) ex epistola Pauli ad Hebræos; sicque ait ex Clementis verbis (*b*): *Fixis ergo oculis eos intueamur qui magnificæ ejus gloriæ perfecte servierunt. Accipiamus Enoch, qui in obedientia justus inventus, fuit translatus: & Noe, qui cum credidisset, fuit servatus: & Abraham, qui propter fidem & hospitalitatem, Dei amicus, pater autem Isaac est appellatus. Propter hospitalitatem, veramque religionem, Lot fuit servatus ex Sodomis. Propter fidem & hospitalitatem servata est Raab meretrix. Propter patientiam & fidem, in pellibus caprinis & ovinis; & ex camelorum pilis contextis vestibus ambulaverunt præcedentes regnum Christi: dicimus autem Eliam, & Eliseum, Ezechielem, & Joannem Prophetas. Qui enim Dei amicus propter fidem liberam vocatus est Abraham, non fuit gloria elatus; sed magna utens modestia, dixit: Ego autem sum terra & cinis. Et de Job sic scriptum est: Job autem erat justus & reprehensioni non obnoxius, Deum rite colens, abstinens ab omni malo. In sua patientia superavit tentatorem, & simul fuit testis, & a Deo accepit testimonium: humilitatem amplectitur, & dicit: Nullus est mundus a sorde, ne si sit quidem unius diei vita ejus. Moyses fidelis servus in tota domo ejus, dixit ad eum qui ex rubo dabat responsa: Quis ego sum, quod me mittis? Ego autem sum voce tenui, & lingua tardiori, ut Domini vocem ministrem per linguam humanam. Et rursum: Ego sum vapor ex olla. Deus autem superbis resistit, humilibus dat gratiam. Jam vero David quoque, de quo testimonium ferens dicit Dominus: Inveni hominem secundum cor meum, David Jesse filium, oleo sancto unxi eum. Sed ipse quoque dicit ad Deum: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam: & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius lava me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum in conspectu meo est semper. Deinde tacite significans peccatum, quod legi non subjicitur; scite suam ostendens modestiam, subjungit: Tibi soli peccavi, & malum coram te feci. Dicit enim alibi Scriptura: Spiritus Domini lucerna scrutans ventris penetralia. Et quo quis se juste gerens evadit majori cognitione præditus, eo est ei propinquior spiritus lucidus. Sic justis appropinquat Dominus, & nihil eum latet in nostris cogitationibus, & quas facimus, dispensationibus: Dominum Jesum dico, qui omnipotenti sua voluntate corda nostra intuetur, cujus sanguis fuit pro nobis sanctificatus.* Hæc ibi.

(*a*) Euseb. hist. lib. 3. c. 32.

(*b*) Clem. Alexand. Strom. lib. 4.

Series narrationis.

V. At de adventu Christi hæc ex eadem epistola S. Hieronymus (*c*): *Clemens vir Apostolicus, qui post Petrum Romanam rexit Ecclesiam, scribit ad Corinthios: Sceptrum Dei Dominus Jesus Christus non venit in jactantia superbiæ, cum possit omnia, sed in humilitate: in tantum ut verberatus a ministro sacerdotis, responderit: Si male locutus sum, argue de peccato: sin autem bene, quid me cædis? habens duodecim Angelorum millia, qui illius nutibus obedirent.* Insuper de adventu Filii Dei ad judicium, deque igne, quo impii sunt plectendi, tam ex prophetis quam Apostolis, insuper & Sibyllæ vaticiniis, Clementem in dicta ad Corinthios epistola egisse, apud Justinum martyrem (*d*) testatum habetur. Sed & inferius idem qui supra Clemens: *Scriptum est*, inquit, *in epistola ad Corinthios: Per Jesum Christum insipiens & obscurata mens nostra in lucem pullulat. Per eum voluit Dominus nos immortalem gustare cognitionem. Unde etiam evidentius ostendens proprietatem cognitionis, subjunxit: Cum hæc ergo sint manifesta, vel procumbentes in profundum divinæ cognitionis, debemus omnia rite & ordine facere, quæ nos jussit Deus peragere ordinatis temporibus. Sapiens ergo suam ostendat sapientiam, non verbis solum, sed in bonis operibus. Humilis ferat testimonium non sibi, sed in eo quod ipse testimonium accipiat ab alio. Qui carne castus est, non insolescat, sciens esse alium qui ei suppeditat continentiam. Videte fratres: quo majori cognitione digni habiti sumus, eo maius subimus periculum.* Hæc ibi. Idemque alibi (*e*): *Idem Clemens in epistola ad Corinthios, his verbis inquit, exponens differentiam eorum qui sunt probati in Ecclesia: Sit aliquis fidelis, sit potens in explicanda cognitione, sit sapiens in discretione sermonum, sit stupendus in operibus:* ac rursum (*f*) eadem alibi repetens, hæc addit: *Sit castus & mundus: Eo enim debet esse magis humilis, quo videtur esse major, dicit Clemens in epistola ad Corinthios.* Sed sunt hæc pauca ex multis: nam de traditionibus ipsum in ea egisse, satis superius est demonstratum.

(*c*) Hier. in Isa. c. 52.

(*d*) Justin. q. 74.

(*e*) Clem. Str. lib. 7.

(*f*) Clem. Alexandr. Strom. lib. 6.

VI. (a) Hier. adver. Jovin. lib. 1.

Quod vero testatur Hieronymus (*a*) Clementem in suis epistolis omnem pene sermonem de virginitatis puritate contexuisse; demonstrat plures etiam a Clemente esse scriptas epistolas. Meminit & S. Epiphanius (*b*) de pluribus Clementis epistolis, quæ legi solerent in ecclesiis, quibus inter alia ait ipsum conquestum de hæreticis, quod Petri Circuitus a se scriptos depravassent; dumque addit, juxta S. Hieronymi sententiam, eisdem litteris Clementem prædicasse virginitatem; plane constat diversas ab his fuisse, quæ hodie habentur titulo Clementis inscriptæ. Posteriorem autem illam, quæ Clementis etiam nomine ad Corinthios vulgata ferebatur epistola, nequaquam perinde ac priorem approbatam scribunt Eusebius (*c*) & S. Hieronymus (*d*); cujus cum meminit Photius in sua Bibliotheca, eam ad Corinthios quoque fuisse titulo prænotatam ait; sed quod quædam haberet nova & inusitata, & incongruas Scripturarum interpretationes, jure explosam ab omnibus monstrat. Citat idem S. Hieronymus (*e*) ex quadam Clementis epistola locum de mundis trans Oceanum positis, quem Origenes (*f*) interpretatur. Sed quod ad epistolam, de qua est sermo, ad Corinthios scriptam pertinet: testatur Dionysius (*g*) ejusdem Ecclesiæ Episcopus, eam ab illis esse asservatam ab antiquis temporibus, ibique in ecclesia legi solitam. Sed de his hactenus: de reliquis vero quæ nomine Clementis scripta feruntur, dicemus inferius.

(b) Epiph. hær. 30. — Plures Clementis epistolæ.

(c) Euseb. hist. lib. 3. c. 32. (d) Hier. de Script. Eccl. in Clem.

(e) Hier. in ep. ad Ephes. c. 2. (f) Orig. Periarch. lib. 8. (g) Apud Eus. hist. li. 4. c. 22.

VII. At qui (ut dictum est) universæ per orbem Christianum diffusæ Ecclesiæ Clemens, ut Petri successor, pastorali cura præerat, non tantum solicitus fuit ut dissidentes inter se Corinthios in concordiam revocaret; sed, uti opus esse videret, plures etiam ordinavit Episcopos, nempe Taurinum (*h*), quem dedit Ebriocensibus, Lucianum Bellovacensibus, Dionysium Parisiensibus, Santonensibus Eutropium, Nicasium Rhotomagensibus, & alios aliis, cum novas erigeret diversis in locis Ecclesias.

Plures Episcopi a Clemente ordinati. (h) Martyr. Rom. & alii die 11. Aug.

JESU CHRISTI ANNUS 96. — CLEM. ANNUS 4. — DOMIT. IMP. ANNUS 13.

I. CHristi Redemptoris annus nonagesimussextus scribitur in Consularibus Fastis L. Nonio Asprenate & M. Arricino Clemente Coss. adnumeraturque annus Domitiani Imperii decimustertius, quo Josephus Judæus historicus commentarium de Antiquitatibus Judaicis, viginti libris distinctum, absolvit. Testatur id ipse sic dicens (*i*): *Atque ita concluditur harum Antiquitatum tractatio comprehensa viginti voluminibus, versuum vero sexaginta millibus. Quod si Deus concesserit, compendio rursum referam belli casus, & quæ nobis in præsentem usque diem evenerunt, quæ incidit in decimumtertium annum principatus Domitiani Cæsaris, ætatis vero meæ sextum & quinquagesimum. Promisi etiam scripturum me quatuor libros de Judæorum opinionibus, quas habent de Deo, ejusque essentia, & de legibus: quare per eas alia liceat nobis facere, alia non liceat.* Hæc ipse (ut in Vita sua testatur) Romæ agens: ubi cum videret Christi Ecclesiam florentissimam, quæ in dies magis ubique gentium, ac potissimum Romæ, & apud nobiles, ipsosque (ut dicetur) affines Cæsaris feliciter propagabatur, licet Christianus non esset, tamen ne in officiosi historici querela tam justa urgeri posset, quod rem toto Orbe perspicuam obvolutam silentio reliquisset, illud superius dictum de Christo elogium suis scriptis intexuit (*k*).

(i) Joseph. antiq. lib. 20. c. ult. — Josephi Historici lucubrationes.

(k) Joseph. antiq. lib. 18. c. 4.

II. Cum enim Judæorum res inspiceret penitus esse collapsas, Vespasianumque defecisse, cui vaticinatus tribuerat quod Christo re vera oraculis Prophetarum prænuntiatum erat Imperium; jamque tempus Messiæ adventus præteriisse videri posset: prudentis potius quam pii hominis partes agens, illud de Jesu, quod Christus haberetur a plurimis tam Judæis quam Gentilibus, protulit testimonium; de quo quidem illud tantummodo monuisse sufficiat (nam de his superius actum est) aliter se habuisse ejus lectionem S. Hieronymi temporibus, ab ea quæ legitur in præsentiarum. Nam quod Latina versio habet: *Christus hic erat*, S. Hieronymus (*l*) sic ex Græco reddidit: *Et credebatur esse Christus*: quæ lectio nobis magis probatur, ut quæ consentiens videatur auctoris studio & professioni; quippe qui se esse Judæum, & non Christianum, in omnibus præseferret: licet in ceteris quæ in eam sententiam de Christo scribit, numine ipsum cogente, professus sit veritatem. Sed illud de Josepho dicere non prætermittimus, quod in fine ejus Commentarii, quem se absolvisse testa-

Quæ data Josepho occasio ut de Christo meminerit.

(l) Hier. de Script. Eccl. in Josep. c. 13.

ſtatur hoc anno decimotertio Domitiani Imperatoris, pollicetur ſe rurſum ſcripturum compendio bella quæ Judæis obvenerint uſque ad illud ipſum tempus: cum alioqui idem ipſe, tum ibi, tum adverſus Apionem (*a*) agens, manifeſte profiteatur, ſe temporibus Veſpaſiani & Titi ſcripſiſſe bella Judaica. An vero id præſtiterit, ut eadem rurſus compendio ſcriberet, ignoratur: commentarius enim ille non extat, ſicut nec quatuor illi libri, quos de Judæorum opinionibus ſcribere inſtituiſſet.

(*a*) *Joſeph. contra Apion. lib.* 1.

SÆC. I. Anno Urbis 847. Olymp. 218. an. 2. An.Ch.94.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5587.

☉ 19. E. ☽ 19. P.20. April. Indict.7.

JESU CHRISTI 94. *ſecundum Baronium* 96.

ANACLETI PAPÆ 12.

DOMITIANI IMP. 14.

I. *Conſules.* II. *Præfecti Prætorio non ſemper aſſumti ex ordine Equeſtri.*

[1] AD num.I. Coſſ. *L. Nonius Aſprenas*, & *M. Arctinus Clemens*. Conſulatus penes Senatorium, Præfectura vero Prætorii penes Equeſtrem Ordinem erat, ut docet Dio lib.52. Equites tamen non raro Senatores creati. Suetonius in Auguſto cap.40. ait; Comitiis Tribunitiis ſi deeſſent candidati, *Senatores ex Equitibus Romanis creavit: ita ut Poteſtate tranſacta, in utro vellent Ordine manerent*. Contra vero Senatores Præfectura Prætorii aliquando donati. Anno Chriſti LXX. dum Veſpaſianus adhuc in Oriente agebat, *Mucianus*, Romæ Arrio Varro Præfectura dimoto, ſubſtituit Arretinum Clementem hoc anno Conſulem, ut prodit Tacitus lib.4. Hiſt. *Dictitans, ipſum, quamquam Senatorii Ordinis, ad utraque munia ſufficere*. Suetonius in Tito Cæſare cap.6. de eo ait: *Præfecturam quoque ſuſcepit, numquam ad id tempus, niſi ab Equite Romano adminiſtratam*. Quod & tradit Plinius in Præfatione ad Hiſt. Naturalem: *Dum illud patri*, inquit, *pariter & Equeſtri Ordini præſtas, Præfectus Prætorio ejus*. Quam dignitatem anno Chriſti LXXVIII. Imperii Cæſarei Decennalibus nobilitato Titum geſſiſſe exiſtimo, ideoque & eo anno, ut morem fuiſſe libros publicandi, alias obſervavimus. Nam licet ibidem Plinius dicat: *Triumphalis & Cenſorius tu, ſexieſque Conſul ac Tribunitiæ Poteſtatis particeps*, & ſextum Conſulatum anno Chriſti LXXVII. capeſſierit, non inde tamen ſequitur, ut plerique omnes inferunt, eam Hiſtoriam in ſexto Titi Conſulatu, ſeu anno Chriſti LXXVII. in lucem emiſſam fuiſſe. Quemadmodum enim Plinius Tribunitiam Poteſtatem abſolute ponit, & quotus ejus annus eſſet, non determinat; pari eademque ratione ſextum Conſulatum tamquam ultimum a Tito ſuſceptum commemorat, nulla ratione habita anni, quo illum iniit, aut quo Præfectus Prætorio fuit; ſicut nec ullam habet anni, quo triumphavit, aut Cenſuram geſſit, quando ait: *Triumphalis & Cenſorius tu*.

III. *Præfecti Prætorio Conſules aliquando creati.*

Obſervandum autem, Præfecturam Prætorii & Conſulatum ab uno eodemque ante hæc tempora geſta fuiſſe, ut egregie notavit Card. Noriſius in litteris nuper ad me datis: *Tiberius* enim, inquit, Collegam in ſuo Conſulatu *Sejanum* habuit, hicque Præfecturam retinuit uſque ad poſtremos vitæ dies, cum Sertorium Macronem ſucceſſorem accipiens ſtatim occiſus fuerit, ut refert Dio lib.58. Lipſius in Notis ad lib.4. Hiſt. Taciti, Suetonii laudati errorem notavit, qui ſcribit, *Titum* primum e Senatoriis Prætorio Præfectum fuiſſe, cum tamen *Arretinus Clemens* hoc anno Conſul ante Titum Præfecturam Prætorii, licet Senator eſſet, adminiſtrarit, ut mox dixi. Quem Suetonii errorem, laudatum Seiani exemplum magis adhuc patefacit. Denique notatu dignum exiſtimo, quod ait Spartianus in Hadriano cap. 8. ubi habet: Cum *Attianum* (ita enim legendum) *ex Præfecto Prætorii ornamentis Conſularibus præditum, faceret Senatorem*, &c. Quibus ex verbis non tantum liquet, ornamenta Conſularia viris ex Ordine Equeſtri, qualis erat Attianus, ut ibidem cap.1. docet Spartianus, conceſſa, nec ad ea obtinenda Senatoriam dignitatem requiſitam fuiſſe; ſed etiam qui Præfectura Prætorii cohoneſtati fuerant, aliquando Senatores renuntiatos fuiſſe, ſicque eis viam ad Conſulatum patuiſſe. Quæ occaſione Arretini Clementis (non vero *Arricinii*, ut perperam eum Onuphrius in Faſtis vocat, aut *Arricini*, ut Baronius) primum Præfecti Prætorio, ac poſtea Conſulis, annotare viſum. Legenda quæ anno CCXVIII. de Macrino, & quæ anno CCLXXXV. de Ariſtobulo in medium attulimus. Porro loco *Tatiani* apud Spartianum legendum *Attianum*, oſtendam anno CXXVII.

[1] COſſ. *L. Nonius Aſprenas & M. Aretinus Clemens*. Vetus inſcriptio, olim extra portam Flaminiam in vinea Boſia, nunc Cæſariana, & a Blanchino in Chronologica Pontific. indicata, nuper edita inter Donianas Inſcriptiones cl. II. n.5. pag. 62. SPORTULAS. DEDERUNT. VIIII. K. OCTOB..... TORQUATO. ASPRENATE. L. SERGIO. PAULLO. COS. Blanchinus *Aſprenati* præmittit L. NONIO. Suffectum *Laterano Paulum* exiſtimat Blanchinus. Onufrius hujus anni conſules ordinarios ſtatuit *Aſprenatem* & *Clementem*, nempe, ut ille ait, quod abeſt in apographo Doniano, M. *Arricinium Clementem*. Suffectos vero *Sextilium Lateranum & Silium Italicum*. Alii conſules hujus anni ita edunt, ut ſint nempe: *L. Nonius Aſprenas, & M. Arricinus Clemens*. Suetonius in Domitiano cap. XI. *Aretinum Clementem conſularem virum, e familiaribus & emiſſariis ſuis, capitis condemnaturus, in eadem, vel etiam majore gratia habuit &c.* Suffecti vero ex K. Jul. *Sextilius Lateranus & C. Silius Italicus* III. Faſti Idatiani habent: *Aſprenate & Laterano*. Proſperi Chronicon: *Aſprenate, & Clemente*. Faſti Vindebonenſes: *Aſprenate & Laterano*. Tillemontius in notis ad tom. II. Hiſtor. Imp. pag. 484. conſulem ordinarium *Lateranum* una cum *Aſprenate* putat, ſuffectum vero *Clementem*. De L. SERGIO. PAULO. COS. II. exſtat inſcriptio apud Gruterum pag. CCLXX. 1.

I. ANno autem Domini nonagesimoseptimo Domitianus Augustus decimumseptimum una cum Tito Flavio Clemente iniit novissimum Consulatum, de quo hæc Suetonius (a): *Consulatus decem & septem cepit, quod ante eum nemo: ex quibus septem medios, continuos; omnes autem pene titulo tenus gessit, nec quempiam ultra Kal. Maji, plures ad Idus usque Januarias.* De iisdem Consulatibus toties iteratis hæc Ausonius (b) Gallus: *Scis septem & decem Domitiani Consulatus, quos ille invidia alteros provehendi, continuando conseruit, ita in ejus aviditate derisos, ut hoc eum pagina Fastorum suorum fecerit insolentem, neque potuerit præstare felicem.* Hæc Ausonius ad Gratianum. Quo ipso anno Joannes Evangelista, quam vidit, scripsit Apocalypsim, in ea ubi exul agebat, insula Patmo; quo amandatum fuisse decreto Domitiani anno decimo ejus Imperii, non autem præsenti (ut multi sunt opinati) jam diximus. Prope finem vero ejus Imperii commentarium illum scripsisse, auctor est Irenæus (c), qui eum est interpretatus, sic dicens: *Nomen ejus per ipsum utique editum fuisset, qui & Apocalypsim viderat: neque enim ante multum temporis visum est, sed pene sub nostro sæculo, ad finem Domitiani Imperii.* Hæc Irenæus.

(a) Suet. in Domit. c.13.

(b) Auson. de suo Consul. grat. action.

Joannes scribit Apocalypsim.

(c) Iren. lib.5.

Joannes enim post necem Petri & Pauli Apostolorum, quorum prædicatione Ecclesiæ Asianæ fuerant fundatæ, & ad pietatem optime institutæ; ne, quod in ea regione (ut dictum est) complures hæretici agerent, eorum artibus a sincera fide, quam semel accepissent, exciderent; eas idem ipse protinus administrandas curandasque suscepit. Magis enim assentimur Epiphanio (d), dicenti, eum in senectute curasse Asianam Ecclesiam, his verbis: *Illic enim S. Joannes post ætatem senectam jubetur a Spiritu sancto prædicare, & reflectere errantes in via.* Hæc ille: cui, inquam, magis assentimur, quam S. Hieronymo (e) dicenti, totas Ecclesias Asiæ a Joanne esse fundatas. Nam ex his quæ dicta sunt superius, constat, Ecclesias Minoris Asiæ magna ex parte a Petro esse erectas, a Paulo autem alias plures: quippe qui Ephesi (ut vidimus) triennio docuerit, & complures Asiæ partes Evangelium prædicando (ut ex Luca notavimus) peragraverit: sed II.

Joannes post necem Apostolorum curavit Ecclesias Asiæ.

(d) Epiph. hæres.51.

(e) Hier. de Scrip.Eccl. in Joan.

IV. Josephus libros de Antiquitatibus Judaicis anno præcedenti publicavit, ut ibidem ostendimus. Porro liber Josephi de Vita sua nihil aliud est, quam appendix vel epilogus libri vicesimi Antiquitatum. Quamobrem Eusebius lib.3. cap.10. eum vocat *epilogum Antiquitatum*. In Græco-Latinis Editionibus male divulsus est a libro 20. Antiquit. cum Josephus ipse doceat in calce libri vicesimi, & in fine ipsius Opusculi de Vita sua, epilogum esse, ut observavit Eusebius in Notis ad eum Josephi locum.

Josephus libros Antiquitatum scribit. Baron.n.1.

V. In Chronico Alexandrino sub hujus anni Consulibus legitur: *Brutus narrat magnam Christianorum copiam ab XIV. Domitiani anno sublatam & martyrio affectam.* Liber Bruti, aut, ut eum Eusebius in Chronico vocat, Brutii, non extat. Sed verosimile est, tempore Auctoris illius Chronici ejus Historiam nondum fuisse deperditam. Hinc apparet, deceptos Viros doctissimos, qui persecutionem anno tantum sequenti inchoatam existimarunt.

Persecutio continuata.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5588.

☉ 20. D. ☽ 1. P.12. April. Indict. 8.

JESU CHRISTI 95. *secundum Baronium* 97.

EVARISTI PAPÆ 1.

DOMITIANI IMP. 15.

SÆC. I. Anno Urbis 848. Olymp. 218. an. 3. An.Ch.95.

[1] AD num.I. Coss. *Domitianus Aug. XVII. & T. Flavius Clemens.* Sumtus hic Consulatus a Domitiano juxta secundam regulam, ob nempe Augustei Imperii Quindecennalia, quorum occasione persecutio aucta. Eusebius enim lib.3. cap.18. ait: *His ipsis temporibus doctrina Fidei nostræ tantopere florebat, ut Scriptores etiam a Religione nostra alienissimi &*

I. *Consules.* II. *Persecutio occasione Quindecennalium aucta.*

[1] COss. *Domitianus Aug. XVII. & T. Flavius Clemens.* Nummi Domitiani cum TR. P. XIV. XV. COS. XVII. Dio Xiphilini lib. LXVII. pag. 766. *Eodem anno Domitianus cum alios multos, tum vero Fabium* (pro *Flavium*) *Clementem consulem (etsi patruelis ejus erat, ac Flaviam Domitillam, & ipsam Domitiani consanguineam, uxorem habebat) morte affecit, illato ambobus crimine impietatis.* Incertum adhuc, an *Clementi Titi* prænomen fuerit. Suetonius in vita cap. XIII. *Consulatus* XVII. *cepit: quod ante eum nemo. Ex quibus septem medios continuavit: omnes autem pene titulo gessit: nec quemquam ultra Kalendas Maji, plures ad Idus usque Januarias.* Statius Silvar. lib. IV. 1.

.... subiere novi palatia fasces
Et requiem bis sextus honos, precibusque receptis
Curia Cæsareum gaudet vicisse pudorem.

Fasti Idatiani: *Domitiano* XIV. *& Clemente.* Prosperi Chronicon: *Domitiano* IX. *& Clemente.* Fasti Vindebonenses: *Domitiano* XVII. *& Clemente.*

sed sic tamen (ut ipse de se testatur scribens ad Romanos *a*) ab Hierosolymis usque ad Illyricum omnia repleverit Evangelio, ut nequaquam illud prædicaret ubi ab aliis idem fuisset annuntiatum; sunt enim hæc ejus verba: *Ita ut ab Hierusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi: sic autem prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem: sed sicut scriptum est: Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt; & qui non audierunt, intelligent.* Hæc igitur cum de se testetur Paulus (ut omittamus de singulis Asiæ Ecclesiis dicere) Ephesinam Ecclesiam, quæ est metropolis totius Minoris Asiæ, ubi (ut sæpe dictum est) ipse Paulus triennio docuit, a nullo alio quam ab ipso fuisse fundatam, necessaria assumptione deducitur.

(*a*) *Rom.* 15.

III. Quamobrem etsi (quod multi testantur) cum Hierosolymis jussi sunt abire Fideles, Joannes una cum Dei genitrice Ephesum venit; non tamen illum ibi Evangelium prædicasse, atque Ephesinam Ecclesiam erexisse constat. Consultius ergo Ignatius in ædificatione Ecclesiæ Ephesinæ Paulum Joanni præponit, sic dicens, ad Ephesios scribens: *Inveniar in sorte Christianorum, qui cum Apostolis in virtutem Jesu Christi semper conversati sunt, Paulo, Joanne, & fidelissimo Timotheo.* Verum quod ad Timotheum pertinet, non sic putamus ultimo loco positum, quod post Joannis obitum ipse illam curasset Ecclesiam, quem constat ab Apostolo Paulo adhuc in illis regionibus agente fuisse præfectum ipsi Ecclesiæ Ephesinæ; sed honoris causa potius ante Timotheum ab eo nominatum esse Joannem. Qui ultimis temporibus, cum post necem Apostolorum Asiæ Ecclesias ab hæreticis vexari cognosceret, in Asiam profectus est, ac in ea positas curavit Ecclesias: quarum, licet exul, cum sollicitudinem maximam gereret; ad easdem, quæ de septem præcipuis ejus provinciæ Ecclesiis, ac demum de aliis a Domino sibi fuissent divinitus revelata, conscripsit, quæ non tantum scriptorum monumentis consignata, sed gravissima etiam contestatione ad finem posita, firmata atque roborata reliquit. Sicque hac ex parte dici posse videtur, haud mentitum esse S. Hieronymum dicentem, Ecclesias Asiæ a Joanne esse fundatas, cum ille eas adhuc novellas verbis atque scriptis firmiter stabilisset.

Timotheus a Paulo creatus Episcopus Ephesinus.

IV. Sed eamdem Apocalypsim, sicut alios complures divinæ Scripturæ canonicos libros, cum Cerdon (*b*), Marcion (*c*), & Alogi (sic dicti hæretici) impugnarunt, tum etiam complures antiquarum rerum Ecclesiasticarum scriptores in controversiam adduxerunt, an ab ipso Joanne Apostolo scripta fuerit: affirmantes potius ab alio quopiam Joanne presbytero eam scriptis mandatam esse. Verum temeritatem atque procaciam Cerdonis & Marcionis eam omnino improbantium, & aliorum qui eamdem Cerintho nimis inconsulte tribuerant (*d*) cum alii plures, tum Epiphanius (*e*) de his uberius agens, refellit. Sed primum videamus quomodo intelligendum sit, quod S. Hieronymus (*f*) scribens ad Dardanum sic ait: *Quod si eam* (epistolam scilicet ad Hebræos) *Latinorum consuetudo non recipit inter scripturas canonicas; nec Græcorum quidem Ecclesiæ Apocalypsim Joannis eadem libertate suscipiunt: & tamen nos utraque suscipimus; nequaquam hujus temporis consuetudinem, sed veterum scriptorum auctoritatem sequentes, qui plerumque utriusque ab-*

Apocalypsis impugnata.

(*b*) *Tert. de præscr. c.* 51.
(*c*) *Tert. adv. Marc. lib.* 4 *cap.* 5.
(*d*) *Euseb. hist. lib.* 3. *cap.* 28. & *Philastr. lib. de hæres.*
(*e*) *Epiph. hær.* 51. & 54.
(*f*) *Hier. ep.* 192.

& persecutionem & martyria nostrorum monumentis suis tradere non dubitarint. Qui quidem etiam tempus ipsum persecutionis accurate notarunt. Scribunt enim anno Principatus Domitiani quinto-decimo Flaviam Domitillam Flavii Clementis, ejus, qui tunc temporis Romæ Consul fuit, ex sorore neptem, una cum aliis plurimis ob confessionem Christi in insulam Pontiam fuisse deportatam. Dodvvellus vir eruditissimus in Dissert. XI. de Paucitate Martyrum illis Eusebii verbis innixus contendit, persecutionem Domitianeam hoc tantum anno inchoatam: Sed Eusebius, qui Brutii Historiam legerat, (de ea enim ibi loquitur, ut ex ejus Chronico constat) persecutionem anno Christi XCIII. inceptam in Chronico scribit; quod & in Historia confirmat. Jam enim cap. 17. libri tertii, de persecutione Christianorum sub Domitiano locutus fuerat. Quare quæ habet postea cap. 18. citato, ostendunt tantum, persecutionem hoc anno auctam. Martyrium Flaviæ Domitillæ in annum sequentem Baronius perperam differt.

III. Statius lib. 4. Sylvarum de Consulatu XVII. Domitiani hoc anno gesto scribit,

Subiere novi Palatia fasces,
Et requiem bis sextus honos, precibusque receptis,
Curia Cæsareum gaudet vicisse pudorem.

Consulatus suffecti sæpe neglecti.

Hunc duodecimum Consulatum Domitiani ordinarium, qui connumeratis quinque suffectis est XVII. *bis sextum honorem* vocat Poeta. Cum dicit, eumdem Consulatum *subiisse quietem*, testatur, Domitianum non semel oblatum sibi Consulatum recusasse, quem enixis Senatus precibus victus tandem recepit, gaudentibus Patribus victam Principis non una repulsa delatos fasces respuentis moderationem. Inde quidam apud Card. Norisium in Epist. Consul. pag. 181. deducere se putant, regulas Decennalium a me statutas commentitias esse; cum Domitianus Consulatum XVII. anno, quo Quindecennalia dare debebat, recusaret, & nequidem de ea regula cogitaret. At ex illa ficta Domitiani moderatione prorsus contrarium colligitur, constatque, ideo anno superiori Consulatum XVII. Imperatori oblatum, quod in præsentem annum Im-

abutuntur testimoniis, non ut interdum de apocryphis facere solent: quippe qui & Gentilium litterarum raro utantur exemplis, sed quasi canonicis & Ecclesiasticis. Hæc Hieronymus: cujus sententia duo hæc affirmari videntur: in primis, veteres scriptores Joannis Apocalypsim ut canonicam scripturam probasse: deinde temporibus suis, Græcarum Ecclesiarum consuetudine illam minus habitam esse ratam; nec cum ceteris canonicis scripturis fuisse receptam. At an hæc & quomodo in omnibus vera haberi debeant, investigemus.

V. Veteres assertores Apocalypsis.

Quod ad primum pertinet: certe verum esse probatur, tam Græcos quam Latinos Patres, qui sæculum S. Hieronymi præcesserunt, eamdem Apocalypsim inter canonicas scripturas adnumerasse, ut ex Græcis auctoribus sunt Dionysius (*a*), Irenæus (*b*) (ipse enim Græce scripsit) Justinus martyr (*c*), Hippolytus (*d*) item martyr, Theophilus (*e*) Antiochenus, Meliton, Clemens (*f*) Alexandrinus, Origenes (*g*), Dionysius (*h*) Alexandrinus, Athanasius (*i*), & si qui alii Hieronymo antiquiores: ex Latinis vero Tertullianus (*k*), Cyprianus (*l*), Hilarius (*m*), quos secuti sunt postea recentiores, ut Severus, Prosper, & alii. Quod si ex horum numero aliquis existimavit eam esse alterius Joannis, quam Evangelistæ; nihilominus idem eam ut canonicam scripturam habuit. Sic igitur verissima esse probatur Hieronymi assertio, qua affirmat antiquos scriptores eamdem Joannis Apocalypsim ut germanam canonicamque scripturam cognovisse, sicut & Patres omnes qui interfuerunt Concilio Ancyrano (*n*), quod ante Nicænum Magnum Concilium celebratum esse constat.

VI. Qui non receperint Apocalypsim.

Quod vero idem auctor affirmat, suis temporibus Græcorum Ecclesias non recipere Joannis Apocalypsim; videamus apud quosnam Græcos, Orientalesque omnes, aut Ægyptios, vel alios quibus divinæ Scripturæ Græcis litteris traditæ haberentur, inter scripta canonica Apocalypsis non recenseretur. Certe inter Græcos scriptores Ecclesiasticos, eosdemque Catholicos, qui Hieronymi ætate vixere, Epiphanius (*o*), qui licet Hieronymo ætate senior, tamen eodem cum illo vivebat sæculo, non tantum huic veritati adstipulatur, sed non ab aliis quam hæreticis Alogis & Theodosianis tradit impugnatam esse Joannis Apocalypsim. Ceterum nequaquam putandum S. Hieronymum ea temere effutisse, aut Græcorum Ecclesias calumniatum esse: sed ea in re visus est habuisse respectum ad S. Basilium, Amphilochium, Gregorium Nazianzenum, atque Nyssenum, qui visi sunt ab ea interdum abstinuisse; nam ipse Gregorius Nazianzenus, dum texuit catalogum librorum canonicorum, nullam penitus de Apocalypsi Joannis habuit mentionem, sicut nec Concilium Laodicenum, ea de causa fortasse, quod qui Clementis nomine habetur canon Apostolorum octuagesimus quartus, nihil prorsus de Apocalypsi. Quamobrem & Amphilochius, æqualis Basilii atque Gregorii, in carmine ad Seleucum, quo texit catalogum canonicorum librorum, hæc in fine habet:

Ast Apocalypsim Joannis aliqui
Iis inserunt: rursus sed longe plurimi
Adulterinam dicunt.

Sic

(*a*) Dionys. Eccles. hierarc. c. 3.
(*b*) Iren. lib. 5.
(*c*) Just. dialog. cum Tryphon.
(*d*) Hippolyt. de consummat. mundi.
(*e*) Euseb. li. 4. c. 23. 25.
(*f*) Clem. Alex. in Pædag.
(*g*) Orig. ho. 7. in Josue, & Psal. 1.
(*h*) Dionys. Alex. apud Euseb. lib. 4. c. 24. 26. & lib. 7. c. 23.
(*i*) Athan. in Synopsi.
(*k*) Ter. de Præscr. c. 33. & in Scorpiaco c. 12. & aliis locis.
(*l*) Cypr. advers. Judæos.
(*m*) Hilar. præfat. in Psal.
(*n*) Conc. Ancyr. can. ult.
(*o*) Epiph. hær. 51. 54.

Imperii ejus Augustei Quindecennalia inciderent, ipseque de more annum aperire deberet. Valeret argumentum, si currenti anno nulla id genus festa celebranda fuissent. Quare istis censoribus suadeo, ut Ciceroni pro Cluent. 4. auscultent: *Si quam opinionem mentibus vestris comprehendistis, si eam ratio convellet, nec repugnetis, eamque animis libentibus remittatis*. Re ipsa censores isti animadvertere possunt, quantum referat falsas opiniones deponere; cum antequam Dissertationem Hypaticam in lucem emisissem, Statii Interpretes ad citatos versus hærerent, & hæc verba *bis sextus honor*, corrupta concluderent. Joannes Federicus Gronovius, qui longo intervallo ceteros superavit, postquam dixit, vulgatam Statii lectionem defendi posse, *si quis*, inquit, *velit argutari*, asserendo Poetam Consulatus tantum ordinarios Domitiani memorare; eam conjecturam, quæ certissima erat, mox rejicit, aitque loco, *bis sextus*, legendum esse, *texus*; cum tamen locus purissimus sit, & in eo Consulatus Domitiani suffecti negligantur.

IV. Recte Domitiani Consulatum hoc anno gestum, XVII. Baronius vocat. Sed inde intelligere poterat, Consulatus suffectos ante Severum Imperatorem in Fastis numeratos fuisse, ideoque prioris Vespasiani, qui suffectus fuit, rationem habitam, secundum Titi Consulatum cum quarto Vespasiani copulandum, & quintum ejusdem Vespasiani cum tertio Titi; quod cum Baronius non observarit, Fastos Consulares per Vespasiani tempora susdeque vertit. Porro quod Ausonius, & Plinius in Panegyri Traiani, toties iteratos Domitiani Consulatus irriserint, non sequitur, ut putarunt quidam censores apud Card. Norisium in Epist. Consul. pag. 151. hunc Imperatorem præter regulas Consulatus illos capessiisse. Hæc Ausonii verba in Panegyrico: *Scis septem ac decem Domitiani Consulatus, quos ille invidia alios provehendi continuando conseruit, ita in ejus avidítate derisos, ut hoc cum pagina Fastorum suorum, immo Fastidiorum fecerit insolentem, nec potuerit præstare felicem*. Inde, inquam, non sequitur, Domitianum morem in Imperio receptum contempsisse; cum ex dictis constet, eum hac in re ceteros Imperatores secutum. Irrisus itaque Domitianus, quod illos Consulatus *invidia alios provehendi* continuarit, ut dicit Ausonius; quod *falsis victoriis jactandis* eos sumserit, ut Zonaras habet; quod plures Consulatus ceperit, quam ante eum alii Imperatores, ut scribunt Suetonius in Domitiano cap. 13. & Xiphilinus ex Dione

Domitianus Consulatus juxta regulas sumsit.

Baron. n. 1.

Sic igitur videas manifeſtam rationem, cur S. Hieronymus dixit Græcorum conſuetudinem non recipere inter Scripturas canonicas Apocalypſim, quod ſcilicet Græcorum plurimi illam non admitterent, aliquibus tamen ex his eam recipientibus. Verum ſic dicit a plurimis haberi adulterinam, quod ſcilicet inter canonicos libros iidem non intexuerint.

VII. Apocalypſis, tempore Epiphanii, fides. Sed horum diverſa eſt ratio ab his quos diximus eam impugnaſſe, nempe Alogos & Theodoſianos, quos in claſſem hæreticorum Epiphanius rejicit: nam dicti Patres etſi eam recenſere prætermiſerunt, non tamen pertinaciter impugnarunt. Abſque enim jactura fidei tunc temporis ea non uti, liberum fuiſſe, idem ipſe Epiphanius eodem in loco teſtari videtur, cum adverſus eoſdem hæreticos ait: *Et ſi quidem ſuſcepiſſent Evangelium*, Joannis ſcilicet, *Apocalypſim vero rejeciſſent; dixiſſemus utique: Numquid juxta exactam rationem hoc faciunt, apocryphum non admittentes, propter ea quæ in Apocalypſi profunde & obſcure dicta ſunt? Quando vero non ſuſcipiunt libros a Joanne prædicatos, manifeſtum eſt, &c.* Ex quibus inducimur, ut opinemur nullam factam eſſe mentionem Apocalypſis in Concilio Nicæno, in canone quem S. Hieronymus editum vult de libris authenticis. Nam ſi Apocalypſis inter alios canonicos libros adnumerata fuit: quomodo a tantis Eccleſiæ Orientalis doctoribus eadem valuit præteriri, atque ſilentio ſepeliri?

Ex quo autem cujuſque arbitrio relicta res eſt: in his omnibus Hieronymi præſtat ſequi ſententiam, qua profitetur ſe in ea re antiquorum magis ſectari velle auctoritatem; quam etiam Græcorum Catholica Eccleſia ſecuta eſſe videtur. Nam & poſt citatos auctores, Joannes Chryſoſtomus, qui eodem tempore multa ſcripſit, Joannis Apocalypſim citaſſe reperitur: & qui poſtea ſecuti ſunt, eamdem abſque aliqua controverſia receperunt, ac Latini ſimiliter, ut in primis qui Hieronymi tempore vivebat, Damaſus: nam in Romano Concilio ſub ipſo celebrato, quod habet Creſconiana Collectio, in canone de libris canonicis adnumeratur æque cum ceteris Apocalypſis Joannis: rurſumque Innocentius Papa (a) ad Exuperium Toloſanum, & Gelaſius in canone de libris canonicis, eodem ipſam jure cenſuerunt habendam. Id Ruffinus in expoſitione Symboli: Auguſtinus itidem de Doctrina Chriſtiana, Caſſiodorus, Iſidorus, & omnes hi qui texuerunt ſeriem librorum canonicorum: demum reliqui omnes Orthodoxi Patres, qui poſtea in Eccleſia floruerunt, in eamdem ſententiam pari conſenſu dedere ſuffragia: ut de ea re amplius dubitare, plane nefas atque religio videatur. VIII. Apocalypſis ab univerſa Eccleſia recepta.

(a) Innoc. ep. 3.

IX. Sed & illa antiqua de duobus Joannis nomine nuncupatis, Apoſtolo ſcilicet, & alio quem presbyterum dixerunt, eſt obſcuritas elucidanda. Primum auctorem, qui duos Joannes introduxerit, conſtat, teſte Euſe-

ne; ac denique quod *continuis Conſulatibus* fecerit *longum quemdam & ſine diſcrimine annum*, ut inquit Plinius citatus. Reliqui enim Imperatores ſæpe præ modeſtia, aut ut locum privatis darent, a Conſulatu ſuſcipiendo annis ſibi deſtinatis abſtinuere. Domitianus vero non ſolum ſemper illum uſurpavit: ſed etiam *ſtulte & inſolenter*, ut ait Dio lib. 67. uti v.g. propter *falſum e Germania triumphum, emtis per commercia, quorum habitus & crines in captivorum ſpeciem formarentur*, ut verbis Taciti in Vita Agricolæ utar. Conſulatus itaque ſæpius præ ambitione, aliiſque de cauſis ab aliquibus Imperatoribus ſumtus, ſed Conſulatuum Cæſareorum regulæ de more ſervatæ.

V. *Perſecutio Domitianea in Nummo Iſiaco non expreſſa.* Obrechtus V. C. in Epiſtola de Nummo Domitiani Iſiaco, hujus Imperatoris Numiſma argenteum producit in antica inſcriptum: CÆS. DOMIT. AUG. GERM. P. M. TR. P. XV. In poſtica viſitur Sacrigerulus Iſiacus veſte prope muliebri, qui galeo calvitium tegente navi inſidet; dextra perſeæ fructum tenet cum ramo, ſiniſtra crucem; prope navim Luna dimidiata. Omnia in corona ex perſea. Inviſum in ejus ævi Nummis crucis ſymbolum quoſdam impulit, ut ad Chriſtianam Religionem hoc ænigma referrent, de qua Domitianus, qui ſecundus Eccleſiæ perſecutor fuit, trophæum hoc monumento erigere voluerit. Sed ut recte Obrechtus, inter litteras Ægyptiorum ἱερατικὰς figura Dominicæ Crucis vitam venturam denotari, dudum pluribus conſtat. Quare eo in Nummo exhibentur cujuſdam Iſiaci Sacrigeruli inſignia: hi enim Sacerdotes veſte utebantur muliebri, & obtecto calvitio incedebant. Luna vero dimidiata ſeu cornuta Iſidem deſignari inter Mythologos convenit. Iſiacus itaque Sacrigerulus Domitianus eſt, qui, ut ait Suetonius in Domitiano cap. 1. ardente bello Vitelliano, *Iſiaci celatus habitu*, inter Sacrificulos vanæ ſuperſtitionis latuit, & mortem vitavit, ac *potiente rerum patre*, Jovi Conſervatori aram poſuit, *caſuſque ſuos in marmore expreſſit*, inquit Tacitus lib. 3. Hiſt. Quare veroſimile, Domitianum eoſdem etiam in Nummis memorari voluiſſe. Hoc autem anno potius quam alio; quia annis Decennalibus & id genus feſtis addictis rerum antea geſtarum, vel acceptorum beneficiorum memoria de more renovata. Unde & Jovis Capitolini templum a Domitiano, quod in bello Vitelliano mortem evaſiſſet, ædificatum, currenti anno etiam in Nummis repræſentatum. Mediobarbus enim Nummum exhibet inſcriptum: IMP. CÆS. DOMIT. AUG. GERM. COS. XVII. In ejus poſtica cernitur templum quatuor columnarum, in quo ſedet figura, duabus ſtantibus hinc inde icunculis extra templum, quod, uti dixi, Jovi Conſervatori ante aliquot annos dedicavit. Perperam itaque ad perſecutionem Domitianeam Nummus Domitiani Iſiacus relatus, qui etiam an ſincerus ſit, dubitat Vir eruditiſſimus, qui ſe illum præ manibus habuiſſe dicit.

VI. *Evariſtus fit Papa.* Obitus Anacleti Papæ in hunc annum incidit, ut infra oſtendetur. Anacleto ſucceſſit Evariſtus.

(a) Euseb. hist. lib. 3. c. 33. De duobus Joannibus ambiguitas. Eusebio (a), fuisse Papiam, Joannis discipulum, de quo hæc ipse ex ejusdem Papiæ verbis: *Si quis presbyter mihi fortasse occurrebat, qui cum Apostolis versatus fuisset; dicta Apostolorum ab eo diligenter sciscitabar: nempe quid Andreas dixisset, quidve Petrus, quid Philippus, quid Jacobus, quid Joannes, aut Matthæus, aut quis alius Domini discipulus; quæ denique Aristion, & Joannes presbyter, qui in numero discipulorum Domini habebantur, locuti fuissent. Neque enim ea quæ ex libris petebantur, tantum mihi subsidii allatura existimavi, quam ea quæ exceperam ex hominum voce & sermone, qui adhuc in vita manebant.* Hæc Papias; ex cujus sententia videas in primis traditiones ab eo pluris quam scripta æstimatas esse. Pergit Eusebius: *Quo in loco est operæpretium animadvertere, Joannes ab eo duos enumerari. Priorem, quem cum Petro, Jacobo, Matthæo, & reliquis Apostolis percenset, declarat manifesto fuisse Joannem Evangelistam: alterum, oratione variata, aliis extra numerum Apostolorum associat: quem cum Aristionem illi ordine præposuerit, ipsum presbyterum vocat: sic ut ex his narratio eorum vera esse ostendatur, qui dixerunt duos eodem nomine nuncupatos fuisse in Asia, duoque illorum Ephesi esse sepulcra, & utrumque ad hanc usque ætatem Joannis nomine appellari. Quibus animadvertere est in primis necessarium: nam videtur valde probabile, posteriorem Joannem Apocalypsim, quæ ejus titulo inscribitur (si quis priori non censeat tribuendam) oculis pervidisse. Quinetiam Papias (quem modo posuimus) dicta Apostolorum, ab his qui cum illis versati fuissent, fatetur se excepisse, Aristionis item & Joannis presbyteri se fuisse auditorem. Nam sæpenumero illorum memoriam usurpat nominatim, & traditiones eorum in sua scripta illigat.* Hucusque Eusebius de duobus Joannibus ex Papia; sed tamen in Chronico, scriptam esse Apocalypsim a Joanne Evangelista, firmiter asseverat.

X. At quod de Joanne Seniore, altero ab Evangelista, ex Papia recitat; cum ille ipsum dicat fuisse antiquum discipulum, non Apostolorum, sed Domini: hunc illum esse existimamus Joannem Mariæ filium, cognomento Marcum, consobrinum Barnabæ, cujus habetur mentio in Actis (b) Apostolorum; quod si diversum hunc ab eo esse dixerimus; affirmare necesse erit, non duos eodem tempore, sed tres Joannes in Ecclesia claruisse. Sed haud concedit Seniorem Joannem fuisse illum cognomento Marcum Dionysius Alexandrinus (c), qui ea potissimum ratione permovetur, quam sic exprimit: *Est item alius Joannes in Actis Apostolorum, cognomento Marcus: quem Barnabas & Paulus sibi in societatem adsciverant. Utrum sit hic qui Apocalypsim scripserit, non possum pro certo affirmare: nam non est scriptis a Luca proditum, eum in Asiam una cum illis adventasse: sed solventes (ut ipse ait) a Papho, Paulus, & qui cum eo erant, venerunt Pergem Pamphiliæ: Joannes vero ab illis decedens, revertitur Hierosolymam.* Hæc ille. Sed quæ est hæc ratio? quasi minus posthac licuerit ei descendere in Asiam, & Evangelium prædicare. Immo & in Asiam descendisse, & illic naviter se gessisse, superius est demonstratum, cum de Paulo egimus; qui Romæ in vinculis cum esset, Timotheum in Asia agentem, secundam ad eum epistolam scribens, rogat, ut Romam venturus, secum Marcum ducat: quem illum fuisse, qui proprio nomine est dictus Joannes, satis alibi a nobis declaratum est. Quamobrem in eam libentius adducimur sententiam, ut Joannes Senior ille fuerit Mariæ filius cognomento Marcus, a Timotheo ex Asia ad Paulum perductus Romam: de quo idem Paulus ad Philemonem agentem in Asia sic scribit: *Salutat te Epaphras concaptivus meus in Christo Jesu, Marcus, &c.* quippe qui in Asia versatus, Asiano homini optime notus esset.

Joannes senior quis.

(b) Act. 12. & 13.

(c) Apud Euseb. hist. lib. 7. c. 20.

Porro Joannis Senioris esse Apocalypsim, existimavit idem Dionysius, qui eam vindicat a calumnia dicentium fuisse a Cerintho conscriptam (sed quomodo potuit opus illud esse ipsius, quo in multis locis de Filio Dei Cerinthi dogma destruitur?) hæcque addit (d): *Verum ego librum ipsum nullo modo audeo abrogare; præsertim cum adeo multi fratres eum tam magni æstiment: sed hanc mecum de eo opinionem concipio, longe abstrusiorem in eo esse materiam, quam mens mea facile consequi queat; & in singulis prope sententiis sensum quemdam mysteriis involutum & valde admirabilem delitescere, plane existimo. Et quamquam eum ipse non intelligo, suspicor tamen intellectum quemdam reconditiorem verbis ipsis inclusum: atque istas res non propria ratione metior ac pondero, sed fidei potius tribuo, & altiores divinioresque profecto arbitror, quam quas ipse ullo pacto cogitatione comprehendere valeam: atque non eas improbo, quas non intelligo; sed ideo potius admiror, quod mentis acie lustrare non queo.* Hæc Dionysius, ac digna plane Catholico tractatore sententia, qua ceteri merito erudiantur, in divinis Scripturis ea quæ non intelliguntur, non tantum non spernenda esse, sed majori ea nos debere reverentia prosequi. Sed qui ea sugillant atque despiciunt, haud dubium illis associantur, de quibus ait Judas Apostolus: *Hi autem quæcumque ignorant,*

XI. Apocalypsis Joannis senioris credita.

(d) Apud Euseb. hist. lib. 7. c. 20.

rant, *blasphemant: quæcumque autem naturaliter tamquam muta animalia norunt*, *in his corrumpuntur*. At post hæc Dionysius multa deducit, quibus sibi persuasum ait, Joannis presbyteri illud fuisse opus: sed ea ab aliis (*a*) facile refelluntur.

(*a*) *Xyst. Senen. in Bibliot. & Bellarm. contr. lib.* 1. *c.*19.

XII. Joannes Theologus idem evangelista.

Certe quidem neminem Græcorum invenire est, qui Dionysium sit secutus, ut alterius Joannis quam Evangelistæ, illud esse opus affirmarit. Sed rursus cum titulum, Joannis Theologi, commentario Græci præfixerint; plane non alterius Joannis, quam Evangelistæ esse significarunt: Athanasium nimirum secuti, qui hæc ait in Synopsi: *Est præterea Apocalypsis Joannis Theologi a priscis sanctis & Spiritu Dei imbutis Patribus*, *velut quæ illius sit*, *accepta & approbata*, *cujus est principium*: *Apocalypsis*. *&c*. Et in fine, quem Joannem per Theologum intellexerit, sic declarat: *Apocalypsis Joannis; hoc nomine vocatur hic liber*, *propterea quod hanc revelationem ipse Joannes Evangelista & Theologus in insula Patmos dicta*, *Dominico die vidit*. Porro eadem nomenclatura usos esse majores, ut Joannem Evangelistam, Theologum cognomento dicerent, quamplurima sunt exempla, ut in primis Dionysii (*b*) ad eum scribentis, Hippolyti martyris de consummatione mundi, dum ait: *Secundum hanc consonat Joannes Theologus dilectus Christo*. Id ipsum Cyrillus Hierosolymitanus (*c*), Epiphanius (*d*), Joannes Chrysostomus (*e*), Cyrillus Alexandrinus (*f*), & alii; ut ex his videas, ex Græcorum Patrum nomenclatura sic affixum illum titulum a Græcis, Theologi, quo certius affirmarent non alium quam Joannem Evangelistam esse operis auctorem. Ad hæc Dionysius Alexandrinus cum de pluribus ejusdem nominis viris agit, antiquum illum referat morem, quo Christiani olim solebant filiis suis indere nomen alicujus Apostolorum; sic enim ait: *Ceterum Joannis Apostoli* ὁμωνύμους *arbitror: qui propter singularem amorem quo erga illum affecti erant*, *propter admirationem quam de eo haberent*, *& propter imitationem qua ad illum imitandum flagrabant*, *& quod a Domino pari ratione diligi cupiebant*, *etiam istam appellationem amplexati sunt: quemadmodum nomina Pauli & Petri Fidelium liberi crebro ferunt*. Hæc Dionysius.

(*b*) *Dionys. Areopag. ad Joan. ep.*

(*c*) *Cyril. Jeros. catech.* 12.
(*d*) *Epiph. hæres.* 51.
(*e*) *Joan. Chrys. in proem. in Psal.* 37.
(*f*) *Cyril. Alex. lib.* 3. *de Trinit.*

XIII. Cerinthus scripsit revelationes.

Rursus quod ad Joannis spectat Apocalypsim: sparsa olim calumnia, a Cerintho hæresiarcha eam esse conscriptam, unde emerserit, dicere ac simul confutare non prætermittimus. Id quidem ut apertius cognoscamus, quod superius dictum est breviter est repetendum: hæreticos, quo minus veritate agere posse confiderent, eo magis ad imposturas esse conversos, & inter alia complures falsas revelationes, quasi sibi divinitus allatas excogitasse, easdemque interdum Apostolorum, vel aliorum insignium virorum titulo nobilitasse, ut revelationes Pauli, Petri, Thomæ, Stephani, & aliorum, quorum superius facta est mentio: ejusmodi generis commentum excogitasse Cerinthum veternosum hæresiarcham, Caius (*g*) antiquus Theologus tradit his verbis: *Cerinthus*, *qui per adumbratas revelationum*, *tamquam a magno quodam Apostolo conscriptarum*, *species*, *absurda portenta*, *præstigiasque quasi per Angelos sibi ostentatas*, *nobis falso comminiscebatur*, *hæc asseveranter introducit: Post resurrectionem carnis humanæ*, *regnum Christi terrestre futurum*, *& apud Hierusalem homines in carne cupiditatum & voluptatum blanditiis inservituros*. *Qui cum sacrosanctis Dei eloquiis esset infensus*, *numerum mille annorum* (*habuit enim in animo homines in fraudem illicere*) *in nuptiarum festis & celebritate dicebat consumptum iri*. Hæc Caius: eadem prope ex Dionysio Alexandrino idem Eusebius exscripsit; sed de Cerintho (*h*) hanc alibi refellit opinionem.

(*g*) *Apud Euseb. hist. lib.* 3. *c.*22.

(*h*) *Euseb. lib.* 7. *c.*20.

XIV. Cerinthi hæreses.

Verum enimvero, ut hæc magis elucescant; necesse esse putamus, ut quæ essent Cerinthi dogmata, in primis investigemus; ac subinde inspiciamus, an ea consentientia sint doctrinæ Apocalypsis. Irenæus (*i*) insanias ejus summatim complexus, ait in primis: *Cerinthum negasse a Deo factum esse mundum*, *sed a virtute quadam separata ab ea principalitate distante: Jesum natum ut ceteros homines*, *sed descendisse in eum Christum post baptismum in figura columbæ: Christumque tempore passionis recessisse a Jesu*, *sicque Jesum tantum passum esse*, *& surrexisse*, *Christum vero immortalem perseverasse*. Hæc de illo Irenæus; eadem Tertullianus (*k*); addens illum dixisse, Deum Hebræorum non Dominum, sed Angelum fuisse. Propugnatorem insuper Cerinthum se exhibuisse adversus Apostolos pro observatione legalium, superius dictum est: cum alioqui legislatorem Hebræorum non esse bonum ipse jactaret. Insuper eumdem Christi resurrectionem negasse, sed in die Judicii resurrectionem ejus futuram, ut ceterorum, affirmasse, Epiphanius (*l*) tradit. Ad hæc addit Philastrius (*m*), Cerinthum martyres blasphemasse, Judam proditorem in honore habuisse, ac demum ex divinis Scripturis nonnisi Matthæi Evangelium ex parte tantummodo recepisse; ac denique (quod superius dictum est) turpem illum millenarium, legaliumque observationem Judaicam excogitasse. His igitur omnibus quam egregie adversetur liber Apocalypsis, nemo non videt. In eo namque omnium Deus creator prædicatur, Christusque ejus filius

(*i*) *Iren. lib.*1.*c.*25.
(*k*) *Tert. de præscript. c.*48.
(*l*) *Epiph. hæres.*28.
(*m*) *Philast. de hæres. c.*27.

ante sæcula, ipseque Principium nominatur; ac ipsum esse passum, & se ipsum resuscitasse, in eodem affirmatur; commendantur & sancti martyres summopere, ut Antipas illustris martyr Ecclesiæ Pergamensis. Ac denique apparet quam diversus sit millenarius Joannis ab illo Cerinthi: licet verius sit, pro mille annis Joannem intellexisse gloriæ perpetuitatem: quod omnes, qui eum legunt, puto facile intelligere; præsertim si, quæ de ea re scripta ibi sunt ab interpretibus, exquirantur. Sed in his non amplius immorandum: jam cetera quæ sunt historiæ prosequamur.

XV. (a) Dionys. ep. 10. Dionysius ad Joannem. His ultimis temporibus relegationis Joannis in Pathmo, Dionysius Areopagita (a) perbrevem scribens epistolam, inter alia de ejus liberatione in proximo futura prænuntiat, secundum quod postea contigit statim post obitum Domitiani, qui sequenti occisus est anno. Sunt hæc ejus verba: *Post paululum vero (dicam enim, etsi audax dictu videatur) tibi carissima societate jungemur. Ero autem prorsus dignior cui fides habeatur, si quæ tibi præcognita sunt, quæ & ex Deo didici, hæc loquar: quod scilicet ex Patmi custodia dimittendus es liber, & in Asiaticam terram reversurus, illicque perages boni Dei imitationes, easque posteris trades.* Hucusque Dionysius. Meminit ejusdem epistolæ Metaphrastes (b), additque Insulanos omnes illic agentes a Joanne ab impietate ad veram Christi religionem esse conversos. Nicephorus (c) insuper & alii complures, ut Michael Sincellus, Suidas, Ilduinus, & alii, cum Dionysii relegunt commentarios, de eadem epistola ad Joannem exulem in Patmo, fecere mentionem.

(b) Metaph. in Joan. apud Oecumen. (c) Niceph. hist. lib. 2. c. 20. vide Lipom. tom. 4.

XVI. Persecutio in Judæos familiæ David. Rursum vero his item ultimis Domitiani Imperii annis, cum persecutio in Christianos excitata magis magisque sæviret; in eos etiam Judæos, qui reperti essent ex David familia progeniti, conversa est: idque tum odio Christi, tum etiam ea ex causa, quod Judæorum attestatione ratum firmumque haberetur, testatum oraculis Prophetarum, venturum hominem ex progenie David, qui regnum assumeret & in immensum propagaret, atque perpetuo retineret. Hæc autem quomodo se habuerint, Eusebius (d) ex Hegesippo illorum temporum scriptore sic narrat: *Cum Domitianus ipse omnes ex Davidis stirpe & familia prosеminatos e medio penitus tolli jussisset; vetus fama est, Judæ posteros (hunc fratrem Salvatoris secundum carnem fuisse liquet) utpote qui non a Davide solum suum genus, sed etiam ab ipso Christo sanguinis conjunctionem ducerent, a quibusdam Judaicarum sectarum fautoribus in judicium esse vocatos. Idque Hegesippus explicat hoc modo: Alii ex genere Domini Salvatoris nostri orti, nepotes Judæ (qui frater illius secundum carnem dicebatur) adhuc erant superstites: quorum nomina malevoli detulerunt, tanquam ex stirpe Davidica genus suum derivantium. Istos vero quidam nomine Locatus ad Cæsarem Domitianum deduxit. Hic enim de adventu Christi, ut Herodes jam olim, metu erat non exiguo perculsus. Qui cum ab illis rogasset, utrum essent ex genere Davidis procreati, ita rem se habere plane confessi sunt. Tandem ei ab ipsis sciscitanti, quot & quantas haberent possessiones, & quantam pecuniarum summam: uterque responsum dedit, solum novem millia denariorum sibi suppetere, & dimidiatam tantummodo partem ad singulos ipsorum spectare: istasque facultates non in argento se possidere dicebant, sed in censu agrorum, qui solum continebant jugera triginta novem, ex quorum fructibus se non modo vectigalia pensitare, sed etiam suam ipsorum vitam in iisdem labore & industria colendis sustentare asseruerunt. Suas denique manus, quæ pro ipsis laborum suorum testimonium dicerent, ostendere cœperunt: corporis item duritiem, & callum ab opera assidua & diligentia contractum, qui in eorum manibus tamquam vestigia laborum susceptorum impresserat, demonstrare. Rogati etiam, ut de Christo & regno ejus, quodnam esset, & quando, quove loco extiteret, rationem redderent: illud non mundanum & terrestre esse, sed cæleste & angelicum, quod in ipsa sæculi consummatione declarandum foret, quando Dominus cum gloria & majestate e cælo descendens, de vivis & mortuis esset sententiam dicturus, & cuique mercedem secundum opera & vitæ officia redditurus. Unde Domitianum nihil mali contra eos decrevisse: sed tanquam abjectos & simplices aspernatum, liberos illos dimisisse, atque adeo destitisse a persecutione, quam ex decreto contra Ecclesiam instituerat. Istos ita periculo & crimine solutos deinceps, tum quod testes Domini erant, tum quod ex ejus stirpe generati putabantur, Ecclesiis præfuisse; & pace jam in Ecclesia constituta, ad Trajani usque tempora vitam propagasse.* Hæc Hegesippus.

(d) Euseb. hist. lib. 3. c. 15.

XVII. Persecutio an & quando repressa. Addit & Eusebius de eadem persecutione repressa Tertulliani sententiam. Quæ omnia nos superius sic interpretati sumus, non ut ubique locorum quieverit gladius persecutionis in Christianos semel exertus: nam quomodo cessasse dicere poterimus, cum ille magis sæviens, ad domesticos quoque pervenerit, & sequenti anno (ut proxime dicturi sumus) ipse Imperator cognatos etiam, ea de causa, alios nece, alios vero exilio multarit? sicque quod in infimos quosque Christianos eadem persecutio recrudesceret (ut suo loco dicemus) idem Imperator occidi meruit anno sequenti, ut una cum persecutione finierit quoque vitam. Quamobrem vel oportuit Hegesippum intellexisse

xisse de persecutione in eam tantum Ecclesiam quæ in Judæa erat, atque ex ea causa tantummodo permota esset: Vel si de universa Ecclesia intellexit; dicendum, eam non hoc penultimo Domitiani anno factam esse, sed antea, eamdemque persecutionem semel extinctam, iterum his temporibus revixisse, atque ad obitum usque Domitiani perseverasse: quod tum quæ a nobis superius dicta sunt, tum quæ modo dicturi sumus, facile declarabunt.

JESU CHRISTI ANNUS 98. CLEM. ANNUS 6. DOMIT. IMP. ANNUS 15.

I. Flavius Clemens occiditur. CHristi anno nonagesimo octavo, Fulvio Valente & Antistio Vetere Coss. Flavius Clemens Consularis, vix perfunctus munere Consulatus anni superioris, quod Christianam religionem amplexus esset, ab eodem Domitiano jussus est occidi. Hæc ex Dione. Sed antequam ejus de hac re sententiam recitemus; quæ de ejus nece a Suetonio (a) rem obscurius involvente potius quam explicante, sunt scripta, narremus: sic enim ait: *Denique Flavium Clementem, patruelem suum, contemptissimæ inertiæ, cujus filios etiam parvulos successores palam destinaverat, & abolito priore nomine, alterum Vespasianum appellari jusserat, alterum Domitianum; repente ex tenuissima suspicione, tantum non ipso ejus Consulatu interemit: quo maxime facto maturavit sibi exitum.* Hæc Suetonius: qui & immensa prodigia, quæ octo sequentibus mensibus, quibus vixit, contigerunt, prosequitur recensere. Sed quod ignaviæ atque inertiæ nomine Flavium Clementem sugillet, ex eo accidit, quod Christiani tranquillioris vitæ cupidi, ac proinde pacifici, urbanos strepitus & Palatii ac curiarum tumultus vitare solerent. Vetus enim ac frequens hæc erat in Gentilium ore in Christianos solita jactari contumelia, nimirum quod essent inertes: quam quidem refellens Tertullianus (b) hæc ait: *Sed alio quoque injuriarum titulo postulamur, & infructuosi in negotiis dicimur.* Sed in pravis operibus Christianos omnino frigidos inertesque se habere; in bonis autem studiosos ac sedulos esse, pluribus monstrat. Quamobrem, quod erat summæ virtutis specimen in Clemente; quod, cum filios Imperatores posset habere, dummodo eadem quæ Domitianus numina coleret, prætulisset his omnibus ignominiam crucis; Suetonius contemptissimæ adscribit inertiæ.

II. Ceterum non tantum eam ob causam in

(a) Suet. in Domit. c. 15.

(b) Tert. in Apolog. c. 41. 43. 44. 45.

SÆC. I. Anno Urbis 849. Olymp. 218. an. 4. An.Ch.96.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5589.

☉ 21. CB. ☽ 2. P. 27. Mart. Indict. 9.

JESU CHRISTI 96. *secundum Baronium* 98.

EVARISTI PAPÆ 2.

NERVÆ IMP. I.

I. Consules. [1] AD num. I. Coss. C. *Fulvius Valens*, & C. *Antistius Vetus*.

Fla-

[1] COss. C. *Fulvius Valens*, & C. *Antistius Vetus*. Inscriptio eruta sub A. D. 1706. ad Divi Pauli in via Ostiensi, & edita a V. C. Justo Fontanino postea Archiepiscopo Ancyrano in Antiquitatibus Hortæ lib. I. cap. VIII. pag. 155. editionis tertiæ, nunc in atrio cœnobii ejusdem Basilicæ S. Pauli.

D. M.
M. FANNIUS. AVILIUS. PROCULUS. FECIT
TITIAE. FIRMAE. ET. P. FANNIO. PROCULO
PARENTIBUS BENEMERENTIBUS. ET. P. FANNIO
PRIMIGENIO. LIBERTO
ET FANNIAE. BANAUSIDI LIBERTIS LIBERTABUSQUE
POSTERISQUE EORUM
C. ANTISTIO. VETERE. MANLIO. VALENTE. COS.

Donianæ inscriptiones cl. II. n. 164. pag. 103. ex Manutii schedis Vaticanis: VETER. ET. VALEN. (COS) Dio Xiphilini lib. LXVII. pag. 766. habet, Domitianum interfectum esse: *Caio Valente, qui quum nonaginta annos habens, consulatum gessisset, mortuus est, & Caio Antistio consulibus.* Emendandi ergo sunt Pagius, & ceteri vulgati Fasti, qui pro *Manlio*, *Fulvium* habent. Fasti Idatiani, & Eutropius lib. VIII. *Valente & Vetere.* Prosperi Chronicon: *Fulvio & Vetere.* Fasti Vindebonenses: *Valeriano & Vetere.* Onufrius suffectos ex Kal. Novembris putat, *T. Flavium Sabinum* Domitiani propinquum, & *T. Arrium Antoninum*, Pii Imperatoris avum maternum.

in ipsum Clementem Exconsulem, sed & in uxorem, & neptem, atque alios ejus domesticos Christi religionem profitentes, a Domitiano excitatam persecutionem sævisse, sed multo acrius in alios Christianos tunc Romæ agentes grassatam esse, Ethnici historici quoque testantur. Sed quæ ab uno eorum essent memoriæ commendata, sic scribit Eusebius (*a*): *Tantopere vero temporibus illis, quæ supra demonstravimus, nostræ fidei doctrina splendescebat, ut ii etiam scriptores, qui a sermone & disciplina religionis nostræ videntur prorsus alieni, historiarum suarum monumentis cum persecutionem, tum martyria, quæ id temporis gesta erant, tradere, minime gravati fuerint. Qui etiam temporum ordinem accurate & tamquam ad amussim observabant; narrabantque Flaviam Domitillam, ex sorore Flavii Clementis (qui unus ex Consulibus tum Romæ fuit) prognatam, cum aliis plerisque ob Christi testimonium anno decimoquinto Domitiani, in insulam Pontiam supplicii & mulctæ causa extrusam.* Hæc Eusebius: qui & unde hæc acceperit, in Chronico declarat, sic dicens: *Scribit Brutius plurimos Christianorum sub Domitiano fecisse martyrium; inter quos & Flaviam Domitillam, Flavii Clementis Consulis ex sorore neptem, in insulam Pontiam relegatam, quia se Christianam esse testata est.* Hæc Eusebius (ut ait) ex Brutio, seu (ut verius legendum putamus) ex Brutio Claro illustri viro, ad quem extant litteræ Plinii (*b*) Junioris: nam

(*a*) *Euseb. hist. lib. 3. c. 14.*

De Flavia Domitilla.

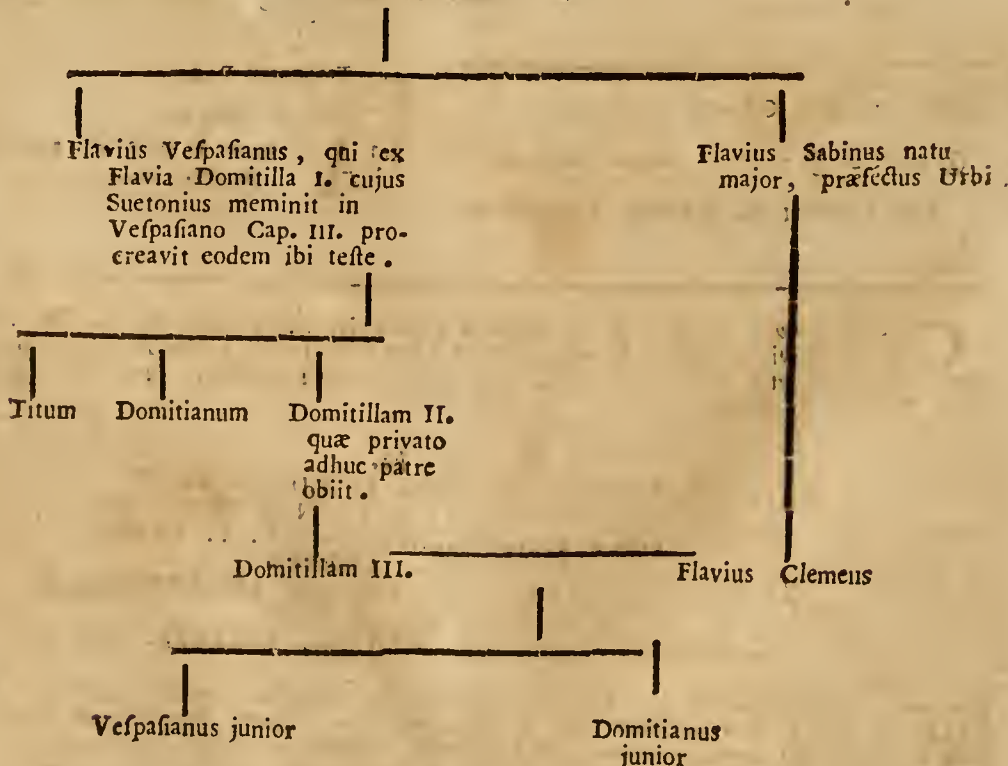
(*b*) *Plinius li. 1. epist. 16.*

II. *Consulares aliquando Consules dicti.*

[1] Flavius Clemens anno præcedenti a Domitiano morti traditus, & Flavia Domitilla Clementis neptis relegata. Eusebius enim tam in Historia, quam in Chronico, & Xiphilinus ex Dione tradunt, Clementem *Consulem* morte affectum. Verum quidem est, Suetonium in Domitiano cap. 15. scribere: *Flavium Clementem tantum non ipso ejus Consulatu interemit.* Sed hi

(1) SCribit Pagius, *T. Flavium Clementem* martyrium passum A. D. 95. non vero 96. ac Suetonii verba in Domitiano Cap. XV. qui habet: *Flavium Clementem tantum, non ipso ejus consulatu interemit*, interpretatur, Clementem paulo post quam Consulatu abdicavit, occisum. Suetonii textus integer primum est afferendus, qui talis est: *Denique Flavium Clementem patruelem suum contemptissimæ inertiæ, cujus filios, etiamnum parvulos, successores palam destinaverat: & abolito priore nomine, alterum Vespasianum appellari jusserat, alterum Domitianum: repente ex tenuissima suspicione tantum non ipso ejus consulatu interemit, quo maxime facto maturavit sibi exitium.*

Ut autem verbis Suetonii lux affulgeat, Stemma *Flavii Clementis* hic apponimus, quod ex Nicolao Antonio lib. I. cap. XII. Bibliothecæ veteris Hispaniæ pag. 54. hausimus. Est autem.

Vides ex hoc stemmate, cur *Clemens, patruelis* Domitiani dicatur, cur Clementis filii, a Domitiano successores ad imperium sint destinati. Hos parvulos Quinctilianus in Proemio Institut. Orat.

nam de Brutio nullam reperimus mentionem. Ceterum Erutius ab eo summopere cum multis aliis, tum etiam eruditione laudatur, dum scribit ad Apollinarem (a). Nisi velimus Brutium hunc, quem citat Eusebius, esse Brutianum illum virum clarissimum, cujus idem Plinius meminit scribens ad Tyronem (b), quem constat his diebus vixisse: sedis an aliquid, quod ad historiam pertinet, memoriæ commendarit, incertum est. At sive ex his aliquis, aliusve quis fuerit, haud curandum est.

(a) Idem de eod. lib.1. epist.9.
(b) Plinius lib.6. epist. 22.

III. Sed & in hoc illud considerandum: si Ethnicus auctor hisce nostis rebus & præclaris admodum facinoribus suam ipsius historiam illustrari arbitratus est: haud putandum, tam segnes ac desides fuisse Christianos, ut ea scriptis mandare neglexerint. Etenim cum aliorum, tum Clementis Papæ potissimum in his invigilasse studium, certum est: nam ab eo ad hoc opus fuerunt instituti septem Notarii, quibus & ad id præstandum regiones Urbis divisit: qui (quod habet liber de Romanis Pontificibus nomine Damasi) Acta martyrum solicite & curiose per regiones quisque suas perquirerent, atque conscriberent. Quod plane argumento est, non uno tantum in loco Urbis de Christianis carnificinas exerceri solitas, sed multis, secundum illud (c) Prudentii, etiam superius recitatum:

Clementis Papæ opus.

Non contentus humum celsæ intra mœnia Romæ
Tingere justorum cædibus assiduis;
Janiculum cum jam madidum, fora, rostra, Suburram
Cerneret eluvie sanguinis effluere.

(c) Prudent. Peristeph. hym. 11.

IV. At non Brutius tantum (sive dicere malimus, Erutius) ea de Christianis scriptorum monumentis testata reliquit; sed & Dio de Flavio Clemente, Flaviæ Domitillæ patruo, & ejus uxore Flavia item Domitilla dicta, iisdemque Christianæ fidei fortissimis testibus (ut qui ejus testandæ causa sprevere Imperium, & subiere martyrium) hæc paucis scribit: *Eodem anno Domitianus cum multos alios, tum vero Flavium Clementem Consulem (etsi nepos ejus erat, duxeratque uxorem Flaviam Domitillam propinquam ipsius) morte affecit, illato ambobus crimine ἀθεότητος: cujus rei causa, multi, qui in mores Judæorum transierant, damnati sunt; quorum pars occisa est, pars spoliata facultatibus. Domitilla tantummodo in Pandatariam relegata est.* Hæc Dio, haud dubium

Flavia Domitilla relegata in Insulam.

hi Auctores inter se contrarii non sunt: priores enim insinuant, Clementem eo anno, quo Consulatum gessit, interfectum; Suetonius vero eum, paulo postquam Consulatum abdicavit, occisum. Consules enim ordinarii, licet per aliquot tantum menses munus illud exercerent, toto tamen Consulatus anno Consules sæpius vocati, ac postmodum Exconsules aut Consulares. Ex

Orat. lib. IV. *Domitiani* Augusti, *sororis nepotes* appellat, quos sibi instituendos Domitianum tradidisse narrat. Apud Gruterum CCXLV. 5. inscriptio, in qua legitur

FLAVIA. DOMITILLA. FILIA FLAVIAE. DOMITILLAE
IMP. CAES. VespasiANI. NEPTIS. FECIT. GLYCERAE. L. ET
LIBERTIS. LIBERTABUSQUE. POSTERISQUE. EORUM. CURANTE
T. FLAVIO. ONESIMO. CONIUGI. BENEMER.

Exstabat olim in basilica S. Clementis. Nunc est in ædibus Capitolinis, sed mutila, & literis multis detruncata. *Sororis Nepotes*, apud Quinctilianum non sunt, inquit Nicolaus Antonius, ut Turnebo placuit in notis ad hunc Quinctiliani locum præter usum latinæ linguæ, qui fratris filii dicuntur. Vide Baronium A. D. 95. jure Philostratum carpentem qui lib. VIII. cap. X. narrat *Flavii Clementis uxorem, Domitiani sororem* fuisse. In Diario Litteratorum Italiæ tom. XXVIII. pag. 310. visitur Græcus nummus ex Museo Theupolo a Laurentio Patarolo depromptus, cum epigraphe in parte aversa ΟΥΕΣΠΑΣΙΑ ΝΟC ΝΕΩΤΕΡΟΣ. Hoc est: *Vespasianus Junior*. Ezechiel Spanhemius De præstantia & usu Numismatum antiquorum Dissert. XII. §. XII. pag. 490. animadvertit, in aliquibus nummis, Græcam vocem Νέος idem significare ac apud Latinos *Junior*, idemque esse apud Græcos, atque Νεώτερος. Recte igitur hic nummus *Vespasiano* parvulo, Domitiani ex sorore nepti tribuetur, non *Tito* ut nonnulli malunt. Opportune autem hoc loco addemus, ætate nostra divini numinis providentia contigisse, ut anno Christi Domini 1725. ob sacrosanctum Jubilæum sacerrimo, Benedicto XIII. Pont. Max. Romæ in veterrima S. Clementis Pontificis & martyris basilica sub ara maxima sacri cineres Christi martyris *Flavii Clementis* detegerentur; quod hoc pacto accidisse litteris tradidit Edmundus de Vitry presbyter Societatis Jesu in Dissertatione, cui titulum fecit: *Titi Flavii Clementis viri consularis & martyris tumulus illustratus*, quæ edita est Urbini A. D. 1727. scribit ergo, Annibalem Albanum tit. ejusdem S. Clementis presbyterum Cardinalem, die XXII. Januarii anni 1725. ad S. Clementis basilicam accessisse, ut ex altari majori partem aliquam ossium S. Ignatii martyris erueret, ac dum subrueretur altare *capsulam plumbeam* inventam, in qua ossa aliquot, ossiumque fragmenta, cineres sacro cruore concreti, vas vitreum effractum, urceus fictilis, crux gemina, altera lignea, ærea altera, & imago cerea duplex, quæ agni formam utrinque referebat. Capsulæ imposita erat tabula marmorea, in cujus utraque area litteræ sculptæ erant; in una parte legebatur.

FA-

bium de Christianis intelligens: ludibrii enim causa in mores Judæorum transire dicebantur, qui abjecta deorum superstitione, Christianam religionem inciperent profiteri: tum quod e Judæis Christiani descenderent; tum etiam quod sicut illi, idola omnia execrantes, ab illis æque impii dicerentur. Quis enim sibi persuadeat, Romanorum nobilissimos, hoc potissimum tempore, quo Judæorum civitas & templum a Romanis ipsis esset excisum, & ipsi penitus profligati, & infames ubique redditi, tam cupidos fuisse Judaicæ superstitionis, ut ejus assequendæ causa, bonorum omnium ac vitæ etiam dispendium subire vellent? Quibus vero contumeliis, Romæ præsertim, proscinderetur Judaica superstitio, Martialis & Juvenalis locupletes testes sunt. Ceterum frequenter Judaico nomine Christianam religionem Gentiles esse solitos consignare, multis aliis in locis ante demonstravimus.

Sed quod pertinet ad Flaviam Domitillam (nisi in citatis modo historicis error iniit) jam duas habemus Flavias Domitillas diversis in locis pro Christiana religione exules, nempe amitam, atque neptem. Ad hæc etiam spectare perspicuum est, quod ait Tacitus in Vita Julii Agricolæ ante funera civium vita functi, his verbis: *Non vidit Agricola obsessam curiam, clausum armis Senatum, & eadem strage tot Consularium cædes, tot nobilissimarum fœminarum exilia & fugas.* Ejusdem nominis atque familiæ aliæ quoque fuerant, nempe Flavia Domitilla uxor V.

Ve-

Ex quo apparet, quam immerito in Epistola Consulari a quibusdam censoribus reprehendatur quod in Disseri. Hypatica scripserim, Imperatores Consules aut Consulari munere fungentes Decennalia, triumphos, & Ludos Seculares exhibuisse, quod, ut plurimum, post depositum Consulatum id factum esse constet. Nam qui modum loquendi Scriptorum Historiæ Augustæ imitatur, nullum justæ reprehensioni locum relinquit.

FAV S C M̄ MR
H E L C T E V
LEO. I. DOCT. XIZ. CO. VI. ĀS. P. EG.

In alia vero tria hæc monogrammata insculpta erant:

☧ HC D†O

Implexas litteras ita interpretatus est FLAVIUS CLEMENS MARTYR HIC FELICITER EST TUMULATUS.

Litteras vero in linea extrema varii varie interpretati sunt; nempe *Leo primus Doctor Christianitatis Anno* CDXL. *assumptus Pontifex Ecclesiæ*; seu: *Leo I. Doctor Christi Concilium VI. auctoritate S. Petri egit*: demum: *Leo I. Doctor Christi* 13. *mensis VI. ad S. Petrum eumdem gestavit*. Has omnes interpretationes Pater de Vitry respuit, ac merito quidem. Disquirit autem de genere Flavii Clementis, deque ejus martyrio & cultu. Censet ergo, *Flavium Clementem*, consulem cum *Domitiano* processisse A. D. 95. Kal. Januarii, & gessisse Consulatum *duobus* tantummodo *mensibus*: quum autem iniit consulatum nondum Christianum fuisse, propterea quod Domitianus fasces homini Christiano non obtulisset, aut *Clemens* Christianus non recepisset. Postquam *Clemens* consulatu abdicavit, Christianis sacris imbutum fuisse. Vera scribere Dionem, dum ait, *Clementem* jussu Domitiani capite damnatum, non *qui consul fuerat*, sed *qui consul tum erat*: Nam Philostratus lib. VIII. cap. XXV. Clementem appellat *virum consulem*, non *consularem*; & Eusebius lib. III. cap. XVIII. *unum ex iis, qui tum erant consules*: in hanc sententiam Suetonii verba explicanda esse; quamobrem Clementem A. D. 95. martyrio functum esse Pater de Vitry arbitratur. Optassem equidem ut clarius, ac plenius veterum loca nobis explanasset. Porro Sacra Lipsana S. Flavii Clementis Benedictus XIII. Pont. Max. A. D. 1727. die XXIII. Junii solemni ritu sub eadem ara maxima basilicæ S. Clementis reposuit.

Ad cultum S. Flavii martyris quod attinet, vetustissima martyrologia, puta Kalendarium Bucherianum, & Hieronymiana, die IX. Novembris de *Clemente martyre*, Romæ passo agunt. Bucherianum habet ea die: *Clementis, Semproniani, Claudi, Nicostrati in Comitatum*. Hieronymianum Antuerpiense: *Romæ, Clementis, & Simpronii*. Corbeiense, & Lucense Florentinii: *Romæ natalis sanctorum Clementis & Simpronii, seu Symphronii*. Eadem ferme Adonis Appendix. Ad S. Flavium Clementem hæc spectare in laudata Dissertatione idem Pater de Vitry nos docuit.

Flaviæ Domitillæ plures. Vespasiani, ex qua (ut Suetonius (a) tradit) nati sunt Titus & Domitianus Imperatores, & horum soror alia Flavia Domitilla: sed tam mater quam filia defunctæ sunt cum Vespasianus adhuc privatus ageret: major autem Flavia Domitilla, Cæsarum mater, relata fuit inter divos, & in ejus honorem instituti sunt sacerdotes, qui dicerentur Flaviæ Domitillæ, ut vetus docet inscriptio (b); colebaturque in templo gentis Flaviæ (c), quod in sexta regione ad Malum punicum, sic dictum vicum, positum erat. Sed de Flavia Domitilla Clementis uxore Philostratus (d) est hallucinatus, dum eam dicit fuisse sororem Domitiani Imperatoris: nam ejus sororem ita dictam, ex Vespasiano & Flavia Domitilla matre genitam, defunctam esse (ut diximus) cum adhuc pater privatus esset, Suetonius (e) & alii tradiderunt.

(a) Suet. in Vespas. c. 3.
(b) Apud Pan. urb. Rom. pag. 300.
(c) Suet. in Domit. c. 1.
(d) Philost. li. 8.
(e) Suet. in Vespas. c. 3.

VI. Flavia Domitilla Virgo & Martyr. Quæ vero celebrior ceteris habetur Flavia Domitilla Clementis Consulis neptis virgo, primum (ut dictum est) in Pontiam insulam relegata, ac demum (ut dicemus) egregio martyrio nobilitata ac illustrata, illa ipsa est, cujus annua celebritas agitur septima die Maji. Hæc igitur matre Plautilla, Clementis Consulis sorore (ut habet Eusebius) & non uxore, genita est: quæ baptizata a S. Petro principe Apostolorum, eodem prope anno quo crucis supplicium subiit, ex hac vita subducta est. Verum Flaviam Domitillam ejus filiam ad pietatem instituit Clemens Romanus Episcopus: qui eamdem, cum virginitatem suam Deo vovisset, sacro velamine consecravit. Eo enim desiderio dedicandæ Christo virginitatis accensa fuit in primis sermonibus Nerei & Achillei eunuchorum, quos S. Petrus ad fidem Christianam amplexandam converterat. Sed cum iidem secuti essent eam in Insulam, inde abstracti, & Tarracinam missi, ibi sub Memmio Rufo Consulari, post tormenta suscepta, pæna capitis damnati sunt. Verum Flavia Domitilla post exilium, tandem sub Trajano (ut suo loco dicemus) nobile martyrium consummavit. Sed hæc omnia fusius in dictorum martyrum Actis (f). De Pontia insula, exilio Flaviæ Domitillæ egregie illustrata, S. Hieronymus (g), cum de Paula agit Roma Hierosolymam navigante, hæc ait: *Delata ad insulam Pontiam, quam clarissimæ quondam feminarum sub Domitiano Principe pro confessione nominis Christiani Flaviæ Domitillæ nobilitavit exilium: vidensque cellulas, in quibus illa longum martyrium duxerat, sumptis fidei alis &c.* Hæc Hieronymus. Atque de Flavia Domitilla modo satis.

(f) Apud. Sur. 7. Maii.
(g) Hier. ep. 27.

VII. De Clemente consulari martyre. Sed quod pertinet ad Clementem Consulem ejus patruum: cum ex Dionis sententia superius recitata, quasi impius, quod Christianus cum esset, deos non coleret, occisus esset; ac proinde martyrii titulo meritissimus jure censeri debeat: quod ejus mentio nulla in Martyrologio vel aliis antiquitatis monumentis habeatur; injuria temporum id evenisse putamus; factumque esse, ut si qua ejusdem Clementis nobilissimi martyris memoria reliqua esset post nostrarum scripturarum Diocletiani tempore facta naufragia, omnes Clementem Romanum Pontificem mente concipientes, unum eumdemque nominibus confusis atque personis, Clementem esse existimarint. At quantum in Christianos ceteros furens illa persecutio fuerit debacchata, quæ tam caros ipsius Imperatoris sustulit, quivis facile intelligat.

VIII. De crudelitate Domitiani. Sed quod ad sævitiam Domitiani significandam spectat: nec illud prætermittendum est silentio, consuevisse etiam Domitianum præ nimia crudelitate, casus tragicos in miserorum corpora in theatro ex vero repræsentare: quod epigramma Martialis de vera cruce Laureoli (h) & aliis aperte significat, & Juvenalis (i) hæc eadem deplorans tempora his versibus:

Qua fornace graves, qua non incude catenæ?
Maximus in vinclis ferri modus: ut timeas, ne
Vomer deficiat, ne marræ & sarcula desint, &c.

Unde merito de eo ait Herodianus (k): *Nihil sibi ad extremam crudelitatem reliqui fecit.*

(h) Mart. lib. 1. epig. 7. de pœna Laur.
(i) Juven. satyr. 3. in fine.
(k) Herod. li. 1.

IX. Verum cum tam atrociter in Christianos persecutionis impetus fureret, meruit Domitianus, ulciscente jam numine, tandem gladio tolli. Quod egregie Juvenalis (l) versibus cecinit: licet more Gen-

(l) Juven. sat. 4. in fi.

III. *Domitiani interitus.* Ad num. IX. Domitianus *occisus est XIV. Kal. Octobris, anno ætatis XLV. Imperii XV.* inquit Suetonius in Domitiano cap. 17. *Vixit Domitianus annos IV. & XL. menses X. dies VI. & XX. Regnavit annos XV. dies V.* ait Xiphilinus ex Dione. Addit Suetonius, eum cædem ominatum affirmasse, *fore ut sequenti die Luna se in Aquario cruentaret.* Die autem decima octava Septembris, qua periit, Luna fuit in vigesimo tertio gradu minut. X Aquarii. Quare interitus ejus hoc anno certissime contigit. Scaliger lib. 5. de Emendat. Temp. anno præcedenti illum consignavit, ea ratione, quod Hadrianum annos XXII. imperasse existimaret. Qua etiam motus Card. Norisius in Dissert. de Votis Decennalibus Hadriani mortem in annum CXXXIX. distulerat; quam opinionem postea in Epistola Consulari merito damnavit. Ita annus unus Hadriani Imperio additus magnos illos Viros in errorem induxit. Sed in priori parte Dissert. Hypaticæ Hadrianum annos tantum XXI. regnasse ita certo demonstravi, ut res in controversiam vocari in posterum non possit.

Gentilium, ignominiæ causa Christianos, perinde ac vilissimas personas, cerdones appellet, sic dicens:

Atque utinam his potius nugis tota illa dedisset
Tempora sævitiæ, claras quibus abstulit Urbi
Illustresque animas impune, & vindice nullo.
Sed periit, postquam cerdonibus esse timendus
Cœperat. Hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.

Hæc ille, qui propter effusum Christianum sanguinem Domitianum fuisse necatum putavit; nam cum ait, tunc illum periisse, cum cerdonibus timendus esse cœperat; haud dubium alludit ad necem ipsi illatam a Stephano Flaviæ Domitillæ Christianæ fœminæ, quam in insulam ab eo diximus relegatam, procuratore: qui simulans se de conjurationis indicio illi offerre libellum; e brachio, quod ad collum appensum, fractam manum fingens, dolose gestabat, exerens gladium, atque percutiens, fortiter agens, illum se defendentem confodit, atque necavit. Sed hæc pluribus Suetonius (*a*), Philostratus (*b*), Dio (*c*), & alii, licet diverso modo rem gestam referant. Occisus est igitur Domitianus (ut idem Suetonius tradit) decimoquarto Kalendas Octobris, anno ætatis suæ quadragesimoquinto, Imperii decimoquinto, ac die præterea quinto.

Domitianus occiditur.

(*a*) Suet. in Domit. c. 17. (*b*) Philost. li. 8. (*c*) Dio in Domit.

X. *Flagrabant* (inquit Dio in Nerva) *odio in Domitianum cives, quare statuæ omnes tum aureæ, tum argenteæ in illius honorem constitutæ, subito in massam conflatæ fuerunt. Arcus præterea in ejusdem unius titulum & nomen substructi evertuntur.* Nomen insuper ipsius e saxis radi jussum, Macrobius (*d*) testatur, sic dicens: *Octobrem vero suo nomine Domitianus invaserat: sed uti infaustum vocabulum ex omni ære vel saxo placuit eradi, mensis quoque usurpatione tyrannicæ appellationis exutus est.* At hæc, cum Nerva Imperator designatus esset, sunt a civibus facta.

Domitiani memoria deleta.

(*d*) Macrob. Saturnal. lib. 1. c. 12.

XI. Sed antequam de Nerva, ejus in Imperium successore, agamus, præstat hic summatim relegere præclarissimos martyres, qui sub eadem Domitiani Imperatoris persecutione diversis in locis glorioso martyrio Dei Ecclesiam suo sanguine illustrarunt. Inter eos enituit in primis S. Eutropius Episcopus Santonensis, ad Gallias ordinatus Episcopus a Clemente missus; quem ferunt Hierosolymis olim versatum, Christum vidisse, ipsumque allocutum esse. Hic igitur a Galliarum Præfecto, quod adversus Gallorum superstitionem, novam videretur religionem inducere, necari jubetur (*e*). Eadem grassante persecutione, in Galliis itidem Lucianus (*f*) Episcopus Bellovacensis, Maximianus & Julianus presbyteri occisi sunt: Carnoti vero Caraunus (*g*), item Nicasius Episcopus Rotomagensis, Quirinus presbyter, Scubiculus diaconus, Patientia virgo, & alii. Passus etiam eadem Domitiani persecutione S. Romulus Fesulanus in Tuscia Episcopus, qui illuc a Petro Apostolo ad prædicandum Evangelium missus fuit, & alii fere innumeri, quorum nomina exciderunt: hi enim clariores habiti sunt.

Martyres passi sub Domitiano.

(*e*) Martyrolog. Rom. & alii 30. April. (*f*) Ibid. 8. Janu. (*g*) Ibid. 28. Maji.

XII. Sublato jam Domitiano Imperatore, Nerva Cocceius, tam Senatus consensu quam militum, suscepit Imperium, tenuitque annum unum, menses quatuor, & dies novem: cujus egregias laudes historici, qui res ipsius gestas scripserunt, mirifice prædicarunt. Novo enim Principe, qui respectu Domitiani visus est optimus, cum Urbs ipsa in primis, tum Orbis quoque Romanus Domitiani sævitia fatigatus, respirare paululum cœpit. Hic igitur cum primum liberas Imperii habenas moderari cœpit, nihil antiquius habuit, quam Christianos a Domitiano impietatis titulo condemnatos, atque exules factos, postliminio restituere: vetare insuper, ne quis ulterius, qui deos non coleret, Christianamque religionem sectaretur, ut impietatis reus accusaretur; hæc enim Dio his verbis testatur (*h*): *Ceterum Nerva, omnes qui impietatis in deos rei fuerant, absolvi voluit, & exules in patriam reduxit.* Et paulo post: *Edicto vetuit, nec liceret, aut impietatis, aut Judaicæ sectæ* (eo nomine, ut alias dictum est, Christianos significabant) *quempiam debinc insimulari.* Hæc Dio. Quamobrem tum Flaviam Domitillam seniorem, atque juniorem, tum alios suos a Domitiano in insulam relegatos, Romam esse reversos, affirmare opus est, licet quæ extant ipsorum Acta de his nihil habeant; immo sub Nerva passos tradunt ex illis Maronem, Eutychetem, & Victorinum: sed sub Nerva Trajano id accidisse, Romanum Martyrologium (*i*) restitutum affirmat. Quomodo vero iidem omnes sub Trajano subierint martyrium, suo loco dicemus. Sustulit & Nerva Imperator gravissima illa tributa, quibus Judaicus populus (ut dictum est) sub Domitiano gravissime pressus erat: argenteus enim nummus id exprimit hujusmodi inscriptione atque imagine: FISCI JUDAICI CALUMNIA SUBLATA S. C. palmaque est in medio posita, prout hic ex nummo vides expressum.

Nerva imperat, ac restituit Christianos exules.

(*h*) Dio in Nerva.

(*i*) Rom. Martyrol. die 15. April.

(g) Lælii Pasqualini Rom.

(g)

Sed quod ad palmam spectat: Judæam provinciam eo signo exprimi solitam, tum ex his, tum ex aliis veteribus monumentis, omnes æque consentiunt. Sed cur ita? quod ferax sit provincia illa palmis; quod non solum divinæ Scripturæ testificationibus compertum habetur, sed etiam (a) Plin. lib.5.c.17. (b) Strab. l. 16. (c) Plin. lib.13.c.4. (d) Reg. 67. 2. Paral. 3. Ezech. 40. 41. scriptorum Gentilium assertione, Plinii (*a*), Strabonis (*b*), & aliorum: & si quidem aliæ provinciæ in Oriente palmis abundent, Judæam ceteris præstare, ob eamque rem esse inclytam Plinius (*c*) æque tradit. Sed & ab ipsis Judæis palmæ figuram intra templi ornamenta frequenter receptam esse, docent divinæ (*d*) Scripturæ. Erat & apud Ægyptios palma figura hieroglyphica anni, quod (ut Orus Apollo testatur) ipsa sola arbor ex omnibus ad singulos Lunæ ortus singulos etiam ramos procreet, ita ut duodecim ramorum productione annus expleatur; fortasse & hanc ob causam apud Judæos, Lunarium mensium observantissimos, majori quam ceteræ arbores in pretio habita. Quod autem ad tributum Judaicum sublatum: quam calumniose a Domitiano Imperatore impositum fuerit, & quam acerbissime exactum, suo loco superius dictum est ex Suetonio & aliis.

XIII. Joannes Apostolus reversus Ephesum. (e) Eusebius hist. lib.3.c.15.

Sed quod ad edictum pertinet de restituendis exulibus; ejusdem vigore Joannes Apostolus, qui in Patmon a Domitiano fuerat relegatus, exilio solvitur, atque Ephesum revertitur: ubi tradit Eusebius (*e*) denuo sedem ac domicilium rerum suarum collocasse, atque Asiæ Ecclesias gubernasse. Sed de rebus ab eo gestis in Asia, postquam exilio liber illuc accessit, hæc ex Clemente Alexandrino Eusebius recitat (*f*) sic dicens: *Posterior autem testis, Clemens scilicet, in eo opere quod inscripsit: Quis sit ille dives, qui salvetur: ut primum ipsum tempus commonstravit, historiam pariter cum primis necessariam, his præsertim qui ex honestis utilibusque rebus audiendis aliquid capiunt oblectationis, adjungit: Sumamus igitur in manus historiam, & legamus. Sic vero se habet.*

(f) Eusebius hist.l.3.c.17.

XIV. *Audite fabulam: quid dixi fabulam? immo veram & certam historiam de Joanne Apostolo memoratam, quæ nobis constanter tradita est, & memoria firme custodita. Ubi vero tyranno mortuo, ex insula Patmo erat Ephesum reversus, quorumdam rogatu ad finitimas gentes proficiscitur, hic Episcopos constituturus, illic integras Ecclesias rite dispensaturus, alibi certos homines, sibi Spiritus sancti instinctu demonstratos, in clerum delecturus. At cum ad urbem quamdam non longe inde distantem, cujus etiam nomen nonnulli memorant, se contulisset; & alia quoque officia, quæ ad animos fratrum inter se dissidentium conciliandos pertinebant, obiisset: ad extremum adolescentulum, corporis viribus valentem, vultu & oris conformatione venustum, animi impetu flagrantem, forte conspicatus, statim in eum, qui ibi Episcopus erat constitutus, oculos convertit, eumque sic affatus est: Hunc adolescentulum omni studio, cura, & cogitatione, coram Ecclesia & Christo teste, tibi tuæque fidei commendo. Quem cum Episcopus in suam tutelam accepisset, & omnia se facturum fuisset pollicitus; Joannes eadem iterum atque iterum illi edisserit, ejusque fidem contestatur. Ephesum deinde redit. Episcopus ille adolescentulum sibi concreditum in domum suam recipiens, educavit pro suo, in officio continuit, fovitque humaniter; ad extremum baptismi sacramento illuminat.*

Postea vero ubi sigillo Domini (nempe sacramento confirmationis, ut addit interpres) *tamquam perfecta tutaque ejus animæ custodia obsignasset, nonnihil de cura & observatione in eo instituendo suscepta remisit. Quem quidem non solum liberior vivendi potestas, quam fuerat paulo ante tempus adeptus, verum etiam quidam adolescentes ejus æquales otio languidi, inertia dissoluti, & omni malorum genere assuefacti corruperunt. Et primum exquisitis conviviorum opiparorum deliciis alliciunt, invitumque noctu deinde educentes, ad furti societatem coeundam attrahunt: tum majora moliri flagitia hortantur. Iste pedetentim assuescit; & propter generosam animi magnitudinem, tamquam equus effrænatus, & nimium sibi suisque viribus præfidens, extra rectam viam impetu fertur; frænaque acriter præmordens, proclivius in profundum vitiorum gurgitem se præci-* XV. Lapsus Adolescentis.

pi-

pitat. Atque cum jam in desperationem salutis in Deo sitæ veniret, deinceps non de exiguis noxis cogitavit; sed maximis quibusdam ac nefariis facinoribus admissis, ubi semel omni improbitate & nequitia perditus evaserat, nullam non sceleris labem ex æquo cum aliis contrahere secum statuit. Illis igitur in familiaritatem adscitis, & magna latronum turba collecta, animo prompto paratoque se ducem manu violentissimum, sanguinis effusione crudelissimum, severitate denique acerbissimum præbuit.

XVI. Joannes requirit male custoditum depositum.

Interea temporis, ubi necessaria ad rem incidebat occasio, Joannes accersitur. Ille ubi alias res, quarum gratia venerat, recta ratione disposuisset: Age, inquit, Episcope, depositum nobis redde, quod ego & Christus, Ecclesia teste, quam gubernas, tibi commisimus. Hic vero primo attonitus obstupuit, arbitratus pecuniam, quam numquam acceperat, a se per fraudem & dolum malum repeti: & tamen neque facile credere poterat ea a se reposci per calumniam, quæ neutiquam habuisset; neque Joanni depositum repetenti omnino diffidere. Verum simulatque Joannes dixerat: Adolescentulum repeto, & animam fratris: senex demisso vultu ingemiscens, & item lacrymans: Ille, inquit, mortuus est. Quomodo & quo genere mortis? Deo, inquit, mortuus est: nam nequam, & perditus, & uno verbo, latro evasit; & jam pro ecclesia, in qua versabatur, montem cum nefaria hominum sui similium turba occupat. Apostolus ergo veste dilacerata, ingenti cum gemitu caput feriens: Bonum, inquit, custodem animæ fratris tui te reliqui. Equus jam jam mihi adsit, & dux aliquis itineris. Inde ab ecclesia, ita ut erat, cum festinatione se proripuit. Profectus autem ad locum, a primis latronum excubitoribus prehenditur: qui neque fugam parans, neque evitare studens, sed vociferans admodum, dixit: Huc hujus rei causa accessi; me ad principem vestrum deducite. Qui quidem ad tempus, ut erat armatus, expectabat.

XVII. Revocatur devius adolescens a Joanne.

Verum ut Joannem adventantem agnoverat, præ pudore fugam capessit. Hic vero ætatis suæ oblitus, illum pro viribus propere insequitur: atque clamans: Quid inquit, fili, me tuum ipsius patrem inermem & ætate confectum fugis? Miserere laboris mei, fili; ne formides: adhuc tibi salutis spes reliqua est: ego Christo pro te reddam rationem, &, si sit opus, pro te lubens mortem oppetam, sicut Dominus pro omnibus nobis: pro tua anima meam dabo: consiste, crede: Christus me misit ad te. Ille ubi hæc audiverat: primum oculis humi defixis, constitit, deinde arma abjecit: tum horrore perfusus graviter & acerbe lamentatus est: senem ad se adventantem complectitur: fletu & mærore, quoad poterat, pro culpa satisfacit: & dextera sola occultata, lacrymarum unda secundo baptizatur. Apostolus rata & constanti asseveratione, ei se a Salvatore veniam & remissionem peccatorum precibus suis impetraturum pollicetur: atque ad genua accidens, ipsam manum dexteram, tamquam aqua pœnitentiæ ablutam purgatamque osculatus, illum ad ecclesiam reducit. Crebris item precibus Deum pro illo invocat, continuis jejuniis una cum eo se macerat, variis divinæ sapientiæ sententiis ejus animum, quasi quibusdam blanditiis mitigat, tranquillatque; neque prius (ut fertur) inde decessit, quam illum ecclesiæ ministerio præfecisset. Cujus conversione magnum veræ pœnitentiæ exemplum præclarum secundæ regenerationis specimen, illustre denique trophæum a peccatis resurrectionis, per exteriora pœnitentiæ signa hominibus proposuit ad imitandum. Ista a Clemente hoc modo præscripta, tum ad rei gestæ cognitionem, tum ad utilitatem legentium accommodata, istum locum obtineant. Hucusque Eusebius.

XVIII. Testes veritatis historiæ.

Joannes Chrysostomus ad Theodorum lapsum scribens, ejusdem adolescentis exemplo eum ad meliorem frugem revocare conatus, hæc ait: *Quæ gesta sunt cum illo juvene, qui pridem discipulus fuit Joannis illius filii Zebedæi, deinde longo tempore ducem egit latronum; iterum a sanctis manibus beati senis interceptus, in superiorem virtutem e lustro, e spelunca latronum, penetravit; ipse non ignoras: nostri enim non minus quam ego. Sæpenumero te admirantem audivi referre beati viri condescensum, & mansuetudinem, & suavitatem illicem: quoniam prior cruentam dexteram exosculatus est, hærens in amplexu adolescentis, & ea via reduxit ad amissam virtutem.* Hæc Chrysostomus, ut rem absque ulla dubitatione testatam, summatim retulit. Citat eamdem historiam Cassianus (*a*), & alii plures. Sed & Antiochus (*b*) monachus scriptor nobilis, qui claruit Zenonis Imp. temporibus, eamdem recitans, Irenæum ipsius allegat auctorem.

(*a*) *Cassian. collat.* 24. *c.* 21.
(*b*) *Antioch. serm.* 121.

XIX. De miraculis Joannis.

Adduntur ad hæc alia multa miranda a Joanne peracta, ut mutatio virgarum in aurum, & saxorum in gemmas: sed quia sunt apocrypha, æque rejicienda putamus. Ferunt & viduam necnon adolescentem defunctos ab eodem Joanne esse revocatos ad vitam: Sed hæc ex Pseudoprochoro, vel aliis, quorum fides in omnibus non probatur. Illud vero de mortuo homine ad vitam restituto, firmum habetur, & testimonio Apollonii antiquioris Theologi, quem citat Eusebius (*c*), comprobatur. Confirmat hoc ipsum Sozomenus (*d*) sic dicens: *Non solum Petrus Apostolus mortuum suscitavit, sed & Joannes Evangelista Ephesi, Philippæ filiæ Hierapoli; & eadem a multis tum veteribus, tum*

(*c*) *Euseb. lib.* 5. *c.* 17. *in fine.*
(*d*) *Sozom. lib.* 7. *c.* 26.

tum nostri temporis piis viris (nempe ab Epiphanio inter alios) *esse gesta reperies*. Plura sane eademque magna edita esse a Joanne miracula, cum reversus est Ephesum, ut credamus, illud magnopere persuadet; quod Apollonius Tyanæus, magus illorum temporum (ut dictum est) famosissimus, ei ob oculos positus erat: qui cum se exemisset e manibus Domitiani, qui eum Romæ detinuit vinctum in carcere, ab Urbe recedens, & per Græciam se in Asiam conferens, Ephesi morabatur. Oportuit igitur, ut olim Petrum adversus Simonem magum, sic Joannem magna virtute in magum obniti, ne, qui credidissent, ejus malis artibus in præceps adducerentur; & eo magis, cum præsertim recens esset exemplum, quo Apollonius magnam de se apud Ephesios existimationem concitaverat. Quodnam vero id fuerit, breviter enarrare, operæ pretium ducimus.

XX. Apollonius necem Domitiani nunciat Ephesiis.

Hoc ipso anno quo diximus Domitianum a Stephano liberto Clementis esse necatum, idem Apollonius ejusmodi facto Ephesios in admirationem adduxit. Nam ea ipsa die & hora, qua Imperator gladio a Stephano impetebatur, Apollonio concionem habenti ad populum, in media oratione (inquit Philostratus *a*) novum quid & incredibile occurrit. Nam concise magis quam consueverat, verba proferens; tandem quasi horum, quæ dicere vellet, oblitus, conticuit, torvis oculis in terram aspiciens. Tres inde aut quatuor passus e loco ubi constiterat progressus: *Percute tyrannum, percute tyrannum*, clamabat: non ut qui e speculo veritatis imaginem traheret, sed qui res ipsas ante se fieri videret, & auxilium afferre conaretur. Cum stuperent Ephesii qui frequentes aderant: subsistens Apollonius, sicut facere solent, qui rem aliquam, dum fit, videntes, quo tandem evasura sit expectant: tandem, *Confidite*, inquit, *o viri; Tyrannus namque occisus est hodie; quid autem dixi, hodie? immo potius hoc ipso temporis momento, ita me Pallas adjuvet*. Cumque illum insanire putarent Ephesii, cuperent tamen vera esse quæ diceret, sed propter periculi magnitudinem talibus verbis aures præbere metuerent; *Non miror, inquit, Apollonius, vos mihi non adhibere fidem jam nunc ea narranti apud vos, quæ nondum omnes qui Romæ sunt cognovere: sed jam ecce cognoscunt*.

(*a*) *Philostr. l.* 8.

XXI. Ephesi erga Apollonium propensiores.

Hæc vera esse, quæ ab Apollonio dicta erant, cum postmodum tabellarii cum litteris festinantes, certo firmarent; vix credi potest, ad quantam ille de se Ephesios admirationem ac pariter æstimationem adduxerit; ut tum his, tum ceteris ibidem rebus ab eo gestis, eumdem ut quempiam deorum colerent; nescientes enim, unde hæc occulta scire Apollonio suppeditaretur, eum proinde ac si plus quam homo esset, plurimi faciebant; quippe qui Ephesi agens, quæ Romæ fierent, spectare oculis videretur. At hæc haud mirabitur, qui consideraverit, peculiare id fuisse magorum, ut per parhædos ipsos, quos vocant, familiares dæmones, imagines rerum quæ longe abessent, ob oculos mentis repræsentatas inspicerent. Nam ut de multis aliis taceamus, Julianus Apostata (quod suo loco dicturi sumus fusius) ejusmodi arte, quæ Romæ vel alibi in Occidentali Imperio agerentur, ipse, cum esset in Oriente, nosse curabat. Ceterum apud rerum ignaros magna hæc in Ecclesia Ephesina potuit esse tentatio: quamobrem ne ejusmodi Tyanæi imposturis Christiana religio dispendium aliquod pateretur, opportune his diebus reversus Joannes ad Ephesios, mortuum quem diximus, suscitavit, & alia complura (ut par est credere) mirabilia est operatus.

XXII.

Cum vero de restitutione Joannis nuntium accepisset Dionysius Athenarum Episcopus, sicut ad eum olim exulem in insulam relegatum scripserat (*b*) fore, ut brevi mutuo congressu invicem jungerentur: illum mox Ephesum convenisse, æquum est opinari. At hæc tempora Dionysium egisse in Oriente, facile omnes consentiunt; post hæc vero, fortasse Jo-an-

(*b*) *Dionys. epist.* 10.

IV. *An Dionysius Areopagita.*

[1] Ad num. XXII. Sirmondus in Editione Conciliorum Galliæ, & Dissertatione de duobus Dionysiis, Launoius in libro de duobus Dionysiis, aliique quidam, Dionysium Parisiensem Episcopum negant, eumdem esse cum Dionysio Areopagita, quem Episcopum Atheniensium esse volunt; quibus se postea alii opposuere. Utriusque partis rationes summatim refert Schelstratius in 2. part. Antiquit. Illustr. Dissert. III. cap. 3. artic. 3. N. *du Bois* Vir eruditissimus Ecclesiæ Parisiensis Historiam sub prælo habet, in qua celebrem istam controversiam accuratissime tractaturus est.

[1] TOmus primus Historiæ Ecclesiæ Parisiensis, auctore Gerardo Dubois prodiit Parisiis A. D. 1690. tomus vero secundus ibidem A. D. 1710. Tomo primo pag. 13. & sequentibus disputationem illam quando nam in Gallias missus fuerit S. Dionysius, & an duo diversique fuerint Dionysii, ad ævum Ludovici Pii amandat; & ibi tantummodo refert, quæ scriptores Ludovici Pii ætatem præcedentes, scriptis ea de re tradiderint. Itaque eodem tomo scilicet lib. VI. cap. VI. pag. 363. & sequentibus plenius disquirit, & allatis utrinque disceptantium rationum momentis liberum cuique judicare, quicquid libuerit, relinquit.

annis consilio, Romam ad Clementem Pontificem se contulisse, ab eodemque una cum Rustico & Eleuterio in Gallias esse amandatum, fidem faciunt, qui ex antiquioribus monumentis ejus res gestas scriptis memoriæ prodiderunt. Mittendi in Gallias, tam insignem totaque Ecclesia spectatum virum, ea fere necessitas incumbebat; quod primi illi a Petro ad prædicandum ibidem Evangelium missi discipuli, vita functi erant, quorum aliquos (ut dictum est) gladius sævientis Domitiani sustulerat. Martialis enim antiquus discipulus vita functus erat. Sub eodem Domitiano pariter obiisse diem Eutropium, Lucianum, & alios, jam nuper est dictum. Quamobrem nobilissimæ Gallicanæ jam coalescenti Ecclesiæ pastoribus destitutæ, Clemens, qui alios eodem miserat, opportune consuluit, ut Dionysium in Gallias mitteret.

Dionysius mittitur in Gallias.

XXIII. Episcopi Athenienses.

Hæc cum plurimorum auctoritate testata habeantur; qui de his dubitant, dicant velim, quæ ratio esse potuit, quæve causa intercessit, ut vivente adhuc Dionysio Publius daretur Episcopus Atheniensibus, & post eum Quadratus? Nam cum (ut suo loco dicemus) Dionysius sub Hadriano Imp. consummarit martyrium, ad illud plane constat (a) tempus Quadratum rexisse Ecclesiam Atheniensium, & ante eum Publium: quinimmo & Narcissus Domini discipulus ante hos omnes post Dionysium ab Hippolyto (b) ponitur: ut satis ex his appareat, illos vivente adhuc Dionysio, creatos esse Athenarum Episcopos, nimirum quod ille fuisset alio amandatus: Sed quonam? certe ad alias civitates vel provincias, quam in Galliam missum esse, nulla prorsus vel levis memoria extat, vel conjectura. Nec existimare fas est eum hisce temporibus, omnibus Apostolis, uno excepto Joanne, morte sublatis, cum maxima omnium incumberet necessitas Evangelii prædicandi, suæ Ecclesiæ nuncio remisso segnem ac otiosam vitam sibi constituisse. Sicut igitur postea factum scimus a Polycarpo Joannis Evangelistæ discipulo, ut ex Asia complures in Gallias (ut suo loco dicemus) ad Evangelium prædicandum, illudque pariter propagandum missi fuerint: ita nunc putamus, persuasione Joannis Dionysium Romam primum ad Clementem, inde ejusdem consilio in Galliam esse profectum. At de Dionysio inferius suo loco nobis fusius agendum erit.

(a) Euseb. lib. 4. c. 22. & Hier. de Scrip. Eccles. in Quadrato.
(b) Hippol. de 72. discipulis.

JESU CHRISTI ANNUS 99. | CLEM. ANNUS 7. | NERVÆ IMP. ANNUS 1.

I. Anno Christi Redemptoris nonagesimo, Nerva Augustus tertium iniit Consulatum, adscivitque sibi collegam Virginium Rufum, *quem* (inquit Dio) *Romanæ legiones olim Imperatorem nominaverant, minime veritus eum vel in collegam assumere*. Laudatissimus hic a Plinio (c) prædicatur, quod Imperium recusasset a militibus oblatum, quod eruditus & optimus civis esset; ejusque obitum deplorat, ut amantissimi patris. Quomodo autem vita functus sit in hoc suo Consulatu, agens annum octogesimumtertium, idem describit; laudatumque ait funebri oratione a Cornelio Tacito, horum temporum viro eloquentissimo.

(c) Plin. lib. 2. epist. 1.

II. His item temporibus, secundum ea quæ ab Athanasio & aliis testata habentur, S. Joannes Evangelista suum Evangelium edidit: sunt enim hæc verba (d) Athanasii: *Evangelium secundum Joannem prædicatum est a Joanne Apostolo & dilecto, cum exul esset in Patmo insula, & postea ab eodem Ephesi editum per Cajum dilectum Apostolorum hospitem; de quo Paulus ad Romanos scribens dicit: Salutat vos Cajus hospes meus, & tota Ecclesia*. Fertur de eadem re sententia Hippolyti (e) Episcopi Portuensis & martyris in hæc verba: *Joannes Jacobi frater, cum in Asia verbum Dei propagaret, imperante Romæ Domitiano, in Patmum insulam est deportatus. Inde a Nerva revocatus Ephesum, conscripto Evangelio, & patefactione quam conspexerat, vita excessit, annos natus centum & sex*. Post restitutionem itaque ab exilio, incerto tamen anno, ab eo scriptum esse Evangelium, Epiphanius (f) quoque testatur, sic dicens: *Cogit sanctus Spiritus Joannem recusantem Evangelium annuntiare ob metum & humilitatem in senecta ipsius post nonaginta annos vitæ ejus, post reversionem ipsius a Patmo*. Sed quod addit: *Quæ facta est sub Claudio Cæsare*, memoria lapsum puto, vel in Codicem mendum irrepsisse: nam haud facile probari potest, quod Joannes sub Claudio nonagenarius saltem ætate fuerit. Consentit Irenæus (g), scriptum fuisse Ephesi a Joanne Evangelium; licet quo tempore id acciderit, minime dicat. In eamdem sententiam complures alii tum Græcorum, tum etiam Latinorum abiere.

(d) Athanas. in Synopsi.

Evangelium Joannis editum.

(e) Recitat Cedren. in Nerva.

(f) Epiph. hæresi 51.

(g) Iren. lib. 3. c. 1. & Euseb. lib. 5. c. 8.

III. Dixerunt alii (h) conscriptum ab eo fuisse Evangelium in insula Patmo, editum vero Ephesi. Addit autem qui hæc scri-

(h) Metaphrast. apud Lip. t. 1. Doroth. in Synopsi.

ſcribit Metaphraſtes, tonitrua, fulgura, atque terrores complures eſſe factos, cum Joannes opus aggreſſurus eſſet, perinde ac olim acciderat, cum Moyſes in vertice Sina montis legem accepiſſet, ſic dicens: *Cum ſolutus lege exilii Epheſum eſſet reverſurus, inſulani precibus agunt, ne recedat: quod cum perſuadere non poſſent, ſecundæ faciunt petitionis initium; ne ſcilicet totum ſe ipſum auferret, ſed ſe ipſum loquentem aſſiduo ſuis ſcriptis relinqueret; utque Chriſti Evangelium, & ea quæ ipſe viderat de Chriſto, ſcriberet. Annuit ille; & antequam opus aggrederetur, tum ſibi, tum aliis indixit jejunium: & Prochorum ſequi jubet, ac cum eo montis aſcendit verticem, & more Samuelis rectus erigitur, & ſicut Moyſes manibus elevatis effiguratur, & mentem a ſenſibus abſtrahit. Tuncque horrenda tonitrua, terrores, & fulgura his ſimilia, quæ antea Moyſi legem recipienti contigerant, facta ſunt. Ad extremum tonitrua in vocem exprimuntur atque reſonat: In principio erat Verbum.*

Signa divinitus oſtenſa.

IV. At non putet quis hæc contemnenda, quod ab auctore haud admodum antiquo, cujus interdum fides vacillet, tradita habeantur; vel quod apud Pſeudo-Prochorum hæc fere eadem ſcripta ſint (*a*). Nam ut primum ratione agamus: ſi ex ſententia Pauli (*b*) miniſtratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gloria, ita ut non poſſent intendere filii Iſrael in faciem Moyſi propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur: quomodo non magis miniſtratio ſpiritus erit in gloria? Quamobrem hæc haud adeo incredibilia videri debent, etiam ſi ſcripta habeantur in apocryphis: in eis enim multa vera interdum ineſſe admixta, neminem exiſtimamus negaturum. At vero non ex apocrypho aliquo, quæ ipſe ſcribit, ſibi vendicat S. Hieronymus (*c*); ſed ex antiqua veraque hiſtoria, quam citat, ab aliis fuſius explicata, ſic ſummatim recenſet: *Coactus eſt ab omnibus pene tunc Aſiæ Epiſcopis, & multarum Eccleſiarum legationibus, de divinitate Salvatoris altius ſcribere; & ad ipſum (ut ita dicam) Dei Verbum non tam audaci, quam felici temeritate prorumpere. Unde & Eccleſiaſtica narrat hiſtoria, cum a fratribus cogeretur ut ſcriberet, ita facturum ſe reſpondiſſe, ſi indicto jejunio, in commune omnes Deum deprecarentur. Quo expleto, revelatione ſaturatus, illud procemium e cælo veniens eructavit: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Hucuſque Hieronymus; ex quibus quæ ſunt dicta, ex parte firmantur. Cæterum norunt omnes qui in ejus ſcriptis verſati ſunt, ipſum præ cæteris apocrypha averſari ſolitum, nec adeo facile abſque delectu, inconſulto palato, rancida vel inſipida deglutire. Quod inſuper idem Joannes a Domino dictus ſit filius tonitrui: Epiphanius (*d*) id cauſa Evangelii dictum putat, cum de Joannis Evangelio hæc ait: *Joannes re vera tonitrui filius per propriam ſuam grandiloquentiam, velut ex quibuſdam nubibus, a ſapientiæ ænigmatibus piam nobis de Filio intelligentiam juxta ſimilem modum perſuaſit.* Sed idem eſt, nominatum eſſe filium tonitrui, quod fulmen: ſicut apud Hieremiam (*e*), uſitata Hebræorum phraſi, filiæ pharetræ, ſagittæ dicuntur.

Confirmatio dictorum.

(*a*) Pro-chor. c. 36.
(*b*) 2. Cor. 3.
(*c*) Hier. in præf. in Evang. Mat.
(*d*) Epiph. hæreſ. 73.
(*e*) Thren. 3.

SÆC. I. Anno Urbis 850. Olymp. 219. an. 1. An. C. 97.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5590.

☉ 22. A. ☽ 3. P. 16. April. Indict. 10.

JESU CHRISTI 97. *ſecundum Baronium* 99.

EVARISTI PAPÆ 3.

NERVÆ IMP. 2.

[1] AD num. I. Coſſ. *Nerva Aug. III.* & *L. Verginius Rufus III.* ut habet Card. Noriſius in Epiſtola Conſulari. Nervæ Conſulatus juxta priorem Conſulatuum Cæſareorum regulam. I. Conſules.

[1] COſſ. *Nerva Aug. III. & L. Verginius Rufus III.* Lapides apud Gruterum pag. CLV. 4. IMP. NERVA CAESAR. AUG. PONT. MAX. TRIBUNICIA. POTESTATE COS. III. PATER. PATRIAE. Similem huic habes inter Donianas inſcriptiones cl. II. n. 87. pag. 92. & apud Fabrettum pag. 414. Alii ibidem. Lapis item apud Sponium in Miſcell. pag. 185. & apud Fabrettum pag. 414. n. 363. Vetus inſcriptio etiam apud Cuperum in epiſtola ad Eminentiſſimum Cardinalem Petrum Marcellinum Corradinum. Frontinus ſect. CII. *Nerva Virginium ſæpius Imperatorem nominatum non timuit in conſulatu ſuo collegam aſſerere &c.* Plinius lib. II. epiſt. I. *Virginium Rufum* in conſulatu obiiſſe, eique publice funus factum narrat: *Perfunctus eſt*, inquit, *tertio conſulatu. Annum tertium & octogeſimum exceſſit.* Mox: *Laudatus eſt a Conſule Cornelio Tacito*, qui ei ſuffectus eſt. Faſti Idatiani: *Nerva III. & Rufo III.* Proſperi Chronicon: *Nerva II. & Rufo.* Faſti Vindebonenſes: *Nerva II. & Rufo III.* Nummi Traiani apud Occonem cum Tr. P. COS. III. Suffecti dicuntur hoc anno ab Onufrio ex *Kal. Jul. Domitius Apollinaris, & Q. Fabius Veiento. Ex Kal. Septemb. M. Cornelius Fronto, Q. Fabius Poſtumus. Ex Kal. Novemb. C. Publicius Certus*, qui vitio factus, abdicavit, eique ſuffectus *Sex. Pompeius Collega II.* & *Vettius Proculus*; quod de his meminerit Plinius lib. IX. epiſt. XIII. *De Frontone conſule* meminit quoque Dio Xiphilini lib. LXVIII. in ipſis initiis imperii Nervæ. Nihil certi ex Plinii epiſtola de his ſuffectis conſulibus colligi poſſe, ſcribit Joſeph Maria Stampa in Faſtorum poſt Caroli Sigonii Faſtos continuatione ad hunc annum.

V. Causa scribendi Evangelium.

Quod vero ad causam spectat, qua Joannes permotus, ejusmodi scribendi Evangelium subierit provinciam: præter illam de Patmos insulæ habitatoribus nuper assertam, idem Hieronymus (a) duplicem affert, sic dicens: *Novissimus omnium scripsit Evangelium, rogatus ab Asiæ Episcopis, adversus Cerinthum, aliosque hæreticos, & maxime tum Ebionitarum dogma consurgens, qui asserunt Christum ante Mariam non fuisse: unde & compulsus est divinam ejus nativitatem edicere. Sed & aliam causam hujus scripturæ ferunt: quod, cum legisset Matthæi, Marci, & Lucæ volumina; probaverit quidem textum historiæ, & vera eos dixisse firmaverit; sed unius tantum anni, in quo & passus est post carcerem Joannis, historiam texuisse. Prætermisso itaque anno, cujus acta a tribus exposita fuerant, superioris temporis, antequam Joannes clauderetur in carcerem, gesta narravit; sicut manifestum esse potest his qui diligenter quatuor Evangeliorum volumina legerint.* Hæc ipse. Porro illam potissimam fuisse causam, ut hæreticos, qui Christi divinitatem omnino negassent, scripto Evangelio confutaret, Irenæus (b), Epiphanius (c), & alii omnes affirmant.

(a) Hier. de Scrip. Eccl. in Joan. c. 9.
(b) Iren. lib. 3. c. 11.
(c) Epiph. hæres. 51.

VI. Joan. Evangelium Græce scriptum.

Scriptum vero fuisse ab eo Evangelium Græce, omnes consentiunt: translatum autem antiquitus in Hebraicum, & Tiberiade in gazophylacio Judæorum asservatum temporibus suis, auctor est Epiphanius (d): ac illud fortasse intelligit Papias, Evangelium secundum Hebræos nuncupatum: nam de Papia hæc habet Eusebius (e): *Aliam porro narrat historiam de muliere, quæ multorum criminum apud Dominum esset insimulata: quam quidem Evangelium secundum Hebræos complectitur:* nisi intelligere velimus de Evangelio Matthæi, quo Nazaræi utebantur. Illud enim secundum Hebræos nominare consuevit Epiphanius, & Hieronymus, qui illud in Latinum convertit, in quo tunc inesset ejusmodi historia, quam putamus fuisse diversam ab ea quæ narratur a Joanne (f) de muliere a Pharisæis rea adulterii constituta. Nam cum Papias multorum criminum dicat illam fœminam accusatam; Joannes vero habeat unius tantum facinoris, nempe quod deprehensa esset in adulterio, insimulatam: plane diversam ab illa fuisse, cujus nulla esset mentio apud Evangelistas, significare videtur. Quod si unam eamdemque fuisse mulierem dicere magis placet; tunc illud affirmare necesse est, per Evangelium secundum Hebræos, ea ratione quam diximus, Evangelium Joannis Papiam intellexisse.

(d) Epiph. hæres. 39.
(e) Euseb. lib. 3. in fine.
(f) Joan. 8.

VII. Suis epistolis Joannes Basilidem confutat.

At sicut idem Joannes, scripto Evangelio, Cerinthum, Ebionem & alios Christi divinitatem negantes hæreticos visus est confutare voluisse; ita etiam duabus prioribus, quas scripsit, epistolis, adversus Basilidem (g) & alios Christi carnem negantes, eam certo testimonio adsignatam & egregie testatam voluit reliquisse. Basilidem igitur, & gregales ejus, dicentes Christum non vere carnem assumpsisse, sed per phantasiam apparuisse, sicque nec vere esse crucifixum, sed omnia in imagine facta, negantesque (h) Christi causa esse subeundum martyrium, iisdem Joannes sugillat epistolis: ut in primis cum ipso exordio primæ epistolæ adversus eos ejusmodi fortissimum testimonium ponit (i): *Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectaverunt de Verbo vitæ, & vita manifestata est, & vidimus, & testamur,* &c. ac demum: *Omnis spiritus, qui confitetur Christum in carne venisse, ex Deo est: & omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est: hic Antichristus est, de quo audistis, quoniam venit; & nunc jam in mundo est:* ac rursum in secunda epistola eodem argumento, sed brevius scripta: *Multi,* inquit, *seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Jesum Christum venisse in carnem: hic est seductor & Antichristus.* Et quod ad martyrium spectat, adversus venenum illorum dogmatum ejusmodi propinat antidotum, dicens (k): *Quisquis confessus fuerit, quoniam Jesus est Filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo:* ac rursum (l): *Tres sunt qui testimonium dant in terra, Spiritus, aqua, & sanguis.*

(g) Epiph. hær. 24.
(h) Ibidem.
(i) 1. Joan. 1. & epist. 4.
(k) 1. Joan. 1.
(l) 1. Joan. 5.

VIII. De Joannis Epistolis.

Sed quod pertinet ad fidem trium Joannis epistolarum: primam quidem ut Joannis germanam ab omnibus receptam esse, S. Hieronymus (m) tradit: reliquas duas, quod in inscriptione utriusque ponatur Joannes Senior, alterius Joannis, quem Seniorem esse dictum testatur Papias (n), fuisse, nonnullos existimasse idem affirmat; eadem & Origenes (o). Ceterum quid de his ipse senserit, ad Evagrium (p) scribens, hisce verbis ingenue profitetur: *Clangit tuba filius tonitrui, quem Jesus amavit plurimum, qui de pectore Salvatoris doctrinarum fluenta potavit. Presbyter electæ Dominæ, & filiis ejus, quos diligo in veritate. Et in alia epistola: Presbyter Caio carissimo, quem diligo in veritate.* Hæc Hieronymus inculcat, cum de Episcopi & Presbyteri nominibus agit, de quibus nos superius. Ostendit enim Presbyteri nomen commune fuisse Episcopis, atque adeo ipsis Apostolis; idque non tantum ex citatis Joannis epistolis, sed & Petri dicentis (q): *Seniores, qui in vobis sunt, obsecro consenior & testis Christi passionum.* Certe quidem si quando ex facierum similitudine filios eodem parente genitos licuit judicare; tres illas epistolas verbis, sententiis, stylo, charactere unam eamdemque præseferentes imaginem,

(m) Hier. de Scrip. Eccles. in Joanne.
(n) Apud Euseb. lib. 3. c. ult.
(o) Apud Euseb. lib. 9. c. 19.
(p) Hier. ep. 85.
(q) 1. Pet. 5.

ab

ab uno eodemque auctore esse conscriptas, quivis facile poterit intelligere.

IX. De fide epistolarum Joannis.

In primis enim quod ad verba atque sententias spectat, in multis id contigit demonstrari: ut cum ait (*a*) in prima: *Non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus*: in secunda item: *Non tamquam mandatum novum scribens vobis, sed quod habuimus ab initio*. Rursum in prima (*b*): *Omnis qui negat Filium, nec Patrem habet: qui confitetur Filium, & Patrem habet*. Et in secunda eamdem plane his verbis sententiam reddit. *Qui recedit & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui permanet in doctrina Christi, hic & Patrem & Filium habet*. Quod item in prima (*c*): *Omnis qui ex Deo natus est, peccatum non facit*. In tertia idem his verbis: *Qui bene facit, ex Deo est: & qui ex Deo natus est, peccatum non facit*. Et quod in (*d*) prima habet: *Ut diligamus opere & veritate*: eadem in secunda & tertia de diligendo in veritate frequenter inculcat. Dum item in prima hæc habet (*e*): *Multi pseudo-Prophetæ exierunt in mundum. In hoc cognoscitur Spiritus Dei: Omnis spiritus qui confitetur Christum in carne venisse, ex Deo est: & omnis qui solvit Jesum, ex Deo non est, & hic Antichristus est*. In secunda iisdem pene verbis eamdem reddens sententiam, ait: *Multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Jesum venisse in carne: hic est seductor, & Antichristus*. Rursum in prima: *Hæc est charitas, ut mandata ejus custodiamus*. Et in secunda: *Hæc est charitas, ut ambulemus secundum mandata ejus*. At quæ frequens in tribus illis epistolis facta est charitatis, dilectionis, veritatis inculcatio, plane declarat in duabus illis epistolis eamdem, quæ in prima, genuinam elucere, atque perspicue conspici Joannis imaginem.

(*a*) 1. Joan. 2.
(*b*) Ibidem.
(*c*) Joan. 3.
(*d*) Ibid.
(*e*) 1. Joan. 4.

X. De titulo primæ epistolæ.

Sed & ejusdem eas esse partus Joannis, qui Evangelium scripsit, majores qui canonicorum librorum contexuere catalogum, tam Græci, quam Latini, æque consentiunt omnes, dum tres numerarunt semper Joannis Apostoli & Evangelistæ epistolas; ut de his dubitare, summæ videatur esse stultitiæ. Verum quod primæ epistolæ nullus inscriptus sit titulus; non ita factum putamus, ut ea sic absque alia inscriptione ejus qui scripsit, & ad quos data sit, ut se habet, fuerit exarata: sed potius existimamus ejus titulum excidisse; quippe quæ a majoribus eo titulo consignata reperitur, ut sic ab eis citaretur: *Joannes ad Parthos*. Quomodo enim scissent eam ad Parthos datam esse; nisi titulus eum qui dedit, & ad quos fuerit data, monstrasset? Apud Hyginum (*f*) enim & Augustinum (*g*) eo titulo ea citata epistola habetur. Cum autem apud Parthos Joannes prædicaverit Evangelium, ad eosdem eam ipse epistolam scripsisse putatur. Hæc jam satis de Joannis epistolis. Quando autem ex humanis defierit, suo loco dicturi sumus.

(*f*) Hygin. ep. 1.
(*g*) Aug. lib. quæst. novi Test. q. 39.

XI. De obitu Apollonii Tyanæi.

Hoc eodem anno impostor ille Apollonius Tyanæus, de quo sæpe antea mentio a nobis facta est, qui magicis artibus universi Orbis oculos in se converterat, honesta capta occasione mittendi legationem ad Nervam Imp. quo exule familiariter usus erat, discipulum Damidem, quem conscium ac testem haberet suarum actionum, a se ablegans, ne ultimi sui finis testis esset, occultam oppetens mortem (quo immortalis crederetur in cœlum esse translatus) incerto exitu clausit diem extremum. Sed hæc his verbis Philostratus (*h*) ex Damide: *Ut igitur a se Damidem amoveret, & ne coram testibus moreretur, occasionem epistolæ meditatus est, quam illum Romam mitteret ad Nervam Imperatorem: & Damis quidem cum ab eo discederet, vehementer se turbatum dicit, quamvis futurorum esset ignarus. Apollonius autem quamvis optime sciret quid eventurum esset, nihil tamen abeunti dixit, quale dicere solent, qui se numquam amplius mutuo sint visuri: adeo persuadendi cupidus erat, se semper esse victurum. Discedentem autem his verbis admonuit: O Damis, quamquam satis in te ipso habeas philosophiæ, me tamen respice. Et de Apollonio quidem Tyanæo hactenus ab Assyrio Damide scriptum est: De mortis autem genere, si modo mortuus est, nihil est a Damide scriptum. Sermones autem multi variique circumferuntur*. Hæc Philostratus Apollonii studiosissimus: qui & varias de ejus interitu subdit opiniones vulgo jactatas: quas cum nec ipse certa assertione confirmet, merito, ut inanes ac plane ridiculas, prætermittimus.

(*h*) Philost. li. 8.

XII. Malus exitus Tyanæi.

Verum nonnisi malo exitu eum vita functum esse, perfacile conjici potest ex (*i*) Luciano, dum vitam Apollonii, tragœdiam appellat, & cum de alio mago Tyanæi discipulo: *Erat*, inquit, *ex eorum numero, qui cum egregio Apollonio Tyanæo illo versati erant, totamque illius tragœdiam pernoverant. Vides quanam e schola tibi hominem refero*. Hæc Lucianus, ut de re omnibus nota, & amicum alloquens, qui ea omnia optime nosset. Idemque dum agit de discipulis Apollonii, qui imposturis, incantationibus, magiisque, & aliis malis artibus operam dabant, iisdemque vita turpissimis, & amore puerorum infamissimis; qualis eorum magister fuerit, facili conjectura poterimus assequi. Eant igitur impii qui eo impudentiæ pervenere atque blasphemiæ, ut non erubuerint Christum Dominum Redemptorem nostrum cum Tyanæo con-

(*i*) Lucian. in Alex.

conferre: nam etsi non aliunde, certe ex fructibus utriusque (quo nihil est naturalius.) qualis uterque fuerit, perspicue cognosci potuerit. Sed de his alias.

XIII. Eodem anno, iisdemque Coss. Nerva Imperator (*a*) cum se jam senio fatiscentem, & continuis morbis in dies magis magisque languescentem, ac deficientem viribus conspexisset, consulturus Romano Imperio, nulla habita ratione sibi sanguine conjunctorum, quem putavit virum frugi dignumque ad habenas Imperii moderandas, M. Ulpium Trajanum, Hispanum hominem, agentem tunc in Germania cum exercitu, adoptavit in filium, ac Cæsarem nominavit. Hæc cum Dio, tum Plinius pluribus prosecutus est ea oratione, quam pro gratiarum actione habuit in suo consulatu; sed nos de eodem plura inferius.

(*a*) *Dio in Nerva.* Trajanus adoptatus a Nerva.

Cen-

II. *Trajanus dictus Cæsar & Imperii Collega.*

Ad num.XIII. *Nerva Trajanum in liberi locum, inque partem Imperii adoptavit, cum quo tribus vixit mensibus*, inquit Victor in Epitome. Trajanus itaque non tantum Cæsar, sed & Collega Imperii renuntiatus, idque v. Kalend. Novemb. cum Nerva, anno sequenti, exeunte Januario, supremum diem obierit, & nuncupationes Cæsarum ac Imperii Collegarum, quinto Kalendas alicujus mensis de more factæ fuerint, ut in Differt. Hypatica ostendi. Dio lib.68. ait, Nervam in Capitolium conscendisse, ibique magna voce dixisse: *Quod felix faustumque sit, inquit, Senatui populoque Romano, mihique ipsi, Marcum Ulpium Nervam Trajanum adopto; eumdemque postea in Senatu Cæsarem designavit. Itaque Trajanus tunc Cæsar, ac postea Imperator factus est.* Quibus ex verbis liquet, Trajanum primo adoptatum fuisse, secundo Cæsarem dictum, tertio Imperio Proconsulari donatum, quod Imperatoris nomine exprimi diximus anno LI. cum de Nerone eodem Imperio Proconsulari cohonestato verba haberemus. De Tribunitia Potestate Trajano collata non loquitur Dio; sed certum, eam illi cum Imperio proconsulari collatam. Plinius in Panegyrico cap.8. de Trajano ait: *Simul filius, simul Cæsar, mox Imperator, & consors Tribunitiæ Potestatis, & omnia pariter & statim factus es, quæ proxime parens verus tantum in alterum filium contulit.* Loquitur Plinius de Vespasiano, Titi non adoptione, sed vero parente, qui Imperium Proconsulare & consortium Tribunitiæ Potestatis in Titum contulit, nulla ratione habita Domitiani alterius filii. Addit Plinius capite sequenti: *Non solum successor Imperii, sed particeps etiam sociusque placuisti.* Mitto alia ejusdem Plinii loca, ex quibus certissimum redditur, Trajanum cum Nerva conregnasse, & Imperatorem appellatum fuisse.

III. *Nerva Imperium non abdicavit.*

Dodwellus in doctissima Appendice ad Dissertationes Cyprianicas num.XL. Nervam Trajanum non tantum adoptasse, sed & non multo post Imperium abdicasse scribit. Unde tres epochas Trajano assignat, primam ab eo tempore, quo Cæsar nuncupatus, deductam; secundam ab eo, quo Imperator dictus; tertiam a die, quo Nervæ demortuo successit. Existimat autem, Nervam sub hujus anni finem Imperium deposuisse, tuncque Trajanum, qui jam Cæsar erat, *Imperatorem* appellatum, quod Dio scribat, Trajanum primo Cæsarem, & μετὰ τοῦτο αὐτοκράτορα, id est, *postea Imperatorem* vocatum fuisse; ac denique hallucinari Eruditos, qui Augusteam hic a Cæsarea dignitatem distinguant, cum inquit, in ipsa etiam Augustea dignitate varii semper essent gradus, quorum primum usque ad abdicationem tenuit ipse Nerva. Hunc vero abdicasse colligit ex Plinio lib.7. Epist. XXXIII. in qua dicitur: *Divus quidem Nerva (nam privatus quoque attendebat his, quæ recte in publico fierent) missis ad me gravissimis litteris, non mihi solum, verum etiam seculo gratulatus est, cui exemplum (sic enim scripsit) simile Antiquis contigisset.* Gesta hæc coram Consulibus de causa Bæbii Massæ scribit Plinius, quibus tamen Nerva jam privatus attenderit. Alios illos Consules fuisse oportet, quam ipsum Nervam. Atqui anno XCVIII. alios præter se Consules non vidit, ne suffectos quidem: nec enim mensis Januarii finem attigit. Sub superioris itaque anni XCVII. finem causam illam actam necesse est coram mensis illius Consulibus suffectis. Convenit & senior Victor in Cæsaribus, qui ait: *Mense sexto ac decimo semet eo* (Imperio) *abdicavit*, scilicet Nerva. Ita Dodwellus, qui addere poterat Lactantium lib. de Mortibus Persecutorum cap.18. ubi ait Galerium Maximianum, ut Diocletianum ad Imperium abdicandum adduceret, Nervæ exemplum proposuisse: *Simul & exemplum Nervæ proferebat, qui Imperium Trajano tradidisset. Ille vero* (nempe Diocletianus) *ajebat ei indecens esse, si post tantam sublimis fastigii claritatem, in humilis vitæ tenebras decidisset, & minus tutum, quod in tam longo Imperio multorum sibi odia quæsisset. Nerva vero uno anno imperante, cum pondus & curam tantarum rerum, vel ætate vel violentia ferre non quiret, abjecisse gubernaculum Reipublicæ, atque ad privatam vitam rediisse, in qua consenuerat.* Hæc Dodwelli fundamenta.

IV. *Ex Plinio Nervam non abdicasse liquet.*

Verum enim vero, Nervam nunquam Imperium abdicasse, sed postquam Trajanum adoptavit, rerum publicarum curam deposuisse, eamque Trajano mandasse certissimum esse debet. Diocletianus enim primus ex Imperatoribus fuit, qui deposito Imperio ad vitam privatam redierit: *Diocletianus privatus in villa, quæ haud procul a Salonis est, præclaro otio senuit, inusitata virtute usus, ut solus omnium post conditum Romanum Imperium ex tanto fastigio sponte ad privatæ vitæ statum civilitatemque remearet*, inquit Eutropius. Nec Plinius in Epistolis docere potuit, Nervam Imperium deposuisse; cum in Trajani Panegyrico post Nervæ mortem recitato, Trajanum dumtaxat in Imperii societatem adscitum sæpius insinuet. Ubi de Trajani adoptione locutus est Plinius, de Nerva cap.8. hæc scribit: *Inde* QUASI DEPOSITO IMPERIO, *qua securitate, qua gloria lætus? (Nam quantulum refert,* DEPONAS, AN PARTIARIS IMPERIUM, *nisi quod difficilius hoc est) non secus ac præsenti tibi innixus, tuis humeris se patriamque sustentans tua juventa, tuo robore invaluit, statim consedit omnis tumultus.* Nerva itaque Imperium non deposuit, sed illud partitus est, dum Trajanum Imperii Collegam dixit: quod Plinius cap. insequenti rursus indicat: *Magnum hoc tuæ moderationis indicium, quod non solum successor Imperii, sed particeps etiam sociusque placuisti. Nam successor, etiam si nolis, habendus est, non est habendus socius, nisi velis.* Ad hæc Plinius cap.6. loquens de tumultu adversus Nervam concitato, qui adoptionis Trajani causa fuit, quique post eam sedatus, ait: *Ita filius ac parens uno eodemque momento rem maximam præstitistis: ille tibi Imperium dedit,*

dedit, tu illi reddidisti. Solus ergo ad hoc ævi, qui pro munere tanto paria accipiendo fecisti, imo ultro dantem obligasti: communicato enim Imperio solicitior tu, ille securior factus est. Mitto alia multa ejusdem Panegyrici verba, quæ Nervam quidem socium assumsisse, numquam vero Imperium deposuisse, manifeste ostendunt. Quod si abdicasset, quartum Consulatum diebus viginti sex ante mortem non capessisset. Nec ad rem facit Epistola Plinii a Dodwello laudata; cum ea quidem Trajano imperante scripta, sed causa, de qua in ea agitur, pertineat ad annum Christi XCIII. quo Domitianus Imperium administrabat, ut diserte testatur Tacitus in Vita Agricolæ, versus finem, ubi hujus morte, quæ Collega Priscoque Coss. contigit, anno sc. XCIII. narrata, ait, Agricolam *festinatæ mortis grande solatium* tulisse, evasisse *postremum illud tempus*, quo Domitianus velut uno ictu Rempublicam exhauriebat. Subjungit Tacitus: *Massa Bebius jam tum reus erat.* Anno itaque XCIII. Massa a Bæticis de repetundis accusatus, sequentique XCIV. damnatus, Plinio injunctam a Senatu accusationem exequente, ut ipsemet in ea Epistola tradit. Quando Nerva Plinio gratulatus est ob præfatæ causæ judicium, agebat Tarenti in exilio, quo a Domitiano missum fuisse prodit Philostratus in Vita Apollonii lib.7. capite 3. Quam conjecturam, uti & alia multa debeo eruditissimo Gulielmo Loydio in literis ad me nuper ex Anglia datis, hincque Nervæ exilium anno XCIII. exeunte aut insequentis initio contigisse elicio, ut suo loco dixi.

V. *Omnia quæ Victor de Nerva scripsit, portentosa.*

Nec alterum fundamentum a Victore de Cæsaribus deductum majorem firmitatem habet. Hæc Victoris verba: *Quid enim Nerva Cretensi prudentius, magisque moderatum? Qui cum extrema ætate apud Sequanos, quo Tyranni defecit metu, Imperium arbitrio legionum cepisset*, &c. Omnia falsa & portentosa, inquit Scaliger in Animadversionibus Eusebianis ad numerum 2113. Sed quæ sequuntur, non minus falsa: *Ubi prospexit, nisi a superioribus robustioribusque corpore animoque geri non posse, mense sexto ac decimo semet eo abdicavit.* Quod si quis contendat, Victorem in his ultimis verbis non errasse, respondebo, Antiquos Imperii cum altero communicationem depositionis & abdicationis nomine quandoque expressisse; quod Hervvartus in sua Chronologia capite 248. num.VI. recte intellexit. Ibi enim de Tiberio Collega Imperii ab Augusto dicto sermonem habens, ait: Patet ex Panegyrico Maximiano & Constantino dicto, Augustum aliqua saltem ex parte deposuisse ante mortem Imperium, anno scilicet ætatis suæ LXX. & Imperii L. Siquidem illius Panegyrici Auctor sub urbis Romæ nomine depositionem Imperii dissuadens, inquit: *Quousque hoc, Maximine, patiar, me quati, te quiescere, mihi libertatem adimi, te usurpare tibi illicitam missionem? An quod divo Augusto post septuaginta ætatis, quinquaginta Imperii non licuit annos, tam cito licuit tibi?* Hæc Panegyrista anonymus, inquit Hervvartus. Orator itaque ut eum is docte interpretatur, indicat, Augustum, Tiberium in Imperii consortium vocantem illud ante tempus deposuisse, ideoque & multo magis Maximianum Herculium, qui post vicesimum Imperii annum ad privatam vitam rediisset. Quam Hervvarti explicationem menti oratoris conformem esse loca superius adducta manifestum faciunt. Hic porro locus, *mense sexto ac decimo semet eo abdicavit*, a Librario corruptus. Scripserat Victor: *Mense XIV. semet eo abdicavit*: Librarius vero nota numerali loco mutata, posuit, *mense XVI.* tandemque progressu temporis notæ numerales omissæ scriptumque, *mense sexto ac decimo*. Quod non raro contigisse norunt Eruditi. Tacitus in vita Agricolæ versus finem, ait: *Natus erat Agricola, Caio Cæsare tertium Cons. Idibus Juniis: excessit sexto & quinquagesimo anno, decimo Kalend. Septemb. Collega Priscoque Coss.* Consulatus III. Caji Caligulæ in annum Christi XL. Collegæ vero Priscique Consulatus in annum XCIII. convenit. Intervallum igitur inter utrumque Consulatum est tantum LIV. annorum, non LVI. ait Savilius in Notis: *Familiaris Tacito aliisque Historicis error est calculi plusculum excurrentis.* Sed frivola hæc evasio ubi uterque extremus annus suis characteribus insignitur. Is itaque Librarii error eodem modo in Tacito, quo in Victore commissus. Sed hæc ex abundanti. Nam Victorem in Cæsaribus nonnisi falsa de Nerva scripsisse, apud me certum.

VI. *Lactantius non dixit Nervam Imperium deposuisse.*

Lactantius lib. de Mortibus Persecutorum Dodwello non favet; Galerius enim Maximianus, ut Diocletianum ad Imperium abdicandum adduceret, falso supponebat, Nervam, quando post adoptatum Trajanum rerum curam abjecit, & in Trajanum transtulit, Imperium abdicasse, quod tamen falsissimum erat, ut ex dictis constat. Nec satisfacit Dodwelli responsum & explicatio, Trajanum scilicet, licet primum in Imperio gradum consecutus esset, Nerva tamen superstite, eum usurpare noluisse, quod Plinius in Panegyrico cap.10. dicat: *Jam te providentia Deorum primum in locum provexerat, tu adhuc in secundo resistere atque etiam senescere optabas: privatus tibi videbaris, quandiu Imperator & alius esset*, id est, viveret, inquit Dodvvellus. Verum perperam hic locus adductus: nihil enim aliud Plinius denotat, nisi tantam fuisse Trajani moderationem, ut licet Imperator esset, & primum in locum provectus, id est, Collega Imperii (ratione cujus dignitatis Imperator dicebatur) privatum tamen semetipsum existimaret, quamdiu Nerva in vivis fuit.

VII. *Traianus Nerva vivente Imperator, sed non Augustus fuit.*

Fallitur præterea Dodvvellus, quando ait, ex Dione Traianum Cæsarem ac postea Augustum appellatum, & in Augustea dignitate varios gradus fuisse. Nam Dio dicit quidem, Trajanum primum Cæsarem ac postea *Imperatorem* appellatum. Sed *Imperatoris* nomine Augustum non intelligit. Collegæ enim Imperii qualis Trajanus fuit, *Imperatores* propter Imperium Proconsulare eis concessum appellabantur; sed Augusti nomine nunquam exornabantur. Unde Plinius in Panegyrico Trajanum sæpe *Imperatoris*, nunquam vero Augusti nomine cohonestat. Supersunt complura Numismata Titi, vivente patre percussa, in quibus filius Augusti & *Imperator*, nunquam vero Augustus nuncupatur. Nec denique in Augustea dignitate alius gradus erat, quam senioris & junioris Augusti. Sed hoc tantum post Marci Aurelii Imperium in usu vocatum. Antea enim Imperium Romanum, vel ab unico Augusto, vel ab uno Augusto cum Collega Imperii regebatur: neque duo Augusti nisi post Marcum Aurelium visi. Unde Traianus in Nummo anno sequenti cuso, qui extat apud Tristanum tomo 1. pag.378. dicitur tantum Cæsar, qui tamen secundum Dodvvellum Augustus dici debuisset: NERVA TRAJAN. CAES. GERM. NER. AUG. F. P. COS.II. idest, *Nerva Trajanus Cæsar Germanicus, Nervæ Augusti filius Pontifex Trib. Pot. Consul II.* In aversa parte: ADOPTIO. Neque dicat Dodvvellus, Trajanum Nerva superstite primum in Imperio gradum, quem adeptus erat, usurpare noluisse. Nam si hoc fuisset nullus in Imperio primum gradum tenuisset: cum Nerva, juxta Dodvvelli mentem ad privatam vitam rediisset.

VIII. *Cæsarea & Augustea dignitas semper distincta fuere.*

Ut ostendat Vir eruditissimus, Augusteam dignitatem a Cæsarea distinctam non fuisse, subdit: *Recentiorem illo tempore*; (cum nempe Trajanus mortuus est) *fuisse tantam illam Cæsaris atque Augusti discrepantiam testis est disertissimus Victor in Cæsaribus* (in Vita Trajani:) Abhinc, *inquit*, diversa nomina Cæsarum atque Augusti, inductumque in rem publicam, uti duo seu plures summæ potentiæ; dissimiles, cogno-

„ gnomento ac potestate dispari sint. *Ne vero hæc Victori temere excidisse suspicemur, idem scribit, quod Victor, Spartianus. Ad Hadrianum usque eos dumtaxat ait a se commemoratos*, qui Principum locum retentassent; *deinde illorum se vitas scripturum pollicetur*, qui Cæsarum nomine appellati essent, nec Principes aut Augusti fuissent. *Horum primum ait fuisse Ælium Verum*, qui primus, *inquit*, *in Ælio Vero cap.*1. tantum Cæsaris nomen accepit adoptione Hadriani familiæ Principum adscriptus. *Sic in Vita Lucii Veri Capitolinus cap.*1. Huic naturalis pater fuit L. Ælius Verus, qui ab Hadriano adoptatus, primus Cæsar est dictus, & in eadem statione constitutus periit. *Probabile est, Hadrianum cum Ælium Cæsarem turpibus de caussis & promissis adactus Cæsarea dignitate ornaret; propterea dignitatem ipsam illi datam imminuisse. Aliter certe illum Cæsarem ab Hadriano esse factum, quam fuerit a Nerva Traianus, verba habemus Spartiani, in Ælio Vero cap.*2. *expressissima. Sic etiam ad Diocletianum illic*: Non testamento, ut antea solebat, neque eo modo quo Traianus, est adoptatus; sed eo prope genere, quod nostris temporibus a vestra Clementia Maximianus atque Constantius Cæsares dicti sunt, quasi quidam Principum filii viri, & designati Augustæ Majestatis hæredes. *Hæc obiter, quia nondum comperi observata ab Eruditis. Videat itaque Clarissimus Pagi* (nempe in Dissertatione Hypatica) *quam fidem mereantur tot Cæsareæ dignitatis ante Ælium Cæsarem Quinquennalia, atque Decennalia ab eo primum commemorata*. Ita Dodwellus, qui paucis multas difficultates attingit, nec tamen intentum assequitur.

IX. *Locus Victoris insititius.* Dico itaque locum Victoris de Cæsaribus infartum & insititium esse, quod verba immediate præcedentia & subsequentia manifeste demonstrant; ipsaque nullis aliis interjectis a Victore scripta fuisse ipsa lectio ostendit. Hæc verba Victoris de Morte Traiani loquentis: *Morbo periit, grandæva ætate; adscito prius ad Imperium Hadriano cive propinquoque. Ab hinc divisa nomina Cæsarum, atque Augusti: inductumque in rem publicam uti duo seu plures summæ potentiæ, dissimiles, cognomento ac potestate dispari sint. Quamquam alii Plotinæ Traiani conjugis favore Imperium assecutum putent, quæ viri testamento hæredem regni institutum simularat.* Quis non videt post hæc verba: *Ascito prius ad Imperium Hadriano cive propinquoque*, Victorem statim scripsisse: *Quamquam alii Plotinæ*, &c. Illud itaque additamentum nullam fidem meretur; præsertim cum certum sit, in Traiani morte nullum novum morem inductum quoad Cæsaris & Augusti nomina, &tam ante obitum ejus, quam post illum, Cæsares &Augustos cognomento ac potestate dispares ac dissimiles fuisse Quoad Spartianum, ait is se scribere decrevisse illorum Vitam, qui vel Cæsarum nomine appellati sunt, nec principes vel Augusti fuerunt.... *quorum præcipue de Ælio Vero dicendum est, qui primus tantum Cæsaris nomen accepit.* Sed ex illis verbis male infertur, ante Ælium Verum Cæsares, & Augustos inter se non fuisse distinctos. Fateor tamen locum illum difficilem esse, nullumque me Auctorem legisse, qui eum recte interpretatus fuerit. Si quis autem velit hæc Victoris in Cæsaribus verba: *Abhinc divisa nomina Cæsarum, atque Augusti*, per parenthesim dicta esse, numeranda erunt inter falsa & portentosa, quæ in Victore leguntur, de quibus num.V. dixi.

X. *Cæsarea dignitas in Ælio Vero non imminuta.* Denique verum non est Hadrianum, cum Cæsaream dignitatem Ælio concessit, eam imminuisse; cum ex Nummis Ælii constet, eam illi cum Tribunitia potestate collatam, aut saltem non multo postquam eum Cæsarem Hadrianus dixit; & tamen neque Piso a Galba, neque Domitianus a Vespasiano Tribunitia Potestate decorati sunt, cum Cæsaris nomen obtinuere. Et licet Ælius eo modo Cæsar creatus non fuerit, quo Traianus, neque testamento, ut communius factum, non tamen inde inferre licet; Cæsaream dignitatem ipsi cum aliqua restrictione collatam; cum Spartianus citatus diserte asserat, eam illi cum ea amplitudine datam, qua postea Constantio Chloro & Galerio Maximiniano, utroque & Cæsareo nomine & Tribunitia Potestate ornato. Immo Cæsaream dignitatem in Ælio auctam ostendit Capitolinus in Albino cap.2. ubi testatur, Ælio Vero simul cum appellatione Cæsaris datam esse facultatem utendi coccinei pallii: *Sane tibi uti insigne aliquod Imperialis majestatis accedat, habebis utendi coccinei pallii facultatem, me præsente, & ad me, & cum mecum fueris, habiturus & purpuram, sed sine auro: quia ita & proavus meus Verus*, (nempe Ælius Cæsar) *qui puer vita functus est ab Hadriano, qui eum adoptavit, accepit*, inquit Commodus Augustus in literis, quibus jubet, ut Albinus Cæsar esset, a Capitolino laudato recitatis. Verum itaque non est, ante Ælium Verum dignitatem Cæsaream & Augusteam nomine tantum discrepasse, & Traianum Nerva vivente Augustum fuisse. Neque præcedentium Cæsarum Quinquennalia, Decennaliave a me primum commemorata, commentitia, licet nullo teste a me in medium adducta. Nam ex post factis eos ea solennia exhibuisse deduxi: certum enim videtur, posteriores Cæsares ideo hæc festa edidisse, quod nullus inficias ierit, quia qui eos præcessere, idem præstiterant. Præterea animadverti Neronem, Domitianum, Titum & Traianum quinto Imperii Cæsarei anno, quemadmodum Augusti quinto Imperii Augustei anno, Consulatum capessisse, indeque certo mihi constitit, non aliam ob caussam Consulatum ab illis Cæsaribus sumtum, quam propter Quinquennalia aliaque id genus festa. His duobus fundamentis innixus arcanum illud detexi; cumque observarim, quinto vel decimo Imperii Cæsarei anno eadem fieri solita, quæ singulis quinquenniis & decenniis Augustorum, quin res mihi ex voto successerit, non dubitavi. Quæ susius explicanda fuere novæ Dodwelli Viri eruditissimi opinionis occasione.

XI. *Traianus ante mensem Novembrem a Nerva adoptatus.* Em. Card. Norisius in dissert. V. de Epochis Syro-Macedonum cap. 6. existimat, Traianum hoc anno a Nerva adoptatum non esse ante initium mensis Novembris, quod Plinius in Panegyrico dicto anno Christi C. quo is Consul suffectus fuit a Kalendis Septembris ad pridie Kal. Novembr. his verbis eum alloquatur: *Nam quod eum potissimum mensem attribuisti*, (videlicet suffecti Consulatus) *quem tuus natalis exornat, quam pulchrum nobis, quibus spectaculo celebrari continget diem illum triplici gaudio lætum, qui Principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit*, diem nempe XVIII. mensis Septemb. quo Domitianus occisus, Nerva dictus Augustus, & Traianus natus. Indeque colligit Norisius, Traiani adoptionem post Octobrem contigisse; alias inquit, Plinius diem quoque Natalem Imperii ejusdem Principis sibi Consuli celebrandum esse dixisset, geminosque Traiani natales laudasset. Sed cum Traianus neque mense Septembri, neque die XVIII. alicujus alterius mensis Cæsar creatus sit, Plinius eum laudare non debuit, neque a die, neque a mense ejus adoptionis, sicuti nec eum laudavit a die, quo Augustus dictus est. Verum itaque est quod multis exemplis adstruxi, alias Imperatores Collegas Imperii nuncupasse die V. Kalendas alicujus mensis, quia eum diem Octavianus Augustus celebrem reddiderat.

I. Obitus Nervæ. CEntefimo jam adveniente Chrifti anno, Nerva Aug. quartum & Trajano Cæfare fecundum Cofs. idem Nerva Imp. fexto Kal. Februarii morbo confumptus (*a*) ætatis annos fexagintaquinque, menfes decem, & dies totidem agens, cum imperaffet annum unum, menfes quatuor, ac dies novem, vita functus eft, fucceffitque Trajanus. At hic finis efto Annalium tomi primi: aufpicaturis fecundum ab anno primo ejufdem Imperatoris: ut idem annus centefimus finis fit primi Annalium tomi, & fecundi principium.

(*a*) *Dio in Nerva.*

EMenfo igitur primi fæculi quafi laboriofo vafti maris itinere, opportunam ftationem jam nacta, contrahens vela oratio conquiefcat: ita tamen, ut non otiofa confiftat; fed his, quorum aufpicio e portu folvit, eorumdemque ope altum pelagus enavigavit, gratias immenfas agat, eafdemque jugiter repetat; ipfi nimirum Deo patri, auctori omnium bonorum, ac Filio, humani generis Redemptori, fimulque donorum omnium largitori Spiritui fancto, necnon & fanctiffimæ Virgini Dei genitrici Mariæ, ut conciliatrici divini Numinis: ipfi namque ficut hæc omnia noftra accepta ferimus, ita pariter & offerimus: ut ipfa eadem, qualiacumque fint, dilecto Filio fuo porrigat, ut impartita benedictione fanctificet, illamque pro munere gratiam pofcat, ut ipfe fit nobis portio in terra viventium. Amen.

ANNALIUM TOMI PRIMI FINIS.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA

INDEX
IN TOMUM PRIMUM
ANNALIUM ECCLESIASTICORUM
BARONII

Nota numeralis communis, Annum Chrifti, *Romana vero* Numerum Marginalem *fignificat*.

A

A-

B

Ca-

D

Dae-

Do-

Evan-

F

Fa-

G

Ga-

Jop-

L

Lo-

M

Mel

Naim

N

O

Oc-

Pa-

Q

R

S

a San-

T

V

tis

X

ZA-

Z

INDEX
SCRIPTURARUM SACRARUM,
Quæ in hoc primo Annalium Tomo citatæ elucidantur.

MA-

2. Re-

JOANNIS.

ACTORUM

27.

EPIST. AD ROM.

EPIST. I. AD CORINTH.

EPIST. II. AD CORINTH.

AD GALATAS.

AD EPHESIOS.

AD PHILIPPENSES.

AD COLOSSENSES.

I. AD

INDEX
CRITICÆ
HISTORICO-CHRONOLOGICÆ
P. ANTONII PAGII
QUÆ IN HOC TOMO CONTINETUR.

A

B

C

PAn-

P

Q

R

S

Thad-

T

V

INDEX
CHRONOLOGICUS CONSULUM
Prout in Notis digeruntur, illustrantur, supplentur.

Asteriscus indicat novas in Pagium emendationes.

* P.

FINIS.